SOLD BY
THOMAS BAKER,
72 Newman Street,
LONDON, W. Eng.

LB.26/7₂

DOM S ALOYS. JERSEIENS. S.J.

Digitized by Google

Digitized by Google

THESAURUS
PONTIFICIARUM
SACRARUMQUE ANTIQUITATUM
NECNON
RITUUM, PRAXIUM
AC CÆREMONIARUM

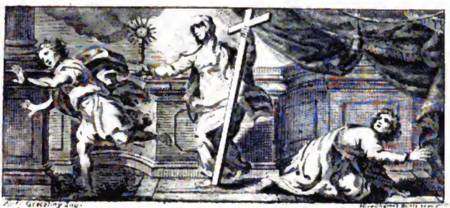
Additis pluribus Quæſtionibus ac Reſolutionibus ſupra Dubia nonnulla inſigniora ex Sacra Scriptura deſumpta, & Chronhiſtoria, ejuſque Supplemento Sacrarii Apoſtolici unâ cum illius Præfectis ac Bibliothecariis, Cuſtodibus, atque novis inſcriptionibus uſque ad præſens Bibliothecæ Vaticanæ

AUCTORE
FR. ANGELO ROCCA CAMERTE
ORDINIS S. AUGUSTINI
Sacrarii Apoſtolici Præfecto, ac Epiſcopo Tegaſten.

Accedunt in principio Primi, & Secundi Tomi Index Tractatuum, ac duo Indices Generales rerum notabilium.

EDITIO SECUNDA ROMANA CUM PLURIBUS ÆNEIS FIGURIS.

TOMUS SECUNDUS.

ROMÆ MDCCXLV.
Sumptibus FAUSTI AMIDEI Bibliopolæ in Via Curſus.

Typis Bernabò; & Lazzarini. *Superiorum permiſſu.*

Digitized by Google

Digitized by Google

INDEX OPERUM
Quæ continentur in Secundo Tomo.

I.
BIbliothecæ Theologicæ,& Scripturalis Epitome, ſive Index, ordine alphabetico digeſtus. Pag. 1.

II.
Speculum Epiſcopale. *Ined.* Pag. 119.

III.
Vitæ Humanæ Speculum Climactericum, Philoſophicum, Hiſtoricum, ac Theologicum. *Ined.* Pag. 143.

IV.
Bibliotheca Apoſtolica Vaticana, Commentario illuſtrata. Pag. 159.

V.
Bibliothecæ Vaticanæ Appendix. Pag. 291.

VI.
Bibliothecæ Vaticanæ Appendix nova. *Ined.* Pag. 355.

VII.
S. Gregorii Magni, ejuſque Parentum Imagines. Pag. 368

VIII.
S. Silveſtri Pars Mitræ, necnon ejuſdem, S. Martini, ac Honorii Summorum Pontificum Calcei, ſive Sandalia. Pag. 379.

IX.
Scholia in Librum Sacramentorum B. Gregorii Magni. Pag. 381.

X.
Index rerum inſigniorum, quæ in Vita B. Gregorii Magni à Joanne Diacono conſcripta narrantur. Pag. 394.

XI.
De Tabulis Donariorum marmoreis Romæ à B. Gregorio Magno SS. Apoſtolis Petro, & Paulo dicatis. Pag. 406.

XII.
Spoſizione intorno all'Orazione Domenicale. Pag. 411.

XIII.
Sette Settenarii intorno alle Sette Petizioni dell'Orazione Domenicale. Pag. 456.

BI-

Digitized by Google

BIBLIOTHECA ANGELICA

Ad Portæ Bibliothecæ dexteram Inſcriptio marmore inciſa.

FRATER. ANGELVS. ROCCA. CAMERS. EPISCOP. TAGASTENSIS
ORDINIS. FRATRVM. EREMITARVM. SANCTI. AVGVSTINI. ALVMNVS
ET. APOSTOLICI. SACRARII. PRÆFECTVS
BIBLIOTHECAM
OMNI. ARTIVM. ET. SCIENTIARVM. GENERE. REFERTISSIMAM
VIRORVM. ITEM. ILLVSTRIVM. ICONIBVS. AD. DIVVM. EXPRESSIS
ORNATAM
LONGO. TEMPORVM. SPATIO.
MAGNOQ. LABORE. AC. SVMPTV. COMPARATAM
COENOBIO. S. AVGVSTINI. VRBIS. STVDIOSORVMQVE. OMNIVM
NON. SOLVM. RELIGIOSORVM
SED. ETIAM. CLERICORVM. ET. LAICORVM. COMMODITATI
DAT. DICAT. DONAT.
VT. ANIMI. GRATI. PIETATEM. ERGA. FAMILIAM. AVGVSTINIANAM
PARENTEM. ALTRICEM. SVAM
ET. ERGA. LITTERATOS. LITTERARVMQVE. AMATORES. PROPENSIONEM
VIVIS. POSTERISQVE. PATEFACIAT
ANNO. SALVTIS. MDCV.

Ad Portæ Bibliothecæ levam Inſcriptio marmore inciſa.

CAVTVM: EST. VT. NE. QVIS. HANC. BIBLIOTHECAM
VEL. MINIMAM. EIVSDEM. BIBLIOTHECÆ
SEV. LIBRI. SIVE. CVIVSCVMQVE. ALTERIVS. REI
IN. DIPLOMATE. PONTIFICIO. CONTENTÆ
PARTEM. AVFERRE. ABSTRAHERE. ALIOVE
ETIAM. STVDENDI. COMMODITATE. ASPORTARE. AVDEAT
QVI. SECVS. FECERIT
ANATHEMATIS. VINCVLOS. STATIM. ALLIGATVS. ESTO.
NON. NISI. A. SVMMO. PONTIFICE. ABSOLVENDVS
QVI. VERO. DICTAM. BIBLIOTHECAM. VEL. MINIMAM. ITEM. EIVS. PARTEM
VENDERE. AVT. VLLO. PACTO. AB. HAC. DOMO. ALIENARE. AVSVS. FVERIT
PRÆTER. EXCOMMVNICATIONIS. LATÆ. SENTENTIÆ. POENAM
BIBLIOTHECAM. IPSAM. VNIVERSAM
CVM. OMNIBVS. ET. SINGVLIS. REBVS. AD. EAM. SPECTANTIBVS
AD. CAMERAM. APOSTOLICAM. PRO. BIBLIOTHECA. VATICANA
ILLICO. DEVOLVTAM. ESSE. SCITO

Digitized by Google

BIBLIOTHECÆ
THEOLOGICÆ, ET SCRIPTURALIS
EPITOME,
SIVE
INDEX
Ordine alphabetico digeſtus.

Veteris Teſtamenti diviſio.

Vetus Teſtamentum in ſex dividitur partes; quarum alia eſt

- Politica, quæ legis Moſaicæ continet quaſi ſummam, ut in Pentateucho; cujus veluti partes ſunt:
  - Geneſis.
  - Exodus.
  - Leviticus.
  - Numeri.
  - Deuteronomium.
- Chronica, quæ ſacram deſcribit hiſtoriam, & decem abſolvitur libris, videlicèt:
  - Joſue.
  - Judicum lib.
  - Ruth.
  - Regum IIII.
  - Paralip. II. abſque Oratione Manaſſe.
  - Eſdræ II.
  - Tobias.
  - Judith.
  - Eſther.
  - Machabæorum II.
- Poetica, ſivè hymnidica, & quaſi decantativa; cujus partis libri ſunt tres:
  - Pſalmorum.
  - Threnorum.
  - Canticorum.
- Dialectica, & diſputativa; quo in genere verſantur libri duo:
  - Job.
  - Eccleſiaſtes.
- Oratoria, quæ prophetica dicitur, ſeù quaſi declamatoria, & dividitur in homilias, vel ſermones:
  - Iſaiæ.
  - Hieremiæ.
  - Baruch.
  - Ezechielis.
  - Danielis.
  - Et in libros 12. Prophetarum.
    - Oſee.
    - Johelis.
    - Amos.
    - Abdiæ.
    - Jonæ.
    - Michææ.
    - Nahum.
    - Abacuc.
    - Sophoniæ.
    - Aggæi.
    - Zachariæ.
    - Malachiæ.
- Ethica, ſivè Moralis, de qua in tribus agitur lib. ſcilicèt:
  - Proverbiorum.
  - Sapientiæ.
  - Eccleſiaſtici.

Digitized by Google

Novi Teſtamenti diviſio.

Librorum Novi Teſtamenti, alii
- Evangelia
  - Matthæi.
  - Marci.
  - Lucæ.
  - Joannis.
- Epiſtolæ, ſivè cathecheſes, aut
  - Univerſales
    - Jacobi Apoſtoli una.
    - Petri Apoſtol. Principis duo.
    - Joannis Apoſt., & Evang. tres.
    - Judæ una.
  - Particulares Paulinæ 14. ſcriptæ ad certos, vel
    - Populos, ad
      - Romanos 1.
      - Corinthios 2.
      - Galatas 1.
      - Epheſios 1.
      - Philippenſes 1.
      - Coloſſenſes 1.
      - Theſſalonicenſes 2.
      - Hebræos 1.
    - Perſonas ad
      - Timotheum 2.
      - Titum 1.
      - Philemonem 1.
- Acta Apoſtolorum, quæ primitivę Eccleſiæ continent
  - Praxim.
  - Uſum.
  - Executionem.
- Apocalypſis, idèſt Revelatio B. Joannis, in quo libro deſcribitur futurus Eccleſiæ ſtatus.

Librorum Veteris, ac Novi Teſtamenti conſonantia.

LIBRI LEGALES.

Geneſis liber
Exodi liber
Levitici liber
Numer. liber.
Deuteronomii liber.

Quibus in Novo Teſtamento reſpondent 4. Evangelia.
- Matthæi.
- Marci.
- Lucæ.
- Joannis.

LIBRI HISTORIALES.

Joſue liber.
Judicum liber.
Ruth liber.
Regum libri 4.
Paralipomenon libri 2.
Eſdræ libri 2.
Tobiæ liber.
Judith liber.
Eſther liber.
Job liber.
Machabæorum libri 2.

Quibus in Novo correſpondent Acta Apoſtolorum.

LIBRI SAPIENTIALES.

Pſalmorum liber.
Proverbiorum liber.
Cantica Canticorum.
Eccleſiaſtes liber.
Sapientiæ liber.
Eccleſiaſtici liber.

Quibus in Novo reſpondent Epiſtolæ,
- Pauli 14.
- Canonicæ 7.

Digitized by Google

Librorum Veteris, ac Novi Teſtamenti conſonantia.

LIBRI PROPHETARUM MAJORUM.		
Iſaiæ liber		
Jeremiæ liber, cum Baruch.		
Ezechielis liber.		
Danielis liber.		
LIBRI PROPHETARUM MINORUM.		
Oſee liber.	Quibus in Novo reſpondet lib.	Apocalypſis.
Joelis liber.		
Amos liber.		
Abdiæ liber.		
Jonæ liber.		
Michææ liber.		
Nahum liber.		
Abacuc liber.		
Sophoniæ liber.		
Aggæi liber.		
Zachariæ liber.		
Malachiæ liber.		

Scripturæ Sacræ ſenſuum diviſio, & explicatio.

Scripturæ Sacræ ſenſus, vel eſt	Litteralis, qui duplex eſt	Proprius.
		Metaphoricus.
	Myſticus, qui triplex eſt	Moralis, vel Tropologicus.
		Allegoricus.
		Anagogicus.

Senſuum explicatio.

Litera geſta docet, quod credas Allegoria,
Moralis quid agas, quò tendas Anagogia.

Vel ſic	Hiſtoria docet factum.
	Tropologia faciendum.
	Allegoria credendum.
	Anagogia appetendum.

Senſuum explicatio per hanc dictionem Hieruſalem.

Hieruſalem	Hiſtoricè eſt civitas terrena.
	Tropologicè eſt typus animæ fidelis.
	Allegoricè, typus Eccleſiæ militantis.
	Anagogicè, typus Eccleſiæ triumphantis.

Digitized by Google

JUDICIUM

De utilitate, quam quiſque ex aliquot primariis Scripturę Sacrę Expoſitoribus conſequi poteſt.

Hieronymus.
Hiſtoriam ex Hebraicis, Græciſque fontibus hauſtam docet; doctrinamque ſuis in Epiſtolis dat, & in Prophetis.

Ambroſius, & Origènes.
Doctrinam Allegoriis, & Anagogiis refertam luculentèr, & eruditè præbent.

Gregorius, & Chryſoſtomus.
Senſus moribus formandis, ſacriſque Concionatoribus aptos non minùs doctè, quàm eloquentèr exponunt.

Aurelius Auguſtinus.
Dubiis in rebus, lociſque merſis caligine, & intellectu difficillimis dogmaticè fert lucem, & contrà hæreticos acerrimè pugnat, & exactè.

Thomas, & Bonaventura.
Brevem, ac facilem, ſolidamque doctrinam prębent cum pietate conjunctam; quorum alter Angelicè, alter Seraphicè.

Hugo Card. Lyranus, & Dionyſius Carthuſianus.
Brevem, ac facilem, tyronique non ſpernendam expoſitionem afferunt, utrumquè Teſtamentum exponentes.

Septuaginta duo Viri Natione Hebræi; quorum ſex ex Tribu qualibet accerſiti fuerunt à Ptolomæo Philadelpho, ſecundo Ægypti Rege, ad univerſum Teſtamentum vetus ex hebraica lingua in Græcam transferendum.

Joſephus, Ezechias, Zacharias, Joannes, Ezechias, Eliſæus ex Tribu Juda.
Judas, Simon, Samuel, Adeus, Matthias, Eſchemias ex Tribu Ruben.
Nehemias, Joſephus, Theodoſius, Beſeas, Ornias, Datis ex Tribu Gad.
Jonathas, Auxeas, Eliſæus, Ananias, Chabrias, Sachus ex Tribu Aſer.
Jaſachus, Jacobus, Jeſus, Gabatheus, Simon, Levi ex Tribu Nephtalim.
Judas, Joſephus, Simon, Zacharias, Somelus, Selemias ex Tribu Manaſſe.
Sabatheus, Jaſon, Jeſus, Theodorus, Joannes, Jonachas ex Tribu Simeon.
Theodoſius, Jaſon, Jeſus, Theodorus, Jonas Jonathan ex Tribu Levi.
Theophilus, Abraham, Arſamis, Jaſon, Endemias, Daniel ex Tribu Iſachar.
Jeremias, Eleazarus, Zacharias, Baneas, Eliſæus, Datheus ex Tribu Zabulon.
Samuel, Joſephus Judas, Joathes, Cabel, Doſitheus ex Tribu Ephraim.
Iſaelus, Joannes, Theodoſius, Arſamenes, Abjetas, Ezecelus ex Tribu Beniamin.

Claruerunt anno antè Chriſti ortum 350.

INDEX

Digitized by Google

INDEX THEOLOGICUS, ET SCRIPTURALIS.

De Excellentiâ, & ſublimitate Scripturæ Sacræ.

Tom. 3. lib. 2. in Gen. c. 5. in fine. Greg. 10. lib. Mor. c. 1.

MAJOR eſt Scripturæ Sacræ auctoritas, ut Sanctus aſſeverat Auguſtinus, quàm humani ingenii perſpicacitas. Ejus ſublimitas, & excellentia tanta eſt, Gregorio teſte, ut omnem ſcientiam, omnemque doctrinam ſinè aliqua comparatione tranſcendat. Ipſa enim vera prædicat, ad cæleſtem patriam vocat, æternis deſideriis ad ſuperna amplectenda cor legentis immutat, dictis obſcurioribus exercet fortes, & parvulis humili ſermone blanditur; nec ſic clauſa, ut paveſci debeat; nec ſic patet, ut vileſcat, uſu faſtidium tollit, & tantò ampliùs diligitur, quantò ampliùs meditatur: legentis animum humilibus verbis adjuvat, ſublimibus ſenſibus levat; aliquo modo cum legentibus creſcit; à rudibus lectoribus ſempèr recognoſcitur, dictiſque ſempèr nova reperitur. Scientias prætereà omnes, atquè doctrinas, ut dictum eſt, ipſo ſuæ locutionis more antecellit: uno,
Epiſt. 2. c. 2. eòdemque ſermone, dum narrat geſtum, prodit myſterium. Eſt itèm, ut ait Auguſtinus, *ſincera, & ſolida res, non fucatis eloquiis ambit ad animum, nec ullo linguæ tectorio inane aliquid, aut pendulum crepat.* Ejuſ-
Tom. 2. Epiſt. non procul incipio. dem Sacræ Scripturæ tanta eſt profunditas, ut idem Auguſtinus de ſe ipſo dixerit hunc in modum: *Si eam ſolam ab ineunte pueritia uſquè ad decrepitam ſenectutem maximo otio, ſummo ſtudio, meliori ingenio conarer ad-* *ſcere (non quod ea, quæ neceſſaria ſunt ſaluti, q... in eis perveniatur difficultate) ſed cùm que ... fidem tenuerit, ſinè qua piè, rectè- bus myſt... ur, tàm multa, tàmque multiplici- da proficie... umbraculis opacata, intelligen- verbis, quib... ſant; tantaquè non ſolùm rebus, quæ inte... ſunt, verùm etiàm in pientiæ, ut anſioſ... cupiditatent, latet altitudo ſa- tiſſimiſque ... Eccleſiaſtico ... iſſimis, fragan-* Eccl. 1. *quod in ... hoc contingat,*
Ang. Rocca Oper. Tom.
Hoc eſt:
Cùm conſummaverit homo, tùnc incipiet: Ipſius denique Scripturæ Sacræ excellentia; Tom. 1. in princ. Sacræ Scripturæ.
omnium rerum ſublimitati à Sancto Bonaventura comparatur, & proptèr altitudinem dignitatis *eminentiſſima* rectè appellatur, *effluentiſſima* proptèr plenitudinem bonitatis, *perſpicuiſſima* proptèr pulchritudinem honeſtatis, *efficaciſſima* proptèr magnitudinem virtutis, *communiſſima* proptèr amplitudinem charitatis, quæ communiſſima habitudo dici debet.

De Utilitate Sacræ Scripturæ.

SCriptura omnis divinitùs inſpirata, utilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, & ad erudiendum in juſtitia, teſte Paulo, ut perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum inſtructus. Hinc ait Sanctus Auguſtinus: *Nihil eſt, quòd Scripturam accuſemus, ſi fortè nos in illa non intellecta in animo deviemus. Cùm ipſam intelligimus recti ſumus; cùm autèm eâ non intellectâ pravi ſumus, ipſam rectam dimittimus; non enim eam depravati depravamus; ſed illa ſtat recta, ut ad illam corrigendi redeamus.* Hæc enim noſtræ doctrinæ regula nuncupatur, quia eodem Auguſtino teſte, non præcipit niſi charitatem, nec culpat niſi cupiditatem, & eo modo informat mores hominum. Non aſſerit niſi catholicam fidem rebus præſentibus, præteritis, & futuris. Præſentium demonſtratio, eſt præteritorum narratio, futurorum prænunciatio. Hæc autèm omnia ad charitatem nutriendam, & cupiditatem vincendam, & extinguendam valent. Idem Auguſtinus alio in loco concludit *in ea omnem morbum medicamentum ſuum habere.* Et in libro contra Fauſtum, *Mundi nitorem* appellat dicens: *Scriptura Sacra tanquàm ſeculi nitor nullius accipit adulandam perſonam; ſed laudanda, & vituperanda hominum facta, vel ipſa judicat, vel legentibus judicanda proponit; nec ſolùm homines ipſos, vel vituperabiles, vel laudabiles intimat, verùm etiàm quædam in vituperabilibus laudanda, & vituperanda in laudabilibus non tacet. Quid enim,*

2. Tim. 3. — Serm. de communi tom. 10. — Aug. lib. 2. de doctr. chr. tom. 3. — In Pſal. 36. ſer. 1. tom. 2. — Tom. 6. c. 65. — Ibid. 96.

ait, *utilius, vel ſalubrius piè legentibus, vel audientibus Scripturam Sacram conſuli, ac proſpici potuit, quàm ut non ſolùm in ea laudabiles ad imitandum, & reprehenſibiles ad cavendum proponerentur, verùm etiàm bonorum declinationes, & lapſus in malum; ſivè denuò correcti in viam redeant, ſivè irrevocabiles maneant: & rursùs malorum immutationes, & provectus in bonum, ſivè perſeveraturi, ſivè iterùm relapſuri; ut neque juſti in ſuperbiam ſecuritate extollantur; nec iniqui medicinæ deſperatione obdurentur*. Hinc idem Auguſtinus libro de Natura, & Gratia, Scripturam Sacram *ſpeculi nitorem* appellat, quippè quæ admotarum ſibi perſonarum non tantùm quæ pulchra ſunt, atquè integra, ſed etiam quæ deformia, & vitioſa ſunt patefacit. Non enim vitia, quæ commemorat, neceſſe eſt comprobare: ſed potiùs neceſſe eſt, ut quantò illa religioſiùs accipimus, tantò fidentiùs illa culpemus, quæ per veritatem certiùs culpanda didicimus. In Sacra igitur Scriptura omne genus boni tanquàm in ſpeculo cernitur. Quare quidquid homo, eodem Auguſtino teſte, extrà Sacram Scripturam didicerit; *Si noxium eſt, ibi damnatur; ſi utile eſt, ibi invenitur*. Et cum ibi quiſque invenerit omnia, quæ utilitèr alibi didicit, multò abundantiùs ibi ea inveniet, quæ nuſquàm omninò alibi: ſed in ipſarum tantummodò ſcripturarum mirabili altitudine, & mirabili humilitate diſcuntur. Hoc autem ſpeculum, ut idem Auguſtinus ait; *neminem palpat, ſed qualis es, talem rem tibi demonſtrat. Intende, & vide; ſi ibi eſt aliquid, quod offendat, abi confuſus, & redi correctus*. Ex his igitur omnibus colligi poteſt, tantam in Scriptura Sacra utilitatem comprehendi, quantam mente concipere nemo poteſt.

Tom. 3.

Lib. 2. de doctrin. Chriſt. c. 42. tom. 5.

De tẽp. Sarb. ante med. t. 9.

Qualis Lector debeat eſſe Scripturæ Sacræ.

In Gen. lib. 5. c. 1. in fine.

HUmilitatem, & pietatem ante omnia in Lectore Sacra Scriptura requirit, ſicut ex verbis Auguſtini perſpici poteſt, qui ait: *Scriptura Sacra ſic loquitur, ut altitudine ſuâ ſuperbo irrideat, profunditate attentos terreat, veritate magnos paſcat, affabilitate parvulos nutriat*. Hinc injuſtis injuſta, inſipientibus ſtulta, obſcœnis immunda, vanis ſuperflua videtur, ut Sanctus Bonaventura demonſtrat. Juſtis autèm, & ſapientibus, mundis, & rectis corde, contrario modo ſe ſe offert, atquè oſtendit: quià, ut ait Auguſtinus; *Palato non ſano pœna eſt panis, qui ſano eſt ſuavis; & oculis ægris odioſa eſt lux, quæ puris eſt amabilis*. Talem ſe olim fuiſſe fatetur idem Auguſtinus: qui etiàm antè ſuam plenam converſionem ad Chriſtum loquens, elationem, & imbecillitatem, atque imperfectionem ſuam hunc in modum declaravit: *Inſtitui, animum intendere in Scripturas Sacras, ut viderem quales eſſent; & ecce video rem non compertam ſuperbis, neque nudatam pueris, ſed inceſſu humilem, ſucceſſu excelſam, & velatam myſteriis. Et non eram ego talis, ut intrare poſſem in eam, aut cervicem inclinare ad ejus greſſus. Non enim ſicùt modò loquor, ità ſenſi, cùm attendi ad illam Scripturam; Sed viſa eſt mihi indigna, quàm dignitati Tullianæ compararem; tumor enim meus refugiebat modum illius, & acies mea non penetrabat interiora ejus. Verùmtamèn illa erat, quæ creſceret cum parvulis; ſed ego dedignabar eſſe parvulus*. Idem de ſe ipſo Hieronymus ad Euſtochium ſcribens confeſſus eſt. Ipſe enim ſecularium artium vana oblectamenta deguſtatus, & in quandam animi elationem, ſeù potiùs in vanitatem dilapſus, dulcedinem, & ſuavitatem Scripturæ Sacræ, aſperitatem judicabat. Hinc ait: *Miſer ego lecturus Tullium, jejunabam; & poſt noctium crebras vigilias poſt lacrymas, quas mihi preteritorum recordatio peccatorum ex imis viſceribus eruebat, Plautus ſumebatur in manus. Si quandò in memetipſum converſus, Prophetas legere cœpiſſe, ſermo horrebat incultus; & quià lumen cæcis oculis non videbam, non oculorum putabam culpam eſſe, ſed Solis*. Humilitas igitùr, & pietas in legenda, ſivè audienda Scriptura Sacra requiruntur, ſinè quibus intelligi non poteſt: & cùm iis ejuſdem miram excellentiam quiſquè cognoſcet: miram utilitatem poſſidebit, miraſque delicias deguſtabit. Hujus enim generis hominibus, hoc eſt, humilibus, & piis, tàm parvis quàm magnis liberaliſſimè ſeſe præbet. Hinc Sanctus Gregorius de magnis, & parvulis ait: *Scriptura Sacra eſt fluvius planus, & altus; in quo Agnus peditat, ſivè ambulat, & Elephas natat*. Et, ut Sanctus Auguſtinus inquit *parvulis congruens, nullius generis rerum verba vitavit*; ex quibus quaſi gradàtim ad divina, atquè ſublimia noſter intellectus velut nutritus aſſurgeret. Immò, ut idem ait, *nullo genere Scripturæ loquuntur, quod in conſuetudine humana non inveniatur; quià hominibus utiquè loquuntur*. Hæc de Lectore Scripturæ Sacræ.

Princ. Sacræ Scrip. tom. 1. par. 7. 2.

Lib. 7. Confeſ. c. 16. tom. 1.

Lib. 5. Confeſ. c. 5. tom. 1.

Tom. 1. Epiſt. 22. poſt med.

Epiſt. ad Leandr. c. ante præfat. in lib. Job.

L. 1. de Trin. cap. 1. tom. 3.

Ibid. cap. 1.

De Origine Sacræ Scripturæ.

SCriptura Sacra Univerſa, *eſt habitus ſapientialis, & ſupernaturalis, qui habetur per revelationem*. Revelatio *eſt inſpiratio divina, quæ vel per Deum Patrem facta eſt in lege antiquâ, ſivè in veteri Teſtamento*, ubi dicitur Moyſi: *Ego ero in ore tuo, doceboque te quid loquaris*. Et Hieremiæ: *Ecce dedi verba mea in ore tuo*; Et Ezechieli: *Audies de ore meo verbum, & annunciabis ex me*. Vel *revelatio facta eſt in Lege nov ſivè in novo Teſtamento per Chriſtum* dicit Evangeliſta; *Nemò novit* , *niſi Dei Filium, niſi Pater, neque* . Et hu- *Filius, & cui voluerit Filius* geliſtis præ- juſmodi revelatio facta met Paulus teſtertim, & Apoſtolis *quod evangelizatur dicens*: *E cundùm hominem*; *mine accepi illud, netum eſt à me revelationem Jeſu Chriſti; neque enim* Scripturam univerſam per *què didi* Sac re-

Exod. 4.

Hier. 1.

Ez. 3.

Matth. 11.

Gal. 1.

Digitized by Google

revelationem, & inſpirationem ad nos perveniſſe fatendum eſt.

De Scripturæ Sacræ nominibus.

SCriptura Sacra ampliori nomine *Biblia* appellatur, quæ univerſum opus, hoc eſt veteris, ac novi Teſtamenti libros omnes comprehendit. Illud præſertim, *Lex Domini* dicitur, vel *Lex ſcripta*, ſeù *Vetus*, & *Lex timoris*: Hoc autem, *Lex nova*, ſivè *Lex gratiæ*, & *Lex amoris*. Vetus eſt occultatio novæ, & nova eſt manifeſtatio veteris, ut ait Auguſtinus, qui etiàm addit, hanc ab illa differre figuris, & figuratis, multitudine, ac paucitate Sacramentorum, timore, & amore, ſervitute, ac libertate; Appellatur etiam Scriptura Sacra *liber vitæ*; ſcriptus intùs quantùm ad ſenſum myſticum, & latentem: foris, quantùm ad ſenſum literæ hiſtoricum, & patentem. Dicitur itèm *verbum*, *ſermo*, *doctrina*, *mandatum*, *juſtificationes*, *præcepta*, *teſtimonia*, *judicia*, *canon*, *& regula*; ſed uſitatiori vocabulo, *Teſtamentum* dicitur, *ut clauſum*, *& infirmum*; *infirmum*, quià Lex vetus neminem ad perfectum duxit: *clauſum*, quià hæc eadem lex ob prophetias, & figuras antè mortem Chriſti vix intelligebatur. Sed Auguſtinus *Inſtrumentum* diſtinctius dicendum putat, quià Scripturis Sacris quiſquè inſtruitur ad ſalutem quid credere, quid ſperare, quidquè agere debeat: & quià eſt Scriptura authentica probatiſſimis Scriptoribus, ac teſtibus obſignata, & nullâ falſitate ſuſpectâ. Hæc autem nomina conveniunt genere, ſed ſpecie differunt, ut habetur in Gloſſa num. 18. in eum locum. Hæc ergò accipies.

De vera Relig. 17., & de Catech. rud. cap. 4., & de Mor. Eccleſ. cap. 28.

Hebr. 7.

Luc. 24.

Lib. 3. cap. 4. epiſt. 2. contra Pe. ag.

Num. 18.

De Sacræ Scripturæ Diffinitione.

DIffinitio, qua Sacræ Scripturæ natura, & ſubſtantia explicatur, alia eſt *propria*, ſive *ſtricta*: alia verò *ampla*, ſeù *latiori modo aſſignata*. Illa, aut eſt *explicita*, quæ dicuntur *Eloquia divini Spiritus loquentis per Prophetas*, *& Apoſtolos* in numerum, & ordinem Sacri Canonis recepta communi totius Eccleſiæ conſenſu: vel eſt *implicita*, hoc eſt, in brevem quandam ſummam contracta; & hoc modo ſumpta, nil aliud eſt Sacra Scriptura, quæ uno nomine dicitur *Theologia*, quàm ratio, & ſermo de Deo. *Ampla* verò diffinitio, quæ rectiùs *deſcriptio* appellatur, variè aſſignari poteſt, ut Hugo ſentit, ac ità docet: *Sacra Scriptura eſt liber vitæ*, *cujus origo æterna*, *eſſentia incorporea*, *Scriptura indelebilis*, *aſpectus deſiderabilis*, *doctrina facilis*, *ſcientia dulcis*, *profunditas inſcrutabilis*, *verba innumerabilis*; *&*, *ut unum tantum verbum dicatur*, *Omnia*. Hæc Hugo, de Sancto Victore. Alii verò hanc diffinitionem exactiùs perſcrutantes hunc in modum ſtatuendam dixerunt: *Theologia*, *ſivè Scriptura Sacra eſt habitus ſapientalis*, *& ſupernaturalis*, & ponitur *habitus loco generis*, cætera verò ponuntur loco *differentiæ*, hoc eſt ad differentiam cæterorum habituum, qui non ſunt ſupernaturales, ſed acquiſiti.

Ex Io. Dried.

Vgo de S. Victore de Arca Noe. tom. 2.

De Diviſione Scripturæ Sacræ.

UNiverſa Biblia in duo Teſtamenta dividitur, in *Vetus*, ſcilicèt, & *Novum*; illud inducit ad obſervantiam legis Veteris per timorem pœnarum: hoc verò ad obſervantiam legis Novæ per amorem virtutum. Dividitur autèm juxtà varia librorum argumenta, *quadriſariam* ex communi Theologorum ſententiâ, hoc eſt, in libros *Legales*, *Hiſtoriales*, *Sapientiales*, *Prophetales*.

Legales ſunt *Moyſis libri*, idèſt, *Geneſis*, *Exodus*, *Leviticus*, *Numeri*, *Deuteronomium*, quos *Pentateuchum* vocant. His in novo Teſtamento, Quatuor Evangelia, *Matthæi*, *Marci*, *Lucæ*, *& Joannis* correſpondent.

Hiſtoriales ſunt, libri *Joſue*, *Judicum*, *Ruth*, *Regum*, *Paralipomenon*, *Eſdræ*, *Tobiæ*, *Judith*, *Heſter*, *Job*, *Machabæorum*. Quibus in novo Teſtamento *Acta Apoſtolorum* correſpondent.

Sapientiales ſunt, *Pſalmi*, *Proverbia Salomonis*, *Cantica Canticorum*, *Eccleſiaſtes*, *Sapientia*, *Eccleſiaſticus*. His in novo Teſtamento *Paulinæ Epiſtolæ*, & *Canonicæ* correſpondent.

Prophetales ſunt, *Eſaias*, *Hieremias*, *Baruch*, *Ezechiel*, *Daniel*, *& duodecim Prophetæ minores*. Quibus in novo Teſtamento *Apocalypſis* reſpondet.

Sed quoniàm veteris Teſtamenti explicatio pro docendi ratione varia eſt, in ſex etiàm partes dividi poteſt; in *Politicam*, ſcilicèt; legis Moſaycæ libros quinque comprehendentem; in *Chronicam*, libros Hiſtoriales paulò ſuperiùs nominatos complectentem, in *Poeticam*, vel *Hymniſticam*; Pſalmorum, Trenorum, & Canticorum libros continentem; in *Dialecticam*, ſivè *diſputativam*, Job, & Eccleſiaſtis codices amplectentem; in *Oratoriam* cunctos libros Prophetales ſuperiori loco nominatos continentem; & in *Ethicam*, ſivè *Moralem*, Proverbiorum, Sapientiæ, & Eccleſiaſtici libros comprehendentem.

De Veteris Teſtamenti libris Canonicis ex Sacroſancti Concilii Tridentini Decreto ſeſſ. 4.

GEneſis, *Exodus*, *Leviticus*, *Numeri*, *Deuteronomium*, *Joſue*, *Judicum*, *Ruth*, *Regum quatuor*, *Paralipomenon duo*, *Eſdræ primus*, *& ſecundus*, qui *Nehemias* dìcitur, *Tobias*, *Judith*, *Eſther*, *Job*, *Pſalterium Daviticum centum quinquaginta Pſalmorum*, *Parabolæ*, *Eccleſiaſtes*, *Canticum Canticorum*, *Sapientia*, *Eccleſiaſticus*, *Eſaias*, *Hieremias cum Baruch*, *Ezechiel*, *Daniel*, *Oſeas*, *Joel*, *Amos*, *Abdias*, *Jonas*, *Micheas*, *Naum*, *Abacuch*, *Sophonias*, *Aggæus*, *Zacharias*, *Malachias*, *Machabæorum primus*, *& ſecundus*. Hi omnes ſunt libri *Canonici* veteris Teſta-

Teſtamenti. Dicti ſunt autèm *Canonici*, idèſt authentici in Eccleſiaſticum Canonem adſcripti: de quorum auctoritate nemini unquàm licet, vel tantillum dubitare: quibus etiàm, in omnibus Religionis, & Fidei controverſiis, plena ſempèr, & ubiquè adhibenda eſt fides.

Eſdræ autèm *tertius*, & *quartus*; & *Machabæorum tertius* itèm, & *quartus*, intèr canonicos non recenſentur.

De Novi Teſtamenti libris Canonicis ex Sacroſancti Concilii Tridentini Decreto ſeſſ. 4.

EVangelia quatuor, hoc eſt, *Matthæi*, *Marci*, *Lucæ*, *Joannis*. *Actus Apoſtolorum à Luca Evangeliſta conſcripti*. Epiſtolæ Pauli quatuordecim, hoc eſt, ad *Romanos*, *ad Corinthios duæ*, *ad Galatas*, *ad Epheſios*, *ad Philippenſes*, *ad Coloſſenſes*, *ad Theſſalonicenſes duæ*, *ad Timothæum duæ*, *ad Titum*, *ad Philemonem*, *ad Hebræos*. Epiſtolæ Catholicæ, *ſive* Canonicę ſunt ſeptem, *ut Jacobi una, Petri duę, Joannis tres; Judę una, & Apocalypſis*. Hę autèm Epiſtolæ *Canonicæ* dicuntur ad differentiam earum, quas alii ſub falſo Apoſtolorum nomine ediderant: & hæ ſolæ in cathalogum Sacrarum Scripturarum receptę ſunt. Et quàmvis ob hanc rationem Pauli etiam Epiſtolæ *Canonicæ* dici poſſent, his tamèn impoſitum eſt hoc nomen commune, cum peculiare nomen ſortiri nequirent ad neminem directę. Dicuntur etiàm *Catholicæ*, idèſt univerſales, non ſolùm, quia fidei doctrinam, quę univerſalis eſt, & à communi Apoſtolorum conſenſu nihil diſcrepat, complectuntur (hinc Auguſtinus has Epiſtolas vocavit *Apoſtolicas*) ſed quia univerſalitèr fidelibus, ſive Judæis, qui diſperſi erant (ſicut fecit Petrus) vel omnibus Chriſtianis ſub eàdem fide degentibus à diſcipulorum Domini cœtu dedicatæ ſunt, non alicui homini, Genti, aut Civitati, ſicut à Paulo factum eſſe conſtat.

De fide, & operibus c.14. tom.4.

De Veteris Teſtamenti tranſlatione, & vulgatâ editione.

VEtus Teſtamentum ex Hebræo in linguam Græcam per 72. Interpretes ab Eleazzaro Judæorum Pontifice ad hanc rem præſtandam ſelectos trecentis plus minùs antè Chriſtum natum annis tranſlatum fuit hortatu Ptolomæi Filadelphi, qui ut Bibliothecam ſuam toto terrarum orbe celeberrimam 70. librorum millibus conſtructam, teſte Iſidoro, etiàm hiſce Sacris inſigniret, Judæos ad centum viginti millia libertati reſtituit, & dona votiva, hoc eſt, argenti centum, & auri quinquaginta talenta ad crateras, & libatoria facienda, necnon, & gemmas innumeras Hieroſolymam miſit. Sed quod mirum, & divino conſilio factum eſt, Viri illi 72. ſeorsùm in ſeparatis 72. cellulis locati, ut ait Auguſtinus, *quod omnes interpretati ſunt, iiſdem verbis omnibus, & ſententiis ab initio ad finem uſquè, unum, & idem erat, at ſi unus fuiſſet interpres, ac tranſlator, quoniam unus reverà Spiritus in omnibus erat*.

Iſidor. lib. 6. Etymol.c.3.

De Civitate Dei, lib. 18. cap.42.tom.5.

Septuaginta igitur Viri, 22. veteris Teſtamenti volumina verterunt, & multa omnes illi Interpretes teſtimonia de Chriſto, ac de Sanctiſſima Trinitate in ſua tranſlatione Spiritus Sancti inſtinctu omiſerunt, ne ſcandalizarent Ptolomæum eorum myſteriorum non capacem, & ne canibus ſanctum darent. Juſtinus martyr dictas cellulas 72. juſſu Ptolomæi conſtructas fuiſſe, ſeque domuncularum veſtigia in Phari arce Alexandriæ vidiſſe teſtatur, dictamque eorundem Interpretum ſeparatam ſeſſionem veram fuiſſe credit. Tertullianus itidèm adverſus Gentes. Idem ferè ait Irenæus lib. 3. cap. 25. Idem Epiphanius de menſ., & pond. Hieronymus verò, quod de Cellulis narratur, planè irridet dicens: *Neſcio quis primus auctor ſeptuaginta cellulas Alexandriæ mendacio ſuo ſtruxerit, cum Ariſteas Regis cubicularius, & Joſephus multò poſt tempore nil tale ſcriptum reliquerint, etiamſi multa alia de ſeptuaginta Interpretibus narrent*. Septuaginta tamèn Interpretibus plurimùm interdùm defert, eoſque Spiritu Sancto plenos fuiſſe ait. Horum Tranſlationem ab aliis deindè vitiatam, à Luciano, Heſychio, & Origène emendatam fuiſſe Hieronymus oſtendit: & in quadam ad Auguſtinum epiſtola inter Auguſtini epiſtolas locata inquit: *Miror quomodo ſeptuaginta Interpretum libros legas non puros, ut ab eis editi ſunt, ſed ab Origène emendatos, ſive corruptos per obelos, & aſteriſcos*. Antè enim Origènem, ut alibi idem Hieronymus ait, *quot erant codices, tot erant exemplarum diverſitates*. Quòndam enim poſt 72. Interpretes multi alii de integro laborem vertendi ex Hebræa lingua in Græcam ſuſceperunt, & præsèrtim Aquila Judæus tempore Adriani Cæſaris, Theodotion Epheſinus, Imperatore Commodo, & Symmacus ſub Severo. Quare Epiphanius in libro de pond., & menſuris ait, *Origènem poſt quatuor editiones, hoc eſt, Septuaginta interpretum, Aquilæ, Symmachi, & Theodotionis: & poſt quintam incerti Auctoris, duas alias tranſlationes græcas enveniſſe*: ex quibus duo genera exemplarium diverſa confeciſſe, confuſionemquè potiùs, quàm diſtinctionem produxiſſe, aut rei veritatem propalaſſe aſſeverat. Hinc factum eſt, ut Hieronymus latinam, græcam, hæbraicam, & chaldæam linguam callens, non ſolùm veteres editiones, ut potuit, emendarit, ſed ſeptimam fecerit: quæ mox à Sophronio græco ſermone donata fuit: Nàm Damaſi Papæ juſſu vetus Teſtamentum ex Hebræa lingua, Novum ex Græca convertit, ſicut de Veteri teſtatur Auguſtinus dicens: *Presbyter Hieronymus, homo doctiſſimus, & omnium trium linguarum peritus, Scripturas Sacras non ex græco, ſed ex hebræo in latinum eloquium convertit*. Hæc igitur Sancti Hieronymi tranſlatio, eſt editio vulgata, quæ Damaſi, ſequentiumque Summorum Pontificum

Apolog. 1. ad Gentes.

Apologia 18. & 19.

Prolog. 1. in Pentateuch.

Hier.Præf. in Paralip.

Tom.2.ep.11

Præf.in Joſue.

Aug.lib.18.de Civit. p.43.

Epiphanius.

De Civit. Dei lib.18.cap.43. Et Iſid. lib.6. c.4.Ethym.

Eugub. præf. in Moyſem.

Digitized by Google

ſicum ſtudio nunc in Eccleſia Catholica, & Sancta Dei utimur, Pſalterio excepto, quod Septuaginta Interpretum eſt, ſed à Hieronymo emendatum, & ab Eccleſia ſuſceptum, ut ipſemet in Apologia adversùs Ruffinum teſtatur. Pſalterium verò Hieronymi in Eccleſia haudquàquam recipi potuit, ne fidelibus in editione Interpretum aſſuetis ſcandalum oriretur, ut Auguſtinus ait Hieronymo hac de re conquerenti reſpondens: *veteris enim cantus in Eccleſiis tritus erat, & vulgatus*. Hinc in editione pſalmorum, qua nunc utimur in Eccleſia, cum ſit Septuaginta Interpretum, multa reticentur, vel obſcura redduntur proptèr cauſas ſuperiùs aſſignatas, ut videre licet per illud Pſalmi: *Appræhendite diſciplinam*, ſicut nunc in Eccleſia legimus; Translatio enim Hieronymi habet: *Oſculamini filium*, quod eſt clarius, quàm, *Appræhendite diſciplinam*, quæ etiàm per Filium, qui eſt ſapientia Patris, intelligi debet, Auguſtinus etiàm, dum ſibi vetus Teſtamentum citare accidit, translationem LXXII. Interpretum ſectatur.

Tom. 2. lib. 2. non procul à fine.

Tom. 2. ep. 10

Editio igitùr vulgata, quam S. Iſidorus *Hieronymianam*, S. Gregorius *Novam translationem* vocant, libros partim ex S. Hieronymi translatione, vel emendatione ſuſceptos comprǽhendit; partim verò retentos ex antiquiſſima quadam editione latina, quam S. Hieronymus *communem*, & *vulgatam*, S. Auguſtinus *italam*, S. Gregorius *veterem translationem* appellat.

Iſid. 6. Ethym. 5. & de div. off. 12. S. Greg. 20. Moral. 24. S. Hieron. 49. Iſa. S. Aug. 2. de doctr. 14. & 18. de Civ. 43. S. Gregor. Ep. dedic. ad Leandr. cap. 5 in fine.

Novum Teſtamentum quanam linguâ ſcriptum fuerit: & quomodò in eo citetur Vetus.

NOvum Teſtamentum, Hieronymo teſte, græcum eſſe dubitandum non eſt, Matthæo excepto, qui primus in Judæa proptèr eos, qui ex circumciſione crediderant, Evangelium Chriſti hæbraicis literis, verbiſque compoſuit; quod quis poſteà in græcum tranſtulerit, non ſàtis certum eſt. Excipitur etiàm Epiſtola Pauli ad Hebræos. Nàm ut ait idem Hieronymus, *ſcripſit Paulus hanc Epiſtolam ut Hebræus hebræis hebraicè, ideſt, ſuo eloquio diſertiſſimè, ut ea, quæ eloquentèr ſcripta fuerant in hebræo, eloquentiùs verterentur in græcum*. Hinc à cæteris Pauli Epiſtolis diſcrepare videtur. Hanc verò Epiſtolam ab Apoſtolo hebraicâ linguâ ad Hebræos conſcriptam Lucas Evangeliſta pòſt exceſſum Pauli græco Sermone confecit, ut Auctores tradunt. Hoc autèm maximâ conſideratione dignum eſt, cur Apoſtoli, & Evangeliſtæ Vetus Teſtamentum diverſimodè citent: Paulus enim, ut ait Hieronymus, cum Hebræis diſputans, non juxtà Hæbraicum, quod rectum eſſe cognoverat, ſed juxtà LXX. Interpretes locutus eſt. Lucas itèm, qui magis græcas, quàm hebraicas literas novit, teſtimoniis græcis magis utitur, quàm hebræis. Matthęus autèm, & Joannes, quorum alter hebræo, alter græco Sermone Evangelia texuerunt, teſtimonium de hebraico, non de LXX. Interpretibus proferunt. Hæc Hieronymus, qui hanc dubitationem libro 15. Commentariorum in Iſaiam ſoluit, dicens: *Apoſtoli, & Evangeliſtæ ubicùmque de Veteri Teſtamento ponunt teſtimonia, ſi intèr hebraicum, & LXX. nulla ſit diverſitas, tunc vel ſuis, vel LXX. Interpretum verbis uti ſolent. Si autem alitèr in hebræo, alitèr in veteri editione ſenſus eſt, hæbraicum magis, quàm LXX. Interpretes ſecuntur*. Id quod latè oſtendit idem Hieronymus in Novum Teſtamentum, & Prophetas, & præſertim in Epiſtola, quam ad Pammachium ſcribit, ubi varietatem multorum locorum recenſet, & explanans ait: *Apoſtoli, & Evangeliſtæ aliquandò Veteris Teſtamenti adducunt teſtimonia, ut ſenſum, & non verba citent. Sermonum tamèn varietas, ſpiritus unitate concordat, quàmvis nec cum Septuaginta, nequè cum Hebræis verba conveniunt*. Idem ferè ait in Epiſtola ad Epheſios, ubi concludit, non eſſe confugiendum ad apocrypha, ſi verbis diſſentiant, quæ ab Apoſtolis citantur ex veteri Teſtamento: ſed ſciamus, inquit, *veteris Teſtamenti eſſe, quæ ab Apoſtolis citantur*. Illud igitur, quod in Matthæo legitur; *Ex Ægypto vocavi filium meum*, quàmvis in codicibus noſtris, vel LXX. Interpretum non habeatur, habetur tamèn in Oſea juxtà hebraicam veritatem, Quam rem LXX. ſubticuerunt propter rationem ſuperiùs aſſignatam, pro quo tranſtulerunt: *Parvulus eſt Iſrael, & dilexi eum: & ex Ægypto vocavi filios ejus*. Pro eo etiàm, quod habetur in eodem Evangeliſta, *Nazaræus vocabitur*, in Hebręo legitur: *Nazaræus de radice ejus creſcet*. Quod ait Marcus Evangeliſta: *Puella, tibi dico, ſurge*, in hebręo tantùm eſt, *Puella ſurge*, ut ſonant hęc verba, *Thalitha cumi*.

Hieronym. ad Damaſum in 4. Evangel. tomo 3. & de Script. Eccleſiaſt. tom. 1.

De Script. Eccleſ. tom. 2.

Lib. 3. in c. 6. Iſaiæ tom. 4.

Præf. ad Euſtochium.

Epiſtola 101. tom. 2.

Cap. 5. tom. 6.

Cap. 2.

Cap. 2.

Cap. 5.

Paulus itèm ſcribens ad Epheſios adhibet ſententiam illam Geneſęos: *Proptèr hoc relinquet homo patrem ſuum, & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una*, ut habetur in codice hebręo, ſed prętermittit pronomina, & totam illam clauſulam, *& adhærebit uxori ſuæ*, dicens: *Proptèr hoc relinquet homo patrem, & matrem, & erunt duo in carne una*, ut videre licet in Codicibus gręcis, multa, & penè infinita id genus loca reperiuntur; nec tamèn Apoſtoli, & Evangeliſtę redarguendi ſunt, nec ad apocrypha confugiendum eſt ob rationes in medium adductas.

Gen. 2.

Epheſ. 5.

De Scripturæ Sacræ Emendatione.

VUlgatam editionem, qua nunc in Eccleſia utimur Concilium Tridentinum ſeſſione 4. potiſſimùm verò Scripturam veterem, quam emendatiſſimè imprimendam eſſe mandavit. Modum emendandi Scripturam Sacram in libro 2. de Doctrina Chriſtiana docet Auguſtinus dicens: *In codicibus emendandis debet primitùs invigilare ſolertia eorum, qui Scripturas divinas noſſe deſiderant. Emendatis non emendati cedant, ex uno dumtàxat interpretationis genere venientes. In ipſis*

Cap. 15. & 16. tomo 3.

Digitized by Google

ipſis autèm interpretationibus Itala cæteris præferatur. Nam eſt verborum tenacior cum perſpicuitate ſententiæ. Et latinis quibuslibet emendandis Græci adhibeantur, in quibus LXX. Interpretum, quod ad vetus Teſtamentum attinet, excellit auctoritas: Qui jàm per omnes peritiores Eccleſias tantâ præſentiâ Spiritus Sancti interpretati eſſe dicuntur, ut os unum tot hominum fuerit. Qui ſi, ut fertur, multique non indigni fide prædicant, ſinguli cellulis etiàm ſingulis ſeparati cum interpretati eſſent, nihil in alicujus eorum codice inventum eſt, quod non iiſdem verbis, eòdemque verborum ordine inveniretur in cæteris: quis huic auctoritati conferre aliquid nedùm præferre audeat? Quamobrem ſi quid alitèr in hebræis exemplaribus invenitur, quàm iſti poſuerint, cedendum eſſe arbitror divinæ diſpenſationi, quæ per eos facta eſt. Latini codices veteris Teſtamenti, ſi neceſsè fuerit, Græcorum auctoritate emendandi ſunt, & eorum potiſſimum, qui cum Septuaginta Viri eſſent, ore uno interpretati eſſe perhibentur. Libros autèm novi Teſtamenti, ſi quid in latinis varietatibus titubat, græcis cedere oportere non dubium eſt, & maximè qui apud Eccleſias doctiores, & diligentiores reperientur. Hæc Auguſtinus: qui etiàm li-
Cap. 2. bro 11. contrà Fauſtum ait: *Si de fide exemplarium quæſtio verteretur, ſicùt in nonnullis, quæ, & paucæ ſunt, & ſacrarum literarum ſtudioſis notiſſimæ ſententiarum varietates, vel ex aliarum regionum codicibus, undè ipſa doctrina commeavit, noſtra dubitatio diiudicaretur; vel ſi ibi quoquè codices variarent, plures paucioribus, aut vetuſtiores recentioribus præferrentur. Etſi adhùc eſſet incerta varietas, præcedens lingua, undè illud interpretatum eſt, conſulatur.* Ex his igitùr, modus emendandi Sacram Scripturam accipiendus eſt, quandò inter lectiones varjas alteram illarum volumus eligere: nàm ſi de lectione certa Editionis vulgatæ conſtet, nullo modo illam emendare licet ex græca, vel hebraica lectione poſtquàm Concilii Tridentini Decreto ſancitum eſt, Vulgatam Editionem latinam, authenticam eſſe, ac retinendam. Pro qua re præſtandâ multis ab hinc annis adlaboratum eſt Romæ, complurium exemplarium, & vetuſtiſſimorum collatione factâ, Sanctorumque Patrum codicibus conſultis, doctiſſimorumque virorum judicio non ſine magnis laboribus, multiſque vigiliis, atquè impenſis. Quarè ex Sacroſancti Concilii Tridentini Decreto Pius IV. Pontifex Maximus pro ſua in omnes Eccleſię partes incredibili vigilantiâ lectiſſimis aliquot S.R.E. Cardinalibus, aliiſque tùm ſacrarum literarum, tùm variarum linguarum peritiſſimis viris hanc emendandi provinciam demandavit. Hujus generis inſtitutum Pius V. proſecutus eſt: quod deindè ob varias, graviſſimaſque Sedis Apoſtolicæ occupationes jamdudùm intermiſſum, Sixtus V. revocavit; & opus jam confectum typis mandari juſſit; ſed pręli vitio illudipſum iteratâ diligentiâ dignum cenſuit, & ſub incudem revocandum decrevit. Id quod Gregorii XIV. juſſu ad mentem Sixti V. recognitum, ſub initium Pontificatus Clementis VIII. Deo benè juvante ejuſdem Sixti inſcriptione in lucem prodiit. Quid autèm in hac vulgata Bibliorum Editione præſtitum ſit, in Præfatione, quæ ad frontem eorundem Bibliorum extat, videre eſt.

De Sacræ Scripturæ Senſibus.

AUguſtinus in libro de Utilitate credendi, & in libro de Geneſi ad literam im- Cap.3.
perfecto, quadruplicem Scripturæ Sacræ in- Cap.2.
terpretandi rationem ponit. *Prima* eſt ſecundùm *hiſtoriam*, & hic ſenſus dicitur *literalis*, cum res ſivè divinitùs, ſivè humanitùs geſta commemoratur. *Secunda*, eſt *Allegoria*, cum figuratè dicta intelliguntur. Anagogia, cum veteris, & novi Teſtamenti congruentia oſtenditur. *Tropologia*, ſive *Moralis*, cum dictorum, factorumque redduntur cauſæ. *Litera* itèm factum docet: *Allegoria*, quid credendum: *Moralis*, ſive *Tropologia*, quid agendum: *Anagogia*, quò tendendum. Hi quatuor verò ſenſus in hac dictione *Hieruſalem* hunc in modum declarari queunt. Hieruſalem hiſtoricè, ſivè ſecundùm literam, *eſt Civitas terrena*: Tropologicè, *eſt typus animæ fidelis*: Allegoricè, *typus Eccleſiæ militantis*: Anagogicè, typus Eccleſiæ triumphantis. Sed quàmvis multa Sacræ Scripturæ loca ſecundùm dictos ſenſus exponi valeant, nonnulla tamen ſenſum literalem non admittunt, ut *Cantica Canticorum*. Hic enim liber nonniſi myſticè exponi poteſt. Hinc forsàn Origènes hæc ipſa Canticorum Cantica antè annum trigeſimum, haudquàquàm legenda putavit. Hieronymus etiàm in Ezechielem ſcribens ait; *Niſi quis apud Hebræos ætatem ſacerdotalis miniſterii, ideſt, trigeſimum annum impleverit, nèc principium Geneſæos, nèc Canticum Canticorum, nèc exordium, nèc finem Ezechielis legere permittitur, ut ad perfectam ſcientiam, & myſticos intellectus plenum humanæ naturæ tempus accedat*. Hæc Hieronymus. Sicut autèm multa Scripturæ loca ſenſu carent literali, ità etiàm multa myſticum ſenſum non admittunt. *Allegoria* enim, necnon *Tropologia*, atquè *Anagogia* liberæ ſunt, & his tantùm legibus, teſte Hieronymo, circum- In cap. 1.
ſcriptæ, ut pietatem ſequantur, cum Hiſtoriæ Abac. & c. 1.
lex, atque iis eadem non exiſtat. *Hiſtoria* Jonæ.
enim ſtricta eſt, & evagandi non habet facultatem, ut aliis in locis clariùs demonſtratur. Hæc de ſenſibus. Nunc verò ad eos, qui Sacram Scripturam interpretati ſunt, accedamus.

BIBLIA

Digitized by Google

BIBLIA COMPLUTENSIS
LEONI X. PONT. MAX. DICATA

Franciſci Xymenii Cardin. Ordinis Minorum, immenſis ſumptibus, laboribus, ac vigiliis edita: in ſex Tomos diviſa, ac variis linguis, & Interpretibus illuſtrata Anno Domini 1510.

Tomo Primo.

P*Entateuchus* linguâ hebræâ, & chaldæâ, græcâ, atquè latinâ ex translatione Septuaginta Interpetrum, necnon Beati Hieronymi, illuſtratus.

Tomo Secundo.

Libri *Joſue*, *Judicum*, *Ruth*, *Regum*, *atquè Paralipomenon*, iiſdem translationibus, & linguis, chaldaicâ exceptâ, quæ in ſequentibus etiàm non habetur.

Tomo Tertio.

Libri *Eſdræ*, *Nehemiæ*, *Tobiæ*, *Judith*, *Heſter*, *Job*: *Pſalmorum*, *Proverbiorum*, *Eccleſiaſtes*, *Canticorum*, *Sapientiæ*, *atquè Eccleſiaſtici*, iiſdem translationibus, & linguis, exceptis iis libris, qui apùd Hebræos non reperiuntur.

Tomo Quarto.

Libri *Prophetarum*, *& Machabæorum*, iiſdem translationibus, & linguis; iis exceptis libris, qui apùd Hebræos non reperiuntur.

Tomo Quinto.

Teſtamentum novum univerſum, græcâ, latinâque linguâ, cum interpretatione nominum Hebræorum, Chaldæorum, atque Græcorum novi Teſtamenti, necnon cum Dictionario græco in idem.

Tomo Sexto.

Vocabularium hebraicum, *atquè chaldaicum*, *in vetus Teſtamentum*, cum interpretatione hebraicorum, chaldæorum, græcorumque nominum veteris, ac novi Teſtamenti; necnon cum introductione Grammaticæ in hebraicam Linguam.

BIBLIA REGIA QUADRI
LINGUIS, HOC EST.

Hebraica, Græca, & Latina cum Paraphraſi Chaldaica, & Latinis verſionibus à Benedicto Ariæ Montano Hiſpalenſi ex Philippi Catholici Regis mandato elaborata, cum Complutenſi, & correctiſſimis aliis exemplaribus collata, in octo partes diviſa, & à Plantino Antuerpiæ 1569. *excuſa*.

Tomo Primo.

P*Entateuchus* idèſt, *Geneſis*, *Exodus*, *Numeri*, *Leviticus*, *& Deuteronomium* hoc in tomo continentur.

Tomo Secundo.

A libro *Joſue*, *Judicum*, *& Ruth*, uſque ad *Paralipomenon* incluſivè Tomus hic completur.

Tomo Tertio.

A libro *Eſdræ* uſquè ad *librum Eccleſiaſtici* itèm incluſivè Tomus hic protenditur.

Tomo Quarto.

Ab *Eſaia Propheta*, uſquè ad libros *Machabæorum incluſivè* Tomus hic complectitur.

Tomo Quinto.

A *Matthæo Evangeliſta*, uſquè ad *Apocalypſim*, cum lingua Syriaca, loco hebraicæ linguæ.

Tomo Sexto.

Lexicon Græcum, & *Inſtitutiones linguæ Græcæ* ad ſacri apparatus inſtructionem.

Tomo Septimo.

Communes, & familiares hebraicæ linguæ *Idiotiſmi*, ſivè *Theſaurus* linguæ ſanctæ cum verſione Sanctis Pagnini Lucenſis.

Tomo Octavo.

Biblia Sanctis Pagnini Lucenſis, Univerſa variis rebus ſtudioſorum commodò illuſtrata.

DE VARIIS GLOSSARUM
EDITIONIBUS.

Gloſſa ordinaria, & Interlinearis cum Nicolao de Lyra in utrumque Teſtamentum.

Tomo Primo.

I*N Pentateuchum.*
In Joſue.
In librum Judicum, Ruth, &
In quatuor libros Regum.

Tomo Secundo.

In Paralipomenon.
In Eſdram.
In Nehemiam.
In Tobiam.
In Judith.
In Eſter.
In Job.
In Pſalterium.
In Proverbia.
In Eccleſiaſten.
In Cantica Canticorum.
In Sapientiam.
In Eccleſiaſticum.

Tomo Tertio.

In Eſaiam.
In Hieremiam, & lamentationes.
In Baruch, & Ezechielem.
In Danielem.
In Oſeam.
In Jobelem.
In Abdiam.
In Jonam.
In Micheam.
In Naum.
In Abacuch.
In Sophoniam.
In Aggæum.
In Zachariam.
In Malachiam.
In Machabæos.

Tomo

Digitized by Google

Tomo Quarto.
In Evangelia, & in omnes Epiſtolas.
In Acta Apoſtolorum, & in Apocalypſim.

ALIA GLOSSARUM EDITIO.

Gloſſa ordinaria cum interlineari: Poſtilla Nicolai de Lyra, Moralitatibus ejuſdem, Additionibus Pauli Burgenſis, & Replicis Matthiæ Doringi, habet partes ſeptem.

Prima Pars.
IN Pentateuchum.
Secunda Pars.
In libros Joſue.
Judicum.
Tobiæ, Ruth. Regum.
Judith. Paralip.
Heſter. Nehemiæ. Eſdræ.
Tertia Pars.
In Job.
Pſalmos.
Proverbia.
Eccleſiaſticum.
Cantica Canticorum.
Librum Sapientiæ.
Eccleſiaſticum.
Quarta Pars.
In Prophetas omnes, & in lib. Machab.
Quinta Pars.
In quatuor Evangelia.
Sexta Pars.
In Acta Apoſtolorum.
In omnes S. Pauli Epiſtolas.
In Epiſtolas Canonicas.
In Apocalypſim.
Septima Pars.
Reportorium alphabeticum.

ALIA GLOSSARUM EDITIO.

Poſtilla Nicolai de Lyra cum Additionibus, & Replicis abſquè Gloſſa ordinaria, & interlineari in quatuor Tomos diviſa.

PRimus Tomus complectitur *Gen. Exod. Levitic. Num. Deuteron. Joſve, Judic. Ruth, & Regum libros.*
Secundus continet *Paralip. Eſdræ, Tob. Judith, Eſter, Job, Pſalm. Proverb. Eccleſ. Cantic. Sap. Eccl. libros.*
Tertius complectitur *Prophetas Majores, & Minores, & Machabæorum libros.*
Quartus *Evangelia quatuor, Epiſtolas omnes, Actus Apoſtolorum, & Apocalypſim* comprehendit.

DE IIS, QUI GLOSSAM

In Bibliam conſcripſerunt.

STrabus Gloſſæ ordinariæ auctor floruit anno ſal. 840.
Anſelmus Laudunenſis Gallus, Interlinearis auctor, claruit anno 1110.
Nicolaus Lyranus Ordin. Franciſcani claruit anno 1320.
Burgenſis Additionum Auctor claruit 1430.
Matthias Doringus Franciſcanus.
Replicarum Auctor claruit 1440.
Hanc Gloſſam in tantam molem congeſtam, vel redactam Baſileæ imprimendam curavit Frater Conradus Leontorius Mulbrunenſis 1508.
Sed poſtrema Lugdunenſis editio 1545. *Et Veneta* 1588. *ſunt multo illuſtriores.*

SANCTI AUGUSTINI

Opera omnia in decem Tomos diſtincta, & ordine Alphabetico diſpoſita:

Necnon tribus Indicibus illuſtrata, quorum primus locorum aliquot Scripturæ Sacræ conciliationes: alter ejuſdem Auctoritates plurimas declaratas: tertius verò locupletiſſimus, quæ à Sancto Auguſtino inſigniter dicta ſunt, complectitur.

A

ABuſionum gradus duodecim tom.9.
Contrà Accademicos, libri tres tom.1.
De actis cum Felice Manichæo, libri duo tom.6.
Contrà Adimantum Manichæi diſcipulum ibid.
De ſecundi Adventus die tom.2.
De tempore ſecundi Adventus incerto ibid.
Contrà adverſarium legis, & prophetarum, libri duo tom.6.
In adverſis conſolatio tom.2.
De adulterinis conjugiis ad Pollentium, lib.2. tom.6.
De afflictione piorum tom.2.
De afflictionibus patientèr ferendis ibidem.
De agone Chriſtiano lib.1. tom.3.
De agri dominici cultura tom.9.
De altercatione Eccleſiæ, & Synagogæ dialogus tom.6.
De amicitia lib.1. tom.4.
De amicitia vera tom.2.
De anima, & ejus origine, lib.4. tom.7.
De anima incorporea tom.2.
De actu animæ, ſine corpore ibid.
De animæ immortalitate tom.1.
De animæ quantitate eodem.
De animæ pugna tom.9.
De animarum origine tom.2.
De duabus animabus contrà Manichæos lib. 1. tom.6.
De animi tranquillitate tom.2.
Annotationum in Job lib.1. tom.4.
De Antichriſto tractatus tom.9.
Apocalypſis Joannis expoſitio ibidem.
De Arbore ſcientiæ boni, & mali tractatus eod.
Ad articulos Auguſtino falſo impoſitos reſponſio tom.7.
Arianorum ſermo tom.6.
Contrà Arianos tom.2.
Contrà Arianorum ſermonem lib.1. tom.6.
De Aſſumptione Beatæ Mariæ Virginis tom.9.
Auguſtini Regulæ tom.1.
Auguſtini vita per Poſſidonium tom.1. in princip.

Be-

Digitized by Google

B

Baptiſmi contrà Donatiſtas lib.7. tom.7.
De unico baptiſmo contrà Petilianum lib.1. eod.
De baptiſmo parvulorum tom.2.
An baptizatus fuerit Petrus ibid.
De beatitudine vera tom.2.
De benè vivendo tom.2.
De benedictionibus Jacob Patriarchæ tom.3.
De blaſphemia in Spiritum Sanctum tom.10.
De blaſphemiis Manichæorum tom.2.
De boni naturâ contrà Manichæos lib.1. tom.6.
De bono conjugali contrà Jovinianum tom.6.
De bono diſciplinæ ſerm. tom.9.
De bono viduitatis lib.1. tom.4.
Quomodò ad bona homines ſint cogendi tom.2.
Breviculus collationum cum Donatiſtis tom.7.

C

Cantici novi lib.1. tom.9.
De cataclyſmo ſer. ibid.
Categoriæ decem tom.1.
De cathechizandis rudibus lib. unus tom.4.
De Catholicæ Eccleſiæ incremento tom.2.
Ceciliani innocentia tom.2.
Ad charitatis amorem exhortatio tom.2.
De charitatis laudibus lib.1. tom.9.
De quatuor virtutibus charitatis, tractatus ibid.
De chordis decem tom.9.
Chriſtianus, quomodò laudari poſſit tom.2.
De Chriſtiana diſciplina tom.9.
De Chriſtiana doctrina tom.3.
De Chriſtiano ornatu tom.2.
De Circumcillionum immanitate tom.2.
De Civitate Dei, libros viginti duos, quintus tom. complectitur.
De Clericorum ſingularitate, cenſura tantùm tom.4.
De coercenda temulantia, & contentione tom.2.
Cognitionis veræ vitæ lib.1. tom.9.
Cogendi ſunt homines ad bona tom.2.
De cultura agri dominici ſerm. tom.9.
Concio ad Cathecumenos, contrà Judæos, Paganos, & Prianos tom.6.
De concordia farcienda tom.2.
Confeſſionum lib.13. tom.1.
De conflictu vitiorum, & virtutum lib.1 tom.9.
De conjungiis adulterinis lib.2. tom.6.
De conjugali bono contrà Jovinianum ibid.
De conſenſu Evangeliſtarum lib.4. tom.4.
Conſolatio in adverſis tom.2.
Conſolatio ſuper morte uxoris ibid.
Conſolatio ſuper obitu mariti ibid.
De conſuetudinibus variis regionum ibid.
De contemptu mundi liber unus tom.9.
De contemptu mundi perfecto tom.2.
De contemptu mundi, & poteſtate humana quomodò utendum ibid.
De continentia lib.1. tom.4.
Contritionis cordis lib.1. tom.9.
De correptione, & gratia tom.7.
De correptione Donatiſtarum, & de moderate coercendis hæreticis tom.2.
De corporum reſurrectione ibid.
De creatione primi hominis Tractatus tom.9.
Contrà Creſconium Donatiſtam grammaticum lib.4. tom.7.
De cura pro mortuis gerenda ad Paulinam lib.1. tom.4.

D

Damnatio Pelagianorum tom.2.
De Decem chordis tom.9.
De Deo diligendo liber alius, qui, & meditationum inſcribitur tom.9.
De Deo non triformi, ſed uno tom.2.
Dialecticæ principia tom.1.
De diſciplina Chriſtiana tom.9.
De diſciplinæ bono, ſer. ibid.
De diſciplinis liberalibus tom.2.
De divinatione dæmonum, lib. unus tom.3.
De Doctoris Eccleſiaſtici officio tom.2.
De doctrina Chriſtiana, lib.4. tom.3.
De documentis ſalutaribus, lib.1. tom.4.
Contrà Donati partem, Pſal. tom.7.
De Donatiſta parricida rebaptizato tom.2.
De Donatiſtarum diſſidio ibid.
De Donatiſtarum immani licentia ibid.
De Donatiſtarum ſchiſmate tom.2.
Contrà Donatiſtarum pertinaciam ibid.
De Donatiſtis vi coercendis ibid.
Poſt collationem contrà Donatiſtas, lib.1. tom.7.
Contrà Donatiſtas epiſtola tom.2.
De vi corrigendis hæreticis, contra Donatiſtas tom. 2.
Dialogus de Eccleſiæ altercatione, & ſynagoga tom.6.
Dialogus Oroſii tom.4.

E

Eccleſiæ Catholicæ incrementum tom.2.
De Eccleſia Catholica contrà Donatiſtas ibid.
De Eccleſiæ ritibus ibid.
De Eccleſiæ unitate, contrà Petiliani Donatiſtæ, epiſt. lib.1 tom.7.
De Eccleſiaſticis dogmatibus, lib.1 tom.3.
De Electione Eradii tom.2.
De Emerito Donatiſtarum Epiſcopo tom.7.
Enchiridion de fide, ſpe, & charitate, ad Laurentium tom.3.
Epicureorum, & Stoicorum tractatus tom.6.
Epiſcopi inſtitutio tom.2.
Epiſtolas complectitur tom.2.
Epiſtolæ Bonifacii ad Auguſtinum, & Auguſtini ad Bonifacium tom.2.
Epiſtolæ Joannis expoſitio tom.9.
De eſſentia divinitatis lib.1. tom.4.
De Evangeliſtarum conſenſu lib.4. tomo eodem.
De Evang. mortuis prædicato tom.2.
Evangelii Joannis expoſitio tom.9.
Excommunicari proptèr peccatum alicujus an quis poſſit tom.2.
Exhortatio ad amorem charit. tom.2.
Exhortatio ad piam vitam, ibid.
Exhortatio ad concordiam Eccleſiæ, ibidem.
Expoſitionis Epiſtolæ Pauli ad Rom., inchoatæ, lib.1 tom.4.
Expoſitiones quarumdam propoſitionum ex Epiſtola ad Romanos, ibid.
Expoſitionis Epiſtolæ Pauli ad Galatas, lib.1. ibid.

F

Fantaſiæ intellectus, ac memoriæ epiſtola tom.2.
Contrà Fauſtum Manichæum lib.33. tom.6.
Contrà Fælicem Manichæum ibid.
Contrà Felicianum Arianum, de unit. trinit. ibid.
De feria quarta ſivè cultura agri dominici to.9.

Digitized by Google

De fide ad Petrum diaconum, lib.1.tom.3.
De fide, & ſymbolo, lib.1. ibid.
De fide, & operibus, lib.1.tom.4.
De fide rerum inviſibilium, lib.1.tom.4.
De fide contrà Manichæos lib.1.tom.6.
De fælicitate vera tom.2.
Contrà Fortunatum quemdam Manichæorum presbyterum tom.6.
Ad fratres in eremo tom.10.
De fuga in perſecutione tom.2.
Contrà Fulgentium Donatiſtam lib.1.tom.7.

G

Gaudentii Donatiſtarum Epiſcopi Epiſtola repræhenditur tom.7.
De Geneſi ad literam lib.12.tom.3.
De Geneſi ad literam imperfectus lib.1.ibid.
De Geneſi contrà Manichæos tom.1.
De geſtis cum Emerito Donatiſtarum Epiſcopo lib.1.tom.7.
Supèr geſtis ejuſdem ſer. ibid.
Grammaticæ lib.1.tom.1.
De gratia, & correptione tom.7.
De gratia Chriſti contrà Pelagium, & Cæleſtium ibid.
De gratia, & libero arbitrio, ad Valentinum ibid.
De gratia novi teſtamenti tom.2.

H

Habitaculi triplicis, liber unus tom.9.
De hæreſibus oratio tom.6.
De hæreſibus ad Quodvult Deum lib.1. ibid.
De hæreticis coercendis tom.2.ep.60.
De hæreticis moderatè coercendis ibidem ep.48.
De hæreticis vi corrigendis ibid.
De hæreticis corrigendis citrà mortis pœnam ib.
De hæreticis corrigendis tom.2.
Hilarii Epiſtola ad Auguſtinum tom.7.
Homiliæ quinquaginta tom.10.
Homiliæ de tempore ibid.
Homiliæ de ſanctis ibid.
De hominis primi creatione, tractatus tom.9.
De honeſtate mulierum tom.9.
Humana poteſtate quomodò ſit utendum tom.9.

I

Januarii inquiſitiones tom.2.
Idolatriæ excæcatio ibid.
De jejuniis priſcorum ibid.
De jejunii utilitate, tracta. tom.9.
De Incarnatione Verbi tom.4.
De infirmorum viſitatione tom.9.
De immanitate Circuncellionum tom.2.
De impietate malorum tom.2.
De innocentia Cæciliani ibid.
De innocentia vera, ſive ſententiæ tom.3. & deinceps.
De inquiſitione rerum divinarum, tom.2.
De inquiſitione trinitatis tom.3.
In Job annotationum lib.1.tom.4.
De ira cohibenda tom.2.
De Judaiſmo, & vocabulo, Judæi tom.2.
Adversùs Judæos, oratio tom.6.
Contrà Judæos, Paganos, & Arianos, oratio lb.
De non temerè judicando tom.2.
Contrà Julianum Pelagianum, lib.6. tom.7.
De jurejurando, idolothytis, & vim vi repellendo tom.2.
De juſtitiæ perfectione tom.7.

L

Laudari quomodò poſſit Chriſtianus tom.2.
De laudibus charitatis liber unus tom.9.
Contrà legis, & prophetarum adverſarium lib.1. tom.6.
De libero arbitrio tom.1.
De liberalibus diſciplinis tom.2.
De locis ſcripturæ variis explicandis tom.2.
Locutionum, lib.7.tom.3.

M

Magnificat expoſitio tom.9.
De magiſtro tom.1.
Quatenùs mali tolerandi tom.2.
De malis perpetiendis, ſpe vitæ cæleſtis ibid.
De malis hujus mundi tolerandis, ibidem.
De Manichæorum moribus tom.1.
Contrà Manichæi epiſtolam, quam vocant fundamenti lib.1.tom.6.
De manſuetudine Eccleſiaſtica tom.2.
Manuale lib.1.tom.9.
De Mariæ aſſumptione ibid.
Super mariti obitu conſolatio tom.2.
Contrà Maximinum Arianorum Epiſcopum lib.3. tomo 6.
Meditationum lib.1.tom.9.
De mendacio ad Conſentium lib.1.tom.4.
Contrà mendacium ad eundem ibid.
De mirabilibus Sacræ Scripturæ lib.3.tom.3.
De moderando ſupplicio nocentum tom.2.
Monachorum regula ibid.
De Monachis apoſtatis ibid.
De moribus Eccleſiæ Catholicæ tom.1.
De morte uxoris conſolatio tom.2.
De mortuorum conſolatione, ſermones duo tom.9.
De cura pro mortuis gerenda tom.4.
De mulierum honeſtate, liber unus tom.9.
De mundi die ſupremo tom.2.
De mundi contemptu ibid.
Muſicæ lib.6.tom.1.

N

Natura boni contrà Manichæos lib.1.tom.6.
De natura, & gratia, contrà Pelagianos tom.7.
De nocentium ſupplicio moderando tom.2.
De nuptiis. & concupiſcentia, ad Valerium comitem tom.7.

O

Obedientiæ, & humilitatis ſermo tom.9.
Supèr obitu mariti conſolatio tom.2.
De ocio monachorum ibid.
De officio doctoris Eccleſiaſtici, ibidem.
De opere Monachorum lib.1. tom.3.
Opus breviculi collationum cum Donatiſtis tom.7.
Oratio adversùs Judæos, tom.6.
De orando Deo tom.2.
De ordine lib.2.tom.1.
De ornatu Chriſtiano tom.2.
Oroſii dialogus tom.4.
De ovibus, liber ſive Humilia tom.9.

P

Paganiſmi irriſio tom.2.
Contrà Parmeniani Epiſtolam lib.3.tom.7.
De paſtoribus lib.1.tom.9.
De patientia lib.1.tom.4.
De peccatorum meritis, & remiſſione, ac de baptiſmo parvulorum, ad Marcellinum lib.3. tom.7.
De peccato originali parvulorum tom.2.

Digitized by Google

An ob peccatum unius, alius poſſit excommunicari ibid.
De Pelagio, & Pelagianis tom.2.
Contrà Pelagianos Hypognoſticon lib.6.tom.7.
Contrà Pelagianos, & Manichæos tom.2.
Contrà Pelagianorum duas epiſtolas, ad Bonifacium tom.7.
De perfectione juſtitiæ contrà Cæleſtium lib.1.ib.
De perpetiendis malis, ſpe vitæ cæleſtis tom.2.
De perſeverantiæ bono lib.1.tom.7.
Petiliani epiſtola tom.7.
Contrà literas Petiliani Cirthenſis Epiſcopi Donat. lib.3.ibid.
Petrus an fuerit baptizatus tom.2.
De Petro à Paulo reprehenſo ibid.
De pœnitentia vera, & falſa, lib.unus tom.4.
De pœnitentiæ medicina, lib.1.tom.9.
De pœnitentiæ utilitate, tractatus ibid.
Præceptorum dominorum ſpeculum tom.3.
De præceptorum decem convenientia, & decem plagarum lib.1.tom.9.
De prædeſtinatione, & gratia, lib.1.tom.7.
De prædeſtinatione Dei, lib.1. ibid.
De prædeſtinatione Sanctorum lib.1.ibid.
De præſentia Dei, & quomodò Deus eſt ubique tom.2.
Contrà Priſcillianiſtas, & Origeniſtas, lib. 1. tom.6.
Proſperi Epiſtola ad Auguſt. de reliquiis Pelagianæ hæreſeos tom.7.
Poſſidonius de vita Auguſtini tom.1.in principio.
Poteſtate humana quomodò utendum ſit tom.2.
Pſalmorum enarrationes complectitur octavus tomus.
Pſalterium, quod matri ſuæ compoſuit tom.9.
De pugna animæ tractatus ibid.

Q

Quatenus mali tolerandi tom.2.
Quæſtio Epiſtola Jacobi ibid.
Quæſtiones ſex contrà Paganos expoſitæ ibid.
Quæſtionum Evangelicarum lib.2.tom.4.
Quæſtionum Evangelicarum ſecundùm Matthæum lib.1. ibid.
Quæſtionum in vetus Inſtrumentum lib.7.ibid.
Quæſtionum octoginta trium lib.1.tom.4.
Quæſtionum ſexagintaquinque dialogus ibid.
Quæſtionum veteris, ac novi teſtamenti lib.1.ib.
De quæſtionibus diverſis, ad Simplicianum lib.2. tom.4.
De Octo Dulcitii quæſt. lib.1.ibid.
De quæſtionibus curioſis tom.2.
Ad quæſtiones novem Paulini ibid.
Quæſtiunculæ de Trinitate tom.3.

R

Rectitudinis catholicæ converſationis, tractatus tom.9.
De regionum variis conſuetudin. tom.2.
Regula Monacharum ibid.
Regulæ Auguſtini tom.1.
Pro reis quomodò intercedendum tom.2.
De religione vera tom.1.
Reprehenditur Petrus à Paulo tom.2.
De reſurrectione corporum ibid.
De rerum divinarum inquiſitione ibid.
Retractationum lib.1.tom.1.
Rhetorices principia ibid.
De ritibus Eccleſiæ tom,2.

S

Salutarium documentorum lib.1.tom.4.
De Sacræ Scripturæ mirabilibus lib.3.tom.3.
Scala Paradiſi liber tom.9.
De ſchiſmate finiendo tom.2.
De ſæculi vanitate lib.1.tom.9.
Contrà Secundinum Manichæum lib.1.tom.6.
Sententiæ Aug. & aliorum libris decerptæ tom.3.
Sententiarum viginti unius lib.1.tom.4.
Sermones habet tomus decimus.
De ſer. Domini in monte lib.2.tom.4.
Sermo Arianorum tom.6.
Ad Simplicianum lib.2.tom.4.
De ſingularitate clericorum, cenſura tantùm tom.4.
De ſobrietate, & virginitate, ſermo tom.9.
Soliloquiorum lib.2.tom.1.
Soliloquiorum animæ ad Deum lib.1.tom.9.
De ſpeculo lib.1.ibid.
Speculum peccatoris, tractatus ibid.
Speculum de præcept. dominicis tom.3.
De ſpiritu, & anima lib.1.ibid.
De ſpiritu, & litera ad Marcellinum lib.1. ibid.
De ſubſtantia dilectionis lib.1. tom.4.
De ſupplicio nocentum moderando tom.2.
De ſupremo mundi die ibid.
De ſymbolo fidei ad Cathecum. tom.9.

T

Temulentia quomodò coercenda tom.2.
De tempore Barbarico, ſer. tom.9.
De tempore ſecundi adventus incerto tom.2.
Tolerandi quomodò ſint mali ibid.
De tolerandis hujus mundi malis ibid.
De toleranda adverſa valetudine ibid.
Tractatus de eo, quod dictum eſt à Deo ad Moyſen: Ego ſum, qui ſum *incerti auctoris tom.6.*
De tranquillitate animi tom.2.
De Trinitate, & Vnitate Dei, liber unus tom. 4.
De Trinitate lib.15. tom.3.
De Trinitate incorporea tom.2.
De Trinitatis inquiſitione tom.3.
De Trinitate ineffabili tom.2.
De Trinitate unius Dei ibid.
De Trinitate, altercatio inter Auguſtinum, & Paſcentium ibid.
De triſtitia pia, quam boni fuerunt tom.2.

V

Vanitatis ſeculi lib.1. tom.9.
Ad Valentinum de correptione, & gratia lib.1. tom.7.
De variis ſcripturæ locis explicandis tom.2.
Vbique eſt Deus, & quomodò ibid.
De vera Beatitudine tom.2.
De vera felicitate ibid.
De vera innocentia, ſivè ſententia Auguſtini tom.3.
De vera Religione tom.1.
De vera, & falſa pœnitentia lib. unus tom.4.
De verbis Apoſtoli tom.10.
De verbis Domini ibid.
De Verbi incarnatione lib.2.tom.4.
De videndo Deo tom.2.
De viduitatis bono lib.1. tom.4.
De virginitate ſancta tom.6.
Ad virgines ſacras tom.9.
De virginitate, & ſobrietate ſermo tom.9.

Digitized by Google

De vita beata tom.1.
De vita Chriſtiana lib.1.tom.9.
Ad vitam piam exhortatio tom.2.
De vitæ veræ cognitione lib. unus tom.9.
De viſitatione infirmorum libri duo ibid.
De vitiorum, & virtutum conflictu lib.1. ibid.
De unitate Eccleſiæ contrà Petiliani Donatiſtæ epiſt. lib.1. tom.7.
Votum continentiæ non ſuſcipiendum niſi ex conjugum conſenſu tom.2.
De Urbis excidio tractatus tom.9.
De utilitate credendi ad Honoratum lib.1.tom.6.
De utilitate jejunii tractatus tom.9.
De utilitate pœnitentiæ tractatus ibid.
Super uxoris morte conſolatio tom.2.

INDEX EPISTOLARUM OMNIUM,

Quæ in ſecundo Tomo continentur, ordine Alphabetico digeſtus.

A

Acta in deſignando Auguſtini ſucceſſore Erodio 110.
Alipio Epiſtola 67.
*Anaſtaſio Epiſt.*143.
*Antonio Epiſt.*126.
*Apringio Epiſt.*159.
*Armentario, & Paulinæ Epiſt.*45.
*Aſellico Epiſt.*197.
*Audax Auguſt. Epiſt.*139.
*Audaci Epiſt.*140.
*Aurelio Epiſcopo Epiſt.*64., & 76.
*Aurelio Papæ Epiſt.*77.
*Auxilio Epiſcopo Epiſt.*75.

B

*Bonifacio Epiſcopo Epiſt.*23.
*Bonifacio Com. Epiſt.*50. 70., & 137.
Bonifacius Aug., & Auguſtinus.
*Bonifacio Epiſt.*180., & *aliquot frequentes.*

C

*Cajo Epiſt.*84.
*Caſulano Epiſt.*86.
*Cæciliano Epiſt.*60.
*Cæleſtino Epiſt.*62., & 63.
*Chryſino Epiſt.*83.
*Circenſibus Epiſt.*130.
*Clero, & univerſæ plebi Epiſt.*137., & 138.
*Conſentio Epiſt.*85., & 146.
*Cornelio Epiſt.*125.
*Criſpino Epiſt.*172., & 173.

D

*Dardano Epiſt.*57.
*Deogratiæ Epiſt.*49.
*Deuterio Epiſcopo Epiſt.*74.
*Dioſcoro Epiſt.*56.
*Dioſcorus Aug. Epiſt.*55.
*Donato Proconſuli Epiſt.*127., & 128.
*Donato Presbytero Epiſt.*201.
*Donatiſtis Epiſt.*165., & 170.
*Dulcitio Epiſt.*61.

E

*Ediciæ Epiſt.*196.
*Elpidio Epiſt.*149.
*Emerito Epiſt.*163.
*Eudoxio Abbati Epiſt.*81.
*Evodio Epiſt.*99. 100. 101., & 102.
*Evodius Epiſcop. Aug. Epiſt.*98.
*Euſebio Epiſt.*168., & 169.

F

*Fabiolæ Epiſt.*4.
*Felici, & Hilarino Epiſt.*136.
*Felicitati, & Ruſtico Epiſt.*87.
*Felici Epiſt.*20.
*Feliciæ Epiſt.*7.
*Feſto Epiſt.*166.
*Florentinæ Epiſt.*132.
*Fortunatiano Epiſt.*111.

G

*Generoſo Epiſt.*165.
*Glorio Eleuſio, Felici Grammatico, & aliis nonnullis Epiſt.*161., & 162.

H

*Hermonegiano Epiſt.*11.
*Heſychio Epiſt.*78., & 80.
*Heſychius Aug. Epiſt.*79.
Hieronymo 8. 9. 10. 12. 15. 19. 28., & 29.
*Hieronymus Alipio, & Auguſtino Epiſt.*24.
*Hieronymus Auguſt. Epiſt.*11. 13. 14. 17. 18. 25. 26., & 30.
*Hieronymus Marcellino, & Anapſychiæ Epiſt.*27.
*Hilario Epiſt.*89., & 94.
*Hilarius Auguſt. Epiſt.*88.
*Honorato Epiſt.*120. 160., & 179.

I

*Januario Epiſt.*68. 118., & 119.
*Innocentio Epiſt.*90. 92., & 95.
*Innocentius Epiſt.*91. 93. 96., & 97.
*Italiæ viduæ Epiſt.*6., & 113.
*Julianæ Demetriadis matri Epiſt.*142.

L

*Largo Epiſt.*82.
*Leto Epiſt.*38.
*Licentio Epiſt.*39.
*Longiniano Epiſt.*20., & 22.
*Longinianus Aug. Epiſt.*21.

M

*Macedonio Epiſt.*52., & 54.
*Macedonius Aug. Epiſt.*51., & 53.
*Marcellino Epiſt.*5. 7. 157., & 158.
*Marcellinus Aug. Epiſt.*4.
*Marciano Epiſt.*154.
*Madaurenſibus Epiſt.*42.
*Maximus Aug. Epiſt.*43.
*Maximo Grammatico Epiſt.*44.
*Maximino Epiſt.*200.
*Maximo medico Epiſt.*66.
*Maximo Epiſt.*141.
*Memorio Epiſt.*131.

N

*Naucelioni Alipp., & Auguſt. Epiſt.*5.
*Nebridio Epiſt.*72. 115. 116., & 150.
*Nebridius Auguſt.*71. 114., & 117.
*Nectario Epiſt.*202.
*Nectarius Aug. Epiſt.*198.

O

*Olympio Epiſt.*124., & 129.
*Optato Epiſt.*156.
*Orontio Epiſt.*123.

P

*Palatino Epiſt.*6.
*Pammachio Epiſt.*134.
*Pancario Epiſt.*10.
*Paſcentio Epiſt.*173. 174., & 176.

Pa-

Digitized by Google

*Paſcentius Comes Epiſt.*177.
*Paulinus Auguſt. Epiſt.*31. 33. , & 58.
*Paulinus Alipio Epiſt.*31.
*Paulinus, & Theraſia Romaniano Epiſt.*36.
*Paulino Epiſt.*33. 59. , & 106.
*Paulino, & Theraſia Epiſt.*34. , & 65.
*Paulinæ Epiſt.*112.
*Paulo Epiſt.*14.
*Peregrino Epiſt.*21.
*Plebi Hipponenſi Epiſt.*13.
*Poſſidio Epiſt.*73.
*Præſidio Epiſt.*16.
*Proculiano Epiſt.*146.
*Profuturo Epiſt.*148.
*Probæ Epiſt.*121.
*Probæ, & Julianæ Epiſt.*178.
*Publicola Aug. Epiſt.*152.
*Publicolæ Epiſt.*153.

Q

*Quintiano Epiſt.*103.

R

*Reſtituto Diacono Epiſt.*69.
*Romaniano Epiſt.*113.
*Romulo Epiſt.*9.

S

*Sanctimonialibus Epiſt.*109.
*Sebaſtiano Epiſt.*144.
*Seleucianæ Epiſt.*108.
*Severo Epiſt.*135.
*Severus Aug. Epiſt.*37.
*Severino Epiſt.*169.
*Silvanus, ac cæteri Epiſcopi de Concilio Zertenſi Epiſt.*151.
*Sixto Presbytero Epiſt.*104. , & 105.

V

*Valentino Epiſt.*46. , & 47.
*Valerio Epiſt.*147.
*Victoriano Epiſt.*122.
*Victorino Epiſt.*15.
*Vincentio Epiſt.*48.
*Vitali Carthag. Epiſt.*107.
*Voluſiano Epiſt.*1.
*Voluſianus Aug. Epiſt.*2.

*Zenobio Epiſt.*12.

AUguſtinus natus eſt Anno Domini 357. Sancti Ambroſii fuit adjutor, & anno ætatis ſuæ 30. m. 6. ab eodem baptizatus eſt, ut ipſemet Ambroſius teſtatur in ultimo cap. tertii Tomi, *Nunc amoto*, ubi ait, ſe nigra cuculla induiſſe Auguſtinum, eumque cinxiſſe cingulo coriaceo, quod eidem Simplicianus donaverat, & hoc fuit Anno Domini 388. die 5. Maii, in quo celebratur ejus converſio. Inſtituit ſuum ordinem Eremiticum in Monte Piſano Anno Domini 390. & ſuis Coeremitis dedit Regulam, ut etiam S. Antoninus in calce tertiæ partis ſummæ teſtatur. Ipſemet etiam Auguſtinus Epiſt. 86. in fine tom.2. fatetur ſe fuiſſe baptizatum à Sancto Ambroſio. Ordinem ſuum Eremiticum Innocentius primus confirmavit Anno Domini 406. in Concilio Carthaginenſi V. Fuit creatus Epiſcopus Hipp. anno ætatis ſuæ 36. & anno Domini 394. ſuos Clericos reformavit, ut habetur in 5. ſermone ad Eremitas, Poſſidonio etiam in vita ejus teſtante. Vixit in Epiſcopatu annos 40. Moritur anno ætatis ſuæ 76. m. 9. die 15. & anno Domini 434. poſt Synodum generalem epheſinam. Ingenio, & ſcientiâ omnes facile ſuperavit: tantaque ſcripſit, ut diebus, ac noctibus non ſolùm ſcribere libros quiſquam non queat, teſte Iſidoro in Ethymol. ſed nec legere quidem valeat.

DE LIBRIS AUGUSTINI JUDICIUM

Donec prodeant cenſuræ Romanæ.

ETſi opera ſuperiùs recenſita ſub S.Patris Auguſtini nomine circumferuntur non tamen omnia Auguſtini eſſe creduntur, propterea quòd nonnulli libri ab Auguſtino in libro Retract. non recenſentur. Sed eis reſpondetur, hoc factum eſſe, quia multos libros, & tractatus poſt Retractationem edidit, ut ipſe in calce Retract. futurum eſſe innuebat, cujus verba ſunt hæc:

Opera nonaginta quatuor in libris ducentis triginta duobus me dictaſſe recolui, quando hæc retractavi, utrum aliquos adhùc eſſem dictaturus ignorans, atque ipſam eorum retractationem in lib. duobus edidi, urgentibus fratribus, antequàm Epiſtolas, ac Sermones ad Populum alios dictatos, alios à me dictos retractare cœpiſſem. Hinc mirum non eſt, Pſalmorum opus, ingens quidem, ac doctrinâ refertiſſimum, ſicut, & alia, in libris Retract. non fuiſſe recenſitum. Adde etiam quia nonnulli tractatus, ſive ſermones ſparſim editi ſunt, ut credendum eſt de Sermonibus ad Eremitas. Hinc de iis, atque de aliis mentionem non fecit in libris Retract. ac etiam proptèr cauſam ſuperiùs aſſignatam.

Alii nonnullos libros non eſſe Auguſtini affirmant proptèr varietatem ſtyli. Id quod factum eſſe credendum eſt ob ipſius diverſitatem ætatum, temporum, materiarum, & perſonarum, ad quas loquebatur.

Alii idem aſſeverant proptèr eaſdem cauſas aſſignatas, & proptèr [illegible]s, quas intrà ſuo loco in medium afferemus, ſicut de Spiritu, & anima, de vera, & falſa pœnitentia, de conflictu virtutum, & vitiorum, & de Scala Paradiſi ſentit Abbas Trittemius, qui in vita S. Patris Auguſtini ait, *tot eſſe Tractatus, & Sermones Auguſtino falsò adſcriptos, ut eorum recenſio volumen exquirat.*

Sed intèr opera, quæ nomine Auguſtini circumferuntur, nihil eſt, quod magis ab Auguſtini libris alienum eſſe judicetur, quàm *Veteris, & Novi Teſtamenti Quæſtiones*, in quibus multa abſurda, ac tanto Viro indigniſſima videre licet, id quod quædam loquendi formulæ præſeferunt, ac manifeſtè indicant. Abutitur enim *quandiù* pro *donec*. *Proptèr quod* pro *Eo quod*. *Ut* pro *quòd*. Et 106. Quæſt. *Hominem* ponit pro *viro*, quemadmodum vulgus Italorum, & Gallorum loquitur. Hoc ipſum nonnullæ ſententiæ ab eodem Auguſtino diſſentientes clarum faciunt. Nam in quæſtione 27. maximopere

Digitized by Google

contenditur, & conſtantèr aſſeveratur, Samuelem cum Saule non fuiſſe colloquutum, & Auguſtinus ait de cura pro mortuis gerenda cap. 15. id perpulchrè congruere Sacris Scripturis. Rurſus de ſpiritu, qui ferebatur ſuper aquas, contendit non eſſe intelligendum de Spiritu Sancto. Quod Auguſtinus de Spiritu Sancto intelligendum eſſe docet. In Quæſtione 57. non ſemel dicitur Nathan fuiſſe filius David, Auguſtinus verò non ſemel diverſum ſentire viſus eſt. In Quæſtione 59. illud Joannis: *Spiritus ubi vult ſpirat*, de vento, non de Spiritu Sancto accipiendum eſſe ait, Auguſtinus verò aliter interpretatur. In Quæſtione 108. multis conviciis inſectatur eos, qui volunt Hebræos dictos ab *Heber*, non ab *Abraam* Auguſtinus 2. lib. Retract. cap. 16. Et lib. 16. cap. 3. & 11. de Civitate Dei vult Hebræos *ab Heber*, non ab *Abraham* eſſe dictos.

In his quoque Quæſtionibus Veteris, & Novi Teſtamenti aliter citantur quædam, quam in libris Eccleſiæ habeantur. Velut illud non ſemèl citatum ab Apoſtolo: *An ignoratis altitudinem Satanæ?* Item illud: *Qui ſumit indignè, gladium ſibi acquirit*. Et illud ex Luca: *Nemo eſt, qui relinquat domum, aut uxorem, aut filios, aut agros, qui non recipiat ſepties tantùm in hoc ſeculo*. Quam dicendi formam nec Græcorum, nec Latinorum habet lectio. At maximâ conſideratione dignum videtur quod in Quæſtione 73. de Beata Virgine legitur. Ubi habetur: *Maria etiam, per quam geſtum eſt Myſterium incarnationis Salvatoris, in morte Domini dubitavit*. Auguſtinum lib. de Nat. & Gr. c. 36. B. Virginem ab omni prorsùs peccato liberam, & immunem vocat; ipſa autem dubitatio non poterat eſſe niſi peccatum infidelitatis, quod quidem abſurdiſſimum eſt, niſi ſumatur dubitatio pro admiratione, ac ſtupore ut inferiùs innuere videtur. Illud etiam maximopere conſiderandum eſt, quod in 109. Quæſtione legitur. Ubi multis rationibus, & mordicùs quidèm, probatur, Melchiſedech fuiſſe Spiritum Sanctum, & ut hominem apparuiſſe: Id quod Auguſtinus in hæreſi 34. Tomo 6. tamquàm hæreticum damnat, nec in Retract. correctum, nec recenſitum invenitur, cum illic Quæſtionum libros diligentèr recenſeat. Quare cum Alphonſo de Caſtro, cum Prateolo contra hæreſes Tit. Melchiſedech, necnon cum aliis compluribus fatendum eſt, Quæſtiones Veteris, & Novi Teſtamenti Auguſtini omninò non eſſe. Nec unius tantùm hominis eſſe credendum eſt, cum eadem iiſdem verbis multis in locis iterentur, ut in 90. & 98. Quæſtionibus videre licet, & diverſa de eadem re aſſeverentur, ut in Quæſt. 96. legitur Paſcha dictum eſſe à Græcis *tranſitum*. Et in Quæſt. 116. legitur dictum à *patiendo*. Adde, quòd ſtylus frequentèr mutatur modò verbis adſtrictus, jejunus, & mancus: modò immodicè garrulus. Et ordo non ſervatur. Ex his igitur, aliiſque de rebus permultis Quæſtiones Veteris, & novi Teſtamenti Auguſtini omninò non eſſe, nec quidèm unius tantùm hominis affirmandum eſt.

SANCTI AUGUSTINI

Opera Alphabetico ordine diſpoſita, & Notationibus conſcripta.

ACCADEMICI LIBRI TRES,

HOS edidit libros Auguſtinus, dum eſſet catechumenus, contrà Accademicos, *ab Accademia Villa Platonis* ſic dictos, aſſeverantes nullius rei veritatem ſciri poſſe. Horum librorum meminit in Retract. lib. 1. cap. 1. Ex lib. 1. Accademiæ quinque retractat, *Primum* quòd frequentèr nominavit Fortunam, quam tamèn Deam aliquam intelligi noluit, ſed ſolùm fortuitum eventum rerum in bonis tantùm, aut malis externis, in quibus cauſa, & ratio ſecreta eſt. Et quamvis forte, forſan, fortaſſis, fortaſſe, & fortuitò, adverbia iſta, & id genus alia in nulla Religione ſint prohibita, diſplicet ſibi tamèn hoc dixiſſe: quia dici non debet: Hoc Fortuna voluit, ſed Deus voluit, & permiſit.

Secundum eſt quod dixerit, pro neceſſitate noſtræ naturæ, quia naturæ noſtræ dura neceſſitas meritò præcedentis iniquitatis exorta eſt.

Tertium quòd dixerit, nihil corporeum eſſe colendum, ſed abjiciendum eſſe illud omne, quod ullus ſenſus attingit. Quod retractat, quia eſt ſenſus mentis, & ait ſe loquutum eſſe more eorum, qui ſenſum tantummodo corporis dicebant.

Quartum retractat, quia non debebat dicere: Beate vivere eſt ſecundùm mentem, & rationem: ſed ſecundùm Deum, cui mens noſtra totalitèr ſubdenda eſt.

Quintum retractat dicens, ſe, *omen*, perperam poſuiſſe, cum id in Sacra Scriptura, & apùd Doctores ejus in uſu non ſit.

Ex 2. lib. retractat duo. Primum quod dixerit, quamvis fabuloſè, & poeticè, Philocaliam, & Philoſophiam ſorores germanas eòdem patre procreatas. Secundum, quod non debebat dicere, animum ſeveriorem rediturum eſſe in cælum, ſed iturum, propter eos, qui dicunt animam de cælo in corpora fuiſſe lapſam.

Ex *tertio* quinque retractat, *Primò* dicit, ſummum bonorum hominis, non eſſe in mente, ſed in Deo. *Secundò* quòd dixit: per omne divinum dejerare libet. *Tertiò* quòd dixerit veriſimile eſſe falſum. Hoc tamèn non eſt univerſalitèr verum. *Quartò*, quòd Platonem, & Platonicos laudaverit pluſquam debuerit, cum contrà eorum errores pia veritas defendenda ſit. *Quintò*, quòd Ciceronis verbis, & argumentis uſus ſit, quamquam ironicè, ſuas tamèn dixit eſſe nugas, quod ſic dici non debuit. In hoc tertio libro cap. 20. ſe annum 33. agere fatetur dùm librum ipſum ſcriptitabat. Vide hunc lib. in Tomo I.

Admo-

Digitized by Google

Admonitionum libellus.

HIc liber inſtar regulæ, quæ incipit: *Communi definitione decrevimus*, *Regula ſecunda* à nonnullis inſcribitur: & deſinit: *eo opitulante &c.* Vide hunc lib. in Tomo VI.

Adulterina conjugia.

LIber de adulterinis conjugiis recenſetur libro ſecundo Retract. cap. 57. & dividitur in duos tractatus, qui ſunt contrà affirmantes uxorem dimittendam eſſe, etiàm abſque cauſa adulterii: & ea vivente aliam duci poſſe. Has duas opiniones reprobat reſpondens duabus Pollentii Epiſtolis: & nihil de hujuſmodi libris retractatur. Hunc lib. vide in Tomo VI.

Altercatio Eccleſiæ, & Synogogæ.

LIbellus elegans,&in lib.Retr. non recenſetur, phraſemque juriſconſultus redolet. Vide, *Eccleſia*. Vide hunc lib. in Tomo VI.

Agon Chriſtianus.

LIber de Agone Chriſtiano recenſetur lib.2. Retr. cap.3., & continet regulam fidei, & præcepta vivendi: & ſic inſcribitur, quia agitur ibi contrà Manichæorum viginti-quatuor errores, pro fide Chriſtiana. De hoc libro retractat quod dixerat in calce fere ipſius de Reſurrectione noſtra exponens illud Apoſtoli; *Caro, & Sanguis regnum Dei non poſſidebunt*. Immutabitur, inquit, caro, & ſanguis, & fiet cæleſte corpus, & angelicum, Hoc declarans ait: Id non ſic debet intelligi, quaſi non ſit futura carnis, & ſanguinis in Reſurrectione ſubſtantia: ſed quia non erit corruptio amplius carnis, quæ nunc eſt. Vide hunc lib. in Tomo III.

Amicitia.

HIc libellus non recenſetur in Retr. Nec Auguſtini eſſe creditur, cum ſit infans, & abſque nervis citat Ambroſium, & Hieronymum: & Tullio tribuit, quod ille rejicit. Vide hunc lib. in Tomo IV.

Animæ origo.

HIc liber de Origine animę ad Hieronymum, de quo fit mentio in 2.lib. Retr. cap.45. Liber de anima, & ejus origine, contrà Vincentium Victorem reprobantem lib. Auguſtini de fide ad Petrum in quatuor partes dividitur: & de eo fit mentio in 2. lib. Retract. cap.56. undè dictus Vincentius poſtmodùm ſe correxit. Vide hoc apùd Hieronymum 2. Tomo Ep. ubi ſcribit ad Auguſtinum duos de origine animarum libellos dicatos ab eodem ſibi fuiſſe. Hunc lib. vide Tomo VII.

Animæ immortalitas.

HIc liber, ut ait S. Auguſtinus in prim. lib. Retract. cap.5. proptèr contortas, ac breves rationes ita eſt obſcurus, ut etiàm à ſe ipſo vix intelligi poſſit: & ſcripſit eum, dùm eſſet Catechumenus, & ſeptem ſibi diſplicere dicit: Quæ ſunt: Non eſt verùm quòd in eo qui nihil diſcit, non poteſt eſſe diſciplina, cujuſmodi eſt Deus; nec quod ſciam, ullam rem complectitur, niſi quæ ad aliquam diſciplinam pertinet: nec,quod quidquid intelligitur ſit ſemper ejuſmodi, ſicut eſt animus, qui intelligitur, & non ſemper eſt hujuſmodi. Nec eſt verum, quòd vita non ſit ulli ſine ratione, cum Deus ſine ratione vita ſit. Nec, quòd animus non poſſit ſeparari ab æterna ratione, cum ei non localiter jungatur: & de hoc ſe excuſat, quia nondum erat tunc temporis in Sacris literis eruditus. Peccata enim ſeparant nos à Deo. Nec eſt verum quod anima carens corpore non ſit in mundo; quàmvis, ut ipſe ait, mundus poſſit ſumi pro parte corporea: & ait temerè dictum de ſubſiſtentia animæ, & corporis; cum corpus per animam ſubſiſtat. Hunc librum vide in Tomo I.

Animæ duæ.

HUnc edidit librum, dum eſſet presbyter contrà Manichæos aſſeverantes duas animas eſſe in quolibet corpore: Unam bonam, & alteram malam. Illam dicebant eſſe Dei partem, alteram de gente tenebrarum. Et recenſetur in lib.1. Retract.cap.15. de quo nihil retract. ſed decem declarat. *Primò*, quòd creatura refertur ad Creatorem, non tamquam de illo,ut pars ejus, ſed ab illo, ut opus ejus. *Secundò* quod dixerat: non eſt peccatum niſi in voluntate. Nec ob id ait: ſequitur, quòd in parvulis arbitrio voluntatis non utentibus non ſit peccatum, ut ajunt Pelagiani, quia peccatum originale primorum Parentum voluntate commiſſum eſt: vel illud dictum intelligitur de eo, quod eſt tantùmmodò peccatum, non peccatum cum pęna peccati; nec contrariatur Apoſtolo dicenti: *Quod nolo, hoc facio*. Quia hoc intelligitur de carnis concupiſcentia, quæ eſt reatus originalis peccati, & pœna; quàmvis peccatum, quo aſſentitur concupiſcentiæ, nonniſi voluntate committatur. Undè alibi: *Nonniſi voluntate peccatur*. *Tertiò*, voluntas eſt animi motus, cogente ad aliquid agendum nullo, vel adipiſcendum. Hoc dixit proptèr peccatum primorum Parentum, quod nullo cogente commiſſum eſt: etſi ignorantèr, voluntate tamèn: quod fuit voluntas facti, non voluntas peccati. Quod factum, quia fieri non debuit, ideò peccatum fuit: & qui ſciens peccat, volens etiàm peccat: Qui enim poteſt reſiſtere, non cogitur cedere: & quando aliquis nullatenùs bona voluntate reſiſtere poteſt cogenti cupiditati, quando contrà juſtitiam agat illud ſic eſt peccatum,quod etiam eſt pœna peccati. *Quartò* declarat diffinitionem peccati tantùm, non illius peccati, quod etiam eſt pœna peccati, cum dixerit: Peccatum eſt voluntas retinendi, vel conſequendi, quod juſtitia vetat. Addit etiam in hac declaratione,voluntatem ad benefaciendum non eſſe liberam, niſi per Dei gratiam: & ſine voluntate non eſſe peccatum, ſivè in origine, ſivè in opere. *Quintò*, declarat quod dixit contrà Manichæos: Malum genus animarum antequam conjungeretur bono nullam ha-

Digitized by Google

habuiſſe voluntatem, nec peccatum: & ait, non poſſe id trahi ad parvulos, in quibus eſt tantùm originale peccatum, quod eſt commiſſum voluntate Adæ, & per eum intravit in mundum. *Sextò* quòd etſi dixerat animas naturâ malas non eſſe, illud tamèn adverſari Apoſtolo dicenti: *Fuimus aliquando naturâ filii iræ*, *Septimò*, *& octavò* declarat cur parvuli teneantur rei peccati. *Nonò* recitat opinionem aliorum. *Decimò* declarat quod dixerat, corpora diligendo peccavimus, quia ſpiritualia diligere, & juſtitiâ jubemur, & naturâ poſſumus, Hoc, inquit, *non dixi*, *gratiâ*, *ſed naturâ*, *quia tunc non contra Pelagianos*, *ſed Manichæos agebam*, Vide hunc lib. in Tomo IV,

Animæ quantitas.

HIc liber editus eſt ab Auguſtino in Urbe Roma jàm baptizato in Aphricam remeare contendente, & recenſetur in lib. 1. Retractat. cap. 8. *Primò* retractat quòd dixerat, Animam ſecum attuliſſe omnes artes, & diſcere non eſſe aliud, quàm reminiſci, & ait ſe non intellexiſſe animam humanam in alio corpore, vel alibi vixiſſe, & in alia vita didiciſſe, ſed quia intelligibilibus, & immutabilibus rebus connectitur, & videns veritatem vel in ſe, vel extrà ſe in rebus, interrogata reſpondet, & omnium capax eſt intelligentia. *Secundò* cum dixit: Redderet mihi, cui maximè debeo: dicere debuit, Deo, ſed quodam ordine reddet ſe ſibi, poſteà Deo, ſicut filius prodigus prius reverſus eſt ad ſe, poſteà ivit ad patrem: & dixit: mihi, per comparationem ad homines, quià ſibi magis homo debet quàm aliis, & Deo magis quàm ſibi. Hunc librum vide in Tomo I.

Anima, *& Spiritus*.

HIc liber cenſetur non eſſe Auguſtini, quia cap. 27. fit mentio de Boetio longe poſt Auguſtinum: ſed tamèn communiter ſibi inſcribitur proptèr ſententias, & verba, quæ alibi eum dixiſſe conſtat, licèt in Retract. non fiat de eo mentio. In cap. 6. citat Ariſtotelem, qui ætate Auguſtini nondùm erat tàm celebris, cujus Periherm tantùm, & Categoriarum libros ſe legiſſe teſtatur. Cap. 12. de reſurrectione, & cap. 13. de animę miſtione cum corpore perpendere neceſſe eſt, necnon cap. 45., & 46., & Trittemius Abbas Hugonis de Sancto Victore librum eſſe autumat. Vide hunc lib. in Tomo III.

Baptiſmus parvulorum.

HIc liber dividitur in tres partes, & recenſetur in 2. lib. Retract. cap. 33. contrà Pelagianos, & de 2. tantùm retractat dicens: Deus, inquit, in fine largietur quibuſdam, ut mortem repentina commutatione non ſentiant: intelligendum eſt, quòd aliqui de hac vita in mortem, & de morte in æternam vitam celerrimâ commutatione tanquam in ictu oculi tranſeuntes mortem quodam modo ſentire non videbuntur. Vide hunc lib. in Tomo II.

Baptiſmus unicus.

HIc liber ſcriptus eſt ad Conſtantiaum contrà Petilianum Donatiſtam, ut patet lib. 2. Retract. cap. 34., & retractat quod dixerat de Conſtantino Imperatore, quòd Donatiſtis criminantibus felicem locum accuſationis dediſſet, quàmvis eos falsò criminatos fuiſſe ſciret. Et hoc poſteà in geſtis alitèr inveniſſe ait, ejuſdemque Auguſtini diligentia laudatur. Hunc lib. vide in Tomo VII.

Baptiſmus contrà Donatiſtas.

HIc liber in 7. partes diviſus recenſetur lib. 2. Retract. 18., & eſt contrà hæreticos baptiſmum iterantes, & auctoritate Cypriani ſe defendentes. In his libris frequenter dicit Eccleſiam non habere maculam, neque rugam. Quod, ait, intelligi debere, non de præſenti, quæ præparatur, ut in alia vita ita ſit. De 4. lib. ait, ſe non ſufficientèr poſuiſſe exemplum de latrone, cum dixit effuſionem ſanguinis, aut paſſionem habere vicem baptiſmi; cum incertum ſit, num Latro fuerit baptizatus. De ſeptimo libro retractat quod dixerat de vaſis aureis, ligneis, & fictilibus imitatus Cyprianum. Hunc lib. vide in Tomo VII.

Beata Vita.

HIc liber eſt diſputatio concludens beatam vitam reperiri in cognitione Dei. quem librum ſcripſit dùm eſſet Catechumenus, & lib. 1. Retract. cap. 2. ait, librum ipſum eſſe interruptum, nec integrum reperiri. Redarguit ſeptimò, quòd nimis laudavit quendam Theodorum, cui miſit hunc librum. *Secundò*, quòd nominaverit, Fortunam. *Tertiò*, quòd affirmarit beatam vitam eſſe in hoc ſeculo, cum ſit in futuro, Vide hunc lib. in Tomo I,

Benedictiones Jacob.

HIc liber ex quæſtionibus Hieronymi in Geneſim collectus à quopiam cenſetur, ut nonnulli autumant. Hunc lib. vide in III. Tomo ſub finem.

Blaſphemia in Spiritum Sanctum.

HIc liber per modum ſermonum editus non recenſetur in Libro Retract. ſed annumeratur in lib. de verbis Domini lib. 1. Serm. 11. vide hunc lib. Tomo X.

Boni natura.

HIc lib. de ſummo bono inſcribitur, ſed in lib. 2. Retract. cap. 9. de natura boni inſcribitur, & eſt contrà Manichæos oſtendens Deum ſummum eſſe bonum. Vide hunc lib. in Tomo VI.

Cathechizandi rudes.

HIc liber eſt de docendis in fide novellis, & in lib. 2. Retract. cap. 14. recenſetur, & retractatur, quòd Diabolus convenientius ſpiritus quàm Angelus vocari debet. Vide hunc lib. in Tomo IV.

Ci-

Digitized by Google

Civitas Dei.

HOc opus in 22. lib. dividitur, ingens quidem, & celeberrimum, univerſalius, & utilius, quàm cætera alia: & recenſetur lib.2. Retract.c.43.quorum liberi *quinque primi* refellunt eos, qui res humanas ex cultu multorum Deorum ità proſperari dicunt,& etiàm neceſſarium eſſe ipſum cultum. *Quinque* ſequentes ſunt adverſus eos, qui dicunt hæc mala nec defuiſſe, nec de futura eſſe iis, qui non ſequebantur ipſum cultum, vel deſerebant. In *reliquis duodecim* aſſeruntur pertinentia ad noſtram Fidem, & Religionem: & in *primis quatuor* de duabus civitatibus, idèſt Dei, & mundi. In *Reliquis* ea, quæ ſequuntur ex his. De 10.lib. de civitate cap.8.Retractat. non debuiſſe poni pro miraculo cælicam flamam in ſacrificio Abraę, quia hoc illi in viſione monſtratum eſt. De 17. cap.5. Retractat., potiùs dicendum eſſe Samuelem non eſſe filium ſacerdotis, quàm non eſſe de filiis Aaron. Hunc lib. vide in Tomo V.

Clericorum ſingularitas.

HUnc librum, & in ipſum adnotationem vide in Dictione: *Singularitas*. Vide hunc lib. in Tomo IV.

Cogitatio in Craſtinum.

ESt quidam ſermo, ſeù tractatus, & in Retract. non recenſetur. Incipit; *Cultores Dei*: & eſt de non cogitando in craſtinum.

Concordia Patrum.

ESt ſermo, ſeù tractatus, qui eſt in libro quinquaginta homiliarum, hom.41. Vide hunc lib. in Tomo II.

Cognitio veræ vitæ.

HIc liber eſt ſàtis magnus continens quadraginta capita editus ad fratres ſuos de Monte Piſano, dùm ipſe erat frater, Anno ætatis ſuæ 51. ab Anno Domini 409. in libro tamèn Retract. non recenſetur. Vide hunc lib. in Tomo IX.

Confeſſio.

HIc liber devotior intèr omnes in 13. dividitur, & in lib.2. Retract. cap.6. recenſetur *à primo* uſquè ad 10. de ſuis malis, & bonis loquitur. Ab 11. uſquè *ad finem* Scripturam pertractat ab eo, quod ſcriptum eſt: *In principio &c.* uſquè *ad Sabbati requiem*. De 4. lib. Retractat, animam ex duabus unam factam fuiſſe, quod dixerat de amici morte, Horatium imitatus lib. primo Carm. oda 3. *Et ſerves animæ dimidium meæ*. De 13. inquit non ſàtis conſiderate dictum eſſe, firmamentum factum intèr ſpirituales aquas ſuperiores, & corporales inferiores. Hunc edidit, dùm erat ſenex Epiſcopus; & in 3. lib. cap.4. ait, ſe jàm incidiſſe in cujuſdam Ciceronis librum, *Hortenſium*, nuncupatum, dùm annum ætatis undè vigeſimum ageret, jàm defuncto patre antè biennium, & libros eloquentiæ diſcebat. Et in *lib. primo Soliloquiorum* cap. 10. mentionem facit de hoc etiàm libro Ciceronis, ubi *de Non appetendis divitiis* locum quendam invenit dicens: *Cum triginta tres annos agam., quatuordecim ferè anni ſunt, ex quo iſta cupere deſtiti*. Vide hunc lib. in Tomo I.

Conflictus Vitiorum, & Virtutum.

HIc liber inſcribitur *de Conflictu Vitiorum, & Virtutum*, quia inibi quaſi quodam certamine, & Conflictu Virtutes, & Vitia introducuntur. Non recenſetur in libris Retractationum; nec à Trittemio judicatur eſſe Auguſtini, quià in eo libro, longè poſt medium, & non procùl à fine fit mentio de Sancto Benedicto confeſſore, ità inibi nominato, qui multos annos fuit pòſt Auguſtinum. Sunt qui Gregorio hunc librum adſcribant tanquàm ſtylum Gregorianum redolentem. Alii verò ipſum Ambroſio tribuunt; & intèr ejus opera Tomo V. in editione Romana nunc dictum libellum videre licet.Sunt qui eum Leoni Papæ adſcribant, ſicut ſub ejus nomine citatum eſſe reperi. In Ambroſio autèm ad quintum, & vigeſimum uſquè caput invenitur, ſine tantùm diverſo; ſed poſt quem finem intèr Auguſtini opera, multa alia reperiuntur. Vide hunc lib. Tomo IX.

Conjugale bonum.

HIc lib. contrà Jovinianum ſcriptus eſt, ut cap. 22. ſecundi libri Retract. dicitur, de quo tria emendat. *Primum* quòd quæſitum de carnali concubitu non plenè diſcuſſit, ac ſoluit. *Secundum*, quòd dixit, concubitum, temperantiâ refrenante, libidinem non eſſe. *Tertium*, quòd ait, Abraamum ſine filio eſſe., paratum fuiſſe, cum de ſuſcitatione mòx filium ſibi reddendum crediderit. Hunc lib. vide in Tomo VI.

Conſenſus quatuor Evangeliſtarum.

HIc lib. dividitur in quatuor, & recenſetur in lib.2. Retract. cap.16. de primo Retract. quod dixit, Gentem Hebræorum ab *Abraam* cæpiſſe, & *Abræos* dictos, ſed veriùs ab *Heber* Hebræos, ut ſàtis diſſeruit lib.16.de Civitate Dei. Cap.11.De 3. duo emendat. *Primum*, quod dixit, Joſeph virum Mariæ alterum habuiſſe patrem, à quo adoptatus: nàm dicere debuit, cui adoptatus. *Secundum*, quòd dixit Lucas, ad ipſum David per Nathan deſcendit, per quem Prophetam Deus peccatum illius expiavit, debebat dicere: per cujus nominis Prophetam, cum illi non fuerit, ſed Propheta ejuſdem nominis. Vide hunc lib. in Tomo IV.

Conſonantia Evangeliſtarum.

HIc liber ſermo quidam eſt, valdè prolixus, quo Matthæus, qui Genealogiam Chriſti deſcripſit, per generationes deſcendendo, & Lucas aſcendendo, concordantur, & habetur intèr ſermones. Vide hunc lib. in Tomo X.

Conſolatio mortuorum.

HIc liber per modum ſermonum ſcribitur, & duos principales ſermones continet. Hunc lib. vide in Tomo IX.

Contemplatio Chriſti.

HIc lib. eſt parvus, & devotus, quem contemplationi Sancti Bernardi detruncatę inſertum eſſe nonnulli putant, ob eaſdem res, quas inibi reperire licet. Vide hunc lib. in Tomo II.

Contemptus Mundi.

LIber quidam perbrevis, & ad modum ſermonis compoſitus. Vide hunc lib. in Tomo IX.

Continentia.

HIc liber ſatis magnus eſt, qui licèt in Retract. lib. minimè ab Auguſtino nominetur, ejus tamèn eſt; à nonnullis creditur Hugonis victorini. Vide hunc lib. in Tomo IV.

Correptio Donatiſtarum.

HIc liber ad Bonifacium comitem in eos, qui Donatiſtas legibus imperialibus corrigi nolebant, ſcriptus eſt, atquè in lib. 2. Retract. cap. 48. recenſetur. Vide hunc lib. in Tomo II.

Correptio, & gratia.

HIc liber eſt ultimò recenſitus in lib. Retract., & ſcriptus eſt ad Valentinum, & ad alios Monachos; quia quidam eorum ex errore Pelagii dixerat, neminem corripiendum eſſe, ſi Dei præcepta non facit; ſed ſolùm, ut faciat, pro eo orandum eſt. Hunc lib. vide in Tomo VII.

Chordæ Decem.

HIc liber eſt de decem præceptis, licèt magnus. Vide hunc lib. in Tomo IX.

Credendi utilitas.

HIc liber recenſitus in lib. 1. Retract. cap. 14. Scriptus eſt ad amicum nomine Honoratum, adhùc Manichæum revocandum ab hæreſi. Ipſe enim multa, quæ credimus, deridebat. Hinc appoſitè ſcriptus eſt *de Utilitate credendi*, ſeù potiùs *de Neceſſitate credendi* inſcribi debet. De hoc lib. 7. Retract. illud dictum: *Litera occidit* in lib. *de Spiritu, & litera* meliùs pertractavit. *Secundò*, beatiſſimos qui invenerunt veritatem, non debere intelligi in via, ſed in patria. *Tertiò* idem dixit de iis, qui ſciunt honeſta, & divina. *Quartò* meliùs expoſuit de eo, quod ſcimus, & credimus. *Quintò*, homines omnes eſſe aut ſtultos, aut ſapientes, intelligi debere de iis, qui uti poſſunt lib. arbitrio. *Sextò* cum dixit: Miracula non fiunt nunc tanta, & omnimoda; non quòd nullo modo fiant, debere intelligi, ait. *Septimò* cum in fine lib. dixerit, ſe nondùm Manichæos cæpiſſe refellere; debet intelligi in hoc lib. quia alibi contrà eos ſcripſerat. Vide hunc lib. in Tomo VI.

Cura pro mortuis agenda.

HIc liber recenſetur in 2. libro Retract. cap. 64., & pertractat utrum proſit defuncto ſepeliri apùd memoriam, idèſt Baſilicam alicujus Sancti, & de apparitionibus mortuorum, & utrum ſciant facta vivorum. Hic libellus videtur truncus, mancus, hiulcus, & depravatus, & in 2. Tomo epiſt. Hieronymi longè caſtigatior reperitur. Vide hunc lib. in Tomo IV.

Cur, quando, & quomodo Deus homo.

HIc liber parvus eſt, decem capita continens, & in lib. Retract. non recenſetur, & ab hac inſcriptione Anſelmus ſumpſit materiam, & nomen ſui libri: diffuſius tamèn, & diverſo ſtilo. Incipit: *Sancti Spiritus adjuvante gratiâ.*

Diligendus Deus.

HIc liber inſcribitur, *de Diligendo Deo*: & *Meditationum lib.* etiàm inſcribi ſolet. Hunc vide in Tomo IX.

Dilectionis ſubſtantia.

HIc eſt admodùm parvus lib. unius tantùm ſermonis, & in Retract. non recenſetur. Vide hunc lib. in Tomo IV.

Diſciplina Chriſtiana.

HIc liber eſt unius itèm ſermonis tantùm, & in lib. Retract. non recenſetur. Vide hunc lib. in Tomo IX.

Diſciplinæ bonum.

HIc liber eſt duorum ſermonum, & in Retract. non recenſetur. Vide hunc lib. in Tomo IX.

Diſciplinarum liber.

HIc liber in primo Retract. cap. 6. recenſetur, hoc eſt, *Muſica* quantùm ad Rythmos, *Dialetica*, *Rhetorica*, *Geometria*, & *Arithmetica*. *De Philoſophia* dixit, ſola principia remanſiſſe, & has diſciplinas, dùm eſſet Baptiſmum ſuſcepturus, edere conabatur Mediolani. Vide hunc lib. in Tomo II.

Divinatio Dæmonum.

HIc lib. recenſetur in lib. 2. Retractat. cap. 30., & retractat quod dixerat, Dæmones totà facilitate perdiſcere, non ſolùm diſpoſitiones hominum voce prolatas, ſed etiàm cognitione conceptas, per ſigna quædam ex animo expreſſa. Quod quià incertum eſt quomodo, & per quæ ſigna ſciant, ſe audaciùs locutum eſſe ait, quàm debebat. Vide hunc lib. in Tomo III.

Doctrina Chriſtiana.

HIc liber recenſetur in libro 2. Retract. cap. 4., & in quatuor dividitur partes; & utilior eſt quàm forte credatur, cum ſit quædam quaſi Rhetorica ſacra docens exponere Sacram Scripturam. In tribus primis docet, quomodo Scripturæ intelligantur, & intellecta proferantur, & doceantur. De

2. li-

Digitized by Google

2. libro tria emendat. *Primò*, quòd liber Sapientiæ ſcriptus eſt à Philone, non à Jeſu Sirach, ſicut jàm dixerat ibi. *Secundò*, quod dixerat ex conſuetudine vetus teſtamentum 44. libros contexere, cum Apoſtolus propriè nonniſi legem datam in Monte Syna *vetus teſtamentum* appellet. *Tertiò* tribuens defectui memoriæ emendat quod dixerat, Platonem, & Hieremiam fuiſſe coætaneos in libris de Sacramentis, ſivè de Prophetia: ſed S. Ambroſius nihil tangit de hac materia in lib. de Sacr. & librum de Prophetia reperiri ignoro, niſi liber de prophetia ſint libri de Abraam, in quorum 2. cap. 12. ait Ambroſius, Platonem fuiſſe in Ægypto, ubi dicta Prophetarum audire potuit. Vide hunc librum in Tomo III.

Duodecim gradus abuſionum.

HIc liber à nonnullis Cypriano adſcribitur, & quàmvis in lib. Retract. non recenſeatur, ex antiquo tamèn originali Sancto Patri Auguſtino inſcriptus reperitur, ut Bartholomæus Urbinas teſtatur. Vide hunc lib. in Tomo IX.

Eccleſiaſtica Dogmata.

HIc liber per modum Symboli regulas fidei comprehendit, & quàmvis Gennadio adſcribatur, nécnon Tertulliano, & in lib. Retract. non recenſeatur, ab omnibus ferè creditur eſſe Auguſtini. Vide hunc lib. in Tomo III.

Eccleſiæ, & Synagogæ altercatio.

HUnc libellum vide in dictione, *Altercatio*. Et in ſexto Tomo videre licet.

Eleemoſyna.

HIc lib. eſt unius ſermonis, & quàmvis Cypriano adſcribatur, Auguſtini tamen à pluribus creditur eſſe. Vide hunc lib. in Tomo X., & in Tomo VII. contrà duas Ep. Pelag. cap. 8. fit mentio de libro Cypriani, hoc eſt *de Eleemoſyna*.

Enchiridion.

HIc liber parvus eſt in verbis, & in ſententiis copioſus, idèſt, quòd manibus poteſt aſtringi, ut ipſe Auguſtinus dicit ibidem cap. 6. & in 2. lib. Retract. cap. 63. Inſcribitur de *Fide, Spe, & Charitate, ad Laurentium*, & docet quomodo ſit Deus colendus. Vide hunc lib. in Tomo III.

Eſſentia Divinitatis.

HIc liber non recenſetur in lib. Retract. & Hieronymo adſcribitur ſub titulo *de Membris Domini*: qui conveniunt in calce, in fine non itèm, nec in modo procedendi. Redolet tamèn ſtylum Hugonis victorini. Vide hunc lib. in Tomo IV.

Fauſtus.

ESt liber in triginta tres partes diviſus per modum Dialogi contrà Fauſtum Manichæum *Melivitanum* dictum Manichæi defenſorem: & hic Manichæus damnatus eſt in Concilio Melitæ celebrato, cui interfuit ipſe P. Auguſtinus. Vide hunc lib. in Tomo VI.

Fides ad Petrum.

HIc liber non recenſetur in libris Retract. eſt tamèn Auguſtini, & valdè utilis, quià ibi omnia credenda à Fidelibus comprehendit. Vide hunc lib. in Tomo III.

Fides, & Symbolum.

HIc lib. in primo libro Retract. cap. 27. recenſetur, & editus fuit in Africano Concilio, dum ipſe Auguſtinus erat presbyter. Retractat quod dixit de mutatione corporum terreſtrium in cæleſtia, & ait id debere intelligi, non quantùm ad ſubſtantiam corporum, ſed quantùm ad incorruptionem. Vide hunc lib. in Tomo III.

Fides, & opera.

HIc liber probat adultos ſine operibus non ſalvari, & in lib. 2. Retract. cap. 38. recenſetur. Vide hunc lib. in Tomo IV.

Fides rerum inviſibilium.

HIc liber eſt contrà eos, qui arguunt Chriſtianos ea credere, quæ ipſi probare non poſſunt, & in lib. Retract. non recenſetur. Ex Epiſtolis Auguſtini creditur conſarcinatus ab Hugone Victorino. Vide hunc lib. in Tomo I.

Gratia, & lib. arb.

HIc liber ſcriptus eſt ad Valentinum, & Monachos Adrumentinos, qui cum eo erant, contrà eos, qui defendebant lib. arb. negantes Dei gratiam, & lib. 2. Retract. cap. penultimo recenſetur. Hunc lib. vide in Tomo VII.

Gratia novi Teſtamenti.

HIc liber recenſetur in libro 2. Retract. c. 36., & declarat ſex quæſtiones ſibi propoſitas ab Honorato. *Prima* eſt de illo verbo Chriſti in Cruce: *Deus, Deus meus, ut quid dereliquiſti me? Secunda* de verbo Apoſtoli *in charitate fundati*. *Tertia* de Decem Virginibus. *Quarta* de tenebris exterioribus. *Quinta* de gratia novi Teſtamenti, à qua ducuntur ſolutiones cæterarum quæſtionum.

Habitaculum triplex.

HIc liber, ſivè Tractatus eſt magnus, utilis, & ſpeculativus, *de Inferno, Mundo, & Paradiſo, & Beatorum gloriâ* multa ſubtilitèr pertractat, & à nonnullis S. Bernardo adſcribitur. Tomo IX.

Hæreſes.

HIc lib. inſcriptus eſt ad Quodvultdeum Diaconum complectentes hæreſes 91. earumque derivationes: & editus eſt poſt lib. Retractation. ut patet ex epiſtola, quæ incipit: *Domino ſinceriter dilectiſſimo fratri*. Sed eo in libro pollicetur ſe editurum opus majus, quo omnes hæreſes convincantur.

Digitized by Google

tur. Hic autèm liber non reperitur, nequè unquàm pervènit ad cognitionem alicujus, quod ſciam. Hunc lib. vide in Tomo VI. De Quinque hæreſibus oratio in Tomo VI.

Hypognoſticon. 1. ſubnotationum.

HIc liber non recenſetur in lib. Retract. eſt tamèn utilis contrà hæreſim Pelagianam, difficilis, ſubtilis, & valdè Theologus, non cenſetur Auguſtini, qui titulos græcos ſuis libris indere non ſolet: multò minùs eos, qui non indicant argumentum: nec ſtylus per omnia congruit licèt eruditionem, & facundiam præſeferat: & videtur collectus à quopiam ex his, quæ ſparſim ab Auguſtino diſſerta ſunt contrà Pelagianos. Adverte tamèn errorem maximum appoſitum in margine libri quinti, Tomi ſeptimi ubi cum dicat Auguſtinus contrà Pelagium nullo pacto tertium locum peremnem inveniri poſſe, nec per rationes, nec per auctoritatem ſacræ Scripturæ, appoſitum eſt in margine: *Purgatorium*, ac ſi Auguſtinus ſermonem habuerit de Purgatorio: quod veneno hæretico plenum dicendum non eſt. Nàm ibi Auguſtinus loquitur de tertio loco peremni, qui reperiri non poteſt, cum ſint duo tantùm loci peremnes, *Regnum* videlicèt *Cælorum*, *& Damnatorum Infernus*. Hanc animadverſionem hoc in loco apponendam cenſui, quia hanc blaſphemiam hæreticalem in multis Venetiarum impreſſionibus legi. Vide hunc lib. Tomo VII.

Homiliæ quinquaginta.

HIc liber 50. complectitur ſermones, cum homilia nil aliud ſit, quàm ſermo. Homiliæ itèm de tempore, & de Sanctis in Tomo X.

Jejunium Diei Sabbati.

HIc liber in lib. Retract. non recenſetur, & ſolet intèr epiſtolas adnumerari, licèt ſàtis magnus. Videtur eſſe ſcriptus contrà quendam aſſerentem die Sabbati jejunare, eſſe peccatum. Vide hunc lib. in Tomo IX.

Ignis Purgatorii.

ESt ſermo de illo verbo Apoſtoli: *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere &c.* & eſt utilis de peccatis igne purgandis pertractans: Falsò autèm ab aliquibus Cæſareo adſcribitur: Incipit: *In lectione apoſtolica*.

Incarnati Verbi.

HIc liber non recenſetur in lib. Retract. & à nonnullis exiſtimatur eſſe quædam ſumma libri cujuſdam Origènis. Vincentius tamèn in *Speculo hiſtoriarum* S. Auguſtino ipſum adſcribit. Sed illud de filio voluntate progenito, docet non eſſe Auguſtini, & tamen dignum lectu. Vide hunc lib. in Tomo IV.

Innocentia vera, vel ſententiæ.

HIc liber inſcribi ſolet *de Sententiis Proſperi*, quòd ipſe è diverſis lib. Auguſtini eas deſcripſerit. Qui verò hunc libellum *de Vera innocentia* inſcripſerunt, hebraicos Scriptores imitati ſunt: propterea quòd ipſi Inſcriptionem, & titulum librorum à principiis, & primis eorundem verbis accipere ſolebant, ut videre licet in lib. Geneſ., & Evang. Matth. &c. Hic enim liber ſententiarum incipit: *Innocentia vera*. Hunc lib. vide in fin. Tomi III.

Inquiſitiones Januarii.

HIc liber recenſetur in lib. Retract. cap. 20., & à nonnullis inſcribitur *de Conſuetudinibus Eccleſiæ*. In duos libros dividitur, in primo *de Sacramentis*; In ſecundo *de ratione mutationis Paſchatis, & aliorum feſtorum mobilium*, & ait de *ſecundo libro* diſplicere, quod dixit de manna. Vide hunc librum in Tomo II.

Juſtitiæ perfectio.

HIc liber non recenſetur in lib. Retract., & eſt contrà Pelagium, & Cæleſtium dicentes, *nullum hominem peccare, ſi nollet, & juſtos eſſe omnes, ſi vellent*. Vide hunc librum in Tomo VII.

Liberum arbitrium.

HIc liber in lib. 1. Retract. recenſetur cap. 6. Nihil retractatur, & eſt contrà Manichæos, præsèrtim aſſerentes Deum eſſe auctorem mali; & Pelagius hunc librum pro ſuo errore allegavit; & hac de cauſa Auguſtinus in lib. Retract. de hoc libro mentionem fecit. Vide hunc lib. in Tomo I.

Locutiones.

HIc liber in ſeptem dividitur, explicans quoſdam modos inuſitatos loquendi in Scriptura Sacra à principio *Geneſeos* ad librum uſquè *Judicum* incluſivè; & in 2. Retract. cap. 13. recenſetur, & retractat loquutionem illam: *Fecit Noe omnia verba, &c.* Vide hunc lib. in Tomo III.

Magiſter.

HIc liber eſt *de Deo, vero Magiſtro*, & 1. Retract. cap. 12. recenſetur; & lib. 9. Confeſs. cap. 6., & nihil de eo corrigitur, & eſt dialogus Auguſtini cum Adeodato ſextumdecimum agente annum; cujus ingenium in lib. 9. Confeſſionum cap. 6. commendat; & cum Deo loquens ait: *Annorum erat fermè quindecim, & ingenio præveniebat multos graves, & doctos viros; & horrori erat mihi illud ingenium; & quis prætèr te talium miraculorum opifex? Citò de terra abſtuliſti vitam ejus, &c.* Vide hunc lib. Tom. 1.

Mendacium.

HIc liber eſt utilis, & obſcurus, ut ait ipſe Auguſtinus lib. 1. Retract. cap. ultimo. Vide hunc lib. Tomo IV.

Alter Liber contrà mendacium eſt contrà Priſcillianiſtas hæreticos, & recenſetur lib. 2. Retract. cap. 60. Vide hunc librum in Tomo eodem.

Ale-

Digitized by Google

Meditationes.

HIc liber à nonnullis inſcribitur *Secundus liber ſoliloquiorum ad Deum*; eſt devotus, & a Bernardo, & Anſelmo, quantùm ad literã, in ſuos eſt translatus, in Retract. non recenſetur, & continet Cap. 39., vel 41. pertractans pœnas Inferni. Advertendum tamèn eſt, caput 39. quodam in loco etiàm corruptum, ubi Eraſmus Apoſtata, ut itèm multis aliis in locis fecit, appoſuit hæc verba: *Poſt Baptiſmum acceptum*; & ſubſtulit ea, quæ habent antiqua exemplaria, hoc eſt: *Poſt Religionis ingreſſum*, ut neget Auguſtinum fuiſſe Monachum. Hunc librum vide in Tomo IX.

Mirabilia Scripturæ Sacræ.

HIc liber eſt ſatis magnus in duas partes diviſus, & in libro Retract. non recenſetur. Prima verba libri varie reperiuntur. Vide hunc librum in Tomo III.

Monachorum opus.

HIc liber ſcriptus eſt *contrà quoſdam Monachos crinitos, & à corporali labore ocioſos*, & 2. lib. Retract. cap. 21. recenſetur. Vide hunc librum in Tomo III.

Mores Eccleſiæ, & Manichæorum.

HI ſunt duo libri, ut Auguſtinus ait lib. 1. Retract. cap. 7., dum ipſe baptizatus remearet ad Africam Romæ, conſcripti *contrà Manichæos*, qui fallaci continentià ſe Catholicis præferebant. De primo quidèm de moribus Eccleſiæ ſex emendat; *Primum*, quod dixit: Proptèr te afficimus totâ die, ubi dicendum erat, morte afficimur, vel mortificamur. *Secundum*, quod dixit in c. 16. ſobrietatem ſapientia docet, cùm dicendum eſſet, ſobrietatẽ, & ſapientiam docet. *Tertium*, quod dixit, c. 11. Vanitas vanitatum, quià dicere debuit, Vanitas vanitantium, ut habet lectio græca, & hoc proptèr Codicis mendoſitatem ſe dixiſſe affirmat. *Quartum*, quod dixit: Deum priùs plenâ charitate diligamus, Nàm meliùs, inquit, fuiſſet dicere, ſincerâ. *Quintum*, quod dixit c. 27. Si ſapientes uſquè adeò ſint, ut jàm nullo animi dolore turbetur, hoc ſupplet, quià non dixit, quòd tales ſint; ſed dixit, ſi tales ſint. *Sextum*, quod dixit c. 30. Si alicui tantus charitatis ardor innaſcitur, qui poteſt eſſe purgatus omni vitio, Pelagianorum causâ emendat dicens, hoc eſſe in Patria, non in via. De 2., qui de *Moribus Manichæorum* inſcribitur, duo retractat; *Primum* eſt, quod dixit: Dei bonitas omnia deficientia ſic ordinat, ut ubi ſint, ibi congruentiſſimè poſſint eſſe, donèc ad id recurrant, undè defecerunt. Hoc dixit non debere abſolutè intelligi proptèr Origeniſtas, qui omnes animas aliquandò dicebant eſſe ſalvandas, ſed accipi pro recurrentibus ad Deum, à quo defecerunt. *Secundum* eſt, Scarabeos de fimo procreari, cùm univerſalitèr verum non ſit. In hoc opere uſus eſt ſtylo demiſſo, non proptèr inſcientiam, ſed proptèr charitatem, quià voluit intelligi, etiàm ab imperitis, tùnc enim temporis textores, & textrices latinam orationem ſimplicibus verbis, & ſenſibus contextam intelligebant. Vide hunc librum Tomo I.

Muſica.

HIc liber ſubtilis, theologus, & utilis, & in libro 1. Retract. cap. 6. recenſetur; in quo agit ſolùm de rithmo, pro faciendis verſibus; Cujus quinque libros nondùm Chriſtianus apùd Mediolanum edidit. Sextum, de quo mentio habetur lib. 1. Retract. cap. 11. perfecit in Africa poſt Baptiſmum. Et de hoc ſexto tria ſupplet. *Primum*, animum carentem corpore, & corporis numeris meliorem fieri; non enim debet intelligi, quaſi pòſt reſurrectionem anima non ſit in corpore corporales numeros habitura; ſed quòd ab eis non occupabitur. *Secundum* eſt, quod dixit, ſanitas erit firmiſſima cum priſtinæ ſanitati pòſt reſurrectionem corpus reſtituetur, quod debet intelligi, idèſt, nullam ægritudinem illa corpora patientur. *Tertium*, quod dixit: rerum tranſitu completur infirma pulchritudo, & quod in illa imitatur conſtantiam, à Summo Deo per animã traiicitur, & hoc locum habet ſolùm in corporibus hominum, ne quis in Platonis errorem de mundi animâ incidat. Addit, ſe temere dixiſſe: Mundum eſſe animal. Nàm licet per Angelos adminiſtretur; Scriptura tamen Angelos Animalium nomine ſignificare non ſolet. Unum autèm retractat circà finem libri, ubi per animam, Angelos intelligit. Hoc, inquit, non benedictum eſt, quià non legitur in Sacra Scriptura, Angelos habere animam. Vide hunc librum in Tomo 1.

Natura, & gratia.

HIc liber, qui in 2. lib. Retract. cap. 42. recenſetur, ſcriptus eſt *contrà Pelagium*, qui hominis naturam contrà Dei gratiam defendebat. De quo libro emendat, quià quædam verba Sixti Papæ, & Martyris eſſe conceſſit, cùm eſſent Sixti Philoſophi pythagorici. Hunc lib. vide in Tomo VII.

Nuptiæ, & concupiſcentia.

HIc liber, qui in 2. lib. Retract. cap. 53. in duos dividitur, & ſcriptus eſt *Valerio Comiti, contrà Pelagianos*, qui dicebant, Auguſtinum damnare nuptias, eò quòd omnes cum peccato originali naſci tradidiſſet. Vide hunc librum in Tomo VII.

Orandus Deus.

HIc liber in libro Retract. non connumeratur; tamèn magnus eſt, utilis, ac delectabilis, eò maximè, quòd modos omnes perſuadendi, & animum judicis inclinandi, & ſecundùm artem rhetoricam reducit ad modum orandi Deum. Vide hunc librum in Tomo II.

Ordo rerum.

HIc liber accuratione ſtyli elaboratus in duos dividitur, & lib. 1. Retract. cap. 3. recenſetur. Hunc Auguſtinus ſcripſit more Dialogi quaſi diſputatoriè, cùm adhùc eſſet Catechumenus, in quo ferè per totum quæri

tur, utrum omnia bona, & mala divinæ providentiæ ordo contineat, De quo novem ſibi diſplicere affirmat. *Primum*, quòd frequentèr nomine Fortunæ uſus eſt. *Secundum*, quòd de ſenſu loquens non addebat, corporis. *Tertium*, quòd multùm laudavit liberales diſciplinas. *Quartum*, quòd Muſas, licèt jocando, *Deas* appellavit. *Quintum*, quòd admirationem *vitium* nuncupavit. *Sextum*, quòd Philoſophos verâ pietate minimè præditos virtutis luce fulxiſſe dixit. *Septimum*, quòd duos Mundos poſuit; unum ſenſibilem, alterum intelligibilem, & quòd addit Platonem non erraſſe, ponendo mundum intelligibilem. *Octavum*, quòd dixerit, Deum ſinè optimis moribus hominem non exaudire, quià Deus etiàm peccatores exaudit. *Nonum*, quòd Pythagoræ plurimum laudis dederit. Vide hunc librum in Tomo I.

Pſalmi.

PSalmorum opus ingens eſt, & eruditiſſimum, & admodùm utile, atquè celeberrimum. In lib. tamèn Retract. non recenſetur, ob cauſam ſuperiùs aſſignatam, cùm agitur de judicio in libros, Hieronymus tamen in Epiſtola quadam ad Auguſtinum fatetur ſe vidiſſe *Commentarios hoſce in Pſalmos*, & libr. *Soliloquiorum*, ut videre licet in II. Tomo Epiſtolarum.

Patientia.

HIc liber ſatis magnus eſt, nequè in lib. Retract. annumeratur; quem aliqui appropriant Cypriano, ex ignorantia tamèn, quià multùm in ſtylo à Cypriani libro differt. Vide hunc librum in Tomo IV.

Pœnitentia vera, & falſa.

HIc liber eſt ſatis magnus, & per capitula plura diſtinctus, ſcriptus eſt *cuidam Sanctimoniali contrà Novatianum*, qui pòſt Baptiſmum pœnitentiam negabat. In lib. Retract. nulla de eo fit mentio, & aliqui negant eum eſſe Auguſtini, quià cap. 17. fit mentio de ipſo Auguſtino, & ſententia ab Auguſtino diſſentit, ut ait Trittemius. Hoc in libro cap. 10. perpendendum eſt dictum de confeſſione faciendâ laico in caſu neceſſitatis, ſi deſit copia Sacerdotis. Id enim non eſt de præcepto, ſed de conſilio. Dictum ipſum recitatur de pœnit. diſtinct. 6., ſed ſinè ullius Auctoris nomine. Vide hunc lib. in Tomo IV.

Pœnitentia.

DE pœnitentiæ medicinâ libellus unicus *Auguſtino* inſcriptus, ut adnotatur in admonitione de Tertulliani Dogm. quinque continet capita, & in Tomo IX. ponitur. De *Vtilitate pœnitentiæ* Tractatus parvus, & in eodem Tomo IX. locatur.

Prædeſtinatio Gratiæ.

HIc liber etiàm de *Prædeſtinatione*, & *Gratiâ*, vel de *Voluntate Dei* inſcribitur, & in lib. Retract. minimè recenſetur. Hunc librum vide in Tomo VII.

Prædeſtinatio, & perſeverantia Sanctorum.

HIc liber magnus eſt, & in duos diſtinctus, ſcriptus eſt autèm *ad Proſperum, & Hylarium*, & in libro Retract. non annumeratur. Vide hunc librum in Tomo VII.

Præſentia Dei ad Dardanum.

HIc liber 2. lib. Retract. cap. 49. recenſetur, & eſt *contrà Pelagianam hæreſim*; licèt in eo minimè nominetur. Vide hunc librum in Tomo II. Epiſt. 57.

Quæſtiones 83.

HIc liber 1. Retract. cap. 26. recenſetur; de quo 23. emendat. *Primum*, de nona quæſtione, ubi dixit omne ſenſibile ſinè ullâ temporis intermiſſione commutari. Nàm in corporibus glorificatis veritatem non habet. *Secundum* de duodecimâ quæſtione dixit illam quæſtionem ſuam non fuiſſe, ſed cujuſdam Frontei Chartaginenſis, qui Paganus ſcripſit, & Chriſtianus obiit. *Tertium*, de quæſtione 12. dixit, Deum non eſſe auctorem mali. Nàm de malo culpæ intelligendum eſt, quià malum pœnæ eſt à Deo. *Quartum*, de quæſtione 23. ubi dixit, Deum eam genuiſſe ſapientiam, qua ſapiens eſt; ſed in lib. de Trinitate ſe melius id pertractaſſe dicit. *Quintum*, de 24. ubi dixit, peccatum, & rectè factum eſſe in arbitrio voluntatis, addi debuit, quod ad rectè faciendum, Dei gratia operatur. *Sextum*, de 31. quià non fuit ſua, ſed Tullii. *Septimum*, de 35. ubi dicit, quod illud eſt amandum, quod nihil eſt habere, quam noſſe. Hoc non approbat, quià aliqui Deum habent, quem ignorant, vel non ſicùt agnoſci debet, agnoſcunt. *Octavum*, ibidèm, quod dixit, nemò beatam vitam novit, & miſer eſt; quod intelligi debet, ſicuti noſcenda eſt. *Nonum*, de 36. ubi dixit, quòd Deus, & animus, quo amatur, charitas propriè dicitur conſummata, ſi nihil aliud amatur. Addi debet, quòd ad Deum non referatur. *Decimum*, de 44. ubi Chriſtum dicit in juvenili ætate veniſſe, quod debet intelligi de juventute hominis, non mundi. *Vndecimum*, de 47. ubi dixit, poſt reſurrectionem corpora nos habituros angelica; quod ait ſe meliùs pertractaſſe in libris de Civitate Dei. *Duodecimum*, de 51. ubi dixit, quòd homo ſinè anima non rectè dicitur homo, debuit dicere, non propriè. *Decimumtertium*, ibidem, ubi dixit hominem eſſe ad imaginem Dei, quod non debet intelligi quaſi homo non ſit etiàm imago Dei. *Decimumquartum*, de 54. ubi dixit, quòd eſt omni animâ melius, Deum dicimus, debuit dicere, omni creato ſpiritu melius. *Decimumquintum*, de 61. ubi dixit, quòd ad perſonas, Regiam, & Sacerdotalem ſacra unctio pertinebat, addi debuit maximè pertinebat, nàm & Prophetæ nunciabantur. *Decimumſextum*, ibidèm, ubi dixit; Nathan, de quo Lucas, eum eſſe, quod David arguit, nàm diverſi fuerunt. *Decimumſeptimum*, de 62. ubi dixit de Latrone bono, ex aliorum opinione, quod non fuerit baptizatus, cùm illud incer-

Digitized by Google

incertum ſit. *Decimumoctavum*, de 66. ubi ſupèr illud Apoſtoli: *Ego autèm carnalis ſum*, inquit, *idèſt carni conſentio, nondùm ſpirituali gratiâ liberatus*; Hoc non debet ſic accipi, quòd ſpiritualis homo jam ſub gratia conſtitutus, etiàm de ſe dicere non poſſit. *Decimumnonum*, ibidèm, ſupèr illud Apoſtoli: *Corpus quidèm mortuum eſt proptèr peccatum*, ait corpus mortuum, quamdiù rerum temporalium indigentiâ moleſtabat animam, ſed meliùs poſteà, ideò, proptèr peccatum mortuum, inquit, quià habet neceſſitatem moriendi, quam non habuit antè peccatum. *Vigeſimum*, de 63. ubi dixit hominem ſignaculo imaginis proptèr peccatum amiſſo, creaturam tantùm remanſiſſe. Quod non debet intelligi quaſi totum amiſerit, quod erat imaginis Dei. *Vigeſimumprimum*, ibidèm, ubi dixit, bonos Angelos ſpiritualitèr, malos verò animalitèr vivere. Quod dictum de malis Angelis audacius eſt, quàm ut poſſit ſacris comprobari literis, *Vigeſimumſecundum*, de 68. ubi dixit: Deus non miſeretur, qui ad pacem vocat, niſi voluntas præceſſerit. Hoc intelligitur pòſt pœnitentiam; nàm non dixit, quaſi non ſentiret miſericordiam Dei præcedere voluntatem. *Vigeſimumtertium*, ibidèm ſupèr illud: *In utero ſanctificavi te, & cùm eſſes in renibus Patris tui, vidi te*, ait ſe non recordari, ex quo exemplari habuerit: *Cùm eſſes in renibus*. Vide hunc librum in Tomo IV.

Quæſt. 21.

HIc libellus inſcribitur etiàm: *De Sententiis viginti una*, & in Retract. non recenſetur, vide *Sententiæ*. Vide hunc lib. in Tomo IV.

Quæſtiones diverſæ ad Simplicianum.

HIc liber *ad Simplicianum* ſcriptus eſt, qui Ambroſio in Epiſcopatu ſucceſſit, ut inquit Auguſtinus lib. 2. Retract. in principio. Partitur hic liber in duos, qui primùm ab Auguſtino editi ſunt, poſtquàm Epiſcopus fuit, quorum *primus* duas continet quæſtiones ex verbis Apoſtoli ad Romanos, prima, & ſupèr illud: *Lex peccatum eſt, abſit, &c.*, quæ verba de homine ſub lege conſtituto expoſuit, quod poſteà dixit, ad ſpiritualem etiàm hominem poſſe referri. In ſecunda de libero arbitrio multa dixit, ſempèr intelligens Dei gratiam prævalere. *Secundus* verò habet quæſtiones quaſdam de libris Regum; in quarum parte dixit, nihil ſic eſſe in noſtra poteſtate, quàm ipſum velle; Debet tamen ſempèr intelligi, quòd ad benè vivendum præparatur voluntas à Domino. Vide hunc librum in Tomo IV.

Quæſtiones Evangeliorum.

HIc liber partitur in tres, ut dicitur lib. 2. Retract. cap. 12., & continet perbreves expoſitiones quorumdam locorum *ex Evangelio Matthæi, & Lucæ*. *Primus* habet quæſtiones 27., de quo 25. ubi dixit Chriſtum duobus Diſcipulis ſuam Paſſionem ſeorsùm retuliſſe; debuit dicere duodecim; ſed Auguſtinus codicis mendoſitate deceptus eſt. *Secundus*, quæſtiones continet 51., de quo in 5. ubi dicit: Defuncti fratris uxorem frater ducere debebat ex lege. Additque: Lex jubebat filium indè natum, nomen defuncti fratris habere. Quòd Auguſtinus retract.; Quià lex volebat, eum dici filium defuncti, non autèm, quòd nomine eodem vocaretur. *Tertius*, habet quæſtiones 14., ex quibus nihil retractat. Vide hunc lib. in Tomo IV.

Quæſtiones ſex ad Deogratias.

HIc liber ſic ab Auguſtino lib. Retract. cap. 31. inſcribitur, & eſt *contrà Paganos*, cujus *prima* quæſtio de reſurrectione agit. *Secunda*, de tempore Religionis Chriſtianæ, in qua dixit: Salus hujus Religionis nulli unquàm defuit, qui dignus fuit; & cui defuit, dignus non fuit. Quod non dixit, tanquàm aliquis propriis meritis dignus exiſtat; ſed vocatione Dei dignus efficitur. *Tertia*, de Sacrificiorum diſtinctione. *Quarta*, de illo: In qua menſura menſi fueritis. *Quinta*, de Filio Dei ſecundùm Salomonem. *Sexta*, de Jona Prophetâ. Hic liber inſcribitur: *Oratio*, & maximam eruditionem, argutam, & facundam, multiſque ex omni genere ſchematibus refertiſſimam, quæ vividam, & jucundam reddunt dictionem, complectitur; editus fortaſsè ab Auguſtino, dum eſſet juvenis. Vide hunc librum in Tomo II.

Quæſtionum libri ſeptem.

HIc liber in ſeptem dividitur, qui Scripturam exponunt à principio *Geneſis* uſque ad finem libri *Judicum*. Meminit Auguſtinus hujus operis lib. 2. Retract. cap. 55. *Primus*, in Geneſim habet quæſtiones 273., de quo 99. quæſtione, ubi quærit de Virgis, quas Jacob in canalibus ponebat, dicit, illam quæſtionem ſe incomplete ſolviſſe. *Secundus*, liber ſupèr Exod. continet ſimilitèr quæſtiones 173., *Tertius*, ſupèr Levit. habet quæſtiones 95., de quo 82. quæſtione, ubi quærit de Summo Sacerdote, quandò poterat cognoſcere uxorem, ex quo immundus erat, uſquè ad veſperam, ſi die quolibet incenſum debebat mundus offerre. Et ſolvit, quòd per ipſam veſperam jàm non erat immundus, ſed uſquè ad ipſam, ut in eo tempore incenſum mundus offerret. Itèm quæſtione 83. ubi quæſivit quomodò prohibitus eſſet Summus Sacerdos ſupèr funus Patris intrare, cùm filius patri in ſacerdotali dignitate ſuccederet, quam non ſatis completè ſolvit; nàm tale præceptum proptèr illos erat, qui futuri Summi erant Sacerdotes, non ſummis Sacerdotibus Patribus ſuccedentes, ibidèm quæſt. 84. ubi de Latrone bono loquens, baptizatum non fuiſſe aſſeruit, cùm non eſſet certum. *Quartus* liber, ſupèr librum Numeri continet quæſtiones 65. *Quintus*, ſupèr Deuteron. habet quæſtiones 56., de quo 48. quæſtione, ubi dicit, quòd in Genealogia Chriſti, Matres non niſi cum Patribus nominantur, quod licèt verum ſit, impertinentèr tamèn per hoc ad quæſtionem ſe reſpondiſſe affirmat. *Sextus*,

ſuper lib. Joſue habet quæſtiones 29. *Septi-mam*, in lib. Judicum habet quæſt. 57. Vide hunc librum in Tomo IV.

Quæſtiones veteris, & novi Teſtamenti.

HIc liber eſt ſatis magnus, de quo in libro Retract. mentio non fit, & Auguſtini eſſe non cenſetur, ut diffuse monſtratum fuit ſuperiùs, cùm de Auguſtini libris in univerſum latum eſt judicium. Hic dividitur in libros duos. *Primus*, quoàd vetus Teſtamentum habet quæſt. 47. *Secundus*, quoàd novum habet quæſtiones 80.. Vide hunc librum in Tomo IV.

Quæſtiones ex Matthæo.

HIc libellus ſtylum Auguſtini redolet, quàmvis in libro Retractionum de eo mentio non fiat. Vide hunc lib. in Tomo IV.

Quæſtiones ad Oroſium 65.

HIc liber etiàm *Dialogus ad Oroſium* inſcribitur; eſt enim per modum Dialogi ſcriptus; De quo in libro Retract. nulla fit mentio; & Auguſtini à nonnullis eſſe non cenſetur, ſed collectus à quopiam, quià ſtylus præfationis cum opere non cohæret, & ab Oroſiana phraſi diſſidet; ſtudium tamèn ejus, qui librum collegit, non damnandum. Vide hunc librum in Tomo IV.

Regula Fratribus data.

HÆc Regula in nonnullis voluminibus inſcribitur data Sanctimonialibus, tamen non eſt incredibile, quòd eam Fratribus anteà dederit, & poſteà Sanctimonialibus ejus. In quibuſdam codicibus initium eſt: *Hæc ſunt, quæ ut obſervetis, &c.* Veriùs tamèn; *Antè omnia Fratres chariſſimi, &c..* Eſt una è tribus, ſeù potiùs duabus Regulis, quæ nunc extant intèr opera Auguſtini, ejuſdem ferè argumenti, mutatis mutandis. Ricardus Cenomanus Ordinis Sancti Franciſci Theologus Pariſienſis, ut videre licet in fine primi Tomi in editione Pariſienſi optimè reſpondet cenſuræ cujuſdam arrogantis, & impudentis hominis, & iniqui Eraſmi. In vetuſtiſſimis exemplaribus inſcripta ſic legitur; *Regula ad Servos Dei*, hoc eſt, *Monachos*, ut colligitur etiam ex omnibus locis, ubi Auguſtinus per Servos Dei, *Monachos* intelligit, & frequentiſſimè quidèm, ut fuſiùs intrà ità eſſe clarè oſtendam, cùm de ſermonibus agam. Vide hunc lib. in Tomo I.

Religio vera.

HIc liber, ut dicitur primo Retract. cap. 13. copiosè docet nihil hominibus eſſe colendum præter Trinitatem, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, de quo multa declarat; ſed unum tamèn ſimpliciter retract. illud, ſcilicèt, quòd nullas neceſſitudines haberemus, quæ naſcendo, & moriendo contingunt, ſi natura noſtra in præceptis, & imagine Dei permanſiſſet. Hoc improbat, inquiens; Dato, quòd homo non peccaſſet, eſſent iſtæ cognationes, & affinitates. Vide hunc librum in Tomo I.

Retractationes.

HIc liber utiliſſimus eſt, & retractationes recenſentur in epiſt. quadam ad Quodvultdeum Diaconum, quę habetur in principio ſui libri *de hæreſi*. Dividitur hic liber in duos; in quorum *primo* recenſet omnes libros, quos edidit nondùm Epiſcopus, qui ſunt num. 26., & examine magis indiguerunt. In *ſecundo* eos recenſet, quos edidit poſtquàm fuit Epiſcopus, quique minorem correctionem exigebant. Vide hunc librum in Tomo I.

Salutaria documenta.

HIc liber eſt exhortatio quædam Auguſtini ad Comitem ſibi chariſſimum, de qua nulla fit mentio in lib. Retract., & cenſetur non eſſe Auguſtini, cùm ſermo non ſit purus, neque cohæreat alicubi, eſt tamèn pius. Vide hunc librum in Tomo IV.

Scala.

SCala Paradiſi in Retract. non recenſetur, & in antiquis exemplaribus Sancto Bernardo adſcriptus reperitur, & ipſius redolet ſtylum, ut ait Trittemius. Hunc lib. vide in Tomo IX.

Sententiæ 21.

HOc in libello non deſunt ſolecismi; & nonnulla bis in tàm exiguo opuſculo leguntur. In ſecundæ Sententiæ fine poſita ſunt carmina, quæ ad propoſitum facere non videntur; & in 13. Sententia tribuit Angelis auditum, & ſenſum, non alitèr quàm hominibus, hinc Auguſtini non cenſetur. Vide hunc librum in Tomo IV.

Sermones ad Eremitas.

SErmones *ad Eremitas*, & alii non recenſentur in lib. Retract., quia ſparſim, non inſtàr libri editi ſunt; ſed de omnibus, & præsèrtim *de ſermonibus ad Eremitas* judicium, vide in fine, ubi de omnibus fit quædam mentio ſatis Concionatoribus commoda. Hunc librum in Tomo X.

Singularitas Clericorum.

HIc liber *de ſingularitate Clericorum* inſcribitur; Auctor enim Clericos monet, ut ſingularitèr habitent longè à mulieribus. A nonnullis Hieronymo adſcribitur. A quibuſdam Origèni, ut Pammelius teſtatur in annotationibus in Cyprianum; intèr cujus opera reperitur ſub nomine Origènis. Citatur autèm à multis ſub nomine Auguſtini, & præsèrtim à Sancto Bonaventura non ſemèl. Sed ipſum intèr Auguſtini opera non potui adhùc invenire, licèt ſub ejus nomine in Indicibus. *Quarto Tomo* citatus reperiatur. Vide igitùr hunc libellum intèr opera Cypriani Tom. III.

Symbolum ad Catechumenos.

HIc liber inſcribitur etiàm *Regula Fidei ad Catechumenos*; continet quatuor tractatus ad modum ſermonum. Hunc librum vide in Tomo IX.

Digitized by Google

Symbolum legendum.

HIc liber magnus quidèm, & utilis tractat de *Adventu Domini*, & ſcribitur per modum tractatus *contrà Judæos*, *Paganos*, & *Arianos*. Vide hunc lib. in Tomo IX.

Symbolum ad Laurentium Epiſcopum.

HIc liber eſt magnus, à nonnullis Hieronymo adſcribitur, nec in Retract. lib. nominatur; in antiquo tamèn Exemplari, Auguſtino tribuitur. Vide hunc librum in Tomo IX.

Soliloquia.

HIc liber ab Auguſtino editus eſt, cùm adhùc eſſet Catechumenus. Hunc librum, & Commentarios in Pſalmos Hieronymus in quadam Epiſtola ad Auguſtinum in *ſecundo Tomo Epiſtolarum* ſe vidiſſe teſtatus eſt; Hic dividitur in duos libros, in quorum *primo* cap. 10. ſe annum 33. agere fatetur, dum ipſum ſcriptitabat. Hic ſcribitur per modum *Dialogi*, & recenſetur lib. primo Retract. cap. 4., de quo ſex emendat. *Primum*, quod dixit in oratione: Deus, qui non niſi mundos verum ſcire voluiſti, nàm etiàm immundi vera ſcire poſſunt. *Secundum*, quod ibidèm dixit: Deus, quem ſenſus ignorat: intelligendum eſt de mortalis corporis ſenſu, quod addi vult Auguſtinus, ubicumque in ſuis libris locutio ſimilis reperitur. *Tertium*, quod dixit de Patre, & Filio, qui gignit, & quem gignit unum eſt, dici enim debuit unum ſunt. *Quartum*, quod dixit, beatam eſſe animam in iſta vita, intellecto Deo, addi debuit, in ſpe. *Quintum*, quod dixit ad ſapientiæ communionem non unà vià perveniri, quià non eſt alia via niſi Chriſtus. *Sextum*, quod dixit iſta ſenſibilia eſſe penitùs fugienda, quod non dixit, ut Porphirium ſequeretur, ſed addidit iſta, hoc eſt corruptibilia, quæ non erunt in futura vita. Unum autèm penitùs retractat, videlicèt, quod dixit cum Platone, ſcire non eſſe aliud, quàm reminiſci, de quo pleniùs diſputat lib. 13. de Trinitate. Hic liber inſcribitur etiam *de Cognitione Dei*, & *animæ reſipiſcentis infantiam in Chriſto*, Lectoremque patientem, & candidum requirit. Vide hunc librum in Tomo I.

Soliloquia ad Deum.

HIc liber eſt valdè devotus, & habet ſtylum libri Confeſſionum. Ab aliquibus dicitur *liber Meditationum ſecundus*. Hunc librum vide in Tomo IX.

Speculum.

HIc liber non recenſetur in lib. Retract.; Recenſetur tamèn intèr libros Auguſtini à Poſſidonio in vita ipſius; ſivè, ut quidam malunt, *à Poſſidio*. Præfatio verò à ſtylo Auguſtini non abhorret. Vide hunc librum in Tomo III., & Tomo IX.

Spiritus, & litera.

HIc liber 2. Retract. cap. 37. recenſetur, & eſt ſupèr illud Apoſtoli: *Litera occidit, ſpiritus autèm vivificat*, *contrà Pelagianos* præſertim, de quo nihil retractat; ſed notat, ſe dixiſſe ceremonias à *carendo* dictas eſſe, quaſi ceremonias eo quòd obſervantes carent his rebus, à quibus abſtinent. Vide hunc librum in Tomo III.

Supputationes.

HIc liber ſtylum habet Soliloquiorum ad Deum, & in quatuor dividitur, de quo in libro Retract. mentio non habetur; Incipit: *Te Patrem ingenitum*.

Trinitas.

HIc liber 2. Retract. cap. 15. recenſetur, & in 15. *partes* diſtinguitur, de quibus omnibus tria emendat. *Primum*, de libro 11. ubi de corpore viſibili, ait: Id amare alienum eſt, quod dixit de fruitione, non autèm de amore in ordine ad Deum. *Secundum*, de eodem eſt, & negaſſe volatilia quadrupedia, quæ tamèn in lege commemorantur, ut ſunt *Locuſtæ*, & *Scarabæi*. *Tertium*, de 12. ſupèr illud Apoſtoli: *Quodcumque peccatum fecerit homo, extrà corpus ſuum eſt*. De pluribus peccatis exponit, cùm Apoſtolus *de ſolà fornicatione* loquatur. Hic liber ſubtiliſſimus intèr omnes cenſetur, & inchoatus dicitur in Italia priuſquàm in Africam revertetur in Sacello non procùl à Centum cellis; & ob mirificum oraculum cæleſtis pueri ſibi in proximo Bertaldi littore apparentis intermiſſum eundem hunc librum in Africa ſenex perfecit. Vide hunc librum in Tomo III.

Trinitas, & unitas Dei.

HIc liber non recenſetur in lib. Retract. videtur tamèn decerptus ex Auguſtino. Vide cap. 3. *ſolecismum sic jacentem*; Quæ miſſio opus eſt Sanctæ Trinitatis. Vide hunc librum in Tomo IV.

Verba Domini.

HIc liber in trés dividitur, & habet ſermones quoſdam ſupèr ſententiis, & verbis Chriſti. *Primus* eſt in Matthæum, continèns ſermones 23. *Secundus* in Lucam, habens ſermones 15. *Tertius* in Joannem, & habet ſermones 28. Verba Apoſtoli, ſunt *ſermones* 33. Vide omnia Tom. X.

Videndus Deus.

HIc liber 2. Retract. cap. 41. recenſetur, & de eo nihil retractatur; ſed utrum Deus, qui ſpiritus eſt, per tale corpus videri poſſit, in 22. libro de Civitate Dei optimè explicavit. Quæſtio eſt difficillima. Hic liber eſt valdè parvus, & ideircò ab Auguſtino ubi ſuprà intèr libros non adnumeratur, inſcribitur autèm; *Commonitorium de videndo Deo*. Vide hunc lib. in Tomo II.

Virginitas Sancta.

HIc liber, ut dicitur 2. Retract. cap. 23. ſcriptus immediatè eſt pòſt librum *de Bono conjugali*, & præcipuè docet, quomodò virginitas ab humilitate cuſtodiri debeat. Vide hunc librum in Tomo VI.

Digitized by Google

Virgines Sacræ.

HIc liber eſt ad ſacras Virgines tribus virtutibus *contrà vitia tria* ſcriptus, ſatis magnus, & utilis, de quo in lib. Retract. mentio non habetur. Vide hunc librum in Tomo IX.

Viduitatis perfectio, ſivè de bono Viduitatis;

HIc liber ſcriptus eſt Julianæ; in quo ſic commendat ipſam continentiam vidualem, ut tamèn agat contrà Cathaphrygas, & Novatianos, & Tertullianum, qui omnes ſecundas nuptias damnarunt; & eſt Auguſtini, ut in indiculo afferunt Poſſidonius, & Beda in comm. in 1. Cor.7., & ad Phil.4., & in Timoth.5., tùm quod 15. cap. ejuſdem libri auctor ipſe teſtatur librum *de Sanctâ Virginitate*, & librum *contrà Fauſtum* à ſe compoſitos eſſe. Hinc cenſura Eraſmi delenda eſt. Vide hunc lib. in Tomo IV.

Vita Chriſtiana,

HIc liber non recenſetur in lib. Retract. magnus tamèn eſt, & utilis, ſcriptus videtur ad ſororem ſuam, & circà finem de viduis loquitur. Vide hunc lib. in Tom.IX.

Arriani,

LIber *contrà ſermonem Arrianorum* nominatur ab Auguſtino lib. 2. Retract. cap.52., qui alicubi inſcribitur *contrà perfidiam Arrianorum*, confutat ſermonem quemdam, in 39. articulos diviſum.

Liber *contrà Felicianum Arrianum ad Optatum* in libro Retract. non recenſetur; & probat ſubtilitèr,& ſufficientèr, Filium eſſe coæqualem, & coæternum Patri.

Liber *contrà Maximinum Arrianorum Epiſcopum* in lib. Retract. non recenſetur. A Magiſtro ſententiarum 2. lib. frequentèr citatur, & in tres dividitur partes. Vide hunc librum in Tomo VI.

Donatiſtæ.

PSalmus incipiens: *Omnes, qui gaudetis*, editus eſt in cauſa Donatiſtarum per Abecedarium latinum *contrà Epiſtolam Donati*;qui ſecundus poſt Majorinum apùd Carthaginem Epiſcopus fuit; recenſetur primo Retract. cap. vigeſimò primo, in quo notat quatuor. *Primò*, quià dicit, quod in Petro tanquàm in Petra fundata eſt Eccleſia; & tamèn Chriſtus non dixit Petro: *Tu es Petra*; ſed: *Tu es Petrus*; Petra autèm Chriſtus eſt, non tamèn primam improbat intelligentiam, & Sancti Ambroſii auctoritate confirmatur. *Secundò* ſupèr id: Nullius mortem Deus quærit; quià homo ſibi mortem acquirit deſerendo Deum. *Tertiò* retractat, non fuiſſe illum Donatum, cujus Epiſtolam refellebat, qui rogavit Imperatorem, ut intèr ipſum, & Cecilianum,tranſmarinos Epiſcopos judices daret, ſed alium, qui primus apùd Carthaginem,nèpharium ipſum ſchiſma commiſit. *Quartò* retractat, Donatum Carthaginenſem non inſtituiſſe, ut Chriſtiani rebaptizarentur; nec de libro Sapientiæ abſtulit dimidiam ſententiam, ut quondàm ipſe Pater Auguſtinus putaverat.

Liber *contrà partem Donati* recenſetur 2. Retract. cap.5. diviſus in duos ſpeciales libros, & de *primo* unum retractat, videlicèt Schiſmaticos ad communionem violentèr trahendos eſſe, quod priùs non ſibi placebat.

Liber *probationum, & teſtimoniorum contrà Donatiſtas* recenſetur 2. Retract. cap.27., de quo nihil retractat.

Liber *contrà neſcio quemdam Donatiſtam* recenſetur 2. Retract. cap. 28.; de quo unum retractat,videlicèt quià dixit: Ad multitudinem zizaniorum, ubi intelliguntur omnes Hæretici; addenda eſt illa conjunctio; Etiam, dicendum fuit, ubi intelliguntur etiàm omnes Hæretici.

Liber inſcriptus: *Admonitio Donatiſtarum de Maximianiſtis* brevis admodùm recenſetur 2. Retract. cap.29.

Liber *de Maximianiſtis* contrà *Donatiſtas*, admodùm grandis, recenſetur lib.2. Retract. cap.35.

Liber inſcriptus: *Breviculus collationum* brevitèr commemorat, quæ geſta ſunt in tribus diebus illis,in quibus contulit cum Donatiſtis; recenſetur 2. Retract. cap.39.

Liber *de correptione Donatiſtarum ad Bonifacium*, qui ſcriptus fuit proptèr eos, qui nolebant Donatiſtas imperialibus legibus corrigi, recenſetur 2. Retract. cap.48.

Liber *contrà Gaudentium Donatiſtarum Epiſcopum*, recenſetur 2. Retract. cap. 59. diviſus in duos libros, in quorum altero redarguit duas Epiſtolas Gaudentii; qui cùm ad ejus manus perveniſſet, contrà ipſum ſcripſit Gaudentius; & proptereà Auguſtinus alterum edidit contrà ea, quæ dixit ille Gaudentius.

Liber *contrà, quæ attulit Centurius à Donatiſtis, quæ eis ſuffragari videbantur, contrà ipſum Patrem Auguſtinum*, recenſetur in lib.2. Retract. cap. 17., & in tres dividitur partes. De *Tertia* emendat, quod dixerat; Ex ſe ipſo unuſquiſque auferat malum, intelligi debet: Homo malus auferatur ex hominibus per Eccleſiaſticam diſciplinam.

Liber *contrà Petilianum Donatiſtam* tres continet partes contrà ejus Epiſtolam Eccleſiæ Catholicæ adverſantem, ut in lib.2. Retract. cap.25. ait. In *prima* alloquitur Catholicos. In *ſecunda* reſpondet dictæ Epiſtolæ. In *tertia* reſpondet alteri Epiſtolæ ſibi ab eodem miſſæ.

Liber *contrà Creſconium Grammaticum Donatiſtam* quatuor continet partes, & 2. lib. Retract. cap.26. recenſetur, & inſcitia Grammatici Petiliani redarguitur, & nihil de iis libris retractatur.

Liber *ad Emeritum Donatiſtarum Epiſcopum* brevitèr complectens quomodò Donatiſtæ victi eſſe monſtrentur, recenſetur in lib.2. Retract. cap.40.

Liber quidam *ad Laicos Donatiſtas poſt collationem cum ipſis habitam* ſcriptus eſt, ut ipſe ait 2. Retract. cap.40.

Liber

Liber *geſtorum cum Emerito Donatiſta*, diſputatio quædam eſt contrà eundem, & recenſetur lib. 2. Retract. cap. 51.

Adverſarius Legis, & Prophetarum.

Liber *contrà Adverſarium Legis, & Prophetarum* duos continet partiales libros, recenſetur lib. 2. Retract. cap. 58., & ſcriptus eſt contrà quemdam Hæreticum innominatum, qui negabat Legem Dei eſſe, quæ data eſt per Moyſem, & Prophetas, & à Deo fuiſſe afflatos. Vide hunc lib. in Tomo 6.

Manichæi.

Liber *de Geneſi contrà Manichæos*, de quo recenſetur 1. lib. Retract. cap. 10. in duos dividitur partiales libros ſcriptos in defenſionem veteris legis. Primus eſt *à principio Gen.* uſquè *ad requiem ſabbati*, de quo ſupplendo quatuor declarat. *Primum* eſt quod dixit: Omnes homines ad implenda Dei præcepta ſe poſſe convertere, ſi velint: quod non dixit quaſi non præparetur à Domino voluntas, ſed hoc non addidit, quia Pelagii error nondùm aderat. *Secundum* quandò dixit illam Dei benedictionem: *Creſcite, &c.* pòſt peccatum in carnalem fecunditatem eſſe converſam, non debet ſic intelligi, quaſi illi homines, niſi peccaſſent, filios non procreaſſent. Hanc quæſtionem pertractat Auguſtinus lib. 14. de Civit. Dei Tomo 1. c. 21. 22. 23. ubi ait primos Parentes, etiàmſi non peccaſſent, fuiſſe coituros, & generaturos. Vide etiàm Auguſtinum ſuper Geneſim ad literam cap. 3. Vide hanc quæſtionem optimè dilucidatam ab Ægidio Rom. 2. ſenten. diſtint. 20. art. 2. *Tertium*, quod allegoricè tantùm accepit, quod ſcribitur de fructibus herbarum, & arborum in cibos animalium: nàm aliqua ſolis carnibus veſcuntur. Hoc emendat, quia homo ſuo imperio ad alios cibos ea reducere potuiſſet. *Quartum*, quando dixit Iſraelitibus apud gentes ſacrificare non poſſe, quia Agnus Paſchalis poteſt repræſentari. *Secundus* liber eſt ab eo loco: *Hic eſt liber Creaturæ Cæli, & Terræ, uſquè ad cuſtodiam ligni vitæ.* De quo quinque declarat. *Primum*, quod dixit pabulum ſignificare vitam, nàm alibi, loco pabuli fænum legitur. *Secundum*, quod illa verba Eccl. 10. *Quid ſuperbit terra, & cinis &c.* prophetica verba vocavit, cum intèr prophetales libros iſte non annumeretur. *Tertium*, quod putavit hominem animalem priùs eſſe factum, non corpus ſolùm. *Quartum*, quòd nulli peccata nocere, niſi ſua, poſſunt Pelagiani dicere parvulis nullum nocere peccatum, ſed inſunt eis etiàm ſua, cum non ſit ab humana natura alieni. *Quintum*, quod nullum ſit malum naturale, quod eſt intelligendum de natura integra.

Liber *contrà Manichæum de duabus animabus*, recenſetur primo libro Retract. c. 15. Vide dict. *Animæ duæ*.

Liber inſcriptus: *Acta contrà Fortunatum Manichæum*, qui libro primo Retract. cap. 16. recenſetur, diſputatio eſt cum ipſo hæretico, & habet diſputationes duas, ſicut duobus diebus diſputatum eſt: quem Fortunatum Auguſtinus dum erat Presbyter publicè ſuperavit, & ad confitendum ſe victum reduxit: qui tamèn ad fidem non rediit, ſed de Hipponia receſſit. De quo tria declarat. *Primum*, quod quamlibet rationalem creaturam animam dixerit, cum Angelos Scriptura non appellet animas. *Secundum* peccatum non eſſe, niſi quis propriâ voluntate peccet, quod non eſt intelligendum de peccato quod eſt etiàm pœna peccati. *Tertium* quandò dixit, quod poſt reſurrectionem legem, & divina præcepta ſervabimus, non quia tunc ſcripturis indigebimus, ſed quòd lex æterna ſervabitur ſine Codice. Vide hunc lib. Tomo VIII.

Liber *contrà Adimantum Manichæum* primo Retract. cap. 22. recenſetur, de quo declarat quatuor. *Primum*, quòd nulla reperiantur evangelica præcepta expreſſa, quæ libris veteris Teſtamenti deſint. Addi debuit: pœnè nulla. *Secundum*, quod tribus modis accipitur in ſcriptura filius: nam pluribus modis dicitur. *Tertium*, quod poſt reſurrectionem, caro, & ſanguis non erit, debet intelligi ſecundùm corruptionem, non ſecundùm ſubſtantiam. *Quartum*, quod eſt in hominis poteſtate mutare in melius voluntatem: quia poteſtas nulla eſt, niſi detur à Deo Tomo 6.

Liber qui dicitur *Commonitorium ad univerſam Eccleſiam deſtinatum*, indicans ſub qua cauthela Manichæi converſi ſuſcipi debeant, parvus eſt.

Liber, *contrà Epiſtolam Fundamenti*, ſcriptus eſt, ut dicitur libro 2. Retract. c. 2. eò quòd Manichæus quidam Epiſtolam pro ſuo errore confecerat, quam ipſi vocabant *Fundamentum*.

Liber *contrà Fauſtum Manichæum* admodùm magnus recenſetur lib. 2. Retract. c. 7. & diſtinguitur in 33. libros partiales, quos *diſputationes* jubet appellari. De quo emendat quatuor. *Primum* in 3. ubi dixit quod Joſeph habuit duos Patres, ex alio nâtus eſt: ab alio adoptatus: debuit exprimere adoptionis genus. *Secundum* in 12. & 13. ubi dixit, Cham fuiſſe maledictum, cum non ipſe, ſed filius fuerit maledictus. *Tertium* in eodem 13. ubi Solem, & Lunam alloquitur, quod metaphoricè dixit. *Quartum* in lib. 32. ubi dixit, quod in membris genitalibus Sanctorum nulla erit turpitudo: ſed cur ea Apoſtolus dixerit inhoneſta, melius alibi declarat. 1. Cor. 12.

Liber *contrà Fælicem Manichæum* lib. 2. Retract. cap. 8. recenſetur, de quo nihil emendat, ſed tantùm narrat; diſputationem fuiſſe in publico, præſente populo, duobus diebus continuatam, & ob hoc liber iſte in duos partitur.

Liber *quæſtionum contrà Manichæos* continet 43. capitula, ſed non recenſetur in lib. Retractationum.

Liber *contrà Secundinum Manichæum auditorem*, recenſetur libro 2. Retract. cap. 10. Vide hunc lib. in Tomo 6.

Pe-

Pelagiani.

Liber *contrà duas Epiſtolas Pelagianorum ad Bonifacium Papam*, qui recenſetur lib. 2. Retract. cap. 61. & in quatuor libros partiales dividitur.

Liber *contrà Julianum Pelagianiſtam* partitur in ſex libros, & libro 2. Retract. cap. 62. recenſetur. De quo, tàm magno volumine emendat ſolùm, quod in lib. 5. cujuſdam viri nomen certum poſuerit, cum eſſet incertum.

Liber *diſputationis, ſive altercationis* cum ipſo Juliano eo more ſcriptus eſt, quo *ſecundus liber contrà Iulianum*.

Liber alius *contrà Pelagium ad Sixtum Presbyterum Urbis Romæ* ſcriptus eſt.

Liber *contrà Pelagium, & Cæleſtium de gratia, & peccato originali*, recenſetur libro 2. Retract. cap. 50. Hic dividitur in duos qui ſunt valdè utiles, & ſcripti ſunt ad *Albinam, Parminianum, & Melaniam*: de quibus nihil retractat.

Liber *de geſtis Pelagii* confectus poſtquàm catholicis quibuſdam Fratribus ad Epiſcopalia geſta perductus eſt ipſe Pelagius, recenſetur lib. 2. Retract. cap. 47. Vide lib. in Tomo 2.

Priſcillianiſtæ, Origeniſtæ.

Liber *contrà Priſcillianiſtas, & Origeniſtas* ſcriptus eſt Oroſio, ut dicitur lib. 2. Retract. cap. 44. Vide lib. in Tomo 6.

Hoſtes quinque.

Liber *contrà quinque genera hoſtium*, inſcribitur etiàm contrà *quinque hæreſes*, ut de quinque hæreſibus: agit enim contrà *Paganum, Judæum, Manichæum, Sabellium, & Arrium*, & habet ſtylum tractatus, ſeù ſermonis, quàmvis magni.

Liber *contrà Hylarium Tribunitium*, qui damnabat Hymnos dici ad Altare, recenſetur lib. 2. Retract. cap. 11.

Commentarii in Sacram Scripturam.

Liber *de Geneſi ad literam imperfectus* nominatur lib. primo Retract. cap. 18. liber eſt valdè utilis, licèt incompletus.

Liber *de Geneſ. ad literam*, de quo lib. 2. Retract. cap. 24. continet duodecim partiales libros, de quibus tria emendat. *Primum* eſt in lib. 5. cap. 19. ubi loquens de ſemine, cui repromiſſum eſt, inquit, diſpoſitum per Angelos in manu Mediatoris. Quod non de ſemine, ſed de lege dictum eſt: ſed hoc accidit proptèr latini Interpretis errorem. *Secundum* in libro 6. ubi dixit hominem peccato perdidiſſe imaginem Dei: quod non eſt intelligendum, niſi de ejus deformitate. *Tertium* in lib. 12. ubi rationem reddit de Inferis ſub terrâ, dicit, debuiſſe magis hoc dicere, quàm rationem reddere.

Liber *ſupèr Pentateuchum*. Vide Quæſt.

Liber *ſupèr Regum libros ad Simplicianum*.

Liber *ſupèr Pſal.* opus eſt majus cæteris, ſtylo homil. ſeu ſermonum in Retract. non recenſetur.

Liber *ſupèr Sapientiam* ſunt ſermones.

Liber *ſupèr Job* recenſetur lib. 2. Retract. cap. 13. inſcribitur: *Annotationes in Job*.

Liber *ſupèr verba Proph.* ſermones complures.

Liber ſupèr *Canticum Iſaiæ*: *Vinea facta eſt &c.* Tractatus eſt magnus.

Liber *ſupèr Evangelia*, exceptis ſuprà notatis de conſenſu Evangeliſtarum, & quæſt. Evangeliorum, & de Verbis Domini, *eſt lib. ſupèr Matthæum, de ſermone Domini in Monte*: & in duas dividitur partes, & recenſetur lib. 1. Retract. cap. 19. de primo libro retractat duodecim. *Primò* cum dixit: Cuncta obtemperant ſpiritui hominis ſapientis, quod debet intelligi quantùm in hac vita eſt poſſibile. *Secundò* retractat aliud conſimile ferè primo. *Tertiò* ait, Deum non ad menſuram dare ſpiritum, debet intelligi de Chriſto tantùm. *Quartò* retractat dicens: Jot unum non præteriet, ſe dixiſſe proptèr vehementem expreſſionem perfectionis: nàm ſempèr relinquitur locus dicenti: Dimitte nobis peccata, &c. retractat, & alia conſimili modo.

Liber *ſupèr Joannem* opus magnum, & præclarum, continet tractatus 124. & non recenſetur in lib. Retract. quia ſparſim editi ſunt, & ab aliis in unum collecti.

Liber *expoſitionis quarundam propoſitionum Apoſtoli ex Epiſtola ad Romanos*, recenſetur lib. 1. Retract. cap. 23. De quo ſeptem corrigit. *Primum*, quod illud: Lex ſpiritualis eſt, ego autèm carnalis, de homine ſub lege expoſuit: quod tamen intelligi poteſt de ſpirituali quolibet. *Secundum* quod illud: Quis me liberabit de corpore &c. contrà Pelagianos melius expoſuit. *Tertium* ubi dixit: Deum, quem crediturum eſſe præſcivit, ipſum elegiſſe cui daret Spiritum Sanctum: non eſt intelligendum quin etiàm à gratia Dei ſit fides. *Quartum* quod quando dixit: Quod credimus eſt noſtrum, non advertit, fidem etiàm adnumerari intèr cætera dona Dei. *Quintum* quod dixit, noſtrum eſſe credere, & velle, cum totum ſit à Deo. *Sextum*, quandò dixit fidem inchoare meritum, debuit etiàm dicere, fide eſſe donum Dei. *Septimum* quandò dixit, quòd miſericordia tribuitur, meritò præcedentis fidei: debuit declarare, meritum fidei venire de miſericordia Dei.

Liber, qui dicitur, *Epiſtolæ ad Romanos inchoata expoſitio*, recenſetur lib. 1. Retract. cap. 25. de quo declarat, quandò dixit, gratiam eſſe in remiſſionem peccatorum, pacem verò in reconciliationem Dei, quod non debet ſic accipi, quaſi ipſa pax non pertineat ad gratiam generalem.

Liber *ſupèr Epiſtolam ad Galatas* eſt continuata expoſitio ipſius Epiſtolæ, ut dicit lib. 1. Retract. cap. 24. de qua emendat quatuor. *Primum*, quandò dixit Chriſtum pòſt reſurrectionem, eſſe totum Deum, idèſt omni ex parte immortalem: quæ locutio licèt ab eo ſit expoſita, vocatur tamèn impropria,

pria, ne credi poſſet, eum dicere Chriſtum pòſt reſurrectionem non eſſe hominem. *Secundum* de gratia, & pace ait, & retractat ut ſuprà in inchoata expoſitione *Epiſtolæ ad Rom. Tertium*, quòd ubi dicere debuit: Quid ergò lex? tranſgreſſionis gratia &c. Dixit: Quid ergò? lex &c. anticipando interrogationem. *Quartum* quòd dixit eos eſſe ſub lege, & non ſub gratia, quorum ſpiritus concupiſcit ità adversùs carnem, ut non ea, quæ volunt, faciant. Quòd etiàm eis, qui ſunt ſub gratia, contingere poteſt.

Librum unum *ſupèr Epiſtolam Jacobi* ſcripſit, ut ipſe dixit lib.2. Retract. cap.32. Scripſit etiàm alium librum ſupèr illud ejuſdem Apoſtoli: *Quicumque totam legem ſervaverit, offendat autem &c.* qui etiàm inſcribitur: *De ſententia Jacobi ad Hieronymum.*

Liber *ſupèr primam canonicam Joannis* dividitur in decem tractatus, ſive ſermones ſatis magnos.

Liber *ſupèr Apocalip. Joannis* per homilias diſtinguitur, & ſunt num. 17. liber quidèm brevis eſt, & causâ brevitatis obſcurus.

SERMONES VARII,

De Adventu ad judicium ſerm. 20.
De Adventu in carnem ſerm.5.
De Sancta Victoria ſerm.1.
In Vigilia Nativitatis Domini ſerm.1.
De Nativitate Domini ſerm.26.
De Sancto Stephano ſerm.11.
De Innocentibus ſerm.4.
De Kalend. Januari ſerm.3.
De Epiphania ſerm.16.
In Feſto Sancti Fabiani, & Sebaſtiani ſerm.1.
In Feſto Sancti Fructuoſi, Augurii ſerm.1.
De Sancto Vincentio ſerm.6.
De Converſione S. Pauli ſerm.11.
De Purificatione Beatæ Mariæ Virginis ſerm.6.
De Cathedra S. Petri ſerm.11.
De S. Matthia Apoſtolo ſerm.1.
De S. Perpetua, & Fælicitate ſerm. 3.
De Annunciatione B. Mariæ Virginis ſerm.4.
De Quadr., & jejunio ſerm.21.
De Paraſceve ſerm.8.
In die Sabbathi Sancti ſerm.6.
De Reſurrectione ſerm.58.
De Rogationibus ſerm.5.
De Aſcenſione Domini ſerm.15.
De Pentecoſte ſerm.7.
De SS. Gervaſio, & Prothaſio ſerm.1
De Nativitate S. Joannis Baptiſtæ ſerm.23.
De Apoſt. Petro, & Paulo ſerm.14.
De Sancto Petro ſerm.4.
De S. Maria Magdalena ſerm.1.
De Machabæis ſerm.3.
De Inventione S. Steph. ſerm.1.
De S. Laurentio ſerm.10.
De Aſſumptione B. Mariæ ſerm.7.
De Decollatione B. Joannis Baptiſtæ ſerm. 7.
De Nativ. B. Mariæ ſerm.3.
De S. Cypriano ſerm.5.
De Apoſtolis ſerm.1.
De uno Martyre ſerm.
De pluribus Martyribus ſerm.
De Dedicatione Eccleſiæ ſerm.

DE SERMONIBUS AD EREMITAS,

SErmones *ad Eremitas ſunt ſex, & ſeptuaginta*, qui nomine Auguſtini circumferuntur, *& ad Fratres in Eremo commorantes, & ad alios quoſdam* inſcribi ſolent: & quàmvis hoſce omnes Auguſtini eſſe, aut non eſſe non contendam; dementiſſimum tamèn, aut iniquiſſimum eſſe judicio, ſi nullum ipſorum Auguſtini eſſe, affirmetur. Nàm, ut alios poſthabeam, quod ad præſens negocium ſpectat, quiſnam ſermonem 5. de obedientia ad ſuos Sacerdotes Auguſtini eſſe inficias ire audebit? De hoc enim ſermone nonnulla in 8. Quæſt. 1. *Sciendum*, citantur. Prætereà de ſermone 52. qui incipit: *Proptèr quòd*: & de ſermone 53. qui incipit: *Charitati veſtræ*, multa in Decretis ſub nomine Auguſtini in ſerm. ad Fratres in Eremo citantur. De ſermone 53. ad fratres in Eremo de vita Clericorum citantur quædam in 12. quæſt.1. *Nolo*: nec ſemel quidem. Alia in 12. qu. 2. *Certè*. Alia verò in 13. quæſt.1. *Si quis iraſcitur*. Et 17. quæſt.4. *Quicumque*. De Sermone 53. ad Fratres in Eremo de communi vita Clericorum citantur etiàm quædam in 12. quæſt. 1. *Nolo*. Et hæc ſub Auguſtini nomine citantur. In hoc autèm ſerm. 52. clare patet, Auguſtinum priùs inſtituiſſe Monachos cœnobitas in Eremo: deindè Clericos in Ædibus Epiſcopalibus. Vitam eremiticam, & ſolitariam percupere viſus eſt in libris Confeſſionum. Quod reipsâ perfecit, ſicut ipſemet Auguſtinus in 9. Confeſſ. libro teſtatur lòquens de Matre Monica apùd Oſtia tyberinia ſecum alloquente, & verba hæc dicente: *Quid hic faciam adhùc, & cur hic ſim neſcio, etiàm conſumptâ ſpe hujus ſeculi. Unum erat, inquit, proptèr quòd in hac vita aliquantùm immorari cupiebam, ut te Chriſtianum catholicum viderem priuſquàm morerer. Cumulatiùs hoc mihi Deus meus præſtitit, ut te etiàm, contemptâ fælicitate terrenâ, ſervum ejus videam. Quid hic facio?* Hæc ipſa Matre Monica: cujus verba ſi rectè perpendantur, Auguſtinum in Africam redire cupientem, non modò baptizatum, ſed etiàm Monachum jam effectum eſſe dicas oportet. Si enim Mater ſuum filium Auguſt. Chriſtianum Càtholicum ſolùm vidiſſet: nihil erat quod dixiſſet: *Cumulatiùs &c.* nec addidiſſet: *Ut te etiàm, contemptâ fælicitate terrenâ, ſervum ejus videam*, cum per Dei ſervum terrenâ præſertim fælicitate contemptâ apùd Auguſtinum nonniſi *Monachus* intelligatur, qui arctiori, & inſigniori quòdam modo Deo addictus deſeruit.

Lib.8.c.5.x 8

Tom. 1. c.10. Tom.1.

Hinc in ſermone 52. ait: *Cæperat eſſe alicujus jàm momenti intèr Dei ſervos fama mea.* Hinc Regula ipſa in vetuſtioribus exemplaribus, & manuſcriptis, ad *ſervos Dei*, inſcripta reperitur. Quarè de Simpliciano Monaco loquens in libro 8. Confeſs. ſic ait: *Mihi bonus apparebat ſervus Dei, & verè ſic erat.* Et de quòdam Aulico Regis Mediolani vitam Sancti Antonii Monachi imitari cupiente in lib.8. Confeſs. ait: *Ego jàm (inquit*

Auli-

Digitized by Google

Cap.6.To.1. *Aulicus ille ad amicum ſuum) abrupi me ab illa ſpe noſtra, & Deo ſervire ſtatui, & hoc ex hora hac, in hoc loco aggredior. Te ſi piget, noli adverſari*, Hic autèm cum alio amico ingreſſus eſt Monaſterium ſub Ambroſio nutritore: & ambo, ut ajt Auguſtinus, habebant ſponſas, quæ itèm Deo virginitatem dicarunt. Per ſervos Dei aliis etiàm ſexcentis in locis intèr lib. Auguſtini *Monachos* intelligas neceſſe eſt, Hoc item clarum fit ex Epiſtola 137. ipſius Auguſtini à Gratiano in decretis Diſtinct.47. *Quantumlibet*, citata, ubi ſic ait: *Simpliciter fateor coràm Domino Deo noſtro, qui teſtis eſt mihi ſupèr animam meam, ex quo Deo ſervire cœpi, quomodò difficile ſum expertus meliores, quàm qui in Monaſteriis profecerunt; ità non ſum expertus pejores iis, qui in Monaſteriis defecerunt*, Hanc vitam Monaſticam ſe inſtituiſſe in tractatu advèrſus Petiliani Epiſtolam apertè oſtendit de Petiliano dicens: Lib. 3. cap.4. Tom.3. *Deinceps porrexit ore malidico in vituperationem Monaſteriorum, & Monachorum, arguens etiàm me, quòd hoc genus vitæ à me fuerit inſtitutum*. Quod genus vitæ omninò quale ſit, neſcit, vel potiùs toto orbe terrarum notiſſimum neſcire ſe fingit, Et ſupèr Pſalmum: *Ecce quàm bonum*, contrà Donatiſtas, & Circumcelliones nomen Monachi declarat, & diſtinguit Monachos à Clericis, & Laicis. Pſ.132.To.8. Monachi enim olim reverà non erant Clerici, ut habetur in Decr.16.quæſt.1. Aliâ causâ, & generalitèr Monachos in Pſalmo dicto ab injuriis, & maledictis defendit dicens: *Ex voce hujus Pſalmi; Ecce quàm bonum, & quàm jucundum habitare fratres in unum, appellati ſunt, & Monachi, ne quis vobis de iſto nomine inſultet Catholicis. Quandò vos rectè hæreticis de Circumcellionibus inſultare cœperitis, ut erubeſcendo ſalventur, illi vobis inſultant de Monachis*. Et infrà: *Quid ergo dicunt illi, qui nobis de nomine Monachorum inſultant?* Hæc Auguſtinus. Et quia intèr Monachos Auguſtini intèr ſeſe videndum, cum alter alteri occurrebat, ſalutandi causâ dici ſolebat: *Deo gratias*, ut ad præſens uſquè tempus facere ſolemus: Circumcelliones hujuſmodi ſalutantandi modum irridebant. To.8.Pſ.132. Hinc Auguſtinus eodem in Pſalmo ait ad eos: *Vos Deo gratias noſtrum ridetis. Deo laudes veſtrum plorant homines*. Verùm quoniam iſti appellabantur *Agoniſtici, & circumcelliones*, non ità vocitari volebant, ſeù innuebant dicentes, *ſe nomine præclaro nominari, & Monachorum nomen, nonniſi apùd Auguſtinum reperiri*. Hinc ipſe ait: *Qui nobis dicunt: Oſtendite, ubi ſcriptum ſit nomen Monachorum, oſtendant, ubi ſcriptum ſit nomen Agoniſticorum. Vtinam milites Chriſti, & non milites Diaboli ſint. Præſtet Dominus, ut illi contrà Diabolum, & non contrà Chriſtum, cujus proſequuntur Eccleſiam, & ſi volunt appellari Agoniſtici, quià invenerunt, undè appellentur ex Apoſtoli ſententiâ dicentis: Bonum certamen certavi; Quare, & nos non appellemus Monachos, cùm dicat Pſalmus: Ecce quàm bonum, & quàm jucundum habitare Fratres in unum?* Hæc Auguſtinus, qui itèm ſcribens ad Aurelium Epiſcopum Carthaginenſem de Donato, & ejus fratre Monachis, & in Parochia Auguſtini degentibus, qui è Monaſterio ſpontè, ſed Auguſtino renuente in regionem ſuam ad Aurelium Epiſcopum ſeſe receperunt, ut ad officium Tom.2. clericale promoverentur, in Epiſtola 76., quæ in Decret.16. quæſt.1. cap.36. legitur, ait: *Vulgares jocabuntur, de nobis dicentes: Malus Monachus, bonus Clericus eſt. Nimis dolendum eſt, ſi ad tàm ruinoſam ſuperbiam Monachos ſurrigamus, & tàm gravi contumeliâ Clericos dignos putemus, in quorum numero ſumus*. Hæc Auguſtinus, qui quatuor rationibus probat, eos non eſſe promovendos. Ex his igitur verbis clarè patet, Auguſtinum fuiſſe Monachum, & monaſticam vitam inſtituiſſe, ſicut etiàm videre licet ex Epiſtola 109. *ad Monachas*, ad quas miſit regulam ejuſdem argumenti cum ipſa nobis data, mutatis mutandis. Ex Epiſtola itèm 199. hoc idem confirmatur *ad Ediliciam ſcriptâ mulierem*, quæ, inſcio marito, votum continentiæ ſuſceperat, & marito vivo, veſtibus nigellis inſtàr Monacharum, ut eo in loco legitur, ſe induere cupiebat, & volebat. Hanc verò Auguſtinus de perperàm factis intèr reſpondendum objurgat, & hortatur ut viro ſuo reconcilietur. Ex vita etiàm Sancti Fulgentii Monachi Sancti Auguſtini ab ejus diſcipulo deſcriptâ, & à Laurentio Surio in lucem editâ, colligitur, Auguſtinum fuiſſe Monachum. Nàm, ut legitur in ipſa vita, *Fulgentius ejuſdem Auguſtini, & noſtræ ſodalitatis Auguſtinen. Monachus ad Epiſcopatum Rumpenſem, eo renuente, aſſumptus, numquàm habitum Monaſticum, & Nigellum, neque zonam coriaceam unquàm dimiſit*. Monachus ergò, & Eremita extitit S. P. Auguſtinus, vitamquè Monaſticam, & Eremiticam jàmindè ab eo tempore ardentiſſimè affectare cœpit, cumprimùm Mediolani ad ejus aures fama Beati Antonii pervenit. Nàm in 8.libro Cap.6. To. 1. confeſſionum fatetur ſe ex Potitiano mirabilia, & inaudita olim ſibi de Antonio Ægyptio Monacho, maximo cùm ſtupore audiviſſe; & cum Deo loquens dicto in loco ſuprà citato ait: *Indè ſermo ejus Potitiani devolutus eſt ad Monaſteriorum greges, & mores ſuaveolentiæ tuæ, & ubera deſerta Eremi, quorum nos nihil ſciebamus. Et erat Monaſterium Mediolani plenum bonis Fratribus extrà Vrbis mœnia ſub Ambroſio nutritore, & non noveramus*. Hanc itèm vitam eremiticam affectare viſus eſt in eodem libro confeſſ. cum Cap.8. To. 1. Alipium amicum ſuum chariſſimum invaſit de iis, quæ à Potitiano audiverat, exclamans ait: *Quid patimur? Quid eſt hoc quod audiſti? ſurgunt indocti, & cœlum rapiunt; & nos cum doctrinis noſtris ſinè corde, ecce ubi volutamur in carne, & ſanguine*. Quare, Cap.6. To. 1. ut in libro 9. confeſſionum teſtatur, Mediolani Baptiſmum ſuſcepit dicens: *Relicto Rure Mediolanum remeavimus. Placuit, & Alipio renaſci in te mecum Domine; adjunximus*

etiàm

Digitized by Google

etiàm nobis puerum Adeodatum ex me natum carnalitèr de peccato meo. Hæc ipſe. Verùm quia pòſt Baptiſmum ſuſceptum etiàm, atquè etiàm vitam monaſticam, & eremiticam affectabat cum Simpliciano vitam, liberam tamèn, ſed probatiſſimam, ducente in loco à gentibus ſeparato, annum cum dimidio permanſit, teſte Sigeberto in *Epiſtola ad Macedonium*, ut etiàm poſt *Sermones ad Eremitas* videre licet. Deindè vitam monaſticam, & eremiticam ſicut in ſerm. 22., & 39. habetur inſtituit, & Monaſteria in Italia, hoc eſt, in *Monte Piſano*, & *Centumcelliis* conſtruxit, ut de Italia Poſſidonius in vita ejus cap. 5. innuit dicens: *Factus Presbyter, in Hipp. intrà Eccleſiam Monaſterium inſtituit, & cum ſervis Dei vivere cæpit ſecundùm modum, & regulam ſub Sanctis Apoſtolis conſtitutam* (ideſt vitam in communi) Quod jam ipſe prior fecerat, dùm de tranſmarinis, hoc eſt, Italia ad ſua remeaſſet. Poſſidonius etiàm de vita Sancti Auguſtini aſſerit, *Auguſtinum ſervire Deo cum aliis Deo ſervientibus cæpiſſe, antequàm in Africam remeaſſet*. Hæc ipſe Poſſidonius. Idem Auguſtinus in libro 22. de Civitate Dei affirmat ſervum Dei cum Alipio effectum nondùm Clericum de tranſmarinis venientem in Carthaginem deveniſſe, & cum Innocentio religioſiſſimo habitaſſe. De Monachis in Centumcellis, & Eremitis in Monte Piſano commmorantibus mentionem fecit Auguſtinus ſuppreſſo loci nomine, dùm loqueretur de funere Matris, in lib. 9. Confeſs. dicens: *Audito hoc, convenerunt multi Fratres, ac Religioſæ Fæminæ, & de more illis, quorum officium erat, funus curantibus; ego increpabam mollitiem meam*. Si autem in Italia Monaſteria Eremitarum non inſtituiſſet, quomodò vitam communem, ut ipſe prior fecerat in tranſmarinis, inſtituiſſet? Et niſi hoc idem in Italia feciſſet, quomodò M. Monica, ut ſuperiùs narratum eſt, dixiſſet: *Cupiebam te Chriſtianum Catholicum videre, ſed cumulatiùs hoc mihi Deus meus præſtitit, &c.* Auguſtinus verò hæc Monaſteria in libr. 9. Confeſs. non recenſet, quià multa memoratu digna à Civitate Mediolan. ad Oſtia Tiberina unàcum Matre proficiſcens ſilentio prætereiit, dicens: *Et cum apud Oſtia Tiberina eſſemus, Mater defuncta eſt: Multa*, inquit, *prætereo, quià multum feſtino*. Hinc mirum non eſt, Auguſtinum dixiſſe in lib. 9. Confeſs. ſerm. 33. annum agere, quandò Mater Monica anno ætatis ſuæ 56. ex hac vita deceſſit, antequàm ipſe pòſt Baptiſmum ſuſceptum in Africam remeare potuiſſet, cum Baptiſmum (teſte Poſſidonio in ejus vita) ſuſcepiſſet agens annum ſuprà trigeſimum. Quod non niſi de paucis menſibus ſuprà trigeſimum intelligi jure poteſt. Et præsèrtim cum in Breviario reformato legitur, ipſum baptizatum eſſe ab Ambroſio agentem annum circitèr 30. Quià ſi ad annum 31., vel 32. perveniſſet, non eo modo Poſſidonius congruè loqui potuiſſet. Et quàmvis Pater Auguſtinus in fine libri tertii contrà Academicos, dùm adhùc Catechumenus foret de humana ſapientia loquens dixerit: *Sed cum trigeſimum, & tertium ætatis annum agam, non me arbitror deſperare debere eam me quandoquè adepturum*. Hæc ipſe. Ego tamèn non vereor dicere, & aſſeverare (ut meliùs, & fuſiùs dicemus in calce hujus quæſiti) locum ipſum ex incuria Librariorum, aut Typographorum eſſe mendoſum, vel opera illius Apoſtatæ, & Monaſticæ vitæ hoſtis, Eraſmi, ut fecit c. 39. lib. Medit. ubi ſolita temeritate ſubſtulit hæc verba: *Poſt Religionis ingreſſum*: quorum loco temere appoſuit: *Poſt acceptum Baptiſmum*. Id quod factum eſſe credendum eſt, ut Auguſtinum non fuiſſe Monachum oſtenderet, cum ipſe Eraſmus vitam Monaſticam odio haberet, ut reipsà demonſtravit. Numeri etiàm facillime depravari ſolent, & hujuſmodi ſupputatio multis rebus, quæ ab omnibus conceduntur, adverſatur, ut alio in loco planum faciam. Hæc enim de vita monaſtica, & eremitica S. P. Auguſtini in medium hic afferenda eſſe cenſui, ut oſtenderem, *Sermones ad Eremitas* non eſſe figmenta, & commenticia quædam, aut ab inſtituto ejus prorsùs alienos, aùt falsò ipſi adſcriptos, cum ipſe vitam eremiticam duxerit. Et quàmvis, ut dictum eſt, omnes illos ſermones eſſe Auguſtini oſtendere non adlaborem, nullum tamèn eorum eſſe Auguſtini, ſi quis dixerit, non ſine maximâ temeritate, nèc abſquè ingenti ſuæ animæ diſcrimine id aſſeverare poterit, cum ſermo 52. ad fratres in Eremo in Concilio Aquiſgranen. approbetur, & Auguſtino adſcribatur: & à Gratiano in Decret. 12. quæſt. 1. *Nolo*, & à Beda ſub nomine Auguſtini citetur. Itèmque ſermo 53. in eòdem cap. *Nolo* ſub nomine Auguſtini poſitus eſt, & citatus. Quædàm etiàm de 5. ſerm. 8. q. 1. *Sciendum*: & quædam alia de aliis ſerm. in Decretis ponuntur, & quædam de hujuſmodi ſermonibus in libris Retractationum ab Auguſtino tractantur, & recenſentur. Sed de his ſermonibus in lib. Retract. non fit mentio, quia ſparſim, & non inſtàr libri editi ſunt. Quomodòcumque autèm res ſe habeat, duo illi ſermones, *Proptèr quòd*, *& Charitati veſtræ*, ſunt Auguſtini: idquè negari haùdquaquàm poteſt. Hinc arrogantiſſimus, & impudentiſſimus ille, qui vitam monaſticam inteſtino odio proſequebatur, multaque librorum Auguſtini loca depravavit, ut aliàs oſtendam, quàmvis hujus generis Sermones duos Auguſtini eſſe negare nullo modo poſſet, eos tamèn ſuo loco amovit, eò quòd intèr Epiſtolas Auguſtini haberentur. Quod quia falſum eſſe repertum fuit, ii iterùm intèr *Sermones ad Eremitas* repoſiti ſunt. Cùm autèm illi duo ſerm. 52. & 53. ab aliis nuncupentur: Ab aliis verò 2. & 3. dicantur: plures iis duobus alios intèr *Sermones* Auguſtini *ad Eremitas* ponere neceſsè eſt. Et quàmvis duo illi ſerm. in Decret. *de communi vita Clericorum* in Hippon. editi inſcribantur, in Codicibus tamèn Auguſtini hunc in modum inſcripti leguntur: *Ad Fratres in Eremo de communi vita Clericorum*. Nec deſunt in Ser-

Cap.6. To.5.

Cap.8. To.1.

Cap.11. To.1.

Cap.10. To.1.

Cap.113.

Sermone 52. loca, ex quibus colligitur, Auguſtinum inſtituiſſe Monaſterium *unum* in Africa, in Eremo videlicet: *Alterum* in horto à Valerio Hipponenſi Epiſcopo ſibi dato propè Civitatem: *Tertium* verò in Ædibus Epiſcopalibus: illa duo Monachorum: Hoc verò Clericorum. Inquit enim: *Juvenis veni ad iſtam Civitatem, & quærebam ubi conſtruerem Monaſterium, & viverem cum Fratribus meis. Elegi in domo Dei mei abjectus eſſe magis, quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Ab eis, qui diligunt ſeculum, me ſegregavi.* Et infra: *Veni ad iſtam Civitatem proptèr videndum amicum, quem putabam me lucrari poſſe Deo, ut vobiſcum eſſet in Monaſterio. Nec veni ad hanc Eccleſiam, niſi cum his indumentis, quibus illo tempore veſtiebar. Et quia ſic diſponebam eſſe in Monaſterio cum fratribus, Valerius dedit mihi hortum illum, in quo nunc eſt Monaſterium.* Et ſuprà: *Cœperat eſſe alicujus jàm momenti intèr Dei ſervos fama mea.* Hæc ipſe Auguſtinus in ſerm. 52. Si igitur diligentèr dicta verba omnia perpendantur, habetur propoſitum noſtrum. Et quàmvis infrà dicat: *Cœpi boni propoſiti Fratres colligere, compares meos nihil habentes*, non tamen intelligitur vitæ monaſticæ, & eremiticæ initium primum abſolutè, & ſimplicitèr: ſed quantum ad hortum illum ſicut alibi, & in Eremo præsèrtim fecerat. Quod Poſſidonio in vita ejus favet dicenti: *Factus presbyter, Monaſterium intrà Eccleſiam mox inſtituit, & cum Dei ſervis vivere cœpit ſecundùm modum, & Regulam ſub Sanctis Apoſtolis conſtitutam. Quod jam prior ipſe fecerat, dum de tranſmarinis ad ſua remeaſſet.* Hæc Poſſidonius de tranſmarinis, ideſt de Italia. Et dicto in ſermone 52. Auguſtinus ad Clericos ait: *Perveni ad Epiſcopatum, & volui habere in iſta domo Epiſcopi mecum Monaſterium Clericorum*: quia cum Monachis ampliùs habitare non poterat. Ex omnibus igitur hiſce verbis jure concludimus, Auguſtinum in Italia fuiſſe Monachum: & ex loco ſuperiùs citato, libro 8. Confeſſionum, Cap. 6. To. 1. in Africa vitam monaſticam, & eremiticam ab eo duxiſſe ortum, cum antequàm Romam veniſſet, nec ſe, nec ſuos ſocios vidiſſe, nec audiviſſe umquàm Monachos, ſed ſolùm, quandò Mediolanum pervenit. Hinc à ratione alienum eſſe non eſt dicendum, ſi Sermones ad Eremitas vel omnes, vel potiùs majori ex parte ab Auguſtino editi eſſe affirmentur: quos ità eſſe tot, tantiquè viri, & doctiſſimi quidèm ad hanc uſquè diem affirmare veriti non ſunt: totque Summi Pontifices Ordinem Sancti Auguſtini *Eremiticum* appellarunt, ut videre licet intèr Diplomata Innocentii IV., & Joannis XXII. præſertim verò in eo quo Eccleſiam in Cœlo aureo Papiæ, atquè ipſius Sancti Patris Auguſtini oſſa ſanctiſſima nobis tamquàm veris hæredibus donavit: necnon in eo de canonizatione Beatæ Claræ de Montefalco. Id etiàm videre licet in Diplomate Eugenii IV. Veneti de canonizatione Sancti Nicolai de Tolentino, & Martini V. Columnii Romani de conceſſione Corporis Sanctæ Matris Monicæ (cum de ejus corporis translatione agitur, & in Officio legitur) nobis tamquàm filiis legitimis, & hæredibus veris facta. Noſtrum itèm ordinem *Eremiticum* nominavit Gregorius IX. ut videre licet in libro 6. Decret. de Religioſis domibus 5. *Sanè*, ubi hæc verba leguntur: *Cæterum Eremitarum Sancti Auguſtini, & Carmelitarum Ordines: quorum inſtitutio dictum Concilium Lateranenſe præceſſit, in ſolido, vel in ſolito, ſtatu volumus permanere.* Id quod etiam planum facit Maremagnum Sixti IV., & privilegia tot aliorum Summorum Pontificum prædeceſſorum, & ſucceſſorum ejus ad Gregorium XIII. uſquè præſeferunt, ac patefaciunt: à quo eremitica Sancti Patris noſtri Auguſtini Familia univerſa gratiis, favoribus, privilegiis, & nominibus præclariſſimis quidèm exornata eſt. Adde etiam, quòd noſtra Auguſtinenſis Sodalitas non modò in univerſa Italia, ſed in Africa, in Græcia, in Gallia, in Hiſpania, & Luſitania, in Germania, in Boemia, in Dalmatia, in Polonia, in Hibernia, in Anglia, ſeù Britannia, & in Indiis Orientalibus, atquè Occidentalibus ſub nomine eremitico Sancti Auguſtini clarè, & latè patet. Et quàmvis de cuculla nigra, & cingulo coriaceo caput ultimum ab Antonino Archiepiſcopo Florentino citatum, & probatum tertii Tomi Sancti Ambroſii, & ætate Baptiſmi ſuſcepti à nonnullis non concedatur: Aliis tamèn ratio perſuadet, dictum Sermonem eſſe Ambroſii, proptereà quòd Symbolum, ſeù Hymnus: *Te Deum laudamus* SS. Ambroſii, & Auguſtini ab Eccleſia creditur, & affirmatur, & nonniſi dicto in ſermone reperitur. Idcircò Sermonem ipſum Ambroſii eſſe dicas licet. Et quàmvis qui baptiſmum ſuſcipiebant albâ veſte induebantur: ipſe tamèn Auguſtinus baptizatus vitam monachalem percupiens, cucullâ nigrâ à S. Simpliciano ſibi oblatâ, indutus eſt, & anno ætatis ſuæ trigeſimo ſecundo hanc noſtram eremiticam ſodalitatem inſtituit. Eſto etiàm, quòd dictus Sermo non ſit Ambroſii tamèn tot Summis Pontificibus, & rationibus de eremitico, & monaſtico ſtatu ejus, fides adhibeatur: & de ætate ipſius, cum Baptiſmum ſuſcepit. Poſſidonio etiàm, & quod legitur de vita ejuſdem Auguſtini in Breviario reformato credatur. Ratio autèm ſuadet, locum illum libr. *Soliloquiorum* cap. 10. & libro 3. *contrà Academicos* cap. 20. aut Librariorum, aut Typographorum incuriâ, ſeù potiùs alicujus fraude fuiſſe depravatum, ut fuſiùs dictum eſt. Nàm Auguſtinus iis in locis adhùc catechumenus ſe 33. annum agere ait: Lib. 9. cap. 11. Tom. 1. & libro Confeſſionum jam baptizatus ſe etiàm 33. annum agere fatetur.

Verùm, ut hujuſmodi contradictio è medio omninò tollatur, dicendum eſt, Auguſtinum nondùm baptizatum cœpiſſe ſcribere *libros contrà Academicos*, & incompletos dimiſiſſe; pòſt baptiſmum verò perfeciſſe, ut legitur in primo libro Retract. cap. 2., & 3.

Quod

Digitized by Google

Quod etiàm de libro *Solilequiorum* factum eſſe conſtat. Nàm in primo libro Retract.c.1. initio ait: *Librum de beata vita non poſt libros de Academicis, ſed intèr illos ut ſcribere contigit*. Et in tertii cap. fronte inquit: *Per idem tempus intèr illos, qui de Academicis ſcripti ſunt, duos etiàm libros de Ordine ſcripſi*: Hæc ille. Cap.10. Cap.12. Utcùmque autèm ſit, locum lib. *Soliloquiorum*, & tertii lib. *contrà Academicos* nupèr citatum, corruptum eſſe arbitror: & non trigeſimum tertium annum, ſed trigeſimum legi debere dijudicio. Nàm ſi Auguſtinus annum trigeſimum tertium agebat, cùm Baptiſmum ſuſcepit, falſus eſſet locus lib.9. Confeſſ. cap.11. ubi fatetur ſe annum 33. agere, cùm mater ejus Monica obiit: & non trigeſimum tertium ſed trigeſimum quartum tunc duxiſſet. Monica enim pòſt Baptiſmum filii, anno ad minimum tranſacto, hanc vitam finivit, ut ex Eccleſiæ Kalendario, & inſtitutione conſtat. Converſio enim Auguſtini, per quam *Baptiſma* intelligitur, celebratur *die* 5. *Maji*, Monicæ verò Feſtivitas, per quam *mors* intelligitur, *die* 4. celebratur, & niſi unius ſaltèm anni cum dimidio intervallum accidiſſet à Baptiſmo Auguſtini ad Matris uſquè mortem, Monica antè filii ſui Baptiſmum obiiſſet. Quod nemo unquàm dixit: & eidem Auguſtino multis in locis adverſatur. Dicendum eſt ergò, ut Eccleſiæ Catholicæ Romanæ adſtipulemur, Auguſtinum anno ætatis ſuæ non trigeſimo tertiò, ſed trigeſimo cum dimidio baptizatum eſſe: & ità annus etiàm cum dimidio expleto à Baptiſmo uſquè ad mortem Matris, & ætatis ſuæ annum 33. intercedet. Natus eſt enim Auguſtinus *die* 13. *Novembris*, ut ait ipſe in lib. *de Beata vita*. Anno verò ætatis ſuæ 32. Sodalitatem noſtram eremiticam inſtituit. Hinc mirum non eſt, ſi ipſe Sermones ad Eremitas ſuos habuerit: & quàmvis non omnes illos Auguſtini eſſe dicam, omnes tamèn Auguſtino adſcribuntur, ſicut Pſalmi, Davidici omnes dicuntur, licèt David omnes non exiſtant.

RESPONSIONES

Ad tacitas objectiones, cur Sanctus Auguſtinus antè Presbyteratum, non Monachus, nec Eremita, ſed Laicus expreſsè nominetur.

MOnachi, ut in Decretis frequentèr legitur, ex ſua ipſorum inſtitutione *Laici* erant, & vocitabantur: immò nec jure quidèm ad Clericatum aſcendere valebant, niſi ex cauſa neceſſitatis. Monachorum enim officium eſt plangentis, Clericorum verò docentis, ut in Decretis videre licet. Hinc Hieronymus Ruſtico ſcire cupienti, quonàm quis modo Monachus ad Clericatum aſcendere poſſet, reſpondit. *Sic vive in Monaſterio, ut Clericus eſſe merearis*. Hanc eandem differentiam optimè callens Auguſtinus, Aureliano Epiſcopo ſciſcitanti, nùm aliquibus Monachis, ideſt, Laicis ad munus clericale, ſivè ad clericatus militiam aſcendere cupientibus hujuſmodi facultatem dare poſſet, reſpondit: *Vix optimus Monachus Clericum bonum facit. Bonus enim Monachus eſſe poteſt ratione perfectionis, & vitæ ſanctitate, non autèm doctrinâ, quæ ad Clericum præſertim pertinet, cujus eſt docere*. Monachi ergò erant olim Laici, & ſicut cæteri Laici decimas perſolvebant, ut patet in Gloſſa, cap. *Ex parte de Decimis perſolvendis*.

Et quàmvis hac tempeſtate Monachi fiant Clerici, clericatus tamèn eis ex originali inſtitutione non convenit, ſed accidentariâ ratione, ſicut S. Thomas, & Abbas in locis ſuprà citatis affirmant. Mirum igitùr non eſt, ſi in ſermone illo, qui hunc in modum incipit: *Charitati veſtræ*, eos, qui ſecum degebant, *Clericos* appellavit, Monachos, aut Eremitas non item: tunc enim *Laici* appellabantur, ut legitur in Decretis: & expreſsè id exponit Gloſſa dicens: *Monachi olim erant Laici*: & ut ait Abbas in cap. *Nullus de foro competenti*, *Monachi erant Eremitæ, & foro ſæculari ſubjecti erant*. Hinc S. Auguſtinus antequàm eſſet Presbyter, & Curatus, cùm eſſet Eremita, *Laicum* ſe vocitabat. Et juxtà hunc ſenſum, & non aliter intelligi poteſt dictum ipſius in libro 2. de Bono perſeverantiæ dicentis: *Libros de libero arbitrio Laicus Romæ cœpi, & in Africa Presbyter explicavi cum adhùc de damnatione infantium non renaſcentium, & de renaſcentium liberatione dubitarem*. Cap.8.To.5. Hunc itèm in modum verba ejuſdem in libro 22. *de Civitate Dei* intelligi debent. Ait enim: *Venientes de tranſmarinis me, & fratrem meum Alipium, nondùm quidèm Clericos, ſed jam Deo ſervientes religioſiſſimus ſuſceperat*. Quid autèm per Deo ſervientes intelligi debet, niſi Monachi, & Eremitæ, ut ſuperiùs monſtratum eſt, & fuſiſſimè quidèm?

Nèc huic veritati adverſatur, quod ipſe Auguſtinus in libro 10. Confeſſ. ſub finem ſcriptum reliquit, dicens: *Conterritus peccatis meis, & mole miſeriæ meæ agitaveram corde, meditatuſque fueram fugam in ſolitudinem, ſed prohibuiſti, & confortaſti me*, dicens: *Ideò Chriſtus pro omnibus mortuus eſt &c.* Hoc enim dixit, non quòd in Eremum, & ſolitudinem non ſeſe abdiderit, ſed quia, cum eſſet Epiſcopus, ab Eremo revocatus, in ſolitudine ei ampliùs commorari, ac vitam degere non licebat, ſed ſuas oves ſibi commiſſas paſcere in civitate conveniebat.

Sciendum intereà eſt, ut huic rei finis imponatur, *Clericos* tempore Auguſtini fuiſſe nuncupatos, qui in domo Epiſcopi, vel ſub ejus cura manebant: *Laicos* autèm ſivè *Eremitas*, qui alicujus Presbyteri curæ ſubjecti erant, ut habetur in Decretis, & ab eodem Auguſtino in libro primo *de Moribus Eccleſiæ* ſcriptum eſt. Hac ergò de cauſa idem Auguſtinus Eremita dum eſſet, non *clericum*, ſed *laicum* ſe appellavit: & in regula, quam ſuis Eremitis dedit ſub Presbyteri curâ, & non Epiſcopi exiſtentibus ait: *Præpoſito tamquàm Patri obediatur, multò magis*

Digitized by Google

Presbytero, qui omnium veſtrum curam gerit. Laicis enim tempore Auguſtini Monaſteria conſtruere licebat: quod iis tunc temporis id negatum non fuiſſe conſtat. Hæc pauca de Monachatu, & Eremitica vita S. Auguſtini dicenda mihi viſa ſunt, ut ex hujuſmodi rationibus, facilè dignoſcatur, ſermones, de quibus paulò ſuperiùs loquuti ſumus, ad ſuos Coeremitas ab Auguſtino fuiſſe habitos. Nunc autèm ad Regulas Auguſtini pro intelligendâ Sacrâ Scripturâ accedendum eſt.

SANCTI AUGUSTINI

Regulæ Scripturales.

1. SCriptura Sacra non temerarios, & ſuperbos accuſatores, ſed diligentes, & pios requirit Lectores. Contrà Adimantum cap.3. Tom.VI.

2. Licèt pauca ſint Domini verba, magna tamèn non numero, ſed pondere æſtimanda ſunt; nèc ideò contemnenda, quia pauca; ſed ideò quærenda, quià magna. Tract.37. in Joan. Tom.IX. Et in ipſa lectione, Dei non tantùm verba; ſed divina etiàm facta conſiderari debent. Salvatoriſque noſtri facta non ſunt tantùm facta, ſed ſigna. Si autèm ſunt ſigna, præter id, quod mira ſunt aliquid etiàm profectò ſignificant. Ex Tract.39. in Joan. Tom, IX.

3. Nullo locutionis genere utitur Sacra Scriptura, quod in conſuetudine hominum non inveniatur: quià utiquè hominibus loquitur.

Rom.1.
1.Cor.2.

Et quia quæcunque ſcripta ſunt ad noſtram doctrina ſcripta ſunt, *hinc divinæ literæ ſunt humanæ capacitati, humanoque ſermoni accommodatæ. Quare Paulus*: Sapientiam loquimur inter perfectos: *atquè aliis dicit*: Non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus. *Lib.1. de Trin. cap.12. Tom.III.*

4. Locutiones quædam in ſacris literis inuſitatæ nobis, magis videntur proprietatem linguæ, undè tranſlatæ ſunt, repræſentare, quàm altiorem ſenſum continere: ſuas enim unaquæque lingua proprietates habet, & phraſes, quibus myſteria non ſubſunt.

Qui omnia, etiàm minuta ipſa ultrà modum, & parum eruditi præſèrtim rimari ſtudent, nonnihil hanc in rem quandoque offendunt. Ex Doctr. Chr. lib.2. cap.13.

5. Sua ſunt Idiomata, hoc eſt, linguæ proprietates ſacræ Scripturæ, quæ habet linguam ſuam, quam qui neſcit, turbatur.

Marc.3.
Luc.8.
Gen.13.
Gen.29.

Qui legit in Evangelio, Chriſti Domini fuiſſe fratres, turbatur, cum Beata ſempèr Virgo Maria non pepererit, niſi unicum Filium Chriſtum. Scriptura enim ſacra omnes conſanguineos fratres nominare ſolet, ut Abraham nepotem ſuum Loth fratrem ſuum appellavit: atquè itèm Jacob Avunculum ſuum Laban fratrem nominavit. Ex Tract.10 Joann. Tom.9.

6. Scripturæ ſacræ ſi defenduntur ſecundùm locutiones proprias, quæ appellantur *Idiomata*, quantò magis ſecundùm eas, quas cùm aliis communes habent.

Æternum quandoquè in ſacra Scriptura pro eo ſumi ſolet, cujus finis non conſtituitur, aut non ità fit, ut deinceps non ſit faciendum quantùm pertinet ad curam, & poteſtatem facientis, ut eſt illud Horatii in Epiſtolarum libro primo. Ep.10.

Serviet æternum, quia parvo neſcit uti.

Servitium enim ejus, cujus vita non eſt æterna, æternum eſſe non poteſt, niſi æternum ſumatur eo modo, quo dictum eſt. Hunc in modum promiſſio facta Abraham à Deo dicenti: Dabo tibi, & ſemini tuo terram, in qua habitas, in poſſeſſionem æternam, *quæ Iſraelitis fuit temporalitèr data. Græci nàmque habent: αἰὼν quod eſt ſeculum, & αἰώνιον quod eſt ſeculare. Vel ex hac promiſſione aliquid ſpirituale intelligi debet. Ex Lib.1. Quæſt. in Gen. cap.31. Tom.4. Et lib.16. de Civit. Dei cap.21. Tom.5.*

7. Diſtinctio ambiguorum, quæ in pronunciando, aùt in pungendo fit, neceſſaria eſt ſacræ Scripturæ intelligentiæ.

Nàm ſi quis dictum Joannis ità ſcribat: In Principio erat Verbum, & Verbum erat apùd Deum, & Deus erat. Verbum hoc erat, &c. *Hac interpunctione, ac diſtinctione per punctum, Verbum eſſe Deum negare ille videbitur. Scribendum eſt enim hunc in modum*: Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum: non, Deus erat. Verbum hoc erat in principio apud Deum. *Eadem interpungendi neceſſitas videri poteſt ex dicto Pauli, dicentis*: Quis accuſabit adversùs electos Dei? Deus quis juſtificat? Quis eſt qui condemnet? Chriſtus Jeſus qui mortuus eſt? *Nàm in hac ſermocinatione Apoſtoli eſt percunctatio, ad quam multa reſponderi poſſunt: deindè ſequitur interrogatio, cui ſatisfit per negationem, aut affirmationem. Percunctationes ſunt*: Quis accuſabit? quis eſt qui condemnet? *Interrogationes ſunt*: Deus? Jeſus? *quaſi tacitè reſpondeatur*; Non, *idèſt*, Deus non accuſabit, Jeſus non condemnabit. *Si autèm poſt dictas percunctationes ſequantur ea, quæ ſequuntur abſquè ſigno interrogandi, & ſcribantur, ſivè pronunciantur hoc modo*: Deus qui juſtificat, & Jeſus qui mortuus eſt, &c. *Quod dicere, aùt credere dementiſſimum eſt: Lectio non erit bona. Sinè igitur interrogandi ſigno illud ſcribendum, & pronunciandum non erit. Ex Libro tertio de Doctrina Chriſtiana cap.2., & 3.* Joan.1.

8. Propter unius verbi tranſlationem non totus locus figuratè accipiendus eſt. Qui autèm figuratè omnia in ſacris literis dicenda credunt, falluntur. Hoc eſt:

Adæ, & Evæ oculos apertos fuiſſe Scriptura ſacra dicit: quæ locutio metaphorica eſt. Cætera verò omnia tranſlativè non ſunt ſumenda, ipſi enim priùs, idèſt, antè peccatum fructum ligni, pulchrum viſu, & animalia, & volatilia ad ſe adducta oculis viderunt. Et quàmvis liber, qui Cantica Canticorum Salomonis *inſcribitur, figuratis locutionibus totus conſtet, quidam tamèn alii Scripturæ ſacræ libri rerum geſtarum narrationem continet, ut* libri Regum: *& id genus alii; qui etſi allegoriæ ſenſum patiuntur, non tamèn hiſtoricam narrationem excludunt: immò quædam allegoricè tantùm narrata, abſurda omninò ſunt. Ut ſi quis totam Paradiſi narra-*

tio-

Digitized by Google

tionem ſpiritualitèr intelligat, Cain, Abel, & homines ex hominibus nati non dicerentur. Ex lib. 11. de Gen. ad lit. cap. 1., & 31. tom. 3.

9. Sivè figuratè, ſivè propriè dictum ſit quod dictum eſſe narratur: dictum tamèn eſſe non debet putari figuratum. Ex lib. 11. de Gen. ad lit. cap. 39. Nèc figurata locutio ad literam, nèc propria, ut figurata accipienda eſt. Ex lib. 3. de Doctrin. Chriſt. cap. 5. 10., & 11.

Hæc verba, dixit Dominus ſerpenti, *verba ſunt ſola ſcribentis, & hæc exigenda ſunt per proprietatem. Illa autèm:* Supèr pectus tuum gradieris &c. *totam ſententiam figuratam continere dicendum eſt. Et per ſecundam regulam indicatur, figuratè dictum, ſi tamquàm propriè dictum capiatur, carnalitèr ſapere, & hunc in modum* litera, *teſte Apoſtolo*, occidit, ſpiritus verò vivificat. *Hinc priùs demonſtrandus eſt modus inveniendæ locutionis, propria ne, an figurata ſit.*

10. Quidquid in ſermone divino nequè ad morum honeſtatem, nequè ad fidei veritatem proprie referri poteſt, figuratum eſſe cognoſce,

Niſi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus ſanguinem, &c. *ne flagitium nobis juſſum eſſe dicatur, hanc locutionem figuratam omninò dicamus, qua præcipitur, Chriſti paſſioni eſſe communicandum. Ex 3. de Doctr. Chriſt. cap. 10. tom. 3.*

11. Familiare eſt illi linguæ, qua prophetæ locuti ſunt, ut conjunctione utantur, cùm nil præceſſit annectendum. Hoc eſt.

Conjunctio ſine annexo eſt, quandò initium ſermonis eſt per copulam, & hunc in modum exorditus eſt Ezechiel librum ſuum ità dicens. Et factum eſt verbum Domini ad Ezechielem. *Ex com. in pſal. 4. tom. 8.*

Hunc locum Greg. in Ezechielem exponens ait: in mente Prophetarum ita conjuncta ſunt exterioribus interiora, quatenùs ſimùl utraque videant, ſimùlque in eis fiat intùs verbum, quod audiunt: & foris quod dicunt.

12. Divina Scriptura verarum rerum nomina aliquandò tribuit rerum ſimilitudinibus.

Hoc patet per Samuelis ſuſcitationem, quæ in primo Regum libro per Phitoniſſam, incantationibus dæmoniacis, & præſtigiis facta narratur. Ex lib. 2. de Mirabilibus Scripturæ Sacræ c. 11. tom. 3.

Etſi Augugſtinus loco citato dicat per Phitoniſſam non fuiſſe ſuſcitatum Samuelem, ſed aliquod phantaſma ſub nomine Samuelis per illuſionem Diaboli apparuiſſe, qui ſe in Angelum lucis transfigurare ſolet: ipſe tamèn Auguſtinus lib. 2. quæſt. 3. ad Simplicianum dixit idem, ſed nullum eſſe inconveniens, ſi dicamus animam Samuelis eo modò fuiſſe ſuſcitatam, cum Filius Dei ſe à Diabolo tentari, & à membris diaboli illudi, capi, crucifigi, atquè interfici permiſerit. Et quamvis dici poſſit, Diabolum tunc apparuiſſe, quia dixit funeſto Sauli: Tu & filii tui cras mecum eritis: *& mortem ejus, & cetera prænunciavit: poteſt etiam dici, ut Auguſtinus ait in quæſtione citata, Samuelem tunc eſſe potuiſſe dicentem Sauli:* Cras mecum eritis, non ad equalitatem felicitatis, ſed ad parem mortis conditionem. *Huic autèm ſecundæ opinioni videntur favere dictum Eccleſiaſtici, ubi Samuelis veræ laudes, & prophetia de Saule, dictaque ſuſcitatio narrantur. Ex quo loco argumentum ſatis invictum colligi poteſt, tunc Samuelem fuiſſe ſuſcitatum; quia falſa intèr veras laudes Samuelis admiſcenda non ſunt. Nec huic difficultati, ſalvo tamèn meliori judicio, Cornel. Janſen. hunc locum exponens ſatisfacere videtur. Nec ego aliquid hìc affirmo.*

13. Figuratæ locutiones ſacræ Scripturæ ſuaviùs, & jucundiùs nos afficiunt, quàm ſi eadèm ſententia planis verbis diceretur. Nihil autèm ferè de oſcuritatibus ejuſdem Scripturæ ſacræ eruitur, quod non planiſſimè dictum alibi reperiatur.

Figurata locutio eſt: Dentes tui ſicut grex tonſarum aſcendentes de lavacro, quæ omnes geminos creant. *Sancti ſunt quaſi dentes Eccleſiæ ab erroribus homines præcidentes: & ſunt quaſi oves oneribus ſecularibus tamquàm velleribus depoſitis, detonſæ, de lavacro aſcendentes, hoc eſt, Baptiſmate, & creantes geminos, idèſt, duo præcepta dilectionis. Hinc magnificè, & ſalubritèr Spiritus Sanctus ità Scripturas Sanctas modificavit, ut locis apertioribus fami occurreret: obſcurioribus autèm faſtidia detergeret. Ex lib. 2. de Doctrina Chriſtiana cap. 6. tom. 3.*

14. Sacræ literæ omnem eloquentiam, omnes virtutes, & omnia eloquentiæ ornamenta habent, ſed non oſtentant. Ex lib. 4. de Doctr. Chriſt. cap. 6. 7. Tom. 3.

Dicta omnia ſe poſſe moſtrare in Scriptura Sacra dicit Aug. loco citato, & multa ibidem demonſtrat. Idem dicit Ambroſius lib. 8. Epiſtolarum. Rupertus etiàm lib. 7. de operibus Spiritus Sancti Rhetoricæ orationis partes in Ep. 62.
Scriptura Sacra pleniſſimè contineri exemplis ex illa ſumptis oſtendit.

15. Numerus finitus plerumquè ponitur in ſacris literis pro infinito. Tantùmdem etiàm variè multiplicatus, undè multæ quæſtiones ſolvuntur.

Hujus regulæ exemplum eſt: Septies in die laudem dixi tibi, *idèſt, sempèr, ut eſt illud:* Semper laus ejus in ore meo. *Numerus etiàm in Apocalypſi determinatus, Sanctorum ſignificat univerſitatem. Ex lib. 3. de Doctrina Chriſtiana, cap. 35. tom. 3.*

Non dico uſquè ſepties, ſed uſquè ſeptuagies ſepties, *idèſt, ſempèr, & quotieſcumquè* ſepties in die cadit juſtus, *idèſt, pluries. Id etiàm à Grammaticis, Oratoribus, & Poetis obſervatur, qui numerum determinatum pro indeterminato ponunt, ut Virgilius,* O terque quaterquè
beati. *Idèſt, pluries, vel beatiſſimi, vel ex* Æn. 1.
omni parte beati. Septenarius enim numerus, qui ex ternario, qui eſt totus impar, & ex quaternario pari omninò conſtat, perfectus eſt, & pro univerſo poni ſolet, ut jam monſtratum eſt.

16. Scriptura ſacra ſingularem numerum pro plurali ponere ſolet interdùm.

Hujus regulæ exemplum eſt, cum fons in Geneſi pro fontibus ponitur: Et in Exod. Rana pro Ranis, & Locuſta pro locuſtis in plagis Ægypti.

Idem Grammatici omnes per figuram

ſynegdochem ut Virgilius: Hoſtis habet muros, *pro hoſtibus*. *Et*: Armato milite complent, *pro militibus*. *Et numerus pluralis pro ſingulari, Cicero ad Brutum*: Populo impoſuimus, *pro impoſui*.

17. Hyperbole quandoquè in ſacris literis quandoquè verò Antiphraſis, & alii Tropi inveniuntur: & mendacia non ſunt.

Hyperbolica locutio tropica eſt, quę rem excedit, ut eſt illud in Geneſi, ſeminis multiplicatio tamquàm pulvis, *& illud Joannis dicentis* totum mundum capere non poſſe libros, qui ſcribi poſſunt de ſignis, quæ fecit Jeſus. *Antiphraſis, locutio tropica eſt cum dicitur benedictio pro maledictione, ut videre licet in 1. & 2. cap. Job. Ex lib. 16. de Civ. tom. 5. & cap. 10. ad Conſentium contrà mendacium tom. 2.*

18. Divinæ Scripturæ mos eſt, ut optare videatur malum, quod futurum eſt, cum non optet, ſed tantùm ſe id prævidiſſe oſtendat. Ex comm. in pſal. 78. Tom. 8.

Hujus regulę exemplum eſt: Effunde iram tuam in Gentes, quæ te non noverunt, *idèſt, effundes. Hunc in modum his ſimilia permulta interpretanda ſunt, quàmvis modo imperativo pronuncientur.*

19. Ambigua in ſacris literis, ſi explicari non poſſunt, in utranque partem intelligi poſſunt, ſi fidei regula non obſtet.

Hujus regulę exemplum eſt illud: Mea doctrina non eſt mea, ſed ejus qui miſit me, *hoc eſt: Ego non ſum à me ipſo, ſed ab illo, qui miſit me. Sic id genus alia exponi poſſunt. Ex lib. 2. de Trin. cap. 2. tom. 3.*

20. De Deo nihil temerè affirmandum, quod in ſcriptura ejus non legimus. Ex lib. 4. de Gen. ad lit. cap. 9. tom. 3.

21. Omnia, quæ ſcripta ſunt in ſacris
Pſ. 81. tom. 8. literis ad Chriſtum referuntur. Undè ipſe ait: *Oportebat impleri omnia quæ ſcripta ſunt in Lege, & Prophetis, & Pſalmis de me.*

22. Omnia divina eloquia ſalubria ſunt benè intelligentibus: periculoſa iis, qui ea volunt ad ſui cordis perverſitatem detorquere: in pſal. 43. tom. 8.

23. Sacra Scriptura cum aliquandò narret per recapitulationem quæ priùs facta ſunt, videntur poſteriùs facta. Ex lib. 20. de Civitate Dei cap. 14.

In Apocalypſi cap. 20. mortui priùs recenſentur, & poſteà judicati dicuntur ſecundùm facta. Hujuſmodi recapitulatio frequens ... in literis ſacris: ideò advertenda.

24. Rationibus exponere Sacram Scripturam, & non auctoritate periculoſum eſt. Ex lib. 3. de Doctr. Chriſt. cap. 28. tom. 3.

25. Res ipſa, undè trahitur ſimilitudo, in ſacris literis non laudatur: ſed tantùm ſimilitudinem de illa trahi oſtenditur.

Hujus regulę exemplum eſt de illo; Sicut aſpidis ſurdę, & obturantis aures ad vocem incantantium, & venefici incantantis ſapientèr. *Incantatio tamèn non laudatur, ſicùt etiàm non laudatur piger ille tędio victus, qui tres panes dedit petenti in pſ. 57. tom. 8.*

26. In divinis ſcripturis vera aliquandò tacentur non mentiendo, ſed tacendo. Ad Conſentium contrà mendacium; c. 10. tom. 2.

Hujus regulæ exemplum eſt de Abraham, qui uxorem ſuam dixit eſſe ſororem. Conſanguinei enim omnes fratres, & ſorores nuncupari ſolebant. Et verè ſoror non de materno, ſed de paterno genere erat. Non enim mendacium eſt, cùm ſilendo abſconditur verum, ſed cùm loquendo promitur falſum. Nec quod à Jacob factum eſt, matre monente, mendacium fuit, ſed myſterium. Ex eodèm loco citato. Vide regulam 5.

27. Quoſdàm libros in Canonem librorum ſacrorum non recepit Eccleſia: eos tamèn, qui eorum librorum auctores dicuntur, veneratur.

Noè Patriarcha, & Propheta, cujus arca noſtrorum temporum Prophetia fuit. Enoch etiàm in Epiſt. Can. Judę prophetaſſe prędicatur. Quorum ſcripta ut in auctoritate non eſſent, nimia fecit antiquitas, proptèr quam ſuſpecta videbantur: & præſertim cum quædàm eorum nomine proferantur ab eis, qui pro ſuo ſenſu paſſim quod volunt credunt. Multa ſub nominibus Prophetarum, & recentiora ſub nominibus Apoſtolorum ab Hæreticis proferuntur, ſed in Canonem non recipiuntur, quià eorum eſſe non creduntur. Ex lib. 18. de Civ. cap. 38. tom. 5.

28. Quoſdàm etiàm libros citat Sacra Scriptura, qui tamèn in Canone non inveniuntur. Cujus rei cauſa non liquidò conſtat. Ex lib. 18. de Civ. cap. 38. tom. 5.

Multa ad hanc rem pertinentia vide loco citato. Chryſoſtomus in 2. cap. Matthęi cum teſtimonium illud ſcilicèt, Quòniam Nazaræus vocabitur, *citatum ab Evangeliſta legeret, nèc tamèn in Veteri Taſtamento Gręco haberetur, putavit per Judæorum negligentiam, eorumdemque continuas captivitates multos è ſacris libros deſiderari. Hieronymus autèm de optimo interpretandi genere, & in Prologo Paralip., & Oſee cap. 2. non Judęorum captivitatibus, nèc temporum incuriâ, ſed ſeptuaginta interpretum oblivione, aùt Librariorum potiùs negligentiâ factum eſſe probat. Vide plura pag. 12. de Teſtamento novo.*

29. Quandò rectus ſenſus Scripturæ Sacræ alium exitum non poteſt invenire, niſi additione aliquâ, addendum aliquid eſt, ut intelligatur. Ex lib. 14. de Civitate Dei c. 8. tom. 5.

Hujus regulæ exemplum eſt: Quæcumque vultis, ut faciam vobis homines, hæc & vos facite illis: *Ubi nonnulli addiderunt*, bona, *idèſt, quæcumque bona, nè quiſquàm inboneſta velit ſibi fieri ab hominibus, ſi illis ipſe ſimilia faciat. Sed in græco, undè in latinum translatum eſt, non legitur bona, quaſi in eo quod dixit, vultis, non cupitis, bona intelligi voluerit, tamquàm nemo poſſit aliquid malè, vel turpitèr velle, ſed cupere. Auguſt. loco citato.*

Hujuſmodi additio fieri ſolet proptèr amphibologiam evitandam, ut in Act. videre licet per illud: Sed expectarent promiſſionem Patris: quam audiſtis, inquit, per os meum: *Inquit de ſuo addidit Interpres. Et in Marc.* Puella, tibi dico, ſurge, *additum eſt*, tibi dico. *Vide ſupra pag. 9. Ægidius autèm Rom. illud*: Quæcumque vultis, *exponit ſic. Quæcumque vultis, idèſt, voluntate regulatâ ſecundùm conſcientiam rectam. Ægid. 2. ſent. c. 39. queſt. 3. art. 2.*

Cap. 1.
Cap. 5.

30. Non

Digitized by Google

30. Non ſanè omnia quæ geſta narrantur in ſacris literis aliquid etiàm ſignificare putanda ſunt: ſed proptèr illa,quæ aliquid ſignificant, etiàm ea, quæ nihil ſignificant, attexuntur. Ex lib. 16. de Civitate Dei cap. 2. tom.5.

31. Prophetæ futura tanquàm præterita cecinerunt. Quod, & Apoſtoli etiàm faciunt. De ſerm. Dom. in monte, lib.1. tom.10., & Epiſt.80. tom.2.

Hujus regulæ exemplum poteſt eſſe illud: In omnem terram exivit ſonus eorum, *idèſt*, exibit. *Hunc in modum exponenda ſunt multa id genus alia. Ex loco citato.*

32. Scriptura Sacra dubitativè cùm loquitur, non ſecundùm viſionem Prophetæ, cui certum eſt quod loquitur, ſed ſecundùm eos ipſos, qui monentur. Ex comm. in Pſalm. 2.

Hujus regulæ exemplum poteſt eſſe illud Ezechiæ; Si fortè vel ipſi audeant, & ſi fortè quieſcant. *Quod hunc in modum dicitur, ut liberum hominis arbitrium monſtretur, nè futurorum præſcientiâ, mali, vel boni immutabile faciat, quod Deus noverit futurum. Quod autèm in Matthæo legitur*; Ut ſi fieri poteſt etiàm electi in errorem inducantur, *mentis trepidationem in electis ſignificat, cùm tempore Antichriſti ad cadendum tentabuntur.*

33. Evangeliſta non eſt Evangeliſtæ contrarius in iis, quæ narrat, licet non concordet. Ex Tract. 112. ſupèr Joannem tom.9. Hinc in unius Evangeliſtæ expoſitione videndum eſt, quid alii Evangeliſtæ dicant,cùm ille locus exponitur. Ex lib. 1. de Adulterinis conjugiis, cap.11. & 12. tom.6.

Senſus primæ regulæ ſatìs patet; ſecundæ verò exemplum poteſt eſſe illud Matth. Quicumque dimiſerit uxorem,niſi ob fornicationem, vel per cauſam fornicationis, mœchatur; *non ob id debemus putare illum non mœchari, qui proptèr cauſam fornicationis uxorem dimiſerit, & aliam duxerit. Id enim Marc., & Luc. planum fecerunt dicentes*; Quicunque dimiſerit uxorem proptèr cauſam fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur. *Matthæus enim à parte totum ſignificari voluit, alii verò totum explicarunt. Ex loco citato Auguſtini.*

SANCTI AMBROSII

Opera omnia ex Editione Romanâ in ſex Tomos diſtincta,

Mirum in modum illuſtrata 1583., & ordine alphabetico diſpoſita.

A

ABel, & Cayn tom.1.
Abraham Patriarcha tom.1.
Aggæi Com. tom.2.
Ambroſii vita tom.6.
Anima, & Iſaac tom.1.
Apologia David tom.1.
Apocalypſis Comment. tom.2.
Arbor interdicta tom.1.
Arca, & Noe tom.1.

B

Benedictiones Patriarch. tom.1.

C

Cayn, & Abel tom.1.
Commentaria in Apoc. tom.5.
Commentaria Lucæ tom.3.
Commentaria Epiſt. B. Pauli tom.3.
Catechiſmus, nunc primùm additus tom.5.
Conditionis humanæ dignitas tom.1.
Conflictus vitiorum, S. Auguſtino adſcriptus to.5.
Celebritatis Paſchalis ratio tom.4.

D

David Apologia tom.1.
Danielis annot. tom.2.
Deuter. enarrat. tom.1.
Dignitas condit. hum. tom.1.
Dignitas ſacerdotalis tom.4.
Divinitas Filii tom.4.
Doctoris vita tom.6.
Duo dubia ſupèr primo capite Geneſis tom.1.

E

Eccleſiaſtes annot. tom.2.
Eccleſiaſtici annot. tom.2.
Enarrat. Sancto Ambroſio adſcriptæ tom.2.
Epiſtolæ in octo libros tom.5.
Epiſt. B. Pauli Comment. tom.3.
Exodi annot. tom.1.

F

Fidei tract. vel de Trinitate ad Gratianum to. 4.
Fidei Reſurrect. tract. tom.4.
Filii divinitas tom.4.
Forma, & inſtit. virg. tom.4.

G

Gratiano de Fide, vel Trinit. tom.4.
Gentium vocatio tom.4.

H

Hexaemeron libri ſex tom.1.
Hieremiæ enarrat. tom.2.
Hymni varii tom.5.
Humanæ conditionis dignitas tom.1.

I

Iſaac, & anima tom.1.
Joſeph Patriarcha tom.1.
Job enarrat. tom.2.
Iſaiæ annot. tom.2.
Jonæ annot. tom.2.
Inſtitutio, & forma virg. tom.4.
Index locupletiſſimus tom.6.
Initiandi tom.4.
Incarnationis myſterium tom.4.
In libr. Deuter., Exodi, Levit., Num., Reg. to.1.

L

Libellus de conflictu vitiorum, à nonnullis S. Aug. adſcriptus tom.5.
Levit. annot. tom.1.
Lucæ comment. tom.3.

M

Malachiæ enarrat. tom.2.
Michææ annot. tom.2.
Myſterium Incarnationis tom.4.
Miſſæ precationes tom.5.

N

Noe, & Arca tom.1.
Num. annot. tom.1.

O

Obitus Satyri fratris tom.4.
Officiorum tract. tom.4.

Digitized by Google

P

Paradiſus ſupèr 2., & 3. Gen. tom.1.
Patriarcha Abraham tom.1.
Patriarcha Joſeph tom.1.
Patriarcha Bened. tom.1.
Precatio pro pluvia impetranda ; Et pro ſerenitate tom.5.
Pſalmorum explanatio tom.2.
Proverbiorum explanatio tom.2.
Paſchalis celebritatis ratio tom.4.
Pauli epiſt. Commentarium tom.3.
Pœnitentiæ tractatio tom.4.
Precat. præparat. ad Miſſ. tom.5.
Præparat. precat. ad Miſſ. tom.5.

R

Ratio Paſchalis celebritatis tom.4.
Reſurrectionis fidei tom.4.
Regum annotatio tom.1.

S

Satyri patris obitus tom.1.
Sacramentorum tract. tom.4.
Sacerdotalis dignitas tom.4.
Seculi fuga tom.1.
Sermones varii de tempore, & Sanctis tom.5.
Symboli explanatio tom.4.
Spiritus Sancti tract. tom.4.

T

Te Deum laudamus, Canticum Ambroſii, & Auguſtini tom.5.
Tobiæ annot. tom.2.
Trinitatis tract. ad Grat. tom.4.
Tractatus S. Ambr. adſcripti tom.5.

V

Virginum inſtitutio, & forma tom.4.
Virginis lapſus tom.4.
Virg. tract. tom.4.
Viduitas tom.4.
Viduarum tract. tom.4.
Vocatio gentium tom.4.
Vita Sancti Ambroſii tom.6.
Vocatio gentium tom.4.

SANCTI AMBROSII

Epiſtolæ omnes, quæ Tomo V. continentur.

A

Agnetis vita, Martyrium, & miracula ad Virgines Sacras, epiſt.34.
Alypio, epiſt. reſp.74.
Anyſio, & Theophilo Epiſcop. ep.5.
Anyſio fratri, epiſt.23.
Antonio, ep.63.
Attico, ep.68.

B

Bellico, ep.26. & 45.

C

Candiano fratri, ep.71.
Concilium Aquil. poſt ep.1.
Clementiano de lege vet. ep.42. & 43.
Conſtantio fratri, ep.19.
Cynegio, epiſt.72.

D

Demetriadi Virg. ſacræ, ep.33.
Delphino, & Fygudio Epiſcopis, ep.70.

E

Eccleſiæ Vercellenſi, ep.25.
Epiſc. Galliarum de Concil. Aquil. ep.2.
Eugenio Imp. epiſt.15.
Euſebio Epiſcop. Bononien. ep.62. & 66. de ejus jucunditate in Fil.

F

Floriano adoleſcenti lapſo, & revertenti, ep.29.
Fauſtino epiſt. conſol.61.
Felici Epiſcopo Comenſi, epiſt. de ſpe futur. adv. epiſt.60. & 69.
Fygadio, & Delphino, ep.70.

G

Galliarum Epiſc. de Concil. Aquil. ep.2.
Gervaſii, & Protaſii Corpor. inv. ad univerſam Italiam, epiſt.53.
Gratiano, Valentiniano, & Theodoſio Imperator. ep.1., & 3., & 4. de Concil. Aquil.

H

Horontio epiſt.28. 38. 39. 44. de ſol. dub.

I

Irenæo ep.20. 35. 36. 37. & 41. de ſol. dub.
Italiæ univerſæ fratribus, de Gervaſii, & Protaſii Corp. inv. epiſt.53.
Italiæ itèm de Vitalis, & Agricolæ Corp. invent. epiſt.55.
Juſto. epiſt.10.

M

Marcellinæ ſorori ep.14. 18., & de SS. Gervaſii, & Protaſii ep.54.
Marcello, epiſt.49.

O

Orontio, ep.28. 38. 39. 40. & 44.

P

Paterno, epiſt. conſult.48.

S

Sabino de libell., & de Ludo epiſtolari, ep.65.
Sabino Epiſc. epiſt.8. 30. 31., & de libellis corrigendis, ep.63.
Severo Epiſcopo, ep.32.
Simpliciano Monacho, poſteà Epiſcopo, ep.27.
Siricius Papa Eccleſiæ Mediolan. ep.6.
Siricio Papæ, ep.7. 21. & 67.
Siſinio de pietate commend. ep.64.
Studio, Viro nobili, & Judici de clementia, epiſt.51. & 52.

T

Theodoſio, Valentiniano, & Gratiano Imperatoribus, epiſt.1.3. & 4., de Concil. Aquil. & 16. & 17.
Theodoſio Imperat. epiſt.57. de Valent. obitu, & ſepult. ep.57. & 59.
Theoph., & Aniſio Epiſc. ep.5.
Theophilo, epiſt.9.
Theſſalonicenſis plebis Sacerd., & Clero, ep.22.
Titiano, epiſt. gratul. 50.

V

Valentiniano, Theodoſio, & Gratiano Imperator. ep.1. & 3. 4. de Concil. Aquil.
Valentiniano Imper. ep. 11. & 12. de Simmaco, & 13. & 56. de Gratiano interfecto.
Vercellenſi Eccleſiæ, ep.25.
Virginio fratri, ep.24.
Virginibus ſacris de Vita, Martyrio, & Miraculis S. Agnetis, ep.34.
Vitalis, & Agricolæ Corp. inventio, ep.55.

Digitized by Google

SANCTI AMBROSII

Hymni Tomo V. contenti.

A

Æ*Terne rerum conditor 1. In Domin. ad Laudes. Hunc Hymnum S. Benedictus in ſuâ Regulâ* Ambroſianum *appellat.*
Æterna Cæli gloria 5. In feria VI. ad Laudes.
Agnes beatæ Virginis 33. In Brev. non extat.
Audi benigne Conditor 25. In Quadrageſima ad Veſperas.

C

Cæli Deus ſanctiſſime 20. Feria IV. ad Veſp.
Conditor alme ſiderum 23. Domin. de Advent. ad Veſperas.
Conſors paterni luminis 3. Feria III. ad Noct.
Chorus novæ Hieruſalem 28. In Breviario non extat.
Chriſte, qui lux es, & dies 16. Ad Complet. Nùnc autèm in Brev. non extat.

D

Deus Creator omnium 14. Temp. fer. I. ad Veſp, Nùnc autèm in Brev. non extat.
Hic Hymnus recenſetur ſub nomine Ambroſii *in lib. 9. Confeſſ. cap. 12. ab Auguſtino, qui inibì aliquot verſus recitat, &* veridicos *appellat, & laudat. De hoc eodem Hymno mentionem facit lib. 6. de Muſica cap. 2. & 9.*

E

Ex more docti myſtico 26. In Quadrag. ad Noct.

H

Hic eſt dies verus Dei 29. In diebus Paſch. ſed in Brev. non extat.

I

Jam lucis orto ſidere 10. Ad Primam.
Jam Chriſtus aſtra aſcenderat. In die Pentecoſtes ad Noct. Intèr Ambroſii opera non recenſetur; Creditur tamèn à nonnullis eſſe Ambroſii, phraſim Ambroſianam redolens, ut; Veni Creator Spiritus; *Sunt qui eum Gregorio adſcribunt.*
Jeſu noſtra redemptio 31. In Aſcenſ. ad Veſper., & ad Laud.
Immenſe Cæli Conditor 18. Feria II. ad Veſp.

L

Lucis creator optime 17. Domin. ad Veſp. Sunt qui eum Gregorio *adſcribunt; creditur tamèn veriùs* Ambroſii *eſſe.*

M

Magnæ Deus potentiæ 21. Feria V. ad Veſp.
Martyris ecce dies Agathæ 34. In Breviario non extat.

N

Nox atra rerum contegit 5. Feria V. ad Noct.
Nùnc Sancte nobis Spiritus 11. Ad Tertiam.

O

Optatus votis omnium 30. In Aſcenſ. In Brev, non extat.

P

Pſalmator hominis Deus 22. Feria VI. ad Veſp.

R

Rerum creator optime 4. Feria IV. ad Noct.
Rector potens verax Deus 12. Ad Sextam.
Rerum Deus tenax vigor 13. Ad Nonam.

S

Somno refectis artubus 2. Feria II. ad Noct.
Splendor paternæ gloriæ 8. Feria II. ad Laud.
Summæ Deus clementiæ 7. Sabb. ad Noct., & in Trinitate ad Noct.

T

Te lucis antè terminum 15. Ad Complet.
Telluris ingens conditor 19. Feria II. ad Veſp.
Tu Trinitatis unitas 6. Feria VI. ad Noct., & in Trinitate ad Laudes.
Te Deum laudamus, Canticum Ambroſii, & Auguſtini.

V

Venit Redemptor Gentium 24. De Nativitate Domini, ſed in Breviario non extat.
Veni Creator Spiritus 32. In die Pentecoſt. ad Veſperas.
Vexilla Regis prodeunt 27. In Dominica Paſſionis, & Palmarum. Sunt qui hunc Hymnum Theodulpho *adſcribunt; alii* Fortunato; *alii verò* Sedulio.

OPUSCULA

Sancto Ambroſio adſcripta, quæ ſub aliorum Virorum inſignium circumferuntur.

COmmentaria *in Apocalypſim. Virtutum, & vitiorum* conflictus. Expoſitio *fidei*, ſive *Symboli Nicæni ad Gratianum*. Libellus *de Spiritu Sancto*. Concordia *Matthæi, & Lucæ in Genealogia Chriſti*. De *Pœnitentia* libellus. Exhortatio *ad patientiam*. Epiſtola *de monacho à dæmone vexato*. Tractatus *de origine, & moribus Brachmanorum*, Expoſitio *in Cantica Canticorum*.

Hæc omnia quàmvis ſub nomine virorum illuſtrium circumferantur, tamen in Editione Romana intèr Ambroſii opera appoſita ſunt, cum in multarum Bibliothecarum, & vetuſtarum quidèm manuſcriptis codicibus Sancto Ambroſio inſcripta inveniantur. Quod itèm factum eſt, cum eorum proprius auctor ignoretur.

Conflictus *virtutum, & vitiorum*, tàmquàm ſtylum Gregorianum redolens, Gregorio à nonnullis adſcribi ſolet. Sunt qui eum Leoni Papæ tribuat, ſub cujus nomine citatum reperi. Alii verò Auguſtino dictum libellum adſcribunt, & intèr ejus opera apponitur Tom. IX. In Ambroſio autèm ad quintum, & vigeſimum uſque caput invenitur, fine tantùm diverſo: pòſt quem finem multa alia reperiuntur in illo Conflictu, qui intèr Auguſtini opera invenitur.

Commentaria *in Apocalypſim* Gregorii Magni ſententiis non carent, & in cap. 17. Auctor ipſe, quicumquè ſit, fatetur ſe eam pòſt Romanum Imperium à Longobardis occupatum ſcripſiſſe: quod circiter annos ducentos pòſt Ambroſium fuit.

Sermones in *Hexaemeron* ſcripſit. Sed Sanctus Hieronymus ad Pammachium, & Oceanum ſcribens hunc in modum ait: *Noſter Sanctus Ambroſius, ſic Origènis Hexaemeron compilavit, ut magis Hippolyti, Baſiliique ſententias ſequeretur.* Quòd autèm S. Ambroſius Origènem ſit ſecutus, idem Hie-

Hieronymus teſtatur quadam Epiſtolâ, quæ etiàm intèr epiſtolas S. Auguſtini apponi ſolet.

Omnes hujus Sancti Doctoris libri ſunt mirum in modum eruditè ſcripti, præsèrtim verò *Commentaria ſupèr Lucam* in undecim libros diſtincta: qui tàm diſerti ſunt, & excelſi, ut nonniſi à Doctioribus, & piis viris intelligi queant, teſte Acca, Epiſcopo Cantabrigienſi, à rudibus verò, & faſtidioſis lectoribus non itèm. Hujus ſancti doctrinam Sanctus Auguſtinus comprobare viſus eſt, [Ep. 112. tom. 2.] qui ad Paulinam, de videndo Deo ſcribens, multa ex dictis Commentariis teſtimonia [Libr. 1. cont. Jul. tom. 7.] deſumpſit, Ambroſii nomine non ſuppreſſo: immò cum frequentèr, modò Sanctum, beatum, & beatiſſimum: modò Evangelicum Diſputatorem, & venerandum, & Docto- [Ep. 112. tom. 2.] rem ſuum appellavit. Nec ejus doctrinam approbare ſe ait, quòd ab ipſo fuerat baptizatus, & per ipſum ab errore liberatus: ſed quià ità ſentiebat.

Sciendum tamèn eſt, ipſum Ambroſium non eundem ſempèr ſcribendi modum obſervaſſe, ſed varium, proùt rerum varietas poſtulare videbatur, lucidum tamèn ubiquè, [Lib. 4.] atquè perſpicuum, teſte Auguſtino, qui in libris de *Doctrina Chriſtiana* pulcherrima quædam exempla ex Ambroſii libris accepit. Triplex autem Ambroſiana fuit locutio, hoc eſt, ſummiſſa, temperata, & grandis: de humilibus enim ſummiſsè, de mediocribus temperatè, de magnis ſublimitèr pro rerum diverſitate ſcripſit. Adamavit tamèn peculiari, ac naturali quodam affectu gravem, & argutam brevium ſententiarum copiam, delectatus mirum in modum oratione, commatis, & colis interdùm numeroſis diſtinctâ, & floſculis picturatâ. Ex hùjuſmodi etiàm facundia, & ſermonis præsèrtim ſuavitate Auguſtinus ſe captum fuiſſe teſtatur in [Cap. 3. tom. 1.] 5. *libro Confeſſionum*, atquè ità fuiſſe allectum antequàm reſipiſceret, ut eum diſputantem in populo frequentèr audiret.

Hujus ſancti viri doctrinam, & libros adamabat, & affectabat Auguſtinus, ut conjici [Ep. 34. tom. 2.] poteſt ex Epiſtola *ad Paulinum*, ad quem ità ſcribit: *Libros beatiſſimi Papæ Ambroſii credo habere ſanctitatem tuam: eos autèm multò deſidero, quos adversùs nonnullos imperitiſſimos, & ſuperbiſſimos, qui de Platonis libris dominum profeciſſe contendunt, diligentiſſimè, & copioſiſſimè ſcripſit*. Hæc ipſe. Hùjuſmodi autèm libri non extant, quod ſciam; ſed eos Librariorum incuriâ periiſſe putandum eſt, ſicut de ejuſdem Doctoris, aliorùmque virorum libris factum eſſe cenſendum eſt.

Sanctus hic Doctor Mediolanenſis Epiſcopus, & Ambroſii civis Romani filius ex Frangipanorum Familiâ, tanto veritatis candore eniteſcit, ut ne inimici quidèm, teſte Auguſtino, in illius ſcriptis, quod arguerent, invenire unquàm potuerunt. Tantâ fuit prçtereà ſanctitatis famâ, ut *Theodoſius Magnus* dicere ſoleret; *Solum Ambroſium novi dignè vocari Epiſcopum*: Tantâ poſtremò exiſtimationis majeſtate, ut, quòd pleriquè meminerunt Scriptores, nec ullus cenſeretur Imperator, cui non conſenſiſſet Ambroſius, de quo Nicolaus ad Photium Conſtantinopoli hunc in modum ſcribit: *Beatiſſimus Ambroſius, clariſſima, & ſplendidiſſima lucerna Eccleſiæ, qui ex cathecumeno divino præſagio ad Epiſcopalem per continuos gradus promotus eſt dignitatem, non inſtinctu hominum, ſed divinâ vocatione per miraculorum prodigia electus eſt*. Dùm enim ad electionem Epiſcopi popularis fieret in Eccleſia conglobatio, ecce quidam infans acclamabat, *Ambroſium Epiſcopum*: ad quam vocem, & omnis illa conventio ſimilitèr acclamabat, *Ambroſium Epiſcopum*, cujus magnitudo meritorum erga Eccleſiam Sanctam Dei tanta fuit, ut Auguſtinus contrà Julianum Pelagianum ità ſcripſerit: *Audi excellentem Dei diſpenſatorem, quem veneror, ut patrem (in Chriſto enim Jeſu per Evangelium ipſe me genuit, & eo Chriſti miniſtro, lavacrum regenerationis accepi) beatum loquor Ambroſium, cujus pro Catholica Fide, gratiam, conſtantiam, labores, pericula, ſivè operibus, ſivè ſermonibus, & ipſe ſum expertus, & mecum non dubitat orbis prædicare Romanus*. Hic enim fuit Epiſcopus Mediolanenſis, ſed civis Romanus ex Frangipanorum Gente, Landino teſte. Hic Fidem Catholicam, & diſciplinam eccleſiaſticam acerrimè defendens, & multos Arianos, & alios hæreticos ad fidei veritatem convertens clariſſimum Eccleſiæ lumen, & hæreticorum malleum, Sanctum Auguſtinum Jeſu Chriſto, doctrinâ, exemplo, & baptiſmo peperit, ut ipſemet Auguſt. loco ſuperiùs citato; & in *Epiſt. ad Caſulanum presbyterum teſtatus eſt*. Obiit autèm Anno Dñi 380. vel 387.

SANCTI AMBROSII

Regulæ Scripturales.

1. PRofunditas divinorum myſteriorum, atquè judiciorum Dei non eſt perquirenda, ſed cum omni timore, ac veneratione admiranda.

Sapientiores, aut ſcientiores beatiſſimo Paulo non ſumus, qui cum de gratiæ potentia diſputaret, magnorum Myſteriorum ingreſſus arcanum ſuccubuit iis, quæ impoſſibile erat enarrare: & poſt multa dixit: Noli altum ſapere, ſed time. *Et infrà*; Omnia Deus in incredulitate concluſit, ut omnium miſereatur. *Et tandèm exclamavit dicens*: O altitudo divitiarum ſapientiæ, & ſcientię Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus. *Ex libro 1. de Vocat. Gent. cap. 4. tomo 4.*

Noli altum ſapere, ſed time, *hoc eſt*, [Rom. 11.] *noli extolli, ſed time, ne gratiam, quam accepiſti perdas per ſuperbiam. Time, non timore ſervili, quem charitas expellit: ſed timore caſto, qui permanet in ſeculum ſeculi. Itèm*: Deus omnia in incredulitate cunclusit, *idèſt, omnes*, [Ibidem.] *tàm Judæos, quàm Gentiles concluſit, idèſt, eſſe convicit, vel concludi permiſit in incredulitate: quoniam alitèr ex ſuperbia ruerent. Ut omnium* mi-

Digitized by Google

miſereatur, non quòd nullum ſit damnaturus, ſed ex omnibus illis quoſdam convertat, ac ſalvet: hoc eſt eos, quos ex Judæis, & ex gentibus prædeſtinavit, vocavit, juſtificavit, & glorificavit. Hæc dictio, ut, *non ponitur cauſalitèr, ſed conſecutivè: non directè, ſed indirectè. Cùm autèm per dictam Myſteriorum profunditatem in admirationem, ac ſtuporem trahimur, mentem noſtram, & ſenſum noſtrum captivemus; & quiſque noſtrum dicat cum homine illo Evan-*
Marc.9. *gelico:* Credo Domine: Adjuva incredulitatem meam, *hoc eſt, imperfectionem. Nàm ſi quid deeſt, Dominus ſupplet. Hinc ait Paulus:* Deus eſt qui operatur in nobis velle, & perficere pro bona voluntate.

2. Si quis quærat in Scripturis divinis illa, quæ miranda putant Philoſophi, omnia ibi invenienda credat.

Tria apùd Philoſophos fuerunt miranda, Rationalis, *ſcilicèt,* Moralis, *&* Naturalis, *quæ per tres puteos ſignificantur, & in tribus Salomonis libris, hoc eſt, in Proverbiis, Eccleſiaſtice, & in Canticis reperiuntur. In Proverbiis moralis, & rationalis, hoc eſt, Ethica, & Logica; Naturalis in Eccleſiaſte; Moralis itèm, & Rationalis in Canticis Canticorum. Sapientia naturalis in Evangelio Joannis: Moralis in Matth. Rationalis in Marco; Hiſtoria in Luca. Joannes enim Verbum in principio reperit, & Verbum apùd Deum vidit: Matthæus præcepta nobis vivendi dedit. Marcus demonſtravit rationabilem, & admirabilem copulatum de Joanne Baptiſta cum dixit:* Ecce ego mitto Angelum meum &c. *Et:* Ego vox clamantis in deſerto &c. *Vt, & admirationem moveret, & doceret hominem humilitate, abſtinentiâ, & fide debere placere. Lucas verò hiſtoricum ordinem edidit, & multa Domini geſta nobis revelavit. Sapientiam itèm naturalem explicavit, cum Dominicæ incarnationis Creatorem Spiritum Sanctum nobis reſeravit. Moralem docuit cum in illis beatitudinibus mores declaravit. Rationalem docuit cum dixit:* Qui in minimo eſt fidelis, eſt etiàm in magnis. *Naturalem tandèm docuit, cum virtutes cælorum moveri dixit: Terramque in paſſione Domini fuiſſe obſcuratam, refugiente ſole. Quæ igitùr mundana prudentia falsò ſibi vendicat, ſapientia ſpiritualis verè poſſidet; immò fides noſtra, & Myſterium Trinitatis ſine hac triplici ſapientia eſſe non poteſt, hoc eſt, niſi credamus illum naturalem Patrem, qui nobis genuit Redemptorem; & illum moralem Filium, qui Patri uſquè ad mortem ſecundùm hominem obediens, nos redemit; & rationalem ſpiritum, qui rationem colendæ divinitatis, & vitæ regendæ humanis pectoribus infudit. Ex Proœmio in Evangelium Lucæ. Tom.3.*

3. Divinæ literæ non ſolùm mores in his, qui prædicabiles ſunt, ſed eorum parentes plerùmque ſolent laudare.

Exemplum eſt de Sancto Samuele, cujus mater Anna laudatur. Idem de Sancto Joanne Baptiſta, cujus non ſolùm parentes, ſed etiàm majores ejus laudantur. Ex Com. in cap. 1. Lucæ. Tom. 3.

4. Interrogationes quædam in ſacris literis, quæ negationem inferre videntur, non ſunt negativæ intelligendæ. Hoc eſt.

Si homo peccaverit in Dominum, quis orabit pro eo? *Et:* Quis habitabit in Tabernaculo tuo? *Non eſt dicendum: Nullus, ſed aliquis, idèſt, probatus. Et:* Deus quis ſimilis tibi? *Non utiquè nullus, quià imago Patris eſt Filius. Ex lib. 1. de Pænit. cap. 8, Tom. 1.*

Regula eſt Ambr. vera; tamèn aliquæ auctoritates ſcripturales per interrogationes impoſſibile inferre ſolent. Exempli gratia; Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti. *Et:* Sculptibile quid prodeſt? *Nàm in utrâque auctoritate ſubinfertur impoſſibilitas, quià Apoſtoli charitatem nulla tribulatio, nullaque anguſtia dividere potuit à Chriſto; nec in idolis eſt ulla utilitas. Hæc ex Hieronymo in cap. 2. Abacbuc Prophetæ.*

4. Sicut in populo Judæorum multi olim prophetaverunt falſo ſpiritu, quorum nequè prophetiæ, nec ſcripta recepta ſunt; ità & in Chriſtianorum populo Evangelia plurimi ſcripſerunt, quę ab Eccleſia non ſunt recepta.

Ex Luca in Præf. ſui Evangelii, ubi ait: Multi conati ſunt ſcribere Evang. &c. *Qui conatur ſuo labore conatur, non dictante Spiritu Sancto. Non conatus eſt Matthæus, non Marcus, non Lucas, non Joannes, ſed divino ſpiritu ubertatem dictorum, rerumque omnium miniſtrante, ſine ullo molimine cæpta compleverunt. Ex Ambroſ. in præf. Lucæ Tom.3.*

SANCTI HIERONYMI

Opera omnia ordine alphabetico diſpoſita, & Scoliis illuſtrata, & in novem Tomos diſtincta.

A

ABdias Comment. tom.5.
Abacucb Comment. tom.5.
Abigavo, epiſt.32. tom.1.
Ageruchiæ viduæ de monogamia, ep.11. tom.1.
Aggæi Comment. tom.5.
Algaſiæ, ep.151. tom.3.
Alipio, & Auguſtino, ep.79. tom.2.
Alexandro, & Minerio, ep.152. tom.3.
Amos Comment. tom.5.
Amando, epiſt.147. tom.3.
Anachoretis, & Theodoſio, ep.38. tom.1.
Anapſichiæ, & Marcellino, ep.82. tom.2.
Antonio de modeſtia, ep.45. tom.1.
Apologia ad Pammachium adver. Jovin. ep.50. tom.2.
Apologiæ tres in tres libros adver. Ruff. tom.2.
Apologeticon ad Domnionem, ep.51. tom.2.
Apronio, epiſt.56. tom.2.
Aſellæ laudes ad Marcellam, ep.15. tom.1.
Auguſtinus Hieron. epiſt.86. 87. & 88. tom.2., ep.93. tom.2., Præſidio ep.95. tom.2., ep.97. tom.2.
Auguſtino epiſt.40. tom.1., ep.79. tom.2., ep.80. tom.2., ep.81. tom.2., ep.89. tom.2., ep.91. tom.2., ep.92. 94. 96. & 98. tom.2.

B

Blaſillæ ægrotatio ad Marcellam, ep.23. tom.1.
Blaſillæ obitus ad Paulam, ep.25. tom.1.
Bonaſio, epiſt.100. tom.2.

Ca-

C

Catalogus Gennadii illuſtrium virorum tom. 1.
Caſtorinæ Materteræ, ep. 36. *tom.* 1.
Caſtrutio, epiſt. 33. *tom.* 1.
Celantiæ matronæ de rat. piè vivendi, epiſt. 14. *tom.* 1.
Chriſogono monacho Aquileiæ, ep. 44. *tom.* 1.
Chromatio, Jovino, & Euſebio, ep. 43. *tom.* 1.
Cypriano explanat. Pſal. 89. *ep.* 139. *tom.* 3.
Cromatio, & Heliodoro in Tob. ep. 110. *tom.* 3.
Clericorum, & Sacerdotum vita ad Nepot. ep. 2. *tom.* 1.
Contubernium ſuſpectum vitandum, ep. 47. *tom.* 1.
Cyrillo, ep. 18. *de fidei explan. tom.* 9.

D

Dialogi in tres libros adver. Pelagianos tom. 2.
Damaſus Hieron. ep. 143. & 144. *tom.* 3.
Damaſo, ep. 57. & 58. *tom.* 2., *ep.* 125. *tom.* 3., *ep.* 142. *tom.* 3., *ep.* 145. & 146. *tom.* 3.
Damaſo Papæ, ep. 143. *tom.* 3. *in* 4. *Evang., & in Cant. Cantic. præfatio tom.* 3.
Danielis Comment. tom. 4.
Dardano, ep. 129. *tom.* 3.
Demetriadæ de ſervanda virginitate, epiſt. 8. *tom.* 1.
Deſiderio, ep. 154. *tom.* 3.
Didimi de Spiritu Sancto libri tres D. Hieron. interpret. tom. 6.
Domnioni Apologeticon, ep. 51. *tom.* 2., *in Paralip. præfatio, ep.* 108. *tom.* 3.

E

Educatio Pacatulæ infantulæ ad Gaud. ep. 12. *tom.* 1.
Elvidius impugnatur de perpet. Virginit. Beatæ Mariæ tom. 2.
Epiphanius Jo: Epiſcopo Hieroſol. ep. 60. *tom.* 2., *Hieron. ep.* 73. *tom.* 2.
Epitaphium Nepotiani ad Heliodorum, epiſt. 3. *tom.* 1.
Evagrio, ep. 85. *tom.* 2., *ep.* 126. *tom.* 3.
Eſaiæ Comment. tom. 4.
Euſtochium Marcellæ, ut commigret Bethlehem, ep. 17. *tom.* 1.
Euſtochio de acceptis munuſculis, ep. 19. *tom.* 1. *De cuſtodia Virginitatis, ep.* 22. *tom.* 1. *De epitaphio Paulæ, ep.* 27. *tom.* 1.
Euſebio, Chromatio, & Jovino, ep. 43. *tom.* 1.
Epheſ. Comment. tom. 6.
Epiſtolarum omnium D. Pauli Comment. to. 8.
Epiſt. Commentaria tom. 6.
Eccleſ. Commentaria tom. 5.
Evangeliſt. Comment. tom. 6.
Epiſt. D. Hieron. falsò adſcriptæ, doctæ quidèm, & eruditæ varias materias complectentes to. 9.
Exaſperantio hortatoria, ep. 35. *tom.* 1.

F

Fabiolæ epitaphium ad Oceanum, ep. 30. *tom.* 1., *ep.* 127. *tom.* 3. *De veſtitu Sacerdot. ep.* 128. *tom.* 3.
Fidei explanatio ad Cyrillum, ep. 18. *tom.* 9.
Florentio, ep. 4. & 5. *tom.* 1.
Furiæ de ſervanda viduitate, ep. 10. *tom.* 1.
Fretellæ, & Suriæ, ep. 135. *tom.* 3.

G

Gaudentio de Pacatulæ infantulæ educatione, ep. 12. *tom.* 1.
Galat. Comment. tom. 6.
Gennadii illuſtrium Virorum Catalogus tom. 1.

H

Hebraica loca, & nomina in Sacra Scriptura tom. 3.
Hebraicæ quæſtiones, ſeu traditiones in lib. Gen. Reg. Paralip. tom. 3.
Heliodoro de laude vitæ ſolitariæ, ep. 1. *tom.* 1.; *Et in Job præfatio, ep.* 110. *tom.* 3.
Hermonenſibus Virginibus, ep. 39. *tom.* 1.
Hilarionis vita, tom. 1.
Hedibiæ, ep. 150. *tom.* 3.
Hieremiæ Comment. tom. 4.
Homiliæ duæ in Cant. Cantic. tom. 3.
Homiliæ quatuor Origenis in Cantic. Canticor. tom. 3.
Hieron. Ruſtico monacho de vivendi forma, ep. 4. *tom.* 1.; *Marcellam invitat ad rus Bethlehemiticum, ep.* 18. *tom.* 1.; *Adversùs Jovinum libri duo tom.* 2.; *Apologia ad Pammachium, ep.* 50. *tom.* 2.; *Theophilo, ep.* 70. & 71. *to.* 2.; *Marcellæ, ep.* 74. *tom.* 2.; *Marco Presbytero Coledenſi, ep.* 77. *to.* 2.; *Auguſtino, ep.* 79. *to.* 2., *ep.* 80. & 81. *to.* 2., *ep.* 89. 91. 92. 96. & 98. *tom.* 2.; *Aſellæ, ep.* 99. *to.* 2.; *Paulino ep.* 103. *tom.* 3.; *Damaſo, ep.* 145. & 146. *to.* 3.

I

Innocentio de muliere ſepties icta, ep. 49. *to.* 1.
Index rerum, & verborum in ſex tomos poſter. cum indice locorum Sacræ Scripturæ in ſex eoſdem tomos, tom. 9.
Jovinianus arguitur in duobus libris, tom. 2.
Joannes Hieroſol. arguitur, ep. 62. *tom.* 2.
Joannis textus, tom. 6.
Jonæ Comment. tom. 5.
Joelis Comment. tom. 5.
Job Comment. tom. 8.
Jovino, Chromatio, & Euſebio, ep. 43. *to.* 1.
Juliano Diacono, ep. 37. *tom.* 1.
Juliano conſolatio, ep. 34. *tom.* 1.

L

Lætæ de inſtitutione filiæ, ep. 7. *tom.* 1.
Leæ exitus ad Marcellam, ep. 24. *tom.* 1.
Liber de Viris illuſtribus, tom. 1.
Lucæ textus, tom. 6.
Lucino, ep. 28. *tom.* 1.
Lucinii Betici epitaphium, ep. 29. *tom.* 1.
Luciferianis, & Orthodoxis dialogus, tom. 2.

M

Malchi captivi monachi vita, tom. 1.
Magno oratori Romano, ep. 84. *tom.* 2.
MichϾ Comment. tom. 5.
Malachiæ Comment. tom. 5.
Marci Comment. tom. 6.
Matthæi Comment. tom. 6.
Manſiones 43. *tom.* 3.
Marcellino Apologia adversùs Ruffinum, ep. 82. *tom.* 2.
Marcellæ de laudibus Aſellæ, ep. 15. *tom.* 1.; *Invitatur ad rus Bethlehem. ep.* 18. *tom.* 1.; *De commigrat. in Bethlehem. ep.* 17. *tom.* 1.; *De Marcellæ viduæ epitaphio, ep.* 16. *tom.* 1.; *De acceptis munuſculis, ep.* 20. *tom.* 1.; *De ægrotatione Blaſillæ, ep.* 23. *tom.* 1.; *De exitu Leæ, ep.* 24. *tom.* 1. *adversùs Montanum, ep.* 54. *tom.* 2.
Mariæ Virginitas defenditur contrà Elvidium, tom. 2.

Mar-

Marcellæ, ep.74. tom.2., ep.78. tom.2., ep.102. tom.2., ep.130. to.2., ep.133. to.3., ep. 136. tom.3., ep.137. & 138. to.3., ep.148. to.3.; De blaſphemia in Spiritum Sanctum, ep.149. tom.3., ep.148. tom.3.; Expoſitio Pſalm.126. ep.141. tom.3.
Montanus increpatur, ep.54. tom.2.

N

Nepotiano de vita Sacerdotum, & Clericorum, ep.2. tom.1.
Niceæ Hyppodiacono Aquilejæ, ep.42. tom.1.
Naum Comment. tom.5.

O

Oceano epitaphium Fabiolæ, ep.30. to.1., ep.65. tom.2., ep.83. tom.2.
Oceanus, & Pammachius Hieron. ep.64. to.2.
Orthodoxis, & Luciferanis dialogus, to.2.
Oſeæ Comment. tom.5.

P

Pacatulæ infantulæ educatio ad Gaudentium, ep. 12. tom. 1.; Pammachio conſolatio supèr obitu Paulinæ uxoris, ep.27. tom.1.; Pro libris ſuis adversùs Jovin. epiſt. 52. tom. 2.; Adversùs errores Joannis Jeroſol. ep. 61. to.2., epiſt. 65. tom.2.; Apologia Hiero. adversùs Ruffinum lib.1. tom.2.; Adversùs Jov. ep.52. tom.2., & ep.78. tom.2.
Pammachius, & Oceanus Hieron. ep.64. to.2.
Paulino de Inſtitutione monachi, ep.13. tom.1., ep.103. tom.3., ep.153. tom.3.
Paulo Concordienſi, ep.21. tom.1.
Paula, & Euſtochium, Marcellæ, ut commigret Bethlehem, ep.17. tom.1.; In Eccleſ. to.3.; In duodecim Prophetas, tom.3.
Paulæ matris Epitaphium, ep.27. to.1.; Supèr obitu Blaſillæ, ep.25. tom.1.
Paulinæ obitus ad Pammachium, ep.26. tom.1.
Pauli Eremitæ vita, tom.3.
Paulæ Urbicæ, ep.155. tom.3.
Pelagiani increpantur in tribus libris, tom.2.
Præfatio in Pentat. Moyſi, tom.3. in Joſue to.3., in lib. Reg. tom.3., in lib. Paralip. tom.3., in Eſdra, & Neem tom.3., in Tobiam tom.3., in Judith tom.3., in Heſter tom.3., in Job to.3., in Proverb. tom.3., in Eccleſiaſtes tom.3., in Canticis Canticorum tom.3., in translationem Iſaiæ tom.3., in Hieremiam tom.3., in Ezechielem tom.3., in Danielem tom.3., in duodecim Prophetas tom.3., in Joelem tom.3., in quatuor Evangelia tom.3., in Canticis Canticorum ad Damaſum tom.3., in Eccleſiaſten ad Paulam, & Euſtorgium tom.3.
Principiæ virgini Marcellæ viduæ Epitaphium, ep.16. tom.1.; Explanatio Pſalm. 44. ep.140. tom. 3.
Pauli Apoſt. epiſt. Comment. tom.8.
Præſidio, ep.95. & 97. tom.2.
Proverb. Comment. tom.8.
Philemonis Comment. tom.7.
Prophetarum majorum Comment. tom.4.
Prophetarum minorum Comment. tom.5.
Pſalmorum Comment. tom.7.

R

Ripario Presbytero adversùs Vigilantium, ep.53. tom.2., ep.55. tom.2.
Ruſtico monacho, ep.4. tom.1., ep.46. tom.1.
Ruffino, ep.41. tom.1.; Præfatio in lib. Origen. ep.63. tom.2., ep.66. tom.2.; Adversùs ipſum Ruffinum tres libri tom.2. ep.131. tom.3.

S

Sabiniano Diacono increpatoria, ep.48. tom.1.
Salvinæ de ſervanda viduitate, ep.9. tom.1.
Sophronio, ep.134. tom.3.
Sophoniæ Comment. tom.5.
Suniæ, & Fretellæ, ep.135. tom.3.

T

Theophilo Epiſcopo Alexandrino, ep.31. tom.1., ep.62. tom.2., ep.68. tom.2.
Theodoræ Epitaphium Lucinii Bætici, epiſt.29. tom. 1.
Theodoſio, & aliis Anachoretis, ep.38. tom.1.
Theophilus Epiphanio, ep. 67. tom. 2.; Hieron. ep.72. tom.2., ep.69. tom.2., ep.72. tom.2.
Titi Comment. tom.6.
Tranquillino, ep.76. tom.2.

V

Virginibus Hermonenſibus, ep.39. tom.1.
Virorum illuſtrium liber. tom.1.
Vigilantius impugnatur, ep.53. tom.2., ep.75. tom. 2.
Vitali, ep.132, tom.2.
Virginitas Beatæ Mariæ defenditur contrà Elvidium, tom.2.

Z

Zachariæ Comment. tom.5.

EPISTOLÆ

S. Hieronymo falsò adſcriptæ, & Tomo nono contentæ, ordineque alphabetico diſpoſitæ ex edit. Pariſ., & Roman.

HIc Tomus dividitur in tres partes; in quarum *primâ* locatæ ſunt Epiſtolæ, doctæ quidem, & eruditæ, quarum tamen Auctores ignorantur. In *ſecundâ parte* poſitæ ſunt, quæ ſuis titulis proprios teſtantur Auctores. In *tertiâ* verò *parte* appoſitæ ſunt, quæ ſuos Auctores præſeferunt, verùm non ità doctæ, & eruditæ, ut illæ, quæ in prima, & ſecunda claſſe continentur.

Prima Series.

A

ADverſitas toleranda ad Marcellam, epiſt.4.
Amico ægroto, epiſt.6.. De viro perfecto, ep.7.
Amicus inſtruitur in lege divinâ, epiſt.8.
Aſſumptio B. Virginis ad Paulam, & Euſtoch. Sophronii eſſe creditur, epiſt.10. & 11.
Attributa Deo in ſcripturis, epiſt.15.
Auguſt., & Alip. Julianæ, epiſt.2.

C

Cyrillo fidei explicatio, epiſt.18.
Circumciſio vera ad Theraſiam, epiſt.27.
Concilii Milevitani de Hieronymo ad Innocent., 1. epiſt. in princ.

D

Damaſo explan. Symboli, epiſt.17.
Damaſi ſymbolum, epiſt.16.
Dardano de diverſis muſicorum gener. epiſt.28.
Demetriadi Virg. de Virg. epiſt.1.
Deo attributa in Scripturis, epiſt.15.

Eccle-

E

Eccleſiæ ſeptem gradus, epiſt.13.
Epiphania Domini, epiſt.31.
Evagrius objurgatur, epiſt.22.
Euſtochio de vinculis Petri, epiſt.35.
Euſtochio, & Paulæ de Aſſumpt. Virg. ep.10.
Explanatio Pſalmi 40. ep.26., & Pſalmi 117. epiſt.27.
Explanatio ſymboli ad Damaſum, epiſt.17.
Explanatio fidei ad Cyrillum, epiſt.18.

F

Fidei explanatio ad Cyrillum epiſt.18.
Filii duo, frugi, & luxurioſus, epiſt.4.

G

Geruntii filiabus de contemnenda hæred. ep.3.

H

Hæreditas contemnenda Geruntii fil. ep.3.

I

Julianæ Auguſtinus, & Alip. epiſt.2.

L

Laurentio Epiſcopo ſymbolum Ruffini, epiſt.19.
Leprarum diverſa genera, epiſt.39.
Levitæ lapſo, epiſt.23.

M

Marcellæ de toleranda adverſitate, epiſt.4.
Mauritii filiæ de laude Virg. epiſt.14.
Miles ſeculi hortatur ad militiam Chriſti, ep.24.
Muſicorum genera diverſa, epiſt.28.

N

Nativitas Domini, epiſt.30.

O

Oceano, & Pammachio hortatoria, epiſt.37.

P

Pammachio, & Oceano hortatoria, epiſt.37.
Parentes honorandi, epiſt.12.
Paſchæ celebratio, epiſt.20.
Pſalmi 40. explan. ep.26., & Pſalm. 117. ep.27.
Paulæ, & Euſtochio de Aſſumptione B. Virginis, ep.10.
Pænitens quidam in ſeculo, epiſt.38.
Præſidio Diacono de Cereo Paſchali, ep.20.

Q

Quadrageſ. ſerm. epiſt.32.

R

Ruffini ſymbolum, epiſt.19.
Ruſtico Narbon. Epiſcopo de 7. gradibus Eccleſiæ, epiſt.13.
Reſurrectio Domini, epiſt.29. & 34.

S

Symbolum Damaſi, epiſt.16.
Symboli explanatio ad Damaſum, epiſt.17.
Symbolum Ruffini ad Laurentium, epiſt.19.
Suſanna lapſa objurgatur, epiſt.22., vel 23.

T

Theruſiæ de vera Circumciſione, epiſt.21.
Tentationes decem populi Iſraelis, epiſt.25.

V

Vigilia quantùm ad eſum agni, epiſt.33.
Vigiliarum obſervatio, epiſt.36.
Virginitas ad Demetriadem, epiſt.1.
Virginitatis laus, epiſt.14.
Virgini in exilium miſſæ conſol. epiſt.5.
De tribus Virtutibus, epiſt.9.

SECUNDA SERIES.

A

ANaſtaſio Urbis Romæ Epiſcopus Ruffinus pro fide ſuâ, epiſt.43.
Anaſtaſii ſententia de Ruffino, ibid.
Apologia Pamphili, Ruffini, & Euſebii pro Origène, epiſt.42.
Auguſtinus Hieronymo de ratione animæ, ep.44., & 45. in illud. Qui legem impl.
Auguſtinus Optato Epiſcopo Milevitano de orig. animæ, epiſt.46.
Auguſtin. homil. de Paſtoribus, epiſt.47.
Auguſtin., & Hieron. Dialog. de orig. animæ.

D

Dialogus de orig. animæ ſub nomine Hieronymi, & Auguſtini incerto auctore.

E

Euſebii Apologia pro Origène, epiſt.42.

H

Homil. in Evang. Matth. Quis veſtrum.
Homil. de Corpore, & Sanguine Chriſti, incerto Auctore.
Homil. Auguſtini de Paſt. epiſt.47.
Hieronymo Auguſtinus in illud: Qui legem impl. *ep.44., & de ratione animæ, ep.45.*

I

Invectiva Ruffini in Hieron. epiſt.43.

M

Monachorum regula ex lib. Hieron. collecta.
Martini V. regulæ Monach. approbatio, ibid.

O

Origènis Periarcon, epiſt.43.
Optato Epiſcopo Milevitano Auguſtin. de orig. animæ, epiſt.46.

P

Pamphili Apologia pro Origène, epiſt.42.
Paulinus Sebaſtiano Erem. epiſt.41.
Periarchon Origènis, epiſt.43.

R

Ruffini Apologia pro Origène epiſt.43.
Ruffini liber de adulter. lib. Orig. ibid.
Ruffini invectiva in Hieron. ibid.
Ruffinus in Periarch., & Anaſtaſio pro fide ſuâ, ibidem.

V

Valerius Ruffino nè ducat uxorem, epiſt.48.

TERTIA SERIES.

A

AUguſtinus ad Cyrillum de magnificentiis S. Hieronymi.
Auguſt. Cyrill. de miraculis S. Hieronymi.

C

Catalogus Scriptorum Eccleſiaſt. ad Deſiderium.
Clericorum vita ad Oceanum, epiſt.5.
Cromatius, & Heliodorus Hieron. epiſt.56.
Cromatio, & Heliodoro Hieronymus, epiſt.57.
Cyrillo Auguſtinus de magnificentiis Hieronymi, & Cyril. Auguſtin. de miraculis S. Hieronymi in fine tomi 9.

D

Damaſus Hieronymo, epiſt.52.
Damaſo Hieronimus, epiſt.53.
Damaſo de oblatione Altaris, epiſt.55.
Damaſo Euſebius de morte Hieronymi, ep.59.
Deſiderio de Script. Eccleſiaſt.

Euſto-

E

Euſtochio, & Paulæ de virtute Pſalm. ep.54.

Euſebius de obitu Hieronymi, epiſt.59.

H

Hieronymus Damaſo, epiſt.53.

Hieronymo Cromatius, & Heliodorus, ep.56.

Hieronymus iiſdem, epiſt.57.

Hieronymi magnificentia, miracula, & vita poſt epiſt.59.

M

Monachorum regula poſt epiſt.55.

N

Nativitas B. Virginis, epiſt.58.

O

Oceano de ferendis opprobriis hortatoria ep.50.

Oceano de vita Clericorum, epiſt.51.

P

Paulæ, & Euſtochio de virt. Pſalm. epiſt.54.

R

Regula Monachorum poſt epiſt.55.

S

Scriptorum Eccleſiaſt. Catalogus poſt epiſt.53.

T

Tyraſio epiſt. conſol.49.

V

Vita Clericorum, epiſt.51.

Vita Hieronymi in fine tom.9.

DE LIBRIS,

Qui Hieronymi eſſe non cenſentur, judicium.

NIcolaus Lyranus, *Commentarios in tres libros Regum, & in duos Paralipom.* Hieronymi non eſſe ait: ſed eorum Auctorem fuiſſe Neophytum quemdam Judæum ob nonnulla ex hebraicis fabulis deſumpta, & in iiſdem Commentariis conſcripta.

In Job Commentarii cenſentur eſſe Bedæ, cùm in gratiam Vecterii Epiſcopi Anglicani, cujus temporibus, Beda Monachus in quodam Monaſterio Anglicano vitam degebat, dicti Commentarii ſint conſcripti, ut in calce eorumdem Commentariorum apparet.

In Pſalterium, vel in aliquot Pſalmos Commentarii Hieronymi eſſe non judicantur ob ineptias ſermonis, & ſolecismos in iis ſcatentes, & ob nonnulla, quæ Hieronymi doctrinæ adverſantur. Alii verò eoſdem Commentarios Hieronymi eſſe volunt, ſed ab incerto impoſtore neniis, nugiſque fuiſſe contaminatos.

In Proverbia Salomonis Commentarii Hieronymi eſſe negantur, tùm ob ſententiarum, & ſermonis diſſimilitudinem; tùm quòd in cap.6., & 24. citatur non ſolùm Auguſtinus, ſed etiàm cap.21. cap.30. ipſemet Hieronymus citatur, & Trittemius hos Commentarios Bedæ tribuit.

In Threnos Commentarii ob græcæ, & hebraicæ intelligentiæ carentiam Hieronymi eſſe non cenſentur, ſed ex variis diverſorum Auctorum dictis, & ex Gregorii potiſſimùm ſententiis videntur eſſe collecti, & coacervati, & Rabani eſſe judicantur.

In Marcum Commentarii, tùm ob ſtylum, & ob græcæ, & hebraicę intelligentię carentiam Hieronymi eſſe non judicantur; tùm quòd inibi inſeruntur verſus aliquot de figura Crucis, mutilatim deſumpti ex quarto libro Sedulii, quem Hieronymo poſteriorem multis annis fuiſſe conſtat. Cap.15.

In Acta Apoſtolorum Adnotationes ex Hieronymo videntur collectæ, in quarum fine citatur nomen Hieronymi, & libellus *de nominum interpretatione*, qui etiàm intèr opera Bedæ extat, & hujus etiàm collectoris judicantur eſſe adnotationes.

In Epiſtolas Pauli Commentarii, ob ſtyli diverſitatem, & dogmatum diſcrimen, Hieronymi eſſe nullo modo judicantur, & præsèrtim ob dictum, quod in explanatione ſeptimi cap. epiſt. ad Romanos apparet; illud enim apertè favet Pelagio, cujus quidèm Hieronymus fuit hoſtis acerrimus. Cap.7.

Dicto autèm in loco leguntur hæc verba; *Inſaniunt, qui de Adam per traducem aſſerunt ad nos venire peccatum*. Quæ ſententia Pelagiana eſt.

De Filio Prodigo Tractatus Hieronymi eſſe non creditur, quià de hujus parabolæ expoſitione tractatum alterum alio explanationis ſenſu ad Damaſum ſcripſit. Ille verò intèr opera Chryſoſtomi excudi ſolet.

DE ALIIS EPISTOLIS

Hieronymo falsò adſcriptis.

QUæ ſequuntur Epiſtolæ ex vetuſtioribus Typis Tomo quarto inſeruntur, ex recentioribus autem Tomo nono, & à Hieronymi ſtylo, & phraſi omninò diſſidentes, quarum multæ doctæ quidèm, ut infrà dicetur, nonnullæ verò non itèm. Sunt, quia aliquas Paulini Nolani Epiſcopi, aliquas Maximi, alias maximi Auguſtini Præſulis Taurinenſis, alias verò Tertulliani ſtylum redolere affirment:

Paulini cenſentur eſſe epiſt.4. ad Marcellam, epiſt.5. ad Virginem, epiſt.23. ad Levitam lapſum, vel epiſt.24.

Maximi cenſetur eſſe epiſt.7. Amico ægroto; in ea enim fit mentio de Sancto Ambroſio, & de inventione Sanctorum corporum Gervaſii, & Protaſii, quæ à Sancto Ambroſio inventa fuerunt. Epiſt.20. Theraſiæ Thetrantiæ, vel Terentiæ de vera Circumciſione.

Auguſtini cenſentur eſſe, ſtylo ſuadente, epiſt.21. vel 22. ſecundùm alias editiones de celebratione Paſchæ, epiſt. 22. vel 23. ad Suſannam, & docta quidèm, & erudita epiſtola eſt, quæ inter epiſtolas Auguſtini apponi ſolet. Sunt tamèn qui ob periodos Auguſtini eam non eſſe dicant.

Tertulliani cenſetur eſſe epiſt.6. ob ſtylum; & ſcribitur amico ægroto.

Sophronii cenſetur eſſe epiſt.10. ad Paulam, & Euſtochium de Aſſumptione Beatæ Virginis. Hic Sophronius fuit Hieronymi amicus, qui Catalogum de Scriptoribus Eccleſiaſticis græcum reddidit.

Digitized by Google

Epiſtola prima ad Demetriadem doctiſſima profectò habetur; ſed nimium libero arbitrio tribuere videtur, etiàm ſinè Dei gratiâ, & Pelagiani alicujus hominis eſſe creditur. Hinc jure ab Auguſtino, & Alipio in ſequenti epiſtola, quæ eſt 2. ad Julianam Demetriadis virginis matrem redarguitur. Et exemplaria quædam Celeſtii Pelagiani nomine præſeferre nonnulli ajunt.

Epiſtola Euſebii ad Damaſum de Hieronymi obitu falſis nominibus circumferre videtur, ut ait Sanctus Antoninus, cùm Damaſus longè antè Hieronymum obierit.

Epiſtolæ de magnificentiis, & miraculis Hieronymi falſis etiàm nominibus Auguſtini, & Cyrilli circumferre videntur, ſalvo tamèn in his, & omnibus aliis in rebus à me pronunciatis meliori judicio, cui me ſubmitto ſempèr.

Hieronymus Stridone in Dalmatia natus eſt, & Romæ baptizatus in liberalibus diſciplinis à Donato, & ab aliis doctiſſimis viris eruditus. In Græcia Philoſophia, & eloquentia inſtructus, & in Gallia divinis literis operam dedit, ſummorum Theologorum conſuetudine floruit, & in his uſus eſt Didymo, & præsèrtim Gregorio Nazianzeno Conſtantinopoli præceptore, quo Doctore ſe ſacras literas didiciſſe fatetur. Hunc Hieronymum proptèr ſingularem ejus doctrinam, latinam linguam, & græcæ, hebraicæ, & chaldaicæ peritiam Damaſus Pontifex, & Sanctus Auguſtinus de locis Sacrę Scripturæ difficillimis ſæpe conſuluerunt. Hic etiàm Damaſi juſſu ex hebræo vetus Teſtamentum, & Novum ex græco convertit; & latina Biblia in linguam Illiricam tranſtulit. Multa prætereà, ut viſum eſt, Doctorum ſcripta latinè reddidit, & multa ſuo ingenio ſcripſit. Origènem præcipuè intèr cæteros Græcos expoſitores imitatus eſt, non ut dogmatiſtam, ſed tamquàm interpretem, ex cujus voluminibus multa in ſuos libros transfudit. Hinc ab æmulis *Compilator Origènis* appellatus; multis in locis ſeſe excuſavit, præsèrtim verò in præfatione ſecundi Commentarii in Michæam, ubi ex Terentianis verſibus centonem pro ſua defenſione aptavit, concludens: Græcorum benedicta transferre, ſi crimen ſit, non ſolùm Ennium, Maronem, Plautum, Cæcilium, Terentium, & Tullium culpandos eſſe, verùmetiàm Hilarium furti reum eſſe ait, qui in Pſalmos 40. tot verſus Origènis ad ſenſum vertit; Quorum omnium diligentiam æmulari potiùs optat, quàm aliorum obſcuram negligentiam.

Hieronymi ſtylus varius eſt, juxtà diverſitatem rerum, ac perſonarum, ad quas ſcribebat, ſicùt de Auguſtini libris dictum eſt; Utitur autèm ubiquè dictione ſuccinctâ, ſimplici, & apertâ, verbiſquè, ut ipſe ait, è trivio deſumptis, ut per eum lector divinæ Scripturæ verba intelligat; & hanc ſolam laudem ſibi eſſe teſtatur, cujus rei rationem reddens in quæſtionibus ad Damaſum Papam hunc in modum ſcribit; *De Scripturis diſputantem non decet Ariſtotelis argumenta conquirere, nec ex flumine Tullianæ eloquentiæ ducendus eſt rivulus; nec aures Quintiliani floſculis, & ſcholari declamatione mulcendæ; pedeſtris, & quotidianæ ſimilis, & nullam lucubrationem redolens oratio neceſſaria eſt, quæ rem explicet, ſenſum ediſſerat, obſcura manifeſtet, non quæ verborum compoſitione frondeſcat. Sint alii diſerti, laudentur, ut volunt, & inflatis buccis ſpumantia verba trutinent. Mihi ſufficit ſic loqui, ut intelligar, & de Scripturis loquens, & diſputans Scripturarum imiter ſimplicitatem.* Hæc Hieronymus, qui poſtremò ſanctitate, & miraculis illuſtris fuit. Moritur autèm anno Domini 422., ætatis verò ſuæ 91. Pridiè Kalend. Octobris ſub Bonifacio Primo.

SANCTI HIERONYMI

Regulæ ſcripturales.

Antequàm, ſivè priuſquàm, ſivè antè, licèt conſequentiam indicent, tamen nonnumquàm ea, quæ cogitabantur, oſtendūt.

Exemplum eſt in Matthæo dicente de Joſeph, & Mariâ ſempèr Virgine; Antequàm convenirent, inventa eſt in utero habens de Spiritu Sancto. *Mater enìm Domini quàmvis Joſeph fuerit deſponſata, cognita tamèn ab eo non fuit unquàm. Ex Hieronymo adversùs Helvidium, tom.2.* Cap.3.

Hieronymus loco citato deridet Helvidium aſſerentem contrarium ob falſam intelligentiam dicti loci Matthæi, & poſt multa alia retorquet rationem Helvidii contrà eundem dicens; Helvidius antequàm pœnitentiam ageret, morte præventus eſt; ergò aliquandò pœnitentiam egit, non eſt dicendum, quià poſt mortem non datur pœnitentia, cùm Scriptura dicat: In inferno quis confitebitur tibi? Hæc igitùr dictio: *Antequàm*, non ſempèr conſequentiam ſignificat, ſicùt nec hoc loco: Antequàm in portu pranderem, ad Aphricam navigavi; ſententia enim ſtare poteſt, etiamſi numquàm in portu prandium ſumpſerim. *Hæc ex eodem.*

2. Cùm plures numeri ponuntur, conſuevit Sacra Scriptura, maximè vetus Teſtamentum minorem præponere, & ſic ad majorem gradàtim conſcendit. Hoc eſt.

Hic fuit annorum quinque, & ſeptuaginta, & centum; nec tamèn quinque, & ſeptuaginta plura poſſunt eſſe, quàm centum. Ità etiàm in Matth. Dabit fructum, unum trigeſimum, unum ſexageſimum, & unum centeſimum. *Ex lib.2. contrà Jovinianum, tom.2.* Cap.13.

3. Hanc habet conſuetudinem ſermo divinus, ut per tropologiam, & metaphoram hiſtoriæ exprimat veritatem, & mendacia ibi non ſunt. Ex cap.10. in Oſeam tom.5.

Cùm Chriſtus, Petra, Leo, *aut* Vitis *dicitur per ſimilitudinem, non per proprietatem. Auguſtinus etiàm, & Beda hujuſmodi tropos omnes in Scriptura Sacra ponunt, & exemplis exornant. Vide ſuprà pag.10.*

4. Tropologia libera eſt, & his tantùm legibus circumſcripta, ut pietatem ſequatur, intelligentiæ, ſermoniſque contextum, nec in

Digitized by Google

in rebus multùm intèr ſe contrariis violentèr ſit copulanda. Nequè enim eadem eſt hiſtoriæ lex, & tropologiæ. Ex com. in 1. cap. Abacuc.

Galat.4. *Agar, & Sara ad duo Teſtamenta referuntur ab Apoſtolo; non tamèn omnia, quæ in illa*
Ephes.5. *hiſtoria referuntur, tropologicè interpretari poſſumus. Itèm de Adam, & Eva idem Apoſtolus*
Gen.2. *diſputans, ait:* Proptèr hoc relinquet homo patrem, & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ; & erunt duo in carne unâ. Sacramentum hoc magnum eſt: Ego autèm dico in Chriſto, & Eccleſiâ. *Nec ob id totum principium Geneſeos, & fabrica mundi, & hominum creatio ad Chriſtum, & Eccleſiam referri poſſunt. Quod enim ſcriptum eſt:* Relinquet homo patrem ſuum, *ſi referamus ad Chriſtum, dicendum erit, cum in Cælis patrem reliquiſſe Deum, ut gentium populus jungeretur Eccleſiæ. Hoc itèm, quod ſequitur:* Relinquet matrem ſuam, *quomodò poſſumus interpretari de Chriſto, niſi fortè dicamus reliquiſſe eam cæleſtem Jeruſalem, quæ eſt mater Sanctorum, & cætera multò his difficiliora? Illud etiàm, quod ab eodem Apoſtolo dicitur:* Bibebant autèm de ſpirituali conſequente eos petra; Petra autèm erat Chriſtus, *nequaquàm nos arctat, ut omnem Exodi librum ad Chriſtum referamus. Quid enim poſſumus dicere, quòd hæc petra à Moyſe percuſſa ſit non ſemèl, ſed bis; Quòd aquæ fluxerint, & torrentes repleti ſint. Ex eodem Hieron. in cap. 1. Jonæ.*

Illud Epheſios Anſelmus exponens, ait:
Cap.5. Homo iſte Mediator Dei, & hominum, homo Chriſtus Jeſus ſignificabatur, qui reliquit patrem, quandò ſemetipſum exinanivit formam ſervi accipiens; non quià deſeruit, & receſſit à Patre; ſed quià non in ea formâ apparuit hominibus, in qua æqualis eſt Patri. Reliquit matrem, idèſt, Synagogam Judæorum, de qua ſecundùm carnem natus erat; & adhæſit uxori ſuæ, idèſt ſociavit, & conjunxit ſe electorum Eccleſiæ; & ipſi duo, idèſt, Chriſtus, & Eccleſia ſunt in carne unâ; quià carnem, quam ille de Virgine ſumpſit, quotidiè in Miſſarum celebrationibus ſumit Eccleſia. *Hæc ex Anſelmo ubi ſuprà. Cætera tamèn omnia Geneſeos, ut dictum eſt, ad Chriſtum, & Eccleſiam referri non queunt, quàmvis tota Scriptura Sacra Chriſtum reſpiciat.*

5. Sacræ Scripturæ Interpretes nonnunquam per prolepſim, idèſt, per anticipationem loca quædam aliis nominibus vocant quàm in ſacris Literis habeantur. Hieron. multis in locis.

Exemplum eſt, Alexandria civitas, de qua
Cap.30. *Ezechiel:* Faciam judicia in Alexandria, *quæ tunc*, No, *dicebatur, poſteà verò* Alexandria *dicta eſt. Hæc anticipatio græcè* Prolepſis *dicitur juxtà illud Virgilianum:*

Lavinaque venit littora.

Non quòd eo tempore, quo Æneas venit in Latium, littora illa dicerentur Lavina, *ſed per prolepſim, hoc eſt,* Anticipationem, *quæ poſteà* Lavina *appellata ſunt. Ex Hieronym. in cap. 30. Ezechielis.*

6. Multa in Scripturis Sanctis dicuntur juxtà opinionem temporis, quo geſta referuntur, & non juxtà id, quod veritas continebat.

Ananias in Hieremia dicitur Propheta, non qui eſſet, ſed qui crederetur. Et Joſeph in Evan- Cap.22.
gelio Pater Domini vocatur. Et Maria ſempèr Virgo, quæ de Spiritu Sancto concepit, dixit ad Filium: Ecce Pater tuus, & ego dolentes quærebamus te. *Herodes etiàm contriſtatus dicitur; ſed triſtitia erat diſſimulata, proptèr convivas, cùm ipſe lætitiam haberet in mente. Ex Com. in cap. 28. Hierem., & in cap. 14. Matth.*

7. Scriptura Sacra hanc habet conſuetudinem, ut omnes Reges veteris Teſtamenti mortuos referat, & ſepultos, prætèr Joakim Joſiæ filium tom. 3.

JoaKim Joſiæ filius interfectus Latrunculis
Chaldæorum proptèr ſuam ipſius impietatem inſe- 4. Reg. 25.
pultus narratur; ſed à Hieremia ipſum ſepultura
aſini ſepeliendum pulchrè ait, hoc eſt, inſepultum Cap.22.
à beſtiis, avibuſque lacerandum.

8. Secundum Hebræorum idioma infans vocatur omnis filius ad comparationem parentum. Ex quæſtionibus in Geneſim. tom. 4.

Exemplum dari poteſt de Iſmaele, qui cùm Gen. 21.
eſſet decem, & octo annis major, quandò de domo Abrahæ cum matre Agar fuit ejectus Puer, *ſeù* Infans *appellatur. Ex eodem Hieron.*

9. Auditus, & auribus percipere non eſt iſte qui ad aures ſonat: ſed qui corde percipitur Hieron. in 2. cap. Joel.

Ubicumque hæc duo verba ponuntur, non
ad ſimplicem verborum ſonum, ſed ad reconditam Gen.4.
quoque dictorum intelligentiam pertinere intelligendum eſt. Hinc in Geneſi: Audite verba mea uxores Lamech; auribus percipite ſermones meos. *Et Iſaias:* Audite cæli, & auribus percipe terram. *Ex Hieron. ubi ſuprà.*

10. Donèc, vel, uſquè, duplicitèr intelligitur in Sacris Literis: Sæpè enim ex idiomate Sacræ Scripturæ certum tempus in ejus aſſumptione ſignificat; & ſæpè infinitum. Hieron. adversùs Elvidium tom. 2.

De hac dictione; Donec, *tempus certum ſignificante, ubique occurrunt exempla. Quòd autèm tempus infinitum ſignificet, multæ reperiuntur auctoritates Scripturæ Sacræ, quæ tem-*
pus infinitum demonſtrant, ut: Sede à dextris Pſalm. 109.
meis, donèc ponam inimicos tuos. *Et;* Ego Iſa.49.
ſum, ego ſum, donèc feneſcatis. *Et;* Ecce
ego vobiſcum ſum, uſquè ad conſummatio- Matth.28.
nem ſeculi. *Multa in hunc ſenſum loca repeiuntur in Sacrâ Scripturâ. Ex Hieron. ubi ſuprà.*

11. Mos eſt Sacrarum Literarum, ut primogenitum non vocent eum, quem fratres ſequuntur; ſed eum, qui primò natus ſit. Ex Hieron. adversùs Helvidium, & in 1. cap. Matth.

Hinc omnis unigenitus eſt primogenitus, non autèm omnis primogenitus eſt unigenitus. Ex eodem Hieron. qui loco citato hanc obſervationem exemplis, & rationibus declarat, & confirmat.

12. Sponſi in Sacris Literis dicuntur *Viri*, & ſponſæ *Uxores*, etiamſi non concubuerint. Ex Hieronymo in cap. 1. Matth. tom. 6.

Digitized by Google

Exemplum dari poteſt de Beatâ Mariâ ſempèr Virgine; quæ apud Matth. Vxor *appellatur. Hæc, & multa alia Hieron. ubi ſuprà.* Cap.1.

Hinc colligitur, quòd non concubitus, ſed mutuus conſenſus matrimonium facit, teſte Auguſtino in homil. supèr Matth.

13. Filius hominis,in ſingulari dumtaxàt numero; in bonam partem accipitur: Filii hominum, in malam, in Sanctis Literis accipi ſolet. Ex Hieron. in cap.30. Ezechielis to.4.

Exempla de prima acceptione reperire licet in Daniele, & in Evangelio. De ſecunda in Pſalmis, ut; Filii hominum uſquequò gravi corde. *Et:* Filii hominum dentes eorum arma, &c. Pſalm.4. Pſalm.56.

14. Spiritus tàm in novo,quàm in veteri Teſtamento,ubicumque ſine additamento ponitur in bonam partem intelligitur. E contrario malus ſpiritus ſempèr cum additamento legitur. Ex Hieron. in cap. 2. Micheæ tom. 5.

De primo; Fructus,ſpiritus,charitas,&c. *Et;* Si ſpiritu vivimus, ſpiritu & ambulemus. *De ſecundo;* Spiritus immundus. Spiritus malus invaſit in Saul. *Et id genus alia. Ex eodem Hieronymo.* Galat.5.& 6. Luc.11. 1. Reg. 10.

15. Hanc habet Sacra Scriptura conſuetudinem, ut unumquemque vaticinationis ſuæ, & ſermonis prophetam nuncupet. Ex Hieron. in cap.13. Ezechielis.

Appellantur prophetæ Baal, & prophetæ Idolorum, & prophetæ confuſionis. Hinc Apoſtolus poetam Græcum prophetam appellat, inquiens: Dixit quidam proprius eorum propheta;Cretenſes ſempèr mendaces. *Et in Oſea:* Propheta inſaniens,homo portans ſpiritum. 1. Tit. 1.

16. Apoſtoli, & Evangeliſtæ ubicumque de veteri Teſtamento ponunt teſtimonia, ſi intèr Hebraicum, & Septuaginta nulla ſit diverſitas, vel ſuis, vel Septuaginta verbis uti ſolent. Si autèm alitèr in Hebraico, alitèr in veteri editione ſenſus eſt, Hebraicum magis, quàm Septuaginta Interpretes ſequuntur. Hieron. in proemio Comment. 15. in Iſaiam tom. 4.

Hoc latè oſtendit Hieronymus multis in locis. Sed videre licet ſuprà pag.9. de novo Teſtamento.

17. Apoſtoli, & Evangeliſtæ aliquandò veteris Teſtamenti adducunt teſtimonia, ut ſenſum non verba citent. Et tamèn ſermonum varietas ſpiritus unitate concordat, quàmvis nec cum Septuaginta, nequè cum Hebræis verba conveniant. Hieronym. ad Pammachium de optimo genere interpretandi tom.2. epiſt.101.

Hujus obſervationis explanationem ſuprà videre licet pag.9. de novo Teſtamento.

18. Si verbis diſſentiant,quæ ab Apoſtolis citantur ex veteri Teſtamento non confugiendum ad apocrypha, ſed ſciamus veteris Teſtamenti eſſe, quæ ab Apoſtolis citantur. Hieron. in cap.5. ad Epheſios tom.6.

Has tres ultimas obſervationes ſcripturales, vide ſuprà in pag.9. de novo Teſtamento, ubi earum declarationes ponuntur.

SANCTI GREGORII MAGNI

Opera omnia ordine alphabetico diſpoſita, argumentis, aliiſque rebus illuſtrata, & in ſex Tomos diſtincta.

A

ANtiph. tom. ultimo.

C

Cantica Canticorum tom.

D

Decreta tom.5.
Dialogi tom.4.

E

Epiſtolæ, ſivè Regiſtrum tom.5.
Elogia in Sanctum Gregorium tom.1.

H

Homil. in Ezechiel. tom.2.
Homil. in Evangel. tom.3.
Hymni varii tom. ultimo.

I

Index rerum notabilium, & locorum Sacræ Scripturæ tom.6.

M

Moralia tom.2.

P

Paſtorale tom.4.
Paterius in libr. S. Gregorij tom.6.
Pſalmi pœnitentiales tom.2.

R

Regum libri tom.1.
Regiſtrum, ſivè Epiſtolæ tom.5.

S

Sacrament. tom. ultimo.

V

Vita Sancti Gregorij tom.1.

OPERA EX SANCTI GREGORII

Editionibus vetuſtioribus in duos Tomos diſtincta.

C

CAntica Canticorum tom.2.

D

Dialogorum libri quatuor tom.1.
Decreta tom.2.

E

Epiſtolæ tom.2.

H

Homilia in Ezech., & in Evang. tom.2.

I

Index rerum notabilium, & locorum Sacræ Scripturæ tom.1.

M

Moralia tom.1.
Moralium libri Inventi miraculosè tom.1.

P

Paſtorale tom.1.
Pſalmi pœnitentiales tom.2.

R

Regiſtrum, ſivè Epiſt. tom.2.
Regum libri tom.2.

V

Vita Sancti Gregorij tom.1.

EPI-

Digitized by Google

EPISTOLÆ SANCTI GREGORII

Ordine alphabetico diſpoſitæ, & Tomo quinto comprehenſæ.

LIB. I. INDICT. IX.

A

ANaſtaſio Epiſcopo Antiocheno, cui dicit ab Imperatore ſe reditum eius poſtulaſſe, ep.7.

Anaſtaſio Epiſcopo Corinthienſi conqueritur de onere paſtorali, & hortatur, ut ſuccurrat portitori præſenti, epiſt.26.

Anaſtaſio Patriarchæ Antiocheno, ſcribit epiſtol. de onere paſtorali ſibi nupèr impoſito, epiſt.24.

Eidem conqueritur de onere paſtorali, ep.28.

Anthemio Subdiacono, Ancillas Dei, Paulinum Presbyterum, & alios commendat, ep.23.

Anthemio Subdiacono, ut dominæ Paterichiæ, & Vivianæ neceſſaria ſubminiſtret, ep.37.

Anthemio Subdiacono de monachis circumquaque vagantibus, epiſt.40.

Anthemio Subdiacono, quòd mulieres circà monaſteria monachorum non maneant, ep.48.

Anthemio Subdiacono ſcribit de oppreſſione Gaudioſi, epiſt.53.

Anthemio Subdiacono paſtorem quemdam infirmum commendat, epiſt.65.

Eidem caſtigationem injungit illorum, qui ſacra vaſa Judæis vendiderunt, epiſt.66.

Anthemio Subdiacono Palatinam illuſtrem feminam commendat, ep.57.

Anthemio Subdiacono ſcribit domum Petronij injuſtè titulatam, ep.63.

Andreæ de Dibiria tranſmittit clavem à corpore Sancti Petri, epiſt.24.

Ariſtobolo de expoſitione epiſtolarum ſuarum, epiſt.28.

B

Baccandæ Epiſcopo Formienſi Menturienſem Eccleſiam deſolatam Formienſi conjungit, ep.8.

Balbino Epiſcopo Roſellano i opulonenſem Eccleſiam commendat, epiſt.15.

C

Clementiæ patriciæ conſolatoriam epiſtolam facit de morte Eutherii Epiſcopi, ep.11.

Corſicæ Nobilibus, & Clero de Martino Epiſcopo eis de aliâ Eccleſiâ ordinando, ep.79.

D

Demetrio Epiſcopo Neap. præcipit hæreticos in communionem ſuſcipere, ep.14.

Dominico Epiſcopo Centumcellenſi commendat Luminoſam viduam Zemarchi. ep.13.

E

Epiſcopis per Siciliam conſtitutis, ut ſemèl in anno in unum conveniant, ep.1.

Epiſcopis Italiæ ſcribit, ut filios Longobardorum in hæreſi Arianâ baptizatos, ad Fidem Catholicam concilient, ep.17.

Epiſcopis univerſis Illyric. de Epiſcopis ab hoſtibus expulſis ſuſcipiendis, ep.43.

Epiſcopis univerſis per Siciliam, ut hi caveant de his, qui fallacitèr angarias accipiunt, ep.68.

Epiſcopis univerſis Numidiæ, ut nullum ex Donatiſtis ordinent, ep.75.

Eulogio Alexandrino ſcribit epiſt. de onere ſibi nupèr impoſito, ep.24.

Exarcho Italiæ ſcribit de Blando Epiſcopo reſtituendo, ep.31.

F

Felici Epiſcopo Meſſanenſi, de Monaſterio Sancti Theodori miniſtrando, ep.38.

Felici Epiſcopo Sypontino Canoſinam Eccleſiam commendat, ep.51.

Felici Epiſcopo Meſſanenſi, ſcribit, ut antiquas conſuetudines obſervet, ep.64.

G

Gaudioſo materna Africæ, congratulatur pro benevolentia, ep.74.

Gennadio Patricio de violentiis Theodori, ep.59.

Gennadio Patricio, & Exarcho Africæ de Concilio contrà hæreticos faciendo, ep.72.

Eidem Gratiarum actiones facit pro benefic. epiſt.73.

Georgio Epiſcopo Italiæ gratiarum actiones facit, epiſt.22.

Gregorio Antiocheno ſcribit epiſt. de onere Paſtorali ſibi nupèr impoſito, ep.24.

H

Hilario Monacho de Argentio Epiſcopo, & Donatiſtis, ep.82.

Honorato Diacono Salonitano, de contentione ipſius contrà Epiſcopum ſuum, ep.10.

Honorato Diacono de oppoſitionibus Theodori ducis, epiſt.47.

I

Januario Epiſcopo Callar. Sard. de ſuperbiâ Liberati Diaconi comprimendâ, ep.81.

Januario Archiepiſcopo Callarit. Catellam illuſtrem fœminam commendat, ep.60.

Eidem Pompejanam religioſ. commen. ep.61.

Eidem Catellam religioſ. commendat, ep.62.

Joanni Epiſcopo Conſtantinopolitano confirmationem ipſius apùd Imperatorem procuranti amicè conquæritur, ep.4.

Joanni Epiſcopo de Vrbe veteri admonet de injuſtâ vexatione Monaſterii, ep.12.

Joanni Epiſcopo Conſtantinopolitano ſcribit epiſt. de onere Paſtorali ſibi nupèr impoſito. ep.24.

Joanni Hieroſolymitano ſcribit epiſt. de onere Paſtorali ſibi nupèr impoſito, ep.24.

Joanni Patricio, & Quæſtori clavem S. Petri tranſmittit, ep.30.

Joanni Epiſcopo Ravennati de controverſiâ Joannis, & Stephani Epiſc. ep.35.

Joanni Epiſcopo Surrentino præcipit conſecrationem S. Stephani, ep.52.

Juſtino Prætori Siciliæ. Quem redarguit de frumentis non ex integro tranſmiſſis, ep.2.

L

Laurentio Epiſcopo Mediolanenſi de quibuſdam poſſeſſionibus injuſtè detentis, ep.80.

Leandro Epiſcopo Hiſpaniarum de Recharedo Rege, ep.41.

Leoni Epiſcopo in Corſica viſitationem injungit Sogonenſis Eccleſiæ, ep.76.

M

Malcho Epiſcopo Dalmatienſi de contentionibus Joannis, & Stephani, ep.36.

Martino Epiſcopo in Corſica præcipit de Tamitanâ Eccleſiâ tranſire in Alerienſem, ep.77.

Monachis univerſis in Chriſti monte Inſulâ conſtitutis de Horoſio Abbate ſuſcipiendo, ep.49.

Digitized by Google

N

Narſi Patricio, cui exponit, quod dicitur Petro: Macta, & manduca, *ep.8.*

Natali Epiſcopo Salonitano præcipit, ut Honoratum Archidiaconum ſuo gradui reſtituat, epiſt.19.

Natali Epiſcopo Salonitano, ſcribit ſe, gregemque dominicum, ut precibus adjuvet, ep.20.

Nonnoſo Mauritium de poſſeſſ. quam petit, dicit ſe exauditurum, ep.21.

P

Paulo Scholaſtico Mauritium magiſtrum militum, & Petrum Subdiaconum commendat, epiſt.3.

Peruſino populo de Epiſcopo eligendo, ep.58.

Petro Subdiacono diſceptationem de poſſeſſ. per 40. annos poſſeſsâ, ſine debito terminari mandat, epiſt.9.

Petro Subdiacono inſinuat, ut Marcello victus, & veſtitus neceſſaria miniſtret, ep.18.

Petro Epiſcopo Terracinenſi de Judæis non perſequendis, ep.34.

Petro Diacono de monachis diſperſis per Siciliam, epiſt.39.

Petro Subdiacono Siciliæ de injuſtis ponderibus ruſticorum, & de uxoribus Clericorum, ep.42.

Petro Subdiacono Petrum quemdam commendat, epiſt.44.

Petro Subdiacono de ſtipendiis in dedicatione S. Mariæ, ep.54.

Petro Subdiacono præcipit, ut exteriorem curam Monaſterii Fauſto commendet, ep.67.

Eidem tuitionem Cyriaci, & Joannæ commendat, ep.69.

Petro Subdiacono nè Epiſcopi antè hiemem ad ſe veniant, ep.70.

Eidem de poſſeſſoribus Taurominit. Eccleſiæ epiſt.71.

Philippo Comiti Excubitorum cauſas Italiæ commendat, ep.31.

R

Romano Patricio ſcribit de Blando Epiſcopo reſtituendo, ep.31.

S

Sebaſtiano Epiſcopo Riſinienſi de reverſione Anaſtaſii Patriarchæ, ep.27.

Severo Epiſcopo Aquilejenſi præcipit Romam venire, ep.16.

Severo Epiſcopo viſitationem Ariminenſis Eccleſiæ injungit, ep.55.

Symmacho defenſori de Horoſio Abbate in Gorgone Inſulâ ordinando, ep.50.

T

Theoctiſtæ ſorori Imper. ſcribit de onere curæ Paſtoralis, & de vitâ activâ, & contemplativâ per Martham, & Mariam ſignificari, epiſt.5.

Theodoro Duci Sardiniæ de Julianâ Abbatiſsâ, epiſt.46.

V

Venantio ex Monacho ſcribit, & increpat de habitu monaſtico dimiſſo ep.33.

Vienneſi Clero, & plebi de Epiſcopo eis ordinando, ep.78.

Virgilio, & Theodoro Epiſcopo Maſſiliæ Galliarum de Judæis, quòd vi non debeant baptizari, epiſt.45.

Vrſicino Duci, & Ariminenſibus de Epiſcopo eligendo, epiſt.56.

LIB. II. INDICT. X.

A

ADeodato Epiſcop. ut nullus ad ſacros Ordines pretio aſcendat ep.48. Indict.11.

Agnello Epiſcop. de fundis præcipit, ut in Terracinenſi Eccleſia ſit Epiſcop. ep.13. Indict.11.

Albanenſi Clero de ordinatione Epiſcopi epiſt.11. Indict.11.

Andreæ Epiſcop. Tarentino de concubina ejus ep.44. Indict.11.

Anthemio Subdiac. de Januario Epiſc., & Epiphanio ep.36. Indict.11.

Antonino Subdiac. de Florentino Epiſc. injuſtè depoſito ep.9. Indict.10.

Antonino Subdiacono de Natali Epiſcop., & Honorato Archiep. ep.16. Indict.11.

Antonino Subdiac. de obitu Natalis Epiſc. ep.22. Indict.11.

Ariminenſibus habitatoribus, de infirmitate Caſtorii ep.25. Indict.10.

B

Benenato Epiſc. viſitationem injungit Cumanæ Eccleſiæ ep.9. Indict.10.

Benenato Epiſcop. Cumanam, & Muſitanam unitas præcipit eſſe Eccl. ep.31. Indict.11.

Bonifacio Epiſcop. Regien. de humanis laudibus vitandis ep.4. Indict.11.

Bonifacio Epiſc. Regitano, de injuſtitia Stephaniæ facta ep.43. Ind.10.

C

Candido Epiſc. de Vrbeveteri, de calumnioſo ægroto ep.5. Ind.10.

Caſtoro Epiſcop. Arim. de Oratorio S. Crucis conſecrando ep.9. Ind.10.

Columbo Epiſc. Numidiæ de hæreſi donatiſtarum ep.33. Ind.11.

Columbo Epiſcop. Numidiæ de ſacris ordinibus, & Concilio faciendo ep.47. Ind.11.

Corinthiis Epiſcop. univerſis, de Adriano Epiſc. ep.38. Ind.11.

Cypriano Diac. de Coſma multis debitis obligato ep.55. Ind.11.

D

Dinamio Patricio Galliarum, crucem tranſmittit ep.33. Ind.10.

Dominico Epiſcop. Chartaginenſi gratiarum actiones reddit ep.39. Ind.11.

Domitiano Metropoli. de diabolo corruptore animæ ep.62. Ind.10.

E

Epiſcopis univerſis per Dalmatiam conſtitutis, de Natali Epiſc., & Honorato Archiepiſc. ep.15. Ind.11.

Epiſcopis univerſis per Italiam, ut Armenio ſubveniant ep.28. Ind.10.

Epiſcopis univerſis Hyberniæ, de cauſa trium capitulorum ep.36. Ind.10.

Euſebio Abbati, de contentione intèr ipſum, & Maximianum Epiſc. ep.24. Ind.11.

Euticio Epiſcop. Tundarino, de cultoribus idolorum ep.59. Ind.10.

F

Felici Epiſcop. de Atropoli viſitationem Velinæ, Vi-

Vixentinæ , & Blandanæ injungit Eccleſiarum ep.29.Ind.11.
Felici Epiſcop. Sypontino , de diverſis cauſis emendandis ep.41.Ind.11.
Eidem de perverſitate Felicis nepotis ejus, ep.42.Ind.11.
Fortunato Epiſcop. Neapolit. de monaſterio Gratioſæ Abbatiſſæ ep.59.Ind.10.
Eidem quomodò in Eccleſia ſua converſari debeat ep.60. Ind.11.

G

Gratioſo Subdiac. de poſſeſſionibus Floræ Abbatiſſæ reddendis ep.17.Ind.11.
Gratioſo Epiſcopo Numentano curam committit Eccl. S. Anthemii ep.20.Ind.11.

H

Honorato Archid. Salonitano de abſolutione ipſius ep.32. Ind.10.

I

Januario Epiſcopo Callaritano ſcribit de Iſidoro excommunicato, ep.34. Indict.10.
Importuno Epiſcopo tranſmittit Dominicum Preſbyterum, ep.10. Indict.10.
Joanni Epiſcopo Raven. de Arnulpho, de Epiſcopis Hyſtriæ , & de baptizatis non rebaptizandis, ep.32. Indict.10.
Joanni Epiſcopo præcipit Treverenſium Eccleſiam ſuæ uniri, ep.35. Indict.10.
Joanni Epiſcopo Squilatino viſitationem cujuſdam injungit Eccleſiæ, ep.25. Indict.10.
Eidem admonet,ut ſuprà, ep.26.
Joan. Clero, & plebi Cortonæ , de Joanne viſitatore, ep.27. Indict.11.
Joanni Epiſcopo primæ Juſtinianæ , de injuſtâ condemnatione Adriani Epiſcopi , epiſt.6. Indict.11.
Joanni Epiſcopo Raven. de illicitâ uſurpatione pallij, ep.54. Indict.11.
Joan.Epiſc. Conſtantinop. de Joanne Preſbytero, & Monachis Iſauriæ, ep.52. Ind.10.
Joan. Epiſc. Raven. de Vivlando, & Gaviniano Diacono, ep.28. Indict.11.
Joan. Subdiac. de electione,& conſecratione Conſtantij, ep.30. Indict.11.
Joan. Epiſc. Lariſeæ , de injuſtâ condemnatione Adriani, ep.7. Indict.11.
Joan. Epiſc. Calliopolit. de Andrea Epiſcopo , & matricula verberata, ep.45. Ind.10.
Joan. Epiſc. Raven. commendat Epiſcopos,ep.22. Indict.10.
Joan. Epiſc. Velitrano præcipit in alium tranſmigrare, ep.11. Indict.11.
Joanni Abbati de Bonifacio Præpoſito,& de curâ animarum, ep.3. Indict.10.
Joan. Epiſc. viſitationem injungit Nepeſinæ Eccleſiæ, ep.20. Indict.10.
Jobino Epiſc. Illyrici plurimum gaudet , & de Natali Epiſc. loquitur, ep.17. Ind.11.
Italicæ patriciæ, de rebus pauperum , epiſt.57. Indict.10.
Juſtino Preſbytero,de Leone Epiſcopo ſuſcipiendo ep.23. Indict.11.

L

Leontio Epiſcopo , de infirmitate Caſtorij, ep.24. Indict.11.
Libertino Præfecto Siciliæ , de præſumptione Naſæ Judæi, ep.37. Ind.10.
Lucillo Epiſcopo de Mellita,de Clericis Africanæ Eccleſiæ, ep.30. Ind.11.

M

Magno Preſbytero de excommunicatione ejus, & de Epiſcopo eligendo, ep.26. Ind.11.
Marmiano Abbati , de Bonifacio Victore injuſtè damnato, ep.27. Ind.11.
Mauritio Auguſto, de ejus lege injuſtâ , epiſt.61. Indict. 11.
Maximiano Epiſcopo Syracuſano de cauſa Gregorij Agrigentini Epiſc. ep.12. Ind.11.
Maximiano Epiſcopo Syracuſano , de Eccleſiâ Liparitanâ, ep.31. Indict.10.
Maximiano Epiſcopo Syracuſano , de quodam Preſbytero, ep.18. Ind.11.
Maximiano Epiſcopo Syracuſano , de geſtis Sanctorum per Italiam, ep.50. Ind.10.
Maximiano Epiſcopo Syracuſano , præcipit vice ſuâ eſſe ſupèr omnes Eccleſias Siciliæ , epiſt.4. Indict.11.
Maximiano Epiſcopo Syracuſano , de Agbatone Epiſcopo ep.53.
Mediolanenſibus Diaconibus, & Preſbyteris , de ordinando ad Epiſcopatum Conſtantio , & admonitio de die Judicij, ep.29. Ind.11.

N

Narſæ , de cauſa Joannis Epiſtopi, epiſt.63. Indict.11.
Natali Archiepiſcopo Salonitano , ut non deponatur Epiſcopus,niſi in conventu Epiſcoporum, ep.8. Indict.10.
Natali Epiſcopo Salonitano de Honorato Archidiacono, ep.14. Indict.10.
Natali Epiſcopo Salonitano de convivijs juſtis,& injuſtis, ep.37. Indict.10.
Neapolitano Clero , & nobilibus de Epiſcopo eligendo, ep.3. Indict.10.
Nepæ conſiſtenti Clero, Ordini,& plebi de Leontio illàc tranſmiſſo , ut ei obediant , epiſt.8, Indict.10.

O

Ordini , & plebi conſiſtenti Neapoli , de eligendo Paulo Epiſcopo, ep.16. Indict.11.

P

Paſchali Demetiano , atquè Caſtorio reddit ſubſtantiam Patris eorum, ep.21. Ind.10.
Paulo Epiſcopo conſolatoriam ſcribit epiſtolam, ep.2. Indict.11.
Paulino Epiſcopo Liparitanam Eccleſiam commendat, ep.13. Indict.10.
Paulo Epiſcopo ſcribit de perſona Petri, epiſt.12. Indict.10.
Paulo Epiſtopo Neapolit. de officio Sacerdotali, ep.7. Indict.11.
Pantaleoni Notario de filiâ Diaconi à Felice ſtupratâ, ep.40. Indict.11.
Petro Subdiacono Campaniæ,ut de reliquiis Sancti Severini tranſmittat , ep. 19.; Eidem de eligendo in Neapolit. Civitate Epiſc. epiſt.35. Indict.11.
Petro Epiſtopo Baricitſ., Valerianum Epiſc. commendat, ep.16.Indict.11.
Petro Subdiacono Campaniæ , de perſecutione Pauli Epiſcopi, ep.1.
Eidem de violentijs laicorum reprimen.ep.5. Indict.11,
Petro Notario de monachis in monaſterio S. Michaelis,ep.1.Ind.11.

Petro

Petro Subdiacono Campaniæ, de Numerio Diacono, & Catellâ puellâ, ep.39. Ind.11.
Petro Subdiacono Campaniæ de lapſu Secundini, & ordinat. Theodoſii, ep.23.; Eidem de Feſto Epiſc. à Civibus contempto, ep.34. Ind.11.
Prajectitio Epiſc. Narnienſi, de mortalitate, & converſione Longobardorum, ep.2. Ind.11.
Priſco patricio Orientis, de humilitate tenendâ, ep.51. Indict.11.

R

Romano Patric. de obitu Laurentij, & ordinatione Conſtantij, ep.31. Ind.11.
Ruſticiano, de viſitatione ſanctorum locorum, & inſidijs Paſſivi, ep.21. Ind.11.

S

Salonitanæ Eccleſiæ Clero, de Honorato ad Epiſcopatum eligendo, ep.46. Ind.11.
Savino Subdiac. de Chalcedonenſi Synodo, ep.10. Indict.11.
Secundino Epiſc. de auferendo baptiſterio, ep.56. Indict.11.
Scholaſtico Judici Campaniæ, de Epiſc. in Neap. eligendo, ep.15. Ind. 11.

T

Terracinenſi Clero, & plebi, de Agnello Epiſc. ſuſcipiendo, ep.14. Ind.11.
Theodoro Epiſcopo Lilibitano, de Paulo in pœnitentiam dato, ep.49. Ind.11.
Theodoro Conſiliario Acoſimum puerum dono dat, ep.18. Indict.11.
Theodoro medico de injuſtâ lege Imperat. nè miles convertatur, ep.64. Ind.11.
Theotino medico de illo : Erat his cor unum, & anima una, *ep.65. Ind.11.*

LIB. III. INDICT. XII.

A

ANthemio Subdiacono de Judæis convertendis, ep.31.

B

Bonifacio Epiſcopo regio de correctione ejus Cleri, epiſt.5.
Bonifacio magnifico de fide ſuâ apud S. Petrum, epiſt. 41.

C

Candido defenſori de Albino luminibus privato, epiſt.28.
Conſtantiæ Auguſtæ de miraculis Apoſtolorum Petri, & Pauli, ep.30.
Conſtantio Epiſc. Mediolan. congratulatur, quòd benè receptus ſit, ep.1.
Eidem de tribus Capitulis, & Theolindâ Reginâ, epiſt.2.
Eidem de Epiſcopis ab eo diviſis, & Synodo Chalcedonenſi, ep.3.
Conſtantio Epiſcopo Mediol. ut Venantio Epiſcopo Lunenſi concurrat, ep.22.
Eidem de juram. non dando Civibus Brixiæ, epiſt.37.
Cypriano Diacono, & Rectori Siciliæ de Petronellâ converſâ, ep.6.
Eidem de miniſterio Eccleſiæ, ep.15.

E

Epiſcopis univerſis Dalmatiæ, ut nulli in Salonitanâ Eccleſiâ manus ſinè ſuâ permiſſione imponant, ep.16.

F

Felici Epiſcopo Sypontino de Tribuno ab hoſtibus redimendo, ep.17.
Fantino defenſori de Coſma Syro multis debitis ligato, ep.43.

G

Gennadio Patricio de perverſo Concilio Numidiæ, ep.7.

H

Hortonæ Clero, & plebi, de obitu Epiſcopi eorum, ep.39.
Hoſpiten. Duci Barbaricinorum, de Barbaris convertendis, ep.27.

I

Januario Epiſcopo Callarit. de Theodoſia, ep.8.; Eidem de monaſt. ancillarum Dei, & de Concil. Epiſc. ep.9.; Eidem de monaſt. conſtruendo, ep.10.
Januario Epiſcopo Callarit. de Xenodochio Eccl. ep.24.; Eidem de ordinatione Eccl., & de Chriſmate, ep.26.; Eidem de Epiſcopo intrà Dardaniam ordinando, ep.29.

L

Leoni acolytho Eccleſiam S. Agathæ in Suburra commendat, ep. 19.
Leoni Epiſc. Cathanen. de uxore Specioſi, ep.34.

M

Marcello Scholaſtico de præſumptore Maximo, epiſt.38.
Mauritio Auguſto de lege injuſtâ, ut miles in Monaſterio non recipiatur, ep.61.
Mauro Abbati commendat Eccleſiam S. Pancratij, ep.18.
Maximiano Epiſcopo Syracuſano de redditibus Eccleſiarum, ep.11.
Eidem de uxore cujuſdam ablatâ, & alteri data, epiſt.12.
Eidem de Adeodati Presbyteri injuſtâ expulſione, ep.13.
Eidem de Felice Diacono, ep.14.
Maximiano Epiſcopo Syracuſano, de Clericis Baucaden. ep.42.
Maximiano præſumptori in Salona, de excommunicatione Epiſc. ep.20.
Maximiano Epiſcopo præcipit Epulo bona patris reddi, ep.36.

P

Pantaleoni Epiſcopo Africæ, de Donatiſtis comprimendis, ep.32.

S

Sardiniæ nobilibus de ruſticis Idolis ſervientibus, epiſt.23.

T

Theodolindæ Reginæ, & de Concilio Chalcedonenſi, ep.4.
Theodolindæ Reginæ de 4. Synodo, & Conſtantio Epiſcopo, ep.33.

V

Valentino Abbati, nè Monachi faciant ſibi commatres, ep.40.
Venantio Epiſcopo Lunenſi; Quòd Judæis non liceat chriſtiana mancipia habere, ep.21.
Victori, & Columbo Epiſc. de hæreſi Donatiſtarum, ep.35.

Z

Zabardæ Duci Sardiniæ, de Barbaricinis convertendis, ep.25.

Digitized by Google

LIB. IV. INDICT. XIII.

A

ANaſtaſio Epiſcopo Antiocheno, ut Joann. Epiſc. ſuperbiam inſequatur, ep.36.
Eidem congrat. de reverſione, ep.37.
Andreæ Scholaſtico, de ordinatione Mariniani Presbyteri, ep.45.
Aniano Diacono Conſtantinopolitano, de ſuperbia Joannis Epiſcopi, ep.39.

C

Capuanæ Eccleſiæ Clero de viſitatione eiuſdem ep.13.
Caſtorio notario de morte Joannis ep.23. Eidem de perverſitate Epiſcoporum ep.24.
Caſtorio Epiſcop. Arim. ut Luminoſo Abbati nullam inquietudinem faciat ep.43.
Childeberto Regi Francorum, de multis rebus corrigendis ep.53.
Conſtantio Epiſc. Mediolan. de his, qui depoſiti ſunt ep.17.
Conſtantiæ Auguſtæ de perverſitate judicii in Sardinia ep.33.
Eidem de ſuperbia Joan. Epiſc., & Maximo prævaricatore ep.34.
Cypriano Diacono de Manichæis comprimendis ep. 6., Cypriano Diacono de obitu Maxim. ep.19.
Eidem de obitu Theodori, & alio Epiſc. eligendo ep.22.
Cypriano Diacono, de Cicerone Monacho ep. 27.
Eidem de Monachis Theodoſii Abbat. ep.28.

D

Dominico Epiſc. Carthag. de compeſcendis Hæreticis ep.3.

E

Epiſcopis univerſis per Illiricum de ordinatione Joan. Epiſcop. ep.9.
Epiſcopis univerſis Galliarum de Virgilio eis prælato ep.52.
Epiſcopis univerſis per Helladam, ut nullum per præmium ordinent ep.56.
Eulogio Epiſc. Alexandrino, ut ſuperbiam Joan. Epiſc. inſequatur ep.36.

F

Felici, & Cyriaco Abbatibus, de ordinando Monaſterio ep.2.
Felici Epiſc. in Sardinia, de obedientia majoribus exhibenda ep.7.

G

Gaudentio Epiſc. Nolano viſitationem Capuanæ Eccleſiæ injungit ep.12.
Gaudentio Epiſc. Nolano de Capuanis Clericis ep.26.

H

Heliæ Presb. de Epiph. Diac., & de ſolidis ep.30.

I

Joan. Epiſc. Raven. de irriſorio dictatu ejus ep. 14.
Joan. Epiſc. Squillatino viſitationem Eccleſiæ Raven. commendat ep.20.
Joanni Epiſc. Corinthiorum de Anaſtaſio Epiſc. depoſito ep.50.
Eidem quomodò gregem Dei gubernare debeat ep. 55.
Joan. Raven. Archiep. Monaſterium Monachorum non per Clericos, nec per Laicos ordinandum ep.1.
Joan. Epiſc. primæ Juſtinianæ, de uſu pallii ep.15.
Joan. Abbati, de correctione Monaſterii S. Andreæ ep.48.
Joan. Epiſc. Conſtantinop. de pace S. Eccleſiæ, & ſuperbia ejus ep.38.
Joan. Epiſc. Raven. de uſu pallii ep.10.

L

Leandro Epiſc. Hiſpaniarum de libris in expoſitionem 5. Job. ep.46.
Leontino Epiſcop. de viſitatione Ariminenſis Eccleſiæ ep.42.
Luminoſo Abbati ſcribit omnia gravamina à Monaſterio auferenda ep.41.

M

Martiniano Epiſc. de uſu pallii ei conceſſo ep.54.
Mauritio Auguſto conqueritur ſe fatuum appellatum ep.31.
Eidem de Joan. Epiſc. Conſtantin., & de perverſitate Epiſc. ep.32.

P

Petro Notario de miniſteriis Mirlenſis Eccleſiæ ep.8.
Petro Epiſc. Treculonitano de viſitatione Agrigent. Eccl. ep.11.
Petro Epiſc. de Hiſtria ſcribit de fide eis ſe ſatisfacturum ep.49.
Prudentio Epiſc. de Hiſtria ſcribit de fide eis ſe ſatisfacturum ep.49.

R

Ravennenſi Clero, & plebi de viſitatore ſevero ep.21.
Romano Exarcho de ſpecioſo Presbytero ep.18.

S

Sebaſtiano Epiſc. Sirmienſi de malitia Romani ep. 35.
Severo Exarcho de Agilulpho Rege Longobardorum ep.29.
Synodi geſta habitæ tempore Mauritii Auguſti in Urbe ep.44.
Syracuſanis nobilibus de Epiſcopo eis eligendo ep. 47.

T

Theodoro Medico gratias refert de pecunia pauperibus erogata ep.40.

V

Venantio Epiſc. Lunenſi de Saturnino Epiſcop. lapſo ep.5.
Venantio Epiſc. Lunenſi de lapſis Presbyterorum ep.16.
Victori Epiſcop. Panorm. de Gregorio Abbate ep.4.
Vincomali defenſori dat ſibi poteſtatem inter ceteros defenſores ep.25.
Virgilio Epiſc. Arelatenſi de uſu pallii, & de Sacris Ordinibus, & de ſimoniaca hæreſi damnanda epiſt.51.

LIB. V. INDICT. XIV.

A

ANaſtaſio Presbytero de condemnatione hæretica ep.64.
Anthemio Subdiac. de Pigmenio Amalphitano Epiſc. ep.23.

An-

Anthemio Subdiac. de receptione captivorum ep.34.
Eidem Alexandriam Vincomali relictam commendat ep.37.
Arigio Patritio Auguſtinum Epiſt., & Candidum Presbyterum commendat ep.57.

B

Bonifacio Epiſc. Rogitano Carinenſem ei conjungit Eccleſiam ep.9.
Bono Abbati de Monaſterio ejus, ep.44.
Brunichildæ Reginæ, Candidum Presbyterum commendat, ep.5.
Brunichildæ Reginæ, de reliquijs Apoſtolorum Petri, & Pauli, ep.51.
Brunichildæ Reginæ, de converſione Anglorum, epiſt.59.

C

Candido Epiſcopo de Presbyteris ordinandis, epiſt.27.
Candido Presbytero patrimonium S. Petri commendat, ep.10.
Caſtorio Notario de uſu pallij ſecundùm morem antiquum, ep.33.
Columbo Epiſcopo Numidiæ, de Petro quodam Epiſc. ep.36.
Cypriano Diacono præcipit duo millia modios tritici erogare, ep.4.
Cypriano Diacono præcipit adjutorium impendere Joan. Epiſc. ep.20.
Cypriano Diacono Joannem Religioſum commendat, ep.38.
Cypriano Diacono de ordinando Epiſcopo Lilibitanæ Eccleſiæ, ep.13.

D

Deſiderio Viennenſi Auguſtinum commendat, epiſt.54.
Dominico Epiſcopo Africano ſcribit pro ſe orari, epiſt.19.
Dominico Epiſcopo Charthaginenſi, de laude charitat. ep.62.
Dono Epiſcopo Meſſanenſi Georgium ſi emendare ſe voluerit commendat, ep.39.

E

Eulogio Epiſcopo Alexandrino, de laude charitatis, ep.60.

F

Felici Epiſcopo Piſaurenſi, de decimis Monaſterij, epiſt.46.
Fortunato Epiſcopo Neapolit. de Gratiano Diacono, ep.11.
Fortunato Epiſcopo Neapolit. de Judæis, & de mancipijs ab his comparatis, ep.31.

G

Gennadio Patritio de Paulo Epiſcopo, ep.61.
Gilberto Regi Candidum Presbyterum commendat, ep.6.

I

Jaderæ Presbyteris, Diaconibus, ac univerſo populo, ep.48.
Joanni Epiſcopo Conſtantinopolitano de Joanne Presbytero, ep.15.
Joanni Epiſcopo Syracuſano, de uſu pallij, ep.18.
Joanni Epiſcopo Syracuſano, de diſcordia intèr ipſum, & Joannem Patritium, ep.43.

L

Leontio Epiſc. Arim. de Eccleſiâ S. Stephani dedicandâ, ep.45.
Leoni Epiſcopo Cathinenſi de Samaræis, qui pagana mancipia emerunt, ep.32.
Leoni Epiſcopo Fanen. de Schiſmaticis ad Eccleſiam redeuntibus, ep.47.

M

Mariniano Epiſc. Raven. de diſceptatione intèr Eccleſiam Ravennat., & Claudium Abbatem, epiſt.24.
Mariniano Epiſc. Raven. de importunitate Clericorum, ep.28.
Mariniano Epiſc. Raven. de teſtamento à Joanne Epiſcopo condito, ep.1.
Mauricio Tiberio Auguſto de Donatiſtis, & Epiſcopis ad eum tranſmiſſis, ep.63.
Mauricio Auguſto, de Joanne Presbytero recipiendo, ep.16.
Maximiano præſumptori, quòd per Simoniacam hæreſim ordinatus ſit, ep.3.
Maximiano Epiſcopo Ravennaten. de uſu pallij, epiſt.8.
Maximo in Salona præcipit, ut humiliatus Romam veniat, ep.25.
Montano, & Thomæ, libertatem per teſtamentum dat. epiſt.12.

N

Narſi Comiti, de Pelagianâ hæreſi, ep.14.

P

Palladio Epiſc. Sanctionis de reliquijs Apoſtolorum Petri, & Pauli, ep.50.
Pelagio de Turrinis commendat Auguſtinum, epiſt.52.
Petro Epiſc. Alexandriæ, de Baptiſterio faciendo, epiſt. 22.
Petro Epiſcopo Hydruntino viſitatori Brunduſii, & Galliponenſi, ep.21.
Protaſio Epiſcopo, ut Virgilio inſinuet de penſioribus Eccleſiæ, ep.55.

R

Ravennenſi Clero, & plebi, de Maximiano Epiſcopo, ep.2.
Ravennenſi Populo, excommunicat quemdam, ep. 30.
Ruſino Epiſcopo Vivonenſi, de Presbytero ordinando, ep.40.

S

Salonæ Clero, & Nobilibus dilectiſſimis filijs, epiſt. 26.
Secundino Epiſcopo Zauronæ, de Syncero latore epiſt. ep.35.
Secundino Servo Dei, de pace Agilulfi, ep.29.
Stephano Abbati, ut ſolicitus ſit circà Congregationem ſibi commiſſam, ep.56.

T

Theodorico, & Theodoberto, de Auguſtino Servo Dei, ep.58.
Theodoro, & Demetrio Epiſc. de ordinatione Andreæ Epiſc. ep.7.
Theotiſto Cognato Imperat. commendat Joannem Presbyterum, ep.17.

V

Venantio Patritio de diſcordia intèr ipſum, & Joannem Patricium, ep.42.
Victori Epiſc. Panormitano, ep.41.
Virgilio Epiſc. Arelat. Auguſtinum Epiſcopum commendat, ep.53.
Urbico Abbati de Agathone ſuſcipiendo, ep.49.

LIB.

Digitized by Google

Lib. vi. Indict. xv.

A

*Agnello Epiſcopo Arimin. de Præpoſito ordinando, ep.*10.
Agnello Epiſcopo Terracinen. de obitu Baccandæ, epiſt. 10.
*Anaſtaſio Epiſcopo de Cyriaco Epiſc., & prophano vocabulo, ep.*24.
*Anaſtaſio Presbytero de contentione inter ipſum, & Hieroſolym. Epiſc. ep.*29.
*Andreæ de contemnendo hoc ſeculo, ep.*26.

C

*Candido Presbytero, de redemptione captivorum, epiſt.*21.
*Columbo Epiſcopo Numidiæ, de Paulo Epiſcopo, epiſt.*2.
*Conſtantio Epiſcopo Mediolan. de non curandis obtrectationibus, ep.*14.
*Cypriano Diacono, de conventu Epiſcoporum, epiſt.*19.
*Cypriano Rectori de Epiſcopo Lucen. Eccleſiæ ordinando, ep.*38.
*Eidem, de Paula, & quodam Judæo, ep.*41.
*Cyriaco Epiſc. Conſtantinop. de conſeruanda pace S. Eccleſiæ, ep.*4.
*Eidem, de cuſtodienda charitate, & unitate Eccleſiæ, ep.*5.
*Cyriaco Epiſc. de ſubmovendo prophano vocabulo, epiſt.*28.

D

*Dinamio, & Aureliæ, ut ad meliora proficiant, epiſt.*33.
*Dominicæ uxori Joan. ut ad virum ſuum revertatur, ep.*34.
*Dominico Epiſc. Carthagin. nè Monachi contrà Abbatem defendantur, ep.*32.
*Domino Epiſc. Meſſan. de Vaſis Sacris pro redemptione captivorum, ep.*35.

E

*Eulogio Epiſcopo Alexandrino, de anima Adæ, & quòd Diabolus cor hominis ingreditur, epiſt.*31.
*Eidem de tribus ſedibus Apoſt. ep.*37.

F

*Fortunato Epiſc. Neapolit. de muliere quadam viro jungenda, ep.*1.
*Fortunato Epiſ. Fanenſi, ſcribit Sacra Vaſa pro redemptione captivorum venundanda, ep.*13.
Fortunato Epiſcopo, de deſponſata Converſa, epiſt. 20.

G

*Gennadio Patritio, de Ruſerio, & Anaſtaſio, epiſt.*3.
*Georgio Presbytero, quos Dominus deſcendens ad Inferos ſecum ſumpſerit, ep.*15.
*Gregoriæ Cubiculariæ Auguſtæ, de miſericordia Dei, epiſt.*22.

I

*Joanni Epiſc. Syracuſano gratias agit de bonitate eleemoſin. ep.*9.
*Joanni Epiſc. Syracuſano, de contentionibus monaſteriorum, ep.*36.

M

Mariniano Epiſc. Raven. de ordinando Epiſcopo, epiſt. 39.
*Eidem de ſubmovendo Cleric. dominio, ep.*40.
*Martio Diacono, de abſolutione ejus, ep.*18.
Mauritio Auguſto, de ordinatione Cyriaci Epiſc. epiſt. 1.
*Mauritio Patricio, de ordinatione Cyriaci Epiſc. epiſt.*7.
*Mauritio Auguſto. Quòd ſit præco Antichriſti, qui ſe nominat univerſalem, ep.*30.

N

Narſæ Religioſo, de perſecutione non timenda, epiſt. 27.

R

Reſpectæ Abbatiſſæ, de privilegijs Monaſterij ſui, epiſt. 12.
*Ruffino Epiſc. Epheſ. commendat Clericum quemdam, ep.*11.

S

*Sabiniano Epiſc. Jadrentino, de non communicando Maximo, ep.*17.
Stephano Epiſcopo de Mariâ Patriciâ Converſâ, epiſt. 8.

T

*Theodoro Medico, de largitate eleemoſynarum ejus, ep.*25.
*Theotiſto, & Andreæ, de duobus generibus compunctionis, ep.*22.

Lib. vii. Indict. i.

A

*Adeodatæ illuſtri, corroborat eam ad ſuperna meditanda, ep.*54.
*Adeodato, & Maurentio Epiſc. perſeverantiam boni operis commendat, ep.*14.
*Agilulpho Regi gratias agit de pace factâ, ep.*41.
*Agnello Epiſcopo Terracin. de his, qui Idola colebant, ep.*20.
*Amos Epiſc. Hieroſolym. de Petro Acolytho fugitivo, ep.*7.
*Anathollo Diacono, de his, qui venerunt ad unitatem fidei, ep.*67.
*Anathollo Diaco. Marcellinum commendat, ep.*82.
Anathollo Diacono homines Conſtantij Epiſcopi commendat, ep. 57.
*Anaſtaſio Epiſc. Antioch. conſolatoriam ſcribit epiſtolam, ep.*3.
Anaſtaſio Epiſcopo Antioch. de curâ Paſtorali, epiſt. 47.
*Andreæ, de infirmitate ejus, ep.*32.
*Andreæ Scholaſtico, Caſtorium Cartolarium commendat, ep.*4.
*Aregio Epiſcopo conſolatoriam ſcribit epiſtolam de interitu ſuorum hominum, ep.*111.
*Aſclipiadato Hilarium commendat, ep.*123.
*Anthemio Subdiacono, de miniſteriis Eccleſiæ Vulternæ, ep.*31.
*Anthemio Campano Subdiacono, de teſtamento importuni, ep.*52.
*Anthemio Subdiacono, de Mauro multis debitis obligato, epiſt.*37.
*Antonio Subdiacono, de concordiâ factâ intèr Eccleſiam, ep.*27.
*Antonio Subdiacono Camp. de maſſa Veneris Stephano reſtituenda, ep.*29.

B

*Baſilio, de Schiſmaticis, & de perverſo conſilio Juſtini, ep.*9.
*Baſilio, de Schiſmaticis, ep.*93.

Bonæ

Bonæ Abbatiſſæ, de Monaſterio ejus in meliùs mutando, ep.48.
Bonifacio primo defenſori privilegium Primicerij concedit, ep.17.
Brunichildæ Reginæ, de laïcis ad Epiſcopatum non adhibendis, ep. 113.
Eidem Hilarium commendat, ep.121.
Brunichildæ Reginæ, de pallio Siagrio Epiſcopo concedendo, ep.5.

C

Candido Abbati, de contentione intèr ipſum, & Maurentium, ep.13.
Capreæ Inſulæ habitatoribus, de Epiſc. eis conſtituendo, ep.99.
Caſtorio Notario Raven. de legitimo uſu pallij, epiſt.76.
Caſtorio Notario, poſt pœnitentiam Maximo dare jubet epiſtolam, ep. 80.; Et plebi Tadinenſi, de Epiſcopo eligendo, ep.88.
Clero, & Ordini Auſinæ Civitatis, de eligendo Epiſc. ep.90.
Claudio in Hiſpanijs, de familiaritate Regis Gothorum, ep.124.
Colonis patrimonij Syracuſani, ut obediant Romano Defenſori, ep.18.
Columbo Epiſcopo Numidiæ, Paulum Epiſcopum commendat, ep.16.
Conſtantio Epiſcopo Mediolan. de Reliquijs Sanctorum, ep.86.
Conſtantio Mediolan. de pecuniâ Virgilio præſtitâ, ep.34.
Conſtantio Epiſc. Mediolan. de Philagrio, ep.130.
Conſtantio Epiſc. Mediolan. de Maximo Salernitano Epiſcopo, ep.68.
Conſtantio Epiſcopo Mediolan. de Clericis Cumanis, ep.56.
Conſtantio Epiſc. Panorm. Viſitationem Terracin. Eccleſiæ committit, ep.74.
Chryſanto Epiſcopo Spoletano, de Monachis ab eo non defenſis, ep.36.
Eidem, de ordinatione Clericorum Vivanien. Eccleſiæ, ep.77.

D

Demetrio, & Valeriano, de pecuniâ expensâ, epiſt.14.
Deſiderio Epiſcopo, de privilegijs Eccleſiæ ſuæ, epiſt. 116.
Dominico Epiſcopo Carthag. de laude charitatis, epiſt. 32.
Donello erogatori, de proviſione Romanæ Civitatis, epiſt.128.

E

Epiſcopo Chryſanto, de Reliquijs collocandis in Eccleſiâ S. Mariæ, ep.12.
Eidem mandat Sanctuaria S. Savini Valeriano Firmano dari, ep.73.
Epiſcopo Meſſano, de pretio pro ſepultura non recipiendo, ep.4.
Eulogio Epiſc. Alexan. de libris Euſebij, ep.29.
Eidem commemorat Papam Romanum univerſalem, ep.30.
Eulogio Patriarchæ Alexan. de poſſeſſione Eccleſiæ, & lignis, ep.78.
Euſebio Archiep. Theſ. de pace, & Luca Presbytero hæretico, ep.6:
Euſebio Theſſalon., & omnibus Epiſc. Siciliæ, de Lege Imperat. ep.11.
Euſebio Theſſal. de ſuperbiâ Ioannis Epiſcopi, epiſt.69. vel.70.

F

Fantino Defenſori, de Synagogis Iudæorum, epiſt.58.
Eidem, de Tamno Iudæo, ep.59.
Fantino Defenſori, de moleſtia Ianuarij ab Anaſtaſio, ep.83.
Fauſto, de miniſterijs Eccleſiaſticis, ep.30.
Fauſtino Defenſori, de converſione Iudæorum, epiſt.24.
Fortunato Epiſcopo Neapol. quòd conſecret Eccleſiam S. Petri Apoſtoli, ep.15.
Fortunato Epiſc. Neapol. ne milites in Monaſterio Virginum hoſpitentur, ep.107.
Eidem, de diviſione Populi Neapol. ep.108.
Fortunato Epiſc. Neapol. Viſitationem Meſſan. Eccleſiæ injungit, ep.25.
Eidem, de Iudæis, & Chriſtianis mancipijs, epiſt.35.
Fortunato Epiſc. Mediolan. de Viſitatione Cadinenſis Eccleſiæ, ep.87.
Fortunato Epiſc. Neapol. Ianuariæ dare jubet reliquias, ep.84. vel 87.
Eidem de Abbate inſtituendo, ep.91.
Eid. eamdē commendat pro Reliquijs, ep.85.
Felici in Sicilia conqueritur de poſſeſſionibus occupatis, ep.110.
Felici in Sicilia, de reverentia, & juſtitia Ioannis Epiſcopi, ep.43.

G

Gallinico Exarcho Italiæ, de Schiſmaticis ad Eccleſiam redeuntibus, ep.97.
Gulfari Magiſtro militum, ut meliùs quotidiè proficiat, ep.95.

I

Ianuario Epiſ. Caileri. de exarata meſſe, ep.1.
Eidem, de pace facta cum Rege Longobardorum, epiſt.2.
Eid. ſcribit de exceſſu Petri Neophiti, ep.5.
Eidem, de Gravinia Abbatiſſa Sacramento epiſt.7.
Ianuario Epiſcopo Sardiniæ, quòd nihil pro ſepoltura exigatur, ep.55.
Ianuario Epiſcopo Calleri. de Clericis ei non obedientibus, ep.66.
Ioanni Epiſc. Syracuſano, de deponendo Lucillo Epiſcopo, ep.62.
Ioanni Schillitano, de oppreſſione Monachorum, epiſt. 33.
Ioanni Epiſc. Syracuſ. de Epiſc. Conſtantinopol. de crimine accuſato, ep.64.
Eidem rationem reddit contrà aliquorum murmurationem, ep.63.
Ioanni Epiſc. Syracuſ. de poſſeſſionibus injuſtè pervaſis, ep.44.
Ioanni Epiſc. Syracuſano, quòd cum Felice judicium ſubeat, ep.101.
Ioanni Epiſc. Syracuſano, de querimonia Lentij, epiſt.22.
Ioanni Epiſc. Syracuſano, de Felice quodam Samaræo donato, ep.22.
Ioan. Epiſc. Syracuſ. de Clericis ſacra vaſa vendentibus, ep.27.
Eidem, de præſumptione Clericorum, ep.28.
Italiæ Patriciæ, & Venantio conqueritur de doloribus ejus, ep.127.

Ioan-

Digitized by Google

L

Leandro Epiſcopo Hiſpan. de laude charitatis, epiſt.125.

Leoni Epiſcopo proptèr infirmitatem Epiſt. præcipit alium eligendum, ep.50.

Eidem, de eligendo Epiſc. in Arim. ep.51.

Leoni Epiſc. Cathan. de portionibus Clericòrum, epiſt.8.

Leontio Exconſuli, de Cæleſti Hieruſal. ep.34.

Libertino Expræfecto, de Patrimonio Romano in Sicilia commendato, ep.20.

Libertino Ciridano Romanum defenſorem commendat, ep.21.

M

Marcellino Proconſuli Dalmatiæ ſcribit de favore Maximo prævaricatori præſtito, ep.3.

Mariniano Epiſc. Raven. de Schiſmaticis ad Eccleſiam reverſis, ep.98.

Mariniano Epiſc. Raven. de Epiſcopis Hyſtriæ, epiſt.10.

Mariniano Epiſcopo Raven. dat privilegium SS. Joann. & Stephan. ep.18.

Eidem de Claudio Abbate, ep.19. ; De moleſtia uxoris cujuſdam, ep.21.

Mariniano Epiſc. Raven. quid de Maximo agendum ſit, ep.79.

Mariniano Epiſc. Raven. de Ariminenſi Eccleſiâ, epiſt.49.

Martino Scholaſtico, quòd Epiſc. cauſæ cum diligentia ſunt perſcrutandæ, ep.61.

Maſtaloni, de zelo ejus juſto pro Domino, ep.94.

Maurentio magiſtro militum, Theodorum commendat oppreſſum, ep.70.

Eidem Theodoſium Abbat. commendat, ep.74.

Maximo Salonitanenſi Epiſc. de uſu pallij conceſſo, ep.81.

Maximo Epiſc. Salonit. de uſu pallij, & ratione ejus, ep.129.

Meſſenæ Clero, & plebi, de eligendo Epiſc. ep.26.

O

Occiliano Tribuno, de ordinatione ejus, & de Savino Epiſc. ep.103.

P

Paſſivo Epiſcopo Firmano mandat conſecrare Oratorium S. Savini, ep.71. vel 73.

Petro Epiſc. Corſicæ, de convertendis ab Idolorum culturâ, ep.2.

Petro Sicilienſi, quòd Romano Eccleſiæ patrimonium commendaſſet, ep.19.

Prærecto Illuſtri, approbat geſta intèr ipſum, & Fantinum, ep.60.

R

Recharedo Regi, de muneribus S. Petro tranſmiſſis, ep.126.

Romano Defenſori, de Stephania, & Calixeno filio, ep.23.

Eidem laicis non temerè tuitionem Eccleſiæ commendandam, ep.24.

Romano Defenſori, de Monaſterio in Sicilia conſtruendo, ep.16.

Eidem patrimonium Eccleſiæ in Sicilia commendat, ep.17.

Romano Defenſori, ut Epiſcopi cum mulieribus non habitent. ep.39.

Eidem, de Calixeno filio Stephaniæ, ep.40.

Romano Defenſori, de Hyſtrianis ad unitatem Eccleſiæ reverſis, ep.96.

Romano Defenſori Siciliæ, de Gaudioſi penuriâ ſuſtentandâ, ep.38.

Ruſticianæ Patriciæ, ut Romam veniat, ep.23.

S

Sabiniano Epiſcopo Jadertino, de pænitentia ejus, ep.12.

Eidem de obedientia ejus, & contumacia Maximi, epiſt.25.

Sabiniano Diacono, de cauſa Maximi, & præſumptione ejus, ep.1.

Sabino Subdiacono de Bonifacio Epiſcopo à Clero accuſato, ep.46.

Saviniano Epiſc. Calliopoli, de hominibus ſuis defendendis, ep.104.

Secundino Servo Dei, de inſidijs antiqui hoſtis, epiſt. 53.

Secundo Epiſcopo Taurom. de querimonia Monachorum, ep.31.

Sergio Defenſori, de filia Tulliani magiſtri militiæ, ep.10.

Sergio Defenſori, de Fruniſcendo Eccleſiæ obnoxio, ep.105.

Eidem, de Petro puero fugâ lapſo, ep.106.

Sergio Defenſori, de Pantaleone Notario, ep.45.

Serentino Epiſcopo, de Reliquijs concedendis, epiſt.11.

Serono Epiſcopo Maſſilienſi, de imaginibus in Eccleſia non confringendis, ep.109.

Severo Epiſcopo Anconitano, de argento Eccleſiæ, epiſt.13.

Severo Epiſcopo Anconitano viſitationem injungit Auſinæ Civitatis, ep.89.

Syagrio, Betherio, Virgilio, & Deſiderio Epiſcopis, de ſimoniaca hæreſi, & quòd Neophitus non ordinetur, ep.110.

Syagrio Epiſc. Auguſt. de converſione gentis Anglorum, & Auguſtino Epiſcopo, & de Synodo, epiſt.112.

Syagrio Epiſc. Auguſt. de Menate, & Theodoro Epiſcopis, ep.117.

Eidem, de Urſicino Tauritan. Civitatis Epiſc. epiſt.119.

T

Theodoro Curatori Raven. de pace facta cum Longobardis, ep.102.

Theodorico, & Theoberto Regibus, de ſimoniaca hæreſi, ep.114.

Eidem, de Urſicino Epiſcopo, ep.120.

Theodolindæ Reginæ gratias refert de pace facta, epiſt.42.

Tonello Epiſc. de eo, quòd anima amat amantem ſe, epiſt.77.

V

Venantio Epiſcopo Lunenſi, de monaſterio ſuo conſecrando, ep.6. Indict.2.

Venantio Epiſcopo Lunenſi, de contentione Adeodatæ, & matris ejus, ep.28.

Eidem de Preſbyteris, & Diaconibus, ep.33.

Ventilono, & Aregio, Hilarium commendat, epiſt.122.

Victori Epiſc. Panorm. de Judæis non opprimendis, ep.26.

Victori Epiſc. Panorm. de ordinando Sacerdote, epiſt.92.

Victori, & Columbo Epiſc. de contentione Parochiarum, ep.15.

Vincentio, de tempore Paſchæ requirendo, ep.8.

Virgilio Epiſc. Arelat. de privilegio Monaſterij Arelatenſis, ep.115.
Virgilio, & Syagrio Epiſc. de Syagria defendenda, epiſt.118.
Vitali Defenſori, quòd præſidium defenſionis non præſtet Clericis, ep.65.
Vitaliano Epiſc. Sypontino, de filia Tulliani magiſtri militiæ, ep.9.

Lib. VIII.

A

Adeodatæ illuſtri feminæ, de reliquijs ei conceſſis, ep.62.
Adeodato Abbati Neapol. de unitate Monaſterij Gazarenſis, ep.39.
Amantino domeſtico, de cautionibus Ioan. Palatini, ep.52.
Anthemio Subdiacono, de monachis Surrentinis, epiſt.19.
Eidem de Amando Preſbytero ad ſe dirigendo, ep.18.
Anthemio Subdiacono, de Petro à pueris falſò accuſato, ep.26.
Avantino domeſtico, Gregorium expræfecto commendat, ep.56.
Aximaro Scriboni, de infirmitate Gregorij, epiſt.60.

B

Bonifacio Epiſcopo Regio, de querimonia Gregorij adverſus eum, ep.58.
Bono Epiſc. Meſſan. Gregorium Præfectum commendat, ep.54.

C

Clementinæ Patriciæ, de malis hominibus diſcordiam ſeminantibus, ep.16.
Eidem de Amando à Surrrentinis electo, epiſt. 17.
Conſtantino Epiſc. Mediol. de Pompejo Epiſcopo innocentèr condemnato, ep.30.

D

Decio Epiſcopo Lilibitano, de conſecratione Eccleſiæ, ep.63.
Dominico Epiſcop. Carthagin. de peſtilentia Africana, ep.41.
Dominico Epiſc. Metropolit. de Leontio, & ſubſtantia Theodori, ep.50.

E

Eccleſio Epiſc. Cluſino, de Epiſc. cautè eligendo, epiſt. 46.
Eulogio Epiſcopo Cluſino, de Joanne Epiſcopo ordinando, ep.34.
Eulogio Patriarchæ Alexan., de hæreſi Agnoitarum, ep.35.
Eulogio Patriarchæ Alexan. de hæreticis Agnoitis, & de alijs, ep.42.

F

Fantino Defenſori, de mancipijs Romani, ep.4.
Eidem, de Fuſco Abbate, & Conſtantino Cellæ ſuæ Preſbytero, ep.15.
Fantino Defenſori, de redditibus Eccleſiæ pauperibus dandis, ep.29.
Fortunato Epiſc. Neapol. de Monaſterio Romani conſecrando, ep.3.
Eidem, Fuſcum Abbatem, & Monaſterium ejus commendat, ep.13.
Fortunato Epiſcopo Neapol. de Mauritio Monacho cum alijs fugâ lapſo, ep.23.
Eidem, de reſtituendis injuſtè ablatis, ep.24.
Eidem, de Petro à pueris falſò accuſ. ep.25.
Eidem, de Saponarijs Civitatis, ep.27.

G

Gudiſcalco Duci Campaniæ, de infractione Monaſterij S. Archangeli, ep.12.

H

Hadriano Notario, de Monachis S. Viti, ep.22.
Hilario Notario, de navi Adeodatæ Abbatiſſæ data, ep.64.

I

Januario Epiſc. Callerit. de oppreſſionibus minorum à majoribus in Sardinia, ep.38.
Innocentio Epiſc. Africano, de libris Job tranſmittendis, ep.37.
Joan. Epiſc. Syracuſ. de decem auri libris Baſilio tranſmiſſis, ep.10.
Joan. Proconſuli Italiæ, de Annona Neapol. ſubtractâ, ep.20.
Joan. Epiſcopo Syracuſ. Creſcentium Vicarium commendat, epiſt.47.
Eidem, Appollonium magiſtrum militum commendat, epiſt.48.
Joan. & Fortunato Epiſc. homines Gregorij commendat. epiſt.59.

L

Leoni Epiſc. Cathinenſi, de Monachis Monaſterij S. Viti, epiſt.21.
Leontio Exconſuli, de Gregorio Expræfecto, epiſt. 55.
Leontio Exconſuli, Apollonium commendat, ep.49.
Eidem, de cauſa Libertini, & quid ira viri debeat eſſe cauta, epiſt.51.
Libertino Expræfecto, de adverſitatibus patientèr tolerandis, epiſt.31.

M

Mariniano Epiſc. Raven. Joannem Præfectum commendat, epiſt.8.
Eidem, de Sanctimoniali de Monaſterio egreſſa, marito ſociatâ, epiſt.9.
Mauritio Auguſto, de denarijs S. Petro tranſmiſſis, epiſt.2.
Maximo Epiſc. Salonit. de Juliano Scribone, & de Frontinianiſtis, ep.36.
Mediolanenſi Clero, Preſbyteris, Diaconibus, & Populo, de obitu Conſtantij Epiſcopi, & alio Epiſcopo eligendo, ep.65.

N

Neapolit. Clero, & Nobilibus, de eligendo Epiſc. epiſt. 40.

P

Palladio Preſbytero, de detractionibus non curandis, ep.45.

R

Romano Defenſori, de Lucillo Epiſc. miniſteria Eccleſ. injuſtè auferente, ep.1.
Romano Defenſori, de Baſilio Epiſcopo in cauſis forenſibus occupato, ep.11.
Eidem, de Fuſco Abbate, & Xenodochio S. Theodori, ep.14.
Romano Defenſori, de Inſulis Neapolitanis, ep.53.
Eidem, de Gentione viro magnifico, ep.61.

S

Savino Subdiacono, de Siſinnio Preſbytero Idolis dedito, epiſt.5.

Eidem

Digitized by Google

Eidem, de injuſtitia Stopaulo, & Marcello factâ, epiſt.6.

Secundino Tauronit. de uxore Leonis Carthariȷ, epiſt.32.

Eidem, de mendacio Marciani Epiſc. ep.33.

Secundino, & Joan. Epiſc. Siciliæ, Gregorium commendat, ep.57.

T

Theodoro Curatori, Joannem Præfectum commendat, epiſt.7.

V

Venantio Epiſcopo Lunenſi, de Abbatiſſa ordinanda, epiſt.43.

Eidem, de petitionibus Agrippini, & Servandi, ep.44.

Z

Zizafimæ militi, de rebus Eccleſiaſticis, ep.28.

Lib. IX.

A

Adriano Notario Panormitano de Agathoſa, ep.44.

Eidem, de ſortilegiȷs, & incantationibus inſequendis, ep.47.

Ætherio Epiſc. Galliæ, de cura Paſtorali, & Synodo congregandâ, ep.50.

Agapito Abbati, de Monaſterio Marciano, illius Monaſteriȷ conjungendo, ep.67.

Aldiberto Regi, congratulatur de converſione Gentis ipſius, ep.60.

Aldibergæ Reginæ, de conjuge ejus ad meliora exhortando, ep.59.

Alexandrino Præfecto, de Patrimonio Eccleſiæ Raven. ep.4.

Anatholio Diacono Conſtantinopolit. Diaconum Mariniani Epiſc. commendat, ep.3.

Anatholio Diacono Conſtantinopolit. de Joanne Epiſc. primæ Juſtinianæ, ep.41.

Anthemio Subdiac. Campan. Theodoram relictam commendat, ep.11.

Eidem, de Helenæ hominibus ab Eccleſia injuſtè detentis, ep.12.

Eidem, Donatum commendat, ep.13.

Anthemio Subdiacono, de Hilario Criminatore Joan. non punito, ep.66.

Aregio Epiſc. Galliæ, de ſimoniaca hæreſi, ep.51.

Eidem, Candidum Presbyterum commendat, epiſt.62.

Auguſtino Epiſcopo Anglorum, de converſione Gentis ipſius, ep.58.

Aurelio ex Francis, de morte fratris ejus, ep.70.

B

Barbaræ, & Antoniæ, de eo quòd eas commendaverit Joan. Epiſc. ep.75.

Barbaræ, & Antoniæ, de infirmitate patris eorum, ep.30.

Bonifacio Defenſori Corſicæ, de Aleria, atque Adjacio Civitatibus ſinè Epiſcopis, ep.74.

Bono Abbati Monaſteriȷ Lirinenſis, de cauta proviſione Monaſteriȷ, ep.8.

Brunichildæ Reginæ, de Auguſtino, & Monachis ſuſcipiendis, ep.56.

Eidem, de præceptis Domini cuſtodiendis, epiſt.57.

Eidem, de ſimoniacâ hæreſi eradicandâ, epiſt.64.

C

Candido Presbytero, Aurelium Presbyterum commendat, ep.65.

Claudio Abbati præcipit ut Romam quantociùs veniat, ep.72.

Clothario Regi, de Sociȷs Auguſtini ſuſcipiendis, & ſimoniacâ hæreſi, ep.55.

D

Dono Epiſc. Maſſan. de contentione intèr Placidum, & ejus Eccleſ. ep.48.

E

Epiſcopis univerſis Siciliæ, de invaſione hoſtium, epiſt.45.

Euſebio Epiſcopo Theſſaliæ, de perverſitate Andreæ Monachi, ep.69.

I

Innocentio Africæ Præfecto, de Victore Fauſianenſi Epiſc. ep.1.

Joan. Epiſc. Syracuſ. de finibus poſſeſſionis cujuſdam injuſtè pervaſis, ep.36.

Eidem, ſuper eiſdem poſſeſſionibus, ep.37.

Joan. Religioſo; Quem menſis pauperum præponit, ep.24.

Joan. Tribuno Sypontino, de violentia Bonifaciȷ Notariȷ, ep.19.

Januario Epiſcopo Callerit. de Monaſterio conſtruendo, ep.20.

Joan. Epiſc. Syracuſ. de infirmitate Venantiȷ, & filiabus ejus, ep.31.

Joan. Subdiac. Raven. de Joan. Argentario, & fide ejus, ep.23.

Iſicio Epiſc. Hieroſol. de cauſa paſtorali, & de ſimoniaca hæreſi, ep.40.

L

Leoni Epiſc. Cathanen. Severum commendat, ep.5.

M

Mariniano Epiſc. Raven. de perſona quadam ad Sacros Ordines promovendâ, ep.2.

Mariniano Epiſc. Raven. de infirmitate ejus, & ſanguinis vomitu, ep.28.

Mariniano Abbati, de Eccleſia S. Gregoriȷ reſtaurandâ, ep.68.

Maximiano Epiſc. Arabiæ, de laude Candidi Abbatis, ep.27.

Mediolanenſi Populo, Presbyteris, & Diaconibus de Arethuſa, ep.10.

Mellito Abbati, dat mandata Auguſtino Epiſcopo porrigenda, ep.71.

Mennæ Toloſano, de Auguſtino Epiſc. Anglorum, epiſt.52.

P

Panthaleoni Notario, de Deuſdedit Diacono ad Epiſcopat. ordinando, ep.21.

Paſchaſio Epiſc. Neapol. de pecuniâ Eccleſiaſticâ concedendâ, ep.29.

Paſchaſio Epiſc. Neapol. de pecuniâ Sanctuariȷs S. Severini concedendâ, ep.25.

Petro Epiſc. Hydruntino, de Reliquiȷs S. Leuciȷ, epiſt.73.

Probo Abbati Monaſteriȷ S. Andreæ, de teſtamento ejus, ep.22.

Q

Quirino Epiſc. de hæreticis reverſis quid promittere debeant, ep.61.

R

Romano Defenſori, de Steclâ Abbbatiſſâ. defendenda, ep.7.

Digitized by Google

Eidem, ut Argentio Colono terram Eccleſiæ concedat, ep.16.

Romano Deſenſori Siciliæ, de non defendendis Clericis contrà Epiſt. ep.32.

Romano Deſenſori, de Vito Confeſſore conſtituto, epiſt.34.

Eidem, de poſſeſſionibus Fauſti injuſtè pervaſis, ep.35.

Ruſticinæ Patriciæ, de infirmitate ejus, ep.38.

S

Scholaſtico Deſenſori, de condumia calumnioſo danda, ep.14.

Eidem, de Alexandro Friſiſo, ep.15.

Sereno Epiſc. Maſſilienſi, de Sanctorum imaginibus non confringendis, ep.9.

Spes de Ropes Præſidi Sardiniæ, de Barbaricinis convertendis, ep.17.

T

Talitano patrimonium Eccleſiæ commendat, ep.6.

Theodorico Regi, de ſimoniaca hæreſi eradicandâ, epiſt.53.

Eidem, de ſimoniaca hæreſi confutandâ, ep.54.

Theotiſtæ Patriciæ, de detractionibus maliorum non curandis, ep.39.

V

Venantio Epiſcopo Syracuſ. de infirmitate ſuâ, & Dei miſericordiâ, ep.25.

Virgilio Epiſcopo Arelat. quod avaritia ſit Idolorum ſervitus, ep.49.

Eidem, Auguſtinum Epiſt. commendat, ep.63.

Vitali Deſenſori, de Barbaricinis mancipijs comparandis, ep. 18.

Vito Deſenſori, injungit officium Eccleſiæ Deſenſoris, ep.33.

Urbico Abbati, de diſſenſione Congregationis ejus epiſt.42.

Eidem, de 40. ſolidis Petro Strocolitano dandis, ep.43.

L I B. X.

A

Anthemio Subdiacono, de Matthæo viro clariſſimo, ep.2.

Eidem, de puero quodam de tranſmarinis educto, ep.3.

Eidem, de Adeodato, & conſtructione Baſilicæ, ep.10.

Eidem, de uxore Stephani redimendâ, ep.51.

Arogi Duci, de trabibus in Eccleſiis SS. Petri, & Pauli neceſſarijs, ep.25.

Azimarcho Striboni, de rationibus Boniſacij, epiſt.17.

Eidem, de naufragio ejus, ep.18.

B

Bonito Deſenſori, de mancipio Fortunati Abbatis, ep.41.

C

Caſtorio Notario, de Monaſterio Marci, Marcellini, & Feliculæ, ep.9.

Ciritano, de cura Sitonici, ep.39.

Columbo Epiſcopo Numidiæ, de Donadeo Diacono injuſtè damnato, ep.8.

Eidem, de perverſitate Paulini Regenſis Epiſc. ep.32.

Conſtantio Epiſcopo Stedritano, de Pauli facinore Tyaclini, ep.36.

D

Deſiderio Epiſcopo, de Pancratio Monaſterio Monachorum faciendo, ep.40.

Deodato Epiſcopo Mediol. de Luminoſa ancillâ Dei, ep.43.

Dominico Carthaginenſi, de exhortatione paſtorali, ep.1.

E

Eugenio Diacono, de Servis Dei Bleranæ Civitatis, ep.52.

Epiſcopis univerſis Concilij Vizacbij, de Clemente Primate eorum, ep.37.

Eulogio Patriarchæ Alexand. de converſione Monophyſitarum, ep.55

Eupatori Duci Sardiniæ, Valdarichum commendat, ep.21.

Exemplum præcepti generalis, ep.56.

F

Fantino Deſenſori, de cauſa Maurentij magiſtri militum, ep.4.

Eidem, de Xenodochio conſtruendo, ep.11.

Eidem, de morte primogeniti Notarij, ep.15

Eidem, de capitibus equarum Florentino dandis, ep.44.

Felici Epiſc. Portuenſi, Joannem famulum dat. epiſt.53.

Firmino Epiſc. Hyſtriæ, de converſione ejus ad S. Eccleſiam, ep.38.

G

Gennadio Patricio Droctulfum de hoſtibus reverſum commendat, ep.45.

Gregorio Expræfecto, de trabibus in Eccleſ. Sanctorum Petri, & Pauli, ep.26.

I

Joan. Subdiacono Raven. de Monachis Monaſterij Claudij Abbatis, ep.22.

Joan. Epiſc. primæ Juſtinianæ, de Paulo Tyaclinæ Civitatis Epiſcop. ep.34.

Joan. Epiſcopo ad Gregorium Papam, de uſu pallij, & diverſis ornatibus, ep.56.

Joan. Epiſcopo Syracuſ. de redditibus Eccleſiæ ſuſcipiendis, ep.50.

M

Mariniano Epiſcopo Raven. homines Maurentij commendat, ep.5.

Maurentio magiſtro militum, Commilitonem commendat, ep.20.

Eidem, de ſellis plectilibus dirigendis, ep.23.

Eidem, de trabibus in Eccleſia S. Petri neceſſarijs, epiſt.24.

Eidem, de filio Domitij relaxando, ep.29.

Murilioni Expræfecto, ut ſæpiùs ſcripta ſua ei dirigat, epiſt.19.

O

Opportuno de Aprutio, contriſtari non debere de admonitione ſuâ, ep.14.

P

Panthaleoni Notario, de argento Eccleſiarum ſecum deferendo, epiſt.47.

Paſſivo Epiſcopo Firmano, mandat Oratorium conſecrare, ep.12.

Eidem, de Aprutina Civitate diù Paſtore viduata, epiſt. 13.

Promiſſio cujuſdam Epiſcopi hæreſim ſuam anathematizantis, epiſt.31.

Q

Quertino Expræf. de Bonito viro glorioſo, ep.30.

Roma-

Romano Defenſori, de rationibus Bonifacij Numerarij, ep.16.
Eidem, de filij Petri Defenſoris, epiſt.28.
Eidem, Romanum cum hominibus ſuis commendat, ep.42.
Eidem, de præſumptione tonſuratorum in Sicilia, ep.48.
Eidem, de violentia Luminoſi, ep.49.

S

Savinellæ, de eleemoſyna ſæpiùs facienda, ep.7.
Stephano, de trabibus conducendis, ep.27.

T

Theodorico Curatori, Maurentium magiſtrum militum commendat, ep.6.

V

Venantio Patricio, de factis Sanſonis exponendis, epiſt.46.
Venantio Epiſcopo Peruſino, de Ecclesio Epiſcopo frigore laborante, epiſt.54.
Victori Epiſcopo, de Paulino Regenſi Civitatis Epiſcopo, ep.33.

LIB. XI.

A

Adeodato Abbati Neapol. de Craterenſi Monaſterio ſuo jungendo, ep.4.
Adeodato Servo Dei, permittit teſtamentum de rebus ſuis facere, ep.5.
Anthemio Subdiac. Campan. de deſidia Paſchaſij Epiſc. ep.29.
Eidem, de facinoribus Benenati Meſſenatis Epiſc. epiſt.30.
Eidem, de Benenato, vel 31. & 32.

B

Barbaro Epiſc. Carinis, de obitu Victoris Epiſc. epiſt.16.
Bonifacio Notario, de Joanne Ravennate Clerico epiſt.25.
Brunichildæ Reginæ, de pace ordinandâ, & de Menna Epiſcopo, ep.8.

C

Catulo Romano, quòd Epiſcopi cum mulieribus habitare non debeant, epiſt.40.
Chryſanto Epiſc. Spolet. de Sacerdotibus Nurſiæ cum mulieribus habitantibus, ep.41.
Cyriaco Patriarchæ Conſtantinop. de pace, & unitate Eccleſiæ, ep.45.

D

Deodato Epiſc. Mediol. de querimonia Theodori Epiſcopi, ep.35.

E

Eleuterio Epiſc. ut proptèr infirmitatem Epiſcopus non deponatur, epiſt.7.
Eulogio Patriarchæ Alexand. de puero ordinato in Diaconum, ep.46.
Eidem, de verbo Dei inſtantiùs prędicando, epiſt.47.
Euſebiæ Patriciæ, de ſalute animæ ſuæ, ep.37.

F

Fantino Defenſori Panhormitano, de Exhilarato Epiſcopo, ep.59.
De Foca coronato, & Mauritio interfectis cum filijs ſuis, ep.1.

G

Gregorij ſermo ad populum, ut faciat ſeptem Litanias diviſim, ep.2.

H

Honorio Epiſcopo Tarentino, de Baptiſterio conſtruendo, ep.22.

I

Januario Epiſcopo Callerit. de Abbatiſſa Deſideriâ, ep.6.
Joan. Epiſcopo Syracuſ. de Coſma, & benignitate ergà ſubjectos, ep.34.
Joan. Epiſcopo Panhormit. de charitate Clericis ſuis exhibendâ, ep.49.
Eidem, de videndo Deo, ep.48.
Eidem, de tranſmutatione rerum Eccleſiaſticarum, ep.58.
Eidem, de Fantino Defenſore, ep.60.
Joan. Epiſcop. Panhormit. de uſu pallij notandâ, epiſt.42.
Joan. Defenſori eunti in Hiſpaniam, de lege multimodo Epiſcoporum, ep.50.
Eidem, de Monachis Capreæ Inſulæ, ep.52.
Eidem, de pluribus cauſis examinandis, epiſt.54.
Ejuſdem epiſtola de cognitione, de qua intèr Epiſcopos reſecit, ep.53. vel 55.
Joan. Subdiacono Raven. de Exuperantio Epiſc. epiſt.19.
Juliano, de beneficio ejus Monaſterio collato, epiſt.21.

L

Leontiæ Auguſtæ, de Eccleſia S. Petri ſpecialitèr honorandâ, ep.44.
Leoni Epiſcopo, & alijs, nè ad conſignandos infantes egreſſi, nimium aggrevent Eccleſ. ep.20.
Lupponi Epiſc. & Abbati, de Eccleſia S. Martini, & privilegio ejus, ep.12.

M

Mariniano Epiſc. Raven. de infirmitate, & medicamine ejus, ep.32.
Maximo Epiſcopo Salonitano, de ſcriptis ejus ſinè ſubſcriptione non ſuſcipiendis, ep.13.
Meſſenato Epiſcopo, epiſt.31.
Eidem, de negligentia Epiſcoporum Campaniæ, ep.33.

P

Panhormitanis Civibus, de eligendo Epiſcopo, epiſt.17.
Panthaleoni Notario, de menſura ruſticorum injuſtâ, ep.39.
Paſchali, & Conſolantiæ, de ſpe ad æternam Patriam tendendâ, epiſt.23.
Paſchaſio Epiſcopo Neapol. de Judæis non opprimendis, ep.15.
Paſſivo Epiſcopo Firmano, de Reliquijs S. Savini, & Oratorio, ep.18.
Paulo Scholaſtico, de ultione ejus in maleficos, epiſt.56.
Philippo Presbytero, de obitu Andreæ Presbyteri epiſt.26.
Phocæ Auguſto, de revelatione afflictionis Reipublicæ, ep.36.
Eidem, de Reſponſalibus Apoſtolicis, ep.43.

R

Romanis Civibus, quòd ſi neceſſe fuerit, corpus die Dominico lavare poſſint, & de Sabbato non cuſtodiendo, ep.3.
Ruſticianæ Patriciæ, de quodam Beatoro plurima injuſtè faciente, ep.24.

Digitized by Google

Savino Subdiacono Regionario, de negligentia Palumbi Epiſcopi, ep.27.
Eidem, de abſentia Palumbi Epiſc. ep.28.
Smaragdo Patritio, de violentia Severi contrà Firminum Epiſc. ep.38.
Senatori Presbytero, & Abbati, de Xenodochio, & privilegio ejus, ep.10.

T

Theodoro Curatori; de Petro viro magnifico, epiſt.55.
Theodorico Regi, de pace in Republica faciendâ, epiſt.9.
Theſſaliæ Abbatiſſæ, de Monaſterio S. Mariæ, & privilegio ejus, ep.11.

V

Venantio Epiſc. Patricio, de perſona Urbici Abbatis, ep.14.
Vitali Defenſori, de Conſiliariis excommunicatis Januarij Epiſc. ep.51.
Eidem, de Xenodochio neglecto, & Eccleſiis vacantibus, ep.57.

LIB. XII.

A

Nthemio Subdiacono, de malis, quæ patiebatur Romana Civitas, ep.28.
Alcyſono Epiſc. Corcyræ, de Caſſiopi Caſtro injuſtè pervaſo, ep.2.
Eidem, de corpore S. Donati in Caſſiopi Caſtro, epiſt.8.
Aſclepiodoto Patricio, Patrimonium Eccleſiæ commendat, ep.17.
Auguſtino Epiſc. Anglorum, de uſu pallij, & Eboracenſi Eccleſia, ep.15.
Auguſtini Canthuarienſis Angliæ Archiepiſc. ad Beatiſſimum Gregorium Papam interrogationes undecim.

B

Bacandæ, & Agnello Epiſc. de Synagoga Judæorum, ep.18.
Bonifacio Diacono Conſtantinopol. de pervaſione Caſtri Caſſiopi, epiſt.3.

C

Conductoribus maſſarum per Galliam, quòd eos Arigio Patricio commendavit, epiſt.12.
Cypriano Diacono, de perſequendis maleficijs, epiſt.13.

D

Decreta S. Gregorij, tempore Mauricij, Tiberij, Theodoſij Auguſtorum.
Deſiderio Epiſc. Galliæ, de milite, qui ancillam Dei de Monaſterio rapuit, epiſt.5.

E

Epiſcopis omnibus, de Rainoldo Abbate S. Medardi Monaſterij Sueſſionenſis, & de privilegio ejuſdem, epiſt.32.
Epiſcopis omnibus Neapol. de obedientia Conſtantio exhibendâ, epiſt.24.

F

Felici Epiſcopo Siciliæ, de tribus Capitulis, & de Epiſc. non detrahendis, ep.31.
Felici Subdiacono, de redditibus Eccleſiæ S. Pauli conceſſis, ep.9.
Felici Epiſcopo Meſſan. de conſtruenda Eccleſiâ, epiſt.10.

H

Honorato Diacono, de Venantio honorando; epiſt.27.

I

Joan. Epiſc. de Eccleſia S. Mariæ conſecrandâ, epiſt.4.
Eidem, de eligendo Epiſcopo Anconitanæ Eccleſiæ, ep.6.
Joan. Abbati de Monte Syna, petit pro ſe orare, epiſt.16.
Juliano Scriboni, de Maximi inquiſitione, epiſt.11.
Juvino Epiſcopo Cathan. de ſocietate legendi, epiſt.25.

M

Mariniano Epiſc. Raven. de Fortunato Abbate injuſtè depoſito, ep.1.
Mauricio, & Vitaliano magiſtris militum, de Arnulpho, ep.22.
Eiſdem, de fide Suanenſium, ep.23.
Maximiano Epiſc. de Euſebio Abbate refovendo, epiſt.26.

P

Petro Subdiacono Siciliæ, de diverſis cauſis, epiſt.30.

R

Romano Defenſori, de neceſſitatibus Annonæ in Urbe, ep.29.

S

Sabino Subdiacono, de horto Feliciani Monaſterio ancillarum tradendo, ep.19.
Stephano Chartulario, de Monachis fugitivis reſtituendis, ep.20.

T

Theodolindæ Reginæ, de ſcriptis Secundini, epiſt.7.

V

Veloci magiſtro militum, de perſecutione Arnulphi, ep.21.

Finis Epiſtolarum.

Hoc loco animadvertendum eſt, ordinem Epiſt. Edit. Vat. interdùm huic non reſpondere.

SANCTI GREGORII

Regulæ Scripturales.

1. OMne, quod dicitur in Sacris Literis, quadripartitâ poteſt qualitate diſtingui. Aùt enim mala malè, aùt bona benè, aùt mala benè, aùt bona malè dicuntur.

Malum malè dicitur, ut: Benedic Deo, & morere; *res enim perverſa ſuadetur. Malum benè dicitur, ut*: Fœminæ eorum immutaverunt naturalem uſum in eum, qui eſt contrà naturam, *inhoneſta enim, & execranda honeſtè narrantur, ut reprobentur. Bonum benè, ut*: Pœnitentiam agite; appropinquabit enim Regnum Dei; *nàm recta rectè prædicantur. Bonum malè, ut*: Tu ſis Diſcipulus ejus; *nàm rectum hoc loco non rectè dicitur cæco à Judæis, ſed*

Job 2.
Rom.
Matth.3.
Joan.9.

Digitized by Google

ſed ſtudio maledictionis, ſicût etiàm per Caipham dicitur bonum, ſed non benè hunc in modum: Joan. 11, & 18. Expedit unum mori pro populo, ut non tota gens pereat; *nàm crudelitatem necis appetiit, dùm gratiam Redemptionis prophetavit. Ex lib.23. Moral. cap.3. tom.2.*

2. Corporalium rerum modò Deus loquitur, ut ad excellentiam Divinarum rerum per corporalia homines attollat.

Incorporali Deo corporalia interdùm tribuuntur in Scriptura Sacra, ut naturæ humanæ ſenſus ad fidei ſcientiam erudiatur, & per noſtrorum corporum membra operationes Dei nobis innoteſcant: Hinc per manum, operatio; per oculum, univerſitatis cognitio; per cor, voluntas; per ſcapulas, tolerantia, *ſignificantur*. Per uterum, *ex quo Deus incorporeus* Filium ſuum ſe genuiſſe *dixit*; *Generatio æterna non ex nihilo, ſed ex ſe eſſe dignoſcitur*. Per pupillam oculi, & per alas, protectio deſignatur. *Dei memoria nec oblivione rumpitur, nec recordatione ſarcitur. Dicitur tamèn* Deus oblivîſci noſtri, cum aliqua deſerit noſtra, & prætermittit; recordari verò, cùm viſitat, quæ vult, *longum poſt tempus, à mentibus humanis ſimilitudines trahens. Ex Homil.11.in Evang.Matth.13. Et lib.32. Moral. cap.4. & 5.*

3. Mos Sacri eloquii eſt, ut à plurali numero ad ſingularem ſubitò tranſeat.

Hujus regulæ exemplum deſumi poteſt ex Job, ubi Heliu cùm dixiſſet: Clamabunt, & ejulabunt, *poſteà ſubdit*: Non dixit, ubi eſt Deus, qui fecit me, &c.. *Ex lib.26. Moral. cap.10.*

4. Conſuevit Scriptura aliquandò totum pro parte, aut partem pro toto ponere.

Hujus regulæ exempla ſunt multa; Gregorius tamèn ponit illud Joannis: Tulerunt Dominum meum, *cùm corpus tantùm ibi intelligatur. Et illud Geneſis*: Intravit Jacob in Ægyptum cum animabus ſeptuaginta. *Hoc enim loco fit mentio de animabus tantùm, cùm etiam corpora intelligantur. Ex lib.3. Moral. cap.9.*

5. Mos Sacri eloquii eſt, ut res ſemèl dicta pro confirmatione replicetur.

Hujus Regulæ exemplum eſt illud Job: Uſquè huc venies, & non procedes ampliùs, & hic confringes tumentes fluctus tuos. *In multis hiſce verbis quaſi per exaggerationem, & amplificationem oſtenditur, mari terminum poſitum*, nè tranſiret fines ſuos. *Ex lib.28. Moral. cap.16.*

6. Intellectus Sacri eloquii intèr Textum, & myſterium tantâ eſt liberatione penſandus, ut utriuſque pars lance moderatâ, hunc nequè nimiæ diſcuſſionis pondus deprimat, nequè rurſùs torpor incuriæ vacuum relinquat.

Exemplum hujus rei ampliſſimum eſt illud, quod in Geneſi legitur de Jacob, qui virgas populeas virides, & amygdalinas, & ex platanis decorticavit, & poſuit in canalibus antè gregum oculos, *Id quod de Scripturâ Sacrâ exponi poteſt, cujus interdùm cortex ex parte detrahitur, & ex parte relinquitur. Ex lib. 21. Moral, cap.1.*

7. Sacra eloquia in exordiis narrationum qualitates exprimunt, terminoſque cauſarum, 2. Moral. cap.2.

8. Aliquandò res geſta in facto culpa eſt; in ſcripto autèm prophetia virtutis, aut è contrario in Sacris Literis, 3. Moral. cap.21.

9. Sacra Scriptura plerumque de virtutibus, & vitiis ſic agit, ut, dum loquendo aliud inſinuat, aliud tacendo innoteſcat, 1. Moral. cap.5. & 6.

10. Scriptura Sacra ex his, quæ tenuitèr præmittit, divina reverentèr expectanda indicat, quæ ſubjungit, 4. Moral. cap.4.

11. Sacra Scriptura in ſuperioribus ſuis partibus ſolet breviter longè poſt ſecutura perſtringere, cùm ſtudet ad alia enuncianda properare. Præfat. Moral. cap.1.

12. Scriptura Sacra omnibus reſpondet. 23. Moral. cap.17. 19.

Eloquium tale eſt, ut cunctorum quæſtionibus ſatisfaciat, ſingulorum cordibus, vocibus privatis, non reſpondens.

13. Mos eſt Divinarum Literarum, ut, cùm aliquid narrant, interpoſitâ alterius cauſæ ſententiâ, ad ſuperiora protinùs redeant. 5. Moral. cap.29.

14. Divina eloquia tantò quiſque altiùs intelligit, quantò altiùs in eis intendit. Homil.7. in Ezechiel.

15. Mos eſt Sacri eloquii, ut ipſi, qui ſcribunt, ſic de ſe in illo quaſi de aliis loquantur. Præfat. in Job cap.2.

Moyſes de ſe ait: Erat Moyſes mitiſſimus. *Joannes de ſe*: Hic eſt Diſcipulus ille. *Lucas itèm de ſe ait*: Cleophas, & alius. 1. *Lucas, Num.22., Joan.19., Luc.24.*

16. Scripturæ Sacræ liber intùs ſcriptus eſt per allegoriam, forìs per hiſtoriam. Homil.9. in Ezechiel.

17. Deus in Sacrâ Scripturâ aliquandò nuncupativè, aliquandò eſſentialitèr dicitur. Homil.8. in Ezechiel.

Nuncupativè: Diis non detrahes. 1. *Sacerdotibus*: Conſtitui te Deum Pharaonis. 1. *Judicum*: Deus ſtetit in Synagoga Deorum. *Eſſentialitèr*: Deus Abraham, &c. *Gen.6., Exod.22., Pſal.81., Exod.3.*

18. Sententia cum ſinè addito dicitur in Sacris Literis, ſempèr bona intelligitur. 25. Moral. cap.2.

19. Prophetæ dum conſuluntur, ex magno uſu prophetandi quædam ex ſuo ſpiritu proferunt, & ſe hæc ex prophetiæ ſpiritu dicere ſuſpicantur. Homil.1. in Ezech.

20. Prophetæ veri à falſis differunt, quià veri ſiquid de ſuo ſpiritu dicunt, per ſpiritum edocti, citiùs illud corrigunt; falſi autèm & falſa denunciant, & in ſua falſitate perdurant. Homil.1. in Ezech.

21. Intèr cætera prophetiæ miracula, hoc quoque mirandum habent libri Prophetarum, quòd ſicùt in eis verbis res, ità nonnunquàm verba rebus exponuntur, ut eorum non ſolùm dicta, ſed etiam res geſtæ prophetia ſit. 22. Moral. cap.21., & Homil.11. in Ezech.

22. Conſuetudo prophetiæ eſt nùnc iſta, nùnc illa conſpicere, & ab aliis in aliud ſubitò

Digitized by Google

ſubitò verba derivare. Homil. 7. in Ezechiel.

Exempla multa ſunt, & ferè innumera, ideò ſunt ſilentio prætermittenda, & unum tantùm adducam, quod eſt illud Pſalmi ſeptimi: Deus Judex juſtus, &c., *deindè ait*: Niſi convertimini. *Ubi Propheta narrat Dei juſtitiam, & ſtatim intulit culpam peccatorum.*

23. Prophetiæ tempora tria ſunt, ſcilicèt præſens, præteritum, & futurum. Quoniàm præſens, & præteritum prophetiæ etymologiam perdunt. Ipſa autèm tempora ſibi invicem concinunt ad probationem. Homil. 1. in Ezech.

Exemplum de præterito eſt: In principio creavit Deus Cælum, & Terram; *cætera patent.*

24. Spiritus prophetiæ nec ſempèr, nec eodem modo Prophetæ animum tangit. Homil. 1. in Ezech.

Ex præſenti, prophetiæ Spiritus prophetantis animum tangit, non de futuro; interdùm ex futuro non de præſenti; aliquandò verò ex futuro, & præſenti; aliquandò ex futuro, præterito, & præſenti, ità dicendum eſt de proximo, & longinquo, & è converſo. Exempla in Scripturâ Sacrâ non deſiderantur; quæ brevitatis causâ prætermittuntur.

25. Scriptura Sacra cùm dubitativè loquitur, non ſecundùm viſionem Prophetæ, cui certum eſt, loquitur, ſed ſecundùm ipſos, qui monentur. Homil. in Ezech.

Exemplum eſt de eo, quod dicitur in Ezechiele: Si fortè vel ipſi audiant; & ſi fortè quieſcant. *Conſtat enim, Deum Omnipotentem omnia ſcire. Loquitur tamèn Deus interdùm ambigentis affectu, ut liberum hominis arbitrium demonſtret, nè præſcientia futurorum mali, vel boni immutabile faciat, quod Deus futurum noverit. Non enìm quià ille ventura cognoſcit, neceſſe eſt nos facere, quod ille præſcivit; ſed quod nos propriâ voluntate ſumus facturi, ille, ut Deus, novit futurum.*

GREGORIUS, ut Sigebertus teſtatur, fuit natione Romanus, ex Prætore Urbanò Monachus, Hilarione, ac Maximiano Magiſtris, & Abbas ſeptimus, Romanæ Eccleſiæ Levita, Apochriſiarius, Papa Romanæ Eccleſiæ; exque Frangipanorum Familiâ vetuſtiſſimâ, Landino teſte, ortus fuit, ex Patre Gordiano, viro Senatorio, ut Philippus Bergomenſis in ſuo Supplementi Supplemento Chronicorum teſtatur; & quià, ut idem Philippus ait; *Neminem ad ea uſquè tempora ſuis ex Prædeceſſoribus nec ſuperiorem, nec parem habuit, vel ſanctitate vitæ, vel diligentiâ in rebus agendis, vel doctrinâ, & ſcriptis, meritò terreſtris Angelus vocari promeruit.* Beatus itèm Iſidorus hoc idem teſtatur, dicens: *Gregorius compunctione timoris Dei plenus, & humilitate ſummus, tantùmque per gratiam Sancti Spiritus, ſcientiæ lumine præditus, ut non modò illi præſentium temporum quiſquam Doctorum, ſed nec in præteritis quidèm illi par fuerit unquàm.* Nec mirùm, cùm non deſint, qui ad aures ejuſdem Gregorii ſcribentis Spiritum Sanctum in columbæ ſpecie non ſemèl viſum fuiſſe dicant. Hinc Divus Honorius de Scriptoribus Eccleſiaſticis, ait: *Gregorius, organum Sancti Spiritus, incomparabilis omnibus ſuis Prædeceſſoribus, multa præ Sole præclara, ac præ obrizo auro pretioſa conſcripſit.* Hildephonſus autèm dixit, *Gregorium viciſſe ſanctitate Antonium, eloquentiâ Cyprianum, ſapientiâ Auguſtinum.* Omnia ejus ſcripta miram redolent humilitatem, pietatem, ac doctrinam, ſed libri Moralium omnia alia antecellit; de quibus Beatus Iſidorus ait: *Librum B. Job Gregorius myſtico, ac morali ſenſu diſſeruit, totamque prophetiæ hujus hiſtoriam in triginta quinque voluminibus largo eloquentiæ fonte explicuit; in quibus quidèm quanta myſteria Sacramentorum aperiantur, quantaque ſint in amorem vitæ æternæ morum præcepta, vel quanta clareant ornamenta verborum, nemò ſapiens explicare valebit, etiamſi omnes artus ejus vertantur in linguas.* Hæc Beatus Iſidorus. Quę de rebus ſacris conſcripſit ſunt ſtylo ſanè non ſpernendo; cætera verò, velùt ſunt Epiſtolę, libris 13. comprehenſæ, juxtà annorum numerum, quo in Pontificatu vixit, Summis Pontificibus, Epiſcopis omnibus, cunctiſque Eccleſiaſticis viris valdè neceſſariæ, habent nonnullas voces barbaras, & locutiones interdùm non ſatis elegantes, ut ad illam ætatem, in qua barbaries ob dominium Barbarorum vigebat, qui non ſolùm latinam linguam, ſed Italiam ipſam deturparant, ac devaſtarant, ſeſe accommodaret. Uti etiam ſolebat nonnunquàm vocibus modò græcis, modò à græcâ linguâ parùm detortis, ut ætas illa ferebat, in qua Summi Pontifices è Græcia oriundi, ut plurimùm tùnc temporis creabantur, multique Græci in Italia degebant. Hic ſuperbiam Joannis Patriarchæ Conſtantinopolitani nomen *Univerſalis* affectantis, ſibique tribuentis, depreſſit; multas ad bonam frugem, vitæ ſanctitatis exemplo revocavit. Quatuor Conciliis, Nicęno primo, Conſtantinopolit. 1., Epheſino, & Chalcedonenſi tanquàm quatuor Evangeliis honorem præſtandum decrevit. A Benedicto Pontifice Maximo Diaconus Cardinalis creatus eſt; & poſt Pelagium ſummo omnium conſenſu in ſpelunca deprehenſus, Pontifex Summus electus fuit, & primus ſe *Servum Servorum Dei* nominavit, & ſcripſit, ut videre eſt ſupèr Prooemium lib. 6. Decret.. Vixit in Pontificatu annos tredecim, menſes ſex, dies decem. Floruit, Mauritio Auguſto imperante; Obiitque in Chriſto, exordio Phocę Romani Principis, Anno Domini DCV.

B. THO-

B. THOMÆ AQUINATIS
OPERA OMNIA

Pii V. Pontificis Maximi juſſu, & induſtriâ Fratris Vincentii Juſtiniani Ord. Prædicatorum, Generalis Magiſtri, deindè Cardinalis, illuſtrata, & Romę excuſa MDLXXI, Tomis 18. diſtincta.

A

*ANimæ Comment. tom.*3.

C

*Canticum Canticorum Comment. illuſtratum, tom.*13.
*Catena aurea in quatuor Evangelia, tom.*15.
*Concordantiæ dictorum, tom.*18.
*Concluſiones Doctoris, tom.*18.
*Cauſarum libri, Comment. illuſtrati, tom.*4.
*De Cęlo, & Mundo, tom.*2.

D

*Davidis prima quinquageſima, tom.*13.

E

*Ens, & eſſentia, tom.*4.
*Epiſtolæ Pauli, & Sermones, tom.*16.
*Ethnicorum Commentarij, tom.*5.

G

*Generationis, & corruptionis Comment. tom.*2.
*Contrà Gentes ſumma cum Comment. M. Franciſci Ferrarienſis, tom.*9.

H

*Hieremias Commentarijs illuſtratus, tom.*13.

I

*Joannis Evangelium Commentar. illuſtratum, tom.*14.
*Iſaias Commentarijs illuſtratus, tom.*13.

M

Matthæi Evangelium Commentar. illuſtratum, tom. 14.
Metaphyſicæ libri 12. *tom.*4.
*Meteororum libri quatuor, tom.*3.

O

*Opuſcula omnia, tom.*17.

P

*Parva naturalia Comment. illuſtr. tom.*3.
*Periherminias expoſitio, tom.*1.
*Politicorum expoſitio, tom.*5.
*Poſteriorum expoſitio, tom.*1.
*Phyſicorum expoſitio, tom.*2.

Q

*Quæſtiones diſputatæ, & quolibetales, vel Placitorum, tom.*8.

S

*Scriptum ſecundum in quatuor libros Sententiarum, tom.*12.
*Sententiarum libri Magiſtri Petri Lombardi Comment. illuſtrati, tom.*6., 7., & 8.
*Summa contrà Gentes, tom.*9.
*Summæ prima pars cum expoſitione in librum Dioniſij de Divinis nominibus, tom.*10.
*Summæ prima pars ſecundæ, & ſecundæ ſecunda, tom.*11.
*Summæ pars tertia, tom.*12.

T

*Tabula aurea in omnia opera ex Magiſtro Petro de Bergomo Ordinis Prædicatorum, tom.*18.

V

*Vita Beati Thomæ ex varijs Auctoribus collecta, tom.*1.

HIc habuit Præceptorem in Philoſophiâ, ac Theologiâ Albertum Magnum, & 25. annos natus, *Magiſter* appellatur; & ob ingentem rerum molem, varietatem, & facilitatem in ſcribendo, & in rebus difficillimis explicandis, *Angelici Doctoris* nomen jure fuit adeptus; & Neapoli, cùm ad imaginem Crucifixi, qui nunc in Eccleſia Sancti Dominici maximâ devotione viſitur, vehementiùs oraret, hanc vocem audivit: *Benè ſcripſiſti de me Thoma; quam ergò mercedem accipies?* Cui ille: *Non aliam Domine niſi teipſum*. Neapoli in Cęnobio ejuſdem, Commentarius in Dionyſ. Areopag. ipſius Sancti Thomæ manu exaratus aſſervatur, & Cubiculum dicti Sancti adhùc uſquè conſpicitur; quod in Oratorium converſum eſt; Obiit quinquagenarius Anno Domini 1274. in Monaſterio, ſeù Abbatiâ Foſſæ novæ Terracinæ, dum iret ad Concilium Lugdunenſe magnum, eò à Gregorio X. miſſus, ubi ægrotans, Cantica Canticorum explanavit. A Joanne XXII. 1323. in Sanctorum numerum relatus eſt; & à Pio V. Pontifice Max. intèr Doctores Eccleſię adeſcriptus fuit. Hinc eum hoc in loco appoſuimus, ordinem temporum haudquaquàm obſervantes.

SANCTI BONAVENTURÆ

Opera omnia ordine alphabetico, Tomis octo diſtincta.

Sixti V. juſſu in unum corpus collecta, citationibus innumeris, multiſque alijs rebus illuſtrata; multis codicibus hinc indè conquiſitis, qui anteà non fuerunt impreſſi;

Omnia deniquè ab infinitis mendis expurgata, in Typographia Vaticana incredibili labore, immenſiſque expenſis in lucem edita.

A

*ALphabetum boni Monachi, tom.*7. *par.*4.
*Amatorium, tom.*7. *p.*3.
*Amoris incendium, tom.*7. *p.*3.
*Animæ regimen, tom.*7. *p.*3.
*Appendix, tom.*7. *p.*4.
*Apologia Evangelicæ paupertatis, tom.*7. *p.*4.
*Apologeticus in eos, qui Ordini Minorum adverſantur, tom.*7. *p.*4.
*Breviloquij Proœmium, tom.*6. *p.*1.
Breviloquij pars 1., 2., 3., 4., 5., 6., & 7., *tom.*6. *p.*1.

C

*Cardinales virtutes, tom.*6. *p.*1.
Centiloquij pars 1., 2., 3., & 4., *tom.*6. *p.*1.
*Collationes in Joannem, tom.*2.
*Collationes Monaſticæ, tom.*7. *p.*4.

Com-

Digitized by Google

Compaſſio B. Mariæ Virginis, tom.7. p.2.
Compendium Theologicæ veritatis, tom.7. p.4. in Append.
Contemplationis gradus, tom.6. p.2.
Confeſſionale, tom.7. p.3.
Confitendi peccata ratio, tom.7. p.3.
Corona B. Mariæ Virginis, tom.7. p.2.
Cherubin ſex alæ, tom.7. p.3.
Chriſti Jeſu Feſtivitates, tom.6. p.2.
Chriſti paupertas, tom.7. p.4.
Chriſtus, & Apoſtoli nudis pedibus inceſſerunt, tom.7. p.4.
Chriſtianæ vitæ inſtitutio, tom.7. p.3.

D

Dei eſſentia, inviſibilitas, & immenſitas, to.7. p.4.
Dięta ſalutis, tom.6. p.1.
Dona ſeptem Spiritus Sancti, tom.6. p.1.

E

Eccleſiæ illuminationes, ſeù expoſitio in Hexaemeron. tom.1.
Eccleſiaſtica Hierarchia, tom.6. p.1.
Eccleſiaſtes expoſitio, tom.1.
Elogium S. Bonaventuræ, tom.4.
Exercitiorum ſpiritualium libellus, tom.7. p.3.

F

Faſcicularius, tom.7. p.3.
Feſtivitates Chriſti Jeſu pueri.

H

Hierarchia Eccleſiaſtica, tom.6. p.1.

I

Jeremiæ lamentationum expoſitio, tom.1.
Illuminationes Eccleſiæ, tom.1.
Index in opera omnia, tom.8.
Inſtitutio vitæ Chriſtianæ, tom.7. p.3.
Joan. Evang. expoſitio poſtillaris, tom.2.
Itinera æternitatis, tom.7. p.3.
Itinerarium mentis in Deum.

L

Laudiſmus de Sancta Cruce, tom.6. p.2.
Lamentationum Jeremiæ expoſitio, tom.1.
Lignum vitæ, tom.6. p.2.
Lucæ Evangelij expoſitio, tom.2.

M

Matthæi cap.6. expoſitio, tom.2.
Meditationes vitæ Chriſti, tom.6. p.2.
Meditationum libellus, tom.6. p.2.
Memorialia viginti, tom.7. p.3.
Mentis reformatio, tom.7. p.4.
Minorum Fratres, cur prædicent, & Confeſſiones audiant, tom.7. p.4.
Miſſæ expoſitio, tom.7. p.3.

N

Novitiorum formula, & regula, tom.7. p.4.

O

Officium de Paſſione Domini, tom.6. p.2.
Opuſculum de quatuor virtutibus Cardinalibus, tom.6. p.1.
Opuſculum de ſeptem Donis Spiritus Sancti, tom.6. p.1.
Opuſculum de reſurrectione à peccato ad gratiam tom.6. par.1.
Opuſculum de tribus ternarijs peccatorum, tom.6. p.1.
Opuſculum, quod Diæta ſalutis *inſcribitur, tom.6. p.1.*

P

Peccatorum tria ternaria, tom.6. p.6.
Poſtillaris expoſitio in Evangelium Joannis, tom.2.
Præparatio Sacerdotis ad Miſſam, tom.7. p.4.
Præcepta decem Dominica. tom.7. p.3.
Principium compendioſum in libros Sententiarum tom.6. p.1.
Prologi Magiſtri Sententiarum expoſitio, tom.4.
Pſalterij expoſitio, tom.1.
Pſalterium B. Mariæ Virginis, tom. 6.; Alterum ibidem, p.2.
Pharetra liber primus de perſonarum varietate: lib.2. de vitiorum, & virtutum multiplicitate; lib.3. in quo de periculoſis agitur; lib.4. in quo de gratioſis agitur, tom.6. p.1.
Philomena Paſſionis Domini aptata per ſeptem Horas Canonicas, tom.6. p.2.

Q

Quæſtiones in primum, & ſecundum librum Sententiarum, tom.4.
Quæſtiones in tertium, & quartum librum Sententiarum, cum Indice in quatuor lib. tom.5.

R

Reductio artium ad Theologiam, tom.6. p.1.
Regulæ Franciſcanæ defenſio, tom.7. p.4.
Regulæ minora expoſitio, tom.7. p.4.
Religionis proceſſus, tom.7. p.4.
Religioſorum ſtatus triplex, tom.7. p.4.
Reſurrectio de peccato ad gratiam, tom.6. p.1.

S

Salve Regina expoſitio, tom.6. p.2.
Salutationis Angelicæ expoſitio, tom.6. p.2.
Sapientiæ expoſitio, tom.1.
Seculi contemptus, tom.7. p.4.
Sententiarum lib. 1. & 2. tom. 4., lib.3. & 4. tom.5. cum Indice in eoſdem.
Sententiæ Sententiarum quatuor libri, carmine digeſti, tom.6. p.1.
Seraphin alæ, tom.7. p.3.
Sermones de tempore, tom.3.
Sermones de Sanctis, tom.3.
Soliloquium, tom.6. p.2.
Speculum diſciplinæ, tom.7. p.4.
Speculum de laudibus B. Virginis, tom.6. p.2.
Speculum animi, tom.7. p.3.
Stimulus amoris, tom.7. p.3.

T

Ternaria tria peccatorum, tom.6. p.1.
Theologia myſtica, tom.7. p.4. in Append.
Theologia terminorum declaratio, tom.6. p.1.

V

Verba Domini in Cruce, tom.9. p.2.
Vitæ lignum, tom.6. p.2.
Vitæ Chriſtianæ inſtitutio, tom.7. p.3.
Vitæ perfectio ad ſorores, tom.7. p.4.
Virtutum gradus, tom.7. p.3.
Virtutes Cardinales, tom.6. par.1.

SANCTI BONAVENTURÆ

Opuſcula omnia.

OPuſcula Sancti Bonaventuræ in quatuor Partes, & Appendicem diſtributa ſunt. *Prima, & ſecunda Pars* tomo uno; *Tertia* verò, & *quarta* cum *Appendice*, tomo altero comprehenduntur. *Pars* itèm *prima* ea opuſcula continet, quæ magis ad Theologicam do-

doctrinam ſpectant. *Pars ſecunda* comprehendit ea, quæ ad meditationes potiſſimùm, & ad Christi Salvatoris noſtri Paſſionem, ejuſque Sanctiſſimæ Matris laudes ſolutâ oratione, & carmine idem Sanctus Bonaventura compoſuit. *Pars* verò *tertia* complectitur, quæ ad vitæ inſtitutionem, & exercitium, pro cujuſque ſtatus ratione præcipuè pertinent. *Pars* etiam *quarta* continet opuſcula, quæ ad Religioſos, ac præſertim ad Fratres Ordinis Minorum attinent. *Appendix* deniquè quorumdam opuſculorum eſt, quæ S. Bonaventuræ attribuuntur. *Index* verò *opuſculorum* juxtà novæ hujus diſtributionis ſeriem, quam in fine cujuſcumque Tomi invenies, is eſt.

PARS PRIMA.

De reductione artium ad Theologiam.
Breviloquium.
Centiloquium.
Pharetra.
Declaratio terminorum Theologiæ.
Principium compendioſum in libros Sententiarũ.
Quatuor libri Sententiarum carmine digeſti.
De quatuor virtutibus Cardinalibus.
De ſeptem Donis Spiritus Sancti.
De tribus ternariis peccatorum.
De reſurrectione à peccato ad gratiam.
Diæta ſalutis.
De Eccleſiaſticâ Hierarchiâ.

PARS SECUNDA.

Soliloquium.
De meditatione vitæ Domini N. Jeſu Chriſti.
Meditationum libellus.
De ſeptem gradibus contemplationis.
De quinque feſtivitatibus pueri Jeſu.
Officium de Paſſione Dominica.
Laudiſmus de Sancta Cruce.
Lignum vitæ.
Speculum, ſivè de laudibus B. Mariæ Virginis.
De Corona B. Mariæ Virg.
De Compaſſione ejuſdem.
Philomena Paſſioni Domini aptata per ſeptem Horas Canonicas.
De ſeptem verbis Domini in Cruce.
Pſalterium B. Mariæ Virg.
Pſalterium minus ejuſdem.
In Salutationem Angelicam.
In Salve Regina.

PARS TERTIA.

De inſtitutione vitæ Chriſtianæ.
De regimine animæ.
Speculum animi.
De decem Præceptis Dominicis.
De gradibus virtutum.
Itinerarium mentis in Deum.
De ſeptem itineribus æternitatis.
Stimulus amoris.
Parvum bonum, ſivè incendium amoris.
Amatorium.
Exercitiorum Spiritualium libellus.
Faſcicularius.
Viginti quinque memorialia.
Confeſſionale.
De ratione confitendi peccata, & puritate Conſcientiæ.
De inſtructione Sacerdotis ad ſe præparandum ad Miſſam.
De præparatione ad Miſſam.
Expoſitio Miſſæ.
De ſex alis Cherubim.
De ſex alis Seraphim.

PARS QUARTA.

De triplici ſtatu Religioſorum.
Speculum diſciplinæ, ſivè de ratione informandi Novitios.
Viginti paſſus, ſivè formula Novitiorum.
In regulam Novitiorum.
De proceſſu Religionis.
De contemptu ſeculi.
De reformatione mentis.
Alphabetum parvum boni Monachi.
De perfectione vitæ ad Sorores.
Declaratio ſuper regulam Minorum.
Quæſtiones circà eamdem regulam.
Quarè Fratres Minores prædicent, & Confeſſiones audiant.
De paupertate Chriſti.
Quòd Chriſtus, & Apoſtoli nudis pedibus inceſſerint.
Apologia Evangelicæ paupertatis.
Contrà Franciſcanæ Regulæ calumniatorem.
Apologeticus in eos, qui Ordini Minorum adverſantur.
De non frequentandis quæſtibus ad Fratres.
Collationum Monaſticarum ad Fratres libellus.
De reformandis Fratribus ad Miniſtros Provinciales.

APPENDIX.

Compendium Theologicæ veritatis.
De eſſentia, inviſibilitate, & immenſitate Dei.
De myſticâ Theologiâ.

BONAVENTURA, qui & *Joannes Bonaventura* dicitur, ab aliis *Euſtathius*, vel *Euſtachius*, necnon *Eutichius*, vocitatur, ut apud Græcos: quia hoc nomen italicè redditum, *Bonaventura* interpretatur: *Euſtathius* autèm, vel *Euſtachius* ab aliis nuncupari ſolet ob diſputationem Lugduni cum Græcis habitam, in quâ doctrinæ veritatem, ac diſciplinæ grauitatem perpetuâ conſtantiâ ſervavit. Hic in Balneo regio Hetruriæ, ſiuè Tuſciæ, quæ eſt una ex Italiæ Regionibus hodiè Florentiſſima, natus, & Religionem Seraphicam profeſſus, ejuſdem Ordinis, Fratrum ſcilicèt Minorum Miniſter Generalis fuit: deindè S. R. E. Cardinalis, Epiſcopus Albanenſis, Alexandri Alenſis Auditor, ac diſcipulus extitit. Hinc divinis Scripturis eruditiſſimus, & ſeculari Philoſophiâ inſignitèr doctus, ingenio ſubtilis, & ſermone, doctrinâque clarus, Theologicæ Scholæ præfuit. Vitæ ſanctitate perſpicuus, & morum ſuavi-

Digitized by Google

ſuavitate, familiarique conſuetudine, ità charus, & amabilis, ut Præceptor ejus Alexander, homo Anglus, ipſius Bonaventuræ ingenium, dotem naturæ, & vitæ puritatem contemplans, hunc in modum dicere ſolebat: *In Fratre Bonaventura Adam peccaſſe non videtur*: & S. Thomas eum viventem *Sanctum nuncupavit*.

Quod ad ejuſdem doctrinam pertinet, profundus eſt, non verboſus: ſubtilis, non curioſus: diſertus, non vanus: flammantia, non inflantia verba proferens: undè & ſecuriùs legitur, faciliùs ab amante intelligitur, utilius frequentatur, dulciùs, & fructuoſiùs retinetur. Multi doctrinam proferunt, devotionem prædicant multi: paucì ſcribendo libros, docuerunt utramque: Bonaventura autèm, & multos ſuperavit, & paucos, dum eius doctrina devotionem, devotio inſtruit doctrinam. Si ergò, & doctus vis eſſe, & devotus, ejus doctrinam diligentèr attende. Hæc ex Trithemio. Quàmvis autem omnia ejus ſcripta ſint mirâ doctrinâ, & utilitate, inenarrabilique devotione chriſtianâ, ſanctoque ardore ſint refertiſſima, in opuſculis tamen, quæ duobus Tomis diſtincta ſunt, hæc omnia non ſolùm apertiſſimè; & copioſiſſimè cernuntur, ſed tota Sacroſancta Scriptura, necnon Gregorii Magni, Ambroſii, Auguſtini, Hieronymi, Cypriani, Chryſoſtomi, Iſidori, Anſelmi, Bernardi, Caſſiodori, aliorumque multorum doctrina, quaſi per centones inſerta eſt: ità verò ut dicas oportet, eum univerſam Scripturam Sacram, & ſcripta Antiquorum memoriæ mandaſſe, & in promptu habuiſſe. Nec mirum eſſe debet, quòd de Scriptura Sacra dictum eſt, cum conſtet, eum ſua manu deſcripſiſſe duo Bibliorum Sacrorum exemplaria: quorum unum Balneoregii in Cœnobio Fratrum Minorum extare dicitur, alterum verò in Bibliotheca Borrhomejana.

Tanta in omnibus ejus ſcriptis doctrina extabat, ac devotio lucebat, tantoque in Chriſtum Salvatorem noſtrum, & in ejus Sanctiſſimam Genitricem, ſemperquè Virginem Mariam, ardebat amore, verbis, & moribus patefacto, *ut Lucerna lucens, & ardens* non immeritò vocitaretur. Quam rem Guillelmus Blancus, natione Gallus, & Poeta ætate noſtrâ inſignis, perbellè in hanc verborum formam verſibus explicavit:

Quid Bonaventura eſt? Lucens, ardenſq; Lucerna:
Lucet enim reliquis, ardet & ipſe ſimul.
Lucet doctrinâ, divino exardet amore:
Ardet lux, ardor lucet, utrumque manet.
Nec potis extingui lux, nec conſumier ardor,
Nam neque lux noctem, nec timet ardor aquas.
Hanc candelabro imponis tu, SIXTE, Lucernam,
Sic abeunt tenebræ, ſic procul algor abit.

Sanctus enim Bonaventura per pictoriam artem ad vivum effictus, antè Sacratiſſimam Crucifixi Imaginem, Lucernamque lucentem, & ardentem, eidem impoſitam, actu ſcribendi pulcherrimè repræſentatur.

Hoc loco Doctorem hunc apponere viſum eſt, temporum ordine non ſervato, cum intèr Sacros R.E. Doctores à Sixto V. Pont. Max. fuerit adnumeratus. Floruit Anno Domini MCCLXXXIII.

IRENÆI LUGDUNENSIS EPISCOPI

Opera ordine Alphabetico digeſta.

A

Apoſtolicę prædicationis liber ad Marcianum fratrem.

D

Dei Monarchiæ lib. ſive quòd Deus non ſit conditor malorum ad Florinum.

Diſciplinæ liber.

E

Epiſtolæ ad Victorem Pont. Max. de Paſchate celebrando.

F

Florino Epiſcopo ab Eccleſia prolapſo ſcripſit.

G

Gentes contra Gentes volumen breve.

H

Hæreſes Libris quinque confutavit.

O

Ogd. de Ogdoade egregium documentum.

P

Prædicationis Apoſtolicæ liber ad Marcinianum fratrem.

S

Schiſm. de Schiſmate lib. ad Blaſtum.

T

Tractatuum variorum liber.

Valentini præcipuè hæreſeon, & ſimilium, impias, ac portentoſas opiniones mirè detegit, & confutat, opere ſanè eruditiſſimo, & egregio, quinque libris digeſtos, in cujus fine ſe Apoſtolicorum temporum vicinum fuiſſe innuit: & hunc in modum opus illud ſubſcripſit: *Adjuro te, qui tranſcribis librum iſtum, per Dominum Noſtrum Jeſum Chriſtum, & per glorioſum ejus adventum, qui judicaturus eſt vivos, & mortuos, ut conferas poſtquàm tranſcripſeris, & emendes illum ad exemplar, undè ſcripſiſti, diligentiſſimè: hanc quoquè obteſtationem ſimilitèr transferas, ut inveniſti in exemplari*. Irenæus, ut ait B. Hieronymus de Viris illuſtribus, Pothini Epiſcopi, qui Lugdunenſem in Gallia regebat Eccleſiam, Presbyter, à Martyribus ejuſdem loci ob quaſdam Eccleſiæ quæſtiones Legatus Romam miſſus, honorificas ſupèr nomine ſuo ad Eleutherum Epiſcopum Romanum perfert literas. Poſteà jàm Pothino propè nonagenario ob Chriſtum Martyrio coronato, in locum ejus ſubſtituitur. Conſtat autèm, ut idem Hieronymus teſtatur, Polycarpi, qui Joannis Apoſtoli diſcipulus fuit. Sacerdotis, & Martyris hunc fuiſſe diſcipulum. Floruit potiſſimùm ſub commodo Imperatore, qui Marco Antonino Vero in Imperium ſucceſſerat, vel circà Annum Domini CLXXV.

Q. SE-

Digitized by Google

Q. SEPTIMII FLORENTIS

Tertulliani Carthaginenſis Presbyteri Opera omnia Tomis quinque diſtincta, & Jacobi Pamelii adnotationibus illuſtrata, Pariſiis 1583.

A

AD amicum Philoſophum de Nuptiarum anguſtiis, ſe de Virginitate pag.106. tom.4.

De anima adverſus Hæreticos, Philoſophos pagin.568. tom.3.

Animæ cenſus adverſus Hermogenem pag.1109. tom.4.

Adverſus Appellatianos, qui diſputabant, an qui ſpiritum, & voluntatem, & virtutem Chriſti habuerint, ad ea opera dignum aliquid pœnitentia egerint pag.1110. tom.4.

Apologeticus adverſus Gentes prò Chriſtianis pag.24. tom.1.

Adverſus Appollonium pag.1115. tom.4.

B

De Baptiſmo adverſus Quintillam pag.459.to.3.

C

Caro Chriſti adverſus quatuor Hæreſes pag.649. tom.3.

Cenſus animæ adverſus Hermogenem pag.1109. tom.4.

Cibi Iudaici pag.1272. tom.5.

Circumciſio pag.1108. tom.4.

Circumciſio vera, & ſabbatum verum pag.1278. tom.5.

Corona militis pag.340. tom.2.

Cultus fœminarum pag.311. tom.2.

D

De Extaſi lib. ſex pag.1114. tom.4.

E

Exhortatio Caſtitatis pag.1123. tom.5.

D

De fato pag.1107. tom.4.

De fuga in perſecutione, ad Fabium pag.1158. tom.5.

G

Geneſis in cap.2. de Paradiſo in 7. cur animalia munda, & immunda in arcam fuerint introducta: in 18. de Sodomitica conflagratione pagin.1092. tom.4.

Adverſus Gnoſticos Scorpiacum pag.989. tom.3.

Græcorum operum fragmenta pag.1102.1105. 1106. tom.4.

H

Habitus muliebris pag.303. tom.2.

Adverſus Hermogenem pag.488. tom.3.

I

Jejunium adverſus Pſychicos pag.1174. tom.5.

Idololatria pag.281. tom.2.

Index Scripturarum Sacrarum pag.90. tom.1.

Index generalis in opera omnia pag.152. tom.1.

Adverſus Judæos pag.159. tom.1.

De Judicio Domini pag.1083. tom.4.

M

Adverſus Marc. lib. quinque pag.740.770.800. 834.938. tom.3.

Adverſus Marcionem lib. quinque pag.1050. to.4.

Ad Martyr. pag.223. tom.2.

Monogamia pag.1137. tom.5.

Munda, & immunda animal. pag.1107. tom.4.

N

Novatiani de Trinitate pag.1233. tom.5.

Ejuſdem de Cibis Judaicis pag.1272. tom.5.

Ejuſdem Epiſtolarum de vera Circumciſione, & vero Sabbato Notulæ pag.1278. tom.5.

O

Oratio pag.211. tom.2.

P

De Pallio pag.5. tom.1.

De Paradiſo pag.1111. tom.4.

De patientia pag.233. tom.2.

Paradoxa Tertulliani pag.4. tom.1.

Adverſus Praxean. pag.1013. tom.3.

De præſcriptionibus adverſus Hæreticos p.389. tom.3.

De pudicitia pag.1195. tom.5.

Proverbiales formulæ pag.68. tom.1.

R

Reſurrectio carnis pag.676. tom.3.

S

Ad Scapulam pag.152. tom.2.

Scripta aliquot Tertulliano falsò tributa p.1117. tom.4.

Ad Senatorem ex Chriſtiana Religione ad Idolorum ſervitutem converſum pag.1099. tom.4.

Sodoma pag.1095. tom.4.

Spectacula pag.250. tom.2.

Spes fidelium pag.1112. tom.4.

T

Teſtimonium animæ adverſus Idola p.146. tom.1.

Trinitas pag.1109. tom.4.

Novatiani de Trinitate Notulæ pag.122. tom.5.

V

Adverſus Valentinianos pag.488. tom.3.

Veſtes Aaron pag.118. tom.4.

Ad Victorem libri duo pag.322.33. tom.2.

Vita Tertulliani pag.3. tom.1.

Tomus Quintus, complectens ea, quæ in hæreſi, ſive adverſùs Eccleſiam ſcripſit, cum iis, quæ aliena ſunt.

QUàmvis omnia Tertulliani Opera fuerint ordine Alphabetico digeſta, ut ſuperiùs videre eſt, hoc tamen loco quæ adversùs Eccleſiam ſcripſit, ſimul recenſere libuit, ut quæ cavenda ſunt, ſtatim cuique ſeſe offerant.

De exhortatione caſtitatis pag.1123.

De Monogamia pag.1137.

De fuga in perſecutione ad Fabium pag.1158.

De Jejuniis adverſus Pſychicos pag.1174.

De Pudicitia pag.1195.

Novatiani de Trinitate pag.1233.

Ejuſdem de cibis Judaicis pag.1272.

Ejuſdem Epiſtolarum de vera Circumciſione, & vero Sabbato Notulæ pag.1278.

TERTULLIANUS Presbyter Carthaginenſis, Patre Centurione Proconſulati, acris, & vehementis ingenii, vixit ad decrepitam uſquè ætatem. Floruit autèm Severo Principe, & Antonino Caracalla, Anno ſalutis CC. ſecundùm alios CLX. Hunc Beatus Cyprianus appellabat *Magiſtrum*: quem tanti fecit, vt nullam diem ſine ipſius librorum

rum Lectione præteriret, vt B. Hieronymus teſtatur de Scriptoribus, dicens, *ſe vidiſſe, quendam Paulum Concordiæ in Italia Oppidi aſfirmantem, ſe eum vidiſſe; & audiſſe non ſemel dictum Cyprianum de Tertulliano talia dicentem.*

Hic doctor animam eſſe corpoream, & Deum itèm corporeum affirmavit. Nec proptèr hoc a B. P. Auguſtino lib. 10. ſupèr Geneſim cap. 25. appellatus eſt hæreticus: ſed quia tranſivit ad Cataphrygas tanquàm ſtupra contrà doctrinam Apoſtolicam Timoth. 5. damnans ſecundas nuptias lib. 1, de hær. 86. Tomo 6. Eum reſipiſſe, non legitur, quamvis Montanum, ejuſque æmulos intèr hæreticos numeraverit in libro *de Præſcriptionibus*: & miror cur Hieronymus *de Scriptoribus Eccleſiaſticis*, de hoc nil dicat: Dicit tamèn in Apologia adversùs Ruffinum: *In Tertulliano laudamus ingenium, damnamus hæreſim: In Origène miramur ſententiam ſcripturarum, & dogmatum falſitatem non recipimus.*

CYPRIANI CÆCILII

Epiſcopi Carthaginenſis opera omnia,

Jacobi Pamelii adnotationibus illuſtrata, ac tribus Tomis diſtincta.

A

Antoniano de Cornelio, & Novatiano tomo primo.

C

Caldonio Fratri accedens ejus ſententiæ tom. 1.
Cæcilio de Sacramento Dominici Calicis tom. 1.
Clero Romano de dormitione Epiſcopi Urbici to. 1.
Clero ſuo de cura pauperum; & confeſſorum tom. 1.
Clero, de Gojo Diddenſi, qui lapſis communicabat tom. 1.
Clero, & plebi Furnitanorum tom. 1.
Concilium Carthaginenſe de baptizandis hæreticis tom. 2.
Confeſſoribus ut ad unitatem redeant tom. 1.
Cornelio, quòd ordinationem Novatiani non receperit tom. 1.
Cypriani vita tom. 1.
Cypriani ſeceſſus à Clero Romano deſcriptus tom. 1.

D

Demetriano liber unus tom. 2.
Dominicæ orationis tractatus tom. 2.
Donato de gratia Dei tom. 2.

E

Eccleſiæ Catholicæ unitas tom. 2.
Eleemoſynarum, & operum liber tom. 2.
Epitetto, & plebi Aſſuritanorum de Fortunatiano quondam eorum Epiſc. tom. 1.
Epiſcopis Numidiæ, de redemptione fratrum to. 1.
Euchratio de hyſtrione tom. 1.

F

Fido de Infantibus baptizandis tom. 1.
Florentio Pupiano, de obtrectatoribus tom. 1.
Fortunato, de iis, qui per tormenta ſuperantur tom. 1.
Fortunato, de exhortatione martyrii tom. 2.

H

Hyſpaniarum Clero, & plebi, de Baſilide to. 1.

I

Januario, & cæteris Epiſcopis Numidiæ to. 1.
Idolorum vanitas tom. 2.

L

Lapſorum tractatus tom. 2.
Lapſis, qui de uſurpata pace illi ſcripſerant to. 1.
Livoris, & zeli liber tom. 2.
Lucio ab exilio reverſo tom. 1.

M

Magno de baptizandis Novatianis tom. 1.
Martyribus, & Confeſſoribus, de Mappalico tom. 1.
Maximo, & Moyſi, de eorum confeſſione tom. 1.
Mortalitatis liber tom. 2.
Moyſi, & Maximo de confeſſione eorum tom. 1.

N

Nemeſiano, & cæteribus martyribus in metallo conſtitutis tom. 1.

O

Orationis Dominicæ tractatus tom. 2.

P

Patientiæ bonum tom. 2.
Plebi de reſtripto Martyrum tom. 1.
Pompejo contrà Epiſtolam Stephani tom. 1.
Pomponio de Virginibus tom. 1.

Q

Quirino contrà Judæos libri tres tom. 2.
Quinto de baptizandis hæreticis tom. 1.

R

Rogatiano, & cæteris Confeſſoribus de obſervanda diſciplina tom. 1.
Rogatiano Juniori in carcere conſtituto tom. 1.
Rogatiano Epiſcopo de ſuperbo diacono tom. 1.

S

Stephano Papæ de Martiano Arelatenſi tom. 1.
Spectacula tom. 3.
Sciceſſo de Nunciis Romam reverſis tom. 1.

T

Thybaritanis, exhortatoria ad martyrium to. 1.

V

Virginum de diſciplina, & habitu tom. 2.
Vita Cypriani tom. 1.

Z

Zeli, & livoris liber tom. 2.

Cypriano adſcripta.

A

Ablutio pedum tom. 3.
Abuſiones ſeculi duodecim tom. 3.
Aleatorum ludus reprehenſio tom. 3.
Apoſtolorum Symboli expoſitio tom. 3.
Aſcenſio Chriſti tom. 3.

B

Baptiſmus Chriſti eſt Trinitatis manifeſtatio to. 3.

C

Carmen Sodoma tom. 3.
Carmen ad Senatorem apoſtatam tom. 3.
Chriſti nativitas tom. 3.
Chriſmatis unctio, & aliorum Sacramentorum tom. 3.
Circumciſionis ratio tom. 3.
Clericorum ſingularitas Originis tom. 3.
Cœnæ Domini inſtitutio tom. 3.
Cornelio Papæ de Cardinalibus operibus Chriſti tom. 3.

Cy-

Digitized by Google

Cypriani oratio in die paſſionis ſuæ tom.3.
D
Diſciplinæ, & pudicitiæ bonum tom.3.
Diſpoſitio Cœnæ.
F
Fortunato de duplici Martyrio tom.3.
G
Geneſis Carmen tom.3.
I
Jejunium, & Chriſti tentationes tom.3.
Jo: Baptiſtæ de revelatione capitis tom.3.
H
Hymnus de Paſcha Domini tom.3.
M
Martyrii laus ad Moyſen tom.3.
Martyrum oratio tom.3.
N
Novatiano, quòd lapſis ſpes veniæ non ſit neganda tom.3.
O
Oratio in die Paſſionis tom.3.
P
Paſſio Chriſti tom.3.
Plebi in Evangelio ſtanti, de ſpectaculis tom.3.
R
Reſurrectio Chriſti tom.3.
S
Sina, & Syon de montibus tom.3.
Spiritus Sancti miſſio tom.3.
Stellæ, Magorum, ac Innocentum nex tom.3.
V
Vigilio Celſi, de altercatione Jaſonis tom.3.

HIc ſuadente Presbytero Cæcilio, à quo & cognomentum ſortitus eſt, chriſtianus factus omnem ſubſtantiam ſuam pauperibus erogavit, & non multum poſt temporis in Presbyterum electus fuit; ac deindè Epiſcopus Carthaginenſis, Doctor quidem graviſſimus, qui abſque Tertulliani lectione nullam diem præterire permiſit. Ab Auguſtino lib.2. de Doctr. Chriſt. tom.3. appellatus fuit *Doctor ſuaviſſimus, & Martyr beatiſſimus*, & paſſus eſt ſub Valeriano, & Galieno Imperatoribus, perſecutione 8. eodem die, quo Romæ Cornelius, ſed non eodem anno. Claruit Anno ſalutis 240. Martyrio coronatur Anno Domini 259.

Ab hoc Doctore cavendum eſt, quod dixit de filiis baptizandis, eorum Parentibus invitis, necnon de rebaptizandis iis, qui ab Hæreticis ſunt baptizati, quia nunc aliter declaratum eſt. Contra Hæreticos baptiſmum iterantes, & auctoritate Cypriani ſe defendentes agit B. P. Auguſtinus in libro de Baptiſmo contra Donatiſtas Tomo 7. Concilium primum Carthaginenſe de Hæreticis rebaptizandis celebratum eſt ſub ipſo Cypriano: ſed ab Eccleſia Catholica Romana receptum non eſt.

ORIGENIS ADAMANTII

OPERA OMNIA.

A
Apologia Pamphilii martyrio, pro Origène tom.4.

C
Cantici Canticorum explanatio prima, Homiliæ 2. tom.2.
Cantici canticorum explanatio ſecunda, Homil.44 tom.2.
Contra Celſum libri octo tom.4.
E
Epiſtolæ ad Romanos libri 10. tom.3.
Exodi Homiliæ 13. tom.1.
Ezechielis Homiliæ 14. tom.2.
G
Geneſis Homiliæ 17. tom.1.
H
Homiliæ 10. in diverſa loca Teſtamenti novi to.3.
I
Jeremiæ Homiliæ 14. tom.2.
Job libri tractatus tom.2.
Joſue libri Homiliæ 26. tom.1.
Iſaia Homiliæ 9. tom.2.
Judicum libri Homiliæ 9. tom.1.
L
Levitici Homiliæ 16. tom.1.
Lucæ Homiliæ 39. tom.3.
M
Matthæi Homiliæ 36. tom.3.
N
Numerorum Homiliæ 26. tom.1.
P
Periarchon libri 4. tom.4.
Pſalmi 36. Homiliæ 5. tom.2.
Pſalmi 38. Homiliæ 2.
Pſalmi 38. Homiliæ 2. tom.2.
R
Regum Librorum Homilia una tom.1.
Ruffinum contrà depravatiorum librorum præcipuè Origènis tom.4.
T
Threnorum Origènis tractatus unus tom.4.
Vita Origènis tom.1.

O R I G E N I S

Regulæ Scripturales.

1. MOris eſt ſcripturarum imperativum modum pro optativo ponere. Homil.1. in Cant. Cant.

Exemplum eſt hujuſmodi: Sanctificetur nomen tuum, &c. *Matth.6. pro*, utinam ſanctificetur. *Et*: Oſculetur me oſculo oris ſui: *pro*, utinam oſculetur, *Cant.4. Exempla hæc de re in Scriptura Sacra ſunt in uſu frequenti.*

2. Scriptura divina ex viſibilibus, & inviſibilibus conſtat, veluti ex corpore quodam, litera ſcilicèt, quæ videtur, & anima. Per literam corporalia ſignificant divinæ literæ: per ſpiritum intellectualia, quæ ſpiritalia dicimus. Periarchon lib.4.

Exempla in Scriptura Sacra de hac regula multa ſunt: quæ brevitatis cauſâ omiſimus.

3. Scriptura Sacra pro auditorum viribus, & utilitate dimetitur quæ denunciat. Lib.4. contra Celſum.

Exemplum deſumi poteſt ex eo: Portavit te Dominus Deus tuus, ut ſolet homo geſtare parvulum filium ſuum. *Deut. 1. Et vide pro hac re tertiam regulam S.P. Auguſtini.*

4. Quæ in divinis libris ſcripta non ſunt, tractare debemus per ea, quæ ſcripta ſunt, Comment. in Matth.cap.23.

Scriptum eſt, Matth. 25, Chriſtum proptèr eſurientes, & ſitientes dixiſſe, Eſurivi, & ſitivi. *Et proptèr alios*; Nudus fui &c. *ità etiàm de injuriis, quas juſtus patietur, dicendum erit: ideſt, pone Chriſtum in eos, qui fecerunt injurias, dicentem ei*: Quando uni ex minimis iſtis feciſtis injuriam, mihi feciſtis, & me blaſphemaſtis &c.

5. Scriptura divina memoriæ eſt commendanda. In Levit.Homil.4.

6. Contraria quæ videntur eſſe in Scriptura Sacra, contraria non eſſe, debet oſtendere qui fidelitèr, & integrè ſacrorum voluminum colligit ſenſum, Lib. 3. in Epiſt. ad Rom. cap.3.

Lex in ſacris literis, ut B. Hieronymus ait ad Algas. Multiplicitèr accipitur: quæ ſi non diſtinguatur per loca ſingula, confundere poterit ſenſum legentis. Exemplum poteſt eſſe illud ad Rom.3. Scimus autèm quòd quæcumque Lex loquitur his, qui in Lege ſunt, loquitur, ut omne os obſtruatur, & ſubditus fiat omnis mundus Deo, quia ex operibus Legis non juſtificabitur omnis caro coram illo; Per legem enim cognitio peccati.

7. Scripturæ Sacræ locus quilibet ſi diligentèr excutiatur, ingentem doctrinæ materiam poteſt ſuppeditare Homil.1.in Exodum.

Hujus regulæ exempla ſunt penè innumera, quæ brevitatis cauſa omittuntur.

8. Nemo ex omnibus Sanctis invenitur diem Feſtum, vel convivium magnum egiſſe in die Natalis ſui præter Pharaonem, & Herodem. Nemo invenitur habuiſſe lætitiam in die Natalis filii, vel filiæ ſuæ. Soli peccatores ſupèr hujuſmodi nativitate lætantur. Sancti verò non ſolùm non agunt feſtivitatem in die natalis ſui, ſed & Spiritu Sancto repleti execrantur hunc diem. Homil.8. in Levit. & Hieron. in Matth.cap.14.

Exemplum de Sanctis eſt illud Hieremiæ: Maledictus dies, in quo natus ſum. *Hieremias 20. &c. Et Job*: Maledicta dies, in qua natus ſum &c.

Hujus generis maledictio reſpicit peccatum, & miſerias ex peccato ſubortas, ut Propheta David oſtendit dicens, In iniquitatibus conceptus ſum, &c. in peccatis concepit me mater mea. *Hinc Natalis dies non eſt gaudio, nèc conviviis celebrandus.*

ORIGENES habuit Patrem Leonidem, Chriſti martyrio coronatum, & Præceptorem in Doctrinis Clementem Alexandrinum: & Romę una cum Porphyrio, & Amelio condiſcipulis. Plotinum Platonicum Ammonij diſcipulum, Galieni, Taciti, & Probi temporibus audivit. In Hebraicis literis Huillum habuit: In divinis appetendis, & obſervandis, aperiendiſque nihil eo incitatius, nec vehementius: in humanis abiiciendis nihil promptius, & abſtinentiam, & vitæ paupertatem ità ſervabat (imitatus Hierophantes Athenienſium Sacerdotes, qui ſorbitione cicutæ ſe caſtrabant (quo caſti in Sacerdotio viverent) ut ſe ſpontè caſtraverit, ut ait Euſebius Hiſt. Eccl. lib. 6. cap. 6. &, ut refert Mutius, potiùs Idolis honorem dedit, quàm alterum ſibi ſpurciſſimum, ſibi ex neceſſitate ab impio quodàm propoſitum efficeret, cujus deindè rei dolorem meximum patefecit, & reipſâ præſtitit mœrorem, & pœnitentiam. Hic Doctor à S. Hieronymo duobus in locis, videlicèt in epiſt.65. tom.3. in præfatiuncula ad Damaſum, & in Homilia Cant. Cantic. & in libr. Hebr. nominum miris, & innumeris laudibus exornatus eſt: ità verò ut omnibus mortalibus anteferri poſſet, ac deberet: &, ut Ruffinus itèm in quadàm Apologia teſtatur, alter poſt Apoſtolos appellatus eſt. Hic etiàm tantò in Sanctarum Scripturarum labore ſudavit, ut eodem Ruffino teſte juſtè *Adamantii* nomèn acceperit. Scripſit tamèn multa, quæ, ut ait B. Bernardus, non ſinè circumſpectione legenda ſunt, cùm plurima ſint abundantius forſitan, quàm circumſpectius, nec jam ſobriè, quàm diſcretè, & hiperbolicè, immò nonnulla evidentiſſimè contrà fidem ſcripta, & aliqua fortaſsè deridenda, ut eſt præſertim illud *de Damnatis, ac Dæmonibus ſalvandis*. Hinc Sanctus Hieronymus in Apologia adverſus Ruffinum, cùm intèr ſe diſceptarent de Didymo, ac Origène ſic ait: *Omittamus Hæreticorum patrocinium, & præſertim cum ambo Catholicos ſe videri velint; & nulla erit intèr nos contentio. Eodèm fervore, quo Origènem antè laudavimus, nunc damnatum toto orbe damnemus; Erravimus juvenes, emendemus ſenes. Ignoſce mihi, quòd Origènis eruditionem, & ſtudium ſcripturàrum antequàm hæreſim ejus plenìus noſſem in juvenili ætate laudavi. Et ego tibi dabo veniam, quod Apologiam librorum ejus, cano ſcripſeris capite.* Hæc ipſe, & quia Hieronymus appellavit Origènem, *alterum poſt Apoſtolos, & Didymum Prophetam, & Apoſtolicum virum* deſignavit, deinde comprobavit, ut Ruffinus ei exprobrat in quadam Apologia; Hieronymus in Apologia ſua Ruffino reſpondens ait: *In Tertulliano (exempli cauſa) laudavimus ingenium, ſed damnamus hæreſim; in Origène miramur ſcientiam Scripturarum, & tamèn dogmatum non recipimus falſitatem. In Didymo verò, & memoriam prædicamus, & ſupèr Trinitate fidei puritatem; ſed in cæteris, quæ Origènes malè credidit, nos ab eo retrahimus.* Nèc ſilentio prætereundum eſt, ipſum Origènem in quadàm Epiſtola ſua ad quoſdàm charos ſuos in Alexandria ſcribentem, conquæſtum eſſe his verbis: *Nihil mirum mihi videtur, ſi adulteretur doctrina mea ab inimicis, & tali adulterio corrumpatur, quali adulterio corrupta eſt Epiſtola Pauli Apoſtoli, ut Theſſalonicenſes conturbarentur*, De Origènis adulteratis libris multi graviſſimi viri hoc ſenſerunt. Et vide Picum Mirandulanum. Origènes autèm in Scripturarum labore tàm Græcos, quàm Latinos operum ſuorum numero ſuperavit: & ſunt qui velint, Origènem ſex millia librorum conſcripſiſſe. Floruit decimo Severi pertinacis Anno, & vixit uſquè

Digitized by Google

uſquè ad Gallum, & Voluſianum, & uſquè ad LXIX. ætatis ſuæ annum; & mortuus eſt Tyri, in qua Urbe, & ſepultus eſt.

HILARII PICTAVENSIS

Aquitaniæ Epiſcopi opera omnia: Sed hæc omnia in qualibet Editione non extant.

A

AD Apram filiam ſuam epiſt. 1.
Contrà Arrianos lib. 12. de Trinitate.
Contrà Arrianos de Synodis habitis lib. 1.
Contrà Auxentium Arrianum lib. unus eleganti ſtylo.
Auxentii Epiſtola blaſphemiæ plena.

C

Cantici canticorum expoſitio: quam B. Hieronymus ſe non vidiſſe ait.
Contrà Conſtantium hæreticum lib. 1.
Ad Conſtantium Imperatorem lib. 2.
Chronicorum lib. 1.

D

Contrà Dioſcorum lib. 1.
Defenſio Catholicæ fidei.

E

Epiſtolarum ad diverſos lib. 1.
Evangelium Matthæi.

F

Fidei Catholicæ defenſio.

H

Hæreſum lib. 1.
Hymnorum lib. 1.

I

Job tractatus, ſive lib. ex Græco Origènis ad ſenſum translatus.

M

Myſteriorum lib. 1.

P

Pſalmorum Tract. 42. vel lib. 2., & in hoc imitatus eſt Origènem.
Pſalmi Beati Immaculati in via, *Tract. 22.*

S

De Synodis ad Epiſcopos Galliæ contrà Arrianos lib. 1.

T

De Sancta Trinitate contrà Arrianos lib. 12.

V

Contrà Valentem, & Urſatium lib. 1. in quo hiſtoria Ariminenſis, & Seleucienſis Synodi continetur.
Vita Hilarii.

HILARII.

Regulæ Scripturales.

1. EX verbis ſenſum ſequamur, ex ſenſu rationem, & ea ratione veritatem apprehendamus lib. 5. de Trin.

Regula hæc per ſe clara eſt: quare nihil eſt quod in ipſa immoremur.

2. Corporalium rerum nuncupationibus utitur Deus, ut ad excellentiam divinarum rerum per corporalia homines attollat lib. 6. & 12. de Trin.

Deo incorporeo tribuitur uterus, ne ex nihilo dicatur eſſe generatio Filii: ut, Ex utero genui te. *Per manum intelligitur operum efficientia: Per oculum univerſitatis cognitio: & non ſolùm ab humanis membris ſimilitudinem in ſe Deus trahit, ſed etiàm ab animalibus ratione carentibus, & ab inſenſatis: quarum rerum exempla in Scriptura Sacra paſſim leguntur.*

3. Non relictus eſt hominum eloquiis de Dei rebus alius prætèrquam Dei ſermo lib. 7. de Trin.

Si aliquis divina aliis verbis demonſtrare, quàm quibus à Deo dictum eſt, volet; aùt ipſe non intelliget, aùt legentibus non intelligendum relinquet.

4. Ex ſacris literis perperàm intellectis ortæ ſunt hæreſes: nulla tamèn eſt Scripturarum, ſed malè intelligentium culpa. Sed hoc commodi elicuit Deus, ut multa, quæ latent in Scripturis, aperta ſint hæreticis Eccleſiam exagitantibus. De Synodis adverſus Arrianos.

Photinus ex verbis illis Apoſtoli: Mediator Dei, & hominum homo Chriſtus Jeſus; *Chriſtum hominem tantùm affirmavit. Marcion ex illis verbis:* Et habitu inventus ut homo; *aſſeveravit Chriſtum habuiſſe corpus phantaſticum, & non verum corpus. Sabellius ex illa ſententia Evangelii Joannis:* Ego, & Pater unum ſumus; *affirmavit eundem eſſe Patrem, & Filium. Arriani ex iis verbis Joannis:* Pater major me eſt; *aſſeruerunt, Chriſtum eſſe inæqualem Patri. Hæc & alia deliramenta ex ſacris literis perperàm intellectis orta ſunt: ſed utilitas, & hæreſibus prætèr hæreticorum intentionem ſubſecuta eſt; quia, oblatrantibus Arrianis de Sacratiſſima Trinitate, Novatianis de Pœnitentia, & cæteris de Baptiſmo, ac de multis aliis rebus, omnia perfectiori modo tractata ſunt.*

5. Oportet nos ſpiritalem intelligentiam ſub Pſalmorum quadàm rerum geſtarum commemoratione ſectari: non tamèn juxtà Textum Hiſtoriæ Pſalmorum ordo requirendus eſt in Pſal. 119.

Pſalmi omnes non ſunt corporalitèr intelligendi: quia his corporalium negotiorum ſignificatio antefertur.

HILARIUS Pictavenſis Aquitaniæ Epiſcopus in Phrygiam relegatus, duodecim libros de Sanctiſſima Trinitate contrà Arrianos conſcripſit. Hoc opus eſt profundiſſimâ doctrina refertiſſimum, & difficilè intellectu, tùm ob locutiones conciſas, ac propoſitiones abſtruſas ſubtili arte conſcriptas, tùm etiàm ob Librariorum, ac Typographorum menda in ipſo opere, tùm ob eorundèm incuriam, tùm etiàm ob exemplarium penuriam admiſſa. Floruit Anno Dom. CCCLXXI. & mortuus eſt Pictavis, Valentiniano, & Valente regnantibus.

Digitized by Google

DIDYMI ALEXANDRINI

Opera omnia.

A

Arrianorum dogmata rejecta tom.1.

E

Epiſtolarum Canonicarum lib.7.tom.2.

I

Joannis liber unus tom.2.
Job libri tres tom.1.
Iſaiæ libri 18.tom.1.

M

Matthæi liber unus tom.3.

O

Oſeæ libri tres ad B. Hieronymum tom.1.

P

Pauli Epiſtolarum libri 14.tom.2.
Pſalterii liber unus tom.1.

S

Spiritum Sanctum miris titulis illuſtravit; quem S. Hieronymus in latinum vertit tom.1.

Z

Zachariæ libri quinque B. Hieronymi rogatu editi tom.1.

DIDYMI.

Regula Scripturalis.

IN Epiſtolarum conſcriptionibus ad Eccleſias Sancti Viri principalitèr proferunt ſervos ſe eſſe Domini noſtri Jeſu Chriſti, in Epiſt.Jac.cap.1.

DIDYMUS Alexandrinus captus à parva ætate oculis, & ob id elementorum quoquè ignarus, tantùm miraculum ſui omnibus præbuit, ut Dialecticam quoquè, & Geometriam, quæ vel maximè viſu indiget, uſquè ad perfectum didiceret. Præceptorem Gram. habuit Romæ virum Aphrum eruditiſſimum; & in eo ſe æmulum putabat, ſi ſtridorem linguæ ejus exprimeret. Floruit circà Annum Domini CCCXCV., & LXXX. ætatis ſuæ anno e vita deceſſit.

BEATI ATHANASII

Opera omnia in veteri Editione.

C

Cantici Canticorum commentaria.

I

In Eccleſiaſten commentaria.
Interrogationes nondùm impreſſæ, quæ græcè erotimata dicuntur.

L

Levitici capit. noni ſermo.
Lucæ ex Evangelio multa dilucidat.

M

Matthæi varia loca explicat.

P

Pſalmorum commentaria.

Q

Quæſtiones veteris, ac novi Teſtamenti.

S

Sermo in caput 9. Levitici.

V

Veteris, ac novi Teſtamenti quæſtiones.

Multa alia ſcripſit, quæ in veteri Editione non ſunt impreſſa. *Symbolum* itèm illud celeberrimum, *Quicumque vult ſalvus eſſe*, in Eccleſia Sancta decantari ſolitum, compoſuit.

ATHANASIUS Alexandrinæ Urbis Epiſcopus, multas Arrianorum perpeſſus inſidias, ad Conſtantem Galliarum Principem fugit. Undè reverſus cùm literis: & rurſum poſt mortem ejus fugatus, uſquè ad Joviniani Imperium latuit: à quò receptâ Eccleſiâ ſub Valente moritur circà Ann.Dom. CCCLXXIX.

BEATI ATHANASII

Archiepiſcopi Alexandriæ opera,

A Petro Nannio Alcmariano, Buſſidiani, apud Lovarien. Collegii, Latino profeſſore, in latinam linguam translata, nunc autèm in quinque Tomos diviſa.

In primo habentur.

Athanaſii contra Idola oratio, *Columna* 1.
De incarnatione Verbi Dei, ejuſquè corporali ad nos adventu, 37.*a*
Ad Epictetum Epiſcopum Corinthiorum Epiſtola contrà Hæreticos, 77.*a*
Expoſitio Fidei, 84.*b*
Liberii Romani Epiſcopi Epiſtola ad Athanaſium, 86.*c*
Athanaſii reſponſio, 87.*a*
Ad Antiochenſes Epiſtola. ibid. c.
De æterna ſubſtantia Filii, & Spiritus Sancti cùm Deo, contrà gregales Sabellii oratio 93.*a*
Oratio, qua docet unum eſſe Chriſtum, 103.*a*
Ad Adelphium Fratrem, & Confeſſorem contrà Arrianos oratio, 107.*a*
Contrà Arrianos orationes quatuor, 111.*a*
Contrà Arrianos in hoc dictum, ex Deo Deus eſt Verbum &c. 279.*a*
In hoc dictum: Omnia mihi tradita ſunt à Patre, 301.*a*
Compendium è Superioribus deſcriptum contrà eos, qui Spiritum Sanctum creaturam eſſe dicunt, 309.*c*.

In Secundo.

Athanaſii ad Imperatorem Conſtantium apolog. 315.*a*
Apologia de fuga ſua, 333.*c*
Epiſtola ad ubiquè Orthodoxos, cùm per Arrianos perſecutio fieret, 345.*c*
De ſententia Dionyſii Epiſcopi Alexandrini adverſus Arrianos, 351.*a*
Quòd Nicæna Synodus, animadverſa Euſebii calliditate, congruis, & piis verbis decreta ſua ſupèr Arriana hæreſi expoſuerit, 367.*a*
Contrà Arrianos apologia ſecunda, 391.*a*
Ad Serapionem Fratrem Epiſtola, 449.*a*

Ad

Digitized by Google

Ad omnes ubique ſolitariã vitam colentes, & in fide ſundatos, 451. a
Ad Jovinianum de fide Epiſtola, 531. b
De Synodis Arimini, & Seleutiæ celebritatis Epiſtola, 491. c
Ad Dracontium Epiſcopatum fugientem Epiſtola, 533. d
Ad Epiſcopos in Africa Epiſtola, 537. e

In Tertio.

DE Incarnatione Verbi, 547. a
De naturâ humanâ ſuſceptâ, 549. c
De Incarnatione Chriſti, 561. e
De ſalutari adventu Chriſti contrà Apollinarium, 575. c
Contrà omnes hæreſes ſermo, 587. c
Ad Maximum Philoſophum oratio, 593. c
In illud: Profecti in Pagum, qui exadverſò eſt, invenietis pullum, &c. 595. c
In paſſionem Salvatoris, 601. b
Ad Marcellinum, de interpretatione Pſalmorum, 603. a
De Virginitate, ſivè de meditatione, 619. e
Teſtimonia ex Sacra Scriptura, de naturali communione ſimilis eſſentiæ intèr Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, 629. e
Ad omnes ubique per Ægyptum, & Syriam, & Phæniciam, & Arabiam fratres, ep. 561. b
Refutatio contrà hypocriſim Meletij, 651. d
De Sanctiſſimâ Deiparâ Virgine Mariâ, 653. d
In paſſionem, & crucem Domini, 663. e
Ad Seraph. Epiſc. Tmuſeos, ep. 589. b
In illud: Quicumque dixerit verbum contrà Filium hominis, remittetur ei, 713. a
Diſputatio in Niceno Concilio contrà Arrium, 721. a
Homilia de ſemente, 721. a, 745. d
Declaratio Levitici de diverſa ejuſdem rei nomenclaturâ, 756. c

HACTENUS NANNIUS.

Quartus ab aliis converſa continet.

ATHanaſij de varijs quæſtionibus Sac. Scripturæ ad Antiochum libellus, 761. b
Tractatus de definitionibus, 794. c
Diſputatio contrà Arrium Laodiceæ habita, 804. d
Ad Monachos exhortatio, 829. a
De Paſſione imaginis Domini N. Jeſu Chriſti libellus, 835. a
Ad Marcum Papam epiſtola, 842. c
Marci reſcriptum, 843. b
Ad Serapionem, de Sancto Spiritu epiſtolæ duæ, 845. a
De unita deitate Trinitatis lib. 7. 853. a
Synopſis totius Sac. Scripturæ Novi, ac Veteris Inſtrumenti, nùnc primùm à nobis edita, 869. c

Quintus Tomus in hac editione jam recens adjectus continet.

VItam B. Athanaſij Epiſcopi Alexandrini, à diverſis Auctoribus conſcriptam, 957. a
Vitam S. Antonij Abbatis ab Athanaſio Epiſcopo Alexandrino conſcriptam, 991. b
De Sancta Trinitate dialogi quinque, 1029. b
Ad Ammun Monachum epiſtola, 1091. a
Cum duplici Indice hactenùs deſideratus.

BASILII MAGNI
OPERA OMNIA

E

EPiſtolæ nonnullæ.

H

Hexaemeron homiliæ 12.
Homiliæ 12. in Hexaemeron.
Homiliæ 28. variorum argumentorum.

L

Libri diverſarum rerum.

M

Monodia Gregorij Nazianzeni in Baſilium.
Moralia.

P

Pſalmorum homiliæ 18.

R

Regulæ fuſiùs diſputatæ, & breviores.

T

Tractatus diverſarum rerum.

BASILII MAGNI

Regulæ ſcripturales.

1. VEteris præſertim Inſtrumenti lectionem non probè intelligentes, noxam incurrunt, non Scripturæ culpâ, ſed legentis. Ad Chilonem de vitâ ſolitariâ.

Exempla multa ex Scripturâ Sacrâ deſumi poſſunt, quæ brevitatis causâ prætermittuntur. Hoc autèm credendum eſt, Scripturam Divinam ex Deo eſſe, atque admodùm fructuoſam, nihilque immundum retinere, aut præbere, niſi ei, qui putaverit eſſe impurum.

2. Literalis expoſitio maximè commendator, ubi commodè fieri poteſt. Congreſſione 9. in Hexaem.

Nec mirùm, ſi Epiphanius Salaminæ Epiſcopus Origènem carpere ſtudeat, quòd allegoricè tantùm interpretetur, ut Auctor eſt Hieronymus.

3. Scriptura Sacra ea tradit, quæ ad animarum extructionem noſtrarum, commodumque ſpectant; Ea autèm, quorum pondus ferre non valemus, ſilentio occultavit. Congreſſ. 9. in Hexaem.

BASILIUS Cæſareæ Cappadociæ, quæ priùs *Mazaca* vocabatur, Epiſcopus, moritur Gratiano imperante circà Annum Domini CCCLXXX.

GRE-

GREGORII EPISCOPI NYSENI.

Baſilii Magni fratris Opera ex Editione Baſil. 1572., ſed in Edit. Pariſ. 1573. ſunt adjecta alia quædam.

A

A Nimæ, & reſurrectionis tractatus.
Aſſumptionis Chriſti orationes duæ.

B

Baptiſmi liber unus.
Beatitudinum liber unus.

C

Cantici Canticorum explanatio.
Chriſtiana profeſſio, quid ſi velit.
Corynthiorum Epiſtolæ explanatio, ſed nondum impreſſæ.

D

Dormientium oratio.

E

Epiſtola de nominum, & Chriſtianâ profeſſione.
Evangelij dictum exponitur: Quatenùs feciſtis uni ex his minimis, mihi feciſtis.
Evangelij dictum exponitur: Tùnc etiam ipſe Filius ſubjicietur ei, qui ſubjecit ei omnia.

G

Gregorij Nyſeni vita.
Gregorius miraculorum opifex.

H

Hiſtoria ſex dierum.
Hominis opificij liber unus.

I

Infantium, qui præmaturè abripiuntur, conſideratio.

M

Moyſi vitæ liber unus.

N

Nativitatis Chriſti oratio.

O

Orationes contrà Eunomium, & aliquæ funebres, quædam verò in Sanctorum laudem.
Oratio Nativitatis Chriſti.
Orationum liber unus.

P

Paſchæ Reſurrectionis Orationes quinque.
Pſalterij Commentario.
Pſalmi ſexti expoſitio.
Pſalterij Commentaria græcè conſcripta, in Bibliotheca Vaticana aſſervantur.

S

Stephani Prothomartyris Oratio.

T

Trinitatis tractatus adversùs Judæos.
Trinitatis Sanctiſſimæ tractatus.

V

Vita Gregorij Nyſeni.

DE Gregorio Nyſeno, qui Honorio, eſt Emiſenus, hæc S. Hieronymus ait: *Gregorius Nyſenus Epiſcopus, frater Baſilij Cæſarienſis, antè paucos annos mihi, & Gregorio Nazianzeno contrà Eunomium legit libros*; qui & multa alia ſcripſiſſe, & ſcribere dicitur. Floruit circà Annum Domini CCCLXXX.

JOANNIS CHRYSOSTOMI

Archiepiſcopi Conſtantinopolitani Opera omnia.

A

A Braham, & Job comparatio, tom. 1.
Abraham de fide, & nomine ejus, tom. 1.
Adam, & de Eva homiliæ quamplurimæ, tom. 1.
Adoratorum verorum ſermo, tom. 3.
Annæ fides commendatur, tom. 3.
Antiocheno populi homiliæ 80. tom. 5.
Apoſtoli dictum expenditur; Sed & gloriamur in afflictionibus, *tom. 5.*
Apoſtolorum Acta homiliæ 55. tom. 3.
Aſcenſionis Domini ſermo, tom. 3.

C

De Cananææ muliere, homilia, tom. 2.
De Chriſti fide homilia, tom. 3.
De Chriſti fide, & de Sancto Joanne Baptiſta, tom. 3.
Commentaria in Evangelium Joannis, tom. 3.
Commentariolum in Matthæum, tom. 2.
Commentariorum in Evangelium Matthæi homil. 54. tom. 2.
Compunctionis cordis libri duo, tom. 5.
De Concubinarijs ſermo, tom. 5.
Cyriaco Epiſcopo exuli, tom. 5.

D

David ad Saulem verba expenduntur: Qui ſum ego, *tom. 1.*
Decollationis Joannis Baptiſtæ ſermo, tom. 2.
Dei natura incomprehenſibilis, tom. 5.
De divitibus, & pauperibus ſermo, tom. 2.

E

Eleemoſyna quomodò facienda, tom. 2.
Eleemoſynæ, & collationes in Sanctos ſermo, tom. 4.
Eleemoſynæ ſermo, tom. 5.
De Eliæ aſcenſione tractatus, tom. 1.
Epiſcopis, & Presbyteris ob pietatem in carcere incluſis, tom. 5.
Euchariſtiæ in Encænijs admonitorius ſermo, tom. 3.
De Eutropio Eunucho homilia, tom. 3.

F

Fato, vel de providentia ſermones 5. tom. 5.
Fœminarum Regularium de cohabitatione, tom. 5.
Fidei, & nominis Abraham tractatus, tom. 1.
Fidei, ſpei, & charitatis ſermo, tom. 4.

G

Gehenna an ſit, & ubi ſit, tom. 3.
Gentiles reprehenduntur, & vituperatores vitæ monaſticæ, tom. 5.
Adversùs Gentiles demonſtratio, quòd Chriſtus ſit Deus, tom. 5.
Goliath à Davide ſuperatus, tom. 1.

H

De Heliſæo, & de Naaman Syro, tom. 1.
Homilia pro Sancto Joanne Baptiſta, tom. 7.
Homiliæ quamplurimæ de Adam, & Eva, tom. 1.
Homilia 67. in quinquaginta cap. Gen. tom. 1.
Homiliæ in omnes Pſalmos, tom. 1.
Homilia in cap. 6. Iſaiæ: Vidi Dominum, *tom. 1.*
Homiliæ 89. in Matthæum, tom. 1.

Homi-

Digitized by Google

Homiliæ variæ ex Marco, & Luca, tom.2.
Homiliæ 87. in Evangelium Joannis, tom.3.
Homiliæ in omnes Pauli epiſtolas, tom.4.
I
De Jacob, & de Eſau, tom.1.
De Jejunio ſermones duo, tom.5.
De Jejuniis tractatus, tom.1.
Jephte conſideratio, tom.1.
De Jeremia, & de Eſaia Prophetis, tom.1.
Innocentio Epiſcopo Romæ, tom.5.
Innocentium ſermo, tom.2.
Joannis Chryſoſtomi vita, tom.1.
Ex Joannis Evangelio homilia, tom.3.
Joannis, & Pauli ſermo, tom.2.
Job patientia, & de Abraham, & Job, tom.1.
Jonæ Prophetæ conſideratio, tom.1.
Joſeph venditi, & ejus continentiæ tractatus, tom. 1.
Judæ proditionis homilia, tom.3.
De Judæis, Gentilibus, & Hæreticis ſermo, tom. 3.
Juventii, & Maximi martyrum ſermo, tom.3.
L
Lapſus primi hominis, tom.1.
De Latrone ſermo, tom.7.
De Lazaro, & divite homilię 4. tom.2.
De Lazaro reſuſcitato ſermo, tom.3.
Legis naturę, & fidei ſermo, tom.3.
M
Machabęorum ſeptem nativitas, tom.1.
Marci, & Lucæ Evangelii homilię varię, tom.2.
Martyrum ſermones duo, tom.3.
Matthęi de converſione, tom.2.
Matthęi Evangelii Commentaria, tom.1.
Miſſa Joannis Chryſoſtomi, tom.5.
De Miſericordia, & diſpenſatione ſermones, tom. 5.
N
De Naaman Syro, & de Eliſeo, tom.1.
De Nativitate homine homil. tom.1.
De Nativitate Joannis Baptiſtę ſermo, tom.2.
De Neophitis homilia, tom.5.
Novilunia obſervantes increpantur, tom.5.
O
Olympiæ feminæ illuſtri, tom.5.
P
In laudem Pauli Apoſtoli homiliæ 8. tom.3.
De charitate in ejuſdem commemoratione ſermo, tom.3.
Pauli epiſtolarum homilię 10.
Pentecoſtes ſermo, tom.7.
Philogonii Sancti oratio, tom.3.
Pænitentiæ homilię decem, tom.5.
Pręmium Sanctorum, & honores Apoſtolorum, tom. 3.
Proditoris, & myſteriorum Cœnæ ſermones 7, tom. 3.
Pſalmorum omnium homilię, tom.1.
Puerorum trium homilię, tom.1.
R
Reſurrectionis homilię novem, tom.3.
S
Sacerdotes an ſint colendi, expenditur, tom.4.
De Sacerdote libri ſex, tom.5.
Samuelis, & Annæ tractatus, tom.1.
Spectaculorum ſpectatores reprehenduntur, tom.5.
Spiritus Sancti ſermo, & de ejus adoratione, tom.3.
Sergirio Monacho de providentia Dei, tom.5.
De Suſanna tractatus, tom.1.
T
Theodoro Monacho, tom.5.
Theodoro lapſo de reparatione lapſi, tom.5.
Tractatus, ſivè homiliç de libello repudii, tom.4.
Trinitatis ſermo, tom.3.
V
Vita Joannis Chryſoſtomi, tom.1.
Vitæ præſentis brevitas, & inanitas penſatur, tom. 5.
Z
Zacchariæ locus cap.6. expenditur, tom.1.
Zacchęi ſermo, tom.2.

JOANNIS CHRYSOSTOMI

Regulæ Scripturales.

1. Scriptura Sacra non eſt multiloqua in his, quæ non ſunt multùm neceſſaria. Homil.15. in Act. Apoſtol.

Exemplum patet in cap. 7. Act. Apoſtolor. Stephanus enim cùm de vocatione Abrahæ à Domino ageret, Patris Abrahę non meminit, ſed ſolùm nos docuit, quòd videns abire filium, venit cum eo.

2. Nomina propria etiam ſola ſi recenſeantur in Scripturâ Sacrâ, non contemnantur. Homil.24. in Gen.

Id non mirum videatur; otiosè enim, vel ſinè magnâ hominum utilitate in Scripturâ Sacrâ à Spiritu Sancto inſpiratâ nihil eſſe poteſt.

3. Scriptura Sacra, ferarum nomine aliquos homines appellat proptèr affectiones inerturbantes. Homil.12. ſupèr Gen.

Exemplum eſt: Canes muti non valentes latrare. *Idque ob impudentiam, & impetum. Interdùm ob libidinem, ut Equi in feminam inſanientes. Interdùm comparantur Aſinis ob ſtupiditatem, & ruditatem*; *ut* comparatus eſt jumentis, &c. *Aliquandò Leonibus, & Pardis ob rapacitatem; aliquandò Aſpidibus, ac Serpentibus, vel Viperis ob fraudolentiam. Ità dicendum eſt in aliis rebus permultis, ut in Sacrâ Scripturâ videre eſt.*

4. In Sacris Literis nihil eſt, quod non ingentem theſaurum contineat, modò ſcrutatorem habeat. Ideò in Sacris Literis nil contèmnatur, aut obitèr prætereatur, etiàm ſi nomina recenſeantur. Hom.21. & 24. in Gen.

Exempla ſunt permulta ob rationem in Regulâ ſecundâ factam, & per alia non pauca à Joanne Chryſoſtomo ſcripta loco citato. Hom.21. & 24.

5. Divinis Literis potiùs credendum eſt, quàm Angelis de Cælo deſcendentibus, aut mortuis reſurgentibus. Gal. in cap.1.

Angeli quàmvis magni Servi ſint, ac Miniſtri; ſed univerſorum Dominus Deus Scripturam Sacram nobis dedit. Hinc Abraham Epuloni: Habent Moyſem, & Prophetas, ſi illis non crediderint, nec mortuos reſuſcitatos audituri ſunt.

6. Nihil contrarium in Sanctis Scripturis continetur. Homil.1. in Gen.

Quàm-

Digitized by Google

Quàmvis in Geneſi legatur, quòd Deus ceſſavit ab omni opere; *in Evangelio tamèn dicitur, quòd* Deus operatur uſquè modò; *Operatur enim ſempèr conſervando facta, dùm totum Mundum gubernat; & ceſſavit à novis ſpeciebus formandis. Hìnc diluitur difficultas de multorum ſpecie, quæ eſt miſta intèr Aſinos, & Equos.*

7. In Sacris Literis nihil eſt ſupervacaneum. De verbis Iſaiæ. Homil. 2.

Hoc non videtur exemplo indigere, cùm ex ſe planum videatur.

8. Mos eſt Scripturarum, & utiquè celeberrimus, uti his verbis: *In diebus illis*, non ſolùm cùm ad præteritam narrationem aliud tempus adjungitur, verùm etiàm cùm illa narrat, quæ poſt multorum annorum ſpatia contingunt. Homil. 10. in cap. 3. Matth.

Exemplum patet diligentèr intuenti cap. 24. Matthæi, quandò Chriſtus in Monte Oliveti reſidebat, & Diſcipuli accedentes ad Jeſum, de captivitate Hieruſalem, ac de ipſius adventu ſciſcitarentur.

9. Libri quidam Scripturæ Sacræ ſui Auctoris nomen habent; quidam verò non habent. Homil. 1. in Epiſt. ad Rom.

Moyſes ſuis libris nomen appoſuit. Evangelia itèm non habent nomen Scriptoris. Paulus autèm appoſuit Epiſtolis nomen ſuum, Epiſtolâ ad Hebræos exceptâ. Quod ſuo ipſe conſilio fecit; quià Hebræi cùm nomen ejus odio haberent, illud artificiosè ſuppreſſit. Prophetæ autèm nonnulli cùr nomen ſuum appoſuerint, necnon & Salomon, alij verò tacuerint, id inveſtigandum relinquitur.

10. Pauli Epiſtolæ ſanctæ quidèm ſunt omnes, ſed doctrinam auguſtiorem continent, quæ ex vinculis miſſæ ſunt. Homil. 1. in Epiſt. ad Coloſſ.

Epiſtolæ ſcriptæ in vinculis ſunt, Epiſt. ad Ephęſios, ad Philemonem, ad Timothęum, ad Philippenſes, & ad Coloſſenſes; nàm in his quaſi intèr medias hoſtium ſtrages, ac trophęa ſibi eſſe videbatur, rei bellicæ gloria præcellens.

11. Epiſtolarum Pauli ordo, & librorum Prophetarum alius eſt in Scripturâ Sacrâ, quàm temporis, quo ſcriptæ ſunt. Homil. 1. in Epiſt. ad Roman.

Epiſtola ad Galatas videtur præceſſiſſe Epiſtolam ad Romanos, ſi tempora itèm inſpicias, alius autèm ordo videtur eſſe intèr Prophetas, librorum ſerie optimè ſervatâ. Hìnc ordine intèr ſe ſunt collocati omnes libri.

12. Epiſtolæ Pauli quo tempore ſcriptæ ſint, & quæ priùs, quæ poſteriùs, noſſe multùm confert ad quæſtiones explicandas. Homil. 1. in Epiſt. ad Roman.

Exempla omnia, quæ multa ſunt, vide apud Joannem Chryſoſtomum loco citato, hoc eſt. Homil. 1. in Epiſt. ad Roman.

Hic in eloquentiæ ſtudiis Libanii Sophiſtæ; in Philoſophia Andragathii Philoſophi; & in Divinis Scripturis Diodoris Epiſcopi Tarſenſis auditor, atquè diſcipulus fuit. Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ Epiſcopus, & in decimotertio anno ſui Epiſcopatus innocens Arcadii Imperatoris operâ in exilium dejectus eſt, quià Epiſcoporum actum Chalcedonę conventum, tamquàm ad Concilium non legitimum ire noluit vocatus; deindè ab exilio populi applauſu revocatus, in exilium iterùm fuit ejectus quorumdam Epiſcoporum conſpiratione factâ; Sed Innocentii Primi decreto, habito Romæ Concilio, reſtituitur. Hic Joannes proptèr aureum eloquentiæ flumen, *Chryſoſtomus*, quaſi *os aureum*, dictus eſt. Hujus doctrina Concionatoribus Sacris perutilis eſt, & valdè accommoda; In explanatione Scripturæ Sacræ graviſſimus; ipſique Paulus Apoſtolus, quem mirificè coluit, ſcribenti, & prædicanti, multa dictaſſe videtur, & judicatur. Hujus Doctoris nonnulla dicta non ſunt extendenda, ſed piè interpretanda, & præſertim dictum ſuper illud Matthæi 12. Homil. 45. *Ecce Mater tua*; & ſupèr illud Joann. 2. Homil. 20. *Vinum non habent*; Ubi Chryſoſtomus ait; *Beatam Virginem inani gloriâ, & peccato infidelitatis affectam fuiſſe, quod debet intelligi quantùm ad id, quod ab homine poſſet æſtimari; Nàm Beata Virgo ſic fuit gratiâ plena, quòd nec mortalitèr, nec venialitèr peccare poterat*, ut optimè ſentit Doctor noſter Ægidius Rom. in 2. Senten. diſt. 24. qu. 1. art. 1., & alii Doctores. Vide ibi noſtrum Scholium.

Moritur autèm Anno à Chriſto nato 405. die 14. Septembris, & ejus Corpus in Baſilicâ Vaticanâ cuſtoditur.

GREGORII NAZIANZENI

Opera omnia duobus Tomis diſtincta, & Pariſiis impreſſa 1583.

Tomus primus hæc habet.

A

Apologeticus, in quo cauſas exponit, ob quas in Pontum fugerit, poſteaquàm Presbyter creatus fuiſſet, ac rursùm Nazianzenum redierit; in quo quæ Sacerdotis profeſſio ſit, docet; & qualem Epiſcopum eſſe oporteat, 33.

Apologeticus ad eos, qui ipſum primùm acciverant, nec venerant, poſtquàm Presbyter factus fuiſſet, 161.

Apologeticus ad Patrem ſuum Gregorium, præſente Baſilio magno, cùm Epiſcopus Saſimorum creatus eſt, 349.

E

Epiſtola 1. ad Cledonium Presbyterum, 1027. & 1028.

Epiſtola 2. ad Cledonium adversùs Apollinarium, 1027. & 1028.

M

Metaphraſis, ſeù translatio in Eccleſiaſten, 136. & 137.

O

Oratio 1. adversùs Julianum Imperatorem invectiva, 167.

Oratio 2. in eumdem Julianum invectiva, 280.

Oratio ad patrem, & Baſilium magnum poſt reditum ex fuga, 342.

Ora-

Digitized by Google

Oratio ad Gregorium Epiſcopum Nyſſenum, Baſilij magni fratrem, cùm poſtridiè illius diei, quo Epiſcopus creatus fuerat, veniſſet, 345.
Oratio ad patrem, cùm ei curam Eccleſiæ Nazianzenæ commiſiſſet, 352.
Oratio de ſuis ſermonibus ad Julianum tributorum exæquatorem, 335.
Oratio funebris in laudem Cæſarij fratris ſui, ſuperſtitibus adhùc parentibus habita, 363.
Oratio funebris in laudem ſororis ſuæ Gorgoniæ, 393.
Oratio de pace poſt reconciliationem Monachorum prima, 418.
Oratio de pace ſecunda, 428.
Oratio de pace tertia, 434.
Oratio in plagam grandinis, 442.
Oratio de pauperum amore, 454.
Oratio ad Cives Nazianzenos, gravi timore perculſos, & Præfectum iraſcentem, 481.
Oratio in laudem S. Cypriani Martyris, 487.
Oratio partìm funebris in laudem Patris ſui mortui; partìm conſolatoria ad Matrem Nonnam, habita præſente Baſilio, ad quem & principium orationis ſpectat, 496.
Oratio funebris in laudem Baſilij magni Cæſarienſis Archiepiſcopi, 545.
Oratio in laudem magni Athanaſii Archiepiſcopi Alexandrini, 583.
Oratio in laudem Machabæorum, 603.
Oratio in laudem Heronis, Philoſophi Alexandrini, ob fidem in exilium miſſi, ac poſt triennium reverſi, 611.
Oratio in Ægyptiorum adventum, 645.
Oratio ad Arrianos, ac de ſeipſo, 662.
Oratio de moderatione in diſputationibus ſervanda, & quòd non ſit cujuſvis hominis; nec cujuſvis temporis de Deo diſputare, 671., & 672.
Oratio de ſeipſo, & ad eos, qui ipſum Cathedram Conſtantinopolitanam affectare dicebant, & de populi alacritate, quam ergà eum oſtenderat, 687.
Oratio cum poſt ea, quæ à Maximo perpetrata fuerant rure in Urbem rediſſet, 693.
Oratio de dogmate, & conſtitutione Epiſcoporum, 704.
Oratio habita in electione Eulalij Doarenſium Epiſcopi, 709.
Oratio in dictum illud Evangelij: Quùm conſumaſſet Jeſus hos ſermones, &c. 19. *cap. Matth.* 711.
Oratio coràm CL. Epiſcopis habita, 720.
Oratio prima de Theologia, quæ diſputatio adversùs Eunomios eſt velùt præludium, 737.
Oratio ſecunda de Theologia, 745.
Oratio prima de Filio, quæ tertia eſt de Theologia, 764.
Oratio ſecunda de Filio, quæ quarta eſt de Theologia, 778.
Oratio de Spiritu Sancto, quæ quinta, & poſtrema eſt de Theologia, 791.
Oratio Panegyrica in Chriſti Nativitate, 805.
Oratio Panegyrica in Sancta lumina, 825.
Oratio in Sanctum Baptiſma, 845.
Oratio in Paſcha, & in tarditatem, 887.
Oratio ſecunda in Paſcha, 894.
Oratio in novam Dominicam, 950.
Oratio in Sanctam Pentecoſten. 964.
Oratio ad Evagrium Monachum de Divinitate, 988.
Oratio ad Nectarium Conſtantinopolitanum Epiſcopum, 991.
Oratio in laudem Martyrum, & adversùs Arrianos, 994.
Oratio de fide, 997.
Oratio de fide Nicænâ.

P

Prologus Ruffini in libros Sancti Gregorij Nazianzeni, 996.

S

Significatio in Ezechielem, 992.

V

Vita Sancti Patris Gregorij, cognomento Theologi, *Epiſcopi Nazianzeni à Gregorio Presbytero græcè conſcripta, in limine omnium operum*.
Vita præterea ejuſdem, carminum Jambico, ipſemet Auctore ſcripta, 2.

Tomus ſecundus hæc habet carmina.

A

ADmonitio ad ſeipſum*, 1368.
De Amicis malis, 1429.
Ad ſuam Animam, 1430.
De Anima, 1201.
De Animæ ſuæ calamitatibus, 1306.
Ad Animam, 1317.
Ad Animam ſuam, 1421.
Ad Animam ſuam, 1423.
Pro Animâ ſuâ, 1243.
De Apoſtolis duodecim, 1144.

B

De Beatitudine, & ſpiritualis vitæ reg. 1330., & 1331.
Baſilij magni epiphia, 1443.

C

De Calamitatibus ſuis, 1235.
Adversùs Carnem, 1316.
De Chriſti genealogiâ, 1144.
Chriſti miracula ſecundùm Matthæum, 1246.
Cæſaris, viri illuſtriſſimi, ac germani fratris Gregorij Nazianzeni Dialogi quatuor, 1448.
Chriſti parabolæ, & ænigmata ſecundum Matthæum, 1247.
Chriſti miracula ſecundùm Marcum, 1248.
Chriſti miracula ſecundùm Lucam, 1248.
Chriſti miracula ſecundùm Joannem, 1249.
Chriſtum invocat, & Diabolum avertit, 1316., & 1318.
Ad Chriſtum, 1366., & 1367.
Ad Chriſtum, 1369.
Ad Chriſtum.
Comparatio vitarum, 1389., & *ſeq.*
Ad Chriſtum ſupplicatio, 1421.
Ad Chriſtum lamentatio, 1421.
Ad Chriſtum alia oratio, 1422.
Ad Chriſtum, 1422.
Ad Chriſtum lamentationes duæ, 1423.
Ad Chriſtum lamentationes duæ, 1424.
Cohortatur non occultè ad piam vitam, & Chriſti dignam, 1219.

De

D

De Dei deſiderio, 1317.
Ad Diabolum in morbo, 1302.
Adverſus Diabolum, 1242.
Ad Deum, 1368.
Dialogus adverſus eos, qui frequentèr jurant, 1393.
Ad Diabolum, 1422., & 1423.
De Deſiderio, 1429.
Dialogus primus, *ibid.*
Dialogus ſecundus, 1480.
Dialogus tertius, 1489.
Dialogus quartus, 1535.
In Divitem malè moratum, 1295.
Definitiones minùs exactæ, 1369.

E

Ægypti Plagæ, 1519.
Ad Epiſcopos, 1312.
Epiſtolæ ipſius Gregorij Nazianzeni, quæ continentur à numero 1047. *uſquè ad num.* 1091.
Epiſtolæ, quæ hactenùs nunquàm editæ fuerunt; quæ continentur à numero 1093. *uſquè ad numerum* 1141.
Ærumnas ſuas luget; Chriſtum obſecrat, ut ſibi vitæ finem afferat, 1238.
Ad Epiſcopos Conſtantinopolitanos, & ad ipſam Vrbem, 1315.
Epitaphium, & epitome de vita ipſius, 1318.
Epigramma in templum Eliæ, quod χυρεῖον *appellabatur*, 1366.
Eliæ miracula, 375.
Adversùs falſos Epiſcopos, & de diverſis generibus, 1310.

F

De Filio, 1172.
De Fortunâ, & prudentiâ, 1419.

G

De Gregorij peregrè profecturi ad Chriſtum deprecatio, 1295.
De Germanis, & veris Sacræ Scripturæ libris, 1318.

H

Hymni ad Chriſtum poſt ſilentium in Paſchate, 1298.
Ad Helenium pro Monachis admonitorium, 1319.
De Humanâ naturâ, 1323.
Hymnus ad Deum, 1432.

I

Ad Julianum, 1322.
Juſjurandum B. Gregorij, 1332.
Adversùs Invidos, & primùm de ſeipſo, 1360.
Adversùs Iram, 1396., & 1397.

L

Lamentatio ad Chriſtum, 1421.
Lamentatio veſpertina ad Chriſtum, 1422.
Lamentationes diverſæ, à pag. 1423. *uſquè ad pag.* 1425.
Luctus carmine ſcriptus, 1316., & 1317.

M

Monaſticha ſecundùm ordinem alphabeti, 1447.
Adversùs Mulieres, ambitioſiùs ſeſe ornantes.
Moyſis decalogus, 1144.
Ad Monachos in Cœnobio degentes, 1319.
De Morte charorum, 1429.

N

Ad Nemeſium carmen, 1304.
Ad Nicobulum patrem Nicob. fil. nomine, 1281.
De Nicobuli filiorum nomine, 1287.
In Nobilem malè moratum, 1412.
Nicobulus pater ad filium, 1287.

O

Adversùs Opum amantes, 1404., & 1405.
Oratio ad Chriſtum, 1422.
Oratio poſtridiana, *ibid.*
Orationes ad Chriſtum in morbo, 1427.
Oratio ad Chriſtum, 1428.
Ad Olympiadem Virginem Nobilem, 1299.

P

De Patriarchis duodecim, 1144.
De Providentia, 1191.
Parabolæ ſecundùm Lucam, 1249.
Parabolæ quatuor Euangeliſtarum, 1249.
Præcepta ad Virgines, 1261.
De Providentia, 1361.
De Philoſophica paupertate, 1367.
De Pudicitia, 1420.
De Prudentiâ, & fortunâ, 1419.
Precatio matutina, 1422.
Precatio in morbo, 1424.
Pauli cujuſdam Epitaphium, 1426.
De Patientia, 1427., & 1429.
De Principijs, ſeù de Principio, 1169.

S

Ad Seipſum per interrogationem, & reſponſionem, 1241.
Seſe cohortatur, ut ad Deum, mentem convertat, 1242.
De Seipſo poſt reditum ex Vrbe Conſtantinopolitana, 1301.
De Seipſo, 1368., 1410., & 1411.
Ad Seleucum, 1363.
Sententiæ diſtichis verſibus conſtantes, 1333., & 1334.
Sententiæ diſtichis verſibus comprehenſæ, 1432.
Sententiæ aliæ, 1444.
Sermocinatio cum mundo, 1425.
Ad Siguntium Eremitam, 1427.
Supplicatio ad Chriſtum, 1421.
In Sepulchrorum effoſſores, 1373.
De Subſtantijs mente præditis, 1191.
De Spiritu Sancto, 1178.

T

De Teſtamentis, & adventu Chriſti, 1208.
Tetraſticha Beati Gregorij Nazianzeni 1336. & *ſeq.*
Tragedia, ſeù potiùs Tragicomedia, quæ Chriſtus patiens inſcribitur.

V

De Vanitate hujus vitæ, atquè incertitudine, communique omnium fine, 1239.
De Virtute, 1375., & 1376.
Vitæ finem optat. 1368.
De Vitâ humanâ, 1419.
In Vitæ exitum, 1425.
De Vitâ humanâ, 1425.
Ad Virginem, 1429.
De Virtute humanâ, 1212.
In laudem Virginitatis, 1252.

GREGORII NAZIANZENI

Regulæ Scripturales.

1. SAcra Scriptura mutis rebus loquentium perſonarum imponit. Lib.4. Theologiæ.

Hujus generis dicendi forma in Sacris Literis frequentèr legitur; & eſt figura Proſopopœja, idèſt perſonæ fictio, ut eſt illud, Iſai. 23. Erubeſce Sidon. *ait mare. Et Job.*28. Abyſſus dicit, non eſt in me. *Et*: Cæli enarrant gloriam Dei; *& id genus alia permulta; novit enim Scriptura Sacra Proſopopœjam facere.*

2. Quæ colliguntur ex Scripturis Sacris, perindè habenda ſunt, ac ſi in illis ſcripta eſſent. Lib.5. Theologiæ.

Id intelligitur, dùm in colligendo non ſit obratiocinatio, quæ plerunque parùm attentos, aut inexercitatos fallere ſolet.

3. In Scripturâ Sacrâ quædam, cùm non ſint, dicuntur tamèn; alia cùm ſint, non dicuntur; alia neque ſunt, neque dicuntur. Lib.5. Theolog.

Exempla ſunt hæc; Deus affectibus non eſt obnoxius, dicitur tamèn iraſci, dormire, ſedere, ambulare, & alia id genus non pauca. Hæc autèm dicuntur pro captu noſtro, & quantùm ad effectus, qui ſequuntur. Quædam cùm ſint, non dicuntur, quià colliguntur. Quædam ſunt, & dicuntur, ut; Deum eſſe, & eſſe miſericordem. *Quædam non ſunt, nec dicuntur, ut*; Deum eſſe malum.

4. Non omnium librorum Scripturæ Sacræ tractatio omnibus ætatibus permittitur apùd Hebræos. In Apologia.

Principium Geneſeos, Canticum Canticorum, necnon Ezechielis exordium, & finem legere non conceditur iis, qui ad ætatem Sacerdotalis miniſterii, idèſt, trigeſimum annum impleverint, ut ad perfectam ſcientiam, & myſticos intellectus plenum humanæ naturæ tempus accedat.

GRegorius primùm Saſimorum, deindè Nazianzenus Epiſcopus, vir eloquentiſſimus, præceptor Beati Hieronymi, ut ipſemet Hieronymus apertè teſtatur in lib. de Scriptoribus Eccleſ., ubi etiàm ait, *ſe, Eo Scripturas explanante, didiciſſe.* Ad triginta millia verſuum omnia opera ſua compoſuit. Poſtremò Conſtantinopolim ad eam regendam Eccleſiam cùm fuiſſet accerſitus, eam Civitatem hæreſum purgatam erroribus, ad Catholicam Fidem reduxit. Quamobrèm cùm pravorum hominum odium ſibi paraſſet, ob idque magna intèr Epiſcopos facta fuiſſet ſeditio, ſpontè abdicans ſe Epiſcopatu, illud Prophetæ dictum uſurpavit, dicens: *Si proptèr me commota eſt hæc tempeſtas, dejicite me in mare.*

Hinc Nazianzum rediens, Eulalium Nazianzenum loco ſuo conſtituit, deindè Rus ſeſe conferens, Monaſticam duxit vitam. Hic Doctor ob ſingularem Divinarum Literarum ſcientiam, *Theologi* nomen eſt conſecutus. Omnium ejuſdem Doctoris operum Compendium excuſum eſt Romæ, Anno Domini MDLIV. per Parthenium. Obiit deniquè ſub Theodoſio Principe circà Annum Domini CCCXXX.

CYRILLI

Archiepiſcopi Alexandrini Opera omnia.

A

*ADoratio, & cultus in Spiritu, & veritate, tom.*2.

Anagogæ breves de iis, qui fulſerunt antè legem, tom. 1.

Anathematiſmus, aliàs, declaratio 12. *cap. to.*2.

*Apologia ad Theodoſium, tom.*2.

Apologeticus liber ad defenſionem 12. *cap. tom.*2.

B

Breves anagogæ de iis, qui fulſerunt antè legem, tom. 1.

C

*Contrà Julianum Apoſtatam, tom.*2.

D

*Dialogus, & multa alia, tom.*2.

E

*Elenchus lib. contrà dogmata Neſtorii, tom.*2.

Epiſtola 39. *ad diverſos, tom.*2.

Evangelii Joannis libri 8. *tom.*1.

*Evoptio contrà reprehenſiones Theodoreti Epiſc. Cyri, tom.*2.

G

De Geneſi lib. 11. *tom.*1.

H

Homiliæ 10. *tom.*2., *prò diverſis ex Joanne in Evangelio lib.*8. *tom.*1.

I

*Iſaiæ libri quinque, tom.*1.

*Adverſùs Judæos liber unus, tom.*1.

*Juliani Apoſtatæ increpatio, tom.*2.

L

Levitici libri 16. *tom.*1.

N

*Neſtorii dogmata impugnata, tom.*2.

*Neſtorius ab Epheſina Synodo condemnatus, to.*2.

S

*Scholia de Incarnatione Unigeniti, tom.*2.

*Quòd Spiritus Sanctus & Deus, & ex Deo ſit ſecundùm naturam, tom.*2.

*Symboli Niceni expoſitio, tom.*2.

Synodales epiſtolæ 12. *tom.*2.

T

*Teſtamenti veteris dicta anagogicè, tom.*2.

*Theodoſio de recta fide in Chriſtum, tom.*2.

*Theſaurus, qui inſcribitur opus inſigne de conſubſtantialitate Filii, & Spiritus Sancti, cum Deo Patre adversùs Hæreticos, tom.*2.

*Trinitatis tractatus, tom.*2.

*Trinitatis Dialogorum cum Hermia lib.*7. *to.*2.

CLaruit Anno Domini CDXXX.

Digitized by Google

THEODORETI CYRI EPISCOPI

OPERA OMNIA

B

IN Baruch Commentarius, tom.1.

C

Cantici Canticorum Commentarius, tom.1.
Canticorum variorum, & precum Commentaria, tom. 1.

D

In Danielem Commentarius, tom.1.
Decretorum Divinorum epitome, tom.2.

E

Epiſtolarum Pauli Commentaria, tom.2.
Epitome Divinorum Decretorum, tom.2.
Evangelicæ veritatis libri 12. tom.2.
Ezechielis Commentarius, tom.1.

H

Hæreticorum fabularum libri 6. tom.2.
Hiſtoria Religioſa, tom.2.
Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ liber unus, tom.2.

I

Jeremiæ Commentarius, tom.1.
Judicum libri interpretatio, tom.1.

L

Lamentationum Commentarius, tom.1.

P

Paralipomenon librorum expoſitio, tom.1.
Pauli Epiſtolarum interpretatio, tom.1.
Pentateuchi Commentarius, tom.2.
Polymorphus, tom.2.
Prophetarum minorum Commentarius, tom.1.
Providentiæ Sermones decem, tom.2.
Pſalmorum Commentarius, tom.1.

R

Regum librorum Commentaria, tom.1.
Ruth libri expoſitio, tom.1.

FLoruit Anno Domini CDL.

JOANNIS DAMASCENI

OPERA OMNIA.

C

CArminum Farrago, Aldo Manutio Romano Interprete.
Cathalogus hæreſum, quæ ad illius uſquè tempora extiterunt.
Chriſtiani, & Damaſceni diſceptatio.
Chriſti ab Incarnatione uſquè ad Reſurrectionem liber tertius.
De Chriſti duabus voluntatibus, & actionibus, reliquiſque proprietatibus.
Chriſtus, quæ fecerit poſt Reſurrectionem uſquè ad univerſalem Reſurrectionem.

D

Damaſceni vita per Joannem Hieroſolymitanum Patriarcham deſcripta.
Damaſceni ſermo, quòd qui in fide migrant, Orationibus adjuventur.
Decretorum, & placitorum primæ inſtitutiones.
Dialecticæ, ſivè Logicæ liber.
Diſceptatio Chriſtiani, & Saraceni.
Divinitatis ineffabilis liber primus.

E

Epiſtola de eo, quod Eccleſia canit, Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus, & Immortalis.

G

De Geneſi, Moyſis creaturarum ei diue lib.2.

H

Hæreſum, quæ ad illius uſquè tempora extiterunt cathalogus.
Hiſtoria duorum Chriſti Martyrum Joſaphat, & Barlaam.

I

Joſaphat, & Barlaam Chriſti militum hiſtoria.

L

Libellus de duabus Chriſti naturis.
Logicæ liber.

M

Maximi de duabus Chriſti naturis libellus.

O

Orthodoxæ Fidei accurata editio quatuor libris comprehenſa.

P

Parallela.

S

Sententiarum aliquot fragmenta.

V

Vita Damaſceni.

CLaruit Anno Domini DCCXXI.

JOANNIS DAMASCENI

Regula Scripturalis.

EOrum, quæ de Deo in Sacris Literis traduntur, quædam ſunt effabilia. Et rurſus alia cognoſcibilia, alia non. Lib.1. de fide Orthox. c.2.

Effabilia ſunt: Deus eſt unus, Creator mundi, &c.; *Ineffabilia, quæ verbis explicari ſatis non queunt, ut unitas eſſentiæ cum Trinitate perſonarum: Filii generatio æterna; de Iſai. cap.*51. Generationem ejus quis enarrabit? *Cognoſcibilia ſunt: Deus eſt æternus, incorporeus. Incognoſcibilia ſunt, judicia Dei, de quibus Paulus ad Roman.* 11.: O altitudo divitiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus? Et judicia Dei abyſſus multa.

JOANNES Damaſcenus ſcripſit libellos epiſtolares ad ſuos familiares de Sacris imaginibus adorandis, doctè, ac ſapientèr demonſtrans neceſſariam Sacrarum Imaginum venerationem contrà Leonem Iſauricum Imperatorem, qui Leonem rugientem, ac rapientem agebat, dùm Sacras Imagines exurendas, ipſarumque cultores interficiendos curabat. Quarè ei falsò accuſato apùd Barbarum Damaſci Principem de Saracenorum proditione per literas effictas mentito Damaſceni nomine, abſciſſa à Principe manus, divinitùs reſtituitur, ut videre eſt in Vita Damaſceni à Joanne Hieroſolymitano conſcripta.

BEDÆ

Digitized by Google

BEDÆ VENERABILIS

Opera omnia.

A

ACtuum Apoſtolorum expoſitio, tom.5.
Anglorum gentis Eccleſiaſtica hiſtoria, tom.3.
Apocalypſis Joannis explanatio, tom.5.
Arca Noe, tom.2.
Arriani Epiſtola ad Evangelium presbyterum, tom.6.
Ariſtotelis ſententiæ, tom.2.
Arithmeticæ propoſitiones, tom.1.
Arithmeticorum librorum liber, tom.1.
Arnolfi Sancti vita, tom.3.
Aſtrolabii libellus, tom.1.
Attalæ Sanctæ vitæ, tom.3.

B

Bedæ venerabilis vita, tom.8.
Bertolfi Sancti vita, tom.3.
Boetii in librum de Trinitate Commentarius, to.8.
Bridferti de ratione unciarum commentariolus, tom.1.
Bridferti Rameſienſis in libellum digitorum commentarius, tom.6.
Burgundoforæ Sanctæ vitæ, tom.3.

C

Calculi de ratione, tom.1.
Cantici Canticorum expoſitio libri 8. tom.4.
Chriſti de ſeptem verbis oratio, tom.8.
Chronica de 6. ætatibus mundi, tom.2.
Ciceronis ſententiæ, tom.2.
Ciclus Paſchalis, tom.1.
Civitatum, & locorum nomina, quæ in Actibus Apoſtolorum leguntur, explanantur, tom.5.
Coloſſenſium Epiſtolæ expoſitio, tom.6.
Columbani Sancti vita, tom.3.
Computi libellus, tom.1.
Corinthiorum Epiſtolarum expoſitio, tom.6.
Creatio ſex dierum, tom.8.
Cunabula grammaticæ artis Donati, tom.1.
Cuthberti Sancti vita, tom.3.

D

Divinatio mortis, & vitæ, tom.2.
Deuteronomii explanatio, tom.4.
Deuteronomii quæſtiones, tom.8.
Dialogus de computo, tom.1.
Diaplaſmatis collectio, tom.8.

E

Elementorum philoſophiæ libri 4. tom.2.
Emboliſmorum de ratione computus, tom.1.
Ephemeris, ſivè computus vulgaris, tom.1.
Epheſiorum Epiſtolæ expoſitio, tom.6.
Epitome Hiſtoriæ Anglorum, tom.3.
Eſdræ, & Neemiæ Prophetæ allegorica expoſitio, lib.3 tom.4.
Euſtathii Sancti vita, tom.3.
Exceptiones, & collectanea quædam, tom.3.
Exodi explanatio, tom.4.
Exodi quæſtiones, tom.8.

F

Felicis Sancti vita, tom.3.
Fragmenta quædam in libros ſapientales, tom.7.

G

Galatarum Epiſtolæ expoſitio, tom.6.
Geneſis expoſitio, tom.4.
Geneſis quæſtiones, tom.8.

H

Hebræorum Epiſtolæ expoſitio, tom.6.
Hexaemeron, tom.4.
Hieruſalem de Urbis ſitu, tom.3.
Homiliæ æſtivales de tempore triginta tres, tom.7.
Homiliæ æſtivales de Sanctis triginta duæ, to.7.
Homiliæ hyemales de tempore quindecim, tom.7.
Homiliæ hyemales de Sanctis ſedecim, tom.7.
Homiliæ quadrageſimales viginti duæ, tom.7.
Horologii menſura, tom.1.
Hymni, tom.1.

I

Jacobi Epiſtolæ expoſitio, tom.5.
Joannis Evangeliſtæ expoſitio, tom.5.
Joannis Epiſtolarum Canonicarum expoſitio, to.5.
Joannis Chryſoſtomi Epiſtola de laudibus B. Pauli Apoſtoli, tom.6.
Joannis Novigimas Scholia, tom.3.
Job expoſitio libri tres, tom.4.
Infantium de nativitate libellus, tom.1.
Interpretatio nominum Hebraicorum, & Græcorum in Sacris Bibliis, tom.5.
Judæ Apoſtoli Epiſtola expoſitio, tom.5.
Judici libri explanatio, tom.4.
Judicum quæſtiones, tom.8.
Juſtini martyrium carmine conſcriptum, tom.3.

L

Levitici explanatio, tom.4.
Levitici quæſtiones, tom.8.
Linguæ gentium, tom.2.
Loquela per geſtum digitorum libellus, tom.1.
Lucæ Evangeliſtæ expoſitio libri 6. tom.5.
Lunæ argumenta, tom.1.

M

Marci Evangeliſtæ expoſitio libri 4. tom.5.
Martyrologium, tom.3.
Matthæi Evangeliſtæ expoſitio, lib.4. tom.5.
Meditationes Paſſionis Chriſti per ſeptem diei horas, tom.8.
Matricæ artis liber, tom.1.
Mulieris fortis libellus, tom.7.
Mundi de ſeptem miraculis libellus, tom.1.
Mundi cœleſtis, terreſtriſque conſtitutio, tom.1.
Mundi ætates, 6. tom.2.
Muſica quadrata, ſeu menſura, tom.1.
Muſica theorica, tom.1.

N

Natura rerum libellus, tom.2.
Numerorum diviſio, tom.1.
Numerorum libri explanatio, tom.4.
Numeri quæſtiones, tom.8.

O

Obitus Bedæ Venerabilis, tom.8.
Officiorum libellus, tom.7.
Orationis octo partes, tom.1.
Orthographiæ liber, tom.1.

P

Paſchalis ciclus, tom.1.
Paſchæ celebratio, ſive de vernali æquinoctio, tom.2.
Patricii Sancti vita, tom.3.
Pauli Epiſtolæ ad Romanos expoſitio, tom.6.
Peccatorum remedia, tom.8.
Petri Epiſtolarum expoſitio, tom.5.
Philemonis Epiſtolæ expoſitio, tom.6.

Digitized by Google

Philippenſium Epiſtolæ expoſitio, tom.6.
Planetarum, & cœleſtium Signorum ratio, tom.1.
Præſagia, tom.1.
Pronoſtica temporum, tom.1.
Proverbiorum liber, tom.2.
Pſalmorum commentaria, tom.8.

Q

Quæſtiones ſupèr Geneſim, tom.8.
Quæſtiones ſupèr Exodum, tom.8.
Quæſtiones ſupèr Leviticum, tom.8.
Quæſtiones ſupèr librum numeri, tom.8.
Quæſtiones ſupèr Deuteromium, tom.8.
Quæſtiones ſupèr librum Jeſu nave, tom.8.
Quæſtiones ſupèr librum Judicum, tom.8.
Quæſtiones ſupèr librum Ruth. tom.8.
Quæſtiones ſupèr quatuor libros Regum, tom.8.
Quæſtionum variarum liber, tom.8.
Quæſtiones in acta Apoſtolorum, tom.6.

R

Regum librorum expoſitio, tom.4.
Regum librorum quæſtiones, tom.8.
Retractationes in acta Apoſtolorum, tom.6.
Romanorum Epiſtola expoſitio, tom.6.
Ruth libri quæſtiones, tom.8.

S

Salomonis parabolarum expoſitio, tom.4.
Salomonis de templo liber, tom.8.
Samuelis Prophetæ allegorica expoſitio libri 4. tom.4.
De diminutione Sanguinis libellus, tom.1.
Scintillæ, ſive loci communes, tom.7.
Scripturæ Schemata, tom.1.
Sententiæ ex Ariſtotele, tom.2.
Sententiæ ex Cicerone, tom.2.
Sermo de eo, quod in Pſalmis legitur: Dominus de cœlo proſpexit &c. tom.8.
Sermones ad populum varii, tom.7.
Sphere è circulo, & polus, tom.1.
Sybillina oracula, tom.2.

T

De tabernaculo, & de vaſis, veſtitibuſque Sacerdotum, tom.4.
Temporum diviſiones, tom.2.
Temporum liber, tom.2.
Temporum ratio, tom.2.
Theſſalonicenſium Epiſtolarum expoſitio, tom.6.
Timothei Epiſtolarum expoſitio, tom.6.
Titi Epiſtolæ expoſitio, tom.6.
Tobiæ libri allegorica expoſitio, tom.4.
Tonitruorum libellus, tom.1.
Tropi Sacræ Scripturæ, tom.2.

V

Vedaſti Sancti vita, tom.3.
Vita Sancti Arnolphi, tom.3.
Vita Sanctæ Attalæ, tom.3.
Vita Sancti Bertolphi, tom.3.
Vita Sanctæ Burgundoforæ, tom.3.
Vita Sancti Columbani, tom.3.
Vita Sancti Euthelerti, tom.3.
Vita Sancti Euſtatii, tom.3.
Vita Sancti Felicis, tom.3.
Vita Sancti Patricii, tom.3.
Vita Sancti Vedaſti, tom.3.
De unciarum ratione libellus, tom.1.
Vocabulorum Pſalterii expoſitio, tom.8.
Vita Bedæ, tom.8.

HIc fuit presbyter, & Monachus, Scripturæ Sacræ interpres egregius, & præ nimia ſenectute oculi ſibi ita caligarant, ut cæcus pœnè effectus eſſet; hinc per villas, per pagos, & oppida ad Dei verbum prædicandum ſuo juſſu ducebatur, & quadam die per vallem magnis lapidibus plenam tranſiens ibi hortatu ductorum, qui eum deridebant, intèr lapides ſermonem habuit, nomine hominum alio adſtante: & cum intèr perorandum, finem ſermoni impoſuiſſet, dicens: *Per omnia ſæcula ſæculorum*; lapides dixerunt: *Amen*, *Venerabilis Pater*; & ideò *Venerabilis* appellatur.

Moritur Anno ſalut. 734. ætat. ſuæ an.62.

B E D Æ

Regula Scripturalis.

NUſquàm in tota Veteris Teſtamenti ſerie reperimus Angelos, qui tàm ſedulò Patribus apparuerunt, cum luce apparuiſſe, niſi ea nocte, qua Chriſtus natus eſt. Homil. in Evang. Paſtores loquebantur.

Id ob lucem nobis ortam, Chriſtum videlicèt Salvatorem noſtrum, qui vera lux mundi eſt, *ut ex ipſo Evangelii veritate conſtat, factum eſſe reor.*

R A B A N I

Archiepiſcopi Moguntini, Ordinis S. Benedicti, Opera.

D

D*Euteronomii libri 4.*

E

Eccleſiaſtici libri 10.
Exodi libri 4.

G

Geneſis libri 4.

I

Jeremiæ libri 18.

N

Numerorum libri 4.

T

Threnorum libri 3.

Hos libros Hieronymianis operibus inſertos, & falsò Hieronymo adſcriptos nonnulli ajunt.

RABANUS Maurus natione Germanus ex Monaſterii Fuldenſis Abbate, Moguntinenſis Archiepiſcopus, ſcripſit vltra hæc admirandum de Myſterio Sanctæ Crucis librum, & utrumque Teſtamentum, Vetus ſcilicèt, ac Novum expoſuit, & alia conſcripſit nondùm impreſſa. Floruit Ann. Dom. DCCCLV. ſub Ludovico.

RE-

Digitized by Google

REMIGII

Monachi Benedictini Epiſcopi Antiſioderenſis opera.

C

Cantici Canticorum commentarius.

E

Epiſtolarum Pauli commentarius.

M

Malachiæ expoſitio.
Matthæi commentarius.
Miſſæ Canonis expoſitio.

O

Officia divina.
Oſeæ commentarius.

P

Pauli Epiſtolarum expoſitio.
Pentateuchi expoſitio.
Prophetarum minorum expoſitio.
Pſalterii commentarius.

S

Sermones de Feſtivitatibus Sanctorum.

Z

Zachariæ expoſitio.

Claruit Anno Domini DCCCXXX.

THEOPHILACTI

Opera.

A

Abachuc commentarius.

C

Commentaria in omnes Pauli Epiſtolas, tom.1.

E

Epiſtola Pauli commentarius, tom.1.

I

Joannis commentarius, tom.2.
Jonæ expoſitiones, tom.2.

L

Lucę commentarius, tom.2.

M

Marci commentarius, tom.2.
Matthæi commentarius.

N

Naum commentarius, tom.2.

O

Oſeæ expoſitio, tom.1.

P

Pauli Epiſtolarum commentaria, tom.1.

THEOPHILACTI

Regula Scripturalis.

Revelatio pluris eſt, quàm Viſio: Hæc verò, & Divinatio differunt: nam Viſio in bonam ſumitur partem, Divinatio nunquàm. Comm.in cap.4.Micheæ.

Viſio ſpectandam rem præbet: Revelatio profundiora denudat quàm res ipſa ſit viſa. Hinc legitur in Deut. 18. Non erit augurium in Jacob, neque divinatio in Iſrael. *Viſionis nomen paſſim in Prophetis, & aliis Scripturæ Sacræ libris legimus. Divinatio namque prophetia mendax eſt.*

ANSELMI CANTUARIENSIS

Archiepiſcopi Ordinis Benedictini Opera omnia.

A

Anſelmi vita ex F. Enidero Anglo, tom.1.
Apocalypſis B. Joannis enarrationes, tom.1.

C

Cantici Canticorum enarrationes, tom.
Carmen divinum de mundi contemptu, tom.3.
Commentaria in omnes Pauli Epiſtolas, tom.2.
Conceptus Virginalis, & peccati originalis liber, tom.3.
Contrà inſipientem, tom.3.
Crucis menſuratio, tom.3.
Cur Deus homo, tom.3.

D

Diaboli caſus, tom.3.

E

Elucidarium, ſive dialogus ſummam totius Chriſtianæ religionis complectens, tom.3.
Enarrationes in Cantica Canticorum, tom.1.
Enarrationes in Evangelium Matthęi, tom.1.
Enarrationes in Apocalypſim B. Joannis, tom.2.
Epiſtolarum liber, tom.3.
Evangelia aliquot explanata, lectiones vulgò dictæ, & novitèr locupletatæ, tom.1.
Explanationes in aliquot Evangelia, tom.1.

F

Fermenti, & azimi liber, tom.3.

H

Homilia Evangelii ſecundùm Lucam, tom.3.
Hominis miſeria, tom.3.

I

Incarnatio Verbi, tom.3.
Inſipientium reprehenſio, tom.3.

L

Liberi arbitrii dialogus, tom.3.
Lucæ Evangelii Homilia, tom.3.

M

Mariæ Virginis excellentia, tom.3.
Matthæi Evangelii enarrationes, tom.3.
Meditatio Redemptionis Generis humani, tom.3.
Menſuratio Crucis, tom.3.
Monologia I. *ſolliloquium, tom.3.*
De Mundi imagine libri duo, tom.3.

P

Paſſionis Domini Dialogus, tom.3.
Pauli Epiſtolarum commentaria, tom.3.
Præſcientiæ, & prædeſtinationis concordia, & gratia etiam cum libero arbitrio, tom.3.
Pro inſipiente, tom.3.
Proſologion. I. *alloquium, tom.3.*

S

Sacramentorum diverſitas, tom.3.
Similitudinum liber, tom.3.
Speculum Evangelici Sermonis, tom.3.
Spiritus Sancti proceſſio, tom.3.
Stimulus amoris, tom.3.

V

Veritatis dialogus, tom.3.
Veſtimentorum, & membrorum Deo attributorum liber, tom.3.
Voluntatis Dei liber, tom.3.

Digitized by Google

ANſelmus Epiſcopus Cantuarienſis Eccleſiæ Angliæ Provinciæ, Lantfranci ejuſdem Eccleſiæ ex Abbate Epiſcopi diſcipulus, Floruit circà Ann. Dom. MLXXX.

RUPERTI ABBAT. TUITIENSIS

Opera ex Editione Colonienſi.

A

AGgæi expoſitio, tom.1.
Apocalypſis commentarii mira doctrina reſperſi, tom.3.

C

Cantici Canticorum commentaria, tom.2.
Commentaria in Cantica Canticorum, tom.2.
Commentaria in Evangelium Joannis, tom.3.
Commentariorum libri 42. tom.1.
Commentariorum in 12. prophetas libri 32. tom.2.
Commentariorum in Apocalypſim libri 12. to.3.

D

Danielis liber unus, tom.1.
De Dei Incarnatione libri 32. tom.2.
Deuteronomii libri duo, tom.1.
Divinorum Officiorum libri 12., tom.2.

E

Evangeliſtarum commentaria, tom.1.
Exodi libri quatuor, tom.1.
Ezechielis libri duo, tom.1.

G

Geneſis libri novem, tom.1.

I

Jeremiæ liber unus, tom.1.
Incarnationis Dei libri 32. tom.2.
Joannis Evangeliſtæ commentaria, tom.3.
Judicum liber unus, tom.1.
Iſaiæ libri 2.tom.1.

L

Levitici libri duo, tom.1.

M

Malachiæ expoſitio, tom.1.
Matthei libri 13. de gloria, & honore filii hominis, tom.3.

N

Numerorum libri duo, tom.1.

O

Officiorum divinorum libri 12. tom.2.
Oſee liber unus tom.1.

P

Pſalmorum commentaria, tom.2.

R

Regum Librorum libri 5. tom.

S

De Spiritus Sancti operibus libri 9.tom.1.
Spiritus Sancti proceſſio, tom.3.

T

Threnorum expoſitio, tom.1.
Trinitatis Sanctæ de operibus, tom.1.

V

Victoria verbi Dei, liber excellentiſſimus, tom.2.

Z

Zachariæ commentarius, tom.1.

RUPERTI ABBATIS

Regulæ Scripturales.

1. FÆminarum res geſtæ ſcriptæ in ſacris Codicibus non ſunt, exceptis illis, quæ tanta fecerunt, ut abſquè illarum commemoratione non potuerint conſcribi memorabilia geſta virorum cap.7. in Mich.

Quæ Jezabel, & Athalia filia ejus geſſerunt mala in Iſrael, conſcripta ſunt, quia maxima fuerunt cauſa tempeſtatum fœmina illa, in quibus viri naufragium fecerunt.

2. David primus in Pſalmis promiſſa cœleſtia, aùt pœnas ignis æternas manifeſtis verbis enunciavit cap.7. in Oſe.

Id nuſquàm apud Moyſen, Cantico *Deuter. 32. excepto, in quo legitur.* Ignis accenſus eſt in ira mea, & ardebit uſquè ad inferni noviſſima. *Idquè factum eſt, quia omnia bona, & mala ſub figuris clauſa ſunt: bona ſub nomine Terræ Chanaam lacte, & melle manantis: mala verò ſub nominibus, famis, peſtilentiæ, gladii, malarumque beſtiarum reddenda ſignificantur.*

3. Solis David, & Micheæ prophetæ revelatus eſt locus, ubi Chriſtus naſciturus erat. Prol. in Mich.

David per illud Pſalmi 131. Si introjero in Tabernaculum domus meæ &c. *& ſubdit:* Ecce audivimus eum in Ephrata; *quæ eſt ipſa Bethleem, ut habetur Gen. 35. Micheas verò cap.5. ait:* In Bethleem Ephrata es in millibus Juda. Ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſrael.

4. Pœnitentiam agere, & converti ad Dominum non ſunt idem in ſacris literis. Lib.2. cap.5. in Oſee.

Achab Rex impiiſſimus 3. Reg. 21. egit pœnitentiam ſcindens veſtimenta ſua, operiens carnem ſuam cilicio, jejunans, & dormiens in ſacco, non ut æternum Deì regnum conſequeretur, ſed ne temporali Regno Samariæ privaretur. Hinc recepit mercedem pœnitentiæ, qualem quærebat, ut vivens ſcilicèt regno non careret. Quare Hieronymus adverſus Jovinianum, lib. 2. Achab, Rex impiiſſimus, ut ſententiam Dei ſubterfugeret, & everſio ejus differretur in poſteros, jejunio impetravit, & ſacco. Sic nimirum Sodomitæ, ſic Tyrii, & Sidonii, ſi facta fuiſſent in illis virtutes, pœnitentiam quidèm egiſſent, verumtamèn non eà intentione, & fide, ut ad inviſibile Regnum Dei pervenirent, ſed ut in iſto viſibili ſæculo permanerent, ſicut cæteræ Civitates.

Hujus generis erat pœnitentia Antiochi in 2. Machab.9. ubi legitur: Sceleſtus Dominum orabat, miſericordiam ab eo non conſecuturus. *Idem cap.12. ad Hebr. de Eſau.*

5. Prophetæ locuti ſunt obſcurè non invidendo legentibus intelligentiam, ſed præcavendo legentium malitiam. Lib.3. in Amos. Idem tex. dicit Hieron. comment.5. in cap.21. Iſaiæ, & in Proœm. comm.10. in Iſaiam.

Id factum eſt, quia homines illius temporis, & præſertim Judæi, ſive Filii Iſrael, nullatenùs ſuſtinuiſſent, ſi Sacramenta Chriſti, & Eccleſiæ, quæ noviſſent, planis, & apertis vocibus prædicata fuiſſent.

6. So-

6. Solos eos Prophetas Sanctè Scriptura Veteris Teſtamenti nuncupat, qui prænunciaverunt adventum Chriſti, vel ad quos ſermo factus eſt de adventu Chriſti, comm. in cap.1. Oſee.

7. Ubicumque in Sanctis Prophetis dicitur, Factum eſt verbum Domini, ad repromiſſiones pertinet Verbi incarnati. Ibidem.

8. Prophetæ cum mitterentur ad pronunciandum è longinquo adventum Chriſti, ſimùl etiàm de propinquo datum, vel injunctum eſt illis Prophetare illud, in quo citiùs veraces comprobari poſſent, ut cum illa prophetiæ pars completa eſſet, illud quoquè, quod reliquum, vel maximum erat de adventu Meſſiæ, verùm fore convinceretur. Commen. in cap.1. Oſee.

Hoc etiàm poteſt intelligi de captivitate ab Aſſyriis Iſraelitis imminente, & de tranſmigratione Judæ in Babyloniam inſtante. Hinc nonnulla etiàm minora, quæ literis eorum legimus inſerta, prophetabant, ut illis veriſſimè completis, quod maximum erat, crederetur.

8. Revelatio pluris eſt, quàm Viſio. Viſio autèm, & Divinatio differunt: quià Viſio in bonam partem ſumitur: Divinatio nunquàm. Comment. in cap.3. Micheæ.

Viſio rem præbet ſpectandam: Revelatio profundiora denudat, quàm res ipſa ſit viſa. Viſionis nomen paſſim in Prophætis, & aliis Scripturæ Sacræ libris legitur. Divinatio, prophetia mendax eſt. Ex Theophilacto Commen. in Ep.2. ad Corinth.

9. Ubicumque in ſacris literis legimus ad illum, vel ad illum factum eſſe verbum Domini, magnam ſonat beatitudinem. Commen. in cap.1. Oſee.

David inquit: Beatus homo, quem tu erudieris Domine: *quia verbum illud repente illuminat, repente docet; & ità certum redditur, quod videtur, ut nullatenùs dubitetur, ſed immutabilitèr adimplendum credatur.*

MORITUR à Dom. 1124. ſub Henrico V. Ab hoc Doctore cavendum eſt, quod ait in hoſtia ſacra remanere ſubſtantiam panis ità verò, ut ad verborum probationem, ſine converſione, fiat divinâ virtute, ut corpus Chriſti ſit ibi: Quàm opinionem tanquàm erroneam improbat Magiſter Sententiarum lib.4. d.11. Hic in Pentateuchum optima edidit commentaria. De Victoria Verbi Dei tractatum excellentiſſimum conſcripſit in Apocalypſim omnes ſuperavit Doctores, & Commentatores, ità verò, ut nihil ſuprà: per pulchrè enim, & doctiſſimè quidèm prophetias adimpletas, & adimplenplendas explanavit.

Hic Doctor quàmvis in Doctrinis excellens admodùm non eſſet, eas tamèn ardentiſſimè amavit, & à Deo Theologiam præsèrtim multò ardentiori affectu poſtulavit. Hinc pòſt humillimam, & piiſſimam probationem, cùm ſomno raptus profundiſſimo fuiſſet, ſupèr ſeipſum minxiſſe puer ſibi viſus eſt, eaquè ab horâ experrectus Theologiam mirabilitèr adeptus eſt, & in ſacris Scripturis exponendis admirabilis extitit, ſicut videre licèt in ejus libris, in quibus multa Scripturæ loca, myſteria, & ſenſa recondita exponit, & interpretatur, ità verò, ut omnibus legentibus afferat admirationem.

HUGONIS DE S. VICTORE.

Opera omnia.

A

Abdiæ Prophetæ expoſitio tom.1.
Allegoriæ in Geneſim libri duo tom.1.
Allegoriæ in Leviticum ſeorſum, tom.1.
Allegoriæ io Deuteronomium, tom.1.
Allegoriæ Numerorum, & Levitici, tom.1.
Allegoriarum in Matthæum liber, tom.1.
De Animæ clauſtro libri 4. tom.2. de anima itèm libri 4. quorum tertius inſcribitur de interiori domo: quartus de erectione animæ in Deum, tom.2.
Annotationes in Evangelium Joannis, tom.1.
Annotationes in Dionyſium de cæleſti hierarchia, tom.1.
Apologia de verbo incarnato, tom.3.
Arca myſtica deſcriptio, tom.1.
Auguſtini regula expoſitio, tom.2.

B

Beſtiarum tractatus, tom.2.

C

Canonis Miſſæ libellus, tom.3.
Cantici Beatæ Mariæ allegoria, tom.1.
Cantici Canticorum plurima loca expoſita, tom.2.
De Catholicæ Fidei Sacramentis libri duo, to.3.
Ceremoniarum, & officiorum libri tres, tom.3.
Charitatis ſubſtantia, tom.2.
De Chriſti voluntatibus quatuor, tom.3.
De Chriſti Sapientia liber unus, tom.3.
Coloſſenſium Epiſtolæ annotationes, tom.1.
Corinthiorum in primam, & ſecundam comment. tom.1.
De Crucis virtute Chriſti libellus, tom.3.

D

Dei poteſtas, & voluntas, tom.3.
De vanitate mundi, & uſu rerum tranſeuntium libri quatuor, quorum quartus eſt de inquiſitione myſtica arcæ, tom.2.
Deuteronomii annotationes, tom.1.
Didaſcalici libri 6. tom.3.
De Dionyſii cæleſti hierarchia libri 10. tom.1.
Diſputationes tres de Verbo Incarnato.
Dominicę orationis expoſitiones duę, tom.1.

E

In Eccleſiaſten Homil.19. tom.1.
Eccleſiaſticarum obſervationum libri 3. tom.3.
Epheſiorum Epiſtolæ annotationes, tom.1.
Epitheta rerum, tom.2.
Eſdræ libri 8. tom.1.
Eſther libri 9. tom.1.
Evangeliorum prologus, tom.1.
Excerptionum priorum de variis ſcientiis, & varia hiſtoria libri 10. tom.2.
Exodi annotationes, tom.1.
Exodi allegoria, tom.1.
Expoſitio regulæ Sancti Auguſtini, tom.2.

F

Fructus carnis, & Spiritus ad humilitatis commendationem, tom.2.

Gala-

G

Galatarum Epiſtolæ annotationes, tom.1.
Geneſis annotationes, tom.1.
Geneſis allegoriæ, tom.1.

H

Hebræorum Epiſtolæ annotationes, tom.1.
Hiſtoria de rebus naturalibus, tom.2.

I

Jephte qui filiam devovit, tom.3.
Inſtitutiones in Decalogum leges, tom.2.
Inſtitutio novitiorum, tom.2.
Introductio de tribus diebus, tom.3.
Joannis Evangelii expoſitio, tom.1.
Joelis Prophetæ expoſitio, tom.1.
Joſue libri 4. libris comprehenſis, tom.1.
Judicum libri annotationes, tom.1.
Judicum libri allegoriæ, tom.1.
Judith allegoria, tom.1.

L

Levitici expoſitio, tom.1.
Levitici, & numerorum allegoria, tom.1.
Lucæ Evangelii allegoriæ, tom.2.

M

Machabæorum allegoriæ, tom.1.
Marci Evangelii allegoriæ, tom.1.
Mariæ Virginis cantici expoſitio, tom.1.
De Mariæ Virginis aſſumptione ſermo, tom.2.
Mariæ Virginis Virginitas.
Matthæi Evangelium, tom.1.
Medicinæ animæ libellus, tom.2.
De meditandi arte libellus, tom.2.
Miſcellaneorum duo tomi, quorum primus ſine controverſia Hugonis, poſterior vero, non ità certe, tom.3.
Mundi vanitas, & uſus rerum, tom.2.

N

Noe arcæ libri quatuor, tom.2.
Novitiorum inſtitutio, tom.2.
Numerorum annotationes, tom.1.
Nuptiæ carnales, tom.2.
Nuptiæ ſpirituales, tom.2.

O

Officiorum, cæremoniarum, & obſervationum libri 3. tom.3.
Opuſculum proptèr ſeptem petitiones orationis dominicæ, tom.1.
Opus centum ſermonum, tom.2.
Orandi de modo liber, tom.2.

P

Pauli Epiſtolæ ad Romanos, tom.1.
In Pentateuchi prologum expoſitio, tom.1.
Philemonis Epiſtolæ annotationes, tom.1.
Philippenſium Epiſtolæ annotationes, tom.1.
Poteſtas, & Dei voluntas, tom.3.
Prologus in Evangelia, tom.1.
Pſalmorum plurimorum annotationes, tom.1.

Q

Quæſtiones in Epiſtolam ad Romanos, tom.1.

R

Regum primi, ſecundi, tertii, & quarti expoſitio, tom.1.
Regum primi, & ſecundi libri 5. tom.1.
Regum tertii, & quarti libri 7. tom.1.

S

Sacramentorum tractatus, tom.4.
Sacramentorum legis naturalis, & ſcriptæ liber, tom.3.
De Scripturis, & de Scriptoribus ſacris, tom.1.
Sponſi ad Sponſam de amore liber, tom. 2.
Summa Sententiarum ſeptem diſtincta, tractatibus, univerſam Theologiam complectens.

T

Theſſalonicenſium primæ, & ſecundæ Epiſtolæ annotationes, tom.1.
Threnorum Homiliæ, tom.1.
Timothei primæ, & ſecundæ annotationes, tom.1.
Titi Epiſtolæ annotationes, tom.1.
Tobiæ allegoriæ, tom.1.
Trinitatis cognitionis liber unus, tom.3.

V

Vanitas mundi, & uſus rerum, tom.2.
Verbi divini efficacia, tom.3.
Unio corporis, & ſpiritus, tom.3.

Hic Hugo fuit Clericus S.Victoris propè Pariſios, jus quidèm Religioſus, ac doctiſſimus. Claruit circà Ann.Dom.MDXXX.

PETRI LOMBARDI

Magiſtri Sententiarum Opera.

In Pſalmos Commentaria.
In Divi Pauli Epiſtolas itèm commentaria.
Scripſit etiàm excellentiſſimum opus in quatuor libros diſtinctum, quo Theologiam univerſam pertractat,

Hic in Novaria Civitate Italiæ in Provincia Lombardiæ ortus eſt, & Epiſcopus Pariſienſis fuit. Claruit Ann.Dom.1140. & Anno Domini 1164. vel 1172. in medio chori Eccleſiæ Sancti Marcelli extrà Urbis muros dicti loci, ubi ſepulturam elegerat, humatus eſſe fertur: ſed de hoc miror, cum in Abbatia Saucina juxtà Lutios Calabriæ in Cruce lapidea legerim hæc verba: *Hic jacent duo viri virtutum, Petrus Lombardus*; cætera deſiderantur ob ſciſſuram lapidis. Sed ſunt nonnulli, qui affirmant, ſe olim Accurſii nomen legiſſe: Ego ſanè pro rei veritate invenienda, quoad potui, adlaboravi, & à multis ex ſenioribus tùm Lutiorum, tùm Conſentiæ, hac de re ſententiam ſciſcitatus ſum; hinc quàmplurimos audivi aſſeverantes, ſe Accurſii nomen dicto in Epitaphio legiſſe, præſertim verò Decius de Orange V. I. D. Conſentinus hæc pro dubitationis dilucidatione ſcripſit verba: *In Monaſterio Abbatiæ de Savocina, quæ eſt in Territorio Oppidi Lutiorum vallis Cratidis, in quodam ſepulchro apparent in cruce lapidea ſcripta hæc: Hic ſunt duo viri virtutum Petrus Lombardus, & Bonus Accurſius.* (ait ipſe) Petrus Lombardus fuit Anno 1140. ſub Conrado Imperatore: ſecundùm aliquos fuit frater alterius Petri Commeſtoris, qui fuit Anno 1160. ſub Federico I., & etiàm Gratiani Compilatoris Decreti, qui fuit Anno 1120. ſub Henrico IV., & fertur, adulterinos fuiſſe: ſed diverſi diverſa ſentiunt. Vide tamèn Decretum fol. 1. in vita Gratiani. Accurſius fuit ſub Federico Imperatore 1225. ut gloſſ. in Leg. in cauſis. Cod. de accuſ. quo anno ſecundum Albericum ibidem

Digitized by Google

dem fuit public. apparatus gloſarum. Paris de Puteo in tractat. de Sindic. fol. 2. num. 5. Et valdè lætatur de ſuo nomine dicens, *ſe contrà tenebras legum accurriſſe* in Leg. facta, §. In danda ff. ad Trebellianum. Hæc ille.

Articuli, in quibus Magiſter Sententiarum non tenetur communitèr ab omnibus.

De primo libro.

D. 17. *Spiritus Sanctus Charitas eſt, qua diligimus Deum, & proximum. C. Sed ne fortè aliquis.*

D. eadem. Charitas non augetur C. his itaque.

D. 21. Dictio excluſiva non additur uni perſonæ, ſed toti Trinitati. Vndè ſecundùm ipſum non benedicitur: Solus pater: ſed ſola Trinitas. C. Poſt hæc quæritur.

D. 24. Hæc nota numeralia Trinus, & Trinitas, non dicunt poſitionem, ſed privationem tantum. C. Si diligentèr.

D. 31. Nomine æqualitatis, vel ſimilitudinis non ponitur aliquid in numero, ſed removetur. C. Hoc etiàm dicimus.

D. 44. Deus ſempèr poteſt quicquid aliquandò potuit, & vult quicquid aliquandò voluit: & ſcit quicquid aliquandò ſcivit. C. prætereà quæri ſolet.

De ſecundo libro.

D. 5. *Angelis præmium præceſſit, & indè meritum ſubſtantialis præmii conſecutum eſt. C. Hic quæri ſolet.*

D. 11. Angeli boni nobis miniſtrando in præmio, vel in merito proficiunt uſquè ad judicium in cognitione, & dilectione Dei. C. Prætereà illud.

D. 30. Nihil de extrinſeco tranſit in veritatem humanæ naturæ, nèc per generationem, nèc per nutritionem, ſed quod ab Adam deſcendit per propagationem auctum, & multiplicatum reſurget in judicio capit. ult. & penult.

D. 5. Anima abſoluta à corpore, perſona eſt, ſicut Angelus. C. Hic à quibuſdam opponitur.

D. 6. Filius Dei aſſumpſit humanam naturam, ut habitum. C. Ne autem.

D. 21. Sanè dici poteſt, quod mortuus eſt Deus, & non mortuus: paſſus eſt Dei filius, & non paſſus: paſſa eſt tertia perſona, & non paſſa. Crucifixum eſt verbum, & non Crucifixum. C. ultimo.

D. 22. Chriſtus in triduo mortuus fuit homo. C. 1. Hic quæritur.

De quarto libro.

D. 1. *Sacramenta legalia etiàm in charitate facta non juſtificabant. C. 2. Sacramentum eſt.*

D. eadem: Homo ſinè medio videbat Deum antè peccatum. C. Triplici autèm.

D. eadem. Circumciſio non conferebat gratiam ad bene operandum, nec virtutes ad augmentum, ſed ſolùm ad peccata dimittenda valebat Cap. Ideò autèm.

D. eadem: Parvuli ante octavum diem morientes incircumciſi peribant: cum cauſa neceſſitatis poterant antè circumcidi. C. ultimo.

D. 2. Quædam Sacramenta nobis inſtituta ſunt in remedium tantùm: ut matrimonium, C. primò, jam ad Sacramenta.

D. eadem: Baptizati baptiſmo Joannis non ponentes ſpem in illo, non erant baptizandi baptiſmo Chriſti, vel alitèr baptiſmus Joannis cum impoſitione manuum æquipollebat baptiſmo Chriſti: ità quod baptizatus baptiſmo Joannis non erat baptizandus. C. ult.

D. 5. Deus poterat dare poteſtatem aliis baptizandi interius: poteratquè ſimilitèr creandi poteſtatem creaturæ communicare, & creare per creaturam, tanquàm miniſtrum. C. vult. Hic quæritur.

D. 13. Excommunicati, vel hæreſi manifeſtè notati non videntur Corpus Chriſti poſſe conficere. C. 1.

D. eadem: A brutis animalibus corpus Chriſti non ſumitur: & ſi videatur, C. 1.

D. 19. Scientia diſcernendi, ut notat habitum ſcientiæ ſit clavis. C. Primo.

D. 25. Epiſcopi Symoniaci non poſſunt conferre ordines. C. de Symoniacis.

D. 27. Secundus maritus alicujus mulieris etiàm non cognitæ carnalitèr à primò, ſicut bigamus per cognitionem illius, prohibetur ab ordinibus.

D. 34. Cognoſcens Sororem uxoris ſuæ, non tenetur uxori petenti debitum reddere. C. de his etiàm.

D. 38. Ille, qui, uxore vivente, duxit aliam in aliena patria, qui rediens ad conſcientiam, vult eam dimittere, & non poteſt; ſi cogitur ab Eccleſia remanere, & debitum reddere, quia ſibi non creditur; dicit Magiſter, quòd incipit excuſari per obedientiam, & timorem, & tenetur reddere debitum, ſi peccatur. C. ult.

D. 43. Peccata delata non pateſiant aliis in judicio. C. Hic quæritur, utrum electi.

PETRUS Lombardus Magiſter Sententiarum claruit Anno Dom. MCXL.

C A T A L O G U S

Eorum, qui vel in aliquot, vel in omnes libros Sententiarum ſcripſerunt.

A

Adrianus VI. Florentius Trajactenſis in quartum 1525. *Caroli V. præceptor.*
Albertus Magnus Epiſcopus Ratiſponenſis 1280.
Albertus Patavinus Ord. S. Auguſtini.
Alexander de Hales, 1240.
Alexander de Alexandria, 1310.
Alpharus Franciſcanus, 1320.
Alphonſus Epiſcopus Hyſpalenſis, 1340.
Antonius Epiſcopus Florentinus, 1459.
Antonius Andreas Franciſcanus in 4. libros.
Auguſtinus de Ancona Ordinis Sancti Auguſtini, 1330.
Auguſtinus de Aſculo Ordinis S. Auguſtini in quatuor, 1385.
Auguſtinus de Roma Ordinis S. Auguſtini, 1410.

Bapti-

B

Baptiſta de Salis, 1494.
Blaſius Andernarius.
Bonaventura Card. Min. 1283.

D

Dionyſius Carthuſienſis, 1471.
Dionyſius Ciſtercienſis.
Dominicus Soto Dominicanus, in quartum, 1548.
Durandus de SanctoPortiano Epiſcopus Mimatenſis Dominicanus, 1286.

E

Ægidius de Roma Ord. Sancti Auguſtini in 4. 1280.
Ægidius Viterbienſis in primum Senten. ſecundum doctrinam Platonicam.
Eccardus Teutonicus Dominicanus, 1310.

F

Franciſcus de Bachone Carmelita Cathalanus,
Franciſcus Mayronis Franciſcanus obſerv. Scoti diſcipulus, 1320.

G

Gabriel Biel Germanus, 1449.
Gualterus Epiſcopus Pictaven., 1250.
Georgius Nitoris, 1487.
Gerardus de Bononia, 1317.
Gerardus Odonis, 1330.
Gerardus de Senis Ordinis S. Auguſtini, 1340.
Gerardus Epiſcopus Savonenſis, 1340.
Gerardus Bergomenſis Ordinis Sancti Auguſtini in 4. *lib.*, 1348.
Gerardus de Elten, 1475.
Godeſcalcus de Meſcede, 1470.
Gregorius Ariminenſis Ordinis Sancti Auguſtini in primum, & ſecundum, 1350.
Guido Perpinianus, 1330.
Guglielmus Epiſcopus Antiſiodorenſis, 1200.
Gulielmus Pariſienſis, 1230.
Gulielmus Lugdunenſis, 1270.
Gulielmus Guarronis Minorita, 1270.
Gulielmus Lamarenſis Minorita, 1280.
Gulielmus de Samuco, 1280.
Gulielmus Peralt. Dominic., 1290.
Gulielmus de Monte Laudiuio Benedictinus,
Gulielmus Occan Minorit., 1320.
Gulielmus de Oppenbach, 1320.
Gulielmus Forleon. Minor., 1480.
Gulielmus Worrilongh.

H

Haymo Natione Anglicus, 1270.
Hanibal, ſive Hanibaldus Romanus, 1270.
Henricus de Gandavo, 1293.
Henricus de Vrinaria, 1340.
Herenus de Boyo.
Hermanus de Sebildis Ordinis S. Auguſtini in primum Sentiarum, 1340.
Hermenus Brito Dominicanus, 1318.
Henricus de Dolendorp Ordin.Carm. in 4. 1370.
Henricus de Langeſtein. Ord. S. Aug. 1408, , & *Mediol. in Bibl. S. Mar. aſſeruant*, 1400.
Henricus Euta, ſive Oyta, 1390.
Henricus de Andernacho Carthuſianus.
Henricus de Aſſia junior Carthuſianus, 1428.
Henricus de Gauda, 1435.
Heimericus de Campo, 1438.
Henricus de Werlis, 1490.
Henricus Bederius Ordinis S. Auguſtini in 4. *lib.* 1371.
Henricus Gorrichem, 1460.
Hengo Patriarcha Conſtantinopolitanus, 1290.
Hugo de Sleſtadt, 1425.

I

Jacobus de Viterbio, Ordinis Sancti Auguſtini, 1310.
Jacobus de Altauilla, 1360.
Joannes de Rupella, 1250.
Joannes Valeis, 1270.
Joannes de Parma, 1260.
Joannes Pariſienſis, 1280.
Joannes Wadelby Ordinis S. Auguſtini in 4. *libros*, 1377.
Joannes duns, aliàs Scotus minorita moritur, 1308.
Joannes Canonicus Mino. 1320.
Joannes de Alerio, 1321.
Joannes de Regno.
Joannes Eſtuidi, 1347.
Joannes Andreas, 1348.
Joannes de Rupeſciſſa, 1340.
Joannes de Bacchone Carmelita, 1346. *vel* 1350.
Joannes Walſgram.
Joannes Brammari, 1358.
Joannes Traceſphale Carm. 1450.
Joannes de Imenbuſem, 1360.
Joannes Baliſtarii, 1374.
Joannes de Vaua Ordinis Sancti Auguſtini in 4. 1397.
Joannes Horriche ad lit. 1399.
Joannes Golein Carmel. 1400.
Joannes Abbas Monaſterii S.Bauonis, 1410.
Joannes Capreolus, 1415.
Joannes Epiſcopus Lombarienſis Germanus, Baſilienſis, 1418.
Joannes Zacharias, 1420.
Joannes Noblet Carmel. 1430.
Joannes Gavver, 1440.
Joannes Erneſti, 1440.
Joannes de Meclinia, 1460.
Joannes de Foreth, 1471.
Joannes de Lutria, 1474.

L

Leonardus de Chiſano Minorita, 1370.
Ludovicus Donatus, 1484.

M

Marſilius de Ingue in 4. 1394.
Matthæus de Aquaſponta, 1290.
Michael de Ceſena Min. 1320.
Michael de Maſſa, 1350.
Michael Angrianus, 1416.
Michael de Bononia Carmelita, 1418.

N

Nicolaus Papa Quartus, 1291.
Nicolaus de Lyra, 1320.
Nicolaus Dorbin Carmelita, 1350.
Nicolaus de Gorra Dominic. 1400.
Nicolaus de Inchelſpule, 1420.
Nicolaus de Suſato, 1417.
Nicolaus de Lachmain, 1440.
Nicolaus Dorbellus, 1455.
Nicolaus de Walchebeym, 1481.
Nicolaus de Crutzenuach. 1491.
Nicaſius de Voerda, 1492.

O

Otbertus Carmelita, 1320.

Paulus

Digitized by Google

P

Paulus Scriptoris Minorita obſervant. in lib. 1. Scoti, 1504.

Paulus de Peruſio, 1344.

Pelbartus de Themeſvar Franciſco ordine alphabetico, 1586. *in lucem editus in 4. libros*, 1500. *vel* 1515.

Petrus de Tarentaſia Burgundus Dominicanus poſtea PP. 1275.

Petrus de Verberia, 1317.

Petrus de Perpiniano Carmelita Cathalanus, 1320.

Petrus de Palude Ord. Præd. 1300.

Petrus de Caſa, 1330.

Petrus Raymundi, 1343.

Petrus Thomas Carmelita, 1350.

Petrus de Candida, 1410.

Petrus Epiſcopus Novæ Civitatis, 1410.

Petrus de Aliaco, 1416.

Petrus de Aquila Minorita, 1480.

R

Rodolphus de Buxella, 1430.

Rupertus Epiſcopus Lincenienſis, 1140.

Rupertus de Ruſcia, 1287.

Rupertus Ordinis Prædicatorum, 1320.

Rupertus natione Gallus Carmelita.

Rupertus OlKoth Dominicanus, 1349.

Rupertus Wedelby Ordinis Sancti Auguſtini, in 4. 1377.

S

Sibertus de Belo Carmelita Germanus, 1320.

Simon de Spira Carmelita Germanus, 1340.

Stephanus Bruleſer Minorita, 1500.

T

Tilmannus Aquenſis Germanus Carmelita, 1350.

Thomas de Aquino Dominicanus, 1274.

Thomas de Argentina Ordinis Sancti Auguſtini, 1350.

Thomas Lombe, 1390.

Thomas de Haſſelbach, 1410.

Thomas Waldenſis, 1430.

V

Vdalricus de Argentina Minorita, 1280.

Vorilongh Gulielmus.

Vgolinus de Vrbe vetere Ordinis S. Auguſtini in 4. libros, ſed imperfectè, 1368.

SANCTI BERNARDI

ORDINIS CISTERCIENSIS

Opera omnia.

A

Abacuch verba; Super cuſtodiam meam, tom. 1.

Affectiones animæ diverſæ, & quinque ſenſus ejuſdem, tom. 1.

Apologia ad Gulielmum Abbatem, tom. 2.

De Apoſtoli verbis, & libris Sapientiæ, tom. 1.

B

Baptiſmus duplex, tom. 1.

Bernardi Abbatis vita quinque libris comprehenſa, tom. 2.

Bernardi Abbatis canonizatio, tom. 2.

C

Canticum Ezechiæ, tom. 7.

Cohærentia triplex, tom. 1.

Cogitationum triplex genus, tom. 1.

Conſcientia, tom. 2.

Conſiderationis libri quinque ad Eugenium III. Papam, qui ab ipſo Bernardo in Monaſterio Sanctorum Vincentij, & Anaſtaſij, Romæ conſtructo Abbas inſtitutus eſt; poſted Eugenius Tertius *appellatus fuit, tom.* 2.

Clauſtralis ſcala, tom. 2.

De Converſione ad Clericos, tom. 1.

Cuſtodia triplex manus, tom. 1.

Cutis, caro, & oſſa animæ, tom. 1.

D

Debitum quadruplex, tom. 1.

Declarationes ſupèr Evangelium: Ecce nos reliquimus omnia, *tom.* 2.

Deus diligendus, tom. 1.

Deus diligendus, tom. 2.

Dominicæ Paſſionis liber, tom. 2.

Domus interior, tom. 2.

E

Eccleſiæ tres ordines, tom. 1.

Epiſtola de eo, quod petit à nobis Deus, tom. 2.

Epiſtolæ 351. *tom.* 2.; *Et in epiſt.* 174. *ad Canonicos Lugdunenſes efficaciſſimis rationibus nititur probare Beatam ſempèr Virginem in peccato Originali conceptam fuiſſe. Quod, B. Thomæ, B. Bonaventuræ, & Ægidio Romano, ut aliqui volunt, adſcribitur: hi enim hanc deſendunt opinionem, tom.* 2.

Ezechiæ Canticum, tom. 1.

F

Fallacia vitæ præſentis, tom. 1.

De Filio Regis Parabola, tom. 1.

Formula vitæ honeſtæ, tom. 2.

G

Graduum humilitatis retractatio, tom. 2.

Gratia, & liberum arbitrium, tom. 2.

H

Homiliæ 4. *ſupèr* Miſſus eſt, *tom.* 1.

Homilia B. Bernardo adſcripta, tom. 2.

Homilia infrà Octavam Epiphaniæ, tom. 2.

Honorum triplex genus, tom. 1.

Humilitatis gradus, tom. 2.

Humilitatis graduum retractatio, tom. 2.

Hymnus in Transfiguratione Salvatoris Noſtri ad Laudes, Amor Jeſu dulciſſime.

I

Indices varij, tom. 2.

Ingratitudinis vitium, tom. 1.

Judicium triplex, tom. 1.

De ligno, ſeno, & ſtipula, tom. 1.

M

Malachiæ Epiſcopi vita, tom. 2.

Miſeria triplex, tom. 1.

Miſeria humana, tom. 2.

Modus benè vivendi, tom. 2.

Monachorum ſpeculum, tom. 2.

Meditationes in cap. 10. *diſtinctæ, tom.* 2.

Meditatio in Salve Regina, tom. 2.

O

Obedientia, & patientia, tom. 1.

Orandi 4. *modi, tom.* 1.

Orationes variæ, tom. 2.

Ordo vitæ, tom. 2.

Origènis verba, tom. 1.

Pa-

Digitized by Google

P

Patientia, & obedientia, tom.1.
De Præcepto, & diſpenſatione, tom.2.
Primordia, media, & noviſſima noſtra, tom.1.
In Pſalmum; Qui habitat, *tom.1.*
In Pſalmum; Quis aſcendet in montem?

R

Retractatio de gradibus humilitatis, tom.2.

S

Scala Clauſtralis, tom.2.
Sermones de Adventu Domini, de Sanctis, & Feſtivitatibus Eccleſiæ, tom.1.
Sententiæ morales, tom.1.
Sermones 4. ad Fratres, tom.1.
Sermones ad Milites Templi, tom.1.
Sermones parvi 66. tom.1.
Sermones parvi de dono Spiritus Sancti cap. 7. tom.1.
Sermones in Cantica Canticorum 86. tom.1.
Sermones 48. D. Gilberti Abbatis in Cantica Canticorum, tom.1.
Sermones de nonnullis feſtivitatibus, tom.2.
Sermones alij de varijs rebus, tom.2.
Sermones de Nativitate Domini, & S. Stephani, tom. 2.
Sermones 73. de modo benè vivendi, tom.2.
Sermones 75. in Cœna Domini, tom.2.
Sermones 11. de oneribus, tom.2.
De Septem Spiritibus, tom.1.
De Septem donis Spiritus Sancti.
Speculum Monachorum, tom.2.
Supèr illud: Qui gloriatur in Domino, glorietur, *tom.1.*
Supèr illud: Quid loquatur, *tom.1.*

T

Tribulationes ſex, tom.1.

V

Vitæ ordo, tom.2.
Vitæ honeſtæ formula, tom.2.
Vita ſolitaria, tom.2.
Voluntatis noſtræ ſubjectio, tom.1.
Vtilitas multiplex verbi Dei.
Vivendi modus.

EPISTOLÆ SANCTI BERNARDI

Tomo 2. comprehenſæ.

A

Abbati cuidam. Supèr fratre, *ep.102.*
Abbati de Præmonſtrato. Audivi auditorem, *epiſt.252.*
Abbati trium Fontium, contrà nepotem Epiſcop. Altiſiod. Pœnitet.
Abbatibus Sueſſioni. Congregatis Reverendiſ. Epiſc. *ep.91.*
Abbatibus Ciſtercij. Congregatis in multa, *epiſt.145.*
Adæ Monacho. Tua mihi, *ep.5.*
Eidem. Si maneres, *ep.7.*
Attori Trecenſi Epiſc. Pauperi, *ep.23.*
Aluiſo Aquiſcinti Abb. Aluiſo Abbati, *ep.65.*
Alardo Monacho. Dilecto filio, *ep.328.*
Alberoni Primicerio Meteuſi. Honorabili viro, *epiſt.30.*
Alberto incluſo. Frater Bernardus, *ep.345.*
Alexandro Lincolienſi Epiſc. Viro honorabili, *epiſt. 64.*
Aluiſo Atrebatienſi Epiſcopo. Venerabili patri, *ep.325.*
Alpenſibus Monachis. Bonus pater, *ep.152.*
Amico cuidam. Et in facie, *ep.103.*
Andreæ avunculo. Literæ, quas, *ep.288.*
Aquitaniæ Epiſcopis. Dominus, & pauperibus, *ep.126.*
Archiepiſcopo Eboracenſi. Splendor operis, *epiſt.95.*
Ardutioni Gebennenſi electo. Credimus, *ep.27.*
Eidem Epiſt. Præbet audaciam, *ep.28.*
Arnoldo Abbati Mormundi. Domino Abbati, *epiſt.4.*
Arnoldo Carnotenſi Abbati Boneval. Suſcepimus, *ep.310.*
Arremaurenſi Abbati pro Monacho fugitivo lator. ep.297.
Artaudo Pultarienſi Abbati. Quidquid gratiæ, *epiſt.75.*
Eidem. Undè placuit, *ep.76.*

B

Balduino Abbati Reatini Monaſterij, *Epiſtola*. Quam, *ep.201.*
Balduino Novienſi Epiſc. Domino, *ep.340.*
Balduino Abbati de Caſtellione. Et in hoc cognovi, *ep.338.*
Beatrici Nobili, & Religioſæ Matronæ. Miror tuæ, *ep.128.*
Bernardo Hidelberto Turonen. Archiep. Balſamum ex odore ſuo, *ep.122.*
Bernardo de Fortis. Petis inſtantèr, *ep.153.*
Eidem. Diſſimulare non valeo, *ep.154.*
Bernardo priori portarum. Reverendiſſimus, *ep. 249.*
Bernardo Abbati Clareval. Forti, ac ſplendidæ, *ep.264.*
Bernardo Abbati. Dilecto patri, *ep.333.*
Bleſenſi Comitiſſæ. Si quandò, *ep.300.*
Brunoni Colonienſi. Domino, *ep.6.*
Eidem. Quævis à me, *ep.8.*
Eidem. Dignationis veſtræ, *ep.9.*
Eidem. Horrendum, *ep.10.*
Brunoni de Claravalle. Rectène, *ep.281.*
Burchardbo Valern. Abbati. Ignitum, *ep.146.*
Burgundiæ Duciſſæ. Veſtræ dignationis, *epiſt.121.*

C

Canonicis Lugdunenſibus, de Conceptione B. Mariæ. Intèr Eccleſias, *ep.174.*
Canonicis quibuſdam Regularibus. Exhortatio illa, *ep.3.*
Carnotenſi Abbati. Ad ea, de quibus, *ep.82.*
Carthuſienſibus, & Huigoni Priori. Intèr partes, *ep.11.*
Eidem. Amantiſſimo Domino, *ep.12.*
Cœleſtino Papæ, pro intruſo Eboracenſi. Oportet, *ep. 234.*
Clarevallenſibus. Clariſſimis fratribus, *ep.143.*
Eiſdem. Triſtis eſt, *ep.144.*
Conrado Duci. Omnis poteſtas, *ep.97.*
Conrado Regi Romanorum. Scripta veſtra, *ep.183.*
Conſtantienſi Epiſc. pro Arnoldo de Brixia. Si ſciret, *ep.195.*
Cuidam de Machabæis. Quod per fratrem, *ep. 98.*

Cui-

Digitized by Google

Cuidam, qui auſus eſt nobilium dehortari. Et ſi, *epiſt.*292.
Cuidam. Fratrem Lambertum, *ep.*101.

D

Drogoni Monacho. Quam non, *ep.*32.

E

Ebalo Cathalaunenſi Epiſcopo. Domino Ebalo, *epiſt.* 58.
Eboracenſi Abbati, & fratribus ſuis. Conſilium expetitis, *ep.*94.
Emaugardæ Comitiſſæ Britanniæ. Dilectæ in Chriſto, *ep.*116.
Eidem. Recepit delicias, *ep.*117.
Engoliſmenſi Comiti, pro fratribus de Brixia. Nolite, *ep.*299.
Epiſcopis Senonis congregandis, contrà Petrum Abailardum. Exiit ſermo, *ep.*187.
Epiſcopis Curię Romanę. Quantum malum, *epiſt.*219.
Eiſdem. Vobis audeo, *ep.*230.
Eiſdem. Si vera, *ep.*131.
Eiſdem. Ad hoc, *ep.*229.
Epiſcopis Curiæ. Ad hoc vos, *ep.*229.
Epiſcopo cuidam. Si minùs, *ep.*100.
Eſkilo Lundenſi Archiepiſcopo. Amantiſſimo patri, *ep.*314.
Euſtachio occupatori Valentinæ Sedis. Viro illuſtri, *ep.*185.
Eugenio Papæ. Amantiſſimo patri, *ep.*237.
Eidem pro intruſo. Importunus ſum, *epiſt.*238.
Eidem pro eodem. Quam cupio, *ep.*239.
Eidem pro Epiſc. Aurel. Ità quæſo, *ep.*244.
*Eidem pro eodem, ep.*245.
Eidem pro Roman. Archiep. Amantiſſimo, *epiſt.*246.
Eidem. Non eſt mihi, *ep.*247.
Eidem pro Valentino. Si rebus, *ep.*248.
Eidem. Amantiſſimo, *ep.*250.
Eidem pro Eboracenſi. Sævit. *ep.*251.
Eidem. Non eſt, *ep.*256.
*Eidem pro Fratre Philippo, ep.*257.
Eidem pro Abbate Caziacenſi. Porrexeram, *ep.*263.
Eidem pro Patre Rualeno. In veritate, *epiſt.* 258.
Eidem pro eodem. Et ſi quid, *ep.*259.
Eidem pro quodam paupere Abbate. Unus de, *epiſt.*261.
Eidem pro Monachis Maſomenſibus. Non poſſum, *ep.*262.
Eidem pro fratribus. De corona, alii vereantur, *ep.*268.
Eidem. Serpens, *ep.*269.
Eidem. Qui tentant, *ep.*270.
Eidem. Amantiſſimo, *ep.*273.
Eidem pro electione Altiſiod. Cùm primum, *ep.* 275.
Eidem pro obitu Epiſc: Altiſiod. Adhùc, *epiſt.*276.
Eidem pro Abbate Cluniacenſi. Stultum, *epiſt.*277.
Eidem pro Epiſcopo Belvacen. Petitiones, *epiſt.*278.
Eidem pro Altiſiod. negotio. Benefacitis, *epiſt.*280.
Eidem pro Gigniacen. Apud, *ep.*283.
Eidem pro Remenſi Archiepiſc. Dominus Samſon, *ep.*284.
*Eidem pro Odone Abbate, pro Eccleſia, epiſt.*285.
Eidem pro eodem. Si ſuſurrationes, *ep.*286.
Eidem pro Eccleſia S. Eugendi. Sancti Eugendi, *ep.*291.
Eidem pro Epiſcopo Cenomanenſi. Adeſt Epiſc. *ep.*294.
Eidem pro Nicolao. Nicolaus ille, *ep.*298.
Eidem pro Epiſc. Belvacen.

F

Faberniaenſi Abbatiſſæ. Bernardus vocatus, *epiſt.*347.
*Filius veſter, ep.*305.
Falconi, & Guidoni. Plaga ut, *ep.*165.
Eidem. Scripſimus, *ep.*173.
Fratribus S. Anaſtaſij. Dilectiſſimis, *ep.*321.
Fulconi Lingonenſi puero. Bonæ indolis, *ep.*2.

G

Galtero de Calvo monte. Sæpè meum, *ep.*104.
Garino Alpbenſi Abbati. Reverendo Patri, *epiſt.*253.
Gaufrido Abbati Sancti Theodorici. Primò precor, *ep.*66.
Gaufrido Carnoten. Epiſc. Fideliſſimo, ac, *ep.*55.
Eidem. Quod à me, *ep.*56.
Eidem. Sicùt is, *ep.*57.
Gaufrido Lexovienſi. Doleo, *ep.*112.
Gaufrido Diacono Cardin. Domino, & amico, *epiſt.*335.
Gaufrido de Loratorio. Odor in flore, *ep.*125.
Gaufrido de Perona, & ejus ſocio. Dilectis, *epiſt.*109.
Gerardo Abbati Pultarienſi. Scripſiſſe aliquid, *epiſt.*81.
Gilberto Epiſc. Lundun. Longè ſatis, *ep.*24.
Godefrido Priori, poſteà Epiſc. Fratri Godefrido, *ep.*320.
G. Abbati Domino. Rever. *ep.*346.
G. Cancellario. Prædeceſſor. *ep.*332.
Guidoni Legato. Arnoldus, *ep.*196.
Guidoni Abbati, & Fratribus. Venerabili, *epiſt.*312.
Guidoni Abbati de tribus partibus. Undè te, *epiſt.*69.
Eidem. Conſiderans miſeri, *ep.*70.
Guidoni Lautanenſi Epiſcopo. Manum veſtram, *epiſt.*26.
Guidoni Abbati Moliſmenſi. Quanto tibi, *ep.*80.
Guidoni de Caſtello, poſteà Cœleſtino Papæ. Venerabili Domino, *ep.*192.
Guilenco Lingonenſi Epiſc. Domino ſuo, *ep.*59.
*Eidem pro Eccleſia, ep.*60.
Guilielmo Abbati S. Theodorici. Quòd me, *ep.*84
Eidem. Si nemò ſcit, *ep.*85.
Eidem. Frater, *epiſt.*86.

H

Haymerico Cancellario. Viro illuſtri, *ep.*15.
Haymerico Cancellario. Viro illuſtri, *ep.*20.
Eidem. Viro illuſtri, *ep.*48.
Eidem. Amicus veſter, *ep.*52.
Eidem. Pro multis, *ep.*53.
Eidem. Volo, *ep.*30.
Eidem. Speciali, *ep.*157.
Eidem. Domino, *ep.*160.
Eidem. Frequentem, *ep.*162.

Digitized by Google

Eidem. Si verbis, *ep.*181.
Eidem. Viro illuſtri, *ep.*48.
Eidem. Viro illuſtri, *ep.*51.
Henrico Senonenſi Archiepiſcopo. Domino Venerabili, *ep.*42.
Eidem. Prioris, *ep.*43.
Eidem. Videris, *ep.*44.
Eidem. Pro multis, *ep.*182.
Henrico Virdunenſi Epiſc. Domino, *ep.*62.
Eidem. Super his, *epiſt.*63.
Henrico Archidiacono. Dilecto ſuo, *ep.*340.
Henrico Cardinali. Sic ſibi, *ep.*295.
Henrico Comiti. Abbas de, *ep.*279.
Henrico Murdach. Dilecto ſuo, *ep.*106.
Henrico Regi Anglorum. Henrico Illuſtr. *ep.*92.
Eidem. Henrico Illuſtriſſimo, *ep.*138.
Henrico Winotenſi Epiſc. Viro Illuſtri, *ep.*93.
Henrico Mugunt, Archiepiſcopo, Venerabili Domino, *ep.*323.
Henrico Comiti. Abbas de Caſtellione, *ep.*279.
Herberto Abb. S. Stephani. Si frater, *ep.*233.
Hildefonſo Comiti S. Ægidij, de Henrico hæretico. Quanta audivimus, *ep.*240.
Hildeberto Turonenſi Archiepiſcopo. Magno Sacerdoti, *ep.*124.
Honorio Papæ, Summo Pontifici, *ep.*13.
Eidem. Summo, *ep.*14.
Eidem. Summo, *ep.*46.
Eidem, Triſtiſſimæ, *ep.*47.
Eidem, Summo, *ep.*49.
Eidem, Oportebat, *ep.*50.
Hoſtienſi Epiſc. Dominus Abbas, *ep.*287.
Eidem de Hugone Campaniæ Comite. Si cauſa, *ep.*31.
Hugoni de Sancto Victore. Si ſibi, *ep.*77.
Hugoni Forſito, Chariſſimo fratri, *ep.*35.
Eidem. Dilectiſſimo, *ep.*36.
Hugoni Novitio, poſteà Bonævallis Abbati. Chariſſimo, *ep.*351.
Hugoni Rothomag. Archiepiſcopo. Si diei malitia, *ep.*25.
Hugoni Pontiniacenſi Abbati, Dilectiſſimo ſuo Domino, *ep.*33.
Humbaldo Lugdunenſi Archiepiſcopo. Reverendiſſimo Domino, *ep.*22.
Humberto Igniacenſi Abbati de Abbatia dimiſſa, Parcat ſibi, *ep.*141.

I

Januenſibus. Januenſibus ſuis, *ep.*129.
Imperatrici Romanorum. In reconciliatione, *epiſt.*137.
Innocentio Papæ, *de cauſa Legionenſis Eccleſiæ*, Dùm adhùc, *ep.*164.
Innocentio Papæ. Sanitas capitis, *ep.*150.
Eidem pro Trecenſi Epiſcopo, *ep.*152.
Eidem pro Bernardo de Pertis. Dilectum, *epiſt.*155.
Eidem pro Clericis Aurelian, Uſquequò, *epiſt.*156.
Eidem de interfectione Prioris S. Victoris. Amantiſſimo, *epiſt.*158.
Eidem pro Epiſcopo Pariſien. Piiſſimo, *epiſt.*159.
Eidem pro eodem. Vox ſanguinis, *ep.*161.
Eidem. Iterùm clamo, *ep.*166.
Eidem. Clementiſſime, *ep.*167.
Eidem. Dignatio, *ep.*168.
Eidem pro Falcone Lugdun. Archiepiſcop. Qui in aliorum, *ep.*171.
Eidem pro Gofredo Lingon. Epiſc. Intèr crebra, *ep.*172.
Eidem pro Alberone Treverenſi Archiepiſc. Voluntas cordis, *ep.*176.
Eidem pro eodem. Numquid, *ep.*177.
Eidem pro eodem. Amantiſſimo, *ep.*178.
Eidem pro eodem. Quo modo, *ep.*179.
Eidem pro eodem. Iterùm, *ep.*180.
Eidem pro hæreſibus Abolardi. Amantiſſimo, *ep.*189.
Eidem, contrà quædam capitula hæreſis. Amantiſſimo patri, *ep.*190.
Ejuſdem, reſcriptum contrà hæreſes. Innocentius, *ep.*194.
Eidem pro Domino Remenſi. Reverendiſſimo, *ep.*191.
Eidem. In cauſa, *ep.*198.
Eidem. Uſquequò, *ep.*199.
Eidem. Dominum, *ep.*210.
Eidem. Dominus, *ep.*211.
Eidem. Vir illuſtris, *ep.*212.
Eidem. Quis mihi, *ep.*213.
Eidem. Si cura, *ep.*214.
Eidem pro Comite Rodulpho. Scriptum eſt, *epiſt.*216.
Eidem. Tribulatio, *ep.*217.
Eidem. Domino, & Patri, *ep.*218.
Eidem. Amantiſſimo, *ep.*318.
Eidem. Amantiſſimo, *ep.*327.
Eidem. Amantiſſimo, *ep.*329.
Eidem. Amantiſſimo, *ep.*330.
Eidem. Juvenis, *ep.*331.
Eidem. Scribo vobis, *ep.*215.
Joanni Cremenſi Card. Dilectionem, *ep.*163.
Joanni de Buſajo, de Abbatia relicta. Filio Chariſſimo, *ep.*232.
Jordano Cardinali, Pertranſiit, *ep.*290.
Eidem pro Epiſcopo Cenomanenſi. Adeſt Epiſc. *ep.*294.
Eidem pro electione Abbatis de tribus partibus, Væ mundo, *ep.*306.
Eidem. Feſtine iſta dicto, *ep.*307.
Joſleno Sueſſion. Epiſc. Scripſeram, *ep.*222.
Eidem. Minimè, *ep.*223.
Eidem pro pace. Laboravimus, *ep.*224.
Eidem. Sempèr, *ep.*226.
Ivoni Cardinali. Dilectiſs. *ep.*193.

L

Lambertum fugitivum remittit Bernard. ad Monaſterium ſuum. Fratrem, *ep.*101.
Laodonenſi Epiſc. Veſtri ſumus, *ep.*272.
Legatis Apoſtolicis pro Archiepiſcopo Moguntino. Dominis, *ep.*302.
Leonio Abbati S. Bertini, Dilecto, & Venerabili, *ep.*324.
Eidem. Amico ſuo chariſſimo, *ep.*342.
Lalberto Abbati S. Michaelis. Patri, & amico. *epiſt.*319.
Lothario Imperatori. Lothario Dei, *ep.*139.
Eidem. Miror, *ep.*140.
Lotharingiæ Duci, & Ducißæ, Duci, & Duciſſæ, *ep.*119.
Eiſdem. Gratias agimus Deo, *ep.*120.
Lucæ Abbati. Bonum nobis, *ep.*79.
Ludovico Regi Francorum. Eximio Regi, *ep.*45.

Digitized by Google

Eidem. Libentèr, *ep.220.*
Eidem. Ludovico Dei, *ep.225.*
Eidem. Volui, *ep.282.*
Eidem. Ludovico Dei, *ep.255.*
Ludovico juniori Regi Francorum. Si totus, *epiſt.170.*
Eidem. Si homo, *ep.303.*
Eidem pro ſua infirmitate. In literis, *epiſt.304.*

M

Machabæorum feſtum ab Eccleſia cur celebretur. Quævis, *ep.313.*
Malachiæ Archiep. Hyber. Venerabili Domino, *epiſt.315.*
Eidem. Malachiæ Dei, *ep.316.*
Eidem. Amantiſſimo, *ep.317.*
Matthæo Legato. Fuit quidam, *ep.21.*
Mathildæ Reginæ Anglorum. Illuſtriſſimæ, *epiſt.344.*
Mediolanenſi Clero. Benedicti vos, *ep.132.*
Mediolanenſibus ſuis, ep.131.
Monachis Fluviacenſibus. Domino, *ep.67.*
Eiſdem. Modeſtiæ quidèm, *ep.68.*
Monachis de tribus Fontibus. Quod nondùm, *epiſt.71.*
Monachis Sancti Bertini. Dilectiſſimo ſibi, *epiſt.341.*
Eiſdem. Univerſis, *epiſt.343.*

N

Novitiis apùd Milanum converſis. Chariſſimis, *epiſt.134.*

O

Odoni Belliloci Abbati. Fratri, & amico, *ep.348.*
Ogenio Canonico Regulari. Totis, *ep.87.*
Eidem. Indignaris forſitàn, *ep.89.*
Eidem. Breves, *ep.90.*

P

Parentibus Heliæ Monachi. Sola cauſa, *ep.111.*
Parentibus Gaufridi. Si filium, *ep.110.*
Patriarchæ Jeroſolymorum. Patriarchalibus, *epiſt.175.*
Petro Cluniacenſi Abbati. Domino, & Patri, *epiſt.147.*
Eidem. Domino Petro, *ep.148.*
Eidem. Quàm nolim, *ep.149.*
Eidem. Quid facis, *ep.265.*
Eidem. Domino, & Patri, *ep.309.*
Eidem. Filius veſter, *ep.267.*
Petro Abbati de Cella. pro Monacho Caziacenſi. Undè mihi, *ep.293.*
Petro Papienſi Epiſc. Si ſemen, *ep.125.*
Eidem. Si triſtitia, *ep.126.*
Petro Biſuntino. Peregrinationem, *ep.197.*
Petro Diac. Card. Domino Venerabili, *ep.17.*
Eidem. Cùm totum, *ep.18.*
Eidem. Tempus eſt, *ep.19.*
Petro Presbytero Card. Chariſſimo, *ep.16.*
Pictavenſi Comiti ex perſona Ducis Burgundiæ. Gulielmo Dei gratia, *ep.127.*
Eidem. In eodem animo, *ep.128.*
Philippo Turonen. Eccleſiæ electo. Doleo, *ep.151.*
Piſanis. Piſanis noſtris, *ep.139.*

R

Ranaldo Fuſniacenſi Abbati. Dilectiſſimo ſuo, *epiſt.72.*
Eidem. Plangis dilectiſſime, *ep.73.*
Eidem. Sperabam chariſſime, *ep.74.*
Reginæ Jeroſolymorum. Audierunt, *ep.206.*
Eidem. Dilectæ, *ep.289.*
Remenſi Abb. S. Nichaſii. Quanto tibi, *ep.3.*
Richardo Fontanenſi, & ſociis. Quanta audivimus, *ep.96.*
Ricuino Tullenſi Epiſc. Reverendo Patri, *ep.61.*
Roberto Nepoti, qui de Ordine Ciſtercienſi tranſierat ad Cluniacum. Satis, & pluſquàm, *ep.1.*
Roberto Abbati de Dunis. Fratri, & amico, *epiſt.336.*
Eid. de Iderio. Amantiſſimo Fratri, *ep.337.*
Roffenſi Epiſcopo. Durè ſcribitis, *ep.205.*
Rogerio Regi Siciliæ. Longè, lateque, *ep.207.*
Eidem. Si me quæritis, *ep.208.*
Eidem. Habetis, *ep.209.*
Rolando Cardinali. Domino, & amico, *ep.334.*
Romanæ Curiæ. Dominis, & Patribus, *ep.235.*
Eiſdem, de electione Abbatis Sancti Anaſtaſii in Papam Eugenium. Dominis, & Patribus, *ep.236.*
Romanæ Curiæ Cardinalibus. Dominis, & Patribus, *ep.188.*
Romanis Cardinalibus, & Epiſcopis. Vos ſcitis, *epiſt.168.*
Eiſdem. Dominis, & Patribus, *ep.188.*
Romano, Curiæ Romanæ Subdiacono. Bernardus, *ep.105.*
Romanis diſcedentibus ab Eugenio. Nobilibus, *epiſt.242.*
Rorgoni de Abbatis Villa. Viro illuſtri, *ep.350.*
Rualeno Abbati. Satis, ſuperque, *ep.260.*

S

Santiæ, ſorori Imperatricis Hiſpaniæ. Quod, *epiſt.301.*
Sanctimoniali cuidam. Magnum eſt, *ep.114.*
Sanctimoniali de Monaſterio S. Mariæ Trecenſis. Relatum, *ep.115.*
Senonenſi Clero. Deſtituti Benedicto, *ep.202.*
Simoni Abbati Sancti Nicolai. Perſecutionem, *epiſt.83.*
Eidem. Providè, ut videtis, *ep.83.*
Simoni filio Caſtellani Camer.. Cognoſcens, *epiſt.186.*
Spirenſibus Epiſc., Clero, & Populo, hortans eos ad arma contrà Infideles ſuſcipienda. Domino, & Patri, *ep.322.*
Sophiæ Virgini. Bernardus Abbas, *ep.113.*
Suggerio Abbati S. Dionyſii. Exiit ſermo, *ep.78.*
Eidem ſcribit conſolatoriè. Chariſſimo, & intimo, *ep.266.*
Stephano Metenſi Epiſcopo. Stephano Metenſi, *epiſt.29.*
Stephano Epiſcopo Præneſt. Loquitur, *ep.224.*

T

Theobaldo Comiti. Laudabili Principi, *ep.37.*
Eidem. Pio Principi, *ep.38.*
Eidem. Cum multa, *ep.39.*
Eidem. Duo vobis, *ep.40.*
Eidem. Timeo vos, *ep.41.*
Eidem. Scitis, quià, *ep.271.*
Tholoſanis poſt reditum ſuum. In adventu, *epiſt.241.*
Thomæ de Sancto Audomaro. Chariſſimo, *ep.108*
Thomæ Præpoſito de Beverla. Thomæ dilecto, *epiſt.107.*
Trecenſi Epiſcopo, & Clero. Legimus, *ep.203.*
Trecenſi Abbati. Amico, & conſervo, *ep.349.*

Digitized by Google

V

Willelmo cuidam. Nuncium quo, *ep.99*.
Vlgerio Andegavenſi Epiſcopo. Lachrymas magis, *ep.200*.
Univerſis Civibus Mediolanenſibus. Ut ex, *epiſt.135*.

HIc Innocentium II. Pontificem Maximum in confutando Schiſmate Petri Leonis apùd Imperatorem, & Henricum Angliæ Regem, & in Concilio Piſano egregiè adjuvit; Romæ, Monaſterium Sanctorum Vincentii, & Anaſtaſii extruxit extrà mœnia communi loco, qui dicitur vulgò: *Le trè Fontane*; & Abbatem præfecit illum, qui poſteà Eugenius III. Summus Pontifex fuit. Quæ ſcripſit, potiùs doctrinâ divinitùs traditâ, quàm labore comparata ſcripſiſſe videtur, & Genuenſium, & Mediolanenſium Epiſcopatus recuſavit. Beatæ Mariæ Virgini mirâ devotione erat addictus. Moritur Anno Salutis 1153.; ſuæ verò ætatis anno 63., & ab Alexandro III. Papâ in Sanctorum numerum relatus fuit.

INNOCENTII TERTII

Pontificis Maximi Opera.

A

Apoſtolorum Sermones.

C

Commentaria in ſeptem Pſalmos, quos Pœnitentiales *vocant*.
Confeſſorum Sermones.
Conſtitutiones Decretales.
Contemptus mundi.

D

Decretales, Conſtitutiones, & Decreta.

E

Eleemoſynæ tractatus.
Evangelicæ Legis myſteriorum tractatus.
Eucbariſtiæ Sacramenti tractatus.

H

Homiliæ in feſtivitatibus Apoſtolorum, & Martyrum.
Homiliæ in præcipuis Sanctorum Solemnitatibus.
Homiliæ variæ de tempore.

L

Lateranenſis Concilij Decreta.

M

Martyrum homiliæ.
Mundi contemptus.

S

Sanctorum veneratio.
Sermones in Apoſtolorum, Martyrum, Confeſſorum, & Virginum Natalitijs.
Sermones, ſeù homiliæ variæ de tempore per anni curſum.
Sermones in Sanctorum Solemnitatibus.

V

Veneratio Sanctorum. *Virginum homiliæ*.

FLoruit, ſedens in Pontif. Anno Domini MCXCVIII. Moritur Peruſii Anno Domini MCCXV. Vide Concil. Lateran. Gen. 2.

PETRI BERTORII

Natione Galli Ordinis Benedictini Opera.

B

Biblicum Dictionarium utriuſque Teſtamenti.
Breviarium hiſtoriarum Bibliorum.

D

Dictionarium Biblicum utriuſque Teſtamenti tribus tomis diſtinctum.

I

Inductorium morale, in tres libros diviſum.

R

Reductorium morale, utriuſque Teſtamenti.
Repertorium morale.

CLaruit Anno Domini MCCLX.

HUGONIS DE S. CHARO

Cardinalis Ordinis Prædicatorum.

A

Abbacuk, tom.5. *Amos, tom.5.*
Abdiæ, tom.5. *Apocalypſis, tom.7.*
Aggæi, tom.5. *Apoſtolorum Acta, to.7.*

B

Baruck, tom.4.
Bibliorum concordantia opus immenſum, & quidem præclarum, tom.7.

C

Canonicæ epiſtolæ, tom.7.
Cantica Canticorum, tom.3.
Concordantiæ Bibliorum, tom.7.

D

Danielis Comment. tom.5.
Deuteronomium, tom.1.

E

Eccleſiaſtes Comment. tom.3.
Eccleſiaſtici, tom.3.
Epiſtolarum Pauli, tom.7.
Eſdræ 4. tom.1. *Exodi, tom.1.*
Eſther, tom.1. *Ezechielis, tom.5.*

G

Geneſis Comment. tom.1.

I

Jeremiæ Commen. to.4. *Joſue, tom.1.*
Joannis, tom.6. *Iſaiæ, tom.4.*
Job, tom.1. *Judicum, tom.1.*
Joelis, tom.5. *Judith, tom.1.*
Jonæ, tom.5.

L

Levitici Comment. tom.1.
Lucæ, tom.6.

M

Machabæorum Commen. tom.5. *Marci, tom.6.*
Malachiæ, tom.5. *Matthæi, tom.6.*
Michææ, tom.5.

N

Naum Comment. tom.5.
Numerorum, tom.1.

O

Oſeæ, tom.5.

Para-

Digitized by Google

P

Paralipomenon Comment. tom.1.
Pauli epiſtolarum, tom.7.
Proverbiorum, tom.3. *Pſalterij, tom.2.*

R

Regum 4. librorum Comment. tom.1.
Ruth, tom.1.

S

Sapientiæ, tom.1. *Sophoniæ, tom.5.*

T

Threnorum, tom.4. *Tobiæ, tom.1.*

Z

Zachariæ, tom.5.

HUgo hic fuit Ordinis Fratrum Prædicatorum, qui primus ex illo Ordine cathedram Theologiæ meruit conſcendere magiſtralem. Totum Vetus, ac Novum Teſtamentum expoſuit, ſed in Pſalmos, in Danielem, & in Lucam diffuſiùs. Hæc ex Henrico de Gandavo de Scriptor. Eccleſ.

Claruit Anno Domini MCCLXII. Hunc Hugonem Tritthemius vocat: *Hugonem Barchinonenſem*.

ALBERTI MAGNI

OPERA OMNIA

Hic fuit B. Thomæ Præceptor.

A

IN *Abacuck Commentarius, tom.1.*
In Abd. Commentarius, tom.1.
In Agg. explanatio, tom.1.
In Amos explanatio, tom.1.

E

Evangeliorum 4. explanationes, tom.2.

I

In Joelem explanatio, tom.1.
In Jonam Commentarius, tom.1.

M

Magnificat expoſitio, tom.2.
Malachiæ Commentarius, tom.1.
In Michææ expoſitio, tom.1.
Expoſitio in Miſſus eſt, tom.2.

N

In Nahum expoſitio, tom.1.

O

Iu Oſeam expoſitio, tom.1.

P

In Prophetas minores expoſitio 12, tom.1.

S

In Sophoniam Commentarius, tom.1.
Supèr Magnificat, tom.2.
Super Miſſus eſt, tom.2.

Z

In Zachariam expoſitio, tom.1.

SCRIPSIT etiam in Philoſophiam Ariſtot., & floruit circà Annum Dñi MCCLXX., & moritur Anno Domini MCCLXXX.

ÆGIDII ROMANI COLUMNÆ

AUGUSTINIANI OPERA.

Hic fuit S. Thomæ Auditor.

A

DE *Anima Commentarius.*
In Artem vet. Ariſt.
De Angelica Salutatione explanatio.
De Angelorum menſurâ, cognitione, motu, & compoſitione.
De Arca Noe, & Articulorum Fidei diſtinctione.

B

Influentia divina in Beatos.
Bonifacio Octavo de renunciatione Papæ.

C

De Cauſis Comment.
De Canonicis Epiſtolis tractatus.
De Cantica Canticorum explanatio.
De Charactere.
Corinthiorum Commentaria.
De Corpore Chriſti tractatus.
Corporis humani formatio.

D

De deceptione tractatus.
Defenſorium pro doctrina S. Thomæ.
De Dominica Oratione expoſitio.

E

In Elenchos Comment.
In Epiſtolas ad Romanos, & Corinthios expoſitio.
Errores omnium antiquorum Philoſophorum ab innumeris mendis expurgati, & nunquàm anteà impreſſi, ab hujus Indicis Auctore in lucem editi.
De Eſſe, & eſſentia, vel de primo princ.
In Ethica Ariſt.
De Eccleſ. Poteſtate.
Contrà Exemptos, & alia.

F

Formarum gradus, & pluralitas.

G

De Generatione, & corruptione.

H

Hexaemeron libri duo, quæſtionum Scholaſticarum multitudine repleti.
Contrà hæreticos terrens fulmen.

I

Joachimi Abbatis damnatio.
In Joannis Evangelium expoſitio.
De Intellectu poſſibili.

L

In Logicam Commentaria, & quæſtiones.

M

De Medio demonſtrationis.
De Materia Cæli, & horum inferiorum, quæſtio perpulchra.
In Metaphiſ. Comment., & quæſtiones.
In Miſſæ Canonem expoſitio.

N

In parva Naturalia Comment.

O

In libr. Oeconom. Comment.

P

Pauli Epiſtolarum ad Romanos, & Corinthios Comment.

Digitized by Google

De Peccato originali.
Philoſophiæ Commentaria, & quæſtiones.
Phyſicæ Commentaria, & quæſtiones.
In libr. Polit. Comment.
In Priora poſteriora Ariſtotelis Comment.
De Prædeſtinatione, Præſcientiâ, Paradiſo, & Inferno.

Q

Quodlibetorum liber.

R

Reges quomodò exercere poſſint opera liberalitatis circà bona ad Coronam pertinentia.
De Renunciatione Papæ tractatus tempore Bonifacij VIII. editus.
De Rethorica. *De Reſurrectione.*

S

De Salutatione Angelicâ expoſitio.
De laudibus Divinæ Sapientiæ.
Sententiarum, primi, ſecundi, & tertij Commentaria, & quæſtiones. Tertius ad 11. uſquè diſtinctionem nondùm impreſſus. Quartus citatur à nonnullis, ſed nùnc non reperitur.
Sermones varij.

T

Theologiæ compendium, & excellentia, & ſufficientia Scripturæ Sacræ.
Theologiæ ſubjectum.
Theoremata quinquaginta de Corpore Chriſti.

HIc Doctor Eremiticæ Auguſtinianæ Sodalitatis ornamentum, & decus, Cæleſtino, qui Pontificatu ſe abdicavit, fuerat in primis familiaris, & ſanctiſſimis moribus exactiſſimam eruditionem adjunxit; cujus ſcripta, qui legunt ſapientiæ copiam, doctrinæque magnitudinem ſimùl, ac ſuavitatem admirantur. Nihil eo uberiùs, abſolutiùs, dilucidiùſque eſſe poteſt, hinc jure quidèm *Fundamentarij* nomen eſt adeptus. In ſecundo autèm Sententiarum libro multis rebus aucto, & illuſtrato, & ab infinitis mendis expurgato ab hujus Indicis Auctore, nihil eo meliùs deſiderari poteſt. Tanta autèm fuit hujus Doctoris in ſcribendo felicitas, ac facilitas, ut ob id, necnon ob ejuſdem doctrinam ſolidiſſimis fundamentis firmatam, ut, ipſo etiam vivente, decretum fuerit in Comitiis Generalibus ejuſdem Ordinis Florentiæ celebratis Anno Domini MCCLXXXVII. Beato F. Clemente Auximano Priore Generali, ut dicti Ordinis Fratres doctrinam ejus omninò ſequi, & omnes opiniones, ac ſententias ſcriptas, ac ſcribendas tueri deberent ex præcepto, ut patet ex Regiſtro ejuſdem Ordinis, Romæ in Archivio Cœnobii S. Auguſtini aſſervato. Decreti verba ſunt hæc:

Quià Venerabilis Magiſtri, noſtri Fratris Ægidij doctrina mundum univerſum illuſtrat, definimus, & mandamus inviolabilitèr obſervari, ut opiniones, poſitiones, & ſententias ſcriptas, & ſcribendas prædicti Magiſtri noſtri, omnes Ordinis noſtri Lectores, & Studentes recipiant, eiſdem præbentes aſſenſum; & ejus doctrinæ, omni, qua poterunt ſollicitudine, ut, & ipſi illuminati, alios illuminare poſſint, ſint ſeduli defenſores.

ÆGIDIUS fuit Romanus ex Familia Columnenſi nobiliſſima, ac vetuſtiſſima, Bituricenſis Archiepiſcopus, deindè Cardinalis. Claruit Anno Domini MCCLXXXVII. Vixit annos 69.

ALBERTI PATAVINI

AUGUSTINIANI OPERA.

Hic fuit Ægidii Romani Diſcipulus.

C

COmmentariorum in Pentateuchum more Scholaſtico libri 5.

D

Dominicarum omnium ſermones.

E

Evangeliorum omnium expoſitio.

M

Manuſcripta permulta, quæ Patavij aſſervantur.

P

Pauli epiſtolarum expoſitio.
Pentateuchi Commentaria.

Q

Quadrageſimales Sermones.

S

Sermones Dominicales totius anni.
Sermones Quadrageſimæ.
Sermones de Adventu.
Sermones de Sanctis.

MORITUR Anno Domini MCCC.

AUGUSTINI TRIUMPHI

Anconitani Ordinis Eremitarum S. Auguſtini Opera.

A

ANimæ potentia lib.
Apocalypſis cum catena.
Apoſtolorum in acta Comment.

C

Canonicarum epiſtolarum, & in eaſdem catena.
Canticum B. Mariæ Virginis.
Catena in epiſtolas Pauli.
Catena Patrum.
Concilij magni auctoritas, & præcedentia lib. 1.
Chordæ decem lib. 1.

D

Dominicæ Orationis expoſitio.

E

Epiſtolarum Pauli expoſitio.
Evangeliorum omnium explanatio.
Ezechielis expoſitio.

I

Joannis Evangelij expoſitio.

L

Lucæ Evangelij expoſitio.

M

Marci Evangelij expoſitio.
Matthæi Evangelij expoſitio.

P

De Poteſtate Papæ volumen ſatis ingens, ac celeberrimum ad Joann. XXII. Pont. Max.
Pauli in omnes epiſt. Comment.

Quod-

Digitized by Google

Q

Quodlibetorum lib. 1.

R

De Reſurrectione lib. 1.

S

Salutationis Angelicæ expoſitio.
Sententiarum Commentarij lib. 4.
Supèr Miſſus eſt, & Magnificat, & Orationem Dominicam Commentarij ab Auctore bujus Indicis in lucem editi.
De Spiritu Sancto contrà Græcos lib. 1.

T

Terræ promiſſionis introitus lib. 1.

HIc Doctor ex Familiâ nobili, ac pervetuſtâ Anconæ, Civitatis inſiguis in Piceno, ſcripſit alia multa, ſed perpauca ſunt prælo commiſſa,& illud præſertim opus divinum *de Poteſtate Eccleſiaſticâ* Joanni XXII. Pontifici Maximo dicatum 1320., ſed Romæ 1582. impenſis, & induſtriâ Illuſtris Domini Secretarii, & Familiaris Gregorii XIII. Domini Joannis Baptiſtæ Triumphi Anconitani à M. F. Auguſtino Romano à Fivizanio Sanctiſſimi D. Noſtri Sacrario expurgatum, & excuſum,ac ſummis virorum laboribus mirabiliter illuſtratum; quorum ego,intèr cæteros minimus, magnam tuli partem.

Exorditus fuit etiam volumen inſigne ex ſcriptis B. Patris Auguſtini, quod *Milleloquium* inſcripſit: ſed morte præventus imperfectum reliquit; quod Bartholomæus Urbinas ejuſdem Ordinis perfecit; qui etiam ad hujus exemplar *Milleloquium* etiam Ambroſii conſcripſit.

Natus eſt Triumphus MCCXLIII. Vixit annos 85. Obiit MCCCXXVIII., vel ſecundùm alios MCCCXV. poſt obitum Ægidii ann. circitèr 12.

PETRI PALUDANI

OPERA.

B

BIbliorum præfatio, tom. 1.

E

Exodi liber unus, tom. 1.

G

Geneſis liber unus, tom. 1.

P

Præfationum in omnes Bibliorum libros lib. unus tom. 1.
Pſalterij, 7. voluminibus diſtinctum, tom. 2.

S

Sententiarum libri 4.

PEtrus de Palude fuit natione Gallus, Ordinis Fratrum Prædicatorum.

Floruit Anno Domini MCCC., vel MCCCXXX.

ALPHONSI TOSTATI

MADRIGALENSIS

Epiſcopi Abulenſis Opera omnia,quæ in tres, & viginti Tomos diſtingui ſolent.

A

ANimarum ſtatus, tom. 20.

C

Commentaria in Evangelium Matthæi, tom. 6.
Contrà Concubinarios, tom. 20.

D

Defenſorium trium quæſtionum contrà æmulos in Romana Curia diſputatarum, tom. 20.
Deuteronomij Commentaria, tom. 5.

E

In Ecce Virgo concipiet, tom. 20.
In Evangelium Matthæi Commentaria, tom. 14. 15. 16. 17. 18. & 19.
Exodi Commentaria, tom. 2.

F

Franciſcus Fontanus Auctor Indicis, tom. 22.

G

Geneſis Commentaria, tom. 1.

I

Index Operum, tom. 22. & 23.
Joſue Commentaria, tom. 6.
Judicum Commentaria, tom. 4.

L

In Leviticum Commentaria, tom. 4.

M

In Matthæum Commentaria, ſex Tomis diſtincta, hoc eſt, 14. 15. 16. 17. 18. & 19.

N

Numerorum Commentaria tom. 3.

P

Paradoxa in 5. *partes diviſa in unum tomum collecta, tom.* 21.
Paralipomenon Commentaria, tom. 8.
Politiæ tractatus, tom. 20.

Q

Quæſtiones in Matthæum, tom. 17.

R

Regum primi Commentaria, tom. 10.
Regum ſecundi Commentaria, tom. 11.
Regum tertij Commentaria, tom. 12.
Regum quarti Commentaria, tom. 13.
In Ruth Commentaria, tom. 9.

S

Super illud: Ecce Virgo concipiet, tom. 20.

T

De Beata Trinitate, tom. 20.

INdex in Opera omnia duobus voluminibus diſtinctus, editus fuit à Franciſco Fontano Canonico Complutenſi in Valle Oletanâ, ubi Opera ſunt prælo commiſſa. Hoc autèm Indice ſingula, quæ ad Scripturam Sacram, ſivè ad variam hominis eruditionem pertinent, comprehenſa ſunt.

Claruit Alphonsus Anno Domini MCDXL.

DIO-

Digitized by Google

DIONYSII CARTHUSIANI
OPERA OMNIA.

A

IN AbacucK Commentaria, tom.6.
Abdiæ Commentaria, tom.6.
Aggæi Commentaria, tom.6.
Amos Commentaria, tom.6.
Angelorum tractatus in ſumma Theol.
Animæ potentię in ſumma Theol.
Animæ paſſionis in ſumma Theol.
Apocalypſis Commentaria, tom.9.
Apoſtolorum in acta Commentaria, tom.9.

B

BarucK Commentaria, tom.5.
Beatitudo hominis in ſumma Theol.

C

Canonicarum epiſtolarum Commentaria, tom.9.
Canticorum Commentaria, tom.4.
Cardinales virtutes in ſumma Theol.
Chriſti Incarnatio in ſumma Theol.
Commentaria in 4. Sententiarum libros.
Corinthiorum epiſtolarum commentaria, tom.9.
Creationis tractatus in ſumma Theol.

D

Danielis commentaria, tom.5.
De Deo, & de attributis in ſumma Theol.
De Dęmonum impugnatione in ſumma Theol.
Donorum tractatus in ſumma Theol.

E

In Eccleſiaſten commentaria, tom.4.
Eccleſiaſtici commentaria, tom.4.
Epiſtolarum Pauli commentaria, tom.9.
Eſdræ librorum commentaria, tom.7.
Eſter commentaria, tom.7.
Ezechielis commentaria, tom.5.

F

Fati tractatus in ſumma Theol.

G

Gratiæ tractatus in ſumma Theol.
Gubernationis tractatus in ſumma Theol.

H

Hymnorum commentaria, tom.9.

I

In Jacobi epiſtolam commentaria, tom.9.
Jeremiæ commentaria, tom.5.
Joannis commentaria, tom.8.
Joannis epiſtolarum commentaria, tom.9.
Job commentaria, tom.7.
Joelis commentaria, tom.6.
Jonæ commentaria, tom.6.
Joſue commentaria, tom.2.
Iſaiæ commentaria, tom.5.
Judæ epiſtolæ commentaria, tom.9.
Judicum commentaria, tom.2.
Judith commentaria, tom.7.

L

In Lucam commentaria, tom.8.

M

Machabæorum commentaria, tom.7.
Malachiæ commentaria, tom.6.
In Marcum commentaria, tom.8.
Mariæ Sanctificatio in ſumma Theol.
In Matthæum commentaria, tom.8.
Meriti tractatus in ſumma Theol.
Michææ commentaria, tom.6.

N

Nahum commentaria, tom.6.
Nehemiæ commentaria, tom.7.

O

Opuſcula inſigniora in 3. claſſes diſtincta, quarum prima ad Clerum, altera ad vitam Monaſticam, tertia ad Laicos pertinent, tom.10.
Oſeæ commentaria, tom.6.

P

Paralipomenon commentaria, tom.2.
Paſſio, & Reſurrectio Chriſti in ſumma Theol.
Pauli epiſtolarum commentaria, tom.8.
Pentateuchi commentaria, tom.1.
Petri epiſtol. commentaria, tom.9.
Philemonis epiſt. commentaria, tom.9.
Philippenſium epiſt. commentaria, tom.9.
Præceptorum tractatus in ſumma Theol.
Præmium bonorum in ſumma.
Proverbiorum commentaria, tom.4.
Pſalmorum omnium commentaria, tom.3.

Q

Quæſtiones in ſententias Petri Lombardi.

R

Regum librorum commentaria, tom.2.
Retributio malorum in ſumma.
Romanorum Epiſtolæ commentaria, tom.9.
Ruth commentaria, tom.1.

S

Sacramentorum tractatus in ſumma Theol.
Sapientiæ commentaria, tom.4.
Sophoniæ commentaria, tom.6.
Summa totius Sacræ Theologiæ duobus tomis, vel quatuor libris diſtincta.

T

Theologiæ virtutes in ſumma Theologia.
Theſſalonicenſium epiſt. commentaria, tom.9.
Threnorum commentaria, tom.5.
Timothæi epiſt. commentaria, tom.9.
Titi comment. tom.9.
Tobiæ commentaria, tom.7.

V

Virtutum habitus in ſumma Theologia.
Vitiorum tractatus in ſumma.

Z

Zachariæ commentaria, tom.6.

SCRIPSIT in Alchoranum, & ſectam Mahomet. lib.5., ac Dial. Epiſt., & Revelationes Coloniæ 1533. impreſſ. ſcripſit multa alia, & Claruit Anno Dom. MCDLXXI.

FRANCISCI TITELMANNI
Ordinis S. Franciſci Opera.

A

ANnotationes locorum difficilium, Epiſtolarum Canonicarum, tom.2.

C

Canticorum explanatio, tom.2.
Catholicarum Epiſtolarum explanatio.

D

Doctiſſima Syntagmata in Script. tom.1.

E

In Eccleſiaſtem commentaria, tom.1.
Epiſtolarum Pauli annotationes, tom.2.

In

Digitized by Google

I

In Ioannem expoſitio.
In Iob elucidationes, tom.1.

L

Logicæ quæſtiones, & commentaria.

M

In Matthæum commentaria, tom.2.

P

Paraphraſticæ elucidationes in Iob, tom.1.
Pauli Epiſtolarum commentaria, tom.2.
Philoſophiæ quæſtiones, & commentaria.
Pſalmorum annotationes, tom.1.

S

Syntagmata in Divinas Scripturas, tom.1.

CLaruit Anno Domini MDXXX.

SANCTIS PAGNINI LUCENSIS

Ordinis Prædicatorum Opera.

C

CAtena in Pentateuchum argentea appellata.
Catena in Pſalmos.
Clementi VII. novum teſtamentum dicatur.

G

Grammatica Hebraica.

I

Iſagoge ad ſacras literas.

L

Leonis X. hortatu vetus teſtamentum ex Hæbreo in Latino vertit.
Lexicon linguæ ſanctæ.

N

Novum teſtamentum juxtà Græcam fidem Clementi VII. dicatur.

P

Pentateuchi catena.
Pſalmorum catena.

T

Teſtamentum vetus ex Hebraica veritate latinitati donatum.
Theſaurus linguæ ſanctæ.

MOritur Lugduni Anno Domini MDXLI.

ALOYSII LIPPOMANI VENEITI

Epiſcopi Veronenſis Opera.

C

CAtena in Geneſim.
Catena in Exodum.
Catena in Leviticum.
Catena in Pſalmos 3. tomis comprehenſa.

E

Exodi Catena.

G

Geneſis Catena.

L

Levitici Catena.

P

Pſalmorum Catena Romæ impreſſa in 50. Pſalmos cæteris tomis nondum in lucem editis.

S

Sanctorum geſta, & vita.
Symboli Libellus.

V

Vita Sanctorum.

ALoysius Lippomanus ſcripſit Catenam in Geneſim, ex Authoribus Eccleſiaſticis plus minus ſexaginta, iiſque partim Latinis, partim Græcis connexam, & excuſam Pariſiis MDXLVI. Idem ab eo præſtitum eſt in Exodum, Pariſ. MDL. impreſſum; necnon Pſalmos, quorum quinquaginta Romæ ſunt in lucem editi. Prò nonnullis Scripturæ Sacræ locis apponitur ibi interdùm Textus Hebraicus Scripturæ Sacræ punctis inſignitus, deindè characteribus Latinis redditus. Pollicitus eſt, ſe in univerſam Divinam Scripturam conſimili ſtudio elaboraturum. Hanc elucubrationem vidi ego ab eodem in Leviticum conſcriptam, ſed nondùm impreſſam. Scripſit etiàm Vitas Sanctorum multis voluminibus compræhenſas. Obiit Anno Domini MDLIX.

SIXTI SENENSIS

Ordinis Prædicatorum Opera.

A

ADventus Evangeliorum explicatio.
Adverſus oppugnatores Veteris, & novi Teſtamenti.
Annotationes, & cenſuræ in oppugnatores Veteris, & novi Teſtamenti.
Ars exponendi Sacroſancta volumina.
Aſtronomicarum quæſtionum liber unus.

B

Bibliorum Sacrorum concòrdantiarum uſus.
Bibliotheca Sancta.

C

Catholici Sacrorum voluminum expoſitores.
Cenſuræ, & annotationes in expoſitores Veteris, & novi Teſtamenti.
Concordantiarum Sacrorum Bibliorum uſus.

D

Dominicalium Evangeliorum explanatio.

E

Eccleſiaſtici expoſitio.
Eccleſiaſtici delucidatio.
Evangeliorum Quadrageſimalium explicatio.
Exaemeron Homiliæ 6.
Expoſitores Sacrorum voluminum.

F

Feſtorum Evangelia.
Homiliæ in Evangelia Quadrageſimalia.
Homiliæ de Sanctis, & Dominicis.
Homiliæ Quadrageſimales.

I

Iob tria prima Cap. Homiliæ 6.

N

Novi Teſtamenti annotationes, & cenſuræ.
Numerus, partitio, & auctoritas divinorum voluminum, liber unus.

P

Pauli Epiſtolæ ad Romanos liber unus.

Phy-

Digitized by Google

Phyſicarum quæſtionum liber unus in varios Scripturæ Sacræ locos.
Problematicarum Epiſtolarum liber unus in varia ſcripturæ loca.
Proverbiorum expoſitio.
Pſalmi primi Homiliæ 6.
Pſalmi quinquageſimi Genuæ explicati, Homiliæ 20.

Q

Quadrageſimales Homiliæ.

R

Romanorum Epiſtolæ liber unus.

S

Sapientiæ expoſitio.
Scholaſticarum quæſtionum liber unus in Epiſtola ad Romanos.
Scripturæ divinæ in varios locos expoſitio.
De Scripturis, & de Scriptoribus, quorum mentio fit in Sacris voluminibus.

T

Adverſus Teſtamenti novi oppugnatores liber unus.

V

Adverſus Veteris Teſtamenti oppugnatores liber unus.

FLoruit Anno Domini MDLXVI.

GEORGII EDERI OPERA.

A

AUctor Catechiſmi Catholici juſſu Pii V. Pont. Max. editi.

C

Catechiſmi Catholici partitiones.
De Chriſtianæ doctrinæ articulis explanatio liber 5.

E

Evangelii, & novæ legis appellationes lib.3.
Evangeliſtarum intentio, lib.3.

F

Figuræ, & concordiæ Evangeliſtarum, lib.3.

I

Iſagoge, de Sacræ Scripturæ partibus in genere, lib.1.

M

Materia librorum Veteris Teſtamenti, lib.2.
Moſſiæ conjecturæ, & indicia, lib.3.

N

Numerus Evangeliorum, lib.3.
Novi Teſtamenti partitiones, lib.3.

P

Partitiones veteris teſtamenti, lib.2.
Partitionum novi teſtamenti, lib.3.
Partitionum ſecundæ partis novi teſtamenoi, lib.4.
Partitionum explanantium ſummam Chriſtianæ, lib.5.
Principia Theologiæ, & alia ad Theologiam ſpectantia, lib.1.

S

Scriptores veteris teſtamenti, & temporum, lib.2.
Scriptores Evangeliorum, lib.3.

T

Tempora, & continuationes Evangeliorum, lib.3.
Teſtamenti novi Partitiones verum ordinem, & ſcopum attingentes, lib.4.
De Theologiæ principiis.

CLaruit Anno Domini MDLXIX. Anno III. Pii V.

CORNELII JANSENII OPERA.

A

ANnotationes in Sapientiam Salomonis, tom.1.

C

Canticorum Ferialium Commentaria, tom.1.
Concordantia Evangelica tom.2.

E

In Eccleſiaſticum Commentaria, tom.1.
Evangeliorum concordantia, tom.2.

H

Hiſtoria 4. Evangeliorum, tom.2.

P

Proverbiorum Commentaria, tom.1.
Pſalmorum Commentaria, tom.1.

S

Sapientiæ annotationes, tom.1.

CLaruit Anno Domini MDLXXI., & Concilio Tridentino interfuit.

JULII ROGERII OPUSCULA.

A

AUditoris Sacræ Theologiæ opuſc.1. tom.1.

C

Canonicorum librorum opuſc.1. tom.1.

D

De Dei Verbo opuſc.3. tom.2.

I

Interpretatio Scripturæ Sacræ, opuſc.1. tom.2.

L

Librorum Canonicorum, opuſc.1. tom.1.

Q

Quæſtiones ad Theologum ſpectantes, opuſc. 1. tom.1.

R

Rethoricæ facultas ad Theologum ſpectans, tom.1.

S

De Scripturæ Sacræ ſenſibus, opuſc.1 tom.1.
Scripturæ Sacræ obſcuritas opuſc.1. tom.2.

T

Theologiæ ſacræ, opuſc.1. tom.1.

V

Verbum Dei traditum, opuſc.1. tom.2.

HIc fuit Prothonotarius Apoſtolicus, & Abbas Lamulorum. Et floruit Ann. Dom. MDLXXX.

JO:

Digitized by Google

JO: FRANCISCI LOMBARDI

Theologi Opuſcula.

C

CHronologia, ſive Martyrologium Nat. Dom. editum à Joanne Lucido, locupletat., & impreſſ.

E

De Euchariſtię Sacramento contra Bereng. Zuing. Æcolamp. Calvin. Neocapharnaitas.

H

Hymnus ſuper celebratione Œcumenicæ Synodi Trid. occaſione Pſal. 116. ſub metricis numeris conſcriptus.

L

Legitur Index, dogm. & refor. (Cum Conc. Trid. primo Romæ imprimitur à bon. mem. Paulo Manutio) qui juſſu bon. mem. Pii IV. XV. diebus elaboravit, qui & induſtria P. Galeſini in forma ſynopſios redigitur anno vero ſequenti, qui erat 1565. e Mantua tranſmittuntur Venet. ad Jord. Zilettum annot. margin. in Concil. quas primum authoritate Sanctæ Sedis Apoſt. annotavit Illuſtris Vir Horatius Lutius Callienſis.

O

Oratio die S. Stephani habita Tridenti an. 1561. quæ Brixiæ impreſſa eſt: poſtea Neap. induſtria doctiſſ. Nic. anel. paccæ, cujus teſtimonium recitat Sander in lib. Eccleſ. Hyerarchiæ, ſed & altera habita eſt Neap. in Synodo Diœceſana ſub die 14. Feb. 1565. quæ non eſt impreſſa.

P

Patientiæ encomia ex Beati Cypriani Speculum Mortis, & Judicii ex S. Baſilica in Pſal. 33. & 114. Item Divitum ex B. Paulo, aliiſque Scripturis canonicis typis tradita.

Proſa mortuorum in metricum jambicum verſa.

S

Sibyllæ Erythreæ acroſtichis: cujus mentio fit apud Euſeb., & B. Auguſtinum poſt alias interpret. verſa, ſervata tamen myſtica primorum elementorum conditione.

Imprimenda.

IN Biblia tam novi, quæ veteris Teſtamenti Scholia ex Sacris Conciliis, ſanctiſque Patribus, etiam ſcholaſticis, diu decerpta hinc elucidationes paravit in Ruth, Tobiam, Job, Canticum Canticorum, Eccleſiaſten, Baruch, Nahum, Act. Apoſt. Epiſt. ad Tim., & Tit. (quæ ſunt duo Seminaria diſcipl. Eccl.) nec non Epiſt. ad Hebræos.

In Pſalterium Davidicum explicationes, maxime autem in ſextam partem, quæ continet quinque Pentades nimirum in Pſal. 15. 22. 33. 36. 44. Pſal. 51. 616. 7. 71. & 75. Pſal. 79. 80. 83. 90. 100. Pſal. 103. 109. 121. 129. 231. ult. autem pentas in Pſal. 136. 138. 144. 14. 7. 150.

Expoſitio in Orationem Dominicam, ubi contra hæreticam pravitatem tractat de 7. Eccl. Sac. copioſiſſime de Sacramento Altaris, & incruento Sacrificio juxtà numerum petitionum, opus ſane ab Annis 25., & amplius inchoatum, necdum abſolutum.

Epiſtolarum S. Clementis PP. ad Corinthios fragmenta ex Orig. B. Hieronym. aliiſque Eccl. Scriptoribus ſparſim collecta, juxtà eum morem, quem in prophanis Doctoribus obſervarunt Illuſtriſſimi Viri C. ſigonius, Aldus Man, & Hier. Columna.

In Vincentii Lyrinenſis Commonitorium commentariolus poſt Joan. Coſterium.

In Sedulii Paſchale carmen: quæ eſt latina acroſtichis, A ſolis ortus cardine, elucidationes.

Hymnorum Eccl. libri duo, quos partim in Sapphicam typum, partim in Jambicon dimetrum ſcripſit.

Catalogus Scriptorum Catholicorum (ad imitationem Beati Hieronymi Gennadii, Tritthemii, & aliorum) quos collegit ab Anno 1517. adverſus Brentium, Bullingenum, & prophanas verbi divini adulteratorum novitates.

Scholia in aliquot Doctores Eccleſiaſticos coacervata, nimirum.

In S. Auguſtini Enchirid., & de Doctrina Chriſtiana.

S. Athanaſii Symbolum cum Richar. Pampol.

S. Baſilii lib. quòd Deus non ſit auctor malorum.

S. Bernardi de conſideratione ad Eugen. PP.

S. Clemen. Alexand. ſtromata.

S. Cypriani de ſimpl. prælat.

S. Dionyſ. Areop. de Eccl. Hierarchia.

S. Gregorii Papæ dialogos, & paſtorale.

S. Gregorii Nazianzeni apologeticum.

S. Ignatii Martialis, & Polycarpi aliquot Epiſt.

S. Joannis Damaſceni lib. de iis, qui in fide dorm.

Lactantii firm. de Dei opificio.

S. Leonis Papæ ſerm. de die Annunc. & Aſſumpt.

Summorum Pontif. aliquot decretal. Epiſt. maxime Anacleti cap. in novo, diſ. 21. Innocentii III. cap. cum Marthæ de cel. Miſſ. Clem. 5. ſi dominum, de rel., & ven. ſanct.

S. Prudentii in Hymnum de B. Laurentio Archidiacono.

Tertulliani de præſcr. hæreticorum.

Itèm de reſurrectione carnis.

D. Thomæ Aquinatis opus de Feſto Corporis Chriſti.

Loci communes Theologici, veluti quædam antidota aquilonaris morbi in quibus tractatur de Angelo Cuſtode. Canon. Appoſt. Canone Miſſæ. Cantu, & Cærimon. Eccl. Ciborum delectu.

S. Clem. Epiſt. Cælibatu ſacer. Conciliis, Conſtantini donatione.

De Crucis ſignaculo, Diaboli epithetis.

Die Dominica, & Feſtis diebus Dion. Areop. lib. Edit. Vulg. Bibliorum S. R. E. primatu, & authoritate; Fide, & operibus; Fuga dignitatum. Gentilium teſtimoniis genuflexione. S. Gregor. dial. Hæreticorum nominibus, Hymnis, & Horis canon. Humicubatione, jejunio, Imaginibus, Indulgentiis B. Joan. Apocal. Libero ar. Libris apocr. Item de Canonicis, maximè de Epiſt. ad Hebr. novitate Doctr. numeris obed. prælatorum, ornatu templorum, oſculo pacis, & pedum Papæ, ex epitome Ioſ. Stephani. Petri Apoſt. Prin.

aut.,

aut., & adventu, ac reſid. in Urbe uſque ad diem paſſ. ann. 13. Neronis, quando felicem curſum cum Beato Paulo doct. gent. conſummavit, prædeſtinatione, Purgat. igne, & defunctorum ſuffr. Quadrag. Reliq. Sanctorum, & eorum Orat. 72. Diſcip., & aliis interpr. Symbolo fidei, tradit. Apoſt. ex Pereſio, & Lud. gravinate Epiſ. ſtabiarum, Triſagio, Vigiliis, & B. Virginis, Deiparæ dignitate.

Martyrologium (quod nuper juſſu S. D. N. Gregorii XIII. impreſſum eſt) locupletabit ſyllabo tormentorum, quæ Chriſti athletæ pro eodem paſſi ſunt gaudentes, tyrannorum, qui ea impie mandarunt, (ſuadente Diabolo), & ſimilium.

Matriculam paritèr Theologorum (quàm vocant) Neap. ab ann. 1413. uſquè 1585. imprimi curabit, ut enim fuerat olim unus ex Theol. Sac. Conc. Trident., quod liquet ex noviſſima impreſſ. Conciliorum apud Coloniam, itèmque ex delectis à Patribus ad recognitionem Iudicis librorum prohibitorum, Concil. Trident. de ſeſs. 18. ſub die 26. Februarii 1562. quo tempore fuit etiàm bireto clericali inſignitus, ità factus eſt unus ex Theol. quos Neapol. vocant incorporatos; idquè ſub die ultima Aprilis 1577.

NAtus eſt autèm Neap. ſub Clem. VII. Anno MDXXXI. cumquè pòſt decurſum liberalium artium, etiàm Medicæ facultati, in gratiam Parentum ſuorum, vacaverit (cujus inſignia Salerni acceperat ultima Maji 1549.) ſcripſit quoquè librum *de Baln. Puteolorum, & Pithecuſarum*, cui adjecit aliquando Hippocr. juſiurandum, & Gal. lib. cui titulus eſt, *Quos, & quando purgare oportet*, quos è Græco idiomatè in heroicam formam latinè vertit, imitatus Andromachum Nicandrum, & alios Scholæ antiquæ, quæ eſt apud Salernum; etiàm carmina emendavit, & in Apollineum tranſtulit lepòrem.

CASSIODORI

Regula, & Opera.

HOc loco Regulam itèm Scripturalem Caſſiodori, tanquàm inſtituto noſtro optimè faventem, apponere viſum eſt: hac enim obſervatione, multa Divinæ Scripturæ dicta, ultrà ea, quæ infrà poſita ſunt, clariora, & à falſo mendo vindicata reddentur. Quæ autèm infrà cernuntur, quàmvis Grammaticæ Latinæ præceptis adverſari videantur, ejuſdem tamèn Latinitatis ſchematibus non tritis, quæ hanc Linguam non ſatis callentibus, vitia videntur, tantùm abeſt, ut refragentur, ut iiſdem maximè faveant, & Latinitatis theſaurum præſeferant. Adde etiàm, quòd Scriptura vetus haud paucis eſt referta Hebraiſmis, ob quos idem jure ſuo dicas oportet. Has Scripturæ Sacræ phraſes, vel locutiones, & id genus alias innumeras à me declaratas, cùm plus ocii nactus ero, in lucem emittendas curabo. Caſſiodorus lib. 1. cap. 15. de Divinis lectionibus ait hunc in modum: *Nec illa verba tangenda ſunt, quæ contrà artem humanam poſita reperiuntur, ſed auctoritate multorum codicum vincantur corrumpi ſiquidèm nequeunt, quæ inſpirante Domino dicta noſcuntur*, ut eſt.

OBliti ſumus te, Pſal. 41.
Viri ſanguinum, & doloſi fabricatus eſt templum, Pſal. 54.
Inſtabitur ventrem, pro ventre, Num. 33.
Et protulerunt exploratores pavorem terræ, quam exploraverunt eam. Num. 5.
Terra, in qua habitat in ea, Pſal. 25.
De manu canis unicam meam, Pſal. 95.
Populo qui naſcetur; quem fecit Dominus, Pſal. 25.
Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, Matth. 24.
Beatus Populus, cujus eſt Dominus Deus eorum, Pſal. 143.

HÆc, multoque plura Caſſiodorus, inſigna ex parte juxtà LXX. Editionem. Hujus autem Scriptoris libri *de Divinis lectionibus*, necnon *de Schematibus, ac Tropis Scripturæ Sacræ*, perlegendi ſunt, & frequentèr quidem: maximam enim Divinarum literarum ſtudioſis utilitatem afferre poſſunt. Caſſiodorus namque, vir in divinis Scripturis apprimè doctus, & ſæcularibus literis omnium ſuo tempore facilè eruditiſſimus, non minus vitæ Monaſticæ ſanctitate, quàm ſcientia clariſſimus effulſit. Scripſit permulta, hoc eſt, Epiſtolarum libros 12. *De ratione animæ, in Pſalmos, in Cantica Canticorum, in Epiſtolas Canonicas, in Actus Apoſtolorum, in Apocalypſim, Memoriale Scripturarum, Hiſtoriam tripartitam, Catalogum Conſulum Roman. De diſciplinis, ac ſæcularibus literis, De Etymologiis, De Orthographia, De Schiſmatibus, ac Tropis*, & alia, ſed Inſtitutione divinarum Scripturarum lectores docentur, quo ordine aſſumendi ſint libri, quonam ſtudio legendi, quinam Doctores Scripturę Sacræ deligendi, & ſub qua cautela divina Auctoritas legenda ſit, & quibuſnam intelligentiæ modis interpretanda, ſivè intelligenda. Hac itaque de cauſa ipſum hoc loco apponere libuit, ut noſtrum Libellum. *Indicem* ſcilicet *Scripturalem, ac Theologicum*, hoc concludamus fine, Caſſiodoro videlicèt inſtitutum noſtrum, cujus finis eſt, Theologicum, & Scripturale ſtudium facilius reddere, non mediocritèr adjuvante.

Hic fuit Cancellarius Theoderici Italiæ Regis, Senator Ravennæ, ac Romæ Vrbis Conſul: deindè Monachus, & Abbas Cœnobii apud Urbem Raven. Claruit Anno Dom. DLXXV.

CA-

Digitized by Google

CATALOGUS SCRIPTORUM

Quorum opera recenſentur in hoc Libro.

A

ÆGidius Columna Romanus, fol. 101.
Albertus Magnus , ibid.
Albertus Patavinus , 102.
Alphonſus Toſtatus , 103.
Aloyſius Lippomanus , ibid.
S. Ambroſius , 41.
Ambr. Epiſt. , 42.
Anſelmus Cant. , 89.
S. Athanaſius , 78.
Sanctus Auguſtinus , 12. *Index Epiſt.* 16. *Judicium de libris eius* 17. *Operum Index alter* 18. *De libris contra Hæret.* 30. *Commentarij in Script. Sacr.* 32. *Sermon. varij* 33. *De Serm. ad Erem. ibid. Regulæ ſcript.* 38.
Aug. Triumphus Anconitanus , fol. 102.

B

S. Baſilius , 79.
Beda , 87.
S. Bernardus , 95.
Biblia Compl. quadrl. Franciſci Ximenis , & Bened. Ariæ Mont. 11.
S. Bonaventura , 65.

C

Caſſiodorus , 108.
S. Cyprianus , 74.
S. Cyrillus Alex. 85.
Cornel. Janſenius , 106.

D

Didymus , 78.
Dionyſ. Carthuſ. , 104.

F

Franciſcus Titelmannus, 104.

G

Georgius Ederus , 106.
Gloſſa ordinaria , 12.
S. Greg. Papa , 52.
Greg. Nyſſenus , 80.
Gregorius Nazianz. 82.

H

S. Hieronymus , 45.
Hilarius , 77.
Hugo de S. Victore , 91.
Hugo de S. Caro , 100.

I

Innoc. III. , ibid.
S. Jo: Chryſoſt. , 80.
S. Jo: Damaſcenus , 86.
Jo: Franciſcus Lombardus, 107.
Irenæus , 72.
Jul. Rogerius , 106.

N

Nicol. de Lyra , 12.

O

Origenes , 75.

P

Petrus Bertorius , 100.
Petrus Lombardus , 92. *De iis , qui in ejus ſententias ſcripſerunt,* 93.
Petrus de Palude , 103.

R

Rabanus , 88.
S. Remigius , 89.
Rupertus Tuitien , 90.

S

Sanctes Pagninus , 105.
Sixtus Senenſis , ibid.

T

Tertullianus , 73.
S. Thomas de Aquino , 69.
Theodoretus , 86.
Theophylactus , 89.

X

Xyſtus Senenſis , 105.

CATALOGUS EXPOSITORUM

Sanctæ Scripturæ

Juxtà ordinem voluminum utriuſque Teſtamenti : in quo enumerantur Explanatores , qui vel in omnes , vel in aliquot , vel in ſingulos Bibliorum libros conſcripſerunt .

In vetus Teſtamentum ſcripſerunt .

AVila .
Euſebius Cæſarienſis .
Heſychius Monachus .
Joſephus Joroſym.
Juſius Tyberinus .
Leonis caſtro Apologeticus .
Lucianus .
Matthæus Doringus , replicarum auctor .
Paulus Burgenſis additionum auctor .
Patrophilus .
Rup. Abb.
Sept. duo Interpretes .
Sophronius .
Symmachus .
Theodotion.

In utrumque Teſtamentum.

ALbertus Magnus.
Alexander Hales.
Apollinarius Junior.
Anſelmus Laudunenſis.
Auguſtinus Nebienſis.
Aurelius Auguſtinus.
Bartolomeus Vrbinas Ordinis S. Auguſtini.
Beda.
Dionyſius Carthuſianus.
Felicianus Capitonus.
Franciſcus Georgius.
Franciſcus Xymenius.
Georgius Vvicellius.
Godelbertus.
Godefridus Tilmannus.
Godefridus Viterbien.
Haymo.
Hieronymus.
Hugo Charenſis.
Hugo Victorinus.
Jacobus Magnus Tolet. Ord. S. Auguſtini.
Jacobus Genuæ Archiepis.
Joachini Abb. concordia in vetus, & novum Teſtamentum.
Joannis Feri annot.
Iſidorus Junior Cordub.
Iſidorus Peluſiota.
Lucæ Bracenſis annotationes in Biblia.
Leonis Caſtro Apologeticus.
Nicolaus Gorran.
Nicolaus Lyranus.
Nicolaus Zicenius.
Origenes.
Paterius.
Petrus Brunaquellus Ordinis S. Auguſtini.
Petrus Bertorius.
Petrus Cantor.
Petrus Comeſtor.
Petrus Paludanus.
Petrus Riga.
Pontius Carbonellus.
Rabanus.
Richardus Victorinus.
Rupertus Tuitienſis.
Sanctes Pagninus.
Seraphinus Cumiranus.
Strabo.
Thomas Caietanus.

In Octateuchum.

ALphonſus Toſtatus.
Claudius Monachus.
Gregorius Papa.
Jacobus Martinus.
Jecumenius.
Philo Judæus.
Procopius Garæus.
Stephanus Anglicus.
Theodoretus.

In Pentateuchum.

ALanus Inſulenſis.
Albertus Patauinus Ord. S. Auguſtini.
Ariſtobolus Antiquior.
Ariſtobolus Junior.
Auguſtinus Steachus.
Benedictus Stendal.
Bruno Archiep. Colonien.
Cyrillus.
Diodorus.
Eccardus.
Eucherius.
Franciſcus Vatablus.
Hierony. ab Oleaſtro Ord. Præd. Luſitanus.
Hugo Victorinus.
Jacobus Juſanus.
Jo: Zacharias.
Matthæus Ebroicen.
Remigius.
Rub. Abb.
Theodoretus.

In Geneſim.

ÆGidius Romanus Ord. S. Auguſtini.
Albinus.
Aloyſii Lippomani Catena.
Ambroſius Campſæ.
Ambroſius Mediolan.
Anaſtaſius Junior.
Andreas Eilius.
Andreas Mediolan. Ord. S. Auguſtini.
Anſelmus Cantuarien.
Antonius Honcala.
Apion.
Auguſtinus de Aſculo Ord. S. Auguſtini.
Avitus.
Aurelius Prudentius.
Baſilius Magnus.
Benedictus Pererius.
Bruno Rathenus.
Candidus.
Clemens Alexandrinus.
Dracontius.
Eccardus.
Eucherius.
Euſebius Cæſarienſis.
Euſebius Emyſenus.
Gennadius Conſtantinopolitanus.
Guillelmus Homerus.
Guillelmus Pariſienſis.
Gregorius Niſſæ.
Guillelmus Pepin.
Henricus de Aſſia Ord. S. Auguſtini.
Henricus Langenſtein.
Hermannus Schildius Ord. Sancti Auguſtini.
Hieronymus Fracaſtorius.
Hieronymus Savonarola.
Hilarius Arelatenſis.
Hippolytus.
Honorus Auguſtud.
Jacobus Naclantus.
Joannes Buteo.
Joannes Duns Scotus.
Joannes Anglus Ord. S. Aug.
Joannes Picus.
Jordanus de Saxonia Ord. Sancti Auguſtini.
Iſota Nogarola.
Junilius.
Ludouicus Junior.
Lupertius.
Melito.
Methodius.
Michael de Maſſa Ord. S. Aug.
Nicolaus Cuſanus.
Nicolaus Trivet.
Paulinus Nolæ.
Petrus Aliacus.
Remigius.
Richardus Victorinus.
Robertus Roſæus.
Ruffinus.
Saluianus.
Seuerinus.
Sixtus.
Strabo Antiquior.
Tertullianus.
Thomas Aquinas.
Thomas Spegman.
Thomas Valden.
Victorrinus Maſſilienſis.
Victorinus Pitabonienſis.
Vincentius Bellucen.
Vmbertus Carnotenſis.

In Exodum.

ALoyſii Lyppomani Catena.
Ambroſius Mediol.
Auitus.
Bonaventura.
Eccardus.
Ezechiel.
Gregorius Niſſæ.
Guillelmus Pepin.
Gymnaſius.
Henricus Conſueldius.
Henricus Haſſius.
Hieronymus Sauonarola.
Hippolytus.
Joannes Gavver.
Joannes Rusbrochius.
Maximus Monachus.
Niceas Epiſc.
Nicolaus Alſentius.
Nicolaus Dinceſpuius.
Robertus Roſæus.
Tertullianus.
Thomas Valden.
Victorinus Pitabion.

In Leuiticium.

ÆSychius Presbyter.
Joannes Nider.

Digitized by Google

Michael de Maſſa Ord. S. Auguſtini.
Nicolaus Triuet.
Radulphus Flauiac.
Robertus Roſæus.
Thomas Valden.
Triphon.
Victorinus Pitabion.

In Numeros.

AMbroſius Mediol.
Hippolytus.
Triphon.
Rup. Abb.

In Librum Ruth.

ALphonſus Toſtatus.
Franciſcus Ardentius.

In Lib. Regum.

ALphonſus Toſtatus.
Ambroſius Mediol.
Andreas Gallus.
Angelomus Monachus.
Aurelius Auguſtinus.
Bernardus.
Cornelius Magnonus.
Diodorus.
Eucherius.
Gregorius Papa.
Hegeſippus.
Hippolytus.
Joannes Agen.
Iſidorus Cordub. Junior.
Methodius.
Nicholaus Chenton.
Procopius.
Theodorus Ancyræ.

In Libros Paralip.

JOannes Ferus.
Junilius.

In Tobiam.

AMbroſius Mediol.
Fridericus Nauſea.
Jo: Hoffmeiſter Ord. S. Aug.
Matthias Vindonice.
Richardus Lauinan.

In Judith.

COrnelius Magnanus.

In Job.

AMbroſius Alexander.
Ambroſius Mediolanen.
Catena Græca.
Conradus Halberſtad.
Cyprianus Monte Martyr.
Didacus Stunica Ord. Erem. S. Aug.

Didymus.
Felix Pratenſis Ord. S. Aug.
Franciſcus Titelmannus.
Gregorius Papa.
Hieronym. Savonarola.
Hilarius Pictaven.
Jo: Francfortius.
Odo.
Olympiodorus.
Philippus Monachus.
Polychronius.
Richardus Ampolus.
Simon Affligemenſis.
Thomas Aquinas.

In Pſalterium.

ÆGidius Viterbienſis Ord. S. Aug. in quoſdam Pſal.
Alexander Capgraue.
Alexander Ceſtrienſis.
Alphonſus Caſtrenſis.
Ambroſius Ambertus.
Ambroſius Mediol.
Anaſtaſius Antiochenus.
Angelus Sangrinus vario carmine in Pſalterium univerſum.
Anſelmus Lucenſis.
Anſelmus Mantuæ.
Apollinarius.
Aribo.
Armandus.
Arnobius.
Aſterus.
Athanaſius Auctor incognitus omnium fere opiniones complectens.
Auguſtini Juſtiniani Genuen. Ord. Præd. Pſalt. Hebr. Græc. Arab., & Chald. cum tribus interpr. Lat.
Auguſtinus Steuchus.
Aurelius Caſſiodorus Ordinis Benedictini.
Baſilius Magnus.
Beda.
Bernardus.
S. Bonauentura Franciſcanus.
B. Bruno Charthuſianus, Inſtitutor Ord. ſui.
B. Bruni Herbipolenſis Epiſc. Catena.
Carolus Bonilius.
Caſſiodorus Ord. Benedict.
Catena Græca.
Chriſtianus Iſchyrius.
Chriſtophorus Marcellus.
Columbanus.
Cornelius Bitontinus.
Cornelius Janſenius.
Coſmus Indicopleſtus.
Didymus.
Daniel Barb.
Diodorus.
Eynardus.
Epiphanius Scholaſticus.
Euſebius Cæſarienſis.

Euſtachius Antioch.
Euthymius.
Folengius.
Felix Pratenſis genere Hebræus, deinde baptizatus, Ord. S. Aug. tranſtulit Latine Pſalt. de veritate Hebraica, trium linguarum ſtudio, & eruditione inſignis.
Franciſcus Miletus.
Franciſcus Ortiſicus.
Franciſcus Panciſcotius.
Franciſcus Petrarcha.
Franciſcus Titelmannus.
Franciſcus Viſdominus.
Franciſcus Zamorenſis.
Fridericus Nauſea.
Franciſcus Ioan. Ord. S. Aug.
Gabriel Brebia.
Gabriel Ancon. Aug. in 7. Pſalt.
Galterius Diſſeus.
Galterius Magolenſis.
Genebrardus.
Georgius Vicellius.
Germanus Conſtantinop.
Gilbertus Porettanus.
Gregorius Papa in 7. Pſalt.
Gregorius Nyſſæ.
Guillelmus Alvernas.
Guillelmus Gregorius.
Guillelmus Irſaugienſis.
Guillelmus Pepin. in ſept. Pſalm.
Guillelmus Vellius.
Guillelmus Damaſus Lindan.
Hadrianus Lametius.
Henricus Logen.
Hieronymus Savonar.
Hieronymus Varlenius.
Hilarius Pictaven.
Hippolytus.
Honorius.
Jacobi Fabri ſtapul. Splalt. Gallicum, Rom. Hebr. Vetus, Conciliatum.
Jacobus Furnius.
Jacobus Paniſcotius.
Jacobus Perez Valen. Ord. S. Aug.
Jacobus Sadoletus.
Janus Vitalis.
Innocentius III.
Innocentius V.
Joannes Arundineus.
Jo: Bapt. Folengius.
Jo: Dominici.
Jo: Ferus.
Jo: Franciſcus.
Jo: Gaignejus verſu lyrico.
Jo: Gerſon.
Jo: Hoſmeiſterus Ord. S. Aug. in quoſdam Pſalmos.
Jo: Ludovicus.
Jo: Meclinius.
Jo: Novillianus.
Jo: Picus.
Joannis Potken Pſalt. Hebr. Græc. Chald., & Latin.
Jo: Roffenſis.

Jo: Turrecremata.
Jovita Rapicius.
Lanfrancus.
Lander.
Lecbertus.
Lodulphus Carthuſianus.
Ludovicus Piſtorius.
Maphæus.
Matthæus Aulæ regiæ.
Matthæus Bredembachius.
Michael Angrianus.
Nicolaus Dinceſpulus.
Nicolaus Gorranus.
Nicolaus Herbron.
Nicolaus Trivet.
Nivianus.
Nonius Marcellus.
Othofridus.
Othomarus.
Peregrinus.
Petrus Aliacus.
Petrus Edeſſæ.
Petri Herentlaſii Catena.
Petrus Lombardus.
Petrus Perpinianus.
Petrus Montanus in ſept. Pſalm.
Petrus Artopoeus Hebr. Græc., & Lat.
Philippus Cancellarius.
Placidus Parmenſis.
Proſper.
Rainerius.
Remigius.
Richardus Exceſtrien.
Richardus Pampolitanus Ord. S. Auguſtini.
Robertus Linconien.
Rodulphus Agricola.
Serapion.
Sixtus.
Smaragdus.
Theodoricus Herxenius.
Theodorus Antiochiæ.
Theodorus Heracleotes.
Theodoretus.
Thomas Aquinas.
Thomas Gualenſis.
Vincentius Ciconia.
Vincentius Lyrinenſis.

In Proverbia.

Alexander Necan.
Alvarus.
Ambroſius Mediol.
Baſilius.
Beda.
Cornelius Janſenius.
Dionyſius Carth.
Evagrius.
Euſtachius Antioch.
Gilbertus Pariſienſis.
Gregorius Olympiadas.
Gregorius Papa.
Guillelmus Alvernas.
Henricus Haſſius.
Hieronymus.
Hippolytus.
Hugo de S. Charo.
Joannes Arboreus.
Nicol. Lyr.
Petrus Brunaquellus Ordinis S. Auguſtini.
Petrus Gottifredus.
Rodulphus Baynus.
Rupertus Holcoth.
Salonius.
Theophilus Antiochiæ.

In Eccleſiaſten.

Acacius.
Albinus.
Alexander Necan.
Dionyſius Alexandrinus.
Garicus Pariſienſis.
Gerardus Moringus.
Gregorius Neocæſarienſis.
Guillelmus Alconas.
Hippolytus.
Joannes Arboreus.
Jo: Dominici.
Jo: Ferus.
Olympiodorus.
Petrus Brunaquellus Ordinis S. Auguſtini.
Rupertus Holcoth.
Salonius.
Salvianus.
Sigebertus.
Victorinus Pitabionenſis.
Victorinus ab Averſa.

In Cantica Canticorum.

Abbas Vercellenſis.
Ægidius Rom. Erem.
Agatius.
Alanus Rupenſis.
Alexander Exceſtrien.
Aloyſius Legionenſis Erem. Ord. S. Auguſt.
Ambroſius Amibertus.
Angelomus.
Anſelmus Cantuarien.
Aponius.
Agiripus.
Aurelius Caſſiodorus Ord. S. Benedicti.
Bernardus.
Caſſiodorus Ord. Benedictini.
Cornelius Janſenius.
Cyprianus Ciſtercien.
Eccardus.
Franciſcus Anglus Ord. S. Auguſtini.
Franciſcus Moncabius.
Fulalius Cynopolitanus.
Gerardus Savonæ.
Gilbertus Monachus.
Gregorius Nyſſæ.
Gregorius Olympiadas.
Gregorius Papa.
Guillelmus Abbas.
Guillelmus Alvernas.
Henricus Harphius.
Henricus Haſſius.
Hermanus Schildius Ordinis S. Auguſtini.
Hieronym. Almonacirius Ord. Prædic.
Hilarius.
Hippolytus.
Honorius.
Jacobus Anglus.
Jacobus Peretz Auguſtinianus.
Innocentius Papa V.
Joannes Arboreus.
Jo: Dominici.
Jo: Sulman. Ord. S. Aug.
Jo: Gerſon.
Jo: Verdiacus.
Julianus Calamenſis.
Juſtus Orgelitanus.
Leonardus Giphonen.
Lucas Abbas.
Marbadus.
Methodius.
Michael Schildius Ord. S. Auguſtini.
Oroſius.
Paganus Bergomen.
Petrus Aliacus.
Petrus Brunaquell. Ord. S. Auguſtini.
Petrus Nannius.
Philippus Abbas.
Philippus Alberti.
Philo Carpathius.
Pſellus.
Remigius.
Rethicius.
Rupertus Holcoth.
Rupertus Limpurgenſis.
Simon Monachus.
Theodoretus.
Thomas Aquinas.
Thomas Ciſtercienſis.
Thomas Gualenſis.
Triphyllius.
Victorinus Pitabionen.
Villeramus.

In Sapientiam Salamon.

Bellator.
Beccardus.
Bonaventura Franciſcanus.
Cornelius Janſenius.
Joannes Arundineus.
Petrus Nannius.
Rupertus Holcoth.

In Eccleſiaſticum.

Cornelius Janſenius.
Joannes Alerius.
Nicolaus Gorran.
Rupertus Holcoth.
Rupertus Roſaus.
Rupertus Valſingen.

Digitized by Google

In Iſaiam.

ADam.
Alanus Inſulenſis.
Alredus Rievallis.
Ambroſius Mediol.
Baſilius.
Cyrillus.
Didymus.
Euſebius Cæſarien.
Franciſcus Forerius.
Giſelbertus Anglus.
Hector Pintus.
Hieronymi Oſorii paraphraſis.
Henricus Viachinan.
Leo caſtro.
Matthæus Ebroicenſis.
Michael Maſſanus Ord. S. Auguſtini.
Nicolaus Dinceſpulus.
Oroſius ita eloquens, & in dicendo purus, ut nihil ſupra.
Procopius.
Richardus Victorinus.
Thodoretus.
Thomas Aquinas.
Thomas Haſſelbach.
Victorinus Pitabionenſis.

In Hieremiam.

JOachim Abbas; in hujuſmodi libris ſe ſpiritum propheticæ habuiſſe manifeſtum eſt.
Michael de Palatio.
Theodoretus.
Thomas Aquinas.

In Threnos.

ANſelmus Mantuæ.
S. Bonaventura Franciſcanus.
Hector Pintus.
Hugo Victorinus.
Joannes Chiningen.
Joannes Quinquarboren.
Matalis Tallepeid.
Nicolaus Clenardus.
Paſchaſius.
Richardus Ampolus.
Richardus Pampolitanus.
Theodoretus.
Thomas Aquinas.

In Ezechielem.

ALexander Necan.
Aug. Anconitanus de Triumphis Ord. S. Aug.
Catina Syrus.
Eſychius.
Gregorius Nazianzenus.
Gregorius Papa.
Hector Pintus.
Hieronymus Savonarola.
Hippolytus.
Hugo Victorinus.
Joannes Chiningen.

Michaol Maſſa Ord. S. Aug.
Nicolaus Cabaſilas.
Polychronius.
Proclus.
Richardus Victorinus.
Simon Affligmenſis.
Thedaretus.
Victorinus Pitabionen.

In Danielem.

APolinarius.
Benedictus Pererius.
Cyrillus.
Euſebius Cæſarienſis.
Gennadius.
Hector Pintus.
Hippolytus.
Joachim Abbas.
Joannes Capgravius.
Joannes Pagen.
Jacobus Veldius Ord. S. Auguſtini.
Judas.
Julius Afer.
Michael Ficardus.
Ricardus Victorinus.
Theodoretus.
Zacharias.

In omnes 12. Prophetas Minores.

BEnedictus Arias Montanus.
Franciſcus Ribera.
Guido Carthuſianus.
Guillelmus Melitonenſis.
Paulus de Palatio.
Remigius.
Stephanus Anglus.
Thodoretus.

In Oſeam.

CYrillus.
Didymus.
Hieronymus Guadalupenſis.
Leo Caſtro.
Pierius.
Ruffinus.
Theophylactus.

In Joel.

CYrillus.
Hugo Victorinus.
Ruffinus.

In Amos.

HIeronymus Savonarola.
Ruffinus.

In Abdiam.

HUgo Victorinus.

In Jonam.

GVillelmus Pepin.
Jo. Chryſoſtomus.
Jo. Caturdus.
Sebaſtianus Tuſcanus Ordinis S. Auguſtini.
Theophylactus.

In Michæam.

CUm cenſura Iudicis Tridentini.
Hieronymus Savonarola.
Garzia.
Gaſpar Graſar.

In Nahum.

CYprianus Monachus.
Hector Pinctus.
Theophylactus.

In Abacuch.

ANtonius Guevara.
Cyrillus.
Theophylactus.
Victorinus Pitabonien.

In Aggæum.

CAlliſtus Placentinus.
Georgius Vicellius.
Joannes Ecchius.

In Zachariam.

DIdymus.
Hipplytus.

In Machabæos.

ERnardus.
Gregorius Nazianzenus.
Jo. Chryſoſtomus.
Joſephus.
Marius Victorinus.
Simon Anglus.

In totum novum Teſtamentum.

ÆGidius Topiarius.
Auguſtinus Anconitanus.
Triumphus Ord. S. Aug.
Eduardus Laus.
Joannes Bacco.
Joannes Capgravius.
Joannes Lopes.
Nicolaus Zingevus.
Oecumenius.
Simon Jatumæus.
Thomas Aquinas.

In quatuor Evangelia.

AGrippa.
Ammonius.
Angelus Senior de Camerino Ord. S. Auguſt.
Antonius Bruich.
Apollinarius.
Arnobius.
Aſterius.
Auguſtinus de Aſculo Ordinis S. Auguſtinus.
Auguſtinus Triumphus Ordinis S. Auguſtini.
Aurelius Auguſtinus.
Bruno Archiep. Colon.
Bartholomæus Patavinus Ord. S. Auguſtini.
Benedictus Arias Montanus.
Catena Græca.
Catena Lat. S. Thomæ.
Cæſarius.
Conradus.
Cornelius Janſenius de Evang.
Concordia.
Diegus Deza.
Diodorus.
Dionyſius Carthuſ.
Dominicus Nanus.
Euſebius Cæſarien.
Euthymius.
Fortunatianus.
Franciſcus Senen. Ord. S. Aug.
Garzia Galanza.
Gregorius Papa.
Guido Perpinianus.
Guttierus.
Guillelmus Cremon.Ord.S.Aug.
Honuphrius Steoſutus Ordinis S. Auguſtini.
Hieronymus Vida.
Hieronymus Seripandus Ord. S. in Evang. Qua.
Jacobus Veldius Ord. S. Aug.
Jacobus de Vitriaco in Evang. Domin. in Epiſt.
Innocentius Papa.
Joannes Abbatis.
Jo: Alboreus.
Jo: Balbus.
Jo: Chriſtophori.
Jo: Gaever.
Jo: Fabrianenſis Ord. S.Auguſtini.
Juvencus.
Laurentius à Villa Vicentio Ord. S. Aug.
Ludolphus Carthuſianus.
Marianus.
Michael Maſſenſis Ord.S.Auguſtini.InEvangelia totius anni.
Otfridus.
Petrus Iſuſquius.
Proſper Regienſis Ord. S. Aug.
Richardus Mediavillanus.
Rupertus Gouletus.
Simon Caſſianus Ord. S. Aug.
Simon Cremonenſis Ord. S.Aug.
Simon Corroyus.
Simon Tudertinus Ord. S. Auguſtini ſuper Evang. totius anni.
Theophylus Alexandrinus.
Theophylactus.
Thomas Cajetanus.
S. Thomæ Catena.
Titus.
Zacharias.

In Matthæum.

ALphonſius Toſtatus.
Alphonſus de Advendana Ord. Prædic.
Anſelmus Cantuarienſis.
Antipater Boſtrenſis.
Antonius Puccius.
Athanaſius.
Aurelius Auguſtinus.
Baſilius.
Bonaventura Franciſcanus.
Claudius Monachus.
Clemens Alexandrinus.
Chriſtianus.
Chromatius.
Cyprianus Charthagin.
Cyprianus Monachus.
Didymus.
Dominicus Sotho.
Eccardus.
Franciſcus Titelmannus.
Fridericus Mauſea.
Gregorius Antiochiæ.
Gregorius Nazianzenus.
Gregorius Niſſæ.
Guillelmus Alvernas.
Guerricus.
Guillelmus Lud. Langlon.
Guillelmus Pepin.
Jacobus frater Domini.
Jo: Chriſoſt.
Jo: Doceus.
Jo: Dominici.
Jo: Ferus.
Jo: Hoffmeiſter Ord. S. Aug.
Jo: Ludovicus.
Jo: Maitroſius.
Jo: Maria.
Jo: Regno.
Jo: Sanctafide.
Jo: Scotus Monachus Benedictinus.
Jo: Soarzetus Ord. S. Aug.
Jodocus.
Joſephus Tyberinus.
Julius Africanus.
Leo Papa.
Leontius.
Matthæus Aulæ Regiæ.
Matthæus Bredembachius.
Methodius.
Michael Angrianus.
Nicolaus Dinceſpulus.
Pantaleon.
Panthenus.
Paulus de Palacio.
Petrus Aliacus.
Remigius.
Rodulphus Langius.
Severianus.
Symmachus.
Theodorus Heracleotes.
Theodoricus Herxenl.
Theodorus Antyræ.
Theognoſius.
Tilmannus Aquenſis.

In Marcum.

EFræm.
Jo: Hoffmeiſter Auguſtinianus.
Jo: Iſdinius.
Jo: Soarezius Ord. S. Aug.
Petrus Aliacus.

In Lucam.

ABibredus.
Albinus.
Ambroſius Mediol.
Amphilochius.
Andreas Hieroſolym.
Anſelmus Cantuarien.
Antonius Florentinus.
Aſterius Amaſiæ.
Auguſtinus Anconas Triumph. S. Aug.
Aurelius Auguſtinus.
Bartholomæus Bonon.
Bartholomæus Parvus.
Bernardus.
Bonaventura.
Claudius Steiſellus.
Didacus Stella.
Dominicus Leonus.
Echertus.
Epiphanius Salamin.
Franciſcus Obſunna.
Franciſcus Toletus,nondum imp.
Galfridus Allievant.
Gregorius Niſſæ.
Henricus Conſueldius.
Henricus Langeſtlen.
Henricus Caltiſen.
Hubertus Leonardo.
Hugo Victorinus.
Jacobus Sanazarius.
Joannes Beverlacius.
Joannes Bruy Anglus Ordinis S. Auguſtini.
Joannes de la Fonte Franciſcanus.
Jo:Dominici.
Jo: Hofmeiſter Ord. S. Aug.
Jo: Iſdinius.
Joannes Roſenſis.
Jo: Soarezius Ord. S. Aug.
Iſidorus Theſſalon.
Michael Angrianus.
Petrus Aliacus.
Theodoricus Herxen.
Victor Antioch.

Digitized by Google

In Joannem.

ALbinus.
Ambroſius Mediol.
Amphilochius.
Andreas Cretæ.
Anſelmus.
Auguſtinus.
Baſilius.
Bernardus.
Beſſarion.
Bonaventura.
Caſſiodorus Ord. Benedicti.
Claudius Guillaudus.
Cornelius Muſæus.
Cyrillus.
Didymus.
Franciſcus Anglus Ord. S. Auguſtini.
Franciſcus Titelmannus.
Franciſcus Toletus impr.
Gregorius Trapezuntius.
Gilbertus Porrettanus.
Gregorius Corinth.
Guilielmus Aquiſgran.
Joachim Abbas.
Jo: Ferus.
Joannes Sanctafides.
Joſephus Tiberinus.
Laurentius Juſtinianus.
Nonnus Panopolita.
Petrus Schala.
Stephanus Poloniacus.
Theodorus Heracleotes.

In actus Apoſtolorum.

ARator.
Alexander Dolenſis.
Auguſtinus Triumphus de Ancona Ord. S. Auguſtini.
Aurelius Caſſiodorus Ord. Benedictini.
Benedictus Arias Montanus.
Caſſiodorus, idem qui ſuprà.
Diodorus Tarſen.
Eutalius.
Jo: Hofmeiſter Ord. S. Aug.
Joſephus Tiberinus.
Honuphrius Steoſutus Ordinis S. Auguſtini.
Petrus Appiaſius.
Theodoricus Ancyræ.
Tertullianus.
Thomas Valden.

In omnes B. Pauli Epiſtolas.

ADam Sasbuoth Ord. Minorum.
Alanus Inſulenſis.
Albertus Patavinus Ord. S. Aug.
Albinus.
Alexander de Ales.
Ambroſius Patavinus Ordinis S. Auguſtini.
Ambroſius Compſæ.
Ambroſius Mediol.
Angelus Camers Senior Ordinis S. Auguſtini.
Anſelmus Cantuarien.
Antonius Scainus.
Apollinarius.
Auguſtinus Rom. Ord. S. Aug.
Auguſtinus Triumphus de Ancona Ord. S. Aug.
Bernardus Saonenſis Ord. S. Auguſtini.
Barth. Patavinus Ord. S. Aug.
Bruno Carthuſianus ſui Ordinis Inſtitutor.
Cojus Oarcias Victorinus.
Catena Latina.
Claudius Altiſiodorenſis.
Claudius Hillaudus.
Diodorus.
Franciſcus Anglus Ord. S. Aug.
Franciſcus Senenſis Ord. S. Aug.
Franciſcus Titelmannus.
Gilbertus Porretanus.
Gothſcalcus.
Gregorius Ariminen. Ordinis S. Auguſtini.
Gregorius Primaticius.
Guttierus.
Hieronymus Seripandus Ord. S. Auguſtini.
Herarchus.
Jacobus Veld. Ord. S. Aug.
Innocentius Papa V.
Joannes Arboreus.
Jo: Chriſtophori.
Jo: Iſdinius.
Jo: Milbach.
Jo: Peffer.
Jo: Vitlichius.
Jo: Zacharias.
Lanfrancus.
Laurentius à Villavicentio Ord. S. Auguſtini.
Matthæus Aquaſparta.
Nicolaus Senenſis Ord. S. Aug. ſuper Epiſtolas totius anni.
Paduanus.
Petrus Lombardus.
Petrus Senonenſis.
Petrus Tripolitanus.
Phocius.
Primaſius.
Radulphus Flaviacen.
Rainaldus.
Raymundus Gallus Ord. S. Aug.
Remigius.
Richardus Mediavilla.
Rupertus Regno.
Sedulius.
Simon Cremonenſis Ord. S. Aug.
Simon Spirenſis.
Stephanus Langton.
Theodorus Heracleotes.
Teodoretus.
Theophylactus.
Vernerus.

Ad Romanos.

ÆGidius Rom. Ord. S. Aug.
Antonius Bruich.
Aſterius.
Clemens Araneus.
Cornelius Muſus.
Dominicus Sotho.
Germanus Brixius.
Guilielmus Theodor.
Gundiſalvus de la Creda Ord. Militiæ Hiſp.
Henricus Conſueldius.
Hugo Victorinus.
Jacobus Naclantus.
Jacobus Sadoletus.
Joannes Arundineus.
Joannnes Bacco.
Ioannes Campenſis.
Joannes Caſſianus.
Joannes Dominici.
Jo: Duns Scotus Ordinis Minorum.
Matthæus Aquaſparta.
Nicolaus Grandis.
Philibertus Areſches.
Sixtus Senenſis.
Sixtus Novocomen.
Stephanus Poſtillator.
Theodolus.
Thomas Valden.

Ad Corinthios.

JOannes Dominici.
Joannes Haiton.
Jo: Hofmeiſter Ord. S. Aug.
Jo: Victorinus.
Pierius.

Ad Galatas.

ACacius.
Alexander Cappadociæ.
Apollinarius.
Didymus.
Euſebius Emeſæ.
Hieronymus Seripand. Ordinis S. Auguſtini.
Joannes Campenſis.
Severianus.
Theodorus Æracleotes.

Ad Epheſios.

JAcobus Naclantus.

Ad Philippenſes.

JOannes Hofmeiſt. Ord. S. Aug.
Gregorius Nyſſæ.

Ad Titum.

CHriſtoph. Raſperg.
Richardus Levian.

Ad

Digitized by Google

Ad Timotheum.

JOann. Auguſtinus Baſſianus Ord. S. Aug.

Ad Hebreos.

CYrillus.
Conſtantinus.
Gennadius.
Guillelmus Melitonius.
Heſychius.
Hieronymus Verona.
Joannes Haldarici.
Nicolaus Grandis.
Stephanus Poſtillator.
Thomas Sperman.

In omnes Epiſtolas Canonicas.

AMbroſius Compſa.
Auguſtinus Triumphus.
Anconas Ord. S. Auguſtini, & in eaſdem Catena.
Aurelius Caſſiodorus.
Caſſiodorus idem qui ſup.
Claudius Guillaudus.
Didymus.
Franciſcus Titelmannus.
Gregorius Ariminen. Ordinis S. Auguſtini.
Hieronymus Seripandus Ord. S. Auguſt.
Jo: Baptiſta Folengius.
Joannes Chiningan.
Joannes Hoblet.
Nicolaus Dinceſpulus.
Thomas Sperman.
Thomas Valden.

In Canonicam Joannis.

BOnaventura Patavinus Ordinis S. Auguſt.
Joannes Ferus.
Hieronymus Savonarola.

In Apocalypſin.

ALbinus.
Ambroſius Compſa.
Ambroſius Mediolanenſis.
Andreas Cæſareæ.
Aprigius.
Arethas.
Aſcenſius.
Auguſtinus Rom. Ord. S. Aug.
Aurelius Auguſtinus.
Auguſtinus de Ancona Triumphus, & in eandem Catena.
Aurelius Caſſiodorus Ord. Benedictini.
Bernardus Senenſis Ord. Minorum.
Bruno Senenſis.
Claudius Montemartyr.
Cælius Montemartyr.
Cælius Pannonius, qui fecit collectaneam.
Dionyſius Alexandrinus.
Fridericus Venetus.
Gaſpar à Melo Ordinis Erem. S. Aug.
Gaufredus.
Gennadius Maſſilenſis.
Henricus Haſſius.
Helias Minoritas.
Hippolytus.
Jacobus Stralen.
Joachim Abbas.
In hoc libro ſe donum intellectus habuiſſe manifeſtum eſt.
Jo: Annius.
Jo: Galenſis.
Jo: Haiton.
Jo: Sulmon. Ord. S. Aug.
Jo: Hentennius.
Jo: Toleſalſus.
Jo: Torphe.
Jordanus.
Irenæus.
Juſtinus Martyr.
Melito.
Primaſius Epiſcopus Ord. S. Aug.
Methodius.
Nepos.
Nicolaus Alſentius.
Philippus Mantuanus Ordinis S. Auguſtini.
Seraphinus Firmanus.
Simon Tholoſanus.
Tichonius.
Thomas Suduoicas.
Thomas Anglus Ord. S. Aug.
Urberinus Caſalenſis.
Victorinus Martyr.
Vitalis Cardinalis.

In varias Divinæ Scripturæ lectiones, quæ per Quadrageſimam, & per totius anni circulum, in Eccleſiis leguntur, ſeparatim ſcripſerunt.

ALberti Patavini Ord. S. Auguſtini Sermones Quadrageſimales, Dominicales, & Sanctuarium.
Albinus.
Aloyſius Grauatenſis.
Alexander.
Franciſcus, qui dicitur Portus Panhormi.
Alphonſus ab Oroz. Ord. S. Aug.
Anſelmus Steckelii.
Ambroſius Gentilis Ord. S. Aug.
Antonius Archiep. Florentinus ſuper Epiſt., & Evang. totius anni.
Antonius Bitontinus.
Antonius Bruich.
Antonius Ghislandus.
Antonius de Padua.
Aurelius Auguſtinus.
Beda.
Bernardinus de Buſto, Roſarium.
Bertholdus Dominicanus.
Calliſtus.
Cæſarius.
Cornelius Janſenius.
Cornelius Bitontinus.
Claudius Guillandius.
Cyrillus Hieroſol.
Dormi Secure.
Diſcipuli Serm.
Echertus.
Ericus.
Euſebii Emiſeni Homiliæ.
Flavianus.
Franciſcus Obſunna.
Franciſcus Vicedom.
Franciſcus de Aquila.
Fridericus Nauſea.
Fulgentius.
Gabriel Barletta.
Galterius Diſſeus.
Gentilis Ord. S. Auguſtini.
Georgius Wicellius.
Gerardus Stred.
Gregorius Papa.
Gotſcalcus.
Guerricus.
Gabriel Barletta Ord. Præd.
Gabriel Anconas Ord. S. Aug. qui edidit ſerm. Quadr. ſuper ſeptem Pſalmos.
Gabriel Flamma.
Guglielmus Pepinus.
Hieron. Savon.
Hieron. Serip. Ord. S. Aug. Card.
Haymo.
Henricus Caltiſen.
Henricus Conſueldius.
Henricus Harphius.
Henricus Helmeſius.
Henricus Langeſtien.
Henricus Vrimarius.
Henricus Luttenius.
Hermannus Petra.
Hieronymus Serip. Ord. S. Aug. in Symbolum, & in Orationem Dom.
Hildegardie.
Hilario Monachus.
Hugo de Prato.
Honorius.
Jacobus Vitriacus.
Jacobus de Voragine.
Jacobus Genuenſis.
Jacobus Scoperus.
Jacobus Veldius Ord. S. Aug.
Innocentius Papa III.
Joannes Arundineus.
Jo: Beethe.
Jo: Doceus.
Jo: Dominici.
Jo: Ferus.
Jo: Gavver.

Jo:

Digitized by Google

Joannes Eckius.
Jo: Hofmeiſt. Ord. S. Aug.
Jo: Juſtus.
Jo: Maria Veratus Ferr. Carm.
Jo: Nider.
Jo: Nivelienſis.
Jo: Regno.
Jo: Rojardus.
Jo. Taulerius.
Jo: Turrecremata.
Jo: Viguerius.
Jordanus Ord. S. Auguſt.
Jo: Bernardi Saon. Vocabular. Eccleſ. Ord. S. Aug.
Leonardus Vtinenſis.
Ludovicus Granatenſis.
Martinus Eyſengren.
Maturinus Quadratus.
Mauritius Pariſien.
Maximus Taurin.
Monſcalerius.
Nicolaus Cuſa Card.
Nicolaus Herbim.
Nicolaus Dinceſpulus.
Paulus Venetus Ord. S. Aug.
Porthus Panhormi.
Pelbartus Themeſvar.
Petrus Bacherius.
Pepini Sermones.
Petrus Hieremias.
Petri Chryſologi Homil.
Petrus Spirenſis.
Petrus Verberius.
Philippus de Monte Calerio.
Philippus Diez Luſitanus Ord. Min. de obſer. in Quadrag. Adventu, & feſtis totius anni.
Robertus Lycienſis.
Rodulphus.
Sanctius Porta.
Sixtus.
Smaragdus.
Stephanus Pariſien.
Sylveſter de Prierio.
Titus.
Thomas Haſſelbachius.
Thomas de Frugillo Ord. Præd.
Teſaurus Concionatorum Thomę de Frugillo.
Thomas Stapletonius.
Zeno Veronenſis Epiſcop.
Veratus.
Vgo Pratenſis.
Vitriacus.
Vincentius Sanctus.

In Paſſionem Domini juxtà quatuor Evangeliſtas.

A*Ntonius Guevara*.
Bonnius.
Dominicus Mancinus.
Franciſcus Zichenius.
Gregorius Molitoris.
Gerardus Lorichius.
Gregorius Nazianzenus.
Guillelmus Aquiſgran.
Henricus Arnoldi.
Henricus Gulpen.
Henricus Suſo.
Hieronymus Patavinus.
Joannes Benius.
Joannes Caneman.
Joannes Capiſtranus.
Joannes Perus.
Joannes Franciſcus.
Joannes Taulerius.
Leo Papa.
Theodoricus Herxen.
Tullius Criſpoldus.

In Decalogum.

A*Ntiochius Monachus*.
Bonaventura.
Fridericus Nauſea.
Gerardus Stred.
Gotſcalcus.
Henricus Harphius.
Henricus Vrimarius.
Hermannus Colonien.
Joannes Beclz.
Joannes Gerſon.
Joannes Nider.
Matthias Felicius Franciſcanus.
Michael Mediol.
Nicolaus Dinceſpulus.
Thomas Aquinas.
Thomas Haſſerbachius.

In Orationem Dominicam.

Æ*Gidius Rom. Ord. S. Aug.*
Auguſtinus Cremonenſis Ord. S. Auguſtini.
Auguſtinus Triumphus de Ancona Ord. Erem. S. Auguſtini.
Albertus Magnus.
Bernardus.
Bonaventura.
Carolus Bovillus.
Cyprianus Charthagin.
Hermannus Colonien.
Hermannus Petra.
Hieronymus Savonarola.
Hieronymus Ser. Ord. S. Aug.
Joannes Gerſon.
Joannes Ludovicus.
Joannes Picus.
Jo: Eboracen. Ord. S. Auguſt., & *in Symbolum*.
Jodocus.
Nicolaus Dinceſpulus,
Petrus Aliacus.
Theodoricus Herxen.
Thomas Aquinas.
Thomas Haſſelbachius.

In ſalutationem Angelicam.

A*Ntonius Florentinus*.
Ægidius Rom. Ord. S. Aug.
Auguſtinus Cremonen. Ordinis S. Aug., & *in Symbolum*.
Auguſt. Triumphus Ancon.
Bernardus.
Henricus Langeſtein.
Hermannus Schildius Ordinis S. Auguſtiti.
Jo: Iſdinius Ord. S. Aug.
Jo: Eboracen. Ord. S. Aug.
Petrus Aliacus.
Thomas Aquinas.

In Cantica Ferialia.

D*Ivus Pater Auguſtinus*.
Auguſt. de Ancona Triumphus Ord. S. Aug.
Cornelius Janſenius.
Euthymius.
Franciſcus Coſterus in Ave Maris Stella.
Jacobus Perez Ord. S. Aug.
Jo: Clictoveus.
Theodoretus.
Ludulphus Carthuſianus.

In Hymnos.

D*Ionyſius Carth.*
Infans Ord. S. Aug.
Donatus Beneventanus Ordinis S. Aug. deleta pagina. R. 2. Bb. 2. Qqq.
Jacobus Alora.
Jacobus Clictoveus.
Laurentius Maggius.
Timotheus.

SPE-

Digitized by Google

Digitized by Google

SPECULUM EPISCOPALE,

IN QUO

Nomen, Status, & Munus

Epiſcoporum expreſsè repræſentatur, & luculentèr explicatur.

Paſce Agnos meos, paſce Oves meas.
Græcè βώσκε, ποιμαίνε paſce, ac rege. De Epiſc. Tit. pag. 10.

Jacobi Epiſt. cap. 1.

Eſtote factores Verbi, & non auditores tantùm, fallentes voſmetipſos: quià ſi quis Auditor eſt Verbi, & non factor, hic comparabitur viro conſideranti vultum nativitatis ſuæ in Speculo: Conſideravit enim ſe, & abiit, & ſtatìm oblitus eſt, qualis fuerit.

De Speculi Neceſſitate.

çer. lib. Tu- ul quæſt.

QUAM quiſque novit artem, ſeù potiùs profitetur, in hac debere ſeſe illum exercere, non ſolùm ſapiens dixit, ſed & ratio ipſa perſuadet: Propterea quod habitus, ἡ ἕξις à Græcis dicta, hoc eſt promptitudo illa, ut ajunt, ex frequentibus actibus collecta, quam Philoſophi alicujus rei, ſiuè in animo, ſiuè in corpore naturam conceptam, ſed vſu corroboratam, & plenam perfectionem vocant, nonniſi quotidianâ exercitationis aſſiduitate acquiri poteſt, rebus ad artem pertinentibus rectè perceptis, & intellectis. Hinc Menedemus, philoſophus inter Socraticos inſignis, ac Diſcipulus Phædri à Platone edocti, cujus nomine Plato edidit librum, qui *Phædrus* inſcribitur, artem, vt Cicero teſtatur, negabat eſſe ullam, niſi quæ cognitis, penitùſque perſpectis, & in unum exitum ſpectantibus, & nunquam fallentibus rebus contineretur. Huic ego ſententiæ libentèr aſſentior: quoniam qui artem, quam frequenti non callet exercitatione pertractat, is jurè comparari poteſt illi, qui dum cæcâ in nocte tenebricoſus incedit, nuſquam non cæſpitat, hoc eſt, vel in lapidem, vel in parietem, vel in aliquid hujuſmodi aliud impingit, ſivè in foveam labitur aliquam. Si autem in qualibet arte tantum ſtudii adhibendum eſt, quid præſtandum in functione Epiſcopali, quæ quanta ſit, verbis vix unquam explicari poſſet? Qui itaque hujus generis dignitate inſignitus eſt, in eam, tamquam in ſpeculum, frequentèr inſpicere ſtudeat meditando, ne tamquam Erroni adſimilis, modò huc, modò illuc, non ſine functionis offenſione incurrat. Sicut autem per Speculum ex vitro, chalybe, ſtanno, argentove conflatum, cujus inventionem Æſculapiorum primo Apollinis filio Cicero aſſignat, ſpeciem, aut imaginem ſuam quiſque contemplatur, ità qui Epiſcopali dignitate inſignitus eſt, in ſpeculum Epiſcopale, ſingulo quoque die, ac frequentèr quidem intueatur oportet: Nam ſicut per illud Speculum, quod omnibus cujuſcumque ſtatus hominibus conceſſum eſt, noſmetipſos noſcimus, vt formoſi devitemus infamiam, bonis moribus dignitatem corporis exornantes; Deformes autem, redimendum ſciamus eſſe virtutibus, quidquid corpori deeſt, veluti Socrates, ut id facerent, Diſcipulos ſuos ſapientèr monebat; ità per hoc ſe, ſuamque Epiſcopus ſpeciem, vel imaginem quotidiè contemplari debet, quid ſcilicèt Epiſcopi nomen ſibi velit, quonam in ſtatu ſit, quodque, vel quale ſit ejus munus, vt hoc in Speculo, ſi moribus & inſtitutis, atque doctrinis ſe formoſum viderit, formoſior ut in dies evadat, omnibus viribus contendat; Si autem deformem, deformitatem depo-

riſt. 2. poſt. & 1. Meph. cap. 1.

c. de Orat. 1.

Cicer. lib. 3. de Nat. Deor.

Socrates ex Apuleio philoſ. Platonico Apol. 1. de Speculo, procul ab initio, & longè antè medium.

Digitized by Google

deponere omni ſtudeat conatu, ut Deo imprimis, deindè probis viris formoſus undequaque appareat, ac reipſa exiſtat.

De neceſſariâ Nominis Explicatione.

UT autem tria à nobis ſuperiori loco propoſita dilucidanda aggrediamur, ab Epiſcopi nomenclaturâ explicanda exordiemur: quoniam, præterquam quod turpe cuique eſt, ſi ſuæ vel dignitatis, vel functionis nomen ab eo ignoretur, exacta etiam nominis notitia, vim totius negocii, reive tractandæ præter naturam, quæ à Græcis Οὐσία, & à Neotericis, præſertim verò Scholaſticis, *Eſſentia* vocitatur. Nam interior nominis explicatio vice diffinitionis luculentèr fungi ſolet, quæ omnem rei cujuſpiam vim, & poteſtatem dilucidè proponit, & brevitèr explanat, vt Cicero, & Ariſtoteles teſtantur.

Cic. ad Heren. & Ariſtot.

De Epiſcopi Nominis Explicatione, & Antiquitate.

Gratian. Diſt. 21. cap. 1. ex Iſidoro lib. 7. Etym. de Clericis cap. 12.

HÆc vox, Epiſcopus, Græca eſt, ab ἐπὶ, particula, quæ à Latinis, *ſupèr*, dicitur; & σκοπεῖν, intendere, vt Iſidoro placet. Epiſcopus enim *Superintendens* interpretatur. Idem ſentit Hieronymus dicens: quod quidèm Grecè ſignificantius ἐπισκοποῦντες, ideſt *Superintendentes*: Undè & nomen Epiſcopi tractum eſt. σκόπος etiam Græcè, *cuſtos*, *ſpeculator*, *& explorator* latinè nuncupatur. Hinc ut ait Budæus σκοπὴ, ſpeculatio, conſideratio, mens, propoſitum, ſivè in tertio, & uno Vocabulo à Latinis *cogitatio* dicitur. Undè ἄσκοπος Græcè, inconſideratus, inopinatus, vel inopinabilis interpretatur, & ἀπὸ τοῦ σκοποῦ, ideſt præter propoſitum, prætèr conſilium, vel intentionem, hoc eſt, abſurdè, & ab re. Sagittariorum itèm propoſitum, ſcopus, ſivè ſcopulus, pro parvo ſcopo, vel ſigno, ad quod ſagittæ diriguntur à Svetonio dictum fuit, quod Herodotus Epiſcopum, dicens: ἐπίσκοπα τοξεύειν, hoc eſt ſagitta umbilicum ferire. Indè manarunt proverbiales locutiones, attingere ſcopum, aberrare à ſcopulo, & id genus aliæ. Per metaphoram autem ſcopus itèm pro fine illo, quo mentem, & propoſitum noſtrum dirigimus, accipi ſolet, ut auctor eſt Cicero dicens: *ſcopus enim hic eſt huic noſtra, nihil ferire*. Hinc vox Græca illa σκοπὴ, vel σκοπιὰ à verbo Græco σκοπέω, quod eſt conſidero, contemplor, & ſpeculor, latinè dicitur *ſpecula*, ideſt omnis locus editus, & eminens, undè aliquid eminus videri, & proſpici poteſt, ſivè ſit mons, ſivè turris, ſivè lapis, vel ſcopulus, ſivè arbor, ſivè quid aliud eminens, ut videre licet apud Virgilium, Livium, & alios Auctores. Nam ſpecula, ut ait Valla in Raudenſem, eſt locus omnis vndè fiunt excubiæ, an hoſtes veniant, tranſeantve, an maneant, quotve ſint, & id genus alia. Undè Navis exploratoria Epiſcopia à Cicerone nuncupatur hunc in modum: *Quinto novas conſcendens ab Hortis Cluvianis in Phaſelium Epiſcopium has dedi literas*.

Budæus in Comment.

Sveton. Tranquill. in Domitiano c. 19. Herodotus Hiſt. 3.

Cicer. lib. 15. ad Attic. ep. 4.

Virgil. 3. & 8. Æneid. Liv. lib. 8. de Bell. Punico.

Nec ſilentio prætereundum, hanc vocem, *Epiſcopus*, antiquam eſſe, & à Romanis fuiſſe uſurpatam pro Magiſtratu quodam, cujus officium erat, panis, & cæterarum rerum, quæ ad victum pertinent, curam habere, ut in Digeſtis, ſeù Pandectis ex verbis Arcadij Imperatoris conſtat, qui de muneribus perſonalibus loquens, de hoc Magiſtratu hunc in modum ait: Item & Epiſcopi, qui præſunt pani, & cæteris venalibus rebus, quæ Civitatum Populis ad quotidianum victum uſui ſunt, perſonalibus muneribus funguntur. Hùc ſpectare videtur illud Ciceronis ad Atticum ſcribentis in hanc verborum formam: *Ego negocio præſum non turbulento: vult enim me Pompejus eſſe, quem tota hæc Campania, & maritima ora habeat ἐπίσκοπον, ad quem delectus, & ſumma negocii referatur. Ità vagus eſſè cogitabam*. Hujus item generis apud Athenienſes fuiſſe ait Suidas Magiſtratum quemdam, quo fungentes in ſuæ ditionis Urbes mittebantur ad Statum rerum cognoſcendum, & conſtituendum, *Inſpectores*, *& Cuſtodes* dicti, ſicut etiam legitur apud Plutarchum in Scipione, quem ipſe à Senatu Epiſcopum Gentium, Regumque miſſum fuiſſe ſcribit. Numam item Pompilium Regem Roman. Plutarchus vocat Virginum ſacrarum Epiſcopum. Rhodiginus prætereà ex Leonidæ Epigrammate Mercurium Epiſcopum, hoc eſt glorioſum inſpectorem, ſive Cuſtodem gregis celeberrimum nuncupatum fuiſſe teſtatur. Pindarus etiam Magnetum Σκοπὸν, ideſt Epiſcopum, ac Regem appellavit, cum Epiſcopum, & ſcopum pro eodem ferè accipiat Euſtathius, præpoſitione, ἐπὶ, Epi, redundante, ſicut in aliis hujus generis vocibus idem Rhodiginus ait. Hunc denique Magiſtratum, Epiſcopatum ſcilicèt apud Lacedemonios extitiſſe, eoque fungentes, Harmoſtas, quaſi coagmentatores, ſeù compoſitores, vel Aptatores, Legatos, Proreges, Prætores, Viſitatores, & Cuſtodes dictos fuiſſe Suidas affirmat, necnon Diodorus Siculus, qui ait: *Lyſandrum claſſis Prætorem creant, cui mandatur, ut Urbes ubiquo omnes adeat, ac per ſingulas Viros conſtituat, qui rebus civilibus, & adminiſtrationi, cuſtodiæque ſui quiſque Oppidi præſint, qui apud illos Harmoſtæ appellantur*. Hæc Diodorus.

Par. 7. lib. 50 tit. 4. de Mun. & hon. §. 18. Munerum.

Cic. lib. 7. epiſt. 10. ad Atticū propè finem.

Suidas Hiſt. dict. Epiſcop.

Plutarch. in Scipione Aphr.

Pindarus Nemeſ. Antiſtroph. ſtroph. 2.

Rhodigin. lib. 18. cap. tom. 2.

Suidas Hiſt. in dict. Harmoſt. & Epiſcopi. Diodor. Biblioth. lib. 14. & Plutar. Alcibiade, & Xenoph. rerum Græcarum 5. de Harmoſt.

Idem quoque ex Livii auctoritate comprobatur, qui ait: *Placuit mitti legatos in Hiſpaniam ad res Sociorum inſpiciendas*.

Liu. de Bell. Pun.

Quamvis autem Romanorum, ac Lacedemoniorum duo illi Magiſtratus quantum ad vocem differant, quorum ille *Epiſcopus* dicitur, hic verò *Harmoſta*, re tamen ſi Ciceronis, Pindari, Suidæ, ac Diodori, necnon Plutarchi in Alcibiade perpendantur verba, eos inter ſe convenire dicas neceſſe eſt. Quod ut planum fiat, videre eſt Dionyſium Areopagitam, qui Epiſcopos Eccleſiaſticos *Harmoſtas* appellavit, ad quos non ſinè ſumma Religione καὶ μετὰ τῆς μεγίστης εὐλαβείας (hoc eſt cum maxima veneratione) accedendù docet.

Dionyſ. Areop. de Eccleſ. Hierarch.

De

Digitized by Google

De Epiſcopi denique nòmine in veteri Teſtamento apud Nehemiam mentionem factam fuiſſe reperimus. Nam in 11. cap. d. libri habetur ſermo de Epiſcopo Levitarum, ideſt Præpoſito: *Soli enim Sacerdotes,* ut ait Gloſſa, *erant Pontifices, ſivè Epiſcopi [propriè loquendo] habentes tamen ſuper ſe unum tantùm Summum Pontificem*, ut fuſiùs in Speculo Pontificali dicemus.

Eſdræ lib. 2. cap. 11. Gloſſa Ord. Specul. Pontific.

Epiſcopatus etiam nomen ſcriptum eſt in Pſalmo, in quo David, dum Chriſti Salvatoris noſtri Paſſionem, præſertim verò proditionem à Juda perpetrandam, jamque præſtitam, & inter maledictiones eidem Judæ eventuras, amiſſionem Epiſcopatus, prophetaret, dixit: *Et Epiſcopatum ejus accipiat alter*, ideſt Apoſtolatum, quia Epiſcopi in Eccleſiâ Sanctâ ſunt Apoſtolorum ſucceſſores, ut infrà uberiùs dicetur.

Rectè igitur, & concinnè quidèm, qui alicui Eccleſiæ præeſt, Epiſcopus vocitandus eſt, ideſt Legatus à Deo per Summum Pontificem miſſus, obſervator, Viſitator, Inſpector, Adminiſtrator, Aptator, Speculator, & Superintendens, quibus item nominibus Harmoſta ſuo quodam Jure gaudet, ſicut ex auctoritatibus ſuprà citatis ſatis conſtat. Hæc enim omnia Epiſcopus præſtare debet, ut infrà ſuo loco fuſiùs declarare conabimur, dum ſcilicèt Epiſcopi munera explicare ſtudebimus: propterea quòd Epiſcopi Legatio, Obſervatio, Viſitatio, Exploratio, Inſpectio, Adminiſtratio, Aptatio, ſpeculatio, &, ut ità dicam, ſuperintendentia in præſidiis Chriſti, vel Chriſtiani Gregis eſt.

Nec hoc loco ſubticendum reor, Conſtantinum Magnum, Imperatorem, juxtà dictorum nominum vim ſeſe Epiſcopum coram Epiſcopis, quos convivio excepit, nominaſſe, ut Euſebius teſtatur, in hanc verborum formam: *Atqui vos intùs (ideſt intrà Eccleſiam) Epiſcopi, Ego verò foris adeò poſſum dici Epiſcopus*. Quæ ſanè verba Euſebius ſe ab eo audiviſſe narrat dicto in convivio. Id quod à ratione alienum non videtur, ſi dicta nomina Epiſcopo congruentia diligentèr perpendantur. Hoc tamen diſcriminis eſt, ut Hieronymo placet, intèr Regem, ſivè Imperatorem, & Epiſcopum, quòd Epiſcopus Regi antecellat: *Ille enim nolentibus præeſt, hic volentibus: Ille terrori ſubiicit, hic ſervitutem demit: Ille corpora cuſtodit ad mortem, hic animas ſervat ad vitam.*

Euſeb. Cæſar. lib. 4. in Vita Conſtant. c. 24. Hieronym. ad Nepotian. de Vita Cleric.

Hæc pro Epiſcopi nominis dilucidatione in medium afferre viſum nobis eſt, ut hac eàdem explicatione, ejuſdem item nominis antiquitatem, id ipſumque ad Eccleſiaſticos Antiſtites translatum fuiſſe oſtenderemus. Nam inde à naſcentis Eccleſiæ primordio, ſeù ut ſic dixerim, incunabilis, nomen Epiſcopi in uſu eſſe cæpit, ut ex Epiſtolis Beatorum Apoſtolorum Petri, & Pauli, necnon ex actibus Apoſtolicis videre licet. Quamvis autem nomina multa ſint, quæ in Epiſcopali Dignitate conſtitutis jure tribuuntur, ea tamen in Speculo Pontificali, dum Nomenclaturam Summi Pontificis, qui omnia Epiſcopi nomina ſibi ſortitur, verba faciemus, explicanda eſſe cenſuimus. Hæc de Epiſcopi nominis declaratione, & antiquitate; nunc reliquum, eſt, ut ad ejuſdem ſtatum accedamus.

1. Petri 2. 1. Timoth. 3. Tit. 1. Act. 1., & 20. Speculum Pontificale.

De Statu Epiſcoporum generatìm conſiderato, & primùm de quadruplici Dignitate Epiſcopali.

ANteaquàm de Epiſcoporum ſtatu diſputationem aggrediamur, quadripartitam eorundem Dignitatem conſiderabimus, quam ſanè rem ad propoſitum noſtrum explicandum facere dijudicavimus: nam teſte Ariſtotele priùs diſtinguendum, quàm diffiniendum eſſe novimus. Hæc dignitas, quamvis Patriarchis, Archiepiſcopis, Metropolitis, & Epiſcopis jure quidèm diſtinguatur, ut ait Iſidorus, à quo diſtinctionem eandem Gratianus in prima Decreti parte accepit, hi tamen omnes Epiſcopi nomine vocitantur, ac reipsà ſunt inſigniti, ſed eorum quiſque proprio, ac diſtincto potitur nòmine ad diſtinctionem poteſtatum præſeferendam, quam ſinguli quique ſuſceperunt.

Iſid. lib. 7. Etym. cap. 12. Gratian. d. 21. cap. 1. Cleroſ.

Patriarcha enim *Summus Pater* interpretatur, vel *Patrum Princeps*. Ἀρχὸς, *Archos* Græcè, Princeps Latinè dicitur. Appellatur autem Summus Pater, vel Patrum Princeps, quià primùm, eodem Iſidoro teſte, ideſt, Apoſtolicum retinet locum. Hinc ſummo fungens honore, hujus generis potitur nomine; quo in numero ſunt in primis Patriarcha Romanus, Antiochenus, Alexandrinus, Hieroſolymitanus, & Conſtantinopolitanus, ut habetur in prima Decreti parte.

Iſidor. lib. 7. cap. 12. Gratian. d. 96. cap. 14. Conſtantinus.

Hæc autem, ut Bellarminus eruditè ſcribit, alitèr olim ſeſe habebant. Nam Eccleſiæ Patriarchales tres tantùm erant, Romana ſcilicet, Alexandrina, & Antiochena, ut videre eſt in Concilio Nicæno, & Chalcedonis, in ep. 3. Anacleti, & 53. Ep. Leonis, & 37. Gregorii Magni lib. 6. Poſt autem quingentos ferè annos inter has adnumerata fuit Eccleſia Hieroſolymitana in Concilio Nicæno, in quo primus locus datur Romanæ, ſecundus Alexandrinæ, tertius Antiochenæ, quartus Hieroſolymitanæ, cui competit non re, aut poteſtate, ſed honore tantùm. Poſtremò Eccleſia Conſtantinopolitana intèr has poſita eſt; quia in Concilio Nicæno Conſtantinopolis nondùm erat, ſed quintò anno poſt Nicænum Concilium ædificata fuit, ideſt vigeſimo quinto Imperii Conſtantini anno. Hic autem Epiſcopus Conſtantinopolitanus in Concilio 1. Conſtantinopolitano non ſolum nomen Patriarchæ, ſed locum intèr Patriarchas ſecundum habere conatus fuit. Id quod non antè Juſtiniani tempora à Summis Pontificibus impetravit. De numero, dignitate, antiquitate, aut, ut ſic dixerim primitate Patriarchalium Eccleſiarum ſermonem habet Bellarminus in loco citato: Patriarchales enim, & primæ Eccleſiæ ita dictæ ſunt, quas Petrus fundaverat.

Bellarm. to. 1. lib. cap. 24. Nicæn. can. 6. Chalcedon. act. 16. Can. 7. Bellarmin. ubi ſuprà.

Quamvis autem Urbs Roma totius Terrarum Orbis caput, inſtar univerſi Orbis quatuor

tuor Patriarchales Eccleſias habent, ut ait Alvarus, hoc eſt, Sancti Joannis Lateranenſis, Sanctæ Mariæ Majoris ad Præſepe, Sancti Laurentij extrà Muros, & S. Pauli; Præſens tamen in tempus Baſilica item S. Petri Patriarchalis, & Epiſcopalis habetur, & vocitatur: Sed licèt, ut refert Alvarus, nonnulli Eccleſiam Sancti Petri, nec Patriarchalem, nec Epiſcopalem ſed Epiſcopo Portuenſi ſubjectam eſſe dicant; Ex ſecunda tamen Decreti Parte colligitur, Eccleſiam Sancti Petri Patriarchalem eſſe: ubi ex Julii Papæ Epiſtolâ hæc leguntur: *Et ſicut Beatus Petrus Apoſtolus primus fuit omnium Apoſtolorum, ità & hæc Eccleſia ſuo nomine conſecrata [Domino inſtituente] prima, & caput ſit cæterarum.* Prima verò hoc loco dicitur, hoc eſt, *Apoſtolica*, ut Gloſſa in 12. quæſt. 1. interpretatur, & Hugo. Hæc de Patriarcha.

Alvar. depl. Eccl. lib. 2. cap. 11.

Alvarus ibid. & in Poſtilla Cauſæ 12. quæſt. 1. c. 15. Futuram. 3. q. 6. Dudum Julius Papa Epiſc. Orientalibus ep. 1.

12. qu. 1. c. 15. & poſtilla in hunc locum, & Alvarus ubi ſuprà.

Archiepiſcopus *Princeps*, vel *ſummus Epiſcoporum* interpretatur; vice enim, ut Iſidorus, & Gratianus locis ſuperiùs citatis ajunt, fungitur Apoſtolicâ, tàmque Metropolitis, quàm cæteris Epiſcopis præeſt. Hoc autem loco ſciri debet Archiepiſcopos interdum *Primates* interdum vero *Metropolitas* vocitatos fuiſſe à Magiſtro Sententiarum.

Iſidor. ubi ſuprà. Grat. diſt. 21. cap. 1.

Mag. Sentent. lib. 4. diſt. 24. §. Ordo autem.

Metropolita dicitur à Civitatum menſurâ, quam μέτρον metrum vocant: ſingulis enim Provinciis præeſt, cujus auctoritati, ac Doctrinæ cæteri Sacerdotes ſubjecti ſunt, ſine quibus nihil reliquos agere licet, ut Iſidorus, & Gratianus teſtantur, ac decem, vel undecim Suffraganeos habere debet, ut ait Gloſſa in hunc locum. Vel Metropolita, ut aliis placet à *Metropoli* nuncupatur, quæ latinè *Mater Civitas* interpretatur. Nam μήτηρ, Mater; πόλις Civitas. Metropolis enim (inquit Budæus in Pandectas) dicitur *Urbs*, ex qua Coloniæ deductæ ſunt, quales multæ Athenis, & ab Urbe Româ. Sic enim ſe habet Metropolis ad Coloniam, ut mater ad filiam. Id quod illo Thucidis loco manifeſtè declaratur: *Colonia beneficio affecta honore Metropolim ſuam proſequitur: injuriâ autem affecta ab ea alienatur.* Hæc Budæus ex Thucidide. Suidas etiam idem ferè hunc in modum ait: *Metropoles dicuntur Civitates, quæ Colonias miſerunt*, vel ut alia editio habet, *deduxerunt*. Hinc latinè *Matrices Civitates*, & *Eccleſiæ* dici poſſunt.

Iſidor. & Grat. ubi ſuprà.

Budæus in Pandectas adnotat. prioribus.

Suidas in Dict. Metrop. Μητροπόλεις.

Epiſcopi, ſicut ſuperiùs declaratum eſt, *Superintendentes*, aut *Speculatores* interpretantur juxtà Etymologiam aſſignatam, ſecundùm quam, ut ait Iſidorus, & Gratianus, omnes ſuperiùs deſignati ordines, uno, eodemque vocabulo *Epiſcopi* nominantur. Sed ideò privato nomine quidam utuntur, propter diſtinctionem poteſtatum, quam ſingularitèr acceperunt. Hæc Auctores ſuprà citati.

Iſidor. & Grat. ubi ſuprà.

Quòd Epiſcopatus non eſt Ordo, ſed Ordinis Eminentia.

Opiniones contrariæ de Ordine Epiſcopali.

HOc autem loco animadverſione dignum videtur quod ab Iſidoro, & Gratiano dicitur de ordine Epiſcoporum. Etenim Canoniſtæ, & alii, qui eos ſequuntur Epiſcopatum Ordinem Sacrum eſſe volunt: Theologorum verò major Pars contrariam, ac veriorem tuentur opinionem, ſatiſque Canoniſtarum facit rationibus, quæ tamquàm minùs veræ infirmæ ſtatim redduntur: Epiſcopatus namque, ordo proprii dici non poteſt, ſed Ordinis eminentia, ſivè dignitas, in qua nec characteris impreſſio datur: Si enim accipiatur Epiſcopatus, quatenùs Ordinem Sacerdotii complectitur, & in ſe retinet, Ordo quidèm dici poteſt: Si autem conſideretur, ac ſumatur tamquàm à Sacerdotio diſtinctus, nonniſi *dignitas* quædam vocitari poteſt: Ordinis namque Poteſtas, cum ad Sacramentorum diſpenſationem in primis faciendam, præſertim verò ad illius nobiliſſimi Sacramenti, Corporis ſcilicèt Salvatoris noſtri ſit inſtituta, poſt Sacerdotium nullus Ordinis gradus reperitur. Quia diſtinctio cunctorum ordinum, & graduum omnis, nonniſi propter Altaris miniſterium, hoc eſt, propter Sanctiſſimum, & omni veneratione digniſſimum Sacrificium, data eſt; in qua omnis divini cultus conſumatio eſt. Hinc Sacri Ordines *Sacramenta* dicuntur, ut ait Magiſter, quia in eorum perceptione res ſacra, ideſt, gratia confertur, quam figurant ea, quæ ibi geruntur. Quamvìs autem dignitatum, & officiorum ultrà gradum, & ordinem Sacerdotalem diſtinctio detur, veluti Archipresbyter, Epiſcopus, Archiepiſcopus, vel Metropolita, Patriarcha, & Summus Pontifex, non novum ordinem ultrà Sacerdotium addunt, ſed tantùm dignitatem, & officium conſtituunt. Hugo enim de Sancto Victore, cui adſtipulatur Magiſter ſententiarum hunc in modum ait: *Sacerdotii gradus diſpares in eodem ordine habet dignitates, Epiſcopos ſcilicèt, Archiepiſcopos &c.*

Hugo lib. 2. Sacr. part. 3. Mag. Sent. d. 24.

Rationes etiam id ipſum perſuadent, & confirmant: nam fieri poteſt, ut Sacerdotium quis per ſaltum accipiat prætermiſſo Subdiaconatu, vel Diaconatu, ut patet ex primâ Decrati Parte, in qua narratur, quemdam Clericum ordine Subdiaconatus prætermiſſo, non ſuperbiâ, ſed negligentiâ, Diaconatum, & Sacerdotium ſuſcepiſſe. Qua in re Grimaldus Epiſcopus Conſtantienſis quid hac in re faciendum eſſet, Alexandrum Secundum Pont. Max. conſulvit, qui ei poſt alia verba reſpondit in hanc verborum formam: *Nos conſulendo charitati veſtræ mandamus, ut ab officio Sacerdotali eum prohibens, donec proximo quatuor temporum jejunio Subdiaconatus miniſterium ſibi ritè imponas: Et ſic deinceps ad majora officia eum redire concedas.* Id quamvìs in ſacris Ordinibus ſuſcipiendis fieri queat, in Epiſcopatu tamen non itèm. Nemo enim in Epiſcopum aſſumi, vel conſecrari poteſt, Sacerdotio prætermiſſo, ſicut dicitur *Extrav. de Exceſſibus Prælatorum*. Quarè Innocentius pro hac re confirmandâ, Pontificale officium ſine Altaris Miniſterio adimpleri non poſſe ait. Promotus itèm in Sabbato ad ſacrum Ordinem, die ſequenti alium ordinem ſacrum ſuſcipere non debet: Sed Promotus ad Sacer-

Diſt. 52. cap. Solicitudo. Et Extra. de Cleric. per ſal. tum ordinat. Tuæ literæ.

Extra d. Exceſs. ex literis Innoc. III.

Digitized by Google

cerdotium die Sabbato, die ſequenti, ideſt Dominico in Epiſcopum promoveri, & conſecrari poteſt, ſicut experientia ipſa docet.

nclusio di-ctorum.

Epiſcopatus ergò Sacer ordo dici non poteſt: Sed *Ordinis Eminentia*, vel *dignitas* nuncupari debet: quia in Epiſcopatu novus non imprimitur character, nec nova Ordinis datur Poteſtas, ſed jam data in Sacerdotio amplificatur: & quemadmodùm in ipſo Epiſcopatu aliæ non dantur claves, ità nec alius elargitur ordo, ſicut Hugo de Sancto Victore, & Magiſter Sententiarum cum aliis Theologis optimè ſenſerunt.

Hugo lib. 2. ſacr.par.3. Mag.lib. 4. diſt.24.

Idem per diffinitionem Ordinis Sacri confirmatur. Ordo enim, ut à Magiſtro Sententiarum, & ab Hugone diffinitur, *eſt ſignaculum Eccleſiæ quoddam, quo ſpiritualis Poteſtas traditur ordinato*. Hæc autem Diffinitio Epiſcopatui congruere non videtur: nam Character, qui eſt ſignum, vel ſignaculum, quod in anima imprimitur, eſt poteſtas ad aliquid ſpirituale, & in quocumque Ordine imprimitur per traditionem Inſtrumenti, pertinentis ad actum illum, qui eſt in illo Ordine præcipuus, ſub formâ verborum præſcriptâ, ut Sanctus Thomas docet: quod nos infrà ſuo loco, cum ſcilicèt de officiis Epiſcoporum ſermo habebitur, diffusè, ac diſtinctè oſtendemus: ſed in Epiſcopatu Character non imprimitur: quia ſi Character imprimeretur, poſſet quis conſecrari in Epiſcopum non Sacerdos: quod fieri non poteſt. Quarè per illam dictionem, *Signaculum*, in diffinitione Ordinis, loco generis poſitam, Epiſcopatus ab Ordinis diffinitione excluditur.

Mag.lib.4. diſt. 24. §. Si autem quæritur. Hugo de Vict.part.3. Sac.lib.2. Character id.

Thom.lib.4. Sent.d.24.q.3.

Character in Epiſc.non imprimitur.

Adde etiam, quòd Epiſcopo per Epiſcopatum ſuſceptum nova non datur poteſtas, ſed ſolum poteſtas ligandi, atque ſolvendi in Sacerdotio per manuum impoſitionem juxtà formam verborum præſcriptam ei tradita amplificatur, per baculum videlicèt paſtoralem, per anulum, per mitram, & per id genus alia, quæ ut ſuo loco diſtinctè explicabimus, ſpiritualem poteſtatem præſeferunt, & potiùs Sacramentalia, quàm Sacramenta dici poſſunt: Sacramentalia enim non ſolùm præcedunt Sacramentum, ſed etiam poſt ipſum ſequuntur, ut ait S. Bonaventura.

Poteſtas nova Epiſcopo non datur, ſed jam data amplificatur.

Bonavent. lib. 4. Sent. diſt.24.q.3.ad reſponſ.arg.5.

Id ipſum hoc itèm modo confirmatur: Nam ſi quis Epiſcopali Dignitate inſignitus, & conſecratus ad Archiepiſcopatum promoveretur, non itèm conſecraretur, ſed ſolùm Pallium, atque uſum ejus, non ad novum ordinem ſignificandum, ſed ad dignitatem altiorem demonſtrandam eâ in promotione acciperet.

Quamvis autem Ordine Sacerdotali inſignitus, cùm ad Epiſcopatum promovetur, inungitur, quando conſecratur, & ſolemnior inunctio in Epiſcopo, quàm in Sacerdote conſecrando fit; Illa tamen inunctio non reſpicit ordinem, quatenùs Ordo eſt, ſed majorem dignitatem, ſivè eminentiam Status, & Dignitatis Paſtoralis, in qua debet eſſe major eminentia ſanctitatis, & ſtatus perfectionis, quàm in Ordinibus Sacris ſuſcipiendis, per ſuperabundantem inunctionem ſignificata, ut Sanctus Bonaventura docet.

S. Bonavent. lib. 4. Sent. d. 24. q. 3. ad ult. arg.

Quòd autem inunctio non ordinem, ſed dignitatem præſeferat, id exemplo Regum intelligi poteſt, qui Ordines Sacros non ſuſcipiunt, inungi tamen ſolent ad regalem Dignitatem conferendam, aut ſignificandam. Epiſcopatus ergò non eſt Ordo, ſed Ordinis Eminentia, ſivè Dignitas, nec in eo imprimitur Character; niſi Ordinis nomen ad officia, & dignitatem referatur: Et hoc pacto, & hac ſignificatione ſumi poteſt dictum Iſidori dicentis, *Ordinem Epiſcoporum quadripartitum eſſe*, hoc eſt, quadrifariam eſſe Dignitatem Epiſcopalem. Hunc denique in modum explicari poteſt dictum Gelaſii Papæ, qui Ordinum gradus diſtinguens, in calce capitis ait: *Si quis Epiſcopus eſſe meretur, ſit primùm Oſtiarius, deindè Lector, poſteà Exorciſta, indè ſacretur Acolythus, demùm verò Subdiaconus, deindè Diaconus, & poſteà Presbyter: Et exindè, ſi meretur, Epiſcopus ordinetur*.

Epilogus dictorum.

Iſid. lib. 7. Etym.cap.12.

Decr. part. 1. diſt.75. cap.1.

Hùc etiam ſpectare videtur dictum Dionyſii Areopagitæ, qui frequenter in prima quinti capitis parte de Eccleſiaſticâ Hierarchiâ, Epiſcopatum appellat *Ordinem*. Idem affirmat Ignatius Martyr ſcribens ad Smyrnenſes, dum Epiſcopatum *ſublimiorem ordinem* nominat: atque item Leo ad Anaſtaſium Epiſcopum ſcribens Epiſcopatum inter Ordines Sacros manifeſtè ponit. Hujuſmodi autem auctoritatibus, & id genus aliis, unico illo reſponſo, quod in medium attulimus fieri ſatis profectò poteſt.

Dionyſ. lib. de Eccl. Hierarch.p.1.c.5.

Ignat.Epiſtolâ ad Smyrn.

Leo lib. Can. cap.34.

Quamvis autem Canoniſtæ Epiſcopatum eſſe ordinem, eoque Characterem indelebilitèr imprimi velint, propptereàquod, ut ipſi ajunt, Papa à Degradato, vel Excommunicato Epiſcopo ordines conferendi facultatem auferre non poteſt, etiamſi abſolvendi, ſivè excommunicandi poteſtatem, hoc eſt, uſum poteſtatis, quæ *Juriſdictio* dicitur, auferre valeat, ut etiam S. Thomas non in ordine ad verum, ſed in ordine ad myſticum Chriſti Corpus, affirmare videtur; major tamen Theologorum pars oppoſitum ſtatuit, idque rationibus probat, Epiſcopatum ſcilicèt non eſſe ordinem, neque in eo imprimi Characterem; Idque hæc præſertim ratio perſuadet, ut ſuperiùs dictum eſt, quia Epiſcopi conſecratio per ſaltum facta, hoc eſt abſque Sacerdotio irrita, & nulla eſt, cum in præcedenti Sacerdotii ordine fundetur; In ſacris autem Ordinibus ſuſcipiendis res non ità ſe habet: propterea quod ordinatio per ſaltum facta tenet. Nam ſi quis Sacerdotium, Diaconatu prætermiſſo, ſuſciperet, Sacerdotium ab eo non eſſet ampliùs reſumendum, ſed Diaconatus Ordinem ſuſcipere deberet, ſicut ſuperiùs ſatis probatum eſſe conſtat.

Canoniſtarum Opinio ex 9. q.1. Ordinationes.

S. Thom. lib.4. diſt. 24. q.ult. arg.2., & q.2. ad 2., & 3., & d.25.

Diſt. 52. c. 1. ſolicitudo. De Clerico per ſaltum ordinato. Tuæ literæ.

Quoniam verò Epiſcopatus in Sacerdotio fundatur, hinc ſecundùm Canoniſtas dici poſſet, ab Epiſcopo degradato, vel Excommunicato facultatem conferendi Ordines auferri non poſſe: Id tamen multi Theologi negant dicentes Epiſcopatum, & Sacerdotium eſſe unam, eandemque poteſtatem, ex qua multi actus proveniunt, partim ad Sacer-

Digitized by Google

cerdotium, partim verò ad Epiſcopatum pertinentes; quorum illi abſque Juriſdictione, ut Euchariſtiam conficere, hi verò, ut abſolvere, ordinare, confirmare, & conſecrare, non ſinè Juriſdictione exerceri poſſunt. Hinc juxtà Innocentii opinionem, cui adverſatur Triumphus, ut infrà videbimus, volunt, ut per hanc Juriſdictionem ſimplici Sacerdoti demandatam, Sacerdos ipſe conſecrare, ordinare, & alia, quæ Epiſcopo congruunt, facere poſſit: Sed Epiſcopus Degradatus, ſivè Depoſitus actus ſuos perficere non queat, quamvis exercere tentaret.

Hugo, Innoc. aſſentit. d.75. cap. Pervenimus. De Conſcrip. cap. Quanto, & ibi Gloſs., & Innoc. Auguſtin. Triumph. de Eccl. pot. q.74. art.2.

Nec diffinitio Ordinis à Canoniſtis data pro ſuâ ipſorum opinione tuendâ ſufficiens videtur. Dicunt enim; *Ordo eſt gradus Clerici in Eccleſiâ Militanti*: quæ ſanè diffinitio, ſeù deſcriptio, quamvis Epiſcopus ſit Clericus gradatus in Eccleſia Militanti eſt inſufficiens juxtà Theologorum doctrinam dicentium: *Ordo eſt gradus Clerici in Eccleſia Militanti ad perfectiſſimum Eccleſiæ actum diſponens, qui eſt Euchariſtiæ confectio.* Ex qua diffinitione exactiùs à Theologis conſiderata, omnis Ordo eſt proptèr Altaris Miniſterium, & Sacroſanctum Sacrificium, in quo omnis divini cultus conſummatio eſt, ut legitur apud Dionyſium Areopagitam. Et poſt Sacerdotium nullus Ordinis gradus reperitur, ſicut ſuperiùs probatum eſt. Nec diffinitio à Magiſtro Sententiarum tradita, quam recitavimus, ac diſcuſſimus, Epiſcopatui convenire poteſt ob rationem inibi aſſignatam. Reliquum eſt igitur, ut concludamus, Epiſcopatum Ordinis Eminentiam, ac Dignitatem eſſe, non autem propriè Ordinem, niſi quatenùs Epiſcopatus ipſe Sacerdotium, & Corpus Chriſti verum complectitur, & in ſe retinet, ſicut multis jam verbis demonſtratum eſt. Et hac præſertim ratione apud Cyprianum, & alios Doctores Epiſcopi abſolutè, & abſque alio additamento Sacerdotes vocitati ſunt.

Dionyſ. Areop. de Eccl. Hierarch.

Epilogus rei propoſitæ.

Cyp. ep. 66. tom. 1.

Sacerdotes olim omnes Epiſcopali nomine erant inſigniti.

TAmètſi Epiſcopatus Dignitas eſt gradus ab Ordine Sacerdotali diſtinctus, ſimplices tamen Sacerdotes olim omnes Epiſcopi vocitabantur, ſicut veterum ſcriptorum monumenta teſtantur. Id quod pro ſtatus Epiſcopalis explicatione nobis declarandum ſeſe offert. Duo autem in causâ fuerunt, cur ſimplices Sacerdotes antiquitùs Epiſcopi dicerentur, Chriſti ſcilicèt Corporis conſecratio tàm à ſimplici Sacerdote, quàm ab Epiſcopo pari effecta modo, nec non Eccleſiæ, ut ità dicam, naſcentis neceſſitas, quæ multis in rebus ad Epiſcopos pertinentibus cogebat ipſam, ut Presbyterorum Miniſterio uteretur. Hinc Sacerdotes illi ob hujuſmodi miniſterium ſibi demandatum, modò Epiſcopi, modò Chorepiſcopi, quaſi Vicarij Epiſcoporum vocitabantur, nondùm in ipſo Eccleſiæ Primordio diſtinctione nonnullarum vocum factâ.

Chorepiſcopi quinam fuerint.

DE Chorepiſcopis, eorumque Officijs fit mentio in Concilio Ancyrano in Provinciâ Galatiæ habito ex Editione ſecundâ hunc in modum: *Vicariis Epiſcoporum, quos Græci* Chorepiſcopos *vocant, non licet, vel Diaconos ordinare; Sed nec Presbyteris Civitatis, ſine Epiſcopi præcepto ampliùs aliquid imperare, vel ſine auctoritàte literarum ejus in unâ quaque Parochiâ aliquid agere.* De iiſdem in Concilio Neocæſarienſi, tempore Euſebii, vel Melchiadis Papæ circà annum Dom. 311. vel 316. habito, cujus Canones quatuordecim 6. Synodus Generalis in Trullo habita approbavit, ſermo habetur eo in Canone, in quo Presbyteros alterius Regionis in Eccleſiâ præſentibus Epiſcopis, vel Presbyteris Civitatis, nec offerre, nec dare panem ſanctificatum, nec calicem porrigere poſſe decernit. Si autem Sacerdotes Civitatis ſint abſentes, id eos ſolos facere poſſe ajt. De Chorepiſcopis in hunc decernit modum: *Vicarii autem Epiſcoporum* [*quos Græci* Chorepiſcopos *vocant*] *conſtituti ſunt quidèm ad exemplum ſeptuaginta ſeniorum, ſed tamquàm Conſacerdotes propter ſollicitudinem, & ſtudium, quod in Pauperes agunt, offerant, & honorabiles habeantur.* Quibus ſanè verbis non ſolùm Chorepiſcopi origo dignoſcitur, atque Etymologia, verùm etiam ejuſdem officium aliquâ ex parte declaratur. Id quod in Concilio Antiocheno tempore Julii Papæ Primi habito, à ſextâ Synodo Generali Trullenſi approbato, ut ex ſecundo Canone Editionis Græcæ conſtat, magis explicatur can.8. in hanc verborum formam ſecundùm Editionem primam: *Presbyteri, qui ſunt in Agris, Canonicas Epiſtolas dare non poſſunt: ad ſolos tantùm vicinos Epiſcopos literas deſtinabunt. Chorepiſcopi autèm, qui ſunt irreprehenſibiles, dare poſſunt pacificas, ideſt generales Epiſtolas.* Alia Editio, quæ dicitur ſecunda, extat in hanc verborum formam: *Neque Presbyter ad Regiones longinquas, formatas* (*ideſt Canonicas*) *epiſtolas dare, & niſi ad finitimos Epiſcopos, ſimplices Epiſtolas mittere præſumat. Vicariis verò Epiſcopi, qui à Græcis* Chorepiſcopi *vocantur, formatas facere licet.* Hoc in loco Differentia inter Presbyteros, & Chorepiſcopos, quantùm ad literas commendatitias, quæ vocantur Pacificæ, vel formatæ in Peregrinis commendandis tantùm aſſignatur: infrà verò, ejuſdem ſcilicèt Antiocheni Canone decimo, Chorepiſcopi munia magis hiſce explicantur verbis: *Qui in vicis, vel poſſeſſionibus Chorepiſcopi nominantur, quamvis manus impoſitionem Epiſcoporum perceperint, & ut Epiſcopi conſecrati ſint, tamen Sanctæ Synodo placuit, ut modum proprium recognoſcant, ut gubernent ſibi ſubjectas Eccleſias, earumque moderamine, curâque contenti ſint. Ordinent etiam Rectores, & Subdiaconos, atque Exorciſtas, quibus Promotiones iſtæ ſufficiant: Nec Presbyterum verò, nec Diaconum audeant ordinare, præter Civitatis Epiſcopum, cui ipſe cum poſſeſſione ſubjectus eſt; Si quis autem tranſgredi ſtatuta tentaverit, depoſitus, quo utebatur,*

Ancyr. Concil. cap. 13. et tom. 1. Concil. ann. Dom. 303.

Neocæſ. Concil. ann. Dom. 316. tom. 1. can. 13.

Neocæſ. Concil. can. 13. tom. 1. Conc.

Euſeb. lib. 8. cap. 30. in hiſt. Eccl.

Antioch. Conc. can. 8.

Antioch. Conc. can. 10.

Manus impoſitio, ideſt Confirmationis Sacramenti, quod ſolum Epiſcopi conferre poſſunt.

Digitized by Google

tur, honore privetur. Chorepiſcopum verò Civitatis Epiſcopus ordinet, cui ille ſubjectus eſt.

Ex hoc Canone munia à Chorepiſcopo exercenda dignoſcuntur, ejuſdemque Etymologia inſinuatur, propterea quòd in Canonis calce ab Epiſcopo Civitatis Chorepiſcopus dicitur ordinatus, eique ſubjectus, quaſi ejus Vicarius, & in Vicis præſertim, hoc eſt, in Villis, ſicut prima Canonis verba docent. Id quod Damaſus Papa Primus apertè declarat, dùm ad Epiſcopos Aphricæ ſcribit de Chorepiſcopis, quinam ſcilicèt ipſi ſint, ac de vanâ ſuperſtitione eorum vitandâ, deque eorundem non ſemel prohibitâ, atque damnatâ præſumptione ait, Chorepiſcopum à voce græcâ χώρα, quæ apud latinos *Villa* interpretatur, dictum eſſe, quaſi Vicanum, vel Villanum, hoc eſt in Villis degentem, & in Vicis tantùm Juriſdictione ſibi delegatâ utentem. Chorepiſcopi enim in Primitivâ Eccleſiâ ob neceſſitatem, ut dictum eſt, Inſtituti fuerunt ad formam ſeptuaginta Seniorum, vel ſeptuaginta Diſcipulorum, ut in Conciliis, & in Epiſtolis Summorum Pontificum conſtat, pro quibuſdàm officiis exercendis in Villis tantùm: hique à pluribus Epiſcopis primitùs ordinabantur. Inter Epiſcopos autem, & Chorepiſcopos hæc erat differentia: quia Epiſcopi nonniſi in Civitatibus, Chorepiſcopi in Vicis ordinari poterant: Epiſcopi formatas tribuebant Epiſtolas, Chorepiſcopi, nonniſi commendatitias, & pacificas dare poterant. Epiſcopi Jus conſecrandi habebant, Chorepiſcopi minores Ordines dare valebant: Leviticam autem, & Sacerdotalem benedictionem præſtare non poterant, hoc eſt minores Ordines uſque ad Subdiaconatum incluſivè conferre quibant, non autem Diaconatum, & Presbyteratum, nec Chriſma conficere, nec Chriſmate Baptizatorum frontes ſignare, nec publicè quemquam in Miſsâ reconciliare, ut ex Concilijs, & Summorum Pontificum Epiſtolis conſtat.

Chorepiſcopus undè dicatur.

Ex Antioch. Neocæſar. Conc. can. 13.

Epiſt. Damaſi 4., & alibi, & diſt. 63. c. 5. & ep. 86. Leonis I. tom. 1., & 2. Concil., & p. 3. Joann. Papæ tom. 2. Concil.

Epiſcoporum & Chorepiſcoporum differentia ex Concil. Neocæſ. can. 13. & Antioch. c. 8., & 10. tom. 1. Concil. & ex epiſt. Damaſi tom. 1., & ex ep. 86. Leonis tom. 2. Concil. & ex Gratian. diſt. 63. c. 4., & 5.

Hinc Marianus Scotus in Chronicis, Franciſcus Horatius lib. 6. locorum cathol. cap. 12., & Panuinius annot. 1., & 2. in Platinam, Linum, & Cletum Chorepiſcopos fuiſſe in hanc verborum formam ait; *Linus Chorepiſcopus ſub Petro Apoſtolo, exteriora curavit per annos undecim, menſeſque tres*. Et infrà: *Linus bis conſulibus, ſcilicèt Capitone, & Ruſo eſt paſſus nono Kalendas Octobris. Cletus Chorepiſcopus ſucceſſit annis duodecim*. Damaſus enim Primus ait, Clementem fuiſſe inſtitutum ſucceſſorem à Petro, qui ut ait Leo II. Linum, & Cletum accivit, tamquàm Chorepiſcopos ad exteriora miniſtranda, non autem ad Poteſtatem Pontificiam exercendam, quam tamquàm ſucceſſori ſuo Clementi commiſit: Et hunc Marianus ibidèm ait Romanam Eccleſiam rexiſſe primum poſt Petrum cum Lino, & Cleto, qui etiam cum Petro fuerunt. Euſebius autem Cæſarienſis Clementem poſt Anacletum, ac tertium ab Apoſtolis in Urbe Româ Papam ſucceſſiſſe ſcribit. Idem ferè ait Joannes III. in Epiſtolâ ſuâ decretali. Et hoc Canoni Sacro reſpondet, in quo Linus primo, Cletus ſecundo, Clemens tertio loco nominatur. Multi enim Clementem à Petro ſucceſſorem fuiſſe inſtitutum, ſed ſucceſſionem Lino, & Cleto dediſſe ſcribunt. Græci Cletum cum Anacleto miſcent, & ex duobus unum conſtituunt. Sed Latinis potiùs credendum eſt. De hac difficultate, præſertim verò de hujuſmodi ſucceſſione videre eſt Franciſcum Turrianum, qui hanc quæſtionem diffusè tractat. De hac item loquitur Tertullianus, necnon B. Hieronymus in Cathalogo de Scriptoribus, & contrà Jovinianum in cap. 52. Iſaiæ. Utcumque autem ſit, uſus Chorepiſcoporum fuit, inter quos numerantur Linus; & Cletus, Petro vivente.

Marian. Scotus in Chron. ex tom. 1. Concil.

Damaſ. in lib. Pontif. ex tom. 1. Conc. Leo in epiſt. Decr. ex to. 1. Concil., & 3. Euſeb. lib. 3. hiſt. c. 14.

Joann. III. ex tom. 1. Concil., & 2.

Turrian. lib. 2. pro Ep. Pot. cap. 10. Tertullianus. Hieronymus.

Ex hac Inſtitutione Chorepiſcoporum, qui in primitivâ Eccleſiâ erant neceſſarii, ortus fuit abuſus, quantùm ad nomen, quantùm ad officium, & quantùm ad ordinationem: quia in Proceſſu temporis Epiſcopi nomen, & officia ſibi improbè uſurpabant; & cum à pluribus Epiſcopis inſtitui deberent, ab uno ſolo, pro ipſius Epiſcopi quiete, ac voluptate capiendâ abſque ullâ neceſſitate inſtituebatur, eiſque Populi Civitatum committebantur. Quarè Damaſus Primus de Epiſcopis, qui hujuſmodi Chorepiſcopos inſtituebant ſuis in Civitatibus ait in hanc verborum formam: *Illi namque Epiſcopi, qui talia ſibi præſumunt, videntur mihi eſſe meretricibus ſimiles, quæ ſtatimut pariunt, infantes ſuos aliis Meretricibus tradunt educandos, ut ſuam citiùs libidinem explere valeant. Sic & iſti fratres ſuos aliis nutricibus tradunt educandos, ut ſuas libidines expleant, ideſt, ut pro ſuo libitu ſecularibus curis inhient, & quod unicuique fuerit viſum, libentiùs agant. Pro talibus animæ pereunt, morbi creſcunt, hæreſes, & ſchiſmata prodeunt; Eccleſiæ deſtruuntur, Sacerdotes vitiantur, & reliqua mala provehiunt*. Ad hæc auferenda Chorepiſcoporum improba Inſtitutio, ut inibi idem Damaſus ait, tàm à Sanctâ, & Apoſtolicâ Sede, quàm à totius Orbis Epiſcopis damnata fuit ob tres præſertim cauſas: tùm quia Chorepiſcopi contrà Canones nonniſi ab uno Epiſcopo ordinari cœperunt; vel ſi à pluribus, non in loco ſolito, ac legitimo, vel in Civitatibus ordinabantur, ità verò, ut duo in eàdem Civitate contrà omnem prohibitionem forent Epiſcopi; tùm quia hic tertius Ordo, ſcilicèt Chorepiſcoporum in ſacris, ac divinis literis auctoritatem non habet, cum duos tantùm ordines inter Diſcipulos Domini fuiſſe conſtet, duodecim videlicet Apoſtolorum, quibus ſuccedunt Epiſcopi, & ſeptuagintâ Diſcipulorum, quibus Sacerdotes omnes ſuccedere dignoſcuntur, ut in Conciliis, in Epiſtolis Summorum Pontificum, ac Decretis ſuprà citatis videre licet. Hinc Damaſus Chorepiſcopi Etymologiam, & originem in locis ſuprà citatis inſinuatam, & alia incongrua perpendens, ait: *Cum autem dixit Chorepiſcopum profectò Villanum voluit intelligi Epiſcopum. Et ſi Villanus, quid agit in Civitate, cùm in una Civitate duo omninò prohibeantur eſſe Epiſcopi?*

Diſt. 4. ex tom. 1. Conc.

Epiſtolâ eâdem ubi ſuprà.

Diſt. 63. cap. 5.

Diſt. eâdem.

Digitized by Google

ſcopi? Et ſi in Villâ, & in eo loco, ubi anteà non fuerunt Epiſcopi [*cum in modicâ Civitate, vel in Villâ, aut Caſtello Epiſcopus fieri prohibeatur, & in omnibus omninò locis, ubi anteà Epiſcopi non fuerunt, ne vileſcat authoritas, & nomen Epiſcopi*] *fuerint conſtituti, quid* (*rogo*) *erunt?* Quibus profectò verbis Damaſus vult intelligi, nomen, & officium Chorepiſcoporum nihil prorsùs eſſe: & propterea dictam Chorepiſcoporum ordinationem jure olim fuiſſe damnatam, & iterùm damnandam, vel potiùs damnatam eſſe confirmandam. Hinc ut objectioni omni reſpondeat, ſubinfert dicens: *Ecce nec locus cum ordinatione concordat, nec ordinatio cum loco: quoniàm ſi Epiſcoporum manus impoſitionem perceperunt, & ut Epiſcopi ſunt conſecrati, ubi ſunt conſecrati? Ad Villam: quia* χώρα *Villa eſt apud Græcos*. Deindè cùm in Villa Epiſcopus eſſe non poſſit, ut infrà inſinuare videtur, [quod ſuperiùs apertè dictum eſt] in Epiſtolæ calce concludit per eandem meretricum ſimilitudinem jam recitatam, dicens: *Ceſſet ergò, ceſſet tot vicibus prohibita, & damnata præſumptio: nec imitentur ſummi Sacerdotes Mulieres meretrices, quæ Infantes ſuos, præfatâ voluptate aliis ad nutriendum tribuunt: Sed ipſi nutriant, ipſi Domino ſuo fructum cum uſurâ reddant, fructuoſoſque manipulos ei cum gloriâ præſentent*. Hæc Damaſus.

Epiſcopi dicuntur ſummi Sacerdotes reſpectu ſimplicium Sacerdotum.

De hac Chorepiſcoporum damnatâ ordinatione fit etiam mentio à Leone Papâ Primo in Epiſtolâ ad Univerſos Germaniæ, atque Galliæ Eccleſiarum Epiſcopos, & à Joanne Papâ III. in Epiſtolâ Decretali ad eoſdem, in qua Sermonem habet de Damaſi, Leoniſque Summorum Pontificum Decretis, quibus dicta Chorepiſcoporum ordinatio damnata fuit: Tempore enim Joannis Papæ circà annum Dom. 561. temeritas Chorepiſcoporum aliquà ex parte adhùc vigebat, ut ex Epiſtolâ ipsâ conſtat, qua Chorepiſcopos quoſdam temerarios olim damnatos reprehendit. Idem fit in Concilio 2. Hiſpalenſi can. 7. circà annum Dom. 619., & in Concilio Pariſienſi circà annum Dom. 829. cap. 27. necnon in Concilio Meldenſi circà annum Dom. 845.

Epiſt. 86. to. 2. Concil.

Epiſt. Decretali tom. 2. Concil.

Hiſpalenſe Concilium. Concilium Parienſe. Concil. Meld. cap. 4. tom. 3. Concil. Trident. ſeſſ. 14. cap. 2. in Decreto de Reform.

Poſtremò Concilium Tridentinum Epiſcopis, qui *Titulares* vocantur, quià ſunt Epiſcopi Eccleſiarum, quæ in Partibus Infidelium conſiſtunt, expreſsè prohibuit, ne audeant aliquos ordinare ſinè literis dimiſſoriis, & expreſſo conſenſu proprii Epiſcopi, è cujus Diœceſi erunt ii, qui Ordines Sacros, aut minores, aut primam Tonſuram ſuſcipere cupiunt. Hi enim Titulares Epiſcopi aliquâ ex parte quibuſdam Chorepiſcopis reſpondent. Chorepiſcopi enim in duplici fuerunt genere, quorum alii erant veri Epiſcopi: alii verò ſimplices Sacerdotes. Illi conſecrabantur à pluribus Epiſcopis, & tamquàm veri Epiſcopi omnia munia Epiſcopalia exercere poterant. Dicebantur autem Chorepiſcopi à voce Græca χώρα, quæ eſt locus ſivè vicus, ſivè Villa, ut ſuperiùs dictum eſt, quia propriam non habebant Eccleſiam, cujuſmodi ſunt hodiè quidam Epiſcopi, quos Suffraganeos, vel Titulares vocant, de quibus diffuſè loquitur Hieronymus Vielmius Venetus, Æmoniæ Epiſcopo in lucubratione, quæ inſcribitur: De Epiſcopis, quos *Titulares* appellant. Chorepiſcopi verò, qui ſimplices erant Sacerdotes ab uno Epiſcopo ordinabantur, nonniſi in Villis, & in aliis hujus generis locis nonnulla de mandato ſui Epiſcopi exercebant. Hinc Damaſus Papa de his ait: *Presbyteratum, Diaconatum, & Subdiaconatum conferre non poſſunt, nec Virgines, nec Altare erigere, nec ungere, aut ſacrare, nec Eccleſias dedicare, nec Chriſma conficere, nec Chriſmate Baptizatorum frontes ſignare, nec publicè quidèm in Miſſâ quemquam pœnitentem reconciliare, nec formatas Epiſtolas mittere, nec Populum benedicere, nec antè Epiſcopum in Baptiſterio, aut in Sacrario introire, nec præſente Epiſcopo infantem erigere, aut ſignare quibant, nec alia niſi Epiſcopo jubente*. Hæc Damaſus.

Vielm. Epiſc.

Damaſus ep. 4. ex to. 2. Concil.

Quamvis autem in nonnullis Conciliis prohibeatur Chorepiſcopis, qui ſimplices tantùm Sacerdotes repræſentant, ne Presbyteratum, & Diaconatum conferre valeant, nullumque verbum de Subdiaconatu fiat, de hoc item prohibitio intelligenda eſt, cum ipſe Sacer Ordo ſit, & à veteribus eodem nomine interdum Diaconatus, & Subdiaconatus fuerint nuncupati. Si quando verò ſecundi generis Chorepiſcopis conceſſum eſt, ut Subdiaconatum conferre poſſent, tunc cum iis diſpenſatum eſſe dicas oportet, ſicut de confirmationis Sacramento factum eſſe conſtat, præſertim verò à Beato Gregorio Magno, qui abſente Epiſcopo, conceſſit, ut ſimplices Sacerdotes illud ſubminiſtrare valerent, ſicut ſuperiùs dictum eſt, ad ſcandalum auferendum. Id quod etiam à Beato Ambroſio de Sacerdotibus Ægypti narratur.

Gregor. lib. 9. ep. 26. in fine.

Ambroſ. in cap. 4. Ep. ad Epheſ.

Hæc de Chorepiſcopis pro cauſâ explicanda, cur ſcilicèt ſimplices olim Sacerdotes Epiſcopi dicerentur. Altera verò hujuſce rei cauſa fuit ob parem, & eandem Poteſtatem, qua tàm ſimplices Sacerdotes, quàm Epiſcopi omnes inſigniti ſunt in conſecratione Corporis Chriſti conficiendâ. Nihil enim facit Epiſcopus, quod non faciat Sacerdos, vel Presbyter, ordinatione, & confirmatione exceptâ. Hinc B. Hieronymus ad Evagrium ſcribens, ait: *Quid facit, exceptâ ordinatione Epiſcopus, quod Presbyter non faciat?* Quod autem Hieronymus de confirmatione hoc loco ſubticuit, in Dialogo contrà Luciferianos explicavit, dum Baptizatos nonniſi ab Epiſcopo confirmandos affirmavit. Alio item in loco Hieronymus, in primum ſcilicèt Epiſtolę Pauli ad Titum Commentario, ait Presbyterum, & Epiſcopum eundem olim fuiſſe in Eccleſiâ, ſed ob ſchiſma in eâ ortum, ſtatutum deindè eſſe, ut è Presbyteris unus cæteris præeſſet. Dicit igitur in hanc verborum formam: *Olim idem erat Presbyter, qui, & Epiſcopus. Et antequàm Diaboli inſtinctu ſtudia in Religione fierent, & diceretur in Populo: Ego ſum Pauli, Ego Apollo, Ego autem Cephæ, communi Presbyterorum conſilio Eccleſiæ gubernabantur. Poſtquam verò unuſquiſque eos, quos baptizaverat ſuos putabat eſſe, non Chri-*

Hieronym. ep. 85. tom. 2.

Hieronym. in Dialog. cont. Luciferianos tom. 2.

Idem Commentari, in Epiſt. ad Tit. tom. 8.

Chriſti; In toto Orbe decretum eſt, ut unus de Presbyteris electus ſuperponeretur cæteris, ad quem omnis Eccleſiæ cura pertineret, & Schiſmatum ſemina tollerentur. Hæc Hieronymus:

Hieronym. ubi ſuprà.

qui ad Evagrium ſcribens, ex nonnullis Scripturæ Sacræ locis idem comprobare nititur, utroſque ſcilicèt Presbyteros, utroſque Epiſcopos fuiſſe olim vocitatos. Ad hanc rem demonſtrandam extat Beati Pauli Apoſtoli teſtimonium in Epiſtolę ad Philippenſes exordio, in qua ipſe hunc in modum præfatur:

Philipp. 1. & Hieronym. in hunc locum tom. 8.

Paulus, & Timotheus, Servi Jeſu Chriſti, omnibus Sanctis in Chriſto Jeſu, qui ſunt Philippis, cum Epiſcopis, & Diaconibus. Hoc loco Paulus ad Sacerdotes, & Diaconos, Sanctoſque omnes Philippenſis Eccleſiæ ſcribens, per Presbyteros Epiſcopos intelligit: Non enim, ut S. Hieronymus ait, in unâ Urbe plures Epiſcopi eſſe potuiſſent.

Hieronym. in hunc locum. Actor. 20.

Idem Paulus in Actibus Apoſtolorum loquitur in hanc verborum formam: *Attendite Vobis, & cuncto Gregi, in quo vos Spiritus Sanctus poſuit Epiſcopos, ut regeretis Eccleſiam Domini, quam acquiſivit ſanguine ſuo.* Hoc itèm loco Paulus ad unius Eccleſiæ Sacerdotes loquitur, quos per Epiſcopos intelligendos eſſe conſtat.

Tit. 1. Hieronym. in hunc locum tom. 8.

Ad Titum quòque idem Paulus ſcribens, in unâ & eâdem periodo ipſum dicit Epiſcopum (Hieronymo interprete) quem jam jam Presbyterum nominavit.

1. Timoth. 4.

Idem, dùm ad Timotheum ſcribit, ſe Presbyterum, ſuumque Epiſcopatum Presbyterium, quamvis ipſe foret Epiſcopus, qui dictum Timotheum in Epiſcopum ordinavit. Petrus etiam, cum eſſet Epiſcopus, & Summus quidèm, tamquàm Chriſti Vicarius, ſe compresbyterum nominat in primâ ſuâ Epiſtolâ canonicâ dicens ſecundum Editionem Græcam:

1. Petri 5.

Presbyteros in vobis precor Compresbyter teſtis paſſionum Chriſti. Vel ut Editio vulgata, & latina habet: *Seniores obſecro conſenior*; quod idem ſonat: nam Presbyter, *Senior* latinè interpretatur.

Presbyter quid.

Joannes itèm Apoſtolus, quem Jeſus amavit plurimùm, qui de pectore Salvatoris doctrinarum fluenta potavit, dum ſupèr pectus Domini in cænâ recubuit, cum jam eſſet Epiſcopus, Presbyterum, vel Seniorem ſe nominat in ſecundæ, ac tertiæ Epiſtolæ initio, ſivè ſalutatione.

Joann. 13. & 21. 2. Joann. 1. 3. Joann. 1.

Hæc ex B. Hieronymo ad Evagrium, & ex Decreto Gratiani, qui totam ferè B. Hieronymi Epiſtolam recitat, ut utroſque Presbyteros, utroſque Epiſcopos olim fuiſſe nuncupatos oſtendat.

Ep. 85. tom. 2. & diſt. 93. cap. 24.

Hac Epiſtolâ dictis, aliiſque Scripturæ locis refertâ, B. Hieronymus invehitur in quendam, qui Diaconos ob officium, vel ob quandam juriſdictionem Presbyteris anteferebat. Hinc ut magis hanc rem coarguat, Presbyteros cum Epiſcopis eoſdem facit: at in Epiſcopo Presbyterum, contrà autem non itèm, contineri omninò affirmat. Mirum igitur cuiquam videri non debet, ſi, ut ſuperiùs diximus, idem Hieronymus hunc denique in modum dictâ in Epiſtolâ dicat: *Quid facit exceptâ ordinatione Epiſcopus, quod Presbyter non faciat?* Hic enim Doctor non minùs prudens, quàm eruditus, & Sanctus, atque de Chriſtianâ Republicâ optimè meritus, facit, perindè ut fecit S. P. Auguſtinus, qui ad confutandos hæreticos nimiùm liberum arbitrium, vel gratiam extollentes, ſivè fidem ſinè operibus, vel his nimium deferentes, partem contrariam ſuprà oppoſitam opinionem omni tuebatur conatu, non ſecùs, atque ille, qui dum ex unâ parte curvam dirigere conatur virgam, eam tantundèm, ac tantiſpèr retrorſum flectit, dum rectam, hoc eſt, neque ad hanc, neque ad illam partem videat declinare. Hoc igitur modo Hieronymus facere viſus eſt, ſicut etiam alii Doctores Sancti facere ſolent, quorum ſententiæ exceſſum interdum videntur admittere, ut ait Ægidius Romanus, non ſunt tamen extendendæ, ſed piè interpretandæ.

Ægid. Columna Rom. lib. 1. ſent.

Ut itaque Doctor Sanctus Diaconi cujuſdam audaciam cohiberet, Presbyteros Epiſcopis pares facit; Vel quantùm ad vim nominum ipſam; (Sicut enim Epiſcopus *Superintendens*, vel *Speculator* interpretatur, ut ſuperiùs demonſtratum eſt; Juxtà quam interpretationem, Presbyteri, Parochi omnes, Epiſcopi jure dici poſſunt; Sic nomen Presbyteri, qui *Senior* interpretatur, Epiſcopis omnibus congruere poteſt, non ætatis tantùm, ſed etiam dignitatis ratione in Scripturis Sanctis uſurpatum, ut eas diligentèr intuenti conſtabit;)

Presbyter dici poteſt Epiſcopus, & cõtra quantùm ad nomina.

Vel quantùm ad Presbyteratus ordinem, non quòd in cæteris rebus ad Juriſdictionem pertinentibus, Epiſcopis Presbyteros, aut Diaconos Epiſcopis æquare velit, ſicut nonnulli ſomniarunt, antidoti nomine venenum, juxtà conſuetudinem fundentes, ut nullam cuivis obtrectandi omittant occaſionem.

Idem quantùm ad conſecrationem.

Quandò autem in eàdem Epiſtolâ B. Hieronymus ad Evagrium ſcribens ait: *Quod poſteà unus electus eſt, qui cæteris præponeretur, in Schiſmatis remedium factum eſt: ne unuſquiſque ad ſe trahens Chriſti Eccleſiam rumperet.* Non ſatis hiſce verbis propoſitum ſuum concludit: nam eadem Schiſmatis permanſiſſet occaſio: omnes enim unius Civitatis ab Antonio *Antoniani*; à Cæſare *Cæſariani*, à Jacobo *Jacobitæ* dici potuiſſent, juxtà illud: *Ego ſum Pauli, Ego Apollo, Ego autem Cephæ.*

Epiſt. 85. to. 2. & in primum caput Epiſt. ad Titũ to. 8.

1. Cor. 1.

Hinc ad hujuſmodi Schiſma omninò extirpandum Diſcipuli primùm Antiochię, Chriſtiani omnes vocitari cæperunt, ſicut in capite Actuum Apoſtolorum undecimo teſtatur B. Lucas. Id quod Rabanus hunc locum explicans ait: *Omnes ſectæ nomen trahebant de ſuo Authore: ideò fundatâ fide, & firmitatem obtinente, primùm in Antiochiâ, ubi præ cæteris locis fides florebat, ſumptum eſt à Chriſto nomen Chriſtianum.*

Act. 11. Rabanus.

Non igitur in Schiſmatis remedium, ſed ex divinâ Inſtitutione, Chriſto diſponente unus ex Presbyteris, qui cæteris præeſſet, eligi cæpit. Quamvis autem Hieronymus in primum Epiſtolæ caput ad Titum dicat, ſivè quivis alius eum dixiſſe voluerit hæc verba: *Epiſcopi noverint ſe magis conſuetudine, quàm diſpenſationis Dominicæ veritate Presbyteris eſſe majores, & in commune debere Eccleſiam regere*; non eſt tamen hoc loco immorandum ob dictorum verborum correctio-

Hieronym. tom. 8. Grat. prima Decret. p. diſt. 95. cap. 5.

Digitized by Google

Epiſt.85.to.2.

rectionem, quam ponit in Epiſtolâ ad Evagrium dicens: Presbyter, & Epiſcopus aliud ætatis, aliud dignitatis eſt nomen. Undè ad Titum, & ad Timotheum de ordinatione Epiſcopi, & Diaconi dicitur: *De Presbyteris omninò reticetur, quia in Epiſcopo & Presbyter continetur.*

Tit.1. 1. Tim.3.

Cum igitur loco citato Epiſcopatum eſſe Dignitatem, & in Commentario in primum Epiſtolæ caput ad Titum, nomen eſſe honoris, & oneris apertè dicat, ſuperius dictum non eſt dilatandum, ſed piè interpretandum, ut infrà id facere conabimur, tùm ex eo quod in calce Epiſtolæ ad Evagrium ſcriptum reliquit, dum traditiones Apoſtolicas ex veteri Teſtamento ſumptas fuiſſe teſtatur, Epiſcopis autem, Presbyteris, ac Diaconibus partes eſſe tribuendas, quibus Aaron, & filii ejus, atque Levitæ potiti ſunt, dicens: *Quod Aaron, & filii ejus, atque Levitæ in Templo fuerunt, hoc ſibi Epiſcopi, & Presbyteri, & Diaconi vindicent in Eccleſiâ.*

Hieronym. tom. 6. & Gratian.3.q.2 illud inferendum.

Ep.85.tom.2.

Ep.2.tom.1.

Et in Epiſtolâ ad Nepotianum de Vitâ Clericorum, dum Epiſcopos, & Clericos, ut invicem ſibi honorem exhibeant, cohortatur ait: *Eſto ſubjectus Pontifici tuo, & quaſi animæ parentem ſuſcipe, &c. Sed Epiſcopi Sacerdotes ſe eſſe noverint, non Dominos, honorent Clericos, quaſi Clericos, ut & ipſis à Clericis, quaſi Epiſcopis honor deferatur. Scitum eſt illud Oratoris Domitii: Cur ego te (inquit) habeam, ut Principem, cum tu me non habeas, ut Senatorem? Quod Aaron, & filios ejus, hoc Epiſcopum, & Presbyteros eſſe noverimus.* Hæc B. Hieronymus, ex cujus verbis ſatis conſtat maximum eſſe diſcrimen inter Epiſcopos, & Presbyteros, quantùm ad Juriſdictionem, non ſolùm ex Aaron ſummi Sacerdotis exemplo, & filiorum ejus, tamquàm ſimplicium Sacerdotum, ut in Levitico legitur, ſed exemplo itèm Domitii (ſeù potiùs L. Craſſi Oratoris ejus Collegæ, qui ab Imperatore ſe honorari volebat, ut ipſe etiam Imperatori honorem præſtare jure poſſet.

Levit.cap.8.

Cic.3.deOrat.

Ep.85.tom.2. Ep.2.tom.1.

Ex poſtremis igitur Epiſtolæ ad Evagrium verbis, necnon ex Epiſtolâ ad Nepotianum ſatis conſtat, B. Hieronymum Epiſcopis maximum detuliſſe honorem, quippè qui dignitatem, & authoritatem à Chriſto illis relictam non ignorabat. Neque ipſum latebat, Epiſcopos Apoſtolorum, ſimplices autem Sacerdotes, Diſcipulorum ſucceſſores remanſiſſe, ut infrà ad intimiorem ſtatus Epiſcoporum notitiam percipiendam oſtendemus.

Epiſcopi ſunt ſuperiores Presbyteris, quià Apoſtolos; Sacerdotes autem, ſeptuagintà Diſcipulos repræſentant.

QUo in ſtatu ſint Epiſcopi, ex eo facilè intelligi poteſt, quòd ſucceſſores Apoſtolorum ſunt, quos tandem in ſtatu perfectorum fuiſſe demonſtrabimus. Sicut hodiè in Eccleſiâ Sanctâ Catholicâ Romanâ nonniſi ab Epiſcopo officium Confirmationis exerceri poteſt, ità etiam in primitivâ Eccleſiâ à ſolis Apoſtolis, ut videre licet in octavo Actuum Apoſtolorum, ubi legitur, Philippum, ex ſeptem Diaconibus unum, & à Stephano ſecundum, in Civitatem Samariæ veniſſe, ibique Chriſtum, hoc eſt, verum hominem ac verum Deum prædicaſſe; & ex ejus prædicatione viros, ac mulieres in nomine Jeſu fuiſſe baptizatos.

Confirmationis munus.

Act.8. Act.6.

Hinc venerunt deindè Petrus, & Joannes eandem in Civitatem, ut eos per manuum impoſitionem confirmarent. Quod hiſce conſtat verbis: *Qui cum veniſſent, oraverunt pro ipſis, ut acciperent Spiritum Sanctum, nondùm enim in quemquam illorum venerat, ſed baptizati tantùm erant in nomine Domini Jeſu. Tunc imponebant manus, & accipiebant Spiritum Sanctum.* Qua ex re ſatis patet, ſolos Apoſtolos habuiſſe poteſtatem confirmandi.

Act.8.

Nam ſi Philippus, ut ait Rabanus, unus ex ſeptem Diaconibus hoc facere potuiſſet, nihil erat, quod Petrus, & Joannes illùc adiiſſent, & jam à Philippo Baptizatos confirmaſſent.

Rabanus in hunc locum.

Idem legitur in Actuum Apoſtolorum 19. Paulus enim, cùm quoſdam Epheſi reperiſſet baptizatos Joannis Baptiſmate, quod erat quædam proteſtatio faciendi pœnitentiam, & diſpoſitio ad Chriſti baptiſmum, eos Chriſti fidem edocuit, deindè in nomine Jeſu Baptizatos, per impoſitionem manuum confirmavit.

Baptiſmus Joannis quid erat ex Lyran. in hunc locum.

Ait namque B. Lucas ibidem: *His auditis baptizati ſunt in nomine Domini Jeſu. Et cum impoſuiſſet illis manus Paulus, venit Spiritus Sanctus ſuper eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.*

Act.19.

Adventus enim, vel deſcenſio Spiritus Sancti per hujuſmodi ſignum viſibile, hoc eſt, per notitiam linguarum, ac doctrinam, vel per rerum futurarum prædicationem dabatur Spiritus Sanctus in confirmatione ab Apoſtolis in Primitivâ Eccleſiâ.

Signum Spiritus Sancti viſibile in primitiva Eccleſia.

Dabatur etiam in Baptiſmate, ſed inviſibilitèr; quemadmodùm nunc in Baptiſmate, & in Chriſmate datur. Confertur Spiritus Sanctus utrobique, ſed diverſis tantùm cauſis, in Baptiſmate ſcilicèt pro remiſſione peccatorum, in confirmatione autem ad robur, & fidelium armaturam.

Spiritus Sanctus datur in baptiſmate, & in confirmatione.

Signum Spiritus Sancti viſibile in ipſo naſcentis Eccleſiæ primordio erat neceſſarium ad Chriſtianam fidem promulgandam, & propagandam, in adultâ verò, & propagatâ, ac dilatatâ non itèm. Quamvis autem Presbyter, ſivè ſimplex Sacerdos baptizet, ſivè præſente Epiſcopo, vel abſente, ſicut ait Rabanus, & experientia ipſa demonſtrat, non tamèn oleo frontem ſignat, quod ſolus Epiſcopus facit, cùm Spiritum Sanctum jam Baptizatis tradit; Sed caput inungit Chriſmate, quod eſt ab Epiſcopo conſecratum.

Rabanus.

Hoc autem loco animadverſione dignum videtur, quod Hieronymus dixit adverſus Luciferianos de Chriſmate, ac Baptiſmo hunc in modum: *Indè venit, ut ſinè Chriſmate, & Epiſcopi juſſione, neque Presbyter, neque Diaconus jus habeant baptizandi: quod frequentèr, ſi tamen neceſſitas cogit, ſcimus etiam licere Laicis.* Juſſio Epiſcopi pro Baptiſmate conferendo, vel intelligitur, quando minor majore præſente Baptizat; vel de Sacerdote nonniſi ab ordinario pro adminiſtratione Sacramentorum admiſſo. Interim vetuſtiſſima conſuetudo

Dialog. to. 2. poſt. ep.58.

Digitized by Google

tudo adhibendi Chriſma in Baptiſmo conſideranda eſt contrà noſtri temporis hæreticos. Id quod à Cyrillo etiam in Catecheſi Myſtagogicâ tertiâ, Innocentio Primo ad Decentium, Gregorio Primo ad Januarium Calaritanum, Ambroſio de Sacramentis, Synodo Aureſicenſi, Belvacenſi, Valentinâ, & cæteris, necnon à Rabano, & à multis aliis obſervatum conſtat.

Hieronym. in Dial. adverſ. Lucifer. poſt Epiſt. 58. to. 2.

Cur verò confirmatio nonniſi ab Epiſcopo conferatur, B. Hieronymus id explicat in Dialogo adverſus Luciferianos in Ortodoxi Perſonâ dicens: *Quòd ſi hoc loco quæris, quarè in Eccleſiâ Baptizatus, niſi per manus Epiſcopi, non accipiat Spiritum Sanctum, quem nos aſſerimus in vero Baptiſmate tribui, diſce hanc obſervationem ex eâ authoritate deſcendere, quòd poſt Aſcenſum Domini, Spiritus Sanctus ad Apoſtolos deſcendit.* His tandem verbis facilè dignoſci poteſt, Epiſcopos eſſe juxtà B. Hieronymi ſententiam, Apoſtolorum ſucceſſores eâ diſpenſatione, vel diſpoſitione divinâ, cùm confirmandi munus nonniſi ad Epiſcopum pertinere dicat, ob deſcenſum ſcilicèt Spiritus Sancti ſuper Apoſtolos poſt Domini noſtri Jeſu Chriſti ad Cælos aſcenſum.

Bellarmin. tom. 1. contr. c. 15. de Cler. lib. 1.

Quamvis autem non deſint, qui confirmandi munus ad Juriſdictionis poteſtatem, quæ ab Epiſcopo Presbyteris committi poteſt, pertinere, & ab ipſis baptizatos confirmari poſſe ex diſpenſatione, ſed Sacerdotum ordinationem ità ad Epiſcopos ſpectare dicant, ut nullo modo Presbyteris committi, aut permitti queat; non tamen ſequitur, quin ſolis Epiſcopis confirmandi officium adeò proprie conveniat, ut à Presbytero, ideſt ſimplici Sacerdote, niſi ei à Summo Pontifice demandetur, exerceri nullo pacto poſſit; Nam ſecundùm S. Thomam ſolus Papa, qui in Eccleſiâ habet plenitudinem Poteſtatis, videtur poſſe committere ſimplici Sacerdoti confirmandi munus, & ordinationem (quod pertinet ad Poteſtatem Epiſcopalem) ſicut Gregorius Magnus ad auferendum ſcandalum, ſimplicibus Presbyteris, aut Sacerdotibus Sacramentum confirmationis commiſit ſcribens hac de re ad Januarium Epiſcopum Calaritanum: Quidam enim ſcandalizati erant, videntes hoc Sacramentum à Sacerdotibus ſubminiſtrari non poſſe. Hinc ego non video, quomodò confirmationis collatio ſimplici Sacerdoti committi queat, niſi à Summo Pontifice, cum Epiſcopus Januarius hanc Poteſtatem Sacerdotibus committendam à Gregorio Papa poſtularit, & ad tempus impetrarit. Id quod etiam ab Euſebio Papâ obſervatum, confirmatumque fuit, ne ſcilicèt Sacramentum confirmationis, olim ab Apoſtolis tantùm, deindè verò à ſolis eorum ſucceſſoribus, hoc eſt, Epiſcopis, peractum, à ſimplici Sacerdote exerceri valeat. Huic opinioni adverſatur Hugo, qui à ſimplici Sacerdote Chriſma confici, & ab eo omnes ordines conferendi facultatem exerceri poſſe vult. Auguſtinus autem Triumphus Anconitanus contrariam opinionem tuetur, nullum Epiſcopale officium ſimplici Sacerdoti committi poſſe probat. Sed hanc quæſtionem diſcutiendam relinquimus, cum de Epiſcopi Poteſtate verba faciemus.

S. Thom. 3. p. q. 72. art. 11.

Gregor. lib. 3. ep. 26. in fin.

Euſeb. 3. ep. ad Epiſc. Thuſc. & habetur de conſecr. d. 1. c. 4. Manus.

Grat. d. 95. cap. Pervenit.

Auguſtin. Triumph. de Pot. Eccl. q. 74 art. 2.

Epiſcopi ergò ex hac B. Hieronymi ſententiâ, quæ nonniſi ab eis confirmandi officium ſolis in Primitivâ Eccleſiâ Apoſtolis divinitùs datum exerceri poſſe affirmat, Apoſtolos repræſentant. Hinc vel Hieronymum ſententiam mutaſſe dicas oportet, quia in Commentario primi capitis Epiſtolæ Pauli ad Titum oppoſitum videtur affirmare: quod favere videtur hæreſi Ærii, atque Wiclephi, necnon Lutheranorum, & Calviniſtarum, qui ſimplices Sacerdotes cum Epiſcopis pares omninò faciebant.

Aug. hær. 53. tom. 6. Prateolus de Wiclepho, ac Thoma Valden. lib. 2. doctr. fid. art. 3. cap. 60.

Quamvis igitur B. Hieronymus in primi capitis Epiſtolæ Pauli explicatione dixerit: *Sicut Presbyteri ſciunt ſe ex Eccleſiæ conſuetudine ei, qui ſibi præpoſitus fuerit, eſſe ſubjectos, ità Epiſcopi noverint, ſe magis conſuetudine, quàm diſpoſitionis Dominicæ veritate, Presbyteris eſſe majores, & in commune debere Eccleſiam regere*; hujuſce tamen erroris correctionem, ſivè morbi, aut veneni antidotum ſcriptum reliquit, dùm ad Evagrium ſcribens, ut ſuperiùs diximus, Epiſcopum ipſi Aaron, Sacerdotes verò filiis ejus ſcitè comparavit. Sicut autem Aaron jure divino, & ordine, & juriſdictione, major erat filiis ſuis, necnon Apoſtoli omnibus Chriſti Diſcipulis; Ità Epiſcopi Apoſtolos repræſentantes, cunctis Sacerdotibus, qui Diſcipulis comparantur, majores eſſe debent, ut infrà Sanctorum Patrum Teſtimoniis apertè comprobabimus. Hinc Cajetanus explicans dictam Hieronymi ſententiam ait, ipſam eſſe intelligendam quantùm ad nominalem diſtinctionem. Non enim (inquit) idem re fuit Presbyter, & Epiſcopus, ſed nomine tantùm. Nunc autem ex Eccleſiæ conſuetudine, etiam quantùm ad nomen diſtincti ſunt, ut ſchiſma vitetur: Et ità Hieronymum ſenſiſſe affirmat. Nec Hieronymus (ait ipſe) dum de Epiſcopo, & Presbytero quantùm ad rem loquebatur, authoritatem Dominicæ diſpoſitionis excluſit; ſed hujuſmodi diſtinctionem ab Eccleſiâ promulgatam, à Domino explicitè datam non fuiſſe dixit. Nec denique Hieronymus [ut inquit Cajetanus] per illa verba diverſitatem quamdam quantùm ad rem intèr Epiſcopum, & Presbyterum in dubium revocavit, ſed cauſa hujus diverſitatis, magis conſuetudinem Eccleſiaſticam, quàm Dominicam diſpoſitionem cognitam eſſe ait. Hæc ex Cajetano in ſummam B. Thomæ.

Hieronym. ep. 85. tom. 2.

Cajetan. in ſecunda ſecundæ quæſt. 184. art. 6. ad 1. arg.

Non enim B. Hieronymus ignorabat, Presbyteros in Sacratiſſimâ illâ Cænâ ordinatos à Chriſto fuiſſe, ſicut Catholici omnes affirmant; Petrum verò ab eodem Chriſto Epiſcopum fuiſſe ordinatum, quem etiam ſolum ex viris, fuiſſe Chriſti manibus baptizatum, ſicut Euthymius, & Nicephorus narrant: qui ſolam item Virginem Matrem ſuam ex Mulieribus à Chriſto filio baptizatam dicunt. Quam rem Evodius in Epiſcopatu Antiocheno Petri ſucceſſor, teſtatur. Sicut autem

Euthym. in 3. c. Ioannis. Nicephor. lib. 2. hiſt. c. 13 Evod. in Ep. quæ inſcribitur τὸ φῶς.

Digitized by Google

autem Hieronymus Petrum à Chriſto baptizatum, & à Petro Andream, Jacobum, & Joannem, & ab iis cæteros, ità à B. Petro Jacobum, & Joannem, & ab his cæteros Apoſtolos in Epiſcopos ordinatos fuiſſe ſcire poterat, idque eum ſciviſſe opinandum eſt, cum dicat adverſus Jovinianum, unum ex duodecim, Petrum à Chriſto fuiſſe electum, & à Petro Jacobum Minorem fuiſſe Epiſcopum ordinatum, ut ex ipſius verbis videre licèt, in libro ſcilicèt de Scriptoribus Eccleſiaſticis, ubi Jacobum Minorem ſtatim à Chriſti Aſcenſione, Epiſcopum Hieroſolymorum fuiſſe ordinatum ſcribit, dicens: *Jacobus ſtatim poſt Paſſionem Domini ab Apoſtolis Hieroſolymorum Epiſcopus ordinatur*. Hunc item Jacobum à Petro, à Jacobo Majore, & à Joanne Epiſcopum ordinatum fuiſſe teſtatur Anacletus Papa in Epiſtolâ, in qua Epiſcopum nonniſi à tribus Epiſcopis ordinari debere ait; Idem Clemens Alexandrinus apud Euſebium narrat: Tertullianus etiam adverſus hæreticos, Clementem Epiſcopum à Petro, & Polycarpum Epiſcopum Smyrnenſem à Joanne ordinatum fuiſſe ait. Hinc B. Hieronymum ſimplices Sacerdotes cum Epiſcopis pares denique feciſſe non eſt credendum, quamvis dixerit: *Epiſcopi noverint ſe magis conſuetudine, quàm diſpoſitionis Dominicæ veritate Presbyteris eſſe majores, & in communi debere Eccleſiam regere*. Nam in Epiſtolâ ad Evagrium, ut dictum eſt Epiſcopos ipſi Aaron, ſimplices autem Sacerdotes filiis ejus, ipſoſque Epiſcopos in Dialogo contrà Luciferianos Apoſtolis comparavit, præſertim verò, magiſque apertè in Epiſtolâ ad Marcellam de erroribus Montani in hanc verborum formam: *Apud nos Apoſtolorum locum Epiſcopi tenent*. Qua de re nos cum Sanctô Thomâ verba Hieronymi in explicatione primi capitis Epiſtolæ ad Titum interpretantes, dicemus, Hieronymum dicto in loco non de re ipsâ, ſivè de pari Presbyterorum, & Epiſcoporum dignitate, aut juriſdictione, ſed ſolùm de eorundem nomenclaturâ locutum fuiſſe, hoc eſt, ut ſic dixerim, de nominum majoritate: Si enim Epiſcopi nomen ſpectetur, *Superintendens* interpretatur, ut ſuo jam loco id fuſiùs explicavimus. Quæ ſanè vox, ſicut ſuperioritatem præſefert, ità reverà Epiſcopos ſuprà ſimplices Sacerdotes jure optimo ipſam retinere Beatus Hieronymus confeſſus eſt, noſque cum eo ex Sanctorum Patrum teſtimoniis, & Sacris Conciliis confitemur. Si quis autem Hieronymi verbis velit inſiſtere, ea diligentiùs perpendens, tamquàm non ſolam vocum communitatem, ſed potiùs dignitatum paritatem præſeferentia, eum non ſatis hac in re conſtantem fuiſſe, eundemque denique ſententiam mutaſſe dicas, oportet, niſi quis dictum locum aliis Hieronymi locis contrarium depravarit: nam antè illum Beatus Dionyſius Areopagita B. Pauli Apoſtoli Diſcipulus, & B. Hierothei Auditor, Epiſcopus Athenarum, Galliarum Apoſtolus, & Martyr inclytus, in libro de Eccleſiaſticâ Hierarchiâ Epiſcopos Presbyteris ſuperiores facit, dum triplicem ordinem, Epiſcoporum ſcilicèt, Presbyterorum, ac Miniſtrorum in Eccleſiâ eſſe oſtendit, diſtribuens ipſum in purgantem, illuminantem, & conſummantem: per purgantem Miniſtros, per illuminantem ſimplices Sacerdotes, per conſummantem Epiſcopos intelligit. De Epiſcopis, quos Pontifices nominat, in hanc loquitur verborum formam: *Divinus igitur Pontificum Ordo primus quidèm eſt eorum, qui Deum vident; Summus autem, & poſtremus rursùm idem eſt: In eo enim, & abſolvitur, & completur omnis Hierarchiæ noſtræ diſtinctio.* Et infrà poſt multa de eodem ait: *Eſt igitur Pontificatus Ordo, qui perficiente vi præditus, munera Hierarchiæ, quæ perficiunt, ſecretus à cæteris, ac cum delectu exequitur, ſacrorumque diſciplinam interpretando tradit, ſanctumque, & conſentaneum eorum ſtatum, atque vim docet.* Infrà etiam Sacerdotum, ac Miniſtrorum ordinem explicat, & poſt multa triplicem ordinem concludit, Epilogum dictorum faciens hunc in modum: *Demonſtratum eſt igitur Pontificum quidèm Ordinem vim perficiendi habere, ac re perficere: Sacerdotum autem illuſtrandi vim habere, atque lucem afferre: Miniſtrorum verò expiandi, & ſecernendi vim habere.* Deindè cùm dicat Dionyſius, Epiſcopum efficere poſſe quod Sacerdotes, & Miniſtri faciunt; Itémque Sacerdotem poſſe facere quod Miniſtri efficiunt, non è converſo, de hac doctrinâ rationem reddit hiſce verbis: *Nam inferiores quidèm ordines* [*hoc eſt Sacerdotes, & Miniſtri*] *ad majora, ſuperioraque munera aſcendere non poſſunt, ac præterea nefas eis eſt, hoc ſibi arrogare, & ſumere. Diviniores autem ordines* [*ideſt Epiſcopi*] *una cum ſuis* (*hoc eſt partibus, aut ſcientiis*) *inferiores ſuâ perfectione, ac virtute ſanctas ſcientias tenent.* Ex his itaque verbis Epiſcoporum, ut ità dicam ſuperioritatem inter ſimplices Sacerdotes manifeſtam colligimus: quam Beatus item Ignatius Eccleſiæ Antiochenæ Tertius poſt Petrum Apoſtolum Epiſcopus, & Martyr inſignis, ſcribens ad Trallianos, Aſiaticos Populos, multis verbis illuſtrat, & prædicat. Docet enim in primis Epiſcopum eſſe illum, qui omnem principatum, & poteſtatem tenet. Deindè poſt Epiſcopi munus, necnon Sacerdotum, Diaconorum, cæterorumque Eccleſiæ Sanctæ Ordinum, ac Miniſtrorum officia declarata, venerationem Epiſcopis præſtandam explicat, ſuam concludens ſententiam hiſce verbis: *Decet enim unumquemque veſtrum benè obſequi Presbyteris, Epiſcopum in honorem Dei Patris, & honorem Jeſu Chriſti, atque Apoſtolorum venerari.* Idem Ignatius ad Philadelphienſes, Myſiæ Populos ſcribens, poſtquàm omnes ad concordiam, & ad honorem ſibi invicem præſtandum cohortatus eſt, convertit ſermonem ſuum ad Venerationem Epiſcopo ab omnibus exhibendam dicens: *Principes ſubditi eſtote Cæſari, Milites Principibus, Diaconi Presbyteris, ut Sacrorum Adminiſtratoribus: Presbyteri verò, & Diaconi, atque omnis Clerus cum omni Populo, & Militibus, atque Principibus, ſed & Cæſare obediant Epiſcopo. Epiſcopus verò* Chri-

In princ. to. 2. lib. 1. adverſ. Jovin.

Hieronym. de Script. Eccleſ. tom. 1.

Anaclet. ep. 2.

Euſeb. lib. 2. hiſt. cap.

Hieronym. in cap. 1. Ep. ad Tit. tom. 6.

Ep. 85. tom. 2.

Tom. 2. poſt ep. 56.

Tom. 2. ep. 54.

S. Thom. ſecunda ſecundæ quæſt. 184. art. 6. ad 1. Argum.

Dionyſius Areopagita, ejuſque encomium.

Dionyſ. de Eccl. Hier. c. 5. Edit. Lugd. ſed Pariſ. c. 5. p. 1.

Dionyſ. ibid.

Dionyſ. ibid.

Ignatius ep. 2.

Ignatius.

Digitized by Google

Chriſto, ſicut Patri Chriſtus, & ita unitas per omnia ſervatur. Quis igitur, Epiſcopos Presbyteris ſuperiores eſſe non videt? Illi profectò his exiſtunt Superiores. Id quod Sanctus Pater Auguſtinus, [S. Aug. lib. 2. q. 97. tom. 4.] Hipponenſis Epiſcopus, & Eccleſiæ Doctor inſignis hanc Epiſcoporum ſuperioritatem docet, dum in libro Quæſtionum veteris, & novi Teſtamenti, Epiſcopos à Chriſto fuiſſe inſtitutos per manus impoſitionem hunc in modum ait: *Nemo ignorat Epiſcopos Salvatorem Eccleſiis inſtituiſſe; ipſe enim priuſquàm Cœlos aſcenderet, imponens manum Apoſtolis, ordinavit Epiſcopos. Hos Apoſtolus* [*inquit Auguſtinus*] *Spiritui Sancto deputat, cùm dicit: attendite vobis, & univerſo Gregi:* [Act. 20.] *in quo vos Spiritus Sanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Domini noſtri Jeſu Chriſti.* Ecce quomodo Auguſtinus hanc ſuperioritatem docet, [Aug. epiſt. 19. non procul à fin. tom. 2. Et Gratian. 2. q. 7 cap. 34.] dum Apoſtolos per Epiſcopos repræſentari inſinuat. Nec huic veritati obſtat, quod Sanctus idem Doctor in Epiſtolâ ad Hieronymum ſcriptum reliquit dicens: *Quamvis enim ſecundùm honorum vocabula, quæ jam Eccleſiæ uſus obtinuit, Epiſcopatus Presbyterio major ſit, tamen in multis rebus Auguſtinus Hieronymo minor eſt.* His namque verbis Auguſtini nemo ſibi perſuadere debet, Epiſcopos, & Presbyteros fuiſſe olim æquales, ſed poſteà uſum obtinuiſſe, ut nonniſi quantùm ad vocabula honores præſeferentia, Epiſcopatus major Presbyterio ſit. Id enim ſi ità ſe haberet, priori ejuſdem Auguſtini ſententiæ adverſaretur. Itaque pro hujuſmodi nodo [Bellarmini encomium.] diſſolvendo Bellarminus, vir ſanè doctiſſimus, præcipuarum ſcilicèt linguarum peritus, Theologiam optimè callens, & non minùs veterum Patrum lectione, Traditionibus Eccleſiaſticis, Sacrorumque Conciliorum ſanctionibus verſatus, quàm vitæ probitate minimè fucatâ, atque animi demiſſione inſignis, ut veritatem tueatur, huic difficultati ſatisfaciens, [Tom. 1. controv. lib. 1. de Cler. c. 15.] ait: *Antè Chriſtiana tempora, nomina iſta, Epiſcopus, & Presbyteri non erant honoris vocabula, ſed officii, aut ætatis; nunc autem honoris, & dignitatis nomina ſunt: Et ſecundùm hæc nomina Auguſtinus Hieronymo major eſt, quamvis aliis multis nominibus, Auguſtinus Hieronymo minor ſit.* Hæc Bellarminus, cujus [Aug. lib. 19. c. 19. tom. 5. Et Decret. 2. p. 8. q. 1. c. 11.] verbis non refragatur quod ipſemet Auguſtinus in libro de Civitate Dei ſcriptum reliquit: in quo explicans, illud Apoſtoli dictum, *Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat*; ait: *Exponere voluit, quid ſit Epiſcopatus: quia nomen eſt operis, non honoris.* Hoc enim loco Auguſtinus ab Epiſcopatu nomen honoris [Gloſſa in hûc locum.] non excludit, ſed, ut Gloſſa interpretatur, Epiſcopatus eſt utique nomen laboris, [Aug. ibidem. Et Decr. ubi ſuprà.] & non honoris tantùm: quia qui præficitur, pro ſubjectis laborare debet: Immò, eodem Auguſtino teſte, qui præeſſe voluerit, & non prodeſſe, Epiſcopum ſe putare non debet. Ideò, ut ipſe inquit, *qui præeſſe cupit, non ut præſit, ſed proſit,* Epiſcopatum [Vide Gloſſ. ubi ſuprà. Gregor. lib. 6. ep. 5. Et Gratian. 6. q. 1. cap. 9.] deſiderare poteſt juxtà Apoſtoli dictum, modò decentèr [electione præmiſsâ] appetat appetendum: quia, teſte Gregorio, *ſicut locus regiminis deſiderantibus negandus eſt, ità fugientibus eſt offerendus*: [Iſa. 6.] quomodò autem Iſaias per activam vitam proximo prodeſſe cupiens, prædicationis officium, ultrò, & laudabilitèr appetierit dicens, *Ecce ego, mitte me*; [Hierem. 1.] Et Hieremias per contemplativam vitam, illud idem laudabilitèr expaverit dicens: *Neſcio loqui*; infrà, ſuo loco ſcilicèt explicabitur. Epiſcopatus igitur, ut eò, undè digreſſi ſumus, revertamur, eſt nomen honoris, & oneris, laboris, & dignitatis; & propterea Presbyterio major, quamvis Auguſtinus multis rebus ſe minorem Hieronymo exiſtimet, & apertè dicat, id fortaſsè referens ad ætatem, vel ad vitæ ſanctitatem, & ad Cardinalitiam dignitatem, qua Hieronymum fuiſſe inſignitum nonnulli affirmant, & nos in Bibliothecâ [Bibl. Vatic. pag.] noſtrâ, quæ inſcribitur, *Vaticana*, probare ſtuduimus; [Alphonſ. Ciaccon.] Epiſcopus enim, ut ait Gloſſa, Presbytero Cardinali major eſt, ratione Epiſcopalis dignitatis; quia Epiſcopi Apoſtolis ſucceſſerunt, ut probabimus, & ſummi Sacerdotes dicuntur, ſicut in Epiſtolis veterum [Gloſſ. in 2. q. 7. c. 34.] Patrum, & Conciliorum ſanctionibus videre licet: Cardinalis autem, etiam Diaconus Cardinalis eſt maior Epiſcopo ratione aſſiſtentiæ, [Vide Bellarmin. to. 1. controv. lib. De Cler. c. 16.] & adminiſtrationis: Cardinales enim Papæ aſſiſtunt, & regimen Eccleſiæ Univerſalis exercere ſolent. De hoc autem fuſiùs locutus eſt Soto in lib. 4. Sententiarum: [Soto lib. 4. dec. 24. juxtà Conc. Trid. ſeſſ. 23. c. 4.] Juxtà cujus rei ſententiam Hieronymus Presbyter Cardinalis multis in locis Epiſtolarum ſuarum appellat Auguſtinum, [Hieronym. ep 92. tom. 2.] tamquàm Epiſcopum, Dominum verum, ac Sanctum, & Beatiſſimum Papam: & in calce uhius Epiſtolæ ſermonem ſuum concludit hunc in modum: *Vale mi amice chariſſime, ætate fili, dignitate parens: & hoc à me rogatus obſerva, ut quidquid mihi ſcripſeris, ad me primum facias pervenire.*

Qui huic veritati opinionem contrariam, ſivè hæreſim tueri conantur, aſſerunt etiam in medium nonnullas authoritates veterum Patrum à vero ſenſu detortas: quarum una eſt Ambroſii ex Commentario in cap. 4. [Ambroſ. to. 3. in 4. cap. Ad Epheſ.] Epiſtolæ ad Epheſios; in quo Ambroſius [modo illius Commentarii Author ſit Ambroſius, ut Bellarminus ait, qui dictum Commentarium ab eo non eſſe editum opinatur] dùm de Epiſcopis, & Presbyteris loquitur, ait in primitivâ Eccleſiâ Presbyterum antiquiorem ſemper ordinari in Epiſcopum conſueviſſe, quaſi per ſucceſſionem: Ex quibus verbis volunt ipſi, Authorem dicti Commentarii nullum inter Epiſcopum, & Presbyterum feciſſe diſcrimen. Id quod à veritate prorſùs alienum eſt: nam Author ille non negat Presbyterum illum antiquiorem, qui Epiſcopo Defuncto ſuccedebat, iterùm conſecrari debuiſſe in Epiſcopali Dignitate ſuſcipiendâ, & novam poteſtatem, ac juriſdictionem accipere, ut Bellarminus optimè ad Cavillum reſpondet: [Bellarm. to. 1. controv. lib. De Cler. c. 15. Terent.] Et ex hujuſmodi reſponſo reiicitur ſcrupulus ab Aduerſariis injectus; qui nondùm, ut ait ille, in ſcirpo quærunt, tantumque abeſt, ut Ambroſius hoc ſenſerit, ut multis in locis ſententiam huic opinioni contrariam apertè protulerit. Nam non ſolùm in eodem Commentario ſuperiùs citato, [Tom. 3. cap. 4. ad Eph.] ait, Epiſcopum

Digitized by Google

pum eſſe Principem Sacerdotum, & in eo eſſe Ordines omnes; ſed etiam in Commentario primæ Epiſtolæ ad Corinthios, omnium in Epiſcopo ordinationum eſſe dignitatem affirmat. Præterea in explicatione Epiſtolæ primæ ad Timotheum, ait, *Epiſcopum eſſe Presbyterum, ſed non è converſo*: In libris item de Sacramentis Epiſcopum *Sacerdotem ſummum* appellat. Multa quoquè in hunc ſenſum teſtimonia ex probatis Authoribus deprompta in medium afferre poſſem, quæ brevitatis causâ, reticenda eſſe cenſeo. Sacroſanctum tamen Concilium Tridentinum pro hac veritate confirmandâ ſilentio prætereundum non videtur: Cujus Canon in hanc exorditur verborum formam: *Si quis dixerit, Epiſcopos non eſſe Presbyteris ſuperiores, &c. anathema ſit*. Epiſcopi ergo Presbyteris Superiores exiſtunt: Si qua autem aliorum Scriptorum, & veterum Patrum præſertìm dicta, contrariam opinionem redolere videantur, ut Chryſoſtomi, Primaſii, Theophylacti, Œcumenii, Theodoreti, & Anſelmi, iis per reſponſa ſuis locis ſuperiùs edita ſatisfactum eſſe credimus. Anſelmus enim recitat verba Hieronymi. Theodoretus, quamvis in caput primum Epiſtolæ ad Philippenſes dicat, Presbyteros fuiſſe, quos Paulus Epiſcopos appellat, ideſt olim Presbyteros Epiſcoporum nomen habuiſſe; ibidèm tamen, necnon in explicatione Epiſtolæ primæ ad Timotheum, Epiſcopos nomine Apoſtolorum tunc temporis appellari ſolitos, & re, & nomine Epiſcopos Presbyteris majores ſemper fuiſſe affirmat. Chryſoſtomus itèm, Primaſius, Theophylactus, & Œcumenius, quamvis in cap. tertium Epiſtolæ ad Timotheum dicant, inter Epiſcopum, & Presbyterum fermè nihil intereſſe, ibidèm tamen, ſaltem quantùm ad ordinationem, quæ ſimplici Sacerdoti committi non poteſt, & ad Epiſcopum ſolùm pertinet, non negant Epiſcopos Presbyteris eſſe majores, immò ex eorum verbis, Epiſcoporum ſcilicèt ſuperioritatem ſuprà Presbyteros colligere quis poteſt. Hoc autem loco animadverſione digna videntur, quæ apud veteres Patres de Epiſcopis, & Presbyteris dicta ſunt. Nam ut videre eſt apud Clementem Papam, & apud Ignatium Epiſcopum Antiochenum, Epiſcopi nonnunquam *Oi Dei* appellantur, & locum Dei tenere dicuntur, Presbyteri locum Chriſti, Diaconum locum Apoſtolorum, interdùm Epiſcopis locum Chriſti, Presbyteris locum Apoſtolorum, Diaconis locum ſeptuagintà Diſcipulorum aſſignant: Nonnunquàm verò dant Epiſcopis locum Apoſtolorum, & Presbyteris locum ſeptuaginta. Sed dictis in locis, ut Epiſcopi Presbyteris ſuperiores oſtendantur, dum Presbyteri Apoſtolorum ſibi locum ſortiri dicuntur, Epiſcopi Deo Patri, vel Chriſto Jeſu aſſimilantur; nec propterea Presbyteri Apoſtolorum ſucceſſores abſolutè, ſed reſpectivè nuncupandi ſunt. Quandò enim B. Ignatius Martyr, & Epiſcopus ad Smyrnenſes ſcripſit, dicens: Omnes Epiſcopum ſequimini, ſicut Chriſtus Jeſus Patrem; Presbyteros, ſicut Apoſtolos, Diaconos autem veneramini, ſicut Dei mandato miniſtrantes; Id ſanè dictum voluit, non quòd Presbyteri Apoſtolorum ſint ſucceſſores, ſed ut ſubditos cohortaretur ad venerationem, & obedientiam iis præſtandam, veluti Paulus à Galatis interdùm ſibi factum teſtatur, dicens: *Sicut Angelum Dei accepiſtis me, ſicut Chriſtum Jeſum*. Nec ob id Paulus ſe in locum Chriſti ſucceſſiſſe, vel Chriſti Vicarium, quem ſciebat eſſe Petrum, & hujus deindè ſucceſſores, ſed maximâ veneratione, & obedientiâ ab iis Populis ſe ſuſceptum fuiſſe indicare voluit.

To. 5. in c. 1.
To. 3. in c. 3.
To. 4. l. 2. c. 6., & lib. 3. c. 1.
Concil. Trid. ſeſſ. 23. can. 7.
Anſelm. in c. 1. Ep. ad Tit.
Theodoret. in c. 1. Epiſt. ad Philipp. & in cap. 3. ep. 1. ad Tim.
Chryſoſtom. in c. 3. ep. 1. ad Tim. hom. 2.
Clem. lib. 2. conſt. c. 30. 31. & 32.
Ignat. ep. 2. ad Trall. & ep. 7. ad Smyrnenſ.

Nec B. Paulus ad Timotheum Epiſcopum ſcribens, Epiſcopatum à Diaconatu, ſivè Miniſterio indiſtinctum eſſe voluit, dum ei dixit: *Miniſterium tuum imple*, ideſt Diaconatum: nam Διάκονος, Diaconus, vox Græca eſt, quæ latinè *Miniſter* interpretatur. Hinc *Mercurius* ab Ethnicis Diaconus vocitatus fuit, quià, ut ipſi fabulantur, falſorum Deorum omnium Miniſter exiſtimabatur, ac dicebatur; Et ſicut Diaconus eſt Miniſter Sacerdotis in Sanctiſſimo Altaris Sacrificio, ità Diaconatus, ſivè Diaconium, vel Diaconia, *Miniſterium* dici ſolet. Quamvis autem Diaconatus ab Epiſcopatu diſtinctus ſit, & non ſolùm eo, ſed Presbyteratu ſit etiam minor; Epiſcopo tamen juxtà nominis vim non inconcinnè tribui poteſt, ſi Epiſcopi Miniſterium ad Chriſtum referatur: Epiſcopus enim *Chriſti Miniſter* jure nuncupatur, & eſt, non ſecùs atquè Dei Patris Miniſter eſt ipſe Chriſtus, qui ſe Miniſtrum nominavit dicens: *Filius hominis non venit miniſtrari, ſed miniſtrare*. Et: *In medio veſtrum ſum, ſicut qui miniſtrat*. Epiſcopus igitur, quamvis Diaconus, ideſt Miniſter, ſi ad Chriſtum referatur, non incongruè dici queat; Si tamen cum Diaconis, & Sacerdotibus conferatur, iis ſemper ſuperior dicendus eſt. Si verò alia veterum Patrum dicta contrariam opinionem, Presbyteros videlicèt Epiſcopis æquales eſſe, redolere videantur; vel ratione Ordinis Sacerdotalis intelligenda ſunt, vel ad ea tempora ſunt referenda, in quibus Chorepiſcopi erant in uſu, vel Epiſcoporum, & ſimplicium Sacerdotum nomina erant indiſtincta. Epiſcopi enim, ſi confirmandi munus, vel ſaltèm ſacros ordines conferendi ſpectetur poteſtas, quæ ſimplici Sacerdoti, ut diximus committi non poteſt; ſunt ſemper Presbyteris ſuperiores, tamquam Apoſtolos repræſentantes.

Epiſcopi Apoſtolos, Sacerdotes Diſcipulos repræſentant.

HAc de re luculentiſſimum extat Teſtimonium, Clementis videlicèt Papæ, qui cum B. Petro fuit. Clemens enim Papa, & Martyr in Epiſtolâ ad Jacobum fratrem Domini de Epiſcopis Apoſtolorum ſucceſſoribus loquitur hunc in modum: *Epiſcopos ergò vicem Apoſtolorum gerere, Dominum docuiſſe dicebat, hoc eſt, Sanctus Petrus, & reliquorum Diſcipulorum vicem tenere Presbyteros debere inſinuabat*. Anacletus itèm poſt Petrum tertius

1. Tim. 4.
Matth. 20. Luc. 22.
Clem. ep. 1. ex tom. 1. Conc.
Anacl. ep. 3. ex to. 1. Conc.

Digitized by Google

tius, vel quartus, ut ſuperiùs declaravimus, de ordinatione Archiepiſcoporum, Aaron ſummum Sacerdotem, hoc eſt Epiſcopum fuiſſe, ſed filios ejus Presbyterorum demonſtraſſe figuram in Epiſtolâ ſecundâ ait: Deindè Epiſcopos in locum Apoſtolorum ſucceſſiſſe; Presbyteros autem ſeptuaginta Diſcipulorum typum gerere affirmat. Idem in tertiâ ſcribit Epiſtolâ dicens: *Epiſcopi verò Domini Apoſtolorum: Presbyteri quoque ſeptuaginta duorum Diſcipulorum locum tenent.*

Idem epiſt. 3. ex tom. 1. conc.

Cyprianus itèm Sanctus, Epiſcopus Carthaginenſis, & Martyr, in Epiſtolâ ad Cornelium de ejus ordinatione à ſe comprobatâ, Epiſcopos Apoſtolorum ſucceſſores eſſe ait: Idem Cyprianus aliâ in Epiſtolâ ad Rogatianum Epiſcopum de quodam ſuperbo Diacono docet, Epiſcopos à Domino tamquàm Apoſtolos fuiſſe electos: Diaconos autem ab Apoſtolis, tamquàm Epiſcopatus, & Eccleſiæ Miniſtros in hanc ſcribens verborum formam: *Meminiſſe autem Diaconi debent, quoniam Apoſtolos, ideſt Epiſcopos, & Præpoſitos Dominus elegit: Diaconos autem poſt aſcenſum Domini in Cœlos, Apoſtoli ſibi conſtituerunt, Epiſcopatus ſui, & Eccleſiæ Miniſtros.* Quo ex loco, non ſolùm Epiſcoporum dignitatem Apoſtolicam à Chriſto Domino traditam, verùm etiam Diaconorum Officium, ac Miniſterium colligere poſſumus contrà eos, qui Diaconos nil aliud eſſe volebant, quàm menſarum Miniſtros: Nam etſi occaſione illâ fuerint olim inſtituti, ut Menſis miniſtrarent; ſtatim tamen à ſuâ ordinatione, ut in Actis Apoſtolicis legitur, & prædicare, & baptizare, ac miracula edere cœperunt. Hæc obitèr ex optimâ loci occaſione dicta ſint. Cyprianus itèm in Epiſtolâ ad Florentium Puppianum de Obtrectatoribus, omnes Præpoſitos, per quos Epiſcopos intelligit, Apoſtolis vicariâ ordinatione, ſuccedere hunc in modum ſcribit: *Nec hæc jacto, ſed dolens profero, cum te Judicem Dei conſtituas, & Chriſti, qui dicit ad Apoſtolos, & per hoc, ad omnes Præpoſitos, qui Apoſtolis vicariâ ordinatione ſuccedunt: Qui audit vos, me audit; & qui me audit, audit eum qui me miſit.* Idem dicit Firmilianus Epiſcopus ad Cyprianum ſcribens, idemque ab eodem Cypriano in libello de Aleatoribus ſub initium affirmatur.

Cyp. epiſt. 42. tom. 1.

Cypr. ep. 65. to. 1. vel lib. 3. epiſt. 9. juxtà aliam edit.

Act. 6.

Cypr. ep. 69. tom. 1.

Luc. 10.

Firmil. ep. 75. tom. 1. Cypr. tom. 3.

Urbanus Papa, & Martyr in ſuâ Epiſtolâ Decretali de Vitâ communi, necnon de poſſeſſionibus, ac rebus Eccleſiaſticis ait: *Ipſæ verò res inditione ſingularum Parochiarum, Epiſcoporum, qui locum tenent Apoſtolorum erant; & ſint uſque adhuc, & futuris ſemper temporibus.*

Vrb. I. in ep. Decr. ex to. 1. Concil. Et Grat. d. 68. cap. ult.

Euſebius inſupèr Papa in Epiſtolâ ad Epiſcopos Tuſciæ, atque Campaniæ, ad Epiſtolæ calcem, dum de manus impoſitione, vel confirmationis Sacramento nonniſi à ſummis Sacerdotibus, hoc eſt, Epiſcopis conferendo loquitur, etſi alitèr fiat irritum, & vacuum eſſe affirmat, hunc in modum ait: *Nec tempore Apoſtolorum ab aliis, quàm ab ipſis Apoſtolis legitur, aut ſcitur peractum eſſe: neque ab aliis (ſicut jam dictum eſt) quàm ab illis, qui eorum locum tenent, unquàm perfici poteſt, aut fieri debet.*

Euſeb. ep. 3. ex tom. 1. Conc. Et de Conſecr. diſt. 5. Manuſ. cap. 3. Decr.

Damaſus item Papa hujus nominis primus, & ſanctitate inſignitus in Epiſtolâ de Chorepiſcopis, quorum nomen, & officium quantum ad munia Pontificalia exercenda, à Sanctâ Sede Apoſtolicâ, & ab omnibus totius Orbis Epiſcopis abrogatum jam erat, non ſolùm Epiſcopos Moyſi, & Aaron, & filiis Aaron. Presbyteros perbellè comparat, verùm etiam ipſos Epiſcopos Apoſtolorum ſucceſſores eſſe, & Presbyteros ſeptuaginta duorum Diſcipulorum typum, ac ſpeciem repræſentare ait, dum Chorepiſcopos, quos ſeptuaginta duobus Diſcipulis aſſimilat, nonniſi Sacerdotes ſimplices in Eccleſiâ Sanctâ poſſe eſſe demonſtrat hiſce verbis: *Nam non ampliùs, quàm duos Ordines inter Diſcipulos Domini eſſe cognovimus, ideſt, duodecim Apoſtolorum, & ſeptuaginta Diſcipulorum. Undè iſte tertius proceſſerit, funditùs ignoramus. Et quod ratione caret extirpare neceſſe eſt.*

Damaſ. ep. 4. ex to. 1. Conc.

Damaſ. ubi ſuprà. Et Grat. diſt. 68. cap. 5. Chorepiſc.

Ex his verbis Damaſus per Apoſtolos nonniſi Epiſcopos, & per ſeptuaginta Diſcipulos ſimplices Sacerdotes intelligi debere annuit. Id quod infrà in eâdem Epiſtolâ expreſſiùs oſtendit hunc in modum: *Quod autem ſolis Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus (hoc eſt Epiſcopis) proprii ſit officii tradere Spiritum Sanctum, liber Actuum Apoſtolorum docet, præſertìm cum nullus ex ſeptuaginta Diſcipulis, quorum iſti in Eccleſiâ ſpeciem gerunt, legatur donum Sancti Spiritus per manus impoſitionem, ut prædictum eſt tradidiſſe.*

Damaſ. ibid.

Act. 8.

Sanctus quoque Hieronymus huic veritati adſtipulatur ad Evagrium ſcribens, dum ſcilicet Epiſcopos Aaron, Presbyteros filiis ejus, & Diaconos Levitis comparat hiſce verbis: *Quod Aaron, & filii ejus, atque Levitæ in templo fuerunt, hoc ſibi Epiſcopi, & Presbyteri, & Diaconi vindicent in Eccleſiâ.* Hanc autem veritatem apertiùs fatetur aliâ in Epiſtolâ ad Marcellam adverſus Montanum dicens: *Apud nos Apoſtolorum locum Epiſcopi tenent.* Sanctus item Ambroſius ſuper illud B. Pauli: *Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios verò Evangeliſtas*; per Apoſtolos intelligit Epiſcopos; per Prophetas ſcripturarum Interpretes; per Evangeliſtas Diaconos: qui quamvis Sacerdotes non ſint, evangelizare, ut ipſe affirmat, ſine Cathedrâ poſſunt. Ait enim: *Apoſtoli Epiſcopi ſunt: Prophetæ verò Explanatores ſunt ſcripturarum.* Et infrà: *Evangeliſtæ Diaconi ſunt, ſicut fuit Stephanus, & Philippus.*

Hieron. ep. 85 ad calcem ep. tom. 2.

Hieron. ep. 54. tom. 2.

Ambroſ. in cap. 4. epiſt. ad Epheſ. tom. 3.

Act. 7., & 8.

Sanctus inſupèr Auguſtinus Beati Ambroſii Auditor, & in Chriſto Jeſu per Evangelium ab eo genitus, eodemque Chriſti miniſtro Lavacrum regenerationis accepit, hanc veritatem edoctus docet, & illud Pſalmi: *Pro Patribus tuis nati ſunt tibi filii*, inſignitèr explicans ait: *Quid eſt, pro Patribus tuis nati ſunt tibi filii? Patres miſſi ſunt Apoſtoli, pro Apoſtolis filii nati ſunt tibi, conſtituti ſunt Epiſcopi. Hodiè enim Epiſcopi, qui ſunt per totum Mundum, undè nati ſunt? Ipſa Eccleſia Patres illos appellat, ipſa illos genuit, & ipſa illos conſtituit*

Auguſt. in Pſalm. 44. non procul à fin. to. 8. Et Grat. d. 68. cap. ult.

Pſal. 44.

Digitized by Google

ſtituit in ſedibus Patrum. Hoc loco juxtà Beatum Auguſtinum, per Patres intelliguntur Apoſtoli, & per Apoſtolos Epiſcopi in Sedibus Patrum poſiti, vel conſtituti.

Innoc.I. ep.1. c.3. ex tom.1. Concil.

Innocentius Papa hujus nominis primus, vir doctus, atque Sanctus in Epiſtolâ ad Decentium Eugubinum Epiſcopum ait: *De conſignandis verò Infantibus, manifeſtum eſt ab alio fieri, quàm ab Epiſcopo non licere: nam Presbyteri licèt Sacerdotes ſint, Pontificatus tamen apicem non habent. Hæc autem Pontificibus ſolis, ut vel conſignent, vel Spiritum Paracletum tradant, non ſolùm conſuetudo eccleſiaſtica demonſtrat, verùm etiam illa lectio Actuum Apoſtolorum, quæ aſſerit Petrum, & Joannem eſſe directum, qui eum Baptizatis Spiritum traderent.* Ex quibus verbis planum fit, Epiſcopos Apoſtolorum eſſe ſucceſſores. (Act.8.)

Greg.hom.26. in Evang.to.3. Joan.10.

Beatus quoque Gregorius hujus itèm nominis primus, cognomento Magnus, dum explicat illud Joannis: *Accipite Spiritum Sanctum; Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, &c.* Apoſtolis Spiritum Sanctum datum eſſe, iiſque ligandi, ac ſolvendi authoritatem collatam eſſe contemplatur dicens: *Horum [ideſt Apoſtolorum] profectò nunc in Eccleſiâ Epiſcopi locum tenent; ligandi, atque ſolvendi authoritatem ſuſcipiunt, qui gradum regiminis ſortiuntur.*

Iſid.lib.2. c.5. de Eccl. Offic.

Iſidorus Junior, Epiſcopus Hiſpalenſis, vir in divinis ſcripturis eruditiſſimus, & vitæ ſanctitate clarus, in libro de Eccleſiaſticis officiis, de Epiſcopis Apoſtolorum ſucceſſoribus hunc in modum apertè ait: *Apoſtolis ſucceſſerunt Epiſcopi, qui ſunt conſtituti per totum Mundum in Sedibus Apoſtolorum.* Id quod Auguſtini dictum redolere non parum videtur.

Beda lib. 3. comment. in c. 10. Evang. Lucæ tom. 5. Et tom. 7. in feſto S. Lucæ in princ.

Venerabilis item Beda in ſacris literis valdè eruditus in Feſto Sancti Lucæ, & Commentario in ejuſdem Lucæ Evangelium, veritatem de Epiſcopis Apoſtolorum ſucceſſoribus affirmat, eamque pro comperto eſſe apud omnes apertis hiſce verbis ait: *Sicut Duodecim Apoſtolos Epiſcoporum formam exhibere ſimul, & prædemonſtrare, nemo eſt, qui dubitet; Sic & hos ſeptuaginta duos figuram Presbyterorum, ideſt ſecundi Ordinis Sacerdotum geſſiſſe ſciendum eſt.*

S. Thom. in cap.1. epiſt.1. ad Corinth. lect.1.

Sanctus Thomas Doctor Angelicus eandem veritatem de Epiſcopis Apoſtolorum ſucceſſoribus mirificè explicat hiſce verbis: *Soli Apoſtoli electi, & miſſi ſunt principalitèr à Chriſto; alii autem Diſcipuli non miſſi ſunt principalitèr, ſed ſecundariò; & indè eſt, quòd Apoſtolis ſuccedunt Epiſcopi, qui habent ſpecialem curam Gregis; alii autem Sacerdotes ſuccedunt ſeptuaginta duobus Diſcipulis, qui gerunt vices commiſſas ſibi ab Epiſcopis.*

Auguſtin. Triumphus de Pot. Eccl. q. 2. art. 1. in corp.

Item Auguſtinus Triumphus vir in divinis ſcripturis eruditiſſimus, & Sacroſanctis Pontificum Decretis exercitatiſſimus in libro de Poteſtate eccleſiaſticâ, licèt in tertiâ quæſtione dicat, Cardinales Apoſtolorum perſonas repræſentare ratione aſſiſtentiæ, Epiſcopos verò eorundem Apoſtolorum ſucceſſores eſſe, tamquàm in partem ſollicitudinis, & ſortem prædicationis, vocatos, alibì tamen, propter virgam ſcilicèt poteſtativam, proptèr claves Juriſdictionis, proptèr Spiritus Sancti inſufflationem, & proptèr linguarum diſpertionem, quæ Apoſtolis datæ ſunt, Epiſcopos Apoſtolorum ſtatum repræſentare abſolutè affirmat dicens: *Fuerunt autem quatuor Apoſtolis collata à Chriſto, quæ perfectionem oſtendebant, in quibus Epiſcopi ſunt eorum ſucceſſores.* Quæ verò Apoſtolis à Chriſto data fuerunt, dicto in loco à Triumpho doctè, ac felicitèr explicantur. (Quæſt. 123 art. 1. in corp)

Conc. Trid. ſeſſ.23. c.4.

Sacroſanctum denique Concilium Tridentinum in doctrinâ de Sacramento Ordinis hanc eandem veritatem à divinis ſcripturis, à ſanâ veterum Patrum doctrinâ, necnon ex aliorum Conciliorum ſanctionibus depromptam, tamquàm ſtabilem, & catholicam confirmat in hanc verborum formam: *Proindè Sacroſancta Synodus declarat, præter cæteros Eccleſiaſticos gradus, Epiſcopos, qui in Apoſtolorum locum ſucceſſerunt, ad hunc hierarchicum ordinem præcipuè pertinere, & poſitos, ſicut idem Apoſtolus ait, à Spiritu Sancto regere Eccleſiam Dei: eoſque Presbyteris ſuperiores eſſe, ac Sacramentum confirmationis conferre, miniſtros Eccleſiæ ordinare, atque alia pleraque peragere ipſos poſſe; quarum functionum poteſtatem reliqui inferiores ordines nullam habent.*

Epiſcopi ergò, ſicut ex iis, quæ in medium attulimus, exploratiſſimum habemus, Presbyteris ſuperiores ſunt, & veri Apoſtolorum ſucceſſores. Nunc reliquum eſt, ut intimiorem Epiſcopalis Dignitatis ſtatum explicemus.

De Intimiore Epiſcoporum ſtatu.

OMnes, qui Epiſcoporum ſtatum contemplati ſunt, eos in ſtatu perfectionis collocarunt, ſicut nos id ità eſſe, & authoritatibus, & rationibus probare ſtudebimus. Anteà verò quàm huiuſmodi rem aggrediamur, hæc in primis conſideranda cenſemus, quid ſcilicèt perfectionis ſtatus ſibi velit, vel ſit; Undè originem trahens ad nos emanet; Quotuplex tandem in eodem perfectionis ſtatu gradus reperiatur. Quæ omnia brevitèr, ac diſtinctè examinabimus, ità verò, ut non minori facilitate, quàm brevitate ſcopum noſtrum attingamus.

Perfecti Definitio.

Ariſt. lib. 3. Phyſic. contex.63., & 64

PErfectum, ac totum inter ſe haùd diſtingui ſentit Ariſtoteles, & rectè quidem; quià ut ipſe ait, & experientia ipſa docet, perfectum, ac totum dici poteſt illud, cui nihil deeſt; vel habet ea omnia, quæ in eo requiruntur, vel ad ſui naturam pertinere poſſunt; ut exempli gratiâ, illud animal totum, ac perfectum dici debet, cui nihil deeſt quantùm ad diſpoſitionem membrorum, necnon quantùm ad alia omnia quæ ad totam, ac perfectam Animalis vitam, ſeù naturam pertinent ſpecificam, quæ ſuo clauditur termino, ſiuè fine, toto, ac perfecto, ut idem Philoſophus eodem in loco docet dicens: *Perfectum autem* (Ariſt. ibid.)

nihil

Digitized by Google

nihil eſt non habens finem: finis enim terminus eſt. Hic nàmque finis, ſeù terminus eſt ille, qui rei perfectæ perfectionem demonſtrat, & claudit; quam alibi Ariſtoteles virtutem appellat, & per hanc unumquodque perfectum dici vult, cum propriam ſibi comparavit naturam, ſivè proprium attigit finem, qui eſt ſumma, vel poſtrema rei perfectio. Philoſophi verba ſunt hæc: *Virtus perfectio quædam eſt: unumquodque enim tunc maximè perfectum eſt, cum adeptum eſt propriam virtutem, & maximè ſecundùm naturam: ut circulus tunc maximè ſecundum naturam eſt, cùm maximè circulus eſt.* Ex Ariſtotelis verbis vera colligitur cuiuſcumque rei perfectio, ſecundùm quam unumquodque perfectum dici poteſt, cùm propriam virtutem ad naturam rei pertinentem adeptum eſt. Idque planum fit exemplo circuli, qui tunc maximè circulus eſt, ideſt perfectus, cum totam ſuam, vel propriam habet virtutem ad naturam ſcilicèt circuli pertinentem, hoc eſt totam ſuam continet rotunditatem, quæ nec augeri, nec minui poteſt, *circulus enim*, quem Græci *Sphæram* vocant, *eſt figura plana*, vt Mathematici eam definiunt, *unâ tantùm lineâ contenta, in cujus medio punctus eſt, à quo omnes lineæ ad circumferentiam ductæ ſunt æquales.* Datur autem ab Ariſtotele hoc exemplum ad perfectionis vim, atque naturam explicandam, quoniam Sphæra, ſivè circulus eſt omnium planarum figurarum ſimpliciſſima, ac perfectiſſima; Undè per ſcientiam circularem, abſolutam omnium ſcientiarum notitiam intelligere ſolemus; quam Græci ἐγκυκλοπαιδεία appellant. Hanc perfecti naturam, & vim Dionyſius Areopagita contemplatus, antequàm ſuum de perfecto ſermonem coarctaret ad perfectionem increatam, qua perfectionem quamlibet creatam in infinitum ſuperari affirmat; Definitioni de perfecto ſuperius ab Ariſtotele aſſignatæ adſimile docet, de Deo loquens hunc in modum: *Perfectus quidem eſt* [*Deus ſcilicet*] *non ſolùm quòd per ſe perfectus ſit, & à ſe uno modo æquabiliterque definiatur, ac totus per omnia ſit perfectiſſimus: verùm etiam, quòd perfectionem ſuperet, ut qui omnibus antecellat, ac omnem quidèm infinitatem determinet &c.* Et infrà: *Perfectus rursùm dicitur, quod nunquam augeatur, ſemperque ſuis omnibus numeris ſit abſolutus, quodque minui non poſſit, &c.* Hæc definitionis, ſivè deſcriptionis de increata perfectione, pars à Dionyſio conſcripta, à perfectione creatâ, ſivè à perfecto, quod Ariſtoteles definivit, non abhorret; perfectum enim omne quodcumque ſit illud, nec augeri nec minui unquam poteſt; Hujus autem generis perfectum à Philoſophis Perfectum ſimplicitèr, ideſt omnibus modis vocitatur, quibus perfectum ex ſui naturâ unumquodque dici valet; Dicitur namque ab iiſdem Philoſophis perfectum ſecundùm quid, hoc eſt aliquâ ex ſubjecti parte conſideratum, velutì ſi qua res non ſecundùm omnem ſui ipſius naturam, ſed ſecundùm aliquam exteriorem partem ſivè qualitatem conſideretur.

Ariſt. lib. 5. Phiſic. contex. 18.

Vertus perfectio quædam.

Circuli definitio.

Encyclopedia quid.

Dionyſ. c. 13. de div. nom.

In Charitate reponitur Perfectus Status.

QUa ex re Perfectum primo modo ſumptum conſtituit ſibi perfectionis ſtatum, ſivè Chriſtianæ vitæ perfectionem, quam in charitate ponunt omnes, qui de eâ ſcripſerunt: Cùm enim perfectum ſit illud, quod proprium attingit finem, qui eſt ultima cuiuſcumque rei perfectio; perfectionis ſtatus eſſe non poteſt, niſi in charitate, quæ eſt vinculum perfectionis juxtà Beati Apoſtoli Pauli ſententiam, qui Coloſſenſes ad charitatem amplectendam cohortabatur dicens: *Super omnia charitatem habete: quæ eſt vinculum perfectionis.* Charitas autem vinculum perfectionis vocatur, ut ait S. Thomas, quià omnes alias virtutes in unitatem perfectionis, tamquàm earundem forma, & perfectio quodam modo connectit, & nos Deo conjungit, Beato Joanne teſte, qui ait: *Deus Charitas eſt: & qui manet in Charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Deus enim eſt poſtremus humanæ mentis finis, ut ſcribit S. Thomas. Id quod de perfecti ratione eſſe affirmatur, cujus eſt proprium attingere finem. Quamvìs autem patientia, ut Sanctus Jacobus ait, opus perfectum habeat; ejus tamen dictum in ordine ad charitatem intelligitur, quatenùs ſcilicèt patientia ad ſufferendas adverſitates ex ipſâ charitatis abundantiâ oritur juxtà Beati Pauli ſententiam dicentis: *Quis nos ſeparabit à charitate Dei tribulatio, an anguſtia?* Quaſi per charitatem omnem tribulationem, & anguſtiam, atque omnem hujus Mundi miſeriam, vel calamitatem ſuperari omninò poſsè dicat. Omnem ergò quarumcumque virtutum perfectionem ex Charitate oriri, & in charitate ipſâ ſtatum perfectionis ſitum eſſe dicas oportet. Quod autem de virtutibus dictum eſt, illud ipſum de ſenſibus humanis eſt intelligendum; eorum enim perfectio, ut Doctor ait Angelicus, eo ſpectat, ut ſcilicèt in unitatem veritatis conveniant, juxtà B. Apoſtoli ſententiam dicentis: *Sitis perfecti in eodem ſenſu, & in eâdem ſcientiâ.* Id quod nonniſi per charitatem fieri poteſt, quæ conſenſum in hominibus præſtat, & operatur. Perfectionem ergò, tàm virtutum, quàm ſenſuum humanorum in charitate, tamquàm in radice fundatam eſſe conſtat: eamque in conſiliis, & in præceptis ſitam eſſe juxtà Sancti Thomæ doctrinam affirmamus, diverſis tamen modis: Chriſtianæ namque vitæ perfectio in aliquo duplex eſſe poteſt; Primaria ſcilicèt, & ex ſe, ſivè ut Scholaſtici Latini ajunt eſſentialis; altera verò ſecundaria, & accidentaria, vel inſtrumentalis. Ad hanc perfectionem inſtrumentalem pertinet conſilium illud Salvatoris noſtri ad Adoleſcentem Evangelicum dicentis: *Si vis perfectus eſſe; vade, & vende, quæ habes, & da pauperibus, & veni, & ſequere me.* Et juxtà Sancti Patris Auguſtini illud alterum Apoſtoli dictum: *Bonum eſt homini Mulierem non tangere*, ad conſilium itèm pertinet. Conſilia enim ad removenda actus charitatis impedimenta data ſunt: quæ quàmvis charitati

S. Thom. ſecunda ſecundæ quæſt. 184. art. 1.
Ang. Triũph. qu. 101. art. 1.

Coloſſ. 3.

Secunda ſecundæ q. 184. art. 1.

1. Joann. 4.

Vbi ſuprà.

Jacob. 1.

Rom. 8.

S. Thom. ſecunda ſecundæ quæſt. 184. art. 1. ad 2.

1. Corinth. 1.

S. Thom. ſecunda ſecundæ quæſt. 184. art. 3.

Perfectio ſecundaria, & Inſtrumentalis.

Matth. 19.

Aug. tom. 3. in Enchirid. cap. 121.
1. Cor. 7.

Digitized by Google

contraria non ſint, perfectæ tamen vitæ impedimento eſſe poſſunt, veluti ſunt Matrimonium, divitiarum poſſeſſio, ſecularium negociorum occupatio, & id genus alia. Nec ob id Cælibatus, facultatum abdicatio, mundanarumque rerum abjectio, & cætera id genus permulta, ſpiritualibus omninò amplexis perfectionis ſtatum conſtituunt, ſed tamquàm Inſtrumenta acceſſum ad perfectionis ſtatum nobis ſubminiſtrant. Hinc Joannes Caſſianus in collationibus Sanctorum Patrum à Moyſe Abbate de Tranquillitate cordis appetenda, hæc dicta eſſe refert. *Igitur jejunia, vigiliæ, meditatio ſcripturarum, nuditas, ac privatio omnium facultatum non perfectio, ſed perfectionis Inſtrumenta ſunt, quià non in ipſis conſiſtit diſciplinæ illius finis, ſed per illa pervenitur ad finem.*

Caſſian. coll. 1 c. 7. poſt med.

Perfectio igitur ſecundaria, & accidentaria, ſivè inſtrumentalis in conſiliis verſatur; per quę conſilia, tamquàm per Inſtrumenta, ad primariam, & eſſentialem perfectionem tamquàm ad finem pervenitur. Hæc autem in præceptis conſiſtit, præſertim verò in charitate, qua in primis Deus diligitur, deindè Proximus; Sed quià perfectum quodcumque, ut ſuperiùs dictum eſt rationem totius complecti debet, cum totum, & perfectum, teſte Philoſopho idem ſint, ex toto corde Deum diligere, & proximum, ſicut nos ipſos jubemur juxtà Salvatoris noſtri pręceptum dicentis: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.* Et: *Diliges proximum tuum, ſicut te ipſum.* Quibus ex verbis dilectio Dei, & proximi, non ad menſuram, ſed ad ſummum nobis præcipitur, ut ratio explicetur perfecti, quòd finem in præcepto dilectionis attingit, quia, *finis præcepti eſt Charitas*, ut Apoſtolus ait: In fine autem, qui eſt ultima rei perfectio, nulla adhibetur menſura, ut Ariſtoteles inquit, ſed in iis, quæ ſunt ad finem directa, ut videre eſt in medicamentis, quæ menſuram admittunt, ſed in valetudine, aut ſanitate reparandâ, quæ medicamentorum finis eſt, non itèm; Sanitas enim quæritur quanta unquàm excogitari poteſt. Ad hunc igitur modum dilectio Dei, & proximi præſtanda eſt, ut perfectio primaria, & eſſentialis, quæ in præceptis, vel in charitate ſita eſt, conſtituatur. Idcircò Adoleſcenti illi Evangelico, poſt conſilium datum, quo quis tamquàm Inſtrumento ad hanc primariam, & eſſentialem perfectionem facillimè pervenire poteſt, dictum fuit, ut Chriſtum, Salvatorem noſtrum, per dilectionem in charitate ſitam ſequi deberet, ſi perfectus eſſe vellet; perfectio enim non in divitiarum tantùm abdicatione, ſed in Chriſto Domino ſequendo conſiſtit, ut B. Hieronymus rectè explicat, dum Beati Petri verba Chriſtum interrogantis, & Chriſti reſponſum perpendit. Petrus enim, qui cum aliis Apoſtolis omnia reliquiſſe; ſeque cum iiſdem ſecutum fuiſſe Chriſtum narravit, hujus facti præmium à Chriſto ſcire voluit dicens: *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te: quid ergò erit nobis?* Chriſtus autem rerum temporalium abdicatione poſthabitâ, ſui tantùm conſecrationi præmium ſe daturum reſpondit, dicens: *Vos qui ſecuti eſtis me &c. Sedebitis, & vos ſuper ſedes duodecim judicantes, &c.* Hinc B. Hieronymus, & interrogantis, & reſpondentis verba examinans, & veluti trutinâ quadam expendens, de Petri verbis interrogationem præcedentibus ait: *Et quia non ſufficit tantùm relinquere, jungit quod perfectum eſt: Et ſecuti ſumus te.* Et infrà de Chriſti reſponſo inquit: *Non dixit: Qui reliquiſtis omnia: hoc enim, & Crates fecit philoſophus, & multi alii divitias contempſerunt; ſed qui ſecuti eſtis me: quod proprium Apoſtolorum eſt, atque credentium.* Perfectio itaque Chriſtianæ vitæ eſt, ut quis per dilectionem in charitate ſitam, Chriſtum ſequatur: quæ ſanè charitas, vel perfectio in præceptis, non in conſiliis conſiſtit; Et ex conſequenti de neceſſitate ſalutis eſt, ut eam conſequantur omnes. Hujus autem generis perfectio varias ſibi ſpecies, varioſque ſibi ſortitur gradus; quos pro hac re dilucidandâ explicabimus, ut quonam in gradu perfectionis Epiſcopi eſſe debeant planum fiat.

Perfectio primaria, & eſſentialis.

Ariſt. tom. 2. lib. 3. phyſ. cont. 64.

Matth. 22. Deut. 6. Lev. 19.

1. Tim. 1.

Ariſt. 1. Pol. c. 6. tom. 7.

Matth. 19.

Matth. 19.

Hieronym. tom. 6. lib. 3. in c. 19. Matth.

Perfectio, ut ait S. Thomas, triplex eſſe poteſt; Prima, quæ abſoluta, & ſecundùm omnem modum perfectio nuncupatur, verſatur, ut ità dicam, circà perfectionis totalitatem, vel totalem diligendi vim, tàm ex parte diligentis, quàm ex parte rei diligibilis, ut exempli gratia; Deus tantùm diligitur, quantùm in ſe diligibilis eſt. Et hæc perfectio dilectionis in Deo ſolùm eſſe valet. Alia perfectio eſt juxtà totalitatem abſolutam ex parte diligentis tantùm, quæ non hiſce in Terris, ſed in Cœlo tantùm haberi poteſt, ut inquit Sanctus Thomas; Hæc enim perfectio, ut idem Doctor ait, poſtulat, ut quis in amando Deo, actu ſempèr in Deum tendat. Tertia perfectio, quæ hac in vitâ haberi poteſt, non requirit totalitatem diligendi abſolutam, neque ex parte rei diligibilis, neque ex parte diligentis, ut ſcilicèt actu ſempèr in Deum feratur, vel in Deum tendat; Sed ei perfectioni ſatis eſt, ſi ea excludantur, quæ motui dilectionis divinæ adverſantur, Id quod duobus modis præſtari in hac vitâ poteſt. Primo modo, dum quodcumque charitati contrarium procul pellitur, ſicuti peccatum mortale eſt, quod cum charitate ſtare nequit; nec ſine hac perfectione charitas eſſe poteſt; hinc de neceſſitate ſalutis eſt. Alio modo hæc perfectio tertio loco, aut gradu conſiderata haberi valet, dum non ſolùm charitati contrarium amovetur, ſed illud omne, quod nobis impedimento eſſe poteſt, ità verò, ut omninò in Deum non dirigamur; ſed ſine hac perfectione charitatem in incipientibus, & proficientibus eſſe poſſe Sanctus Thomas affirmat. De Triplici ſtatu Dionyſius Carthuſianus hunc in modum ait: *Incipientium enim ſtatus eſt in receſſu à malo, & primordiali ad bona virtutum acceſſu; Proficientium eſt bonum inchoatum ſtrenuè proſequi, & creſcere in eodem, quod eſt, interiùs reformari, in intellectu illuminari, & perfectionem efficā-*

S. Thom. ſecunda ſecundæ quæſt. 184. art. 2.

S. Thom. ibid.

S. Thom. ubi ſuprà. Dion. Carth. de Laude vitæ ſolitariæ cap. 11.

Digitized by Google

efficacitèr cupere; Perfectorum autem ſtatus eſt per contemplationem guſtare, quòd dulcis eſt Dominus, atque per ferventiſſimum charitatis ardorem ad myſticæ Theologiæ ſecretum pertingere; quod eſt introire in Sanctuarium Dei, incerta, & occulta ſapientiæ Dei per unitivæ flammigeræ ſapientiæ donum, & itèm per actualem deſupèr infuſam irradiationem fulguream, vibrativam conſpicere. Hæc Carthuſianus.

Quamvis autem quis medios perfectionis gradus non aſſequatur, præceptum tamen obſervat, dummodò infimum, de quo ſermonem habuimus, gradum attingat; Infimus enim Divinæ dilectionis gradus poſtulat, ut nihil ſuprà Deum, aut contrà Deum, aut nihil æqualitèr cum Deo diligatur; qui autem alitèr facit, gradum perfectionis nullum habet, dilectioniſque præceptum nullo modo adimplet.

Ex his igitur, quæ ex Angelici Doctoris ſententiâ, atque doctrinâ, de triplici perfectione in medium attulimus, conſtat, quonam in ſtatu perfectionis Epiſcopi exiſtant. Sicut enim quiſque per charitatem gradum aliquem perfectionis habere poteſt; ità Epiſcopos in perfectiori ſtatu, quàm laicos quoſcumque perfectos, ſivè Prælatos Eccleſiæ, vel quoſlibet Religioſos eſſe dicas oportet, ob charitatem, quam Epiſcopi in Gregem ſibi commiſſum exercere debent. Nàm ſicut Papa in perfectiori ſtatu quàm quivis Epiſcoporum eſt; cum in ipſo maior charitas, quàm in quocumque Epiſcopo, intenſivè, extenſivè, & permanſivè requiratur, & eſſe cenſeatur, ut Auguſtinus Triumphus docet, & nos in Speculo Pontificio fuſiùs oſtendemus; Ità Epiſcopi omnes in perfectiori ſtatu, quàm cæteri alii perfecti ſunt, & eſſe debent.

Aug. Triũph. de Pot. Eccleſ. q. 101. art. 1.

Hinc à B. Dionyſio Areopagitâ Religioſi dicuntur perfecti, Epiſcopi verò perfectiores.

Dionyſ. de Eccl. Hier. c. 5.

Epiſcoporum itèm ordo conſummativus, & perfectivus; Sacerdotum omnium illuminativus, & lucidativus; Miniſtrantium verò purgativus, ac diſcretivus ab eodem Dionyſio in capite octavo libri de Eccleſiaſticâ Hierarchiâ ſparsìm nominantur, & in dicti capitis contemplatione circà Sacerdotum perfectiones hæc ſummatìm leguntur: *Demonſtratum eſt igitur, Pontificum quidèm ordinem vim perficiendi habere, ac re perficere; Sacerdotum autem illuſtrandi vim habere, atque lucem afferre; Miniſtrorum verò expiandi, & ſecernendi vim habere &c.*

Dionyſ. de Eccl. Hier. c. 8. in Edit. Lugd. ſed juxtà Pariſ. c. 5. p. 1.

Epiſcopo ergò, quos perfectores, ac vim perficiendi habentes, necnon in ordine conſummativo, ac perfectivo exiſtentes Beatus Dionyſius vocat, in ſtatu perfectionis acquiſitæ ob animarum curam ſibi commiſſam abſque dubio eſſe, dicamus oportet. Religioſos verò, quos idem Dionyſius appellat perfectos, in ſtatu perficiendorum, vel acquirendæ perfectionis eſſe, dicendum eſt. Poteſt enim eſſe quis perfectus, non tamen in ſtatu perfectivo, ſivè in ſtatu perfectionis acquiſitæ; Sicut namque vitæ perfectione aliqui poſſunt eſſe inſigniti, ut ſunt optimi Laici, ac Religioſi, qui cum ſint perfecti, non tamen ſunt in acquiſitæ perfectionis ſtatu; ità è converſo ſe habent aliqui ut Epiſcopi non boni, & mali Religioſi omninò charitate, & gratiâ carentes, ut ait S. Thomas; quorum illi quantùm ad animarum curam ſibi commiſſam; hi verò, quantùm ad vitam in ſolemni voto promiſſam, ſunt in ſtatu perfectionis (ratione diverſâ) perfecti tamèn non ſunt.

S. Thom. ſecunda ſecundæ quæſt. 184. art. 4. in arg. in contr.

Quamvis autem Presbyteri Curati, & Archidiaconi, & alii ſimiles in Sanctâ Dei Eccleſiâ conſtituti ad curam animarum ſibi demandatam exercendam, hanc ob rationem ad ſtatum perfectionis aliquâ ex parte accedere videantur; Religioſi tamèn ſunt iis & perfectiores, & Epiſcopo ſimiliores ob perpetuam vitæ obligationem in ſtatu perfectionis requiſitam, & per votum ſolemne ſpontè promiſſam, pro ſtudio perfectionis ſempèr excolendo; Presbyteri autem Curati, vel Archidiaconi ad curam animarum, quantùm ad pauca quædam, ſibi creditam, per totius vitæ ſuæ curriculum exercendam ſeſe voto non obſtringunt.

S. Thom. ſecunda ſecundæ qu. 184. art. 8. ad 5. arg.

Immò eis, ut meliorem, aut perfectiorem amplectantur vitam, curam ſibi commiſſam deſerere, & vitam monaſticam in Cœnobio per votum ſolemne ſuſcipere fas eſt, ut in Concilio Toletano, & in Decreto legitur in hanc verborum formam: *Clerici, qui Monachorum propoſitum appetunt, quià meliorem vitam ſequi cupiunt, liberos eis ab Epiſcopo in Monaſteriis oportet largiri ingreſſus*; Quod eis facere non liceret, ſi à minori ad majorem ſtatum non tranſirent, curam deponentes, ut perfectiorem vitam adipiſcantur.

Concil. Tolet. tom. 4. cap. 49. & 19. q. 1. Clerici cap. 1.

Si quis autem Monachus, vel Religioſus ad Clericatus ordines, ideſt à Monaſtico ſtatu ad Presbyteri munus, animarum ſcilicèt curam habentis, aſſumatur, is ex Innocentii Papæ decreto, à priore, ſivè Monachali propoſito non diſcedit, quia à minori ſtatu ad majorem, vel perfectiorem aſcendit. Innocentius enim ad Victricium ſcribens ait: *De Monachis, qui diu morantes in Monaſteriis, ſi poſteà ad Clericatus ordinem pervenerint; ſtatuimus; non debere eos à priore propoſito diſcedere*.

Innoc. ep. 2. cap. 10. ad Victric. & 16. q. 1. c. 3.

Innocentius hiſce verbis ſtatuit, ut Monachi, vel Religioſi ad ſeculares Eccleſias, vel Epiſcopatum aſſumpti à Monachali propoſito non diſcedant, hoc eſt, ut Gloſſa interpretatur, quantùm ad ea, quæ ſunt de ſubſtantiâ Monachatus, vel Religionis, continentia ſcilicèt, & paupertas, & habitus, quem portare ſempèr debent, quia, ut ait Sanctus Thomas, eſt obligationis ſignum.

S. Thom. ſecunda ſecundæ quæſt. 185. art. 8. in corp.

Ab obedientiâ verò ad Epiſcopatum Religioſi aſſumpti, nonniſi per accidens, ut idem Doctor Angelicus ait, abſolvuntur, ut ſcilicèt Prælatis ſuarum Religionum obedire ampliùs non obligentur, quatenùs eorum ſubditi eſſe deſierunt; Obligatio tamen voti obedientiæ in iis Religioſis ad Epiſcopatum aſſumptis, virtute remanet, quatenùs ipſi obedire debent ei, quem ſibi in Epiſcopatu legitimè præeſſe noverint. Remanet item in eis paupertatis votum, quià proprium nullo modo habere poſſunt; Sed facultates Eccleſiæ ſibi creditas in ejuſdem Eccleſiæ utilitatem, in pauperum ſubſidium,

Digitized by Google

& in ſui ipſius, ſuæque familiæ ſuſtentationem conſervare, ac diſpenſare debent. Hinc teſtamentum condere non queunt, nihil proprii habentes; quia rerum Eccleſiaſticarum ſola eis diſtributio committitur, & morte finitur; Ex qua Teſtamentum ipſum valere incipit; & nonniſi ex Papę diſpenſatione, ſivè Juris relaxatione, non de proprio, cum nihil habeant, teſtamentum facere poſſunt, poteſtate diſpenſationis in robore poſt mortem manſuræ, per Apoſtolicam authoritatem ampliata, ſicut Sanctus Thomas in locis ſuprà citatis docet; Ab aliis verò Monaſticis obſervantiis, hoc eſt à jejuniis, & vigiliis gravioribus, ex quibus dicti Epiſcopi corpore impotentes redderentur; necnon à ſolitudine, à ſilentio, & à cæteris id genus, quæ Pontificali, ſive Epiſcopali officio impedimento eſſe poſſunt, abſoluti, & immunes habentur.

S. Thom. ſecunda ſecundæ quæſt. 185. art. 8., & ult. ad 3.

Monachi ergo, & Religioſi, quamvis non in ſtatu perfectorum, ſed perficiendorum ſint, Presbyteris tamen Curatis, & Archidiaconis abſque dubio ſunt perfectiores, cum Clerici à Clericatu ad Monaſticum ſtatum, hi verò ab hoc ſtatu ad Epiſcopatum tranſire queant: Quia ut ait Sanctus Thomas, nemini à majori ſtatu ad minorem tranſire licet; Quod ſi non ita eſſe conſtaret, nec Clericus ad Monachatum, nec Monachus ad Epiſcopatum aſſumi poſſent: Utrumque enim fieri poſſe ex Decretis ſuprà citatis patet. De Religioſis autem alterum itèm extat Decretum, in quo ſtatuitur, ut cùm aliquem ſacra ordinatio de Monacho Epiſcopum facit, quæ antè conſecrationem habebat, Monaſterio: Quæ autem poſt conſecrationem acquiſivit, propriæ Eccleſiæ relinquat, hiſce verbis: *Statutum eſt, & rationabilitèr ſecundùm Sanctos Patres, à Synodo confirmatum, ut Monachus, quem Canonica electio à jugo Regulæ Monaſticæ Profeſſionis abſolvit, & ſacra ordinatio de Monacho Epiſcopum facit; velut legitimus hæres paternam ſibi hæreditatem poſteà jure vendicandi poteſtatem habeat; ſed quidquid acquiſierat, vel habere viſus fuerat, Monaſterio relinquat, & Abbatis ſui arbitrio. Poſtquàm enim Epiſcopus ordinatur, ad Altare, ad quod ſanctificatur, & titulatur ſecundùm Sacros Canones, quod acquirere poterit, reſtituat.* Totum Decretum hoc loco deſcriptum ſupponere viſum eſt, ut non ſolùm à Monachatu ad Epiſcopatum, tamquàm ad ſtatum perfectiorem, tranſitum legitimum eſſe oſtenderemus; ſed ut etiam ex eodem Decreto, quid de facultatibus Epiſcopi Regularis, & profeſſi poſt ejus mortem agendum eſſet, omninò ſciremus.

S. Thom. ſecunda ſecundæ quæſt. 184. art. 7. arg. in contr.

Decr. 2. p. 18. q. 1. c. Statutum.

Religioſi ergo, quos Dionyſius Areopagita de initiandis Ordinibus, Monachos, vel Therapendas, ideſt Deo famulantes, vel cultores à puro Dei famulatu, & cultu, tamquàm perfectos appellat; ſunt Presbyteris Curatis, & Archidiaconis perfectiores, magiſque quàm ii ad Epiſcopi perfectionem ob aſſignatas rationes accedunt. Idcircò idem Dionyſius in capite de Myſterio Monaſticæ conſecrationis, conſummationis, vel perfectionis, Monachorum, aut Religioſorum vitam appellat perfectiſſimam; Eoſque deindè in Altiſſimo, ſummoque omnium ordine conſtitutos eſſe ait in hanc verborum formam: *Eſt enim, ut dixi, non medii eorum, qui initiantur ordinis, ſed ſummi omnium.* Hoc autem in loco nonniſi de Monachorum, aut Religioſorum ordine, ac ſtatu ſermo habetur; quem ſcilicèt ſtatum perfectiſſimum appellat, quippè qui in iis, quę ad ſtatum perfectionis inſtrumentalitèr acquirendum (cujuſmodi ſunt rerum temporalium abdicatio, Jejuniorum, ac vigiliarum exercitatio, & id genus alia) pertinent, ad Apoſtolorum veſtigia magis accedunt, quàm Papa, & Epiſcopi, ut Auguſtinus Triumphus eruditè docet; Apoſtoli enim, ut Triumphus ait, priùs ad ſtatum perfectionis, tamquàm perficiendi (cujuſmodi ſunt Religioſi omnes) quàm ad ſtatum prælationis, tamquàm perfecti, à Chriſto vocati ſunt. Papa verò non in ſtatu perficiendorum eſt, ſed in ſtatu perfectorum eſt, ut in Speculo Pontificio docebimus, ſupremum retinet gradum; ad quem Epiſcopi proximè accedunt.

Dionyſ. de Eccl. Hier. c. 6. p. 1. vel c. 10. juxtà Edit. Lugd.

Dionyſ. de Eccl. Hier. c. 6. p. 2. in Edit. Pariſ., & 10. in Lugd.

Cap. 6. p. 3. in Edit. Pariſ. ſed in Lugd. c. 12. in contemp.

Aug. Triũph. de Pot. Eccl. q. 101. art. 2. in corp.

Soli ergò Epiſcopi in ſtatu perfectionis exiſtunt, non ſolùm ob rationes aſſignatas, verùm etiam ob hanc præſertim cauſam; quia Presbyteri Curati, & Archidiaconi dignitatem, & curam, ſivè Parochiam poſſunt relinquere, & ſimplicem præbendam ſine curâ accipere, ut ait Sanctus Thomas; vel Cœnobium, aut Monaſterium ingredi valent abſque Summi Pontificis, atque item ſinè Epiſcopi veniâ, ut habetur in Decreto; Epiſcopi verò nonniſi auctoritate Papę (ad quem etiam in cæteris votis perpetuis diſpenſare pertinet) & nonniſi certis, legitimiſque de cauſis curam Epiſcopalem deſerere queunt, ut Sanctus Thomas docet, & affirmat.

S. Thom. ſecunda ſecundæ quæſt. 185. art. 6. in corp.

Decr. 2. p. 19. q. 2. c. 2. Duæ.

S. Thom. ſecunda ſecundæ quæſt. 185. art. 6. in corp. in fine.

Quamvis autem Epiſcopi non Regulares, vel non profeſſi, de rebus propriis, tam de bonis paternis, quàm à ſe acquiſitis, hæredibus relinquant, vel de iis teſtamentum condere queant, ut ait Sanctus Thomas, id tamen ſtatui perfectionis non adverſatur, etiamſi à Chriſto Salvatore Adoleſcenti Evangelico illi dictum fuerit: *Si vis perfectus eſſe; vade, & vende quæ habes, & da Pauperibus*; nam facultatum abdicatio, ut ait Sanctus Thomas, duobus modis eſſe poteſt; quantùm ſcilicèt ad effectum, & quantùm ad affectum. Abdicatio, quæ reſpicit effectum, ſivè actum, non eſt de vi, aut, ut dicunt, de eſſentiâ perfectionis, ſed Inſtrumentum ad perfectionem ducens, ſicut ſuperiùs demonſtratum fuit. Abdicatio autem, quæ affectum, & animi præparationem reſpicit, in ſtatu perfectionis omninò poſtulatur, & ad ipſam perfectionem directè, & propriè pertinet: Nàm, ut ait Sanctus Pater Auguſtinus, non in abſtinendo, nec in manducando, eſt juſtitia, ſed in æquanimitate tolerandi inopiam juxtà Apoſtoli Pauli ſententiam dicentis: *Scio abundare, & penuriam pati.* Hanc itaque perfectionem Epiſcopi omnes in ſtatu perfectionis conſtituti habere debent, parati exiſtentes,

S. Thom. ſecunda ſecundæ quæſt. 185. art. 7. arg. 1. & ad primum.

Matth. 19.

S. Thom. ubi ſuprà.

S. Aug. tom. 4. cap. 11. lib. 2. de quæſt. Evang.

Philipp. 4.

tes, ut ſi opus fuerit, omnia pro honore Dei, & pro ſalute Gregis ſibi commiſſi, & pauperibus facultates largiendo, vel rapinam bonorum ſuorum cum gaudio ſuſtinendo, ut Doctor Angelicus in ſummâ docet, & affirmat. Et quamvis perfectio in Dei dilectione præcipuè, & in primis conſiſtat; Cura tamen Epiſcoporum in Pauperes, & in proximum tàm ardentèr, & avidè habita, ex divinâ dilectionis abundantiâ oritur.

S. Thom. ubi ſuprà ad primum. Idem ibidem ad 2.

Epilogus dictorum.

Epiſcopi ergò (ut quæ dicta ſunt, paucis verbis concludamus) ſunt in ſtatu perfectionis, quæ in conſiliis inſtrumentalitèr, in præceptis autem, ut Scholaſtici loquuntur, eſſentialiter, ſive in Dei, & Proximi dilectione conſiſtit. Quamvis autem, ut ait Sanctus Thomas, triplex perfectio ſit; Una ſcilicèt abſolute ſumpta, totalitatem, ut ajunt, dilectionis reſpiciens, tàm ex parte diligentis, quàm rei diligibilis, Deo tantùm conveniens; Altera verò totalitatem dilectionis abſolutam ex parte tantùm diligentis requirens, ſoliſque Beatis in Cœlo conveniens, qui actu ſempèr in Deum feruntur, ac tendunt, dum actu ſempèr Deum amant; Tertia denique nec totalitatem dilectionis ex parte diligentis, nec ex parte rei diligibilis poſtulans, & ad nos hiſce in Terris pertinens, qui non ſempèr actu in Deum tendere poſſumus, ſed habitu: dummodò quæ motui dilectionis in Deum adverſantur, excludamus. Ex toto tamen corde Deum, & proximum, ſicut ſe ipſum, quiſque diligere jubetur; Nec ob id tranſgreſſio præcepti perpetratur, ſi nulla dilectionis totalitas admittatur: Nèc fruſtrà totalitas dilectionis illa præcipitur, dummodo habitus diligendi nunquàm dimittatur; Et præceptum, etſi non optimo, aliquo tamen modo impleatur: Si enim illud non extaret præceptum (à quo, ut in libro de perfectione Juſtitiæ ait S. Pater Auguſtinus, perfectio dilectionis divinæ in Cœlo præſtanda non excluditur) quid faciendum eſſet, neſciretur. Hinc idem S. Doctor in eodem libro dicit: *Cur ergò non præciperetur homini iſta perfectio, quamvìs in hac vitâ nemo habeat? Non enim rectè curritur, ſi quò currendum eſt neſciatur. Quomodò autem ſciretur, ſi nullis præceptis oſtenderetur? Sic ergò curramus, ut comprehendamus; omnes enim, qui rectè currunt, comprehendunt.* Duo ex his verbis accepimus, totalem ſcilicet divinæ dilectionis perfectionem hac in vitâ à nobis haberi non poſſe; nec ob id fruſtrà nobis datum eſſe præceptum de Deo, ut ſic dicam, totalitèr diligendo; idque exemplo rectè currentis nobis explicatur. Qui enim rectè currit, comprehendit: Nam qui currunt in viâ Domini, non ſunt aſſimiles in Theatro, vel agone currentibus; quorum quamvis multi rectè currant, unus tamen bravium accipere ſolet: Sed rectè cucurriſſe ſat eſt. Idcircò Sanctus Pater ait: *Omnes enim, qui rectè currunt, comprehendent: Non ſicut in agone Theatrico, omnes quidèm currunt, ſed unus accipit palmam.* Epiſcopi ergò quoquo modo ſe habeant, in ſtatu perfectionis conſtituti ſunt, quamvis perfecti non eſſent, ſtatum enim perfectionis perpetua obligatio facit; Voti autem executio, vel impletio, vel executio perfectum reddit, ut Auguſtinus Triumphus ait. Qui etiam triplicem modum diligendi Deum alibi explicat, eumque in Chriſto fuiſſe docet, modum ſcilicèt Deo tantùm convenientem, modum Comprehenſoribus, ſivè Beatis congruentem, modumque denique viris perfectis in hac vitâ conſentaneum; neminemque attingere poſſe, ait, non ſolùm priores diligendi modos, ob rationes ſuperiùs à Beato Thomâ aſſignatas, ſed nec etiam ſingularem perfectorum modum, quem Chriſtus habuit; quià, ut ipſe dicit Triumphus, *nemini gratia capitis dari poteſt, & non ad menſuram, ſicut data eſt ei, qui ſimul caput, & ſingularis homo erat.* Alibi verò idem Triumphus, primo modo poſthabito, explicans præceptum de diligendo Deo ex toto corde, duos homini hiſce in Terris degenti dilectionis ineſſe modos, quorum unum ſub conſilio, alterum verò ſub præcepto eſſe ait: ſed modum ad comprehenſores pertinentem, nec ſub præcepto, nec ſub conſilio datum eſſe concludit. Id quod Sancti Thomæ doctrinæ omninò arridet.

S. Thom. ſecunda ſecundæ quæſt. 184. art. 2. in corp.

Aug. tom. 7. lib. De perfectione Juſtitiæ antè med.

Aug. ibid. longè antè med.

Auguſtin. ubi ſuprà. 1. Cor. 9.

Aug. Triũph. de Pot. Eccleſ. qu. 101. art. 3. in corp.

Aug. Triũph. q. 77. art. 3.

Aug. Triũph. q. 77. art. 2.

Ut autem huic rei finem imponamus, ex his quæ dicta ſunt, quinque ad perfectionis ſtatum juxtà Triumphi doctrinam pertinentia colligi poſſunt, Perpetua Voti obligatio, cauſa inſtrumentalis, materialis, formalis, ac finalis: Inſtrumentalis cauſa eſt rerum temporalium abdicatio, & à licitis rebus abſtinentia. Materialis cauſa in Epiſcopo eſt Epiſcopalis conſecratio; in qua votum de curâ ſuarum ovium habendâ emittitur; & in Religioſis habitus benedictio. Formalis cauſa eſt Dei, ac proximi dilectio per charitatem, quæ, juxtà Apoſtoli ſententiam, vinculum perfectionis eſt. Finalis autem cauſa eſt dedicatio ſui, ſuarumque rerum in Dei cultum. Hinc dedicatio perſonæ, ut ait Triumphus, juxtà tria vota in Religioſis, quantùm ad ſtatum perfectionis finalis cauſa eſt: *quid*, ut ait S. Pater Auguſtinus, *Virginitas non quælibet, ſed quæ ad cultum Dei eſt oblata, eſt præmianda.*

Triumph. q. 77. art. 1.

Coloſſ. 3.

S. Aug. tom. 6. ep. 8., & 11. de l. Virg.

Hæc igitur quinque pro ſtatu perfectionis acquirendo requiruntur; ſed ſicut quædam ex his non æquè in omnibus reperiuntur: Ità etiam alii magis, alii verò minùs, ut ait Triumphus, in ſtatu perfectionis eſſe dicuntur.

Aug. Triũph. q. 77. art. 1. in fin.

Veterum Scriptorum, Sanctorum ſcilicèt Patrum Teſtimonia, non minùs periculoſum, quàm perfectum, ac ſublimem Epiſcoporum ſtatum comprobantia, atque explicantia.

PErfectiſſimum, ac ſublimiſſimum Epiſcoporum ſtatum eſſe conſtat ob rationes ſuperiùs aſſignatas, quæ eum talem conſtituunt; ſed ipſum multò perfectiorem, ac ſublimiorem eſſe fateamur oportet, ſi de hujuſmodi ſtatu encomia Sanctorum Patrum, & Sacroſanctæ Scripturæ Teſtimonia, ejuſdemque ſtatus Authorem contemplemur, Chri-

ſtum

Digitized by Google

ſtum ſcilicèt Salvatorem noſtrum, Deum, & Hominem, in quo vera perfectio eſt, omnia perfecta perficiens, ut Dionyſius Areopagita ait, quique omnem perfectionem perfectione ſuâ explet, & ſuperat. Sanctus enim Ignatius Antiochenæ Eccleſiæ Epiſcopus in Epiſtolâ ad Magneſianos ex Smyrnâ, necnon Sanctus Anacletus Papa in ſuâ itèm Epiſtolâ, non minùs vitæ ſanctitate, quàm martyrio inſignes, qui Chriſtum Salvatorem noſtrum in carne viderunt, Epiſcopatus ordinem non ab homine, ſed à Deo fuiſſe inſtitutum omninò fatentur, & prædicant. Hinc Beatus Clemens Papa Romanus, Sanctorum Apoſtolorum Petri, & Pauli Diſcipulus, in primo Recognitionum libro, Jacobum cognomento Juſtum, Domini noſtri Conſobrinum fratrem ab ipſomet Chriſto in Epiſcopum Hieroſolymitanæ Eccleſiæ ordinatum fuiſſe affirmat. Sanctus item Auguſtinus, vel Author, quiſquis ille ſit, in libro de quæſtionibus veteris, & novi Teſtamenti, Apoſtolos ſanctâ Benedictione inſignitos, eoſdemque Epiſcopos à Chriſto Domino, anteaquàm ad Cœlos aſcenderet inſtitutos fuiſſe ait in hanc verborum formam: *Nemo ignorat Epiſcopos Salvatorem Eccleſiis inſtituiſſe; Ipſe enim priuſquàm Cœlos aſcenderet, imponens manum Apoſtolis ordinavit Epiſcopos. Hoc Apoſtolus Spiritui Sancto deputat, cum dicit: Attendite vobis, & univerſo Gregi, in quo vos Spiritus Sanctus poſuit regere Eccleſiam Dei, quam acquiſivit ſanguine ſuo.* Quamvis autem alii ſacrarum literarum Interpretes, præſertìm verò Beda, Apoſtolum Paulum hoc loco de Presbyteris ſub nomine Epiſcoporum locutum fuiſſe dicant; hæc tamen ſententia dicti libri, qui ſub nomine Auguſtini, ut alibi à nobis demonſtratum eſt, falsò circumfertur; ab Ignatii, Anacleti, & Clementis doctrinâ, quam nupèr in medium attulimus, non abhorret. Etenim reverà Sanctus Paulus, ut legitur in Actibus Apoſtolicis Miletum accerſivit Epheſinæ Eccleſiæ Majores natu, vel, ut Græco in Textu habetur, Presbyteros; quos paulò inferiùs eodem in capite Epiſcopos, ideſt ſuperinſpectores, ut ait Beda, vocat: Una enim Civitas plures Epiſcopos habere non poteſt; ſed eoſdem Presbyteros, tamquàm verè Sacerdotes, ſub Epiſcoporum nomine intellexit Paulus ob gradum, ſivè ordinem Epiſcoporum, ac Presbyterorum multis in rebus penè ſimilibus conjunctum, teſte Bedâ. Id quod S. Ambroſius explicat hunc in modum: *Epiſcopi, & Presbyteri una ordinatio eſt: uterque Sacerdos eſt: ſed Epiſcopus primus eſt; ut omnis Epiſcopus Presbyter ſit, non tamen omnis Presbyter Epiſcopus. Hic enim Epiſcopus eſt, qui inter Presbyteros primus eſt.* Hinc alio in loco ait: *In Epiſcopo omnium ordinationum dignitas eſt: Caput eſt enim cæterorum membrorum.* Et alibi item dicit: *In Epiſcopo omnes ordines ſunt: quia primus Sacerdos eſt, hoc eſt Princeps Sacerdotum, & Propheta, & Evangeliſta, & cætera adimplenda officia Eccleſiæ in miniſterio fidelium.* Cum itaque Chriſtus Presbyteros ordinarit ultimâ ſuâ in Cœnâ, ut Catholici omnes docent, & omninò affirmant; Epiſcopos etiam ab eodem Chriſto Salvatore, qui caput, ac fundator eſt Eccleſiæ, quam non auro, & argento, quam ſuo pretioſiſſimo ſanguine adeptus eſt; Jure optimo inſtitutos eſſe dicamus oportet. Si enim Deus, ut ait Apoſtolus, ſanguine ſuo (ſanguinem namque Dei dicere ipſe non dubitavit, Beda teſte, proptèr hypoſtaticam unionem, vel perſonæ in duabus naturis, divinæ ſcilicèt, atque humanæ ejuſdem Jeſu Chriſti) univerſam acquiſivit Eccleſiam, eamque in Petro, tamquàm ſuo Vicario fundatam, ut in Matthæo habetur, uni Petro, ejuſque ſucceſſoribus regendam præbuit, & commiſit per illa verba: *Paſce Agnos meos, & paſce Oves meas*; particulares itèm particularium Eccleſiarum Rectores, ideſt Epiſcopos decernendos eſſe intellexit, ac voluit, ut inter cujuſcumque Eccleſiæ particulares Presbyteros Sacerdos quis primus, & caput extaret, quemadmodùm id re ipsâ comprobavit, dum Sobrinum fratrem ſuum Jacobum, ut ſuperiùs ex Clemente Papâ narratum eſt, Epiſcopum Hieroſolymitanæ Eccleſiæ inſtituit. Quamvis autem Chriſtus non omnes Apoſtolos privatim Epiſcopos hujus, vel illius Eccleſiæ inſtituerit, ſicut Authoritas paulò ſuperiùs ex libro de Quæſtionibus veteris, ac novi Teſtamenti ſub Auguſtini nomine citata innuere videntur; Epiſcopatum tamen, non humanum commentum, ſivè inventum, ſed divinum inſtitutum demonſtraſſe hoc loco nobis ſat eſt. Quando autem Sanctus Paulus in vigeſimo Actorum capite Epiſcopos [qui majores natu, vel ſeniores, ſivè etiam Presbyteri in aliquot divinæ ſcripturæ locis vocitantur] ex Epheſo Miletum, quæ ſunt Aſiæ Civitates acceſſit, eoſque cohortatur, ut univerſo incumbant Gregi, in quo ipſos à Spiritu Sancto poſitos eſſe teſtatur; Accerſitus Epiſcoporum ille non de unius Civitatis, vel ejuſdem Eccleſię Epiſcopis intelligendus eſt, ſed de cæteris aliarum Civitatum Epiſcopis, hoc eſt, Smyrnæ, Epheſi, Myſiæ, Trallis, aut cæterarum Urbium, quæ in Jonia, ſivè Aſia Minore ſitæ ſunt. Fit autem mentio in dicto Actorum loco de Epiſcopis ex Epheſo accerſitis; quià Epheſus erat totius Aſiæ Minoris Emporium celeberrimum, & locus hominum concurſui pluribus de cauſis aptiſſimus. Hinc Bellarminus hanc rem fortaſsè, dictumque Actorum locum perpendens ait: *Paulus hortatur Aſianos Epiſcopos, ut attendant ſibi, & univerſo Gregi, ſtatim adjungens: In quo Spiritus Sanctus poſuit Epiſcopos, ideſt non univerſo ſimpliciter, ſed tantùm univerſo illi Gregi, qui vobis commendatus eſt.* Sicut itaque B. Paulus particularium Eccleſiarum Epiſcopos ad eas diligentèr gubernandas cohortatus eſt, ità etiam Sanctus Petrus Chriſti Vicarius, reliquos privatarum Eccleſiarum Epiſcopos, tamquàm Paſtores à Paſtorum Principe Chriſto in Epiſcopatu conſtitutos ad id ipſum faciendum ſuæ in Epiſtolæ Canonicæ initio obſecravit, dum conſeniorem, vel Compresbyterum, ideſt ætate vel potius officio, ideſt Epi-

Dionyſ. de div. nom. c. 13 de perfecto, & uno.

Clemẽs Rom. lib. 1. Recogn. Et Lambertus Gruterus in hunc locum.

Aug. tom. 4. lib. 2. qu. vet. & nov. teſtam. c. 97. Act. 20.

Beda tom. 5. in c. 20. Act.

Act. 20.

Beda ubi ſuprà.

Ambroſ. to. 3. in cap. 3. ep. 1. ad Timoth.

Ambroſ. to. 3. in cap. 1. ep. 1. ad Cor.

To. 3. in c. 4. ad Eph.

Beda ubi ſuprà.

Matth. 16.

Joann. 21.

Clemens lib. 1 Recogn.

Aug. tom. 4. lib. 2. c. 97.

Act. 20. 1. Petri 5. & cap. 1. ad Tit.

Bellarmin. lib. 1. de Rom. Pont. cap. 14. tom. 1.

1. Petri 5.

Digitized by Google

Ex Gloſs. Ordin.in 1.Petri Epiſt.

Epiſcopali dignitate conſimilem, ſivè Coepiſcopum ſe nominat. Sicut enim Chriſtus Dominus Paſtorum Princeps, totius Gregis ſui curam Petro commiſit; Ità Petrus cæteros Particularium Eccleſiarum Epiſcopos, vel Paſtores, qui in partem ſollicitudinis à Petro vocati ſunt, ut ſuum quiſque Gregem ſibi commiſſum ſollicitâ gubernatione tutetur, jure ſuo cohortatur dicens:

1.Petri 5.

Paſcite, qui in vobis eſt, Gregem Dei &c. Et infrà: *Cum apparuerit Princeps Paſtorum, percipietis immarceſcibilem coronam gloriæ.*

Ecce igitur tibi, quonam ſcilicèt modo ex Beatorum Apoſtolorum Petri, & Pauli, glorioſorum Eccleſiæ Principum teſtimoniis luculentiſſimis, Epiſcopatum non ab homine, ſed à Deo ipſo inſtitutum eſſe comprobatur. Quamvis enim ſolus Petrus immediatè à Chriſto fuiſſet in Epiſcopatu conſtitutus juxtà communem complurium Scriptorum ſententiam, affirmantium, Jacobum Minorem cognomento Juſtum, Conſobrinum Chriſti fratrem, à tribus Apoſtolis, Petro ſcilicèt, Jacobo Majore, & Joanne fuiſſe Epiſcopum conſecratum; Librumque Recognitionum Clementis à nobis ſuperiùs citatum, eſſe apocryphum, ut Baronius, vir profectò eruditus, & in ſacris hiſtoriis optimè verſatus, docet; Satis tamen eſt oſtendiſſe, Epiſcopatum fuiſſe à Chriſto Domino inſtitutum immediatè in Petro; in cæteris verò per Petrum in primis, qui Jacobum Majorem, & Joannem ordinavit.

Anaclet.ep.2. ad Epiſc. Ital. tom. 1. Conc. Euſeb. lib.2. c.1.hiſt. Eccl. Hieronym.de Vir.illuſtr. in Jacobo. Bellarminus lib.1.de Rom. Pontif. c.23. Cæſar Baron. Ann.Eccl.anno Chriſti 34. p.233. E. Bellarminus lib.1.de Rom. Pontif. c. 23., & lib. 1. de Cler. cap. 15. in fin.

De primo Epiſcopo poſt Petrum à Chriſto in Epiſcopum totius Eccleſiæ ordinatum loquitur Euſebius Cæſarienſis Epiſcopus ex Clemente Alexandrino hunc in modum; *Petrum, Jacobum, & Joannem, poſt Servatoris ad Cœlos Aſcenſum, cum eſſent à Domino ſummum Dignitatis Gradum adepti, non de Gloriâ, & Honore contendiſſe inter ſe, ſed uno conſenſu Jacobum Juſtum Hieroſolymorum Epiſcopum deſignaſſe.*

Euſeb. lib. 2. c.1.hiſt. Eccl. ex l. 6. Clementis ὑποτυπώσεων

Euſeb.ubi ſuprà ex lib. 7. Clementis.

Anno Dom. 83.

Idem Beatus Anacletus Papa, quartus poſt Beatum Petrum narrat, dum in Epiſtolâ ad Epiſcopos Italiæ de Epiſcopo non minùs, quàm à tribus Epiſcopis conſecrando ſcribens ait: *Porrò, & Hieroſolymitarum primus Archiepiſcopus eſt Beatus Jacobus, qui Juſtus dicebatur, & ſecundùm Carnem Domini nuncupatus eſt frater, à Petro, Jacobo, & Joanne Apoſtolis eſt ordinatus, ſucceſſoribus videlicèt dantibus formam eorum, ut non minùs, quàm à tribus Epiſcopis, reliquiſque omnibus Aſcenſum præbentibus, ullatenùs Epiſcopus ordinetur, & communi voto ordinatio celebretur.* Quamvis autem alii dicant Jacobum Minorem à Chriſto Epiſcopum fuiſſe ordinatum, præſertìm verò Euſebius in ſeptimo Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro, in quo hæc ſcribit. *Denique, & Jacobi Cathedra, qui primus in Terris Epiſcopus ab ipſo Salvatore, & ab Apoſtolis Hieroſolymis eſt electus, quem fratrem Domini volumina divina deſignant, uſque in hodiernum diem inibi conſervatur.* Ex his tamen verbis diſtinctio illa de Epiſcopis à Chriſto mediatè ordinatis, immediatè verò ab Apoſtolis ex ipſius Chriſti Domini Inſtituto promulgato in Petro, vel etiam ex ejuſdem Chriſti manu Apoſtolis, priùſquàm Cœlos ipſe aſcenderet, impoſitâ, ut Auguſtini verbis ſuperiùs citatis dictum eſt, vel ſaltèm ex illâ prælatione Petro, Jacobo, & Joanni traditâ, quam Euſebius ex Clemente Alexandrino paulò antè narravit; in primis autem Petro, *à quo in novo Teſtamento*, ut Anacletus ait, *poſt Chriſtum à Petro Sacerdotalis cœpit ordo*: hoc eſt Epiſcopalis non Presbyteralis; Apoſtolos enim in ultimâ Cœnâ ſimul omnes Sacerdotes ordinatos fuiſſe conſtat, ut Bellarminus rectè obſervavit in Controverſiarum libro. Anacleti doctrinæ de Epiſcopatus Origine adſtipulatur Innocentius Papa Romanus hujus nominis primus, dùm Concilii Carthaginenſis Patribus de Actis adverſus Pelagium, & Cæleſtium reſpondet in hanc verborum formam: *A quo* [ſcilicet Petro] *ipſe Epiſcopatus, & tota authoritas nominis hujus emerſit.*

Anaclet.ep.1. Conc.ep.2.,& diſt.66.Porrò.

Euſeb. lib. 7. cap.15.

Auguſt. lib 2. quæſt. vet.,& nov.Teſt.c.97 tom.4.

Anaclet.ep.1. tom. 1. Conc.

Bellarmin. tom. 1. lib.1. deRom.Pont. cap.23.

Aug. tom. 2. ep.91.

Innoc. I.

Aug. tom. 2. ep 93.

Idem Innocentius in Epiſtolâ ad Concilii Milevitani Patres, dum eorum acta adversùs Pelagianos comprobat hunc in modum ait: *Quoties fidei ratio ventilatur, arbitror, omnes fratres, & Coepiſcopos noſtros, nonniſi ad Petrum, ideſt ſui nominis, & honoris authorem referre debere.* Ex hiſce duabus Innocentii authoritatibus colligi poteſt Epiſcopatus origo, atque Author, Chriſtus ſcilicet, Deus, & homo, præcipuum Eccleſiæ univerſalis caput, quam in Petro fundavit, cùm ei dixit: *Paſce oves meas.* Quæ ſanè verba, ſicut omnes Doctores, & Scriptores Catholici affirmant, ad omnes Epiſcopos pertinent. Auguſtinus in libro de Agone Chriſtiano, de hac re hunc ait in modum: *Cum Petro dicitur: Paſce Oves meas, omnibus dicitur.* Et Leo Papa hujus nominis primus: *Ideò Petro hoc ſingularitèr creditur, quià cunctis Eccleſiæ Rectoribus Petri forma præponitur.* Idem dicit Leo aliis in locis ſermonum de aſſumptione Petri ad Pontificatum; necnon Chryſoſtomus in libro ſecundo de Sacerdotio, & alii: Quamvis enim verba Joannis ſuperius paulò antè citata, *Paſce Oves meas*, ad Petrum in primis pertineant, omnibus tamen Epiſcopis à Petro in partem ſollicitudinis vocatis ſuo quodam modo conveniunt. Et quod Summo Paſtori, cui univerſa Eccleſia commiſſa eſt, à Chriſto dictum eſt; id etiam ſervatâ proportione cæteris particularium Eccleſiarum paſtoribus ſuo modo dictum eſſe conſtat. Id quod Sanctus Ambroſius docuit in libro de Dignitate Sacerdotali, dum illud, *Paſce Oves meas*, explicavit, dicens: *Quas Oves, & quem Gregem non ſolùm tunc Beatus Petrus ſuſcepit, ſed & nobiſcum* (*Epiſcopis*) *eas ſuſcepit, & cum illo eas ſuſcepimus omnes.*

Joann.21.

Aug. tom. 3. cap.30.

Leo ſer. 3. de die aſſumpt. Petri ad Pont.

Chryſoſtomus.

Dionyſ. de Eccleſ. Hier. cap.5.

Iræneus, & alii.

S. Ambroſ. cap.2. tom. 4.

Epiſcopatus igitur à Deo eſt inſtitutus poſt Chriſti Reſurrectionem, quando tertiâ vice Diſcipulis ſuis apparuit, Sacerdotio jam in ultimâ cœnâ antè paſſionem conſtituto. Et quamvis Apoſtoli omnes fuerint Epiſcopi poſt Domini Reſurrectionem, in Pſalmo, & in Actis Apoſtolorum de Judæ Proditoris Epiſcopatu mentio fiat, cum dicitur: *Et Epi-*

Joann.21.

Pſalm.108. Act.1.

ſcopa-

Digitized by Google

ſcopatum ejus accipiat alter; Epiſcopatus tamèn dictis in locis vel ſumitur pro præfecturâ, qua Judas fungebatur juxtà illam Epiſcopatus ſignificationem, quam apud Ethnicos fuiſſe ſuperiùs explicavimus, cum de nomine Epiſcopi ſermonem habuimus; vel ſuſcipitur pro Epiſcopatu in Eccleſiâ propriè dicto, quem habiturus erat, ſi in Apoſtolatu rectè permanſiſſet, ut Bellarminus hunc locum optimè obſervat.

Bellarm. lib. 1 de Rom. Pont. c.13. tom. 1.

Epiſcopatus itaque, tùm ob ipſius perfectiſſimum ſtatum, in quo omnes Epiſcopi conſtituti ſunt, tùm etiàm ob ejuſdem dignitatis Authorem Deum, cæteris dignitatibus ſublimior cenſendus eſt. Hinc Clemens Papa hujus nominis primus ad Epiſcopos hunc in modum ait: *Vos Laicis, qui inter vos ſunt, eſtis Prophetæ, Principes, Duces, & Reges; Mediatores Dei, & Fidelium ipſius: participes verbi, ac nuncii; cognitores ſcripturarum, ac Tubæ Dei, teſteſque ejus voluntatis; qui omnium peccata portatis, & de omnibus rationem redditis.* Hæc, ſi Clementis perpendantur verba, ſublimitatem Epiſcopatus non ſine magno vitæ periculo eſſe dicamus, oportet, cum poſt Encomia Epiſcoporum, onus eorum ſequatur; quippè qui omnium peccata portare dicuntur, de omnibus ſibi commiſſis rationem redditurі.

Clemens lib. 2 Conſt. c. 29.

De Epiſcopali etiam ſublimitate Sanctus Ambroſius in libro de Dignitate Sacerdotali ad Epiſcopos loquitur in hanc verborum formam: *Audite me Patres beatiſſimi, & ſi dignum ducitis Sanctiſſimi Fratres, audite me Stirps Levitica, germen Sacerdotale, propago Sanctiſſima, duces, & rectores Gregis Chriſti.*

S. Ambroſ. tom. 4. cap. 2.

Et infrà eodem in libro: *Sublimitas Epiſcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. Si Regum fulgori compares, & Principum Diademati, longè erit inferius, quam ſi Plumbi Metallum ad auri fulgorem compares. Quippè cùm videas Regum colla, & Principum ſubmitti genibus Sacerdotum, & exoſculatis eorum dexteris, orationibus eorum credant ſe communiri.*

Ambroſ. ibidem.

Idem Sanctus Ambroſius eodem in libro poſt Epiſcopalem ſublimitatem enarratam, quali in periculo verſetur Epiſcopus verbis hiſce docet. *Honor quidèm Epiſcopalis coram hominibus præclarus eſt; ſed ſi minam ſuſtineat, dolor magnus eſt. Nam quantùm præ cæteris gradus Epiſcopalis eſt altior, tantò ſi per negligentiam delabatur, ruina eſt gravior. Magna ſublimitas magnam debet habere cautelam. Honor grandis grandiori debet ſollicitudine circumvallari.* Hæc Doctor Sanctus, & Epiſcopus Ambroſius, cui etiam Auguſtinus adſtipulatur in Regulâ ſuâ ad fratres, dum periculum ſublimitatis conſiderat hunc in modum. *Qui quanto in loco ſuperiore, tanto in periculo majore verſatur.*

Ambroſ. c. 3. tom. 4.

Aug. tom. 1. Regula 3. in fine.

Hinc idem Doctor Sanctus, & Epiſcopus Auguſtinus, Epiſcoporum ſublimitatem, & eorundem ſtatum periculoſum contemplatus, utrumque eàdem in ſententiâ complexus eſt ad Valerium Epiſcopum, cujus Collega, vel Coadiutor erat Auguſtinus, ſcribens in hanc verborum formam: *Antè omnia peto, ut cogitet religioſa prudentia tua, nihil eſſe in hac vitâ, & maximè hoc tempore facilius, & lætius, & hominibus acceptabilius Epiſcopi, aut Presbyteri, aut Diaconi officio, ſi perfunctoriè, atque adulatoriè res agatur; ſed nihil apud Deum miſerius, & triſtius, & damnabilius; Item nihil eſſe in hac vitâ, & maximè hoc tempore difficilius, laborioſius, periculoſius Epiſcopi, aut Presbyteri, aut Diaconi officio; ſed apud Deum nihil beatius, ſi eo modo militetur, quo noſter Imperator jubet.* Quibus ex verbis colligi poteſt, nihil eſſe Epiſcopatu facilius, lætius, & optabilius, ſi perfunctoriè, vel ſuperficietenùs, ſivè tranſitoriè, & adulatoriè conſideretur; quatenùs ſcilicèt ad humanas commoditates, vel utilitates, ac voluptates, pravè, ſeù præpoſterè, ac diabolicè tandèm converti poteſt. Si autem Epiſcopatus tamquàm opus laborioſum, opibus atque aliis humanis commoditatibus, vel perverſis voluptatibus poſthabitis, conſideretur, nihil eo difficilius, triſtius, miſerabilius, periculoſius, ac damnabilius. Si Epiſcopatus denique ſpectetur intimius, honor ſcilicèt Dei, & Eccleſiæ Sanctæ incrementum, ac Proximi ſalus, & utilitas (quæ ſolùm in Epiſcopatu ſpectanda, præſtandaque ſunt) nihil eo apud Deum hiſce in Terris beatius, hoc eſt, ſi eo modo, quo exerceri, debet, exerceatur.

Aug. tom. 2. epiſt. 147., & diſt. 40. cap. 7. Antè omnia.

VITÆ

Digitized by Google

VITÆ HUMANÆ SPECULUM CLIMACTERICUM

Philoſophicum, Hiſtoricum, ac Theologicum

QUO

Explicatur quinam ſint Anni Climacterici,
Et cur ità dicti,
Quinam item in dictis Annis, & natali ſuo die objerint,
Ex variis Sepulcrorum Epitaphiis,
Virorumque Illuſtrium Vitis, & Hiſtoriis,
Juxtà longam ſeculorum ſeriem
Collecti:
Non ſine conſiliis tàm ad Animæ, quàm ad Corporis
Cautione pertinentibus.
Addito tandèm Commentario
De Hominis ætate poſt Diluvium à Deo intra vigeſimum,
Et centeſimum Annum præſcriptâ.

SPECULUM CLIMACTERICUM VITÆ HUMANÆ.

ANNI Climacterici dicti ſunt, non à Climate, quod eſt Cœli ſpatium inter duos pararellos, ſivè æquidiſtantes circulos ex temporis, & horarum intervallis deſumptos, & inclinatio Cœli à Vitruvio lib. 1. cap. 1. nuncupatur; ſed ab aliâ voce Græcâ, quæ eſt κλίμαξ Climax, & à Latinis *Scala* interpretatur. Climacter autem κλιμακτὴρ *Scalæ gradus* vocitatur. Hinc annus Climactericus, quaſi annus Scalaris, quia veluti per ſcalas quaſdam ad vitæ culmen aſcendimus. Climacterici verò anni formidabiles ſunt omnes, quia ſinè vitæ, aut fortunarum periculo, ut à Veteribus proditum eſt, & ad hanc uſque diem obſervatum, raró tranſmitti ſolent; quorum nonnulli per ſeptenarium, vel ternarium, & quaternarium, alii per novenarium, pauci autem per numerum denarium computantur, poſtremo excepto, ut infrà videre licet. Omnis autem Climactericus annus, aut *hebdomaticus* à ſeptenario videlicèt numero dictus, aut utroque ſimul modo vocitatur. Hebdomas nàmque apud Græcos ſeptenarius eſt numerus. *Enneas* vero novenarius eſt; Hinc *Hebdomaticus*, ideſt ſeptenarius, & *enneaticus*, ideſt *novenarius*, latinè dicuntur. In omni ætate ſunt anni Climacterici, ut infrà videre eſt: Ætates verò ſunt ſeptem, quarum prima eſt *Infantia*, ſecunda *Pueritia*, tertia *Adoleſcentia*, quarta *Juventus*, quinta *Virilitas*, ſexta *Senectus*, ſeptima *Decrepitas*.

Septem Hominis Ætates.

1	Infantia eſt prima ætas ad Annum uſque ſeptimum	7
2	Pueritia uſque ad Annum	14
3	Adoleſcentia uſque ad Annum	21
4	Juventus uſque ad Annum	42
5	Viriliras uſque ad Annum	56
6	Senectus uſque ad Annum	70
7	Decrepitas uſque ad Annum	91

Hæc ultima ætas eſt, quæ reliquum vitæ complectitur.

Anni

Digitized by Google

Anni Climacterici omnes periculoſi exiſtimantur; quorum alii aliis periculoſiores dicuntur. Sed quia dicti Anni, vel ex numeris ſeptenariis, vel novenariis conſtant, Annus ſexageſimus tertius, qui ex novem ſeptenariis, & ex ſeptem novenariis conſtat, & iiſdem numeris menſuratur, omnium Climactericorum periculoſiſſimus cenſetur.

Quamvis autem Anni Climacterici communitèr dicantur, qui infrà leguntur; alii tamèn ob eoſdem numeros ſeptenarios, & novenarios, quibus menſurantur, Climacterici dici queunt, veluti eſt Annus *decimus octavus*, qui ex duobus novenariis, Annum 27., qui ex tribus novenariis; Annus 36. qui ex quatuor novenariis; & Annus 72. qui ex octo novenariis conſtant, vel iiſdem numeris menſurantur.

Alii Climacterici.
18.
27.
36.
72.

Annus *centeſimus*, & Annus *vigeſimus* ſuprà centeſimum Climacterici non dicuntur; quià etſi Annus *centeſimus* conſtet ex quatuordecim ſeptenariis, vel undecim novenariis; & Annus *vigeſimus* ſuprà centeſimum conſtat ex ſexdecim ſeptenariis, vel treſdecim novenariis, iiſdem tamen numeris non menſurantur; propterea intèr Climactericos Annos non recenſentur.

Anni Climacterici Omnes.

Annus VII. Annus IX.

Ann.	14.	ex	duobus ſeptenariis.
Ann.	21.	ex	tribus ſeptenariis.
Ann.	28.	ex	quatuor ſeptenariis.
Ann.	35.	ex	quinque ſeptenariis.
Ann.	42.	ex	ſex ſeptenariis.
Ann.	49.	ex	ſeptem ſeptenariis
Ann.	56.	ex	octo ſeptenariis.
Ann.	63.	ex	novem ſeptenariis, & ex ſeptem novenariis.
Ann.	70.	ex	decem ſeptenariis.
Ann.	77.	ex	undecim ſeptenariis.
Ann.	81.	ex	novem novenariis.
Ann.	84.	ex	duodecim ſeptenariis.
Ann.	91.	ex	treſdecim ſeptenariis.

Vide Lelium Biſciolam lib. 15. cap. 7. Horarum. Annus 56. ex novē ſeptiès repetitus.

Annus VII.

Annus VII.

ANnus VII. qui Græcè ἑβδοματικὸς, *hebdomaticus* dicitur, conſtat ex numero ternario, qui teſte Ariſtotele, lib. 2. Poſt. tex. 17. eſt totus impar primus, & ingenerabilis nuncupatur, quia nec numero menſuratur, nec numeris componitur. Conſtat etiam ex quaternario numero, qui eſt totus par, & quadratus. Hinc, ut Rhodiginus lib. 22. cap. 12. tom. 3., & Gellius lib. 3. cap. 10., & lib. 15. cap. 7. ex Varronis libro de Hebdomadibus, aliorumque veterum ſcriptorum ſententiâ affirmant, numerus ſeptenarius gravia ſemper indicit hominibus pericula. Quarè apud veteres hujuſce numeri obſervatio, ut idem Ariſtoteles teſtatur, magna ſemper fuit. Nato enim Infanti ante diem à Nativitate ſeptimum, haùd nomen imponebant, veluti priùs non vitalis videretur. Huic itèm numero ſeptenario veteres adeò detulerunt, ut per curſum totius vitæ, ſeptimum quemque annum periculoſum, & criſimum, ideſt judiciarum, à criſi, judicio videlicèt, dictum eſſe voluerunt. Undè *dies critici* à medicis nuncupantur, quos in Dialog. de Nat. Plato, à quo Galenus, & Plinius idipſum nomen ſumpſerunt, *decretorios* nominavit, impares ſcilicèt, ac ſeptenarios præſertìm omnes, quòd his ipſi decernant, ſtatuantque quid de Ægrotante futurum ſit. Hinc Philoſophi, & Medici, dies, & annos periculoſiores eſſe ajunt illos, qui conſtant ex hebdomadibus, ut 21. conſtans ex tribus hebdomadibus; 42. ex ſex hebdomadibus; 49. ex ſeptem hebdomadibus; 63. ex novem hebdomadibus. Sed multò periculoſiorem, magiſque formidabilem volunt eſſe illum, qui conſtat ex duodecim hebdomadibus, ut 84. eſt. Alii volunt periculoſiorem annum 81. qui ex novem novenariis conſtat; Quamvis enim ſeptenarius numerus in qualibet ætate (ut ajunt) ſit formidabilis, & periculoſus, novenarius tamèn numerus idem afferre ſolet, ut infrà oſtendetur: cauſam verò, cur ſcilicèt Anni Climacterici omnes formidabiles, & periculoſi exiſtant, Philoſophi explorant, & Aſtrologi, eamque Planetis acceptam referunt ob cæleſtem in hæc inferiora quantùm ad qualitates corporeas influxum, numerumque ſeptenarium Marti, novenarium verò Saturno aſſignant. Nos autem nonniſi effectum in annis Climactericis obſervatum, cauſarum curioſitate ſilentio prætermiſsâ noſtro Commentario hæc in re commemoramus.

Annus VII.
Ariſt. lib. 2. Poſt.
Cælius Rhodig.
Gellius lib. 3.
Antiquorum mos, & obſervatio.
Plato, Galenus. Plinius.
Anni Climacterici ſunt formidabiles, & periculoſi ob influxum Planetarum in hæc inferiora.

Quoniàm verò pauciſſimi ſunt, qui annum centeſimum attingant, vel excedant anno ultimo Climacterico, qui eſt nonageſimus primus, Climactericorum annorum indicem concludere libuit, cæteris prætermiſſis, qui poſt nonageſimum primum ſequuntur; Nam quilibet annus poſt nonageſimum primum Climactericus quodam modo vocitari poteſt: hujus enim ætatis homines moribundi potiùs, quàm viventis nomine digni judicantur: Senectus namque vel Decrepitas ipſa morbus eſt, præſertim verò illa, quæ octogeſimum excedit annum, afflictionibus, atque miſeriis plena, ut Propheta David innuere videtur dicens: *Anni noſtri ſicut Aranea meditabuntur: dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni*; Si autem in potentatibus (optimè ſcilicèt conſtitutis, aut vivacioribus) octoginta anni; & ampliùs eorum labor, & dolor. Quarè ſi ſuprà octogeſimum ætatis humanæ annum non eſt niſi labor, & dolor, hoc eſt afflictionum, & miſeriarum acervus, aut congeries, quid de annis ſuprà nonageſimum, aut centeſimum dicendum, ſtatuendumque eſt? Numerus namque dierum hominum, ut ait Eccleſiaſticus, ut multum centum Anni, quos qui attingunt, vel excedunt, moribundi potiùs, quàm viventis nomine vocitari jure poſſunt. Illud autem, quod Plinius de iis, quos 150., vel 300., vel 600., vel 800. annos longè poſt diluvium vixiſſe commemorat, fabuloſum eſſe judicatur [viris illis, quos ipſa-

Pſal. 89.
Eccleſiaſtic. 18.
Lib. 7. cap. 48.

Digitized by Google

Fulgoſ. lib. 8. de Seneƈt. & Valla lib. 3. cap. 14. Thomas Philologus. ipſamet ſcriptura narrat, exceptis) niſi annum lunarem, vel menſtruum, ſivè trimeſtrem fuiſſe dicamus. Ità etiam dicendum eſt de eo, quod in hanc rem Baptiſta Fulgoſius, & Valla ſcriptum reliquerunt. Iſtùc etiam ipſum de Thomâ Philologo Ravennate, qui rationibus, exemplis, & nonnullorum ſcriptorum auctoritatibus hominem ſuprà vigeſimum ac centeſimum annum vivere poſſe oſtendit, affirmandum omninò eſſe cenſeo, divinâ munitus auctoritate, ſivè ſententiâ in hanc verborum formam latâ: *Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum: quia caro eſt; eruntque dies illius centum & viginti annorum.* Hucùſque Moyſes Spiritu Sancto edoctus de divinâ ſententiâ Vitæ Humanæ præſcriptâ, quam ad huiuſce noſtri Commentarii calcem pro nodo diſſolvendo explicabimus, exemplis jam ad annos Climactericos pertinentibus enarratis. Gen. 6.

Quamvis autèm in ſingulo quoque vitæ anno, multoque fortaſsè frequentiùs in annis non Climactericis emori contingat, ac proindè cavendum ſemper ſit, ut ne quis exitii, aut morbi, vel mortis cauſam ſibi ipſi ſubminiſtret inſtar Turdi, qui ſibi, ut ajunt, *malum cacat*; Climacterici tamen anni, quippè qui ob rationes naturales Aſtrologis, ac Philoſophis notas periculoſiores exiſtimantur, cavendi omninò ſunt rectâ vivendi normâ. Ex Climactericis autèm annis periculoſiores, aut difficiliores cenſentur 21. 42. 49. 63. 81., & 84. ob numeros ſeptenarios, ex quibus conſtant. Nam 21. ex tribus annorum ſeptenariis; 63. ex novem annorum ſeptenariis; 84. ex duodecim annorum ſeptenariis conſtant. Sed ex his Climactericis periculoſiores, aut difficiliores cæteris eſſe ajunt, 49. 63., & 81. ob multiplicationem ſeptenariorum, & novenariorum, veluti eſt 49. qui conſtat ex ſeptem ſeptenarijs, & 81. qui conſtat ex novem novenariis. Sed 63. omnium periculoſiſſimus, aut difficillimus cenſetur: quià ex multo pluribus Climactericis, hoc eſt ex novem ſeptenariis, & ex ſeptem novenariis conſtat. Hinc *Octavianus Auguſtus, & alii Imperatores* anno ſexageſimo tertio tranſacto, plura lætitiæ ſigna dederunt, ut ſuo loco fuſiùs dicemus. Hæc in univerſum de annis Climactericis, præſertim verò de ſeptimo, qui eſt annus Climactericorum primus. Nunc reliquum eſt, ut ſcribantur ii, qui hoc obierunt anno, vel die; deindè hoc ipſo ordine cæteri Climacterici examinentur, atque illi, qui in ſuo Climacterico anno ex hac vitâ deceſſerunt, enarrentur.

Turdi exemplum, & de eo proverbium.

Anni Climacterici periculoſiores ex Thoma Philologo cap. 1. de hominis ætate.

Ann. 63. omnium periculoſiſſimus.

Hi VII. Anno sive Die vii. obierunt.

Lucius Verus Cæſar Antonini filius ex Anniâ Fauſtinâ Uxore ſecundâ obiit Anno 7. Lamprid., & Panvinius. Ann. 7.

Infans, quem genuit Rex David ex uriæ Uxore obiit die 7. 2. Reg. 12. 2. Reg. 12.

Annus nonus.

Annus nonus ex tribus ternariis conſtans, & *Enneaticus* dictus, pericula itèm hominibus præſeferre ſolet, ut Rhodiginus lib. 22. cap. 12. tom. 3. ex veterum, eruditorumque ſententiis narrat, & affirmat. Ann. 9.

Hi Anno IX. Enneatico primo perierunt.

Dionyſia Verna vixit annos 8. menſes 11. dies 15. ergò periit anno ætatis 9. Romæ ex Epitaphio, cui additi ſunt hi verſus: Ann. 9.

Quod ſi longa tuæ manſiſſent tempora vitæ,
Doctior in terris nulla puella foret.

Hannibal obſtrinxit ſe Juramento, cogente Patre Amilcare, ſe hoſtem Populi Romani moriturum. Obiit natus anno 9. Polybius, Livius, & Æmilius Probus.

Succeſſus vixit annos 9. menſes 4. dies 15. ut conſtat ex Monumento à Cæſiâ Gemellâ Matre filio poſito. Ex Epitaphio in Ædibus Cæſiis.

Annus decimus quartus ex duobus ſeptenariis conſtat.

Annus 14.

Hi Anno XIV. Hebdomatico ii. obierunt.

Philippus Rex Macedoniæ duxit Arſinoem propriam ſororem in Uxorem Liſymachi relictam viduam, ut ſub eo prætextu occidere poſſet filios ejus Liſymachum, & Philippum: Quod, & fecit, & illam in Samochram relegavit, ut ibi exularet. Philippus egreſſus erat 13. ergo interfectus 14.

Druſus Pompejus Claudii Imperatoris filius, piro per luſum in ſublime jactato, & hjatu oris excepto, ſtrangulatus eſt, pubertatis annos jam attingens, quod fuit, ut ego exiſtimo, anno 14. Sveton.

Britannicus filius Claudii Cæſaris à Nerone interficitur veneno anno ætatis 14.

Eucharis Licinia docta, & erudita Virgo vixit annos 14. ex Monumento Romæ apud Delphinos.

M. Julius Licinius Junior Cæſar vixit annos 14. Onuphrius.

Alexius IV. Anglus Imperator Conſtantinopolitanus laqueo necatus in Carcere Bizantii 5. Kalend. Februar. vixit plus, minus 14. Onuphrius.

Arturus Princeps Henrici VII. Regis Angliæ filius Catherinam Ferdinandi Regis Hiſpaniæ filiam in Uxorem duxit, & ſeptimo poſt menſe 7. ante patrem annis lentâ febri moritur ann. Chriſti 1500. annum ætatis agens 14. Polid. Pontus Heuterus. Polyd. Pont. Heut.

Muſtapha Imperatoris Bajazetis frater annum agens 13. arma movit contra fratrem, à quo paulò poſt ex Inſidiis captus, & ſtrangulatus periit anno ætatis ferè 14.

Digitized by Google

Ann.21. *Annus vigeſimus primus ex tribus ſeptenariis conſtat.*

Septenario autèm intèr omnes numeros plurimum veteres detulerunt, ſicut ſuperiùs dictum eſt: hinc valdè formidabilis.

Hi Anno XXI. Hebdomatico III. perierunt.

Maximilianus Junior Maximiliani Imperatoris filius interfectus eſt ad Aquilegiam cum Patre in tumultu militari anno ætatis 21.

Ludovicus Gratus utriuſque Linguæ, Aſtrorum, & totius Mathemathicæ ſcientiæ peritus, vixit annos 20. menſes 8., & dies 5. obiit Kalend. Aprilis. Sepultus Romæ in Ara Cœli.

Ludovicus ultimus Rex Hungariæ victus, & Turcas fugiens in palude mortuus inventus anno ætatis 21.

Stephanus Proderith Pro-Cancellarius Ludovici.

Annus vigeſimus octavus conſtat ex quatuor hebdomadibus, ſivè ſeptenariis.

Hi Anno XXVIII. Hebdomatico IV. obierunt.

Ann.28. Perſius Flaccus Satyricus Volaterranus anno Chriſti 64. ſub Nerone mortuus ætatis anno 28. die 24.Novemb. Euſeb.Eber.

Lucanus Tragediarum Scriptor periit inciſà juſſu Neronis Venà, quòd inter eos nominatus eſſet, qui cum Piſone conjurarunt, anno ætatis 28. Crinitus in vita Lucani.

Alii Annum Enneaticum agentes XXVII.

Claudius cognomento *Caligula* Cæſar Germanici filius in caſtris eductus cognomentum Caligulæ adeptus eſt, tres ſorores ſuas conſtupravit, pro Deo ſe coli voluit, imperavit ferè 4. annos, & tandèm triginta vulneribus infectus eſt anno ætatis 28., aut hos paululùm excedens die 24. Januarii. Svetonius, Oroſius lib. 2. cap. 3. & Onuphrius Panv. de Princ. Rom. lib. 1. & Guill. Eyſegreinerſ.

Otho Secundus Imperator natus anno Dom. 955. mortuus anno 983. 8. Decemb. ex vulnere telo venenato inflicto, aut veneno dato, ergò obiit anno ætatis 28. qui Græcos,& Saracenos ab Apulià,& Calabrià ejecit, Henricum Patruelem titulum Imperii aſſumentem dignitate privavit, ſed cum Lothario Rege Franciç infelicitèr dimicavit,captus à Saracenis beneficio Linguæ Grecæ, quam calluit, evaſit, Recollectis deindè copiis Saracenos hoſtilitèr aggreſſus planè delevit,undè pallida mors Saracenorum appellatus eſt.

Otho Tertius Imperator periit veneno à Creſcentii Vxore dato anno Dom. 1002. 28. Jan. anno ætatis ſuæ completo 28. Imperator ſapientiſſimus, qui formam eligendi Imperatorem per Electores primus inſtituit, Joannem XVII. Pontif. oculis, & vità privavit, Creſcentium Conſulem Romanum ſuſpendi curavit, Uxorem Mariam ob adulterium vivam comburi juſſit: Inteſtina ejus Auguſtæ condita,reliquum Corpus Aquiſgrani ſepultum.

Philippus Rex Hiſpaniarum Maximiliani filius Caroli V. Pater, mortuus ætatis anno 28. Gauricus.

Joannes Medices Pater Magni Coſmi Ducis Hetruriæ: ictu tormentalis machinæ periit anno ætatis 28. Junctinus.

Annus trigeſimus quintus ex quinque ſeptenariis conſtat.

Hi Anno XXXV. Hebdomatico V. perierunt.

Ptolomæus Philometor VI. Ægypti Rex obiit anno ætatis 35. Ann.35.

Jacobus III. Rex Scotiæ interfectus à ſuâ nobilitate bellum contrà illum movente anno Dom. 1488. ætatis 35. Buchananus.

Chriſtophorus Longolius diligens imitator Ciceronis,moritur Patavii XI.Septemb. anno ætatis 35. ejus hoc legitur apud Patavinos Epitaphium, cujus eſt auctor Bembus Cardinalis.

Te Juvenem rapuere Deæ fatalia nentes
Stamina,cùm ſcirent moriturum tempore nullo,
Longoli, tibi ſi tempus, ſeniumque dediſſent.

Annus XLII. ſex ſeptenariis conſtat, & propter trinam ſeptenarii duplicationem periculoſus item eſt, & non parum formidabilis.

Hoc Anno vitam cum morte commutarunt.

Isboſeth qui ex Esbaal Sauli Regis filius, patre defuncto, duos annos regnavit, interfectus à Tribunalibus ſuis, anno ætatis 42. Ann.42.

Titus Veſpaſianus, qui Hieroſolymam, & Judaicam gentem vicit, Patrem virtutibus ſuperans, amor, & delitiæ generis humani dictus fuit. *Non oportere quemquam à conſpectu Principis triſtem diſcedere* dicere ſolitus erat, Imperio cum Patre beneficè, & liberalitèr geſto, omnium luctu placidè obiit die 13. Septemb. anno ætatis 42.

Lucius Verus natus eſt Romę anno Chriſti 129. obiit Alpini Apoplexià correptus anno ætatis 42.

Rolandus Sororis Caroli Magni filius, Blavij Comes, periit pugnans cum Saracenis anno Dom. 796. in Pyreneis Montibus, non ferro, ſed ſiti anno ætatis 42. Turpinus.

Henricus II. Galliarum Rex Franciſci filius,accedente febri ardente ad vulnus capitis, quòd in Nuptiis ſororis cum Duce Sabaudiæ, ac Pedemontano in haſtiludio acceperat, periit anno Dom. 1559. die 10. Auguſti annum agens 42.

Obiit, & hoc anno Aurelius Verus Imperator.

Annus

Digitized by Google

Annus quadrageſimus nonus ex ſeptenario ſepties multiplicato conſtat.

Annus quadrageſimus nonus maximè apùd veteres formidabilis fuit, partim quòd ſit numerus quadratus, quem potentiſſimum credidit antiquitas; partim etiam quòd ex ſeptenario ſepties multiplicato reſultet, cui veteres, ut diximus, plurimùm detulerunt.

SEQUENTES PERIERUNT ANNO XLIX. HEBDOMATICO VII.

Ann.49. LUcius Craſſus Orator, ut Cicero refert lib.3. de Orat. periit anno ætatis 49. die 20. Septembris. Eberus.

Bartholus, Speculum, & Lucerna Juris, in quo, ut ajunt Doctores, fuit ſubſtantia veritatis, moritur, cùm egreſſus annum Climactericum inchoaſſet quinquageſimum, anno Chriſti 1353. Palmerius illum anno ætatis ſuæ 56. mortuum ſcribit.

Maximilianus Secundus Imperator, filius Ferdinandi, Gener Caroli V. Pater Rodulphi II. Cæſarum, mortuus eſt Ratisbonæ in Comitiis, natus annos 49. menſ. 2. dies 20. anno Dom. 1576. 12. Octob.

Annus quinquageſimus ſextus octo ſeptenariis conſtat.

HOC ANNO HEBDOMATICO VIII. DIEM SUUM CLAUSERUNT.

Ann.56. SAturnus fundator Babyloniæ, obiit anno ætatis ſuæ 56. Beronus Nimbrod Imperio Babylonico præfuit annis 56.

Romulus primus Romanorum Rex, qui Civitati nomen indidit, Sabinos in Urbem recepit, centum Senatores à pietate Patres appellavit; tres equitum centurias inſtituit, plebem in 30. Curias diſtribuit, aut interfectus à ſuis, aut igne Cœleſti conſumptus 1. Julii completo anno 55. Solonius, Livius, Dionyſius.

Julius Cæſar devictâ Galliâ, Alexandriâ, Ponto, Africâ, & Hiſpaniâ; 40. Elephantis triumphans Urbem ingreſſus, Dictaturamque gerens, conſpiratione Caſſii, & Bruti in Curiâ Pompei 23. vulneribus acceptis, occubuit die 15. Martii anno ætatis 56.

Auctor Romani Imperii Julius vixit annos 55. menſes 8. dies 4. ſepultus in Campo Martio Dion. & Tabulæ Capitolinæ, & per omnem vitam quinquagies collatis ſignis cum hoſtibus dicitur dimicaſſe.

Periit, & eodem anno Didius Julianus Imperator. Ex Vit. Imp.

Pompeius Magnus, qui Sertorium vicit: Pyratas intrà quadrageſimum diem ſubegit: Tigranem ad deditionem, Mithridatem ad venenum compulit, Cæſarem exercitum juſſit dimittere, mortuâ prius Juliâ Cæſaris filiâ conjuge ipſius, qua morte diſſolutâ eſt Cæſaris, & Pompeii conjunctio; & egreſſus annum ætatis per aliquot menſes 56. bellum civile agitare cœpit: Sed ſuperatus à Julio in Pharſalicis, cum in Ægyptum ad Ptolomæum fugeret, cujus Patrem Exulem in Regnum reduxerat, & multis beneficiis affecerat, ab ipſius Miniſtris perfidè in conſpectu Uxoris Corneliæ trucidatur Kal. Octobris, & natus pridiè Kal. Octobris, ut Plinius ſcribit.

M. Antonius Triumvir, cum Octavio, & Lepido multos nobiles Romæ proſcripſerunt, & interfici curarunt, Brutum, Caſſiumque Interfectores Cæſaris bello proſequuti ſunt. Tandèm intèr ipſos diſſenſione ortâ, Antonius ab Octavio in Actiaco Littore devictus, deindè in Urbe Alexandriâ obſeſſus, cum aliquoties infelicitèr dimicaſſet, & ei falsò nuntiatum eſſet, Cleopatram ſibi conſciviſſe mortem, in habitu regio, & in ſolio regali ſedens ipſemet ſe interfecit agens annum 56. ſermone fuit promptus, ſerendæ in alios invidiæ artifex, diſcordiis, & ſeditionibus potens, raptor, largitor, ſed tamèn bellandi gnarus, & novarum rerum cupidus. Et cum Auguſtus Ægyptum ſuperavit, menſe Auguſto, ut ex Oroſio, & Macrobio conſtat: Antonius etiàm ſeipſum menſe Auguſto, interfecit, aut paulò poſt. Auguſtus præfuit Imperio annos 56.

Horatius Poeta moritur anno ætatis 56. quamquàm alii ſcribunt, ut Euſebius, illum exceſſiſſe hunc annum.

Julius Agrippa Præfectus in Britanniâ, obiit anno 56. 23. Septembris.

Plinius II. Veronenſis Scriptor naturalis hiſtoriæ, ſuffocatus craſſiore caligine, ſpiritu obſtructo, ut Cajus Plinius Cæcilius Junior ad Marcum ſcripſit, anno ætatis 56. die 2. Novembris. A Monte Veſuvio in Campania.

Dantes Aligerius Poeta Florentinus Ravennæ in Exilio moritur anno Chriſti 1321. ætatis 56.

Matthias Rex Ungariæ Viennæ Apoplexiâ moritur: & obſervandum, quòd anno 14. ætatis ſuæ unà cum fratre incarceratus, frater ſupplicio affectus, ipſe magnâ pecuniâ liberatus ad Regnum Hungariæ pervenit. Formidabilis non ſolùm fuit Imperatori, ſed etiàm Turcis, ac Venetis, obiit 24. Februarii anno ætatis 56. ſecundùm Jovium. Sed Bonfinius illum tantùm vixiſſe affirmat, annos 47. Epitaphium ejus ſubſcribere libuit:

Corvini brevis hæc Urna eſt, quem magna fatentur.
Fata fuiſſe Deum, fata fuiſſe hominem.

Brachius Adverſarius Sfortiæ interfectus eſt à Sfortianis Militibus paulò poſt, quàm Sfortia ſubmerſus eſſet, ut ambobus prædictum erat ab Aſtrologis[quod colligitur ex Jovio] annum agens 56.

Clemens VII. Papa, qui unà cum Urbe Romanâ fuit captus à Ducibus Caroli V. ſed grandi ære libertatem redemit, Alexandro Medici Propinquo Margaritham filiam naturalem Caroli V. ſpopondit, & Franciſci Regis Galliæ filio Henrico II. genito, Catherinam affinem in Matrimonium dedit. Marſiliæ nuptiæ ſunt celebratæ: Undè Domum rediens, difficili morbo, quem nonnulli mortuum

tuum ex veneno pūtant, vexatus annum paululùm excedens 56. rebus humanis exemptus eſt die 25. Septemb.

Carolus V. Imperator mortuus eſt anno Dom. 1558. die Sancti Matthæi, die ſcilicèt 21. Septembris, annum quinquageſimum ſextum ætatis ſuæ parum excedens; Anno ſecundo poſt Imperium fratri ſuo Ferdinando, & Regnum filio ſuo Philippo renunciatum.

Marcus Marcellus de Monte Politiano, qui Concilio Tridentino cum Legationis munere præfuit, ac tandèm factus Pontifex, ut Gauricus, & Pater ejus prædixerant, minus ſex diebus vixit annos 56.

Angelus Politianus obiit 24. Septembris anno ætatis 55. ergò per aliquot menſes abfuit ab anno 56.

Franciſcus Sfondratus, vel Sfrondatus Cardinalis veneno tabifico mortuus eſt anno ætatis 56. Cardanus.

Henricus VIII. Rex Angliæ, qui Thomam Morum interfici curavit, & nonnullas ex propriis Uxoribus ſuis decollari juſſit, cui ſucceſſit Eduardus ejus filius 9. annorum, obiit die 28. Januarii anno ætatis 56. Cythreus, alii 3. Januarii.

Andreas Alciatus Mediolanenſis Senator, Cæſaris Caroli Jure conſultus, obiit anno ætatis 56. menſe 8. die 4. die 22. Januarii anno Dom. 1559. ex monumento.

Marcus Antonius Columna, obiit anno Dom. 1527. 13. Septembris anno ætatis 56.

Coſmus Medices Magnus Dux Hetruriæ, periit anno ætatis ſuæ currente 55. ergo per aliquot menſes abſuit à 56. periit anno Dom. 1574. Junctinus.

Hoc ætatis anno B. Mater Monaca ex hac vita deceſſit. Ex Patre Auguſtino lib. 9. Confeſs. cap. 11. die critico ægritudinis ſuæ nono. Die 20. Octobris 1598.

Eodem hoc anno ex hac deceſſit vitâ Auguſtinus Cuſanus S. R. E. Cardinalis.

Annus ſexageſimus tertius ex novem ſeptenariis, & ex ſeptem novenariis conſtans.

Annus ſexageſimus tertius ob ſeptenarium cum novenario concurrentem, ſivè ob ſeptiès novem, vel ob novies ſeptem annos, graviſſimam corporis, aut animi ægritudinem, ſivè vitæ interitum, vel cladem præſefert aliquam, annuſque ob id periculoſiſſimus ab antiquis iudicatus fuit, quia ex ſeptiès tribus ter multiplicatis, idèſt novem ſeptenariis, & ſeptem novenariis conſtat: quem ſanè numerum κλιμακτῆρα *Climactera* Chaldæi, vel Mathematici vocant, & periculoſiſſimum omnibus ſenibus affirmant. Undè Auguſtus à Cajo Nepote læto, ac benè valente, natalem diem ſuum celebrari cupiebat, quòd annum illum omnibus ſenibus periculoſiſſimum evaſerat, Gellio teſte lib. 15. cap. 7. Ubi Epiſtola Auguſti ad Caium recitatur in hanc verborum formam: *Ave mi Cai, meus Ocellus jucundiſſimus, quem ſemper Mediusfidius deſidero, cum à me abes: ſed præcipuè diebus talibus, qualis eſt hodiernus, oculi mei requirunt meum Cajum, quem [ubicumque hoc die fuiſti] ſpero lætum, & benè valentem celebraſſe quartum, & ſexageſimum natalem meum; Nam ut vides* κλιμακτῆρα, *ideſt* Scalarium *communem ſeniorum omnium tertium, & ſexageſimum annum evaſimus. Deos autèm oro, ut mihi, quantumcumque ſupereſt temporis, id ſalvis nobis traducere liceat, & in ſtatu Reipublicæ feliciſſimo* ἀνδραγαθούντων ὑμῶν, καὶ διαδεχομένων: *ideſt*, Fortitèr, *ac viriliter agentibus vobis, atque ſuccedentibus, ſuſcipientibuſque ſtationem meam*. Hæc Gellius loco nuper laudato. Qui verò hunc evadit annum, non tam citò, ut ajunt ex hac vita eſt deceſſurus. Propterea Principes, aut Imperatores Romani, & Græci poſteaquàm hunc annum exceſſerant, liberalitatem ergà ſuos familiares exercebant, multaque Dona Templis offerebant, ſicut de Octaviano Auguſto, Antonino Pio, Alexandro, & Severo legitur.

HI ANNO HEBDOMATICO IX. ENNEATICO VERO MAGNO LXIII. INTERIERUNT.

ORphæus obiit anno ætatis 63.

Anaxagoras Clazomenius Philoſophus vixit annos 63.

Ariſtoteles, ut Diogenes Laertius, & Cenſor ſcribunt 63. Quidam prodierunt illum ob ſeptenarium Euripi fluxum, & refluxum ad furorem, vel ad præcipitium adactum; itaut Euripus dicatur Ariſtotelem cæpiſſe, cum ille capere Euripum non poſſet; alii Aconitum bibendo mortuum eſſe ajunt. Laertius in Ariſtotelem.

Demoſthenes, ne in manus Antipatri perſequentis incideret, in Templo venenum hauſit e calamo anno ætatis ſuæ 63.

Q. Fabius Maximus Augur fuit annis 63. Plinius.

Hannibal Carthaginenſis, novem annos natus, odium in Romanos perenne juravit: primò Sagunta in Hiſpaniâ evertit, & patefactis Alpibus, Italiam intravit: Pub. Scipionem apud Ticinium: Sempronium Longum apùd Trebiam: Flaminium apùd Thraſimenum: Paulum, & Varronem apùd Cannas ſuperavit, & cùm Urbem Romanam capere poſſet, in Campaniâ deliciis elanguit, deindè à Fabio Maximo fractus: à Graccho, & Marcello fugatus, in Africam revocatus, à Scipione ſuperatus ad Antiochum Regem confugit, quo victo ad Pruſiam Bythiniæ Regem conceſſit, à quo per Legatos repetitus, ſupradicto veneno, quod ſub annuli gemmâ habebat, ne in manus Romanorum perveniret, obiit completo anno 63. Alii anno 70. ut Æmilius Probus.

Scipio Africanus Major propterea dictus, quod Africam ſubegit, & primus, qui nomine à ſe victæ gentis inſignitus fuit, Syphacem per Cajum Celtum cæpit: Carthaginem expugnavit; Hannibalem ſuperavit; Romam Clade Cannenſi afflictam inſtauravit, cum annos 52. vixiſſet, è Curiâ Romanâ diſcedens in Villam ſuam intèr Puteolos, & Ca-

Digitized by Google

& Capuam ſitam ſe recepit, & ibi vitam ſolitariam egit, ità ut intrà annos 11. quos ibi vivebat, ne ſemèl quidèm Romam, Capuamque ſit ingreſſus, & ſic mortuus eſt, annum ætatis agens 63. Referente in Vitâ Privatâ, Epiſcopo Mondeventano.

Cicero fons Eloquentiæ Româ proſcriptus à Triumviris, & capite à Popilio, qui ob id 25000. Coronatorum ab Antonio accepit, truncatus, ætatis anno 63. ut Panuinius, & Caſſiodorus ajunt in Chron. Quamquàm alij volunt, illum, cum ingreſſus eſſet annum 64. interfectum 7. die Decemb. anno 40. antè Chriſtum natum. Caput, & manus amputatæ pro Roſtris affixa ſunt, cum priùs Fulvia Uxor Antonii, linguam ex interfecti capite extractam aciculis pupugiſſet. Sed hoc obſervandum, quod anno 49. in Exilium ejectus: anno 56. Proconſul Siciliæ factus, qui ſunt Climacterici omnes. Stadius ſcribit illum vixiſſe annos 63. menſes 11. dies 5. Elias autem Reuſnerus in Genealogico Romano de Familiis Regum, Principum, Imperatorum, Conſulum, &c. Ciceronem anno ætatis ſuæ 63. periiſſe, & capiti dextram pro Roſtris affixam fuiſſe.

Reuſnerus in Familia Conſulum cap. 57.

Saluſtius Hiſtoriographus Romanus, & Ciceronis capitalis inimicus, qui repudiatam ejus Uxorem Terentiam duxit; poſtquàm multas hiſtoriæ Romanæ partes ſummâ cum ſapientiæ, & puræ, atque argutæ brevitatis, & elegantis facundiæ laude perſcripſit, anno ætatis ſuæ 63. vitam cum morte commutavit.

Tiberius Claudius ex Druſo Nerone à Militum Turbâ in Imperatorem electus, puer Præceptorem Lucium habuit, naturâ tamen Socors, acris, ac ſanguinolentus, triginta ſex Senatoribus, & triginta Equitibus occiſis, ab Agrippinâ propriâ Uxore veneno ſublatus, ut filium Neronem Imperatorem efficeret, à quo tamèn poſteà necata eſt, obiit anno Dom. 55. die 13. Octobris anno ætatis 63. menſ. 2. diebus 13. Svetonius, Tacitus, Dion., Joſeph.

Chryſippus, Hieronymus, Altander Card. Nicolaus Cuſanus, & Thomas Linacer eodem hoc anno 63. vitam cum morte commutarunt.

Maria ſemper Virgo, Domini Noſtri Jeſu Chriſti mater, ſecundùm traditionem Euſebii, & computationem Buchelzeri obiit anno ætatis ſuæ ſexageſimo tertio: Ille enim ſcribit eam vixiſſe antè conceptum Chriſtum 15. poſt ejus reſurrectionem totidem, cum Chriſto 33. in univerſum 63. annos. Quemadmodùm etiam ex Jacobo Philippo Bergomenſe conſtat, qui in Supplemento Chronicorum libro ſeptimo antè Chriſti Adventum anno decimo quarto hunc verſum cum aliis recitat.

Caſſiod. in Chron.

Supplementum Chronicor. pag. 160.

Virgo parens vixit ſexaginta cum tribus annis.

Ad hujus generis annorum numerum repræſentandum orbiculus ille præcarius, vel Corolla præcaria, quam *Dominæ* vulgò appellant, recitatur; in qua juxtà ejuſdem Matris Domini annorum numerum ter, ac ſexagies Angelica ſalutatio memoritèr recitatur. Et deceſſit die 15. Auguſti ſecundùm Hieronymum, & Viterbienſem; Secundùm Nicephorum ſexagenaria ex hac vitâ deceſſit Juxtà Euſebium, Epiphanium, & Cedrenum ſeptuaginta duobus annis.

Coccius Nerva, qui tantùm imperavit 13. menſes, & 10. dies; obiit anno ætatis 63. ut Aurelius Sextus ſcribit, eoque die ſolis defectio facta eſt die 27. Januarii; Euſebius autèm, & Eutropius, anno ætatis 72.

Trajanus Ulpius Imperator adoptatus à Nervâ, vixit annos 63. menſes 9. dies 4. mortuus eſt 2. Auguſti Selimitæ vel Selemitæ in Siciliâ, quæ poſteà Trajanopolis appellata fuit. Oroſius lib. 7. cap. 8. Ado Vienn. Chron. ætat. 6. & Guillel. Eyſengreineuſ. p. 7. diſt. 1.

Adrianus Cæſaris adoptatus à Trajano cum legatus eſſet Syriæ aquâ intèr cutem ad Bajas moritur, oſſa condita ſunt in Æde Adriani, quæ nunc Romæ eſt Arx S. Angeli, cum ageret annum 63. menſ. 5. dies 19. Diodor. Spartiata ait, cum ageret annum 63.

Conſtantinus Magnus Imperator victorioſiſſimus, & in opprimendis Tyrannis feliciſſimus, accepto ante mortem Sacro Baptiſmate, Nicomediæ inter pias preces expiravit feſto Pentecoſtes, cùm exceſſiſſet annum Climactericum, anno 64. periit.

Venerabilis Beda mortuus anno 63. quem tamèn Auctor Speculi hiſtoriarum ſcribit mortuum anno ætatis 70. nonnulli 72.

S. Bernardus Fontanis in Burgundiâ natus obiit 20. Auguſti, cùm vixiſſet annos 63. ex Breviario, & dies totidem; Cœnobii Claræ Vallis primus Abbas, & Monaſteriorum ampliùs 160. fundator ſui Ordinis. Richardus Normannus in Vita Sancti Bernardi.

S. Nicolaus Tolentinus Ord. Fratrum Eremitarum S. P. Auguſtini hoc itèm anno ex hac vitâ deceſſit. Anno Dom. 1294. vel 1305. ut legitur in Breviario vetuſtiori ejuſdem Ordinis.

Mauritius, & Maximilianus Imperatores hoc anno 63. mortui ſunt.

Robertus Apulię Dux febri deceſſit apud Caſiopam Epiri Urbem anno ætatis 63.

S. Bernardinus Senenſis Ord. Minorum obiit anno ætatis ſuæ 63. & in Catalogum Sanctorum relatus fuit à Nicolao V. poſt ejus obitum anno 7. Hæc Tritthemius.

Georgeus Scanderbegius Caſtrionus Epirotarum Princeps, qui Turcicam rabiem à vaſtatione Epiri, ac Ungariæ annis 24. arcuit, mortuus anno Dom. 1466. die 17. Januarii anno ætatis 63.

Joannes Boccatius Florentinus Aſtronomus, & Poeta obijt anno ætatis 63. Volaterr. Tritem.

Hieronymus Alcander Cardinalis Brunduſinus è Comitibus Landriæ Hebraicè, ac Latinè valdè doctus abſuit ab anno 63. per quatuordecim dies ex directione ſolis ad oppoſitum Martis, ſecundum Junctinum mortuus anno Dom. 1479. die 19. Decemb. quo die etiã natus erat, ut ex Epitaphio Romæ conſtat.

Martinus V. Romanus ex Familiâ Columnenſium eodem anno 63. obiit.

Æneas Siluius Senenſis Piccolomineus, poſteà ad Pontificatum euectus, & Pius II. nominatus per aliquot menſes annum 63. excedens: quamquàm alii illum hos annos non aſſecutum affirmant, deceſſit die 15. Auguſti, vel circiter.

Nicolaus Cuſanus Cardinalis clarus tempore Friderici Cæſaris, Germanus, Rhetor, Mathematicus, Philoſophus, & trium linguarum peritus obiit 11. Auguſti anno 1464. ætatis 63.

Hadrianus VI. Pontifex Germanus, qui primò Præceptor fuit Caroli V. poſteà Epiſcopus Dertunenſis, Cardinalis, & vltimò Pontifex obiit 13. Septembris anno ætatis 63.

Janus Parrhaſius Calaber, Orator, & Poeta celeberrimus interiiſſe dicitur anno ætatis 63. Junctinus.

Joannes Baptiſta Montanus Philoſophus, & Medicus, extinguitur Teratii in ſuo Prædio Phreneſi, cum annos plures Patavii feliciter docuiſſet, anno ætatis 63. anno Chriſti 1551.

Petrus Pomponatius Mantuanus in Philoſophiâ Præceptor Jovii, fato functus eſt, ſtranguriâ obortâ, Bononiæ ætatis ſuæ 63. Jovius.

1524. Ægidius. Hoc anno ex hac vitâ deceſſit Cardinalis Ægidius Viterbienſis, olim Generalis Magiſter Ordinis S. Auguſtini.

Hoc itèm anno Aldus Manutius Senior; & Paulus filius eius diem ſuum obierunt.

Hoc anno Hieronymus Garimbertus, vir prudentiſſimus, & eruditiſſimus obiit, ut ex ejuſdem Sepulcro in Eccleſiâ S. Ioannis ad Lateranum ſito conſtat.

Cardinalis Cæſius periit anno ætatis ſuæ 63.

Hoc anno ex hac vita deceſſit Cardinalis Antonianus 1603.

Annus ſeptuageſimus ex decem ſeptenariis conſtat.

HI ANNO LXX. HEBDOMATICO X. PERIERUNT.

Anno 70.

Philo Judæus de mundi Opificio circà finem.

DE quo Regius Propheta: *dies annorum noſtrorum ſeptuaginta*. Et Philo ait, quod illo tempore vitæ finis ſit optimus, integris etiam, tùm Inſtrumentis ſenſuum.

David Rex, & Propheta mortuus eſt anno ætatis 70. lib. 2. Reg. 5. quem finem vitæ noſtræ conſtituit, qui anno Climacterico 63. à filio Abſalone Regno ejectus regnavit annos 40. 2. Reg. 5. anno Climacterico ſuo 49. ob commiſſum adulterium à Nathan ad pœnitentiam perductus obiit 4. Kal. Januarii B. Hieronymus reperit in Archivis Judæorum.

Ennius Poeta mortuus eſt anno 70. Cicero.

Captivitas Babylonica duravit annos 70. 4. Reg. 25. præter hæc Aſtrologi dicunt, annos Solis medios eſſe 69. cum dimidio, qui eſt annus 70. nondùm completùs, quem dat Sol benè collocatus in horâ alicujus naſcentis.

Thales Mileſius, vnus ex ſeptem ſapientibus Græciæ mortuus eſt, cum certamen Gymnicum ſpectaret, æſtu ſcilicèt, & ſiti, & infirmitate fatigatus anno 70. Quamquàm Laertius cum nonagenarium deceſſiſſe ſcribit: prædixit Eclypſim Solis ſub Ciaxare: Herodotus.

Cyrus primus Rex Perſarum, qui Crœſum vicit, eique pepercit, dum dictum Solonis ei in rogo recitaſſet, *neminem ante finem beatum judicandum eſſe*: obiit, vt in lib. de Divinat. ſcribit Cicero, anno ætatis 70.

Cajus Martius, qui Jugurtham captum antè currum triumphalem egit, Teutones in Galliâ apud Aquas Sextias, Cimbros in Italiâ in Campo Claudio vicit, & cum Sulpitia Rogatione Prouinciam Sillæ eriperet, armis ab eo victus, & captus, ſed liber factus in Africam trajecit, & ab exilio revocatus à Cinnâ in Vrbem introductus; cum ſeptimùm Conſul factus eſſet, pluribus cædibus patratis, idibus Januarii anno ætatis 70. mortuus eſt, cum metu adventantis Sillæ in pleuritidem incidiſſet, quam Phreneſis comitata fuerat, Floro referente; alii ſcribunt eum mortuum eſſe anno Enneatico 72. 7. die ſui ſeptimi conſulatus.

Herodes Aſcalonita Rex Judæorum, qui pueros Bethlemiticos, & filium ſuum Antigonum quinto die, antequam exhalaret animam, interfecit, anno 70. ſævis morbis vexatus obiit, poſtquam regnaſſet annos 40.

Flavius Veſpeſianus Auguſtus ad Imperium, poſt familiam Juliorum, pervenit, cùm Vitellium per ſuos viciſſet: convulſum Superiorum furore Imperium, virtute ac vigilantiâ reſtituit: Hieroſolymam miſſo ad eam oppugnandam cum exercitu Filio, vi cæpit, Templumque Auguſtiſſimum cum Vrbe incendit: Romam incendio deformatam, & Capitolium, Ædem Pacis, Claudii monumenta reparavit: natus eſt poſt Chriſti natalem anno 11. juxtà occaſum ſolis: tandèm profluvio ventris ſtans moritur: ſtantem Imperatorem mori oportere exiſtimans anno ætatis 70. teſte Euſebio. Alii tradunt, quod non eſt diverſum, vixiſſe annos 69. menſes 7. & dies 7. ut Dioniſ. & Guillelmus Eyſengreinus p. 7. diſt. 1. Sveton. Tranquill. Suidas, & Honuphrius Panvinus.

Ælius Verus ab Hadriano Imperatore adoptatus, veneno tollitur die 1. Ianuarii, anno 70.

Antoninus Pius adoptatus ab Hadriano: nemini bellum intulit, ſed inferentes repreſſit, cujus dictum, *malle ſe unum Civem ſervare, quàm mille hoſtes occidere*: mortuus eſt anno ætatis 70. Carion.

Aurelius Victor crudelitèr à ſuis militibus ſcelere Juliani interfectus anno ætatis 70.

Galenus Medicus moritur anno ætatis 70. Auctore Antonio Fumanello. Quamquàm Cœlius Rhodiginus lib. 15. pag. 40. & Fulgoſus illum proſperâ valetudine ſemper uſum uſque ad annum 140. perduxiſſe ſcribunt.

Origines Theologus acutus; ſed multum tribuens allegoriis, mortuus Tyri anno 70. atque

Digitized by Google

atque ibidem ſepultus. Euſebius lib.7. cap.1.

Hoc anno 70. obiit S. Maurus Abbas, ut videre eſt in Breviario reformato, ubi hæc leguntur; *ſeptuagenario maior migravit in Cælum*, Anno ſalutis 565.

Rogerius Normannus Comes Calabriæ, ac Siciliæ, qui Saracenos ejecit ex Siciliâ, & ibidem Poſteris Regnum conſtituit; obiit 70. anno Domini 1101. menſe Iulii, cujus Symbolum fuit.

Appulus, & Calaber, Siculus mihi ſervit, & Afer.

Sancta Birgitta ex Svevià, mortua Romæ, ſepulta in Monaſterio Weſtemia in Svevià, quæ ſcribit revelationes 70. Æneas Sylvius.

Hoc item anno vitam cvm morte commutarunt Antoninus Pius, P.Lucius Valerianus, Carolus Magnus Imperatores, Andronicus Palæologus Imperator, qui extremam ſenectutem difficilem habuit, exagitatus inſidiis filiorum, attingit annum 70.

Carolus Magnus Imperator obiit Aquiſgrani ſeptuagenarius Kalendis Februarii anno Domini 814. ex Epitaphio, & Card. Baronio tom.9. Annal.pag.609. vide num.81.

Hoc etiam anno obiit Alphonſus Salmeronicus Toletanus, Vir doctiſſimus, & inſignis, atque unus ex iis Patribus, qui ſe Socios dederunt Patri Ignatio ipſius Societatis Auctori. Ex vitâ ejus.

Petrus Mocenigus Dux 69. Venetorum, qui Caramaniæ Reges contrà Ottomannos reſtituit, Scodram obſidione liberavit: Cyprum pacavit, vixit annos 70. menſem unum, dies 20. Marcellus.

Amurathes Turcarum Tyrannus, qui vicit ad Vernam Bulgariæ Vicum à Conſtantinopoli diſtantem 20. miliaribus Ladislaum Poloniæ, ac Hungariæ Regem, ac cum in prælio interfecit, cum Ladiſlaus juramentum datum ejus juſſu Pontificis violaret, cum anteà Ladiſlaus cum Amurathe decennales inducias contraxiſſet, apoplexià extinctus eſt anno regni ſui 34.ætatis 70.Michael Neander.

Sigiſmondus Imperator Caroli IV. Filius, qui Conſtantienſe Concilium celebravit, ut ait Cuſpianus, obiit die 8. Decembris annum ætatis agens 70. anno Domini 1437. mortuus in Bohæmià, ſepultus in Ungarià.

Julius II. Papa in Vaticano Palatio periit 70. anno, die 21. Februarii, fuit Sixti IV. Fratris Filius, Joannem Bentivolum ſuperavit, & Oppida, quæ ſunt in Piſauro Boniam uſque redegit ſub Dominium Eccleſiæ.

Nicolaus Urſinus Comes Petilianus, Dux Venetorum exercitus contrà Maximilianum I. Imperatorem, obiit ætatis anno 70. Gauricus.

Joanna Mater Caroli V. ſeptiès ſeptèm annos, hoc eſt 49. permanſit vidua, tandem morbo extinctâ anno 70. Zenocatus à Scovemburg.

Blondus Hiſtoricus celebris, & multorum Pontificum Romanorum Secretarius moritur Romæ anno ætatis 70. quem aliquot menſibus ſuperavit.

Franciſcus Petrarcha, eo ipſo die, quo natus, in Orbem recurrente, obiit uno die minor ſeptuagenario in Collibus Euganeis Arquà propè Patavium, ſepultus anno Chriſti 1374. die 18. Julii. Ex vita ejuſdem.

Sanctus Pagninus, cujus Lexicon eſt Hebraicum moritur Lugduni 70. fuit Theologus Ordinis Prædicatorum, Latinè, Græcè, Hebraicè, Chaldaicè, & Arabicè doctiſſimus.

Joannes Argyropolus, Bizantius, Turcarum impetu Græcià ejectus, immodico melopoponum eſu autumnalem accerſivit febrim, & ereptus eſt anno ætatis 70. Jovius.

Paulus Jovius Epiſcopus Nevocamenſis, & Hiſtoriographus inſignis, mortuus Florentiæ annum agens 70. die 11. Decembris. Nam vixit annos 69. menſes 7. dies 22. ut ex ejus Epitaphio conſtat.

Marſilius Ficinus Medicus Florentinus in Caregianâ ipſius Villâ Febriculâ interiit, provectior ſeptuagenario. Jovius.

Eratoſthenes Cyreneus Ariſtonii Chii, ſiuè Callimachi Poetæ Diſcipulus, & Præfectus Bibliothecæ Ptolomæi, cùm diuturno morbo torqueretur, neque remedium inveniret, cibum ſibi ſubtraxit, & inediâ ſe peremit anno ætatis ſuæ 70. Svidas.

Hoc anno mortuus eſt Epicurus, qui tanto ſtudio ſuæ vitæ conſulebat.

Hoc item anno 70. Alexander VI. ex hac vitâ migravit. Ann.71.

Sixtus IV. Papa Romanus Savonenſis ex Ordine Minorum vixit annos 70. dies 22. horas 12. mortuus anno Domini 1484. ex monumento Romano, & Platina teſtatur in ejuſdem Pontificis vitâ.

Hoc item anno 70. Sixtus V. obiit, nam vixit annos 69. & menſes 8. natus in die Sanctæ Luciæ, & 27. Auguſti die ex hac luce migravit anno Domini 1590. anno Pontificatus VI. vixit enim in Pontificatu annos 5. menſes 4. dies 3.

Annus ſeptuageſimus ſeptimus ex undecim ſeptenariis conſtat.

HI ANNO LXXVII. HEBDOMATICO XI. OBIERUNT.

Claudius Tiberius Nero Cæſar obiit anno ætatis ſuæ 77. m.4. Guill. Eyſengriuci part.7. diſt.1. 77.

Selecus Nicanor Rex Syriæ, & Aſiæ, cum ſuperaſſet per aliquot menſes annum 77. & viciſſet Lyſimachum Macedoniæ Regem, poſt ejus mortem ſeptimo menſe interfectus eſt à Ptolomæo Ceranno, & perdidit vitam una cum Regno. Juſtin. Oroſ.77.

Empedocles Agrigentinus, dum celebritatis cujuſdam cauſâ Meſſanam proficiſceretur, curru cecidit, coxamque perfregit, & megaris obiit anno ætatis 77. Quamvis alii ſe ipſum in Æthnæ crateres immortalitatis ſpe præcipitaſſe tradunt. Auctor Theatri vitæ humanæ.

Septimius Severus Imperator deceſſit morbo

Digitized by Google

morbo articulari anno ætatis 77. Ex Theatro vitæ humanæ.

Octauius Auguſtus, qui Caſſium, & Brutum in Macedoniâ vicit: Sextum Pompejum in Siculo freto ſuperavit, M. Antonium in Actiaco Littore debellavit, & reliquam Orbis partem per Legatos domuit, Cæſar, & Dictator factus, ſub quo Chriſtus Redemptor noſter natus eſt, vixit annos 76. menſe 10. dies 26. tantùm per unum menſem abfuit à Climacterico, ut nonnulli volunt, Sextus Aurelius ſcribit illum morbo Nolæ interiiſſe cum annum ingreſſus eſſet 77. Joſephus idem affirmat die 19. Auguſti.

Antoninus Pius anno ætatis ſuæ 77. obiit, ut ait Caſſiodorus.

Livius Patavinus Latinæ Hiſtoriæ Princeps, ac verè lacteo eloquentiæ fonte manans, & admirabili orationis gravitate, copiâ, & ſplendore, omnibus Latinis ſcriptoribus antecellens, & qui ſingulari Curâ, & Fide Originem, & formam Reipublicæ Romanæ, legum Sacrorum Magiſtratuum pacis, bellique inſtituta, præſtantium Gubernatorum, ac Ducum Imagines illuſtres, conſiliorum maximorum deliberationes, res, domi, foriſque geſta, & mutationes inſignes, eorumque cauſas miro, & jucundiſſimo Orationis candore, & majeſtate explicavit: mortuus Kalendis Januarii anno 77. teſte Apulejo, qui Ovidium eodem die periiſſe ſcribit. Quod etiàm colligitur ex ejus Epitaphio Patavii erecto, ubi illum vixiſſe annos 76. ſcribitur.

Pomponius Atticus Ciceronis intimus Amicus, febre laborans diutiùs morbum alere noluit; hinc cibo abſtinens mortuus eſt die 31. Martii anno ætatis 77.

Sanctus Pater Auguſtinus mortuus eſt Hippone, cum Vvandali oppugnarent illam, & vixiſſet annos 76. ergo obiit anno 77. die 5. Kalend. Septembris.

S. Columba Scotus, ſeù Hibernus ab Oppido patrio ſic dictus, relictis in Germaniâ Diſcipulis S. Gallo, & Lœdagario in Italiam ad Reginam Longobardorum Theolindam profectus eſt, & in Monaſterio Bobienti ad Trebiam fluvium propè Placentiam obiit anno Chriſti 598. 23. Nouembris anno ætatis, ut Beda ſcribit 77.

Henricus I. Rex Angliæ moritur in Normanniâ 3. nonas Decembris anno Domini 1135. annum agens 77.

Joannes Mocenicus Dux Venetorum 71. vixit annos 76. Marcellus. Ergò periit anno ætatis 77.

Petrus Bembus Cardinalis Venetus, Vir doctiſſimus, & eloquentiſſimus, ſcripſit Hiſtoriam, & Epiſtolas nomine Leonis X. obiit 18. Januarii anno ætatis 77:

Antonius Hebriſſenſis Hiſpanus par antiquis Grammaticis, quem oppreſſit repentina paralyſis, cum perveniſſet ad annum ætatis 77. Jovius.

Jovianus Pontanus, Vir ad omne genus Eloquentiæ natus, vixit annos 77. mortuus menſe Auguſto Jovius.

Hoc item anno mortuus eſt Cardinalis Seraphinus Gallus, anno Domini 1609. menſe Februarii.

Annus octuageſimus primus conſtans ex novenario novies.

Annus octuageſimus primus, numerus quadratus, conſtans ex novenario novies ſumpto, Climactericus itèm vocitatur, valdè formidabilis, ac periculoſus, quippè qui rarò ſinè vitæ, aut fortunarum periculo tranſmitti ſolet. Hoc ætatis anno obierunt, qui infrà leguntur. Ann. 81.

Hi mortui sunt hoc Anno LXXXI.

Plato mortuus eſt, ut ex Cicerone, Seneca, & Cenſorino conſtat, anno ætatis 81. eodem die, quo in lucem venerat, recurrente, & quem legitimum vitæ finem exiſtimavit eundem etiam aſſecutus eſt. Obiit autem pediculari morbo.

Diogenes Cynicus cibi cruditate in choleram ſolutus eſt anno ætatis 81.

Pindarus Poeta vixit annos 80. Ergò deceſſit anno ætatis 81.

Xenocrates Chalcedonius Platonis Auditor ex hac vitâ deceſſit anno ætatis 81. Cenſorinus.

Dionyſius Heracleotes, vt vitâ abiret, cibo abſtinuit; deceſſit anno ætatis 81. Cenſorinus.

Tarquinius Priſcus occiſus eſt à Percuſſoribus per Anci Martii filios habitu paſtorali ſubmiſſis ætatis ſuæ anno 81.

Eratoſthenes Geometra, hoc eſt Orbis Terrarum menſor ex hac vitâ migravit anno ætatis 81. Cenſor Svidas.

Simonides Græcus Poeta, qui, ut Euſebio placet, clarus fuit tempore Tarquinii V. Romanorum Regis, cum ad octogeſimum perveniſſet annum multa compoſuit, & 81. obiit.

Numam Pompilium Romanorum II. Regem, qui Ædem Veſtæ fecit, Virgines Veſtales legit, Sacerdotes Martii 12. Inſtituit, Pontificem Maximum creavit, annum in duodecim menſes diſtribuit, additis Januario, & Februario; ſepultum in Janiculo, non longè majorem octogenario obiiſſe Plutarchus ſcribit. Ergò obiit anno 81. nonnulli 83.

Marcus Portius Cato Cenſorinus, qui Carthaginem delendam cenſuit, Galbam octogenarius accuſavit, & ipſe quadragiès quatèr accuſatus, glorioſè abſolutus, poſt octoginta annos filium genuit, &, ut multi opinantur anno ætatis 81. aut paulò poſt obiit.

L. Piſo Pontifex placidè obiit annorum 81.

Hircanus Summus Sacerdos interfectus ab Herode poſt pugnam Actiacam, cum ad Octavium proficiſceretur anno ætatis 81.

Gordianus Senior in Imperatorem electus eſt, cum annum ageret circitèr 80. Qui deinceps, cum Urbs Carthaginenſis à Campelliano vi devicta eſſet, in cubiculo ſe laqueo ſuſpendit annum ætatis agens, ut veriſi-

Digitized by Google

riſimile videtur, 81. Herodianus.

S. Martinus Miles, ſub Juliano, ac poſteà Miles Chriſti, & Epiſcopus Turonenſis factus, mortuus anno Domini 397. 11. Novembris anno ætatis 81. Marianus, Contractus, Sigebertus, & Breviarium Romanum.

Vide annum 70. de hoc Carolo Magno. Carolus Magnus Imperator Aquiſgrani natali ſuo tumulatus fuit annos ætatis 81. Granzius lib. 2. Saxonum cap. 20.

Albertus Magnus ex nobili familiâ Bolſtadentium primò Monachus Ordinis Prædicatorum, poſteà Epiſcopus Ratiſponenſis deceſſit anno ætatis 81. anno Domini 1280. Coloniæ ſepultus regnante Rodulpho. Callidius,

Paulus III. Pontifex Maximus ex Nobiliſſima Farneſianorum Familiâ, ut illi prædictum fuerat, auditâ Nepotis morte, annum ætatis 81. 10. Novembris die mortuus eſt, anno Domini 1549. ætatis 81. menſe 8. die 10. Pontificatus XV. die 28. doloris impatientia in Quirinali Monte obiit. Hæc in ejus vitâ conſcriptâ à Platina de vitâ Pontificum.

Hoc anno ex hac vita deceſſit Ptolomæus Gallius Epiſcopus Oſtienſis, Sacri Collegii Decanus Cardinalis Comenſis, anno Domini 1607. die 4. Februarii.

Annus octogeſimus quartus conſtans ex duodecim ſeptenariis.

Ann. 84. Annus octogeſimus quartus omnium maximus, ac periculoſiſſimus vocitari ſolet, novenario novies ſumpto, ſiuè trinâ ſeptenarii triplicatione, ternario adiuncto, vel 12. Hebdomadibus, ſivè ſeptenariis, hoc eſt 12. ſeptenariis conſtans. Hunc annum octogeſimum ſcilicèt quartum, ſivè duodecimam annorum Hebdomadam Varro ſe ingreſſum olim fuiſſe dixit, & ad eam uſquè diem ſeptuaginta Hebdomadas librorum ideſt 490. codices conſcripſiſſe teſtatur in libro de Hebdomadibus, ut Gellius lib. 3. cap. 10. narrat, Gellius.

Hi Anno LXXXIV. Hebdomatico XII. obierunt.

Sanctus Lucas Evangeliſta, & Apoſtoli Pauli Comes Uxorem non habens, vixit annos 84. Auctor Bibliothecæ Sanctæ; obiit in Bythiniâ 15. Kalend. Novembris, & S. Hjeronymus de ſcriptoribus Eccleſiaſticis.

Anna Propheteſſa cum marito 7. annos ætatis 84. Lucæ 2. loquuta eſt in templo de Redemptione Iſrael, & veriſimile videtur, quòd poſt cum Simone in Domino diſſoluta ſit, obiit Kalend. Septembris.

Franciſcus Foſcarus Venetorum Dux ad æternam requiem commigravit anno ætatis 84. anno ſalutis 1457. Kalend. Novembris.

Theophraſtus Ariſtotelis Diſcipulus, Peripateticorum eloquentiſſimus, & doctiſſimus, obiit anno 84. qui moriens de naturâ quæſtus eſt, breve ſibi vitæ ſpatium, longum verò Cornicibus dediſſe.

Andreas Grittus Venetorum Dux 75. naturæ conceſſit annum agens 84. 6. Kalend. Januarii. Silveſter Girellus.

Joannes Petrus Theatinus Caraffa, poſteà Pontifex factus, ac Paulus IV. nominatus, bellum geſſit cum Rege Hiſpaniarum, vixit menſem vnum, dies 12. & annos 83. Ergò obiit anno ætatis 84. anno Domini 1559. die 18. Auguſti. Cardinalis Alban.

Fr. Aloyſius Granatenſis Ordinis Prædicatorum, Vir piiſſimus, vitæ ſanctitate, ac doctrinâ clariſſimus; poſt multa opera in lucem edita hoc anno ad meliorem vitam advolavit Ulyſſiponæ anno Domini 1589.

Annus nonageſimus primus, & Climactericorum poſtremus, ex treſdecim ſeptenariis conſtat.

Hi Anno LXXXXI. Enneatico X. et Hebdomatico XIII. perierunt.

Diogenes Cynicus fermè exceſſit, ut nonnulli volunt annos 90. Ann. 91.

Dionyſius Philoſophus obiit anno 91.

Joannes 22. anno ætatis ſuæ 90. expleto primo 91. attigit.

Sophocles Tragicus Scriptor ex nuncio de Victoriâ ſibi allato, nimio præfuſus gaudio moritur natus annos 90. ergò mortuus 91.

Hoc anno S. Hieronymus ſtridonen. vel anno 99. ex Tritth. pridiè Kalend. Octobris, die vltimâ Septembris anno Domini 422. ſub Bonifacio I. & Honorio Imper. ex hac vitâ deceſſit.

Hoc itèm anno obiit S. Franciſcus de Paula à Leone X. canonizatus, ex vitâ ejuſdem Sancti, & Breviario.

Annus centeſimus conſtat ex denario numero decies multiplicato.

Hoc Anno C. Enneatico II. mortui sunt.

Joannes Apoſtolus Frater Jacobi Majoris in ardenti invocatione Dei Epheſi ſub Trajano, cum vix Hebdomaticum ſuperaſſet, moritur 99. ſecundum Longobardicam hiſtoriam 100. Ann. 100.

Hoc anno mortuus eſt L. Terentius Bononienſis tempore Veſpaſiani.

Hoc item anno obiit Socrates, ut ait S. Bonaventura, nec non Iſocrates, qui acceptâ clade Cheronenſi, ſe ipſum inediâ peremit.

Frater Thaddæus Peruſinus, Vir doctiſſimus, qui fuit Prior Generalis Ordinis Eremitarum S. P. Auguſtini centum circitèr vixit annos.

Plinius lib. 7. cap. 49. Hiſtoriæ naturalis, quatuor, & quinquaginta homines in Italia centum annos vixiſſe ſcriptum reliquit. Plin. lib. 7. cap. 49.

Carneades itèm, & Cleanthes Philoſophi ad centiſimum pervenerunt annum ex hiſtoricis.

Suprà centeſimum annum vixerunt Dionyſius Areopagita, Ignatius Quadratus, Herma Polycarpus, & alii Apoſtolorum Diſcipuli,

puli, ut narrat S. R. E. Cardinalis Baronius in tomo Annalium primo.

Baron. to. 1. Annalium pag. 672. Plin. lib. 7. cap. 49. Plinius autèm in loco nupèr commemorato ait, ſeptem, & quinquaginta homines, annum centum denum vixiſſe.

S. Paulus primus Eremita, dactilis, & aquâ nutritus ad centeſimum, ac decimum tertium vixit annum. Ex Breviario.

S. Antonius Abbas Ægyptius obiit quintum, & centeſimum annum agens, Ex Breviario Romano.

Democritus Abderites Philoſophus doctiſſimus, novem ac centum annos attigit, magnâ rerum inopiâ vivens. Ex Dictionario Hiſtorico.

Gorgias Leontinus Siculus centum, & octo vixit annos; Valeria Copiola centum, & quatuor, & Ciceronis Terentia centum, ac tres vixerunt annos.

Apollonius Tyaneus, & Seneca centum, & quatuordecim annos vixerunt. Hec ex Plinio lib. 7. cap. 48. & 49. & ex Baptiſta Campofulgoſo lib. 8. cap. 14. de dictis, & factis memorabilibus. Plinius, & BaptiſtaCampofulgoſus.

Annus vigeſimus ſuprà centeſimum.

Annus vigeſimus ſuprà centeſimum conſtat ex denario numero duodecies multiplicato.

HI, QUI INFRA DESCRIBUNTUR ANNO CXX. VITAM CUM MORTE COMMUTARUNT.

Anno 120. Deut.cap.ult. HOc anno inter Climactericos vltimo mortuus eſt Moyſes, & ſepultus eſt in Valle Terræ Moab ex Deuter. cap. ultimo.

Quamvis Aaron Moyſis frater, primus Hebræorum Sacerdos, viribus imbecillior, anno ætatis ſuæ 123. ex hac vitâ deceſſerit in in Monte Hor, poſt exitum ab Ægypto anno 40. anteaquàm Moyſes diem ſuum obiret, Moyſes tamen mortuus eſt anno vigeſimo ſuprà centeſimum, omnibus ſenſibus pollens, ità verò, ut annum quinquageſimum ſe non ſuperaſſe videbatur. Nam ut legitur ad Deuteronomii calcem Moyſes centum, & viginti annorum erat, quando mortuus eſt: non caligavit oculus ejus, nec dentes ejus moti ſunt. Mortuus eſt autem hoc anno ob legem in cap. 6. Geneſeos à Deo datam, quam Moyſes primus executioni mandavit. Num. 33. Deut.cap.ult. Gen. 6.

Plinius lib. 7. cap. 49. Hiſtoriæ naturalis, multos homines centum vicenum annum in Italiâ longè ſuperaſſe narrat; ſed ei hac in re non cenſeo aſſentiendum. Plin. lib. 7. cap. 49.

S. Joannes Apoſtolus, & Evangeliſta ætatis ſuæ anno 120. ex hac vitâ deceſſit, ut ſcribit Svidas in Verbo Joannes.

Hoc item anno Symeon Epiſcopus, & Martyr, filius Clophæ, & Salvatoris noſtri Conſobrinus, paſſus, & ſub Trajano Imperatore vitam Martyrio finivit die 18. Februarii, Euſebius lib. 3. Hiſt. Eccleſiaſt. cap. 32. & ex Breviario Romano. Lib. 3. Hiſt. Eccleſ. c. 32. & ex Breviario Rom. die 18. Febr.

Paulus primus Eremita Sanctus, cum eſſet quindecim annorum, in Eremi Speluncam ſe ſe contulit, ubi palmâ ei victum, & veſtitum præbente, vixit ad centeſimum, & decimum tertium annum. Obiit ergo anno ætatis ſuæ 113., ut colligitur ex Breviario reformato; ſed ut ait Baptiſta Fulgoſus lib. 8. de dictis, & factis rerum memorabilium, cap. de Senectute anno ætatis 120.

Hoc etiam ætatis ſuæ anno ex hac luce Anno Domini 1027. deceſſit S. Romualdus Ravennas, Camaldulenſium Monachorum Inſtituti Auctor, cum centum jam annos in ſummâ vitæ aſperitate Deo ſerviſſet. Hæc ex Breviario Rom. die 7. Februarii. Petrus Damianus in vitâ Sancti Romualdi ait, eum vixiſſe annos centum viginti, quorum viginti in ſeculo, tres in Cœnobio, reliquos verò in ſolitudine. Hæc itèm ex Martyrologio Cardinalis Baronii die decimâ nonâ Junii.

Ut autem curioſitati aliqua tandèm ex parte ſerviatur, eos, qui natali ſuo die obierunt, hoc itèm loco quaſi parergon apponemus.

Natali ſuo die mortui.

Antipater Sidonius Poeta omnibus annis uno die natali tantùm corripiebatur febre, & eâ conſumptus eſt.

Alexander Magnus ſextâ die Targelionis natus fuiſſe dicitur, & eàdem quoque obiiſſe Alex. lib. 4. cap. 20.

Attalus Rex Pergamenus, & Gneus Pompejus Magnus natalibus ſuis periere. Plutardh. in Camillo.

C. Julius Cæſar Martiis Idibus natus, & Optimatum conſpiratione interfectus in Senatu. Sab. lib. 9. cap. 4.

Auguſto Octavio idem dies Imperii ſuſcepti primus fuit. Alex. lib. 4. cap. 20.

Antoninus Caracalla Carris propè Edeſſam in Meſopotamiâ occiſus eſt natali ſuo, ſexto ſcilicet Idus Aprilis à Macrino Præfecto Prætorio anno ætatis 29. Imperii VI.

S. Gregorius Magnus, Romanus Pontifex eodem die, quo natus eſt, ex hac vitâ deceſſit, quarto ſcilicèt Idus Martii. Jo: Diac.

Carolus Magnus Imperator Aquiſgrani natali ſuo tumulatus eſt, anno 81. Grantzius lib. 2. Saxonum cap. 20.

Garſias Petrarchæ proavus paternus centum, & quatuor vixit annos moriens ipſo etiam ſui natalis die.

Ex his apparet, præcipuos, ac celebres viros annis Climatericis, & natali ſuo die extinctos eſſe, ac vitam cum morte commutaſſe. De cæteris hominum generibus exempla non extant, quià eorum vitæ non ità obſervantur.

Simplicia Exempla ex hiſtoriis, & quotidianâ vitâ colligi poſſunt quamplurima, quæ ſicut oſtenditur annos Climactericos, & Enneaticos eſſe periculoſos, ità eoſdem ex arcanis cœleſtibus, hoc eſt ex naturali corporum cœleſtium in corpora terreſtria influxu dependere.

Medici autem Epicuræorum more contemnendi, aut reiiciendi non ſunt, ſed morbo accedente conſulendi. In omnibus itèm actionibus prudentia adhibenda, temperantiaque in cibo, & potu, rebuſque neceſſariis exercenda eſt: ſed Deus in primis ardentibus vo-

Digitized by Google

votis orandus, ut vitam nobis conſervet, naturales cauſas, & eorum effecta, prout ipſi viſum fuerit, moderetur, nos, noſtraque omnia ſibi commendata habeat, & nos tandem diverſo vitæ ſpatio in verâ fide, & vocatione ad Beatorum conſortium tandèm aliquando traducat.

Quoniàm verò non tantùm his annis, ſed omni etiam momento obnoxii ſumus calamitatibus, & morti; hinc ad hæc omnia toleranda, ut viros fortes, & Chriſtianos decet, ſemper parati eſſe debemus, ſcientes Deum eſſe vitam noſtram, & longitudinem dierum. Qua in re præſtanda memoriæ mandare quiſque debet Auream illam Sancti Hieronymi ſententiam hiſce prolatam verbis:
S. Hieronym. tom.3. ep.103 & ep.139. *Qui ſe recordatur quotidiè eſſe moriturum, facilè omnia præſentia contemnit, & ad futura feſtinat.*

Climactericorum menſes periculoſiores.

OBſervavi etiam cum in hiſtoriis, templis, cœnobiis, & monumentis multorum explorarem obitus, eorum præſertim, qui in annis Climactericis mortui ſunt, homines plures mori ſequentibus menſibus, videlicèt in *Auguſto, Septembri, Octobri, Novembri, Decembri, Januario, Februario*, quàm in reliquis menſibus in Europâ, Aſiâ, & præſertìm in Regnis, locisque ſeptentrionalibus, ubi morbi frigidi domininantur. Nam, ut in herbis, & arboribus Sole ex Leonis ſigno egreſſo, atquè ad æquinoctium autumnale properante, humores à ramis, caulibus, & truncis ad radices refugientes non tantùm decus omne rebus terrâ naſcentibus adimunt, ſed mortem itèm quodammodo adferunt: ità in hominum corporibus circà idem tempus humores à ſuperficie, quaſi ad centrum revocantur, qui ſuo affluxo facultates faciliùs lædunt, & propter longiorem ſolis à noſtro vertice diſceſſum, non tantùm tunc augentur plurimum, ſed condenſantur, atque, ut medici loqui ſolent, ingroſſantur, ſuoque lentore meatus corporum variè obſtruunt, Undè omnis generis morbos eo tempore in nobis exiſtere experientia teſtatur, & ideò Autumnus morbidior eſt Vere, quià magis calido infrigidato, quàm frigido calefacto ægrotamus. In Vere autem frigidum calefit,
Hippoc. Aphor.9. & in Autumno calidum infrigidatur. Hipp.3. Aphor.9. dicit, in Autumno acutiſſimæ ægritudines, & maximè mortiferæ, ut in pluribus fiunt. Ver autem ſuaviſſimum, & minimè
Galenus. mortiferum Galenus addit, Ver cæteris temporibus ſanius, & minus mortiferum eſſe,
Ariſtoteles. quia temperatius eſt aliis. Ariſtoteles dicit homines magis ægrotare in æſtate, ſed ægrotantes magis in hyeme mori. Id ità eſſe teſtantur etiam dies mortis Pontificum, Imperatorum, Regum, & illuſtrium virorum, quos ex hiſtoriis extraximus.

Cautiones pro tuendâ, & conſervandâ ſanitate.

HI autem anni Climacterici ſunt, non à priori, vel à causâ, ut Philoſophi ajunt, ſed à poſteriori, ideſt ab effectu, & ab experientiâ ipsâ conſcripti, ut ſtatim ex hoc ſpeculo ſciri queat, quinam anni præcavendi ſint, cauſam verò hujus generis annorum Mathematicis, ſivè Aſtrologis conſiderandam relinquo: hi enim, & Planetas, vel Aſtra meditantur, eorumque in hæc ſublunaria, ut omnes Theologi fatentur, præſertìm verò in Climactericos annos influxum perſcrutantur; ſat namque cuique erit præcavere, in quonam ætatis ſuæ anno vitæ ſibi immineat diſcrimen, quod, Deo adjuvante, evadere poterit, ſi ſui corporis conſtitutionem, quam complexionem dicunt, rectè norit, prudenter effugiet. In primis autem Cautio 1. Cicero lib. 1. de Nat.Deor.
inſalubris, aut peſtilens aer fugiendus eſt: nam Cicero aerem animabilem, ſpiritalemque naturam appellat, quoniàm animantes à ſpiratione ipſius ſuſtinentur, ipſeque nobiſſcum videt, nobiſcum audit, nobiſcum ſonat. Hinc lib. 2. de Divinat. Non veriſimile ſo- Cicero de Divin. lib. 2.
lùm, ſed verum eſſe cenſet, perindè, utcumque temperatus ſit aer, ità pueros orientes animari, atque formari, ex eoque ingenia, animum, corpus, actionem vitæ, caſus cujuſque, eventuſque frangi.

Pellat quis indè adimi moerorem, atram- Cautio 2.
bilem, iracundiam ſcilicet, malevolentiam, invidiam, & omnem denique malam animi Prov. 1.
perturbationem: Animus enim gaudens, ut ait Salomon Prov. 1. ætatem floridam facit; ſpiritus triſtis exiccat oſſa.

Tertio loco crapulam evitabit, atque Cautio 3.
ebrietatem: hæc enim, teſte Ariſtotele, ſenſum cum mente adimit, illa vero caput affligens, dolorem, ac vertigines facit; hinc plura gulâ, quam gladio interierunt, hinc Eccl. 37. in fin.
Eccl. 37. ait: *multi proptèr crapulam pereunt; qui autem abſtinens eſt, adiiciet vitam.*

Quarto autem loco nimiam ciborum Caut. 4.
varietatem effugiet. Hæc enim breviſſimam Eccl. 37.
reddit vitam, eodem Eccleſiaſtico affirmante hunc in modum: *In multis eſcis erit infirmitas*, & aviditas appropinquabit uſque ad choleram.

Diuturna autem fames, quia ſenſim ho- Cautio 5.
mines necare ſolet, fugienda eſt, Eccleſiæ jejunio ſervato, cæteriſque abſtinentiis ad devotionem pertinentibus juxtà inſpirationem obſervatis, ſed hac in re ætatum ratio habenda eſt: mediam enim faciliìmè ſuſtinent ætates mediæ, minus adoleſcentes, minimè pueri, & ſenio confecti.

Intemperantiam, & Incontinentiam Cautio 6.
perturbationum, ut ait Cicero, ac malorum omnium fontem ſcitus quiſque homo procul obiiciet; immoderatas item vigilias, immoderatum ſomnum, nocteſque inſomnes, immoderatum frigus, immoderatumque æſtum, nimiumque laborem, nec non corporis, & animi laſſitudinem evitabit.

Otiumque tamen nonniſi honeſtum, & Cautio 7.
moderatum amplexabitur: nam ſicut in otio immoderato non minus corpus, quàm animus hebeſcit, ac langueſcit, ità in negocio moderato animus, atque itèm corpus vigorem, ac fulcimentum ſuſcipiunt; nec ex nimio labore ſubitum otium, nec ex nimio otio ſubitus labor

Digitized by Google

labor ſequi debet, utrumque enim ſine gravi noxâ eſſe non poteſt.

Cautio 8. Diuturnam denique ſolitudinem, quæ hominibus languorem afferre ſolet, effugiet quiſque eſt, & animi tranquillitatem, familiaremque Amicorum conſuetudinem ſequetur, niſi ſolitudinem ad vitę ſanctitatem exercendam amore proſequatur, exemplo non ſolùm Magdalenæ, quę in vaſtâ altiſſimi Montis Speluncâ annos triginta vixiſſe legitur, ſed etiam aliorum hominum, qui ad vitæ ſanctitatem exercendam diù in Eremis vixerunt, quorum è numero inter multos hujus generis Viros fuerunt Sanctus Paulus Primus Eremita, & Sanctus Romualdus Abbas, quorum ille ad centeſimum, ac decimum tertium annum; hic verò ad vigeſimum ſuprà centeſimum annum pervenerunt, totamque ferè vitam in Eremis degerunt.

Lib. 8. ep. 14. Poſtremò Pauli Manutii Conſilium Antonio Fumario datum meditari quiſque debet; hoc eſt: *De anno* (inquit) *quem Scalarem vocant, ne tanti Firmicus, & qui cum eo ſentiunt, apud te ſit, ut animi tranquillitatem amittas: quæ enim impendent, ſi ſunt ejuſmodi, ut vitari prudentiâ poſſint, ſpero fore, nihil ut te lædant; Sin ea fixa ſunt, præripere moleſtiam, & angi fruſtrà certè non oportet.*

Hæc pro tuendâ ſanitate obſervandâ ſunt, ne ad poſtremos annos Climactericos perveniendi nobis via præcludatur: quia quamvis vitæ humanæ termini, quantum ad divinam providentiam, ac præſcientiam infallibilem, nec anticipari, nec differri queant, juxtà Beati Job ſententiam dicentis: *Conſtituiſti terminos ejus, qui præteriri non poterunt;* tamen, quantum ad effectum exteriorem, vel ex gladio, vel crapulâ, vel ex aliquo inordinato vivendi modo abbreviari quidèm valent, differri non itèm.

Humanæ Vitæ periodus quanta ſit.

Job. 14.

Verùm tamètſi juxtà Davidis ſententiam Pſal. 89. vitæ hominis periodus ſeptuageſimo ſecundum communem vitæ curſum, vel octogeſimo ferè anno, & ampliùs in potentatibus (optimè ſcilicèt conſtitutis, vel complexionatis) at non ſine labore, ac dolore concluditur, ſicut etiam Solonem ſtatuiſſe Laertius narrat; Moyſes tamen Deuter. 31. cap. 31. & 34. ſe ad annum vigeſimum ſuprà centeſimum perveniſſe dicit, ſed vltrà ingredi, & egredi, hoc eſt, non ampliùs laborare, & militiam exercere poſſe ajebat; vel hoc dixit proptèr ſententiam ſibi à Deo latam, & revelatam, ut aliqui opinantur, de morte ſibi imminente: Nam corporis imbecillitatem non patiebatur, ut videre eſt in cap. 34. hujus libri, in quo leguntur hæc: *Non caligavit oculus ejus, nec dentes illius moti ſunt.* Idem tamen Moyſes lib. Gen. cap. 6. homines ad centum, & viginti annos ex divinâ conſtitutione pervenire poſſe affirmavit in hanc verborum formam:

Pſal. 89.

Laertius in Solone. Deuter. in princ. cap. 31. & 34.

Deuter. 34.

Gen. 6.

> *Non permanebit Spiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt: eruntque dies illius centum, viginti annorum* Gen. 6.

Divina hæc ſententia de hominis ætate poſt diluvium univerſale præfixa intelligenda eſt, ut Joſepho viro inter Judæos doctiſſimo, necnon Diodoro Tharſenſi Epiſcopo, Lactantio Firmiano, Franciſco Valleſio, & aliis videtur. Hi enim, quamvìs non deſint viri, etiam inſignes, qui contrariam ſequantur opinionem; poſtremum tamen vitæ hominis terminum in cap. 6. Geneſeos à Deo pręſcriptum, nonniſi poſt univerſale diluvium intelligendum eſſe volunt, atque id ita eſſe contendunt & omninò affirmant. Hæc autem lex à Deo humanæ vitæ præfixa non ſtatim executioni mandata fuit (ut objectioni tacitè reſpondeatur) ſed poſtquam Mundi neceſſitati, ad Terram ſcilicet humani generis multitudine implendam, ſatisfactum fuit. Nam qui inter Noe, & Abraham poſt univerſalem illam alluvionem vitam degerunt, omnes ferè ex divinâ diſpenſatione trecentos, vel quadringentos circiter annos vixerunt, donec homines multiplicarentur ſuper Terram.

Lactant. Firmian. lib. 2. cap. 14. Chryſoſtom. hom. 20. S. Hieron. to. 3 in Gen. pag. 323. Theſaur. criticus tom. 1. pag. 1107. Gen. 6.

Hac re denique præſtitâ, humana deinde Natura centum, & viginti annorum ſpatium ſibi à Deo præſcriptum, vel ut plurimum non attingit; vel ſi quis attingat, rebus gerendis ampliùs idoneus non eſt, ſicut David de homine octogenario Pſal. 89. intelligendum eſſe voluit: juxtà enim variam hominum complexionem varius iis præfigitur vitæ terminus, & Climactericus annus: Nam qui optimè ſunt conſtituti, ac vivaciſſimi, hi, quamvis valdè rari ſint, centeſimum ſuperaſſe annum inventi ſunt, minùs autem vivaces, centum, vel octoginta circitèr annos vivere ſolent, ſed quidèm perpauci. Ultimus itaque vitæ humanæ terminus, & Climactericorum poſtremus Dei juſſu eſt vigeſimus ſuprà centeſimus, quem perrari attingunt: Nam centum annorum ætas nunc apud omnes longiſſima judicatur, Eccleſiaſtico iſtuc ipſum cap. 18. in hanc verborum formam affirmante: *Numerus* [inquit] *dierum Vitæ hominum, ut multum centum anni.*

Pſal. 89.

Eccl. 18.

Quòd autèm poſtrema humanæ vitæ periodus centum, & viginti annorum ſit, verbaque Moyſis illa divino juſſu conſcripta, & initio à nobis propoſita, hoc eſt, *non permanebit Spiritus meus* [indignatio ſcilicet mea] *in homine in æternum, quia caro eſt: Eruntque dies illius centum viginti annorum*, non de tempore, quod diluvium præcedebat, ſed de vitæ humanæ poſt diluvium, ut Firmianus cum aliis ſentit, longiori ætate intelliguntur, Franciſcus Valleſius in libro de Sacra Philoſophia ſatis bellè oſtendit. Cur autem verba illa Geneſeos nupèr enarrata ad tempus antè diluvium, ut ait Valleſius, pertinere non queant, illud in primis conſiderandum ſeſe offert, quia tantò prius, hoc eſt, antè annos centum, ac viginti diluvium Noe revelatum non fuit; quandò enim Noe revelatio diluvii facta eſt, ipſe jam, cum quingentorum eſſet annorum, filios habebat, Sem videlicet, Cham, & Japheth, qui etiam duxerant uxores, & cum eo in Arcam ingreſſi fuerant. Quandò verò diluvium fieri cœpit, anno ſexcenteſimo erat Noe: Sententia enim de diluvio lata fuit viginti annis, antequam Noe generare cœpiſſet, ut

Gen. 6.

Lact. Firmian. lib. 2. cap. 14. Valleſ. cap. 7.

Notandum.

Gen. 6.

Gen. 7.

Digitized by Google

Lyranus. ut ait Lyranus in cap.6. Geneſeos. Inter primam vero Noe generationem, & inundationem diluvii, ut inquit idem Lyranus, fuerunt tantùm centum anni: ſed quia quingentorum annorum erat Noe quando generare cœpit, ut ait Iſidorus Hiſpalenſis, cui etiam aſſentitur Lyranus cum omnibus ferè Scriptoribus; & quando diluvium fuit, ſexcentorum tantùm annorum erat Noë, ut expreſſe in ſeptimo Geneſeos capite legitur; ergò centum anni tantùm fuerunt inter Sententiam de diluvio latam, & inundationem Aquarum, quo ſanè intervallo centum annorum, & non ampliùs, Arca à Noe fabricata fuit, ut Iſidorus, Lyranus, & alii ſcriptum reliquerunt. Diluvium ergò centum & viginti annis, antequàm fieret, Noë pranunciatum non fuit. Hinc verba illa non de tempore, quod diluvium præcedebat, ſed de poſtremâ vitæ humanæ poſt diluvium periodo intelligenda ſunt.

Iſidorus in c.7.Geneſeos.

Qui contrariam tuentur opinionem, ut propoſitam diſſolvant objectionem, declarant, cur centeſimo anno poſt Sententiam de hominis ætate latam, diluvium fuerit inductum, annis viginti è medio ſublatis; atquè ajunt, tempus illud centum & viginti annorum Generi humano ad pœnitentiam peragendam fuiſſe conceſſum; Sed pœnitentiâ neglectâ, tempus illud totum Deus expectare noluit, vigintique annis amputatis, anno centeſimo poſt latam Sententiam diluvium induxit.

Huic expoſitioni adverſari videtur Moyſes, qui Deuteronomii cap.21. cauſam reddens, qua ipſum mori oporteret, neque ampliùs poſſet vivere, ait hunc in modum: *Centum & viginti annorum ſum hodiè, non poſſum ultrà egredi, & ingredi, præſertìm cùm & Dominus dixerit mihi: Non tranſibis Jordanem iſtum.* Hæc ſanè verba non proptèr corporis imbecillitatem, quam ætas decrepita ſolet afferre, dicta eſſe cenſendum eſt: Nam ad Exodi calcem hæc de ipſo Moyſe ſcripta leguntur: *Moyſes centum & viginti annorum erat, quando mortuus eſt. Non caligavit oculus ejus, nec dentes illius moti ſunt.* Hæc ibi: Immo ut legitur in libro Numeri, *bellum contrà duos Reges, Og ſcilicèt, & Seon dimicando ſuſcepit, eodem, quo mortuus eſt anno.* Hinc verba illa *centum & viginti annorum ſum hodiè, non poſſum ultrà egredi, & ingredi* ad duplicem Dei ſpectant Sententiam, unam ſcilicèt, de Moyſis ante ingreſſum Terræ Promiſſionis, & antè Jordanis tranſitum morte; Alteram verò de hominis centum & viginti annorum ultimâ vitæ periodo in Geneſi latam: Sin ſecùs nihil erat, quod diceret: Centum & viginti annorum ſum hodiè: ſed ſat erat, ſi dixiſſet: Non poſſum ultrà egredi, & ingredi, quia Dominus mihi dixit: Non tranſibis Jordanem iſtum: ſed vocem illam, *præſertìm*, adjunxit, ut duas Dei ſententias explicaret, ob quas tunc temporis moriendum ſibi erat; quaſi dixerit: Non poſſum ampliùs vivere, non ſolùm proptèr ætatem centum & viginti annorum Generi humano ad ſummum præſcriptam, ad quam ætatem perveni; ſed etiam ob verba Domini, qui mihi dixit: Non tranſibis Jordanem iſtum, morte mihi prænunciatâ, & ſubintellectam ob Sententiam de hominis ætate jamdiù latam hiſce verbis: *Eruntque dies illius centum viginti annorum.* Gen.6.

Adde etiam tandèm aliquandò, quod Joſephus inter Judæos doctiſſimus, ac diſertiſſimus, in primo Antiquitatum Judaicarum libro ad ſeptimi capitis calcem ità inquit: *Poſt diluvium jàm paulatìm ſubtrahebatur de vitæ ſpatiis uſque ad Moyſes ætatem, poſt quem 120. annorum terminus, Deo finitore, ſtatutus eſt, quantum temporis & Moyſes ipſe vixit.* Hæc Joſephus, & rectè quidem: Nam, ut longam hominum ſeriem poſt diluvium antè Moyſis obitum in Scripturâ Sacrâ enarratam ſilentio prætercam, Abraham vixit centum ſeptuaginta quinque annos, ut in libro Geneſeos legitur in hæc verba: *Fuerunt autèm dies vitæ Abrahæ centum ſeptuaginta quinque anni; Et deficiens mortuus eſt in Senectute bonâ, provectæque ætatis, & plenus dierum.* Hæc ibi. Per quæ ſanè verba dictam ætatem ſatis longam tunc temporis fuiſſe cenſendum eſt. Verùm, quià ut jàm diximus poſt diluvium aliquid de vitâ hominis paulatim quotidie ſubtrahebatur, Aaron Moyſis frater nonniſi centum, & viginti tres annos vixit, ut in libro Numeri legitur in hanc verborum formam: *Aſcenditque Aaron Sacerdos in Montem Hor, jubente Domino: & ibi mortuus eſt anno quadrageſimo egreſſionis filiorum Iſrael ex Ægypto, menſe quinto, primâ die menſis, cùm eſſet annorum centum viginti trium.* Hæc de Aaron ætate. Joſeph. lib. 1. cap.7. antiqu.

Moyſes autem Aaron frater, primus fuit, qui poſtremum vitæ humanæ, centum ſcilicèt ac viginti annorum terminum à Deo præfixum non exceſſit, ut ex ultimo Deuteronomii capite oſtenſum jam fuit per hæc verba: *Moyſes centum & viginti annorum erat, quando mortuus eſt: Non caligavit oculus ejus, nec dentes ejus moti ſunt.* David tandem aliquando, qui fuit in quartâ Mundi ætate, nonniſi ſeptuaginta vixit annos, ut in lib. 2. Regum capite quinto hiſce colligitur verbis: *Filius triginta annorum erat David cùm regnare cæpiſſet, & quadraginta annis regnavit.* Hæc dicto in loco de David ſeptuagenario, de quo tamquam decrepito habetur Sermo in 3. Regum libro ſub hac verborum formâ: *Et Rex David ſenuerat, habebatque ætatis plurimos dies: cumque operiretur veſtibus, non caleſiebat.*

Scriptores, qui contrariam tuentur opinionem.

NOn deſunt autèm Scriptores inſignes, & Sancti præſertim Doctores, qui huic opinioni adverſantur, dum divinam Sententiam de hominis ætate contractâ ad centum & viginti annos in capite ſexto Geneſeos latam, non de tempore poſt diluvium, ſed ante diluvium intelligendam eſſe, rationibus affirmant. Quorum e numero ſunt S. Hieronymus in Traditionibus, aut Quæſtionibus hebraicis in Geneſim; S. Chryſoſtomus Homilia 22.; Beda in ſuis Quæſtionibus in Geneſim; Eucherius lib.1. in Geneſim; Gloſſa Ordinaria in hunc Geneſis locum; Thomas Anglicus; Nicolaus Lyranus; Dionyſius Car-

Digitized by Google

Carthuſianus; Oleaſter; Hugo de Sancto Claro Card. cap. 6. in Geneſim; & Rupertus Abbas lib. 4. in Geneſim cap. 13. circà finem idem concludit cum Sancto Hieronymo, cujus verba ſunt hæc: Hoc eſt, *habebunt centum & viginti annos ad agendam pœnitentiam. Non igitur humana vita, ut multi errant, in centum viginti annos contracta eſt; ſed generationi illi centum & viginti anni ad pœnitentiam dati ſunt. Siquidèm invenimus, quòd poſt diluvium Abraham vixerit annos centum ſeptuaginta quinque, & cæteri ampliùs ducentis, & trecentis annis. Quià verò pœnitentiam agere contempſerunt, noluit Deus tempus expectare decretum, ſed viginti annorum ſpatiis amputatis, induxit diluvium anno centeſimo, agendæ pœnitentiæ deſtinato.* Illudipſum S. P. Auguſtinus in lib. 15. de Civitate Dei cap. 24. ſcriptum reliquit quantum ad ſenſum, alitèr tamen dictam difficultatem explicando hiſce verbis: *Quòd autem dixit Deus: Erunt dies eorum centum viginti anni, non ſic accipiendum eſt, quasì prænunciatum ſit, poſt hæc homines centum viginti annos vivendo non transgredi; cum & poſt diluvium etiam quingentos exceſſiſſe inveniamus. Sed intelligendum eſt, hoc Deum dixiſſe, cùm circà finem quingentorum annorum eſſet Noe, ideſt, quadringentos octoginta vitæ annos ageret, quos more ſuo ſcriptura quingentos vocat nomine totius, maximam partem plerunque ſignificans: ſexcenteſimo quippè anno vitæ Noè, ſecundo menſe, factum eſt Diluvium: ac ſic centum viginti anni prædicti ſunt futuri vitæ hominum perituorum, quibus tranſactis diluvio delerentur.* Hæc S. P. Auguſtinus ad verbum.

Pro hac opinione comprobandâ afferuntur in medium Generationes, quæ ſpatium centum & viginti annorum poſt diluvium exceſſerunt; Nam Sem primogenitus Noè poſt diluvium vixit quingentis annis, & biennio poſt diluvium genuit Arfaxad, qui vixit trecentis triginta octo annis; Sale filius Arfaxad vixit annos 425; Heber filius Sale vixit annos 464.; Abraham qui fuit in Ægypto Regum tempore, vixit annos 175.; Jacob autem 147.; Et *Jojada Sacerdos*; qui annos circitèr mille quingentos poſt diluvium natus fuit, *centum ac triginta vixit annos*, ut legitur in lib. 2. Paralipomenon. ſed hæc omnia quatenus Argumenta alteri opinioni contraria facilè diſſolvuntur ab iis, qui contrariam tuentur opinionem, dum dicunt, Divinam Sententiam de hominis ætate poſt diluvium univerſale ad centum & viginti ſupremum annorum numerum à Deo contractâ, executioni ex divinâ diſpenſatione non ſtatim fuiſſe mandatam, ut homines multiplicarentur ſuper Terram. Poſtquam verò Mundi neceſſitati, ad terram ſcilicet humani generis multitudine implendam ſatisfactum fuit, paulatim ſubtrahebatur de vitæ ſpatiis uſquè ad Moyſis ætatem: Is enim primus fuit, qui centum & viginti annorum ætatem non exceſſit; nec alius quiſpiam in Scripturâ Sacrâ poſt ejus obitum invenitur, qui centum & viginti annorum ætatem non exceſſit, nec alius quiſpiam in Scripturâ Sacrâ poſt ejus obitum invenitur, qui centum & viginti annorum ætatem ſuperarit, ut ipſi ajunt. Id quod veritati conſonum haudquaquam cenſetur, Jojada enim (qui longè poſt Moyſis tempora natus fuit) vixit annos, ut jam dictum eſt, centum ac triginta. Adde etiam, quod Job, ut Doctores narrant, Nicolao item Lyrano teſte, fuit Moyſis contemporaneus, qui poſt flagella, ut in cap. 42. Job legitur, vixit centum quadraginta annis, & vidit filios ſuos, & filios filiorum ſuorum uſque ad quartam generationem: & mortuus eſt ſenex, & plenus dierum. Hæc dicto in capite Job. Utcùmquè autèm ſit, quamvis poſt Moyſis obitum nonnulli centum & viginti annorum ſpatium ſuperaſſe inveniantur; multis tamen ab hinc ſeculis, vel ſaltem noſtro præſertim ſeculo dictam centum & viginti annorum ætatem ſuperatam non fuiſſe, ad eamque non niſi pauciſſimos perveniſſe rationibus perſuaſi omninò affirmamus.

Vigeſimus itaque annus ſuprà centeſimum, tempeſtate præſertim noſtra, eſt poſtremus ætatis humanæ terminus, quo nunc longiſſima concluditur vita; Pauciſſimi autem ſunt, & valde rari, vel ferè nulli, qui hunc vitæ periodum attingant; Si qui verò ſint tales, vel dictum annum aliquantulum excedant, rebus gerendis ampliùs idonei eſſe non poſſunt. Ad hanc tamen ætatem nonniſi vivaciſſimi, & optimè conſtituti pervenire queunt: ſed minus vivaces, vel non ità benè conſtituti centum annorum ætatem attingunt, & quidem perpauci: immò ut in Eccleſiaſtico legitur, *numerus dierum vitæ hominum, ut multùm centum anni*. Breviorem tamen, ut pluribus communem vitæ periodum, ſeptuaginta ſcilicet, vel octoginta annorum eſſe David affirmat in Pſalmo dicens: *Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur: Dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni: ſi autem in Potentatibus* (hoc eſt vivacibus, & optimè conſtitutis) *octoginta anni, & ampliùs eorum labor, & dolor.* Pſal. 89

Hiſtoriæ autem, quæ hominem aliquem, vel centum triginta, vel quinquaginta ſuprà centeſimum annum, vel ducentos, aut ampliùs annos noſtro ſeculo vixiſſe narrant, Fabulæ hac in re judicantur, quarum è numero cenſetur Hiſtoria, quæ Galenum Medicum illum excellentiſſimum annos centum, & quadraginta vixiſſe narrat. Hanc opinionem Cælius Rhodigin. lib. 16. cap. 40. recitat; Suidas verò & Fulgoſus dictum Galenum nonniſi ſeptuaginta annos vixiſſe affirmant.

Hæc de Annis Climactericis, necnon de iis, qui ſuo natali die obierunt; deque hominis ętate poſt diluvium à Deo prǽſcriptâ mihi dicenda videbantur, ſalvo tamen meliori judicio illorum, qui hac de re ſcripſerunt, quique unquàm ſcripturi ſunt. Nunc reliquum eſt, Deum Salvatorem noſtrum frequenti divinorum Sacramentorum obſervatione, necnon piis, & humilibus precibus, ſanctiſque operibus obſecrare, ut immensâ ſuâ clementia, & bonitate in ſuæ ipſius divinæ Majeſtatis obſequium ad annum Climactericorum nobis præfixum, ac tandem aliquandò ad æternę vitæ Gloriam nos perducere dignetur. Amen.

B I

Digitized by Google

BIBLIOTHECA APOSTOLICA VATICANA

A SIXTO V. PONT. MAX.

In ſplendidiorem, commodioremque locum translata,

COMMENTARIO

AUCTORIS

Variarum Artium, ac Scientiarum Materiis curioſis, ac difficillimis, ſcituque dignis refertiſſimo, illuſtrata.

MULTA profectò ſunt ornamenta, quibus Bibliotheca Vaticana magnificentiſſimè conſtructa, egregiè quidèm, & majorem in modum illuſtratur, atque oculi, menteſquè hominum eam intuentium mirificè paſcuntur, ſummâque animi voluptate, ac ſolatio perfunduntur: è quorum numero Emblemata illa ſunt, quibus SIXTI V. immortalitate digniſſimi præclarè, ac fæliciter geſta, quæ ad hanc uſquè diem prodierunt, repræſentantur, & hinc indè ob oculos ponuntur: necnon in eadem Emblemata Gulielmi Blanci Inſcriptiones: Concilia itèm præcipua, Scholæ, & Bibliothecæ inſigniores, atque literarum Inventores. Sed antequàm rerum hujuſmodi expoſitionem aggrediar, id ſciri velim, molem hanc à fundamentis excitatam, tot porticibus ſublevatam, tot cubiculis, & cameris amplificatam, tam vaſto Fornice circumductam, tot Picturis, & Imaginibus intùs, & extrà inſignitam, tot aditibus, & gradibus perviam, tot feneſtris undequàque patefactam, unius anni curriculo, quo vix alius de opere faciundo cogitaſſet, à SIXTO V. ad res ſanè pias, heroicas, atquè arduas, Principe quidèm potentiſſimo, quin Pontifice Summo, ac ſe ipſo digniſſimas, efficiendas, & producendas nato, fæliciter cœptam, fæliciùſque conſummatam: in cujus rei teſtimonium hæc ad eam partem, quæ Theatrum, ſiue Meridiem ſpectat, legitur Inſcriptio marmore inciſa:

SIXTUS V. PONT. MAX.
BIBLIOTHECAM ÆDIFICAVIT
PORTICUS CONJUNXIT
ANNO MDLXXXVIII. PONT. III.

Hæc itèm Bibliotheca Vaticana quatuor habet facies : unam , quæ vergit ad Orientem , ad Occidentem alteram , tertiam ad Meridiem , poſtremam ad Septentrionem . Porta autem Bibliothecæ primaria eſt ad Orientem , in cujus veſtibulo variæ ſunt picturæ tàm ad Pictoris arbitrium , & ad operis ornamentum , quàm ad Librariam , & Typographicam artem pertinentes . Bibliothecam verò ingredienti , & ſuſpicienti ſtatim fornix ſeſe offert , variis picturis , & imaginibus diſtinctus , & inſignitus , in quo pueri aligeri choros , ſivè coronas , repræſentantes , ſibique invicem Libros porrigentes cernuntur , & in cujuſcumque chori medio imago Librum manu geſtans , & ſcientiam aut artem aliquam præſeferens adſtare conſpicitur , multis itèm id genus aliis picturis , & ornamentis ad ſtemmata gentilitia SIXTI V. non minus ingenioſè excogitatis , quàm venuſtè , atque artificioſè undequàque collocatis , atque ita , ut hæc omnia Cœlum ipſum , quatenùs humana imaginatio hoc ſibi tale ſtruere poteſt , ante oculos proponere videantur . In parietibus verò inter fornicem , & eorundem parietum coronas , varia Emblemata elegantiſſimis Inſcriptionibus explicata , ſeù potiùs iiſdem tanquàm poetico penicillo adumbrata circumſpiciuntur , quæ quidem ſolutâ , & pleniore oratione enucleanda mihi primùm viſa ſunt , ut deindè alia omnia ſingulatim , & ſuo loco explicentur . Id quod pro ingenij mei imbecillitate præſtare conabor .

Digitized by Google

AUTHORUM,

Qui in hoc opere paſſim citantur, nomina, cognomina, origenes, monimenta inſigniora, & elogia breviter conſcripta, atquè ex probatiſſimis Scriptoribus deſumpta.

A

ABben Ezra, & Abraham, & Levita, & Gedalia Iachia Rabini, quorum primus ſcripſit in 11.cap. Danielis, ſecundus de geſtis Romanorum, tertius verò Traditionum cathenam, quamvis ſint ex iis, qui foris ſunt, donationem tamèn Conſtantini fatentur, velint nolint: quorum primi vixerunt circa Annum Dom.CCCC. tertius verò ætate noſtrâ vixit.

Accurſius Aquilanus, dictus Mariangelus, de Typographicæ artis inventore, ac de libero primùm omnium impreſſo. Floruit circa Ann. Dom. MD.

Ado Viennenſis Archiepiſcopus, Breviarium Chronicorum ab origine mundi ad ſua uſquè tempora, ad Annum ſcilicèt ſalutis noſtræ MCCCLIII. conſcripſit, quo ſcilicèt anno claruit.

Adolphus Mekerchus Brugenſis, vir ſanè admodùm eruditus, qui de recta, & veteri pronunciatione Linguæ Græcæ ſcripſit Commentarios: eamque cum Hebraica confert. Edidit etiàm Appendicem de accentibus Græcorum. Claruit Anno Dom. MDLXIV.

Adrianus Papa hujus nominis primus, Natione Romanus, vir quidèm doctus, & ſanctus, ſcripſit librum de veneratione ſacrarum Imaginum, libr. itèm ad Carolum Imp., & Epiſtolas ad diverſos. Claruit Anno Domini DCCXCV.

Ægidius Columna Romanus Archiepiſcopus Bituricenſis, Theologus inſignis Ord. Eremit. Sancti Auguſtini, & Sancti Thomæ Aquinatis auditor, multa in artes varias, ac diſciplinas more ſcholaſtico, necnon in Scripturam Sacram, atquè in libros Sententiarum Petri Lombardi conſcripſit, & alia edidit permulta, ſed doctiſſimè ſanè omnia, atquè ita, ut nomen Fundamentarii meritò ei tributum ſit. Claruit Anno Dom. MCCLXXX.

Ægidius Tſchudus Glaronenſis de priſca, ac vera Alpina Rhætia cum reliquo Alpinarum Gentium tractu librum Germanicè ſcriptum edidit peragratis locis iis, Authorumque monumentis perlectis. Hinc de illarum Gentium lingua, locorumque nominibus ſcripſit. Anno Dom. MDLXXV.

Ælianus Sophiſta Romanus, Pauſaniæ auditor, & à Philoſtrato maximè laudatus, quòd Romanus homo tàm probè atticiſſarit, tamquàm eleganter peregrinam à Patria vocem retinuerit. Scripſit de animalibus, de varia hiſtoria, ac de re militari: quæ omnia in magna habentur exiſtimatione. Claruit ſub Adriano Romanorum Imp.

Ælius Spartianus Scriptor inſignis, qui quaſdam Cæſarum vitas conſcripſit, hoc eſt Adriani Imperatoris, & Ælii veri Cæſaris ad Diocletianum Auguſtum. Claruit ſub Diocletiano Auguſto.

Æneas Silvius Senenſis, qui fuit deindè Pius II. vir bonarum artium peritiſſimus, ſcripſit profectionem in Turcas, quam cum indixiſſet, non potuit perficere Anconæ mortuus, qui Romam tranſlatus ſepultus eſt in Ædibus Sancti Petri propè Altare Sancti Andreæ. Hic edidit deſcriptionem Europæ, Abbreviationes Blondi, Hiſtoriarum opus imperfectum, Epiſtolas ad diverſos, multaquè alia, quæ in lucem ſunt edita, præſertìm verò lib. de rebus à ſe geſtis. Claruit circa Annum Domini MCCCCLXIV.

Aldus Manutius Junior, Pauli Filius, Aldi Nepos de bonis literis, ac literatis optimè meritus, varia ſcripſit, multos Authorum bonorum libros illuſtravit, & nonnullos ex Græco in Latinum, & ex Latino in Italicum tranſtulit ſermonem. Claruit Anno Dom. MDXCI.

Aloyſius Lippemanus Venetus, & Epiſcopus Veronenſis, qui ſanctorum vitas, Chatenam in Geneſim, & Exodum omnibus doctis pergratam, & in pſalmos conſcripſit, & alia, præſertìm verò Cathenam in Leviticum, quæ in tenebris adhùc latet. Claruit Anno Domini MDXLV.

Alphonſus Ciacon Hiſpanus Biacenſis, vir profectò eruditiſſimus, antiquitatum belluo, librum de Sancti Hieronymi Cardinalitia dignitate doctè quidèm, & exactè conſcripſit, necnon hiſtoriam de anima Trajani à cruciatibus tartareis erepta, & alia, quæ nondùm edita ſunt in lucem, circitèr viginti volumina. Claret Anno Dom. MDXCI.

Ambroſius Sanctus, Epiſcopus Mediolanenſis, Patriâ Romanus, & Doctor Eccleſiæ eloquentiſſimus, qui ſacro Baptiſmatis fonte Auguſtinum Chriſto Salvatori noſtro peperit, Commentarios edidit in Scripturam Sacram, multaque alia piè, atquè catholicè ſcripſit: Rituumque Antiphonarum, Reſponſoriorum, atquè Hymnorum è Græcâ Eccleſia in Latinam, teſte Sigeberto in Chron. Naucl. tranſtulit. Claruit Anno Domini CCCLXXX.

Ambroſius Bergomenſis, Ordinis Eremitarum S. Auguſtini Calepinus è Calepio dictus Oppido in Cenomanis ad 14. lapidem à Bergomo Brixiam versùs ad Colles in ſiniſtra parte ſito, & à bonitati vini denominato: καλὸς bonus, καὶ πίνω, bibo, Calepinus dictus eſt: erat enim ex Familia Comitum Calepii. Hic divinarum, humanarumque literarum ſtudioſus, ac peritus,

tus, magno ſanè labore, Dictionarium ex innumeris ferè Auctoribus collectum non ſolùm voces omnes Latinas, & Græcas ad Poetas, & Oratores, ad Medicos, & Philoſophos, & Mathematicos, necnon ad Doctores Eccleſiaſticos pertinentes, ſed etiàm Auctorum, ac locorum omnium, ſivè propoſitionum atteſtationem ipſam compræhendens ordine congeſſit Alphabetico, & in lucem edidit: opus quidem, & doctis, & indoctis valde utile, ac pergratum, & cujuſvis literaturæ hominibus pernecessarium, ex eo enim tamquàm è cella penariâ voces omnes Latinæ, Latinique ſcribendi modi, exploſâ barbarie, nobis promptè ſubminiſtrantur: quæ item ignorabantur, aut à doctis in dubium revocabantur, nunc diſcuſſa dubietatis, & ignorationis tenebra, latiſſimè patent. Nec audiendi ſunt ii, qui ajunt hoc opus parvum olim fuiſſe codicem: erat enim pergrande, ut ego ipſe ex Exemplari primo omnium edito novi, atquè hoc idem Trithemius teſtatur, ipſum pergrande opus appellans. Idem ait Jacobus Philippus Bergomenſis in ſupplemento chronicorum, eiquè coætaneus: immò ipſemet Ambroſius opus pergrande appellavit in Epiſtola nuncupatoria, qua Dictionarium Senatui, Populoque Bergomenſi circà Annum Domini MD. dedicavit; nàm ſecundâ vice MDIX. idem Dictionarium Ægidio Viterbienſi ſummo totiùs Ordinis Auguſtiniani Magiſtro, tertiâ verò vice Conventus Bergomenſis eidèm Ægidio Cardinali MDXIX. dicavit. Dolendum autèm eſt, ex hoc Dictionario voces innumeras non ſolùm ad Doctores Eccleſiaſticos, verùm etiam ad varias artes pertinentes, quæ ſcitu ſunt dignæ, fuiſſe ſublatas. Laudandi tamèn ſunt, qui ex eodem Dictionario, tamquàm è tritico lolium, hoc eſt voces ob Typographorum, ſivè aliorum incuriam corruptas ſuſtulerunt, vocibus quibuſdam Latinis, ac Græcis adjectis. Claruit Anno Domini MDIX., & decrepitâ ætate, atquè oculis orbatus MDX. obiit.

Ammianus Marcellinus hiſtoriam Romanam ab Anno Chriſti XCVIII. uſquè ad CCCLXXXII. conſcripſit, & præſertìm de rebus à Conſtantio, Juliano Apoſtata, & Valentiniano geſtis: qui, quamvìs Ethnicus, nonnihil tamèn de Conſtantini donatione fatetur. Vixit ſub iiſdem Imperatoribus circà Annum Domini CCCLXXXIII.

Anaſtaſius Romanus, Apoſtolicæ Bibliothecæ cuſtos diligentiſſimus, atquè inſtaurator; vir ſanè non ſolùm in humanis ſcientiis, verùm etiàm in divinis ſcripturis inſigniter eruditus, necnon Græcæ Linguæ, ac Latinæ peritus, jubente Nicolao I., cujus Bibliothecarius erat, tranſtulit è Græco in Latinum Sancti Joannis Eleemoſynarii vitam, unam Dionyſii Hierarchiam, vitaſque multorum patrum. Scripſit hiſtoriam Eccleſiaſticam, atquè Summorum Pontificum. Claruit Anno Dom. DCCCLX.

Anaſtaſius Germonius, Archidiaconus Taurinenſis, vir profectò doctus, libròs de Immunitatibus Eccleſiaſticis, ac de Indultis Cardinal. conſcripſit, & alia eruditis viris pergrata: edidit enim Seſſiones promeridianas pro Lingua Latina, Paratitla, ſivè Summulas ad quinque libros Decretalium, Animadverſionumque libros duos ad jus Cæſareum, & Pontificium. Claret ætate noſtra MDXCI.

Angelus Politianus, Grammaticus celebris, Philoſophus, Orator, & Poeta inſignis: Græcæ itèm Linguæ, & Latinæ præſertìm peritiſſimus, Epiſtolarum libros 12. conſcripſit, & Miſcellanea, librumque in errores Latinæ Linguæ: edidit Elogia, Epigrammata Græca, & Latina, Herodianumque hiſtoricum de Græco vertit, & alia. Claruit ſub Alexandro VI. circa Anno Dom. MCCCCXCIV.

Antonius Ordinis Fratrum Prædicatorum, Archiepiſcopus Florentinus, Summam caſuum conſcientiæ fatis grandem, & Chronicos libros, atquè alia edidit. Moritur ſub Federico Imperatore III. Anno Dom. MCCCCLIX. Sexto Nonas Maji.

Appianus Alexandrinus Sophiſta, qui hiſtoriæ Romanæ libros, teſte Volaterrano, 22. conſcripſit, quorum novem tantùm ad nos pervenerunt. Edidit & alia complura de variis populorum bellis. Floruit ſub Adriani Principis temporibus.

Ariſteas Græcus, Ptholemæi Philadelphi cubicularius, ſeù potiùs ὑπασπιστὴς, idèſt protector, qui clypeum ante Regem portabat, hiſtoriam de 72. Interpretibus conſcripſit. Compoſuit etiàm librum Mirabilium Orbis, & librum Fabularum. Claruit ſub eodem Philadelpho, Olympiade 124. Anno ante Chriſti Adventum CCCL.

Ariſtoteles Stagyrites Philoſophus inſignis, totoque terrarum orbe celeberrimus, omniumque Philoſophorum Peripateticæ Scholæ Princeps: cujus ſcripta, quæ manibus omnium eruditorum, ac ſtudioſorum teruntur, longum eſſet recenſere. Hujus doctrina tanta eſt apud Philoſophos, ac Theologos eâ in facultate, necnon apud omnes bonarum artium profeſſores, quanta vix umquàm verbis explicari poſſet. De Ariſtotele Quintilianus loquitur in hanc verborum formam: Quid Ariſtotelem? quem dubito, ſcientia rerum an ſcriptorum copia, an eloquendi ſuavitate, an inventionum acumine, au varietate operum clariorem putem. Hæc Quintil. Libros ſuprà trecentos, Plutarcho teſte in Sylla, reliquit: vel quadringenta volumina, ut Suidæ placet. Hic fuit ſtatura parvus, gibboſus, & balbutiens, ſed ob ſummam eruditionem ſocius, præceptor, & à ſecretis Alexandri Magni evaſit. Platonem audivit decem annis, vel viginti, ut ſcribit Laertius. Exceſſit ætatis ſuæ Anno LXVIII. eodem quo Demoſthenes anno mortuus eſt: hic in Apulia, ille in Eubœa: ambo profugi, Antipatro perſequente.

Arnobius Afer Presbyter, Philoſophus., & Rethor inſignis in Africa florentiſſime Rethoricam docuit, & adversùs Gentes libr. conſcripſit, & Commentarios edidit in Pſalmos, ſcripſitque alia permulta. Claruit circà Annum Domini CCC.

Aſconius Pedianius Patavinus hiſtoricus, qui etiàm luculentos in Ciceronis orationes Commentarios edidit. Hic anno ætatis ſuæ 73.

captus fuit luminibus: poſteà tamèn ſummo cum honore, & hominum gratia vixit annos 12. Euſebio teſte. Floruit circà Neronis tempora circà Annum Domini LV.

Athenæus Naucratita Grammaticus, Dipnoſophiſtarum, idèſt argute ſciteque in convivio diſſerentium libros 15. conſcripſit, opus varium, & eruditum. Floruit ſub Marci Antonini Principis tempore, circà Annum Domini CXXXIX.

Athanaſius Sanctus Epiſcopus Alexandrinus, Theologus inſignis, qui multa piè, atquè catholicè ſcripſit, quæ longum eſſet recenſere. Claruit tempore Valentiniani, & Valentis Imperatorum, ſed ſub Valente obiit Anno Domini CCCLXXIX. Sacerdotii ſui XLVI. Sexto Nonas Maji.

Auguſtinus Sanctus Afer, Tagaſtenſis Eremitarum Ordinis Fundator, baptiſmate à B. Ambroſio ſuſcepto, anno ætatis ſuæ 30. cum dimidio die 5. Maji. Hic deindè anno ætatis ſuæ 36. ſalutis verò 394. creatus fuit Epiſcopus Hipponenſis, & Doctor Eccleſiæ celeberrimus, Doctorumque jubar fulgentiſſimum, & lux, malleuſque hæreticorum jure nuncupatus, cujus ſcripta tot tantaque ſunt, ut nihil ferè à quopiam docto ſcribatur, aut dicatur, quòd eorum doctrina reſperſum non ſit. Quamvis autèm omnia ejus opera ſint inſignia, & præſertìm de Sanctiſſima Trinitate, opus tamèn de Civitate Dei ob mirificam rerum, & doctrinarum varietatem celeberrimum eſt, quod intèr cœnandum Carolus Magnus ſibi legi curabat. Moritur Anno Dom. CCCCXXXIII. ætatis ſuæ LXXVI. Epiſcopatus XL. Quinto Kal. Septembris.

Auguſtinus Triumphus Anconitanus Ordinis Eremitarum Sancti Auguſtini Theologus inſignis, permulta ad 42. ſcilicèt librorum volumina edidit: ſcripſit enìm, & doctiſſimè quidèm in varias artes, ac ſcientias, necnon in Sac. Scripturam. Edidit autèm opus de Poteſtate Eccleſiaſtica more ſcholaſtico omnibus doctis gratiſſimum, & numquàm ſatis laudatum. Milieloquium Auguſtini incæpit, ſed morte præventus imperfectum reliquit, quod Bartholomæus Urbinas ejuſdem Ordinis perfecit. Claruit ſub Joanne XXII. Anno Domini MCCCXXVIII. ætatis ſuæ LXXXV.

Auguſtinus Steuchus Eugubinus ex Congregatione Canonicorum Regularium Sancti Salvatoris, Epiſcopus Kiſſami Inſulæ Cretæ, & Bibliothecæ Apoſtolicæ Præfectus ſub Paulo III. ex nobiliſſima Farneſiorum Familia de perenni philoſophia decem libros edidit, atque de Conſtantini donatione contra Laurentium Vallam ſcripſit, & alia complura, & in Sacram Scripturam, præſertim verò in Pentateuchum. Claruit circa Ann. Dom. MDXL.

Aulus Gellius, qui noctium Atticarum libros eruditè conſcripſit, fuit diligentiſſimus rerum priſcarum perſcrutator. Claruit circà An. CXLIV.

Auſonius Gallus Burdegalenſis Auguſtorum præceptor, & Poeta inſignis, cujus extant Epigrammata arguta quidem, & leporis plena de Auguſtis, & aliis rebus. Epigrammatum librum ex Græcis Poetis acceptum in Latinos numeros convertit. Variis item carminibus ſcripſit Epiſtolas, & ſoluta etiàm oratione, & præſertim ad Gratianum Imperatorem diſcipulum circa Ann. Dom. CCCC.

B

Bartholomæus Marlianus, Patritius Mediolanenſis, Topographiam antiquæ Romæ, ejuſdemque admirandas res conſcripſit. Claruit Anno Dom. MDLXVI.

Bartholomæus Platina Cremonenſis vir ſuo tempore doctiſſimus, ſcriptor, ſeù abbreviator Apoſtolicus, & Sixti IV. familiaris, Bibliothecæque Vaticanæ præfectus, ſcripſit librum de Geſtis, & Vitis Romanorum Pontificum, de naturis rerum, Epiſtolas, & quædam alia. Moritur Romæ ex peſte ſub eodem Sixto MCCCCLXXXI.

Bartholomæus Sibylla Dominicanus, Theologus non ignobilis, qui peregrinas quæſtiones conſcripſit, in quibus multa curioſè tractantur. Claruit Anno Dom. MDXXXIV.

Beda Venerabilis Anglicus, vel Britannus, Monachus Benedictinus, Theologus celeber, qui ob vitæ modeſtiam Venerabilis dictus, vel ut alii volunt, quia viſu orbatus dum in itinere quodam concionem haberet ad id faciendum cohortatus ab iis, qui eum ducebant, dicentes multas illic Gentes ſacrum expectare ſermonem, quamvis nemo adeſſet, audita fuerunt in aere, concione habitâ, hæc verba: Bene dixiſti Venerabilis Beda. Multa in Scripturam Sacram conſcripſit, necnon Chronica ab Orbe condito ad Ann. uſque 700. Edidit quoque Mrtyrologium, & alia permulta. Hic fuit Strabi Gloſſæ ordinariæ frater, cujus Diſcipuli fuerunt Rabanus, Alchuinus, & Joannes Scotus, alius à Franciſcano ſcholaſtico Doctore, & alii Viri Inſignes. Moritur ſub Leone Imp. Anno Dom. DCCXXXII. Ætatis ſuæ LXXII. Prid. Kal. Junii.

Bernardus S. Burgundus Abbas Clarevallenſis, oraculum ſui temporis, plurima pie, atque eruditè conſcripſit, & præſertim Commentarios in Cantica, & Super Miſſus eſt, conſiderationem divinæ contemplationis ad Eugenium Pontificem: undè muneris Pontificii ratio narratur. Varias inſuper Epiſtolas edidit, Sermones item in ſolemnibus diebus habitos, & alia permulta. Hujus doctrina, divina potiùs tradita, quàm labore comparata judicatur. Claruit ſub Conrado Imp. III. Anno Dom. MCXL.

Bernardus Breitmbachius Itinerarium Terræ Sanctæ conſcripſit, varias linguas enarrans. Claruit ætate noſtra.

Beroſus Chaldæus, Sacerdos, Aſtrologus, & Hiſtoricus, cui ob prædictiones, quas Athenienſes divinas exiſtimarunt, ſimulacrum in Gymnaſio inauratâ linguâ ſtatuerunt, feriem rerum Aſſyriæ, & aliorum à diluvio ferè uſque ad Joſue, Gentium item origines Græcis explicavit, & Chaldaicam hiſtoriam ſuam tribus comprehendit libris. Scripſit, & de poſteris Noe, ſed perpauca ejus extant ſcripta, quæ Annius Viterbienſis produxit: hæc tamèn adulterina à doctis Viris judicantur. Claruit

ſub

Digitized by Google

ſub Seleuco Nicanore, & Antiocho ejus filio, ac ſucceſſore, cui Chaldaicam hiſtoriam dedicavit.

Beſſarion Nicænus, vir ſanè doctiſſimus, Patriarcha Conſtantinopolitanus, & S. R. E. Cardinalis multa eruditiſſimè ſcripſit, Platonicam doctrinam ſecutus, ſuamque Bibliothecam inſignem Reipublicæ Venetæ dono dedit: cujus tanta erga doctiſſimos viros fuit liberalitas, ut ejus domus artium liberalium, literatorumque Aſylum diceretur. Moritur ætate confectus ſub Sixto IV. Anno Dom. MCCCCLXXXIII.

Blondus Foroliviensis libros de Italia conſcripſit, & alios hiſtoricos libros, hoc eſt de geſtis Romanorum, de Roma triumphante, & inſtaurata, necnon alia quædam. Claruit ætate noſtra circà Ann. Dom. MCCCCLXXX.

Bonaventura S. Balneoregienſis Ordinis Minorum, Alexandri de Ales Auditor, & Diſcipulus, & S. R. E. Epiſcopus Cardinalis Albanenſis, atque Eccleſiæ Doctor, qui in Scripturam Sacram, & in quatuor Petri Lombardi Magiſtri Sententiarum libros edidit Commentarios, necnon opuſcula permulta doctè, ac piè ſcripta, quæ omnium manibus teruntur. De hoc Doctore ſancto hunc in modum ſcribit Trithemius: S. Bonaventura in ſcribendo profundus eſt, non verboſus; ſubtilis, non curioſus: diſertus, non vanus: flammantia, non inflantia verba proferens. Undè, & ſecuriùs legitur, faciliùs ab amante intelligitur, utiliùs frequentatur: pauci ſcribendo libros docuerunt utramque. Bonaventura autèm, & multos ſuperavit, & paucos: dùm ejus doctrina devotionem, devotio inſtruit doctrinam. Si ergo, & doctus vis eſſe, & devotus, illius opuſculis eſto intentus. Hæc Trithemius. Doctor iſte Sanctus, à B. Thoma Sanctus, dùm viveret, fuit appellatus. Alexander verò de Ales de eo frequentèr dicere ſolebat: In Fratre Bonaventura Adam peccaſſe non videtur. Moritur ſub Leone Papa X. in Concilio Lugdunenſi Anno Domini MCCLXXXIII. in Eccleſia Cathedrali ſepultus.

Boetius vir conſularis, Orator, Philoſophus, & Poeta, multa, & præſertìm de conſolatione philoſophica libros verſu, & proſâ conſcripſit. Edidit etiàm libros, & Commentarios in varias artes, ac diſciplinas. Multos Ariſtotelis libros de Attica lingua in Latinam tranſtulit: ingenio ſubtilis, ſenſu promptus atquè catholicus, & ſermone latino Ciceroni non inferior: gener Symmachi Patritii fuit, & Sancti Benedicti amicus. Moritur eodem anno, quo Symmachus Patritius, & Joannes Papa ſub Anaſtaſio, juſſu Theodorici Regis apùd Ravennam pòſt diuturnum exilium in carcere jugulatus Anno Domini DXXIII.

C

CAto Major, Orator, qui, & cenſorius dictus eſt, originem ex Tuſculano municipio trahens, græciſque literis ab Ennio edoctus in Sardinia, quam ſubegit, ſeptem libros originum conſcripſit. Hujus tempore Græcia Romanis nondùm ſuas dederat literas, quas tamèn teſte Plinio, inſpiciendas non perdiſcendas eſſe affirmabat: quin Græcos ex Italiâ expellendos ſentiebat. Claruit ab Urbe cond. Anno DLIX. ante Chriſtum CXCIII.

Cœlius, qui dicitur Ludovicus Cœlius Rhodiginus antiquarum lectionum libros 30. curioſè, & eruditiſſimè quidèm conſcripſit. Edidit etiàm quaſdam in Ovidii Metamorphoſeon annotationes. Claruit circà Annum Domini M. D.

Cæſar Imp. dictus Julius Cæſar, vir ſanè celeberrimus, bonarumque literarum cultor maximus, Commentarios edidit, & in Ægyptum profectus Faſtos, ſivè Kalendarium Numæ Pompilii, qui lunaribus menſibus annos diſtinxerat, correxit, & ad ſolis curſum revocavit, ut Plinius lib. 18. cap. 15. teſtatur. Floruit ante Chriſti Adventum. Anno LXXXVII.

Cæſar Baronius Soranus, vir profectò in ſacris hiſtoriis optimè verſatus, Martyrologium eruditis Commentariis inſignitum edidit, Annaleſque Eccleſiaſticos in lucem emittit, omnibus quidèm pergratos. Claret ætate noſtrâ MDXCI.

Cicero Arpinas vir doctiſſimus, gracili corpore, & infirmo, collo procero, ac tenui, ut narrat Genebrardus, Oratorum omnium Romanorum celeberrimus, & Latinæ Linguæ parens, exulans pòſt oppreſſam Remp. vacuus negotiis forenſibus, & civilibus multos quidèm aureos libros philoſophicos, omnium qui Latinè ſcripſerunt, tùm doctrinâ, tùm ſermonis elegantiâ primos, quos enumerat initio lib. 2. de Divinatione; ſed in tribus de Natura Deorum ſeipſum ſuperavit, Deo providente, ut Idololatria per ſuos cultores oppugnaretur, quæ mox per Chriſtum Salvatorum noſtrum eſſet expugnanda, ac triumphanda. Primùm enìm refellit Deum Epicureorum, deindè Deos Stoicorum, Planetas, & alios, deniquè Deos populares, quos fabuloſos, homineſque fuiſſe contendit. Extant ejuſdem Ciceronis libri Rhetorices plurimi, Orationum, & Epiſtolarum, quarum aliæ Familiares dicuntur, aliæ ad Atticum, Brutum, & Q. fratrem ſunt ſcriptæ, quæ manibus omnium teruntur. Claruit ſub Julio Cæſare, & Octaviano Auguſto antè Chriſti Adventum. Anno LXXXVII.

Claudius Claudianus Alexandrinus Poeta inſignis, quem nonnulli Florentinum fuiſſe volunt, ſed falsò: hic aptus, & facilis fuit ad carmen componendum variis figuris, ac ſententiis plenum. Scripſit libros quatuor de raptu Proſerpinæ, libros duos in Ruffinum, duos itèm in Eutropium, unum de Bello Gildonico, ac Getico, & alia permulta. Floruit ſub Theodoſii, & Honorii temporibus.

Clemens Alexandrinæ Eccleſiæ Presbyter, Pantherii Diſcipulus, & Origenis Magiſter, qui tàm de divinis ſcripturis, quàm de ſecularibus literis multa conſcripſit. Floruit ſub Severo, & Antonino Principibus. Anno Domini CC.

Columella, qui L. Moderatus Columella Gaditanus genere dicitur, libros de re ruſtica abſolutiſſimos edidit. Claruit ſub Claudio Principe.

Cornelius Publ. Tacitus hiſtoricus, Eques Romanus

Digitized by Google

manus, hiſteriæ Romanæ, ſivè Annalium lib.16. ab exceſſu Auguſti, necnon libellum annorum 56, atquè de Germanorum Populis, moribus, ac ſitu, & alia, conſcripſit. Floruit tempore Claudii Tiberii Neronis anno ab Urbe condita DCCLXVII. Uſquè ad Flavii Veſpaſiani tempus, Anno ab Urbe DCCCXXII.

Cyprianus Cæcilius Afer, Eccleſiæ Carthaginenſis Epiſcopus; & Martyr, Cæcilio Presbytero ſuadente ad fidem converſus, à quo fortitus eſt cognomen, multa ſcripſit opuſcula piè quidèm, atquè eruditè. Martyrio coronatur ſub Valeriano, Anno Domini CCXLIX. VIII. Kalendas Octobris.

Cyrillus natione Græcus, & Epiſcopus Alexandrinus, qui Concilio Epheſino contrà Neſtorium, & Pelagium præſedit, multa ſcripſit opuſcula, doctrinâ, ac ſententiis plena, & præſertìm adversùs Neſtorium, occulta ejus venena refellens. Edidit quoquè Epiſtolas, Homilias, & Sermones complures. Claruit Anno Dom. CCCCXXXII.

D

DAmaſus Sanctus Papa, natione Luſitanus, & Sancti Hieronymi amantiſſimus, ſcripſit Summorum Pontificum geſta, necnon Epiſtolas varias, de fide contrà hæreticos, carminaque diverſa: nàm in pangendis verſibus fuit peritus. Claruit Anno Dom. CCCLXX.

Diodorus Siculus, qui hiſtoriam Dom. res Romanas continentem, Bibliothecam inſcripſit, hiſtoriamque ipſam mille centum, ac triginta annorum libris 40. diſtinxit. Claruit ſub Auguſto, teſte Suida.

Diogenes Laertius hiſtoricus inſignis, vitam, & mores, decreta, & reſponſa Philoſophorum conſcripſit, idque omne libris decem comprehendit.

Dion Caſſius cognomento Cocceſus, Patria Nicæus, vir conſularis, qui Romanam hiſtoriam à Pompejo Magno, uſquè ad Alexandrum Mameæ 80. libris comprehendit, & vitam Ariani Philoſophi, reſque geſtas Trajani Imp. conſcripſit, Romanam itèm hiſtoriam edidit, libris 25. comprehendens. Claruit ſub Alexandro Severo.

Diomedes Grammaticus multi ingenii vir, ſcripſit nonnulla ad grammaticam pertinentia admodùm quidèm utilia.

Dioſcorides Pedacius Anaxarbeus Medicus, Marci Antonii, & Cleopatræ Familiaris libros VIII, de materia Medica conſcripſit, & unum de lethalibus venenis, eorumque præcautione, & curatione. Scripſit etiàm de ſtirpium, necnon plantarum differentiis. Claruit ſub Julio Cæſare.

E

EPiphanius Cypri Salaminæ Epiſcopus, & Sancti Hieronymi amicus, ad quemque miſit Epiſtolas, tantâque vitæ ſanctitate clarus extitit, ut ſpiritu prophetiæ meruerit illuſtrari, ſacrarumque literarum ſcientia excellens ſcripſit adverſus omnes hæreſes, & alia permulta, quæ ab eruditis proptèr res, à ſimplicioribus proptèr verba lectitantur. Scripſit, & alia, de quibus Sanctus Hieronymus mentionem facit. Hiſtoriam itèm tripartitam in Latinum tranſtulit. Claruit Anno Domini CCCXC.

Ephorus hiſtoricus Cumanus, Iſocratis auditor, ac Theopompi condiſcipulus, quorum alter fræno, alter calcaribus indigebat, teſte Suida, Epitomen hiſtoriarum Herodoti, & quæ Bello Peloponneſiaco geſta ſunt, ſcripſit. Claruit ſub Cæſare, cujus erat familiaris.

Evagrius Monachus, & Macharii Ægypti Diſcipulus, vir ſanè doctiſſimus, & Antiochiæ Epiſcopus, quem Hieronymus multos diverſarum ὑποθέσεων Tractatus eum ſibi legiſſe ait. Scripſit præſertim vitas Patrum, & Vitam Beati Antonii, & Commentarios in Proverbia Salomonis. Claruit Anno Domini CCCLXXX.

Euſebius ob arctam cum Pamphilo neceſſitudinem Euſebius Pamphili dictus eſt, qui fuit Epiſcopus Cæſarienſis, Chronicos edidit libros, Hiſtoriam Eccleſiaſticam ex Philone, Joſepho, Clemente Alexandrino, Egeſippo, & aliis. Scripſit item de præparatione Evangelica, & alia. Claruit Anno Dom. CCCXX.

Euſtathius Epiphaneus, qui ſcripſit temporum Epitomen ab Ænea Trojano uſquè ad Anaſtaſium Principem, ſub quo fuit, & alia quædam. Claruit ſub eodem Principe, circà Annum Domini CCCCXCVI.

F

FEſtus Pompejus, qui & Sextus Pompejus Feſtus dictus eſt, ſcripſit de verborum ſignificatione, ſivè priſcorum verborum cum exemplis, libros viginti. Claruit ſub Auguſto.

Flavius Vopiſcus, qui Principum Romanorum Aureliani, Taciti, Floriani, Probi, Firmi, Saturnini, Proculi, Bonoſi, Cari, Carini, Numeriani vitas conſcripſit. Claruit ſub Numeriano.

Franciſcus Sanctus Ordinis Minorum Inſtitutor, Aſſiſii in Umbria natus, vir ſanè vitæ ſanctitate celeberrimus, ſcripſit Regulam, ac Teſtamentum breve. Claruit Anno Dom. MCCXX.

Franciſcus Toletus Cordubenſis è Societate Jeſu, Vir ſanè vitæ probitate clarus, ac doctiſſimus, Summorumque Pontificum multis ab hinc annis concionator, eruditiſſimè in Logicam, & Philoſophiam Ariſtotelis, nècnon in Scripturam Sacram Commentarios valdè utiles, & omnibus pergratos conſcripſit, & ad hanc uſque diem, Evangelio B. Joannis explanato, & in lucem edito, in Lucæ Evangelium ſcribit, & alia, quæ nunc ſub incudine jacent, lectoribus admodum profutura. Hic enim non minùs facilis quàm doctus in ſcribendo, ac docendo eſt, hinc ab eruditis de eo paſſim dici ſolet: TOLETUS DOCET. Claret ætate noſtra, Anno Domini MDXCI.

Franciſcus Alumnus Ferrarienſis ſcripſit permulta ad Italicam linguam emendatiorem pertinentia, Fabricam ſcilicèt mundi, ac Divitias inſcripta, opera quidem magni laboris, nècnon

Digitized by Google

non magnæ ſtudioſorum utilitatis, atquè commoditatis, Claruit Anno Dom. MDLVIII.

G

GEnebrardus vir quidèm eruditiſſimus, Theologus Pariſienſis, Divinarum, Hebraicarumque literarum profeſſor regius, & noſtrâ ætate percelebris, univerſæ Hiſtoriæ Speculum, ſivè Chronographiæ quatuor libros ab Orbe condito ad noſtra uſquè tempora conſcripſit, & in lucem edidit, opus profectò admodùm utile, & omni laude dignum. Floret Anno Dom. MDXCI.

Gratianus Monachus Benedictinus Bononienſis, vel Claſſenſis, ſi credimus Trithemio, qui ex aliena opinione ait eum eſſe Hetruſcum, Summorum Pontificum Decreta congeſſit: opus admodùm utile, quod Gratiani Decretum vocitatur: cui adjectæ ſunt Decretales Epiſtolæ Gregorii IX. Sextus itèm Decretalium Bonifacii VIII. Clementinæ Conſtitutionis Clementis V. Extravagantes Joan. XXII., & Extravagantes communes aliorum Pontificum. Sunt qui velint Gratianum natum eſſe Cluſii, quod eſt Oppidum Mediterraneum in Tuſcia, ut videre eſt in Pomærio Eccl. Ravenn. ſed in Codice vetuſtiſſimo, quod in bibliotheca Vaticana aſſervatur, legitur, eum eſſe Bononienſem, & in Cœnobio S. Fœlicis Bonon. collegiſſe Decretum: & ab Eugenio III. circà Ann. Dom. MCLXXXV. approbatum. Claruit Anno Dom. MCLI., vèl MCXX., ut Trithemio placet in Libro de Scriptoribus Eccleſiaſticis, vèl MCXXVII., ut idem Trithemius ait libro 2. de Viris Illuſtribus Ordinis Sancti Benedicti.

Gregorius Nyſſenus Epiſcopus, & Baſilii Cæſarienſis frater ſcripſit Librum de Hominis Imagine, & Libros duos contrà Eunomium, quos Hieronymus in Catalogo ſibi, & Gregorio Nazianzeno ab Auctore ipſo lectos fuiſſe narrat. Claruit Anno Dom. CCCLXXX.

Gregorius Pontifex Maximus hujus nominis primus Patriâ Romanus ex Ordine Benedictino ſanctitate, ac doctrinâ celeberrimus, & Eccleſiæ Doctor præcipuus, qui multa in Eccleſia, & in Miſſa inſtituit, permulta in Pontificatu etiàm ſcripſit, piè, atquè catholicè omnia, Moralia cæteris excellentiora, & utiliora, quàmvis omnia ſint exiſtimatione digna. Hic proptèr res præclarè geſtas, atquè Anglos ad fidem converſos, Magnus, & Anglorum Apoſtolus dictus eſt, cujus precibus animam Trajani Imp. à tartareis cruciatibus abiatam fuiſſe, Alphonſus Ciacon exactè declarat. Moritur anno ſecundo Phocæ Imp. Anno Domini DCV. miraculis clarus. Quarto Idus Martii.

Gabriel Prateolus Marchoſius de Vitis, Sectis, & Dogmatibus omnium Hæreticorum ab Orbe condito ad ſua ipſius uſquè tempora libros 21. conſcripſit. Claruit Anno Dom. MDLVIII.

Gabriel Barrius Franciſcanus Calaber de locis, ac rebus Calabriæ ſcripſit, Romanæ linguæ puritate ornatus. Claruit circà Annum Domini MDLX.

H

HEnricus Glareanus, doctus quidèm Helvetius ex pago Glarona, ſcripſit librum de Variis Populis, eorumque linguis, & præſertim de recta Latini Græcique Sermonis pronunciatione, nècnon, & alia complura ad Grammaticam, & alias artes pertinentia: conſcripſit etiàm Commentarios, & Scholia in Livium, & in alios Auctores. Claruit ſub Maximiliano Auguſto circà Annum Domini MDLXIV.

Herodotus Halicarnaſſeus, quem Cicero lib. 1. de Legibus, hiſtoriæ Patrem appellat, quia fuit è primis Græcorum Hiſtoricis, hiſtoriam ſcribere cœpit à Cyro Perſarum Rege libris novem, quorum quilibet Muſæ nomine inſcriptus eſt. Strabo tamèn libro ultimo hunc non Hiſtoriam, ſed Mythiohiſtoriam, hoc eſt fabuloſam, edidiſſe ait. Claruit Anno ab Urbe condita CCC.

Hieronymus Sanctus Presbyter S. R. E. Cardinalis, ut Alphonſus Ciacon rectè probat, quem nos itèm in hac noſtra Bibliotheca ſecuti ſumus, rationes alias, & auctoritates in medium afferentes, Patriâ Stridonenſis, & vir ſanè Doctiſſimus, ac Doctor Eccleſiæ præcipuus, Latinam, Græcam, Hebraicam, & Chaldaicam linguas callens, ac de divinis Scripturis optimè meritus, multa ſcripſit, quæ in maxima habentur exiſtimatione, & manibus omnium eruditorum teruntur; eaque longum eſſet recenſere. Moritur plenus dierum Anno Dom. CCCCXXII.

Horatius ex Venuſia, Oppido Apuliæ, Poeta Lyricus inſignis, ſententiis plenus, ſed moribus obſcœnis, vitaque incontinentiſſimus, ſectam Epicuream ſecutus, ut ipſemet ait, varia carminum genera edidit, quæ Odæ vocantur, qua in re tulit palmam. Quod Quintilianus etiàm teſtatur, dicens: Intèr Lyricos ſolus ferè dignus eſt legi Horatius: quoniam, & inſurgit aliquandò, & plenus eſt jucunditatis, & gratiæ, variiſquè verbis, & figuris fœliciſſimè audax. Hæc Quintil. Laudatur itèm à Perſio, & Ovidio, Appollinari, & ab aliis. Ejus natalis, Crinito teſte, fuit duobus circitèr annis antè conjurationem Catilinæ, quo tempore celebris erant in Civitate, ex Poetis Catullus, ex Oratoribus Cicero, ex Philoſophis Varro, Terentius. Orbilium, quem alicubi plagoſum vocat, à puero audivit. Amicos ex Poetis habuit Tibullum, Virgilium, & alios clariſſimos Viros. Artem etiàm Poeticam, Epodon lib. Satyras, Epiſtolas, & Sermones carmine hexametro conſcripſit: quæ omnia manibus omnium teruntur, & in Scholis leguntur. Hic brevi ſtaturâ fuiſſe traditur, corpore obeſo, oculis lippis, ut ex carmine illius variis locis colligitur. Floruit ſub Auguſto, & Mecænate, quos miris laudibus celebravit. Mortuus eſt autèm anno ætatis ſuæ ſeptimo, & quinquageſimo, ſi Euſebio credimus.

I

JAcobus Pamelius, Canonicus Burgenſis, & Doctor Lovanienſis, qui in Sancti Cypriani Opera luculentèr conſcripſit, de Libris Sacris bene-

Digitized by Google

benemeritus . Scripſit Micrologum de Eccleſiaſticis obſervationibus , & Catalogum Commentatorum ſelectiorum in Biblia , & alia . Floruit Anno Dom. MDLXXXIX.

Ignatius Martyr , Antiochenæ Eccleſiæ tertius poſt B. Petrum Epiſcopus , qui Chriſtum poſt reſurrectionem in carne ſe non ſemèl vidiſſe omninò affirmat , & præſertìm cum Chriſtus ad Petrum , & ad alios adivit , ut narrat Hieronymus in Catalogo , ſcripſit Epiſtolas aliquot , hoc eſt , ad Epheſios , Magneſianos , Trallenſes, Romanos, Philadelphos, Smyrnæos, & ad Polycarpum , in qua Epiſtolâ mentionem facit de Evangelio tranſlato à Hieronymo id ipſum affirmante : & in hac eâdem Epiſtolâ Chriſtum poſt reſurrectionem ſe vidiſſe ait . Scripſit etiam Epiſtolas duas ad S. Joannem , & unam ad Deiparam Mariam ſemper Virginem , Trithemio teſte . Martyrio coronatur Anno Dom. CXI.

Innocentius III. Anagninus Pontifex Maximus vir ſanè doctiſſimus , & non minùs probus , quàm doctus , qui Concilium Lateranenſe II. omnium , quæ umquam fuerunt in Europâ , celeberrimum coegit , ſermones doctrinâ , & elegantiâ plenos , Commentarium in ſeptem Pſalmos ad Pœnitentiam pertinentes, libellum de mundi contemptu , & Epiſtolas Decretales felicitèr edidit, & alia quædam . Mortuus eſt autèm Peruſiæ anno ſui Pontificatus 18. menſe 7. die 16. Anno Dom. MCC.

Joannes VIII. Pontifex Maximus vir doctus , ſcripſit nonnulla , & præſertìm Epiſtolas aliquot , ut videre eſt in Regiſtro , quod in Bibliotheca Vaticana aſſervatur . Vixit annos 2. menſem 1. dies 4. in Pontif. Anno Domini DCCCLI.

Joannes Chryſoſtomus , quaſi os aureum ob eloquentiam dictus , Patriarcha Conſtantinopolitanus , Doctor Græcus , & quidèm celeberrimus , permulta , & varia doctiſſimè, atquè elegantiſſimè ſcripſit . Moritur Anno Domini CCCCXL. Sexto Kalen. Februarii .

Joannes Potken præpoſitus Eccleſiæ Sancti Georgii Colonienſis , qui Pſalterium Chaldaicum Æthiopicis characteribus imprimendum curavit, adjecto Alphabeto, nècnon legendi modo. Floruit circà Annum Dom. MDLXXV.

Joannes Picus , Mirandulæ Comes, ſummus Philoſophus , omniſque bonæ literaturæ ſtudioſiſſimus , qui tanta ingenii perſpicacitate doctrinaque extitit , ut naturæ monſtrum fuerit vocitatus , ſcripſit in Geneſim , & in Pſalmos : nongentaſque concluſiones philoſophicas , multaque alia edidit opuſcula . Claruit Anno Domini MCCCCXCIV.

Joannes Nauclerus Præpoſitus Tubingenſis, Chronographiam ſcripſit ab exordio mundi brevitèr comprehendentem res memorabiles ſeculorum omnium , ac Gentium uſque ad Annum Chriſti MD. His Chronicis adnexum eſt additamentum Nicolai Baſelii ab Anno Domini MDL. in annum uſquè MDXIV. huic verò tempori adjecta eſt Appendix uſquè ad annum Domini MDXLIV. cujus hiſtoria à Surio Carthuſiano continuata eſt. Claruit Anno Domini MD.

Joannes Trithemius ex Ordine Benedictino Abbas Spanneimenſis , deindè Neapolitanus , librum de Eccleſiaſticis Scriptoribus ſtudioſis admodum utilem , atquè commodum , qui incipit à primitivâ Eccleſiâ ad annum uſquè MCCCCXCIV. Scripſit , & Polygraphiam ſex libris diſtinctam , hoc eſt varios , ſivè multos ſcribendi modos , qui à Gellio ſcripta furtiva , ab Italis Cifræ vocitantur . Scripſit deniquè opuſcula penè innumera , quæ in lucem non prodierunt , & præſertìm Steganographiam , occultam ſcilicèt ſcribendi rationem , ut in Polygraphiâ legitur , opus quidèm admirandum , à voce Græca , στεγανὸς , ideſt occultus , & γραφὴ ſcriptio , dictam . Claruit ſub Alexandro VI. Anno Dom. MCCCCXCIV.

Joannes Baptiſta Egnatius Venetus , inſignis bonarum literarum in Patria Profeſſor , tres de Romanis Principibus , vèl Cæſaribus libros , & novem de Exemplis inſtar Valerii Maximi edidit in lucem, obſervationes in Ovidium, & Commentarios in Epiſtolas Familiares Ciceronis conſcripſit , & alia . Claruit Anno Domini MDL.

Joſaphat Barbarus Venetus , qui ſcripſit duo Itineraria , quorum unum eſt Tanenſe , alterum Perſianum . Vixit circà Annum Domini MCCCCLXX.

Joſephus Hebræus Patriâ Hieroſolymitanus , & ſacerdos ſcripſit Bellum Judaicum , & lib. de Mundi Antiquitatibus , contrà Apionem , ac de potentia dicendi, & alia. Hic quamvìs Judæus , genus tamèn Chriſtianorum perſæpe laudavit , atquè de Salvatore noſtro Jeſu Chriſto in lib. 18. Antiquitatum inſigne teſtimonium ſcriptum reliquit . Hujus volumina tantæ auctoritatis apud Romanos adhùc illo vivente fuerunt , ut in Bibliotheca publica fuerint aſſervata , eiquè poſt mortem ſtatua ærea à Senatu , & Populo fuerit conſtructa . Claruit Romæ ſub Veſpaſiano , & Tito Principibus , & ad Trajani uſquè tempus vixit . Anno Dom. C.

Irenæus Lugdunenſis poſt Photinum Martyrem Epiſcopus Lugduni , & Polycarpi Martyris olìm Diſcipulus , ſcripſit lib. 1. adversùs Gentes , lib. 5. contrà hæreſes , de Monarchia Dei lib. 1. , & alia quædam . Claruit ſub Antonino Vero , Anno Dom. CLXXV.

Iſidorus Junior Epiſcopus Hiſpalenſis , vir ſanè doctiſſimus , ſcripſit Etymologiarum libros viginti , & in totam Scripturam Sacram Commentarios , nècnon alia permulta edidit , quæ longum eſſet recenſere . Claruit Anno Domini DCXXX.

Julius Capitolinus vitas Cæſarum aliquot ad Diocletianum Auguſtum ſcripſit , hoc eſt Antonini Pii , M. Antonini Philoſophi , Veri Imperatoris , & Pertinacis , qui poſtremus poſt Ælii Lampridii hiſtorias habetur . Floruit ſub Diocletiano Auguſto , ad quem ſcripſit Cæſarum vitas .

Judas Apoſtolus ſcripſit parvam Epiſtolam , quæ catholica eſt , & in ea fit mentio de libro Enoch .

Juſtinus Philoſophus , & Martyr, Neapoli Urbe Paleſtinæ natus , vir quidèm doctiſſimus , ſcri-

Digitized by Google

ſcripſit multos libros adverſùs Gentes, Dialogum contrà Judæos, & præſertìm contrà Triphonem Judæorum Principem, contrà omnes hæreſes lib. 1. contrà Marcionem lib. 1., & alia. Claruit ſub Antonino Pio. Anno Domini CL.

Juſtinus hiſtoriographus, qui Epitomen in Trogum tantâ ſtyli felicitate conſcripſit, ut aliorum propè inventum ſibi vendicaverit. Floruit ſub Pio Imperatore.

Juſtus Lypſius ſcripſit in Cornelium Tacitum, & in alios Auctores, necnon Epiſtolicarum quæſtionum 5. lib., & lectionum antiquarum Commentarios edidit, & alia. Claret ætate noſtra MDXCI.

Juvenalis Aquinas, dictus Decius Junius, Poeta Satyricus, qui in hoc ſcribendi genere omnes alios antecellit, ſexdecim Satyras conſcripſit. Frontonem Grammaticum primo audivit, deindè præceptis atquè inſtitutis Quintiliani fuit eruditus. In ſatyris conſcribendis ſecutus eſt exemplum Lucilii, & Horatii: qua in re maximam laudem adeptus eſt, teſte Martiali, qui ei plurimum detulit. Floruit ſub Domitiano Principe, & ad Nervæ, ac Trajani ætatem pervenit.

L

LActantius Firmianus, qui, & L. Cælius dicitur, Arnobii Rhetoris Diſcipulus, vir ſanè pauperrimus, ut ait Euſebius, ſed doctiſſimus, qui libros de divinis inſtitutionibus, hoc eſt, de falſa Religione, & de vera, & falſa ſapientia piè atquè catholicè ſcripſit, nècnon alia ad Chriſtianam pietatem pertinentia. Senex in Gallia docet, ubi Criſpo Conſtantini filio Magiſter præficitur, ut Hieronymus in Catalogo teſtatur. Claruit ſub Conſtantino Principe, qui fuit amiciſſimus, ſuaque ſcripta dedicavit. Anno Dom. CCCXX.

Leo I. Hetruſcus, vèl, ut nonnulli volunt, Romanus, rerum geſtarum, doctrinæ, vitæque ſanctitatis præſtantiâ Magnus, qui omnium Romanorum Pontificum primus in Baſilica Vaticana ſepultus eſt, Sermones eloquentiæ, ac doctrinæ majeſtete refertos edidit, & alia itèm conſcripſit. Hic fuit Eccleſiaſticæ dictionis Tullius: Sacræ Theologiæ Mercurius: Rationum fidei Ariſtoteles: Auctoritatis Apoſtolicæ Petrus, & in Chriſtiano pulpito Paulus. Moritur ſub Leone I. Imp. Anno Domini CCCCLXI. Quarto Kal. Julii.

Livius Patavinus, hiſtoricus inſignis, qui res Romanas miro artificio, luculentoque ſermone conſcripſit, ad quem, Hieronymo teſte tom. 3. epiſt. 103. in princip. ad Paulinum, lacteo eloquentiæ fonte manantem de ultimis Hiſpaniarum, Galliarumque finibus quidam nobiles adierunt: & quos ad contemplationem ſui, ut Hieronymus ait, Roma non traxerat, unius hominis fama perduxit. Hic Hiſtoriam annorum 750. ab Urbe condita ad annum 41. Auguſti, vèl ad Chriſti uſquè natalem ſcripſit libris 140., vèl ut alii volunt, 142. teſte Genebrardo: de quibus nonniſi 45. ſuperſunt. Claruit circà Annum Domini XXX. Mortuus eſt Patavii quarto Tiberii anno, ut Euſebius in Chronicis teſtatur.

Lucanus Cordubenſis dictus M. Anneus, Poeta celeberrimus, Senecæ viri graviſſimi, ac Tragediarum Scriptoris nepos. Hic Bellum civile inter Cæſarem, & Pompeium hexametris, & alia conſcripſit, in quibus maximam ingenii, ac doctrinæ laudem adeptus eſt. Hunc Martialis valdè laudat, dum multis carminibus ejus natalem deſcribit. Quintilianus autèm ipſum Lucanum magis Oratoribus, quàm Poetis annumerandum eſſe ait. Eſt, inquit, ardens, concitatus, ſententiiſque clariſſimis excellens, in concionibus admirandus atquè exultus, adeò ut videatur ſatis exprimere elegantiam, & majeſtatem Virgilii. Verè autèm Poeta dici non poteſt, ſi vis poematis, à quo nomen Poetæ ſumitur, perpendatur, ut Ariſtoteles optimè docet: non enim verſus, ſed poema facit Poetam. Hic Romam ab infantia delatus, & adoleſcens factus, in Grammatica habuit præceptorem Rhemnium Palæmonem Vicentinum eruditiſſimum, ſed tantâ arrogantiâ virum, ut Marcum Varronem porcum appellaret: & ſecum natas, & morituras literas jactaret. In Rhetoricis præceptorem habuit Flavium Virginium. Græce deindè, ac Latinè non ſine ſumma audientium admiratione declamavit: & inter cæteros Condiſcipulos, Baſſum, & Perſium Satyricos ſingulari dilexit benevolentiâ, mutuiſque officiis proſecutus eſt. Uxorem habuit nomine Polam Argentariam, mulierem quidem eruditiſſimam, quæ cum Lucano ipſo tres primos Pharſaliæ libros emendavit: cæteri imperfecti, & inemendati fuerunt relicti proptèr intempeſtivum interitum, nam patefactâ contrà Neronem conjuratione, C. Piſone hujus præclari facinoris Principe, Lucanus inciſione venarum interfectus fuit juſſu Neronis, qui eum priùs amabat ob laudes ſibi tributas, ſed poſteà mutavit ſententiam, ægrè ferens laudes alienas, hinc carminum Lucani famam deprimebat: & hac detractione Lucanum fortaſsè ad conſpirationem concitarat. Obiit igitur ſub Nerone anno ętatis ſuę XXX.

Lucretius, qui dicitur Titus Carus Poeta, & Philoſophus antiquiſſimus, Epicureorum doctrinam, & Empedoclem Poetam ſecutus, teſte Crinito, ſumpto amatorio poculo, ſicut ait Euſebius, tanto furore percitus eſt anno ſuæ ætatis 44. ut manu ſuâ ſe interfecerit. Sex de rerum naturâ per inſaniæ intervalla conſcripſit libros, quos Cicero, cujus ætatem is non multò anteceſſit, emendavit. Quod autem de Lucano dictum eſt, de Lucretio itèm dici debet. Hic enim verè Poeta ob eandem rationem dici non poteſt. Lucretii carmen elegantiâ præſtare Quintilianus teſtatur, qui tamèn ipſius carmen multum difficultatis retinere ait, non modò proptèr ipſam materiam difficultatis plenam, verùm etiàm proptèr egeſtatem linguæ, & rerum novitatem, ut ille ait. Ab hoc Poeta Virgilius, ut ait Crinitus, non ſolùm verba aliquot, ſed locos penè integros tranſtulit. De Lucretio hunc in modum ait Ovidius:

Car-

Digitized by Google

Carmina ſublimis tùm ſunt peritura Lucreti,
Exitio terras cum dabit una dies.

Et Statius:

Et docti furor arduus Lucreti,

Hic ex Lucretiorum familiâ, quæ Romæ inſignis erat, natus cenſetur, & fuit Ter. Varrone, & M. Tullio paulò antiquior.

M

M*Acrobius, latinè longævus, vir quidèm Eruditiſſimus, ſcripſit Saturnaliorum libros, & Commentarios edidit in Somnium Scipionis. Claruit circà Ann. Dom. DCCCCL.*

Marianus Victorius Reatinus, vir eruditiſſimus, & Epiſcopus Reatinus, poſteà Amerinus, qui Scholiis, multiſquè rebus aliis Opera Sancti Hieronymi luculentèr illuſtravit. Floruit ſub Pio IV. cui Opera Omnia S. Hieronymi dedicavit circà Annum Domini MDLXXVIII.

Marſilius Ficinus Florentinus, Philoſophus, ac Theologus, vir profectò doctiſſimus, & Platonicâ doctrinâ perſpicuus, & celeberrimus, ac primus omnia Platonis Opera è Græco in latinam feliciter tranſtulit, & in ea edidit argumenta, multoſquè alios Græcos Libros in latinam vertit linguam, & Epiſtolarum libros aliquot, compluraquè alia ſcripſit. Floruit Anno Dom. MCCCCXC. Obiit autèm ſeptuagenarius eodem anno, quo Laurentius Mediceus, Hermolaus Barb. Politianus, Mirandulanus, Landinus, & Savonorola mortui ſunt, quorum interitum Ficinus deploravit.

Martialis, dictus M. Valerius Martialis, Poeta lepidiſſimus, ex Bilbili Hiſpaniæ, & Celtiberiæ Oppido, qui 14. libros Epigrammatum conſcripſit, ingenii acumine, facilitate, feſtivitate, ac ſalibus reſperſos, laſcivos tamèn interdùm, & parùm caſtos. Marſum Poetam, Pedonem, ac Getulicum ſecutus eſt. Catullum, & Licinium Calvum plurimifecit in hoc ſcribendi genere claros, & intèr amicos præcipuos habuit Stellam Patavinum, Sillum Italicum, & alios complures, ad quos ſcribit. Claruit ſub Domitiano, Nerva, Trajano, & Adriano Imp. Poſtremò in Patriam rediit, ubi interiit.

Martianus Capella Carthaginenſis, multa ingenioſè, ac doctè conſcripſit, & præſertim de Artibus liberalibus libros ſeptem, & alia. De hujus tempore nihil certi inveniri potuit.

Mattheolus Petrus Andreas Senenſis vir ſanè eruditus in 6. libros Dioſcoridis Medici ſcripſit Commentarios longè doctiſſimos, ac lib. de Gallici morbi curatione, & alia. Claruit circà Ann. Domini MDL.

Meſſalla Corvinus, qui fuit tertius vir Terentiæ Ciceronis uxoris, poſt Saluſtium, Orator nitidus, & candidus, Quintiliano teſte libro 10. cap. 1. &, ut Crinitus narrat libro 1. cap. 12. de honeſta diſciplina, ex morbo amiſit rerum omnium, ſuique itèm nominis memoriam. Scripta edidit luculenta, præſertim verò de Auguſti Cæſaris progenie, & mirâ diligentiâ, & aſſiduis officiis fovit Tibullum, qui Romæ, ut creditur, natus eſt Hirtio, & Panſa Coſſo, qui annus etiàm Ovidii Poetæ natalibus fuit inſignis. Hunc Meſſallam euntem in Provinciam Phæacum Tibullus comitatus, in itinere obiit adhùc juvenis non ſinè maximo mærore Naſonis Poetæ, nècnon Horatii, & Macri, quos familiaritèr dilexit. Claruit Meſſalla ſub Auguſto.

Michael Mercatus Miniatenſis Protonotarius Apoſtolicus, & vir admodùm eruditus, de Obeliſcis perdoctum edidit librum. Scripſit etiàm Metallothecam, opus ſanè non minùs doctum, quàm curioſum, ac principibus dignum, quod propedièm in lucem proditurum audivi. Claret ætate noſtra MDXCI. ſub Gregorio XIV.

N

N*Icæphorus Calliſtus Xanthopulus, Hiſtoricus Eccleſiaſticus inſignis, ac diligentiſſimus, ſuam Hiſtoriam Eccleſiaſticam à Chriſti Nativitate ad Annum uſquè 625. decurrentem conſcripſit. Edidit etiàm Opuſcula, & Epigrammata, omnia ſenariis [qui non quantitatem, ſed numerum ſyllabarum obſervant ut in ſingulis verſibus ſint ſyllabæ 12.] metris conſcripta pratèr Orationem confeſſariam, quæ poſtremò loco ſolutâ oratione habetur. Claruit Anno Domini MCCCXXXII. Vel ſecundùm alios, MCCCLXXXIV. ſub Paleologo Imp.*

Nicolaus Papa Sanctiſſimus, hujus nominis primus, Patriâ Romanus, piis humilis fuit, & manſuetus, ac blandus, impiis terribilis, Regibus, ac Tyrannis, imperans auctoritate plenus. Scripſit Decretales Epiſtolas à Gratiano collectas. Extat etiàm ejus Epiſtola inſignis ad Michaelem Imp. de Ignatii Patriarchæ Conſtantinopol. injuſta depoſitione: in qua Epiſtola mentionem facit de Juſtiniano Imp. qui à Joanne VII. Canonum ſextæ Synodi confirmationem poſtulavit. Claruit circà Ann. Dom. DCCCLXII.

Nicolaus Lyranus ex Ordine Minorum, natione Anglus, & Hebraicæ Linguæ non ignarus, utiles in vetus, ac novum Teſtamentum Commentarios edidit, & alia complura conſcripſit. Claruit ſub Joanne XXII. Anno Domini MCCCXX.

Nicolaus Myrepſus Alexandrinus libros edidit 24. medicinales, opus utile juxtà 24. literas Alphabeti. De hujus tempore nihil certi inveniri potuit.

Nonius Marcellus Tiburticenſis, ſivè [ut putat Aldus Manutius] Tuburbigenſis, ex Hiſpaniæ Civitate, Grammaticus inſignis aliquot de nominum origine libros eruditè conſcripſit, nècnon de proprietate Sermonum, & alia ad grammaticam artem pertinentia. De tempore nihil certi habetur.

O

O*Nuphrius Panuinius Veronenſis Ordinis Erem. Sancti Auguſtini antiquitatum helluo, ut Paulus etiàm Manutius in Epiſtolis ait,*

ait, in rerum antiquitatibus inquirendis fuit curioſiſſimus, ac diligentiſſimus, multoſque Scriptorum errores detexit, nècnon à rebus multis tenebras abſtulit, dùm plurima atquè utilia, omnibuſque eruditis viris pergrata conſcripſit, & in lucem edidit, quæ manibus omnium ſtudioſorum teruntur: fuit enim vir ad omnes Romanas, & Eccleſiaſticas antiquitates è tenebris eruendas natus. Scripſit, & multa alia, quæ in tenebris deliteſcunt ob illorum cauſam, qui ea penès ſe aſſervant, nullâ publicæ utilitatis, & commoditatis habitâ ratione. Quæ autèm in lucem prodierunt, ſunt Faſti, ac Triumphi Romanorum, Commentarii Reip. Romanæ, & in Faſtos Conſulares, Chronicon Eccleſiaſticum, & Epitome Romanorum Pontificum, & Cardinalium, ac de ſeptem præcipuis Romæ Eccleſiis. Hujus effigies ad vivum ex ære expreſſa in Eccleſia Sancti Auguſtini Romæ viſitur: infrà verò Epitaphium honoris causâ ab amicis in marmore nigro inciſum legitur. Obiit autèm Panormi Anno Domini MDLXVIII. Decimo octavo Kal. Aprilis anno ætatis ſuæ XXXIX. Alexandrum Farneſium Cardinalem, & Vicecancellarium in Siciliam proſecutus, præclaris multis, & perfectis, & incboatis induſtriæ ſuæ monumentis relictis.

Orus Apollo Niliacus, qui Hieroglyphicas notas, hoc eſt ſacras Ægyptiorum literas declarare ſtuduit, eaſque parvo comprehendit libello. Hujus ſcripta à Plinio lib. 30. cap. 37. citantur. De tempore autèm nihil certi inveniri potuit.

Optatus Afer, & Milevitanus Epiſcopus ſex contrà Donatiſtas libros conſcripſit, multas itèm Epiſtolas, & alia edidit. Claruit ſub Valentiniano, & Valente Principibus. Anno Domini CCCLXX.

P

PAulus Apoſtolus Judæus, qui antè Saulus, ex Lupo in Agnum mutatus, ex perſecutore Eccleſiæ, defenſor factus, & prædicator veritatis, ac Doctor Gentium, multas conſcripſit Epiſtolas tùm publicas tùm privatas Chriſtianâ pietate, ac doctrinâ refertiſſimas, in quibus nomen JESU quinquenties exprimit. Extant ejuſdem Pauli Epiſtolæ ad Senecam ſcriptæ: Paulus enim, & Seneca amici ſe mutuis literis frequentèr ſalutarunt, quarum meminit Sanctus Hieronymus in catalogo, & Sanctus P. Auguſtinus Epiſtolâ 54. Martyrio coronatur unacum Petro ſub Nerone Anno Domini LXIX.

Paulus Oroſius Presbyter Hiſpanus, Auditor Beati P. Auguſtini, cujus hortatu contrà Paganos Imperii lacerationem Chriſtianis temporibus tribuentes, hiſtoriam mundi uſquè ad Valliam Gothorum III. in Hiſpania Regem, vèl ad annum uſque 421. ſeptem libris conſcripſit: cujus etiàm extant Epiſtolæ ad Auguſtinum, & ad alios, & Commentarii in Canticâ Canticorum. Claruit vitâ, & doctrinâ illuſtris cum Sancto Auguſtino circà Ann. Dom. CCCCXX.

Paulus Manutius Aldi Filius, & Junioris Pater, de bonis literis, literatiſque optimè meritus, atquè in Romanæ Linguæ puritate alter Cicero nuncupatus, multos edidit Commentarios, & Scholia, Præfationes, & Epiſtolas plurimas, omnia quidèm omnibus pergrata, quæ manibus itèm omnium teruntur, & maximâ exiſtimatione, & auctoritate habentur. Claruit ætate noſtrâ. Obiit An. Dom. MDLXXIV. Annos natus plus minùs LXIII. quo Anno Aldus ejus Pater obiit, Anno Dom. MDXLV., & Cicero, Romanæ eloquentiæ Pater.

Pauſanias Cæſarienſis Grammaticus, æqualis Ariſtidi ſcripſit librum unum de conſtructione, & Problematum alterum, & Geographiam univerſæ Græciæ. Claruit ab Urbe condita circà Ann. CCC. æqualis ferè Herodoto.

Perſius Poeta Satyricus, Volaterris natus Hetruriæ Oppido, pauca ſcripſit, doctè tamèn, ſed ſubobſcurè. Hinc ajunt Auguſtinum antè converſionem ſatyras ejus lectitantem, & non ſatìs intelligentem, librum in ignem proieciſſe dicentem: Non vis intelligi, nèc intelligaris. Pratèr ſex ſatyras, nihil ſcripſiſſe aliud Quintilianus teſtatur lib. 10. in hanc loquens ſententiam: Multum, & veræ gloriæ, quamvìs uno libello, Perſius meruit. Idem teſtatur Martialis. Præceptorem in Grammatica Rhemnium Palæmonem Vicentinum, qui graves inimicitias exercuit cum Varrone, in Rhetoricis Flavium Virginium, in Philoſophia Anneum Cornutum: in ſcribendis Satyris Lucilium ſecutus eſt: Lucanum, Cæſium Baſſum, & Macrinum plurimùm dilexit. Claruit, & probis moribus, & egregiâ vitæ integritate ſub Domitio Nerone, ſub quo obiit anno ætatis ſuæ XXX.

Petrus Lombardus Novarienſis, Magiſter ſententiarum dictus, Pariſienſis Epiſcopus, & in Abbatia Savocina Calabriæ ſepultus, ſummus Theologus ſcripſit quatuor libros Sententiarum, quibus comprehendit Trinitatem divinarum Perſonarum atquè unitatem eſſentiæ, Mundi creationem, Chriſti incarnationem, noſtramque redemptionem, & ſeptem Sacramenta Eccleſiæ, ac deniquè quidquid ad univerſam pertinet Theologiam. Hinc factum eſt, ut docti viri ferè innumeri ſcholaſticè, &, ut ſic dixerim, diſputativè in quatuor illos ſcripſerint libros. Sunt qui velint Petrum Lombardum, Gratianum, qui Decretum conſcripſit, & Petrum Comeſtorem, vèl Manducatorem ob ſua ipſius ſcripta refertiſſima crebris Scripturæ Sacræ auctoritatibus, quas quaſi manducaverit, & ventri memoriæ mandarit, ità dictum, & Scholaſticæ hiſtoriæ Auctorem, ſi nonnullis credimus, fratres nothos fuiſſe. Scripſit itèm Petrus Lombardus in omnes Pſalmos, in Epiſtolas Beati Pauli, ſermones, atquè alia edidit. Claruit ſub Conrado Imp. III. & Ludovico Graſſo Francorum Rege. Anno Dom. MCXL.

Petrus Crinitus Florentinus vir doctus ſcripſit vitas virorum illuſtrium, qui in bonis literis, floruerunt, & Poetarum præſertìm Latinorum. Hic etiàm edidit Poematum, ſivè Odarum varii argumenti libros duos, de honeſta diſciplina

Digitized by Google

plina libros 25., & alia complura. Claruit Anno Dom. MDV.

Petrus Borrana Lucarnenſis, vèl de Lacu majori, de Broſſago libellum, Corona pretioſa, inſcriptum edidit, in quo è regione conferuntur vocabula linguarum quatuor, Italicæ ſcilicèt vulgaris, Latinæ, Græcæ vulgaris, & veteris Græcæ. Idem Borrana teſtatur Græcâ vulgari linguâ, qua nunc utuntur Græci, Iliadem Homeri translatam fuiſſe atquè impreſſam. Claruit Anno Dom. MDXLIV.

Philoſtratus Lemnius Sophiſta Veri Lemnii Sophiſtæ nepos, & Juliæ uxoris Severi Principis, cujus tempore vixit, Epiſtolarum Magiſter, de vitis Sophiſtarum libros quatuor ſcripſit ad Severum, ac de vita Apollonii libros octo. Edidit etiàm Declamationes, Epiſtolas amatorias, Epigrammata, & alia quædam. Claruit ſub eodem Severo.

Pierius Valerianus Bellunenſis, ex ſorore nepos Fratris Urbani Grammatici Ord. Minorum, vir ſanè doctiſſimus, ſcripſit opus ſatìs grande ad Hieroglyphicorum declarationem, & intelligentiam pertinens, & in Virgilium caſtigationes. Claruit circà Annum Dom. MDL. Sepulti ſunt ambo Venetiis ad ædem Fratrum Minorum.

Plato Athenienſis, Ariſtotelis Magiſter, Apis Attica, & Scholæ Academicæ Princeps, quem S. P. Auguſtinus lib. 8. cap. 11. de Civit. Dei Moyſis, & Hieremiæ libros legiſſe in Ægypto ſentit. Hinc ab Euſebio in libro 10. de præparatione Evangelicâ cap. 3., & ab aliis Moyſes Athenienſis nuncupatur. Scripſit enìm permulta Theologiam præſertìm Chriſtianæ Fidei, ac doctrinæ ſatìs adſimilem. Nàm in Timæo ſcripſit de mundi Creatione: in Phædone de pœnis Purgatorii temporalibus, de pœnis Inferni æternis, ac de juſtorum Paradiſo: in Epinomi de Sanctiſſima Trinitate verbis partìm myſticis, partìm verò apertis mentionem faciens, & præſertìm de Patre, & Filio: In Alcibidiade innuit Chriſti adventum, quem Deum, & hominem appellare ſatìs apertè videtur. Id omne Cyrillus Alexandrinus nititur oſtendere, ac probare lib. 8. contrà Julianum. Auguſtinus itèm lib. 7. confeſſionum cap. 9. ait ſe legiſſe quoſdam Platonicorum libros è Græca lingua in latinam translatos, in quibus legebatur Sancti Joannis Evangelii principium, hoc eſt: In principio erat verbum, &c. uſquè eo: Sinè ipſo factum eſt nihil. Idquè verum eſſe multis rationibus inibi, eodem Auguſtino teſte, probatur. Auguſtinus etiam libro contrà hæreſes quinque, longè poſt principium ait, Mercurium Triſmegiſtum conſcripſiſſe librum, in quo legitur: Hic eſt Filius Dei benedicti. Hæc itèm Richardus 1. Sent. diſtinct. 3. artic. 2. quæſt. 2. enarrat. Quare idem Auguſtinus libro de vera Religione cap. 4. inquit: Platonici, paucis mutatis, Chriſtiani fierent. Hæc de Platone, cujus ſcripta permulta ſunt, ut dixi, quæ longum eſſet recenſere. Natus eſt poſt initia belli Peloponneſiaci. Vixit annos XX. cum Socrate. Floruit circà annum ab Urbe condita CCCC., quo tempore Philippus Macedoniæ regnum adeptus eſt, ſimùl, & Alexandrum genuit, ut ait Gellius lib. 17. cap. ultimo: paucisque indè annis poſt, Plato ad Dionyſium Siciliæ tyrannum poſteriorem profectus eſt. Obiit anno ætatis ſuæ LXXXI. dùm ad menſam in quibuſdam nuptiis accumberet, teſte Alumno Ferrarienſi.

Plautus Poeta Comicus percelebris è Sarſina in Æmilia, teſte Joanne Baptiſtâ Mantuano Carmelitâ ad Julium II., vèl ut aliqui volunt, Farſina, Æmiliæ itèm, vèl Romandiolæ Civitate vetuſta, cæteris Comicis præfertur multorum ſententiâ, & Varronis præſertìm dicentis: Si Muſæ Latinæ loquerentur, Plautino ſermone loquerentur. Hic fuit vir ſanè eruditus, & in Romana lingua clarus, ſed ità pauper, ut ſiquandò vacabat à mola aſinaria, cui ob magnam paupertatem contractam ex pecunia omni in ſcenicis ornamentis, Crinito teſte, erogata, erat addictus, fabulas componebat, quas deindè venditaret. Gellius itaque lib. 7. cap. 18. appellat Plautum parentem, ac Principem in omni elegantia Latina. Plautus in conſcribendis fabulis, aut Comœdiis ſecutus eſt Demophilum, Philemonem, & Epicarmum Siculum Poetas Græcos, Horatio teſte: ac de ſe Epigramma, quod infrà videre eſt, compoſuit in hanc verborum formam:

Poſtquàm eſt morte captus Plautus,
Comædia luget, ſcena eſt deſerta:
Deindè riſus, luduſque, jocuſque, & numeri,
Innumeri ſimùl omnes collacrymarunt.

Obiiſſe traditur paucis annis poſt Q. Ennium Olympiade CXLV. illudque Epigramma in ejus ſepulchro inciſum fuit, ut narrat Gellius. Id quod de Nævio etiam, & Pacuvio Poetis affirmatur, eodem Gellio teſte lib. 1. cap. 24.

Plinius Secundus Veronenſis, qui Veſpaſiani negotia adminiſtrabat, noctibus, & ſubciſivis horis (ut ipſe inquit) opus de rerum natura 37. libris diſtinctum conſcripſit, unius omnium parciſſimus temporis. Claruit ſub eodem Veſpaſiano circà Annum Domini LXXI. Sed obiit Trajani tempore, ut Nauclerus ait in fine Gen. 4. ab incendio Veſuvii Montis, qui à Neapoli Urbe quatuor paſſuum millibus diſtat, abſorptus.

Plutarchus Chæronenſis ex Bæotia Philoſophus multæ quidèm eruditionis vir conſcripſit Vitas Virorum Illuſtrium 48., & libros Apophtegmatum, quos Trajano dedicavit. Edidit etiàm opuſcula quàmplurima, necnon Moralia, quæ ſunt omnis elegantis doctrinæ plena. Scripſit deniquè de proprietate Linguæ Græcæ, ſivè de dialectis apud Homerum, opus valdè utile, cum Appendice Lexici Græco-Latini, & alia. Claruit ſub eodem Trajano, cujus fuit Magiſter, circà An. Dom. C.

Polydorus Virgilius Urbinas vir doctus, diligens, & curioſus, de rerum Inventoribus opus ſanè admodùm utile conſcripſit, necnon Proverbia, treſque de prodigiis libros, & alia quædam. Floruit Anno Dom. MCCCCXCIX.

Pomponius Mela Hiſpanus ex Mellaria Beticæ Oppido ſcripſit libros tres de ſitu Orbis. Claruit ſub Claudio Imperatore.

Pomponius Lætus Picentinus, ut Jovius narrat, ex populis maris Tirrheni accolis, qui ſunt Lucanis proximi, hoc eſt ex iis, qui loca intèr Surrentinum promontorium, & Silarum omnem incolunt, ex illuſtri autèm, ut idem ait Jovius, Familiâ Sanſeverinate. Hic Vallam habuit Præceptorem Romæ, ubi poſteà bonis literis imbutus ludum literarium aperuit, & intèr viros inſignes, Alexandrum Farneſium, qui deindè fuit Paulus III. Latinis literis, & perpolitis quidèm edocuit. Scripſit de Romanorum Magiſtratibus, Sacerdotiis, Jurisperitis, & legibus libellum unum, de antiquitatibus Urbis Romæ alterum: Compendium itèm Romanæ hiſtoriæ ab interitu Gordiani Junioris uſquè ad Juſtinum III. necnon de arte Grammatica libellum. Domum habuit in Quirinali, propè Ædiculam Sacram Sancti Salvatoris de Cornellis, in qua hæc leguntur verba:

POMPONII LÆTI DOMUS, ET SOCIETATIS ECSQUILINAI.

Hac in Inſcriptione ponitur SOCIETAS pro Academia, ad quam viri docti frequentèr adibant. Vox illa ECSQUILINAI ſapit antiquitatem Latinorum, qui CS, pro X, & diphtongum Græcam A I, pro A E uſurpabant. Claruit ſub Paulo II. qui eum moleſtiâ affecit, necnon ſub Sixto IV., & Innocentio VIII. quibus gratus fuit. Obiit ſeptuagenarius circà Annum Domini MCCCCXCII. ſub Alexandro VI. à cujus Familia, eodem Jovio teſte, purpureis veſtibus indutâ ejus exequiæ fuerunt decoratæ; Sepulchrum autèm variis fuit Epigrammatis honeſtatum: intèr quæ Pontani Epigramma primum obtinuit locum.

Priſcianus Cæſarienſis Grammaticus de arte Grammatica ſcripſit ad Julianum Conſulem; ac Patricium, hoc eſt, de octo partibus orationis libros 16. de conſtructione earumdem libros duos, de duodecim primis Æneidos librorum carminibus, de accentibus, de verſibus comicis. Scripſit etiàm de quæſtionibus naturalibus librum unum ad Coſroem Perſarum Regem, & Carmina Dionyſii de ſitu orbis in ſermonem tranſtulit latinum. Hunc ab initio Chriſtianum, deindè fidei deſertorem fuiſſe Volaterranus teſtatur. Claruit Athenis tempore Juſtiniani principis, atque, ut aliis placet, ſub Heraclio Imp.; & ſub Coſroe Perſarum Rege circà Annum Domini DC. ut Nauclerus ait, vel DCXX. ut nonnulli volunt: vel ut aliis placet., DCXL. vel tempore Gregorii Magni, vel non multo poſt Gregorium, quem Anno Domini DCV. vixiſſe ſub Phoca Imperatore Trithemius teſtatur.

Procopius è Cæſariæ Palæſtina Orator, & Sophiſta ſcripſit de ædificiis Juſtiniani Imperatoris libros 6. Edidit itèm hiſtoriam Romanam, bella videlicèt, quæ circà Romam, & per Libyam geſta ſunt per Beliſarium Patricium, cujus ſubſcriba, & comes in cunctis expeditionibus fuit. Hiſtoriam quoquè annorum CXLII, pertexuit uſquè ad Annum Chriſti DLIV. à quo Agathias eodem tempore ſuam deduxit hiſtoriam ad ann. uſquè DLVI, ut Genebrardus etiàm teſtatur. Scripſit prætereà librum de non edendis, vel non editis, ubi Comœdia quadam, Juſtiniani, ejuſque uxoris Theodoræ vituperationem deſcribit, ut Suidas teſtatur. Edidit quoquè lib. 1. de Coſmographia, atquè itèm libros tres de bello Gothico, ac duos de bello Perſico, duoſque de bello Vandalico. Claruit ſub eodem Juſtiniano, circà Ann. Dom. DLIV.

Propertius, qui dicitur Sextus Aurelius Propert. ex Mevania Umbriæ Oppido, Poeta nobilis 4. Elegiarum libros conſcripſit. Hunc Poetam Quintilianus, cenſor in literis acerrimus, plurimùm commendans, Ovidio, & Gallo in Elegiis præponit, eo quòd ille laſcivior, hic verò durior. Laudatur item Propertius ab Ovidio ipſo, qui eum blandum, tenerum, ac dulcem appellat. Idem ſentit Martialis, qui ejus ingenio, & amoribus plurimùm tribuit. Floruit Romæ Mæcenatis, & Cornelii Galli temporibus, quibus maximè acceptus fuit. Ovidium, Tibullum, & Baſſum maximè coluit. Obiit anno ætatis ſuæ XLI.

Prudentius, qui, & Aurelius Clemens Prudentius dicitur, Poeta Chriſtianus, & vir quidèm in divinis, & humanis literis peritus, necnon metro, & proſâ excellens, anno ætatis ſuæ 75. mundi vanitate relictâ, ad ſacras ſeſe contulit Scripturas, multaque utriuſque Teſtamenti, & carmine, ſolutâque oratione declaravit. Scripſit contrà multos hæreticos, Epiſtolas varias, ſacros Hymnos, hiſtoriarumque librum 1., & alia complura. Sidonius Apollinaris haud omninò contemnendus auctor in legendis, atque obſervandis antiquis Scriptoribus, cum loquitur de Prudentio Poeta, minimè veritus eſt, illum Horatio adjungere. Præcipuam verò laudem conſecutus eſt, doctiorum judicio, eo ex carmine, aut opere, quo probitatem atque conſtantiam illorum, qui ſe pro Chriſtiana devoverunt Religione, proſequitur, dum Laurentium, Vincentium, Romanum, Hippolytum, Caſſianum, & alios Sanctos complures laudat. Carmina itèm ejuſdem Prudentii de Natali Domini, necnon geſtis, & miraculis Chriſti, atque de animis expiandis, deque vitiorum, ac virtutum conflictu non parum commendantur. Floruit ſub Gratiano Imperatore Anno Dom. CCCLXXX.

Ptolomæus, dictus Claud. Ptolomæus Peluſienſis. Aſtronomus, ac Geographus natione Ægyptius, Alexandriæ profeſſus eſt, artium liberalium, & Græcarum literarum ſtudii clarus fuit temporibus Antonini, & primus apud Græcos Cœli rationem diligentiùs explicavit, nullique priorum in Aſtrologiæ ſcientia ceſſit. Hic Geographiæ libros 8. abſolutiſſimè ſcripſit, necnon Almageſtum vulgò ſic dictum magnæ conſtructionis Mathematicæ, idèſt perfectæ cæleſtium motuum pertractationis libros 13. Scripſit etiàm Centiloquium, hoc eſt centum ſententias, & alia quædam. Claruit circà Ann. Dom. CXL.

Pu-

Digitized by Google

Publius Victor de Urbis Romæ locis, ac Regionibus libellum edidit. De tempore nihil certi potuit affirmari.

Pythagoras, quem nonnulli Samium, è Samo Calabriæ Civitate nunc deletâ, eſſe contendunt, Teſte S. Thoma lib. 1. Metaph. lect. 8. necnon Gabriele Barrio Franciſcano de ſitu Calabriæ lib. 2. Alii Samium ex Samo Græciæ inſulâ, alij Locrenſem Calabrum, alii Hetruſcum, ut Plutarchus ait lib. 8. Sympoſ. q. 7. & Clemens Alexandrinus Strom. 1. Fuit Italicæ philoſophiæ auctor, primuſque cœpit philoſophus appellari, teſte Auguſtino lib. 8. de Civ. cap. 2., & lib. 18. cap. 25. Hieronym. in Catal., & Plutarch. de Curioſitate. Navigavit in Ægyptum, ut Ægyptiacas diſciplinas diſceret, & pro ſuis apud Græcos venditaret. Peregrinatus eſt in Babylonem, ac Perſidem, atque Magos convenit, teſte Cic. lib. 5. Tuſcul. quæſt., & in Danielem incidere potuit, ut ait Genebrardus. Deindè in Calabria apud Crotoniatas, ac deniquè Metapontum in Apulia non procùl à Calabriæ confinio, & in ſinu Tarentino commigravit, ubi obiit, eique Metapontini Templum magnificè ſtruxerunt, ſicùt ad hanc uſquè diem veſtigia Templi docent. Diſcipulos ad ſexcentos habuiſſe fertur, intèr quos fuit Architas Tarentinus. Hic ab omnium animalium carnibus, & à fabis religioſiſſimè abſtinebat, Juvenale ſatyra 15. & aliis id ità eſſe affirmantibus, hoc eſt Callimacho, & Cicerone lib. 1. de Divin. Gellius tamèn libro 4. cap. 11. ex Auctoritate Ariſtoxeni, qui muſicus fuit, ac vir literarum veterum diligentiſſimus, & Ariſtotelis diſcipulus, ait, nullo ſæpiùs legumine Pythagoram uſum, quam fabis. Claruit, & in Italiam venit, eodem Gellio teſte, Tarquinii Filio regnum obtinente, cui cognomentum Superbus fuit, poſt Urbem conditam circà Ann. CCXLIV.

Q

QUintus *Curtius nobilis Hiſtoricus, & nihilo inferior Cæſare in ſcribendo, ſcripſit Hiſtoriam de rebus geſtis Alexandri Magni. Hunc Aldus Manutius eum eſſe putat, qui à Cicerone ad Q. Fratrem Epiſt. 2. libri 3. nominatur bonus, & pereruditus adoleſcens. Scripſiſſe autèm eum ſub Auguſto, conjicitur ex ejus hiſtoria libr. 10. circa finem.*

Quintilianus Rhetor inſignis ex Calagurio Hiſpaniæ Civitate in Vaſconibus collocatâ, primus Romæ ludum aperuit literarium, & è Fiſco ſtipendium tulit. Inſtitutiones Rhetoricas, atquè Declamationes conſcripſit. Floruit ſub Domitiano, cujus nepotes inſtituit, circà Ann. Dom. LXXXVI.

R

RAbanus *Maurus Ordinis Sancti Benedicti, Natione Germanus, ac Sextus Archiepiſcopus Moguntinus, ſcriptor Eccleſiaſticus, pius, atquè catholicus, ſcripſit in Teſtamentum vetus, & in novum, atquè alia quædam. Claruit Anno Dom. DCCCLV.*

Raphael Volaterranus ex familia Maffeja, quæ etiàm nunc Volaterris eſt, hiſtoricus celebris, multa conſcripſit, & præſertìm libros octo, ac triginta Commentariorum Urbanorum; & Procopium de bello Perſarum, & Vandalorum è Greco in Latinum tranſtulit. Edidit etiam Geographiam, Anthropologiam, & Philologiam. Claruit autèm circà Annum Domini MDIII.

S

SAluſtius, *qui Criſpus dicitur, hiſtoricus Romanus, à Quintiliano Thucididi ex Græcis opponitur elegantiâ ſcribendi, Attica brevitate, ſententiarum crebritate. Quare Martialis lib. ult. ait:*

> Hic erit, ut perhibent doctorum corda virorum,
> Primus Romanâ Criſpus in hiſtoria.

Hic ſcripſit conjurationem Catilinariam, & Bellum Jugurtinum, Claruit ſub Julio Cæſare, & Octaviano antè Chriſti adventum circà Ann. XL. ab Urbe condita DCCX.

Scaurus, qui dicitur Q. Terentius Scaurus, Grammaticus antiquus edidit librum de Orthographia, ac decem libros Commentariorum in Poeticam Horatii conſcripſit, & librum de Ceſellii Vindicis Grammatici erroribus. Hunc Gellius libro 11. cap. 15. nobiliſſimum appellat, & Adriani temporibus floruiſſe, & contrà Ceſellium ſcripſiſſe ait.

Seneca dictus L. Anneus, Natione Hiſpanus, Patriâ Cordubenſis, Philoſophus Academicus, Sotionis Stoici diſcipulus, teſte Hieronymo in Catalogo, niſi textus ſit corruptus, ut præſefert aſteriſcus ibi appoſitus: vèl Photini itèm Stoici diſcipulus, Lucani Poetæ patruus, & Neronis Magiſter Beati itèm Pauli amicus, ac vitæ continentiſſimæ, ut idem Hieronymus, & Auguſtinus teſtantur. Extant Senecæ non ſolùm Epiſtolæ ad Paulum, & Pauli ad Senecam ſcriptæ, ſed complura etiam doctrinâ, ac ſententiis refertiſſima ſuperioribus annis diligentèr emendata, & in volumen unum redacta à M. Antonio Mureto, viro ſanè eruditiſſimo. Nec ſilentio prætereundum cenſeo, Senecam antè biennium, quàm Petrus, & Paulus martyrio coronarentur, Neronis, & crudelitatis, & ingratitudinis vitio valdè laborantis juſſu inciſis venis mortem obiiſſe, cùm in Piſonianæ conjurationis ſuſpicionem veniſſet. Claruit ſub eodem Nerone circà Ann. Dom. L.

Sigiſmundus Gelenius Bohemus vir diverſis linguis, & variarum rerum cognitione doctiſſimus ſcripſit Lexicon Symphonum, quo quatuor linguarum Europæ familiarum, Græcæ ſcilicèt, Latinæ, Germanicæ, Sclavonicæ concordia conſonantiaque indicatur, ubi in omnibus prædictis linguis ejuſdem ſignificationis vocabula è regione ponuntur. Scripſit prætereà Annotationes in T. Livium, & in Plinii hiſtoriam naturalem, & multa è Græco in ſermonem tranſtulit Latinum. Obiit circà Ann. Dom. MDLIV.

Digitized by Google

Sigiſmundus Liber Baro ſcripſit rerum Moſcovitarum Commentarios, Floruit circà Annum Dom. MDXL.

Solinus dictus C. Julius Solinus Polyhiſtor, idèſt multæ hiſtoriæ vir, de mundi miraculis conſcripſit libros, Claruit circà Annum Domini CXXII.

Sozomenus, & Socrates Græci hiſtorici, necnon Theodoretus itèm Græcus Ciriæ Epiſcopus hiſtorias Eccleſiaſticas eodem tempore, hoc eſt ſub Theodoſio Juniore Imperatore, Anno Domini CCCCXXX. conſcripſerunt, quas Epiphanius in latinum tranſtulit ſermonem: & ex ipſis Caſſiodorus Senator, & Monachus continuam fecit hiſtoriam unam, quam Tripartitam appellavit.

Stephanus Græcus Chorographus celeberrimus librum de Urbibus, ac de earumdem, aliorumque locorum æquivocis. De tempore non liquet: fuit tamèn antè Euſtathium Homeri explanatorem, cum ab eo citetur liber de Urbibus ſub Tit. περὶ ἐθνικῶν.

Strabo Amaſeus Philoſophus Cretenſis, Hiſtoricus, & Geographus inſignis, quæ pòſt Polybium à Romanis geſta ſunt, libris 43. comprehendit. De Geographia verò libros 17. feliciter conſcripſit. Claruit temporibus Auguſti.

Suidas hiſtoricus ordine Alphabetico ſuum opus digeſſit atquè edidit, quem Chriſtianum fuiſſe nonnullis reclamantibus, affirmat Genebrardus, dicens: Mirum eſt, nonnullos aſſerere Suidam non fuiſſe Chriſtianum, cum ubiquè liber ipſius reclamet, ſeorſum in voce εἱμαρμένη, qui eſt Epitome libri cujuſdam Heſychii. Anno Domini MXVIII. adhùc Suidas vivebat, ut ipſemet ait in voce, Adam.

Suetonius Tranquillus, qui Cajus Suetonius dicitur, ſcriptor nobilis. Vitas duodecim Cæſarum conſcripſit, necnon de illuſtribus Rhetoribus atquè Grammaticis libellos duos. Floruit ſub Adriano, circà Ann. Dom. CXVIII.

T

TErentius Carthaginenſis, qui dicitur Publ. Terentius Afer, fuit Poeta Comicus elegantiſſimus, ac percelebris, cujus Comediæ ſex, ob ſermonis elegantiam, ut ait Cicero, à Lelio ſcribi putabantur. Huic ſententiæ adſtipulatur etiàm Varro: immò Afranius omnibus eum Comicis præfert. Volcatius autèm nonniſi ſextum locum ei tribuit intèr Comicos, poſtponitque ipſum Cæcilio, Plauto, Nævio, Licinio, & Attilio Comicis. Phormionem, & Hecyram vertit ab Apollodoro Poeta Comico Athenienſi: Andriam Eunuchum, Adelphos, & Heautontimorumenon à Menandro Poeta itèm Comico Athenienſi, à quibus Terentius integros mutuatus eſt ſibi verſus, & à Menandro præſertim, ut in Bibliotheca Fulvii Urſini dictum eſt: in qua Terentius literis majuſculis manuſcriptus temporibus Alexandri Severi Imperatoris aſſervatur: cujus margines Scholiis charactere Longobardico, & nonnullis Menandri verſibus Græcis ab ipſo Terentio in Latinam linguam translatis, & ſuo Poemati inſertis refertiſſimæ ſunt. Hic fuit Terentii Lucani libertus, ſed ob egregiam indolem Lælii, & Scipionis operâ ad nobiliorem ſtatum pervenit. Claruit ab Urbe condita circà Annum DCXX.

Tertullianus, qui dicitur Q. Septimius Florens Tertullianus, Latinorum Scriptorum Princeps, teſte B. Cypriano, &, ut ait S. Hieronymus in Catalogo, pòſt Victorem Pontificem, & Apollonium, Latinorum primus omni ſcientiarum genere præditus, acris, & vehementis fuit ingenii, cui B. Hieronymus ſcribens ad Paulinum hæc duo potiſſimùm illi adſcribit, nimirùm quòd ſit in ſententiis creber, & in loquendo difficilis. Cui ſententiæ conſonum eſt, quod Lactantius Firmianus in quinto Divinarum inſtitutionum libro ſcribit. Septimius (inquit) Tertullianus fuit omni genere literarum peritus, ſed in loquendo parum facilis, & minùs comptus, & multum obſcurus. Hujus doctrinam Cyprianus magnifaciebat, atquè ità, ut ipſum appellaret Magiſtrum, & abſquè Tertulliana lectione nullam diem præterire pateretur. Hic opuſcula multa conſcripſit, quæ in lucem edita ſunt, ſed multò plura ſunt, quæ non extant, eloquentiſſimè ſcripta, ut B. Hieronymo placet. Hic deniquè, quàmvis animam corpoream atquè itèm Deum corporeum, non autèm effigiatum eſſe ſenſerit, non tamèn ob id hæreticus cenſetur, ſed quia tranſiit ad Cataphrygas damnans ſecundas nuptias, teſte Auguſtino libro de hæreſibus ad Quodvultdeum hæreſi 86. Verùm poſteà Eccleſiaſticæ præſcriptionis vi conſideratâ, eum reſipuiſſe opinandum eſt: Montanum enim, ejuſque æmulos intèr hæreticos numeravit in libro de Præſcriptionibus. Claruit Anno Dom. CC.

Theſeus Ambroſius J. U. D. Papienſis, & Canonicus Lateranen. Introductionem plurium linguarum ſcripſit, hoc eſt Chaldaicam linguam, Syriacam, Armenicam, & decem alias linguas, necnon characterum differentium Alphabeta circitèr 40. Claruit ſub Paulo III. Anno Domini MDXXXIX.

Thomas Aquinas Ordinis Fratrum Prædicatorum, Alberti Magni auditor, ac diſcipulus. Vir ſanctitate, ac doctrinâ celeberrimus, ingenio acutus, & ſermone clarus, Doctor Eccleſiæ inſignis, & intèr Scholaſticos Latinos primatum tenens. Plurima in artes, ac ſcientias, necnon in Scripturam Sacram felicitèr conſcripſit, & ob facilitatem, qua in ſcribendo uſus fuit in rebus difficillimis explicandis, Doctoris Angelici nomen Jure adeptus eſt, cui etiàm à Chriſto Crucifixo, ad quem orabat, dictum fuit. Benè ſcripſiſti de me Thoma. Claruit Anno Dom. MCCLXXIV.

Thomas Linacer Natione Anglus, Medicinæ profeſſor, Vir utràque linguâ doctiſſimus, multa non ſolùm de arte medica, verùm etiàm de latina lingua, cujus extant Grammaticæ rudimenta, ac de latini ſermonis emendatâ ſtructurâ libri 6. Claruit Anno Domini MDXX.

Thomas Fazellus Siculus Ordinis Fratrum Prædicatorum, de locis, ac rebus Siculis conſcripſit

Deca-

Digitized by Google

Decades duas, quas Frater Remigius Florentinus in Italicam tranſtulit linguam. Claruit ſub Carolo V. cui Decades dedicavit, quas duobus pòſt annis emendatas, & auctas Philippo ejus Filio, qui ſucceſſit ei in Regno, dicavit. Anno Dom. MDLX.

V

Valerius Maximus hiſtoricus Romanus, qui ſub Sexto Pompejo militavit, ut ipſe de ſe teſtatur eo loci, ubi de inſtitutis antiquis loquitur factorum, dictorumque memorabilium exempla ab illuſtribus ſelecta Auctoribus, & in locos communes digeſta; libriſque novem comprehenſa ad Tiberium Cæſarem ſcripſit, ſed ſuboſcurè tùm ob voces, tùm etiàm ob conciſum dicendi modum. Opus tamèn ſtudioſis utile admodùm eſt. Claruit ſub eodem Tiberio.

Varro Romanus, Lælii diſcipulus, qui dicitur Marcus Terentius Varro, vir eruditiſſimus, ac Polyhiſtor fuit, hoc eſt, multiſcius, & ab Auguſtino ſancto literatorum doctiſſimus appellatus, necnon librorum helluo. Hic quadringentos, ac nonaginta libros doctiſſimè ſcripſit, teſte Gellio libro 3. cap. 10. qui ex ipſius Varronis primo Hebdomadum libro refert, Varronem anno octuageſimoquarto ætatis ſuæ quadringentos, & nonaginta libros edidiſſe: vel, ut narrat S. P. Auguſtinus lib. 6. cap. 3. de Civitate Dei, unum, & quadraginta. Et Quintilianus lib. 12. cap. ult. de eo inquit: Varro quàm multa, immò penè omnia tradidit. Quarè de Varrone hujus generis parœmia orta eſt: Varro tot tantaque ſcripſit, ut nihil videatur potuiſſe legere: tantum è converſò legit, ut nihil potuiſſe ſcribere videatur. Hujus librorum Catalogum S. Hieronymus olim conſcripſit, Varroni Originem conferens: ſed hunc injuriâ temporis, hominum incuriæ annexa amiſimus. Vetranius tamèn Maurus vir ſanè doctiſſimus, ac diligentiſſimus, Vitam Varronis deſcribens, ejuſdem librorum Inſcriptiones ex Cicerone, Gellio, Pompejo, Nonio, Fulgentio, Lactantio, Servio, Macrobio, Auguſtino, Acronio, Porphirione, Priſciano, & Plinio collegit, quæ hoc loco recenſendæ non ſunt, cùm in lucem editæ non ſint. Extant de re ruſtica libri tres, quorum Primus eſt de Agricultura, Secundus de re pecuaria, Tertius de Villaticis paſtionibus. Hoc ſolum opus ex tot Varronis libris integrum ad noſtram pervenit ætatem. De Latina lingua libros 24. ſcripſit, quorum pars una extat: hic enim fuit peritiſſimus latinæ linguæ, omniſque antiquitatis, & rerum Græcarum, noſtrarumque, plus tamèn ſcientiæ collaturus, quàm eloquentiæ. Claruit ſub Cajo Cæſare, tempore Ciceronis, ad quem ſcribit, & nonagenarius moritur Anno Imp. Auguſti XV.

Vincentius Gallus Natione Burgundus Patriâ Bellovacenſis Ordinis fratrum Prædicatorum, quatuor conſcripſit Specula, quorum unum Hiſtoriale dictum libris 32. Alterum Naturale lib. 33. Tertium Morale lib. 3. Quartum Doctrinale lib. 13. complexus eſt: opus ſanè ſtudioſis valdè utile: his enim libris hiſtoriam univerſalem ab Orbe condita àd annum uſquè Chriſti 1250. compræhendit. Edidit etiàm alia quædam. Claruit autèm anno Domini MCCXL.

Virgilius Mantuanus, qui dicitur Publius Virg. Maro à Marone patre ſic nuncupatus, Poeta celeberrimus, primum intèr Poetas Latinos obtinens locum. Hujus Poetæ Bucolicorum Eclogæ extant decem, & Georgicorum libri quatuor ab eadem Auctore emendati: Æneidos verò libri duodecim, quibus tertiumdecimum Maphæus Vegius felicitèr ſubtexuit, ab ipſo non fuerunt correcti: hinc, adventante morte, cremari juſſit: ipſe enim, ut narrat Gelius libro 17. cap. 10. more atque ritu Urſino verſus edebat, hoc eſt informes, & imperfectos, quos deindè quaſi lambendo perpolitos, atque elegantiſſimos reddebat. His accedunt varia poemata, partìm anonyma, partìm verò Virgilii, quàmvis ea ferè omnia ſub ipſius nomine circumferantur. Hic in Bucolicis Theocritum, qui Bucolicos verſus linguâ Doricâ conſcripſit, in Georgicis Heſiodum, quem ſine ulla quidèm controverſiâ longè ſuperavit: In Æneide ſecutus eſt ex Græcis Auctoribus, Parthenium, Piſandrum, Apollonium Rhodium, & in primis Homerum Poetas Græcos feliciſſimè imitatus eſt; Ex Latinis Q. Ennium, Livium Andronicum, Nævium, Lucretium, & alios complures. Virgilii vitam apùd Donatum, & Crinitum videre eſt, qui eam copioſè deſcribunt. Claruit ſub Cajo Cæſare, & Octavio Auguſto II. Rom. Imp. Nec ſilentio prætereundum videtur, quòd multi dicunt, & præſertim Vincentius, S. Antoninus part. 1. Chron. cap. 6. Tit. 4. 5. 7., & Vinc. lib. 7. Spec. hiſt. cap. 62., & Aug. lib. 10. de Civit. Dei cap. 27. de 4. Virgilii Ecloga, quam de Chriſto integram ſcriptam eſſe affirmant, ſicùt à Sibylla Cumæa fuerat deſcriptus: quibus verbis conſideratis Secundianus Decii Præfectus, Verianus Pictor, & Marcellinus Orator Chriſtiani effecti ſunt. Coluit intèr præcipuos amicos, Aſinium Pollionem, Corn. Gallum, Quintilium Varum, Horatium Flaccum, & Mecenatem, cum quibus ſummâ vixit familiaritate. Octavio fuit acceptiſſimus, & in Exquiliis ſecundùm hortos Mæcenatis habitaſſe traditur. Tarenti periit, ut Servius refert: vel, ut alii volunt, Brundiſii, contractâ ægritudine ex itinere ad viſendum Metapontum, proptèr calores, ac nimios æſtus. Ejus cadaver delatum eſt ad radicem Montis Pauſilypi non procùl à Neapoli, ubi ſepulchrum viſitur ad hanc uſquè diem propè Sannazari monumentum, de quo Bembus diſticon edidit ſepulchro ejus marmoreo inciſum in hanc verborum formam:

Da ſacro cineri flores: hic ille Maronis
Vicinus muſæ, proximus, ut tumulo.

In ſepulchro autèm Virgilii, cujus adhùc extant veſtigia, legitur hoc Diſticon:

Man-

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope: cecini paſcua rura, duces.

Hoc loco Calabri pro Apulis ponuntur: olìm enim Apulia, & Calabria dicebatur. Deploraverunt ejuſdem obitum compiures docti, & intèr cæteros Cornelius Galius ad Cæſarem ſcribens Auguſtum. Claruit ſub eodem Auguſto. Moritur anno ætatis ſuæ LIII. S. Antonino teſte par. 1. Chron. cap. 6. Tit. 4. §. 7.

Vitruvius, qui M. Vitruvius Pollio dicitur, Architectus inſignis, quo etiàm omnes hujus artis profeſſores tamquàm Magiſtro utuntur, libros de Architectura decem conſcripſit. Floruit ſub Cæſare Auguſto, ad quem ſcripſit.

Vopiſcus Flavius hiſtoricus, qui varias Romanorum Principum vitas, hoc eſt, Aureliani, Taciti, Floriani, Probi, Saturnini, Proculi, Bonoſi, Cari, Carini, & Numeriani conſcripſit. Avum ſuum ait Vopoſcus vixiſſe ſub Diocletiano.

X

X*Enophon Philoſophus Athenienſis, Hiſtoricus laudatus, Socratis Diſcipulus, & Platonis æmulus, ſpecioſus, moratus, & gratus omnibus, Philoſophorum primus ſcripſit Hiſtoriam, Herodotum, & Thucididem ſecutus. Claruit circà Ann. ab Urbe condita CCCC.*

Z

Z*Enodotus Epheſius Grammaticus, & Poeta, qui Bibliothecæ Ptolemæi Philadelphi præfuit, & filiorum Ptolemæi præceptor nonnulla ad artem Grammaticam pertinentia conſcripſit, præſertìm verò Proverbia, primuſque Homeri libros correxit, & in ordinem redegit. Claruit ſub eodem Ptolomæo.*

Zonaras, dictus Joannes Zonaras Monachus, & Hiſtoricus, hiſtoriam Græcè ab exordio mundi univerſalem ad ſua uſquè tempora, hoc eſt uſquè ad Michaelis VII. Imperatoris Conſtantinopolitani tempus conſcripſit. Edidit Chronicam hiſtoriam à Julio Cæſare uſquè ad Alexium Comneum I. Imp. Conſtantinopolitanum: Epitomen itèm ab initio mundi: Alexandri Magni vitam: Periphraſim etiam in totam Ariſtotelis Logicam. Conſcripſit prætereà Compendium hiſtoriarum in tres Tomos diſtinctum, quorum Primus agit de rebus Judaicis ab exordio mundi uſquè ad Hieroſolymitanum excidium: Secundus hiſtoriam Romanam ab Urbe condita uſquè ad Conſtantinum Magnum breviтèr complectitur: Tertius Imperatorum res geſtas à Conſtantino Magno uſquè ad obitum Alexii Comneni. Canones Conciliorum collegit, & expoſuit. Edidit Commentarios in Damaſcenum, & in Acta Apoſtolorum, ac deniquè Vocabularium compoſuit. Claruit ſub eodem Alexio Comneno, & Joanne Comneno circà Annum Domini MCXX. quo tempore Georgius Cedrenus, & Glycas floruerunt.

Zoſimus Comes, homo Græcus, ſuperſtitioni addictus, & exitioſus, qui hiſtoriam Romanam 414. annorum ab Auguſto ad Honorium uſquè Imp., & Athalaricum Gothum, qui Romam diripuit, ſex libris ſceleratâ fide conſcripſit: fictis enim laudibus impios, Diocletianum ſcilicèt, & Julianum Apoſtatam exornavit, falſiſque criminibus pios Principes, Conſtantinum Magnum, Gratianum, Theodoſium, & alios onerat: & ob id à probis viris, ut canis proſcriptus, ſed quamvìs impiiſſimus, tamèn velit nolit Conſtantini donationem fatetur, dolore ob hanc rem, quam damnat, affectus. Vixit ſub Honorio Imp. circà Annum Domini CCCCIII.

Digitized by Google

BIBLIOTHECA APOSTOLICA VATICANA,

DE EMBLEMATIS, EORUMQUE INSCRIPTIONIBUS

GUILIELMI BLANCI

Intimi Cubicularii

SS. D. N. SIXTI V.

A' Tergo introitus Bibliothecæ ad dextram partem apparet.

EMBLEMA I.

De SIXTI V. Coronatione.

HOC Emblemate, quod ingentem utriuſque ſexus hominum, & cujuſcumque ſtatus, gradus, & dignitatis virorum multitudinem in medium affert, SIXTI V. Coronatio celebrata Kalendis Maii 1585. antè fores Baſilicæ Sancti Petri Apoſtolorum Principis, ad introitus lævam, totâ Vrbe exultante, Illuſtriſſimorumque Cardinalium Senatu ampliſſimo adſtante, feliciter repræſentatur.

Nec ſilentio prætereundum eſt, cur Coronatio Pontificis antè Ædes Sancti Petri in Vaticano, non autèm in Baſilica Lateranenſi, quæ Summi Pontificis Eccleſia Epiſcopalis eſt, fiat. Nam, vt paucis agam, hæc Coronatio in Vaticano celebratur, vel quia, vt conjici poteſt, Summi Pontifices præſens in tempus hoc in loco ſolent reſidere; vel quia hæc Baſilica, prima ſub nomine S. Petri, cujus Summus quiſquæ Pontifex eſt Succeſſor, & Chriſti Vicarius, à Silueſtro Papâ hujus nominis primo mirificis Conſtantini Imperatoris impenſis, qui ab eodem Silveſtro Baptiſmum ſuſcepit, conſtructa eſt quinque porticibus per intercolumnia diſtinctis, quas *Naves* vocant, magnis pulcherrimiſque columnis circitèr centum ſuſtentata, Anno Domini CCCXIX. ut patet ex vetuſto marmore inciſo Lapidem porphyreticum continente, & propè Portam Sanctam ſito: ſupèr quem Lapidem Oſſa Sanctorum Apoſtolorum Petri, & Pauli ab eodem Silveſtro diviſa, & librata fuerunt. Immò, ut ait Onuphrius in Libro de ſeptem præcipuis Urbis Romæ Baſilicis, hanc Baſilicam paruâ Eccleſiæ formâ primus ædificavit ſub ipſa Beati Petri Apoſtoli morte Anacletus Presbyter S. R. E. ab eodem Petro ordinatus, & tertius ab eo poſteà Pontifex Romanus creatus. Hinc Eccleſia hæc in Decreto appellatur *prima, & cæterarum caput*, ideſt, *Apoſtolica*, ut exponitur ab Hugone: quia prima, ut dictum eſt, ſub nomine Sancti Petri Apoſtolorum Principis fuit ædificata: ob quam rationem, necnon ob alias jam aſſignatas Coronatio Pontificis fieri ſolet ante Sancti Petri Eccleſiam: quæ, vt, occaſione ſeſe offerente, parumpèr digrediamur, moxque eo undè digreſſi ſumus reuertamur, ad Sacellum uſquè Sancti Petri primarium, in quo Sanctorum Apoſtolorum Petri, & Pauli Oſſa requieſcunt, protendebatur. Sed Julius II. veteris Eccleſiæ parte poſteriori disjectâ, Bramantis eximiæ induſtriæ Architecti operâ, novæ Baſilicæ toto Terrarum Orbe celeberrimæ futuræ fundamenta jecit. Hujus deindè fabricam à Leone X., & Clemente VII. nonnihil, ut narrat Onuphrius, intermiſſam, Paulus III., ex Michaelis Angeli Bonarotæ Architecturâ, auxit. Hæc autèm à cæteris Pontificibus ita continuata eſt, vt, teſtudinibus aliquot factis, & Sacello Gregoriano mirâ ſtructurâ confecto, ampliſſimæ, & mirificæ Baſilicæ formam ob oculos ponat, præſertim verò SIXTO V. ſedente, qui Abſidam, ſeù Tholum, quem vulgò *Cupulam* vocant, centum millibus aureorum, ſingulo quoque anno inſumendis per operarios homines ad octingentos, breviſſimo temporis ſpatio perficiendum curat. Quæ res etſi ar-

De Baſil. S. Petri.

3. q. 6. c. 9.

arduâ eſt, ac penè olim ab omnibus deſperata, animi tamen Sixti V. magnitudo tanta eſt, tamquàm rerum omnium admirabilis apparatus, ut ſummâ diligentiâ Fabii Blondi, Patriarchæ Hieroſolymitani, cui cura omnis eſt demandata, necnon Jacobi à Porta Architecti operâ, non ſolùm ad finem deducatur, ſed etiàm totius Eccleſiæ fabrica ſuis omnibus numeris, Deo adjuvante, abſolvenda judicetur. Quod ut eveniat, boni omnes divinam benignitatem ſupplicitèr depræcantur. De hoc Tholo Franciſcus Bencius, & alii ex Collegio Societatis Jeſu, necnon Joſephus Caſtalio Juriſconſultus latino ſcripſerunt verſu, reique magnitudinem mirâ facilitate, atque felicitate explicarunt.

Hæc pauca de opere tam excellenti dicere mihi viſum eſt: nunc autem ad propoſitam Coronationem redeamus, Inſcriptionis igitùr Auctor hujus generis Coronationem tàm inſignem, tamquàm ſublimem, qua nulla major in Terris inveniri poteſt, ſecum animo reputans, hunc in modum ait.

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

Hic tria Sixte tuo capiti Diademata dantur:
Sed quartum in Cælis te Diadema manet.

Cum Summus Pontifex, ut brevitati conſulam, coronatur, capiti ejus Tiara, quam *Regnum Mundi* appellant, imponitur, tribus conſtans Coronis, tres poteſtates, hoc eſt, *Imperatoriam*, *Regiam*, & *Sacerdotalem*, plenariam ſcilicèt, & univerſalem totius Orbis Auctoritatem repræſentantibus.

Per Tiaram ipſam, quam *Regnum Mundi* paſſim appellant, Imperatoria, ac temporalis Poteſtas: per Mitram verò, Pontificia, & ſpiritualis Auctoritas ſignificantur: & quoniam Auctoritas Pontificia prior ac dignior, necnon amplior atque diffuſior eſt Imperiali poteſtate, quia Sacerdotium in populo Dei Regnum præceſſit, ſicut Aaron primus Pontifex Saulem primum Regem, & Noe ipſum Nemroth præceſſiſſe leguntur, hinc Summus Pontifex in ſignum Pontificiæ Auctoritatis ſemper, & ubique Mitrâ uti ſolet: Regno autèm, Imperatoriâ ſcilicèt Coronâ, non ſemper, & ubique, ſed certis diebus, & locis, intraque Eccleſiam intèr eundum, ac redeundum, non autem in divinis Officiis celebrandis, nec in ſacris faciendis. Sed quoniam qui hoc in mundo legitimè certaverit, coronam ſibi in Cœlo parat, Auctor inſcriptionis ait, quartam Coronam Sixto V. repoſitam eſſe in Cœlis: & hanc ſtabilem, & perpetuam eſſe neceſsè eſt. Id quod etiàm figura quadrata ex ſui natura præſefert. Quadrum enim, quacumquè vertatur, ſtare cernitur: cujus inſtàr *juſtus cùm ceciderit non collidetur, quia Dominus ſupponit manum ſuam*. Manet igitùr Sixtum, idèſt, quartum Diadema expectat Sixtum in Cœlo, tamquàm juſtum: & verè manet, quia ſtabile eſt: & amitti non poteſt, quia ſibi æternitatem ſortitur.

Inn. III. ſermon. 3.

Exod. 28.

Gen. 8. Inn. III. ſermon. 1. de B. Silveſt.

2. Tim. 2.

Aug. in Pſal. 36. tom. 8.

A' tergo introitus Bibliothecæ ad læuam apparet,

EMBLEMA II.

De Epiſcopatus Lateranenſis poſſeſſione adipiſcendâ, ſivè capiendâ.

Hoc Emblemate, ſuſceptio Epiſcopatus Lateranenſis repræſentatur, hoc eſt, cum Sixtus V. Pontificiâ ſolemnitate, ac pompâ, Regibus Japonenſibus cum comitantibus, Baſilicam Lateranenſem, ut moris eſt, tamquàm ſuam peculiarem, & primariam Eccleſiam agnovit, ac ſuſcepit. Quo loco cernitur Pontifex aſturconi, quem *Chineam* vulgò appellant, inſidens, præeuntibus longo ordine tam intimis, quàm extimis Cubiculariis, aliiſque nobiliſſimis viris, necnon Urbis primatibus equitantibus (ut interim Celeres Equites, ac pedeſtres, & haſtatos Helvetios ſilentio involvam) ſubſequentibus verò S. R. E. Cardinalibus Illuſtriſſimis Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis cæteriſque Præſulibus. Idque miro conſpicitur apparatu. Eccleſia hæc *primaria* dicitur, propterea quòd Conſtantinus Imperator eam quartâ ſui baptiſmi die intrà Palatium Lateranenſe à *Laterano Cive Romano* dictum, ut in ſexto Emblemate ad lævam Bibliothecæ ſito fuſiùs explicabimus, Salvatori noſtro conſtruxit, Summoque Pontifici Silveſtro Primo, à quo Baptiſmum ſuſcepit, dono dedit. Hæc itèm Baſilica fuit prima Eccleſia publicè conſtructa: & in hac ſolâ Eccleſiâ ligneum eſt Altare arcæ adſimile, ut memoria præteritorum temporum conſervaretur, quibus, cùm tyrannorum perſecutionibus vexaretur Eccleſia, à Sancto Petro uſquè ad Sanctum Silveſtrum, Pontificibus locus certus, ac definitus non fuit, ſed in cryptis, ſivè in cœmeteriis, aut in piorum Ædibus ſupèr illo Altari ligneo conſecrare ſolebant. Hinc idem Sanctus Silveſter honoris gratiâ ſancivit, ut in eo, quod eſt Altare majus, præter Romanum Pontificem Miſſas nemo deinceps celebrare poſſet. Id quod ad hanc uſquè diem executioni mandatur. Nàm in dicto Altari nonniſi Summo Pontifici, & Cardinalibus Epiſcopis per Pontificiam diſpenſationem, & in horum defectum, Cardinalibus Presbyteris rem ſacram facere licet, ſicùt de Altari majori Sancti Petri, Sanctæ Mariæ Majoris, Sancti Laurentii extrà muros, & Sancti Pauli, decretum hujuſmodi obſervatur. Sancitum etiàm fuit, ſicut in Decreto legitur, ut hæc Baſilica Lateranenſis Salvatori noſtro dicata, & *Salvatoris* nomine nuncupata, poſtremò autèm *Sancti Joannis* dicta, principatum haberet non ſolùm ſuprà Patriarchales Eccleſias, Alexandrinam ſcilicèt, Antiochenam, Hieroſolymitanam, & Conſtantinopolitanam, ve-

Diſt. 96. c. 14. Cõſtantinus.

Diſt. 96. c. 14. Cõſtantinus. Ibid. ut ſupra.

Digitized by Google

verùm etiàm ſuprà omnes in univerſo terrarum Orbe Eccleſias Dei. Quarè *Patriarchatus*, *Archiepiſcopatus*, *Metropolis*, & *Epiſcopatus* appellatur: Summus autèm Pontifex, Summus Patriarcha, Summus Archiepiſcopus, Summus Metropolitanus, Summuſque Epiſcopus dici poteſt, ac debet: ſicùt enim Eccleſia hæc, ità, & Papa tùm nomina, tùm effectum horum omnium optimo quidèm jure ſibi ſortitur. Baſilica autèm Sancti Petri, cujus fabricam, ut legitur in Decreto, Conſtantinus, donatione factâ, inſtituit, quàmvis *prima Beati Petri ſedes* dicatur, ut in Emblemate de Coronatione diximus, non tamen Archiepiſcopatus, nèc Metropolis, nèc Epiſcopatus appellari poteſt, ſed *prima* dicitur, ideſt, *Apoſtolica*, ut dictum eſt. Et quàmvis Urbs Roma inſtàr univerſi Orbis quatuor Patriarchales Eccleſias habeat, hoc eſt, *Sancti Joannis Laterani*, *Sanctæ Mariæ Majoris ad Præſepe*, *Sancti Laurentii extrà muros*, & *Sancti Pauli*; Eccleſia tamèn Sancti Petri nèc Patriarchalis, nèc Epiſcopalis Eccleſia eſt, ut dicitur à nonnullis, qui eam Epiſcopo Portuenſi ſubjectam eſſe, & ad ejus Diœceſim pertinere dicunt. Præſens tamen in tempus hæc Baſilica Sancti Petri Patriarchalis habetur, & vocitatur. Hinc quinque Patriarchales Eccleſiæ in Urbe nominantur, & ſunt. Hæc dicenda erant, ut ſciretur, cur Summus Pontifex juriſdictionem Epiſcopalem, non in Eccleſia Sancti Petri ſuſcipiat, ſed in Baſilica Lateranenſi, quæ *Lateranenſis* à loco; *Sancti Salvatoris* à dedicatione: *Conſtantiniana* à conditore Magno Conſtantino: *Fauſtæ*, ab Uxore Conſtantini, ut Optatus Melevitanus ait: *Aurea* ab ornamentis, & divitiis; *Sanctorum*, *Joannis Baptiſtæ*, & *Joannis Evangeliſtæ* ab eorum invocatione nuncupata eſt, & Romanorum Pontificum uſui ædificata V. Idus Novembris circitèr Annum Chriſti CCCXVIII., & à Sancto Silveſtro conſecrata. Auctor autèm Inſcriptionis de hac ſuſcepta poſſeſſione ſic ait;

Alvar. lib. 2. de Planctu Eccl. cap. 12. — *12. q. 1. c. 15.* — *Alvar. de Planctu Eccleſiæ lib. 2. c. 11.*

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

AD TEMPLUM ANTIPODES SIXTUM COMITANTUR EUNTEM,
JAMQUE NOVUS PASTOR PASCIT OVILE NOVUM.

HIc, ut reor, per *Antipodas*, Japones tunc temporis Romæ commorantes ut Summo Paſtori obedientiam præſtarent, ſic dicti, quaſi contrà noſtros pedes non rectâ lineâ, ſed tranſverſali degentes, intelliguntur: Antipodes enim, ſunt Populi adverſa nobis veſtigia urgentes. Per ovile autèm novum, vel eſt alluſio ad illam mundi partem tamdiù nobis ignotam, & non multis ab hinc annis à Columbo inventam: vel Inſcriptionis Auctor Gentem illam Japonum intellexit, partem pro toto ſumens, ac ſi dixiſſet, novam Gentem ad fidem Chriſti converſam in Catholica Eccleſia tanquàm ovile novum paſci, & gubernari à Paſtore novo, idèſt, nupèr creato. Id quod non ſine divino conſilio factum eſſe credendum eſt: ſicùt etiàm de illa fæmina nobiliſſima, quæ tanquàm Regina Saba ad ſapientiam Salomonis audiendam, jam indè ab Aphrico ſinu ad SIXTUM V. unacum aliis ejuſdem Regionis hominibus, ſuperioribus menſibus venit, dicendum eſt. Hoc enim novum aliquod Regnum acquirendum, & ad fidem venturum, vel tale aliud præſagire mihi videtur. Quod ſuâ Deus benignitate faxit.

Cic. de ſomnio Scip., & de Acad. qu.

EMBLEMATA AD LÆVAM SITA.

EMBLEMA III.

De Italia prædonibus, & exulibus liberatâ.

EMblema, quod Bibliothecam ingredientium oculis primò ad introitus lævam ſeſe offert, liberationem Italiæ complectitur: quæ cùm anteà nefariorum, perditorumque hominum, prædonum ſcilicèt, atque exulum incurſionibus eſſet expoſita, multiſque calamititabus præmeretur, SIXTO V. ſedente ab omni infeſtatione liberatur, ac magnâ quiete perfruitur, exulibus, ac prædonibus undequâque expulſis.

Liberationis Symbolum.

OVes triplicem montem circumſtantes inſpiciuntur, in cujus faſtigio poſitus cernitur leo, qui ignita fulmina deorsùm torquens, Lupos omnes paſcenti pecori adverſantes terrore, ac metu concuſſos in fugam hinc indè conjicit. Ovibus populi, Lupis prædones, Montibus qui ſuprà reliquam terram ſe extollunt Eccleſia, Leone SIXTUS Pontifex, Fulmine Auctoritas ejus, & poteſtas repræſentantur: & ad ejuſdem Pontificis inſignia alluſio eſſe poteſt, in quibus Montes Patriam ſignificantes pinguntur, necnon, & Leo, qui dominatum, & magnanimitatem, itèmque fortitudinem, vigilantiam, & cuſtodiam ſignificat. Hinc in ædificiorum, præcipuè verò in Fanorum valvis, ſacrarumque Ædium veſtibulis Leones marmorei ſiuè æneì tamquàm divinorum cuſtodes, ut eſt paſſim cernere, ſtatui ſolent.

Leo enim dum vigilat, oculos clauſos, cum verò dormit reſeratos habere fertur: immò nonnulli putarunt, ſed falsò quidèm, Leonem ſempèr ſomni eſſe expertem, quippè qui magnos cum habeat oculos palpebraſque perexiguas, oculos penitùs obtegere non poteſt, hinc ſplendor ab ejus pupilla emicans inſomnem ipſum repræſentat. Huic autèm Emblemati, liberationiſque Symbolo, SIXTI V. cum Alcide collatio aptiſſimè quadrat, ſi amborum inſignia Leonem habentia, fortitudo, reſquè geſtæ perpendantur. Idcircò Inſcriptionis Auctor hæc ſecum, ut opinor, cogitans, SIXTUM cum Alcide confert, & hunc in modum ait:

IN-

Digitized by Google

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

ALCIDES PARTEM ITALIÆ PRÆDONE REDEMIT, SED TOTAM SIXTUS: DIC MIHI, MAJOR UTER?

HÆc Inſcriptio præſefert, majora SIXTUM præſtitiſſe, quàm Herculem, ab Alcæo, avo paterno, *Alcidem*, Auctore Herodoto, dictum: vel ab Ἀλκὴ, quod eſt robur. Hercules enim montem Aventinum, Caco Vulcani filio, prædone infami, teſte Virgilio, extremamque Calabriæ, & Italiæ oram latrone Lacinio, à quo *Promontorium Lacinium* vocitatum eſt, dumtaxàt liberavit, ut apùd eumdem Virgilium videre licet. Sed SIXTUS V. univerſam Italiam à prædonum, & exulum incurſionibus liberavit, ac tranquillam reddidit. Hanc liberationem Simon Cecchinus utriuſque Signat. Refer. diſtichis ingenioſe factis feliciter proſequutus eſt.

Æneid. 8.

Æneid. 3.

EMBLEMA II.

De Obeliſco Vaticano Sanctiſſimæ Cruci dedicato.

PRiori Emblemati proximum eſt illud Obeliſci Vaticani altitudinis palmorum 114. citrà baſim, olim à Seſoſtridis Filio Nuncoreo, ſeù Pharone in Ægypto exciſi, deindè ab Imperatore Cajo Caligulâ in Urbem tranſvecti, & in Vaticano locati, Auguſtoque, ac Tiberio Cæſaribus dicati, nunc verò à SIXTO V. ſummâ omnium admiratione in mediam Sancti Petri Aream, ante Sacras Ædes tranſlati, ac divino Cultui addicti: cujus faſtigio idem SIXTUS Crucem imponi juſſit. Hinc Auctor Inſcriptionis rem tantam perpendens, operoſum ſcilicèt laborem, & Chriſtianam ejuſdem Pontificis pietatem à ſuperſtitionis memoriâ ad verum, & divinum Cultum, hominum animos avocantem, Diſtichon ex ſuo libro Epigrammatum in eumdem Obeliſcum ſuperioribus annis edito depromens inquit, multum valere hanc Obeliſci translationem ad SIXTI V. memoriam ſempiternam, atque hunc in modum ait:

Plin. lib. 36. c. 11.
Herod. lib. 11.

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

DUM STABIT MOTUS NULLIS OBELISCUS AB EURIS,
SIXTE TUUM STABIT NOMEN, HONOSQUE TUUS.

OBeliſcus, ut nonnihil de eo dicam, eſt lapis aſperrimus in figuram metæ cujuſdam ſenſim ad proceritatem conſurgens excelſam, utque radium imitetur paulatim gracileſcens, ſpecie quadratâ in verticem productus anguſtum, manu lævigatus artificis. Hujuſmodi molis inventor, teſte Plinio, Mytres fuit, qui Heliopoli, hoc eſt in Solis Urbe cùm regnaret, ſomnio juſſus Soli ipſi, quem Ægypti colebant, Obeliſcum conſecravit. De hoc autèm Vaticano, ejuſque tranſlatione, ac dedicatione Petrus Galeſinius Protonotarius Apoſtolicus eleganti ſcripſit oratione, Petrus itèm Angelius Bargæus de Obeliſco eruditum edidit Commentarium. Scripſit etiàm de Obeliſcis, & fuſiſſimè quidèm Michael Mercatus, vir in variis diſciplinis benè verſatus. Multi deniquè alii de Obeliſci Vaticani tranſlatione, & verſu, & ſolutâ oratione ſcripſerunt, quos brevitati conſulens prætermitto. Nunc reliquum eſt, ut Inſcriptiones, quæ dicto in Obeliſco Vaticano inciſæ leguntur, in medium proferantur. Harum duæ ſunt vetuſtæ, hoc eſt:

Amm. Marcell. lib. 17.

Plin. lib. 38. c. 8.

I.

DIVO CÆSARI DIVI JULII F. AUGUSTO
TI. CÆSARI DIVI AUGUSTI F. AUGUSTO
TIBERIO SACRUM.

II.

DIVO CÆSARI DIVI AUGUSTI F. AUGUSTO
TIBERIO SACRUM.

Inſcriptiones novæ ſunt quinque, quarum una in Obeliſci faſtigio hanc in verborum formulam ſculpta eſt:

I.

SANCTISSIMÆ CRUCI SIXTUS V. PONT. MAX.
SACRAVIT E PRIORE SEDE AVULSUM,
ET CÆSS. AUG. AC TIB. I. L.
ABLATUM MDLXXXVI.

Cœteræ Inſcriptiones in Obeliſci Baſi exculptæ cernuntur, ut infrà:

II.

ECCE CRUX DOMINI FUGITE PARTES
ADVERSÆ VICIT LEO DE TRIBU JUDA.

III.

CHRISTUS VINCIT, CHRISTUS REGNAT,
CHRISTUS IMPERAT, CHRISTUS AB OMNI
MALO PLEBEM SUAM DEFENDAT.

IV.

SIXTUS V. PONT. MAX. CRUCI INVICTÆ
OBELISCUM VATICANUM AB IMPURA
SUPERSTITIONE EXPIATUM JUSTIUS, ET
FELICIUS CONSECRAVIT ANNO DOMINI
MDLXXXVI. PONT. II.

V.

SIXTUS V. PONTIFEX MAXIMUS OBELISCUM
VATICANUM DIS GENTIUM IMPIO CULTU
DICATUM AD APOSTOLORUM LIMINA
OPEROSO LABORE TRANSTULIT ANNO
DOMINI MDLXXXVI. PONT. II.

EMBLEMA III.

De annonâ Urbi, & Italiæ ſubminiſtratâ.

UBertatis hoc Emblema eſt. Romam enim SIXTUS V. initio ſui Pontificatus, annonæ caritate laborantem reperit: hinc idem SIXTUS ei prudentiſſimè ſuccurrit, & coempto frumento, & in Urbem aſportato, effecit, ut in ſummâ inopiâ, ſumma eſſet copia. Nec eo contentus, ut non ſolùm Urbi, verùm etiàm Italiæ univerſæ magnâ ex parte ſuccurreret, ac tempus in poſterùm provideret, Paludes Pontinas Volſcorum juxtà forum Appii haud longè à Tarracinâ, & ab Urbe XXIX. paſſuum millibus diſtantes, olim à Cor-

Digitized by Google

Plin. lib. 4. c. 7 & Liv. lib. 4. à Cornelio Cethego Conſule, atquè ſequentibus ſeculis à Theodorico Gothorum Rege iterùm exſiccatas, nunc idem Pontifex ad res egregias omnes, & pias, reſque omnium opinione maximas, ac penè deſperatas producendas natus, tertiò exſiccandas mandavit: ex quibus longitudine ad viginti, latitudine verò ad ſeptem milliaria factus eſt Ager, ducentis millibus aureis in eam rem impenſis: atquè hunc in modum ex Agro Pontino de perpetuâ annonâ non ſolùm Urbi, ſed toti etiàm Provinciæ, quin, & Italiæ ſapientèr proviſum eſt. Quam rem Blancus in Euchariſtico ad Sixtum V. deſcribens ait:

Per te exſiccantur vaſtiſſima ſtagna lacuſque.
Jamque ferax ager eſt, quæ fuit antè palus.

Ubertatis ſymbolum eſt arbor, Pyrus, fructu onuſtiſſima, ad cujus radicem circumſtant oves, Leone truncum ungulis complectente, & arborem concutiente. Hinc pyris cadentibus, oves paſcuntur. Hoc Emblema venuſtatem habet, alludens ad gentilitia Sixti V. ſtemmata, quæ Leone pyrum tenente conſtant. Quarè Auctor Inſcriptionis, ut frumenti affluentiam, Sixti V. Pontificis Maximi providentiâ, & pietate, omni ex parte laudandâ, Italiæ, & Romæ præſertìm ſubminiſtratam decantet, hunc in modum inquit:

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

Temporibus Sixti redeunt Saturnia Regna:
Et pleno cornu Copia fundit opes,

NEminem latet, regnante Saturno, magnam frumenti in Latio fuiſſe ubertatem, agroſque mirum in modum excultos, cùm ipſe Agriculturam inveniſſe dicatur. Quarè Inſcriptionis Auctor tamquàm probatiſſimorum Poetarum omnium familiariſſimus, mutuato ſibi in priori verſu Virgilii hemiſtichio, aurei ſeculi felicitatem ab eodem Poeta inibì decantatam, nunc etiam vigere apertè demonſtrat, & verſu altero alludere ſibi viſum eſt, ni fallor, ad illud Horatii: (Ecloga 4.)

(Lib. 1. Ep. ad Iccium.)

——————Aurea fruges
Italiæ pleno diffudit Copia cornu.

Quibus ex verbis Poeta Cornucopiæ Herculi datum innuere videtur. Copia autem apùd Poetas pro Dea habita fuit, ſicut etiàm ab eodem Horatio expreſſiùs dictum eſt in Carmine ſeculari, ubi eam appellat beatam inquiens: (Carm. ſecul.)

Apparetque beata pleno Copia cornu.

Nos autèm cùm affatìm omnia ineſſe ſignificare volumus, Cornucopiæ dicimus, & per cornu fructibus, & floribus, frumentique ſpicis plenum abundantiam repræſentamus.

EMBLEMA IV.

De Sancti Petri Statuâ in Columnæ Trajanæ faſtigio erectâ.

EMblema hoc, eſt de Columnâ Trajana Cochlide, quæ nunc altitudine extat palmorum centum & ſeptuaginta ſeptem, habetque intùs centum, & octuaginta quinque gradus, quibus ad ſummum faſtigium aſcenditur: feneſtellas verò 45. quibus lumen excipit, egregiis Trajani præliorum, & ab eo ſubactæ Daciæ ſculpturis variè inſignita, ejuſdemque ſtatuam olim in ſummo vertice ſuſtinebat: vel ut alii ajunt, pilam auratam, in qua cineres Trajani aſſervabantur: nunc verò æneum Sancti Petri Apoſtolorum Principis Simulachrum à Sixto V. inibì collocatum ſuſtinet, dextrâ manu librum, quo doctrina Eccleſiaſtica: alterâ claves, quibus duplex Pontificia poteſtas declaratur, geſtantis. Hujus columnæ dedicationem Petrus Galeſinius Prot. Apoſt. ſolutâ ſcripſit oratione, & luculentèr quidèm. Auctor autèm Inſcriptionis dedicationem deſcribens hunc in modum ait.

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

Ut vinclis tenuit Petrum, sic alta columna
Sustinet: hinc decus est, dedecus unde fuit.

ACutus eſt hoc loco Inſcriptionis Auctor, ſed ejus ſententiam facilè aſſequetur, qui Sanctum Petrum Neronis juſſu ad columnam quandam marmoream, quæ etiamnùm hodiè in Æde Beatæ Mariæ Tranſpontem religiosè viſitur, ferreis vinculis alligatum, & inibì verberibus cæſum noverit. Id quod planum nobis fit ex Altari dictâ in Eccleſia ſito, quod Cœleſtinus III. Petro, & Paulo, quorum columnæ, ad quas dùm verberarentur alligati olìm fuerunt, inibì viſuntur, conſecravit, intrà aram ab eodem Pontifice quatuor dentibus Sancti Petri aſſervatis, ut videre licet ex lapide ſatis vetuſto dictas columnas indicante, & ex laminâ quadam ferreâ conſecrationem Altaris exponente, & nupèr repertâ, cum ipſa ara in Ædes novas tranſlata eſt. Cæſar itèm Baronius ſacrarum hiſtoriarum indagator diligentiſſimus, in Annalibus Eccleſiaſticis dictas Columnas commemorat, atquè iis Sanctos Apoſtolos, Petrum, & Paulum alligatos virgis cæſos fuiſſe ait. Id verò non abſquè divino conſilio factum eſſe credendum eſt, ſcilicèt tamquàm præcipuas Dei Columnas, & Chriſtianæ Fidei Principes ad Columnas ligatos uno loco, unâ die, uniuſque tyranni ſententiâ cæſos, martyrioquè fuiſſe decoratos. Ille autèm, ut Magiſtrum ſuum Chriſtum tamquàm ipſius Vicarius imitaretur, fuit Cruci affixus: hic verò, ut nomen ſuum poſt converſionem ſibi inditum factis reſponderet, capite fuit truncatus, ſeù diminutus. (S. Maximus Ep. 1. omil. 5.)

Digitized by Google

Quare, ſicùt Romæ Beato Petro Columna illa fuit opprobrio, ità hæc Trajana nunc in ejus laudem, & honorem, piorumque ſolatium cedit. Et ſicùt olim, tamquàm Chriſti Athleta fortiſſimus, in columna ſtrenuè decertavit, ità nunc in columnæ faſtigio triumphum agit glorioſum. Nam ratione poſtulante, per quæ quis meretur, per eadem honorem aſſequi eum debere, dicendum eſt. Ob id Inſcriptionis Auctor dixit:

Hinc decus eſt, dedecus undè fuit.

Hoc nonniſi hiſtoriam enarratam præſeferre videtur: cætera adeò plana ſunt, ut declaratione non egeant. Nunc autèm reliquum eſt, ut Inſcriptiones tùm veterem, tùm novam in baſi Columnæ cochlidis inciſas hoc in loco apponamus. Vetus inſcriptio Trajano Imperatori Cochlidem dedicatam ad illius montis olim inibi extantis altitudinem erectam fuiſſe docet, ut infrà videre eſt.

SENATUS POPULUSQUE ROMANUS
IMP. CÆSARI DIVI NERVÆ F. NERVÆ
TRAJANO AUG. GERM. DACICO PONT.
MAXIMO TRIB. POT. XVII. IMP. III. COS. V.
PP. AD DECLARANDUM QUANTÆ
ALTITUDINIS MONS, ET LOCUS
TAN..........IBUS SIT EGESTUS.

Hac in Inſcriptione Cochlidis Trajano dedicatæ, duo ſemideleta reperiuntur verba: hinc eorum ſenſus deſideratur. Sunt qui eas voces imperfectas in integrum reſtituendas opinantur hoc modo: *Tantis operibus*. Alii: *Tantis viribus*. Alii: *Tantis ruderibus*. Alii autèm: *Tantis molibus*. Inſcriptio autèm nova in Columnæ faſtigio ad Sancti Petri pedes inciſa, & in quatuor partes diſtincta in hanc formulam legitur.

SIXTUS V. B. PETRO APOST.
PONT. A. III.

Hac Inſcriptione, atquè dedicatione videre licet, quanta ſit Summi Paſtoris pietas numquàm ſatis laudata, gentilitatis impietate, ac ſuperſtitione ablata, chriſtiana obſervantia conſervata & aucta, Urbeque undiquè illuſtrata. Dum enim Sacra effigies Beati Petri Ænea in Trajani Columna, tàm celebri piis precibus ritè ex Eccleſiæ præſcripto expiata collocatur, honor Sanctis, & Apoſtolorum præſertim Principi exhibetur, mentes hominum ad Chriſtianam pietatem excitantur, & Urbs ipſa piis ornamentis decoratur. De hac Columnâ, atquè ipſius dedicatione, Petrus Galeſinius Protonot. Apoſt. Commentarium edidit luculentum.

EMBLEMA V.

De Jubileo in initio Pontificatus Sixti V. celebrato.

HOc Emblemate, illius ampliſſimi Jubilei, quod Anno MDLXXXV. prò Dei ope impetrandâ ad Chriſtianæ Reipublicæ gubernacula capeſſenda SIXTUS V. divino conſilio aſſumptus per univerſum Chriſtianum orbem promulgavit, deſcriptio continetur. Ibi autèm videre licet innumeram hominum cujuſcunque ſexus, conditionis, & ætatis multitudinem, ſupplicem ac demiſſam, turmatìm, longoquè ordine ad Baſilicam Sanctæ Mariæ Majoris ad Præſepe confluentem.

INSCRIPTIO EMBLEMATIS

SIXTUS REGNUM INIENS INDICIT PUBLICA VOTA.
PONDERIS Ò QUANTI VOTA FUISSE VIDES!

ALludit, ut opinor, Inſcriptionis Auctor ad antiquam illam conſuetudinem, qua non ſolùm inaugurati Pontifices, aut Reges à divinis precibus, & ſupplicationibus Regnum, & Pontificatum ſuum auſpicabantur: verùm etiàm Poetæ, ipſi, ut ille omnium optime novit, operum ſuorum initia ab invocatione ducebant. Quod autèm ſubjungit exclamans:

Ponderis ò quanti vota fuiſſe vides!

Ingenioſè innuit, qualis, & quantus ſit SIXTI V. Pontificatus, univerſæque Eccleſiæ preces illas non fuiſſe irritas, quarum fructum hodiè ſummâ omnium utilitate, & maximâ Pontificatus gloriâ manifeſtè cognoſcimus, & Sole clariorem videmus. Hinc latè patet, publicarum precum tantam eſſe vim, quantam ego verbis explicare numquàm poſſem. SIXTO enim ſedente, Chriſtiana diſciplina inſtauratur, & propagatur: pax conſervatur, & ſecuritas præſtatur: facinoroſi, & perditi homines puniuntur: boni remunerantur, & foventur: virtutes extolluntur, & vitia funditùs extirpantur: inopia expellitur, & annona affluenter ſubminiſtratur: Vrbs deniquè Auctoritatis Apoſtolicæ Sedes, Religionis Catholicæ arx, dignitatum omnium parens, legum ſanctarum Seminarium, Chriſtianarum virturum Templum Sanctiſſimum, gratiarum Cæleſtium theſaurus refertiſſimus, univerſique Chriſtiani Orbis theatrum ampliſſimum, egregiis actionibus in dies magis atque magis illuſtratur, commodis itèm, & beneficiis afficitur, ornamentiſq; paſſim decoratur.

EMBLEMA VI.

De Palatii Lateranenſis reſtitutione, & Obeliſci dedicatione.

HOc Emblemate Palatii Lateranenſis reſtitutio, & Obeliſci tranſlatio, ac dedicatio repræſentantur. Eſt hic Obeliſcus *Obeliſci altitudo.* citrà

Digitized by Google

citrà baſim ad altitudinem palmorum centum, & nonaginta octo, omniumque Obeliſcorum, qui in Urbe extant, maximus atquè pulcherrimus, Hjeroglyphicis, quorumdam ſcilicèt animalium, aliarumque rerum inſignitus notis, Helìopoli, hoc eſt, in Solis Urbe Ægyptià erectus, & indè à Conſtantino Magno Alexandriam, ut eum hinc poſteà Romam aſportaret, tranſlatus: quem deindè Conſtantius ejuſdem Conſtantini Filius in Urbem tranſuexit, & in Circo Maximo locavit: ex quo deniquè loco SIXTUS V. operoſo labore antè Sacras Ædes Lateranenſes tranſtulit, erexit, & inviſtiſſimæ Cruci dedicavit. In hujus Obeliſci, cùm Conſtantius in Circo Maximo ipſum locavit, & erexit, quatuor Inſcriptiones, ut ex fragmentis colligi potuit, fuerunt inſculptæ, ſicùt infrà videre eſt.

I.

Patris opus munuſque ſuum tibi Roma dicavit
Auguſtus toto Conſtantius Orbe recepto,
Et quod nulla tulit tellus nec viderat ætas
Condidit, ut claris exæquet dona triumphis
Hoc decus ornatum genitor cognominis Vrbis
Eſſe volens cæſa Thebis de rupe revellit.

II.

Sed gravior divum tangebat cura vehendi
Quod nullo ingenio niſuque manuque moveri
Caucaſeam molem diſcurrens fama moneret
At Dominus Mundi Conſtantius omnia fretus
Cedere virtuti terris incedere juſſit
Haùd partem exiguam montis pontoq; tumenti.

III.

Credidit & placido vecta eſt velocius euro
Littus ad Heſperium populo mirante carinam
Intereà Romam Taporo vaſtante Tyranno
Auguſti jacuit donum ſtudiumque locandi
Non faſtu ſpreti, ſed quod non crederet ullus
Tantæ molis opus ſuperas conſurgere in auras.

IV.

Nunc veluti rurſus ruſis avulſa metallis
Emicuit pulſatque Polos hæc gloria dudùm
Auctori ſervata ſuo cum cæde Tyranni
Redditur atque aditu Romæ virtute reperto
Victor ovans Vrbique locat ſublime Tropæum
Principis, & munus condignis uſquè Triumpis.

Tropæum, ac Triumpus.

Hiſce in Inſcriptionibus duæ voces, Tropæum, ſcilicèt ac Triumpus, ſe ſe mihi offerunt declarandæ, ne eis qui antiquam ſcribendi formam ignorant, menda eſſe videantur. Quod enim Latini *Trophæum*, Græci, aſpiratione prætermiſsâ, Τρόπαιον dicunt: quodque Græci Θρίαμβον, Latini *Triumphum* appellant: hi namquè ſcilicèt Latini aſpirationem ex primâ ſyllabâ hujus vocis Θρίαμβον in noviſſimam transferentes, h, in p, mutatà, Triumphum nunc dicunt. Etenim antiquiores Latini non in conſonantibus, ſed in vocalibus aſpiratione utebantur, græcaſque dipthongos frequentèr adhibebant, ut ex vetuſto lapide ad Pontem Ceſtium clarum fit, ad parietem ſcilicèt cujuſdam domus, in qua hæc legitur Inſcriptio.

Heic eſt ſepulcrum, hau pulcrum pulcrai fæminæ.

Nomen parentes nominarunt Claoudiam, &c.

Græcorũ ſcribendi modus.

Ubi ponuntur *heic* pro hic, *pulcrai* pro pulcræ, & *Claoudiam* pro Claudiam, more Græcorum: & *ſepulcrum*, ac *pulcrum* abſquè aſpiratione. Ità etiàm *Niceporus*, & *Stepanus*, pro Nicephoro, ac Stephano, & id genus aliæ dictiones permultæ ſinè aſpiratione à veteribus ſcribebantur, ſicùt Aldus Manutius Junior, Vir quidem eruditus, & in Latinorum vetuſtiſſimis codicibus manuſcriptis, atquè Inſcriptionibus optimè verſatus, in ſuâ majori Orthographiâ diffusè docet. Angelus item Politianus ſuis in Miſcellaneis nummum argenteum apùd Laurentium Medicem ſe vidiſſe teſtatur hiſce literis, *Triumpus*. Sed ne Librariorum, vel eorum qui literas incidebant inſcitià id factum eſſe nonnulli credant, ea quæ de hujuſmodi ſcribendi genere Cicero ait, ſubſcribam. Ipſe enim in libro de Oratore, ſe hanc ſcribendi formam, hoc eſt, ſinè aſpiratione in conſonantibus, ſequutum fuiſſe apertè fatetur, dicens: *Quin ego ipſe, cum ſcirem ità Majores locutos eſſe, ut nuſquam niſi in vocali aſpiratione uterentur, loquebar ſic, ut pulcrum, & Cetegos, Triumpos, Cartaginem dicerem: aliquandò, idquè ſerò, convitio aurium, cum mihi extorta veritas eſſet, uſum loquendi populo conceſſi, ſcientiam mihi reſervavi.* Hæc Cicero. Nemo igitùr admiretur, ſi Tropæum, ac Triumpus abſquè aſpiratione pro Trophæo, ac Triumpho ab antiquis Latinis ſcribebantur, ut ex Inſcriptionibus ſuperiùs poſitis patet.

Cicero de Orat. longè poſt med.

Notæ illæ Inſtrumentorum, aliarumquè rerum, necnon animalium ſpecies, quæ in Obeliſco ipſo videntur inſculptæ, ſunt literæ, quibus olim Ægyptii utebantur, ut Strabo, Tacitus, Plinius, & Diodorus affirmant. Nam per ſpeciem Apis mella conficientis Regem indicabant: cui cum jucunditate moderante aculei debent ineſſe: per accipitrem, rem citò factam: per Cervum, longævum hominem: per Leonem fortitudinem, & vigilantiam: per manum, hominem ædificationis ſtudioſum, vel hominem laborioſum, ſivè opus: per oculum, providentiam: per ſerram maledicentiam: per falcem, tempus: per gladium, crudelitatem ſignificabant, & hunc in modum ſcribebant, varioſque animi ſenſus explicabant. Hęc pauca de hujuſmodi Hjeroglyphicis, hoc eſt Sacris notis, vel ſculpturis, ut Eudæo placet, perfunctoriè mihi dicere viſum eſt, nè hoc ſcribendi genus, de quo quidem Orus Apollo, necnon Pierius Valerianus diffusè ſcripſerunt, intactum penitùs à me relinqueretur. Quæ

Cor. Tac. lib. 13. Strabo lib. 17. Plin. lib. 36. cap. 8. & 9. Diod. lib. 4. in princ.

Digitized by Google

autèm hoc in Obeliſco Hieroglyphica cernuntur inciſa quamvis à nemine ad hanc uſquè diem, quòd ſciam, fuerint declarata, quid ſcilicèt ſingula quæque animalium, aliarumque rerum nota ſibi velit; eorum tamen omnium ſenſum, ut apùd Ammianum Marcellinum videre eſt, græcâ interpretatione, Hermapion aliquâ ex parte complexus eſt: Ammianus autem duorum tantùm Obeliſci Laterum Inſcriptiones in Solis, vel magis in Rhameſtis Regis Ægypti laudem inciſas, cæteris duabus omiſſis, declarat: quas etiàmſi Petrus Angelius Bargæus, quem ſempèr honoris causâ nomino, in Latinam tranſtulerit linguam, Hieronymi tamèn Brunelli ex Societate Jeſu, Viri quidèm eruditiſſimi, & optimè Græcum Idioma callentis, verſionem nondùm divulgatam apponere hoc in loco libuit. Inſcriptiones autèm ſunt quæ ſequuntur. Amm. lib. 17.

A PARTE AUSTRALI.

Hæc ſunt, quæ Regi Rhameſti donavimus: quem Sol amat, & Apollo, qui omnem terrarum Orbem cum gaudio regit. Potens veritatis amicus, Filius Heronis Deo ſatus, conditor orbis terræ: quem Sol diligit, ac cæteris prætulit, ſtrenuus Martis Rex Rhameſtes, cui omnis terra cum vigore,& audaciâ ſubjecta eſt. Rex Rhameſtes, Solis Filius in æternum vivens.

Verſus, vel Ordo ſecundus.

Apollo potens, qui eſt reverà dominus diadematis, & Ægyptum glorificans poſſidet: qui Solis Urbem ſplendidam reddidit, quique condidit reliquum Orbem terræ, & valdè honorat Deos in Solis Civitate conſtitutos, quos amat Sol.

Verſus, ſivè Ordo tertius.

Apollo potens Solis Filius præfulgidus, quem Sol cæteris præfert, & Mars ſtrenuus muneribus ornat: cujus bona in omni tempore permanent: quem Ammon diligit, qui Phœnicis delubrum bonis explevit: cui Dii vitæ tempus donaverunt. Apollo potens Filius Heronis, rex orbis terræ Rhameſtes, qui conſervavit Ægyptum, aliâ gente devictâ: quem Sol amat: cui multum tempus vitæ donarunt Dii, dominus orbis terrarum Rhameſtes in æternum vivens.

Alius Verſus, vel Ordo ſecundus.

Sol Deus magnus Dominus cæli, dono tibi vitam ſinè ſatietate: Apollo potens dominus diadematis incomparabilis, cui ſtatuas dicavit in hoc regno dominus Ægypti, & ornavit Solis Urbem, ſimiliter & ipſum Solem, dominum cæli, qui fecit opus bonum, Solis Filius Rex in ſempiternum vivens.

Verſus, ſivè Ordo tertius.

Sol Deus dominus cæli Rhameſti regi dono Imperium, & in omnes poteſtatem: quem Apollo veritatis amicus, dominus temporum, & Vulcanus Deorum pater delegit, ac prætulit proptèr Martem Rex omni ex parte lætus Solis Filius, & qui à Sole amatur.

A parte Orientali primus Verſus, vel Ordo.

A Solis Urbe magnus Deus incola cæli Apollo potens, Heronis filius, quem Sol diligit, quem Dii honorant: qui omnem terram regit, quem Sol præ cæteris delegit, ſtrenuus proptèr Martem Rex, quem Ammon amat, & præfulgidus eligens ſempiternum Regem.

Cæterorum laterum Obeliſci Inſcriptiones ab Ammiano fuerunt prætermiſſæ, quas in Hermapione reperiri credendum eſt, cum idem Ammianus ad earundem Inſcriptionum finem dicat: *Et reliqua*: Immò ex Inſcriptionum ordine multa alia omiſſa fuiſſe dijudicandum eſt. De Hieroglyphicis notis hactenùs. Nunc reliquum eſt, ut alteram Emblematis partem Palatii ſcilicèt Lateranenſis reſtitutionem exponamus.

Palatium, de quo hic agitur, vetuſtiſſimum erat Laterani cujuſdam Civis Romani Conſulis deſignati, qui juſſu Neronis interfectus eſt, & ut Hieronymi utar verbis, *Ceſariano truncatus eſt gladio*. Poſt Lateranum, Ædes haſce, quas Juvenalis appellat *egregias*, incoluit Conſtantinus Imperator, & ad fidem converſus, Silveſtro Papæ, à quo hic fuerat baptizatus, donavit. Hinc Sancti Joannis Baſilica, quæ varia ſortitur nomina, ut ſummatim in Emblemate ſecundo dictum eſt, *Lateranenſis* ad hunc uſquè diem vocitatur, quòd eo in loco extructa ſit, ubi olim erat, teſte Hieronymo ad Marcellam, Palatium Lateranenſium clariſſimæ apùd Romanos Familiæ. Dicta eſt etiàm *Conſtantiniana* à Conſtantino Magno, qui eam ædificavit, necnon *Fauſtæ domus*, ab ejus uxore, Optato Milevitano teſte: *Aurea* item ab ornamentis, & divitiis: & poſtremò *Eccleſia Sancti Joannis in Laterano*, vel ob baptiſterium, in quo fuit baptizatus Conſtantinus à Silveſtro Papa, *in Sancti Joannis Baptiſtæ memoriam, & honorem* fuit appellata: vel ob Monachorum, ſeù fratrum Monaſterium titulo Sanctorum Joannis Baptiſtæ, & Evangeliſtæ, & Pancratii ſub Joanne III. Papâ conſtructum juxtà eandèm Lateranenſem Baſilicam, in qua dicti Fratres, ut Onuphrius in libro de ſeptem Urbis Eccleſiis narrat, ſacras horas & Pſalmos canebant: Canonici verò ſacra tantùm in ea faciebant, & ſacramenta omnia adminiſtrabant. Ea autèm Eccleſia appellata eſt *Baſilica*, quaſi regalis à verbo Græco, vel quià fuit olim domus Imperatoria, vel quià Regi omnium Regum Deo ſacrificia inibi offeruntur. Auctor igitùr Inſcriptionis Palatii reſtitutionem, & Obeliſci dedicationem tractans hunc in modum ait:

Hier. tom. 1. ep. 32.

Sat. 10.

Optatus Milevit. lib. 1. contra Parmen.

Onuph. de ſept. Eccl.

Digitized by Google

INSCRIPTIO EMBLEMATIS,

QUINTUS RESTITUIT LATERANA PALATIA SIXTUS,
ATQUE OBELUM MEDIAS TRANSTULIT ANTE FORES.

HÆc Inſcriptio adeò facilis, & clara eſt, ut expoſitione non indigeat. Addam tamen Inſcriptionis Auctorem hoc in loco minùs dixiſſe, & plura ſignificare voluiſſe, Palatii Lateranenſis reſtitutionem exponens, ut ex Palatio SIXTI V. juſſu à fundamentis reſtituto, & in ditiorem, nobilioremque formam, & verè Pontificiam redacto, aliaquè inibi inſtaurata, & in auguſtiorem ſpeciem reddita, geminaſque porticus, & magnificentiſſimas quidem ejuſdem Baſilicæ aditui additas, inferiorem ſcilicet, & ſuperiorem, in qua ſummus Pontifex benedictionem die ſancto Paſchatis elargiri ſolet, necnon celeberrimam illam Scalam ſanctam pretioſo Chriſti ſanguine conſperſam in inſigniorem, commodioremque locum translatam, ſacrarumque hiſtoriarum picturis, aliiſque ornamentis ad devotionem, meditationemque excitantibus mirificè inſignitam facilè quis intelligat. Nec ab re, ut reor, Blancus illud ingens ſaxum aſperrimum, lævigatum, & quadratum, & excelſum, Obeliſcum ſcilicèt SIXTI V. juſſu à Circo Maximo antè Lateranenſis Baſilicæ fores translatum, & erectum, *Obelum* nominavit. Obeliſcus enim, ut nonnullis placet, diminutivum nomen eſt ab Obelo majore dictum. Hinc hujuſmodi lapidem, ut ſuſpicor, *Obelum* non *Obeliſcum* Blancus appellavit Plinium imitatus: eſt enim omnium Obeliſcorum, qui Romæ inventi ſunt, maximus. Inſcriptiones autèm novæ ſunt quę infra leguntur:

Plin. lib. 36. cap. 11.

I.

CONSTANTINUS PER CRUCEM VICTOR A S. SILVESTRO HIC BAPTIZATUS CRUCIS GLORIAM PROPAGAVIT.

II.

FL. CONSTANTINUS MAXIMUS AUG. CHRISTIANÆ FIDEI VINDEX, ET ASSERTOR OBELISCUM AB ÆGYPTIO REGE IMPURO VOTO SOLI DEDICATUM SEDIB. AVULSUM SUIS PER NILUM TRANSFERRI ALEXANDRIAM JUSSIT, UT NOVAM ROMAM AB SE TUNC CONDITAM, EO DECORARET MONUMENTO.

III.

FL. CONSTANTIUS AUG. CONSTANT. AUG. F. OBELISCUM A PARTE LOCO SUO MOTUM DIUQUE ALEXANDRIÆ JACENTEM TRECENTORUM REMIGUM IMPOSITUM NAVI MIRANDÆ VASTITATIS PER MARE TIBERIMQUE MAGNIS MOLIBUS, ROMAM CONVECTUM, IN CIRCO MAX. PONENDUM S. P. Q. R. DD.

IV.

SIXTUS V. PONT. MAX. OBELISCUM HUNC, SPECIE EXIMIA TEMPORUM CALAMITATE FRACTUM CIRCI MAX. RUINIS HUMO, LIMOQUE ALTE DEMERSUM MULTA IMPENSA EXTRAXIT, HUNC IN LOCUM MAGNO LABORE TRANSTULIT, FORMÆQUE PRISTINÆ ACCURATE RESTITUTUM, CRUCI INVICTISSIMÆ DICAVIT A. MDLXXXVIII. PONT. IV.

EMBLEMA VII.

De Fonte, & Aqua Felici.

HOc Emblemate, Fons à SIXTO V. in Quirinali colle, quem hodie Romanorum vulgus à duobus equis marmoreis, Phidiæ, & Praxitelis operibus hoc in colle ſitis, *Montem Caballum* appellant, magnificentiſſimè conſtructus repræſentatur.

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

FONS FOELIX CELEBRI NOTUS SUPER ÆTHERA VERSU,
ROMULEA PASSIM JUGIS IN URBE FLUIT.

FOntem hunc Inſcriptionis Auctor Felicem appellat, cujus etiàm aquam Felicem ſtatuit nominandam SIXTUS V. qui ſicut olim Felix nomine proprio dicebatur, ità nunc ex re ipsâ vocitari poteſt. Aqua Fœlix.

Felix igitur tùm nomine tùm re SIXTUS V. Felix itèm fons, Felix aqua, ea ſaltèm nuncupatione quam Græci Metonimiam, Latini verò Tranſnominationem, ſivè nominationem dicunt, hoc eſt, eâ ratione qua domus læta nuncupatur, eo quia lætos homines reddit. Hunc ergò in modum hanc aquam Felicem appellare licet; propterea quòd ſuâ irrigatione Felices colles, Felices hortos, Felices campos, Felices denique eorundem locorum incolas reddit, cùm dicta omnia ob nimiam aquarum penuriam infelicia quodam modo fuerint ad hanc uſque diem. Nunc enim Felix ipſa aqua ingenti copiâ, & ſalubritate ſuâ Quirinalem, & Exquilinum colles reddit amænos, hinc excultos, & ſalubres. Hic intereà fons à Blanco locutione Virgilianâ ſuper æthera notus, appellatur, idèſt, variis ab ipſo verſuum generibus inſigniter decantatus eo præſertim in libro ſuo, qui, *Aquæ Felices*, inſcriptus eſt, ubi intèr alia elegantèr & ingenioſe explicata in Eclogâ Mopſi, & Tityri interlocutorum, quatuor verſibus tria comprehendit, mirificam ſcilicèt Fontis ſtructuram, expenſas non modicas pro Aquis Felicibus in Urbem deducendis, & pro hac re agendâ incredibilem difficultatem, & laborem, dicens:

Aſpice, quàm longo ducantur fornice rivi!
Aſpice, ut in Cælum moles ſubſtructa feratur!
Naturam ars ſuperat: fontes natura negavit
Montibus his: fontes ars mõtibus ipſa miniſtrat.

His verſibus Blancus in tantarum rerum admirationem, ac ſtuporem tractus, expenſas ingentes innuit, cùm dictas Aquas in Urbem longo fornice, hoc eſt, vigeſimo ab Fontis, & Aquæductus deſcriptio.

Digitized by Google

Urbe lapide collectas, & per longos Aquæductus tam arcuatos, quàm ſubterraneos ad Quirinalem uſquè Montem adductas ait. Id quod nonniſi maximis impenſis fieri potuit. Difficultatem inſupèr oſtendit, cum ipſam Naturam, quæ aquas Quirinali, & Exquilino montibus negavit, ab arte ſuperatam fuiſſe inquit, aquæ naturâ reluctante, cujus eſt deorſùm labi, non autèm ſursùm ferri. Mirificam Fontis ſtructuram per admirationem innuit, cùm molem in cælum uſquè, hyperbolicè loquens, ſublatam eſſe dicat. Hic enim fons lapidibus marmoreis extructus, columnis, & ſaxis in Obeliſci formam exciſis, necnon hiſtoriis ad aquam pertinentibus, mirâ arte exculptis ornatur. Habet autèm Fons tria aquæ magna, ut vulgò dicitur, *Capita*, ſivè *Oſtia*. Supèr horum medium adſtat Moyſis ſtatua marmorea: Ad lævam ſupèr alterum aquæ Caput, hiſtoria Gedeonis exculpta cernitur, quandò ex decem millibus hominum trecenti tantum ſelecti fuerunt ad prœliandum: & hi ſunt, qui ad aquas ducti, inſtàr canum aquas lambere viſi ſunt, cæteris, qui cernui biberant, à prœlio excluſis. Ex alterâ parte ſupèr tertium aquę caput hiſtoria Moyſis, cum ex ſaxo ad Hebræorum murmurationem, aquam excuſſit. Qua de re extat ingenioſiſſimum Blanci Epigramma, quod eſt:

Judic. 7.

Num. 20.

Ægypti deſerto abiens, è viſcere montis
Antiquus Moſes eliciebat aquas:
Nunc alter Moſes in ſicci culmina montis
Sixtus aquas Romã ducit ab Vrbe procùl.
Magna ambo: ſed uter fecit majora, requires?
Mons illi, hic monti ſuppeditavit aquas.

Cernuntur infrà, ad Columnarum baſes, Leones quatuor marmorei aquam faucibus evomentes, quorum duo ſunt ex marmaridum lapide ſubnigro ſub ſuis baſibus cum Hieroglyphicis literis. Hi autèm in areâ Pantheonis intèr duo porphyretica labra olim videbantur.

Suprà fontis verticem intèr duos Obeliſcos inſpiciuntur inſignia Sixti V. à duobus Aligeris ſublevata, ſupèr quibus Montes Cruce ſanctiſſimâ inſigniti locati ſunt. In marmore autèm hæc Inſcriptio cubitalibus literis inſculpta legitur:

Sixtus V. Pont. Max. Picenus
Aquam ex Agro Columnæ via
Prænest. sinistrorsum multarum
Collectione venarum ductu sinuoso
A receptaculo Mill. xx. a Capite xxii.
Adduxit, Fælicemque de nomine
Ante Pont. dixit.

Paulò Inferiùs.

Cæpit Pont. A. I. absoluit III.
Mdlxxxvii.

In hujuſce itèm rei teſtimonium intrà Urbis mœnia propè Portam Sancti Laurentii, in Arcu ipſius aquæductus ad eandem rem erecto hæc inſculpta extat Inſcriptio:

Sixtus V. Pont. Max.
Ductum Aquæ Fælicis
Rivo subterraneo mill. pass. xiii.
Substructione arcuata vii.
Suo sumptu extruxit.
Anno Dom. mdlxxxv. Pont. I.

Ut autèm hoc tandèm Emblema concludam, dicam tantùm, *Felicem Aquam* hujus Fontis in multas Urbis partes latè, & copioſè diffundi: ex eâque Urbem ipſam ſeſe quodam modo recreaſſe. Hinc Blancus in altero Inſcriptionis verſu ait: *Romulea paſſim jugis in Vrbe fluit*: hoc eſt, Roma *à Romulo* dicta, occultiori denominatione poſthabitâ, jugitèr, multiſque in locis, Felicibus aquis irrigatur, operâ & induſtriâ Joannis Fontanæ, qui eas in Urbem felicitèr deduxit.

In fronte Bibliothecæ ad lævam apparet.

EMBLEMA VIII.

De Viis.

Hoc Emblemate, Viæ novæ & ampliſſimæ quidèm repræſentantur, quas Sixtus V. ab Exquilino monte in quandam ſideris formam ad loca diverſa aperuit, ac ſtravit, collibus, & montibus explanatis. Quod quantam commoditatem populis ſacras Ædes extrà Urbem novam viſentibus afferat, haùd facilè dici poteſt. Qua ex re pervigilem ſummi Paſtoris curam circà gregem ſuum nemo non ignorans, velit nolit, fateri cogitur, viam ampliorem, atque faciliorem ſibi reddi, quâ quiſque ad ſacratiſſimas Baſilicas ire, ac demùm indè ſideream ſibi Domum comparare queat. Id quod meo quidèm judicio ſiderea illa Viarum forma nos docet. Hinc Blancus ait:

Viæ formam ſideris repræſentantes.

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

Dum rectas ad templa vias sanctissima pandit,
Ipse sibi Sixtus pandit ad astra viam.

Mirum eſt, quantâ carminis facilitate, & felicitate præſtet Blancus, qui non ſolùm ob ingenii acumen cum Martiali, ut dixi, ſed etiàm ob dicendi puritatem & facilitatem cum Ovidio eſt conferendus. Quod qui cætera, eaque varia illius ſcripta non perſpexerit, vel ex hoc Diſticho facilè judicabit: & velut ex ungue Leonem dignoſcet. Sixtus igitur V. ut dicam quod ex Blanci Diſticho deſumpſi, dum nobis novas aperit Vias, & facilè ad Baſilicas monſtrat iter, ampliſſimam ſibi ipſe Viam aperit ad Cęlum.

De his Viis in Arcu aquæductus Felicis aquæ intrà Urbis mœnia propè portam Sancti Laurentii hæc legitur Inſcriptio lapide inciſa.

Sixtus

Digitized by Google

SIXTUS V. PONT. MAX,
VIAS UTRASQUE
ET AD SANCTAM MARIAM MAJOREM
ET AD SANCTAM MARIAM ANGELORUM
AD POPULI COMMODITATEM
ET DEVOTIONEM
LONGAS, LATASQUE SUA IMPENSA STRAVIT
ANNO DOM. MDLXXXV. PONT. I.

In fronte Bibliothecæ ad dexteram partem apparet.

EMBLEMA IX.

De Triplici continentiâ, ſivè caſtitate.

EMblemate hoc repræſentatur illud, quod providentiâ SIXTI V. operâ, divinòque conſilio de ſervandâ continentiâ virginali, maritali, & viduali ſancitum fuit. Eſt autem hoc loco alluſio ad ipſum Pontificem per tres illos albos Montes in ejuſdem inſignibus poſitos, necnon per tres illas coronas Pontificias ad id quod *Regnum mundi* appellatur ſpectantes. Ponitur enim in ſummitate alborum Montium, qui puritatem, & caſtitatem ſignificant, Virginum Chorus intrà Coronam locatus, & circumſeptus. Secundo loco Viduarum Chorus alterâ Coronâ cernitur circumdatus. Poſtremo autem loco conjugatorum tertiâ Coronâ circumvallatus, & cuſtoditus conſpicitur. Nàm ſicut Virginitas Viduitati, ità nuptiis caſta viduitas laude, ac merito præferenda eſt. Hic ordo adſimilis eſt verbis Matthæi loquentis de fructu centeſimo, ſexageſimo, ac trigeſimo. Virginibus enim centeſimus, Viduis ſexageſimus, Conjugatis verò trigeſimus debetur fructus in fertili Eccleſiæ agro, quem integritatis flore vernantem, quem viduitatis gravitate pollentem, quem conjugii fructibus redundantem SIXTUS V. tamquàm verus cultor omni labore colit, omnique induſtriâ exornat, & omni deniquè vigilantiâ cuſtodit, ut Virginitas Angelorum vitâ hiſce in terris floreſcat, fructuque centeſimo non defraudetur; viduitas fidei Magiſtra vigeat, & ſexageſimo non careat fructu: conjugaliſque ſocietas fecundet, fructuque trigeſimo non privetur, ſed quaſi in unum jugum juncta maneat, & perſeveret. Hinc Blancus de hujuſmodi beneficio à SIXTO V. ergà Romam collato, ait:

Conc. Flor. Decr. 10.

Matt. 13.

Amb. lib. de Vid. tom. 4.

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

VIRGO INTACTA MANET, NEC VIVIT ADULTERA CONJUX,
CASTAQUE NUNC ROMA EST, QUÆ FUIT ANTE SALAX.

SI quis profectò Blancum diligentèr examinet, eum Martialem alterum judicet, niſi quòd ille Hiſpanus, hic Gallus: ille laſcivior, & latini ſermonis non adeò candidus obſervator, hic pudicitiæ, & puritatis latinæ linguæ amator, & cultor: ille Domitiani Imperatoris res Romæ geſtas acutis Epigrammatis concludit, hic Mœcenatis ſui SIXTI V. præclara facinora ingenioſis verſibus Romæ celebrat. Hoc verò admirabilius eſt, quòd quæ Domitiani cecinit ille, hic eadem ferè à SIXTO V. facta, ſed ſplendidiora, & Chriſtianam pietatem, Pontificiamque poteſtatem omninò redolentia nunc decantat. Et ut pleraque alia miſſa faciam, unum tantùm proponam exemplum, quod ad rem noſtram mirificè facit. Antè enim Domitiani tempora adeò Romæ viguerat impudicitia, ut Martialis quodam in Epigrammate Domitiani laudes in reformandâ Urbe extollens, ac temporis acti licentiam, effrænatoſque libidinis impetus exprobans in hujuſmodi exclamationem proruperit:

At prius, ò mores, & ſpado mæchus erat.

Et alio in loco dum quamplurima ejus merita ergà Urbem recenſet, eique Romam ob tot tantaque beneficia plurimum debere fatetur, hunc in modum Imperatoris laudes concludit:

Plus debet tibi Roma quòd pudica eſt.

Blancus igitùr ad id quod contrà Stupratores, & Adulteros à SIXTO V. ſancitum fuit, alludens, Romam nunc caſtam appellat, *quæ fuit antè ſalax*.

EMBLEMA X.

De Sacello Sixtiniano.

HOc Emblemate repræſentatur Sacellum illud Sixtinianum numquàm ſatis laudatum, tùm ob egregiam architecturam, ſtructuramque magnificentiſſimam, diverſorum generum lapidibus pretioſis, columnis, & ſtatuis marmoreis, pulcherrimiſque picturis, auroque ornatam: tùm maximè ob Chriſti infantis Domini, & Salvatoris noſtri Præſepe, quod hunc locum magis verendum, omnique admiratione, atque devotione ſpectandum, contemplandùmque reddit. Nam SIXTUS V. in ſuum hoc Sacellum tranſtulit dictum Præſepe, & in medio locavit: ad quod per gradus deſcenditur. Ex uno Sacelli latere, & Monumentum & Simulacrum Pii V. Ex altero autèm Sepulchrum SIXTI V. ex marmore candenti onychino, aphrico, omniſque alterius generis nobiliſſimo confecta cernuntur. Infrà antèm Simulacri Pii V. pedes hæc luculenta Epitaphia leguntur:

PIO V. PONT. MAX.
EX ORD. PRÆDICATORUM
SIXTUS V. PONT. MAX.
EX ORD. MINORUM
GRATI ANIMI MONUMENTUM
POSUIT.

Alte-

Alterum verò, quod illi mox ſubjungitur, in hanc verborum formulam extat:

PIUS V. GENTE GISLERIA. BOSCHI IN LIGURIA NATUS, THEOLOGUS EXIMIUS; A PAULO III. IN INSUBRIA HÆRETICÆ PRAVITATIS INQUISITOR, A JULIO III. SANCTÆ INQUISITIONIS OFFICII COMMISSARIUS GENERALIS, A PAULO IV. EPISCOPUS SUTRINUS, DEINDE S. R. E. TT. S. MARIÆ SUPER MINERVAM PRESBYTER CARD. ET A PIO IV. ECCLESIÆ MONTIS REGALIS, IN SUBALPINIS ADMINISRATOR FACTUS: EO VITA FUNCTO, SUMMO CARDINALIUM CONSENSU PONT. MAX. CREATUR, QUI VETERES SANCTOS PONTIFICES ÆMULATUS, CATHOLICAM FIDEM PROPAGAVIT, ECCLESIASTICAM DISCIPLINAM RESTITUIT, TANDEM GESTARUM RERUM GLORIA CLARUS, DUM MAJORA MOLITUR, TOTIUS CHRISTIANÆ REIPUB. DAMNO NOBIS ERIPITUR. KAL. MAJI MDLXXII. PONT. ANNO VII. ÆTATIS SUÆ LXVIII.

Aliis etiàm imaginibus undiquè colluſtratur, quæ non hiſtoriæ inſtàr narrant, ſed ob oculos ponunt præcipua quædam acta. Eſt ea in primis, qua apparatus pompaque exprimitur, cum Pontifex creatus ſollemni ritu coronatur. A dexterâ ejus cernitur actio figuris expreſſa, cum Marcum Antonium Columnam claſſis Pontificiæ Præfectum pronunciat, & conſtituit. A ſiniſtrâ extat etiàm ad poſteritatem prodita, altera actio, qua Sfortiam, ſanctæ Floræ Comitem, Pontificii auxiliarii exercitus ducem, contra perduelles Caroli Noni, Galliæ Regis, Eccleſiæque hoſtes decernit. Pugnæ navalis deſignatio, & claſſis Chriſtianæ contra Turcas ſtrenue ad Echinadas pugnantis deſcriptio, expreſſa item figuris, alio loco apparet, brevique ac illuſtri narratur elogio hoc:

SELINUM, TURCARUM TYRANNUM, MULTIS INSOLENTEM VICTORIIS, INGENTI PARATA CLASSE, CYPROQUE EXPUGNATA, CHRISTIANIS EXTREMA MINITANTEM, PIUS V. FOEDERE CUM PHILIPPO II. HISPANIARUM REGE, AC REP. VEN. INITO, M. ANTONIUM COLUMNAM, PONTIFICIÆ CLASSI PRÆFICIENS, AD ECHINADAS, HOSTIBUS XXX. MILL. CÆSIS, X. MILL. IN POTESTATEM REDACTIS, TRIREMIBUS, CLXXX. CAPTIS, XC. DEMERSIS XV. MILL. CHRISTIANIS A SERVITUTE LIBERATIS, PRECIBUS, ET ARMIS DEVICIT.

Ex alterâ parte imago cernitur prœlii, & victoriæ, quæ, eo ipſo duce Sfortiâ, in Gallia de hæreticis reportata eſt: habetque itèm inciſam inſcriptionem hanc;

GALLIAM CAROLO IX. REGE, PERDUELLIUM, HÆRETICORUMQUE NEFARIIS ARMIS VEXATAM, UT DE REGNO, DEQ. RELIGIONE ACTUM VIDERETUR, PIUS V., SFORTIÆ, COMITIS SANCTÆ FLORÆ DUCTU, MISSIS EQUITUM, PEDITUMQUE AUXILIARIBUS COPIIS, PERICULO EXEMIT. HOSTIBUSQUE DELETIS, VICTORIAM REPORTAVIT, REGI REGNUM CUM RELIGIONE RESTITUIT. SIGNA DE HOSTIBUS CAPTA, AD LATERANENSEM BASILICAM SUSPENDIT.

Habet prætereà Sacellum hoc Sixtianum hemicyclia ſex ſuo loco diſpoſita; in quorum primo, Apoſtolorum Principis Petri, in altero Beati Pauli Apoſtoli, in tertio Sancti Dominici Confeſſoris, in quarto Sancti Petri Martyris, in quinto Seraphici Franciſci, in ſexto Sancti Antonii Patavini ſimulacra marmore pulcherrimo exculpta cernuntur.

De his omnibus Petrus Galeſinus Proton. Apoſtolicus in translatione Corporis Pii V. eleganti & ſolutâ ſcripſit oratione. Hæc igitur, & multo plura, quæ verbis explicare nemo poteſt, contemplatus Inſcriptionis Auctor, mirâ ſcilicèt rerum pulchritudine, ſummâ artis excellentiâ, & loci veneratione captus hunc in modum ait:

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

VIRGINIS ABSISTIT MIRARI TEMPLA DIANÆ,
QUI FANUM HOC INTRAT, VIRGO MARIA, TUUM.

Hiſce in Verſibus alluſio eſt Dianæ Virginis ad Beatam Mariam ſemper Virginem, Virginem ſcilicèt antè partum, in partu, & pòſt partum; Virginem ſine exemplo, Virginemque ut multa paucis complectar, *quæ nec ſibi ſimilem viſa eſt, nec habere ſequentem*, ut Eccleſia ſacroſancta teſtatur. Blancus igitur, hac alluſione, & comparatione poeticâ Sacellum hoc Sanctæ Mariæ ad Præſepe dicatum oſtendit admirabilius eſſe Dianæ Templo, quod adnumeratum fuit inter ſeptem Mundi miracula, quæ ſunt Mauſoleum ab Artemiſiâ Cariæ Reginâ in memoriam viri extructum, Coloſſus ſolis apùd Rhodios, Jovis olympiaci ſimulacrum ex ebore à Phidia factum, Muri Babylonis quos Semiramis Regina conſtituit, Pyramides in Ægypto, Domus Cyri Medorum Regis, quam Memnon arte prodigâ, illigatis auro lapidibus, fabricavit, & Dianæ Epheſiæ Templum quod ſummæ magnificentiæ fuit, & admirationis apùd priſcos, ducentis viginti annis factum à totâ Aſiâ; cujus longitudo erat 425. pedum; latitudo verò 220. Columnæ centum viginti ſeptem à ſingulis Regibus factæ, ſexaginta pedum altitudine; & ex his triginta ſex cælatæ, ut apùd Plinium fuſiſſimè videre licet. Hoc autèm Templum Heroſtratus Epheſius, homo ignauus & ſceleſtus ſuis manibus incendit, ut eâ re nominis immortalitatem compararet.

Ut igitùr Blancus Dianę Templum à Sacello Sixtiano ſuperatum eſſe indicet, Beatam Mariam ſempèr Virginem alloquens ait; *Qui tuum, Virgo, ingreditur Sacellum, Dianæ Templum admirari abſiſtit*, ideſt, *deſiſtit*. Abſiſtere enim pro *deſiſtere* ponitur. Sic Virgilius; *Abſi-*

Artiph. ad Laud. Nat. Dom.

Lib. 34. cap. 7.

Septem Mundi miracula.

Lib. 7. cap. 38. & lib. 36. c. 5. & Strabo lib. 14.

Virg. 6. & 8. Æneid.

Digitized by Google

Abſiſte moveri; *Abſiſte rogando*. Sic Claudianus; *Abſiſte rogari*. Sic & alii hoc verbo uſi ſunt. De hoc Sacello Sixtiano opus elegantiſſimum carmine Heroico in tres libros diſtinctum edidit Franciſcus Badeſius.

EMBLEMA XI.

De Obeliſco ad Ædes Sanctæ Mariæ de Populo erecto.

EMblemate hoc ob oculos ponitur Obeliſcus ille Hieroglyphicis inſignitus notis, & in Circo Maximo olim locatus; nunc verò antè Ædes Sanctæ Mariæ de Populo à SIXTO V. translatus, & erectus, ad Sanctiſſimam Chriſti Crucem ſupèr Montes,ac Stellam in faſtigio Obeliſci poſitam ſuſtinendam, ut ſignificetur, hiſce in terris, atquè in Cælo Crucem ipſam regnare.

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

MAXIMUS EST OBELUS, CIRCUS QUEM MAXIMUS OLIM
CONDIDIT, ET SIXTUS MAXIMUS INDE TRAHIT.

Obeliſci altitudo.

CIrcus, in quo erat Obeliſcus hic, altitudinis centum & ſex palmorum citrà baſim, appellabatur *Maximus*, vel quià maximus erat Circorum omnium, qui quatuor erant in Urbe primarii, vel quia, teſte Annio Viterbienſi, Vertumno Jano Deorum maximo ab ipſis gentilibus ſacratus erat. Hic locus, in quo ludi fiebant longitudine ſtadiorum trium, hoc eſt paſſuum 437. latitudine verò 125. à Tarquinio primùm conſtructus, à Cæſare autèm dictatore in ampliorem, & nobiliorem, ditioremque formam 40000. Sextertiis redactus, ducenta & ſexaginta hominum millia ſedentium capiebat. Hinc forſan Inſcriptionis Auctor ad magnitudinem Circi maximi alludere voluit dicens, maximum eſſe Obeliſcum, cùm tamèn Lateranenſi, & Vaticano ſit longe minor. Qui autèm eum è Circo maximo ad hunc locum tranſtulit, & erexit, tùm nomine, tùm re non ſolùm Pontificiâ poteſtate, ſed rebus etiàm geſtis verè maximus eſt, & jure dici debet. In hujus Obeliſci baſi hæc Inſcriptio olim inſculpta legebatur.

Circi maximi longitudo, & latitudo.

IMP. CÆSAR DIVI F. AUGUSTUS
PONTIFEX MAXIMUS
IMP. XII. COS. XI. TRIB. POT. XIV.
ÆGYPTO IN POTESTATEM
POPULI ROMANI REDACTA
SOLI DONUM DEDIT.

Inſcriptiones novæ in Obeliſci baſi nondùm exculptæ ſunt, hinc ipſæ hoc in loco apponi non potuerunt.

EMBLEMA XII.

De Domo Mendicantium.

HOc Emblemate repræſentatur Summa SIXTI V. pietas, Domuſque Mendicantium uſui, magnâ liberalitate ab eodem Summo Pontifice conſtructa. Hic enim tamquàm verus Paſtor ſuis ovibus non ſolùm panem Spiritualem, ſed etiàm corporalem præbere ſtudet, dum tot pauperes mendicitate laborantes unum in locum cogit, atquè inibì pòſt largam annonam Urbi comparatam, divino primùm verbo deindè temporali cibo alendos, & cætera humanæ indigentiæ neceſſaria iiſdem ſubminiſtranda diligentèr curat: nec amplius tot pauperes, tam ſenes, quàm juvenes, & filios parentibus orbatos, & mulieres, necnon Virgines, & Viduas gementes, auxiliumque poſtulantes per Urbem, & per Eccleſias turmatìm ire patitur. Quod qui hodiè fieri non videt, ſed potiùs mendicis Urbem carere cernit, admirari non deſiſtit. Hinc Inſcriptionis Auctor hujus novitatis cauſam, interrogatione præmiſsâ, hunc in modum exponit.

INSCRIPTIO EMBLEMATIS

QUÆRIS, CUR TOTA NON SIT MENDICUS IN URBE:
TECTA PARAT SIXTUS, SUPPEDITATQUE CIBOS.

PUlchrè dubium diſvit, & admirationem tollit Inſcriptionis Auctor: potuiſſet enim verè admirari qui olim tot pauperes, & mendicos in Urbe vidiſſet: vel qui modò tantùm ad Urbem acceſſiſſet, & in tantâ hominum frequentiâ nullum mendicum cerneret. Itaquè Inſcriptionis Auctor ait: *Tecta parat* SIXTUS: Id pertinet ad Ptochodochium, idèſt ad locum mendicis recipiendis deſtinatum. *Suppeditatque cibos*: Id ſpectat ad Ptochotrophium, idèſt, ad locum mendicis alendis paratum. Hinc domus hæc *Mendicantium* dicta, à SIXTO V. conſtructa, & Ptochodochium, & Ptochotrophium ſimùl eſt: in quam domum recipiuntur, & inibì aluntur mendici. In cujus rei teſtimonium ad portam Domus hæc Inſcriptio marmore inciſa legitur.

SIXTUS V. PONT. MAX. PICENUS
PAUPERIBUS PIE ALENDIS
NE PANE, VERBOQUE CAREANT
MULTO SUO COEMPTAS ÆRE,
HAS ÆDES EXTRUXIT,
APTAVIT, AMPLIAVIT,
PERPETUO CENSU DOTAVIT
ANNO DOM. MDLXXXVII. PONT. II.

EMBLEMA XIII.

De ſtatuâ Sancti Pauli in Columnæ faſtigio locatâ.

HOc Emblemate repræſentatur Dedicatio Statutæ Æneæ S. Pauli ſupèr Columnam Cochlidem Antonianam à SIXTO V. collocatæ. Hæc Columna altitudinis palmorum 279. citrà baſim gradus marmoreos intrinſecùs ducentos ſex, & feneſtellas ſexaginta ſex habens, Antonino Imperatori, cogno nen-

gnomento Pio, ob pietatem, & clementiam ſibi ab hominibus adſcriptam, à M. Antonio Philoſopho, ejus filio adoptivo erecta, & variis ejuſdem geſtis, & victoriis miro artificio exſculpta, dedicata eſt.

De hac hiſtoria vide infra.

Euſeb. in Chron. Volaterr. & alii.

Hic, anno Domini CXL. regnare cœpit, & Euſebio teſte, primus permiſit, ut Reſurrectio Dominico die celebraretur. Simulacrum ejus in faſtigio hujus Columnæ, ut in numiſmatis videre licet, olìm cernebatur: nunc verò SIXTI V. juſſu Sanctiſſimo, Statua S. Pauli jure conſpicitur. Quarè Inſcriptionis Auctor ait.

INSCRIPTIO EMBLEMATIS

JURE ANTONINUM PAULO VIS, SIXTE, SUBESSE.
NAM VERE HIC PIUS EST, IMPIUS ILLE PIUS.

Elegantem nominis, & rei alluſionem tangit Blancus, dum rationem reddit, cur SIXTUS V. Antonino Pio Columnam ademerit, ut eam Paulo daret: nimirùm, quià Paulus verè pius, fuit Chriſtianæ pietatis diſſeminator, Doctor egregius, & fortiſſimus Chriſti athleta: ille verò, licèt pietatis politicæ nomen ſortitus fuerit, re tamèn ipsâ ethnicâ impietate pollutus extitit, & verâ fortitudine, & eloquentiâ, quibus Imperator falsò laudabatur, ab eodem Paulo longè ſuperatus fuit. Itaquè non ſolùm ob dictas rationes in Columna Antoniana triumphum jure agit, verùmetiàm ob eam cauſam, quæ de Petro in Columna Trajana triumphum gerente in Emblemate quarto fuit aſſignata. Inſcriptiones novæ in Columnam incidendæ ad hanc uſquè diem inciſæ non ſunt; hinc ipſæ hoc in Emblamate apponi non potuerunt.

EMBLEMA XIV.

De Tranſlatione Pii V.

Pius V. Pont. Max. vitæ ſanctimoniâ clariſſimus in Baſilica Sancti Petri Tumolo non ſatis nobili jacebat: SIXTUS autèm V. grato ergà illum animo in Sacello ſuo Monumentum magnificentiſſimum eidem extruxit, illiuſque corpus ſollemni pompâ, mangnâquè cujuſvis ordinis hominum frequentiâ cò transferri juſſit.

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

TRANSFERS SIXTE PIUM: TRANSFERRE AN DIGNIOR ALTER,
TRANSFERRI AN VERO DIGNOR ALTER ERAT?

Subtilis eſt Inſcriptionis Auctor, & paucis verbis multa complectitur, dum ait; Transferri Pium V. à SIXTO V. hoc eſt, Pontificem digniſſimum à Pontifice digniſſimo, nequè digniorem à digniore potuiſſe transferri. De hac tranſlatione Petrus Galeſinius Proton. Apoſt. elegantèr, & erudite ſcripſit.

EMBLEMA XV.

De Obeliſco ad Ædes Sanctæ Mariæ de Præſepe ſito.

Hoc Emblema eſt Obeliſci, quem Octavius Auguſtus erexit in Mauſoleo, quod in Valle Martiâ non procùl ab Ædibus Sancti Rocchi ſibi, & poſteris Auguſtis magnificentiſſimè conſtruxit. In hoc celeberrimo Sepulchro erant ſtatuæ Æneæ, atquè marmoreæ cum inſcriptione Pacis, & Victoriæ, & PP. ad honorem ipſius Auguſti. Erant prætereà ingentes, & pulcherrimæ Columnæ cum parietibus marmoreis, porphyreticiſque lapidibus incruſtatis. Mauſoleum autèm erat in excelſis fundatum molibus lapide niveo, & perpetuæ viriditatis arboribus coopertum in ſummum uſquè verticem ad fluminis ripam exaggeratum; & in ejus ſummitate locatum fuerat Cæſaris Auguſti Simulacrum ex ære fabricatum, duoque Obeliſci Mauſoleum ornabant, quorum unus altitudinem palmorum 70. eſt., quem antè Sancti Rocchi Ædes humi jacentem ad Baſilicam Sanctæ Mariæ Majoris, ubi eſt Chriſti Præſepe, SIXTUS V. tranſtulit, & erexit. Hinc Inſcriptionis Auctor ait.

Obeliſci altitudo.

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

QUI REGUM TUMULIS OBELISCUS SERVIIT OLIM.
AD CUNAS CHRISTI, TU PIE SIXTE, LOCAS.

Pauca in fronte, ſed à tergo multa hoc videtur continere diſtichon per hujuſmodi antitheton *Tumuli, & Cunarum*, mortis ſcilicèt, & vitæ, Tyrannorum, & veri Regis Chriſti Salvatoris noſtri. Inſcriptionis enim Auctor his duobus verſibus dicta, omnia, multoque plura compræhendere viſus eſt, dum ait hunc Obeliſcum inſerviiſſe olim Tumulis, & ſempiternę morti Regum, nunc verò ſervire naſcenti Chriſto, Regi regum, ac veræ, æternæque vitæ Auctori. Hinc quantò præſtantior eſt vita æterna, quam mors numquàm finem habitura, ità Obeliſcus præſtantius ſibi munus, & obſequium comparavit. Quarè non immeritò Joannes Chryſoſtomus vitam noſtram, e Chriſti ortu naſcentem animo revoluens, Salvatoris noſtri nativitatem omnium feſtorum Metropolim eſſe aſſeveravit. Inſcriptiones ſunt quæ ſequuntur.

Io: Chriſoſt. tom. 3. in fine de beato Philogonio.

I.

CHRISTUS PER INVICTAM CRUCEM POPULO PACEM PRÆBEAT, QUI AUGUSTI PACE IN PRÆSEPE NASCI VOLUIT.

II.

CHRISTUM DOMINUM, QUEM AUGUSTUS DE VIRGINE NASCITURUM VIVENS ADORAVIT,

SEQUE

Digitized by Google

ſeque deinceps Dominum dici vetuit, adoro.

III.

Sixtus V. Pont. Max. Obeliscum Ægypto advectum Augusto in ejus mausoleo dicatum eversum deinde, et in plures confractum partes in via ad Sanctum Rocchum jacentem in pristinam faciem restitutum salutiferæ Cruci felicius hic erigi juſsit, Anno Dom. m. d. lxxxvii. Pont. III.

IV.

Christi Dei in æternum viventis cunabula lætissimæ colo qui mortui sepulchro Augusti tristis serviebam.

EMBLEMA XVI.

De Triremibus, ſivè de Claſſe Pontificiâ.

Emblema, quod ad dexteram introitus Bibliothecæ Vaticanæ primò cernitur, Claſſem Pontificiam complectitur: quam Sixtus V. ad abigendos piratas, qui noſtra Italiæ maria frequentèr infeſtabant, & in ipſum Italicum ſolum non rarò incurrebant, & omni ferocitate graſſabantur. De Sixti V. Triremibus elegantiſſimè, & eruditè ſcripſit Antonius Quarengus, vir perpolitis quidèm literis ornatus.

Hoc autèm animadverſione dignum eſt, reſpondere ſibi invicem, & ex adverſo loco ſita eſſe hæc duo Emblemata, liberationis ſcilicèt Italiæ, quod à læva primùm apparet: & hoc Claſſis Pontificiæ, quod ut diximus, primùm à dextra conſpicitur. Id quod factum eſt, ut ex unâ parte, Terra ipſa prædonibus liberata, & ex altera ſit Mare piratis perpurgandum. Hinc Inſcriptionis Auctor ait:

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

Instruit hic Sixtus classes, quibus æquora purget,
Et Solymos victos sub sua jura trahat.

Mirum non eſt, hoc loco Inſcriptionis Auctorem non ſolùm de piratis expellendis, verùm etiàm de ſacro bello, & Turcarum extirpatione agere, cum alibi, præſertim verò in ſuo Euchariſtico carmine omnes ingenii ſui vires, & nervos videatur intendiſſe ad bellum in Turcas concitandum, & promulgandum. Hoc itèm ſuperioribus diebus declaravit elegantiſſimo illo Epigrammate, quod hunc in modum exorditus eſt:

Poſtquàm Italis victos exegit finibus hoſtes
Et mihi adhùc reſtant æquora, Sixtus ait.

Sed quamvis Blancus id apertè dixerit, ego tamèn ex eo Navis Emblemate recondita quædam intelligenda eſſe ſuſpicor, dum arcana contemplor antiquorum, qui hoc commento, ſivè potiùs Hieroglyphico non ſolùm manifeſtam oppugnationem contrà hoſtes, tutelam pro ſe, refugium, atquè ſecuritatem, verùm etiàm ſalutem, & felicitatem præſeferre ſtudebant. Id quod ex numiſmate Jani, qui in Italiam venit, nobis planum fit, in cujus numiſmatis alterâ parte Navis: & ex alterâ ipſe Janus geminus in æs incidebantur. Qua de re Ovidius hunc morem ſcrutatus dixit;

At bona poſteritas puppim ſignavit in ære
Hoſpitis adventum teſtificata Dei.

Ex hoc numiſmate manavit ad Poſteros luſus quidam, ſed myſticus, & in quibuſdam Europæ partibus ad hanc uſquè diem ſervatus, & à paucis intellectus, quo pueri denarios in ſublime jactantes, exclamabant, *aut caput, aut navim*: quorum altero, poſt firmatum humi nummum, inſpecto, ejus erat victoria, qui divinaſſet: cujus luſus genus hodiè in Italia ſub nomine Sanctiſſimæ Crucis, per quem ſalus noſtra advenit, & ſub Sancti nomine fieri ſolet. Manavit indè in poſteriores Romanos uſus incidendæ Navis in numiſmata, ſicùt videre eſt in Adriani nummo: in cujus alterâ facie Navis, cum his literis: S. C. Coſ. III. PP. cernitur: in alterâ verò hæc legitur inſcriptio: *Felicitati Aug*. Idem in Auguſti nummo cum eâdem inſcriptione conſpicitur. Navis item felicitatis, & ſalutis indicium erat apùd Athenienſes, ut Plato in Phædone teſtatur. Plato in Phædone. Chriſtiana tandèm pietas feliciſſimi ſucceſſus, & ſalutis ſuæ ſignum habet, Navem ipſam cum Piſcatore Petro tàm in familiari Summi Pontificis annulo, quàm in aureis Apoſtolici fiſci nummis expreſſam felicitatem, & ſalutem tot annis anteà præmonſtratam, ſed ab iis, qui verum Deum ignoraverunt, non intellectam. Quod enim Ovidius de Nave Jani dixit:

Hoſpitis adventum teſtificata Dei,

Sumptum fuit ex altiori diſciplinâ ab eo ignotâ, qua homines admoniti forent, hoſpitem adventurum, Petrum ſcilicèt Chriſti Vicarium, qui Nave, hoc eſt in Eccleſiâ, verum Dei cultum, & ſalutem humano generi ſubminiſtraret, ut factum eſt. Quod etiàm, ni fallor, numiſmata quædam, quæ nuper ad manus meas pervenerunt, præſeferre videntur: in quorum alterâ parte Sixti V. effigies: in alterâ verò Navis conſpicitur cum hac Inſcriptione. *Terra, Mari ſecuritas*: quæ profectò ſecuritas, & ſalus ex Pontificatu Sixti V. mirum in modum in Chriſtiano Orbe vigent.

De omnibus penè rebus hucuſquè à me explanatis, & à Sixto V. Pontifice Maximo præclarè geſtis Joannes Franciſcus Bordinus, varia carmina elegiaca ſuperiori anno edidit, & figuras ipſas ſuo in libello repræſentavit. Hæc de Emblematis. Nunc reliquum eſt, ut ad Bibliothecas accedamus.

DE

Digitized by Google

DE

BIBLIOTHECIS

AD

LÆVAM BIBLIOTHECÆ VATICANÆ,

Per Federicum Ranaldum Valven. Bibliothecæ Cuſtodem excogitatis; & per Petrum Galeſinum Protonotarium, Apoſtolicum, & Silvium Antonianum Sacri Collegii Illuſtriſſimorum S. R. E. Cardinalium Secretarium diſpoſitis, atquè Inſcriptionibus illuſtratis, & per Pictores penicillo repræſentatis.

BIBLIOTHECARUM uſus apùd omnes Populos, Hebræos ſcilicèt, Græcos, Latinos, atquè Barbaros frequentiſſimus fuit ſempèr. Id quod non ſinè ratione factum eſſe aſſeverandum eſt, cùm vivos Præceptores habere ſempèr nobis non liceat, aut ſaltèm non ſempèr doctos, & præclaros Viros. Hinc à Regibus olim, & Imperatoribus, & locupletibus hominibus, bonarumque artium cultoribus, vel certè earundem amatoribus jamindè à priſcis illis temporibus ad hanc uſquè diem Bibliothecæ in pretio fuerunt, ut in iis optimorum Auctorum libri reconderentur: & ex iiſdem ſuo itèm tempore tamquàm è Penu depromerentur. Inſtitutum, eſt verè inſigne, & omni ex parte laudandum: & antequàm Typographica ars fuiſſet inventa, ſummoperè neceſſarium, ut veterum ſcripta ab interitu, & diſciplinæ ab oblivione vindicarentur. Harum rerum, Typographiæ ſcilicèt, ac Bibliothecæ inſtitutum SIXTUS V. ad omnia præclara, & Pontificia ſanè opera, omnique laude, admirationequè digna conficienda natus, veterum omnium ingenia, generoſoſque animos, eorumquè operam tùm ingenti rerum geſtarum copiâ, tùm etiàm magnitudine, atquè præſtantiâ longè ſuperans, majorem in modum præſtitit. Illam enim in Vaticano ad Sanctorum Patrum codices reſtituendos, Catholicamquè diſciplinam toto terrarum orbe propagandam inſtituit. Hanc autèm ad veterum Scriptorum monumenta excolenda, atquè conſervanda publicæ ſtudioſorum commoditati, univerſæque Reipublicæ Chriſtianæ utilitati, felicitèr, ut ſolet omnia, omniumque admiratione, reſtituit. Ad hujus verò Bibliothecæ ornatum, omniumque Literatorum ſolatium, inſigniores, ac vetuſtiores Bibliothecæ non ſolùm ſacræ, ſed etiàm profanæ per Pictores in pariete expreſſæ, repræſentantur: quarum prima Hebræa eſt, ut infrà videre licet.

BIBLIOTHECA HEBRÆA

In ſiniſtro angulo depictæ Bibliothecam Vaticanam ingredienti primùm ſeſe offert.

Bibliotheca Hebræa in Templo erat, ubi Prophetarum libri, & Judicum, ac Regum acta aſſervabantur: & jamindè à Moyſe ex diuino juſſu ortum habuit: Deus enim, Amalech devicto, dixit Moyſi: *Scribe hoc* Exod.17.
ob monimentum in Libro, & trade auribus Joſue. Hinc de hujuſmodi Bibliotheca in 2. Machabæorum libro apertè legitur hunc in mo- 2.Mac.2.
dum: *Inferebantur autèm in deſcriptionibus, & commentariis Nehemiæ hæc eadem, & qualitèr conſtruens Bibliothecam, congregavit de regionibus libros, & Prophetarum, & David, & Epiſtolas Regum, & de donariis.* Moyſes deniquè, ut in Deuteronomio legitur, poſtquàm verba Deut.31.
legis conſcripſit, Levitis, qui fœderis Arcam portabant, præcepit dicens: *Tollite librum iſtum, & ponite eum in latere Arcæ fœderis Domini Dei veſtri, ut ſit ibì contrà te in teſtimonium*. Id quod in prima ſiniſtri anguli parte repræſentatur, ubi Moyſes Levitis juxtà fœderis Arcam adſtantibus librum porrigere cernitur. Quam rem Inſcriptio hunc in modum expreſsè declarat:

MOYSES LIBRUM LEGIS LEVITIS
IN TABERNACULO REPONENDUM TRADIT.

EX alterâ anguli parte nonnullæ imagines depictæ Bibliothecam diligentèr tractare videntur, ubi repræſentatur Bibliotheca

illa,

Digitized by Google

Lib. Hiſpal. lib. 7. etymol. c. 3. illa, quam Eſdras Sacerdos, & ſcriba poſt incenſam legem à Chaldæis, cùm Judæi regreſſi ſunt in Hieruſalem, divino afflatus ſpiritu reparàvit, cunctaque legis, ac Prophetarum volumina, quæ fuerunt à Gentibus corrupta, accuratè, ut Rabanus Maurus ait, De Inſtit. Cler. cap. 54. correxit: totumque vetus Teſtamentum in duos, & viginti libros diſtinxit, ut tot libri eſſent in lege, quot literæ apud Hebræos habentur. Hic itèm non ſolùm libros emendavit, ſed etiam præter illos duos canonicos, qui ſub ejus nomine in Bibliis Sacris leguntur, Geneb. lib. 2. Chron. quatuor, ac ducentos libros edidit, ut nos teſtatum legimus: ex quibus ſeptuaginta libros non niſi ſapientibus tradendos eſſe ait. Hinc nonnulli ſuſpicati ſunt Cabbalam apud Hebræos ab ipſo collectam fuiſſe, hujuſque Ex 4. lib. Eſdræ non canonico c. 14. generis libros Picus Mirandulanus, mirum naturæ Monſtrum, ſeſe habuiſſe ſcribit. Hic igitur Eſdras, ut miſſa iſthæc faciamus, non ſolùm libros corruptos correxit, alioſque confecit, ſed Bibliothecam Hebræam reſtituit, reſtitutam auxit, & auctam diligentèr conſervandam curavit, ut videtur præſeferre Inſcriptio, quæ in hanc legitur formam:

ESDRAS SACERDOS, ET SCRIBA BIBLIOTHECAM SACRAM RESTITUIT.

SCHOLA BABYLONICA

In primo Interfeneſtrio depicta.

Anno mundi 3562. IN primo Interfeneſtrio Schola Babylonica juſſu Nabuchodonoſor regis inſtituta repræſentatur: in eâ enim pueri, in quibus non erat macula, formâ elegantes, & decori, & Dan. 1. de regio ſemine orti, literas, & linguam Chaldæorum docebantur, ut inibi per tres annos victu regio enutriti coram Rege deindè ſtare, ejuſdemque Regis negotia tractare poſſent. Hac in Scholâ, Daniel Propheta de ſtirpe David regiâ adhuc ferè infans captivus è Judæâ in Babyloniam perductus unàcum Ananiâ, Azariâ, & Miſaele ſociis puerulis cernitur. Hi Chaldæorum linguam, eorumque artes, omnes per trium annorum ſpatium didicerunt, non ut doctrinam Babylonicam ſequerentur, ſed ut eam reprobarent, ſicut Diſt. 37. Qui de menſa. de Moyſe legitur, qui eodem conſilio omnem ſapientiam Ægyptiorum adeptus fuit. Hi proptèr abſtinentiam, ac divinæ legis obedienDan. 1. tiam cibis regiis veſci noluerunt, ſed leguminibus tantùm, & aquâ contenti cæteris ſapientiores, & pulchriores aliis, qui cibo reDan. 2. gio veſcebantur, reperti ſunt: per quos deindè apud Chaldæos, & Perſas Dei religio latè propagata fuit. Daniel verò omnium viſionum, & ſomniorum intelligentiam à Deo acEpiph. de vita propher. cepit: & vir factus, ut ait Epiphanius, fuit adſpectu àridiſſimus, & ſqualore obſitus: in favore autem, & gratiâ perquàm ſpecioſus. Triennio expleto, Daniel cum ſociis à Rege accerſitur per Eunuchorum Præpoſitum, qui cum Eunucho, cui horum puerorum cura demandata fuerat, hac de accerſione nonnullis præſtolantibus loqui præfefert. Hac in Scholâ Danielem, treſque ejus ſocios, necnon & alios literarum ſtudio operam navantes videre eſt: quorum alii legere, alii ſcribere, alii verò meditari videntur. Hujus Scholæ Inſcriptio eſt:

DANIEL, ET SOCII LINGUAM, SCIENTIAMQUE CHALDÆORUM EDISCUNT.

EX alterâ hujuſce Interfeneſtrii parte complures imagines conſpiciuntur, quę conſultationem, ſivè potiùs decretum perquirendum de Templi inſtauratione repræſen- Eſdræ 1. c. 5. & 6. tant, ut inſcriptio, quæ eo loci legitur, apertè declarat his verbis:

CYRI DECRETUM DE TEMPLI INSTAURATIONE DARII JUSSU PERQUIRITUR.

Ut autem ambiguitates de inſtauratione Templi è medio tollantur, nonnihil dicere Genebr. lib. 1. Chron. anno mundi 3146. operæ pretium duxi. Templum Domini à Salomone anno ab Orbe condito 3146. conſtruitur annis centum, & quadraginta tribus, priùs quàm Tyrii Carthaginem Coloniam Lib. 8. antiq. conderent, Joſepho teſte. Hoc Templum auguſtiſſimum fuit, & omni admiratione dignum, ita verò, ut illa ſeptem Mundi miracula longè ſuperarit: conſtructumque fuit centum quiuquaginta tribus millibus Proſelytarum inter Iſraelitas inventis, qui ad lapici- 2. Paralip. 2. & 3. Reg. 7. dinas, & ad lapides, & ſaxa in opportunum Genebr. lib. 1. Chron. anno mundi 3146. & 3638. locum aſportanda operas ſuas præſtarent. Anno verò ab orbe condito 3569. tàm Hieruſalem, quàm Templum in tertiâ captivitate à Babyloniis ſolo æquatur. Anno autem mundi 3638. Templi inſtauratio à Cyro conceditur, & à Zorobabelo, fundamenta jaciuntur, ſed juſſu Artaxerxis ſtructurâ intermiſsâ, anno 2. Darii longimani perficitur. Anno au- Eſdr. 1. c. 3. 4. tem Mundi 4157., & anno Chriſti 69. invito, & renitente Tito, Templum hoc à militibus incenſum fuit, ita ut humanâ induſtriâ Eſdræ lib. 3. non canonico c. 5., & 6. ignis extingui non potuerit. Ter Templum deindè Judæi inſtaurare conati ſunt, ſub Ha- Geneb. lib. 3. Chron. Anno Chriſti 69. driano, ſub Conſtantino Magno, & Juliano Apoſtatâ, qui non ſolùm à vitâ monaſtichâ, ut fertur, ſed etiam à Catholicâ fide deſcivit. Hic, ut ait Joannes Chryſoſtomus, omnium Imperatorum impiiſſimus bonos ſanctoſque mores, Chriſtianamque vitam evertere ſtu- Homil. 3. adverſ. Judæos tom. 5. duit, dum monaſticham vitam profeſſos fœdiſſimâ ſævitiâ necandos, ſcholas item claudendas, ſacros Codices omnes comburendos, & Eccleſias devaſtandas curabat, Eccleſiæque hoſtes, & apoſtatas fovebat. Hic deniquè, tamquàm Chriſti hoſtis ſceleſtiſſimus, ut ejus nomen omninò deleret, ſi potuiſſet, Anno à Chriſti Salvatoris noſtri ortu 356. pro Templo Judæis iterùm, hoc eſt tertiâ vice, ædificando, etſi ipſe Idolis ſerviebat, pecunias tamèn contulit, & artifices undiquè evocavit furens, ut Domini ſententiam everteret, qui Templum Salomonicum deincèps inſtaurari non patitur. Hinc, ut ait Joannes Chryſoſtomus, cùm artifices hoc tam impium ſcelus tentaſſent, fundamentaque aperire cœ- Homil. ut ſupra ad finem. piſſent,

Digitized by Google

piſſent, multamque terram exhauſiſſent, reſtaretque ut jam ſtructuram aggrederentur; protinùs ignis exiliens è fundamentis multos exuſſit, & intempeſtivam, atque impiam pertinaciam interrupit. Quare hoc exemplo Judæi, ſuum ipſorum ſtatum funditùs deletum eſſe, nec eum ampliùs inſtauratum iri monentur, Deo ita jubente, qui cum infirmitati noſtræ providens Eccleſiam ſuam ſanctam, & Catholicam amplificari vellet, omnia illa ſubverti, & penitùs tolli ita voluit, ut ſine ullâ cunctatione illis ceſſantibus, hæc vera eſſe, pro quibus in illis typus præceſſerat, crederemus. Erat enim priùs Hieruſalem urbs magna, & regalis, at ubi Templum Dei CHRISTUS venit, qui cæleſtis Hieruſalem cœpit aperire myſteria, deletâ illâ terrenâ, eo in templo lapis ſuper lapidem non remanſit. Erat priùs Pontifex ſanguine taurorum, & hircorum purificans populum: ſed ex quo verus apparuit Pontifex, qui credentes ſuo purificaret ſanguine, nuſquàm eſt ille Pontifex prior, nec ullus ei locus relictus. Altare fuit prius, & Sacrificia celebrabantur: ſed ubi venit verus AGNUS, qui ſeipſum hoſtiam obtulit DEO, cuncta illa velut in tempus poſita ceſſaverunt. Hæc ex Origene. Non eſt igitur quòd Judæi tertium Templum materiale amplius expectent: tertium enim Templum ſpirituale advenit CHRISTUS, qui de ſeipſo, hoc eſt de Templo corporis ſui dixit: *Diſſolvam Templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Inſtauratio autem, quæ hoc in loco memoratur, eſt de ſecundo Templo, quod Zorobabel inchoavit, ut in tertio libro, qui Eſdræ dicitur, videre eſt. Hic enim, & quartus quamvis canonici non ſint, ſunt tamen alicujus auctoritatis. Hæc de Scholâ Babylonicâ, necnon de Templi inſtauratione. Nunc reliqua perſequamur.

Geneb. lib. 2. Chron. anno mundi 4157.

Hom. 30. in Levit.

Mat. 14.

Eſdr. lib. 3. c. 5.

BIBLIOTHECA GRÆCA.

IN ſecundo Interfeneſtrio Bibliotheca Græcorum repræſentatur: in cujus priori parte Piſiſtratus Athenienſium Tyrannus, in ſecundâ verò Seleucus Macedoniæ Rex, Nicanor dictus, unàcùm aliis imaginibus depicti cernuntur. Piſiſtratus enim primus in Græciâ creditur Bibliothecam inſtituiſſe: quam deinceps ab Athenienſibus auctam Xerxes Perſarum Rex Athenarum potiùs abſtulit, & ad Perſas aſportavit. Seleucus verò longo poſt tempore Athenas referendam curavit. Id quod Inſcriptiones, quæ infrà leguntur, apertè docent: quarum prior in hanc legitur formam:

Gell. li. 6. Noct. c. 17.

PISISTRATUS PRIMUS APUD GRÆCOS BIBLIOTHECAM INSTITUIT.

Altera verò:

SELEUCUS BIBLIOTHECAM A XERXE ASPORTATAM REFERENDAM CURAT.

BIBLIOTHECA ALEXANDRINA.

POſt Græcam Bibliothecam in eodem Interfeneſtrio ſequitur Bibliotheca Alexandrina, ab Alexandriâ Civitate nomen ſuſcipiens, & à Ptolomæo Philadelpho, Ægypti Rege, & Stratonis diſcipulo, constructa. Hic enim, quod ad Bibliothecæ ſtudium pertinet, cum Piſiſtratum æmularetur, maximis impenſis, undiquè conquiſitos, libros deſcribi curavit, ſeptuagintaque, vel ut ait Gell. ſeptingentis voluminum millibus Bibliothecam inſtruit, quam ut ſacris etiam Codicibus inſigniret, vetus Teſtamentum ex Hebræo in Græcam linguam per ſeptuaginta duos Interpretes ab Eleazaro Judæorum Pontifice ad hanc rem præſtandam ſelectos trecentis plus minus ante Chriſtum natum annis transferri curavit. Quod ut ab eodem Eleazaro faciliùs impetraret, Judæos, ad centum viginti millia libertati reſtituit, & auri quinquaginta talenta ad crateras, & libatoria facienda, necnon, & gemmas ferè innumeras Hieroſolymam miſit. Hi autem ſeptuaginta duo viri apud Pharum Nili inſulam in ſingulis cellulis, ſinguli, ut ait Auguſtinus, ſeorsùm locati, Biblia interpretati ſunt, tantâ Spiritus Sancti virtute, ut in omnibus planè convenirent; & ne in minimo quidèm verbo diſcreparent, oracula de CHRISTO obſcuriora, necnon de Sanctiſſimâ Trinitate Spiritus Sancti inſtinctu contegentes, ne Ptolemæo eorum myſteriorum non capaci ſcandalum afferrent, & ne canibus ſanctum darent. Bello tandèm Alexandrino, quod Julius Cæſar contrà Ptolemæum geſſit, ut Cleopatram ab ipſo pulſam reſtitueret, cùm Urbs à Cæſare fuiſſet incenſa, hæc etiam Bibliotheca deflagravit, Translatione ſeptuaginta Interpretum, ob divinam providentiam, ſervatâ. Hujus Bibliothecæ Præfectus erat Demetrius Phaleræus vir doctiſſimus, ac Theophraſti diſcipulus. Quarè in prima hujus Interfeneſtrii parte Ptolemæus Rex, Demetrius Bibliothecarius, & Ariſteas ὑπερασπιστὴς Regis, cernuntur, dum ille Bibliothecam ingenti librorum copiâ ſtruendam curat, & Veteris Teſtamenti translationem procurandam ſtudet. In alterâ verò parte ſeptuaginta Interpretes Sacros Codices Ptolemæo Regi offerre conſpiciuntur. Inſcriptiones autem ad haſce res explicandas ſunt duæ, quarum prima eſt.

Ioſeph. lib. 12. cap. 2. Euſeb. lib. 5. hiſt. Eccl.

Gell. lib. 6. Noct. cap. 17

Ariſteas Philadelph: ὑπερασπιστὴς.

Iuſtin. Mart. Apol. 2. ad Gent. Aug. lib. 18. de Civ. Dei c. 42.

Geneb. lib. 4. chron.

Ariſteas protector Regis: Ex Hieron. ep. 104. tom. 3.

PTOLOMÆUS INGENTI BIBLIOTHECA INSTRUCTA HEBRÆORUM LIBROS CONCUPISCIT.

Altera verò eſt:

LXXII. INTERPRETES AB ELEAZARO MISSI SACROS LIBROS PTOLOMÆO REDDUNT.

BIBLIOTHECA ROMANORUM

In tertio Interfeneſtrio depicta.

BIbliothecæ publicæ, undè triginta fuiſſe Romæ perhibentur, ex iis autem duas ſaltèm præcipuas, Palatinam ſcilicèt, & Ulpiam

Pub. Vict.

Gell. lib. 11. Noct. cap. 17.

piam extitiſſe narrant hiſtorici: hæc ab Ulpio Trajano, ut ait Gellius, in Templo fuit inſtituta: illa verò ab Auguſto in Palatino Monte, & in Apollinis templo tàm Græcorum, quàm Latinorum codicum copiâ mirificè fuit conſtructa, ut Svetonius, & Plinius (Plin. lib. 34. cap. 7.) teſtantur. Fuerunt itèm privatæ Bibliothecæ permultæ, Domitiana, & Gordiana, necnon Juliana, ſivè Cœſariana, Græcis, Latiniſque ſcriptis refertiſſima à Julio Cœſare (Suetonius Tranquillus.) Marco Varroni commiſſa. Primus autèm qui in Urbem librorum copiam advexit, fuit Paulus Æmilius, Porſenâ Macedonum rege devicto. Sed Aſinius Pollio Romæ primus (Plin. lib. 35. cap. 2., & lib. 7. cap. 30.) tàm Græcas, quàm Latinas Bibliothecas promulgavit, additis Auctorum imaginibus in atrio de Manubiis magnificentiſſimè conſtructo.

In hoc autèm Interfeneſtrio de libris Sibyllinis hiſtoria, Palatinaque Bibliotheca (Gell. lib. 1. Noct. cap. 19.) repræſentantur: ubi mulier quædam, Sybilla ſcilicèt Cumæa, ut ſuſpicor, tres libros ve- (Virg. Ecl. 4.) nales manu geſtans, coram Tarquinio ſuperbo rege, ſex aliis exuſtis, quos omnes oracula continere affirmabat, adſtare cernitur. Taquinius enim pretium percontatus eſt: quod cum ſibi nimium, & immenſum videretur, riſit, tantique eos novem codices emere noluit: hinc mulier illa foculum coram eo igni appoſuit, treſque libros ex novem combuſſit. Id quod ſecundâ etiam vice de tribus aliis factum fuit, Tarquinio de pretio percontante, idemque pretium de ſex reliquis libris Muliere poſtulante. Hinc tertiâ vice Tarquinius reliquos tres libros mercatur nihilo minore pretio quàm quod pro omnibus novem fuerat poſtulatum. Quo facto, (Gell. lib. 1. cap. 19.) Mulier illa, ut ait Gellius, à Tarquinio digreſſa, nuſquam poſteà loci viſa fuit. Tres autèm libri in Sacrarium repoſiti, Sibyllini fuerunt appellati: & ad eos quaſi ad Oraculum quindecim viri adibant, cum Romani aliqua de re publicâ falſos conſulere Deos cupiebant. Inſcriptio ad hanc rem pertinens, hiſce legitur verbis:

TARQUINIUS SUPERBUS LIBROS SIBYLLINOS TRES, ALIIS A MULIERE INCENSIS, TANDEM EMIT.

IN alterâ hujus Interfeneſtrii parte Auguſtus Cœſar intèr literatos, Virgilium ſcilicèt, & Horatium Poetas laureâ decoratos, cœteroſque bonarum artium cultores, adſtare cernitur: ejuſque Palatina, & pulcherrima quidèm Bibliotheca, Latina videlicèt, & Græca repræſentatur, in qua Numeriani Imperatoris, & Marci Varronis viventis Statuæ, teſte Pollione, fuerant locatæ. Inſcriptio hujus Bibliothecæ hæc eſt:

AUGUSTUS CÆSAR, PALATINA BIBLIOTHECA MAGNIFICE ORNATA, VIROS LITERATOS FOVET.

BIBLIOTHECA HIEROSOLYMITANA

In quarto Interfeneſtrio depicta.

ECcleſiaſtici Viri, pòſt Apoſtolorum tempora, hæreticis paſſim ingruentibus, ſummâ curâ, & pietate adlaborarunt, (Euſeb. lib. 6. c. 14. Et Hieron. de Viris Illuſt. tom. 1. & Niceph. Gall. lib. 7.) ut Catholicorum ſcripta, ſacrarumque literarum interpretationes in Bibliothecas, quas in Templis habebant, reponerentur. Quod factum ſanè fuit, ut, cùm ab illis vivâ ſemper voce erudiri homines non poſſint, literarum ſaltèm monimentis erudiantur. Quam profectò rem Alexander Epiſcopus Hieroſolymitanus celeberrimus, qui Martyr ſub Decio in carcere obiit, egregiè quidèm præſtitit. Hic enim Hieroſolymis inſignem Bibliothecam inſtituit, in quam virorum Eccleſiaſticorum Bibliothecam inſtituit, in quam virorum Eccleſiaſticorum ſcripta repoſuit, Berilli, Hippolyti, Caji, & aliorum, quibus ſe adjutum in ſcribendâ hiſtoriâ Eccleſiaſticâ Euſebius teſtatur. Floruit Alexander circà (Euſeb. lib. 6. Hiſtor. Eccl. cap. 32. & in Chro. Niceph. lib. 5. c. 37.) Annum Domini CCLIV. temporibus Clementis Alexandrini, Origènis, & Narciſſi: & extremâ jam ſenectute, venerandâque canicie eximius, ut idem ait Euſebius, & per pictores repræſentatur, Cœſareæ perilluſtre Chriſtianæ Fidei teſtimonium præſidis tribunali dedit, bonum certans certamen, ſtolamque ſanguine imbuens Epiſcopalem. Hoc igitur in loco Hieroſolymitana repræſentatur Bibliotheca, in qua tres præſertim viros inſignes, Diaconibus, & Clericis ſcribentibus, & id genus alia facientibus, videre licet, Alexandrum ſcilicèt, & Narciſſum, qui, eodem Euſebio teſte, centum, & ſexdecim annos vixit, adſidentes, & Origènem adſtantem, cum hic annos circitèr triginta tunc temporis natus eſſet. Hujus Bibliothecæ Inſcriptio legitur hunc in modum:

S. ALEXANDER EPISC., ET MART. DECIO IMP. IN MAGNA TEMPORUM ACERBITATE SACRORUM SCRIPTORUM LIBROS HIEROSOLYMIS CONGREGAT.

BIBLIOTHECA CÆSARIENSIS

In quinto Interfeneſtrio depicta.

CÆſarea, Urbs Paleſtinæ, non procùl à Monte Carmelo in litore Maris magni, quæ *Turris Stratonis* vocitabatur, ab (Euſeb. in Chron.) Herode in honorem Cœſaris ædificata, *Cæſarea* denique nuncupata fuit. Hac in Civitate Pamphilus Laodicenus Cœſareæ Paleſtinæ presbyter, qui glorioſo tandèm martyrio fuit decoratus, Bibliothecam inſignem magno ſtudio conſtruxit, operâ Euſebii Epiſcopi, cui maximâ familiaritate conjunctus erat, adjutus, Piſiſtratum in ſacrorum codicum ingenti coacervatione adæquare contendens. Hic enim ſuâ in Bibliothecâ ad tri- (Hieron. de Viris Illuſtr. tom. 1.) ginta voluminum millia habuiſſe, ſuâque manu maximam partem librorum Origènis deſcripſiſſe narratur. Quæ omnia Hierony-

mus, & Gennadius, Eccleſiaſticos ſcriptores toto Terrarum Orbe inquirentes, miro ordine proſequuti ſunt: eorumque ſtudia vno voluminis Indiculo comprehenderunt. Quarè hac in Bibliothecâ S. Pamphilus, Euſebius Epiſcopus, & Hieronymus conſpiciuntur: Pamphilus videlicèt ex unâ parte, ex alterâ verò Hieronymus actum ſcribendi repræſentantes. Ad Hieronymi pedes Leo jacere cernitur, ſicut paſſim pingi ſolet, ut ex eo, ſi hac in re conjectari fas eſt, declaretur, maximum ſibi in eremo degenti cum belluis fuiſſe uſum, & conſuetudinem, ut ipſemet hiſcè fatetur verbis: *O' quotiès (inquit) ego ipſe in eremo conſtitutus, & in illâ vaſtâ ſolitudine, quæ exuſta ſolis ardoribus horridum monachis præſtat habitaculum, putabam me Romanis intereſſe deliciis. Sedebam ſolus, quia amaritudine repletus eram: horrebant ſacco membra deformia, & ſqualida cutis ſitum æthiopicæ carnis obduxerat: quotidiè lacrymæ, quotidiè gemitus, & ſi quando repugnantem ſomnus imminens oppreſſiſſet, nudâ humo vix oſſa hærentia collidebam: de cibis verò, & potu taceo, cùm etiam languentes monachi aquâ frigidâ utantur, & coctum aliquid accepiſſe, luxuria ſit. Ille igitur ego, qui ob gehennæ metum tali me carcere ipſe damnaveram, ſcorpionum tantùm ſocius, & ferarum, ſæpè choris intereram puellarum.* Hæc S. Hieronymus ad Euſtochium ſcribens. Ex quibus verbis eum inter feras in Eremo fuiſſe latè patet: hinc, ſi conjicere licet, Leonem ſecum habere pingitur. In hac verò Bibliothecâ, legendi ſcribendique actu ipſe repræſentatur: proptereà quòd eam, aliaſque permultas vidiſſe, contrectaſſe, necnon diligentèr lectitaſſe perhibetur. Euſebius autem in medio adſtans libros inquirendi, ſeù poſtulandi actum præſeferre videtur; Cæteri verò, vel libros compaginare, vel diſponere hinc indè cernuntur. Hujus Bibliothecæ Inſcriptio legitur in hanc verborum formam:

Hieron. to. 1. ep. 22.

Hieron. de Viris Illuſtr. tom. 1.

S. PAMPHILUS PRESB., ET MART. ADMIRANDÆ SANCTITATIS, ET DOCTRINÆ CÆSAREÆ SACRAM BIBLIOTHECAM CONFICIT, MULTOS LIBROS SUA MANU DESCRIBIT.

BIBLIOTHECA ROMANORUM PONTIFICUM.

In Angulo ad lævam frontiſpicii Bibliothecæ depicta.

Bibliothecam Pontificiam jam indè à Petro, primo Chriſti Vicario ortum habuiſſe, & à Bibliorum codicibus, præſertimque Evangeliis, Epiſtolis Petri, Pauli, Jacobi, Joannis, & Judæ, necnon Apoſtolorum Actis, & Joannis Apocalypſi, deindè Epiſtolis Decretalibus, vel Conſultationibus, ſivè Conſtitutionibus Synodalibus, vel rebus id genus aliis per Summos Pontifices ejuſdem Chriſti Vicarios, & Petri Succeſſores incrementum paulatim accepiſſe credendum eſt. Hujus rei indicium luculentiſſimum ex eo haberi poteſt, quod teſte Hieronymo, ex cunctis Chriſtiani Orbis partibus ad Archivum Romanum, in quo œcumenica Concilia aſſervabantur, pro dubiorum ſolutione frequenter confugiebatur, vel, cum in Canone aliquo quid, corruptum, vel depravatum eſſe judicabatur. Id quod etiam ex quodam S. Gregorii Magni loco planum fit, qui, cùm dubitatio, ſeù difficultas quædam de Epheſino Concilio orta fuiſſet, ait: *Romani Codices multò veriores ſunt quàm Græci.* Ex Concilio itèm Romano Gelaſii tempore celebrato, in quo de Archivo, & Scrinio Romanis, deque Bibliothecariis, Scribis, & Notariis, & Scriniariis frequens commemoratio fit, Eccleſiam Romanam ingenti librorum copiâ abundaſſe dicendum eſt. Ex libro denique Pontificali, conſtat Hilarum ſanctum duas in Palatio Lateranenſi conſtruxiſſe Bibliothecas, quæ, ut dictum eſt, à S. Petro originem traxerunt. Hinc in priori anguli parte S. Petrus repræſentatur, qui uni genuflexo, aliis adſtantibus, mandare videtur, ut Sacros Codices ſuper Altare poſitos aſſervandos curaret. Hæc autem Sacros Codices aſſervandi cura fuiſſe demandata judicatur, cum Petrus ab Urbe decedere, & in Galliam, atque in Hiſpaniam, necnon in alias Provincias proficiſci ſtatuit, ut Chriſtianam fidem propagaret, ac promulgaret, ſicut reipsâ fecit: tunc enim, Linum, & Cletum Diaconos, ſuos itèm diſcipulos, Corepiſcopos, ſeù coadjutores inſtituit, eiſque Eccleſiaſticas functiones Romæ commiſit: Cleto autem Clementem, Petri, & Pauli adjutorem, ſucceſſiſſe S. Ignatius ejuſdem Petri diſcipulus, & Chriſti Martyr affirmat. Id quod ſacro Miſſæ Canoni ſatis conſonum eſſe videtur, ubi priùs quidèm Linus, deindè Cletus, tertio autem loco Clemens leguntur. Nec ſilentio prætereundum eſt, nonnullos ratos fuiſſe eundem cum Cleto Anacletum. Hinc Cæſar Baronius in Annalibus Eccleſiaſticis ait ex Ignatii teſtimonio, Clementem Cleto ſucceſſiſſe, atquè ità pro Anacleto legendum eſſe: nàm in ejuſdem Ignatii Epiſtolâ, Anacleto Clemens non Cleto ſucceſſiſſe legitur. Sed quia de hujuſmodi hiſtoriâ, dictorumque Petri ſucceſſorum ordine maxima eſt inter Scriptores controverſia, ſatis eſt eam tetigiſſe, pro eâ ſcilicèt re exponendâ, quæ ad noſtrum negocium pertinet. Qui verò de hac controverſiâ varias Scriptorum opiniones, necnon ſententias videre cupit, ad Annales Eccleſiaſticos Cæſaris Baronii confugiat, qui hujus generis difficultatem fuſiſſimè, & eruditiſſimè quidèm pertractat. Ut autèm ad rem noſtram revertamur, ſicut Bibliothecam Vaticanam jàm indè à Petro ortum traxiſſe, ità etiam ab eodem de eâ conſervandâ curam Succeſſori ſuo fuiſſe demandatam, conjectari licet, ut ex Inſcriptione, quæ infrà legitur, videre eſt:

Athanaſ. ad Marcum Papam.

Hieron. ad Pammach. epiſt. 52. tom. 2. & Euſeb. lib. 18. c. 11.

Regiſt. lib. 5. ep. 14.

Hilarus Pontifex, non Hilarius, ut à nonnullis falſo ſcribitur.

S. Ignat. ep. 4. ad Mariam Caſſobolitan.

Tom. 1. Ann. Chriſti 69.

S. PETRUS SACRORUM LIBRORUM THESAURUM IN ROMANA ECCLESIA PERPETUO ASSERVARI JUBET.

IN

Digitized by Google

IN alterâ hujus anguli parte Summi Pontifices repræſentantur, qui Bibliothecam Vaticanam inſtituerunt, vel auxerunt, ſivè conſervarunt. Hæc primum, ut dictum eſt, in Lateranenſi Patriarchio fuit, ubi olim Romani Pontifices reſidebant: deindè Avenionem, quò Romanam Sedem Clemens V. advexit, tranſlata, Martini V. operâ Romam iterùm perducta, in Vaticano tandèm ſita eſt, ubi Pontifices reſidere ſolent. Quamvis autem multi eam in dies auxerint, duo tamen Summi Pontifices Bibliothecam in Vaticano inſigniter conſtruxerunt, & auxerunt, hoc eſt, Nicolaus V. Pont. Max. natione Lunenſis ex oppido Sarazano, qui miſſis doctis viris conquirendorum undiquè Codicum gratiâ, ut Volaterranus teſtatur, Bibliothecam Vaticanam ampliorem reddidit, confuſis eòuſquè, ſparſiſque libris, neque ullo certo, aut digno loco interclusis. Hanc itèm Sixtus IV. non ſolùm amplificavit, ſed etiam in nobiliorem locum repoſuit, honeſtiori ſtructurâ exornavit, armariis, pluteiſque digeſſit; atquè Eccleſiæ decori, ſtudioſorumque conſuluit commoditati. Sed Sixtus V. ità eam rebus quibuſcumque illuſtrem reddidit, ut cœteros omnes, qui Bibliothecas inſtituerunt, facilè ſuperarit. Inſcriptio, quæ infrà legitur, hæc eſt:

Volaterr. lib. 22. Anthrop.

ROMANI PONTIFICES APOSTOLICAM BIBLIOTHECAM MAGNO STUDIO AMPLIFICANT, ATQUE ILLUSTRANT.

Huic Vaticanæ, & Apoſtolicæ Bibliothecæ aliquem ſemper, & vitæ probitate, ac doctrinâ Virum inſignem præfuiſſe credendum eſt. Qui autem ipſi Bibliothecæ præerat, in Romanâ Curiâ, & *Bibliothecarius*, & *Cancellarius* aliquando fuit appellatus, cujus munus erat, Codices omnes accuratiſſimè cuſtodire, Bullas, ſeu Diplomata, vel Epiſtolas decretales Summorum Pontificum ſcribere, necnon dictare, actaque Conciliorum, & Synodalia, idque genus alia exſcribere, & conſeruare. Quæ itèm noſtrâ ætate Sedis Apoſtolicæ faciunt Cancellarij, ea omnia hujus generis Præfectus præſtare ſolebat: iſque Papæ *Amanuenſis*, ſiue *ſcriborum Princeps*, vel *à Secretis* poterat nuncupari: Bibliotheca enim Pontificia velut Cancellaria, atque hoc tempore loquimur, Secretaria quædam erat.

De S.R.E. & Bibliothecæ Apoſtolicæ nunc Vaticanæ Bibliothecariis.

Tritemius de Scrip. Eccl. & Platina in vita Leonis IV.

GRegorius II. in Patriarchio nutritus, & à Sergio Papâ Subdiaconus, & Sacellarius, ac poſtmodùm Diaconus creatus Bibliothecæ Lateranenſis curam ſuſcepit, ut Anaſtaſius Apoſtolicæ olim Bibliothecæ inſtaurator, & cuſtos affirmat.

Bartholomæus Platina Cremonenſis vir ſuo tempore doctiſſimus, Scriptor Apoſtolicus, & Sixti IV. familiaris, ut alios Bibliothecarios, de quibus nihil ſcriptum reperire potui, ſilentio involuam, Bibliothecæ Vaticanæ ab eodem Sixto IV. Pontificatus Anno VI. MCDLXXV. Præfectus fuit inſtitutus: atque hujuſmodi munus perpetuum fore decretum eſt.

Bartholomæo Platinæ Bartholomæus Manfredus Clericus Britonnenſis Diœceſis, linguarum peritiâ inſignis, eo demortuo, ſucceſſit, Anno XI. ejuſdem Pontificatus MCDLXXXI. poſt hos creati ſunt temporis bus ſuis qui ſequuntur.

Chriſtophorus Perſona Romanus Prior Sanctę Balbinæ creatus Bibliothecarius, Anno MCCCCLXXXIV.

Joannes de Dionyſiis Venetus creatus Bibliothecarius, Anno MCCCCLXXXVII.

N. Archiepiſcopus Barchinonen. Hyſpanus creatus Bibliothec. Anno MCCCCXCII.

Joannes Fonſalida Epiſcopus Interamnenſis Hyſpanus creatus Bibliothecarius, Anno MCCCCXCV.

N. Archiepiſcopus Raguſinus Volaterranus creatus Bibliothecarius, Anno MDV.

Thomas Ingeramius, aliàs Phædra Volaterranus creatus Bibliothecarius, Anno MDX. moritur die 5. Septembris 1516.

Philippus Beroaldus Junior Bononienſis creatus Bibliothecarius, Anno MDXVI. moritur die 30. Auguſti 1518.

Fr. Zenobius Acciajolus Florentinus Ordinis Prædicatorum creatus Bibliothecarius, Anno MDXVIII. moritur die 27. Julii 1519.

Hieronymus Cardinalis Aleander Carnus Archiepiſcopus Brunduſinus creatus Bibliothecarius à Paulo III., Anno MDXIX. obiit Anno 1542.

Don Auguſtinus Steuchus Eugubinus Epiſcopus Chiſamenſis Congregationis Sanctiſſimi Salvatoris Bononienſis creatus Bibliothecarius, Anno MDXLII.

Marcellus Cervinus Politianus Presbyter Card. Tit. S. Crucis in Hieruſalem poſteà Marc. II. PP. creatus Bibliothecarius à Paulo III., Anno MDXLVIII. obiit Anno 1555.

Robertus de Nobilis Politianus Diaconus Cardinalis Sanctæ Mariæ in Dominica creatus Bibliothecarius à Paulo IV., Anno MDLV. obiit Anno 1559.

Alphonſus Carafa Neapolitanus Diaconus Cardinalis S. Mariæ in Dominica creatus Bibliothecarius à Paulo IV., Anno MDLVIII. obiit Anno 1565.

Marcus Antonius Amulius Venetus Presbyter Cardinalis S. Marcelli creatus Bibliothecarius à Pio IV., Anno MDLXV. obiit Anno 1570.

Gulielmus Sirletus Stili in Calabria natus Cardinalis S. Laurentii in Pane, & Perna creatus Bibliothecarius à Pio IV., Anno MDLXX. obiit Anno 1585.

Antonius Carafa Neapolitanus Presbyter Cardinalis SS. Joannis, & Pauli creatus Anno MDLXXXV. à Gregorio XIII. obiit Anno 1590.

Qui ſequuntur, fuerunt Præfecti poſt obitum Autboris.

MArcus Antonius Columna Romanus Presbyter Cardinalis S.Laurentii creatus Bibliothecarius à Clemente VIII., Anno MDXC. obiit Anno 1597.

Cęſar Baronius Soranus Presbyter Cardinalis SS. Nerei, & Archillei creatus Bibliothec. à Clemente VIII., An. MDXCVII. obiit Anno 1607.

Ludovicus de Torres Montis Regalis Romanus Presbyter Cardinalis S. Pancratii creatus Bibliothecarius à Paulo V. 4. Julii 1607. obiit Anno MDCIX.

Scipio Burgheſius Romanus Cardinalis Sancti Chriſogoni creatus Bibliothecarius 11. Julii 1609. à Paulo V.

Scipio Cobellutius Viterbienſis Cardinalis S. Suſannæ creatus Bibliothecarius à Paulo V., Anno MDCXIX. obiit An. 1626.

Franciſcus Barberinus Florentinus Diaconus Cardinalis S. Agathæ creatus Bibliothecarius ab Vrbano VIII., An. MDCXXVI.

Fr. Antonius Barberinus Florentinus Cardinalis S. Onuphrii creatus Bibliothecarius, Anno MDCXXXVI. obiit die 11. Septembris 1645.

Horatius Juſtinianus Genuenſis Cardinalis S. Onuphrii creatus Bibliothecarius ab Innocentio X., Anno 1645. obiit 25. Julii 1649.

Aloyſius Capponus Florentinus Presbyter Cardinalis S. Laurentii in Lucina creatus Bibliothecarius ab Innocentio X., Anno MDCL. obiit die 7. Aprilis 1659.

Flauius Cardinalis Chiſius Senenſis creatus Bibliothecarius, Anno MDCLIX.

Fr. Laurentius Brancatus Cardinalis de Laurea creatus Bibliothecarius die 19. Septembris 1681. ab Innocentio XI. obiit die 30. Novembris 1693.

Hieronymus Cardinalis Caſanate Neapolit. creatus Bibliothecarius 2. Decembris 1693. ab Innoc. XII. obiit 3. Martii 1700.

Fr. Henricus Cardinalis Noris Veronenſis Auguſtinianus creatus Bibliothecarius ab Innocentio XII. obiit 23. Februarii 1704.

Benedictus Cardinalis Pamphilius Romanus creatus Bibliothecarius à CLEMENTE XI. feliciter regnante, ut per ſuum Apoſtolicum Breue, quod ſequitur.

FORIS:

Dilecto Filio Noſtro Benedicto S. R. E. Diacono Cardinali Pamphilio nuncupato.

INTUS verò:

CLEMENS PAPA XI.

Dilecte Fili Noſter ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem.

SPECTATA circumſpectionis tuæ in graviſſimis noſtris, & hujus Sanctæ Sedis negotiis peragendis prudentia, fides, doctrina, & integritas promerentur, ut præcipua, & quæ Nobis maximè cordi ſunt ejuſdem Sedis munera Tibi committamus. Cùm itaque Officium S. R. E. Bibliothecarii, ſeù Protectoris Bibliothecæ noſtræ Vaticanæ, quod bon. mem. Henricus ejuſdem S. R. E. Presbyter Cardinalis Noris nuncupatus, dum viveret, obtinebat, per obitum ejuſdem Henrici Cardinalis, qui nuper apud Sedem Apoſtolicam debitum naturæ perſoluit, vacaverit, & vacet de præſenti; Nos de præfatis, & aliis eximiis virtutum donis, quibus illarum Largitor Altiſſimus Perſonam tuam multiplicitèr inſignivit, plurimùm in Domino confiſi, motu proprio, & ex certâ ſcientiâ, & maturâ deliberatione noſtris, deque Apoſtolicæ Poteſtatis plenitudine Officium S. R. E. Bibliothecarii, ſeù dictæ Bibliothecæ Protectoris hujuſmodi, ſicut præmittitur, vacans, cum auctoritatibus, facultatibus, honoribus, & oneribus per alios Cardinales Bibliothecarios, ſeù dictæ Bibliothecæ Protectores antè Te haberi, & exerceri ſolitis, & conſuetis, ac etiam à fel. rec. Paulo Papa V. Prædeceſſore noſtro per ſuas in ſimili formâ Breuis die primâ Iulii MDCVII. expeditas literas, quarum tenorem præſentibus pro expreſſo habere volumus, præſcriptis, & quibus illi uſi ſunt, ſeù uti potue-

runt,

Digitized by Google

runt, vel etiàm debuerunt, tenore præſentium ad tui vitam concedimus, & conferimus, Teque in locum prædicti Henrici Cardinalis, quoad Officium Bibliothecarii, ſeù Protectoris Bibliothecæ huiuſmodi ſubſtituimus, & ſubrogamus. Mandantes dilectis Filiis Cuſtodibus, Scriptoribus, & Miniſtris dictæ Bibliothecæ, cæteriſque, ad quos ſpectat, ut Te ad prædictum Bibliothecarii Officium eâ, qua decet reuerentiâ recipiant, & admittant, tuiſque juſtis, mandatis, & monitis in his, quæ ad bonam ipſius Bibliothecæ directionem, & proſperum ſtatum pertinebunt, pareant, & obediant; Nos enim Tibi quoſcumque in præmiſſis non obtemperantes cenſuris, & pœnis ad id opportunis compeſcendi, omniaque, & ſingula alia Officium Bibliothecarii, ſeù Protectoris Bibliothecæ huiuſmodi de jure, vel conſuetudine, ac aliàs quomodolibet concernentia, neceſſariaque, & opportuna gerendi, & exercendi plenam, & liberam tribuimus facultatem. Non obſtantibus Conſtitutionibus, & Ordinationibus Apoſtolicis, ac quibuſvis etiam juramento, confirmatione Apoſtolicâ, vel quavis firmitate aliâ roboratis, ſtatutis, & conſuetudinibus, cæteriſque contrariis quibuſcumque. Datum Romæ apud Sanctum Petrum ſub Annulo Piſcatoris die 26. Februarij 1704. Pontificatus Noſtri Anno quarto.

F. Oliverius.

Cujus Eminentiſſimi, ac Reverendiſſimi D. Card. Pamphilii ad præſentem uſque diem, ſummâ Dei protegente gratiâ, viventis, accuratæ, ac perſpectæ vigilantiæ præfatæ Vaticanæ Bibliothecæ Præfectura dignè, atquè laudabiliter extat in commiſſis.

De Præfectis, ſeu Cuſtodibus Bibliothecæ Apoſtolicæ, nunc Vaticanæ.

VT autem tot millium librorum curæ, atque conſervationi meliùs incumbi poſſet, idem Sixtus IV. duos Cuſtodes fidei ſpectatæ, ac diligentiæ Viros, qui Bibliothecarium juvarent, inſtituit: atque hujuſmodi cuſtodiam perpetuò duraturam decrevit, ſicut de Bibliothecario dictum eſt. Inter Cuſtodes verò, ut cæteros, qui jam indè ab eo tempore fuerunt, prætercam, hoc munere functi ſunt, Fauſtus Sabeus, & Nicolaus Majoranus Hydruntinus: huic verò per promotionem ad Epiſcopatum Monopolitanum ſucceſſit Guilielmus Sirletus Squillacenſis. Huic autem per promotionem ad Protonotariatum (qui tandèm presbyter fuit Cardinalis, & Bibliothecarius creatus MDLX.) ſucceſſit Hieronymus Sirletus Guilielmi Frater.

Fauſto Sabeo ſucceſſit Federicus Ranaldus Valuen., & Hieronymo Sirleto ſucceſſit Marinus Ranaldus Valuen. Federici frater.

Cuſtodes Bibliothecæ Vaticanæ poſt obitum Authoris.

THomas Sirletus Squillacenſis Diœceſis, qui Federico Ranaldo demortuo ſucceſſit, Anno Domini MDLXXVI.

Dominicus Raynaldus Romanus, qui Thomæ Sirleto ad Epiſcopatum Squillacenſem promoto ſucceſſit eodem Anno.

Alexander Ranaldus Valvenſis, qui Marino patruo per reſignationem ſucceſſit, Anno Domini MDC.

Balthaſſar Anſideus Peruſinus ſucceſſit Dominico Raynaldo, qui in munere obiit, Anno Domini MDCVI.

Nicolaus Alemannus Græcus, Anno Domini MDCXXIII.

Fælix Contelorius Cæſius, Anno Domini MDCXXVIII.

Horatius Juſtinianus Januenſis Presbyter Congregationis Oratorij S. Philippi Nerii, qui poſteà Cardinalis, & Bibliothecarius, Anno Domini MDCXXXIV.

Annibal Albanus Urbinas, Anno Domini MDCXXXXI.

Lucas Holſtennius Hamburgenſis, Anno Domini MDCLIII.

Leo Allatius, Anno Domini MDCLX.

Stephanus Gradus Raguſinus, Anno Domini MDCLXI.

Fr. Laurentius Brancatus de Laurea Ordinis Minorum Conventualium S. Franciſci, qui poſtea Cardinalis, & Bibliothecarius.

Emanuel à Scheleſtrate Belga.

Fr. Henricus Horiſius Veronenſis Ordinis Eremitarum S. Auguſtini, qui poſteà Cardinalis, & Bibliothecarius.

Laurentius Zaccagnius Romanus, Anno Domini MDCLXXXIV. obiit Anno 1712.

Carolus Majellus Neapolitanus Zaccagnio ſucceſſit prima Januarii 1712., ut per Apoſtolicum Breve, quod ſequitur videlicet.

CLE-

CLEMENS PAPA XI.

Dilecte Fili ſalutem, & Apoſtolicam Benedictionem.

CUM ad cuſtodiam Bibliothecæ Vaticanæ Virum doctrinâ, fide, & diligentiâ probatum eligendum duxerimus, Tu Nobis occurriſti, quem inſigni doctrinâ præditum, vitæque, ac morum integritate, aliiſque virtutum donis ornatum eſſe, & ſingularem ergà Nos, & Sedem Apoſtolicam fidei, & devotionis affectum gerere etiam familiari experientiâ comperimus. Idcircò motu proprio, non ad tuam, vel alteriùs inſtantiam, ſed ex certâ ſcientiâ, & maturâ deliberatione noſtris, Tibi Officium Cuſtodis Bibliothecæ prædictæ, quod quondam Laurentius Zaccagni, dum viveret, obtinebat; per obitum dicti Laurentii nuper defuncti vacans, cum omnibus, & ſingulis immunitatibus, facultatibus, prærogativis, indultis, & gratiis, necnon ſalariis, proviſionibus, & portionibus etiam panis, & vini ex Palatio Apoſtolico, ac juribus, & emolumentis ordinariis, & extraordinariis, regaliis, & aliis quibuſcumque rebus ſolitis, & conſuetis, quibus alii quicumque antè te Bibliothecæ hujuſmodi Cuſtodes uti, potiri, & gaudere, quaſque habere conſueverunt, & ulteriùs cum omnimodâ ſuperioritate, auctoritate, & præeminentiâ ſuper altero ipſius Bibliothecæ pro tempore exiſtente minore Cuſtode, ac ſuper cæteris omnibus, & ſingulis ejuſdem Bibliothecæ Officialibus, & Miniſtris, itàut quilibet eorum poſt Dilectum Filium noſtrum Benedictum S. R. E. Cardinalem Pamphilium nunc ejuſdem S. R. E. Bibliothecarium, Tibi tanquàm primario, & majori Cuſtodi, cui omnem curam, cuſtodiamque ejuſdem Bibliothecæ principalitèr incumbere, ac in primis minorem Cuſtodem, alioſque Officiales, & Miniſtros ſupradictos ſubeſſe volumus, in his, quæ dictæ Bibliothecæ Officium concernunt, parere debeant, ad tui vitam Apoſtolicâ auctoritate, tenore præſentium concedimus, & aſſignamus, Teque in locum dicti Laurentii, quoad prædictum Cuſtodis Officium, illiuſque liberum exercitium, necnon honores, onera, ſalaria, proviſiones, portiones, jura, & emolumenta prædicta, ac prætereà cum Privilegii ſuperioritate, & aliis ſupradictis ſubſtituimus, & ſubrogamus. Mandantes proptereà eidem Benedicto Cardinali Bibliothecario, ac ejuſdem S. R. E. Camerario, & Generalibus Theſaurario, & Commiſſario Noſtris, Palatiique Noſtri Præfecto, ac cæteris omnibus, & ſingulis, ad quos ſpectat, & in futurum ſpectabit, & omni morâ, dilatione, & contradictione prorsùs ceſſantibus, Te ad prædictum Cuſtodis Officium, ejuſque liberum exercitium, necnon honores, onera, privilegia exemptiones, ſalaria, proviſiones, & portiones panis, & vini, ac jura, regalia, & alia ſupradicta, illorumque uſum, & perceptionem recipiant, & admittant, ac recipi, & admitti, Tibique de ſalariis, proviſionibus, portionibus, & aliis ſupradictis reſponderi curent, & faciant. Minori verò Cuſtodi à Nobis deputando, Officialibus, & Miniſtris omnibus, & ſingulis ejuſdem Bibliothecæ, ut Tibi modo præmiſſo pareant, & aſſiſtant. Non obſtantibus Conſtitutionibus, & Ordinationibus Apoſtolicis, ac quatenùs opus ſit conceſſione minoris Officii Cuſtodis à Nobis faciendâ, ac regulâ noſtrâ de Jure quæſito non tollendo, necnon Urbis noſtræ, & dicti Palatii Statutis ſtylo, & conſuetudinibus, privilegiis quoque indultis, & literis Apoſtolicis quibuſvis perſonis ſub quibuſcumque tenoribus, & formis, ac cum quibuſvis clauſulis, & decretis in contrarium præmiſſorum quomodolibèt conceſſis, confirmatis, & innovatis. Quibus omnibus, & ſingulis illorum tenores præſentibus prò plenè, & ſuf-

ficien-

Digitized by Google

ſicienter expreſſis, ac de Verbo ad Verbum inſertis habentes, illis aliàs in ſuo robore permanſuris, ad præmiſſorum effectum, ac ritè dumtaxàt ſpecialitèr, & expreſsè derogamus, cæteriſque contrariis quibuſcumque. Datum Romæ apud S.Petrum ſub Annulo Piſcatoris, Die primâ Junii 1712. Pontificatus Noſtri Anno duodecimo.

F. Oliverius.

Dilecto Filio Carolo Majella Presbytero Neapolitano Familiari, continuo Commenſali Noſtro. A tergò earumdem literarum Apoſtolicarum.

Fidem facio per præſentes Ego Cauſarum Curiæ Burgi, & S. Petri in Vaticano, & Caſtri Sancti Angeli Notarius publicus infraſcriptus qualitèr Die prima Junii 1712. coram Eminentiſſimo, & Reverendiſſimo Domino Benedicto S. R. E. Cardinale Pamphilio ejuſdem S. R. E. Bibliothecario comparuit retroſcriptus Illuſtriſſimus, & Reverendiſſimus D. Carolus Majella Presbyter Neapolitanus mihi &c. cognitus, qui exhibitis E. S. retroſcriptis literis Apoſtolicis Conceſſionis ſibi per SS. D. N. CLEMENTEM Papam facta primarii Cuſtodis Bibliothecæ Vaticanæ petiit, & humilitèr inſtetit penès E.S. ut earumdem vigore ipſum ad idem officium, ejuſque exercitium reciperet, & admitteret, prout idem Eminentiſſimus, & Reverendiſſimus Dominus lectis per Me &c. de Mandato E. S. eiſdem retroſcriptis literis Apoſtolicis earum vigore eumdem Illuſtriſſimum, & Reverendiſſimum D. Carolum Majellam ad dictum officium primarii Cuſtodis Bibliothecæ præfatæ cum omnibus, & ſingulis tenoribus, gratiis, prærogativis, aliiſque ad tenorem in omnibus, & per omnia retroſcriptarum literarum Apoſtolicarum recepit, & admiſit omni &c. Et alias latiùs &c. proùt in Actis mei &c. ad quæ &c. In quorum &c. Datum Romæ hiis Die, & Anno quibus ſuprà.

Ità eſt Dominicus Angelus Serius Notarius prædictus. In Fidem &c.

Loco ✠ Signi.

Atquè idem Illuſtriſſimus, ac Reuerendiſſimus Dominus tempus in præſens Bibliothecam ipſam Vaticanam ſummâ fidelitate, ſummâque induſtriâ, incredibilique labore pertractat, cuſtodit, omnique ex parte conſervat.

De Librariis, vel Scriptoribus Bibliothecæ Vaticanæ, Librorumque numero.

SIXTVS IV. ut Bibliothecæ Vaticanæ utilitati, omni conatu conſuleret, tres Librarios, hoc eſt, codices, & ſcripta deſcribentes, Latinum ſcilicèt, Græcum, & Hebræum inſtituit: quibus Paulus IV. tres alios, duos videlicèt Græcos, unumque Latinum adjunxit.

Marcellus autem Cervinus, qui olim Bibliothecarius fuit, librorum correctores, &, ut ſic dixerim, reviſores duos inſtituit.

Sixtus verò V. qui in rebus præclaris conficiundis à nemine ſuperatur, ſed ipſe potiùs cœteros omnes longè ſuperare videtur, ut nihil ad Bibliothecæ Vaticanæ decus, & ornamentum, nihilque ad publicam utilitatem, atquè commoditatem præſtandam deſiderari poſſet, multà alia, multoque majora omnia ſtudiosè molitur, Bibliothecamque ipſam Vaticanam, Viris doctiſſimis ita exornat, utilitatibus, & commoditatibus, ornamentiſque ita auget, ut nihil hac nobilius, nil celebrius, nil deniquè quod ad Bibliothecas pertinet, poſt hominum memoriam glorioſius umquam fuerit. Hac in Bibliothecâ Vaticanâ omni ſcientiarum, linguarumque genere refertiſſimâ, Codices præſertim manuſcripti, & innumeri quidèm, miro ordine aſſervantur, & cuſtodiuntur. Hæc hactenus. Nunc reliquum eſt, ut cœtera perſequamur.

DE

Digitized by Google

DE CONCILIIS
AD DEXTERAM
BIBLIOTHECÆ VATICANÆ
DEPICTIS.

IAM indè à priſcis illis temporibùs tùm apud Hebræos tùm etiam apud alias Nationes Concilia, & Conventus pro diſſidiis ſeù litibus dirimendis, erroribuſque corrigendis, ſivè rebus decernendis, ac legibus ſanciendis publicè haberi cœperunt. Sic Ægyptios, ac Perſas, ut narrat Herodotus. ſic Moyſen, & Joſue habito Populorum Conventu factitaſſe Joſephus teſtatur. [Herod. lib. 1. Joſephus de Antiqu.] Sed ut Populi Hebræi, aliarumque Gentium exempla ad hanc rem pertinentia ſilentio prætermittam, Apoſtolorum Concilia poſt Chriſti adventum celebrata breviter recenſebo: deindè ad Synodos Generales in Bibliothecâ Vaticanâ Pictorum penicillo repræſentatas ſtatim aggrediar deſcribendas.

Concilium Hieroſolymitanum primum fuit de electione Mathiæ, ut habetur in actibus Apoſtolorum. [Act. 1.] Secundum de ſeptem Diaconorum electione. [Act. 6.] Tertium de Circumciſione gentibus non imponenda. [Act. 15.] Quartum de legalium ad tempus permiſſione donec Synagoga cum honore ſepeliretur, ut Beda, Carthuſianus, & alii teſtantur. [Act. 21.]

Primum fuit ſtatim poſt Chriſti Aſcenſionem. Secundum anno primo poſt Chriſti mortem ante converſionem Pauli, qui, & eodem anno converſus eſt. Tertium anno quartodecimo poſt Chriſti Aſcenſionem, & Pauli converſionem ſub Petro, & reliquis Apoſtolis, Claudii tempore Imperatoris. Quartum autem non multò poſt etiam ſub Petro. Sed tunc temporis tàm Apoſtolorum, quàm Presbyterorum Synodus, ut habetur in Actibus Apoſtolicis, cogebatur. [Act. 15.] Hinc Summi Pontifices Concilia habere cœperunt.

Cornelius autem primus omnium in Urbe Roma ſexaginta Epiſcoporum, totidemque Presbyterorum, ac Diaconorum contrà hæreſim Novatianam Synodum habuiſſe creditur: primuſque omnium Marcellus ſancivit, nullum Conventum indici licere, nullumque à quibuſvis actum haberi ratum ſine Romani Pontificis auctoritate. Id quod Julius etiam, Damaſus, & Gregorius Summi Pontifices ſtatuerunt, ſeù potius ſtatutum confirmarunt.

Quamvis autem multa Concilia generalia, necnon, & alia ab Imperatoribus, ac Regibus fuerint congregata, ut Anaſtaſius Germonius, Archidiaconus Taurinenſis vir [Lib. 2. cap. 13. de Auct. Pot. & Immunit Eccl.] in utriuſque juris ſcientiâ apprimè eruditus, ac bonarum artium peritiſſimus diffusè, & exactè quidèm in ſuo Libro de Sacr. Immunitat. narrat, Summorum tamen Pontificum permiſſu, ſeù potiùs hortatu, ut idem Germonius plenè docet, fuerunt indicta. Hæc hactenùs: nunc reliquum eſt, ut ad inſtitutum noſtrum accedamus.

DE CONCILIO NICÆNO PRIMO.

A tergo introitus Bibliothecæ Vaticanæ ad dextram repræſentato.

CUM Romani Principes, quorum Imperio Univerſus ferè terrarum Orbis olim ſubjiciebatur, paſſim in Chriſtianum nomen ſævirent, Concilia Eccleſiaſtica non tàm publicâ, quàm privata fuiſſe credendum eſt.

At ubi Conſtantinus magnus Chriſtianam Religionem, volente Deo, complexus eſt per baptiſmum, quem à Sancto Silveſtro Papa ſuſcepit, tunc Eccleſiæ Catholicæ Romanæ de Chriſtianæ rei ſummâ agere publicè licuit per eundem Conſtantinum, quo imperante Nicænus frequens Conventus, itèmque primus, ac celeberrimus omnium, Lateranenſi generali ſecundo excepto habitus eſt in Nicæa Bithyniæ Urbe, Anno Domini 316. vel 324. Epiſcopi tercenti decem, & octo ex univerſo Chriſtiano Orbe congregati interfuerunt, atque inibi Arianæ perfidiæ impiam blaſphemiam condemnarunt. Arius enim Alexandriæ Presbyter, nomine magis quàm reipsâ, gloriæ atquè laudis, novitatiſque improbæ cupidus in Sanctiſſimâ Trinitate inæqualitatem eſſe affirmabat. Quæ profectò hæreſis cœteris omnibus fuit pernicioſior. Hinc de Myſterio Trinitatis loquens Auguſtinus Sanctus, nil eo difficiliùs quæri, nullibi pericloſius errari, nihil deniquè fructuoſius inveniri poſſe ait. [Lib. 1. de Trinit. c. 3. tom. 3] Fuit etiam alius amplior, quia poſt Conſtantini mortem, ut alios prætermittam, Conſtantium, & Valentem Imperatores, & Theodericum Gothorum Regem patronos invenit per totum Terrarum orbem diffuſa, & quamvis in Alexandriâ, teſte Hieronymo, fuerit ſcintilla erroris, totum tamèn Orbem depopulata eſt flamma ejus. [Lib. 3. in Ep. ad Galat. 6. tom. 6.] Quare in hoc Concilio Homouſion, hoc eſt ejuſdem cum Patre ſubſtantiæ Filium ſcribi, faterique debere firmiſſimâ omnium

Digitized by Google

omnium ſententiâ acclamatum, ac per Symbolum definitum eſt: in quo addita ſunt nonnulla in Symboli Apoſtolorum declarationem contrà hæreſes inſurgentes in aliquot fidei articulos. Nam contrà errorem Manichæorum, Deum creatorem inviſibilium, diabolum verò viſibilium creatorem impiè aſſeverantium, in illo articulo: *Creatorem cœli, & terræ*, additum eſt: *Viſibilium, & inviſibilium*. Contrà autem peſtiferam, ac deteſtandam blaſphemiam Arii additum eſt: *Ex patre natum*, ſcilicèt Filium Deum de Deo, conſubſtantialem Patri. Hæc, & alia pro rei majori explicatione fuerunt expreſſa.

S.Thom. 1.p. qu.36.art.2.& 122. q.1.art.9. & 10.

De his fuſius infra.

Huic Synodo, quæ in Aulâ Regiâ per pictores repræſentatur, Pontifex non interfuit, ſed Vitus, & Vincentius Romani Presbyteri, quos nunc Cardinales appellamus, & Hoſius Cordubenſis Epiſcopus Conſtantino Imperatori gratiſſimus loco Silveſtri præſederunt. Duo illi Presbyteri, ſeù Cardinales purpureis veſtibus induti cernuntur, ut Cardinales fuiſſe faciliùs pateat: nàm ad illud uſque tempus Cardinales Galero rubro, atquè purpurâ donati non erant, cum id in Concilio Lugdunenſi primo ſub Innocentio IV. Federico II. Imperante, factum ſit, ut ſuo loco dicemus. Hoſius verò Cordubenſis vir quidèm celeberrimus Epiſcopalibus indumentis ornatus inter dictos Cardinales, & Epiſcopos chorum efficientes, & adſidentes, repræſentatur. Huic Concilio Epiſcopi, Archiepiſcopi, & Patriarchæ interfuerunt: inter quos fuit Nicolaus Myræ Epiſcopus, & cæteri vitæ ſanctitate illuſtres, quorum aliis ob Catholicam Fidem oculus effoſſus, aliis verò ſuræ abſciſſæ erant, adeò, ut reliquiæ Martyrum eò conveniſſe viderentur. Claruerunt autèm hoc in Concilio inter ſanctos viros Paphnutius Ægyptius, & Spyridion Cyprius Epiſcopi, duo ex iis Confeſſoribus, qui olim ſub Maximino Imperatore dextro orbati oculo, ſiniſtroquè poplite mutilati ad metalla fuerunt damnati. Hic autèm Sanctus ſcilicèt Spyridion prophetiæ quoquè dono, & ſignorum gloriâ inclytus fuit, & in eâdem Synodo Philoſophum Ethnicum chriſtianæ fidei inſultantem devicit, & ad fidem perduxit, vt ad lævam Concilii, extrà tamèn Conventum, videre eſt, ubi Spyridion venerando aſpectu ſenex, & bacillo innixus, oculo dextro orbatus, ac ſiniſtro poplite truncatus, philoſophum cogitabundum, & convictum alloquens repræſentatur.

Hiſt.Eccl.li.2. c.1.

Brev. Rom. 6. Decembr. Hiſt.Eccl.lib. 2 cap.1.

Niceph.lib.8. c.14., & 19., & Martyrol. 11. Sept.

Niceph.lib.8. cap.15., & 42. & Martyrol. Rom.14. Dec.

Hiſt.Eccl. lib. 2.c.1.

Ad dextram verò partem extra itèm Patrum Conventum Sanctus Athanaſius tunc Diaconus, deindè Presbyter ordinatus ab Alexandro Epiſcopo Alexandrino, in cujus locum ſucceſſit, adſtare cernitur, qui cum Alexandro Epiſcopo, qui alteri Philoſopho ſilentium impoſuit, contrà hæreticos diſputavit.

Hiſt.Tripart. & Brev. die 2. Maii.

E regione autèm eorum, qui loco Pontificis præſederunt, Conſtantinus Imperator humiliori loco ſedere conſpicitur: quod tamèn Epiſcoporum injuſſu facere auſus non fuit. Hic orationem ad Patres habuit, univerſoquè Concilio largiſſimam ex publico ſubminiſtravit annonam, commeatumque omnibus pro itinere faciundo ſuppeditavit, & eos præſertim, qui pro Chriſti fide tormenta paſſi fuerunt, exoſculatus eſt, non ſemel pro eâ ſcilicèt veneratione, qua Chriſti fideles proſequebatur maximâ. Hinc libellos contrà aliquem Sacerdotem accuſationem continentes ab adverſariis, aut æmulis ſibi oblatos igne comburendos mandavit, dicens: *Hæ accuſationes in magni Judicii die Judicem ſuum habebunt; mihi enim homini Sacerdotum cauſas judicare non licet*.

Hiſt. trip. lib 2.c.1.

Ad Concilii lævam in eminentiori loco, ſive in ſuggeſto, undè ſermo ad populum haberi ſolet, Diaconus legendi actu cernitur pro Nicænæ fidei acclamatione, Arianæque blaſphemiæ damnatione promulgandâ. Arius autèm ad inferiorem ſuggeſti partem coràm Patribus adſtare conſpicitur: quodquè in corde ejus latebat virus, in ipſius facie clarè indicatur: ſqualido enim ore, atquè inculto, pannis, curis, mœroreque obſitus per Pictorem repræſentatus eſt: atquè ità, ut animam evomere velle videatur, ſicùt ei miſerrimè eveniſſe narratur. Hic enim Conſtantinopoli ſeceſſum petens, exonerandi ventris causâ, effluentibus foras inteſtinis, miſeram evomit animam, mox experturam judicium ejus: de quo ipſum perperam ſenſiſſe, judicatum fuit.

Arii obitu ex Volaterr.

Nèc ſilentio prætereundum cenſeo, quod de Patrum ſubſcriptione divinitùs factum eſt: Muſonius enim, & Chryſanthus, ut Nicæphorus narrat, cùm ſuum diem obiiſſent antequàm Sacræ Synodo finis fuiſſet impoſitus, Patrum conſilio Codex Decreta omnia complectens, & obſignatus demortuorum Epiſcoporum ſepulchro prò eorundem ſubſcriptione recipiendâ, divinâ ope imploratâ appoſitus fuit: hinc poſtridiè, facto mane, Codex ipſe obſignatus, demortuorumque Epiſcoporum chirographis propriis ſuo loco ſubſcriptus, ac munitus, à Concilii Patribus fuit inventus. Quæ res tantæ admirationi, ac ſtupori omnibus extitit, tantæquè auctoritatis, venerationiſque apud omnes fuit, quantam verbis nemo explicare poteſt. Hinc non ſolùm ob ingentem Patrum, & Sanctorum numerum, aliaſquè ob cauſas plurimas, verùm etiàm ob hujus generis factum tàm illuſtre, tamquàm admirandum, magnum Concilium non immeritò dici poteſt.

Nicephorus, lib. 8. cap.23. de Concilio Nicæno.

Hoc fuit primùm inter quatuor illa Concilia celeberrima, quibus ſcilicèt Nicæno 1. Conſtantinopol. 1. Ephæſ. 1., & Chalcedonenſi tamquam 4. Evangeliis honorem præſtandum eſſe Sanctus Gregorius ille magnus affirmavit. Hujus Concilii inſcriptio in hanc legitur verborum formam:

Reg.lib.1.cap 24. ſub fine, & lib. 2.c.49.

S. SILVESTRO PP. FL. CONSTANTINO MAGNO IMP. CHRISTUS DEI F. PATRI CONSUBSTANTIALIS DECLARATUR, ARII IMPIETAS CONDEMNATUR.

Ad

Digitized by Google

Ad dextram Bibliothecæ partem inter primam feneſtram, & angulum Concilio Nicæno annexum librorum Arianorum combuſtio repræſentatur, ut ex inſcriptione, quæ legitur eo loco, videre licet.

Ex Decreto Concilii Constantinus Imp. Libros Arianorum comburi jubet.

Socrates lib. 1. c. 8. & 21., & Sozomen. lib. 1. cap. 21.

Hic autèm non ſolùm Arianorum libros cremari mandavit, ſed eum etiàm, qui ipſos celare depræhenſus fuiſſet, capitali ſupplicio afficiendum decrevit.

DE CONCILIO CONSTANTINOPOLITANO I.

In primo Interfeneſtrio ad Bibliothecæ Vaticanæ dextram depicto.

Iuſtin. lib. 4. Et Plin. lib. 4. cap. 11., Cæl. Rhodig. lib. 19 antiqu. lect. cap. 6.

Concilium Conſtantinopolitanum primum Conſtantinopoli Thraciæ Civitate pulcherrimâ, ac perilluſtri, necnon utriuſque linguæ, Cælio Rhodigino teſte, monumentis celeberrima, olim Bizantio à Bizante conditore, ſeù Bize Megarenſium claſſis præfecto dicta, deindè verò à nomine Conſtantini, qui eam inſtauravit, & auxit, muroquè cinxit, *Conſtantinopolis*, & *nova Roma* olim nuncupata coactum fuit Anno Domini trecenteſimo octuageſimo tertio ex Epiſcopis Orthodoxis centum, & quinquaginta, Macedonianis verò triginta ſex tempore Damaſi Papæ, & Theodoſii ſenioris Imperatoris contrà Macedonium Epiſcopum Conſtantinopolitanum, qui Spiritum Sanctum Deum eſſe negabat, & creaturam eſſe affirmabat. Quarè ut ad Spiritus Sancti alluderetur perſonam, de qua præſertim hoc in Concilio habetur ſermo, ſplendor ingens vel flamma ignea, per quam Spiritus Sanctus ſignificatur, è Cœlo deſcendens ſuper Altare inibi depicto ſtare cernitur.

Concilii Patres præcipui.

Huic Concilio interfuerunt quatuor præſertim Patriarchæ, Gregorius videlicèt Nazianzenus Patriarcha Conſtantinopolitanus, Timotheus Alexandrinus, Melitius Antiochenus, & Cyrillus Hieroſolymitanus, Theodoſio ſeniore Imperatore præſidente, ut ad dextram hujus feneſtræ partem videre eſt. Ad hanc eandem partem Epiſcopus in ſuggeſto adſtare, & ad Patres ſermonem habere cernitur. Ad lævam Interfeneſtrii conſpicitur hiſtoria de abdicatione, & depoſitione, electioneque Epiſcopi Conſtantinopolitani.

Greg. Nazianz. cur Theologus dicatur.

Gregorius enim Nazianzenus dum Nazianzi eſſet Epiſcopus ob ſingularem divinarum literarum ſcientiam, proptèr quam *Theologi* cognomen conſecutus eſt, necnon ob magnam vitæ ſanctitatem Conſtantinopolim ad eam gubernandam Eccleſiam accerſitus fuit: hinc Civitatem hæreſibus laborantem expurgavit, & ad catholicam fidem reduxit: quod autèm ſummum ei omnium amorem conciliare debebat, multorum ſibi paravit invidiam. Itaquè cum inter Epiſcopos magna ob id orta fuiſſet ſeditio, ſpontè ipſe cedens Epiſcopatui, illius Prophetæ dictum uſurpavit dicens: *Si proptèr me commota eſt hæc tempeſtas, dejicite me in mare, ut vos jactari deſinatis.*

Greg. Nazian. abdicatio.

Gregorius igitur cum Nazianzum rediiſſet, Timotheus Alexandrinus Maximum quendam Cynicum Apollinaris væſaniâ infectum Epiſcopum Conſtantinopolitanum creavit, quem Patres hoc in Conventu Conſtantinopolitano antequàm cœterarum rerum agendarum ſumeretur initium, dignitate Epiſcopali nudatum ab Eccleſiâ ejecerunt, Nectariumque laicum Tarſenſem tunc Prætoris Magiſtratu Conſtantinopoli conſpicuum, virum quidèm prudentem, & literatum, vitæquè probitate, catholicaque fide inſignem Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ Epiſcopum inſtituerunt, quam ſcilicèt Eccleſiam poſt Romanam, primatum obtinere debere decreverunt, novamque Romam eſſe dixerunt.

Hiſt. Eccl. lib. 9. c. 18.

Quamvis autèm laicum ad Epiſcopalem ſedem ſtatim promovere non liceat, id tamèn ob nimiam Clericorum penuriam jure factum fuit: propterèà quòd nemo Conſtantinopoli inveniri potuit, qui vel Arianâ, vel Macedonianâ hæreſi reſperſus non eſſet. Hoc deniquè in Concilio Macedoniana hæreſis, vel blaſphemia damnata eſt, Symbolumque fidei editum fuit nullâ penitùs in re ab eo diverſum, quod nunc in Eccleſiâ publicè canitur, prætèrquàmquòd ſolùm ibi legitur, *Spiritum Sanctum à Patre procedentem*, ſuppreſsâ Filii perſonâ, quæ deindè ad majorem explicationem poſt Nicænum, & Conſtantinopolitanum I. fuit expreſſa: ubi enim nunc dicimus: *Et in Spiritum Sanctum Dominum, & vivificantem, qui ex Patre, Filioque procedit: qui cum Patre, & Filio ſimul adoratur, & conglorificatur*, in Symbolo Conſtantinopolitano hunc in modum dicitur: *Et in Spiritum Sanctum Dominum vivificantem ex Patre procedentem, cum Patre, & Filio ſimul adorandum, & conglorificandam*; Quæ omnia etſi eadem ſunt cum iis, quæ nunc in Symbolo inter Miſſarum ſolemnia leguntur, pro majori tamèn declaratione addita ſunt nonnulla in Conciliis, ad perverſorum, impiorumque hominum os obſtruendum, piorumque ſententiam confirmandam: conſubſtantialemque cum Patre, & Filio, Spiritum Sanctum eſſe, in hac Synodo fuit declaratum. Hujus Concilii inſcriptio in hanc legitur verborum formam:

Symb. Rom.

Symb. Conſtantinop.

De Symbolo Apoſt. Nicæni, Conſtantinopolit., & Athan. multa notatu digna ſcribuntur à S. Bonavent. lib. 3. Sent. artic. 1. quæſt.

S. Damaso Papa, et Theodosio Sen. Imp. Spiritus Sancti Divinitas propugnatur, nefaria Macedonii extinguitur.

DE CONCILIO PRIMO EPHESINO,

In ſecundo Interfeneſtrio ad dextram Bibliothecæ depicto.

Concilium Epheſinum primum habitum eſt non ſolùm contrà Pelagium, ſed etiam contrà Neſtorium Conſtantinopolitanum

Digitized by Google

Neſt. poſt Chryſoſt. Ep. Conſtantinop.

num Epiſcopum, qui purum hominem è Beatâ Mariâ ſemper Virgine natum, ut aliam perſonam carnis, aliam verò faceret divinitatis, affirmabat: nec unum Chriſtum in divinitate, & carne ſentiebat, ſed ſejunctim alterum Dei filium, alterumquè hominis prædicabat. Coactum eſt hoc Concilium ſub Theodoſio juniore Imp. qui præſens adfuit, & Cæleſtino Pontifice circà Annum Domini 436. ducentiſquè Patribus in Civitate Epheſinâ, Urbe maritimâ Joniæ, emporioquè Aſiæ citerioris celeberrimo, Amazonum opere, Dianæque templo in primis nobilitato, celebratum fuit.

Concilii Patres præcipui.

Huic Concilio interfuerunt duo Patriarchæ, Cyrillus, ſcilicet, Patriarcha Alexandrinus, & Arcadius Epiſcopus, necnon Philippus Presbyter, quem nunc Cardinalem vocitamus, Pontificis loco præſederunt, & in eminentiori parte per pictores repræſentantur. Cyrillus verò, qui Concilio, præſedit, Mitrâ & Pallio cernitur inſignitus. Hoc item in Concilio, cui S. Auguſtinus morte præventus intereſſe non potuit, non modò Nicænæ fidei Symbolum prolixè explicatum eſt, atque ita ut hæc Synodus univerſæ doctrinæ chriſtianæ ſumma quædam non immeritò dici poſſit, verùm etiam Beatam Mariam ſemper Virginem non modo

B. Maria Virgo Deipara.

χριστοτόκον, ideſt Chriſti Matrem, ſed θεοτόκον, hoc eſt verè filii Dei Genitricem ſivè Deiparam, & in Chriſto unam eſſe tantùm perſonam in duabus naturis, divina, ſcilicet, & humana, declaratum fuit.

Hinc ad ſuperiorem hujus Interfeneſtrii partem Maria Virgo filium, Chriſtum Salvatorem noſtrum in ſinu geſtans conſpicitur. Nec ſine divino conſilio factum eſſe credendum eſt, ut in hac, ſcilicet, Civitate, præſertim Epheſinâ, ſacra hæc Synodus fuerit celebrata; nam ſicut Diana Virgo falsò ac ſuperſtitiosè à Gentilibus inibi colebatur, ita contrà factum eſt, ut Beata Maria ſemper Virgo, Virgo, inquam, ante partum, in partu, & poſt partum, *quæ nec primam ſimilem viſa eſt, nec habere ſequentem*, ut ſacroſancta teſtatur Eccleſia, Dei Mater declararetur ac nominaretur, debitoque cultu à Chriſti fidelibus, falſo cultu exploſo, non ſolùm tanquàm Chriſtotocos, verum etiam tanquàm Theotocos jure quidem veneranda, colendaque eſſet.

Antiph. ad Laudes Nativ. Domini.

Theotocos, Dei Mater.

Diaconi hinc indè libros legendi actu repræſentantur, librique hæreſibus reſperſi e menſâ quadam in terram deiiciuntur. Unus autem prope Cyrillum Patriarcham Alexandrinum literas Apoſtolicas publicè coram Patribus legere cernitur.

Ad dextram ejuſdem Interfeneſtrii partem peregrinum, ſive mendicum quemdam innixum arundini, intrà quam incluſæ literę ſynodi Epheſinæ ad Patres Conſtantinopoli degentes deferebantur, videre licet. Fautores enim Neſtorii Conſtantinopoli commorantes ubi primum reſciverunt, Anteſignanum ſuum, Neſtorium, ſcilicet, in ſynodo Epheſinâ fuiſſe condemnatum, omnes mox vias terrâ marique ita intercluſerunt, & obſervarunt, ut nemo e Concilio Epheſino Conſtantinopolim, vel Conſtantinopoli ad Concilium ire potuiſſet. Hinc ſingulari Dei providentiâ factum fuit, ut Epiſtola, quam Cyrillus Alexandrinus nomine ſynodi Epheſinæ ad ſanctos Epiſcopos, & Monachos ſcripſit, operâ cujuſdam mendici, qui eam in ſcipione, ſeu arundine incluſam gerebat, perlata fuerit. Hic namquè dum ſeriò mendicare ſe fingit, unàcum arundine ipſam quoque Epiſtolam dictis Patribus reddidit, ut ex Actis Concilii Epheſini à Theodoro Peltano editis conſtat.

To. 2. cap. 19. pag. 406.

Nec ſilentio prætereundum eſt, ubi primùm Concilio finis fuit impoſitus, luſtrationem, ſive ut nunc dicimus, proceſſionem Epiſcoporum fuiſſe celebratam; qua in re faciendâ tapetis, ac periſtromatibus, ſive auleis ſtratas fuiſſe vias, ac luminibus undequàque plenas fuiſſe, narratur. Quæ res quoad fieri potuit, hoc in loco ad dextram Interfeneſtrii fuit repræſentata. Inſcriptio autem infrà legitur hiſce verbis:

S. Cælestino PP., et Theodosio Jun. Imperat.

Nestorius Christum dividens damnatur,

B. Maria Virgo Dei Genitrix prædicatur.

DE CONCILIO CHALCEDONENSI.

In tertio Interfeneſtrio ad dextram Bibliothecæ Vaticanæ depicto.

Generale 4.

Concilium Chalcedonenſe, Chalcedone Aſiæ Urbe maritimâ, e regione Bizantii, ſeù Conſtantinopolitanæ Civitatis, coactum fuit in Eccleſiâ Sanctæ Euphemiæ Virginis, & Martyris, ſub Martiano Imperatore, & Leone Primo Magno, qui olim cum Clero, & Cruce Attilæ occurrens ipſum placavit, terrore affectum. Celebratum autèm fuit circà Annum Domini CCCCXLIV. à Patribus ſexcentis, ac triginta contrà Eutichen Conſtantinopolitanum Abbatem, & Dioſcorum, magnum diaboli laqueum, Patriarcham, ſcilicet, Alexandrinum ejus defenſorem, in Chriſto pòſt humanitatem aſſumptam, divinam tantùm naturam permanere aſſeverantes: quos hæc Sacra Synodus necnon Neſtorium cum reliquis hæreticis, & Epheſinum conciliabulum ab Eutiche, & Dioſcoro congregatum, vnâ Patrum ſententiâ damnavit, affirmans Chriſtum Dominum de Virgine ſic natum, ut in eo ſubſtantiam divinæ, & humanæ naturæ confiteamur. Hinc Chriſtus Salvator noſter ſuprà hoc Concilium in aere crucem manu, alterâ verò mundum geſtare cernitur.

De hoc Euph. templo Evagr. lib. 2. cap. 3.

Eutiches Archimandrita, ideſt multorum Monaſteriorum Pater, vel Abbas.

Hoc in Concilio loco Summi Pontificis præſederunt quatuor, duo, ſcilicet, Epiſcopi, & duo Presbyteri: Martianus autèm Imperator

Concilii Legati quatuor.

Digitized by Google

Concilii Patres præcipui

Dioſcorus primus contrà Papam libellum confecit diſt. 21. c. In tantum.

rator concionem Latinam unam, Græcam verò alteram habuiſſe narratur: qui adfuit præſens unàcum Judicibus, & Senatoribus, qui orationem itèm ad Patres habuerunt. Huic itèm Conventui quatuor Patriarchæ interfuerunt, Conſtantinopolitanus, ſcilicèt, Anthiochenus, Hieroſolymitanus, & Dioſcorus Alexandrinus, qui præſertim ob libellum, quem ipſe contrà Leonem Papam edidit, condemnatus, ab Eccleſiâ fuit ejectus. Quarè in medio Concilii adſtans, tamquàm reus, à duobus Diaconis mitrâ, & pallio ſpoliatur, duoque Presbyteri, totidemque Diaconi accuſationes in Dioſcorum ſcriptis mandatas ad Concilium detulerunt: ſed hic tantùm unum videre licet. Diaconus itèm alter propè thronum, Sancti Leonis Epiſtolam actu legendi repræſentatur: quæ quidèm Epiſtola, maximâ omnium acclamatione, lecta fuit.

Nicephorus lib. 15. cap. 5. & Metaphr. de inven. li. 4. & cap. 16.

Nec ſilentio pertranſeundum eſt, unum præſertim ſcitu, & admiratione digniſſimum, illud ſcilicèt, quod de duobus libris narratur: quorum alter Catholicam Fidem, alter verò hæreticam perfidiam complectebatur. Hi enim cum in Sepulchro Sanctæ Euphemiæ noctu reconditi fuiſſent, mane actutum, ope divinâ priùs implorata, reſeratoque Sepulchro, catholicus liber inventus fuit in manu Sanctæ Euphemiæ, quæ Patriarchæ Conſtantinopolitano, Martianoque Imperatori omnium ſtupore, dictum codicem porrexiſſe narratur. Inſcriptio autèm ad hoc Concilium pertinens hiſce legitur verbis:

LEONE MAGNO PP., ET MARTIANO IMP. INFELIX EUTHICHES UNAM TANTUM IN CHRISTO, POST INCARNATIONEM, NATURAM ASSERENS CONFUTATUR.

Reg. lib. 1. cap. 24. & lib. 2. cap. 49. Gener. 5.

Concilium hoc fuit unum ex quatuor illis celebertimis, quibus, ſcilicèt, Nicæno primo, Conſtantinopolitano primo, Epheſino primo, & Chalcedonenſi tamquàm quatuor Evangeliis honorem præſtandum eſſe Magnus ille Gregorius affirmavit, ut ſuis in locis dictum eſt.

DE CONCILIO CONSTANTINOPOLITANO II.

In quarto Interfeneſtrio ad dextram Bibliothecæ Vaticanæ depicto.

Gener. 5. Niceph. & Evagr. lib. 4. cap. 36.

Conſtantinopolitanum Concilium II. Conſtantinopoli in Secretario Eccleſiæ adnexo circà Annum Domini DLIII. ſub Vigilio Papâ, & Juſtiniano Magno Imperatore contrà Anthymum olim Epiſcopum Conſtantinopolitanum, & Sergium, ac Theodorum Mopſueſtenum Neſtorianos, necnon Petrum Archiepiſcopum Antiochenum, Theodoritum Epiſcopum, Ibam, & alios. Petrus enim impiè aſſeveravit, Trinitatem Sanctiſſimam fuiſſe crucifixam, &

Tom. 2. Conc.

confundens perſonas, duaſque naturas in Chriſto negans, affirmavit Hymnum Triſagium ſic pronunciandum eſſe: Sanctus, Sanctus, Sanctus, qui crucifixus eſt pro nobis. Ad hunc Petrum Sanctus Fœlix Papa monitoriam ſcripſit Epiſtolam.

Patres Concilii præcipui.

Huic Concilio centum, & ſexagintaquinque Patres interfuere: inter quos fuerunt tres Patriarchæ, Conſtantinopolitanus, Menna, videlicèt, qui loco Pontificis præſedit, Antiochenus, & Alexandrinus: Patriarcha verò Hieroſolymitanus nomine ſuo Ruſum, & Cononem Abbates inſignes pro falſis Origènis dogmatibus oppugnandis ad hanc Synodum legaſſe narratur: cui etiàm Monachi Ordinis Sancti Baſilii libellos contrà Origeniſtas offerentes interfuerunt, ut videre eſt ad hujus Concilii dextram. Hic itèm ad lævam videre eſt Imperatorem in eminentiori loco ſedentem, necnon Legatos, & Diaconum in ſuggeſto impia Petri, & Theodori, aliorumque hæreticorum ſcripta coram omnibus lectitantem, Epiſcopos etiàm hinc inde libros manibus tenentes, & ad Origènis dogmata ſpectantes cernere licet: Inſcriptio hujus Concilii in hanc verborum legitur formam.

VIGILIO PAPA, ET JUSTINIANO IMPERATORE CONTENTIONES DE TRIBUS CAPITIBUS SEDANTUR, ORIGENIS ERRORES REFELLUNTUR.

To. 2. Concil. c. 12. 13. & 14

Tria illa capita, quæ in Inſcriptione leguntur, ad Theodorum Mopſueſtenum, Theodoritum, & Ibam pertinent. In hoc enim Concilio damnatus eſt Theodorus cum ſuis dogmatibus, quæ erant mira monſtra, miræque inſaniæ: Impia etiàm ſcripta Theodoriti contrà duodecim capitula Sancti Cyrilli damnata fuerunt, necnon Epiſtola Ibæ, quam ipſe ad Marim Perſam ſcripſiſſe dicitur, & in eâ Verbum de Sanctâ Genitrice, ſemperque Virgine Maria incarnatum, hominem factum inficiatur, ſtultè, & impiè quidem.

DE CONCILIO CONSTANTINOPOLITANO III.

In quinto Interfeneſtrio ad dextram Bibliothecæ depicto.

Gener. 6. S. Anton. p. 2. tit. 15. cap. 1. §. 5. ait à Leone II. Decreta hujus Synodi ex Græco in Latinū fuiſſe translata.

Conſtantinopolitanum III., & VI. Generale Conſtantinopoli ſub Dono Papâ indictum, cœptum ſub Agathone, & ſub Leone II. abſolutum, tempore Conſtantini Imperatoris hujus nominis quarti, cognomento Pogonati à ducentis, & octogintanovem Patribus celebratum fuit circà Annum Domini DCLXXVI., vel DCLXXXI. in Secretario Sacri Palatii, quod *Trullus* appellatur, contrà Sergium, Paulum, Pirrhum, & Petrum, monothelitas, & monophyſitas olim omnes Patriarchas Conſtantinopolitanos, & Cyrum Antiſtitem Alexandrinum, Theo-

Digitized by Google

Theodorumque Pharan Epiſcopum, hæreticos omnes impiè aſſerentes unam tantùm in Chriſto voluntatem, & naturam.

Concilii Legati.

Hoc in Concilio tres Legati, duo, ſcilicèt, Presbyteri, Theodorus, & Georgius, & Joannes Diaconus, ab Agathone miſſi, duobus Patriarchis, Conſtantinopolitano, & Antiocheno aſſiſtentibus, præſederunt: & inter alios Patres, Theodori Archiepiſcopi Ravennatis Legatus, Joannes Epiſcopus Portuenſis, Abundantius Epiſcopus Paternenſis Siciliæ: Joannes Archiepiſcopus Rheginus, Theophilus Epiſcopus Thurinus, Theodoſius Epiſcopus Tropienſis, Epiſcopus Scyllaticus, calabri omnes, Cœnobiarchæ ab Urbe miſſi, huic eidem Synodo interfuerunt.

Ad lævam hujus Interfeneſtrii nonnulla ſcripta à Diacono obſignantur, ne callidè ampliùs depravari poſſent, Epiſcopi itèm libros Catholicorum Patrum attentè inibi legere, ac conferre cernuntur, ut propoſitiones Patrum ab hæreticis, & à Machario præſertim Patriarchâ Antiocheno truncatim, & per fraudem citatæ, invenirentur: cujus rei veritate inſpectâ, Macharius ipſe in medio adſtans mitrâ, & Pallio ſpoliatur, ejuſque loco Theophanes Siculus Abbas eligitur, & Stephanus itèm Monachus ejus diſcipulus eodem in loco Diaconali veſte exuitur. Ad hanc eandem partem in eminentiori loco Imperatorem videre eſt.

Epiſcop. Portuen. rem ſacram ſolemni pompa facit.

Ad dextram verò cernitur Joannes Epiſcopus Portuenſis, qui die Sancto Paſchatis Miſſam more Latino, & Sacrâ, ſolemnique pompâ in Eccleſiâ Sanctæ Sophiæ celebravit, cui ſolemnitati Cardinales duo, præſertim Legati, & Imperator interfuerunt. Ad eandem partem Diaconus in ſuggeſto conſpicitur, qui Summi Pontificis Epiſtolas, ſententiarum gravitate, verborumque ponderibus reſperſas, ac ſententiam contrà hæreticos legendi, promulgandique actu repræſentatur. Hujus Concilii Inſcriptio hiſcè legitur verbis;

S. Agathone Papa, Constantino Pogonato Imp. Monothelitæ hæretici unam tantum in Christo voluntatem docentes exploduntur.

Hoc deniquè in Concilio ſolemni ter Miſsâ decantatâ, proceſſio Epiſcoporum celebrata fuit, ut inibi videre licet. Antiſtites itèm Ravennas, qui exarchorum fretus potentiâ, Sedi Apoſtolicæ non obtemperabat, ad obedientiam rediit, decretumque fuit, ut electio Cleri Ravennatis irrita foret, niſi Romani Pontificis auctoritate comprobaretur.

Hæc de iis, quæ ad hujus Interfeneſtrii pertinent picturas: nunc reliquum eſt, ut alia ad eandem Synodum pertinentia, & ſcitu quidèm digniſſima explicemus.

Nic. 2., & Gener. 7. Act. 6. tom. 2.

Sexta hæc, & univerſalis Synodus, (ut Concilii Nicæni Patres tradunt) ſub Conſtantino IV. cœpta, nullum edidit Canonem, ſed ſub Juſtiniano II. ejus filio, poſt obitum patris, Imperium ſuſcipiente, quatuor, aut quinque poſt annis in Trullo coacta, centum, & duos edidit Canones, quos Gentianus Hervetus Aurelianen. ex Græcis exemplaribus in Latinam tranſtulit linguam, ſicùt Frater Bartholomæus Carranza Miranden. inſtituti Sancti Dominici in ſuâ Conciliorum ſummâ teſtatur. Horum CII. Canonum in Concilio Generali VII., & Nicæno II. mentionem factam eſſe, Canonemque octuageſimum ſecundum de imagine Chriſti in figurâ Agni in favorem imaginum citatum eſſe conſtat. Horum itèm Canonum Nicolaus I. in ſuâ Epiſtolâ ad Michaelem Imperatorem ſcripta meminit, dicens, Juſtinianum II. Imperatorem eorundem Canonum confirmationem à Joanne VII. humiliter poſtulantem accepiſſe: quem Imperatorem tanquàm pliſſimum Nicolaus I. in Epiſtolâ eâdem laudavit, Anaſtaſius etiàm Abbas, & Apoſtolicæ Sedis Bibliothecarius in præfatione Synodi VIII. Generalis ait, in Synodo VI. nullam, prætèr fidem, regulam fuiſſe editam: ſed quas ejus aſſeverant regulas longè poſt ſextam Synodum ab ipſis conſtat eſſe penès ſe privatimque depromptas. Patres itèm, qui ex Oriente, & Occidente ad Synodum Florentinam convenerunt, citant hos CII. Canones ſextæ Synodi in Trullo celebratæ, Gratianus deniquè in Decreto, aliquot Canones, quos nominavimus, citat, & ſextæ Synodo aſcribit, ut ſuis in locis videre eſt. Hinc novem Canones in volumine Conciliorum Coloniæ excuſo appoſiti tamquàm nothi, & adulterini rejecti ſunt, & Jure quidèm, ſicùt ex his, quæ hucuſquè narrata ſunt, clarè patet.

Act. 4. id etiam omne explicatur.

Act. 5., & explicatius Act. 6. tom. 2.

To. 3. Concil.

Concil. Flor. ſeſſ. 5. Ferr. tom. 3.

Nicæ. 2., & Gener. 7. Act. 4. tom. 2.

Scitu prætereà dignum eſt, præfationis loco allocutoriam Patrum 227. ex iis, qui in Trullo convenerunt, ad Imperatorem Juſtinianum reperiri orationem, in qua oſtendunt, in duabus univerſalibus, Synodo quintâ, ſcilicèt, quæ fuit Juſtiniano magno regnante, & ſexta quæ fuit Cōſtantino Pagonoto imperante, Canones ad Eccleſiarum Conſtitutionem, ſicut reliquæ quatuor ſanctæ univerſales Synodi fecerunt, editos non fuiſſe: ob idque Patribus 227. ſub Juſtiniano II. in Trullo iterùm congregatis, hanc Synodum ad duarum ſupplementum fuiſſe celebratam: quæ propterea nec Sexta propriè nominatur, ſed πενθέκτη, ideſt quiniſexta: nam quod quintæ, & ſextæ Synodo deerat, replevit: & univerſalis reverà nuncupatur, & eſt. Hæc ex fratre Bartholomæo Carranza ſummæ Conciliorum Auctore.

Nic. 2., & Gener. 7. Act. 4., & 6. tom. 2.

In Summa Concil. Generale 6. poſt finem Act. 18.

Adde etiam, quòd ſeptima Synodus ait de hac re non eſſe dubitandum: nam, ut ipſa teſtatur Synodus, qui temporibus Conſtantini ſubſcripſerunt, iidem illi ſub Juſtiniano dictos Canones ſubſignarunt, ut ex eorundem propriarum manuum immutabili ſimilitudine clarè patet: neceſſeque erat, (inquit) ut poſt Synodum univerſalem Canones quoquè Eccleſiaſtici ederentur. Hinc non nova Synodus, ſed Synodi continuatio dici debet.

Nic. 2., & Gener. 7. Act. 4., & 6. tom. 2.

Digitized by Google

Tom.2. Concil.

Præterea Hadrianus primus ad Taraſium Epiſcopum Conſtantinopolitanum ſcribens, ſextam Synodum cum omnibus ſuis Canonibus ſe recipere aperte ait, ejuſdemque Taraſii ergà ſextam Synodum, & ſacras imagines fidem laudat: immò in eâdem Epiſtolâ, figuram Chriſti in formâ Agni digito Sancti Joannis Baptiſtæ demonſtratam inter dictos Canones divinè, & legaliter promulgandos receptam eſſe teſtatur, ac laudat. De hac verò Epiſtolâ ad Taraſium Nicolaus Papa primus mentionem facit.

To.2. concil. Act.2. Nic.2. Gener.7., & in immacul. ſyn. can.82.

His autem, quæ narravimus, non refragatur ſecundus dictæ Synodi Canon, qui Canonem Cypriani in Concilio Carthaginenſi de hæreticis Rebaptizandis confirmare videtur; non enim Canonem univerſum, ſed partem quandam confirmat, quæ ad aliquos certos hæreticos pertinet, præſertim verò Paulianiſtas, ſive Paulianos à Paulo Samoſateno ſic nuncupatos. Hi enim in nomine Sanctiſſimæ Trinitatis non baptizabantur. Quarè in Concilio item Nicæno decretum fuit, ut ſi qui ex illis ad Eccleſiam redirent, rebaptizarentur, quòd veram baptiſmi formam non tenerent, atque adeò nec verum baptiſma ſuſciperent.

Concil.General.7. c.19. Et 1. qu.1. c.53. Paulian.

Quomodò autem dictus Cypriani Canon recipiatur, Canon 95. ejuſdem ſextæ Synodi aperte declarat, ubi alii hæretici nominantur, qui ad Eccleſiam venientes tamquam Gentiles recipiebantur. Hunc in modum Gelaſius Papa opuſcula Cypriani, iis videlicèt exceptis, quæ Eccleſia reprobavit, ſe recepiſſe fatetur. Nam ante Gelaſium, immò ante S. Auguſtinum opinio Cypriani de hæreticis rebaptizandis damnata fuit. Qui enim in nomine Sanctiſſimæ Trinitatis, hoc eſt Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, juxtà formam à CHRISTO inſtitutam, vel tantùm in CHRISTI nomine ſicut in Actibus Apoſtolorum legimus, baptizati ſunt (unum quippè, idemque eſt, ut S. exponit Ambroſius) conſtat eos non eſſe denuò baptizandos ut in Decreto legitur. Forma namque ab Apoſtolis tradita, eſt eadem implicitè cum eâ, quæ à CHRISTO inſtituta fuit: quam etſi Apoſtoli Spiritus Sancti conſilio ad tempus mutaverunt, ut CHRISTI nomen, quod apud Judæos contemptui, & odio erat, amabile, ac venerandum redderetur, forma tamen ſubſtantialis implicitè permanebat: nam ſub CHRISTI nomine intelligitur Pater, Filius, & Spiritus Sanctus. Pater eſt ungens, Filius, qui Græce dicitur CHRISTUS, eſt unctus, & Spiritus Sanctus eſt ipſa unctio. Unde mutatio hæc non ſubſtantiæ, ſed modi potiùs, ſive ritus dici debet: & hujuſmodi poteſtas mutandi ſemper in Eccleſiâ fuit, ut in Sacramentorum, ſcilicèt, diſpenſatione, ſalvâ illorum ſubſtantiâ, ſicut Sacroſancta Synodus Tridentina apertè ait, ea ſtatueret, vel mutaret, quæ ſuſcipientium utilitati, ſeù ipſorum Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum, & locorum varietate expedire judicaret.

Concil. Generl.6. can.95.

S. Aug. contra Donatiſtas lib.2. c.31.32. tom.7.

Decr. p.3. De conſecr. diſt.4 cap.24. Matt. vlt. Act.2.19. Amb. li.1. de Spirit. Sanct. c.3.

S. Bonau. 4. ſenten. diſ.23. art.1. quæſt.1. in corp.

Seſſ.21. c.2.

Quod autem in hac eâdem ſextâ Synodo Sedem Conſtantinopolitanam Romanæ Sedi æqualem facere videtur, id non præciſe, & omninò intelligitur, ſed quantùm ad æqualia privilegia, ſive ſimilia utriuſque Eccleſiæ, hac tamen conditione adiectâ, ut Conſtantinopolitana poſt Romanam Sedem ſecundum locum teneret, ſicut inibi videre licet.

Can. 36. Et diſt.22. cap.6. Renouantes.

Quod itèm de matrimonio olim Sacerdotum in hac ſextâ Synodo decretum fuit, non univerſæ Eccleſiæ, ſed tantum Orientali legem præſcribit, ut ab eodem Carranza optime in eundem Canonem ſcribente animadverſum eſt: nec illud decretum Matrimonii diſſolutionem, ſed potiùs ſeparationem, religioſamque vitam ob perpetuum Sacrificium comprehendebat: uſus enim Sacerdotalis dignitatis actualem munditiam jure poſtulat: ſi quis autem ex conſenſu uxoris ordinabatur, continebat: ſin ſecùs, non ordinabatur.

Can.12.,&13., & diſt.31.c.14. Aliter.

Quod denique in hac eâdem Synodo Eccleſiam Romanam die ſabbati, uno excepto, ſancto ſcilicet ſabbato majoris hebdomadæ, non jejunare obligat, ex inſtituto Sanctorum Apoſtolorum, cujus contrarium ad hanc uſque diem ſervavit Romana Eccleſia, hujus Concilii Generalis dignitati non adverſatur. Quamvis enim univerſalis Synodus legitime congregata Romanam Eccleſiam ad id obligare potuerit, cum tamen hujus generis decretum de non pertinentibus ad fidem exiſtat, conſuetudoque foret contraria, hæc locum obtinuit ex Beati, ac Patris noſtri Auguſtini ſententiâ ad Caſulanum, necnon ad Januarium ſcribentis. Quod enim (ipſe ait) neque contrà fidem, neque contrà bonos mores injungitur, indifferenter eſt habendum, & pro eorum, inter quos vivitur, ſocietate ſervandum eſt. *Mater mea* (inquit) *Mediolanum me conſecuta, invenit Eccleſiam ſabbato non jejunantem, cœpit perturbari, & fluctuari quid ageret, cum ego adhuc Catechumenus, talia non curarem; ſed proptèr ipſam conſului hac de re beatiſſimæ memoriæ virum Ambroſium, Mediolanenſem Epiſcopum, à quo ſum Mediolani baptizatus; qui reſpondit: Cùm Romam venio, jejuno ſabbato: cùm hîc ſum, non jejuno. Sic etiam tu ad quam fortè Eccleſiam veneris, ejus morem ſerva, ſi cuiquam non vis eſſe ſcandalo, nec quemquam tibi. Hoc cùm Matri renunciaſſem, libentèr amplexa eſt.* Hæc ex Beato Patre Auguſtino in iis Epiſtolis, quæ ad Caſulanum, & Januarium ſcriptæ ſunt. Canones igitur, in Trullo celebratos, ut rem tandèm concludam, authenticos eſſe exiſtimo. Si autem aliter de iis ab Eccleſiâ decretum fuerit unquàm, ejus judicium omninò amplector, cui me ſemper omnibus in rebus ſubditum eſſe profiteor, ac declaro.

Can.55.

Can.65.

Tom.2. epiſt. 86. circa fin., & epiſt. 118. c.2., & diſtin. 12. c.40. Illa, §. alia.

DE

DE CONCILIO NICENO II.

In VI. Interfeneſtrio, ad dextram Bibliothecæ Vaticanæ depicto.

Gener. 7. NIcænum Concilium II.& Generale VII. in Nicæa Aſiæ Civitate, ubi prima Synodus Generalis tempore Silveſtri Papæ, & Conſtantini Imperatoris congregata fuit, celebratum eſt, in Eccleſiâ majori ſanctæ Sophię ſub Hadriano primo,& Conſtantino VII. Irenes filio Imperatore à Patribus 350. circà annum Domini 781. ſeu 775. vel 790. contrà Iconomachos, qui imagines in Eccleſiis damnabant. Quarè hac in Generali Synodo decretum fuit imaginum expreſſiones relativè eſſe adorandas,ſanctorumquè reliquias eſſe honorandas: aliud eſt enim picturas abſolutè adorare (quod non licet) aliud verò per picturas cognoſcere quid ſit adorandum: etenim non repræſentantes figuras, & imagines, ſed res repræſentatas adoramus, & imagines quatenùs repræſentant. Adoratio enim non in imaginibus terminatur, ſed ad prototypum refertur. (Imaginū Sanctorum veneratio.)

Hoc itèm in Concilio multa de Angelis pertractata ſunt, & præſertim an ſint corporei,& de uſu pingendi eos: de ipſorum autem, ut ſic dixerim, corporeitate nihil fuit decretum, etiam ſi Taraſius Patriarcha Conſtantinopolitanus ex doctrinâ B. Joannis Theſſalonicenſis cum Gentili quodam de uſu imaginum diſputantis corâm Patribus affirmarit, Angelos pingi oportere, eò quia circumſcribi poſſunt, & ut homines apparuerunt; ſacraquè Synodus viſa non fuerit improbare, ſed potiùs hanc ſententiam approbare: Synodus enim non affirmauit, Angelos eſſe corporeos, ſed modum convincendi Gentilem, uſumquè pingendi Angelos approbavit. Nàm quandòque licet extremum probare, ut alterum auferatur. Hæc autem controverſia nondùm Eccleſiæ cenſurâ terminata eſt. (Angeli an ſint corporei.)

Huic Concilio Petrus Archipresbyter, Cardinalitiis veſtibus indutus, & Petrus Monachus Abbas Sancti Sabbæ loco Hadriani Summi Pontificis præſediſſe repræſentantur, & inter alios Epiſcopos Stephanus Epiſcopus Vibonienſis,& Stephanus Epiſcopus Tropienſis Calabriæ interfuerunt. Tres Epiſcopi in medio adſtantes ſuæ pœnitentiæ libellos promulgare conſpiciuntur, ut inibi videre eſt,ubi unus ex tribus, flexo genu, *palinodiam*,quam vulgò *retractationem* vocitamus, actu recantandi repræſentatur. (Concilij Legati.)

Ad dextram hujus Concilii, ſeù Interfeneſtrii partem imaginum adorationes cernuntur, Sancto Lucâ Evangeliſtâ Beatæ Mariæ ſemper Virginis filium ſuum puerulum Chriſtum Salvatorem noſtrum in ſinu geſtantis ad vivum olim per pictoriam artem exprimente. Diaconus præntereà in ſuggeſto adſtans Concilii Decreta promulgare cernitur, univerſâ Synodo acclamante. Hujus Concilii Inſcriptio in hanc legitur verborum formam.

HADRIANO PAPA, CONSTANTINO IRENES F. IMP. IMPII ICONOMACHI REIICIUNTUR, SACRARUM IMAGINUM VENERATIO CONFIRMATUR.

Hoc in Concilio Acta ſextæ Synodi citata fuerunt, & approbata, ut dictâ in Synodo monſtratum eſt. Itaque nihil eſt,quòd hac de re plura nunc verba faciamus.

DE CONCILIO CONSTANTINOPOLITANO IV.

Ad dextrum Bibliothecæ Vaticanæ angulum depicto.

COnſtantinopolitanum IV. Concilium, Generale verò VIII. Conſtantinopoli ſub Hadriano Secundo, & Baſilio Imperatore circà annum Domini 870. à Patribus quadringentis fuit celebratum contrà Photium hominem peſſimum, hæreticum, & Eccleſiæ rebellem, ac falſarium cognomento Veclas, hoc nomine a ſe callidè conficto, ſibique acquiſito. Hic primus maniſeſtiſſimè contrà Dei Eccleſiam inſurrexit, Ignatiumque à ſede Conſtantinopolitanâ deturbavit, eamque tyrannicè occupavit. (Gener. 8.) (Photius dict. Veclas, quid ſibi velit, vide Anton. par. 3. Tit. 22. c. 13. §. 10.)

Huic Concilio, loco Summi Pontificis, Diaconus Cardinalis,duoquè Epiſcopi interfuerunt. Præſens etiàm adfuit Photius, quem ſenectâ ætate gravem baculo innixum, & ad Patres gradientem, ad lævam Concilii partem videre eſt. Ab eo autem baculum Marinus Vicarius Romanus auferri mandavit dicens: *Baculus dignitatis paſtoralis eſt ſignum; quod hic habere haudquaquam poteſt, quia lupus eſt, non paſtor.* (Concilii Legati.)

Ad lævam ejuſdem Concilii partem Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, ac Subdiaconi, qui cum Photio ceciderunt, libellos pœnitentiæ corâm Synodo flexis genibus proferentes, manuum impoſitione recepti cernuntur. Ignatius autem Pallio iterum decoratus ſedi Conſtantinopolitanæ,ut ad lævam cernere licet, reſtituitur, Photio expulſo. Diaconus denique ad dextram Concilii partem in ſuggeſto adſtans reſtitutionem Ignatii, & Photii depoſitionem actu legendi repræſentatur. Inſcriptio hujus Concilii hæc eſt:

HADRIANO II. PAPA, ET BASILIO IMP. S. IGNATIUS PATRIARCHA CONSTANTINOPOLITANUS IN SUAM SEDEM [PULSO PHOTIO] RESTITUITUR.

Ad alteram Concilii hujus, ſeù anguli partem, Photii chirographa comburi conſpiciuntur,necnon acta omnia conciliabulorum, quæ ab eodem Photio contrà Nicolaum I. Papam, & Ignatium Patriarcham Conſtantinopolitanum celebrata ſunt, ut ex Inſcriptione, quæ infrà legitur in hanc verborum formam, videre eſt.

Digitized by Google

Ex Decreto Concilii Basilius Imper. Chirographa Photii, ejusque conciliab. acta comburi jubet.

Gener. lib. 4. Chron. ann. Christi 870.

Hac Synodo ſeptem præcedentes confirmantur: multique Canones, qui non extant in exemplari Græco, ut ait Genebrardus, eidem attribuuntur Concilio, cui Donatus Oſtienſis, Stephanus Nepeſinus Epiſcopi, & Marinus Diaconus, Legati Hadriani Papæ, ut diximus, præfuerunt. Platina. Lib. Concil. & alii.

DE IIS,

QUI VARIOS IDIOMATUM CHARACTERES,

Variaquè Diſciplinarum genera invenerunt.

Dimenſio Bibliothecæ Vaticanæ.

BIbliotheca Vaticana plurimis cameris, ac porticibus amplificata, a baſi ad faſtigium eſt palmorum 130. cuius pars ſuperior, in qua libri aſſervantur, longitudinem palmorum 318. latitudinem 69. altitudinem verò 40. ſeptemque columnas paraſtaticas lateritias, & quadratas ipſum fornicem ſuperiorem diſtinguentes ac ſuſtentantes complectitur: quarum ſingula quæque Imagines ſaltem quatuor eorum, ſcilicèt, qui varios idiomatum characteres, vel diſciplinas, ſive libros invenerunt, depictas comprehendit.

De Hebraicis literis ab Adamo inventis.

ANteà verò quàm de Columnis paraſtaticis dicere aggrediamur, de primo homine divinitùs edocto, primoque diſciplinarum, literarumque Inventore ſermonem habere oportet. Hic enim è regione primæ Columnæ paraſtaticæ in ſemicolumnâ lateritiâ parieti annexâ a tergo introitus Bibliothecæ per pictoriam artem repræſentatus, pelliceisque veſtibus amictus, alterâ manu pomum, alterâ ligonem geſtare cernitur.

Per pomum peccati origo innuitur: itemque illud omne, quod ex peccato originali in univerſum genus humanum transfuſo mox natum eſt. Adam enim ad DEI imaginem, & ſimilitudinem creatus, dum aſtu ſatanæ per ſerpentem, tanquàm per fiſtulam loquentis, peccat, ne Hevæ uxori ſuæ ad pomum comedendum contrà divinum præceptum cohortanti triſtitiam afferret, mors, atque omnes calamitates generi humano ſubortæ ſunt: atque hunc in modum ſimilitudine amiſsâ, gratiâ, ſcilicèt, atque juſtitiâ originali deperditâ, qua ex divinâ liberalitate fuerat affectus, in imagine deformatâ in naturalibus ſcilicèt vulneratis derelictus eſt homo. Hinc de donis gratuitis amiſſis, naturalibus vulneratis, totque miſeriis, & calamitatibus per peccatū acquiſitis appoſitè cecinit Poeta ille dicens: *Adam primus homo damnavit ſæcula pomo.* Gen. 3.

Quibus itèm de cauſis pellicea, & brutalis illa veſtis eidem homini denudato rectè congruit, cum Pſalmographus inquiat: *Homo cum in honore eſſet, non intellexit: comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.* Idque etiam ad perpetuam mortis memoriam factum eſt, ut ſcilicèt ipſe recordaretur illius divinæ ſententiæ: *Morte morieris.* Pſal. 48. Annal. Glycæ par. 1.

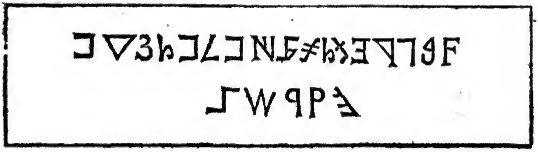
Per ligonem fit alluſio ad id, quod ei Deus dixerat; *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo*: agriculturæque ars perbelle, & apertè repræſentatur: Adam enim, ut in Scriptura ſacrâ legitur, pœnitentiam egit: quam exorſus eſt, cum ſe a facie Domini abſcondit, metuens juſtam ejus iram (nam facies Hebraicè iram ſignificat) annisque ferè mille in eâ perſeveraſſe narratur, Agricolaque, Agricolarumque exemplum fuiſſe in Zachariæ prophetiâ legitur. Adam igitur hunc in modum, quem deſcripſimus, per pictoriam artem ſatis bellè effictus, atque ita ut ipſe tanquàm a Deo, Artifice optimo formatus, quòad fieri poſſet, repræſentaretur. Suprà hujus caput characteres, ſive literæ antiquiores, nunc Hebraicæ dictæ, leguntur ut infrà. Ad ejuſdem verò Adami pedes Inſcriptio Latina in hanc legitur verborum formam: Gen. 2. Gen. 3. Sap. 10. Gen. 3. Cap. 13.

Adam divinitùs edoctus, primus Scientiarum, et Literarum Inventor.

Alpha-

Digitized by Google

Alphabetum Hebraicum antiquius.

Ratio ipſa perſuadet, Adamum divinitùs edoctum diſciplinas, certoſque præſertim ſcribendi characteres adeò neceſſarios alijs præmonſtraſſe, ſicut Inſcriptio docet: hanc autem ſcribendi formam hoc loco poſitam Hebraicas inter literas antiquiorem, primumque Alphabetum fuiſſe credendum eſt: quod inſtar cœterorum Hebraicorum a dextro in ſiniſtrum latus legitur. Sed quamvis hunc ſcribendi modum naturæ magis proprium eſſe nonnullis rationibus Hebræi tueantur, necnon glorientur ſe cœli motum a dextro in ſiniſtrum in ſcribendo imitari, ego tamen cum eruditis viris Latinis, quibuſcum non ſum conferendus, hanc rationem cum alijs id genus argumentis parvipendens (cœlum namque nec proprie dextrum, nec ſiniſtrum habet, quia nec eſt animal, nec eius motus incipit, nec habet diverſas figuras, ſed tantùm ex parte Orientis, & Occidentis quodam modo habere poteſt) a ſiniſtro in dextrum ſcribendum eſſe autumo, mihique perſuadeo: certis verò poſthabitis rationibus, hoc unum invictum in medium affero argumentum ex eorumdem Hebræorum modo ſcribendi deſumptum. Eos enim, ut cetera omittam, inter ſcribendum, literarum ipſarum virgulas, ac lineas directas, aut tranſverſas a ſiniſtro inchoatas in dextram deſinentes terminare conſtat. Quæ igitur partis eſt ratio, eadem, & totius eſſe debet: & quemadmodum linearum tractus efficitur, ita literarum quoque ordo ſervandus eſt. Uſus tamen invaluit, vt Hebraicum Idioma a dextro in ſiniſtrum ſcribatur, & legatur: quod Syriacis, & Chaldaicis literis, necnon aliis multis cõmune eſt, quę itèm cum eodem Idiomate aliquâ ex parte quantùm ad numerum, & figuras affinitatem habent.

Ariſt. lib. 2. cœli tex. 7. & 13.

Ariſt. lib. 2. cœli tex. 19. in fine.

Hæc de modo ſcribendi Hebraicum Idioma, quo tanquàm myſteriorum pleno, ut Sanctus Hieronymus ait, cæterarumque linguarum primo, Deum in ſuppoſitâ creaturâ ad primos Parentes allocutum fuiſſe, eoſdemque cum diabolo ſermonem, congreſſumque habuiſſe, rebuſque nomina ab Adam impoſita, Moyſique legem denique fuiſſe datam credendum eſt, ut multi, & eruditi quidem Viri affirmarunt. Nec deſunt qui dicant hac Hebraicâ linguâ omnes tandem aliquandò locuturos. Sicut enim (inquiunt) ante ædificationem Turris, quam Nemroth poſt diluvium ædificandam ad vim aquarum tempus in poſterùm evadendam curavit [undè ex hujuſmodi inſaniâ tanta homini ſermonis varietas, linguarumque confuſio innata eſt, ut quot orbis Regiones ſunt, tot hominum linguæ ſint] unâ linguâ omnes populi loquebantur, ita converſis omnibus ad cultum veri Dei, omnes Hebraicè locuturos eſſe ajunt. Quamvis autem S. Hieron. Hebræos ita opinantes, unâ ſcilicèt hac Hebraicâ linguâ in fine mundi omnes locuturos, irridere videatur, terram tamen univerſam unius labii, ut ſcriptura Sancta teſtatur, poſt diluvium, fuiſſe non inficiatur. Id quod etiam antè diluvium extitiſſe affirmandum eſt, ut infrà dicetur. Hæc in univerſum de Hebraicâ linguâ mihi dicere viſum eſt: cætera verò intrà dicentur, cum alibi de hoc Idiomate loquendum ſit. Reliquum eſt igitur, ut ad primam Columnam paraſtaticam accedamus.

Hieronym. in Pſal. 82. tom. 7.

Hebr. opinio.

Gen. 11.

S. Hieron. in 6. c. Sophoniæ tom. 5.

Gen. 11.

DE PRIMA COLUMNA PARASTATICA,

Quę literas Hebraicas, Chaldaicas, & Syriacas earumdemque Inventores comprehendit.

De Filiis Seth, Aſtrologiæ Inventoribus, literarumque Hebraicarum cultoribus.

In primâ primæ Paraſtaticæ Columnæ facie Theatrum versùs, duo juvenes pelliceis veſtibus amicti conſpiciuntur, filii ſcilicèt Seth, & Adæ nepotes, literarum Hebraicarum cultores, & Aſtronomiæ inventores anno mundi 235. ut Joſephus teſtatur, etiam ſi ipſum Seth earundem inuentorem fuiſſe affirmet Suidas, & Philo primam literarum inventionem Abrahæ tribuat. Dictorum uterque Juvenum effictæ Columnæ, vel Tabulæ fragmentum apud ſe habet, ſuper ea manum ſuam tenens. Hi enim duas columnas, ſive tabulas fecerunt, quarum una lateritia erat, altera ænea, ſive marmorea: illa contra ignis conflagrationes, hæc contra aquæ alluviones, ut monimenta ipſa diutiùs conſervarentur, ac permanerent, cùm Adam, eodem Joſepho teſte, rerum omnium futurum interitum prædixiſſet. Hiſce in columnis liberales artes, eas præſertim, quæ ad obſervationem ſiderum pertinent, conſcripſerunt. Hinc ab Hebræis ad Ægyptios, & Chaldæos, & deindè ad reliquos Aſtrologiam manaſſe credendum eſt. In earum alterâ promiſſionem de ſemine, ideſt de Chriſto, Adæ

Geneb. lib. 1. Chron. anno 235.
Joſeph. lib. 1. antiqu.

Genebr. lib. 1. Chron. anno mundi 235.

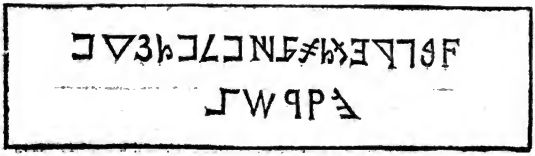
Digitized by Google

Lib. 1. de antiq. rerum.

Adæ factam, cælatam dicunt: Ioſephus autem ad ſuam uſque ætatem columnam illam marmoream in Syria duraſſe teſtatur, Suprà harum imaginum caput, Hebraicum legitur Alphabetum: infrà earundem pedes hæc legitur Inſcriptio:

FILII SETH COLUMNIS DUABUS RERUM COELESTIUM DISCIPLINAM INSCRIBUNT.

Hebraicum Alphabetum antiquius.

Appendix Theſ. Ambroſ de introduct. linguarum.

Alphabetum hoc loco poſitum eſt idem cum ſuperiori, Filii enim Seth eo uſi ſunt, quod ſibi ab Adamo præmonſtratum fuiſſe opinandum eſt. Nam, ut diximus, non ſolùm poſt diluvium, verùm etiam ante ipſum omnes unâ tantùm linguâ locutos fuiſſe credendum eſt, cum poſt Turrim à Nepotibus Noe ædificatam linguarum confuſio, atque diviſio ſequuta fuerit, ſicut Scriptura ſacra teſtatur. Quòd autem una, eademque lingua Hebraica ante diluvium, ac temporibus præſertim filiorum Seth extiterit, ex eo nonnulli credunt, quod in Geneſi de Enos narratur: ubi ipſe invocare nomen Domini cœpiſſe dictus eſt. Enos enim cœpiſſe invocare Deum, non ita intelligitur, quòd Abel, & Cain ſacrificando id non factitaſſe credendum ſit, ſed tunc cœptum eſſe invocare in nomine Jehovah, juxtà locutionem Hebraicam, opinandum eſt, ſicut Cajetano placet, quamvis alii arbitrentur, Enos cœpiſſe invocare nomen Domini, quaſi primus invenerit imagines quaſdam, per quas orationum devotio excitaretur: vel quia ejus tempore inſtauratus fuerit Dei cultus, rituſque cœperit ceremoniis colendi Deum. Alii verò ex hoc eodem loco, atque ex hoc nomine Jehovah, hanc linguam, quæ *Hebraica* nuncupatur, ante diluvium fuiſſe autumant: hoc enim quatuor literarum nomen, quod Tetragrammaton dicitur, cui etiam admirandas Hebræi virtutes tribuunt, illius eſt linguæ, illiuſque characteribus ſcribi ſolet. Adde etiam quod Joſephus, ut in Exemplaribus manuſcriptis Hebraicis & impreſſis legitur, recenſet Epiſtolam ab Alexandro Magno ad Ariſtotelem præceptorem ſuum ſcriptam de ſepulchro Cainan filii Enos, qui fuit ante Diluvium, in Civitate Perſiacâ invento: cujus Epitaphium literis Hebraicis ſcriptum fuiſſe de Diluvio futuro Alexander teſtatur: quas quidem literas antiquiores fuiſſe credendum eſt: quibus etiam, ut S. Hieronymus in Ezechielem ait, eouſque Samaritani utebantur.

Gen. 11.

Gen. 4. in fine.

Cajet. in hunc locum. Aloyſ. lipp. in catena.

Jehovah Tetragrammaton.

Lib. 1. de Antiqu. c. 1.

Gen. 5.

S. Hieron. in cap. 9. Ezech. tom. 4.

Teſtimonium de eo, quod in ſepulchro Cainan repertum fuit.

ויכתוב את העתיד להיות מחמבול על לוחות
אבן והנם שם והכתב כתב עברי

Admiror autem, cur extrema litera ſuperioris Alphabeti figuram T, Thau, quæ ſanctiſſimæ Crucis ſimilitudinem repræſentat, non habeat, ſicut in antiquioribus Hebræorum literis reperiri S. Hieronymus ait, niſi hoc ſit iis antiquius: Thau enim figura, quæ ipſi Thau ת, recentioris Alphabeti Hebraici non eſt adſimilis, ſic ſcribi ſolet T, ╤, ut ex multis Alphabetis, quæ ex libris, qui cuidam Salomoni aſcribuntur, deſumpta ſunt, Apollonio ejus interprete, ſicut ex Theſei Ambroſii Canonici Regularis Lateranenſis in varia linguarum genera Introductione videre licet: ubi inter multa diverſarum linguarum Alphabeta, unum Jacobitarum extat Alphabetum, cujus litera extrema figuram Crucis omninò repræſentat, hoc modo ╤. Hæc autem litera, ſivè figura, Symbolum noſtræ redemptionis, quæ per Crucem conſummata eſt, ante adventum Salvatoris noſtri in carnem, abſolutionis ſignum, Salutaremque notam præferre viſa eſt, ut legitur in Ezechiele, ubi ſigna Thau ſuper virorum gementium frontes ſcripta eſſe, legitur: & qui hujuſmodi figurâ inveniebantur inſigniti, ſalutem conſequebantur. Quamvis autem litera T, Thau Hebraica antiquior cum T, Græca Taf, & Latina T, quantùm ad figuram habeat affinitatem, ab iiſdem tamen quantùm ad ſonum non parum differt; illa enim ſuavis eſt: hæc autem inſuaviſſima a Cicerone appellatur: A, Θ, Θῆτα verò Theta Græco, & figurâ, & ſono, atque ſymbolo longè diſtat: nam Thau ſalutare eſt: Theta autem lethiferum; propterea quod Θ, erat mortis nota, vel quia per medium telo eſt transfixa, vel quia eſt prima dictionis, θάνατος, litera, quæ mortem ſignificat. Hinc Martialis illud Theta mortiferum, Perſius autem nigrum appellavit dicens: *Et potis eſt nigrum mortis præfigere Theta*. Alius: *O nimium ante alias infelix litera Theta*. Nec eſt mirum quòd Thau figuram Crucis habens diverſam à Theta ſignificationem habeat, cum CHRISTUS Salvator noſter in ligno Sanctiſſimæ Crucis mortem noſtram moriendo deſtruxerit, vitamque reſurgendo repararit. Utcumque autem ſit quod de antiquioribus characteribus Hebraicis dictum jam fuit, quas in Bibliothecâ Vaticanâ invenimus literas, nos hic appo-

S. Hieron. ubi ſupra.

Appendix Theſ. Ambroſ de introd. linguarum.

Ezech. 9.

Cicer. in Orat. ad M. Brutum

Lib. 7. ad Caſtricum. Perſius ſaty. 4.

po-

Digitized by Google

ponendas cenſuimus, quibus Aſtrologiam a filiis Seth conſcriptam eſſe credendum eſt. De filiis autem Seth hactenùs, ut de Abrahamo tandem loquamur.

DE ABRAHAMO
Syriacarum, Chaldaicarumque literarum Inventore.

ALterâ in Columnæ facie Abraham, primus Patriarcha, ſenex, veſtibus oblongis indutus, & machæratus, circinum, & Amuſſim, ſive regulam & normam, quam nunc *Quadram* paſſim vocant, dextrâ manu tenere cernitur. Machærâ cinctus pingitur Abraham ob prælium, quod annum ſeptuageſimum quintum agens, contrà Chodorlahomor Regem Elamitarum, & Thadal Regem gentium, & Amraphel Regem Sennaar geſſit, ut Loth nepotem ſuum, & mulieres atque viros, ſubſtantiamque Sodomorum, & Gomorrhæ ab inimicis ablatam recuperaret. Hinc potitus victoriâ revertitur, & pane vinoque ſolemniter priùs oblato a Melchiſedech, Dei nomine invocato, excipitur ac benedicitur. Circinum & Amuſſim dexterâ tenere cernitur ob mathematicam, quam Sacerdotibus Ægyptiis tradidiſſe fertur, ut ſcribit Joſephus, & Plato in Epinomide id quodam modo videtur innuere. Quod videtur confirmare Cicero, qui primos Aſtrologiæ inventores Chaldæos recenſet. Ægyptii enim illàs ita excoluerunt, ut putentur Geometriæ inventores, ſicut Phœnices Arithmeticæ eſſe dicuntur: cujus tamen lineas ab eodem Patriarchâ cùm in Palæſtinam profectus eſt, acceperunt. Dicitùr etiam Abraham artem ſtatuariam aliquandiù exercuiſſe, a Thare patre ſuo ſtatuario idolorum fictore & venditore edoctus.

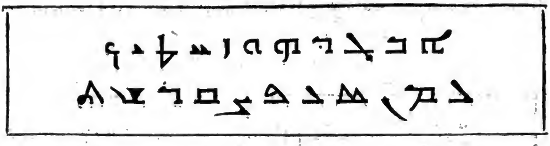
Gen. 14. — Epinomis. i. legum appendix, vel Philo tom. 5. — Cic. libr. 1. de Divin. non ſemel. — Ex Geneb. libr. 1. Chronic. an. mundi 1919.

Abraham præterea Chaldaicarum, ſeu Hebraicarum literarum inventor fuit, Philone teſte, qui arbitratur linguam Hebræorum ipſam, ut B. Hieronymus narrat, eſſe Chaldaicam: quia Abraham de Chaldæis fuit. Vel potiùs teſte Suida, ſacras literas, & linguam ſanctam olim inventam conſervavit, cum Adam, vel Filii Seth dictarum literarum, ut Joſephus ait, Inventores dicantur, qui multis annis Abraham præceſſerunt. Suprà Abrahami caput extat Alphabetum ut infrà: ad ejuſdem verò pedes legitur Inſcriptio in hanc verborum formam:

Hebræ. in Bereſith Rabba, & Suidas in Abraham. Hieronym. in c. 1. Danielis tom. 4. Suidas in Abraham, & Joſeph. libr. 1. Antiq.

ABRAHAM SYRAS, ET CHALDAICAS LITERAS INVENIT.

Alphabetum Syriacum, & Chaldaicum.

Nec ſilentio prætereundum eſt, cur Inſcriptio Latina hoc loco poſita Syriacas, & Chaldaicas literas unico Alphabeto comprehendat. Id enim factum eſſe reor propter earundem linguarum vicinitatem, ſeù affinitatem, ut Sanctus Hieronymus teſtatur dicens: In hac Epiſtola [ad Galatas] *modò Cephas: modò Petrus ſcribitur: non quòd aliud ſignificet Petrus, aliud Cephas, ſed quòd quam nos Latinè, & Græcè Petram vocamus, hanc Hebræi, & Syri propter linguæ inter ſe viciniam, Cepham nuncupent*. Hinc ex Philonis ſententiâ, quam Hieronymus improbare viſus non eſt, Hebræorum ipſam linguam Chaldaicam eſſe dicendum eſt, quia, ut diximus, Abraham de Chaldæis fuit. Nec deſunt, qui autument Chaldaicam linguam eſſe, quam nunc Hebræam dicimus, atque ita fuiſſe vocitatam, ut Theodoretus præſertim ait, ex eo quod Abraham, cum è regione Chaldæorum in Palæſtinam veniret, fluvium Euphratem pertranſiit. *Hebra* enim, ut ajunt, Syrorum linguâ idem dicitur quod *Euphrates*: immò idem Theodoretus Syriacam linguam omnibus aliis antiquiorem eſſe arbitratur, ut nomina ipſa Geneſeos indicare videntur. Adam enim [ait] Cain, Abel, & Noe, propria ſunt linguæ Syriacæ: Syrorum namque mos eſt, terram rubram appellare Adam. Interpretatur autem *Adam terreum*, aut *pulveroſus*, & *Cain poſſeſſio*, ſicut Adam ipſe de Cain innuiſſe videtur, cum Deum laudavit dicens: *Poſſedi hominem per Deum*. *Abel* idem quòd *Luctus*: primus enim viſus eſt mortuus, & primus parentibus luctum attulit. *Noe* verò idem quod *Requies*. Utcumque autem ſit, Hebraicam linguam, omnium matricem, & mundo coævam fuiſſe fatendum eſt, ut S. Hieronymus, & Origenes teſtantur: & ex hac multæ, ideſt 72. ut Hebræis placet, factæ ſunt: quod colligunt è capitibus familiarum, quæ in libro Geneſeos recenſentur: Hebraica enim Syriacæ, Arabicæ, Chaldaicæ, Ægyptiacæ, Samaritanicæ, aliarumque id genus linguarum genitrix nuncupatur: Græca Doricæ, Ionicæ, Æolicæ, & Atticæ, ex quibus communis efficitur: Latina Italicæ, Valachicæ, Gallicæ, & Hiſpanicæ: Sclavonica, Polonicæ, Boemicæ, Moſcoviticæ,

S. Hieron. in cap. 2. ad Gal. tom. 6. — S. Hieron. in c. 1. Dan. to. 4. — S. Hieron. ubi ſupra. — Theodoretus qu. 59 & 60. in Gen. — Gen. 4. — Hieronym. in Soph. tom. 5. Orig. hom. 11. Num. — Gen. 10. — Ex Geneb. lib. 1. Chronic. anno mundi 1850.

ac

ac cæterarum: Germanica Helveticæ, Anglicæ, Flandricæ, & aliarum: Tartarica, Turcicæ, Sarmacanicæ. Abyſſina Æthiopicæ, & Sabeæ, Hinc mirum non eſt, ſi Syriaca, & Chaldaica linguæ unico Alphabeto comprehendantur, cum ex illâ una, antiquioreque Hebraicâ linguâ ceteræ originem traxiſſe perhibeantur: immò cum eâdem ipſâ Hebraicâ non ſolùm quantùm ad ſcribendi modum, verùm etiam quantùm ad characteres, atque verborum ſenſum, affinitatem non modicam cæteras linguas habere conſtat. Hæc hactenùs, ut ad alia tranſeamus.

DE MOYSE ANTIQUARUM LITERARUM

Apud Hebræos Inſtauratore.

Tertiâ in Columnæ facie Moyſes Judæorum Dux inclytus conſpicitur dextrâ manu librum, qui Pentatheucum repræſentat, tenere cernitur: qui ad ſiniſtram partem duas Tabulas lapideas apud ſe habet, in quibus fuerunt ſcripta decem Præcepta, quæ à Deo in Monte accepit. Inſtituit autem Moyſes leges ad Religionem, & ad Rempublicam pertinentes 449., & ampliùs, totis illis quadraginta diebus, quibus fuit in Monte: quæ tandem, aliis deinceps additis, uſquè ad 614. præcepta excreverunt. Affirmantia quidèm 248. quot hominum oſſa à Medicis numerantur: Negantia vero 366. quanta eſt ſumma dierum anni. Id quod ex illis duobus libris, ſuper quibus extant lapideæ Tabulæ, repræſentatur. Hic etiam Hebraicarum literarum inventor fuiſſe fertur, ut Euſebio placet, qui ait in libro de Temporibus, & in libro de Præparatione Evangelicâ Moyſem Judæis primùm literas tradidiſſe, & à Judæis Phœnices, poſtremò à Phœnicibus Græcos accepiſſe. Quamvis autem, ut nonnulli volunt, Moyſes Hebraicam linguam punctis inſignitam à Deo accepiſſe dicatur, dum legem in Monte ſuſcepit: dicitur tamen Inventor Alphabeti antiquioris, quod Adamo primùm, deindè ejus Nepotibus tributum eſt, cum ejuſdem Alphabeti inſtaurator fuerit, & cultor, quo antiquiores non habemus Auctores, qui libros conſcripſiſſe perhibeantur. De Hebraicæ linguæ antiquitate Sanctus Pater Auguſtinus idem videtur ſentire dum ait: *Non itaquè credendum eſt, quod nonnulli arbitrantur, Hebræam tantùm linguam, per illum, qui vocabatur Heber, undè Hebræorum vocabulum eſt, fuiſſe ſervatam, atquè indè perveniſſe ad Abraham: Hebræas autem literas à lege cœpiſſe, quæ data eſt per Moyſen, ſed potiùs per illam ſucceſſionem patrum, memoratam linguam cum ſuis literis cuſtoditam.* Denique *Moyſes in populo Dei conſtituit, qui docendis literis præeſſent, priuſquàm divinæ legis ullas literas noſſent.* Hæc Auguſtinus. Suprà Moyſis caput, Hebraicum Alphabetum antiquius legitur: ad pedes autem Inſcriptio Latina, ut infrà;

Anno mundi 3609.

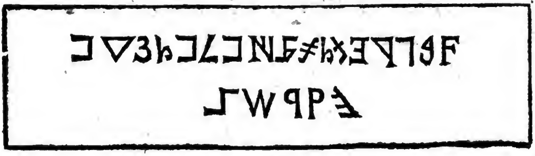
Affirmant. & Neg. præcepta.

Lib. 8. & 10.

Libr. 18. de Ciu. c. 39.

MOYSES ANTIQUAS HEBRAICAS LITERAS INVENIT.

Alphabetum Hebraicum antiquius.

Alphabetum hoc eſt idem cum primo, & ſecundo, quæ ſuperiùs poſita ſunt: & quamvis Hebraicas literas non ſolùm ante legem Moyſi datâ, verùmetiam ante diluvium fuiſſe conſtet, ſicut ſuperiùs monſtratum fuit: Moyſes tamen eas inveniſſe narratur, ut ex Inſcriptione Latinâ clarè patet, quatenùs characteres ipſos inſtauravit, & illuſtravit, dum Tabulas lapideas digito Dei ſcriptas accepit, cæteroſque libros iiſdem literis conſcripſit. De Hebraicis literis antiquioribus hactenùs: & reliquum eſt ut ad novas Hebraicas accedamus.

Exod. 31. in fine.

DE ESDRA NOVARUM LITERARUM

Apud Hebreos Inventore.

Quartâ in paraſtaticæ Columnæ facie Hebraicarum literarum, ſed recentiorum inventor Eſdras, Propheta, Sacerdos, & Scriba more ſacerdotali indutus, alterâ manu calamum, alterâ vero librum tenere cernitur. Hic a S. Auguſtino magis rerum geſtarum ſcriptor quàm Propheta habitus fuit: *Eſdras autem*, inquit Auguſtinus, *propheta fortè cenſendus eſt, quia Chriſtum prophetaſſe viſus fuit cùm ortâ quæſtione apud Regem, quid fortius, aut potentius eſſet in rebus, Unus dixit eſſe Regem, alter Virum, tertius verò Mulieres, ſed ſuper omnia veritatem victricem eſſe*

Libr. 18. de Ciu. c. 36. tom. 5. Ex Eſd. 3. & 4.

Jo.14.

eſſe demonſtravit: quam Veritatem Chriſtum eſſe dicendum eſt.

Præf. in libr. Reg. tom. 3. Et in cap. 9. Ezech. tom. 4. Ex 4. libr. ſub falſo. Eſdræ nomine inſcripto, c. 14.

Hic item literas novas Hebræas, quibus nunc utimur, inveni, ut S. ait Hieronymus, poſt captam Hieroſolymam, & poſt inſtaurationem Templi ſub Zorobabel, cum ad illud uſque tempus iidem fuerint characteres Samaritanorum, & Hebræorum. Hic Cabbalam apud Hebræos collegiſſe dicitur, & ſeptuaginta duobus mandaſſe libris, quibus ſeptuaginta duorum ſeniorum doctrinam comprehendiſſe perhibetur: è quorum numero eſt quartus liber falsò Eſdræ aſcriptus. Eos libros Joannes Picus Mirandulæ Comes, & naturæ monſtrum ſe habuiſſe ſcribit. Hujus item operà libri ſacri fuerunt emendati: hinc meritò ſcriba, ſiue cenſor fuit appellatus: qui etiam, teſte Athanaſio in Syeopſi, ducentos, & quatuor libros conſcripſit. Quatuor intereà libri ſub Eſdræ nomine in Bibliis olim reperiebantur, ſed duo tantùm priores canonici habentur: Idque ita eſſe declaratum eſt in Concilio Carthaginenſi, Florentino, & Tridentino: quorum prior de rebus geſtis filiorum Iſrael priuſquàm e Babilone in Hieruſalem aſcenderet Nehemias: ſecundus verò, qui continet hiſtoriam de reædificatione muri per Nehemiam, qui miſſus fuit tamquàm Dux a latere Perſarum Regis ad reædificationem Civitatis, Nehemias etiam dicitur, ſæpè tamen confundi ſolent: uterque verò dicitur Eſdræ, ſed primus magis propriè dicitur. Tertius, & quartus nomine Eſdræ inſcripti (quos Hieronymus *apochryphos, ſomniiſque plenos vocat*) & inter canonicos numquàm recepti, nunc juxtà Canonem Sacri Concilii Tridentini a Bibliis veteris editionis vulgatæ Sixti V. Pontif. Max. præcepto expuncti ſunt, quamvis tertius ab Origène, Athanaſio, & Auguſtino, quartus ab Ambroſio pluribus in locis, & præſertim in Lucam, & in libro de Spiritu Sancto citentur. Scripſit etiam Genealogias libri Paralipomenon uſque ad eum locum, in quo ſuam Genealogiam oſtendit: cętera Nehemias abſolvit. De ipſo Eſdrà Rabanus maurus hunc in modum ſcribit: *Omnes libros ſacros veteres cùm Judæi ingreſſi fuiſſent Hieruſalem, Eſdras divino ſpiritu afflatus reparavit, cunctaque Prophetarum volumina, quæ fuerunt a Gentibus corrupta, correxit: totumque vetus Teſtamentum in duos, & viginti libros diſtinxit, ut tot eſſent libri in lege quot habentur, & literæ.* Quidam autem eum faciunt auctorem accentuum, & punctorum, quæ hodie in Bibliis Hebraicis reperiuntur, ſed falſum putant, propterea quod Hieronymus ad ſua vſq; tempora nulla extitiſſe teſtatur: inventaque fuerunt paulo poſt tempora Honorii Imperatoris anno ab everſo templo 436., & poſt Chriſti paſſionem 476. in Tyberiade Urbe Galileæ. Quamvis autem hujuſmodi puncta ab Eſdra inventa eſſe inficientur multi, & eruditi quidem Viri: ii tamen affirmant ab ipſo Synagogæ, vel Synodi auctoritate Codices Judæorum per ſententias, membra, & verſus fuiſſe diviſos, & intervallis quibuſdam diſtinctos: qui anteà veluti unicus erant verſus.

Conc. Triden. ſeſs. 4.

To. 3. Præfat. 107. in Eſdrá.

Homil. 9. in Joſue.

Contr. Arr. Auguſt. de Civit. Dei lib. 18 c. 36. tom. 5. Ambr. libr. 2. cap. 2. in Lu. Libr. 2. cap. 7.

Rabanus de inſtit. Cler. c. 54.

Ex Geneb. libr. 2. Chron. anno mundi 3638.

[illegible] libr. 2. [illegible] anno [illegible] 3638.

Ex Præf. in libr. Paralip. 107. ſed clarius ex Præf. in Iſaiam ad Paulam, & Euſtoch. to. 3. Præf. 117.

Quare S. Hieronymus ait ſe ad utilitatem legentium eaſdem commaton inciſiones, & intervallorum diſtantias, quas in Hebraicis Codicibus repererat, in ſua Translatione ſervaſſe. Sed de hac Columnâ paraſtaticâ hactenùs, ut de Hebraico Alphabeto novo nonnihil dicatur. Suprà Eſdræ caput Hebraicum Alphabetum novum cernitur: Ad pedes autem ejuſdem hæc Latina legitur Inſcriptio:

ESDRAS NOVAS HÆBREORUM LITERAS INVENIT.

Alphabetum Hebraicum novum.

Nomina literarum.		Pronunciatio.	Fig. litt.
Aleph	אָלֶף	a	א
Beth	בֵּית	b	ב
Ghimèl	גִּימֶל	g	ג
Dàleth	דָּלֶת	d	ד
He	הֵא	h	ה
Vàu	וָו	u	ו
Zàiin	זַיִן	z	ז
Cheth	חֵית	ch	ח
Teth	טֵית	t	ט
Iod	יוֹד	i	י
Caph	כַּף	c ch	כ ך
Làmed	לָמֶד	l	ל
Mem	מֵם	m	מ ם
Nun	נוּן	n	נ ן
Sàmech	סָמֶךְ	ſ	ס
Nghàin	עַיִן	gh	ע
Pe	פֵּא	p ph	פ ף
Tſade	צָדִי	tſ	צ ץ
Coph	קוֹף	k	ק
Reſc	רֵישׁ	r	ר
Scin	שִׁין	ſc	שׁ
Sin	שִׂין	ſ	שׂ
Thau	תָּו	t th	ת

Literæ ך *Caph*, ם *Mem*, ן *Nun*, ף *Pe* ץ *Tſade*, in fine dictionis ponuntur: illæ autem alteræ, quæ ſunt eædem cum hiſce quinque, figuris tamen differentes, indifferentèr locantur, fine dictionis excepto. Sunt qui *Zade*, non *Tſade* dici contendant.

Hebræi vocales non habentes, utuntur virgulis, & punctis vice vocalium, ut infrà videre eſt. De quibus etiam fuſiùs dicetur.

Parvæ. Vocales. Magnæ.

a e i o u a e i o u

ALphabetum hoc Hebraicum ab Eſdrâ inventum quamvis ab Alphabeto, quod Adamo, filiis Seth, Abrahamo, & Moyſi ſupe-

perius aſcriptum fuit, longè diverſum ſit quã-tùm ad figuras, cum eo tamen quantùm ad modum ſcribendi, & characterum numerum, eorundemque nomen eſt idem: Nam duæ, & viginti ſunt literæ a dextro in ſiniſtrum latus deſinentes, eodemque ſono pronunciatæ: immo (quod conſideratione dignum exiſtimatur) non ſolùm apud Hebræos, verùm etiam apud Syriacos, & Aſsyrios, Ægyptios, & Aſianos, Samaritanos, & Armenos, Arabes, & Æthiopes, Indos, & Saracenos, Phœnices, & Illyricos, ſive Dalmatas, Hetruſcos, & Turcas, Græcos atque Latinos, necnon apud alias Nationes, initium primæ literæ Alphabeti ferè cujuſcunque ſono ipſius A, pronunciari ſolet, cùm ab Hebræis, & ab aliis *Aleph* dicatur (a Chaldæis tamen *Olaph*) ab Indis *Aleſu*, ab Aſsyriis, ſive Syriacis, ac Phœnicibus *Alaz*, a Saracenis *Alchmon*, ab Ægyptiis *Athomus*, vel *Athoin*, a Græcis, Hetruſcis, & Jacobitis, multiſque aliis *Alpha*, & a Latinis *A*. Id quod non abſquè myſterio factum dicas oportet: A, enim vox eſt humana, magiſquè ad virum, quàm ad fœminam pertinens: & hac forſitàn ratione primum hominem Adam, & primam fœminam Evam ſic Deus nuncupari voluit, cum E, vox magis fœminæ quàm viri eſſe videatur, ut a primâ infantiæ luce experimento, id ita eſſe paſſim didicimus.

Ex Appendice Theſ. Ambr. de introduct. variarum linguarum.

Hæc de numero, ac ſcribendi modo, pronunciationequè literarum, ex quibus Alphabeta Hebraica, multaquè alia diverſarum linguarum affinitatem quandam inter ſe habere dignoſcuntur: ex notis tamen, ſiuè figuris, aut characteribus non parùm diverſa, ſicut ex Alphabeto Chaldaico, Hebraico antiquiori, ac novo, quod nunc præ manibus habemus, videre eſt. Elementa enim, quibus iam olim, hodiequè Judæi utuntur, non veterum Hebræorum, ſed Aſsyriorum eſſe dicuntur, ut Genebrardo placet, Eſdrâ inventore, qui Synagogæ, ſivè Synodi conſilio, & auctoritate literas mutavit, vel quòd veterum Hebræorum, quàm Aſsyriorum operoſior erat ſcriptura, vel quia eas Samaritani poſt exilium callerent. Ideòque Judæi ne cum Schiſmaticis Iſraelitis ullo ſacrorum uſu communicarent, hanc literarum formam, quæ nunc uſitata eſt, ideſt quadratam, mutatis prioribus figuris, Eſdrâ auctore, condiderunt, atquè illas veteres, quæ Samaritanæ literæ deindè ſunt nominatæ, quibus etiam ad eam vſquè diem Sancti Hieronymi, ut ipſe ait, Samaritani utebantur, reliquerunt Hebræi. Verùm quia Hebraica lingua vocales non habet, ut etiam idem Hieronymus ſanctus teſtatur, non ſinè magno judicio, vel ab Eſdra, vel deinceps a quopiam alio, etiam poſt Chriſti adventum ad annos quadringentos, ut nonnulli volunt, puncta, & ad legendum, & ad intelligendum commoda fuerunt inventa: ſin ſecùs, legentibus ſemper difficillima fuiſſet lectio, & quandoq; incerta. Quarè hac tempeſtate punctis, & pronunciatione, non ſcriptis literis, ut Græci, & Latini faciunt, vocales linguæ Hebraicæ exprimuntur: conſimilique modo a Chaldæis, necnon ab Æthiopibus, virgulis affixis literis,

Geneb. libr. 2. Chron. anno mundi 3628. Geneb. libr. 1. anno mundi 3203.

S. Hieron. in cap. 9. Ezech. tom. 4.

In cap. 25. Hiere. to. 4.

vocales explicantur, ut ex Grãmaticâ Æthiopicâ, quam Marianus Victorius Rheatinus, vir quidèm doctus, Julii Tertii temporibus, Marcello Cervino tunc Cardinali, qui poſteà Marcellus II, Pontifex dictus eſt, dicavit, & Romæ edidit, cognoſci poteſt. Hinc nos Alphabeto huic novo Hebraico puncta, quæ à Sancto Hieronymo *accentus* vocantur, quibus ipſe forſitan caruit, apponenda cenſuimus, etiamſi in Alphabeto, quod in Bibliothecâ Vaticanâ invenimus, deſiderentur. Nec ſilentio prætereundum eſt, Hebraicos hoſce characteres multo minores olim, quàm nunc, fuiſſe, ut S. Hieronymus innuere viſus eſt ad Euſtochium ſcribens hunc in modum: *Accedit* [inquit] *ad hanc dictandi difficultatem, quod caligantibus oculis ſenectute, & aliquid ſuſtinentibus beati Iſaac, ad nocturnum lumen nequaquam valeamus Hebræorum volumina relegere: qui etiam ad ſolis, dieique fulgorem literarum nobis parvitate cæcantur.*

Procem. in 9. comment. Ezech. c. 31. tom. 4.

Gen. 27.

Hæc de novo Alphabeto Hebraico punctis inſignito, quo Biblia Hebraica, & vetuſtiora, ac recentiora conſcripta ſunt; hæc punctis, & virgulis conſtant, illa verò non item: utraque tamen multis in locis corrupta fuiſſe credendum eſt: hæc præter alias quatuor, & viginti cauſas, quas Franciſcus Toletus Doctor Theologus è Societate Jeſu in ſuis Regulis Hebraicis pro Linguâ ſanctâ intelligendâ, ut vidi, conſcripſit, ſed nondum in lucem emiſit, depravationi ſubiectæ ſunt præſertim ob puncta, quæ ſicut lectionem faciliorem, clarioremque reddunt, ita etiam corruptioni viciniorem efficere queunt, ſi ſolertiæ tantillum deficiat, vel tantumdem malignitatis apponatur: illa verò ſcilicèt vetuſtiora ſunt item depravatu facilia ob literarum, dictionumque æquivocationem, quæ ſine punctis, & virgulis facilè admitti poteſt, tùm ob aliquot hujus idiomatis characteres eandem figuram retinentes, tùm etiam ob eaſdem voces diverſam habentes ſignificationem, cujus generis eſt דבר quod abſque punctis eſt verbum, vel ſermo, & peſtis, ſive mors, vel mortalitas: additis verò punctis, vel virgulis æquivocatio aufertur; Nam דָּבָר *Davar* verbum, vel *ſermo* interpretatur: ſi autem hoc modo ſcribatur דֶּבֶר *Dever*, vel דָּבָר *Daver*, *peſtis*, vel *mors*, ſivè *mortalitas* dicitur: His de cauſis Hebraica exemplaria corrupta fuiſſe eruditi quidèm Viri (ut reor) affirmarunt: e quorum numero fuit Euſebius de hiſtoriâ Eccleſiaſticâ, lib. 4. cap. 17., & lib. 5. cap. ultimo, Tertullianus adverſùs Marcionem, Irenæus in lib. 1. contrà hæreſim, Baſilius lib. 2. contrà Eunomium, Ambroſius in Epiſtolam ad Romanos, & in Epiſtolam ad Galatas, & in Procemio libri primi in Lucam: Juſtinus Martyr adverſùs Tryphonem ait, ex verſiculo illo Pſalmi, *Regnavit à ligno Deus*, ablatas eſſe duas haſce voculas, *A ligno*: quæ in Pſalmorum editione, quam Italam dicunt, & Eccleſia Sancti Petri Romæ habet, & legit

Reg. 24. ex Franciſco Toleto in locos difficillimos utriuſque Teſtamenti.

Cap. 19.

Rom. 5.

Gal. 2. tom. 3.

Pſal. 95.

S. Aug. libr. 2. de doctr. chr. c. 14. tom. 3.

Digitized by Google

git quadringentis ab hinc ſaltèm annis, hujus editionis, cæteris libris ammiſſis, reperiuntur. De hoc Pſalterio Beatus Franciſcus, ut Reg. cap. 3 conicere poſſum, locutus eſt in ſuâ Regulâ dùm Clericis mandavit, ut divinum officium recitandum diſponerent juxtà Romanæ Eccleſiæ ritum, Pſalterio excepto. Quam rem S. Bonaven. in Regulam c. 3. tom. 7. par. 4. Sanctus Bonaventura perpendit, rationemque exceptionis hujuſce reddit dicens, Eccleſiam Romanam aliâ Pſalterii tranſlatione uti, quàm communiter habeatur, vel veriùs alitèr emendato, ut ipſe ait: nam per Romanæ Eccleſiæ ritum, divini officii ordinem Romæ obſervatum intelligit, ut ex dictorum verborum ſerie clarè patet. Prætereà, ubi Pſal. 21 nos legimus: *Foderunt manus meas, & pedes meos*, pro eo, quod legi debet כָּרוּ *Karù*, id

eſt, *foderunt*, ut habet vulgata editio, recentiores Hebræi legunt כָּאֲרִי *Kaari*, id eſt,

tanquam Leo manibus meis, & pedibus meis: quæ quidèm lectio ſenſum nonniſi durum, & diſtortum habet. Id quod factum videtur, ut veritas prophetica de Chriſti Salvatoris Noſtri Paſſione, & imperio occultaretur. Adſimile eſt illud de Meſſiæ divinitate apud Hier. 23. Hjeremiam: *Et hoc eſt nomen, quod vocabunt eum, Dominus juſtus noſter*: nam pro eo, quod legitur in Latina editione uulgatâ, *Vocabunt*, recentiores Hebræi legunt: יִקְרָאוֹ *Ichreo*,

id eſt, *Vocabit*: quaſi velint id eſſe legendum: Dominus vocabit Meſſiæ nomen, Juſtus noſter. At verus lectionis ſenſus eſt: *Iſrael vocabunt nomen Meſſiæ: Dominus juſtus noſter*: pro quo in Hebræo ſic legi debet, יִקְרְאוּ

Ichreu, ideſt *Vocabunt*, ut Chaldaica paraphraſis habet, & Rabbi David Kimki, qui hunc in modum legit: *Iſrael vocabunt Meſſiam, Deus juſtus noſter*, non autem, *Deus vocabit Meſſiam, Juſtus noſter*. Et hac in re conſulvi Neophitos aliquot eruditos, & Hebraicæ linguæ profeſſores, Chriſtianæque pietatis obſervantiſſimos, qui Hebraica exemplaria tùm vetuſtiora, tùm etiam recentiora depravata eſſe aſſeverantèr fidem faciunt juxtà ſen- S. Hieron. in c. 3. ad Galat. in prin. to. 6. tentiam Sancti Hieronymi, qui in Epiſtolâ ad Galatas, Hebraica exemplaria immutata eſſe apertè fatetur, ubi ait, ſublatam ab Hebræis fuiſſe hanc vocem, *Omnis*, ex dicto Deut. 27. illo Deuteronomii: *Maledictus omnis, qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis*: eamque vocem in Hebræis Samaritanorum voluminibus ſe inveniſſe ait, idque cum ſeptuaginta Interpretibus concordare To. 4. in c. 6. Iſaiæ. affirmat. Nec huic ſententiæ adverſatur, quod in Iſaja dicit idem Hieronymus, ex Origenis, ſcilicèt, ſententiâ irridens eos, qui dicunt nonnullos ſcripturæ locos ab Hebræis fuiſſe depravatos: quoniàm ibi Hieronymus de quibuſdam tantùm locis loquitur, non autem in univerſum, ut inibi videre eſt. Hu- Lib. 15. de Civit. Dei c. 13. juſmodi eſt dictum Auguſtini, qui ait, Hebraica exemplaria quantùm ad annorum dinumerationem, hominumque ætates corrum-

pi potuiſſe librariorum potiùs negligentiâ, quàm Interpretum, vel Hebræorum perverſitate, aut malitiâ, cum id Judæorum improbitati contrà Meſſiæ adventum favere poſſe Aug. lib. 18. de Civit. cap. 42. tom. 5. haudquaquam videatur: nonnulla enim de Chriſto, ac de Sanctiſſima Trinitate ſeptuaginta Interpretes, Spiritu Sancto dictante, Præf. in transl. Iſa. ad Paulam, & Euſtoc. tom. 3. Præf. 127. omiſerunt, ne Ptolemæo myſteriorum non capaci ſcandalum afferrent, neve, ut Sanctus Hieronymus ait, Ethnicis fidei Sacramenta perſpicuè tunc temporis proderent, neve etiam ſanctum canibus, & margaritas porcis darent. Hujus generis eſt illud: *Ex Ægypto vocavi filium meum*. Matth. 2. Et: *Videbunt in quem transfixerunt*. Io. 19. Et: *Oſculamini Filium*, ut Sancti Hieronymi Tranſlatio habet: pro quo in editione vulgatâ legitur: *Apprehendite diſciplinam, quæ per Filium, qui eſt ſapientia Patris*, Pſal. 2. intelligi debet. Hæc de antiquis, ac novis Hebræorum literis, earumque Inventoribus. Nunc reliquum eſt, ut ad ſecundam Columnam paraſtaticam accedamus.

DE SECUNDA COLUMNA PARASTATICA,

Quæ literas Ægyptias, ſacraſque notas, necnon Phrygias, earumdeque complectitur Inventores.

De Iſide Ægiptiarum literarum Inventrice.

PRima hujus Columnæ paraſtaticæ facies Iſidem Inachi Regis filiam, & Ægyptiorum Reginam capite coronâ regiâ, ac lunulâ ſemiplenâ redimito, levâ ſceptrum, frumentique ſpicas quinque geſtantem repræſentat: ad cujus Reginæ pedes Crocodilus cernitur. Hæc e Græciâ in Ægyptum ſe ſe recipiens, ut infrà dicetur, Ægyptios literas docuit, & terras colere inſtituit, primaque ut Tertullia- Tertul. lib. de corona mil. nus ait, repertas ſpicas capite circumtulit, ſicut id ſpicæ illæ præſeferunt. Hinc eam Ægyptii vitâ functam ob beneficiorum me- Lucanus lib. 6 moriam magnis honoribus tanquàm Deam proſequuti ſunt, eidemque Sacerdotes inſtituerunt, terramque ejus nomine, hoc eſt Iſidem, appellarunt: *Iſis* enim linguâ Ægyptiorum *Terra* nuncupatur. Per lunulam illam ſemiplenam, ſivè cornutam, quæ ſuprà Reginæ frontem ad coronæ regiæ conſpicitur ſummitatem, Iſis intelligitur. Plutarchus Plutarch. & Euſebius. enim, & Euſebius, aliique permulti Iſidem Lunam eſſe contendunt ex Ægyptiorum dictatis, qui eam hoc Hieroglyphico deſcribebant, ut cornua taurina veluti novæ Lunæ ſpeciem geſtaret. Sicut autem Iſis per Lunam, ita per imaginem Æluri, quem *Catum*, & *Felem* Latinè vocitamus, intelligebatur Luna, in cujus cultum magnâ Ælurum veneratione proſequebantur Ægyptij: apud quos quidquid cum Lunâ conſenſum aliquem, vel quandam ſympathiam habebat, id maximo habebatur honori: cujuſmodi Ælurus, ſive Gellius lib. 20 cap. 7. Noct. Att. Felis, vel Catus eſſe dicitur, cui ad eaſdem Lu-

Lunæ vices oculos aut ampliores fieri, aut minores, creſcente, ac decreſcente Lunâ. Hujus autem generis ſympathiam ex eo item eſſe credebant, quòd ſicut Luna Soli adverſatur, ita Felis Soricem, quem Solis totum eſſe dicebant, genvino quodam odio proſequi ſolet. Hinç Felis hieroglyphico Lunam, ac Lunæ imagine Iſidem Ægyptii ſignificabant ob eam ſaltèm vim, quam Luna influit non ſolùm in eâ, quæ in aquis procreantur, verum etiam ab ipſâ gignuntur terrâ, quæ Ægyptiorum Idiomate *Iſis*, ut diximus, nuncupatur: ad cujus rei intellectum lunula illa in coronæ vertice depicta eſt.

Per Crocodilum lacertæ adſimilem, incredibili tamen magnitudine, unguibus armatum, ſolis Ægyptiis, atque iis regionibus, quæ Nilo alluuntur, cognitum, fit alluſio ad Ægyptum, quæ hujuſmodi ſpecie animalis majorem in modum abundat, ſicut Noctuis Athenæ abundare ſolent.

Fit prætereà, ut reor, per Crocodilum alluſio ad venerationem, quam eidem animali, necnon, & ibi avi præſtabant Ægyptii, ſicut Ariſtoteles, ac Tertullianus teſtantur. Puto enim Crocodilum ab Ægyptiis veneratum eſſe ad malum evitandum, quod ipſum animal videtur præſeferre, hoc eſt rapinam, crudelitatem, ac ſimulationem: Crocodili enim natura eſt, ſicut naturalis hiſtoriæ profeſſores narrant, ut cùm fame ſtimulatur, & inſidias machinatur, os hauſta impleat aquâ, quam effundit in ſemita, qua novit aut alia quæpiam animalia, aut homines aquatum venturos, ut lapſos ob lubricum deſcenſum, neque valentes aufugere corripiat, correptoſque devoret: deindè reliquo devorato corpore, caput lacrymis effuſis macerat, ac tandem ipſum devorat. Alii verò ſcribunt, Crocodilum conſpecto procul homine lacrymas emittere, atque eundem mox devorare. Hinc apud Græços natum proverbium: Κροκοδείλυ δάκρυα, id eſt *Crocodili lacrymæ*, in eos transfertur, qui ſimulant ſeſe graviter angi incommodo cujuſpiam, cui perniciem attulerint, cuive magnum malum moliti ſint. Ob eandem fere cauſam, ſicut coniicere queo, Ibim coluerunt, ut ſcilicèt peſtem, & invidiam pariter euitarent, quæ per hujuſmodi avem nobis indicatur. Hæc enim roſtri aduncitate per ſe partem perluit, qua reddi ciborum onera conſueverunt, & ſerpentibus paſcitur: hinc Cicero ait: Velut Ibes maximam vim ſerpentium conficiunt, cùm ſint aves excelſæ, rigidis cruribus, corneo, proceroque roſtro: avertunt peſtem ab Ægypto, cum volucres angues ex vaſtitate Libyæ vento Africo invectas interficiunt, atque conſumunt: ex quo fit ut illæ vivæ nec morſu, nec mortuæ odore noceant. Ab hujus avis ſimilitudine Ibis pro invido ponitur, ut ex eo, quod in Ibim ſcripſit Ovidius, conſtat. Dictis igitur de cauſis ob malum, videlicèt, deprecandum, aut præcavendum, Ibim, & Crocodilum venerati ſunt Ægyptii adeo ſuperſtitioſi, ut Cæpe, Alliumque inter deos retulerint. Iſidem verò ob collata in ſe beneficia, terræ, ſcilicet, culturam iis præſtitam, necnon propter inventas literas, quas eoſdem edocuit, coluerunt, ſicut ex eo Alphabeto, quod ſuprà Reginæ caput conſpicitur, videre eſt: ad cujus pedes brevis hæc legitur Inſcriptio:

Ariſt. de re familiar. libr. 2. Exemplo 23. Tertul. libr. 2. contra Marcionem.

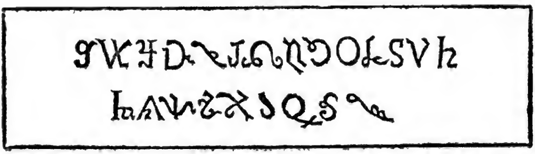
Proverbium.

Cic. libr. 2. de Nat.

Plin. libr. 9. cap. 27.

ISIS REGINA ÆGYPTIARUM LITERARUM INVENTRIX.

Alphabetum Ægyptiacum.

REginam hanc, qua nullum apud Ægyptios numen majus, neque venerabilius fuit, Ægyptiarum literarum Inventricem fuiſſe Latina docet Inſcriptio: ſed apud eoſdem Ægyptios loco literarum varias animalium extitiſſe effigies, variarumque rerum inſtrumenta inciſa aliquando fuiſſe credendum eſt, ut per hujuſmodi figuras humanæ mentis ſenſus varios effingerent, ſicut antiquiſſima monimenta memoriæ humanæ ſaxis, & Obeliſcis præſertim impreſſa indicant: ſed hieroglyphicis priores dicti Alphabeti literas fuiſſe fatendum eſt ex doctrinâ Sancti Patris Auguſtini, qui, dum Iſidem literarum Ægyptiarum inventricem affirmat, hunc in modum ait: *Quid ſapientiæ eſſe potuit in Ægypto antequàm Iſis, quam mortuam tanquàm Deam magnam colendam putaverunt, literas traderet? Iſis porrò Inachi filia fuiſſe proditur, qui primus regnare cœpit Argivis, quando Abrahæ jam nepotes reperiuntur exorti.* Quibus verbis non ſolùm antiquam literarum, doctrinarumque Ægyptiarum inventionem oſtendit, verùm etiam propheticam doctrinam omni origine humanæ philoſophiæ antiquiorem fuiſſe teſtatur, ac demonſtrat. Hæc de primis Ægyptiorum literis, ut ad ſacras notas accedamus.

S. Aug. lib. 18. de Civit. Dei cap. 37. in fin. tom. 5.

DE

DE MERCURIO SACRARUM LITERARUM
Apud Ægyptios Inventore.

Diod. libr. 1. cap. 3.

Nomina Mercurio tributa declarantur a S. Aug. libr. 7. de Civit. c. 14.

SEcunda paraſtaticæ Columnę facies Mercurium Jovis, & Majæ filium, galeratum, & cothurnatum, aliſque redimitum, caduceum, ideſt duobus virgam ſerpentibus circumdatam dextrâ tenentem, Deorum nuncium, facundiæ, mercatorum, lucri, ac palæſtræ Deum, furum Magiſtrum, ac denique citharæ, literarumque Ægyptiarum inventorem repræſentat. Hæc autem ad ejuſdem ſermonem, & facundiam pertinent. Dictus eſt enim Mercurius, ut ait S. Pater Auguſtinus, quaſi *medius currens*, cum ſermo inter homines medius currens exiſtat: Ideò à nonnullis *Hermes* appellatur: *ἑρμῆς* autem Græcè interpretatio eſt, quæ etiam ad ſermonem refertur. Hinc Deorum nuncius à Poetis fingitur: quoniàm per ſermonem cogitata omnia enunciantur. Hic prætereà mercibus, à quibus item Mercurius eſt nominatus, præeſſe creditur, quia inter vendentes, & ementes ſermonem fieri medium neceſſe eſt. *Furum* deniquè *Magiſter* appellatur, proptereà quòd audientium corda ſermo aufert, & animos fallit. Hujus capiti, ac pedibus Poetæ alas tribuunt, hâc re ſignificare volentes, inſtàr volucrum velocem per aera ferri ſermonem. Caduceum quoquè ſeù virgam geſtare fingitur, qua ſerpentes, hoc eſt diſſidia, & diſcordias hominum tanquàm venena, ſeù venenatas belluas dividat: nam diſſidentium animi, ſermone præſertim, ſedari ſolent: dictumque caduceum exiſtimatur quaſi contentiones, & bella per orationem cadere faciat. Quarè pacis legati à priſcis illis Scriptoribus *Caduceatores* dicebantur: ſicut enim per Feciales bella indicebantur, ita pax per Caduceatores fiebat. Ad Mercurii imaginis pedes cernitur caput Argi, qui ob plurimos oculos *centicolus* appellabatur. Hoc loco ſitum eſt caput, ut intelligatur, Argum à Junone cuſtodem conſtitutum Iſidis, olim Io, in juvencæ formam à Jove commutatæ, à Mercurio ejuſdem Jovis juſſu fuiſſe interfectum, oculis ejus ſono fiſtulæ conſopitis, quos deinde avi ſuæ Juno, hoc eſt Pavonis caudæ inſervit, ut Poetæ fabuloſè ajunt, & præſertim Ovidius, qui hunc in modum Argum ipſum deſcribit.

Liv. libr. 6. de Bello Pun.

Lib. 1. Metamorph.

Centum luminibus cinctum caput Argus habebat,
Indeque ſuis vicibus capiebant bina quietem,
Cæterà ſervabant, atque in ſtatione manebant.

Quo quidem commento Poetę indicare voluerunt, ſermoni, quem per fiſtulæ, ac citharæ ſonum ſignificarunt, tantam eſſe quandòque vim, ut ex eo quiſque aliquandò decipiatur, oculo intellectus per dicendi ſuavitatem ſopito. Argus item myſticè ſumptus, ut Mythologici interpretantur, eſt cœlum ſtellatum innumeris ferè oculis quibuſdam, ſtellis, ſcilicèt, fulgens ac diſtinctum, quibus quædam cæleſtium oculorum ſpecies ineſſe videtur. Mercurium verò, teſte Macrobio, Solem eſſe volunt, qui tunc occidere Argum dicitur cùm diurno ſuo lumine ſtellarum lucem obſcurat. Hac de re fortaſsè peruſtus fingitur: vel quia Soli vicinior eſt quàm ceteræ ſtellæ, ut Ciceroni placet. Pyramis autem illa à dextro latere ſita Ægyptum pyramidibus affluentem, characteres verò inibi deſignati Mercurium ſacrarum literarum, quæ, & Hieroglyphicæ, hoc eſt, *ſacræ notæ* nuncupantur, inventorem, ejuſdemque eloquentiam repræſentant. Hieroglyphica cæteris literis antiquiora, quæ à ſacerdotibus adhibebantur, à vulgo non item, hoc loco non apponuntur, ſed Alphabetum, quod item à Mercurio inventum dicitur, & in Bibliothecâ Vaticanâ reperitur, ob oculos poſuimus, etiamſi ad ejuſdem Mercurii pedes Latina hæc legatur Inſcriptio:

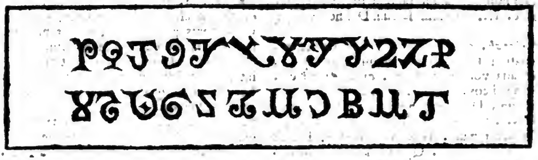
Lib. 1. Saturn. cap. 11.

Cic. 3. de Nat. Deorum.

Juſtus Lipſius in lib. 11. Annal. Corn. Taciti.

MERCURIUS THOYT ÆGYPTIIS SACRAS LITERAS CONSCRIPSIT.

Alphabetum Ægyptiacum alterum.

Plutarch. & Strabo libr. 7. Diodor. Sic. libr. 1. & 4. in princip. Cic. libr. 3. de Nat.

MErcurium ſacrarum literarum inventorem fuiſſe ferè omnes fatentur: cujuſmodi autem eſſent literarum characteres apud Ægyptios, dictum eſt paulò ſuperiùs, necnon in ſexto Emblemate Obeliſcum Lateranenſem repræſentante, in quo ſenſum quorundam Hieroglyphicorum, tanquàm tenui penicillo adumbratum declaravimus. Nec ſilentio prætereundum eſt, majori ex parte, animalium effigies literarum loco in uſu fuiſſe: atquè ex eo conjici poteſt quod Plutarchus ait, Mercurium, qui primas literas Ægyptiis communicavit, Ibim primam eſſe literam voluiſſe: refert enim eam in ingreſ-

Euſeb. de præp. evang. lib. 1. c. 7. Et Tacit. libr. 11. Annal. Plutarch. libr. 9. Sympoſ. qu. 3. tom. 2.

Digitized by Google

greſſu triangularem effigiem, ſeù figuram, cruribus ita diſpoſitis, repræſentaſſe: ob eamque itèm cauſam, Ibim ab Ægyptiis veneratam fuiſſe puto. Hinc apud Latinos, & Græcos prima litera ad Iſochelis trianguli faciem accommodata eſt, atque ita opinandum eſt reliquas quoque hujus generis literas, vel xvj. vel quoquot extiterint, alicujus animalis effigie, membrove figuratas fuiſſe. De hujuſmodi characteribus Ægyptiis, vel hieroglyphicis, ſive ſacris notis, Cornelius Tacitus hunc in modum ait: *Primi per figuras animalium Ægyptii ſenſus mentis effingebant, & antiquiſſima monimenta memoriæ humanæ impreſſa ſaxis cernuntur, & literarum ſemet inventores perhibent: inde Phœnices, quia mari præpollebant, intuliſſe Græciæ, gloriamque adeptos tanquàm repererint quæ acceperant.* Hæc Tacitus: ex cujus verbis planum fit, non ſolùm hieroglyphica majori ex parte animalium figuris conſtare, verùm etiam Ægyptiarum literarum inventionem [Hebraico Idiomate excepto, atque Chaldaico] omnibus eſſe aliis antiquiorem.

Cornel. Tacit. lib. 11. Annal.

Nec ſubticendum eſſe cenſeo, cur Mercurius in Latinâ Inſcriptione, quam ſuperiori loco appoſuimus, THOYT, nuncupetur, ni etiam *Theuth* ſcribi debeat, ut ſcriptum, & impreſſum paſſim inveni; Quæ quidem vox ſicut quatuor tantùm literis conſtat, ita etiam conſideratione exiſtimatur digna; proptereà quòd quaternarii poteſtas, ac dignitas admiranda ſemper fuit apud omnes ferè Nationes, quæ nihil quaternitate non conſtare putarunt: nam quaternitatem animæ noſtræ ineſſe arbitrabantur, mentem, ſcilicèt, ſcientiam, opinionem, & ſenſum: aliaque denique omnia quaternario numero eſſe colligata, hoc eſt elementa ipſa, horas anni, numeros, ætatumque compagines: atque ita, ut nihil dici poſſit, quod à numero quaternario, tanquàm à radice ac principio non dependeat, ſicut Plutarchus, & Cœlius Rhodiginus diffusè demonſtrant. Quarè Pythagorici numerum quaternarium totum numerum, ac ſacrum, ſolidumque vocabant ob rationes, quas Arithmetici rectè norunt. Hinc non ſine ratione, aut conſilio factum eſſe reor, ut omnes ferè Gentes præcipuum Dei nomen quatuor tantum literis enunciarint. Hebræi enim ſacrum Dei nomen יְהוָה *Jehovah*, quod indè *Tetragrammaton* dicunt, quatuor tantùm literis nominarunt: quod, & aliâ voce exprimitur, quæ *Adonai* eſt, & apud eos, *Adni* etiam ſcribitur: ſignificat autem, Dominum noſtrum. Jeſu deinde, ſuave, ac ſalutare Gentibus nomen ab Angelo accepimus. Græcis verò Θεὸς, Latinis *Deus* appellatur. Quem autem nos *Deum* nuncupamus, Perſæ dicunt *Syre*: Magorum diſciplina, *Orſi*: Arabes, *Alla*: Ægyptii verò *Thout*, vel *Theuth*: quo nomine Mercurius ab iiſdem nuncupatus, tanquàm Deus veneratus eſt, cui quaternarius numerus ab Ægyptiis adſcribitur, ut Rhodiginus ait, quando inter omnes quadratus cenſetur Deus. Plutarchus autem Mercurio quaternarium numerum ſacratum jam fuiſſe ex eo opinatur, quòd quartâ menſis die natus feratur. Vel id factum eſſe putandum eſt ob ſex & decem literas ab eodem inventas, quæ quatuor quaternariis conſtant. Utcunque autem ſit, quod duabus hiſce rationibus poſtremo loco narratis dictum eſt, Mercurium ab Ægyptiis veneratum, ut commentationes mathematicas, & id genus alias commentitias rationes poſthabeam, ex eo ſaltem appellatum eſſe *Thout*, vel *Theuth* credendum eſt, quòd hiſcè quatuor literis ab iiſdem populis *Deus*, ut diximus, appellabatur. Ut autem quæ de Mercurii nomine, ac literis, artibuſque ab eodem inventis teſtimonio comprobem luculentiſſimo, dicam quæ in Platonis Phædro inveni. Plato enim ſub Socratis nomine ſic ait: *Audivi equidèm circà Naucratim Ægypti, priſcorum quendam fuiſſe deorum, cui dicata ſit avis, quam Ibim vocant, dæmoni autem ipſi nomen Theuth, hunc primum omnium numerum, & numeri computationem, geometriam, & aſtronomiam, talorum, alearumque luſus, & literas inveniſſe.* Hæc Plato de Mercurio, quem infrà, literarum patrem appellat: quæ quidèm omnia non niſi de Mercurio intelligi debent; ut omnes exponunt, tùm ex Ibi ave, quæ prima ſacrarum literarum erat, tum etiam ex diſciplinis, quæ eidem aſcribuntur. Mercurius igitur *Theuth* ab Ægyptiis dicitur ſivè *Theutates*, ut ait Rhodiginus: itèmque *Aemon*, ideſt *ſapiens*, nuncupatur. Ab iiſdem, teſte Cicerone, dicitur *Thoyth*: eodemque nomine primus anni menſis vocatur. Dicitur itèm *Taatus*, ut ait Euſebius, & *Thoor*, ac *Thoyth*: vel Θωὺθ ἢ Θὼθ, ideſt *Thoyth*, vel *Thoth*, ut in Suidâ legitur: In Platone autem Θεὺθ, *Theuth*. Hæc de Mercurio, ut ad alia tranſeamus.

Plutarch. libr. 9. Sympoſ. qu. 3. tom. 2.
Ex Cœl. Rhodig. lib. 23. antiq. lect. cap. 6. tom. 3.

Matth. 1. Luc. 1. & 2.

Cœl. ubi ſupra.

Plut. libr. 9. Sympſiacon. qu. 3. tom. 2.

Plato in Dialogo, qui dicitur Phædrus, vel de pulchro longe poſt med. & non procul à fine tom. 2.

Cœl. Rhodig. lib. 22. cap. 15. tom. 3.
Cic. libr. 2. de Nat.

Euſeb. libr. 1. c. 7. de præp.

DE HERCULE PHRYGIARUM LITERARUM INVENTORE.

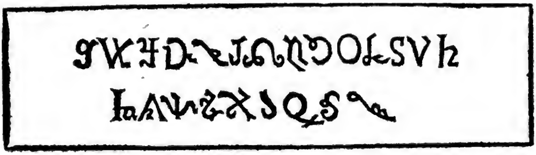
TErtia Columnæ paraſtaticæ facies Herculem, Jovis, & Alcmenæ filium, clavæ ex alterâ parte innixum, ex alterâ verò leonis pellem manu tenentem repræſentat. Hic ob inſignem fortitudinem, & gloriam à Gentibus illis Veritatis ignaris inter deos relatus eſt, maximis exantlatis laboribus, quos quatuor, ac triginta fuiſſe conſtat, ipſumque Phrygiarum literarum inventorem extitiſſe, perhibetur. Hinc ſuprà ejus caput Alphabetum Phrygiacum conſpicitur: ad ejuſdem autem pedes hæc legitur Inſcriptio;

Cic. libr. 3. de Natu. Deor.

HERCULES ÆGYPTIUS PHRYGIAS
LITERAS CONSCRIPSIT.

Digitized by Google

Alphabetum Phrygiacum.

Cic. libr. 3. de Natu. Deor.

HErculem Phrygiarum literarum inventorem fuiſſe Cicero teſtatur dicens: Alter Hercules traditur Nilo natus Ægyptius, quem ajunt phrygias literas conſcripſiſſe. Hac de cauſâ apud Gallos Herculis ſimulacro, ſive hieroglyphico, eloquentiæ vis exprimi ſolebat, ſicut ex Luciani libello de Hercule conſcripto patet: in quo Phrygia eloquentia majorem in modum laudatur. Qua de re Phrygibus proprias antiquitùs fuiſſe literas ab Hercule inventas dicendum eſt, ſicut Tabella ad angulum hujus faciei dextrum depicta, quam Puerulus prope Herculem jacens tenere cernitur, præſeferre videtur. Nam per hujuſmodi picturam fit alluſio ad illud, quod Herodotus narrat de duobus infantibus, quos Pſammiethicus Rex Ægyptiorum, paſtori cuidam inter pecora educandos dedit, atque in ſolitariâ casâ cuſtodiendos, caprarumque lacte alendos, nullamque penitùs vocem coràm eis edendam juſſit, donec infantes inarticulatè vagire deſiſterent, & aliquid, Naturâ docente, articulatè pronunciarent, ut hoc exemplo ſciri poſſet, quænam lingua ſit homini naturalis, quinamve primi hominum extiterint, cum ad illa uſque tempora, ut Pauſanias ait, de hujuſmodi antiquitate fuerit controverſia. Hinc expleto [ait] bimatus tempore, pueruli, porrectis manibus procidentes hac vocem *Beccus*, ideſt *Panem* Phrygiâ linguâ, vel *Bech* potiùs, ut ſuſpicor] ediderunt. Qua ex re Ægyptii antiquitatem Phrygibus concedendam confeſſi ſunt. Hæc ex Herodoto: qui etiam ex Græcorum opinione inibi ait, mulieribus, quæ infantes illos cuſtodiendos, ac nutriendos Regis præcepto ſuſceperunt, linguas fuiſſe abſciſſas. Id quod ab Herodoto irriſum, ego rationi, ac Pſammiethici crudelitati, quam eidem Regi Herodotus tribuit, magis conſentaneum eſſe puto. Non deeſt tamen qui dicat, ab iiſdem puerulis editam fuiſſe hanc vocem *Bedy*, quæ apud Phrygas *aquam* ſignificat, & quamdam cum dictione *Beccus* quantum ad ſonum habet affinitatem. Sunt item, qui eos puerulos hanc vocem *Beccus*, quæ apud Gallos, & Italos avium roſtrum ſonat, protuliſſe nolint, ſed ſonum ſivè balatum quemdam, *be*, *be*, ad imitationem caprarum, quas audierunt, ediſſe contendant, nullam prorsùs linguam homini naturalem eſſe affirmantes, ut etiam Sancto P. Auguſtino placet dicenti; *Si quis inter mutos natus atquè alitus eſſet, ferò ac jam juvenis in alios homines incidens, loqui diſceret, cùm aliam linguam nullam noſſet.* Hæc Auguſtinus, ex cujus planè ſententia clarè dignoſcitur: nullam prorsùs linguam homini eſſe naturalem: ſi qua enim ei naturalis foret, omnes uno idiomate loquerentur: nam quod uni ſpeciei naturaliter convenit, id omnibus ejuſdem ſpeciei individuis congruere neceſſe eſt. Propterea naſci hominem, & mutum, & ſurdum: audireque priùs pueros, moxque loqui, Ariſtoteles affirmat. Sed quamvis Quintilianus ſermonem ab ipsâ rerum naturâ genitos protinùs homines accepiſſe dicat, & Ariſtoteles ſermonem ſolius hominis eſſe inquiat, hoc tamen non niſi propriam poteſtatem loquendi ſoli homini naturaliter inſitam, atque innatam fuiſſe nobis argumento eſſe poteſt. Quòd autem homo hac vel illâ loquatur linguâ, id humanæ tribuitur arti. Si enim ſermonis, vel loquutionis conſideretur materia, quæ eſt vox articulata in pulmonis cannâ, & à vocali arteriâ pullulans, loquutionem homini naturalem eſſe dicas oportet: ſi autem hoc vel illud idioma ab homine inventum perpendatur, id artis eſſe noveris, veluti gladius, ſi materiam ſpectes, naturalis eſt: ſi formam, eſt arte confectus. Præterea, ſicut ſonum, vel vocem moleſti quidem, ac jucundi ſignificativam cunctis animalibus tributam eſſe non ignoramus, ita ſermonem ad hoc ſoli homini rationis participi datum eſſe fatendum eſt, ut, ſcilicèt, utilitatem, ac damnum, necnon juſtum, & injuſtum oſtendat: quod nonniſi per loquutionem, quæ tantum homini data eſt, fieri poſſe conſtat. Quamvis autem Pſittacus, Ἀνθρωπογλωττος dictus quaſi linguam hominis habens, & Corvus, & Pica ob linguam ſibi latiorem, quàm ceteris avibus naturalitèr datam [lingua enim mollis, lata, & abſoluta, teſte Ariſtotele, loquutioni accommodatior eſt, ut etiam in ovibus, & bobus patet] voces quaſdam articulatas, humanæ, ſcilicèt, loquutioni adſimiles miro naturæ artificio exprimere videantur, eas tamen aves loqui propriè non eſt dicendum: quæ enim pronunciant non intelligunt, ſed aſſuetudine quadam id agunt, & nonniſi quod didicerunt proferunt, nihil tamèn penitùs intelligentes, tametſi Martialis de Pſittaco illo Cæſarem ſalutante, ait:

Pſittacus à vobis aliorum nomina diſcam:
Hoc per me didici dicere: Cæſar ave.

Et de Pica:

Pica loquax certâ dominum te voce ſaluto:
Si me non videas, eſſe negabis avem.

Ex Joanne Pierio Valer. Bellunen. lib. 59. de Hercule & eloquentia.

Herod. libr. 2. in Euterpe ſub initio.

Pauſan. lib. 1.

Beccus, id eſt panis.

Lib. 3. in Thalia.

Clemens Alexand. Strom. 5.

Sveton. in Vitell. cap. ult.

S. Auguſt. lib. de animæ quantit. c. 18. tom. 1.

Lib. 9. inſtit. orat.

Ariſt. libr. 1. Polit. cap. 2. tom. 3.

Ex Ariſt. ubi ſup.

Ex Ariſt. libr. 2. de part. animal. cap. 17. Et 4. de hiſt. c. 9. tom. 5.

Ariſt. ubi ſup.

Ægid. Rom. lib. 2. ſent. diſt. 8. art. 2. ad dub. 2.

Martialis libr. 14. Epigram.

Jocatur enim hoc loco Martialis, more poetico utens proſopopejà veritatem ipſam excedente: nam lingua [Ariſtoteles ait] non niſi ad ſignificandum aliquid alteri contributa eſt. Id quod abſque rei intelligentiâ, quæ in brutis animalibus non extat, fieri haud quaquàm poteſt. Si autem aliquandò accidit, ut bruta animalia loqui viſa fuerint, ſicut narrat Livius, qui ait bovem locutum: id prodigioſum, atquè in eo dæmonem loquutum fuiſſe dicas neceſſe eſt ob ſuperſtitioſam earum Gentium credulitatem, ut idem Livius ait: vel divinâ virtute res hujuſmodi evenire poteſt, ſicut in Scripturâ ſacrâ eveniſſe legitur.

Ariſt. lib. 3. de anima text. ult. in ultimis verbis.

Liv. Dec. 1. lib. 3. & 1 ce. 3 lib. 4. & 7.

Num. 22.

Homini igitùr ſoli datum eſt loqui; nec ei fari fas eſt a primâ naſcentis luce, ſed quodam ſanè tempore a naturâ ſibi præſcripto, ut omnes rectè norunt: aliis tamen citiùs, aliis verò tardiùs. Si quis autem antè idoneam loquendi ætatem verba pronunciaſſe dicatur, eum rursùs obmutuiſſe Ariſtoteles narrat, quòuſquè ſolitum loquendi tempus acceſſiſſet: vel eumdem actutum obiiſſe ajunt, ſicut cuidam infanti, eveniſſe compertum eſt; qui ſupra omnes Naturæ leges, vix dum quatuor ac viginti vitæ horis completis, verba ad paterni regni amiſſionem, & gentis perniciem, ac deſolationem pertinentia edidit: quibus enunciatis, eum exanimem conceſiſſe, proditur. Hæc de loquutione ſoli homini conceſsâ; nunc reliquum eſt, ut eò, undè digreſſi ſumus, revertamur dicentes, nullam homini linguam eſſe naturalem, ita ſcilicet, ut ſi quis inter mutos natus, atquè alitus eſſet, hac vel illâ naturaliter loquatur linguâ ab aliis olim inventâ. Is enim cum ad idoneam loquendi ætatem perveniſſet, nullamque prorsùs didiciſſet linguam, nutu aliquo, ſive geſtu corporis quodam modo, ut ſic dixerim, loqui, vocem aliquam emittens, niteretur, mutique vicem nullo penitùs verbo pronunciato gereret: qui enim linguam ullam non audivit, ſuâptè naturâ loquutionem aliquam formare non poteſt, niſi cæleſti dono adjuvetur. Prætereà omnes, qui naſcuntur ſurdi, teſte Ariſtotele, mutos item fieri neceſsè eſt, quippe qui nullam diſcere potuerint loquendi formam. Qua de re, quæ ab Herodoto de duobus puerulis, phrygiâque linguâ narrantur, veritati conſentanea haud quaquàm eſſe fatendum eſt: Si qua enim lingua homini eſſet naturalis, Hebraica profectò foret, omnium linguarum prima, quam primus homo divinitus edoctus cęteris præmonſtravit: & hac deniquè linguâ, qua primos Parentes cum Deo congreſſum, ſermonemque habuiſſe credendum eſt, eos puerulos, quos panem Phrygiâ linguâ pronunciaſſe narrat Herodotus, loquuturos fuiſſe reor, ſicut Origènem, ac Hieronymum ſenſiſſe Bartholomæus ſibylla teſtatur, qui ex eorum ſententiâ dictos pueros voces haſce ediſſe Hebraicas, hoc eſt לֶחֶם *Lechem*, quæ apud nos dicitur *panis*, & יַיִן Jajin, quæ *vinum* Latinè interpretatur. Hæc ex Bartholomæo Sibylla. Verùm, ut res ſeſe habeat, has tamen opiniones hoc loco recitare libuit, ut intelligatur: quid puerulus ille tabellam tenens in hac paraſtaticæ Columnæ facie depictus ſibi velit. Hæc de Hercule, Phrygiiſque literis ab eò conſcriptis, quas etiam Ægyptias fuiſſe opinior, cùm ab Hercule Ægyptio eò delatæ ſint. Nunc ad Memnonem accedamus.

Plin. in proœm. lib. 7. hiſtor. nat. ait puero dari loquutionem, cum vertex palpitare ceſſat. hoc eſt ad menſem 14.

Hali Abenragel.

Ex Ariſt. 4. de hiſt. 9. tom. 5.

Ariſt. lib. 4. de hiſt. animal. c. 9. tom. 5.

Herodotus ubi ſupra.

Bartholom. in quæſt. peregr. Dec. 3. cap. 6. qu. 6.

DE MEMNONE LITERARUM

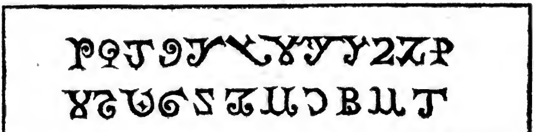
ÆGYPTIARUM INVENTORE.

QUARTA paraſtaticæ Columnæ facies Memnonem Tithoni filium fratris Laomedontis ex Aurorâ ſuſceptum, equeſtri, ſeù militari habitu indutum, Ægyptiarumque literarum inventorem, aùt cultorem repræſentat: cujus poſt tergum ſepulchrum cernitur, ſuper quod aves duæ volandi actu depictæ conſpiciuntur. Suprà Memnonis caput Alphabetum extat Ægyptiacum: ad ejuſdem verò pedes hæc legitur Inſcriptio:

Virgil. 1. Æneid.

MEMNON PHORONEO ÆQUALIS LITERAS IN ÆGYPTO INVENIT.

Alphabetum Ægyptiacum.

MEmnonem Ægyptiarum literarum inventorem fuiſſe docet Inſcriptio, quamvis Alphabetum hoc loco poſitum paulò ſuperiùs ex multorum virorum ſententiâ fuerit affirmatum in Ægypto repertum fuiſſe à Mercurio, quem Cicero hujus nominis quintum fuiſſe tradit. Id quod admirationi nobis eſſe non debet, cum de primo literarum Ægyptiarum inventore apud probatiſſimos Auctores magnum certamen fuiſſe conſtet. Quamvis igitur Mercurio, quem hieroglyphica inveniſſe nemo inficiatur, Ægyptiacum Alphabetum plerique tribuant, Memnoni tamen vel tanquàm ejuſdem Alphabeti inventori,

vel

Plato in Philebo, & in Phædro to. 2.

Plutarch. lib. 4. Symp. qu. 3. tom. 2.

Diod. libr. 1. & 4.

Cic. libr. 3. de Natur. Deo. Strabo libr. 7. & alii.

Polyd. Virg. lib. 1. c. 6.

Digitized by Google

vel ſaltem cultori illud idem aſcribendum nonnulli affirmant.

Ut autem quæ in hac paraſtaticæ Columnæ facie intelligantur, quod de Memnone ſcriptum reperi, breviter ſubſcribam. Sunt qui eum Æthiopem ex Æthiopiâ in Ægyptum, ubi occubuiſſe volunt, profectum arbitrentur, quò Demetrium Sunieum adiiſſe dicunt, ut ſtatuam Memnonis, ac pyramides ſpectaret, quas umbram non jactare, quamvis altiſſimas, audivit. Thebæi Memnonem negant, ſed quemdam popularem ſuum eſſe ajunt, cujus ea ſit ſtatua. Nec deeſt qui eam Seſoſtri tribuat, & à Cambyſe mutilatam dicat. Sunt etiam ex Græcis, qui Memnona Æthiopem non fuiſſe, ſed apud Ilium Æthiopibus præfuiſſe affirment. Major tamen probatiſſimorum Auctorum pars ex Æthiopiâ profectum apud Ilium occubuiſſe teſtatur. Memnon enim Æthiops Tithoni, & Auroræ filius cum maximâ orientalium populorum copiâ in auxilium Priamo Trojæ Regi venit, & in pugnâ ab Achille occiſus, vel, ut alii tradunt, Theſſalis inſidiis interfectus fuit; qui cum in rogo cremaretur, precibus Auroræ, ut Poetæ fabulantur, in avem mutatus eſt: ex eâdemque pyrâ aliæ aves evolarunt, quæ Memnoniæ vocatæ, quotannis, vel, ut alii volunt, quinto quoque anno, in agrum Iliacum advolaſſe, Memnoniſque ſepulchrum ter luſtraſſe, deinde in duas partes diviſæ, roſtris, unguibuſque (ut ajunt) concurſum, ſivè conflictum egiſſe, ſuique generis Auctori ſanguine ſuo parentaſſe dicuntur, ſicut Ovidius apertè docet, qui de Memnone hiſtoriam ſuo carmine fabuloſè, & eleganter cecinit. Hinc Memnon tanquàm multorum militum dux militari habitu indutus cernitur ad rei militaris hiſtoriam innuendam: fabulam verò aves ſuprà ſepulchrum depictæ repræſentant.

Philoſtratus in Iconib. Strabo lib. 15. Et Lucianus in Toxari.

Ovid. libr. 13. Metamorph. & Virg. libr. 1. Æneid.

Pauſan. lib. 1. Diod. Sic. li. 3. Strabo lib. 13. 15. & 17.

Nec ejuſdem Memnonis ſtatua ſilentio prætereunda cenſetur: eſt enim ſedens nigro è lapide, quæ magnâ religionis celebritate in Æthiopiâ viſebatur: in quam dux ipſe ab Achille confoſſus fertur tranſmutatus. Eo autem artificio fabricata erat, ut ſol primo ſtatim ortu radios ſuos in os ejus ejacularetur, ac veluti plectrum aliquod ibi ſonum excitaret, vocalique ſignificatione jam adeſſe Deum annunciaret: eratque ſtatua illa diei advenientis indicium, ut Auroræ filius maternum officium imitaretur. Dicitur autem Memnon Phoroneo æqualis, ſicut in Inſcriptione legitur Latinâ, ut clarè dignoſcatur, ipſum tempore Phoronei Argivorum Regis II. qui initio diſperſos populos in Urbem coegit, quam appellavit Argon Phoronicon: vel Phoronei, ut alii volunt, Regis primi, qui fuit anno ferè quingenteſimo poſt aquarum inundationem: ſunt enim qui Memnonem antè Phoroneum Argivorum Regem II. fuiſſe velint. Hæc de Memnone. Nunc reliquum eſt, ut ad tertiam Columnam paraſtaticam tranſeamus.

Ex Philoſtrato in Iconibus. Ex Strabone lib. 15. & 17. & ex aliis.

Plin. libr. 7. cap. 57.

DE TERTIA COLUNNA PARASTATICA,

Græcarum literarum inventores repræſentante.

De Cecrope literarum Græcarum inventore.

Prima hujus paraſtaticæ Columnæ facies Cecrope Athenienſium Rege primo, Athenarumque inſtauratore inſignitur. Hic autem veſtitu regio, venerandoque aſpectu, ac dextrâ ſuâ jugum, dualque manus complicatas, hoc eſt fidei ſymbolum, ſiniſtrâque ſceptrum regale, in cujus cacumine extat noctua, geſtare cernitur, & ad ipſius Regis latus conſpicitur Satyrus. Noctua Athenarum inſignia indicat: Satyrus verò, cujus pars ſuperior viri effigies eſt, altera verò in caprarum pedes deſinit, geminam ejus naturam, ſicut poetæ fabulati ſunt, ſignificare videtur. Id autem ei tributum eſt, quia primus apud eos marem, & fœminam in matrimonio junxit, ut Juſtinus, & Euſebius teſtantur. Hinc Jugum, fideique ſymbolum ob conjugium introductum geſtare conſpicitur. Cecropem Euſebius biformem appellat: & hac de causâ *Diphyes* appellatur, ut in Inſcriptione legitur, hoc eſt geminæ naturæ homo, vel ſemivir, & ſemifœmina dictam ob rationem: vel partìm homo, partìm verò bellua, cum ferinos hominum mores ad humanos reduxiſſe dicatur. Suprà Cecropis caput Græcum extat Alphabetum: ad ejus verò pedes Latina hæc legitur Inſcriptio:

Juſtinus libr. 2. Euſebius in præf. Chronic.

CECROPS DIPHYES PRIMUS ATHENIENSIUM REX GRÆCARUM LITERARUM AUCTOR.

Literæ Græcæ a Cecropre inventæ.

Α Β Γ Δ Ε Ι Κ Λ Μ Ν Ξ
Ο Π Ρ Σ Τ Φ

Quamvis a Cecrope ſexdecim tantùm literæ dicantur inventæ, nos tamen totum Idiomatis Græci Alphabetum in tabulam redactum, literarum figuris omnibus pronunciatione, ſivè poteſtate, ac nominibus earundem diſtinctum, Latiniſque characteribus declaratum, ſicut de novo Hebraico Alphabeto factum eſt, infrà apponendum cenſuimus, ut ex eo cuique perbrevem legendi modum ſcire cupienti, cognitionem aliquam largiamur. Quod ut faciliùs quiſque aſſequatur, nonnulla etiam ad Græcam ſcribendi formam pertinentia ob oculos ponere nobis viſum eſt. Qui autem nexus literarum, partim brevitatis, partim elegantiæ causâ repertos noſſe deſiderat, ad compendioſas legendi normas confugiat licet, ut deindè aliquâ ex parte inſtructus ad uberiores Grammaticæ inſtitutiones ſeſe conferre queat.

ALPHA.

Digitized by Google

ALPHABETUM GRÆCUM

Quatuor ac viginti literis conſtans.

Α α	Ἄλφα	Alpha	A a
Β β ϐ	Βῆτα	Vita	B b, u, conſonans
Γ γ ᒥ	Γάμμα	Gamma	G g
Δ δ	Δέλτα	Delta	D d
Ε ε	Ἐψιλὸν	Epſilon	E e
Ζ ζ	Ζῆτα	Zita	Z z
Η η	Ἦτα	Ita	I i
Θ ϑ θ	Θῆτα	Thita	T th
Ι ι	Ἰῶτα	Iota	I i
Κ κ	Κάππα	Cappa	C c
Λ λ	Λάμβδα	Lamba	L l
Μ μ	Μῦ	My	M m
Ν ν	Νῦ	Ny	N n
Ξ ξ	Ξῖ	Xi	X x
Ο ο	Ὀμικρὸν	Omicron	O o parvum
Π ϖ π	Πῖ	Pi	P p
Ρ ρ	Ῥῶ	Rho	R r
Σ σ ς	Σῖγμα	Sigma	S ſ
Τ τ Ϛ	Ταῦ	Tau	T t
Υ υ	Ὑψιλὸν	Ypſilon	Y y
Φ φ	Φῖ	Phi	P ph
Χ χ	Χῖ	Chi	C ch
Ψ ψ	Ψῖ	Pſi	P pſ
Ω ω	Ὠμέγα	Omega	O o magnum

Vocales.							Diphthongi.						Impropriæ.					
Α	Ε	Η	Ι	Ο	Υ	Ω.	ΑΙ	ΑΥ	ΕΙ	ΕΥ	ΟΙ	ΟΥ.	ΑΙ	ΗΙ	ΩΙ	ΥΙ	ΗΥ	ΩΥ.
α	ε	η	ι	ο	υ	ω.	αι	αυ	ει	ευ	οι	ου.	ᾳ	ῃ	ῳ	υι	ηυ	ωυ.
a	e	i	i	o	y	o.	æ	au	i	eu	i	u.	a	i	o	i	iu	ou.

Accentus tres. Acutus ʹ, Gravis ʽ, Circumflexus ˜.

Spiritus duo, ʽ Aſper, ʼ Lenis.

Semper vocales, ac diphthongi initio dictionis alterum habent è ſpiritibus. Conſonans ρ in principio quidèm aſpiratur, ῥώμη rhomi, in medio verò ſi geminetur, priore loco levigatur, poſteriore aſpiratur, πόῤῥω. Gamma ante γ, κ, ξ, χ, pronunciatur ut n, ἄγγελος, angelos, λύγξ, linx, πέφαγκα, pephanca, ἔγχος, enchos. Tau τ poſt ν, ut d, τὸν πάνταλον, ton dandalon. Pi π poſt μ, ut b latinum, πέμπω, pembo.

Cecropem ſexdecim, vel ut alii volunt, decem, & ſeptem Græcarum literarum Auctorem fuiſſe, proditur. Verùm quia de primo harum literarum inventore non ſatis conſtat, hinc alii Græcarum literarum inventores, ſeu cultores earumdem in hac paraſtaticæ Columnæ facie recenſentur. Cornelius Tacitus de Græcarum literarum inventoribus in hanc loquitur verborum formam: Quidam Cecropem Athenienſem, vel Linum Thebanum, ſexdecim literarum formas, & temporibus Trojanis Palamedem Argivum quatuor memorant, mox alios, ac præcipuum Simonidem ceteras reperiſſe. Quibus verbis Lib. 11. Annal. quam-

quamvis nihil certi affirmetur, ſed res in opinionem vertatur, Lipſius tamen, diligens rei literariæ indagator, Cecropem Ægypto ortum literas Græcas intuliſſe Athenas pro comperto ait. Huic opitulatur opinioni hieroglyphicum illud de bicipiti Cecropis effigie à priſcis Gentibus illis exculptum, eò quòd, aliis hujuſce facti cauſis prætermiſſis, linguas duas calleret, Græcam, ſcilicèt, & Ægyptiacam: Athenienſes enim Ægyptiorum coloni fuiſſe dicuntur è Sacenſi Civitate, Cecrope duce, deducti, ut Nazianzenus teſtatur. Huic denique opinioni videtur favere illud, quòd omnes fatentur de Cecrope ipſo, quem tanquàm mirâ ingenii vi præpollentem multarum rerum inventorem fuiſſe affirmant. Cecrops enim primus omnium Jovem appellavit, ſimulacra reperit, aram ſtatuit, victimas immolavit, cùm ante illum nemo hæc inter Græcos noviſſet omninò.

Lipſius in Cornel.lib.11. ſic emendavit

Nazianz.in Monodia Baſilii.

Iuſtinus libr. 2. Et Euſeb. in præf. Chron.

Cecropem igitur primùm Græcarum literarum, quas paulò ſuperiùs ob oculos poſuimus, inventorem extitiſſe, ceteros verò characteres ab aliis eidem Alphabeto Græco fuiſſe adjectos, ut ſuo loco dicemus, cenſendum, fatendumque eſt: quarum literarum formas aliquâ ex parte à Hieroglyphicis Ægyptiorum originem traxiſſe opinandum eſt, ſicut ex prima Alphabeti literâ conſtat, quam Græci ab Ægyptiis, & à Græcis Latini mutuati ſunt. Prima enim Hieroglyfici Alphabeti litera apud Ægyptios, ut ſuo loco dictum eſt, Ibis avis Ciconiæ adſimilis in uſu erat, quam Mercurius, qui primus literas Ægyptijs tradidit, primam literam voluit eſſe Ibim, quæ in ſuo ingreſſu, cruribus ita diſpoſitis formam refert triangularem. Hinc litera, quæ apud Græcos, ac Latinos prima eſt, ad Iſochelis trianguli faciem accommodatur. Atquè ita alias fortaſſe literas alicujus animalis effigiem recepiſſe opinandum eſt, ſed longâ annorum ſerie hujuſmodi characterum formæ, unâ hac exceptâ, omnes abſolevere. Et ſicut Græci atque Latini aliquâ literarum figurâ Ægyptios imitati ſunt, ita ab iiſdem Hieroglyphicum aliquod in ſcribendo deſumpſere, ut videre eſt ex litera, A, quam Cicero ſalutarem appellavit: nam in dijudicandis cauſis erat abſolutionis nota, ſicut, C, condemnationis apud Latinos, apud verò Græcos, Θ, Θῆτα Theta, quæ eſt prima litera dictionis Θάνατος, quæ mortem ſignificat, ut ſuperiùs dictum eſt, & fuſiùs quidem. N, verò, & L, comperendinationis erat indicium, per quod non liquere ſignificabant. Univerſi enim Judices, ut Pedianus ait, Tabellas in ciſtam coniiciebant ſingularibus literis ſignatas. Nec cuiquam mirum videri debet, Græcos, & Latinos ab Ægyptiis nonnihil in ſcribendo accepiſſe, cum ab iiſdem Ægyptiis varia diſciplinarum genera, philoſophiamque præſertim ortum habuiſſe conſtet: immò Clemens Alexandrinus, Diodorus Siculus, atquè alii complures eam Græciæ inquilinam, oriundam verò Ægyptiis affirmant: cujus item rei præclarum præbent nobis teſtimonium Pythagoras, Eudoxus, Plato, aliique inſignes Græciæ viri, qui ob diſciplinas adipiſcendas, Ægyptum peragrarunt: ad cujus (ut opinor) triquetram terræ figuram, Alphabeti Græci inventor illam literæ formam, quæ Δ, Delta nuncupatur, fortaſſe accepit, ut figuram illius regionis hoc etiam Hieroglyphico in ſcribendo imitaretur. Hinc factum eſt, ut Ægyptus ipſa, Græcæ literæ vocabulo Δ, Delta à multis fuerit appellata. Et ut ceteros Græcos, qui in Ægyptum ad ſcientias capeſſendas ſe contulerunt, prætermittam, ad Platonem redeo, qui neminem latet quantum profecerit eâ in regione, ubi etiam, ſicut S. Pater Auguſtinus opinatur, Moyſis, & Hieremiæ libros ipſe ſibi interpretandos curavit, ſicut præſeferunt ea, quæ in Timæo de Mundi creatione, & in Fædone de Purgatorio, de Paradiſo, deque Inferno conſcripſit. Præterea in Epinomi de Sanctiſſimâ Trinitate mentionem facit: & in Alcibiade, ſivè de Voto adventum Chriſti innuere videtur. Immò idem Auguſtinus in quibuſdam Platonicorum libris caput primum Evangelii Sancti Joannis ſe legiſſe fatetur: & in Mercurii Triſmegiſti libro ſe reperiſſe ait, Hic eſt filius Dei Benedicti. Qua de re Plato ab Euſebio Moyſes Atticiſſans, ſivè Athenienſis vocatur: nam, ut Sanctus ait Auguſtinus, ejus ſcripta Chriſtianam Theologiam magnâ ex parte redolent. Ut autem eò, undè digreſſi ſumus, revertamur; aſſeveranter dicendum eſt cum Clemente, Diodoro, & aliis probatiſſimis Auctoribus in Ægypto ab Abraham Aſtrologiam olim edocta, ut Joſephus ait, ante alias Nationes poſt diluvium ſapientiæ humanæ ſtudium viguiſſe: cui profectò veritati adſtipulatur quod Ariſtoteles in ſuâ Metaphyſicâ affirmat dicens: *Circà Ægyptum Mathematicæ artes conſtitutæ ſunt: illic enim gens Sacerdotum vacare iis permiſſa eſt.* Hæc Ariſtoteles. Nam Sacerdotes Ægyptii cælo ſereno perpetuo utentes Aſtronomiæ præſertim, ac Geometriæ navabant operam ad agrorum limites diſtinguendos, qui ſingulo quoque anno Nili alluvionibus confundebantur. His, aliiſque artibus, ob quas Ægyptii vocabantur ſapientes, Moyſes fuit inſtructus, qui in Actibus Apoſtolorum omni ſapientiâ Ægyptiorum eruditus fuiſſe perhibetur. Quarè mirandum non eſt, Græcos ab Ægyptiis mutuatos ſibi fuiſſe aliqua literarum elementa, cum ab iiſdem varia diſciplinarum genera accepiſſe dicantur. Verùm de Græcarum literarum inventoribus inter ſcriptores non parva eſt controverſia: alii enim ſexdecim, alii verò decem, & ſeptem characterum inventionem Cecropi, alii Cadmo Fœnicis fratri, ceteros verò partim Lino, partim aliis aſcribunt, ut ſuo loco dicemus. Hæc de Cecrope, ut ad Phœnicem tranſeamus.

Plutarch.libr. 9. Sympoſiacon qu.3.to.2.

Cic.pro Milone to.3.orat.

Aſcon. Pedian.

Clemen. Alexandrinus Strom. 1. Diod.lib.1.

Plin.lib.5.c.9. Strabo lib. 17. Ptolomæus lib.4.c.6. Am. Marcel.lib.22.

Aug.8.de Civ. c.11. Tom. 4. de Natura. Tom. 1. de anim. Tom.5. Epin. & ep.2. Cyril.cont. Iul. tom.2.

Lib.7. conf. c.9.tom.1. Hæreſ.5. c.3. tom.6.

Euſeb.præp. Evang.c.6.

Lib.8.de Civ. c.11.tom.5.

Ioſeph.libr.1. Antiqu.

Ariſtot.1.Metaph. c. 1. ſub finem.

Strabo lib.16.

Gen.41.

Act.7.

Lipſius.

Herod. in Terpſ.

DE PHOENICE LITERAUM

Apud Phœnices Inventore.

ALterâ in paraſtaticæ Columnæ facie Agenoris filius, & Cadmi frater Phœnix (à cujus nomine, vel a mari rubro, quod in Syriam profluit Syriæ Provincia prope Judæam, ubi Tyrus, & Sidon Civitates olim claruerunt, Phœnicia dicta eſt) conſpicitur. Hic veſte militari, & Imperatoriâ inſtàr Paludamenti Romani, ſed purpureo colore, galeatus cernitur: in cujus cono, ſeù criſta Phœnix cernitur avis unica illa, quæ annis quingentis, & eo ampliùs, ut ajunt, in Arabia vivens, dum ſe viderit ſenuiſſe, collectis aromatum virgultis rogum ſibi ſtruit, & converſa ad radium Solis alarum plauſu voluntarium ſibi incendium nutrit, ſicque iterùm de cineribus ſuis, vel humore carnis, vermis exurgit, & in avem adoleſcit.

Plin. lib. 10. Nat. hiſt. c. 2. Ovid. 15. Metamorphoſ. Lact. in carm. Phœnic.

Quamvis hanc de Phœnice alite hiſtoriam Ariſtoteles tamquàm fortaſsè fabuloſam ſilentio præterierit; alii tamen, & eruditi quidèm viri, ac fide digniſſimi (ut Plinium hac in re præſertim, necnon Ovidium, & alios, qui inter carmina conſcribenda eam celebrarunt, omittam) hujus avis hiſtoriam apertè comprobaſſe viſi ſunt. Seneca inter Stoicos virum bonum ob raritatem phœnici comparat, quæ tantùm una in rerum naturâ eſſe creditur, cum ſuâ morte reviviſcat, moriendo, ſcilicet, quingenteſimo quoque anno, ut Sanctus Hieronymus ait. Quare ex eo naturæ miraculo Epiphanius immortalitatem animæ, & carnis reſurrectionem concludit: ita etiam Sanctus Ambroſius, qui ait: Avis in regione Arabiæ, cui nomen eſt Phœnix, redivivo ſuæ carnis humore, reparabilis, cùm mortua fuerit, reviviſcit: ſolos non credimus homines reſuſcitari. Hujus item avis exemplo Sanctus idem Ambroſius caſtam Deiparæ Virginis comprehendit conceptionem virtute Spiritus Sancti operatam: Phœnix enim avis virtute naturæ quadam non coitu concipitur, partuve generatur. Hoc idem probat Sanctus Cyprianus dicens: Quid mirum ſi Virgo conceperit, cùm orientis avem, quam Phœnicem vocant, in tantum ſine conjuge naſci, vel renaſci conſtet, ut ſemper una ſit, & ſemper ſibi ipſi naſcendo, vel renaſcendo ſuccedat? Ad hujus avis propoſitum extat ænigma ſatis elegans, ſive luſus Symphoſis cujuſdam hunc in modum:

Sen. lib. ep. 5. ep. 42.

Hieron. to. 9. epiſt. 20. ad Præſid.

Epiph. lib. de Phœnice.

Ambr. de fide & reſurr. to. 4. Et Hexam. c. 23. tom. 1. Et in Pſ. 118. tom. 2.

S. Cyprian. in Symb. Apoſt.

Vita mihi mors eſt, moriar ſi cœpere naſci,
Sed prius eſt fatum lethi, quàm lucis origo,
Sic ſolos Manes ipſos mihi dico parentes.

Hæc de Phœnice volucri recitare libuit, ne hujus hiſtoriam fabuloſam eſſe quis credat, ſicut nonnulli opinati ſunt. Hoc autem loco avis ipſa depicta eſt, ut alluſio fiat ad Phœnicem Cadmi fratrem, quem Phœnicibus literas tradidiſſe docet Inſcriptio. Per veſtem illam purpuream Phœniciæ nomen repræſentatur, in cujus civitate, Tyro, ſcillicet, purpura ex conchiliis conficiebatur optima. Hinc Phœnix *rubedo*, ſeu *purpura* interpretatur: & ob hanc cauſam, ut ait Iſidorus, in librorum, vel capitum fronte literæ rubeæ ſcribi, & imprimi ſolent, ut hoc, ſcilicet, commento Phœnices literarum inventores oſtendantur. Hinc Ovidius:

Iſidorus lib. 1. Etym.

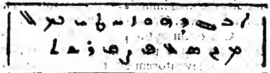
Nec titulus minio, nec cedro charta notetur.

Ovid. de triſtibus lib. 1.

Suprà Phœnicis caput Phœnicæum extat Alphabetum: ad ejus verò pedes hæc legitur Inſcriptio:

PHŒNIX LITERAS PHŒNICIBUS TRADIDIT.

Alphabetum Phœnicæum.

PHœnicem literarum apud Phœnices inventorem fuiſſe ex Latinâ inſcriptione patet. Quid autem de hujuſmodi literarum inventione, ac figuris mihi dicendum ſit, haud planè ſcio, niſi in medium afferam quod ſcriptum Lucanus reliquit dicens:

Phœnices primi (famæ ſi credimus) auſi,
Manſuram rudibus vocem ſignare figuris.

Lucan. lib. 3.

Ex quibus verbis haud facilè cognoſci poteſt num de characteribus Græcis, aut Phœnicæis Lucanus loquatur. Sed ſi Iſidoro credimus, de Græcis literis hoc dictum eſſe fatendum eſt, ſicut etiam ex Cornelii Taciti verbis conſtat, ut ſuo loco fuſiùs dicemus. Literarum autem figuræ partim cum Hebraicis, & id genus aliis characteribus, partim verò cum Græcis affinitatem quandam habere cernuntur. De Hebraicis quidem mirandum non eſt, cùm ex Hebraicâ Linguâ, tanquàm omnium linguarum prima, omnia alia Idiomata, ſicut ratio ipſa poſtulat, ac ſuadet, emanaſſe perhibeantur, veluti Chaldaica, Syriáca: Phrygiaca, atque Ægyptiaca, & alia item, quæ cùm hiſce vicinitatem non modicam tùm nominibus, vel pronunciatione, tùm characteribus ipſis habere videntur, ſicut etiam lingua Punica, ut S. Hieronymus ait, imò Græcæ literæ, atque Latinæ, Iſidoro teſte, ex Hebræorum fontibus oriri dicuntur, ut ex variarum linguarum Alphabetis, quæ in hac Bibliothecâ Vaticanâ ob oculos poſuimus, cernere eſt. Nam ab Hebræis prima litera Alphabeti dicta eſt Aleph, deindè a Græcis Alpha, poſtremò autem a Latinis A, qui minimum profectò ſonus in primâ literâ cujuſcumque ferè Alphabeti apud omnes Nationes pronunciari ſolet, ſicut in novo Alphabeto Hebraico demonſtratum eſt. Sed ut alia Idiomata ſilentio prætercam, de Græcis dicam literis, quæ non ſolùm quantùm ad pronunciationem aliquâ ex parte, verùm etiam quan-

Q. Curtius.

Iſid. libr. 1. Etym. c. 3.

S. Hieronym. tom. 4. in c. 7. Iſa.

Iſidor. lib. 1. Etym. c. 3.

Ex Theſ. Ambr. in introduct. ad linguas varias c. 6. & 7.

Digitized by Google

quantùm ad figuras & nomina quodam modo cum Hebraicis convenire videntur. Hoc item de Phœnicæis literis videre licet, quæ cum Hebraicis antiquis, ac novis Phrygiis quoque, Ægyptiacis, Græcis, atque Latinis characteribus, quod ad figuras ſaltèm pertinet, quandam affinitatem habere cernuntur, quippè quæ, ut ait Euſebius, ab Hebraicis, & a fontibus ambarum Græcæ, a Græcis autem Latinæ ortum habuiſſe dicantur. Hæc de Phœnicæis literis, ut ad Cadmum Phœnicis fratrem tranſeamus.

Euſeb. libr. 10. de præp. Evang. c. 2. & alii.

DE CADMO PHOENICIS Fratre, Græcarum literarum Inventore, ſive Inſtauratore.

Tertiâ in paraſtaticæ Columnæ facie Cadmus Phœnicis frater, & Agenoris filius, Phœnicum itèm Rex conſpicitur, qui Tyro, & Sidoni civitatibus imperavit, ac ſexdecim, vel decem & ſeptem, ut Iſidorus cenſet, Græcarum literarum inventor, ſive inſtaurator dictus eſt. Ad ejus pedes Draco cernitur, ſupràque caput Græcæ conſpiciuntur literæ: infrà verò hæc Latina legitur Inſcriptio:

CADMUS PHOENICIS FRATER LITERAS SEXDECIM IN GRÆCIAM INTULIT.

Græcæ literæ xvi. vel xvii. a Cadmo inventæ.

Α Β Γ Δ Ε Ι Κ Λ Μ Ν Ξ
Ο Π Ρ Σ Τ Φ

Cadmum Græcarum literarum fuiſſe inventorem, ſive inſtauratorem Latina docet Inſcriptio, ſicut etiam plerique ſentiunt. Quamvis autem Phœnices Græcis literas intuliſſe multi affirment, id tamen de Cadmo Phœnicæo, Phœniciſque fratre intelligendum eſſe conſtat, ut ſuperiùs a nobis dictum eſt, cum explanavimus duos illos Lucani verſus in hanc verborum formam conſcriptos:

Clemens Alexand. ſtrom. 1. Plin. libr. 7. Et Suidas.

Phœnices primi (famæ ſi credimus) auſi,
Manſuram rudibus vocem ſignare figuris.

Lucanus. Lib. 3.

In hanc ſententiam Herodotus Halicarnaſſeus, hiſtoriarum pater, ut Ciceroni in libro de legibus placet, deveniſſe viſus eſt dicens: Phœnices iſti, qui cum Cadmo advenerunt, quorum Zephirei fuere, dum hanc regionem incolunt, cum alias multas doctrinas in Græciam introduxere, tùm verò literas, quæ apud Græcos, ut mihi videtur, anteà non fuerant: & primæ illæ quidèm extiterunt, è quibus omnes Phœnices utuntur. Diodorus itidèm ait: Qui dicunt Phœnices a Muſis perceptas literas tradidiſſe poſtmodùm Græcis, hi ſunt qui cum Cadmo in Europam navigarunt. Ex quo a Græcis literæ *Phœniſſeæ* appellatæ ſunt. Cornelius item Tacitus idem affirmat, dum de Ægyptiis literarum inventoribus loquens ait: Inde Phœnicas, quia

Herod. libr. 5. in Terpſicore circa med.

Diod. lib. 6.

Corn. Tac. lib. 11. Annal. ante med.

mari præpollebant, intuliſſe Græciæ, gloriamque adeptos, tanquàm repererint quæ acceperant. Quippè fama eſt, Cadmum claſſe Phœnicum vectum rudibus adhuc Græcorum populis artis ejus Auctorem fuiſſe. Quamvis intereà Joſephus in primo Antiquitatum libro contrà Appionem ſcribens, Græcos omninò antè Homeri ætatem literis caruiſſe affirmet, quem poſt bella Trajana fuiſſe manifeſtum eſt, Cicero tamen in Bruto ſecùs tradit inquiens: Nec dubitari debet quin fuerint ante Homerum Poetæ: quod ex eis carminibus intelligi poteſt, quæ apud illum, & in Phæacum, & in Procorum epulis canuntur: cujus verbis adſtipulatur Euſebius dum ait, ante Homerum apud Græcos ſcripſiſſe Linum, Philamonem, Thamyram, Amphionem, Orpheum, Muſæum, Demodotum, Epimenidem, Ariſtæum, & pleroſque alios. Antè igitur Homerum, quem tamen Grammaticæ Græcæ Auctorem fuiſſe Plato teſtatur, Scriptores extitiſſe apud Græcos, & a Phœnicibus in Græciam a Cadmo præſertim Græcas literas fuiſſe illatas dicendum eſt, ſicut etiam Plinio placet, qui de hujuſmodi certamine multas recenſet opiniones. Idem quoque ſentit Suidas, qui Cadmo ſexdecim tantùm literas, quas paulò ſuperius ob oculos poſuimus, adſcribit: iiſdemque literis quatuor in Trojano bello a Palamede fuiſſe adiectas nonnulli volunt hac figurâ Θ, Ξ, Υ, Φ, totidèm poſt eum a Simonide Melico fuiſſe inventas hiſce notis, Ζ, Η, Ψ, Ω, quarum vis in noſtris recognoſcitur. Ariſtoteles autem decem & novem priſcas fuiſſe literas commemorat, quæ ſunt:

Joſeph. libr. 1. Antiq.

Cicero in Bruto.

Euſeb. libr. 10. de præpoſit. Evang.

Plato in Cratylo. tom. 1.

Plin. libr. 7. circa finem. Suidas.

Α Β Γ Δ Ε Ζ Η Ι Κ Λ Μ Ν
Ο Π Ρ Σ Τ Υ Ω.

Duas verò ab Epicharmo, non a Palamede fuiſſe additas, ait, hoc eſt, Θ, & Ρ, vel Ξ, Χ, Ψ, ut Hermolaus prodit. Hac autem controverſiâ poſthabitâ, ad Cadmum revertamur ſexdecim literarum Græcarum inventorem, ſeu potiùs inſtauratorem: ipſum enim non omnino primum in Græciam literas detuliſſe fatendum eſt, cùm longè ante eum inibi eaſdem literas a Cecrope inventas fuiſſe demonſtratum ſit. Id quod rectè Diodorus explicat dicens: Cùm Actinus Solis filius in Ægyptum tranſiens Aſtrologiam Ægyptios docuiſſet, demùm Græciâ diluvio oppreſsâ, plurimos homines periiſſe, literarumque monimenta fuiſſe deleta conſtat: eamque ob cauſam poſt multa ſæcula exiſtimatum eſt, Cadmum Agenoris filium literas primùm in Græciam adduxiſſe, atque ideò Græcos quadam communi ignorantiâ ductos, literarum inventionem illi acceptam retuliſſe. Cadmus igitur Græcarum literarum inſtaurator potiùs, quàm inventor appellandus eſt. Nec a re alienum fore arbitror, ſi eas literas inveniendi, inſtaurandique tempus, ſeu modum, ac

Diodor. lib. 6

Digitized by Google

ac locum, quem nonnulli referunt, in medium afferamus. Cadmum enim Pegaſo equo inſidentem, quæritantemque Urbis condendæ locum literas inveniſſe ajunt non procul ab Helicone monte in Bœotia, apud Hippocrenem fontem, quem Cadmus primus inveniſſe creditur. Hinc Poetæ dictum fontem, quem Latinè *Caballinum* vocitamus, ungula Pegaſi equi alati, a quo fons Pegaſeus deindè dictus, inventum eſſe fabulati ſunt. Et quoniàm Cadmus literarum inibi inventor fuiſſe narratur, factum eſt, ut hujuſmodi fons Muſis ſacer habeatur: Undè Perſius;

Ovid. libr. 1. Metamorph.

Strabo lib. 8.

Perſius in Prol. Satyrarum.

Nec fonte labra prolui Caballino.

Perſius ad verbum reddens vocem Græcam, Hippocrene, fontem Caballinum appellauit. Nam ἵππος nobis equum ſonat, κρήνη, fontem. Muſis autem ſacer dicitur, vel, ut diximus, ob Græcas literas inibi inventas, vel ex eo, quòd Heſiodum, ipſius fontis aquâ epotâ, Poetam ſtatim evaſiſſe fabuloſè commentati ſunt. Hæc de modo, ac tempore, ſive loco, in quo literas Græcas dicitur inveniſſe Cadmus: ad cujus pedes Draco cernitur. Qua ex re (ut reor) fit alluſio ad id, quod de eo fabulati ſunt Poetæ. Hic enim, ut ajunt, a Patre miſſus ad ſororem ſuam Europam perquirendam, quam Juppiter in taurum mutatus, rapuerat, & in Cretam tranſtulerat; cum illam non inveniſſet, nec ad patrem redire auderet, non procul a Parnaſſo, & Helicone Phocidis montibus, parùm inter ſe diſtantibus, & altitudine, & circuitu æmulis conſedit, ibique Thebas condidit, regionemque illam, dictam priùs Aoniam a Bove Bœotiam nominavit. Cumque quoſdam ex ſociis a dracone, vel ſerpente necatos vidiſſet, eum occidit, eique dentes evulſit, ac ſevit, ex quibus, ut fabuloſè ajunt, homines armati nati ſunt: qui ſe ſtatim omnes mutuis vulneribus confecerunt, præter quinque, qui ſe ſocios Cadmo adjunxerunt. Per ſerpentem innuitur illud etiam, quod de eodem Cadmo fabuloſè narratur: etenim hic poſtremò ab Amphione, & Zetho regno pulſus in Illyrium profugit: ibique deorum commiſeratione ipſe, & uxor Hermione, ut Ovidius ait, Martis, & Veneris filia, in ſerpentes mutati ſunt. Hæc de Cadmo, ut ad Linum Græcarum item literarum inventorem accedamus.

Ovid. libr. 3. Metamorph. in principio.

Ovid. libr. 4. Metamorph. longe poſt medium.

DE LINO THEBANO

GRÆCARUM LITERARUM INVENTORE.

Quartâ in paraſtaticæ Columnæ facie Linus Thebanus Poeta, & muſicæ periti ſſimus, Apollinis, & Terpſicores, ſive, ut quidam volunt, Mercurii, & Uraniæ Muſæ filius, Thamyræ, Herculis, & Orphei Magiſter, laurea ornatus, ac citharam manu geſtans repræſentatur.

Hic de Mundi generatione, deque ſiderum curſu ſcripſiſſe dicitur, ut Sol, & Luna ſuprà ejus caput innuunt: & à Cornelio Tacito, in Græcarum literarum Inventores adſcribitur, ſicut etiam Latina hæc docet Inſcriptio,

Hermodotus libr. 1. diſcipl. Cornel. lib. 11. Annal.

LINUS THEBANUS LITERARUM GRÆCARUM INVENTOR.

Quinque ſunt loquendi genera, quibus Græci Auctores uſi fuerunt, Jonica ſcilicèt Lingua, Dorica, Attica, Æolica, & Communis. Hinc fortaſsè factum eſt, ut eædem literæ, quas Cecrops, invenit, Cadmo etiam, ac Lino fuerint adſcriptæ, non tanquàm earundem inventoribus, ſed potiùs inſtauratoribus, aut cultoribus: quippè qui eas hoc vel illo dicendi genere excoluerunt.

Quintil. libr. inſtit. Orat. Herod. libr. 5. in princ.

Literæ à Lino inventæ, vel excultæ.

Α Β Γ Δ Ε Ι Κ Λ Μ Ν
Ξ Ο Π Ρ Σ Τ Φ

Linum Græcarum literarum Inventorem fuiſſe, Cornelius Tacitus hunc in modum ait: *Quidam Cecropem Athenienſem, vel Linum Thebanum ſexdecim literarum formas reperiſſe memorant.* Hæc Tacitus. Quænam verò literæ ab eo fuerint inventæ, non ſatis conſtat: hinc eædem, quæ Cecropi, & Cadmo tributæ fuerunt, hoc loco ſcriptæ ſunt: quas longo poſt tempore minùs fortaſſè cultas, ab eodem Lino innovatas, & excultas fuiſſe credendum eſt, quamvis alii cum à Phœnicia primùm Græcis literas intuliſſe, velint. Hunc ab Hercule adoleſcente plectro, ac citharà occiſum ferunt, cum eum inconcinniùs, ruſticiùſque canentem, utentemque fidibus corripuiſſet. De Lini eruditione, ac nobilitate Virgilius teſtimonium præbet luculentum inquiens:

Cornel. Tacit. lib. 11. Annal.

Cel. Rhod. lib. 19. c. 24. 2. 3.

Ecloga 4.

Non me carminibus vincet, nec Thracius Orpheus,
Nec Linus, huic mater quamvis, atque huic pater adſit,
Orphei Calliopeia, Lino formoſus Apollo.

Hæc de Lino, deque tertiâ Columnâ paraſtatici, ut ad Quartam ceterorum Græci Alphabeti characterum Inventores comprehendentem accedamus.

DE QUARTA COLUMNA

PARASTATICA,

Græcarum aliquot literarum Inventores repræſentante.

De Palamede quatuor Græcarum literarum Inventore.

Prima hujus paraſtaticæ Columnæ facies Palamedem Nauplii Eubœæ Regis filium militari habitu indutum, peltatum, & quatuor

thor Græcarum literarum Inventorem comprehendit. Hic hiſtoriam, ſolutamque orationem inſtituiſſe, calculorumque luſum, menſurarumque ac ponderum rationem excogitaſſe, Aſtrologiam optimè calluiſſe, annumquè ad Solis curſum, menſeſque ad curſum Lunæ accommodaſſe, Solis itèm eclypſim in caſtris viſam, ac reformidatam, naturalem eſſe, minemèque timendam primus dixiſſe fertur. Ad quam rem innuendam hoc loco Lunam depictam, Solemque eclypſatum videre eſt. Hic præterea ordinem Aciei, & Vigilias a Gruibus didiciſſe proditur. Grues enim non niſi acie inſtructâ volant, electo duce, quem ſequantur, diſpoſitiſque in extremo agmine cuſtodibus, qui gregem voce contineant. Quare ex huiuſmodi collegio, vel aciei ordine apud Latinos conſenſus, unioque partium in eandem ſententiam aut rem, conveniendi vocabulum a Gruibus videtur accepiſſe, ut inde CONGRUERE pro convenire dicamus. A Gruibus item excubias Palamedem didiciſſe ferunt, propterea quòd aves illæ dùm noctu cæteris dormientibus evigilant, lapillum ideò prenſant, ac pede ſuſtinent, vt ille laſſatis ſomno decidens indiligentiam coarguat. Quæ verò dormiunt, capite ſubter alam condito, alternis inſiſtunt pedibus. Harum Alitum vigilantiam Alexander ille magnus imitatus eſt: quando enim ſibi pervigilandum erat, ne ſomni violentiâ opprimeretur, vas æneum propè thorum apponi jubebat, ſuprà quod brachium exporrigebat, pilam, ut Ammianus Marcellinus ait, argenteam manu complexus: quæ ſi quando ipſe ſomno vinceretur, elapſa, ſonoro ſtrepitu ſomnum abrumperet. Palamedes autem ab iiſdem avibus, & aciei ordinem, & excubiarum rationem, literarumque formas edoctus eſt, ſicut Grus lapillum geſtans, quæ in ejuſdem Palamedis peltâ cernitur, multarumque Gruum acies in ſublime actu volitandi depictæ ordine quodam militari conſpiciuntur, innuere videntur. Gruum ordo à Sancto Hieronymo literatus appellatur: quoniam inter volandum mutatis ſubindè ordinibus, literas quaſdam videntur effingere, vt Alpha, A., & ut aliis magis arridet, Ypſilon, Y., cujus literæ inventionem ex avium volatu Palamedi attributam, Philoſtratus teſtatur. Hinc à Poetis Palamedis aves, Grues dicuntur, ut ex Martialis Epigrammate conſtat: cujus verba ſunt hæc:

Plin. lib. 10. c. 23. ubi mira de Gruibus leguntur.

S. Hieronym. ep. 4. ad Ruſt. tom. 1.

Philoſtr.

Ex Cœl. Rhod. l. br. 7. com. 2.

Turbabis verſus, nec litera tota volabit,
Vnam perdideris ſi Palamedis avem:

Per Gruem igitur uno pede geſtantem lapillum, altero autem inſiſtentem, excubiarum excogitatio, per earundemque avium agmina aciei ordo, inventioque repræſentantur literarum, quas inveniſſe dicitur Palamedes: cui quamvis quantum ad inventionem litera, Y., à Philoſtrato tribuatur, tamen quantum ad myſticum ſaltèm ſenſum, nemo, quòd ſciam, alius eam Pythagoræ non adſcribit. Palamedi autem literas, quæ infrà cernuntur, tribuendas contendunt: ad quarum planè formas ordo Gruum varius inter volitandum videri ſolet. Utcunque verò ſit, quæ hoc loco reperiuntur, recenſenda ſunt.

PALAMEDES BELLO TROJANO GRÆCIS LITERAS IV. ADJECIT.

Græcæ literæ à Palamede inventæ.

Θ Ξ Φ X

PAlamedem Trojano bello quatuor Alphabeto Græco adieciſſe literas, quas ob oculos poſuimus, Latina docet Inſcriptio. Quamvis autem tres tantum ab eodem Palamede literarum formas Iſidorus affirmet, hoc eſt, H, X, Ω, Plinius tamen Θ, Ξ, Φ, X, & Suidas Z, Π, Φ, X, literas ei adſcribendas volunt: cui quidèm numero Tacitus aſtipulatur, dum ait: *Quidam Cecropem Athenienſem, vel Linum Thebanum ſexdecim literarum formas, & Trojanis temporibus Palamedem Argivum quatuor, mox alios, ac præcipuè Simonidem ceteras reperiſſe memorant.* Ita emendavit Lipſius, qui ob librariorum incuriam hunc locum mendâ non caruiſſe opinatus eſt, & jure quidem: corruptè enim hunc in modum legunt: *Quidam Cecropem Athenienſem, vel Linum Thebanum, & temporibus Trojanis Palamedem Argivum memorant, ſexdecim literarum formas, mox alios, ac præcipuum Simonidem ceteras reperiſſe.* Quæ ſanè lectio ſine menda eſſe non poteſt quibuſdam omiſſis, confuſiſque notis: nemo enim ſcriptorum Palamedi ſexdecim tribuit literas, ſed omnes ad ſummum iiii. characterum formas adſcripſerunt. De Palamede autem hactenùs, ut ad Pythagoram tranſeamus.

Lib. 13. Iſid. lib. 1. c. 3. Plin. libr. 7. c. 56. Et Suidas. Corn. libr. 11. Annal.

Lipſius in Cornel.

DE PYTHAGORA UNIVS LITERÆ APUD GRÆCOS INVENTORE.

SEcunda hujus Columnæ paraſtaticæ facies Pythagoram Samium, Demarathi negotiatoris locupletis, vel, ut alii volunt, Mneſarchi gemmarum ſculptoris filium, Italicæ philoſophiæ Principem, & Architæ Tarentini præceptorem, togatum, venerandoque aſpectu ſenem, uniuſque literæ Græcæ inventorem repræſentat.

Hoc loco videre eſt Pythagoram digito dextræ manus ori appoſito ſilentium Diſcipulis indicentem: quibus per quinquennium audire tantùm licebat. Auditores autem non pauciores ſexcentis habuiſſe fertur, qui noctu etiam ad eum confluebant. Per librum, quem lævâ geſtare cernitur, ejus doctrina in-

Pythag. Ital. Philoſophiæ Auctor, primus cœpit Philoſophus appellari. Ex S. Aug. libr. 8. de Civ. c. 2. & lib. 18. cap. 25. tom. 5.

Hier. in c. 3. Eccleſ. tom. 5. Plut. tom. 2. de Curioſ.

indicatur, In Ægyptum enim, ut ſuperiùs à nobis dictum eſt, navigavit, ut Ægyptiacam Theologiam, ritus, moreſque cognoſceret: hinc ferunt eum ab Ægyptiis Sacerdotibus cærimonias, numerorum poteſtates, admirandas temporum vices, ſolertiſſimaſque Geometriæ formulas: a Chaldæis autem ſideralem planetarum ſcientiam, ſtellarum ſtatus, ambitus, effectuſque in genituris hominum didiciſſe. Poſtremò in Italiam rediit, & in Calabriam ſe contulit, † Crotoneque conſedit, deinde Metapontum commigravit, ubi multis poſt annis ſupremum diem obiit: cui denique Metapontini ædes ejus poſt obitum pro templo ei conſecrarunt, divinisque honoribus ipſum proſequuti ſunt. Hujus templi nonnulla ad hanc uſque diem veſtigia, & admiranda quidem extant, ut ego ipſe vidi, dum Calabriam, cæteraſque Regni utriuſque Siciliæ, atque univerſæ ferè Italiæ provincias peragravi, una cum totius Auguſtinianæ Familiæ Moderatore, Magiſtro Spirito Vicentino, qui cuncta penè Italiæ ejuſdem Inſtituti Cœnobia ex officio viſitavit, cujus ego tunc à ſecretis eram. Dictus eſt autem Pythagoras Italicæ Philoſophiæ Princeps, proptereà quòd in Italia Philoſophiam publicè docuit, ubi tot, tantoſque habuit Auditores: vel ex eo quòd Italus fuit, ex Samo, ut nonnullis placet Scriptoribus, Civitate Calabriæ nunc deleta. Sunt enim in Calabria pleraque loca iiſdem nominibus appellata, quibus Græciæ, aut Aſiæ loca, ut Tempſa, Pandoſia, Thuria, Miletus, Scylleum, Amphiſſa, Locrus, Samus, Thebæ, & Meliſſa Urbes. Item Acheron, Butrotus, Crathis, & Sybaris amnes. Alii tamen ex Samo Græciæ Inſula, alii Lorenſem, alii verò Tuſcum Pythagoram fuiſſe contendunt.

† Crot. Civitas vetuſtiſſima, ac nobiliſſima ſaluberrimo loco ſecus mare Jonium, vel Adriaticum ſita ad eam Calabriæ partem, quæ Magna Græcia dicebatur. Metapontum Civitas Apuliæ, non minus nobilis, quàm vetuſta ad mare Adriaticum in ſinu Tarentino non procul a Calabriæ confinio ſita.

S. Thom. in lib. 1. Metaph. lect. 8. Et Gab. Barr. de ſitu Calab. lib. 2.

Pythag. Etruſcus ex Pleth. tom. 2. de Curioſ. Ex Suida, & Clem. Alex. 1. Str. Locrenſis ex aliis.

Ad Pythagoræ pedes ſtateram cernere eſt, quæ hoc loco depicta, ut opinor, fuit, ob ſententiam ab ipſo non rarò pronunciatam, hoc eſt, *Stateram ne excedas*. Ejus dicta à Diſcipulis tanquàm Pythij Apollinis oracula æſtimabantur, hinc de nonnullis rationem reddere neſcientes ajebant: Αὐτὸς ἔφα, hoc eſt, *ipſe dixit*, idque ſatis eſſe credebatur. Hæc hactenùs. Reliquum eſt enim, ut ad literæ formam, quam Pythagoras ipſe inveniſſe dicitur, tranſeamus explicandam. Hic enim, Y, literæ reperiſſe fertur, ut Latina, quæ infra legitur, indicat Inſcriptio:

PYTHAGORAS, Y, LITERAM AD HUMANÆ VITÆ EXEMPLUM INVENIT.

Y

HAC profectò literâ, quam Pythagoræ adſcribunt, humanam vitam, hoc eſt, Virtutis, & vitii viam myſticè repræſentatam eſſe volunt. Hoc planè ſenſit Iſidorus, qui arbitratus eſt, Y, literam à Pythagora ad exemplum vitæ humanæ formatam fuiſſe: cujus virgula inferior, unde orditur character ipſe, primam ſignificat ætatem, incertam ſcilicèt, quippè quæ adhuc ſe nec vitiis, nec virtutibus dedit, inſtar illius virgulæ, quæ non magis ad dextram, quàm ad lævam vergere cernitur. Bivium autem, quod ſupereſt, duabus lineis conſtans, ab adoleſcentia incipit: cujus dextera pars anguſta eſt, ſed ad beatam tendens vitam: ſiniſtra latior, ſed ad labem, interitumque deducens. Id quod adſimile videtur dicto Evangelico, hoc eſt, *Arcta, & anguſta eſt via, quæ ducit ad vitam: lata verò, & ſpatioſa, quæ ducit ad perditionem*. Hoc idem innuere viſus eſt Perſius, & adumbratè quidem dicens:

De hac litera S. Hieronym. tom. 1. epiſt. 7 & 26. Iſidor. libr. 1. Etym. cap. 3.

Matth. 7.

Perſius Satyra 5.

Et tibi qui ſamios deduxit litera ramos
Surgentem dextro monſtravit limite callem.

Explicatiùs autem, ac fuſiùs Epigramma illud, quod ſub incerto Auctoris nomine inter opuſcula Virgiliana circumfertur, id omne planum facere videtur hunc in modum.

Humanæ vitæ deſcriptio.

Litera Pythagoræ diſcrimine ſecta bicorni,
Humanæ vitæ ſpeciem præferre videtur.
Nam via Virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilemque aditum primum ſpectantibus offert;
Sed requiem præbet feſſis in vertice ſummo.
Molle oſtentat iter via lata; ſed ultima meta
Præcipitat captos, volvitque per ardua ſaxa.
Quiſquis enim duros caſus Virtutis amore
Vicerit, ille ſibi laudemque decuſq; parabit.
At qui deſidiam, luxumq; ſequetur inertem,
Dum fugit oppoſitos incautâ mente labores,
Turpis, Inopſq; ſimul miſerabile tranſiget ævum.

Hoc Epigrammate non minus elegantiam, quàm Chriſtianam pietatem redolente Hieroglyphicum de humanæ vitæ ratione feliciter explicatum mihi videtur: nec minùs ingenioſè a Pithagora excogitatum judicatur, quàm cetera Græci Alphabeti elementa, quæ myſticam habent ſignificationem. Quinque enim literæ myſticæ apud Græcos appellantur, ut ſuo loco de iis ſigillatim dicemus. De litera Pythagorica hactenùs. Nunc verò de Epicharmo loquendum eſt.

Myſticæ literæ quinque apud Græcos.

DE EPICHARMO POETA NONNULLORUM CHARACTERUM APUD GRÆCOS INVENTORE.

TErtia hujus paraſtaticæ Columnæ facies Epicharmum Siculum, Poetam Comicum, & Philoſophum, Pythagoræ auditorem, Tityri, ut ſcribit Suidas, vel Chrymatii filium repræſentat. Huic nonnulli Comœdiæ, necnon duarum Græcarum literarum inventum tribuunt, hoc eſt Θ, & Φ ut Ariſtoteli, & Plinio, vel Ξ, Χ, ut alii volunt, aut Ψ, ut Hermolaus tradit, ſed duas tantùm literas ab eo inventas eſſe conſtat, ſicut docet Inſcriptio.

EPICHARMUS SICULUS DUAS GRÆCAS ADDIDIT LITERAS.

Lite-

Digitized by Google

Literæ ab Epicarmo inventæ.

Θ X

HArum literarum altera, Θ ſcilicet, Thita vel Theta, ex quinque myſticis characteribus eſt, & mortem ſignificat: judices enim morte damnatis literam Θ, quæ per medium telo transfixa eſt, apponebant, cum ſit prima litera hujus dictionis Θάνατος, quæ mortem ſignificat, ut dictum eſt. Hinc Martialis illud Theta mortiferum, Perſius autem ni-nigrum appellavit dicens: Mart. lib. 7. ad Caſtr. Perſ. Saty. 4.

Et potis eſt nigrum mortis præfigere Theta.

Ab alio verò Poetâ infelix dicitur. Unde ait:

O nimium ante alias infelix litera Theta.

De hoc Hieroglyphico, nonnulliſque aliis hujus generis myſticis characteribus ſuperiùs loquuti ſumus, cùm de primo Alphabeto Hebraico antiquiori ſermo habitus eſt. Hæc de Epicharmo, duarumque literarum inventione, ut ad Simonidem accedamus.

DE SIMONIDE MELICO

QUATUOR GRÆCARUM LITERARUM INVENTORE.

QUarta hujus paraſtaticæ Columnæ facies Simonidem Melicum ex Cæa, vel Chio inſula, laureâ ornatum, geſtantemque dextrâ citharam, literarumque inventorem repræſentat. Hunc Simonidem, quem Cæum, vel Chium vocant, primum longas Η, & Ω, literas, tertiumq; ſonum Lyræ inveniſſe Suidas teſtatur: octavamque chordam Citharæ ſivè Lyræ addidiſſe Plinius narrat. De memorandi arte ab eo ipſo inventâ Cicero hunc in modum ait: *Simonides Cæus, primus artem memorandi inveniſſe fertur. Cùm enim cœnaret in Theſſalia Simonides apud Scopam, fortunatum hominem, & nobilem, cecíniſſetque id carmen, quod in eum ſcripſiſſet, in quo multa ornandi causâ, Poetarum more, in Caſtorem, & Pollucem ſcripta fuiſſent, nimis illum ſordidè Simonidi dixiſſe memorant, dimidium ſe ejus ei, quod pactus eſſet, pro illo carmine daturum: reliquum a ſuis Tyndaridis, quos æquè laudaſſet, peteret, ſi ei videretur. Pauld poſt ferunt nunciatum Simonidi ut prodiret, juvenes ſtare ad januam duos quoſdam, qui eum magnoperè evocarent: ſurrexiſſe illum ipſum, prodiiſſe, vidiſſe neminem. Hoc interim temporis intervallo domum illam, ubi epulabatur Scopas, concidiſſe, eâ ruinâ ipſum oppreſſum cum ſuis interiiſſe: quos cum humare vellent ſui, nec poſſent obtritos internoſcere ullo modo: Simonides dicitur ex eo quòd meminiſſet, quo eorum loco quiſque occubuiſſet, demonſtrator uniuſcujuſque ſepeliendi fuiſſe. Hac*

Suidas. Plin. libr. 7. c. 56. Cicero in Oratore.

tum re admonitus inveniſſe dicitur, ordinem eſſe maximè, qui memoriæ lumen afferret. Hæc Cicero. Simonidem quatuor denique literarum, quæ ſuprà ejus caput cernuntur, inveniſſe, proditur, ut Latina infrà ejuſdem pedes docet Inſcriptio:

SIMONIDES MELICUS QUATUOR GRÆCARUM LITERARUM INVENTOR.

Literæ a Simonide inventæ.

Ζ Η Ψ Ω

SImonidem quamvis Iſidorus trium Græcarum literarum hoc eſt Ξ, Θ, Ψ, fuiſſe Iſid. lib. 1. c. 3.
teſtetur; Plinius tamen eas quatuor, quas ob oculos poſuimus, inveniſſe, affirmat. Plutarchus item, & Cornelius Tacitus quatuor ab eodem Simonide fuiſſe inventas ajunt. De myſtico ſenſu Η, & Ω, alio in loco dicemus, cùm ſermonem habebimus de Chriſto Salvatore noſtro, qui primam Alphabeti literam, & ultimam ſibi vendicat, cùm ſit principium, & finis dicens: Ego ſum Α, & Ω: atque de ceteris myſticis loquemur literis, de quibus etiam nonnulla ſuperiùs dicta ſunt. Plin. libr. 7. cap. 56. Pluth. libr. 9. Symp. qu. 3. tom. 2. qu. 16. Corn. Tacit. lib. 11. Annal.

DE QUINTA COLUMNA

PARASTATICA,

Latinarum literarum, Hetruſcæque linguæ Inventores repræſentante.

De Nicoſtrata Carmenta Latinarum literarum Inventrice.

PRima hujus paraſtaticæ Columnæ facies Nicoſtratam Evandri Arcadis matrem aſpectu venerandam, & vivacem, literarumque Latinarum Inventricem repræſentat. Hęc ante Urbem conditam in Colle Palatino ſedem habens, tanquàm Sibylla fuit habita ob futurorum Vaticinia carminibus tradita: atq; ob id *Carmenta*, vel *Carmentis* a carminibus Latinè fuit appellata: ſivè a carpente vehiculi genere, quo utebatur: *carpentumque* quaſi *Carmentum* a Carmenta Evandri matre appellatur, ut Ovidio placet, hunc in modum dicenti: Pluth. lib. qu. Rom. tom. 2. qu. 32. Liv. libr. 1. ab Vrbe cond. Dec. 1. Et Strabo lib. 5. circa med.

Nam prius Auſonias matres carpenta vehebant:
Hæc quoque ab Evandri dicta parente reor. Ovid. libr. 1. Faſt.

Quamvis autem de hujuſmodi literarum inventione non modica inter Scriptores ſit controverſia, ut infrà videre eſt: nos tamen, & Inſcriptionem, & nonnullorum Scriptorum opinionem ſequuti Nicoſtratam Latinarum inventricem affirmamus literarum, iis profectò notis, quas ſuprà eius caput cernere li-

cet: ad cujus pedes Latina hæc legitur Inſcriptio.

NICOSTRATA CARMENTA LATINARUM LITERARUM INVENTRIX.

Literæ a Nicoſtrata inventæ.

A. B. C. D. E. G. I. L. M. N. O. P. R. S. T. V.

NIcoſtratam Carmentam Latinarum ſexdecim literarum inveniſſe ex Latina Inſcriptione conſtat, quamvis nihil omninò certi, niſi ex Iſidori ſententiâ affirmare queam: nàm eas in Latium a Pelaſgis illatas fuiſſe Plinius, ac Solinus produnt, Dionyſius ab Arcadibus, qui poſt Pelaſgos venerant, adductas fuiſſe in Italiam volunt. Hinc factum eſt, ut Nicoſtrata Evandri Arcadis Mater Latinis primùm dicatur dediſſe literas, ut Inſcriptio apertè docet. Scitu prætereà dignum videtur, Latinos characteres, quos ob oculos poſuimus, a Cadmo ex Phœnicia in Græciam primùm allatos fuiſſe, ut Plinio placet, qui ait Græcas, & veteres quidèm literas eaſdem penè fuiſſe, quæ nunc Latinæ ſunt, ut Delphica tabula ænea indicabat, quæ Romæ in palatio Minervæ dicata, & in Bibliotheca conſpiciebatur, ejuſdem Plinii, ut ipſe teſtatur, temporibus. Id quod etiam ex utriuſque Alphabeti Græci, ſcilicèt, & Latini characteribus, ſivè literarum figuris planum profectò fit, ſi diligenter Alphabeta ſpectentur: utriuſque enim Alphabeti literarum pars major eandem figuram, ac poteſtatem, eademque nomina habere cernitur, quod ad initium pronunciandi ſaltèm pertinet, ut in ſingulo quoque ferè elemento videre eſt. Quamvis autem Latinam linguam a Græca ortum habere, multaque ab ipſa accepiſſe, conſtet non tamen hanc illâ uberiorem omninò eſſe dicendum eſt, ſi utriuſque linguæ jura probè examinentur.

Iſidor. libr. 1. Etym. c. 3.

Plin. libr. 7. cap. 56.

Plin. libr. 7. cap. 56.

Græcæ enim linguæ ubertas, ſi Græcis credimus, Latinæ, ut ipſi volunt, inopiæ non eſt anteponenda, cùm hæc Latina ſcilicèt lingua, una profectò ſit, illa verò multiplex, hoc eſt, Attica. Æolica, Jonica, Dorica, & Communis. Nam Latina velut multarum Gentium una lex, una eſt lingua Romana: unius autem Græciæ, quod pudendum eſt, non una, ſed multæ ſunt tanquàm in Republica factiones. Itaque tantùm abeſt, ut Latina lingua inops dici debeat, ut hæc ipſa uberior Græca nuncupanda ſit, cùm lingua noſtra una idem efficiat, quod Græcorum multiplex præſtare ſolet. Hinc Cicero in libro de Finibus huic ſententiæ ſuffragatur dicens: *Sed ita ſentio, & ſæpè diſſerui, Latinam linguam non modò non inopem ut vulgò putarent, ſed locupletiorem eſſe, quàm Græcam: quando enim, ne nobis dicam, aut Oratoribus bonis, aut Poetis, poſteà quidèm quàm fuit quem imitarentur, ullus orationis vel copioſæ, vel elegantis ornatus defuit?* Idem alio in libro ait: *Et ſi, quod ſæpè diximus, & quidem cum aliquâ querela, non Græcorum modo, ſed etiam eorum, qui ſe Græcos magis, quàm noſtros haberi volunt, nos non modò non vinci a Græcis verborum copiâ, ſed eſſe in ea etiam ſuperiores.* Hæc Cicero. Quarè idem Tullius ut quod dixerat, ratione ipſâ confirmet, alio in loco ait: *Dolorem, & laborem uno nomine πόνος, appellarunt Græci. O igitur verborum inops interdum, quibus abundare te ſemper putas Græcia!* Hoc idem ferè de alia voce hunc in modum dixit: *Benè majores noſtri accubationem epularem amicorum, quia vitæ conjunctionem haberet, convivium nominarunt melius, quàm Græci, qui hoc idem tum compotationem, tum concœnationem vocant.* Hæc Cicero. Convivium enim a convivendo dicitur, quaſi convivere, plurimorumque vita ſit. Ex hujuſmodi igitur auctoritatibus & rationibus clarum ſit, Græcam linguam non eſſe locupletiorem Latinâ, quamvis idem Cicero, hanc vocem Σωτὴρ voce unâ exprimi non poſſe dicat hiſce verbis: *Hoc quantum eſt? ita magnum, ut Latino uno verbo exprimi non poſſit, is nimirum Soter, qui ſalutem dedit.* Hæc Cicero: qui quamvis loco hujus dictionis *Salvator*, dixerit, *Soter*, ne novâ voce uteretur, non tamen dicendum eſt, hanc vocem *Soter*, apud Latinos exprimi non poſſe per dictionem illam *Salvator*: quod eſt nomen verbale a verbo *Salvo, as*, deductum: quâ quidem voce uſus eſt Cicero in Piſonem dicens: *Me poſſe iterum Rempublicam ſalvare, ſi ceſſiſſem: infinitam cædem fore, ſi reſtitiſſem.* Hæc Cicero. Idque in multis editionibus me legiſſe fateor. Quamquàm autem eam vocem, *Salvator*, tamquàm novam Ciceroni vitare viſum eſt: non tamen a nobis omninò vitanda eſt, cum res nova novum poſtulet nomen. Hinc Paulus Manutius novus Latinæ linguæ inſtaurator, ac parens, dixit, & rectè quidem: *Quo patet communis error eorum, qui JESUM CHRISTUM, Servatorem appellant: aliud enim eſt ſervare: aliud ſalutem dare. Servat is, qui ne ſalus amittatur, aliquâ ratione præſtat: ſalutem dat qui amiſſam reſtituit. Quod ſi Servator eſt Soter, quia minus valet, neceſſe eſt, SALVATOREM appellare, quod ΣΩΤΗΡ Græcè dicitur, uſurpato in re novâ novo verbo: quod veteres quoque probarunt.* Hæc Manutius. Quibus ex verbis manifeſtè dignoſcitur, nos jure quidèm uti poſſe voce illâ, quam Ciceroni tamquàm novam vitare placuit: hinc etiam non ſolùm Græcam linguam locupletiorem Latinâ non eſſe, verùm etiam hanc illâ uberiorem exiſtere planum fit. Quod Horatius dicere viſus eſt, & apertè quidem hunc in modum.

Venimus ad ſummum fortunæ, pingimus, atque
Pſallimus, & luctamur Achivis doctius unctis.

Cui ſanè rei Nigidius apud Gellium adſtipulari videtur dicens: *Græcos non tantæ inſcitiæ arceſſo qui, Ou, ex O, & Y ſcripſerunt, quantæ*

Herod. libr. 8. in princ. Et Quintil. lib. 1. Inſtit. Orat.

Cic. libr. 1. de Fin. ſub initio tom. 1. phil.

Cic. libr. 1. de Fin. ſub initio tom. 1. phil.

Cicer. libr. 2. Tuſch. quæſtio. to. 1. phil.

Cic. lib. de Seneſt. poſt med.

Cicer. libr. 2. Verr. Act. 2. tom. 1. Orat.

Cic. in Piſonem tom. 3. Orat.

Paul. Manutius cōmen. in lib. 2. Verr. Act. 2.

Horatius in arte Poetica

Gell. libr. 19. Noct. Att. capit. vii. in fin.

tæ qui Ei, ex E, & I. Illud enim inopiâ fecerunt, hoc nulla re ſubacti. Hæc Gellius. Multa in hanc ſententiam poſſem congerere, quæ causâ brevitatis omitto, concludens, Latinam linguam à Græca haudquaquàm ſuperari, quamvis hæc ab illa ortum trahat, ſicut ex literarum utriuſque Alphabeti figuris, poteſtate, ac nominibus videre licet, ut paulò ſuperius dictum eſt. Nec tamen huic veritati Hieronymum adverſari quis putet, cum ipſe dicat: *Unde nos propter paupertatem linguæ, & rerum novitatem, & ſicut quidam ait, quod ſit Græcorum ſermo latior, & lingua felicior, conabimur non tam verbum transferre de verbo (quod impoſſibile eſt) quam vim verbi quodam explicare circuitu*. Id enim ex aliorum opinione dicere viſus eſt, ſicut infrà apertiùs explicavit dicens: *Multa verba ſunt; quæ nec de Græco in Latinum transferri valent, nec de Hebraico in Græcum, & reciprocè, nec de Latino in Græcum nec de Græco in Hebræum*. Quibus ex verbis colligitur, nec Græcam linguam Latinâ locupletiorem, nec Latinam Græcâ eſſe uberiorem, ſed utramque aliquando coarctari, atque ita, ut ſeſe habeant ſicut excedentia, ut ſic dixerim, & exceſſa: ambæ enim aliquid in ſe habere cernuntur, quo altera alteram excedere videatur: & quiſque ex alienâ transferens nonnihil invenire ſolet, quo difficultatem explicandi ſibi ineſſe videt. Quamvis autem nos, ut poſſumus, transferre adlaboremus: non tamen indè damnari, aut coargui Latinæ linguæ tenuitas debet, quando, ut teſtis locupletior Hieronymus eſt, etiam Græci pleraque noſtra per circuitus transferunt.

S. Hieron. in cap. 1. Epiſt. ad Eph. lib. 1. tom. 6.

Hieron. ubi ſupra.

Cœl. Rhod. lib. 8. c. 17. tom. 1.

Hieron. ubi ſupra.

Hæc de Latina linguâ mihi dicere viſum eſt, ut eam à Græca, a qua ortum habent, nequaquàm ſuperari, facilè dignoſcatur. De Nicoſtrata item Latini Alphabeti Inventrice hactenùs, ut ad cœteros ejuſdem linguæ characterum Inventores accedamus.

DE EVANDRO CARMENTÆ FILIO APUD ABORIGINES LITERARUM INVENTORE.

Altera hujus paraſtaticæ Columnæ facies Evandrum militari habitu indutum, Carmentæ filium, Arcadiæ Regem, aliquot Latinæ linguæ characterum Inventorem repræſentat. Hic ob ſuam ipſius eloquentiam Mercurii filius ex Nicoſtrata dictus eſt: dimiſsàque Arcadiâ, cum patrem caſu interfeciſſet, avito regno pulſus, ſuadente Matre, quæ vates erat, ut dictum eſt, conſcensâ navi in Italiam venit, & pulſis Aboriginibus, tenuit illa loca, ubi poſteà Roma condita fuit, parvumque oppidum in Palatino Monte extruxit. Aborigines autem Populi dicti ſunt antiquiſſimi, qui primi dicta loca incoluerunt: ſic appellati, quòd primi viſi ſint tanquàm enati ſine Patribus, quaſi ſine origine: aut quòd ex varia gentium colluvione mixti erant: qui deindè adventu Æneæ Phrygibus con[illegible] Latini uno nomine nuncupati ſunt.

Liv. libr. 1. ab Vrbe condita non procul a princ. Dec. 1.

Hinc ab Evandro Aboriginibus Latinas literas, quæ ſuprà ejus caput extant, datas eſſe docet Inſcriptio.

EVANDER CARMENTÆ FILIUS ABORIGINES LITERAS DOCUIT.

Literæ ab Evandro inventæ.

H. K. Q. X. Y. Z.

EVANDRUM ſex literas Alphabeto Latino adjeciſſe, non ſolùm ex Latina Inſcriptione conſtat, verùm etiam ex ipſo Cornelio Tacito, qui de literis ab Evandro inventis hunc in modum ait: *Aborigines Arcade ab Evandro didicerunt. Et formæ literis Latinis, quæ veterrimis Græcorum, ſed nobis quoque paucæ primum fuere, deindè additæ ſunt*. Hæc Tacitus. Quæ ſanè verba à Plinii ſententia non abhorrent: diximus enim paulò ſuperiùs, Græcas veteres literas eaſdem penè fuiſſe, quæ nunc Latinæ ſunt: quibus ab Euandro ſex illæ notæ, quas ob oculos poſuimus, fuerunt adjectæ. Livius item Euandrum literarum inventorem extitiſſe affirmat dicens: *Euander tùm ea, profugus ex Peloponneſo, auctoritate magis quàm imperio regebat loca, venerabilis vir miraculo literarum, rei novæ inter rudes artium homines; venerabilior divinitate credita Carmentæ matris, quam fatiloquam ante Sibyllæ in Italiam adventum miratæ hæ gentes fuerant*. Hæc Livius. Partìm igitur Carmenta, partìm verò Evander ejus filius Italis tradiderunt literas: illa ſexdecim, hic autem ſex: quarum figuræ, ſicut de ſexdecim illis dictum eſt, eædem eſſe cernuntur, unâ tantum literâ, Q ſcilicet, excepta, quæ nullam penitùs cum Græcis, neque cum Hebraicis literis habet affinitatem: immò, Latinis exceptis, nulla alia Lingua hanc notam habere fertur: ſuperfluaque vocitatur, quia veteres Latini per C, ſcribere ſolebant, & non minus rectè per C, quam per Q ut *Cuando, & Cuoniam*, & id genus alia: quia C, & Q maximam inter ſe habent affinitatem, ut videre eſt in Relativo, Quis, vel qui. Nam ejus obliqui tàm C, quàm Q, retinere ſolent, ut Cujus & Cui, Quem & Quo, Loquor loquutus, & locutus, Sequor ſequutus, & ſecutus, Quum, & Cum. Cœteræ verò quinque a Græco Alphabeto deſumptæ, vel figuram tantùm retinent, ut H, & X, vel figuram ac nomina, poteſtatemque ſimul ut K, Y, & Z. Figura enim illa H, apud Græcos eſt I, longum: apud Latinos eſt aſpirationis nota. X, apud Græcos pro Ch, ponitur: apud Latinos, litteræ Græcæ ξ, poteſtatem, & vim habet: ſed X, apud Latinos ad Auguſti uſque tempora nondum recepta fuerat, ſed pro ea C, & S, vel G, & S utebantur, ut Apecs, & Gregs, pro Apex, & Grex: qua quidèm litera X, ut Quintilianus ait, carere potuimus. Figuræ vero K, Y, & Z tàm apud Græcos, quàm apud Latinos idem ſonant, eandem penitùs

Corn. Tac. lib. 11. Annal.

Liv. libr. 1. ab Vrbe cond. non procul a prin. Dec. 1.

Iſid. libr. 1. Etym c. 3.

nitùs formam habentes, Kappa enim, quæ tàm apud Græcos, quàm apud Latinos habet vim C, non utimur niſi in dictionibus Græcis, quibus tanquàm Latinis uti ſolemus, ut *Kyrie eleyſon*, vel *eleeſon*, & *Kalendæ*, Scaurus autem ait nomina, in quibus, A, ſecunda eſſet ſtatim ſede, per K, ſcribenda eſſe hunc in modum: Kalendæ, karta, & karus: ſed hujusmodi voces, quoniàm Græcæ omninò ſunt, characteribus Græcis ſcribi deberent: ſi autem Latinis notis; per C, non per K, Kappa, quam apud Latinos ſupervacuam eſſe Priſcianus teſtatur; cui Quintilianus adſtipulatur non obſcurè dicens loco ejus nos habere literam C, quæ vim ſuam ad omnes perferat vocales. Hanc literam K, a Saluſtio, ludi Magiſtro, Latinis literis adjectam eſſe Iſidorus ait, ut in ſono duarum literarum C, & Q, faceret diſcrimen. A Græcis item Y, & Z literas mutuati ſunt Latini pro Græcis dictionibus conſcribendis: ſed apud Romanos etiam ad Auguſti uſque tempora admiſſæ non fuerunt: nam pro Y, Latini literam, I, ponebant, ut Hieronimus, non Hieronymus, ſicut nunc ſcribi ſolet. Loco item Z, duplici, ſſ, utebantur, ut Patriſſo, pro πατρίζω, Patrizo. Interdum etiam ejus loco, ſd: ſuſtituebant d, ut a multis nunc ſcribitur, qui Eſdras, pro Ἔζρας, Ezras utuntur. Antiqui prætereà loco, Z, unicum S aliquando ponebant ſcribentes; Sacynthus pro Zacinthus, Sethus pro Zethus, Nonnunquam etiam D, loco ipſius, Z, uſurpabant, ut Medentius, pro Mezentius: ſed hoc tantùm apud antiquiſſimos, qui peregrinas literas nullas recipiebant. Hinc ſcribebant Triumphum, & Tropæum, non Triumphum, ac Trophæum, ut ſuperiùs a nobis, & fuſiùs quidèm demonſtratum eſt. Hanc literam Z, ut Martianus ait, Appius Claudius deteſtabatur quod dentes mortui, dum exprimitur, imitatur.

Priſcianus, & Quintil.

Iſidor. lib. 1. Etym. c.4.

Litera Z dentes mortui imitatur, dũ exprimitur.

Sicut igitur ſex literæ ab Evandro inventæ, ut Inſcriptio docet Latina, partim eaſdem tantùm figuras, partim verò & figuras, & vim, ac nomina retinere cernuntur, ita de multis alii Latini Alphabeti dicendum eſt literis, quæ vel figuris, ac poteſtate ſimul, ſive nomine a Græcis reipſa diſcrepare non videntur, ut A, E, I, M, N, O, T, quæ non ſolùm eaſdem figuras, ſed eaſdem ferè poteſtates, ac pronunciationes majori ex parte a Græcis acceperunt, B, vero P, & X, literæ figuras retinent Græcas, poteſtates ac pronunciationes non item. B, enim pro V, P pro R, & X, pro Ch, Latinis literis, apud Græcos uſurpantur.

Hæc de Latinis literis, quæ vel figuras tantùm, vel figuras, ac poteſtates ſimul a Græcis ſumpſerunt: cœtera enim Alphabeti Græci elementa, vel per inverſas figuras cum Latinis quandam habent affinitatem, ut Γ eſt L, inverſum. Λ, eſt V contrario modo ſitum, Σ vero M tranſverſa conſcriptum. Vel nullam penitùs figuram Latinis habent adſimilem, ut Δ, Θ, Ξ, Π, Φ, Ψ, Ω. Aliquot autem characteres Græcos Latini aliquà ex parte duplicibus literis inter ſcribendum imitari ſtudent Θ per Th, Φ per Ph, X per Ch, Ψ per Pſ, reddentes.

Diphthongorum item uſus nobis indicio eſt, Latinam linguam a Græca traxiſſe originem. Utimur enim his præſertim diphthongis quatuor, quæ ſcribuntur hunc in modum: AE, OE, AV, & EV, quarum duæ primæ eo modo ſcribuntur, ſed non pronunciantur niſi per E, ut Cæſar, & Phœbus: duæ alteræ a Græcis deſumptæ ſicut ſcribuntur ita pronunciantur, ut Audio, & Euge. Nec ſilentio prætereundum videtur, alias etiam diphthongos Græcas a Latinis uſurpatas fuiſſe, ut videre eſt apud Virgilium, necnon apud alios probatiſſimos Auctores, qui dictionibus hiſce per diphthongum diviſam uſi ſunt per Diæreſim figuram hoc modo: Aulai, Aurai, Animai, Aquai, ac Terrai, & voces id genus permultæ, quibus frequentèr uſus eſt Lucretius, pro Aulæ, Auræ, Animæ, Aquæ, ac Terræ: nàm apud Græcos Alpha cum Jota, ut AI, vel αι, facit illud, quod eſt apud Latinos, Æ, æ, Poetæ intereà uſi ſunt non raro alia diphthongo Græcà, quæ eſt EI, vel ei, faciens I, noſtrum, ut Orphei, & Promethei per ſynæreſim figuram, pro Orphi, & Promethi: Id quoquè clarum fit ex iis vocibus, quarum pluralis gignendi caſus deſinit in *lum*, accuſādi caſus pluralis poſtrema ſyllaba diphthongum Græcam, ει, vel *ei*, admitere ſolet: ſic enim ad hanc uſque diem ſcribitur: Omneis, Treis, Fonteis, & Naveis, atquè aliæ hujuſmodi voces, pro Omnes, vel Omnis, Tres, vel Tris, Fontes, vel Fontis, Naves, vel Navis: & Queis, pro Quis, & Quibus in ſeptimo caſu. Nec ſolùm dictas diphthongos Græcas frequentèr adhibuerunt antiquiores Latini, ſed etiam illam, quæ eſt: OY, vel ου, faciens V, noſtrum, ut ex vetuſto lapide ad Pontem Ceſtium Romæ videre licet, ad parietem, ſcilicèt cujuſdam domus, in qua hæc legitur Inſcriptio: Idem ſupra

HEIC EST SEPULCHRUM,
HAU PULCRUM
PULCRAI FEMINÆ
NOMEN PARENTES
NOMINARUNT CLAOUDIAM, &c.

Ubi ponuntur heic pro hic, pulcrai pro pulcræ, Claoudiam pro Claudiam. Et quoniam litera, Υ, vel, υ, in diphthongis Græcis ſonat noſtrum V, ut Αυ, Ευ, Ου, hinc Latini ad Græcarum diphthongorum imitationem, Y, in V noſtrum converterunt, ut quod Græci Δύο, Σῦς, Μῦς, Θύλη, & Ῥώμυλος, Nos, Duo, Sus, Mus. Thule, & Romulus dicimus, & Sulla pro Sylla, Purrhus, pro Pyrrhus, atquè alia id genus ab Ennio ſic pronunciabantur, ut in Oratore Auctor eſt Cicero. Quibus de rebus omnibus facilè colligitur, Latinam linguam a Græca habuiſſe ortum: non tamen hanc illà locupletiorem eſſe fateor, ut ſatis copioſè demonſtratum eſt. Hæc autem in medium afferre mihi viſum eſt, ut iis, qui alitèr ſentiunt, aliquà ex parte ſatisfaciam. Nunc reliquum eſt, ut ab Evandro ſex literarum Inventore ad Claudium tranſeamus Imperatorem.

Cicero in Oratore.

DE

Digitized by Google

DE CLAUDIO IMPERATORE TRIUM LITERARUM INVENTORE.

TErtia hujus paraſtaticæ Columnæ facies Claudium Imperatorem habitu Imperatorio indutum, laureâ ornatum, librum manu geſtantem, triumque literarum apud Latinos inventorem repræſentat. Hunc tres literas Latino Alphabeto addidiſſe ex Tacito conſtat, qui ait; *Claudius tres literas adjecit, quæ uſui, imperitante eo: poſt obliteratæ: aſpiciuntur etiam nunc in ære publicandis ſcitis per fora, ac templa fixo.* Hæc Tacitus, atque eadem ferè Svetonius prodit. Nomina verò literarum, quas à Claudio Latinis adjectas, atque aliquando in uſu fuiſſe, deindè obliteratas Cornelius teſtatur, à Scriptoribus ſubticentur: hinc una tantùm litera ſupra Claudii caput cernitur: ad cujus pedes hæc legitur Inſcriptio:

Corn. Tacit, lib. 11. Annal. Al. plebiſcitis, ſed ſcitis melius. Svet. in Claudio.

CLAUDIUS IMP. TRES NOVAS LITERAS ADINVENIT.

Literæ à Claudio Imper. inventæ.

F

Reliquæ duæ uſu obliteratæ ſunt.

CLaudium Imperatorem trium literarum apud Latinos Inventorem fuiſſe Tacitus, & Svetonius teſtantur, ſed quænam ſint, non ſatis conſtat, nec per eos, nec per alios Scriptores: dicam tamen quæ invenire potui. Quintilianus de litera Ⅎ à Claudio inventa mentionem apertè facit: ſed quomodo fuerint obliteratæ, Tacito teſte, non video, cum trium illarum una ſaltem alio modo ſcripta ad hanc uſque diem in uſu ſit, dicamus eam abſolevifſe, poſteà verò in uſum revocatam, vel aliter olim ſcriptam, pronunciatamque fuiſſe reſpondeamus, ut fuſiùs infrà dicemus. Quod enim antiquiores Latini per Ph, ſcribebant, ut phama, phanum, & phagus, nos per F, ſcribere ſolemus, ut Fama, Fanum, & Fagus, quamvis dictiones illæ in Latinorum uſum receptæ à Græco fonte originem trahant: immò vetuſtiſſimi Scriptores Latini F, literam loco aſpirationis utebantur, ut Fordeum, Traſo, Veſo, pro Hordeum, Traho, Veho. Sicut etiam Feneti, pro Ἐνετοὶ Heneti, & H, pro V, ut Veneti pro Heneti. Fuerunt prætereà apud antiquiſſimos, qui loco, F, utebantur B, & Bruges dicebant pro eo, quod poſteri Fruges dicere maluerunt.

Quintil. lib. 1. inſtit. Orat. c. 4. libr. 12. cap. 10.

Hæc item litera F, quæ Digamma Æolicum appellatur, qui nil aliud eſt quàm duplex Gamma Γ, Γ, alterum alteri ſuperpoſitum, & à lingua Æolica deſumptum, etiam pro litera V, ab antiquioribus Latinis uſurpata non raró fuit, hoc modo inverſa Ⅎ ut Quintilianus teſtatur inquiens; *Nec inutiliter Claudius Æolicam illam Ⅎ, ad hos uſus literarum adjecerat.* Et iterum: *Æolicæ quoque literæ, qua cervom, ſervomque dicimus, etiamſi forma à nobis repudiata eſt, vis tamen manet.* Hæc Quintilianus, ex cujus verbis colligitur, hanc literam Ⅎ, aliter olim ſcriptam fuiſſe: noduſque diſſolvitur. Hanc item literam Ⅎ, non Claudius ſolus inter literas habendam cenſuit, ſed & Varro, ſi Annæo Cornuto credimus. Hanc litteram, inquit, Terentius Varro dum vult demonſtrare, ita perſcribit, *VA.* Qui ergo in hac ſyllaba ſonus eſt, idem literæ erit. Hoc Digamma etiam hodie legitur in lapidibus Claudianis Romæ, & præſertim ad Sanctæ Luciæ Cloacam hoc modo;

Priſcianus.

Quintilianus ubi ſupra.

Ann. Cornu. libr. de Orthogr. Va, pronunciatio literæ Ⅎ.

TIT. CLAUDIUS
DRUSI F. CAISAR
AUG. GERMANICUS
PONT. MAX. TRIB. POT.
VIIII. IMP. COS. IIII.
CENSOR. PP.
AUCTIS POPULI ROMANI
FINIBUS POMERIUM
AMPLIAⅎIT TERMINAⅎITQUE.

Qua in Inſcriptione legitur CAISAR, more antiquo pro CÆSAR per diphthongum Græcam, in qua Alpha cum Jota facit Æ diphthongum Latinam: ibidem legitur: AMPLIAⅎIT, & TERMINAⅎIT, pro Ampliavit, & Terminavit. In aliis item ſpectationibus antiquis hoc Digamma cernitur ſic: OCTAⅎIUS, & OCTAⅎIA, pro Octavius, & Octavia. Ita etiam DIⅎUS, CLIⅎUS RIⅎUS, SERⅎUS, VIⅎUS, pro Divus, Clivus, Rivus, Servus, Vivus. Quamvis autem, ut ait Gellius, ad hujuſce ſyllabæ, vus, non us, velut Divus, & Vulgus, ſonum declarandum Digamma Ⅎ fuerit inventum, ad ſimplex tamen, V, pronunciandum adhibitum eſſe conſtat, ſicut ex ſuperiori Inſcriptione clarè patet. Hinc factum eſt, ut litera V, etiam Digamma nuncupetur: quia ſicut F vel Ⅎ pro V, uſurpata fuit, ita F, pro V, ſcripto pronunciari ſolet, præſertim in Germania, ubi præter alia permulta, Vinum pronunciatur ſic: Finum. Idem ferè in Gallia Ciſalpina, quæ V, tamquam F, pronunciare ſolet dicens Bref pro Breve: & id genus alia: Quarè Claudius Cæſar, ut Tacitus prodit, F, loco V, conſonantis recipiendum Inſtituit, ut Fulgus pro Vulgus, Fixit pro Vixit.

Aul. Gell. lib. 14. Att. Noct. cap. 5.

Quod ad ſecundam literam ab eodem Claudio inventam pertinet, Priſcianus hunc in modum ait: P, & S, loco Græcæ, Ψ, fungitur, pro quo Claudius Cæſar Antiſigma, hac figurâ ſcribi voluit ƆC: ſed nulli auſi ſunt an-

Priſcianus libr. 1. Antiſigma.
Lipſius in Corn. libr. 11. Ann.

antiquam ſcripturam mutare. Antiſigma ideo dicitur, teſte Lipſio, quia duo ſigma obverſo dorſo ſcribuntur hoc modo; ƆC. Hac enim Semilunæ figura priſci Græci, ut ipſe ait, Sigma ſic formabant, C, ut in fine ultimæ Columnæ paraſtaticæ fuſiùs dicetur.

Mar. Vetran. in lib. 11. Ann. Cornel. Val. Max.

De tertiâ denique literâ Claudianâ Marcus Vetranius Maurus ex Velio longo literam neſcio quam à Claudio inventam lenienđo R, opinatur. Sunt tamen qui velint Claudium, vel Centimalum, ſive Centimanum, ut alii minus rectè ſcribunt, qui librum in jure civili tertium à P. Papinio ſcripſit, R, literam introduxiſſe, cum priùs Ruſii dicerentur: qui deindè Fuſii dicti ſunt.

Alii verò AI, vel æ, diphthongum fuiſſe putant, quod non eſt dicendum: conſtat enim hanc diphthongum antiquitùs creberrimè uſurpatam fuiſſe, ut in Claudii ævo Inſcriptiones marmore inciſæ indicant: cujuſmodi eſt illa: ANTONIAI DIVAI, & cetera, pro Antoniæ Divæ, & ſimilia ſcripta.

Martianus Capella.

Martianus capella de hac tertia litera ſic ſcribit: *Huic literæ S, Divus Claudius P, adjecit, aut C propter Ψ, & Ξ Græcas, ut Pſalterium, & Saxum.* Id autem Lipſio non placet dicenti:

Lipſius in lib. 11. Annal. Cornelii.

Martianus à Claudio novum X, *repertum ſentire videtur, quod vanum puto, quia* X, *in uſu erat temporibus jam Auguſti, ut diſertè monet Iſidorus: Sed &* X, *à Varrone, & Quintiliano cenſetur inter eas, quæ non neceſſariæ.*

Varro de re gramm.

Varro enim in Fragmento quopiam ex libro de Grammatica ſic ait: Literarum partim ſunt, & dicuntur, ut A B partim dicuntur, & non ſunt, ut H, *&* X, *partim ſunt, & non dicuntur, ut* ϙ, Ψ *ex quibus verbis non abſurdè colligeris, duabus his literis, quæ, Varrone teſte, neceſſariæ ſunt, novam formam induiſſe Claudium, nomenque. Et de* Ψ, *quidem clarum, cui Antiſigma* ƆC, *vel Pſ, reſpondit. De* Ϙ *autem Claudiano libi, Grammatici loqui neglexerunt, etſi ea litera non dublè neceſſaria eſt, & alius ejus ſonus, quàm Fi, ut monuit Quintilianus.* Hæc ex Lipſio, qui hanc literam Ⅎ, à Claudio inventam, Ph, alteram ƆC, tertiam vero Ph, fuiſſe opinatur: quarum prima Ⅎ, alio ſonu, atque hoc modo ſcripta, F, remanſit: ſecunda, quæ eſt, ƆC, vel abolevit, vel uſum numquàm obtinuit: tertia, ut, Ph, uſum in ſcribendo obtinuit, ſed nova forma nomemque novum ei contributa apud Scriptores inveniri non queunt: & hac de re nihil certi, affirmari poteſt.

Tres igitur literas invenit Claudius, quem etiam de harum literarum ratione ſcripſiſſe ferunt: hinc librum dextrâ geſtare cernitur. Hæc de Claudio Imperatore trium literarum apud Latinos inventore. Nunc reliquum eſt, ut omnia Latinæ linguæ elementa ordine Alphabetico diſtincta ob oculos ponantur, ſicut de Hebraicis, Græciſque literis à nobis factum eſſe conſtat. Verùm quia in iis diſponendis non ſolùm figuras, & nomina earumdem, ſed etiam poteſtatem, ſive pronunciationem ſuis locis appoſuimus: hinc idem de Latino Alphabeto faciundum eſt dictorum characterum formatione deſcriptâ juxtà judicium Martiani Capellæ, qui literarum omnium formationes inter pronunciandum naturales excogitavit, ſicut ex ſequenti paginâ videre licet.

ALPHA-

Digitized by Google

ALPHABETUM LATINUM.

Figuræ.	*Nomina.*	*Formatio literarum.*
A a	A,	Vocalis, ſub hiatu oris congruo, ſolo ſpiritu pronunciatur.
B b	Be,	Labris per ſpiritus impetum recluſis editur.
C c	Ce,	Super molaribus linguæ extremæ appulſis exprimitur.
D d	De,	Appulſu linguæ circà ſuperiores dentes innaſcitur.
E e	E,	Vocalis, ſpiritus lingua paululum preſſiore.
F f	Ef,	Dentes labrum inferius deprimentes lingua palatoque dulceſſit.
G g	Ge,	Spiritus cum palato inter dentes.
H h	Hach,	Non eſt litera, contractiſque paululum faucibus eſt ventus exhalans.
I i	I,	Vocalis, ſpiritus dentibus preſſus, extrema linguæ parte contracta.
K k	Ka,	Faucibus, palatoque formatur.
L l	El,	Lingua palatoque dulceſſit.
M m	Em,	Labris imprimitur.
N n	En,	Lingua dentibus appulſa collidit.
O o	O,	Vocalis, rotundi oris ſpiritu comparatur.
P p	Pe,	Labris ſpiritus erumpit.
Q q	Qu,	Appulſu palati ore reſtricto.
R r	Er,	Spiritum lingua criſpante corraditur.
S ſ	Es,	Sibilum facit dentibus verberatis.
T t	Te,	Appulſu linguæ dentibus impulſis excuditur.
V u v	V,	Vocalis, ore conſtricto, labriſque promulii exhibetur.
X x	Ix,	Quidquid, C, atque, S, formavit exibilat.
Y y	Ypſilon,	Vel Fyo, preſſis labris, ſpirituque procedit.
Z z	Zeta,	Duplex ſibilus, dentes mortui, dum exprimitur, imitatur.

Vocales quinque.	Diphthongi quatuor.	Literæ duplices à Græcis mutuatæ.
A, E, I, O, V.	AE, OE, AV, EV.	CH, PH, PS, TH.
Y, Græca: cur Fyo dicta, vide infrà.	Duæ primæ ſcribuntur, ſed non pronunciantur.	χ, Φ, Ψ, Θ.

ALphabetum Latinum literarum figuris, nominibus, ac pronunciationibus, formationibuſque diſtinctum, unâ, ac viginti literis conſtat, ſi iis, qui H, & K, literas tanquàm ſupervacuas ab Alphabeto explodunt, credimus: ut A b c d e f g i l m n o p q r ſ t u x y z: H, enim non eſt litera, ſed aſpirationis nota: K, verò Græca idem efficit, quod C, Latinum elementum: immò quod etiam, & Q, ut paulò ſuperiùs demonſtratum eſt. Quarè Martianus Capella decem & octo tantùm literas univerſæ conſcriptioni Latinæ, ac locutioni neceſſarias eſſe affirmavit, ut A b c d e f g i l m n o p r ſ t u x. Nam C, litera ad omnes vocales, ut ait Quintilianus, vim ſuam commodè perfert. Quam ob cauſam Nigidius figulus, teſte Papyriano ſuis in Commentariis, neque K, neque Q, eſt unquam uſus. Y autem, & Z, ob Græca tantùm nomina in noſtrum venerunt uſum.

Ex Diomede Gram. Varr. & Quintil.

Martianus.

Quintil.

Nigidius.

Zeta enim in Latinis vocibus non adhibetur, ſed in Italicâ linguâ nos eâ uti ſolemus. Ypſilon verò, quod Italicè vocitatur Fyo, vel Fya, non niſi in dictionibus Græcis uſurpatur. Cur autem ſic nuncupetur, haùd faci-

Digitized by Google

facilè dignoſci poteſt: ſunt enim qui hanc vocem Fya ex hya voce luctuoſiſſimâ fieri velint, quæ eſt in nomine Hyacinthi pueri Amiclæi, qui ab Apolline, ut Poetæ fabulantur, dum jactu diſci ſeſe exerceret, fuit interfectus: cujus mortem ægrè ferens Apollo, interempti pueri cruorem in florem ſui nominis commutavit, ut Ovidius hiſce verſibus indicaſſe viſus eſt dicens;

Ovid. libr. 10. Metamorph.

Ipſe ſuos gemitus foliis inſcribit, & hya
Flos habet inſcriptum, funeſtaque litera ducta eſt.

Hinc Hyacinthus dictus eſt quaſi flos Cinthii, hoc eſt Apollinis, quod enim à Latinis *viola*, ſivè flos dicitur, à Græcis vocitatur Ia, quæ ſyllaba ex Ypſilon literâ inversâ λ, conficitur. Si enim i præponas, & A ſubiicias ſine linea tranſverſali, vel ſecante, hoc modo ʌ, ut in multis Inſcriptionibus antiquis videre eſt, efficitur Y, cujus figuram repræſentari in hoc flore contendunt. E quoniam hæc litera ſemper apud Græcos cum aſpirandi notâ ſcribi ſolet, & aſpiratio apud antiquiores Latinos in F. frequenter convertebatur, ut Fordeum pro Hordeum, ſicut ſuperiùs demonſtratum eſt, hinc pro Hya Fya, vel Phya, ſivè Fyo in Italia, ut reor, pronunciatur.

Sunt qui velint in Ovidiano illo verſu, quem ſuprà recitavimus, legendum eſſe non Hya, ſed Αἶ Αἶ, vel αἶ αἶ, id eſt Heu Heu, hunc in modum.

Ipſe ſuos gemitus foliis inſcribit, & αἶ αἶ
Flos habet inſcriptum, funeſtaque litera ducta eſt.

Plin. libr. 21. cap. 11.

Qui hoc modo legendum putant, Plinium forſitan ſequuntur dicentem, hoc violæ genus venis quibuſdam nigris eſſe diſtinctum, ita diſcurrentibus lineis, ut duarum Græcarum literarum α & ι figuram referant: quæ res Poetis duplicis fabulæ occaſionem præbuit. Nam, & Hyacinthum ab Apolline dilectum, quem imprudens diſci jactu interfecit, in hunc florem mutatum tradunt, interjectionemque dolentis αἶ, quæ ex duabus illis literulis conficitur, velut teſtimonium doloris, quem Apollo ex ejus morte conceperat, habere inſcriptam. Ajacem item Telamonis Regis filium in eundem florem converſum ajunt, dum impatientiâ prælati ſibi Uliſſis ſeipſum interemit; duaſque primas ejus nominis, Ajacis videlicèt literas, quæ ſunt αἶ, in hoc flore manſiſſe impreſſas affirmant, ſicut etiam ex eodem conſtat Ovidio, qui utramque fabulam feliciter complexus eſt hiſce verſibus.

Ovid. libr. 13. Metamorph. & alii permulti.

——— *Rubefactaque ſanguine tellus.*
Purpureum viridi genuit de ceſpite florem,
Qui priùs Oebalio fuerat de vulnere natus:
Litera communis mediis pueroque viroq.
Inſcripta eſt foliis, hæc nominis, illa querelæ.

Quibus verbis Ovidius florem Hyacinthum, necnon literam, vel potius ſyllabam αἶ, in flore ipſo impreſſam, & Hyacintho puero, & Ajaci viro communem eſſe teſtatur. AI, enim Ajacis primas nominis notas, Hyacinthique dolentis interjectionem refert: ex quibus characteribus, ut oſtenſum eſt, Ypſilon litera conſtare cernitur, quæ prima Hyacinthi nominis aſpirata extat nota. Hùc item ſpectat illud Virgilii Ænigma de floribus, quos Regum nominibus inſignitos eſſe ait hoc modo:

Virg. Ecl. 3. in fine.

Dic quibus in terris inſcripti nomina Regum.
Naſcantur flores: ————

Per flores nominibus Regum inſignitos Hyacinthum florem intelligi neceſſe eſt, in quo ſyllabam IA, vel AI, geminam, impreſſam eſſe conſtat: ex qua duæ ſaltem primæ Ajacis Telamonis Regis filii nominis literæ, voxque Hyacinthi pueri luctuoſa colliguntur, atquè inverſa littera λ, ut dictum eſt, efficitur, quam hujus Hyacinthi nominis literam aſpiratam primam, Hy; vel potiùs ſyllabas duas priores eſſe patet hoc modo, Hya, ut initio diximus. Hinc aſpiratione in F converſâ, Fya, vel Fyo dicitur. Qua ex re luctuoſâ, ac miſerabili (ut opinor) factum eſt, ut hujus generis vox quandòquè pro vectigali, atque ut Perſæ, & Itali dicunt, pro angariâ, ac pro pœnâ metaphoricè uſurpata ſit non rarò à Poetis, qui Italicâ ſcripſerunt linguâ: hæc enim nonniſi mœrorem afferre ſolent iis, qui hujuſmodi res patiuntur. Sacratiſſima Trinitas per tres haſce literas Græcas Π, Τ, Α, olim repræſentari ſolebat, ut legitur Diſt. 73. cap. 1., & in Summa: ſunt enim primæ literæ trium perſonarum, ut πατὴρ Pater, cujus prima littera eſt Π, Τιὸς, Filius, cujus prima litera eſt Τ. Ἅγιον πνεῦμα, Sanctus Spiritus, cujus prima litera eſt A. Hinc in Galliâ ciſalpinâ, Venetiis, in Piceno, & in multis aliis Italiæ locis litera Ypſilon in Alphabeto, Y in F, converſa, Fio nuncupatur. Filius enim Latinè, Italicâ voce *Figlio* dicitur, & per eclypſim Fio, ut à Venetis paſſim pronunciatur, ab Hyſpanis Hijo; Quæ vox Græcæ dictioni Τιὸς aſſimilis non parum videtur.

Hæc de litera Fyo, necnon de Alphabeto Latino, quo etiam Latini ſcriptores aliquâ ex parte inter numerandum uſi ſunt, ſicut idem, & ſanè copioſiùs, ab Hebræis, ac Græcis fieri conſtat. Nos enim non niſi ſeptem, vel octo ad ſummum literas pro univerſâ numerandi ratione adhibere ſolemus, quæ ſunt C. D. I. L. M. Q. V. X.

Litera autem I, ut à primo exordiar numero, apud nos pro unitate uſurpatur: propterèaquòd ex una tantùm, & rectâ quidèm lineâ conſtat, ſine qua nulla Alphabeti elementa formantur: hæc enim linea ad ceteras literas formandas aut duplicatur, aut ad circuli figuram agitur, aut incurvatur, aut aliis deſcribitur modis. Hinc eam majores noſtri pri-

Digitized by Google

primam numerandi figuram conſtituentes unitatem appellarunt: unitas namquè omnium numerorum mater eſt, Boetio teſte, qui ex ea tamquàm matre univerſum numerum procreari, & in eam ipſam poſtremam rursùs reſolutionem fieri affirmat. Hac igitur ratione per I, unitas ſignificatur: quoniàm elementa omnia ab ipsâ lineâ ſumunt exordium, & in eam reſolvuntur. Hæc deniquè litera I duplicata, dualitatem: triplicata, triadem, quadruplicata numerum quaternarium repræſentat.

Litera V, quinque ſignificat: ipſa enim quinta Vocalis eſt: cui ſi præponatur litera I, hoc modo: IV. numerum quaternarium efficiet: ſi autem VI. ſenarium conſtituet; & quot literæ I poſt V geminantur, tot unitates numero quinario additas fuiſſe dicas oportet, ut V I, ſex V I I, ſeptem: V I I I, octo. V I I I I, novem ad denarium uſque numerum procedendo, qui per X, indicatur.

Litera X, decem ſignificat, quia decima eſt conſonans, ut Priſciano placet: hiſce enim characteribus, H, K, & Z, detractis, quarum prima non eſt litera, ſed aſpirationis nota; aliæ verò ſunt à Græcis deſumptæ, ut dictum eſt, C, G, Q, pro unâ literâ connumeratis, teſte Priſciano, & B, atquè F, invicem ſibi cedentibus, cum Bruges, & Fruges dicantur, S, verè ſibilo, non literâ exiſtente, & propterea frequenter in verſu apud antiquos abiecta, literam X, decimam conſonantem eſſe, ob idque decem ſignificare fatendum eſt. Vel ſignificat decem, quia videtur conſtare ex duplici V, quæ bis poſita decem ſignificat, alterâ inversâ hunc in modum V/Λ

Virg. & Iuvenalis.

Litera L, quinquagenarium numerum ad Græcorum imitationem repræſentat: nam Græci antiquiores per literam ν, quinquaginta indicabant. L, autem, & N, invicem ſibi cedunt, ut ait Priſcianus: dicimus enim Lympham, & Nympham, idem intelligentes, aquam, ſcilicèt, quæ Græcè dicitur Νύμφα: & quod veteres Græci Nympham appellabant, nos per mutationem unius literæ ν in L, Lympham, hoc eſt *Aquam*, vocitamus. Non eſt igitùr mirum, ſi quinquagenarium numerum, quem Græci per N exprimebant, nos per L ſignificemus, Græcos imitantes.

Litera C, centenarium numerum ſignificat, quia in hoc numero primum locum habere cernitur, ut Centum, cujus vocis primum elementum eſt, C.

Litera D, quingenta ſignificare ſolet: proptereàquòd inter hanc literam D, & M, quod mille ſignificat, H, & K, ob rationem aſſignatam detractis, quinque ſunt literæ, quæ dimidium millenarij numeri efficiunt, ut nonnulli ajunt: ſed infrà de hoc meliùs fortaſſe dicetur.

Paulus Manutius in Addit. in Calep. & in Comment. in libr. 12. Epiſt. fam.

Litera M, mille indicat, cum hujus nominis primum elementum ſit, M, ut vulgò fertur. Quamvis autem Priſcianus dicat notari Mille per X, & decem millia hunc in modum: CXↃ, Paulus tamen Manutius id omninò damnat tamquàm à vetuſtate alienum, & Priſcianum deridet: quodque de D, & M, vulgò putatur, ingenioſè declarat dicens, Mille apud Scriptores Latinos antiquitùs notatum ſic eſſe, CIↃ: pro quingentis, quod eſt millenarij numeri dimidium, hoc modo, IↃ. Hinc librariorum incuria, ſeu præproperâ feſtinatione ex hac figura CIↃ, M, defluxit, ſimilitudine errorem efficiente, quia M, quandoque ita ſcribitur, ꟿ, ut minimum diſcrepare videatur à CIↃ. Ex hac item figurâ, IↃ, errorem creante ſimilitudine, pro quingentis litera D notari cœpit, atque uſum apud nos obtinuit: ſicut enim ex hac figurâ CIↃ, M, ita ex IↃ, D, facilè conficitur. Adde etiam, quòd in antiquis libris aliæ itèm figuræ pro mille uſurpatæ ſunt, ob minus accuratam librariorum feſtinationem, qui, ut uno calami ductu, mille indicarent, pro CIↃ ſcribebant ſic, ∞, quod quandam affinitatem cum figura CIↃ habere videtur. Hinc etiam apud vetuſtiores hanc figuram, ∞, pro mille ob eandem cauſam efficere ſolebant. Hæc de quingenteſimo, ac millenario numero: multo autem plura de antiquâ apud Latinos numerandi ratione, quæ nunc in frequenti uſu non eſt, ut in additamentis Manutianis in Dictionarium Fratris Ambroſii Calepini ex Auguſtinianâ familiâ videre eſt.

Paulus Manutius ubi ſupra.

Litera Q. quingenta millia apud veteres Latinos indicabat: quoniam Q. hujus numeri primum eſt elementum. Hunc autem numerum per Q. literam uſurpari hodiè non video. De Latinis literis, earumdeque uſu hactenus, ut ad Hetruſcas notas accedamus.

DE DEMARATHO

HETRUSCARUM LITERARUM INVENTORE.

QVarta hujus paraſtaticæ Columnæ facies Demarathum Corinthium, negotiatorem ditiſſimum, Græco habitu indutum, truculento viſu hominem, Hetruſcarumque literarum Inventorem repræſentat. Hic tyrannidem Cypſelli fugiens, Tullio teſte, in Hetruriam, Italiæ regionem, Tyrreno mari incumbentem, ad primam uſque Tyberis ripam protenſam, Macra fluvio à Liguriâ diſcretam, cujus hodiè Metropolis eſt Florentia Civitas pulcherrima, & nobiliſſima, comparatis opibus luculentis commigravit: atque inibi à Tarquinienſibus ejuſdem Regionis populis exceptus, Tarquinium Priſcum Populi Romani Regem ex Illuſtri Hetruſcâ uxore genuiſſe commemoratur. Hic itèm inventor fuit: Hetruſcarum literarum, de quibus Livius mentionem faciens, Romanos pueros Hetruſcis literis non minùs quàm Græcis eruditos olìm fuiſſe affirmat hunc in modum: *Cære educatus apud hoſpites, Hetruſcis inde literis eruditus erat: linguamque Hetruſcam probè noverat. Habeo*

Cic. lib. 5. Tuſculan. quæſt.

Liv. libr. 9. ab Vrbe cond. poſt med.

Aucto-

Digitized by Google

Auctores, vulgò tùm Romanos pueros, ſicut nunc Græcis, ita Hetruſcis literis erudiri ſolitos. Hæc Livius. Harum autem literarum inventorem fuiſſe Demarathum Corinthium Cornelius teſtatur apertè dicens: *At in Italiâ Hetruſci literas ab Corinthio Demaratho didicerunt*. Hæc Tacitus. Hujus linguæ Alphabetum ſupra Demarathi caput cernitur: ad cujus pedes hæc legitur Inſcriptio.

DEMARATHUS CORINTHIUS HETRUSCARUM LITERARUM INVENTOR.

Literæ a Demaratho inventæ.

Append. de Introd. ad varias linguas.

HEtruſcarum literarum Alphabeta varia extiterunt, ſicut ex variis libris, ac lapidibus, necnon Italiæ Bibliothecis conſtat. Theſeo Ambroſio teſte. Quamvis autem majori ex parte eaſdem ferè figuras habeant, ordinem tamen eundem, eandemque pronunciationem, ſeù poteſtatem, vel idem nomen, eundemque legendi modum non item: alterum enim hujuſce linguæ Alphabetum, ut cetera prætercam, à dextro in ſiniſtrum latus, more Hebraico: alterum verò juxtà Latinam conſuetudinem a ſiniſtro in dextrum ſcriptum inveni, cujuſmodi eſt quod præ manibus habemus: nam a ſiniſtro in dextrum legitur latus: quod verò a ſiniſtro in dextrum conſcriptum reperitur, prætermittere mihi viſum eſt. Hoc autem modo exaratæ videntur ſeptem vetuſtiſſimæ illæ Tabulæ æneæ, quæ jampridèm Eugubii propè mœnia Civitatis effoſſæ hucuſque ibidèm publicè aſſervantur: ex quarum unâ nuper ex causâ congeſtum eſt Alphabetum, quod etiam typis mandatum quantùm ad quaſdam notas, aliis ejuſdem linguæ Alphabetis abſimile eſſe conſpicitur, fieri enim potuit, ut variis characteribus idem Alphabeti elementum figurarint Hetruſci, ut ex variis ejuſdem linguæ Alphabetis, quæ ad quinque, majori ex parte ſimilia, ego ipſe vidi, conjectare licet: Id quod factum videtur ob aliquam fortaſſe literarum mixtionem habitam cum Volſcis in Latio, & cum Oſcis in Campaniâ Populis, quorum varias literas, variumque dicendi ſtylum fuiſſe multi prodiderunt. De Hetruſcis autem literis nonniſi dicta Alphabeta partìm typis mandata, partim verò conſcripta reperiuntur, quæ a Tarcuntis ſepulchro Volaterris olim invento, & a ſeptem illis Tabulis æneis Eugubii repertis videntur deſumpta. Quarumnam verò Gentium propria fuerint elementa, ſeù literarum notæ, quæ in ipſis Tabulis æneis Eugubii aſſervantur, non ſatis conſtat, etiamſi Hetruſcæ linguæ nomine circumferantur. De his verò Tabulis Eugubii in Theatro repertis ſcripſit verſu elegiaco Jacobus Taurellus Fanenſis, & elegantèr quidem. Hæc de Hetruſcis literis, ut ad Illyricam, Armenam, Servianam, & Gothicam notas accedamus.

Tabulæ æneæ Eugubii repertæ.

DE SEXTA COLUMNA PARASTATICA,

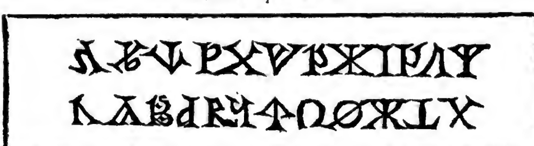
Gothicæ, Armenæ, Illyricæ, ac Servianæ Linguæ Inventores repræſentante.

De Ulphila Gothicarum literarum Inventore.

PRima hujus paraſtaticæ Columnæ facies Ulphilam Gothorum Epiſcopum, habitu Epiſcopali indutum, Gothicarumque litterarum inventorem repræſentat. Hinc ſuprà ejus caput Gothicum Alphabetum conſpicitur: & ad ejuſdem pedes hæc legitur Inſcriptio.

ULPHILAS EPISCOPUS GOTHORUM LITERAS INVENIT.

Literæ ab Ulphila inventæ.

Ulphi-

Digitized by Google

Trip. libr. 8. c. 13. Et Socrat. libr. 4. cap. 34. Niceph. libr. 11. c. 48.

ULphilam non ſolùm Gothicarum literarum fuiſſe inventorem, ſed etiam Scripturam ſacram in Gothicam linguam primùm tranſtuliſſe multi prodiderunt: Qua profectò re, necnon verbi Dei propagatione, qua Gothos ad Chriſtianam fidem convertit, damnum omni miſeratione digniſſimum ab ejuſdem Regionis populis omni immanitate, ac barbarie refertiſſimis, vniuerſæ Italiæ, & Romæ præſertim illatum rependiſſet, niſi poſteà hæreſim Arii, rejectâ catholicâ fide, complexus eſſet; cujus exemplo eandem hæreſim alii ſectati ſunt: maximâ enim Ulphilas apud Gothos præpollebat auctoritate.

Niceph. Call. lib. 11. c. 48.

Gothi, ut omnes teſtantur hiſtoriæ, Scythiæ populi immanes in tractu Septentrionali Europæ, Danis, & Novergis contermini, olim armis Italiam ſubegerunt, Romamque ipſam ſolo æquarunt, ſuamque in totum Orbem non ſolùm moribus, verùm etiam linguâ invexerunt barbariem, quam Latinæ præſertim literæ non modicam perpeſſæ dicuntur. Gothorum enim, quos *Getas* eſſe multi, & eruditi quidèm Viri volunt, aliqui *Oſtrogothæ* tanquàm Orientales illorum vocabulis ita dicti, ſicuti *Vviſigothæ*, qui Occidentalium ſeſe Regionibus inſudere, nuncupati ſunt. Non eſt igitur mirum, Latinam linguam ab hujuſmodi Gentibus maximam accepiſſe jacturam. Roma enim capta, in qua floruere Latinæ literæ, Gothicam linguam didicit, ut Sanctus Auguſtinus teſtatur inquiens: *Si licet dicere non ſolùm Barbaris linguâ ſuâ, ſed etiam Romanis* Sihor aarmen, *quod interpretatur*, Domine miſerere, *cur non liceret in Conciliis Patrum in ipsâ terrâ Græcorum, undè ubique deſtinata eſt fides, linguâ propriâ* Homouſion *confiteri, quod eſt Patris, & Filii, & Spiritus Sancti una ſubſtantia?* Hæc Auguſtinus. Quibus verbis ſatis conſtat, Romanam linguam nonnihil à Gothis accepiſſe, immò ab iis, necnon à Gallis, Longobardis, & à frequentiâ, ſivè concurſione in Urbem advenarum, contaminatam, barbarieque conſpurcatam, & penè amiſſam olim fuiſſe, atquè ita, ut multis jam ſæculis non modò latinè nemo ferè locutus fuerit, ſed ne Latina quaſi quidèm legens intellexerit. Quæ autem ætas illa intellexit, perperàm majori ex parte pronunciavit, aut ſcripſit: pronunciabatur enim B pro V, & contrà V pro B; ut *lavor* pro *labor*; *veneficium* pro *beneficium*; *beritas* pro *veritas*; *benio* pro *venio*, & aliæ id genus ſexcentæ voces ita pronunciabantur, ut ex codicibus manuſcriptis antiquis videre eſt: qui quidem pronunciandi, ſcribendique modus in Hiſpaniâ, præſertim verò in Provinciâ Caſtellæ, & alibì apud multos ad hanc uſque diem remanſit. Hinc de hujuſmodi jacturâ Quintilianus ait: *Mutavimus genus, & ultrà nobis, quàm oportebat, indulſimus. Quid multa? totus propè mutatus eſt ſermo.* Hæc Quintilianus. Idem ſenſit Diomedes Grammaticus dicens: *Injecit poſtera ætas manum, & veluti diſciplinam priſtini ſæculi ſermonem faſtidire cœpit, & nova veluti parturire verba.* Idem Plinius, Tacitus, Macrobius, & Apulejus dixerunt: Hujuſmodi autem jacturam ad hæc uſque tempora paſſi ſumus: Romanam enim linguam nobis olim non modò Romæ, verum etiam in universâ præſertim Italiâ peculiarem, ac nativam, nunc tanquàm peregrinam, atquè exteram intrà lares noſtros excipere ſolemus: immò, ut ait Paulus Manutius, *elingues penè ſumus in Latinâ lingua, quam tùm lacte ipſo Romani imbibebant*; pueri enim cum primùm balbutire incipiebant, à Matribus, & Nutricibus nullâ arte Latinam diſcebant linguam, qua utebantur, ut ex Cicerone colligitur, dicente: *Frequens conſeſſus Theatri, in quo ſunt mulierculæ, & pueri, movetur audiens tam grande carmen.* Et in Oratore: *Equidèm cùm audio Socrum meam Læliam (faciliùs enim mulieres incorruptam antiquitatem conſervant, quòd multorum ſermonis expertes ea tenent ſemper, quæ prima didicerunt) ſed etiam ſic audio, ut Plautum mihi, aut Nævium videar audire.* Et in Bruto: *Erant tamen, quibus videretur illius ætatis tertius Curio, quia ſplendidioribus fortaſsè verbis utebatur, & quia Latinè no peſſimè loquebatur, uſu credo, aliquo domeſtico: nam literarum nihil ſciebat, ſed magni intereſt quos quiſque audiat quotidiè domi, quibuſcum loquatur à puero: quemàdmodùm Patres, Pædagogi, Matres etiam loquantur. Legimus epiſtolas Corneliæ Matris Graccorum: apparet filios non tam in gremio educatos, quàm in ſermone Matris.* Ibidèm: *Nullum ille Poetam noverat, nullum legerat Oratorem, nullam memoriam antiquitatis collegerat.* Et infra: *Antonius exiſtimabatur benè Latinè loqui, ſed literas neſciebat.* Idem in eodem libro de Oratore ait: *Nemo unquàm Oratorem quòd Latinè loqueretur, admiratus eſt: ſi alitèr, irrident. Neque eum Oratorem tantummodò, ſed hominem non putant.* Idem ibidem: *Illud autem nequis admiretur quonam modo hæc vulgus imperitorum in audiendo notet, cum in omni genere, tùm in hoc ipſo magna quædam vis, incredibiliſque naturæ. Omnes enim tacito quodam ſenſu ſine ullâ arte, aut ratione, quæ ſunt in artibus, & rationibus recta, ac prava dijudicant: ita verò, ut ſiquid contractione brevius fieret, aut productione longius, Theatra tota reclamant.* Ex hujuſmodi ergò tanti viri teſtimoniis apertè dignoſcitur, Latinam linguam peculiarem olim, & nativam omnibus Romæ, & in universâ Italiâ fuiſſe, viris ſcilicèt, & mulierculis, nobilibus, & ignobilibus, ſenibus, & pueris, doctis, & indoctis, divitibus, & mendicis: in eâ tamen alter alterum præſtabat, ſicut in aliis linguis apud omnes Nationes evenire ſolet. Nunc verò in hac perdiſcenda maximos perpetimur labores, melioremque ætatis partem conſumimus, vixque eam ipſam in ſcribendo conſequimur, & laborioſè quidèm in eâdem Latina lingua balbutire videmur, dum barbariem, ac ſtribiliginem, tortuoſæ ſcilicèt orationis pravitatem, ac verſuram vitare, puramque dicendi formam ſequi ſtudemus, ob inſignem injuriam Latinitati illatam ab exteris Nationibus,

Ælius Spartian. S. Hieron. in Geneſ. Oroſius lib. 1. cap. 16. Rhodig. libr. 18. c. 24. to. 2. & alii.

S. Auguſtin. Epiſt. 177. Laurentius ſub fin. to. 2.

Quintil.

Diomed. Gramm.

Plin. Tacitus, Macrob. Apulejus.

Paul. Manutius lib. Epiſt. Famil.

Cicer. libr. 1. Tuſc. quæſtio. Et ex Terent. in prol. Hecyræ. Cic. libr. 3. de Orat.

Cic. in Bruto.

Cic. libr. 3. de Orat.

Cicer. ibidem non procul à fine.

Gell. libr. 5. cap. 21.

nibus, & Gothicâ præſertim Gente: quæ Gens profectò barbara, & immanis, quanta, Latinis literis, univerſæque Italiæ damna intulerit, Romanæ, ut cetera conticeſcam, ruinæ docent. Hæc de Gothicâ linguâ, ut ad Armenicam tranſeamus.

DE S. JOANNE CHRYSOSTOMO

LITERARUM ARMENICARUM AUCTORE.

Altera ejuſdem paraſtaticæ Columnæ facies Sanctum Joannem Chryſoſtomum ob auream ſermonis præſtantiam, Chryſoſtomum, ſcilicèt, hoc eſt, *aureum os*, appellatum, patriâ Antiochenum, & Antiochenæ quondàm Eccleſiæ Presbyterum, Conſtantinopolitanum Archiepiſcopum, Græcum Doctorem, Græcoque more indutum, Armenicarumque literarum Auctorem repræſentat: ad cujus pedes hæc legitur Inſcriptio.

S. JOAN. CHRYSOST. LITERARUM ARMENICARUM AUCTOR.

Alphabetum, quod in Bibliothecâ extat Vaticanâ, abſquè nominibus, ac pronunciationibus conſcriptum hoc loco non appoſuimus, ſed quod ſequitur, ſtudioſorum commoditati ſtudentes conſcripſimus, ſicut de Hebraico, Græco, Latino, Armenico, Illyrico, ac Serviano eandem ob cauſam factum eſt.

ALPHA.

Digitized by Google

ALPHABETUM ARMENUM

novem ac triginta literis conſtans.

Figuræ literarum		Nomina literarum	Pronunciatio.
Ա ա	այբ	Aip	a
Բ բ	բեն	Pien, Bien	p, b
Գ գ	գիմ	Chiim, Giem	c, g
Դ դ	դայ	Ta, Da	t, d
Ե ե	եչ	Iec	ie, e
Զ զ	զայ	Za	z
Է է	է	Ae	æ, e
Ը ը	ըթ	Iet	ie
Թ թ	թոյ	Tho	th
Ժ ժ	ժե	Ge, Ze, Xe	g, z, x
Ի ի	ինի	Inni	i
Լ լ	լիւն	Liun	l
Խ խ	խե	Hhe	hh
Ծ ծ	ծայ	Zza, Dha, Tza	dh, tz, zz
Կ կ	կեն	Chien, Gien, Kien, Quien	c, g, k, q
Հ հ	հոյ	Ho	h
Ձ ձ	ձայ	Tſa, Sſa, Xa	ſſ, tſ, x
Ղ ղ	ղատ	Chat, Glal, Gal	gl, l
Ճ ճ	ճե	Ie, Gie, Hie	i, g, h
Մ մ	մեն	Mien	m
Յ յ	յի	Chi	i
Ն ն	նու	Nu	n
Շ շ	շայ	Sa, Scha	ſ, ſc
Ո ո	ոյ	Vua	o
Չ չ	չայ	Scha, Zia	ſ, z
Պ պ	պե	Be, Pe	p, b
Ջ ջ	ջե	Sche, Zche	ſc, ch, q, z
Ռ ռ	ռա	Rha, Rra	rh, rr
Ս ս	սե	Se	ſ
Վ վ	վե	Viech, Vieu, Vieph	u
Տ տ	տիւն	Dun, Tuen	t, d
Ր ր	րե	Re	r
Ց ց	ցոյ	Zzo	zt, zz
Ւ ւ	հիւն	Yun, Phyun	y
Փ փ	բիւր	Piur, Pſiur	p, pſ
Ք ք	քե	Che	ch
Եւ և	և	Ieu	eu
Ֆ ֆ	ֆե	Phe	ph
Օ օ	այբուն	Aipiun	o

V O C A L E S.

ա. ե. է. ը. խ. հ. ճ. յ. ո. վ. ւ. և. օ.

D I PH TH O N G I.

այ. աւ. իւ. ու. եւ. ոյ.

Հայր մեր որ յերկինս.

Ex libr. 10. Trip. hiſt.

SAnctum Joannem Chriſoſtomũ Armenicarum literarum inventorem fuiſſe Latina docet Inſcriptio, ratioque ipſa perſuadet. Nam ſanctus ille diu in Armeniâ relegatus vixit, ubi poſt multa in vetus ac novum Teſtamentum conſcripta, plurimos ſuæ vitæ ſanctitate, ac linguâ, ad Evangelicam doctrinam traxit, & Scripturam ſacram in Armenicam linguam tranſtuliſſe dicitur: deindè in puſillum, ac deſertum Armeniæ oppidulum nomine *Cucuſon*, ac demùm Arabiſſum deportatus ex hac luce deceſſit. Armenia autem, ut Scriptores omnes affirmant, eſt Aſiæ regio inter Taurũ, & Caucaſum montes à Cappadociâ ad Caſpium uſquè mare protenſa, ab Armenio Theſſalo Jaſonis comite, ut inquit Strabo, dicta. Hanc Terram Hebraicâ linguâ Ærez Ararat, ideſt Terram *Ararat* appellat: hujus verò regionis Incolæ nunc Chriſtiani Sancti Thomæ è cincturâ dicti in temporalibus Perſarum Regi, qui *Sophì* vulgò nuncupatur, obediunt, & juxtà ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ritum ſe degere profitentur. Ejuſdem regionis Alphabetum novem ac triginta literarum figuris majuſculis, totidemque minuſculis conſtat, quæ cum characteribus, ac pronunciationibus variarum linguarum quandam affinitatem habent. Vulgaris autem lingua eſt eadem Turcica, & Tartarica, multaſque voces Hebraicas habet, ut in Appendice oſtendemus: Georgiana verò Tartaricæ, & Armenicæ media eſt. Notis hujuſce Alphabeti conſtat perbrevis Inſcriptio poſt Abecedarium appoſita: quæ in chartula efficta, ſatiſque oblonga a Sancto Joanne Chryſoſtomo manu geſtatur, & in characteres noſtros tranſlata in hanc legitur verborum formam. *Chair mer or hierobins*. Latinè verò hunc in modum: *Pater noſter qui es in cœlis*. Quod factum reor, ut innuatur, Sanctum Joannem Chryſoſtomum hac linguâ Euangelicam doctrinam apud Armenos propagaſſe. Et quia una eademque litera variis modis, & frequentèr quidem pronunciatur, hinc factum eſt, ut hujuſmodi Alphabetum, quod a ſiniſtro latere ad dextrum legitur, juxtà varias earumdem literarum pronunciationes, ac poteſtates, majorem characterum numerum admittat, quàm cetera Alphabeta recipiant. Nec ſilentio prætereundum cenſetur, trigeſimam quartam literam, quæ pro Y ponitur, hoc modo ſcripta Ւ, *Tun*, vel *Phyun* apud Armenos vocitari: a quibus Fio, vel Fya noſtrum ita pronunciatum, originem traxiſſe opinor, ut ex Theſeo Ambroſio videre eſt: nec ob id ceteras rationes ad hanc rem pertinentes, quas paulò ſuperiùs recenſuimus, contemnendas eſſe dicendum eſt: ſed ſuo quiſque potiatur ſenſu. Hæc de Armenico Alphabeto, ut ad notas Illyricas accedamus.

Ptolom. Solinus, Dionyſ., Strabo, Plinius, Stephan. Virgil. Lucanus. Geneſ. 8. Iſa. 37. in fin.

Ex Beroſo, & Xenophontis æquivocis.

Ex Theſeo Ambroſio in Introduct. variarũ linguarum.

DE SANCTO HIERONYMO

LITERARUM ILLIRYCARUM INVENTORE.

TErtia ejuſdem paraſtaticæ Columnæ facies Sanctum Hieronymum Stridonenſem, Virum profectò omnium doctrinarum genere præditum, Hebræam præterea linguam, Syram, Caldaicam, Græcam, & Latinam perfectè callentem, literarumque Illyricarum Inventorem repræſentat. Hinc ſuprà ejus caput Illyricum extat Alphabetum: ad ejus autem pedes Leo jacere cernitur: atque infrà hæc legitur Inſcriptio.

S. HIERONYMUS LITERARUM ILLYRICARUM INVENTOR.

Alphabetum, quod in Bibliothecâ Vaticanâ extat, hìc non appoſui: ſed ſtudioſorum ſtudens commoditati, quod ſequenti paginâ videre licet, variis figuris, variiſque nominibus, ac pronunciationibus, ſive poteſtatibus conſcriptum ob oculos ponendum cenſui, ſicut de Hebraico, Græco, Latino, atque Armenico, necnon Serviano ob eandem rationem factum eſſe conſtat: Quam profectò induſtriam hiſce in Alphabetis præſtare mihi viſum eſt: cum hujuſmodi linguas apud multas Nationes in frequentiori, quàm ceteras, uſu eſſe non ignoremus.

ALPHA-

Digitized by Google

ALPHABETUM ILLYRICUM

Tribus ac triginta literis conſtans.

Figuræ literarum.	Nomina literarum.	Pronunciatio literarum, vel poteſtas.
Ⰰ	Aſ	a vocalis,
Ⰱ	Buk	b
Ⰲ	Viede	v conſonans.
Ⰳ	Glagoglie	gh, vel gl,
Ⰴ	Dobro	d
Ⰵ	Jeſt	e vocalis, ſed quandoque ſonat, je.
Ⰶ	Sgiviete,	non ſg, ſed medium inter ſ, & g: ut apud Venetos, no gheſe, pro eo, quod Latinè dicitur: non adeſt.
Ⰷ	Siclo	ſʒ non z, ſed medium inter ſ, & z.
Ⰸ	Semglie	Hæc litera eandem penè retinet pronunciationem, quam habet ſuperior.
Ⰹ	Iſge	Hæc eſt litera, quæ numerum denarium ſignificat.
Ⰺ	I	i vocalis.
Ⰼ	Ju, & giu	y
Ⰽ	Kako	k
Ⰾ	Liude	l
Ⰿ	Miſlete	m
Ⱀ	Naſc	n
Ⱁ	On	o vocalis.
Ⱂ	Pokoi	p
Ⱃ	Erzi	r
Ⱄ	Slovo	ſ conſonans.
Ⱅ	Tuarde	t
Ⱆ	Uk	u vocalis.
Ⱈ	Hir	h pronunciatur more Hebræorum, ut Abraham.
Ⱇ	Fi	f
Ⱌ	Zi	z
Ⱍ	Ciarv	c eſt litera, quæ pro duplici cc cum i, ponitur, & pronunciatur ut apud Italos faccio, taccio.
Ⱉ	Od	od pro duabus literis.
Ⱎ	Scai	pronunciatur ut, ſc, in latino verbo Scio.
Ⱋ	Sctai	ſct pro his tribus literis.
Ⱏ	Jer	deſervit pro fulcimento conſonantium in fine dictionum.
Ⱑ	Jat	ja, & je
Ⱓ	Juſt	ju more Latinorum.
Ⱐ	Jerieſt	hæc litera parum aut nihil deſervit, ſed ponitur pro ſignificatione literarum, quæ inſtàr characterum Hebraicorum ſignificationem habet.

Digitized by Google

SAnctum Hieronymum Illyricarum literarum inventorem fuiſſe apertè docet Inſcriptio : idque fama ipſa nobis perſuadet. Quamvis enim Sanctus Hieronymus Illyricus, ſive Dalmata non fuerit, eum tamen hujus linguæ auctorem extitiſſe, rumor ſparſus eſt. Quòd autem hic Sanctus non fuerit Illyricus, ex eodem conſtat Hieronymo, qui hunc in modum ait : *Vaſtatis urbibus, hominibuſque interfectis, ſolitudinem, & raritatem quoquè beſtiarum fieri, & volatilium, piſciumque teſtis Illyricus eſt, teſtis Thracia, teſtis in quo ortus ſum, ſolum : ubi præter cælum, & terram, & creſcentes vepres, & condenſa ſilvarum, cuncta perierunt*. Hæc Hieronymus, qui Illyricum à patrio Solo hic ſeparat, & in Catalogo Dalmatiam ab eodem patrio Solo dividens, ſcribit ſe Stridone natum, idque oppidum eſſe in confinio Pannoniæ, Dalmatiæque. Blondus item Forolivienſis affirmat Strignam, quæ olim Stridon [ubi Euſebii Hieronymi patris ſepulchrum adhuc extare teſtatur] intrà Arſiam flumen, Italiæ eâ in orâ, Plinii, ceterorumque veterum teſtimonio, ex ipſius etiam Auguſti deſcriptione, limitem contineri : propptereàque Iſtriæ, non Illyrio, aut Dalmatiæ Stridonem adſcribi debere ait. Quamvis igitur Hieronymus ſit Iſtrianus, Stridonenſis, videlicèt, non Illyricus, ſivè Dalmata, eum tamen vel Illyricæ linguæ, quæ *Sclavona* nunc dicitur, fuiſſe inventorem, vel eam ſaltèm [latiùs enim tunc lingua illa patebat] optimè calluiſſe fatendum eſt. Habet namque Gens illa Miſſas, codicem horarium, ceteraſque divinas preces, ut ego ipſe vidi Illyricâ conſcriptas linguâ ab omnibus Dalmatis intellecta : ſediſque Apoſtolicæ auctoritate [quam à Paulo II. habuerunt] publicè illis ubique utuntur : eas autem à Sancto Hieronymo accepiſſe illius Regionis incolæ perſuaſiſſimi ita ſunt, ut captis potius armis omnes diſperire malint, quàm eas relinquere. Qua ex re colligi poteſt, Illyricam linguam, ſeu Dalmatam, quæ tunc latè patebat, atque Iſtriam etiam, ſi non omnem, majori tamen ex parte occupabat, à Sancto Hieronymo, etſi non terrâ, linguâ tamen, Illyrico, ſicut vulgata omnium ſtat ſententia, excultam ſaltem, in melioremque formam redegiſſe, ſivè in ſcribendo fuiſſe innovatam : hujuſce enim linguæ Stridonem Dalmatiæ finitimam expertem fuiſſe, verò ſimile haudquaquàm videtur eſſe.

Hieron. in c. 1. Soph. to. 5.

Hieronym. in Cat. Scrip. Eccleſ. in fine tom. 1.

Utcumque autem ſit quod à nobis huc uſque dictum eſt, hoc unum pro certo affirmare poſſum, Hieronymum multis in locis homines linguæ ſuæ *Latinos* vocare, ut Marianus Victorius Reatinus, olim Epiſcopus Amerinus interpretatur, dum idem Hieronymus Hebræorum, Græcorumque eruditionem in ſcripturarum ſanctarum explanatione hominibus linguæ ſuæ ſe tradere ſcribit, commentarios ſuper Prophetas omnibus notiſſimos eo nomine intelligens, ut idem Victorius affirmat : niſi Hieronymum Illyricâ linguâ Scripturam ſacram iis populis coram explanaſſe dicamus ; vel Scripturam ſacram in Illyricam linguam tranſtuliſſe, ut nonnullis placet. Sed ut res ſeſe habeat, hanc linguam à Hieronymo in uſum ſaltèm revocatam, in melioremque cultum fuiſſe reſtitutam, & ab Illyrico Polyphemi (ut Appianus ſcribit) ſivè, ut alii volunt, Cadmi filio, vel Cadmonis, ut ait Suidas, inventam olim fuiſſe opinandum eſt, cum ab eo ipſo Illyrio Regio illa Europæ, & Adriatico Mari incumbens Appiano, Euſtathio, & Suida teſtibus, *Illyris*, ſivè *Illyrium* ſolet nuncupari : quam hodie Italicè *Sclavoniam* vocant. Alphabetum autem à Sancto Hieronymo inventum, vel ſaltèm inſtauratum, quamvis ab omnibus aliis linguis, quod ad figuras pertinet, valde diſſimile ſit, habet tamen eaſdem literarum pronunciationes ac poteſtates, quibus lingua Serviana, ſicut infrà patebit, uti ſolet. Hæc tamen lingua à Dalmatis nec adhibetur, nec intelligitur ; illâ verò, quæ Buchuizza, ideſt literaria dicitur, Dalmatia, atque Iſtria, Stiria, & Carinthia, necnon Gentes aliæ his finitimæ utuntur : Croaticaque appellatur à Croatia, inter Dalmatiam, & Iſtriam ſita.

Hieronym. in proœm. lib. 3. in Hier. tom. 4. Et in 6. & 7. Zachar. to. 5. Marian. Vict. in Indice in Hieron.

Hæc de Illyricis literis, ſivè Hieronymi, ut ajunt, linguâ. Quid autem per Leonem ad ejus pedes jacentem ſignificetur, declaratum eſt, cùm de Bibliothecâ Cæſarienſi locuti ſumus. Cur verò idem Sanctus pileo rubro pingi ſoleat, ſilentio haudquaquàm prætereundum videtur. Quamvis enim Galero rubro uſque ad Innocentii IV. tempus Cardinales uſi non fuerint [eum namque ab eodem Pontifice in Concilio primo Lugdunenſi acceperunt, ut ſuo loco fuſiùs dicemus] is tamen rubeo colore pingi ſolet, ut Hieronymum Cardinalitiâ dignitate decoratum fuiſſe, indicetur. Cardinalatus enim nomen, ac dignitas, ſivè officium non ſolùm Gregorii magni tempeſtate in uſu fuerunt, ut in eius Epiſtolis videre eſt, verum etiam Damaſi Papæ temporibus, Volaterrano teſte, qui ait : Invenio in antiquis Tabulis apud Eccleſiam Aretinam Donationis cujuſdam Zenobii Senatoris Romani eidem Eccleſiæ uſque à tempore Damaſi Pontificis factæ, ubi eſt hujuſmodi ſubſcriptio ;

Pileus rubeus in Concil. Lugdun. 1. datus.

Epiſt. Gregor. lib. 1. epiſt. 79. & 81. lib. 2. epiſt. 25. Et can. 7. q. 1. Paſtoralis. Volaterr. lib. 22. Anthropologiæ.

Ego Jo: S. R. E. Diaconus Cardinalis ex parte Damaſi Pont. laudo, & confirmo.

Itaquè non video, ait Volaterranus, *cur Sanctus Hieronymus Damaſo charus, non fuerit S. R. E. Presbyter Cardinalis*. Hæc Volaterranus. Quamvis enim ſub Benedicto octavo, ſub Innocentio quarto, & ſub Paulo ſecundo Cardinalitia inſignia fuerint amplificata, ceteriſque temporibus dignitatem ipſam auctam conſtet, non tamen Cardinalatus nomen anteà non fuiſſe cenſendum eſt : aliud namque eſt inſignia recentiora eſſe amplificata : aliud verò Cardinalium nomen veteribus fuiſſe incognitum.

Nec tamen ſilentio prætereundum eſt, Cardinales in primitivâ Eccleſiâ Presbyteros fuiſſe nuncupatos, quibus Evariſtus Pontifex primus omnium Titulos diviſit, quos Mar-

Ex Biblioth. Damaſo, & Platina.

Digitized by Google

Marcellus non multo poſt limitavit pro Gentibus ad Chriſti fidem venientibus, atquè infantibus baptizandis, mortuiſque ſepeliendis: nam ducentos & triginta ſex Sacerdotes Cardinales Romæ quandoquè fuiſſe multi Scriptores produnt. Primitùs autem Presbyteri, quandòque verò in quacumque Eccleſiâ principales Sacerdotes, ſeu Epiſcopi Cardinales dicti ſunt, ut ex Gregorio Magno videre eſt. Quod autem principio prorsùs oneri fuit, ſummo tandèm, nec immeritò quidèm, & oneri, & honori eſſe cœpit, quando, ſcilicèt, in adminiſtrandâ Republicâ Chriſtianâ Pontifici ſemper præſto adeſſe cœperunt, ita verò ut inter contentiones Imperatorum, ac Populi Romani de Pontifice creando, non ſemel ſubortas, auctoritatem, & prærogativam Summi Pontificis eligendi ſibi jure compararint. In primitivâ igitur Eccleſiâ Cardinales nomine Presbyterorum nuncupabantur, ut etiam ex ejuſdem Hieronymi, qui ad hanc uſquè diem Presbyter vocitatur, verbis colligi poteſt. Hieronymus enim in explicatione libri Iſaiæ hunc in modum ait: *Senatus quoquè conſulta dicuntur, & principes quondàm Romani Conſules appellati ſunt*, vel à conſulendo civibus, vel ab agendo cuncta conſilio. *Et nos*, inquit, *habemus in Eccleſiâ Senatum noſtrum, cœtum Presbyterorum*. Hæc Hieronymus, qui per Senatum Presbyterorum, Collegium Cardinalium, teſte Archidiacono, inſinuavit, ac ſeipſum tamquàm Senatorum, ſive Cardinalium collegam ſubobſcurè nominavit. Idem viſum eſt innuere cum ad Ageruchiam ſcripſit dicens, ſe in chartis Eccleſiaſticis Damaſum Papam juvaſſe, ſynodiciſque conſultationibus Orientis, & Occidentis reſpondiſſe. Si enim Hieronymus à ſecretis Damaſi Papæ ſolùm fuiſſet, non ſe juvaſſe eum, ſed ei ſe inſerviſſe in chartis ſcribendis dixiſſet: nec ſynodicis conſultationibus ſe reſpondiſſe addidiſſet, ſed mitiùs loquens, reſponſa tranſmiſiſſe ſcribendo dixiſſet: reſpondere enim auctoritatem quandam, ad ſecretarium non pertinentem, præfefert.

Guido Arch. Franciſcus Zabarella Card. & alii. Gregor. lib. 1. Epiſt. 79. & 81. Et lib. 2. epiſt. 25. Et Can. 9. q. 1. Paſtoralis.

S. Hieron. in cap. 3. Iſa. ſub init. tom. 4.

Hier. epiſt. 11. circ. med. to. 1.

Extat ad hoc idem probandum ſatis evidens conjectura, quæ colligi poteſt ex verbis ejuſdem Hieronymi dicentis ſe omnium penè ſententiâ ſummo Sacerdotio dignum fuiſſe judicatum. Quibus ex verbis conjectare licèt, tàm clerum, quàm plebem Romanam propenſiſſimam in Hieronymum fuiſſe, ita verò, ut mortuo Damaſo, Hieronymum ſubrogaſſent. Hinc Hieronymum Presbyterum, ideſt Cardinalem fuiſſe cenſendum eſt, cum Summos Pontifices, Marcellum, ſcilicèt, Melchiadem, Silveſtrum ex Presbyteris Cardinalibus, Marcum, Julium, Liberium, & Damaſum, ejuſque Succeſſores, vel ex Presbyteris, vel ex Diaconibus Cardinalibus in Summum Pontificatum fuiſſe aſſumptos conſtet. De Hieronymi Cardinalitio, Cyrillus Hieroſolymitanus Epiſcopus mentionem facit ad Auguſtinum ſcribens. Idem Euſebius Cremonenſis Sancti Hieronymi diſcipulus ad Theodonium ſcribens Romanum. Idem Sanctus Petronius Epiſcopus Bononienſis in tractatu Apophtegmatum ſelectorum Sanctorum Patrum ſcribit. Idem S. Auguſtinus in ſermone ad fratres in Eremo. Quamvis autem ſermones omnes ad fratres in Eremo Auguſtini eſſe non judicentur, ut fuſiſſimè quidèm à nobis demonſtratum eſt in noſtrâ Bibliothecâ, ſivè in Indice Theologico, & ſcripturali, hujuſmodi tamen ſermo non niſi magnam auctoritatem habere poteſt, cum ex vetuſtiſſimis manuſcriptis exemplaribus patet Sancti Auguſtini operibus ii omnes interſerantur, tantique Doctoris, ac doctrinâ, & pietate digni ſint judicati.

Hieron. epiſt. 99. ad Aſellam tom. 2.

Anno Domini 400.

Anno Domini 440.

Aug. ſerm. 25. tom. 10.

Ut autem hujus generis quæſtionem concludam, aliam ad noſtram opinionem comprobandam in medium afferam conjecturam, quæ ex ejuſdem Auguſtini ſententiâ colligitur. Auguſtinus enim ad Hieronymum ſcribens Petrum verè erraſſe, & à Paulo jure reprehenſum hunc in modum ait: *Quamquàm ſecundùm honorum vocabula, quæ jàm Eccleſiæ uſus obtinuit, Epiſcopatus Presbyterio major ſit: tamen in multis rebus Auguſtinus Hieronymo minor eſt, licèt etiam à minore quolibet non ſit refugienda, vel dedignanda correctio*. Ubi gloſſa, Hieronymum fuiſſe Cardinalem, verbis illis affirmat: cui conſentit Cardinalis de Turre Cremata, idem caput exponens hoc modo: *Quamquam Epiſcopatus ſit presbyterio major, ſcilicèt ordine, Auguſtinus tamen Hieronymo minor eſt, adminiſtratione, ſcilicèt, ac dignitate: quoniam Hieronymus Presbyter Cardinalis fuit, & omnis Presbyter Cardinalis major eſt quolibet Epiſcopo non Cardinali, ut quidam dicunt, & refert Hugo in Gloſſa*. Hæc Joannes de Turre Cremata Epiſcopus Cardinalis: In cujus doctrinæ confirmationem dicam ego quod de Auguſtini verbis ſentio.

Aug. epiſt. 19. tom. 2.

Decr. part. 2. cauſa 2. qu. 7. cap. 34. Turr. Cremat. lib. 7. Summ. Eccl. cap. 13.

Auguſtinus enim, ni fallor, ut in eâ ad Hieronymum epiſtolâ Petrum jure à Paulo fuiſſe reprehenſum oſtendat, comparatione inter ſe, & Hieronymum uti videtur, quaſi dicere voluiſſet: Sicut Auguſtinus eſt Hieronymo major, & minor, ita Petrus eſt Paulo major, & minor, & æqualis, ut placet Auguſtino Triumpho dicenti: *Paulus fuit minor Petro poteſtate prælationis, quia ſolus Petrus fuit Cephas, ideſt caput totius Eccleſiæ. Major autem prærogativa electionis, quia electus fuit a Chriſto poſt Reſurrectionem, & glorificationem. Undè in Bulla Papæ Paulus ponitur a dextris, Petrus verò a ſiniſtris. Æqualis fuit officio prædicationis, & fidei defenſionis, quia creditum eſt ei Evangelium præputij, Petro verò Evangelium Circumciſionis, ſicut ipſe teſtatur ad Galatas ſcribens: Undè in tali caſu juſtè poterat Petrum reprehendere, ſicut æqualem ſibi, vel minorem*. Hæc Triumphus. Hac igitur comparatione dicendum eſt, Auguſtinum majorem Hieronymo fuiſſe, ratione, ſcilicèt, ordinis Epiſcopalis, Hieronymum verò majorem Auguſtino ratione adminiſtrationis, & aſſiſtentiæ, cùm Cardinales Papæ aſſiſtant, ſicut Apoſtoli Chriſto. Si autem Hieronymus Cardinalis non fuiſſet, non video, quo mo-

Quæſt. 7. art. 2. de poteſtat. Eccl. ad 1. arg. Idem ferè ait S. Bon. in Pſ. 67. poſt med. tom. 1.

Gal. 2.

Digitized by Google

modo Hieronymus Auguſtino major eſſe potuerit, niſi id ad ſenectam præſertim ætatem vel ad alia, quæ Cardinalitiâ dignitate majora eſſe non poſſunt, referatur, vel ad vitæ ſanctitatem, quæ hominem majorem facit quàm nomen Epiſcopi: illudque humilitatis causâ a Sancto Auguſtino dictum fuiſſe fatendum eſt. Adde etiam quòd Sancti Auguſtini tempore Epiſcopatus Cardinalitiâ dignitate major omninò fuit, ut Onuphrius Panuinius teſtatur: Cardinalis enim Presbyter, ut Onuphrius docet, *medius erat locus inter Epiſcopum, & cæteros Presbyteros non Cardinales. Sed ſub Alexandro III. ſub quo Romana Eccleſia ad maximum in terris faſtigium evecta fuit, Imperatore potentiſſimo Friderico Abenobardo, eoque Eccleſiæ infeſtiſſimo hoſte, conculcato, victo, pacemque ob Eccleſiâ petere coacto, tùm primum ex Epiſcopis versâ vice Cardinales fieri cæpti. Cardinalium enim dignitas cum Eccleſiæ, & Romani Pontificis dignitate ſemper crevit.* Hæc Onuphrius. Quamvis igitur Epiſcopatus Cardinalitiâ dignitate major olìm fuiſſet, ob id tamen dicendum non eſt, tunc temporis Cardinalatum non extitiſſe, aut Hieronymum Cardinalitiâ dignitate decoratum non fuiſſe: conſtat enim, ut ipſemet Hieronymus teſtatur, eum a Paulino Epiſcopo Antiocheno, Antiochenæ Eccleſiæ Presbyterum anno ſuæ ætatis trigeſimo creatum fuiſſe, ut etiam idem ferè dicit Epiphanius.

Onuphrius Panvin. de Epiſc. Tit. & Diaconiis Card.

Anno Domini 1076.

Hic Pont. Senatus Veneti opera contra vim Imp. eſt in ſede repoſitus.

Hier. Epiſt. 61 ad Pam. to. 2.

Epiph. Ep. 60.

Nec deſunt intereà qui ipſum Hieronymum Presbyterum deindè Eccleſiæ Romanæ factum fuiſſe affirment, e quorum numero eſt Ado ſanctiſſimus, idemque doctiſſimus, Treverienſis Archiepiſcopus, qui hac de re luculentiſſimum præbet teſtimonium. Idem narrat Aloyſius Lippomanus, & alii permulti. Presbyterum autem Romanum creatum non niſi Cardinalem cenſendum eſſe, multi, & eruditi quidèm viri affirmant, dicentes, non eò Hieronymum Presbyterum Eccleſiæ Romanæ cenſeri, quòd juxtà ejus ritum Presbyter fuerit creatus, cum proptèr hanc rationem omnes Presbyteri nuncupationem hujuſmodi accepturi eſſent: nec etiam quòd Romæ ordinatus, cùm fieri nequeat, ut unus, & idem Romæ, & Anthiochiæ Presbyter jure ordinetur. Sed ideò Eccleſiæ Romanæ Presbyter creatus nuncupatur, ideſt novo titulo inſignitus, ita verò, ut Presbyter primarius diceretur. Primarii autem Presbyteri, non niſi Cardinales intelligi debent, ut ex Decreto colligitur, ubi Clerici S. R. E. in ſingularis potentiæ, & præexcellentiæ culmine conſtituti, inſtàr ampliſſimi Senatus Romani, a Conſtantino reverendiſſimi appellantur. Id quod adſimile eſt ejuſdem Hieronymi ſententiæ dicentis: *Eccleſia habet Senatum, cætum Presbyterorum, ſine quorum conſilio, nihil monachis agere licet: Senatum quoque Romani habet, cujus conſilio cuncta agebant, & nos habemus Senatum noſtrum cætum Presbyterorum.* Quem planè Presbyterorum cœtum, ac Senatum Archidiaconus, ut diximus, pro Cardinalium Collegio exponit. Quarè Sanctum Hieronymum Cardinalem fuiſſe, ob idque pileo rubro depingi ſolere concludendum eſt, etiamſi ad eam uſquè diem Cardinales hujuſmodi galero atque purpurâ donati non fuiſſent. Qui multa ad hanc rem pertinentia videre cupit ad Fratris Alphonſi Ciacon Hyſpani, viri quidèm eruditiſſimi, Tractatum confugiat, ubi plurima teſtimonia, & rationes non paucas de ejuſdem Sancti Cardinalitio recenſet. Hæc de Sancti Hieronymi Cardinalitiâ dignitate, atque Alphabeto, quod ipſe invenit, ut ad Cyrillum Servianæ linguæ Auctorem accedamus.

Ado de vitis ſanctorum. Anno ſalutis 500. tempore Greg. VII. Aloyſ. tom. 4.

Diſtin. 96. capit. Conſtantinus.

S. Hieron. in cap. 3. Iſa. ſub init. tom. 4.

DE SANCTO CYRILLO
ALIARUM ILLYRICARUM LITERARUM INVENTORE.

QUarta ejuſdem paraſtaticæ Columnæ facies Cyrillum Epiſcopum habitu Epiſcopali indutum, Illyricarumque literarum cultorem præcipuum, ſivè Inventorem repræſentat. Hic primus a Sede Apoſtolicâ impetravit, ut in Dalmatiâ illius Provinciæ idiomate divinum officium recitare liceret. Sunt tamen qui a Methodio id impetratum dicant. Uterque autem Evangelium Dalmatis prædicavit. Cyrillus itèm Clementis Papæ corpus Romam aſportandum curavit: hinc ad ejus pedes anchora jacere cernitur, ut hujuſmodi translatio maritimo itinere facta innuatur. Alphabetum autem Servianum ſuprà ejus caput conſpicitur, infrà verò hæc legitur Inſcriptio:

S. CYRILLUS ALIARUM ILLYRICARUM LITERARUM AUCTOR.

ALPHABE-

Digitized by Google

ALPHABETUM SERVIANUM

Tribus & quadraginta literis conſtans.

Figuræ literarum	Nomina literarum		Pronunciatio, vel poteſtas.
А а	азъ	Aſ	a
Б б	букн	Buki	b
В в в	вѣдѣ	Viede	v conſonans
Г г	глаголѣ	Glagoglie	gh
Д д д	добро	Dobro	d
Е е	есть	Ieſt	e ie
Ж ж	живѣте	Xiviete	gg
Ѕ ѕ	ѕѣло	Selo	z'
З з	землѣ	Semglie	ſ
І і	иже	Ixe	i vocalis
И и	и	I	j conſonans
К к	како	Kako	k q
Л л	людѣ	Liude	l
М м	мыслѣте	Mislete	m
Н н	нашн	Naſci	n
О о	он	On	o
П п	покон	Pokoi	p
Р р р	рцн	'rzi	r
С с	слово	Slovo	ſ
Т т	тврдѣ	Tvrde	t
оу ȣ ȣ	ȣкь	Uk	u vocalis
Ф ф	фрьта	Ferta	f
Ѳ ѳ	ѳита	Thita	th
Х х	хѣрь	Her	hh
Ъ	ѥрь	Ier	e ie
Ы	ѥры	Ieri	i
Ѿ ѿ	ѿть	Ot	od ot
ѿ	ѡдь	Od	od
Ѡ ѡ	ѡ	O	o vocalis
Ц ц	цн	Zi	zz
Ч ч ч	чрьвь	Cierv	ce ci
Ш ш	шан	Sciai	ſc
Щ щ	щан	Sctai	ſct
Ѣ ѣ	ѣть	Iat	ia
Ѧ	ѦѦ	Ea	æ
Ѧ	Ѧ	E	e anguſta
Ꙗ	ꙗко	Iako	ia
Ѥ ѥ	ѥ	Ie	ie
Ю ю	ю	Iu	iu
Ѱ ѱ	пси	Pſi	ps
Ѯ	ксн	Kſi	ks
Ꙉ	Ꙉ	Giu	giu
Ѫ	Ѫа	Cchia	cch

Sanctus

SAnctus Cyrillus, quem Serviani Alphabeti Inventorem fuiſſe docet Inſcriptio, Illyricus ſivè Sclavorum fuit Epiſcopus, & S. Clementis, qui tertius poſt Beatum Petrum Apoſtolum Pontificatum tenuit, corpus Romam deferendum, & in Baſilicâ ejuſdem Clementis nomine inſignitâ recondendum curavit, ut anchora etiam illa fortaſſe innuit: Clemens enim, alligatâ ad ejus collum anchorâ, in mare præcipitatus martyrio fuit decoratus. Eâdem in Eccleſiâ Sancti Clementis Cyrillus, & Methodius Sclavorum Epiſcopi miraculis clari ſepulti ſunt: quorum Sacras Reliquias ſub altari in ejuſdem Eccleſię Sacello pervetuſto repertas fuiſſe conſtat: nunc vero Sixtus V. Pont. Maximus ejuſdem Sancti Cyrilli corpus in Eccleſiam Sancti Hieronymi Illyricorum ab eodem Pontifice conſtructam transferendum mandavit.

Alphabetum hoc loco conſcriptum, ut ad rem noſtram revertamur, non eſt illud, quod in Bibliothecâ extat Vaticanâ, ſed eo copioſius. Hoc autem nominibus item, ac pronunciationibus, quæ in omnibus Alphabetis inibi ſcriptis deſiderantur, Servianumque non Illyricum nuncupatum, hìc ob oculos ponendum cenſui, cum hæ literæ Servianæ non Illyricæ dicantur, nec ab Illyricis, ſeu Dalmatis dignoſci queant, niſi laborioſè perdiſcantur, ſicut in qualibet Natione exterarum linguarum characteres percipi ſolent. Hæ literæ, inſtàr Hebraicarum literarum myſteriis plenæ, à Serviâ, & Bulgariâ, Vallachiâ, Moldaviâ Daciæ partibus, necnon à Boſinâ, Ruſſiâ, & Moſcoviâ, atquè ab aliis Gentibus ad Orientalem plagam pertinentibus adhibentur, majorique ex parte à Græco fonte deſumptæ ſunt, Græcoſque accentus recipiunt, characteribus majuſculis, qui eos non admittunt, exceptis more Græcorum. Hujus generis lingua, quæ omnium linguarum cenſetur ditiſſima, & non niſi regulis permultis ad unguem acquiri poteſt, *Chiurillizza*, hoc eſt, *Cyrilliana* à Cyrillo Inventore, quem *Chiuril* appellant, nuncupatur. Boſina verò inter ceteras Gentes Servianam linguam adhibentes, puriori, & elegantiori loquendi formâ uti ſolet, ad quam elegantiam, & loquendi venuſtatem Servia non parum accedit, ſicut a Marino Temperizza Epidaurio è Societate Jeſu hanc linguam optimè callente accepi. Hujus generis eſt Epitaphium illud, quod in templo Sanctæ Mariæ de Aracæli lapide inciſum extat ad pavimentum Altaris majoris in monimentum Catarinæ Boſnenſis Reginæ, quæ inibi humata jacet. Epitaphium verò in hanc legitur verborum formam.

Катарини Кралици Босанской
Стипана, Херцега Светога
Саве, Спорода Елине и Кꙋћие
Цапа Стипана роени Томаша
Крала Босанскога жени
Кои живи години N. Н. Д.
И приминꙋ ꙋ Рими налита г҃на
Ѕ. ѻ. О. Н. Анто Nа. К. НЕ.
дни Октобра, Споминакъ
Не писмомъ поставленъ

Italicis conſcriptum literis legitur hunc in modum.

KATARINI KRAGLIZI BOSANSKOI,
STIPANA KERZEGA SVETOGA
SAVE, SPORODA JELINE I KUCCHIE
ZARA STIPANA ROJENI. THOMASCIA
KRAGLIA BOSANSKOGA XENI.
KOLIKO XIVI GODINI. LIIII.
I, PRIMINU, U RIMI NALITA GOSPODINA
M.CCCCLXXVIIJ. NA XXV.
DNI OCTOBRA, SPOMINAK
GNE, PISMOM POSTAUGLIEN.

Idem verò Latinè redditur hiſce verbis:

CATARINÆ REGINÆ BOSNENSI,
STEPHANI DUCIS SANCTÆ
SABÆ, EX GENERE HELENÆ, ET DOMO
PRINCIPIS STEPHANI NATÆ, THOMÆ
REGIS BOSNÆ UXORI.
QUANTUM VIXERIT ANNORUM LIIII.
ET OBIIT ROMÆ, ANNO DOMINI
M.CCCC.LXXVIII. XXV.
DIE OCTOBRIS. MONUMENTUM
IPSIUS SCRIPTIS POSITUM.

Hæc de variarum literarum inventoribus: nunc verò reliquum eſt, ut ad ea, quæ e regione hujus poſtremæ columnæ paraſtaticæ ad parietem depicta cernuntur, tranſeamus.

DE SEMICOLUMNA LATERITIA

E REGIONE POSTREMÆ COLUMNÆ PARASTATICÆ

Parieti annexa, in qua Chriſtus Salvator noſter, & Silveſter Papa, Conſtantinuſque Magnus Imperator depicti conſpiciuntur.

SALVATOR noſter, Chriſtus Jeſus, Deus, & homo, ad cujus dextram Silveſter ejuſdem Vicarius, & Petri ſucceſſor, ad lævam verò Conſtantinus Imperator depicti cernuntur, è regione poſtremæ Columnæ paraſtaticæ repræſentatur divinam quandam præſeferens Majeſtatem, ut per pictoriam artem effingi potuit, dextrâ manu Mundum, levâ autem Librum, in quo duarum literarum A, ſcili-

Digitized by Google

licet, & Ω Hieroglyphicum ſcriptum conſpicitur. Sed ſupra ejus caput hæc legitur Inſcriptio.

JESUS CHRISTUS, SUMMUS MAGISTER, COELESTIS DOCTRINÆ AUCTOR.

Hoc loco non immeritò SALVATOR noſter duabus quidem rationibus depictus cernitur, ſicut enim literarum inventarum ordo in primo Adam divinitùs edocto incœpit, ita, & in ſecundo Adam, Chriſto, ſummo ſanè Magiſtro, cæleſtiſque doctrinæ Auctore, eundem variarum linguarum, per quas omnium ſcientiarum genera explicata ſunt, ordinem ac periodum, ſive ambitum concludi neceſse erat. Sicùt etiam primus Adam de terrâ terrenus, qui peccato inobedientiæ Mundum corrupit, atquè damnavit, mortemque univerſo generi humano comparavit, in hujuſmodi variarum literarum inventione primum ſibi locum ſortitus eſt, ita jure quidèm factum eſt, ut ſecundus Adam de cælo cæleſtis, qui ad mortem uſquè factus obediens ſuo pretioſo ſanguine Mundum ipſum inſtauravit, ac redemit, dum mortem noſtram moriendo deſtruxit, & vitam reſurgendo reparavit; eidem primo Adamo ærumnis, ac laboribus pleno gratiarum, ſummique boni theſaurus ex adverſo reſponderet. Quoniàm verò literarum figuræ pro quibuſdam Hieroglyphicis deſignandis uſurpatæ ſunt, ut, ſcilicet, literam Y, humana vita, per Θ, mors, per T, Crux Dominica, repræſentaretur, ſicùt de his atquè aliis literis ſatis diffusè ſuis locis demonſtratum eſt; hinc eo in Codice, quem Chriſtus geſtare cernitur, harum literarum A, & Ω, Alpha, videlicet, & Omega, quarum una eſt Alphabeti Græci prima, altera verò poſtroma, Hieroglyphicum ſcriptum fuit, propittereàquòd duas haſce literas Redemptor noſter ſibi vendicavit dicens: *Ego ſum Alpha, & Omega, principium, & finis*: concurrentibus enim literis in ſe invicem A, ad Ω, uſquè devolvitur: & rurſùs Ω ad A replicatur: ut oſtenderet in ſe eſſe, & initii decurſum finem, & finis recurſum ad initium, utque omnis diſpoſitio in Ω deſinens, per quem cœpta ſunt, per Verbum, ſcilicet, Dei, quia caro factum eſt, proinde deſinat quemadmodùm, & cœpit, & a Deo in Chriſto omnia ad initium revocarentur. Ideò inquit: Ego ſum A, & Ω, *principium, & finis: qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt*. Dicitur enim Deus, primum univerſarum rerum principium, & finis, ad quem cuncta ordine ſuo diriguntur: *Omnia enim proptèr ſemetipſum operatus eſt Dominus*, ut ait ſapiens. Dicitur itèm Deus qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt, ad ejuſdem æternitatem indicandam. Æternitas enim, teſte Boetio, eſt interminabilis vitæ tota ſimùl, & perfecta poſſeſſio. Sed quia id a nobis intelligi non ſatis poteſt, hinc per temporis differentias præſentis, ſcilicèt, præteriti, ac futuri nobis exprimitur. Ad hoc idem indicandum dictum eſt per Iſaiam prophetam: *Ego primus, & noviſſimus*. Itèm Beatus Joannes in ſuâ Apocalypſi. Ego ſum A, & Ω, *primus, & noviſſimus, principium, & finis*: quamvis enim in illâ ſacratiſſimâ Trinitate, nihil majus, aùt minus, nihil prius, aùt poſterius, niſi prioritas originis, non autem temporis, aùt dignitatis exiſtat, hæc tamen de eâ affirmantur ad trium perſonarum æternitatem declarandam. Hæc de Jeſu Chriſto SALVATORE noſtro ad parietem depicto.

Philip. 2.
Apo. 1. 11. & 22.
Ex Iſidoro lib. 1. Etymol. cap. 4.
Et Pier. libr. 47. circa fin.
Ex Tertull. lib. de Mon.
Prov. 16.
Boet. libr. 5. Proſâ 6. de conſ. phil.
Iſa. 44.
Apoc. ult.

Ad ejuſdem parietis dextram ſanctus Silveſter Chriſti Vicarius, & Petri ſucceſſor paſtoralibus indumentis, atquè inſignibus ornatus, venerandoque aſpectu ſenex conſpicitur: ad cujus pedes hæc legitur Inſcriptio.

SANCTUS SILVESTER, CHRISTI DOMINI VICARIUS.

Ad lævam Conſtantinus Magnus habitu imperatorio, ſivè paludammento indutus, ſatiſque bellè effigiatus cernitur: ad cujus pedes Inſcriptio in hanc verborum legitur formam.

CONSTANTINUS IMPERATOR, ECCLESIÆ DEFENSOR.

Duo hic inſignes Viri Silveſter, ſcilicèt, Chriſti Vicarius, & Conſtantinus Imperator, Eccleſiæ defenſor, repræſentantur, ut Latinæ docent inſcriptiones. Id autem non abſque conſilio factum eſſe credendum eſt (alios enim Chriſti Vicarios, & Eccleſiæ defenſores fuiſſe conſtat) ſi de Silveſtro Papâ, & Conſtantino Imperatore hiſtoria perpendatur, atque Eccleſiæ Catholicæ Romanæ amplificationis initium in memoriam revocetur. Conſtantinus namque Imperator cum lepræ curandæ causâ medicorum conſilio balneum ſibi ex infantium ſanguine parandum mandaſſet, Sancti Apoſtoli, Petrus, & Paulus noctu ei vigilanti apparuerunt præcipientes, ut ſi ex leprâ liberari vellet, omiſsâ impii balnei immanitate, Silveſtrum in Soracte monte latitantem accerſeret: a quo ſalutari lavacro recreatus, in omni ditione Romani Imperii Templa Chriſtiano more ædificanda imperaret: ſublatiſque inanium Deorum ſimulachris, vero Deo cultum adhiberet. Quarè Conſtantinus cæleſtibus monitis obtemperans Silveſtrum diligentiſſimè conquiſitum accerſit: à quo Apoſtolorum imagines recognoſcens, baptiſmo ſanatur, & ad tuendam, propagandamque Chriſti Eccleſiam inflammatur: Silveſtroque auctore multas Baſilicas ædificandas curavit, eaſque magnificentiſſimis donis exornavit: Araſq; publicè, & ubique conſtruendas conceſſit: id quod ad eam uſque diem fieri non licuit: Pontificibus enim tunc temporis locus certus, ac definitus non erat, ſed in cryptis, ſivè in cœmeteriis, aut in ædibus piorum conſecrare ſolebant ſuper ligneo Altari, quod in Lateranenſi Baſilicâ a Conſtantino Magno prima publicè conſtructa conſervatur, & non niſi a ſummo Pontifice, & a Cardinalibus per pontificiam diſpen-

Hiſt. ex Bre. Rom. Nicephor. li. 7. de Hiſtor. Eccleſ. ca. 33. S. Anton. p. 2. Tit. 9 cap. 1. §. 2. S. Vincen. ſpect. hiſt. lib. 13. ca. 47. Et Hugo Floria. & Metaphr., & alii permulti.

Digitized by Google

diſpenſationem adhibetur, ut fuſiùs in Emblemate II. dictum eſt.

Silveſtri igitur tempore, Conſtantino Imperatore per lavacrum baptiſmi a leprâ mundato ejuſdem Silveſtri manu, donationeque Eccleſiæ Catholicæ Romanæ ab eodem Imperatore factâ, ſuas Eccleſia recepit vires, amplificarique tunc primùm cœpit; Converſio autem Conſtantini ab illâ igneæ Crucis viſione ſumpſit exordium: hinc eo in loco, qui nunc vulgò dicitur *Pons mollis*, olim *Milvius* vocitatus, non procul ab Urbe Româ, & a Portâ Flaminiâ, quę præſens in tempus *Sanctæ Mariæ de Populo* nuncupatur, Conſtantinus contrà Maxentium certans ex eo victoriam reportavit, ſanctiſſimo Crucis ſigno ſibi jam oſtenſo Græcis hiſce literis: ΕΝ ΤΟΥΤΩΙ ΝΙΚΑ, ideſt, IN HOC VINCE, quod profectò ſignum primus ipſe in vexillum transformavit, & nummos eo obſignari juſſit, quod deinceps a Chriſtianis fuit paſſim obſervatum.

Euſeb. lib. 1. de vita Conſt. cap. 22. 23. 24. 25.
Et Nicepho. lib. 7. cap. 29.
Euſeb. ubi ſupra cap. 32.
Et lib. 9. de hiſt. Eccl. c. 8, & Prudentius Poeta.
Et Nicepho. lib. 7. cap. 19., & 37.
Euſeb. lib. 1. de vita Conſt. cap. 33.
Et lib. 9. Eccl. Hiſt. cap. 8.
Niceph. lib. 7. Hiſt. Eccleſ. cap. 8.

Hoc item Sanctiſſimæ Crucis vexillum Conſtantinus mirificâ contra Maxentium potitus victoriâ in Urbe Romanâ, ſublimique loco ſtatui juſſit. Suam enim ſtatuam ex ęre fabrefactam, dextrâ manu ex eadem materiâ ſignum Crucis elaboratum tenentem, ac Romæ in loco percelebri firmis innixam fundamentis collocari præcepit, hac Latinâ Inſcriptione inſignitam.

HOC SALUTARI SIGNO, VERO FORTITUDINIS INDICIO, CIVITATEM NOSTRAM TYRANNIDIS JUGO LIBERAVI, ET S. P. Q. R. IN LIBERTATEM VINDICANS, PRISTINÆ AMPLITUDINI ET SPLENDORI RESTITUI.

Miraculum autem illud de ſigno Crucis cum Inſcriptione Græcâ, necnon Conſtantini conflictatio ipſa cum Maxentio, atque Baptiſmus, in Palatio Vaticano Summi Pontificis, Romæ in aulâ, quæ dicitur *Conſtantini*, belliſſime per pictoriam artem repræſentantur.

Sozom. lib. 1. capit. 3. Hiſt. Trip. lib. 1. c. 9
Amb. tom. 5. epiſt. 17.
Euſeb. lib. 1. cap. 23. 24., & 25.

De hujuſmodi vexillo Auguſtali, quod Sanctus Ambroſius ad Theodoſium Auguſtum Imperatorem ſcribens, Labarum Chriſti ſacratum Nomine ſignum appellat, Petrus Nannius ſuâ in hunc Ambroſii locum Notatione ſermonem habet, ſed fuſiùs quidèm Euſebius de Conſtantini vitâ ait, circà horas meridiei, jam luce vergente, vidiſſe ſe ſuis oculis in ipſo cęlo, Soli imminens Crucis trophæum, quod nonniſi luce conſtabat, additumque titulum his verbis: HOC VINCE. Deinde cum hoc ipſum in ſomnis apparuiſſet, tali ſpecie effigurari mandavit. Erat autem hujuſmodi ſpecie configuratum: Haſtile in ſublime erectum, auroque veſtitum, antennam ſive ceruchos habebat tranſverſos inſtar Crucis. In ſummo faſtigio corona ex lapidibus pretioſis, & auro conſerta collocabatur, in qua erat ſalutaris vocabuli inſigne, ita ut litera P decuſſatim in medio poneretur his literis:

X I Σ
P
T O Σ

Decuſſare eſt aliquid ad decuſſis figuram ita redigere, ut inter ſe literæ, Græcæ χ, aut Latinæ X, ſpeciem præbeant. Ea enim figura apud Latinos vocatur *Decuſſis*, quia ut nos hodie, ita veteres hac figurâ numerum denarium ſignificabant. Quod ſi literam X per medium ſeces, relinquetur V, quæ figura denarii dimidium, hoc eſt, quinarium numerum commonſtrat. Undè eam Latini *quicuncem* vocaverunt. Hoc igitur modo hæ literæ decuſſatim ſumuntur, quibus CHRISTOS reſultat, quia decuſſatim, aut tranſverſa leguntur. Græcas autem literas decuſſatim poſitas in cono galeæ ſequentibus deindè temporibus geſtare ſolebat Imperator. Ab antennâ autem illâ, ſivè ceruchis haſtili in tranſverſum inſertis, velum pendebat, opus regium, varietate gemmarum multâ luce fulgurantium obtectum, auroque intertexto, ineffabilem magnificentiam, pulchritudinemque ſpectantibus de ſe præbens. Ceterùm hoc velum ita ceruchis dependulum, juxtà latitudinis, & longitudinis modum bonâ, & congruâ proportione ſibi ipſi reſpondebat. Hæc ex Petro Nannio, & Euſebio locis ſuprà citatis. Euſebius autem eam Crucis imaginem in cœlo viſæ, & lapidibus pretioſis fabricatam à Conſtantino ſibi oſtenſam fuiſſe apertè fatetur. Euſeb. lib. de vit. Conſt. cap. 24.

De hujuſmodi etiam vexillo Auguſtali Pierius Valerianus hoc idem aliis tamen verbis, hunc in modum ait: *Contus erat prælongus, cujus apex in ρ Græcæ literæ ſimilitudinem incurvabatur: indè paulò infrà* X *Græca identidem litera ſua inſigni decuſſatione addita erat, id Chriſti nomen oſtentat, indè Crucis ſignum faciebat bacillus tranſverſus, cui velum, aùt mappula ſolebat appendi vexilli loco. Hæc duo ſignificabant apud Græcos, quorum characteribus ſignata erant,* CHRISTUS PASSUS, aùt CRUCIFIXUS. Hæc Pierius. Pier. Valeria. libr. 50. Hierogl.

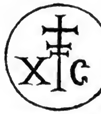
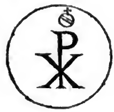
De hujus verò generis ſigno, quod Conſtantino apparuit, variæ fuerunt opiniones, aùt ſententiæ, ex nummis hoc tamen ſigno Crucis variè obſignatis, & excuſis exortæ; ſed omnes unum, eundemq; ſenſum reddunt. Sunt enim, qui ex nummo aureo Valentis Imperatoris illud ſignum Conſtantino apparuiſſe velint eo modo, quem ex primâ figurâ infrà videre eſt, ubi litera X, quæ eſt Ch, apud Græcos, &, P, ſuperpoſita, quæ eſt, R, apud eoſdem: quibus literis Chriſtus ſignificatur, A, & Ω, hinc indè poſitis, quas, ut diximus, idem Salvator noſter Chriſtus ſibi vendicavit. Alii verò ex nummo æreo Conſtantini Magni eo apparuiſſe modo, quem ſecunda figura demonſtrat, ubi ſignum Crucis cernitur, ad cujus dexteram **X**

Græca, quæ eſt Ch: ad lævam verò **C** quæ

ab antiquioribus Græcis pro S, uſurpabatur: ex

Digitized by Google

ex quibus item notis Chriſtus ſignificari ſolebat. Hæc autem figura **C**, quæ *Sigma* Græcè dicitur, & pro S ponebatur, ut in vetuſtis codicibus, & nummis apparet, eadem ferè eſt, ac C Latinorum, niſi quòd extrema cornua habet intus magis reflexa, & magis oblonga modo hîc appoſito. Chriſtus etiam per abbreviationem à Græcis hoc pacto ſcribebatur **XC**, vel XΣ, aut XPΣ. Ex qua ſcribendi formulâ ortus eſt error quorundam Latinorum, qui hanc vocem CHRISTUS hoc modo ſcribere ſoleant, Xps. Idem ferè error committitur ab eiſdem, cum ſcribitur Jeſus; Græci enim per abbreviationem ſcribere ſolent hoc modo, **IC**, vel IΣ, aut IHΣ. Hinc imperiti Græcos characteres ignorantes, ſcribunt, JESUS, cum aſpiratione hunc in modum: IHESUS, & per abbreviationem IHS, vel JHS, putantes mediam literam, quæ eſt *Ita* apud Græcos, & convertitur in E, apud Latinos, eſſe aſpirationem, ignoratione linguæ Græcæ decepti. Nonnulli denique ex nummo aureo Anthemii Imperatoris iis notis, quas infrà tertio loco cernere licet, apparuiſſe volunt, ubi X, & P, ſigno Crucis ſuperpoſito, vel X, & P, Cruce ſuper figuram orbicularem mundum repræſentantem locata conſpiciuntur.

EX NUMMO VALENTIS.	EX NUMMO CONSTANTINI.	EX NUMMO ANTHEMII.
		

Alius extat æreus Conſtantini nummus, in quo ejuſdem Imperatoris effigies ad vivum expreſſa, ut infrà videre eſt, repræſentatur Græcâ hac Inſcriptione: AT. K. ΦΛ. KΩNCTANTINOC, hoc eſt, *Imperator Cæſar Flavius Conſtantinus*: prima enim hujus Inſcriptionis dictio eſt ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ abbreviata, per quam vocem ſupremum Imperatoris jus ſignificantem Imperator exprimebatur. *Αὐτοκράτωρ* namque dicitur qui per ſe poteſt, nec aliundè pendet. Ex alterâ verò numiſmatis parte vel tria labara, ſeu vexilla, vel tres Cruces extant Græcâ item hac Inſcriptione: NIKAI EΩN, ideſt, *Vincit exiſtens*, ſignum ſcilicèt Crucis vincit ubicumque exiſtit: illud autem numiſma antiquo Romanorum more inciſum, alterum autem Chriſtiano more inciſum, utrumque tamen triplicem Crucem repræſentans cernitur: ſed illud ſuboſcurè, hoc autem clarè. Quare ex hujuſmodi numiſmate facilè colligi poteſt, ſignum Crucis, quod media demonſtrat figura ſuperiùs poſita, tribus hiſce Crucibus ſatis adſimile, Conſtantino apparuiſſe Græcâ illâ Inſcriptione: EN TOYTΩI NIKA. Vel NIKAIEΩN, ideſt, Nicænſium: incidebatur enim nomen Populorum, à quibus numiſmata cudebantur.

Nec ſilentio prætereundum eſt, ſimulacrum Conſtantini in hoc numiſma, quod infrà videre eſt, inciſum Imagini ipſi, per quam Conſtantinus in Vaticani Palatii aulâ, ejuſdem Imperatoris nomine nuncupata, repræſentatur, omnino eſſe adſimile, ut ego, ita eſſe, iis imaginibus collatis, reipsâ comperi. Hæc autem numiſmata, quæ hoc loco inciſa conſpiciuntur, non ſemel vidi, & contrectavi, operâ tamen Annibalis Zitelli concivis mei, viri quidèm eruditi, omniumque antiquitatum, ac veterum præſertim imaginum virorum illuſtrium apprimè ſtudioſi, & S. D. N. Sixti V. cubicularii, penès quem aſſervantur.

Quamvis autem ſimplex, vel unicum Crucis ſignum Conſtantino apparuiſſe omnes ferè affirment, triplex tamen ejuſdem ſigni forma, ut in ſuperiori figurâ, necnon infrà videre eſt, in vetuſtis nummis conſpicitur. Id quod factum eſſe reor, vel ad indicandas tres illas Cruces, quas Helenam Conſtantini matrem inveniſſe conſtat: vel ad paſſionem Chriſti, qui inter duos latrones Cruci fuit affixus, uberiùs explicandam: ſivè ut hoc Symbolo Sanctiſſima Trinitas repræſentaretur: quæ, cum omnia ejus opera ad extra, ut Theologi optimè docent, ſint indiviſa, humani generis ſalutem fuit operata, quamvis Filius aſſumpſerit humanitatem, per quam paſſus eſt. Triplex itèm Crucis ſignum præfefert triplicem Crucis viſionem, per quam triplex victoria fuit à Conſtantino reperta. Prima Romæ contrà Maxentium: Secunda contra Bizantium: Tertia contrà Scythas. De his Niceph. lib.8. cap. 32. De prima etiam, c.3. De ſecunda lib.7. c.47.

Digitized by Google

EX NUMMO ALIO CONSTANTINI ÆREO.

Hæc de Crucis ſigno, Conſtantini Magni converſionis initio, cui additum fuit regenerationis lavacrum, per quod à leprâ tùm corporali, tùm etiam ſpirituali eum purgatum fuiſſe, pro comperto habetur. De hoc ſancto regenerationis lavacro per Silveſtrum Papam Conſtantino ſubminiſtrato, & Sanctorum Apoſtolorum Petri, & Pauli Imaginibus, non ſolùm S. Antoninus, & alii ſuprà citati, ſed etiam Adrianus Pontif. Max. in Concil. Gen. VII. luculentiſſimum præbuit teſtimonium. Quis autem tantæ erit audaciæ, qui teſtimonium Summi, ac tam vetuſti Pontificis in Concilio generali prolatum aſpernatur, eique ſomnia, ac deliramenta ſui capitis opponat? De hoc itèm lavacro Damaſus, Nicolaus Primus, & alii Summi Pontifices teſtantur: Idem docent Cedrenus, Zonaras, ac Nicephorus Calliſtus, qui etiam mentionem facit de Conſtantini baptiſterio, quod ad hanc uſquè diem Romæ in Baſilicâ Lateranenſi aſſervatur. Antè hos Theophanes Graptus in ſacrâ Hiſtoriâ de hoc eodem Conſtantini lavacro ſermonem habet. Argumentum denique invictum ad hanc rem corroborandam in medium afferri poteſt hunc in modum: Fieri non potuit, ut Sancti Patres in Concilio primo Nicæno Conſtantinum ſedere non baptizatum, quotidianiſque ſacris intereſſe, à quibus non baptizati excludebantur, paſſi fuiſſent. Quibus omnibus Conſtantinum tunc temporis interfuiſſe, epiſtolaſque tam pias de Religione Chriſtianâ conſcripſiſſe conſtat, ut Euſebius narrat, qui etiam de ſacro ejus lavacro loquitur. Hoc idem in Bibliothecâ Vaticanâ, & in Bibliothecis Græcis ſcriptum reperitur. Nec huic veritati refragari debet quod Sanctus ſenſit Hieronymus dicens, Conſtantinum jam ſenem ab Arianis fuiſſe baptizatum: Hieronymus enim, ut pace tanti viri ſic dixerim, nominis vicinia, falſoque rumore adductus, quod de Conſtantio Conſtantini filio dicebatur, id patri attribuit: Conſtantius enim in extremâ ætate, ut ait Damaſcenus, ab Euſebio Nicomedienſi Ariano fuit rebaptizatus. Nec mirum videri debet, Hieronymum dictis de cauſis id aſſeveraſſe, cui in angulo terræ poſito, ut ipſe in libro de Viris Illuſtribus ait, multa ignota eſſe potuerunt. Hæc de baptiſmo, ut ad Conſtantini Donationem tranſeamus.

De ſanctorũ Apoſtolorum ſacris imaginibus.

Nic. 1. circa ann. Domini 581. Cedr. init. 3. Tomi. Niceph. lib. 7. cap. 35.

Euſeb. lib. 4. de vita Conſtant. cap. 29. & ſeq. De Baptiſmo cap. 62.

Hieronym. de vir. ill. tom. 1.

Donationem Eccleſiæ Catholicæ Romanę à Conſtantino Imperatore verè factam fuiſſe permulti Scriptores, & inſignes quidèm prodiderunt, quorum tantùm nomina poſtremo loco recenſebimus. Si enim omnia, quæ pro hac re comprobandâ, ſivè corroborandâ ſeſe offerunt, in medium afferrem, ingens planè volumen conficeretur. Nunc verò penè obitèr, & currente quaſi calamo, perpauca quædam, quæ hac de re dubitantibus ſuaſionem præſtare poſſunt, hìc brevitèr conſcribenda cenſui. Ut autem ex paleâ, ſivè ex zizaniâ triticum, & ex terrâ aurum colligamus, ſeù ex ſpinis roſam decerpamus, atquè ex Herculeis manibus clavam, vel ex hoſtibus gladium extrahamus, Donationis hujuſce veritatem ex ejuſdem veritatis inimicis extorquendam eſſe in primis dijudico. Hinc topico illo Ariſtotelis, & vulgatiſſimo quidèm argumento (ut ajunt) *à minori ad majus* veritatem ipſam, veluti è tenebris lucem detractam, magis firmam reddemus, teſtimoniis omni fide digniſſimis adductis, eamque rationibus deniquè non inſulſis confirmabimus, confirmatamque relinquemus.

Ampliſſimum, ut ab hujuſce veritatis hoſte initium ſumam, de egregiâ, piâque Conſtantini liberalitate, ac munificentiâ, ſivè Donatione Eccleſiæ Catholicæ Romanę præſtitâ teſtis eſt Zoſimus, homo Græcus, Græcæque ſuperſtitioni valdè addictus, atque exitioſus. Zoſimus enim de Conſtantino Imperatore, qui Silveſtro Papæ, ejuſque ſucceſſoribus Romam dono dedit, & omnia Imperatoria indumenta, & ornamenta, atquè alia permulta, ut Auguſtinus Steuchus Eugubinus adversùs Laurentium Vallam hominem iniquum, & mordaciſſimum, atquè ad obloquendum omnibus in rebus natum, duobus libris de Donatione Conſtantini apertè probat, hunc in modum ait; *Conſtantinus ceſſit Româ, & Conſtantinopolim à ſe majeſtatem imperii tranſtulit, quòd ſe Romanis ſciret invisum ob mutatam religionem*. Hæc Zoſimus, qui de mutatâ religione à Conſtantino, qui ab idolorum cultu, deteſtandâ execratione relictâ, ad Chriſtianam fidem tranſiit, manifeſtè loquitur, de ejuſdem Conſtantini Donatione tacitè nonnihil videtur innuere. Zoſimus enim ait Conſtantinum ceſſiſſe; dicat aliquis: Cuinam ceſſit? non Senatui, non populo: nam nemo id ſcripſit. Nec Senatus, Populuſve hac de re movit unquàm litem. Pontifici igitur ceſſit, qui Romam ut ſuam jam indè ab eo tempore poſſidet, ſervat, ac de eâ antiquas tabulas, teſtimonia, & cenſus habet.

Ex Geneb. libr. 3. Chron. Anno Domini 315.

Niceph. lib. 16. hiſt. Eccl. c. 41. & 42.

Auguſtinus Steuchus.

Phot. Conſt. Nomocanonis cap. 1. ſub anno 863. Niceph. libr. 16. hiſt. Eccl. c. 41. & 43.

Am-

Ammianus Marcell. lib. 27. Ammianus item Marcellinus Ethnicus tale aliquid de Conſtantini Donatione innuit dum de opibus, ac potentiâ Romani Pontificis conqueritur, & mirum in modum dolet.

Lib. de tradit. rerum geſtarum Rom. R. Abraham levita Donationis hujuſce veritati, velit nolit, ſuffragatur Hebraicâ linguâ dicens;

קסטנטינו קיסר הוא חקק תורת הנצרים ושב לעבודתם ולתורתם לאחר שלש מאות שנה לישו לחשבונם והוא יצא מרומי ונתנה לכומרי אדום עד היום הזה ובנה מדינת קסטנטינה נובילה׃

Hæc autem, quæ Hebraicè conſcripta ſunt, Latine redduntur in hanc verborum formam:

Conſtantinus Cæſar legem Nazaræorum confirmavit, & ad eorum cultum, ac legem tranſiit annis tercentum poſt Jeſum juxtà eorundem computationem. Ceſſit deindè Româ, eamque ſacerdotibus Idumæorum (ſic Chriſtianos appellant) ad hanc uſque diem, Conſtantinopoli ædificatâ.

Abben Ezra in xi. Dan. Abben Ezra in Danielis illud: *Et ſuper ullum Deum non intelliget*: luculentiſſimum de hac Donatione Conſtantini affert teſtimonium dicens:

והטעם שכבר מקום רומא שהוא בנו
והניחן לעון הנקרא אבן׃

Horum verborum ſenſus in Latinam linguam vertitur hoc modo:

Conſtantinus decoravit locum Romæ, quæ erat ſedes ejus: & reliquit eum iniquitati [ſic impiè impii de Sanctis Apoſtolis loquuntur] quæ vocatur Petrus (ut ait Genebrardus) vel ut Joannes Paulus Euſtachius Neophytus, vir quidèm Chriſtianæ pietatis obſervantiſſimus exponit: vanitas nuncupatur.

Rex Gedalia Jachia in Traditionum catenâ idem apertiùs affirmat verbis hiſce Hebraicis:

בשנת ד אלפים ן לבריאת היה ברומה קסטנטינו הקסר והחזיק אמונתם והדרין אל סלויסטרו פפא כל־אשר לו באיטליאה והלך ובנה מחרש עיר ביזנטי ועל שמו קראה קסטנטינופולי׃

Anno à creatione mundi 4050. Romæ Conſtantinus Cæſar Chriſtianæ fidei adhęſit, & Silveſtro Papæ quod in Italiâ habebat, dono dedit: Bizantium adiit, & Conſtantinopolim iterùm condidit, ſuoque nomine eam nominavit.

Hæc de Conſtantini Donatione ab iis, qui foris ſunt: nunc reliquum eſt ut ad noſtros, & ad eos præſertìm omni fide digniſſimos accedamus, quorum in numero eſt Sanctus ille Athanaſius, qui Conſtantinum in Concilio præſertim Nicæno vidit. Hic enim ad Felicem Papam ſcribens recenſet quæ Conſtantinus in Edicto ſuo de Donatione factâ Silveſtro Papæ, ejuſque Succeſſoribus ſanxerat, & promulgarat. S. etiam Damaſus, qui Liberio ſucceſſit, & Conſtantinum videre potuit, de eâdem Conſtantini Donatione ſcripſit, ut Centuriatores quoque affirmant. Sanctus præterea Gregorius ſuis in Epiſtolis patrimonium Eccleſiæ, & per Occidentem latè patens, quo ipſe frueretur, tunc etiam temporis ampliſſimum fuiſſe non ſemel demonſtravit. Quo ſanè tempore S. Iſidorus, ut Nauclerus teſtatur, de hujuſmodi Donatione apertè locutus eſt. Hanc eandem Donationem Juſtinianus Imperator centum poſt annis, deinde Arithbertus Longobardorum Rex, Pipinus, Carolus Magnus, Ludovicus, Otho deniquè magnus in publico Ravennatenſi Concilio confirmarunt, ut etiam Centuriatores teſtantur. Decretum item de hujuſmodi Donatione piiſſimum, quod à Canoniſtis *Palea*, à Græcis *Oraculum* appellatur, ſicut ait Steuchus, ab aliis *Pagina Donationis*, ut cetera hujus rei nomina prætermittam, in cunctis Græcorum Bibliothecis reperitur. Quod Græcè, ac Latinè conſcriptum in Bibliothecâ Vatic. aſſervatur: Latinè verò impreſſum in primo Conciliorum Tomo, & in Decreto Gratiani extat, citaturque ab omnibus, qui Conſtantini Donationem veram fuiſſe contendunt. Qui eam tuentur, ſunt hi:

(Marginal notes: Aug. Steuchus. — Centur. 4. c. 7. Greg. lib. ep. ſub ann. 600. — Naucl. gener. 11. Chr. — Cent. 10. c. 10. — Auguſt. Steuchus. — Gratian. Decret. part. 1. diſt. 95. c. 14. Conſtantin.)

DE VERA CONSTANTINI DONATIONE SCRIPTORES.

Sanctus Athanaſius Epiſc.
Sanctus Damaſus I.
Sanctus Gelaſius I.
Leo IX. adversùs Michaelem Conſtantinopolit. cap. 12., & 13.
Gregorius VII.
Innocentius III.
Gregorius IX.
Nicolaus III.
Pius II.
Iſidorus Epiſcopus Hiſpal.
Ado Epiſcopus Viennenſis.
Ivo Epiſcopus Carnoten. part. 5. cap. 44., & 54.
Brochardus Epiſcopus Vormacienſis.
S. Thomas Aquinas.
Auguſtinus Triumphus quæſt. 43. de poteſt. Eccl.
Gennadius Scholarius Græcus.
Anſelmus Lucenſis.
Abbas Joachinus.
Emmanuel Caleca Græcus.
Dominicus Epiſc. Brixienſis, dictus Torcellanus.
Henricus Gandavenſis in Quolibeto.

Digitized by Google

Theodorus Balſamon Patriarcha Antioch.
Nicolaus Lyranus in Baruch cap. 5., & in Nahum, & in Apoc.
Martinus Polonus.
Alvarus de planctu Eccleſiæ lib. 1. cap. 52., & 56.
Petrus Damiani Cardin. Hoſtienſis.
Volaterranus.
Albericus de Roſath.
Simeon Archiepiſc. Theſſalonicenſis.
Joannes Nauclerus Germanus.
Leonicus hiſtor. Turcicarum ſcriptor.
Hieronymus Aleander, Card. Brunduſinus.
Auguſtinus Steuchus.
Cæſar Coſta Archiepiſcopus Capuanus.

Ex Auguſt. Triumph. q. 1. de pot. Eccleſ. art. 1. in corp. Apoc. 1.

Quamvis hujus generis Donationem à Conſtantino factam fuiſſe conſtet, ab eo tamen temporalem poteſtatem nonniſi Eccleſiæ redditam, & corroboratam, a Chriſto autem, qui eſt Princeps Regum terræ, ſancitam eſſe dicas neceſſe eſt. Summi verò Pontifices ob Principum injuriam, quæ juſto rerum dominio, & juri haudquaquàm detrahit, per aliquot annos eâ Donatione potiti non ſunt: ſicut enim Chriſtus, cui ſolium David debebatur, hujus poſſeſſionem non ſtatim accepit, ita Petrus, Chriſti Vicarius, & alii Summi Pontifices Conſtantini Donationem illicò non ſunt conſecuti. Nec Silveſter Donationem ipſam tabulis incidendam curavit, nec in Capitolium aſcendit: ſatis enim erat, Imperatorem Sacroſancto Sacerdoti antè altare procubuiſſe, imperiumque coram tot teſtibus ſacraſſe, ac devoviſſe. Nec itèm in dubium verti debet, nùm Conſtantinus Imperii partem Papæ, ſibi parte reſervatâ, concedere, immediatam Imperii adminiſtrationem eidem dare potuerit: bona enim Reipublicæ quamvis alienari non queant, in uſum tamen meliorem commutari, Deoque à quo recipiuntur, dicari poſſunt, in miniſtrorum, ſcilicet, Eccleſiaſticorum ſuſtentationem, Eccleſiæ reparationem, & in pauperum erogationem, juxtà triplicem bonorum diſtributionem ex Deuteronomio deſumptam. Quarè Conſtantinus in dominium illius, qui eſt Deus & homo, hoc eſt Chriſtus Jeſus, cujus Vicarius eſt ipſe Papa, Imperii bona transferre potuit, immò Eccleſiæ Chriſtique Vicario quæ à Deo receperat (cum omnia ſint Dei, cujus eſt omnis terra, & plenitudo ejus, orbis terrarum, & univerſi, qui habitant in eo, ut Pſalmographus teſtatur) reddidit, ac reddere debuit. Hinc idem Conſtantinus Papæ, ejuſque Succeſſoribus immediatam temporalium rerum adminiſtrationem jure dedit, ſeu potius reddidit: quam Summus Pontifex Imperatori pro Eccleſia defendenda conceſſit, juxtà illud Pauli dictum: *Sæcularia judicia ſi habueritis, contemptibiles, qui ſunt in Eccleſia, illos conſtituite ad judicandum.* Qua in re Sanctus ait Gregorius: *Contemptibiles de Eccleſia eligendi ſunt ad judicandum: quia per laicos, & per illos, qui ſunt minoris meriti in Eccleſia, judicia ſunt exercenda, ac temporalia negotia tractanda, non autem per Clericos immediatè.* Hinc Summus Pontifex ſuâ auctoritate leges Imperiales corrigere poteſt, ſicut lex divina humanam, eaſque mutare valet pro temporum diverſitate, ſi evidens indè utilitas oriri videatur: lex enim imperialis ab auctoritate Papæ eo ipſo dependet jure, quo à lege divinâ eam dependere dicas oportet: cujus quidem legis, divinæ ſcilicèt, Papa eſt Vicarius, ac miniſter: præſertìm verò cùm lex divinitatis, teſte Dionyſio, influentiam in hæc inferiora nonniſi per media conferre queat. Medius autem inter Deum, & populum Chriſtianum eſt ipſe Papa. Quarè populo Chriſtiano nulla lex danda eſt, niſi ipſius Papæ auctoritate, ſicut lex ulla Iſraelitico Populo data non fuit, niſi medio, ſivè intercedente Moyſe, qui de ſe ipſo ait: *Ego ſequeſter, & medius fui inter Deum, & vos, ut annunciarem vobis, verba ejus.* Poteſtatem igitur non modò ſpiritualem, verùm etiam temporalem Pontifici Summo ineſſe fatendum eſt: immò tantùm abeſt, ut Papa temporalem poteſtatem non habeat, ut omnis Imperatorum, ac Regum poteſtas ab auctoritate Papæ dependeat, ut dictum eſt, & ſubdelegata jure nuncupetur. Poteſtas enim juriſdictionis tàm ſpiritualium, quàm temporalium, immediata eſt in ſolo Papâ, qui eam immediatè habet à Deo, ut Triumphus rectè docet, & ratio ipſa nobis perſuadet: ſicut enim in corpore naturali omnia membra influentiam à corde habent, ita in corpore myſtico omnem poteſtatem à Pontifice Summo influentiam recipere, dicendum eſt. Hæc autem poteſtas à Chriſto Domino per Summum Pontificem in Epiſcopos derivatur: qui à Chriſti in terris Vicario ſicut rivuli à fonte, radii à ſole, & ab arbore rami pendere dignoſcuntur. Imperatoribus autem, ac Regibus, ceteriſque Principibus eſt in miniſterium data ob rationes ſuperiùs aſſignatas. Hinc Summus Pontifex omnem ſæcularem poteſtatem judicare poteſt, ac debet ſicut ex Decreto videre licet, ubi Zacharias Romanus Pontifex Francorum Regem non minus iniquum, quàm regnandi oneri non aptum, privaſſe Regno, Pipinumque Caroli Imperatoris Patrem ſubrogaſſe legitur. Innocentius item hujus nominis IIII. in Concilio Lugdunenſi primo Federicum II. Imperatorem imperio privavit, & ad Electores imperii de novo eligendo Imperatore ſcripſit. Id quod executioni mandatum fuit, ut infrà, ſuo loco videre eſt. Nec hujuſmodi doctrinæ refragatur quod alii alitèr ſentientes dicunt de Moyſe, & Aaron: uterque enim Chriſtum, ut Triumphus ait, repræſentavit: alitèr tamen Moyſes, alitèr verò Aaron. Moyſes namque, ut legiſlator, Aaron autem ut Summus Sacerdos Chriſtum ſignificarunt. Etenim Chriſtus, cujus vicem gerit Papa, fuit Legiſlator juxtà illud Iſajæ: *Dominus legifer noſter: Dominus juſtus noſter.* Fuit item Sacerdos, Pſalmographo teſte, dicente: *Tu es Sacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech.* Quamvis igitur Moyſi poteſtas, quæ fuit imperialis, Aaron poteſtate,

Marginal notes:
Ex Auguſt. Triumpho qu. 43. de pot. Eccl. art. 1.
Dan. 14. & ponitur 12. qu. 2. Mos.
Auguſtin. Triumph. qu. 43 art. 3.
Pſal. 23.
15. qu. 1. cap. Videntes. Aug. ubi ſup. art. 2.
1. Tim. 6.
Greg. 19. Moral. c. 14.
Dion. de Cal. hier. c. 4.
Deut. 5.
Auguſtin. Triumph. qu. 1. art. 1. de poteſt. Eccl. Et habetur 2. qu. 1. c. Quicunque.
Auguſtin. Triumph. de pot. Eccl. q. 1. art. 1.
Ex Concil. Epheſino.
15. qu. 6. cap. Alius.
Concil. Lugdun. 1.
Quæſt. 1. de pot. Eccleſ. art. 3.
Iſa. 33.
Pſal. 109.

te,

Digitized by Google

te, quæ fuit Sacerdotalis, major diceretur, non tamen poteſtatem Papæ omni aliâ majorem inficias quis ire poteſt, cùm Summus Pontifex gerat vicem Chriſti, cujus poteſtas per Moyſen, & Aaron fuit repræſentata, ſacerdotalis, videlicet, ac temporalis: quam poteſtatem Ezechiel tempore Joſedech,& Sedechiæ auferendam prophetavit, dicens:
Ezech.21. *Auſer Cydarim, tolle coronam*, hoc eſt, *Sacerdotium, & Regnum*: Cydaris enim eſt mitra Summi Pontificis, Corona verò Regis tiara. Id quod factum eſſe conſtat. Nam Joſedech Summus Pontifex, & Sedechia Rex manu Nabuchodonoſor in captivitatem ducti fuerunt. Hujus autem generis privationem ut ex prophetiæ ſerie colligitur, Propheta vaticinatus eſt duraturam donec veniret ille, cujus eſt judicare, hoc eſt, Chriſtus, qui Sacerdotalem, ſcilicèt, ac regalem, ſivè temporalem habuit: de quo etiam Iſajas dixit:
Iſa.9. *Super ſolium David, & ſuper regnum ejus ſedebit, ut confirmet illud, & corroboret in judicio, & juſtitiâ amodò, & uſquè in ſempiternam*. Hinc Angelus de Chriſto idem teſtatus eſt,
Luc.cap.1. dicens; *Dabit illi Dominus Sedem David Patris ejus, & regnabit in domo Jacob in æternum.* Solium autem David temporalem conſtat extitiſſe poteſtatem, quam in Chriſto fuiſſe
Franc. Tolet in c.1. Lucæ apertè, & eruditè docet Franciſcus Toletus e Societate Jeſu, vir ſanè pius ac doctiſſimus. Qui autem hujuſmodi regalem, ac temporalem poteſtatem in Chriſto fuiſſe negat, deteſtandæ Judæorum cæcitati ſuffragatur. Quare divino conſilio factum eſt, ut Pilatus, qui eâ in Inſcriptione Sanctiſſimæ Crucis faſtigio impoſitâ Chriſtum Judæorum Regem appellavit, Judæis reclamantibus dixerit: *Quod ſcripſi, ſcripſi*. Chriſtus autem hujuſmodi poteſtatem temporalem, quotièſcumquè ſibi id expedire videbatur, exercuit:
Joan.8. & præſertìm cùm adulteram in adulterio deprehenſam à morte temporali manifeſtè libe-
Matth.21. ravit. Chriſtus itèm non modò ſpiritualem
Mar.11. Joan.2. exercuit, vendentes, & ementes de templo eiiciens, verùm etiam temporalem, menſas nummulariorum, & cathedras vendentium
Matth. 8. Marc.5. Luc.8. columbas evertens. Temporalem prætereà poteſtatem ſuam eſſe patefecit, cum dæmonum legionem in porcos intraſſe, eoſque in mare præcipitandos conceſſit. Quæ res cum abſque poſſeſſoris damno fieri non queat, ſi Chriſtus rerum etiam temporalium Dominus non extitiſſet, id eum facturum non fuiſſe di-
Matth.21. Mar.11. Luc.13. cendum eſt. Idem intelligi voluit, cum ficum non ſine alicujus damno areſieri juſſit. Idem denique rei temporalis dominium demonſtravit, cum Apoſtolis ut aſinam, & pullum ad ſe adducerent, mandavit, poſſeſſore non reclamante, ubi primum Chriſtum Dominum ita juſſiſſe audivit.

Duplex igitur in Chriſto fuit poteſtas, quam deindè in ejus Vicario remanſiſſe fa-
Act.5. tendum eſt. Hinc Sanctus Petrus non ſolùm ſpiritualem exercuit poteſtatem, ſed etiam temporalem: præſertìm verò cum Ananiam, & Saphiram temporali morte mulctavit: quam etiam poteſtatem ſibi reſervandam innuit, auriculâ Malchi abſciſsâ. Huic deniquè doctrinæ favet illud, quod B. Paulus ad Philemonem laicum, Civem Coloſſenſem, & Chriſtianum pro Oneſimo à Paulo ad fidem converſo, olim autem Servo Philemonis, à quo antè converſionem fugerat, ſcripſit, ut eum reciperet. Quamvis enim id ei Paulus imperare, vel Oneſimum Philemonis Servum penès ſe retinere potuiſſet, ut ipſe ait, voluit tamen eum ad id faciendum cohortari. Quibus verbis, Paulum rei temporalis poteſtatem habuiſſe affirmandum eſt: ſi enim res aliter ſe ſe haberet, nec ſervum profugum, qui bona temporalia Philemoni domino ſuo furatus fuerat, ſecum retinere, nec Philemoni ut eum reciperet,imperare valuiſſet, ſicut id ſibi facere licuiſſe apertè ait.

Poteſtas igitur juriſdictionis, tàm ſpiritualium, quàm temporalium eſt in ſolo Papâ immediate a Deo per Chriſtum: derivata verò in omnibus Epiſcopis, & Prælatis a Chriſto, mediante Papâ: ſed temporalium poteſtas Principibus ſæcularibus eſt in miniſterium data. Non ſolùm autem hujuſmodi poteſtas eſt in Eccleſiâ, verùm etiam coactiva tàm ſpiritualis, quàm temporalis, de qua Joſephus Stephanus Valentinus Doctor Theologus eruditum quidèm edidit librum. Quæ res ex eo colligi poteſt, quod in veteri Teſtamento legitur hunc in modum: *Si ſuperbierit nolens obedire imperio Sacerdotis, ex decreto judicis morietur*. Id quod in nova itèm lege eſſe quis inficias ire audet, dicente Apoſtolo: *Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis nihil ultrà vobis imponere oneris niſi hæc neceſſaria, ut abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum?* Quibus verbis, teſte Chryſoſtomo ſancto, Apoſtoli novam legem condunt: nam de his nihil præcepit Chriſtus. Hoc idem confirmatur ex eo, quòd Beatus Paulus pertranſiens civitates, Apoſtolorum, ac ſeniorum præcepta cuſtodienda, & executioni mandanda præcipiebat. Nec huic doctrinæ illud Deuteronomij refragatur: *Non addetis ad verbum, quod ego loquor vobis* (*ait Deus*) *nec minuetis ex eo. Et: Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino*. Idem in fine Apocalypſi: nam hujuſmodi prohibitio non niſi de additione novarum legum prioribus legibus contraria, & corrumpente, non autem perficiente opus præceptum. Nec eſt par ratio de veteri ac novo Teſtamento: vetus enim lex data eſt uni tantùm Populo, & ad præſcriptum tempus, hoc eſt, ad Chriſti uſque adventum: ſed lex Evangelica univerſo terrarum Orbi ad finem uſque Mundi duratura. Ideò ita facilè omnia determinari non poterant, ut aliæ leges tàm civiles, quàm Eccleſiaſticæ neceſſariæ quandoque non forent. Adde etiam quòd eædem leges, & ritus populis diverſis convenire non poſſunt.

De duplici Summi Pontificis poteſtate ſpirituali,ſcilicèt,ac temporali,vel coactivâ ipſe Chriſtus locutus eſt,dicens:*Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo,& in terra*. Quamvis autè hæc Salvatoris noſtri verba a B.Hieronymo,ac B. Anſelmo exponantur de ſpirituali poteſtate, ideſt, ſicut ſum Rex in cælo ita in cordibus ho-

Ex Auguſt. Triumpho q. 1. de poteſtat. Eccl. art.1.

Deut.17.

Act.15.

Act.16.

Deut.4. & 12.

Apoc.ult. S.Thom.c.1. ad Gal.lect.2. & 3.

Matth.28.

Digitized by Google

hominum; & a Theophylacto de omni divinâ in omnes creaturas poteſtate, non temporali: Niculaus tamen primus ad Michaelem Imperatorem ſcribens hunc in modum, ait: *Chriſtus B. Petro vitæ æternæ clavigero terreni ſimul, & cœleſtis Imperii jura commiſit*. Quarè Zacharias Papa Regem Francorum non tàm pro ipſius iniquitatibus, quàm etiam prò eo quòd ad tantam poteſtatem exercendam non erat idoneus, regno depoſuit, & Pipinum Caroli Imperatoris partem loco ejus inſtituit.

Nicol. 1., & ponitur diſt. 22.

Zach. Rom. Pont., & ponitur. 15. qu. 6. cap. Alius.

Poteſtatem ſummam viſus eſt exercere Chriſtus dum vendentes de templo ejecit, flagello de funculis facto. Si enim utramque poteſtatem Eccleſia non haberet, Apoſtolis dicentibus: *Ecce gladii duo hic*, non reſpondiſſet Chriſtus: *Satis eſt, ſed nimis*. Hinc S. Bernardus ad Eugenium Papam ſcribens, ait: *Quid denuo gladium, quem ſemel juſſus es reponere in vaginam, uſurpare tentas? Quem tamen qui tuum eſſe negat, non ſatis videtur mihi attendere verbum Domini dicentis: Converte gladium tuum in vaginam. Tuus ergo, & ipſe tuo forſitan nutu, ſed non tuâ manu evaginandus; alioquin, ſi nullo modo ad te pertineret, dicentibus Apoſtolis: Ecce gladii duo hic, non reſpondiſſet Chriſtus: Satis eſt, ſed nimis*. Hæc Bernardus: ex cujus verbis ſatis clarè patet, gladium utrumque, ſpiritualem, ſcilicèt, ac temporalem immediatum eſſe in ſolo Summo Pontifice: ille ab Eccleſia, hic pro Eccleſiâ: ille Sacerdotis, hic militis manu exercendus: quem etiam Apoſtoli exercere viſi ſunt in Ananiam, & Saphiram, & Petrus in Malchum, auriculam ejus abſcindens: cui tamen præceptum fuit a Chriſto, ut gladium in vaginam ad tempus converteret, ne Salvatoris noſtri paſſioni, humanæque redemptioni foret impedimento.

Joan. 2.

Luc. 22.

S. Bern. libr. 4. de conſid.

Matt. 26. Joan. 18.

Act. 5.

Quamvis autem Regnum omne de Chriſto dictum in Scripturâ ſacrâ multi de ſpirituali tantùm regno, & æterno intelligendum eſſe velint, non deſunt tamen qui de utroque regno intelligi debere affirment. Nec huic doctrinæ adverſatur quod Salvator noſter de ſe ipſo dixit: *Regnum meum non eſt de hoc mundo*: voluit enim hiſce verbis, ut S. ait Ambroſius, Pilatum ſuſpicione liberare, quam credere poterat, ſe regnum Judæorum temporale affectaſſe: atque hunc ſenſum illud dictum habere poteſt: *Rex ſum, ſed non eo modo, quo Cæſar & Herodes*. Vel, ut ait Chryſoſtomus, *Regnum Chriſti non fuit de hoc mundo, quia non fuit modo mundano, ſicut alii ſunt reges, qui ex fortitudine miniſtrorum accipiunt regnandi poteſtatem; ipſe autem regnando ſuper ſuos ſibi ipſi ſufficiens eſt, nullius indigens auxilio, vel favore*. Dixit etiam Chriſtus: *Regnum meum non eſt de hoc mundo*, ut triplicem, & falſam quidem de ſuo ipſius regno, ac poteſtate refelleret opinionem, Conſanguineorum, ſcilicet, Gentilium, ac Judæorum. Conſanguinei enim ipſum mundanâ, ſive carnali affectione ac propagatione regnaturum expectabant: Gentiles tyrannicâ auctoritate, armorumque poteſtate: Judæi verò, ut Diſcipuli, temporali quadam ſucceſſione eum regnaturum, ac liberaturum Judæos è manibus Romanorum, ſperabant dicentes: *Nos ſperabamus quòd ipſe eſſet redempturus Iſrael*. Ad primam opinionem confutandam dictum eſt, Regnum Chriſti non eſſe de hoc mundo, hoc eſt, Chryſoſtomo teſte, non ex mundana generis conſanguinitate, ex qua non poteſtatem, & virtutem regnandi, ſed potiùs infirmitatem moriendi contraxit. Ad ſecundam opinionem refellendam, eodem Chryſoſtomo teſte, idem pronunciatum eſt: qui ſuos compeſcuit Diſcipulos præcipiens ut gladium in vaginam converterent: Patrem verò, qui pluſquàm duodecim legiones Angelorum ſibi exhibuiſſet, rogare deſtitit. Ad tertiam opinionem reijciendam dictum eſt: Regnum meum non eſt hinc; non ſecùs atque dixiſſet Chriſtus: Regnum meum non ad temporalem ſucceſſionem, ſed ad poſſidendam æternam manſionem. Nec contrarium ſentientibus favet illud ejuſdem Salvatoris dictum: *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo*: Hiſce enim verbis quandam legalem juſtitiam ſancitam eſſe dicendum eſt, ut, ſcilicèt, unicuique quod ſuum eſt, reddendum eſſe pro comperto habeamus, eo videlicèt modo, quo dicit Apoſtolus: *Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui honorem, honorem: & cui timorem, timorem*. Nec propterea poteſtatem Papæ temporalem diminutam ullo pacto eſſe opinandum eſt: Imperatoribus enim, ac Regibus temporalia reddenda ſunt pro ſtipendiis ipſorum, qui, ut ait Apoſtolus, Eccleſiam Dei defendere, & Chriſtianum populum gubernare, ac Rempublicam in pace conſervare debent. *Nemo enim ſuis militat ſtipendiis: nec quiſquam paſcit gregem, & de ejus non comedit lacte*. Illud præterea Apoſtoli dictum: *Quid mihi de iis, qui foris ſunt, judicare?* Non de iis, qui ſunt in temporali poteſtate conſtituti, ſed de infidelibus, nomine, & re extram Eccleſiam degentibus intelligendum eſſe omnes interpretantur: a quibus tamen infidelibus dominandi ordo, quem de lege, ac beneficio naturæ eſſe conſtat, auferri non poteſt, ut ait Triumphus; quia ſicut Deus beneficia naturæ bonis, & malis largitur, dum ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos: & pluit ſuper juſtos, & injuſtos; ita Eccleſia ad imitationem judicii divini facere debet, niſi ii jura Eccleſiaſtica, juraque noſtra rabie tyrannicâ occupare, Chriſtianoſque infeſtare ſtudeant; hiſce enim de cauſis Summus Pontifex ab eis dominium, & juriſdictiones auferre, ac bellum iiſdem juſtè indicere poteſt, ac debet.

Chryſoſt. Auguſt. Theoph. & Cyril. in hunc locum. Joan. 18. & Ambroſ. in Lucam.

Ambroſ. in Luc. 3. prope finem.

Chryſoſt. homil. 83. in Joan. tom. 3.

Luc. 24.

Matt. 26.

Joan. 18.

Joan. 18.

Ma tth. 22.

Rom. 13.

Ex Auguſtin. Triumpho quæſt.

Rom. 13.

1. Cor. 9.

1. Cor. 5.

Auguſtin. Triumph. qu. 23. artic. 3. de pot. Eccl. Matth. 5.

Ut igitur quæ dicta ſunt, ſummatìm concludamus, temporalem Summo Pontifici ineſſe poteſtatem, Conſtantinique Donationem veram extitiſſe, immò rerum temporalium poteſtatem tyrannicè olim uſurpatam, tamquàm Eccleſiæ propriam ab eodem Conſtantino redditam fuiſſe cum Auguſtino Triumpho affirmamus. Hinc in ſemicolumnâ lateritiâ, de qua ſermonem habuimus, Salvatorem noſtrum, Eccleſiæ univerſalis caput re-

Ex Aug. qu. 1. de pot. Eccl. art. 1. in corp.

præ-

præſentatum eſſe diximus: ad cujus dextram Silveſter, Chriſti Vicarius, ad lævam autem Conſtantinus magnus, Eccleſiæ & opibus, atque armis defenſor pro hujuſmodi Donatione indicandâ, ſeù potiùs innuendâ, ut reor, per pictoriam artem repræſentati conſpiciuntur. Reliquum eſt autem, ut ad cętera tranſeamus declaranda.

DE BIBLIOTHECÆ VATICANÆ FENESTRIS.

BIBLIOTHECA Vaticana, cujus primaria porta eſt ad Orientem, excipit item lumen per quatuor ac decem feneſtras, quarum ſeptem ad Septentrionem, totidemque ad Meridiem vergunt: illæ quatuor elementa, hæ verò quatuor anni tempeſtates, & Sixti V. ſtemmata gentilitia alternatim depicta compræhendunt.

DE FENESTRIS AD SEPTENTRIONEM VERGENTIBUS.

AD primam dextræ partis Feneſtram in ipſo feneſtræ fornice mulier ſuper delphinum ſedens, tridentemque manu geſtans depicta cernitur, ad aquam, unum elementorum, quibus quaſi alimentis quodcunque animal vivit, atquè conſtat, repræſentandam. Quamvis autem terra primum, inferioremque locum, tanquàm elementum ceteris gravius, ac ponderoſius ſibi vendicet, ut Ariſtoteli, aliiſque philoſophis placet, & ratio ipſa ſuadet; Aqua tamen primo cernitur loco. Id quod, vel pictorum judicio factum eſt, vel ad imitationem verborum Ovidii, qui elementis diſtribuit loca hunc in modum:

Ariſt. lib. 4. de cœlo.

Ovid. libr. 1. Metamorph. ſub init.

Igna convexi vis, & ſine pondere cæli
Emicuit, ſummâque locum ſibi legit in arce.
Proximus eſt aer illi levitate, locoque.
Denſior his tellus, elementaque grandia traxit,
Et preſſa eſt gravitate ſui: circumfluus humor
Ultima poſſedit, ſolidumque coercuit orbem.

Quibus verbis Ovidius quamvis aquæ poſtremum locum tribuere videatur, ſi ea tamen perpendantur, nil aliud ex iiſdem verbis, quàm terræ ſuperficiem circumfluentem ab aquâ humectari, ac poſſedi colligi poſſe fatendum eſt. Hunc eundem ferè ſenſum patitur illud Scripturæ ſacræ dictum: *Qui firmavit terram ſuper aquas*, hoc eſt juxtà aquas terram ipſam humectantes, eo loquendi modo, quo dici ſolet: Hæc Civitas fundata eſt ſuper mare, ut Venetiæ: illa verò ſuper Sequanam fluvium Galliæ, Belgas a Celtis dividentem. Hoc eodem ferè modo intelligitur illud Pſalmi dictum, quo ſuper maria fundatum eſſe mundum legimus. Quoniam verò aqua procreationi earum rerum, quæ è terrâ præſertim naſcuntur, maximum præbet auxilium, hinc ſuprà feneſtræ fornicem hæc legitur Inſcriptio:

Pſal. 135.

Pſal. 23.

PROCREATIONUM ORIGO.

Ad tertiam Feneſtram, ſecundâ prætermiſsâ, in qua inſignia Sixti V. depicta cernuntur, in ipſo feneſtræ fornice femina humi ſedens, leone, aliiſque animalibus hinc indè conſiſtentibus, depicta conſpicitur, quæ Terram ſignificat. Terra enim per Deam Cybelem repræſentatur, quæ, & *Rhea* dicitur ἀπὸ τοῦ ῥέω fluo, quòd terra affluens ſit omnium rerum. Dicitur etiam *Pales*, quòd terra ſit pabulorum Dea. *Ops* itèm dicta putatur, quòd terræ ope vita hominum ſuſtentetur, vel ab antiquo adjectivo *Ops*, quo veteres pro divite utebantur, quemàdmodùm contrà, inopem dicimus pauperem, & egenum. Hæc quoquè Mater Deorum, quia omnia gignit, dicta a Poetis cenſetur, vel quòd putarent cæleſtes omnes in terris fuiſſe genitos, deindè ob inſigne aliquod meritum in cælum fuiſſe translatos. *Alma* item *mater* ab alendo nuncupata eſt. *Maja* intereà dicebatur, &, ut ait Cornelius Labeo, *Magna mater*, quòd Terra ſit omnium communis Parens: vel quòd juxtà Poetarum hiſtorias fabuloſas primitùs mortales omnes ex terra naſcebantur. Hinc Prometheus Iapeti filius, ut idem Heſiodus oſtendit, hominem ex humo imbri mollitâ finxit, cui Minerva ſpiritum immiſit. Id autem fortaſsè deſumptum fuit a verâ divinâque hiſtoriâ libri Geneſeos, ubi primus homo de limo terræ legitur creatus a Deo, qui ſtatim in faciem ejus ſpiraculum vitæ inſpiravit: hinc linguâ Syriacâ, ut Theodoretus ait, primus ille homo *Adam* dictus eſt, terrenus, ſcilicèt, aut pulveroſus. Syrorum enim mos eſt, terram rubram appellare *Adam*. Qua ex re omnis homo pulvis, & in pulverem dicitur reverſurus, ac *Terræ filius* jure nuncupatur. Ob idque olim obſcuro, ignotoque genere prognati, Terræ filii dicebantur, propterea quòd Terra communis eſt omnium parens, juxtà hanc perbrevem Inſcriptionem, quæ ſuprà feneſtræ fornicem legitur:

Ovid. libr. 1. Metamorph. non procul ab initio.

Gen. 2.

Theod. in Gen.

MATER OMNIUM.

Ean-

Digitized by Google

Eandem ob cauſam proverbialis figura in hominem exulem, erronem, & incertis vagantem ſedibus hunc in modum Græce dicebatur: Γῆν πρὸ γῆς, ideſt Terram pro terra, ut ex Cicerone videre eſt, dicente: *Hæc, & alia ferre non poſſum*: itaque γῆν πρὸ γῆς cogito: ſignificat enim ſe de fugiendo cogitare. Hæc denique Dea, Cybele, ſcilicèt, per quam terra repræſentatur, curru vehi à Poetis fingitur, quia terra pendet in aere, & ſuper ſtabilitatem ſuam, ut ſacroſancta Scriptura docet, dicitur firmata, ideſt ſuper mundi centrum, ad quod partes terræ ita undequàq; ſuâ tendunt naturâ, ut ab ipſo centro declinare nullo penitùs modo queant. Eadem quoque Dea rotis ſuſtineri fertur, quia rotatur ſemper, & volvitur mundus. Hæc de Terra, ut ad aeris elementum accedamus.

Cicer. lib. 14. epiſt. ad Attic. epiſt. 10.

Pſal. 103.

Ad quintam feneſtram, quartâ prætermiſsâ, quæ Sixti V. ſtemmata gentilitia habet, in feneſtræ fornice femina ſupra aerem per fumum, ſivè nubem quandam, repræſentatum ſedens, aëreamque comam habens depicta cernitur. Inſcriptio autem ad aerem indicandum hæc eſt;

INANITATIS IMPATIENS.

Aer enim inanitas quodam modo dicitur multo plus raritatis, quàm inferiora elementa admixtum habens. Hinc non ſolùm Virgilius, verùm etiam alii probatiſſimi ſcriptores per vacuum, & per inane aerem intellexerunt. Quamvis enim vacuum in rerum naturâ, ut Ariſtoteles rectè docet, non reperiatur, vacuum tamen, ut ajunt, ruſticale rudiores homines dari opinantur, dum aliquem locum re viſibili, ac palpabili repleri non vident: ſed ubi viſibile corpus non extat, ibi ſtatim aerem tanquàm inanitatis impatientem adeſſe, locumque ipſum replere dicas neceſſe eſt: natura enim vacuum nullo modo pati poteſt.

Virgil. Ecl. 6. Et Georg. lib. 1. Lucr. lib. 2. Ariſt. lib. 4. phyſ.

Ad ſeptimam feneſtram, ſextâ inſignibus Sixti V. decoratâ, in ipſo item feneſtræ fornice depicta cernitur femina, humi ſedens flammas igneas dextrâ manu geſtans, igneamque habens comam, intrà quam fœnix, quæ per ignem innovari ſolet, ut fuſiùs dictum eſt, conſpicitur, ad ignem omnium elementorum leviſſimum indicandum, hac Inſcriptione:

Phœnicis hiſtoria.

PROCREATIONIS EXPERS.

Ignis enim a *gignendo*, ideſt *naſcendo* per antiphraſim figuram dicitur, quòd in eo nihil naſcatur; immò quidquid ſub cælo tangit, ipſe tandèm deſtruit, & conſumit: nihil enim, ut ait Doctor noſter Ægidius Columna Romanus, *in igne diù ſtare poteſt, quod ab eo non conſummatur*. Nec id Ariſtoteli adverſari puto dicenti hunc in modum: *Nonnulla corpora eſſe animalium, quæ igne non abſumantur, Salamandra claro documento eſt: quæ, ut ajunt, ignem, inambulans per eum, extinguit*. Hæc Ariſtoteles, qui juxtà aliorum opinionem loqui hoc loco videtur. Quamvis enim Salamandra ob magnam ſuam ipſius frigiditatem aliquandiù in igne abſque ſui corruptione ſtare queat, ut omnes concedunt, eam tamèn abſque ſui conſumptione in igne permanere Ariſtoteles non affirmat, ſed ignem ab illâ per eum inambulante extingui ait, ſicùt etiam id ab Ægidio non negatur. Alienam item opinionem ſequi Ariſtotelem dijudico, dum loco ſuprà citato, beſtiolas in igne oriri, & vivere, & ab eo dimotas emori, eundem Ariſtotelem dixiſſe lego. Ait enim: *In Cypro Inſulâ, ærariis fornacibus, ubi chalcites lapis ingeſtus compluribus diebus crematur, beſtiolæ in medio igne naſcuntur pennatæ, paulò muſcis grandibus majores, quæ per ignem ſaliant, atque ambulent*. Id autem eidem Ariſtoteli apertè refragatur: qui nullum animal in igne generari poſſe ait: atque hujuſce dicti rationem reddit dicens: *Ineſt enim in ſemine omnium, quod facit ut fœcunda ſint ſemina*, videlicèt, *quòd calor vocatur: idque non talis facultas aliqua eſt, ſed ſpiritus, qui in ſemine, ſpumoſoque corpore continetur, & natura, quæ in eo ſpiritu eſt proportione reſpondens elemento ſtellarum, quamobrèm ignis nullum animal generat*. Hæc Ariſtoteles, qui vitalem in ſemine eſſe calorem, quem non ignem, neque ignis aliquam eſſe ait facultatem, ex qua gigni animal ullum, ut ipſe inquit, non poſſet. Huic doctrinæ conſonum videtur eſſe illud, quod idem Ariſtoteles ait de Vireone ave, quam igne procreari, fabuloſum eſſe pro comperto habet. Hæc de igne procreationis expertè, ut a quatuor elementis ad quatuor anni tempora tranſeamus.

Ægid. Rom. 2. ſent. diſt. 15. qu. 1. art. 2. Ariſt. lib. 5. de hiſt. anim. c. 19. tom. 5.

Salamandra extinguit ignem.

Ariſt. loc. ſup. citato.

Beſtiolæ in igne naſcuntur, & vivunt.

Animal nullum in igne generatur. Ariſt. lib. 2. de gen. animal. c. 3. tom. 6.

Ariſt. lib. 9. de hiſt. anim. tom. 5.

DE FENESTRIS MERIDIEM SPECTANTIBUS.

Bibliothecæ Vaticanæ læva ſeptem habet feneſtras, Sixti V. inſignibus, & quatuor anni tempeſtatibus alternatim inſignitas. Quatuor autem anni tempeſtatum deſcriptio ex quatuor Ovidii deſumpta eſt hiſce verſibus:

Ovid. lib. 2. Metamorph.

Verq; novum ſtabat cinctum florente coronâ:
Stabat nuda Æſtas, & ſpicea ſerta gerebat:
Stabat, & Autumnus calcatis ſordidus uvis:
Et glacialis Hiems canos hirſuta capillos.

Hæ quatuor anni tempeſtates per pictoriam artem repræſentantur: & ſingulæ cuique ex quatuor hiſce verſibus hemiſtichium unum tributum eſt. Ver novum per feminam, quæ coronam floribus confectam dextrâ manu, lævâ autem copiæ cornu floribus plenum geſtat, repræſentatur hac inſcriptione: CINCTUM FLORENTE CORONA. Æſtas item per feminam ſpicis triticeis ornatam, quæ dextrâ manu falcem, lævâ autem ſpicarum faſciculum habet, hac inſcriptione ſignificatur: SPICEA SERTA GERIT. Autumnus deniquè per feminam caput uvis ornatum habentem, atque

uvis

Digitized by Google

uvis circumſeptam repræſentatur hac Inſcriptione: Calcatis ſordidus uvis. Hiems autem per ſenem ad ignem ſedentem, & calefacientem ſignificatur hac Inſcriptione: Canos hirsuta capillos. Hæc de vaſis amplioris Bibliothecæ Vaticanæ feneſtris. Nunc reliquum eſt, ut ad ejuſdem Bibliothecæ cameras Cappellis Pontificiis, Conciliis, Hiſtoriis, atque Emblematis ornatas accedamus.

DE CAPPELLIS PONTIFICIIS A SIXTO V. INNOVATIS,

Quæ in duobus Cubiculis fornicatis, Bibliothecæ annexis, repræſentantur.

EO in cubiculo, quod ad Theatrum, ſive ad Meridiem vergit, quatuor Cappellæ Pontificiæ in fornice depictæ repræſentantur, hoc eſt, ſancti Joannis in Leterano, ſancti Pauli, ſanctæ Sabinæ, & ſancti Laurentii.

In altero, quod Septentrionem ſpectat, totidem cernuntur Cappellæ, hoc eſt, ſanctæ Mariæ Majoris ad Præſepe, ſanctæ Crucis in Hieruſalem, ſanctæ Mariæ de Populo, & ſanctorum duodecim Apoſtolorum.

Ex conſt.24. Bullarii Sixti V.

Horum autem locorum pars maior Cappellis Pontificiis antiquitùs decorabatur, præſertim verò per Summos Pontifices, quos ob eximiam vitæ ſanctitatem, rerumque geſtarum gloriam *magnos* non immeritò appellamus, Leonem, videlicèt, & Gregorium, quorum ſermones divinâ quadam ſpiritus eloquentiâ pleni inter Miſſarum ſolemnia ad Populum habiti hanc rem apertè declarant. Hinc Sixtus V. ut ſanctam, & vetuſtam ſummorum Pontificum conſuetudinem innovaret, quas narravimus Pontificias Cappellas in priſtinum ritum revocavit, eaſque in Baſilicis, certiſque almæ Urbis Eccleſiis, Dominicis, videlicèt, Quadrageſimæ, & Adventus, aliiſque ſtatis ſolemnibus diebus, ac feſtivitatibus celebrandas mandavit. Ut autèm hujus generis innovatio pateat clariùs, Cappellas, quæ inter Miſſarum ſolemnia celebrari ſolent, hoc ordine recenſere mihi viſum eſt.

S.Leo in ſer. S.Greg.lib.40. hom.tom.2. Innoc.3. in ſerm.

DE CAPPELLIS ADVENTUS.

IN Adventu, Dominicâ primâ ad S.Laurentium: Secundâ, ad S. Joannem in Laterano: Tertiâ, ad ſanctam Crucem in Hieruſalem: Quartâ, ad S. Paulum. In Natali Domini, ad ſanctam Mariam Majorem, ad Præſepe Domini, more antiquiſſimo. In Circumciſione Domini, ad ſanctam Mariam de Populo. In Epiphaniâ, ad S. Petrum. In feſto itèm die Purificationis in Cappellâ Palatinâ, ubi a Summo Pontifice Candelæ benedictæ diſtribuuntur.

DE CAPPELLIS QUADRAGESIMÆ ET PASCHATIS.

IN die Cinerum Cappella celebratur in Eccleſia S. Sabinæ, ubi Cineres a Summo Pontifice ſolemni more benedicti ſuper capita ad pœnitentiæ, mortiſque teſtificationem ſparguntur. Dominicâ primâ Quadrageſimæ ob magnam ad S. Sebaſtiani Eccleſiam ab Urbe diſtantiam, locique anguſtiam Cappella celebratur in Eccleſia ſanctæ Mariæ de Populo nuncupata, univerſæ Urbis devotione percelebri, & loci amplitudine, necnon commoditate non parum opportuna: Quibus itèm de cauſis Chriſti fidelium commoditati conſultum, decretumque fuit, ut eadem Eccleſia S. Mariæ de Populo, pro S. Sebaſtiani Eccleſiâ viſitari poſſit, cum ſeptem, aut novem Eccleſiæ de more viſitantur: Dominicâ ſecundâ, Cappella celebratur in Eccleſia Sancti Pauli: Tertiâ, in Eccleſia Sancti Laurentij extrà muros: Quartâ, in Eccleſia Sanctæ Crucis in Hieruſalem: Quintâ, in Eccleſia S. Mariæ Majoris: Dominicâ Palmarum in Baſilica S. Petri. Feriæ quartæ, quintæ, & ſextæ Majoris hebdomadæ Matutina, necnon Feriæ quintæ, & ſextæ, ac Sabbathi ſancti in Cappellâ Palatinâ celebrantur. Dominicâ Paſchatis, in Baſilica S. Joannis in Laterano, ubi Populo ſolemniter a Summo Pontifice benedictio datur. Die ſecundâ, & tertiâ Paſchatis in Cappellâ Palatinâ Miſſa celebratur. Sabbatho itèm in albis, in quo cujuſcumque Pontificatus anno primo, deindè ſingulo quoque ſeptennio Agnus Dei conſecrantur, ac diſtribuuntur.

DE

Digitized by Google

DE CAPPELLIS POST PASCHA IN FESTIS MOBILIBUS.

IN Aſcenſione Domini, quo etiam die Romanus Pontifex populo ſolemniter benedicit, & in die Pentecoſtes, atque in die omnium Sanctorum Pontificiæ Cappellæ celebrantur in Baſilicâ S. Petri. Commemoratio autem omnium fidelium defunctorum celebratur in Cappellâ Palatinâ. In die item Feſto ſacratiſſimi Corporis Chriſti in Cappellâ Palatinâ Miſſa celebratur, fitque proceſſio Pontificalis.

DE CAPPELLIS FESTORUM IMMOBILIUM.

IN Aſſumptione Beatæ Mariæ Virginis ad ſanctam Mariam Majorem, de more: ubi dotes pro maritandis puellis ex inſtituto Sixti V. diſtribuuntur. In ejuſdem Nativitate ad ſanctam Mariam de Populo. In Inventione ſanctæ Crucis ad ſanctam Crucem in Hieruſalem. In Natali ſancti Petri, in Baſilicâ Vaticanâ ejuſdem. In Converſione ſancti Pauli, in ejuſdem Baſilicâ. In Natali ſancti Joannis Baptiſtæ in Baſilicâ Lateranenſi. In die Feſto S.Laurentii Martyris in ejuſdem Baſilicâ extrà muros. In Annunciatione B. Virginis in Eccleſiâ ſanctæ Mariæ ſupra Minervam, ubi etiam dotes pro maritandis puellis de more diſtribuuntur.

Cæteris feſtis, ſolemnibusque diebus divina officia in Cappellâ Palatii Apoſtolici de more celebrantur. Hæc de Pontificiis Cappellis: nunc reliquum eſt, ut Occidentalium Conciliorum, quæ in Cubiculis Bibliothecæ majori annexis depicta cernuntur, declarationem aggrediamur.

DE CONCILIIS OCCIDENTALIBUS In Bibliotheca Vaticana depictis.

DE CONCILIO GENERALI LATERANENSI PRIMO.

S.Anton.par. 3.tit.17.§.10.

CONCILIIS Orientalibus octo ad Bibliothecæ Vaticanæ dextram per Pictores repræſentatis, & quà fieri potuit, brevitate ac facilitate declaratis, ita verò, ut per pictoriam artem inibi repræſentata, atque alia, etiam abſentes percipere queant, nunc reliquum eſt, ut Concilia totidem Occidentalia in aliis Cameris Bibliothecæ majori annexis depicta explicentur. Ut igitur a dextrâ exordiamur parte, Synodorum ordine id poſtulante. Concilium Lateranenſe Generale primum ſe ſe offert declarandum circà annum Domini 1159. celebratum, cui præſens adfuit Alexander hujus nominis III. qui olim Federici Imperatoris, iram & impetum fugiens, abdidit ſe Venetias, quem deindè cognitum, & a Senatu perhonorificè ſuſceptum Othone Imperatoris filio navali prœlio a Venetis victo, captoque, Federicus ſupplex adoravit, & ad ejus pedes provolutus excommunicationis abſolutionem obtinuit, obedientiam pollicitus, cum priùs fuerit eum perſequutus, & quatuor ſchiſmaticorum Pontificum foverit ſeditiones, quibus Romana Eccleſia mirum in modum fuit perturbata, & afflicta, Guelphorum, & Gibellinorum ſectarum tempeſtate.

Gener.l.11.

Blon. libr.5. dec.2.& Plat.

Genebr. & Onuphr. & Plat.

Hoc in Concilio, quod poſt quatuor ſchiſmaticos Pontifices ex hac luce ſublatos, celebratum eſſe credendum eſt, Lex ſalutaris, ut ait Genebrardus, de duabus ſuffragiorum tertiis Cardinalium ſancita fuit, ne tempus in poſterum hujus generis ſchiſma de Summo Pontifice eligendo ſuboriri poſſet. Præſedit autem in hac Synodo Summus ipſe Pontifex Alexander, ut videre eſt ad dexteram Concilii partem, trecentique Epiſcopi tàm Orientales, quàm Occidentales interfuerunt pro moribus tàm Laicorum, quàm Eccleſiaſticorum reformandis, necnon Vualdenſibus, & Catharis damnandis, torneamentiſque prohibendis, ut ad dextrum Concilii angulum cernere licet, ubi mirus hujus generis Ludi apparatus cernitur, Viro edictum manu geſtante, torneamentique ducem alloquente. Ex hac parte Palatium Lateranenſe, ex alterâ verò Roma, Tyberinumque flumen repræſentantur. Hæretici verò, qui hoc in Concilio damnati fuerunt, ſeu pauperes Lugdunenſes, *Waldenſes* dicti ſunt a quodam divite Waldone Lugdunenſi, qui opibus relictis, pauperibusque erogatis, Evangelicam paupertatem ſimulans, multoſque ſub hujuſmodi velamine impios errores adumbrans, quoſdam libros vulgari maternâque linguâ, cum idiota eſſet, ſanctorum dictis, ac teſtimoniis extortis, ſibi conſcribi curavit: ſuoque inflatus ſpiritu munus Apoſtolicum prædicando uſurpavit. *Cathari* autem dicti ſunt quaſi puri propter munditiam & puritatem, quam arrogantiſſimè, & falsò quidem oſtentabant, dicentes ſe ſine peccato eſſe contrà illud Joannis: *Si dixerimus quòd peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, &* *veri-*

Genebr.lib.4. anno Christi 1178.

Joan.1.

Digitized by Google

veritas in nobis non eſt. Hinc omittebant illud orationis Dominicæ; *Dimitte nobis debita noſtra*. Hoſce hæreticos S.P. Auguſtinus in Manichæos, in Macarios, & in Cathariſtas diſtinguit. Inſcriptio autem ad univerſam hujus Concilij picturam pertinens in hanc legitur verborum formam.

Auguſt. lib. de hær. cap. 46. tom. 6.

Alexandro III. Pont. Federico I. Imp.
Waldenses et Cathari hæretici damnantur:
Laicorum et Clericorum mores
ad veterem disciplinam restituuntur,
Torneamenta vetantur.

Torneamenta hoc in libro intelliguntur exercitia illa armorum uſum repræſentantia, undè, ut plurimùm, cædes, vel gravia vulnera reportantur: quæ ſi pro viribus tantùm humanis experiendis, vel pro armorum uſu addiſcendo fierent, ita verò, ut vitæ corporis, animæque periculum eis non ineſſet, licita forent, & ab Eccleſiâ prohibita non fuiſſent, cujuſmodi ſunt haſtiludia, ludus Trojanus, ſive cannarum vel virgarum, quibus equites tecti clypeis ludere ſolent, & cætera id genus alia, quæ adhibito moderamine, quo cædes, & alia diſcrimina caventur, illicita non exiſtimantur, ſed potiùs permittuntur. Hinc pugnans in torneamento illicito, reus homicidii, & irregularis judicatur, ſi quis in eo etiam fortuitò inter pugnantes, vel extrà pugnantium cœtum occidatur: interfectus autem inter pugnantes, necnon ille, qui etiam non pugnandi causâ acceſſit, ſepulturâ Eccleſiæ privatus judicatur. Hinc mirum non eſt, ſi prima hujus generis torneamenta illicita vetentur, cum ſine animæ diſcrimine exerceri non queant. Hæc de Concilio Lateranenſi Generali primo, ejusque Inſcriptione.

Sext. decret. Extravag. tit. 9. c. unico.

DE
CONCILIO II. LATERANENSI
ŒCUMENICO,

Et duodecimo Generali, omniumque Conciliorum celeberrimo.

Concilium hoc Oecumenicum XII., & Lateranenſe II. circà annum Domini 1215. celebratum, omnium, quæ umquàm fuerint in univerſa Europâ, vel Eccleſiâ, extitit celeberrimum. Nam præter Romanum Pontificem, Innocentium hujus nominis III. qui Concilio præfuit, ex quatuor orbis terrarum nobiliſſimis Patriarchis duo hac in Synodo interfuerunt, Conſtantinopolitanus, ſcilicèt, & Hieroſolymitanus: Antiochenſis enim excuſatione morbi legitimâ, Sacerdotes legatos, & ſanctos miſit: Alexandrinus autem ab Ægyptiis ire vetitus ex ſuis miſit Oratores. Archiepiſcopi tùm Græci, tùm Latini ſeptuaginta: Epiſcopi quadringenti, Abbates duodecim, Sacrorum Cœnobiorum primores octingenti conſedere. Fuerunt deniquè in univerſum Patres 1285., vel 1300.; ut placet Antonino Archiepiſcopo Florentino, qui mille, & tercentum Epiſcopos huic Synodo interfuiſſe ait, Epiſcopos pro Prælatis, jureque ſuffragii ferendi in Concilio inſignitos uſurpans. Græci item, & Romani Imperii Legati, Regumque Franciæ, Hiſpaniæ, Angliæ, Hieruſalem, & Cypri oratores interfuere.

Sanctus Ant. part. 3. tit. 19. c. 1. §. 6. Æmil. lib. 5. Bion. libr. 6. dec. 2. in fine. Plat. in vita Innoc. Sur. tom. 3. Concil. Genebr. lib. 3. anno Chriſti. 1215.

Hoc in Concilio damnatus fuit libellus, quem edidit Abbas Joachim contrà Petrum Lombardum, Magiſtrum ſententiarum de unitate eſſentiæ, ſivè de eſſentiâ Sanctiſſimæ Trinitatis. Magiſter enim in libro primo ſententiarum dixit: *Quædam ſumma res eſt, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, & illa non eſt generans, nec genita, nec procedens*. Hæc Magiſter. Ex quibus verbis, Abbas Joachim hujuſmodi doctrinam haùd rectè percipiens, quaternitatem colligebat: & quartam in divinis rem adſtruebat, hujuſque generis errorem, & notam Magiſtro impingebat. Hinc damnatâ Joachim doctrinâ, ſuper quam dictum errorem Magiſtro Sententiarum falsò adſcriptum fundabat, approbata eſt hæc Magiſtri doctrina, hunc, ſcilicèt, in modum: *Quædam ſumma res eſt, incomprehenſibilis quidèm, & ineffabilis, quæ veracitèr eſt Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, tres ſimul perſonæ, quarum quælibet eſt illa ſumma res non generans, non genita, nec procedens: ſed Pater eſt qui generat: Filius qui gignitur: Spiritus Sanctus qui procedit: diſtinctiones enim ſunt in perſonis, & unitas in eſſentiâ, vel in ſubſtantiâ, & in naturâ. Alius namque eſt Pater, alius Filius, alius Spiritus Sanctus quantùm ad diſtinctionem perſonarum, non tamen aliud: ſed in eſſentiâ, & naturâ univerſa Trinitas omninò idem, tresque perſonæ illæ divinæ conſubſtantiales dicuntur, & ſunt.*

Mag. ſent. lib. 1. Diſt. 5.

De ſumma Trin. cap. Firmiter.

Hoc item in Concilio de confeſſione auriculari ſingulo quoque anno faciendâ, & Euchariſtiâ in Paſchate recipiendâ, deque conſecrationis verbis ſanctiones fuerunt acclamatæ, & promulgatæ: bellumque ſacrum, quod *Cruciatam* appellamus, de Hieroſolyma recuperanda decretum fuit, cruce ſignatis inſtitutis. Hinc Summus Pontifex Innocentius in ſubſellio Pontificio aſſidens duos viros ad ejus pedes provolutos Cruce ſignatorum Duces inſtituere, Concilio univerſo ſpectante, conſpicitur. Hujus Concilii Inſcriptio in hanc legitur verborum formam.

Innocentio III. Pont. Federico II. Imp.
Abbatis Joachim errores damnantur. Bellum sacrum de Hierosolyma recuperanda decernitur. Crucesignati instituuntur.

Ad lævâm hujus Concilii partem ſanctus Franciſcus Eccleſiam Lateranenſem humeris ſuſtinere cernitur. Hic enim Romam venit, ut ſui Ordinis regulam ab Apoſtolicâ Sede confirmandam curaret, ſed ab Innocentio III. rejectus eſt. Hunc autem idem Innocen-

Brev. die 4. Octob.

centius, cùm in ſomnis poſteà idem Franciſcus, quem repulerat, collabentem Lateranenſem Baſilicam ſuis humeris ſuſtinere ſibi viſus eſſet, conquiſitum accerſiri juſſit, benignèque accipiens, omnem ejus inſtitutorum rationem confirmavit. Quarè hujus generis hiſtoria tàm inſignis ad Baſilicam Lateranenſem, in qua Synodus ipſa celebrata fuit, & ad eumdem Pontificem pertinens, hoc in loco repræſentatur, ut Inſcriptio, quæ infrà legitur, apertè docet hunc in modum:

INNOCENTIO III. PONTIFICI PER QUIETEM S. FRANCISCUS ECCLESIAM LATERANENSEM HUMERIS SUSTINERE VISUS EST.

Ad ejuſdem Concilii dextram S. Dominicus, flagellum manu geſtans, conſpicitur. Hic enim ſanctus, quamvìs ſui ordinis confirmationem ab Innocentio III. in Concilio Lateranenſi, ad quod cum Epiſcopo Tholoſano iverat, non acceperit, ſed ejuſdem Pontificis hortatu ad ſuos pro regulâ ſibi diligendâ remearit, & ab Honorio III., S. Auguſtini Regulâ ſuſceptâ, Ordinis Prædicatorum confirmationem impetrarit, hoc tamen in loco repræſentatur, propterea quòd ejus conſilio, & operâ Simon ille Illuſtriſſimus, & Chriſtianiſſimus Comes a Monteforti pugnam contrà Albigenſes ſuſcepit: quo in prœlio centum millia hæreticorum ab octo millibus Catholicis fuſa, & interfecta fuiſſe perhibentur: ex quibus, cum multi capti eſſent, centum & octoginta fuerunt concremati hæreſim abjurare renuentes. In hujuſmodi hæreticæ pravitatis extirpatione, & in prædicationis officio, a quo Prædicatorii Ordinis nomen deſumptum eſt, S. Dominicus annos circiter decem iis in partibus adlaboravit. Inſcriptio dictam contrà Albigenſes pugnam indicans, in hanc verborum legitur formam:

S. DOMINICO SUADENTE CONTRA ALBIGENSES HÆRETICOS SIMON COMES MONTIFORTEN. PUGNAM SUSCIPIT, EGREGIEQUE CONFICIT.

Et quoniam Innocentii III. virtutem & doctrinam Beatorum Virorum, Franciſci, videlicèt, ac Dominici ſanctitas non parùm adjuvit, hinc jure quidèm unus & item alter hoc in Concilio tamquàm Eccleſiæ Catholicæ propugnacula, & fulcimenta repræſentantur.

DE CONCILIO LUGDUNENSE PRIMO, ET GENERALI XIII.

Tom.3.Conc. Anton.3.par. tit.19.cap.5. §.1.& 2. Platina in vita Innoc.4.

LUgdunenſe primum Concilium, & Generale XIII. Lugduni, Civitate celeberrimâ, totiuſque Galliæ Celticæ olim emporio, in colle ſuprà confluentem Rhodani, & Araris imminente: nunc verò in plano ſitâ, magnâ ſui parte Rhodano & Arari fluminibus incluſâ, circà annum Domini 1245. miſſis per Orbem terrarum nunciis, celebratum fuit ſub Innocentio IV, primo Anagniæ Pontifice, qui præſens adfuit Concilio, in quo Federicum II. Imperatorem, qui pacem inter Eccleſiam, & Imperium initam non ſemel violavit, Cardinaleſque ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, cœteroſque Prælatos, & Clericos ad Concilium proficiſcentes carceri mancipavit, regnumque Siciliæ, Beati Petri patrimonium in ſceleſtiſſimam, ac tyrannicam ſervitutem redegit, hæreſiſque vehementi ſuſpicione laboravit, Federicum, inquam, rogatum priùs & admonitum per Cardinales Legatos, deindè ad Concilium per nuncios accerſitum, eoque proficiſci renuentem, excommunicatum, omnique honore ac dignitate privatum adjudicavit, adjudicatumque promulgavit, & Eccleſiæ hoſtem declaravit, atque ad electores Imperii de novo eligendo Imperatore ſcripſit. Genebr.lib.4. Chron. Æmil.lib.7. Vinc.lib.31. Spe.hiſt.

Hoc in Concilio interfuerunt omnes ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales, aliique Prælati, necnon Ludovicus Rex Francorum offerens ſeſe, ſuumque regnum in Eccleſiæ, ac Summi Pontificis defenſionem, ut ad lævam hujus Concilii videre eſt. Ad dexteram verò Innocentius IV. ſubſellio Pontificio inſidens pileo rubro Cardinales decorare cernitur: nam ad illam uſque diem hujus generis galerum geſtare ampliſſimus ille Senatus non conſuevit. Quæ res uſum tandèm obtinuit, & jure quidèm, non ſolùm ut major Illuſtriſſimo illi ordini accederet majeſtas, ſicut res ipſa poſtulat, ſed ut hujuſmodi argumento admoneantur Cardinales oportere pro Chriſtianâ religione ſe ſemper paratos eſſe diſcrimini, & ſanguinem effundere, ſi opus foret. Cardinales enim ſunt Conſiliarii Summi Pontificis, Templi Dei baſes, clariſſima Eccleſiæ lumina, & columina, verique cardines figurati in iis Sacræ Scripturæ verbis: *Domini enim ſunt cardines terræ, & poſuit ſuper eos orbem*. Quam ſententiam Oſtienſis ille Doctor egregius ad ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales perpulchrè transtulit dicens: *Sicut oſtium regitur cardine, ita & Eccleſia Romana conſilio regitur Cardinalium*: quia etiam per ſeptuaginta illos viros ſenes, populi magiſtros, ejuſque onus ſecum ſuſtentantes, & per illos Sacerdotes Leviticis generis Conſiliarios figurati ſunt. Hi autem in primitivâ Eccleſiâ ad pium miniſterium inſtituti nonnumquàm presbyteri, quandoque verò in quacumque Eccleſiâ principales Sacerdotes, ſeu Epiſcopi dicebantur Cardinales, ideſt, principales: ut apud Gregorium Magnum videre licet: qui primates Eccleſiæ cujuſcumque etiam Epiſcopos frequenter Sacerdotes Cardinales appellat, quibus inſtar ſeptuaginta illorum ſenum onus populi in veteri Teſtamento ſuſtentantium, ad Levitici generis Sacerdotum, animarum curâ, ſpe retributionis futuræ, committebatur. Quod autem principiò prorſus oneri fuit, ſummo tandèm, nec immeritò quidèm, & oneri atque honori etiam eſſe cœpit, quando, ſcilicèt, illi in adminiſtrandâ Republicâ Chriſtianâ Pontifici ſemper præſto adeſſe cœperunt, at-

Ex Vinc.lib. 30.cap.141.& Anton.3.par. ubi ſupra. 1. Reg.2. Num.11. Deut. Greg.lib.1. Epiſt.79.& epiſt.81., & lib.2.epiſt.25. Et Can.3.q.1. Paſtoralis.

que

Digitized by Google

que ita ut inter contentiones Imperatorum, ac populi Romani de Pontifice creando non ſemel ſubortas, auctoritatem, & prærogativam ipſius Pontificis eligendi ſibi jure compararint. Hinc iis paulatim non ſolùm poteſtas, ſed decus etiam & ornamentum, quod ad habitum pertinet, paulatim acceſſit, præſertim verò ubi primùm ab Innocentio IV. ſancitum fuit, ut Equo deinceps inſidentes rubro uterentur galero: poſteà verò a Paulo II. Veneto veſte coccineà, cucullo inſigni, hoc eſt, *Lacernâ*, quam ſic veteres appellant, donati fuerunt, eouſque hujus generis habitum non habentes. Undè Cardinalis nomen ita celebre paulatim redditum fuit, ità denique hic ordo ſupremus, tantoque incremento auctus evaſit, ut ſolus ſit univerſæ Reipublicæ Chriſtianæ Senatus.

Anno Chriſti 1245. vel 50.

Hæc de Pileo rubro, & purpurâ veſte, quibus Cardinales non immeritò decorati ſunt, ut in hoc Concilio videre eſt: in quo etiam de recuperandâ Terrâ ſanctâ ſancitum fuit, S. Ludovico Francorum Rege, quintæ expeditionis Duce creato, qui Cruce ſignatus, & in Aſiam cum exercitu profectus, quinto poſt anno in Galliam remeavit.

Genebr. lib. 4. Chron. anno Chriſti 1245.

Nec ſilentio prætereundum eſſe cenſeo, Innocentium IV. inter alia & permulta quidem a ſe geſta, immortalitateque digniſſimâ, nuncios ex Ordine Prædicatorum ad Tartaros miſiſſe pro iis ad fidem convertendis. Hic etiam Pontifex Petrum Martyrem ex eodem Ordine Sanctorum cathalogo adſcripſit, complureſque Cardinales, viros ſanè egregios, creavit, præſertim verò Hugonem, Ordinis item Prædicatorum, primum Cardinalem, virum omni probitate ornatum, ac doctiſſimum, qui univerſam Scripturam ſacram quadruplici ſenſu explanavit, & in Pſalmos luculentiſſimum edidit Commentarium, Bibliorumque indicem, quem Concordantias vocant, laborioſiſſimum ſanè, & immenſi tædii, ac temporis opus, ſacrarumque literarum ſtudioſis magnoperè neceſſarium, primus excogitaſſe, excogitatumque promulgaſſe, perhibetur: qui etiam in Germaniam ad Imperii electores Legatus miſſus eſt pro novo eligendo Imperatore, Federico II. dignitate Imperatorià privato, & huic Concilio Lugdunenſi primo interfuiſſe creditur. Summus autem Pontifex Innocentius multis rebus geſtis clarus Peruſii ex hac luce deceſſit. Inſcriptio, quæ hujus Concilii res præcipuas exponit, in hanc legitur verborum formam:

Vinc. Spec. hiſt. libr. 31. c. 2. Anton. 3. par. tit. 19. c. 1. §. 2.

Anton. 3. par. ubi ſupra, & Six. Sen. lib. 4. Bibl.

INNOCENTIO IV. PONT. MAX. IMP. FEDERICUS II. HOSTIS ECCLESIÆ DECLARATUR, IMPERIOQUE PRIVATUR.

DE TERRÆ SANCTÆ RECUPERATIONE CONSTITUITUR:

HIEROSOLYMITANÆ EXPEDITIONIS DUX LUDOVICUS FRANCORUM REX DESIGNATUR:

GALERO RUBRO, ET PURPURA CARDINALES DONANTUR.

DE CONCILIO LUGDUNENSI SECUNDO, ET GENERALI XIV.

CONcilium Lugdunenſe II., & Generale XIV. celebratum fuit Lugduni circà annum Domini 1272. Epiſcoporum 500. Abbatum 60. aliorumque minorum Prælatorum, ac Sacerdotum ferè mille, præſide Romano Pontifice Gregorio X. Placentino, qui fuit creatus Pontifex, dum in Syriâ legationis munere fungebatur, & Viterbii coronatus. Hinc Conclave, & eundem ferè in eligendo Pontifice modum, qui nunc obſervatur, & alia ad Conclave pertinentia decrevit: nam ad illud uſque tempus Cardinales in Conclavi haudquàquam recludebantur, ſed ſummo mane ſingulis diebus, ſi Romæ erant, in Laterano, vel in Baſilicâ S. Petri, aut alibi, prout occaſio ſe ſe offerebat; ſi autem extrà Urbem, in Eccleſiâ Cathedrali illius loci, in quo morabantur, unà conveniebant, non ſecùs atque hac tempeſtate fieri ſolet, dum congregatio habenda eſt.

S. Ant. part. 3. tit. 20. cap. 2.

Onuph. Panu. & Petr. Maturus in Chron. S. Ant. 3. part. tit. 20. c. 2.

Concilium hoc prò Terrâ Sanctâ recuperandâ coactum fuit, nec non contrà Græcos de proceſſione Spiritus Sancti a Filio; declaratum enim, definitumque fuit, Spiritum Sanctum ab æterno a Patre, & Filio, non tamquàm ex duobus principiis, ſed tamquam ex uno principio: non duabus ſpirationibus, ſed unicâ ſpiratione procedere: damnatique ſunt ſub anathematis vinculo, qui alitèr ſenſerint, ſeu aliter aſſerere auſi fuerint. Hinc in ipſo Concilio Articulus de proceſſione Spiritus Sancti à Patre, & Filio, dum ſolemnis fiebat luſtratio, Latinè, atque Græcè decantatus eſt. Quarè ad dexteram hujus Concilii per Pictorem repræſentati verba hæc Latinis figuris, notiſque muſicis conſcripta leguntur.

In 6. Decret. de ſum. Trin. & fide Cathol. lib. 1. tit. 1.

QUI A PATRE, FILIOQUE PROCEDIT.

Ad læuam autem verba hæc Græca idem ſonantia notis itèm muſicis inſignita leguntur in hanc verborum formam.

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΟΣ, ΚΑΙ ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΕΚΠΟΡΕΥΕΤΑΙ.

Id eouſque, & ad hanc uſque diem profeſſa prædicavit, & docuit ſacroſancta Romana Eccleſia, mater omnium fidelium, & magiſtra. Hoc itèm habet orthodoxorum patrum atque doctorum tùm Latinorum, tùm etiam Græcorum incommutabilis, ac vera ſententia ſicut in eodem Concilio definitum fuit. Sunt qui velint Græcorum Imperatorem, Michaelem Paleologum, & Tartarorum Regem huic Concilio interfuiſſe, ſicut pictura ipſa monent: Imperatoriſque auctoritate unionem, ſive concordiam utriuſque Eccleſiæ, nonnullis tamen repugnantibus Græcis, initam fuiſſe affirmant. Hujus generis

Ex Geneb. lib. 4. 1272. Giul. Nang. Nicephor. Greg. lib. 5. Tom. 3. Concil. & Blon. dec. 2 lib. 8. & Trith. in Chron. Monaſt. Hirſ.

Digitized by Google

neris unionem, ſive concordiam per pictores repræſentatam ad dexteram hujus Concilii partem videre eſt: ubi duæ mulieres ſe invicem ſalutantes cernuntur, indumentis Eccleſiaſticis indutæ; quarum una Eccleſiam Latinam, altera verò Græcam ſatis claré demonſtrant: ſi utriuſque indumenta rectè conſpiciantur. Inſcriptio verò hanc hiſtoriam declarans hunc in modum legitur:

GREGORIO X. PONT. GRÆCI AD SANCTÆ ECCLESIÆ ROMANÆ UNIONEM REDEUNT.

Nicephor. Greg. lib. 5. Hinc Michael Paleologus Imperator, ut ait Nicephorus, Romanæ, & Catholicæ Eccleſiæ fidem, ac ritus recipere renuentes varii mulctavit modis, bonorum, videlicèt, publicationibus, relaxationibus, carceribus, excæcationibus, flagris, mutilationibus, & id genus aliis pœnis. Quare Becus, Patriarcha Conſtantinopolitanus, excellentis plane ingenii, ac doctrinæ vir, Imperatoris edicto de proceſſione Spiritus Sancti non obtemperans, ſeu potiùs adverſans, in teterrimos carceres, ut idem Nicephorus ait, conjectus fuit: at deinceps reſipiſcens, mutatâ ſententiâ, priſtinæ dignitati reſtitutus, ab intimis Imperatoris conſiliis efficitur, atque ita, ut ſine ejus conſilio nil penitùs gereretur.

Genebr. lib. 4. Chron. 1272.

Ibidem.

Ex act. Concil. Et ex Registro. Ex Guill. Nang. Et Nicephor. Greg. libr. 5. Et Geneb. libr. 4. Chron. 1272.

Non deſunt tamen qui affirment, non Imperatorem, ſed ejus Legatos huic Synodo interfuiſſe: quæ quidem ſententia verior exiſtimatur, ut apertè colligitur ex Epiſtolâ ejuſdem Gregorii X. ad eundem Imperatorem ejuſque Filium miſsâ: in qua eis de unione ab ipſis Legatis initâ gratulatur.

Ad eandem Concilii dextram Sanctum Bonaventuram Cardinalem ex Ordine Minorum Cathedræ inſidentem, necnon ejuſdem inſtituti Fratres ad inferiorem partem aſſidentes, & cum Græcis de proceſſione Spiritus Sancti diſputantes videre eſt. Inſcriptio ad hanc hiſtoriam pertinens, hæc eſt.

IN HOC CONCILIO S. BONAVENTURA EGREGIA VIRTUTUM OFFICIA ECCLESIÆ DEI PRÆSTITIT.

S. Ant. 3. part. tit. 20 cap. 2., & Brev. Rom. die 7. Martii. Sanctus item Thomas Doctor angelicus Neapoli degens ad hoc Concilium à Gregorio X. fuit accerſitus: ſed in itinere faciundo adverſâ valetudine impeditus, in Monaſterio Foſſæ novæ Ordinis Ciſtercienſis, non procùl a Terracinâ, & propè Pipernum caſtrum, ad duo milliaria, permanſit, ubi Cantica canticorum explanavit, ac tandèm inibi ex hac luce deceſſit.

Huic etiam concilio inter alios viros inſignes præſens adfuit Frater Hieronymus Minorita Aſculanus, qui fuit Nicolaus Papa hujus nominis IV. Hic Regem Tartarorum baptizandum ad Concilium duxit, ut videre licet ad hujus Concilii lævam, ubi Rex ipſe ſolemni, & Eccleſiaſticâ pompâ baptiſmum ſuſcipere cernitur, ſicut Inſcriptio docet, quæ hunc in modum legitur.

REX TARTARORUM SOLEMNITER BAPTIZATUR.

Sunt tamen, qui dicant non Tartarorum Regem, ſed ejus Nuncios huic Synodo interfuiſſe: quorum unum a Petro Oſtienſi Epiſcopo ſolemni pompâ baptizatum eſſe affirmant. Ex Act. Concil.

Hoc item in Concilio cernere eſt Gregorium X. ſubſellio Pontificio inſidentem, & Regem Tartarorum humi provolutum, ſummique Pontificis pedes exoſculantem, quem propè Frater Hieronymus, de quo ſermonem habuimus, adſtare cernitur, ipſumque Regem eò duxiſſe repræſentatur. Inſcriptio, quæ infrà eſt, in hanc legitur verborum formam;

TARTARORUM REX A FRATRE HIERONYMO ORDINIS MINORUM AD CONCILIUM PERDUCITUR.

Nec a re noſtrâ alienum fore hoc loco duximus, ſi qua de Fratre Hieronymo, quem hac in Inſcriptione videmus nominatum, dicamus. Ut autem quod pollicemur, tùm exactius tùm brevius præſtare poſſimus, Epitaphium luculentum, quod in ejus ſepulchro ſtatuis marmoreis inſignito inciſum legitur, hic apponendum cenſui: hac enim Inſcriptione, & ejuſdem Fratris Hieronymi laudes, & Sixti V. qui monumentum ipſum nobiliſſimum in Eccleſia S. Mariæ Majoris ædificandum curavit, animi ingenuitatem amplectemur. Epitaphium in hunc legirur verborum formam;

Nicolaus IV. Ordinem Minorum profeſſus, Philoſophus, & Theologus egregius Conſtantinopolim a Gregorio X. miſſus, Græcos ad R.E. communionem, Tartaros ad fidem reduxit. Poſt S. Bonaventuram Generalis, ſanctitate, & doctrina Ord. propagavit. Nicolai III. Nuncius inter Francorum, & Caſtellæ Reges pacem conciliavit. Sanctæ Potentianæ Cardinalis, Legatus Honorii IV. in Galliam, Senatoriam P.R. dignitatem Sedi Apoſtolicæ reſtituit. Factus Pontifex Remp. ſublatis diſcordiis compoſuit, Chriſtianos Principes ſacro fœdere junxit, Ptolemaidem copiis adjuvit. Flaminiam in Pontificis iterùm ditionem redegit. Publicum in monte Peſſulano Gymnaſium reſtituit. Probos, & eruditos in cognatorum loco tantum habuit. Lateranen., & hanc Baſilicam ſtructuris, & opibus auxit. Tandem Iuſtitiâ, & Religione orbem terræ moderatus magnæ ſanctitatis opinione obiit prid. Non. Aprilis. M.CCXCII. Pontificatus ſui Anno V.

DE CONCILIO VIENNENSI XV. GENERALI.

Viennenſe Conciliũ Generale XV. Viennæ, quæ eſt Auſtriæ Metropolis, Urbs inclyta, omniumque Urbium, quas Danubius ſuſti- Ex Pitt. lib. cap. 2.

S. Ant. 3. part. tit. 21. c. 1. Prateolus.

ſuſtinet, & ædium magnificentiâ, & rerum copiâ clariſſima, celebratum fuit circà ann. Dom. 1311. ſub Alberto I. Imperatore, & ſub Clemente hujus nominis V. Hic natione Vaſco, dùm erat Archiepiſcopus Burdegalenſis (nam Cardinalis, Burdegalæ degebat) ſummus Pontifex abſens creatus Peruſiæ, & Lugduni à Cardinalibus coronatus, Rege Galliæ, Rege Angliæ, ac Rege Tarraconenſi, vel Aragoniæ præſentibus, ſedem Pontificiam ab Urbe Româ, Avenionem circà ann. humanæ ſalutis 1305. tranſtulit: ſed eam Gregorius XI. poſt ann. 70. Romam ann. Domini 1376. reduxit.

Plat. & Palm. tom. 3. conc. Ex Geneb. lib. 4. Chroni 1311.

Sunt qui velint huic Concilio interfuiſſe Philippum IV. cognomento *pulchrum* Francorum Regem, ejuſque filium primogenitum, Ludovicum, ſcilicet, *Hutinum* dictum Navarræ tunc Regem, & Philippi fratrem Carolum Valois comitem, ut ex vitâ Clementis V. manuſcriptâ conſtat.

S. Anton. ubi ſupra. Onuphr., & Blon. dec. 2. lib. 9. Trithemius. Et Geneb. lib. 4. Chronic. 1311.

Huic Concilio Summus præſedit Pontifex: præſentes autem adfuerunt duo Patriarchæ, Alexandrinus, ſcilicet, & Antiochenus, Epiſcopi 300. aliique Patres permulti contrà Saracenos prò Terrâ Sanctâ recuperandâ, necnon contrà Templarios hæreticos, quibus condemnatis, eorum inſtituti redditus in alias ſacrorum ordinum familias fuerunt diſtributi: & quaſi dato à Summo Pontifice ſigno è Concilio Viennenſi ob nefanda quædam ſcelera, pravaſque opiniones ad Religionem pertinentes, univerſus eorum ordo deletus fuit. Rex Armeniæ Regno renunciat, & in Ordinem Sancti Franciſci ſeſe abdidit.

Polid. Virgil. lib. 6. cap. 8.

Hoc in Concilio Feſtum Sacramenti corporis Chriſti ab Urbano IV. inſtitutum, cujus officium cum hymno, & proſâ S. Thomas edidit, & ab eodem Urbano in præmium, columnam argenteam accepit, confirmatum fuit, Luſtratioque ipſa, quâ corpus Chriſti Sanctiſſimum in ferculum Feria V. poſt Octavam Pentecoſtes ferri ſolet, centum ferè poſt annis Papiæ initium ſumpſit, & in hoc itèm Concilio fuiſſe inſtituta, atque inde ad reliquas Occidentis partes manaſſe perhibetur.

Prateolus, & Genebr. ubi ſupra.

Eodem in Concilio Clericorum mores reformati ſunt, decretumque fuit, ut honeſtis donarentur ſtipendiis, qui in primariis Europæ Academiis, Hebraicam, Caldaicam, Græcam, & Arabicam linguam publicè profitentes docerent, ut fides Catholica apud omnes nationes propagaretur. Conſtitutiones itèm, quæ Clementinæ à Clemente ipſo Pontifice editæ, & ab ejuſdem Pontificis nomine dictæ, approbatæ fuerunt; ſicut innuere videtur quatuor illi Viri, qui libros manu geſtantes in terram provoluti, pontificiamque benedictionem poſtulantes hoc in Concilio repræſentati cernuntur. Quæ quidem ferè omnia Inſcriptiones, quæ infrà leguntur, hiſce verbis comprehendunt.

Clemente V. Pontifice Clementinarum Decretalium constitutionum Codex promulgatur.

Processio solemnitatis Corpris Domini instituitur.

Hebraicæ, Chaldaicæ, Arabicæ, et Græcæ linguarum studium propagandæ fidei ergo in nobilissimis quatuor Europæ Academiis instituitur.

Hac in Camerâ prætèr quatuor Concilia penicillo inibi repræſentata, Palatium Lateranenſe novum, & vetus depicta cernuntur: quorum alterum ad lævam, alterum ad dexteram videre eſt. De his in Emblemate 6. ſermonem habuimus. Nunc reliquum eſt, ut ad alia Concilia, quæ in alterâ camerâ repræſentantur, accedamus.

DE CONCILIO FLORENTINO XVIII. GENERALI,

Quod Græci octavam Synodum vocant.

Florentinum Concilium Generale XVIII. celebratum eſt primùm Ferrariæ, quæ eſt Civitas admodum nobilis à Pado flumine in Italiâ *Circumpadana* dicta. Attamen inibi inchoatum, propter ingruentem peſtem abſolvi non potuit: hinc ab Eugenio IV. tranſlatum eſt Florentiam, Civitatem in Hetruriâ clariſſimam, quæ olim *Fluentia*, quòd ad Arni fluenta extructa ſit, dicta: & *Fluentini* illic Populi, Catone & Plinio, qui nunc *Florentini* nomine magis auſpicato vocantur, ut Politianus in quadam ſcribit epiſtolâ, nuncupabantur. Nunc autem *Florentia* dicitur, & verè Florentiſſima vocitari poteſt, non ſolùm ob mercaturæ, militiæque peritiam, variarumque diſciplinarum cognitionem, ingeniorumque nobilitatem, atque ædificiorum præſtantiam, verùm etiam ob miram Ferdinandi Medicei magni Ducis magnanimitatem, quâ tota Hetruria & Florentia præſertim exultat, & gloriatur: de qua nunc illud paronomiſticum non immeritò dici valet:

Florida Florenti floret Florentia flore.

Florentinum igitur Concilium Ferrariæ inchoatum, Florentiæ abſolutum eſt, cui Eugenius IV. præſedit anno Domini 1438. ſub Sigiſmundo Imperatore, præſentibus Joſepho Conſtantinopolitano Patriarchâ, qui Florentiæ obiit, & Joanne Paleologo Orientis Imperatore, necnon Cardinalibus, multiſque Epiſcopis tùm Græcis, tùm Latinis, Abbatibus, Monachis, & Cruceſignatis.

Genebr. lib. 4. Chron. 1438. Et Prateolus.

Hoc in Concilio primùm inter Græcos, & Latinos diſputatum fuit de proceſſione Spiritus Sancti, definitumque fuit, explicationem verborum illam, *Filioque procedit*, veritatis declarandæ causâ in Concilio Lugdunenſi II. urgente neceſſitate, & rationabiliter quidem in Symbolo fuiſſe appoſitam. Secundò de igne Purgatorii. Tertiò de Papæ primatu. Quartò de Chriſti corpore in azymo, ſive fermentato veracitèr conficiendo: ſacer-

Digitized by Google

Geneb. lib. 4. Chron. 1438. Et Prateolus. doteſque in altero ipſum Domini corpus conficere debere, unumquemque, ſcilicet, juxtà ſuæ Eccleſiæ, ſive Occidentalis, ſive Orientalis conſuetudinem. Quinto de panis tranſubſtantiatione in Euchariſtiæ Sacramento. Græca tandem Eccleſia cum Romanâ convenit: Armenique & Indi Sacramentum confirmationis recipientes unitatem fidei reintegrarunt, ut Inſcriptio, quæ infrà legitur, in hanc verborum formulam docet:

EUGENIO IV. PONTIFICE, GRÆCI, ARMENI, ÆTHIOPES AD FIDEI UNITATEM REDEUNT.

Seſs. 10. Ferr. 1043. Sed quoniàm Beſſarion Trapezuntius, Archiepiſcopus Nicænus, & Iſidorus Archiepiſcopus Theſſalonicenſis, doctiſſimi Græcorum in Latinis perindè ac Græcis literis hoc in Concilio concordiæ Eccleſiæ utriuſque fuerunt Auctores, in Cardinalium collegium cooptati ſunt.

Hoc in Concilio ſanctorum Thomæ Aquinatis, & Bonaventuræ doctrina non ſemel citatur, & laudatur.

Nec ſilentio prætereundum cenſeo, quòd Joſepho Conſtantinopolitano Patriarchæ accidit. Hic enim, dum ultima Seſſio agebatur, poſt cœnam in penetrale domus ſcribendi causâ ſeſe recipiens, tremore, atque animi languore affectus ſubitâ morte occubuit. Quo in tranſitu pro ſuæ fidei Catholicæ teſtimonio reliquit Chirographum, in quo Pontificem Romanum, tamquàm verum JESU CHRISTI Vicarium, & S. Petri ſucceſſorem in univerſo Orbe tenere primatum, animarumque Purgatorium eſſe confeſſus eſt: quæ omnia ad illud uſque tempus fuerat inficiatus. Hinc unus ad lævam, alter verò ad dextram Concilii cernuntur in ſuggeſto: quorum alter Concilii decreta, alter verò Confeſſionem Joſephi Archiepiſcopi Conſtantinopolitani de igne Purgatorii, deque primatu Petri ſcriptis mandatam promulgare repræſentantur.

DE CONCILIO XIX. ŒCUMENICO, ET LATERANENSI III.

Genebr. lib. 4. Chron. 1511. Lateranenſe III. Generale, & XIX. Œcumenicum contra Concilium Piſanum a Maximiliano I. Imperatore, & Ludovico Rege, & a quibuſdam Cardinalibus contrà Julium II. Papam coactum, ab eodem Julio indictum fuit, & non ſolùm contrà dictum Conciliabolum, ſed etiam contra Turcas, & pro Eccleſiæ reformatione, necnon pro pace inter Principes Chriſtianos componendâ inſtitutum, & inchoatum, circà annum Domini 1513. ejuſdemque Julii II. morte interruptum, continuatum verò, & abſolutum a Leone X. Florentino ex familiâ Mediceâ. Hoc in Concilio præſentes adfuerunt Maximilianus Imperator, & Franciſcus Rex Galliæ: quibus turcicum bellum commiſſum eſt, ſicut duæ docent Inſcriptiones, quarum altera ad lævam, altera ad dextram Concilii hiſce leguntur verbis:

JULIO II. ET LEONE X. PONT. MAX. BELLUM CONTRA TURCAM, QUI SYRIAM, ET ÆGYPTUM, PROXIME SULTANO VICTO, OCCUPARAT, DECERNITUR.

MAXIMILIANUS CÆSAR, ET FRANCISCUS REX GALLIÆ BELLO TURCICO DUCES PRÆFICIUNTUR.

DE CONCILIO TRIDENTINO GENERALI XX. ET ŒCUMENICO.

Tridentinum Concilium, & ultimum Generale Tridenti, in Urbe ad Atheſin ſitâ, in Italiæ, & Germaniæ confinibus coactum, & in poſtremo Bibliothecæ loco, ſervato temporum ordine, depictum, fuſiorem, exactioremque poſtulat declarationem, cùm ætate noſtrâ fuerit celebratum.

Concilium hoc contrà Lutheranos, Zuinglianos, & Calviniſtas ſub Paulo III. qui ſedit ad ann. 15. indictum fuit anno Dom. 1542. 11. Kal. Junii anno ſui Pontificatus VIII., & anno 1545. inchoatum die 13. menſis Decembris: deindè ſub Julio III. qui ſedit annos 5. menſem 1. dies 10. Deindè ſub Marcello II. qui ſedit dies 28. Deindè ſub Paulo IV. qui ſedit annos circitèr V. Sed ſub Marcello ob ſuam ipſius mortem, & ſub Paulo IV. ob bellum nihil actum fuit. Poſtremò ſub Pio IV. qui ſedit annos 5. menſes 5. abſoluta, & acclamata eſt anno Domini 1564. 26. Januarii die S. Policarpi ab eodem confirmata, cum jam diù, multumque ab univerſis fidelibus fuiſſet deſiderata.

Hoc autem Concilium non uno tantùm in loco celebratum eſt: nam primò idem Pont. Paulus III. anno ſui Pont. III., & anno Dom. 1537. pro Concilio celebrando Mantuam locum aptum deſignavit, & indixit. Sed ob aliquas pactiones ſibi propoſitas à conditione temporum, ac Sedis Apoſtolicæ, nominiſque Eccleſiaſtici dignitate, atque libertate prorsùs alienas Conſilium mutavit, & Concilium prorogavit ob infeſtationem, & invaſionem Turcarum in Italiæ littoribus ſubortam.

Anno verò 1538. Vincentiam Urbem copioſam à Venetis conceſſam elegit: & Genuæ indictionis literæ promulgatæ fuerunt 4. Kal. Julii, ſed ob dilationem Patrum, qui Vincentiam ituri erant, Concilium 1539. ad Summi Pontificis arbitrium ſuſpenſum fuit. Sed 1542. tandem aliquando idem Paulus III. Tridentum locum commodum, & liberum, omnibuſque Nationibus opportunum elegit, & anno 1543. incipiendum, & proſequendum promulgavit. Prima autem ſeſſio 1545. inchoata eſt 13. die menſis Decembris Tridenti, Chriſto Salvatore noſtro adſpirante: Apoſtolicæ Sedis Legatis Præſiden-

Digitized by Google

dentibus, Joanne Maria Cardin. Epiſcopo Prænestino: & Marcello Presbytero Card. S. Crucis: & Reginaldo Polo Anglo Diac. Card. ſub Carolo V., & Ferdinando Imp.

Hac in Civitate Tridentinâ ſeptem ſeſſiones celebratæ ſunt. Deinde notis de cauſis, accedente etiam Sedis Apoſtolicæ auctoritate Concilium Bononiam veluti ad locum magis paratum, ſalubrem, & idoneum, & pro ſecuritate vitæ ipſorum Prælatorum tranſlatum eſt: & 1547. die 21. Aprilis Seſſio nona Bononiæ celebrata eſt ſub eodem Paulo III. Decima vero ſub eodem Pontifice, eodemque loco, die 2. Junii ejuſdem anni.

Verum 1551. Kalendis Maji Tridenti, quo Julius III. Concilium revocavit, Præſidentibus Sebaſtiano Archiepiſco Sipontino, & Aloyſio Epiſcopo Veronenſi Nunciis Apoſtolicis, tam eorum proprio, quàm Card. Marcelli de Creſcentiis, Tit. S. Marcelli, Legati abſentis nomine ob adverſam valetudinem, Seſſio XI. celebrata eſt, uſquè ad XVI. Seſſionem incluſivè, in qua 1552. die 28. Aprilis ob novos in propinquis Germaniæ locis tumultus excitatos, & bellum in Italiâ, & Galliâ ſubortum, & graviſſimum quidèm, ſuſpenſum fuit Concilium.

Pius autem IV. anno ſui Pontificatus Primo 1560. Kalendis Decemb. Concilium Tridenti reſumendum promulgavit: & 17. Seſſio 1562. die 18. Jan. Cathedræ Romanę B. Petri Apoſtolorum Principis conſecrato fuit inchoata, quæ cum reliquis ad 25., & vltimam Seſs. uſquè, Tridenti celebrata eſt: & 1563. Synodus abſoluta fuit, maximâ bonorum omnium expectatione, univerſæque Chriſtianæ Reipublicæ tantâ utilitate, quantâ verbis vix umquàm explicari poſſet, & clauſum eſt Concilium per Joan. Moronum, per Stanislaum Hoſium, Ludovicum Simonettam, & Bernardum Navagerium Card. Legatos: nam Card. Altaemps item legatus, & Pii IV. ex ſorore Nepos, honeſtiſſimis, & graviſſimis quidèm de cauſis deceſſerat.

Relatio autem facta fuit per Joannem Moronum, & Ludovicum Simonettam legatos. Navagerius enim ob adverſam valetudinem aberat. Cardinalis verò Mantuæ 2. Martii, & Card. Seripandus Ordinis Erem. S. Auguſtini, item legati 17. ejuſdem menſis ex hac vitâ deceſſerant 1563. Decretis autem Concilii ſubſcripſerunt 255. Patres, hoc eſt Legati quatuor, Hoſius Varmienſis, Simonetta, Moronus, & Navagerius. Cardinales item duo non Legati, Madrutius, & Lotharingus, per quem fuit facta acclamatio. Patriarchæ 3. Archiepiſcopi 25. Epiſcopi 168. Abbates 7. Procuratores abſentium 39. Generales Ordinum 7.

De Bibliis ſeſſ. 4. Hoc in Concilio decretum eſt de Symbolo Fidei. De Canonicis ſcripturis: de editione, & uſu ſacrorum librorum, & præſertim de Bibliorum Vulgatâ editione quàm emendatiſſimè imprimendâ in Seſs. 4. Et de Indice librorum, & Cathechiſmo edendis, & de Breviario, atquè Miſſali reformandis, ut in Seſs. 25. videre licet: & horum quatuor ſub Pio V. facta ſunt: Biblia vero Sacra Vulgatæ editionis ad ejuſdem Concilii Tridentini præſcriptum emedata, & à Sixto V. Pont. Max. recognita, & approbata 1590. in lucem prodierunt. Decretum eſt de peccato originali: de juſtificatione: & de Septem Sacramentis: de Purgatorio, & Indulgentiis. Hinc multa in Eccleſiâ Dei reſtaurata, declarata, & reformata ſunt: & innumeræ rerum materiæ pertractatæ, & explicatæ fuerunt in honorem, & exaltationem Catholicæ Fidei, & animarum ſalutem. De Indic. Catec. Brev. & Miſs. ſeſs. 25. in fin.

Legati, qui ad Sacroſanctam œcumenicam Tridentinam Synodum convenerunt ſub Pio IV. à principio uſque ad finem, qui fuit die 4. Decembr. MDLXIII.

HErcules Gonzaga S. R. E. Presb. Card. tituli Sanctæ Mariæ Novæ, Mantuanus, obiit Tridenti, die ſecundâ Martij 1563. & ſepultus eſt Mantuæ.

Hieronymus Seripandus S. R. E. Presb. Card. tituli S. Suſannæ, Neapolitanus, obiit Tridenti die 17. Martij 1563., & ibi ſepultus in Eccleſiâ S. Marci Ordinis Fratrum Eremitarum S. Auguſt. quorum olim fuerat Generalis.

Stanislaus Hoſius S. R. E. Presb. Card. tituli Sanctæ Mariæ trans Tyberim, Polonus, Vuarmienſis.

Ludovicus Simonetta S. R. E. Presb. Card. tit. S. Cyriaci in Thermis, Mediolanen.

Marcus Siticus S. R. E. Diaconus Card. Baſilicę duodecim Apoſtolorum de Altaemps, Germanus.

Ioannes Moronus S. R. E. Card. Epiſcopus Prænestinus, Mediolanenſis, in demortui Cardinalis de Mantuâ locum miſſus.

Bernardus Navagerius S. R. E. Presb. Card. tituli Sancti Nicolai inter Imagines, Venetus, in demortui Cardinalis Seripandi locum.

Cardinales non legati.

CArolus à Lotharingia S. R. E. Presbyter Cardinalis, tituli Sancti Apollinaris, Princeps, & Archiepiſcopus Rhemenſis, Gallus.

Ludovicus Madrutius S. R. E. Diaconus Cardinalis Electus Epiſcopus Tridentinus, Germanus.

Digitized by Google

Numerus Prælatorum cujuscumque Nationis, qui ad œcumenicam Tridentinam Synodum convenere.

Prælati				
	Itali.	187	Per Procuratores.	2
	Galli.	26	Per Procuratores.	1
	Germani.	2	Per Procuratores.	4
	Hiſpani.	31	Per Procuratores.	4
	Luſitani.	3		
	Græci.	6		
	Poloni.	2		
	Hungari.	2		
	Angli.	1		
	Hiberni.	3		
	Flandri.	2		
	Croati.	1		
	Moravi.	1		
	Illyrici.	3		

Fuerunt in Univerſum Prælati 281.

INDEX ORATIONUM ET CONCIONUM

Habitarum ad Patres Concilii Tridentini ſub Pio IV. Pont. Max.

Ex impreſſo Brixiæ anno 1562. juſſu Hieronymi Card. Seripandi Ordinis Eremitarum S. Auguſtini.

ORATIONES ANNO MDLXI.

ORATIONEM habuit ad Patres Synodi, Reverendus Pater Camillus Papienſis, in Dominicâ primâ Adventus Domini 30. Novembris.

R. Maximianus Cremenſis, Ord. Minorum, nunc Epiſcopus Clodienſis, in Dominicâ II. Advent. 7. Decemb.

R. Eugenius Piſaurenſis Ord. S. Auguſtini, in Dominicâ III. Advent. 14. d.

R. Laurentius Venetus, in Dominicâ IV. Adventus 21. d.

R. Jo: Franc. Lombardus Neapolitanus in feſto S. Stephani 26. d.

R. Cæſar Ferrantius Sveſſanus, in feſto Sancti Joannis 27. Dec.

R. Paulus Tridentinus, in feſto Sanctorum Innocent. 28. d.

ANNO M. D. LXII.

R. Julius Gabriellius Eugubinus, in feſto S. Circumciſionis JESU CHRISTI Domini noſtri 1. Jan.

R. Stephanus Aretinus, in feſto Epiphaniæ 6. dicti.

R. Archiepiſcopus Rheginus in inchoatione, ut vocant Sacroſancti Concilii 19. d.

Illuſtriſs. Orator Sereniſs. Regis Luſitaniæ 9. Febr.

R. Simon Florentinus, in feria IV. Cinerum 11. d.

R. Henricus Luſitanus, in Dom. I. Quadrageſimæ 15. d.

R. Generalis Ord. Minorum Obſervan. in Dom. II. 22. d.

R. Epiſcopus Quinque Eccleſienſis, Orator Cæſareæ Majeſtatis 24. d.

R. Archiepiſcopus Corcyrenſis in 2. ſeſſione Patrum 26. d.

R. Angelus Venetus, Ordinis S. Auguſtini in Dom. III. 1. Martii.

R. Theodorus Mantuanus, in Dominica IV. 8. dicti.

R. Auguſtinus Hiſpanus, Abbas Congregationis Caſſinenſis, in feſto S. Gregorii Magni, ac Pont. Max. 12. d.

R. Stephanus Aretinus, in Dominica V. quæ dicitur de Paſſione 15. d.

Illuſtriſs. Orator Regis Catholici 16. d.

Magnificus Orator Excellentiſs. Ducis Florentiæ 18. d.

Magnificus Orator Helvetiorum Catholicorum 20. d.

R: Jo: Fonſeca Hiſpanus, in die Paraſceves 27. dicti.

R. Epiſcopus Tininienſis, Orator pro Clero Hungariæ 6. Apr.

Clariſſimus Orator Ducis Venetorum 25. d.

R. Taddæus Peruſinus Ordinis Eremit. S. Auguſtini, in feſto Aſcenſionis Dominicæ: qui poſteà ejuſdem Ordinis fuit Generalis 7. Maii.

R. Epiſcopus S. Agathæ in 3. Seſſione 14. d.

R. Petrus Favonius Juſtinopolitanus, in die Pentecoſtes 17. d.

R. P. Fontidonius Hiſpanus, in feſto S. Trinitatis 24. d.

Illuſtriſs. Orator Chriſtianiſs. Regis Galliarum 26. d.

R. Epiſcopus Famaguſtanus, in 4. Seſſione 4. Junii.

Excel-

Excellentiſs. Orator Illuſtriſs. & Excellentiſs. Ducis Bavariæ 27. d.

R. Epiſcopus Tinninienſis in 5. Seſſione 16. Julii.

R. Procuratores Reverendiſs. Epiſcopi Baſileenſis, & Ratiſponenſis, eodem die habuerunt Orationes 3. Aug.

R. Epiſcopus Vigintimilienſis, in 6. Seſſione 17. Sept.

R. Epiſcopus Præmiſienſis, Orator Sereniſs. Regis Poloniæ 23. Octob.

R. Franciſcus Orantes Hiſpanus, in feſto omnium Sanctorum 1. Nov.

CONCIONUM INDEX

Omnes iſtæ Conciones habitæ ſunt vulgari, ſeù patrio ſermone, exceptis tribus, nimirum Concione Paivii, Morgati, & Fontidonii.

ANNO MDLXI.

Reverendiſſimus Epiſcopus Veronenſis in feſto Aſcenſionis, Concionem habuit coram Patribus Synodi 15. Maii.

R. Epiſcopus Lerienſis, in feſto S. Jacobi Apoſtoli 25. Julii.

R. Ambroſius Veronenſis, Ordinis S. Auguſtini, Prior S. Marci in feſto S. Auguſtini 28. Auguſti.

R. Sixtus Cremonenſis Canonicus Regularis in Feſto omnium Sanctorum. Hic etiam aliam habuit Concionem: die 3. Decembris pro S. Jubilei promulgatione 1. Novembris.

R. Angelus Venetus, Ord. Carmelitarum, in Dominicâ ultima poſt Pentecoſten 23. d.

ANNO MDLXII.

R. Archiepiſcopus Panormitanus in Dominica infra Octava Epiph. 11. Jan.

R. Epiſcopus Cohimbrienſis, in feſto S. Sebaſtiani 20. d.

R. Archiepiſcopus Panormitanus, in Domica Septuageſimæ 25. d.

R. Epiſcopus Accienſis, in Dominica Sexageſimæ 1. Febr.

R. Eugenius Piſaurenſis, Ordinis S. Auguſtini, in Dominica Quinquageſimæ. Qui per totam Quadrageſimæ tempus in Eccleſia Cathedrali, doctè, & ad ædificationem concionatus eſt 8. d.

R. Archiepiſcopus Panormitanus, in feria quarta poſt quartam Dominicam Quadrageſimæ, qua die legitur Evangelium de cæco nato 11. Martii.

R. Didacus Paivius, Dominicâ ſecundâ poſt Paſcha 12. Apr.

R. Camillus Papienſis Dominicâ tertiâ 19. d.

R. Aloyſius à Burgo novo, Dom. quarta 26. d.

R. Antonius Ilcinenſis, Dominicâ quintâ 3. Maii.

R. Alexius Fivizanius Ordinis Sancti Auguſtini, in Dominicâ infrà octavam Aſcenſionis 10. d.

R. Sylveſter Mantuanus Ord. Carmelit. in Dominicâ primâ poſt octavam Pentecoſtes, quæ eſt Dominicâ ſecundâ 31. d.

R. Amans Brixienſis in Dominicâ tertiâ 7. Junii.

R. Petrus Morgatus, in Dominicâ quartâ 14. dicti.

R. Aurelius de Scyo, in Dominicâ quintâ 21. dicti.

R. Angelus à Petriolo Ord. Min. de Obſervantia, in Dominicâ ſextâ 28. d.

R. Bartholomæus Pergulenſis Ord. Min. in Dom. IX. etenim in Domin. VII. & VIII. non ſunt habitæ Conciones, ſicut nec in Dom. XI. XX. XXIV. XXV. 19. Jul.

R. Alphonſus Salmeronus Jeſuita, in feſto S. Jacobi, obiit Neap. die 13. Februarii 1585. 25. d.

R. Simon Florentinus in Dominicâ X. 26. d.

R. Epiſcopus Veglenſis, in feſto S. Dominici 5. Aug.

R. Laurentius Venetus in Dominicâ XII. 9. dicti.

R. P. Martyr Vincentinus Ord. Præd. in Dom. XIII. 16. d.

R. Bonifacius Raguſinus Ordin. Min. de Obſervan. in Dom. XIV. 23. d.

R. Epiſcopus Segobricenſis, in feſto S. Aug. 28. dicti.

R. Lainez Generalis Jeſuitarum in Dom. XV. 30. dicti.

R. M. Antonius de Lugo Ord. Min. in Dominicâ XVI. 6. Sept.

R. Angelus Venetus Ord. S. Auguſtini, in Dom. XVII. 13. d.

R. Theodorus Mantuanus in Domin. XVIII. 20. dicti.

R. Stephanus Aretinus in Dominica XIX. 28. d.

R. Petrus Fontidonius in feſto S. Hieronymi 30. dicti.

R. Archiepiſcopus Panormitanus in feſto S. Franc. 4. Oct.

R. Aurelius à Corinaldo Ordin. S. Aug. in Dom. XXI. 11. d.

R. Hier. Piſtorienſis Ord. Capucinorum in Dom. XXII. 18. d.

R. Cherubinus à Caſſia Ord. S. Aug. deindè Epiſc. Teleſii, in Dominicâ XXIII. 25. d.

R. Vincentius Meſſanenſis Ord. Minor. Obſervan. in Octava Sanctorum omnium 8. Nov.

R. Antonius de Mondulfo Ord. S. Aug. in Dom. XXVI. 15. d.

R. Franciſchinus Viſdom. Ferrarienſis, Ord. Min. in Dominica XXVII., & ultima 22. dicti.

ANNO MDLXIII.

R. Stephanus Bonucius Ord. Servorum in Dom. Paſs. 28. Mart.

R. Anton. Democares Gallus in die Paraſceves 9. Apr.

R. Baſilius Piſanus Dominicanus in Dominica IV. poſt Paſca 2. Maji.

R. Alphonſus Salmeronus Jeſuita in Dom. V. 9. dicti.

R. An-

Digitized by Google

R. Andreas Mandula Ord. Min. in Dom. VI. 16. dicti.

R. Jacobus à Paida Luſitanus in die Aſcenſ. 20. dicti.

R. Ægidius Volaterranus Ord. S. Aug. in Dom. VII. 27. d.

R. Ludovicus Joannes Villetta in die Pentecoſtes, hac die Miſſam celebravit Patriarcha Venetiarum 30. d.

R. Oron Scipius Hiſp. in Dom. Trinitatis 6. Jun.

R. Paulus Ferrarienſis Min. Obſer. in Dom. II. poſt Pent. 13. d.

R. Deſiderius de S. Martino Camelita. in Dom. IV. 27. d.

R. Villalpanus Hiſp. in die SS. Apoſt. Petri, & Pauli 29. d.

R. Joan. Baptiſt. Cremenſis in Domin. VI. 11. Jul.

R. Epiſcopus Aliphanus in Seſs. 7. de Ordine habuit Orationem, & Miſſam celebravit Epiſc. Pariſienſis 15. d.

Et idem Epiſcopus 18. Julii habuit concionem Hiſpanicè 18. d.

R. Jo: Faventinus Ord. Min. in Dom. IX. habuit Conc. 1. Aug.

R. Epiſc. Lancian. Dominicanus habuit concionem in die S. Dominici 5. d.

R. Simon Patavus Ord. S. Aug. habuit conc. in Dom. X. 8. d.

R. Steph. Facinus Carmelita habuit concionem in die Aſſumpt. in Dom. XI. 15. d.

R. And. de S. Bernardo Servita habuit conc. Dom. XII. 22. d.

R. Deſiderius Veron. Dominicanus in Dom. XIII. 29. d.

R. Joan. Franciſcus Vincentinus Minorum Obſerv. habuit concionem in Dom. XIV. 5. Sept.

R. Franciſchinus Viſdom. Ord. Min. habuit concionem in die Nativitatis B. Virgin. 8. dicti.

R. Qui ſupra in Dom. XV. habuit concionem 12. dicti.

R. And. Volaterranus Ord. S. Aug. hab. conc. Dom. XVI. 19. d.

R. Lucretius Aſolanus Carmel. hab. conc. Dom. XVII. 26. d.

R. Hieron. Pat. Servita habuit concionem Dom. XVIII. 3. Oct.

R. Franciſchinus Viſdom. Ord. Min. habuit concionem in die S. Franciſci 4. d.

R. Bonifacius Mantuanus Ord. Prædic. habuit concionem in Dom. XIX. 10. d.

R. Joan. Ant. Boſetus Min. Obſerv. hab. conc. Dom. XX. 17. d.

R. Franciſchinus Viſdom. Ord. Min. hab. conc. Dom. XXI. 24. d.

R. Petrus Sumel Hiſp. habuit orationem in die Omn. Sanct., & Miſſam celebravit Epiſcopus Lucerinus 1. Nov.

R. Hier. Venetus Carmelita habuit conc. Dom. XXII. 7. d.

R. Epiſcopus Atrebatenſis in Seſs. 8. de Matrimonio habuit orationem, & Miſſam celebravit R. Epiſcopus Triviſanus 11. d.

R. Alexander Scandianus Servita hab. conc. Dom. XXIII. 14. d.

R. Don Alphonſus Salmeronus Jeſuita habuit conc. in die Præſent. B. Virg. 21. d.

R. Franciſcus Forerius Dominicanus habuit orationem in Dom. I. Adven. & hic fuit Secretarius Congregationis Indicis librorum prohibitorum: hac in Dom. Miſſam celebravit Epiſcopus Nemauſienſis 28. d.

Miſſam celebravit Epiſcopus Sulmonenſis, & die ſequenti fuit continuata ſeſſio, & Miſſam celebravit Epiſcopus Catinenſium Neapolitanus 3. Dec.

Epiſcopus Nazianzenus, & coadjutor Famaguſtanus habuit orationem: & Dei gratiâ impoſitus eſt finis Sacro Concilio Tridentino.

Hæc de iis, qui in Concilio Tridentino Orationes, & Conciones habuerunt, ex Cathalogo juſſu Cardinalis Seripandi Legati collecto, cui acceſſerunt qui poſt ejuſdem Legati obitum orandi, & concionandi munere in eodem Concilio functi ſunt: ex quibus, ut dictum eſt, poſtremam Orationem, in qua ſummatim omnia, quæ in eodem Concilio definita ſunt, quæque ad piè credendum, & ad benè vivendum pertinent, habuit 4. die Decembris 1563. Hieronymus Ragazonus Venetus Epiſcopus Nazianzenus, & coadjutor Famaguſtanus. Nomina verò, cognomina, patrias, ac dignitates Prælatorum omnium, Oratorum, ac Theologorum, qui ad hanc Synodum convenerunt, videre licet ex Concilio Tridentino Venetiis in Officina Ziletti impreſſo, in quo Cathalogus oratorum, & concionatorum deſideratur.

Quæ autem in depicto Concilio cernuntur Inſcriptiones, duæ ſunt: quarum una ad dextram: altera ad lævam in hanc leguntur verborum formam:

PAULO III. JULIO III. PIO IV. PONTIFICIBUS LUTHERANI, ET ALII HÆRETICI DAMNANTUR.

CLERI, POPULIQUE DISCIPLINA AD PRISTINOS MORES RESTITUITUR.

Digitized by Google

DE DUABUS

BIBLIOTHECÆ CAMERIS
QUAS SECRETIORES VOCANT.

CAMERÆ, quas ſecretiores vocant, in ſelectiorum codicum uſum concinnatę infrà deambulatorium illud celeberrimum, quod *Galariam* vulgò appellant, Bibliothecæ ampliori adnexæ duæ ſunt: quarum fornices ſtemmatis gentilitiis Sixti V. & Eccleſiæ inſignibus, variarumque rerum Symbolis, aligeriſque puerulis, idque genus aliis ornamentis, Inſcriptionibuſque varia ejuſdem Pontificis geſta exprimentibus inſigniti cernuntur, ſicut quæq; ſuo loco infrà videre eſt.

DE SEX INSCRIPTIONIBUS,

Quæ in fornice leguntur.

DE INSCRIPTIONE I.

INſcriptio, quæ primam cameram ingredienti, & fornicem intuenti, primò ſeſe offert, reformationem ad mores, necnon ad ritus Eccleſiæ antiquioris, ſive ad Eccleſiæ dignitatis ſanctiones pertinentes breuiter compræhendit in hanc verborum formulam.

Ecclesiam pristino suo splendori restituit.

DE INSCRIPTIONE II.

ALtera, quæ ſequitur Inſcriptio grandem pecuniæ ſummam Sixti V. parſimonia, frugalitateque pontificiâ ceteriſque laudabilibus induſtriis comparatam, & in Arcem Sancti Angeli repoſitam patefacit; ad quinque enim decies centena nummum aureorum millia ad hanc uſque diem, Quinto, ſcilicet, ſui Pontificatus anno omnium admiratione congeſſit, & tamquàm ſacrum Eccleſiæ Romanæ peculium dicto in loco ſepoſuit, ità verò, ut nullo umquam tempore niſi in quibuſdam præſcriptis caſibus, certâque deſuper ſervatâ formâ depromi queant, ut in diplomate ad hanc rem pertinente videre eſt. Inſcriptio legitur hiſce verbis. Ex Bullario Sixti V. Diplom. 33. & in aliis.

Grandem pecuniam in Ecclesiæ ærarium retulit.

DE INSCRIPTIONE III.

TErtia Inſcriptio, Typographiam Vaticanam ab eodem Pontifice inſtitutam ad Sanctorum Patrum opera reſtituenda, catholicamque diſciplinam toto terrarum orbe propagandam præſeferre videtur in hanc verborum formam.

Sanctorum Patrum monumenta typis fideliter excudenda mandavit.

DE INSCRIPTIONE IV.

QVarta, quæ ſequitur, Inſcriptio ingentem indicat curam, & verè Pontificiam, quam Sixtus V. toto ſuſcepit conatu pro Bibliis Vulgatæ editionis emendandis, & imprimendis juxtà Concilii Tridentini præſcriptum. Qua in re præſtandâ tot, ac tantos die noctuque perpeſſus eſt labores, quantos unquam verbis explicare nemo poſſe, ut mihi perſuadeo, qui hujus generis labores re ipsâ videns non ſemel tamquam oculatus teſtis obſtupui. Univerſa enim Biblia, antequam prælo committerentur, ad verbum perlegit, etiamſi quotidie in omnes totius Chriſtiani orbis curas, & graviſſimas quidem totus incumberet, & in dies ſingulos, res ſanè pias, & heroicas, ac Pontifice dignas produceret. Sacroſanctam igitur paginam perlegit univerſam, & emendavit, atque ita, ut omnes ſacri Codices, juxta ejuſdem Concilii Decretum, cum omnibus ſuis partibus legantur, prout in Eccleſiâ Catholicâ legi conſueverunt, & in veteri vulgatâ Latinâ editione habentur. Nec eo contentus, univerſa item Biblia ſic emendata, & recenter impreſſa de integro perlegit, ut omnia fideliter recognita in lucem prodirent. Quam rem Inſcriptio, quæ infrà legitur, apertis hiſce verbis breviter patefacit. Seſſ. 3. Seſſ. 4.

Sacram Paginam ex Concilii Tridentini præscripto, quam emendatissimam divulgari mandavit.

DE INSCRIPTIONE V.

QVinta Inſcriptio, Lauretani oppidi ex provinciâ Piceni, in ciuitatem ſublimationem, eiuſque Collegiatæ Eccleſiæ in Cathedralem, & Epiſcopalem Eccleſiam erectionem paucis complectitur verbis: Nam Sixtus V. Anno incarnationis Dominicæ 1585. 16. Kal. Aprilis, anno ſui Pontificatus primo, Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine ad Fidei orthodoxę exaltationem, necnon ad fidelium Chriſti profectum, hujuſmodi favoribus dictum oppidum cohoneſtavit, ob ſacrum domicilium illud, ac toto terrarum orbe celeberrimum, divinis myſteriis conſecratum, Angelorumque miſterio illuc tran- Ex Bullario Sixti V. Diplom. 34.

translatum, deindè a Chriſti fidelibus ex omnibus mundi partibus devotionis, & peregrinationis cauſâ viſitatum, ac tot tantiſque miraculis illuſtratum, in quo beata Maria ſemper Virgo nata fuit, & ibidem ab Angelo ſalutata Salvatorem mundi Spiritu Sancto concepit. Huic autem Cathedrali, & Epiſcopali Eccleſiæ, Archipresbyteratu etiam, ceteriſque dignitatibus, & emolumentis inſignitæ duo ſcutorum millia pro dote ſummus Pontifex conceſſit, ac pro diœceſi civitatem Recanatenſem, (quæ tamen civitatis nomen, titulum, & privilegia non amiſit) Caſtrum item Ficardi, & Sanctæ Mariæ in Caſſiano, & Montisluponi, dictorumque territoria aſſignavit: Jus verò patronatus ad præſentandum Archipresbyterum, quotieſcumque occaſio ſeſe offert, familiæ ſuæ Perettæ reſervavit, & conceſſit.

Decrevit intereà idem Sixtus, ad majorem loci amplitudinem, inſigniorem que Civitatis formam, ut Civitas ipſa Lauretana muris cingeretur, & ſingula quæque Piceni Communitas domum ſibi in ea conſtrueret. Id quod executioni mandatur. Inſcriptio autem, quæ infrà legitur, hujus Civitatis ſublimationem, & Eccleſiæ Cathedralis erectionem explicat hiſce verbis:

LAURETUM MOENIBUS CINXIT, CIVITATIS JURE, ET EPISCOPALI DIGNITATE DONAVIT.

In quarum item rerum teſtimonium ad frontiſpicium dictæ Eccleſiæ Lauretanæ, quæ ſequuntur Inſcriptiones marmore inciſæ in hanc verborum hinc inde leguntur formam:

SIXTUS V. PONT. MAX. PICENUS
ECCLESIAM HANC EX COLLEGIATA
CATHEDRALEM CONSTITUIT
MDLXXXVI. PONT. I.

SIXTUS V. PONT. MAX. PICENUS
LAURETUM OPPIDUM EPISCOPALI
DIGNITATE ORNATUM
CIVITATIS JURE DONAVIT
MDLXXXVI. PONT. I.

DE INSCRIPTIONE VI.

Sexta, & poſtrema fornicis Inſcriptio breviter comprehedit acceſſionem Breviario Romano factam ex ejuſdem Sixti V. præcepto propria enim ſanctorum aliquot officia inſtituta ſunt, hoc eſt, S. Franciſci de Paula, S. Petri Martyris Ord. Prædic. S. Antonii de Padua, S. Nicolai de Tolentino Ord. Eremitarum, S. Auguſtini, & SS. Januarii, & ſociorum, necnon S. Didaci, quem in ſanctorum numerum retulit, ab omnibus Eccleſiaſticis, ſtatutis diebus recitanda mandavit: Inſcriptio hanc rem apertè docens hæc eſt.

BREVIARIUM ROMANUM PROPRIIS SANCTORUM ALIQUOT OFFICIIS AUXIT.

DE EMBLEMATIS, ET HISTORIIS,

Necnon Inſcriptionibus, quæ ad parietes Bibliothecæ ſecretioris conſpiciuntur.

EMBLEMA I.

De S. Bonaventura ad Doctoratum ſublimato.

AD parietes, & ad cujuſcunque feneſtræ fornicem ſecretioris Bibliothecę hinc indè varia Emblemata, variæ hiſtoriæ, variæque Inſcriptiones cernuntur: quorum omnium pars Sixti V. res geſtas, altera verò præcipuorum Sacroſanctæ Eccleſiæ Doctorum tam Græcorum, quàm etiam Latinorum inſigniora quædam acta repræſentant. Primam ſecretioris Bibliothecæ cameram ingredienti à tergo introitus actio illa ſeſe offert, qua Sixtus V. Romæ in Baſilicâ SS. Duodecim Apoſtolorum ſollemni pompâ præſentibus Cardinalibus, & aliis Eccleſiæ Prælatis S. Bonaventuram Ordin. Min. Card. & Epiſcopum Alban. in præcipuos, & primarios Eccleſię Doctores retulit, atquè inibi S. Bonaventuræ Collegium inſtituit: ex cujus libris, & commentariis ſacra Theologia publicè explicatur. Inſcriptio in hanc legitur verborum formam:

Ex 2. par. Bullarii Sixti V. Conſt. 20.

Dum Bonaventura eximios numerabitur inter,
Doctores juſſu maxime Sixte tuo,
Tu quoque Pontifices inter numerabere primos:
Quis ſcit an, & major fama futura tibi?
Tu facis, hic ſcripſit: tua grandia facta manebunt.
Ut Bonaventuræ grandia ſcripta manent.

Hac

Hac in Inſcriptione Blancus Sixtum V. cum Sancto Bonaventura ſtudet conferre per apoſtrophem ad ipſum Pontificem Maximum dicens, Sixtum V. in præcipuos, & primarios Pontifices (quod ad geſta eorum pertinet) adſcriptum iri, dum S. Bonaventuram inter præcipuos, & primarios Eccleſiæ Doctores annumerandum decernit: immò dum amborum præſtantiam, ſcriptorum, ſcilicèt, factorumque vim ac difficultatem ponderare videtur, Sixti V. majorem futuram eſſe famam autumat, inquiens *hunc facere, ſcripſiſſe illum*: quamvis enim illius grandia ſint ſcripta, hujus tamen grandia eſſe facta ait, quin, & illis majora innuit, ſi præclara ipſius Pontificis geſta (iis tamen omiſſis, quæ pertinent ad ſanctitatis rationem, pontificiamque poteſtatem, qua major in terris nulla eſt) diligenter ſpectentur. Hæc de Inſcriptione: nunc reliquum eſt, ut ceteras Inſcriptiones ſolutâ oratione confectas, necnon Emblemata diſtichis explicata exponamus.

DE SANCTO AMBROSIO ECCLESIÆ DOCTORE.

AD dextram primæ cameræ, quam ſecretiorem appellant, ſuprà coronam ad fornicem Sanctus Ambroſius Epiſcopus Mediolanenſis Ambroſii Civis Romani filius, tamquàm Eccleſię Doctor ſcribendi actu cernitur. Infrà verò coronam ad parietem repræſentatur actio illa, cum Theodoſium Imp. propter cædem Theſſalonicæ perpetratam, ingreſſu Eccleſiæ prohibuit. Cui cum ille, David, quoque Regem adulterum, & homicidam fuiſſe, dixiſſet, reſpondit Ambroſius: *Qui ſecutus es errantem, ſequere pœnitentem*. Hinc Theodoſius publicam ſibi ab Ambroſio impoſitam pœnitentiam ſubmiſſo animo egit. Sanctus item Ambroſius Maximum, qui Gratianum Imp. occiderat, pœnitentiam agere recuſantem à fidelium communione, tamquàm legatus, amovit. Hic deniquè Catholicam Fidem, & Eccleſiaſticam diſciplinam acerrimè defendens multos Arrianos, alioſque hæreticos ad Fidei veritatem convertit, & clariſſimum Eccleſiæ lumen, malleumque hæreticorum S. Auguſtinum Jeſu Chriſto peperit. Inſcriptio autem, quæ infrà legitur, hiſtoriam Theodoſii Imperatoris ſuperiùs enarratam complectitur hiſce verbis:

S. AMBROSIUS THEODOSIUM IMP. PROPTER CÆDEM
THESSALONICÆ FACTAM ECCLESIÆ LIMINE PROHIBUIT.

EMBLEMA II.

De Paludum Pontinarum exſiccatione.

AD eandem cameræ partem ſuprà feneſtræ primæ coronam, ſiccatio paludum pontinarum illa, præclarum, ſcilicèt, opus undequàquè laudandum, repræſentatur, hoc eſt, ingens planities, juxtà quam videre eſt Tarracinæ portum, & oppidum ipſum in paludes pronum ſuprà Mare in edito aſperrimoque loco ſitum. De paludibus hiſce, ex quibus longitudine ad viginti, latitudine verò ad ſeptem milliaria factus eſt Ager, nihil eſt quòd verba hoc loco faciam: de iis enim ſatis à me dictum eſſe reor, in Emblemate III. de Annonâ Urbi, & Italiæ ſubminiſtrata. Inſcriptio, quæ ad Emblema, de quo hic agitur, pertinet, intrà coronam ad feneſtræ fornicem in hanc legitur verborum formam:

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

Pontinas Sixtus potuit ſiccare paludes.
Fontibus ut potuit ſicca rigare loca.

Eleganter, & ingenioſè quidèm hoc diſticho Blancus, inſcriptionis auctor, paludum Pontinarum ſiccationem, aliorumque locorum irrigationem per illam verborum antitheſim mirâ carminis facilitate, & felicitate comprehendit, ac ſi dicere voluiſſet, Sixtum V. eâdem providentiâ, & prudentiâ, ac pietate, animique ingenuitate, ac magnificentiâ, Pontificiâque liberalitate paludes exſiccare potuiſſe: quibus virtutibus ſanè omnibus Quirinalem, & Exquilinum colles, ceteraque loca aquæ, naturâ reluctante, rigavit, quin ampliſſimis ditavit fontibus. Utrumque enim, ſiccatio, ſcilicèt, & rigatio, providentiam, & prudentiam, ac pietatem, animi ingenuitatem, ac magnificentiam, Pontificiamque denique liberalitatem præſeferre cernitur. De paludibus autem exſiccatis, & collibus irrigatis Emblema nupèr citatum videre eſt. De hac item re ingenioſum Epigramma judicatum eſt illud, quod in aulâ Sancti Joannis in Laterano ab eodem Blanco editum in hanc verborum legitur formam: Emblem. 9.

Cynthius ut Sixtum vidit ſiccare paludes
Pallenti tales miſit ab ore ſonos:
Sol ſuus eſt terris: quid ego mea lumina fundam?
Nam mihi nec licuit quod tibi Sixte licet.

Hoc Epigrammate luſu poetico Blancus, Solem ipſum ab altero Sole, ideſt Sixto V. ſuperatum fuiſſe ingenioſè commentatus eſt, dicens, peculiarem in terris eſſe, Solem, qui ſiccare illud potuit, quod ſibi non licuiſſe fatetur.

DE S. HIERONYMO, ET S. THOMA ECCLESIÆ DOCTORIBUS.

INter primam, & ſecundam feneſtram S. Hieronymus, & S. Thomas Eccleſiæ Doctores ad cameræ fornicem depicti conſpiciuntur: infrà verò coronam ad parietem nonnulla notatu digna, & ad ſtudiorum rationem pertinentia repræſentantur.

DE

DE S. HIERONYMO.

EX alterâ hujus interfeneſtrii parte Sanctus Hieronymus repræſentatur, quando juvenilem agens ætatem, prophanorum lectionibus nimirum addictus morbo, ac verberibus miniſterio angelico fuit cruciatus. Hieronymus enim, ut ipſe fatetur, lecturus Tullium, jejunabat: poſt noctium crebras vigilias, poſt lacrymas, quas ſibi præteritorum recordatio peccatorum ex imis viſceribus eruebat, Plautum ſumebat in manus: ſi quando in ſemetipſum reverſus Prophetas legere cœpiſſet, ſermo tamquàm incultus ſibi horrebat: & quia cæcis oculis, lumen non videbat, non oculorum putabat culpam eſſe, ſed ſolis. Hinc, Deo jubente, in tam gravem incidit febrem, ut moribundus videretur, cum ſubitò raptus in ſpiritu, ad Tribunal Judicis pertrahitur, & interrogatus de conditione, *Chriſtianum ſe eſſe* reſpondit. Et ille, qui præſidebat, *Mentiris*, ait, *Ciceronianus es, non Chriſtianus*: verberandumque ipſum tradidit, deindè eorum, qui aſtabant, precibus, veniam adoleſcentiæ, errorique locum pœnitentiæ tribuens, eundem verberibus cæſum, ac de prophanis codicibus tempus in poſterum non legendis dejerantem dimiſit.

Epiſt. 22. ad Euſtochium tom. 1.

Hæc ex S. Hieronymi epiſtolâ ad Euſtochium de cuſtodiâ virginitatis, & ferè ad verbum. Quæ omnia hiſce præſcriptis verbis affirmat dicens: *Nec verò ſopor ille fuerat, aut vana ſomnia, quibus ſæpè deludimur: teſtis eſt tribunal illud, antè quod jacui: teſtis, judicium triſte, quod timui: ita mihi nunquàm contingat in talem incidere quæſtionem. Liventes fateor habuiſſe ſcapulas, plagas ſenſiſſe poſt ſomnum, & tanto de hinc ſtudio divina legiſſe, quanto non ante mortalia*. Hæc Hieronymus ad verbum. Inſcriptio hanc hiſtoriam breviter complectens in hanc legitur verborum formam:

Epiſt. 22. to. 1.

S. HIERONYMUS AB ANGELO PER SOMNUM VERBERIBUS CÆSUS A CICERONIANA LECTIONE DETERRETUR.

DE S. THOMA AQUINATE.

EX alterâ ejuſdem interfeneſtrii parte Sanctus Thomas, Doctor Angelicus ſuprâ cameræ coronam ſiniſtrâ manu Eccleſiam geſtans, dextrâ verò, qua ſcripſit, magnum luminis ſplendorem in eam ipſam Eccleſiam immittens cernitur, eâ fortaſſe ratione, qua ſplendidiſſimum Eccleſiæ lumen eſſe creditur ob ſuam ipſius Angelicam doctrinam, qua univerſum Chriſtianum orbem illuſtravit. Hic enim in omni ſcientiarum genere optimè verſatus doctiſſima edidit ſcripta, & permulta quidèm, ut omnes norunt: ſcribendi autem, reſque difficiles explicandi facilitate adeò excelluit, ut hanc ob cauſam Doctoris Angelici nomen non immeritò ſit adeptus. Hinc Neapoli cum ad Imaginem Crucifixi vehementius oraret (numquàm enim lectioni, aut ſcriptioni abſque præviâ oratione operam dedit) hanc vocem audivit: *Bene ſcripſiſti de me Thoma*, ſicut quæ infrà legitur, docet Inſcriptio:

SANCTI THOMÆ DE CHTISTO SCRIPTA A CHRISTO CRUCIFIXO PROBANTUR.

EMBLEMA III.

De unione Chriſtianæ Reipublicæ à Sixto V. Pont. Max. conſervatâ.

AD eandem cameræ dextram ſuprà feneſtræ ſecundæ coronam Chriſtianorum Principum concordia à pictore repræſentatur per varias animalium ſpecies, adumbrata. Leo enim intrà Navim, ſeu Cymbam ſtare conſpicitur ſuprà Mare, hinc indè ad littus variis animalibus conſiſtentibus.

Navis, ſive Cymba Eccleſiam, Leo Sixtum Quintum repræſentat: & eſt ad ipſius ſtemmata gentilitia alluſio manifeſta.

Variæ illæ animalium ſpecies hinc indè conſiſtentes nonniſi Chriſtianæ Reipublicæ Principes, Imperatorem, ſcilicèt, Reges, ac Duces, eorundemque inſignia, ſive commentitia quædam ad aliquid innuendum præſeferunt. Quod quidèm Emblema curam Sixti V. non modicam indicat pro Chriſtianorum Principum pace ineundâ, & concordiâ conſervandâ, ſicut ex duabus præſertim Legationibus Poloniæ, & Galliæ latè patet. Qua in re præſtandâ idem Pontifex mirificam prudentiam, ac ſapientiam cunctis in rebus conficiundis declaratam patefecit: ſelectiſſimos enim Patres ad legationes tanti ponderis obeundas, delegatoſque Præſules Viros ingenio, ſolertiâ, eruditione, atquè uſu rerum præſtantes elegit. Nam pro Regni Poloniæ pace, ac tranquillitate, Sigiſmundo III. Rege, Hippolytum Aldobrandinum Florentinum, S. R. E. Cardinalem, & ſummum Pœnitentiarium, Legatum à latere in Sarmatiam miſit: Præſules autem fuerunt Laurentius Blanchettus Bononienſis, Rotæ Auditor. Joannes Toloſanus Collenſis, utriuſque Signaturæ Referendarius. Andreas Grandius Romanus, Signaturæ Juſtitiæ Referendarius. Michael Mercatus Miniatenſis Protonotarius Apoſtolicus, & Sanctiſſimi D. N. Sixti V. familiaris.

Anno Dom. 1588. menſ. Maio.

Ad totius Chriſtianæ Reipublicæ tranquillitatem, Fidei Catholicæ, ac Nobiliſſimi Regni Franciæ conſervationem, Henrico III. Rege interfecto, Henricum Cardinalem Caetanum Romanum, & Sanctæ R. E. Camerarium, Legatum itèm à latere in Galliam miſit: cujus Præſules aliique viri ſunt hi: Camillus Caetanus Patriarcha Alexandrinus, & Legati frater. Dominicus Grimaldus Ganuenſis, Archiepiſcopus Avenionenſis. Alexander Caniſianus Florentinus, Archiepiſcopus Aquæ Sextienſis. Philippus Sega Bononienſis, Epiſcopus Placentinus. Marcus Antonius Mocenicus Epiſcopus Cenetenſis, F. Franciſcus Panicaroli

Anno Dom. 1589. menſis Septemb.

Me-

Digitized by Google

Mediolanenſis, Epiſcopus Aſtenſis. Laurentius Blanchettus Bononienſis, Rotæ Auditor. Joan. Antonius Caracciolus Neapolitanus, & Guillelmus Blancus Albienſis, Natione Gallus, Protonotarii Apoſtolici, & intimi Sanctiſſimi D. N. Sixti V. Cubilarij. Hieronymus Comes de Porcia Protonotarius Apoſtolicus. Robertus Bellarminus ex Societate Jeſu Theologus inſignis. Inſcriptio ad unionem pertinens hæc eſt:

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

Mutua disjuncti coeunt in fœdera Reges,
Et Sixti auſpiciis Pax ſtabilita viget.

DE SANCTO JOANNE CHRYSOSTOMO, ET DE S. CYRILLO.

DE S. JOANNE CHRISOSTOMO.

AD hanc eandem Cameræ partem, atquè itèm ſuprà coronam S. Jo: Chryſoſtomus, & S. Cyrillus depicti cernuntur. In alterà interfeneſtrii parte cernitur S. Joannis Antiocheni cognomento Chryſoſtomi ob aureum eloquentiæ flumen hiſtoria; qui cum eſſet Epiſcopus Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ, pravos mores, nobiliorumque hominum vivendi licentiam objurgans, & ad Chalcedonenſem conventum non legitimè ab Epiſcopis aliquot coactum ire recuſans, in exilium, Eudoxiâ in primis nitente, ejicitur: ſed paucis poſt diebus ob id ſeditione Populi factâ, quin admirabili Civitatis plauſu ab exilio revocatur: verùm paſtorali munere fungi non deſiſtens, ob peſſimorum hominum conſpirationem iterùm exulare cogitur, bonis omnibus reclamantibus, & hoc factum lugentibus. Concilio autem Romæ habito, Innocentii Primi Pont. Max. decreto tandèm reſtituitur: qui cum per Armeniam duceretur, S. Baſiliſcus Martyr, in cujus Templo anteà oraverat, noctu ſic eum affatus eſt: *Joannes frater, craſtinus dies nos loco conjunget.* Quarè poſtridie, ſumpto Euchariſtiæ Sacramento, ex hac luce deceſſit: in cujus obitu, ingens Conſtantinopoli cecidit grando, & quarto poſt die Auguſta vitam cum morte commutavit. Inſcriptio autem, quæ infrà legitur, Sancti Joannis Chryſoſtomi exilium, præviſamque mortem comprehendit in hanc verborum formam:

S. Jo: Chrisostomus bis in exilium pulsus, tandem a S. Basilisco Martyre per somnium admonitus in Domino requievit.

In alterà interfeneſtrii parte S. Cyrillus conſpicitur dum philoſophum rationibus convictum, atque humi proſtratum proterit, & conculcat, ut Inſcriptio ipſa hunc in modum docet:

S. Cyrillus devictum Philosophum proterit, et conculcat.

DE S. HIERONYMO, ET S. JO: DAMASCENO.

DE S. HIERONYMO.

AD tertiam Cameræ feneſtram, ſuprà coronam, Templum S. Hieronymi Illyricorum Sixti V. impenſis a fundamentis extructum repræſentatur: cui etiam Eccleſiæ, Illyricorum Nationi hoſpitium, ſivè Xenodochium deſtinatum, extat adnexum. Vetuſtâ autem Ædiculâ (cujus erat Titularis F. Felix Cardinalis Montaltus, nunc Sixtus V. Pont. Max.) ſolo æquatâ, in ampliorem poſteà, inſigniorem que formam redacta eſt. Quam rem Inſcriptio in hujus Templi frontiſpicio lapide inciſâ explicat hiſce verbis:

Suprà feneſtram:

SANCTO HIERONYMO DICATUM.
Infrà:
SIXTUS V. P. M. ORD. MIN.
TEMPLUM A FUNDAMENTIS EREXIT
PONT. SUI ANNO IV.
SAL. M. D. LXXXVIII.

In interioris Eccleſiæ frontiſpicio:

Sixte opus hoc, munusque tuum eſt, tibi plaudit ab aſtris
Illyricus toto notus in orbe ſenex.

Blancus autem hujuſce operis pietatem inſignem perpendens ait, domum Sixto V. in cœlis a Deo parari, dum ipſe Sixtus Sancto Hieronymo Templum in terris ſtruit, ut Inſcriptio, quæ infrà legitur, apertè docet hunc in modum:

Dii tibi Templa locat ſupplex, Hieronyme, Sixtus,
Huic parat in Cœlis aurea tecta Deus.

Cœlum hoc loco Inſcriptionis Auctor aurea appellat tecta more poetico, alludens ad colorem ſtellarum, quæ aureo colori quodam modo comparantur. Vel dixit: aurea tecta, ut per aurum, quod omnibus metallis eſt pretioſius, locum illum, in quo juſtorum animæ perpetuâ beatitudine perfruuntur, more humano indicet pretioſum, & electis plenum, qui inſtar auri in fornace probati ſunt. Sap. 3.

DE S. JO: DAMASCENO.

AD eamdem Cameræ partem poſtremo loco ſuprà coronam in fornice ipſo cernitur S. Joannes Damaſcenus: infrà verò hiſtoria de manu ejus abſciſsâ repræſentatur. Joan. Patriarcha Hieroſolymitanus in vita Damaſceni. Damaſcenus enim cum a conſiliis Saraceno-

rum Ducis eſſet, ſcripſit libellos epiſtolares ad familiares ſuos pro venerandarum imaginum honore, doctè ac ſapienter, demonſtrans neceſſariam divinarum effigiarum eſſe adorationem, contrà Leonem Iſauricum Imperatorem, qui leonem rapientem, ac rugientem agebat, dum ſacras imagines exurendas, ipſarumque cultores interficiendos curabat. Quarè Iſauricus pietatem Damaſceni ægrè ferens, ſuamque impietatem tueri cupiens, characterem Damaſceni in ſcribendo, ejuſdemque ſtylum in dictando a notariis imitari ſtuduit: deindè characterum Damaſceni imitatione literas, mentito Damaſceni nomine, ad ſe miſſas de falsà Civitatis Saracenorum proditione pollicendà effingendas doloſe curavit; easque ad Barbarum illum Damaſci Principem miſit; alteris item ad eum miſſis, rem effictam, & fraudulenter inventam pro verà exponens Leo hac in re non leonem apertè iraſcentem, ſed draconem occultè inſidiantem imitatus fuit. Quare Barbarus huic impiæ falſitati fide præſtità, dextram Joanni Damaſceno abſcindi præcepit. Damaſcenus autem ubi primùm abſectam ſibi manum vidit, ſuum ingreſſus eſt cubiculum: in quo ad Imaginem Genitricis Dei provolutus inter preces, ac lacrymas ſomno correptus fuit: experrectus autem dextram amputatam divinitùs ſibi reſtitutam, lineolà tamen amputationis quadam inſignitam reperit. Hæc ex Joanne Patriarchà Hieroſolymitano. Quare infrà leguntur hæc verba:

In vita Joan. Damaſceni.

S. Damasceno falsè accusato, abscisa a Principe manus, divinitus restituitur.

Hæc de dextrà primæ cameræ parte: nunc reliquum eſt ut ad lævam accedamus.

DE S. GREGORIO MAGNO PONTIFICE, ET ECCLESIÆ DOCTORE.

AD lævam primæ Cameræ, primo loco S. Gregorius Magnus Pont. Max. ſuprà coronam in ipſo fornice depictus conſpicitur: infrà verò de ejuſdem Moralium inventione miraculum repræſentatur. Tagio enim Cæſarauguſtanus Epiſcopus, ut exordium ab ovo, ſicut adagio fertur, prætеream, ab Hiſpaniæ Rege Romam ad Pontificem miſſus pro dictis Moralibus in Apoſtolicæ Sedis archivo conquirendis, cùm negotium differri cerneret, impetravit, ut ſibi in Eccleſià S. Petri per Summum Pontificem pernoctare ſemel liceret. Quarè cà in Baſilica Epiſcopus ipſe dum intempeſtà nocte orationi vacabat, ecce ſacras ædes immenſo lumine divinitùs completas, ingentemque Summorum Pontificum, necnon Epiſcoporum cœtum luſtrationem, ſeu ſupplicationem inſignem repræſentantem, & ad altare S. Petri adeuntem, eique honorem præſtantem; in quo ſanctorum virorum cœtu erat B. Gregorius, qui Epiſcopum Tagionem allocutus, ſuos libros Morales in recondito quodam ſcrinio ſub Altari aſſervatos, ultrò citròque habito ſermone, oſtendit. Quarè Inſcriptio hujuſmodi inventionem complectitur hunc in modum:

S. Gregorii Moralia a Tagione Episcopo Casaraugustano in Ecclesia S. Petri divinitus reperiuntur.

EMBLEMA I.

De aquis ad Centumcellas adductis.

AD lævam item primæ Cameræ, quam ſecretiorem dicunt, *Civitas vetus* (ſic præſens in tempus vocitatur, olim *Centumcellæ*) Arx, ſcilicet, munitiſſima Mari Mediterraneo adjacens, ejuſque Portus repræſentantur. Hic autem locus nomen ſumpſit a civitate illa, olim a Saracenis diruta, quam multi *Centumcellas*, ob centum cellas ab Hadriano Imperat. pro cauſis dicendis ibi conſtructas, vocitarunt: alii verò eumdem locum ΤΡΑΙΑΝΟΥΣ nominarunt: & *Cincellam* etiam hodiè appellant. Hæc loca ob aquas dulces, quæ ibi ob miram earundem inopiam deſiderabantur, & a Sixto V. per longos aquæductus abundantiſſimè illùc adductæ fuerunt, ſuprà feneſtræ primæ coronam repræſentantur, infrà verò Inſcriptio legitur hiſce verbis:

Urbs vicina Mari mediis ſitiebat in undis,
Nunc dulces Sixti munere potat aquas.

Mirum profectò eſt, quantà carminis facilitate, Latinæque linguæ puritate ingenii ſui acumen patefaciat Blancus. Hic enim priori verſu aquarum inopiam, poſteriore copiam venuſtè & artificioſè quidem comprehendit, ubique tamen ingenii ſui dulcem, eamdemque copioſam venam, atque uberrimum doctrinæ fontem aperit, alludens, ni fallor, ad illam Tantali fabulam: quem fabulantur poetæ in ſui ſceleris vindictam ad inferos detruſum perpetuà fame & ſiti torqueri, Eridani fluvii aquis ori, & pomis capiti ejus imminentibus, ſed captationem fugientibus. Id quod Horatius in lib. ſerm. apertè docuit, & in avaros perpulchrè tranſtuliſſe viſus eſt, dicens:

Horat. lib. 1. Serm. Sat. 1.

Tantalus à labris ſitiens fugientia captat
Flumina. Quid rides? mutato nomine de te
Fabula narratur. ——————

Ovidius item:

Ovid. lib.

Quærit aquas in aquis, & poma fugientia captat
Tantalus: hoc illi garrula lingua dedit.

Quarè Inſcriptionis Auctor, ad locutionem Horatianam & Ovidianam alludens, ex primo verſu, ait Urbem illam maritimam aquis ſalſis affluentem, dulcibus verò carentem, in mediis ferè aquis olim ſitiiſſe: nunc verò Pontificis munere, hoc eſt, munificentià Sixtianà, nunquàm ſatis laudatà, dulces potare

tare

Digitized by Google

mire aquas. Quam rem mirâ carminis facilitate, & felicitate, ut ſolet omnia, paucis verbis feſtivè complexus eſt.

De hac item re Blancus aliud edidit Epigramma, quod in aulâ S. Joannis in Laterano legitur hiſce verbis.

Unda ſunt liquidæ, ſolidum ſed marmor habetur:
Marmor vi trahitur, ſpontè ſed unda fluit.
Quid mirum eſt igitur ducat ſi fornice rivos,
Quando etiam Sixtus marmora vaſta trahit?

Inſcriptionis Auctor hiſce verſibus non ſolùm in aquis ad Centumcellas,& ad Urbem adductis, verùm etiam in ædificiis conſtruendis difficultatem,ac duplicem Sixti V. laudem compræhendit, aquis & ingentibus quidèm ſaxis inter ſe collatis. Hæc hactenùs, ut alia perſequamur.

DE SANCTO AUGUSTINO

ECCLESIÆ DOCTORE.

AD eamdem Cameræ partem in ipſo fornice S. Pater Auguſtinus Eccleſiæ Doctor,malleus hæreticorum,& Epiſcopus Hypponenſis Pontificalibus veſtibus & cucullo nigro indutus cernitur: infrà verò coronam actio illa repræſentatur, cum in Centumcellarum, vel Oſtiæ Civitatis portu, in ipſo, ſcilicèt, maris, fluminiſque confinio puerulum nucis putamine aquam è mari haurientem invenit, & ab hujuſmodi incœpto deſiſtendum eſſe dixit: cui puerulus reſpondit, illud fore ſibi facilius, quàm eidem Auguſtino ſecretiſſimam, & ab ingenii humani perſpicacitate alienam ſacratiſſimæ divinarum perſonarum Trinitatis, & Eſſentiæ unitatis Inquiſitionem, atque inveſtigationem eſſe affirmavit, ut Inſcriptio, quæ infrà legitur,hiſce docet verbis:

PUERULUS NUCIS PUTAMINE AQUAM E MARI HAURIENS SANCTUM AUGUSTINUM A SANCTISSIMÆ TRINITATIS INDAGATIONE DEHORTATUR.

DE S. THOMA AQUINATE, ET S. BONAVENTURA

ECCLESIÆ DOCTORIBUS.

AD eamdem Cameræ, ejuſdemque interfeneſtrii partem, S. Bonaventura Balneoregienſis, Cardinalis, & Epiſcopus Albanenſis, necnon eximius Eccleſiæ Doctor ſuprà coronam in ipſo fornice depictus cernitur: infrà verò actio illa repræſentatur, qua S. Thomas Aquinas, Eccleſiæ item Doctor eumdem Bonaventuram adivit ſalutandi gratiâ, eumque vitam S. Franciſci ſcribentem reperiens idem B. Thomas Sanctum adhuc viventem appellavit,dicens: *Sinamus Sanctum pro Sancto laborare*, ut apertè docet Inſcriptio, quæ infrà legitur hiſce verbis:

S. THOMAS S. BONAVENTURAM PRO S. FRANCISCO LABORARE SINIT.

EMBLEMA II.

De quinque decies centenis nummum aureorum millibus in Arcem S. Angeli repoſitis.

AD alteram ejuſdem partis Cameræ feneſtram ſuprà coronam ærarium Pontificium repræſentatur per arcam quandam ſeris occluſam, & Leonem deſuper jacentem, atque Eccleſiæ claves geſtantem, necnon per Angelum tenentem in ſublimi Tiaram Pontificiam, quam *Regnum Mundi* appellant, hinc indè imaginibus, vel ſymbolis humi conſiſtentibus, quæ Chriſtianos Principes Eccleſiæ Sanctæ Romanæ, Catholicæ, ſcilicèt, fidei operam laturos, ut ſuperiùs dictum eſt, repræſentant: Angelo item ad partem alteram clavem, & enſem geſtante. Infrà verò Inſcriptio in hanc legitur verborum formam:

Quæ fuit a parco congeſta pecunia Sixto,
Turcæ erit exitium, præſidiumque Petri.

Duo in omnibus humanis actibus potiſſimum inſpici debent, modus, ſcilicèt, agendi, & finis actæ rei: quæ quidèm in præclariſſimâ Sixti actione erudite obſervat Blancus: priore ſiquidèm verſu modum colligendæ pecuniæ, poſteriore uſum, & finem collectæ venuſtè comprehendit: ſicùt enim Princeps: qui ad pecuniæ collectionem animum adjicit non tyrannicâ vi, aut aliis modis illegitimis, ſed honeſtâ, & legitimâ viâ, qualis eſt parſimonia, quæ a ſapientibus olim *magnum vectigal* dicta eſt, conficere debet, ita Sixtus, qui omnia rectè peragit, incredibili parſimoniâ intra paucos dies tantam pecuniæ vim, quantam nullus anteà Pontificum, confecit. Quod priore, ut diximus, verſu denotat Blancus; dum eum parcum appellat epitetho non otioſo, quaſi dicat, Sixtum V. ex parſimoniâ ſuâ pecuniam congeſſiſſe: idque clariùs expreſſit Inſcriptionis Auctor in euchariſtico ſuo Carmine dicens:

In tua congeſtos retuliſti ærarja nummos,
Quos efferre poteſt non niſi cauſa gravis:
Nec tibi theſauros vis ulla tyrannica fecit,
Sola manus tantas parca paravit opes.

Uſus aùtem collectæ pecuniæ, ut etiam tradidimus, accuratè conſiderari debet, ut non ad fovendam avaritiam, malorum omnium radicem, non ad prodigalitatem, non ad voluptates, & mollities, alioſve execrandos uſus, ſed ad neceſſarios, honeſtos, & laudatos comperetur. Uſus autem publicæ pecuniæ (quod in ſuo eâ de re Diplomate præſenſit Sixtus V.) eſt præſidium, & ornamentum Reipublicæ: exitium, & interitus hoſtium, quando pecunia a veteribus belli nervus appellatur. Uſum igitur explicat Blancus dum ait: Ex Bullario Sixti V. Conſtit.33.part.1. Et par.2.conſtit.3.

Turcæ erit exitium, præſidiumque Petri,

Hoc eſt, Romanæ, & Apoſtolicæ ſedis. Hùc ſpectat ejuſdem Blanci locus in Euchariſtico ſuo dicens:

Digitized by Google

Turca ruet: tantos Arx alia ſervat in uſus:
Quas ſummus Princeps accumulavit opes:
Quoſq; ſibi belli nervos confecit abundè,
Vertet theſauros in caput ille tuum.
Infelix tu Turca rues hoc nomine, Felix,
Quòd tu felici ſub Duce Turca rues.

Et ut locum Blanci obiter illuſtrem, ſciendum hanc ingentem pecuniam à Sixto V. collecta repoſitam eſſe in mole Ælii Hadriani, quam hodie *Caſtellum S. Angeli* dicimus, ob eamque cauſam Arcem æliam is appellat ab Ælio Hadriano Imp. qui eam extruxit. Hanc item rem Blancus decantavit Epigrammate alio, quod in aulâ S. Joannis in Laterano legitur hiſce verbis:

Aurum lege ſuâ Plato quondam exegit ab Vrbe,
Lege ſuâ id Sixtus condit in arce Pater.
Scilicèt aurum eſſe excidium Plato cenſuit Vrbis,
Vrbis præſidium Sixtus id eſſe probat.

Qui autem plura ad id ſpectantia, & ſcitu digna noſcere cupit, ad dictum Diploma, ſeù ad alteram hujus generis Inſcriptionem ſuperiùs declaratam confugiat.

DE S. GREGORIO NAZIANZENO, ET SANCTO ATHANASIO ECCLESIÆ DOCTORIBUS.

IN altero ejuſdem lęvę interfeneſtrio Sanctus Gregorius Nazianzenus, & S. Athanaſius Eccleſiæ Doctores ſuprà cameræ coronam depicti cernuntur: infrà verò eorundem actiones duæ præcipuæ conſpiciuntur.

Ex alterâ parte Sanctus Gregorius Nazianzenus, qui ob ſingularem divinarum literarum ſcientiam, Theologi nomen conſequutus eſt, primùm Saſimorum, deindè Na- Nazianzi Epiſcopus, repræſentatur. Poſtremò autem Conſtantinopolim ad eam regendam Eccleſiam cùm fuiſſet accerſitus, eam civitatem hæreſum purgatam erroribus ad Catholicam fidem reduxit. Quam ob rem, cum pravorum hominum odium ſibi paraſſet, ob idque magna intèr Epiſcopos facta fuiſſet ſeditio, ſpontè abdicans ſe Epiſcopatu, illud Prophetæ dictum uſurpavit dicens: *Si propter me commota eſt hæc tempeſtas, deiicite me in mare, ut vos jactari deſinatis.* Hinc Nazianzum rediit. Inſcriptio autem, quæ infrà legitur, hanc rem apertè hiſce indicat verbis.

S. Gregorius Nazianzenus ob commotam inter Episcopos seditionem Constantinopolitano Episcopatu sponte se abdicavit.

In altera interfeneſtrii parte S. Athanaſius Epiſcopus Alexandrinus, & Eccleſiæ Doctor cernitur, qui multas Arianorum inſidias perpeſſus eſt: quarum una, cum de magicâ arte falſo fuerit accuſatus, & divinâ ope liberatus, per demortui manum, quæ hic conſpicitur, in locum judicii delata, repræſentatur, & per Inſcriptionem, quæ infrà legitur, apertè indicatur hiſce verbis:

S. Athanasius de maleficio injuste accusatus Dei beneficio juste liberatur.

EMBLEMA III.

De Scalâ ſanctâ a Sixto Quinto in ſplendidiorem locum translatâ.

AD tertiam ejuſdem lævæ Cameræ feneſtram ſuprà coronam celeberrima illa Scala ſancta pretioſo, ſalutarique Chriſti ſanguine conſperſa in nobiliorem, commodioremque locum translata, ſacrarumque hiſtoriarum picturis, aliiſque ornamentis ad devotionem, meditationemque excitantibus mirificè inſignita, necnon Palatii, & Baſilicæ Lateranenſis frontiſpicia ſplendidiſſima repræſentantur: cujus rei translationem inſignem duobus hiſce verſibus comprehendit Blanchus:

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

Scalas innocuo conſperſas Sanguine Chriſti
Tot ſibi conſtituit Sixtus ad aſtra gradus.

Hæc Inſcriptio adeò facilis eſt, & clara, ut expoſitione non indigeat. Hanc eandem translationem decantavit Blancus argutiori quidèm Diſticho, quod in Palatio ad Thermas legitur hiſce verbis:

Quot transfert ſacro perfuſos ſanguine Chriſti
Conſtituit Sixtus ſplendidiore loco.

Hoc eſt, tot gradus in cælum aſcendendi ſibi parat Sixtus, quot ſunt Scalæ ſanctæ gradus pretioſo Chriſti ſanguine perfuſi, & ab eodem Sixto translati.

DE S. BASILIO MAGNO ECCLESIÆ DOCTORE.

AD hujus lævę angulum ſuprà coronam S. Baſilius ob omnium doctrinarum, ſanctæque vitæ excellentiam cognomento *Magnus*, necnon Epiſcopus, & Eccleſiæ Doctor depictus cernitur: infrà verò repræſentatur actio illa, qua Valens Imp. pro tribunali ſedens eum in exilium eiicere conatur. Baſilius enim Dei Filium Patri conſubſtantialem contrà Valentem Imp. hæreticum defendens, hujus iras expertus eſt. Fuit tamen ejuſdem Filii Dei ope ab iis liberatus: cum enim Valens impiæ ſententiæ vacaret, ſubſellium, in quo Valens ſcripturus erat decretum de eiiciendo e civitate Baſilio, fractum fuit: tribuſque ab eo calamis adhibitis ad ſcribendam exilii legem, nullus eorum reddidit atramentum: cumque in propoſito ſcribendi impium decretum perſiſteret, ipſius dextera diſſolutis nervis tota contremuit. His commotus Valens chartam vtrâque manu conſcidit. Hinc Auctor Inſcriptionis per luſum quendam parono-

rono-

Digitized by Google

ronomaſticum ſatis venuſtum, hunc in modum hiſtoriam brevibus enarrat verbis:

S. Baſilium miraculis præpotentem in exilium ejicere Imperator Valens non valuit.

EMBLEMA IV.

De Canonizatione S. Didaci Complutenſis ex ord. Sancti Franciſci.

AD poſtremum primæ Cameræ, quam ſecretiorem dicunt, parietem è regione introitus Canonizatio Sancti Didaci Complutenſis ordinis S. Franciſci luculentiſſimè per pictores repræſentatur: quam Sixtus V. Pont. Max. admirandâ pietate, ſolemni ritu, frequentiſſimo cleri, populique conventu in Baſilica S. Petri celebravit VI. Nonas Jul. Anno Dom. M.D.LXXXVIII. pietate florentiſſimo Hiſpaniarum Rege Catholico Philippo II. poſtulante. Quare Blancus hujus Sancti Canonizationem eleganti celebrans hexaſticho, quod infra legitur, ait Sixtum V. manum ſuam invictam, qua homines facinoroſos, & præſertim prædones hinc indè fuſos ab Italiâ expulit, in cælum ſuſtuliſſe pro Didaco Cœlitibus, vel ſanctis civibus adſcribendo, ejuſque feſto die inſtituendo: eundemque Pontificem ob ſua ipſius geſta, & præclara quidèm, ſolum, & polum, hoc eſt cælum, & terram jam ſibi demeruiſſe, perbellè concludit. Inſcriptio legitur in hanc verborum formam.

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

Poſtquàm Italis fuſos prædones expulit oris,
Suſtulit invictas Sixtus ad aſtra manus.
Et Didacum ætherei adſcripſit civibus, illi
Thura dedit, feſtos inſtituitque dies.
Sic tu Sixte tibi potuiſti ingentibus actis
Demeruiſſe ſolum, demeruiſſe polum.

Perpulchra eſt profectò atquè adeò facilis, feſtivaque hujus Inſcriptionis concluſio, non ſolùm ob ejuſdem verbi repetitionem, verùm etiam ob illam ſoli, & poli paronomaſiam, concurſionemque ſyllabarum ſatis hoc loco jucundam, qua ſumma Sixti V. laus concluditur ex Italiâ ſicariis, & facinoroſis hominibus liberatâ, Canonizationeque ſancti Didaci celebrata. De hujus ſancti Canonizatione, ac vitâ Petrus Galeſinius Protonotarius Apoſtolicus, & Franciſcus Peña Auditor Rotæ conſcripſerunt. Franciſcus autem Avantius Venetus, bonarum artium ſtudioſus, vtramque editionem ex Latinâ linguâ in Italicam emendatiorem feliciter tranſtulit.

DE ALTERA BIBLIOTHECÆ CAMERA,

Quam ſecretiorem appellant,

EMBLEMA I.

De Obeliſci Vaticani tranſlatione.

AD alterius Cameræ introitum a tergo ſuprà portam, tranſlatio Obeliſci Vaticani erectio, ac locatio, hoc eſt, trabes ferro connexæ, funibuſque invicem compactæ, ſcalæ, rudentes, ſubductuarii funes, necnon alia id genus inſtrumenta ad tantam molem transferendam, erigendam, locandamque neceſſaria, Equi item vehicularii non pauci, hominesque permulti huic rei agendæ incumbentes, per Pictores repræſentantur: atquè ita, ut ex picturâ ipſâ quivis facile dignoſcat, quanta rei fuerit magnitudo, humanique ingenii ad tantam rem præſtandam excellentia. Id quod Dominicus Fontana Comes Palatinus, & Eques auratus, necnon Sixti Quinti Architectus ex Pago Mili Agri Novocomenſis, qui Romæ quatuor Obeliſcos tranſtulit, erexit, & locavit, typis, ſeù formis æneis, & Italico idiomate fuſiùs, & expreſſiùs in ſuo de ædificiis Sixtianis libro ob oculos ponit.

Blancus autem, qui res Sixti Quinti immortalitate digniſſimi perpendit, hac Obeliſci tranſlatione miram ejuſdem Pontificis præſtantiam ingenioſè decantat hunc in modum:

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

Saxa agit Amphion, Thebana ut mœnia condat:
Sixtus, & immenſæ pondera molis agit.
Saxa trahunt ambo longè diverſa: ſed arte.
Hæc trahit Amphion, Sixtus, & arte trahit.
At tantum exuperat Dircæum Amphiona Sixtus,
Quantum hic exuperat cætera ſaxa lapis.

Hac in Inſcriptione eſt luſus quidam poeticus, argutaque comparitio, Amphionis, & Sixti V. in trahendis ſaxis. Amphion enim, ut poetæ fabulantur, Jovis filius a Dirce matre *Dircæus* dictus, fuit Muſicus tam inſignis, ut teſtudinem a Mercurio dicatur accepiſſe, ejuſque ſono ſaxa ad Urbis Thebanæ conſtructionem attraxiſſe, ut Horatius in Arte poeticâ teſtatur apertè dicens: Orat. in arte Poet.

Dictus, & Amphion Thebanæ conditor arcis
Saxa movere ſono teſtudinis, & prece blandâ
Ducere quò vellet.

Quòd ideò finxerunt Poetæ, quoniam eloquii ſuavitas homines rudes, & incultis moribus, ad obſequii civilis pellexit diſciplinam. Hinc Horatius cum dixiſſet: *Sono teſtudinis*, addidit: *Et prece blandâ*. Quarè Inſcriptionis Auctor effictam Thebarum conſtructionem eo modo enarratam ad ſuum tran-

Digitized by Google

transfert propoſitum inquiens, Amphionem, & Sixtum traxiſſe ſaxa, longè tamen diverſa: Adde etiam quòd diverſâ item arte: ita verò ſicut ſermo a fune, effictùmque a vero diſtant. Quarè ad hunc ſenſum, ni fallor, Blancus hexaſtichi concluſionem direxiſſe videtur dicens, tantum a Sixto V. Amphionem in trahendis ſaxis fuiſſe ſuperatum, quantum cetera ſaxa ab hujus generis Obeliſcis ſuperari conſtat. Hoc autem hexaſtichum extat etiam in libro epigrammutum Gulielmi Blanci ſuperioribus annis edito.

Hæc de Obeliſci Vaticani translatione: de Obeliſcis autem nihil eſt, quod hoc loco ſermonem habeam: nam de iis necnon de eorundem Obeliſcorum Scriptoribus in prioribus Emblematis, quod ad meum inſtitutum pertinebat, ſatis dictum puto. Addam tamen, Michaelem Mercatum Protonotarium Apoſtolicum, Virum profectò eruditum, de Obeliſcis tùm generatim, ſive in univerſum, tùm denique ſingulatim, ac nominatim de iis, qui nunc Romæ a Sixto V. erecti ſunt, multa abſtruſa, ac ſcitu digniſſima non minus curiosè quàm doctè, Etruſcâ linguâ ſcripſiſſe: quæ in lucem prodierunt.

EMBLEMA II.

De Tholo Sancti Petri.

E Regione ſuperioris Emblematis Tholus Sancti Petri, ejuſdemque Baſilicæ novæ frontiſpicium, magnificis porticibus hinc indè ornatum, ad id celebritatis, & perfectionis, quam habere debent, effecta conſpiciuntur, atque itaut nihil hac re pulchrius, nihilue admirabilius ferè deſiderari, nedum inveniri queat. De hujuſmodi ædificio tam excellenti, omnique laude digno, à Julio II. Pont. Max. olim inchoato, in Emblemate primo de Sixti V. Coronatione verba fecimus. Hinc alia de hoc Tholo ſcire cupientes eò confugiant. Hujus Emblematis Inſcriptio in hanc legitur verborum formam:

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

Pontifices olim quem fundavere priores,
Præcipuâ Sixtus perficit arte tholum.
Et tantum Sixti ſe gloria tollit in altum,
Quantum ſe Sixti nobile tollit opus.
Magnus honos magni fundamina ponere Templi,
Sed finem cœptis addere, major honos.

Hac Inſcriptione Blancus hujus Tholi, ſeu potiùs Baſilicæ novæ fundamenta ab aliis Summis Pontificibus jacta fuiſſe ait, eamque omnibus ſuis numeris abſolutam ad finem uſque jam ferè deſperatum a Sixto V., Deo opitulante, deductum iri affirmat: tantamque Sixti gloriam inter alios Pontifices fore auſpicatur, quantam hujus generis opus adeò nobile, famam, & admirationem inter cetera ædificia adipiſci poteſt. Hùc accedit quòd multo majorem gloriam conſequitur, qui rerum cœptis finem imponit, quàm qui earundem jecit fundamenta. Hæc ex Blanco: cetera adeò plana ſunt, ut declaratione non indigeant, hinc reliquorum Emblematum expoſitionem aggrediendum eſt, ut Bibliothecæ Vaticanæ finem tandem aliquando imponamus.

EMBLEMA III.

De Lauretana Civitate.

HOc Emblemate ad dextram hujus Cameræ partem ſuprà feneſtram primam Lauretum toto terrarum orbe celeberrimum, in quo extat ſacrum illud Cubiculum divinis myſteriis inſignitum, ubi B. Maria ſemper virgo nata, & ab Angelo ſalutata, Salvatorem mundi de Spiritu ſancto concepit, repræſentatur. Quibus de cauſis Sixtus V. ad omnes res pias, ac præclaras producendas natus, Lauretum oppidum Piceni in Civitatem ſublimavit, quam etiam augendam mandavit: & Eccleſiam Lauretanam ex Collegiatâ in Cathedralem, & Epiſcopalem erexit. Hinc Blancus hæc omnia a Sixto V. inſigniter acta duobus tantùm verſibus, ut infrà, eleganter hunc in modum comprehendit:

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

Lauretum muris, Paſtore, & civibus auctum
A Sixto, & Sixti laus ſimul aucta fuit.

His verſibus Auctor Inſcriptionis laudem Sixti V. augeri, perinde atque Lauretum ipſum ab eodem Pontifice, & muris, ac domibus, civitatiſque nomine, Epiſcopalique dignitate auctum, illuſtratumque fuit. Hujus generis ſublimationem, quæ hoc in Emblemate tamquàm tenui penicillo deſignata eſt, &, ut ſic dixerim, ſuperficie tenus adumbrata, in altera ejuſdem argumenti Inſcriptione ſolutâ oratione exaratâ, quæ in fornice alterius cameræ ſecretioris cernitur, ſatis diffusè explicavimus. Huc item ſpectat quod in Palatio Lateranenſi ab eodem Blanco editum legitur hiſce verbis:

Fatam Urbem populis Picena in littore Sixtus
Mœnibus incinxit, Pontificemque dedit.
Sic teneros ſeptis includit ovilibus agnos,
Cuſtodemque illis donat habere ſuum.

Hæc autem hactenùs, ut cetera, quæ ſuperſunt declaranda perſequamur.

EMBLEMA IV.

De Equorum Phidiæ, & Praxitelis translatione.

EMblemate hoc ad eandem cameræ partem ſuprà ſecundam feneſtram Mons Quirinalis a Quirini Fano, vel a Quiritibus, qui cum Tatio a Curibus venientes ubi caſtra poſuerunt, olim dictus: nunc verò, ab Equis illis marmoreis, & celeberrimis quidem, *Mons Caballus* vulgò vocitatus, necnon dictorum

Bartholom. Marlianus lib. 5. cap. 21. & 22.

rum

Digitized by Google

rum Equorum translatio repræſentatur . Hinc Auctor inſcriptionis hunc in modum ait:

Sixtus Equos transfert geminos , quos finxerat olim
Artificum e Pario marmore docta manus.

Hac Inſcriptione Blancus in tranſlatione ipsâ enarrandâ duo præcipua, lapidis ſcilicèt , & Artificum excellentiam brevitèr compræhendit, dum illos equos è Pario marmore, & à doctâ virorum manu exculptos fuiſſe dicit . Parius enim lapis , à Paro Inſulâ maris Ægæi, dictus, non eſt Lydius, quo aurum probatur , ſed marmor candidum, omnium optimum , & ad Deorum ſimulacra olim maximè expetitum , ex quo dicti equi dicuntur exculpti . Equorum Artifices Phidias & Praxiteles fuerunt, Statuarii inſignes . Ille , ut Plinius ait , artifex numquàm ſatis laudatus,in ebore longè citrà æmulum claruit:Diis tamen,ut Quintilianus ait , quàm hominibus effigiandis melior . Inter illius opera maximè commendata eſt Minervæ ſtatua , quam Athenis ex Ebore fecit 26. cubitorum altitudine, in cujus clypeo Amazonum pugnam, & Gigantomachiam inſculpſit : in foleis verò centaurorum, & lapitharum certamen . Inter alia ipſius opera proximam commendationem meruit Juppiter Olympius ex ebore : & Romæ in porticibus Octaviæ Venus .

Plin.lib.36. cap.5.

Praxiteles autem, ut ait Gabriel Barrius Francicanus, fuit homo Calaber ex oppido , *Peripoli* olim dicto , nunc *Amygdalia* , vulgò *Mendolia* , in extremâ Italiæ orâ , quam magnam Græciam vocant, natus,marmoris gloria ſe ipſum ſuperavit , Plinio teſte , duplici præſertim Venere nobilitatus,Gnidiâ,& Coâ. quæ ob artis præſtantiâm , magnam mortalium vim eas in Inſulas ad ſui ſpectaculum allexerunt : hinc quemdam Juvenem Gnidiæ veſano amore captum,in Templo delitentem cum ſimulacro coiviſſe ajunt . Equum item , viſâ Equæ ſtatuâ , hinnitum edidiſſe , & Canes aſpectu Canis effícti latratum emiſiſſe , Taurumque marmoreæ Vaccæ concubitum Siracuſiis appetiiſſe ferunt. Fecit & Niobis in ſaxum olim , ut fabulantur Poetæ , transformatæ ſtatuam pulcherrimam à Græcis Poetis celebratam ; de qua hoc Epigramma ad verbum latinitate donatum extat in hanc verborum formam :

Gabr. Francianus lib.2. & 3. de Antiq.Calaber. Ex Plin. ubi ſup. Ex Valer. Max.lib.8.

Ovid. 6. Metamor.

Ex vita me dii fecerunt lapidem , ex lapide vero
Vitam Praxiteles iterum fecit .

Item Auſonius :

Vivebam , ſum facta ſilex , quæ deindè polita
Praxitelis manibus vivo iterum Niobe .
Reddidit artificis manus omnia , ſed ſine ſenſu :
Hanc ego, cum læſi numina , non habui .

Hic denique ob artis ſtatuariæ excellentiam Civitate Romanâ donatus , eam egregiis ſignis ornaſſe commemoratur , Triptolemo præſertim , Florâ, & Cerere,quæ in hortis Servilianis, necnon Boni Eventus, & Bonæ Fortunæ ſimulacris, quæ in Capitolio, & aliis plurimis , quæ paſſim hinc indè Romæ extare dicuntur . Hæc mihi dicenda viſa ſunt ad equorum Artificum nobilitatem , & excellentiam declarandam .

Ex Plin. ubi ſup.

Duo autem Equi marmorei Bucephalum Alexandri equum repræſentantes, quorum alterum Phidias , alterum verò Praxiteles ſculpſiſſe dicuntur , in monte Quirinali ſuper baſes lateritias abſque marmoris incruſtatione cum Aurigis,ſeu potiùs Domitoribus marmoreis : coloſſeâ formâ, Alexandrum repræſentantibus,ob uetuſtatem ſatis conſumpti viſi ſunt hiſce literis marmore inciſis .

OPUS PHIDIÆ.

OPUS PRAXITELIS.

Sunt qui velint hos Equos Romam a Tiridate Armeniæ Rege aſportatos , & Neroni donatos: Id autem ego nonniſi de Equo Phidiæ dici poſſe reór , cum Praxitelem extrà Italiæ oras fuiſſe non conſtet . Adde etiam , quòd Publio Victore teſte , erat Romæ in ſeptimâ regione viâ. quæ *lata* dicebatur , locus ab Equo Tiridatis Regis Armeniæ nomen habens, ubi de uno tantum equo loquitur. Hinc nonnulli Praxitelem in Urbe Româ, ubi eum floruiſſe, multaque ſimulacra exculpſiſſe volunt , Equum illum ad Phidiæ æmulationem effinxiſſe ajunt .

Publ. Victor. var. lect.

Sunt præterea, qui per eadem illa Simulacra duorum Juvenum coloſſeâ magnitudine, equos efferos domantium , Caſtorem,& Pollucem , quibus domandi artem tribuerunt,intelligendos eſſe velint. Id quod rationi omninò refragatur . Caſtoris enim & Pollucis ſtatuæ vel ſtellatæ effingi ſolent , vel inſtar earum, quæ nuper ad gradus Capitolinos collocatæ cernuntur pileatæ, ac tenentes equos cicuratos , & manſuetos . Major tamen hominum pars per eadem ſimulacra Alexandrum Magnum actu domandi Bucephalum, ferociſſimum equum , à duobus Artificibus Græcis mirâ ſtatuariæ artis excellentiâ præditis ad æmulationem repræſentatum ſentit , & affirmat .

Per coloſſeas item ſtatuas illas, Alexandrum Magnum, & Bucephalum ejus equum , repræſentatos fuiſſe , vetera numiſmata cum ipſius nominis Inſcriptione Græcâ docent , quæ ſtatuarum eandem referunt effigiem . Thoraces verò , & Loricæ juxtà Alexandri Magni ſimulacra Gentes domitas , ſibique ſubjectas præſeferunt .

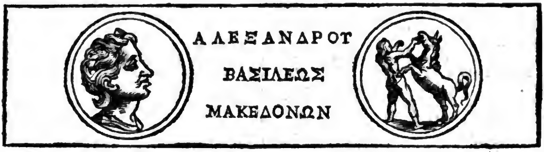
Varia autem numiſmatum genera ſunt , quæ Alexandri Magni effigiem , ac Bucephalum ejus Equum repræſentant: alia enim ſunt ærea,alia argentea,alia verò aurea . Quædam ex alterâ facie ejuſdem Alexandri imaginem habent , cum hiſce literis Græcis , ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ , vel ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ , ideſt Alexandri Regis Macedonum . Ex adverſâ verò parte habent eumdem Alexandrum actu domandi Bucephalum . Quædam autem ex alterâ parte Alexandri effigiem , & ex poſticâ , vel eumdem Alexandrum Equo inſidentem habent , vel Equum alatum , quem *pegaſum* dicunt , ad ejuſdem Alexandri famam innuendam : cujus ſymbolum

lum

Digitized by Google

lum inter alia eſt Equus alatus. Quædam denique Alexandri habent effigiem, & alia, quæ longum eſſet recenſere. In gemmis autem, & præſertim amethyſto, gemma purpurea, ad colorem vini accedente, & in violam deſinente, ſola Alexandri imago ſculpta conſpicitur, vel Alexander Bucephalum domatum tenens. Hæc autem omnia, multoque plura ad hanc rem pertinentia penes Annibalem Zitellium à Roccâ contratâ, concivem meum, multæ quidèm eruditionis virum aſſervantur. Quamvis verò effigies Alexandri omnes tàm in nummis, quàm in gemmis inciſæ eamdem ſimulacrorum ad Quirinalem extantium effigiem referre inveniantur, ſi capillitium, frons, naſus, genæ, mentum, necnon labia conferantur: ego tamen numiſma primo loco ſuperiùs nominatum incidendum, atque hìc apponendum curavi, cum in eo Alexander Magnus actu domandi Bucephalum repræſentetur. Nec cuiquam mirum videri debet, ſi poſitura, vel ſituatio ſimulacrorum non ſit omninò eadem cum eâ, quæ in nummis apparet: id enim vel ob multas eorumdem non ſemel inſtauratorum tranſlationes factum eſſe, vel modum domandi inter marmora ſculpenda, cudendaque numiſmata arbitrarium fuiſſe cenſendum eſt.

EX NUMMO ÆREO.

Plin. lib. 34. cap. 5.

Hoc autem opus Latinorum eſſe non videtur, ſed Græcorum, ſi Plinio credimus, qui, ut cœteros ſcriptores ſilentio præteream, ait, *Græcos Artifices nihil velare*, cuiusmodi ſunt duæ illæ ſtatuæ nudæ: Latinos verò velamen, ſeu thoraces, vel indumentum addere ſolere. Nec quiſquam mirari debet, excellentes viros hanc decertandi provinciam ſuſcepiſſe, ſi Alexandri Magni nomen celeberrimum, & Bucephali generoſitas, atque ferocitas, miraque ejuſdem Alexandri in Bucephalo edomando laus ſpectentur. Bucephali nomen Græcè *Taurinum caput* ſignificat: atque illud ei impoſitum judicatur, vel ex eo quòd taurinam truculentiam, vel formam referret, vel quòd taurinum caput armo haberet impreſſum. Tanta autem hujus equi ferocitas erat, ut nemini tractabilis videretur, nullumque Seſſorem admitteret. Quarè Philippus ubi primum ab Alexandro filio Bucephalum edomitum vidit, ſpectatoribus admirantibus, illacrymaſſe, Aldxandrumque exoſculans, ei dixiſſe fertur:

Diod. Sic. lib. 17. Plin. lib. 8. cap. 42.

Plutarch. in vita Alexan.

Regnum tibi quære: Macedonia enim te non capit

Duæ illæ igitur ſtatuæ equos efferos domantes Alexandrum Magnum & Bucephalum repræſentant. Num verò Phidias, & Praxiteles eas effinxerint, nonnulli dubitarunt, dicentes Phidiam Athenienſem floruiſſe, ut ex Plinio colligitur, Olympiade 83. & 300. circiter ann. ab Urbe conditâ, & 115. ann. antequàm Alexander Magnus regnare cœpiſſet. Quæ quidèm ſententia ab opinione Euſebii abhorrere non videtur, qui narrat Phidiam vixiſſe Olympiade 85. anno mundi 4760. Alexandrum verò Olympiade C. XI. anno Mundi 4860. Plato item, quem antè Alexandrum regnantem anno circiter 20. fuiſſe narrat Euſebius, de Phidia ſtatuario, & Protagora mentionem facit. Plutarchus denique, ait, Phidiam mortuum fuiſſe tempore Pericli, qui eum carceri mancipavit, & centum, eoque ampliùs anno antè Alexandrum regnavit.

Plin. lib. 34. cap. 8.

Euſeb. in Chron. & 36. cap. 5.

Plutarch. in Pericle to. 1.

Praxiteles autem duos fuiſſe, alterum anno circitèr 30. antequàm Alexander regnare cœpiſſet: alterum verò anno circiter 160. Alexandro poſteriorem extitiſſe ex Plinio item colligitur: quorum prior in marmore, quàm ære felicior: poſterior argenti cælator clariſſimus fuit. Hinc coloſſeas ſtatuas illas, de quibus nunc ſermo habetur, Phidiæ & Praxitelis operâ eſſe non opinantur, etiamſi ejuſdem Alexandri Magni tempore floruiſſent, cum Lyſippo, ſoli clariſſimo ſtatuario, Alexandri imaginem, dum hac fruebatur luce, effingere; & nonniſi Apelli pictoriam artem optimè callenti pingere licuiſſe conſtet.

Plin. lib. 34. c. 8. & 36. c. 5.

Ego verò, qui ex ſupputationibus, atque ex pluribus ejuſdem nominis rebus falſas opiniones, ſeu deceptiones ſuboriri non ſemel expertus ſum, coloſſea illa Simulacra nonniſi Phidiæ & Praxitelis operâ eſſe puto atque affirmo, quippè qui duas haſce Inſcriptiones marmore vetuſtiſſimo ad baſes earundem Statuarum inciſas ſexcenties me legiſſe memini in hanc verborum formulam:

OPUS FIDIÆ.

OPUS PRAXITELIS.

Nec facilè adduci poſſum, ut has Inſcriptiones ſuppoſititias eſſe, atque id à quopiam effictum fuiſſe credam, ut ex iis Inſcriptionibus major iiſdem Statuis auctoritas aut exiſtimatio tribueretur. Artifices enim dictarum Statuarum fuiſſe excellentes, & in primis claros,

Digitized by Google

ros, ipſamet ſimulacra ſatis declarant. Prætereà ſicut de his Inſcriptionibus, ita de omnibus aliis, quæ in excellentiſſimorum Artificum ſimulacris inciſæ paſſim conſpiciuntur, poterit dubitari. Eſto autem quòd huiuſmodi ſtatuæ in Græciâ, ut reor, ſint effictæ, ac tempore Conſtantini Magni Romam ad ipſius Thermas exornandas tranſvectæ, deindè ad eas Quirinalis partes, in quibus ad hanc uſque diem extant, translatæ, ac Romæ iiſdem Statuis ſubjectæ fuerint Inſcriptiones illæ, quas hoc loco appoſuimus: id tamen vel à Conſtantino Magno, vel à quopiam præpotenti Principe, vel viro bonarum literarum, atque hiſtoriarum, ſive antiquitatum non ignaro factum eſſe credendum eſt, cum hujus generis facinus tam illuſtre nonniſi ad Principes & præclaros viros pertinere conſtet. Id quod privati homines, bonarumque artium ignari, vel tentare auſi non fuiſſent, vel illud idem facere iis non fuiſſet permiſſum. Adde etiam, quòd Inſcriptio ipſa cubitali characterum formâ exarata, elegantem, & pulcherrimam literarum antiquitatem redolet illam, quæ temporis Conſtantini, ac futuris deindè temporibus deſiderabatur: & marmor, in quo inciſa erat Inſcriptio, ab eorumdem ſimulacrorum colore nulla ex parte diſtare judicatum eſt.

Nec noſtris hiſce rationibus videtur adverſari Orthographia, in Inſcriptione operi Phidiæ ſuppoſitâ, in qua Auctor Inſcriptionis Fidias pro Phidias ſcribendi judicavit: id enim nec minus accuratè, nec indoctè quidèm factum eſſe cenſeo, dum hunc ſcribendi modum in aliis Inſcriptionibus, & planè inſignioribus, ac perantiquis obſervatum fuiſſe video. Nam ſicut TRIUMPUS, & TRIUMFUS, ac TROPÆUM abſque aſpiratione pro TRIUMPHUS, & TROPHÆUM à Latinis, & doctis viris aliquâ tempeſtate, & frequenter quidèm ſcribi ſolebat, ut à nobis jam diffusè demonſtratum eſt: ita etiam quandòque ab iiſdem Romanis, & ſanè eruditis viris F, pro Ph, paſſim uſurpatum fuit, ſicut ex Inſcriptionibus tùm privatis, tùm publicis, quas infrà videre eſt, latè patet.

INSCRIPTIONES PRIVATÆ

De uſu literæ F, pro Ph.

Afrodiſia apud Fulvium Urſinum. *Fileros* ad S.Pauli Baſilicam. *Filonius* in Ædibus Columnenſium. *Filo*, inter Quirinalem, & fontem Trivii. *Filumena* in Ædibus Bruti Gothfredi, ad S.Agnetis Eccleſiam. *Hierofanta* ad S.Petri Ædes. Salviæ *Dafnæ* in vinea Matthæi Morelli in aſcenſu Quirinalis. *Symfor* ad S. Angelum in foro Piſcario in pariete domus. *Trofimus* Anagniæ ad Cathedralem Eccleſiam.

INSCRIPTIONES PUBLICÆ

De uſu literæ F, pro Ph.

Triumfator in Ædibus Capranicorum in Inſcriptione Flavii Eugenii, de Conſtantino, & Juliano Cæſaribus.

Triumfator in Ædibus Franciſci Liſchæ in Parione, de Arcadio.

Triumfatores ad forum Trajani in Inſcriptione Saturnini ſecundi, de Valentiniano, & Valente Cæſaribus.

Triumfis in vetuſta Obeliſci ad Ædes Lateranenſes tranſlati Inſcriptione: in qua Michael Mercatus invenit *Triumfis*.

Aſulæ in Eccleſia majori S. Andreæ, in columna.

DIV. FL. JOVIANO
TRIUMFATORI
SEMPER AUG.

Simulacra igitur coloſſea illa, ut rem tandem concludamus, ad Quirinalem montem propè Palatium Pontificium collocata, quæ olim lacera, & obſcuro loco, hominumque aſpectui ndn accommodato extabant, nunc verò juſſu Sixti V. Pont. Max. inſtaurata, & in nobiliorem, commodioremque locum tranſlata, Alexandrum Bucephali domitorem repræſentant: eaque Phidiæ ac Praxitelis opera eſſe, non modò vetuſtæ, ſed etiam novæ docent Inſcriptiones, quas infrà videre eſt.

Ad baſem Equi Phidiæ Inſcriptio.

PHIDIAS NOBILIS SCULPTOR
AD ARTIFICII PRÆSTANTIAM
DECLARANDAM
ALEXANDRI BUCEPHALUM
DOMANTIS EFFIGIEM
E MARMORE EXPRESSIT.

Ad

Digitized by Google

Ad baſem Equi Praxitelis Inſcriptio.

PRAXITELES SCULPTOR
AD PHIDIÆ ÆMULATIONEM
SUI MONUMENTA INGENII
POSTERIS RELINQUERE CUPIENS
EJUSDEM ALEXANDRI
BUCEPHALIQUE SIGNA
FELICI CONTENTIONE
PERFECIT.

Ad baſis Equi Phidiæ dextram hæc item legitur Inſcriptio..

SIXTUS V. PONT. MAX.
SIGNA ALEXANDRI MAGNI
CELEBRISQUE EJUS BUCEPHALI
EX ANTIQUITATIS TESTIMONIO
PHIDIÆ, ET PRAXITELIS ÆMULATIONE
HOC MARMORE
AD VIVAM EFFIGIEM EXPRESSA
A FL. CONSTANTINO MAX. E GRÆCIA
ADVECTA, SUISQUE IN THERMIS
IN HOC
QUIRINALI MONTE COLLOCATA
TEMPORIS VI DEFORMATA, LACERAQUE
AD EJUSDEM IMP. MEMORIAM, URBISQUE
DECOREM IN PRISTINAM FORMAM
RESTITUTA HIC REPONI JUSSIT
. AN. M. D. LXXXIX. PONT. IV.

Hac ſeſe offerente occaſione, ſilentio prætereundum non eſt, Quirinalem collem, ſeu Montem, ut nunc vocant, *Caballum*, & Equorum iuſtauratione ac tranſlatione, necnon aliis de rebus ſplendidiorem, ejusque incolis commodiorem, ſalubrioremque reddi. Nam ab Equorum loco porta ipſa Nomentana, ſeu Pia ab Equis ad quingentos paſſus diſtans ſpectatur, Via ipſa nunc palmos circiter tredecim aliquo in loco excavata, & & quaſi ad perpendiculum complanata, ſemitisque ex utraque parte lapideis, ac prominentioribus deambulationi commodis, multisquæ ædificiis ornata, palatio præſertim Pontificio à Sixto V. in ampliorem, nobilioremque formam redacto, fontibusque humanæ vitæ neceſſariis, necnon aquis Felicibus ditata, ex quibus innumeræ commoditates eandem viam incolentibus, aliorumque locorum accolis oriuntur, præſertim verò mulieribus pauperculis, lavatricibus, quibus ex aquâ Felici ad Thermas Diocletiani propè Viam Quirinalem, ſive Piam, amplum lavacrum muris cinctum Sixtus V. conſtruendum mandavit: in cujus rei teſtimonium ad lavacri portam hæc legitur Inſcriptio lapide inciſa:

SIXTUS PP. V.
PAUPERUM
COMMODITATI
MULIERUM
EXTRUI FECIT
A. MDLXXXVIII.

Huc etiam ſpectat illud ejuſdem Blanci Epigramma in hanc verborum formulam:

Qua lavet immundos mulier paupercula pannos,
Felicem Sixtus ſuppeditavit aquam.

Hæc de Phidiæ, & Praxitelis operibus eorumque translatione, ac Monte Quirinali, Viâ, atquè ædificiis illuſtrato, uberrimiſque aquis ditato. Quę quidem omnia Blancus omni felicitate, ac facilitate, quatuor, ut infrà, verſibus compræhendit in hanc verborum formã:

Structa domus, ducti fontes, via aperta, caballi
Tranſpoſiti, atque uno eſt area ſtructa loco.
O felix nimium via, equi, domus, area, fontes,
Dum vivent Vatis carmina, SIXTE, tui.

Hæc

Hæc de colle Quirinali in commodiorem, illuſtrioremque formam redacto Sixti V. mandato. Reliquum eſt autem, ut cetera ejuſdem cameræ Emblemata explicentur.

EMBLEMA V.

De Montalti in Civitatem ſublimatione, & ampliatione.

Ex Bullario Sixti V. part. 1. Conſt. 48.

AD lævam cameræ ſuprà feneſtram primam, Patria Sixti V. oppidum ſcilicèt Montaltum in Piceno, & in edito loco ſitum, muris undique cinctum, & collegiatâ Eccleſiâ ornatum, nunc autem ab eodem Pontifice erga Patriam pietate, ac liberalitate in Civitatem ſublimatum, necnon Cathedrali, & Epiſcopali Eccleſiâ inſignitum repræſentatur: in qua ſublimatione, & erectione præſtanda idem Sixtus Diœceſi, ac dote Civitatem donavit, ſicut etiam de oppido Lauretanô, & oppido S. Severini ex Piceno idem factum eſſe conſtat. Hinc Auctor Inſcriptionis ad Epiſcopalem dignitatem alludens ait:

Ex eodem Bull. Conſtit. 34. & 49.

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

Montaltum Sixto Patrem donavit habere,
Montalto Sixtus donat habere Patrem.

Hac inſcriptione Blancus ſub Patris nomine, & more poetico ludit dicens, Sixtum V. in remunerationem ſui Patris Patrem ſpiritualem, Epiſcopum, ſcilicèt, Patriæ antidorice donaſſe: quæ enim à Latinis remunerationes, à Græcis *antidora* nuncupantur: ſunt enim ea omnia, quæ pro acceptis muneribus redduntur. Locus autem adeò facilis eſt, ut declaratione non egeat. Ejuſdem Montalti muris olim etiam undique cincti in Civitatis ſublimationem, ſeu loci ampliationem ſub mœniorum nomine videtur ſpectare illud Epigramma, quod in Palatio Lateranenſi legitur in hanc verborum formam:

Cum te Sixte olim ſub luminis edidit oras
Patria, dicta fuit tunc tua vera Parens.
Sed modò, dum firmis circumdas mœnibus illam,
Quis Patriæ verum te neget eſſe Patrem?

Hoc Epigrammate Blancus Sixtum Quintum à Montalto, cujus fuit alumnus, ob dicti loci ſublimationem, & ampliationem Patrem Patriæ appellat, quam Parentem eſſe ait, Terram olim, ſcilicet, Montalti Ripanæ Diœceſis, quæ natalibus ejuſdem Sixti V. felicem præbuit ortum. Nec ſilentio prætereundum videtur, quid pro Montalto ampliando, & illuſtrando ſingulos in dies præſtetur. Palatiis enim, aliiſque ædificiis conſtruendis, viiſque ſternendis navatur opera. Epiſcopium item, habitatio, ſcilicèt, Epiſcopi conficitur, & quidquid ad Civitatis ampliationem, commoditatem, ac decorem, ſive ſplendorem pertinet, ſumma fit diligentia. Mons denique pro Civitate ampliandâ complanatur: nihilque pro hac re præſtandâ prætermittitur. Hæc de Montalti ſublimatione, atquè ampliatione, ut ad Bibliothecæ Vaticanæ deſcribendæ finem properemus,

EMBLEMA VI.

De Fonte Capitolino.

AD eandem Cameræ partem ſuprà ſecundam feneſtram Fons Capitolinus in Capitolio, juſſu Sixti V. nupèr conſtructus, & Felici aquâ donatus, repræſentatur. Capitolium enim mons eſt celeberrimus, in quo erat Arx Romanorum munitiſſima, variis ornata marmoribus, ſedes, & domus omnium triumphorum, quo in loco Auguſtus tributarium vidit orbem. Erant ob id in Capitolio Deorum Templa, Sacella: & Aræ, aliaque plurima ædificia publica, ſtatuæ aureæ, & argenteæ Regum Romanorum, & aliorum virorum illuſtrium, ut ait Plinius; quin Eutropius nullam niſi auream, aut argenteam ſtatuam inibi poni potuiſſe affirmat. Erant prætereà vaſa aurea, & argentea, atque cryſtallina permulta, ærearumque tabularum, in quas inciſæ erant, & monimenta publica, & leges, tria millia. Capitolium quater incendium paſſum eſſe narratur: mons autem ante Urbem conditam *Saturnius* à Saturnia Civitate in radicis Monte ſitâ, dictus eſt: deindè *Capitolium* à capite Toli hominis illic invento, dum Templa Jovis aperirentur fundamenta. Dictus & anteà eſt *Tarpejus*, hinc Auctor Inſcriptionis, Montem Capitolinum, Tarpejum, ſcilicèt, habere iterum fontem, qualem tamen non habuiſſe ait hunc in modum:

Ex Barth. Marl. libr. 1. Topogr. Vrb. Romæ c. 1. Et ex Andr. Palladio.

Arnobius adverſ. Gent.

INSCRIPTIO EMBLEMATIS.

Fontem rurſus habet ſedes Tarpeja, ſed quem
Non habet, infenſi dum timet arma Tati.

Argutus eſt hoc loco Blancus, Poeta ut alias interim laudandas illius animi dotes prætercam, nobiliſſimus, & ætate noſtrâ florentiſſimus: ſed hac Inſcriptione, tùm ob hiſtoriam, & fabulam, tùm etiam ob phraſim poeticam non ſatis clarus, ne dicam, obſcurus. Dicam tamen quæ ſentio, quæque ab hiſtoricis, & poetis accepi, hoc eſt à Varrone, Plutarcho, Virgilio, & à Propertio in primis, qui huic obſcuritati lucem videtur afferre. Romulus enim cum bella contrà Tatium Sabinorum Ducem tractaret, ac Tarpejo cuidam Arcem tuendam dediſſet, filia ejus Tarpeja incidit in hoſtes, ad fontem aquarum profecta: quàm cum ad proditionem arcis cohortarentur, illa pro præmio quidquid in ſiniſtris brachiis portarent, ſibi dari popoſcit, armillas intelligens, quas illi aureas gemmataſque lævo in brachio ferebant. Itaque proditione arcis factâ, hoſtes ingenioſâ ipſius morte promiſſum perſolverunt, eam oculis orbatam, ſcutiſque non armillis, obrutam eodem in monte ſepelientes: ex cujus morte, atque ſepulchro, ipſi monti nomen Tarpejæ indiderunt, *Tarpejuſque* mons tempus in poſterum dictus eſt, deindè multis poſt annis *Capitolinus*, ut præſens in tempus vocitatur. Hoc igitur in Capitolio,

Propert. libr. 4. Eleg. 2. & 4.

Digitized by Google

lio, ædificiis, ac Statuis marmoreis, atque æneis, picturiſque pulcherrimis, aliiſque ornamentis, ut ætas noſtra fert, inſignito, in quo etiam Populi Romani Senatus reſidet, nunc fons ſatis nobilis conſtructus cernitur, aquæ Felicis ubertate ditatus. Hinc, ut reor, Auctor inſcriptionis ait, Tarpejam ſedem, hoc eſt, Montem Capitolinum rurſum habere fontem, ſed non qualem habuit, dum timuit infenſi arma Tati, hoc eſt, Titi Tatii acerrimi Pop. Rom. hoſtis, Sabinorum Ducis. Et niſi dicamus, hac in Inſcriptione tempus pro tempore poſitum eſſe per figuram illam Grammaticis notam, ſenſus rationi congruens haud quàquam elici poteſt: præſens enim, ut opinor, hoc loco pro præterito ponitur, hoc eſt, Tarpejus mons rurſus fontem habet, ſed non qualem habuit, infelicem, ſcilicet, infeliciſque proditionis cauſam occaſionalem, ut ajunt naturalis philoſophiæ profeſſores. Ex hoc enim fonte, qui nunc extat, nonniſi felicia augurari licet, cum ſit Felici aquâ repletus: hinc Capitolium non habuit, qualem nunc habet fontem. Num ego Blanci ſententiam fuerim aſſequutus, judicet ipſe: Adlaboravi tamen ego, ut quod rationi videtur conſentaneum, dicerem: mihi enim conjectare, ſed non divinare datum eſt.

Hæc de Emblematis, Bibliothecis, Conciliis, & Inſcriptionibus verſu, & ſolutâ oratione confectis. Cetera autem, quæ pro arbitrio Pictorum ad parietes utriuſque ſecretioris Cameræ, & ad ipſos tùm earundem, atquè aliarum, tùm etiam Bibliothecæ amplioris fornices, ſtemmata gentilitia Sixti V. mirificamque ejus virtutem per ſymbola, & dicteria, quæ ſymbolorum animæ appellantur, adumbrantia paſſim cernuntur, ſilentio prætereunda cenſeo, ne intuentibus meditandi anſam omninò auferamus.

Reliquum eſt autem ut noſtros hoſce Commentarios tandem aliquando concludamus, ac definiamus, apponentes quæ ad Bibliothecæ introitus dextram in Tabulâ ligneâ ſatis grandi depictâ cernuntur. Hoc enim loco Sixtus V. Pont. Max. ad vivum repræſentatus ſedere conſpicitur, aliis adſtantibus ad vivum item omnibus effictis à Petro Facchetto Mantuano, qui in imaginibus ad vivum exprimendis excellens judicatur. Ad vivum etiam effictì ſunt, Antonius Card. Caraſa, Bibliothecæ Præfectus: & Sixti V. Pronepotes, Alexander, ſcilicet, Perettus Card. Montaltus, ac Vicecancellarius, ejuſque frater, Michael Perettus, Marchio, & Civitatis Leoninæ, ſive Burgi Gubernator.

Hìc etiam, ut alias imagines ſilentio prætercam, quæ neminem ſingulariter aut propriè referunt, videre eſt ad vivum item expreſſum Dominicum Fontanam, Comitem Palatinum, & Equitem auratum, necnon Sixti V. Architectum, qui, flexo genu, Bibliothecæ Ichonographiam, ſive deſcriptionem Summo Pontifici offerre cernitur. Is enim non ſolùm omnes Obeliſcos hiſce in Commentariis enarratos tranſtulit, & erexit, ſed Bibliothecæ etiam Architecturam præſtitit, eamque tribus ordinibus diſtinctam, Dorica, ſcilicet, ſtructura prima, altitudinis palmorum 51. Jonica altera palmorum 38. tertia verò compoſita, non eâ compoſitione à veteribus obſervata, ſed à recentioribus inventa, Corinthiâ prætermiſsâ, palmorum 36. ut ad eam præſertim partem, quæ Theatrum ſpectat, videre eſt: cujus frontiſpicium eſt longitudinis, ſive latitudinis palmorum 325. altitudinis vero 125. De hujuſmodi ædificiorum generibus, quæ Ethnici mirum in modum obſervarunt, ac religiosè excoluerunt in Deorum Templis ædificandis, Ariſque conſtruendis, Vitruvius Architectorum Magiſter, diffusè loquitur, & Anaſtaſius Germonius Archidiaconus Taurinenſis, in libro de Immunitatibus Eccleſiaſticis juxtà Antiquorum morem hæc tria ædificiorum genera luculentiſſimè explicat, & eruditè quidem. Vitru. lib. 1. c. 2. & lib. 4. cap. 1. Anaſt. lib. 4. cap. 1.

Huic Tabulæ, in qua Sixti V. Imago ad vivum expreſſa, aliæque effigies repræſentantur, Bibliothecæ porta extat adnexa: ſuprà quâ hæc legitur Inſcriptio penicillo facta:

SIXTUS V. PONT. MAX.
BIBLIOTHECAM HANC VATICANAM
ÆDIFICAVIT, EXORNAVITQUE
ANN. MDLXXXVIII.
PONT. III.

UNiverſa Bibliotheca Vaticana, adjuvante Deò, Commentariis explicata, reliquum eſt, ut ordine retrogrado ejuſdem Bibliothecæ veſtibulum videamus, quidve in eo contineatur. Id quod tempore, ac re ipſâ poſtulante factum eſt: hoſce enim Commentarios antè biennium olim confeceram, typiſque mandare cœperam jam indè ab eo tempore, quo non ſolùm veſtibulum ipſum picturis, & Inſcriptionibus carebat, ſed nondum Obeliſci omnes erecti, nec Statuæ ſuprà columnas Cochlides collocatæ fuerant: multaque alia inchoata extabant, vel nondum cœpta deſiderabantur: de quibus omnibus in hac Bibliotheca Vaticanâ nobis loquendum fuit. Qua rè omnia ſuo loco apponere non potuimus, ſed de quibuſdam rebus, quæ ad operis perfectionem pertinent, Appendicem duximus conficiundam, quam infrà cernere licet. Quamvis autem hoſce Commentarios, ut dixi, à duobus ferè jam indè annis prælo committere cœperam, fui tamen è medio, ut ſic dixerim, curſu ob graviorem mihi curam a S.D.N. Sixto V. demandatam revocatus. Hinc ab incœpto deſiſtens, rem ad hanc uſque diem prorogare coactus ſum. Mirum igitur cuiquam videri non debet, ſi ordine forſan præpoſtero Bibliothecæ conſideremus veſtibulum, in quo non ſolùm duæ Inſcriptiones præcipuæ ſummam totius rei complectentes, quæ magis fini, & ordini noſtro conveniunt, ſed nonnulla etiam, quæ ad Commentariorum initium, & quaſi præludium quoddam, ſpectare videntur, non ſine fortaſsè ratione a Pictoribus hìc ob oculos poſita ſunt. Hoc enim loco Sibyllas in fornice ipſo veſtibuli depictas videre licet, quas Varro decem fuiſ-

Digitized by Google

Ex Gell.lib.1. 19.

fuiſſe ſcribit: Fuerunt enim, Perſica, Libyca, Delphica, Cumæa, Erithræa, Samia, Cumana, Amalthea nomine, Helleſpontica, Phrygia, Tyburtina, nomine Abulnea, quæ de Chriſto vaticinatæ ſunt, & præſertim Erythræa; dicens: Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ υἱὸς, σωτὴρ, ideſt, Jeſus Chriſtus Dei filius, Salvator, ut S. P. Auguſtinus teſtatur, qui has voces ex capitibus verſuum dictæ Sibyllæ collectas eſſe narrat. De Cumana etiam, quæ novem libros Tarquinio priſco obtulit, ſuo loco ſermonem habuimus.

S. Aug. lib. 18. c. 23. de Civit. Dei ex Lactan. Firm. Ex Gell. lib. 1. c. 18.

Hoc item in veſtibulo multæ picturæ ad artem Typoghaphicam, & ad Chartam conficiendam pertinentes in ipſo fornice conſpiciuntur. Sed quia de Typographiæ, & chartarum inventione, atque utilitate in Appendice loqui ſtatuimus, ad præcipuas Bibliothecæ accedamus Inſcriptiones, quarum una antiquam Bibliothecæ Vaticanæ inſtitutionem, & incrementum, deindè illuſtrationem, nec non translationes explicat: altera verò continet Edictum, quo Anathematis vinculum iis, qui modum tractandi libros ejuſdem Bibliothecæ præſcriptum contempſerint, minatur, ut, verſâ paginâ, videre eſt.

Ad Portæ dextram Inſcriptio.

SIXTUS V. PONT. MAX.
BIBLIOTHECAM APOSTOLICAM
A SANCTISSIMIS PRIORIBUS ILLIS PONTIFICIBUS, QUI BEATI PETRI VOCEM AUDIERUNT, IN IPSIS ADHUC SURGENTIS ECCLESIÆ PRIMORDIIS INCHOATAM, PACE ECCLESIÆ REDDITA, LATERANI INSTITUTAM, A POSTERIORIBUS DEINDE IN VATICANUM UT AD USUS PONTIFICIOS PARATIOR ESSET, TRANSLATAM, IBIQUE A NICOLAO V. AUCTAM, A SIXTO IV. INSIGNITER EXCULTAM QUO FIDEI NOSTRÆ, ET VETERUM ECCLESIASTICÆ DISCIPLINÆ RITUUM DOCUMENTA OMNIBUS LINGUIS EXPRESSA, ET ALIORUM MULTIPLEX SACRORUM COPIA LIBRORUM CONSERVARETUR AD PURAM, ET INCORRUPTAM FIDEI, ET DOCTRINÆ VERITATEM PERPETUA SUCCESSIONE IN NOS DERIVANDAM, TOTO TERRARUM ORBE CELEBERRIMAM, CUM LOCO DEPRESSO, OBSCURO, ET INSALUBRI SITA ESSET, AULA PERAMPLA, VESTIBULO, CUBICULIS CIRCUM ET INFRA, SCALIS, PORTICIBUS, TOTOQUE ÆDIFICIO A FUNDAMENTIS EXTRUCTO, SUBSELLIIS, PLUTEISQUE DIRECTIS, LIBRIS DISPOSITIS, IN HUNC EDITUM, PERLUCIDUM SALUBREM, MAGISQUE OPPORTUNUM LOCUM EXTULIT, PICTURIS ILLUSTRIBUS UNDIQUE
ORNAVIT, LIBERALIBUSQUE DOCTRINIS,
ET PUBLICÆ STUDIORUM UTILITATI DICAVIT
ANNO M. D. LXXXVIII. PONTIFIC. IV.

Inſcriptio hæc adeò facilis eſt, ut nullâ declaratione indigere videatur. Hinc ad Edictum deveniendum eſt.

Digitized by Google

Ad Portæ lævam Edictum.

SIXTUS V. PONT. MAX.

PERPETUO HOC DECRETO DE LIBRIS VATICANÆ BIBLIOTHECÆ CONSERVANDIS, QUÆ INFRA SUNT SCRIPTA HUNC IN MODUM SANCITA SUNTO, INVIOLATEQUE OBSERVANTOR.

NEMINI LIBROS, CODICES VOLUMINA HUJUS VATICANÆ BIBLIOTHECÆ EX EA AUFERENDI EXTRAHENDI, ALIOVE ASPORTANDI; NON BIBLIOTHECARIO, NEQUE CUSTODIBUS, SCRIBISQUE, NEQUE QUIBUSVIS ALIIS CUJUSVIS ORDINIS, ET DIGNITATIS, NISI DE LICENTIA SUMMI ROM. PONT. SCRIPTA MANU FACULTAS ESTO.

SI QUIS SECUS FECERIT, LIBROS PARTEMVE ALIQUAM ABSTULERIT, EXTRAXERIT, CLEPSERIT, RAPSERITQUE, CONCERPSERIT, CORRUPERIT DOLO MALO, ILLICO A FIDELIUM COMMUNIONE EJECTUS MALEDICTUS ANATHEMATIS VINCULO COLLIGATUS ESTO, A QUOQVAM PRÆTERQUAM ROM. PONT. NE ABSOLVITOR.

Apoſtolicum Edictum hoc formam redolet illam, qua in condendis legibus uſi ſunt antiqui: & aliquibus conſtat verbis, quæ quamvis apud probatiſſimos Auctores inveniantur, non ſunt tamen in frequenti uſu, niſi in legum præſertim ſanctionibus promulgandis. *Clepſerit* enim à *Clepo*, quod verbum non ſemel a Livio, a Plauto, & a Cicerone uſurpatur, a Græco κλέπτω ſumptum eſt pro furto aliquid ſurripere: Unde *Cleptum*, dicitur furto ſublatum. *Rapſerit* item eſt à verbo *Rapio*, quod in præterito, *Rapſi*, fecit. *Concerpſerit* denique eſt a verbo *Concerpo*, & eſt idem, quod diſcerpo, & lacero. Hinc Cicero: *Sacrum; ſacrove commendatum qui clepſerit, rapſeritve; parricida eſto.* Et quoniam in Edicto imperandi modus adhiberi ſolet, hinc *Sunto*, pro *Sint*; *Obſervator*, pro *Obſerventur*, *Eſto*, pro *Sit*, *Abſolvitor* pro *Abſolvatur*. *Dolo malo*, ideſt fraude, apud I. C. Cetera patent.

Digitized by Google

BIBLIOTHECÆ VATICANÆ APPENDIX.

VT tandem hiſce in Commentariis ultima primis reſpondeant, ſilentio haudquaquàm prætereundum cenſeo, Molem hanc totam a fundamentis, ut initio dictum eſt, excitatam, totque picturis illuſtratam unius ferè anni curriculo, omnibus ſuis numeris fuiſſe abſolutam Dominici Fontanæ Equitis aureati, & Architecti induſtriâ, qui operariis hominibus ad ſtructuram murariam pertinentibus circiter centum, totidemque ad artem pictoriam ſpectantibus ſecum adhibitis, univerſum opus tam citò, tantâque omnium admiratione perfecit, præſertim verò, ut cęteros prætermittam, operâ Cæſaris Nebbii Urbevetani, & Joannis Guerræi Mutinenſis, quibus pingendi cura omnis demandata eſt. Cæſar enim Urbevetanus arte pollens pictoriâ, & jam indè a juventute a laudato viro non parum laudatus, Bibliothecarum, Conciliorumq; hiſtorias, literarumque Inventores, cęteraſq; imagines ad hiſtoriam pertinentes delineavit, hoc eſt, pingui quadam Minervâ futuri operis lineamenta manu ſuâ duxit, deindè ab aliis pictoribus ad amuſſim pingenda diligentèr curavit. Greg. Vaſari 3. part. de Pictor. Sculpt. & Architect. diverſis.

Harum rerum inventionem Federicus Ranaldus Valven. Bibliothecæ cuſtos, Sixto V. obtulit. Silvius autem Antonianus Sacri Collegii Illuſtriſs. S. R. E. Cardinalium a ſecretis eaſdem res diſpoſuit, & Inſcriptionibus, eodem Sixto jubente, & dijudicante, illuſtravit, aliquâ ex parte Petro Galeſinio Protonot. Apoſtolico adjuvante. Qua in re nonnihil etiam operæ præſtitit horum Commentariorum Auctor. Joannes verò Mutinenſis ingenio præſtans, & ex arte non ignobilis Emblemata omnia, necnon cętera Bibliothecæ ornamenta ad pictoris arbitrium facta adinvenit, ac delineavit, & ab aliis item pictoribus ad unguem abſolvenda ſtuduit. Ad hæc autem omnia conficienda non modicam præſtitit operam Joannes Baptiſta Navarienſis, pictor ſatis clarus, qui ob delineandi, pingendique ſcientiam apud artis pictoriæ peritos maximam ſui expectationem concitavit. Hæc hactenus.

Anteà verò quàm poſtremam Commentariis imponamus manum, nonnulla in hac Appendice pro earundem rerum declaratione, repetenda, quędam verò, quæ in noſtris hiſce Commentariis deſiderari poſſent, adjicienda cenſuimus, quibuſdam dubitationibus occurrentes. Quando enim in Bibliothecam Vaticanam Commentarios, quos duobus ferè ab hinc annis perfeci, imprimendos curabam, nonulla, ut dixi, deſiderabantur, quæ nondùm in aperto, & propatulo loco extabant. Propterea quòd ego, ut dictum eſt, gravioribus ac ferè perpetuis ſtudiis diſtentus, ita verò, vix ut ad hanc uſque diem reſpirare queam, ſiquid ſubceſivarum mihi horarum aliquando concedebatur (id quod perrarò quidèm evenire ſolebat) ſtatìm arripiebam: illudque temporis pauxillulum mihi conceſſum in hac Bibliothecâ Vaticanâ explicandâ ad lucernam conſumebam, lucubrationemque ipſam Typographi commoditati in lucem edendam patiebar, ne in tantâ temporis anguſtiâ totum opus mihi ſimul ferè tandèm aliquando imprimendum relinqueretur. Hinc factum eſt, ut aliquot Inſcriptiones, necnon

Digitized by Google

alia permulta, quæ infrà ſubjicientur, ſuo loco apponere non potuerimus: quædam verò hìc repetuntur, quoniam declaratione indigere videntur. A vetuſtis igitur Obeliſci Lateranenſis Inſcriptionibus, & ab ejuſdem dedicatione exordiemur, ut dubitationibus quibuſdam in primis occuramus.

DE OBELISCI LATERANENSIS ANTIQUIORI DEDICATIONE.

QUÆ hìc oriuntur dubitationes, ad Obeliſci Lateranenſis antiquiorem dedicationem, inſcriptionesq; hieroglyphicas latinitate donatas pertinent: dixi enim cùm de ipſo Obeliſco ſermonem habui, ipſum Helíopoli, hoc eſt, in Solis Urbe Ægyptiâ primùm fuiſſe erectum iis Inſcriptionibus hieroglyphicis inſignitum, quas ego appoſui ex Ammiani Marcellini verbis, quæ ſatis implicata videntur. Sed quoniam de duabus hiſce rebus, geminus mihi ſcrupulus injectus eſt; quæ ſcripſi, rectiori quadam trutinâ, quoad fieri poterit, accuratiùs examinabo. Quod enim de Maximi Obeliſci dedicatione antiquiori a me dictum eſt, id a veritate alienum eſſe nonnulli, & eruditi quidem viri affirmant. Ego autem, ſi Ammiani Marcellini verba ſatis implexa percepi, quod ſcripſeram confirmabo: quodque apud probatiſſimos Auctores reperi, in medium afferam: ſi enim aliud mihi conſtaret, palinodiam recantare non ægrè ferrem. Id quod animi ingenuitati attribuendum eſſe mihi perſuadeo. Dixi ergò Obeliſcum illum omnium aliorum maximum Heliopoli, Civitate Ægyptiâ, primitùs fuiſſe erectum: nec id videtur abhorrere a verbis Ammiani, qui ipſum Obeliſcum in Circo maximo ſe vidiſſe, & ab Heliopolitanâ civitate Ægyptiâ a Conſtantio Imp. fuiſſe tranſvectum ait, vel ſaltem innuit, ut ex ejuſdem verborum ſerie aut vi colligi neceſſe eſt. Nec ſatis video cur magis per veterem Obeliſcum, moles ab Octaviano Auguſto Romam advecta, quàm illa altera a Conſtantio tranſlata intelligi debeat, etiamſi illa ab Octavio veteri Principe, ut ait Ammianus, hæc verò multis poſt annis a Conſtantio recens advecta dicatur: vetuſtas enim ad molis etiam inciſionem, antiquioremque in Ægypto dedicationem referri poteſt: nam fieri potuit, ut Obeliſcus Maximus prior aliis Obeliſcis ab Ammiano commemoratis, & fuerit inciſus, atque in Ægypto, Solis numini præcipuo munere, eodem teſte, fuerit (Ammian. Marc. lib. 17.) dedicatus: qui etiam tamquam apex omnium eminebat, ut ipſe ait. Adde etiam, quod Hermapioni, & Ammiano majorem de majori, celebriorique Obeliſco extitiſſe curam, quàm de aliis credendum eſt; hinc Inſcriptiones illas hieroglyphicas ab Hermapione interpetratas (cùm aliæ ab eo interpetratæ non reperiantur) ad majorem celebrioremq; Obeliſcum pertinere, eundemq; Obeliſcũ Heliopoli primitùs erectum fuiſſe cenſendum eſt, (Ammian. Marc. ibid.) cum Soli eum dedicatum eſſe, eidemque Soli præcipuum honorem Ægyptios, eâ præſertim in civitate, præſtitiſſe conſtet; *Heliopolis* enim ab Helio, Solis nomine, *Solis Urbs nuncupatur*. Huic ſententiæ favet Plinius, qui ait (Plin. lib. 36. c. 8. in fine.) *Ramiſem, Rhameſſem item dictum in Solis Urbe Obeliſcum quadragenorum, & octonum cubitorum erexiſſe: alterum verò longitudine undecenis pedibus*, hoc eſt nonaginta novem geometricis, qui palmos uſuales centum, & nonaginta octo efficiunt: cujuſmodi eſt Obeliſcus de quo hic verba facimus, ſicut ab Architecto, qui hunc Obeliſcum ad Ædes Sancti Joannis Lateranenſis tranſtulit, & erexit, inventum eſt. Nec noſtræ ſententiæ refragatur primum Hexaſtichum Inſcriptionis Conſtantianæ, in cujus verſu poſtremo hanc molem e Thebis revulſam fuiſſe legimus: Heliopolis enim eſt Civitas Ægypti inter Alexandriam, & Coptum: & a Græcis, teſte Diodoro Siculo, *Thebe* dicitur: qua Civitate Obeliſcus ipſe a Conſtantino Alexandriam, recto itinere, deindè a Conſtantio Romam fuit tranſvectus. Et quoniam Heliopolis nomen in hexametro verſu accomodari non poteſt, hinc Poeta, Inſcriptionis Auctor, Thebarum, & non Heliopolis voce uſus eſt: Thebe enim eſt item Civitas Ægyptorum eminentiſſima, atque ampliſſima, ut Plato teſtatur. Hæc pro geminis mihi injectis ſcrupulis eruendis dicenda viſa ſunt. Num veritatem ſim aſſecutus, judicent alii, & ſuo quiſque ſenſu abundans, opinionem ſuam tueatur licet, & hac in re præſertim a memoriâ noſtri temporis adeò remota, & in tantâ Scriptorum: ac locorum nominum varietate: quarum quidem rerum omnis inveſtigatio in coniectura ſita eſt.

V E-

VETUS INSCRIPTIO

BASIS OBELISCI MAGNI,

Quem è ruderibus Circi Maximi erutum Sixtus V. Pont. Max. ad Lateranenſem Baſilicam transferendum, erigendumque curavit.

Hexaſtichum I.

PATRIS OPUS MUNUSQUE *ſuum* TIBI ROMA DICAVIT
AUGUSTUS *toto Conſtan*TIUS ORBE RECEPTO:
ET QUOD NULLA TULIT TELLUS, NEC VIDERAT ÆTAS
CONDIDIT, UT CLARIS EXA*equ*ET DONA TRIUMFIS.
HOC DECUS ORNATUM GENITOR COGNOMINIS URBIS
ESSE VOLENS, CÆSA THEBIS DE RUPE REVELLIT.

Hexaſtichum II.

SED GRAVIOR DIVUM TANGEBAT CURA VEHENDI,
QUOD NULLO INGENIO, NISUQUE, MANUQUE MOVERI
CAUCASEAM MOLEM DISCURRENS FAMA MONEBAT.
AT DOMINUS MUNDI CONSTANTIUS OMNIA FRETUS
CEDERE VIRTUTI, TERRIS INCEDERE JUSSIT
HAUT PARTEM EXIGUAM MONTIS, PONTOQUE TUMENTI.

Hexaſtichum III.

CREDIDIT, ET PLACIDO *vexerunt æquora flu*CTU
LITUS AD HESPERIUM *Tiberi* MIRANTE CARINAM.
INTEREA ROMAM TA*po*RO VASTANTE TYRANNO
AUGUSTI JACUIT DONUM STUDIUMQUE LOCANDI,
NON FASTU SPRETI, SED QUOD NON CREDERET ULLUS
TANTÆ MOLIS OPUS SUPERAS CONSURGERE IN AURAS.

Hexaſtichum IV.

NUNC VELUTI RURSUS RU*fis* AVULSA METALLIS
EMICUIT, PULSATQUE POLOS HÆC GLORIA DUDUM
AUCTORI SERVATA SUO, CU*m* CÆDE TYRANNI
REDDITUR, ATQUE ADITU RO*mæ* VIRTUTE REPERTO
VICTOR OVANS URBIQ*ue locat ſublime* TROPÆUM,
PRINCIPIS ET MUNUS CONDI*gnis uſ*QUE TRIUMFIS.

Digitized by Google

Quamvis Inſcriptionem hanc vetuſtam ſuo jam loco appoſuerimus, in hac tamen Appendice duximus repetendam, ut nonnulla, quæ ſcitu digna ſunt, dignoſcantur. Nam Michael Mercatus Protonot. Apoſtolicus labore non modico, ſummâque ingenii perſpicacitate duce, bonarumque artium cognitione comite, ut minores indicant characteres, Inſcriptionem ipſam corroſam, & dilaceratam, vel in varias partes divulſam, e ruderibus eruit, & in hanc formam redegit.

Anteà verò quàm ad amuſſim fuiſſet concinnata, eam alij raptim typis mandarunt erroribus conſperſam, quam ego, quoad potui expurgavi, dum ſuo loco dictam Inſcriptionem in his Commentariis apponere ſtudebam: ubi legitur *Tropæum* pro *Trophæum* juxtà uſum ſcribendi antiquum, ut inibi hac de re ſatis dictum puto. Sed quoniam ego hujus vocis, *Tropæum*, ſimilitudine deceptus in quarto verſu primi Hexaſtichi, & in poſtremo Quarti, *Triumpis* pro *Triumphis* ſiue pro *Triumfis*, ſicut eo tempore ſcribi ſolebat, reliqui; hinc vocem hanc *Triumfis* (non *Triumpis* nec *Triumphis*) à Michaele Mercato in Obeliſci baſi inventam ſicut ipſummet id ita eſſe non ſemel aſſeveraſſe audivi, pro *Triumphis* repoſui. Antiqui enim F, pro Ph, non rarò uſurpabant, ſicut alibi, tùm ex privatis, tùm etiam ex publicis Inſcriptionibus à me demonſtratum eſt. Ita contrà: Quod antiquiores item Latini per ph, ſcribebant, ut *phama*, *phanum*, & *phagus*, nos per F, ſcribere ſolemus, ut *Fama*, *Fanum*, & *Fagus*.

In poſtremo ſecundi Hexaſtichi verſu *Haut* pro *Haud* legitur, T, pro D, interdum ab antiquis Latinis ſumpto, ſicut è converſo D, pro T non rarò ab iiſdem uſurpatum fuiſſe inveni. Qui enim T, pro D, uſi ſunt, mollem ſonum evitare voluiſſe judicati ſunt, duriorem vel ſicciorem ſequentes, ut patet ex Inſcriptionibus non paucis marmore inciſis. Exempla ſunt hæc: *Alexſanter*, pro *Alexander* Romæ in Ædibus Marchionis Riani. *Aput* pro *Apud*, Romæ in Ædibus Coritianis ad Forum Trajani, in hortis S. Sebaſtiani ad Viam Appiam, & in Ædibus Capranicorum. *Aliut*, pro *Aliud* apud Sudorinos ad S. Rocchum. *At* pro *Ad*, Veronæ in ædibus Jo: Baptiſtæ Orthii. *Atſigno*, pro *Adſigno* Romæ. *It*, pro *Id* Brundiſii extrà Urbem. *Quot*, pro *Quod* infrà Præneſte in vinea quadam. *Set*, pro *Sed* in Pratis Quinctiis in vinea, in hortis Carpenſibus, & alibi. In Ædibus Maſſæjorum extat Inſcriptio puplica marmore inciſa, ſatis longa, e Cæritibus allata, de eorundem Cæritum Municipio, Q. Ninnio Haſta, & P. Manlio Vopiſco Coſ. anno ab Urbe condita 866. Trajano Imperante; & in eâ legitur *Set*, pro *Sed*, & *It*, pro *Id*. *Set* pro *Sed* in vetuſtioribus ſcriptis, & impreſſis Antiphonariis Eccleſiaſticis.

Ad hanc eandem rem comprobandam hoc loco libet apponere quod Linacer, Aldus, & alii recentiores, ſed eruditi ſanè viri, ſcriptum reliquerunt in hanc ferè verborum formam: T, uſurpatum eſt pro D, & D, pro T nam veteres dixere *Adque*, nos *Atque*, ſanè melior priſcorum ratio: nam & mollior ſonus eſt, & origo ſervatur: præpoſitionis enim vis adhuc manet, ut dicamus: Tu *atque* ego: & ſit, Tu & *ad te* ego. Sed antiqui voluere diſcrimen eſſe inter præpoſitionem, & conjunctionem. Ejuſdem modi fuit, *Sed*: nam e contrario olim erat, *Se Et*: disjungit enim, Tu curris, *Se Et* ego ſedeo. Separata enim eſt actio mea ab opere tuo. Adverſatur enim vox illa, *Se*, ut ſeorsùm, ſecurus, ſegrego, ſeparo, & alia innumera. Etiam, *Aud*, non *Aut* & illi dixere, & nos dicere deberemus: nam ſi negativæ *Haud* addita eſt aſpiratio, differentiæ causâ, ſanè cetera elementa ad quærendum diſcrimen non ſunt mutanda, quin fortaſſe potiùs utrumque ſicciore elemento ſcribendum ſit, *Aut*, *Haut*, Græcum enim fuit, αὖτε. Omnis autem disjunctio vim obtinet negationis. Hæc de uſu literarum D, pro T, & T, pro D, ne quis poſthac Haut pro Haud mendum eſſe opinetur, ſicut fortaſſe aliqui arbitrati ſunt, qui *Haud* pro *Haut* repoſuerunt: quos ego, qui *Haud* pro *Haut* impreſſum reperi nondum alloquutus Mercatum, qui vetuſtam Inſcriptionem in varias partes divulſam vidit, & concinnavit, in priſtinamque formam diligenter, & ingenioſè quidem redegit, imitari coactus fui.

In tertio tertii Hexaſtichi verſu, TAPORO pro Magnentio intelligi debet, ut Mercatus rectè ſentit: Magnentius enim dictus eſt Taporus Tyrannus, quia apud Helenam, caſtrum Tapororum, qui Cantabriæ Populi ſunt, montibuſque pyreneis proximi, Conſtantem Conſtantii fratrem interfecit. Hinc Mercatus eam vocem, *Taporo*, cujus duæ literæ mediæ deſiderabantur, reſtituit. *Taporus pro Magnentio.*

In primo quarti Hexaſtichi verſu per Metalla ruta lapidis Syenitis fodinas idem Mercatus intelligendas teſtatur: ex quo lapide omnes Obeliſcos eſſe affirmat. Rufus enim color Græce πυῤῥὸς dicitur: a quo Syenites lapis etiam dictus eſt Pyrrho pœcilus. Hæc de vetuſtâ Inſcriptione, quæ ad baſem Obeliſci Lateranenſis inciſa olim extabat. Qui plura de hac Inſcriptione ſcire cupit, ad librum Mercati de Obeliſcis conſcriptum, & eruditionis plenum confugiat. *Plin. lib. 36. c. 8.*

DE NOVIS OBELISCI INSCRIPTIONIBUS.

Ad Ædes Sanctæ Mariæ de Populo erecti.

DUm Obeliſci, quem Cæſar Auguſtus ex Ægypto in poteſtatem Populi Romani redacta Romam in Circum Maximum tranſtulit, Solique dicavit, tranſlationem, & erectionem ad Ædes Sanctę Marię de Populo imprimendam curabam, nondum, ut dixi, novæ Inſcriptiones in ejuſdem Obeliſci

Digitized by Google

baſi erant inciſæ; hinc eæ, quas infrà videre eſt, ſuo loco apponi non potuerunt. Inſcriptiones novæ in hanc leguntur verborum formam:

Inſcriptio I.

ANTE SACRAM ILLIUS ÆDEM
AUGUSTIOR, LÆTIORQUE SURGO,
CUJUS EX UTERO VIRGINALI
AUG. IMPERANTE
SOL JUSTITIÆ EXORTUS EST.

Inſcriptio II.

SIXTUS V. PONT. MAX.
OBELISCUM HUNC A CÆS. AUG.
SOLI IN CIRCO MAX.
RITU DICATUM IMPIO,
MISERANDA RUINA FRACTUM, OBRUTUMQUE
ERUI, TRANSFERRI, FORMÆ SUÆ REDDI,
CRUCIQUE INVICTISS. DEDICARI
JUSSIT
A. M. D. LXXXIX. PONT. IV.

Ceteræ Inſcriptiones duæ, quæ ſunt vetuſtæ, & in eàdem baſi inſculptæ conſpiciuntur, unius, & ejuſdem ſunt argumenti: cujus exemplum ſuo loco appoſuimus.

DE SACELLO SIXTIANO.

HOc in Sixtiano Sacello, Statuis ſeptem marmoreis candidi coloris,& pulcherrimis quidem, necnon Inſcriptionibus, & Picturis nunc prætermiſſis, quas ſuo jam loco deſcripſimus, extat etiam Statua Sixti V. Præſepe Chriſti Domini adorans, inſcriptionibus item decoranda, de qua priùs mentionem non fecimus ob cauſas ſuperiùs enarratas. Ad dextram Sacelli Altare Sanctæ Luciç Sanctorum Innocentum Reliquiis inſignitum conſpicitur: ad lævam verò, Altare
Anno Dom. 1521. Sancto Hieronymo dicatum. Illud in honorem S. Luciæ, in cujus feſto die Sixtus V. natus eſt: hoc autem in honorem S. Hieronymi, cujus Titulo, dum erat Cardinalis, decorabatur, idem Sixtus hoc loco ſtatui mandavit. De Sanctiſſimo Chriſti Præſepio in hoc Sacellum mirà arte tranſlato, omnique admiratione, venerationeque digno quoſdam olim edidimus verſus, quos ob oculos ponere libuit, ut infrà videre eſt.

DE SANCTISS. CHRISTI PRÆSEPIO

A Sixto V. Pont. Max. in ſplendidiſſimum Sacellum tranſlato.

Auguſtū in Terris cur dat Prçſepe Tonanti
Sixtus? *ut in Cælo nunc ſibi tecta paret.*

I D E M.

Astra, *Poliīq; refert* Sixtus, *cunabula* Christi
Dum novat, & ponit ſplendidiore loco.

I D E M.

A Sixto *hìc quicumque vides Præſepe repoſitum,*
Phidiacam dicas, Parrhaſiamque manum.

I D E M.

Cur Sixtus *Prçſepe novat mirâ arte vetuſtum,*
Quo nitidas ſtellas æquiparatque Polum?
Nāq; Opifex rerū hìc fuit, hìc Moderator Olympi,
Hìc Spes, hìc Vita, hìc unica noſtra Salus.

DE TRANSLATIONE CORPORIS PII V.

In Sacellum Sixtianum.

PIUS V., ſummum veræ pietatis fuit exemplar, clariſſimum Catholicæ Religionis Lumen, ac Sanctitatis Splendor. Hinc Sixtus V. tanta illius merita, magna-
que

Digitized by Google

que ab eodem in ſe collata beneficia ſingulari pietatis officio proſequi cupiens, Corpus ejus Chriſtianâ, ſollemnique pompâ, ac Pontifice digna ſuum in Sacellum transferri mandavit; ibique nobili ſtructurâ, & verè Pontificiâ ipſum locari juſſit. De hac autem translatione, quam ſuo loco deſcripſimus, tetraſtichum, quod infrà cernitur, edidimus in hanc verborum formam:

Hic ubi jam CHRISTUS *voluit de Virgine naſci,*
Mandavit SIXTUS *condier oſſa* PII;
Ut fateare piè, vicinum hunc eſſe TONANTI,
Præſepi veluti proximus eſt Tumulus.

DE STATUA SANCTI PETRI

Æneâ in Columnæ Trajanæ faſtigio erectâ.

DE Columna Cochlide Trajano olim erectâ, Parthis, & Dacis ab eo devictis, nunc autem B. Petro dedicata, in cujus faſtigio ejuſdem Apoſtolorum Principis Simulacrum collocatum eſt, ſuo loco ſatis dictum eſſe arbitror. Quarè infrà nonniſi quædam carmina apponentur, quæ de Statua S. Petri ſuprà Columnam Trajanam erecta olim conſcripſimus hiſce verbis:

BELLICA *Trajani ſpectat dum Roma trophæa,*
Erigit huic Cochlidem, ſculpit, & hiſtoriam.
SIXTUS *dum Petri veneratur mille triumphos,*
Erigit huic Statuam, ſubiicit & Cochlidem,
Petrus enim CHRISTO *generoſus vicit ovantes*
Terrarum Reges, tartareoſque Duces:
Felix hinc meritò SIXTUS, *cognomine Quintus,*
Victori Petro tanta trophæa dicat.

IDEM AUCTOR
DE SANCTISSIMA CHRISTI CRUCE,

Deque Sacrâ B. Petri Statuâ æneâ: illâ in Cæſaris Obeliſci, hac verò in Trajani Columnæ Cochlidis faſtigio erectis.

NUMINA *falſa potens Pretioſo Sãguine Chriſ. Abſtulit, & luſit ſecula vana Jovis: (ſtus* SIXTUS *id exequitur, Chriſti dum jura tuetur,*
Dum Petri Cymbam tractat, & Imperium:
Dæmonibus pulſis, Obeliſcum, altamque Columnam
Lymphâ luſtrali purgat, & ore ſacro.
Suſtinet hæc Statuam Petri, Chriſti ille Triumphũ,
Trajani hæc perdit, Cæſaris ille decus.
Succeſſor Petri, Chriſtique Vicarius idem,
Et Chriſto, & Petro clara trophæa ſacrat.

DE COLUMNÆ ANTONIANÆ
INSCRIPTIONIBUS, ET HISTORIIS.

DE Columna Cochlide Antonino Pio Imperatori olim erectâ, a SIXTO V. inſtaurata, in cujus faſtigio Statua S. Pauli ab eodem Sixto fuit collocata, ſatis dictum eſſe reor eo in Emblemate, quod ad Chriſtianam, & verè piam Columnæ dedicationem, ſacramque ſtatuæ erectionem pertinet. Nunc reliquum eſt, ut novas Inſcriptiones, quas inibi apponere non potuimus ob cauſam jam enarratam, ſubſcribam. Inſcriptiones ſunt, quæ infrà leguntur:

Ad Occidentem.

M. AURELIUS IMP.
ARMENIS PARTHIS
GERMANISQUE BELLO
MAXIMO DEVICTIS
TRIUMPHALEM HANC
COLUMNAM REBUS
GESTIS INSIGNEM
IMP. ANTONINO PIO
PATRI DEDICAVIT.

Ad Meridiem.

SIXTUS V. PONT. MAX.
COLUMNAM HANC
COCHLIDEM IMP.
ANTONINO DICATAM
MISERE LACERAM
RUINOSAMQUE PRIMÆ
FORMÆ RESTITUIT
A. M. D. LXXXIX. PONT. IV.

Ad Orientem.

SIXTUS V. PONT. MAX.
COLUMNAM HANC
AB OMNI IMPIETATE
EXPURGATAM
S. PAULO APOSTOLO
ÆNEA EJUS STATUA
INAURATA IN SUMMO
VERTICE POSITA DD.
A. M. D. LXXXIX. PONT. IV.

Ad Septentrionem.

TRIUMPALIS
ET SACRA NUNC SUM
CHRISTI VERE PIUM
DISCIPULUM FERENS
QUI PER CRUCIS
PRÆDICATIONEM
DE ROMANIS BARBARISQUE
TRIUMPHAVIT.

Quam-

Digitized by Google

Iul. Capitol. in vita M. Antonini Philoſophi.

Quamvis Columna hæc Antonino Pio fuerit olim dedicata a Marco Antonino philoſopho, in ejus filium adſcito, qui deindè, Julio Capitolino teſte, M. Aurelius Antoninus dictus eſt; hiſtoriæ tamen in eâ exculptæ ad præclara Marci Aurelii geſta pertinent: nam Antoninus Pius nihil annotatu, ſive memoriâ dignum in bellis geſſiſſe fertur, ſed Marcus Aurelius de Armenis, & Parthis, necnon de Germanis, Quadis, videlicet, Marcomannis, ſiue Moravis, & aliis Populis, qui, ut nonnulli Scriptores prodierunt, equorum, & vulpium carnibus delectantur, victoriam reportavit. Hujus igitur generis Victoriæ in Columnâ Antonianâ exculptæ conſpiciuntur, & præſertim memorabile illud factum, & omni admiratione dignum, ſive egregium Chriſtianæ victoriæ trophæum repræſentatur, quod Marco Aurelio Chriſtianę multitudinis precibus in bello Germanico, ſive Marcomannico accidiſſe proditum eſt. Cùm enim Marcus Aurelius in mediâ Germaniâ ſuo cum exercitu montibus undiquè concluſus, ingenti aquæ penuriâ laboraret, miràque ſiti vexaretur, Chriſtianos cohortatus eſt, ut opem a Deo peterent, atquè aquam precibus impetrandam curarent. Quod quidem factum eſſe conſtat: nondùm enim Chriſtiani orationibus finem impoſuerunt, & ecce tonitrua audiri, & fulmina micare cœperunt, pluvia divinitùs miſſa, ex qua Romanorum exercitus ſeſe recrearunt, hoſtes verò magnâ ex parte fulminibus tacti interiere. Hinc de Romanorum hoſtibus illud Pſalmi dici poterat: *Intonuit de cælo Dominus, & Altiſſimus dedit vocem ſuam, grando, & carbones ignis: miſit ſagittas ſuas, & diſſipavit eos: fulgura multiplicavit, & conturbavit eos.* De Romanis autem illud: *Apparuerunt fontes aquarum. Et: Fulgura in pluviam fecit.*

Ex Iul. Capitol.

Pſal. 17.

Pſal. 134.

Hæc res effecit ut Marcus Aurelius Chriſtianos mirum in modum commendaret, eamque Chriſtianorum multitudinem fulminantium nomine nobilitaret, vel eoſdem ſaltem legioni ejuſdem nominis aggregaret, Chriſtianumque nomen Chriſtianis crimini tempus in poſterum haùdquaquàm foret, ut ejuſdem Imperatoris Epiſtolâ ad Senatum miſsâ latè patet. Hujus generis Epiſtola, & Græcè, & Latinè conſcripta reperitur apud probatiſſimos Auctores. Latina vero, quam infra apponere libet, in Bibliothecâ Vaticanâ legitur in hanc verborum formam:

IMP. CÆSAR. M. AURELIUS. ANTONINUS. AUGUSTUS. PARTHICUS. GERMANICUS. SARMATICUS. PONTIFEX. MAXIMUS. TRIBUNITIÆ. POTESTATIS. XXVIII. IMP. VII. COS. III. PATER. PATRIÆ. PRO. COS. S.P.Q.R.S.D.

Certiores vos feci de conſilii, propoſitique mei magnitudine, & quæ in Germaniâ mihi in diſcrimine, atque obſidione, alia ex aliis acciderunt, quàm in ejus medio labore, atque æſtu confectus fuiſſem. Sanè dum Carnuti eſſem, ſpeculatores nobis indicarunt ſeptuagintaquatuor hoſtium dracones propè nos novem millibus adeſſe; idemque Pompejanus, quem bello ducem præfecimus, quod nos quoquè videbamus, renunciavit. Cùmque in noſtrorum militum exercitu haberemus tantum legiones Primam, Decimam, Geminam, & Fretenſem: hoſtium verò nongentorum, & ſeptuaginta ſeptem millia; meaſque ipſius copias cum ingenti Barbarorum atque hoſtium exercitu comparaſſem, Deos patrios votis ſuſceptis rogavi. Sed cum ab eis negligerer; neque ob hoſtibus premi animadverterem; copiarum mearum paucitatem contemplatus, eos qui apud nos Chriſtiani dicuntur: accerſivi ac rogavi: inveniquè magnam eorum multitudinem: illoſque minis compuli, quod minimè decuerat, propterea quòd poſteà illorum vim ac poteſtatem cognovi. Itaque non ad telorum præparationem, non ad armorum, neque ad tubarum uſum ſe contulerunt: hoc enim illis facere Dei causâ, & nomine, quem in conſcientiâ geſtant, gratum non eſt. Æquum igitur eſt, ut quos impios eſſe, & a Deo alienos opinabamur: eos exiſtimemus Deo munitos eſſe. Cùm enim ſe humi projeciſſent, non ſolùm precati ſunt pro me, ſed etiam pro toto hoc exercitu, ut famis, ac ſitis, qua urgebamur, remedium aliquod afferretur: quinque enim diebus aquam non ſumpſeramus, quòd ea non ſuppeteret. Eramus enim in mediâ Germaniâ montibus undiquè concluſi. Simùl autem atq; ſeſe humi abjecerunt, ac Deum illum precati ſunt, quem ego ignorabam: ſtatim è cælo pluvia delapſa eſt in nos quidèm frigidiſſima, in Romanorum vero hoſtes grando, ignis ſpecie, ac ſimilitudine, & fulmina eorumq; orationibus, ac precibus ſtatim præſto Deus fuit, qui neq; vinci, neq; expugnari poteſt. Quamobrem illinc exorſi, concedamus talibus, ut ſint Chriſtiani, ne qua arma ejus generis contra nos petant, & impetrent. Cenſeo autem neminem, quòd Chriſtianus ſit, eſſe in crimen, & in judicium vocandum. Quòd ſi quis inventus fuerit crimini dare cuipiam, quòd Chriſtianus ſit, ei quidèm qui in crimen vocatur, manifeſtum fieri volo, ſi nihil aliud objectum eſt, quàm quòd Chriſtianus tantùm, dimitti: eum autem, qui Chriſtianum accuſavit, vivum exuri: illum verò, qui Chriſtianum ſe eſſe profeſſus fuerit, periculo omni, quod ob eam rem ei intendebatur, liberatum: Is, cui provincia commiſſa eſt, nequàquàm ad pœnitentiam adigat, aut libertatem ei adimat. Hæc autem S.C. etiam ſanciri volo; atque hoc meum edictum in foro Divi Trajani proponi, ut legi poſſit. Curæ autem erit Vetraſio Pollioni Præfecto Urbi, ut ad omnes provincias hæc conſtitutio mittatur: neque quiſquam, qui eam exſcribere, vel ipsâ uti voluerit, prohibeatur. Valete.

Al. Cotini, vel Carnutii. Dracones, militaria Barbarorum ſigna.

Euſeb. lib. 4. c. 13. de hiſt. Eccleſ.

Juſtinus Martyr Apol. 2. ſub finem.

De hac hujuſmodi hiſtoriâ Tertullianus apertam mentionem facit, dum ad Scapulam Carthaginis præſidem, vel proconſulem ſcribens ait: *Marcus Aurelius in Germanicâ expeditione Chriſtianorũ militum orationibus ad Deum factis imbres in ſiti illâ impetravit.* De Marci Aurelii Epiſtolâ, quam ſuprà appoſuimus, idem Tertullianus luculentum præbet teſtimonium dicens hunc in modum: *Si literæ Marci Aurelii graviſſimi Imperatoris requirantur,*

Tertul. lib. ad Scapulam. Ann. Chriſti 200.

Tertull. in Apolog. ad verſ. Gentes cap. 5.

Digitized by Google

tur, quibus illam Germanicam ſitim, Chriſtianorum fortè militum precationibus impetrato imbre diſcuſſam conteſtatur, ſicut non palàm ob ejuſmodi hominibus pœnam dimovit, ita alio modo palàm diſperſit, adjectâ etiam accuſatoribus damnatione, & quidèm tetriore. Hæc Tertullianus. Hujus item Epiſtolæ meminit Juſtinus Martyr, eamque ſub finem Apologiæ ſecundæ ſcriptam reliquit. Idem Oroſius lib. 7. cap. 15. de hac hiſtoriâ, vel Epiſtolâ teſtatur Euſebius lib. 4. hiſt. Eccl. cap. 12. & 13. De hac eâdem hiſtoriâ teſtimonium protulit Apollinaris Epiſcopus Hierapolitanus in Phrygiâ. Idem Polyeuctus Martyr clariſſimus, ejuſdem Fulminatricis legionis miles, ut Metaphraſtes ait. Idem Gregorius Nyſſenus, Idem Niceph. lib. 4. hiſt. Eccl. cap. 12. Et Bapt. Egnatius lib. 5. cap. 7. Et Onuphr. Panv. lib. 2. Faſt. Et Cæſar Baron. in Annal. Eccl. Anno Chriſti 176.

Juſtin. Mart. anno Chriſti 248 Euſebius. Oroſius. Apollin. Polyeuct. Metaphr. die 9. Ian. Greg. Nyſſ. in Quadr. Mart. Niceph. Egnat. Cæſar Baron.

Hæc eadem hiſtoria ab Ethnicis ſcriptoribus enarratur, nec eſt qui eam inficietur. Hi autem hujuſmodi factum, vel magicæ arti, vel Marci Aurelii precibus adſcribunt. Et quamvis nemo ferè illorum hominum ſit, qui auxilium divinitùs obtentum Chriſtianis acceptum ferat, nemo tamen Epiſtolam illam confictam, & ſuppoſititiam eſſe ait. Dion autem hiſtoricus cognomento *Caſſius*, patriâ Nicænus, vir conſularis, qui Romanam hiſtoriam libris lxxx. comprehendit, copiosè teſtatur unam Chriſtiani nominis legionem illud pluviæ donum impetraſſe. Suidas verò rem omnem ad magiæ præſtigias refert, & præſertim in Julianum quendam Chaldæum Magum rejicit, ſeu Arnuphin Ægyptium philoſophum magiæ præſidio præpollentem, à quo exercitum Romanum periclitantem conſervatum eſſe ait: Sed Julius Capitolinus in Marco Philoſopho id omne ipſi Imperatori M. Aurelio Antonino apertè tribuit. Nos autem magis Antonini Epiſtolæ quàm aliis Ethnicis fidem adhibere debemus: nam de fide ejuſdem Epiſtolæ nos dubitare non patitur Antonini conſtitutio, quam ille in hujus rei memoriam gratitudinis ergò ſancivit.

Dion. hiſt. Suidas in dict. Julianus. Iulius Capitolinus.

De hac Triumphali Columnâ Joſephus Caſtalio, vir ſanè eruditus Commentarium ſolutâ ſcripſit oratione. De miraculo autem per Chriſtum in Marci Aurelii Imperatoris gratiam adversùs barbaros facto elegantem edidit Elegiam.

Ioſephus Caſtalio.

Ut autem huic rei finem imponamus, ad columnam illam Antonini Cochlidem revertamur dicentes, hujus generis miraculum tàm inſigne, Chriſti virtute editum, ad perpetuam rei memoriam dictâ in columnâ fuiſſe exculptum, ſed imagine quadam, quæ Jovem Pluvium imbres, & fulgura demittentem, atque ex alterâ parte Romanos recreatos, ac lætabundos, ex alterâ verò Barbaros fulminibus occiſos repræſentat, ut apud Cæſarem Baronium Eccleſiaſticæ hiſtoriæ non minus doctum, quàm accuratum ſcriptorem videre eſt, qui hujuſmodi imaginem in columnâ inciſam, formâ æneâ diligenter exprimendam curavit. Ego verò ligneam formam hoc loco repræſentandam volui, ut in ſequenti pagellâ cernere licet.

Cæſar Baron. tom. 2. Annal. Eccl.

Quamvis autem Marcus Imperator pluviæ munus Chriſtianorum precibus divinitùs datum per publicas literas confeſſus fuerit, Gentilitas tamen Jovi pluvio illud acceptum

ptum

Digitized by Google

ptum referens, Jovis alatam imaginem largientis pluviam, barbâ admodum prolixâ, & brachiis extenſis expreſſam, in Columnâ ipsâ exculpſit, Chriſtianæ gloriȩ monimento prȩclariſſimo, ſed propter Ethnicam ſuperſtitionem adjectam ſubobſcurato. Hinc ob talem impietatem, columnam illam partim barbarico olim furore, Deo ſaltem permittente, incenſam, partim verò cælitùs fulmine tactam fuiſſe credendum eſt. Verùm ut impietas ipſa magis aboleretur, Sixtus V. Pontifex Max. eam columnam multis in locis fractam, & laceram, ſummo ſtudio, magnâque impensâ reſtaurandam, & in priſtinam formam reſtituendam, exorcizandamque curavit, in ejuſque faſtigio pro Marco Antonino Philoſopho, & pro Antonino Pio, æneum, & inauratum ſimulacrum Sancti Pauli, qui verus Chriſtianȩ fidei Philoſophus, & Doctor Gentium fuit, veramque pietatem Chriſtianam excoluit, & propagari, collocari juſſit, ut hoc item facto, veram non fuiſſe pietatem illā Antonino Pio tributam, ob quam præſertim virtutem, columnam, ac ſtatuam ſibi a Marco filio erigendam commeruit, oſtenderetur. Virtutes enim, ut ait Sanctus Pater Auguſtinus, *niſi ad verum Deum referantur, non virtutes, ſed vitia judicanda ſunt, juxta illud Apoſtoli dictum: Quod non eſt ex fide, peccatum eſt*: nam a communi Theologorum ſcholâ, ut alias in hanc ſententiam interpretationes poſthabeam, omnis vita infidelium peccatum nuncupatur ex quadam concomitantiâ, peccato, ſcilicèt, infidelitatis concomitante omnes infidelium actiones.

S. Aug. lib. 19. de Civ. c. 25.

Rom. 14.

Infideles enim, quatenùs infideles, efficere poſſunt aliquod opus bonum, quod de genere bonorum dicitur, illud tamen opus bonum, ut eleemoſyna, & id genus alia, ut Ægidius Romanus, & alii Doctores inquiunt, ſi ad idolum, vel ad inanem gloriam referatur, peccatum omninò eſt: quia eſt opus bonum, ſed non benè factum: ſi autem non ad idolum, nec ad inanem gloriam illud referatur, ſed naturali quadam pietate, non tamen eſt omninò bonum, peccato infidelitatis concomitante, formâque operis, charitate, ſcilicèt, deficiente. Et ſicut, teſte Ariſtotele, juſtus ille non eſt cenſendus, qui juſtè non agit, etiamſi juſta faciat: juxtà illud præcептum: *Juſtè quod juſtum eſt perſequeris*; ita nec pius judicandus eſt qui pietatem quadam hoc vel illo modo præſtat, peccato, ſcilicet, infidelitatis concomitante, quo ſaltèm Antoninum Pium ſuam exercuiſſe pietatem, cenſendum eſt. Id quod aliis item Gentilibus verâ fide carentibus accidiſſe dicas oportet, qui virtutes tanquàm animæ facultatum perfectiones, non tanquàm ad optimum, & ſupremum finem, Deum verum, ordinatas cognoverunt. Quare Sanctus Bonaventura rectè ait, Philoſophos pennas habere ſtruthionis, qui etiamſi alas habeat, non tamen inſtar aliarū Avium volare poteſt. Gentilium enim virtutes, quæ vicem alarum in hominibus quodam modo gerunt, nec ſunt fide illuſtratæ, nec ſpe ſuſtentatæ, nec Chriſtianâ denique charitate informatæ, hominem ad æternæ vitæ præmium elevare non queunt. Quarè hujuſmodi pietate inſigniti non verè pii, ſed potius impii quadam ex parte dici poſſunt; Quam profectò rem Sixtus Quintus facto ipſo explicavit, dum in columnæ vertice verum pietatis cultorem, Gentium Doctorem, & vas electionis Sanctum Paulum, ſeu Pauli ſimulacrum collocavit, atquè ita, ut non inſulsè cecinerit Blancus in hanc verborum formam.

Ægid. Rom. lib. 2. ſent. diſt. 41. qu. 2. art. 3.

Ariſt. libr. 2. Moral. Nichom. c. 4.

Deut. 16.

S. Bonav. in hexaem. ſer. 7 tom. 1.

Jure Antoninum Paulo vis, SIXTE, ſubeſſe.
Nam verè hic pius eſt, impius ille Pius.

Jure quidèm: nam ſicut hæc columna a Marco Aurelio Philoſopho fuerat dedicata Antonio Pio, ſeu potius impio, ſi falſa religio ſpectetur Imperatoris, qui *Sixto* primo ſedente imperavit, ita a *Sixto* ipſi Paulo verè Pio, veroque Chriſtiano Philoſopho, ac Gentium Doctori erat conſecranda, ut injuria Deo illata, dum Imperatori, qui temporibus *Sixti* primi vixit, Columna dicatur, a *Sixto* quoquè optimo jure vindicaretur.

Ex hiſtor. Tarchag. par. 2. lib. 3. Et Annal. Eccleſ. Caſ. Baro. 2. & aliis.

Hæc de Columnâ Antonianâ, deque Ethnicorum virtutibus, de quibus alibi prolixiorem habui ſermonem dum quærerem, num Philoſophi in lege naturæ ſalvari potuerint: ubi multa, & ſcitu quidèm digna de Platone recitantur. Nunc reliquum eſt, ut cetera ad Bibliothecæ Vaticanæ Appendicem pertinentia tranſeamus.

Lib. de Patientia Italica lingua conſcripto. Multa item de Plat.

APPEN-

APPENDIX DE DIALECTIS,

HOC EST

De variis linguarum generibus.

RAptim ego, & currente quaſi, ut dicitur, calamo, gravioribus negotiis diſtentus variarum linguarum characteres, eorumque inventores ſuo jam loco deſcripſi. Hinc de Dialectis Appendicem hîc conſcribendam cenſui, ut quisque majorem indè, exactioremque cognitionem adipiſci valeat. Gentes enim, & linguas ſeptuaginta quinque eſſe multi hac ratione ducti dixêrunt quòd Moyſes ſcripſit, Animas exiiſſe ex Jacob in univerſum quinque & ſeptuaginta, quæ in Ægyptum deſcenderunt: vel ut aliis placet, ſeptuaginta duas eſſe linguas è totidem capitibus familiarum, quæ in Geneſi recenſentur. Reliquæ verò linguæ multæ ad unum genus commune, quod duas, aut tres, pluresve dialectos contineat, referendæ ſunt.

> Euphorus, & alii ex Clem. Alexan.
>
> Gen. 46. Exo. 1. Act. 7. Gen. 10.

Hoc autem loco ſilentio prætereundum non eſt, cur in Geneſi, & in Exodo ſeptuaginta, in Actibus verò Apoſtolorum ſeptuaginta quinque fuiſſe animas, quę in Ægyptum ingreſſæ ſunt, legatur. Ad quam rem declarandam, ſubſcribam quæ S. Hieronymus docet hiſce verbis: *Omnes animæ* (inquit) *quæ ingreſſæ ſunt cum Jacob Ægyptum, & quæ exierunt de femoribus ejus abſq; mulieribus filiorum Jacob animæ ſexagintaſex. Filii autem Joſeph, qui nati ſunt ei in Ægypto, animæ novem. Omnes ergo animæ, quæ ingreſſæ ſunt cum Jacob Ægyptum, ſeptuagintaquinque, quòd excepto Joſeph, & filiis ejus, ſexagintaſex animæ, quæ egreſſæ ſunt de femoribus Jacob, introierunt Ægyptum, nulla dubitatio eſt. Ita enim, & paulatim per ſingulos ſupputatus numerus approbat, & in Hebræis voluminibus invenitur. Hoc autem quod in ſeptuaginta Interpretibus legimus, Filii autem Joſeph, qui nati ſunt ei in Ægypto, animæ novem, ſciamus in Hebræo pro novem eſſe duas. Ephraim quippè, & Manaſſe, antequàm Jacob intraret in Ægyptum, & famis tempus ingrueret, nati ſunt de Aſeneth filia Phutiphàris in Ægypto. Sed, & illud, quod ſuprà legimus, Facti ſunt autem filii Manaſſe, quos genuit ei concubina Syra Machir, & Machir genuit Galaad, Filii autem Ephraim fratris Manaſſe Sutbalaam Ethaam; Filii verò Sutbalaam Edom additum eſt. Siquidèm id, quod poſteà legimus, quaſi per anticipationem factum eſſe deſcribitur. Neque enim illo tempore, quo ingreſſus eſt Jacob Ægyptum, ejus ætatis erant Ephraim, & Manaſſe, ut filios generare potuerint. Ex quo manifeſtum eſt, omnes animas, quæ ingreſſæ ſunt Ægyptum de femoribus Jacob, fuiſſe ſeptuaginta, dum ſexagintaſex poſtea ingreſſæ ſunt, & repererunt in Ægypto tres animas, Joſeph, ſcilicet, cum duobus filiis ejus. Septuageſimus autem ipſe fuerit Jacob. Hanc rem ne videamur adverſum ſcripturæ auctoritatem loqui, etiam ſeptuaginta interpretes in Deuteronomio tranſtulerunt, quòd in ſeptuaginta animabus ingreſſus eſt Jacob in Ægytum. Si quis igitur noſtræ ſententiæ refragatur, ſcripturam inter ſe contrariam faciet. Ipſi enim ſeptuaginta Interpretes, qui hic ſeptuaginta quinque animas per prolepſim cum Joſeph, & poſteris ſuis Ægyptum ingreſſas eſſe dixerunt, in Deuteronomio ſeptuaginta tantùm intraſſe memorant: Quòd ſi è contrario nobis id opponitur, quomodò in Actibus Apoſtolorum in concione Stephani dicatur ad populum, ſeptuaginta quinque animas ingreſſas eſſe Ægyptum, facilis excuſatio eſt. Non enim debuit ſanctus Lucas, qui ipſius hiſtoriæ ſcriptor eſt, in Gentes Actuum Apoſtolorum volumen emittens, contrarium aliquid ſcribere adverſus eam ſcripturam, quæ jam fuerat Gentibus divulgata. Et utique majoris opinionis illo dumtaxàt tempore ſeptuaginta interpretum habebatur auctoritas, quàm Lucæ, qui ignotus, & vilis, & non magnæ fidei in nationibus ducebatur.*

> S. Hieron. in Gen. tom. 3. Ex Gen. 46. Et Exo. 1.
>
> Ephraim, & Manaſſe filii Joſeph.
>
> Quinque filii filiorum Joſeph.
>
> Conciliatio locorum. Deut. 10.
>
> Obiectio. Act. 7.
>
> Reſponſio.

Hoc autem generaliter eſt obſervandum, quòd ubicumque ſancti Apoſtoli, aut Apoſtolici viri loquuntur ad populos, iis plerumq; teſtimoniis abutuntur, quæ jam fuerant in Gentibus divulgata. Hæc S. Hieronymus loco ſuprà citato. Reliquum eſt ut ad Dialectos revertamur.

> Regula.

Dialectus eſt dictio, quæ peculiarem alicujus loci notam præſefert, vel propriam, aut communem Gentis characterem oſtendit. Hinc Græci dialectorum ſuæ linguæ differentias quinque, Atticam, ſcilicet, Jonicam, Doricam, Æolicam, & Communem habere dicuntur. Voces autem barbaræ a Græcis uſurpatæ gloſſæ dictæ ſunt, ut Clemens Alexandrinus teſtatur: ob idque Galenus gloſſas Hippocratis, ideſt priſca, & obſoleta in ejus libris vocabula proprio libro interpretatus eſt,

> Dialectus quid ex Clemente Alex. lib. 1. Strom.
>
> Clem. Alex. lib. 1. Strom.

Dioſcurias, Urbs in Colchide, nunc deſerta, quondam adeò clara fuit, ut nonnulli prodiderint in eam trecentas nationes, quæ diſſimilibus linguis uterentur, deſcendiſſe, ſicut Plinius ait: deindè a Romanis centum triginta interpretibus negocia ibi geſta fuiſſe.

> Plin. lib. 6. c. 5. Et Stephanus ex Demosthene Græco.

Mithridatem Ponti regem duarum, & vigin-

Digitized by Google

Ex iiſdem ſcriptoribus.

viginti gentium ore loquutum conſtat, nec de ſubjectis gentibus ullum hominem per interpretem ab eo appellatum quinquaginta ſex annis, quibus regnavit.

Diod. lib. 3.

Diodorus Siculus de fabuloſis antiquorum geſtis narrat, inſulam quandam, *Felicem* dictam, habere homines, qui non ſolùm voce humana loquantur, verùmetiam avium diverſarum cantus imitentur ob linguam diviſam ſibi a naturâ datam. Quodque mirabilius eſt, unum hominem cum duobus loqui poſſe ait: una enim linguæ pars uni: altera alteri loquitur.

Herodotus Cic. lib. de leg.

Herodotus Halicarnaſſeus a Cicerone Pater hiſtoriæ nuncupatus, narrat Troglodytas Æthiopes, qui ſerpentibus, & lacertis veſcuntur, voce inſtar veſpertilionum ſtridere.

Nutus pro lingua.

In remotiſſimis quibuſdam ad ſeptentrionem regionibus mercatores rerum commutationes nutibus, & geſtibus facere legimus: non quòd loquendi facultate omnino careant tanquam muti, ſed quòd linguis planè diverſis utantur.

Gen. 11.

Varia igitur linguarum genera, & permulta quidèm, ſiue ſeptuaginta duo, ſive plura, vel pauciora iam indè ab ædificatione Turris extitiſſe pro comperto habetur. Immò, ut alii volunt, ex illa ædificatione, ſeù potiùs inſaniâ, tanta homini ſermonis varietas, linguarumque confuſio innata eſt, ut quot orbis Regiones ſunt, tot hominum linguæ ſint: priùs enim univerſa Terra, teſte Moyſe, labii unius erat. Quamvis autem ceteræ linguæ ab Hebræo Idiomate originem traxerint, ſola tamen Hebraica, vel tanquàm omnium prima, & antiquiſſima, pura, & ſincera remanſit, vel ob eas fortaſſe rationes, quas recenſuimus, dum de ea ſuo jam loco loquuti ſumus: nulla enim lingua eſt, quæ ab Hebraica quædam derivata, & corrupta vocabula non habeat, ut Chaldaica, Syriaca, Phrygiaca, Ægyptiaca, Punica, Græca, Latina, & aliæ.

Ibid.

Ex S. Hieron. in c. 7. Iſa. Et Iſidor. lib. 1. Etym. c. 3.

Et ſicut Latini innumera non ſolùm artium, ſed rerum etiam vocabula à Græcis mutuati ſunt, ita aliæ linguæ multas itèm voces acceperunt à Latina, quæ à Gothis, & ab aliis Populis in Italiâ, Galliâ, & Hiſpaniâ, atque alibi corrupta eſt, ut ſatis eo loci dictum fuit, ubi de Gothorum literis verba fecimus. Sic etiam alias linguas inter ſe corruptas fuiſſe conſtat, ut alio in loco oſtendemus, cum de barbaricis linguis ſermonem habebimus: omnes enim linguæ, Hebraicâ, Græcâ, & Latinâ ſaltèm exceptis, Barbaricæ dici poſſunt, ac debent. Hinc, ut ceteras nunc rationes poſthabeam, tribus hiſce linguis univerſa Biblia conſcripta, Titulumque Salvatoris noſtri Cruci non ſine divino conſilio, ac myſterio appoſitum fuiſſe dicendum eſt. Sed quamvis Græci ceteras linguas Barbaricas appellare conſueverint, hæ tamen tres inſigniores ſunt, præcipuumque obtinent locum, Hebraica præſertim lingua tanquàm omnium linguarum genitrix, & mundo coæva, ut alibi dictum eſt, ubi multarum linguarnm originem demonſtravimus. Quando autem à Plauto, & ab aliis

Infra de Gallica lingua, Germanica, & Italica.

probatiſſimis Scriptoribus Latina lingua *barbara* nuncupatur, hæc vox, *Barbara*, pro exterâ voce ſumitur. Barbari enim aliquandò pro advenis, aut exteris Populis dicti ſunt. Hinc Nævius, Plautus, & alii Poetæ Latini appellati ſunt barbari; ideſt exteri, quippè qui comœdias Græcas latinitate, hoc eſt, linguâ exterâ, donarunt. Quarè Plautus in Aſinaria inquit: *Nomen huic Græcæ Onagros eſt fabulæ, Demophilus, ſcripſit* [ideſt Græcè] *Marcus vertit barbare* [ideſt Latinè] Item in Trinummo: *Gratè eſt huic Theſauro fabulæ, Philenus ſcripſit* [ideſt Græcè] *Plautus vertit barbarè* [ideſt Latinè.]

In Prologiſ.

Præcipuæ igitur, & inſigniores linguæ ſunt Hebraica, Græca, & Latina: Quod cum ita ſit, ab re alienum me facturum non puto, ſi de harum trium elementis nonnulla dicantur, antequàm ad ſingulas quaſque linguas perveniamus, cum ipſæ exactiorem quidèm ſermonem jure poſtulent. Hebraica enim elementa, & Græci, & Latini ſibi deſumpſerunt, non ſolùm quantùm ad ſcribendas aliquâ ex parte notas, verùm etiam quantùm ad earundem pronunciationes, & præſertìm Græci, ut infrà videre eſt.

De triplicis Alphabeti conſonantiâ.

Hebraicè Aleph ℵ.
Græcè Alpha α.
Latinè A.

Primum autem hujuſce linguę ſacrę elementum non ſolùm à Græcis, & Latinis, ſed ab omnibus ferè linguis uſurpatum eſſe inveni, ut dictum eſt eo loci, ubi de novo Alphabeto Hebraico ſermonem habui. Prima enim Hebraica litera, Aleph nuncupatur. Hæc deindè Alepha, & per ſyncopen Alpha à Græcis dicta eſt. In aliis linguis prima Alphabeti litera vel eandem omninò Hebreorum pronunciationem, vel initium, vel ſaltèm deſinentiam ejuſdem pronunciationis retinet, velut apùd Syriacos, & Aſſyrios, Ægyptios, & Aſianos, Samaritanos, & Armenos, Arabes, & Æthiopes, Indos, & Saracenos, Phœnices, & Illyricos, ſive Dalmatas, Hetruſcos, & Turcas, necnon apud alias Nationes: nam ſicut prima litera ab Hebręis, & ab aliis Aleph vocitatur (à Chaldæis tamen Olaph) ita ab Indis Aleſu, ab Aſſiriis, ſive Syriacis, ac Phœnicibus Aluz, à Saracenis Alchmon, ab Ægyptiis Athomus, vel Athoin, à Græcis, Hetruſcis, & Jacobitis, multiſque aliis Nationibus Alpha, & à Latinis, A. Id quod non ſine conſilio, aut myſterio factum eſſe dicendum eſt. Hæc denique litera à Dionyſio plenitudo vocis appellatur: à cujus literæ figurâ aliquotiès conjuncta hoc modo, *pentagonum* nuncupatur *pentalpha*, quaſi *quintuplum Alpha*: nam in hujuſmodi figurâ, ſi rectè ſpectetur, A, vel Alpha quinquies videtur eſſe repetita.

Ex Append. Theſ. Ambr. de introd. variar. linguarum.

Digitized by Google

Hebraicè Beth ב.
Græcè Beta β.
Latinè Be b,

Hæc litera Hebraicè Beth, Græcè Βῆτα, & Beta, Latinè B, vel Be, dicitur: utrumque tamen ab Hebraicâ pronunciatione Beth. Beta autem vel Be à Latinis pronunciari debet, non Vita. Quòd autem hoc elementum *Beta*, non *Vita* appellari debeat, illud nobis argumento eſt, quod *Alphabetum*, non *Alphavitum* ex duarum literarum Alpha, & Beta voce vel ſono compoſitum ab omnibus dici ſolet, ut eruditè docet Adolphus Mekerchus Brugenſis, quem majori ex parte in hujuſmodi ſymphoniâ, ſive conſonantiâ Alphabeti Hebraici, Græci, atque Latini ſequuti ſumus. Hinc Juvenalis de Beta teſtatur hunc in modum:

Juvenalis.

Hoc diſcunt omnes ante Alpha, & Beta puelli.

Et Martialis lib.5.

Dicas licebit Beta me togatorum.

Hinc Græci Latinis vel Hebraicis utentes dictionibus, per b, literam ſcribunt, eas itèm per β ſcribere ſolent, ut Brutus, Βροῦτος. Strabo, Στραβών. Tiberius, Τιβέριος. Benedictus, Βενέδικτος. Budeus Βυδαῖος, idque genus alia ſexcenta apud Plutarchum, Dionem, & alios Hiſtoricos Græcos paſſim videre eſt. Idem dicitur de vocibus Hebraicis, ut Saba, Σαβά. Balaam, Βαλαάμ. Baal, Βαάλ. Abraam, Ἀβραάμ, & alia id genus permulta. Id quod clariùs patet ex eâ dictione Hebraicâ, vel, ut S. Hieronymus ait, Syrica, quam ex duabus primis Alphabeti Hebraici literis Aleph, & Beth compoſitam Beatus Paulus ſuis in Epiſtolis hoc modo reliquit Ἀββᾶ, ὁ Πατὴρ, *Abba*, ideſt *Abba Pater*, ut quiddam eſſe in hac voce peculiare, quod & patres libenter audiunt, & pueri ſtatim ſonare diſcunt. Infantes enim pro hac voce *Abba*, *Babba*, vel *Babbo* pronunciare incipiunt. Qui igitur *Vita*, non *Beta* pronunciant, ineptè, & corruptè loquuntur, illud vitium imitantes, quo Hiſpania, & Caſtellæ præſertim Provincia, ſive Burgenſis Diœceſis perpetuò laborat pronuncians *Veſtia*, pro *Beſtia*: *Vene* pro *Bene*, ut alibi ſub aliis exemplis demonſtratum eſt: & è converſo ſive præpoſterè: *Bita* pro *Vita*; *Bacca* pro *Vacca*: & *Vonum binum* pro *Bonum vinum*, ut apud Vaſcones in Hiſpania citeriore populos, quibus hoc vitium peculiare eſt: dicunt enim *Bibo* pro *Vivo*, quaſi eorum vivere, Bibere ſit, ut neſcio quem in quodam Epigrammate de iis hac in re non inſulsè luſiſſe memini. De hac literâ multa alia vide in Adolpho Mekercho Brugenſi.

S. Hieron. in cap. 4. ad Gal. tom. 6.

Rom. 8. Gal. 4.

Adolphus de pronunc. linguæ Græcæ.

Hebraicè Ghimel ג.
Græcè Gamma Γ, γ.
Latinè Ge G, g.

Hæc litera eodem ferè ſono apud Hebræos, Græcos, atque Latinos pronunciari ſolet, & ab Hebræo nomine originem traxit. Et quoniàm Græcè *Gamma* dicitur, hinc hæc litera Ⅎ, Digamma Æolicum appellatur quia duplicis Gammatis imaginem referre videtur, hoc modo F, ΓΓ de quo ſuperius ſatis dictum fuit. Apud Græcos autem Gamma geminatum, vim & ſonum, n, retinere ſolet, ut Αγγελος, *Angelus*. Ita etiam ante χ ut Εγχος *Enchos*. Et ante kappa, ut πέφαγκα *Pephanca*.

Hebraicè Deleth ד.
Græcè Delta Δ, δ.
Latinè De D, d.

Delta à nomine Hebræo Daleth, ſive Deleth. Undè deleta, & per ſyncopen Delta, triangularis figuræ imaginem apud Græcos repræſentans hoc modo Δ, ut alibi me explicaſſe memini.

Hebraicè He ה.
Græcè Epſilon Ε, ε.
Latinè E, e.

Hebræis nulla eſt litera, quæ Græcæ literæ Epſilon reſpondeat, niſi accipiatur He, quam Græci in vocalem mutaverunt, ut Heth in Ητα.

Hebraicè Tſade צ.
Græcè Zeta Ζ, ζ.
Latinè Z, Z, z.

Hæc litera à Græcis dicitur Zeta, non Zita, & Tſade Hebræorum, non Zain, opponitur. Flandri pronunciant, Tſ: Latini pro Zeta Græco elemento. Hanc literam, ut Martianus Capella refert, Appius Claudius reformidavit, quòd dum exprimitur, morientis dentes imitetur, ut ſuperiùs demonſtratum eſt.

Hebraicè Heth ח.
Græcè Eta Η, η.
Latinè E, E, e.

Heth Hebraicè, pro qua Græci Hta, vel Eta, Latini convertunt in E, longum. Sed Hta Græcum Latinè rectiùs Eta, quàm Ita pronunciandum videtur, ut ΙΗΣΟΥΣ, Jesus, non Iiſus, & Ηλὶ Ηλὶ λαμαζαβάχθανι, Heli Heli, lamaſabacthani. Beth item ſecundum Alphabeti Hebraici elementum in Threnis Græcè ſcriptum invenitur Βὴθ, à Latinis nonniſi Beth Hebræorum more pronunciandum eſſe ratio ipſa perſuadet, non Vith, vel Bith, ſicut de Beta Græco non Vita à Latinis ſcribendum, pronunciandumque eſſe demonſtravimus, ex Mekercho Brugenſi.

Hebraicè Teth ט.
Græcè Theta Τ, τ.
Latinè The T, t.

Hæc litera pro Th idem valet apud Hebræos, Græcos, & Latinos, & eandem ferè

ferè pronunciationem apud eoſdem habet. Et quamvis Græcè Θῆτα ſcribatur, & pronuncietur per I, à Latinis tamen per E, non per I, pronunciari debet iiſdem rationibus, quas de Beta, Zeta, & Eta enarravimus. Theta igitur non Thita dicendum eſt. De hujus literæ myſterio, & apud Judices uſu, ſatis dictum eſſe reor aliis in locis.

Hebraicè Jod י.
Græcè Jota Ι, ι.
Latinè I, I, i.

Litera Jota ab Hebræo Jod, t, pro d, uſurpato, & Latine I, reſpondet. Quamvis autem I, variè à Græcis ſcribatur, & pronuncietur (ſunt enim apud eos varii characteres eundem ferè ſonum retinentes) Jota tamen apud Græcos, & Latinos eſt idem elementum, & nunquàm ejus mutatur figura, etiamſi apud Latinos vim conſonantis interdum obtineat.

Hebraicè Cap, Caph, vel Coph כ.
Græcè Kappa Κ, κ.
Latinè Ce C, c.

Hoc elementum quamvis apud Hebrẹos, Græcos, & Latinos eandem notam, idemque nomen omninò non habeat, eandem tamen retinet poteſtatem. Hac literâ veteres Latini frequentiùs utebantur, quàm novi: & non minus rectè per C, quàm per Q ſcribere ſolebant, ut *Cuando*, & *Cuoniam* pro *Quando*, & *Quoniam*, & id genus alia: quia C, & Q, maximam inter ſe habent affinitatem, ut videre eſt in Relativo Quis, vel Qui, nam ejus obliqui tam C, quàm Q, retinere ſolent, ut Cujus, Cui, & Quem, & Quo, ut fuſius alio in loco dictum eſt.

Hebraicè Lamed ל.
Græcè Lambda Λ, λ.
Latinè El L, l.

Hæc litera tam apud Hebræos, quàm Græcos, & Latinos eandem retinet poteſtatem, quamvis eandem notam, idemque nomen non habeat apud eoſdem. Interdum autem apud Græcos λλ geminata, primæ vim, & ſonum, n, retinere ſolet, ut Μάλλιος, Manlius.

Hebraicè Mem מ.
Græcè My Μ, μ.
Latinè Em M, m.

Hoc elementum tam apud Hebræos, quàm apud Græcos, & Latinos idem ferè nomen literulis tranſpoſitis, eandemque pronunciationem habere videtur: eandem tamen retinet poteſtatem. Eſt litera, quæ labris imprimitur: ſi autem hujuſce literæ nomen Hebraicum diligenter ſpectes, illud à ſuaviſſimo nomine, quo infantuli Matrem, ſivè Nutricem appellant, non multum diſtare dicas oportet. Infantuli enim Matrem ſive Nutricem Mammam vocitare ſolent. Hinc Martialis: Martialis lib. 1. Epig. 56.

Mammas atq; Tatas habet Afra, ſed ipſa Tatarum
Dici, & Mammarum maxima Mamma poteſt.

Varro: Qui cibum, ac potionem *Buas*, & *Pappas* vocant, & Patrem *Tatam*, & Matrem *Mammam*. Hæc Varro. Bua infantulorum potio, *Bomba*, vel *Bombo* à Noſtratibus dicta: *Mammam* verò qua Matres vocantur, à Mamma feminea, lactis receptaculo, quo ipſis infantulis nihil charius, jucundiuſve eſſe poteſt, ortum traxiſſe puto. Hinc in aliquot Italiæ locis, & præſertim apud Noſtrates, pueri omnes *Mammoli* à Mamma, & Puellæ *Mammola* vocitantur. Hac eàdem, ut ſuſpicor, ratione Avia, Patris, vel Matris Mater, Μάμμη Græçè dicitur, ideſt, *Mamma*, cum Avia mea Patri, vel Matri meæ præbuerit Mammam, ſive Mamillam, & quodam modo quaſi altera Mater mea dicenda ſit. Ob id Mammare apud S. Aug. eſt Mammas ad ſugendum præbere. Varro de liberis educandis, & Cato.

Hebraicè Nun נ.
Græcè Ny Ν, ν.
Latinè En N, n.

Nun Hebraicè, Græcè verò Ny, quaſi Nu per u exile, abjecto ultimo, n: & hoc modo eſt idem hujus elementi nomen tam apud Hebræos, quàm apud Græcos: & idem ſonat quod N apud Latinos.

Hebraicè Scin ש.
Græcè Xi Ξ, ξ.
Latinè Ix X, x.

Hoc elementum valet idem quod cſ, vel gſ. Græcus ille ſonus Xi, ab Hebræo ductum videtur, & eſt eadem nota, quæ & Latina, literulis inverſis, ut Xi, & Ix.

Græcè Omicron Ο, ο.
Latinè O, o.

Nulla litera Hebraici Alphabeti huic Græcę reſpondere invenitur, ſed Latinæ O. Appellatur autem apud Græcos O, breve ad differentiam ω, quæ eſt O magnum, ut fuſius loco ſuo dicetur.

Hebraicè Pe פ.
Græcè Pi Π, π.
Latinè Pe P, p.

In hoc elemento Hebræi, & Latini, quod ad nomen pertinet, nihil omninò differunt: Græci verò ab iis nonnihil: immò adeò parum, ut nihil diſtare videatur. Hujus autem literæ eadem eſt poteſtas apud omnes.

Hebraicè Res ר.
Græcè Rh ῶ Ρ, ρ.
Latinè Er R, r.

Hujus literæ originem Græcus traxiſſe videtur ab Hebraico elemento Res, vel Reſc, à quo

à quo tamen longius remotum nomen deſumpſit: Latinus verò propinquius, duabus primis literulis inverſis, & ultima abjecta,

Hebraicè Samech ס.
Græcè Sigma Σ, σ.
Latinè Es S, ſ.

Hujus literę nomen tam apud Hebręos, quàm Græcos idem ferè videtur eſſe, quadam tamen literarum mutatione, ac trajectione factâ: & à Meſſalla corvino *ſibilum* vocatur. Majuſcula litera eſt M, Latinum tranſverſa conſcriptum. Antiquiores Græci pro litera S, majuſculâ utebantur eâ notâ, quæ eſt eadem prorſus, ac C Latinorum, niſi quòd extrema cornua habet intus magis reflexa, & magis oblonga hoc modo C. Hinc per abbreviationem tribus modis ſcriptitare ſolebant Jeſu Chriſti, Salvatoris noſtri nomen, ut IC: vel IΣ., vel IHΣ. Qua ex re imperiti hoc nomen ſcribebant cum adſpiratione hunc in modum Ihesus, vel Ihesus, vel IHS, putantes H Græcum, eſſe h Latinum, ut fuſiùs alio in loco à me dictum eſt.

Hebraicè Tau ת.
Græce Tau, vel Taf T, τ.
Latinè Te T, t.

Tau, tàm apud Græcos, quàm apud Hebræos pronunciari debet hoc elementum. De myſterio hujus literæ, quæ ſanctiſſimæ Crucis ſimilitudinem repræſentat, multa diximus eo in loco, ubi Alphabetum Hebraicum antiquius appoſitum eſt: Hinc eadem repetere ſupervacaneum cenſeo. Addam tamen quod ſentit Tertullianus dicens: *Ipſa eſt enim litera Græcorum Tau, noſtra autem T, ſpecies Crucis, quam portendebat futuram in frontibus noſtris apud veram & Catholicam Hieruſalem. Quapropter etiam Typus eſt ſacroſanctæ Crucis Domini noſtri Jeſu Chriſti.* (Tertul. lib. 3. adv. Marcionem.)

Græcè Ypſilon Υ, υ.
Latinè Fyo Y, y.

Nulla in Alphabeto Hebraico litera eſt, quæ huic Græcæ Ypſilon reſpondeat: eſt enim Græca tantùm, qua Latini in dictionibus Græcis utuntur. De hujus literæ myſterio aliis in locis multa diximus, hinc ea hoc loco ſubticenda cenſeo.

Hebraicè Phe פ, ף.
Græcè Phi Φ, φ.
Latinè Ef Ph.

Hæc litera apud Hebræos & Græcos eodem ferè nomine pronunciatur, & Latino F, reſpondet: quod quidèm inverſum Ⅎ Digamma appellatur, ſolis Æolibus peculiare. De hoc Digammate, quod Claudius Imperator inveniſſe fertur, multa ſuo jam loco dicta ſunt. Hinc eò confugiendum eſt,

Græcè Chi Χ, χ.
Latinè Ch.

Nullum eſt apud Hebræos elementum, quod Græco, aut Latino reſpondeat. Græci autem & Latini, quod ad figuram pertinet, omninò conveniunt. Græci enim pro literâ majuſculâ utuntur hoc elemento X, quod quidem à Latinis uſurpatur, ſed non pro Ch, veluti apud Græcos. X enim apud Latinos habet vim cſ, & gſ, inſtar literæ Græcæ, ξ. Hinc imperitorum Latinorum ortus eſt error: hi enim ſcribunt ſic X̄p̄s, pro Chriſtus, putantes hanc dictionem, XPΣ, ſic a Græcis conſcriptam, conſtare ex X, & P, Latinis literis, cum ſint Græcæ pro Ch, & R, nam X Latinum adſimile eſt Græco: & P Latinum, ρ Græco eſt. De hoc modo ſcribendi multa ſuo jam loco dicta ſunt, hinc cœtera ſunt hic prætermittenda.

Græcè Pſi Ψ, ψ.
Latinè Pſ.

Hæc litera apud Hebræos non invenitur, nec apud Latinos: ſumitur autem pro pſ, aut bſ, ut Ψαλμὸς, Pſalmus: & Ἄραψ, Arabs.

Græcè Omega Ω, ω.

Hoc elementum eſt tantum apud Græcos, & vocatur O magnum duabus de cauſis; tùm quia eſt naturâ longum, tùm quia veluti ex duobus οο, conſtare videtur, utràque item ratione dicitur magnum ad differentiam, Omicron, quod appellatur o breve.

Hæc de præcipuis linguarum generibus, à quibus omnia alia Idiomata emanaſſe cenſendum eſt, ut experientia ipſa docet. Anteà verò quàm ad ſingulas quaſque linguas declarandas perveniamus, de cœleſtium ſpirituum necnon animalium Dialectis nonnulla dicenda eſſe reor. Plato enim Diis Dialectum quandam attribuit, conjecturâ ex ſomniis & oraculis facta: & inſuper ex dæmoniacis, ut qui non ſuâ, ſed dæmonum inhabitantium Dialecto loquantur. (Dialecta ſpirituum ex Platone in Cratylo.) Ego verò ſpiritibus tàm bonis, quàm malis Dialectum eſſe peculiarem quandam non crederem cum ii in corporibus aſſumptis quavis linguâ loqui poſſint, & locutione aliquâ externâ non indigeant, quando ad mortales non loquuntur. Angelus enim alteri Angelo duobus modis loqui poteſt, hoc eſt, verba in corde ſuo formata, vel in mente aut cogitationes per ſigna intelligibilia exprimendo, vel virtutem ſuam ad res corporeas abſque corporum tranſmutatione applicando: (Ex Ægid. Rom. lib. 2. Sent. diſt. 11. quæſt. 3. art. 1. dub. 5. & laterali.) cum enim Angelus convertit ſe ſuper ſpeciem intelligibilem, quam habet apud ſe, format inde verbum, quod eſt idem quod cogitatio: & tale verbum in uno Angelo non eſt notum alteri Angelo: quia nec vnius Angeli cogitationes naturâ ipſâ alteri Angelo ſunt notæ, niſi in genere. (Spirituum locutio.) Poſtquàm verò Angelus convertit ſe ſuper ſpeciem intelligibilem, & formavit inde verbum, quod eſt cogi-

Digitized by Google

cogitatio; poteſt iterùm ſe convertere ſuper hujuſmodi verbum, & formare aliquod ſignum intelligibile, quod etiam poteſt appellari verbum, quia eſt illius verbi formati expreſſio. Angelus igitur alteri Angelo loqui poteſt his duobus modis, vel cogitationum, verborumque formatorum expreſſione, vel ſuæ virtutis ad res corporeas applicatione. Homini autem uno tantum modo loqui poteſt, ſuæ, videlicet, virtutis ad res corporeas applicatione. Id quod duobus item modis fieri poteſt: vel per organum, ſive inſtrumentum phantaſticum ad phantaſiam ſpectans, ab eo mutatum, vel per aerem ab eodem commotum, corporis tamen tranſmutatione. Quamvis enim Angeli non habeant linguam, nec item organa alia corporea ad locutionem pertinentia, eis tamen res corporeæ, quantum ad motum, ſicut univerſa Theologorum ſchola fatetur, ad nutum obediunt: & quia omnes ſpiritus perfectam de rebus corporeis ac naturalibus habent cognitionem, hinc in imaginatione, & organo phantaſtico cujusvis hominis efficere poſſunt aliqua ſigna imaginabilia, vel ſpecies imaginabiles, ut ſibi placet, deducendo humores, & ſpiritus animales ad principium ſenſitivum, & organum phantaſticum, vel ad phantaſiam, in quibus hujus generis ſpecies, vel ſimilitudines ſedem habent: & hoc primo modo homini loquuntur, repræſentantes ei, quę repręſentare volunt. Secundo autem modo Spiritus loqui poſſunt homini aerem commoventes, vel condenſantes, vel frangentes, aut verberantes, atque ita, ut fiant ibi ſoni quicunque juxtà ſuam ipſorum Spirituum voluntatem, aut placitum propter voces efficiendas, & locutionem formandam, cum eis perfecta rerum naturalium cognitio ſit, resque corporeæ ad nutum iis obediant eo modo, quo dictum eſt. Quamvis igitur Spiritus loqui poſſint hominibus, ego tamen non video, cur eis peculiaris lingua tribuenda ſit, cùm quavis linguà hominibus loqui poſſint: & inter ſe locutione externâ, vel vocali non indigeant.

Angelus Angelo duobus modis loqui poteſt; homini autem uno

Res corporeæ quo modo ſpiritibus obediant.

Secundus modus loquendi, quo Spiritus loqui poſſunt homini.

Brutorum item ſuam eſſe Dialectum, cenſet Plato, quam ejuſdem generis animantes intelligant. Ad hoc autem comprobandum quædam narratur hiſtoria de Elephante, qui in cœnum illapſus, clamaſſe fertur: alius, qui aderat, hoc viſo, abiit: & mox cum grege elephantum reverſus periclitantem ſervavit. In Libyâ quoque ajunt ſcorpium, ſive hominem ut feriat contingere non poſſit, abire, & cum pluribus reverti, atque ita catenatim cohærentibus & demiſſis illis, hominem, cui inſidiatur, ferire. Undè quidam coniiciunt, bruta non aliquo nutu obſcuro, neque aliquo corporis motu, geſtuve, ſed ſuâ potius Dialecto, quæ voluerint inter ſe ſignificando communicare. Fertur præterea de piſcibus, ſi quis fortè lineâ attractus, eâ ruptâ, evaſerit, nullum deinceps eo in loco per illum diem ejuſdem generis piſcem apparere. Hæc Clemens Alexandrinus.

Ex Clem. Alex. lib. 1. Strom.

Clem. Alex. lib. 1. Strom.

De brutorum inter ſe colloquio multa etiam Porphyrius tradit in libris de abſtinendo ab animatis. Sed abſurdum videtur illud, quod Clemens de brutis in genere ſcribit, tanquàm omnia dialecto quadam inter ſe utantur, ſcorpii quoque & piſces: quibus cum ipſa vox negata ſit, multo magis etiam Dialectum negatam fateamur oportet. Quamvis enim Pſittacus ἀνθρωπογλώττα dictus quaſi linguam hominis habens, & Corvus, & Pica ob linguam ſibi latiorem naturaliter datam, voces quaſdam articulatas, humanæ locutioni adſimiles, veluti quodam naturæ artificio exprimere videantur, eas tamen aves loqui proprie non eſt dicendum: quæ enim pronunciant non intelligunt, ſed aſſuetudine quadam id agunt: nam lingua (teſte Ariſtotele) nonniſi ad ſignificandum aliquid alteri contributa eſt. Id quod abſque rei intelligentiâ, quæ in Brutis non eſt, fieri non poteſt. Quòd autem Livius quædam Bruta fuiſſe loquuta narrat, illud prodigioſum, ac dæmonum operâ factum eſſe dicas licet. Quod verò legitur de Balaam Aſinâ, quam Scriptura Sacra loquutam fuiſſe ait, id divinæ virtuti adſcribendum eſt: *aperuit enim Dominus os Aſinæ, & locuta eſt*, ut eadem Scriptura teſtatur: Aſina verò nec verba illa formabat, nec intelligebat, quia verba rationalia non intelliguntur, nec formantur niſi ab eo, qui eſt rationis particeps, ideſt habens intellectum. Hinc verba illa nonniſi miniſterio Angeli moventis linguam aſinæ, fuerunt formata, ut Lyranus, & alii interpretes affirmant. Bruta igitur, quibus lingua ad loquendum data non fuit, dialecto carere omninò credendum eſt. Si qua verò narrantur, quæ iis quendam intellectus gradum adſcribere videantur, vel fabuloſa ſunt, vel iis cauſis, quas enarravimus, attribuenda, vel quodam naturæ inſtinctu facta eſſe dicas oportet: ſunt enim aliqua animalia magis quodammodò diſciplinabilia, quàm alia, ut Canis, Pſittacus, Pica, & Corvus, de quibus alio in loco loquuti ſumus: ubi multa, & ſcitu quidem digna de loquutione, hoc eſt de antiquitatis linguæ controverſiâ, & quænam lingua ſit homini naturalis, dicta ſunt. Elephas item quamvis videatur intelligere, cum Reges adorare doceatur, non tamen intelligit, quia nulla creatura poteſt intelligere niſi per intellectum. Cùm autem ſit animal maximè domeſticum, ad multa facienda eruditur, & intelligit, ut ait S.Thomas, non quidem per intellectum, ſed per vim æſtimativam. Hæc de Dialectis in genere. Reliquum eſt, ut ſingulam quamque Dialectum ordine Alphabetico explicemus.

Ex Ariſt. 2. de part. animal. c. 17. Et 4. de hiſt. c. 9. to. 5.

Ariſtot. 3. de anima tex. ult. in ultimis verbis.

Liv. Dec. 1. libr. 3. Dec. 3. lib. 4. & 7. Num. 22.

Nicol. Lyranus.

S. Thom. in Iob. c. 40. lec. 2.

DE DIALECTIS,

HOC EST,

De Linguis diverſis ordine Alphabetico ſigillatìm diſpoſitis.

ABaſinorum Dialectum videre eſt in Titulum, *Æthiopica lingua*: eſt enim Regio latiſſima, cujus Populi olim *Troglodytæ* vocitabantur, deindè *Abaſini*, & *Indiani* dicti ſunt. Abgazari, vel Abgazelli, vel Mengrel-

grelli, & Circaſſi, Populi ſunt verſus Mare Hyrcanum habitantes. Horum linguam vide dictione, *Gazari*.

ÆGYPTIACA LINGUA.

Plin. lib. 5. c. 9. Strabo lib. 17. Ptolem. lib. 4. c. 6. Ammian. Marcel. lib. 22

ÆGyptus eſt Africæ regio, ſed inſula á nonnullis dicta, & Nilo ita ſe ſe circà ipſam findente, ut *Triquetra* nuncupata ſit, triangularem figuram efficiens, quam ideo multi Græcæ literæ vocabulo, Δ, Deltam vocitarunt. Hujus incolæ cum omnibus aliis Nationibus, q' ſub cælo ſunt, Apoſtolos ſuâ dialecto loquentes in die Sanctiſſimo Pentecoſtes Hieroſolymis virtute Spiritus Sancti audierunt, & admirati ſunt, dicentes: *Nonne, ecce omnes iſti qui loquuntur, Galilæi ſunt; & quomodò nos audivimus unuſquiſque linguam noſtram in qua nati ſumus?*

Act. Apoſtol. cap. 2.

Ægyptiaca lingua eſt eadem, qua Colchis Aſiæ regio uti ſolet, ut Euſtathius ſcribit Dionyſium Afrum enarrans, & eadem, quæ Alexandrina, ut ait Athenæus. De linguâ Ægyptiacâ, cujus characterum inventrix fuit Iſis Regina, ſatis dictum arbitror in ſecunda Columna paraſtatica de Iſide Regina: ubi Alphabetum conſcriptum eſt.

Euſtachios. Athenæus.

Anni menſes duodecim ſunt apud Ægyptios: eorumque nomina accentum in ultimâ ſyllabâ habere dicuntur hoc modo: Tybì Mechìr, Phamenòth, Pharmuthì, Pachòn, Paunì, Epiphì, Meſorì, Thòth, Paophì, Choeàch. Ideſt Januarius &c. Hæc item nomina Nicolaus Myrepſus Alexandrinus explicans Alexandrina eſſe ait: ſed pro Januario Tymbè, pro Junio Payni, pro Septembri Thòd, pro Octobri Phaophì, pro Decembri Chiàch, quæ omnia maximam habent cum ſuperioribus affinitatem.

Nicol. Myreps. Antidoto 371.

Aquam Moy vocant Ægyptii. Undè Moyſes ab aqua dictus eſt, apta etymologia, eo quòd ex aquâ ſublatus eſſet à Pharaonis Regis Ægypti filiâ, ut habetur in Exodo. Bajeth apud Ægyptios, & accipitrem, & animam ſignificat. Ælianus autem accipitrem, & Thàuſtum ab eiſdem dici ait. *Baris* ab Ægyptiis *cymba*, quæ cadavera vectat: Græcè, & Latinè feretrum, Italicè *Bara* vocitatur, Hercules vox Ægyptia eſt, non Græca, ut Marco Porcio Catoni placet. Canem *Anubin*, & Felem *Bubaſtum* vocant. Cetera animalium nomina apud Orum Appollinem videre eſt, qui loquitur de Hieroglyphicis, hoc eſt ſacris literis, quas ſoli ſacerdotes in Ægypto norunt: ceteras verò vulgo didicerunt omnes, ut ſuo jam loco dictum eſt. Alphabetum Ægyptiacum ſupra videre eſt, de quo multa dicta ſunt.

Clem. Alex. libr. 1. Strom. Exo. 2. Ælianus. M. Porc. Cato. Orus Apoll.

ÆOLICA LINGUA.

ÆOlica lingua, dialectus eſt Græcæ communis, in qua ſcriptum nihil extare dicitur niſi apud Poetas: & hac vtitur Homerus aliquàdo, Plutarcho teſte. Æolicè item ſcripſiſſe Alcæum tradunt. Æolia eſt regio in Aſiâ, Græcorum colonia: cujus incolæ *Æolii* dicuntur.

Plutarch.

ÆTHIOPICA LINGUA.

ÆThiopia, Hebræis Chus, quaſi nigra: vel nigredo, Græcis ardorem ſignificat: & eſt Aphricæ Regio, vel pars ab Æthiope Vulcani filio dicta. Hujus Regionis lingua cum Hebraicâ in multis, cum Chaldaicâ in paucis congruere, & cum Abſinis, vel Indianis omninò convenire ſcriptores prodiderunt. Sciendum tamen eſt, duplicem eſſe Indiam, unam orientalem, quæ in Aſia extremum occupat locum, cujus linguam, & literas penitùs ignorari ajunt: Altera eſt Meridionalis in Africà, ſcilicèt, ſita, quæ ad Orientem habet mare rubrum, Arabiæ felici contermina, niſi quod Arabicus interfluit ſinus, Ad Septentrionem, jungitur Ægypto: & ad Occidentem Æthiopiæ, Eſt regio latiſſima cujus populi olim Troglodytæ, qui cavernas incolunt, ſerpentibus veſcuntur, & magis ſtrident quàm loquantur: hodie autem Abaſini, & Indiani appellàtur viventes ſub potentiſſimo rege, quem vulgò *Presbyterum Ioannem* vocant: aut, quod vero adſimile tamen eſt, *Presbyterum Cohan*, quod tàm Hebraicè, quàm Caldaicè Sacerdotem ſonat. Ad hos itaque homines dictam ſpectare linguam, Bernardus Breitembachius, & Joannes Potken teſtantur, quorum ille Hieroſolymis, hic Romæ homines Indianos conveniſſe, & Alphabeti literas deſcripſiſſe fatentur. Sunt autem qui opinentur linguam Indianam a Caldaica non differre: ſed ut ab hujuſmodi linguarum peritis accepi, Æthiopica lingua, ſive Indica eſt propria, & ſuæ genti peculiaris, nunc quidèm cum Chaldaiſmo, nunc verò cum Hebraiſmo nonnihil habens affinitatis, plus autem diverſitatis cum utroque, ut Deus ab Indis, vel Æthiopibus appellatur Amolachâ, a Chaldæis Elaha. Homo ab illis Saboo, ab his vero Enasà. Panis ab Æthiopibus Oholo, a Caldæis Lachmà. Vinum ab Indis Ion, a Caldæis Ienà Domus autem ab utriſque Bethà nuncupatur. Ex his igitur, aliiſque dictionibus, quas dicti Scriptores ob oculos ponunt, ego verò brevitatis causâ prætermitto, facilè quis intelliget, Æthiopicam linguam ſive Indicam a Caldaicâ non parum differre.

Bernard. Breitembachius in ſuo itinerario, Ioan. Potken, & alii. Ex Plinio, Pomp. Mela libr. 1. & Hieron. Breit. & Potken.

AFRICANA LINGUA.

AFrica pars Orbis tertia, quam Græci Libyam appellavere, ut Plinius teſtatur, qui multa de hac Regione ſcribit in Quinto naturalis hiſtoriæ libro. Hujus regionis Populi non ſolùm Africani, ſed etiam Mauri nigri appellantur, qui ad mare Mediterraneum habitant circa Tripolim arcem, quam Rhodienſes obtinent. Hujus Regionis linguæ vocabula hoc loco apponenda duxi: Deus enim hac lingua, Aihà dicitur: Reges, Battl: Panis, Brit. Vinum, Syràp: Cyathus, Got: a Venetis Gotto. Papirus, Cart, a Latinis Charta. Sed apud Mauros albos Africana lingua alia eſt, ut ex Erodoto, & aliis ſcriptoribus accepi.

Ex Plin. libr. 5. c. 4. Et libr. 5. in proœm. Herod. libr. 4.

ALE-

Digitized by Google

ALEXANDRINA, ET AMMONIA.

Ex Herodoto lib. 2.

ALexandrina lingua eadem eſt, quæ Ægyptia: & ſicut Ammonii Ægyptiorum, atque Æthiopum coloni ſunt, ita etiam linguam inter utroſque uſurpare dicuntur. Hinc nihil eſt quod hoc loco in hujuſmodi linguis immoremur.

ANGLICA LINGUA.

ANglia, cultior pars Britanniæ, Inſula in Oceano undique a circumfuſo mari complexa, nuſquam continenti conjuncta. Hanc primum Troes incoluerunt. Hos poſtmodùm longo temporis tractu Saxones, Alemaniæ populi oppreſſere, eorumque agros, & opes inter Legatos Saxonum Regina Angela diviſit. Hinc Anglia *quaſi Angela* dicta eſt. Angli præterea a Sancto Gregorio Magno *quaſi Angeli* interpretati ſunt, ut videre eſt in ejus vitâ a Ioanne Diacono conſcriptâ, nam tempore S. Gregorii, Angli ad fidem converſi ſunt, Eleutherii Papę tempore a Gentilitate ad fidem Chriſti, converſi ſunt; ſed poſtea defecerunt, ut patet ex lib. 5. epiſt. 59., & lib. 12. epiſt. 15. & 31. Alii vero Angliam, quaſi noſtri Orbis *angulum*, dictam volunt: eſt enim in mundi angulo poſita, ut Coſmographi ajunt: cujus quidem rei Sanctus item Gregorius teſtimonium præbet. Hujus autem linguæ Anglicæ vocabula ob cauſas commemoratas vel Germanica, vel Saxonica ferè omnia, aliqua tamen ex parte detorta, vel immutata cenſentur. Sunt autem qui Avorum memoriâ multo pauciora Gallica, & Latina in hac lingua fuiſſe vocabula teſtentur, quibus nunc abundant: nam in colloquiis ea multi affectant, & in ſcriptis præſertim, veluti floſculos, ac pigmenta quædam intermiſcent, ita ut vulgus non niſi adhibitâ interpretatione intelligere queat. Maxima tamen pars adhuc Saxonica eſt. Libri quidem antè ducentos, aut trecentos annos in Angliâ ſcripti, Saxonicâ ferè toti linguâ conſtare dicuntur. Quædam verò propria ex veteri fortè Britannicâ habent linguâ. Britannica autem vetus, quæ adhuc in Angliæ parte retinetur, *Vallica*, ut infrà, nuncupatur. Scotica deniquè ab Anglica parum differre dicitur, ſed pauciora Gallica habet vocabula, utpotè Septentrioni propinquior: ipſi enim Angli Septentrionales magis quàm Auſtrales ad Germanicam linguam accedunt.

S.Gregor. Ex Edit. Vatic. lib. 5. to. 2. Ex S.Anton. par. 2. c. 1. §. 7. Ex Beda lib. 2. c. 1. hiſt. Angl. Ex edit. vet. tom. 2. Ex Vatic. tom. 3. Libr. 7. epiſt. 30.

Anglica igitur lingua mixta eſt ex multis linguis, præſertim Germanicâ, & Gallicâ: olim verò Germanica omninò erat. Id quod ex Beda animadvertere licet, qui ex Angliâ fuit oriundus. Is enim in libro de temporibus ait hunc in modum: *Veteres Anglicani populi numeraverunt menſes ſuos ſecundum Lunæ curſum, appellantque Lunam Nonam, & menſem Monath. Decembrem vocant Halegmonath, ideſt ſacrum menſem, Aprilem Eoſtermonath, ideſt paſchalem menſem: idque a Dea quadam, cui Teutonici populi in paganiſmo ſacrificia fecerunt menſe Aprili, quæ Eoſter appellabatur. Majum appellaverunt Trimelci, ideſt tres mulctra, quòd eo menſe pecora ter die mulgerent.* Sunt autem vocabula illa, quæ Beda Anglica facit, Germanica omnia. Angli tamen hodie nonnihil variant, nuncupantes Lunam Mone: Menſem Moneth. Paſcha Eaſter: Mulctram vas, Mylkingpayle: ipſum lac mulctum, Meale. Hæc ex iis, qui linguam norunt.

Beda Britannus.

AQUITANICA LINGUA.

QUænam olim lingua fuerit Aquitaniæ, quæ tertia Galliç pars ab obliquis aquis *Ligeris* dicta eſt, non ſatis conſtat. De Gallicâ autem linguâ ſuo loco dicetur.

Ex Plin. libr. 4. & Steph.

ARABICA LINGUA.

ARabica in Aſiæ Regione lingua eſt item Punica, qua omnes Mahumeticæ ſectę cultores in gramaticis utuntur: affinis aliquâ ex parte Hebraicæ: elementorum autem formæ variæ omninò ſunt, ut Theſeus Ambroſius teſtatur. Arabes, & Punici duo tantum genera habent, Chaldæorum, & Hebræorum more, ut ait Priſcianus, maſculinum ſcilicèt, & femininum, neutrum penitùs ignorantes: numeros autem in aliquibus nominibus tres habent, ſingularem, videlicèt, dualem, & pluralem. Hebræi autem in geminatis a naturâ, ut duæ aures, & duo oculi, & in numero centenario, & millenario dualem habent, non pluralem: & quando habent pluralem, dualem non admittunt. Maſculina verò nomina Chaldæorum, Hebræorum, Syrorum, atque Indorum more unicam in ſingulari, & unicam in plurali terminationem habent Arabes; in duali verò peculiarem, & ab his differentem retinent deſinentiam. Homo in ſigulari, Raiul dicitur: In duali, Rajulaym, ideſt duo homines. Mulier, vel uxor in ſingulari, Mara: In duali Maraten, vel Marataym, ideſt duæ mulieres, vel uxores. Caſus nominum non ſecùs atquè apud Latinos. Habent item Arabes in verbis more Grecorum numerum ſingularem, dualem, & pluralem. Arabica, & Turcica linguæ ſunt diverſæ, characteribus autem iiſdem utuntur. Hæc ex Theſeo Ambroſio in Appendice. Arabes ſuâ dialecto loquentes Apoſtolos Hieroſolymis in die Sancto Pentecoſtes admirati ſunt.

Theſ. Ambroſ. in Introd. diverſarum lingu. in Appendice.

Theſ. Ambroſ. in Append. Act. 2.

ARAMÆA LINGUA.

ARamæam linguam eandem Chaldaicam eſſe, de qua ſuo loco ſermonem habebimus. Quarè hic non eſt, quòd de ea ſermonem habeamus.

ARMENICA LINGUA.

ARmenica lingua ab Armenia, Aſiæ Regione, quam Hebræi *Arab* vocant, dicta eſt. Hæc vulgaris eadem ferè, quæ Turcica, & Tartarica eſt: ſed inter Tartaricam, & Armenicam Georgianorum linguam eſſe ſcri-

Ex Plin. libr. 2. & 9. Ex Ptolem. Tab. 4. & Strabone 2.

Digitized by Google

ſcriptores aiunt. De Armenicâ linguâ Plutarchus in libro de fluviis, & Joannes Stobæus loquuti ſunt. De hujus item linguæ Alphabeto, ejuſdemque inventore multa ſuo jam loco dicta ſunt. Sed quoniam Armenica lingua voces multas habet Hebraicas, ut eam parentem referat, nonnulla hoc loco vocabula apponemus,

Armenicè.	*Latinè.*	*Hebraicè.*
Ael.	Deus.	El.
Aeli.	Deus meus.	Eli.
Rabbi, & Rabbòni.	Magiſter.	Rab, & Rabbi.
Jezu.	Lingua.	Laſciòn.
Zamanach.	Tempus.	Zemàn.
Chahanaim.	Sacerdotes.	Cohaim.
Hgatz.	Crux.	Ethz, vel Hethz.
Ail.	Sed.	Ellà.
Uſan.	Signum, vel Vexillum.	Nes.
Cho.	Tu.	Attà.
Chum.	Tuus.	Sciellecha.

Quædam cum aliis linguis habet communia, ut ſunt, Epiſcoputhi, ideſt Epiſcopatus, ut apud Græcos, & Latinos. Du, Tu. Von, Ab. Ail, Alii. Ἄλλοι. Em, Εἰμὶ, Sum, Meſch, Μέσον, Medium. Za, præpoſitivum articulum cum Æthiopicâ communem habet. Ab Armenis autem Germani acceperunt nonnulla vocabula: dicunt enim Armeni Car, Potuit. *Carolus*, ideſt, *Potens*. Germani verò Carle, Carol. Hæc ex iis, qui linguas haſce non parum callent. Armenia à Beroſo Saga item vocatur, quam alii Scythicam interpretantur. Hæc autem, ut Xenophon in Æquivocis ait, *Gallerim*, eo quòd ab undis ſalvet, appellat. Hinc eadem forſan à Germanis, Gallis, & Italis *Galea*, vulgari nomine nuncupatur. Plura de Armenicâ linguâ ex Beroſo, & Xenophontis Æquivocis videre licet, qui Noe tanquàm virum ſapientiſſimum Olybama, & Arſa, ideſt, Cœlum & Solem ab Armenis cognominatum affirmant.

Beroſus, & Xenophon.

ASIATICA LINGUA.

Ex Strabone lib. 2.

ASia, & regiones, & linguas multas, diverſaſque habet, ut Athenæus ait, hinc ad cæteras tranſeundum eſt. Aſiæ Incolæ Apoſtolos ſuâ linguâ loquentes Hieroſolymis in Feſto Pentecoſtes audierunt, & mirati ſunt.

Aſſyriorum linguam videre eſt in dictione Chaldaica.

ATTICA LINGUA.

ATtica, Græciæ Regio inter Achajam, & Macedoniam ſita, ſuam dialectum habet, qua præ cœteris Homerus uſus eſt. Hæc lingua duas ſyllabas in unam ſæpè convertit, ut τοὖπος, pro τὸ ἔπος. Ex optativis quibuſdam ν, aufert, ut δοκοῖς, pro δοκοίης. Profert εις, pro ες, & id genus alia. Vocales breves interdum omittit. Epſilon augmentis vocalium præponit. Jota omittit alicubi, & Optativis utitur pro Indicativis. Nominibus fœmininis articulos, vel participia, vel adiectiva generis maſculini adjungit. Inter Auctores, qui Atticè ſcripſerunt, Atiſtophanes comicus, ac Demoſthenes Rhetor celebrantur. Hæc ex Joannis Ammonii de dialectis libello.

Joan. Ammon.

BABYLONICA LINGUA.

BAbylonia, Magna Meſopotamiæ, Aſſyriæque pars, ut Plinio placet, ſuam, quæ eſt Chaldaica, dialectum habet: nomenque ei Babylon, urbs olim Chaldææ totius caput, præbuit. Hanc Urbem Strabo à Semiramide conditam tradit. Hebræorum verò literæ originem a Nemroth gigante, & à linguarum confuſione Babel nominatam volunt. Ambitus ejus quadringentorum octoginta ſtadiorum Eufrate fluvio mediam eam interfluente. Quoniam verò hæc lingua Chaldaica eſt, & ſuo loco declaranda, ad alias linguas accedemus.

Plin. lib. 6. cap. 26.

Strabo lib. 16.

Belgicam linguam, Vide in Gallica dictione.

Beſſi, hodiè Boſnenſes in Illyrica conſiderantur.

Bithynica lingua Græca eſt, ut ex menſium nominibus colligi poteſt.

Boſini, vel Boſnenſes Illyricè loquuntur.

BRITANNICA LINGUA.

HÆc lingua hodiè *Vallica* apud Anglos vocatur, vetus, ſcilicèt, Britannica, in tota Inſula uſitata antequàm Saxones, eâ devictâ, linguam quoque ſuam intuliſſent, quæ maximâ ex parte nunc obtinet, Britannicâ veteri in regionem non magnam contractâ. Vallos Germani vocant, quaſi Gallos, peregrino, & incognito eis ſermone loquentes homines, ut Græci ac Latini Barbaros. Veteres Pruſſi, quorum è numero ſunt Sudini, Curi, atque alii, utuntur ſuâ linguâ, quam Cornelius Tacitus Britannicæ linguæ propiorem eſſe ait. Immixtæ ſunt ei multæ Græcorum voces, quas tamen ita ruſticè proferunt, ut eas, niſi quis diligenter animadvertat, intelligere haudquaquàm poſſit. Pruſſica item eadem ferè eſt, qua Curorum,

Corn. Tacit. lib. 12.

Li-

Digitized by Google

Livonum, & Lituanorum, ut nonnulli affirmant. Sunt tamen qui Curos Illyricè loqui velint.

Bulgari. Vide dictionem, Raſcii.

CAPPADOCUM LINGUA.

Ex Plin. lib. 5. c. 24. & libr. 6. c. 2. & 3.

Cappadocia regio ſuam dialectum habet, quam barbaram eſſe Scriptores narrant, dum menſium nomina conſiderant. Hujus incolæ mirantur Apoſtolos Hieroſolymis in die ſancto Pentecoſtes ſuâ linguâ loquentes.

CARICA LINGUA.

Ex Plin. lib. 5. cap. 29. Philippus.

Caria minoris Aſiæ regio ſuam dialectum habet, Græcis nominibus admixtam non paucis, ut Philippus Caricarum rerum conſcriptor teſtatur. Homerus autem in Cathalogo, Cares privatim βαρβαροφώνους, non quia Cariæ lingua breviſſima ſit, ſed eos barbaros appellatos cenſeo, quòd difficultèr aſperè, ac duritèr loquerentur, ut blæſos, balboſque dicimus. Cares enim, ſive Carii per totam Græciam erraverunt ſtipendia merentes: & in Aſiam profecti, ibi ſine Græcis vivere non potuerunt. Hinc cùm Græcis malè Græciſſantes, ideſt corruptè, aut vitioſè loquentes, barbari dicti ſunt: Barbariſmus enim eſt contrà ſermonis legem dictio vitioſè ſcripta, aut pronunciata. Idque fit vel unius literæ, vel ſyllabæ adiectione, detractione, mutatione, ſive tranſpoſitione. Vel ſi, exempli causâ, in Latino ſermone *Guerra* pro bello diceretur. (Gell. libr. 5. c. 20.) Solœciſmus autem eſt inconveniens partium orationis compoſitura, ſeu pravitas orationis tortuoſa, quæ nunc à Latinis imparilitas, à vetuſtioribus verò ſtribligo, tanquàm ſterobligo quædam dicebatur. (Diogenes Laertius in vita Solonis.) Solœciſmi nomen à Solone deductum Laertius teſtatur, qui cum in Ciliciâ Urbem à ſuo nomine, Soloe condidiſſet, pauci ex Athenienſibus, quos in eâ reliquit, non multo interiecto tempore, corrupto patrio ſermone, inconvenienti partium ſtructurâ loqui cœperunt: fitque ſolœciſmus in oratione, ut ſi vitioſè dicatur: *Noi lego, Tu curritis, lego libris*, & alia id genus innumera. Barbariſmus autem fit in dictione tantùm iis modis, quos commemoravimus. Carios igitur corruptè loquentes *Barbaros* appellatos fuiſſe dicendum eſt. (Strabo lib. 14.) De Cariis, eorumque linguâ corruptâ, ſive barbariſmo multa Strabo conſcripſit. Hæc hactenus.

Carni, Galliam togatam inhabitantes, quos Veneti *Cherſoi* vocant, Carniolani, & Carinthii Illyricè loquuntur: Carnia, vulgò *Cornioia*, à Ptolemæo ſuprà forum Julii, & Concordiam locatur.

Caſubi, aliàs Caſſubitę Illyricè loquuntur.

Celtica lingua. Vide in Gallica dictione.

CHALDAICA LINGUA.

Chaldæa, Aſiæ majoris Regio, Arabiæ contermina, plana, fontium indiga, in qua Babylon ciuitas magna. Chaldæos Arphaſat inſtituit. Hæc Regio ſuam habet dialectum, quæ & *Aramæa*, & Syrorum, & Aſſyriorum, & Babyloniorum vocatur. Hac linguâ in Ægypto, & Æthiopiâ eruditiores utuntur, ut a multis accepi. Hebraicæ confinis eſt, nec multo magis quàm Dorica a Græcâ communi differt. De literis Syriacis, & Chaldaicis, earumque inuentore, ſatis dictum reor, cum de Abrahamo loquuti ſumus, & characteres ordine Alphabetico recenſuimus, multarum linguarum originem enarrantes. Hinc ad cęteras linguas accedendum eſt.

Circaſſi circà mare Caſpium, & *Mamaluchi* etiam dicti Illyricè loquuntur.

Circaſſi circà mare Hyrcanum belliçoſiſſimi ex Sclavorum Gente oriundi Sclavonicâ utuntur linguâ, & Chriſti fidem ſecundum ritum Græcum ſequuntur.

Colchis lingua eadem, quæ Ægyptiis, ut ait Euſtathius. (Euſtachius in Dionyſ.)

Corali Illyricè loquuntur.

Creſtoniatæ ab Urbe Thraciæ, quæ *Creſton* dicitur, cognominati, Pelaſgicè loquuntur.

Cretenſes Inſulam in medio Ponto, teſte Virgilio, Græco ſermone utuntur. (Ex Herodoto Et Virg.) Hi etiam Apoſtolos Hieroſolymis in die ſancto Pentecoſtes ſuâ dialecto loquentes audierunt, & admirati ſunt.

Croati, & Culmij Illiricè loquuntur.

Curorum linguam in Britannicâ linguâ videre eſt.

Cyprii Inſula in ſinu Iſſico Græcè loquuntur etiamnum, ſed corruptè.

Cyrnii Inſulani in mari liguſtico, Cyrnum, ideſt Corſicam incolentes, & longiſſimo æuo propter mellis uſum utentes linguâ, exules, ſeu profugi balari dicuntur. Ex Pauſania. (Pauſanias.)

DACICA LINGUA.

Ptolom. Plin. & Alii.

Dacia, Scythiæ Europæ Regio, hodie diviſa in Tranſylvaniam, Zipſerlandiam, Raſciam, Serviam, Septem caſtra, & Bulgaria. Tranſylvania verò Hungariæ item nomine cenſetur, in qua mirabilis diverſarum, nec unius linguæ gentium mixtura eſt. Dacicæ aliquot ſtirpium nomenclaturæ leguntur inter eas, quæ Dioſcoridi attribuuntur, ex quibus, qualis hæc lingua ſit, coniici non poteſt, ut ab eruditis accepi. Dacorum autem, & Getarum ſermo idem iudicatur, ut Straboni placet. (Strabo lib. 7.)

DALMATICA LINGUA.

Dalmatia, quam *Sclavoniam* dicunt, Illyrici pars, Liburniæ contermina, ſuam habet dialectum, quæ Dalmatica, ſiue Illyrica, vel Sclavona nuncupari ſolet. Hæc ab Illyricâ illâ, quæ *Serviana* dicitur, non diſtat: characteres autem ſunt omninò diverſi, ut ſupra videre eſt, ubi utriuſque linguæ Alphabeta conſcripta cernuntur. Dalmaticarum, ſiue Sclavonicarum literarum inventorem Sanctum Hieronymum fuiſſe ſuperiori loco dixi-

Digitized by Google

diximus, ubi de hac linguâ ſermonem habuimus, licèt eum non Dalmatam, vel Illyricum, ſed Iſtrianum, Stridonenſem, ſcilicet, fuiſſe, ibidem a nobis demonſtratũ ſit. Quamvis autem Sclavonicios characteres a Sancto Hieronymo inventos fuiſſe, paſſim dicatur, Joannes VIII. in Epiſtolâ ad Sſentopulchrum, eas a Conſtantino quodam Philoſopho inventas eſſe narrat dicens:

Joan. VIII. in Epiſtola ad Sſentopulchr. Comitem. Ex Regiſt. M.S. Vaticano.

Literas denique Sclavonicas a Conſtantino quodam Philoſopho repertas, quibus Deo laudes debitæ reſonent, jure laudamus, & in eâdem linguâ Chriſti Domini noſtri præconia, & opera enarrentur, jubemus. Neque enim tribus tantùm, ſed omnibus linguis Dominum laudare auctoritate ſacrâ monemur, qua præcipit, dicens: Laudate Dominum omnes gentes, & collaudate eum omnes populi. Et Apoſtoli repleti Spiritu ſancto locuti ſunt omnibus linguis magnalia Dei. Hinc & Paulus cæleſtis quoque tuba inſonat, monens: Omnis lingua confiteatur: quia Dominus noſter Jeſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris. De quibus etiam linguis in primâ ad Corinthios epiſtolâ ſatis, & manifeſtè nos admonet, quatenùs linguis loquentes Eccleſiam Dei ædificemus. Nec ſanè fidei vel doctrinæ aliquid obſtat, ſive Miſſas in eâdem Sclavonicâ linguâ canere, ſive ſacrarum Evangelium, vel lectiones divinas novi, & veteris Teſtamenti benè tranſlatas, & interpretatas legere, aut alia horarum officia omnia pſallere: Quoniam qui fecit tres linguas principales, Hebræam, ſcilicet, Græcam, & Latinam, ipſe creavit, & alias omnes ad laudem, & gloriam ſuam. Jubemus tamen ut in omnibus Eccleſiis terræ veſtræ propter majorem honorificentiam Evangelium Latinè legatur, & poſtmodum Sclavonicâ linguâ tranſlatum in auribus populi Latina verba non intelligentis, adnuncietur. Sicut in quibuſdam Eccleſiis fieri videtur. Et ſi tibi, & judicibus tuis placet Miſſas Latinâ linguâ magis audire, præcipimus, ut Latinè Miſſarum tibi ſollemnia celebrentur. Data M. Jun. Indict. XIII.

Phil. 116.
Act. cap. 2.
Philipp. 2.
1. Cor. 14.

Hæc Joannes Papa hujus nominis VIII. Quid autem hac linguâ de ſacris rebus a Sancto Hieronymo conſcriptum ſit, quidve de eâdem lingua impetratum ſit, eodem loco ſupra citato cernere licet. De alterâ verò Illyricâ, quæ *Serviana* dicitur, ſupra item ſatis dictum puto: infrà verò alia explicabimus, cum de Illyricis ſermonem habebimus. Hæc hactenus.

DEORUM LINGUA.

HOmerus nomina quædam humana, quædam divina facit: divina autem nimirum illa ab eodem Homero nuncupantur, quæ quàm rectiſſimè, ſeu veriſſimè facta ſunt, ut fluvius, quem *Xanthum* a Diis vocari ait, ab hominibus verò *Scamandrum*: Avis, quam Dii *Chalcidem*, homines *Cymindin*: & Urbs, quam tum *Baticam*, tum *Myrinem* appellari canit. Idem Filium Hectoris *Scamandrium* a mulieribus, a viris (rectius nimirùm) *Aſtyanactem* vocari ait. Hæc ex Platone, in Cratylo, ubi hæ voces ab eo examinantur. De hac Deorum linguâ plura quære apud Homerum, & Scholiaſtem Odyſſeæ, & ex iis, quæ narravimus paulò ſuperius, ubi multa de ſpirituum locutione dicta ſunt.

Plato in Cratylo tom. 1.

Dibriorum ſermo Illyricus eſt.

DORICA LINGUA.

HOmerus, ut aliis Græcæ linguæ dialectis, teſte Plutarcho, ita etiam Doricâ uſus eſt linguâ, quæ a Doria Achajæ parte Athenis propinqua, & *Dori* pro *Achivis*, mutato nomine, appellati ſunt, ut ait Plato. Hæc dialectus utitur frequenter dictionibus in fine mutilâtis per figuram apocopen, vel in medio per ſyncopen, literis, vel ſyllabis detractis. Solent etiam Dori tranſponere literas, & futura circumflectunt, & in ſecundis perſonis Iota omittunt, & Alpha pro Ita ſupponere iis frequentiſſimum eſt. Theocritus Poeta, & Timæus locrus de naturâ Doricè ſcripſerunt. Lacedemonii Crœſi temporibus, Herodoto teſte, excelluerunt inter Doros, qui a Græcis inceſſuntur quòd iuſto frequentius in dictionibus Alpha ingerere ſoleant, ut Rhodiginus ait.

Plato lib. 3. Legum. to. 5.
Herodotus.
Cæl. Rhodig.

ELAMITARUM LINGUA.

ELamitæ, Arabiæ populi, Apoſtolos Hieroſolymis in die ſancto Pentecoſtes lingua ſuâ loquentes admirabunda audivit.

Epirotarum lingua Illyrica eſt. Epirus autem regio eſt Græciæ finitima.

Etruſcam linguam vide in dictione, Hetruſca.

GALATARUM LINGUA.

GAlatia minoris Aſiæ Regio, Phrygiæ contermina, cujus incolæ *Galatæ* appellantur: & *Gallogræci*, quòd ex Gallis, & Græcis coaluerint, ſuam habet dialectum. Sunt autem qui velint Galatarum in Aſia eandem eſſe aut fuiſſe linguam, quæ in Europa Gallorum eſt, aut fuit. Plura vide mox in Gallica linguâ de Galatis, ad quos S. Paulus Epiſtolam ſcripſit.

Plin. lib. 5. cap. 32.

GALLICA LINGUA.

GAllia, Europæ pars, a candore populi dicta (*Gala* enim *lac* Latinè dicitur) triplex eſt, Togata, ſcilicèt, Comata, & Brachata. Togata ab Alpium radicibus & Rubicone fluvio incipiens *Ciſalpina* dicta eſt. Comata verò cognominatur omnis *Tranſalpina Gallia*, ut Plinius ait, & in Belgicam, Celticam, & Aquitanicam dividitur, ut Cæſar teſtatur: eidemque Comatæ, nomen reliquæ Galliæ, ut Brachata, quæ *Francia* nuncupatur, à villoſo veſtis genere, quo ii Populi utebantur, dicta, videtur convenire, Provinciâ Narbonenſi exceptâ.

Plin. lib. 4. cap. 17.
Cæſar. lib. 1. de Bello Gall. in princ.

DE

Digitized by Google

DE VETERI LINGUA GALLICA.

Ex Henrico Glaerano, & aliis.

Galliæ lingua duplex cenſetur, vetus, ſcilicet, ac recens, hinc de veteri primùm, deindè recentiori verba faciemus. Sunt qui velint veterem fuiſſe eam; qua Helvetii, & Galli Julii Cæſaris tempore uſi ſunt, ut Ægidio Schudo, & Henrico Glareano placet, qui hanc rem multis rationibus & conjecturis probare ſtudent. Alii autem Gallicam linguam veterem tunc neque cum Germanicâ, neque cum Franciâ, qua hodiè Galli utuntur, communicaſſe, ſed propriam extitiſſe linguam volunt. Nos autem hujus generis controverſiam, brevitatis causâ, prætermittendam hoc loco cenſemus. Dicendum tamen videtur, Belgicam, Galliæ Regionem, à bellis, quibus fatigata eſt, quæque nunc Flandriam, & Picardiam ſolùm comprahendit, dictam, necnon Aquitaniam, & Celticam, inſtitutis, legibus, ac linguâ inter ſe differre Scriptores affirmant, & præſertim C: Julius Cæſar ſuis in Commentariis. Celtas verò non ſolùm Gallos, ſed etiam Germanos à veteribus præſertim Græcis, communi nomine appellatos multis teſtimoniis approbari poteſt, quæ hoc in loco, ne multis immorer, prætermittenda dijudicavi, ut de veteri linguâ Gallicâ loquamur dicentes, Gallorum linguam multis de cauſis eam eſſe, ut multi affirmant, qua hodie Rhenus utitur, maximèque Helvetii, & Sequani Rhenani. Primùm enim conſtat Cajum Cæſarem bello Gallico per interpretem loquutum fuiſſe cum Gallis. Deindè eam quidèm linguam, qua hodiè Francia utitur, Romanam eſſe, quamquàm corruptam, ut infrà dicemus, nemini dubium videri debet, quippè adhuc uſque de priſcâ linguâ Gallicâ innumeras retinentem dictiones, quas recenſere longum eſſet. Non igitur Francicâ linguâ olim Galli loquuti ſunt, ſed aliâ. Veriſimillimum autem eſt, eâ loquutos linguâ, qua adhuc ii utuntur Galli, qui Francicè non loquuntur, ut omnes populi circà Rhenum, proximi autem Rheno, Helvetii, Rauraci, Sequani, Elſatici, Tribocchi, Vangiones, & tota ferè Belgica. Ad hanc rem comprobandam Henricus Glareanus multis utitur rationibus, & exemplis, quibus ſatis liquet Helvetiorum linguam ac Rheni verè Gallicam, niſi quòd Germani quædam miſcuerunt, maximè infrà Argentinam. Spiræ enim, Vormatiæ, Moguntiæ, atque in circumjacentibus eâ Rheni parte populis mixtus eſt ſermo ex Germaniâ, atque Celticâ linguis: neque enim purè Germanicè, neque purè Celticè loquuntur. Helvetii autem, Rauraci, Sequani, Rheno proximi, Briſgoenſes, & Elſatici magnâ ex parte merè Celticè loquuntur. Non mirum igitur eſt, quòd S. Hieronymus ſcriptum reliquerit Galatas, ad quos ſcripſit S. Paulus, qui etiam à Celtis deſcenderunt, ut auctor eſt Livius, eâdem loquutos ſuo tempore linguâ, qua Treviri utebantur. Quis autem neſcit Trevirorum linguam eſſe antiquam, nec multo à Germanorum linguâ diverſam? Et ſi concedi oportet quod Strabo ait Germaniæ vocabulum Romanorum eſſe; quam aliam cauſam fuiſſe credimus Romanis, quòd eos germanos appellarint, quàm quòd vel linguâ, & moribus magnam cum Gallis haberent communionem? Vel, quod quidèm non abſurdè argumentantur, ab ipsa inter ipſos appellatione? Fratres enim ſeſe etiamnum hac tempeſtate in rebus ſeriis ac bellis vocant. Id Romani ſivè per ſe de Germanis reſciverint, ſivè à Gallis didicerint, parum conſtat, neque hujus eſt negotii.

Ægidius Scud. Henr. Glar.

Cæſar in Comment. lib. 1. de Bello Gal. in princ.

Cajus Cæſar de bello Gal. libr. 1. ante med. pag. 14.

Henricus Glareanus.

S. Hieron. in Proœm. in Epiſt. ad Gal. tom. 6.

Livius libr. 8. 4. Dec.

Strabo lib. 7.

Quòd autem Helvetiorum lingua verè ſit Gallica, ut diximus, id non parvum eſt argumentum, quòd Latini auctores multa Gallicæ linguæ vocabula recenſent, quæ etiamnum in Helvetiorum ſunt linguâ, quamquàm à Romanis ſcriptoribus partim malè ſcripta, partim male percepta, utpotè quæ quòd barbara non magnopere curarent, obiter dumtaxat in operibus conſcribuntur. Quæ tamen ipſa nobis argumento ſunt, Gallicam linguam in aliquâ apud eos fuiſſe exiſtimatione. Itaque Cæſar Gallorum propria & maximè Helvetiorum nomina mirè torſit, omiſſis ſæpè ac mutatis literis aliquot, ut Latinæ declinationi apta fierent, de quibus paulo poſt dicturi ſumus. Idem Plinius fecit, qui Gallus fuit, ex ipsâ Gallia Ciſalpinâ, ut Romani loquuntur, natus: quem iſtam ſciſſe linguam, atque eam magni feciſſe, dubium non eſt: quippè qui in tam nobile de naturâ opus inſerere voluerit, ea tamen verba temporum injuriâ ad hanc uſque diem magis depravata apud eum leguntur, nemine de eâ linguâ mille ab hinc annis curante. Id clarum fit ex eo præſertim loco, in quo Plinius aratra rotulis inſtructa, Gallicum inventum, *Pflugrat* rectè nominavit: ubi tamen codices, *Plummarat*, alii *Planarat*, habent. Quidam verò, ut ſe prorſùs ineptos oſtenderent, in *Planetam*, mutarunt. Idem Plinius *Bodincum*, Padum fluvium, hoc eſt fundo carentem, *Gallica lingua*, à Liguribus dictum ait. Idem ibidem oppidum eodem tractu eſſe *Bodincomogum* vetuſto nomine nuncupatum dicit. Ita apud Svetonium in Galba præpinguis Gallicè *Galb* intelligitur, ſeu potiùs vitulus: nam ita homo præpinguis, atque obeſus, per jocum, vitulus vocatur: Et *Becco* roſtrum apud eundem in Vitellio Belgæ noſtrâ ætate in ſuâ linguâ adhuc habent ſicut Itali. Multa his ſimilia enumerat Ægidius Tſchudus, qui etiam hodiernam Francorum linguam ex duabus linguis conſtare ait, ex priſcâ linguâ Celticâ & Romanâ: in qua tamen Romana dominatur linguâ.

Plin. II. Veronenſis libr. 3. c. 16. & libr. 18. c. 18.

Plin. lib. 18. c. 18. ſub fin.

Plin. libr. 3. c. 16. ſub finem.

Svetonius in Galba, & in Vitellio.

Nomina item Gallicè deſinentia Cæſar in deſinentiam & formam convertit Latinam ut *Caſtich*, Caſtichus, Sequanus Regius filius: *Arnold*, Arionoldus: *Ernſt*, Erneſtus Germanorum Rex, quod poſteà nomen corruptum eſt in Arioviſtum: *Orgentorix*, vel Orgetorix Helvetiorum Princeps, apud Helvetios per quandam literam Græcam deſinebat hoc modo χ, nunc vero per X terminatur, ut etiam

Quæ Cæſar in Latinam deſinentiam cōvertit. Lib. 1. de Bello Gal. non procul à princ.

Dumno-

Digitized by Google

Dumnorix, & alia id genus permulta: quibus conſtat veterem linguam Gallicam eamdem fuiſſe Germanis.

Rurſus Celtas, & Gallos veteribus eoſdem eſſe Germanis, & veterem Gallicam Germanicam ex Annalium Scriptoribus colligitur, ſicut Ephorus, & Strabo graves inprimis Auctores tradunt. Cato præterea, Plinius, Sextus, Ruffus, Feſtus Pompejus, Diodorus Siculus Gallicam linguam, quæ modò Teutonicorum, ſive Germanorum eſt, eam vocari affirmant, docentes apud eos *Padum* pro picea, *Pondicum* pro fundo, *Bulgam*, pro ſacco ſcorteo, vel coriaceo *Bergomum* pro Montana Urbe, *Cimbrum* pro latrone vel pugnaci, *Emporedum* pro equorum domitore, *Rhedam* pro curru, vel rota, *Pyrenem* pro combuſto, *Cervisiamque* pro potu ex hordeo valere: quibus vocabulis Teutones adhuc utuntur. Adde etiam, ut iidem tradunt ſcriptores, quòd omnia nomina Populorum, Regum, & Ducum, Germanica Teutonicaque ſunt, & ad hanc uſque diem uſurpantur, quæ brevitatis causa prætermitto. Multa item probatiſſimorum ſcriptorum in hunc ſenſum congerere poſſem ſi vellem loca, quibus linguam veterem Gallicam Helvetiis, Teutonicis, aut Germanis eandem fuiſſe, affirmari poteſt: ſed ea dictam ob cauſam ſubticenda ſunt. Hæc igitur de linguâ veteri Gallicâ, ut ad recentiorem perveniamus.

Ephorus, & Strabo.

Plin. lib. 3. cap. 16.

DE GALLICA LINGUA RECENTIORE.

Latinæ linguæ propagines, ſed tempore, & vulgi imperitiâ valdè corruptæ, ſunt tres, hodie vulgares linguæ, Italica, Hiſpanica, & Gallica. Prima minus, utpote Latinæ linguæ proxima, ſecunda magis, tertia maxime corrupta, hoc eſt terminationibus, & literis, ſyllabiſque mutata, atque diſtorta: & inſuper vocabulis mixta alienis ab eo nimirùm tempore, quo Gothi non modò regna, & regiones vaſtare, ſed etiam linguas imperio ſuo pervertere cœperunt. Gallica igitur lingua plurimas habet Latinas voces, quaſdam habet Gothicas, quaſdam verò Germanicas (nam Franci, qui ceteris ejuſdem Regionis populis imperant, à Francis Germanis deſcenderunt) quædam verò habet de ſuâ, & vetere Gallicâ linguâ, ut ratio ipſa poſtulat. Hinc dialectis variat non parum: eſt enim alia terſior in parte, quæ privatìm *Francia* dicitur: aliæ craſſiores, ut Provincialis, Lotharingica, Burgundica, & id genus reliquæ: craſſiſſima verò harum omnium Sabaudica, & aliæ linguæ circà Alpes, Italiæ confines. Hæc ex Ægidio Tſcudo, & Henrico Glareano. Gallicâ in linguâ, ut ceteris pleriſque omnibus barbaris, metra tantùm homœoteleuta (*rythmos* vulgò vocant) nullâ proſodiæ habitâ ratione olim condebantur, nunc verò hujus etiam ratio à quibuſdam habetur, ut ego ipſe vidi. Hæc de Gallicâ linguâ recentiore.

Ægid. Tſcud. & Henr. Glarean.

GAZARICA LINGUA.

Gazarorum gentes, quæ hodie *Abgazari*, & *Abgazelli* à Græcis vocantur, necnon *Mengrelli*, & Circaſſi, habitant verſus Mare Hyrcanum. Apud haſce Gentes. Tartari Savolenſes tela, & alia comparant neceſſaria. Hi autem omnes ex Sclavorum gente originem ſumpſere: linguâque utuntur Sclavonicâ, & Chriſti Fidem ſecundùm ritum Græcum ſequuntur.

GEORGIANICA LINGUA.

Georgiana, Aſiæ Regio à Tartaris ſubacta, cujus Populi ab agriculturâ nomen ſortiti Georgi dicti ſunt, vel, ut à Turcis vocantur, *Juriani*, Græcâ linguâ utitur in ſacris: vulgaris autem ejus lingua Tartaricæ, & Armenicæ media eſt.

Blondus lib. Decad. 3. an. ſal. 1221.

Gepidis in uſu eſt ſermo Illyricus. Vide infrà, Hungaris.

GERMANICA LINGUA.

De Germanicâ linguâ, quam veteri Gallicæ eandem fuiſſe aliqui affirmant, jam ſuprà dictum fuit, præſertìm quòad vetera nomina propria: item in Anglicâ nonnihil. Germanorum autem nomen antiquius eſſe, quàm *Alemanorum*, cum aliàs conſtat, tùm ex Flavii Vopiſci Proculo. Multa de Germanicâ, & Helveticâ linguâ, necnon de Germanicæ linguæ vetuſtate dicenda forent, ſed qui hæc ſcire cupit, ad Ægidium Tſcudum confugiat. Dicam tamen Germanorum quatuor eſſe genera, Teutones, ſcilicet, Venedos, Cimbros, Vuagros, qui non ſolùm linguâ, verùm etiam inſtitutis, ac religione differre dicuntur. Num verò inter Germanos Picti populi Septemtrionales Hannonii, Lotharinghi, Burgundiones, Allobroges, & Sabaudienſes annumerandi ſint, dubitatur: ſunt tamen medii inter Celtarum, Germanorumque imperia, Germanis obtemperantes Imperatoribus, ut docent Hiſtorici. De Venedis, & Vuagris ſuo loco dicetur: nunc de Teutonibus, ac Cimbris loquendum eſt.

Flav. Vopiſc.

Ægidius Tſcudus c. 36. 37. 38.

Teutones, ſive *Teutoni*, ita dicti à Teutone ſive Tuiſtone ipſorum Deo, quem indigenam, ac terrâ ortum exiſtimabant, à Cornelio Tacito *Thuyſcones* appellati ſunt. Hi autem à Celtis *Alemani*, à Venedis *Nomades*, ac *Nemetes* à jaculando nominantur: à Vuagris *Scythulæ*, ſive *Scythæ*, hoc eſt caſei, ac lactis voraces, quos Græci *tyrophagos*, & *galactophagos* nuncupant. Horum partes ſunt multæ, quæ brevitatis causâ ſubticendæ ſunt.

Corn. Tacit. lib. De Moribus German. in princ.

Plin. lib. 4.

Cimbrorum partes ſunt Dani, Scandia, Sclandria, Scandiavia: ubi Nordovici, & Normandini, Sviones qui, & Sveſii, & Svedi, Fenni, Gothi. Eos Græci *Getas*, Latini *Dacos* vocare ſolent: immò Gothi, qui & *Dani*, *Daci*, & *Getæ* dicti ſunt, homines erant ingenti corpore, horrendiſque oculis, in acie gaudio exultantes, tanquàm glorioſè, & ſe-

Digitized by Google

Valerius Max. & feliciter vitâ exceſſuri : contrà verò ex morbo quopiam vitam cum morte commutantes, perinde quaſi turpiter perituri. De Teutonibus, ſive Thuyſconibus, necnon Cimbris, vide Beroſum, Cæſarem, Tacitum, Marcellinum, & Caſſiodorum.

Sermo Germanicus, & præſertìm Saxonicus, literarum naturâ, & poteſtate, diphthongorum vi, & numero, ſyllabarum pronunciatione, declamatione, articulis, accentu, ratione loquendi, ceteriſque hujuſmodi dictionum proprietatibus, maximam habet communitatem, plurimumque retinet commercii cum Græcorum lingua, rectiùſque literis Græcis, quàm Latinis ſcribitur, ut Sigiſmundus Gelenius, & alii Scriptores tradunt affirmantes infinita eſſe vocabula, quæ idem Germanis, & Græcis valere dicuntur. Gelenius item in Lexico ſuo Symphono, in quo ex quatuor linguis, Latina, videlicet, Græca, Germanica, & Illyrica, partìm omnium, partìm trium, partìm duarum vocabula inter ſe, & eruditè quidèm comparat, hujus generis affinitatem linguarum patefacit. Nec deſunt qui Germanicam linguam ab Hebraicâ originem aliquâ ex parte traxiſſe opinentur. Maximam verò in eâ mutationem factam eſſe iidem Scriptores obſervarunt, atque adeò eam ipſam mutatam eſſe dicunt, ut eam, quæ olim fuerit, ægre etiam peritus quis intelligat. *Sigiſmundus Gelenius.*

Id quod factum eſſe cenſendum eſt ob plurimas bellorum injurias, & populorum migrationes, necnon ob literarum, & hiſtoriarum denique cultum à multis neglectum, ſicut Italicę linguę eveniſſe Franciſcus Alumnus Ferrarienſis in Divitiis, & in Theſauro vulgaris linguæ demonſtrat, ut in Italicâ linguâ videre licet. *Franciſcus Alumnus.*

GETICA LINGUA.

Getæ, Populi in Scythiâ Europæâ, quos Appianus *Dacos* appellat. Strabo verò Getas à Dacis ita diſtinguit, ut Getæ ſint qui ad Pontum in Orientem vergunt: Daci, qui in oppoſitum latus ſpectant, versùs Germaniam, & Iſtri fontes, quos olim *Danos* vocatos nonnulli volunt. Ex quo apud Athenienſes Danorum, & Getarum ſervilia nomina in uſu maximè fuerunt. Ælius Spartianus ſcribit *Getas* dictos fuiſſe, qui poſtea *Gothi* appellati ſunt. Alii verò eoſdem Getas eſſe Tartaros, & veterem Gothorum regionem hodie Tartariæ Regno ſubjectam, ejuſque partem eſſe, Germanicâque linguâ uti affirmant. *Appian. Alexand. Strabo. Ælius Spart.*

GOTHICA LINGUA.

Gothi immanes Scythię populi in Tractu Septemtrionali Europæ, Danis, & Norvegis contermini, qui olim armis Italiam ſubegerunt, Romamque ipſam ſolo ęquarunt, ſuamque in totum orbem invexerunt barbariem, ut alibi dictum eſt, cum de Ulphila Gothicarum literarum inventore ſermonem habuimus, ubi de maximâ Latinæ linguæ jacturâ, quam à Gothis accepit, loquuti ſumus, multaque exempla ad hanc rem pertinentia in medium attulimus, necnon Alphabetum.

A Gothis *Oſtrogothæ*, tanquàm Orientales illorum vocabulis ita dicti, & *Viſigothæ*, qui Occidentalium ſeſe Regionibus infudere, nuncupati ſunt: Gothalani verò ſunt populi ex utriſque mixti: Alani enim ſunt populi Scythiam Europæ ad Mæotidem paludem incolentes, quorum meminiſſe Plinium legi. Hi autem omnes necnon alii eâ in Regione populi, ut Gothini, Quadi, Oſi, Marcomanni, & ceteri permulti Germanicè loquebantur, ut à multis accepi Scriptoribus. *Cæl. Rhod. lib. 18. c. 24. tom. 2. Plin. li. 4. c. 12.*

Nunc verò ex omnibus nationibus Gothicis nullam ampliùs in Germaniâ ſupereſſe conſtat, Scyris vel Stiriis, ſive Stirenſibus, & Turingis exceptis. Norvegicam verò linguam Germanicæ adſimilem eſſe multi prodiderunt: idque ita eſſe inveni in Italico Joſaphat Barbari libro de ſuâ, qua functus eſt, ex Venetiis ad Tanam legatione. Hæc de Gothicâ linguâ. *Corn. Tacit. lib. De Mor. German. Joſaphat Barbarus.*

GRÆCA LINGUA VETUS.

Græcia, Europæ regio olim omni diſciplinarum genere excultiſſima: cujus tamen populi levitatis, vanitatiſque nomine malè audierunt, & fabuloſi dicti ſunt, quia ab iis fabulas originem traxiſſe omnes affirmant. Hinc pluribus in locis, Cicero ait: *Homines levitate Græci, crudelitate barbari, docti quidèm, & ingenioſi, ſed parum in teſtimoniis dicendis religioſi.* Hæc Cicero: ob idque Græcâ fide mercari apud Comicos eſt pecuniâ numeratâ ſive præſente, mercaturam exercere, cum eos mendaciis laborare conſtet, ſicut de Cretenſibus præſertim ab Epimenide Græco dictum fuit, & in Scripturâ ſacrâ affirmatur. *Cic. in orationibus tom. 2. S. Paulus ad Tit. c. 1.*

Græca lingua non ſolùm in Europâ, hoc eſt, in ipsâ Græciâ proprie dicta, verum etiam in Aſiâ minore, ut in Joniâ, necnon in finitimis ei regionibus, atque in extremâ Italiæ orâ, quam Magnam Græciam vocant, ut in Apuliâ, & Calabriâ, in iis præſertìm partibus, quæ Mari Adriatico, & Jonico adjacent, olim vigebat, & in communi, vulgarique erat uſu: cui etiam linguæ non ſolùm Romani, ſed remotiſſimæ itèm Regiones propter bonas, & utiles artes atque ſcientias, necnon propter inutiles, & vanas, ut magiam, & id genus reliquas eo Idiomate traditas, operam dederunt. Hæc lingua ex tribus, quæ ſunt celebriores, eſt. Hebraica verò omnium vetuſtiſſima, ut ſuo jam loco demonſtratum eſt, primarium optimo ſibi jure comparavit. Hanc ſequitur Græca. Poſt Græcam Latina ſibi vendicat locum, ſi earum tempora necnon earum dignitates, & jura cuncta ſpectentur, quæ quidèm multa ſunt.

Greca lingua quinque diſtinguitur dialectis ut dictum eſt, Æolica, ſcilicet, Atticâ, Jonicâ, Doricâ. & Communi. Attica verò intèr ceteras elegantior, & communi propior, Dorica craſſiſſima judicatur, & in hac Æclogæ, & Paſtorum colloquia a Theocrito con-

conſcripta fuiſſe ajunt. Communem autem lingua in nullà Regione privatim vulgò receptam nonnulli opinantur, cùm ubique vulgus ſuum aliquid proprium habeat, quibus a ceteris pleriſque differt: Communis enim fortaſsè illa eſt, quam viri vel literati, vel ſapientes, & cultiores uſurpabant. Theſſala a nonnullis inter Græcas dialectos memoratur, & aliæ quædam, quæ ad eas ipſas referri queunt.

Ex Theſeo Ambroſ. in Introd. diverſ ling.

Græcâ linguâ in ſacris Georgiani uti dicuntur cum vulgaris eorum lingua Tartaricæ, & Armenicæ media cenſeatur. Iacobitę item, & Moſchovitæ in linguâ Græcâ ſimilibus characteribus utuntur, qui a Græcis parum recedere videntur, ut in Theſei Ambroſii introductione videre eſt. Carthaginenſes, ut ait Rhodiginus, *in bello adversùs Dionyſium ſeniorem, cum ſe literàrum Græcarum commercio proditos ſenſiſſent, ac quidquid fuiſſet ab ipſis decretum, Dionyſio ſignificatum, Senatuſconſulto caverunt, nequis Cartaginenſium, aut literis Græcis, aut ſermoni inſueſceret, ſtuderetve*. Hæc Rhodiginus.

Cœl. Rhodiginus tom. 3. lib. 22. c. 17.

GRÆCA LINGUA VULGARIS,

Et recentior.

GRæca lingua vulgaris, qua hodie utuntur Græci, tùm vocabulis, tùm Græcorum depravatione, literis, ac terminationibus immutatis, a vetere Græcâ multis in locis non minus receſſit, quàm Italica, Gallica, & Hiſpanica a vetere Latinâ, cujus hæ tres propagines cenſentur. Hac linguâ Iliadem Homeri tranſlatam, & impreſſam fuiſſe teſtatur Petrus Burrana Lucarnenſis, qui libellum, *Corona prætioſa* inſcriptum, edidit: in quo e regione conferuntur vocabula linguarum quatuor, Italicæ, ſcilicet, vulgaris, Latinæ, Græcæ vulgaris, & veteris Græcæ. Opinor autem, ut italis evenire ſolet, ipſum vulgi ſermonem corruptiorem eſſe, quam qui a literis ſcribi ſolet, & in eorum ore verſatur. Inter varias autem dialectos, quarum aliæ aliis plus minuſve corruptæ ſunt, ut Cretæ, Cypri: Corcyræ, & inter alias, Peloponenſem tanquàm puriorem, vel minus corruptam præferri a Græcis, accepi. Hęc de Græcâ linguâ recentiore, necnon vetuſtâ, cujus Alphabetum pronunciationibus, figuris, ac nominibus diſtinctum ſuo jam loco ob oculos poſitum eſt, ubi de Græcarum literarum Inventoribus, multiſque aliis rebus, ſcitu quidèm dignis, verba fecimus. Hic autem numerandi modum juxtà literas Alphabeti, inſtar Hebræorum, a quibus hanc formam ſicut, & complures literas, earumque nomina Græci acceperunt, apponere libuit, ut videre eſt.

Petr. Burra.

MODUS NUMERANDI

GRÆCUS, ET LATINUS.

Græcè.			*Latinè.*
En.	α'	1	Unum.
Dyo.	β'	2	Duo.
Tria.	γ'	3	Tria.
Teſſara.	δ'	4	Quatuor.
Pente.	ε'	5	Quinque.
Ex.	ϛ'	6	Sex.
Epta.	ζ'	7	Septem.
Octo.	η'	8	Octo.
Ennea.	θ'	9	Novem,
Deca.	ι'	10	Decem.
Endeca.	ια'	11	Undecim.
Dodeca.	ιβ'	12	Duodecim.
Decatria.	ιγ'	13	Tredecim.
Decateſſara.	ιδ'	14	Quatuordecim.
Decapente.	ιε'	15	Quindecim.
Decaex.	ιϛ'	16	Sexdecim.
Decaepta.	ιζ'	17	Decem ſeptem.
Decaocto.	ιη'	18	Decem octo.
Decaennea.	ιθ'	19	Decem & novem.
Icoſi.	κ'	20	Viginti.
Icoſien.	κα'	21	Viginti unum.
Icoſidyo.	κβ'	22	Viginti duo.
Icoſitria.	κγ'	23	Viginti tria.
Icoſiteſſara.	κδ'	24	Viginti quatuor.
Icoſipente.	κε'	25	Viginti quinque.

Ico-

Digitized by Google

Icoſiex.	κϛ'	26	Viginti ſex.
Icoſiepta.	κζ'	27	Viginti ſeptem.
Icoſiocto.	κη'	28	Viginti octo.
Icoſiennea.	κθ'	29	Viginti novem.
Triaconta.	λ'	30	Triginta.
Triacontaen.	λα'	31	Triginta unum.
Teſſaraconta.	μ'	40	Quadraginta.
Teſſaracontaen.	μα'	41	Quadraginta unum.
Penticonta.	ν'	50	Quinquaginta.
Penticontaen.	να'	51	Quinquaginta unum.
Exiconta.	ξ'	60	Sexaginta.
Exicontaen.	ξα'	61	Sexaginta unum.
Ebdomiconta.	ο'	70	Septuaginta.
Ebdomicontaen.	οα'	71	Septuaginta unum.
Ogdoiconta.	π'	80	Octoginta.
Ogdoicontaen.	πα'	81	Octuaginta unum.
Enneniconta.	ϟ'	90	Nonaginta.
Ennenicontaen.	ϟα'	91	Nonaginta unum.
Ecaton.	ρ'	100	Centum.
Diacoſia.	σ'	200	Ducenta.
Triacoſia.	τ'	300	Tercenta.
Teſſaracoſia.	υ'	400	Quadringenta.
Pentacoſia.	φ'	500	Quingenta.
Exacoſia.	χ'	600	Sexcenta.
Eptacoſia.	ψ'	700	Septingenta.
Octacoſia.	ω'	800	Octingenta.
Enneacoſia.	ϡ'	900	Nongenta.
Chilii.	͵α	1000	Mille.
Diſchilii.	͵β	2000	Bis mille.
Triſchilii.	͵γ	3000	Tres mille.
Tetraciſchilii.	͵δ	4000	Quater mille.
Pentaciſchilii.	͵ε	5000	Quinquies mille.
Exaciſchilii.	͵ϛ	6000	Sexies mille.
Eptaciſchilii.	͵ζ	7000	Septies mille.
Ogdaciſchilii.	͵η	8000	Octies mille.
Enneaciſchilii.	͵θ	9000	Nonies mille.
Myria.	͵ι	10000	Decem millia.
Dyſmyria.	͵κ	20000	Viginti millia.
Triſmyria.	͵λ	30000	Triginta millia.
Tetraciſmyria.	͵μ	40000	Quadraginta millia.
Pentaciſmyria.	͵ν	50000	Quinquaginta millia.
Exaciſmyria.	͵ξ	60000	Sexaginta millia.
Eptaciſmyria.	͵ο	70000	Septuaginta millia.
Ogdoaciſmyria.	͵π	80000	Octoginta millia.
Enneaciſmyria.	͵ϟ	90000	Nonaginta millia.
Decamyria.	͵ρ	100000	Centum millia.
Icoſimyria.	͵σ	200000	Ducenta millia.
Triacontamyria.	͵τ	300000	Trecenta millia.
Teſſaracontamyria.	͵υ	400000	Quadringenta millia.
Penticontamyria.	͵φ	500000	Quingenta millia.
Exicontamyria.	͵χ	600000	Sexcenta millia.
Ebdomicontamiria.	͵ψ	700000	Septingenta millia.
Ogdoicontamyria.	͵ω	800000	Octingenta millia.
Ennenicontamyria.	͵ϡ	900000	Noningenta millia.

De nominibus ordinalibus. Quin etiam ipſi ordinales numeri à ſuperioribus ducunt originem; ut,

Protos.	Primus.
Deuteros.	Secuudus.
Tritos.	Tertius.
Tetartos.	Quartus.
Pemptos.	Quintus.
Ectos.	Sextus.
Ebdomos.	Septimus.
Ogdoos.	Octavus.
Ennatos.	Nonus.
Decatos.	Decimus.
Endecatos.	Undecimus.
Dyocedecatos.	Duodecimus.
Triſcædecatos.	Decimus tertius.
Teſſareſcædecatos.	Decimus quartus.
Pentecædecatos.	Decimus quintus.
Eccædecatos.	Decimus ſextus.
Eptacædecatos.	Decimus ſeptimus.
Octocædecatos.	Decimus octavus.
Enneacædecatos.	Decimus nonus.
Icoſtos.	Vigeſimus.
Icoſtos protos.	Vigeſimus primus.
Icoſtos deuteros.	Vigeſimus ſecundus.
Triacoſtos.	Trigeſimus.
Triacoſtos protos.	Trigeſimus primus.
Teſſaracoſtos.	Quadrageſimus.
Teſſaracoſtos protos.	Quadrageſimus primus.
Penticoſtos.	Quinquageſimus.
Penticoſtos protos.	Quinquageſimus primus.
Exicoſtos.	Sexageſimus.
Exicoſtos protos.	Sexageſimus primus.
Ebdomicoſtos.	Septuageſimus.
Ebdomicoſtos protos.	Septuageſimus primus.
Ogdoicoſtos.	Octogeſimus.
Ogdoicoſtos protos.	Octogeſimus primus.
Ennenicoſtos.	Nonageſimus.
Ennenicoſtos protos.	Nonageſimus primus.
Ecatoſtos.	Centeſimus.
Dyacoſioſtos.	Ducenteſimus.
Triacoſioſtos.	Trecenteſimus.
Tetracoſioſtos.	Quadringenteſimus.
Pentacoſioſtos.	Quingenteſimus:
Exacoſioſtos.	Sexcenteſimus.
Eptacoſioſtos.	Septingenteſimus.
Octacoſioſtos.	Octingenteſimus.
Enneacoſioſtos.	Nongenteſimus.
Chilioſtos.	Milleſimus.
Diſchilioſtos.	Bis milleſimus.
Triſchilioſtos.	Ter milleſimus.
Tetraciſchilioſtos.	Quater milleſimus.
Pentaciſchilioſtos.	Quinquies milleſimus.
Exaciſchilioſtos.	Sex milleſimus.
Eptaciſchilioſtos.	Septies milleſimus.
Octaciſchilioſtos.	Octies milleſimus:
Enneaciſchilioſtos.	Nonies milleſimus.
Myrioſtos.	Decies milleſimus.

Græci præter illud ſupputandi formam à ſerie Alphabeti deſumptam, ſex in numeris deſignandis utuntur literis, hoc eſt, ΙΠΔΗΧΜ. Ι, unitatem ſignificat. Π, πέντε, ideſt quinque, Δ, δέκα, ideſt decem. Η, ἑκατὸν, ideſt centum. Χ, χίλια, ideſt mille. Μ, μυρία, ideſt decies mille: quoties autem harum literarum ſingula quæque geminatur, toties idem numerus multiplicatur. Decadum verò, centuriarum, & Chiliadum, ac Myriadum literæ ΔΗΧΜ, in hoc charactere Græco Π, incluſæ, quinarium eorum numerorum ſemper multiplicat, ut

|Δ| 50. |Η| 500. |Χ| 5000. |Μ| 50000. nam hæc litera Π, quinque ſignificat. Horum numerorum adjunctione reliqui omnes gignuntur, &

in com-

in compoſitione major ſemper minori præponi ſolet: ſed in compoſitione nominum numeralium major numerus minori ſine conjunctione præfertur, ut δεκατρία, ideſt decem tria: ſi autem minor majori præponatur, conjunctio intercedit, ut τρία καὶ δέκα, ideſt tria & decem.

HEBRAICA LINGUA.

Gen.14. Gen.10. HEbræi non ab Abraam, qui Hebræus in Geneſi appellatur, ſed ab Heber, qui fuit abnepos Sem, filii Noe, qui & Judæi a Judæa, quæ & Chananæa, & promiſſionis Terra in Scripturis ſacris nuncupatur, dicti ſunt Syriæ Regionem incolentes. Et quia in Heber Familiâ remanſit lingua, quæ priùs humano generi creditur fuiſſe communis, Gen.11. cùm Gentes linguarum diverſitate ſunt diviſæ, Hebraica deinceps nuncupata eſt. Hac Hebraicâ, ſive Judaicâ linguâ, quæ & *ſacra* dicitur, vetus Teſtamentum, libris Job, Danielis, & partim Eſdræ exceptis, qui Chaldaicâ linguâ editi reperiuntur, conſcriptum fuit: qui profectò Liber ferè ſolus purè Hebraicus habetur, ut eruditi affirmant: alij enim iiſdem Characteribus conſcripti, vel Chaldaici ſunt, vel alias dialectos, & gloſſas habent admixtas. Hinc recentiorum Judæorum Thalmud vanitatibus, & impietatibus plenum, nunc Romæ expurgationi traditum, obſcurum cenſetur, quia omnium ferè gentium vocabulis reſperſum eſt. De Alphabetis Hebraicis, antiquiori, ſcilicèt, & recentiori, quæ ſuo iam loco fuerunt appoſita, deque hujus linguæ majeſtate, & excellentiâ, multiſque rebus àliis ad hanc eandem linguam pertinentibus, præſertim verò de literarum myſteriis, quibus ipſa lingua abundat, ſatis ibi dictum opinor.

Addam autem hoc loco, quæ ad nominum numeros, ac deſinentiam pertinent. Hebræi enim in geminatis a naturâ, ut duæ aures, duo oculi, & cetera hujus generis nomina, necnon in numero centenario, ac millenario dualem habent, non pluralem: quæ enim pluralem habent, duali carent. Maſculina nomina unicam in ſingulari, & unicam in plurali deſinentiam habent.

De iis, qui literas Hebraicas antiquas, ac recentiores invenerunt, ſuis jam locis ſermonem habuimus, ubi multa, & ſcitu quidèm digna, dicta ſunt, num, ſcilicet, Hebraica lingua, ſive libri ſacri hac linguâ conſcripti fuerint corrupti: qua in re demonſtrandâ multas recenſuimus cauſas, & rationes.

De modo ſcribendi, qui ab Hebræis obſervatur, ſuo item iam loco dictum eſt, ubi modum ſcribendi apud Latinos, a ſiniſtrâ parte in dextram magis naturalem eſſe naturæ, quàm a dextrâ in ſiniſtram demonſtravimus.

De literarum Hebraicarum myſteriis nonnulla etiam diximus: ſed earundem interpretationem, connexionem, & ordinem videre eſt in Œconomia Georgii Ederi, & apud Tomo 4. Sanctum Hieronymum in proœmio lamentationum.

Verùm quia ex ordine literarum numerandi modum obſervant Hebræi, hinc juxtà literas Hebraicas ſupputandi formam infrà apponere nobis viſum eſt.

NUMERUS SUPPUTANDI
APUD HEBRÆOS.

א	Hechad.	1	Unum.
ב	Scienaim.	2	Duo.
ג	Scieloſcia.	3	Tria.
ד	Arbagha.	4	Quatuor.
ה	Chamiſcia.	5	Quinque.
ו	Sciſcia.	6	Sex.
ז	Scibgha.	7	Septem.
ח	Sciemona.	8	Octo.
ט	Tiſegha.	9	Novem.
י	Ghaſara.	10	Decem.
יא	Hechadaghaſar.	11	Undecim.
יב	Scienaimghaſar.	12	Duodecim.
יג	Scieloſciaghaſar.	13	Tredecim.
יד	Arbaghaghaſar.	14	Quatuordecim.
יה	Chamiſciaghaſar.	15	Quindecim.
יו	Sciſciaghaſar.	16	Sexdecim.
יז	Scibghaghaſar.	17	Decem ſeptem.
יח	Sciemonaghaſar.	18	Decem octo.
יט	Tiſeghaghaſar.	19	Decem & novem.
כ	Gheſrim.	20	Viginti.
ל	Scieloſcim.	30	Triginta.
מ	Arbaghim.	40	Quadraginta.
נ	Chamiſcim.	50	Quinquaginta.
ס	Sciſcim.	60	Sexaginta.
ע	Scibgim.	70	Septuaginta.
פ	Sciemonim.	80	Octoginta.
צ	Tiſeghim.	90	Nonaginta.
ק	Mea.	100	Centum.
ר	Mathaim.	200	Ducenta.
ש	Scialoſcmeoth.	300	Trecenta.
ת	Arbaghmeoth.	400	Quadringenta.
ך	Chameſcmeoth.	500	Quingenta.
ם	Sejeſcmeoth.	620	Sexcenta.
ן	Scievaghmeoth.	700	Septingenta.
ף	Sciemonemeoth.	800	Octingenta.
ץ	Teſciaghmeoth.	900	Noningenta.
א̈	Eleph.	1000	Mille.

Num. ordinalis.

Riſcion.	Primus.
Sieni.	Secundus.
Scieliſci.	Tertius.
Rerieghi.	Quartus.
Chamiſchi.	Quintus.
Sciſci.	Sextus.
Scievighi.	Septimus.
Sciemini.	Octavus.
Teſcighi.	Nonus.
Ghaſiri.	Decimus.

Pro numero cujuſcumque decadis multiplicando eadem nomina ab unitate ad denarium uſque numerum reſumuntur, majore minori, & contrà, præpoſito. Id quod etiam in numero ordinali obſervatur.

Digitized by Google

HETRUSCA LINGUA.

Claudianus in Ruffinum.

HEtruria, Italiæ Regio, Tyrrhæno mari incumbens ad primam uſque Tyberis ripam protenſa, Macra fluvio a Liguria diſcreta: auguriorum olim, & haruſpicinæ peritiſſima, ut Claudianus teſtatur. Hinc dictæ Regionis incolæ *Hetruſci* ſunt appellati, atque *Hetruſca lingua vetus*, qua Populi Hetruſci utebantur. Hujus linguæ Alphabetum ſuo jam loco appoſitum eſt, ubi de Demaratho Hetruſcarum literarum Inventore loquuti ſumus. Ejuſdem linguæ ſeptem illæ Tabulæ æneæ vetuſtiſſimæ Eugubii, ſivè Igubii repertæ cenſentur eſſe.

Hanc linguam, quam hodie nullam extare, pro comperto habetur, a Latinâ longè diverſam fuiſſe apparet ex vocibus quibuſdam paucis, quas apud probatiſſimos Scriptores me legiſſe memini. Deus enim, ut Svetonius ait, *Aeſar* ab Hetruſcis dicebatur, & Padus a profunditate, *Botigov*, quem Ligures *Botigum* dicunt, appellabatur. Ancona, prius Hetruſco vocabulo *Picena* ſimul, & *Aboriginum* dicta. Piceni, Hetruſcâ linguâ *genus ſacrum* dicitur, orti a Sabinis. Hetruſci etiam, ut Cato teſtatur, nobilem Principem *Laronem*, vel *Larunem*, & *Arunem* appellabant, quem Itali, Hiſpani, & alii *Baronem* vocitare ſolent. Eidem item linguæ voces illæ, quas Arnobius de victimis, earumque partibus recenſet, adſcribuntur a Rhenano, & Pamelio, quia ibi Arnobius de Hetruriâ, quam *genitricem*, & *Matrem ſuperſtitionis* appellat, ſermonem habet. Voces hujus generis ſunt: *Apexabo, Longavo, Tucetum, Tenia, Plaſea, Fendica, Iſitium, Mateola, Fitilla, Augmen, Magmentum*, & id genus aliæ: quas iidem Scriptores pro animalibus, animaliumque partibus, atque farciminum generibus, quibus utebantur Hetruſci in ſacrificiis, ſtudent explicare. Vocabula enim ſunt ab iis conficta, ut propter eorum obſcuritatem auguſtiora judicarentur, ſicut idem Rhenanus teſtatur.

Svetonius Tranquil. in Auguſto.

M. Portius Cato. & Beroſus.

Arnobius adverſus Genteſ. lib. 7. circa med. Rhen. & Pamelius.

Hæc lingua aliquid commune cum Armenicâ, & Scythicâ habuiſſe nonnulli ſuſpicantur: Utrique enim Pontifices ſuos, & ſacros expiatores *Sagos* appellabant, & *Noam* ex Armeniâ in Italiam profectum dicebant, Veſtamque colebant, perpetuumque ignem ſervabant: fabulas Hetruſcorum quaſdam a Livio, & a Cicerone explicatas Crinitus teſtatur. Hæc de veteri Hetruſcâ linguâ.

Petr. Crinitus.

Recentior autem eſt Italica, & emendatior quidem, quæ adeò floret, ut inter Vulgares linguas nobilior, & cultior, habeatur. Hac eâdem linguâ omnes artes, atque ſcientię paſsim in Italiâ conſcribi ſolent. Hinc ſicut Romanos olim pueros Hetruſcis literis erudiri ſolitos tradit Livius, ita tempus in præſens Hetruſcæ linguæ recentiori omnes ferè operam navant, & præſertim ii, qui Italicâ linguâ emendatè, & perpolitè quidem ſcribere, aut loqui percupiunt: maximo enim pretio habetur apud omnes. Hæc hactenus.

Livius lib. 9. hiſt. ab orbe cõdito Dec. 1.

HIBERNICA LINGUA.

HIbernia, Inſula non procul ab Angliâ, vulgò *Hirlanda* in Oceano inter Angliam, & Hiſpaniam ſita eſt, ab Ibero dicta, Duce, homine Hiſpano, qui primus magno hominum numero eam occupavit: vel ab Ibero Hiſpaniæ fluvio, cujus accolæ primi Inſulam habitaſſe feruntur. Hiberni quidem cùm habitu corporum, tùm vivendi ritu, atque moribus non valdè ab Hiſpanis vicinioribus diſcrepare dicuntur: linguam verò eorum peculiarem aſſe, qua Scotos etiam ſilveſtres, & Inſulanos ab Hibernis oriundos uti ajunt.

Cæſ. lib. 5. de Bello Gal.

HISPANICA LINGUA.

HIſpania, latiſſima Europæ Regio, a montibus Pyrenæis incipiens, & per Columnas Herculeas circumiens ad Borealem uſque Oceanum protenditur, & in Citeriorem, & Ulteriorem ſecatur, *Heſperia* olim dicta ab Heſpero Atlantis fratre, vel ab Heſpero ſtellâ lucidiſſimâ: ultimò autem ab Hiſpali, quam hodie *Siviliam* vocant, Hiſpalia, unâque deinde litera immutatâ, *Hiſpania* dicta eſt: Hiſpanorum autem lingua vetus quænam fuerit, invenire non potui. Sed veriſimile eſt, in oris ad Mediterraneum mare, præſertim occaſum verſus, remotis, Lybicæ vel Mauritanicæ linguæ olim extitiſſe uſum. Mauri enim iis in Regionibus imperarunt: atque inibi, & in Luſitaniâ præſertim Maurorum vocabula relicta ſunt, ut ab Hiſpaniarum Indigenis accepi. Habent etiam eæ Regiones quædam vocabula Gothica, virorum præſertim: nam multo tempore Hiſpanias obtinuerunt Gothi, quorum item graſſationibus, & imperiis Latina lingua majeſtatem ſuam, ſuumque imperium in Italiâ omiſit primùm, deinde in Galliis, & Hiſpaniis: & novæ illæ, quibus nunc loquuntur, fuerunt introductæ.

Plin. lib. 3. & 3.

Caſtellana verò lingua ceteris dialectis, quibus hodie utuntur Hiſpani, ſicut Hetruſca in Italiâ, præfertur, ut ego re ipsâ novi: Affinis eſt Italicæ, & ad Latinam linguam propiùs quàm Gallica accedit, minus tamen quàm Italica: has enim tres linguas vulgares Latini idiomatis propagines eſſe dictum eſt. Hæc de Hiſpanicâ linguâ.

HUNGARICA LINGUA.

HUngaria Auſtriæ contermina, & in Orientem vergens, inferiorem Pannoniam a fluvio Leycha ad Savuna uſq; complectitur, & Danubium tranſgreſſa ad Polonos uſque protenditur: & ultrà, citràque Iſtrum latè dominatur. Extat adhuc non longè ab ortu Tanais altera Hungaria, & linguâ, & moribus illi penè ſimilis, ſed Chriſti cultrix: illa verò ritu barbarico vivens ſervit idolis. Hæc ex Ænea Silvio.

Æneas Silvius in Europ.

Hujus nationis numeri cardinales, ut ajunt, ſunt infrà conſcripti, ut hujus Gentis numerandi modus aliquâ ex parte habeatur.

1. Eig.

Digitized by Google

1. Eig.	Unum.
2. Ketto.	Duo.
3. Harom.	Tria.
4. Nieg.	Quatuor.
5. Ot.	Quinque.
6. Hatt.	Sex.
7. Het.	Septem.
8. Niogis.	Octo.
9. Kilentz.	Nouem.
10. Tiz.	Decem.

Sunt qui velint eoſdem eſſe Hunnos atque Hungaros paucis literis immutatis: alii verò Hunnos ab Hungaris diſtinguunt, atque hos ad Vagum fluvium Illyricè loqui ſolitos ajunt.

Hunni, vel Huni, vide Hungaria.

JACOBITARUM LINGUA.

Jacobitæ characteribus quibuſdam utuntur, qui à Græcis parum differre videntur: ut ego ipſe vidi in Appendice diverſarum literarum Theſei Ambroſii Papienſis, & Canonici Regularis Lateranenſis, qui ibi ob oculos ponit Jacobitarum Alphabetum, in quo non ſolùm plurimi characteres Græcis literis adſimiles ſunt, immò omninò iidem qui; & Græci, verùm etiam nomina literarum majori ex parte cum Græcis habent affinitatem: lingua verò eſt Arabica, ut Ambroſius ait. *Theſ. Ambr. in princ. Appendicis.*

ILLYRICA LINGUA.

Illyrium, ſive Illyris, Illyriave, Regio Europæ ſatis ampla, & Epiro contermina, Italiæ propinqua, ab Illyrio, ut Appianus inquit, Polyphemi filio, ſive, ut Euſtathio placet, Cadmi filio denominata, hinc Italiam, illinc Germaniam, inde Macedoniam, Thraciam, & Epirum habens confines: hinc Adriaticum ſinum, quem *Golphum Venetiæ* appellant: indè autem Danubium Flumen. Hanc regionem, & Dalmatiam, quæ eſt pars Illyrii, & *Sclavoniam* hodie vocant, quæ & *Slavonia* rectiùs dicitur. Hujus Regionis lingua, quæ *Illyrica* nuncupatur, latè ſe diffundit, cùm plurimi populi eâ uti ſoleant: utuntur enim Illyricâ linguâ, Dalmatia, ſive Sclavonia, Iſtria, Stiria, Carinthia, Croatia inter Dalmatiam, & Iſtriam ſita, Forum Julii, Carnia, necnon gentes aliæ his finitimæ: Servia item Bulgaria, Muſia, Vallachia; & Moldavia, & aliæ Daciæ partes, Boſina etiam, Ruſſia, Moſchovia, & aliæ Gentes ad Orientalem plagam pertinentes: Boemia item, Polonia, Moravia, Lithuania, & aliæ Gentes quàmplurimæ, quas infrà conſcribam, ut à multis Scriptoribus accepi, & à non paucis dictorum locorum incolis audivi. Hæc deniquè lingua in Græciâ necnon Conſtantinopoli in Ottomanorum aulâ eſt familiaris: & nuper in Ægypto apud Memphiticum Sultanum, & equites Mamaluchos haùd ingratis auribus audiebatur. Per univerſam autem Turcicam Gentem, præcipuè verò apud milites, Sclauonica lingua adeo eſt in uſu, ut Conſtantinopolis ipſa jam non amplius priſco nomine, ſed Cæſaris domus Sclavonicâ vocetur linguâ. Hæc ex Sigiſmundo Gelenio, Marino Temperizza Epidaurio, ſive Raguſæo è Societate Jeſu, & aliis. *Appianus, & Euſtachius.* *Sigiſmundus Gelen. Mar. Temper.*

In hanc linguam ſacrarum literarum codices, induſtriâ Sancti Hieronymi, & Cyrilli tranſlati ſunt, ut ſuis jam locis dictum eſt. Hac itèm linguâ non ſolùm patrii Annales, verùm etiam de Alexandro Magno, Romaniſque Cæſaribus, necnon de Marco Antonio, & Cleopatrâ commentarii conſcripti iis in locis reperiuntur, ut Jovius narrat. *Philoſophiam verò, & Aſtrologiam, ceteraſque diſciplinas, rationalemque medicinam eæ Gentes numquàm attigere*. Hæc Jovius. *Paulus Iovius*

Quamvis autem Illyricâ linguâ tot Gentes, ut fuſiùs enarrabimus, utantur, characteres tamen ſunt omninò inter ſe diverſi ſicut ſuprà videre eſt, ubi Alphabetum Sclavonicum, ac Servianum appoſuimus figuris, nominibus, ac pronunciationibus ſive poteſtatibus diſtinctum: illud verò tribus ac triginta, hoc autem tribus, & quadraginta literis conſtat: illud à Sancto Hieronymo, hoc à Sancto Cyrillo cenſetur inventum; ut ſuis jam locis dictum eſſe memini. Sclavonicum autem Alphabetum licèt à S. Hieronymo inventum fuiſſe dictum ſit, ut rumor docet: hoc tamen loco ſententiam Joannis Octavi ſilentio prætereundam eſſe non opinor: Joannes enim in Epiſtolâ ad Sfentopulchrum Sclavonicas literas, ſive *Croaticas* à Croatiâ dictas inter Dalmatiam, & Iſtriam ſita à Conſtantino quodam Philoſopho inventas eſſe teſtatur: cujus Epiſtolam videre eſt in dictione, *Dalmatica lingua*. *Joan. VIII. in Regiſtro.* *Idem ſupra in dict. Dalmatica.*

Quænam verò Gentes Alphabeto Sclavonico, quod Hieronymianum vocant, quænam etiam Serviano, vel Cyrilliano utantur, ſuis jam locis enarratum eſt: quamvis enim Illyricam linguam tot Nationibus communem eſſe pateat, characteres tamen diverſi omninò ſunt.

Hæc autem lingua à tot Gentibus adhibetur non ſecùs atque Italica lingua in Italiâ, in qua tot Provinciæ eâdem linguâ, ſed aliæ magis, aliæ minus cultè loquuntur, ita verò, ut ſingula quæque Provincia, quin ſinguli quique populi nonnullas habeant voces, ac pronunciationes aliundè ob commercium deſumptas, ut in Italicâ linguâ eveniſſe oſtendemus. Ut autem quis faciliùs videre queat, quinam populi ſint ii, qui Illyricâ, ſed vulgari linguâ loquantur, omnia eorum Populorum nomina, qui eâ utuntur, tùm ex Auctorum verbis jam recitatis, tùm etiam ex Sigiſmundi Gelenii præſertim Epiſtolâ, necnon ex iis, quæ Marinus Temperizza Epidaurius è Societate Jeſu, vir quidèm Illyricam linguam, Illyricoſque characteres optimè callens, mihi copioſè narravit, hoc loco recenſenda exiſtimavi. *Infra in Dict. Italica.* *Sigiſm. & Marinus.*

No-

Digitized by Google

Nomina Populorum, qui Illyricâ loquuntur linguâ, ordine Alphabetico diſpoſita.

ABgazari, vel Abgazelli, qui & Gazari circa Mare Caſpium.
Aſtivi.
Arbenſes.
Beſſi, hodie Boſnenſes, vel Boſnaſienſes.
Bohemi.
Boruſii.
Boſnenſes. Vide Beſſi.
Bulgari, ſive Raſcii.
Carni.
Carniolani.
Carinthii.
Caſſubi, vel Caſſubitæ.
Circaſſi Quinquemontani circà Pontum, vel Ciercaſſi circà Mare Caſpium.
Corali.
Croati, vel Chroati.
Culmii.
Curi.
Dalmatæ, vel Delmatæ.
Dibrii.
Epidaurii, ſive Raguſæi ex Epidauro Civitate juxta Dalmatiam ad Illyricum Mare ſita.
Epirotæ.
Forojulienſes, vulgò *Furlani*, à Forojulio Italiæ Regione, in qua ſunt Aquileja, Utinum, Cividale, ac Tergeſtum.
Gazari. Vide, Abgazari.
Gepidæ.
Hungari ad Vagum Fluvium.
Japides, vel Forojulienſes.
Jaziges.
Iſtri.
Lithuani.
Livi.
Luſarii.
Lygi.
Macedones Mediterranei.
Maxobii, vel Mazolitæ.
Meiſi, vel Myſii.
Moldavi.
Moravi.
Myſii, vel Meiſi.
Nugardi.
Obodritæ, vel Obrotriti.
Ohulici.
Pannoniæ pars.
Permi.
Pleſcovii, vel Pleſcovienſes.
Podolii.
Polabi.
Poloni majores, & minores.
Pomerani.
Raguſæi. Vide Epidaurii.
Raſcii, vel Raſci, ſive Bulgari.
Rugi.
Ruſſani, vel Ruſſi à Ruſſiâ: vel Rutheni.
Samogitæ.
Sarbi. Vide Sorabi.
Sarmatæ, qui & Poloni dicuntur.
Sclavi, vel rectiùs Slavi.
Servii. Vide Sorabi.
Sleſii, vel Sileſii, aliàs Sleſitæ.
Smolnenſes.
Sorabi, aliàs Sarbi, hodie Servii.
Tranſilvani.
Vandali, aliàs Vuandali.
Veltæ.
Vilaci.
Vuagrii.
Vvinuli.
Zogorani.
Zadravani.

Hi ſunt igitur Populi, qui Illyricâ linguâ vulgari utuntur: extat enim altera huic valdè aſſimilis, & ferè eadem, quæ *ſcripturalis*, vel *literaria* nuncupari poteſt, *Bucbuitza* à Sclavis dicta, quæ nonniſi per regulas diſci poteſt, & à rudioribus abſque regulis non rectè intelligitur, nec rectè pronunciatur. In hanc linguam à Sancto Hieronymo Scripturam ſacram Sclavonicis literis, & à Sancto Cyrillo Servianis characteribus translatam fuiſſe credendum eſt. Id, quod etiam de Miſſali, de Codice horario, deque aliis Sclavorum libris dicendum puto. Sunt autem qui hanc linguam non Illyricam, ſed Sarmaticam potiùs, ideſt Polonicam, vocandam affirment, quòd ceteræ ab hac ſint ortæ: Polonica enim non multum à Sclavonicâ, & Bohemicâ recedit, ut facilè intelligere potui ex Oratione Dominicâ tribus hiſce linguis conſcriptâ, quam apud Bartholomæum Georgenitam, & Sigiſmundum Gelenium Bohemum, qui Syphonum edidit lexicon, in quo vocabula linguarum, Latinæ, Græcæ, Germanicæ, & Illyricæ, quæ inter ſe conveniunt, vel in duabus ex his, vel tribus, vel quatuor linguis, conferre ſtudet. Quòd autem Polonica, & Sclavonica, ſive Illyrica linguæ magnam inter ſe affinitatem habeant, ex eorundem ſupputandi modo, quem infrà apponere libuit, facilè comprobari poteſt. Bartholom. Georg. & Sigiſm. Gelen.

MO-

Digitized by Google

MODUS NUMERANDI
ILLYRICE.

Jedan .	1	Unum .
Dvà .	2	Duo .
Tri .	3	Tria .
Cetiri .	4	Quatuor .
Pet .	5	Quinque .
Sceſt .	6	Sex .
Sedam.	7	Septem .
Oſſam .	8	Octo .
Deveth .	9	Novem .
Deſeth .	10	Decem .
Jedanaeſt .	11	Undecim .
Dvanaeſt .	12	Duodecim .
Trinaeſt .	13	Tredecim .
Ceternaeſt .	14	Quatuordecim .
Petnaeſt .	15	Quindecim .
Sceſtnaeſt .	16	Sexdecim .
Sedanaeſt .	17	Decem ſeptem .
Oſſanaeſt .	18	Decem octo .
Devethnaeſt .	19	Decem & novem .
Dvadeſeth .	20	Viginti .
Dvadeſeth i jedam .	21	Viginti unum .
Dvadeſeth dva .	22	Vigintiduo .
Dvadeſeth i tri .	23	Viginti tria .
Dvadeſeth i cetiri .	24	Viginti quatuor .
Dvadeſeth i peth .	25	Viginti quinque .
Dvadeſeth i ſceſt .	26	Viginti ſex .
Dvadeſeth i cedam .	27	Viginti ſeptem .
Dvadeſeth i oſſam .	28	Viginti octo .
Dvadeſeth devet .	29	Viginti novem .
Trideſet .	30	Triginta .
Trideſet i jedan .	31	Triginta unum .
Ceteri deſet .	40	Quadraginta .
Ceterdeſet i jedan .	41	Quadraginta unum .
Pedeſet .	50	Quinquaginta .
Pedeſet i jedan .	51	Quinquaginta unum.
Sceſdeſet .	60	Sexaginta .
Sceſdeſet i jedan .	61	Sexaginta unum .
Sedamdeſet .	70	Septuaginta .
Sedamdeſet i jedan.	71	Septuaginta unum .
Oſſamdeſet .	80	Octoginta .
Oſſamdeſet i jedan .	81	Octoginta unum .
Devetdeſet .	90	Nonaginta .
Devetdeſet i jedan .	91	Nonaginta unum .
Sto .	100	Centum .
Tiſucchià .	1000	Mille .
Dvi e tiſucchiè .	2000	Duo millia .
Tri tiſucchiè .	3000	Tria millia .

Qui plura de Illyricà , & Polonicà linguà, ſcitu quidèm digna , noſcere cupit, Bartholomæi ſcripta , & Gelenii , qui de eà copiosè ſcripſerunt perlegere ſtudeat . Hæc hactenus .

INDICA LINGUA.

INdia, Regio Orientalis, Aſiæ terminus ab Indo dicta fluvio, qui ſolus præter Nilum Crocodilos creat, tam vaſta eſſe perhibetur, ut eam tradant eſſe tertiam omnium terrarum partem . Abundat gemmis , elephantos procreat Africanis multo majores , arbores ſemper

Ex Pomponio,& Strabono lib. 15.

per habet frondentes, bis fruges in anno ad maturitatem perducit, aromata ad nos mittit, binaſque habet æſtates. Hujus autem Regionis lingua adeò Hebraicæ, Chaldaicæ, & Arabicę affinis eſt (licèt characteribus variet) ut rara admodùm in hac ſit dictio, quæ in aliarum aliqua non reperiatur: & hæc ſola Orientalium, quæ ab Hebræâ originem habent, noſtro legitur modo, a ſiniſtrâ, ſcilicèt, in dextram, ut a viris peritis, atque ab huiuſce Regionis incolis accepi, & re ipsâ id ita eſſe comperi: vidi enim, & contrectaui codicem quemdam ex Indiis tranſvectum e ſubtiliſſimis autem arborum corticibus confectum, ac typis mandatum, quem ſuperioribus annis frater Spiritus Vicentinus, ſummus olim ordinis Eremitarum S. Auguſtini Magiſter Sixto Quinto dono dedit. Quod quidèm munus tùm ob miram rei novitatem ad loca hæc aſportatam, tùm etiam ob admirabile ingenii artificium Summo Pontifice dignum exiſtimatum fuit: ex eo enim codice iam impreſſo, typographia anteaquàm in Europam fuiſſet advecta, in Indiis floruiſſe patet. Adde etiam quòd pagina ex arborum corticibus confecta adeò ſubtilis, & araneæ telæ adſimilis eſt, ut duæ paginæ pro una ſumantur, alterâ tantùm paginæ parte typis inſignita: quæ profectò res ingenii perſpicacitati, nonniſi admirationi eſſe poteſt. Hæc de Indicâ linguâ. Plura in Æthiopum linguâ legenda ſunt.

Typographia Indiana ante Typogr. Europæ.

JONICA LINGUA.

Jonia, Aſiæ minoris Regio, media inter Cariam, & Æolidem, tùm cæli bonitate, tùm ſitus commoditate nulli Regionum poſthabenda: hinc Jonica Dialectus inter quinque Græcarum linguas notiſſima dicta eſt, quæ diæreſes ſine contractione præter uſum communem, & quaſdam literarum mutationes admittit. Hac linguâ Hippocrates medicus, & Herodotus hiſtoricus ſcripſiſſe dicti ſunt. Hæc ex Joanne Grammatico.

Iſmaelitica dialectus in Æthiopum linguâ videnda eſt.

Iſtri Illyricè loquuntur.

ITALICA LINGUA.

Italia, Europæ regio nobiliſſima, ejuſdemque *Viridarium* perpulchrum vulgò nuncupata, *Heſperia* prius ab Heſpero Rege, ſiue, ut Macrobio placet, ab Heſpero, ſtellâ occidentali, cui ſubjecta eſt, deindè *Œnotria*, vel a bonitate vini, quod in eâ naſcitur [Græci enim vinum, *οἶνον* appellant] vel ab Œnotrio Sabinorum Rege: poſtremo autem *Italia* dicta eſt ab Italo Siculorum Rege, qui Italos agriculturam docuit, & leges condidit: eamque partem, in qua poſteà Turnus regnavit, a ſuo nomine *Italiam* appellavit. Eſt autem univerſa Italia in formam cruris inter Adriaticum, & Tuſcum mare ſita, umbilicum in agro Reatino habens: cujus longitudo ab Auguſtâ Prætoriâ ad Rhegium uſque Calabriæ terminum, ſive Meſſanæ Pharum, Solino teſte, decies centena millia paſſuum continet: Latitudo verò quadringenta decem, ubi maxima latitudo: ubi autem minima, ad viginti milliaria: hæc autem anguſtia eſt inter Scyllaticum ſinum, & Terineum, vel ſanctam Euphemiam. Hujus Regiones, vel Provinciæ maxime inſignes, ſunt Liguria, Inſubria, ſive Gallia Ciſalpina, Venetia, Japidia, Carnia, & Iſtria, Hetruria, Æmilia, vel Flaminia, ſive Romandiola, Picenum, Umbria, Latium, Campania, Samnium, ſive Aprutium, Apulia, Lucania, & Calabria, quibus Siciliam a Calabria non naturâ, ſed anguſtiori terræ parte ab Jonio, ac Tirreno mari ſubtus corroſa, Diodoro Siculo teſte, vel ſecundum alios, ſed vi terræmotus olim diſiunctam, nonnulli adiiciunt: ex cujus terræ avulſione natum eſt fretum Siculum, inter Meſſanam, & Rhegium, quod Pharum vulgò appellant: *Pharos* enim *ſeparationem* ſignificat. Eſt autem hoc mare verticoſum, & periculoſum nautis, quod contrariis fluctuum curſibus colliſionem facit, & rapta quæque abſorbet, & reiicit ob diverſa maria contrariis ventis agitata, quæ in ipſum confluunt, & a nonnullis vocitatur *Charybdis*: ſunt enim in hoc freto, quod *Pharum* vocant, duo ſaxa, quorum unum in confinio Siciliæ alterum verò in extremâ Calabriæ orâ extant: illud *Charybdis*, hoc *Scylla* fabuloſè monſtra vocitantur: hinc natum proverbium illud:

Longitudo, & latitudo Italiæ ex Solino, & Gabriele Barrio Franciscano libr. 1. de antiqu. Calabriæ. Strabo libr. 6. Trog. Pomp. apud Iuſtinum lib. 4. & Virg. lib. 3. Æneid. De ſepar. Sic. a Calabria.

Diod. Sic. l. 5. Et Thom. Fazellus hiſt. Sicil. lib. 1. c. 1.

Incidit in Scyllam cupiens evitare Charybdim.

Harum igitur Provinciarum omnium una eſt lingua, quæ *Italica* nuncupatur, vna, ſcilicèt, ex iis tribus, quæ Latinæ linguæ propagines vocantur, ut olim dictum eſt. Quamvis autem his Italiæ Provinciis una ſit lingua, Hetruſca tamen nova cultior, & emendatior inter alias cenſetur, & majori habetur pretio: ad quam profectò linguam qui magis accedit, purior in dicendo, aut in ſcribendo exiſtimatur. Inſubres, & Siculi ab eâ non parùm, Genuenſes autem magis in loquendo recedunt: hi enim voces adeò diverſas, & pronunciationem aliarum Provinciarum locutione ita diſtinctam habent, ut ab iis, qui eorùm loca diù non incoluerunt, haùd facilè intelligantur. Idquod factum reor ob maximum locorum intervallum, quo ab Hetruriâ, & ab Italiæ præſertim centro diſiunguntur: hæc enim loca aliis Regionibus contermina, ſunt extremæ Italorum oræ. Hinc ob frequens diverſarum Gentium commercium alienas voces aliquâ ex parte detortas, exterorumque pronunciationes admittunt, atque itaut diverſam quodam modo linguam efficiant. Quibus de cauſis idem Siculis, Calabris, & Appulis eveniſſe credendum eſt: nam iis in locis Greciam quandoque fuiſſe pro comperto habetur, & ad hanc uſque diem alicubi, hoc eſt, in aliquibus Calabriæ, & Apuliæ, ſive Magnæ Græciæ partibus Græcanicum ſermonem, ac ritum in vivendo extare inveni, Regno utriuſque Siciliæ peragrato, dum Auguſtinianæ Reipublicæ a ſecretis

Dictione Siculica, & Hiſpanica.

eram,

Digitized by Google

eram, ſummumque Auguſtinianorum Magiſtrum, fratrem Spiritum Vicentinum Italiæ provincias viſitandi gratiâ perluſtrantem comitabar. In Siciliâ verò non ſolùm voculas Græcas, Gallicas, & Hiſpanicas, verùm etiam barbaras, quas Saracenorum appellant, ſicut ipſamet multorum locorum nomina apertè docent, in frequenti uſu remanſiſſe eas ob cauſas nuper enarratas, me reperiſſe memini. Adde etiam quòd Gothi eâ in Inſulâ anno ſalutis D.XV. tempore Juſtiniani Imperatoris: Anno vero M. CC. LXXXII. Galli dominati ſunt: ſed hi ſtratagemate quadam tertio die Paſchatis eâdem ferè horâ per univerſam Siciliam trucidati ſunt. Anno autem M. CCC. XXVI. Africani Siciliam ſubegere, eamque regalem ſibi ſedem fecerunt. Nunc denique Philippus II. Hiſpaniarum Rex Catholicus utriuſque Siciliæ Regno dominatur, Huc accedit quòd in hac Inſulâ Græci, & aliæ Gentes multa loca ædificarunt, & prçſertim Chaldæi, Damaſceni, & Fœnices Panormum, & Meſſenii Achajæ, ſeu Græciæ populi Meſſanam, primarias Inſulæ civitates, condiderunt. Hinc mirum non eſt, variarum linguarum voces, ac pronunciationes in hanc Inſulam fuiſſe introductas.

Ex Thoma Fazello Dec. 1. lib. 8. c. 1. & Dec. 2. libr. 8. c. 4.

Ut autem variarum mixtionem linguarum brevitatis causâ prætermittam, perpauca de pronunciatione referam. Siculi enim Melitæ, atq; Africæ proximi accentu quodam a ceteris Itâliæ pronunciationibus diſtincto inter loquendum utuntur, & V, pro O, necnon E, pro I, frequenter uſurpare ſolent dicentes hoc modo: *Vulici vinlri*? & id genus reliqua pro eo quod Italice dicitur: *Volete venire*? Latine autem: *Vultine venire*? Prætereà, ſicut barbaras voces retinent, & permultas quidèm: ita, & barbariem, quod ad mores pertinet, multis in rebus conſervant, præſertim verò mulieres in mortuis deplorandis morem imitantes antiquorum, apud quos mulieres, quæ *Præficæ* dicebantur, adhiberi ſolebant funeri mercede conductæ ad præſtandum lamentabilem cantum in demortui laudibus recenſendis, ut ceteris plangendi modum præberent. Hujuſmodi autem plangendi conſuetudo in Italiâ, non ſolùm in Siciliâ, ſed in Apuliâ, & Calabriâ ad hanc uſque diem conſervatur: Mulieres enim alieno in funere ad hujus generis munus exhibendum conductæ, quæ *Repetentes*, vulgari linguâ *Repetitrici*, vocitantur, capillos ſcindunt magis, atquè magis clamantes, ut aliæ fçminæ, & præſertim defuncti, vel defunctæ affines, & conſanguineæ lacrimis, ac fletibus, necnon funeralibus ad ululandum laudationibus invitentur, quæ tandèm non ſolùm capillos diſcindunt, ſed unguibus etiam ſcalpunt faciem, & domos horrendis implent ululatibus: quæ profectò barbaries ſtultitiam non minus, quàm ſævitiam repræſentat, ut ego ipſe iis in locis, hoc eſt, in Sicilia, Calabria, & Apulia non ſemel vidi. Qua ex re barbariem repræſentante coniiciendum eſt, multas in haſce Provincias, voces, ac pronunciationes a barbaris fuiſſe introductas: pronunciant enim, & ſcribunt hujus Regni incolç, *ch*, pro, p, & , i, pro g, ut *Chiano*, pro *piano*, Latinè, *ſubmiſſe*. *Chianura*, pro *pianura*, Latinè *planities*: & *Chiaja*, pro *piaggia, & ſpiaggia del mare*, Latinè, *proclivitas*, vel litus maris, & id genus reliqua.

Ex Nonio Plauto in Frivolaria, & Truc. & Lucilio lib. 22. & Nævio.

Mulieres autem ad plorandum conductæ *Repetentes* Latinâ linguâ, & vulgari linguâ *Repetitrici* dictæ ſunt, vel a laudibus demortui repetendis, quaſi ad memoriam revocandis, ſive potius, ut ſic dixerim, *Reputatrices* dicendæ ſunt a verbo Italico *Reputare*, quod Latine *æſtimare* ſonat: defunctus enim in magnam trahitur exiſtimationem.

Multas iidem Siculi non ſolùm barbaras voces, necnon Gallicas, atque Hiſpanas, verùm etiam Latinas, a Latino fonte cadentes, ſed parum detortas retinent, ſicut ceteræ Italiæ partes, quippè quæ Latinæ olim fuerunt: & Latina lingua latè dominata eſt. Inſubres vulgò *Lombardi* in Galliâ Ciſalpinâ, cujus civitates ſunt, Mediolanum, Papia, Lauda, Novaria, Vercellæ, & Comum, ſatis corruptè loquuntur, atque ita ut non facilè interdum intelligantur, non ſolùm ob variarum vocum mixtionem, ſed etiam ob corruptam pronunciationem, truncataſque voces, figuram Apocopen frequenter uſurpantes: corruptè enim dicunt exempli gratia: *Vien ſcià chi lò*, ideſt *vien quà a queſto luogo*, pro eo quod dicunt Veneti: *Vien za quà*, & ceteri Italiæ populi: *Vien quà*. Latini verò: *Veni ad hunc locum*, vel *veni huc*. Pronunciant præterea Inſubres, & quidèm perperam, f, pro u, dicentes: *Bref*, pro Breve, & id genus permulta. Veneti de medio dictionum literas nonnullas abiicere ſolent, ut *Pare*, & *Mare*, pro eo quod ceteri Italiæ populi dicunt *Patre*, & *Matre*: interdùm auferunt p, dicentes *Cao*, pro *Capo*: Latinè, caput. *Fiao*, pro *fiato* Italicè, Latinè verò, *Flatus*, & frequenter d, pro t, uti ſolent: nam frater Italice dicitur *Fratello*, Veneti dicunt, *Fradelo*, t, in d, mutatâ, & literâ, l, abjectâ. Multa ſunt alia, quæ varias voces apud Italos ſortita fuiſſe comperio, ut eſt illud quod Latinè dicitur *Modo*, vel *nunc*: Italicè enim, & quidem paſſim dicitur, *Adeſſo*: vel *hora*, ut *Adeſſo vengo, hora vengo*, ideſt, *Nunc venio*. Hetruſcâ autem linguâ recentiori a Scriptoribus antiquis dicitur: *Teſtè*. Sunt item in Italiâ Populi, ut Perusini, Eugubini, & Camertes, qui & alii dicunt: *Aſſaja*: Alibi vero, *Mo*: Craſſiſſimè alicubi, *Jècona*. Omnes hæ tamen voces idem ſignificant.

Sunt prætereà in Italia, ut Peruſini, & alii agro Peruſino contermini, qui proferunt *Tocbecco*, *Tocbello*, *Tocbì*, & *Tolì*, pro eo quod Latini dicunt: *Hoc loco*, & *eo loco*, vel *hic*, & *illic*. Alii vero, ut Noſtrates, & rudiores quidem, *Macchì*, & *Mallì*, & *Macchitta*, & *Mallitta* pro *hic*, & *illic*. Dicunt etiam Noſtrates ad pronunciationem Hetruſcam multis in rebus quadam ex parte accedentes: *Teſto*, & *Teſtui*, per figuram Aphæreſim, pro eo quod Hetruſci dicunt: *Coteſto*, & *Coteſtui*, Latini verò: *Iſtuc*, vel *iſtud*, & *iſte*, qui apud te eſt, vel de quo loqueris. Proferunt etiam Noſtrates Hetruſcorum

more

more in vocabulis quibuſdam i, pro, r, dicentes: *Gennajo*, & *Febrajo*, idemque in aliis vocibus id genus ſexcentis pronunciare ſolent. Perperàm autem multi pronunciant, & aliqui ſcribunt ſc, pro ſimplici ſ, ut *Deſcidero* pro *deſidero*, & c, pro ſ, ut *concidero*, pro *conſidero*. Alii prætereà in Italiâ populi minus rectè pronunciant, a: medium enim quoddam inter a, & e, proferunt, ut *Paeter*, & alia permulta. Utuntur item interdum alii, u, pro o, dicentes: *Priuri*, pro hac Italicâ voce *Priori*, & *Lu capo*, pro eo eo quod alii rectè dicunt: *Il capo*. Sunt qui perperam dicant: *Madamè*, *Madatè*, pro *Amè*, *Atè*.

Quamvis igitur in Italiâ una ſit lingua, quæ *Italica* dicitur, ſunt tamen variæ pronunciationes, quas longum eſſet recenſere, & varii ſunt accentus, immò variæ uſurpantur voces, quæ ab exteris Nationibus mutuatæ ſunt, & cum aliis linguis magnam habent affinitatem. Gothica enim lingua multas habet voces, quæ non ſolùm cum Germanicis quandam retinent affinitatem, ſed Italicæ item linguæ ſunt omninò communes, deſinentia, & accentu exceptis: nam Gothica lingua Angelus dicitur *Angil*, Germanicè *Angl*, Italicè *Angelo*. Monachus Gothicè *Monch*, Germanicè *Mìnich*, Italicè *Monaco*. Monialis, Gothicè, & Germanicè *Nun*, vel *Nunna*, Italicè *Monacha*. Monaſterium Monialium, *Nunncloſtr'*, vel *Frauckloſtr'*, ideſt clauſtrum moniale: Monachorum autem clauſtrum, *Mìnichcloſtr'*, Italicè, *Chioſtro de Monachi*. Scamnum, Germanicè *Penck*, Gothicè *Banch*, Italicè *Banco*. Vexillum, Gothicè *Bandr*, Italicè *Bandiera*. Pera, Gothicè, & Italicè *Taſcha*. Poculum, vel Ciathus, Gothicè, & Italicè *Becchier*, ab Africanis *Got*, ut diximus, à Venetis *Goto*, à Germanis *Glos*: *Gott* Germanicè ſtrictò ore, & duplici tt, Deus appellatur, *Guot* verò bonum. *Charta* Latinè, & Italicè, Africanicè *Cart*, ut ſuprà videre eſt. Navis item ſive Triremis ab Armenis *Gallèri*, dicitur, à Germanis autem, Gallis, & Italis vulgari nomine *Galèa* nuncupatur, ut ſuo jam loco dictum eſt. Feretrum ab Ægyptiis appellatur *Baris*, Italicè dicitur *Bara*. *Hercules* item eſt vox Ægyptiaca, ut ſuo jam loco diximus, à Græcis tamen, Latinis, & Italis eâdem voce uſurpatur. *Petra* item à Græco fonte cadit, & apud Latinos adeo eſt in frequenti uſu, ut Latina eſſe dicatur: nam Πέτρος Græcè lapis magnus eſt, qui Syriacè teſte Hieronymo, dicitur *Cephas*. Hinc dictum eſt Petro: *Tu vocaberis Cephas*: quod interpretatur Petrus: deindè alio in loco: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*. Saccus dicitur Græcè, & Latinè, Italicè *Saccho*, Hebraicè *Sach*: quæ ſanè res eodem etiam nomine apud Hiſpanos, Flandros, Germanos, Gallos, multarumque aliarum Gentium homines uſurpatur.

S. Hieron. in c. 2. ep. ad Gal. Joan. 6.

Joan. 1. Luc. 6.

Mirum item cuiquam videri non debet, Gothos ab Italis, atque Italos à Gothis multas accepiſſe voces, parum aut nihil immutatas: Gothos enim in Italiâ olim commoratos fuiſſe conſtat. Itali prætereà ab aliis Nationibus vocabula non pauca ſibi mutuarunt, vel ob commercium in bellis gerendis, vel mercaturis exercendis, vel ob alias cauſas, quas ſuprà enumeravi. Itali namque ſuâ linguâ dicunt: *Monſignor*, quaſi ſolus, ut Alumno placet, ſive unicus dominus: Gallicè enim ajunt: *Monſieur*: nam vox Latina, *Solus*, *Monos* dicitur apud Græcos. Dicunt etiam Itali *Meſſer*, & *Miſſer* quaſi *Mio ſir*, hoc eſt *Dominus meus*. *Sir* enim Gallica vox eſt, quæ dominum ſignificat: quare *Meſſer* dicitur, quaſi *meus herus*. Veneti autem hanc vocem *Sier* à Gallis mutuatam, literulâ unicâ adjectâ, frequenter uſurpant: ceteri verò Italiæ populi *Ser* pronunciant, & hujuſmodi vocem Notariis ut plurimum tribuere ſolent. Via anguſta in Urbe, ſive Oppido, vel Villa. *Vicus* dicitur à Latinis: à Romanis vero *Vico*, & *Vicolo*: à Noſtratibus, *Androne*: Ἀνδρών Græcè dicitur locus, ubi viri verſantur: A Peruſinis *Rembocco*: à Latinis item *Callis*, quaſi via callo perdurata, à Venetis *Cale*, literâ unicâ, l, abjectâ. Veneti namque inter pronunciandum plurimas literas abiiciunt, multaſque immutant, ut ſuprà dictum eſt. Sunt item in Italiâ populi Aprutio contermini, qui b, pro u, & u pro b, frequenter uti ſolent, alii verò ab iis remoti, b, pro u, interdum uſurpant dicentes ſtricto ore, *Boto*, pro *Voto*, vulgari tantùm linguâ, & n pro d, ut *Banno* pro *Bando* pronunciant, quod à Latinis *Exilium* dicitur.

Eſt deniquè in Italiâ Regio dicta olim Japidia, nunc Forum Julium Latinè, Italicè autem *Friuli*, ubi non ſolùm Sclavonica lingua, ſed tanta multarum linguarum mixtio adhibetur, vix ut credi poſſit. Hinc ipſi alios facilè intelligunt, ſed non intelliguntur, & præſertim, dum quadam linguâ, quæ inſtar Zingarorum, vel Erronum vocabula quædam fictitia, ſuoque ipſorum arbitratu, vel commento quodam habet, jocandi vel obloquendi causâ utuntur.

Quamvis igitur una ſit Italica lingua, ſingula quæque tamen Provincia, immò quilibet Italiæ locus peculiaria quædam habet vocabula, peculiareſque pronunciationes, quæ inter ſe non parum diſtant. Hetruſca item lingua recentior, quæ præſtantiſſima ab omnibus cenſetur, ſuam habet pronunciationem ab aliis diſtinctam: Hetruſci enim in pronunciando ſpiritum intrà palatum retinere ſolent, ingurgitantium morem imitantes. Romana verò locutio non ſolùm in pronunciando, verùm etiam in vocibus utendis totius Italicæ linguæ perfectionem, & quandam communitatem, neglectâ affectatione, habere judicatur. Hæc de Italicâ linguâ, ut ceteras dialectos tandem aliquando conſideremus.

Judæorum lingua eadem eſt, quæ Hebraica.

Juhri. Vide Ungari: iidem ſunt Ugri, Rhuteni quidem pro g, pronunciant h, pro Jugra *Jubra*.

L A-

Digitized by Google

LACONICA LINGUA.

LAconia in Peloponneſo Provincia, , quæ, & Œbalia, & Lacedemonia dicitur à quibuſdam, ſicut à mediâ Græciâ remotior eſt, ita à communi linguâ longiùs recedit, & ad Doricam accedit. Lacones in dicendo, aut ſcribendo brevitate utuntur. Undè brevitas, *laconiſmus* nuncupatur: Attici verò prolixitate uti ſolent, & quemadmodùm brevitas dicendi *Laconiſmus* appellatur, ita & Atticus dicendi modus *Atticiſmus* nuncupatur, ut à Cicerone, & Quinctiliano accepi. Eſt autem Atticorum locutio argutiarum, exemplorum, urbanitatis, & ſuavitatis plena, ut idem Cicero teſtatur: qui etiam dicit Atticorum eſſe incultè, & horridè dicere, modò id eleganter, enucleatèque fiat. Crœſi tempore inter Dores, ut Herodotus ait, excelluerunt Lacedemonii, quorum Gloſſæ, ideſt, dictiones huic linguæ peculiares ab Heſychio annotantur: eorumdemque Apophtegmata copioſè deſcripta ſunt à Plutarcho, qui etiam in vitâ Lycurgi multa Laconum tùm vocabula tùm dicta enarrat. Hæc de Laconicâ linguâ.

Cic. ad Attic. libr. 4. & ad Brut. libr. 15. epiſt. 25. Quinct. lib. 6. cap. 3. Cic. de Orat. & de Clar. orat. multis in locis.

LATINA LINGUA.

DE Latinâ linguâ ſuo jam loco multa à me dicta ſunt, quòd una ſit ex tribus cultioribus, quarum comparatione ceteræ omnes barbaræ dicuntur: quòd antiquiſſima, & quòd multa à Græcis fuerit mutuata. De ejuſdem linguæ ubertate, qua Græcam ſuperari demonſtravi, nihil eſt quod dicam: nam non ſolùm ſuprà id ſatis me explicaſſe memini, ſed etiam in noſtro de Latinæ linguæ obſervationibus libello idipſum copioſiùs declaravi.

Libell. de Obſerv. linguæ Lat.

Addam autem hoc loco, apud Latinos quatuor idiomatum genera eſſe, Priſcum, ſcilicèt, Latinum, Romanum, & Mixtum, vel Antiquiſſimum, Antiquum, Perfectum, & Imperfectum, vel corruptum. Petrus Crinitus de hujuſmodi temporibus linguæ Latinæ loquitur hunc in modum: *Relatum eſt, quatuor fuiſſe apud noſtros linguarum proprietates, hoc eſt, Priſcam, Latinam, Romanam, & Mixtam.* Id quod ex Varronis item auctoritate Grammatici tradunt.

Anno ab Orbe condito 1550. vel 4448 vel teſte Solino 3233. ante mundi ſalutem 752.

Priſca eſt, qua vetuſtiſſimi Italiæ Populi ſub Jano, videlicèt, & Saturno Regibus, vel ab Urbe conditâ uſi ſunt: cujuſmodi carmina quædam incondita, parumque à noſtris intellecta adhuc ſuperſunt. Hæc autem ætas ad Livium uſque Andronicum primum inter Latinos ſcriptorem duraſſe dicitur, ut ab Horatio accepi dicente:

Horat. libr. 2. Epiſt. 1. Diomed. libr. 16. cap. vlt.

> ——— *Habet hos, numeratque Poetas*
> *Ad noſtrum tempus Livi ſcriptoris ab ævo.*

Hic primus Comœdias Latinâ linguâ conſcripſit, ut Diomedes ait. De ſcriptis Auctoris, quem multi in quintâ mundi ætate fuiſſe tradunt, Cato mentionem facit.

Cato de orig.

Latina verò eſt, qua ſub Latino, & Regibus Tuſciæ ceteri quidem Populi in ipſo Latio loquebantur: qua Tabulæ decemvirales ſcriptæ ſunt, multæ leges, & publica quædam edicta. Hæc ætas à Livio Andronico incæpit, anno mundi 4968. ante Salvatoris noſtri adventum 231. ad Ciceronem uſque. Hac in ætate fuerunt multi ſcriptores, & præſertim Livius Andronicus, Ennius, & Cato. De Livio Andronico Cicero hunc ait in modum: *Fabulam docuit non ſatis dignam, quæ iterùm legeretur*. De Ennio autem, & Catone Horatius ait:

Cic. in Bruto.

Horat. in Arte Poet.

> ——— *Lingua Catonis, & Enni*
> *Sermonem patrium ditaverit, & nova rerum*
> *Nomina protulerit* ———

De Ennio Ovidius;

Ovid. de Triſt.

> *Ennius ingenio maximus, arte rudis.*

Virgilius de eodem interrogatus ait: *Aurum colligo e ſtercore Ennii*. Cicero de Catone: *Catonis orationes ſignificant formam quandam ingenii, ſed admodum impolitam, & penè rudem ſermonem*. De Carbone, Gracchis, & Cornelia Gracchorum Matre, & Lucio Cotta, ac de aliis mentionem item facit Cicero in Bruto. Ceteros hujus ætatis ſcriptores videre eſt in noſtro de Latina lingua libello.

Virg. apud Donat. Cicer. in Bruto.

Romana eſt, quæ poſt exactos Reges Romanos Populi geſta complexa fuit: nam & hanc ipſam inter Poetas M. Plautus, Nævius, Accius, Pacuvius, Terentius, Horatius, Virgilius, & alii maximè coluerunt. Ex Oratoribus autem, & Hiſtoricis M. Cato, Siſenna, Quadrigarius, Val. Antias, Cæſar, Salluſtius, M. Cicero, & alii permulti.

Mixta verò eſt, quæ aucto imperio, & libertate amiſsâ, varios Populos, ac Nationes in jura Civitatis admiſit. Hinc factum eſt, ut Romana virtus, ac loquendi forma, ſive integritas paſſim cum moribus degenerarit. Neque enim me latet, ut ſuprà jam diximus, Latinam quidèm doctrinam ex multiplici, varioque idiomate conſtare. Siquidem, & Oſca, & Sabina vocabula à multis recepta ſunt, ut Punica, & Græca nunc omittamus: nam Q. Ennius Oſce loquutus eſt, & alii Hetruſcas fabulas expoſuerunt, ſicut Livius, & M. Cicero teſtantur. Hactenus de Latinâ linguâ.

Libyes circa Cyrenem Apoſtolos in die ſancto Pentecoſtes Hieroſolymis ſuâ dialecto variiſque linguis loquentes mirati ſunt.

LIGURICA LINGUA.

LIgures Hetruriæ pars ſunt, & ipſi Hetruſcâ linguâ, ut ratio docet, olim uſi ſunt: nam ſicut Padum à profunditate Hetruſci *Botigon* vocaverunt, ſic Ligures *Botigum*, ut Marcus Porcius Cato teſtatur. De hac linguâ in Italicâ ſatis dictum puto.

Digitized by Google

LITHUANICA LINGUA.

LIthuania olim ſuum ducem magnum habuit, nunc Regi Poloniæ ſubiicitur. Hujus regionis lingua quadripartita cenſetur. Prima eſt Jaczuingorum, qui circà Caſtrum Drohicin habitarunt, quorum pauci ſuperſunt. Altera Lithuanorum, & Samagitharum. Tertia Prutenica. Quarta in Lothua, ſeu Lothihola, ideſt Livonia, circà fluvium Dzuina & Rigam Civitatem. Horum autem quamvis eadem ſit lingua, unus tamen alium non ſatis intelligit, niſi iis in locis non fuerit commoratus. Hæc regio utitur etiam Polonico ſermone, quo ſacerdotes in Eccleſiis concionantur, ut Matthias à Michou teſtatur. Alii Lithuanos Illyricè loqui ajunt. Hæc de Lithuanicâ linguâ. Matt.Mich.

LIVONICA LINGUA.

LIvonum, vel Livorum, & Lithuanorum, & Curorum lingua, eadem eſt, quæ vetus Pruſſia, dialectis tantùm variant. Vide in Britannicâ.

LYDICA LINGUA.

Suidas in B. Herod.lib.3. LYdi, ut Pryges, panem, *Becous*, vel *becus*, vel *Bims*, vocabant, ut ait Svidas, & Herodotus in Thalia. De Phrygiarum literarum in Βεκκέσ inventore, atque Alphabeto, ſatis ſuo jam loco dictum fuit, ubi quænam ſit lingua homini naturalis, & quænam inter linguas antiquior, multis rationibus & exemplis declaratum eſt.

Lygorum ſermo Illyricus eſt.

MACEDONICA LINGUA.

MAcedonia, latiſſima Europæ Regio, duobus olim Regibus, ac terræ imperio clariſſima, cujus populi, ſed Mediterranei, Illyricè loquuntur; ſunt qui Macedoniæ incolas linguâ Græcâ, dialecto autem gloſſiſque diſtincta, uſos olim fuiſſe velint: quod ex vetuſtis menſium apud ipſos nomenclaturis colligi poteſt: Menſes enim apud Macedonicos ex duodecim Zodiaci animalium nominibus appellantur, quæ ſunt:

Aquarius.	Piſcis.
Ύδροχοός.	Ιχθῦς.
Januarius.	Februarius.
Aries.	Taurus.
Κριὸς.	Ταῦρος.
Martius.	Aprilis.
Gemini.	Cancer.
Δίδυμος.	Καρκίνος.
Majus.	Junius.
Leo.	Virgo.
Λέων.	Παρθένος.
Julius.	Auguſtus.
Libra.	Scorpio.
Ζυγὸς.	Σκορπίος.
September.	October.
Sagittarius.	Capricornus.
Τοξότης.	Αἰγόκερως.
November.	December.

Aqua, vel aër, ut ait Clemens Alexandrinus, apud eoſdem Populos Βέδυ nuncupatur. Clem.Alex. Strom.Quinto.

MARSIGNICA LINGUA.

MArſigni, & Burii terga Marcomannorum, Quadorumque claudentes, ſermone, cultuque Svevos referunt, ut Cornelius Tacitus teſtatur. Corn.Tacit.

Maxobii, aliàs Maxobitæ Illyricè loquuntur.

MEDORUM, ET MESOPOTAMORUM LINGUA.

MEdi, & Meſopotamiæ Incolæ Apoſtolos Domini Salvatoris noſtri Hieroſolymis variis linguis atque item ſuâ, Spiritus Sancti dono loquentes in die ſancto Pentecoſtes mirantur. Medi *canem*, *ſpaca* vocant, ut Herodotus ait: quod ſanè nomen ad Illyricum, *pos*, vel *pas* accedit: Herodotus.

Meiſi, vel Miſii Illyricè loquuntur.

Mengrelli item, ſed vide Gazari.

Moldavi, Moravi, & Morlaci Illyricè loquuntur.

Monæ Inſulæ duæ, quarum una eſt inter Britanniam, & Hiberniam ſita, ut Plinius, & Tacitus teſtantur: altera in Rheno fluvio Hollandiæ, Phryſiæ, & Ghueldriæ proxima, undè Monaſterienſes fortè dicti ſunt, ut idem Tacitus narrat. Has autem Inſulas ſub ditione Anglorum linguam ab aliis prorsùs diſtinctam habere accepi. Plin.lib.4. cap.16. Tacit. lib.14.

MOSCOVITARUM LINGUA.

MOſcovia Ruſſiæ, vel Rhutenorum caput ſuam per Scythiam longè latèque extendens ditionem, Sclavonicâ utitur linguâ, externis tamen linguis adeò confuſa, vix ut Sclavus, & Moſcovita ſe invicem intelligant, ſicut Sigiſmundus Liber in rerum Moſcovitarum Commentariis teſtatur, ubi plurima hujus linguæ vocabula tùm propria, tùm aliena in medium affert: & ab initio operis eo Rhutenorum peculiari circà literas quaſdam pronunciatione nonnullas conſcribit obſervationes: Moſcovitica enim lingua eadem cum Ruſſica, vel Rhutenida & Sclavonica videtur eſſe, ut ipſe ait: nam Ruſſi, vel Rhuteni iidem qui Moſcovitæ ſunt. Antonius autem Wied Lithuanus Alphabetum, quo Moſcovitæ & Lithuani utuntur, Græco non diſſimile, ſed characteribus aliquot auctius, in Tabulâ Chorographicâ proponit. Sigiſmundus Liber. Antonius Vuied.

Myſii, vel Meſii Illyricè loquuntur.

Nugaroli Illyricè loquuntur.

Obodritæ Illyricè loquuntur.

OSCI-

Digitized by Google

OSCICA LINGUA.

OSci, *Volſci*, vel *Volſci* Italiæ populi antiqui in Campania ab oris fœditate ut cæteras hujuſce nominis etymologias omittam, dicti: undè impudica verba, ut ait Feſtus, *obſcœna* dicuntur: frequentiſſimus enim Oſcis fuit libidinum ſporcarum uſus. Q. Ennium Oſcè loquutum fuiſſe Crinitus ait.

Feſtus Pompejus. Petr. Crin.

Oſi Pannonicè loquuntur. Vide Gothini.

PAMPHILICA LINGUA.

Ptol. lib. 5.

PAmphilia, Ptolemæo teſte, minoris Aſiæ Regio eſt inter Ciliciam, & Syriam, ab Occaſu Lyciam, & Aſiæ minoris partem, à Septemtrione Galatiam & Cappadociam, à Meridie Mediterraneum mare, quod illic Pamphylii maris nomen habet. Hujus Regionis Populi, Pamphylii, ſcilicèt, Apoſtolos Spiritus Sancti dono diverſis linguis, & ſuâ etiam Hieroſolymis in die ſancto Pentecoſtes loquentes ſummâ cum admiratione audierunt.

PANNONICA LINGUA.

Corn. Tac.

PAnnoniæ pars Illirycè loquitur. Pannonicè item loquuntur Oſi, ut Cornelius Tacitus teſtatur. Sed ſuprà vide dictionem, Hungarica lingua.

PARTHICA LINGUA.

PArthia Aſiæ Regio, ab Occaſu Media, ab Aquilone Hyrcania, ab Ortu Ariana, à Meridie Carmaniæ deſertis terminatur: cujus incolæ Parthi, qui pertinaciſſimi olim nominis Romani hoſtes, qui Craſſum inſidiis circumventum cum univerſo exercitu ad interneccionem ceciderunt, Apoſtolos JESU CHRISTI Salvatoris noſtri, virtute Spiritus Sancti vario idiomate, & ſuo item, Hieroſolymis loquentes in die ſancto Pentecoſtes admirati ſunt.

PELASGICA LINGUA.

Plin. lib. 4. cap. 4. Herod. lib. 1.

PElaſgia, Græciæ Regio circà extremam Macedoniæ partem, versùs Achaja, olim Theſſalia dicta inter duo maria propter anguloſos receſſus: cujus incolæ errabundi ciconiarum ritu per multas nationes vagati ſunt: quanam verò linguâ Pelaſgi ſint uſi, affirmare non poſſum, ſed conjecturâ, ut ait Herodotus, dici poteſt, eandem fuiſſe cum eâ, qua nunc Pelaſgi utuntur qui ſuprà Tyrrenos urbem Creſtonem incolunt, quodam tempore finitimi eorum, qui nunc Dores vocantur: Dores autem incolebant regionem illam, quæ nunc Theſſaliotis nominatur, eodem Herodoto teſte, qui etiam Pelaſgicam Gentem barbaram eſſe, eamque ob cauſam magnos profectus haudquaquàm feciſſe idem Herodotus affirmat.

PERSICA LINGUA.

Ptolomæus lib. 5. Bartholom. Georgeu.

PErſia Orientalis Regio à Septemtrione Medis terminatur, ab Occaſu Suſiana, ab ortu ſolis, duplici Carmania minoris Aſiæ Regione inter Perſiam & Indiam ſita, à Meridie parte ſinus Perſici. Hujus Regionis lingua ab Ægyptiacâ, & Judaicâ diverſa eſt, & cum Illyricâ, atque Armenicâ nihil commune habet, ut Bartholomæus Georgevitus docet, qui multa hujus linguæ vocabula, & locutiones in libello de afflictione Chriſtianorum ſub Turcis recenſet, eandemque Perſicam, ac Turcicam appellat. Ut autem de Perſicâ linguâ nonnihil notitiæ habeatur, hoc apponam loco de Turcico Imperio à Chriſti tandem fidelibus evertendo Vaticinium, quod in ejuſdem Bartholomæi Georgevitæ libello inveni hac linguâ conſcriptum hiſce verbis Perſiacis, ac Latinis;

Vaticinium de Turcico Imperio evertendo Perſicâ linguâ conſcriptum.

Patiſſah	*omos*
Imperator	noſter
ghelur	*Claſerum*
veniet	Ethnici principis
memleketi	*alur*
regnum	capiet,
kenzul almai	*alur*
rubrum pomum	capiet
kapzeiler,	*Jedi*
ſubiget.	quòd ſi
yladegh	*gyaur*
ad annum	uſque ſeptimum
Keleci	*eſikmaſſe*,
gladius, ſcilicèt, Chriſtianorum	non inſurrexerit,
on iki	*yladegh*
uſque ad	annum
onlarum	*beghli*
duodecimum	eis
gheder,	*euſi*
dominabitur,	domos
japar,	*baghi diker*
ædificabit,	vineas plantabit,
baſtſai	*baghlar*
hortos	ſæpiet,
oglikei	*olur iki*
liberos	procreabit.
yldenſora	

Poſt duodecimum, ſcilicèt, annum, ex quo rubrum pomum in ejus poteſtatem redactum fuerit,

Hriſtianon	*keleci*
Chriſtianorum	gladius
eſikar,	*ol*
apparebit,	qui
Turki	*ghereſſine*
Turcam	quaquaverſum
tuskure.	
fugabit.	

Vaticinium ſic ſe habet cum Georgeviti interpretatione, quam ego ad verbum Perſicis vocabulis accommodandam curavi. Qui

Digitized by Google

plura vocabula hujus Perſicæ linguæ ſcire cupit, videat libellum Andreæ Bellunenſis, qui ea in Gloſſis Avicennæ copioſè interpretatur: multæ enim voces Perſicæ à variis Nationibus uſurpatæ reperiuntur, ut *Paranſaga, Schoenus, & Aſtarus*, menſurarum de terræ ſpatiis nomina. Perſica etiam à Græcis nonnullis adhibentur, ut Athenæus ait. *Suſon* lilium apud Perſas ſignificat, & Suſa Urbs nominata eſt propter loci pulchritudinem, & amœnitatem, ut idem Athenæus teſtatur. Magi dicuntur ſapientes linguâ Perſarum, ut ait Porphyrius. Hæc de Perſicâ linguâ.

Andr. Bellunenſis. Athen. libr. 3. Ex Herod. lib. 7. Porphyrius.

PHŒNICUM LINGUA.

PHœnicia, Aſiæ Regio, Syris, & Judæis contermina ſuam habet dialectum, cujus Alphabetum in tertiâ Columnâ paraſtaticâ videre eſt, ubi de Phœnicum literarum inventore, necnon de alijs rebus, ſcitu quidèm dignis ſermonem habuimus. Sunt qui Hebraicam & Phœniciam linguam eandem eſſe dicant, omnium antiquiſſimam. De hac linguâ vide in dictione Punica.

Steph. ex Strab. libr. 16.

PHRIGIACA LINGUA.

PHrigia minoris Aſiæ Regio, Cariæ, Lydiæ, Miſiæ, & Bithyniæ finitima, ſuam habet dialectum, cujus Alphabetum in tertiâ Columnâ paraſtaticâ videre licèt, ubi de Phrygiacis characteribus, eorumdemque inventore ſatis dictum puto. Eo loci de hujus linguæ antiquitate ſermonem habuimus deque infantibus, quos mulieribus linguâ præciſis educandi gratiâ traditos ait Strabo, hiſtoriam enarravimus, & controverſiam explicavimus, num, ſcilicèt, aliqua homini lingua ſit naturalis. Quâ in re declarandâ philoſophiæ rationes, & Ariſtotelis dicta in medium attulimus: & multa ſcitu quidèm digna interpretari ſtuduimus. Hoc autem loco addo quod Plato ait de hac voce, πῦρ, ideſt, ignis: quam barbaricam eſſe, Phrygiacam, videlicèt, in Cratylo affirmat. Idem ait de hac voce ὕδωρ, & κύνες, ideſt, *Canes*. Erinaceus Phrygum linguâ *Exis*, vel *Exin* dicitur: Aqua, *Bedy*: *Noticus*, *utris*. Plura vide in Æquivocis Xenophontis. Phryges Apoſtolos ſanctos variis linguis atque item ſuâ loquentes in die ſancto Pentecoſtes maximâ cum admiratione audierunt.

Strab. libr. 13. Herodotus, Diodorus Sicul. Pauſan. Suid., & alii. Plato in Cratylo. Clem. Alex. Strom. 5. Xenophon.

Placianorum lingua. Vide Pelaſgica. Eſt autem Placia Urbs Myſiæ.

Peſcovii, Polabi, Poloni, & Pomeriani Illyricè loquuntur.

PRUSSICA LINGUA VETUS.

HAnc linguam, vide in Britannicâ dictione, & in Lithuanorum linguâ: Pruſſiæ incolæ Pruteni dicuntur: & linguâ olim diverſâ uſi ſunt: poſtquàm verò Teutonicorum fratrum jugum ſubiere, lingua Teutonica introducta eſt, & religio Chriſtiana fuit accepta Federici Imperatoris II. temporibus.

PUNICA LINGUA.

PŒni iidem qui Carthaginenſes, ita dicti quaſi *Phœni* à Phœnicibus originem trahentes. Hinc Punicus quaſi Pœnicus, œ in u, converſo. Punicè Deus dicitur *Hal*, ut Servius ait in Virgilium: Sepis *Gadir*, ut Plinius teſtatur. *Zegeries* genus murium, Græcè Βουνὸς, ut ex Herodoto colligitur. Valla autem hanc vocem, *colles*, transfert.

Servius. Plin. lib. 4. cap. 22. Herod. libr. 4.

Raſcii, aliter Raſci, ſeu Bulgari Illyricè loquuntur.

RHÆTICA LINGUA.

RHetia, Europæ Regio: quæ in duas dividitur partes, ſuperiorem, & inferiorem. Illa magnam Galliæ Ciſalpinæ partem occupat: cujus incolæ Griſones hodiè vocitantur. Hæc verò alteram Galliæ partem Comum uſque pertingens. Hujus Regionis incolæ ſermone Italico, omnium autem corruptiſſimo utuntur, ut in Oratione Dominicâ vernaculo Rhætorum conſcripta ſermone, quem ipſi vulgò Romanum appellant, vidi. Deus enim ab ipſis *Bab* nuncupatur: nam quod Latinè dicunt *Nos*, & Itali *Noi*, Rhæti ajunt *Nus*: quod verò Latini *Noſtra*, & Itali *Noſtri*, ipſi *Nos* dicunt. Horum ſermo eſt adeò corruptus, ut nihil ferè ab Italis tàm in pronunciando, quàm in ſcribendo intelligatur, quamvis eos à Thuſcis non à Romanis originem traxiſſe eruditi viri affirment. De hiſce populis Livius ſcribit, & Ægidius Tſcudus.

Liv. & Ægid.

Romana lingua. Vide ſuprà in Latinâ.

Rugi Illyricè loquuntur.

Ruthenorum lingua, vel Ruſſorum lingua. Lege dictioni Moſcovitæ.

SABINORUM LINGUA VETUS.

SAbini Populi in quartâ Italiæ Regione non procul ab Urbe Româ anguſtum, ut ait Strabo, incolentes agrum in longitudinem protenſum a Tyberi uſque Nomentum, oppidum in Latio ſitum ſtadiis mille uſque ad Veſtinos, Mauricinis, & Picentibus contermінos. Romani a Sabinis prænomen acceperunt ex fœdere cum iis facto, ut Crinitus ait, & *Quirites* dicti ſunt ab haſta, quam Sabini, ut inquit Feſtus, *Curim*, ſive *Quirim* vocabant: vel a Curibus Sabinorum Urbe, cui T. Tatius imperabat, cujus cives Quirites dicebantur, teſte Livio. Hinc Quirinalis mons Romæ dictus, quòd in eum commigraverant Sabini a Curibus venientes: & Quirinalis porta, quòd eâ in collem itur Quirinalem. Vel *Mons Quirinalis* a Quirini, hoc eſt, Romuli templo, quod inibi extabat, appellatus eſt. Hodie Phidiæ, & Praxitelis operibus in hoc colle ſitis, *Mons Caballus*, a Sixto V. perpulchris ædificiis, viis, & aquis, necnon præclariſſimorum Artificum Statuis inſtauratis mirum in modum illuſtratus. Sabina vocabula, ut Crinitus teſtatur, a Latinis fuerunt recepta: ſed ii paulatim Latino ſermone uſi ſunt maternam linguam relinquentes.

Strabo. Liv. lib. 1. Petr. Crinit. 3. 4. Feſt. Pompeius. Liv. lib. 1. Petr. Crinit.

SA-

Digitized by Google

SAMARITANORUM LINGUA.

Samaria, Urbs Syriæ inter Judæam,& Galilæam media, a qua tota Regio decem Tribuum a duabus aliis ſeparata, *Samaria* dicta eſt. Poſtea *Civitas* hæc *regalis* ab Auguſti nomine *Sebaſte* nuncupata fuit. Poſtremò autem *Sichem*, & corruptè *Sichar*, Metropolis ejuſdem Regionis Samariæ, quæ Hebraicâ utebatur linguâ, ſed characteribus propriis diſtincta, convenientibus tamen cum veteri Alphabeto communis Hebraici idiomatis, literarum, ſcilicèt, numero, ſono, & nominibus, figurâ differente, ut Sanctus Hieronymus ait, qui ad ſua ipſius tempora, Samaritanos antiquis Hebræorum literis uſos fuiſſe teſtatur in Commentariis ſuper Ezechielem: nam, ut idem alibi ait, *Certum eſt, Eſdram ſcribam, legiſque doctorem, poſt captam Hieroſolymam, & inſtaurationem templi ſub Zorobabel alias inveniſſe literas, quibus nunc utimur, cùm ad illud uſque tempus Samaritanorum, & Hebræorum characteres iidem fuerint*. Hæc Sanctus Hieronymus. Quamvis autem ejuſdem linguæ uſus tam apud Hebræos, quàm Samaritanos fuerit, Samaritanis tamen nonnullas voces peculiares fuiſſe credendum eſt, cùm ab Hebræorum cultu idolis ſervientes non parùm diſtarent: hinc ipſi in Urbe Sichem, omnes veteris Teſtamenti codices, Moſaicis exceptis, ſpreviſſe dicuntur. Hæc de Samaritanorum linguâ.

Gen.35. Ioan.4.

S.Hieron. in præf. libr. Reg.tom.3.

S. Hieron. in cap.9. Ezech.tom.4. Idem pag.89.

Samogitæ Illyricè loquuntur.

Sarbi. Vide Sorabi.

SARDORUM LINGUA.

Sardinia in Liguſtico mari Inſula a Corſicæ extremis novem tantùm millium paſſuum freto dirimitur, cujus latitudo eſt millium paſſuum nonaginta octo, longitudo verò ducentorum viginti, aeris peſtilentiæ maximè obnoxia ob editiſſimos, quos a Septemtrione habet, montes, qui prohibent quo minus a Boreâ perflari queat. Quo nomine tam malè olim audivit, ut Marcus Cicero Quintum fratrem moneat, etiam tùm cùm optimè valeret, meminiſſe eum debere, in Sardinia ſe eſſe: & alibi Tigellium quendam Sardum hominem eſſe ait patriâ ſuâ peſtilentiorem. Eſt autem Sardinia frumenti fertiliſſima a Sardo Herculis filio dicta multas habens civitates, quarum omnium præclariſſima Calaris eſt, in qua Sancti Patris Auguſtini oſſa ducentis vigintitribus annis conquievere: deindè ab Aliprando Longobardorum Rege tranſlata ſunt Papiam, ubi nunc maximâ veneratione coluntur. Hac in Inſulâ coraliorum piſcatio eſt, nec lupi gignuntur, nec ſerpentes inveniuntur.

Salluſt. Strabo,& Solin.

Cic.ad Quint. fratrem.

Sardi olim propriam habuerunt Dialectum; ſed poſtquâ diverſi populi in eam migrarunt,& ab exteris principibus imperiũ ejuſdem Inſulę uſurpatum fuit, Latinis, videlicèt, Piſanis, Genuenſibus, Hiſpanis, & Afris, lingua eorum non parum corrupta eſt, relictis tamen vocabulis, quæ in quavis aliâ non reperiuntur. Multa Latini ſermonis vocabula retinentur ad hanc uſque diem quibuſdam in locis,&

præſertim in Barbariæ montibus, ubi Romani Imperatores militum præſidiis potiebantur. Hinc factum eſt, ut Sardi propter Imperiorum varietatem diverſis in locis tam diverſè loquantur: ita tamen ut ſeſe inter ſe rectè intelligant. Sunt autem duæ præcipuæ in eâ Inſulâ linguæ, una, qua in Civitatibus, & altera, qua extra Civitates utuntur: ſed oppidani loquuntur ferè Hiſpanicâ linguâ, Tarraconenſi, vel Catalanâ, quam didicerunt ab Hiſpanis, qui tamdiù Magiſtratum in eiſdem Civitatibus gerunt: alii verò genuinam retinent Sardorum linguam. Hæc de Sardorum linguâ.

Leg.2.C.de off.præf.præt. Afric.

SARMATICA LINGUA.

Sarmatia, Regio latiſſima multos diverſi cultus populos complectitur. Ut autem ceteros ſilentio prætermittam, ii, qui & Poloni appellantur, Illyricè loquuntur. Hujus regionis incolæ *Sarmatæ*, vel *Sauromatæ* dicuntur ab oculis lacertarum: Σαῦρος enim lacerta eſt, ὄμμα oculus. *Sarmatides* item, ac *Sarmatici* appellantur.

Scirii, ve Scyri, ideſt, Stirii, vel Stirenſes a Gothis oriundi. Vide Vandali.

Sclavi, vel potius Slavi Illyricè loquuntur.

SCOTICA LINGUA.

Scoti Britanniæ populi, quondam Anthropophagi, ut Sanctus ait Hieronymus, qui in Galliâ Scotos, Gentem Britannicam humanis veſci carnibus ſe vidiſſe teſtatur, ut etiam Sanctus Joannes Chryſoſtomus affirmat, & linguam omnibus ſibila eſſe ait. Hos Strabo balbutientes vocat, quos Romæ ſe vidiſſe inquit. Horum linguam communiorem ab Anglicâ parum differre, ſed pauciora Gallica habere admixta accepi. Hodie Silveſtres, & Inſulani moribus ab Hibernis, a quibus originem duxerunt, nec magnum inter illos eſt intervallum, haudquàquam diſtare dicuntur: nam cum cælum eſt ſerenum, Hibernia in Scotiâ videri poteſt. Eſt præterea indiſcreta lingua eorum, indiſcreti mores, & veſtitus. Qui meliorem terræ incolunt partem, nempè Meridionalem, hi benè morati dicuntur, ac tanquàm humaniores, Anglicâ utuntur linguâ. De Scoticâ linguâ hactenus.

S.Hieron.lib. 2. contra Jovin. S. Jo:Chryſoſtom. in ſer. Pent. Strabo.

SCYTHICA LINGUA.

Scythia longè lateq; Septemtrionem verſus ad Oceanum per maximam Aſiæ, & aliquam etiam Europę partem ſeſe extendens, multas, diverſaſque linguas habet, ut ratio ipſa perſuadet. Germani interdùm, Armeni, Hungari, Tartari, & alii item Populi *Scythæ* dicuntur. Quarè nihil eſt quòd hac de linguâ plura dicam.

Servii. Vide, Sorabi.

Sleſii, vel Sileſii Illyricam habent linguam.

Sorabi, vel Sarbi, hodie Servii Illyricè loquuntur.

Digitized by Google

Svevi bellicoſiſſimi Germanię populi.

Syrorum linguam vide in Chaldaicâ dictione.

TARTARICA LINGUA.

Paul.Ven. & Matth.Mich.

Tartari, ſive potiùs Tatari, quorum imperium latiſſimè patet, Aſiæ, & Scythię, necnon Europæ partem incolentes, multas fortaſsè habent linguas, & omninò diverſas ob quamplurima eorum regna, ut Paulus Venetus, & Matthias a Michou teſtantur. Sunt qui Turcas a Tartaris ortum traxiſſe velint, ut ritus, victus, & veſtitus, equitandi, ac bellandi uſus, fraudes, perfidia, & innata barbaries, ac feritas docent, immo, & ipſa indicat lingua, quam Turcis, ac Tartaris eandem eſſe dicunt. Tartarorum nomen trecentis ab hinc annis, anteà penitus ignotum, hoc modo vocitari cœpit, cum prius *Getæ Gothini*, ut alii volunt, dicerentur, Ottomanus deindè ſe cum ſuis a Tarteris ſejungens Turcarum nomen aſſumpſit: hinc Tartari hodie Turcas clientes ſuos eſſe ajunt, eoſque ob ſua ipſorum peccata elatos a Deo conqueruntur, cum anteà non ſolùm illorum fuerint ſubditi, ſed ruſtici etiam: idque Turcarum nomine ſignificari affirmant, ut iidem dicunt Scriptores, in quorum ſcriptis multa Tartarorum vocabula ſparſim leguntur. Sunt deniquè, qui Georgianorum linguam Tartaricæ, & Armenicæ mediam eſſe velint: Tartaris autem, ac Turcis eam eſſe linguæ ſimilitudinem, quæ Anglicæ, & Saxonicæ exiſtimatur.

THRACICA LINGUA.

Ptolomæus Plin. & Pompon.

Thracia, latiſſima Europæ Regio Macedoniæ ad occaſum proxima, nec cælo, nec ſolo tractabilis, frigida prorſus, & infecunda, etſi mari propior, Getarum linguam habere dicitur, ut nonnulli volunt. Hujus incolæ *Thraces*, necnon *Myſi* vocitantur, ut Straboni placet.

Strab.lib.7.

Tranſilvani, qui & Daces, Scythiæ Europæ populi Illyricè loquuntur.

Theſſalici Græciæ populi ad Doricam linguam accedunt.

Troglodytæ Æthiopes, inſtar veſpertilionum in loquendo ſtrident, ut Herodotus ait.

Troglodytæ in Africâ alitèr loquuntur.

TURCICA LINGUA.

Turcarum lingua, ut diximus in Tartarica, vel eſt eadem cum Tartaricâ, vel parùm ab eâ diſtat, vel Tartaris, ac Turcis ea eſt linguæ ſimilitudo, quæ Anglicæ, & Saxonicæ eſſe cenſetur. Sunt qui Turcicam cum Perſicâ, alii cum Armenicâ eandem eſſe, vel parùm ab iis differre velint. Turcica verò, & Arabica, etſi diverſæ omnino ſunt, eas tamen characteribus eaſdem eſſe nonnulli tradunt.

VALACHICA LINGUA.

Valachia latiſſima Regio eſt à Tranſilvania incipiens, cui ſermo ad hanc uſque diem Romanus eſt, ut Æneas Silvius teſtatur, cum à Flacco Romano ſubactâ Romanorum Colonia fuerit effecta: hinc *Flaccia* nuncupata, ſed longo temporis tractu, ut paſſim evenire ſolet, corrupta voce, *Valachia* dicta eſt. Sermo autem Romanus adeò mutatus eſt, vix ut ab homine Italico intelligi queat.

VANDALICA LINGUA.

Vandali in Thracia Populi Sclavonicâ linguâ utuntur, e quibus, ut ajunt, multæ maximæque Gentes diviſæ ſunt, Poloni, ſcilicèt, Bohemi, Sclavonii, Croatii, Vandali ad Germaniæ Marchiam pertinentes. Horum, ſcilicet, Vandalorum linguâ Turcarum aulici frequenter uti ſolent.

VASCONICA LINGUA.

Vaſcones, Populi citerioris Hiſpaniæ, quæ in Gallicum, & Brittanicum Oceanum vergit, ad Pyrenæum poſiti, propriâ loquuntur linguâ; olim autem Cantabri, Tarraconenſis Provinciæ Gentes, nunc vulgari ſermone *Biſcaini* vel *Biſcaglini* dicuntur, quorum lingua adeo eſt ab Hiſpanica diverſa, ut non facilè quis ab aliis Hiſpanis intelligatur.

Zadravani, & Zagovani Illyricè loquuntur.

ZINGARORUM LINGUA.

Zingari, vel potiùs Zigari, errones quidam, & inſignes ſanè noſtrâ ætate fures cum liberis, & uxoribus Europam pervagantes, à Zigaro, quòd eam ferunt eſſe Terram, ex qua Zingari exierunt, dicti. Hujus generis homines excocti ſole, veſtibus immundi, & uſu rerum fœdi, furtis omninò intenti, & præſertim feminæ, ex quarum furtis victus eſt viris, anno poſt Chriſti Salvatoris noſtri adventum 1417. primùm in Europâ apparere cœperunt, ut Æneas Silvius teſtatur. Quamvis autem hujuſmodi hominum colluvies omnium ferè Europæ linguis utatur, quandam tamen ſibi propriam linguam, vocabulis fictitiis inventis, excogitavit: eàque perſæpè utitur, ut ab aliis non intelligatur. Hujus confictæ linguæ Dictionarium typis mandatum me non ſemel vidiſſe memini. Vidi etiam, & legi non rarò jam indè à puero Vocabularium aliud impreſſum, confictæ item linguæ à mendicis quibuſdam, & erronibus inventum, & uſurpatum, quod *Zergum*, quaſi Zigarorum, aut Zingarorum Dictionarium vocitabant. Hi autem *Onomatothera* dici poſſunt, eorum inſtar, qui apud Græcos, ut ait Cælius Rhodiginus, nova ſibi conſarcinantes vocabula, rerum intuiti proprietatem, nominum venatores dicti ſunt, cujuſmodi Dionyſius, Alexar-

Zingarorum deſcriptio, & in Europa apparitio.

Cæl.Rhod. lib.24.cap.5. tom.3.

xar-

Digitized by Google

Athen. libr. 3. Dipnoſophiſtarum & lib. 14. xarchus, & Atticus Herodes, Athenæo teſte, fuiſſe videntur.

Hæc de Dialectis, hoc eſt de diverſarum linguarum generibus: alias enim linguas, quæ ſunt in remotiſſimis Imperii Tartarici, & Orbis novi terris, videre eſt apud Joſaphat Barbarum, Paulum Venetum, Americum Veſpucium, Aloyſium Cadamuſtum, Gelenium, Ægidium Tſcudum, Theſeum Ambroſium, & Sigiſmundum liberum, quibus hac in Appendice majori ex parte uſi ſumus. Nunc reliquum eſt, ut præcipuorum quorundam Idiomatum Orationem præſertim Dominicam infrà apponamus, curioſis item hominibus ſatis quidem facientes.

DE ORATIONE DOMINICA VARIIS LINGUIS,

ET CHARACTERIBUS CONSCRIPTA.

QUoniam de variis linguarum generibus ſermonem habuimus, à ratione alienum fore viſum mihi non eſt, ſi Dominicam Orationem, qua nihil in orando præſtantius, aut efficacius eſſe poteſt, variis item linguis, & characteribus expreſſam in hac de Dialectis Appendice apponam: hac enim occaſione majorem quis de linguis aliquot notitiam adipiſcetur, orationemque ipſam variis modis celebratam conſpiciet. Ordine autem Alphabetico poſthabito, precationem Dominicam Hebraico idiomate, tanquàm antiquiori, conſcriptam, & ex ſacroſancto Beati Matthæi Evangelio deſumptam primo loco apponendam exiſtimavi: Beatus enim Matthæus Hebraicâ linguâ ſcripſit Evangelium, quod Hebraicè exaratum per omnia non videtur congruere Syriaco, vel Hebraico, quo S. Hieronymus uſus eſt, ut patet ex verbo *Panem noſtrum quotidianum*, S. Hieron. in cap. 6. Matth. to. 6. pro quo Beatus Hieronymus legit: *Craſtinum*, ſicut ejus Commentaria in Matthæum teſtantur. Quamvis enim in Textu verterit, *Superſubſtantialem*, prout jacet in Vulgatâ Editione ex voce Græca, ἐπιούσιον, in Commentariis tamen ait ſe reperiſſe Hebraicum, מָחָר *Machar*, hoc eſt *Craſtinum*, ſicut etiam Corn. Janſen. in c. 6. Matth. Cornelius Janſenius rectè docet. Variæ ſunt item aliæ perpaucæ dictiones in hac Oratione Dominicâ juxtà varias ex Hebraico, & Græco translatione, ut videre eſt in Matthæo, & Lucâ, ſicut ex Vulgatâ Editione Matt. 6. Luc. 11. conſtat: ſenſus autem eſt unus, & idem, ut in noſtrâ in hanc Orationem explanatione ſatis probatum eſt. Apponam igitur hoc loco Orationem Dominicam Hebraicâ lingua, Hebraiciſque literis expreſſam, necnon ejuſdem linguæ pronunciationem literis Latinis deſcriptam, iiſdemque Latinis characteribus, Latinâque linguâ ex Hebraico ſermone translationem. Orationem verò Dominicam juxtà Vulgatam Editionem, & uſum orandi frequentem ab Eccleſiâ Sanctâ receptum, poſt Orationem Græcè conſcriptam, ponemus, ut trium præſertim linguarum, quæ inter omnes primariæ ſunt, ordinem dignitatis ſequamur.

Oratio Dominica ex Evangelio B. Matthæi Hebraicè conſcripta.

אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם יִתְקַדֵּשׁ שְׁמֶךָ׃ יָבוֹא מַלְכוּתְךָ׃
יֵעָשֶׂה רְצוֹנְךָ כְּבַשָּׁמַיִם גַּם בָּאָרֶץ׃ לַחְמֵנוּ תְּמִידִי
תֶּן לָנוּ הַיּוֹם׃ וּסְלַח לָנוּ הוֹבֹתֵינוּ כַּאֲשֶׁר אֲנַחְנוּ
סֹלְחִים לְבַעֲלֵי חוֹבֹתֵינוּ׃ וְאַל תְּבִיאֵנוּ בְּנִסָּיוֹן׃
אֶלָּא חַצְּלֵנוּ מֵרָע׃ אָמֵן׃

Oratio Hebraica characteribus Latinis expreſſa.

AVinu ſciebaſciamaim itcadaſc ſcimchà Javo Malchutach Jeghaſe rezonach che baſciamaim gam baarez lachmenu temidi ten lanu hajom uslach lanu chovotenu, caaſcier anachnu ſolechim lebaghale chovotenu veal tevienu beniſajon hella hazilenu meragh. Amen.

Dominica Oratio ex Hebraico Textu Latinis characteribus, Latinâque linguâ conſcripta.

PAter noſter, qui in Cœlis, ſanctificetur nomen tuum: Veniat Regnum tuum: Fiat voluntas tua ſicut in Cœlis, & in Terrà. Panem noſtrum continuum, *vel perpetuum* da nobis hodie. Et remitte nobis debita noſtra, quemadmodum nos remittimus debitoribus noſtris. Et ne facias nos venire in tentationem, ſed libera nos à malo. Amen.

Oratio Dominica ſermone, & characteribus Græcis.

ΠΆτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου. ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου. γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν. καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν. ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Ἀμήν.

Eadem Latinis characteribus.

PA'ter himôn, ho en tis uranis, hagiaſthito tò ónomá ſu. elthéto hi baſilía ſu. genithito tò thélimá ſu hòs en uranô kæ' epì tìs gîs. tòn árton himôn tòn epiúſion dòs himîn símeron. kæ' áphes himîn tà ophilímata himôn, hòs kæ' himís aphíemen tís ophilétæs himòn. kæ' mì iſenénkis himâs is piraſmòn. allà rhyſæ himâs apò tû ponirû. Amín.

Do-

Dominica Oratio Latinè conſcripta.

Pater noſter, qui es in cælis. Sanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, ſicut in cælo, & in terrâ. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut, & nos dimittimus debitoribus noſtris: Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo. Amen.

Quam ſuprà e Græco translatam appoſui Orationem, dictione, *ἐπιούσιον*, excepta, quæ *ſuperſubſtantialem* ſonat, ex B. Matthæi Evangelio Vulgatæ Editionis deſumpſi, eâdem voce, *Superſubſtantialem*, poſthabitâ, in cujus locum ex S. Lucæ Evangelio vox illa, *Quotidianum*, ſuffecta eſt juxtà formam in orando ab Eccleſiâ ſanctâ receptam. Quoniam autem Græca ab Hebraicâ linguâ ortum habet, & ab utriſque Latina, cujus propagines ſunt Italica, Hiſpanica, & Gallica, quarum prima propius, ſecunda minus, tertia verò multo minus ad Latinam linguam accedit: hinc eundem dignitatis ordinem, quem in iis tribus primariis linguis ſecuti ſumus, hiſce in tribus ſequemur.

Dominica Oratio Italicè conſcripta.

Padre noſtro, che ſei ne' Cieli, ſia ſantificato il nome tuo: Venga il regno tuo: Sia fatta la tua volontà così nella terra, come nel Cielo. Dacci hoggi il noſtro pane cotidiano. Rimettici i noſtri debiti, ſiccome noi li rimettiamo a' noſtri debitori. Non ci indurre in tentatione. Ma liberaci dal male. Amen.

Dominica Oratio Hiſpanicè expreſſa.

Padre nueſtro que eſtas en los cielos, ſanctificado ſea el tu nombre. Venga a nos el tu reyno. Hagaſe tu voluntad aſſi en la tierra, como e nel Cielo. El pan nueſtro de cada dia da nos lo oy. Y perdona nos nueſtras deudas, aſſi como nos otros perdonamos a nueſtros deudores. Y no nos dexes caêr en la tentacion: mas libra nos de mal. Amen.

Dominica Oratio Gallicâ linguâ politiori.

Noſtre Pere qui es es cieulx, ton nom ſoit ſanctifie. Ton royaume nous advienne: Ta volontè ſoit faicte ainſi en la terre comme au ciel. Donne nous auiourdhuy noſtre pain quotidien. Et nous pardonne noz offenſes, comme nous a ceux qui nous ont offensè. Et nè nous induy point en tentation: Mais deliure nous du mal. Amen, vel *Ainſy ſoit il.*

Oratio Dominica Gallicè conſcripta declaratur.

De Gallicæ linguæ pronunciatione nonnihil hoc loco ob occaſionem ſeſe offerentem dicendum eſt. Galli enim frequenter literam, s, pronunciare non ſolent, etiamſi eâ in ſcribendo utantur, præſertim in iis locis, in quibus admitti debet, ut videre eſt in primâ Dominicæ Orationis voce, quæ eſt, *Noſtre* Latinæ dictioni proxima, *Noſter*, literâ r, tranſpoſitâ: nam pronunciant, *Notre*, non *Noſtre*, ut ſcribunt. Eandem hanc literam ſ, in fine dictionis non pronunciant, cum ſequitur conſonans, quando autem ſequitur vocalis, non item: tunc enim pronunciant, ut in hac gemina voce *es*, *es*, cernere licet: nam in primâ tantum, literâ, s, pronunciatur propter vocalem ſequentem. Dicitur item *les pechez* pro eo quod Latinè dicitur *Peccata*, & Italicè, *li peccati*: ſed in hac voce, *Les*, abiicitur s, conſonante ſequenti, ſed *le*, pronunciatur: vocali autem ſequenti, ut *les offenſes*, pronunciatur *les*, non *le*. Hoc item obſervatur in litera z, quæ plerunque pro s, ponitur, ut *Noz* pro *Noſtre*. Solent etiam ſcribere e pro litera a, ut *Pere*, pro *Pare*, & *Mere*, pro *Mare*, juxtà pronunciationem Venetorum, qui vernaculâ linguâ ſcribunt, & pronunciant *Pare*, & *Mare*, pro *Patre*, & *Matre*. Scribunt item e, & pronunciant a, ut *offenſes*, Italicè *offeſe*, *encre*, pro eo, quod Latinè dicitur *atramentum*, & Italicè *inchioſtro*: pronunciant enim *offanſes*, & *ancre*. Utuntur non rarò diphtongis Græcis, quæ ſunt au, eu, oi, ou, oy, & ei, ſed non pronunciant omninò, ut Græci ſolent, his diphtongis exceptis, eu, & ou pro u, dicunt enim *Nus*, & ſcribunt *Nous*, pro *Nos*: in ceteris verò diphtongis pronunciationem a Græcâ diverſam habent. Pronomina in hac linguâ nominibus præponuntur, ſicut in multis aliis evenire ſolet, ut infrà videre eſt: dicunt enim *Noſtre Pere*, non *Pere Noſtre*. Solent in fine Orationis Dominicæ hac voce, *Amen*, prætermiſſâ, uti his vocibus: *Ainſy ſoit il*, ideſt, *Ita fiat*, vel *Ita factum ſit*.

Oratio Syr. vel Chald. ex B. Lucæ Evang. conſcripta. Prout jacet, ut ajunt, in Chald. lingua ex B. Luca deſumpta.

ܐܒܘܢ ܕܒܫܡܝܐ: ܢܬܩܕܫ ܫܡܟ ܬܐܬܐ
ܡܠܟܘܬܟ. ܢܗܘܐ ܨܒܝܢܟ. ܐܝܟ ܕܒܫܡܝܐ
ܐܦ ܒܐܪܥܐ. ܘܗܒ ܠܢ ܠܚܡܐ ܕܣܘܢܩܢܢ
ܟܠܝܘܡ ܘܫܒܘܩ ܠܢ ܚܛܗܝܢ. ܐܦ ܚܢܢ
ܓܝܪ ܫܒܩܝܢ ܠܟܠ ܕܚܝܒܝܢ ܠܢ. ܘܠܐ
ܬܥܠܢ ܠܢܣܝܘܢܐ. ܐܠܐ ܦܨܢ ܡܢ
ܒܝܫܐ ܀

Eadem

Eadem Chald. verbis, ſed literis Latinis.

ABun d baſchmajo nethqadaſch ſchmoch thithe malchuthoch. Nehue tzeuionoch ach d baſchmaio aph baaroo hab lanlahhmo d ſun qonan cul ium vaſchbuq lan hhatban aph hhnan glier ſchbaqn lecul d hha iobin lan v lo thaaelan lenaſiuno elo phruqan men biſchio.

Eadem Lat. verbis, & charact. Sed non juxta editionem Vulgatam B. Lucæ.

PAter noſter qui es in cælis ſanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, ſicut in cælo etiam in terra. Da nobis panem neceſſitatis noſtræ, *vel neceſſarium nobis* quotidie. Et dimitte nobis peccata noſtra. Nam & nos dimittimus omnibus qui debent nobis. Neque introducas nos in tentationem. Sed libera nos a malo.

Oratio Arabicis verbis, & literis conſcripta.

ابانا الذى فى السموات يتقدس اسمك تاتي ملكوتك
تكون مشيتك كما فى السما كذلك على الارض
خبزنا كفافنا فى اليوم واغفر لنا خطايانا لاننا
نغفر لمن لنا عليه ولا تدخلنا التجارب لكن
نجنا من الشرير ۞

Eadem Arabicis verbis, ſed Latinis literis.

ABana lladi phiſſamauati it cades eſmoca tati mala cutoca tacuno maſcitoca choma phiſſamai chedhaleca ghlallardi chobzana chephaphona agtona phil i aumi aghpliar lena chataiana loennana naghphar leman lena galaihi vua la tadcholnal' tagarabi lachen nagna min ſciarriri.

Eadem Latinis verbis, & characteribus.

PAter noſter qui es in cælis, ſanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, ſicut in cælo ita ſuper terram. Panem noſtrum ſufficientiæ noſtræ da nobis hodie. Et dimitte nobis peccata noſtra, nam & nos dimittimus unicuique debitori noſtro, Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos a malo.

Dominica Oratio Armenicè conſcripta.

Հայր մեր որ յերկինս ես սուրբ եղիցի անուն քո, եկեսցէ արքայութիւն քո եղիցին կամք քո որպէս յերկինս և յերկրի. զհաց մեր հանապազորդ տուր մեզ այսօր և թող մեզ զպարտիս մեր որպէս և մեք թողումք մերոց պարտապանաց և մի տանիր զմեզ ի փորձութիւն այլ փրկեա զմեզ ի չարէ զի քո է արքայութի և փառք յաւիտեանս. ամէն.

Eadem Armenicis ſed Latinis literis.

HAir mer or iercins, des Surb eglizzi anun chō: eceſzzę archaiutai cho eglizzin cham cho orpęs iercins, eu ierçri. Zhazt mer hanapazord tur mez aiſaur eu thogl mez zpaartis mer orpæs eu mech thoglumch merozt partpanazt eu mi tanir zmez i phorxuthai ail pharceai zmez i zaræ. Zi cho æ archaiuthai eu zauruthai eu pharhch iauiteans. Amen.

Oratio Aramæa Latinis literis conſcripta.

EYn taad rhuun vuyt yn y nefoedd, ſanteiddier yr henuu tau Deued y dyrnas dau. Guu neler dyuuollys, ar y ddayar megis ag yn y nifi. Eyn bara beunyddauul dyro inni heddiuu. A maddeu ynny eyn deledion: megis ag i maddeuvun in deleduuyr ninau. Ag na thouuys ni i broſedigaeth. namyn guuared ni rhag druug. Amen. Hoc eſt.

Eadem Latinis verbis, & literis.

NOſter Pater qui es in ipſis cælis, ſanctificetur illud nomen tuum: Adveniat illud regnum tuum, fiat tua voluntas ſuper illam terram ſicut, & in illo cælo, noſtrum panem quotidianum da nobis hodie, & remitte nobis noſtra debita ſicut etiam remittimus debitoribus noſtris. Et ne inducas nos in tentationem, ſed libera nos a malo. Amen.

Oratio in lingua Germanica communi.

VNſer Vatter der du biſt im himmel, Geheiligt vuerde dein nahme. Zu khomme vns dein reich, Dein vuille geſchehe gleich vuie im himmel alſo auch auff erden. Vnſere taglichs brott gib vns heutte. Vndt vergieb vns vnſere ſchuldt, als vuir vergieben vnſeren ſchuldern. Vndt liete vns nicht in verſuchungh. Sonder erette vns von dem boſen. Amen.

Hæc lingua ſolet adjectiva, & pronomina præſertim demonſtrativa nominibus præponere, ſi nihil intercedat. Hinc oratio a voce, Vnſer, *id eſt,* Noſter, *non à* Vatter, *id eſt,* Pater, *ini-*

Digitized by Google

Initium ſumit : & ab Helvetica non multum diſtrepare videtur : nonnullaſque voces Latinas parum detortas retinere judicatur, ut Vatter, *pro* Pater, *&* Namo, *vel* Namen *Helvetice pro* Nomen *: & id genus aliæ voces non paucæ,*

Oratio Germanicè in Helvetiis conſcripta.

FAter ijnſer, du in hijnele biſt, din namo vuerde geheiligot. din riche chome. din vuillo geſrehe in erdo alſo in himela. Vnſer tagolicha brott tib vns hinto. vnde vnſere ſculde belaz ijns, als auch vuir belaſend vnſeren ſculdigen. Vnd in chorunga nit leiteſt du vnſich. Nun beloſe vnſich fone vbele. Amen.

Sunt qui dicant Fater, *alii* Vater *pro* Pater.

Oratio ſermone Bohemico, qui præ cæteris bujus linguæ dialectis cultior exiſtimatur, & Stoticæ reſpondet,

OTozie naſs, genz ſy na nebeſich. Oſzuuiet ſe meno tuue. Przid kralo vuſtuuij tuue. Bud vule tuua yakona nebi, tak y na zemi. Chleb naſz vuezdeyſſi dey nam dnes. Y odpuſt nam naſſe vuiny, yako y my odpauſtime naſſim vuinikom. Y ne uvuod naſz do pokuſſenii. Alc zbauu nas od zleho. Amen.

Oratio Dominica Helveticè conſcripta.

VAtter unſer der du biſt im himmel. Geheliget vuerde din namen. Zu chom vns din rich, din vuill der uerde vol bracht vff erden vie im himmel. Vnſer teglich brott gib vns hiit. Vnd vergib vns vnſre ſchuldt, als vuir vergebent vnſren ſchuldneren. Vnd fur vns nit in verſuchnus, Sonder erlos vns vor allem vbel. Amen.

Dominica Oratio Hungaricè conſcripta.

MIattiiank ki vagij mennie gben, zenteltefſek az the neued, Ioion the orzagod legien the akaratod, mikepen menijben, azonkepen it az foldon, mi keniereonket minden napit aggiad mi nekeonkma, es boczaſd megh mi nekeonk az mi vetkeijnket, mikepen mi es megh boczatunk az mi elleneonk vetetteknek, es ne vigij minket az keſertetben, de zabadicz minket, minden gono atul. Amen.

Oratio Dominica Anglicè conſcripta.

OVr Fater vuhiche arte in heauen. Halouued be thy name. Thy kyngdome come. Thy vuyll be done in earthe, as it is heauen. Giue vs lhys day our dayby bread. And forgeue vs oure treſpaſſes, as vue forgeue oure treſpaſſers. And leade vs not in to temptacion. But delyuer vs from euyll. So be it.

Hæc lingua multas voces tum Germanicas, tum Saxonicas habet detortas : & pronomen nominibus ſolet præponere. Anglici item dicunt. So be it, *pro* Amen, *ideſt, Ita fiat. Hinc eandem Orationem Latinâ linguâ reddere nobis viſum eſt.*

NOſter Pater qui es in cælis. Sanctificetur tuum nomen. Tuum regnum adveniat. Tua voluntas fiat in terra ſicut in cælo. Da nobis hodie noſtrum quotidianum panem. Et dimitte nobis noſtra debita, ſicut & nos dimittimus noſtris debitoribus. Et ne inducas nos in tentationem. Sed libera nos a malo. Amen. vel Ita fiat.

Oratio Iſlandicè conſcripta, quæ Gothicæ reſpondet.

BAder vor, ſun ert ai himmum, helgizt bitt namb ti. Tomi titt rite. Verdi tinn vile, ſuoms ai himme, ſo ai podu. Burd vort daglgr geb tu oſz i dag. Og bergeb oſz ſtulden vorn, ſuo ſem vi bergebun ſtulldun vorn. Ant leid oſz e ti breiſt ni, Helldur breſſa tu oſz ber illu. Tatz ſie.

Hæc lingua in pronunciatione eſt Anglicæ adſimilis, quia Anglica ortum habuit a Saxonica, vel Teutonica : differt autem, quia hæc nominibus pronomina non præponit ſicut illa.

Oratio Dominica vernaculo Rhetorum ſermone conſcripta, quem vulgò Romanum appellant,

BAb nos, quel tii iſt in cſchil, ſantifichio ſaia ilg tes num. Ilg tes ariginam vigna ter nus. La thia voeglia vainta in terra, ſco la fo in cſchil. Do a nus nos paun houtz, & in miinchia di. Parduna a nus nos dbits, ſco nus fain a nos dbitaduos. Nun ens mener in mel aprouamaint. Dimperſemaing ſpendra nus da tuots mels. Amen.

Oratio Dominica Hibernicè conſcripta.

AIr nathir ataigh air nin. Nabzfar hanimh. Tigiuh da riatiathe. Deantur da hoil amhuoil air nimh agis air talamh'. Air naran laidbthuil tabhair dhuin a niomh, agis math duin dair fhiacha ammnil agis mathumuid dar feuthunuim, agis na trilaiç aſtoch ſin anauſeu, aç ſar ſin o ole. Amen.

Hæc lingua Hibernica eſt antiquiſſima, & ita nobilis, ut numquàm paſſa ſit alterius exteri idiomatis mixtionem, & valdè copioſa in dicendi modis exiſtimatur, Hebraicæ linguæ tùm characteribus, tùm pronunciatione, & punctis aliquâ ex parte reſpondet.

Oratio Dominica Luſitanica conſcripta.

PAdre noſſo que ſtas nos ceos. Santificado ſeia o teu nome venha a nos a teu reino. Seia ferta a tua vontade, aſſi nos ceos come na terra. O pao noſſo de cadadia, dano

lo

lo oie neſto dia. E perdoa nos ſeñor as noſſas diuidas, aſſi como nos perdoamos aos noſſos diuidores. E nao nos deres cahir in tentâcao. Mas libra nos do mal. Amen.

Oratio Dominica in lingua Flandrica: quæ parùm differt ab illa qua Brabanti, Holandi, Zelandi, Friſii, & alii inferioris Germaniæ utuntur.

ONſe (*oder uuſe*) vader die ghy ſyt in den hemel, gheheelicht vuerdet dyn (*oder uuuue*) name. toe tomme üüs dyn rycle dyn vuille geſchie vp erde, ghelycl in den hemel. üüſer daghelicls brood gheff üüs heden. ende vergheſt üüs üüſe ſchülden, ghelycl vuy vergheuen üüſe ſcüldenaren. ende leet (*oder brinclt*) üüs niet in becooringhe. maer verloſt üüs van den quaden (*oder booſen.*) Amen.

Eadem Illyricè, vel Sclavonicè.

ѠϤЄ нашь, кн' ІЄсы на' небесѢХъ. свѢтнсе' н"ме твоІЄ. пьрн'ды цесарство̃ твоіе. боу"ды волѣ твоѣ, како̃ на' небоу", тако н" на' землн'. ХьлѢбь нашь вс акданн' дан'намь данасъ. н" ѿ поу'стн' намь доу"ге' наше', како̃, н" мнї ѡ"д поу"щамо' доу"ж нн'комъ нашнмъ. н" не' оу"веда' нась кьнапастъ. да' н"звакы нась ѿ непнїа'зны. Ямннъ.

Eadem Latinis literis.

OCce nas, kij ieſi nà nebeſieh, ſvetiſe ime tvoje. Prighi kraglevſtvo tvoje. Budi voglia tuoja, kako nà nebu, tako i nà ſemgli. Kruh naſc ſv akdani dajnamga danaſ. i od puſti nam dughe naſce, kako i mi od puſtujemo duxnikom naſciem. i nè uvedi naſ ù napaſt, da oſlobodi naſ od ſla. Amen.

Eadem Polonicè.

OCziecz naſch ktory ieſtoſz vunyebye. Svuyecz ſie gymye tvua. Przydzy tvua krolieſtvuo. Bandz vuolya tvua, yako vunyebi, y na zemij. Chlieb naſch povu ſchedny day nam dzy ſay. A odpuſcz nam uyny naſcha, yako y my odpuſczamy vuynovua ytzom naſchym. Nyevuodz naſz napokuſchenye. Alye zbavu naſz od zlego. Amen.

Oratio Sardorum oppidanorum linguâ.

PAdre noſtru qui iſtas in ſos quelos, ſiat ſanctificadu ſu nomen teu. Vengat a nois ſu regnu tou, ſiat fatta ſa voluntade tua, gaſi in terra, comente in Quelu, ſu pane noſtru de dognia die da nos hoc, & perdona nos ſos deppitos noſtros, comente noiſateros perdonamus a ſos deppidotores noſtros, & no nos laſſes ruen in ſa tentatione, mas libra nos de male. Amen.

Eadem ex communiori linguâ, extrà Civitates.

BAbbu noſtru qui ſes in ſos quelos, ſantifficadu ſiat ſu nomine tuo. Aduengiat ſu rennu tou, ſiat fatta ſa voluntade tua, comente in ſu quelu gaſi in ſa terra, Su pane noſtru de ogni die da nos lu hoe, & perdona nos ſos deppidos noſtros, gaſi comente noij perdonamus ſas deppidores noſtros, & non nos laſſes ruer in ſa tentaſſione, mas libera nos de male. Gaſi ſiat.

Oratio verbis Siniacis, vel Chiniacis, ſed characteribus Latinis conſcripta.

SCi gin ta ſu ciu zai tien tin. Ngo iuon ta ſu min ie hhien iam ngo iuon ſu gin ciuon ſcieu cui chiai ye giu tien gin ſuõ zum ta ſu ngo iuon ta ſu ſo in chu ngo. Ngo iuon ta ſu ſſi ngo yi ciè ngo iuon ta ſu cio ngo ci zui gin gio hai ngo ngo ie ciè ci. Ngo iuon ta ſu ieu ngo guei ſcien pu mi zui hoh. Ngo iuon ta ſu chien ngo cu nan. Amin.

Hæc de variis linguarum generibus, quibus Dominicam Orationem conſcribendam curavi non ſolùm multorum Virorum varias linguas callentium ope, quos ſuprà recenſui, verùm etiam Bartholomęo Georgeuita, Henrico Glareano, Marino Temperizza, Jo: Baptiſta Raymundo, Michaele Rugerio e Societate Jeſu Neapolitano, & Michaele Gualtero Hiberno Sac. Theol. Doct. adjutus, necnon a ſingulo quoque, quoad potui, illius linguæ, in qua natus ipſe eſt, ut diligentia in qualibet dialecto præſtita videatur, eas accepi. Nunc reliquum eſt ut ad varium ſcribendi uſum, & ad Bibliothecas, ac Typographias accedamus.

APPEN-

Digitized by Google

APPENDIX
DE VARIO SCRIBENDI USU,
NECNON
DE BIBLIOTHECARUM
INSTITUTIONE,
AC TYPOGRAPHIIS
Pro ſcientiarum monimentis, hiſtoriiſque tradendis, & conſervandis.

ANTEQUAM ad perpolitum ſcribendi modum & ingenioſè excogitatum, quem hodie in uſu frequenti eſſe videmus, perveniretur, varium apud homines, diverſis tamen ætatibus, ſcribendi uſum extitiſſe invenio.

Filii Seth, & Adam nepotes, hac in re primum in quodam ſcribendi genere locum occuparunt: Ipſi enim anno Mundi 235. ut Joſephus teſtatur, in duabus ſcripſerunt Columnis, quarum una lateritia erat, altera ænea, ſive marmorea: illa contrà ignis conflagrationes, hæc contrà aquæ alluviones ut monimenta ipſa diutiùs conſervarentur. Hinc Joſephus ad ſuam uſque ætatem columnam illam marmoream in Syriâ duraſſe affirmat, ut alibì me dixiſſe memini: nam nullum aliud ſcribendi genus ante diluvium extitiſſe conſtat. Poſt autem univerſale diluvium, atque ante hodiernum chartarum uſum, palmarum foljis ſcriptitatum eſſe, Plinius affirmat, dicens: *Priùs tamen quàm digrediamur ab Ægypto de papyri naturâ dicetur, cum chartæ uſu maximè humanitas vitæ conſtet, & memoria. Et hanc in Alexandri Magni victoriâ repertam, auctor eſt Marcus Varro, condita in Ægypto Alexandriâ, ante non fuiſſe chartarum uſum, ſed in palmarum foliis primò ſcriptitatum: deindè quarundam arborum libris. Poſtea publica monumenta plumbeis voluminibus, mox & privata linteis confici cœpta, aut ceris. Pugillarium enim uſum etiam ante Trojana tempora invenimus apud Homerum*. Et infrà: *Mox æmulatione circà Bibliothecas Regum, Ptolemæi & Eumenis, ſupprimente chartas Ptolemæo, idem Varro membranas Pergami tradidit repertas*. Hæc Plinius, qui hiſce verbis mentionem faciens de variis ſcribendi generibus, ait *primò ſcriptitatum fuiſſe in palmarum foliis*, ut Virgilius præſeferre videtur in ſexto libro Æneidos, dicens:

—— *Foliis tantùm ne carmina manda*.

Joſephus lib. 1. Antiqu. Genebr. lib. 1. Chron. 235.

Plin. lib. 13. cap. 11.

Eumen. Pergami Rex Ptol. Ægypti.

Ex hujuſmodi ſcribendi uſu ad hanc uſque diem nomen chartæ remanſit: charta enim *folium* nuncupatur. Deindè quarundam arborum libris, hoc eſt corticibus ligno adhærentibus ſcribi cœpit. Hinc volumen, in quo ſcribimus, *liber* appellatus eſt, atque item *codex*, qui eſt arboris truncus, ex quo cortex extrahitur, ut ex Columella colligitur: antiqui enim ad ſcribendum tabulis item ligneis utebantur cerâ obductis, in quibus ſtylo ſcribebatur: ob idque Tabulæ cereæ, vel ligneæ, ſeu alterius materiæ, in quibus ſcriptitabatur, *pugillares* dicebantur, vel quòd pugno compræhendebantur, vel à pungendo, quòd ſtylo in his pungendo ſcribebatur. Variis autem nominibus *pugillares* apud veteres vocitabantur, alii, ſcilicèt, lintei cerâ obducti, *citrei*, alii *eborei*, alii *membranei* dicti ſunt, ex linteis, ex citro, ebore, & membranis confecti: quorum hi hac etiam tempeſtate ab aliquibus adhiberi ſolet, dum quædam, ne memoriâ excidant, ſcriptis breviter mandant. Ab hujusmodi ſcribendi genere *Tabulæ* pro libris apud Romanos frequenter dictæ ſunt. Tabulas autem non modò ligneas, vel linteas cerâ obductas, verumetiam plumbeas, æreas, atque lapideas, ſive marmoreas fuiſſe conſtat.

Colum. lib. 5. cap. 10.

Colum. lib. 4. cap. 8.

Liv. 4. lib. ab Vrbe cond. Plin. lib. 13. cap. 13.

Quamvis autem poſt vetuſtiſſimum ſcribendi genus in palmarum foliis, in aliarum item arborum corticibus, utpotè ab Ulmis, Platanis, Fraxinis, atque Alnis, quæ facilè decorticantur, ſcriptum eſſe dicendum ſit, ut ex Plinio colligi poteſt: ex eodem tamen Plinio patet ſcriptitatum fuiſſe in papyro, arbuſculâ quadam, præcipuè in Ægypti paluſtribus ad Nilum naſcente, radicem, ut ait Matthiolus, obliquam habente, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine, in gracilitatem faſtigiata, thyrſi modo cacumen includente. Ex hoc igitur frutice præparabantur chartæ, acu diviſę in prætenues, & latiſſimas philyras, quæ eo meliores erant, quo mediæ papyro propinquiores, quæ ab hujus fruticis appellatione etiam *papyri* nomen

Papyri deſcriptio ex Matthiolo in Dioſcor. lib. 1, cap. 96.

men acceperunt. Hinc ab hujus item fruticis nomine chartas noſtras, quæ ex contritis linteis fiunt, *papyrum* hodie appellamus, eò quòd eundem nobis præſtent uſum, quem olim Ægyptiis præſtabat papyrus. Hujus generis materiam, ſive prætenues cortices arborum ſcriptas, artificio tamen quodam, ut opinor, præparatas ad characteres ſuſcipiendos ac retinendos, non ſemel vidi in Bibliothecâ Vaticanâ. Vidi etiam aliam corticem ſcriptam, ſed rudiorem, atque ita, ut arboris cortex eſſe omninò dignoſcatur: quam Aldus Manutius penès ſe diligenter aſſervat. Vidi librum item corticeum, paginas habentem adeò tenues, ut duæ pagellæ pro unâ ſuſcipiantur, alterâ tantùm facie impreſsâ. De hujusmodi libro, quem ſuperioribus annis Magiſter Spiritus Vicentinus Summus Auguſtinianorum Magiſter Sixto V. dono dedit, necnon de Typographiâ ab Indis inventâ antequàm in Europam fuiſſet advecta, in Indicâ linguâ loquuti ſumus. Vidi etiam alios hujus generis libros aſſervatos penès Michaelem Rugerium Neapolitanum ex Societate Jeſu, qui Sinis, hoc eſt in Regno, quod vulgò dicitur *China*, xi. annis eſt commoratus, quique mihi dono dedit paginam unam, in qua oratio Dominica, & ſalutatio Angelica characteribus Siniacis impreſſæ leguntur.

Chartæ denique, ſive membranæ genus, quod velut poſtremò ante chartam ex linteis confectam repertum, in Bibliothecis, & alibi paſſim invenitur, eſt membrana, ut tradit Plinius ex Varrone, inventa Pergami, quod eſt Aſiæ Civitas, eaque deindè *charta pergamena* vulgò vocitari cœpit. Membrana autem dicitur eo quòd de animalium membris detractæ ſint, in quorum tergoribus ab uno primùm latere ſcribi cœptum, deindè ab utroque de raſis pilis. Membranæ uſus Pergami regnante Eumene initium habuiſſe dicitur: hinc ad hanc uſque diem, tradente ſibi invicem per manus poſteritate, pergamenæ nomen ſervatum eſt. Hujus generis charta apud Romanos fuit in frequenti uſu, ſicut non ſolùm Codices docent vetuſti, verùmetiam ipſa Latinorum ſcripta, ut videre eſt in Cæſaris commentariis, in Horatio, in Livio, in Plinio, Quintiliano, Martiale, & aliis; & Plin. lib. 7. cap. 21. præſertim in Cicerone, qui, ut ait Plinius, in nuce incluſam Iliada, Homeri carmen in membranâ ſcriptum tradit.

Quamvis autem Varro ſcribat, Ptolemæi, & Eumenis Regum temporibus membranas per æmulationem fuiſſe inventas, ex Ioſephi lib. 12. antiq. c. 2. Joſephi tamen ſcriptis, multo antequàm tradit Varro, eſſe repertas, & apud Hebræos in uſu olim fuiſſe colligitur: Joſephus enim dum de libris ſacris per ſeptuaginta duos Interpretes in Græcum transferendis ab Eleazaro ſacerdotum principe ad Ptolemæum Philadel- Plin. lib. 13. cap. 13. phum miſſis mentionem facit, Regem Ptolomæum de maximâ membranæ tenuitate, ac de incompræhenſibile compagine, majorem in modum admiratum fuiſſe teſtatur. Herodotus Herodot. libro 5. item priſcum in pellibus caprinis, & ovillis ſcriptitandi uſum fuiſſe affirmat. Hinc eumdē chartæ uſum ad Romanos manaſſe conſtat: atque ex hujusmodi chartâ Numæ Pompilii libros, de quibus loquitur Plinius, confectos fuiſſe ampliùs trecentis annis ante Alexandrū Magnum credendum eſt. Anno enim ab Urbe condita CCCCXXVIII. Alexander Magnus regnavit, & Alexandriam in Ægypto condidit. Anno autem 38. ab Urbe conditâ, & anno item ætatis ſuæ 38. Numa Pompilius regnare cœpit, & ſacra, & cæremonias, atque Pontifices Moſaicis conſimiles inſtituit, ut ait Tertullianus. Adde etiam quòd, Genebrardo teſte, Moyſes, qui fuit antè Numam Pom- Tertull. de præſcr. pilium annos circiter mille, paulò ante mor- Genebr. lib. 1. anno mundi 3408. tem, membranis volumina Pentateuchi treſdecim ad ultimum uſque legis elementum anno Mundi 2670. exaravit. Genebr. anno mundi 2670.

Ejuſdem generis, aut materiæ libros Sybillinos Tarquinio Superbo traditos fuiſſe Plin. lib. 13. cap. 13. opinari quis poteſt, cum quingentos circiter annos Numæ Pompilii libros ſub terram illæſos fuiſſe aſſervatos Plinius affirmet: niſi cum eodem Plinio, eos ſuper lapide impoſitos, & cedratos, etiam ſi papyracei fuiſſent (ut idem Plinius videtur innuere, cum ait eos libros fuiſſe ex chartâ, quæ ut plurimum pro papyro ſumi ſolet) nec computreſcere, nec à tineis corrodi potuiſſe dicamus: charta autem, quæ eſt vox Græca, à Latinis, & ab Africanis, ut diximus, uſurpata, tàm ex papyro, quàm ex pellibus animalium *membrana* rectè vocitatur: hinc non facilè dignoſci poteſt, num Hebræorum, & Numæ Pompilii volumina, vel papyracea, vel pellicea fuerint: nam Membranæ nomen & papyraceis, & pelliceis chartis commune eſſe comperi: utrumque autem genus, ſive papyraceum, ſive pelliceum, vel pergamenum, vel plumbeum, ut in Svetonio vide- Sveton. in Nerone. re eſt, *charta* dici ſolet. Polid. Virgil. lib. 2. c. 8.

Charta verò, quæ & *pagina* nuncupatur, quaſi a pangendo, quòd in paginis carmina pangantur, ideſt figantur (verſus enim *pangi*, vel *figi* in pagellis dicuntur) ab vrbe Tyri ita Petrus Meſs. part. 3. c. 2. & aliis. dicta hoc nomen accepit, ex qua & Dido dicta fertur, & a ſe conditam Urbem, Chartaginem appellaſſe, ut uulgò putatur. Iſidorus autem uult dici, chartam, quòd carptim papyri tegmen decerptum glutinatur: ſed neu- Iſid. lib. 6. tra hujus nominis Græci, charta, χάρτη, declaratio Græcæ vocis orthographiæ reſpondet. Utcumque autem ſit, varia ſunt chartarum genera: alia enim charta ſortita eſt ſibi nomen ab uſu, alia a loco, alia ab inuentore ipſo. Ab uſu, ut *Hieratica*, antiquitùs ſacris tantùm voluminibus dicata: *Imperialis* interdum dicta: deindè adulatoriè *Auguſtana*, necnon *Liuiana*, ab Auguſti uxore. Alia a loco, ut *Amphitheatrica*, ab Amphitheatro: *Saitica* ab oppido, necnon *Tæonitica* a vicino loco. Alia ab inuentore ipſo, ut *Fanniana* à Fannio, qui chartam inſigniorem reddidit; & *Claudiana* à Claudio, cujus temporibus fuit in meliorem uſum aut formam redacta, ceteriſq; præſtantior exiſtimata. Fuit etiam *Bibula*, & *Emporetica* papyrus: *Bibula* a bibendo, quia ſorbet atramentum, dicta, de qua Lucanus:

Conficitur bibula Memphytis charta papyro.

Digitized by Google

Charta emporetica, ſive bibula.

Emporetica verò inutilis in ſcribendo, & involucris chartarum tantùm, atque mercium, uſum præbens, ἀπὸ τῶν ἐμπόρων, ideſt à mercatoribus, nuncupata eſt. Hæc ex craſſioribus linteolis, & abſque glutine confecta etiam hodie mercatorum uſui deſervit. De his chartarum generibus, ac de eas conficiendi modo Plinius copioſè ſcribit, à quo Polidorus Virgilius, Petrus Meſſias, & alii accepere quidquid de chartarum inuentione, atque uſu ſcripſerunt.

De modo conficiendi varias chartarum ſpecies

Reliquum eſt, ut de chartâ, qua hodie omnes ferè uti ſolent, ſermonem habeamus. Hæc ex linteolis contritis multiplex fieri ſolet juxtà varias telarum ſpecies, quarum vna prætenvis, altera minus, tertia rudior, aut craſſior, quarta verò craſſiſſima, quam Latini vocant *telam cannabaceam*, filo admodum raro, & rudi contextam, Italicè autem *cannavaccia*: ex iis tribus fiunt chartæ ad ſcribendum, & ad imprimendum optimæ: ex quartâ ſpecie juxtà varium telarum colorem fit charta bibula, & emporetica, quæ mercium involucris deſervit. Fit autem charta ex telis in fruſta ſecatis, & in mortario ligneo, interiori tamen atque inferiori parte mortarii ferro cooperta, ferreoque piſtillo contritis: quæ quidèm priùs quindecim dierum ſpatio in aquâ marceſcunt, deindè dum teruntur, perpulchro ſanè artificio, lauantur, atque ita, ut fluxibilitate, & albedine lacteum repræſentent colorem. Poſtquàm verò hujus generis maſſa quatuor ac viginti horarum intervallo contrita in materiam ſubtilem ac fluidam redacta eſt, illa eadem ſuper formâ, ſive, ut ajunt, *modulo* filis æneis juxtà latitudinem, longitudinem, & profunditatem folii, quod faciendum curatur, confecto, extenditur, deinde ipſum chartæ folium ad aerem exiccatur. Ubi verò exiccatum eſt, in aquam, in qua excocta ſunt pellium bovillarum reſidua, ſive nervi, immittitur, & ſtatim indè, ex aqua ſcilicet illâ, hoc eſt glutino extrahitur, & ad aerem iterum exiccatur, exiccatumque ſuper tabulâ lapideâ, fruſto marmoris fricatur, & expolitur: atquè hunc in modum charta ſuam ipſius recipit perfectionem.

Chartariæ officinæ in Europâ multæ ſunt; ſed Italiâ omnibus aliis præſtantiores habere exiſtimatur. Quæ autem ſunt in Fabriano, & chartarum copiâ, necnon præſtantiâ ceteras excellunt officinas: in iis enim omnia chartarum genera, & optima quidèm conficiuntur, præſertim verò tres chartarum ſpecies, Papalis, ſcilicèt, Imperialis, & Regalis, quæ non niſi eo in Oppido confici ſolent. Quamvis autem charta ex omni genere, maximè omnium continens atramentum, ne effluat, Fabriani conficiatur: Fulginea tamen paginula tantæ eſt præſtantiæ, ut nulla alia cum hac conferri queat. Multæ aliæ in Italiâ chartariæ extant officinæ, quæ brevitatis causâ ſubticentur. Sunt autem in orâ Saloninâ officinæ inſignes circitèr viginti, quarum charta eſt ad imprimendum optima, ſed non ſatis alba. Extrà Italiam Lugduni in Franciâ, Francofurti in Germaniâ, & alibi chartæ conficiuntur. Hæc de chartarum inuentione, atque uſu ante typos inventos, necnon de earumdem officinis: nunc reliquum eſt, ut de Bibliothecarum inuentione, incremento, & ſitu atque conſeruatione, necnon de librorum ordine ſermonem habeamus.

APPENDIX
DE BIBLIOTHECARUM
INVENTIONE, ET INCREMENTO,

Ac de ceteris rebus ad eas pertinentibus.

QUI docta hominum ſcripta veram ingeniorum effigiem, veraque, necnon æterna monimenta eſſe dixit, & dixiſſe verè, & præclarè ſenſiſſe mihi certè videri ſolet. Hinc Ageſilaus Lacedemoniorum Rex, Plutarcho teſte, animi tantùm monimenta poſteris relinquere ſtudens, ſui corporis ſimulacrum effingi haudquaquàm paſſus eſt, tametſi id facere multi cupiebant: quippè qui hoc ſculptorum aut pictorum, illud ſuum: hoc divitum, illud bonorum opus eſſe affirmabat. Hac igitur, ut reor, ratione Reges olim, & Imperatores, & locupletes homines bonarumque artium cultores Bibliothecas inſtituerunt: & idipſum jam inde ab orbe condito factum eſſe opinandum eſt, cum omnium primum Enoch, ab Adam ſeptimum, libris aliquid mandaſſe, ex epiſtolâ B. Judæ colligatur. Hujus Prophetæ à Tertulliano citantur ſcripta, quibus Enoch ipſe idolorum fabricatores, & cultores in comminatione, ut Tertullianus ait, prædamnat. Hiſce in ſcriptis Enoch vaticinia dicuntur eſſe de iis, quæ Patriarcharum nepotibus eventura erant: de futuris Hebræorum ſceleribus, & pœnis, de Hebræorum everſione, & captivitate, de mundi Salvatore ab Hebræis occidendo, deque eorumdem perpetuâ inter Gentes diſperſione, & de Chriſto ad judicium cum Angelis venturo: immò Joannes Annius Commentario in Beroſum ſcribit, in iiſdem Enoch ſcriptis celebre fuiſſe vaticinium de geminis totius terræ cladibus, altera per inundationem, altera verò per incendium futuris: additquè hoc ipſum vaticinium ab Enoch in duabus columnis, alterâ lapideâ, quæ aquis reſiſteret, altera latericiâ, quæ ſupereſſet ignibus, fuiſſe inſculptum. Alii autem columnas haſce aſtrologiâ inſignitas Seth, & Enos, necnon illius filiis, & Adæ nepotibus adſcribunt, ut ſuprà à nobis dictum eſt. Eadem Enoch ſcripta à Procopio frequenter citantur, & ab Origine non rarò, qui ait in iis comprehenſa fuiſſe arcana de plagarum cæli, omniumque ſtellarum, atque ſiderum nominibus, prout extant apud Chriſtianos Æthiopes in Regno Reginæ Sabæ, abyſſino idiomate conſcripta, ut ait Genebrardus. Quamvis autem S. Pater Auguſtinus dicat, nimiam antiquitatem effeciſſe, ut hujuſmodi ſcripta apocrypha cenſeantur, ne per occaſionem eorum falſa pro veris inſere-

Plutarch. in vita Ageſ.

B. Judæ Epiſtola.

Tertullianus lib. de Idol. non procul ab initio.

Ex Genebrardo chron. pag. 7. & 14. Orig. homil. 28. in Num.

Genebrardus l. 1. p. 7. l. 15.

Aug. de Civitat. libr. 15. c. 23. tom. 5.

Digitized by Google

ſererentur, negari tamen non poteſt, teſte B. Juda Apoſtolo, Enoch prophetaſſe,& prophetice ſaltèm ſcripſiſſe, etiamſi ſcripta ipſa hodie non extent, quæ tamen divinâ virtute in diluvio ſervari, vel Beato Judæ, & aliis revelari potuerunt.

Hieron. item in cap. 1. Ep. ad Titum ſcribit librū apocryphum Enoch. citatum a Juda. tom. 6. prope finem epiſt.

Qua de re ſicut primam illam mundi ætatem plura aliorum hominum ſcripta habuiſſe conjectare licet, quamvis eorum memoria ob univerſalem inundationem non ſuperſit; ita etiam ad prædeceſſorum monimenta conſervanda, & ad poſteros juvandos illius ſeculi homines coacervaſſe libros,atque ex iis bibliothecas inſtituiſſe coniiciendum eſt. Multas autem poſt univerſale diluvium extitiſſe Bibliothecas nemo eſt qui inficias eat. Fuerunt enim permultæ, & inſignes quidèm, ut *Hebraica* à Moyſe una, deindè altera ſub Eſdra conſtructæ, necnon *Babylonica* à Nabuchodonoſor, *Græca* à Piſiſtrato inſtitutæ: hæc autem à Xerxe, deindè à Seleuco conſervata, & aucta: Bibliotheca *Alexandrina*, à Ptolemæo Philadelpho ſeptingentis voluminum millibus conſtructa: Bibliotheca *Apamienſis*, in qua libri ad viginti millia, ut Plutarchus ait, extabant. Fuerunt item Bibliothecæ *Romanorum* publicæ, Publio Victore teſte, undè triginta omni laude dignæ, ut ſuo jam loco dictum eſt. Fuerunt præthereà Bibliothecæ ab Eccleſiaſticis viris poſt Apoſtolorum tempora conſtructæ, ut *Hieroſolymitana* à Beato Alexandro Epiſcopo, & Martyre, *Cæſarienſis* à Sancto Pamphylo presbytero, & Martyre inſtitutæ. Extat denique Romanorum Pontificum Bibliotheca *Vaticana*, jam indè à Beato Petro Apoſtolorum Principe, & Chriſti Salvatoris noſtri Vicario inſtituta, & ab ejuſdem Petri ſucceſſoribus, & Chriſti Vicariis conſervata, & aucta, necnon mirabiliter illuſtrata. De quibus omnibus ſuo jam loco diffuſè loquuti ſumus: hinc iis prætermiſſis, Bibliotechas, quas hodie extare ſcio, hoc loco recenſere libet, ut hac in re, noſtram hanc ætatem à priſcâ illâ omninò ſuperatam non fuiſſe oſtendamus.

Publius Vict.

Ut autem ab iis, quæ extrà Italiam ſunt, Bibliothecis initium ſumam, ab Imperatoribus exordiri libet, Maximiliano, ſcilicèt, & Rodulpho ejus filio, quorum ille Viennæ Bibliothecam inſtituit nobilem, hic verò in dies auget, & exornat.

Alphonſus Arragonorum Rex,& Siciliæ, vir ſanè doctiſſimus, Bibliothecæ extruendæ diligentem navavit operam. A Coſmo Medices ſeniore Livii Decades dono accepit. Quas cum evolveret, medicis prohibentibus, ne fortè paginæ veneno fuiſſent infectæ; *O ſtulti* (reſpondit) *an neſcitis, Regum animas ſub præcipuâ Dei Optimi Maximi tutelâ eſſe?* A Venetis brachium ex reliquiis Titi Livii ſummi muneris inſtar obtinuit, ut ait Panormitanus libro de rebus geſtis Alphonſi. Cum arcem Neapolitanam inſtaurare decreviſſet, Vitruvii de Architecturâ librum afferri ad ſe juſſit. Verum cum ſine ornatu, ac ſine aſſeribus allatus eſſet: *Non decet* (inquit) *hunc potiſſimum librum, qui nos quo modo contegamur, tam bellè doceat, detectum incedere.* Librum igitur egregiè ad uſum parari mandavit, & omnibus ſemper ædificiis adhibuit. Hæc ex Panormitano, loco ſuprà citato. Idem Alphonſus cum aliquando de jacturâ rerum pretioſarum ſermo haberetur,perſanctè affirmaſſe dicitur, *malle ſe gemmas, uniones, margaritas ſuas*, quæ quidèm eſſent in toto orbe celeberrimæ, & pretioſiſſimæ, *quàm libros qualeſcumque perditum iri.* Hæc idem Panormitanus libro quarto de rebus geſtis Alphonſi, qui non minus ob Bibliothecam clarus evaſit, quàm armis, quibus Neapolim cœpit,& Apuliæ regnum, pulſo Renato, obtinuit.

Panorm. lib. 1.

Panorm. lib. 4.

Matthias Corvinus, Rex Hungariæ,Budæ, (quæ eſt Hungariæ Metropolis, & capta à Turcis diſſipata) magnificam,& locupletem extruxit Bibliothecam. Hic magnam Bohemiæ partem ſubegit: poſtremò Bohemorum Rex electus, bello clarus, ob Bibliothecam inſtitutam clarior evaſit.

Franciſcus I. Galliæ Rex non minus item literis quàm armis clarus,Pariſiis in Abbatiâ Sancti Victoris, & in arce Fontanablio Bibliothecas inſtituit, quas conquiſitis undique ex mediâ Græciâ, & Arabia libris illuſtravit,& viros eruditos eam ob rem ſuis ſumptibus diù aluit in Oriente. Ea verò, quæ Sancti Victoris dicitur,ob ingentem librorum copiam, quæ quidèm mira eſt, adeò celebris eſt ut in univerſâ Galliâ, in qua plurimæ fuerunt, & ad hanc uſque diem extare dicuntur, celebrior exiſtimetur.

Extat item Cracoviæ Bibliotheca inſignis à Poloniæ Regibus inſtituta, quæ ad noſtra uſque tempora conſervatur, & augetur in dies à Sigiſmundo tertio Rege.

Sunt qui dicant in Atho Thraciæ monte multas Bibliothecas Græcas reperiri: ſed id affirmare non auſim, cum nihil certi invenire potuerim. Hoc in monte, qui eſt editiſſimus, & ſpeculationi aptiſſimus, duo,& viginti Monaſteria ex inſtituto Sancti Baſilii extare accepi, ubi etiam Monachi ad ſeptem millia, commorantur contemplationi incumbentes.

Philippus Hiſpaniarum Rex Catholicus Regiis ſumptibus, regioque ornatu Bibliothecam inſtituit, & quotidie augere, atque illuſtrare non mediocriter ſtudet. Bibliotheca hæc dicitur *Eſcurialis* à monte, ubi ſita eſt, ſic dicto, in quo Rex cœnobium Sancti Laurentii à fratribus Sancti Hieronymi inhabitatum ſuis, & ingentibus quidèm ſumptibus à fundamento mirificè conſtruendum curavit: in cujus Eccleſiam Reges Hiſpaniarum defunctos, hinc illinc transferendos, atque inibi regio honore locandos mandavit.

Frater Franciſcus Ximenes de Ciſneros ordinis Minorum de Obſervantiâ, Archiepiſcopus Toletanus, & Cardinalis Sanctæ Balbinæ, Bibliothecam inſignem Compluti inſtituit, nobiliſſimamque Univerſitatem illam Complutenſem erexit, Complutenſiaque Biblia ſumptibus immenſis, laboribus, ac vigiliis elucubrata, variis item linguis, & Interpretibus illuſtrata edidit Anno Dom. M.D.X. Leonique decimo dedicavit. Extant præte-

ſeà aliæ in Hiſpaniâ Bibliothecæ, ut Bibliotheca Benedicti Ariæ Montani viri quidèm doctiſſimi, ac celeberrimi, & præſertìm ob inſignes elucubrationes in Biblia olìm ab eo editas 1569. quæ ſanè Editio *Regia Quadrilinguis* nuncupatur. Extat etiam Bibliotheca Antonii Auguſtini Archiepiſcopi Tarraconenſis, & Michaelis Thomaſii Epiſcopi Ilerdenſis, atque item aliæ privatorum hominum permultæ.

Extat ætate noſtrâ Fuggerorum Auguſtana Bibliotheca locupletiſſima, quam Fuggeri, uulgò *Fuccari*, mercatores ditiſſimi Auguſtæ Vindelicorum Germaniæ Urbis celeberrimæ, à Germanis ſuâ linguâ *Augſpurg* dictæ, admirandis impenſis inſtituerunt. Quam præſertìm ob rem clariores, ac Principes euaſerunt, quippè qui ubivis gentium antiqua ſcripta per Bartholomæum Amantium, & Petrum Appianum viros eruditiſſimos diligenter, immenſiſque ſumptibus conquirenda curarunt. Quæ profectò res non minùs admirabilis, quàm laudabilis ab omnibus exiſtimatur.

Multæ item extrà Italiam extant Bibliothecæ, tùm publicæ, tùm privatæ, quibus brevitatis causâ omiſſis, ad Italiæ deveniemus Bibliothecas, inter quas Vaticana primum occupat locum, immo & loci dignitate, & excellentiâ, necnon ex omni genere librorum manu ſcriptorum antiquitate, & auctoritate, atque copiâ, omnium Bibliothecarum, quæ in Europâ extant, celeberrima eſt, & admiratione digniſſima judicatur, nunc præſertìm mirâ Sixti V. Pont. Maximi magnanimitate, in ſplendidiorem, ditioremque locum tranſlata, & aucta, majoremque in modum illuſtrata, de qua multo plura ſuo jam loco à me dicta ſunt, ubi de Bibliothecis antiquorum, & Romanorum Pontificum habui ſermonem. Hanc enìm Bibliothecam erexit, miſſis quoquò versùs viris eruditiſſimis ad comparandos libros,
S.Anton.par. 3.chron.tit. 22.c.12. Nicolaus V. Lunenſis ex oppido Sarazana Latinæ linguæ, & bonarum artium illuſtrator, qui doctis viris tam in humanioribus, quàm in divinis literis magna ſtipendia aſſignavit. Eandem Bibliothecam Sixtus IV. auxit, & illuſtravit, ſed Sixtus V. multo magis, ut dictum eſt. Quid de veteri, quam in Lateranenſi Patriarchio ſitam, & à Petro ortum traxiſſe diximus, factum ſit, nihil certi affirmari poteſt, ſed eam à ſucceſſoribus, vel in Bibliothecam Sancti Petri, vel in Vaticanam fuiſſe translatam opinandum eſt: nam de Bibliothecâ Romanâ mentionem facit Sanctus Gregorius Magnus, ſcribens ad Eulogium Epiſcopum Alexandrinum. De duabus in Baptiſterio Lateranenſi Bibliothecis ab Hilaro Sancto Pont. Rom. conſtructis, ut ait Genebrardus, ac de Gelaſii Papæ præſertìm libris contrà Neſtorium, & Eutichen inibi aſſervatis mentionem facit Liber, qui dicitur *Pontificalis*.

S.Greg.libr.7. epiſt.29.

Geneb.libr.3. anno Chriſti 463.

Extat Venetiis publica Reipublicæ Bibliotheca inſignis, tàm Græcis, quàm Latinis libris inſtructiſſima, quam inſtituit Beſſarion
Lib.1. epiſt.2. Nicænus, vir apprimè eruditus, & clariſſimus, S. R. E. Cardinalis, & Patriarcha Conſtantinopolitanus.

Hanc nobilem, & copioſam Bibliothecam Beſſarion eidem Reipublicæ dono dedit, ut ipſemet teſtatur in quadam Epiſtolâ Italicè conſcriptâ, quam videre eſt inter literas, quæ dicuntur Principum: ſed ego hujuſmodi Epiſtolam ab Auctore latinè exaratam, deindè à quopiam alio, ut ea inter literas Italicâ linguâ conſcriptas infereretur, tranſlatam dixerim. Epiſtola enim Italicæ linguæ puritate, & elegantiâ eſt ſatis plena: & ratio mihi perſuadet, Beſſarionem, hominem Græcum, altiſſimarumque rerum ſtudiis omninò dicatum, Italicæ linguæ floſculis induſtrioſam haudquàquam navaſſe operam. Adde etiam, quòd ad nobiliſſimâ ſcribebat Rempublicam, eâ potiſſimum tempeſtate, qua linguæ Latinæ quiſpiam non ignarus, frequentiùs Latinè, quàm Italicè ad familiares, & ad Principes præſertìm ſcribere ſolebat. Utcùmque autem ſit, in hujus generis doni teſtimonium, ſubtexere libet Epiſtolam ipſam, qua Beſſarion miram ſuam ipſius jàm indè à pueritiâ induſtriam de conquirendis, & emendis, deſcribendiſque libris pro Bibliothecâ conſtruendâ enarrat. Qua in re faciendâ veram librorum excellentiam, & utilitatem doctè declarat. Poſtremò autem tres recenſet cauſas, aut rationes, quæ ipſum ad hujus generis munus conficiendum recenſet. Epiſtola autem hæc eſt:

All'Illuſtriſſimo, & Invittiſſimo Principe, il Signor Chriſtoforo Moro, Duce; & all'inclito Senato di Venetia, Beſſarione Cardinale, Patriarcha di Conſtantinopoli.

I*O certamente fin dalla prima mia fanciullezza cominciai à metter ogni fatica, ogn'opera, & ogni ſtudio per poter haver libri in ciaſcheduna ſorte di ſcienze: laonde molti ne ſcriveva di mia mano, & tutti quei pochi denari, ch'io poteva ſparagnare alla modeſta mia ſpeſa, io gli ſpendeva in comprar libri. Perciochè giudicava di non poter acquiſtarmi maſſeritia più degna, & più nobile, nè teſoro più utile, & più eccellente: eſſendo i libri pieni delle voci de ſavii, pieni de gli eſſempi antichi, pieni di buoni coſtumi, pieni di legge, & pieni di religione. Eſſi vivono converſano, & ſono letti con noi, ci inſegnano, ci ammoniſcono, ci conſolano, & ci mettono avanti à gli occhi le coſe antiche, & lontane dalla noſtra memoria, & tanta è la potenza loro, tanta la dignità, & tanta finalmente la divinità, che ſe non foſſero i libri, noi ſaremmo tutti huomini rozi, & ignoranti ſenza hauer alcuna memoria delle coſe paſſate, ò alcun'eſſempio, nè finalmente alcuna cognitione delle coſe divine, & humane, & il medeſimo ſepolcro, che cuopre i corpi de gli huomini, coprirebbe ancor' il loro nome. Et quantunque io in ogni tempo habbia ſempre atteſo molto diligentemente à raunar libri, l'hò fatto tuttavia con molto maggior caldezza dopo la ruina della Grecia, & la miſerabile cattività di*

Con-

Conſtantinopoli, havendo io poſta ogni mia forza, ogni penſiero, ogn'opera, ogn'induſtria, & finalmente ogni facoltà mia per haver libri Greci, come quello, che dubitava, & grandemente temeva, che con tutte l'altre coſe non andaſſero à pericolo, & perditione, & ruvina ancor tanti eccellenti libri, tante fatiche di tanti grandi huomini, tanti ſudori, tante vigilie, & tanti lumi di tutto il mondo, ſi come ne'tempi più adietro habbiamo patito tanto gran danno, che di quaſi dugento & venti mila libri, li quali Plutarcho ſcrive, ch'erano nella libraria d'Apamia, appena ſe ne trovino pur mille ne' noſtri. Et mi ſono ingegnato, non tanto di raccogliere molti libri in numero, quanto ottimi, & eccellenti, & di ciaſcuna opera, non volendo havere, ſe non una copia, ò un volume, che così vengo ad haver raccolte quaſi tutte l'opere intiere, & difficili à trovarſi, ch'erano in tutta la Grecia. Ma andando io ſpeſſo rivolgendo per la mente queſto mio penſiero, & queſto mio ſtudio, non mi pareva d'haver ſodisfatto al deſiderio mio, ſe parimente io non provedeva, che queſti libri da me raccolti con tanta fatica, & con tanta ſpeſa, ſi diſponeſſero in modo, mentre ſon vivo, che ne poteſſi ſtare ſicuro, ch'eſſi dopo la morte mia non ſarebbono diſſipati, & alienati, ma ſarebbono ſervati in qualche luogo ſicuro, & commodo per la commune utilità de gli huomini ſtudioſi, & amatori così delle lettere Latine, come delle Greche. Et ſtando io molto ſpeſſo in queſto penſiero, & rivolgendo con l'animo tutte le Terre d'Italia, niuna ne hò trovata, ſe non la voſtra glorioſa Città, nella quale l'animo mio ſi riposaſſe da ogni parte. Percioche primieramente io vedeva, che io non poteva eleggere luogo più ſicuro, che quello il quale ſi governa con equità, ſi ritiene con le leggi, ſi regge con l'integrità, & con la ſapienza, & dove ſi vede la ſtanza vera delle virtù della continenza, della gravità, della giuſtitia, & della fede, dove è l'Imperio tanto eguale, & moderato, quanto grandiſſimo, & ampliſſimo, d'animi nel conſultar liberi, non intrigati in alcuna cupidigia, nè in alcun mancamento, ove i prudenti, e ſavii governano il timone dell'Imperio, i buoni ſon anteposti à cattivi, & dimenticati tutti de proprii commodi loro, attendono con ugual conſentimento, & con ſomma integrità alla cura di tutto il corpo della Republica. Alle qual coſe ſi dee ſperare quel che deſideriamo, cioè, che la voſtra Città habbia ogni dì più a creſcere, & diſtendere le forze, & il nome ſuo. Io conoſceva poi oltre a queſto, non poterſi da me eleggere luogo più commodo, & più atto principalmente a noſtri huomini Greci, che coteſta voſtra Città. Percioche concorrono in eſſa quaſi tutte le nationi di tutto il mondo, & principalmente i Greci, i quali, venendo dal lor paeſe, fanno primieramente ſcala in Venetia, & hanno tanta amicitia, & congiuntione d'animi con eſſo voi, ch'entrando in Venetia, par loro veramente d'entrare in un'altro Conſtantinopoli. Et oltre a ciò in qual maniera queſto beneficio di far dono di queſti libri poteva da me collocarſi più honoratamente, che appreſſo di voi Signori, a'quali io per molti voſtri beneficii verſo di me mi trovo ſtrettiſſimamente obligato? Et in qual Città poteva io più convenevolmente porli, che in coteſta Città, la quale, io dopo l'eſſere ſoggiogata la Grecia dal Turco, haveva eletta per mia patria, & nella quale era ſtato da Voi benignamente chiamato, & honorevoliſſimamente ricevuto? Laonde ricordandomi d'eſſer mortale, & vedendomi già d'età molto grave, & oppreſſo, & afflitto da diverſe infermità, & conſiderando molte altre coſe, che poſſono accadere, hò donato alla Sacratiſſima Chieſa del Beato Marco della voſtra inclita Città tutti i miei libri, così Greci, come Latini, giudicando eſſer' io tenuto dimoſtrar queſta affettione, & queſto animo per debito della mia gratitudine alla Serenità voſtra, a coteſto Illuſtriſs. Senato, & a tutta coteſta nobiliſſima Patria, la quale vi ſiete degnati di farmi commune con eſſo voi, accioche ſi come voi con le virtù, & con la ſapienza voſtra, & con molti voſtri beneficii m'havete obligato, così Voi, i voſtri figliuoli, & i voſtri poſteri, ò diſcendenti, habbiate a trarre continuo, & gran frutto dalle mie fatiche, & inſieme ne habbiano a participare ancora per amor voſtro, & per voſtra benignità, tutti gli altri ſtudioſi delle buone lettere. Et così vi mando in dono i libri, & l'Indice, & inſieme il decreto del Sommo Pontefice, pregando Iddio, che gli piaccia concedere alla voſtra nobiliſſima Republica ogni felicità, & ogni contentezza vera per ogni parte. Da'Bagni di Viterbo. Il dì ultimo di Maggio. M. CCCCLXVIII.

Hic fuit ex inſtituto S. Baſilii, & ſub Eugenio IV. floruit. Hujus tanta fuit liberalitas ergà doctiſſimos viros, ut ipſius domus artium liberalium officina diceretur. Platonem inprimis obſervabat, in cujus defenſionem adversùs Trapezuntium Peripateticum, ſuumque coætaneum, ut Volaterranus ait, commentarios edidit, ſuamque Bibliothecam ſuis item ſcriptis mirâ eruditione refertiſſimis locupletavit, & ornavit, ac denique Reipublicæ Venetæ, quæ ſemper literatos, ac de Republicâ benemeritos fovet, dono dedit. Huic Bibliothecæ Præfectus non parvo ſtipendio Marcus Antonius Sabellicus fuiſſe narratur. Venetiis item extat non ſolùm Bibliotheca Cardinalis Grimani, ſed etiam aliæ tùm publicæ, tùm privatæ, quas ſilentio prætereundas cenſeo, ut ad inſigniores accedatur.

Volaterr.

Tritthemius in vita Beſſarionis.

Extat Mediolani in Cœnobio S. Marci Bibliotheca inſignis, quam Zacharias Doctor Theologus ex inſtituto S. Auguſtini, vir quidèm bonarum artium cultor optimus, mirâ librorum copiâ, ac varietate locupletavit, ac diligenter exornavit.

Medicæorum nomen, etſi pluribus de cauſis fuit celebre, hac tamen potiſſimum re celebrius evaſit, quòd Muſas è Græcia exulantes hoſpitio exceperint, & libris præſertim Græcis maximo ſumptu totâ Græciâ, & Aſiâ conquiſitis non ſolùm Bibliothecam inſtituerunt, & ornarunt, ſed bonarum artium ſtudia in Italia, non ſine magnis impenſis foverunt. Coſmus enim ſenior inſignem conſtruxit Bibliothecam, quam Petrus ejus filius, necnon Julianus, & Laurentius Coſmi Nepotes, & Petri filii auxerunt, viri ſanè clariſſimi, & bonarum artium, nominiſque Platoni-

Digitized by Google

ci, ejuſque doctrinæ cultores: in quorum gratiam Platonicos libros ad eam uſque ætatem Latinitate nondum donatos Marſilius Ficinus Florentinus, vir quidem eruditiſſimus, ac celeberrimus, linguarum peritiſſimus, Platonicamque doctrinam optimè callens è Græco in Latinum tranſtulit ſermonem, ut ex eodem conſtat Ficino, qui in Proœmio in Platonis libros ad Laurentium Medicem poſt multa hunc in modum ſcribit;

Marſil. Fic. proœm. in lib. Plat. to. 1.

Cùm verò ad hæc uſque ſæcula ſol Platonicus nondùm palam Latinis gentibus oriretur, Coſmus Italiæ decus, & inſignis pietate vir, Platonicam lucem, religioni admodum ſalutarem, à Græcis ad Latinos prorogare contendens, me potiſſimum intrà ſuos lares plurimum educatum, tanto operi deſtinavit. Ego autem, etſi à tenerâ ætate nominis Platonici cultor, rem tamen adeò gravem, non meis quidèm, ſed avi tui Coſmi proſperis auſpiciis ſum aggreſſus, ſperans, divinam opem tàm neceſſario, tàmque pio officio non defuturam. Hac ergò in primis ſpe ductus Academiam ſum ingreſſus, decemque ex ea Platonis noſtri dialogos, Coſimo priùs, quàm naturæ cederet, Latinos feci. Poſt ejus obitum Patri tuo Petro præſtantiſſimo viro, dialogos novem legendos dedi. Poſtquàm verò Petrus è vita deceſſit, mors præclaris ſæpè operibus invida, invitum me à traductionis officio diſtrahebat. Verùm tu & Religionis auctor, & philoſophiæ patronus me ad inceptum omni favore, & auxilio revocaſti. Quamobrèm ad inſtitutum munus fœlicibus iterum auſpiciis ſum regreſſus, neque traduxi tantùm, verùmetiam partìm argumentis mentem perſtrinxi Platonicam; partìm, quoad potui, brevibus commentariis explicavi. Opus itaque totum divino auxilio jàm abſolutum tibi libentiſſimè dedico; ad quem illa etiam, quæ majoribus tuis inſcripta ſunt, jure hæreditario pertinent, virum profectò avitæ, paternæque in patriâ colendâ virtutis hæredem. Leges autem inter dialogos funebrem Platonis orationem pio fratri tuo Juliano dicatam. Præterea ubi ad librum de Regno perveneris, videbis Federicum Vrbinatem Ducem eo die à me honoratum, quo ipſe tuas ædes honorificè ſalutavit. Non ſolùm verò ſeptem, atque triginta libri, qui ſolo tuo inſigniti ſunt titulo, ſed cuncti denique tui ſunt, quandoquidèm omnes tui gratiâ ſunt abſoluti, atque ego ſum tuus.

Marſil. Ficin. in lib. Plat. de Regno. tom. 5. in fine.

Hæc Ficinus: cujus ego in ea, quæ à me dicta ſunt, teſtimonium luculentiſſimum hoc loco appoſui, ut hujus generis argumento planè quis ſciat, quanta extiterit cura non modò in Bibliothecâ inſtituendâ, exornandâ, & augendâ doctiſſimorum virorum ſcriptis, verùmetiam quanta in literatis fovendis, & in eos fuerit Mediceorum liberalitas. Coſmus enim, quem Ficinus loco ſuprà citato Italiæ decus, & virum præſtantiſſimum appellat; & Petrus, quem hic virum præſtantiſſimum, & alibi clariſſimum, & Patriæ Patrem nominat; & Julianus, quem virum clariſſimum dicit; & Laurentius, quem Magnanimum, & optimum vocitare ſolet, Muſarum fuerunt amici, ut Ficinus teſtatur, qui ad Laurentium ſcribens ait:

Ficin. ar. de Pulchro to. 4. ad Petrum Medicem, & in Clitoph. ad eundem to. 4. Idem Fic. in Menex. vel Epitaph. to. 4.

Orpheum quidèm afflavit Calliope, Muſæum Vrania, Homerum Clio, Polyhymnia Pindarum, Erato Sapphon, Melpomene Thamyram, Terpſicore Heſiodum, Thalia Maronem, Naſonem Euterpe, Linum rapuit idem, qui & te jam nunc exagitat Phœbus, optimè Laurenti; Phœbus, inquam, qui avo tuo Coſmo vaticinium dedit, parenti autem Petro arcum, atque medelas, Tibi denique lyram, & carmina.

Marſ. Fic. in lib. Plat. de furore Poet. tom. 4.

Hæc Ficinus. Non eſt igitur mirum, præclariſſimos hoſce viros bonarum artium cultores, literatos adamaſſe, ſuiſque opibus foviſſe, inſignemque inſtituiſſe, atque exornaſſe Bibliothecam, quam Alexander primus Florentiæ Dux conſervavit, conſervatamque Coſmus junior, ejuſque Filii, Franciſcus, & Ferdinandus, magni Hetruriæ Duces, auxerunt: locupletiorem autem & ornatiorem in dies reddere ſtudet Ferdinandus, qui magnanimitate, ac liberalitate in regendis populis, in fovendis literatis majorum ſuorum nemini eſt ſecundus, vir profectò ad res præclaras, & Heroicas magno Principe, quin ſe ipſo dignas efficiendas natus. Quod ſanè futurum fuiſſe jam indè à juventute præſeferebat; immò deindè apertè jam præſtare cœpit, dum Romæ Cardinalitiâ dignitate inſignitus, Typographiam Arabicam, & Chaldaicam ſuis magnis impenſis ad Chriſtianam fidem inter Turcas, atque inter alias barbaras Gentes, à verâ fide alienas propagandam erexit, ubi ſacroſancta Chriſti Evangelia Arabicè, & Latinè imprimuntur, atque inibi ſparſim ſuiſque locis myſteria ſacra per imagines quaſdam in ligno exculptas, & impreſſas repræſentantur, & ad èxteras denique Nationes divinam legem ignorantes mittuntur. Arabicè item humanæ diſciplinæ, ut Galeni medicina, & Euchlidis mathematica, necnon quædam alia Chaldaicè ad earumdem Nationum commoditatem imprimuntur. Hinc non ſolùm in Bibliothecâ his aliiſque ſcriptis augendâ, & exornandâ, & in viris eruditis, quos penès ſe habet, amplectendis, verùmetiam in bonis artibus, immò in divinis literis excolendis, & in Evangelicâ fide ſubminiſtrandâ, ac propagandâ veram meretur laudem, cùm de his omnibus optimè meritus jure dici debeat.

Typogr. Arab. & Chald.

Altera Bibliotheca Florentiæ à Mediceâ familiâ erecta reperitur in cœnobio S. Marci, ubi Fratres ex inſtituto S. Dominici vitam degunt religioſam.

Extat Urbini Bibliotheca omnium judicio inſignis, quam manuſcriptis libris refertam magnificentiſſimè conſtruxit Federicus Feltrius Urbini Dux, vir profectò eruditiſſimus, & non minus literis, literarumque culturâ, quàm armis, dominandique prudentiâ clarus, etſi clariſſimus, quem Marſilius Ficinus Florentinus à fide regiâ, *Fideregum*, & ab orbis imperio *Orbinatem* Ducem ſemper invictum nominandum eſſe ingenioſè, & meritò quidem excogitavit.

Marſ. Fic. Apologus ad Federicum Vrbini Ducē in lib. Platonis de Regno tom. 1. in fin.

Celeberrima autem Bibliotheca illa eſt, quam Franciſcus Maria junior, Guidubaldi filius, & Franciſci Mariæ nepos, Urbini Dux, & doctrinarum lux fulgentiſſima, egregiumque doctiſſimorum hominum præſidium inſti-

Digitized by Google

ſtituit, ingentique librorum copiâ ex iis præſertim omnibus, qui ad hanc uſque diem in lucem prodierunt, incredibili quidèm curâ ac diligentia, magniſque impenſis in dies magis, atque magis auget, ac mirificè exornat, ut ego ipſe vidi, meiſque manibus non ſine maximâ animi mei jucunditate contrectavi.

Alphonſus Ferrariæ Dux majorum ſuorum Bibliothecam inſignem ad hanc vſque diem conſervat, adauget, & exornat.

Multas item privatas, ac publicas Bibliothecas in Italiâ extare hodie invenio, quarum præcipuæ ſunt non paucæ: celeberrima eſt illa Vincentii Pinelli nobilis Genuenſis Bibliotheca Græcis præſertim libris refertiſſima, qua Patavium non parùm honeſtatur, quamvìs non ſolùm ob Antenorem loci conditorem, & Titum Livium hiſtoricum, & Voluſium Poetam Patavinos, quorum ille Romanas res ſummâ facundiâ, hic verò poſt Ennium Annales populi Romani carmine deſcripſerunt; necnon ob Stellam, & Valerium Flaccum Poetas, & Paulum Jureconſultum, & alios viros doctos ab eâdem Civitate oriundos, verùmetiam ob inſigne Gymnaſium, ſive bonarum omnium artium Emporium celeberrimum Civitas ipſa præclariſſima ab omnibus jure optimo judicetur.

Extat Ceſenæ Malateſtarum Bibliotheca in Cœnobio S.Franciſci: Aſſiſii altera in Monaſterio ejuſdem Ordinis.

Bononiæ item aliæ reperiuntur, & præſertim una ſatis nobilis in Cœnobio S.Dominici: ubi duo Eſdræ libri in corio implicato, ſive involuto (cujus generis Codices propriè volumina dicuntur) ſuâ ipſius manu conſcripti juxtà numerum à ſacro Concilio Tridentino de Canonicis Scripturæ Sanctæ libris præſcriptum mirâ aſſervantur curâ, ac diligentiâ in Reliquiario duabus occluſa clavibus, quarum una penès Senatum Bononienſem, altera verò penes ejuſdem Cœnobii Patres cuſtodiuntur.

Altera verò celeberrima in Ædibus Canonicorum Regularium S. Salvatoris: hæc enim Bibliotheca nobiliſſima eſt tùm manuſcriptorum Codicum antiquitate, ac raritate, & bonitate; atque copiâ, tùm etiam ob inſigne ædificium, in quo ſingulares libri aſſervantur: Ædificium enim ordine conſtans Dorico eſt adeò pulchrum ac ſplendidum, ut, qui ipſum foris circumſpiciunt, maximâ perfundantur voluptate. Bibliotheca eſt vas ampliſſimum, & oblongum, tria & amplius hominum millia capiens, cujus porta ordine Corinthio conſtructa cernitur. Novem ſunt, atque ingentes quidèm feneſtræ, ex quibus copioſiſſimè lumen excipit Bibliotheca ipſa, laqueare inſigniter depicto, & inaurato. Facies item Bibliothecæ interior ac primaria, quæ ingredientibus primùm ſeſe offert, multis ac pulcherrimis picturis manu Bagnacaballi, Pictoris inſignis exornatur: inter quas S.Patrem Auguſtinum contra Manichæos diſputantem videre eſt. Vas denique libros complectens eſt editiſſimo loco ſitum, reipsà id poſtulante, ut poſteà docere ſtudebimus: inferior enim ædificii pars eſt cella vinariæ: media, eſt Refectorium, ubi religioſi viri cibo reficiuntur: ſuprema verò, eſt ipſa Bibliotheca. Qua in re ſilentio prætereundum non videtur quod à Card. Bobba de hujuſmodi ordine ædificii dictum fuit: is enim dum fabricam admiraretur, hujus generis ordine ſtatim audito, ex improviſo & ingenioſè quidem dixit: *Sapientia ædificavit ſibi domum,* Prov. 9. *miſcuit vinum, & propoſuit menſam.* Quod ad libros pertinet, Bibliotheca eſt omni genere ſcientiarum refertiſſima, codicibus Latinis, Græcis, Hebraicis, Chaldaicis, & Arabicis majori ex parte manuſcriptis conſtans. Extant inibi aliquot Ariſtotelis libri in linguam Hebraicam tranſlati, & Bibliorum fruſtum, hoc eſt, liber Heſter in corio conſcriptus, & more antiquorum complicatus. Id quod faciebant antiqui in arborum corticibus ſcribentes, quo commodiùs ſecus ferrent libellum, qui propriè *volumen* à volvendo aut complicando dici debet. Hic prætereà videre eſt præcipuos Rabinos, ut David Kimki, & alios manuſcriptos, multos item alios impreſſos. Græci Codices inſigniores manuſcripti, qui hac in Bibliothecâ reperiuntur, ſunt Hieronis liber de machinis bellicis tùm terreſtribus tùm navalibus, exornatus figuris, & Proclus eruditiſſimis inſignitus notationibus, & Ægyptiaca hiſtoria, quæ alibi fortaſsè non reperiuntur, & S.Baſilius in Pſalmos. Omnia opera Græca præcipuorum Auctorum tàm ad Theologiam, quàm ad philoſophiam pertinentia in hac ſunt Bibliothecâ, quorum multa etiam impreſſa inibi aſſervantur. Hic quoque Biblia complutenſia quatuor linguarum, Pſalterium linguâ Syriacâ conſcriptum, & Quinquelinguium, Doctores omnes Theologos tam ſcripturales, quàm ſcholaſticos, opera Alphonſi Toſtati omnia, quæ paucis in locis reperiuntur, ac denique Ephemeridas linguâ Longobardicâ conſcriptas, & aliqua linguâ Gotticâ exarata videre eſt. Hæc, ut finem faciam, Bibliotheca à Peregrino Fabretto cive Bononienſi ex eâdem S. Salvatoris Congregatione fuit primò inſtituta, & erecta, deindè ab aliis ejuſdem inſtituti Patribus in dies aucta, & conſervata.

Peruſiæ in Cœnobio Sancti Dominici extat item Bibliotheca non ignobilis.

Proſper Podianus, Civis Peruſinus, animi nobilitate ac magnitudine in hac præſertìm re præſtandâ, hoc eſt in Bibliothecâ inſtituendâ, Principibus viris ætate noſtrâ haudquàquàm cedere debere judicatur: extruxit enim Bibliothecam Peruſiæ mirâ manuſcriptorum codicum, omniumque librorum, qui ad hanc uſque diem in lucem prodierunt, varietate refertiſſimam.

Extabant in Siciliâ Bibliothecæ permultæ, ut ex hiſtoriis accepi, & præſertìm illa Archimandritæ nomine nuncupata in Monaſterio Sancti Salvatoris à Civitate Meſſana duobus milliaribus diſtante. Nunc verò ex inſignioribus Bibliothecis non extat niſi illa, quæ reperitur in Abbatiâ Sancti Placidi ex Congregatione Caſſinenſi Sancti Benedicti

Th. Fazelus de rebus Siculis.

in

Digitized by Google

In duas partes diviſa, in Græcos, ſcilicèt, codices, & Latinos.

Neapoli item ſunt aliæ Bibliothecæ, ut antiqua illa Sancti Severini in pulvere quaſi neglecta non ſecùs atque illa, quæ eſt Pauſilypi in Ædiculis Auguſtinianorum a Simone Porcio Philoſopho doctiſſimo, & quidem inſigni ex teſtamento ibi relicta in gratiam Hieronymi Seripandi ejuſdem Auguſtinianæ Familiæ olim Magiſtri Generalis, deindè Archiepiſcopi Salernitani, ac tandem S.R.E. Cardinalis, & in Concilio Tridentino Legati. Hic autem Seripandes Neapoli in Cœnobio Sancti Joannis ad Carbonariam, ubi habitum ordinis ſuſcepit, Bibliothecam Græcam, & Latinam inſignem, ac locupletiſſimam tùm manuſcriptorum codicum antiquitate, tùm etiam impreſſorum copià inſtituit, & ornatam non ſolùm imaginibus, verùm etiam concinnis codicum compagibus publicæ fratrum, & aliorum commoditati, atque utilitati reliquit.

Romæ denique multæ ſunt Bibliothecæ tùm publicæ tùm privatæ: quarum omnium, immò & cunctarum, quæ hodie extant, pluribus de cauſis celeberrima eſt Vaticana Bibliotheca, de qua non ſolùm in hac Appendice, ſed paulò item ſuperiùs prolixum habuimus ſermonem. Quare nihil eſt quòd de ea hoc loco immoremur. Bibliothecæ publicæ in Urbe ſunt item aliæ, inſtitutæ tamen commoditati præſertim eorum, qui in ipſis Collegiis, aut Cœnobiis vitam degunt, ut in Collegio Capranicenſi, extat una a Dominico Capranica S. R. E. Cardinali erecta: in Congregatione Oratorii altera, quam Achilles Statius Luſitanus eidem Congregationi reliquit.

Extat etiam Bibliotheca in Cœnobio Sancti Dominici, in Ædibus, ſcilicet, Sanctæ Mariæ ſuprà Minervam a Fratre Joanne Card. de Turrecremata ejuſdem inſtituti profeſſo erecta, & paulatim aucta: à Fratre autem Vincentio Cardinale Juſtiniano ejuſdem Ordinis olim Generali amplificata: in Ædibus Auguſtinianis, & in Cœnobio Sancti Franciſci, vel Sanctæ Mariæ de Aracæli: in tribus enim hiſce Cęnobiis extant Gymnaſia, in quibus plurimi variarum nationum juvenes aluntur, qui bonarum artium ſtudiis, ac Theologiæ præſertim operam navant. In Ædibus SS. Duodecim Apoſtolorum, hoc eſt Ord. S. Franciſci, ubi Gymnaſium florebat, nunc verò Sancti Bonaventuræ ſtudioſorum Collegium à Sixto V. erectum, & redditibus dotatum, extabat olim Bibliotheca ab eodem Sixto inſtituta.

Vide Pag. 339 vbi hæc fuſius tractantur.

His autem celebrior, & antiquior judicatur, & jure quidèm, Bibliotheca illa, quæ in Ædibus Canonicorum Sancti Petri in Vaticano ad id uſque tempus reperitur: eaque cenſetur eſſe, quæ originem à Sancto Petro, & ab ejus ſucceſſoribus, ſive à ſummis primitivæ Eccleſiæ Pontificibus habuit augmentum, antequàm altera Summorum Pontificum Bibliotheca, ſcilicet, Vaticana ortum haberet; quam in ea inter varia multorum generum ſcripta Sanctorum etiam Martyrum, Summorumque Pontificum geſta conſervantur.

Extat Romæ in Ædibus Farneſianis Bibliotheca illa celeberrima à Paulo III. dum Cardinalitiâ erat dignitate inſignitus, erecta: is enim literas latinas, & perpolitas quidem Romæ à Pomponio Leto, atque item Græcas Florentiæ à Demetrio Chalchondyle edoctus, optimè callebat. Cùm itaque hujus generis literæ ſibi forent in deliciis, Bibliothecæ conſtruendæ, quæ hodie in Ædibus Farneſianis reperitur, diligentem operam dedit; eamque Græcis codicibus, Latiniſque manuſcriptis non paucis exornavit: quam Alexander Farneſius Pauli III. Nepos, vir inſignis, & S. R. E. Cardinalis ſingularibus libris à Petro Craſſo Epiſcopo Viterbienſi, qui ei olim inſerviebat, relictis locupletavit. Eandem Bibliothecam multis Græcis, & Latinis item codicibus manuſcriptis auxit Raynutius ejuſdem Pauli Nepos, & S. R. E. Cardinalis Sancti Angeli nuncupatus, & Feſto Pompejo tam celebri decoravit: hos autem libros Michael Silv. & S. R. E. Cardinalis Viſeus ei ex teſtamento reliquit. Hæc denique Bibliotheca præſens in tempus ab Odoardo Farneſio Alexandri Card. Pronepote ex fratre in literis perpolitis egregiè erudito, & magnæ expectationis juvene, Græcis, Latinis, Hebraiciſque manuſcriptis, atque omni genere ſcientiarum refertiſſima diligenter cuſtoditur, & aſſervatur.

Extant prætereà Romę Bibliothecę privatæ non paucæ, quarum una eſt non tam multitudine, quàm bonitate librorum inſignis, quam Sfortiadem à Familiâ nobiliſſimâ ſic dictam vocant. Hæc maximâ ſanè curâ, & diligentiâ cuſtoditur, cùm in ea non ſolùm Græca volumina, & vetuſta quidèm, verùm etiam Autographa ipſa reperiantur, quæ non vulgari curioſitate ſpectari, & legi ſolent, quippè quæ auctoritate non modicâ pollere dignoſcantur.

Nec ſilentio prætereunda eſt Bibliotheca, quam Scipio Lancellotus Romanus, vir quidèm doctiſſimus, & S. R. E. Cardinalis extruxit. Hæc quamvis manuſcriptis, & antiquis codicibus non ſit referta, eſt tamen celebris tùm ob librorum copiam (ſunt enim ad ſeptem millia volumina) tùm etiam ob perpulchram codicum compaginem, ordinem mirificum, & magnificum ornatum: quibus rebus nobiliſſima judicatur.

F. Michael Bonellus S. R. E. Cardinalis Alexandrinus nonniſi ad præclara omnia, & ſe ipſo, hoc eſt Pii V. Nepote digniſſima contendens, Bibliothecam nobiliſſimam, quam *Eremum* appellat, ſummâ impenſâ inſtituit. Eſt enim Bibliotheca, & commoditate loci, undè magnâ ex parte Roma conſpicitur, & forulis ipſis, armariis, ſcilicet, in quibus reponuntur libri, maximo ſumptu factis, necnon ditiſſimis librorum compagibus adeò inſignis, ut nulla alia hiſce in rebus ex iis, quæ nunc extant, cum ea conferri queat. Hæc quotidie codicibus impreſſis, & manu-

ſcri-

Digitized by Google

ſcriptis augetur, perpulchro digeritur ordine, necnon picturis ad Eremum, & ſtudioſos pertinentibus, atque imaginibus exornatur. Bibliothecam hanc Eremum nominavit, Platonem, & Ariſtotelem (ut opinor) imitatus: nam in loco nemoroſo ab Athenis mille paſſus diſtante Academia Platonis erat *Gymnaſium* inferius dictum: ſuperiùs autem, quod erat Ariſtotelis, *Lycæum* dicebatur. Fuit etiam *Academiæ* nomine Villa Ciceronis nuncupata ad Avernum lacum non procul à Puteolis in littore ſita, porticu, & nemore inſignis: à qua etiam Academicis quæſtionibus, quas in hac Villa conſcripſit, nomen impoſuit. Id quod factum ab iis creditur, quia locum ab hominum frequentiâ, rerumque familiarium negotiis remotum ſtudiis philoſophandi maximè accommodatum eſſe compertum eſt. Hinc Cicero in Villâ ſuâ Tuſculanâ Quæſtiones philoſophicas ab Agro Tuſculano dictas conſcripſit. Quod ad imagines pertinet, ſecutus eſt Aſinium Pollionem, qui primus Bibliothecam Romæ inſtituit aut promulgavit, ut Plinius, & Iſidorus teſtantur, Auctorum imaginibus Bibliothecę atrium exornavit: inter quas ſolius Marci Varronis viventis imago erat, ut idem Plinius ait. Hæc de Eremicâ, ſive Alexandrinâ Bibliothecâ, ut ad ceteras Bibliothecas privatas accedamus.

Plinio lib.35. cap.2. Iſid.lib.6.c.3. Plin.li.7.c.30.

Hieronymus de Ruvere in omni ſcientiarum genere apprimè eruditus, & bonis animi dotibus optimè prædicus, ac S. R. E. Cardinalis, inſignem, ut Anaſtaſius Germonius in libro 3. de ſacrorum immunitatibus teſtatur, habet Bibliothecam in oppido Vicinovi ſuæ ditionis, Græcis, & Latinis codicibus, manuſcriptis, & impreſſis refertiſſimam.

Li.3.c.6.n.67.

Aſcanius Columnius S. R. E. Cardinalis, vir ſanè doctiſſimus, & non minus animi magnitudine, ac liberalitate, quàm familiæ nobilitate apprimè inſignis, Bibliothecam non ſolùm ingenti codicum impreſſorum copiâ, ſed libris etiam manuſcriptis, & reconditis quidèm refertiſſimam coacervavit: is enim nonniſi ad heroica præſtanda, ac ſe ipſo digna natus, ſummis emit impenſis Bibliothecam illam Cardinalis Sirleti locupletiſſimam, ac celeberrimam: cui etiam Marci Antonii Marſilii Columnæ, Archiepiſcopi olim Salernitani Bibliothecam inſignem, & ſuos ipſius libros quàmplurimos hinc illinc conquiſitos adjecit: eamque in dies auget, & exornat.

Multæ aliæ ſunt Illuſtriſſimorum S. R. E. Cardinalium Bibliothecæ, quæ, quia ex omni diſciplinarum genere, tum impreſſis, tum etiam manuſcriptis libris refertæ non conſtant, licèt ſatis copioſæ ſint, eas tamen ſilentio prætereundas exiſtimavi: ſingula enim quæque eos ſcientiæ libros complectitur, cui quiſque præcipuam olim navabat operam, aliquâ tamen aliarum diſciplinarum, ac Theologicæ præſertim facultatis varietate admiſsâ.

Quamvis autem multæ privatorum item hominum Bibliothecæ ſint prætermittendæ, fieri tamen non poteſt, quin de Latini Latinii, ac Fulvii Urſini Bibliothecis mentio fiat: ille enim vir ſanè undequàque doctus, & magnæ exiſtimationis vir, Bibliothecam habet librorum varietate ſatis refertam, quam vivens Canonicis Viterbienſibus, ſuis concivibus, donavit. Hic autem, Fulvius, ſcilicèt, Urſinus, vir quidèm eruditiſſimus, & omnium antiquitatum notitiâ clariſſimus, Bibliothecan. habet nobiliſſimam tùm librorum varietate, & bonitate, tùm multarum etiam rerum antiquitate: quamvis enim admodum numeroſa libris non ſit, Codices tamen ii ſelectiſſimi ſunt ferè omnes, & verè ſingulares, tùm Græci tùm Latini: nam inter Græcos libros ſunt quædam ſcripta majuſculis literis exarata, & præſertim celebre Dionis hiſtorici fragmentum, Bibliis Gręcis, quæ in Bibliothecâ Vaticanâ reperiuntur, antiquius. Extant etiam in eâ libri aliquot à Theodoro Gaza, Conſtantino, & Joanne Laſcare, à Scipione Cartaromacho, & ab aliis hujus generis doctiſſimis, & inſignibus viris conſcripta. Sunt item inter Latinos libros aliquot codices literis quoque majuſculis manuſcripti, & præſertim Terentius, quem Petrus Bembus Cardinalis olim poſſedit, tempore Alexandri Severi Imperatoris conſcriptus, quo Angelus Politianus, & alii hujuſce claſſis viri, libros antiquiores non reperiri affirmant. Sciendum prætereà eſt, hujus Codicis margines ſcholiis charactere Longobardico conſcriptis eſſe refertiſſimas, necnon aliquot Menandri verſibus Græcis ab ipſo Terentio in Latinam linguam olim tranſlatis, & ſuo Poemati inſertis, & poſtremò à Petro Victorio promulgatis. Libri autem emendationes à Card. Bembo, qui dum in juvenili ætate unacum Politiano ipſum codicem cum aliis contulit, priùs præſtitæ fuerunt, deindè à Gabriele Faerno, nunc verò ab Fulvio Urſino. Extat inibi Virgilius, quem prius Pontanus, deindè Bembus poſſederunt. De hoc libro manuſcripto mentionem facit Pierius confirmans emendationem præſtitam in illum Virgilii verſum:

Convulſum remis, roſtriſque tridentibus æquor.

Legebatur enim in 5. libro, & mendosè quidèm, ut nunc legitur in omnibus exemplaribus, quæ videre potui, *ſtridentibus* pro *tridentibus*: ſed in 8. lib. ubi extat idem verſus, *tridentibus* legitur, aſteriſco tamen appoſito: in hoc autem vetuſtiſſimo codice, nonniſi *tridentibus*, legitur: nam prima hujus dictionis ſyllaba eſt longa, quæ in hoc verſu admitti non poteſt: illius autem, brevis. Hanc denique lectionem eſſe veram, illam verò mendoſam, perſpectum omninò fuit ex carmine illo Valerii Flacci dicentis:

Virg.li.5.non procul à prin. Idem verſus legitur in 8. lib. non procul à fine.

Infinditq. ſalum, & ſpumas vomit ære tridenti.

Hic codex antiquior eſt Virgilio, qui extat in Bibliothecâ Vaticanâ, necnon Virgilio, qui olim fuit Pomponii Læti, deindè Angeli

Digitized by Google

geli Colotii Epiſcopi Nucerini, & in Bibliothecâ extat Mediceâ. Aſſervantur præterea in hac Fulvianâ Bibliothecâ libri Italicâ, & politiori quidèm linguâ, quam Hetruſcam novam appellant, conſcripti: qui partim ex Bibliothecâ Petri Bembi, partim ex aliis deſumpti ſunt, & præſertim Petrarca, hoc eſt liber ille inſignis non niſi verſibus rhythmicis conſtans, & ipſius Auctoris manu conſcriptus, quæ res ſingularis eſt. Quædam etiam hic aſſervantur linguâ illâ, quam uulgò *Provenzalem* vocant, conſcripta, in quibus Petrarcæ manus apparet. Quædam item Joannis Boccacii, & aliorum virorum inſignium manu exarata inibi videre eſt. Hęc denique Bibliotheca, ut huic tandem narrationi finem imponam, à Fulvio Urſino quadraginta ab hinc annis, ac plurimo ad id efficiendum ex Patrimonio ære collato, inſigniter conſtructa eſt, multis aliis rebus antiquis exornata, ob magnam codicum antiquitatem, & raritatem, & (quod caput eſt) bonitatem inſignis, ac ditiſſima ab omnibus, qui eam viderunt, exiſtimatur: atque hiſce tribus in rebus præſertim alias excellit Bibliothecas, atque item Vaticanam, quæ aliis de cauſis non ſolùm Fulvianam, ſed ceteras omnes ſuperare judicatur.

Extat denique Romæ Bibliotheca inſignis Fratris Alphonſi Ciaconi Hiſpani, viri eruditiſſimi ex inſtituto Sancti Dominici. Hæc enim, & librorum copiam, & codicibus manuſcriptis, necnon rerum antiquarum varietate, & quàm plurimis virorum inſignium imaginibus ornata eſt, ac refertiſſima.

Nec ſilentio prætereunda videtur Manutiana illa Bibliotheca, mirâ librorum copiâ, & varietate, codicibus, ſcilicèt, non ſolùm impreſſis, ſed manuſcriptis etiam vetuſtiſſimis, Autographiſque refertiſſima, quam ipſemet Aldus junior, vir ſanè doctus, tùm de bonis, ac politioribus literis, tùm etiam de literatis viris, bonarumque artium cultoribus optimè meritus, ſuis ſumptibus, Principum tamen liberalitate adiutus, inſtituit, auxit, atque Romam advexit: cùm enim ipſe pirmnm Romæ cum Paulo Patre viveret, eam ſtruere cœpit, poſtmodùm Venetias profectus à Senatu Veneto in ſecretariorum numerum allectus, & præcipuâ humanarum literarum, ut dicitur, lecturâ inſignitus, aliquot ibi vixit annos, donec Bononiam accerſitus præcipuum in ea Civitate locum tenuit: indè Piſas à Franciſco Medice Hetruriæ Duce ad Latinam, & Græcam linguam de ſuperiori loco docendam vocatus, ibique juris civilis, & canonici laureâ decoratus. Romam tandèm Sixti V. auſpiciis petens, minore potitur ſtatu, ſi præſentem ſpectemus: majore, ſi ejus merita, ſi Romanam Civitatem, ſi, quòd denique caput eſt, Pontificiam & indeficientem Sixti V. beneficentiam perpendamus: nulla enim alia res, ut opinor, hominem ipſum potuiſſet adducere, ut vel animo cogitaſſet, vel ut perficeret quod certè perfecit: octuaginta enim librorum ſalmas, & ſuprà octuaginta voluminum millia, in quibus multa extant, quæ admodùm ſingularia ſunt, Romam deferendas curavit: quibus in itineribus ad duo ferè aureorum millia inſumpſit, animo ſanè ſuprà vires privatas; hac fortaſsè ſpe ductus, ut tandèm aliquando ab iis, qui de literatis viris benè mereri ſolent, ac debent, aliquâ ſibi ex parte reſarcitum iri putaret, etiam ſi ipſe non niſi bonum, ornamentumque publicum ſpectet, Aldum Auum, & Paulum Patrem non ſolùm imitatus, ſed quodam etiam modo ſuperans: quorum omnium Ædes ubique locorum, ut optimè novi, literatis & probis hominibus ſemper patuerunt: ex quibus item tamquàm ex Equo Trojano viri præcipui, Card. Hieronymus Aleander Motenſis, Card. Rodulphus Pius Carpenſis, à cujus Familiâ Aldus ſenior in eam adoptatus Pii nomen accepit, Epiſcopi permulti, & alii innumeri: A Paulo M. Antonius Muretus multorum inſtar, & alii, quos longum eſſet recenſere, prodiere. De his omnibus, tribus ſcilicèt Manutianis, qui nonniſi juvandæ Reipublicæ Chriſtianæ diligentem navarunt operam, memini me aliquando luſiſſe hunc in modum;

Viri inſignes, qui è Domo Manutiana prodiere,

Aldus Manutius ſenior moritura Latina,
Græcaq. reſtituit mortua fermè typis.
Paulus reſtituit calamo monumenta Quiritum,
Utque alter Cicero ſcripta diſerta dedit.
Aldus dum juvenis miratur Auumq. Patremq.
Filius atque Nepos, eſt Auus atque Pater.

Aldus enim ſenior publicę conſuluit utilitati, dum impreſſoriam artem miro exercuit ſtudio, ut Latinam linguam, & Græcam, quas optimè callebat, in priſtinum ſplendorem, Joanne Baptiſta Alberto, Nicolao Peroto Epiſcopo Sipontino, Franciſco Philelpho, Jo: Jucundo, Theodoro Gaza, Trapezuntio, Laſcare, Chryſolora, Muſuro, Urbano, & Beſſarione ad eandem rem præſtandam in ſcribendo adlaborantibus, typis perpulchris reſtitueret: nam eâ tempeſtate Græca, & Latina lingua maximam patiebantur jacturam. Paulus autem Aldi filius, alter Cicero in Latinè ſcribendo, Romanam linguam collabentem in priſtinum nitorem ſtuduit revocare, dum Latinorum monumenta diligenter ſcrutatus eſt. Aldus denique junior Aldi Nepos, & Pauli filius, dum Avum, & Patrem, & typis, ac ſcriptis imitatur, utriuſque linguæ non ignarus, Avum, & Patrem imitatione repræſentat. Hæc de Aldinâ Bibliothecâ, tribuſque Manutianis, necnon de inſignioribus Bibliothecis, quæ hac noſtrâ extant ætate. Nunc reliquum eſt, ut ad alia pertinentia ad Bibliothecas accedamus.

DE BIBLIOTHECARUM SITU,

Et librorum ordine, atque conſervatione.

NEC ab re futurum ſpero, ſi de Bibliothecarum loco ſive aſpectu, librorum ordine, & conſervatione nonnihil dicatur. Quod ad locum pertinet, ut brevibus agam, eum editiorem, & humiditatis omninò exper-

Vitruu.

pertem, ad orientemque ut Vitruvio placet, ſpectare debere ſentio: uſus enim librorum matutinum expoſtulat lumen, quod non ſolum ſtudioſis, verùm etiam Codicum conſervationi plurimùm prodeſſe compertum eſt: nam in locis Sole carentibus, & præſertim in Bibliothecis opacis ob chartarum naturam humiditati, & corruptioni facilè expoſitam, lanugo quædam, ſive ſordes, aut illuvies illa, qualis naſcitur inter opaca domus, quæ diù non repurgatur, & ſitus etiam dicitur, non modò odorem quendam tetrum, & aſpernabilem parit, qui aerem intrà Bibliothecam incluſum inficit, & olfacientium nares offendit, verùm etiam Codicibus ipſis non parum obeſt. Hujus generis incommodum evitari poterit, ſi Bibliotheca hinc indè habeat feneſtras, ex quibus lumen excipiat, & aer incluſus à ventis percuſſus habeat exhalationem, & expurgetur: verbis enim explicari vix umquàm poſſet, quantùm damni, & hominibus, & rebus denique omnibus aer corruptus afferre ſoleat.

Quoniam verò non ſolùm ſitu, aut putredine, ſed etiam pulvere vermiculus ille, qui ligna, veſtes, & libros abrodit, & *Tinea* dicitur, naſci ſolet, ne libri à tinea lædantur, eos frequentèr evertendos, & interdùm excutiendos eſſe judico: libri enim pulvere obducti à tineis non parum vexantur, ut experientia monet: ad quam vexationem fugiendam, cedrino item oleo, cupreſſiniſque arcis utebantur antiqui, ut Plinius ait, & Horatius hunc in modum teſtatur dicens:

Horat. in arte Poet.

——— Speramus carmina fingi
Poſſe linenda cedro, & levi ſervanda cupreſſo?

Hoc loco Horatius appellat carmina cedrino oleo linenda, quæ immortalitatem promerentur, & ejuſmodi judicantur, ut poſteritati conſecrari debeant: quæ enim hujus arboris ſucco illinuntur, vel in arculis cupreſſinis cuſtodiuntur, cariem, aut tineam non ſentiunt. Plinius idem de cedri naturà ſentit dicens: *Ex cedro reſina laudatiſſima*. Materię verò ipſi æternitas. Itaque & ſimulacra Deorum ex ea factitaverunt. Cedrinus eſt Romę in Delubro Apollo Soſianus Seleuciâ advectus. Idem Plinius alibi de uſu cedrino in chartis perungendis loquens, ab Hemina in Annalibus ſcriptum fuiſſe ait, libros Numæ Pompilii repertos à Cn. Terentio ſub Janiculo non cõputruiſſe, quamvis annis D XXXV. infoſſos, eo quòd cedrati eſſent. Dioſcorides autem inquit viventium corpora à cedrino liquore corrumpi, corpora verò mortuorum conſervari: hinc cedrum mortuorum vitam à nonnullis vocitari affirmat. Servius in illud Virgilii: *Antiqua ex cedro* oleo cedrino conſervari chartas ait, quia cedrus ex vetuſtate nec tineas patitur, nec corruptionem: & propterea mortuorum imagines ex cedro teſtatur fieri ſolitas, ut aſſervari perpetuò poſſent. Hinc natum eſt proverbium: *Cedro digna*, ideſt æternâ laude, vel immortalitate, quale eſt illud Perſii:

Plin. lib. 13. cap. 5.

Plin. lib. 13. c. 13. & lib. 16 cap. 40.

Dioſc. lib. 1. cap. 86.

Seru. in lib. 7. Virg.

Perſius ſa. tit. 1.

————Cedro digna locutus.

Huc ſpectat illud Martialis ad ſuum librum loquentis hunc in modum:

Martial. lib. 1 in princ.

———Cedro nunc licèt ambulet perunctus

Et libro 5. Epigrammate 7. ait:

Et libro 5. epiſt. 7.

Quæ cedro decorata, purpuraque.
Nigris pagina crevit umbilicis.

Et Ovidius libro 1. de Triſtibus.

Ovid. lib. 1. de Triſt. Eleg. 1.

Nec titulus minio, nec cedro charta notetur:

Librorum Igitur conſeruationi ſuccus cedrinus mirum in modum confert, ſicut eruditi viri teſtantur. Ego autem idem præſtari poſſe credo, ſi ex foliis cedrinis exſiccatis pulvis conficiatur, deindè per libros diſpergatur, vel libri forinſecus eo perfricentur. Studendum præterea eſt, ut glutinum, quo libri compaginandi ſunt, ex farinâ, & aceto, atque ex æris rubigine, ſive viridi, ut ajunt, ære conſtet excoctum; ſi enim non ſit excoctum, vel ex farinâ, & aquâ tantùm conficiatur, non ſolùm glutinum, verùmetiam paginæ ipſæ, ut ego non ſemel expertus vidi, fiunt proculdubio tinearum eſca. Hæc de librorum conſervatione, ut ad ordinem, ſeu diſpoſitionem accedamus.

De librorum diſpoſitione, & ordine.

Nunc reliquum eſt, ut ad eorundem librorum diſpoſitionem, & ordinem deveniamus: ordo enim, qui eſt in ſuo loco rei uniuſcujuſque collatio, adeò omnibus in rebus eſt neceſſarius, ut ſine eo cuncta confundantur, & inter ſe permiſceantur. Id quod in iis pręſertim, quę ad rem literariam ſpectant, evenire ſolet, cum ordo, ut ait Orator, *memoriæ maximè lumen afferat*: immò, eodem teſte, *quidquid peccatur, perturbatione rationis, & ordinis peccatur*: nam ſi, exempli causâ, Grammatica cùm Mathematica, & Poeſis cũ Theologia, Theologia itẽ cum Grammatica, & Poeſis cum Mathematica commiſceantur, ſicut nihil eo eſt perturbatius, ita nihil ſtudioſis incõmodius evenire poteſt. Ordo igitur, ut rerum confuſio, & ſtudioſorũ perturbatio de medio auferantur, ſervandus eſt. Quamvis autem in doctrinarum ordine, ſive in librorum diſpoſitione ſervanda diverſi diverſa ſentire videantur, omnes tamen aliquem obſervant ordinem non incommodum ſtudioſis.

Cic. off. lib. 1

Cic. lib. 2. de Orat.

Cic. in Paradox.

Dicam igitur ego quod ſentio: quodque a multorum opinione non abhorret. Quælibet Bibliotheca in plures dividenda eſt claſſes, quarum ſingula quæque multos complectatur libros: ſed ut a nobilioribus ſumam exordium, Biblia (quo nomine libri ſacri per excellentiam appellantur, cùm ſit Liber doctrinam divinitùs inſpiratam complectens, omneſque libros excellens) primo loco ſtatuenda credendum eſt. Sed inter varias Bibliorum converſiones manuſcriptas atque impreſſas, Biblia ſacra Vulgatæ editionis ad formam præſcriptam a Concilio Tridentino, & in Decreto

Prima claſſis.

Digitized by Google

to ſacrorum Bibliorum contentam, primum locum tenere jure quidèm debent: deindè Biblia Hebraica impreſſa, & manuſcripta, atque item Græca juxta antiquitatis ordinem: poſtremò denique Commentarii omnes in Scripturam Sacram eodem antiquitatis ordine ſervato ſequantur.

Hoc autem loco haudquàquàm ſubticendum videtur, quod de Bibliis manuſcriptis mihi ſeſe offert: vidi enim multa Bibliorum exemplaria manuſcripta, alia aliis antiquiora, quæ ſuis in Ædibus Romæ Antonius Cardinalis Caraſa non ſine magno labore, atque impenſis coacervavit, undiquè iis conquiſitis: nam de Bibliis Vulgatæ editionis ex Decreto ſacroſancti Concilii Tridentini emendandis Congregationem jam indè à Pio IV. inceptam, in ejuſdem Cardinalis Ædibus haberi Sixtus V. mandavit. Vidi igitur multa Bibliorum exemplaria ex membranis: ſed duo inter omnia tùm temporis antiquitate, & characterum excellentiâ, tùm etiam aliis nominibus nobiliſſima judicantur. Horum vnum exemplar fuit Caroli Magni, magnificentiſſimè ſcriptum, quod in Ædibus ſancti Pauli extrà Urbem aſſervatur: alterum verò in vetuſtiſſimo Ciſtercienſium Monaſterio Montis Amiatæ Agri Senenſis cuſtoditur, totum literis majuſculis exaratum, ſicut antiquitùs apud Romanos ſcribi paſſim ſolebat. Id quod antiquitatem illam redolens circiter iam mille a Chriſto nato Redemptore noſtro annos exiſtimatur ſcriptum: nam tempore Beati Gregorii Magni conſcriptum fuiſſe omninò exiſtimatur, de quo in Commentariis Pii II. fit mentio, dum de dicto Monachorum Cœnobio ſermo habetur, hiſce verbis: *Sacram ſupellectilem habuit pretioſam, & Bibliothecam nobilem, cujus pauca extant volumina, inter quæ unum maximum, & admirabile veteris, & novi Teſtamenti literis majuſculis exaratum, quod Pius Pontifex cupidè vidit.* Nec ſilentio prætermittendum cenſeo, quod penes Hieronymum Cardinalem Ruſticucium ſervatur: eſt enim exemplar vetuſtum, & in membranis ſcriptum, ſed ita magnifico, & regio ſumptu, hoc eſt omnibus Bibliorum hiſtoriis per pictoriam artem ad amuſſim, & ad vivum per varios colores, & pulcherrimos quidèm repræſentatis ornatum, ut nihil hac in re pulchrius, aut præſtantius deſiderari queat. Quę quidèm res Cardinale Ruſticucio, hoc eſt ſuâ ipſius magnificentiâ, atque ſplendore digna eſt. Hujus generis Bibliorum exemplaria nobiles Bibliothecas reddunt inſigniores, in quibus poſt Scripturam ſacram Concilia, Diplomata, ſeu Bullæ ſummorum Pontificum, & Jus Canonicum: deindè omnes In ſacram Paginam Commentarii tùm ſcholaſtici, tùm ſcripturales, ſed hi primo loco inter Commentarios ſtatuendi ſunt, deindè, ut ſic dixerim, Sermonarii, poſtremò autem opuſcula ad Theologicam facultatem, & Chriſtianam fidem ſpectantia, necnon ſummæ ad conſcientiæ caſus pertinentes, Eccleſiaſticiquè deniquè libri ſunt apponendi. Hæc de prima, & digniori claſſe.

Libr. 4. non procul à princip.

Secunda Claſſis Philoſophiam complectens ſecundo apponatur loco. Philoſophia verò juxtà ordinem Ariſtotelicum erit diſtribuenda: Ariſtoteles enim: ut Gellius tradit, & Cicero teſtatur, duas philoſophiæ ſpecies tradidiſſe dicitur: nam quædam *Exoterica*: alia verò *Acroamatica* dicebantur.

Secunda claſſis.

Aul. Gell. lib. 20. cap. 4. Cic. lib. 5. de fin.

Exoterica, ut Gellius ait, dicebantur, quæ ad Rhetoricas meditationes, facultatem argutiarum, civiliumque rerum notitiam conducebant: hæc a Cicerone populariter ſcripta vocitabantur. Acroamatica verò a verbo Ἀκροάω, quod eſt audio, dicebantur ea, in quibus Philoſophia remotior, ſubtiliorque agitabatur: quæque ad naturæ contemplationes, diſceptationeſve dialecticas pertinebant: quæ a Cicerone limatius, & perpolitius ſcripta nuncupabantur. Hujus generis videntur eſſe omnia, quæ de natura ſubtiliùs ſcripta ſunt, & præſertim pars illa, quæ *Phyſica*, ſive *de phyſico auditu* inſcribi ſolet, ac debet: hæc enim Philoſophiæ pars nonniſi maximâ percipi poteſt difficultate, ſicut ex Epiſtola Ariſtotelis ad Alexandrum Magnum diſcipulum ſuum conſtat dicentis: *Acroamaticos libros, quos editos quereris, & non perindè ut arcana abſconditos, neque editos ſcito eſſe, neque non editos: quoniam iis ſolis, qui nos audiunt, cognobiles erunt.* Hæc ex Gellio, qui utrarumque Ediſtolarum recitat exempla. Primum igitur locum, ut ordinem primæ Claſſis ſequamur, occupabunt Phyſicorum libri, & aliæ philoſophiæ naturalis partes, quæ multæ ſunt: deindè Politica, Ethica, Œconomica, poſtremò autem Logica: Commentarii etiam, eodem primæ Claſſis ordine ſervato, necnon Metalla, Alchimica, & Opuſcula quæcumque, ceteraque omnia ad philoſophiam naturalem pertinentia ſtatui debent: poſtremum verò locum Indices, & alia id genus ſibi vendicabunt.

Exoterica ſcripta.

Acroamatica ſcripta.

Gellius lib. 20. cap. 4.

Tertia Claſſis omnia, quæ ad Mathematicam ſpectant, complectitur. Hujus ſcientiæ partes hoc ordine ſtatui poſſunt: Aſtrologia, Aſtronomia, Coſmographia, Geometria, Geographia, Muſica, & Arithmetica, necnon ea, quæ ad haſce diſciplinas reduci queunt: ut Statica de ponderibus: & Metrica de menſuris, & alia id genus permulta. Idem denique de Commentariis, & opuſculis, & aliis rebus intelligendum erit, quod ſuperius dictum eſt.

Tertia claſſis.

Quarta claſſis, quæ eſt de Medicina, ordinem ſuperiorem ſervabit, quem in Philoſophicis libris ſecuti ſumus.

Quarta claſſis.

Quinta erit de juris civilis prudentia, ordine ſuperiori ſervato.

Quinta claſſis.

Sexta erit de Grammaticis Hebraicis, & Græcis, ac de linguis, ac Dictionariis, de Hiſtoria, Poeſi, Rhetorica, Dialectica Gręcè conſcriptis.

Sexta claſſis.

Septima, ordine item ſuperiori ſervato, complectatur Grammaticos Latinos, Hiſtoriam, Poeſim, Rhetoricam, Dialecticam, & in haſce artes Commentarios, necnon Dictionaria:

Septima claſſis.

Octava erit de rebus mechanicis, quarum partes ſunt, Ars Militaris, Agricultura, Archi-

Octava claſſis.

Digitized by Google

Architectura, Pictura, & Sculptura, Venatio, Aucupium, & Piſcatus.

Nona Claſſis. Nona erit de Opuſculis quibuſdam, quæ ſunt, Res vxoria, Aulica, Nautica, Ars natandi, & Culinaria.

Decima claſſis. Decima complectatur Stromata, Encyclia, & Catholica: illa varias res, hæc diſciplinarum orbem continent.

De Bibliothecis hactenus, ut quæ de Typographiis dicere ſtatuimus, tandem aggrediamur. Qui plura de librorum ordine in Bibliothecis ſervando ſcire cupit, Robertum Conſtantinum in inſignium Scriptorum Nomenclatore, necnon Joannem Baptiſtam Cardonam Epiſcopum olim Dertoſanum de Regia Sancti Laurentii Bibliothecà legat. Hic etiam videre eſt, quæ Fulvius Urſinus de Bibliothecis in genere ſcripſit, necnon de Vaticana ex Onuphrij Panvinii non editis collegit: hæc enim Cardona typis mandanda curavit. Ego verò nonnulla de Bibliothecæ Vaticanæ Bibliothecariis, & Cuſtodibus ex eo codice deſumpſi, ut ſuo loco antè Appendicem cernere licet.

DE TYPOGRAPHICÆ

ARTIS INVENTIONE,

ET PRÆSTANTIA.

Typographicæ artis inventum uſui chartarum apud nos frequenti, & valde utili, ita præſtat, vix ut verbis umquàm explicari queat. Hoc enim novo ſcribendi genere, tantum uno die ab uno homine literarum imprimitur, quantum vix toto anno, ut Polydorus teſtatur, a pluribus ſcribi poſſet. (Polyd. Virg. lib. 2. c. 2.) Hinc non ſolùm mira librorum copia ad nos manavit, atque ita, ut quiſque, quamvis egenus, literarum ſtudiis faciliùs incumbere queat, verùm etiam Scriptorum monumenta ab omni prorſus interitus periculo vindicata ſunt, & quotidie non modò ab hujuſmodi interitu, ſed ab aliis etiam incommodis, quæ multa ſunt, vindicantur. Quamvis autem impreſſoria hujus generis ars in Europa, anno a partu Virginis 1442. fuerit inventa, ut multi ſcribunt, (Inventio Typograph. in Europa 1442.) eam tamen in magno Sinarum Regno, ante annos plus minus bis mille in uſu fuiſſe, atque nunc eſſe accepi a multis, qui inibi diù vixerunt, & præſertim a Michaele Rogerio Neapolitano e Societate Jeſu, qui, cùm undecim annos ad Chriſtianam fidem propagandam eo in Regno vitam duxerit, nunc Romam ab ejus Regni incolis miſſus: ait ſe legiſſe libros verbis, & characteribus Siniacis impreſſos ante Salvaroris noſtri adventum annos circitèr quadrigentos. (In Regno Sinar. ferè 400. ann. ante advent. Salvatoris.) Typographica verò ars, quæ dicto in Regno exercetur, diſtat a noſtra: ea enim non habet characteres ex plumbo, ac ſtanno conflatos, quibus utuntur noſtrates, ſed in tabulis inſculptos, quales nos interdum effingimus cum figuras in tabulis ligneis, vel laminis æreis incidendas curamus, & alia id genus permulta. Utuntur præterea Sinarum incolæ in imprimendo paginis tenuiſſimis ex cujuſdam arboris cortice confectis, ut ſuprà a nobis non ſemel dictum eſt, cum de quodam libro apud Siniacos impreſſo, quem Frater Spiritus Vincentinus, ſummus olim Auguſtinianorum Magiſter Sixto V. dono dedit, mentionem fecimus. Hujus item generis libros aliquot vidi aſſervatos penès Michaelem Rogerium, nuper a me nominatum, qui mihi paginam Oratione Dominicà, & Salutatione Angelicà inſignitam, & verbis, & characteribus Siniacis impreſſam donavit. Utuntur denique variorum colorum atramento, & vice glutinis alumen adhibent in paginis conglutinandis, aut tenuiſſime illinendis, ut quandam eis ſoliditatem, aut tenacitatem ad charactes recipiendos tribuant: nam ob mirum chartarum tenuitatem, nonniſi altera cujuſque paginæ facies imprimi ſolet, ut ego ipſi vidi. Hoc autem admiratione dignum eſt, omnes dictiones Siniacæ linguæ eſſe monoſyllabas, ut in Oratione Dominicà, quam ſuo jam loco appoſuimus, videre eſt. Multos igitur poſt annos ars Typographica in Europa anno ſalutis noſtræ 1442. inventa fuit, ut Polydoro placet, (Polyd. Virg. lib. 2. c. 2.) a Joanne Guthembergio natione Theutonico, equeſtri dignitate viro, ſicut ab ejus civibus ſe audiſſe ait, in Oppido Germaniæ, quam *Moguntiam* Latinè dicunt, vulgari vero ſermone *Maintz*. Decimoſexto deindè anno, qui fuit ſalutis humanæ 1458. quidam nomine Conradus, eodem Polydoro teſte, (Pol. Virg.) homo itidem Germanus, Romam primò in Italiam attulit, quam deindè Nicolaus Jenſon Gallus mirum in modum illuſtravit. Hæc Polydorus. Volaterranus autem, duos fratres Alemannos in Italiam advexiſſe artem impreſſoriam, & anno ab Orbe redempto 1465. Romæ inſtituiſſe, & Libros ſancti Patris Auguſtini de Civitate Dei, & Lactantii Firmiani inſtitutiones primùm impreſſiſſe affirmat. (Libri primi omnium impreſſi.) Alii ejuſdem Auguſtini Confeſſiones primùm impreſſas fuiſſe ajunt. Sunt qui velint hujus artis inventores fuiſſe Joannem Fauſtum, & Ivonem Schœfferum anno Dominicæ incarnationis 1440. deinde a Joanne Huthembergio eam illuſtratam fuiſſe in Germania: anno verò 1460. a Conrado item Germano Romam, a Sixto autem Ruſſinger Argentinate Neapolim advectam, & in Italia ab Aldo ſeniore illuſtriorem fuiſſe redditam, & a Nicolao Jenſone Gallo in Galliam aſportatam. Sed in tot Scriptorum controverſià, apponere libet quod manu Mariangeli Accurſii exaratum in primà Donati Grammatici paginà inveni. Aldus enim junior, vir quidèm eruditus, & in Antiquorum monumentis indagandis accuratiſſimus, oſtendit mihi librum Donati ex membranis confectum, & impreſſum, in cujus priori paginà hæc ſcripta leguntur.

Joannes Fauſt, Civis Moguntinus, avus maternus Joannis Schæffer, primus excogitavit imprimendi artem typis æreis: quos deinde plumbeos invenit: multaque ad artem poliendam addidit ejus Filius Petrus Schæffer. Impreſſus autem eſt hic

hic Donatus, & Confeſſionalia primùm omnium anno 1450. Admonitus certè fuit ex Donato Hollandiæ priùs impreſſo in Tabulâ inciſâ. Hæc ibi, ubi etiam a latere eadem manuſcripta leguntur: *Hæc ſcripſit Mariangelus Accurſius.* Hic liber eſt Grammatica Donati: non parum autem, quantum ad ordinem pertinet, ab ea diſtans, qua in Italia uti ſolemus: immò principium eſt adſimile Grammaticæ inſtitutioni Guarini, qui ab eo multa accepiſſe judicatur.

Antiquorum typi. Hujus codicis typi, & imminutus imprimendi modus rudem illam inventionem præſeferunt: characteres enim a primis illis Inventoribus non ita eleganter, & expeditè ut a noſtris fieri ſolet, ſed filo in literarum foramen immiſſo, connectabantur, ſicut Venetiis id genus typos me vidiſſe memini. Utcumque autem ſit, Typographia non ſolùm a nobilibus, & eruditis viris, ac ditiſſimis quidèm fuit inventa, ſed etiam ab hujus generis hominibus diù exculta. Hac autem tempeſtate, in qua per totum ferè terrarum orbem exercetur, viliſſimus quiſque, perpaucis exceptis, egenus prætereà, nulliuſque eruditionis homunculus eam illotis tractat manibus, ſpe tantum lucri, aut mercaturæ exercendæ gratiâ ductus. Hinc factum eſt, ut ſoli ferè Mercatores, quorum multi nullum norunt literarum elementum, pauperrimis hanc artem hominibus exercendam committant, quæſtum indè omnem deſumentes, & non niſi labores literarum concinnatoribus, qui, & *Compoſitores* dicuntur, necnon iis, qui prælo præſunt, & *Torculares* vocitantur, relinquentes. Correctores inſuper, vel ſatis mediocriter eruditi ob tenuiſſima mercedem ad corrigendi artem eliguntur, vel ſi eruditi ſint, accurati eſſe non poſſunt, ob ingentem ſarcinā humeris imparem, quā tamen ſpontè ſuſceperunt, ut die noctēq; adlaborantes victum quotidianum ſibi comparare queant. Id quod etiam Compoſitoribus, Torcularibus, ac Proto, ceteriſque hujuſce artis operariis evenire ſolet. Dira igitur lucri cupido, pace bonorum dixerim, hanc nobiliſſimam artem, & omni laude dignam deturpavit, viliſſimamque reddidit. Quamvis autem hæc ars a priſtino illo ſplendore degenerarit, characteribus exceptis, qui nunc pulchriores ſunt, & in majori extant varietate, addito item multarum rerum ornatu, non defuerunt tamen noſtrâ ætate viri eruditiſſimi, publicam utilitatem adamantes, & honorem magis, quam quæſtum ſectantes, qui ipſam diligenter excoluerunt, & in maximâ conſervarunt exiſtimatione. Quos inter, Aldus Pius Manutius ſenior primum hac in re locum occupavit, atque ita, ut omnibus in rebus quidquid exacti, quidquid pulchri, quidquid denique boni appareat, idipſum Typographiæ Aldinæ nomine ex proverbio nuncupari ſoleat: fuit enim doctiſſimus, ac non minus re, quam cognomine, *Pius*, omnique laude dignus, ut in Bibliotheca Aldina fuſiùs dictum eſt. Audivi enim ab iis, qui cum eo diù verſati ſunt, ut alias poſthabeam diligentias in Typographia præſtitas, duo ad ſummum folia, ſingulâ quaque hebdomadâ imprimi ſolere, cùm hodie totidem ferè in ſingulo quoque prælo quotidiè cudantur, nullâ præſtitâ multis in locis accuratione, quin etiam (proh ſceleſtum, & nefarium facinus) poſthabito Correctore. Hinc fieri non poteſt, quin libri multis conſperſi mendis, atque hæreſibus imprimantur, ut frequentiſſimè vidi. Huic ſanè rei Principes Civitatum non ſolùm privatæ, ſed publicæ etiam utilitati conſulentes, toto conatu invigilare deberent: vix enim verbis explicari poſſet, quantum boni ex hujuſmodi arte naſcatur, ſi diligenter; contrà verò, ſi negligenter, & ſpe ſordidiſſimi ſolùm quæſtus exerceatur: cujus enim bonus uſus, illam rem bonam dicas oportet: contrà verò, cujus uſus malus, ſicut de pecuniis, de armis, & de aliis dicendum eſt, & præſertim de ſclopo, quem vulgo vocitant *Arcombuſium* ab arcu & foramine, quod Itali *buſum* dicunt. Idem ſentiendum eſt de tormento illo æneo, quod *Bombarda* à *bombo*, *ardeo*, & *do*, paſſim nuncupatur: nam facit bombum terribilem, ſcilicèt, ſonitum, ardet, & dat. *Vſus bonus rem bonam reddit.* Quamvis enim hujuſmodi tormentum bellicum, ut ait Polydorus, caſu repertum à quodam Germano homine admodum ignobile, ſed ut ait Genebrardus, à Bertholdo Schuartz, ſive Nigro, quem deinde hujus machinæ uſum Venetiis in illo bello, quod ad Foſſam Clodiam cum Genuenſibus anno ſalutis humanæ 1330, geſtum eſt, primùm oſtendiſſe affirmat, non propterea diabolica res appellari debet, ſi uſus bonus ſit, hoc eſt in defenſionem Eccleſiæ, juſtiſque aliis de cauſis adhibeatur. *Lib. 2. c. 5.* *Genebr. lib. 4. anno Domini 1380. Ex Platina, Herburto, & aliis.* Artis etiam Typographicæ uſus ſi ſit bonus, quantum inde boni naſcatur, vix umquàm dici poſſet: ſi autem ſit malus, alterum tantum mali ex eo oriri neceſſe eſt, ut experientia ipſa docet. Studendum igitur eſt, ut Ars typographica rectè, & cum ſplendore tractetur non ſecus atque Aldus fecit, quem magnâ ex parte imitati ſunt Badius Aſcenſius, Frobenius, Junctæ, Sebaſtianus Gryphius, Chriſtophorus Plantinus, & alii perpauci: ſed, ut verum dicam, nunc à ſplendore illo deſciverunt. *Typographiæ Vaticanæ initium.* Quare Sixtus V. ad præclara omnia, & ſanè pia contendens, Typographiam Apoſtolicam Vaticanam magnificentiſſimè inſtituit, viris doctis undique conquiſitis ad Concilia Generalia imprimenda, Sanctorumque Patrum monumenta reſtituenda, Eccleſiaſticoſque libros promulgandos, necnon ad Catholicam diſciplinam toto terrarum Orbe propagandam: quantum enim jacturæ paſſa ſit univerſa Theologorum, Catholicorumque Schola, quantove diſcrimini expoſita ſit, optimè ipſe novit. Hinc nobiliſſimam Typographiam, rem quidèm Pontifice, quin ſe ipſo dignam in Vaticano inſtituit, Dominico Baſa Veneto, Typographo, homine quidem navo, & induſtrio, ac ſagaci ad Typographiam erigendam, atque regendam electo, qui pro hujuſmodi re præſtandâ circiter quadraginta aureorum millia inſumpſit nulli parcens incommodo, nullique impenſæ. Hæc prætereà Typographia Apoſtolica Vaticana,

cana,

Digitized by Google

càna, & elegantiâ, ac varietate, ingentique characterum copiâ, Latinis, ſcilicet, literis, Græcis, Hebraicis, Arabicis, & Servianis, necnon chartarum pulchritudine ac bonitate, aliiſque rebus imprimendi arti neceſſariis, cœteras Typographias longè antecellit, viris eruditiſſimis ad exemplaria (quod caput eſt) recognoſcenda & illuſtranda ſelectis. Id quod Typographiam ipſam reddit nobiliorem, in qua Scripturæ Sacræ, Concilia, Sanctorum Patrum ſcripta, aliorumque Doctorum libri tùm ſcholaſtici, tùm ſcripturales, omneſque denique Codices ad Theologiam, Catholicamque diſciplinam, hiſtoriaſque Eccleſiaſticas pertinentes accuratè in dies imprimuntur. Hæc ſunt arma, quæ contra adverſariorum machinas veritati tantoperè oppugnatæ opem ferunt: hæc denique ſunt arma illa, ad quæ cohortatus nos Beatus Paulus dicens: *Induite vos armaturam Dei, ut poſſitis ſtare adverſus inſidias diaboli*. Et infrà: *in omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere: & galeam ſalutis aſſumite, & gladium Spiritus, quod eſt verbum Dei*. Hæc profectò arma à Franciſco Lamata Doctore Theologo, ex Provincia Aragoniæ, viro quidèm erudito, ſuâ in Epiſtolâ ad Sixtum V. ſatis bellè explicantur. Quare ego, cum hæc mecum conſidero, in hanc devennio ſententiam, nihil Typographiæ Vaticanæ erectione præclarius & opportunius ad Catholicam Fidem defendendam excogitari potuiſſe. Faxit autem Deus, qui bonum incipit opus & perficit, ut divina hæc erectio illud habeat incrementum, quod à bonis ſperatur ac deſideratur. Hæc de Typographiis.

Ephes. 6.

DE SIXTI V. ÆDIFICIIS.

QUoniam in Bibliotheca Vaticana ad pictoris arbitrium repræſentatur rerum geſtarum Sixti V. Theatrum nobiliſſimum, à ratione alienum fore non puto, ſi in ejuſdem Bibliothecæ Appendice, omnia Ædificiorum genera à Sixto V. magnificentiſſimè ad hanc uſque diem perpetrata hoc loco ſummatim apponantur, quamvis de nonnullis ſermonem jam habuerim, ut ſuis in locis videre eſt.

Anteàquam Sixtus V. omni immortalitate digniſſimus ad Pontificatum fuiſſet aſſumptus, Cardinalitiâ tamen dignitate decoratus, Palatium ſtruxit ſuo in horto, vel Viridario ampliſſimo picturis undequaque ornatum, ubi nunc æſtivo tempore frequenter habitare ſolet. Cum primùm Summus Pontifex divinâ providentiâ creatus fuit, ſtatim Sacellum, in Ædibus Sanctæ Mariæ Majoris ad Præſepe, quod nunc *Sixtianum* dicitur, aggreſſus eſt, atque Sacellum vetuſtiſſimum, quod *Præſepe* nuncupatur, eò integrum transferendum curavit. Hiſce in Ædibus cernuntur Statuæ Pii V. & Sixti V. egregiæ, necnon eorumdem ſepulchra magnificentiſſimè ab eodem Sixto conſtructa. Miram hujus Sacelli ſtructuram ſuprà videre eſt. Scalam ſanctam in ſplendidiorem locum tranſtulit, eamque necnon Sancta Sanctorum mirificè exornavit: Ambulacrum, ſive Porticum ſuperiorem, & inferiorem Eccleſiæ S. Joannis in Laterano, ubi Summus Pontifex benedictionem in die ſancto Paſchatis elargiri ſolet, à fundamentis inſtauravit, & illuſtriorem reddidit: atque inibi Palatium Pontificium à fundamentis reſtituit, ampliſſimum reddidit, admirabili ſtructurâ exornavit, & Pontificiâ dignitate dignum, in quo publica etiam Conſiſtoria celebrantur. Eccleſiam S. Hieronymi, & Illyricorum Nationi Hoſpitium à fundamentis, ſuiſque impenſis conſtruendum mandavit, ut fuſiùs ſuo loco jam dictum eſt. Scalam item longiſſimam & ampliſſimam, & pulcherrimis picturis ornatam Pontificum commoditati in Vaticano aperuit, quà ire poſſunt à Palatio Pontificio ad S. Petrum abſque eo quod in publicum exeant. Eccleſiam S. Sabinæ, ubi Cappella Pontificia in die Cinerum celebratur, inſtauravit. Obeliſcos quatuor maximis quidèm impenſis transferendos, & erigendos curavit, ut ſuis jam locis fuſiſſimè dictum eſt. Hoſpitium, vel Xenodochium, ſive Ptochodochium, & Ptochotrophium, ut ſuprà videre eſt, quam *domum mendicantium* vocant, ad Pontem Sixtum extruxit. Statuam S. Petri æneam, & inauratam ſuprà Columnam Trajanam: & Statuam S. Pauli ex ære, & auratam ſuprà Columnam Antonianam erexit, quam etiam multis in locis inſtauravit. Lavacrum mulierum pauperum commoditati, & locum publicum Sericæ arti commodum ad Thermas, Lanæ autem ad Viam Felicem ad Amphiteatrum, vel, ut dicunt *Coliſeum*, uſque inſtituit. Aquam Felicem per longos aquæductus ex Agro Præneſtino ad viginti duo mille paſs. Romam uſque ad Quirinalem mirificis impenſis adduxit, eàque Romam undique irrigandam conceſſit. Mirificam Fontis in Quirinali ſtructuram, & alia ſcitu digna ſuo loco videre eſt. Ampliſſimum Pontificum commoditati Palatium in Quirinali ſtruit, & exornat. Hoc in monte Phidiæ, & Praxitelis equos & Aurigas inſtauravit, necnon in ſplendidiorem tranſtulit locum & viam, quæ ab Equis ad Portam Piam ducit, excavavit, complanavit, & commodiorem reddidit, ut copioſiùs alibi dictum eſt, ubi multa de Equis, digna quidèm ſcitu, videre eſt. Fontes publicos Romæ multos ſtruxit: Plateas complanavit, multaſque vias ſtravit, quarum unam *Felicem* vocant ad quingentos, ac duo mille paſſus longam. Duas item longas, lataſque ad populi commoditatem, ac devotionem ſtravit vias, quarum una a Porta Sancti Laurentii extrà muros ducit ad Ædes Sanctæ Mariæ majoris ad Præſepe: altera verò ex eodem loco ad Thermas, ſicut uberiùs alibi narratum fuit. Novam item ſtravit viam ab Ædibus Sanctæ Mariæ ad Præſepe, ad Sanctum Marcum, alteram ab Ædibus Sancti Joannis in Laterano ad Amphitheatrum, aliam a Porta Salaria ad

De Scala S. & de Pal. Later. Item de Scala Sancta.

Digitized by Google

viam Piam. Montem Sanctæ Mariæ Majoris, & Plateam Sancti Joannis in Laterano complanavit, & viam, quæ ducit ad Eccleſiam Sanctæ Mariæ ad Præſepe, replevit, & altiorem, commodioremque reddidit. Plateam Sanctæ Mariæ Angelorum exornat, ruderibus, parietumque ruinis, aut veterum Ædificiorum excidiis undique amotis. Turrim Nicolai Papæ in editiſſimo loco ſitam ad nemus, vulgò *Belvedere* dictum, ſive *Pulchrum Viridarium* prope Vaticanum Palatium, majorem, ſive altiorem reddidit, & aliquâ ex parte reſtauravit. Ædes in Palatio Vaticano, loco aperto, ac ſalubri, gratoque Urbis aſpectu inſignes Pontificum commoditati facit, ut inſcriptio ipſa docet.

D E T H O L O

BASILICÆ S. PETRI.

Tholus Eccleſiæ Sancti Petri ſphæricus eſt, ſicut videre licet, opus ſanè adeo admirandum, ut in toto terrarum orbe nihil ex antiquis, aut novis ædificiis cum eo conferri queat. Quamvis autem de ipſo ſatiùs ſit ſilere, ut ille dixit de Carthagine, quàm pauca dicere, nonnulla tamen tenui ſaltem penicillo deſcribenda eſſe cenſeo, ut qui Romæ non adſunt, aliquam notitiam habeant. Hujus generis opus tam immenſum, tantâque admiratione dignum, Bramante Architecto egregio, ut alibi dictum eſt, Julio II. jubente cœptum fuit: deinde ab aliis Pontificibus intermiſſum, ſed Paulo III. mandante, à Michaele Angelo Bonarota Architecto, & Pictore eximio, & numquàm ſatis laudato, reformatum eſt, & auctum. Sacra hæc Sancti Petri Ædes, immenſa quidem, & admirationis plena à ceteris deindè Pontificibus fuit continuata Sacello Gregoriano, Jacobi à Porta opere, & aliquot teſtudinibus aucta: Tholus verò, quem *Cupulam* vocant, tamquàm moles operoſior, immò operoſiſſima ceterarum totius machinæ partium, tùm ob impenſas ſanè ingentes, ſummoſque labores, tùm ob temporis diuturnitatem ab aliis Pontificibus deſperatus, jubente Sixto V. ad res ſanè arduas, ac præclaras producendas nato, duorum ac viginti menſium ſpatio, centum millibus aureorum ſingulo quoque anno conſumptis, per operarios homines ad octingentos perficitur, ſummâ induſtriâ Fabii Blondi Patriarchæ Hieroſolymitani, & operâ, ac labore incredibili Jacobi à Porta Architecti egregii, totâ Urbe exultante, & admirante. Nam etſi ceteri Summi Pontifices hujus generis opus tam pium, tamquàm arduum majorem in modum affectarunt, quod tamen vehementer cupiebant, executi non ſunt: eos enim impenſæ magnitudo deterruit, ac temporis longinquitas ab opere faciundo revocavit: Architecti namque nonniſi quinque decies centenis nummum aureorum millibus, decemque annorum ſpatio mirificam, & operoſiſſimam illam molem erigi poſſe omninò affirmabant. Sixto autem V. illud idem aſſequi cupiente, aliquot magnæ exiſtimationis Architectos accerſivit: ſed ii manifeſtam operis difficultatem, & breve temporis intervallum intuiti duriſſimam renuerunt Provinciam, quam Jacobus à Porta ingenii excellentia præditus, & egregiè cordatus homo, Architectuſque nobiliſſimus, omnium admiratione ſuſcepit, remque ipſam iiſdem impenſis eodemque temporis ſpatio ſuprà enarratis univerſæ Urbis, & Orbis exultatione abſoluit: moles enim ipſa operoſiſſima extrui cœpit anno ſalutis noſtræ MDLXXXVIII. Menſe Julio ineunte, anno verò MDXC. Die 14. Maji ſuam recepit perfectionem, exceptis laminis plumbeis, quibus Tholus contegitur, & bracteis aureis, quibus coſtæ mirificè ornantur; necnon Laternâ columnis extructâ, pilâ, & Cruce inauratis ſuper Tholum collocatis: quæ omnia ſeptem deindè menſibus confecta ſunt: Menſibus autem undetriginta, cuncta ſuis omnibus numeris fuerunt abſoluta.

Salluſt. de bello Jugurt. in princ.

Sixti V. magnanimitas. Impenſæ pro Tholo conſtruendo. Tholi Præfectus.

Architecti laudes.

Ut autem aliquid de Tholo intimiùs à nobis deſcribatur, ejus altitudinem, & latitudinem, necnon alia ad tantam molem conſtruendam, & ad Tholi ornatum pertinentia explicabimus. Tholus ipſe, ſphæricæ figuræ moles, à ſuo ipſius pavimento ad faſtigium uſque, hoc eſt ad initium uſque machinæ, quam vulgo *Laternam* vocant, quingentis palmis Romanis conſtat, latitudine verò diametrali, ducentis: ſuſtentatur autem, hujuſmodi moles quatuor paraſtatis, ſive antis immenſis marmorum varietate incruſtandis, quæ *Columnæ* quadræ, ſive *Pilaſtri* à noſtris vocitantur: ſingula autem quæque paraſtata eſt latitudinis octuaginta palmorum ex qualibet parte aut facie. Super paraſtatis fornices quatuor ingentes ducti ſunt, quorum quilibet centum inanitatis, aut vacuitatis palmos habet. Suprà Tholi faſtigium, quod *oculus* dicitur, duæ ac triginta columnæ Tiburtinæ ſuper baſes ſphæricè locatæ ſunt, quarum unaquæque palmis viginti conſtat. Hæc res inſignem refert ornatum ad alterius Tholi, ſive templi ſphærici formam conſtructa, quam vulgo *Laternam* vocant: & hac, puto, ratione hunc Tholi ornatum Laternam dictam, eo quòd Laternam quandam repræſentet, quæ in Turribus, & in aliis id genus locis editiſſimis prope mare apponi ſolet, ut navigantibus iter tutius præbeatur, quo cautiùs ad portum pervenire queant. Id quod etiam in triremibus præcipuorum virorum fieri ſolet, quarum puppis Laternâ inauratâ ornatur, quam nonnulli Italiæ populi *Fanale* vocitare ſolent, alii autem, *Lanterna*, Veneti vero, *Fhanò* vocant, vocem mutuati à Græcis, à quibus dicitur Phanos, Φαρὸς, Latine autem laterna. Suprà Tholi laternam locatur pila ænea inaurata, quæ ex diametro eſt latitudinis duodecim palmorum. A pavimento autem Laternæ ad cacumen uſque pilæ eſt altitudo palmorum centum. Suprà pilam cernitur Crux item

Laterna.

Phanos.

Pila ænea.

æneâ,

ænea, & aurata, altitudinis palmorum quinque ac viginti. Quæ quidem omnia, haud facilè dici poteſt, quantum ipſi Tholo ſplendoris afferant, & ornamenti. Hæc de Tholi altitudine, & latitudine. Reliquum eſt, ut exteriorem ejuſdem molis ornatum aliquâ ex parte explicemus.

A quatuor feneſtrarum ordinibus, & à culmine ipſo aperto ad latitudinem palmorum 200. ex diametro, Tholus excipit lumen, quarum quiſque ſexdecim feneſtris conſtans, lucem item non ſolùm amplis præbet ambulacris, quæ totùm Tholum intrà duos, & profundos quidèm fornices circumeunt, ſed concavitatibus, & covexionibus undequàque lumen ſubminiſtrant: undequaque enim à pavimento ad faſtigium uſque Tholi per Scalas fornicatas parietem interſecantes, partim planas, partim verò gradibus conſtructas commodè iri poteſt: mira eſt enim parietum craſſitudo, atque ita, vix ut credi queat: ſexdecim autem ſunt ſcalæ inter unam atque alteram Tholi coſtam ductæ, quibus ad Tholi culmen aſcenditur. Quæ profectò res eſt adeò narratu difficilis, ut nonniſi ab iis, qui eas viderunt, rectè intelligi poſſit. Primus autem feneſtrarum ordo machinæ fornicatæ, Tholo ſubjacens [ut eò, undè digreſſi ſumus, revertamur] lapidibus Tiburtinis concinnatis, & ſculptis, necnon duabus ac triginta columnis ornatus à baſibus ad epiſtylia, ſive capitula, eſt altitudinis palmorum viginti.

Suprà hunc primum feneſtrarum, & columnarum ordinem opus egregium, & admirandum Sixto V. ſedente ac jubente fieri cœpit, & abſolutum fuit, ſaxis Tiburtinis conſtructum ad altitudinem palmorum 200. latitudinem verò ex diametro totidem palmorum. Huic ordini ſuccedit moles illa arcuata aut fornicata, in qua tota verſatur difficultas, mirumque omnium ædificiorum artificium. Hujus generis machina, ac ſtructuræ perfectio, quamvis omnium peritorum judicio ſeptem ad minimum annorum ſpatium poſtulaſſet, maximâ tamen pecuniarum, & operariorum copiâ, ut ſuprà diximus, induſtriâ item eorum, quibus hæc cura commiſſa fuit, ſuis omnibus numeris, dictoque temporis ſpatio ad finem deducta eſt: nam non ſolùm moles arcuata, aut fornicata laminis plumbeis undequàque contegitur, ſive incruſtatur, ſed coſtæ item ſexdecim ab imo ad ſummum ſubductæ vitro teſſellato, ac bracteis inaurato incruſtatæ cernuntur: quarum ſplendor tantus eſt, ut oculos intuentium reddant cæcutientes.

Inſtrumenta ad Tholum conſtruendū adhibita.

De iis, quæ ad tantam molem erigendam fuerunt neceſſaria, ſubticendum cenſeo, quia longum eſſet ea recenſere. Dicam tamen ex rudentibus quingenta librarum millia fuiſſe conſumpta, innumeroſque funes ad lapides Tiburtinos, columnas, lateres, cæmenta, aquam, ligna, ferrum, & alia id genus permulta ab Eccleſiæ pavimento ſursùm trahenda: cui ſanè rei, die noctuque incumbebatur: nam quotidie pro duobus Tholi fornicibus connectendis, ingenti Tholi oculo in ejus ſummitate relicto, à quo lumen excipitur, ex ferramentis triginta librarum millia ſurſum extracta ſunt, tribus officinis Ferrariis adhibitis. Armaturæ, ut ajunt, forinſecæ, ſive fercula, ſuper quibus operæ ſuam exercebant operam, fuerunt innumera, ſed interior fuit tantùm una, quæ in ultima ex tribus Tholi partibus fuit adhibita: Hæc erat lignorum connexio præter ceteras trabes minores circiter mille centum, & amplius trabibus conſtans, quarum multæ erant ad longitudinem palmorum centum, atque ita craſſæ ut duo homines amplecti eas non poſſent: compactio verò lignorum omnis ſtuporis plena: erat enim ita ingenioſè facta, ut ſuper ſe fundata, nullo prorſus adminiculo adjuvante, in aere pendens videretur, juxtà Ciceronis dictum de terra, quam undique in ſeſe nutibus ſuis conglobatam ait: atque juxtà Pſalmographi ſententiam dicentis, terram firmatam eſſe ſuper ſtabilitatem ſuam, ideſt ſuper mundi centrum: ad quod terræ partes ita undequàque ex ſui tendunt naturâ, ut ab ipſo centro declinare nullo penitùs modo queant. Et Job: Appendit terram ſuper nihilum, nullum, ſcilicèt, infrà ſe habentem elementum, ſuper quo fulciatur, hoc eſt ſuis libratam ponderibus, Ovidio teſte. Hujus generis videbatur connexio lignorum illa.

Cicero de Nat. Deo, Pſal.103.

Job 26.

Ovid.libr.1. Metamorph. in princ.

Quoniam verò nobiliſſimum beati Petri Templum ab ipſius Tholi magnitudine, & excellentiâ haudquàquàm diſcrepat, immò ei, ut Anaſtaſius Germonius in ſuo de Sacrorum Immunitatibus libro eruditè docet, omninò reſpondet, omnem habens Symmetriam, hinc nonnulla de auguſtiſſimo Templo explicanda cenſeo. Templum igitur ordine Corinthio intus & foris extructum, lapidibuſque Tiburtinis diligentiſſime concinnatis, miroque ordine diſpoſitis, undequaque incruſtatum, atque item hemicyclis, balauſtiis, acroteriis, ſemicorollis, & floribus, & frondibus, atque fructibus contextis, Eccleſiæ Sanctæ inſignibus, epiſtyliis, triglyphis, Acanthis, & id genus aliis rebus diſtinctum. Quæ omnia tantam afferunt elegantiam, tantamque artis præſtantiam, quanta vix unquàm verbis exprimi poſſet.

Lib.3 cap.2. num.18.

Templi deſcriptio.

De his Vitruvius lib.4. c.3.& alibi.

Ad Templum autem per plurimos aſcenditur gradus, ad quorum aſcenſum ſeſe primum offerunt Sacræ Beatorum Apoſtolorum Petri, & Pauli Statuæ in edito loco ſitæ. Poſt graduum aſcenſum ſequitur Porticus perpulchris ſuſtentata columnis, deindè Templi frontem excelſam, & ob marmorum varietatem, multos hemicyclos, multaſque feneſtras, necnon ob alia ornamenta nobiliſſimum. Per quinque autem januas, quarum primaria nobiliſſima eſt, aditus patet ad Templum, inſtar Crucis formatum, Sacellis quatuor, Altaribus, hemicyclis, in quibus Statuæ collocandæ ſunt, columnis, picturis, atque aliis inſignitum rebus, quibus hodie abundare cernitur Gregorianum Sacellum, in quo non deeſt marmorum varietas, ac nobilitas, nec

Eccleſia gradus.

Gregorianū ſacellum.

Digitized by Google

item diſcolores deſiderantur columnæ, non muſivi, vermiculati ac teſſellati operis præſtantia, non pictura ab excellenti affictæ artifice, nec denique auri copia. Hiſce omnibus de rebus copioſiſſimè, ac doctiſſimè quidem ſcripſit, præſertim verò in nominibus rerum explicandis, Aſcanius Valentinus Romanus Cardinalis Novocomenſis à ſecretis, qui eruditum edidit libellum de Gregoriano Sacello, in quo Sancti Gregorii Nazianzeni corpus, nobiliſſimâ, & admirandâ, ſed ſacrâ quidem pompa 1580. die undecima Iunij, feſto die Sancti Barnabæ ab Eccleſia Sanctæ Mariæ de Campo Martio Romæ à Monialibus Ordinis Sancti Benedicti religioſè exculta juſſu Gregorii XIII. tranſlatum requieſcit, brachio tamen ejuſdem Sancti dictâ in Eccleſiâ relicto.

S.Greg.Nazianz. transl.

De hac Tranſlatione, Italicâ linguâ nonnulli ſcripſerunt, & præſertim Fortunius Lælius Cornetanus, & Io: Bernardinus Raſtellus Peruſinus. De Sacello Gregoriano ſcripſit item Laurentius Frizolius Poeta clariſſimus, & Lilii Gregorii Gyraldi Ferrarienſis celeberrimi viri alumnus.

Ad Gregoriani Sacelli formam triaerunt altera, atque hunc ferè in modum Altaria, quæ permulta ſunt, ornabuntur, & præſertim Altare illud celeberrimum Sancti Petri, in quo Sanctorum Apoſtolorum Petri, & Pauli oſſa maximo aſſervantur honore ac pietate jam indè à Silveſtro Papa, qui eorumdem Apoſtolorum corpora diviſit, medietatemque hoc in Templo, alteram verò in Baſilica Sancti Pauli: ſed capita eorumdem Apoſtolorum maximâ cuſtodiuntur veneratione in Baſilica Sancti Joannis Lateranenſis. Aſſervatur denique hac in Baſilica Sancti Petri, caput Sancti Andreæ, Sudarium Sanctæ Veronicæ, Salvatoris noſtri effigiem habens expreſſam: Lapis ſatis grandis, in quo multi Chriſtifideles martyrii coronam meruerunt: Lapis item porphyreticus, ſuper quem Sanctorum Apoſtolorum corpora à Silveſtro diviſa ſunt, & Sedes Sancti Petri ex Antiochia tranſlata. Extat etiam inibi columna perbellè inſculpta ex Hieruſalem advecta, cui Salvator noſter, dum prædicaret, innixus fuit: eaque maligni ſpiritus humana corpora vexantes abiguntur. Eodem in Templo Sanctorum Pontificum, aliorumque Martyrum corpora requieſcunt, reliquiæ verò, quæ inibi magnâ cuſtodiuntur veneratione, innumeræ ferè ſunt, & pretioſæ quidem, quas longum eſſet recenſere.

Reliquiæ ſacræ in Baſilica S. Petri aſſervatæ.

Hæc de univerſa, atque immensâ Templi machinâ, totoque fere terrarum orbe celeberrimâ breviter dicenda viſa ſunt: cetera enim, quæ à me explicari non potuerunt, ſilentio involui, Timantem imitatus: qui quæ pingere non valebat, velamine picto tegebat.

Timantis exemplum.

ÆDIFICIA

EXTRA URBEM EXTRUCTA.

SIxtus V. Bononiæ Picentum commoditati Collegium Scholarium erexit, & redditibus opulentis dotavit. Civitatem ad Ædes Lauretanas inſtituit, magniſque impenſis conſtruendam curat in honorem Deiparæ Virginis. Montaltum item patriam ſuam Civitatis jure donavit, multiſque ædificiis auget, & exornat, ubi mons complanatur, atque officina Monetaria inſtituta eſt. Ad Centumcellas aquarum potabilium penuriâ laborantes, Aquæductus conſtruendos curavit, & civitatem ſalubribus aquis ditavit. Pontem inter Burghettum, & Ocriculum ſuprà Tibrim omnium commoditati ſtruendum curat: quæ res tanti momenti eſt, ut haùd facilè dici poſſit.

AUCTOR OPERIS AD LECTOREM.

ERrare poſſum, corrigi volo: homo enim ſum, & humani à me nihil alienum puto. Siquid igitur hiſce in meis commentariis ob temporis anguſtiam mihi à gravioribus negotiis conceſſam minus rectè dixerim, aut explicarim, in iis præſertim, quæ ad Fidei doctrinam pertinent, S. R. E. cenſuræ me ſubjectum, & emendationi paratiſſimum eſſe declaro: immò pro fide catholica meum profunderem ſanguinem, & libentiſſimè quidem: quin ſi mihi id eveniret, ſummæ felicitati aſcriberem.

Peroratio operis.

Quod autem ad impreſſionem libri attinet, ſcio nonnulla irrepſiſſe menda: ſed mirandum non eſt, cum fieri haùdquaquàm poſſit, ut liber ullus abſque iis in lucem prodeat, ſicut experientia docet: verbis enim vix umquàm exprimi poſſet, quanta in mendis admittendis, omni etiam diligentiâ adhibita, ſit facilitas. Qui autem artem Typographicam norit, hac in re fidus, mihi poterit eſſe teſtis: nemo enim eſt tàm Lynceus, qui nuſquàm cespitet, nuſquam incurrat, tot namque litterarum concinnatorum errata ſunt, & plerumque ob exemplaria nimis confuſè conſcripta, quale fuit noſtrum, quod erat, ut ſic dixerim, illa prima Graphis, aut informatio, ut menda omnia auferri non poſſint: vel ſi auferantur, ab iis deindè concinnatoribus ob eandem interdum cauſam ſuum in locum recognita non reponuntur. Adde etiam, quòd nonnumquàm emendata inter imprimendum ab iis, qui prælum tractant, corrumpuntur. Typographica igitur ars, ut multa uno verbo complectar, nimis eſt erroribus ſubiecta, ſexcentæ enim aliæ ſunt cauſæ, quibus facilè admittuntur errores, & evitari vix unquàm poſſunt: quis autem tam accuratus eſſe poteſt, ut laqueos omnes undique ſibi paratos evadere queat? nemo prorſus hominum. Nec ſilentio pertranſeundum cenſeo, me hoc totum ferè opus duos jam annos elucubraſſe, & penè abſolviſſe, magnâque ex parte jam indè

De erroribus Typographicæ artis.

Typographicæ artis errorum cauſa.

Auctor in opere verſatus.

ab

ab eo tempore fuiſſe impreſſum, ſed Sixtus V. è medio curſu me revocavit, graviorique negotio deſtinavit. Hinc factum eſt, ut in hujus generis onere mihi impoſito, Bibliis, ſcilicet, Uulgatæ editionis ex Sacri Concilii Tridentini Decreto, ac præſcripto quàm emendatiſſimè in lucem edendis, non ſolùm Summorum Pontificum concionator. ob multos ſtudiorum labores (Franciſco etiam Toleto è Societate Jeſu, viro ſanè doctiſſimo, multiſque ab hinc annis Summorum Pontificum Concionatore, adlaborante, & conſulente, ipſumque Pontificem adjuvante, prævià tamen eorumdem Bibliorum utilitate in Ædibus Antonii Card. Caraſæ præſtità) verùm etiam ob plurimas corporis defatigationes, quibus diem totum, majoremque noctis partem conſumebam: quotidie enim, negotio poſtulante, Sanctiſs. Dom. non ſemel alloqui opus mihi erat, non ſolùm dum in Vaticano degebat, ſed eo etiam æſtivo tempore, in Quirinali monte commorante, illuc uſque, Solis ardore ſæviente, e Vaticano adibam. Hiſce igitur de cauſis in diuturnam incidi febrem, atque adeò gravem, ut quater ab omnibus mortuus fuerim exiſtimatus. Sed qui me creavit, me denique recreavit, ut vità ſuperſtite ei melius inſervire ſtudeam. Quarè opus iterùm ſum aggreſſus, ac tandèm aliquando ad finem perduxi Deo favente, cui ſit honor perpetuus, & gloria ſempiterna.

BIBLIOTHECÆ VATICANÆ APPENDIX NOVA

Tàm Molis, & Codicum: quàm Ornamentorum, ac Inſcriptionum acceſſiones

Poſt Sixtinam Inſtructionem continens.

TYPOGRAPHUS LECTORI.

BIBLIOTHECAM Vaticanam Angelus Rocca deſcripſit, qualem XYSTUS V. Pontifex Maximus inſtruxerat. At poſt ejus Pontificis ætatem inſignes illi factæ ſunt à XYSTI Succeſſoribus tàm Codicum, quàm Molis, & ornamentorum acceſſiones. Nam Paulus V. cùm in eamdem Apoſtolicam Bibliothecam plurima intuliſſet impreſſorum librorum exemplaria, duo addidit ex dextero latere cubicula, eaque picturis undique ornavit. Deindè Urbanus VIII. celeberrimam Comitum Palatinorum Bibliothecam adeptus eximiæ longitudinis conclave adiecit, in quo & ipſe Palatinam recondidit. & Alexander VII. inſignem alteram, quæ Ducum Urbinatium fuerat. Prætereà Alexander VIII. lectiſſimis Codicibus manuſcriptis, ex iiſquos Chriſtina Svecorum Regina collegerat eamdem Bibliothecam donavit, amploque cubiculo, qua Borea ſpectat auxit. In recudendà igitur Vaticanà Bibliothecà operæ me pretium facturum cenſui, ſi ejuſmodi etiam additamenta deſcriberem, ut Tu Lector humaniſſime, Vaticanam Bibliothecam non in primævo dumtaxàt ſplendore conditam, ſed ad hodiernam etiam amplitudinem perductam intuereris. Vale.

APPEN-

Digitized by Google

APPENDIX NOVA

Tàm Molis, & Codicum: quàm Ornamentorum, ac Inſcriptionum acceſſiones

Poſt Sixtinam Inſtructionem continens.

BIBLIOTHECAM Vaticanam ingredientibus ſtatim à lævâ ſeſe offert.

STATUA
HIPPOLYTI
PORTUENSIS EPISCOPI,
QUI VIXIT ALEXANDRO
PIO IMP.,
EX URBIS RUINIS EFFOSSA,
A PIO IV. MEDICE
PONT. MAXIMO
RESTITUTA.

PRælaudato Sancti Hippolyti Simulacro objacèt à fronte in dextero ejuſdem Bibliothecæ latere, alterum Simulacrum inſcriptum uti ſequitur.

STATUAM
ARISTIDIS SMYRNEI,
EJUS, QUI
URBEM, CIVITATEMQUE ROMANAM,
LUCULENTA ORATIONE LAUDAVIT
ERUTAM EX ANTIQUIS RUINIS,
PIUS IV. MEDIC. PONT. MAX.
POSUIT.

FOribus proxima in ſemicolumnâ lateritiâ parieti annexâ à tergo introitus Bibliothecæ marmori inſculpta legitur ſequens Bulla.

PAULUS

Digitized by Google

PAULUS PAPA V.

Ad perpetuam Rei Memoriam.

ALIAS felicis recordationis Clemens Papa prædeceſſor noſter Officio S. R. E. Bibliothecarii, quod Bonæ Memoriæ Cæſar Tituli SS. Nerei, & Achillei Presb. Cardinalis Baronius nuncupatus, S.R.E. Bibliothecarius, tunc in humanis agens, obtinebat, de aliquo ſubventionis auxilio providere volens: Motu ejus proprio Monaſterium, Abbatiam nuncupatum Sanctæ Mariæ de Venticano Sancti Benedicti, vel alterius Ordinis Beneventanæ Diœceſis, illius commenda, tunc per obitum qu. Jacobi de Leo defuncti, ceſſante, adhuc eo, quo antè commendam ipſam vacabat, modo vacans cum annexis juribus, & pertinentiis ſuis, prædicto Officio ità quod liceret dicto Cæſari Card., & pro tempore exiſtenti S. R. E. Bibliothecario, pro ejus commodiori manutentione, ac onerum dicti Officii ſupportatione, corporalem, realem, & actualem poſſeſſionem Monaſterii, & annexorum, juriumque, & pertinentiarum prædictorum, per ſe, vel alium, ſeu alios ejus, ac dictæ Bibliothecæ nominibus propriâ auctoritate liberè apprehendere, & apprehenſam perpetuò retinere; Necnon Monaſterii, & annexorum hujuſmodi fructus, redditus, & proventus, juraque, obventiones, & emolumenta percipere, ac in ſuos, & dictæ Bibliothecæ uſus, utilitatem, & neceſſitates convertere, cujus licentiâ deſuper minimè requiſitâ, Apoſtolicâ Auctoritate perpetuò univit, annexuit, & incorporavit, prout in literis Apoſtolicis, deſuper confectis, quarum tenorem præſentibus pro expreſſo haberi volumus, pleniùs continetur. Cum autem Officium prædictum per obitum dicti Cæſaris Cardinalis, qui hodiè, ſeu nuper apud Sedem Apoſtolicam debitum naturæ perſolvit, vacaverit, & vacet ad præſens; Nos ſumptibus, & expenſis, qui quotidiè in dicta Bibliotheca fieri ſolent, aliâque ratione conſulere cupientes, ac dicti Monaſterii fructuum, reddituum, & proventuum verum annuum valorem ſecundum communem æſtimationem, aliarumque unionem dictæ Bibliothecæ forſan hactenùs factarum, tenores præſentibus etiam pro expreſſis habentes; Motu ſimili, ac ex certâ ſcientiâ noſtrâ, deque Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine omnia, & ſingula Monaſterii, & annexorum hujuſmodi fructus, redditus, proventus, jura obventiones, & emolumenta, in quibusvis rebus conſiſtentia, & undècumque provenientia, prævià illorum ſeparatione, & diſmembratione à dicto Officio prædictæ Bibliothecæ, ac illius uſibus, ſumptibus, & expenſis, non autem illius Bibliothecario deſtinata, & applicata eſſe, & cenſeri decernimus, & declaramus; prout, quatenùs opus ſit, motu, & auctoritate paribus, ex nunc, tenore præſentium applicamus, & appropriamus; Ita quòd futuri S.R.E. Bibliothecarii in perceptione fructuum reddituum, proventuum, & emolumentorum hujuſmodi, niſi ad commodum, & utilitatem Bibliothecæ, ac expenſarum hujuſmodi eſſe quoquo modo ingerere non poſſint, nec valeant; ſed ipſi tantummodò nudi adminiſtratores fructuum, reddituum, proventuum, & emolumentorum, ac aliorum bonorum dicti Monaſterii ſint, & eſſe cenſeantur. Decernentes præſentes literas, etiam ex eo quod dictum Officium legitimo careat defenſore, & quicumque in præmiſſis intereſſe habentes, vel habere prætendentes, illis non conſenſerint, & ad ea vocati, & cauſæ, propter quas emanarint, verificatæ, ſeu juſtificatæ non fuerint, aut ex

quocum-

Digitized by Google

quocumque alio capite, vel cauſâ quantumvis legitimâ, & juridicâ, de ſubreptionis, vel obreptionis vitio notari, impugnari, retractari, annullari, invalidari, ſeu in jus, aut controverſiam vocari ad viam, & terminos juris reduci, aut adversùs illos quodcumque juris, gratiæ, vel facti, remedium impetrari, vel concedi nullatenùs unquàm poſſe, ſed illos ſemper; & perpetuò validas, & efficaces exiſtere, & fore, ſuosque plenarios, & integros effectus ſortiri, & obtinere, ac ità per quoſcumque Judices ordinarios, & delegatos, etiam cauſarum Palatii Apoſtolici Auditores, S. R. E. Cardinales etiam de latere Legatos, ſublatâ eis, & eorum cuilibet quavis aliter judicandi, & interpretandi, facultate, & auctoritate, judicari, & definiri debere; ac irritum, & inane quidquid ſecus ſuper his à quoquam quavis auctoritate ſcienter, vel ignoranter contigerit attentari. Inhibentes pro tempore exiſtenti Bibliothecario prædicto ne in perceptione fructuum, reddituum, proventuum, & emolumentorum prædictorum, ac aliorum jurium, dicti Monaſterii, in alios quàm uſus prædictos, ſe immiſcere audeat, ſeù quoquo modo præſumat. Non obſtantibus præmiſſis, ac noſtris de non tollendo Jure quæſito, & unionibus committendis ad partes vocatis quorum intereſt, ac Lateranenſis Concilii noviſſimè celebrati, uniones perpetuas, niſi in caſibus à Jure permiſſis, fieri prohibentis, aliiſque Conſtitutionibus, & Ordinationibus Apoſtolicis, necnon Monaſterii, Bibliothecæ hujusmodi Juramento, Confirmatione Apoſtolicâ, vel quavis firmitate aliâ roboratis, ſtatutis, & conſuetudinibus, Privilegiis, quoque indultis, & literis Apoſtolicis illis, ac dicto Bibliothecario, aliiſque Superioribus, & Perſonis ſub quibuſvis tenoribus, & formis, ac cum quibuſvis etiam derogatoriarum derogatoriis, aliiſque efficacioribus, & inſolitis clauſulis irritantibuſque, & aliis decretis, etiam motu pari, & conſiſtorialiter, ac aliàs in contrarium forſan quomodòlibet conceſſis, confirmatis, & approbatis. Quibus omnibus, & ſingulis etiam ſi de illis, eorumque totis tenoribus ſpecialis, ſpecifica, & individa, non autem per clauſulas generales idem importantes, mentio, ſeù alia expreſſio habenda foret, tenores hujuſmodi præſentibus pro plenè, & ſufficienter expreſſis habentes. Illis aliàs in ſuo robore permanſuris hac vice dumtaxàt ſpecialiter, expreſsè motu ſimili derogamus, ceteriſque contrariis quibuſcumque. Volumus autem ut pecuniæ omnes ex dicto Monaſterio quomodòlibet provenientes penès Depoſitarium Cameræ noſtræ Apoſtolicæ deponantur, & indè non amoveantur, niſi ad effectum illas in uſus, ſumptus, expenſas, & neceſſitates dictæ Bibliothecæ, non autem illius Bibliothecarii realiter, & cum effectu convertendi juxtà tamen mandata ab eodem Bibliothecario, ſeù ab eo deputando ſubſcribenda. Datum Romæ apud Sanctum Marcum ſub anulo piſcatoris die prima Julii MDCVI. Pontificatus noſtri Anno III.

Scipio Cobellutius.

SUb extremo fornice ejuſdem Vàticanæ Bibliothecæ, Sixtinæ nuncupatæ, qua patet ingreſſus in Archivum Vaticanum, Urna marmorea nuper SS. Domini Noſtri CLEMENTIS XI. juſſu eſt poſita; cui addita eſt ſequens Inſcriptio.

CLE-

Digitized by Google

CLEMENS XI. PONT. MAX.
BIBLIOTHECAM VATICANAM
REFECTIS PICTURIS PROPE VANESCENTIBUS
IN PRISTINUM SPLENDOREM RESTITUTAM
VETUSTISSIMIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS
SYRIACIS PRÆSERTIM, ET ARABICIS
EX INTERIORI ÆGYPTO CONQUISITIS, ET AVECTIS
ALIAQUE LITTERARIA SUPELLECTILE LOCUPLETATAM
ASBESTINA RARÆ MAGNITUDINIS SINDONE
INSIGNI PRISCORUM TEMPORUM MONUMENTO
UNA CUM URNA MARMOREA
IN QUA COMBUSTIS CINERIBUS CIRCUMJECTA LATUERAT
EX ANTIQUIS URBIS RUINIS EFFOSSA
DONAVIT
ANNO DOMINI MDCCXV. PONTIFICATUS SUI XV.

URnæ proxima ad lævum latus viſitur marmorea Baſis quinque circiter palmorum Virginis Veſtalis: Navem Salviam Zonâ deducentis: ſic inſcripta:

MATRI DEUM, ET NAVI SALVIÆ
SALVIÆ VOTO SUSCEPTO
CLAUDIA SYNTHYCHE
D. D.

BIbliothecam Sixtinam nuncupatam, ex eâdem lævâ, parte meridiem versùs excipit ingens conclave, duas toto Orbe celeberrimas Bibliothecas continens, Palatinam, ſcilicet, & Urbinatem; Quarum prior ad ſiniſtram ingredientium diſpoſita, marmoreo monumento, hanc epigraphen legendam exhibet.

URBANUS VIII. PONT. MAX.
COMPLURA PALATINÆ BIBLIOTHECÆ VOLUMINA
NOBILES HIDELBERGICÆ VICTORIÆ MANUBIAS
GREGORIO XV. ET APOSTOLICÆ SEDI
A MAXIMIL. BAVARIÆ DUCE DONATA
ROMAM ADVEXIT
OPPORTUNIS ARMARIIS IN VATICANO CONCLUSIT
LOCUM RUDEM ANTEA, ATQUE INFORMEM
IN HANC SPECIEM REDEGIT
ET PERSPICUO SPECULARIUM NITORE
EXORNAVIT ANNO DOMINI MDCXXIV.
PONT. PRIMO.

Digitized by Google

ALtera, quæ Palatinæ ex dextero latere objacet, ſequenti Elogio inſignita eſt.

ALEXANDER VII. PONT. MAX.
ANTIQUA OMNIS GENERIS OMNIUMQUE LINGUARUM
URBINATIS BIBLIOTHECÆ MANUSCRIPTA VOLUMINA
REPENSO CEDENTIBUS BENEFICIO
AD TUTIOREM CUSTODIAM, ATQUE PERPETUITATEM
VATICANÆ ADJUNXIT ANNO SAL. MDCLVIII.

AD Septemtrionem Sixtinæ Bibliothecæ ſita eſt Paulina, à Pauli V. nomine nuncupata, quæ Picturis undique ornata, varias repræſentat imagines, hiſtorias, atque inſignia ejuſdem Pontificis opera cum ſubjectis inſcriptionibus.

Januæ imminet ex interiori primi cubiculi parte tabula, quæ hyſtoriam continet hiſce verbis expreſſam.

PAULUS V. PONT. MAX. FRANCISCAM ROMANAM
IN NUMERUM SANCTORUM REFERT
ANNO CIƆIƆCIIX. PONT. IV.

A Dextrà ejuſdem cubiculi legitur altera hæc Inſcriptio paulò Superiori loco poſita.

PAULUS V. PONT. MAX. SACELLUM, ET
SACRARIUM SANCTÆ MARIÆ AD PRÆSEPE
A FUNDAMENTIS FECIT, ANNO
CIƆIƆCX. PONTIFIC. VI.

EOdem in latere depictæ Tabellæ paulò inferiùs, ſequens Inſcriptio ſubeſt.

NICOLAUS PP. V. LITTERATIS
VIRIS PER OMNEM EUROPAM
MISSIS LIBROS CONQUIRIT
BIBLIOTHECAM PONTIFICIAM
AUGET.

TAbellam depictam prælaudatam attingunt binæ effigies duorum Virorum Poeſi, celebratorum, nempè

Prior Effigies	Secunda Effigies
VIRGILIUS	TERENTIUS

ALtera ſequens eodem latere Tabella factum, in ſequenti Inſcriptione enarratum exhibet.

SIXTUS

Digitized by Google

SIXTUS PP. IV. BIBLIOTHECAM
VATICANAM VETERIBUS CODICIBUS
EX OMNI EUROPA ADVECTIS
LOCUPLETAT
PLATINAM PRÆFECTUM INSTITUIT.

CONſequens Semicirculus obiicit Regis Perſarum Legatum ejuſdem Pontificis Pauli V., ſcilicet, Pedes humiliter deoſculantem ſubjacet Inſcriptio.

PAULUS V. PONT. MAX. ALI, GOLI, BEK MORDARXA
ABBAS REGIS PERSARUM LEGATUM AD PEDUM
OSCULUM ADMISIT ANNO CIƆIƆCIX.
PONT. V.

SEquitur Tabella paululùm inferiori loco ſita, inſcripta uti ſequitur.

PIUS PP. V. CENTUM QUINQUAGINTA OCTO
VOLUMINA LITERARUM, DIVERSORUM
PONTIFICUM AVENIONE
IN BIBLIOTHECAM VATICANAM
ASPORTARI JUBET.

TAbellæ mox laudatæ videntur depictæ duæ effigies inſcriptæ videlicèt.

Prima cui ſupponitur Altera

OVIDIUS. PAPIANUS.

COnſequens eodem latere Tabella viſitur inſcripta.

PAULUS PP. V. BIBLIOTHECÆ
VATICANÆ AMPLUM ANNUUM
REDITUM ATTRIBUIT.

ALter Semicirculus exhibet depictam Baſilicæ Vaticanæ frontem cum epigraphe.

PAULUS V. PONT. MAX. BASILICAM
S. PETRI AMPLIFICAVIT, FRONTEM,
PORTICUMQUE EXTRUXIT.
ANNO CIƆIƆCX. PONT. VI.

Digitized by Google

POſtrema ordine Tabella refert Paulum V. Pontificem magnam librorum copiam Bibliothecæ Vaticanæ inferendam deſignantem, cum Inſcriptione ſequente.

PAULUS PP. V. MAGNAM LIBRORUM COPIAM
TYPIS DESCRIPTORUM BIBLIOTHECÆ VATICANÆ
ADJICIT, SCIPIONEM CARDINALEM
BURGHESIUM EX SORORE NEPOTEM,
SEDIS APOSTOLICÆ BIBLIOTHECARIUM
C R E A T.

DExtero latere terminato ſe ſe obiiciunt à fronte Sacræ illæ Ceremoniæ, quibus prælaudatus Pontifex Carolum Borromæum Cardinalem cælitibus adſcripſit. Et ſubiecta eſt ſequens Inſcriptio.

PAULUS V. PONT. MAX. CAROLUM BORROMÆUM
S. R. E. CARDINALEM SANCTORUM NUMERO
A D S C R I B I T
ANNO CIↃIↃCX. PONTIFIC. VI.

COnſequitur ſtatim in lævo latere Tabella præferens Ungariæ Regem Bibliothecam Budæ inſtituentem: Subiicitur Inſcriptio,

MATTHIAS CORVINUS UNGARIÆ REX
BIBLIOTHECAM MAGNIFICAM, ET
LOCUPLETEM BUDÆ INSTRUIT.

COhærens Semicirculus exhibet delineatum receptaculum Aquarum per eumdem Pontificem, ex Agro Braccianenſi in Janiculum uſque deductarum. Subjecta eſt Inſcriptio.

PAULUS V. PONT. MAX. AQUAM IN AGRO
BRACCIANENSI COLLECTAM VETERIBUS
DUCTIBUS RESTITUTIS, NOVISQUE
ADDITIS TRIGESIMO TERTIO AB MILLIARIO
ROMAM PERDUXIT ANNO CIↃIↃCX.
PONTIFIC. VI

ALtera Tabella præfert Trajanum Imperatorem Bibliothecam publico commodo dedicantem. Legere eſt ejuſmodi Inſcriptionem.

TRAJANUS IMPERATOR BIBLIOTHECAM
NOBILISSIMAM, QUÆ ULPIA APPELLATA EST,
ROMÆ PUBLICAT.

MOx obiiciuntur duæ effigies, quarum prima eſt inſcripta, ut ſequitur videlicèt.

Prima — ſubigitur huic — Secunda

H E S I O D U S. — HIPPOCRATES.

Conſe-

Digitized by Google

Conſequens Tabella offert Pollionem Romanum Senatorem Bibliothecam Juris publici facientem. Inſcriptio in hanc legitur verborum formam.

ASINIUS POLLIO ORATOR, ET SENATOR
NOBILIS, PRIMUS ROMÆ BIBLIOTHECAM
IN ATRIO LIBERTATIS DICANDO INGENIA
HOMINUM REM PUBLICAM FACIT.

Alter Semicirculus ordine conſequens exhibet ſæpè laudatum Pontificem Regis Congi Legatum extremum diem mox clauſurum inviſentem. Adiicitur Inſcriptio.

PAULUS V. PONT. MAX. ANTONIUM EMMA-
NUELEM ALVARI REGIS CONGI LEGATUM
EX LONGO, ET DIFFICILI ITINERE ÆGROTANTEM
IN VATICANO EXCEPIT; PAUCISQUE POST DIEBUS
MORTI PROXIMUM INVISIT ANN. CIƆIƆCIX.
PONT. IV.

Excipit Tabella præferens Attalicos Reges Pergami Bibliothecam Inſtituentes; Cujus Inſcriptio eſt.

ATTALICI REGES MAGNIS PHILOLOGIÆ
DULCEDINIBUS INDUCTI EGREGIAM PERGAMI
BIBLIOTHECAM AD COMMUNEM DELECTATIONEM
INSTITUUNT.

Ubſequuntur binæ effigies, quarum inſcriptiones ſunt, ut cernitur, nempè.

Primæ	Secundæ
HOMERUS.	MENANDER.

Poſtrema hujus lateris Tabella offert Ægypti Regem Bibliothecam conſtruentem; Et hæc ſubiicitur Inſcriptio.

OSYMANDUAS ÆGYPTI REX ILLUSTREM
BIBLIOTHECAM CONSTRUXIT, ET IN EJUS
FRONTE ΨΥΧΗΣ ΙΑΤΡΕΙΟΝ MEDICA
OFFICINA ANIMI PRÆSCRIBIT.

Conſequens poſtremò Semicirculus offert Ædes Quirinales eodem Pontifice adnitente perfectioni donatas; Inſcriptio autem legitur in hanc verborum formam.

PAULUS V. PONT. MAX. PALATIO
QUIRINALI MAGNA PARTE
A SE AUCTO SUPREMAM
MANUM IMPOSUIT
ANNO CIƆIƆCX.
PONT. VI.

SEcundam dictæ Bibliothecæ Paulinæ Cameram ingredienti à tergo Intr[illegible]itus hæc Inſcriptio ſe ſe offert.

PAULUS V. PONT. MAX. CENTUM CELLARUM
PORTUM INSTAURAVIT, ÆDES FRUMENTIS,
MERCIBUSQUE RECONDENDIS EXTRUXIT
AN. CIƆIƆCX. PONTIF. VI.

DEpictæ cernuntur à dextero Januæ latere duæ aliæ Imagines, cum hiſce quæ ſequuntur inſcriptionibus,ſcilicèt.

Prior	Inferior
E U R I P I D E S.	T H E O C R I T U S.

A Dextero Cameræ ejuſdem latere viſitur laudati Pontificis Imago Copias auxiliares Rodulfo Imperatori adversùs Turcas mittendas decernentis,de quo legere eſt.

PAULUS V. PONT. MAX. TRIA PEDITUM MILLIA
RIDULFO IMP. ELECTO SUBSIDIUM ADVERSUS TURCAS
PONTIFICII ÆRARII SUMPTIBUS IN GERMANIA
CONSCRIBI JUBET
ANNO CIƆIƆCV. PONTIFIC. I.

COnſequens paulò Superior Semicirculus ſpeculari objectus offert Palatium Vaticanum ab eodem Pontifice inſtauratum, Inſcriptio enim in hanc legitur verborum formam.

PAULUS V. PONT. MAX. PALATIUM VATICANUM
MULTIS PARTIBUS INSTAURATUM, AMPLIFICATUMQUE
IN MELIOREM STATUM REDEGIT
ANNO CIƆIƆCIX.
PONT. V.

SEcunda conſequens Tabella exhibet eumdem Pontificem mandantem linguas Hebraicam, ſcilicèt, Græcam, & Arabicam in Scholis Regularium edoceri, cui hæc ſubiicitur Inſcriptio.

PAULUS V.

PAULUS V. PONT. MAX. LINGUAM HEBRAICAM, GRÆCAM, LATINAM, ET ARABICAM IN SCHOLIS REGULARIUM AD CATHOLICÆ FIDEI UTILITATEM DOCERI PRÆCIPIT ANNO CIƆIƆCX. PONT. VI.

Cohærent duæ Virorum Imagines, & unicuique ineſt propria inſcriptio videlicèt.

Primæ	Secundæ
SOPHOCLES.	ARATUS.

Tertia Tabella exhibet eumdem Pontificem Urbis Tribunalia reformantem. Et ſubeſt Inſcriptio.

PAULUS V. PONT. MAX. URBIS TRIBUNALIA IN MELIOREM STATUM RESTITUI MANDAT ANNO CIƆIƆCXI. PONT. VII.

Conſequens paulò ſuperiùs Semicirculus alteri ſpeculari objectus, offert Tiberis latus in novum alveum ab eodem Pontifice redactum; Cui ſubjecta eſt Inſcriptio.

PAULUS V. PONT. MAX. DEXTERO TYBERIS LATERE IN NOVUM ALVEUM DUCTO, EJUSQUE FAUCIBUS LABORIOSO OPERE, LONGE INTRA MARE PORRECTO UTRINQUE MUNITIS TUTUM NAVIGIIS ADITUM PRÆBUIT ANNO CIƆIƆCXI. PONT. VII.

Poſtrema in eodem latere Tabella exhibet Pontificem novis manuſcriptis Codicibus Bibliothecam Vaticanam inſtruentem; & Inſcriptio legitur hiſce verbis.

PAULUS V. PONT. MAX. BIBLIOTHECAM VATICANAM, OPTIMIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS GRÆCIS, LATINISQUE AUGET ANNO CIƆIƆCXI. PONTIFIC. VII.

Depictæ etiam in Aulæ facie duæ Virorum Imagines, cernuntur quarum.

Prima	inſcribitur, &	Altera
ANACREON.		MOSCHION,

IN eadem Aulæ fronte offertur Arx Ferrariæ à laudato Pontifice conſtructa, cui ſubiicitur ſequens Inſcriptio.

PAULUS V. PONT. MAX. ARCEM A CLEMENTE VIII.
FERRARIÆ AD SECURITATEM DITIONIS FERRARIENSIS,
BONONIENSIS, AC FLAMINIÆ DESTINATAM
A FUNDAMENTIS ÆDIFICANDAM CURAVIT
ANNO CIƆIƆCXI.
PONTIFIC. VII.

SEquuntur penicillo, ac coloribus expreſſæ in eâdem Aulæ fronte duæ Virorum Imagines, cum inſcriptione, ſcilicèt,

In prima | In | ſecunda

LYSIAS. | HERACLITUS.

COhæret in lævo latere prima Tabella, qua offertur Bibliotheca Byzantina à Zenone Imperatore innumeris librorum millibus inſtructa, cujus Inſcriptio talis eſt,

ZENONE IMPERANTE BIBLIOTHECA BYZANTINA
IN MAGNO PRETIO HABETUR, IN QUA
CENTUM, ET VIGINTI MILLIA LIBRORUM
RECONDITA ERANT.

COnſequens Semicirculus exhibet Horrea ad Diocletiani Thermas ab eodem Pontifice amplificata. Inſcriptio ad hanc rem pertinens, hiſce legitur verbis.

PAULUS V. PONT. MAX. HORREA A GREGORIO
XIII. AD DIOCLETIANI THERMAS EXTRUCTA,
NOVA HORREORUM ÆDIFICATIONE AMPLIFICAVIT
ANNO CIƆ IƆC IX. PONT. V.

SEcunda ordinè Tabella refert Sammonicum Serenum conſpicuam Bibliothecam Gordiano Juniori Teſtamento legantem, ut apertè docet ejuſdem Inſcriptio.

SAMMONICUS SERENUS BIBLIOTHECAM, IN QUA
SEXAGINTA DUO MILLIA VOLUMINA
CENSEBANTUR, GORDIANO JUNIORI, MORIENS,
RELINQUIT.

ALiæ duæ Virorum Imagines, cohærent, quarum nomina inſcribuntur ſic.

Prima | & | Secunda

ISOCRATES. | DIOGENES.

Tertia

TErtia conſequens Tabella exhibet Conſtantinum Magnum Sacros Codices ad ſe deferri jubentem, ſicut Inſcriptio docet, quæ hunc in modum legitur.

CONSTANTINUS MAGNUS SACROS CODICES
ELEGANTI MANU DESCRIPTOS PARARI,
AFFERRIQUE AD SE JUBET.

COhærens paulò ſuperiùs Semicirculus offert Vaticanos Hortos Fontibus ab eodem Pontifice ornatos, Inſcriptio autem quæ infrà eſt, hunc in modum legitur.

PAULUS V. PONT. MAX. HORTOS VATICANOS,
FONTIBUS AQUÆ SALUBERRIMÆ ADDITIS,
AMENIORES FECIT
ANNO CIↃ IↃCXI. PONT. VII.

POſtrema, & ultima Tabella refert Lucullum, Bibliothecam in uſus publicos comparantem, ut docet ſequens Inſcriptio.

LUCIUS LUCULLUS NUMEROSAM, ORNATAMQUE
BIBLIOTHECAM COMPARAT, IN EAMQUE
ADITUM OMNIBUS PRÆBET.

BInæ etiam ſubſequuntur depictæ effigies, & in utràque autem adeſt propria Inſcriptio nempè in

Prima in Secunda

DEMOSTHENES. LEODAMAS.

PAulinæ Bibliothecæ ſuccedit altera Alexandrina ab Alexandro VIII. nuncupata, ſtatimque à fronte, Picturis aulà vacante, Armariis tantùm circunjectis, occurrit Inſcriptio Foribus quà in ſepoſitos Principis Hortos eſt tranſitus, impendens numerum Codicum in Bibliothecam ab eodem Pontifice conſtructam invectorum continens.

ALEXANDER VIII. OTTHOBONUS VENETUS
P O N T. M A X.
MILLE NONGENTOS CONSCRIPTOS CODICES, EX IIS,
QUOS CHRISTINA ALEXANDRA SVECORUM REGINA
UNDIQUE CONQUISIVERAT SELECTOS,
PAUCIS QUOQUE SUA DOMESTICA BIBLIOTHECA ADJECTIS,
VATICANÆ ATTRIBUIT,
ALEXANDRINÆ NUNCUPATIONE, PROPRIAQUE AULA
D I S T I N X I T
ANNO MDCXC. PONT. I.

Digitized by Google

S. GREGORII
EJUSQUE PARENTUM IMAGINES.
SCHOLIA
In ejuſdem Sacramentorum Librum.
INDEX
In ipſius vitam à Joanne Diacono conſcriptam.
TABULÆ DENIQUE
Donariorum Beatiſſimis Apoſtolis Petro, & Paulo ab eodem S.Gregorio dicatæ.

De Imagine B.Gregorii cap. LXXXIV.

IN a Abſidicula Gregorius in Rota gypſea pictus oſten-
ditur, ſtaturâ juſtâ, & benè formatâ, facie de pater-
A næ faciei longitudine, & maternâ rotunditate, ita
medie temperatâ, ut cum rotunditate quadam decen-
tiſſimè videatur eſſe deducta: Barbâ paterno more
ſubfulvâ, & modicâ; ita calvaſter, ut in medio fronte
gemellos cincinnos raruſculos habeat, & deſtrorſùm
reflexos: Coronâ rotundâ, & ſpacioſâ, capillo ſub-
nigro, & decenter intorto, ſub auriculæ medium pro-
pendente: Fronte ſpecioſâ, elatis, & longis, ſed exilibus, ſuperciliis: ocu-
lis pupillâ fulvis, non quidèm magnis, ſed patulis, b ſubocularibus plenis:
B Naſo a radice vergentium ſuperciliorum ſubtiliter directo, circà medium
Alias furvis. latiore; deindè paululùm recurvo, & in extremo patulis naribus præminen-
te: Ore rubeo, craſſis, & ſubdividuis labiis, genis compoſitis, mento a
C confinio maxillarum decibilitèr prominente: Colore c aquilino, & livido,
nondùm, ſicut ei poſteà contigit, cardiaco: Vultu mitis, manibus pulchris,
teretibus digitis, & habilibus ad ſcribendum. Prætereà planetâ ſuper dal-
Alias vivido. maticam caſtaneâ, Evangelium in ſiniſtra, modus crucis in dextra: d Pallio
D mediocri a dextro, videlicèt, humero ſub pectore ſuper ſtomachum circula-
tìm deducto: deindè ſurſùm per ſiniſtrum humerum poſt tergum depoſito,
cujus pars altera ſuper eumdem humerum veniens propriâ rectitudine, non
E per medium corporis, ſed ex latere pendet: circà verticem verò e Tabulæ
ſimilitudinem, quod viventis inſigne eſt, præferens, non coronam. Ex quo
maniſeſtiſſimè declaratur, quia Gregorius, dum adhuc viveret, ſuam ſimi-
litudinem depingi ſalubriter volvit: in qua poſſet a ſuis Monachis, non pro
F elationis gloriâ, ſed pro cognitæ f diſtrictionis cautelâ frequentiùs intueri.
Ubi hujuſmodi diſtichon ipſe dictavit:

Chriſte potens Domine noſtri largitor honoris,
Indultum officium ſolitâ pietate guberna.

De

Digitized by Google

IMAGINES.AD.VIVVM.EXPRESSAE

EX.ÆDICVLA.SANCTI.ANDREÆ
PROPE.BEATI.GREGORII.MAGNI.ECCLESIAM
NECNON.EX.VITA.EIVSDEM.BEATI.GREGORII
A.IOANNE.DIACONO.LIB.IV.CAP.LXXXIII.ET.LXXXIV.
CONSCRIPTA

Fol. 368.

GORDIANVS.S.GREGORII.PATER	*S.GREGORIVS MAGNVS*	*SILVIA.S.GREGORII.MATER.*

Digitized by Google

De Imagine Gordiani cap. LXXXIII.

In venerabilis [g] Monaſterii atrio juſſu Gregorii juxtà Nymphæum duæ G
Iconæ veterrimæ artificialiter depictæ uſque hactenùs videntur. In quarum
alterâ beatus Petrus Apoſtolus ſedens conſpicitur ſtantem Gordianum [h] re- H
gionarium, videlicèt, patrem Gregorii, manu dexterâ per dexteram nihi-
lominus ſuſcepiſſe: Cujus Gordiani habitus, caſtanei coloris Planeta eſt,
ſub planeta Dalmatica, in pedibus [i] caligas habens, ſtatura longa, facies de- I
ducta, virides oculi, barba modica, capilli condenſi, vultus gravis.

De Imagine Silviæ eòdem cap.

In altera Icona Mater Gregorii ſedens depicta eſt Silvia, candido vela-
mine a dextro humero taliter contrà ſiniſtram revoluto contecta, ut ſub eo
manus tanquàm de planeta ſubducat, & circà pectus ſub gula inferior tuni-
ca [k] pſeudolactini coloris appareat, quæ magno ſinuamine ſuper pedes de- K
fluat; duabus [l] Zonis ad ſimilitudinem Dalmaticarum, ſed latioribus, om- L
ninò diſtincta; Statura plena, facies rotunda quidèm, & candida, ſed ſenio
jam rugoſa: quam ipſa quoquè ſenectus pulcherrimam fuiſſe ſignificat: Ocu-
lis glaucis, & grandibus, ſuperciliis modicis, labellis venuſtis, vultu hila-
ris, ferens in capite matronalem [m] mitram candentis brandei raritate nibla- M
tam, duobus dexteræ digitis ſignaculo crucis ſe munire velle prætendens;
in ſiniſtra verò patens Pſalterium retinens, in quo hoc ſcriptum eſt: *Vivit
anima mea, & laudabit te, & judicia tua adjuvabunt me.* A dextero verò
cubito uſque ad ſiniſtram circà ſcapulas verſus aſcendens reflectitur, qui
ita ſe habet: *Gregorius Silviæ Matri fecit.*

HÆc Joannes Diaconus lib.4. cap.83. & 84. de vita B. Gregorii Magni, qui obiit anno Dom. DCIV. vel DCV. teſte Trithemio; Joannes verò Diaconus claruit circà annum Dom. DCCCLXX. Quamvis autem dictæ Imagines a Joanne deſcriptæ non eodem in loco eſſent, eas tamen hoc diſpoſui ordine, juxtà quem in Ædicula Sancti Andreæ pictas Romæ inveni: hæ namque circà trecentos ferè annos ex iis, quas Joannes Diaconus ſuâ tempeſtate in atrio Monaſterii extitiſſe teſtatur, deſumptæ videntur, a Pictore tamen non ſatis perito, ſicut res minus aptæ, minuſve ad artem pictoriam pertinentes, id nobis perſuadent. Idcircò ego ſuaſione judicioſorum hominum monitus, dictas Imagines juxtà exactiſſimam Joannis Diaconi deſcriptionem quaſi penicillo repræſentatas, omni ex parte ad vivum exprimendas diligenter curavi: quibus etiam magnâ ex parte reſpondent illæ, quæ rudi nunc arte pictæ in ipſâ cernuntur Ædiculâ.

Quonam autem in Monaſterio dictæ Imagines pictæ fuerint, non ſatis conſtat, ſi verba Joannis Diaconi cap. 83. accuratè perpendantur; Ego autem Romæ Monaſterium illud eſſe credo, quod in ejuſdem Beati Gregorii Ædibus ad Clivum Scauri propè Eccleſiam SS. Joannis & Pauli in honorem Sancti Andreæ, teſte Jo: Diacono lib.1.c.6.& lib.7. Regiſtri S.Gregorii ep.13. conſtructum fuit: cujus Eccleſia præſens in tempus nomine S.Gregorii vocitatur. Idque ex eo, quod cap. 95.96. & 97. ab eodem Jo: Diacono ſcribitur, colligi poteſt. Huc accedit, quòd Joannes Diaconus dictas Imagines deſcribere, & quaſi penicillo, earundem, ut ita dicam, minutias tam exactè non potuiſſet repræſentare, ſi eas Romæ, ubi vitam degebat, non vidiſſet.

Non deſunt, qui a Beato Gregorio Magno duo Monaſteria ad Clivum Scauri conſtructa fuiſſe opinentur, moti ex iis, quæ lib.1. in ejuſdem Sancti vitam cap.32. & 38. libr.2. cap. 45. & lib.4. cap. 97. Joannes Diaconus ſcribit; præſertim verò lib.2. cap. 45. in quo ipſe Diaconus ſcribit; ex libro, qui Græcè *Λειμών*, dicitur, Latinè autem Campus, ſive Pratum, hæc ſe inveniſſe ait: *Is* (nempè Gregorius) *effectus Papa, ædificavit Monaſterium Virorum magnum, & dedit mandatum, ut nullus Monachorum proprium aliquid haberet uſque ad unum obolum.* Hæc Jo: Diaconus. Cum autem a Beato Gregorio Monaſterium unum ad Clivum Scauri ante Pontificatum, mortuo Patre Gordiano, ædificatum fuiſſe conſtet; alterum, & magnum quidèm, in Pontificatu conſtructum fuiſſe dicas oportet, niſi illud ipſum, a Jo: Diacono lib.1. cap.6. commemoratum, in ampliorem deindè formam redactum dicamus. Quamvis item a Joanne Diacono libr. 1. cap. 6. Monaſterium à Beato Gregorio conſtructum ſub nomine Sancti Andreæ: & cap.38. ſub nomine vene-

rabi-

Digitized by Google

rabilis Levitæ Gregorii nuncupetur; utrumque tamen eſſe poteſt, etiamſi unum tantùm fuiſſet Monaſterium: nam Sancti Andreæ dicivalet, quatenùs in honorem ejus ædificatum; Gregorianum autem quatenùs a Gregorio conſtructum. Hinc Pelagius II. ut legitur lib.4. cap.32. Joannis Diaconi, & Tom.1.Decretalium epiſt. ultimâ ad Beatum Gregorium, tunc Levitam,& Conſtantinopoli Apocriſiarium ſcribens, Monaſterium, ab eodem Gregorio ædificatum, Gregorianum nominat. Idem ſcribitur a Joanne Diacono lib.4.cap.88. & aliis in locis: idemque legitur libr.3. Dialogorum cap.36. & 4.Dialog. cap.21.26., & alibi.

Sed nodus difficilior redditur ab ipſo Diacono, qui lib.4. cap. 97. eodem in loco de Monaſterio Gregoriano, necnon de Monaſterio Sanctimonialium S. Andreæ mentionem facit, quaſi unum fuerit virorum, alterum feminarum: quod etiam, ut Diaconus expreſsè ait, *Clivus Scauri* appellabatur: fieri enim poteſt, ut vetus Monaſterium modò Gregorianum, modò S. Andreæ ob aſſignatam rationem nuncupatum, ætate Joannis Diaconi non Virorum ſed Sanctimonialium foret. Sunt intereà qui Ædiculam S.Andreæ vocitatam, fuiſſe Oratorium Monaſterii primitùs ædificati: majorem verò Eccleſiam, Monaſterio annexam, multo poſt tempore ab eodem Gregorio in ſuo, videlicèt, Pontificatu conſtructam eſſe velint, opinantes illud fuiſſe Oratorium, de quo Joannes Diaconus lib.1. cap.12. mentionem facit. Hæc de Monaſterio, & Eccleſia Sancti Andreæ ac B. Gregorii mihi dicenda videbantur: quid autem ſentiendum ſit, judicent alii, rationibus ad utramque partem diligenter penſitatis.

Quatuor intereà circà deſcriptam, & inciſam Beati Gregorii Magni effigiem explicatu digna videntur; Cur, ſcilicèt, Imago ipſa ſenilem ætatem non referat: Cur barbata ſit; Cur item abſque columbæ ſpecie appareat; nam ſenior, abraſa, & columbæ ſpecie propè ejus caput extantis, ab omnibus depingi ſolet; Cur denique ſine Mitra, aut ſine Tiara, quam *Regnum* vocant, effictus cernatur.

Gregorius Magnus, ut nodos propoſitos diſſolvamus, dum Levita, ut ait Joannes Diaconus lib.1.c.41.43.& 44. in ejuſdem B. Gregorii vitâ, ſive S. R. E. Cardinali Diaconus adhuc foret, uno omnium conſenſu, invitus tamen, Pontifex creatur, homo, ut conjectare licet, annorum 46. vel ad ſummum quinquagenarius: propterea quod anno ipſius B. Gregorii Pontificatus IV. Nutrix ejus vivebat, ut ex ejuſdem B.Gregorii lib.3. Epiſtolarum ultimâ videre licet: ſanctus namque Gregorius ad Ruſticianam Patriciam ſcribens, ait, *Domnam verò illam Nutricem meam, quam per literas commendatis, omninò diligo, & gravari in nullo volo*. Hæc B. Gregorius circà annum ſui Pontificatus quartum. Adde etiam quòd Beatus Gregorius numquam de ſenectâ ætate, quæ morbus ipſe vocitari ſolet, conqueſtus eſt, quippè qui præcipitatâ, aut ingraveſcente ætate non erat; ſed tantùm podagræ ac ſtomachi moleſtiis ſe laboraſſe multis in locis narravit: immò lib.7. Regiſtri indict.2. epiſt.1.circà annum ſuæ Ordinationis, ſe potiùs juniorem quàm ſenem oſtendit, ſi verba ejus diligenter examinentur: Dictâ namque in Epiſtola, dum Januarium Epiſcopum Caralitanum, hominem ſenem, reprehendere ſtudet, reprehenſionem ab illa B. Pauli Apoſtoli ſententia 1. Timothei cap.5. exorditur, dicens: *Seniorem ne increpaveris*: eamque in ejuſdem Epiſtolæ initio interpretatur, ne ipſe Apoſtolicæ ſententiæ refragari videatur, ſeniorem ſe reprehendens. Is intereà in libro Dialogorum 3. cap. 11. ſuâ tempeſtate (hoc eſt infantili, vel ad ſummum puerili, ut coniicio, ætate) Totilam Gothorum Regem VIII. ab Urbe milliario cum exercitu reſediſſe teſtatur. Totila verò, occupatâ omni ferè Italiæ parte, Romam per annum integrum obſeſſam expugnavit anno Dom.546.anno IX. Vigilii Papæ, & Imperii Juſtiniani 19. vel, ut alii volunt, aliquot poſt annis Beatus autem Grægorius circà annum Dom.DXCI. Romanus Pontifex renunciatus, anno Domini DC.IV. vel DC.V. obiit. Hinc eumdem Sanctum, ut conjectura mea fert, atque ex ejuſdem lib. Dialogorum 3.cap.4. 5. & XI. colligitur, quinquagenariâ ad ſummum ætate, ad Pontificatum fuiſſe aſſumptum, affirmandum videtur: ille enim ſub initium Totilæ Regni, duobus, videlicèt, annis plus minuſve ante Urbis obſidionem natus judicatur, ut ex locis nuper citatis, ac diligenter perſpectis videre licet. Ad hanc de Beati Gregorii Magni ætate ſententiam Cæſar Baronius S.R.E. Cardinalis videtur accedere, ſicut ex iis, quæ To.7. Annalium non minus accuratè, quam eruditè ſcribit, colligi poteſt.

Idem barbatus a nobis expreſſus eſt, non ſolùm juxtà picturam, quæ in Ædicula Sancti Andreæ, & in Oratorio Aulæ Leoninæ propè Scalam ſanctam annexo extat; ſed juxtà etiam luculentiſſimum teſtimonium Joannis Diaconi, qui floruit circitèr 265.annos poſt obitum Beati Gregorii, ſuâque tempeſtate dictas Imagines hominum proſpectui fuiſſe, ſcriptum reliquit.

Abſque intereà columbæ ſpecie a Joanne Diacono Imago B. Gregorii deſcribitur, quippè quæ juſſu ejuſdem depicta fuit, eo, ſcilicet, tempore, quo (ut ſic dixerim) apparitio columbæ illa ad ipſius caput a Petro Diacono ejus familiariſſimo nondum fuerat promulgata: hic enim non niſi poſt Beati Gregorii obitum dictam columbæ apparitionem ſuper caput Gregorii ſcribentis ſe vidiſſe teſtatus eſt, ut Joannes Diaconus lib.4.cap.69. & 70. refert. Adde etiam quod Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ ſuper Beati Gregorii caput, non niſi dum Sanctus Doctor in actu ſcribentis repræſentatur, teſte Jo: Diacono, depingi ſolet: in quo, videlicèt, actu ipſam columbam ad Beati Gregorii caput frequentiſſimè ſe vidiſſe Petrus Diaconus medio ſolemni juramento affirmavit, Divinoque miraculo approbavit, & confirmavit, ut ſcribit

Jo:

Digitized by Google

Jo: Diaconus lib.4. c.69. de vita B. Gregorii Papæ.

Hoc loco B. Gregorium nudo capite effingendum curavi, quia non ſolùm in Ædicula S. Andreæ ita pictum, verùm etiam a Joanne Diacono, Scriptore accuratiſſimo, ita deſcriptum inveni, etiam ſi jam inde a Silveſtro Papa hujus nominis primo, Infulam, vel Mitram Epiſcopalem; necnon Tiariam, quam Cydarim, & Diadema, vel Coronam, & Regnum, vocant, fuiſſe conſtet. Hæ namque, Mitra, ſcilicèt, per quam ſpiritualis auctoritas: ac Tiara, ſive Corona, per quam temporalis poteſtas, ſignificantur, teſte Innocentio III. ſerm.3. de conſacratione Pontificis Max. Beato Silveſtro datæ ſunt, ut in prima parte Decreti diſt. 96. cap.14., & apud Theod. Balſam. in Nomocan. Photii tit.8. cap.1. videre licet. Hinc Platina in Beati Silveſtri vitâ de hujus generis conceſſione, ac donatione luculentiſſimam facit mentionem. De Mitra verò, qua uſus eſt Beatus Silveſter, in Eugenii IV. vita idem Platina loquitur hunc in modum: *Eugenius Sancti Silveſtri Mitram, Romam Avenione delatam, ipſemet e Vatiicano ad Lateranum detulit.* Hęc Platina. Nunc autem medietas ejuſdem, aut alterius Mitræ Beati Silveſtri ad ſanctum Martinum in Montibus inter reliquias cuſtoditur. De ſua ipſius Mitra ipſemet Gregorius Nazianzenus in Apologetico 3. ſermonem habet: De Mitra verò S. Ambroſii Ennodius in ſuo Epigrammate, more Poetico ſub Sertorum nomine verba facit. Medietas verò Mitræ Beati Silveſtri holoſerica non villoſa, viridis coloris eſt, in qua Beatæ Mariæ ſemper Virginis imago Filium in gremio geſtantis, acu [rudi tamen arte] picta cernitur, puerulis alatis, ac ſtellulis circumſepta. Uſum itaque Mitræ antiquiſſimum ante Beati Gregorii Magni Pontificatum fuiſſe ambigendum non eſt.

Quamvis autem Diadematis, vel Coronę, ſive Tiaræ, Pontificalis originem Sigebertus, ad annos Dom. DL. & Aymonius, ſive Annonius Monachus in hiſtoria Francorum lib.1. cap.24. Clodoveo acceptam referant, dicentes Anaſtaſium Imperatorem Clodoveo, Regi Francorum, Coronam auream cum gemmis domo miſiſſe, eamque deindè a Clodoveo ipſi S.Petro vltrò oblatam velint; legi tamen apud Anaſtaſium Bibliothecarium, & Platinam, compluresque alios, qui annales Romanorum Pontificum ſcriptis mandarunt, multos ex antiquioribus Pontificibus ante Clodoveum fuiſſe coronatos, Papalique inſignitos Coronâ ſive Tiarâ, quam Regnum vulgò appellant. Illud autem ſcitu dignum videtur, quod Tiara tribus Coronis, Regiam, ſcilicet, Imperatoriam, & Sacerdotalem; plenariam, videlicet, & univerſalem totius Orbis poteſtatem repræſentantibus decorata, nonniſi jam indè a Bonifacio VIII. ex nobiliſſima Cajetanâ Familia, uſum recepit: anteà enim Tiaram unâ tantùm Coronâ idem implicite comprehendente eoùſque ornatam fuiſſe inveni, ut videre eſt in antiquiſſimis muſivis, & in omnium Romanorum Pontificum cum Iconibus, quæ æneis typis inciſæ cernuntur. Ante igitur B. Gregorii Magni Pontificatum, Mitræ ac Tiaræ uſus extabat, originem, ut Ethnicorum Pileos ac Mitras poſthabeam, a Teſtamento veteri trahens: nam in lib. Exodi 28. 29. & 39. Levit.8. & 16. Ezech.21. Zachariæ 3. & in aliis Scripturæ ſacræ locis de Mitrâ ſacerdotali, necnon de Cydari, ac Tiarâ Pontificali, expreſſam mentionem factam invenimus. Beatum tamen Gregorium hoc loco nudo capite ad vivum exprimendum curavi, non quod ejus tempore, & ante ipſius Pontificatum, Mitræ, ac Tiaræ uſus non eſſet; ſed ob rationes initio aſſignatas id faciendum viſum fuit. Hæc de Imaginibus a Joanne Diacono deſcriptis: nunc reliquum eſt, ut nonnullas voces ſubobſcuras ac res intellectu ſubdifficiles in ipſarum Imaginem deſcriptionibus comprehenſas explicemus.

A Beatus Gregorius Magnus, Pontifex creatus, in parva quadam Abſide, quam fornicis curvaturam appellamus, intra rotam gypſeam, arte, ſcilicèt, plaſticâ conſtructam pictus fuit.

B *Suboculariа plena*, hoc eſt partem illam, quæ ſubeſt oculis, plenam, ſive turgidulam; *ſubdividuaque labia, aliquantillùm*, videlicet, (ut ita dicam) ab invicem ſeparata, Beatus Gregorius habuiſſe à Joanne Diacono ſcribitur.

C Deindè *colorem aquilinum, & lividum, ſed in ſenectute colorem cardiacum* eidem fuiſſe Joannes Diaconus ait. Colorem aquilinum apud eos, qui de coloribus loquuntur, non inveni, niſi ille ſit, qui ab Antonio Thyleſio aquilus nuncupatur, dicente: *Aquilum veteres hunc fuſcum a colore aquæ vocarunt, qui inter nigrum eſt, & album. Id quod Plato etiam docet.* Hæc Thyleſius cap.3. de coloribus. Cùm autem in declaratione coloris aquili fiat mentio de fuſco, qui inter nigrum eſt, & album, aquilinum, ſive aquilum ab aquæ colore dictum, eundem fere cum livido eſſe puto: fuſcus enim color a livido, qui eſt color ſubniger, & plumbeus, parum, aut nihil fere diſtare videtur, vel ad lividum proximè accedit, cùm a Joanne Diacono aquilinus color cum livido conjugatur; ex quibus color fuſcus componitur; qui, Thyleſio teſte, non eſt inſuavis, atq; in homine perſæpe laudatur. Feſtus Pompejus de colore aquilo hunc ait in modum: *Aquilus color eſt fuſcus, & ſubniger, a quo aquila dicta eſſe videtur, quamvis eam ab acutè videndo dictam velint. Aquilus autem color ab aqua eſt nominatus: nam cum antiqui duos omninò naturales colores noſſent, nigrum, ſcilicèt, & album, interveniret autem is quoque, qui ita neutri ſimilis eſt, ut tamen ab utroque proprietatem trahat, potiſſimum ob aqua, cujus incertus eſt color, eum denominaverunt.* Hæc Feſtus, cui Junianus, Sypontinus in commentariis, Huguitio, Papias, & alii aſſentiuntur. Si autem color aquilinus ab Aquila dicatur, fulvus color intelligi poteſt: Aquila enim fulvi coloris eſt. Hinc Ovidius lib.5. Faſtorum, Aquilam, *avem fulvam* appellat; & Claudianus

Digitized by Google

nus *fulvum Jovis armigerum* nuncupat. Per colorem igitur aquilinum, & lividum vel colorem fuſcum, vel fulvum intelligi poſſe opinor: at quia fulvum colorem multa jactant, & ut ait Thyleſius cap. 11. orichalcum imprimis, deindè aurum, ſtellæ, arena, leo, & Aquilæ genus quoddam ab Ariſtotele maximè celebratum, fulvum homini minus convenire video. Quare per aquilinum colorem nonniſi fuſcum intelligi debere puto: fulvus enim ex rufo, & viridi videtur eſſe miſtus; Jaſpidem tamen, quam viridis tantùm coloris eſſe conſtat, *fulvam* vocant: atque item oliva *fulva* nuncupari ſolet. Hoc intereà loco ſubticendum non videtur, quod in omnibus codicibus MS. Vaticanis legitur, *colore aquilini, & vivido*, non *livido*. Quæ ſanè lectio melior videtur. Color enim vividus, hoc eſt multo vigore præditus, colori aquilo, & fuſco maximè congruit, fuſcâ namque facie homines vivaciores, quàm candidi, eſſe ſolent.

Colorem autem cardiacum a morbo cardiaco dictum puto: cardiacus enim morbus a *καρδία* voce Græcâ, ideſt *corde*, nuncupatus, eſt paſſio ſive palpitatio cordis, ſeu oris ventriculi affectus: cor enim pro ventriculi ore ſumebant interdum antiqui. Hujus autem generis morbus, Cornelio Celſo teſte lib. 3. cap. 19. *Nil aliud propriè eſt, quàm nimia corporis imbecillitas, quòd ſtomacho languente immodico ſudore digeritur*. Hoc ſtomachi forſan morbo ſe laboraſſe Gregorius Magnus non ſemel dixit; homilia, ſcilicet, 21. & 22. in Evangelia, atque aliis in locis: & ex hoc morbo colorem cardiacum, hoc eſt pallorem croceatum, ſeu gilvo pauxillulùm tinctum, ab eo deindè contractum fuiſſe, credendum eſt: quia ex hac ſtomachi affectione, ſive imbecillitate, additâ podagrâ, quæ ipſum Beatum Gregorium mirandum in modum infeſtabat, hujus generis colorem naſci poſſe, Medici volunt. Qua ex re Beatum Gregorium Magnum in ſui Pontificatus initio præſcriptum in modum, hoc eſt, colore aquilino, & livido, ſive vivido, pictum fuiſſe argumentor, & pro comperto habeo.

D Quæ de Pallio a Joanne Diacono dicuntur, haud facilia intellectu videntur, niſi quid ſit Pallium, quamnam formam habeat, & quonam modo corpori ſit adaptandum, explicemus. Auctor libri ceremoniarum lib. 1. tit. 10. cap. 5. ex Maximo Epiſcopo, homil. de veſte ſacerdotali, exque Euſebio Cæſarienſi ſerm. de Epiphania, docet in lege gratiæ antiquum eſſe illud noſtrum *Ephod*, ideſt, *Pallium* candidâ lanâ contextum, a Lino poſt Petrum II. Romano Pontifice inſtitutum, & in ſingulare poteſtatis privilegium Summo Pontifici, Patriarchis, & Archiepiſcopis datum, habens circulum humeros conſtringentem, duaſque lineas ab utraque parte, ante, ſcilicet, ac retro pendentes; immò Rupertus Tuitienſis lib. 1. cap. 27. De Divinis officiis, ait, Maternum à Sancto Petro miſſum Treverenſi Eccleſia, hereditatem Pallii ſuis ſucceſſoribus reliquiſſe. Pallium in ſiniſtra duplex eſt, ad tolerandas præſentis vitæ moleſtias, quæ per ſiniſtram ſignificantur: Simplex verò in dextra eſt, ut deferens pallium, ad vitæ futuræ quietem obtinendam, quæ per dextram repræſentatur, toto affectu adſpiret. Pallium item quatuor purpureas cruces habere ſolebat, quæ ſunt quatuor virtutes politicæ, quæ niſi Crucis Chriſti ſanguine purpurentur, fruſtrà ſibi virtutis nomen uſurpant. Harum prima eſt *Juſtitia*, quæ in anteriori parte eſſe debet; Secunda eſt *Prudentia*, quæ debet eſſe in poſteriori parte; Tertia eſt *Fortitudo*, quæ ſiniſtræ convenit; Quarta eſt *Temperantia*, quæ dextræ congruit: nunc autem Cruces in Pallio affixæ non ſine myſterio nigræ ſunt. Pallio denique tres infiguntur acus, ſive aciculæ, in quarum prima ſignificatur compaſſio proximi, in ſecunda officii adminiſtratio, in tertia Judicii diſtrictio. Prima pungit animam per dolorem: Secunda pungit animam per laborem: Tertia pungit animam per terrorem. Trium acuum, ſive acicularum Una figitur in anteriori parte, Altera in poſteriore, Tertia in humero ſiniſtro: in dextro enim acus non figitur, quia in æterna quiete, quæ per dextram repræſentari ſolet, nullus eſt afflictionis aculeus; Circulus Pallii, per quem humeri, dexter, ſcilicèt, ac ſiniſter conſtringuntur, ſignificat pœnæ formidinem ab illicitis cohibentem, & amorem juſtitiæ a ſuperfluis temperantem. Hæc ex Innocentio III. lib. primo Myſt. Miſſæ cap. 63. & ex aliis. Adde etiam, quòd extremitati duarum linearum ante ac retro pendentium duæ laminæ plumbeæ ſerico nigro coopertæ juxtà earumdem linearum latitudinem annexæ ſunt. Hujus generis eſt Pallium, quo nunc Latina utitur Eccleſia: Verba verò Joannis Diaconi de Beati Gregorii Magni Pallio loquentis, huic formæ adaptari non queunt; ſed ſolùm formæ, qua Epiſcopi Græci utuntur. Hi enim pro Pallio faſciam quamdam ſeu zonam, latiorem ſanè, ac longiorem quàm Stolam, ſed inſtar Stolæ collo imponunt; dextra tamen ejus pars multo eſt longior, & ad terram uſque defluit, cujus pars major per ſiniſtrum humerum poſt tergum reiicitur, ita verò ut crux una a tergo maneat, altera ad dextram, tertia ad ſiniſtram appareat, quarta verò ad eam Pallii partem, quæ ab humero ſiniſtro pendet. Hujus generis Pallium tempore Beati Gregorii fuiſſe quis dicat oportet, ſi Joannis Diaconi verba rectè examinentur. Ego itaque tametſi in Ædicula Sancti Andreę Pallium Beati Gregorii more Latino factum reperi, hoc eſt circularem zonam ſatis latam, & integram, humeros conſtringentem, duaſque lineas habentem, ſive faſciolas, ex eadem tamen latitudine, una, ſcilicet, a poſteriori, altera verò ab anteriori deorſum vergentes; illud tamen more Græco a Jo: Diacono conſcriptum incidendum hoc loco curavi. Hunc item in modum non ſolùm in Imaginibus Summorum Pontificum typo æneo inciſis a Lino Papa ad Miltiadem uſque; ſed in vetuſtis quoque Eccleſiarum muſivis, præſertim

Digitized by Google

verò ad S. Petrum, in eorumdem Summorum Pontificum Imaginibus, quas Formoſus Papa circà annum Dom. 896. pingendas Romæ curavit, in hanc eandem formam Pallium pictum fuiſſe inveni. Idem videre eſt ad S. Paulum, & multis aliis in locis, in quibus etiam Honorium Primum, qui obiit anno Dom. DCXXXV. Joannem IV. Theodorum Primum, Domnionem Primum, compluresque alios antè Gregorium Magnum, & poſt ejus tempora, hac Pallii formâ, qua nunc Greci utuntur, decoratos reperi. Hæc itaque Pallii forma tempore Beati Gregorii in uſu habebatur, deinde multis poſt ſæculis in deſuetudinem deducta eſt, nova ad majorem commoditatem inventa, & in uſum recepta. Id quod de Caſula, quam etiam *Planetam* vocant, factum eſſe conſtat: antiquitùs enim, ut in Planeta Beati Gregorii, & in vetuſtis Eccleſiarum picturis videre eſt, Caſula ſive Planeta nullam, ut ita dicam, aperturam pro brachiis emittendis habebat, ſed tota integra circulatim, & undequàque ad pedes uſque demiſſa totum corpus ita tegebat, & circumibat, ut brachia emitti non poſſent, niſi limbus vel faſciola extremitatem Caſulæ ambiens ſuper ſcapulas projiceretur erratunda: Hinc Caſula, quaſi *parva caſa* (Rabano Auctore lib. 1. Inſtit. Cleric.) totum hominem tegens; & *Planeta*, quaſi *erratica*, vocabatur, & ad hanc uſque diem ita vocitatur: Ætate verò noſtrâ, & ſuperioribus aliquot ſeculis, ut ait Lindanus lib. 4. cap. 56. ab utraque parte, dextra, ſcilicet, ac ſiniſtra acciſa, & aperta eſt, ante ac retro decurtata, & paulò infrà crurum medium producta.

E Viventis indicium eſt Tabula illa, quam B. Gregorius ad occiput, ideſt ad poſteriorem capitis partem habere cernitur: antiquitùs enim cum quis vivens pingebatur, Tabula quadrata ejus capiti ſubiiciebatur, ut in vetuſtis aliquot Eccleſiarum muſivis videre licet: Id quod fieri ſolebat, hoc ſanè argumento, aut ſymbolo, quòd homo, in hac mortali vita conſtitutus, per Tabulam quadratam quatuor virtutibus Cardinalibus [ut ait Durandus lib. 1. cap. 3. num. 20.] vigere intelligatur: vel quòd ſtatus vitæ præſentis imperfectus eſſe demonſtretur, angulos, ſcilicèt, multos, hoc eſt multa impedimenta, & obſtacula ſecum deferens. Sancti verò æternam gloriam conſecuti, ut eorum vita undequàque perfecta nullum penitùs impedimentum habens indicaretur, Circulo, ſeu Coronâ, quam *Diadema* ſolent appellare, ſive radiis ſolaribus inſigniti, jam indè ab initio naſcentis Eccleſiæ pingi, & ſculpi conſueverunt; nam per figuram ſphæricam, quę omnium figurarum perfectiſſima eſt, perfectiſſima eorum vita quodam modo adumbratur. Non deſunt autem qui velint, ſolarem coronam ſuper capita Sanctorum, & Apoſtolorum præſertim, pingi, & ſculpi ſolitam ex eo, quòd, Abdia Babylonico teſte lib. 5. hiſtoriæ Apoſtolicæ, lux tanta ſuper Joannem Apoſtolum moribundum per unam ferè horam apparuit, ut nullus eam ſufferret aſpectus. Utcumque vero ſit, Coronam tamen Sanctis, in Cælo gloriam conſecutis; aliis autem in hac mortali adhuc vitâ commorantibus, Tabulam quadratam a Pictoribus, & Sculptoribus effingi ſolitam, hoc ſaltèm loco explicaſſe ſat eſt.

F *Cognitæ diſtrictionis cautela.* Diſtrictio, vel deſtrictio, vox eſt ab Eccleſiaſticis Scriptoribus frequenter uſurpata: &, ſicut ex Placido Grammatico, apud Fulvium Urſinum, virum erudit iſſimum, ac de bonis literis optimè meritum, aſſervato, in Gloſſis colligitur, ſeveritatem ſignificat. Placidus enim ait: *Eſt autem deſtrictus, adtentus, vel ſeverus, ac non ſolutus, & lenis.* In hunc ſenſum ab Innocentio III. diſtrictio Judicii lib. primo Myſt. Miſſæ cap. 63. & a Gregorio, ultio, & emendatio diſtricta nuncupatur; hoc autem loco diſtrictionem pro arcta vita ſumi debere puto. Hinc, ut ait Joannes Diaconus, imaginem ſuam Beatus Gregorius ſalubriter depingi voluit, ut Monachi per ipſam imaginem non pro inani gloria, ſed in ſuam ipſorum ſalutem, cognitam Beati Gregorii diſtrictionem, ideſt arctam vitam in memoriam revocarent, dictamque vitam imitarentur, dum ipſius imaginem frequentiùs intuerentur. *Intueri* autem hoc loco a Joanne Diacono paſſivè ſumitur.

G *Nymphæum* pro lavacro, & fonte, necnon pro balneo apud Plinium, Julium Capitol. Joſephum, & alios ſumi ſolet, a Nympha dictum: quia Ethnici luminis veritatis expertes, Nymphas aquarum Deas eſſe putarunt. Adde etiam, quòd veteres Græci Nympham dicebant, quam nos mutatione unius literæ, *Lympham*, ideſt, *Aquam*, vocamus. Nymphæum itaque hoc loco vel pro lavacro, vel pro fonte ſumi poſſe puto: de quo fonte Jo: Diaconus lib. 4. cap. 97. loquitur.

H *Gordianus*, Beati Gregorii Pater, *Regionarius* a Joanne Diacono nuncupatur: quem quamvis virum Eccleſiaſticum nullibi fuiſſe invenerim: veſtes tamen ſi ſpectentur, & verba Joannis Diaconi accuratè perpendantur, eum Eccleſiaſticum virum omninò fuiſſe, dicas oportet. Regionarii nomen, a Regionibus dictum, Notariis quibuſdam, necnon Defenſoribus, & Diaconis dari ſolebat. Notarii regionarii erant Protonotarii, ad quos geſta præſertim Martyrum ſcribere pertinebat. Defenſores Regionarii, ad varias Provincias deſtinati, ut ſcribit Joannes Diaconus lib. 2. de Beati Gregorii Vita cap. 53. circà pia præſertim opera verſabantur, ut, videlicet, legata, ad pias cauſas relicta, in eleemoſynam pauperibus diſtribuerentur, ſicut ex lib. 4. epiſt. 24. & 25. lib. 7. epiſt. 66. & lib. 11. epiſt. 21. B. Gregorii colligitur. Horum item officium erat de Epiſcoporum exceſſibus cognitionem, ac notitiam ſuſcipere, Regularesque perversè agentes corrigere. His etiam Defenſoribus, ut Panvinius ex Pelagii epiſtolâ in cap. De Primicerio Defenſorum, ait, *conveniebant cauſarum* co-

cognitiones, conventiones, actus, publica litigia, & quæcumque vel Eccleſiaſtica inſtituta, vel ſupplicantium neceſſitas poſtulabat.

Diaconi Regionarii, ut Subdiaconos Regionarios, quos in Regiſtro B. Gregor. lib.8. ep.5. lib.11. ep.20. & 30. videre eſt, prætermittam, ſeptem juxta 7. Regiones Urbis erant, ut legitur in Ordine Rom. Vel ſinguli duabus ex 14. Regionibus præerant: deindè 14. juxtà 14. Regiones fuerunt inſtituti, & ita vocabantur, quòd ſingularum Urbis Regionum, teſte Panvinio, Diaconiis vel Xenodochiis præeſſent. Hi namque viduarum inopiâ laborantium, & pupillorum miniſtri erant, in publicis pauperum domibus, oratoria, & ſacella ſibi habentibus annexa, in quibus a Diacono egenis neceſſaria ſubminiſtrabantur. Ad hanc rem præſtandam viri graves, ac religioſi a B.Gregorio electi fuerunt, privilegiis inſigniti, ut legitur apud Joannem Diaconum lib. 2. cap.51. in ejuſdem vita. Ex Collegio itaque Defenſorum, qui ex Ordine quoque Clericorum, Panvinio teſte, ſumebantur; vel ex Diaconorum Collegio, ſi hac in re conjectare liceat, Gordianum fuiſſe reor, Eccleſiaſticis indumentis, hoc eſt Dalmaticâ, & Planetâ diligenter conſideratis: Diaconus enim non ſolùm Dalmaticam, quæ ei propriè convenit, geſtare ſolet; ſed ut, ſcribit Alcuinus lib. De Divin. Offic. cap. De ſignificationibus Veſtimentorum, Caſulam item, quam Amalarius Fortunatus lib.2. de Eccleſiaſticis officiis cap.19. generaliter ad omnes Clericos pertinere ait: ad finem autem Præfationis in ipſum de officiis opus oſtendit, quando Diaconus Caſulâ ſit induendus, quandò verò exuendus.

1 Huc accedit, quòd a Joanne Diacono Gordianus Caligas in pedibus geſtare dicitur: Per Caligas autem nonniſi ſandalia intelligenda ſunt: non enim verò adſimile eſt, ut per caligas, tibiarum tegumentum intelligi queat, quia hujus generis tegumentum in pictura nec fieri, nec videri poteſt ob veſtem ad pedes uſque demiſſam. Caligæ itaque pro ſandaliis a Joanne Diacono ſumuntur. Huic ſanè rei favet vulgata Bibliorum editio, quæ pro ſandaliis caligas vertit, ut videre eſt locum illum Actuum 12. in quo Beatus Petrus ſandalia ſibi ſubligare ab Angelo juſſus eſt hiſce verbis: *Præcingere, & calcea te caligas tuas*. Pro quo Græca editio habet περίζωσαι, & ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου; hoc eſt, *Præcingere, & ſubliga ſandalia tua*. Latini tamen recentiores pro ſandaliis non caligas, ſed ſoleas vertunt: quia caligæ pro tibiarum etiam operimentis ſumi ſolent. Beatus autem Hieronymus explicans 20. Iſaiæ caput, calceamenta, ſandalia, & caligas pro eodem videtur accipere per hæc verba: *Depoſitis* (inquit) *calceamentis, quæ a Septuaginta, ſandalia, ideſt caligæ vocantur*; &c. Caligæ item pro calceis a Beato Gregorio Magno lib.1. cap.4. & lib.3. cap.20. Dialogorum ſumuntur: immò ſecundo loco citato de caligarum corigiis, quæ calceis, non tibialibus conveniunt, mentionem facit. Adde etiam quòd illud Actuum: *Calcea te caligas tuas*, nonniſi ad pedes, & ad calceos referri poteſt, quia calceare nil aliud, quàm calceos induere, ſignificat. Hinc apud Svetonium in Veſpaſiano equi vel muli calceari dicuntur, cùm pedes eorum adverſus ſaxorum injuriam ferramentis, ſeu ſoleis ferreis muniuntur. Per Caligas igitur, quas etiam Iſidorus lib.10.Etymologiarum cap.34. inter calceamentorum genera videtur numerare, & a caligis caligarium dictum putat, ſandalia intelliguntur: Nam Iſidorus caligarium non a callo pedum, ſed a voce Græca, *calo*, ideſt ligno, quod Græci τὸ κᾶλον dicunt, nuncupatum opinatur: undè calopodium, calceamentum ligneum, vel ſoccus. Per caligas itaque rectiùs ſandalia, quàm tibiarum operimenta intelligenda ſunt. Quòd autem Diaconi ſandaliis interdum uti conſueverint, Albinus, ſive Alcuinus in lib. De Divinis Officiis cap. De ſignificationibus Veſtimentorum, & Amalarius Fortunatus lib.2. de Eccleſiaſticis officiis cap.25. & alii apertè fatentur; immò etiam a Presbyteris, & Subdiaconis ſandalia geſtata olim fuiſſe narrant, ſed ſine ligamine, ad differentiam Epiſcoporum, & Diaconorum, qui in ſandaliis ligamen habebant. Quamvis autem ſandaliorum geſtatio tempore Beati Gregorii Magni Diaconis vetita fuiſſe videatur lib.7. Regiſtri epiſt.28. & can. Pervenit, diſt.93. idem tamen Grægorius eâdem in Epiſtolâ ſandaliorum uſum Diaconis Eccleſiæ Meſſanenſis a Prædeceſſoribus ſuis conceſſum olim fuiſſe teſtatur: *Sandalia* verò inibi *compagi* appellantur: ab aliis verò *compagia* vocitari ſolent. Hodie verò nonniſi Summus Pontifex, Epiſcopi, & Presbyteri Cardinales ſandaliis uti ſolent, quæ veterum ſandaliis diſſimilia ſunt: ea enim ſubter pedem, integram ſoleam habebant, ſupra verò corium feneſtratum, ſeu perforatum, hoc ſanè ſymbolo quòd pedes Epiſcoporum, & Diaconorum, ſeu Prædicatorum (quorum officium etiam Diaconis erat demandatum) ſubter deberent eſſe muniti, ne terrenis affectibus polluerentur; ſurſum verò aperti, quatenùs Prædicatores ad cæleſtia cognoſcenda, necnon ad myſteria revelanda, & prædicanda tales, & ipſi forent. Hujus generis caligas, aut ſandalia Gordiani fuiſſe conjectare licet: ſin ſecus, nihil erat, quòd Jo: Diaconus de communibus calceamentis ita expreſsè, & inſigniter mentionem feciſſet.

Hoc loco facere non poſſum, quin admirer, cur Joannes Diaconus, qui dictas Imagines adeò exactè deſcripſit, ut multas earumdem minutias expreſſerit; ſandalia Gordiani commemorarit, de ſandaliis autem B. Gregorii nullam penitùs fecerit mentionem. Quonam autem modo hunc nodum diſſolvere queam, ignoro, niſi id memoriæ lapſu factum eſſe dicam. Hinc calcei B.Gregorii, num in ſuperiori parte feneſtrati, aut perforati, necnon cruce inſigniti effingendi eſſent [ut hac noſtrâ ætate fieri ſolet] anceps pro-

Digitized by Google

profectò fui; propterea quòd calceos ipſos in Ædicula S. Andreæ neutro modo pictos inveni. Quamvis autem Joſephus Stephanus Valentinus, Epiſcopus olim Veſtanus, nunc verò Epiſcopus Oriolen. vir ſanè doctiſſimus, in libro De Oſculatione pedum Romani Pontificis cap. 18. adversùs Papirii Maſſonis calliditatem, uſum geſtandi ſandalia Pontificia, cruce inſignita, vetuſtiſſimum fuiſſe per picturas conjectet; ego tamen, qui potiùs oculatus quàm auritus teſtis hac in re eſſe cupiebam, veteres Eccleſiarum Romæ Abſides opere muſivo decoratas, diligenter perluſtravi. Qua in re perquirendâ, calceos Summorum Pontificum in ſuperiori parte nec omninò feneſtratos, aut perforatos, nec undequàque pedem obtegentes reperi; nam tantùmmodò in pedis acumine, atque in calcaneo tegumentum cum ligamine, a ſole, & a calce ad collum, & ad pedis acumen, ad ſuperiorem, videlicèt, pedis partem deducto, ineſſe conſpicitur, parvulâ cruce ſuprà digitos pedum, tibialibus, & corio coopertos, impreſsâ, ſive pictâ.

Tametſi Innocentius III. lib. Myſteriorum Miſſæ cap. 34. & 48. Alcuinus cap. De Veſtimentorum ſignificationibus, Amalarius Fortunatus lib. 2. cap. 25. Rabanus lib. 1. c. 22. Ivo Carnotenſis ſerm. de ſignificatione indumentorum, Guillelmus Durandus lib. 3. cap. 8. Stephanus Durantus lib. 2. cap. 9. & alii, qui de ſandaliis loquuti ſunt, de cruce ſuper calceis Pontificiis apponi ſolitâ non meminerunt; hanc tamen conſuetudinem antiquam eſſe, nonnumquàm verò incuriâ Pictorum, & Lapicidarum, vel eorum, qui Statuas, & Picturas efficiendas curabant, prætermiſſam inveni. Nam, ut ab antiquioribus Summorum Pontificum Imaginibus, quas invenire potui, exordiar; vidi Romæ vetuſtiſſimam Eccleſiæ Sanctæ Agnetis Abſidem, opere vermiculato circà annum Domini DCXXIV. exornatam, in qua Honorius, hujus nominis Primus, qui Sacram Beatæ Agnetis Ædem viâ Nomentanâ conſtruendam, & Abſidem muſivo decorandam curavit, ut Anaſtaſius Bibliothecarius teſtatur, & carmina in Abſide indicant; ſandaliis albâ cruce ſatis conſpicuâ inſignitis calceatus, & Eccleſiam manu geſtans extare cernitur. Hic enim, dum viveret, in Abſide ipſa pictus fuit, ſicut ea, quæ diximus, id nobis facilè perſuadent. Quamvis autem Honorius Primus Crucis ſignum ſuper ſandaliis geſtarit, Honorius tamen III. & IV., ex nobiliſſima Sabellorum Familia, Crucem in ſandaliis non habent: Ille enim ad Sanctam Bibianam circà annum Dom. MCCXL. ad januam Eccleſiæ pictus; hic verò in Aracæli circà annum Domini MCCLXXXVII. ex marmore effictus, Romæ conſpiciuntur.

In Oratorio, ſeù potius Eccleſiâ S. Venantii, nunc Sanctæ Mariæ ad Fontem nuncupatâ, propè Baptiſterium, ſive Fontem Lateranenſem, extat Abſis opere teſſellato exornata, in cujus fornice, præter aliquot Imagines ſacras, pictus cernitur Joannes IV. Dalmata, qui, ut Anaſtaſius Bibliothecarius, & Panvinius teſtantur, eam ſtruxit Eccleſiam circà annum Domini DCXXXIX. dictamque Abſidem picturis muſivis ornavit. Inter alias Imagines opere muſivo pictas, duo Pontifices Romani, necnon Martyres duo, ſandalis parvulâ nigri coloris Cruce inſignitis calceati conſpiciuntur: quorum Pontificum alter, ad dextram, videlicet, poſtremo loco pictus, eſt Joannes IV. Eccleſiam manu geſtans, quippè qui eam conſtruendam curarit. Quam item rem Verſus aliquot, qui inibì leguntur, nos apertè monent. Pontifex, ad ſiniſtram poſtremo loco pictus, librumque manu tenens, ut Panvinio placet, eſt Theodorus, Joannis ſucceſſor: qui, ut idem ait Panvinius, Eccleſiam fortaſse, vel, ut ego arbitror, Abſidem a Joanne inchoatam perfecit; hinc in ea pictus cernitur. Cur autem hoc loco Venantius, & Domnio, & extrà Abſidem, Maurus, Martyres Crucem ſuper ſandaliis geſtare cernantur, ignoro, niſi id arbitrio Pictoris, vel ad Crucem Martyrii repræſentandam, factum eſſe dicam: nam Summi tantùm Pontifices hunc ritum ſuper ſandaliis geſtandi Crucem obſervare ſolent: hi enim de ſe humiliter, ac demiſsè ſentientes, *Cum omnes Populos communi voto*, ut Joſephus Stephanus, Epiſcopus Oriolen. in libro de Oſculatione pedum Romani Pontificis non minùs doctè, ut omnia, quàm accuratè, ac piè cap. 18. ſcribit, *ad ſuos pedes adorandos propenſos agnoſcerent, Cruci Chriſti oſculationem potiùs, quàm ſibiipſis, tantùm honorem deferri maluerunt, ut omnes Chriſtianos benignè ad oſcula pedum exciperent. Itaque, ut expreſſam Chriſti Imaginem referrent, & Salvatoris paſſionem in hominum memoriam redigerent, Crucem ſandaliis affixerunt, ut Chriſtiani homines eos honores, quos debitos, & neceſſarios Pontifici deferebant, Cruce perſpectâ, alacriùs exhiberent*. Hæc Joſephus Stephanus. Cur itaque Martyres, vel alii Sancti, non Pontifices Romani, calceis Cruce inſignitis decorentur, non ſatis perſpicio, niſi id ad ea, quæ dixi, referam; vel ob Epiſcopalem fortaſsè dignitatem, qua Martyres ipſi, Venantius, videlicèt, Domnio, & Maurus fuerant inſigniti, factum id eſſe dicam, ut præſefert Pallium, quo dicti Epiſcopi, & Martyres, Græcorum Epiſcoporum more, ornati cernuntur: apud namque Latinos jure communi nonniſi Summis Pontificibus, Patriarchis, & Archiepiſcopis, ex indulto autem Apoſtolico Epiſcopis nonnullis, Pallio uti licet. Sicut itaque Pallium, quod Pontifici Romano in primis convenit, non Epiſcopo, eis datum eſt; ita & Crucem, quæ propter pedum oſculationem in ſolius Romani Pontificis ſandaliis apponi ſolet, dictis Martyribus datam eſſe opinor, ritus inventi ratione ſive cauſa non perſpectâ.

Ad S. Martinum in Montibus inter Reliquias B. Martini I. Papæ, & Martyris, anno Dom. DCXLVII. calceus in ſuperiori parte feneſtratus, & in acumine tantùm obtectus juxtà formam, nuper a nobis de-

ſcriptam, aſſervatur. Acuminis autem pedis tegumentum corjaceum, cæruleo colore tinctum,& quibuſdam operibus ex ſerico & auro contextis ornatum extat, in quo inſtar ferè hujuſce literæ Græcæ, X, quædam Crucis imago, ut ita dicam, tranſverſaliter acu pictà cernitur, quæ ornatum facit, & quamdam Crucis ſimilitudinem refert, ut infrà explicatè oſtendetur. Inter eaſdem reliquias extat etiam calceus B. Silveſtri primi,holoſericus, viridi colore imbutus, non villoſus, ſed jam ob vetuſtatem ſatis decoloratus, quamdam tamen viridis coloris, & holoſerici ſpeciem referens, operibus item ex ſerico, & auro contextis inſignitus. Is autem calceus quadam calcanei parte ob nimiam vetuſtatem carens, non eſt juxtà formam antiquiorem in uſu olim habitam, hoc eſt juxtà illud calceamenti genus,quo ſolæ obteguntur plantæ,ceteris pedum partibus nudis relictis, anſulis tantùm quibuſdam in ſuperiori parte coeuntibus, quas *ligulas* vocant, revinctum; nec item inſtar calcei eſt, quem nuper explicavimus, ſed eſt calceamenti genus, coriaceam habens ſoleam, necnon tegumentum, totam ſuperiorem pedis partem obtegens, inſtar calcei, quo nunc omnes indifferenter uti ſolent. Qua ex re in hanc ſententiam devenio, ut calceum hunc ab eo, quo in rebus Eccleſiaſticis, & in functionibus quibuſdam, ad Pontificiam præſertim majeſtatem exprimendam idoneis, Beatus Silveſter uti ſolebat,differre credam. Quamvis autem hujus generis calceamentum noſtro de Cruce argumento haùd omninò faveat, ipſum tamen tamquàm venerandæ vetuſtatis monumentum, & memoratu dignum, quandam item Crucis formam latenter per aliquot linearum involucra repræſentans, ut infrà explicabimus, ſilentio præterire mihi viſum non fuit:

Ad Sanctam Martinam, in Foro Boario ad radicem Capitolii, vetuſtiſſima extat Abſis tempore Domnionis circà annum Domini DC. LXXIX. opere muſivo inſignita, in qua duo Romani Pontifices, unus ad dextram, alter ad ſiniſtram B. Mariæ ſemper Virginis Filium in ſinu geſtantis, Pallio, juxtà morem antiquum formato,decorati cernuntur. Hunc vel Honorium primum, vel Gregorium Magnum (qui ante Domnionem fuerunt) eſſe conjicio: quem ſandaliis parvulà nigri coloris Cruce calceatum vidi, & prope eum ad ſiniſtram partem literas haſce legi . . . . ORIUS. PP. ceteræ, nomen Summi Pontificis proprium complentes, collapſæ deſiderantur: alius verò Pontifex, ante Domnionem, dictam nominis proprii terminationem habere haudquàquàm poteſt. Illum intereà Pontificem, qui extat ad B. Mariæ Semper Virginis dextram, Eccleſiam manu geſtans, quippe qui Ædem ſacram conſtruendam, vel ſaltem reparandam curarit, Domnionem eſſe dicas oportet: Panvinius enim in adnotatione ad vitam Domnionis, à Platina deſcriptam, ait hunc in modum: *In antiquo muſivo, quod eſt Romæ in Eccleſia Sanctæ Martinæ, hic Pontifex Domnio, non Donus, ſive Domnus, appellatur*. Quibus verbis Panvinius Domnionis nomen ſe inibi legiſſe apertè narrat. Verùm quia hujus Pontificis nomen nunc eo in loco non legitur, literas omninò periiſſe, mihi perſuadeo, ſicut in alterius Pontificis nomine aliqua ex parte factum eſſe vidi. Quarè ſicut antiquior Pontifex ſandaliis cruce inſignitis calceatus cernitur, ita, & alterum recentiorem fuiſſe, credendum eſt: nam calcei opere olim muſivo facti, nunc collapſi ſunt: quorum loco, calcei rudi arte picti, ſine Cruce conſpiciuntur.

Ad Baſilicam Beati Petri, SS. Apoſtolorum Principis, Romæ à tergo Oratorii, ſive Sacelli, vel Altaris Sanctiſſimi Sudarii Salvatoris Noſtri ſuprà Portam Sanctam, ad interiorem Baſilicæ partem, extat Oratorium opere muſivo inſigni,excultoque decoratum, & in honorem Immaculatæ Semper Virginis, ac Dei Genitricis à Joanne VII. circà annum Domini DCC. VI. conſtructum, ut Anaſtaſius Bibliothecarius, Platina, & Panvinius teſtantur, & Inſcriptio ipſa docet hiſce verbis:

† JOHANNES INDIGNUS EPISCOPUS FECIT.

Hìc accedit quòd Joannes ad capitis tergum quadratam habet Tabulam, quæ, ut ſuperiùs dictum eſt, indicium eà tempeſtate viventis eſſe ſolet, dum fieret pictura illa. Joannes verò propè Imaginem Beatæ Mariæ Semper Virginis Sandalijs inſignitis paruulà nigri coloris cruce,quæ ex quatuor lapillulis muſivis conſtat, cernitur calceatus.

In Baſilica item S. Petri extat ſimulacrum Urbani VI., e marmore circà annum Domini M. CCC. LXXXIX. effictum. Ad S. Joannem in Laterano extat Martini V. Statua Sepulchralis ænea circà annum Domini M. CCCCXXXI. In atrio Monaſterii S. Salvatoris in Lauro Statua Eugenii IV. marmorea circà annum Dom. M. CCCC.XLVII. In Baſilica etiam Sancti Petri extant quæ infrà leguntur Statuæ Sepulchrales, hoc eſt Nicolai V. circà annum Domini M. CCCC.LV. Calixti III. in atriolo propè Sacellum Sixtianum M. CCCC. LVIII. Pii II. M.CCCC.LXIV. Pauli II. M.CCCC.LXXI. Sixti IV. M. CCCC. LXXXIV. Innocentii VIII. M. CCCC. XCII. Pii III. M.D.III. In Eccleſia Sanctæ Mariæ ſuprà Minervam extat Leonis X. Simulacrum Sepulchrale, & in Capitolio Statua item marmorea circà annum Dom. M.D.XXI. Horum omnium Romanorum Pontificum, & aliorum his recentiorum, hoc eſt Pauli III. Pauli IV. Pii V. Gregorii XIII., & Sixti V. Statuas vidi calceatas Sandalijs cruce inſignitis. Vidi etiam alios Romanos Pontifices opere teſſellato effictos, Honorio I. antiquiores, ſed propter magnam picturarum vetuſtatem calceos collapſos reperi. Contrà verò vidi ad Sanctum Laurentium in Lucina pictam Sixti III. imaginem, & quidèm pervetuſtam; necnon Paſchalem I. ad Sanctam Praxedem, & ad Sanctam Cæciliam circà annum Dom. DCCC. VII. & Gregorium IV. ad Sanctum Marcum circà annum Dom. DCCC. XXX. opere muſivo pi-

ctos,

Digitized by Google

ctos, ſed Sandalia ſine cruce geſtantes. Id quod non ſine incuria vel Pictorum, vel eorum, qui picturas faciendas curabant, factum videtur, ut cernere eſt in Abſide Eccleſiæ Sanctæ Mariæ transtiberim circà annum Domini M. C. XLIII. opere teſſellato decoratâ, in qua præter aliàs Imagines, Romani Pontifices, Beatus, ſcilicèt, Petrus Apoſtolus, Calixtus, Julius, Cornelius, & Innocentius II. qui opus muſiuum faciundum curavit, picti conſpiciuntur: ſed Cornelius ſolus, qui paſſus eſt anno Domini CC. LIII. calceos cruce inſignitos geſtare cernitur. Idipſum confirmatur per Bonifacii IX. Statuam marmoream in Baſilica Sancti Pauli aſſervatum, & circa annum Domini M. CCCC. XL. effictam, quæ calceos ſine cruce habere conſpicitur; alios tamen Pontifices ante Innocentium II., & Bonifacium IX. ſandalia non ſine cruce geſtare vidimus. Nam ſi antiquiores Pontifices calceos cruce inſignitos geſtaſſe conſtet, eumdem etiam ritum à recentioribus obſervatum fuiſſe, fatearis neceſſe eſt.

Quamvis autem ante Honorium I. qui Pontifex renunciatus fuit circà annum Domini DC. XXII., & anno Dom. DC. XXXV. obiit, hunc ritum ob Abſides Eccleſiarum opere muſivo decoratas, & nimiâ vetuſtate vel omninò, vel majori ex parte collapſas, in uſu habitum invenire non potuerim; ipſum tamen antiquiorem eſſe coniicio, etiamſi Scriptores tàm antiqui, quàm recentes, de ſandaliis loquentes, nullam penitùs, ut dixi, mentionem de cruce fecerint, quippequi de ſandaliis Epiſcoporum, Sacerdotum, & Diaconorum abſolutè ſumptis, deque eorumdem tantùm formâ, & ſignificatu, ac miniſterio verba fecerunt, prætermiſſo ritu, ad oſculationem pedum Romani Pontificis inuento. Quòd autem Beatus Gregorius Magnus hujus generis ſandalia, hoc eſt calceos cruce inſignitos geſtarit, id nobis facilè perſuadet, quòd inter Pontificatum Beati Gregorii Magni, & Honorii Primi, quem calceis cruce ornatis uſum fuiſſe vidimus, nonniſi viginti annorum ſpatium, plus minusve, interceſſit. Hinc verò aſſimile eſt, ut idem hujus generis ſandalia geſtandi ritus ab Honorio I. qui obiit anno Domini DC. XXXV. uſurpatus, apud Gregorium Magnum, & alios Pontifices, ejus Prædeceſſores, in frequenti uſu haberetur: Honorius namque Primus, Natione Campanus, ob brevem temporis intercapedinem, quæ inter eorumdem Pontificatus interjecta erat, non ſolùm ipſum Gregorium, qui anno Domini DC. IV. vel ſecundùm Trithemium DC. V. ex hac vita deceſſit, verùm etiam Pelagium, Gregorii prædeceſſorem, videre potuit; immò quòd eos viderit, credi poteſt, ac debet.

Illud præterea ad vetuſtiſſimam ſuper ſandaliis Summorum Pontificum crucis ſignū geſtandi conſuetudinem comprobandam, ſcitu ſatis dignum videtur, quòd Panvinius dum vitas Summorum Pontificum, nondum in lucem editas, conſcriberet, eorumdemque Imagines ad vivum exprimendas curaret, in Abſide quadam vetuſtiſſimo muſivo decoratâ vel Beati Silveſtri, vel alterius ex antiquioribus Romani Pontificis Imaginem à calce ad caput integram, ſandaliis paruulâ inſignitis cruce pictam invenit, eamque tamquàm perpetuâ memoriâ dignam inter inſigniores Summorum Pontificum Imagines ad viuum expreſſas penès ſe habebat, ceteris, quas Pictorum arbitratu pictas diiudicabat, prætermiſſis, ſicut Silvius Antonianus, Sanctiſſimi D. N. Clementis VIII. cubiculi Præfectus, apprimè eruditus, necnon ſpectatæ integritatis, probatæque fidei vir, ſplendidè teſtatur, dictamque Imaginem à Panvinio ſibi oſtenſam præſcriptum in modū calceatam ſeſe vidiſſe omninò, nullâq. hæſitatione affirmat.

Hæc de Cruce ſuper ſandaliis Romani Pontificis antiquitùs geſtari ſolitâ. Qua in re tamquàm ab alijs nondum explicata, mihi immorari viſum fuit.

K Tunica Silviæ inferior *pſeudolactini coloris* eſſe à Jo: Diacono dicitur. Color pſeudolactinus eſt color exalbidus, quaſi falſam quandam albedinem, ſive ut opinor *leucophæi*, id eſt, colorem quendam ex albo, & nigello mixtum, vel, ut ſic dixerim, cinericium referens. Nam Græce ψευδὴς, Latinè ſonat *falſum*, eoque vtimur in compoſitione, ut *Pſeudolus*, ideſt *falſus ſeruus*; *Pſeudographus*, ideſt *falſarius*; *Pſeudopropheta*, ideſt *falſus propheta*, & alia id genus permulta. Color itaque Pſeudolactinus à *falſo* dictus *lacte*, per quod Joannes Diaconus albedinem quandam intelligi voluit, ſignificat *falſum album*, ideſt, exalbidum, ſeu cinericium, albedinem quodammodo imitantem.

L Tunicam Silviæ inferiorem, quam *Pſeudolactini coloris* fuiſſe ſcribit Joannes Diaconus, duabus Zonis diſtinctam ait. Zona etſi propriè pro cingulo ſumi ſolet, hoc tamen loco per Zonas à Diacono commemoratas, non niſi faſciolas quaſdam veſtium muliebrium extremitatem circumquaque ambientes, & ad ornatum elaboratas, accipi poſſe autumo; una enim Zona intrà alteram quodam intervallo, & ornatum, & diſtinctionem veſtis quandam reddit, ità verò, ut duæ tunicæ inſtar duarum Dalmaticarum eſſe videantur: nàm Dalmatica in extremitate pro ornatu habet limbum quendam, quo faſcioſa ſive Zona ipſa, de qua eſt ſermo apud Joannem Diaconum, eſt paulò latior, ut ipſemet affirmat. Huc ſpectare videtur illud, quod Iſidorus lib. 19. cap. 22. etymolog. de nominibus veſtium ſcribens, de Segmentis ait: *Segmenta Zonis quibuſdam, & quaſi præciſamentis ornata: nam particulas cujuſque materiæ abſciſſæ praeſegminas vocant*. Hæc Iſidorus.

M Silvia *Mitram matronalem candentis brandei raritate niblatam* in capite geſtaſſe (teſte Joanne Diacono) legitur. Mitrâ utebantur Matronæ, ut innuit Varro lib. 4. de lingua Latina. Iſidorus lib. 19. cap. 31. ait: *Mitra eſt pileum Phrygium, caput protegens, quale eſt ornamentum devotarum: ſed pileum virorum eſt, mitra autem fæminarum*. Quòd autem Mitra ſit tegmen quoddam ad ornatum capitis mu-

muliebrem, ex Iſajæ cap.3. conſtat: quia Mitra Viris probroſa erat, ut ex Luciano, Virg.4., & 9. Æneid., & aliis, colligi poteſt.

Mitra igitur Matronalis, ut alias Mitræ formas, & ſignificationes poſthabeam, erat quoddam capitis ornamentum muliebre, ſed varias, & Matronarum, & Adoleſcentularum, aut Virginum Mitras apud varias Nationes fuiſſe opinor. Apud Phryges Mytra ſumebatur pro muliebri ad ornatum capitis Adoleſcentularum coronâ, ex qua pendebant, faſciolæ, quæ *phylla* dicebantur, quòd foliorum vel florum inſtar dependerent. Hinc Virgil. lib.9. Æneidos ait;

Et tunicæ manicas, & habent redimicula Mitræ.

De Mitra Virginali ſermonem habet Optatus Epiſcopus Milevitanus lib.6.adversùs Parmenianum.

Judith Hebræa in Scriptura Sacra [lib. de hiſtoria ejuſdem cap.9.] Mitram pro ornatu capitis geſtaſſe legitur: quam, ſcilicèt, Mitram Lyranus *Cucuſam* appellat muliebrē, hoc eſt, ut ego interpretor, *Calanticam*, capitis, videlicèt, ornatum muliebrem; Noſtrates autem *Cuffiam* appellant. Muliebre autem capitis ornamentum (ut dixi) varium fuit. Turcæ hodie, & aliæ Nationes Orientales pileis turbinatis ex linteo velamine, vel ex tela ſerica contextis utuntur: eundemque ferè in modum Turcarum feminæ, ut in Chronicis Turcicis 3. par. cap.3., & 4. legitur, pileis turbinatis, & acuminatis caput ornare ſolent. Hujus generis ferè ornamento, pileo, ſcilicèt, turbinato, quod *Mitra* appellabatur, Matronæ olim Romanæ utebantur, ut innuit Varro libro quarto de lingua Latina. Quæ ſanè res comprobatur ex Statuis antiquarum Matronarum marmoreis, quæ multis in locis, & præſertìm Romæ ad hanc uſque diem conſpiciuntur. Hujus generis Mitram candentis brandei raritate niblatam, hoc eſt, ex candente brandeo contextam, Silvia geſtaſſe legitur apud Joannem Diaconum. *Brandeum*, ut colligitur non ſolùm ex Joanne Diacono in hoc loco, & lib.2. cap.24. ſed etiam ex ipſomet Gregorio Magno lib.3. epiſt.30. erat ſudariolum album, ſeu velum lineum, vel ſericum, ex quo Mitram Silviæ ad ornatum capitis contextam fuiſſe, dicendum eſt. Quid autem vox illa, *niblatam*, propriè ſibi velit, invenire non potui: eamque barbaram eſſe credo, uſurpatam hoc loco pro, *diſtinctam*, vel *nubilatam*, ideſt nubis inſtar factam, ſeu potiùs ex raritate ſive ſubtilitate candentis, ſeu candidi linteoli contextam. Vel, *niblata*, eſt vox ob librariorum oſcitationem corrupta pro, *nimbata*, à nimbo dicta: nimbus enim non ſolùm eſt pluuia repentina, & præceps, ſed etiàm faſciola transverſa ex auro aſſuta in linteo, quod eſt in fronte fœminarum, teſte Iſidoro lib.19. etymologiarum cap.31. de capitis fœminarum ornamentis. Hac voce, *nimbata*, uſus eſt Plautus in Pœnulo, dicens:

Quo magis eam aſpicio, tanto magis nimbata eſt, & nugæ meræ. Lumen item, quod circà Angelornm capita pingitur, ut idem Iſidorus ait, nimbus vocatur, licèt nimbus ſit denſitas nubis: Dici ergò poteſt Mitra candentis brandei raritate nimbata, vel quià Mitra nimbo erat ornata, vel ex candido, & raro, vel ſubtili velamine faſciata, ſive inſtar candidæ nubis turbinata. Hæc ad ſenſum per conjecturam; quid enim vox illa, *niblata*, quæ in omnibus Ms. Vaticanis ita legitur, propriè ſignificet, me omninò ignorare fateor, multis ac varijs Dictionarijs penès me extantibus, necnon recentioribus, & antiquis Auctoribus diligenter conquiſitis, & accuratè perluſtratis. Ut ut res ſeſe habeat, Mitram illam ad ornatum capitis à Matronis olim geſtari ſolitam, ex ſudariolo quodam, aut velo tenuiſſimo contextam, ſive faſciatam, vel turbinatam fuiſſe mihi perſuadeo, & pro comperto habeo, ſicut in antiquis ſimulacris fœminarum marmoreis, quæ Romæ, & alibi paſſim cernuntur, videre licet. Huic adſimile videtur eſſe illud, quod reperitur in Stola quadam Sacerdotali perantiqua, acu inſignita, vel variata, & quaſi penicillo picta, quæ Romæ in Sacrario Pontificio ad hanc uſque diem aſſervata cuſtoditur. In hac enim Stola vetuſtiſſima, & pulcherrima quidèm, inter alias Imagines Sacras, quæ inibi conſpiciuntur, extat Beatæ Mariæ ſemper Virginis, & Dei Matris Imago, hujus generis Mitram ad ornatum capitis geſtans. Circà verò ejus Imaginem hæ notæ Græcæ ΜΡ. ΘΥ, hoc eſt Μήτηρ Θεοῦ, ideſt Mater Dei, acu inſignitæ leguntur. Quæ ſanè res magnam nobis de Mitra illa, ad ornatum capitis muliebrem olim inventa, fidem facit.

Hæc de Sancti Gregorii, Gordiani, ac B. Silviæ Imaginibus: nunc reliquum eſt, ut, Mitræ parte Sancti Silveſtri, & antiquis Summorum Pontificum Sandaliis perſpectis, ad Scholia in Beati Gregorii Librum Sacramentorum tandèm aliquando accedamus.

DE

Digitized by Google

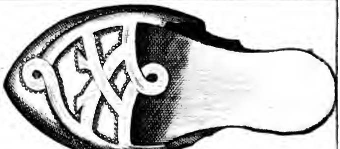
PARS MITRAE S. SILVESTRI PAPÆ

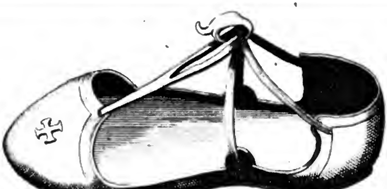
CALCEVS S. SILVESTRI PAPÆ I.

CALCEVS S. MARTINI PAPÆ ET MAR

CALCEVS HONORII PAPÆ I.

Digitized by Google

DE MITRA SANCTI SILVESTRI PAPÆ:

MITRÆ Sancti Silveſtri Papæ partem, ſive anteriorem medietatem ære inciſam ad venerandam Mitrę Pontificiæ antiquitatem, occaſione ſeſe oblatâ, indicandam, hoc loco apponere viſum eſt, etiamſi Beati Gregorii Imaginem nudo capite incidendam curarim ob cauſas initio enarratas. Hanc verò Mitræ partem inter ſacras reliquias ad Sanctum Martinum in Montibus aſſervatam, ad amuſſim unàcum literis, & Imaginibus repræſentare ſtudui, etſi acu ſatis imperitè pictam, prout illa ætas ferebat, in qua tàm ſculpendi, quàm pingendi artes, jamdiù mendis, & ineptiis ſcatentes, defloruerant. Quamvis Mitræ medietas, quæ ad Sanctum Martinum in Montibus aſſervatur, & quantùm ad latitudinem, & altitudinem major ſit, ipſam tamen in eam quantitatem incidendam curavi, ut in eâdem paginæ facie Mitra cum calceis in eam item parvitatem contractis comprehenderetur. Mitra verò coloris viridis holoſerica, non villoſa, phrygiana eſt, ut ſuo loco explicavi, dum de Mitra Summorum Pontificum ſermonem habui.

De Sancti Silveſtri Primi, Sancti Martini Primi, & Honorii Primi Summorum Pontificum Sandaliis, ſive Calceis.

CAlceus, quem Sanctus Silveſter geſtabat, viridis etiam coloris, holoſericus, non villoſus, quibuſdam operibus ex ſerico, & auro contextis ornatus, ad Sanctum Martinum in Montibus inter eaſdem reliquias aſſervatur. Hujus generis calceum (quem Græci σανδάλια vocant) quamvis ab eo, quo in functionibus Eccleſiaſticis ad Pontificiam majeſtatem referendam Beatus Silveſter uti forſan ſolebat, differe credam; cum tamen ſine Cruce omninò eſſe inficias ire non audeo, dum nodos ſuper ſandalium confectos diligenter ſpecto, ac perpendo: nodi namque ipſi per aliquot linearum implexionem, ſive involucra, ornatum præſtant, pluresque Cruces efficiunt, & comprehendunt.

Calceus itèm, quem Sanctus Martinus geſtabat, eodem in loco nuper commemorato aſſervatur: in cujus acumine tegumentum extat corjaceum, cæruleo colore imbutum, & quibuſdam etiam operibus ex ſerico, & auro contextis ornatum. Hic Calceus inſtar ſandalii Honorii Primi fuiſſe cernitur, tegumento calcanei, & ligulis aſtrictoriis ob vetuſtatem carens: in cujus calcei acumine ornatus ille formam Græcì characteris huſce xχ. vel literæ Servianæ χ, x, quodam modo referens, quamdam Crucis Imaginem, tranſverſalem tamen, repræſentare videtur. Hinc non deſunt qui per haſce literas, Crucem ſatis bellè repræſentari poſſe, ſcribant. Hæc duo ſandalia, quamvìs explicatàm Crucem non habeant, ea tamen ob rationes alibi enarratas, ære incidenda, & hoc loco apponenda curavi.

Calceus Honorii poſtremo loco repræſentatus, ad Abſidem Eccleſiæ Sanctæ Agnetis viâ Nomentanâ ab eodem Honorio opere muſivo exornatam, pictus extare cernitur, ut fuſiùs oſtendi; dum de caligis ſive calceis Gordiani, Summorumque Pontificum ſandaliis, Cruce inſignitis, verba feci. Ad Abſidem namque ipſam, circà annum Domini DC. XXIV. conſtructam, Honorius Primus, hujus generis ſandaliis albâ Cruce ſatis conſpicuâ decoratis calceatus cernitur. Hinc calceum ipſum, & ad vetuſtum ſuper ſandaliis Crucem geſtandi ritum indicandum, & ad antiquam ſandaliorum formam ob oculos poſitam, faciliùs explicandam, hoc loco repræſentandum cenſui: antiquiora enim ſandalia etſi ſoleam tantùm, & ligulas habebant aſtrictorias, ut loco ſuperiùs citato ſatis dictum eſſe reor; omnes tamen ferè Pontifices, qui in muſivis antiquis picti repræſentantur, juxtà calcei Honorii Primi formam ſandalia geſtare conſpiciuntur. De ſolea verò S. Petri Beatus Bonaventura mentionem facit: eamque ad ſuum uſque tempus Romæ aſſervatam fuiſſe teſtatur Tom.7. pag.4. in illo de Sanctorum Apoſtolorum ſandaliis Opuſculo, in quo multis Scripturæ Sacræ locis, Sanctorumque Patrum teſtimoniis in medium allatis, & explicatis, doctiſſimè, ut omnia, explanat, & eruditiſſimè docet, quomodo, & quando Salvator Noſter Chriſtus, Apoſtoli, ac Diſcipuli ejus inceſſerint diſcalceati.

Fran-

Digitized by Google

Franciſcus Peres Collado Hiſpalenſis.

R.P.F. ANGELO ROCCHÆ CAMERTI

Sacrarii Pontificii Præfecto S.

QVEMADMODUM muneris oſtenſi editionem Populus flagitare olim ſolebat; ſic promiſſum opus, & ab Auctore ipſo propoſitum, quaſi à munerario eruditi ſolent expoſcere. Et meritò quidèm. Quod enim olim in munerum editione libelli præſtare ſolebant, id in editione alicujus libri crebræ ipſius Auctoris promiſſiones præſtant: nam frequentes de hac re habiti ſermones, & ſæpe ſæpius data fides, videntur excitare deſiderium eorum, qui hiſce interfuerunt promiſſis. *Sapienti pauca*. Scholia in Sacramentarium Beati Gregorii à te conſcripta, coram ſæpe conqueſtus ſum, cur in angulo lateant, & lucem jam non aſpexerint. Sed fruſtrà de hac re verba facio, cum videaris ea nonum velle reſervare in annum, & tineis, & blattis depaſcenda tradere. Quid in hæc cogitem? Hac tuâ cunctatione refers mihi illum Callipedem, de quo M. Cicero ajebat: *Biennium præteriit, cum ille Callipedes aſſiduo curſu cubitum nullum proceſſerit*. Quid Callipedi ſimilius? Biennium jàm præteriit, tertius jàm agitur annus, & promiſſa Scholia haud ſcio cui bono negentur. Inter eruditos viros eidem culpæ affinis judicatur, qui æs alienum contractum non diſſolvit, & qui datam fidem frangit, & promiſſa in hoc genere non implet. Cave itaque, ne literati diem tibi dicant, & te in hominum eruditorum judicium ducant; & ſi velis dicere te promiſſi violati non eſſe reum, verbis extremis Præfationis Tomi V. operum Beati Gregorii quaſi chirographo convincaris. Quando igitur Scholia ſunt jam à te limata, ne diem ex die ducas, & nos inanibus promiſſis ampliùs deludas; ſed ſi bonum nomen vis exiſtimari, ſolutionis tarditatem auctario aliquo compenſa; & qui Scholia tantùm pollicitus fueras typis mandare, illa, quæ meditatus fueras ad Beati Gregorii, ejuſque Parentum Imagines, necnon ad ejuſdem Sancti vitam accuratè intelligendam, quaſi cumulum adde; ut, ſi qua per tuam iſtam cunctationem in te mali nominis macula inſedit, & per hoſce annos inveteravit, hoc auctario deleri poſſit. Vale eruditiſſime vir, & in dies majora, & tuis exantlatis laboribus, & tuo ingenio digna, in lucem ede. Romæ Kalendis Maii M.D.XCVII.

Digitized by Google

SCHOLIA
IN LIBRUM SACRAMENTORUM
B. GREGORII MAGNI

LECTORIBUS
F. ANGELUS ROCCA CAMERS
APOSTOLICI PALATII SACRISTA.

GRAVISSIMÆ, ac diuturnæ ægritudines, quas olim (Lectores humaniſſimi) perpeſſus fui, effecerunt, ut Scholia hæc, jam diù promiſſa, & à me pridèm conſcripta, ad hanc uſque diem fuerint protracta, & dilata: Opera enim Beati Gregorii Magni in Vaticana Typographia ſuperioribus annis impreſſa, & ſub felicibus Auſpiciis, piâque Clementis VIII. munificentiâ ad finem tandèm aliquando perducta (quibus poſt multos, incredibileſque labores extremam mihi manum imponere contigit) me in lectulo ob adverſam valetudinem ſemivivo jacente, diuulgata ſunt, hominum, videlicèt, proſpectui expoſita. Prætereà Ego, & jure quidèm, animo, & corpore ita conſternatus evaſi, ut multorum menſium intervallo nonniſi animi, & corporis virium reparationem cogitare quiverim. Alia deindè munia, quæ me à Typographia ipſa, cui in Sanctorum Patrum monumentis emendandis, & imprimendis novem jàm ferè annos operam dedi, omninò amoverunt; mihique ad Scholia imprimenda, etſi maximopere propenſo, procraſtinare facilè ſuaſerunt. Poſtremò autem tantæ hac in re præſtanda cunctationis me ſuppuduiſſe fateor, cùm tertius jam annus me ante oppreſſerit, quàm promiſſis reſpondere potuerim: frequens tamen ſuaſio Literatorum hominum, qui hujus generis pollicitationem in Quinti Tomi Operum Beati Gregorii fronte jam impreſſam, tamquàm vanam, majorem in modum non ſemel damnarunt, pudorem tandèm meum aliquando vicit, fugavitque. Quid in hoc Sacramentorum Libro emendando, & Scholiis illuſtrando præſtiterim, judicent alii: Quantum verò ſuſceperim laboris, non ſum neſcius. Hunc etenim manuſcriptum Librum, Librariorum incuriâ, ſive inſcitiâ, ita nævis deturpatum,

Digitized by Google

ita cicatricibus confoſſum, immò ita mutilum, & depravatum, atque ita diſcerptum reperi, ut facies ipſa in ipſa planè facie non agnoſceretur, ſicut ii, qui mecum in Typographia Vaticana degebant, locupletes hujuſce rei poſſunt eſſe teſtes. Ut autem nativam ei faciem, utcùmque potui, reſtituerem, multa errata, à Librariis apertè commiſſa, ſublata ſunt: nonnulla verò Codicum item manuſcriptorum collatione à mendis vindicata ſunt; alia denique conjecturis, & Scholiis indigentia, tùm ob rerum, ac vocum obſcuritatem, tùm etiam ob vetuſtum ſcribendi modum eâ in ætate uſurpatum, immutata relicta ſunt, & ſuis in locis declarata, ut Codicis manuſcripti antiquitas indicaretur. Hinc confuſis ordinem, obſcuris lumen, dubiis certam notitiam reddere ſtudui: & quamvìs, in literis præſertim, me nihil eſſe ſciam; tamen, ut aliquid hac in re forem, non parum adlaboravi. Hæc, ut meæ cunctationis rationem in medium afferrem, meamque in Librum Sacramentorum induſtriam explicarem, mihi dicenda videbantur. Rem ego nec parvam, nec tardè quidèm fuero aſſecutus, ſi cunctando rem ipſam ſatis congruenter reſtituiſſe videbor; Sat enim citò, ſi ſat benè. Vos autem meam retardationem, & moram, etſi nimium longam, & odioſam, juſtis tamen de cauſis admiſſam, æqui bonique facite: meamque operam publicæ commoditati, & utilitati præſtitam, qualiſcumque ſit, accipere ne gravemini. Valete. Romæ, in Sacrario Pontificio Kalendis Auguſti M. D. XCVII.

DE LIBRI NOMINE, ET AUCTORE.

ANTEQUAM SCHOLIA IN B. GREGORII MAGNI Sacramentorum Librum aggrediamur, duo potiſſimùm ſcitu digna, videntur, atque illud in primis, cur, ſcilicèt, hujus generis Codex preces, & orationes complectens, *Liber Sacramentorum*, vel potiùs *Sacramentarium*, ſive *Sacramentarius liber* nuncupetur. Olim namque [ut Pamelius teſtatur] ſacramenta vocitabantur non ſolùm Miſſæ Sacrificium, verùm etiam Miſſarum orationes, quæ Euchariſtiæ Sacramentum in primis circumſpiciunt, quæque Collectæ item dicuntur ob rationes ſuo loco aſſignandas. Hinc Codex, quem præ manibus habemus, Liber Sacramentorum, vel potiùs, & rectiùs fortaſsè, ſalvo meliori judicio, Sacramentarius inſcribi ſolet, ut videre eſt apud veteres, & probatiſſimos Catholicæ Eccleſiæ Scriptores: è quorum numero ſunt Albinus Flaccus Alcuinus *de Eccleſiaſticis officiis*, *cap. de Quadrageſima in Sabbato ante Palmas, & feria ſexta in Paraſceve*: Amalarius Fortunatus *lib.1. in ſecunda Præfatione*, non ſemel; & *cap.1. 9. 12. 23.*, & *libr.3. cap.40.*, & *lib.4. cap.23. 30. 42.*, Micrologus *cap.13. 24. 25. 31. 42. 49. 55.*; Hi omnes dictis in locis non libri Sacramentorum, ſed Sacramentarii voce ſemper uſi ſunt. E recentioribus autem Scriptoribus, itemque probatiſſimis, Jo: Franciſcum de Panvinis *in Canonizatione S. Bonaventuræ ante art.1. par.1. Tom.7.*, Jo: Stephanum Durantum, *lib.2. de ritibus Eccleſiaſticis cap.17. num.8.*, Cæſarem Baronium S. R. E. Cardinalem *in Martyrologio die 18. Januarii*, & Jacobum Pamelium *in Præfatione ad Micrologum*, Sacramentarii nomine uſos fuiſſe inveni: Nam, tametſi Pamelius *in ſecundo Tomo liturgicar. in Prologom. de Beati Gregorii Sacramentorum codice*, rectiùs Sacramentorum librum, quàm Sacramentarium inſcribi affirmat; in loco tamen citato dictum librum Sacramentarium abſolutè nuncupavit. Quamvis itaque ſolus Walafridus Strabo huic ſcribendi modo ſuis in ſcriptis adverſari videatur; & exemplaria M.S. quæ à Librariorum arbitrio plerunque pendent, Walafrido favere videantur; tamen ad ambiguitatem ſaltem vitandam, Sacramentarium, quam Librum Sacramentorum rectiùs inſcribi debere, videtur. Si enim hujus generis opus, à B. Gregorio conſcriptum, Liber Sacramentorum inſcribatur, ſeptem Sacramenta Eccleſiæ in eo comprehendi facilè quis illicò ſuſpicabitur: Si autem Sacramentarium, vel Sacramentarius nuncupetur, non Sacramenta, ſed Sacramentalia, quæ circà Euchariſtiæ Sacramentum verſantur, in eo contineri quiſque poterit non ab re judicare. Utcùmque autem ſit; Opus, de quo loquimur, Liber Sacramentorum inſcriptum non inconſultò relictum eſt, ob codices MS. Vaticanos, qui Sacramentorum libri nomine prænotantur, & præſertim ille, ceteris inſignior, quem impreſſimus.

Reliquum eſt, ut ſecundo loco à nobis propoſitum explicemus: Nam hujus generis codicem opus Gelaſii Papæ nomine priùs

edi-

Digitized by Google

editum invenio; Deinde à Gregorio Magno reformatum. Et nonnullis rebus ab aliis poſtremò auctum, ut Walafridus Strabo *in lib. de rebus Eccleſiaſticis cap.* 22. teſtatur in hanc verborum formam: *Gelaſius Papa tàm a ſe, quàm ab aliis compoſitas preces dicitur ordinaſſe, & Galliarum Eccleſiæ ſuis orationibus utebantur, quæ & adhuc a multis habentur. Et quia tam incertis Auctoribus multa videbantur inſerta, & ſenſus integritatem non habentia, curavit B. Gregorius rationabilia quæque coadunare, & ſecluſis iis, quæ vel nimia, vel inconcinna videbantur, compoſuit Librum, qui dicitur Sacramentorum, ſicut ex titulo ejus manifeſtiſſimè declaratur. In quo ſi aliqua inveniuntur ad hunc ſenſum claudicantia, non ab illo inſerta, ſed ab aliis minus diligentibus poſteà credenda ſunt ſuperaddita*. Hæc Walafridus; cujus verba ad verbum hoc loco recitavimus, ne ipſa ampliùs tanquàm Scholiis hiſce pro quibuſdam locis dilucidandis, frequenter deſervientia, repetamus. De hac item re luculentiſſimum extat teſtimonium Joannis Diaconi *in vita ipſius Gregorii Magni lib.* 2. *cap.* 17. in quo ait hunc in modum: *Sed & Gelaſianum Codicem de Miſſarum ſolemniis multa ſubtrahens, pauca convertens, nonnulla adjiciens, pro exponendis Evangelicis lectionibus, in unius libri volumine coarctavit*. Hæc de libri Sacramentorum nomine, & Auctore pro ſolutione dubitationum, quæ alicui ſeſe offerre poſſent.

SCHOLIA.

PAg. 49. B. *Item dicitur*, GLORIA IN EXCELSIS DEO, *ſi Epiſcopus fuerit*, &c. Alii Codices habent, *affuerit*. Sed prior lectio videtur magis congruere verbis ſubſequentibus, quæ ſunt: *A Presbyteris autem minimè dicitur, niſi ſolo in Paſcha*. Nunc autem alius viget uſus.

Ibidem legitur: *Deindè ſequitur Apoſtolus*. Alii Codices MS. habent: *Deindè legitur Epiſtola*. Hæc autem lectio eſt prioris declarativa ipſam emendans.

Pag. 49. E. In prima Canonis parte, quæ incipit hiſce verbis: *Te igitur*. Aliquot conſignationes Crucis, quæ nunc fiunt in ipſo Canone, inter illa verba: *Hæc dona, Hæc munera, Hæc ſancta ſacrificia illibata*; Et inter illa alia: *Benedictam, Adſcriptam, Ratam*, &c. Atque aliis in locis, non extant, negligentiâ fortaſsè Librariorum prætermiſſæ. Hæ namque Crucis conſignationes omnes antiquæ ſunt, & myſteriorum plenæ, quæ dictis in locis, & alibi deſiderantur: quia non ſolùm ante conſecrationem ad ſanctificandum oblata; ſed etiam poſt conſecrationem ad Chriſti Salvatoris Paſſionem, ac mortem repræſentandam toties in Canone repetuntur, ut apertè docent S. Auguſtinus *lib. de Spiritu ſancto*, Micrologus *de Eccleſ. obſerv. cap.* 15. Amalar. Fortun. *lib.* 3. *de Eccl. offi. cap.* 24. Ivo Carnoten. *ſerm. De Convenientia veter. & nov. Sacrificii* S.Thom. 3. *par. qu.* 83. *art.* 5. S. Bonavent. *in expoſit. Miſſæ*. Gabriel Biel *in Can. Miſſæ*. Gulielmus Durandus *lib.* 4. *De Divin. offic. in expoſit. Can.* Stephanus Durantus *De ritibus Eccleſ.* & alii permulti. Hæ tamen conſignationes ſuis in locis repoſitæ non ſunt, ut textus, proùt jacet, fideliter oſtendatur, apertiſſimis mendis, & innumeris quidèm, tùm ad punctuationem, & ad orthographiam, tùm etiam ad voces ipſas pertinentibus, exceptis, quæ ſine ulla hæſitatione corrigi debebant.

Pag. 50. A. Legitur in Codicibus MS. Vaticanis *Tathæi*, pro *Thaddæi*. Hanc enim vocem Tathæus per Aphæreſim figuram originem à fonte Hebraico trahere ſuſpicari poſſumus, hoc eſt ab eo nomine, quod eſt Mattathias: ideſt Donatus à Domino, vel Donum Domini, hæc namque vox, quæ componitur ex Mattath, quod eſt donum, vel donans; & Ia, Deus, vel Dominus, quaſi *Donum Dei*, vel *Domini* interpretatur. Eandem ſignificationem habet Matthias per figuram ſyncopen, ſyllabâ mediâ detractâ, necnon Matthæus, ideſt Donatus, Græci enim (αι) in (αι) diphtongum convertunt, dum aliquid ab aliis linguis transferunt in ſuam: Eam autem Græcorum diphtongum Latini per [ae] pronunciare ſolent. Quare hi nonnihil à Græcis in formandis vocibus mutuantes; ex α, & ι, formant diphtongum (ae) dicentes, Matthæus. Hinc Tathæus per Aphæreſim quaſi Mattathæus, vel Mattathias, *Mat*, ſyllabâ detractâ, formatur. Cum vox igitur, *Tathæus* tam bellè ad Hebraicam vocem accedat; hanc dictionem, non illam, retinendam eſſe duxi. Adde etiam, quòd Pamelius in Sacramentorum item libro, quem ſub Gregorii Magni nomine impreſſit, hanc vocem, *Tathæi*, hoc loco invenit, & reliquit: ſed in margine, *Tatdæi*, appoſuit cum aſteriſco. Thaddæus autem, *Laudans*, ſive *Confitens* Latinè dicitur.

Pag. 50. B. *Qui pridie quàm pateretur*. Hoc in loco deſiderantur duæ particulæ, quæ in Miſſali nunc extant; ſed eæ non inconſultò relictæ videntur. Legitur enim *Elevatis*, ſine conjunctione, & ita etiam *Dedit*, abſque particula enclitica iſta, *que*.

Pag. 50. D. *Super Diptycha*, Mendoſè legebatur, Dyptitia. *Diptychum* enim ſive δίπτυχον, *Diptychon* Græcè, duplicatum Latinè dicitur, a δὶς, *bis*: & πτὺξ, vel πτυχὴ, plica. *Diptycum* autem pro duabus tabulis, quarum una vivorum, altera verò mortuorũ nomina continebat, quę in Miſſa publicè recitabantur hoc ſumitur loco. Vivorum enim nomina in illa Canonis parte, quę incipit: *Memento Domine*: poſt illa verba. *Famulorum, famularumque tuarum* &c. Defunctorum autem poſt illa verba: *Qui nos præceſſerunt cum ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis*, recitabantur. De more hoc in Eccleſia ſancta perantiquo, hoc eſt de commemoratione tàm vivorum, quàm defunctorum in Miſſæ ſacrificio; quorum nomina in Tabulis conſcripta erant, mentionem faciunt Gelaſius Papa ſcribens ad Anaſtaſium Auguſtum, ut videre licet *in* 2. *Tomo Concil.* longè poſt medium Epiſtolæ; Inno-

cen-

Digitized by Google

centius primus *Epiſt. ad Decentium Eugubinum Epiſcopum*: idque legitur *de conſecratione diſt.* 1. c. 73. S. Cyprianus *ep.* 10. *Tom.* 1. ubi offerri nomen, & *ep.* 66. nominari in Sacerdotum prece pro Tabularum recitatione dixit; S. P. Auguſtinus ad Clerum Hipponen. *epiſt.* 137., & habetur 2. *q.* 1. *cap.* 12. Nomen *Et* 11. *q.* 3. *cap.* 50. Quid obeſt. Gregorius item in Regiſtro *lib.* 3. *epiſt.* 37., & alii permulti. Non deſunt etiam, qui de Diptychis expreſsè ſcribant, Dionyſius enim Areopagita *lib. De Eccleſiaſt. Hierarchia cap.* 3. expreſſam facit mentionem de ſacrarum Tabularum myſticâ recitatione: Nam quamvis in Latino textu legatur; *Myſtica Sanctorum recitatio*, nullâ penitùs de ſacris Tabulis mentione factâ; Græca tamen litera habet ἱερῶν πτυχῶν, hoc eſt, *Sacrarum Tabularum*; id quod ab Interprete fuit prætermiſſum, vel ob carentiam hujus vocis, πτυχῶν, in ejus exemplari; aut quia de Sanctorum tantùm recitatione in Miſſæ ſacrificio fieri ſolita Dionyſium loqui putavit, ut Pamelius opinatur. Innoc. item ad Arcadium Imp. necnon Eudoxia Imperatrix ad eundem Innocen. mentionem de Diptychis expreſſam faciunt. Has autem literas videre eſt apud Georgium Alexandriæ Archiepiſc. in vita Chryſoſtomi, ut refert Steph. Duraut. Vigilius quoque Papa *Diptycorum* meminit in damnatione Theodori Epiſcopi Cæſareæ Cappadociæ, ut legitur *in* 2. *Tomo Concil.* inter Decreta ejuſdem Papæ. Fit etiam mentio de iiſdem Diptychis apud Theodorum *in hiſtoria Eccl.*; quam vocant *Tripartitam*, *lib.* 10. *cap.* 25. in quo de Chryſoſtomo legitur: *Is ergo Pontifex Joannis Magni vocabulum Eccleſiaſticis* διπτύχοις *primus inſeruit*. Alicuinus inſuper *de celebr. Miſſæ* longè poſt medium, *Diptycorum* meminit hiſce verbis: *Poſt ergo illa verba, quibus dicitur, in ſomno pacis, uſus fuit antiquorum, ſicut etiam uſque hodie Romana agit Eccleſia, ut ſtatìm recitarentur ex Diptychis, id eſt Tabulis, nomina defunctorum*. Idem ferè legitur apud Florum Magiſtr. *in expoſit. Miſſæ*. Fit etiam mentio de ſacris Diptychis in Liturgia Sancti Marci, necnon in Synodica Procli Archiepiſcopi Conſtantinopolitani ad Donnum Epiſcopum Antiochenum *epiſt. ante med.* quæ extat *in* 2. *Tomo Concil. Act.* 14. *Concilii Chalcedonenſis*. In quinta item Synodo generali Conſtantinopol. 2. *Tom.* 2. *Concil. Confeſſ.* vel *Coll.* 1. in literis Juſtiniani Imp. ad Synodum ſcriptis de Theodoro, qui Mopſueſtiæ Epiſcopus dictus fuit, legitur hunc in modum: *Deletum eſt nomen ejus a ſacris Diptychis Eccleſię, cujus fuit Epiſcopus*. Et infra: *Hortamur autem etiam illud diſceptare, quod vanè profertur ab eis, qui dicunt non oportere poſt mortẽ hæreticos anathematizari, & ſequi in hoc doctrinam Sanctorum Patrum, qui non ſolùm viventes hæreticos condemnaverunt, ſed, & poſt mortem, utpotè in ſua impietate mortuos anathematizaverunt, ſicut eos, qui injuſtè condemnati ſunt, revocaverunt poſt mortem, & in ſacris Diptychis ſcripſerunt, Quod factum eſt in Joanne* [*ſcilicèt Chryſoſtomo*] *& in Flaviano religioſæ memoriæ Epiſcopis Conſtantinopolitanis*. Hæc ferè omnia *in Decreto Gratiani* 24. *q.* 2. *cap.* 6. quod incipit: *Sanè profertur à quibuſdam, qui dicunt oportere, &c.* Quæ quidèm ſententia ab Juſtiniani literis deſumpta, eundem ſenſum habet cum eo, qui in iiſdem literis extat; ſed inſulſa videtur, & mutila, verbis quibuſdam à Compilatore demptis; quibuſdam verò mutatis: Nam dictio illa *Sanè*, loco illius Adverbii, *Vanè*, poſita, negatione ablatâ; non ſignificat *Benè, & ſapientèr*, ut Gloſſa hunc locum interpretatur; ſed ſolùm affirmantis eſt vox; niſi dicatur, *Sanè benè profertur, &c.* vel, *Vanè ſatis profertur a quibuſdam, qui dicunt non oportere, &c*, negatione in ſuum locum repoſita. Sed de his hactenùs, ut ad *Diptycha*, undè, occaſione ſuadente, digreſſi ſumus, revertamur. Hic ſanè de *Diptychis* locus in Decreto Gratiani depravatus olim extabat, ſed Romæ ſuperioribus annis ex dicto Concilio fuit emendatus: nam prius pro *Diptychis*, *Diſticis*, legebatur. Hinc gloſſa dictionem illam, *Diſticis* corruptam explicans, ait *Diſticos* eſſe tabulas, à dico, dicis, nuncupatas: atque hunc in modum textui mendoſo mendoſè Gloſſa reſpondebat: Hujuſce nanque verſus Auctor, voce falsâ pro vera utens, mediamque ſyllabam producens, dixit:

Clericè diſticam lateri ne dempſeris unquam.

Verſum hunc depravatum, quem Gloſſa Martiali adſcribit, in Martiali reperire non potui, atque hunc in modum reſtituendum cenſeo;

Clericè Dypticbium lateri ne dempſeris unqum

Verſus enim à Gloſſa citatus textui nunc emendato non reſpondet; ſed hoc modo reſtitutus, rectam etymologiam, genuinum ſenſum, & ſyllabarum quantitatem conſervat: nam vox, *Diptycha*, vel *Diptychium*, cum *pty*, ſyllabâ correptâ, ut initio hujuſce ſcholii explicatum eſt, aliam habet etymologiam, a complicatione duarum, ſcilicèt, Tabularum dictam. *Diptycha* enim, ut omnes interpretantur, erant Tabulæ ex quavis materia confectæ, ſive chartæ, vel columnæ, in quibus imagines Patrum in ſuo catologo ponebantur. Et quia *Diptychum* Græcè, duplicatum Latinè interpretatur, ut dictum eſt; Duplices illæ Tabulæ Eccleſiaſticæ, quarum una vivorum, altera defunctorum erat, hanc fortaſsè vocem ſortitæ ſibi ſunt, translato vocabulo ab duplicibus oſtreorum teſtis, quas B. Ambroſius *lib.* 5. *Hexaemeron cap.* 8. *Tom.* 1. *Diptychum*, ſatis bellè appellat: quia duplices illæ Tabulæ inſtar forſitan teſtarum oſtreorum erant ita complicatæ, ut una ſuper alteram contracta, clauderentur. Hac itaque, ut reor, translatione literæ à quovis Principe emiſſæ, & ſignis obſignatæ, à duplicatis Tabellis, Briſſonio teſte, Diplomata dicta creduntur, quales ſunt etiam Literæ patentes, ſive Bullæ Pontificiæ; eaſque literas complicatas, ſive duplicatas, & lino trajecto obſignatas fuiſſe dicunt; quod enim Græci διπλοῦν dicunt, Lati-

ni

Digitized by Google

ni duplum vocant. Hinc duplicatæ Tabellæ, Diplomata, & *Diptycha* nuncupantur. Hac item ratione Pugillares, ſive Pugillaria, ideſt Tabellæ cereæ, ligneæ, vel alterius materiæ, in quibus ſtylo ſcribitur, variis nominibus apud veteres vocitabantur. Aliæ enim Quincuplices, vel Pentaptyca, πεντάπτυχα: Aliæ Triplices, vel Triptycha, τρίπτυχα: Aliæ Duplices, vel Diptycha, δίπτυχα, dicebantur. Quare ſicut à Svetonio in Auguſto Diplomata, vel *Dipthyca*, Duplices Tabellæ dictę ſunt, ita *Dipthycum* ab Auſonio Bipatens pugillar nuncupatum fuit. In Codice autem Th. ut doctiſſimus refert Briſſonius *in libr. 4. De verborum ſignificatione*, Duplices Tabellæ *Diptycha* Imperatorum nominantur: quæ etiam *Diptychia* non inſulsè dici poſſe autumo, auctoritate Sancti Patris Auguſtini perſuaſus: ipſe enim *in lib. 15. contra Fauſtum Manichæum cap. 1. ſub perſona Fauſti*, & *cap. 2.* in *reſponſione contrà eundem*, duas Tabulas illas Moyſis lapideas (quarum una complectitur tria præcepta ad Deum pertinentia; ſeptem verò ad proximum) *Diptychium lapideum non* ſemel appellavit. Duplices igitur Tabulæ illæ Eccleſiaſticæ, quarum una vivorum, altera verò defunctorum nomina in Miſſæ Sacrificio recitanda continebat, *Diptbycha* jure ſuo dicebantur, non *Diptitia*, ut mendosè ob incuriam Librariorum in exemplari legitur Vaticano. Nec ſilentio prætereundum videtur, quod frequenter ſeſe offert in hoc Sacramentorum libro de locis, in quibus vivorum, ac defunctorum, ſive etiam ſanctorum nomina ſunt recitanda: Ubi enim aliquorum memoria nominatim fieri ſolet, in vetuſtiori Vaticano Codice non invenitur litera N. nominis exprimendi ſignum, ſed hæ literæ, ILL. quæ ad Codicis antiquitatem repræſentandam relictæ ſunt.

Pag. 50. E. Parte illa, quæ incipit: *Nobis quoque peccatoribus*, legitur *Agathe*, & *Agne* in ſexto caſu, Græcæ declinationis formâ retentâ, pro *Agatha*, & *Agnete*; vt Agathe, es; & Agne, es; Id quod apud multos Latinos erat in uſu, & præſertim apud Sanctum Ambroſium, & quidem frequenter. Hinc Prudentius *in Periſteph.* utitur declinatione Græcâ hunc in modum:

Agnes ſepulchrum eſt Romulea in domo
Fortis puellæ, Martyris inclytæ.

Hoc enim in loco ponitur Agnes pro Agnetis: nonnulli tamen Codices habent Agnis Sepulcrum: ſed Agni, Agnis, eſt declinatio omninò Græcâ, literâ, η, per ι, non per e prolata, ut γραμματική, ῆς: Ῥητορική, ῆς, quas voces Latini in ſuam vertentes linguam, dicunt Grammatice, es: Rhetorice, es, &c. Agathæ igitur pro Agatha, & Agne pro Agnete ponuntur. Id quoque videre eſt, & copioſiùs in feſtis earundem Sanctarum.

Pag. 63. 64. & 95. in eodem Sacramentario ſunt qui legunt *Agna*, *Agnæ*, ut habetur in Pamelii Adnotationibus.

Pag. 53. A. In præfatione Codex unus MS. habet: *Per hunc inviſibillum amore rapiamur*. Sed tres MS. concordant cum Miſſali Rom., in quo legitur: *Per hunc in inviſibilium amorem rapiamur*; Quam ſanè lectionem veluti magis congruam, quàm priorem, in hoc Sacramentorum libro reponendam eſſe cenſui.

Ibidem D. in oratione *Largire quæſumus*, Legebatur: *Fidei, Spei, & Securitatis augmentum*, idque tantum in uno Codice MS. At ceteri habent: *Fidei, Spei, & Charitatis augmentum*: ſed quia prior lectio de mendo ſuſpecta eſt, ſecundam retinendam eſſe judicavi.

Pag. 54. A. In Secreta legebatur: *Suſcipe Domine &c. Vt quod illos paſſio glorioſos, nos devotio reddat innocuos*, In prima clauſula deſideratur verbum *Fecit*: quod ne locutio mutila relinqueretur, repoſui, cum præſertim in Miſſali legatur, *Efficit*, & in Pamelii Adnotationibus *Fecit*: quod etiam in alio MS. invenitur.

Pag. 62. A. & 63. F. & 64. D. Videre eſt Miſſam SS. Virginum, & Martyrum Agnes, & Agathes: quarum nomina more Græco declinata aperte cernuntur, ut ſuperiùs copioſè oſtenſum eſt pag. 50. E.

Pag. 64. A. Poſt orationes ad complendum, quæ nunc in Miſſali dicitur, Poſtcommunio, ponitur oratio, quæ in Codice Vaticano à nobis impreſſo ad Collectam inſcripta reperitur. Eſt autem inſtar orationis, quæ ſuper populum dici ſolet: & nuncupatur Collecta, eo quòd, ut ait S. Bonaventura *in expoſit. Miſſæ, cap. 2. tom. 7.* omnes adſtantes Miſſæ, ſe debeant devotè colligere, & cum Sacerdote fideliter orare: vel, ut aliqui dicunt, quia Miſſarum orationes, collecto populo, celebrari ſolent. Quæ ſanè ſententia mihi non arridet: propterea quòd omnia, quæ in Miſſa dicuntur; Collectæ hac ratione dici poſſent. Quarè cum Walafrido Strabone *cap. 22. Collectas nuncupari dicemus, quia neceſſarias orationum petitiones compendioſâ brevitate colligimus, ſive concludimus*. Vel quia, *Sacerdos, qui legatione fungitur pro populo ad Dominum, omnium petitiones iis orationibus colligit, atque concludit, ut cap. 3. de Eccleſiaſticis obſervationibus* ſentit Micrologus, qui ibidem, quænam magis propriè nuncupentur Collectæ, docet hiſce verbis: *Illæ tamen ſpecialiùs Collectæ vocari videntur, quæ apud Romanos ſuper Collectam Populi fiunt, dum colligitur, ut procedat de una Eccleſia in aliam ad Stationem faciendam, ut in capite jejunii illa oratio* (CONCEDE NOBIS DOMINE) *apud S. Anaſtaſiam ſupra Collectam populi dicitur, qui Stationem apud S. Sabinam celebraturus eſt*. Hæc Micrologus. Dicta oratio reperitur hodie in Miſſali poſt Cinerum benedictionem, ac dationem ante Miſſam. Antiquitùs enim in feria 4. Cinerum colligebatur Populus apud S. Anaſtaſiam, ubi dicta oratio recitabatur, deindè ad S. Sabinam pro Statione celebranda procedebatur; ſicut in die Aſſumptionis B. Mariæ ſemper Virginis legebatur hæc oratio (*Veneranda nobis Domine*) in Statione, qua cum Imagine Chriſti,

Digitized by Google

ut legitur in ordine Romano pag.84. procedebatur a S. Maria Minore [quæ eſt in Foro Boario ad Arcum Veſpaſiani , nunc Eccleſia *S. Mariæ Novæ* nuncupata] ad S. Adrianum, ubi fiebat Statio : Miſſa verò ad S. Mariam Majorem : & in die Nativitatis ejuſdem recitabatur oratio[*Supplicationem ſervorum,&c.*] quando Litania à S. Adriano ad S. Mariam Majorem exibat juxtà B.Gregorii Papæ Magni conſuetudinem , ut Radulphus Tungrenſis ait *de Canonum obſervantia* , *propoſ.*13. & fuſius *prop.* 23. ubi de his tribus Collectis , ac ſtationibus loquitur .

Pag.67. B. In die Februarii 22. in qua celebrari ſolet Cathedra S. Petri in Antiochia , legitur titulus Miſſæ hunc in modum : *Cathedra S. Petri in Roma* . Locum vitio Librariorum mendoſum eſſe reor , cum Roma pro Antiochia ponatur. De Cathedra Antiochena , quæ die 22. Februarii celebratur , mentionem facit Ordo Romanus *pag.* 24. Antiphonarius B.Gregorii, Micrologus *c.*48. & Ivo Carnotenſis Epiſcopus. Cathedra Romana , quæ ſub die 18. Januarii nunc celebratur , nec in Antiphonariis , nec Lectionariis , nec in Sacramentariis tam MS. quàm impreſſis invenitur , nec de ea apud veteres Scriptores de Ritibus Eccleſiaſticis fit ulla mentio , propterea quòd divinum de Cathedra Romana officium inſtitutum fuit à Paulo IV. per Bullam ſub die 18. Januarii MDLVII. Romæ VIII. Idus Jan. Anno ſui Pontificatus III. Hinc in Breviariis antiquis ante Pauli IV. Pontificatum impreſſis Cathedra Romana , quæ ſub die 18. Januarii celebratur , non reperitur , quòd ſciam : Extat tamen in Martyrologiis , quæ de hac Cathedra luculentiſſimum reddunt teſtimonium . Non deſunt hac etiam de re alia teſtimonia,& quidèm permulta , quæ Cæſar Baronius S. R. E. Card. vir ſanè eruditiſſimus , & in hiſtoriis Eccleſiaſticis mirificè verſatus , in ſua notatione ad Martyrologium Romanum ſub die 18. Januarii copiosè atque inſigniter recenſet : In Gallia tamen , & Hiſpaniæ partibus ante Pauli IV. Decretum , hæc Romanæ Cathedræ feſtivitas colebatur , ut in ipſamet Bulla 40. enarratur .

De Miſſa Cathedræ , quæ in Codicibus MS. Vaticanis ſub die 22. Februarii extat , Card. Baronius mentionem facit , eamque ſub die 18. Januarii in eadem notatione in Martyrologium Romanum citat tanquàm Cathedræ Romanæ Miſſam : propterea quòd Collecta , quæ habetur in alia Miſſa ejuſdem diei ad Cathedram item Romanam pertinere videtur . Cathedra tamen Antiochena in inſigniori MS. Sacramentario ſub die 22. Februarii extat nomine Cathedræ Romanæ : cujus Miſſæ Præfationem idem Card. Baronius ferè ad verbum recitat , hac dictione [*Mundaſti* pro *Fundaſti*] exceptâ. Legitur enim in exemplaribus MS. Vaticanis in hanc verborum formam : *Quam [ſcilicet Eccleſiam in Patriarchis fundaſti , in Prophetis præparaſti, in Apoſtolis condidiſti , &c.*

Ibidem. D. In oratione , quæ incipit : *Omnipotens ſempiterne Deus , &c.* multa deſunt , quæ in alio exemplari reperiuntur , ut videre eſt apud Card.Baronium *Tom.*1.*Annal. Eccl. pag.*328. D. Ut autem id planum fiat , orationem ipſam hoc loco apponere viſum fuit . In exemplari Vaticano ita jacet :

Omnipotens ſempiterne Deus , qui ineffabili Sacramento , Apoſtoli tui Petri principatum in Romani nominis arce poſuiſti , præſta , ut quod in orbem terrarum , ejus prædicatione inchoavit ; Chriſtianæ devotionis ſequatur univerſitas . Per &c.

Hæc ex Codice MS. Vaticano ,
Baronius ita legit :

Omnipotens ſempiterne Deus , qui ineffabili Sacramento , Apoſtolo tuo Petro Principatum Romæ Urbis tribuiſti ; undè ſe Evangelica veritas per tota Mundi Regna diffunderet ; præſta quæſumus , ut quod in orbem terrarum ejus prædicatione emanavit , univerſitas Chriſtiana devotione ſequatur .

Hæc ex Baronio , qui in primo Annalium Tomo ; & in Martyrologio preces haſce in antiquis S. Romanæ Eccleſiæ Ritualibus libris , ſive Breviariis ſe inveniſſe teſtatur .

Pag.67. B. In prima oratione Miſſæ in Cathedra Sancti Petri , *Animas ligandi , atque ſolvendi Pontificium tradidiſti* . Hæc in illuſtriori Vaticano Codice MS. extant , ſed in aliis MS. ejuſdem Bibliothecæ , atque in Codice Liturgicon impreſſo à Pamelio hæc dictio ; *Animas* , deſideratur , quamvis ſine ipſa particula , quæ in Miſſali Romano reperitur , lectio eundem etiam ſenſum habere queat .

Ibidem hac in Miſſa ſeſe conſiderandum offert , cur in fine poſt orationem ad complendum , quæ nunc *Poſtcommunio* in Miſſali Romano dicitur , addatur Collecta ſuper populum , quæ nunc nonniſi in feriis tantùm Quadrageſimæ uſque ad quartam feriam majoris hebdomadæ incluſivè dici ſolet , ut in Miſſali videre eſt . De hoc ritu Micrologus *de Eccleſiaſticis obſervationibus cap.*51. rationem reddit dicens : *Oratio poſt communionem pro ſolis communicantibus ſolet orare . Populus autem etſi quotidie in Quadrageſima conveniat , non tamen quotidie , ut deberet , communicat . Ne ergo Populus ita oratione , ut communione careret , adjecta eſt oratio ſuper Populum , in qua non de communicatione , ſed pro Populi protectione ſpecialiter oratur . In Dominicis tamen diebus non dicitur , quia genuflexio vitatur , quæ huic orationi à populo antiquitùs perſolvebatur ; vel potiùs ideo , quia omnes juxtà atteſtationem Sancti Ambroſii in Dominicis diebus communicare deberent : quibus , & oratio poſt communionem pro benedictione ſufficere poſſet .* Hæc Micrologus , qui tacitæ item objectioni infrà reſpondet ; Cur , ſcilicèt , in Dominicis , ac feſtis diebus , in quibus genuflexio admitti non ſolet , oratio ſuper populum fuerit adjecta [ut videre eſt in hoc Sacramentorum libro] Deindè conſuetudo hæc poſtremò inoleverit , ſicut Miſſale Romanum id apertè demonſtrat . Micrologus itaque hunc

Digitized by Google

hunc ait in modum : *Beatiſſimi quoque Patres noſtri, Ambroſius lib. 5. De Sacrament. cap. 4. & De Conſecrat. d. 2. cap. 56.* & Auguſtinus *ſerm. 28. De Verbis Domini Tom. 10. ad quotidianam nos hortantur communionem : Sed quia hoc modò nec ab omnibus Presbyteris in Quadrageſima nedum à Laicis, obſervatur ; congruè adjecta eſt oratio ſuper Populum, ut vel eo tempore ultimâ benedictione Populus non careret, dum tamen communicare non ſoleret. Hinc quoque, & illa conſuetudo apud Modernos, quæ non fuit apud Antiquos, inolevisse videtur, ut & in aliis temporibus, etiam Presbyteri poſt finem Miſſæ benedicant, ne Populum ita benedictione, ut communione privatum diſcedere permittant.* Hæc de oratione, quæ *ad complendum* inſcribitur, quia Miſſa eſt completa. Eadem verò appellatur Poſtcommunio, quia poſt communionem pro ſolis communicatis dici ſolet, ſicut ſoli communicantes divinis Myſteriis antiquitùs intereſſe ſolebant : Cathechumini verò, & pœnitentes, ut qui nondum ad communicandum ſe paraverunt, ante oblationem exire jubebantur, eodem Micrologo teſte in loco citato.

Pag. 68. D. Hoc loco extat Miſſa B. Gregorii Papæ. Undè apertè dignoſcitur multa, ut in Præfatione dictum eſt, poſt tempora Gregorii Magni, huic Sacramentorum libro adjecta fuiſſe. De hac Miſſa idem ferè dixit Grimoldus in Præfatione in ſuum Sacramentorum librum.

Pag. 74. In Præfatione Codex Vaticanus habet : *Fides additur* : Sed in Codice impreſſo à Pamelio legitur : *Fides alitur* : At quoniam hanc lectionem congruentiorem eſſe ratio docet, hinc retinendam cenſui. Legitur enim ibi : *In qua* (ſcilicet *Chriſto*) *jejunantium Fides alitur, Spes provehitur, Charitas roboratur : JESUM CHRISTUM Dominum noſtrum.* Quæ in Codicibus Vaticanis non extant, reddunt tamen lectionem clariorem, & verbis, quæ ſequuntur, congruentiorem. Prior autem lectio non improbatur, præſertim cùm videatur conſona iis, quæ habentur in Evangelio: *Domine adauge nobis Fidē.*

Pag. 76. B. *Sabbato in* XII. *Lect. menſis primi, hoc eſt Martii.* Unumquodque Sabbatum quatuor temporum in hoc Sacramentorum libro inſcribitur, *Sabbatum duodecim Lectionum*, ſive *in duodecim Lectionibus* ; vel quia in ſingulo quoque Sabbato Quatuor temporum duodecim lectiones Scripturæ ſacræ legi ſolebant, ſicut in Sabbato Sancto majoris hebdomadæ nunc fieri ſolet, ſi numerus Lectionum obſervetur : Nam tunc temporis ſex tantùm lectiones legebantur : ſed illæ ſex dicebantur duodecim, quia illæ ſex Latinè, & Græcè in Romana Eccleſia à duodecim Lectoribus legebantur, propter rationes, quas aſſignat Alcuinus *cap. in Sabbato De duodecim Lect.* Amalarius *lib. 2. cap. 1. Berno De Miſſa cap. 7.* & Micrologus *cap. 28.* Nunc autem duodecim lectiones Latinæ leguntur in Sabbato Sancto Paſchatis : In ceteris verò Sabbatis Quatuor temporum ſex tantùm item Latinæ legi ſolent.

Pag. 83. Codex unus Vaticanus habet : *Noſtroque omnium Domino* : Alius autem ; *Noſtrorumque Domino* : ſed quia utraque lectio bonum reddit ſenſum, priorem reliquimus, præſertim verò ob aſteriſcum, quo ſecunda Lectio eſt notata in Codice impreſſo à Pamelio.

Pag. 87. D. Super Secretam. Hac in oratione ſunt duæ lectiones, quarum una eſt : *Quæ temporali nos conſolatione lætificent, ut promiſſa certiùs non deſperemus æterna.* Altera eſt : *Quæ temporalem conſolationem ſignificent* : Codices varii ſunt ; hinc priorem Lectionem tanquàm clariorem, magiſque congruam retinendam cenſui.

Ibidem E. In ultima Collecta ad complendum duæ ſunt lectiones, quarum una eſt: *Nullis inficiantur adverſis* : Altera eſt : *Nullis officiantur adverſis* : Utraque bonum reddit ſenſum, ſed priorem, quæ in illuſtriori MS. Vaticanò extat, retinendam exiſtimavi.

Pag. 91. C. Hac die, quæ eſt Feria 4. Majoris hebdomadæ, ponuntur orationes pro quocunque ſtatu, eædemque leguntur in Feria 6. In ceteris autem Codicibus nonniſi in Feria ſexta. De hac re nihil certi habetur ; Sed conjicere poſſumus, bis in majori hebdomada pro omnium ſtatu orandi ritum fuiſſe in Eccleſia ſancta antiquiorem, cum in ſexta tantùm Feria hujus generis orationes recitentur.

Pag. 94. A. B. Præfatio quamvìs variis lectionibus non careat juxtà varios Codices MS. eas tamen tanquàm parvi momenti hoc loco apponere non libuit. Unam autem vocum varietatem ponendam cenſui, quæ eſt de Juda proditore, & noviſſima CHRISTI cœna, hunc in modum juxtà Codices Vaticanos : *Patitur mitis Dominus immitem Judam, & ſuſtinet pius crudelem convivam.* Codex autem à Pamelio impreſſus habet : *Paſcit igitur mitis Dominus immitem Judam, &c.* Utraque lectio bona eſt : licèt hæc lectio probabilior videatur, cum de cœna, vel de convivio hac in Præfatione ſermo ſit, ut ibi videre eſt ; priorem tamen lectionem, tanquàm magis communem, ac receptam, retinuimus, ne temerè fiat mutatio, neceſſitate id non poſtulante.

Ibidem B. A verbo, *Relaxavit*, excluſivè, uſque ad finem Præfationis, multa ex iis non reperiuntur in aliis Codicibus, majori, ac celebriori Vaticano excepto.

Ibidem D. In oratione pro benedictione olei, ultima dictio videtur mutila : *Unde unxiſti Sacerdotes, & Reges, Prophetas, & Martyres Chriſma perfectum tuum, Domine, à te benedictum, &c.* Hæc in Vaticano Codice. Codex autem à Pamelio impreſſus ita legit : *Unde unxiſti Sacerdotes, Reges, Prophetas, Martyres, Chriſma perfectum tuum, Domine, & à te benedictum permanens in viſceribus noſtris, in nomine Domini noſtri* JESU CHRISTI. Quæ etiam lectio videtur trunca, & mutila, cum deſit aliquod verbum ad finem. Huic adſimile pag. 95. in Præfatione legitur, ſed ſub aliis verbis, quæ perfectum efficiunt ſenſum.

Pag.97. C. D. Feria 6. Majoris hebdomadæ in prima, & ſecunda rubrica ſunt nonnullæ voces adeo obſcuræ ob ſcriptionem ipſam, ſenſumque earum, ut ſi quæ ex iis compendiariæ (quas *breviaturas* Italicè vocitamus) diſſolvantur, ſive explicentur, nihil certi, quod congruentem reddat lectionem, elicitur. Notæ autem abbreviatæ ſunt hæ: *Sacrũario, & Prĩbrum*, quæ ſi pro *Sacramentario*, & *Presbyterorum*, ſumantur, quid hoc in loco ſibi velint, non ſatis conſtat: præſertim verò pro *Sacramentario*: niſi hic aliud compendioſum citetur Sacramentarium, undè hoc deſcriptum ſit, & [*Presbyterorum Eccleſiæ*] pro Eccleſiis non Cathedralibus accipiantur, ut videre eſt in Ordine Romano ad officium Paraſceves. Quod ſi hoc modo accipiendum erit, interpunctura aliter facienda videtur, ut ſuo loco videre eſt.

Ibidem D. *Poſito ante eam* (ideſt Crucem) *Oratorio*, &c. Oratorium hoc in loco pro quanam re ſumatur, nihil adhuc invenire licuit: quod ſi pro Orario intelligatur, nec ſic quidèm ad rem facere videtur. Oratorium nanque eſt locus, in quo oratur: id autem ante Crucem locari non ſolet in die Paraſceves, dum Crux adoratur. Alcuinus tractans ritum adorationis in die Paraſceves, recitat eadem verba, quæ leguntur in Sacramentario, ſed pro Oratorio, *Orario*, legit. Idem legitur in Ordine Romano, dum ritus adorandæ Crucis in die Paraſceves enarratur. Orarium autem, ab orando dictum, pro ſtola, quam Oratores, ideſt Prædicatores ad collum geſtant, ſumi ſolet, ut ait Alcuinus, Rabanus, & Beda. Quæ ſanè res huic loco non congruit, niſi Orarium etiam ab orando dictum, ſumatur pro aulæo, aut tapete ante Crucem ſtrato, ſuper quo, genibus flexis, oratur, & Crux deniquè adoratur.

Pag.128. Oratio, quæ dicitur Secreta, in feſto B. Leonis mutata eſt, quia ubi olim in Sacramentario antiquo legebatur: *Annue nobis Domine, ut animæ famuli tui Leonis hæc proſit oblatio &c.* Hodie legitur in Miſſali: *Ut interceſſione B. Leonis hæc nobis proſit oblatio*. Hæc autem mutatio facta videtur ad clariorem expreſſionem, & intelligentiam rei, cum Sancti noſtris orationibus non indigeant, ſed nos potiùs eorum interceſſionibus opus habeamus; immò qui pro Sanctis oraret, eis injuriam faceret, ut Auguſtinus, & alii Doctores affirmant. Auguſt. *ſerm.* 17. *De verbis Apoſtoli Tom.*10.

De hac mutatione fit mentio *in Decretalibus lib.*3. *titul.*41. *De Celebratione Miſſarum cap.*6. *Cum Marthæ* §. *Tertio loco*, ubi Innocentius III. reſpondens Archiepiſcopo Lugdunenſi, de hujuſmodi mutatione olim facta, ait: *Undè quòd in pleriſque orationibus [illegible], proſit, vel proficiat, huic Sancto, [illegible] talis oblatio ad gloriam, & honorem ita [illegible] intelligi, ut ad hoc proſit, quòd magis [illegible] glorificetur in terris: Licèt pleriſque [illegible] non indignum, Sanctorum gloriam uſque ad judicium augmentari: & ideò Eccleſiam interim ſanè poſſe augmentum eorum glorificationis optare*. Hæc Innocentius. Quarè ſatis conſtat, hanc orationem, de qua nunc agitur, non eſſe immutandum, tùm quia ſenſu bono non caret, tùm maximè, quòd ex hac re hujus Exemplaris antiquitas comprobatur; cùm ante Innocentii tempora, qui circa ann. Dom. MCXC. vixit, hæc lectio, quam in hoc Sacramentario reperimus, legeretur. Hujus autem nodi ſolutio quamvis mihi perſpecta eſſet, ubi primùm difficultas mihi ſeſe obtulit, ut meis olim Collegis in Typographia Vaticana degentibus reipsà oſtendi; locum tamen Canonis, quo ſolutio mirum in modum illuſtratur, Franciſcus Toletus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis, vir undequàque doctus, mihi in memoriam revocavit.

Pag.136. D. Vigilia Aſſumptionis B. Mariæ, in prima oratione, quæ ad Deum Chriſtum de B. Maria Virgine directa eſt, legitur hunc in modum: *Da, quæſumus ut ſua nos defenſione* [Beata, ſcilicèt, Virgo] *jucundos faciat ſuæ intereſſe feſtivitati*. *Faciat* igitur; non (*Facias*) ſalvo tamen meliori judicio, legendum videtur.

Pag.150. B. Natale omnium Sanctorum in Oratione prima legitur: *Multiplicatis interceſſionibus*; Hoc loco licèt in Miſſali Romano legatur (*Interceſſoribus*) prior tamen lectio non eſt contemnenda.

Ibidem D. Sanctorum quatuor Coronatorum Miſſa extat, ut in Rubrica legitur, in qua etiam redditur ratio cur de quinque Sanctis mentio fiat in oratione, *Claudio* videlicet, *Nicoſtrato*, *Symphoriano*, *Caſtorio*, atque *Simplicio*. In titulo autem de quatuor tantùm, *Severo*, videlicet, *Severiano*, *Victorino*, & *Carpophoro*. Ad hanc rem comprobandam facit Titulus Eccleſiæ, quæ nomine Sanctorum quatuor Romæ vocitatur; & die 8. Novembris Sanctorum quatuor Coronatorum feſtus dies agitur. Rubrica Sacramentarii ſic jacet: *Quatuor coronatorum nomina hæc ſunt; Severus, Severianus, Victorinus, & Carpophorus: quorum dies natalis per incuriam neglectus, minimè reperiri poterat: ideò ſtatutum eſt, ut in eorum Eccleſia, horum quinque Sanctorum, qui in Miſſa recitantur, natalis celebretur, ut cum iſtis quoque eorum memoria pariter fiat*. Hac in Rubrica habetur Sermo de ignoratione diei natalis Quatuor Coronatorum: ſed in Breviario Romano, de nominum eorundem Sanctorum ignoratione in hanc verborum formam: *Extat in Urbe Eccleſia Sanctorum Quatuor Coronatorum: quorum diù ignota nomina, divinitùs poſteà patefacta ſunt: ubi non ſolùm illorum Quatuor, ſed etiam quinque Martyrum corpora honorificè ſepulta ſunt: & eorum Feſtivitas vi. Idus Novembris celebratur eâdem die*. De quatuor Coronatis, & quinque aliis Beda, Uſuardus, Ado, Surius, Baronius, & alii loquuntur, affirmantes quatuor Coronatorum nomina diù incognita fuiſſe, ob idque ſtatutum, ut anniverſaria dies ipſorum, unàcum quinq; illis ſub

no-

Digitized by Google

nomine Quatuor Coronatorum recoleretur. Surius *ex Martyrologio Adonis de Quatuor Coronatis* ait hunc in modum: *Severus, Severianus, Carpophorus, & Victorinus, ſepulti ſunt milliario ab urbe tertio, in Arenario juxtà corpora Sanctorum Martyrum, Claudii, Nicoſtrati, Symphoriani, Caſtorii, & Simplicii. Paſſi ſunt autem vi. Idus Novembris, poſt duos tamen annos Paſſionis horum quinque Martyrum. Cum autem nomina minimè reperirentur; ſtatuit B. Melchiades Epiſcopus, ut anniverſaria Quatuor Coronatorum dies, ſub nominibus Sanctorum quinque Martyrum recoleretur. Intercurrentibus tamen annis, cuidam Sancto viro etiam nomina eorum revelata ſunt. Feſtivitas verò, ut fuerat ſtatuta, celebris in aliorum Martyrum feſtivitate permanſit, ac locus Quatuor Coronatorum nomine inſignis.* Hæc Surius. Quatuor Coronatis Eccleſiam erexit Honorius Papa, eamque Baronio teſte, reſtituit, dictorumque Sanctorum omnium, quos ſuperiùs nominavimus, corpora Leo IV. invenit, &, ſicut Tabula item lapidea ad Altare majus ejuſdem Eccleſiæ affixa docet, inibi ea condens collocavit.

Pag. 191. B. In illa ſacri Canonis parte, quæ incipit, *Communicantes*, & communiter inſcribitur, *Infrà actionem*, hoc in loco Titulus eſt, *Intra actionem*: Quamvis enim ad Pag. uſque 253. B. [*Infrà actionem*] ſemper legatur; ab hoc tamen loco ad finem uſque Sacramentarii, Titulus, ſive Rubrica eſt: *Intrà actionem*: & rectiùs quidem: Sacer enim Canon, qui à quibuſdam in quinque partes, ab aliis in ſex, à nonnullis in undecim, ab aliis in duodecim, & ab aliis in quindecim dividi ſolet; incipit à verbis illis: *Te igitur clementiſſime Pater, &c.* & finem habet ad eum uſque locum: *Memento etiam Domine*. Vel ſecundùm alios uſque ad illud: *Oremus præceptis ſalutaribus moniti*: Vel ſecundùm alios (& meliùs) ad illa uſque verba: *Libera nos, quæſumus, Domine*. Et quatuor ſibi ſortitur nomina, Biele teſte *lect. 15. in Can. Miſſæ*: quia non ſolùm dicitur *Canon*, ideſt, *Regula* ad venerabilis Euchariſtiæ conſecrationem ordinata; vel, ut ait Walafridus Strabo *cap. 22.* Et Micrologus *cap. 12.* quia in eo eſt legitima, & regularis Sacramenti confectio; ſed etiam Secretum appellatur, quoniam, ut ait Biel, ſignificat ſacratiſſima Fidei Myſteria, & ſacratiſſimæ ibi fiunt operationes omni creato intellectui incomprehenſibiles; & quia Canon ſecretò dicitur. Appellatur etiam Sacrificium, quia offertur DEO PATRI ſummum ſacrificium, UNIGENITUS, ſcilicet, FILIUS, ſub ſpecie ſacramentali occultatus, Dicitur denique *Actio*, quia, ut ait Walafridus, in ea conficiuntur Dominica Sacramenta: vel quia gratiarum actionem continet: nam totum ferè Miſſæ ſacrum eſt gratiarum actio, ut ex Irenæo *lib. 4. cap. 34.* colligi poteſt. Vel, ut ait Biel, dicitur *Actio*, quia in ipſa Sacratiſſimum Chriſti Myſterium peragitur, quo ipſe ſuam ob immenſam charitatem, Carnem ſuam in cibum, ſuumque Sanguinem in potum ſub velamine ſpecierum Panis, & Vini ſpirituali refectione Fidelibus elargitur. Quoniam verò hæc nonniſi miſericordiâ, & liberâ Dei voluntate fiunt, hæc pars rectè dicitur *Actio*, quatenùs contrà factionem, ut ait Biel, diſtinguitur. Vel dicitur *Actio*, eodem Biele teſte, quia ibi agitur noſtra cauſa coram Summo Judice, Chriſto Deo, per Sacerdotem, tamquàm per nuncium intermedium inter Ipſum, & Sponſam, Chriſtum, ſcilicèt, atque Eccleſiam. Cum igitur Canon dicatur *Actio*; Quod intrà Canonem extat, rectiùs [*Intra*] quàm, *Infrà actionem*, dicendum videtur. Ego itaque ab hujuſce Sacramentarii medio ad finem uſque, Titulum hunc (*Intra Actionem*) ſicuti ſcriptum inveni, relinquendum cenſui.

Pag. 228. B. extat B. Auguſtini communis Miſſa, quæ in ſingulis Quadrageſimæ diebus hodie recitatur, & in oratione illa, quæ modò Poſtcommunio: modò autem Ad Complendum nuncupatur, quia ea oratio eſt ad finem Miſſæ; præter alias lectiones varias legitur. *Abolitio ſcelerum*: pro quo, *Ablutio ſcelerum*, nunc legitur in Miſſali. In fine autem legitur: *Sit vivorum atque mortuorum remiſſio omnium delictorum*, ſine dictione, *Fidelium*, quæ in Miſſali habetur.

Pag. 240. D. *Miſſa pro defunctis deſiderantibus pœnitentiam, & minimè conſequentibus*; hic Titulus iis, qui ſacram Theologiam non norunt, ſcrupulum aliquem iniicere poteſt. Hoc enim loco non eſt ſermo de iis, qui abſq; pœnitentiæ virtute, vel ſine charitate ex hac vita deceſſerunt, & orationum, ſive ſuffragiorum capaces non ſunt, etiam quia Eccleſia pro his non intendit orare, ſicut neque pro iis, qui in hæreſi, vel in excommunicatione obierunt; ſed de iis, qui in mortis articulo deſideraverunt, ac petierunt Sacramentum Pœnitentiæ; deinde linguæ, & ſenſuum officiis privati, ipſum Pœnitentiæ Sacramentum nonniſi in voto conſequi potuerunt, ut Rubrica, necnon orationes hujuſce Miſſæ omnes præſeferunt. Neque hoc in loco ſermo eſt de Pœnitentiæ veniâ per veram contritionem impetrandâ, ſicut legitur *in cap. 12. Epiſt. ad Hæbreos de Eſau, qui*, teſte Apoſtolo, *Pœnitentiæ locum non invenit, quamvis cum lacrymis inquiſiſſet eam*: necnon de Antiocho, *in 2. Machab. 9., qui* quidem, ut Scriptura narrat, *ſceleſtus Dominum orabat, miſericordiam ab eo non conſequuturus*; In his enim duobus locis non habetur ſermo de vera contritione, quæ oritur ex amore juſtitiæ: ſed de ea, quæ naſcitur ex mœrore damni temporalis: Nam Deus neminem repellit, ſi rectâ intentione convertatur ad eum *Quis enim, ut in cap. 20. Eccleſiaſt.* legitur, *Deum invocavit: & deſpexit eum?* Titulus ergo Miſſæ intelligendus eſt eo modo, quem initio hujuſce Scholii explicavimus.

Pag. 243. D. In Præfatione ad exorciſmum ad aquam benidicendam multæ lectionum varietates inveniuntur in MS., & impreſſis Codicibus; ſed eas brevitatis cauſâ prætermittemus, tria tamen in medium conſide-

Digitized by Google

ſideranda proferentes. Primum eſt: *Ipſa te cognovit altiſſima Salus, & Reſpector perpetuus, ad quem humiles rogamus, ut exaudias, &c.* Eſt locutio nimis dura, ac tricis non carens, ſi verborum conſtructio perpendatur: ſermo enim eſt ad aquam, & paucis hiſce verbis abſque ullo medio fit tranſitus ad Deum ſub ſecunda perſona: Quod ſanè non niſi nimium licenter ſtare poteſt. Codex autem impreſſus, *liber*, ſcilicèt, *Sacerdotalis Sanctæ Romanæ, & Apoſtolicæ Eccleſiæ* inſcriptus, & auctoritate Leonis X. editus, habet: *Te igitur omnipotens Deus, Altiſſima Salus, & Reſpector perpetuus, humiliter rogamus, ut exaudias, &c.* Quæ ſanè lectio, quamvis bona, & accommoda ſit, atque perſpicua, priorem tamen lectionem relinquere viſum fuit, ne tanta fieret mutatio.

Ibidem legitur: *Qui te arcanis & limpidis, velocibus ventis pluere præcepit, &c.* Hæc item locutio ſatis obſcura, non ſolùm in Cod. Vaticano MS., ſed etiàm in impreſſo libro Sacerdotali, quem ſuprà citavimus, reperitur, dictione, *Limpidis*, exceptâ.

Ibidem E., *Expellas omnem umbram, omnem Sathanam, & omnes machinationes Spirituum immundorum, ſive Bithonatum, ſive errantium ex invocatione Magicæ artis &c.* Hæc autem locutio eſt ad Aquam directa pro expellendis Dæmonibus, eorumque machinationibus vertendis; ſed particula, *Bithonatum*, nihil profectò ſignificatiuum ſonare poteſt, niſi vox corrupta eſſe dicatur, duabus particulis Græcis conſtans, hoc eſt, *Biathanaton*, vel *Biathanatorum*: nàm *Biathanatos*, vel *Biathanatus* eſt, qui violentà occubuit morte, dictus à *βία*, quæ eſt *violentia*; & *θάνατος*, *mors*. Hunc locum cum aliis Sacramentariis Vaticanis MS. conferre non potui, cum hæc Præfatio, ad exorciſmum pertinens, in iis non extet. Vidi tamen ipſum in Sacerdotali ſuperiùs citato ad Scholium *pag.*243. ubi loco dictionis, *Bithonatum*, inveni *Biotanatorum* ſine adſpiratione: ſed quia etymologia hujuſce dictionis ſenſui exorciſmi contrà ſpiritus immundos, & contrà invocationem Magicæ artis ſatisfacere non videbatur (ei etiā adſpiratione additâ) ob temporis inter imprimendum anguſtiam, relicta fuit vox, *Bithonatum*, hoc loco maturiorem poſtulante conſiderationem: quia etſi meâ de voce, *Biathanatorum*, conjectura eſt rationi conſentanea, & certitudini, ut ſic dixerim, proxima; eam tamen abſque alicujus Scriptoris, aut exemplaris auctoritate dicto in loco apponere auſus non fui, præſertim verò ob frequentem Scriptorum uſum, qui vocem *Biothanatorum* pro iis, qui violenter occubuerunt, contrà vocis etymologiam frequenter uſurparunt: *Biothanatus* enim à *βίος*, quæ eſt vita; & *θάνατος*, mors, dictus, mortalem ſonat vitam. In paſſione S. Andreæ Apoſtoli apud Surium *die* 30. *Novembris Tomo* 6. à Presbyteris, & Diaconibus Eccleſiarum Achajæ conſcripta invenio *Ægeam Proconſulem*, qui S. Andream Cruci affigi mandavit, ex hoc Decreto à Dæmone ſtatim arreptum, & in medio foro civitatis volutatum expiraſſe. Hinc Stratocles, Ægeæ frater, ad Chriſtum converſus, juſſit ſervis ſuis, *ut inter Biothanatos ſepelirent eum*. Hæc ex Surio in fine dictæ Paſſ. Caſſianus item in *Coll.*2. *cap.*5. *de morte Heronis ſenis* uſus eſt hac dictione, *Biothanatos*, pro iis, qui violentà occubuerunt morte. Hic enim Hero quinquaginta annorum ſpatio in Eremo ſingulari continentiæ rigore commoratus, diabolicâ tandèm illuſione deceptus, in puteum ſeſe præcipitem dedit: indèque illæſus à fratribus extractus, ſed penè exanguis, ac deinde in ſuæ deceptionis obſtinatione perſeverans, tertiâ die obiit. Hinc Caſſianus de Herone ait: *Vix à Presbytero Abbate Paphnutio potuit obtineri, ut non (inter Biothanatos reputatus) etiam memoriâ, & oblatione Pauſantium judicaretur indignus.* Lampridius in Heliogabalo Imp. adoleſcente impuriſſimo, à Scurris anno ætatis ſuæ 16. occiſus fuit, hunc in modum de eo ſcribit: *Et prædictum eidem erat à Sacerdotibus Syriis Biothanatum ſe futurum.* Hac denique voce in eundem item ſenſum uſurpata Julius Firmicus ſuis in libris ad res Aſtrologicas pertinentibus uſus eſt, & quidèm frequentiſſimè. Ego itaque cum hac in re perplexus forem, num, ſcilicèt, vox, *Biothanatorum*, vel *Biathanatorum* dictum in locum reponenda eſſet; pertractans Tertulliani librum de Anima (ſed aliud agens) incidi *in cap.*33. non procul à libri fine, in quo diſceptatur, an demorentur hic Animæ poſt mortem, vel ab Inferis commeent; & præſertim in eum deveni locum, in quo de Magica invocatione, necnon de exorciſmorum antiquitate diſputatur; biſque dicto in loco de violenta morte præreptis mentionem facit: quos non *Biothanatos*, nec *Biathanatos*, ſed *Biæothanatos dictos*, hoc eſt violenter mortuos, à *βιαίως*, adverbio Græco, quod eſt violenter, appellat, in hanc verborum formam: *Itaque invocantur quidèm Abori, & Biæothanati ſub illo fidei argumento, quòd credibile videatur, eas potiſſimùm animas ad vim, & injuriam facere, quas per vim, & injuriam ſævus, & immaturus finis extorſit, quaſi ad vicem offenſæ, Dæmones operantur ſub obtentu earum, &c.* Hæc Tertullianus. Tertulliana itaque lectio cùm propria, & genuina eſſe videatur, ipſam vocem, *Biæothanatorum*, dictis omnibus in locis reſtituendam eſſe reor: vel *Biathanatorum*, ut mea fert opinio: Si autem vox, *Biothanatorum* reponenda cenſeatur, hanc per figuram ſyncopam, ac, diphthongo detractâ, ſcriptam, & pronunciatam eſſe, dicas oportet.

Pag,244. E. In exorciſmo Salis, ut videre eſt in Titulo, & in exorciſmo ipſo, fit mentio de vetuſta ſpargendi ſalis conſuetudine ad quæque noxia effuganda.

Pag.246. G. Inter alias novarum frugum benedictiones, extat benedictio uvæ, vel fabæ, & vetuſto more ſcriptum reperitur *fava*, pro *faba*. Veteres enim illi, Beati, ſcilicèt, Gregorii ſeculo, V, pro B; & B, pro V, ad arbitrium uti ſolebant, modo uſum Græcorum, ſed ineptè quidem, modo Gothorum, & Longobardorum, ceterarumque

Na-

Digitized by Google

Nationum exterarum ſcribendi, pronunciandique formam, Barbariem imitantes, ut eruditi viri, & permulti ſanè affirmant, hujus generis in Latina lingua jacturam fatentes. Scribebant autem contrà venerandæ Antiquitatis uſum, *lavor*, pro *labor*; *veneficium*, pro *beneficium*; *vonum*, pro *bonum*, & alia id genus permulta: ita etiam *vivere* pro *bibere*, & *bibere* pro *vivere*; necnon *bita* pro *vita*. Qui profectò ſcribendi pronunciandique modus, in Hiſpania, præſertim verò in Provincia Caſtellæ, & alibi apud multos ad hanc uſque diem remanſit. De aliquot exemplis ſuperiori loco appoſitis luculentiſſimum extat teſtimonium per Tabulam illam lapideam ſatis grandem, Romæ in Xiſto, ſive in Porticu S. Petri ad parietem Eccleſiæ affixam, & ad calcem Scholiorum appoſitam: In qua recenſentur multa oliveta, quæ B. Gregorius SS. Apoſtolis, & ad eorundem SS. Apoſtolorum luminaria concinnanda dicavit: in qua, ſcilicèt, Tabula, *olibetum* pro *olivetum*, & ſemper quidèm; necnon, *parba*, pro *parva*; & *filbula*, pro *filvula*; & *uveribus* pro *uberibus*; & *devitorem*, pro *debitorem*, uſurpantur. Hinc nos ad Codicis Vaticani vetuſtatem comprobandam, vocem *Favæ*, pro *Fabæ* retinendam cenſuimus. Id quod etiam à Pamelio factum eſſe conſtat, cum hanc eandem lectionem retinuerit, & in margine ſcriptum reliquerit dicens: *More veterum* cenſeo *Favæ*, pro *Fabæ legi*.

Hujus autem generis ſcribendi, pronunciandique uſus varius, ortum fortaſſe habuit à vario uſu ſcribendi, pronunciandique ſecundam Alphabeti Græci literam. Ætas enim Latinorum illa Græciſſans, hoc eſt Græcorum linguam imitari affectans, multas voces à fonte Græco originem trahentes, Græcis literis ſcribere ſolebant, & frequenter quidèm hunc in modum: ΙΗC ΧΡC. vel ΙΗΣ ΧΡΣ. Latinas item nonnullas ad imitationem Græcorum pronunciare ſtudebant, ut patet per exempla ſuperiùs aſſignata, in quibus utebantur litera B, pro V, & V, pro B. Hæc autem varietas fiebat ob varias opiniones, ſicut dictum eſt, de litera, Beta, Græci Alphabeti ſecundà: Veteres enim Latini, ſicut ad hanc uſque diem multi opinantur, B, ſecundam Alphabeti Græci literam, vim ac naturam habere, quàm litera V, apud Latinos, eamque per, V, exprimebant, vocitabantque *Vita*, ratione forſan ducti, quòd Græci ſcriptores cum ſcribunt nonnulla Latinorum nomina, ut Valerius, & Virgilius, modo B, modo ΟΥ, uti ſolent, ut Βαλέριος, & Οὐαλέριος, & Βιργίλιος, & Οὐιργίλιος. Quod faciunt neceſſitate compulſi, nullam habentes literam, (ut rectè ait Adolphus Mekerchus, vir quidèm eruditus) quæ noſtram conſonantem reddat; cum, U, vocalis, & V, conſonans apud nos unum nomen, & unam habeant figuram. Ob id Ptolemæus in omnibus nominibus apud Latinos ab V, incipientibus, ut Verona, Οὐήρωνα; Vicentia, Οὐικέντια, vel Οὐίκεντα, & id genus alia, per οὐ (quod ſonat V, Latinum) non per B, ſcribit. Suidas item quando V, pronunciare ſtudet, non per, B, ſed per Ου, id facit, ut Οὐάλης, Valens Romanorum Imperator: & Οὐαλεντινιανὸς, Valentinianus Romanorum item Imperator: necnon Οὔαρος, Varus, Laodicenſis Sophiſta: atque hunc ſemper in modum alia id genus nomina ab eo ſcribuntur. Eodem quoquè modo interjectio dolentis, Vae, ſcripta reperitur apud Matthæum 18. dicentem: Οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται, hoc eſt, *Vae homini illi, per quem ſcandalum venit*.

Idem alibi apud eundem, & apud alios Evangeliſtas non ſemel, & aliis in locis novi teſtamenti. Hinc nonnulli Latinorum, ſed perpauci, rectiùs ſentientes, exiſtimarunt B, Græcum, eandem habere vim, & pronunciationem, quam, Be, Latinum, & Beth, Hebraicum habent; & Græce Βῆτα, vel Latinè Beta, juxtà Hebraicam fere pronunciationem, Beth, quam ſibi Græcus ab Hebræo mutuavit, non Vita, dicendum reipsà demonſtrant. Quo in genere ſunt Juvenalis *Satyra 14.*, & Martialis *lib.5. Epigram.*. Quibus in locis Beta, pro Vita ſcriptum reliquerunt. Idem ſenſit Plautus, qui in Pſeudolo interjectionem admirantis, Βαβαί, pro qua Latini dicunt Papæ, Græcam retinuit dicens: *Babæ, nunc mihi demum animus in tuto eſt loco*. Et in Aſin. pro eo, quod Latini dicunt, *Incedit*, vel *Vadit*, uſurpavit hanc vocem *Badizat*, dicens: *Demam Hercle jam de hordeo, tollutim ni badizas*. Quod autem B, Græcum, habeat eundem ſonum, quem habet B, Latinum, non ſolùm de verbo *Badizo*, verùm etiam ex ipſo ovium balatu, luce clarius dignoſci poſſe teſtantur eruditi viri, Joannes, ſcilicèt, Chekus Anglus, & Adolphus Mekerchus Brugenſis *in Commentario de veteri, ac rectâ linguæ Græcæ pronunciatione*, dùm Euſtathii in Homerum opinionem Cratini referunt dicentis, B, vocis aut ſoni ovium imitativum, & ſignificativum eſſe: citantque ex eodem Euſtathio hunc ejuſdem Cratini verſum, & interpretantur: Ὁ δ' ἠλίθιος ὥσπερ πρόβατον, βῆ βῆ λέγων βαδίζει, hoc eſt, *Hic fatuus tanquam ovis, Be, Be, ſonans badizat*.

Inditum eſt enim ovibus à natura, ut belatum ſuum (quem Latini, e, in a, vertentes, balatum vocant) non per hunc ſonum Ve, Ve; ſed per illum Be, Be, labris per ſpiritus impetum recluſis, oreque aperto exprimant, & B, Latinum optimè omnium declarent. Hinc Pierius Valerianus 46. *Hieroglyphicorum libro, cap. de literis ſeptem*; B, Latinum per pictam pecudem repræſentari poſſe ait. Eodem modo voces illæ, quas Latini à Græcis ſibi mutuarunt, ſcribuntur, ac pronunciantur per Be, Latinum, ut Brachium, Balneum, Boo, Bos, Barbarus, Baptizo, & aliæ id genus innumeræ; non Urachium, Valneum, Voo, Vos, Varvarus, nec Vaptizo. Ex quibus omnibus liquido conſtat, cur B, pro V, & V, pro B, apud veteres reperiantur.

Pag. 245. 246., & ſequenti, multarum rerum benedictiones videre eſt, quæ nunc in uſu frequenti non ſunt: Sed Pag. 249. extant in

Digitized by Google

in *Lardario*, *& in Caminata* benedictiones. Lardarium autem, ut ajunt, vox eſt deſumpta à Gallis, qui rem ipſam, *Lardier*, vocitare ſolent. Caminata vero pro camino ab iiſdem uſurpatur Gallis, qui hunc in modum ſcribunt, *Cheminee*, adſpirationem haudquaquàm pronunciantes.

Pag. 250. C. Extat hujus generis nota ÷ quam olìm Librarii pro, eſt, uſurpabant, & frequentiſſimè quidem, ut in Codicibus MS. quingentis ab hinc annis videre eſt. Quamvis autem hoc in loco hujuſmodi ſignũ dicti verbi intellectum habere non queat, illud tamen ipſum relictum eſt ad Codicis item antiquitatem comprobandam: niſi dicamus notam hanc additamenti eſſe ſignum: quæ enim poſt notam hanc ÷ ad verbum uſque, *Formaſti*, excluſivè, leguntur; in ceteris Codicibus MS., & impreſſis non reperiuntur. Hoc item ſignum ad hanc rem præſtandam in uſu olìm fuiſſe B. Hieronymus, teſtatur, ſcribens ad Paulam, & Euſtochium, & Sunniam, & Fretellam: & hujus generis ſignum, obelus ab eo nuncupatur: quæ ſanè virgula à Latinis Veru vocitatur, quo oſtenditur jugulandum eſſe, & confodiendum, quod in authenticis libris non invenitur.

Ibidem D. In oratione admodùm prolixa variæ ſunt lectiones, quæ brevitatis causâ prætermittuntur. Illud tamen ſubticendum non eſt, *Vrgueo*, pro *Vrgeo*, & *Contremeſco* pro *Contremiſco* olìm dici ſolitum, ut non ſemel dicta in Oratione, & alibi, *Vnguo*, pro *Vngo*, ſcriptum reperimus, ac retinuimus eandem ob cauſam aſſignatam. De primo extat Parmæ inſcriptio marmori inciſa, in qua legitur *Vrguente Fato*: & Caper Grammaticus Auctor ſatis antiquus *de auct. Lat. verb. Finguere*, non *Tingere*, dicendum affirmat; quoniam eſt verbum *Tinguo*, *is*; &, ut ipſe ait, de uſu loquendi ſuâ ipſius ætate, & à verbo *Vnguo*, *Vnguentum*, *& Vnguentarius derivari* affirmat. Ungentarius autem à verbo ungo, is, ut legitur in lapideis inſcriptionibus. Idem dicit Conradus *de lingua Latina*. De ſecundo autem, hoc eſt, de litera, E pro I, multa extant exempla ex lapidibus, ut videre eſt in orthographia Aldina: Antiquitùs enim *Sene*, pro *Sine*; & *Sebi*, pro *Sibi*; *Pertenet*, pro *Pertinet*, & alia id genus innumera dicebantur.

Pag. 253. A. In oratione ſuper fœminas, multa deſunt, quæ in MS. Bibliothecæ Montis Regalis Panhormi, & in Sacerdotali Romano impreſſo, leguntur. In Codice Vaticano hæc ita jacent: *Deus Abraam, Deus Iſaac, Deus Jacob, qui tribus Iſrael monuiſti, & Suſannam de falſo crimine liberaſti &c.* In Codice Montis Regalis: *Deus Abraam, &c. Deus, qui tribus pueris Iſrael de Ægyptiaca ſervitute liberaſti per Moyſem famulum tuum de cuſtodia mandatorum tuorum in deſerto monuiſti, & Suſannam de falſo crimine liberaſti, &c.* In Codice Montis Regalis, dictio (*Pueris*) vacat, cum *Tribus*, accuſandi caſum eſſe ſatis conſtet; & dictio (*Pueris*) cum verbo, *monuiſti*, ſtare non poſſit. *In Sacerdotali* autem *Rom.* recenter impreſſo hæc oratio in ordine baptizandi legitur hunc in modum: *Deus Abraham, &c. Deus, qui Tribus Iſrael de Ægyptiaca ſervitute liberaſti: & per Moyſem famulum tuum de cuſtodia mandatorum tuorum in deſerto monuiſti: & Suſannam de falſo crimine liberaſti, te ſupplices exoramus, ut, &c.* Hæc oratio quamvis integra, & perſpicua ſit; lectionem tamen Vaticanam, etſi mutilam, retinuimus, ne tanta fieret mutatio in Codice, qui in Eccleſia Publicæ lectioni deſervire non poteſt.

Ibidèm D. *Quem ad fontem Baptiſmatis donum vocare dignatus eſt*. Hic locus in Codice MS. Vaticano depravatus videtur, & ex Sacerdotali Romano impreſſo correctus eſt hunc in modum: *Quem ad fontem Baptiſmatis dono ſuæ gratiæ vocare dignatus eſt* (ſcilicèt *Chriſtus*) Quæ ſanè correctio à Codice Pamelii non eſt aliena.

Pag. 254. C. In Rubrica extat vox iſta, *Excarpſatum*; quæ quid ſibi velit, ſciri haud potuit, ſed vox corrupta vitio Scriptoris judicatur. Verba enim Rubricæ ſunt hæc: *Et reliqua ſicut in illo ſuperiori ordine excarpſatum eſt, &c.* Sed videtur probabiliter legendum, pro (*Excarpſatum*) *enarratum*, ſive *exaratum*; Hoc enim pacto ipſa locutio ſenſu non caret congruenti; vel fortaſſe, & quidem melius, *exorcizatum*, legendum eſt: ibi namque de exorcizandi modo agitur: Nos autem mendoſum reliquimus locum, certam conjecturam non habentes. De hac igitur re judicent eruditiores. Vel, *Charaxatum* legi debet, à verbo *Charaxo*, inſcribo, dictum, quo uſus eſt B. Gregorij etiam *in Regiſt. lib. 5. ep. 40. Charaxo* autem à voce *Character* dicitur, ut Huguitioni, & Papienſi placet. Hinc *Characatus* à Græco χάραξ, & χαράττω, ideſt ſculpo, fingo.

Pag. 257. B. *Adſcendo*, legitur cum D, more veterum Latinorum, ſicut etiam adſciſco, ne ſecunda litera præpoſitionis, Ad omnino pereat, quæ in compoſitione vel remanet, ut Adficio; vel immutatur, ut Afficio, Affluo, & ſimilia. Pamelius autem legit duplici ſſ *Aſſcenſio*, & *Aſſcenſa* Domini, & hoc modo d, in ſ, converſum videtur.

Ibidem D. & 262. C. In prima oratione *Diſpicio*, pro *Deſpicio* legitur more Antiquorum, qui I, pro E, & e converſo non ſine ratione ſcribebant, ut Marmora, & Antiqui libri docent. Hinc Feſtus Pompejus ait: Dilectus militum, & is, qui ſignificatur amatus, a legendo dicti ſunt, non delectus. Idem ſentit Paulus Diaconus, & alii. Dilectus item pro Delectu reperitur apud Caſſianum *Coll. 7. cap. 5. Audi* [inquit] *ipſum Regem viros fortes ad ſpiritualem militiam congregantem, quo eos dilectu ſignet, ac probet.*

Ibidem E. *Tropæum Crucis*, pro *Trophæum Crucis*, adſpiratione prætermiſsâ, relicta eſt, Veteres enim Latini, Græcos, qui Τρόπαιον dicunt, imitantes, ſine adſpiratione ſcribebant. Hi namque, teſte Cicerone *in lib. de Oratore*, longe poſt medium, adſpiratione nonniſi in vocali utebantur, dicentes, *Triumpus*, & *Tropæum*, & id genus alia, ut in anti-

antiquis inſcriptionibus videre eſt. Id præſertim legebatur in veteri baſe Obeliſci, qui nunc ad S. Joannis Lateranenſis cernitur; ſed modò baſis illa, quam ego vidi, non extat.

Pag. 259. D. *Incipiunt Apologiæ*. Sunt nonnullæ orationes in dicta pagina, & ſequenti, quæ nomine *Apologiæ* inſcriptæ reperiuntur in Codice MS. Vaticano, ſed in ceteris Codicibus MS. Apologiæ nomen, nec hic, nec alibi præfixum invenitur. Quamvis autem Apologiæ vis non niſi in defenſione vel excuſatione conſiſtat, hoc tamen loco orationes ipſæ, ut reor, nomine Apologiæ ſolam peccatoris comprehendunt accuſationem, quæ apud Deum vim excuſationis habet: Qui enim apud Divinam Majeſtatem ſeſe accuſat, ſuas culpas detegendo, hic ſecundum Auguſt. pro accuſatione, excuſationem, ſive impunitatem meretur, juſtificati nomen recipiens, *cùm juſtus*, ut Sapiens ait, *prior ſit accuſator ſui*, exemplo illius Publicani Evangelici poſt accuſationem rediit juſtificatus in domum ſuam. Hùc ſpectare videtur *liber S. Ambroſii de Apologia David*: quæ eſt accuſatio peccantis David coram Deo, & accuſatio contrà detractores.

Ibidèm D. legitur *Peripſima*, pro *Peripſema*, & *Neglegentia*, pro *Negligentia*, more Antiquorum. *Peripſema* enim apud Græcos, eſt purgamentum ferri, vel pomi, & quidquid de qualibet materia, ut purgata reddatur, abiicitur. Hunc ſenſum habent *verba* B. Pauli 1. *Cor. 4. Tamquam purgamenta hujus mundi facti ſumus omnium peripſema uſque adhùc*. Antiquitùs autem dicebatur, *Peripſima*, more Græcorum, qui ſcribunt περίψημα, quamvis apud Latinos, Ita, η, Græcum, in, E, longum converti ſoleat. *Neglegentia* pro *Negligentia* apud etiam veteres Latinos dicebatur, ut ex lapidibus, & libris MS. videre eſt.

Pag. 260. C. *Neglego* pro *Neglico* legitur more antiquorum, ut non ſemel dictum eſt. Idem verbum, *Neglego*, eodem modo pronunciatum, legitur apud Varronem *lib. 4. de lingua Latina* tam in Codicibus impreſſis, quàm manuſcriptis.

Ibidem D. In Miſſa pro febricitante fit mentio de S. Sigiſmundo martyre Burgundiæ Rege, per quem febricitantibus ſanitatem redditam fuiſſe Segebertus Gemblacenſis Monachus in Chronicis teſtatur. De hoc Beda, Uſuardus, Ado, Gregorius Turonenſis, & Baronius ſcribunt. In prima hujus Miſſæ oratione legitur: *Typus quartanus, & quotidianus*, pro quodam, ut conjectura fert, termino febris, quæ, quadam formâ, ſeu regulâ, ſibi quaſi præfixa, hominem corripit; aut termino, ſive ordine quodam, qui *Typus* nuncupatur. Nam Galenus de Typo *cap. 1.* loquens ait *Typus eſt ordo intentionum, ac remiſſionum*, Vel ſic: *Typus eſt ordinata intenſionum, remiſſionumque reditio*, Vel, *Typus eſt affectus, vel acceſſio, & remiſſio ordine quodam accidit*. Gal. *in lib. def. med.* Hinc typicæ febres ſunt, in quibus acceſſio, & remiſſio ſtatis vicibus accedunt: atque his erraticæ planè contrariæ ſunt, quæ nec ſtatum tempus, neque ullum ordinem acceſſionum, & remiſſionum ſervant, ſicut ſunt illæ, quæ oriuntur ex atra bili, quæ in quibuſdam partibus movetur; in quibuſdam verò immota manet; In aliis putreſcit, aut fervere incipit, Auctore Galeno *lib. 3. Prognoſt. com. 20.* ex quo hæc decerpſi ad verbum, ut hic Sacramentarii locus explicaretur.

Pag. 262. C. In prima oratione *Diſpiciens*, pro *Deſpiciens*, uſurpatur eam ob rationem, poſt Scholium 257. Ibidèm D. aſſignatam.

Ibidèm E. In Præfatione legitur, *Parvo vitæ præſentis excuſſo*; ſed *excurſu* legendum videtur. *Excurſu* enim vox eſt pro excurſione à Plin. *ep.* 101. & à Virgil. 4. *Georgic.* uſurpata.

Pag. 265. D. In prima oratione legitur: *Ut plus noſtris precibus clemens ac propitius aſpiras, ſicut, & illi miſericordiam largiaris*. Textus Vaticanus ſic jacet, & fortaſsè mendo non caret, niſi legatur, *Aſpiras*, pro *Aſpirans*, ſicut *elegas*, pro *elegans*, & *meſa*, pro *menſa*, non ſine ratione, ut in lapidibus legitur antiquis; vel *aſpires* legendum eſt. Sed quomodocunque legatur, conſtructio verborum non ſatis perſpicua videtur.

Ibidèm E. Oratio, quæ dicitur, *Ad complendum*, eſt omninò mutila, & ſenſus congruere non videtur: nec aliud exemplar haberi potuit pro hac re dilucidanda. Id quod aliis item in rebus nobis evenit. Multa enim hoc in Exemplari, quod impreſſimus, reperiuntur, quæ in Codicibus tam MS. quàm impreſſis non extant, præſertim verò à Pag. 260. ad finem uſque, nihil penitùs in ceteris exemplaribus invenitur.

Pag. 266. B. C. In Miſſa pro Papa fit mentio de B. Silveſtro, & orationes ſunt illæ, quæ in Miſſa pro Papa recitantur; ac tempore B. Silveſtri videntur uſurpatæ, cum ejus nomine ſint inſignitæ: niſi dicamus hoc factum eſſe à Librario, vel à quopiam alio, ad Majeſtatem Pontificiam inſinuandam, quæ vires ſuas tempore B. Silveſtri ſuſcepit.

Pag. 267. Hymnos B. Gregorii in Tomo 5. imprimendos curavi, ut ne quid in Vaticana editione ex operibus ejuſdèm Sancti deſideraretur. Quamvis autem Clicthovæus in ſuo Elucidatorio Eccleſiaſtico quatuor tantum B. Gregorio adſcribat, hoc eſt, *Primo dierum omnium*; *Nocte ſurgentes*; *Ecce jam noctis*; &, *Lucis Creator optime*; octo tamen ſub ejuſdem Sancti nomine hac in editione impreſſi ſunt, quia alii aliter de hac re ſenſerunt.

Digitized by Google

INDEX
RERUM INSIGNIORUM
QUÆ IN VITA
BEATI GREGORII MAGNI
A JOANNE DIACONO CONSCRIPTA
Narrantur.

A

ABBAS effectus fuit Gregorius, poſtquam ſub duobus Abbatibus in ſuæ domus Monaſterio militavit. 4. a

Accuſatus falſo apud Mauritium Imperatorem B. Gregorius, patientiſſimus Paſtor, innocentiam ſuam modeſte expoſuit. 123. e

Accuſationes diligenter a B. Gregorio ventilabantur antequam ad ſententiam pronunciandam accederet pag. 104. per tot. & 106. a. b. c. d.

Adrianus Epiſcopus Thebanus ſuæ reſtituitur ſedi 103. per tot.

Ælle, Angliæ rex: & adluſio ad nomen, Ællele. 9. b. & tom. 2. 914. d

Ægritudo B. Gregorii magna, ob quam per biennium ſe in lectulo jacuiſſe fatetur. 128. d. & 129. per totum.

Æmilianus notarius quadraginta in Evangelia Homilias cum ſociis ſuis a Gregorio excepit. 24. c

Alleluja in laudem Creatoris decantari oportuit in Britania. 9. 6. & to 2. 914. d. leguntur hæc: Ecce lingua Britanniæ, quæ nihil aliud noverat, quàm barbarum frendere, jamdudum in divinis laudibus Hebræum cœpit Alleluia reſonare.

Alleluja extra Pentecoſtes tempora, dici ad Miſſas inſtituit B. Gregorius. 26. c. d. e.

Amitæ B. Gregorii tres 70. b. Harum vita, & mors 70. d. e. & 71. a. b. Amitæ Gordianæ lapſus. ibid.

Amita B. Gregorii Tarſilla 3. a & to. 3. 129. per totum & ibidem 285.

Ambonem Petrus Diaconus cum Euangeliis aſcendit. 130. d

Amphimallum, tunicam, vel pectorale Epiſcopo Peruſino veſtem hjemalem non habenti, B. Gregorius tranſmiſit. 66. b

Anglis pro convertendis Britanniam a Benedicto Papa Gregorius miſſus, eò proficiſci cupiens, Romam redit, ob clamorem totius Urbis ab eodem Pontifice in itinere ipſo revocatus 9. b. c. Id Gregorius futurum in itinere prædixit. ibid. c

Agiulphus, Longobardorum rex, quot, & quanta incommoda, & damna intulerit Italiæ pag. 126. e. & 128. a. b

Andreæ Apoſtoli in honorem, juxtà Baſilicam ſanctorum Joannis, & Pauli ad clivum Scauri Monaſterium in proprio domate ædificavit. 4. a

Andreas Apoſtolus Joannis Monacho a medicis deſperato ſanitatem recuperandam prædixit; ſed poſt biennium Joannes a defuncto quodam de ſepulchro vocatus obiit. 8. c. d

Andreas Epiſcopus modeſte de concubina increpatur: ejuſque ſaluti conſulitur. 72. d. e

Andronarum receſſus anguſti. 28. e

Angelus Gregorio ſub habitu naufragi apparens, bis eleemoſinam una die accepit: tertia vero vice, deficientibus nummis, ſcutellam argenteam, quæ a matre cum infuſis leguminibus ad ipſum Gregorium mitti ſolebat, recepit. 4. e. & 5. a. & 2. d. e

Angelum, peregrini loco, in prandio ſuo Gregorius Papa vidit, & invenit: eumque poſt prandium allocutus expavit. 27. e. & 28. a

Angelus in convivio, duodecim invitatis, repertus eſt. 27. c. d

Anglorum gens in mundi angula poſita. 32. c. Quæ jam nonniſi barbarum frendere noverat jamdudum in Dei laudibus Hebreæa cœpit verba ſonare. 32. b

Anglorum converſio. 35. per tot.

Anglorum fana, idolorum plena, non deſtruebantur, ſed ſantificatis aquis, in Baſilicas dedicabantur. 30. e. & 31. a

Anglorum Saxonum ſacrificia nondum baptizatorum. 31. a

Angli. Pro convertendis Anglis Saxonibus Augu-

Auguſtinum monachum cum aliis monachis in Britanniam evangelizandi gratia miſit. 29.e

Angliæ pueri venales in Urbe Roma a B. Gregorio viſi. 8.e

Angliæ pueri pulcherrimi. ibid.

Angliæ rex, Ælle 9.b. Adluſio ad hoc nomen, Ællæ, a B. Gregorio facta. ibid.

Angli, quaſi Angeli dicti ſunt a B. Gregorio per adluſionem ad nomen ipſum ob eorum formoſitatem. ibid.a

Anaſtaſio presbytero ſe comparans, illum ſuperiorem, melioremque affirmat B. Gregorius. 123.c

Anaſtaſius Anthiochenus Patriarcha, poſt multos annos throno ſuo redditur. 102. d. e

Anathema pro vindicta propriæ injuriæ ſacris regulis prohibetur. 67.d

Ancillis Dei tribus milibus, quas Græci Monaſtrias vocant, qualem annualiter eleemoſynam dabat Gregorius. 28.d

Antichriſti præcurſores ſabbatum obſervari debere prædicabant. 118.e

Antiphonarium compilavit, & Scholam cantorum inſtituit: cui cum nonnullis prædiis duo habitacula fabricavit B. Gregorius 23.b

Antiphonarium, & lectus, in quo Gregorius recubabat modulans, & flagellum, quo pueris minabatur, veneratione congrua reſervabantur in Lateranenſi Patriarchio, ut Joannes Diaconus teſtatur. 23.b. c

Antonius nomine, Monachus quidam, dimiſſis peccatis, mori jubetur. 7.d.e

Andreæ ſancti Monaſterium. 4.a

Andreæ conductoris cruciatus. 137.per tot.

Apocriſiariatus B. Gregorii qualitas. 11.e

Apocriſiarius quid ſit. 78.e.& 100.e.& 101.a

Arianorum Baſilicam in Suburra Domino dedicavit, introductis illuc beati Sebaſtiani, & S. Agathæ martyrum reliquiis 29.a. Miracula Gregorii in templo poſt conſecrationem facta. Ibid.b.c.d.e

Arianorum pueris provideri jubet Gregorius 37. b

Artium, ſive literarum ſtudia quot, & qualia tempore B. Gregorii Papæ Romæ reflorebant. 25.a

Atavus B. Gregorii, Felix Papa IV. 3. a & tom.3.129.

Athanaſii œconomi conſuetudines pauperum defraudantis præſagium mortis. 138.b.c.d

Atheſis fluvius Veronam mirabiliter inundas, ad beati Zenonis Martyris atque Pontificis Eccleſiam uſque pervenit, ſed aqua, quæ ad feneſtras uſque devenit, apertis januis, in eam non introivit. 13. b. & tom.3.lib. Dial.3.cap.37.

Auguſtinus monachus cum aliis monachis in Britanniam pro Anglis Saxonibus convertendis evangelizandi gratia mittitur 29.e Romam redit, remittitur, & officio optimè fungitur. Defert literas hortatorias ad alios monachos. 30 per totum.

Auguſtinus ad Anglos convertendos miſſus conſecratur Epiſcopus: recipit pallium: facit cum aliis prædicatoribus miracula, & alios operarios a B. Gregorio poſtulat. 30. per totum.

Auguſtinus Anglorum Epiſcopus monetur, ne pro miraculis tumeat. 32.e

Auctoritas Epiſcoporum ſua auctoritatę a B. Gregorio confirmabatur. 105.d.e. Eiſque jura ſua conſervabantur. 107.c.d

B

Baſilicæ novæ a B. Gregorio non ædificabantur, ſed veteres annuatim reparabantur. 129.e

Beati Gregorii fuga, ne ad Pontificatum raperetur. 15.e.& ſeq. Multa loca ex Regiſtro Epiſtolarum citantur ad hanc fugam, & Pontificatus recuſationem comprobandam. ibid.b.c.d.e.& 17.18.& 19. per tot.

Brandeum a B.Leone inciſum, ſanguinem effudit. 83.e. Pro reliquiis conferebatur. 84.e

Brandeum ideſt pannus perforatus ſanguinem effudit: deinde integer divinitus reſtituitur. 33.d.e

Britanniam Gregorius pro Anglis convertendis a Benedicto Papa miſſus, eò proficiſci cupiens, Romam redit tota Urbe poſtulante, ab eodem Pontifice in itinere ipſo revocatus. 9.b.c. Id Gregorius futurum in itinere prædixit. ibid.c

C

Cardinales presbyteri Eccleſiæ ſuæ a B. Gregorio in Epiſcopos conſecrati quales 56. d. Cardinales ordinati violenter in Parochiis forenſibus in priſtinum cardinem revocabantur. 58. d

Cardinare quid ſit. 63.c. Vide, Incardinare.

Cardinati alterius Eccleſiæ Clerici quomodo fuerint. 63.c.d

Capitula. Pro tribus capitulis Chalcedonenſis Synodi Theudelindæ Longobardorum reginæ ſatisfecit. 122.d.e

Cantus diſſonantia in Gallia, & Germania: ejuſque reformatio, Carolo rege poſtulante. 23.c.d.e

Cantores Romani mittuntur in Galliam ad reformandum cantum. 23.d.e & 24.a.b. De Romano, & Gallicano cantu diſputatio. 23. e.& 24. a.b

Cantilenæ dulcedo cur ab occidentalibus corrumpatur. 23.c

Cantus per Joannem Romanum Cantorem corrigitur in Gallia, & alibi. 23.d.e

Cancer peſtifer. 55.c

Catenæ S. Petri limatæ, nonnumquam limaturas dabat, nonnumquam verò non item 84. d

Cauteriatus quidam medicorum manu, calcem per exuſtionis vulnus cępit effundere. 137.c

Cecropia Virgo facundiſſima quid præſtiterit tempore Gregorii Papæ. 25.b

Chartularius, & notarius Ravennæ. 95.d

Chartularius quid. 77.c

Chalcedonenſi de Synodo pro tribus capitulis

Digitized by Google

lis Theudelindæ Longobardorum reginæ ſatisfecit. 122.d.e

Claudius ex verbis B. Gregorii conſcripſit libros, ideſt de Proverbiis, de Canticis, Proverbiis, libr. Regum, & de Heptateucho, quos deinde idem Greg. conquirendos curavit, quia in multis ſenſum ſuum mutatum eſſe cognovit. 130. e. & 131. a

Clericis etiam infirmis ſtipendia conſueta B. Gregorius danda jubebat. 109.a.b

Clericis ab Epiſcopis cautiones factas B. Gregorius firmabat: eiſque quartas plene dari jubebat. 109.c.d.e

Clericos aliarum Parochiarum ſibi, & aliis B. Gregorius incardinare curavit. 63.a

Clerici alterius Eccleſiæ quomodo aliis fuerint incardinati. 63.c.d

Clericos poſterius ordinatos numquam prioribus B. Gregorius prætulit. 63.e

Columbas vendere quid ſit. 53.c

Compagarum uſurpatio facta a Diaconibus Catinenſis Eccleſiæ diligenter inquirenda committitur. 93.a.b

Concilia quatuor ſanctæ univerſalis Eccleſię tamquam quatuor Euangelia B. Gregorius veneranda eſſe dixit. 122.e

Concilia quatuor tamquam quatuor Evangelia ſe venerari fatetur B. Gregorius: Quintum item concilium ſe venerari ait. 22.c.d

Conſilium. Ad conſilium non divites, ſed ſapientes a Gregorio Papa convocabantur. 25.a

Conſanguinitatis copula ad quotam generationem ſit concedenda. 31.c.d.e.& 32.a

Conſiliarii ac familiares, quos ſibi Gregorius delegit Clericos, remotis a ſuo cubiculo ſæcularibus 24.b.c

Conſuetudines novæ a Gregorio Papa inducuntur 26.b.c. Et murmurantibus pro iiſdem humiliter ſatisfacit. 26.c.d.e

Conſiliarii. A pravis conſiliariis abſtinendum eſt. 72.e, & 73. a

Converſio Lucidi Epiſcopi Ficulenſis, ac tranſitus. 140. d, e

Conviviis Natalis Epiſcopus reprehenditur. 68.d, & facetiſſime ſuis aſſertionibus obligatur. 68. e

Convivia quænam ſint laude digna. 69. b, c

Cubiculariæ Auguſtæ Gregoriæ Beatus Gregorius ſcribit ſe indignum revelatione Dei memorans. 123. a

Culpam unius alii non eſſe nocivam B. Gregorius ſtatuit. 74.

D

Defenſores ſeptem honore regionario decorandus Gregorius Papa indixit. 26. b

Defendi injuſte neminem ab Eccleſia B. Gregorius permiſit. 122. a, b

Deiri, populi; & adluſio ad nomen ipſum. 9. a

Delatores falſarios talione Beatus Gregorius mulctabat. 107. d, e

Deponebatur nemo, exceptis manifeſtis criminibus, ſed communione privabatur. 104. a

Deſiderius Epiſcopus pro lectione librorum Gentilium increpatur. 68. a. b. Iſdem reprehenditur grammaticam quibuſdam exponens. Ibid.

Diabolus a fundo Barbiliano excuſſus, conductorem, & bubulcos occidens. 141. c. & ſequ.

Diabolus a Monaſterii clauſtro fugatur, qui Monachum jacentem percuſſit. 138. e

Dialogorum quatuor libros conſcripſit: quos poſtea Zacharias Sanctæ Eccleſiæ Romanæ Epiſcopus in Græcam linguam convertit. 132. d. e. & 133. a. Sed aſtuta Græcorum perverſitas in commemoratione Spiritus Sancti a Patre procedentis, nomen Filii ſuaptim radens, abſtulit. Ibid. Locus depravatus eſt in 2. libro Dialogorum, in fine.

Dialogorum libros B. Gregorius compoſuit, diſputans cum Petro Diacono, ſuo coætaneo. 24. e

Dialogorum libros B. Gregorius cum Petro Diacono diſputavit. 130. c

Diptycha, in quibus nomina vivorum deſcribebantur. 101. e

Diſtributio per polyptychum quater in anno fiebat. 28. b

Dives inertia, quæ modo ſe de ſapientibus pari ſorte ulciſcitur, præ cubiculi foribus deſpicabilis remanebat tempore Gregorii Papæ. 25. b

Doctrinæ verbum innumerabiles cohortes undique diverſi ſexus, ætatis, ac profeſſionis ad Gregorium Papam confluebant. 26. a. b

Dominico die corpus lavari poſſe B. Gregorius oſtendit. 119. d

Dominus pro hoſpite recipitur 27. b

Dominici miſerabilis tranſitus. 143. d. e

Dromonem Mauritius cum uxore, & filiis, & filiabus noctu conſcendit, diſſimulato habitu. 99. e

Duodecim invitatis, tertiumdecimum, Angelum, ſcilicet, ſuo in prandio invenit Gregorius Papa. 27. e. & 28. a

Dubiis in rebus abſoluta ſententia non eſt pronuncianda. 72. d

E

Eccleſia. Epiſcopi ab Eccleſiis ſuis abeſſe abſque inevitabili neceſſitate: & per loca diverſa vagari non debent. 69. d. e. & 70. a

Eccleſias Epiſcoporum defunctorum viciniis Viſitatoribus committebat B. Gregorius. 64. b

Eccleſias diſſipatas adunabat B. Gregorius, ſive uniebat. 60. e. & 61. per tot.

Eccleſiis vacantibus vacantes Epiſcopos B. Gregorius incardinabat. 61. a. b

Eccleſiam Græcorum in novis conſuetudinibus in Eccleſiam Romanam inductis ſe imitatum non fuiſſe probat Gregorius: quia vel veteres Romanas reparavit, vel no-

Digitized by Google

novas, & utiles inſtituit. 26. c. d. e
Eccleſiaſticum ad officium, vel miniſterium, vel Patrimonium Eccl. non admittebantur Laici, ſed tantùm ad Monachicum habitum. 25. b. c
Eccleſiaſtica ad officia venire qui feſtinat ſæcularem habitum deferens, non relinquere cupit ſæculum, ſed mutare. 25. c
Eccleſia Romana talis ſub Gregorio extitit, qualis prima ſub Apoſtolis fuit. 24. e
Eccleſiaſtica officia, & jura reformavit B. Gregorius. 23. a
Eccleſia. Confugientibus ad Eccleſiam B. Gregorius Sacramenta præſtari juſſit de ſervanda ſibi juſtitia. 122. b
Eccleſia quibus ſtudiis a Beato Gregorio regebatur. 51. a
Effigies Gordiani, Patris B. Gregorii: & Silviæ, matris ejuſdem Gregorii pictæ ad parietem in atrio Monaſterii deſcribuntur: & ad tempus uſque Joannis Diaconi cernebantur cum inſcriptionibus, & Diſticho. 136. b. c. d. & 137. a. b.
Effigies B. Gregorii ibidem picta deſcribitur: & ad diem uſque Joannis Diaconi cernebatur. 136. e
Eleemoſynæ localiter, ac perſonaliter a B. Gregorio decernuntur. 40. a. b.
Eleemoſ. Pro eleemoſynis faciendis frumenta emit B. Gregorius quinquaginta libris auri. 44. d. 48. e. Petenti, & non petenti eleemoſynas dabat. 43. a
Eleemoſyna ex patrimonio quater in anno per polyptychum diſtribuebatur a Gregorio. 28. b. Bis etiam in anno peregrinis aureos, & veſtimenta dabat. 28. c. quotidie vero qualem dabat eleemoſynam. 28. d.
Eleemoſyna per veredarios in vicis, & compitis quotidie pauperibus infirmis, ac verecundioribus miſſa. 28. d. e
Eleemoſynam quàm libenter fecerit Gregorius. 4. e. & 5. a
Eleemoſynæ propter peccata, non peccata propter eleemoſynas ſunt facienda. 54. b
Epiſcopo Peruſino veſtem hiemalem non habenti Beatus Gregorius amphimallum, tunicam, vel pectorale miſit. 66. b
Epiſcopus Marinianus de avaritia notatur. 66. d. e
Epiſcopi vacuum nomen habet qui alienam inopiam, ſuam non credit. 67. a
Epiſcopus Serenus nomine pro confractis imaginibus arguitur. Ibidem.
Epiſcopis infirmis numquam B. Gregorius ſucceſſorem dabat; nec ſucceſſores denegavit renunciantibus: eiſque deſumptibus relictæ Eccleſiæ commoda ſubminiſtrari jubebat. 113. d. & 114. a. & e
Epiſcopi conſecrabantur, undecumque meliores eligi poterant: & diſtricto examine conſecrabantur. 58. e. & 59. per tot.
Epiſcopos alterius Diœceſis ad regendas Eccleſias ſuæ Diœceſis B. Gregorius invitabat. 60. c. d
Epiſcopi ab Eccleſiis ſuis abeſſe abſque inevitabili neceſſitate, & per loca diverſa vagari non debent. 69. d. e. & 70. a
Epiſcopatus culmen cum timore ſuſcipiendum. 52. e
Epiſcoporum defunctorum Eccleſias vicinis Viſitatoribus committebat B. Gregorius, 64. b.
Epiſcopos olim ſingulo quoque triennio Romam venire ſolitos, nonniſi ſemel in quinquennio B. Gregorius venire ſtatuit, 65. d. e
Epiſcopos vacantes Eccleſiis vacantibus B. Gregorius incardinavit. 61. c. d
Epiſcopis inthronizatis expulſos Præſules B. Gregorius junxit. 62. b. c
Epiſcoporum auctoritates ſua auctoritate B. Gregorius confirmabat, non minuebat, 105. d. e
Epiſcopi propria vita a B. Gregorio conſervabantur: & executores dari, & judices eligi ab accuſatis jubebat. 127. c. d
Epiſcopi Cardinales. 61. d. e
Epiſcopatuum ſedium loca mutata. 62. d.
Epiſcopum ab una in aliam Eccleſiam ſub quacunque occaſione nec mutavit, nec mutari permiſit. 62. e
Epiſcoporum Campanorum, & Victoris Panhormitani negligentia reprehenditur. 72. b
Epiſcopus Vitalianus pro femina, quæ religioſum reliquit habitum, acriter reprehenditur. 71. b. c
Epiſcopis ſuffraganeis ſuis neceſſaria prærogabat B. Gregorius 66. b. In eis nonniſi ſanctitatem, ſapientiam, & liberalitatem poſtulabat vel quæritabat. 66. d
Epiſcoporum familiaritas lapſos vel criminoſos admittere non debet. 73. e
Epiſtola Pelagii Papæ ad Gregorium 12. a
Epiſtola, quæ Ibæ dicitur, erroribus plena, damnata. 22. d.
Epiſtolarum libri juxta numerum annorum Pontificatus B. Gregorii: ex quarum multitudine quædam Epiſtolæ decretales excerptæ ſunt temporibus Adriani Primi Pont. Max. 131. c
Epitaphium ſupra ſepulchrum B. Gregorii. 130. a. b
Equus, dæmone immiſſo, a maleficis valde vexatur. 34. a
Eremitæ ſomnium de B. Gregorio. 49. a. b. c
Eutychius Conſtantinop. Epiſcopus librum de Reſurrectione Mortuorum conſcripſit. 10. b. Diſputatio hac de re ibid. c. & ſeq.
Eutychii librum contra articulum Fidei de reſurrect. Imperator comburendum juſſit. 11. d
Eutychius moribundus confeſſus eſt Articulum Fidei de carnis reſurrectione. 11. e. & tom. 2. 636. b. & ſeq.
Excommunicatum monachum defunctum mirabiliter ſolvit B. Gregorius. 35. b. c. d
Excommunicatus Maximus Salonitanæ Eccleſiæ prævaricator a Miſſarum ſolemniis, deinde a Communione Corporis, & Sanguinis Domini Noſtri Jeſu Chriſti privatus, Sacramenta ſatis indignus ſuſcepit. 93. c. d. e. & 94. c. d. e. Ejus cauſa Ravennæ ventilatur. 94. e. Ad pœnitentiam revers-

Digitized by Google

revertitur ſeptimo excommunicationis ſuę anno. 95. a. b
Excommunicatos ab aliis Epiſcopis, nullis extantibus culpis, B. Gregorius abſolvebat. 110. b
Ezechielis libros exponere B. Gregorius deſtitit, hoſtilibus incurſionibus, & curarum tumultibus gravatus. 126. e. & 127. a. & 131. b
Ezechielis prophetię primam, & ultimam partes per homilias viginti duas, B. Gregorius, Romanis poſtulantibus, tractavit. 133. a

F

Falſarios delatores talione B. Gregorius mulctabat. 107. d. e
Familiares, & Conſiliarii, quos ſibi Clericos delegit Gregorius, ſecularibus a ſuo cubiculo remotis. 24. b. c
Faraldi increpatio, qui tota nocte a dęmonibus ſuſpenſus eſt. 142. e
Faſtigium de argento puriſſimum in Baſilica Sancti Petri a Leone Tertio translatum. 129. e. Aliud item in Baſilica S. Pauli, Ibid.
Favore alieno ſe indignum B. Gregorius fatetur. 123. c. d
Felix Papa IV. B. Gregorii Atavus: 3. a. & tom. 3. 129. Baſilicam Coſmæ, & Damiani Martyrum viâ ſacrâ juxta Templum Romuli ædificavit. 3. a
Fidei Symbolum, quo cunctas hæreſes diſſipavit, & Fidem Catholicam munivit, 21. b. c
Finis. De fine ſeculi quid Beatus Gregorius ſenſerit. 124. b. & ſequen. Sententiam ſuam rationibus probat de Mundi ſenectute ad pag. uſque 126. per totum.
Flagellum, quo pueris Gregorius minabatur, & lectum, in quo recubabat modulando, necnon Antiphonarium ab eodem compilatum, in Patriarchio Lateranenſi congruâ veneratione reſervata fuiſſe Joannes Diaconus teſtatur. 23. b. c
Fugam a Monaſterio Monachus quidam molitus, a dæmone corripitur: & a B. Gregorio liberatur, fratrum precibus adjutus. 5. e
Fugitivus Monachus cæcatur, & a nigri canis morſibus liberatur, dum ſuum fatetur peccatum. 5. d.
Furtum. De furtis Eccleſiæ in Anglia factis quid a Beato Gregorio reſponſum fuerit. 31. c
Furtum quidam Monachus cum fecerit, a dęmonio vexatur, & a B. Gregorio liberatur, dum furtum fatetur. 5. b. c

G

Galliæ, ac Germaniæ cantus qualis. 23. c. d
Gallicana Eccleſia a Romana diſcordans. 31. b
Gelaſianum codicem de Miſſarum ſolemniis, multa ſubtrahens, pauca convertens, nonnulla adjiciens, in unius libri volumen Gregorius coarctavit. 25. e
Gelaſianum Polypticum quid. 28. b
Gerontius Monachus divinâ monitus revelatione, ſeu viſione nocturnâ, ſe de Monaſterio B. Gregorii, necnon, & alios quoſdam propediem morituros prævidit. 8. a
Gordianus Gregorii Pater. 3. a. Mater vero Silvia. Ibid.
Grammaticam exponens, & libros Gentilium legens, Deſiderius Epiſcopus reprehenditur. 68. b
Græcorum Eccleſiam in novis conſuetudinibus inductis Gregorius ſe imitatum non fuiſſe ait & probat, quia vel veteres Romanas reparavit, vel novas & utiles conſtituit. 26. c. d. e
Græca neſciens B. Gregorius, falſos tractatus ſuo nomine inſcriptos invenit: eoſque inquirens exſcindi, & aboleri curavit. 135. e. & 136. a
Gregorius quàm frequenter diverſis in locis demonſtretur. 144. c. d
Gregorius ſervum ſervorum Dei ſe ſcribens, mediocribus veſtimentis induitur: & ſuperſtitioſum, Univerſalis, vocabulum refutavit. 21. a
Gregorianæ Sanctitatis teſtimonium. d. e
Gregorii corpus à Gregorio IIII. translatum: & alia ad antiquitatem ipſius, mediocritatem, & regularem ſpecialitatem ſpectantia. 135. b. c. d
Gregorius à Monaſterio violenter trahitur, & Levita ſive Diaconus conſecratur. 9. d
Gregorius Levitæ officio à Benedicto Papa ſublimatur: & in Eccleſiaſticæ Hierarchiæ miniſterio, non ſolùm nitore habitus, verùm etiam claritate morum probabilium quodam modo Angelis coæquari viſus eſt. 9. d
Gregorius pro reſponſis Eccleſiaſticis Conſtantinop. à Pelagio Papa mittitur. 9. e
Gregorius, peſtis tempore, à Clero, & Senatu, Populoque Romano in Pontificem concorditer fuit electus, totis viribus Pontificatum recuſans. 14. c
Gregorius pro Anglis convertendis Britanniam à Benedicto Papa miſſus, eò proficiſci cupiens, Romam redit, univerſa Urbe poſtulante, ab eodem Pontifice in itinere ipſo revocatus. 9. b. c. Id Gregorius futurum in itinere prædixit. ibid. c
Gregorii amitæ tres. 70. b. Harum vita, & mors. 70. d. e., & 71. a. b. Gordianæ Amitæ lapſus. ibid.
Gregorius crudis leguminibus à matre Silvia paſcebatur. 4. d. & 27. e
Gregorius Sanctus, genere Romanus, arte philoſophus; Gordiani, viri clariſſimi, & Beatæ Silviæ filius. 3. a
Gregorius Senatoriâ ſtirpe genitus. ibid.
Gregorii atavus, Felix IV. Apoſtolicæ Sedis Pontifex. ibid.
Gregorii amita, Beata Tarſilla. ibid. & to. 3. 129. per totum, & ibid. 285.
Gregorii nomen Græcum, apud Latinos Vigilantius dicitur. ibid. b

Gre-

Gregorius quot annis, & quibus temporibus Romanæ Sedi præfuerit. 3. a
Gregorii inſtitutio. 3. b. c
Gregorius qua ratione, quibusve virtutibus ad Pontificatum aſcenderit.
Gregorii Apocriſiariatus qualitas. 11. e
Gregorius ad Pontificatum nolens eligitur. 14. c
Gregorius fuit prætor Urbanus. 3. c
Gregorius Pontificatũ ſubterfugere geſtiens, Imperatori literas latenter mittit. 14. d

H

HÆreſis. Se ab hæreſi purgantes recipiebat, & catholicos B. Gregorius declarabat. 110. c. uſque ad 112.
Hæreſis prima contra Eccleſiam orta. 51. d
Hæreticos varios à corpore Eccleſiæ removit. 51. a
Homilias in Evangelia conſcripſit B. Gregorius: quarum viginti homilias coram populo declamavit: reliquas dictavit, ſed laſſeſcente ſtomacho, aliis pronunciare permiſit. 132. c. d
Homilias Evangelii viginti coram Eccleſia diverſo tempore declamavit: reliquas vero ejuſdem numeri dictavit, laſſeſcenteque ſtomacho languore continuo ab aliis pronunciandas permiſit. 132. d
Hoſpitis loco Dominum recepit Gregorius Papa. 27. b
Angelum in prandio vidit. c. d
Hoſpitio recipitur Dominus pro hoſpite. 27. b
Hoſpitalitatis adeo fuit amator Gregorius in ſuo etiam Patriarchio, ut præter eos, qui quotidie diverſis ex locis fugiebant, quotidie item Peregrinos quoslibet ad menſam ſuam invitaret. 27. b
Humilitas magna B. Gregorii ſe in terram proſternentis, monacho ſibi occurrente. 123. d. e
Humiles ſuperbè quinam ſint. 79. b
Humilitas B. Gregorii in Titulis dandis. 122. c. Factis magna. 132. d. e

I

JAnuarius Epiſcopus pro vindicta propriæ injuriæ inferens acriter reprehenditur. 67. d. Iſdem ſenex pro facta exaratione meſſis ante Miſſarum ſolemnia valde increpatur. 68. a
Jejunandi fortitudinem à Deo impetrat Gregorius. 4. c. d
Jejunare paſchali Sabbato non valens, plus mœrore, quàm infirmitate deficere cœpit. 4. b
Ignis inferni detinet omnes damnatos, ſed non æqualiter omnes exurit. 35. a
Imagines B. Gregorii, Gordiani patris ejus, ac Silviæ matris in atrio Monaſterii pictæ deſcribuntur: & ad tempus uſque Joannis Diaconi cum inſcriptionibus, & Diſticho cernebantur. 136. c. d. e., & 137. a. b. Juxtà Imaginem B. Gregorii Saturninus Monachus Imagines SS. Apoſtolorum pingendas curavit. 137. b. c
Imagines. De Sacris Imaginibus ſermo eſt in 67. a. b. c
Imagines Sanctorum in Eccleſiis non ad adorandum, ſed ad mentes neſcientiũ inſtruendas collocantur. 67. b
Imperator Romanorum eſt Dominus liberorum: Rex vero Gentium eſt dominus ſervorum. 74. e. & 100. c
Imperatori Mauritio peſſimam legem ferenti viriliter contradicit. 78. c. d
Imperiale jugum levius rediiſſe fatetur Beatus Gregorius ad Leontiam Auguſtam ſcribens, pondere gravi longi temporis remoto. 101. b. c
Incardinare quid ſit. 60. c. d. 62. e. 63. & c. Vide, Cardinare.
Indulſus Monaſterii deſertor à ſene percuſſus: & de revelatione Clerici, & de digreſſione Supponis. 143. a. & ſeq.
Infernus. In inferno aliquis poteſt eſſe, & inferni cruciatus per Dei miſericordiam non ſentire. 35. a
Infirmitatem alienam B. Gregorius ſuam putabat. 119. e
Infirmis quantam B. Gregorius compaſſionem oſtenderit. 119. e
Infirmitatem cordis ſui B. Gregorius magna conſideratione quotidie cognoſcens fatebatur, 134. c. d. e. & 135. a. b. Hac in re perpulchra narrat. ibid. 135. a. b
Infirmitas vel ægritudo B. Gregorii magna, ob quam per biennium in lectulo ſe jacuiſſe fatetur. 128. d. & 129. per tot.
Injurias ſuas Epiſcopum anathemate vindicanté B. Gregorius valde reprehendit. 67. d
Interceſſor qualis eſſe debeat. 22. b
Inventarium. Porrò Inventario faciendo poſt obitum Epiſcopi nihil accipiendum eſſe B. Gregorius decrevit. 65. a
Joanni Ravennati Epiſcopo uſum pallii, & mappularum ſubduxit: deinde ſuppliciter petenti quater in anno per plateas conceſſit. 89. c. d. & 90. b. c. d. Eidem pro diverſis vitiis increpato diem ſuæ vocationis prædixit. 90. d. e. & 91. a. b. c
Joannis Conſtantinopolitani Epiſcopi ſuperbia, & hypocriſis reprehenditur, univerſalis nomen affectantis: & literæ Auguſtales pro eo ſupplicantes redarguuntur. 78. e. & 79. per tot. & 81. per tot.
Joannis Evangeliſtæ veſtes miraculis claruerunt in Baſilica Conſtantiniana: quæ excuſſæ foras, tempore ſiccitatis, pluviam dabant: inundationis verò, ſerenitatem. 84. e. Pro Sacris Reliquiis dabantur. ibid.
Joannis Diaconi viſio admiranda, libr. 4. de Vita B. Gregorii ad finem perducto. 144., & 145.
Joanni Diacono apparuerunt Beatus Gregorius, Nicolaus Papa, & Petrus Diaconus. 145. b. c. d
Joannis Evangeliſtæ tunica, quæ ſtrictioribus manicis conſtat. 85. c
Joannis Evangeliſtæ, non Baptiſtæ, veſtis altera. 85. d

Digitized by Google

Joannis presbyteri conflictus cum diabolo, ejus tranſitus terribilis, revelatione facta. 137. c. d. e. & ſeq.

Joannes Monachus à medicis deſperatus, ſanitatem, Beato Andrea Apoſtolo prædicente, recepit: deinde poſt biennium à defuncto quodam de ſepulchro vocatus, obiit. 8. c. d

Iram Præpoſitorum reſtringendam, & unius culpam alii non eſſe nocivam B. Gregorius ſtatuit. 74. b. c. d

Italia quot, & quanta incommoda, & damna intulit Agiulphus Longobardorum rex. 126. e. & 128. a. b

Judæi ad converſionem venientes penſionis onere levantur. 36. b. c

Judæis ab baptiſmum venientibus veſtimenta etiam B. Gregorius donabat. 36. d

Judæorum munera tamquam execrabilia numquam ſuſcipienda B. Gregorius permiſit. 118. b

Judæi quomodo fuerint à Summis Pontificibus habiti. 118. b. & ſeq.

Judæis vim nullam inferendam eſſe B. Gregorius ſtatuit: quia eorum perfidiam rationibus magis, quàm violentiis vincendam, vel excutiendam volebat. 115. d. e

Judæis Chriſtianos ſubiici nulla occaſione B. Gregorius debere cenſuit. 116. a. b

Judæus quidam, nomine Naſas, altare ſub nomine B. Eliæ conſtruxit, & Chriſtianos aliquot ad adorandum deceperat in Sicilia, & Chriſtiana mancipia emebat. 116. b. c

Judæorum mancipia ſemel ad Eccleſiam confugientia, numquam quibuslibet ſuaſionibus reddi B. Gregorius jubebat. 116. e., & 117. a

Judæi. Chriſtianos pro longitudine itineris per provincias à Judæorum ſervitio redimere B. Gregorius curabat. 116. d. e

Judicum vitia quomodo redarguebantur à B. Gregorio 75. per totum uſque ad 77. d

Judices, inſtigante diabolo, contra B. Gregorium ſævierunt. 77. e

Juſtus nomine, Monachus quidam, pro re peculiari, hoc eſt pro tribus aureis contra votum paupertatis detentis, & in medicamine abſconditis ſeveriter in morte punitur, cum ei proprium habere non liceret. 7. c. d. & to. 3. 305. per tot. Ejus anima de Inferni cruciatibus liberatur, ſacrifici o pro ea diebus triginta continuis oblato, B. Gregorii juſſu. ibid.

K

Kalendatim, ſive ſingulis quibuſque Kalendis ex redditibus erogabat pauperibus, hoc eſt, ſuo tempore frumentum; ſuo, vinum; ſuo, legumen, &c. 28. c.

Karolus Rex, diſſonantia cantus offenſus, duos Clericorum ſuorum erudiendos dimiſit, 23. e

Karolus Rex, diſſonantia cantus offenſus, duos Cantores Romanos ab Adriano excepit. 24. b

L

Laici cur repente Sacerdotes fieri non debebant. 54. c. De hoc datur exemplum de linguis Silvarum pro ædificiis faciendis. 54. e. & 55. a. & ibid. c

Laici non ad Eccleſiaſtica officia, ſeu miniſteria, vel ad patrim. Eccl. ſed tantùm ad Monachicum habitum admittebantur. 25. b. c. Cur ſic. ibid. Cur. primo ſe tonſurare cœperint. ibid.

Laicos, Dominos B. Gregorius appellabat. 122. c.

Lampades divinitus accenſæ. 29. d. e

Lateranenſis Baſilica aurea dicta. 56. e

Latinitas togata, ſeu trabeata ſuum Latium in ipſo Latiali Palatio ſuum Latium more Quiritum obtinebat. 25. a. Nullus a minimo ad maximum uſque, barbarum quodlibet in ſermone, vel habitu præferebat. ibidem.

Leander Epiſcopus Hiſpanus, legationis officio functus eſt Conſtantinopoli pro cauſis fidei Wiſigothorum. 131. d

Leander, Epiſcopus Hiſpalenſis, Wiſigothorum legatus Conſtantinopoli miſſus à Pelagio Papa, compulit Grægorium ad librum B. Job exponendum. 10. a

Lectus, in quo Gregorius Papa recubabat modulando; & Flagellum, quo pueris minabatur, necnon Antiphonarium ab eodem compilatum, in Patriarchio Lateranenſi congrua veneratione reſervabatur, ut Joannes Diaconus teſtatur. 23. b. c

Leguminibus crudis paſcebatur à matre Silvia B. Gregorius. 4. d. e

Leontiæ Imperatrici B. Gregorius gratulatur, feliciſſima tempora reditura ſperans. 101. b. c

Levitæ officio Gregorius à Benedicto Papa ſublimatur 9. d, & nitore habitus, & claritate morum probabilium Angelis quodam modo viſus eſt coæquari in Eccleſiaſticæ Hierarchiæ miniſterio. ibid.

Liberos homines verberari, vel includi vetuit B. Gregorius. 74. e

Liberalitatis B. Gregorii innocentia comprobatur. 43. e

Libertas uniuſcujuſque hominis contra judicum inſolentias liberis vocibus à B. Gregorio defendebatur. 74. d. e

Libros Gentilium Deſiderius Epiſcopus, & grammaticam quibuſdam exponens reprehenditur. 68. b

Libros ſuos B. Gregorius in comparatione tractatuum, & operum B. Auguſtini furfures nominans legi vetuit, quoſque vixit. 133. e. & 134. a

Libros ex verbis B. Gregorii Claudius conſcripſit: quos deinde idem Gregorius in multis quantùm ad ſenſum mutatos eſſe cognoſcens, conquirendos curavit. 130. e., & 131. a. Libri autem ſunt de Proverbiis, de Canticis, de Prophetis, de lib. Regum, & de Heptateucho.

Libri B. Gregorii, ut in Job, Ezechielem, in Evan-

Digitized by Google

Evangelia, & Paſtorale, & alii tempore Joannis Diaconi inveniebantur. 151.b
Librorum expoſitio. Ab exprimendis libris B. Gregorius deſtitit ob incurſiones hoſtiles. 126. e 127.& 128. per totum.
Libri aliquot B. Gregorii ab invidis igni traduntur. 130.c
Libri alii B. Gregorii a Petro Diacono per mortem ab igne liberantur. 130.c.d
Libris de ſuis B. Gregorius humilia ſenſit: quæ a poſteris Doctoribus facundiſſima prædicantur. 133.b.c
Lia, ideſt vita activa. 17.b
Litaniæ ſeptiformis a B. Gregorio peſtis tempore pro Deo implorando inſtituta. 15. c. d. e
Litanias bis in hebdomada fieri in Sicilia pro barbarorum incurſionibus B. Grægorius inſtituit. 121.a
Literarum, ſive Artium ſtudia quot, & qualia tempora Gregorii Papæ Romæ refloruerint 25.a
Locuſta, quaſi loco ſtat. 9. c. Ex locuſta prævidit revocationem ſibi faciendam ab itinere per Benedict. Papam, ibid.
Longombardorum perfidia quanta fuerit. 12.b
Longombardos quot annos B. Gregorius Romæ viderit, gladios eorum patiens. 80. a.& 101.a
Lucidi converſio. 140.d.e

M

Mater Gregorii Silvia fuit. 3.a. Pater vero Gordianus. ibid.
Manducans. Qui non manducat, manducantem non judicet: quomodo intelligatur. 69.c.d
Maleficos perpetua cæcitate mulctavit. 34.a
Manus ſuas excutere quis ab omni munere quomodo intelligatur. 56.c
Matrimonium ad quotam generationem ſit concedendum. 31.c.d.e.& 32.a
Mauritio Imperatori peſſimam legem ferenti, viriliter contradicit. 78.c.d
Mauritius ſuperbus Imperator didaſcalicis rationibus deterretur. 96.c. ad. uſque 98.c
Mauritio in B. Gregorium ſævienti mors per gladium imminet. 98.d. Eum terror maximus invaſit. ibidem. Dromonem conſcendit, diſſimulato habitu 99.c
Mauritius pœnitens videt in ſomnis ſe divino judicio cum uxore, & filiis, Phocæ militi tradi. 98.e
Mauritius, ſeditione commota, Phocæ juſſu cum omni ſua cognatione perimitur, ſed a ſempiterno ſupplicio B. Gregorii precibus liberatur. 99.e
Mauritii vitia Phocæ Imperatori ſapienter enarrantur. 98.b.c
Maximianus cum fratribus a naufragio liberatur. 12.d.& to.3. lib.3. Dial.cap.37.
Maximus Salovitanæ Eccleſiæ pervaſor. 93.c. d.e. A Miſſarum ſolemniis, deinde a communione corporis, & ſanguinis Domini noſtri Jeſu Chriſti privatus Miſſas cecinit, ſacramentaque ſatis indignus ſuſcepit. ibid. & 94.c.d.e. Ejus cauſa Ravennæ ventilatur. 94. e. Ad pœnitentiam revertitur ſeptimo excommunicationis ſuæ anno. 95.a.b
Maximus ſeptimo excommunicationis ſuæ anno ad pœnitentiam revertitur. 95. a. b. Ante corpus S. Appollinaris, juſſu B. Gregorii ſe purgavit, & conſolatoriam ſuſcepit Epiſtolam, & a vinculo excommunicationis abſolvitur. 95.c.& 96.a.b
Mediolanenſium decretis, eis Epiſcopum conſecrandum B. Gregorius conceſſit. 102. a.b.c
Merulus Monachus albis floribus ſe ſomniat coronatum: mox defunctus eſt: è cujus ſepulchro poſt annos quatuordecim tanta ſuavitatis fragrantia emanavit, ut florum omnium odoramenta illi congregata viderentur. 8.b.c
Miniſteria duo uni perſonæ nullo modo committenda eſſe Gregorius decernit. 38.d.e
Miraculum de pane multiplicato in manu piſtoris. 144.c
Miraculum de navi, quæ non magis erat inter undas, quam undæ intra navim 12.e.& de Atheſi fluvio Veronæ. 13.b.& to.3.lib.3. Dial. cap.37.
Miracula circa reliquis tactas. 83.c.d.e.& c.
Miracula frequentia B. Gregorii tempore. 77.e
Miſſarum ſolemnia ſuper corpora beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum celebrari decrevit Gregorius Papa. 26.b
Miſſæ triginta B. Gregorii nuncupatæ unde ortum trahant. 7.b.& to.3.305. per tot.
Miſſæ Canoni quid Gregorius Papa appoſuerit. 25.e
Monachus fugitivus cæcatur, & a nigri canis morſibus liberatur dum ſuum fatetur peccatum. 5.d
Monachus quidam a Monaſterio fugam molitus, a dæmone corripitur; & a B. Gregorio liberatur fratrum precibus adiutus. 5.e
Monachorum latebræ, in quas ſeſe abdiderant, equorum immobilitate cognoſcuntur. 6.a.b
Monachus quidam, Juſtus nomine, pro re peculiari, hoc eſt pro tribus aureis in medicamine abſconditis ſeveriter in morte punitur, cum ei proprium habere non liceret. 7.c.d.& to.3.305. per tot. Ejus anima de Inferni cruciatibus liberatur, ſacrificio pro ea diebus triginta continuis oblato, B. Græʒorii mandato. ibidem.
Monachicum indumentum ſub Hilarionis regimine ſuſcepit: deinde ſub Maximiani regimine B. Gregorius regulari tramite militavit. 4.a
Monacho ſibi procidenti B. Gregorius ſe in terram proſtravit. 123.d.e
Monachi a B. Gregorio in Saxoniam miſſi, regulis ſancti Benedicti fuerunt mancipati. 24. b
Monaſtica vita, & Pontificia inſtitutio in Palatio Gregorii Papæ emicabat. 24.e
Monachus quidam furtum faciens, & a dæmonio vexatus, a B. Gregorio liberatur, dum furtum fatetur. 5.b.c

Monachum in excommunicatione defunctum mirabiliter ſolvit B. Greg. 35. b.c.d
Monaſteriis ancillarum Dei trium millium qualem eleemoſynam annuatim dabat Gregorius. 23. d. Harum ancillarum Dei religioſitas ac devotio qualis. 28. d
Monaſterium cuidam puero ingredienti, & in eo invite commoranti quid evenerit. 13. e. & ſeq.
Monaſterium ingredi cupientes cur Gregorius Papa voluerit eos eſſe probandos prius in Laico habitu conſtitutos. 25. d
Monaſteria ſex in Sicilia ex patrimonio ædificavit. 4. a. ſeptimum vero intra Urbis Romæ mœnia juxta Baſilicam Sanctorum Joannis, & Pauli ad clivum Scauri in honorem ſancti Andreæ Apoſtoli in proprio domate fabricavit. ibid.
Moralium librum Gregorius conſcripſit Leandri Epiſc. Hiſpalenſis, Conſtantinopoli Wiſigothorum legati, hortatu, & precibus compulſus. 10. a. & to. 2. 305. in Epiſt. ad Leandrum in expoſ. B. Job.
Moralium liber, non eſt opus populare, & rudibus auditoribus impedimentum, magis quam provectum generat. 134: b
Moralium libros ubinam B. Gregorius conſcripſerit, ac deinde perfecerit, & cuinam direxerit. 131. d. e. & 132. a
Mortis expectatio erat conſolatio B. Gregorio. 129. d
Mortuus eſt B. Gregorius poſt annos treſdecim, menſes ſex, & dies decem ſui Pontificatus. 129. e. De ejus morte, ac faſtigiis argenteis, ejuſque ſepulturæ loco atque Epitaphio. 129. e. & 130. a. b.
Mulieres cum Sacerdotibus habitare prohibentur, niſi ſint quæ ſacris canonibus permittuntur. 55. c
Mundi finis 124. b. & ſeq. & 25. & 26. rationes multæ afferuntur de Mundi ſenectute per tot.
Munus ab obſequio, munus a manu, & munus a lingua quomodo differant. 56. c
Munere ab omni quis excutere manus ſuas, quomodo intelligatur. Ibid.
Munerum, ſive dationum conſuetudines omnino tamquam peſtiferum pondus toto conamine B. Gregorius repellebat. 65. b.c.d
Murmurantibus pro conſuetudinibus a Gregorio Papa in Eccleſiam inductis, humiliter ipſe ſatisfacit. 26. c. d. e

N

Natalis Epiſcopus de negligentia, ſimulque conviviis reprehenditur. 68. d
Navis non magis erat inter undas, quàm undæ intra navim: & hac in re miraculum. 12. e. & tom. 3. lib. 3. Dial. cap. 37.
Neophytorum hæreſis. 51. b. Pro hac Synodus coacta. 55. b
Notarius, & Chartularius Ravennæ. 95. d
Nomina cunctarum ætatum, ac profeſſionum tam Romæ, quàm Civitatum vicinarum cur deſcripta in libro, qui extabat in ſcrinio Lateranenſis Palatii. 28. e

O

Officia duo uni perſonæ nullo modo committenda eſſe B. Gregorius decernit. 38. d. e
Oliveta numeroſiſſima acquiſivit Gregorius pro luminaribus in honorem Sanctorum Apoſtolorum Petri, & Pauli inſtituendis. 26. b
Olivetorum, quæ Gregorius Papa acquiſivit, ſumma in Tabulis marmoreis præ foribus Baſilicæ Sancti Petri extat. 26. b
Ordinationem nemini omnino violenter contulit B. Gregorius. 57. a. b
Ordines ſacros qui violenter ſuſcepiſſent, in priſtinum gradum reducebantur. 57. b. c
Ordines in ſuos reſtituebantur, a quibus calumnioſe dejecti reperiebantur. 58. a. b.
Ordinati violenter Cardinales in Parochiis forenſibus, in priſtinum cardinem revocabantur. 58. d
Ordinatos poſterius Clericos numquam prioribus B. Gregorius prætulit. 63. e
Ordines ſacri. Pro ordinibus Eccleſiaſticis nihil commodi dandum. 55. c. d. e
Ordines ſacri quibuſnam dari debeant. 52. b. c. d. e. quomodo ſint conferendi. 53. b. c. & 54. d
Orationem Dominicam mox poſt Canonem Gregorius ſuper hoſtiam cenſuit recitari, 26. b

P

Paganos pueros emit Gregorius, ut Chriſtianos efficiat. 35. d. e. Pro paganis ruſticis Gregorius minatur Epiſcopis. 36. a
Pagani ruſtici ad converſionem venire negligentes penſionis onere gravantur. 36. b
Pagana mancipia ad fidem venire volentia vendi nullo modo B. Gregorius permittebat. 117. b. c
Paganorum neminem circumcidi B. Gregorius permiſit. 118. a
Pagana mancipia Judæos dominos ad fidem præcedentia, in eorum ſervitium nullo modo revocabantur, etiamſi eos ad Chriſtianitatem ſubſequebantur, 117. d. e. & 118. a
Pallii, mappularumque uſum Joanni Ravennati Epiſcopo ſubduxit Gregorius. 89. c. Eidem ſuppliciter repetenti quater in anno per plateas pallii uſum conceſſit. 90. b
Pallii uſus Eccleſię Ravennatis, a 89. uſque ad 92.
Pallium Auguſtino Anglorum Epiſcopo mittitur. 30. e
Panis multiplicati miraculum. 144. c
Panis fruſtum in carnem; & carnis fruſtum rurſus in panis primordia reformatum, 33. a. b
Pannum ſive brandeum gladio pupugit B. Gregorius, & ſanguis effluxit. 33. d
Pannus perforatus integer divinitus reſtituitur. 33. e
Parochiarum aliarum Clericos ſibi, & aliis B. Gre-

Digitized by Google

B. Gregorius incardinare curavit. 63. a
Paſchaſii Sancti Dalmatica dæmoniaco ſuperpoſita, ei ſanitatem reddidit. 85. d. Cur veſtis hæc S. Joannis dicatur. Ibid.
Paſchaſius Epiſcopus pro fabrica navis, & ſui utilitate compeſcitur. 71. c. d
Paſtellaticum pro uſu pallii, vel conſecratione Pontificis dari, ſive accipi B. Gregorius ſapienter prohibuit. 55. d. e
Paſtelli appellatio callida, & nova pro ſimonia tegenda. 55. d. e
Paſtorales libros quonam tempore B. Gregorius conſcripſerit: & cui nam expoſuerit. 132. a. b. Hos libros magnus Anaſtaſius Epiſcopus Antiochenus in Græcam tranſtulit linguam, & Orientalibus Eccleſiis dedit. 132. a. b. c
Paſtore vulnerato, quis curandis ovibus adhibeat medicinam? 52. d
Pater Gregorii Gordianus fuit. 3. a. Mater vero Silvia. Ibid.
Patrimoniis ſingulis Rectores conſtituit. 38. a. b. c
Paterius notarius, & Secundicerius a Gregorio Papa factus, ex libris ejus utiliſſima quædam defloravit. 24. c
Pauper. Pro Paupere mortuo in anguſtiis andronarum receſſibus a veſpillonibus invento quid fecerit Gregorius. 28. e
Paupertatem quanti fecerit B. Gregorius. 4. e. & 5. a
Pelagii Papæ Epiſtola ad Gregorium Conſtantinopoli Apocriſiarium. 12. a
Peregrinos in ſuum Patriarchium invitabat Gregor. 27. b. Duodecim invitatis vice una, tertius decimus, qui erat Angelus, inventus eſt, & nonniſi a B. Gregorio Papa videbatur. 27. c. d. e
Peregrinis aureos, & veſtimenta Apoſtolorum natalitio, vel ſuo, donabat Gregorius s 28. c
Peſtis, ſive clades inguinaria Urbem Romam adeo laniavit, ut etiam corporali viſu ſagittæ cælitus venire, & ſingulos quoſque percutere viderentur. 13. d. Homines octoginta, unius horæ ſpatio, animam ex peſte exhalarunt. 15. e
Peſtis tempore, Gregorius a Clero, & Senatu, Populoque Romano in Pontificem fuit concorditer electus, totis viribus Pontificatum recuſans. 14. c
Petrus Diaconus eſt ille, cum quo Gregorius diſputans, quatuor Dialogorum libros compoſuit. 24. c
Petrus Diaconus B. Gregorii familiariſſimus, cum quo quatuor Dialogorum libros Gregorius diſputaverat, ſæpe Spiritum Sanctum in ſimilitudine columbæ ſuper caput ejus vidit; & libros ejuſdem poſt mortem ab igne liberavit. 130. c. d. e
Petrus Diaconus ubi primum Gregorianæ ſanctitati teſtimonium præbuit, ſpiritum efflavit, ſicut ipſe petiit, a dolore mortis extraneus, juxta pyrgi baſim meruit ſepeliri. 130. e
Phocas Imperator efficitur: a quo Mauritius una cum ſuis omnibus decollatur. 99. e
Phocæ, & Leontiæ Auguſtorum imagines Romam mittuntur, cum eorumdem favorabilibus literis, & in Oratorio Sancti Cæſarii in Palatio Lateranenſi conſtitutæ juſſu B. Gregorii reponuntur. 100. a
Phocæ Imperatori creato gratulatur, tempora feliciſſima reditura ſperans B. Gregorius. 100. a. b. c
Phocæ Apocriſiarius à Gregorio ex more mittitur. 100. d
Pictura. Aliud eſt picturam adorare, aliud per picturæ hiſtoriam quid ſit adorandum addiſcere. 67. b
Pictura hoc præſtat idiotis cernentibus, quod legentibus ſcriptura, quia ignorantes in ipſa vident quod ſequi debeant: in ipſa legunt qui literas neſciunt. Ibidem.
Pictura Gentibus præcipuè pro lectione eſt. ibidem.
Podagræ doloribus magnis patiebatur B. Gregorius. 128. d. & 129. a. c
Podagra eſt humor noxius, inferiora petens, & ſuperiora deferens. 129. c
Polyptichum Gelaſianum quid. 28. b
Polyptico ex Gelaſiano patrimoniorum reditus. 28. b
Pontificatus Auctoritas à B. Gregorio contra tyrannum Imperatorem defenditur. 93. e
Porcus diſcurrens per Baſilicam poſt conſecrationem factam quid, 29. b
Pſalmorum commentaria legenda ſunt ad vigilias; quæ mentes ſæcularium ad bonos mores præcipue informant. 134. b
Presbytero Anaſtaſio ſe comparans, illum ſuperiorem, melioremque affirmat B. Gregorius. 123. b. c
Promoti Cardinales in Parochiis forenſibus violenter, in priſtinum cardinem revocabantur. 58. d
Præpoſitorum iram reſtringendam, & unius culpam alii non eſſe nocivam B. Gregorius ſtatuit. 74. b. c. d
Prætor Urbanus fuit B. Gregorius. 3. c
Pretia rerum accipere recuſavit B. Gregorius. 65. e. & 66. a
Prophetiæ ſpiritum Beatus Gregorius habuit. 121. b. c
Prudentia ſimplicitati, ſimplicitas prudentiæ deeſſe non debet. 96. e
Puero Theodoro cum fratre Religioſo in Monaſterio magis neceſſitate quàm voluntate detenta quid evenerit. 13. e. & ſeq.
Pythagoricæ literæ bivium quid. 3. c. ad bivii dextrum ramum, relicto ſiniſtro, Gregorius quomodo pervenerit. ibid.

Q

Quarta redituum Clericis perſolvenda. 110. a

R

Rachel, ideſt vita contemplatiua. 17. b
Reformatio Eccleſiaſticorum munerum, ac morum Cleri, & Laicorum. 23. a

Ra-

Digitized by Google

Ravennatem Eccleſiam, Joanne defuncto, B. Gregorius committit Viſitatori. 91. c

Ravennatis Eccleſiæ Epiſcopo Mariniano uſum pallii dedit, quem Joanni prius negavit. 91. c, d

Ravennatis Eccleſiæ pallii uſus conquiritur num fuerit antiquus; & hoc per juſiurandum Andreæ viri magnifici. 91., & 92. per tot.

Reliquias petenti Imperatrici prudenter, ac modeſte, rationibus aſſignatis, B. Gregorius negavit. 83., & 84. per tot. Miracula circa eas tactas. 83. c. d. e

Reſponſalis in Diaconio ſuo officium exercuit B. Gregorius in Urbe Conſtantinopol. 131. d

Reſponſalis Conſtantinopolitanus à Pelagio Papa B. Gregorius miſſus eſt. 9. e. & 12. d

Reſponſalis quid ſit. 79. a. b

Reſurrectionis noſtræ ſtatum, Gregorius, Levita in Urbe regia conſtitutus, defendit, & novam hæreſim contra hunc Articulum ſubortam attrivit. 10. b. Diſputatio hac de re. ibid. & ſeq. & to. 2. 636. b. & ſeq.

Revelatione Dei B. Gregorius ſe indignum reſpondit Gregoriæ, Cubiculariæ Auguſtæ ſcire cupienti, an ſibi dimiſſa fuerint peccata. 123. a

Revelationem de peccatis dimiſſis cupiens, rem difficilem, & inutilem poſcit. ibid.

Revelatio cujuſdam Monachi, 141. a. & ſeq.

Rex Gentium eſt Dominus ſervorum: ſed Imperator Romanorum eſt Dominus liberorum. 74. e. & 100. c

Roma tyberis inundatione affligitur. 13. b. c. d

Romæ incommoda, & damna miſeranda. 125. b. c. & 126. c. & e

S

SAbbatum non obſervari B. Gregorius juſſit: dieque Dominico corpus lavari permiſit. 118. e. & 119. & ſeq.

Sacerdotes, fratres, & comminiſtros; Clericos, filios dilectiſſ. Laicos vero, dominos, Beatus Gregorius appellabat. 112. c.

Sacellarius quid ſit. 80. b

Salonitanæ Eccleſiæ pervaſor. 93. c. d

Sacrificia Anglorum Saxonum nondum baptizatorum. 31. a

Schiſmaticos ad Eccleſiæ unitatem B. Gregor. revocavit. 51. a

Schiſmaticos ad ſuſcipiendam ſatisfactionem Romam B. Gregorius venire invitabat. 112. a. & ſeq. De ſchiſmate Severi Epiſc. 112. d. e

Siciliam ſimoniaca hæreſi, libidineque ſordentem B. Gregorius citò perituram prædixit. 121. b

Silvia Gregorii Mater. 3. a. Pater vero Gordianus. ibid.

Silvia mater legumina ad Gregorium de more mittit. 4. d. e. & 27. e

Simoniaca hæreſis prima contra Eccleſiam orta. 51. d. & 52. a. b. Pro hac Synodus coacta. 55. b. Contra eam totis viribus non pugnantes, cum Simone mago portionem habere dicuntur. 55. c

Simoniacæ dationis tria genera. 56. b. c

Simplicitati prudentiâ, prudentiæ ſimplicitas deeſſe non debet. 96. e

Scrinium Lateranenſis Palatii. 28. e

Scutella argentea à Gregorio pauperi data eſt pro eleemoſyna, cum nil aliud ſibi eſſet. 4. e. & 5. a. & 27. e

Sepulturam juxtà Eccleſiam commodi ſperari prohibuit Gregorius. 26. b

Sepulchrum Beati Gregorii Epitaphio inſignitum. 130. a. b

Sergius Defenſor de negligentia reprehenditur. 71. c. d

Severus Epiſcopus Aquilejenſis Ravennam venire coactus, ad unitatem rediit: ad ſuum ſchiſma rediens, & catholicos affligens Sacerdotes, cauſa perpetuæ diviſionis ſuç Diçceſis effectus eſt. 112. d. e. & ſeqq.

Somnium Eremitæ de B. Gregorio. 49. a. b. c

Spiritus Sanctus in ſimilitudine columbæ viſus eſt frequentiſſimè ſuper caput B. Gregorii viventis. Hinc in ſpecie columbæ Spiritus Sanctus ſuper ſcribentis Gregorii caput depingi ſolet. 130. d. e

Spiritum prophetiæ B. Gregorius habuit. 121. b. c

Stationes per Baſilicas, vel Sanctorum Martyrum cœmeteria inſtituit. 26. a

Stipendia Clericorum conſueta etiam infirmis danda B. Gregorius jubebat. 109. a. b

Stupratam, in uxorem à ſtupratore B. Gregorius ſumi, aut ſtupratorem ejus caſtigatum verberibus in Monaſterio B. Gregorius deputari decrevit. 115. a. b

Subdiaconos expoliatos procedere ſtatuit. 26. c. d. e; kyrie eleiſon cantari præcepit. ibidem.

Suffraganeis ſuis Epiſcopis neceſſaria B. Gregorius prærogabat. 66. b. In eis nonniſi Sanctitatem, ſapientiam ac liberalitatem poſtulabat, vel quæritabat. 66. d

Symbolum confeſſionis, quo fidem Catholicam munivit, & cunctas hæreſes diſſipavit. 21. b. c

Syncopin, idest inciſionem vitalium patiebatur Gregorius. 4. b

Synodicam ſuam Beatus Gregorius Patriarchalibus ſedibus miſit: quia orientales nullius Summi Pontificis nomen in Diptychis deſcribebant, donec Synodicam fidei ejus ſuſcepiſſent. 101. d. e. Et tamdiu Pontificem defunctum inter vivos annumerabant, quamdiù ſucceſſor illius ſuas literas ad eos miſiſſet. ibid.

Synodicam ſuam Patriarchalibus thronis dirigit. 21. e. & ſeq.

Synodus quatuor Sanctæ univerſalis Eccleſiæ tamquam quatuor Evangelia recepit B. Gregorius. 122. e

T

TAlionis pœna falſarii delatores à B. Gregorio mulctabantur. 107. d. e

Tarſilla B. Gregorii amita. 3. a. & to. 3. 129. per tot., & ibid. 285.

Taxiarchæ. 99. c. d

Tem-

Digitized by Google

Temperantia B. Gregorii. 89. a
Theodoro puero cum fratre Religioſo in Monaſterio magis neceſſitate quàm voluntate detento quid evenerit. 13. e. & ſeq.
Theodori hæreſis, & impietas 22. d
Theodoriti ſcripta refutantur, per quæ B. Cyrilli fides reprehenditur. 22. e
Theudelindę Longobardorum Reginę ſcribit: & de Sancta Chalcedonenſi Synodo pro tribus capitulis ſatisfecit. 122. d. e
Tetgaudi viſio. 142. a. & ſeq.
Tyberis inundatio admirabilis. 13. b. Serpentium multitudo cum dracone ingenti per Tyberim in modum trabis ad mare deſcendit. ibid. d
Timidus ſi ſit, profectò & homicida. 99. b
Trajani anima ab inferni cruciatibus liberata quomodo intelligi poſſit. 34. b. c. d. e., & 35. a
Tonſurare cur ſe primo cœperint Laici tempore Gregorii Papæ. 25. b. c

V

Ultione dignum, non ad imitationis, ſed ad correptionis exemplum adduci debet. 55. b
Univerſalis, vocabulum ſuperſtitioſum Beatus Gregorius refutavit: quod Joannes Epiſcopus Conſtantinopolitanus affectavit. 21. a
Univerſalis nominis peſtem à totius Eccleſiæ univerſitate B. Gregorius repulit. 85. e., & 86.
Univerſalis nomen à Joanne Epiſcopo Conſtantinopolitano affectatum rationibus improbatur. 80. c. d.e.,& 81.,& 82.,& 86.b.c
Univerſalis nomen in Synodo Chalcedonenſi, Romano Pontifici oblatum, ſed à nemine in uſu receptum. 80. c. d. e. & 86. c
Univerſalis nomen Joannes Epiſcopus Conſtantinopolitanus affectans reprehenditur: & literæ Auguſtales pro eo ſupplicantes redarguuntur. 78. e., & 79. per tot., & 81. per tot.
Virgo. De Virgine ſtuprata decretum. 115. a. b
Virum ſine uxoris propriæ voluntate converſum, uxori reddi B. Gregorius juſſit, etiamſi fuiſſet jam tonſuratus. 115. b. c
Viſio Tetgaudi Epiſcopi quondam Treverenſis, qui à B. Gregorio pulſus fuerat à Monaſterio. 142. a., & ſeq.
Viſio Monachi, qui duodecim homines intra dies totidem morituros prævidit. 140. a. b. c
Viſio Joannis Diaconi admiranda, libro quarto de Vita Beati Gregorii ad finem perducto. 144. & 145.
Vitalianus Epiſcopus pro fœmina, quæ Religioſum reliquit habitum, acriter reprehenditur. 71. b. c
Vita B. Gregorii doctrinæ reſpondebat. 51. a

X

Xenodochiis omnibus, ac Diaconiis rectores conſtituit. 37. d
Xenodochium Hieroſolymis conſtituit: ibiq. & in monte Sina penes Arabiam annualia ſtipendia aſſignat. 38. a
Xenia, ſive munera omninò B. Gregorius repellebat. 65. b. c. d

Digitized by Google

DE
TABULIS
DONARIORUM
MARMOREIS
ROMÆ A BEATO GREGORIO MAGNO
SS. Apoſtolis Petro, & Paulo Dicatis.

TABULAS Donariorum marmoreas Sanctis Apoſtolis Petro, & Paulo à Beato Gregorio Magno dicatas pro luminaribus, ut ipſe ait, concinnandis, & in Porticu Sancti Petri affixas, hoc loco apponendas cenſui, ut ea, quæ de vetuſto ſcribendi modo in Scholiis, & præſertim in ſcholio illo pag. 246. dixi corroborentur. Quoniam verò donationem aliam B. Paulo ab eodem Gregorio ſancto pro luminaribus item concinnandis lapide inciſam, & in Porticu olim S. Pauli ad parietem Eccleſiæ affixam, nunc autem paucis ab hinc diebus ante majus Altare translatam, propè alteram ex duabus columnis, quæ primarium fulciunt arcum, à dextra parte collocatam, necnon in ejuſdem Beati Gregorii *Regiſt. libr. 12. epiſt. 19.* conſcriptam inveni; ad ipſius Sancti, & Chriſtianam, & Apoſtolicam pietatem ſplendidè repræſentandam, ac perpetuò conſervandam, hoc etiam loco eam imprimendam judicavi: Rerum namque geſtarum monumenta, ut ratio ipſa ſuadet, & experientia docet, faciliùs per Typographicam, quàm per Sculptoriam artem ab interitu vindicari queunt. Tabulæ primo loco poſitæ, & ad porticum S. Petri affixæ, duarum Tabularum fruſta videntur, ſicut diverſæ lapidum formæ, necnon mutili Donariorum fines præſeferunt.

De Tabulis Donariorum marmoreis in Porticu Sancti Petri ad parietem Eccleſiæ affixis Maphæus Vegius in libello *de præſtantia Baſilicæ Sancti Petri*, loquitur in hanc verborum formam: *Beatus Gregorius ad inſtruenda abundantiùs Baſilicæ Sancti Petri luminaria, multa prædia, multaque præſertim oliveta illi donavit, ſicuti conſtat ex publico documento inſcripto Tabulis marmoreis: quæ cum primo ſeptem eſſent, duæ tantùm adhuc affixæ ſunt muro ante ingreſſum Baſilicæ*. Hæc Maphæus Vegius dicto in libello, qui in Bibliotheca Baſilicæ S. Petri aſſervatur.

Ego intereà Lectorem moneo, omnem vel etiam futilem hiſce in Tabulis deſcribendis, & imprimendis induſtriam fuiſſe adhibitam, ut vetuſta ſcribendi conſuetudo adamuſsim; vel, ut rectiùs dicam, ad minimum uſque apicem repræſentaretur, ſpatiis tantùm exceptis, quæ quamvis in Inſcriptionibus lapide inciſis inter ſingulas quaſque voces deſiderentur; eâ tamen in hiſce impreſſis apponenda curavi, ut lectio facilior reddatur. In nonnullis item vocibus contractis puncta non extant, & minuſcula elementa majuſculis admixta interdum cernuntur.

Voces denique obſoletas, quæ priſcam illam veterum Scriptorum ætatem ſapiunt, etiam prout jacent, reliquimus; eaſque Lapicidarum mendis carere Lectorem monitum volo; litera enim pro litera nonnunquam à veteribus uſurpata invenitur, ut *Inmutilata* pro immutilata; *Inmeritum* pro immeritum; *Inpendi* pro impendi; *Set* pro ſed; *Adquiſita* pro acquiſita; *Adſignatis* pro aſſignatis; *Intro* pro intra, id eſt adverbium loco propoſitionis; *Super* pro ſupra. hoc eſt præpoſitio pro adverbio; *Poſt hoc* pro poſthac: nam poſt hoc, quaſi poſt hoc tempus dicitur, cujus ſignificationem habet adverbium, *poſthac*, *Adfines* agrorum pro affines, & confines; *Adicientes* pro adiicientes; *Exſiſtere* pro exiſtere; *Hortus* in accuſandi caſu pro hortos; *Detenebantur* pro detinebantur; *Conſolatus* pro Conſulatus. Hujus generis exempla majori ex parte in orthographia Aldina, & in aliis Inſcriptionibus, quas ad millia ſexaginta, & eò ampliùs deſcriptas penès ſe habere Aldus Junior affirmare ſolebat, antiquitùs uſurpata leguntur, quæ brevitatis gratiâ ſilentio prætermittenda cenſui: ſat enim eſt hac in re citaſſe Inſcriptiones veterum Latinorum ab Aldo deſcriptas: Ipſe enim abſtruſa omnia antiquitatum in Latinè ſcribendo monumenta adeo accuratè obſervavit, ut neminem in hoc genere parem habuerit. Non deſunt etiam Scriptores, qui dictas voces apud Antiquos in uſu frequenti fuiſſe dicant: quos brevitatis causâ omitto.

Illa

Illa item Beati Gregorii ætas, litera B, pro V; & V, pro B, uti non raro ſolebat, ut infrà videre eſt in Tabula ex duabus prima, in qua legitur, *Parba* pro Parva; *Olibetum* pro Olivetum; *Silbula* pro Silvula; *Octabiano* pro Octaviano; *Devitorem* pro Debitorem; & *Vveribus* pro Uberibus. Hunc vetuſtum ſcribendi uſum in Scholio noſtro 246. ſatis diffusè explicavimus, ut idem Scholium, in quo nonnulla ſcitu fortaſsè digna enarrantur, huic etiam Tabulæ deſerviret. Alia item haùd omninò contemnenda ad hujus generis ſcribendi, pronunciandique uſum ſpectantia in Commentario noſtro Bibliothecæ Vaticanæ anno 1591. impreſſo; pag. 241. & 302. docuimus.

Lectorem item moneo, in Olivetorum recenſione legi ſemper *Olibetum* in accuſandi caſu per vocem hoc modo contractam, *Olibet*, & cum puncto, & ſine ipſo; Vel *Olibetu*: modò etiam cum puncto, modò abſq; ipſo. Quòd autem accuſandi caſus ſine litera, *m*, fuerit in uſu apud veteres Latinos illos, qui ætate Beati Gregorii extabant, id nobis perſuadent multæ Antiquorum Inſcriptiones lapide inciſæ, quarum etiam exempla, brevitati conſulens, omitto.

Illud intereà ſubticendum non videtur, cur, ſcilicet, Olivetum, quod eſt generis neutri, in hac Inſcriptione maſculini ſemper generis eſſe inveniatur: id quod factum puto per figuram ſyntheſim, quæ diſcordat cum voce, & cum ſuo concordat ſignificatu, ut eſt illud Virg. 8. *Æn. Præneſte ſub ipſa*, teſte Aldo ſeniori; & *Camerino ſub ipſa* ideſt Civitate: nam Præneſte, & Camerinum ſunt generis neutri. Per hanc item figuram ſyntheſim dicitur: Lilium eſt albiſſimus florum, ideſt flos albiſſimus omnium florum; ita etiam Olivetum, quod eſt locus, ſive ager, in quo Oleæ conſitæ ſunt, diſcordat cum voce, & concordat cum ſignificatu, ſi referatur ad locum, ſive ad agrum.

In ſecunda Tabula, quæ infrà cernitur, legitur *Iſdem* in recto pro idem. Hanc vocem *Iſdem*, In nominativo ſingulari pro *Idem*, non ſolùm Eucherius bis *in 2. lib. in Gen.* & bis in lib. Regum uſurpavit, ſed Ennius etiam Auctor perantiquus in nominativo ſingulari, & in ablativo plurali, ut refert Cicero *in lib. de Oratore*, uſus eſt eadem voce, *Iſdem*, dicens: *Iſdem campus habet*, [*inquit Ennius*] *& in templis iſdem*, *probavit*: *&c.* In templis iſdem pro iiſdem, dixit Ennius. Hinc Cicero eodem in loco ait, *Iſdem* dici, & in nominativo ſingulari, & in ablativo plurali, & utrumque uſurpatum fuiſſe ab Ennio: nam vox *Iſdem* derivatur ab is, ea, id, & demum, Auctore Priſciano *lib. 12. cap. de figura*. Hinc, ſi non *Iſdem*, ſed Idem campus legeretur, ut nunc profectò legitur, ſed corruptè quidèm; Ciceronis de hac voce diſputatio vana eſſet. Ennius enim quamvis in nominativo ſingulari dixerit, *Iſdem*, non *Idem campus*, in ablativo etiam plurali dixit *in templis Iſdem*, pro iiſdem, & uti maluit eàdem voce in ſecundo loco, alterum, i, abiiciens, ut malum ſonum vitaret, quàm pro *Iiſdem* vocem *eiſdem* uſurparet: quæ ſanè vox (ut ait Cicero) erat opimior, quàm, ſcilicet, ferebat Ennii ætas, quæ nimirum vetuſtatem ſapiebat. *Iſdem*, itaque voce, primo Ennii loco pro *Idem*, repoſitâ, Ciceronis locus emendatur.

Duo etiam pro duos, ut *Hortos duo poſitos*. Quem locum in ſecunda Tabula mendoſum eſſe crediđiſſem, niſi locum Chariſii legiſſem ſcribentis, *Duo* pro duos, & *Ambo* pro ambos juxtà analogiam, & declinationem Græcam rectè dici. Ait enim Chariſius *lib. 1.* Nonnulli, Græcos ſequuti, quia illi, *τοὺς δύο*, & *τοὺς ἄμφω*, dicunt, hos *duo*, & hos *ambo*, dixerunt. *Ambo* pro ambos apud *Virg. Ecl. 6.* [*nam ſæpe ſenex ſpe carminis ambo luſerat.*] Ita legendum ex Chariſio, necnon ex Codice MS. vetuſtiſſimo, & inſigniori, characteribus majuſculis conſcripto, qui in Bibliotheca Vaticana aſſervatur. Idem Virgilius *in lib. 4. Georgicorum*: *Verum ubi ductores acie revocaveris ambo*. Ita Virgilii locus ex Chariſio emendandus. In codice Vaticano inſigni verſus hic non extat, quia in hoc *libro 4. Georg.* aliquot paginæ deſiderantur. Afranius in Pantaleo: *Revocans nos ambo ad prælium*. Idem Virgilius *lib. 12. Æneidos*: *Hunc congreſſus, & hunc; illum eminus, eminus ambo*. Ita legitur in Codice MS. vetuſtiſſimo, & inſigniori Vaticano. Terentius *in Andria Act. 2. ſc. 2. Ambo opportunè vos volo*. Ita legendum ex Chariſio: alii enim legunt: Ambo opportunè: vos *volo*.

Duo pro duos rectè ſcribi ait Chariſius *lib. 1.* Attius *in Epinauſimache*: *Martes armis duo congreſſos crederes*. Ita legendum ex Chariſio. Terentius *in Adelphis*, *Act. 5. ſc. 3. Tu illos duo pro re olim tollebas tua*, Ubi Helenius Acron, *Duo* pro duos. Ita legitur in Codice MS. vetuſtiſſimo, & inſigniori Vaticano; Ita etiam legitur in Terentio à Gabriele Faerno; & ita Terentii locus ex Chariſio eſt emendandus. Cicero *in Verrem lib. 1. Act. 2. Horum Pater ab hinc duo, & xx. annos eſt mortuus.* Sic legebatur, & ita legi debet. Idem *ad Atticum lib. 4. Epiſt. ultima*: *Duo conſulares, qui te dicerent.* Sic legendum. Idem ad Q. F. *lib. 1. Epiſt. 2. Duo Myſos*. Ita legendum, & ita emendavit Paulus Manutius *ex lib. Beſſarionis*; Idem *lib. famil. 3. Epiſt. 4. Duo enim duarum ætatum plurimi facio, Cn. Pompejum filiæ tuæ ſocerum, & M. Brutum generum tuum.* Idem *lib. 7. Epiſt. 25. Præter duo nos, loquitur iſto modo nemo*: Ita legitur, & ita legi debet. *Idem lib. eodem Epiſt. 29. Duo parietes de eadem fidelia dealbare.* Idem de amicitia: *Vti omnis charitas ſive inter duo, aut inter paucos jungeretur*. Saluſtius hiſtoriarum *libr. 4. in Epiſt. Mithridatis*: *Inter me atque Lucullum, propè inopia rurſus ambo inceſſit*. *Virg. Ecl. 5. Craterasque duo ſtatuam tibi*. Ita legit Pierius ad ſibilum evitandum: & ita legitur in Codice MS. vetuſtiſſimo, & inſigniori Vaticano. Idem *lib. 11. Æneidos*: *Si duo præterea tales Idæa tuliſſet Terra viros* — Ita legitur in Codice MS. vetuſtiſſimo, & inſigniori Vaticano, nec aliter legi poteſt, quia utraque ſyllaba in voce, *Duo*, eſt brevis; & in primo loco eſt dactilus, in quo prima ſyllaba

lon-

longa eſt, duabus ſequentibus brevibus. Priſcianus *lib.7.* ait: Oportet ſcire quidèm analogiæ rationem, uſum tamen Auctorum magis æmulari. *Duo* præterà, & *Ambo* accuſativos, ſecundum hanc declinationem proferunt, *Ambos*, & *Duos*. C. Julius Romanus in libello de Analogia rectam ponit eſſe declinationem, *Hos Duo*. *Duo* igitur pro duos, & *Ambo* pro ambos rectè ſcribi ex Chariſio, & aliis probatiſſimis Auctoribus fatendum, affirmandumque eſt. Quòd autem ad orthographiam attinet, duæ voces in prima Tabula abſque diphthongo leguntur, quarum prima eſt dictio, *Quedam*; altera verò, *Ceſariano*: In ſecunda verò tabula legitur *Fhoca* pro Phoca: Quas ſanè voces Lapicidarum mendis carère non puto.

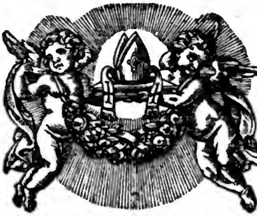
Maſſæ hiſce in Tabulis non eo ſenſu, quo dicitur maſſa auri, & argenti, atque id genus, alia, ſed pro Fundo ſive Villâ, quam vulgò dicunt *Poſſeſſionem*, uſurpatur. Undè *Maſſarius*, cui totius villæ cura commiſſa eſt, nuncupatur, ut placet Huguitioni. Hinc nonnullis in locis ruſtica poſſeſſio, pro villa ſive fundo ſumpta, *Maſſeria* vocitari ſolet. Hæc de Gloſſematibus, ſive vocibus veterum Latinorum abſtruſis in utrâque Donariorum Tabulâ conſcriptis: de quibus Lectorem monitum volui, ut ne quis voces obſoletas per Typographorum incuriam impreſſas fuiſſe opinetur, neve quis omnes illas Lapicidarum mendas eſſe ſuſpicetur.

Ea Donariorum Tabula, quæ nunc ad Baſilicam Sancti Pauli extat, legitur etiam in Regiſtro Beati Gregorii *lib.12. Epiſt.19.*, ſed in Epiſtola, quæ Regiſtro inſerta eſt, nonnulla deſiderantur: nam in ſalutatione epiſtolari deſunt hæc verba, quæ in Tabula marmorea extant: *Epiſcopus ſervus ſervorum Dei*: Ad finem verò Epiſtolæ verba hæc: *Benè vale. Dat. viij. Kalen. Februarias, Imp. Domino N. Fhoca PP. Aug. Anno ſecundo, & conſolatus eius anno primo, ind. ſeptimâ*. Hæc in Tabula marmorea. Nonnullæ item voces, præter alias, quæ antiquitatem ſapiunt, in hac Epiſtola aliter leguntur, quàm in Tabula extent marmorea, ut *in foro*, pro quo in Tabula legitur *Biſurco*. *Hortos duos*, pro *hortos duo poſitos*; *id eſt*, pro *ibidem*; *ſimiliter parte ſiniſtrâ ad portam*, pro *ſimiliter a porta, parte ſiniſtrâ*; *Eugenitis*, *pro Eugenitis*; *Poſſeſſionibus Monaſterii Sancti Ediſtii*, pro *poſſeſſioni Monaſterii Sancti Ariſti*; *Hortos* pro *hortus deleri factos ac auferri*, pro *delere debeat ac auferre*.

His de rebus Lectorem item monitum volui, ut ſi quis Tabulam marmoream cum Epiſtola Regiſtro inſerta conferret, hanc collationem in Regiſtro imprimendo factam non fuiſſe ſciat: propterea quòd dum Regiſtrum typis mandaretur, Tabula illa, nondum in Eccleſiam tranſlata, in Porticu Sancti Pauli ad parietem affixa erat in editiſſimo loco ſita: hinc perpaucis, & ferè nemini nota: quia vix aliquid de ea legi poterat. Ego verò dum ſcholia, & alia in Beatum Gregorium à me elaborata in lucem edenda curarem, aliud agens, incidi in Panvinium, qui totam hanc Tabulam in libello *de ſeptem Urbis Eccleſiis* ſcriptam reliquit, dum *de Baſilica Sancti Petri* ſermonem haberet. Quarè omni adhibitâ diligentiâ, & induſtriâ, eam quærendo inveni, inventamque ex marmore fideliter decerpſi, decerptamque denique atque impreſſam, ob rationes initio aſſignatas hoc loco apponere libuit.

Reliquum eſt, ut paucis explicemus, cur Beatus Gregorius Magnus ſolis pro luminaribus, ſeu lampadibus in honorem Sanctorum Apoſtolorum Petri, & Pauli accendendis tot Fundos, & Prædia, ſive tot Poſſeſſiones, totque denique Oliveta eorumdem Sanctorum Baſilicis dedicarit, ac deſtinarit; nam ex tot tantiſque prædiorum, & olivetorum præſertim redditibus, non niſi ingentem lampadum numerum dictis in Eccleſiis adhibitum olim fuiſſe, colligere poſſumus. Id quod planum cuique profecto fit, ſi Vitæ Summorum Pontificum ab Anaſtaſio Bibliothecario, & à Platina, necnon Hiſtoriæ Sacr. à Petro Mallio conſcriptæ legantur. Nam poſt Silveſtrum Papam Cæleſtinus, Hilarius, aliàs Hilarus, Simplicius, Symmacus, & poſt Gregorium Magnum Sabinianus, ejus ſucceſſor, deindè Honorius, Agatho, Gregorius II. Zacharias, & alii varia candelabrorum genera argentea, variis nominibus nuncupata (hoc eſt Coronæ, Phara canthara, Ceroſtrata, & Retia) multaſque auri, & argenti libras pro lampadibus Baſilicæ S. Petri Romæ dono dederunt. Hadrianus denique I. ingens candelabrum eidem donavit Eccleſiæ, atque mandavit, ut in eo tot lampades, quot dies anni ſunt, hoc eſt CCCLXV. ante Presbyterium accenſæ penderet, & præſertim quater in anno, Die, ſcilicèt, Natalis Domini, Paſchatis, SS. Apoſtolorum Petri, & Pauli, atque in ſummi Pontificis electione. Idem fecit, Conſtantinus Magnus Imperat. deinde Theodoricus Rex ſub Hormiſda, Beliſariuſque ſub Vigilio, qui magni pretii varia candelabrorum genera, multaque auri, & argenti pondo, Imperatoriæ ac Regiæ opulentiæ, ac liberalitati conſentanea, Eccleſiæ S. Petri, atque item B. Pauli, obtulerunt. Panvinius *de rebus antiquis memorabilibus, & præſtantiâ Baſilicæ S. Petri libro* 5. in ejuſdem Eccleſiæ Bibliotheca aſſervato, ait: *Mathilda, ſanctitate celebris, tanti Baſilicam S. Petri fecit, ut quò luminaribus adhibitis magis decoraretur, tamquam debitatam ei dotem donavit patrimonium ſuum, id eſt, Liguriæ, & Hetruriæ præcipuas partes cum omnis Oppidis ac eorumdem juribus*. Hæc Panvinius, Platina *in ipſa Paſchalis II. vita* in hunc in modum: *Hoc tempore Mathilda Comitiſſa, admodùm ſenio confecta, moriens, Romanæ Eccleſiæ ex teſtamento reliquit quidquid a Piſſia amne, & S. Quirico agri Senenſis uſque ad Ceperanum inter Appenninum, & mare pertinet, additâ Ferrariâ, quæ adhuc Romanæ Eccleſiæ vectigalis eſt*. Hæc Platina. Sed Ferraria longè prius ſub Eccleſiæ ditione fuit, hoc eſt mille ab hinc ferè annis, tempore, videlicèt, Vitaliani, ut *in Chronicis Peregrini Priſciani, & Gaſparis Sardi* videre licet, deindè tem-

tempore Pipini, Car. Magni, Ludov. I. Henr. I. & Othonis I. ante Mathildam, ut ex eorumdem, ceterorumque poſt Mathildam Imperatorum privilegiis, quæ in Archivio Caſtri S. Angeli cuſtodiuntur, conſtat. De hac item Donatione, Donationiſque confirmatione a Comitiſſa Mathilda tempore Gregorii VII: & Paſchalis II. præſtita Anno M.CII. authentica non deſunt monumenta ſcriptis mandata, quæ in omnibus S.R.E. Archivis aſſervantur. Poſtquàm autem in ſermonem de Ferraria non conſultò, ſed re id mihi ſubminiſtrante incidi, breviter, & quaſi præteriens, dicam quod de ipſa Ferraria accidit dum hæc de Sanctorum Apoſtolorum Petri, & Pauli lampadibus typis mandarem. Superiori namque anno Domini M.D.XCVII. Die 27. Octobris, Alphonſo Eſtenſe hujus nominis II. & ultimo Ferrariæ Duce ſine filiis, ac deſcendentibus mortuo, Sanctiſſ. D. N. CLEMENS VIII. Paſtor Eccleſiæ vigilantiſſimus, & Patrimonii S. Petri defenſor acerrimus, & indefeſſus, ubi primùm accepit, Ferrariæ Ducatum in feudum olim à Romanis Pontificibus Prædeceſſoribus ſuis conceſſum, ad Romanam Eccleſiam ob lineam dicti Alphonſi finitam fuiſſe devolutum, nullâ penitùs cunctatione interpoſitâ, cum univerſo S. R. E. Cardinalium Collegio de illius recuperatione graviter, ac ſapienter egit, dictam recuperationem iiſdem quoquè Cardinalibus inſtanter poſtulantibus. Quarè Sanctiſs. D. N. in decreto hac de re pronunciando, humanis poſthabitis rationibus, totam Ferrariæ ditionem Chriſto Domino Salvatori noſtro, necnon Glorioſæ, ac ſemper Virgini, Dei Genitrici Mariæ, Sanctiſque Apoſtolis, Petro, & Paulo, conſtanti animo, miroque pietatis ardore addixit, & conſecravit. Juris itaque, ac Canonum ordine ſervato, ſtricto tandem utroque gladio, Petroque S. Nicolai in Carcere Diacono Card. Aldobrandino ejuſdem CLEMENTIS nepote, ad res ſanè præclaras, & arduas pro Romana Eccleſia celeriter, ac feliciter perficiendas nato, ad Ducatum Ferrariæ recuperandum cum militaribus copiis miſſo, Cæſar Eſtenſis nullo militum expectato congreſſu, eundem Ferrariæ Ducatum antiquo, ac legitimo S.R.E. dominio, Anno hoc ipſo MDXCVIII. Die 12. Januarii reſtituere, initâ conventione ſcriptis mandatâ, promiſit; reque ipsâ ejuſdem vigeſimanonâ menſis die, hoc eſt, pridie diei, S. Hippolyto conſecratæ, in qua ipſius CLEMENTIS, anteà Hippolyti nuncupati, Pontificatus natalis celebratur, liberè, ac pacificè, non humano tantùm ſed expreſſo divinæ opis præſidio, reſtituit, Ferrariâ gaudio geſtiente, totâ Urbe Româ exultante, Deoque ingentes gratias agente, universâque Italiâ admirante. Hactenùs de Ferraria. Nunc ad noſtrum de lampadibus in honorem Sanctorum Apoſtolorum Petri, & Pauli olim accendi ſolitis inſtitutum revertamur. Nam Petrus Mallius *in lib. de Hiſtoria Baſilicæ S. Petri*, ut in Bibliotheca Vaticana videre eſt, poſt varia donorum, ac reddituum genera Baſilicæ S. Petri pro lampadibus accendendis enumerata, de Luminaribus dicta in Eccleſia perpetuò accenſis loquens, CI. lampades die noctuque, in Stationibus autem CCL. ſuâ tempeſtate in Baſilica S. Petri arſiſſe teſtatur, variaque lampadum, & candelabrorum genera, & nomina, atque item loca omnia, in quibus candelabra ſuſpendebantur, recenſet, Stationibus quibuſcumque totius anni enarratis. Immo, ut Anaſtaſius Bibliothecarius ait, MCCCLXX. lampades ante Presbyterium accendi ſolebant. Idem ferè legitur de Baſilica S. Pauli. Cùm itaque in Baſilicis Sanctorum Apoſtolorum Petri, & Pauli tot lampades perpetuò arderent, mirum nemini videri debet, ſi tot prædia, totque oliveta dictis Baſilicis fuerint dedicata, ac deſtinata.

Digitized by Google

Digitized by Google

RTICVM S. PETRI
F I X A.

† D'IBVS GREGORIVS INDIGNVS SERVVS
QVO IMVS VESTRA VOBIS REDDIMVS NON NOSTRA LARGIMVR
VT H AM QVID VNQVAM SINE VOBIS NOSTRVM EST
QVI /T REDDEREMVS ACCEPIMVS VNDE EGO VESTER
SERV ESSE DEVITOREM PROPTER QVOD AB VVERIBVS
MAT ESIAE VESTRAE ALVISTIS ET AD INCREMENTVM
PER IITVM PRODVCERE ESTIS DIGNATI IDEOQVE
HOC DI STATVO ENIM ET A MEIS SVCCESSORIBVS
SER IA CVM OLIBETIS QVI INFERIVS DESCRIBVNTVR
QV S DETENEBANTVR RECOLLIGENS VESTRA VOBIS DICAVI
IMM OLAS OLIBETV IN FVND RVMELLIANO IN INTEGRO
OLI VND BVRREIANO VT OLIBET IN FVND OPPIANO VT SP

T SVP. O ... CATTIA . . .
IS VT SVP. ... GARIS. V . . . .
VT SP. OL ... RIANO. VT SP.
CESARIAN ... FLORAN VT SVP
N F... PASC ... IN FVNDO
POI ... NA ... TIANO ... SP.
ANO ... OL ... ORA ... SP
. CACC ... PO ... VT SP
.IBET. IN ... NA
FVND. C ... ANA
SP. OLIBI ... R
) TVFV I ... D
AG MILIT. ... O
NVS IN FVI ... O

Digitized by Google

TAM S. PAVLI

GREGORIVS E I PATRIMONII APPIAE
LICET OMNIA QVA RE ET BENEFICIIS ADQVISITA SVNT
DO SINT AVCTORI SONARVM VT IN ADSIGNATIS CVIQVE
REBVS CVRA ADH OLLICITVDO NOS DEBITA COMMONE
RET NE MINVS IL INE PRAEDICATIONIS IMPLEVIT ET VAL
DE INCONGRVVM ET IN QVA PALMAM SVMENS MARTY
RII CAPITE EST T VIAS NVNCVPATVR CVM OMNIBVS
FVNDIS SVIS IDES ASSIANO. SILONIS. CORNELI
TESSELLATA. ATQ MNIBVS GENERAL[illegible]TER AD EAM
PERTINENTIBVS C M CESSIONI [illegible] OS DVO PO
SITOS INTER TIBE XTRA [illegible] S D [illegible] T [illegible] IVS
ALMON INTER AD TVM [illegible] CM [illegible] V [illegible] AD
FINES POSSESSION S PO [illegible]. I [illegible] V [illegible] EAN
DEM PORTICVM E AE S [illegible] QVA [illegible] R [illegible] CO
HAERENT AB VNC ESSION [illegible] AST [illegible] QVAE
OMNIA QVON TEMPO [illegible] SE
TIMA INDICT S EIVS [illegible] EX
DE PONERE RATIO M AQV [illegible]
NOMINA [illegible] N TVR DE [illegible]
AT AC AV [illegible] ENVS [illegible]
OMNI POST [illegible]
LIC VMQVAM N [illegible]
CEPTVM IN S [illegible]

DAT. VIII. KAL. F IMO [illegible]

Digitized by Google

Digitized by Google

SPOSITIONE

INTORNO

ALL'ORATIONE DOMENICALE

RACCOLTA

Da' più famoſi Scrittori antichi, & moderni, che in ciò hanno ſcritto ſin' hora.

CATALOGUS

AUCTORUM,

Quos in Orationem Dominicam conſcripſiſſe inuenit Expoſitionis hujuſce Auctor [iis exceptis, qui eandem Commentariis illuſtrarunt ex occaſione exponendi ſacroſancta Evangelia] ordine Alphabetico digeſtus.

AUguſtinus, Fratrum Eremitarum ſui Ordinis Inſtitutor, & Epiſcopus Hipponen. multipl. expoſit. & præſertim per ſeptem Dona Spiritus Sancti ſeptem Petitionibus collata, & per ſeptem Beatitudines iiſdem reſpondentes.

Auguſtinus Triumphus de Ancona Ord. Erem. S. Auguſtini per quæſtiones, vel dubitationes mediis diſtinctionibus enucleatas.

Auguſtinus Cremonenſis Ordinis S. Auguſtini.

Ægidius Columna Romanus Ordinis S. Auguſtini.

Albertus Magnus Ordinis Prædicatorum.

Albertus Carmelita.

Aloyſius Granaten. Ord. Prædic. per meditationes breves, ac pias, vernacula lingua conſcriptas.

Aloyſius Lippomanus, Epiſcopus Veronenſis. Ital.

Amaroſius Epiſcopus Mediolanenſis dupl. expoſ.

Antonius Literius Caſtellacianus, Minorita, per 1503. concluſiones, quibus univerſam Theologiam, & aliqua ex parte Philoſophiam comprehendit, omnes dictiones Orationis contemplans.

Antonius Ciccarellus Fulginas, Italicè, per meditationes non minus breves, quàm pias, & eruditas.

Beliſarius Aquaviva.

Bernardus Ordinis Ciſtertienſis.

Bonaventura Ordinis Minorum, Cardinalis Epiſcopus Albanenſis.

Bernardus de Buſto Mediol. Ordinis Minorum.

Canonicus Regularis, innominatus, ex Bibliotheca Vaticana; tripl. expoſ. Primam per ſeptem Viſiones cuilibet Petitioni accommodatas; Secunda per quindecim partes; quarum quælibet multa capita, ſive dubia continet; Tertia eſt brevis expoſitio per modum Donati pro novellis clericulis ita inſcripta anno Dom. 1444.

Camillus Galinus Sinopolitanus, Italicè.

Camillus Clementinus, Italicè.

Carolus Bovillus Beromandius Samarobrinus.

Catechiſmus Romanus ex Decreto ſacri Concilii Tridentini conſcriptus.

Cæſarius Epiſcopus Arelatenſis.

Claudius à Monte Martyrum Carmel. Doct. Pariſien.

Chromatius Aquilejæ Epiſcopus, Patria Romanus.

Concilium Colon. ſive Hermannus Archiep. Colon.

Cyprianus, Carthaginenſis Epiſcopus, Tertullianum paraphraſticè imitatur, docens, quanam oratione uti, qualiter ad eam accedere, & quo geſtu corporis, & modo vocis conveniat.

Dionyſius Carthuſianus pauciſſimis verbis, ſed doctrinâ plenis.

Dominicus Cavalca à Vico Piſanus, Ord. Præd. Ital.

Eckardus Theutonicus, Ordinis Prædicatorum.

Euphroſinus Lapinus Florentinus, Italicè.

Franciſcus S. Minorum ſui Ordinis Fundator, per breviſſimas meditationes, aut concluſiones, quibus ad omnes horas Orationem recitare ſolebat.

Flaminius Nobilius Lucenſis, Italicè.

Gabriel Byèl, Theutonicus.

Henricus Langeſtein, de Haſſia, Ord. Erm. S. Auguſt.

Henricus Germanus more ſcholaſtico.

Hieronymus Savonarola Ordin. Præd. tripl. expoſ.

Hieronymus Seripandus Ord. Erem. S. Auguſt. & S. R. E. Card. per conciones Italicè conſcriptas.

Digitized by Google

- Hieronymus Tergulinus Patavus, Juriſconſultus, ſecundum jura.
- Herc ules Taſſus Bergomas, Italicè.
- Hermannus Archiepiſcopus Colonien. ſive Concil. Colon. Prou.
- Hermannus Schildius Ord. Erem. S. Aug. dupl. exp.
- Hermannus Petra de Stutdorp. Carthuſ.
- Hugo de S. Victore, Canonicus Regularis, tripl. exp.
- Joannes Chriſoſt. Archiep. Conſtantinop. dupl. expoſ.
- Jo. Gerſon natione Gallus, Petri de Aliaco diſcip.
- Joannes Stephanus Durantus.
- Joannes Ludovicus Vives, Valentinus.
- Joannes Picus Mirandulanus.
- Joannes Eboracen. Ord. Erem. S. Auguſtini.
- Joannes Brianus Mutinenſis, Italicè.
- Joannes Maria Ballianus, Italicè.
- Joannes Orafus Lucenſis, Italicè.
- Jodocus Clichtoveus Neoportuenſis.
- Jordanus Theutonicus, Ord. Erem. S. Auguſtini.
- Joſephus Iguvinus, Canonicus Regularis, per quàm plurimas propoſitiones Theologicas.
- Jovita Rapicius, paraphraſticè.
- Ludovicus Carbo à Caſtaciario Ord. Minorum, & literales, & myſticas expoſitiones copioſè ac doctè duo de viginti annorum ſpatio elucubratas, & multis Scriptoribus inſignitas comprehendit.
- Ludovicus Pictorius, Ferrarien. per breviſſimas meditationes, Italicè.
- Marcus Tullius Criſpoldus, Reatinus, Italicè.
- Maximus Monachus, & Confeſſor.
- Nicolaus Dinheſpulus, Theutonicus.
- Petrus de Aliaco, præceptor Ioann. Gerſon. Epiſcopus Cameracen. & S.R.E. Cardinalis.
- Petrus Coſterius, e Societate Jeſu, per quator, & viginti ſermones abſolutiſſimos.
- Polydorus Virgilius Vrbinas, Lat., & Ital.
- Raphael Bonellus Caſalenſis.
- Simon Portius, Lat., & Ital.
- Tertullianus Florens Carthaginenſis.
- Theodoricus Herxennius, Germanus.
- Theophilus Fedinus Florant. Ord. Præd.
- Thomas Aquinas Doctor Angelicus Ordin. Prædic.
- Thomas Haſſelbachius, Germanus.
- Valentinus Averonus Florent. Monachus Vallis vmbroſæ, Italicè, novem libris ſatis grandibus.
- Venantius Honorius Clementianus Fortunatus Preſbyter Italicus, Auguſtinum imitatus.
- Virgilius à Coſtrofranco, Ordinis Minimorum S. Franciſci de Paula.

AUCTORES,

QUORUM SENTENTIÆ.

Hæc in expoſitione citantur.

- Ambroſius Epiſcopus Mediolanen.
- Auguſtinus Epiſc. Hipp.
- Auguſtinus Triumphus.
- Ægidius Col. Romanus.
- Alexander de Ales.
- Ariſtoteles.
- Baſilius.
- Beda.
- Bernardus.
- Bonaventura.
- Bibl. SS. PP.
- Caſſiodorus.
- Clemens Alexandrinus.
- Cornelius Janſenius.
- Cyrillus.
- Cyprianus.
- Damaſcenus.
- Dionyſius Carth.
- Dionyſius Areopagita.
- Gregorius Magnus.
- Gratianus.
- Hieronymus.
- Iſidorus.
- Joannes Chryſoſt.
- Joann. Ant. de S. Georgio, Præpoſitus Mediol. & Epiſcopus Alexandr. deindè Card. Alex.
- Joann. Stephanus Durantus.
- Joſephus de antiqu.
- Innocentius Tertius.
- Lactantius Firmianus.
- Landulphus.
- Nicolaus Lyranus.
- Origenes.
- Ovidius.
- Rabanus.
- Richardus de S. Vict.
- Tertullianus.
- Thomas Aquinas.
- Thomas Cajetanus.
- Theodorus Archiepiſcopus Cantuarien.
- Theophylactus.
- Xyſtus, aliàs Sextus Pythagoric.

SCRI-

SCRIPTURÆ SACRÆ

LIBRI

IN HAC EXPOSITIONE CITATI.

Geneſis Liber.	Matthæi (Evangel.)
Exodi lib.	Marci (Evangel.)
Numeror. lib.	Lucæ (Evangel.)
Deuteronomii lib.	Joannis (Evangel.)
Regum lib. 1. & 3.	Actuum Apoſt. lib.
Tobiæ lib.	S. Pauli Ap. ad Rom. (Epiſt.)
Job lib.	
Pſalmorum lib.	Ad Galat. (Epiſt.)
Proverbior. lib.	Ad Corint. (Epiſt.)
Eccleſiaſtis lib.	Ad Epheſ. (Epiſt.)
Sapientiæ Liber.	Ad Coloſſ. (Epiſt.)
Eccleſiaſtici lib.	Ad Theſſal. (Epiſt.)
Iſajæ lib.	Ad Timot. (Epiſt.)
Jeremiæ lib.	Ad Titum. (Epiſt.)
Ezechielis lib.	Ad Hebr. (Epiſt.)
Danielis lib.	Jacobi Ep.
Amos lib.	Petri Epiſt.
Malachiæ lib.	Joannis Ep.
Machabæorum lib. 2.	Apocalypſ.

ENCOMIA

DOMINICÆ ORATIONIS.

Tertullianus in Orat. Dom.

Dominica Oratio quantum ſubſtringitur verbis, tantum diffunditur ſenſibus: neque enim propria tantum Orationis officia complexa eſt, vel venerationem Dei, aut hominis petitionem, ſed omnem penè ſermonem Domini, omnem commemorationem diſciplinæ, ut reverà in Oratione Breviarium totius Evangelii comprehendatur.

Cyprianus in Orat. Dom.

Quæ vera magis apud Patrem precatio; quàm quæ à Filio, qui eſt Veritas, de ejus ore prolata eſt? ut aliter orare quàm docuit, non ignorantia ſola ſit, ſed & culpa.

Idem Ibidem.

Qualia Orationis Dominicæ Sacramenta, quàm multa, quàm magna breviter in ſermone collecta, ſed in virtute ſpiritaliter copioſa! ut nihil omninò prætermiſſum ſit, quod non in precibus, atque orationibus noſtris cæleſtis doctrinæ compendio comprehendatur.

Ambroſius lib. 5. de Sacr. cap. 4. tom. 4., & Aug. ſer. 28. de Verb. Dom. to. 10.

Vides quàm brevis Oratio, & omnium plena virtutum! primus ſermo quantæ ſit gratiæ!

Auguſtinus ep. 121. c. 12. to. 2.

Et ſi per omnia precationum ſanctarum verba diſcurras, quantum exiſtimo, nihil invenies, quod non iſta Dominica contineat, & concludat Oratio.

Auguſtinus item ſer. 182. de temp. & ſer. 22. ad ſuos Fratres in Eremo tom. 10.

Oratio Dominica compendioſis verbis, ideſt ſeptem Petitionibus omnes ſpecies Orationis comprehendit: quibus Deum interpellamus, aut pro appetendis bonis, aut pro vitandis malis, aut pro delendis commiſſis.

Chromatius Epiſcopus Aquileiæ, Patria Romanus.

O quàm fidelis hæc, & beata Oratio nobis eſt! cujus ordinem nobis Doctor vitæ, & cæleſtis Magiſter inſtituit.

Cæſarius Epiſcopus Arelatenſis.

Brevis eſt hæc Oratio verbis, ſed longa Myſteriis.

Auguſt. Triumphus Anconitanus in Orat. Dom.

Dominica Oratio ſecuritate impetrandi, honeſtate petendi, ordinis congruitate, cordis, & continuitate, & humilitate omnes excellit orationes.

Idem Ibidem.

Dominica Oratio eſt valdè amica, & familiaris Deo.

Dionyſius Carthuſianus in Orat. Dom.

Dominica Oratio præ orationibus cunctis digniſſima, & ſententioſiſſima, brevis eſt in verbis, profundiſſima, & fœcundiſſima in ſenſu.

Digitized by Google

DELL' ORIGINE, ET DE' NOMI

Della Oratione Domenicale, & della ſua efficacia, & eccellenza.

Orationis Domenicæ erigo.

GLI Apoſtoli Santi ancorche haveſſero molte orationi ſcritte nel Teſtamento vecchio, non dimeno vedendo eſſi in Chriſto una nuova diſciplina, volſero ancor una nuova forma di orare. Et per eſſerne compiaciuti dal Maeſtro loro nella dimanda, che ſopra di ciò li fecero, la dimandorno, come dice S. Luca, con l'eſſempio di Gio: Battiſta, dal quale i ſuoi Diſcepoli ancora furono ammaeſtrati nel nuovo modo di orare. Onde gli Apoſtoli compiaciuti nella loro richieſta, meritorno di ricevere queſta Santa Oratione, detta da alcuni Cotidiana per le quattro ultime coſe dimandate in eſſa, delle quali ogni giorno habbiamo biſogno: ò veramente, perche ſi dice ogni dì nel Santiſſimo Sacrifitio della Meſſa: & perche giornalmente la dovemo dire. Da altri è chiamata Fraterna, perche in eſſa il Chriſtiano non chiede coſa alcuna ſolamente per ſe ſteſſo, mà per tutti, come ſuoi Fratelli, e ſorelle in Chriſto, poiche tutti ſiamo fratelli, & è un ſolo Padre di tutti noi altri, che è in Cielo, come dice S. Mattheo, & l'Apoſtolo Santo. Chiamaſi communemente oratione Domenicale, cioè del Signore: percioche Gieſù Chriſto Salvatore, & Signor Noſtro l'inſegnò à ſuoi Diſcepoli.

Luca 11.

Orationis Dominicæ nomina.

Aug. libr. de orat. & 21. de Civ. 27. tom. 5. & tom. 3. c. 71. Enchir.

Ioan. Chryſ. tom. 2. ho. 14. Matth. 23. Hebr. 2. Aug. lib. 21. de Civit. Dei c. 27. tom. 5. & Ric. in 4. ſent. d. 15. art. 4. qu. ult. & Iſid. lib. 3. de ſummo bono c. 22. &.

Da queſto ſi conoſce, quanto ella ſia efficace, & eccellente; quanto ſia grata, & cara à Dio; poiche fù formata dalla bocca Sacratiſſima di colui, che dall'Apoſtolo S. Paolo è chiamato virtù, & ſapienza di Dio: che con ſi mirabile magiſtero creò il tutto nel numero, peſo, & miſura, cavandolo da quel profondo abiſſo del niente, & riduſſe nel ſuo eſſere tutte le coſe, che vedere con gli occhi, & comprendere con la mente ſi ponno: Da colui, dico, nella cui bocca, come dice San Paolo, ſi ritrovano aſcoſi tutti li Teſori della ſapienza. Chi dunque ben conſidererà le maraviglioſe, & ſtupende opre del noſtro Signore, & Salvator Gieſù Chriſto, figliuolo di Dio, ſarà anco forzato à confeſſare, che queſta oratione Domenicale è la più efficace, & eccellente; la più grata, & più cara di tutte le altre Orationi, poiche in eſſa il Figliuolo di Dio, & l'iſteſſo Iddio hà abbracciato, (come ſcrive Tertulliano) non ſolamente li proprii officii dell'Oratione, la veneratione del Signor Iddio, & le petitioni dell'Huomo; mà la ſomma ancora della fede Evangelica, & d'ogni Chriſtiana diſciplina. Però da Tertulliano, & da altri ancora è chiamata Breviario, & Compendio della noſtra fede. E breve di parole ſenza oſcurità alcuna, accioche ogniuno la impari, & intenda, & più facilmente la conſervi nella memoria, mà è ben tutta ſententioſa, piena di ſenſi, & de ſecreti, come ſi moſtrerà à parola per parola nella ſpoſitione ſeguente. Gabriel Biel dice, che eccede tutte le altre orationi in dignità, brevità, & fecondità; & eſſendo ſtata compoſta dal Maeſtro de tutti i Maeſtri, contiene in ſe tutte le coſe contenute in qualſivoglia altra oratione, come dice il Padre Sant'Agoſtino ſcrivendo à Proba in queſta forma di parole: *Si omnia Sanctorum precationum verba tranſcurras, quantum æſtimo, non invenies quod iſta oratio Dominica non contineat. Vndè nihil aliud petere licet à Domino, quàm quod iſtâ oratione comprahenditur: quamvis ipſa eadem etiam aliis verbis liceat poſtulare.* Queſta Oratione adunque è la più eccellente di tutte le Sante Orationi: & ſi divide, come vuol Biel, in Eſſordio, Trattato, & Conchiuſione. La conchiuſione è quella particella, *Amen*; il trattato contiene le ſette Petitioni; l'Eſſordio, e Proemio abbraccia queſte poche parole, che ſi leggono nella forma, che hora vedremo.

1. Cor. 1. Sap. 11.

Coloſſ. 2.

Tertull. in orationem Dominicam.

Tertull. ibid.

Gabr. By in can. Miſſæ.

Auguſt. ad Probam to. 2. ep. 121. c. 12.

PROEMIO

Dell'Oratione Domenicale:

PATER NOSTER, QUI ES IN CÆLIS. Matth. 6.

cioè

PADRE NOSTRO, CHE HAI PER STANZA IL CIELO.

LE ſopradette parole, ancorche poche ſiano, ſono però ſententioſe, & miſterioſe: & ſervono in queſta Oratione Domenicale per Proemio, nel quale, ſe bene ſi ſuole rendere l'Aſcoltante benevolo, attento, e docile, ſecondo 'l biſogno, che s'appreſenta all'Oratore; nondimeno in queſto Proemio drizzato al noſtro Signor Iddio, non occorreva renderlo docile, poiche egli dà la docilità à gli huomini, come fece à Salomone, & à gli altri: & egli ſolamente è ſcrutatore de' cuori; come eſſo ſteſſo dice à Samuele: & come dice il Profeta, David, Gieremia, & la Sapienza, conoſce i ſecreti de' cuori noſtri, & i noſtri penſieri, & chiama le coſe, che non ſono in eſſere, come quelle, che ſono nel ſuo proprio eſſere, & nella ſua propria natura, ſi come ſcrive S. Paolo à Romani. Ne faceva biſogno renderlo attento, poiche non ſolamente è ſcrutatore de' cuori, mà anco per bocca di Gieremia Profeta ci eſſorta à ricorrere à lui invocandolo, & ci promette di eſſaudirci; Et altrove dice: Gli huomini in ogni tribolatione ricorrendo à me per ajuto, ſaranno eſſauditi; & Io perpetuamente gli ſarò Signore. Mà ben ci fà biſogno di rendercilo benevolo, non per piegarlo, eſſendo

3. Reg. 3. 1. Reg. 16.

Pſal. 7. & 43. & Hier. 17. Sap. 7. & 7.

Rom. 4.

Hier. 33. Pſalm. 106. Sap. 3.

la

Digitized by Google

Mala. 3. la ſua volontà immutabile: ne anco per prevenirlo nella benevolenza, eſſendo egli ſtato
1.Joan.4. primo ad amarci: mà per eccitar in noi ſteſſi una ſicurezza della ſua benevolenza paterna verſo noi, ancorche con mille offeſe ogni giorno lo irritiamo, & per così dire, lo forziamo à moſtrarci effetti pieni di ſdegno, & ira, quantunque in eſſo non cada paſſione alcuna di coſe tali, ne d'altre ſomiglianti. Per tanto nel preſente Proemio, eſſo Signor noſtro, Padre noſtro, & Dio noſtro, c'inſegnò di pregarlo, & di dimandarli il ſuo ajuto, e favore, & di farcilo benevolo con queſta prima parola: PATER; perche ſè bene la Divina Maeſtà, hà quaſi infiniti nomi, nondimeno
Pater. ſi può dire ſicuramente, che ſopra à tutti, queſta parola, PATER, ritiene in ſe non ſolamente ſoavità efficace di pregar'il benigno Iddio, & di farcilo favorevole, mà anco virtù mirabile di eccitar'in noi ſteſſi una certa riverenza, & oſſervanza timoroſa, & caſta, alla noſtra figliolanza conveniente, come bene lo moſtrò S. Paolo, quando per la perſeveranza de gli Efeſi nella fede, & nel ben' oprare pregò in queſta forma di parole: *Flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri Jeſu*
Eph.3. *Chriſti, ex quo omnis paternitas in Cælis, & in Terra nominatur*. Queſta voce adunque, PATER, altro non ci promette, che amor, & fiducia. Percioche non eſſendo coſa più gioconda, e cara di eſſo nome, Padre, il quale ſignifica amorevolezza, & carità; al ſuono di tal voce Iddio ſi placa, & ci ſi rende benevolo, laſciando da banda gli effetti ſdegnoſi cagionati dalle noſtre colpe. Poteva ben'il noſtro Salvatore locare nel principio di queſto Proemio parola di maggior maeſtà, come ſarebbe à dire, *Deus, Creator, & Dominus*, cioè, Dio, Creatore, & Signore; mà non così affettuoſa, & amoroſa, com'è queſta voce, PATER. Ciaſcuna di queſte tre voci è veramente maeſtoſa, mà per conſequenza, è anco di timore, & di terrore, come chiaramente ſi vede nella ſcrittura vecchia, & particolarmente nel Cantico di Moſè, il quale contra i figliuoli d'Iſraele, che provocorno il Signor Iddio à ſdegno, per haverlo laſciato, & per eſſerſi ſcordati di eſſo Creatore, così diſ-
Deut.32. ſe: *Deum, qui te genuit, dereliquiſti: & oblitus es Domini Creatoris tui. Vidit Deus, & ad iracundiam concitatus eſt. quia provocaverunt eum filii ſui, & filiæ*. Nelle quali parole pieno di ſdegno, & di minaccie, appariſcono
Aug. tom.4. lib.2.cap.8.de ſerm. D.in Monte. quelle tre voci di Maeſtà, & di timore. Onde à queſto propoſito il noſtro Padre Sant'Agoſtino dice, che in neſſun luogo della legge vecchia, legge di timore, & di fervitù, ſi trova, che foſſe commandato al Popolo Iſraelitico, che chiamaſſe, ò pregaſſe Iddio ſotto nome di Padre, particolarmente nel ricevere i commandamenti della Legge, mà ben ſotto nome di Sig. per moſtrar, che eſſi erano ſer-
Aug.ibid. vi: i quali, come dice Agoſtino, l'haveriano potuto havere per padre, ſe non ſi foſſero allontanati da ſuoi commandamenti. Chi dunque ſcorrerà i luoghi della Scrittura Sacra, conſiderando bene i ſenſi loro, troverà chiaramente, che queſte tre voci: *Deus, Creator, & Dominus*, ritengono ſempre in ſe Maeſtà, ò timore. Il che ſi ſcuopre apertamente per Damaſc. libr. 1. cap.12.
quel nome *Deus*, il quale dà Greci, oltra gli altri ſenſi raccolti da Gio: Damaſc. è detto Δέος Græcè, apud Latinos timor dicitur
ΔΕΟΣ, *Deos*, cioè timore, come ſuona nella lor lingua: perche il colto divino non è ſenza timore riverentiale, ò di veneratione. Però con gran miſtero il Salvator noſtro, Chriſto, ritrovandoſi ſopra 'l Legno della Croce circondato da mille anguſtie, afflittioni, e tormenti, come abandonato, chiamò Iddio non ſotto nome di Padre, mà ſotto nome di timore, & di Giudice. Nol volſe chiamare con queſta voce, *Pater*, voce tanto cara, grata, & ſoave, come fece nell'horto, Luc.22.
dove gli apparve l'Angelo, & lo confortò: perche nel colmo d'una anguſtia sì fatta, alla cui conſideratione non ſi può perfettamente arivare; non pareva conveniente che una voce di tanta pietà, & dolcezza ripiena, foſſe uſata in quel tempo, & in quell'hora, nella quale ſi doveva dar fine alla ſua Santiſſima Paſſione, per la Redentione humana. Diſſe adunque: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquiſti me?* cioè Tu, che ſei mio Dio; &, Matth.27.
quaſi dir voleſſe, Padre per ragione peculiare & propria, cioè per natura, hai abandonato me, che ti ſon'unico figliuolo; non che foſſe privo di gloria, & di beatitudine, ò che all' hora la Divinità foſſe ſeparata dalla humanità Mag.ſent. lib 3.d.21.& 22.
(percioche non mai ſi ſeparò dall'anima, ne dal corpo: anzi, nel tempo che ſi ſeparò l' anima dal corpo, l'iſteſſa perſona di Chriſto ſi ritrovò nel Sepolcro, nel Limbo, & nelle parti più inferiori della terra) mà pareva, (volſe dire) che Iddio nol miraſſe con l'occhio della pietà paterna, cavandolo da tante afflittioni, & miſerie; anzi che la Divinità ſenza ſepararſi dalla humanità di Chriſto, ritirava à ſe i rivoli di conſolatione, laſciandola patire per mano de Crociſiſſori. Mà poi finita, & conſummata la ſua Santiſſima Paſſione, volendo deponer l'anima per ripigliarla doppò i tre giorni, come fece, chiamò Iddio ſotto nome di Padre, & gli raccommandò l'anima ſua, laſciandoglila come in Depoſito, Privilegium magnum.
dicendo: *Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum*. Gran favor adunque, & privilegio è ſtato il noſtro, non fatto ad altra natione: poiche Iddio in queſto ſtato di gratia, Pſal.147.
& d'amore, per darci fiducia, & ſperanza d'impetrare le gratie, volſe eſſere honorato, & pregato da noi, non ſotto nome di timore, mà con voce anco di veneratione, di affetto, & di pietà paterna, che è queſta voce, PATER: la quale ſe bene trà le divine perſone conviene ſolamente alla prima per ſua proprietà, riſpetto alla generatione eterna del Figliuolo; nondimeno in queſta Oratione conviene à tutte tre le perſone inſieme della Santiſſima Trinità, per la congruenza de'beneficii univerſali fatti da Eſſa al Genere humano, & non ad altre creature. Però diſſe Malachia Profeta: *Numquid non Pater unus omnium noſtrum?* Malach.2.
Numquid non Deus unus creavit nos? come dir voleſſe, che Iddio è Padre noſtro univerſale,

Digitized by Google

ſale, & noſtro Creatore: Padre per creatione, Padre per governo, Padre per redentione, & per rigeneratione ſacramentale, padre per predeſtinatione, & per adottione, & heredità, & padre per inſtruttione di fede. Padre per creatione, perche Dio trino, & uno, ci hà creati ad imagine, & ſomiglianza ſua, quanto però alle facoltà ſpirituali di operar' ogni bene, come afferma Mosè con queſte parole: *Et creavit Deus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam.* Et: *Numquid non ipſe eſt Pater tuus, qui poſſedit te, & fecit, & creavit te?*

Gen.1. Deut.32.

Padre per governo, poiche oltra la cura univerſale, & infinita providenza, con la quale veſte i campi di mille varietà d'herbe, & di fiori ſenza veruna induſtria humana, & paſce gli Uccelli, che non ſeminano, ne mietono, & dà il cibo ad ogni animale, & nutriſce di rugiada i Corvi novelli abandonati da'padri, & madri avanti, che gli appariſchino le penne negre; ci governa con una cura particolare, & ſegnalata, dandoci anco per cuſtodia gli Angeli Santi, come ſi moſtra per queſte parole del Salmo: *Angelis ſuis Deus mandavit de te, ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis.*

Matth.6. Pſal.147. Pſal.90.

Et l'iſteſſo ſi conferma per quello, che ſi legge in Daniele, dell'Angelo Michiele, cuſtode del Popolo Hebreo, & dell' altro cuſtode del Regno de'Perſiani. I benefitii fatti da eſſi à gli huomini, ſi poſſono vedere in Tobia, & in altri luoghi della Scrittura Sacra.

Dan.10. Tob.5.6.& 12.

Ci governa ancora col gaſtigo, dal quale dobbiamo venir'in cognitione dell'amor di Dio verſo noi. Percioche l'iſteſſa mano, che ci feriſce, e ci percuote, ci dà la medicina, & ci ſana, come ſi legge nel libro di Giob, il quale diſſe: *Ipſe vulnerat, & medetur: percutit, & manus ejus ſanabunt.* Et Gieremia diceva per parte del popolo Iſraelitico: *Caſtigaſti me, & eruditus ſum;* come dir voleſſe che'l caſtigo di Dio fù al detto popolo un vero ammaeſtramento.

Iob.5. Hier.31.

Padre ci è Iddio per redentione havendoci ricomprati dalla dannatione eterna, però diſſe Iſaia: *Tu Domine Pater noſter, & Redemptor noſter.* Percioche come diſſe S. Pietro nella ſua prima Epiſtola, non ſiamo ſtati ricomprati con oro, & argento, metalli corruttibili, ma col pretioſo Sangue dell'Agnello immaculato, Chriſto Salvator noſtro.

Iſai.63. 1.Petri.c.1.

Padre ci è per rigeneratione ſacramentale, col mezo del Santiſſimo Batteſimo, come dice l'iſteſſo S. Pietro nella medeſima Epiſtola, & S. Paolo ſcrivendo à Tito. Padre ci è anco, per predeſtinatione, & adottione, come ſcrive S. Paolo à gli Efeſi così dicendo: *Gratia vobis, & pax a Deo Patre, qui prædeſtinavit nos in adoptionem filiorum per Jeſum Chriſtum.*

1.Petri.c.1. Tit.c.3. Eph.cap.1.

Padre ci è finalmente per inſtruttione di Fede, come ſcrive S. Giacomo, così dicendo: *Voluntariè,* cioè ſenza noſtri meriti, *genuit nos verbo veritatis,* idest, *Fidei.* Ci è anco Padre per heredità.

Iacob.c.1.

Queſti dunque ſono li favori ſegnalati, & privilegii fattici da Dio, per vigore de' quali ſiamo fatti degni di chiamarlo Padre in queſta oratione Domenicale; la quale ancorche ſia fatta da alcuno, che ſi ritrovi in peccato mortale, il quale ci toglie la figliolanza dell'adottione; non per queſto quel tale chiamandolo Padre, dice falſità alcuna, nè in ciò pecca, purchè non aſpetti la vita eterna ſenza meriti, ma habbia ſperanza di conſeguirla con l'ajuto di Dio, havendo propoſito di farne la penitenza: & in queſto modo può chiamarſi figliuolo di eſſo Padre Iddio, non attualmente, ma con ſperanza, e deſiderio di farſene degno: tanto più che la detta Oratione domenicale è commune, & diceſi in perſona della Santa Madre Chieſa, la quale hà ſempre in ſe molti figliuoli di adottione.

Dubitatio, & ſolutio.

NOSTER: Queſta parola, & le altre ſeguenti: QUI ES IN CÆLIS, non ſono poſte nel ſuo Vangelo da S. Luca, il quale nello ſcrivere è ſtato più breve di S. Mattheo, & S. Giovanne più breve di S. Luca: e S. Marco con gli altri dui ſono ſtati più brevi di S. Mattheo. Però non è maraviglia, ſe uno degli Evangeliſti per brevità non dice alle volte quello, che hanno detto gli altri. Ne per queſto ſi deve dire ch'un' Evangeliſta ſia ſtato difettuoſo nello ſcrivere, & l'altro più accurato: perchè hanno fatto'l tutto con verace ragione, guidati dallo Spirito Santo, come i Sacri Dottori moſtrano chiaramente in tutte le occorrenze de' luoghi tali, che pajono varii, ma non diverſi, ne contrarii, come dice S. Agoſtino nel Trattato ſopra l'Evangelo di S. Giovanni.

Noſter. Varietas Evangeliſtarum in verbis, & non in ſenſu. Aug. in loc. 12. tom.9.

Et ſe bene San Mattheo dice: *Sic vos orabitis: Pater noſter, &c.* cioè, Orate in queſto modo dicendo: *Pater noſter,* non però ci preſcrive tutte le parole formali di maniera tale, che tutte quelle voci, e dittioni ſiano totalmente neceſſarie à punto, che non ſi poſſino uſare le voci equivalenti quanto al ſenſo: ma bene ci preſcrive la ſoſtanza delle coſe, come veramente neceſſarie alla vera, & ordinata oratione, con quella parola, *Sic,* con la quale non ci preſcrive le parole puntalmente, ma il modo, l'ordine, e la ſoſtanza delle coſe. Onde ben dice S. Agoſtino ſcrivendo à Proba, che ci è lecito uſar le parole, che ci pajono convenienti, purchè ſuonino l'iſteſſe coſe contenute nella Santa Oratione Domenicale, la quale è più conveniente, & più efficace d'ogni altra, eſſendo ſtata formata dal noſtro Salvatore, & dal vero Maeſtro univerſale.

Matt.c.6. Aug. tom.2. ep.121.c.12.

Però gli Evangeliſti alle volte nelle parole ſono varii, ma non contrarii già mai. Et, come dice S. Agoſtino, la cagione di tal varietà, che conſiſte ſolamente nel modo vocale, & non nella forma ſoſtantiale, ci moſtra, che eſſi antepongono le coſe alle parole, & non le parole alle coſe, come veramente ſi deve fare.

Aug. tom.10. lib.5. de verb. Dom. ſer.11. De blaſphemia in Spiritum ſanctum.

Non è dunque maraviglia, che S. Luca non ponga in queſto Proemio tutte le parole poſte da S. Mattheo in eſſo Eſſordio, & anco nella Oratione Domenicale, nella quale S. Luca come vedremo, ſcrive cinque Petitioni, ò dimande: & in S. Matteo, ſe ne leggono ſette: percioche le ſette ſi comprendono nelle cinque, come a' ſuoi luoghi ſi moſtrerà così diciamo di queſta parola, NOSTER, & del-

Varietas Evangeliſtarum de numero petitionum. Solutio dubitationis.

Digitized by Google

& delle altre ſeguenti, QUI ES IN CÆLIS: le quali ancorche eſpreſſamente non ſiano poſte da S. Luca, nondimeno implicitamente ci s'intendono: poiche l'Oratione è univerſale, come ſi vede dalle petioni, che ſi fanno per noi tutti nel numero del più, & diciamo: *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Dimitte nobis debita noſtra*, & altre coſe tali: & non diciamo nel numero del meno per noi ſteſſi particolari, cioe: *Da mihi. Dimitte mihi*, & altre coſe ſomiglianti. Per tanto eſſendo l'oratione univerſale, & dicendo noi, *Pater*, ci s'intende, *Noſter*, Et dicendo noi: *Fiat voluntas tua ſicut in Cęlo, & in Terra*, cioè s'adimpiſchi la tua volontà in Terra, come è adempita in Cielo da gli Angeli tuoi, quaſi dir vogliamo: In Cielo, dove hai ſtanza più peculiare, & conveniente alla tua Maeſtà, ancorchè il tuo dominio, & la tua potenza, & preſenza ſia in ogni luogo. Onde noi dicendo: *Pater noſter*, dovemo intendere neceſſariamente il Padre noſtro, che ſta in Cielo. Et però S. Luca tacque molte coſe per la detta ragione, eſſendo egli ſtato il terzo à ſcrivere l'Evangelo, per dottrina, & per relatione di S. Paolo ſuo Maeſtro, il quale non ſi ritrovò con Chriſto: & per traditione de gli altri Apoſtoli, come egli ſteſſo confeſſa nel principio del ſuo Vangelo. Et S. Mattheo per eſſere ſtato in vita con Chriſto, dal quale fù chiamato à ſeguirlo, come fece, fù il primo doppo la Reſurrettione à ſcrivere l'Evangelo nella Giudea: San Marco in Italia, San Luca in Grecia, & S. Giovanni nell'Aſia, il quale per eſſer ſtato l'ultimo, fù anco il più breve.

Hier in Prologo ſuper Matthæum, & in Lucam, & in Ioan.

Et ſe bene ſono ſtati varii nelle parole, nondimeno quanto al ſenſo ſono ſtati concordevoli, & hanno detto l'iſteſſo: & ogn'uno di loro, come dice la Poſtilla ſopra al prologo di S. Girolamo in S. Luca, hà ſcritto qualche coſa propria, & anco più diffuſamente uno dell'altro, come S. Mattheo della humanità di Chriſto: S. Marco della Reſurrettione: S. Luca del Sacerdotio: S. Giovanni de' più occulti Miſterii della Divinità.

Tom. 5. Gloſ.

Hieron. in Prologo ſuper Matth. c. 1. Greg. tom. 2. hom. 4. in Ezech.

Però à S. Mattheo per quella viſione di Ezechiele fù appropriata la faccia dell'huomo, per l'humanità: A S. Marco la faccia del Leone, per la Reſurrettione: A San Luca la faccia del Bue, ò Vitello, per la immolatione, & ſacerdotio: A S. Giovanni la faccia dell'Aquila, per l'Aſcenſione, & per la Divinità, della quale eſſo trattò più particolarmente, & più profondamente degli altri, ancorche tutti quattro habbino havuto l'iſteſſo ſentimento di quanto ſi ritrova ſcritto ne' quattro Evangeli inſieme. Però Ezechiele nel ſopradetto luogo dice, che ogni animale di quei quattro ſopra nominati, havea quattro faccie. Perchè come afferma S. Gregorio, quello, che ſi ritrova, in uno degli Evangeliſti, ſi ritrova in tutti quattro inſieme.

Greg. hom. 3. in Ezechiel. tom. 2.

Per tanto, non è da maravigliarſi, ſe San Luca non pone queſta parola, *Noſter*, con quelle altre ſeguenti del Proemio, come fa S. Mattheo dicendo: *Pater noſter*. Padre noſtro è veramente, per privilegio di adottione, oltra gli altri privilegii ſegnalati fattici, come è ſtato detto di ſopra diffuſamente, per le quali ci è Padre. Da queſta parola dunque, NOSTER, ſiamo avertiti, che tutti dovemo eſſere fratelli, & fraternamente amarci l'un l'altro.

Noſter.

Perchè, come ſcrive S. Matteo, il quale dice li *Omnes vos fratres eſtis: unus eſt enim Pater noſter, qui in Cęlis eſt*; Tutti ſiamo fratelli, perchè un ſolo è il Padre noſtro, il quale ſta in Cielo.

Matth. 23.

Et ſe bene Chriſto ſolamente, come Figliuolo di Dio per natura, può dire: Padre mio, come dice la Gloſſa ſopra S. Mattheo; nondimeno egli ſteſſo ci chiama ſuoi fratelli per bocca del Profeta, & per bocca del detto Vangeliſta, poiche noi ſiamo coheredi di Chriſto, il quale è herede univerſale: &, come dice l'Apoſtolo, ſiamo membri del Corpo Santiſſimo del noſtro Salvatore, della Carne ſua, & dell'Oſſa ſue.

Gloſſa c. 1. Pſal. 21.

Matth. 28. Rom. 8. Hebr. 1.

Epheſ. 5.

Et quando cominciamo l'Oratione Domenicale con queſte parole: PATER NOSTER; dovemo ricordarci di honorarlo, & di amarlo come Padre, & di moſtrarci tali con le buone opere, quali devono eſſere li buoni figliuoli verſo un tale, & tanto Padre: & di penſare à quanta altezza, & nobiltà ci hà poſti la infinita bontà di Dio. Et per queſte due voci: PATER NOSTER, dovemo penſare di dover ricorrere al padre, non come ſervi timidi al ſuo padrone, ma come figliuoli ſicuri d'eſſer conſolati da eſſo. Per queſte ſteſſe parole, *Pater noſter*, il vero Maeſtro, come dice S. Cipriano nel trattato dell'Oratione Domenicale, c'inſegnò à fare l'oratione commune per tutti i Fedeli, accioche la charità di Chriſto non foſſe per un ſolo, ma ſi ſtendeſſe à tutti gli altri huomini, come in ſe ſolo tutti ci hà portati, & redenti.

Cypr. in Orat. Dom. c. 3.

Volſe anco, che queſta oratione foſſe commune, perchè, come dice San Gioan Chriſoſtomo, la oratione fatta da alcuno per ſe ſteſſo, naſce da neceſſità; ma l'oratione fatta per gli altri, detta da alcuni fraterna, naſce da carità: & queſta è molto più grata à Dio, che quella.

Io: Chryſoſt. tom. 2. homil. 14.

Volſe finalmente, che noi diceſſimo *Pater noſter*, & nò *Pater mi*; perchè, come dice S. Agoſtino, & come è ſtato detto di ſopra, Chriſto ſolo, il quale è Figliuolo di Dio per natura, può dire: Padre mio, come ſi vede in molti luoghi della Scrittura ſacra.

Aug. tom. 9. tract. 21. in Ioan.

Pſalm. 2. Matth. 26. Ioan. 5.

Et ſe bene il noſtro Salvator, Chriſto, la cui attione è ſtata noſtra inſtruzzione quanto alla ſoſtanza di eſſa, & non quanto al modo; non per queſto lo dovemo chiamar Padre nel numero del meno, particolarmente in queſta oratione fraterna, & commune: ma nel numero del più dicendo: PATER NOSTER, QUI ES IN CÆLIS. Queſte parole contenute nel Vangelo di S. Mattheo, non ſono nel Vangelo di S. Luca, per la ragione ſopradetta.

Matth. 6.

Et è da credere, che la forma dell'Oratione ſcritta da S. Mattheo foſſe data à gli Apoſtoli dal Salvatore nel Monte non pregato da alcuno: l'altra ſcritta da S. Luca, foſſe data a' Diſcepoli à richieſta d'uno di quelli per non dar loro occaſione di errare: perchè S. Mattheo parla

a' più

Digitized by Google

a' più ſpirituali, & S. Luca a' meno: S. Mat-
Matth.6. theo parla à gli Apoſtoli nel Monte, & a' più
perfetti; & S. Luca a' Diſcepoli, & a' man-
co perfetti: uno de' quali come ſi legge in
Cap.11. queſto Vangeliſta, diſſe al Salvatore, & Mae-
ſtro, che gl'inſegnaſſe la forma d'orare: la
quale fù conveniente ſenza le dette parole:
perchè da queſte haveriano potuto penſare
per la loro rozezza, che Iddio foſſe in Cielo
ſolamente, contenuto da quel luogo partico-
lare. Ma gli Apoſtoli, come più ſpirituali,
& più perfetti per lo ſignificato del Monte,
con più ſicurezza potevano dire: PATER NO-
STER QUI ES IN CÆLIS: cioè, Padre noſtro,
che hai per ſtanza il Cielo. Iddio è in ogni
Deus quomodo in omni re ſit. luogo, & in ogni creatura per eſſenza, per
potenza, & per preſenza, & ne' giuſti per
gratia ancora, dicendo egli ſteſſo di ſe per
Hier.23. bocca di Gieremia: *Numquid non Cælum, & Terram ego impleo?* Quaſi dir voleſſe: Io
con l'Imperio mio, & virtù mia, riempio il
Cielo con tutte le coſe compreſe in eſſo: &
la terra con tutto quello, che ſi contiene
in quella ſin'all'Inferno: dove è per potenza
particolarmente, & per giuſtitia, come ac-
Pſalm.138. cennò il Profeta dicendo: *Si aſcendero in Cælum, tu illic es: ſi deſcendero in Infernum, ades.*
Iddio adunque ancorche ſia per tutto, eſſen-
do Spirito non contenuto da luogo alcuno,
nondimeno li s'attribuiſce per propria ſtanza
il Cielo, come parte nobiliſſima dell'uni-
verſo, & più conveniente alla ſua gran Mae-
Pſal.18. ſtà, la quale più in Cielo, che altrove ri-
ſplende, & ſcuopre l'infinita gloria ſua, &
potenza, & l'opere delle ſue mani; & come
luogo più atto ad eccitare le noſtre menti
à mirarlo, & à contemplarlo, & à drizzare
la sù tutti i noſtri penſieri, & tutte le noſtre
dimande, come à ciò fare c'inſegna S. Paolo
Coloſ.3. ſcrivendo a' Coloſſenſi. Et à queſto fine,
Hugo de S. Vict. in orationem Dom. tom.1. libr.2. come dice Ugone, non volſe il vero Maeſtro,
che diceſſimo: Padre noſtro, che ſei in ogni
luogo, ancorche così ſia, accioche non di
Alleg. in Matth. mandaſſimo coſe vane, ma coſe tutte con-
gionte co' beni celeſti. Diciamo ancora,
Aug. tom.4. lib.2.de ſerm. Do. in monte cap.9. che Dio habita i Cieli, cioè, come dice
S. Agoſtino, l'anime de' giuſti. Il che è con-
forme à quello che ſcrive'l Profeta Iſaia di-
Iſa.66. cendo: *Cælum mihi ſedes eſt*; cioè l'anima
del Giuſto, come ſi legge in un'altra tradut-
tione, è il ſeggio della ſapienza. Il che più
chiaramente ci moſtra S. Paolo a' Corinti
1.Corinth.3. dicendo: *Templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos*, come dir voleſſe che l'huomo giuſto,
& ſanto è la ſtanza di Dio. Et per chiudere
Epilogus proœmii ex Hugone de S. Vict. ubi ſup. hormai queſto breve Proemio della Oratio-
ne Domenicale, tre parole ſono ancora da
eſſer conſiderate per fine, e per ſigillo di
quanto s'è detto, cioè, Padre, Noſtro, &
Cielo: Per la prima, il cuore dell'Oratore
ſi conforta: Per la ſeconda ſi dilata: Per la
terza ſi ſollieva. Si conforta pe la prima,
& s'inanimiſce nella ſperanza della gloria
vedendoſi havere per Padre Iddio: Si dilata,
per la ſeconda nell'amore della carità frater-
na: Si ſollieva da terra per la terza, & s'inal-
za con l'occhio della mente, fiſſa nelle coſe
celeſti, con le quali, tutto lo ſpirito volta-
to à Dio, congionge le ſue petitioni, ò di-
mande.

PRIMA PETITIONE.

SANCTIFICETUR NOMEN TUUM.

Cioè,

SIA SANTIFICATO IL NOME TUO.

SEtte ſono le petitioni, ò dimande com-
preſe da S. Mattheo in queſta Oratione Cap.6.
Domenicale, ancorche da S. Luca, come Cap.11.
è ſtato detto, cinque ſolamente ſiano ſcritte
nel ſuo Vangelo. Ne per queſto ſono di-
verſi, ne contrarj tra loro queſti dui Vange-
liſti, ne diſcrepanti da gli altri dui: ma tutti
inſieme ſono d'uno ſteſſo ſentimento in tutta
la dottrina Evangelica conforme alla viſione
di Ezechiele, ancorche varj nelle parole Ezech.1.
molte volte, per le ragioni ſopradette nel
Proemio, come ſi vede ancora, che S. Mat- Matth.5.
theo pone otto Beatitudini, & S. Luca ne Luc.6.
ſcrive quattro ſolamente: perciochè, come
ſcrive S. Ambrogio ſopra S. Luca, & bene, Ambr.to.3. 6.in Luc.
queſte quattro ſono compreſe in quelle otto:
& le otto nelle quattro, ſotto la conſidera-
tione delle quattro Virtù Cardinali. Così
diciamo delle ſette petitioni della Oratione
Domenicale: nella quale, come dice S. Bo- Bonavent. in Pſalm.11.
naventura ſopra il Salmo 11. ſi fanno ſette
petitioni contra ſette peccati mortali e prin-
cipali; & per le ſette dimande ci ſi danno le
ſette beatitudini; per le ſette beatitudini, le
ſette virtù; per le ſette virtù ci ſono date
ſette benedittioni, come diffuſamente il tutto
ſi moſtra nell'altra noſtra Spoſitione ſopra
queſta ſteſſa Oratione. Ma per dichiaratione
di queſta difficoltà, le ſcriveremo quì ſotto
per ordine, acciochè più commodamente
le poſſiamo maneggiare nelle occorrenze di
tal dichiaratione, quando le nominaremo per
via de numeri, ſenza citar le parole della
Petitione.

Queſte ſono le ſette petitioni poſte da San Mattheo:

1. SANCTIFICETUR NOMEN TUUM.
2. ADVENIAT REGNUM TUUM.
3. FIAT VOLUNTAS TUA SICUT IN CÆLO, ET IN TERRA.
4. PANEM NOSTRUM QUOTIDIANUM DA NOBIS HODIE.
5. ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTA, SICUT ET NOS DIMITTIMUS DEBITORIBUS NOSTRIS.
6. ET NE NOS INDUCAS IN TENTATIONEM.
7. SED LIBERA NOS A MALO. AMEN.

Se

Digitized by Google

Cap.6. Se ben queſte ſette ſi comprendono nelle cinque ſcrittte da S. Luca [il quale tace la terza, & l' vltima], & le cinque nelle ſette; Sap.11. nondimeno nel teſto Greco ſi leggono ancora tutte le ſette petitioni preſſo S. Luca da quella Coronide in fuori, aggiunta da' Greci Coron.5. in S. Mattheo, come vedremo nel fine. Santo Agoſtino ſopra à S. Luca ſcrive tutta la Oratione Domenicale poſta da S. Mattheo; Aug. tom.10. ſerm.28. coſi anco S. Ambrogio nel ſeſto libro, che fa da' Sacramenti; pur S. Agoſtino nell' Enchiridio apertamente dice che da S. Mattheo Ambr.tom.4. cap.5. Aug.tom.3. c.115.& 116. ſono poſte ſette petitioni, & da S. Luca cinque ſolamente: & che le ſette nelle cinque, & le cinque nelle ſette ſi comprendono, perciochè nelle due prime, come dice l'iſteſſo, ſi comprende anco la terza: non potendo eſſere la ſantificatione del ſuo nome, ne la venuta del ſuo Regno ſenza la ſua volontà in Cielo, è in terra, come più apertamente moſtraremo al ſuo luogo. L' ultima petitione ancora ſi comprende nella penultima, però l'Evangeliſta pone quella particella averſativa, *Sed*, & non quella aggiuntiva, *Et*: accioche ſi conoſca, che l'un', & l'altra petitione è quaſi l' iſteſſa; & che l'huomo all'hora è liberato dal male, quando non conſente, & non cede alle tentationi, che li vengono fatte dal Mondo, dal Diavolo, & dalla Carne: & queſti dui effetti deſiderati, ſi cavano dalle due ultime petitioni. Le cinque adunque petitioni ſi riducono alle ſette, le quali tutte ſi poſſono dividere in più maniere. Percioche tutto quello, che ſi dimanda in queſta Oratione Domenicale, ò mira l'acquiſto del bene, ò il rimovimento del male, ò mira le coſe eterne, ò le coſe temporali. Nelle tre prime ſi dimandano le coſe eterne: nell'altre quattro le coſe temporali, neceſſarie à conſeguire l'eterne, come dice Santo Agoſtino nell' Enchiridio. Nelle quattro prime ſi dimanda l'acquiſto de' beni temporali, & ſpirituali: Nelle trè Aug.tom.3. c.118. ultime lo rimovimento de tutti i mali ſpirituali, & corporali. Nelle quattro ultime, come dice S. Agoſtino, ſi dimandano le coſe Aug.ibid. pertinenti al biſogno della vita temporale: Nelle trè prime ſi dimandano trè beni eterni. Il primo è la dichiaratione della prima Verità, che è, come dice S. Agoſtino, manifeſtatione del ſuo nome: Il ſecondo, la venuta del ſuo Regno, che è la manifeſtatione della ſomma poteſtà: Il terzo è l'adempimento della ſua volontà, con la quale vuole che tutti gli 1.Timot. 2. huomini ſi ſalvino, cioè tutti quelli, che Notandum. ſi ſalvano, ſi ſalvano per volontà Divina. Et queſti trè beni eterni, che ſono prima Verità, Somma Poteſtà, & Somma Bontà, ſi riferiſcono alla Santiſſima Trinità; la prima al Padre, la ſeconda ad Figlivolo, la terza allo Spirito Santo. Al Padre, il cui nome deſideriamo, che ſia ſantificato in noi: Al Figlivolo, il cui Regno deſideriamo, che venga preſto per giudicar tutti, con dar' il premio à giuſti, & il caſtigo à peccatori oſtinati: Allo Spirito Santo, la cui volontà deſideriamo, che ſia adempita da noi, perche, come dice S. Paolo ſotto altre parole, ſcrivendo à Romani, Dal Pa- Cap.11. dre per il Figlivolo nello Spirito Santo ſono tutte le coſe. Et in S. Luca ci è commmandato, che dimandiamo dal Padre, cerchiamo Cap.11. dal Figlivolo, e picchiamo allo Spirito Santo: Quanto dunque alla prima petitione, che è: SANCTIFICETUR NOMEN TVUM, dimandiamo Prima petitio. gratia à Dio di honorarlo, come per Eſaia ci è commandato con queſte parole: *Dominum exercituum ipſum ſantificate*: percioche alle volte ſantificatione, come è in queſto luogo, & altrove ancora, ſignifica honore, & lode, perche ben poſſiamo honorare Iddio, ma non già farlo ſanto, poiche eſſo per ſua natura è ſanto, & fà ſanti gli altri, come diſſe pe Mosè: *Ego Dominus, qui ſantifico vos*: & il Exod.31. ſuo nome è ſanto, e terribile, come ſcrive il Profeta. Quanto deſideroſo ſia Iddio di queſta Pſal.110. ſantificatione del ſuo nome, ci è ſtato manifeſtato in più luoghi della Scrittura ſacra; ma particolarmente preſſo Ezechiele, il quale dice. *Et ſantificabo nomen meum magnum.* Et Ezech. 36. poi ſottogionge dicendo. *Cum ſantificatus fuero in vobis coram eis, tollam quippè vos de Gentibus, & congregabo vos de univerſis terris, & adducã vos in terrã veſtram.* Però in queſta prima petitione dimandiamo ſotto 'l modo deſiderativo non precettivo, ne commandativo, che 'l nome di Dio ſia honorato, & lodato, da noi, ſecondo 'l coſtume della Sagra Scrittura, la quale come piace ad Origene ſopra la Cantica, ſi ſuol ſervire del modo imperativo, Orig.tom.2. Hom.1.in princ. e precettivo in cambio del deſiderativo. Deſideriamo dunque che'l nome di Dio Padre ſia celebrato con lode, & honore, & gloria in terra, come nel cielo: percioche Particula communis tribus primis petitionibus. queſta ſeconda parte dalla terza petitione commune alla prima, & anco alla ſeconda, & a tutte tre inſieme. Ne però intendiamo, che la gloria terreſtre aguagli quella celeſte, non eſſendo coſa poſſibile, che queſta del mondo Sicut, non dicit omnimodam ſimilit. Gabr. Byèl in can.Miſſæ. con tutta la ſua ampiezza maggiore, poſſa giá mai arivare alla milleſima parte di quella del cielo. Ma deſideriamo; & dimandiamo in eſſa prima petitione, che à guiſa, & à ſomiglianza delle lodi, della veneratione, & della gloria, che li ſono date in Cielo, ſia honorato, & magnificato Iddio glorioſo da noi altri Viatori con tutta la mente noſtra, & con ogni veneratione intima, & poſſibile, ad imitatione de gli Spiriti celeſti, & Cittadini del Cielo: i quali ſicome tutti concordi, à più potere li danno lode, & gloria immortale, coſì preghiamo, & deſideriamo, che faccia tutto'l Mondo; & tutte le Nationi, e Genti lo conoſchino, & con veneratione uniforme lo riveriſchino, & non ſia huomo vivente, che non riceva, & abbracci la Religion Chriſtiana, con dedicarſi tutto a Dio, fonte d'ogni ſantità: & non ſia huomo al mondo, che non conoſca, & riveriſchi la ſantiſſima ſpoſa di Gieſu Chriſto, noſtra veramente Madre Chieſa: nella quale è quel ampiſſimo, perpetuo, & vero fonte da lavare tutte le macchie, & ſordidezze d' ogni anima peccatrice: dal qual fonte ſcaturiſcono tutti li Sacramenti della noſtra ſantificatione & ſalute. Hor queſto è il ſenſo vero della ſantificatione

del

Digitized by Google

del ſacroſanto nome di Dio, il quale deve eſſer ſantificato, con le lodi, con gli honori, & con la gloria in tre modi, cioè col cuore, con la bocca, & con le opere: Col cuore conforme à quello, che dice la Beata Vergine nel Cantico: *Magnificat anima mea Dominum*: Con la bocca per confeſſione, conforme à quello, che dice il Profeta: *Semper laus ejus in ore meo*: Con le opere per edificatione del proſſimo à ſomiglianza di quello, che dice l'Evangeliſta S.Mattheo: *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in Cælis eſt*. E ſe bene ſegnalatamente in queſta oratione ſi nomina il Padre; ſi loda nondimeno, & s'honora il Figliuolo, & lo Spirito Santo: poiche ſono tre perſone, & un ſolo Iddio. Si ſantifica il nome del Padre, ſe ci moſtriamo Figliuoli ſuoi conforme à quello, che dice S.Gio: Vangeliſta. Si ſantifica il nome del Figliuolo, ſe ci moſtriamo fratelli di eſſo, il quale come dice San Paolo à gli Hebrei, non ſi ſdegna chiamarci fratelli. Si ſantifica il nome dello Spirito Santo, ſe viviamo, & operiamo conforme allo Spirito, mortificata la carne, come dice l'iſteſſo S. Paolo a'Galati, & a'Romani. Così dunque ſi ſantifica Iddio con magnificarlo, & inalzarlo col cuore, con la bocca, & con le opere: con l'oſſervanza paterna, con la pietà fraterna, & con la volontà dello ſpirito. Et queſt'è la vera ſantificatione, che dovemo far à Dio, poiche Santo da'Greci è detto Ἅγιος, Agios, cioè ſenza terra: Onde inalzato da terra con le lodi, diceſi ſanto. Et così ſi ſantifica il nome di Dio inalzato da noi con le lodi, & con le magnificenze della gloria, la quale ſi deve alla ſantiſſima Trinità, conforme à quello, che S. Giovanni nella divina rivelatione dice de gli Spiriti celeſti, che non ceſſano mai, ne giorno, ne notte di chiamarlo tre volte Santo. Con le quali conſiderationi, ancora noi dovemo dire in queſta Oratione Domenicale, che ſia ſantificato il nome ſuo.

Luc.1. Pſalm.33. Matth.5. Ioan.1. Cap.2. Cap.6. Cap.8. Epilogus primæ petitionis. Agios quod. Apocal.4.

SECONDA PETITIONE.

ADVENIAT REGNUM TUUM.
cioè
VENGA IL REGNO TUO.

IN queſta petitione dimandiamo con deſiderio tutti, che preſto venga il Regno di Dio, poiche noi ne ſiamo banditi, e ſcacciati per cagione del peccato, & confinati nel Regno della diabolica tirannide à guiſa dello ſtato di quel figliuolo prodigo, che paſsò à quella Regione così lontana: & veramente lontana dalla gratia divina: la qual lontananza è la maggior che ſia al mondo, eſſendo gratia, & diſgratia, bontà e peccato, ſanità e infirmità coſe tanto diverſe, & contrarie tra loro, che non ſi poſſono compatire in modo alcuno. Così il peccatore ſi parte dalla gratia alla diſgratia, dalla bontà al peccato, dalla ſanità alla infermità. Et perche ſiamo tutti peccatori, tutti dovemo deſiderare, che preſto venga lo Regno di Dio, cioè, che in noi, & ne'noſtri cuori regni per gratia, con farci degni del Regno celeſte, d'onde ſiamo banditi. Et non ſenza miſtero volſe il Salvator noſtro, & Maeſtro, che le tre prime petitioni, ò dimande foſſero fatte non nella prima perſona di noi altri, ne anco nella ſeconda perſona drizzata à Dio Padre, ma ſolamente nella terza, cioè *Sanctificetur*, *Adveniat*, & *Fiat*, per moſtrare, che nelle tre prime petitioni, che ſono della ſatificatione del nome ſuo, della venuta del ſuo Regno, & dell' adimpimento della ſua volontà, con quei ſenſi eſplicati di ſopra, concorre l'opera non di Dio ſolo, ne di noi ſoli, ma di noi, & di Dio inſieme, il quale per bocca di S.Gio: Battiſta c'inſegnò à far la penitenza de peccati vero mezzo di farci accoſtare al Regno del Cielo, così dicendo: *Pœnitentiā agite: appropinquavit enim Regnum Cælorum*: il qual Regno fù propoſto dal Salvatore à ſuoi Diſcepoli nel Monte, moſtrando loro le vie della beatitudine dicendo: *Beati pauperes ſpiritu, quoniā ipſorū eſt Regnū Cælorū*: cioè poveri di ſpirito di ſuperbia, & ricchi dello ſpirito di Dio: & queſti ſono gli humili, i quali quanto più s'humiliano, & s'abbaſſano, tanto più ſi fanno ſcala per arivare al Regno de'Cieli; perche come di- S. Agoſtino, *Deus altus eſt: erigis te, & fugit a te: humilias te, & deſcendit ad te*: cioè Dio è alto; & ſe tu t'inalzi, fugge da te: ſe t'abbaſſi deſcende à tè. Però l'iſteſſo S. Agoſtino c'inſegna à far l'edificio altiſſimo co' fondamenti baſſiſſimi, co'quali ſi perviene all'Altezza grandiſſima del Cielo, così dicendo: *Magnus eſſe vis? a minimo incipe*. Con la humiltà, & con la baſſezza adunque ſi perviene al Regno de'Cieli. A quali ſiamo eccitati dall'iſteſſo Salvatore, per ſolo, ultimo, & perfetto fine, con la promeſſa dell'augumento di tutte le coſe neceſſarie dicendo: *Quærite primum Regnum Dei, & juſtitiam ejus, & hæc omnia adiicientur vobis*. Ci promette le coſe temporali, come coadiutrici della noſtra ſalute ſolamente. Et non ſenza miſtero congionſe la giuſtitia d'Iddio col Regno ſuo, poiche non poſſiamo acquiſtar'il Regno de' Cieli ſenza la giuſtizia divina, con la quale preſſo la ſua divina Maeſtà ſiamo giuſti per la fede, & per la oſſervanza de' ſuoi precetti. E ſe bene per lo Regno d'Iddio principalmente ſi può intendere lo Regno de'Cieli in queſta ſeconda petitione; non dimeno per maggior'intelligenza di quanto in eſſa ſi contiene, dichiararemo i varii ſenſi compreſi ſotto'l nome del Regno di Dio, i quali ſenſi tutti ſi poſſono ridurre à queſta petizione, la quale ſi può intendere del Regno della gratia, della giuſtitia, & della gloria. Quanto al primo dimandiamo con deſiderio, che vengh' à regnare in noi per gratia [come dice S. Cipriano] conforme à quel Regno, del quale S. Luca parla in queſto modo: *Profectò pervenit in vos Regnum Dei*; & altrove diſſe: *Regnum Dei intrà vos eſt*. Perciocche ſe bene Gieſù Chriſto per ſola fede regna in tutti coloro, che vivono nel grembo di S. Madre Chieſa; nondimeno in un certo modo più prin-

Lucæ 15. Notandum. Matth.3. Matth.5. Aug. ſerm. de Temp. 135. tom.10. Aug. ſerm. 10. de verb. Do. tom.10. Matth.6. Regnum Dei quale ſit. Cap.17. & 11.

Digitized by Google

principale, e ſegnalato, regna in noi per quelle virtù intime, & Theologali, cioè Fede, Speranza, & Charità. Dimandiamo dunque, che venga queſto Regno, accioche ſiamo liberati dalla Tirrannide, & dal Regno del crudeliſſimo Serpe, & dell'huomo capital', & antico nimico: il quale ſuol regnare negli huomini peccatori in trè modi, per Superbia, per Concupiſcenza carnale, & per Avaritia, come afferma S. Giovanni nella ſua Piſtola. Del primo Regno parla Giob, Del ſecondo San Paolo à Romani, Del terzo l'iſteſſo Apoſtolo à Corinthi. Et queſti ſono i Regni, che'l detto Serpe aſtutiſſimo moſtrò al Salvator noſtro in cima di quel Tempio, chiamandoli Regni tutti del Mondo, perche tutti i peccati ſi riducono à queſte tre ſorti. Quanto al ſecondo principale, il quale è il Regno di giuſtitia, che per malitia ſi diſprezza, diſſe il Profeta: *Reges eos in Virga ferrea*, cioè come dice la Gloſſa, con giuſtitia inflesſibile. Quanto al terzo principale, che è il Regno di gloria, ne'parlo il Salvator noſtro per bocca di S. Mattheo dicendo: *Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis Regnum a conſtitutione Mundi*. Del qual' ancora inteſe il buon Ladrone, quando al ſuo, & noſtro Chriſto diſſe: *Memento mei Domine, cùm veneris in Regnum tuum*. Et queſto è il Regno d'Iddio compreſo in queſta petitione, come piace à S. Agoſtino, à S. Gio: Chriſoſtomo, & à Theofilatto: Regno detto, de' Cieli; Regno di Gloria, & di Beatitudine, & di Chieſa trionfante. Dimandiamo ancora che'l Regno della Chieſa militante, nella quale Chriſto è capo, & noi altri tutti ſiamo ſue membra, ſia propagato, & ſparſo per ogni parte del Mondo, cioè che gli Infedeli ricevino la vera cognitione d'Iddio: Li Giudei, i Sciſmatici, & gli Heretici ritornino alla ſalute, la quale non ſi può trovare fuori di queſto Regno, & s'uniſchino in detta Chieſa, della quale ſi ſono partiti. Dimandiamo finalmente per noi altri, i quali ci ritroviamo dentro di eſſa, che venga lo Regno della divina Potenza, della Sapienza, & dell'Allegrezza: Il Regno della Potenza per dar fortezza à deboli, & infermi. Il Regno della Sapienza, per illuminare li pazzi, & gl'inſenſati: Il regno dell'Allegrezza per conſolare li miſeri, & afflitti. Diciamo dunque, che venga lo Regno d'Iddio, poiche in queſta ſeconda petitione ſi contiene tanta forza, & copia de'doni celeſti, che abbraccia tutte le coſe neceſſarie à difendere, & conſervare la vita corporale, & ſpirituale, con l'acquiſto dell'eterna, & beata in Cielo. Et ſe bene Iddio dal principio del mondo ſin' à queſt'hora ha regnato ſempre; non dimeno, come dice S. Agoſtino, dimandiamo, che venga il ſuo Regno, cioè: che ſia manifeſtato al mondo tutto.

1.Ioan.2. Iob.41. Rom.6. 1.Corint.4. Matth.4. Pſalm.2. Matth.25. Luc.23. Epilogus ſecundæ petitionis. Aug.ſerm.4. lib.2.de ſerm. Do.in monte cap.10.

TERZA PETITIONE.

FIAT VOLUNTAS TUA SICUT IN CŒLO, ET IN TERRA.

cioè

FACCIASI LA TUA VOLONTA IN TERRA, COME SI FA NEL CIELO.

QUeſta terza petitione ſcritta da S. Mattheo, non è regiſtrata da S. Luca nel ſuo Vangelo: perche virtualmente ſi comprende nelle due prime, poiche non ſi può ſantificare il nome d'Iddio in noi, ſe non ſi fà la ſua volontà da gli huomini in terra: & ſe lo Regno di Dio verrà in noi, ſcacciato via lo Regno di Satàn, ſenza dubbio alcuno faraſſi la ſua volontà in terra come nel Cielo. Per queſta ragione adunque da S. Luca è ſtata tralaſciata queſta terza petitione, come à pieno s'è moſtrato nel Proemio di queſta Oratione, & nel principio della ſeconda petitione, dove anco s'è conchiuſo, che trà Vangeliſti non è contrarietà alcuna, quanto al ſenſo, ancorche ſiano varii nelle parole. Et per venir'alla ſpoſitione della preſente Petitione, & per più facilitarla, dichiararemo le diſtintioni date dà Dottori Theologi intorno alla volontà divina: la quale ancorche ſia una ſola, ſempliciſſima, & indiviſibile per ſe ſteſſa, eſſendo realmente la divina eſſenza, che è ſol'una; ella nondimeno riceve varie Diſtintioni, non per riſpetto ſuo, mà per la diverſità delle coſe volute, oggetti della divina volontà, la quale alle volte è chiamata volontà Antecedente, & Conſeguente: & tal'hora volontà di Segno, & di Compiacimento. Per dichiaratione delle quali diſtintioni intorno alla volontà divina, riſpetto alla ſalute, & beatitudine del gener'humano, due coſe dovemo conſiderare, cioè la creatura Intellettuale, che è l'huomo ordinato alla beatitudine, & gli ajuti datili da Dio per poterla conſeguire. Queſta Creatura, che è l'huomo, ſi può conſiderare quanto alla natura ſua univerſale, & quanto alla perſona particolare. Quanto alla natura, fatta capace della beatitudine eterna, Iddio, come dice S. Paolo nella prima Epiſtola ſcrivendo à Timoteo, vuole, che tutti gli huomini ſi ſalvino. Quanto alle proprie attioni delle perſone particolari, Iddio non vuole, che tutti gli huomini ſi ſalvino, perche le proprie attioni, le quali, come dice Ariſtotele, & bene, ſono di eſſe perſone particolari, in quanto ſono cattive, le fanno deviare, & allontanare dalla beatitudine. Gli ajuti ancora ſono di due ſorti; cioè ajuti communi dati univerſalmente à tutti gli huomini, per conſeguire la beatitudine, come ſono, i precetti, & conſegli divini con la libertà dell'arbitrio, & altri con la gratia Divina, con la quale ſono ajutati, benche non efficacemente, i peccatori ancora, e riprovati; Gli ajuti particolari, ſono virtù, perſeveranza nel bene; & gratia, ò altro privilegio ſegnalato, come fù quello dato

Petitio omiſſa a S.Luca. Evangeliſtæ omnes concordant. Divina voluntas quot modis nuncupetur. 1.Tim.2. Ariſtot.in prologo Metaphy.

Digitized by Google

Act.9. Ægid.Rom. Diſtinct.18. Dub.13.

to à S. Paolo, la cui converſione, come dice Egidio noſtro Romano nel ſecondo libro ſopra le ſentenze, fù miracoloſa; poiche in eſſa ci concorſero tre ſorti di miracoli, cioè ſopra natura, Fuori di natura, Contra natura. Sopra natura fù il miracolo quanto à quella luce: la quale ſe bene naturalmente può impedire la viſta, naturalmente però non può generare le ſquame, come avenne à gli occhi di S. Paolo. Miracolo fù ancora fuori di natura, perche quella luce offendeva gli occhi di S. Paolo, & non gli occhi de'compagni, eſſendo gli occhi loro tutti d'una ſteſſa ſpecie. Fù miracolo contra natura: perche Paolo mentre ſe ne ſtava con animo riſoluto di far male, perſeguitando la Chieſa Santa di Dio, ecco che percoſſo da quella luce negli occhi eſteriori, ſtupefatto, & illuminato nell'occhio interiore, ricorre per ajuto, convertito à Dio, dicendo: *Domine quid me vis facere?* cioè, che vuoi Signore, che io faccia? Fù veramente contra natura, dice Egidio, reſtando in lui natura contraria con l'effetto contrario à quella natura. Et à queſto propoſito, dice egli, può ſervire l'eſſempio d'un ſaſſo graviſſimo, il quale per la ſua gravezza dovendo deſcendere, aſcendeſſe ſenza violenza alcuna. Così fù in Paolo, il quale mentre ſtava con la volontà perverſa, ſi converte in un momento: & di perſecutore, ſi fece ſubito Predicatore della Verità. Hora per ritornar'al noſtro intento principale, diciamo, che Iddio vuole, che con quelli ajuti communi dati ad ogni perſona, tutti ſi poſſino ſalvare. Con queſti ajuti particolari, non dati così ad ogn'uno, anzi à pochi, non vuole che tutti generalmente ſi ſalvino. La volontà adunque, con la quale Iddio mira la natura humana, capace della beatitudine, & gli ajuti univerſali dati ad ogni huomo, è chiamata da'Dottori Theologi, Antecedente: & la volontà, con la quale mira la perſona particolare, & le ſue operationi, con gli ajuti particolari, è detta Conſeguente. Et perche naturalmente il commune, & l'univerſale precede il particolare: & queſto ſegue doppò quello; però la volontà, con la quale ſi mira l'univerſale, diceſi Antecedente, ò vero precedente: & la volontà, con la quale ſi mira il particolare, chiamaſi Conſeguente. Ne deve eſſere di maraviglia ad alcuno, che ſecondo la diverſità delle coſe volute, un'iſteſſa volontà ſia chiamata ſotto diverſi nomi, e ſortiſca diverſi effetti, cioè il volere la ſalute dell'huomo, e'l non volerla, come ſi vede per eſſempio in uno Rè, il quale havendo dato al ſuo Soldato l'armi da combattere contra nimici per la ſalute del Regno; non è dubbio alcuno, che eſſo Rè con la volontà Antecedente deſidera honore al ſuo Soldato, come ordinato à combattere contra ſuoi nimici: ma per riſpetto delle ſue attioni, & conditioni particolari nel combattere, ſe ſi porta male, li deſidera dishonore: ſe ſi porta bene da valoroſo Soldato, li deſidera honore, e vittoria: & queſta volontà ſi chiama Conſeguente. La volontà Antecedente ſi chiama ſpeculativa, perche mira ſolamente la natura humana nell'univerſale, come capace di Beatitudine. La volontà Conſeguente ſi chiama Prattica, perche mira le proprie conditioni, & l'operationi delle perſone, ò buone, ò cattive, che le ſi ſiano. Queſta è volontà aſſoluta: & quella nò. Queſta ſempre s'adempiſce: quella non ſempre. Conchiudiamo adunque per tutte le ſopradette ragioni, & per l'eſſempio dato del Rè, che Iddio con la volontà Antecedente vuole, che tutti gli homini ſi ſalvino: mà con la volontà Conſeguente vuole, che ſi ſalvino ſolamente i buoni. Diceſi ancora volontà di Compiacimento: & volontà di Segno. Volontà di Compiacimento è quella, con la quale Iddio ſi compiace in qualche coſa: la qual volontà è propria di Dio, & veramente ſi ritrova in Dio. Volontà di Segno non è propriamente in Dio, mà è metaforica per una certa proprietà tolta da noi altri, e transferita à eſſo: perche ſi come diciamo, che quando un'huomo puniſce, ò caſtiga un'altro, ſegno è, che egli è irato; così ſolemo dire, mà impropriamente, che'l caſtigo, che dà Iddio all'huomo, è ſegno dell'ira ſua, ancorche in Dio non ſia ira, ne ſdegno, ne altra ſorte di paſſione. I ſegni di queſta volontà ſono cinque: cioè, Precetto, Conſeglio, Proibitione, Permiſſione, & Operatione: Et ſi chiamano ſegni, poiche in noi altri quà giù ſignificano la volontà di chi comanda, conſeglia, proibiſce, permette, & opera. Percioche quando alcuno trà noi comanda ò conſeglia à far qualche coſa, è ſegno del ſuo volere in tal coſa: così è quando opera, & quando la permette, potendola impedire, & non la impediſce. Quando poi la prohibiſce è ſegno del contrario. Li dieci commandamenti datici da Dio tanto affirmativi, quanto negativi ſono ſegni della divina volontà, & ſono neceſſarii per conſeguire la ſalute, & la beatitudine, come ſcrive S. Mattheo, dicendo: *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata.* Il Conſeglio, il quale ci è dato in S. Mattheo, & in S. Luca mandato in eſſecutione da gli Apoſtoli, & da tanti altri Santi, & conſiſte in vendere ogni coſa, & darl'à poveri, & laſciar finalmente il tutto per Chriſto; non è neceſſario, mà utile, per acquiſtar'la ſalute, & il Paradiſo: & queſto pur'è ſegno della volontà divina: Dà quali ſegni variamente, conforme à varii nomi de' Segni, è nominata la volontà di Dio. Et parte di queſti conviene alla volontà Antecedente, e parte alla volontà Conſeguente. Il precetto affirmativo, & il negativo, che è la Proibitione, & il Conſeglio, ſono ſegni della volontà Antecedente: L'operatione, & la Permiſſione ſono ſegni della volontà Conſeguente. Et per conchiudere la dichiaratione della divina volontà, diciamo, che la volontà di Compiacimento è una ſola: la volontà di Segno è di cinque ſorti, conforme à cinque ſegni contenuti in queſto verſo Latino:

Præcipit, & Prohibet, Permittit, Conſulit, Implet.

Margin notes: Act.6. — Exemplum. — Dub. & ſol. — Exemplum. — Voluntas antecedens, & conſequens quid. — Voluntas complacentiæ, & ſigni. — Voluntas complacentiæ. — Cap.19. — Cap.19. Luc.12. Act.2.

Del-

Digitized by Google

Della volontà Antecedente parlò San Paolo ſcrivendo à Timotheo, quando diſſe: 1.Tim.2. *Deus vult omnes homines ſalvos fieri*: cioè tutti quelli, che ſi ſalvano, ſi ſalvano per volontà di eſſo Iddio, percioche non tutti gli huomini ſi ſalvano, ſe bene Iddio con queſta volontà, la quale non ſempre s'adempiſce, vuole, che tutti gli huomini ſi ſalvino. Della volontà Conſeguente parlò l'iſteſſo S. Paolo à Romani, Rom.9. quando diſſe: *Voluntati ejus, quis reſiſtit?* perche veramente à queſta volontà efficace non è chi poſſa far reſiſtenza; Et di queſta medeſima volontà parlò il Profeta dicendo: Pſal.113. *Omnia quæcunque voluit, fecit*, cioè fece Iddio tutto quello, che volſe fare. Della volontà Æg.Rom.in orat.Dom.Et 1.ſent. d.45. qu.ult.& d. 46.qu.1. di Compiacimento, la quale da Egidio Romano è diviſa ancora in Antecedente, & Conſeguente, parlò pur'il medeſimo S. Paolo così ſcrivendo à Romani: *Non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei*. percioche la Rom.9. ſalute humana, & l'eterna gloria, che Iddio dà all'huomo giuſto, fù già diterminata nella eterna predeſtinatione, & nel ſuo Compiacimento. Della volontà del ſegno habbiamo pur'aſſai luoghi nella Scrittura Sacra, per li conſegli, & precetti datici in eſſa; & queſta volontà non ſempre conſeguiſce l'effetto ſuo, Gen.22. come fù la volontà di Dio precettiva, con la quale comandò ad Abramo, che ſacrificaſſe il ſuo figliuolo Iſaac, ne però volſe al fine tal ſacrifitio, mà la fede ſolamente, & l'obedienza del Patriarcha. Quando dunque in queſta terza Petitione diciamo à Dio: FIAT VOLUNTAS TUA, alcuni Dottori vogliono, che queſta Petitione s'intenda principalmente della volontà del Segno, & particolarmente della volontà detta Precettiva: Altri, & per la maggior parte, vogliono, che s'intenda per la volontà di Compiacimento. Et in queſta materia ſi ritrova gran varietà frà Dottori. Mà intendaſi pure di qualſivoglia volontà, che noi in ogni modo dovemo pregare Iddio, di fare quello, che vuole ſua divina Maeſtà, conformando la noſtra volontà con la ſua, ſi Matth.26. come c'inſegnò il Salvator noſtro, il quale havendo à bere quel calice di tanta amaritudine, e paſſione, pregato, che hebbe il Padre, che gli lo levaſſe, all'ultimo rimettendoſi al Finis Orationis cujuſcunque petitionis. voler del Padre diſſe: FIAT VOLUNTAS TUA. Hor queſto deve eſſere il fine, & il ſigillo d'ogni noſtra dimanda, con pregare Iddio, non che eſſo faccia quello, che vuole (potendo egli fare cioche li piace) mà come dice San Cyp. in orationem Domin.tom.2. Cipriano, dovemo pregare di poter far noi quello, che vuole ſua divina Maeſtà, perche non è chi poſſa impedirlo, che non faccia quello, che vuole. Nel fine adunque d'ogni noſtra oratione dovemo dire: Facciaſi quello, che vuoi. Et queſto è il vero ſenſo di queſte tre parole: *Fiat voluntas tua*. percioche la volontà di Dio, eſſendo eterna, anzi l'iſteſſo Iddio, veramente non ſi fà. Mà in pregare Iddio, che ſi faccia la ſua volontà, altro non è, che pregarlo à darci ajuto d'adempirla Tertull. in orat. Dom. poiche, come dice Tertulliano, non poſſiamo adempire le coſe, che dovemo fare ſenza la ſua volontà. Perche in farla habbiamo biſogno della gratia ſua, & della ſua protettione. Onde dato bando alla volontà della Carne, del Diavolo, & del Mondo, dimandiamo gratia di fare, non quello, che deſidera la Carne, non quello, che ci ſuggeriſce il Diavolo, ne quello, che ci perſuade il Mondo; mà quello, che vuole Iddio, che ſi faccia da noi, eſſendo la ſua volontà ſolamente rettiſſima, & ſantiſſima. Et in tutto quello che dimandiamo, dovemo haver la mira alla ſalute noſtra, ſenza la qual mira non dovemo far dimanda alcuna. Et noi allettati dal ſenſo, non ſappiamo veramente quello, che faci per ſalute noſtra, come ſcrive S. Paolo così dicendo à Romani: *Quid oremus, ſicut oportet, neſcimus*. Rom.8. Però ci dovemo ribellare dalle noſtre concupiſcenze, & dalla noſtra volontà conforme à quanto ci è ſtato inſegnato dall'Eccleſiaſtico, il quale dice: *Poſt concupiſcentias tuas non eas, & à voluntate tua* Eccl.18. *avertere*, come dir voleſſe: Laſcia le tue concupiſcenze, ribellati dalla propria volontà, la quale t'impediſce la Salute, ti chiude il Paradiſo, & ti apre il Baratro infernale. Tutto queſto inteſe il divoto Bernardo, quando diſſe: *Tollam propriam voluntatem, & Infernus* Bernard.ſer. 3.de Reſurrect.tom.2. *non erit*. Sentenza pretioſa in vero, & degna d'un tanto Santo, il quale molto ben conſiderò la gran forza della ſenſualità noſtra, che ci offuſca l'intelletto di maniera tale, che ò non ci laſcia ben conoſcere la noſtra ſalute, ò vero ci ſprona à far quello, che non dovemo, e non vogliamo, & à non fare quel bene, che vogliamo, come chiaramente ſi vede dalle parole di S. Paolo, il quale ſcrivendo à Romani, così diſſe: *Non quod volo bonum, hoc ago;* Rom.7. *ſed quod odio malum, illud facio*: percioche 'l ſenſo per lo più domina la ragione, ribellandoſi la carne dello ſpirito, riputando, e tenendo il male per bene, e'l bene per male, le tenebre per luce, & la luce per tenebre; l'amaro per dolce, e'l dolce per l'amaro, conforme à quello che Iſaja ſcriveva del noſtro giudicio depravato, & corrotto così dicendo: *Væ, qui* Iſaia 5. *dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum*. Il che tutto procede da quella gran tirannia della ſenſualità brutale, che ò non ci laſcia diſcernere veramente il bene; ò vero non ci laſcia eſſeguire quello, che ci ditta, & moſtra la ragione, & lo ſpirito vuole, come volſe dir S. Paolo con queſte parole: *Velle adjacet mihi: perficere autem non invenio*. Rom.7. Per queſta ragione adunque non potendo noi mandar'in eſſecutione la volontà di Dio ſenza il ſuo particolar'ajuto, come inteſe il Profeta con quelle parole: *Doce me facere volun-* Pſal.142. *tatem tuam*; dovemo pregar'Iddio, che c'inſegni à fare la ſua volontà: & in tutte le noſtre orationi dovemo dire: *Fiat voluntas tua*. Il che fù oſſervato ſempre da tutti i Santi: perchè il più delle volte la ſenſualità muove, la volontà appetiſce, la ragione non diſcerne. Conformiamoci dunque, & rimettiamoci alla volontà di Dio in tutti i noſtri deſiderj, & noſtre dimande, imitando i Santi,

Digitized by Google

anzi l'iſteſſo Chriſto, vero, & ſingolar Maeſtro, conchiudendo le noſtre orationi con queſte parole: Fiat voluntas tua, sicut in Caelo, et in Terra. Dimandiamo pregando, che la Volontà di Dio [quanto alla ſpoſitione literale] ſia adempita ugualmente in Terra, come in Cielo; cioè che in Terra ſi faccia da tutti gli huomini del Mondo, come ſi fa in Cielo, dove non è chi faccia reſiſtenza alcuna alla ſua volontà; & intieramente s'adempiſca con carità, volontieri, & prontamente in tutti li ſuoi precetti ſenza veruna eccettione. Ne per queſto ſi deve dire, che cotal dimanda ſia indiſcreta, & vana, non potendoſi adempire la divina volontà in terra dagli huomini à puntino, come s'adempiſce in Cielo dagli Angeli ſanti: percioche alle perſone devote, & pie convien'ancora deſiderare le coſe, che ſi doveriano fare, ancorche ſappiano, che non ſiano per dover'eſſere. Quanto poi al ſenſo miſtico, diremo con Tertulliano, & con S. Cipriano, che per il Cielo s'intende lo ſpirito noſtro: & per la Terra, la noſtra carne, havendo noi quello dal Cielo, & queſta dalla Terra. Onde, & Cielo, & Terra poſſiamo ragionevolmente chiamarci, & conſeguentemente nell'uno, & nell'altro, cioè nel corpo, & nel ſpirito dovemo forzarci, che s'adempiſca la divina volontà, operando, che la carne non faccia reſiſtenza allo ſpirito. Et con l'iſteſſo S. Cipriano diremo ancora, che per il Cielo ſi poſſono intendere i giuſti già fatti celeſti: & per la Terra gli empj, & infideli eſſendo in tutto terreni: Et dovemo pregare, come dice Cirillo, che ſicome in noi per fede è fatta la divina volontà, accioche foſſimo del Cielo; così fatta ſia negl'infideli, à fine, che de terreni doventino ancor'eſſi celeſti, con l'acqua del ſacroſanto Batteſimo; perche come dice S. Gio: Chriſoſtomo, dovemo pregar ancora per gl'infideli. Queſta Petitione può ricevere varj ſenſi, come variamente è dichiarata da Tertulliano, Cipriano, Agoſtino, Chriſoſtomo, & da altri Spoſitori: percioche come dicono queſti Dottori, & particolarmente S. Agoſtino, per il Cielo ſi può intendere l'huomo giuſto, gli Angeli, lo Spirito noſtro, & Criſto: per la Terra l'huomo, & particolarmente il peccatore, il corpo noſtro terreno, & il corpo miſtico di Criſto, che è la Santa Chieſa. Però conchiude egli dicendo, che di queſte ſpoſitioni, le quali ſono tutte buone, una è miglior dell'altra ſecondo le diverſe ragioni, che in eſſe ſi danno. Le quali, per venire al fine di queſta dimanda, laſciaremo da banda. Ma non laſciaremo di dire, che la preſente Petitione può haver queſto ſenſo ancora: cioè che ſi come in Cielo, & in Terra fù fatta la volontà del Padre Eterno, quando nel crear'il Mondo in un cenno fù fatta la ſua volontà ſenza ripugnanza alcuna, *Ipſe dixit, & facta ſunt*, così in noi ſteſſi fatta ſia la ſua volontà. Ne ſenza gran miſtero dopò la ſantificatione del Nome di Dio, & della venuta del ſuo Regno, come dice Gio: Chriſoſtomo, è ſtata poſta dal Salvator queſta terza Petitione, la quale ſi deve intendere, & eſporre con la prima, & con la ſeconda dimanda, cioè, Sia ſantificato il tuo Nome, & Venga il tuo Regno in Terra come nel Cielo. Et molto ben à propoſito, & acconciamente dopò la nominanza del Regno celeſte, fù poſta immediatamente queſta terza Petitione, *Fiat voluntas tua*, per farci ſapere, che non ſi può entrar nel Regno del Cielo ſe non ſi fa la volontà di Dio, conforme alle parole di S. Mattheo, il qual dice: *Qui fecerit voluntatem Patris mei, ipſe intrabit in Regnum Celorum*. Et per dar fine alla ſpoſitione di queſta terza Petitione, diciamo pure, che la conchiuſione, & il figillo di tutte le noſtre dimande fatte à Dio, devono eſſere queſte tre parole: *Fiat voluntas tua*: le quali ſaranno il condimento vero delle noſtre orationi; perche molto meglio ſiamo proveduti dalla divina providenza, & ſuprema ſua bontà, che noi ſteſſi non ſappiamo dimandare, ne deſiderare. Et ſe finalmente un'huomo ritrovandoſi anguſtiato da povertà, & miſeria alcuna, ò veramente da calunnie, villanie, ò perſecutioni oppreſſo, ò da altra coſa afflitto, ſottometterà il ſuo giudicio, & volere alla divina volontà, ricevendo'l tutto per ſuo meglio; reſterà conſolato di qualſivoglia coſa, che contra ſuo guſto li ſucceda. Et così deve far'ogn'uno, che ama la ſalute vera dell'anima ſua, dicendo con Giob: Si come è piaciuto à Dio, così s'è fatto. Sia benedetto il Nome del Signore per ſempre.

Tertull. & Cypr. in orat. Dom.

Cyrillus de ador.

Chryſoſt. homil. 20. tom. 2 & to. 4. hom. 6. in Ep. 1. ad Timoth. S. Aug. tom. 4. lib. 2. c. 11. de ſerm. Dom. in monte. Et Auguſt. Triumph. in orat. Dom.

Pſalm. 32. & 148.

Chryſoſt. to. 2. hom. 14.

Matth. 7.

Iob. 1.

QUARTA PETITIONE.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

Cioè,

Dacci hoggi il nostro Pane cotidiano.

NElle tre ſopradette Petitioni, ò dimande, ſi chiedono ſolamente i beni eterni, & ſpirituali, come di S. Agoſtino: i quali ſono talmente congionti inſieme quanto alle coſe, che ſono da ottenerſi totalmente, e perfettamente in Cielo, ſi come afferma l'iſteſſo S. Agoſtino, che una non ſi può havere ſenza l'altra: & per queſto riſpetto le tre prime richieſte, ò petitioni, non ſono congionte con quel ligame, & particella, *Et*, che da' Grammatici è chiamata congiontione, & copula, havendo ella forza di ligare inſieme i ſenſi, & i ragionamenti, che ſi fanno. Nelle quattro ſeguenti petitioni ſi dimandano i beni temporali: de' quali uno ſi può haver ſenza l'altro: & per queſta cagione hanno ricevuta la, *Et*, & ſono locate doppo le petitioni de' beni ſpirituali: perche l'iſteſſo Maeſtro, & Salvator noſtro ci comandò in S. Mattheo, che doveſſimo prima cercare lo Regno di Dio, cioè la vita eterna, & i beni ſpirituali, & poi li beni temporali di-

Aug. in Ench. to. 3 cap. 115. & 116.

Digitized by Google

dicendo: *Primùm quærite Regnum Dei, & Matth.6. iuſtitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis*, come dir voleſſe, che principalmente dovemo cercare il cibo ſpirituale, & ſecondariamente il cibo corporale, cioè i beni temporali, come coſe accidentali, & ſecondarie, per ſervir à eſſo Criſto, & per godere finalmente la vita eterna co' Beati ſuoi in Cielo, che per altro fine non ſi devono dimandare, ne procurare, che per ſervigio ſuo, conforme à quello, che dice l'Apoſtolo con queſte 1.Cor.10. parole: *Sive manducatis, ſive bibitis, ſive aliud quid facitis, omnia in gloria Dei facite*. Ne ſono da eſſere aſcoltati coloro, che dicono aſſolutamente non eſſer lecito al Chriſtiano dimandare à Dio le coſe terrene; eſſendo à queſto errore, oltra'l commun conſenſo de' Padri, contrarj molti eſſempi del Teſta- Gen.28. mento vecchio, & nuovo. Percioche Giacob Patriarcha facendo oratione à Dio, con voto dimandò il vitto, e veſtito: così anco Prov.30. Matth.24. Salomone. Anzi l'iſteſſo Criſto c'inſegnò à dover dimandare le coſe pertinenti all'uſo del corpo humano, come ſi vede ancora per Iac.5. Rom.15. le parole di S. Giacomo, & di S. Paolo, imitatori del loro, & noſtro vero Maeſtro, & Salvatore. Errore adunque è ſtato di coloro, che hanno detto il contrario. Poiche ſi può dimandar' à Dio tutto quello, che è lecito deſiderare, come vuol Sant'Agoſtino, Ep.121.c.12. tom.2. il qual dice: *Hoc licet orare, quod licet deſiderare*. Et non è dubbio alcuno, che queſta quarta petitione è una delle ſette dimande contenute nella perfetta forma di orare, dataci dal noſtro Criſto, & contiene la dimanda del Pane così dicendo: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Per queſta voce, *Panem*, s'intendono tutte le coſe Aug.ad Prob. ep.121.tr.2. Chryſ. ho.20. in Matth. tom.2. neceſſarie alla vita humana come piace à S. Agoſtino, & à S. Gio: Chriſoſtomo, & à molti altri Dottori ſanti, cioè il cibo, la bevanda, il veſtito, la caſa, & il rima- Eccl.29.& 39. nente. Però dice l'Eccleſiaſtico: *Initium vitæ hominis, aqua, & panis, & veſtimentum, & domus protegens turpitudinem*. Queſto modo di parlare fù uſato ancora da Eliſeo Cap.4. Cap.14. nel quarto de' Rè, & da S. Luca nel ſuo Vangelo, i quali ſotto'l nome di Pane inteſero il mangiare, e'l bere, & ogni noſtro biſogno. Mà è d'avertire, che cinque ſorti di pane ſono neceſſarie all'huomo: quattro in queſto noſtro peregrinaggio, & uno nella Patria Matth.14. celeſte, figuratici miſterioſamente per quei cinque pani, co' quali Chriſto ſatiò tante Matth.4. migliaja di perſone. Il primo pane è ma- Luc.11. teriale per ſoſtentamento del corpo: Il ſecondo è ſpirituale, per corroboratione Matth.4. Eccl.15. dell'anima nell'operare, & perſeverare nell' opere buone, & per reſiſtere al male: Il terzo è dottrinale, cioè la parola di Dio per noſtro ammaeſtramento, à fine, che ſi ſappia eleggere il bene, & ſchifar' il contrario. Il Pſal.77. & Sap.16. quarto è ſacramentale, cioè il Santiſſimo Sacramento dell'Euchariſtia, per conſervarla nella purità, & per ſacrificare à Dio, oltra Iob 6. & Luc.14. gli altri marauiglioſi effetti ſuoi. Il quinto è pane eterno da goderſi ſolamente nella Patria celeſte, dove ſi n'hà il poſſeſſo, & il frutto; havendoſene quà giù ſolamente il guſto. A queſto pane ſono ordinati gli altri quattro: & per queſta cagione ſi nomina il pane nel numero del meno, & non del più; cioè per la unità di detta ordinanza, & per la loro relatione all'ultimo, & eterno pane. Però il noſtro Salvator c' inſegnò à dire Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, come dire vogliamo: Dacci Padre cotidianamẽte il vitto, & veſtito, & quanto ci fà biſogno per ſervirti bene in queſto mondo, & per farci meritar di goderti eternamente nel Paradiſo Solutio tacitæ obiectionis. con gli altri Beati. Ne queſta dottrina è contraria à quella dell'iſteſſo Salvator in San Matteo, dove dice: *Nolite ſolliciti eſſe dicen-* Matth.6. *tes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur*; perciochè con queſto parole prohibiſce ſolamente la ſolecitudine delle coſe temporali, le quali ſi poſſono dimandare nella Oratione Domenicale, ſenza però la ſolecitudine curioſa, la quale conſiſte nel dimandar' i beni temporali con principale intentione, & anco nel dimandar' la lautezza, & la ſuperfluità nel vitto, & nel veſtito. Però l' iſteſſo Salvator noſtro nel detto luogo conchiudendo diſſe: *Primùm ergò quærite re-* Matth.6. *gnum Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis*, come dir voleſſe: Cercate con principale intentione lo Regno di Dio, & la Chryſoſt. in c.6. Matt.10.2. ſua giuſtitia, cioè lo Regno celeſte, che è la retributione delle buone opere; & la ſua giuſtitia, che è la via della pietà; & delle buone operationi, con le quali s' aſcende à tale Regno, facendoſi l'huomo giuſto non per ſe ſteſſo, come dice la Gloſſa, ma per eſſo Dio, Gloſſa interl. in hunc locum Mat. che è per ſe ſteſſo giuſto. Le coſe adunque temporali ſi devono dimandare non come principali, ma come ſecondarie, & accidentali, conforme à queſte parole citate di ſopra: *Et hæc omnia adijcientur vobis*, cioè, le coſe temporali ci ſaranno ſomminiſtrate per farci vivere, à fine, che ſerviamo à Dio, perche, 1.Cor.10. come dice S. Paolo, ò ſe mangiamo, ò ſe beviamo, ò facciamo qualſivoglia altra coſa ſomigliante, il tutto dovemo fare per gloria, & ſervigio di Dio. Mà quanto alla ſolecitudine di haverle, vietataci dal Signore per bocca dell'Evangeliſta dicendo *Nolite ſolliciti* Matth.6. *eſſe dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur*, dovemo laſciarne il penſiero à Dio: che hà cura di noi, come afferma S. Pietro, il quale dice: *Omnem ſol-* 1.Petri ult. *licitudinem veſtram proiicientes in eum, quoniam ipſi cura eſt de vobis*. Et chi ſarà di noi, che dubiti della ſtupenda, & infinita providenza di Dio verſo le ſue creature ragionevoli non ſolamente nelle coſe di momento, ma anco in tutte le altre, per baſſe, & piccioli, che ſiano, poiche ſi legge nel libro della Sapienza, queſta ſentenza: *Æqualiter* Sap.6. *eſt ei cura de omnibus*? cioè Iddio hà cura ugualmente di tutte le coſe create, conforme però al biſogno della natura di ciaſcuna, cioè ſecondo l'uguaglianza di proportione, Nicol. Lyr in hunc locum. quanto all'atto eſteriore, col quale provede diſtintamente à ogni creatura, ſecondo la congruen-

Digitized by Google

gruenza del ſuo eſſere naturale: & indiſtintamente quanto all'atto della providenza, che è nella mente divina, la quale con un'atto unico, & ſolo provede à tutte le creature indifferentemente, cioè con una ſua general providenza provede a tutte le coſe create, governandone alcune immediatamente per ſe ſteſſo & altre per mezo delle ſeconde cauſe: perciochè, come dice il Padre S.Agoſtino, Iddio governa le coſe, che hà create, di maniera, che non gl'impediſce i loro moti, & corſi naturali. Chi ſarà adunque tanto empio, ò privo d'intelletto, che poſſa dubitare della infinita providenza di Dio per quello, che ſi vede di giorno in giorno, di meſe in meſe, di ſtagione in ſtagione, & di anno in anno? Et per laſciar da banda le profonde conſiderationi della divina providenza intorno à tutte le coſe, da Dio con ſi mirabil Magiſtero create, chi potrà mai conſiderare ſenza ſtupore, come ſiano ſi bene veſtiti i campi di tanta varietà d'herbe, di tanta varietà d'arbori, & de frutti, & di tanta varietà, & vaghezza de fiori, che creſcono ſenza loro fatica alcuna; ne di teſſere, ne di filare; & come gli uccelli, che non ſeminano, ne mietono, ne anco ripongono ne'granari le coſe neceſſarie al vitto loro, ſiano ſimilmente cibati si bene dal Padre celeſte, che pure li paſce provedendoli di tutto quello, che li fà biſogno, come fà anco à figliuoli de'Corvi: i quali nati che ſono (eſſendo abbandonati da'padri, & madre loro; perche nel naſcimento ritrovandoſi ſenza quelle penne negre, non ſono conoſciuti per tali:) in quel tempo ſono paſciuti di manna per divina providenza? Et ſe à gli animali, che volano per aere, & à terreſtri inſieme, & anco le creature inſenſate la divina Providenza provede ſi maraviglioſamente, che dovemo ſperar noi altri, che ſiamo creati ad imagine, & ſomiglianza di Dio, il quale hà cura di noi fin à un capello del noſtro capo come dice l'iſteſſa Verità per bocca de gli Evangeliſti? Per tanto dovemo rimettere la ſolecitudine de'beni temporali alla divina Providenza, la quale ſa molto bene di quanto habbiamo biſogno, & molto meglio ſenza comparatione di quello, che ſappiamo noi di noi ſteſſi. Ne per queſto ci è prohibito di dimandare à Dio il biſogno noſtro in quel modo, che s'è detto: ma la ſolecitudine ſolamente ci è vietata, poichè l'iſteſſo Iddio, Salvator noſtro c'inſegna à dimandarlo con queſte parole: PANEM NOSTRUM QUOTIDIANUM DA NOBIS HODIE. Per queſta parola *Panem*, come s'è detto di ſopra s'intende tutto quello, che fa biſogno alla vita humana, per vivere al ſervigio di Dio. Però, come dice S. Gio: Criſoſtomo, il noſtro Salvatore c'inſegnò à dimandare ſolamente il pane à fine, che havendo noi gli alimenti, & quello, che ci baſta per coprire il noſtro corpo, ci dobbiamo contentare conforme al detto di S. Paolo, il quale ſcrivendo à Timotheo dice, che chi ſi vuol far ricco, incorre nella tentatione, & laccio del Diavolo, & in deſiderii tali, che ſono cagione della noſtra ruina. *Habentes*, dice egli, *alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus: nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & deſideria inutulia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem*. Dovemo dimandare le coſe neceſſarie, laſciando da banda le ſuperflue, & le delitie, perche ſi come le neceſſità alle volte fanno precipitare alcuni, coſi anco l'abondanza delle coſe: & in queſto modo imitaremo il ſavio Salamone, il quale diſſe à Dio: *Mendicitatem, & divitias ne dederis mihi, ſed tantùm tribue victui meo neceſſaria, ne fortè ſatiatus alliciar ad negandum, & dicam quis eſt Dominus? aut egeſtate compulſus, furer, & perjurem nomen Dei mei*. Quali ſiano le coſe neceſſarie conforme all'Eccleſiaſtico, è ſtato detto di ſopra. NOSTRUM; Chiamiamo noſtro queſto pane, & tale lo dovemo nominare, non per abondanza, ma per neceſſità; perche quello che è ſoprabondante, è d'altri: & quello, che è di neceſſità, è veramente noſtro: & la ſuperfluità, non la neceſſità, s'eſclude con la voce di Pane, del quale queſta, & non quella, ſi contenta. Noſtro ſi chiama ancora queſto pane, & non noſtro: Noſtro ſi può chiamare, per la neceſſità, che ne habbiamo per ſiciarci: non noſtro, perche è di colui, che ci lo dà: ma poi ſi fà noſtro per gratia. Noſtro, non perche lo poſſiamo havere con induſtria noſtra ſenza Dio; ma noſtro, perche da noi giuſtamente ſi deve acquiſtare, non per via di uſurpatione, ne per via di furto, non per via di tirannie, di rapine, ò di violenza, ò per via di fraude, & inganno, ò di uſure: perche quello, che s'acquiſta con le male arti, non è noſtro, ma altrui: & l'acquiſto di queſta ſorte più toſto perdita, che acquiſto ſi può veramente chiamare: ma per lo contrario l'acquiſto faticoſo, honeſto, & giuſto, ragionevolmente all'hora ſi può chiamar noſtro. Però dice David; *Labores manuum tuarum manducabis*, cioè ti paſcerai con le fatiche delle tue mani, e de' tuoi ſudori; & à queſti tali ſi può promettere ſicuramente il frutto della divina benignità, con quelle parole: *Emittet Dominus benignitatem ſuper cellaria tua, & ſuper omnia opera manuum tuarum, benedicetque tibi*, cioè dalla gratioſa mano di Dio ſaranno benedette le tue fatiche, & i frutti di eſſe, conforme anco à quello, che ſi legge nell'Eccleſiaſte. Et ſe bene queſta petitione, ò dimanda, come dicono i Dottori ſacri, ſi può intender'principalmente del pane temporale, cioè del vitto humano, il quale abbraccia tutte le coſe neceſſarie all'huomo per viver' in ſervigio di Dio, come s'è detto; ſi può anco intendere ſpiritualmente del pane in trè modi, cioè del Sacramento dell'Euchariſtia; della parola di Dio, & della beatitudine eterna. Del primo pane detto Sacramentale (ancorche non foſſe inſtituito all'hora, quando fù data queſta Oratione, nondimeno lo poteva intendere per quello, doveva eſſere) parlò il noſtro Salvatore di ſe ſteſſo così dicendo: *Ego ſum panis vivus, qui de Cœlo deſcendi*: Et ancorche nel libro

Aug. de Civit. Dei lib. 7. cap. 30. tom. 5.
Matth. 6.
Gen. 2.
Matth. 10. Luc. 12.
Matth. 6.
Chryſoſt. homil. 20. in Matth. tom. 2.
1. Tim. 6.
Prov. 30.
Eccl. 39.
Pſal. 127.
Deut. 28.
Eccleſ. 5.
Ioan. 6.

Digitized by Google

bro della Sapienza ſia detto pane de gli Angeli, dove ſi legge: *Angelorum eſca nutriviſti populum tuum*, cioè hai cibato il tuo popolo col pane degli Angeli; Pane, che contiene in ſe ogni dilettatione ſpirituale, & la ſoavità d'ogni ſapore, come ſi legge nell' iſteſſo luogo: non dimeno queſto ſteſſo pane Sacramentale è detto noſtro, perche il Verbo eterno pigliò carne humana, come indubitatamente afferma S. Giovannni dicendo. *Et Verbum caro factum eſt*, cioè la ſeconda Perſona della Santiſſima Trinità pigliò la natura humana, reſtando Iddio, & huomo in una unità d'un ſolo Suppoſito, ò d'una ſola Perſona. Noſtro ancora è detto queſto pane Sacramentale, perche ſi come con eſſo pane ſono cibati gli Angeli in Cielo inviſibilmente, conforme alle parole dell'Angelo Rafaele à Tobia così dicendo: *Ego cibo inviſibili, & potu, qui ab hominibus videri non poteſt, utor*; così l'anima noſtra è paſciuta ſpiritualmente nella perſona del Figliuolo di Dio incarnata. Noſtro finalmente più, che de gli Angeli, quanto à queſt'ultima conſiderazione, ſi può dire il pane Sacramentale, eſſendo conceſſa la poteſtà di far queſto Santiſſimo Sacramento à gli huomini Sacerdoti, & non à gli Angeli, i quali non cooperando, ma con veneratione aſſiſtono à quel ſacroſanto Miſtero, come miniſtri del Sacerdote: perche la poteſtà di diſpenſare i Santi Sacramenti, deriva da Chriſto, Capo nelle membra dell'iſteſſa natura con Chriſto, che ſono gli huomini: ma gli Angeli non ſono membri humani con Chriſto come ſiamo noi altri.

Sap.16. Ioan.1. Tob.12. Greg.hom.22 in Evang. Et de conſecr.d.2.c.73. Alex.de Aleſ. 2.p. ſummæ qu.39.

Noſtro adunque ſi può chiamare il Pane Sacramentale, il quale da S. Matteo è detto ſopraſoſtantiale, conforme al Teſto Greco, che ha ἐπιούσιον, cioè ſopraſoſtantiale, come vuole S. Girolamo: & da S. Luca, cotidiano, conforme pure al Teſto Greco, che ha ἐπιούσιον, cioè peculiare, che è quaſi l'iſteſſo ſecondo alcuni. E detto ſopraſoſtantiale, perche'l ſuo pretioſo Corpo è ſopra ogni ſoſtanza corporale: l'Anima ſua ſantiſſima, ſopra ogni ſoſtanza ſpirituale: la ſua Deità ſopra à tutte le ſoſtanze: & non potendola noi nominare con uno nome proprio à ſufficienza, eſſendo incomprehenſibile; con Dionigio Areopagita la chiamaremo Ὑπερθεία, Superdea, cioè Sopradivina, ò più che Divina, cioè ſopra à tutti i megliori, & più maravglioſi, & ſtupendi concetti, che nelle menti humane ſi poſſono cagionare già mai. Sopraſoſtantiale adunque è detto, perchè, ſi come la ſoſtanza creata, ſcrive Ariſtotele, ſoſtenta gli accidenti, così queſto Pane ſopraſoſtantiale, Criſto Dio, & huomo, ſoſtenta tutte le altre ſoſtanze, come diſſe S. Paolo: *Portans omnia verbo virtutis ſuæ*: & particolarmente ſoſtenta, & conforta l'anima noſtra, quando lo riceve, come ſi deve, ſe bene non à guiſa del Pane temporale ſi converte nella natura di colui, che lo riceve: ma la natura di chi lo mangia, ſi converte nella natura di eſſo Pane, come eſpreſſamente, & bene ſpiegò queſta verità il mio Padre S. Agoſtino in perſona di Criſto, Pane celeſte, Pane dell'anima noſtra così dicendo al Criſtiano: *Nec tu me mutabis in te, ſicut cibum carnis tuæ; ſed tu mutaberis in me*.

Dionyſ.de divin.nom.c.1. Et Bonav. in Prin. Sacr. Scr. non procul a princ. Ariſt.in Præd. c. de ſubſtan. Hebr.1. Auguſt. lib.7. confeſ.c.10. tom.1.

Et ſe bene queſto Pane ſponendoſi anco per il Pane ſacramentale, da S. Luca è detto cotidiano, non però il Criſtiano è tenuto à ricevere ogni giorno realmente, & ſacramentalmente queſto ſantiſſimo Cibo dell'Anima, come dice S. Agoſtino, il quale non biaſma ne loda quelli, che ogni giorno ſi communicano: perſuade bene il communicarſi ogni Domenica, quando l'huomo non ſia conſapevole di peccato mortale, & non habbia animo di peccare così dicendo: *Quotidie Euchariſtiæ communionem percipere, nec laudo, nec vitupero: omnibus tamen Dominicis diebus communicandum ſuadeo, & hortor, ſi tamen mens ſine affectu peccandi ſit*. Et perchè altrove dice ancora, che alcuni vogliono, che l'huomo ſi debba communicare ogni giorno; altri ſono d'altro parere: però conchiude, che l'huomo deve fare in queſto caſo quello, che li pare di poter fare per conſcienza, ſoggiongendo, che ne Zaccheo, il quale ricevè con allegrezza è prontamente in caſa ſua il Signore, è anteposto al Centurione, il quale diſſe: *Domine non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum*: ne'l Centurione è anteposto à Zaccheo: poichè ambidue, ma diverſamente honororno il Signore: & ſi come ambidue furono miſerabili per li peccati: così anco ambidue conſeguirono la miſericordia.

Aug.de ſerm. Dom. libr.2. cap.12.to.4. Aug.de Eccle.dog.c.52. & de conſecr. d.2.c.13. to.3. Epiſt.118.c.3. tom.2. Lucæ 19. Matth.8.

Et ancorche il Criſtiano ſecolare hoggi non ſia tenuto per precetto della Chieſa à communicarſi ogni giorno, ne ogni Domenica, ò tre volte l'anno, come era anticamente di precetto, cioè nella Paſqua, nella Pentecoſte, & nel Natale; & hora per il Conc. Lateranenſe, & di Trento, nella Paſqua almeno; con tutto ciò, ſotto precetto, & ſotto pena d'incorrere in peccato mortale, è tenuto à intervenire ogni Domenica, & Feſta commandata, come dicono i Sommiſti, à queſto ſantiſſimo Sacrifitio, aſcoltando la Meſſa, ſe l'huomo non è legitimamente impedito. Et ſe bene l'huomo non riceve ogni giorno realmente il Pane Sacramentale; non per queſto gli è vietato di poter dire ogni giorno la oratione Domenicale, & quante volte li pare di doverla dire il dì, & in qualſivoglia hora del giorno, & della notte: percioché, come dice il Padre S. Agoſtino, queſta parola, *quotidianum*, ſi piglia per tutto quel tempo, che noi viviamo; & ſi chiama Pane cotidiano, perchè ne habbiamo biſogno, non ſolamente ogni giorno, ma in tutta la noſtra vita: ogni giorno, cioè mentre viviamo, & mentre ſiamo in via per arivare alla Patria, eſſendo anco chiamato Viatico. Et quantunque non ci ſia neceſſità, ò biſogno di riceverlo ſacramentalmente, & realmente ogni giorno; niente di manco ogni giorno doveremmo riceverlo ſpiritualmente nel Sacrifitio della Meſſa, ſecondo che giornalmente ſi celebra. Et à queſto propoſito di mangiarlo ſpiritualmente, diſſe molto bene S. Ago-

De conſ.d.2. c.16.19. Conc. Lat. De Pœn. & remiſs. c.omnis utriuſque ſexus cap.12. lib.5.in Decr. Concil. Trid. ſeſs.13. can.9. & ſeſs.14. can.8. De conſe.d.1. cap. 64. Silueſt. Armil. ti. Miſs. Et Navarr. c. 21.de præc. Eccl. Aug.de ſerm. Dom. lib.2.c. 12.tom.4.

Aug.tract.25. in Io.tom.9.

S. Agoſtino: *Quid paras dentes, aut ventrem? crede, & manducaſti*. Ne altro è il mangiar queſto Pane ſpiritualmente, che incorporarſi con Criſto, per fede formata di Charità: & in queſto modo ogni giorno ſi deve mangiare: & ogni giorno ſi deve dimandare à Dio Padre, che ſi degni di darcilo, & di mandarcilo in quel Sacrifitio, d'ogni ſantità, & di veneratione ripieno, acciochè ſpiritualmente ogni giorno lo poſſiamo mangiare. Et chi deſidera di riceverlo ogni giorno realmente, & ſacramentalmente, eſſamini bene ſe ſteſſo, & conſideri bene il conſeglio, che dà S. Ambrogio, il quale dice: *Iſte panis quotidianus eſt: accipe quotidie, quod quotidie tibi proſit: ſic vive, ut quotidie merearis accipere*: cioè, queſto pane ſacramentale, e cotidiano, ricevilo ogni giorno, in modo, che ogni giorno ti giovi: & vivi in modo tale, che meriti di riceverlo ogni giorno. Et queſto baſti quanto al pane ſacramentale, il quale è detto cotidiano, perche cotidianamente è frequentato nella Meſſa dalla Chieſa in nome de tutti i fedeli, ancorche ogni giorno da tutti i fedeli non ſia ricevuto ſacramentalmente, come ſi faceva anticamente nella Chieſa Santa, quando ſi communicavano i fanciulli ancora.

Ambr. lib. 5. de ſacr. c. 4. Et de conſ. d. 2. cap. 56.

Mos antiquus in Eccleſia Dei.

Il ſecondo pane è Dottrinale, cioè la parola di Dio, per la quale ſi paſce l'anima: perciochè l'huomo non vive ſolamente di pane corporale, ma in ogni parola, che deriva da Dio, conforme alla dottrina ſua nel Deuteronomio, & regiſtrata da S. Mattheo, il quale dice: *Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo, quod procedit ex ore Dei*: Et queſto è il cibo dottrinale, cioè la Scrittura ſacra, della quale habbiamo biſogno ogni giorno, per vivere, & ſervire à Dio nella oſſervanza de' precetti, come dice S. Agoſtino, il quale è conforme all'Evangeliſta Matteo, le cui parole ſono tali: *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*. Hor queſto Pane ſcritturale, ſi come è neceſſario per conſervarci nella vita ſpirituale, così anco ogni giorno ſiamo neceſſitati à dimandarlo: perchè la meditatione della Scrittura Sacra con l'operare, ci toglie via ogni errore, ci ſana, ci fortifica, & finalmente ci ſatia con ogni ſapore.

Deut. 8. Matth. 4. Luc. 4.

Aug. de ſerm. Dom. lib. 2. c. 12. tom. 4. Matth. 19.

Il terzo Pane è la vita eterna, la quale ſi comincia à guſtare ſolamente in queſta vita temporale da' giuſti: ma nell'altra, cioè nella Patria celeſte, ſi gode il frutto, & totalmente ſi poſſede. Et di queſto Pane della beatitudine eterna parlò San Luca così dicendo: *Beatus, qui manducabit Panem in Regno Dei*: Pane, che nel Cielo in compagnia degli Angeli, & de' Beati ſi mangia, mentre ſi ſta mirando quel gran Conſiſtoro, tutto di maraviglia, & di ſtupore ripieno, della Santiſſima Trinità: Pane, colmo d'ogni ſoavità, & d'ogni delitia ſpirituale. Pane, che ſe bene mirato ſupera ogni capacità d'occhio; inteſo, avanza ogni capacità d'intelletto; & guſtato, eccede ogni capacità di guſto; ſatia nondimeno ogni occhio, ſatia ogni intelletto, & ſatia ogni guſto à ſufficienza, ſenza punto di nauſea, conforme alla capacità di ciaſcuno in maniera, che ogn'uno reſta ſodisfatto, ogn'uno rimane contento, & ogn'uno ſi ritrova compitamente beato. Queſto Pane adunque dovemo ancora giornalmente dimandare, per haverne ſaggio in vita, & per goderlo poi finalmente nella Patria celeſte.

Luc. 14.

1. Cor. 2.

Et per ritornar'al primo ſignificato del Pane, che è il vitto humano, in queſta petitione principalmente inteſo; il quale abbraccia tutte le coſe neceſſarie alla vita dell'huomo; dovemo ancora conſiderare queſta parola: QUOTIDIANUM, perchè ſe bene nel Teſto Greco ſi legge *Ἄρτον ἐπιούσιον*, cioè Pane ſopraſoſtantiale, come vuole S. Girolamo, il quale anco lo chiama precipuo, & peculiare; nondimeno, come dice S. Ambrogio, la parola Greca citata di ſopra ſignifica ancora, cotidiano, cioè, come dicono i Latini, *quotidianum vel advententem*, ſendoche i Greci dicano ancora, *ἐπιοῦσαν ἡμέραν*, cioè giorno da venire, ò ſeguente, come ſi legge nel ſettimo capitolo degli atti Apoſtolici ſecondo il Teſto Greco: & per queſta ragione dice S. Ambrogio, che i Latini l'hanno chiamato Pane cotidiano. Il che aſſai è conforme à quello, che dice ancora S. Girolamo, il quale afferma haver ritrovato nel detto Evangelo ſecondo gli Hebrei, queſta voce Hebraica, Machar, מחר cioè, Pane di domani; del giorno da venire, ò ſeguente: & per queſte ragioni i Latini lo chiamano cotidiano, cioè Pane, che ci fa biſogno di giorno in giorno, & che non baſta di haverlo mangiato una volta ſola per vivere. Di queſta opinione fù Theofilatto, & San Baſilio, i quali ſpoſero queſte due voci Greche, *Ἄρτον ἐπιούσιον*, per Pane ſoſtantiale, & cotidiano, come neceſſario alla vita humana. Et in S. Luca, dove i Latini hanno, portione di ſoſtanza, i Greci hanno *ἐπιούσιον*, cioè ſoſtantiale, ò pertinente alla ſoſtanza dell'huomo, cioè al vitto humano: & ſe bene queſta voce è compoſta da *ἐπι*, cioè, ſopra, & *οὐσία*, ſoſtanza; nondimeno è pur detta da' Latini, ſoſtantiale, & non ſopraſoſtantiale. Per tanto diciamo: che è detto Pane cotidiano, per rimuovere i ſontuoſi, & i diſordinati conviti, & le crapule, le quali partoriſcono l'infirmità dell'anima, come fecero al ricco Epulone: & anco l'infirmità del corpo, come dice l'Eccleſiaſtico: il che ſi vede giornalmente, che molti s'acquiſtano le infirmità per queſta via, & ſono via più coloro, che mojono per la crapula, che per via del coltello. Et queſti tali doveriano molto bene conſiderare, come dice S. Cipriano, che ſe mangiano, & ſpendono tanto in un dì, quanto doveria baſtare in venti giorni, non mangiano il Pane cotidiano, che dimandano al Signore: & pur doveriano penſare, che'l principio della vita dell'huomo fù il Pane, & l'acqua, come afferma l'Eccleſiaſtico dicendo: *Initium vitæ hominis, Panis, & Aqua*; & con tal conſideratione l'huomo ſi deve moderare nel mangiare, & nelle ſpeſe, le quali devo-

Hieron. in c. 6 Matth. tom. 6.

Ambr. lib. 5. de Sacr. cap. 4. tom. 4.

Act. 7.

Hieron. in c. 6 Mat. tom. 6.

Theophil. in Matth. cap. 6. tom. 2. Baſil. qu. 252.

Luc. 15.

Luc. 16.

Eccl. 36.

Cyprian. in orat. Dom.

Eccl. 29.

devono eſſere conforme al biſogno, allo ſtato, & dignità di ciaſcuno ſenza ſuperfluità dannoſa, ſpiacevole à Dio, & degna di biaſmo preſſo Iddio, & gli huomini ſteſſi. Et in ciò molto à propoſito è il detto di S. Agoſtino, il quale dice: *Frugalitas, omnium virtutum mater, & modus, pater eſt ordinis.*

Aug. de vita beata tom. 1. longe ante fin.

Ne per queſta parola, *pane*, s'eſclude la dimanda de'denari, i quali ſervono per havere tutte l'altre coſe neceſſarie alla vita humana, ſendo che, come dice Ariſtotele, il dinajo ſia vna certa ſicurtà dell'huomo, in quanto che con eſſo ſi può ritrovare tutto quello, che ci fa biſogno: percioche il dinajo è buono, ſe l'uſo è buono: & coſi anco è per lo contrario. Et queſta dimanda all'hora è lecita, quando ſi fa per vivere al ſervigio di Dio, con diſpenſarlo bene nel far l'opre della miſericordia, ſervendoſene l'huomo in tutto quello, che ſi richiede per apparecchiarſi la via al Cielo. Coſi anco ſi poſſono dimandare gli honori, & le grandezze, quando la mira, & lo ſcopo principale ſia per haver'occaſione di più meritare in ſervigio di Dio, in beneſitio del proſſimo, & in augmento de'beni ſpirituali. Però ben diſſe S. Paolo: *Si quis Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat*, perche à quel tempo queſta dignità Epiſcopale era accompagnata dalle tribolationi, & perſecutioni: & il più delle volte ſi chiudeva, & ſigillava col ſigillo del Martirio: & però diſſe: *bonum opus*, come dir voleſſe, che non ſi deve deſiderare la dignità dell'offitio per qualche intereſſe proprio di dominare, di eſſer riverito, & per altri riſpetti mondani, ma per affaticarſi in honor di Dio, in ſalute del Popolo, & in moſtrarſi tale, quale ampiamente l'iſteſſo S. Paolo lo dipinge, & bene, ſcrivendo à Timotheo, & à Tito, come ſopra di ciò diffuſamente havemo moſtrato nel noſtro Specchio. Si può finalmente dimandare in queſta Oratione, come dice S. Agoſtino, tutto quello che è lecito deſiderare, cioè non per goder il mondo, ne per acquiſtare commodità, ò grandezza à ſe, & a'ſuoi (le quali coſe tutte ſono impedimenti della ſalute) ma per poter'arivare finalmente alla vita eterna. Et quantunque l'huomo ricco, che vive d'entrata groſſiſſima, di maniera, che oltra le ſontuoſe ſpeſe, conforme allo ſtato, & al grado, li ſopravanzano molte facoltà di anno in anno, non gli è però vietato dire queſta parola, *Quotidianum*, ne di fare queſta dimanda cotidiana, ancorche habbia con che vivere per molti giorni, e ſettimane; anzi per molti meſi, & anni; ſi perche con queſta dimanda cotidiana, come dice S. Agoſtino, l'huomo per ricco che ſia, ſi moſtra mendico di Dio: perche ſi come il mendico ſta alla porta del ricco; coſi il ricco come mendico ſta alla porta del gran Ricco, Iddio, havendo egli biſogno del pane cotidiano: poiche non l'haverebbe, ſe dato non gli l'haveſſe Iddio: il quale anco ritirando la ſua mano, il pane rimarrebbe ſenza virtù alcuna di paſcere, & di nutrire. Et ſe Iddio non conſerva le ricchezze date, tutto in vn momento ſi ſmarriſcono, & ſi perdono, & vanno via à guiſa d'un fumo. Però il ricco ancora deve fare queſta dimanda cotidiana, con dire, Da, cioè conſervaci il pane datoci per noi, & per li poveri. Et ſi come le orationi fatte per li morti totalmente buoni, i quali non ne hanno biſogno, ſono ringratiamento, come dice S. Agoſtino nell'Enchiridio; coſi è la dimanda del pane fatta da'ricchi, che ne hanno abondanza. Ma bene ſi deve ricordare il ricco di haver ricevuto da Dio tutte le ricchezze, che hà, non per ſe ſteſſo ſolamente, ma anco per quelli, che non ne hanno: e tenga per ſicuro di haverle havute come in depoſito, per diſpenſarle bene à tempo, & luogo. Et quando egli vede il povero, faccia penſiero, che quel tale dimanda tacitamente quello, che Iddio hà dato in depoſito per lui, come bene un povero diſſe à un ricco: *Depoſitum repeto*, cioè dimando quello, che Iddio t'hà dato à conſervare per me ne'biſogni miei. Il che è conforme alla dottrina di S. Agoſtino. Tutto queſto è conforme alla dimanda, che facciamo, quando ſi dice, Da nobis: percioche diciamo, Da à noi, nel numero del più, & non nel numero del meno, *Da mihi*, cioè, Da à me. Et ſi come la dimanda è commune, coſi anco il dono datoci da Dio deve eſſer commune. Onde colui, che lo riceve per ſe, & per gli altri, ne deve fare tre parti, una per ſe, conforme al biſogno di caſa ſua: l'altra al proſſimo, che ſi ritrova in biſogno, & in neceſſità: & la terza, come principale, in honor di Dio, che ci dà quanto di bene habbiamo. Et queſte ſono le primitie, che s'offerivano nel Teſtamento vecchio, in ſegno che neſſuna coſa è noſtra, mà il tutto è di Dio: *Domini eſt terra, & plenitudo ejus*, dice David. Et ſe neſſuna coſa è noſtra, non diſpenſandola come ſi deve, noi ci l'uſurpiamo, poiche il tutto ci è ſtato dato dalla mano liberaliſſima di Dio, à fine che ne ſiamo diſpenſatori, non padroni: & chi nol diſpenſerà, come deve, chiudendo l'orecchia al grido del povero, non ſarà eſſaudito da Dio, come vuol'il Savio, il quale dice: *Qui obturat aurem ſuam ad clamorem Pauperis, ipſe clamabit, & non exaudietur.*

Ariſt. libr. 5. Eth. c. 5. to. 3.

1. Tim. 3.

1. Tim. 3. & Tit. 1.

Speculũ Sac. Ep. ont.

Aug. ad Probam c. 11. to. 2 ep. 121.

Aug. ſerm. 15. de verb. Do. circa med. tom. 10.

S. Aug. tom. 3. in Ench. cap. 110.

Aug. ſerm. 41. per verb. Do. in fin. to. 10.

Exo. 22. 23. 25. Num. 15. Deut. 12.

Pſal. 23.

Prov. 21.

Per la parola, Da, ſi moſtra la liberalità di Dio, il quale non con vendita, ne con premio, ne per meriti noſtri dà à tutti abondantemente, & non ci rinfaccia coſa alcuna, come ſi legge nella Piſtola di S. Giacomo, il quale dice: *Dat omnibus affluenter, & non improperat.* Per queſta parola Nobis, ſi moſtra il biſogno di tutti noi: & che quello, che è dato à uno, è dato à tutti. Però dice S. Baſilio, & S. Ambrogio: *Eſurientium panis eſt, quem tu detines: nudorum indumentum eſt, quod tu recludis, miſerorum redemptio eſt, & abſolutio, pecunia, quam in terram defodis*; cioè il pane, che tu ritieni di ſuperfluo, è degl'affamati; la veſte, che tu ritieni rinchiuſa, è de'nudi: il dinajo, che ſotterri, è lo riſcatto, & la liberatione de'miſeri, & meſchini. La Limoſina adunque ſi deve fare delle facoltà, dateci da Dio: & ſi come ritenere il ſuperfluo, non è ſenza uſurpatione, & peccato, perche non è no-

Iac. 1.

Ex Baſil. ſer. n. 81.

Digitized by Google

noſtro, & perche ci è commandato à diſpenſarlo; *Quod ſupereſt, date eleemoſynam*; così, diſpenſandoſi bene, ſi fa grande acquiſto,poiche dice l'Eccleſiaſtico; *Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis*, cioè l'acqua ſmorza il fuoco ardente, facendoli reſiſtenza; & la limoſina reſiſte a'peccati liberandoci dalle pene debite à eſſi: il che ſi moſtra per la formatione di queſta voce, *Eleemoſyna*, compoſta forſe da Mo, cioè acqua, parola Egizziaca, come ſcrivono Gioſefo, & Clemente Aleſſandrino intorno alla parola Moyſes, i quali vogliono, che queſta voce Moyſes, parola Egizziaca, ſia detta da Moy, ò Mo, acqua; & yſes, eſtratto, ò cavato, cioè cavato dall'acqua, come fù veramente Moſè, gittato nel fiume,dal quale anco fù poi liberato dalla figliuola del Re Faraone.O veramente è compoſta quella parola, *Eleemoſyna*, dalla voce Hebraica מַיִם Main, ò מֵי Mè acqua, & dalla voce אֵל El, Dio: o vero da Main, ò Me, acqua, & ἔλεος, Eleos, voce Greca, che è miſericordia; cioè, come ſcrive Innocenzo Terzo, Acqua di Dio, ò di miſericordia, la quale, come dice S. Agoſtino, è ſola compagna de'Defonti. Tutti adunque, ſi come tutti ſiamo poveri, non eſſendo noſtra coſa alcuna del mondo, dovemo participare ugualmente di quanto ci dà Iddio, conforme però allo ſtato, & biſogno di ciaſcuno, ſi come tutti diciamo: PANEM NOSTRUM QUOTIDIANUM DA NOBIS HODIE. Ne per queſto, la voce, HODIE, è ſuperflua, dimandandoſi il pane cotidiano; perche con la voce, HODIE, ſi toglie via l'anſietà del giorno ſeguente, come dicono alcuni; cioè s'eſclude il troppo deſiderio, & la ſmiſurata ſolecitudine di havere le coſe temporali; Et ſe bene per queſta voce, HODIE, cioè hoggi, noi non dovemo dimandare ſe non il vitto d'un giorno ſenza penſar' all' altro col vivere a giornata, conforme alla vita del perfetto Chriſtiano; non dimeno,perche queſta ſorte di vita è di conſiglio, non di precetto, ſi può deſiderare, & preparar' il vitto per molto tempo, ſenza però la ſuperflua, & vana ſolecitudine, & cura di eſſo; perche, HODIE, ſi piglia in queſto luogo, per quella parola, *Quotidie*, da' Greci uſata in queſto modo: καθ' ἡμέραν, cioè, cotidianamente, & come dice S.Agoſtino, HODIE, cioè, finche viviamo, ſi come S.Paolo iſteſſo ſpoſe queſta voce, HODIE, del Salmo, per quello, che ſi dice nella noſtra lingua materna; di giorno in giorno, ò cotidianamente, cioè per tutta la vita temporale. Ne ci è contrario il detto dell'Evangeliſta, il qual dice: *Nolite ſolliciti eſſe in craſtinum. Craſtinus enim dies ſollicitus eſt ſibi ipſi:Sufficit diei malitia ſua*;perche per le dette parole, ſe bene pare, che ſi prohibiſca la ſolecitudine d'un giorno per l'altro, conſidere, che à ciaſchedun giorno baſta la ſua ſolecitudine, cioè baſta à penſare il biſogno, & la neceſſità noſtra à giorno per giorno; & chiama malitia, la noſtra ſolecitudine cotidiniana, eſſendoci data per male di pena, la quale procede dal peccato; (perche ſe l'huomo, non haveſſe peccato,non haverebbe havuto biſogno di queſta cura, & ſollecitudine, & pena; ne haverebbe ſentito qualſivoglia altra penalità, ne propria paſſione di fame, di ſete, & di ſonno; ne finalmente di morte; ma dallo ſtato della innocenza, che era il poter non morire, finito il numero de gli eletti, come dice S. Agoſtino, ſarebbe ſtato con gli altri transferito alla immortalità della gloria, che è non poter morire: & queſta haverebbe havuto per gratia,come queſta per merito) non dimeno come dicono tutti i Dottori Theologi per queſte parole dell' Evangeliſta, ci è vietata ſolamente la ſolecitudine ſuperflua, & la ſmiſurata cura delle coſe temporali, non la ſolecitudine neceſſaria, & moderata. Et ſe bene Iddio, la cui providenza è infinita, & incomprehenſibile, ſuole fuori de'termini ordinarii miracoloſamente provedere a'Giuſti, & ſervi ſuoi, come fece à Dianele gittato in preda de'Leoni, al quale fù ſomminiſtrato il cibo per mezo del Profeta Abacuc, portato dall'Angelo per la cima de'capelli, dalla Giudea, in Babilonia, non ſapendo il Profeta il luogo, dove eſſo dovea andare: & ſuol far' anco, come fece à S. Paolo primo eremita, ritiratoſi in quella ſolitudine per ſervir'à Dio, il quale per lo ſpatio di ſettanta anni eſſendo ſtato cibato per via d'un corvo, che ogni dì li portava la metà d'un pane, & alla venuta di S. Antonio li portò un pane intiero; non dimeno, perche pochi ſono quei tali ardenti amici di Dio, che totalmente ſi ſianodati à ſervirlo con abandonare il mondo à fatto, l'huomo può havere la ſolecitudine, & la cura di prepararſi quello, che li fà biſogno, non ſolo per un giorno, mà per molti, con quella moderanza conveniente dichiarata di ſopra, ancorche Iddio ſia ſempre potente à fare di queſti ſtupendi miracoli, quando ci ſia il biſogno, & il merito di perſone tali. Et per finire queſta petitione, diciamo, conchiudendo, che la dimanda delle coſe temporali all'hora ſarà lecita, & quando il deſiderio non paſſarà i termini convenienti di havere, & il dominio ſarà giuſto, & l'uſo moderato: & con queſte conditioni potremo lecitamente dire cotidianamente, & à tutte le hore: Signore, dacci il pane cotidiano per hoggi, & per tutta la vita noſtra. Et per conchiudere in ſoſtanza quanto è ſtato detto; per la dimanda del pane ſi poſſono intendere quattro ſorti almeno di pane, cioè Materiale, Sacramentale, Dottrinale, & Eternale, tutti quattro neceſſarii all'huomo: il Primo per ſoſtentatione della vita corporale: Il ſecondo per la corroboratione, & conſervatione dell'anima nella vera purità, & candidezza: il Terzo per inſtruttione, & ammaeſtramento dell'iſteſſa: Et tutti queſti tre ſono neceſſarii all'huomo in queſta vita preſente per arivar'una volta in Cielo à goder'finalmente quel Pane celeſte, del quale, come dice San Giovanni, Chi ne mangerà, viverà d'una vita veramente eterna, cioè vita feliciſſima, & in-

Luc.11. Eccl.cap. Joſeph.lib.2. anti.c.5. circa med. Clem. Alex. lib.ſtrom. Exo.2. Inno.3.in ſerm. S.Aug.de ſer. Dom.lib.2. c.12.tom.4. Hebr.3. Pſal.94. Matth.6. Diei malitia, quid.

S.Thom.p.2. qu.97.art.1.& 2.& Ægid. Rom.2.ſent. d.19.q.2.art.3 & d.20.qu.1. art.2.ex Aug. Daniel.14. Infinita Dei providentia. Epilogo quarte Petitionis. Ioan.6.

Digitized by Google

incomprehenſibile con gli Angeli, & co'Beati ſenza fine.

QUINTA PETITIONE.

ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICUT ET NOS DIMITTIMUS DEBITORIBUS NOSTRIS.

cioè

PERDONACI I NOSTRI PECCATI, SI COME NOI PERDONIAMO A QUELLI, CHE CI HANNO OFFESO.

POiche nelle tre prime Petitioni di queſta Oratione Domenicale ſono ſtati dimandati i beni ſpirituali, neceſſarii alla ſalute dell'huomo; & nella Quarta ſono ſtati dimandati i beni temporali, neceſſarii alla vita humana; era coſa conveniente, & anco neceſſaria, che doppò la dimanda de'beni, ſi dimandaſſe ſimilmente la liberatione de'mali corporali, & ſpirituali, come ſi fà nel rimanente di queſta Oratione Domenicale, cioè in queſta ſeconda parte, la quale deve eſſer chiamata più toſto Deprecatione, che Oratione: perche queſta conſiſte nel dimandare la collatione de'beni: & quella in chiedere la liberatione de'mali. Onde la dimanda de'beni ſi può chiamare *Precatione*: & queſta, *Deprecatione*, come bene lo moſtrò quel Poeta dicendo: Ovid.1. de Ponto Eleg.2

Sæpe precor mortem: mortem quoque deprecor idem.

Quaſi dir voleſſe il Poeta, che egli ſpeſſe volte deſiderava la morte, come bene, ò manco male, conſiderandoli diſpiaceri, che riceveva in vita, eſſendo rilegato in Ponto: & molte volte deſiderava il contrario, quando forſe, per qualche piacere, che ſentiva, odiava la morte come male. In queſta Deprecatione adunque, la quale conſiſte nelle tre ultime Petitioni, preghiamo di eſſer liberati da'mali, i quali poſſono eſſere di tre ſorti, cioè male di colpa, di combattimento, & di pena. Nella ſettima, & ultima petitione ſi dimanda la liberatione della pena: Nella ſeſta la liberatione del combattimento: Nella quinta, & preſente petitione, preſuppoſta la rimiſſione delle offeſe fatteci dal proſſimo noſtro, ſi dimanda à Dio la remiſſione della colpa, cioè, de'noſtri peccati, come chiaramente dice S. Luca: i quali peccati da San Mattheo ſono chiamati debiti, perche ci fanno debitori delle pene; ſi anco perche il peccato ci fà deviare dal debito fine, non eſſendo altro il peccato, come dice S. Agoſtino, che una coſa detta, ò fatta, ò deſiderata contro la legge di Dio, cioè una averſione, & allontananza dalla divina volontà, anteponendo la noſtra volontà alla ſua; & queſt'è la ragione formale del peccato: & peccando noi con allontanarci dal ſuo volere, non è dubbio alcuno, che in queſto modo veniamo à togliere quello, che è di Dio, dovendo, noi come ſervi ſuoi, ſervire alla ſua divina Maeſtà, & non al Diavolo, come facciamo, quando commettiamo il peccato; eſſendo vero, che chi fà il peccato, ſi fà ſervo del peccato, & conſeguentemente del Diavolo, inventore del peccato, al cui auttore s'obedìſce, mentre ſi pecca. Et ſi come il debito propriamente è quello, per mezo del quale l'huomo è obligato à reſtitutione di robba, ò di giuriſdittione uſurpata; così noi per mezo del peccato commeſſo, che è un ritiramento dalla ſua volontà, come creature al ſuo Creatore ſiamo obligati, & debitori alla ſua ſoggettione, & giuriſditione: dalla quale col peccare ci ſiamo ritirati, & allontanati. Però ſi come noi peccatori ſiamo debitori à Dio, così anco i peccati, che ci fanno debitori alle pene, & alla reſtitutione della giuriſditione defraudata, ſi chiamano ragionevolmente debiti. La qual locutione, ò modo di dire è ſtato uſato più volte dal noſtro Salvatore, come ſi legge nella parabola del carcerato, & anco nella parabola del Servo in S. Mattheo; & in S. Luca nella parabola de'due debitori, & ſimilmente di quelle 18. perſone, che morirono nella ruina della torre edificata preſſo al fonte Siloe in Gieruſalem: ne'quali luoghi citati i peccatori ſono chiamati debitori: così anco i peccati ſono detti debiti, come ſi vede in queſta Oratione Domenicale regiſtrata da S. Mattheo. Però S. Luca regiſtrando l'iſteſſa Oratione con alcune parole alquanto differenti, quanto alla lettera, non quanto al ſenſo, come nel principio di queſta Spoſitione è ſtato moſtrato diffuſamente; in vece di queſta parola, *Debita*, da'Greci detta ὀφειλήματα, diſſe ἁμαρτίας, cioè, *peccata*, perche nella preſente Oratione queſte due voci hanno l'iſteſſo ſenſo. Debiti adunque ſono i peccati, i quali ſono così detti, perche ci fanno debitori delle pene, & debitori della reſtitutione, in quello, che habbiamo defraudata la giuriſditione di Dio: & ragionevolmente doppò le petitioni de'beni temporali & ſpirituali, ſegue la dimanda della remiſſione de'peccati, per li quali reſtiamo debitori à Dio, al quale ſi deve l'obedienza, il timore, l'honore, & l'amore, dicendo eſſo Iddio per bocca di Malachia queſte parole: *Si ergò Pater ego ſum, ubi eſt honor meus? Et ſi Dominus, ubi eſt timor meus?* le quali coſe neceſſariamente ſi tralaſciano per mezo del peccato, che ci diſvia, & allontana dal vero Bene, incommutabile, & eterno; & ci drizza, & accoſta al bene apparente, & falſo, commutabile, e temporale: ci diſvia, & allontana dal vero Bene, Dio, per ſuperbia, che è il formale del peccato, detto dà Theologi, averſione dal vero Bene: & ci drizza, & accoſta al bene apparente, & falſo, per avaritia, & cupidità de'beni apparenti, cioè temporali, che è il materiale del peccato, detto dà Theologi converſione al bene temporale: & però la Superbia, & l'Avaritia concorrono in qualſivoglia ſorte di peccato mortale, come capi principali di eſſo; quella è detto principio

Luc.11. Matth.6. — Aug.lib.22. contra Fauſtum tom.6. — Ioan.8. Rom.6. — Matth.5. & 18. Luc.7. & 13. — Matth.6. Luc.11. — Mal.1. — Definitio peccati ſecundũ formale, & materiale. — Eccl.10. 1.Tim.6.

pio d'ogni peccato; & queſta, radice d'ogni male, poiche in ogni peccato l'huomo peccator'apoſtatando, è neceſſario, che ſi parta da Dio per ſuperbia, & s'accoſti alle coſe temporali per avaritia, & cupiditá di eſſe. Debiti adunque meritamente, come s'è detto, ſono detti i noſtri peccati, perche ci fanno debitori delle pene, & debitori alla reſtitutione di quanto habbiamo defraudato della giuriſditione di Dio: & ragionevolmente doppò la dimanda delle coſe ſpirituali, neceſſarie alla ſalute noſtra; & delle coſe temporali, neceſſarie alla vita humana, è ſtata immediatamente locata queſta quinta petitione intorno alla remiſſione de' noſtri peccati: perche noi particolarmente per li beni ricevuti, ci facciamo debitori, non ſolamente di ringratiare Iddio di eſſi beneficii, ma anco di renderne conto, ſe ci ne ſiamo ſerviti bene, ò abuſati-li, cioè, per mezo di quelli ſiamo incorſi in ſorte alcuna di peccato, & in offeſa di Dio. Però dimandiamo la remiſſione delle offeſe fatteli, in cambio delle offeſe fatteci dal noſtro proſſimo, dicendo: DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICUT ET NOS DIMITTIMUS DEBITORIBUS NOSTRIS.

Li debiti noſtri ſono in varii modi, cioè in commiſſione, in permiſſione, & in omiſſione: Il primo è quanto à beneficii fattici da Dio; ò quanto alle facoltà dateci per noſtro ſovvenimento, ſenza mandarle in mala parte, ma per diſpenſarle a' poveri, de' quali i ricchi ſono teſorieri, per darglile nel tempo delle loro neceſſità. Il che ci è ſtato inſegnato per quella parabola del Contadino, detto il Villico, il quale diſſipò i beni di quel Ricco, come ſi legge in S. Luca in queſto modo: *Homo quidam erat dives, qui habebat villicum, & hic diffamatus eſt apud illum, quaſi diſſipaſſet bona illius; Et vocavit illum, & ait illi: Redde rationem villicationis tuæ. Jam non poteris villicare.* Il contadino, e il villico è tutto il genere humano, il quale ſi trova beneficiato da Dio in mille modi; & particolarmente quelli, che ſono facoltoſi, & che ſono avari, ò diſpenſano malamente le facoltà dategli in commiſſione da ſua Divina Maeſtà. Il ricco è l'onnipotente Iddio, al quale habbiamo da render conto delle gratie, e de' beneficii ricevuti, in che maniera ci ne ſiamo ſerviti; & delle facoltà date in commiſſione, come s'è detto, perche verrà tempo, quando ſarà detto a tutti come lavoratori, ò contadini della Poſſeſſione, ò Vigna del Signore, & di quel gran Ricco, Iddio: *Redde rationem villicationis tuæ. Jam non poteris villicare.* Il ſecondo debito è quanto alla promeſſa generale fatta nel ſacroſanto fonte del Batteſimo; ò particolarmente fatta in qualche voto, il quale dovemo oſſervare, facendo quanto è ſtato promeſſo, conforme alle parole del Profeta, il quale dice. *Redde Altiſſimo vota tua.* Et l'Eccleſiaſte: *Melius eſt non vovere, quàm, poſt vota, promiſſa non reddere.*

Luc. 16.

Pſal. 49.
Eccl. 5.

Il terzo debito è quanto alla omiſſione, ò in tralaſciare quello, che ſi deve, ò in fare quello che non ſi deve. Però à queſto propoſito dice l'Eccleſiaſte: *Cuncta, quæ fiunt, adducet Deus in judicium pro omni errato, ſive bonum, ſive malum illud ſit.* Queſti tre debiti ci tengono ligati in varj modi, & particolarmente in tre: cioè, come in ceppi peſanti da' piedi, ò altri lacci; come febri acute, & come ſpine pungenti. Però quanto a' peccati ſignificatici per li ceppi, e lacci, preghiamo Iddio, che ci ne liberi, rompendoli, dicendo il Profeta: *Dominus ſolvit compeditos.* Et altrove: *Dirupiſti vincula mea: tibi ſacrificabo hoſtiam laudis.* Quanto a' peccati ſignificatici per la febre, preghiamo Iddio, che ci la levi à guiſa, che fece alla Suocera di Simone; della quale è ſcritto in S. Luca: *Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus; & rogaverunt illum pro ea. Et ſtans ſuper illam, imperavit febri, & dimiſit illam.* Quanto a' peccati ſignificatici per le ſpine, preghiamo, che ci l'abbruſci, conforme al detto d'Iſaia: *Spinæ congregatæ, igni comburentur.* Et non ſolamente noi ſteſſi preghiamo, che ci ſiano rotti i ceppi, e' lacci; ci ſiano levate via le febri, & ſiano abbrùſciate in noi le ſpine; ma i Santi ancora pregano in Cielo per noi, conforme a' preghi de' Santi Apoſtoli per la Donna Cananea in S. Matteo, dicendo: *Dimitte eam, quia clamat poſt nos.* Diciamo adunque: DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICUT ET NOS DIMITTIMUS DEBITORIBUS NOSTRIS. Per queſte parole, come dice la Gloſſa ſopra à queſto luogo, colui, che prega ſua Divina Maeſtà in queſta maniera, fa à ſe debitore Iddio, & ſe ſteſſo à Dio.

Eccl. 12.

Pſal. 145.
Pſal. 115.

Luc. 4.
Matth. 8.
Marc. 1.

Iſai. 33.

Matt. 15.

Ma qui è d'avertire, che la promeſſa di perdonare a' noſtri debitori, deve eſſere corriſpondente alla dimanda, che facciamo per la remiſſione delle offeſe fatte da noi à Dio, cioè, che perdoniamo le offeſe totalmente, ſenza dilatione, ſenza molta inſtanza, & ſenza pretendere ſodisfattione da' noſtri debitori; totalmente, cioè, che ne in faccia moſtriamo, ne anco col cuore concepiamo rancore alcuno; & al preſente, ſenza aſpettare la morte, ò procurare la vendetta. Et ſe bene diciamo: Perdonaci Iddio i noſtri debiti, come noi perdoniamo a' noſtri debitori; nondimeno quella parola, COME, in queſto luogo ſignifica ogni poſſibilità noſtra, & ogni sforzo humano, col quale dovemo, per quanto ſi può, imitare la divina pietà: & non ſignifica uguaglianza, ne imitatione totale della Divina miſericordia: poichè la Divina pietà, con la quale ci ſono rimeſſi i noſtri peccati, ſupera infinitamente, & avanza la noſtra pietà, con la quale rimettiamo le affeſe fatteci dal proſſimo noſtro.

Ancorche queſta quinta Petitione, ò dimanda ſia ſtata in gran parte dichiarata fin' qui; nondimeno per maggior chiarezza, & utilità di chi legge, dichiararemo ancora alcuni queſiti, che naſcono intorno à eſſa; cioè,

1. In che propriamente conſiſta la dimanda, & la remiſſione, che noi diciamo fare

re

Digitized by Google

re nella ſeconda parte della detta Petitione.
2. A chi ſi debba fare la remiſſione delle ingiurie.
3. Da chi ſi debba fare queſta dimanda; cioè, ſe colui, che non ha coſa alcuna contra'l proſſimo: ò vero, chi non ha debito alcuno, la debba fare.
4. Se uno, che non rimettendo l'Ingiurie, ſta con odio, & rancore, debba fare queſta dimanda, dicendo l'Oratione Domenicale; ò vero debba tralaſciare queſta, ò quella.
5. Et ſe ſempre queſta dimanda s'adempiſca, quando ſi fa nell'Oratione.

Quæſitum. I.

Quanto al primo queſito aſſolutamente ſi riſponde, che la remiſſione de' debiti, che dimandiamo, s'intende propriamente de' peccati: i quali come è ſtato detto di ſopra, ſono ſtati eſpreſſi da S. Luca con queſta voce Greca *ἁμαρτίας*, che ſignifica peccati: & anco nella verſione Latina ſi legge, *Dimitte nobis peccata noſtra*; Nondimeno queſta locutione preſſo à gli Evangeliſti è bene ſpeſſo uſata, ponendoſi, *Debita*, cioè, *ὀφειλήματα*, per li peccati: & queſta voce, *Debitores*, per li peccatori, come ſi legge in S. Matteo, & in S. Luca più volte, eccetto il luogo citato di ſopra, dove ſi legge, *peccata*. Se bene adunque in queſto luogo per li debiti s'intendono propriamente i peccati, ò le colpe commeſſe contra Dio; nondimeno è coſa chiara che li peccati ci ſono rimeſſi da Dio in due modi, cioè, quanto alla colpa, & quanto al reato della pena: & in queſti due modi pare, che ſi debba intendere queſta Petitione per quello, che dice il mio Padre S. Agoſtino nell' Enchiridio in queſta forma di parole: *Delet omninò hæc oratio minima, & quotidiana peccata. Delet & illa, a quibus vita fidelium etiam ſceleratè geſta, ſed pœnitendo in melius mutata diſcedit*. Ma quì ſi deve avertire, che, come ſcrive Teodoro, Arciveſcovo Cantuarieſe, nel ſuo Penitentiale, regiſtrato da Gratiano nella ſeconda parte del Decreto, ſono due confeſſioni: una delle quali ſi fa à Dio; & l'altra al Sacerdote: & l'un, & l'altra, come dice l'iſteſſo Theodoro, non è ſenza gran frutto dentro la Chieſa ſanta di Dio; perche quella può eſſere de' peccatori contriti, conforme al detto del Profeta Davit: *Dixi, Confitebor adverſum me injuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei*: cioè propoſi, & deliberai fermamente preſſo à me, dolente, e contrito, di confeſſar'il peccato mio al Signore, con propoſito di non offenderlo più; & tu Signore mi hai rimeſſa la impietà del mio peccato. Queſta confeſſione fatta à Dio con la contritione, penitenza, & oblatione de' ſacrifitj baſtò al Profeta Davit: ma hora ſe l'huomo non ſi ritrova in articolo di morte, non potendoſi haver copia di fare la confeſſione auricolare, non baſta dopo'l divino inſtituto, & precetto di eſſa, publicata dall'Apoſtolo S. Giacomo, con queſte parole: *Confitemini alterutrum peccata veſtra*; perchè altrimente non ſi farebbe ſenza diſpreggio del divino inſtituto, da doverſi oſſervare con ogni potere. La confeſſione inoltre, che ſi fa à Dio, come vuol'il ſopranominato Teodoro, può eſſer'anco de' perfetti, i quali, come dice la Gloſſa ſopra'l detto luogo, non hanno ſe non peccati veniali, i quali non ſono biſognoſi della confeſſione auricolare, potendoſi havere la loro remiſſione per mezo della Oratione Domenicale, & de' digiuni, & delle limoſine, come dice il Padre S. Agoſtino, & anco per mezo dell'acqua benedetta, come dice la Gloſſa, & altri ancora; ſe però non c'intervenghi il diſpreggio, ò poco conto di eſſi, ò altra circonſtanza, per la quale il veniale doventi mortale, come anco ciò eſſer può per la moltiplicatione de' veniali, i quali; come dice il Padre S. Agoſtino, e'l Maeſtro delle ſentenze, ragunati inſieme, ci aggravano, & ci opprimono talmente, che fanno un peccato grande, & ſopra di ciò ſi da l'eſſempio della ſommerſione della Nave, la quale per la ſentina ricevendo l'acqua à poco à poco per colpa de' negligenti, ella finalmente empita, ſi ſommerge. Queſta ſteſſa confeſſione fatta à Dio, ſi fa poi al Sacerdote, come dice il ſopranominato Teodoro in queſta forma di parole: *Confeſſio, quæ ſoli Deo fit* [*quod eſt juſtorum*] *purgat peccata: ea verò, quæ Sacerdoti fit, docet qualiter ipſa purgentur peccata*, cioè la confeſſione fatta à Dio, purga i peccati; ma fatta al Sacerdote inſegna, come s'habbino da purgare i peccati con l'aſſolutione del Sacerdote: percioche Iddio Auttore, & donatore della ſalute, ci da la medicina della ſua potenza con la inviſibile amminiſtratione, ò contritione per mezo della operatione del Medico Sacerdote, come dice la Gloſſa ſopra le parole citate. Ecco in che modo s'intendono le parole del Padre S. Agoſtino nell'Enchiridio intorno alla remiſſione de' peccati veniali, & mortali per mezo della Oratione Domenicale, ſe, come dice l'iſteſſo Dottor Santo, veracemente ſi fa la promeſſa di rimettere l'ingiurie al proſſimo, come veracemente (non ritrovandoci noi mai ſenza qualche peccato) ſi fa la dimanda con la promeſſa in queſto modo: *Dimitte nobis debita noſtra; ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*. Perciochè queſta Oratione Domenicale, la quale anco dal Sacerdote ſi ſuol dare al confitente, & contrito per penitenza, rilieva, come dice la Gloſſa, & alleggeriſce la pena data per lo peccato mortale; & in queſto modo toglie via, & cancella il peccato mortale, non quanto alla eſſenza, ma quanto alla pena; & rimette i veniali quanto all'un, & all'altro. Per le parole adunque dette dal Padre Santo Agoſtino nell'Enchiridio, chiaramente ſi vede, che queſta Petitione s'intende quanto alla remiſſione de' peccati commeſſi contra ſua divina Maeſtà, & anco quanto alle pene, che ſi devono patire per le colpe commeſſe. Et ſe bene Giob afferma, che Iddio non

Luc. 11. Luc. 11. Matth. 6. Matth. 18. Luc. 7. & 13. Ench. c. 71. tom. 3. Decr. p. 2. De Pœnit. diſt. 3. c. 20. Et Mag. ſent. diſt. 1. §. Quæ autem. Decret. par. 2. d. 1. de pœnit. c. 90. Iacob. 5.

Gloſſa in dictum locum Grat. Aug. tom. 2. ep. 180 in fin. & tom. 9. de pœnit. med. c. 2. & Ægid. in fin. 6. Pet. Gloſſa in Decret. diſt. 3. de pœnit. c. 20. Aug. tom. 10. homil. 50. & to. 2. ep. 108. in fin. Mag. Sent. l. 4. d. 16. §. Præd. Theod. ex Decr. p. 2. d. 1. c. 90. in fin. 6. Petit. Gloſſa in locum citat. Gloſſa in c. 22. d. 3. part. 2 Decr.

Iob.9.

non perdona al delinquente, dicendo; *Verebar omnia opera mea, ſciens quòd non parceres delinquenti*; non però contradice à quello che habbiamo detto ſin'hora: perche Giob altro non volſe dire, ſe non che Iddio, ancorche perdoni al penitente il peccato commeſſo, non per queſto perdona la pena totalmente, conforme alla Gloſſa, la quale ſopra'l detto di Giob dice, che ſe bene Iddio chiama i peccatori à penitenza, non per queſto ſi rimette, ò ſi tralaſcia il peccato ſenza qualche vendetta, ò punitione, ò ſodisfatione, almeno di contritione, ò compuntione di cuore, ò di qualche pena con infinita miſericordia del Signor Iddio, mutandoſi la pena infinita, & perpetua in pena temporale, & finita: & la finita, in una pena minore: & in queſto modo non rimane colpa alcuna impunita, ſicome apertamente ſi vede, che ſe bene per il Sacramento del S. Batteſimo ci è rimeſſa la colpa originale, nondimeno ci reſta la pena della morte temporale in cambio della morte eterna: ne queſta Petitione è contra l'ordine della Divina Giuſtitia, poiche queſta con le altre ſei della Oratione Domenicale, fù inſtituita, & ordinata dalla ſacratiſſima bocca del noſtro Salvatore, vera, & infinita Sapienza. Per li Debiti adunque, de'quali dimandiamo à Dio la remiſſione, s' intendono le colpe, ò vero l'offeſe, & le pene, ò ſodisfattioni debite, & convenienti à queſte: & ſi come noi deſideriamo, che da ſua Divina Maeſtà ci ſia data la remiſſione delle offeſe, & delle pene, ò ſodisfattioni, così dovemo darla noi a' noſtri debitori. Et qui naſcono due difficoltà, cioè ſe per li debiti del proſſimo noſtro, ſi deve intendere il debito del dinajo, che una perſona deve all'altra: & ſe, perdonandoſi l'offeſe fatteci, come dovemo, ſiamo tenuti à condonare le ſodisfattioni da doverſi fare per le offeſe commeſſe.

Gloſſa in c.9. Iob.

Quanto alla prima difficoltà riſponde il mio Padre S. Agoſtino, che non ſempre, ne ogniuno è tenuto à condonare il debito pecuniario: & ciò afferma in queſta forma di parole: *Non hìc ergo quiſque urgetur pecuniam dimittere debitoribus, ſed quæcumque in eum alius peccaverit*: cioè che non ogniuno è neceſſitato à condonare il dinajo, che li devono i ſuoi debitori; mà tutte le coſe, con le quali egli è ſtato offeſo ò danneggiato da qualcuno: percioche, come dice l'iſteſſo Dottor Santo, la condonatione del dinajo non è propoſta, ſe non con quel conſeglio del noſtro Salvatore: *Si quis tibi tunicam tollere voluerit, & judicio tecum contendere, dimitte ei, & pallium*: *Et qui aufert quæ tua ſunt, ne repetas*. Cioè, ſe uno ti toglie la veſte, dagli anco il mantello, più toſto, che litigare: Et chi anco ti toglie le tue robbe, non ti curare di ridimandarle; perche come dice l'Apoſtolo Santo, *Servum Dei non oportet litigare*: Al Servo di Dio non conviene litigare, ne queſte autorità della Scrittura Sacra s'hanno da intendere così aſſolutamente, cioè in ogni tempo, & occorrenza, & in ogni perſona di qualſivoglia ſtato. Però il mio Padre Sant' Agoſtino dice, che queſte autorità, & altre ſomiglianti, non s'intendono quanto all'effetto, & all'opera, mà quanto all'affetto, & alla preparatione dell'animo. Il che quantunque ſia ben detto, la Gloſſa nondimeno ſponendo le parole ſue, dice, che à perfetti, cioè à quelli, che ſi ritrovano in ſtato di perfettione, è lecito ridimandare le coſe ſue ſenza però lite, & controverſia avanti al Giudice: à gli altri poi, nominati ſotto nome d'imperfetti, & d'infermi, dice eſſere lecito ridimandare il ſuo, movendo ſopra di ciò lite, biſognando, preſſo al Giudice ſenza fraude alcuna.

Aug.libr.2.de Ser. Dom. in Monte c.13. tom.4.

Matth.5. Luc.6. 1.Cor.6.

2.Tim.2.

Aug. lib.1.de ſerm.Dom.in monte c.34. 35.& 36. to.4.

Ne queſto pare totalmente ben riſoluto: percioche la Chieſa Santa non pecca movendo lite preſſo al Giudice, & li Religioſi, che ſono in ſtato di perfettione, poſſono avanti al Giudice ridimandare il ſuo. Però alcuni altri più riſolutamente riſpondono, che è lecito ridimandare il ſuo avanti al Giudice; & li Religioſi & perfetti poſſono fare l'iſteſſo ridimandando il ſuo, come coſa del publico, & del commune, & non come coſa propria, quando non ne ſeguiti ſcandalo, ne maggior male. Ne queſto par molto ben riſoluto, non ſapendoſi quando, & come s'habbiano da laſciare i beni temporali per fuggire lo ſcandalo, e'l maggior male. Però S. Thomaſo, Dottore Angelico, riſpondendo à queſto, dice riſolutamente, & ſantamente, che alcuni beni temporali ci ſono dati in cura, & in commiſſione, & cuſtodia, come ſono i beni Eccleſiaſtici commeſſi à Prelati loro, & li beni delle Republiche, ò Communità à loro Rettori; & à queſti tali appartiene la conſervatione de'detti beni, poiche à loro ſono commeſſi, e dati come in Depoſito: ne per fuggire lo ſcandalo ſi poſſono, ne ſi devono laſciare, ſi come molte altre coſe per neceſſità della ſalute dell'anima, non ſi devono laſciare ſenza la debita cura. Però S. Thomaſo, Arciveſcovo Cantuarieſe, ridimandò i beni della Chieſa al Rè, non curandoſi dello ſcandalo, che ne poteva ricevere l'uſurpatore de' detti beni, ſi come lo ſcandalo veramente ne ſeguì, & fù ben grande. Ne parmi à queſte ragioni equivalente quella di Nicolò Lirano, dicendo che la Chieſa non ridimanda le Decime ne'luoghi, dove non è ſtata conſuetudine mai di darle, per fuggire lo ſcandalo: perche ſi potrebbe dire, che queſto ſi tolera, come molte altre coſe per manco diſturbo, & per conſervare la pace co'Principi Chriſtiani, preſſo à quali non fù coſtume di dar le Decime; & non ſolamente per fuggire lo ſcandalo.

S.Thom. 2.2. qu.43.ar.8.in corp.

Tho.Cantu. ex S. Thom. Aqui. 2.2. qu. 43.art.8.

Nicol.Lyr.in c.5.Matth.

Per maggior'adunque intelligenza di queſta difficoltà, daremo con San Thomaſo, Dottor'Angelico, due diſtintioni: una intorno à beni temporali; & l'altra intorno allo ſcandalo. Beni temporali, ò ſono propriamente noſtri; ò ci ſono ſtati dati per conſervarli, come ſono i beni della Chieſa dati in cura, & conſervatione à Prelati di eſſa: trà quali il Gaetano intende anco il Papa; ò come ſono i beni delle Republiche dati in cura

S.Thom. 2.2. qu.43.art.8.in corp.

Cajet. in q. 43.art.8.

à Ret-

Digitized by Google

à Rettori di eſſe. Et queſti tali beni, dice San Thomaſo, non ſi devono laſciare di cuſtodire, & conſervare per lo ſcandalo, che ne poteſſe naſcere; come non ſi devono laſciare per qualſivoglia ſcandalo le coſe pertinenti alla ſalute dell'anima. Et à queſto propoſito ci può ſervire l'eſſempio di S. Thomaſo, Arciveſcovo Cantuarieſe, contra Henrico, Rè d'Inghilterra, citato poco fà: Beni temporali, de'quali ſiamo padroni aſſoluti, come è la Chieſa de'ſuoi beni, ſcrive il Gaetano; alle volte ſi devono laſciare, dice S. Thomaſo; alle volte nò, perche ſi trovano due ſorti di ſcandalo, cioè ſcandalo d'ignoranza, & ſcandalo di malignità. Quando interviene lo ſcandalo d'ignoranza, ò di ſimplicità, all'hora i beni temporali, ò affatto ſi devono laſciare, dice San Thomaſo; ò ſi deve medicare lo ſcandalo con qualche ammonitione, conforme alla dottrina del Padre Sant'Agoſtino il qual vuole che all'hora ſia corretto colui, che dimanda ingiuſtamente, con farlo capace, che non li ſi deve laſciare per utilità dell'anima ſua in queſto modo: *Cùm negaveris quod petit, indicando eſt ei iuſtitia; & melius ei aliquid dabis, cum iniuſtè petentem correxeris*: per le quali parole ſi vede, che all'hora ben ſi dona, quando l'uſurpatore ſi fà capace del giuſto, & dell'ingiuſto. Queſto è quanto allo ſcandalo d'ignoranza, ò di ſimplicità. Quanto poi allo ſcandalo, che naſce dalla malignità, com'era quello de'Fariſei, che ſi ſcandalizavano delle opere ottime, & ſantiſſime del noſtro Salvatore, San Thomaſo conchiude che i beni temporali non s'hanno da laſciare per lo ſcandalo de'maligni, come fù detto nell'eſſempio dato poco fà: perche queſto è ſcandalo accetto, non dato, come dicono i Theologi, per la parte di chi dimanda il ſuo: anzi laſciandoſi di dimandarlo, come ſcrive il Dottor Santo con San Gregorio Magno ne'Morali; ſarebbe un farli danno nell'anima. Però dice S. Gregorio: *Quidam, dum temporalia à nobis rapiunt, ſolummodò ſunt tolerandi; quidam verò, æquitate ſervatâ, prohibendi ſunt non ſolâ curâ, ne noſtra ſubtrahantur, ſed ne rapientes non ſua, ſemetipſos perdant*. Ecco in che modo alle volte l'huomo per charità è neceſſitato à dimandare il ſuo; & alle volte, per fuggire lo ſcandalo, deve tacere, ò mitigarlo con deſtrezza: & alle volte deve aſtenerſi à tempo, come fece S. Paolo, il quale per lo ſcandalo della ignoranza non riceveva da'Gentili i ſtipendii temporali in cambio de'beni ſpirituali, che egli ſeminava: perche ſapeva, che non era ſolito loro di darli. Et per queſta ragione, dice S. Tomaſo, la Chieſa ancora s'aſtiene di riſcuotere le decime da quei luoghi, nè quali non è ſtato ſolito di pagarle. Tutto queſto ſia detto per dichiaratione della difficoltà intorno alla remiſſione del debito pecuniario, & per maggiore intelligenza delle parole del noſtro Salvatore, il quale dice, che non dovemo ridimandare quelche ci vien tolto, anzi ſe ci è tolta la veſte, dobbiamo anco laſciar il mantello: *Et, ſi quis te percuſſerit in una maxilla, præbe ei, & alteram*, percioche queſte, & altre Autorità ſomiglianti, s'intendono quanto alla preparatione, & prontezza dell'animo, come è ſtato detto di ſopra, proponendoſi nell'animo ſuo l'huomo Chriſtiano, & ben compoſto, di haver' à patire queſte coſe, & altre maggiori con effetto, per moſtrare la patienza, e'l fervore della charità per la fede di Chriſto, & per edificatione del proſſimo: ſe bene uno alle volte eſſendo percoſſo in una parte della faccia, non deve porgere l'altra, non comportando queſto l'occaſione, che all'hora ſi preſenta, come anco ci inſegnò il noſtro Salvatore, quando al ſacrilego, che lo percoſſe in faccia, diſſe: *Quid me cædis?* Perche mi percuoti? Et S. Paolo eſſendo battuto, ſi fece intendere, che era Cittadino Romano, per fuggire quei flagelli: perche i Cittadini Romani erano tenuti, & riputati per nobili in ogni luogo, havendo all'hora Roma il dominio quaſi di tutto'l mondo. Anzi San Paolo eſſendo percoſſo in faccia per commiſſione di Anania, Prencipe de'Sacerdoti, diſſe: *Percutiet te Deus paries dealbate*: ſe ben queſto detto fù profetia, non maledittione, come dice Rabano: & però ſi deve leggere, *Percutiet*, & non, *Percutiat*, come dice l'iſteſſo Dottore. Ne furono dette queſte parole, come anco vuol Beda, con ſdegno, & rancore, mà per rivelatione, intendendo, che quel Pontificato Giudaico, ſimile à un muro imbiancato, dovea eſſer'percoſſo, & diſtrutto col Sacerdotio del noſtro Chriſto ſi come era ſtato rivelato à Predicatori Apoſtolici; & però Beda ancora dice, che s'hà da leggere, *Percutiet*, & non, *Percutiat*.

Poiche hormai ſono dichiarate le difficoltà, che naſcevano dalle ſopra citate Autorità della Scrittura Sacra, ritorniamo alla dottrina del mio Padre S. Agoſtino intorno alla condonatione del debito pecuniario, & conſideriamo bene le ſue parole, le quali ſono queſte: *Non quiſque urgetur pecuniam dimittere debitoribus*: nella qual'Auttorità ſono da ponderarſi queſte parole, *Non quiſque urgetur*, cioè non tutti ſono neceſſitati, ò vero obligati à condonare il debito pecuniario: perche queſto è di conſeglio, non di precetto, dato ſolamente à perfetti, a'quali per le raggioni raccontate è detto: *Si quis tibi tunicam tollere voluerit, præbe ei, & pallium*. Ne à tutti i debitori pecuniarii è neceſſario, come dice l'iſteſſo Dottor Santo nel luogo citato, fare la detta condonatione, ma à quelli, che non vorranno ſodisfare il debito ſenza lite avanti al Giudice: perche come è ſtato detto di ſopra, Al ſervo di Dio, cioè al perfetto, & Religioſo, non biſogna, ne conviene litigare, dice l'Apoſtolo Santo, ſcrivendo à Timotheo, per le ſopra dette ragioni, & per quella Regola di haver l'animo pronto di perdere quello, che li ſi deve con ragione, come il Dottor Santo afferma. Et qui è d'avertire che il Debitore, come dice S. Agoſtino, per due cagioni non vorrebbe reſtituire il dinajo, ò perche non hà con che rendere, ò per avaritia, e cupidità di tenere la robba altrui: &

Sur. to. 6. die 29. Dec.

Cajet. ubi ſup. Thom. ubi ſup.

Tho. ubi ſup.

Aug. lib. 1. de ſerm. Dom. in monte cap. 4. non procul à princ. tom. 4.

Tho. ubi ſup.

Greg. in Moral.

1. Cor. 9.

Tho. ubi ſup. ad ult.

Luc. 6. Matth. 5. Luc. 6. Matth. 5.

Ioan. 18. Act. 22.

Raban. in hunc locum.

Beda in locũ hunc.

Bed. ut ſup.

Lib. 1. Aug. de ſerm. Dom. in Monte. c. 19. tom. 4.

S. Aug. ibi. Matth. 5.

2. Tim. 2.

S. Aug. ibi.

Digitized by Google

& l'un, & l'altro appartiene all'inopia, & biſogno: perche, come dice il medeſimo Dottor Santo, *Illa eſt inopia rei familiaris, hæc animi*: cioè, quella inopia, è inopia, & biſogno di robba ò facoltà; & queſta è dell'animo: perche un'avaro, per ricco che egli ſi ſia, è ſempre povero, non contentandoſi mai, di quello che hà, eſſendo che la ricchezza conſiſta in contentarſi del poco, non altrimente, che uno ſi contenta dello aſſai. Et però il detto ſententioſo di quel Poeta è totalmente vero.

Horat. libr. 1. ep. 2.

Semper avarus eget.

S. Aug. lib. 2. de ſerm. Do. in Monte c. 13 tom. 4.

Chi adunque (dice il mio Padre S. Agoſtino) condona il debito à un povero, & biſognoſo di queſta ſorte, fà opra Chriſtiana, con quella Regola di ſtar pronto di perdere quello, che ragionevolmente li ſi deve; percioche, come dice il medeſimo Dottor Santo nel luogo citato di ſopra, ſe il Creditore modeſtamente, & piacevolmente opererà, che li ſia riſtituito il ſuo, non tanto per cupidità del frutto del dinajo, quanto che per ammonire, & correggere il Debitore, procurandoli la ſua ſalute (eſſendo coſa molto perniccioſa al Debitore, il non rendere quello, che deve, havendo con che può fare la reſtitutione) queſto Creditore non ſolamente non peccarà ridimandando il ſuo, mà li gioverà aſſai, accioche mentre il Debitore col dinajo altrui cerca di far guadagno, & acquiſto, non patiſca egli il danno della fede. Il che è tanto grave, & pernicioſo, che niente più, dice il Padre S. Agoſtino.

Aug. ubi ſup.

Per queſta Dottrina dunque del mio Padre S. Agoſtino chiaramente ſi vede in che modo non s'intenda la condonatione pecuniaria in queſta quinta Petitione: mà bene la condonatione delle offeſe, & la ſodisfattione di eſſe: la quale appartiene à perfetti; perche quelli, che non ſono in ſtato di perfettione, ſono ſolamente obligati alla condonatione delle offeſe, laſciando totalmente l'odio e'l rancore.

Mà qui è d'avertire, che ſe bene al perfetto conviene condonare non ſolamente l'offeſe, & la loro ſodisfattione, amare gl'inimici, far bene à chi li fà male, & far'oratione per quelli, che lo perſeguitano; non dimeno ſono alcune colpe, & ingiurie, che la loro ſodisfattione non ſi può condonare ſenza grave peccato di chi la condona, conforme al detto d'Innocentio, il qual così dice; *Et ſi peccatum in nos tenemur dimittere, peccatum tamen in Deum, & Proximum debemus punire*: cioè che ſe bene ſiamo tenuti à perdonare le offeſe fatte contra noi, non però il peccato commeſſo contra Iddio, e'l proſſimo, deve rimanere impunito. Per la qual coſa ogni volta, che ſi rimette la ingiuria quanto all'odio, & rancore del cuore, ſi può cercare la ſodisfattione di eſſa ingiuria preſſo al Giudice, purche non ſi cerchi con deſiderio della propria vendetta, mà per amore della giuſtitia, per la quale ſi può deſiderare la vendetta,

Innoc. III.

anzi è indicio di benevolenza il deſiderarla in queſto modo, conforme alla dottrina del mio Padre S. Agoſtino il quale dice in queſta forma di parole: *De benevolentia eſt, non de malitia, cum lætatur juſtus, in impios proceſſiſſe vindictam; quia non ei exitium peccatoris placet, quem voluit corrigi, ſed juſtitia Dei, qua facit multos poſſe converti*; cioè l'allegrezza, che ſente il Giuſto per la vendetta fatta contra gli empii, non è inditio di malitia, ma di benevolenza; perche non li piace la ruina d'eſſi, de'quali deſiderava la correttione; mà ben li piace la giuſtitia di Dio, con la quale ſua divina Maeſtà fà che molti venghino alla converſione. Et però del Giuſto ben dice il Profeta: *Lætabitur juſtus cum viderit vindictam*.

Aug. lib. de vera innocentia c. 246. to. 3. qui etiam Sententiæ inſcribuntur in r. n. tom. 3.

Pſal. 57.

Per conchiudere hormai il noſtro ragionamento intorno alla Quinta Petitione, diciamo, che in queſta ſi dimanda la condonatione de'debiti, cioe de'peccati commeſſi contra la bontà Divina, & delle loro ſodisfattioni: & l'iſteſſo ſi promette dalla parte noſtra verſo i noſtri debitori in quel modo, che in lungo è ſtato detto fin qui. Et per maggior chiarezza di queſta materia, non è da tacerſi la diſtintione, che Nicolò di Lira fà ſopra la remiſſione delle offeſe, & delle ingiurie, nella ſpoſitione di queſte parole: SICUT, ET NOS DIMITTIMUS DEBITORIBUS NOSTRIS, dicendo, che la remiſſione ſi può intender'in due modi: uno de'quali è quanto all'offeſa; l'altro, quanto alla ingiuria. Quanto al perdonare l'offeſa, dice, che tutti ſiamo tenuti à condonarla: perche tutti dovemo amare con carità: & queſto vuole, che ſia di neceſſità. Quanto poi al condonare l'ingiuria, dice, che non è di neceſſità, ma, come dicono i Theologi, di ſopererogatione, cioè di perfettione, & di coloro, che ſono in ſtato di perfettione; i quali non ſolamente condonano l'offeſa, ma anco l'ingiuria, cioe la ſodisfattione. Et per facilitar queſta dottrina, egli dà l'eſſempio del Debitore pecuniario, dicendo, che ſi come l'huomo non è tenuto à laſciar'il dinajo à colui, che gli lo toglie, ma lo può dimandare; così per la ingiuria ricevuta può dimandare la ricompenſa per via di ſodisfattione, & di pena, conforme all'ordine della giuſtitia.

Ni col. Lyra c. 6. Matth.

Mà parmi di dover'ſigillare tutto queſto col ſigillo del mio Padre S. Agoſtino, il quale ſcrivendo contra Fauſto, dice coſe degne d'un tanto Dottore, & molto concludenti per queſto Queſito, moſtrando chiaramente, che chi cerca vendetta fuori del dovere, pecca: & chi la cerca conforme al dovere, non pecca: ma chi non la cerca, è molto più ſicuro, & lontano dal peccato: & particolarmente, accioche non ſia poi forzato rendere il debito à colui, che non hà debito alcuno. Le parole formali ſono queſte: *Peccat enim qui exigit ultrà debitum: non peccat autem qui exigit debitum: ſed tutior longè eſt à peccato injuſti exactoris, qui omninò non exigit debitum, præſertim ne cogatur, & ipſe reddere debitum ab eo, qui nullum habet debitum*. Et per più facilitar queſta ſua dottrina, ancorche chiara

Aug. lib. 19. contra Fauſtum cap. 25. tom. 6.

Aug. ibid.

ſia

Digitized by Google

ſia per ſe ſteſſa, dà l'eſſempio del giuramento, dicendo, che ſi come colui, che giura, ancorche giuri il vero, s'appreſſa al pergiuro nel giurare: & chi non giura in modo alcuno, tanto più s'allontana da eſſo: Et ſe bene non pecca, chi giura il vero; non dimeno chi non giura, è molto più lontano dal peccato, che chi giura. Però l'ammonitione del non giurare, dice egli, è conſervatione, ò preſervatione dal peccato del pergiuro. Coſi diciamo del cercare la vendetta delle offeſe ricevute, che ſi come pecca colui, che ingiuſtamente ricerca la vendetta fuori del moderato; & non pecca colui, che la cerca dentro à termini della modeſtia, & della giuſtitia; coſi colui è più lontano dal peccato della ingiuſta vendetta, che non la cerca, & non la vuole in modo alcuno; che colui che la cerca. Ecco finito il Queſito intorno à debiti, che ſi contengono in queſta Quinta Petitione. Reſta hora di vedere à chi ſi debba fare la remiſſione delle ingiurie, & offeſe riceuute.

Quæſitum II.

Quanto al ſecondo Queſito brevemente ſi riſponde, che la remiſſione delle offeſe ſi deve fare, & à quelli che la dimandano, & à gli altri ancora, conforme al detto del Salvatore in San Mattheo, il quale dice: *Cum ſtabitis ad orandum, dimittite, ſi quid habetis adverſus aliquem*; cioè, rimettete, & condonate, ſe havete qualche coſa contra colui, che vi hà offeſo. Per le quali parole ſi vede chiaramente, che'l Signore ci commanda il perdonare ad ogniuno chi ſi ſia, dicendo: *Cum ſtabitis ad orandum, ſi quid habetis adverſus aliquem*, perche queſte due voci, *Si quid*, &, *aliquem*, ſignificando coſa indefinita, la quale, come dicono i Logici, ſi riduce finalmente à coſa univerſale, moſtrano queſta univerſalità di perſone, cioè di coloro, che dimandano la remiſſione, & condonatione delle offeſe, & di coloro, che non la dimandano. Però dice: Mentre ſtate in oratione, perdonate; come ſe haveſſe detto, ſe bene non ne foſti ricercati à fine che il Padre noſtro, che ſta in Cielo, rimetta, & perdoni à voi i noſtri peccati, come dice il medeſimo Vangeliſta Mattheo Santo, il quale ſegue dicendo: Se non perdonarete; nè'l voſtro Padre, che ſta in Cielo (horrenda ſentenza) perdonerà a voi i voſtri peccati. Di qui ſi può vedere di quanta importanza ſia il perdonare, poiche dal noſtro perdonare, & non perdonare, ci vien' aperta, & chiuſa la porta del Cielo. Et ancorche la Gloſſa ſopra à quelle parole, Debitoribus noſtris, dica che per eſſe ſiamo tenuti di perdonar' à noſtri Debitori, che ci dimandano la remiſſione; non per queſto intende, che ſolamente ſiamo tenuti di perdonare à chi ci la dimanda, mà all'un, & all'altro, & particolarmente à chi ci la dimanda.

[Matt.11.] [Mat. ibid.] [Gloſſa hunc locum.]

Quæſitum III.

Da chi ſi debba fare queſta dimanda: Dimitte nobis debita noſtra; ſe da ogni perſona, ò nò. S. Cipriano volendo moſtrare che l'huomo non ſta mai ſenza qualche peccato in queſta vita (il che è contra la falſa opinione de' Pelagiani i quali tenevano, che l'huomo giuſto in queſta vita mortale è totalmente ſenza qualſivoglia ſorte di peccato mortale, & veniale) argomenta in queſta maniera: Accioche perſona alcuna, quaſi innocente, ſi compiaccia di ſe ſteſſa [non ritrovandoſi huomo alcuno innocente] & inſuperbendoſi molto più periſca; gli è fatto ſapere, che ogni giorno pecca, mentre gli è commandato à dover ogni giorno pregar' Iddio per li ſuoi peccati: & conferma queſta ſanta dottrina col teſtimonio di S. Giovanni: il quale nella ſua Piſtola dice: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt*. Per le quali parole S. Cipriano riſolve apertamente il noſtro Queſito, cioè, che ogni puro huomo è tenuto à fare queſta dimanda: Et dimitte nobis debita noſtra sicut, et nos dimittimus debitoribus noſtris, poiche i peccati, & mortali, & veniali ci fanno debitori à Dio, ancorche non ſecondo un'iſteſſo grado; & neſſun'huomo vivente in queſta vita mortale può dire di eſſere ſenza peccato, almeno veniale. Però ben diſſe il Savio; *Quis poteſt dicere; Mundum eſt cor meum?*

[Cyprian. de Orat. Dom. in Quintam Petitionem.] [Aug. tom.2. Ep.95. & to.6. her.88.] [1. Ioan. 1.] [Aug. Triſph. in hanc Pet.] [Prov. 20.]

Tutti adunque ſon tenuti à fare queſta dimanda; Et dimitte nobis debita noſtra; eccetto colui, che fù ſenza peccato, l'Agnello innocente, & immaculato, che toglie i peccati, Chriſto Salvator, & Redentor noſtro, & Creatore del mondo, il quale non hebbe biſogno di tale dimanda, ſe non per noi, membri ſuoi; percioche eſſendo egli capo di tutti i fedeli, che ſono ſuoi membri, era conveniente, che pregaſſe per quelli, poiche eſſo ſi fece ſuoi tutti li peccati, & debiti de' ſuoi membri. La onde il mio Padre S. Agoſtino ſopra à quelle parole: *Deus Deus meus reſpice in me*; Et ſopra quell'altre; *Propitiaberis peccato meo multum eſt enim*; dice che queſta voce è di Chriſto in perſona del vecchio huomo, & in perſona de' ſuoi membri: i peccati de' quali egli ſi fece ſuoi.

[Auguſt. ſuper Pſal. 21. & 24. tom. 8.]

La Beata Vergine, Madre Santa di Dio, fù ſenza qualſivoglia peccato, & mortale, & veniale: come tutti i Dottori ſanti, & Theologi affermano: perche quantunque ogni huomo in queſto mondo, per ſanto, & giuſto, che egli ſi ſia, caſchi alle volte ne' peccati veniali, come dice il Sacro ſanto Concilio di Trento, conforme alle parole del Savio, il quale dice: *Septies in die cadit iuſtus*; non dimeno la Beata, & immaculata Vergine, per particolare privilegio di Dio, come il medeſimo Concilio afferma, fù anco ſenza il veniale: anzi come vuole Egidio Colonna Romano, Dottore fondatiſſimo, & ſcrivono altri Dottori, ne mortalmente, ne venialmente poteva peccare. Dall'originale, quando anco in quello foſſe concetta, come molti Dottori Santi dicono, quaſi nell'iſteſſo inſtante, come dice San Thomaſo, fù liberata, ancorche molti altri Dottori gravi affermino, che non foſſe concetta in eſſo; & il detto Concilio nel Decreto intorno al peccato originale dichiara, che non è ſua intentione di com-

[Seſſ. 6. c. 23.] [Seſſ. 6. Can. 23. de Iuſtif.] [Ægid. libr. 2. Sent. d. 23. qu. 1. art. 1.] [S. Thom. S. Bonav. S. Bern. Ægidius. Seſſ. 5. Decr. de pecc. orig. in fi.]

Digitized by Google

comprendere in eſſo Decreto la Beata, & immaculata Vergine Maria, ma che ſi oſſervino le conſtitutioni di Siſto IV. ſotto l'iſteſſe pene contenute in eſſe conſtitutioni. La Beata Vergine adunque ritrovandoſi ſenza qualſivoglia ſorte di peccato, non poteva haver biſogno per ſe ſteſſa di fare queſta dimanda, e dire; *Dimitte nobis debita noſtra*, poiche non haveva ne peccato, ne debito alcuno. Ma ben ſi può piamente credere, come vuol' Agoſtino Trionfo d' Ancona, che la Beata Vergine ſpeſſe volte diceſſe queſta Oratione Domenicale, & per rendere gratie à Dio di tanta ſua purità, & ſantità, & del non havere debito alcuno, che le ſi haveſſe à rimettere, & condonare; & anco per eſſere Oratione fatta dal ſuo figlio, Creatore, & Salvatore del mondo; & data à gli Apoſtoli ſanti, i quali dimandorono à Chriſto il modo dell' orare. La onde ſi può credere, che la Beata Vergine bene ſpeſſo meditaſſe, & rivoltaſſe nel ſuo cuore con molta divotione le parole di queſta ſanta Oratione, come gli altri detti e fatti del ſuo ſanto Figlivolo, Iddio, & huomo. Si può creder'anco, che ſe bene ella non havea debito alcuno, & che per tanto non havea biſogno per ſe ſteſſa di queſta didimanda, *Dimitte nobis debita noſtra*, ella non dimeno come principal membro di S. Chieſa, tutta piena di gratia, & di charità verſo Iddio e'l proſſimo faceſſe la detta dimanda per gli altri membri della Chieſa, & fedeli ſuoi, & anco in perſona di tutta la Chieſa ſanta, poiche per queſto riſpetto ancora ſi dice nel numero del più: *Dimitte nobis*, & non, *Dimitte mihi*. Sicche per queſte tre ragioni ſi può piamente credere, che la Beata Vergine diceſſe queſta ſanta Oratione.

Aug. Triũph. in Orat. Dom.

Quæſitum IV.

Il quarto Queſito è, ſe uno, che ſta con odio, & rancore contra'l Proſſimo ſuo, non rimettendo le ingiurie fatte, debba fare queſta dimanda nella Oratione Domenicale, o vero debba tralaſciare queſta, ò quella, à fine che in luogo della remiſſione de' ſuoi peccati, non riceva danno per la bugia, che dice à Dio, non rimettendo le ingiurie: percioche il mio Padre S. Agoſtino dice intorno alla Oratione Domenicale: *Si mentimur, totius orationis nullus eſt fructus*, cioè, ſe noi non diciamo la verità nella dimanda, che facciamo nella Oratione Domenicale, dicendo, *Perdonaci Signore, come noi perdoniamo a' noſtri debitori*, per la oratione fatta non ſi riceve frutto alcuno; perche manifeſtamente ſi vede che mentiſce colui, che ſta con odio, & rancore, mentre fa la detta dimanda. Anzi Innocenzo Terzo tiene, che chi ſta con odio, & rancore, ò invidia, & fa la detta dimanda, riceve più toſto danno, che giovamento da eſſa oratione. Però dice: *Quiſquis laborat odio, vel invidiâ gravatur magis Oratione, quàm adjuvatur*. Ma queſte parole s'intendono, che in quel caſo l'Oratione più toſto nuoce, ſe l'huomo non ha almeno intentione di perdonare. Et in queſto modo s'intenderà quell'Auttorità di S. Agoſtino: *Si inimicos veſtros non diligitis, nolite orare: ſed audeo dicere; Ideo, ut diligatis, orate*, cioè, ſe non amate i voſtri nimici, non fate oratione; ma ben ardiſco dire; Pregate, à fine che voi amiate; perche come dice il medeſmo Dottor Santo nell'iſteſſo luogo citato, ſe colui, che fa oratione, non è idoneo per amar'il nimico, può anco dire: Perdonami, Signore, ſi come io perdono al nimico mio; havendo egli intentione di perdonare mentre prega Iddio per farſi idoneo di perdonare. Et chi ha queſta intentione, come dice Innocenzo Terzo, con queſta cautela, & conditione Iddio ci rimette i debiti noſtri, altrimenti i peccati condonatici da Dio ſi rivocano conforme all'eſſempio, & parabola di quel Servo, il quale, eſſendoli ſtato rimeſſo tutto'l debito dal ſuo Padrone, fece carcerare un ſuo debitore ſenza haver conſideratione intorno alla pietà, & miſericordia fattali poco avanti dal ſuo creditore. Però queſto ſteſſo creditore, & Padrone, intendendo la ingratitudine del ſuo Servo, & debitore, lo fece ſubito carcerare, di maniera tale, che di carcere non poteſſe uſcire fin tanto, che non haveſſe pagato tutto'l debito, che già li fù condonato da eſſo pietoſo, & miſericordioſo Padrone. Tutta queſta parabola ſi transferiſce à quelli, che facendo queſta quinta Petitione con odio, & rancore contra'l ſuo proſſimo debitore. Però dice il Salvatore per bocca del Vangeliſta: *Sic, & Pater meus cæleſtis faciet vobis, ſi non remiſeritis, unuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris*. Ecco che chiaramente ſi vede, come à coloro, che fanno queſta dimanda con odio, & rancore, ſiano rivocati i debiti già condonati, & rimeſſi. Ma, come è ſtato detto di ſopra, ſe l'oratione ſi fa con propoſito di perdonare, & con dolore di non havere quella debita, & compita volontà di perdonare, all'hora, come accenna il mio Padre S. Agoſtino nel luogo citato, ottiene dal miſericordioſo, & benigno Iddio la diſpoſitione di perdonare, & d'amar' l'inimico.

S. Auguſt. in Orat. Dom.

Innoc. III.

Aug. in Orat. Dom.

Innoc. III.

Matth. 18.

Matth. 18.

Queſta quinta Petitione adunque ſi deve fare da ogniuno, ò ſia giuſto, ò ingiuſto; ò rimetta l'offeſe, & l'ingiurie, ò nò; ne tutta, ne parte di eſſa ſi deve tralaſciare, come S. Gio: Chriſoſtomo ſcrive, diterminando queſta dubitatione. Se alcuno, dice egli, faceſſe queſta Petitione, dicendo la prima parte, & laſciaſſe la ſeconda, perche non intende di perdonare al nimico, non conſeguirebbe la remiſſione, perchè coſtui intenderebbe d'ingannare il Salvatore, & crederebbe, che Criſto ſi foſſe ſcordato della parte ſeguente: & per tanto credendo d'ingannare, ne reſtarebbe ingannato. Laonde il ſopranominato Dottore ſcrive, che ſe bene colui, che non perdona dicendo tutta la oratione, mentirebbe; & che per tanto non conſeguirebbe la remiſſione; perchè egli tale remiſſione è per conſeguire da Dio, quale eſſo hà fatt'al ſuo nimico, come egli ſteſſo dimanda, non perdonando; Dice nondimeno, che queſta Oratione, ſe bene non giova à colui, che

Io: Chryſoſt. in Orat. Dom. & hom. 14. in cap. 6. Matth. tom. 2.

Chryſoſt. ubi ſup.

Digitized by Google

che la dice, non perdonando; niente di manco giova alla Chieſa, in perſona della quale ſi fa la Oratione: & che per queſto ſi fa nel numero del più, dicendoſi: *Dimitte nobis*, non, *Dimitte mihi*. Chi adunque, dice l'iſteſſo Santo, fugge queſta Oratione, & non la dice per la cagione raccontata, è degno di grandiſſima riprenſione, per tre ragioni; Primieramente, perche, chi non fa Oratione, con quella forma di parole inſegnateci dal noſtro Salvatore, non è ſuo Diſcepolo; Secondariamente, il Padre Celeſte riceve i ſenſi, & le parole della Oratione dittata dalla Sapienza di Criſto ſuo Figliuolo,& non quello, che hà inventato, & uſurpato l'humana preſuntione; Ultimamente perchè colui, che ora, non dice, *Dimitte nobis debita noſtra*, in perſona ſua, ma in perſona di tutta la Chieſa: però ſe bene eſſo s'inganna, non per queſto la Chieſa reſta ingannata. Et queſto baſti intorno al quarto Queſito.

Chryſoſt. ubi ſup.

Quæſitum. V.

Auguſtin. in Orat. Dom.

Quanto al quinto, & ultimo Queſito brevemente ſi riſponde col mio Padre S. Agoſtino, il quale affermando dice, che queſta Oratione è ſempre eſſaudita, quando in colui, che prega, ſi ritrovano il timore della Giuſtitia Divina, la ſperanza della indulgenza, & remiſſione, & la diſpiacenza de' peccati. Il timore della Giuſtitia Divina fa, che l'huomo non confidato nell'opere, ò meriti ſuoi, viva ſempre con timore. La ſperanza della indulgenza,& remiſſione fa, che l'huomo non ſi deſperi, perchè diſperandoſi, indarno ſarebbe la dimanda. La diſpiacenza del peccato genera nell'huomo la contritione col propoſito di confeſſarſi. Con queſte tre coſe adunque neceſſarie, colui, che dimanda la condonatione de' peccati ſuoi, in queſta Oratione reſta eſſaudito, perdonando, & rimettendo le offeſe ricevute, conforme alla dottrina inſegnata di ſopra nella dichiaratione del primo Queſito. A propoſito di queſt'ultimo Queſito l'iſteſſo Padre S. Agoſtino dice: *Hoc tam magnum bonum tantæ multitudinis non eſt, quantam credimus exaudiri, cùm in Oratione Dominica dicimus*: DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICUT, ET NOS DIMITTIMUS DEBITORIBUS NOSTRIS; Queſto bene sì grande, dice il Dottor Santo, che è la remiſſione de' noſtri peccati con la remiſſione dell'ingiurie fatte à noi, non ſi trova in tanta moltitudine, quanto crediamo noi eſſer eſſaudita, quando nella Oratione Domenicale ſi dice: DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICUT, ET NOS DIMITTIMUS DEBITORIBUS NOSTRIS: cioè che non tutti quelli, che fanno queſta dimanda, ſono eſſauditi, come poſſono eſſere eſſauditi nelle altre dimande: perche quelle ſi fanno ſenza conditione, & queſta con la conditione di condonar'ancora noi l'offeſe fatteci da altri. Laonde quelli, che non hanno penſiero alcuno di perdonar mai, ancorche foſſero pregati da qualſivoglia huomo, anzi da coloro ſteſſi, da' quali ſono ſtati offeſi (& queſti tali poſſono eſſer molti) non ricevono queſto gran bene, che è la remiſſione de' peccati, poiche non ſono diſpoſti di perdonar'in modo alcuno, ſe bene lo promettono nella dimanda, che fanno. E ben vero, che le parole della promeſſa fatta in queſta Petitione, s'intendono adempite all'hora, quando l'huomo ſi ritrova diſpoſto a perdonare cordialmente le ingiurie, ogni volta, che egli ne ſia pregato, ò richieſto da colui, che l'ha offeſo, ancorche, mentre dice l'Oratione Domenicale, non ſi ritrovi haver fatto tal profitto, che egli attualmente ami'l nimico; perchè lui ancora vuole, che li ſia perdonato, quando prega dicendo: *Perdonaci Signore, come noi perdoniamo a' nimici noſtri*. Et queſta dottrina è del mio Padre Sant'Agoſtino, il quale nel medeſmo luogo citato poco fà, ſcrive in queſta forma di parole: *Proculdubio verba ſponſionis hujus implentur, ſi homo, qui nondum ita profecit, ut jam diligat inimicum; tamen, quando rogatur ab homine, qui peccavit in eum, ut ei dimittat, dimittit ex corde; quia etiam ſibi roganti vult utique dimitti, cùm orat, & dicit*: DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICUT, ET NOS DIMITTIMUS DEBITORIBUS NOSTRIS. Perdoniamo adunque l'ingiurie fatteci, ſenza che ne ſiamo pregati, ò richieſti, come fanno i perfetti Chriſtiani;ò come devono far'almeno i manco perfetti con la buona preparatione dell'animo; dicendo: Perdonaci Padre noſtro, come noi perdoniamo a quelli, che ci dimandano, ò ci dimanderanno la condonatione dell'ingiurie fatteci da loro. Queſt'è la dottrina, che dalle citate parole del Padre S. Agoſtino ſi può raccogliere conforme alla intelligenza, che li danno i Dottori; da' quali ancorche Cornelio Janſenio paja differente, il qual dice, che l'Auttorità di S. Agoſtino citata poco fà, ſi deve intendere dell'eſteriore ſignificato della remiſſione, cioè dell'eſtrinſeco ſegno dell'amar'il nimico; le parole nondimeno di Sant'Agoſtino pajono chiare, cioè, che le parole di queſta promeſſa s'adempiſcono ſenza dubbio alcuno, ſe l'huomo, che non hà fatto ancora tanto profitto, che ami il nimico, nondimeno è diſpoſto di maniera tale, che quando da colui, dal quale egli fù offeſo, foſſe pregato, che li voleſſe perdonare, li perdonarebbe di cuore; perche ancora lui pregando, vuol'eſſere veramente eſſaudito, quando dice: SICUT, ET NOS DIMITTIMUS DEBITORIBUS NOSTRIS, cioè, dice il medeſmo Dottor Santo, così perdona, Signore, à noi, & condonaci i noſtri debiti, ſi come noi perdoniamo, & condoniamo a' noſtri Debitori, che ci pregano per la remiſſione, & condonatione de' debiti loro.

S. Auguſt. in Enchir. c. 73. tom. 3.

Aug. ibidem.

Aug. ubi ſup.

Cornel. Janſ. in c. 6. Matth.

Et queſto baſti intorno alla quinta Petitione, la quale eſſendo materia aſſai difficile, ma neceſſaria per ſalute del Chriſtiano, hà ricercato maggior copia di parole, che le altre.

SESTA

Digitized by Google

SESTA PETITIONE.

ET NE NOS INDUCAS IN TENTATIONEM.

Cioè,

ET NON CI INDURRE IN TENTATIONE.

PEr intelligenza di queſta ſeſta Petitione, nella quale ſi prega Iddio, che non c'induca in tentatione, dichiararemo otto coſe, cioè:

1. Che coſa ſia tentatione, & di quante ſorti.
2. Che coſa ſia l'indurre, ò l'eſſer'indotto in tentatione.
3. Se Iddio induca l'huomo in tentatione.
4. Se ſi debba dimandare di non eſſere indotto in intentatione.
5. Se la tentatione ſia da eſſere deſiderata.
6. Se il Diavolo poſſi tentare ſenza permiſſione di Dio; & perche Iddio permetta, che l'huomo ſia tentato, il quale è per conſentire al tentatore.
7. Se queſta dimanda ſi debba far'da ogniuno.
8. Della forma di queſta Petitione.

Il noſtro Salvatore volendoci rendere cauti, accioche non ricaſchiamo ne' debiti, & peccati dopò la conſeguita remiſſione d'eſſi, c'inſegna a pregar'il Padre Celeſte con queſte parole: ET NE NOS INDUCAS IN TENTATIONEM, Non c'indurre, Signore, in tentatione, cioè non ci laſciar vincere, ò ſuperare dalla tentatione; la quale propriamente altro non è, che dubitatione, come ſi raccoglie dalle parole del mio Padre S. Agoſtino, il quale nelle Queſtioni del vecchio, & nuovo Teſtamento dice, che il tentar'è dubitare della coſa, che ſi tenta; perchè quello, che non è ſperimentato, ſi tenta, & ſi mette in dubbio. Però il Dottor Santo nell'iſteſſo luogo ſponendo le parole di S. Paolo, il quale così ſcrive a' Corinthi: *Tentatio vos non apprehendat niſi humana*; dice, che quì per la tentatione s'intende la dubitatione; la quale è di due ſorti, una humana, & l'altra divina, cioè intorno alle coſe divine. La dubitatione humana conſiſte in dubitare delle coſe humane, cioè dubitare della ſcienza dell'huomo, della prudenza, & virtù, della conſtanza, & patienza, della fede, & della carità dell'iſteſſo, & d'altre coſe ſomiglianti. La divina tentatione, cioè la dubitatione intorno à Dio, è dubitare della ſua providenza, della ſua giuſtitia, & miſericordia, & d'altre coſe ſimili; & ſi come la dubitatione humana è ſalutare, così la divina è dannoſa; perchè ſi come dubitare di Dio, è coſa perniciosa; così il dubitare dell'huomo, & non ſperare in lui, è coſa molto ſalutifera. Così dice il Padre Sant'Agoſtino: *Divina tentatio mortalis eſt, humana verò tentatio ſalutaris eſt; quia ſicut de Deo dubitare pernicioſum eſt, ita de homine deſperare propter Dei legem ſaluberrimum eſt.* La tentatione adunque è dubitatione per quello, che s'è veduto fin qui. Ma per maggior chiarezza, & ſtabilimento di tutto queſto, vedremo diſtintamente cinque tentationi, & le loro differenze, cioè, tentatione dell'Onnipotente, & miſericordioſo Iddio, dell'huomo, del diavolo, del mondo, & della carne. Iddio, ancorche in ſua Divina Maeſtà non caſchi ignoranza, ne dubitatione alcuna, poichè ſolo egli è ſcrutatore de' cuori, & ſa il tutto, & totalmente; tenta nondimeno l'huomo non per imparare, ſapendo egli le coſe avanti, che elle ſiano; ma per far, che il tentato impari, & s'inſtruiſca; & per maniteſtar'ad altri ancora quello, che non ſanno. Però nel Deuteronomio Moſè diſſe a' ſuoi Popoli: *Tentat vos Dominus Deus veſter, ut palàm fiat, utrum diligatis eum, an non.* Iddio voſtro vi tenta, accioche ſi ſappia, ſe l'amate, ò nò. Ma S. Agoſtino in luogo di queſte parole, *ut palàm fiat*, legge, *ut ſciat*, & dice, che quivi è poſta queſta parola, *ſciat* (ſappia) cioè per far ſapere a voi; & è locutione ſimile a quella, che ſolemo dire: *Lætus dies*, Giorno allegro, perchè fa gli huomini allegri. *Frigus pigrum*, Freddo pigro, perche fa gli huomini pigri. Queſte, & altre ſomiglianti locutioni ſono nell'uſo del parlare, & in bocca de gli huomini dotti, & nelle Scritture ſante. Se bene adunque Iddio tenta, non per ſapere, ma per fare ſaper' ad altri quello, che non ſi ſa. Però del Signore, & Salvator noſtro ſi legge nell' Evangelo: *Hoc autem dicebat tentans eum: ipſe enim ſciebat, quid eſſet facturus.* Per queſta Auttorità ſi vede chiaramente, che Criſto, Iddio, & Huomo, ſe bene per dare da mangiare a quella gran moltitudine di perſone, che lo ſeguitavano, diſſe à Filippo: *Undè ememus panes, ut manducent hi?* cioè, di dove compraremo tanto pane per dar da mangiare a coſtoro? nondimeno l'Evangeliſta S. Giovanni ſottoggionge: Il Signor dicea queſto tentandolo; perchè egli ſapeva molto bene, quello, che era per fare; come ſe haveſſe detto, che lo tentava per far conoſcere, & ſaper meglio ad altri il biſogno, & il miracolo della moltiplicatione del pane. Iddio adunque non tenta, perchè egli dubiti, ſapendo il tutto avanti che ſia; ma per inſtruir gli altri, come la Gloſſa dice, & bene ſopra a quel verſo del Salmo: *Proba me Domine, & tenta me.* Tenta anco Iddio per correggere i peccatori, come fece a gli Hebrei, i quali diffidati della providenza mirabile dell'Onnipotente Iddio, furono morſicati da' Serpenti, a fine, che corretti, s'emendaſſero, come veramente fecero doppo'l caſtigo. Tenta Iddio finalmente i ſuoi eletti con le tribolationi, con la povertà, & con perdita delle facoltà, con le infirmità, & con altre ſorti di miſerie, & calamità, per far conoſcere, & ſaper'al mondo la bontà, & patienza loro, & per ammaeſtramento altrui. In queſta ſorte di tentatione furono tentati quei tre Campioni, & Perſonaggi della Scrittura ſacra, & Servi di Dio, Abramo,

Margin notes: Tẽtatio quid. — Auguſt.qu.99. tom.4. — Aug.ibid. — 1. Corinth. Tent.&Dub. dupl. — Aug.qu.99. vet. & novi Teſtam. to.4. — Tẽtatio quid cuplex. — Deus tentat. — Deut.13. — Figura Metonimia. — Ioann.6. — Ioann.6. — Ioann.6. — Tentat. Deus variis modis ob varios fi. — Pſalm.25. — Num.21. Sap.16. 1. Cor.10. — Geneſ.22.

mo, Giob, & Tobia. Abramo obediente, e patiente, tentato fù quando Iddio gli commandò, che ſacrificaſſe l'unico, e diletto ſuo figlio, a fine, che per l'obedienza haveſſe poi l'eterna gloria, frutto della giuſtitia, più di qualſivoglia coſa copioſo, & ricco. Iob.1. & 2. Giob patiente, tentato fù nella perdita di tutte le ricchezze, & de' ſuoi figliuoli, & nella graviſſima percoſſa del ſuo corpo dalla pianta de' piedi fin'alla cima del capo, accioche foſſe per la ſua patienza premiato in Cielo con quelle ineſtimabili ricchezze. Tob.2. Tobia ancora patiente, tentato fù con la cecità degli occhi, a fine, che per la patienza foſſe nell'avenire dotato di chiarezza maggiore, perchè i Giuſti a queſto effetto ſono provati, accioche, come dice S. Agoſtino, (S. Aug. qu. 99. veter. & nov. Teſtam. to. 4.) faccino maggior profitto, & doventino più robuſti; & per manifeſtarli al mondo tali, quali ſono ſperimentati a commune utilità, & eſſempio, & a maggior premio loro, eſſendo grati, & accetti a Dio. Però fù detto a Tobia: *Quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit ut tentatio probaret te*; cioè, perchè eri accetto a Dio, fù neceſſario, che la tentatione ti provaſſe, & ſperimentaſſe per tale, con profitto tuo, & d'altri ancora. Ecco in quanti modi, & a che fine Iddio tenti i giuſti, & gli altri; non perchè dubiti, nè per ſapere, ma per far ſaper' ad altri quello, che non ſanno.

Homo tent. Tenta l'huomo dubitando alle volte per imparare, & alle volte il maligno tenta per ingannare: & all'hora l'huomo hà molta convenienza col Diavolo, il quale per queſto effetto nella Scrittura ſacra è chiamato Tentatore, (Matth.4.) con quella figura, detta da Grammatici Antonomaſia, ò vero eccellenza. (Antonomaſia)

Diabolus tẽt. Il Diavolo tenta, dubitando ſe l'huomo ſia per perſeverare nella fede, nella charità, & in altre virtù, & opere buone: non per ammaeſtrar', & giovare, ma per ſedurre, & ingannare: & per levarci dal propoſito buono, & inſtituto ſanto. Gli eſſempi di queſto Tentatore, oltra li molti ſegnalati, che ſparſi ſono per dentro alle Scritture ſante, da ogni huomo ſono cotidianamente ſperimentati in ſe ſteſſo. Epilogus. Diciamo adunque, per dar fine à queſto primo capo, che la Tentatione è dubitatione, & che Iddio tenta, non dubitando, ma per ammaeſtrarci. Tenta l'huomo per imparare. & ſapere. Tenta il Diavolo per ſedurci, & igannarci.

Mundus, & caro tentant. Et ſe bene il mondo tenta, & la carne, che ſono incapaci di cognitione, & di dubitatione; dice non dimeno la Gloſſa, che la loro tentatione dipende dalla prima tentatione, & dubitatione. Et però i peccati, che ſi fanno da gli huomini mondani, ſi riducono à quei tre capi principali, che ſcrive S.Giacomo Apoſtolo dicendo: (1. Ioann.2.) *Omne, quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ*; perche il Diavolo (Rabanus de his tribus tentat.) tentò il primo padre Adamo nella concupiſcenza della carne, & de gli occhi, & nella ſuperbia della vita, come dice le Gloſſa: (Gloſſa ord.) & in tutte tre fù vinto, & ſuperato dal Tentatore: percioche avendo mangiato del cibo vietatoli da Dio, fù ſuperato nella tentatione della concupiſcenza della carne: la qual conſiſte in tutte le coſe, che appartengono à piaceri, & alle delitie del corpo. Tentato fù nel voler ſapere il bene e'l male da ſe ſteſſo ſenza altro ajuto à perſuaſione del Diavolo, & così fù vinto nella concupiſcenza de gli occhi; la quale non conſiſte ſolamente nel voler'acquiſtare le ricchezze, & beni temporali, & nel contemplare li ſpettacoli, & altre coſe vane; ma anco nel cercar le varie ſcienze, & arti per curioſità, come ſono le liberali, & le mecaniche, & anco l'arti curioſe, & vane. Tentato fù nel voler'eſſere come Iddio, col non ſottoporſi ad alcuno, & fù vinto nella ſuperbia della vita, la quale conſiſte nel cercar'gli honori, le grandezze, & altre coſe ſomiglianti. Et ſi come il primo huomo terreſtre tentato fù, & vinto in queſte tre tentationi, così per lo contrario il primo huomo celeſte, Redentore del mondo, tentato (Matth.4.) dall'iſteſſo Tentatore, ſuperò, & vinſe queſte tre coſe nella tentatione del pane, nella tentatione della diſceſa dalla ſommità del tempio, & nella tentatione della promeſſa di tanti Regni moſtrateli dal Tentatore dalla ſommità d'un'altiſſimo Monte. Et ancorche Nicolò di Lira, & altri dichino, che (Nicol. Lyr. in hunc locum.) la prima tentatione fatta à Chriſto fù di gola; la ſeconda di vanagloria; la terza di avaritia; & l'iſteſſo dice S. Gregorio Magno per conto (Greg. 24. l. 16. Moral.) delle tentationi fatte al primo huomo; non dimeno Rabano, & altri dicono, che quelle tre tentationi fatte à Chriſto, Salvator noſtro, (Rabanus in hunc locum.) furono in quel modo, che è ſtato detto di ſopra.

La carne adunque, e'l mondo, ancorche non ſiano capaci di dubitatione, ne d'ignoranza, ne di ſcienza; non dimeno tentano, & la loro tentatione dipende dalla prima, come poco fà havemo detto. (Epilogus.)

II. Il ſecondo capo principale della noſtra dichiaratione intorno alla Seſta Petitione, è il ſapere, che coſa ſia indurre alcuno in tentatione, ò eſſer'indotto in tentatione. Et brevemente ſi riſponde, che l'eſſer'indotto in tentatione, altro non è che eſſer vinto, & ſuperato nella tentatione, come dice S.Agoſtino, (Aug. lib. 2. de Serm. Dom. in Mõte c. 14. & 15. tom. 4.) & gli altri Dottori, antichi, & moderni.

III. Da queſta ſpoſitione naſce la riſpoſta quanto al terzo capo principale; che è, ſe Iddio induca l'huomo in tentatione: percioche ſe bene il diavolo, il mondo, & la carne tentando, vincono l'huomo alle volte nelle tentationi, non per queſto Iddio, che è ſomma bontà, & clemenza, tentando l'huomo, lo laſcia indurre in tentatione; cioè ſuperare da quella: perche egli tenta l'huomo non per nuocerli, ma per far conoſcere la ſua bontà, la ſua patienza e'l ſuo valore al mondo, & per farli guadagnare maggior premio, conforme al detto di S. Giacomo: (Iacob.1.) *Beatus vir, qui ſuffert tentationem; quoniam cum probatus fuerit accipiet coronã vitæ*. Per lo contrario il diavolo, il mondo, & la carne, tentano l'huomo per farlo

farlo

Digitized by Google

farlo indurre in tentatione, cioè per ſuperarlo, & vincere con la perdita del cielo, come occore à molti. Et ſe bene preghiamo Iddio, che non c'induca in tentatione; non per queſto ſi deve, ne ſi può concedere queſta conſequenza: Adunque Iddio alle volte induce in tentatione; altrimente vana ſarebbe la noſtra dimanda; perche queſta locutione, Ne nos inducas in tentationem, da Tertulliano è dichiarata in queſto modo; ideſt, *Ne patiaris nos induci in tentationem ab eo, qui tentat*, cioè, non comportare, Signore, che noi ſiamo indotti in tentatione da colui, che tenta. Però S. Cipriano diligente imitatore, anzi, ancorche di ſtile diverſo, parafraſte di Tertulliano, chiamato da lui Maeſtro, non legge, *Ne nos inducas in tentationem*, ma legge in queſta forma di parole, *Ne nos patiaris induci in tentationem*, cioè non comportare, che ſiamo indotti in tentatione, ò vero non ci laſciar vincere & ſuperare nelle tentationi, cioè non permettere, che ſiamo ſuperati eſſendo noi tentati. Et queſta locutione della preſente dimanda è ſimile à quell' altra di Amos Profeta; *Si erit malum in civitate, quod Dominus non fecit*; cioè, che non ſuccederà male di pena nella Città, che Iddio non habbia ordinato, ò permeſſo in vendetta della colpa, ò per altra ragionevole cagione, in quanto che la inordinatione della colpa è ordinata al caſtigo, che conviene. E ben vero, che la divina volontà, ò efficiente, ò almeno permettente, concorre in ogni tentatione fattaci, come chiaramente ſi vede per la tentatione fatta a Giob dal Diavolo, al quale Iddio permeſſe, che lo tentaſſe nella perdita di tutti i ſuoi figlivoli, & di tutte le ſue ricchezze, cõ la piaga miſerabile di tutto'l corpo ſuo, come più a pieno diremo nel luogo ſuo. Et quantunque Iddio ci tenti con la ſteſſa percoſſa, ò piaga, con la quale ci tenta il Diavolo; & per conſeguenza ſia una coſa ſteſſa quanto alla ſoſtanza di quella paſſione, che è apportata ſi come fù in Giob; la tentatione non dimeno conſiderata, come quella che vien da Dio, è molto differente, totalmente lontana da ſe ſteſſa, come quella, che vien dal Diavolo; perche quella facendoſi per approvare, & remunerare, faſſi con fortificatione, & ſollentatione del tentato, & ſimilmente con moderatione, e regola, a fine, che'l Tentatore non s'incrudeliſca intorno al tentato a ſua voglia, ma fin'a certi termini come fù in Giob, conforme al detto dell'Apoſtolo ſanto a Corinthi: *Fidelis autem Deus eſt, qui non patietur vos tentari ſuprà id, quod poteſtis; ſed faciet etiam cum tentatione proventum, ut poſſitis ſuſtinere*, cioè Iddio è fedele, & verace nelle ſue promeſſe; il quale non comporterà, che voi ſiete tentati ſopra le voſtre forze; ma con la tentatione vi darà accreſcimento di virtù, & fortezza, accioche poſſiate perſeverare nel combattimento con vittoria al fine. Ma l'iſteſſa tentatione, come quella che vien del Diavolo, e pericoloſa, perche con quella cerca egli di ſnervare, & indebolire il tentato per ingannarlo, & per vincerlo, & ſuperarlo al fine. Però ſe ben'è l'iſteſſa tentatione quanto alla ſoſtanza della paſſione, che è apportata all'huomo nel medeſmo atto di tentare, ella è non dimeno totalmente differente, conſiderata ne'due modi già detti. Et per queſte ragioni adunque ſi può conchiudere che Iddio non induce propriamente l'huomo in tentatione, ma'l Diavolo. Però quando ſi dice nella oratione Domenicale: Et ne nos inducas in tentationem: Non c' indurre in tentatione, ſi deve, intendere, come habbiamo detto di ſopra con Tertulliano, & Cipriano, cioè, Non comportare, Signore, che noi ſiamo indotti in tentatione: ò vero non laſciare, che noi ſiamo ſuperati, & vinti dal Tentatore. Et queſta è la intelligenza della Seſta Petitione quanto à quello, che ne ſcrive il mio Padre S. Agoſtino, il quale con molti altri Dottori [come è ſtato detto nel ſecondo capo principale della dichiaratione di queſta Seſta Petitione; non ſolamente nel luogo citato di ſopra, ma anco altrove] dice, che Chriſto Salvator noſtro in queſta Seſta Petitione non c'inſegna à pregare, che non ſiamo tentati, ma che non ſiamo ſuperati nella tentatione: perche, dice egli, altra coſa è l'eſſere tentato, & altra è l'eſſer'indotto in tentatione; il che, come egli vuole, altro non è che eſſer' vinto nella tentatione, ò aſſentendo, ò cedendo: aſſentendo per ſuggeſtione de' piaceri; cedendo per le tribolationi, & afflittioni. Però ſcrivendo à Proba vedova intorno al modo dell'orare, & di pregare Iddio, dice, che in queſta Seſta Petitione ſiamo ammoniti, & avertiti di pregar' il Signore Iddio à farci gratia di non ci abandonare, di maniera tale, che privi del divino ajuto, per inganno aſſentiamo à qualche tentatione, ò vero per qualche afflittione le cediamo. Et nel luogo citato poco fa dice apertamente, che per la vera intelligenza di queſta Petitione non dovemo pregare di non eſſer tentati, ma di non eſſer ſuperati nelle tentationi. Et dà l'eſſempio di uno, che neceſſariamente haveſſe da eſſer'poſto nel fuoco; dicendo, che queſto tale non pregarebbe di non eſſer toccato dal fuoco, ma di non eſſer abbruſciato: perche, dice egli, la fornace prova li vaſi del figolo, ò vaſajo; & la tentatione nelle tribolationi prova gli huomini giuſti. Et dichiara il tutto con l'eſſempio di Gioſeffo, & di Suſanna: perchè Gioſeffo tentato dal piacere di commettere lo ſtupro, non fù nella tentatione ſuperato. Suſanna tentata di adulterio, nella tentatione rimaſe vittrice. Il che quantunque ſia ben detto, par non dimeno totalmente contrario à quello, che in ciò ſcrivono S. Cipriano, & S. Gio: Chriſoſtomo, i quali dicono, che in queſta Seſta Petitione ſiamo inſtrutti da Chriſto à pregare non ſolamente di non eſſer ſuperati nelle tentationi, ma anco pregare di non eſſere tentati. Et queſta intelligenza ad alcuni par più conveniente alla Scrittura ſacra, & particolarmente à queſto verſo del Salmo: *Induxiſti nos in laqueum*, cioè, Tu Signore, hai permeſſo, che noi ſiamo

Tertull. in Orat. Dom.
Cyprian. in Orat. Dom.
Amos 3. Iſai. 45.
Dion. cart. in hunc locum. Nicol. Lyr. Et Gloſſa inter.
Iob. 12.
1. Cor. 10.
Tertull. & Cyprian. in Orat. Dom.
Aug. lib. 2. de Serm. Dom. cap. 14. & 15. tom. 4.
Aug. de ſerm. Dom. lib. 2. c. 14. tom. 4.
Aug. ep. 121. c. 11. tom. 2.
Aug. de ſerm. Dom. lib. 2. cap. 14. in med. & in fin. tom. 4.
Eccl. 27.
Gen. 39.
Dan. 13.
Cornel. Ianſ. in Orat. Do.
Pſal. 65.

ſiamo

ſiamo condotti nel laccio, & nella trappola, non per ingannarci, ma per provarci: trappola, ò laccio, come dice S. Agoſtino, non per pigliarci, à fine che preſi nel laccio aveſſimo à morire: ma accioche iſperimentaſſimo d'onde foſſimo liberati: percioche l'eſſer'indotto, ò condotto nel Laccio, non ſignifica in queſto luogo l'eſſere ſuperato, & vinto, come chiaramente ſi vede per le parole precedenti al detto Verſo, che ſono queſte; *Igne nos examinasti, ſicut examinatur argentum*, cioè, Tu ci hai provato, & purificato nel fuoco, à guiſa che ſi prova, & purifica l'argento: quaſi dir voleſſe, non come il fieno, ò paglia, che s'abbruſcia, ma come l'argento che s'affina nel fuoco: purgandoſi d'ogni ſordidezza. Queſto iſteſſo ſi vede per le parole ſeguenti: *Tranſivimus per ignem, & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium*, cioè Noi ſiamo paſſati per fuoco, & acqua; come ſe haveſſe detto, per due elementi pericoloſi, & da temerſi: perche quell'abbruſcia, & queſto corrompe: & per il fuoco s'intende il fuoco delle tribolationi, che ſuole molte volte abbruſciare; & per l'acqua, l'abondanza delle proſperità, che corromper ſuole il più delle volte. Però ſi conchiude: *Et eduxiſti nos in refrigerium*, cioè, doppò che hai permeſſo, che ſiamo condotti nel laccio, ò nella trappola, (che è l'Egitto), non ci hai laſciato ſuperare dalle miſerie, ancorche foſſimo eſpoſti à ogni pericolo di morte, ma ci hai ridotti à ritrigerio, cioè liberati dalla dura ſervitù al ripoſo, & alla libertà: percioche queſto Salmo ſeſſageſimo quinto è in ringratiamento del popolo Giudaico, liberato dalla ſervitù di Faraone, Rè dell'Egitto. Dalla vera intelligenza adunque di queſto Verſo del Salmo, *Induxiſti nos in laqueum*, con le parole precedenti, & ſuſſeguenti del detto Verſo, ſi conchiude l'opinione di S. Cipriano, & di S. Gio: Chriſoſtomo: Ma per haver'una perfetta, & intera intelligenza di queſta Seſta Petitione, abbracciaremo l'una, & l'altra ſpoſitione di queſti Dottori Santi, dicendo che mentre ſi prega: Et ne nos inducas in tentationem, intendiamo di pregare, che Iddio nõ ci laſci vincere, e ſuperare da quella: percioche nell'uno, e nell'altro modo ſiamo indotti, ò condotti alla tentatione, cioè quando cominciamo à eſſer' tentati, & quando ſiamo ſuperati dalla tentatione. Però dovemo pregare Iddio, che non ci laſci condurre à tentatione alcuna, nella quale reſtiamo ſuperati, & perdenti, perche propriamente Iddio non ci conduce, nell'una, ne all'altra tentatione già detta, conſiderandoſi la tentatione, come coſa ſolicitativa, ò ver'eccitativa, & drizzata à far commettere il peccato.

S. Auguſt. in hunc locum. Pſal. 65. to. 8.

Pſal. 65.

Pſal. 65.

Exod. 12.

Epilogus.

IV. Il quarto capo principale di queſta Seſta Petitione, è, ſe ſi debba dimandare di non eſſer'indotto à tentatione alcuna, cioè di non eſſer ſuperato dalla tentatione. Ancorche queſta dimanda ſi debba far'al Signore, poiche eſſo Salvator noſtro ſomma Sapienza, & Figliuolo di Dio ci l'hà inſegnata, non dimeno l'habbiamo poſta qui con dubitatione, per riſolvere una difficoltà, che naſce da alcune Auttorità di S. Paolo, il qual dice à Corinthi, che Iddio con la tentatione ci da l'accreſcimento della virtù, & del premio: *Dabit Deus cum tentatione proventum*. Ecco il bene che s'acquiſta nelle tentationi. Et altrove il medeſmo Apoſtolo Santo dice, che li fù dato lo ſtimolo della carne, à fine, che non caſcaſſe in ſuperbia per la grandezza delle divine rivelationi fatteli da Dio, con molti altri privilegii: & che pregando Iddio per la liberatione di detto ſtimolo, hebbe queſta riſpoſta: *Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur*. Ti baſta la gratia mia, dice Iddio à Paolo, perche la virtù nella infirmità, ò fragilità ſi rende perfetta. Però dice S. Paolo: *Datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ*, cioè lo ſtimolo della Carne, come ſpone la Gloſſa, m'è ſtato dato da Dio à mia utilità: perche come dice il Padre S. Agoſtino, la perfettione della virtù è quella, che hà per ſua contraria la infirmità, con la quale legitimamente combatte: percioche la infirmità, ò fragilità occaſionalmente è cagione di far venir l'huomo à perfettione, in quanto che eſſo riconoſcendo la propria fragilità, & debolezza, ſi rende humile, & faſſi più cauto a preſervarſi da'peccati, con fargli reſiſtenza: & per conſeguenza doventa più eſſercitato nelle buone opere, & più gagliardo, & forte ne rimane per l'avenire. Per la qual coſa ſi può dire, che ſi come il Medico corporale permette alle volte, ò procura una percoſſa, ò ferita minore per ſanar la maggiore; così Iddio alle volte permette, che i Santi ſiano corporalmente afflitti, e tentati, & tal volta caſchino ne'peccati minori, a fine che ſi guardino, & preſervino da'maggiori: perche così humiliati, riconoſcendo la loro infirmità, & fragilità, ricorrono al divino ajuto, e favore, non confidandoſi di loro ſteſſi in modo alcuno. Et queſto ſi permette da Dio accioche i detti Santi non caſchino tal volta in ſuperbia per le loro buone operationi: perche tutti gli altri vitii, & peccati, come dice il mio Padre S. Agoſtino, vagliono ſolamente nelle coſe mal fatte: ma la ſuperbia ſola (la quale è radice, & principio d'ogni male, & bene ſpeſſo hà origine da qualche eccellenza ſingolare di virtù) è da eſſer temuta, & fuggita nelle coſe ben fatte: perche quando un'huomo haverà fatto qualche bene, e alle volte tentato di ſuperbia dal Diavolo, il qual cerca di farli perdere tutto'l ben fatto. Per le parole adunque raccontate di S. Paolo (il qual'anco dice, *Cùm infirmor, tunc potens ſum*, cioè divento potente, e forte nelle infirmità, & debolezze col divino ajuto, & favore) pare che l'huomo debba deſiderare di eſſer'indotto in tentatione. Il che ſe ben'è tutto vero nel fatto particolarmente di S. Paolo, & può verificarſi in molti altri col favor divino; non per queſto ſi deve dimandare d'eſſer'indotto in tentatione, come è ſtato già detto: sì perche l'huomo non ſi può aſſicurare di ſe medeſmo, eſſendo tanto fragile, come è; sì anco perche moſtrarebbe in queſto modo

1. Cor. 10.

2. Cor. 12.

Gloſſa interl. in hunc locũ. Aug. in Pſal. 130. tom. 8.

Gloſſ. S. Aug. in 2. Corin. 12

Eccl. 10.

2. Cor. 12.

Digitized by Google

modo manifeſta preſuntione di ſe ſteſſo.

V. Da queſta diterminatione ſi può riſolvere ancora il Quinto capo principale della medeſma Petitione, cioè ſe la tentatione deve eſſer deſiderata, percioche non ſi deve deſiderare per le ſteſſe ragioni: ma eſſendo ella pericoloſa, ſi deve più toſto aborrire; perche colui, che ama il pericolo, ſuol perire in quello, conforme alla ſentenza dell'Eccleſiaſtico, il qual dice: *Qui amat periculum, in illo peribit.* Et ſe bene il Profeta David diſſe al Signore: *Proba me Domine, & tenta me*, cioè, Provami, Signore, nelle tentationi; non però ſi può dir queſto da ogniuno, ma come dice S. Agoſtino, dal perfetto, & bene eſſercitato nelle tentationi, & molto confidente della bontà del miſericordioſo, & pietoſo Iddio, il quale tenta non per nuocere, ma per giovare, & per inſtruire; il qual ſenſo ſi può dar'ancora alle parole di San Gregorio Magno, il quale dice ne' Morali, che 'l Giuſto, poiche hà eſſercitate le virtù, deſidera eſſer tentato, ſi per la fiducia, che hà della miſericordia del benigno Iddio, il qual non ci laſcia tentare ſopra le noſtre forze; ſì anco, accioche per la confidanza delle ſue virtù non caſchi nel peccato della vanagloria, & ſuperbia, come S. Paolo diſſe di ſe ſteſſo in quello ſtimolo della carne. Et, come dice Caſſiodoro, queſta dimanda del Profeta, non è preſuntione del giuſto, ma certezza della Divina miſericordia per queſte parole, che precedono la dimanda: *In Domino ſperans, non infirmabor.* Et per quelle, che ſeguono: *Miſericordia tua ante oculos meos eſt.* Però ben diſſe il Profeta: *Proba me, & tenta me*; cioè, come dice Caſſiodoro, *Prius vires inſpice, & tunc ut ferre valeo, tentari permitte*: Vedi prima Signore, le mie forze; & conforme à quelle permetti, che Io ſia tentato: perche, come dice il medeſmo Caſſiodoro, il Profeta dimanda molto bene à Dio, che lo tenti in quella parte, che è di eſſo Iddio, à fine che egli non ſia condotto nella tentatione del Diavolo, il qual tenta per ingannare, & per dar morte: perche, quando Iddio ci tenta, ci purga, come ſi purga l'oro nella fornace ardente, per darci la vita eterna, con farci conoſcere il peccato noſtro, & con farci venire al ſalutifero frutto della penitenza.

Eccl.3. — *Pſal.25.* — *Aug. tom.5. lib.14. c.9. Et in hunc Pſal. 25. tom.8.* — *Greg. in Moral.* — *1.Cor.10.* — *2.Cor.12. Caſſiod. in Pſal.25.* — *Caſſiod. in Pſal.25.* — *Caſſiod. ibid.*

Da altri la ſopradetta dimanda del Profeta è ſtata interpretata altrimente, con dire, che 'l Profeta David non dimanda di eſſere tentato, ma ſe foſſe tentato, ciò non foſſe ſopra le ſue forze: cioè, Provami prima, Signore; & poi tentami, ſe è iſpediente; quaſi dir voleſſe il Profeta: Tu ſai, Signore, qual'io mi ſia: ſe à me torna bene la tentatione, tentami pure, perche tu non vuoi ſe non il mio bene. Altri dicono: Provami nelle tentationi, Signor mio, cioè rendimi provato, non à te, che ſai il tutto avanti che ſia, ma à me, & à gli altri, à fine, che in me non rimanga delitto alcuno; & io ſia conoſciuto per grato: & accetto à te. Il che è conforme à quello, che diſſe l'Angelo à Tobia: *Quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit, ut tentatio probaret te.* Non ſi deve adunque deſiderare la tentatione, ſe non in quel modo, che è ſtato detto: ma quando poi ſiamo tentati, dovemo, come dice S. Giacomo, rallegrarci, ſì per l'augmento della giuſtitia in queſto mondo, come anco per l'accreſcimento della corona in Cielo, & perche la tentatione è la prova della noſtra profeſſion Chriſtiana, & argomento di eſſere noi eletti di Dio, & perche, come dice S. Agoſtino, neſſuno ſenza eſſer tentato ſi può chiamar provato, conforme al detto dell'Eccleſiaſtico: *Qui non eſt tentatus, quid ſcit?* cioè, chi non è tentato, che coſa può ſapere? come ſe haveſſe detto l'Eccleſiaſtico: L'huomo non tentato, non può ſaper' coſa alcuna. Non dovemo adunque deſiderare la tentatione, ma ben rallegrarci di eſſa, quando ſiamo tentati. Però la Gloſſa eſſorta i tentati, & tribolati, à non dolerſi, ne ſdegnarſi ſe gli ſcelerati fioriſcono, & li buoni ſono depreſſi, perche l'eſſere eſſaltato ne' beni temporali, non appartiene alla dignità, & verità Chriſtiana, ma più toſto l'eſſer depreſſo: perche gli ſcelerati non hanno coſa alcuna in Cielo, & li buoni non hanno coſa alcuna in queſto mondo, almeno quant'allo affetto. Con la ſperanza dunque di quel bene infinito, & eterno, al quale ſono inviati i buoni, queſti tali ſi devono rallegrare d'ogni turbolenza, & d'ogni patimento, che gli può occorrere in queſto viaggio, che ſi fa dalla terra al Cielo; e tanto più ſapendo, come dice Giob, che la vita humana in queſto mondo altro non è che tentatione, & guerra, *Vita hominis, militia, vel tentatio*, ſecondo la Editione de' Settanta.

Tob.12. — *Iacob.1.* — *S. Auguſt. de ſerm. Do. lib. 2. c.14. tom.4.* — *Gloſſa ord. & interl. in c.1. Iacobi.* — *Iob.7.*

VI. Il ſeſto capo principale della Seſta Petitione è, ſe 'l Diavolo poſſa tentare ſenza permiſſione di Dio. Il che facilmente ſi riſolve per l'eſſempio, che habbiamo di Giob, il quale, come chiaramente ſi vede nella Scrittura ſacra, non poteva eſſere tentato dal Diavolo, ſe ciò non gli era permeſſo da Dio, il quale permeſſe al Tentatore, che tentaſſe Giob nella perdita di tutte le ricchezze, & de' figlivoli, ma che non offendeſſe il ſuo corpo, dicendo: *Ecce: univerſa, quæ habet, in manu tua ſunt: tantùm in eum ne extendas manum.* Ultimamente, doppo che fù tentato nella perdita ſopradetta, permeſſe, che foſſe tentato nel corpo ancora con la piaga, dalla pianta de' piedi ſin'alla cima del capo, ſenza offeſa della vita corporale, ò dell'uſo della ragione, con queſte parole: *Ecce in manu tua eſt: veruntamen animam illius ſerva.* Eccoche Iddio permette, che Giob ſia tentato nel corpo, mà li cuſtodiſce la vita corporale, & l'uſo della ragione, ſenza la quale Giob non haverebbe potuto conſervare la virtù della patienza. La impotenza del Diavolo ſi conferma ancora per l'eſſempio che habbiamo in S. Mattheo: nel cui Vangelo ſi legge, che quei ſpiriti maligni, eſſendo cacciati dal corpo humano, dimandorno di eſſer mandati dentro à quel gregge de porci, dicendo: *Si eijcis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum.* Però San Gio. Chriſoſtomo diterminando queſta dubitatio-

Iob.1. — *Iob.2.* — *Matth.8.*

Digitized by Google

tatione, dice: Se li ſpiriti maligni non haveano ardimento d'entrar'in quei porci, ſe Iddio non gli haveſſe data licenza d'entrarci, molto manco poſſono coſa alcuna contra gli huomini, ſe non gli è data da Dio la poteſtà di taſſa: la qual poteſtà, come dice S. Cipriano, in due modi ſi dà contra noi: ò per pena, quando peccamo: ò per gloria, quando ſiamo provati per manifeſtare al mondo le virtù del tentato, come ſi vede per l'eſſempio di Giob: & queſta poteſtà data da Dio, ſi prova ancora per le parole del noſtro Salvatore, il quale nel tempo della paſſione diſſe à Pilato: *Non haberes poteſtatem adverſum me ullam, niſi datum tibi eſſet deſuper.*

Chryſoſtom. homil. 29. in Mat. tom. 2.

Cypr. in orat. Dom.

Ioan. 19.

Senza permiſſione adunque del Signor Iddio nõ ſi può far tentatione alcuna dal Diavolo. Mà ſe alcuno curioſo mi dimandaſſe, per qual cagione Iddio habbia permeſſo, & permetta ogni giorno, che l'huomo dal Diavolo ſia tentato, ſapendo ſua Divina Maeſtà, che l'huomo è povero, & debole, & il Demonio forte, & potente: & che al giuſto giudice non conviene permettere, che'l povero, & debole ſia moleſtato, & combattuto da uno più forte, & potente; Anzi per qual cagione permetta, che l'huomo ſia tentato, ſapendo eſſo Iddio, che'l tentato era per dar l'aſſenſo ſuo alla tentatione? Riſpondo brevemente col Padre S. Agoſtino quello, che egli ſopra al Geneſi tratta diffuſamente con molta dottrina, che Iddio permette queſto per due ragioni: Una delle quali è, che è coſa più glorioſa l'eſſer'tentato, & non conſentire, che il non poter'eſſer tentato, poiche con la tentatione ſi ſperimenta, & s'eſſercita la virtù: L'altra è, che ſi come Iddio prevedde, che l'huomo dovea eſſer vinto dal Diavolo, così prevedde, che'l Demonio dovea eſſer ſuperato dall'huomo. Dice anco l'iſteſſo Dottor Santo nel Dialogo ad Oroſio: *Magna laus non eſt, ſi homo non peccat, quia non tentatus eſt.* Non è veramente, dice egli, gran lode, ſe l'huomo non pecca, perche non è tentato; eſſendo coſa più glorioſa l'eſſer'tentato, & non conſentire alla tentatione, che il non poter'eſſer tentato. Però ben diſſe Ambrogio Santo: *Non virtutis eſt, non poſſe peccare, ſed nolle*; cioè la virtù non conſiſte in non poter peccare, mà in non volere. Et ſe bene Iddio ſapeva, che quelli, i quali egli creava, haveano da eſſer'peccatori, e ſcelerati, li volſe non dimeno creare, perche prevedde il bene, che era per cavare da eſſi peccatori. Et così li fece laſciando in loro la facoltà dell'operare quello, che eſſi voleſſero, à fine che facendo male, ritrovaſſero Iddio fattore degno d'ogni lode, vedendo eſſi la natura buona datagli dal ſuo Creatore, & il giuſto caſtigo del peccato: perche da ſe i peccatori hanno la natura cattiva, & perverſa, & da Dio hebbero la buona, & hanno la giuſta pena. Però dice l'iſteſſo Dottor Santo nell'Enchiridio: *Melius iudicavit Deus de malis bona facere, quàm nulla mala eſſe permittere*, cioè che Iddio giudicò di cavare maggior bene dal male, che dal non permettere mal'alcuno. Ad inſtruttione adunque de'buoni, e ſanti furono creati quelli, che haveano da eſſere perverſi, & per le ragioni dette, & anco per far vedere all'anime perverſe, pur'ad inſtruttione de'buoni, quanto ben ſi ſerve l'onnipotente Iddio delle perverſe volontà de'cattivi, & ſcelerati; & quanto perverſamente l'anime peccatrici ſi ſervono delle buone nature. Se adunq; gli huomini giuſti, & pii fanno profitto per l'empii, e per l'ingiuſti, nõ è da maravigliarſi, che Iddio habbia creati coloro, che erano per farſi peccatori, & perverſi, poiche queſti erano per giovare à boni col giuſto caſtigo della loro volontà perverſa. Et quantunque miglior natura ſia quella, che totalmente non vuole, ne può peccare, come hora è la natura degli Angeli Santi; non dimeno la natura, che può non peccare, ſe vuole, non è cattiva; & giuſta è la ſentenza, con la quale è punita, poiche per volontà peccò, non per neceſſità. Eſſendo adunque bona queſta natura, & quell'altra migliore; era coſa ragionevole, che Iddio faceſſe, & l'una, & l'altra, à fine che di ambedue foſſe lodato: percioche quella è degli Angeli Santi, & queſta de gli huomini. Queſte ſono le ragioni, che ſcrive il Padre Sant'Agoſtino nell'Undecimo libro ſopra al Geneſi, riſpondendo à curioſi, che vogliono ſapere per qual cagione Iddio permetta, che ſia tentato l'huomo, il qual'è per conſentire alla tentatione: & per qual cagione l'habbia creato tale, havendolo potuto creare di natura, che non voleſſe peccare in modo alcuno. Quant'alla difficoltà del Tentato, e del Tentatore par, che Lattantio Firmiano voleſſe riſpondere con quelle parole: *Ideo potentiores iniuſtos eſſe permiſit, ut cogere ad malum poſſent; ideo plures, ut virtus eſſet pretioſa, quòd rara eſt*; cioe: Iddio permette, che gl'huomini ingiuſti ſiano molti, & più potenti à far peccare, accioche la virtù foſſe più pretioſa per la ſua rarità.

Aug. lib. 11. in Gen. ſuper litt. c. 3. 4. 5. 6. 7. tom. 3. Et tom. 5. lib. 14. de Civitat. Dei c. 27.

Aug. tom. 4. Et lib. 11. de Gen. ad litt. c. 4. tom. 3.

Ambr. tom. 3. lib. 2. in c. 18. Luc in princ. cap.

Aug. lib. 11. de Gen. ad litt. à cap. 4. uſque ad 10.

Aug. in Enchir. cap. 27. tom. 3.

Aug. lib. 11. de Gen. ad litt. c. 6. & 7.

Aug. ibid. c. 9.

Aug. de Gen. ad litt lib. 11. c. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. tom. 3. Et Mag. ſent. lib. 2. d. 23. c. 1.

Lactant. Firmian. lib. 5. de Iuſtitia.

Et ſe queſte non baſtano, diciamo con l'iſteſſo Dottor Santo, che l'altezza de'conſegli & ſecreti dell'onnipotente Iddio ſupera le noſtre forze di maniera, che non ſi ponno penetrare, potendoci eſſere qualche cagione più occolta intorno à dubbii fatti di ſopra.

Aug. ibid. c. 3. in fine.

VII. Quanto al ſettimo capo principale ſi riſponde, che ad alcuni alle volte è utile l'eſſere ſuperato, & vinto nella tentatione, particolarmente à ſuperbi, i quali vedendoſi caſcati nel peccato, doventano humili, conforme alla ſentenza del Padre S. Agoſtino: le cui parole ſono tali: *Audeo dicere, ſuperbis eſſe utile, cadere in aliquod apertum, manifeſtumque peccatum*; cioè, Ardiſco dire, che à ſuperbi è utile il caſcare in qualche aperto, & manifeſto peccato; per lo quale, dice egli, eſſi à loro ſteſſi diſpiacciano, poiche caſcando nel peccato, tanto ſi compiacquero: percioche più utilmente S. Pietro diſpiacque à ſe, quando pianſe la ſua fragilità, per la quale negò il ſuo Maeſtro, Chriſto, noſtro Salvator; che non ſi compiacque, quando preſumeva di ſe ſteſſo.

Aug. lib. 14. de Civit. Dei c. 13. tom. 5.

Mà ſe ben'alle volte ad alcuni è ſtato uti-

Digitized by Google

utile il caſcare nel peccato, particolarmente à Pietro, il quale dalla ſua negatione, non ſolamente riportò maggior'humiltà, mà imparò ancora di compatire alla fragilità humana, havendo à eſſer capo del Collegio Apoſtolico; non dimeno da ogniuno ſi deve fare queſta Seſta dimanda, sì perche la Oratione Domenicale è oratione commune da dirſi da tutti, & per tutti i membri di Santa Chieſa; sì anco perche l'utilità, che ſi riporta dal caſcare nel peccato, è molto indiretta, & accidentale; della quale ſi come neſſuno ſi può aſſicurare, così anco neſſuno deve far male per cavarne il bene: percioche il male per ſe ſteſſo non cagiona il bene: mà Iddio per ſua infinita bontà, & miſericordia dal male sà cavare il bene, conforme alla ſentenza di San Paolo, il quale ſcrive in queſta forma di parole: *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum: his, qui ſecundùm propoſitum vocati ſunt ſancti*; (Rom. 8.) cioè, à quelli, che veramente amano Iddio con amore charitativo, & perſeverante, come dice la Gloſſa, (Gloſſa in c. 8. Ep. ad Rom.) tutte le coſe, tanto proſpere, come avverſe, & finalmente i peccati mortali ſteſſi ritornano in bene, & utilità: perche queſti tali quando ſi vedono caduti nel peccato, riſorgono più humili, & più pietoſi al compatire i difetti altrui; più forti e potenti, più dotti, & più cauti à fuggire il peccato. Et ſe bene i peccati gli riportano bene, ciò non è per merito, come dice la Gloſſa, (Gloſſa ibid.) mà ſecondo il propoſito del benigno Iddio, cioè ſecondo la divina predeſtinatione, come dicono tutti gli Spoſitori: perche come vuole la Gloſſa, quelli, che ſono chiamati da Dio, non ſono tali per altro, che per la divina predeſtinatione, la quale da San Paolo nel capitolo citato, impropriamente ſi prende per la collatione, & apponimento della gratia in queſto mondo: (Prædeſtinatio quid.) per la quale ſi preparano gli huomini à ricevere la parola di Dio, come la Gloſſa dice ſponendo le parole di S. Paolo nel capitolo ottavo della Piſtola à Romani: (Gloſſa ord. ibid.) mà propriamente è la preſcienza, & preparatione de'divini beneſitii, & la evitatione de'mali, da'quali certiſſimamente ſono liberati tutti quelli, che ne ſono liberati.

Della forma intorno alla ſeſta Petitione.

VIII. Quanto all'ottavo capo principale, che è la forma, conſideraremo tre coſe: Primieramente, per qual cagione ſi dica: ET NE NOS INDUCAS IN TENTATIONEM più toſto che, *Et ne nos patiaris induci in tentationem*, come ſpone Tertulliano, & come legge S. Cipriano, (Tertull. & Cyprin orat. Dom.) imitatore, & Parafraſte di eſſo, come è ſtato detto di ſopra; Secondariamente, perche ſi dica, *Nos*; & non *Me*. Ultimamente, per qual cagione ſi dica; TENTATIONEM, & non *Tentationes*. Alla prima dubitatione brevemente ſi riſponde, che ogni bene viene da Dio: & alla ſomma ſua benignità, & auttorità s'hà d'attribuire ogni bene, ò ſia collatione, & communicatione del bene, ò ſia l'impedimento del male: il quale impedimento ſi dimanda, quando ſi dice: ET NE NOS INDUCAS IN TENTATIONEM: per la qual forma di parole ſi moſtra più apertamente l'auttorità di Dio, che per la forma uſata da Tertulliano, & da Cipriano, i quali leggono in quel modo per dichiaratione del ſenſo, che hanno le parole, che noi uſiamo in queſta Petitione, come vuol'il Padre S. Agoſtino, (Aug. lib. 2. de ſerm. Dom. in monte c. 14. tom. 4.) il qual dice, che alcuni leggono: *Ne nos inferas*, come legge eſſo Dottore; Et altri, *Ne nos inducas*; perche l'un, & l'altro è tradotto dal verbo Greco εἰσενέγκῃς: mà che alcuni leggono, NE NOS PATIARIS INDUCI, per dichiaratione di queſte parole, ET NE NOS INDUCAS IN TENTATIONEM. Et con queſta parola, INDUCAS, ſi moſtra più l'auttorità dell'Onnipotente Iddio, che in quelle parole, NE PATIARIS INDUCI.

Alla ſeconda dubitatione intorno alla forma della Seſta Petitione, ſi riſponde, che ſe bene colui, che dice la Oratione Domenicale, è ſolo; egli non dimeno parla nel numero del più, & non del meno, & del ſingolare, perche queſta voce ò parola, *Noi*, ſi piglia per tutti i membri della Chieſa ſanta, dicendoſi la Oratione Domenicale in perſona di tutta la Chieſa, come habbiamo detto nel Quarto Queſito della quinta Petitione. Et però la Oratione eſſendo generale, da tutti, & per tutti ſi dice, *Nos*.

Alla terza dubitatione ſi riſponde pur' in poche parole, che ſe bene le tentationi ſono di più ſorti, come ſi legge in S. Giacomo, (Iaco. 1.) ſi dice con tutto ciò nel numero del meno, TENTATIONEM, & non nel numero del più, *Tentationes*, perche la negatione hà più forza di negare poſta con la parte, che col tutto, come ſarebbe à dire; *Non unus*; hà più forza, che queſt'altra forma: *Non plures*; & anco, perche in queſto luogo per la parola, *Tentationem*, s'intende la tentatione della concupiſcenza, dalla quale naſcono tutte le ſorti delle Tentationi, conforme alla ſentenza di S. Giacomo, (Ioan. 1.) il qual dice: *Unuſquiſque tentatur à concupiſcentia abſtractus, & illectus*, cioè, che ogniuno è tentato laſciandoſi tirare, & allettare dalla ſua concupiſcenza.

Da ogniuno adunque, & cotidianamente, anzi ogni hora ſi deve fare queſta dimanda à Dio, poiche l'iſteſſo Maeſtro, & Salvator noſtro, Chriſto, il quale inſegnò queſta Oratione à ſuoi Diſcepoli, (Matth. 26.) gli diſſe ancora nel tempo della ſua ſantiſſima Paſſione: (Matth. 14.) *Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem*; cioè, Orate, & vegghiate, ò vero ſtate ben' avvertiti di non entrare in tentatione. Non diſſe: Avvertite di non eſſer tentati; ma di non entrare in tentatione, cioè di non laſciarvi ſuperare dalla tentatione, come dice la Gloſſa: perche come vuol S. Girolamo, colui entra in tentatione, che laſcia di fare oratione. (Comm. in Marc. cap. 14. tom. 6.) Et S. Pietro ſimilmente c'inſegna di ſtar'avvertiti, con dirci, che l'avverſario noſtro, il Diavolo, ci ſtà ſempre intorno con rugire à guiſa d'un Leone per vedere da che parte ci poſſa tentare per divorarci. Et ben dice: *Tamquam leo rugiens, circuit quærens* (1. Petri 5.)

Digitized by Google

tens quem devoret: perche ſi come il rugito del Leone impediſce l'orecchie, che non poſſino ſentire altro ſuono; coſì il Diavolo atterriſce le menti de gli huomini, & gli ſuggeriſce: & ſomminiſtra le coſe illicite, per divertirli dalla via della verità, à fine, che non aſcoltino la voce di Chriſto noſtro Salvatore.

Spilogus. Et per dar fine alla dichiaratione di queſta Seſta Petitione; quando noi ſiamo avvertiti di far coſì ſpeſſo la dimanda, ſiamo aviſati ancora, che noi come pronti, & facili al peccare ſpeſſo, conoſciamo la noſtra imbecillità, acciochè noi inſolentemente non c'inalziamo, ne arrogantemente ci gloriamo, con preſumere di noi ſteſſi quello, che non dovemo; ma che ci abbaſſiamo, & ci humiliamo, come ſervi inutili ſempre, & indegni.

SETTIMA PETITIONE.

Sed libera nos a malo.
cioè
Ma libera noi dal male.

Queſta ultima Petitione, come dice Tertulliano, & il ſuo Paraſraſte, & accurato imitatore, Cipriano ſanto, è di tanta forza, & grandezza ſotto poche, & brevi parole, che abbraccia, & conchiude in ſe tutte le altre noſtre Petitioni, e noſtri preghi: perche quando noi diciamo, pregando Iddio, che ci liberi dal male, non ci reſta altro da dimandare; poiche, impetrata contra'l male la divina protettione, reſtiamo ſicuri contra tutti i mali, che ci poſſono eſſer fatti dal Diavolo, & dal mondo; perche colui, che in queſto mondo hà per ſuo protettore Iddio, non hà che temere. Di gran forza, & ſoſtanza è adunque queſta ſettima Dimanda, poiche il figliuolo di Dio non ſolamente ci la inſegnò, ma con l'eſſempio ancora ci la confermò, quando, havendo à far partenza da queſta vita preſente, pregò il ſuo Padre Iddio per la ſalute delli huomini, dicendo: *Rogo, ut ſerves eos à malo.*

Tertull. & Cyprian. in Orat. Dom.

Ioan. 17.

Ma avanti che ſi proceda più oltre, ſi deve ſapere, che quando la Oratione Domenicale è detta dal Sacerdote nella celebratione della Meſſa, queſta Petitione ſi proferiſce dal miniſtro, per moſtrare, che non ſolamente ſi deve preſtare il conſenſo al Sacerdote, che dice la Oratione Domenicale, ma eſteriormente ancora ſi dimandano con effetto le coſe contenute in eſſa. Il che s'oſſerva ſimilmente nel Simbolo quando è detto dal Secerdote à Prima, & à Compieta: percioché l'ultimo Articolo è detto da'miniſtri, ò dal Choro, à fine che le coſe credute col cuore, ſiano confeſſate con la bocca à ſalute noſtra.

In queſt'ultima parte della Oratione Domenicale, che propriamente è detta Deprecatione, & abbraccia le tre ultime petitioni, come di ſopra havemo moſtrato, deſideriamo, che ci ſiano rimeſſi tre mali, cioè, Male di colpa nella quinta petitione: Male di combattimento, ò di tentatione, nella Seſta: & Male di pena nella Settima, & ultima. Di queſti tre mali alcuni ſi chiamano paſſati, & ſono li peccati commeſſi, de'quali dimandiamo la remiſſione, & condonatione nella Quinta Petitione. Alcuni altri ſi chiamano futuri, & queſti ſono le tentationi, le quali, pregamo nella Seſta, che ci ſiano rimoſſe. Gli altri ſono detti preſenti, da'quali nella Settima, & ultima pregamo di eſſer liberati. Il che ci è molto bene rappreſentato nel ſantiſſimo Sacrificio della Meſſa, quando il Sacerdote doppò la Oratione Domenicale, dice: *Libera nos, quæſumus Domine, ab omnibus malis, præſentibus, præteritis, & futuris*: & queſti tre mali ſi contengono nelle tre ultime Petitioni, delle quali il Padre S. Agoſtino fa un Diſcorſo molto pio, & dotto. Et ancorche ſette ſiano le Petitioni ſecondo la opinion commune, alcuni non dimeno vogliono, che ſiano Sei ſolamente, dicendo che la Settima non è nuova Petitione, ne diverſa dalla Seſta, ma una coſa ſteſſa, poiche, come eſſi dicono, in queſt'ultima ſi dimanda con l'affermativa quello ſteſſo, che nella Seſta ſi dimanda con la negativa: & ſempre nella particella avverſativa, Sed; la ſeconda clauſula, ò propoſitione, afferma il contrario di quello, che ſi negava nella prima, come ſarebbe à dire; Non mi riprendere, Signore, nel tuo furore; ma condonami con clemenza i miei peccati. Per le quali due propoſitioni ſi vede, che nell'una, nell'altra ſi dimanda l'iſteſſo diverſamente: & queſta può eſſere la ragione, per la quale, come dicono, ſia ſtata laſciata con ſilentio da S. Luca: percioche ſiamo liberati dal male, mentre ſiamo perſeveranti di non caſcare nel male: & anco, mentre ſiamo occupati dal male, ſiamo liberati da quello, accioche non ci ſuperi, & ci mandi in ruina. Ma col Padre S. Agoſtino diciamo pure, che ſono ſette: perche nella Seſta pregamo di non incorrere nel male: nella Settima pregamo di eſſere liberati dall'incorſo: & ſotto nome di male, dice Egidio, ſi poſſono intendere tre mali di pena, cioè, dell'Inferno, del Purgatorio, & del Mondo.

Aug. libr. 2. de pecc. mer. c. 2. tom. 7.

Luc. 11 ponit quinq; Petitiones tātū.

Aug. libr. 2. de ſerm. Dom. in Monte c. 15. tom. 4.

Æg. Columna Rom. in Orat. Dom.

Dal male, ò pena dell'Inferno ſiamo liberati per la contrittione del peccato mortale, perche per la contritione la pena eterna ſubito ci è mutata in temporale, conforme al verſo del Salmo: *Eruiſti animam meam ex inferno inferiori.*

Pſal. 85.

Dal male, ò pena del Purgatorio ſiamo liberati nella confeſſione per virtù delle Chiavi della Chieſa: ſe però il Sacerdote non erra nella compenſatione della pena purgatoria, commutandola nella pena preſente. Il che in virtù, & auttorità dell'opere buone, & eccellenti congregate dalla ſoprabondanza de'meriti di Chriſto, & de'Santi, i quali fecero opere, come dicono i Theologi, di ſopererogatione, fa il Sacerdote conforme al modo tenuto da Chriſto, il quale dette Lazaro reſuſcitato a'Diſcepoli, che lo ſciiogleſſero: percioche nella pena purgatoria ſi purgano,

Ægid. ibid.

Ioan. 11.

gano, & s'abbruſciano, quanto al reato della pena, i peccati mortali, & veniali. La qual coſa ci fu moſtrata, & inſegnata da S. Paolo ſotto nome del legno, del fieno, & della ſtoppia da doverſi abbruſciare nel fuoco del Purgatorio. Per il legno da doverſi abbruſciar nel Purgatorio, alcuni intendono il peccato mortale, perdonato in queſta vita preſente per miſericordia del benigno Iddio, premeſſa però la contritione del peccatore, il quale non ne hà fatta penitenza perfettamente. Ma ſecondo alcuni altri, & particolarmente, ſecondo, che ſcrive S. Gregorio Magno, per il legno, fieno, & ſtoppia, s'intendono i peccati leggieriſſimi, come ſono li veniali, che naſcono dalle concupiſcenze carnali, ò li piccioli moti, & leggieri di vanagloria, di riſo, d'ira, & d'altri ſomiglianti, i quali poſſono ſtare con la charità: & neſſuno può ſtare ſenza qualch'uno d'eſſi: i quali ſicome giornalmente ſi commettono ſpeſſo da ogniuno, per ſanto che egli ſi ſia, coſi giornalmente ſi rimettono ancora con dire la Oratione Domenicale, con l'acqua benedetta, con la benedittione del ſommo Pontefice, & con vedere il Santiſſimo Sacramento della Euchariſtia, come dice Egidio Colonna Romano col Padre S. Agoſtino, il qual'anco ſcrivendo à Seleuciana, dice, che ſi rimettono con la Oratione Domenicale co' digiuni, & con le limoſine. Dal male ò pena di queſto mondo ſiamo liberati nella morte, quando dalla miſeria ſi viene alla gloria, conforme al detto dell'Apoſtolo S. Paolo: *Ipſa creatura liberabitur à ſervitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei*: Le pene, & miſerie preſenti di queſto mondo ſono quaſi infinite, poiche l'huomo ſubito nato, ſi riempie di molte miſerie. *Homo natus de muliere*, dice Giob, *brevi vivens tempore, repletur multis miſeriis*. Anzi non ci è giorno, il qual ſia ſenza qualche moleſtia, afflittione, travaglio, & incommodo, conforme alla ſentenza del Salvatore, il quale diſſe in S. Mattheo: *Sufficit diei malitia ſua*. Per la malitia del giorno in queſto luogo s'intende la moleſtia, & l'incommodo, che apportar ſuole il giorno; & perche l'incommodo e'l travaglio ſpirituale, & corporale, ò altra paſſione diſpiacevole, è il male di pena; però eſſa moleſtia è detta malitia.

Ægid. ibid.

Greg. libr. 4. Dialog. c. 39. tom. 3.

Venialia quot modis dimittantur.

Ægid. in ora. Dom in fin. 6. Petit. Aug. tom. 2. ep. 108. in fin.

Rom. 8.

Job. 14.

Matth. 6.

Quando adunque ſi dice: Sed libera nos a malo, ſi prega Iddio, che per ſua bontà, & miſericordia ſi degni di liberarci da ogni male, & ſpirituale, & corporale; interno, & eſterno, cioè da ogni travaglio della mente, & del corpo: che ci faccia ſicuri dall'acqua, dal fuoco, & da'folgori, & dalle grandini, che non ci apportino danno: che ci liberi dalle careſtie, dalle guerre, dalla peſte, dall'infirmità, dalle carceri, da gli eſſilii, dalle perſecutioni, da'tradimenti, dalle ſeditioni, dalle inſidie, da gl'inganni, dalle caggioni delle ſceleratezze, da gl'incommodi, dalla morte violenta, & repentina: & lo preghiamo à farci gratia, che noi non c'irritiamo l'ira ſua, & lo ſdegno ſuo giuſto, & che non ci tiriamo à doſſo li ſupplicii, che ſtanno apparechiati per gli empii: & che non ſiamo tormentati dal fuoco del Purgatorio, dal quale piamente, & ſantamente pregamo, che ſiano liberati gli altri ancora. Queſti ſono i mali, da'quali ſi prega Iddio, che ci liberi, quando ſi dice: Sed libera nos a malo.

Male è detto, oltra di queſto, il Diavolo, ſi perche fù auttore del peccato dell'huomo, & del ſuo male; ſi anco, perche Iddio nel dar'i mali, cioè le pene a gli ſcelerati, ſi ſerve di eſſo Diavolo, come miniſtro, perciochè ogni male della pena, che patiſce l'huomo per li peccati è dato da Dio, conforme alla Sentenza di Amos, il qual dice, che non è male, cioè, di pena, che non faccia il Signore. Et Iſaia: *Ego Dominus creans malum*. Il Diavolo è chiamato ancora male, ò malo, cioè cattivo, & perniciofo, perchè ſempre cerca di far male all'huomo, ancorchè da eſſo non ſia offeſo; & però ſi prega Iddio, che ci liberi dal male, & non da' mali; perchè i mali, che ci ſono fatti dal proſſimo, s'attribuiſcono a lui come auttore, & impulſore. Per la qual coſa non dovemo odiare il proſſimo, ma tutto l'odio ſi deve drizzare contra'l Diavolo, dal quale ſiamo incitati a fare l'ingiurie, e' diſpiaceri; anzi ſi deve pregar'il benigno Iddio, che non ſolamente ci liberi dal male, cioè dalle ingiurie fatteci, ma che colui, il quale ci ha offeſo, ſia liberato dalle mani del Diavolo, per lo cui incitamento ci è ſtato fatto il diſpiacere. Queſto nome adunque di male è molto ben'appropriato al Diavolo; & per le dette ragioni da Baſilio Magno, Gio: Chriſoſtomo, & Agoſtino, Dottori Santi, in queſta ultima Petitione ſotto nome di male, è ſtato inteſo il Diavolo, come anco bene ci lo conferma l'articolo Greco τοῦ πονηροῦ: anzi Gio: Chriſoſtomo legge: *Sed erue nos a pernicioſo*; & oſſerva dichiarando, perchè ſi legga, *Pernicioſo*, nel numero del meno, & non del più; & rende la cagione poco ſù raccontata, per la quale ſi dice; *Libera nos a malo*, non, *a malis*.

Amos 3.

Baſil. Chryſoſtom. Auguſt.

Cornel. Ianſen.

Diciamo adunque pregando, che Iddio ci liberi dal male delle pene preſenti, & future, & dal Diavolo, avverſario noſtro pernicioſo. Et ſe alle volte non ſiamo eſſauditi, non per queſto ci dovemo turbare, nè dolere; ſi perchè ogni noſtro male di pena procede dal noſtro peccato per Divina Giuſtitia ſecondo la ſentenza di Gieremia, il qual dice: *Terra cum peccaverit, hæc ſunt judicia mea peſſima: Gladius, fames, & peſtis*; ſi anco perchè non ſi può entrare nel Paradiſo ſenza molte tribolationi, come ſi legge ne gli atti Apoſtolici: *Per multas tribulationes oportet nos intrare in Regnum Dei*. Anzi ci dovemo rallegrare nelle tribolationi, e travagli, poichè Iddio ſi trova co' tribolati, dicendo il Profeta: *Cum ipſo ſum in tribulatione*. Et altrove: *Juxta eſt Dominus iis, qui tribulato ſunt corde*. Et: *Multæ tribulationes juſtorum*. Li giuſti veramente, & grati a Dio, ſono ſpeſſo tribolati; & li peccatori, & ſcelerati pro-

Hier. 21. Ezech. 6.

Act. 14.

Pſal. 90. Pſal. 33.

Digitized by Google

proſperati; & queſti molte volte ſono eſſauditi più preſto, che quelli. S. Paolo pregò Iddio, che lo liberaſſe dalla tentatione, e tribolatione della carne, & non fù eſſaudito. Il Diavolo dimandò à Dio, che li foſſe lecito di tentar' Giob; Quella legione di ſpiriti maligni dimandorno di poter' entrare dentro a quella gran quantità di porci; Et li figliuoli d'Iſrael dimandorno mormorando di eſſer' ſatiati di carne nel deſerto, e tutti queſti furono eſſauditi. Molti Santi all'incontro hanno dimandato, & dimandano di eſſer' liberati dalle tribolationi di queſto mondo, & da' mali di queſta vita preſente, & non ſono eſſauditi; perchè, come dice il gran Padre S. Agoſtino, il quale muove queſta dubitatione ſcrivendo à Proba vedova intorno al modo del pregare Iddio; non ſapendo noi, ſe le tribolationi ſiano per darci giovamento, ò nocumento, non ci par' di eſſere eſſauditi, non eſſendo noi eſſauditi a volontà noſtra, & a voto noſtro, ſecondo, che vorrebbe il ſenſo della noſtra debolezza, & fiacchezza humana; ma ſiamo ben'eſſauditi a noſtra utilità, non conoſciuta da noi nell'atto del patimento, e travaglio. Però diſſe S. Paolo a queſto propoſito: *Quid oremus, vel petamus, ſicut oportet, neſcimus.* Non ſappiamo veramente dimandare, & per queſto non ſiamo eſſauditi, come ben diſſe S. Giacomo in queſta forma di parole: *Petitis, & non accipitis, eò quòd male petatis*: perciochè la noſtra dimanda deve eſſer fatta ſempre in nome del noſtro Salvatore, come egli ſteſſo dice in S. Giovanni, cioe a noſtra ſalute; & quando la dimanda e tale, ſiamo eſſauditi ſenza dubbio alcuno; perche molte volte, ſe bene non ſiamo eſſauditi a volontà noſtra, ſiamo nondimeno eſſauditi a ſalute noſtra, ſi come per gli eſſempi citati poco fà, chiaramente ſi vede. Però Bonaventura Santo, ſponendo quel detto del Salmo: *Clamabo per diem, & non exaudies; & nocte, & non ad inſipientiam mihi*; cioè io ti chiamerò, pregando, giorno, & notte, & non mi eſſaudirai; diſſe, & bene, che'l Giuſto per tre cagioni alle volte non è eſſaudito, ò perchè prega per un'indegno, come fece Samuele pregando per Saul; ò perchè la dimanda è inordinata, come fù quella della Madre de' figliuoli di Zebedeo, quando dimandò, che uno de' ſuoi figliuoli ſedeſſe alla deſtra, & l'altro alla ſiniſtra nel Regno di Dio, Criſto, Salvator noſtro; perciochè prima doveano eſſere humiliati, che eſſaltati; ò veramente non è eſſaudito per maggior bene, come ſi legge di S. Paolo, il quale non fù eſſaudito nella dimanda intorno alla liberatione dello ſtimolo della carne; perchè li fù di maggior giovamento, & di maggior premio l'haver'il fomite del peccato, che'l non haverlo. Queſto iſteſſo ſi accenna nel verſo del Salmo citato poco fà, quando David in perſona di Criſto come huomo in voce humana moſtrava di eſſer'abandonato, & di non eſſer'eſſaudito ad inſipienza, & a ſalute corporale conforme alla dimanda del ſenſo, ma bene a ſapienza, come dice Landolfo, & a utilità dello Spirito, eſſendo coſa iſpediente, che Criſto patiſſe morte per ſalute, & redentione del genere humano. Ne ci deve parere gran coſa, che Iddio alle volte ci eſſaudiſca a volontà, poiche egli adirato co' peccatori oſtinati, & perſeveranti nel peccato, gli da quello, che dimandano; & egli medeſimo propitio, & amorevole co' boni, gli nega quello, che eſſi vorriano. Però ben diſſe il Padre S. Agoſtino: *Nolite pro magno habere ad voluntatem exaudiri; Aliquando Deus iratus, dat quod petis; & Deus propitius, negat quod petis.* Iddio adirato ti da quello, che dimandi; & placato, & propitio ti niega quello, che vorreſti. Queſto alle volte ti niega per tua ſalute; & quello ti da a tua volontà, & dannatione, come bene è ſtato moſtrato di ſopra. La noſtra dimanda adunque deve eſſer' fatta ſempre in nome del noſtro Salvatore, cioe a noſtra ſalute, regolandoſi con la Divina volontà, conforme all'eſſempio datoci dal noſtro Salvatore, & Figliuolo di Dio, il quale ritrovandoſi vicino alla ſua ſantiſſima Paſſione, ſe bene ſecondo la carne humana, preſa da ſua divina Maeſtà, diſſe: *Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat a me calix iſte*; nondimeno rimettendo tutto'l ſuo voler'al Padre Eterno, conchiuſe la ſua dimanda con queſte parole: *Veruntamen non quod ego volo, ſed quod tu vis.* Così dovemo far noi rimettendo ſempre le noſtre dimande al voler dell'Onnipotente, & Miſericordioſo Iddio, il quale sà il biſogno noſtro, & la noſtra utilità; & all'hora le noſtre dimande ſaranno fatte in nome del Salvatore, cioè in ſalute dell'anima noſtra. Queſto ſia il ſigillo d'ogni noſtra dimanda; perche in queſto modo potremo dir ſempre d'eſſer'eſſauditi, ancorchè reſtiamo nelle tribolationi, nelle quali molte volte Iddio ci laſcia ſtare per qualche tempo a ſalute noſtra, & per caparra dell'amore, che ci porta, come ci moſtra chiaramente l'eſſempio ſegnalato di Giob, di Tobia, & d'altri amici del Signor'Iddio, il quale tien'eſſercitati i ſuoi chari nelle tribolationi, & ne' caſtighi, come ben dice San Giovanni nella Divina rivelatione in queſta forma di parole: *Ego quos amo, arguo, & caſtigo.* Il che fa Iddio, ò per far meritar più, moſtrando al fine la virtù de' tribolati, & afflitti, come ſi vede per gli eſſempj raccontati di ſopra, ò per far purgare qualche peccato, come ſi vede nel ſecondo libro de' Machabei; nel quale doppo, che ſono raccontate le tribolationi, & le perſecutioni, che eſſi Machabei patirono per via del Tiranno Antioco, Re, eſpreſſamente ſi legge, che tutte quelle avverſità gli furono date a correttione di que' popoli, non a ruina loro, ne a loro deſtruttione; perciochè, come ſi legge nell'iſteſſo luogo, è indicio di gran benefitio verſo i peccatori, quando Iddio non laſcia ſtar molto tempo i peccatori nel peccato ſenza caſtigo, & correttione. Dalle quali parole della Scrittura ſacra ſi può conchiudere riſolutamente, che le perſecutioni del mondo

Margin notes: 2.Cor.12. Iob.1. Matth.8. Exo.16. Aug. Ep.121. c.14.tom.2. Rom.8. Iac.4. Ioan.15. S.Bonav.in Psal.21. 1.Reg.15. Matth.20. Landulphus in Psal. 21. Lib.3.de ver. Dom.serm. 16.tom.10. Matth.26. Apocal.3. Prov.3. Heb.12. Machab.lib.2 cap.6.

Digitized by Google

do mandate a' fedeli dopo i peccati fatti, danno indicio della divina predeſtinatione, ſe nelle perſecutioni, ò tribolationi non ſi perde la patienza, ma ſi riconoſcono i peccati con pentimento, & dolore delle offeſe fatte a Dio. Ma qui occorrono due dubitationi, cioè,

1. Se ſi debba fare queſta dimanda.
2. Et ſe Iddio ci liberi ſempre dal male.

I. Quanto alla prima brevemente ſi riſponde, che il noſtro Salvatore c'inſegnò a fare queſta dimanda intorno alla liberatione del male della pena, & con l'eſſempio di ſe ſteſſo ci confermò quello, che ci havea inſegnato, quando nell'horto fece Oratione, come a baſtanza è ſtato detto di ſopra. Et ſe bene non ſi può entrare nel Cielo ſenza molte tribolationi, nè ſenza perſecutioni ſi può vivere in Criſto; anzi a Criſto iſteſſo fù biſogno il patire per entrare nella gloria ſua; non è coſa ragionevole, che'l Servo ſia maggiore del ſuo Padrone; anzi, come dice S. Bernardo, brutta coſa è, che le membra delicate ſtiano ſotto'l capo ſpinoſo, che è Criſto, noſtro Salvatore; nondimeno queſta liberatione dalle pene, & miſerie, ſi deve fare giornalmente, poichè ſenza quelle non ſi vive; anzi, perchè la detta liberatione, come dice la Gloſſa, ogni giorno ci è neceſſaria, è coſa conveniente, che habbia principio in queſta vita preſente, & ſi finiſca poi nel fine di eſſa, quando Iddio ci levarà via ogni lagrima da gli occhi, & ogni miſeria; & neſſuno ſentirà più nè fame, nè ſete, nè freddo, nè caldo; percioche la Chieſa ſanta con queſta Petitione: SED LIBERA NOS A MALO, non dimanda la totale preſente liberatione, ma la liberatione dal male della pena preſente, quanto alla tribolatione particolare, che ci dà; percioche nel primo modo la dimanda ſarebbe ineſſaudibile, & inutile; ineſſaudibile, perchè ſarebbe contra la Divina Giuſtitia, dalla quale ci è ſtata data la miſeria penale fin dal noſtro naſcimento, come diſſe Giob: *Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miſeriis*; inutile, perchè queſte miſerie ſono utili per provocarci al diſpreggio della vita preſente, & per eccitarci all'appetito della vita eterna.

[2.Timo. 3. Act.14. Luc.24. — Gloſſa in c.6. Mat. — Iſai.25. & 49. Apoc.7.& 21. — Iob.14.]

Non ſi può negare, che le miſerie, & calamità di queſto mondo, oltra le penalità naturali inſerte da Dio nella vita noſtra, ſiano molte volte di utilità all'anime de' fedeli à laude ſempre, & gloria dell'onnipotente, & giuſto Iddio. Fù travagliato Giob con le piaghe, & perdita di tante coſe: Tobia con la cecità, & altri Santi, & Martiri in tanti modi per manifeſtar la loro patienza, & bontà, & per accreſcimento de' meriti loro. Fù travagliato S. Paolo con lo ſtimolo della carne per conſervare la ſua humiltà. Fù travagliato Nabuchodonoſor con la pazzia di ſette anni. La *Maddalena* fù tormentata da ſette Spiriti infernali: & Maria, ſorella di Mosè, & di Aron, fù travagliata con la lepra, à purgatione de' peccati loro per ſalvar tutte tre queſte perſone, come fece. Fù travagliato il Cieco nato con la cecità di tanti anni, non per peccati ſuoi, ne del padre, ne della madre, mà per manifeſtare l'opre glorioſe, & divine, come diſſe l'iſteſſo Salvator noſtro. Fù travagliato Faraone con tanti flagelli, & Herode ſimilmente, il quale percoſſo dall'Angelo di Dio fù mangiato, & conſummato da' vermi con la morte al fine per principio della perpetua loro dannatione, ò pur'à utilità delle anime de' fedeli. Però ben diſſe Gregorio Santo, il Magno: *Omnis divina percuſſio, aut purgatio nobis eſt vitæ præſentis, aut initium vitæ ſequentis*. Et l'iſteſſo Santo altrove diſſe, che Iddio non ſolamente ci conforta co' doni, mà anco con flagelli ci ammoniſce, & c'inſtruiſce: *Deus non ſolùm nos donis reficit, ſed flagellis etiam erudit*. La percoſſa dunque del giuſto, & miſericordioſo Iddio è ſempre, ò purgatione della vita preſente, ò principio della vita ſeguente. Ne queſta ſentenza è contraria in modo alcuno alla dottrina inſegnata di ſopra, con gli eſſempii della Scrittura Sacra: perche ſe noi conſideraremo bene, vedremo chiaramente, che ne' travagli dati à Giuſti, & Santi è ſtata la purgatione della vita loro, poiche la purgatione della vita preſente conſiſte, ò nella purgatione de' peccati paſſati, ò preſenti, ò futuri. Giob fù purgato con le tribolationi dal peccato della ſuperbia, & vana gloria, che li poteva ſuccedere alla giornata, come bene il detto Santo, eſſempio di patienza, volſe inferire con queſte parole: *Sagittæ Domini in me ſunt: quarum indignatio ebibit ſpiritum meum*; cioè, le percoſſe del Signore ſono in me: la grandezza, & gravezza delle quali percoſſe, & afflittioni raffrena la mia vana gloria, come dichiara la Gloſſa ordinaria, & interlineare. Per l'iſteſſa cagione fù dato lo ſtimolo della carne à S. Paolo, & à molti altri Santi furono date altre afflittioni: & ecco la purgatione del peccato futuro. La cecità del cieco nato, ancorche li foſſe data per manifeſtare l'opra glorioſa di Dio, lo purgò dà molte illicite concupiſcenze, nelle quali forſe ſarebbe incorſo, ſe haveſſe veduto: & purgò ancora i ſuoi, che per detta cecità ſentivano travaglio: & ecco la purgatione de' peccati paſſati, & futuri. La Maddalena fù purgata per'il tormento de' ſette Demonii, & Maria ſorella di Mosè, & Aron fù purgata per la infirmità della lepra: & ecco la purgatione de' peccati paſſati, & preſenti. Si che le pene, ò tribolationi dateci da Dio, ſono molte volte medicine, ò preſervatione, ò ſanative, come ſi vede per gli eſſempi raccontati di ſopra. Però à queſto propoſito ben diſſe Girolamo Santo: *Providentiâ Dei gubernantur omnia: & quæ putatur pœna, medicina eſt*. Faraone, & Herode furono percoſſi da Dio, mà non purgati: anzi le loro percoſſe furono principio della vita ſeguente: & ecco verificata la ſentenza, & auttorità di S. Gregorio. Tutto queſto ſi conchiude in poche parole con queſti due verſi.

Iob probat, inclinat Paulum, ſeſe manifeſtat.
In cæco, purgat Mariam, punit Herodem.

[Ex Lyrano in c.9. Matth.& Beda in 2. Mar. Iob.1.2. Tob.2. — 2.Cor.12. — Dan.4. Marci 16. & Luc.8. Num.12. — Ioan.9. — Exod.2. vſq; ad 15. Act.12. — Greg. tom.2. Edit.Rom. lib.18.Moral. c.13. in c.27. Iob. — Iob.6. — Gloſſa in c.6. Iob. — Hieroni.]

Se

Se ben'adunque la tribolatione, o'l male della pena ci è mandato da Dio à utilità, & ſalute noſtra, cioè, ò per purga de'peccati paſſati, ò preſenti, ò futuri; ſi deve non dimeno fare la detta Dimanda, Sed libera nos a malo, nella maniera già detta, rimettendo però il tutto alla Divina volontà, la quale altro non vuole, che la noſtra ſalute.

Diciamo pure riſolutamente: *Sed libera*
II. *nos a malo*, & aſſicuriamoci, che Iddio benedetto di vera bontà, & clemenza ripieno, ſempre eſſaudiſce queſta ſettima Petitione, & ci libera ſempre in quattro modi; Primieramente, ò non laſciando venire ſopra di noi miſeri peccatori tutti quei mali, che meritiamo per li noſtri peccati; ò non comportando, che ſiano di tanta gravezza, che non li poſſiamo ſopportare. Secondariamente ſiamo liberati dal male, perche Iddio, non ci laſcia mai tanto tribolare, & affligere, che poi non ci dia qualche conſolatione. Siamo inoltre liberati dal male con la limitatione, & terminatione delle tribolationi, ò miſerie, almeno perche tutti i giorni della vita noſtra, come ben diſſe Giob, ſono un niente, ò vero un momento, perche avanti che cominciaſſero, erano niente: & quando finiranno, ſaranno l'iſteſſo: & mentre durano, altro non ſono, che un'inſtante, ò momento, poiche del tempo della vita noſtra non ſi raccoglie altro, che un momento del tempo preſente, come ben dichiarò l'Apoſtolo Santo, quando diſſe à Corinthi, che la tribolatione di poco peſo, & momentanea di queſta vita preſente opera in noi in ſublimità, & dignità il peſo eterno della gloria. Siamo finalmente liberati dal male, quando per via delle tribolationi ci convertiamo à Dio, ſommo bene: perche tutti i mali, ò ſiano di colpa, ò di pena, i quali per divina permiſſione vengono à ſuoi fedeli, Iddio gli converte in bene, poiche ſua Divina Maeſtà sà molto ben cavare il bene dal male, cioè dal male della colpa la humiltà: la quale, come dice il Padre S. Agoſtino, piace più à Dio nelle coſe mal fatte, cioè ne'peccati, che nelle buone opre la ſuperba vanagloria. Dal male della pena raccoglie la patienza, & bontà del tribolato, & la ſua liberatione dal ſupplitio eterno. Ecco in che modo Iddio eſſaudiſce ſempre queſta Petitione: Sed libera nos a malo.

Deus ſemper exaudit hanc Petitionem.

Iob.7.

2.Cor.4.

Aug. tom.8. in Pſal. 93.

Digreſſione.

Dopò queſt'ultima Petitione ne'teſti, & eſſemplari Latini della volgata Editione, ſi legge immediatamente queſta voce, *Amen*. Ma ne'teſti Greci immediatamente doppò la detta Petitione ſi leggono queſte parole in forma di Coronide:

Matth.6.

Quoniam tuum eſt Regnum, & Virtus, & Gloria.

Et queſta iſteſſa Coronide è dichiarata da San Giouanni Chriſoſtomo, il quale conſiderando queſte tre parole: *Regnum, Virtus, Gloria*, le riferiſce alle ſette Petitioni; moſtrando che, *Regnum*, corriſponde alle due prime Petitioni, che ſono la Santificatione del nome di Dio, & la Venuta del ſuo Regno: Alla terza Petitione, nella quale ſi dimanda, che ſia fatto quello, che vuole la Divina volontà in terra come nel Cielo, riferiſce la parola, *Virtus*: Alle quattro rimanenti Petitioni, che ſono, la Dimanda del Pane cotidiano, la Remiſſione de'peccati, la Liberatione delle Tentationi, & la Liberatione dal male della pena, riferiſce la parola, *Gloria*. Si puo dir'ancora: *Tuum eſt regnum*, cioè queſta è la ragione, per la quale ti facciamo, Signore, le ſopradette dimande, perche il Regno è tuo, cioè tu ſolo ne ſei padrone, e tu ſolo ci ne puoi far parte, havendo tu ſolo il dominio del tutto. *Virtus*, ſi riferiſce alla onnipotenza: cioè, perche tu ſolo ſei onnipotente, tu ſolo ci puoi dare le coſe dimandate. *Gloria*, cioè dovendoſi à te ſolo l'honore, & la gloria, è ſolamente gloria tua la noſtra liberatione dal male, & à te ſolamente ſi deve la gloria di condurci nella via retta, & nella via dell'amore, & della pace. Queſte medeſme parole con altre ancora ſi leggono nelle marginali della Gloſſa ordinaria in queſta forma: *Quoniam tuum eſt regnum, & virtus, & gloria, in ſæcula ſæculorum, Amen.* Il che non ritrovandoſi preſſo à S. Girolamo, S. Ambroſio, S. Agoſtino, S. Cipriano, Tertulliano, & altri Scrittori Latini, è da credere, che ſia ſtato aggiunto da Greci, ſi come nella Salutatione Angelica furono aggiunte da loro quelle parole: *Quia peperiſti Salvatorem animarum noſtrarum*. Però nella Meſſa di San Gio: Chriſoſtomo queſta Coronide non è continuata con la Oratione Domenicale: la quale recitata dal Clero, & dal Popolo, il Sacerdote ſolamente, come ſcrive Stefano Durante, diceva la ſopradetta Coronide.

Coronis ex Chryſ.tom. 2. hom.14.

Io:Stephan. Dur.lib.2. de Ritib. Eccl. c. 41.num.51.

Et queſto baſti intorno alle ſette Petitioni, & alla Digreſſione fatta da S. Gio. Chriſoſtomo in dichiaratione di eſſe, per venir'hormai al fine della Spoſitione della Santa Oratione Domenicale, col ſigillo di eſſa, che è la parola, *Amen*.

A M E N.

IL Sigillo della Oratione Domenicale, come vuole S. Girolamo, è queſta parola, *Amen*, la quale è voce Hebraica: & perche era tanto frequente nella bocca del noſtro Salvatore, piacque allo Spirito Santo, che nella Chieſa Santa di Dio foſſe ritenuta l'iſteſſa voce Hebraica, ancorche da'ſettanta Interpreti ſia ſtata tradotta nella voce Greca Γένοιτο, & da'Latini, Fiat, che è l'iſteſſa coſa quanto al ſenſo; Da altri, Vere, & da altri, Fideliter. Si può credere ancora, che queſta voce Hebraica ſia ritenuta nella Chieſa Santa, come fù pronontiata dal noſtro Salvatore, per aſſicurarci della fermezza, & della invariabilità della Divina promeſſa, con la invariabilità della detta parola: percioche ſpeſ-

Hieron. in Mat.tom.6.

Amen, vox Hebraica variè traslata.

Vox, Amen, cur ſic retenta.

Digitized by Google

ſpeſſe volte ne'Sacroſanti Vangeli ſi trova queſta fraſe di parlare, *Amen dico vobis*, cioè veracemente, ò fedelmente vi dico. L'iſteſſa voce, Amen, è poſta nel fine della Oratione Domenicale, à fine che crediamo di dover'eſſer'eſſauditi, conforme alla promeſſa in tutte le Petitioni, ſe però non ſi trova impedimento dalla parte noſtra, poiche la parola, *Amen*, in queſto luogo detta dal Sacerdote, ſignifica affermatione di quanto è ſtato dimandato. Qui è d'avertire, che queſta voce, Amen, nelle Orationi riceve due ſenſi diverſi, cioè deſiderio, & affermatione. Quando è detta da'Miniſtri, ſignifica deſiderio, & conſenſo, cioè così ſia, ò piaccia à Dio, che ſia fatto quello, che è ſtato dimandato. Quando poi è pronontiata dal Sacerdote, ſignifica affermatione: & all'hora ſi moſtra, che tutte le noſtre Dimande ſono eſſaudite, purche non ci ſia impedimento dalla banda noſtra, come è ſtato detto. Però nel Sacrifitio della Meſſa, finite le ſei Petitioni, il Miniſtro dice la Settima, & il Sacerdote riſponde, con voce baſſa, *Amen*, come ſe diceſſe: Le dimande ſono eſſaudite. Il che non conviene ad altri, che al Sacerdote, poiche egli è il mediatore tra Iddio, e'l Popolo.

Vox, Amen, in fine orationis cur. — *Vocis, Amen duplex ſenſus.* — *Vocis, Amen uſus varius.*

Queſta parola, Amen, è detta con voce baſſa dal Sacerdote, per due ragioni; & per occultare il benefitio conceſſo, non eſſendo ſpediente di ſaperlo, & per levar l'occaſione dell'oſtentatione, & preſuntione, nella quale ſi potrebbe incorrere, ſe l'affermatione per via della parola, Amen, con voce alta foſſe pronontiata.

Vox, Amen, à Sacerdote pronunciata.

Per dichiaratione di queſta parola, *Amen*, uſata nella Oratione Domenicale, non laſcierò di raccontare l'uſo di eſſa, & il rito, che s'oſſerva in Spagna nella Meſſa, detta Mozarabe; percioche qui vi era già una meſcolanza de Chriſtiani, & d'Arabi, i quali per tale miſtura erano chiamati *Mozarabes*; & da queſta nominanza, l'Offitio divino recitato da loro, & la Meſſa celebrata con uno rito in molte coſe diverſo dall'Ordinario de'Latini, fù detto Mozarabe, & l'Offitio, & la Meſſa: la quale fin da Leandro Santo, Veſcovo di Siviglia, fù in uſo, & doppò S. Gregorio Magno, & anco doppo'l B. Iſidoro fin'à tempi d'Alfonſo VI. nel qual tempo per auttorità di Gregorio VII. fù poi mutata; ſe bene fin'al giorno d'hoggi s'uſa il detto rito in ſei Parochie di Toleto, & anco in una Capella di Frate Franceſco Ximenez nella Chieſa Cathedrale; & in Salamanca ſimilmente in alcuni giorni diterminati s'oſſerva il detto rito Mozarabe nella Capella del Dottor Talabricenſe, che è nel Cortile della Chieſa maggiore. Queſta Meſſa, detta Mozarabe, ſi ritrova tra le Liturgie, regiſtrate nella Bibliotheca de' Santi Padri; & in detta Meſſa, quando il Sacerdote dice la Oratione Domenicale, il Miniſtro in ogni Petitione interpone la parola, *Amen*: la qual voce pronontiata dal Miniſtro, hà l'iſteſſo ſenſo, che hà preſſo al rito noſtro, quando nelle altre Orationi è detta dal Miniſtro, il quale con quella parola moſtra deſiderio, che tutte le dimande ſiano eſſaudite. Et queſto tutto ſia detto per confermatione di quanto è ſtato inſegnato di ſopra.

Biblioth. SS.PP.tom.4. — *Mozarabes quid.* — *Biblioth. SS.PP.tom.4. in princ.*

E ben vero, che nella Meſſa Mozarabe, doppò la quarta Petitione, che è del Pane, ſi dicono ancora queſte parole: *Quia Deus es, Amen*: le quali parole pajono molto convenienti alla Dimanda del Pane, poiche è proprio di Dio l'haver compaſſione, & il provedere; alla cui providenza conviene provedere il cibo à tutti gli animali, ſi come realmente provede fin'à corvaccini paſcendoli, come dice Iſidoro, di rugiada in quel tempo, nel quale ſono abandonati da'corvi fin tanto che mettino le penne negre, ſenza le quali non ſono riconoſciuti per tali. Però ben dice il Profeta: *Qui dat iumentis eſcam ipſorum, & pullis Corvorum invocantibus eum*. Chi à gli uccelli, che non ſeminano, ne mietono, provede il cibo, ſe non Iddio? Solo Iddio adunque con la ſua mirabile providenza provede il vitto à tutti gli animali: però in dichiaratione della Dimanda del pane, ſono aggiunte nella Meſſa Mozarabe, queſte parole: *Quia Deus es*, perche la proviſione, particolarmente del cibo, conviene alla divina providenza, con la quale ſi governa il mondo tutto in ogni coſa. Et queſto ſia detto per occorrenza intorno alla dichiaratione di queſta particella, AMEN.

Biblioth. ubi ſup. — *Iſid. in Etymol. lib. 12. cap. 7.* — *Pſal. 146.*

Et perche la Oratione non conſiſte nella moltitudine delle parole, conforme al detto del Salvatore in S. Mattheo, il quale dice: *Orantes, nolite multùm loqui*; ne anco nella moltitudine delle hore, quanto alla voce eſteriore, ancorche l'iſteſſo noſtro Salvatore in S. Luca dica: *Oportet ſemper orare, & nunquàm deficere*; Et l'Apoſtolo Santo: *Sine intermiſſione orate*; cioè, che biſogna ſtar ſempre in Oratione ſenza intermiſſione; però per dichiaratione di tutto queſto, moſtraremo qui ſotto in che modo ſi debba conſumar'il tempo nell'Oratione ſenza intermiſſione alcuna. Il che ci ſervirà per Coronide intorno alla Oratione Domenicale, non meno utile che neceſſaria per conſeguire l'effetto delle noſtre dimande.

Matth. 6. — *Luc. 18.* — *1. Theſſ. 5. Coloſſ. 4.*

CORONIDE, O AGGIUNTA

Intorno alla quantità, & qualità del tempo: & quanto al luogo, & modo di far'Oratione, & ſue parti.

ANcorche poſſibile non ſia, che l'huomo ſtar poſſa ſẽpre in oratione attuale, non potendo ſtar ſempre inginochiato, ne proſtrato in terra, per la neceſſità del mangiare, del bere, del dormire, & delle altre attioni humane, honeſte, & neceſſarie, alla vita, conforme allo ſtato ſuo; non per queſto ſi può dire, che ci ſia commandata coſa impoſſibile, ſe ſaranno bene conſiderate, & eſſaminate le ſopradette Auttorità della Scrittura Sacra: la quale non ci commanda ne ci propone coſa alcuna da farſi ſe non con molta facilità, & ſoavità.

Tre

Digitized by Google

Tre ſentimenti ſi poſſono dare alle ſopradette Auttorità, per la dottrina del padre ſant'Agoſtino. Il primo ſentimento è, che l'huomo non deve tralaſciare di far'Oratione ne' tempi diterminati, i quali ſenza intermiſſione alcuna ſi devono conſumare nella Oratione: & così facendoſi, non ſi tralaſcia la Oratione, ma ſempre ſi ora, & ſi prega, cioè ſenza tralaſciare i tempi debiti dell'orare. A queſto propoſito il Padre S. Agoſtino nella Regola ſua commandò à Servi di Dio, cioè à ſuoi Eremiti, che non ceſſaſſero di ſtar'in Oratione, in queſta forma di parole: *Orationibus inſtate horis, & temporibus conſtitutis*, cioè Attendete ſenza intermiſſione alla Oratione nelle hore diterminate, e debiti tempi.

Aug. to. 1. in Reg. cap. 7; & tom. 2. ep. 109 ad Moniales; Et diſt. 42. c. 7.

Per le quale parole volſe moſtrare, che ſempre, & non ſempre ſi deve attendere alle Orationi: cioè ſempre nell'hore diterminate; non ſempre, riſpetto à gl'intervalli de'tempi, che s'interpongono tra vn'hora, & altra nelle attioni humane, & divote. Però il medeſimo Dottor ſanto, ſcrivendo à Proba, dice, che noi pregamo Iddio per certi intervalli di hore, & di tempi, à fine che per quei ſegni di coſe tali moſtriamo à noi ſteſſi il profitto noſtro, & che noi ſteſſi eccitiamo ad accreſcerlo di giorno in giorno; & chiude le ſopradette parole con queſta ſentenza: *Dignior enim ſequetur effectus, quem ferventior præcedit affectus*; cioè che quanto più fervente ſarà ſtato l'affetto e'l deſiderio, tanto più degno ne ſeguirà l'effetto della coſa deſiderata, & dimandata.

Aug. to. 2. ep. 121. c. 9.

Et poco più ſotto nella ſteſſa Piſtola inſegna à ſtar'in Oratione fin tanto che l'huomo non è neceſſitato à finire per cagione delle altre buone, & honeſte attentioni neceſſarie da farſi.

Aug. ibid. cap. 10.

Et à queſto propoſito parmi, che ſiano alcuni verſi Latini, compoſti da Gio: Antonio di S. Georgio, Propoſto di Milano, poi Veſcovo d'Aleſſandria, & detto finalmente il Cardinal'Aleſſandrino: i quali inſegnano à dividere le hore del giorno, & della notte in forma di Horologio, intorno alle attioni humane, & de gli huomini contemplativi, & ſtudioſi, & de gli huomini attivi in queſto modo:

Card. Alex.

Horologium.

Sex horas ſomno: totidem da rebus agendis.
Quatuor orabis, des epuliſque duas,
Quod ſupereſt ævi, ſacris largire camenis.
Labatur nunquam tempus inane tibi.

Queſt' Horologio è diviſo in ventiquattr' hore, conforme al giorno naturale: il quale abbraccia la notte ancora: & è commune à contemplativi, & attivi, cioè à quelli, che attendono alla vita contemplativa: Però ſei hore ſi concedono al ſonno; due al pranzo con la cena; & quattro alla Oratione, dovendoſi diſtribuire le altre dodeci hore, parte in ſtudiare, & parte in altri honeſti negotii, & eſſercitii per conſervatione della vita humana, & de'commertii leciti, & neceſſarij: percioche coloro, che ſolamente attendono à gli ſtudii delle lettere, poſſono diterminarſi più tempo in far'oratione: & molto più quelli, che non attendono à gli ſtudii, ne alla vita attiva: anzi queſti tali contemplativi poſſono, e devono ſpendere la maggior parte del tempo nella Oratione vocale, o mentale, poiche quella non è neceſſaria come queſta. Ne ciò ſarà quel parlar molto vietato da ſan Mattheo nel capitolo citato poco fà: perche la prohibitione non conſiſte nella lunghezza dell'orare con l'affetto, col cuore, e con la mente; ma nella moltitudine delle parole.

Matth. 6.

Il che fù molto bene conſiderato dal padre ſant'Agoſtino, quando egli diſſe: *Aliud eſt enim ſermo multus, aliud diuturnus affectus*: percioche ſi legge in ſan Luca, che'l noſtro Salvatore conſumava le notti intere nella oratione; *Et erat pernoctans in oratione Dei.* Et *factus in agonia prolixius orabat.*

Aug. to. 2. ep. 121. c. 9.

Luc. 6.
Luc. 22.

La qual coſa era per eſſempio noſtro, facendoſi egli in tempo opportuno Oratore, ritrovandoſi Eſſauditore eterno col Padre, come dice l'iſteſſo Dottor ſanto, il quale racconta nella medeſima Piſtola, ſcritta à Proba, che nell'Egitto le orationi de'ſervi di Dio erano à guiſa di ſaette; & ſpeſſe, & brevi, anzi breviſſime, à fine che per la lunghezza di parole non ſvaniſſero, & la intentione ſi rintuzzaſſe, & diventaſſe roza; & nubiloſa.

Auguſt. ibid. cap. 10.

Brevis, ſed frequens oratio.

Onde ben diſſe à queſto propoſito: *Abſit ab oratione multa locutio: ſed non deſit precatio, ſi fervens perſeverat intentio*; cioè che nell'Oratione ſi richiede non la moltitudine delle parole, ma la lunga perſeveranza della intentione. Et in queſto modo ſi può intendere l'orare ſenza intermiſſione, come è ſtato detto di ſopra per l'auttorità del Salvatore, e di S. Paolo; cioè che non ſi tralaſcino i tempi diterminati del far'oratione, come interpetra, & bene, il Padre S. Agoſtino.

Aug. tom. 2. ep. 121. c. 10.

Il ſecondo ſentimento delle ſopradette Auttorità quanto al tempo del far'oratione, è quaſi dipendente dal primo: perche la oratione continova, & aſſidua ſenza intermiſſione alcuna per qualſivoglia tempo, ſi può intendere, come dice il Padre S. Agoſtino, quanto al deſiderio perpetuo di pregare Iddio.

Aug. libr. de hær. tom. 6. hær. 57.

Il che ſi può oſſervare in ogni momento di tempo, non che in ogni hora: & in queſto modo i Santi hanno ſempre fatt'oratione, non tralaſciando mai ne giorno, ne notte, ne hora, ne pur'un momento di tempo, ne per occaſione di mangiare, ne di bere, ne di qualſivoglia altra attione neceſſaria alla vita humana, come ſi legge di S.Bernardo, il quale ritrovandoſi aſtretto à ſodisfare alla neceſſità humana, non reſtò per queſto di orare, & di lodare l'onnipotente Iddio. Delche eſſendo egli ripreſo dall'avverſario del gener'humano, riſpoſe in queſta forma di parole: *Purgo ventrem, & laudo Deum omnipotentem*.

Dictum Bernardi ſapientiſs.

Et ſe ben queſto eſſempio è quanto alla voce eſteriore perſeverante nell'orare, & lodare la Divina bontà; non mancono però eſſempi della voce interiore del cuore, col quale ſi prega Iddio continuamente ſenza intermiſſione di momento alcuno di tempo, conforme à quello, che dice il Padre S. Agoſtino con queſte parole. *Nullus*

dies,

Digitized by Google

Aug. libr. 2. contra Maximinum c. 9. tom. 6.

dies, nulla hora, nullum momentum temporis invenitur, quo non à Sanctis orationes Deo ubique fundantur; ab aliis hic; ab aliis, alibi: cùm tamen ab orationibus nullum ſit tempus immune, quandoquidem diebus, & noctibus, cum alii cibo ac potu reficiuntur, alii quolibet aliud agunt, alii dormiunt; non utique deſunt, quos deſiderium ſanctum orare compellat. Queſt'iſteſſo c'inſegna il Dottor ſanto nella ſpoſitione ſopra il Salmo trigeſimo ſettimo, nel quale doppoche hà moſtrato, che non ſi può ſtar ſempre con le ginochia, & col corpo proſtato in terra, ne con le mani piegate, ne con gli occhi corporali rivoltati ſempre al Cielo, diſſe, che tutto queſto ſi può fare col deſiderio continovo in queſta forma di parole: *Si non vis intermittere orare, noli, intermittere deſiderare. Continuum deſiderium tuum, continua vox tua, & oratio eſt. Tacebis, ſi amare deſiteris, ſed ſi ſemper manet charitas, ſemper clamas: ſi ſemper clamas, ſemper deſideras: ſi ſemper deſideras, ſemper oras:* cioè, ſe tu non vuoi tralaſciare di orare, non tralaſciare di deſiderare, perche il deſiderio tuo continuovo, è la continova voce tua, & la tua oratione. Tacerai all'hora, & ceſſerai di orare, quando ceſſerai di deſiderare, ò amare. Ma ſe ſempre reſta con eſſo te la charità, ſempre chiami, e gridi pregando: & ſe ſempre gridi pregando, ſempre deſideri: & ſe ſempre deſideri, ſempre fai oratione. Ecco in che modo ſenza parlare, & ſenza ſtar'in atto di orare, ſi ſtà orando, & pregando ſempre con l'affetto, & col deſiderio continovo à guiſa di Moſè, il quale trovandoſi afflitto, ſenza parlare gridava, tacendo, di maniera tale col cuore, & con l'affetto, che'l ſuo grido penetrava i Cieli. Onde Iddio vedendolo afflitto per la mormoratione del Popolo d'Iſrael, che ſi trovava in quella ſolitudine, moſſo à pietà, li diſſe: *Quid clamas ad me?* Et feceli la gratia con dividere il mare per mezzo, à fine che tutto'l popolo paſſaſſe trà le onde ſenza bagnarſi il piede. La perſeveranza adunque, & l'aſſiduità perpetua dell'orare non conſiſte ne'ſegni eſteriori, ma nell'affetto continuo del cuore, conforme alla dottrina d'un Savio Pittagorico, il quale intorno al modo di pregare continovamente Iddio diſſe: *Qualis vis eſſe, dum Deum rogas, talis ſemper eſto.* Et in queſto modo s'oſſerverà infallibilmente il precetto del noſtro Salvatore, & dell'Apoſtolo ſanto intorno alla perpetua perſeveranza dell'orare.

Aug. to. 8. in Pſal. 37.

Exo. 14.

Xyſtus al. Sextus Pythag. De hoc Xyſto. Aug. libr. 2. Retr. cap. 42.

Il terzo ſentimento delle ſopradette Autorità non è molto differente dal ſecondo; percioche la perpetua perſeveranza dell'orare ſi può intendere, quando ne'l far'oratione non ſi dà ricetto à penſieri, che ci poſſono diſturbare la retta intentione, & allontanare da eſſa, con ſomminiſtrarci coſe diverſe da quello, che habbiamo in bocca orando. Però il Padre S. Agoſtino diſſe nella ſua Regola: *Cum oratis Deum, hoc verſetur in corde, quod profertur in ore,* cioè habbiate nel cuore quello, che havete nella bocca, & nella voce; perche è molto meglio pregare Iddio col cuore ſenza ſuono alcuno di voce, che con le nude parole ſenza attione della mente, come dice altrove l'iſteſſo Dottor ſanto: *Melius enim eſt orare corde ſine ſono vocis, quàm ſolis verbis ſine intuitu mentis:* perche (dice egli) à uno, che è muto di coſtumi, non può giovare lo ſtrepito, che fà con la voce. La onde nel libro de'ſalutiferi documenti c'inſegna à dover'offerire à Dio la oratione pura, & ſincera ſenza meſcolanza di penſieri, che ci poſſono turbare l'animo, & rapire la mente in diverſe parti, dicendo: *Hoc, mi frater, ſtude in vita tua, ut orationem tuam puram offeras Domino Chriſto, ne cogitationes hujus ſæculi conturbent animum tuum, neque in diverſa rapiatur mens tua.* Altrove ancora c'inſegna l'iſteſſa dottrina, dicendo, che quando ſtiamo in Oratione, dovemo ſtar'intenti à quello, che ſi dice, con dar bando à tutti gli altri penſieri, & non penſar'ad altro, che alla coſa, che ſi dimanda. A queſto fine, dice egli, il Sacerdote avanti l'Oratione, premeſſa la Prefatione nel Sacrifitio dell'Altare, eccita le menti de'Popoli dicendo: *Surſum corda,* cioè drizzate i cuori voſtri à Dio, ſenza penſar'ad altro: & li Popoli dicono: *Habemus ad Dominum,* cioè, drizzati gli habbiamo al Signore. Il che ci dà ad intendere, che nella Oratione non dovemo penſar'ad altro, che à Dio. In queſti tre modi adunque ſi può ſtar ſempre in oratione, cioè quando non ſi tralaſciano i tempi determinati d'orare; ò quando ſi ſta continuamente in oratione con l'affetto del cuore; ò quando nel far'oratione non ſi dà ricetto ad altri penſieri, ma ſempre con ferma intentione ſi ſta in eſſa. Et queſto baſti intorno alla quantità del tempo.

Aug. tom. 1. c. 10. in Reg. & tom. 2. ep. 109.

Aug. in ſerm. 2. de orat. to. 10.

Aug. tom. 4. cap. 28.

Auguſt. lib. de orat. Dom.

Epilogus.

Della qualità del tempo intorno all'orare.

SE bene in ogni tempo ſi può, & ſi deve far'oratione quanto all'affetto di orare; nondimeno quanto al modo d'orare eſteriormente, il tempo, avanti che ſi prenda il cibo, è molto più conveniente, ritrovandoſi all'hora la mente più purgata, & libera dagl'impedimenti, che la poſſono diſviare, & rapire a' penſieri mondani. Ma la notte, come dice S. Bernardo, pare più conveniente alla Oratione, d'ogni altro tempo; poichè all'hora tutte le coſe fanno ſilentio, dal quale naſce la quiete della mente per poter mandar fuori la Oratione più libera, & più pura. Però Gieremia Profeta eſſorta a fare la Oratione in queſto tempo, dicendo: *Conſurge in nocte, in principio vigiliarum tuarum: & effunde ſicut aquam cor tuum ante conſpectum Domini Dei tui.* Et ecco quello, che ſi raccoglie dal far'Oratione di notte, come dice l'iſteſſo Santo, & divoto Bernardo; La Oratione in quel tempo ſicuramente aſcende, non ritrovandoviſi altro arbitrio, che Iddio, & l'Angelo cuſtode, il quale ſta per riceverla, & per preſentarla avanti alla Divina Maeſtà. All'hora tutta grata, & lucida la oratione, colorata di honeſto, & vergognoſo roſſore; tutta ſerena, & piacevole, non turbata da rumore, ne da ſtrepito alcuno; tutta finalmente monda,

Bernard. ſer. 86. in cant. tom. 1.

Thren. 2.

da,

Digitized by Google

da, & ſincera, ſenza polvere di terreno penſiero, non tentata da lode, ne da adulatione di alcuno, che vegga colui, che ora; tutta finalmente gioconda ſe ne vola al Cielo ſotto le ali dell'Angelo cuſtode. Et ſi può credere, che per queſte cagioni il Profeta ſi levaſſe di meza notte ad orare, & lodare Iddio, dicendo egli: *Mediâ nocte ſurgebam ad confitendum tibi*.

Psal. 118.

Del luogo nel far' Oratione.

Deus quo modo in omni re ſit.

SI come Iddio è in ogni luogo, & in ogni creatura per eſſenza, per potenza, & per preſenza, & ne'giuſti per gratia; così in ogni luogo ſi può far'oratione à eſſo Iddio. E ben vero, che i luoghi rimoti dal concorſo delle genti, ſono più convenienti, per tal'effetto, sì per fuggire gli ſtrepiti, & l'altre coſe, che poſſono impedire la oratione, che è elevatione della mente à Dio; come anco per fuggire la vanagloria del mondo, ſi come il noſtro Salvatore inſegnandoci à far' oratione, avanti che deſſe la forma dell' orare, diſſe: *Tu autem cum oraveris, intrà in cubiculum tuum: & clauſo oſtio, ora Patrem tuum in abſcondito: & Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi*; cioè, ritiriti in camera tua, quando vuoi far'oratione: &, chiuſa la porta, prega il Padre tuo da naſcoſto: & il Padre tuo, che vede pur da naſcoſto, cioè nell' intimo del tuo cuore, ti darà il frutto della oratione, & la mercede della fede. Ne per queſto ſi vieta, che non ſi debba far l'oratione altrove ancora, & particolarmente in altri luoghi ſoliti, & convenienti: ma ciò ſi dice per fuggire le ſopradette coſe, & per darci ad intendere, che la Oratione ſi deve fare ſenza vanagloria alcuna, & con manco oſtentatione, che poſſibile mai ſia, come dice la Gloſſa. Ne ſi vieta, che l'huomo non ſi debba laſciar vedere nel fare la Oratione; ma ſi prohibiſce, che non ſi laſci vedere a fine di eſſer lodato, come dice Beda. Et per dirla brevemente in ſoſtanza, ſi prohibiſce l'affetto, non l'effetto dell'eſſer veduto. Si deve entrare in camera, & chiuder' la porta nel voler far'Oratione, cioè l'huomo deve entrare nel ſecreto del ſuo cuore, ritirandoſi tutto in ſe ſteſſo, chiuſa la porta del ſenſo carnale, quando ſta nell'atto dell'orare; perchè l'entrare in camera, ſarebbe di poco frutto, laſciando aperta la porta a' penſieri carnali, & vani. Tra tutti i luoghi finalmente convenienti alla Oratione, la Chieſa Santa è attiſſima, eſſendo chiamata da' Profeti, & dal noſtro Salvatore, Caſa di Oratione; nella qual Caſa Iddio (ancorchè ſtia in ogni luogo, come è ſtato detto più volte) ſta più peculiarmente, poichè quivi particolarmente, & ſegnalatamente vuol'eſſer pregato, & adorato. Però il Padre Sant'Agoſtino nella ſua Regola commanda, che nell'Oratorio, il qual'è la Chieſa Santa, non ſi faccia ſe non quello, che è ſtato ordinato à farſi; & da che ha ricevuto il nome; dicendo: *In oratorio nemo aliquid agat, niſi ad quod factum eſt, undè & nomen accepit*. La Chieſa adunque è luogo attiſſimo a far'Oratione; & quivi più che altrove ſi deve fare quanto al luogo publico, & particolare; non negandoſi però il luogo privato, & rimoto per le cagioni raccontate di ſopra, & per commodità di chi ora, ſenza tralaſciare di far'Oratione in Chieſa ne' tempi debiti, & conſueti.

Matth. 6.

Gloſſ. in hunc locum.

Beda in c. 6. Mat. tom. 5.

Iſai. 56. Hierem. 7. Matth. 21. Marc. 11. Luc. 19.

Aug. to. 1. in Regul. & tom. 2. ep. 109. Et d. 42. c. 7.

Del modo di far'Oratione, & delle ſue parti.

SAn Bernardo nel Sermone, che egli fa intorno a' quattro modi d'orare, & anco S. Thomaſo nella ſua ſomma, diſtinguono la Oratione in quattro parti, tolte dalla Piſtola di S. Paolo a Timotheo, cioè in Oſſecratione, Oratione, Petitione, & Ringratiamento. Per la prima, che è l'Oſſecratione, s'intendono i preghi, che ſi fanno a' Santi per loro interceſſione preſſo alla Divina Maeſtà, quando ſolemo dire nelle Litanie: *S. Petre ora pro nobis*; ò in quell'altro modo, che è Oſſecratione manifeſta: *Per paſſionem tuam, libera nos Domine*, & altri modi ſomiglianti; come dice San Bernardo, il quale con molta dottrina, dichiara queſta prima parte. Ma noi per brevità verremo alla ſeconda parte, che conſiſte in recitare con emendatione di vita, i noſtri difetti, infermità, & peccati, con la dimanda della remiſſione di eſſi co' pianti, & lamenti, & con le ſacre, & divine Orationi. La terza parte è la dimanda intorno à quello, che deſideriamo, conforme alla dottrina inſegnata nella Oratione Domenicale; & queſta parte, come dice San Bernardo, richiede ampiezza d'affetto, & di fede. La quarta parte, che è il ringratiamento, richiede ampiezza di divotione, & di memoria intorno a' beneficj ricevuti dal benigno Iddio quanto alla Creatione, quanto alla Redentione, & quanto alla ſua Divina miſericordia, moſtrata ſopra di noi di giorno in giorno, di hora in hora, & di momento in momento, ritrovandoci noi ſempre degni di ſeveriſſimo caſtigo. Queſt'iſteſſe parti d'Oratione nella celebratione della Meſſa ſono conſiderate da S. Thomaſo, il qual moſtra, che le Oſſecrationi ſono quelle, che precedono la conſecratione; Le Orationi, quelle, che ſi fanno nella conſecratione; Le Dimande, quelle, che ſi fanno doppò la conſecratione; Li ringratiamenti nel fine della Meſſa; & le ſpiega ancora, & dichiara in altri modi molto pii, & dotti, i quali per brevità ſi laſcieranno da banda. Queſt'iſteſſe parti ſono conſiderate da Sant' Ambrogio nella ſpoſitione, che egli fa intorno alla Oratione Domenicale per occaſione di quello, che inſegna San Paolo a gli Efeſi; & moſtra ancora, che le dette parti d'Orationi ſi trovano nell'ottavo Salmo ſcritte dal Profeta David.

Bern. tom. 1. Thom. 2. 2. q. 83. art. 17.

Ex 1. Tim. 2.

Pars 1.

Pars 2.

Pars 3.

Pars 4.

Tho. 2. 2. q. 83. art. 17.

Ambr. libr. 6. de ſacr. c. ult. tom. 4.

Eph. 3.

Ma a fine, che la Oratione ſe ne poſſa ſpeditamente volare al Cielo, deve havere, come vuol il divoto San Bernardo, due ali, cioè il diſpreggio del mondo, & l'afflittione della

Bern. tom. 2. ſerm. 3. de Epiph.

Digitized by Google

della carne; accompagnata col digiuno, & con la limoſina, che è l'acqua da lavar'i peccati, conforme a quello, che ſi legge in Tobia: *Bona eſt oratio cum jejunio, & eleemoſyna, magis, quàm theſauros auri recondere; quoniam eleemoſyna à morte liberat; & ipſa eſt, quæ purgat peccata.* Deve anco eſſer'accompagnata, come piace a San Bernardo, dalla humiltà, fedeltà, & fervore. Et finalmente per guida deve havere la Carità, la quale rende la Oratione gratiſſima a Dio, conforme a quello, che dice il Padre Santo Agoſtino; le cui parole ſono tali: *Gratior eſt Deo deprecatio, ubi ſacrificium charitatis offertur.* Et altrove: *In charitate ad Deum noſtrum perveniamus, ut ab eo petitionem obtineamus.* Ritrovandoſi finalmente così bene accompagnata, ſollevata, & guidata la Oratione, penetrerà ſenza dubbio alcuno i Cieli, & ritornerà poi a noi carica di frutti, a ſalute delle anime noſtre, & a lode, & gloria del miſericordioſo Iddio, il quale ſia lodato, & ringratiato ſempre, Amen.

Tob. 12. — Bern. to. 1. in ſerm. 4. Quadrag. — Aug. tom. 2. ep. 126. — To. 2. ep. 121.

SETTE
SETTENARII
INTORNO
ALLE SETTE PETITIONI
DELL' ORAT. DOMENICALE
RACCOLTI
Dalla Scrittura Sacra;
Con la dottrina de' Dottori di S. Chieſa, & d'altri Scrittori Antichi.

LA Oratione Domenicale, dataci dal noſtro Salvatore, è breviſſima: la cui brevità, come dicono i Dottori Theologi, ci apporta molte utili commodità: perche con maggior facilità s'impara, con maggior fermezza ſi conſerva alla memoria, & con maggior'frequenza ſi replica: non apporta diſpiacer'ò tedio à colui, che la dice: promette, che egli preſto ſia per eſſer'eſſaudito; & accenna, che più con l'affetto, & col cuore, che con la bocca ſi deve far'oratione, eſſendo altro il lungo ragionamento, & altro il lungo, & continovo affetto, come dice il mio Padre Sant'Agoſtino. Piacendoci adunque la brevità della Oratione, non ci diſpiaccia la frequentatione di recitarla, sì per le dette utilità, & ragioni, come anco per li maraviglioſi theſori, che in eſſa raccolti ſono, poiche ella è breviſſima di parole, mà lunghiſſima di ſentenze, & di miſteri: anzi è tanto piena di dottrina, & di ſentenze miſterioſe, che da Tertulliano fù meritamente chiamata, Breviario, & Compendio della noſtra fede, come è ſtato detto nella prima noſtra Spoſitione. Però non è maraviglia, ſe doppò Tertulliano, il quale fù de' primi à dichiararla, tanti Scrittori hanno pigliata occaſione di commentarla, ſponendola ſotto varie conſiderationi, come ſi può vedere per l'Indice poſto nel principio della prima Spoſitione intorno à tante decine d'huomini, che l'hanno dichiarata; poiche l'abondanza della profonda dottrina, uſcita dalla bocca di Chriſto, vera Sapienza d'Iddio, c'invita à farlo, ſomminiſtrandoci non meno varie, che pie, & ſalutifere meditationi: trà le quali è queſta, che hora habbiamo per le mani ſopra à tanti Settenarii: i quali ſi porranno qui ſotto per ordine, à fine, che con più facilità di chi legge, ſiano inteſi, & conſiderati nell'applicatione di eſſi, conforme alle ſette Petitioni, le quali, come dice S. Agoſtino, Hugone, S. Bonaventura, & altri, non ſolo vagliono per impetrar quello, che ſi dimanda nelle iſteſſe parole, ma anco contra li ſette Peccati mortali, con l'acquiſto de' ſette Doni dello Spirito Santo, delle ſette Virtù beatificanti, & con l'altre Sette, & finalmente con le ſette Beatitudini, da principiarſi in queſta vita preſente per mezo delle ſett'opere della Miſericordia, e da goderle poi compitamente in cielo.

Alex. de Ales. Auguſt. Triumph. Conc. Colon. & Cla. Pariſien. — Aug. ep. 121. c. 10. tom. 2. — Encomium Orationis Dominicæ. — Tertull. in orat. Dom. — Intentio Auctoris. — Auguſt. Hugo. Bonavent. in Pſalm. 22. tom. 1.

Sette Petitioni ſono regiſtrate da S. Matteo nel ſuo Vangelo, & da San Luca cinque: & perche cinque da queſto, & ſette da quel

Matth. 6. Luc. 11.

Digitized by Google

Pag.416. Greg.lib.41. Moral.c.31.

Vangeliſta ſiano poſte nella Oratione Domenicale, è ſtato già dichiarato nella prima Spoſitione.

Hugo de S. Vict. lib.2. Allegat. in Matth. c.3.& 16.tom.1. Thom. 2.2.q. 35.art.3. in corp.

Li ſette peccati mortali, poſti quì ſotto, ſono ſcritti, & da' Santi Vangeliſti, & dall' Apoſtolo S. Paolo. Da alcuni ſono detti vitii capitali, ò principali, perche ſono capi, e fonti, da'quali naſcono altre ſpetie di peccati mortali, ò (per dir meglio) mortiferi, i quali apportano la morte, togliendo la vita ſpirituale, che conſiſte nella Charità, come dice l'Angelico Dottore, S. Thomaſo. Mà communemente, anco da'dotti, hoggidì ſi ſogliono chiamare peccati mortali ſenza eſſer nominati ne capitali, ne principali. Però il medeſmo S. Thomaſo prova primieramente conchiudendo, che l'Invidia, & l'Acidia ſono peccati mortali: & poi ne gli Articoli ſeguenti prova,che'ſopranominati peccati mortali ſono ancora capitali, riſpetto alle ſpetie, che naſcono da loro. Per le quali parole ſi può dire,che tutti i peccati capitali ſono mortali, quando però (dice egli) ſi viene, peccando, alla conſummatione di eſſi col conſenſo della ragione: perche, come dice il Dottor Santo, i peccati, che nel genere loro ſono mortali, non ſono tali,ſe non quando conſeguiſcono la loro perfettione, ò conſummatione col conſenſo almeno della ragione: percioche (dice egli) in ogni ſorte di peccato mortale ſi ritrovano alcuni moti imperfetti di ſenſualità, i quali ſono ſolamente peccati veniali: & queſti tali moti poſſono eſſere ancora negli huomini perfetti, & Santi, dice il Dottor'Angelico. Tutti adunque i peccati capitali, ò principali; come tali ancora, venuti alla loro perfettione per mezo del conſenſo almeno della ragione, ſono mortali: ma non tutti i mortali ſono capitali ò principali, ſe non hanno qualche ſpetie di peccato mortale ſotto di ſe, come è la Superbia, dalla quale naſce la Vanagloria, & altre ſorti di peccati mortali: anzi la Superbia, & l'Avaritia, come dice Egidio Colonna Romano, ſi ritrovano in ogni peccato mortale, come moſtrato habbiamo nella Quinta Petitione della noſtra prima Spoſitione intorno à queſta ſanta Oratione Domenicale.

Thom.2.2.q. 35.art.3;& 36 art.2. 2.2.q.35.art.4 & 36.art.4. 2.2.q.35.art.3 36. art.3.in corp. Thom.ibid. Tho.ubi ſup. Ægid.Ro.lib. 2.ſent.d.21.q. 1.art. 2.ad 1. diſt. 22.qu.1. art.1.in corp; & d.28. qu.2. art.1.in corp.

Quando adunque ſi dice: Superbia, Ira, Invidia, Acidia, Avaritia, Gola, Luſſuria, ſono peccati mortali; non per queſto s'intende,che queſte voci ſiano peccati mortali [come forſe intenderebbe qualche ſemplice] mà che le attioni corriſpondenti à quello, che ſignificano queſte voci, ſono peccati mortali. Et queſto ſia detto per intelligenza della dottrina de'buoni Scrittori, particolarmente di San Thomaſo nel ſopradetto luogo poco fà citato.

Sette adunque ſono i peccati mortali principali, ò capitali.

Iſai.11.

Li ſette Doni dello Spirito Santo ſono regiſtrati da Iſaja Profeta, come gradi, à quali corriſpondono le ſette Virtù beatificanti, con le ſette Beatitudini, regiſtrate da San Mattheo: mà Iſaia comincia dal grado ſublime,cioè dalla Sapienza, come dice Sant'Agoſtino; & San Mattheo dall'infimo, che è la Humiltà, e'l Timore, nel quale finiſce il Profeta: perche, come dicono gl'Interpreti della Scrittura Sacra, Iſaia inſegna la diſceſa di Chriſto, Figliuolo di Dio, dal più ſublime luogo, al più baſſo del mondo: & S. Mattheo inſegna l'Aſcenſione dell'iſteſſo dalla Terra, luogo più baſſo, al Cielo, luogo più alto che ſi ſia.

Matth. 5. Luc.6. Auguſt. lib.1 de ſer. Dom. in Monte c.9. tom.4.

Matth.5. Gal.5.

Le Sette Virtù beatificanti ſono racconrate da S.Matteo, & da S.Paolo ancora in qualche parte, ma con altr'ordine, tra'dodeci frutti dello Spirito, che ſono, Charità, Allegrezza, Pace, Patienza, Benignità, Bontà, Longanimità, Manſuetudine,Fede, Modeſtia, Continenza,Caſtità.

Matth.5. Lucæ 6.

Le Sette Beatitudini ſono regiſtrate da S.Matteo nel ſuo Vangelo. L'ottava è l'iſteſſa con la prima: perche in queſta, & in quella ſi nomina il Regno de'Cieli. Sette ſono le perficienti, & l'Ottava ſi congionge con la Prima, come quella, che dimoſtra la totale perfettione,dice la Gloſſa.

Gloſſ.in hunc locum. Auguſt. to. 4. lib.1.de ſerm. Dom.in monte c.9. Greg.c.1. Iob. tom.2. Beda in c.6. Luc. libr. 2.c. 21.tom.5. Aug.tom.2. ep.19. Gloſſa in c. 6. Lucæ. Beat.1. Temperantia. Beat.2. Prudentia. Beat.4. Fortitudo.

San Luca ne racconta quattro ſolamente, raccolte dalle quattro Virtù Cardinali, Temperanza, Giuſtitia, Prudenza, & Fortezza: perche in queſte, dice S. Gregorio, conſiſte tutto l'edifitio delle buone operationi, & della buona vita humana, detta da Seneca, Vita honeſta, per le dette Virtù, delle quali egli ſcrive, come piace ad alcuni: & perche Beda, & altri vogliono, che particolarmente le Virtù Cardinali ſiano talmente ligate, e concatenate inſieme, che chi ha una virtù,ne poſſiede anco più d'vna. Anzi il Padre S.Agoſtino dice, che chi ne ha una, le ha tutte: Et chi è ſenza una virtù, è ſenza tutte. Però S. Luca, come dice la Gloſſa, nella prima Beatitudine, che è il Regno de'Cieli, pone la povertà di Spirito, ò veramente la povertà volontaria, con la Virtù, che è la Temperanza, la quale fa anco la Mondezza, & la purità del cuore, che è l'altra Virtù. Nella ſeconda Beatitudine pone la fame di Giuſtitia, che è l'altra Virtù, la quale inſegna haver compaſſione, moſtrando la Virtù, che è la Miſericordia. Nella terza Beatitudine S. Luca pone il pianto delle miſerie intorno alle coſe terrene, e temporali con la conſideratione delle coſe celeſti, & beate; & di qui ſi raccoglie la Prudenza, la quale genera l'altra Virtù, che è la Pace. Nella quarta Beatitudine, che è pur' il Regno de'Cieli, come ſi vede nella prima, & ottava di S.Matteo, pone la perſecutione, dalla quale ſi raccoglie la Toleranza, & la Fortezza, che vince l'Ira, e gli altri moti dell'animo: & genera l'altra Virtù, che è la Manſuetudine.

Greg.lib.22.in 3.c.Iob.to.2.& hom. 22. in Ezech.tom.2. Edit.Rom. Bonav.tom.6. p.1.opuſ.Edit. Rom.

Le Virtù adunque, particolarmente le Cardinali, ſono di maniera concatenate inſieme, che con una ſi poſſedono molte: & una come dice S. Gregorio, ſenza le altre, ò totalmente è nulla, ò veramente imperfetta. Le Virtù Cardinali ſono coſì dette, quaſi principali: perche come dice S. Bonaventura, con queſte Virtù Cardinali ſi governa, & ſi regge la vita humana à guiſa della porta, che è go-

è governata, e retta da'cardini, ſopra'quali ſi volta, & ſi ſoſtenta: percioche la Giuſtitia, la quale, come dice il Padre S. Agoſtino, & altri ancora, conſiſte in ſovvenire à miſeri, & nel dare il ſuo à ciaſcuno; contiene in ſe, come ſue parti, Religione, pietà, gratia, oſſervanza, verità, fede, & vendetta nel vendicare le violenze, le ingurie, & le offeſe altrui, con difendere l'offeſo. La Prudenza, la quale conſiſte in antevedere le coſe buone, e cattive, particolarmente le inſidie, & l'altre coſe nuocevoli per ripararſi da eſſe; contiene in ſe Memoria, intelligenza, & providenza: detta da alcuni heroica, & capo di tutte l'altre virtù. La Fortezza, la quale conſiſte in tolerare le coſe moleſte, & diſpiacevoli con patienza; contiene in ſe la Magnanimità, magnificenza, patienza, confidanza, fermezza, perſeveranza, conſtanza, allegrezza, & altre virtù. La Temperanza, la quale conſiſte in raffrenare i cattivi, & nuocevoli piaceri con fare che'l ſenſo obediſca alla ragione; contiene in ſe Manſuetudine, liberalità, gravità, clemenza, concordia, amore, & pace; moderatione, frugalità, parſimonia, bontà, purità, innocenza, & humiltà, la quale fugge l'arroganza in ogni coſa, & abbraccia altre perfettioni con altre virtù. Et queſte quattro Virtù Cardinali, come dice il Maeſtro delle ſentenze, furono in Criſto con ogni pienezza conforme all'uſo, che ſi ne hà in Cielo, & anco in terra quanto alle paſſioni eſteriori, come dicono i Theologi, i quali vogliono ancora, che nel Paradiſo habbiano da reſtare ne'Beati quanto all'habito, ma con altr'uſo: perche, come dice Beda, & più ſegnalatamente il Padre S. Agoſtino, non ſarà quivi queſta prudenza, non eſſendoci mal'alcuno da ſchifarſi: Non queſta Giuſtitia, non eſſendoci biſogno alcuno: Non queſta Temperanza, non eſſendoci libidine alcuna da raffrenarſi: Non queſta Fortezza, non eſſendoci mal'alcuno da tolerarſi: ma ben ci ſaranno tutte quattro con altr'uſo, come vogliono i ſopradetti Dottori ſanti, preſſo a' quali ſi può vedere l'uſo loro in Cielo, & anco la differenza, che è tra le Virtù Cardinali, e Theologali, che ſono Fede, Speranza, & Charità poichè queſte muovono al fine; & quelle alle coſe dirizzate al fine: queſte hanno per fine, & per objetto Iddio, & quelle non propriamente: perche queſte s'hanno per infuſione; & quelle per acquiſto: queſte muovono all'opere per ragion divina; & quelle per ragion naturale: queſte ſi conſiderano quanto à gli atti interiori; & quelle quanto à gli atti eſteriori: queſte non s'hanno ſe non co'doni; & quelle ſi poſſono havere ſenza queſti: Et di queſte Theologali, la Fede, & la Speranza nella Patria celeſte ceſſeranno, & la Charità reſterà con augmento ne'Beati: Ma le Virtù Cardinali haveranno quivi altr'uſo.

Aug.lib.14.de Trinit. cap.9. tom.3. Cic.lib.1.de leg.& 3. de Nat.

Aug. ubi ſup. & Cic.ibid; & lib.1.de Off;& 2.de Inv.

Aug. ubi ſup; & Cic.1.Off;& 4.Tuſc.

Aug. ubi ſup; & de lib.arb. Ariſt. in Eth; & Moral. Cic. lib.1.de finib. & libr.3. de Nat;& 2.de Inv.

Mag.Sent.3. Sent.d.33.

Beda in 26.c. Exod. Aug.lib 14.de Trin.c.9.to.3; & in Pſal.83. tom.8.

1.Cor.13.Mag. Sent. libr.3. d.25.

Per la concatenatione adunque delle Virtù, dalle quattro Beatitudini ſcritte da San Luca, conforme alle quattro Virtù Cardinali, ſi raccolgono virtualmente le ſette Beatitudini con la Ottava, regiſtrate da San Mattheo: perche, come dice S. Ambogio ſopra'l ſeſto capitolo di S. Luca, in queſte quattro ſtanno rinchiuſe quelle otto: & in queſte otto le quattro. Però la Gloſſa dice, che ſette ſono le Petitioni, ma una Oratione. Sette ſono le Beatitudini, ſette Doni, ſette Virtù, ma una Charità: nella quale, come dice S. Gregorio Magno ſono fondati tutti i divini Precetti: i quali ſono molti quanto alla diverſità dell'opera: ma uno quanto alla loro radice, che è la Charità, dalla qual ſola, dice egli, naſcono molte Virtù à guiſa di molti rami, i quali da una ſola radice dell'arbore ſogliono derivare. Et queſte ſette Beatitudini richiedono l'ajuto de'ſette Doni con le ſette Petitioni, contra li ſette Peccati mortali, come hora vedremo à dimanda per dimanda.

Amb. in Luc. tom.3.c.6.

Gloſ. in c.5. Matth.

Greg.hom.17. Evang.tom.2. Edit.Rom.

DELLE SETTE PETITIONI

Regiſtrate da San Mattheo.

IL primo Settenario conſiſte nelle ſette Petitioni, le quali ſono queſte per ordine.

Matth.6. Luc.11.

1. SANCTIFICETUR NOMEN TUUM.

   Sia ſantificato il nome tuo.

2. ADVENIAT REGNUM TUUM,

   Venga il Regno tuo.

3. FIAT VOLUNTAS TUA SICUT IN CÆLO, ET IN TERRA,

   Sia fatta la tua volontà in terra come in Cielo.

4. PANEM NOSTRUM QUOTIDIANUM DA NOBIS HODIE,

   Dacci hoggi il noſtro Pane cotidiano.

5. ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA; SICUT ET NOS DIMITTIMUS DEBITORIBUS NOSTRIS.

   Rimetteci i noſtri debiti, come noi li rimettiamo a'noſtri debitori.

6. ET NE NOS INDUCAS IN TENTATIONEM,

   Non permettere, che ſiamo indotti in tentatione.

7. SED LIBERA NOS A MALO.

   Ma liberaci del male.

Digitized by Google

DE' SETTE PECCATI MORTALI

Raccontati da' Santi Vangeliſti, & dall'Apoſtolo S. Paolo.

Matth. 15. Mar. 7. 1. Io. 2. Rom. 1. Gal. 5.

IL ſecondo Settenario conſiſte ne' ſette peccati mortali, opre della carne, come dice S. Paolo a'Galati. Contra queſti ſi fanno le ſopradette Petitioni, come chiaramente ſi vedrà nella dichiaratione di ciaſcuna.

1. Superbia, 5. Avaritia,
2. Invidia, 6. Gola,
3. Ira, 7. Lussuria.
4. Accidia.

DE' SETTE DONI

Dello Spirito Santo.

Regiſtrati da Iſaia Profeta.

Ambr. libr. 1. de Spir. ſancto c. 1. tom. 4. Bonav. tom. 6. part. 1. opuſc. Iſai. 11.

IL terzo Settenario conſiſte ne'ſette Doni dello Spirito Santo: i quali, come dice S. Ambrogio, & San Bonaventura, ſono virtù, & operationi, che rendono perfetta la vita humana: & furono in Chriſto con ogni perfettione, come ne fa fede Iſaia Profeta: & ne'Beati ſaranno in Cielo con maggior perfettione, & abondanza, che in terra, come dice il Maeſtro delle ſentenze. Queſti doni ſono ſette: i quali ſi concedono contra li ſette Peccati mortali: & ſono poſti qui ſotto.

Mag. Sent. d. 34. lib. 3. Aug. libr. 2. de Serm. Dom. c. tom. 4. Hugo libr. 2. Alleg. in Matth. c. 3. & 16. tom. 1.

1. Spirito del Timore.
2. Spirito della Pieta'.
3. Spirito della Scienza.
4. Spirito della Fortezza.
5. Spirito del Conseglio.
6. Spirito dell'Intelletto.
7. Spirito della Sapienza.

DELLE SETTE VIRTU' BEATIFICANTI,

Regiſtrate da S. Mattheo.

Matth. 5.

IL quarto Settenario conſiſte nelle ſette Virtù beatificanti, regiſtrate da San Mattheo: & queſte ſono chiamate con tali nomi.

1. Humilta'.
2. Mansuetudine, ò vero Benignita'.
3. Dolor', ò Compuntione.
4. Desiderio buono, ò Fame di Giustitia.
5. Compassione.
6. Mondezza di cuore.
7. Pace.

DELLE SETTE BEATITUDINI,

Regiſtrate da S. Mattheo, & da S. Luca.

Matth. 5. Luc. 6.

IL quinto Settenario conſiſte nelle ſette Beatitudini, poiche l'ottava è l'iſteſſa con la prima come à pieno è ſtato moſtrato di ſopra. Et queſte derivano de'ſette Doni, & dalle ſette Virtù:

1. Regno de' Cieli.
2. Possessione della terra de' Viventi.
3. Consolatione.
4. Satieta' di Giustitia.
5. Misericordia.
6. Visione di Dio.
7. Figliolanza di Dio.

PRIMA PETITIONE.

Aug. libr. 2. de Serm. Dom. in monte tom. 4. c. 18. Hugo. de S. Vict. libr. 2. Alleg. in Matth. c. 3. & 16. tom. 1.

LA prima petitione ò dimanda, che è la ſantificatione del nome di Dio, è contra il primo peccato mortale, che è la Superbia, la quale conſiſte nel diſordinato appetito della propria eccellenza: percioche con tale richieſta dimandiamo il primo Dono dello Spirito ſanto, che è il caſto Timore, & la veneratione del ſuo nome, con ſottometterci a lui per mezo della prima Virtù, che è la Humiltà; come quelli; che già per ſuperbia eravamo contumaci, & ribelli di ſua divina Maeſtà. A queſta dimanda ſi concede lo ſpirito del Timore, che è il primo Dono dello Spirito ſanto, il quale genera nel noſtro cuore la Humiltà, a fine, che per mezo di queſta Virtù, da' Gentili non conoſciuta, ma nel Chriſtianeſimo Heroica, poſſiamo pervenire al Regno celeſte, del quale il primo Angelo, Lucifero, per la ſua ſuperbia fù privo. Et queſt'è la prima Beatitudine, come ſi legge in S. Mattheo, il qual dice: *Beati pauperes ſpiritu; quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.* Matth. 5.

SECONDA PETITIONE.

Aug. libr. 2. de ſerm. Dom. in monte tom. 4. c. 18. Hugo. de S. Vict. lib. 2. Alleg. in Matth. c. 3. & 16. to. 1.

LA ſeconda Petitione, con la quale dimandiamo, che venga il Regno di Dio, è contra il ſecondo peccato mortale, che è l'Invidia: perche con eſſa chiedendo noi à Dio, che venga il Regno ſuo, dimandiamo la noſtra ſalute, eſſendo che all'hora Iddio regni in noi, quando noi ci ſottomettiamo a lui, accoſtandoci a ſua divina Maeſtà, hora per fede, & poi con la preſenza, & con l'effetto in Cielo. Chi adunque dimanda, che venga il Regno di Dio, dimanda la ſalute de gli huomini, & mentre, ſi dimanda la commune ſalute del genere humano, ſi fà contra la Invidia, la quale è un diſpiacere del ben' altrui. Però a queſta Petitione ſi dà lo Spirito della pietà, che è il ſecondo Dono, & con queſto ſi riceve la ſeconda Virtù, che è la Manſuetudine, ò Benignità, la quale infiamma il cuor noſtro a deſiderare, che tutti pervenghino alla poſſeſſione della Terra de'viventi, che è la ſeconda Beatitudine, come ſi legge in S. Mattheo, il qual dice; *Beati mites: quoniam ipſi poſſidebunt terram.* Matth. 5.

TERZA PETITIONE.

LA terza Petitione, con la quale dimandiamo, che ſia fatta la volontà di Dio, è contra il terzo peccato mortale, che è l'Ira; la

Aug. libr. 2. de Serm. Dom. in monte tom. 4. c. 18.
Hugo de S. Vict. lib. 2. Alleg. in Matth. c. 3. & 16. to. 1.

la quale è un'appetito di vendetta; perche con eſſa richieſta ſi deſidera l'effetto della divina volontà, & chi fa cotal dimanda, moſtra di fuggire il contraſto, & l'Ira. Però a queſta Petitione ſi dà il terzo Dono dello Spirito ſanto, che è lo Spirito della ſcienza, la quale inſegna, & ammaeſtra il noſtro cuore a fine, che l'huomo riconoſca dalla ſua colpa tutto 'l male di pena, & ogni bene dalla mano miſericordioſa del Signore Iddio, ſenza punto adirarſi, ne lamentarſi ne' mali, che ſoſtiene; & ne'beni, che non ha. Et con queſta ſcienza di tolerare patientemente ogni coſa diſpiacevole, s'acquiſta la conſolatione per mitigare il dolore, ò la compuntione del cuore, che è la terza Virtù: perche l'huomo, il quale ſpontaneamente ſopporta i diſpiaceri con patienza in queſto mondo, merita nell'altro il piacere, l'allegrezza, & la Conſolatione, che e la terza Beatitudine, come ſi legge in S. Mattheo, il qual dice; *Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur*. Matth. 5.

QUARTA PETITIONE.

Auguſt. libr. 2. de ſerm. Do. in monte to. 4. cap. 8.
Hugo de S. Vict. lib. 2. Alleg. in Matth. c. 3. & 16. to. 1.

LA quarta Petitione, con la quale dimandiamo il pane quotidiano, contra il quarto peccato mortale, che è l'Acidia; la quale non eſſendo altro, che una malinconia, & fiacchezza d'animo rammaricato, ò rincreſcimento dell'oprare; con queſta dimanda del Pane, ſi chiede anco il cibo ſpirituale per rinfrancare l'animo fiacco, & attriſtato, col quarto dono dello Spirito ſanto, che è la Fortezza, la quale confortando, & vigorando il noſtro cuore, genera in eſſo la quarta Virtù, che è la Fame, & l'appetito della Giuſtitia, a fine che in queſto mondo accendendoſi fortemente per deſiderio di pietà, conſeguiſca l'huomo nell'altra vita per premio la piena Satietà della Giuſtitia, che è la quarta Beatitudine, come ſi legge in S. Mattheo, il qual dice; *Beati qui eſuriunt juſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur*. Matth. 5.

QUINTA PETITIONE.

Aug. libr. 2. de ſerm. Dom. in monte tom. 4. cap. 18.
Hugo de S. Vict. lib. 2. Alleg. in Matth. c. 3. & 16. to. 1.

LA quinta Petitione, con la quale dimandiamo la remiſſione de'noſtri debiti, & peccati, come noi le colpe, & ingiurie fatteci rimettiamo ad altri; è contra il quinto peccato mortale, che è l'Avaritia, la quale conſiſte nella volontà di ricevere, & di ritenere l'altrui. Et a queſta Petitione ſi concede il quinto Dono dello Spirito ſanto, che è lo Spirito del conſeglio, il quale c'inſegna a rimettere l'ingiurie con haver compaſſione, che è la quinta Virtù; a fine che nell'altra vita poſſiamo ritrovar'ancora noi la miſericordia, che è la quinta Beatitudine, come ſi legge in S. Mattheo, il qual dice; *Beati miſericordes, quoniam miſericordiam conſequentur*. Matth. 5.

SESTA PETITIONE.

LA ſeſta Petitione, con la quale preghiamo Iddio à non permettere, che ſiamo indotti in tentatione, è contra il ſeſto peccato mortale, che è la Gola, la quale conſiſte, come dice S. Thomaſo, nel diſordinato appetito, ò veramente nel diſordinato uſo, & atto della dilettatione del mangiare, & del bere. Queſta tentatione con le luſinghevoli dilettationi del ſenſo, ſpeſſe volte tira l'huomo à qualche appetito eceſſivo per mezo di qualche occulto piacere. Però contra il peccato della Gola per queſta ſeſta Petitione ci ſi concede il ſeſto Dono, che è lo Spirito della Intelligenza, la quale ci fà conoſcere la fraudulente, & diabolica tentatione, con farci raffrenare lo sfrenato appetito per mezo della interna rifettione del cibo ſpirituale, che è la parola di Dio, à guiſa della riſpoſta, che fece il noſtro Salvatore al Tentatore con queſte parole: *Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo, quod procedit ex ore Dei*. Il che diſſe Criſto per far vedere apertamente, che l'huomo non vivendo ſolamente di pane corporale, & eſteriore, ma del pane ancora ſpirituale, & interno; poco ſi cura, ſe alle volte ſopporta la fame intorno al cibo corporale. Per la ſeſta Petitione adunque contra il ſeſto peccato mortale, che è la Gola, ſi da il ſeſto Dono, che è lo Spirito della Intelligenza; la quale purgandoci, & purificandoci il cuore dalle immonditie, ſanandoci con la cognitione della parola di Dio, quaſi con un collirio, & medicamento ſpirituale ci rende l'occhio noſtro interno, chiaro, ſereno, e tutto luminoſo, di maniera tale, che egli diventa tutto atto, e diſpoſto à conoſcere la chiarezza della verità, Iddio. Contra dunque il ſeſto Peccato, che è la Gola, ci ſi da per mezo della ſeſta Petitione, il ſeſto Dono, rimedio potentiſſimo, che è lo Spirito della Intelligenza; dalla quale naſce la mondezza, & purità del cuore, che è la ſeſta Virtù, la quale merita poi la Viſione di Dio, che è la ſeſta Beatitudine, come ſi legge in S. Mattheo, il qual dice: *Beati mundo corde: quoniam ipſi Deum videbunt*. Matth. 5.

Aug. libr. 2. de ſerm. Dom. in monte tom. 4. cap. 18.
Hugo de S. Vict. lib. 2. Alleg. in Matth. c. 3. & 16. to. 1.

Matth. 4.

SETTIMA PETITIONE.

Aug. libr. 2. de ſerm. Dom. in monte tom. 4. cap. 18.
Hugo de S. Vict. lib. 2. Alleg. in Matth. c. 3. & 16. to. 1.

LA ſettima Petitione, con la quale preghiamo Iddio, che ci liberi dal male, è contra il ſettimo peccato mortale, che è la Luſſuria, la quale conſiſte in qualſivoglia delle ſue ſpetie, le quali ſono molte, come dice S. Thomaſo. Per la ſettima dunque Petitione, che è contra la Luſſuria, ci è dato il ſettimo Dono, che è lo Spirito della Sapienza; la quale eſſendo così detta dal ſapere, come dice S. Agoſtino, riempie la mente noſtra di tanto ſapore interno, che ci fa laſciare l'eſterno; di maniera tale, che la mente noſtra purificata, & laſciata à fatto la dolcezza eſterna, & raccolta tutta in ſe ſteſſa, ſi da pace, ſenza haver più mira a' piaceri eſterni. Et con l'acquiſto della ſettima Virtù, che è la Pace interiore dell'animo, merita la figliolanza di Dio, che è la ſettima Beatitudine, come ſi legge in S. Matteo, il qual dice: *Beati pacifici; quoniam Filii Dei vocabuntur*. Matth. 5.

Aug. lib. de ſpir. & an. c. 14. tom. 3.

Ne

Petrus de Aliaco in Orat. Dom. Ne laſcierò da banda la conſideratione fatta da altri ancora, particolarmente da Pietro di Aliaco, Veſcovo Cameracenſe, & Precettore di Giovan Gerſone, intorno alle ſette Petitioni di queſta miſterioſa, & ſanta Oratione Domenicale; perciochè ſi poſſono applicare alle tre Virtù Theologali, & alle quattro Virtù Cardinali con la eſcluſione de' ſette peccati mortali principali, ò capitali. Le Virtù Theologali regiſtrate da S. Paolo nella ſua Piſtola ſcritta a' Corinthi, ſono queſte: 1. Cor. 13.

FEDE. SPERANZA. CHARITA'.

Le Virtù Cardinali conſiderate da tutti gli Scrittori morali, & ſacri, & profani, conforme allo ſtato loro intorno alla vita attiva, ſono queſte:

FORTEZZA. GIUSTITIA.
PRUDENZA. TEMPERANZA.

La prima Petitione, che è la Santificatione del Nome di Dio, s'applica alla Fede; il cui offitio è di ſantificar'i cuori humani, contra la Luſſuria, la quale macchia, & imbratta; il che è contrario alla ſantificatione, la quale conſiſte nella purità, & candidezza.

La ſeconda, che è la Venuta del Regno di Dio, s'applica alla Speranza; il cui offitio è di aſpettare la Patria celeſte contra l'Avaritia, la quale cerca le ricchezze e' Regni non celeſti, ma terreni.

La terza, che è l'adempimento della Volontà di Dio, s'applica alla Charità; il cui offitio è di mandare in eſſecutione la Divina Volontà, contra l'Accidia, la quale conſuma l'huomo nell'otio ſenza eſſeguire la detta Volontà.

La quarta, che è intorno al Pane, s'applica alla Fortezza; il cui offitio è di corroborare, ò fortificar l'huomo nelle avverſità, contra la Gola, alla quale non baſta il Pane.

La quinta, che è la remiſſione delle ingiurie, s'applica alla Giuſtitia; il cui offitio è di dar'il ſuo ad ogni uno, contra l'Ira, la quale cerca vendetta.

La ſeſta, che è intorno alla tentatione, s'applica alla Prudenza; il cui offitio è di antivedere il male da venire per guardarſene contra la Superbia, che induce in tentatione.

La ſettima, che è intorno alla liberatione del male, s'applica alla Temperanza; il cui offitio è di aſtenerſi dal male preſente contra l'Invidia, la quale cerca il mal' ad altri, attriſtandoſi del ben'altrui.

Ecco i benefitj, che ſi raccolgono dalla Santa Oratione Domenicale, poichè per mezo di eſſa ſi poſſono haver' tante Virtù, tanti Doni, e tante Beatitudini con la eſcluſione de' ſette peccati mortali, contra' quali ſi ricevono tanti Settenarj di beni, e doni; perchè quantunque quei beni dello Spirito Santo ſi chiamino propriamente Doni; nondimeno tutte le Virtù, tutte le Scienze, e tutte le Beatitudini ſi poſſono generalmente chiamar Doni, poichè tutte coſe tali ſono habiti, come dicono i Filoſofi, e' Theologi, cioè qualità, ò ſiano virtù naturali, ò acquiſtate per la frequenza di molti atti, come ſono le Virtù Cardinali, & le Scienze; ò ſiano Virtù Theologali, che s'hanno per infuſione Divina, ò Scienza, & Sapienza rivelata, com'è la Scrittura Sacra, data dallo Spirito Santo. Ma quei Settenarj di Doni, di Virtù, & di Beatitudini, ſono chiamati diverſamente per li diverſi effetti, & offizj loro, riſpetto alla Vita attiva, & contemplativa, convenienti al vivere dell'huomo: perchè le Virtù Cardinali con le altre ſette diſpongono principalmente l'huomo all' eſercitio della Vita attiva: li Doni à gli atti della Vita contemplativa: le Beatitudini alla perfettione dell'una, & dell'altra Vita. Però ſette ſono i Doni, & ſette le Virtù, poichè la Vita contemplativa richiede tre Doni, & tre Virtù, cioè il Timore, & la Humiltà; la Intelligenza, & la Mondezza del cuore; la Sapienza, & la Pace. La Vita attiva richiede quattro Doni, & quattro Virtù, cioè Pietà, & Manſuetudine; Fortezza, & Deſiderio buono; Scienza, e Dolore; Conſeglio, e Compaſſione: & l'un, & l'altra Vita richiede per ricevere la loro perfettione, le ſette Beatitudini con quell'ordine, col quale ſono ſtati poſti ultimamente qui li Doni, & le Virtù.

Hor queſti ſono i benefitj ſegnalati, che ſi ricevono nella Oratione Domenicale. Però rivoltati noi con tutto lo ſpirito, & affetto noſtro à Dio, poniamo la conchiuſione, e'l Sigillo in ciaſcheduna dimanda in queſto modo:

1. Padre con la ſantificatione del tuo Nome facci abandonare la Superbia con darci il dono del Timore, con la Virtù della Humiltà, & con la poſſeſſione finalmente de' Cieli. Epilogus dictorum in Petit.

2. Con la venuta del tuo Regno facci dar bando all'Invidia, dandoci il dono della Pietà, con la Manſuetudine, & con la poſſeſſione della terra de' viventi.

3. Facendoſi la tua volontà in terra come in Cielo, guardaci dall'Ira, dandoci il dono della Scienza, & la buona Compuntione con la perfetta conſolatione.

4. Col noſtro pane cotidiano allontanaci dall'Accidia, dandoci il dono della Fortezza, col buon deſiderio, ò con la fame della Giuſtitia, & ſatietà di eſſa.

5. Rimettendoci i noſtri peccati, facci dar bando all'Avaritia, con darci il dono del Conſeglio, & la vera compaſſione, à fine che noi ancora ritroviamo la tua Miſericordia nell'altra vita.

6. Non laſciandoci vincere dalla tentatione, liberaci dal vitio della Gola, dandoci il dono della Intelligenza con la mondezza del cuore, à fine che poſſiamo meritare la viſione dell'aſpetto tuo in Cielo.

7. Liberandoci dal male, facci allontanare dalla Luſſuria, dandoci il dono della

Sa-

Digitized by Google

Sapienza, con la pace interiore dell'animo noſtro, à fine che meritiamo di eſſere chiamati tuoi figliuoli diletti.

Queſte meditationi ſi devono fare con ogni attentione in ogni Dimanda, contenuta nella Oratione Domenicale: la quale, ſi come è la più eccellente, coſi anco è la più utile, & efficace di tutte le altre pie, & ſante Orationi, ſi per l'eccellenza dell'Auttore di eſſa, Chriſto, vera Sapienza di Dio; sì anco per li tanti theſori, che con eſſa s'acquiſtano, poiche con le ſette Petitioni ſi dimanda la eſcluſione de' ſette Peccati mortali, con l'acquiſto de'ſette Doni dello Spirito ſanto, delle Virtù Theologali, & Cardinali, delle ſette Virtù beatificanti, & delle ſette Beatitudini.

Ma quì è d'avertire, che per conſeguire la Beatitudine da goderſi in Cielo, mezi potentiſſimi, ſono le ſett'opere della Miſericordia, detta dal Padre S. Agoſtino compaſſione cordiale della miſeria altrui, poiche'l noſtro Salvatore in S. Mattheo dice, che'l Regno de'Cieli s'hà da dare à quelli, che ſi ſono eſſercitati nell'opere della Miſericordia corporali, corriſpondenti a'ſette Doni, alle ſette Virtù, & alle ſette Beatitudini, conforme alle ſette Petitioni. Et queſte ſono l'opere regiſtrate da S. Mattheo nel ſuo Vangelo con tal'ordine.

Aug.lib.9.c.5. de Civit. to.5. & tom.1.de Mor.Eccl.

Matth.25.

1. Cibare il povero affamato.
2. Dare da ber'all'assetato.
3. Albergare il peregrino.
4. Vestire il nudo.
5. Visitare l'infermo.
6. Visitar' il carcerato.
7. Sepelire i morti.

Ancorche S. Mattheo nel luogo citato non faccia mentione della ſettima opera, poſta quì da noi; non dimeno, come dice Nicolo Lirano, tra le ſei opere neceſſarie al corpo humano, s'intende anco la ſepoltura da darſili doppò la morte: nella qual' opera s'eſſercitò aſſai Tobia, aggiuntavi con eſſa la oratione, & la limoſina, la quale ſi può fare intorno alle ſei opere poſte da S. Mattheo. Ne ſenza gran miſtero nel giorno del giudiditio univerſale s'hà da fare la diſcuſſione delle opere della Miſericordia più toſto, che delle opere della Giuſtitia, ò d'altre, havendoſi à fare la diſcuſſione de tutti i ſette peccati mortali, & di tutte le ſpetie loro: poiche anco non tutti gli Eletti [& particolarmente i poveri, & Religioſi] hanno fatte l'opere della Miſericordia. Al qual dubbio riſponde Dioniſio Carthuſiano con molte ragioni: trà le quali è queſta, che non ſolamente non è coſa più natural' all'huomo, che'l fare bene à quelli della ſua ſpetie, ma anco direttamente, & con evidenza opere tali tengono in ſe rinchiuſa la Regina di tutte le Virtù, & di tutti i Doni, che è la Charita: ſenza la quale tutte le altre coſe, ò non s'hanno, ò ſono di poco, ò di niun valore: & con la quale s'hanno tutte l'altre coſe in ſomma perfettione, come chiaramente ſi vede per quel Divino Diſcorſo fatto da S. Paolo in lode della Charità, la quale è forma, & radice di tutte le Virtù, poiche non è maligna, non ambitioſa, non ſuperba, non avara, non invidioſa, non adiroſa, non penſa male, non ſi rallegra della caduta altrui; ma ſi rallegra della verità di vita, della verità di dottrina, & della verità di giuſtitia; è patiente, & benigna: ſopporta le altrui fragilità: crede, & ſpera tutte le coſe da crederſi, & da ſperarſi, ſoſtenendo, & patiemente aſpettando per longanimità le coſe promeſſe. Ecco in che modo ſi ritrovano nelle ſett'opere della Miſericordia tutte le Virtù, & tutti i Doni raccontati di ſopra, & anco le ſette Beatitudini, poiche con eſſe opere di Miſericordia ſi merita la Beatitudine eterna, come ſi vede non ſolamente per S. Mattheo, ma anco per Salomone, il qual dice: *Qui miſeretur pauperis, beatus erit*; cioè, chi uſa l'opere di Miſericordia à quelli, che ne hanno biſogno, queſto tal'è beato. Anzi fann'uſura lecitamente con Dio, & col proſſimo quei tali, che s'eſſercitano nelle opere di Miſericordia, conforme alla ſentenza del Savio, il qual dice: *Fœneratur Domino, qui miſeretur pauperis.* Et altrove: *Qui facit miſericordiam fœneratur proximo ſuo*, perche come dice il Padre S. Agoſtino, ſi dà la terra, & ſi riceve il Cielo in ſuo cambio: ſi dà pane, & ſi riceve la vita: & anco, ſi come dice l' iſteſſo Dottor ſanto, ſi dà pane, & ſi riceve pane: ſi dà bevanda, & ſi riceve bevanda: ſi dà hoſpitio, & ſi riceve caſa: ſi viſita l'infermo, & ſi riceve ſalute: ſi viſita il carcerato, & ſi riceue libertà: & finalmente per qualſiuoglia opera di Miſericordia, ſi riceue il cambio, mà ſoprabondante, à cento doppi, come di ciò fà indubitata fede la iſteſſa Verità, Chriſto, in S. Mattheo, il quale dice: *Centuplum accipietis, & vitam æternam poſſidebitis*. Il centoplicato veramente ſi raccoglie in Cielo per una buona operatione, che ſi fà da'Giuſti in terra: perche, come dice S. Girolamo, un'opera temporale paragonata al premio eterno, riſpetto al merito ſuo, è non altrimente, che ſe un picciolo numero foſſe paragonato al numero centinajo. Queſte tali opere, dette di Miſericordia (la quale, come dice il Padre S. Agoſtino, è una compaſſione di cuore, che lo fà miſero, e dolente intorno alla miſeria altrui) pregano efficacemente Iddio per quelli, che l'eſſercitano; & li difendono da'nimici, contra quali ſono più potenti (particolarmente la limoſina principale opera di Miſericordia) che qualſivoglia forte, come dice l'Eccleſiaſtico; *Concludi eleemoſynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Super ſcutum potentis, & ſuper lanceam adverſus inimicum tuum pugnabit*. La limoſina prega per colui, che la fà, difendendolo anco dal nimico; & egli apparecchia la Beatitudine per mezo ſimilmente dell' opere della Miſericordia ſpirituali, che ſono queſte:

Lyran.in cap. 25. Matth.

Tob.12.

Dion.Carth. in 25.c.Matth. art.40.in fine.

Charitatis encomia.

Prov.14.

Prov.19.

Eccl.29.

Aug.in Tract. de Avarit. & Luxur.

Matth. 19.

Hieron.in c. 19.Mat.

Aug.lib.9.de Civit.c.5.to.5. Et de Mor. Eccl.tom.1.

Eccl.29.

1. Dar buon consiglio.
2. Ammonire i peccatori.

3. Ammaestrar quelli, che non sanno.
4. Consolare gli afflitti.
5. Rimettere l' offese.
6. Pregar per li vivi, et per li morti.
7. Sopportare gli altrui difetti.

Se bene queſte ancora ſon'opere di Miſericordia, non ſono ſtate però regiſtrate da S.Mattheo nel luogo citato; perche quivi l' Evangeliſta parla del Giuditio intorno allo ſtato de gli attivi,& della vita attiva, & queſte opere ſpirituali della Miſericordia, appartengono, come dice il Lirano, per la maggior parte a' Prelati, & particolarmente a' Veſcovi, i quali per l'offitio loro devono ammaeſtrare, correggere, & inſtruire le perſone alla ſalute dell'anime loro, come chiaramente ſi vede per S.Paolo nella Piſtola, che ſcrive à Timotheo Veſcovo.Et ſi come l'opere corporali di Miſericordia ſi ritrovano ſcritte da S.Mattheo, & in altri luoghi della Scrittura ſacra; così anco le ſpirituali ſi ritrovano ſparſe in diverſe parti di eſſa: i cui luoghi per brevità ſi taceranno, potendoſi eſſi vedere preſſo al Caniſio, & altri, che n'hanno ſcritto diffuſamente. Baſti hora à noi il ſapere quello, che fa pe' il noſtro biſogno, cioè che l'opere di Miſericordia, tanto corporali, quanto anco ſpirituali, ſono mezi potentiſſimi per conſeguir' le ſette Beatitudini: & che queſti due Settenarii dell' opere della Miſericordia, per le ſopradette ragioni, ſi contengono ne'ſette Doni, & nelle ſette Virtù, con la eſcluſione de'ſette peccati mortali, contra i quali ſi fanno le ſette Petitioni,come facilmente potrà vedere ciaſcheduno, che vorrà fare le loro applicationi, le quali hora per brevità ſi laſcieranno.

Lyran.in cap. 25.Mat.

1.Timot. 5i & 2.Tim.4.

Ma per conchiuſione di quanto è ſtato detto ſin'hora, diciamo pure, che le ſette Petitioni della oratione Domenicale mirano la eſcluſione de'ſette Peccati mortali, & la conchiuſione delle ſette Beatitudini, le quali s'acquiſtano co' ſette Doni dello Spirito ſanto, con le ſette Virtù beatificanti, con le Virtù Theologali, & Cardinali, rinchiuſe nelle ſette opere della Miſericordia, & corporali, & ſpirituali, mezi potentiſſimi, & ſingolari per acquiſtare la Beatitudine eterna: la quale, piaccia à Dio per ſua bontà, & miſericordia, che poſſiamo godere perpetuamente in Cielo. Amen.

Epilogus totius operis.

Il Fine della ſpoſitione intorno à gli otto Settenarii per dichiaratione della Oratione Domenicale.

AUTTORI

Le cui dottrine ſono poſte ne'ſette Settenarii.

Intorno alle ſette petitioni della Orat. Domenicale.

1. S. Ambrogio
2. S. Agoſtino
3. S. Gregorio
4. S. Girolamo
5. S. Thomaſo
6. S. Bonaventura

(1–6: Dottori di S. Chieſa.)

7. Tertulliano.
8. Venerabile Beda.
9. Hugone di S. Vittore.
10. Aleſſandro di Ales.
11. Alberto Magno.
12. Egidio Colonna Romano.
13. Agoſtino Trionfo Anconitano.
14. Pietro Lombardo, Maeſtro delle Sentenze.
15. Nicolò di Lira.
16. Dionigio Carthuſiano.
17. Armando di Belviſo.
18. Ariſtotele.
19. Tullio.
20. Seneca.

FINIS.

INDEX

Digitized by Google

INDEX
RERUM NOTABILIUM
Utriuſque Voluminis Tractatuum latinæ linguæ datorum.

A

A *Vocalis* litera ſub hiatu oris congruo ſolo ſpiritu pronunciatur tom.2. pag.237.
Cur ſalutaris litera ex Cicerone tom.2. pag.225.
Eſt ad virum magis, quàm ad Fæminam pertinens, hinc primus Homo Adam dictus eſt to.2. pag.216.
Initium primæ literæ Alphabeti cujuſcumque, apud omnes ferè Nationes, non ſinè Myſterio ibid.
Plenitudo vocis appellatur, & ex ea fit Pentagonum tom.2. pag.301.
Pronunciatur à Viris in prima infantis luce, à Fæminis E. tom.2. pag.216.
Undè ortum habuerit tom.2. pag.224. & ſeq.
AARON, & Moyſes, quomodò Chriſtum repræſentent tom.2. pag.456.
AARON *Summus Sacerdos* Figura Epiſcoporum tom.2. pag.128. & 133.
Ejus Filii figura Sacerdotum ibid.
Ejus Virga an, & quas frondes, & quos fructus ediderit tom.1. pag.489.
Quot annos vixerit tom.2. pag.225.
ABBA, undè Babba, vel Babbo tom.2. pag.302.
ABBAS *Panormitanus* ex communi Scriptorum Sententia in tertio Decretalium libro Latrunculorum ludum, nec Laicis, nec etiam Clericis prohibitum fuiſſe affirmat tom.1. pag.479.
ABBAS *S. Sebaſtiani*, & Sacriſta Joannes Paulus Boſſius Mediolanenſis, Ordinis S. Auguſtini, mutato habitu tom.1. pag.329.
ABBATIA, & Pagus S. Nicolai tom.1. pag.59.
ABDIAS *Babilonicus* de Simonis Magi volatu, & interitu tom.1. pag.113. & ſeq.
Idem ex Hegiſippo, Svetonio, Cyrillo, & Phylaſtro ibid.
ABHOMINATIONES *enim Ægyptiorum immolabimus Domino Deo Noſtro*: Sine interrogatione hic textus legendus eſt Exo.8. num.26. tom.1. pag.304.
ABDICATIO *facultatum* ex D. Thom. quot modis eſſe poſſit tom.1. pag.138.
Quæ affectum, & animi præparationem reſpicit, an in ſtatu perfectionis omninò poſtuletur ibid.
Quæ reſpicit effectum, ſivè actum, an ſit de eſſentia perfectionis ibid.
ABEL *luctus* interpretatur tom.2. pag.213.
ABJECIT *puerum ſubter unam Arborum, quæ ibi erant*, hæc translatio fuit recepta Gen.21. nu.15. tom.1. pag.290.
ABORIGENES, quaſi ſinè origine, ideſt Patribus tom.2. pag.233.
ABRAHAM *Caldeus* tom.2. pag.213.
Artes, quas ipſe invenit, vel exercuit ibid.
Bellum commiſſum cùm Rege Elemitarum ibidem.
Syriacarum, & Caldaicarum literarum Inventor ibid.
ABSISTO, pro deſiſto ibid.
ABSOLVITOR, pro abſolvatur tom.2. pag.290.
ABSTINENTIÆ duo ſunt genera tom.1. pag.145.
ABUNDIUS, ac Theodorus Cuſtodes Manſionarii, vel Campanarii in Martyrologio Romano relati tom.1. pag.174.
ABYSSINÆ *linguæ* propagines duę tom.2. pag.213. & ſeq.
Αὐτὸς ἔφη *hoc eſt, ipſe dixit* tom.2. pag.230.
Αὐτοκράτωρ, *quid* tom.2. pag.253.
ACACIUS *hæreſiarca* obiit antequam Anaſtaſius crearetur Papa tom.1. pag.384.
ACADEMIÆ, vel Univerſitates inſigniores juxtà opinionem Caroli V. tom.1. pag.348.
ACADEMIÆ, vel Univerſitatis Complutenſis Dictionarium hebraicum tom.1. pag.259.
ACCEDE HUC, *ut tangam te filj mi*: quamvis aliæ editiones legant *accede ad me*. Gen.27. num.21. tom.1. pag.293.
ACCELERA *tarde* Auguſtini dictum to.1. pag.126.
ACCESSUS *Societatis Sanctiſſimi Sacramenti* Clementem VIII. Ferrariam adeuntem, præeuntis, ad ea loca, in quibus divertendum erat, & ad Cathedrales Eccleſias tom.1. pag.50.
ACCUMBENTES, quomodò humi, vel in terra ſedebant, ſivè jacebant tom.1. pag.23.
ACCUMBENTIUM diverſi modi marmore, ac ære inciſi, & repreſentati tom.1. pag.21. & 22.
ACETUM, Fel, & Myrrha acerbiſſimum Calicem ſignificant tom.1. pag.28.
A Chriſto Domino potatum ſummam crudelitatem Judeorum ſignificat tom.1. pag.30.
Cum Felle mixtum quàm bellè à Plauto ſit memoratum tom.1. pag.28. & ſeq.
De hac mixtione controuerſia explicatur à D. Auguſtino tom.1. pag.29.
ACHILLI *Statii* Bibliotheca tom.2. pag.334.
ACHINEÆ, ſivè Aſturconis in diſceſſu Clementis Octavi ab Urbe Roma ad Civitatem Ferrarienſem Deſcriptio tom.1. pag.50.
Ejuſdem opertorium, Sella, & tintinnabulum ibid.

Digitized by Google

ACTIONES *duodecim* in Canonizatione Sanctorum præſtari conſuetæ tom.1.pag.128.

In primitiva Eccleſia tot in uſu non erant, & cur ibid.

ACTIONUM tria genera,quę à Romano Pontifice prętari ſolent inCanonizatione t.1.p.134.& 137.

ACUS tres, ſivè tres Aciculæ in Pallio Patriarcharum, vel Archiepiſcoporum, quo loco figantur, & quid per ipſas ſignificetur tom.2. pag.372.

AD *Cain* VERO, *& ad munera ejus*, priùs *ad autem Cain* legebatur Gen.4. num.5. pag.281.

Hebraica Santis Pagnini interpretatio *ad Cain & oblationem ejus &c.* habet ibid.

AD *Diſpenſatorem* DOMUS *locuti ſunt* hoc in loco fuit addita à Sac. Cong. dictio *Domus* Gen.43. num.19. pag.298.

AD *perigrinandum in Terra tua,venimus*: ideſt ut *perigrinemur in Terra tua* Gen.47.n.4. to.1. p.300.

ADAM, Cain, Abel, & Noe nomina Syriaca tom.2. pag.213.

ADAM, ideſt terra rubra tom.2. pag.213.

Lapſus, Ligon, Pomum, & Veſtis Pellicea quid tom.2. pag.213.

Linguâ Syriacâ terrenus, vel pulveroſus dicitur tom.2. pag.359.

Literas invenit tom.2. pag.210.

Primus, & Secundus tom.2. pag.251.

Primus Homo damnavit ſæcula pomo tom.2. pag.210.

Latinè Rubens, ſivè Rubeus interpretatur tom.1. pag.79.

An, & de qua terra fuit formatus ibid.

Vocis hujus cur prima litera ſit A. t.2. p.216.

ADAMANTIS proprietas tom.1. pag.495.

ADEPS quare erat prohibitus, in Sacrificiis, & auferendus, & quid miſticè denotet to.1.p.313.

ADDICERE, eſt vendere plus offerenti to.1. p.474.

ADFINES *Agrorum*, pro Affines, & Confines to.2. pag.406.

ADICIENTES, pro adiicientes ibid.

ADOLESCENTES nobiles Ferrariæ, eorumque Cultus, Clementi VIII. Ferrariam ſolemniter ingredienti tom.1. pag.61. & 63.

ADOLESCENTULORUM, ac Juvenum varius Cultus, & quidem pulcherrimus, Societati Sanctiſſimi Sacramenti Civitates, & Oppida ingredienti, tom.1. pag.52.

ADONAI Hebraicè, Latinè Dominus, Groecè, Tetragrammaton, & hæc Hebraicè Scemhamephoras quid tom.1. pag.280.

ADQUE, pro Atque tom.2. pag.252.

ADQUISITA, pro acquiſita tom.2. pag.406.

ADRIANUS *Cardinalis*, itinerarium Julii II. heroico carmine conſcripſit tom.1. pag.48.

ADSIGNATIS, pro Aſſignatis tom.2. pag.406.

ADURAM non autem *Adoram* eſt legendum: Gen.10. num.27. tom.1. pag.287.

AEDIFICIA Sixti V. omnia enunciantur tom.2. pag.351. & ſeq.

AEGIPTIUS quidam Demon, ideſt Sapiens, nomine Theuth, multarum Rerum Inventor tom.1. pag.460.

AEGYPTIACUM Alphabetum tom.2. pag.222.

Ejuſdem literarum inventio Antiquiſſima tom.2. pag.220.

Earumdem Inventores eod. tom. pag.217.

Quid ex Auguſtino eod. tom. pag 219.

Mercurio & Memnoni à diverſis tribuitur eod. tom. pag.222.

AEGIPTII callent omnes methamaticas artes, quæ ab ipſis emanarunt ad Græcos tom.2. pag.225.

Perpetuò Cęlo Sereno utuntur ibid.

Literas à Mercurio didicerunt tom.2. pag.219.

AEGRITUDINES, quomodò à Demone curari queant, & miracula videantur, quæ non ſunt tom.1. pag.123. & 124.

AENIGMA elegans de Phænice Ave to.2. pag.226.

AEQUIVOCUM prius diſtinguendum, quam diffiniendum tom.1. pag.15. & 198.

AER, inane dicitur tom.2. pag.260.

Inanitatis impatiens ibid.

Inſalubris, aut peſtilens fugiendus to.2. p.155.

AERAMENTUM Campana dicitur, & quare t.1. pag.159.

AES *Dodonæum* dicitur Campana ab ære optimo, quo Dodona Civitas abundabat ibid.

AESAR Deus lingua Hetruſca tom.2. pag.318.

Ejuſdem miranda, quæ quamvis miracula videantur,non tamen ſunt, t.2. p.124. & 125.

AESCULAPIUM primus Appollinis filius ſpeculorum Inventor tom.1. pag.119.

AGHATE, & Agneta, pro Agatha, & Agnete tom.2. pag.385.

AGATHÆ S. Sepulchrum, & marmorea inſcriptionis tabula ab Angelo in eo relicta tom.1. pag.166.

AGIOS græcè, & latinè *Sanctus* dicitur tom.1. pag.107.

AGNES, ſivè Agnis, pro Agnetis tom.2. pag.385.

AGNUS *Dei*, qui tollis peccata Mundi, Miſerere Nobis, cur tribus vicibus uniformiter antiquitùs dicebatur, ſicut nunc dicitur in Eccleſia Lateranenſi, in cęteris verò Eccleſiis tertiâ vice dicitur dona nobis pacem tom.1. pag.187.

AGRICULTURÆ, & Frumenti uſus à quo fuerit in Italia inventus tom.1. pag.487.

ALBERTUS *Magnus* D. Thomæ Aquinatis Præceptor tom.2. pag.101.

Ejuſdem operum omnium deſcript. ibid.

Quo Anno floruerit ibid.

Quo tempore obierit ibid.

ALBERTUS *Patavinus* Auguſtinianus Ægidii Romani Diſcipulus tom.2. pag.102.

Ejuſdem operum deſcrip. ibid.

Moritur Anno Domini 1300. ibid.

ALCUINUS Bedæ Presbyteri Diſcipulus, & Caroli Magni Præceptor tom.1. pag.162.

ALDI *Manutii* Bibliotheca tom.2. pag.346.

Ortographia major diffusè docet, aſpirationem ab antiquis latinis, nonniſi in vocabulis fuiſſe admiſſam, à conſonantibus ablatam tom.2. pag.183.

ALDOBRANDINUS *Card.*, & Legatus Poloniæ tom.2. pag.276.

ALDUS *Manutius* Junior de Tinnello to.1.pag.158. & 183.

ALEA *Luſoria* tom.1. pag.465.

Eſt alveus Mali tom.1. pag.470.

Mendaciorum, & perjuriorum mater tom.1. pag.470.

Cognomen Minervæ tom.1. pag.466.

Civitas Arcadiæ nuncupata ibid.

Græcè quid ibid.

Ludendi conſuetudo, quamvis à pęna temporali

porali excuſaret, à pęna tamen gehennæ, non excuſat tom.1. pag.469.
Metaphoricè ſumpta ex Spegelio t.1. pag.465.
Miles quidam vocitatus tom.1. pag.456.
ALEAM *jacere*, & aleam emere, ac ſubire quid ſit tom.1. pag.465.
ALEÆ *ludus* ab Ethnicis Vetitus tom.1. pag.466. & ſeq.
ALEÆ *nomen* undè dicatur, & quid ſignificet apud Græcos tom.1. pag.466.
ALEARIS ludus eſt alveus mali, mendaciorum Mandra, Diaboli inſtitutum, & mortale crimen juxtà Sententiam S. Cipriani tom.1. pag.470. & 480.
Quonam modo fiat peccatum mortale tom.1. pag.475. & ſeq.
Inventor, & nomen Alearum tom.1. pag.466.
Quomodò lucrum ſolvendum tom.1. pag.467.
Ludos Jura Divina, & humana mirum in modum execrantur tom.1. pag.470.
A Chriſtifidelibus vetitus tom.1. pag.467.
A Juſtiniano Imperatore item vetitus tom.1. pag.468.
Antiqua res eſt ibid.
Canonicâ Lege, atque Conciliis interdictus tom.1. pag.469.
Civilibus Legibus, etiam ab Ethnicis vetitus, & majorem in modum damnatus tom.1. pag.466. & ſeq.
Ob malas ipſius circumſtantias mirum in modum à Doctoribus Sanctis damnatus, & prohibitus, non ſolum à Chriſtianis, verum etiam ab Ethnicis ibid.
Quid in ſe contineat tom.1. pag.474.
Quomodò malus reddatur tom.1. pag.466.
Quomodò ſinè ulla culpa etiam veniali à Clericis, Religioſis, & Monachis exerceri poſſit tom.1. pag.467.
Nomina diverſa tom.1. pag.465. & ſeq.
ALEARUM nomina, & cur earum ludi jure vetiti legantur tom.1. pag.474. & ſeq.
ALEATOR quantò eſt in Arte melior, tantò eſt nequior ex Seneca tom.1. pag.467.
Blaſphemus in Saxoniæ partibus ictu inviſibili percuſſus, & indè mortuus omnia ejus inteſtina, cernebantur tom.1. pag.472.
Alius miraculosè captus pęna capitis abſciſſione punitus tom.1. pag.473.
ALEATOREM Lucenſem, qui Deiparæ Mariæ ſemper Virginis Immaginem muro pictam ſaxo percuſſit, terra ſe ſe aperiens in profundam voraginem deglutivit tom.1. pag.471.
ALEATORIS blaſphemi converſio ibid.
Interitus alius ictu inviſibili vulnerati ibid.
Cujuſdam horrenda miſeria, & deſcriptio ibid.
ALEATORUM quorundam inſania, & calamitas admiranda, & penè incredibilis in Germania tom.1. pag.474.
ALEXANDER *Magnus*, ejuſque Bucefalum in variis numiſmatibus repræſentantur to.2. pag.283. & ſeqq.
Dum dormiebat Gruem imitatus tom.2. pagin.229.
ALEXANDER *Quartus* de Conſilio Cardinalium decrevit, ut ipſe Summus Pontifex, aſſiſtentibus Cardinalibus quotannis nonis Septembris pro Pontificibus, & Cardinalibus defunctis ſolemniter celebraretur tom.1. pag.80.
Ejus tempore quidam in ebrietate, & ſeditione interfectus, tamquam Martyr veneratus tom.1. pag.225.
ALEXANDER *Severus* in Larario rem divinam Matutinis horis legitur factitaſſe ad effigies Deorum, in quibus habebat Appollonium, Orpheum, Abrahamum, & Chriſtum; In ſecundo Larario ſimulacrum habebat Virgilii, & Ciceronis tom.1. pag.322.
ALEXANDER *Sextus* Sacratiſſimam Hoſtiam deferendam curavit tom.1. pag.48.
ALEXANDER Tertius per varias Italiæ partes, & in Galliam uſque ad Schiſma evellendum, & pacem conciliandam profectus tom.1. pag.46.
Federici Imperatoris rabiem fugiens, Venetias in Monaſterium Canonicorum Regularium incognitus ſe ſe abdidit ibid.
Hac de re Inſcriptiones duæ ibid.
Licèt ab ipſo Sacroſanctum Viaticum, palàm in itinere delatum fuiſſe, non legatur, illud tamen, vel ſaltem ad pectus, vel ad Collum pendens, clàm ab eo delatum fuiſſe credendum eſt, & de ratione ibid.
ALEXANDRI Magni Epiſtola ad Ariſtotelem de Sepulchro Cainan antè diluvium extructo, & de Epitaphio inibi inſculpto hebraicis literis t.2. pag.212.
ALEXANDRI Primi Decretum de Vini, & Aquæ mixtione in Calice tom.1. pag.17.
ALEXANDRI Sexti Bulla, in qua Sacrarij Apoſtolici Officium, perpetuò a Fratribus Eremitis S. Auguſtini exercendum eſſe, declaratur tom.1. pag.329.
Tempore ejuſdem locus datur Sacriſtæ in Cappella tom.1. pag.327.
ALEXANDRIA *Ægypti Civitas*, in qua argentea Crucifixi Immago quatuor clavis affixa ligneæ Cruci, olim inventa fuit, nunc Romæ aſſervatur tom.1. pag.264.
ALEXANDRINA Bibliotheca à Philadelpho conſtituta tom.2. pag.194.
ALEXANTER, pro Alexander tom.2. pag.294.
ALLEGORICE quid ſignificat Hieruſalem tom.1. pag.208.
ALLIUM, & Cepæ pro Diis apud Ægyptios tom.2. pag.218.
ALIUT pro aliud tom.2. pag.294.
ALOYSIUS Bononienſis Sachriſtæ Subſtitutus, vel Socius, aut Cappellanus, ejuſque conditio, & officium tom.1. pag.332.
ALOYSII Lippomani Veneti Epiſcopi Veronenſis Operum deſcrip. tom.2. pag.105.
Epilogus Vitæ ejuſdem ibid.
ALPHA, & Omega, quid ſignificent to.1. pag.262.
ALPHABETI Hebraici prima litera omnium ferè Notionum alphabeticam primæ literæ pronunciationem, vel ſaltem initium literæ primæ dedit tom.2. pag.216. 226. 301.
ALPHABETI Sclavonici Conſtantinus Philoſophus Inventor tom.1. pag.257.
ALPHABETUM Ægyptiacum tom.2. pag.218. 219. & 222.
Armenicum tom.2. pag.243.
Chaldaicum tom.2. pag.213.
Chaldaicum, & Syriacum, cur ejuſdem ca-

Digitized by Google

ra&theris tom.2. pag.213.
Græcum tom.2. pag.224.
Hebraicum antiquius tom.2. pag.211., 212., & 214.
Hebraicum novum ab Eſdra inventum tom.2. pag.215.
Hebraicum vocales non habet tom.2.pag.216.
Hetruſcum tom.2. pag.240.
Jacobitarum tom.2. pag.212.
Illyricum tom.2. pag.245.
Latinum figuras, nomina, formationem literarum, ac pronunciationem habens tom.2. pag.237.
Phænicæum tom.2. pag.226.
Phrygiacum tom.2. pag.221.
Ruthenicum, & Sclavonum tom.2. pag.250.
Servianum tom.2. pag.249.
Syriacum, & Chaldaicum tom.2. pag.213.
AMPHITHEATRUM vulgò *Coloſsèum* vocitatum tom.1. pag.260.
ALPHONSUS *Aquapendentanus*, Concionator gratioſiſſimus quintus decimus Apoſtolici Sacrarii Præfectus eligitur tom.1. pag.345.
Multa beneficia in conventum ſuum contulit ibid.
ALPHONSI *Aragoniæ* Regis Bibliotheca tom.2. pag.339.
Ejus dictum de Libro Vitruvii ſibi aſportato ſine alteribus, ibid.
ALPHONSI *Ciaconi* Bibliotheca tom.2. pag.346.
ALPHONSI *Ferrariæ Ducis* Bibliotheca tom.2. pagin.343.
ALPHONSI *Toſtati* Madrigalenſis Epiſcopus Abulenſis Opera omnia in 23. Tomos diſtingui ſolent tom.2. pag.103.
Quo Anno claruerit ibid.
ALPHONSUS *Ciacon* de Caridnalatu S. Hieronymi tom.2. pag.248.
ALTARE, dum Papa ad Altare conſecrat, & ad ſolium communicat, quomodo repreſentet Hyeruſalem tom.1. pag.18.
Ligneum, ejuſque privilegium in Baſilica Lateranenſi primum à Conſtantino magnificentiſſimè conſtructa tom.2. pag.251.
In Baſilica ſolùm Lateranenſi reperitur tom.2. pag.178.
Cur eo nonniſi Summis Pontificibus liceat uti, & Cardinalibus Epiſcopis per Pontificiam diſpenſationem ibid.
ALVAN, & non Alvam legi debet in Gen.36. n.23. tom.1. pag.296.
ALVEUS *mali* alea tom.1. pag.470.
AMBO, pro Ambos tom.2. pag.407.
S. AMBROSII *Epiſtolæ* omnes, quæ in tomo 5. continentur tom.2. pag.42.
Hymni tomo 5. contenti tom.2. pag.43.
Operum omnium ex editione Romana in ſex tomos diſtinct., & ordine alphabetico diſpoſit. deſcrip. tom.2. pag.41.
Opuſcula ejdem adſcripta, quæ ſub aliorum Virorum inſignium circumferuntur tom.2. pag.43.
Regulæ Scripturales tom.2. pag.44.
S. AMBROSIUS antè Sanctum Martinum diem ſuum obiit tom.1. pag.115.
An, & quomodo exequiis S. Martini Mediolani rem ſacram faciens Turonis intereſſe potuerit tom.1. pag.115.
De nomine Officii ejuſdem tom.1. pag.323.
Maximum, qui Gratianum Imperatorem occiderat, pœnitentiam agere recuſantem, excommunicavit tom.2. pag.275.
Multos Hæreticos convertit, & Auguſtinum Eccleſiæ lumen baptizavit tom.2. pag.275.
Se Romæ jejunare ait, Mediolani non item juxtà Locorum conſuetudinem tom.2. pagin.208.
Theodoſium Imperatorem ab ingreſſu Eccleſiæ prohibuit tom.2. pag.275.
AMBROSIUS *Landuccius* Ordinis Sancti Auguſtini Nobilis Senenſis vigeſimus ſextus Sacrarii Apoſtolici Præfectus, Vir eruditione, doctrinâ, agendi prudentiâ, & morum ſuavitate præſtantiſſimus tom.1. pag.359.
Fuit Præfecturâ Sacrarii Pontifici, & Epiſcopatu Porphyrienſi inſignitus, ab Alexandro VII. ibid.
Antea Conſultor S. Officii Senarum ibid.
Prior Monaſterii Ilicetani ibid.
Sacriſta Annis 13. menſes ſex, & dies 22. ſub SS. Pontificibus Alexandro VII. & Clemente IX. tom.1. pag.360.
Librorum deſcript. ab ipſo typis dat. ibid.
Opera ipſius inedita, quæ Senis in Bibliotheca Martiniana aſſervantur ibid.
Quæ geſſerit præclariſſima in ſuo Ordine Auguſtiniano; & quot beneficia perceperint Monaſteria, quæ gubernavit antè ipſius promotionem recenſentur tom.1. pag.359. & ſeq.
Sepultus eſt in Eccleſia S. Auguſtine de Urbe propè Baptiſterium ubi ipſius effigies cum Inſcriptione, inviſitur tom.1. pag.360.
AMBURBIALE *Feſtum* quodnam erat, & quando celebrabatur tom.1. pag.214. 215. & 486.
A quo, ſic dictum tom.1. pag.486.
AMEN à Sacerdote quomodò pronuncietur tom.2. pag.452.
Vox eſt Hebraica variè translata, tom.1. pagin.451.
Cur ſic retenta
Eiuſdem dupplex ſenſus tom.2. pag.452.
Uſus varius ibid.
In fine Oratione Dominicæ cur ibid.
AMIGDALÆ Nuces longæ, à Catone verò græcæ appellatæ tom.1. pag.487.
AMPHIONIS Fabula tom.2. pag.281.
AMPLIARIT, pro ampliavit &c. tom.2. pag.235.
AMUCIA *Vicus* tom.1. pag.72.
ANAFORA S. Baſilii Syriacè conſcripta, & in Latinam linguam translata tom.1. pag.16.
ANAGOGICE quid ſignificat Hieruſalem tom.1. pag.280.
ANASTASIUS *Germonius* de Conciliis habitis ab Imperatoribus, aut Regibus tom.2. pag.202.
De ordinibus Architecturæ juxtà Vitruvii doctrinam tom.2. pag.288.
De tribus ordinibus Ædificiorum ibid.
ANASTASIUS *Papa* à Covarruvia defenditur contrà eum accuſantes tom.1. pag.136.
ANCONA Civitas antiquiſſima tom.1. pag.56.
Cur ſic dicta, & ejus Portus ſingularis ibid.
ANCONÆ hilaritas, & frequentia Populorum ibid.

Cap-

Digitized by Google

Cappella Pontificia ibidem celebrata à Clemente VIII. ibid.
Reſque ab eodem Pontifice ibidem geſtæ ibid.
SS. ANDREAS, Jacobus, & Joannes Apoſtoli à quo fuerint baptizati tom.1. pag.130.
S. ANDREÆ Apoſtoli Caput, ubi nam aſſervetur tom.2. pag.354.
ANEMO *Fluvius*, vel Lemon tom.1. pag.70.
ANGELI *Raphaelis* comeſtio vera non fuit, quamvis cibi contritio fuerit vera tom.1: pag.19.
ANGELI in Horologio Eccleſiæ Civitatis Argentinæ tubas perſonantes tom.1.pag.171.
Hujus Horologii auctor quis fuerit ibib.
ANGELI num habeant propriam dialectum tom.2. pag.304.
Num in Corporibus aſſumptis propriè loqui dicantur tom.1.pag.114.
Omnium rerum tantam callent ſcientiam, quantam docti omnes haud norunt tom.1. pag.122.
Sivè boni, ſivè mali, an ſuâ ipſorum virtute ægritudines ex accidenti contractæ temporis momento, & ſine medicamentis curari queant tom.1.pag.122.
Tam boni, quàm mali in Corporibus aſſumptis vitæ opera exercere non poſſunt tom.1. pag.114.
Quamvis loquantur eorum locutio, propriè dici non poteſt, & cur ibid.
ANGELICA *Salutatio*, ideſt Ave Maria &c. ad trinum Campanæ ſonitum, Veſpere, mane, & meridie recitari conſueta, tria continet myſteria tom.1. pag.179. & ſeq.
Quando ſine genuflexione recitari debeat t.1. pag.178.
ANGELIS *bonis*, & Spiritibus malis, materia corporalis quantum ad motum, obedire cenſetur ad nutum tom.1. pag.165.
Quomodò res corporeæ obediant to.2. p.304.
Tam bonis, quàm malis res omnes corporeæ ad nutum obediunt tom.1. pag.122.
ANGELORUM *bonorum*, & malorum ſcientia exactiſſima tom.1.pag.112.
Eiſque res corporeæ quantum ad motum obediunt ibid. & pag.113.
Corporeitas, eoſque pingendi uſus tom.2. pag.209.
Difficultas quædam gravis explicatur ibid.
Corpus aſſumptum quomodò formetur to.1. pag.114.
Quomodò coloratum, & viſibile, atque palpabile fiat, ac ſtatim evaneſcat ibid.
ANGELUS *Angelo*, quot modis loqui poſſit to.2. pag.304.
Uno tantùm modo loqui poteſt homini ibid.
Qua hora Diei B. Mariæ Virgini apparuerit tom.1. pag.180.
ANGELUS *Camers* Senior Theologus inſignis t.1. pag.338.
Ejus opera in Bibliothecis S. Marci Mediolani, & S. Spiritus Florentiæ aſſervantur ibid.
ANGELUS *Roccha* Ordinis S. Auguſtini Camers Vigeſimus Apoſtolici Sacrarii Præfectus, & Auctor horum operum tom.1. pag.348.
Ejuſdem Doctoratus inſignia Patavii ſuſcepta tom.1. pag.349. & ſeq.
Exercitia literaria tom.1. pag.350.
Labores in varios antiquorum, ac recentiorum Libros ibid.
Facinora juxtà varios ætatis gradus recenſentur tom.1. pag.348.
Fuit Concionator facundiſſimus, & diverſarum linguarum, immò omnium peritiſſimus, antiquitatis quoque perſcrutator acutiſſimus, & Encyclopediâ preditus tom.1. pag.355.
Congregationis Bibliorum Conſultor, & Secretarius tom.1. pag.351.
Primus, qui Romæ Literatorum commoditati conſulerit, donando ejus Bibliothecam Conventui S. Auguſtini, ut perpetuò publici juris eſſet ibid.
Ut teſtantur Inſcriptiones duæ marmoreæ inciſæ altera ad dexteram ad lævam altera prædictæ Bibliothecæ, & impreſſæ tom.2. poſt literam Dedicatoriam.
Functus eſt Officio Sacriſtę 25. Ann. ſub Summis Pontific. Clemente VIII., Leone XI., & Paulo V. ibid.
Idem non ſemel Biblia typis mandanda curavit ex mandato SS. Pontificum to.1. p.351.
Sepultus eſt in Eccleſia S.Auguſtini Urbis antè Sacellum S. Nicolai de Tolentino ibid.
Ejus epitaphium Marmore inciſum ibib.
ANGLARA *Hieronymi* Magii Patria to.1. p.170.
ANGLIA quaſi noſtri Orbis angulum to.2. p.307.
ANGLI præ cæteris nationibus Sapientiores in prohibendo ſub pęna capitis larvæ uſum, & geſtationem tom.1. pag.485.
Quaſi Angeli tom.2. pag.307.
Tempore Gregorii Magni ad fidem converſi tom.2. pag.307.
ANIMA, *quæ peccaverit per ignorantiam*: nunc pro adverbio *cùm* legitur relativum *quæ* Levit. 4. n.2. tom.1. pag.312.
ANIMADVERTANT, ideſt puniant to.1. p.469.
ANIMALIA *perfecta*, & imperfecta quænam ſibi in generatione determinent tom.1. pag.118.
ANIMARUM *Cura* Religioſis de jure communi non datur tom.1. pag.5.
ANIMÆ, quæ cum Jacob in Ægyptum fuerunt ingreſſæ, cur in Geneſi, & Exodo 70. fuiſſe dicantur; in actibus verò Apoſtolorum 75. tom. 2. pag.300.
ANIMÆ *ſenſitivæ* inſtrumentum eſt calor tom.1. pag.112.
ANIMUS *gaudens* ætatem floridam facit; Spiritus triſtis oſſa exiccat tom.2. pag.155.
ANNIBAL *Zitellus* de antiquitatibus, ac de Imaginibus Virorum illuſtrium tom.2. pag.253.
ANNI *Adam* quot fuerint tom.1. pag.283.
ANNI *Climacterici* omnes, qui ſint recenſentur tom.2. pag.144.
Alii Climacterici communitèr dicti ibid.
A quo ſic dicti tom.2. pag.143.
Omnes ſunt formidabiles, & perículoſi, & de ratione tom.2. pag.144.
Periculoſiores autem, qui ſint, & de ratione tom.2. pag.145.
Qui ſint magis periculoſiores ex periculoſioribus, & de ratione ibid.
Quomodò computentur tom.2. pag.144.
Quotuplex generis ſint, & quomodò vocitentur ibid.

Digitized by Google

Qui ſint numerantur videlicet.
Tempeſtates annorum eorundem ab Ovidio deſcriptæ tom.2. pag.260.
Emblemata ibid.
Septimus Climactericorum primus tom.2. pag.144.
A Græcis quomodò nuncupetur ibid.
A Veteribus quomodo dictus ibid.
Eſt totus impar primus ex Ariſtotile ibid.
Ex quibus conſtet ibid.
Ingemibilis nuncupatur ibid.
Qui dicto Anno vel die ſeptimo obierunt to.2. pag.145.
Nonus unus ex Climactericis Ennaticus dictus, & hebdomaticus primus ex quibus conſtet ibid.
Pericula Hominibus præſeferre ſolet ibid.
Qui dicto Anno obierunt ibid.
Decimus quartus unus ex Climactericis, & Hebdomadicus ſecundus ex quibus conſtet tom.2. pag.145.
Hi qui dicto Anno obierunt ibid.
Vigeſimus primus pariter Climactericus, & hebdomaticus tertius ex quibus conſtet to.2. pag.146.
Eſt valdè formidabilis, & de ratione ibid. & 144.
Qui dicto anno vitâ ceſſerunt ibid.
Quadrageſimus ſecundus unus ex Climactericis ex quibus conſtet tom.2. pag.146.
Eſt periculoſus, & non parum formidabilis, & de ratione ibid.
Qui dicto Anno vitam cum morte commutarunt ibid.
Quadrageſimus nonus pariter unus ex Climactericis,& hebdomaticus ſeptimus ex quibus conſtet tom.2. pag.147.
Apud Veteres maximè formidabilis fuit ibid.
Qui dicto Anno perierunt ibid.
Quinquageſimus, remiſſivus, initiativus, & buccineus, quinam dicebatur apud Hebræos tom.2. pag.198.
Quinquageſimus Sextus Climactericus, & hebdomaticus Octavus ex quibus conſtet to.2. pag.147.
Qui dicto Anno diem ſuum clauſerunt ibid.
Sexageſimus tertius Climactericus, & hebdomaticus nonus, ennaticus verò magnus, ex quibus conſtet tom.2. pag.148.
A Chaldeis, & Mathematicis quomodo vocatus ibid.
Ægritudines, aut vitæ interitum, vel cladem aliquam præſefert, & ob id communiter periculoſiſſimus judicatus tom.2. pag.144. 145. & 148.
Principes, & Imperatores Romani, & Græci, quid faciebant tranſacto dicto Anno ibid.
Qui dicto Anno obierunt ibid.
Septuageſimus Climactericus, & hebdomaticus Decimus ex quibus conſtet tom.2. pa-pag.150.
Qui dicto Anno diem ſuum clauſerunt ibid.
Septuageſimus Septimus pariter Climactericus, & hebdomaticus Vndecimus, ex quibus conſtet ibid.
Qui dicto Anno mortui ſunt ibid.
Octuageſimus primus Climactericus valdè formidabilis, & periculoſus tom.2. p.152.
Ex quibus conſtet ibid.
Qui mortui ſunt dicto Anno ibid.
Octuageſimus quartus pariter Climactericus hebdomaticus duodecimus ex quibus conſtet tom.2. pag.153.
Maximus, ac periculoſiſſimus vocitari ſolet, & de ratione ibid.
Qui dicto Anno obierunt ibid.
Nonageſimus primus ex Climactericis poſtremus, Ennaticus tamen decimus, & hebdomaticus decimus tertius, ex quibus conſtet tom.2 pag.153.
Hi qui dicto Anno perierunt ibid.
Centeſimus, & vigeſimus ſuprà centeſimum, non dicuntur Climacterici, & de ratione tom.2. pag.144.
ANNONA Urbi comparata ſatis larga to.2. p.189.
Urbi, & Italiæ ſubminiſtrata tom.2. pag.180.
ANNORUM Climacthericorum Menſes periculoſiores tom.2. pag.155.
Quinam ſint dd. menſes ibid.
Præſcriptio tom.1. pag.468.
ANNUS Jubilei apud Hebræos varia nomina ſortitus eſt, & de ratione tom.1. pag.189.
Cur vocitetur Sanctus, Portaque in ipſo Jubilei initio aperienda ſancta idem dicatur tom.1. pag.202. & ſeq.
Initium ſumit à Veſpere Vigiliæ Nativitatis Domini tom.1. pag.205.
Id etiamſi Porta Sancta tali die aperta non fuerit ibib.
Solutiones dubiorum à Pœnitentiariis examinatæ, & majori ex parte uſu comprobatæ pro Indulgentia Jubilei conſequenda to.1. pag.203. & 204., vide jubileum, & cur ita dictum.
ANSELMI *Cantuarienſis* Archiepiſcopi Ord. S. Benedicti Opera omnia recenſentur to.2. p.89.
Quo Anno floruerit ibid.
S. ANTERUS *Papa* res Martyrum geſtas diligenter exquiſitas, & à Notariis conſcriptas in Ærarium Eccleſiæ reponendas innovando curavit tom.1. pag.108.
ANTIPHONA *ad Laudes* Matutini Nativitatis Domini tom.2. pag.188. & 205.
ANTHIPHONAM, *Salve Regina*, cur certis divinæ rei horis addendam decrevit Gregorius Nonus tom.1. pag.177.
ANTIPHONARIUM *Domenicale* perpulchrum Conventus S. Auguſtini Aquapendentani tom.1. pag.345.
ANTIPODES quinam ſint tom.2. pag.179.
ANTIQUA, & famoſiſſima Univerſitas Theologorum Patavina tom.1. pag.350.
ANTIQUITAS *canonizandi* Sanctos to.1. pag.108. & 143.
ANTIQUITAS, & Inventio Campanarum tom.1. pag.155.
ANTIQUORUM mos, & obſervatio circà numerum ſeptenarium tom.2. pag.144.
ANTIQUORUM mos in diſcumbendo in terra tom.1. pag.23.
ANTISIGMA X. à Claudio inventum to.2. p.235.
ANTISTITES *Ravennæ* Columbæ ſuprà caput apparentis indicio Creati tom.1. pag.58.
ANTONII *Cardinalis* Carafæ Sumptus, & labores
in

Digitized by Google

in Bibliorum emendatione tom.2. pag.348.

S. ANTONII de Padua canonizatio to.1. pag.128.

ANTONINUS Imperator cur *Pius* fuerit nuncupatus tom.2. pag.191. in fin.

Hic primus permiſit, ut Dominico die Reſurrectio D. N. I. Chriſti celebraretur tom.2. pag.190.

Huic Columnam *Antonianam* dictam dedicavit M. Antoninus Philoſophus Filius adoptivus ibid. & pag.297.

Hic Sixto Primo ſedente imperavit, à Sixto V. tamen regnante Columna illi dicata Divo Paolo conſecrata eſt tom.2. pag.299.

ANTONIUS *Aquapendentanus* Auguſtinianum habitum in Premonſtratenſem commutavit to.1. pag.329.

ANTONIUS Quarengus de triremibus Sixti Quinti tom.2. pag.191.

ANTONOMASTICE latus Chriſti apertum pro latere dextero ſumitur tom.1. pag.24.

ANTUERPIÆ *Templum* Auguſtiſſimum, B. Mariæ Virgini dicatum tom.1. pag.170.

Ejus Turris admirandæ Altitudinis 420. pedum ibid.

Quæ 33. campanas promiſcuæ magnitudinis habet ibid.

Quæ dum pulſantur conſonantem ut muſica educit ſonum ibid.

Earum deſcriptio, & figuræ d. t. p.194. & ſeq.

APEOS, pro Apex, & Gregs, pro Grex apud Veteres Latinos tom.2. pag.233.

APES, Veſpæ, & Muſciliones, ex quibus generentur tom.1. pag.118.

APOCRYPHA *Sententia* ſub Gregorii, & Auguſtini nomine citata circa illa verba *multa corpora venerantur in terris &c.* tom.1. pag.140.

APOLLODORUS de Diis Gentium to.1. pag.162.

APOLLONIUS *Thyaneus* Phyloſophus præſtigiarum artium Indagator, & ſectator celeberrimus tom.1. pag.270.

Quid acciderit ejus Matri de ipſo gravida ibid.

APOSTOLICA Sedes omnium Eccleſiarum Regula, Mater, atque Magiſtra tom.1. pag.318. & ſeq.

Poſt 70. Annos ex Avenione Romam reportata à Gregorio XI. tom.1. pag.338.

APOSTOLICI *Sacrarii* Præfectus, quo ex ordine aſſumatur, & quonam modo eligatur, & inſtituatur tom.1. pag.328.

APOSTOLICI *Palatii* Sacriſta cùm baculo quid ſibi velit tom.1. pag.51.

APOSTOLICUM *Sacrarium* quot, & quanta contineat tom.1. pag.318. & ſeq.

Ejus Præfectura quanta ſit ibid.

Ejuſdem Officii poſſeſſio immemorabilis in ordine Auguſtiniano numquam interrupta tom.1. pag.336.

Nuper etiam confirmata ex Decreto Collegii Emorum Cardinalium tom.1. pag.363.

APOSTOLI Andreas, Jacobus, & Joannes, à quo fuerint baptizati tom.2. pag.130.

APOSTOLI *Epiſcopi* à Chriſto Domino inſtituti, ante ejuſdem aſcenſum in Cęlum to.2. pag.140.

Sacerdotio jàm inſigniti à Chriſto Domino ſub ſpecie Vini Sanguinem ſuum ſumpſerunt, & quorum eſt opinio tom.1. pag.26. in fine.

Undecim ab Evangeliſta Luca in Hieruſalem congregati narrantur, ſed tantum decem interfuerunt manducationi, abſente Thoma tom.1. pag.17. & ſeq.

Diſcumbentium cum Chriſto in ultima Cęna quini in duobus lectis, tres in reliquo lecto tom.1. pag.23.

Priùs ad ſtatum perfectionis, tamquàm perficiendi, quàm ad Statum prælationis, tamquam perfecti à Chriſto Domino vocati ſunt tom.1. pag.138.

APOSTOLI Pauli Laudes, & Tituli tom.1. pag.16. & ſeq.

APOSTOLORUM Canones à S. Raymundo in medium allati, & declarati ad probandum quomodò in alearum ludo fiat peccatum mortale tom.1. pag.475. & ſeq.

Petri, & Pauli Immagines, quæ Conſtantino Magno apparuiſſe dicuntur, & de eorum Inſcriptionibus tom.1. pag.95. & 99.

Ubinam dd. Immagines aſſeruentur ibid.

Petri, & Pauli prælatio, ſivè Immagines, utra ſcilicèt inter collocandas præferenda ſit t.1. pag.81. & ſeq.

Auctores, qui ſuper hujuſmodi materia ſcripſerunt tom.1. pag.99.

Silentium, & Diſcipulorum fuga in Chriſti Domini Paſſione, ac morte per Campanas in triduo Hebdomadæ Sanctæ ſilentes repreſentat tom.1. pag.184.

Iſtuc ipſum per Candelas eodem triduo ad Matutinum extingui conſuetas repreſentatur ibid.

APOTHEO, pro eo, quod eſt deifico tom.1. pagin.107.

APOTHESIS græca vox, latinè *Deificatio* dicta tom.1. pag.107.

APPARATUS *Locorum*, in quibus divertendum erat in itinere Clementis VIII. ad Civitatem Ferrarienſem, ad adventum Societatis Sanctiſſimi Sacramenti tom.1. pag.52.

APPENDIX in Bibliothecam Vaticanam tom.2. pag.291.

Nova ejuſdem Bibliothecæ Vaticanæ, tàm molis, & Codicum quàm ornamentorum, ac Inſcriptionum acceſſiones poſt Sixtinam inſtitutionem continens tom.2. pag.355. & ſeq.

APUT, pro apud tom.2. pag.294.

AQUA ab Ovidio cur in poſtremo loco ponatur inter elementa, cum terra ſit aquâ inferior, & gravior omnibus elementis tom.2. pag.259.

Calida Vino mixta erat antiquitus in deliciis maximè in Conviviis tom.1. pag.28.

Frigida nunc Trivii cur Virgo dicta ſit olim Romæ tom.1. pag.160.

Ubinam ſit Romæ illius fons ibid. in fin.

In Calice Vino miſcenda omninò eſt, ſed modiciſſima ex Concilio Florentino, itaùt unica tantùm gutta ſufficiat ad ſignificatum repręſentandum tom.1. pag.16.

Decreto Alexandri Primi eadem mixtio eod. tom. pag.17.

An ſit de neceſſitate Sacramenti in Calice &c. quid Liturgiæ SS. PP. quidve Concilia &c. ſentiant vide totum tractatum in tom.1. pag.266. & ſeq.

An

An Chriſtus Dominus in ultima Cęna in Inſtitutione Sanctiſſimi Sacramenti Aquam cùm Vino potaverit ibib.
In Scriptura Sacra Populum ſignificat to.1. pag.16.
Procreationum origo tom.2. pag.259.
AQUARIORUM, & Armeniorum hæreſes damnatæ tom.1. pag.16. & 266.
AQUÆ *Felicis* Emblema tom.2. pag.185.
Cur ſic dicta ibid.
AQUILA *Avis* fulva ab Ovidio appellata tom.2. pag.371.
AQUILA *Civitas* Nobilis in Veſtinis ſecunda Virorum Illuſtrium Mater tom.1. pag.360.
ARBOR *Oleæ* pacis inſigne appellatur to.1. p.218.
Latini, & Græci victoriam, & pacem per Oleam indicabant ibid.
Et Mirræ, nec amaritudinem, nec odorem, neque fructum habet tom.1. pag.29.
ARBORIS Nucis Proprietates tom.1. pag.488.
ARBORUM *cortices* ſcriptæ in Bibliotheca Vaticana aſſervantur etiam apud Aldum Manutium tom.2. pag.337.
ARCA *fœderis* ex lignis Setim compacta tom.1. pag.37.
Ligna Setim quid ſignificent ibid.
Quænam ſignificata per ipſam poſſunt intelligi ibid. & ſeq.
Eam tangentes, aut detectam, & per Curioſitatem videntes, aut non rectè cuſtodientes percuſſi tom.1. pag.38.
Quid in ſe continebat, & conſervabat tom.1. pag.38. & 352.
Præcedebat exercitum Populi Judaici tom.1. pag.38.
Quid hunc in modum ſignificare videbatur, an ritum, & originem geſtendi Sanctiſſimum Sacramentum in itinere ibid.
In flagellum Hebræorum à Philiſteis capta tom.1. pag.38.
Propitiatorium, & Oraculum to.1. pag.352.
ARCHADIÆ Civitas Alea dicta tom.1. pag.466.
ARCHIMANDRITA quid tom.2. pag.205.
ARCHIMAGIROS in Scriptura Sacra accipi ſolet pro Magiſtro exercitus, & quare tom.1. pagin.297.
ARCHIEPISCOPI *Beneventani* privilegium to.1. pag.42.
ARCHIEPISCOPUS quid tom.2. pag.122.
ARCHITECTUS Sixti V. Dominicus Fontana tom.2. pag.281.
ARCHITICLINUS quiſnam ſit, & undè dicatur tom.1. pag.22.
ARCHIVUM Baſilicæ S. Petri Romæ, ubi antiquiſſima imago Chriſti Domini quotuor Clavis Cruci affixa, cernitur repręſentata tom.1. pagin.263.
Romanorum Pontificum maximâ exiſtimatione, ac veneratione habitum tom.2. pagin.196.
ARCIS *novæ* Ferrarienſis conſtruendæ ſtudium, & conſilium tom.1. pag.67.
ARCTA *eſt via*, quæ ducit ad vitam, lata ad interitum explicatur tom.2. pag.230.
ARCULA *Sanctiſſimi Sacramenti* Lecticæ inſtar delata à Tolentino in reditu Clementis VIII. à Civitate Ferrariæ ad Urbem tom.1. pag.71.
Ejuſdem Arculæ deſcriptio ibid.
ARCUS *Conſtantino* Magno dicatus to.1. pag.262.
ARGENTA, Oppidum propè Ferrariam tom.1. pag.59.
Cur ità dicatur ibid.
ARGENTEA *moneta* in Populum ſparſa per Præfectum Ærarii Sedis Apoſtolicæ, modò Theſaurarium dictum in ingreſſu Clementis VIII. in Civitatem Ferrarienſem tom.1. pag.62.
Ejuſdem monetæ declaratio tom.1. pag.63.
ARGENTEUS *unus* ex triginta illis argenteis, quibus venditus fuit Chriſtus Dominus in Baſilica S. Crucis in Hieruſalem aſſervatur to.1. pag.255.
ARGENTORATI, vel Argentinæ Turris admirandæ altitudinis habet Campanas Muſicas, & Horologium admirandum tom.1. pag.171.
ARGI Fabula, cujus caput pavonis caudæ inſervit Juno centum oculos habens tom.2. pag.219.
ARGILLA Fluvius, qui Fanum alluit to.1. pag.56. & 71.
ARGIRA Caſtellum parvum tom.1. pag.70.
ARGUS myſticè ſumptus tom.2. pag.219.
ARMOGASTES Martyr tom.1. pag.109.
ARIANA hæreſis omnibus amplior, & pernicioſior tom.2. pag.202. & ſeq.
Inæqualitatem in SS. Trinitate temere affirmans ibid.
Ejus Flamma totum Terrarum orbem depopulata eſt ibid.
In Concilio Nicæno primo damnata ſedente S. Silveſtro Papa, & imperante Conſtantino Magno ibid.
De ea libros tractantes ex Decreto ejuſdem Concilii idem Imperator comburi juſſit tom.2. pag.204.
Et qui autem eos celaſſe auſus fuiſſet, capitali ſupplicio afficiebatur ibid.
ARIANUM *Oppidum* tom.1. pag.54. & 72.
Cur ità dictum ibid.
ARII *Presbyteri* Alexandriæ hæreſiarcæ ejus deſcriptio, & damnatio tom.2. pag.202. & ſeq.
Moritur Conſtantinopoli miſerrimè effluentibus inteſtinis diſceſſum petens ibid.
ARIMINUM *Civitas* antiquiſſima tom.1. pag.57.
Cur ità nuncupetur ibid.
Ejus ſitus, Ædificia, & Antiquitates ibid.
ARISTÆAS Ptolomei protector, tom.2. pagin.194.
ARISTOTELIS, & Quintiliani dictum de ſermone humano, quomodò intelligatur to.2. p.221.
ARIUS hæreſiarca vide Ariana hæreſis, & Arij.
ARMENICARUM literarum Inventor tom.2. pag.242.
Alphabetum tom.2. pag.243.
ARMENIA in quo loco ſita tom.2. pag.242.
ARMENIÆ Rex Regno renuncians, & in Ordinem Franciſcanum ſe abdens tom.2 pag.267.
ARMENI à S. Ioanne Chriſoſtimo Evangelicam doctrinam, & Scripturam Sacram in armenicam linguam translatam, acceperunt t.2. p.244.
Nunc dicuntur Chriſtiani S. Thomæ è cinctura ibid.
Græci quoque, & Ætiopes ad fidei unitatem redeunt tom.2. pag.268.
Et etiam Parthi, Marcomanni, ſivè Moravi, & alii Populi Equorum, & Vulpium carnibus delectantur tom.2. pag.297.

AR-

Digitized by Google

ARMENORUM vulgaris lingua eſt Turcica, & Tartarica multas voces habens hebraicas to.2. pag.244.
Et Aquariorum hæreſis damnatę to.1.pag.16. 266. & ſeq.
ARREPTISQ. *Nadab, & Abiu filii Aaron Thuribulis*, POSUERUNT &c., & non *impoſuerunt* ut priùs legendum. Levit.10. n.1.t.1. p.314.
ARS *inteſtabilis*, quænam ſit apud Plinium tom.1. pag.269.
Plumaria quid tom.1. pag.311.
Quam quiſque novit exercenda tom.2.p.119.
ARTIFEX *Campanarum* Vannuccius Biringuccius tom.1. pag.170.
ASCANII *Columnæ* Bibliotheca tom.2. pag.345.
ASCANIUS *Valentinus* de Sacello Gregoriano t.2. pag.353.
ASCENDENS *Deus ad Abraham*: Gen.17. n.22. tom.1. pag 283.
ASINA *Balaam*, quomodo loquuta fuerit tom.1. pag.114. & tom.2.pag.305.
ASPERSORIUM in vaſe aquæ benedictæ tinctum ipſi Papæ dandum, Eccleſiam, vel privatum Sacellum ingredienti tom.1. pag.325.
ASPIRAS, pro Aſpirans tom.2. pag.393.
ASPIRATIO non in conſonantibus, ſed in vocalibus ab antiquioribus admitti ſolebat tom.2. pag.183.
Quod fuit à Cicerone obſervatum de ea ibid.
ASSISII *Bibliotheca* in Cænobio S. Franciſci tom.2. pag.343.
ASSISTENS *Papæ* in Cappella eſt Sacriſta Epiſcopus abſque eo quod vocetur more aliorum Aſſiſtentium ex officij ſui privilegio to.1. pag.326.
ASSISTENS *in Cappella* præſente Papa, præcedunt alios Epiſcopos non Aſſiſtentes tom.1. pag.327.
ASSISTENTIA *Spiritus S.* non Perſonam Papæ, ſed officium, aut Sedem Pontificiam reſpicit tom.1. pag.136.
ASSISTENTIUM *Liber* tom.1. pag.326.
ASTAROTH *Carnaim* ita legitur ſine copula, in Gen.14. num.5. tom.1. pag.287.
ASTURCONIS, ſivè Achineæ deſcriptio in diſceſſu Clementis VIII. ab Urbe Roma ad Civitatem Ferrarienſem tom.1. pag.50.
AT *illa tollens cito pallium operuit ſe* ſine pronomine *ſuum* eſt legendum. Gen.24. num.65. to.1. pag.292.
AT *illi duodecim (inquiunt) Servi tui Fratres ſumus*. Ita legendum Gen.42. num.13. tom.1. pag.298.
AT. pro Ad. tom.2. pag.294.
ATHALUS *Alearum* Inventor tom.1. pag.482.
ATHANASII Operum omnium deſcriptio in veteri editione tom.1. pag.78. & ſeq.
Epilogus Vitæ ibid.
Ejuſdem falsà accuſatio de maleficio, Deiq. beneficio liberatur tom.2. pag.280.
Concilio Nicæno intereſſentia, & contra hæreticos diſputatio tom.2. pag.203.
ATHENARUM *inſigna*, Noctua tom.2. pag.223.
ATHIS Mons ubi Terrarum, & in quo ſunt viginti Monaſteria Ordinis S. Baſilii in quibus extant ferè ſeptem millia Monachi tom.2. pag.339.
ATSIGNO, pro aſſigno tom.2. pag.294.
ATTILA à Leone I. placatur, dum Clero, & Cruce ei occurrit tom.2. pag.105.
A *Veſpere uſque ad mane* ita legendum Levit.24. num.3. tom.1. pag.317.
AUCTORES citati in Comentario de Campanis tom.1. pag.153. & ſeq.
In Chronhiſtoria de Sacrario Apoſtolico to.1. pag.319., & ſeq.
In Commentario de Ludo Alearum tom.1. pag.482.
In Commentario de Nuce tom.1. pag.490.
In Commentario de Patientia to.1. pag.504.
In Commentario de Sacra S. Pontificis Communione tom.1. pag.12. & ſeq.
In Commentario de Sacroſancto Chriſti Corpore Romanis Pontificibus iter conficien. præferendo tom.2. pag.34. & ſeq.
In expoſitione Orationis Dominicę t.2.p.412.
Qui aliquid ſcripſerunt de Canonizatione Sanctorum tom.1. pag.103.
Qui Scripſerunt, vel ſaltem mentionem fecerunt de SS. Apoſtolorum Petri, & Pauli prælatione, ſivè Imnaginibus to.1.pag.99.
Quorum doctrinæ citantur in ſeptem Septenariis orationis Dominicæ to.2. pag.463.
Quorum Sententiæ citantur in expoſitione orationis Dominicæ tom.2. pag.412.
AUCTORIS in Comentarium de Canonizatione Sanctorum peroratio tom.1. pag.141.
AUCTORUM *Catalogus*, quæ in orationem Dominicam conſcripſerunt tom.2. pag.411.
Qui in Bibliotheca Vaticana citantur, nomina, cognomina, origines, monimenta inſigniora, & elogia breviter conſcripta, atque ex probatiſſimis Scriptoribus deſumpta tom.2. pag.161. ad 176.
AUD, pro *aut* tom.2. pag.294.
AUDITOR *Rotæ Hieronymus Pamphilius* t.1. p.65.
AUDITORES Rotæ, & Protonotarii Apoſtolici, cur Conſiſtorium Semipublicum ingrediantur tom.1. pag.131.
Juriſperitiſſimi, tamquam Judices integerrimi à S. Pontifice deliguntur ad acta omnia cognoſcenda pro Canonizatione Sanctorum præſtanda tom.1. pag.130.
AVENIONEM Clemens V. Romanam Sedem tranſtulit, Gregorius XI. Romam reduxit to.2. pag.267.
AVES cur Nucis Arbore, numquam nidulentur tom.1. pag.488.
Memnoniæ, earumque hiſtoria to.2.pag.223.
S. AUGUSTINI, & D. Thomæ opinio de ſuſcitatione Samuelis tom.1. pag.115. & 116.
S. AUGUSTINI, & D. Gregorii ſub nomine apocrypha Sententia, ſcilicet *multa corpora venerantur &c.* tom.1. pag.140.
De ejuſdem Libris Judicium tom.1. pag.17.
Ejuſdem Operum ordine alphabetico diſpoſitarum, & notationibus conſcriptarum deſcriptio tom.2. à pag.18. ad 40.
Dictorum in decem Tomos diſtinctor., & ordine alphabetico diſpoſitorum cum tribus Indicibus alia deſcriptio tom.2. à pag.12. ad 17.
Oratio pro Tribulatis, & Afflictis tom.2. pag.503.
Alia ſimilis tom.2. pag.504.
Regulę Scripturales tom.2. à pag.38. ad 41.

Digitized by Google

Sententia de antiquitate linguæ Hebraicæ, & de Hebraicis exemplaribus corruptis to.2. pag.214. 217.
Sermonum ad Eremitas deſcriptio tom.2. pag.33.
Sermonum variorum ibid.
Vitę Epilogus to.2 pag.17. v. S. Auguſtinus.
AUGUSTINI *Triumphi* Anconitani Ordinis Eremitarum S. Auguſtini opinio de infallibilitate Eccleſiæ in Canonizatione Sanctorum tom.1. pag.133.
Operum deſcriptio tom.2. pag.102.
Vitæ Epilogus tom.2. pag.203.
AUGUSTINIANA *Familia* duo alia officia cum Sacriſtatu in Curia olim exercebat to.1.pag.335.
Quæ erant dicta officia ibid.
De eadem familia Fratres qui ſcripſerunt in Defenſionem Eccleſiaſticæ Auctoritatis, & Juriſdictionis ibid.
AUGUSTINIANORUM Ordo Solitario Eremitarum titulo nuncupata tom.1. pag.334.& ſeq.
S. AUGUSTINUS à SS. Trinitatis indagatione dehortatur à Puerulo nucis putamine aquam è mari hauriente tom.2. pag.279.
Auditor D. Ambroſii tom 2. pag.208.
De jejunio Sabbathi conſuluit D. Ambroſium, qui ei reſpondit, ſe Romæ jejunare in die Sabbathi, Mediolani non jejunare juxta locorum conſuetudinem ibid.
Fuit baptizatus à D. Ambroſio ibid.
Fundator Ordinis Fratrum Eremitarum à Martino V. in Bulla translationis Corporis S. Monicæ nominatur tom.2. pag.339.
Major Hieronymo, & Hieronymus major Auguſtino quomodò hujus generis dictum intelligatur tom.2. pag.131. & 247.
Morte præventus inteſſe non potuit Concilio Epheſino tom.2. pag.205.
AUGUSTINUS *Caſtellanus* Umber XI. Apoſtolici Palatii Sacrarii Præfectus, Confeſſarius Papæ, & S. Petri Pęnitentiarius fuit tom.1. pag.341.
Habuit locum poſt ultimum Prælatum Papæ aſſiſtentem, & in adoratione Crucis poſt omnes Epiſcopos antè Protonotarios, & Oratores, nec umquam fuit Epiſcopus, ſi autem fuiſſet, habuiſſet locum ſuprà omnes Epiſcopos non Aſſiſtentes ibid. & ſeq.
AUGUSTINUS Tivizanus Romanus XIII. Sacrarij Apoſtolici Præfectus tom.1. pag.346.
Ejus Epithaphia in Eccleſia S. Spiritus in Saxia Romæ tom.1. pag.348.
Epiſcopalem dignitatem, non ſemel recuſavit tom.1. pag.348.
Fuit Commendator Xenodochii, ſeù Archihoſpitalis S. Spiritus in Saxia Romæ, à Clemente VIII. electus, cui, & univerſæ Romanæ Curiæ, & cæteris omnibus fuit gratus, & cariſſimus tom.1. pag.347. & 348.
Integerrimis moribus, & non ſine Sanctitatis opinione vixit tom.1. pag.346. & ſeq.
Fuit exemplar cæteris Commendatoribus tom.1. pag.347.
Fuit electus Sacriſta dum foret à Secretis Confeſſionibus Gregorii XIII. tom.1. pag.346.
In maximis rerum gerendarum occupationibus, literariam non omiſit tom.1.pag.347.
Multæ ejus laudes enarrantur ibib. & ſeq.
Munia ejuſdem intrà, & extrà Clauſtra enarrantur ibid.
Opuſcula, & Labores ex ſtudiis literarum ejuſdem ibid.
Paupertatem coluit ſemper, ac ſuos ſatis pauperes reliquit tom.1. pag.348.
Geſta ejuſdem juxta varios ætatis gradus recenſentur tom.1. pag.345.
Vitæ auſteritas, & exemplar abſtinentiæ ejuſdem tom.1. pag.346. & ſeq.
AUGUSTINUS *Nicolaus* de Abbatibus Oliveriis Piſaurenſis XXIX. Sacrarii Apoſtolici Præfectus & adhuc feliciter vivens Eminentiſſimi Cardinalis Fabii Oliverii Germanus to.1.p.363.& ſeq.
Eidem ingens ſplendor acceſſit coniunctione cum Excellentiſſima familia Pontificia ALBANI.
Ortus eſt Piſauri 16. Decembris 1661.
In ſacro fonte fuit impoſitum nomen Franciſcus Antonius.
Sub prudenti curâ Excellentiſſimæ D. Juliæ ALBANI piæ, & Nobiliſſimæ Genetricis, ac SANCTISSMI D. N. CLEMENTIS XI. Amitæ optimis moribus educatus.
Ut liberius innato, & exculto genio ad ſolas res ſacras intenden. indulgeret, Cucullum Auguſtinianum Arimini in Conventu Sancti Joannis Evangeliſtæ die 4. Novembris 1680. induit, & ibidem anno ſequenti die 7. Novembris ſub nomine Auguſtini Nicolai ſolemnem emiſit Profeſſionem.
Cęnobio S. Auguſtini Piſaurenſi adfiliatur.
Octo ſequentes annos in Philoſophicis, ac Theologicis ſcientiis Bononiæ, & Arimini utiliter impendit.
Lectoratus laureâ coronatus.
Ad conciones magis animum inclinatum habens, fecundum ſe concionatorem oſtendit, Firmi præſertim, Aſculi, & Piſauri.
Regimina Conventuum propter potentiam non tantùm ſermonis, ſed operis etiam exercuit cum maximo incremento illorum Fani, Piſauri, Firmi, & Anconæ ab anno 1691. ad 1699.
In Capitulo Generali Bononiæ celebrato anno 1699. à Patribus plenis calculis in Provincialem ampliſſimæ Provinciæ Marchiæ electus.
Anno 1703. à Nicolao Serrano Ordinis Generali ad Urbem vocatus, & in Priorem Conventus S. Auguſtini electus.
Anno 1705. in Capitulo Generali Romæ habito tanquam Definitor ſuę Provincię Marchiæ ſuffragium tulit.
A Deodato Nuzzi ipſius Amantiſſimo tunc in Generalem electo in Priorem Romanum pro toto ſequenti ſexennio confirmatus.
Et 22. Septembris ejuſdem anni 1705. ab eodem Rmo P. Nuzzi lauream Magiſterii, & Doctoratus in Sacra Theologia accepit.
Jura dicti Romani Conventus forti animo propugnavit.
Sacras Suppellectiles non tam ſericas, quàm argenteas in Eccleſia adauxit.
Præcipites ejuſdem Domus à fundamentis erexit.

Tan-

Digitized by Google

Tandem à CLEMENTE XI. P.M. excitato potiùs à magnorum ſtrepitu meritorum, quàm à ſuavi unaque forti impulſu Naturæ; Præfectus Sacrarii Apoſtolici, Prædeceſs. ab Urbe diſcedente Petro Lamberto le Drou, electus 26. Septembris 1712.

Die 13. Junii 1714. ab eodem Sanctiſſimo D. N. feliciter regnante Epiſcopus Targenſis creatus.

Ut Sacris SS. Martyrum reliquiis, quarum eſt Cuſtos, & Diſpenſator debitus Cultus, ac veneratio, quibus par eſt, exhibeatur, à pia Summi Pontificis munificentia obtinuit, ut Sacellum in Palatio Apoſtolico Quirinali in Ædibus Sacriſtæ erigeretur.

Quo nobiliter jam extructo, ac decenter ornato, lampade perpetuò accensâ, in Armariis hinc indè diſtributis Sacras eaſdem reliquias cuſtodiri, ac ſervari inter officii ſui maximas curas omnino ſtudet.

Ingredientibus Sacellum ſuprà Portam offertur Inſcriptio Marmore inciſa. Omnia habes tom.1. pag.363. & ſeq.

AUGUSTINUS *Thermitanus* ex Therma in Sicilia cognomento Novellus utriuſque Juris Doctor conſultiſſimus, & integerrimus Theologus Sacrarii Apoſtolici Præfectus ex veterum Scriptorum monumentis antiquior repertus tom. 1. pag.337.

Cur Novellus dictus tom.1. pag.335.

Eremitarum habitum S. Auguſtini in Sicilia ſuſcepit tom.1. pag.353.

Fuit Siculus, & Conſiliarius Manfredi Siciliæ Regis, & non Umber tom. 1. pag. 335. & 353.

Prior Generalis abſens creatus tom. 1. pagin.335.

Romam ex Eremo accerſitus à Nicolao IV. Minoritano, & Pœnitentiarii, ac Confeſſarii nomine inſignitus, Eremum ſemper deſideravit, & maximo cruciatu in Curia vitam degit eod. tomo pag.335. & 337.

Vitâ deceſſit miraculis clarus, poſtquam Anno X. Magiſtratu ſe abdicaverat tom. 1. pag.335. & ſeq.

AULA *Leonina* quænam ſit, & ubi ſita to.1.pag.93.

AULAI, & Aurai, Animai, Aquai, Terrai, pro Aulæ, Auræ, Animæ, Aquæ, ac Terræ tom.2. pag.234.

AULÆ Regiæ locus fulmine ictus tom.1. pag.18.

AUREA *Roſa* Enſis, & Pileum, quæ Regibus &c. A Summo Pontifice benedicta in donum mittuntur tom.1. pag.207.

AUREA *Roſa* cur in 4. Dominica Quadrageſimæ à S. P. benedicatur ibid. & ſeq.

Antiquitùs benedicebatur in Baſilica S. Crucis in Hieruſalem ibid.

Benedicitur in ſignum lætitiæ, recreationis, & corroborationis ibid.

Quid à S. P. adhibetur in tali benedictione Aureæ Roſæ ibid.

De ſignificatione, & myſterio dictæ Aureæ Roſæ eod. tom. pag.208. & 209.

Epiſtola Cardinalis Reginaldi Poli Philippo Regi, & Mariæ Reginæ Angliæ de Aurea Roſa, & Enſe Muneribus à Julio III. miſſis eod. tom. pag.210. & ſeq.

AURUM omnium Metallorum pretioſiſſimum tom.1. pag.208.

Suapte naturâ conſtantiſſimum ibid.

Nec rubigini, nec erugini obnoxium ibid.

Puriùs, & præfectius in igne ibid.

Charitatem ſignificat ibid.

AXIOMA *Theologicum : quod ſemel Verbum aſſumpſit &c.* quomodo intelligatur tom.1. pag.241. & 243.

AZYMA *comedetis ſeptem diebus*: Verbum in plurali numero Sac. Congregatio legendum cenſuit Exo.13. num.7. tom.1. pag.305.

B

B *Litera* conſonans labris per ſpiritus impetum recluſis editur tom.2. pag.237.

Cur pro V, & V pro B apud Veteres reperiatur tom.2. pag.391.

Latinum per Ovium balatus optimè omnium declaratur tom.2. pag.391.

Litera vocis, aut ſoni Ovium imitativa ibid.

Pro F apud antiquos Scriptores, ut Bruges, pro Fruges &c. tom.2. pag.231.

Pro V, & V, pro B tempore Gothorum Itali pronuntiabant tom.2. pag.241.

BACCA, pro Vacca tom.2. pag.302.

BACCALEO *Pagus* tom.1. pag.59.

BACULUS *Sacriſtæ* quid tom.1. pag.51.

BADESIUS de Sacello Sixtiano tom.2. pag.189.

BALAAM *Aſina*, quomodò loquuta dicatur to.1. pag.114. & tom.2. pag.305.

Magus, & ariolus in conſultatione Dœmonum impeditur tom.1. pag.116.

Propheta malus Populo Judæorum maledicturus benedixit tom.1. pag.136.

BALNEUM *Hippiæ* duobus Horologiis exornatum tom.1. pag.156. in fin. & pag.183.

BALSAMUM ſuccus odoratiſſimus, & ad multa medicamenta, nec non ad plurimas utilitates Vitæ humanæ præſtandas maximè opportonus tom.1. pag.208.

BANIACABALLUM *Oppidum*, vulgò Bagnacavallo, & de ejus opulentia tom.1. pag.58.

BAPTISMI forma ab Apoſtolis tradita, eſt eadem implicitè à Chriſto data tom.2. pag.208.

Cur ab Apoſtolis ad tempus mutata ibid.

Fuit mutatio non ſubſtantiæ, ſed modi, ſive Ritus ibid.

Hæc poteſtas mutandi ſemper fuit in Eccleſia, ut Concilium Tridentinum teſtatur ibid.

BAPTISMUS *Conſtantini* à S. Silveſtro Papa, & SS. Apoſtolorum Petri, & Pauli Imagines eidem apparitio multis auctoritatibus probatur tom.2. pag.254.

Campanæ, quomodò ſit intelligendus tom.1. pag.163. & ſeq.

Joannis, quid erat tom.2. pag.129.

Sanguinis, non aquæ, quandò ſit tom. 1. pag. 130.

Vox græca à verbo græco, Βάλω quod eſt lavo, & per vocem à verbo græco translatam formatur verbum baptizo, ideſt lavo, indè Baptiſterium, ideſt Lavacrum tom.1. pag.163. & ſeq.

BA-

Digitized by Google

BAPTISTÆ Cremenſis ordo ablatus to.1.pag.140
BAPTISTERII, & Chriſmatis cura ad Sacriſtam pertinet tom.1. pag.322.
BAPTISTERIUM quid tom.1. pag.163. & ſeq.
BARBARUS quid ſignificet tom.2. pag.301.
BARBARISMUS quid, & undè dictus tom.2. pagin.509.
BARGÆUS de Obeliſco tom.2. pag.180. & 184.
BASILICA, cur ſic dicatur tom.2. pag.184.
Lateranenſis olim culta, Canonici verò Sacra tantùm faciebant in ea, & Sacramenta ſubminiſtrabant tom.2. pag.184.
Eadem Mater, & Magiſtra, & Caput omnium Eccleſiarum tom.1. pag.166.
Quinque nominibus, aut titulis vocitari ſolet tom.2. pag.179.
S. Petri à Conſtantino ædificata quamvis ejuſdem Petri prima ſedes dicatur, non tamen Archiepiſcopatus, nec Metropolis, nec Epiſcopatus dici poteſt to.2. pag.122. & 170.
Dicitur tamen Prima, ideſt Apoſtolica, & de ratione ibid.
A S. Silueſtro Primo, & ſub nomine eiuſdem Pontificis conſtructa Conſtantini Imperatoris impenſis, ejuſque deſcriptio to.2. pag.177. & ſeq.
BASILICARUM præcipuarum Romæ, Campanæ tom.1. pag.165.
Sive Eccleſiarum viſitandarum numerus ad Indulgentiam Jubilei ſuſcipiendam requiſitus, & quænam ſint Baſilicæ, ſive Eccleſiæ viſitandæ tom.1. pag.201.
Modus viſitandi dictas Baſilicas, ſive Eccleſias præfixas pro dicta Indulgentia Jubilei conſequenda, & quantum ad numerum dierum, quo viſitandæ ſint tam à Romanis, & Incolis Urbis, quàm ab Advenis, & Exteris, ac de legitimè impeditis, & quantùm ad Animæ diſpoſitionem ibid.
Dies continui, & intermiſſi in viſitatione Baſilicarum, ſeu Eccleſiarum pro eâdem Indulgentia conſequenda quinam ſint ibid.
BASILICÆ Lateranenſis, & S. Mariæ Majoris Campanæ, earumdemque Inſcriptiones tom.1. pagin.173.
S. Pauli Romæ Campanæ Anno Domini 1610. die 24. Octobris perſonuerunt ſponte ſuâ tom.1. pag.168.
S. Petri Romæ Campanæ inſcriptio explicatur tom.1. pag 165.
Ejuſdem Campanæ Bonifatij VIII., & Innocentii VI. tempore fuſæ, Inſcriptionibuſque ornatæ tom.1. pag.172. & 173.
Earundem Campanarum Inſcriptiones explicantur ibid.
S. Petri Romæ Fores ab Agarenis direptæ ex argento reſtitutæ à Leone IV. tom.1. pagin.172.
S. BASILII Anaphora ſyriacè conſcripta, & in latinam linguam translata habet vinum aquâ mixtum in Calce eſſe ex Inſtitutione Chriſti Domini tom.1. pag.16.
Ejuſdem Epiſtola ad Cæſaream Patritiam oſtendit non eſſe abſurdum a Laicis ſumi Sacram Eucariſtiam propriis manibus abſente Miniſtro tom.1. pag.40.
Operum omnium deſcriptio tom.2. pag.79.
Regulæ Scripturales ibid.
Vitæ Epilogus ibid.
S. BASILII, *& S. Marci, & S. Jacobi* liturgiæ circa mixtionem Vini cum Aqua in Calce ex Inſtitutione Domini tom.1. pag.16.
BASILIUM *Magnum* miraculis præpotentem Valens Imperator in exilium eiicere non valuit tom.2. pag.281.
BASIS *marmoreæ* palmorum quinque Virginis Veſtalis Navem ſalviam Zonâ deducentis in Bibliotheca Vaticana Inſcriptio tom.2. pag.359.
BASSARION *Trepezunzius* Cardinalis Concilio Florentino interfuit tom.2. pag.268.
Idem Platonicus dicto tom. pag.341.
Ejuſdem Bibliotheca, quæ Venetiis extat dicto tom. pag.350.
Epiſtola ad Rempub. Venetam pro Bibliotheca eidem Reimpub. dono data ibid.
BEATI *in Cœlo* exiſtentes cur Sancti dicantur to.1. pag.107.
Omnes in Reſurrectione corpora habebunt integra tom.1. pag.250.
BECCUS *roſtrum* apud Gallos, & Italos tom.2. pag.221.
BECCUS, vel Bech Phrygiâ linguâ panis dicitur ibid.
BECUS *Patriarcha* Conſtantinopol. in Carcerem truditur tom.2. pag.266.
BEDÆ *Venerabilis* operum omnium deſcriptio tom.1. pag.87. & ſeq.
Ejuſdem Regulæ Scripturales tom.2. pag.88.
Vitæ Epilogus ibid.
Quare dictus Venerabilis ſcitu dignum ibid.
Quo tempore ceſſit à vita ibid.
BEDII apud Phrygas aqua dicitur to.2. pag.221.
BELFORTIUM Vicus tom.1. pag.35. & 72.
BELLARMINI *Card.* Encomium tom.2. pag.131.
BELLUM *Sacrum*, ideſt Cruciata, cur agebatur tom.1. pag.186.
BENEDICTI *Ariæ Montani* Bibliotheca tom.2. pag.340.
Hic edidit bellum contrà Turcas tom.2. pagin.286.
BENEDICTINI *Monachi* inter communicandum Calamo utebantur, qui ad hunc uſque diem in Monte Caſſino aſſervatur tom.1. pag.25.
BENEDICTUS XIII. in Schiſmate à nonnullis Papa nuncupatus in Cathaloniam rediens Sacroſanctum Chriſti Domini Corpus in itinere antè ſe aſportandum curavit tom.1. pag.47.
BENEDIXITQUE *tibi Dominus ad introitum meum,* & non *Deus* eſt legendum, Gen.30. n.30. tom.1. pag.295.
BENEVENTANI Archiepiſcopi Privilegium to.1. pag.42.
BENIAMIN, hebraicè, Filius dexteræ, latinè interpretatur tom.1. pag.81. 95. 97. & 258.
BENICUS de Tholo Baſilicæ S. Petri Urbis, ſcripſit latino verſu tom.2. pag.178.
BENNONIS Campanæ benedictæ totum territorium Miſnenſe, & Scomberch à fulgure, ac tempeſtate conſervant tom.1. pag.182.
Nomen à Slavorum lingua translatum, Benedictus latinè dicitur ibid.
BERESCITH vox hebraica, ideſt liber Geneſis latinè tom.1. pag.276.

Digitized by Google

S. BERNARDI *Sententia* de Alearum ludis tom.1. pag.477. & ſeq.
Ejuſdem Sententia de bonis Eccleſiaſticis to.1. pag.477. & 481.
S. BERNARDUS de latere Chriſti dextero, & de figura hujus lateris tom 1. pag.24.
Ejuſdem operum omnium deſcriptio tom.2. pag.95. & ſeq.
Epiſtolarum tom.2. pag.96. & ſeq.
Vitæ Epilogus tom.2. pag.100.
D. BERNARDI *Dictum* contrà Diabolum ei inſultantem orationem proferenti, & ventrem exoneranti tom.2 pag.453.
BESTIÆ num peculiarem habeant linguam tom.2. pag.305.
BETA non Vita dicendum in Alphabeto græco t.2. pag.302.
Pro Vita multoties tom.2. pag.391.
BIATHANATI, vel Biothanati qui morte repentina moriuntur tom.2. pag.390.
BIBLIA *Complutenſia* Leoni X. dicata Franciſci Ximenii Cardinalis Ordinis Minorum immenſis ſumptibus, & laboribus edita in ſex Tom, diviſa, & varijs linguis, & interpretationibus illuſtrata Ann. Domini 1510. tom.2. pag.11.
Manuſcripta antiquiora tom.2. pag.347.
Manuſcripta Caroli Magni in Ædibus S. Pauli extra Urbem tom.2. pag.348.
Manuſcripta Montis Amiatæ literis majuſculis ibid.
Regia quatuor linguarum, hoc eſt hebraica, græca, & latina cum Paraphraſi Caldaica, & latinis verſionibus à Benedicto Ariæ Montano Hiſpalenſi tom.2. pag.11.
BIBLIORUM *Congregationis* Conſultor, & Secretarius Angelus Rocca Camers to.1. pag.351.
BIBLIORUM *emendationes* juxtà Concilij Tridentini Decretum in Libros Geneſ. Exod., & Levitic. tom.2. à pag.276. ad 317.
BIBLIOTHECA *Alexandrina* à Philadelpho conſtructa tom.2. pag.194.
Alexandrina etiam dicta pars illa in Bibliotheca Vaticana ab Alexand. VIII. qui fere 190. codices manuſcriptos Reginæ Svecorum Vaticanæ Bibliothecæ adjecit tom.2. pag.367.
Angelica in Ædibus Auguſtinianis Romæ publicæ Commoditati dicata ab Auctore Angelo Rocca tom.1. pag.263. & 167.
Apoſtolica Vaticana à Sixto V. in Splendidiorem, & commodiorem locum translata unius anni curriculo tom.2. pag.159.
Ab Equite Dominico Fontana Architecto ejuſdem Pontificis conſtructa to.2. p.288.
Tribus diſtincta ordinibus, ſcilicet, ſtructura Doricâ palmorum 51.
Jonicâ palmorum 38.
Compoſitâ palmorum 36.
Ejus Frontiſpicium eſt longitudinis ſivè latitudinis palmorum 325. altitudinis 125. omnia ibid.
In quibus aucta ab Urbano VIII. t.2. p.359.
Item ab Alexandro VII. tom.2. pag.360.
Item à Paulo V. tom.2. à pag.360. ad 367.
Item ab Alexandro VIII. tom.2. pag.367.
Ejuſdem Appendix nova tam molis, & Codicum, quam ornamentorum ac Inſcriptionum acceſſiones poſt Sixtinam inſtructionem continens tom.2. pag.355. & ſeqq.
Canonicorum S. Petri tom.2. pag.344.
Cæſarienſis triginta Voluminum millibus conſtans à Pamphilo Martyre conſtructa tom.2. pag.195.
Conventus Aquapendentani Auguſtinianorum tom.1. pag.345.
Ducis Urbini inſignis tom.1. pag.57.
Eſdræ tom.2. pag.193.
Græca à Piſiſtrato inſtituta, à Xerſe ad Perſas aſportata, à Seleuco Athenis reddita to.2. pag 194.
Hæbraica undè ortum, & incrementum habuerit tom.2. pag.192.
Hieroſolymitanâ ab Alexandro Epiſcopo, & Martyre conſtructa tom.2. pag.195.
In Cænobio S. Dominici Bononiæ t.2. p.343.
In Ædibus Canonicorum S. Salvatoris Bononiæ ibid.
Inſignis Ceſenæ tom.1. pag.70. & 72.
Palatina tom.2. pag.195.
Palatina, & Urbinates in Bibliotheca Vaticana tom.2. pag. 395.
Paulina in Bibliotheca Vaticana t.2. p.360.
Inſcriptiones, & Immagines, atque Picturæ contentæ in eadem Bibliotheca Paulina tom.2. à pag.360. ad 367.
Pontificia ortum à D. Petro habuit tom.2. pag.196.
Ptolomæi tom.2. pag.194.
Romanorum tom.2. pag.194.
Vaticana velut quædam Cancellaria, ſeù Secretaria erat antiquitùs tom.2. pag.197.
BIBLIOTHECAM *Pontificiam* Avenionem tranſlatam à Clemente V. qui Romanam Sedem eò item tranſtulit, Romam denique Martinus V. referendam curavit, & in Vaticano locavit tom.2. pag.197.
Quinam Pontifices auxerint, & ornarint to.2. pag.196. & ſeq.
BIBLIOTHECARIUS in Romana Curia, quibus nominibus nuncupabatur, ejuſque officium tom.2. pag.197.
Lateranenſis Bibliothecarius Gregorius II. tom.2. pag.197.
BIBLIOTHECARII *Officium* à Sacriſtatu ſejunctum fuit tempore Sixti IV. Platina ad hoc Officium aſſumpto tom.1. pag.341.
BIBLIOTHECARUM *Inventio* inſignis, neceſſaria, & omni laude digna tom.2. pag.192.
Uſus apud omnes Nationes ibid.
Situs, & ordo librorum to.2. pag.346.
BIBLIOTHECAS, tàm Græcas, quàm Latinas Aſinius Pollio primus Romę Promulgavit to.2. pag. 194.
BIBLIOTHECÆ antiquiores, & celeberrimæ to.2. pag.192. & ſeq.
Antiquorum tom.2. pag.339.
BIBLIOTHECÆ Apoſtolicæ Præfectura à Fratribus Eremitis Auguſtinianis exercebatur tom.1. pag.335.
Græcæ in Monte Atho, ubi extant 20. Monachorum Græcorum Monaſteria tom.2. pag.339.
Inſigniores ætate noſtra extantes t.2. pag.338. & ſeq.

Digitized by Google

Pontificiæ tom.2. pag.196.
Romanorum privatę permultæ to.2. pag.194.
BIBLIOTHECÆ *Theologalis*, *& Scripturalis* Epitome, ſivè Index ordine alphabetico digeſtus tom.2. à pag.1. ad 108.
BIBLIOTHECÆ Vaticanæ Appendix tom.2. pagin.291.
Ejuſdem nova Appendix, tàm Molis, & Codicum, quàm Ornamentorum, ac Inſcriptionum acceſſiones poſt Sixtinam Inſtructionem continens tom.2. pag.355., & ſeqq.
Ejuſdem brevis deſcriptio, & ſumma tom.2. pag.195. 210. & ſeq.
Bibliothecarii tom.2. pag.197.
Qui fuerunt poſt obitum Auctoris uſquè ad præſentem diem tom.2. pag.198.
Codices manuſcripti Lectionarii nuncupati res Martyrum geſtas complectuntur tom.1. pag.109.
Inſtitutores tom.2. pag.340.
Librarii, vel Scriptores, & numerus Librorum tom.2. pag.201.
Præfecti, ſeù Cuſtodes tom.2. pag.199.
Qui fuerunt poſt obitum Authoris uſque ad præſentem diem ibid.
Veſtibulum multas picturas compræhendit, & Inſcriptiones duas, quarum una continet Bibliothecæ inſtitutionem, incrementum, & translationes: altera excommunicationem tom.2. pag.289.
BIBO pro vivo, quaſi eorum vivere bibibere ſit tom.2. pag.302.
BICLINIUM, Triclinium, & Uniclinium quid tom.1. pag.22.
BIFURCO pro foro tom.2. pag.408.
BIRINGUCCIUS *Artifex* Campanarum tom.1. pag.170.
BIRINUS *Dorceſtienſis* Epiſcopus Corpus Chriſti inter navigandum portabat tom.1. pag.41.
Hac de re narratur miraculum ibid.
BITA pro vita tom.2. pag.391.
BLANCUS alter Martialis tom.2. pag.187.
Facilis, & purus in dicendo tom.2. pag.278.
Poeta nobiliſſimus tom.2. pag.287.
BLASPHEMATORIS, & Aleatoris interitus t.1. pag.472.
BOEOTIA undè dicatur tom.2. pag.228.
BOMBARDÆ, Organi, Horologii, & Campanæ Inventores ignorantur to.2. pag.157. & 162.
BOMBARDÆ uſus bonuſne, an malus tom.2. pagin.350.
S.BONAVENTURA Card. ex ordine Minorum diſputat cum Græcis tom.2. pag.266.
Idem de Pſalterio Romano tom.2. pag.217.
Inter primarios S. R. E. Doctores refertur t.2. pag.274.
Ejuſdem omnium opuſculorum deſcrip. to.2. pag.70. & ſeq.
Operum omnium ordine alphabetico tom.8. diſtinctorum Sixti V. Juſſu in unum Corpus collectorum citationibus innumeris, multiſque aliis rebus illuſtratorum deſcriptio tom.2. pag.69.
Opinio de ſolemni Summi Pontificis Communione tom.1. pag.20.
Vitæ Epilogus tom.2. pag.70.
BONÆ Deæ Sacrarium tom.1. pag.322.
S. BONIFACIUS IV. anno 608. Templum Pantheon vulgò *la Rotonda* ab Agrippa Jovi Ultori conſtitutum, nec non Cybeli, ſivè Berecynthię Deorum omnium Matri antea dedicatum, illud in honorem Deiparæ ſemper Virginis, atque omnium Sanctorum Chriſti Martyrum Deo verò conſecravit tom.1. pag.214.
BONIFACIUS VIII. Hermannum hæreticum, qui per ſpatium 20. annorum ſanctitatis opinionem, ac venerationem conſecutus fuerat, exhumari, comburique juſſit tom.1. pag.110. & 127.
Idem præſcripſit tempus Jubilei antè non prefinitum, decretando illius celebrationem centeſimo quoque anno facien. t.1. p.197.
Ab eodem Beneficia permulta erga Baſilicam S.Petri inter ea ſex Campanas majores ponderis fundendas curavit tom.1. pag.172.
BONONIA Civitas antiquiſſima tom.1. pag.70.
Cur ita nuncupata, & ejus laudes ibid.
Ejuſdem Apparatus in diſceſſu Sanctiſſimi Sacramenti in reditu Clementis VIII. è Civitate Ferraria ad Urbem Romam ibid.
Campanæ in Prætorio, cujus circumferentia 22.palmorum altitudo 14. tom.1. pag.165.
Campanæ argenteę olim Muſicum concertum dantes tom.1. pag.173.
BONONIÆ in Cænobio S. Dominici Bibliotheca tom.2. pag.343.
In Ædibus Canonicorum S. Salvatoris Bibliotheca ibid.
BORDINUS de geſtis Sixti V. tom.2. pag.191.
BOVEM locutum fuiſſe tradit Livius t.2. pag.222.
Cuinam idem tribuatur ibid.
BOVES, *& oves, nihil omninò pereat* fuit ſublata copula *&* ante *nihil* Exo.9. num.3. & 4. tom.1. pag.304.
BRABANTIÆ in Civitate, Lovanium appellata magnum miraculum contra Alearum Colluſores blaſphemos tom.1. pag.471.
BRAMAS Architectus, & Pictor Inſignis Eccleſiam ædificavit tempore Ludovici Sfortiæ Ducis Mediolani in honorem Imaginis Deiparæ Mariæ ſemper Virginis Filium in ſinu geſtantis tom.1. pag.473.
Idem Templum S. Petri delineavit, & Michael Bonarota delineationem reformavit to.2. pag.352.
BRANDEUM ſpecies ſudarioli lini vel ſerici to.2. pag.358.
BREVIARIUM Romanum propriis Sanctorum aliquot officiis à Sixto V. auctum to.2. p.274.
BRIGITTÆ revelatio de quatuor Clavis Crucifixionis Dominicæ refertur tom.1. pag.281.
BRUNDUSII in ſolemnitate Corporis Chriſti Sacratiſſima Hoſtia ſuper Achineam ab Archiepiſcopo in Proceſſione deferri ſolet to.1. p.41.
BRUTA num peculiarem habeant linguam to.2. pag.305.
BUA, & Pappa quid tom.2. pag.303.
BUCEPHALUS cur ſic dictus, & de ejuſdem natura tom.2. pag.248.
BUCHUIZZA *lingua* Sclavorum, ideſt literaria, à quibuſdam Populis adhibetur, & Croatica appellatur tom.2. pag.246.
BULA potiùs quàm Bulla à græca voce dici debet tom.1. pag.89.

BUL-

Digitized by Google

BULLA *Pontificia* hoc nomen undè originem trahat ibid.
Ejuſdem varii ſignificatus per tot. ibid.
BULLA *Alexandri VI.* qua Officium Sacrarii Apoſtolici perpetuo à Fratribus Eremitis S. Auguſtini exercendum, declaratur to.1. pag.329. & ſeq.
Eadem in Archivio S. Auguſtini Romæ aſſervatur ibid.
Julii II. pro Frate Nicolao Aquapendentano Ordinis Eremitarum S. Auguſtini ad Sacriſtatus Cappellæ Officium electo per Reſignationem Venturæ Epiſcopi Maſſenſis t.1. pag.343. & ſeq.
Eadem in Archivio S. Auguſtini Romæ aſſervatur tom.1. pag.329.
Nicolai III. in magnis Eccleſiæ Calamitatibus tom.1. pag.186.
Pauli V. marmori inciſa in Bibliotheca Vaticana tom.2. pag.357.
BULLAM in Feria V. majoris Hebdomadæ promulgandi Ritus explicatur tom.1. pag.186.
BULLARUM *Plumbatores* deferentes Mozzettam quinam fuerint tom.1. pag.326.
In Bullis Pontificiis cur S. Pauli Apoſtoli Imago ad dextrum S. Petri latus: In Numiſmatibus verò ad ſiniſtrum ſemper ponatur tom.1. pag.81.
Et de eorum Prælatione per totum Tractatum ibid.
BURCHARDUS Ceremoniarum Magiſter tom.1. pag.327.
BURGHETTUM, Vicus tom.1. pag.54. & 72.
BURGUM *S. Gregorii* tom.1. pag.59.
BYSSUS quid tom.1. pag.311.

C

C *Litera* conſonans ſuper molaribus linguę appulſis exprimitur tom.2. pag.237.
Apud Græcos veteres erat S. tom.2. pag.304.
Cur condemnationis nota tom.2. pag.225.
Cur pro centum numeratur tom.2. pag.239.
Loco ipſius, Q. Romani utebantur tom.2. pag.233.
Pro Q., ut Cuando tom.2. pag.303.
CIↃ. quænam ſit nota in numerando to.2. p.239.
CAAT non *Cabat* legendum eſt Gen.46. num.11. tom.1. pag.30.
CABBALÆ *Inventor* apud Hæbreos t.2. pag.215.
CACOPHONIA ideſt mala conſonantia vitanda tom.1. pag.286.
CADMUS *Græcarum* literarum Inventor, ſeù Inſtaurator tom.2. pag.227. & 387.
Ubinam literas invenerit tom.2. pag.387.
Thebas condidit tom.2. pag.228.
CADUCEATORES appellabantur pacis Legati tom.2. pag.219.
CADUCEUM legatos pacis repræſentabat tom.2. pag.219.
CAEPÆ, & allium pro Diis apud Ægiptios to.2. pag.218.
CAEPHAS, & Petrus idem ſunt tom.1. pag.213.
Ideſt Petra ſolida tom.1. pag.98.
Latinè Caput. ibid.
Vox ſyriaca, ideſt Petra tom.2. pag.324.
CÆREMONIALE perantiquum manuſcriptum aſſervatur in Bibliotheca Vaticanâ t.1. pag.336.
CÆREMONIARUM *Liber* antiquus à Benedicto Canonico S. Petri conſcriptus, Guidone de Civitate Caſtelli Cardinale poſtulante, qui ad Pontificatum aſſumptus Celeſtinus II. dictus fuit tom.1. pag.488.
CÆREMONIARUM *Liber* recenſet ſervientes in Cappella juxtà eorundem ordinem to.1. p.327.
CÆREMONIARUM *Magiſtri* de loco Sacriſtæ in Cappella, & extra fatentur, & teſtantur eodem tom. pag.328.
Quàm ſint utiles, & neceſſarii in Eccleſia Sancta Dei ibid.
CÆREMONIÆ *Sacræ* Myſteriis plenæ t.1. p.144.
Eædem in Canonizatione Sanctorum obſervari conſuetæ deſcribuntur, & declarantur tom.1. pag.142. ad 146.
CÆSAR *Baronius* Cardinalis de Acacio Hereſiarca tom.1. pag.136.
De Anaſtaſio Papa ibid.
De Jove pluvio tom.2. pag.298.
De obitu S. Martini tom.1. pag.115.
Redarguit Gregorium Turonenſem de exequiis S. Martini ibid.
CÆSAR *Nebbius* Pictor tom.1. pag.291.
CÆSAR, nomina gallicè deſinentia, in deſinentiam, & formam latinam convertit t.2. p.311.
CÆSARIANA *Bibliotheca* Varroni commiſſa to.2. pag.195.
CAIN *poſſeſſio* interpretatur tom.2. pag.213.
Utrum habuerit ſignum ſenſibile à Deo ne ab alio occideretur ob fratricidium ab eo perpetratum vide tom.1. pag.282.
CAINAN filii Enos Sepulchrum antè diluvium extructum ab Alexandro Magno viſum, & de Epitaphio inibi literis hebraicis inſculpto t.2. p.212.
CAISAR, pro Cæſar apud Antiquos to.2. p.231.
CALABRIA multas habet Civitates, quæ retinent nomina Civitatum Græciæ tom.2. pag.230.
CALABRIA eſt à Sicilia ſeparata non naturâ ſed vi terræmotus tom.2. pag.322.
Hinc Mare inter utramque influit, & *Pharum* dicitur à Pharos grecè lat. ſeparatio ibid.
CALAMI *uſus* in Friſia pro Laicorum ſumptione Sanguinis ideſt Vini Conſecrati ad evitandum periculum effuſionis obſervatus to.1. p.25. & 26.
In ſolemni Communione S. Pontificis quid ſignificet ſummatim refertur, & concluditur tom.1. pag.31. & ſeq.
CALAMO in ſolemni Communione utitur Papa, & Myſterium explicatur tom.1. pag.30.
Eodem utuntur inter communicandum in ſolemni Miſſæ Pontificiæ Communione Diaconus item Cardinalis, & Subdiaconus Apoſtolicus ad ipſum Myſterium ſignificandum ibid.
Et hic Paſſionem Dominicam repræſentat t.1. pag.30.
Pro Calice, ipſiuſque Myſterium explicatur tom.1. pag.28.
Pro Fiſtula non ſemel ab Auctore vocitatur tom.1. pag.27.
Auctoris opinio de d. Calamo, ſivè Canna tom.1. pag.28.
CALARIS Civitas in Sardinia tom.1. pag.329.
CALCANEUS Mulieris in Geneſi commemoratus quid ſit tom.1. pag.259.

CALCEAMENTA, Sandalia, & Caliga idem ſunt ex D. Hieronymo tom.2. pag.374.
Latini recentiores in texto græco pro Sandaliis non caligas ſed ſoleas intelligunt ibid.
Differentia inter Caligas, & Sandalia ibid.
CALCEARE ideſt Calceos induere ibid:
CALCEI *argentei* Crucifixi Lucenſis to.1. pag.262.
CALCEI S. Martini Martyris, ac S. Silveſtri Papę uti Reliquiæ aſſervantur Romæ in Eccleſia Sancti Martini ad Montes tom.2. pag.379.
Ex qua materia ſint confecti ibid.
Num Crucem habeant, ut nunc Summus Pontifex geſtare ſolet ibid.
Eorum figuræ ære inciſæ, & alteriùs Honorii PP. I. cum Mitræ parte eiuſdem S. Martini ibid.
CALCULORUM ludi ſivè lantrunculorum ſivè Scacchorum Inventorem alii Palamidem alii Xerxem volunt tom.1. pag.478.
Fuiſſe inventum pro militibus otium gratiâ conſumandi ibid.
Hinc ludus lantruculorum dicitur quia milites latrones dicuntur à verbo græco ideſt ſerviens ibid.
Clericis hic ludus non vetitus eodem tomo pag.479.
Vide Scacchi ſivè Scacchorum ludus.
Eorundem Colluſores fuerunt etiam Mecænas, & Q. Galba Viri, & Homines Inſignes tom.1. pag.478.
CALDAROLA, Oppidum tom.1. pag.55.
CALIDUS *potus* antiquitùs in deliciis habitus, & ideò valdè uſitatus in conviviis tom.1. pag.28.
CALIGARIUM undè dicatur tom.2. pag.374.
CALIGÆ, hoc eſt Sandalia tom.2. pag.374.
CALIX cur antiquitùs ad latus oblatæ, ſeù Hoſtię dexterum à Diacono in Altari præparabatur SS. Pontif. celebrante tom.1. pag.24.
Græcè, ac latinè quomodò dicatur tom.1. pag.16.
Mixtus vel Temperamentum dicitur mixtio Vini cum Aqua in Calice conſecrando ibid.
Hæc mixtio ex Inſtitutione Chriſti Dñi ibid.
Pro eo, quod continetur in Calice metonymicè ſumitur tom.1. pag.28.
Undè dicatur, & cur Paſſionem ſignificet t.1. pag.28. 29. & 30.
Unus, & idem eſt, quem Chriſtus poſt Cænam conſecravit, & quem nunc Eccleſia conſecrat tom.1. pag.16.
CALIXTI *Papæ* Votum contrà Turcas t.1. p.180.
CALOPODIUM à verbo græco Καλον ideſt ligno ſoccus aliàs tom.2. pag.374.
CALVINISTÆ ſequuntur hęreſim Marcionitarum, qui Vinum purum ſinè Aquæ mixtione in Sacrificio offerebant tom.1. pag.16.
CAMERINUM *Civitas* antiqua Piceni to.1. p.55.
Ejus deſcriptio ibid.
CAMINATA quid ſonat gallicè to.2. p.392.
CAMPANA.
A Campania dicta Italiæ Regione t.1. p.160.
Dicitur etiam *Nola* à Civitate Nolæ ejus regionis ibid.
Baſilicæ Lateranen. à Ioanne XIII. conſecrata, & nomen impoſitum tom.1. pag.164.
De ſe loquens inducitur, ut ſua narret officia tom.1. pag.176.
Fugitiva in Iugenia exorciſmo adjuratur, & vinculo ligatur ut non diſcedat to.1. p.166.
Horologii Venetiarum in Eccleſia S. Marci à duobus Mauris ære effictis pulſatur, & ejuſdem Horologii figuram ære inciſam habes eodem tomo poſt pag.188.
Major Eccleſiæ Jeſuitarum, eiuſdemque Inſcriptio tom.1. pag.173.
Maxima Cathedralis Eccleſiæ Lutetiæ Pariſiorum Mariæ nomine inſignita, 20. Viros flagitat pulſanda, & per ſeptem leucas auditur tom.1. pag.165.
Maxima Leodii à 24. hominibus pulſatur t.1. pag.171.
Ejuſdem figura ære inciſa d. tom. pag.193.
Salerni in Conventu Domenicano non pulſata ſonat, & eſt ſignum Mortis alicujus in d. Conventu eodem tomo pag.168.
Senonenſis ſonitu ejuſdem Hoſtes fugati narrantur tom.1. pag.166.
A Clothario Rege ablata, & Pariſios tranſlata, ſoni gratiam amiſit; reddita loco ſuo priſtinum ſonum recepit tom.1. pag.167.
Sub terra in Civitate Valentiæ ſpontè ſonans inventa, infrà quam erat Imago B. Mariæ ſemper Virginis tom.1. pag.168.
Vilillæ, vel Viliglæ in Hiſpania ſpontè ſonans t.1. p.167. vide *Campanarum*, & *Campanæ*.
CAMPANAM pulſandi ritum in Veſpere, in Mane, ac meridie quiſnam, & cur inſtituerit tom.1. pag.178. & ſeq.
CAMPANARII SS. Abundius, ac Theodorus in Martyrologio relati tom.1. pag.174.
CAMPANARIIS, vel Matricularis, non licet nutrire barbam, aut veſte Laicali in Eccleſiis circumcurſitare, nec ſinè ſuperpelliceo Campanas pulſare tom.1. pag.176.
CAMPANARIUS olim ſub nomine Cuſtodis, & Manſionarii ſumebatur antè mille, & ampliùs Annos tom.1. pag.174.
Ordinibus ſaltem minoribus, vel primâ tenſurâ decoratus eſſe debet, & cur ità tom.1. pag.174.
Vel Cuſtos, ſinè Manſionarius, quinam ſit tom.1. pag.173. & ſeq.
CAMPANARUM.
Admiranda narrantur tom.1. pag.166. & ſeq.
Baptiſmus, quomodò ſit intelligendus to.1. pag.163.
Concentus Muſicus, & Turrium præſtantia tom.1. pag.170. & ſeq.
Conſecrationis cauſa, & effectus, atque nomina eorundem to.1. pag.163. 164. & 165.
Conſecratio, aut benedictio cum careat Baptiſmi formâ, non eſt propriè Baptiſmus tom.1. pag.164.
Conſecratio in Hiſpania Compatres etiam admittit tom.1. pag.165.
Conſecrationis verba, & res in ipſa conſecratione adhibitæ tom.1. pag.162. 163. 164. & 165.
Funis quid ſignificet ibid.
Harmonia tom.1. pag.170. & 171.
Inter has Campanas harmonicum concentum dantes connumerantur illæ Cathedralis Antuerpienſis in num.33. quarum figuræ ære inciſæ eod. tomo poſt pag.194.

Ho-

Digitized by Google

Horologii, Organi, & Bombardæ Inventores ignorantur tom.1. pag.157. & 162.
Inventio, & antiquitas to.1. p.153. & ſeq.
Inventum antiquiſſimum tom.1. pag.157.
Lingua, quænam ſit tom.1. pag.171. & 175.
Prædicatorum ſignificat linguam to.1. p.175.
Materia, forma, & regula fundendi tom.1. pag.170.
Nomina duodecim tom.1. pag.157. & ſeq.
Numerum conſtituit S. Carolus Boromæus in libro de inſtructione Fabricæ, & ſupellectili Eccleſiaſtica tom.1. pag.183. & ſeq.
Numerus Eccleſiis conceſſus tom.1. pag.184.
Lis de Campanarum numero ſuborta ibid.
Origo à Tubis Veteris teſtamenti deducta t.1. pag.168.
Pulſationes tempore Sepulturæ Defunctorum à Calviniſtis prohibitæ tom.1. pag.155.
Rothomagenſium, & Bononienſium magnitudo admiranda tom.1. pag.165.
Sonitus diverſi, undè oriantur t.1. p.169. & 170
Vice, aut loco ſacra Ligna in Eccleſia pulſari ſolebant antè, ac poſt tempora S. Paulini tom.1. pag.156.
Vocabulum, cur antè S. Hieronymi ætatem, non reperiatur tom.1. pag.160.
CAMPANARUM USUS.
Antè Chriſti Domini: adventum in Carne 80. circiter annos vigebat to.1. pag.156.
Uſus apud Ethnicos multiplex to.1. p.160.
Pro diſtinguendis horis tom.1. pag.162.
Pro funeribus tom.1. pag.161.
Pro Mercatu tom.1. pag.160.
Pro Sacris, & Excubiis, & pro privatis Ædibus tom.1. pag.162.
Pro Thermarum uſu tom.1. pag.160.
Pro Triumpho, & Supplicio extremo tom.1. pag.161.
Uſus in Eccleſia, & Inventor quiſnam fuerit to.1. pag.176. & 177.
Uſus in Eccleſia à S. Paulino Epiſcopo Nolano inventus probatur tom.1. pag.156.
Sed extrà Eccleſiam antè Paulinum, uſus Campanæ ab Ethnicis inveniebatur ibid.
Uſus in Eccleſia Sabiniano Papæ adſcribitur tom.1. pag.156.
Hæc opinio confutatur, quià tempore S. Hieronymi antè Sabinianum 200. circiter annos hic uſus vigebat ibid.
Et S. Paulino Epiſcopo Nolano S. Hieronymi Coetaneo, & S. Auguſtini diſcipulo meritò adſcribitur ibid.
Uſus multiplex in Sancta Dei Eccleſia receptus tom.1. pag.176.
Uſus in Hibernia Scotia, & alibi propter Jus jurandum ſuper Campanas datum eod. to. pag.166.
Et ſuper has Campanas pejerantes ſi latenter, cælitus puniti, ad notitiam pervenientes acriter mulctantur ibid.
Temporibus Moyſis aliquem illius uſum fuiſſe oſtenditur d. tomo pag.157.
CAMPANAS conſecrandi, aut benedicendi, & ungendi, ejuſque nomen imponendi Ritus antiquus tom.1. pag.162. & 163.
Benedicendi, eiſque nomen imponen. novum videri non debet ait Alcuinus, qui circa Annum Domini 770. vixit tom.1. pag.164.
Eas pulſandi Officium à Presbytero ſubterfugiendum non eſt, & cur ità tom.1. pag.175.
CAMPANAS quibuſnam temporibus pulſare non liceat, & cur ità tom.1. pag.184.
CAMPANÆ *à Campania*, & Nola regione à Nola Campaniæ dictæ tom.1. pag.177.
Antuerpienſis Cathedralis in nu.33. ad inſtar organi muſicum concentum dantes earum figuras ære inciſas habes dicto tomo poſt pag.194.
Horologii Leodii in Eccleſia S. Lamberti figura ære inciſa eodem tomo pag.191.
A Laicis pulſandæ non ſunt, ſed ſaltem à Clericis Superpelliceo indutis tom.1. pag.174. 175. & 176.
Apud Ethnicos olim in uſu tom.1. pag.160.
Cur in funeribus pulſabantur tom.1. pag.161.
Aquâ Benedictâ lavantur, Oleo infirmorum, & Chriſmate unguntur, eiſque nomina imponuntur tom.1. pag.163. & 165.
Baſilicæ Lateranenſis, & S. Mariæ Majoris, earumdemque Inſcriptiones to.1. pag.173.
Baſilicarum præcipuarum Romæ t.1. p.165.
Benedictæ à S. Bennone miraculum narratur tom.1. pag.182.
Eccleſiaſticæ à Tubis Veteris Teſtamenti originem trahunt, & ora Prædicatorum novi Teſtamenti ſignificant tom.1. pag.175.
In toto Orbe Chriſtiano adhibentur tom.1. pag.153.
Majores Baſilicæ S.Pauli Romæ Anno Domini 1610. die 24. Octobris ſponte ſua perſonuerunt tom.1. pag.168.
Miſſæ ad Imperatorem Græcorum à Duce Venetiarum circa Ann. Domini 865. ſub Nicolao I. tom.1. pag.164.
Multæ, cur Mariæ nomine inſignitæ reperiantur tom.1. pag.165.
Organorum inſtar digitis, ac pedibus pulſantur tom.1. pag.171.
Organum repræſentant tom.1. pag.170.
Per Aquam Benedictam ſuo modo lavantur, & à ſordibus, & inquinamentis malignorum Spirituum Oleo Sancto, & Chriſmate, necnon Thymiamate, Thure, ac Myrrha, & ſignis Sanctę Crucis munitę cuſtodiuntur tom.1. pag.164.
Permultæ, cur Mariæ, nec non Sanctorum, & Sanctarum nomine inſignitæ reperiantur tom.1. pag.165.
Pulſandæ uſus varius tom.1. pag.183.
Quæ ſuavem, & harmonicum, vel etiam muſicum ſonum in Italia efficiunt t.1. p.173.
Suo modo baptizantur, ideſt lavantur, eiſque nomina imponuntur tom.1. pag.164.
Triginta tres unica in Turri in Civitate Antuerpiæ tom.1. pag.170.
CAMPANÆ ſponte ſonantes, tom.1. pag. 167. & 168.
CAMPI *Martii*, ac Trivii Fons Aquæ Virginis dictus tom.1. pag.160.
CAMURANUM *Caſtellum* tom.1. pag.56. & 71.
CANANEA *Mulier*, cur non ſtatim ſanata tom.1. pag.127.
CANDELA *Benedicta* cur manibus Agonizantium datur tom.1. pag.215.

Digitized by Google

CANDELARUM, *vel Cereorum* Benedictionis Origo, & Inſtitutio in Feſtivitate Purificationis Beatæ Mariæ ſemper Virginis tom. 1. pag. 214. ad 216.

CANDELÆ in excommunicatione promulganda extinctæ, & humi dejectæ, cur excommunicatos declarent tom. 1. pag. 176.

In triduo Hebdomatæ Sanctæ ad Matutinum in Candelabro extingui conſuetæ vnâ excepta quid repræſentent tom. 1. pag. 184.

CANES, *& Capra*, cur in Lupercalium celebratione immolabantur tom. 1. pag. 484.

CANNA, vel Fiſtula, ſivè Calamus, cur à S. Pontifice cum Miniſtris communicante in ſolemni Miſſa adhibeatur tom. 1. pag. 25.

CANON, Græca vox, latinè regula nuncupatur tom. 1. pag. 110.

CANON *Miſſæ* prius fuit editus, quàm Eccleſia memoriam Confeſſorum celebraret, tom. 1. pagin. 128.

CANONES antiqui nomine *Palæa* in decretis Pontificiis inſcribuntur tom. 1. pag. 505.

Quid intelligitur ſub ly nomine Palæa ibid.

CANONES *Apoſtolorum* à S. Raymundo in medium allati, & declarati ad probandum quomodo in Alearum ludo fiat peccatum mortale to. 1. pag. 475. & ſeq.

CANONIZANDI Sanctos antiquitas in S. Eccleſia tom. 1. pag. 108.

CANONIZARE Sanctos olim cuilibet Epiſcopo in ſua Diœceſi vel Provincia licebat ibid.

Hodiè tamèn talis auctoritas ad ſolum Romanum Pontificem, vel ad Concilium legitimè congregatum pertinet ex Decreto Alexandri III. ibid.

CANONIZARI, an quis poſſit ob miraculorum evidentiam tom. 1. pag. 125.

An propter bonam famam, & pro Sancto à Principibus denunciatus canonizari ſtatim queat tom. 1. pag. 126.

An propter donum ſcientiæ, ac prophetiæ tom. 1. pag. 125.

CANONIZATI à Gregorio IX. tom. 1. pag. 128.

CANONIZATI *Feſtivitatem* Epiſcopus in ſua Diœceſi poteſt indicere tom. 1. pag. 109.

CANONIZATIO.

Quid ſit juxtà prop. Definitionem t. 1. p. 107.

Et undè dicatur ibid.

Ejuſdem propria definitio tom. 1. pag. 107.

Eſt fidei quædam proteſtatio, aut profeſſio t. 1. pag. 108. & 134.

Eſt inter Sanctos relatio, quæ ſatis bellè Sanctificatio dici poſſet tom. 1. pag. 107.

Nomen à græca voce ortum habet t. 1. p. 107.

Antiqua, ſivè in primitiva Eccleſia, quomodò fiebat tom. 1. pag. 108.

Cur differri debeat ad annos plurimos tom. 1. pag. 110.

Cur differri debeat exemplo Cananeæ non ſtatim ſanatæ, nec non Lazari reſuſcitati cæremoniis præviis tom. 1. pag. 126. & 127.

Anno Domini 93. quomodò celebrabatur t. 1. pag. 108. & 109.

S. Auguſtini Tempore ibid.

Charitatem ejus poſtulat, & Sanctitatem qui canonizatur tom. 1. pag. 125.

Olim à quolibet Epiſcopo in ſua Diœceſi, vel Provincia celebrari conſueta, poſteà ab Alexandro III. talis conſuetudo vetita tom. 1. pag. 108.

Sanctorum ad ſolum Romanum Pontificem, vel ad Concilium legitimè congregatum pertinet hæc actio pertinet to. 1. pag. 108.

Stanislai Cracovienſis impedita Raymundo adverſa valetudine monito, & moribundo miraculosè ſanato ſtatim celebratur tom. 1. pag. 110.

IN CANONIZATIONE SANCTORUM.

Cauſæ canonizandi Sanctos tom. 1. pag. 109. & 110.

Actiones duodecim præſtandæ to. 1. pag. 128.

Cur eędem in primitiva Eccleſia non erant in uſu ibid.

Decretum eod. tom. pag. 132.

Dies præſcripta d. tom. pag. 131.

Eccleſia errare non poteſt tom. 1. pag. 133.

Opiniones dę hac re referuntur to. 1. pag. 134.

Et præcipua ratio eſt aſſiſtentia S. Spiritus eod. tom. pag. 137.

Si in Canonizatione Sanctorum errare poſſet, quot indè incommoda, abſurda, & impia ſequerentur tom. 1. pag. 110.

Non ſolùm piè, ſed neceſſario credendum eſt, Romanum Pontificem aut Eccleſiam in Canonizatione Sanctorum errare non poſſe tom. 1. pag. 134.

De hac infallibilitate rationes afferuntur to. 1. pag. 134. & 135.

In eo, qui Canonizandus eſt, quænam requirantur tom. 1. pag. 110.

Inſtanter, inſtantiùs, & inſtantiſſimè poſtulatur tom. 1. pag. 131.

Inter tria genera actionum quæ in Canonizatione concurrunt actio Romani Pontificis medium obtinet locum, & explicantur eædem actiones tom. 1. pag. 134.

Neceſſaria in quacumque Canonizatione to. 1. pag. 128.

Nondum Canonizatis, quinam concedantur honores tom. 1. pag. 133.

Cardinalis Belarmini Hoſtienſis, & aliorum Theologorum ſententia quod iidem privatim non publicè coli poſſint d. to. pag. 225. & ſeq.

Solvuntur argumenta circa eandem opinionem d. tom. pag. 229. vſque ad 231.

CANONIZATIONEM, quænam præcedant to. 1. pag. 130. & 131.

CANONIZATIONES in primitiva Eccleſia quomodò celebrabantur tom. 1. pag. 108. & 109.

CANONIZATIONIS *Cauſa* tom. 1. pag. 130.

CANONIZATIS qui nam honores debeantur to. 1. pag. 133.

CANONIZATUS quinam primus fuerit iuxtà Troyli Malvitii opinionem tom. 1. pag. 109.

Quid ſignificat hoc nomen Canonizatus to. 1. pag. 107.

CANONUM *SS. Apoſtolorum* liber à Gręca lingua in latinam translatus à Gentiano Herveto, & Commentariis Theodori Balſanionis explicatur tom. 1. pag. 469.

CANTICUM *Eccleſiæ* tom. 1. pag. 258. & 259.

CANTORES *Cappellæ* Pontificiæ tom. 1. pag. 52. 65. & 73.

CANTO-

Digitized by Google

CANTORUM *Scholæ* in Eccleſia Præfectus eſt Primicerius tom.1. pag.324.

CAPPA *S. Martini* cum aliis Reliquiis à Franchorum Regibus ad prælia proficiſcentibus deferri ſolebat tom.1. pag.42.
Pro Pluviali S. Martini uſurpatur t.1. p.42.
Pro Pluviali item veſte Sacerdotali ibid.
Vox gallica eſt, & à Cappa Cappella, non à pellibus dicta eſt ibid.

CAPPELLA habita Anconæ à Clemente VIII. Ferrariam proficiſcente tom.1. pag.56.
Alia habita Bononiæ tom.1. pag.70.

CAPPELLANI *Papę*, cur Auditores Rotę t.1.p.334.
Cur ità S. Raymundus fuerit Cappellanus nuncupatus tom.1. pag.335.
Undè dicti tom.1. pag.42.

CAPPELLÆ *Pontificiæ* Clerici duo, eorundemque officia, & conditiones tom.1. pag.332.
Eorumdem electio ad Sacriſtam pertinet ibid.
Miniſtri, eorumque officia tom.1. pag.331.
Subclericus, ejuſque officia, & nomina to.1. pag.332. & ſeq.

CAPPELLÆ *Pontificiæ* habitæ Ferrariæ à Clemente VIII. tom.1. pag.66. ad 68.

CAPPELLÆ omnes celebrandæ à Sacriſta denunciantur, vel intimantur, aut promulgantur per Curſores tom.1. pag.325.
A Sixto V. in vetuſtam Sanctiſſimorum Pontificum conſuetudinem, & priſtinum ritum reſtitutæ tom.2. pag.261.

CAPILLI, *& Ungues*, non omnes à Chriſto Dño reaſſumpti in Reſurrectione, & quare to.1. p.243.

CAPITA SS. *Apoſtolorum* Petri, & Pauli in Baſilica Lateranenſi cuſtodiuntur tom.1. pag.94.
De eorundem tranſlatione ad d. Baſilicam facta ab Urbano V. ibid.

CAPITOLIUM cur ita dictum tom.2. pag.287.
Ante Urbem conditam Saturnius Mons dictus ibid.
Quæ conſervabantur in hoc nobiliſſimo loco narrantur ibid.
Tarpejus Mons appellabatur, & quare ibid., & ſeq.

CAPRANICENSIS *Collegii* Romæ Bibliotheca tom.2. pag.334.

CAPRÆ, *& Canes*, cur in Lupercalium celebratione immolabantur tom.1. pag.484.

CAPSULÆ *Sanctiſſimi Sacramenti*, ejuſque Umbellæ in Itinere Clementis VIII. ad Civitatem Ferrarienſem, deſcriptio tom.1. pag.50.

CARDIACUS *morbus*, quinam dicatur t.2. p.371.

CARDINALES per ſeptuaginta illos Sacerdotes levitici generis Conſiliarios veteris teſtamenti figurati ſunt tom.2. pag.264.
Conſiliarii Summi Pontificis, Baſes, Cardines Eccleſiæ &c. ibid.
Eccleſiæ Principales Sacerdotes ibid.
Innocentio IV. in Concilio Lugdunenſi primo Sedente Galero rubro, donati fuerunt ibid.
Paulo II. Veneto veſte coccinea cucullo hoc eſt lacernâ inſigniti d. tom. pag.265.
Ad acta omnia recognoſcenda, & judicanda pro Canonizatione præſtanda à Summo Pontifice deliguntur to.1. pag.130. & ſeq.
Ad Portam uſquè Ferream Ferrariæ, Pontifici Clementi VIII. ingredienti, ſuccedebant tom.1. pag.61.
A dicta verò Porta uſquè ad Eccleſiam Cathedralem antè Papam equitabant t.1.p.62.
Cur majores Epiſcopis, qui olim intèr Cardinales Presbyteros, & Presbyteros non Cardinales medium locum tenebant tom.2. pag.247. & ſeq.
Epiſcopi cur cum Pluvialibus, & Cardinales Presbyteri cum Planetis circumſtent Papam ſolemniter celebrantem tom.1. pag.25.
In primitiva Eccleſia Presbyteri nuncupabantur tom.2. pag.247.
Eorum tituli, & Officium ibid.
Quando ex Epiſcopis fieri cœperint t.2. p.248.
Presbyteri olim Romæ cum Papa concelebrabant in ſolemni Miſſæ celebratione, & de ratione tom.1. pag.25.
Hujuſmodi tamèn conſuetudo concelebrandi cum Papa omninò exolevit, & de ratione ibid.

CARDINALIS *Aldobrandinus* novum Sacriſtam Mantelletto, & Mozzetta induit, eique Diploma Pontificium dedit tom.1. pag.323.

CARDINALIS *Bellarmini* Encomium to.2. p.131.
Ejuſdem Bellarmini, Hoſtien., & aliorum Theologorum Sententia, quod Sancti, nondum canonizati privatim, & non publicè coli poſſint tom.1. pag.225. & ſeq.
Solvuntur argumenta circà dictam opinionem tom.1. pag.229. ad 231.
De Camerino de Sacriſtæ loco in Cappella teſtimonium luculentiſſimum to.1. p.327.
Grimani Bibliotheca tom.2 pag.431.
Montalti, & Card. Farneſii accubitus marmorei tom.1. pag.22.

CARDINALIUM in Creatione Decretum Pauli III. pro Sacriſta tom.1. pag.511.
Laudes tom.2. pag.264. & ſeq.
Prælatorum, & Magnatum Familiæ per Tintinnabulum convocari ſolent to.1. p.183.

CARMELITARUM *Campana* ſubterranea ſpontè ſonans tom.1. pag.168.
Ordo, ejuſdemque officia in Romana Curia tom.1. pag.334.

CARMENTA *à Carminibus*, vel à Carpente dictâ tom.2. pag.231.
Latinarum literarum Inventrix to.2. p.231.

CARNIFICES tintinnabula ferebant, & Tintinnaculi, vel Tintinnaphori dicebantur, & Lanii tom.1. pag.161.

CARNISPRIVII *mala conſuetudo*, an ab Ethnicorum Lupercalium ſuperſtitione originem trahat, & cur penitùs aboleri non potuerit to.1. p.483. ad 486.
Quot Malorum genera ex mala conſuetudine Carniſprivii enumerantur ibid.

CARO, *quæ* ALIQUID *tetigerit immundum non comedetur &c.* priùs legebatur *aliquod* Levit.7. nu.19. tom.1. pag.314.

CARO *Chriſti* cum Sanguine ſub ſpecie panis accipitur tom.1. pag.27.

CAROLI V. *Coronatio* à Clemente VII. Bononiæ expleta, anno 1530. tom.1. pag.46. 48. & 345.
Ejuſdem coronatione expletâ SS. Sacramentum per dictam Civitatem aſportatum fuit æquitando SS. Pontifex, & ipſe Imperator ibid.
Olim, ſic fiebat, dùm poſſeſſio caperetur à Romanis

Digitized by Google

manis Pontificibus ad Lateranenſem Baſilicam proficiſcentibus ibid.
CAROLUS *Magnus* Stephano III. S. Pontifici obviam proceſſit tom.1. pag.45.
A Leone Tertio fuit Romæ coronatus tom.1. pag.92.
CAROLUS V. Franchorum Rex tom.1. pag.95.
Tres Accademias, vel Univerſitates tamquam inſigniores celebrare ſolebat to.1. pag.348.
Ejus coronatio vide Caroli V. Coronatio.
CASA CREMATA, *Taberna* tom.1. pag.56. & 71.
Cur ſic dicta ibid.
CASEUM *comedentes* in Jumenta ſarcinas oneroſas deferentia quomodò apparenter convertebantur tom.1. pag.112. & ſeq.
CASSIODORI *Patria* tom.1. pag.58.
Operum Inſcriptio, & Regulæ Scripturales t.2. pag.108.
Ejuſdem vitæ Epilogus ibid.
CASTANEÆ, *Nuces Caſtaneæ* à Virgilio appellatæ tom.1. pag.487.
CASTELLANA *lingua* in Hiſpania cæteris præfertur tom.2. pag.318.
CASTELLUM Bononienſe tom.1. pag.70.
S. Petri ibid.
CASTITATIS, *& Continentiæ* triplicis emblema tom.2. pag.187.
Inſcriptio ibid.
CASTRUM *novum* tom.1. pag.54. & 72.
CASULA, quaſi parva Caſa dicta to.2. pag.373.
Antiquitùs nullam aperturam habebat pro brachiis emittendis ſed tota integra circulatim ad pedes uſque Corpus tegebat ibid.
CATALOGUS *Auctorum*, qui ſcripſerunt de Canonizatione Sanctorum tom.1. pag.103.
Qui in Orationem Dominicam conſcripſerunt tom.2. pag.411. & ſeq.
Qui Sacram Scripturam expoſuerunt iuxtà ordinem voluminum utriuſque teſtamenti, in quo enumerantur Explanatores, qui vel in omnes, vel in aliquot, vel in ſingulos Bibliorum Libros conſcripſerunt tom. 2. pag.109. ad 117.
Quorum opera recenſentur in Bibliotheca Theologali, & Scripturali tom.2. pag.109.
CATALOGUS *Sanctorum*, quorum Canonizationes in tractatu de Canonizatione eorundem recenſentur tom.1. pag.146. ad 149.
CATANIA *Civitas* illuſtris in Sicilia fuit ab Incendio miraculoſè liberata velo S. Agathæ antè incendium expanſo, cum dies Martyrii ejuſdem Sanctæ Anniverſarius foret tom.1. pag.166.
Illuc ipſum fieri ſolet ad hanc uſque diem, dum igneum flumen ab Etna eructatur ibid.
CATHARI, qui ſe exiſtimabant puros à peccatis, ideò omittebant — *Dimitte nobis debita noſtra* — in Oratione Dominica tom.2. pag.262. & ſeq.
Eorum hæreſis ibid.
CATHARINA *Boſnenſis* Regina in Templo S. Mariæ de Aracæli Sepulta tom.2. pag.250.
CATHARORUM *Hæreſis* vide Cathari.
CATHEDRA *Romana* omnium Eccleſiarum Mater Regula, atque Magiſtra tom. 1. pag.328.
CATHOLICA, *Vicus* tom.1. pag.57. & 71.
CATONIS *dictum* circa ludum Alearum t.1. p.470. & 477.
CATUS, Ælurus ſivè Felis creſcente, & decreſcente lunâ oculos ampliores aut minores facit to.2. pag.217. in fine & ſeq.
Ideo ab Ægyptiis, ut Dea odoratur ob ſympathiam, quam habet cum Luna dicto tomo pag.218.
Vel ob genuinum odium, quo inſequitur Murem, qui Solis eſt ibid.
CAUSA, *ſinè qua non*, quænam ſit in Canonizatione Sanctorum tom.1. pag.137.
Canonizandi Sanctos tom.1. pag.109.
CAUTIONES *pro tuenda*, & conſervanda ſanitate tom.2. pag.155.
CAYPHAS ob Pontificiam dignitatem inſcius Profetavit tom.1. pag.136.
CECIDERUNT *in die illa quaſi viginta tria millia &c.* in diverſitate translationis hujus capitis Sac. Congreg. ità legendum putavit: Exo.32. nu.28. tom.1. pag.309.
CECCHINUS de Italia ab exulibus, & Prædonibus à Sixto V. liberata tom.2. pag.180.
CECROPS cur bicipiti effigie ſculpebatur à priſcis Gentibus tom.2. pag.225.
CECROPS, cur Diphyes, ideſt geminæ naturæ homo, vel partim homo, & partim bellua dicatur tom.2. pag.223.
Et cur bicipite effigie à priſcis Gentilibus repræſentebatur d. tom. pag.225.
Græcarum literarum Inventor to.2. pag.223.
Primus omnium Jovem appellavit, & nonnulla ad religionem ſtatuit tom.2. pag.225.
CEDRINUM oleum pro conſervandis libris to.2. pag.347.
CEDRO digna explicatur proverbium ibid.
CELEBRABIS *hunc morem Sacrorum menſe iſto*: Verbum in ſingulari, & non in plurali ſicuti priùs eſt legendum. Exo.13. nu.5. tom.1. pag.305.
CENSURÆ *Eccleſiaſticæ*, ad quem finem ſint inventæ tom.1. pag.6.
Cur in iis inferendis à promulgante Candelæ extinguuntur, & hæ in terram proiiciuntur to.1. pag.176.
Quid ſignificet hæc Candelarum projectio in cenſuris ferendis ibid.
Poſſunt eas ferre Laici, imò etiam Mulieres, & quilibet alius non Sacerdos, dummodò habeant Iuriſdictionem à Papa ibid.
CENTUM, *Oppidum* tom.1. pag.69.
Cur ità dictum ibid.
CENTUMCELLÆ *aquis* potabilibus à Sixto V. ditatæ tom.2. pag.278.
Cur ità dictæ ibid.
Et Civitas Vetus ibid.
Varia hujus Civitatis nomina ibid.
CERVIA, olim Philocolis, & mira inibi Salinarum copia tom.1. pag.58.
CESENA *Civitas* antiqua tom.1. pag.70.
Cur ſic dicta, & ejus Amnes tom.1. pag.70. & 72.
CESANUS, & *Metaurus* Fluvii to.1. pag.56. & 71.
CETTHIM legendum. Gen.10. num.4. tom.1. pag.287.
CHAIR *Mer* or hierchins explicatur to.1. pag.244.
CHALCEDONENSE *Concilium* contrà Eutichen, & Diſcorum in Chriſto poſt humanitatem aſſumptam, nonniſi divinam remanſiſſe naturam aſſeverantes ſub Leoni I., & Martiano Imp. celebratum tom.2. pag.205.

CHAL-

Digitized by Google

CHALCEDONIS *Civitatis* deſcriptio tom.1. pagin.205.
CHALDAICA *lingua* eſt illa, quam hebraicam dicimus, & omnibus alijs antiquior tom.2. pag.213.
CHALDAICUM *Alphabetum* ibid.
CHALDEI Aſtrologiam invenerunt, non Ægiptii tom.2. pag.313.
CARACTHER quid ſit tom.2. pag.133.
In Epiſcopatu, an ſit novus diſcutitur ibid.
CHARACTERUM, ſive literarum Inventores to.2. pag.210. & ſeq.
CHARASO, à qua voce dicatur tom.2. pag.392.
CHARITAS per aurum indicata à B. Gregorio Magno tom.1. pag.208.
Quanta ſit explicatur tom.1. pag.130.
Vinculum Perfectionis ex B. Paulo Apoſtolo tom.2. pag.135.
CHARITATIS *Encomia* tom.1. pag.462.
CHARTA undè dicatur, & explicatur nomen tom.2. pag.337.
Vox græca affirmatur d. tom. pag.306.
CHARTA *bibula*, & emporetica quid ſit tom.1. pag.338.
Indica tom.2. pag.322.
Qua nunc utimur, quomodò conficiatur to.2. pag.337.
Qua utuntur Sinenſes, vel Chinenſes ex qua materia tom.2. pag.349.
Tenuiſſima ex Arborum Corticibus apud eoſdem tom.2. pag.337.
CHARTARIÆ *Officinæ* inſigniores enarrantur t.2. pag.338.
CHARTARUM *nomina* varia tom.2. pag.337.
Earundem uſus novus tom.2. pag.338.
CHARTÆ *luſoriæ* ſub Aleæ nomine vocitantur t.1. pag.466.
Vide Aleæ ludus, vel Alearum ludus.
CHERUB, vox Hebraica tom.1. pag.352.
Quid ſignificet ibid.
CHERUBIN, & Thiara in Camera Theſaurariæ Apoſtolici Palatii aſſeruari ſolebant t.1. p.337.
Quid per Cherubin intelligi queat t.1. p.352.
Duo Cherubin ſignificant duo teſtamenta t.1. pag.353.
CHERUBINI *aurei* ſuper Arcam Fæderis quam ſimilitudinem habuerint, avium, vel Puerorum alas habentium tom.1. pag.352.
CHERUBINI *Imago* ſcientiæ plenitudinem, & Magiſterium ſignificat ibid.
Scientiæ plenitudinis, & Magiſterii Symbolum quàm benè Chriſti Vicarium repræſentet ibid.
CHIENTUS *Fluius* tom.1. pag.55.
CHIMENSE *Monaſterium*, ubi antiquiſſima Imago Crucifixi quatuor Clavis cernitur repræſentata tom.1. pag.264.
CHIURIL, ideſt *Cyrillus*, linguâ Servianâ tom.2. pag.250.
CHOREPISCOPI quinam fuerint tom.2. pag.125. 126. & ſeq.
A quo dicti ibid.
De eorum Officio, & origine tom.2. pag.124. & 125.
Eorundem Inſtitutio, à quo fuerit damnata tom.2. pag.125. & 133.
Erant dupplicis generis tom.2. pag.126.
Septuaginta Diſcipulos repræſentant tom.2. pag.128. 432. & 433.
CHORRÆOS legi debet cum aſpiratione. Gen.14. nu.6. tom.1. pag.287.
CHRISMA, *Oleum Sanctum; & Infirmorum* in Sacrario Apoſtolico aſſervantur t.1. p.324. & ſeq.
CHRISMATIS, *& Baptiſterii* cura ad Sacriſtam pertinet tom.1. pag.322.
CHRISTI D. *Corpus* in itinere, & in navigatione aſportari ſolitum tom.1. pag.40. & 41.
Cur Romanis Pontificibus longum iter facientibus præferatur tom.1. pag.37.
Integrum, ac perfectum reſurrexit t.1. p.247.
Integrum, tàm ſub ſpecie panis, quàm ſub ſpecie Vini, facta conſecratione, veraciter continetur tom.1. pag.26.
CHRISTI D. *Paſſioni*, cur nomen Cęnę detur t.1. pag.20.
Promiſſio Petro præſtita conſideratur tom.1. pag.136.
Promiſſio Petro præſtita pro Eccleſia Catholica intelligenda eſt tom.1. pag.137.
Hac de re Doctores ibid. Vide *Chriſtus Dominus*.
CHRISTI D. *Regnum* quale tom.2. pag.258.
Ultima Cęna ſuper Triclinio facta t.1. p.20.
CHRISTIANUS, & *Judæus* Colluſores Alearum à Deo puniti tom.1. pag.472.
CHRISTOS Gręcis charactheribus decuſſatim quid tom.2. pag.252.
CHRISTUM exercuiſſe poteſtatem temporalem auctoritatibus Scripturæ Evangelicæ probatur to.2. pag.257.
Alexander Severus in ſuo Larario inter Imagines Deorum depictum habebat tom.1. pag.322.
Repræſentant tria de Nuce conſiderata tom.1. pag.489.
CHRISTUS DOMINUS.
Abſque gladio Panem frangere ſolebat, ac ſi eum fregiſſet gladio tom.1. pag.19.
An antè Paſſionem, & poſt Reſurrectionem Signo Crucis uſus fuerit ibid.
Cruci affixus fuit quatuor Clavis to.1. p.258. & 260.
Diſparatis pedibus in Græcia quatuor Clavis Cruci per pictoriam artem affixus paſſim cernitur tom.1. pag.264.
Dum in Mundo fuit quoſque Viros, ac Mulieres baptizaverit tom.2. pag.129.
Fuit Conviva, & Convivium, comedens, & qui comeditur tom.1. pag.21.
Humores à Chriſto in Reſurrectione reaſſumpti, & qui erunt in Corporibus omnium Reſurgentium tom.1. pag.240. & ſeq.
In forma hominis incogniti apparuit contrà Blaſphemos Colluſores Alearum t.1. p.472.
Inſtituit Sacramentum Baptiſmi, Euchariſtiæ, & Ordinis initiando, & conſumando, & in ſemetipſo ſuſcipiendo; Hæc enim tria, & plenè inſtituit, & etiam primus ſuſcepit tom.1. pag.21.
In quarta Dominica Quadrageſimalis Jejunii per Roſam, tàm naturalem, quàm ex auro confectam perbellè repræſentatus tom.1. pag.209.
In Vino aquâ mixto conſecravit poſt Cænam cum Diſcipulis factam juxtà Liturgias, Con-

Concilia, & graviſſimos Auctores tom.1. pag 267.
In ultima Cęna Carnem ſuam ſub ſpecie Panis comedit, & ſanguinem ſuum ſub ſpecie Vini bibit, deinde Apoſtolis eadem ſumenda præbuit tom.1. pag.21.
Loculos aliquandò habuit, aliquandò verò non habuit explicatur to.1. pag.138. & ſeq.
Per abbreviationem, quomodò à Græcis ſcribatur, & quomodo à Latinis græcarum literarum imperitis tom.2. pag.253.
Per D. Auguſtinum Nuci comparatus tom.1. pag.488.
Poſt Cœnam cùm Diſcipulis factam, an Vinum tantùm vel Vinum Aquâ mixtum potaverit in Calice tom.1. pag.266. & ſeq.
Poſt Reſurrectionem Cibus ab ipſo manducatus in ſpiritalem naturam converſus fuit, in vaporem ſcilicèt reſolutus, ſicut aqua per radium ſolis tom.1. pag.18.
Poſt reſurrectionem manducationèm oſtentavit, non ad Communionem præſtandam, ſed ad Reſurrectionem indicandam tom.1. pag.18. 19. 20. & 244.
Poſt Reſurrectionem manducavit aliter, quàm Tobia Raphael in aſſumpto à ſe ad tempus corpore, quod vivum, & animatum non erat tom.1. pag.19.
Poſt Reſurrectionem verè manducavit, non tamèn neceſſitate ſed poteſtate aliàs verè, non reſurrexiſſet, & manducatio fuit vera quantùm ad Cibi diviſionem, ac trajectionem in ventrem, non tamèn quantum ad Converſionem cibi in ſubſtantiam comedentis tom.1. pag.18.
Quando oravit pro fide Petri, oravit pro fide Eccleſiæ ſuę, cui Petrus præeſſe debebat to.1. pag.137.
Quomodò à Dæmone ſupra pinnaculum templi, & in Montem excelſum fuerit aſportatus tom.1. pag.113.
Quomodò factus pro nobis peccatum tom.1. pag.37.
Quomodò per Moyſem, & Aaron repræſentetur tom.2. pag.256.
Reſurgens totum Sanguinem, quem in Ara Crucis effudit, quique ad humanæ naturæ veritatem, & perfectionem pertinebat reaſſumpſit, & axioma Teologicum *Quod ſemel aſſumpſit &c.* explicatur to.1. pag.240. ad 244.
Se ipſum manducavit Spiritualiter, & Sacramentaliter, ſed aliter quàm cæteri Homines tom.1. pag.21.
Sub ſpecie Panis Sacramentaliter, & mirabiliter occultatus tom.1. pag.38. & 73.
DE CHRISTO DOMINO *quæ* aſſervantur in Eccleſia, & qua Adoratione adoranda t.1. p.243. & ſeq.
CHRONISTORIÆ *Paralipomena*, de munijs Apoſtolici Sacriſtæ tom.1. pag.351.
CHRISOSTOMUS Armenicarum literarum Inventor tom.2. pag.242.
Bis in exilium miſſus à S. Baſiliſco in ſomnis admonitus in Domino requievit tom.2. pag.277.
Evangelicam Doctrinam, & Scripturam Sacram tranſlatam dedit Armenis tom.2. pagin.244.
CIBORIUM *Lateranenſe* quatuordecim Clavibus clauſum, & à quibus Claves conſerventur to.1. pag.94.
Quæ autem intrà d. Ciborium extant tom.1. pag.95.
CIBORUM *varietas* nimia fugienda, & de ratione tom.2. pag.155.
CIBUS *à Chriſto Domino* poſt Reſurrectionem manducatus in Spiritualem naturam converſus fuit, in vaporem ſcilicèt reſolutus, ſicut aqua per radium Solis tom.1. pag.18.
CIBUS ad horas convertitur in ſanguinem tom.1. pag.243.
CICERO de aſpiratione ablata in aliquot dictionibus ab antiquis, qui ea tantùm utebantur t.2. pag.183.
De Sacrario pro loco, in quo Sacra reponebantur tom.1. pag.322.
CICERONIS *dictum* de Dei notitia to.1. pag.322.
Jocus de diſco crepitante tom.1. pag.160.
CIMILIARCA quid ſit tom.1. pag.322.
Vox Græca ibid.
Eccleſiæ Cathedralis Mediolanen. annuo redditu, & quidem olim ſatis grandi, nunc autem diminuto tom.1. pag.323.
Ideſt Theſauri Cuſtos, vel Theſaurarius, olim dicebatur Sacriſta ibid.
CIMILIARCHÆ ad Archiepiſcopatum Mediolanenſem aſſumpti tom.1. pag.322. & ſeq.
CIMILARCHIUM quid ſit apud Policraticum tom.1. pag.322.
Quid ſit à S. Gregorio Magno nominatum ibid.
Ravennatis Eccleſiæ, & Mediolanen. ibid.
CINCELLUM, olim Centumcellæ tom.2. pag.278.
CINERES, quibus Eccleſia utitur prima die Quadrageſimæ aſpergendo ſuper caput fidelium quid denotent tom.1. pag.217. & ſeq.
Proprietas cinerum explicatur ibid.
Et cur ex Olearum ramis benedictis ibid.
Uſus aſpergendi cineres apud Gentiles, & apud Hebræos frequentiſſimus ibid.
Tam apud Antiquos, quàm nunc apud Catholicos in ſignum humilitatis, & pœnitentiæ eorumdem aſperſio fit ibid.
Quid per eorumdem aſperſionem Sancta Mater Eccleſia proponat conſiderandum d. to. pag.218.
CINGULUM *verò de Byſſo retorta Hiacyntho, Purpura, ac Vermiculo bis tincto, Arte plumaria*, prius legebatur *diſtinctum* pro *bis tincto*: hoc inſcitiâ Typographorum factum. Exo.39. nu.28. tom.1. pag.311.
Explicautur Byſſus, Vermiculus, & alia colorum nomina in hoc textu appoſita ibid.
CIRCULUS à Grecis quomodò vocitetur tom.2. pag.135.
Quid ſit ibid.
Ejuſdem Definitio ex Ariſtotile ibid.
CIRCULUS *Pallii* Patriarcharum, & Archiepiſcoporum, per quem ambo humeri conſtringuntur, quid ſignificet tom.2. pag.372.
CIRCUS *maximus*, cur ſic dictus tom.2. pag.189.
Ejus deſcriptio ibid.
CISTERCIENSIS *Ordo* habuit in Romana Curia

Offi-

Digitized by Google

Officium Plumbi nuncupatum, & converſi, qui Bullis plumbeo ſigillo muniendis præerant, *Fratres plumbi* vocitabantur tom. 1. pag. 335.

CITAREDI, & Surdaſtri Hiſtoria to. 1. pag. 157.

CIVITAS *Caſtellana* tom. 1. pag. 54. & 72.

CIVITAS *Vetus* aquis potabilibus a Sixto V. ditata ejuſque varia nomina tom. 2. pag. 278.
  Vide Centumcellæ.

CLAMOR *Sodomorum*, *& Gomorræ*: non autem *Gomorrorum* legen. Gen. 18. nu. 20. to. 1. pag. 288.

CLAVODIA pro Claudia apud Latinos tom. 2. pag. 234.

CLAUDIUS *Imperator* trium literarum Inventor, ſed duæ uſu obliteratę ſunt tom. 2. pag. 235.
  Et demonſtrantur eod. tom. pag. 236.

CLAVES *Civitatis Ferrariæ* Clementi VIII. ipſam ingredienti præſentatæ tom. 1. pag. 63.
  Arcis ejuſdem Civitatis eidem Pontifici præſentatæ tom. 1. pag. 65.

CLAVI CRUCIFIXIONIS *Domini Noſtri Jeſu Chriſti* quatuor non plures, nec pauciores fuerunt tom. 1. pag. 265.
  Arbitrarius erat numerus Clavorum in Crucifixione adhibitus dicto tom. pag. 263.

CLAVIS *quatuor* Jeſum Chriſtum Cruci fuiſſe affixum comprobatur tùm picturis, & ſculpturis per antiquis tùm Sanctorum Patrum Teſtimoniis dicto tom. pag. 264.
  Imagines Sanctiſſimi Crucifixi quatuor clavis Crucifixionem repræſentantes enarrantur ibid.
  Numerus trium clavorum Arbitratu Pictorum introductus dicto tom. pag. 261.
  Opiniones diverſæ recenſentur dicto tom. pag. 263.
  Pedes ejus non fuerunt ſuperpoſiti unus ſupra alterum ſed duobus clavibus confixi dicto tom. pag. 261.
  Quomodo explicatur ibid.
  Quatuor antiquiſſimas Imagines Sanctiſſimi Crucifixi inciſas habes dicto tom. pag. 252.
  Recenſentur per multa loca, in quibus Sacræ Imagines Sanctiſſimi Crucifixi quatuor clavis Crucifixionem repræſentantes dict. tom. pag. 264.
  Uno tantum clavo utrumque pedem Crucifigendi modus ineptus tom. 1. pag. 265.
  Unde ad præſens in Catholica Eccleſia naſcatur multitudo clavorum Crucifixionis Chriſti Domini ibid.

CLAVORUM *quibus* Chriſtus Dominus fuit Crucifixus quid factum ſit tom. 1. pag. 261. & 265.

CLAVUS *unus* ex illis, quibus Cruci Chriſtus Dominus fuit affixus, in Baſilica S. Crucis in Hieruſalem aſſervatur tom. 1. pag. 255.

S. CLEMENS *Papa* hujus nominis Primus Urbis Regiones diviſit, eiſque juſſit, ut res Martyrum geſtas conſcriberent tom. 1. pag. 108.
  Res Martyrum geſtas conſcribendas curavit, & idem alii Pontifices faciendum curarunt ibid.

CLEMENS VIII. *Ferrariam* divinitùs recuperatam proficiſcens, ſolemniſſimâ pompâ, Hoſtiam Immaculatam antè ſe deferendam curavit to. 1. pag. 49. & 50.
  Acta ab eodem Laureti in reditu è Civitate Ferraria tom. 1. pag. 71.
  Ejuſdem acceſſus ad Eccleſiam Cathedralem Ferrariæ, & in eam ingreſſus to. 1. pag. 65.
  Ejuſdem mira in Ferrarienſes Pietas t. 1. p. 68.
  Pro iiſdem abſolutio, & precatio t. 1. p. 69.
  Ejuſdem Pietas, & Religio tom. 1. pag. 51.
  Ejuſdem præſentia neceſſaria Ferrariæ tom. 1. pag. 66.
  Ejuſdem tempore locus Sacriſtæ in Cappella tom. 1. pag. 328.
  Res præcipuæ ab ipſo Ferrariæ geſtæ præſertim ad obedientiam, ac fidem Populorum excitandam, & conſervandam neceſſariæ ibid.
  Ritum aperiendi Portam Sanctam in Vigilia Nativitatis Domini anno 1599., adverſâ valetudine impeditus diſtulit uſquè ad ultimam Decembris diem, S. Silveſtro dicatam tom. 1. pag. 205.

CLEMENS *Quintus* Romanam Sedem Avenionem advexit eòque Bibliothecam item Pontificiam tranſtulit tom. 2. pag. 197.
  Abſens Pontifex creatur Peruſiæ, Lugduni coronatur multis Regibus adſtantibus, & Sedem Romanam Avenionem tranſtulit to. 2. pag. 267.

CLEMENS *Septimus* non ſemèl cum Sanctiſſimo Sacramento ab Urbe Roma diſceſſit to. 1. p. 48. & 49.
  Etiam inter navigandum Sacratiſſimam Hoſtiam antè ſe aſportandam curavit, & Triremis, in qua Sanctiſſimum Sacramentum deferebatur Duciſſa appellabatur ibid.

CLEMENS *Sextus* Annum Jubilei celebrandum decrevit ad Annum quinquageſimum tom. 1. pag. 197.

CLEMENTINARUM *decretalium conſt.* Codex promulgatur in Concilio Vienneſi to. 2. pag. 167.

S. CLEMENTIS *Papæ* Martyrium to. 2. pag. 250.

CLEPO, pro furto, aliquid ſurripere to. 2. p. 290.

CLERICI *Campanarum*, cur ità dici conſueverint tom. 1. pag. 352.

CLERICI *Cappellæ* duo, eorundem Officia, & Conditiones ibid.

CLERICI, *Cappellæ*, *& Subclericis*, quomodò eligantur tom. 1. pag. 509. & ſeq.

CLERICIS, ut ait Abb. Panormitanus Scacchorum Ludus numquàm fuit prohibitus t. 1. p. 479.

CLERICORUM *Cappellæ* præſentatio, aut electio ad Sacriſtam pertinet tom. 1. pag. 352.

CLERUM congregatur, & Populus convocatur ad Officia Divina, & Conciones audiendas per Campanas tom. 1. pag. 176. & ſeq.

CLETUS, idem cum Anacleto tom. 2. pag. 196.

CLIMACTER quid tom. 2. pag. 143.

CLIMACTERICI *Anni* vide *Anni Climacterici*.

CLOCA pro Campana vox Germanica, & Gallica tom. 1. pag. 159.

CODEX Preces, & Orationes Complectens, cur Liber Sacramentorum, vel potiùs Sacramentarium, ſivè Sacramentarius Liber nuncupetur t. 2. pag. 382.

CODICES MANUSCRIPTI *Lectionarii* dicti, & qui in Bibliotheca Vaticana aſſervantur quid in ipſis contineatur tom. 1. pag. 109.

CODON, pro Campana tom. 1. pag. 158.
  Cur ita dicatur ibid.

COELUM cur dexterum ac ſiniſtrum propriè non habeat tom. 2. pag. 219.

COE-

Digitized by Google

COEMETERIA, ideſt Dormitoria; quænam loca in primitiva Eccleſia dicebantur tom.1. pag.212.
COEMITERIUM *Julii Papæ I.* in Vinea Ordinis Fratrum Eremitarum S. Auguſtini, ubi Crucifixio Dominica quatuor Clavis repræſentata conſervatur tom.1. pag.264.
COENA *ultima* Chriſti Dñi ſuper Triclinio facta explicatur tom.1. pag.20.
COENANDI, aut *convivandi*, vel *accumbendi* modi diverſi tom.1. pag.22.
COENÆ *nomen*, cur Chriſti Paſſioni detur tom.1. pag.20.
COENOBITÆ ſunt viventes in communi tom.1. pag.139.
COLLECTA quid ſignificet, & undè dicatur to.1. pag.156.
Quæ propriè dicatur tom.2. pag.385.
COLLIS *Floridus* tom.1. pag.55. & 72.
COLLIS *Scipionis*, vulgò *Coldiſcepolo* to.1. pag.54. & 72.
COLOMOMDIANLOMON genus ludi tom.1. pag.468.
COLOR *Aquilinus*, qui propriè fit to.2. pag.371.
A quo dictus ibid.
Cordiacus qualis & à quo dictus dicto tom. pag.372.
Jacinthinus, & hiantinus non idem color & explicantur tom.1. pag.310. & ſeq.
Pſeudolactinus qualis & à quo dictus tom.2. pag.377.
Vermiculus quid tom.1. pag.311.
COLUMNA *Antoniana* Jovem pluvium habet inſculptum tom.2. pag.297.
A quo, & cui fuerit erecta ibid.
Quarè Jovem pluvium habet inſculptum hiſtoria ſcitu digna enarratur ibid. & ſeq.
Figuram Jovis pluvii incîſam habes dict. tom. pag.298.
Cui hodiè, & à quo conſecrata eſt dicto tom. pag.299.
COLUMNA, cui innixus fuit Salvator Noſter, dùm prædicabat in Baſilica S. Petri aſſervata, & hac maligni ſpiritus expelluntur to.2. p.354.
COLUMNA *Trajana* Statuæ S. Petri dedicata à Petro Galeſino deſcripta tom.2. pag.181.
A quo, & cui fuit erecta antiquitùs ibid.
COLUMNÆ *Antonianæ* deſcriptio to.2. pag.189.
Antonianæ Inſcriptiones novę quatuor tom.2. pag.290.
Trajanæ deſcriptio tom.2. pag.181.
Trajanæ Epigrammata tom.2. pag.296.
Trajanæ Inſcriptio antiqua, cujus dictio una corroſa eſt: & hac in re variæ opiniones tom.2. pag.182.
COMITATUS Societatis Sanctiſſimi Sacramenti in diſceſſu ab Urbe Clementis VIII. Ferrariam uſque tom.1. pag.50. & ſeq.
COMMENTARII de Ludo Alearum ſummarium tom.1. pag.465.
COMMENTARII *Epilogus* de ſolemni Communione S. Pontificis tom.1. pag.31.
COMMENTARIUS de Campanis, cur conſcriptus ab Auctore tom.1. pag.160.
De ligno Crucis tom.1. pag.253.
De Nuce Stemma gentilitium Innocentii IX. tom.1. pag.487. ad 490.
COMMISSARIUS *S. Officii* ex Ordine Prædicatorum Officium Sanctiſſimum, laborioſum tom.1 pag.334.
Quibus Congregationibus intereſt ibidem & ſeq.
COMOMBELON, Comomdianlomolon, Rhindalca, Ecperuſan genera ludorum explicantur tom.1. pag.468.
COMMUNIA *ſuffragia*, & communes preces Eccleſiæ Sanctæ Dei communio Sanctorum vocitatur tom.1. pag.15.
COMMUNICANDI *Ritus* à ſolo Papa ſolemniter celebrante obſervatus, dùm ad Altare conſecrat, & ad ſolium communicat, & cur ità tom. 1. pag.17. & ſeq.
COMMUNIO, quomodò græcè dicatur tom.1. pag.15.
Cur dicatur Euchariſtiæ perceptio to.1. p.15. 16. 17. & 44.
Per fractionem Panis cum duobus Diſcipulis in Emaus præſtita, & per manducationem in Hieruſalem cum decem Apoſtolis celebrata ex opinione Innocentii III. conſideratur, & examinatur tom.1. pag.17.
Sub utraque ſpecie à Chriſto Domino inſtituta à S. Pontifice in ſolemni Miſſa obſervatur, retinendo veterem Eccleſiæ conſuetudinem communicandi ſub utraque ſpecie tom.1. pag.25.
Sub utraque ſpecie diù Laicis permiſſa in Concilio Conſtantienſi tamquàm non neceſſaria, fuit è medio ſublata ad pericula, & ſcandala, nec non incommoda evitanda tom.1. pag.25. 26. & 39.
Sub utraque ſpecie Laicis, & non conſacrantibus, non eſt de Jure Divino, nec neceſſaria declaratur contrà Huſſitas to.1. p.27.
COMMUNIO, ideſt *Communicatio*, qua ſe Deus nobis per Euchariſtiam quodam modo communicat tom.1. pag.16. & 17.
In primitiva Eccleſia à Laicis, à Pueris, imò etiam à Mulierculis deferebatur ad Ægrotos tom.1. pag.42.
Erat libera Laicis, & non conſacrantibus t.1. pag.26.
Panis conſecratus ſumebatur in manibus, & in Orario, vel linteolo, & Domum deferebatur tempore opportuno ſumendus to.1. pag.26.
Quotidiana erat apud omnes Chriſtifideles tàm Laicos quàm Clericos t.1. p.18. & 39.
Id colligitur ex SS. Jacobi, Baſilii, & aliorum Liturgiis, ac etiam ex Collecta poſt Communionem tom.1. pag.39.
Immò etiam Parvulis, ſtatim poſt Baptiſmum dari ſolebat, quod etiam hodiè à Græcis obſervatur ibid.
Sub Vini ſpecie tantùm quibuſdam Ægrotis dabatur, qui præ morbi vehementia Panem conſecratum, Euchariſtiam videlicèt deglutire non valebant tom.1. pag.26.
COMMUNIO SANCTORUM quidnam ſit to.1. pag.15. & 16.
Extrà Sanctorum quid tom.1. pag.15.
COMMUNIONIS *Vox*, & ſenſus explicantur ibid.
COMMUNIONIS *privatio*, eſt excommunicatio tom.1. pag.469.
COMMUNIONIS *Solemnis Papæ* univerſa enarratio,

Digitized by Google

ratio, ac deſcriptio tom.1. pag.10.
COMMUNIONEM *Sacroſantam* antiquitùs quiſque vir ſuâ propriâ manu ſumebat: Mulier verò nitido linteamine, quod Dominicalis dicebatur tom.1. pag.40.
COMPARAVIT *me Deus cum Sorore mea*, & non *Dominus* ut priùs legendum: Gen.30. num.8. tom.1. pag.294.
COMPATRES in conſecranda Campana apud Hiſpanos admittuntur tom.1. pag.165.
COMPLEVIT *Deus die ſeptimo opus ſuum*, *quod fecerat*:Gen.2. n.2. ita editio vulgata,& emandata tom.1. pag.278.
Textus autem Græcus habet *die Sexto* ibid.
Græci, & latini Textus per Expoſitores ac SS. PP. conciliatur tom 1. pag.279. ferè per totum.
CONCÆ *Vrbis* veſtigia tom.1. pag.57.
CONCERPSERIT, pro laceraverit to.2. pag.290.
CONCILIA à Regibus, aut Imperatoribus non ſine ſummorum Pontificum permiſſu, ſeù potiùs hortatu fuerunt acta tom.2. pag.202.
Antiquitus apud omnes nationes habita to.2. pag.202.
Occidentalia tom.2. pag.262., & ſeq.
Orientalia tom.2. pag.202., & ſeq.
Quatuor ab Apoſtolis habita tom.2. pag.202.
CONCILIATIO *rerum*, quæ diverſæ videntur eſſe circa annum, & Translatorem Corporis S. Monacæ ad Eccleſiam S.Auguſtini t.1. p.353.& ſeq.
CONCILIORUM *quatuor* Decretis tamquam Evangeliis honorem præſtandum eſſe S. Gregorius Magnus decrevit tom.2. pag.202.
CONCILIORUM *decreta* ludum Alearum prohibentium tom.1. pag.464.
CONCILIUM.
Nicænum primum, ac celeberrimum omnium ſub Silveſtro Papa, & Conſtantino Imperatore contra arianam hæreſim to.2. p.262. & ſeq.
Et hoc Chirographis demortuorum Epiſcoporum miraculosè ſubſcriptum tomo 2. pag.203.
Non ratum, & nullius ponderis abſque S. Pontificis auctoritate habitum tom.2. pag.262. & ſeq.
Primum à Cornelio contrà hæreſim Novatianam habitum fuiſſe creditur to.2. pag.202.
CONCLAVISTARUM Primus eſt Sacriſta Apoſtolici Sacrarii, qui in Conclavi Sacramenta tanquam Parochus adminiſtrat &c. to.1. pag.325.
CONCLUSIO circà infallibilitatem Eccleſiæ, in canonizatione Sanctorum tom.1. pag.141.
CONCLUSIO *De Alearum Ludis* deteſtandis,& evitandis tom.1. pag.480. & ſeq.
De Ludo Latronculorum, ſive Seacchorum tom.1. pag.481.
CONCORDANTIAS Bibliorum Hugo Card. edidit tom.2. pag.265.
CONDITIONES Sacriſtæ tom.1. pag.331.
CONFESSARII *nomen* antiquitus, quàm Sacriſtæ pro Sacriſtatu Apoſtolico to.1. pag.336. & ſeq.
CONFESSIO *auricularis* ſingulo quoque ſaltem Anno facienda tom.1. pag.263.
CONFESSORUM *Sanctorum* memoriam Eccleſia poſt Silveſtri tempora celebrare cæpit tomo 1. pag.128.
Iſtorum nomina Martyres olim dicebantur tom.1. pag.107.
Solemnia, quandiù celebrari cæperunt tom.1. pag.128.
Cur eorum memoria in Sacro Miſſæ Canone non reperiatur ibid.
CONFIRMATIONIS *munus* ab Epiſcopis ſolum exerceri poteſt, & de ratione tom.2. pag.128. 130. 131. & 132.
CONFRATRIÆ, ſeù Confraternitates, quæ dicantur tom.1. pag.52.
CONGREGATIONIS.
Bibliorum Conſultor, & Secretarius Angelus Roccha Auctor operum tom.1. pag.351.
Oratorii Bibliotheca tom.2. pag.344.
Sacrorum Rituum Cardinales acta omnia pro Canonizatione præſtanda recognoſcunt, & maturiſſimè dijudicant tom.1. pag.130.
Ejuſdem Decretum de Mozzetta geſtanda ſuprà Mantellettam à Sacriſta to.1. pag.326.
CONGRUO, is verbum, undè dicatur tomò 2. pag.229.
CONSECRATIONIS *Campanæ* verba tomo 1. pagina 163.
CONSENTES Dii: Vide Dii apud Gentiles.
CONSILIUM *Pauli Manutii* pro conſervanda Sanitate tom.2. pag.156.
CONSISTORIA habita Ferrariæ à Clemente VIII. tom.1. pag.57.
Quæ pro celebranda Canonizatione fieri ſolent, quænam ſint, quomodò nuncupentur, & quænam in iis agantur tom.1.pag.130. & ſequen.
CONSISTORIUM habitum, & celebratum Florentiæ à Leone X. tom.1. pag.48.
Semipublicum inferendis ſuffragiis, quinam ingrediantur tom.1. pag.131.
CONSOLATUS, pro Conſultatus in Tabulis Denariorum tom.2. pag.406.
CONSONANTIA *Librorum* Veteris, & Novi teſtamenti tom.2. pag.2. & ſeq.
CONSTANTINI IMPERATORIS.
Baptiſmum, & SS. Apoſtolorum Petri, & Pauli Imagines ei apparuiſſe multis auctoritatibus probatur tom.1. pag. 254.
Donationem veram fuiſſe etiam per Ethnicos, & Hebræos probatur tom.2. pag.254., & ſequen.
Et per multis rationibus, & auctoritatibus probatur ibid.
Ejuſdem Arcus triumphalis inſcriptione inſignitus ob triumphum per Crucem reportatum tom.1. pag.260.
Numiſmata tom.2. pag.253. & ſeq.
Reverentia erga Sacerdotes, & liberalitas erga Concilium quantùm ad largiſſimam, & Imperatoriam Annonam tom.2. pag.203.
Ejuſdem ſimulacrum æneum mira magnitudine, atque manus penè viventis inſtar expreſſum, & Clavi Dominicæ Crucis inſignitum tom.1. pag.264.
Vera effigies tom.2. pag.254.
Victoria, Statua, & Inſcriptio ad Victoriam ejuſdem pertinens tom.1. pag.260.
Eodem imperante, primum Concilium publicum celebrari licuit tom.2. pag.202.
Eidem Crux in Aere apparuit to.2. pag.252.

Digitized by Google

Hunc ab Arianis fuiſſe baptizatum Dictum Divi Hieronymi declaratur tom.2. p.254. *vide ut ſequitur*.
CONSTANTINUS *Magnus Imperator*.
A SS. Apoſtolis Petro, Paulo admonitus à Silveſtro Papa baptizatur, & à Lepra ſanatus tom.2. pag.251. & ſeq.
Crucem in ſumiblimi, percelebrique loco Romæ ſtatui juſſit cum inſcriptione tom.2. pag.252.
In Concilio Nicæno ſedere noluit abſque juſſu Epiſcoporum, ſedit denique in humiliori loco tom.2. pag.203.
Lateranenſe Palatium in Baſilicam converſum Silveſtro I. donavit tom.2. pag.178.
Maxentium devicit ad Pontem Milivium to.2. pag.252.
Multas Baſilicas, & Aras publicè, & ubique conſtruendas conceſſit, & curavit, id quod uſque tunc fieri umquam licuit t.2. p.251.
Poſt acceptam Victoriam, Crucem in Vexillo apponendam juſſit, eamque multis modis honoravit tom.2. pag.252.
CONSTANTINOPOLIS *Civitatis* deſcriptio, & ejuſdem nomina tom.2. pag.204.
CONSTANTINOPOLITANA *Eccleſia*, non eſt æqualis Romanæ Sedi præcisè, & omninò, ſed quantùm ad æqualia privilegia, & poſt Romanam Sedem primum locum obtinet, & ità intellexit ſexta ſynodus tom.2. pag.208.
Ipſam ſcilicèt primatum poſt Romanam Sedem, & novam Romam eſſe in Concilio Niceno decretum eſt dicto tom.pag.207.
CONSTANTINOPOLITANÆ Eccleſiæ Patriarcha, cur Laicus in Concilio Conſtantinopolitano fuerit electus tom.2. pag.204.
CONSTANTINOPOLITANO *Concilio* quatuor interfuerunt Patriarchæ, & qui fuerint tom.2. pag.204.
CONSTANTINOPOLITANUM *Concilium* Primum ſub Damaſo Papa, ac Theodoſio Imperatore contrà Macedonium, qui ſpiritum Sanctum Creaturam eſſe effirmabat to.2. pag.204.
Secundum ſub Vigilio Papa, & Juſtiniano Magno Imperatore, contrà Anthymum, Sergium, ac Theodorum Mopſueſtenum, Neſtorianos, & alios Trinitatem Sanctiſſimam crucifixam fuiſſe affirmantes tom.2. pag.206.
Tertium ſub Dono, Agathone, & Leone II. tempore Conſtantini Imperat. IV. contrà Sergium, & alios, unam tantùm naturam, & voluntatem in Chriſto affirmantes to.2. pag.206.
Quartum, & Octavum generale ſeptem generalia præcedentia confirmat tom.2. pagin.210.
CONSUETUDO *ludendi* non excuſat à pæna gehennali tom.1. pag.469.
CONSUETUDO *Mala Carnis privii*, unde originem traxerit tom.2. pag.483. ad 486.
Cur penitùs aboleri non potuerit ibid.
CONSUMPTAQUÆ *eſt omnis Caro, quæ movebatur ſuper terram, volucrum, Animantium, Beſtiarum, Reptilium, quæ reptant &c.* quare editio vulgata Bibliorum legit ita: Gen.7. num.21. tom.1. pag.284.
CONTEMPTIBILES *Eccleſiæ*, Sæculares dicuntur tom.2. pag.256.
CONTINENTIÆ *triplicis Emblema*, & laudes t.2. pag.187.
CONVENTUS, ſive *Congregationes* ad Padum navigabilem reddendum, & ad Valles exſiccandas habiti tempore Clementis VIII. tom.1. pag.67.
CONVIVANDI, *cœnandi*, aut accubendi modi diverſi tom.1. pag.20.
CONVIVIUM à Convivendo dicitur, & Græci tùm pro computatione, & concænatione accipiunt tom.2. pag.232.
CONTRA *Dominum*; Ira nova, & emendata editio legit, & non ut priùs *coram Domino*. Levit.14. num.27. tom.1. pag.315.
COPIA pro Dea inter Poetas habebatur tom.2. pag.181.
Hinc apud Nos Abundantiam ſignificando *Cornucopia* appellatur ibid.
CORNELIÆ *Græcorum Matris* puritas loquendi latinè, & eloquentia tom.1. pag.385. & tom.2. pag.325.
CORNELII *Janſenii* Operum deſcriptio tom.2. pag.106.
Quo tempore idem claruerit ibid.
Ejuſdem opinio de ſuſcitatione Samuelis t.1 pag.116.
CORNELIUS *Tacitus* de admirandis Veſpaſiani tom.1. pag.123.
Idem de Grecarum literarum Inventoribus t.2. pag.224.
CORNUCOPIA quid, & à quo dicta tom.2. pagina 181.
CORONATIO *Sixti V*. tom.2. pag.177. & ſeq.
Ejuſdem Coronationis Inſcriptio Emplematis dicto tom. pag.178.
Et explicatur quare Tiara, quæ *Regnum Mundi* vocant tribus coronis conſtet, qua Pontifices coronantur ibid.
CORONATIO *Summorum Pontificum* cur antè Ædes S. Petri, & non in Baſilica Lateranenſi tom.2. pag.177. & ſeq.
CORONÆ, Phara, Canthara, Ceroſtrata, & Retia pro Lampadibus in Baſilica S. Petri deſumpta tom.2. pag.408.
Eadem donata eidem Baſilicæ ibid.
CORPORA *duo* in eodem loco, & unum, & idem Corpus in diverſis locis quomodò eſſe poſſunt tom.1. pag.40.
CORPORA *multorum venerantur in terris, quorum Animæ cruciantur in Inferno* falsò D. Auguſtino tribuitur, & explicatur tom.1. pag.140.
CORPORI *glorificato* non poteſtas, ſed egeſtas edendi, ac bibendi aufertur, aliàs eſſet imperfectæ felicitatis, ſi Cibis egeret, aut eos ſumere non poſſet tom.1. pag.19.
CORPORIS *humani partes*, quæ ſint neceſſariæ, quæ integrales, & quæ ad ornatum tomo 1. pagina 245.
Quæ non ſint partes ſolidæ ibid.
Quæ reaſſumptæ fuerint à Chriſto in Reſurrectione, & quæ reaſſumebuntur à Corporibus omnium Reſurgentium tom.1. pagina 247. & ſeq.
CORPUS *Angelorum* aſſumptum quomodò formetur tom.1. pag.114.

Digitized by Google

CORPUS *Dominicum* Vimineo Caniſtro aſportatum cum Sanguine in vitro tom.1. pag.40.
CORPUS *humanum* glorificatum, eſt miraculum quantùm ad id, quod fit tom.1. pag.120.
CORTEX *primus Nucis* ad lanas tingendas idóneus juxtà Plinium tom.1. pag.488.
CORVUS egreſſus de Arca an redierit in eam, variæ ſunt Bibliorum lectiones, utraque tamen vera quantùm ad ſenſum to.1. pag.285.
COSANDALUM Pagus tom.1. pag.59.
COTIGNALA, exiguum at pernobile Oppidum tom.1. pag.58.
COVARUVIAS confutat Opinionem contrà Anaſtaſium Papam, tamquam fabuloſam tom.1. pag.136.
Ejuſdem declaratio de trita illa Sententia: Multa Corpora venerantur in terris, quorum Animæ cruciantur in Inferno tomo 1. pag.140.
CRAPULA omninò evitanda, & quarè tom.2. pag.155.
CRATES *Philoſophus* divitias contempſit tom.1. pag.139.
CREATORES non ſunt Angeli, ſive, boni, ſive mali, dùm nonnulla faciunt admiranda tom.1. pag.117. & ſeq.
CREMABIT *ſuper Altare in incenſum Domini* priùs legebatur ſine præpoſitione *in*, & minùs rectè: Levit.4. num.35. tom.1. pag.313.
Diverſæ translationes, & quarè recepta eſt à Sac. Cong. ſuperiùs appoſita ibid.
CRITICI *dies* quinam ſint, & undè dicti tom.2. pag.144.
CREPITACULUM, & Crepitacillum quid tom.1. pag.159.
CROATICA quò terrarum ſita tom.2. pag.319.
CROCODILLI *lacryma* Proverbium explicatur tom.2. pag.218.
CROCODILLUS quid, ejuſque natura ibid.
Cur ab Ægyptiis colebatur ibid.
Ejuſdem Aſtutia ad prædanda alia Animalia, vel homines ibid.
CROTALUM pro Campana à voce græca, Crotolon latinè *Crepitaculum* dicitur tom.1. pagin.159.
CROTALUS per metaphoram dictus eſt ille, qui voce ſonanti, vel loquacitate ſuâ neminem non obtundit tom.1. pag.159.
CRUCEM *Conſtantinus* Imperat. multis modis honoravit tom.2. pag.252.
CRUCEM in ſublimi, ac percelebri loco Romæ ſtatui juſſit Conſtantinus Imperat. cum Inſcriptione ibid.
CRUCEM nec ſilici, nec marmoribus humi poſitis inſculpere licuit ex Decretis Imperatorum tom.1. pag.260.
CRUCIATA, quæ dicitur bellum Sacrum cur gerebatur tom.1. pag.186.
CRUCIFER *Papæ* tom.1. pag.60.
CRUCIFIXI IMAGO.
Argentea à Carolo Magno Imperatore Baſilicæ S. Petri data, in ejuſdem Baſilicæ pios uſus converſa tom.1. pag.263.
Ad Portam Sanctam Romæ olim repræſentata tom.1. pag.262.
Aſſervata Lucæ tom.1. pag.262.
Aſſervata Siroli ibid.
CRUCIFIXI *Lucenſis* miraculum ibid.
CRUCIFIXIO *Dominica* cedrino ligno à Nicomede, & à S. Luca inſculpta tom.1. pag.262.
Clavis quatuor repræſentata apud antiquos tom.1. pag.260., & ſeq.
Quatuor Clavorum, tam picturis, & Sculpturis, quam Scriptoribus antiquis, & recentioribus comprobatur tom.1. pag.264.
Trium clavorum arbitratu Pictorum, & ineptè quidem inventa dicto tom. pag.261.
CRUCIFIXIONES omnium Gentium antiquæ arbitrariæ fuerunt, modò ſcilicèt, unò, duobus, & modò tribus, & quatuor, ac pluribus, etiam duodecim clavis repræſentatæ inveniuntur to.2. pag.260. & ſeq.
Ideo ad numerum Clavorum arbitrariæ ibid.
CRUCIFIXIONIS Dominicæ imagines quatuor clavis in diverſis locis repræſentatæ to.1. p.263. & ſeq.
Ejuſdem figuræ Inſignes quatuor cum ſuis deſcriptionibus eod. tom. pag.252.
CRUCIS DOMINICÆ *Particula* à Juvenale Epiſcopo ad Leonem hujus nominis primum cum Eulogiis miſſa tom.1. pag.255.
Ejuſdem inſcriptio Græcis, & ruthenis literis dicto tom. pag.254.
A Sergio Papa Deo revelante inventa, quando, & quanta ſit tom.1. pag.254. & ſeq.
Figura ejuſdem Crucis inciſa ut ad præſens extat dicto tom. pag.253.
In Baſilica Conſtantiniana ab eodem Sergio translata cognita non fuit a Militibus in excidio Urbis, deindè à Clemente VII. in Apoſtolicum, & Vaticanum Sacrarium translata tom.1. pag.254.
Quibus Imaginibus, & Caracteribus eſt inſignita tom.1. pag.257., & ſeq.
Quæ explicantur ibid.
Particula altera in Baſilica S. Crucis in Hieruſalem aſſervata tom.1. pag.255.
Titulus, vel potiùs pars Tituli ejuſdem cum hebraicis literis, græcis, ac latinis tomo 1. pag.255.
Idem Titulus tribus caractheribus inſcriptus, & à dextra ad ſiniſtram legitur dicto tomo pag.254. & 263.
S. CRUCIS in *Hieruſalem* Baſilicæ Reliquiæ tom.1. pag.255. & 265.
CRUCIS.
Imago per Arborem Nucis ſtemma gentilitium Innoc. IX. figurata tom.1. pag.489.
Signo an uſus fuerit Chriſtus Dominus antè Paſſionem, & poſt Reſurrectionem tom.1. pag.19.
Signum à Conſtantino Magno Imperat. in Vexillum transformatum tom.1. pag.260.
Quod eidem Conſtantino Magno apparvit, variè narratur tom.2. pag.252.
Ex nummis varijs itèm tom.2. pag.254.
CRUCES in Pallio Patriarcarum, & Archiepiſcoporum cujus coloris erant priùs, & cujus hodiè ſint tom.2. pag.372.
CRUX.
A cruciando dicta, inſtrumentum puniendi communiter tom.1. pag.260.
An in Calceis Pontificis ſemper apponi conſueverit, & quis ex SS. Pontificibus primus

Digitized by Google

Crucem in ipſis geſtaverit tom.2.pag.375.
S. Andreæ Apoſtoli ubinam fuerit collocata tom.1.pag.156.
Antè paſſionem Chriſti Domini maledictionibus referta, ex ejuſdem paſſione, ac Morte fuit benedictionibus, & gratiis, atque innumeris virtutibus inſignita, & nobilitata tom.1.pag.19.
Dominica ex quo ligno fuerit confecta to.1. pag.257.
Fundamentum Eccleſiæ tom.1.pag.96.
In Bullis extat ſemper intèr Apoſtolos Petrum, & Paulum tom.1.pag.90. & 96.
Redemptionis noſtræ typum, & exaltationis Chriſti, vel Corporis glorificationis Inſtrumentum tom.1.pag.90.
Triplex in numiſmate Conſtantini quid ſibi velit tom.2.pag.254.
CUBI, Tali, Taxilli, & Teſſeræ Genera ludorum explicantur tom.1.pag.465.
Pro Aleis luſoriis accipiuntur ibid.
Vide *Alea luſoria*, & *Alearis ludus*.
CUBITUS *triplex* Menſuræ declaratur tom.1. pagin.471.
CUCURRIT *obviam* ei, & non *occurit* legi debet. Gen.29.num.13.tom.1.pag.294.
CUI dixit -- *Quis enim indicavit &c.* ità legendum. Gen.3. num.11.tom.1.pag. 281.
CULTUS publicus ſemipublicus, & privatus *explicantur* tom.1.pag. 228. ad 232. -- In Tractatu -- *An reliquiæ novæ ſine Ind. Sed. Ap. publicè vel privatim venerari poſſint* --
Exterior nondum Canonizatis, nec Beatificatis quomodo poteſt exhiberi dicto tomo pag.232. ad 235.
Multa de triplici hoc cultu, ſcitu quidem digna differuntur in eodem Tractatu *An Reliquiæ novæ* &c. à pag.224. ad 235.
CUM *anima illius ex hujus anima pendeat* ità legendum, & non ut priùs *dependeat*. Gen.44. num.31. tom.1.pag.299.
CUM *Domino meo*, priùs legebatur *Domino meo Abraham*. Gen. 24. num.14. tom.1.pag.291.
CUM enim *ſubverteret Deus Civitates &c. recordatus Abrahæ, liberavit Lot &c.* hæc lectio adeſt in Romana editione. Gen.19. num.29. tomo 1. pag. 289.
CUM *paſceret Aſinos*, & non *Aſinas* legendum putavit Sac. Cong. Gen.36. n.24. to.1. p.296.
CUMQUE *blaſphemaſſet nomen, & maledixiſſet ei* &c. reticetur nomen Dei in hoc textu ob reverentiam: Levit.24.nu.11. tom.1.pag.317.
CUMQUE *intinxerit digitum in Sanguine aſperget eo &c.* priùs *in Sanguinem, & eum* legebatur, nunc rectius in caſu ablativo Levit 4. num.6. tomo 1. pag.312.
CUMQUE *mactaveris hoſtiam Populi, ora pro eo* ita nunc legitur quamvis priùs legebatur pro eis Levit.9. num.7. tom.1. pag.314.
CUMQUE *tranſiſſent quadraginta dies Aperiens Noe &c. dimiſit Corvum, qui egrediebatur, & non revertebatur &c.*. Gen.8. num.6. quare negativa lectio recepta eſt in Bibliis recenter emendatis tom.1. pag.285.
Variæ lectiones Doctorum de Corvi egreſſu ab Arca, regreſſuque in eam ibid.
Utraque opinio de regreſſu ſcilicèt, & non regreſſu approbatur, tamquam vera circa eundem ſenſum ibid.
CUM *viro Iſraelita*, & non *Iſraelitæ* minùs rectè, legendum Levit 24. num.10. tom.1. pag.317.
CUNCTÆ *animæ* ità legendum putavit Sac. Congreg. ſine conjunctione, *que*: Gen.46. num.26. tom.1. pag.300.
CUR *induxiſti nos in Deſertum iſtud*, & non *induxiſtis* uti priùs legendum Exo. 16. num.3. tom.1. pagina 306.
CUR *præcepit vobis Deus, ut non comederitis de omni ligno*: non *ex omni ligno* legendum. Gen.3. n.1. tom.1. pag.281.
CURA *Animarum* Religioſis de Jure communi, non datur tom.1. pag.5.
CURSOR ſive Tabellarius à Nepote Clementis VIII. ad Sacriſtam miſſus in itinere d. Pontificis ad Civitatem Ferrarienſem to.1. pag.54, & ſeq.
Ariminum miſſus à Sacriſta in itinere ejuſd. Pontificis tom.1. pag.58.
CUSTODES *Bibliothecæ Vaticanæ* referuntur to.2. pag.199.
Qui fuerunt poſt obitum Auctoris, uſque ad præſentem diem ibid.
In Sanctiſſimi Sacramenti cuſtodiam deſtinati ſingula quaque nocte in itinere Clementis VIII. tom.1. pag.52.
CUSTODIS *Officium* quidnam ſit tom.1. pag.174.
CUSTOS *Librorum* Cappellæ Pontificiæ à Cantoribus eligitur tom.1. pag.333.
CYBELES, *Dea*, inter fabulas Poetarum eſt, & per eam Terra repræſentatur tom.2. pag.259.
Quot nominibus nuncupetur ibid.
CYDARIS pro Mitra Summi Pontificis accipitur tom.2. pag.257.
Hinc dictum Ezechielis 21. *Aufer Cydarim tolle Coronam* explicatur ibid.
CYPRIANI *Epiſcopi* Carthaginenſis Canon de hæreticis rebaptizandis à Sexta Synodo non recipitur totus tom.2. pag.208.
In qua parte acceptus explicatur ibid.
Ejuſdem exempla de Indignè tangentibus Corpus Dominicum tom.1.pag.40.
Ejuſdem operum omnium Jacobi Pamelii adnotationibus illuſtrat., ac tribus tom. diſtinct. deſcriptio tom.2. pag.74.
Operum eidem adſcript. ibid.
Vitæ ejuſdem Epilogus, ſub quo Martyrium paſſus eſt, & quo anno dicto tom. pag.75.
Quid cavendum ab hoc S. Doctore ibid.
Sententia de Alearum ludis tom.1. pag.470. 480. & 481.
CYRILLI *Alexandrini* Operum omnium *deſcriptio* tom.2. pag.85.
Quo tempore idem claruerit ibid.
Ejuſdem Corpus ab Eccleſia S. Clementis ad illam S. Hieronymi Illyricorum Sixtus V. transferendum curavit tom.2. pag. 250.
CYRILLUS *Alexandrinus* Patriarcha Epheſino Concilio præfuit tom.2. pag.205.
Aliarum Illyricarum literarum cultor præcipuus tom.2. pag.248.
Conculcat Venictum Philoſophum, & in terram proterit in dicto Concilio Epheſino tom.2. pag.277.
Primus impetravit, ut in Dalmatia illius Provinciæ idiomate divinum Officium recitare

Digitized by Google

citare liceret, & Scripturam Sacram in linguam Ruthenicam, vel Servianam tranſtuliſſe cenſetur to.1. pag.257. & to.2. p.248.
Romam Corpus S. Clementis Papæ aſportandum curavit tom.2. pag.248.
Servianum Alphabetum invenit d. tom. p.249.
Hinc Serviani *Chiuril* Cyrillum appellant, & Serviana lingua *Chiurlizza* nuncupatur dicto tom. pag.250.
CYRILLUS Patriarcha Hieroſolimitanus Concilio Conſtantinopolit. primo interfuit t.2. p.204.

D

D *Litera* conſonans Appulſu linguæ circa ſuperiores dentes innaſcitur tom.2. pag.237.
Litera pro numerandi ratione, cui pro ſexquimilleno numero ponitur t.2. pag.239.
D. pro T., & T. pro D. tom.2. pag.294.
D. pro Z. ut Medentius pro Mezentius t.2. p.234.
DA *mihi pauxillum aquæ ad bibendum ex hydria*, & non *de hydria*: legit editio noviſſima. Gen.24. num.43. tom.1. pag.292.
DADI, Cubi, Tali, Teſſeræ, & Taxilli genera ludorum explicantur tom.1. pag.465.
Pro ludo Alearum accipiuntur etiam ibid.
Ideo ſub eadem prohibitione, & deteſtatione veniunt ibid.
Vide Alea luſoria, & Alearis ludus.
DÆMON quidam Ægyptius, ideſt ſapiens, nomine Theuth multarum rerum inventor to.1. pag.466.
DÆMON quomodò Chriſtum Dñum ſuprà Pinnaculum Templi, & in montem excelſum aſportarit tom.1. pag.113.
DÆMONES.
A græco vocabulo ob Scientiam dicti tom.1. pag.107.
Campanæ tinnitu fugari, & hoc ſuperſtitiosè credebat Gentilitas to.1. p.161. 162. & 181.
Deo permittente fulgura, & tempeſtates cauſare poſſunt tom.1. pag.165.
Efficere non queunt illa, quæ à natura fieri non poſſunt tom.1. pag.118.
Figuris fictis illud poſſunt, quod homines coloribus, & corporibus veris to.1. pag.112. & ſeq.
Mirabilia quædam faciunt, quæ tamen miracula non ſunt, & cur. d. tom. pag.111.
Niſi à Deo impedirentur permulta mala nobis inferrent tom.1. pag.112., & ſeq.
Nonniſi Deo permittente miram eorum poteſtatem exercere poſſunt, quia nec etiam in Porcos, niſi Deo annuente, ingredi potuerunt tom.1. pag.113.
Omnium rerum callent Scientiam exactiſſimam, qua conditi ſunt, eiſque poſt lapſum ſplendiſſima, & integra remanſerunt naturalia tom.1. pag.111.
Per aerem curſitantes, & Campanarum Sonitum audientes, effugiunt t.1. p.181. & ſeq.
Quomodò in Corporibus aſſumptis appareant tom.1. pag.114.
Quomodò omnem figuram in quamcumque figuram, & omnem colorem in quemcumque colorem convertere videntur tom.1. pag.113.
Quomodò Senſus humanos tam interiores, quam exteriores illudant tom.1. pag.112.
Tribus modis ſenſus humanos illudere poſſunt tom.1. pag.112.
DÆMONIBUS aſſimilantur excommunicati to.1. pag.186.
Et per Candelas extinctas, & humi deiectas declarantur tales ibid.
Deo permittente, ſicut Angelis bonis corpora quantùm ad motum obediunt ad nutum tom.1. pag.165. & 181.
Qua in re Turcæ, & Hæretici aſſimilentur t.1. pag.155., & 182.
Verba ad Incarnationem Dei pertinentia majorem in modum formidanda to.1. p.165.
Miraculum per hæc verba præſtitum ibid.
DÆMONUM.
Conſultatio à Pythoniſſa, & ab Ochozia, & non ab aliis tentata à Deo impeditur t.1. p.116.
Mira poteſtas, ſed à Deo frequentèr impeditur tom.1. pag.113.
In tribus actionum generibus verſatur ibid.
Mirabilia Opera, à S. Auguſtino narrata, cur miracula dici non queant tom.1. pag.112.
Mirabilia Opera quot modis fiant tomo 1. pag.112.
Opera qualia eſſe poſſint, cum vera miracula non ſint tom.1. pag.117.
Tribus modis hæc eſſe poſſunt ibid.
Præſtigiæ, ac metamorphoſes declarantur t.1. pag.113.
Quænam ſint tom.1. pag.112.
DAMASCENI *hiſtoria* de manu ſibi abſciſſa, & miraculosè reſtituta tom.2. pag.278.
DANAR, Daver, & Dever apud Hebreos quomodò differant varietate punctorum tom.2. pagina 216.
DANIEL cum Sociis in Schola Babylonica tom.2. pag.193.
DANIELIS nonnulla narrantur tom.2. pag.193.
DAVID in quanam ætate Mundi fuerit tom.2. pagina 157.
Quot annis vixerit ibid.
DAVID *ſolium*, in quo Chriſtus ſedere debebat. nonniſi poteſtatem temporalem ſignificat to.2. pag.257.
DECRETA *deſueta* circa Ludum Alearum Conc. Trid. Seſſ.22. cap.1. in uſum revocanda decrevit tom.1. pag.469.
DECROTORII *Dies* qui ſint, & undè dicti to.2. pag.144.
DECRETUM *Pauli III.* pro Sacriſta in Creatione Cardinalium tom.1. pag.511.
DECUSSARE quid ſit tom.2. pag.252.
DEDITQUE *paleas, & fœnum, & aquam ad lavandum pedes ejus, & virorum*: hanc lectionem admiſit Sac. Cong.. Gen.24. num.32. tomo 1. pag.291.
DEFENSORES Regionarii qui, & de eorum officio, & cura tom.2. pag.373.
Horum diverſa officia, & curæ ibid. & ſeq.
DEFINITIO *peccati* ſecundum formale, & materiale tom.2. pag.431.
DEFINITIO omnis, quæ à ratione ſuſcipitur de re aliqua inſtitutio, debet à definitione proficiſci tom.1. pag.107.
DEFINITIO *Sacræ* Scripturæ tom.2. pag.7.

DEFINITIO *perfecti* ex Aryſtotile t.2. p.134.& ſeq. Patientiæ tom.1. pag.491.
DEFUNCTI, ET DEFUNCTORUM CORPORA.
Antequam ad Eccleſiam deferantur, & dum item deferuntur ad eam, cur Campanæ pulſentur tom.1. pag.181.
Hujus generis Ritus inſtitutus à Calviniſtis vetitus tom.1. pag.155. & 182.
In Sancta autem Eccleſia eſt perantiquus to.1. pag.181.
Sepelienda, cur luminaribus accenſis ad Eccleſiam deferantur tom.1. pag.182.
Ea tanquam Athletas comitamur ibid.
DEFUNCTORUM *omnium Fidelium Commemorationis Inſtitutio* unde originem traxerit t.1. p.214.
Circa annum Domini 995. fuit ibid.
Quis primus fuerit Inſtitutor ibid.
DEI *natura* Bonitas, Voluntas Potentia; Opus miſericordia eſt tom.1. pag.169.
DEI *notitiam* aliquam nemo non novit t.1. p.318.
DEIPARA MARIA.
An, & quot Annis vixerit tom.1. pag.212.
A quo fuerit baptizata tom.1. pag.129.
An, & vere mortua ſit, vel non d. t. p.212.
Quomodo omnes hæreſes ſola interemit to.1. pag.258. & ſeq.
Ejuſdem Encomia tom.1. pag.258. ad 260.
Ejuſdem Imagine ab Aleatore Lucenſi percuſſa quatuor ſimul miracula perpetrata ſunt t.1. pag.471.
Ejuſdem revelatio facta S. Birgittæ de Præputio Sacratiſſimo necnon de Sanguine Jeſu Chriſti in Mundo remanſis tom.1. pag.248. in Tract. *de Præputio &c.*
DEMARATHI *hiſtoria*, & ejus adventum in Hetruriam tom.2. pag.318.
DEMARATHUS Hetruſcarum literarum Inventor ibid.
DEMITTERE,& dimittere non eſt idem t.1. p.299.
Differentia explicatur ibid.
DEMETRIUS *Phaleraus* Ptolomæi Bibliothecæ Præfectus tom.2. pag.194.
DEMOSTHENIS de pronunciationis præſtantia plæclare dictum tom.1. pag.110.
DENTES fuerunt reaſſumpti à Chriſto Domino reſurgente, & erunt reaſſumendi à Corporibus omnium reſurgentium, & quare to.1. pag.247.
DEORUM *differentia* apud Gentiles vide *Dii apud Gentiles*.
DE OSTIO *Tabernaculi, & adoravit &c.* ſine pronomine *ſui* nunc legitur. Gen.18. nu.2. tom.1. pag.288.
DE OVIBUS, *ſive de Capris holocauſtum MASCULUM ſine macula offeret*, prius in editione ordinaria legebatur *Agnum anniculum* pro dictione *Maſculum*: Levit.1. num.10. tom.1. pag.312.
DE TURTURIBUS, AUT *pullis Columbæ*, prius legebatur, &, pro *aut*: Levit.1. num.14. tom.1. pag.312.
DET TIBI *Deus de rore Cæli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, & vini*, ſine dictione *olii*, nova Romana editio legit. Gen.27. nu.28. tom.1. pag.293.
DETENEBANTUR, pro *detinebantur* to.2. p.406.
DEVITOREM,pro *Debitorem* t.2. p.391. & 407.
DEUS *enim Patris mei adjutor meus eripuit me &c.*, fuit ſublata copula, &. Exo.2. num.22. tom.1. pag.301.
DEUS.
Ante creationem hominis *Deus*, poſt autem non *Deus* abſolute ſed *Dominus Deus* appellatur to.1. pag.276. in fine & ſeq. in princ., & eod. tom. pag.280.
Apud omnes Nationes quatuor literis inſcribitur tom.2. pag.220.
Hinc à Græcis Tetagrammaton ideſt quatuor literis appellatur ibid.
Multis modis retribuit tom.1. pag.497.
Quomodo in omni re ſit tom.2. p.418. & 455.
Tentat variis modis ob varios fines t.2. p.441.
Quare permittit ut à Diabolo tentemur d. to. pag.444. & ſeq.
DEXTERA MANUS.
Apud antiquos, & apud nos ſemper locus dignior deputatus tom.1. pag.82.
Cur modo detur Imagini Divi Pauli,ac modo Imagini D. Petri inter collocandas eaſdem Imagines d.tom. pag.81. & ſeqq. per totum Tractatum, ſcilicet *de Prælatione SS. Apoſtolorum Petri, & Pauli*.
DEXTROCHERIA quænam ſint tom.1. pag.351.
DIABOLI *Inſtitutum* eſt alearis ludus imo mortale peccatum; juxta ſententiam D. Cypriani tom.1. pag.470. & 480.
Quomodo idem Diabolus tentat t.2. pag.441.
Et non tentat niſi Deo permittente dict. tom. pag.444.
DIACONATUS, ſive *Diaconium*, vel *Diaconia*, *Miniſterium* dicitur latine tom.2. pag.132.
DIACONUS.
Vox græca, latine pro *Miniſtro* interpretata ibidem.
Ejus Officium, & Miniſterium à Chriſto D. traditum, & Inſtitutum tom.2. pag.133.
Eidem pro veſtimentis Sacris non ſolum convenit Dalmatica, & etiam caſula dict. tom. pag.374.
Geſtare ſolebat antiquitus Sandalia ſicuti etiam Subdiaconus, & Presbyter, quibus nunc ſolum utitur SS. Pontifex, Epiſcopi, & Presbyteri Cardinales ibid.
In ſolemni Miſſa celebrante SS. Pontifice cur *Cardinalis Diaconus*, & Subdiaconus Apoſtolicus in ſumendo vinum conſecratum Calamo utuntur tom.1. pag.30.
DIACONI *Regionarii* qui, & quot erant tom.2. pag.374.
Quare ſic vocabantur ibid.
Quinam eligebantur ad tale munus, & eorum officium quale ibid.
Unus ex his *Diaconis Regionariis* fuit Gordianus Pater S. Gregorii Magni ibidem — Cujus Imaginem ære inciſam una cum illis præfati S. Gregorii, & Silviæ ejuſdem Matris habes eod. tom. poſt pag.368.
DIALECTUS ſeu *genera linguarum*.
Quid ſit explicatur tom.2. pag.300.
A quo originem traxit d. tom. pag.301.
Quot ſint genera linguarum ibid.
Græcorum quinque numerantur *Dialecti* dict. tom. pag.300.
Hebraicus, Græcus, & latinus principaliores, & inſigniores dict. tom. pag.301.

He-

Digitized by Google

Hebraicus ſolus remanſit purus, & ſincerus ibid.
Et ab hoc, tanquam primo originem omnes alii habuerunt ibid.
Diverſitas *Dialecti* ſeù Generum linguarum modo alphabetico expoſitorum quibus ferè omnes nationes loquuntur to.2. pag.305. ad 335.
DIANÆ *Templum* ab Heroſtrato Epheſino combuſtum tom. 2. pag.188.
DICA, ideſt Indicium, actio, & libellus actionem continens, interpretatur tom.1. pag.91.
DICTIONARIUM *hebraicum* Accademiæ Univerſitatis Complutenſis tom.1. pag.259.
DICTUM *diverſorum*.
Catonis circa ludum alearum fugiendum to.1. pag.470.
Et ejuſdem *Catonis dictum* declaratur à Joanne Maria Verrato d. tom. pag.477.
S. Bernardi contra Diabolum eidem Sancto inſultantem ventrem exonoranti, & orationes proferenti tom. 2. pag.253.
Chriſti ſivè *Sexti Pytagorici* circa continuam Orationem ad Deum tom.2. pag.454.
S. DIDACI Canonizatio tom.2. pag.281.
DIDYMI *Alexandrini* operum omnium deſcriptio tom.2. pag.78.
Ejuſdem Regulæ Scripturales ibid.
Vitæ ejuſdem Epilogus ibid.
DIEI *malitia* pro labore, aut ſolicitudine ſumitur tom.1. pag.139.
DIES.
Annique periculoſiores in vitæ curſu, & infirmitatibus apud Antiquos, & Medicos quinam ſint, & ex quibus conſtet to.2. p.144.
Continui, & intermiſſi in viſitatione Baſilicarum, ſeù Eccleſiarum pro Indulgentia Jubilei conſequenda quinam ſint to.1. p.201.
Critici, quinam ſint, & unde dicantur ibid.
Decretorii qui ſint, & unde dicti to.2. p.144.
Feriati ex uſu inoleto quinam hodiè dicantur tom.1. pag.223.
Hebdomadæ, cur ab Eccleſiaſticis Viris Feriarum nominibus in Eccleſia nuncupentur, & de nomine cujuſvis diei to.1. p.222.
Hebdomadæ, *Menſes*, & *Anni Sacrati*, vel *Feriati* quinam dicebantur in Lege Moyſis t.1. pag.222. & ſeq.
Hebdomadæ olim à Laicis numerabantur juxta nomina Planetarum tom.1. pag.222.
Hujuſmodi autem uſus, ſic *dies* numerandi, correctus fuit ab Eccleſia, inſtituendo nomina Feriarum, loco Planetarum ibid.
Profeſti, *Faſti*, & *Nefaſti*, quinam dicebantur ibid.
DIES *peregrinationis meæ centum triginta annorum ſunt* ab hoc loco ſublatum fuit dictio *vitæ* tanquam ſuperflua. Gen.47. nu.9. tom.1. pag.300.
DIGAMMA *Æolium* litera Alphabeti à Claudio inventa oſtenditur tom.2. pag.235.
DII APUD GENTILES.
DII *Semones* quales ſint tom.1. pag.505.
Selecti Quales, & quot ibid.
Conſentes ideſt conſilium dantes ibid.
Magni ibid.
Ignoti ibid.
DILECTUS, pro *delectus* tom.2. pag.392.
DILIGENTIÆ *tarditas*, & *induſtriæ celeritas* in canonizatione requiruntur tom.1. pag.126.
DIMITTE *me*, *ut revertar in Patriam*, & *ad Terram meam* Sac. Cong. hunc locum ita cenſuit reſtituendum. Gen.3. num.25. tom.1. pag.294.
DIMITTE *Populum meum Iſrael ut ſacrificet mihi*: *Sin autem*, pro particula *ſi*, quæ priùs legebatur fuit appoſita *ſin*. Exo.8. num.2. tom.1. pag.304.
DIMITTITE ME *ut vadam ad Dominum meum*: Verbum plurale, e non' in ſingulare *dimitte* legendum decrevit Sac. Cong. Gen.24. num.54. tom.1. pag.292.
DIOMEDIS, & *Uliſſis Socii* in volucres, & in alias beſtias mutati tom.1. pag.112.
DIONISII *Carthuſiani* operum omnium deſcriptio tom.2. pag.104.
Quo anno idem claruerit ibid.
DIONYSIUS *Areopagita*, ejuſque encomium to.2. pag.130.
Fuit B. Pauli Apoſtoli Diſcipulus, B. Hieronymi Auditor, Epiſcopus Athenarum, Galliarum Apoſtolus, & Martyr Inclytus ibid.
DIOSCURIAS Civitas trecentas Nationes habuiſſe fertur quæ unaquęque ſua lingua loquebatur tom.2. pag.300.
DIOSCORUS primus contra Papam libellum confecit tom.2. pag.206.
DIPLOMATA unde dicta tom.2. pag.384. & ſeq.
DIPTONGI *græcæ* à Latinis uſurpatæ t.2. p.234.
DIPTHYCA ſivè DIPTHYCUM.
A voce græca *Diphtycon* latinè duplicatum ſignificat tom.2. pag.383.
In ſacris paginis, ac in libro Sacramentorum B.Gregorii Magni pro illis duabus Tabulis quæ leguntur in Miſſa pro vivis, & defunctis accipiuntur ibid. & ſeq.
Hinc mendoſè priùs legebatur in dicto libro Sacramentorum *Dyptitia*, ac nunc optimè Dipthyca ibid.
Hinc dicitur Diploma d. tom. p.384. & 385.
Varia vocabula latinè ab hac voce ibidem.
DISCESSUS *Societatis* Sanctiſſimi Sacramenti ab Urbe Roma in itinere Clementis VIII. ad Civitatem Ferrarienſem tom.1. pag.52.
Ejuſdem Societatis diſceſſus à Civitate Ferrarienſi, & ad Urbem Reditus tom.1. pag.69. & ſeq.
DISCIPULI DOMINI.
Cum Chriſto diſcumbentes quini in duobus lectis, & tres in reliquo lecto tom.1. p.23.
Et eorum diſcubentium modus explicatur ibid.
Duo eorum euntes in Emmaus Chriſtum Dominum non cognoverunt in via ob aliquod impedimentum in oculos eorum corporeos à Satana, diuinâ permiſſione immiſſum, niſi in fractione Panis t.1. pag.19.
Primùm Antiochiæ *Chriſtiani* vocitari cæperunt tom.2. pag.127.
Eorumdem fugientium in Chriſti Paſſione, ac morte notandum tom.1. pag.184.
DISPENSATIO quid ſit tom.1. pag.5.
DISPENSATOR.
Eſt qui familiæ Domus neceſſaria diſpenſat. tom.1. pag.299.
Theſauri Eccleſiæ quinam ſit tom.1. pag.200.
DISPICIENS, pro deſpiciens tom.2. pag.393.
DISPICIO, pro deſpicio tom.2. pag.392.

DI-

Digitized by Google

DISTRICTIO, vel DESTRICTIO.
Vox ab Eccleſiaſticis Scriptoribus frequenter uſurpata tom.2. pag.373.
Severitatem ſignificat ex Placido Grammatico apud Fulvium Urſinum ibid.
Sumitur etiam pro arcta vita ibid.
In hoc ſignificatu ſumitur à Joanne Diacono in Deſcriptione Imaginum B. Gregorii Magni, Gordiani, & Silviæ ejuſdem Gregorii Parentum ibidem.
DIVINA VOLUNTAS.
Sola, ſimpliciſſima, & Indiviſibilis tom.2. pag.421.
Recipit varias diſtinctiones ibid.
Quot modis propter has diſtinctiones nuncupetur ibid.
Omnia explicantur in tertia petitione *Orationis Dominicæ*: *Fiat voluntas tua* ibid. & ſeq., & diffuse in Indice idiomatis Italici.
DIVISIO Sacræ Scripturæ tom.2. pag.7.
DIXIT: *Domine Deus Domini mei Abraham*, hæc eſt lectio noviſſima: Gen.24. num.12. tom.1. pag.291.
DIXIT *quoque Dominus ad Aaron* priùs legebatur *dixitque*: Levit.10. num.8. tom.1. pag.314.
DIXIT *quoque Rex ad Joſeph* ſinè nomine *Ægipti* legendum cenſuit Sac. Cong. Gen.41. num.44. tom.1. pag.298.
DOCTA *imperitia*, & *imperita doctrina* explicatur tom.1. pag.125.
DOCTORATUS *Privilegium* Auctoris apponendi ratio tom.1. pag.348.
DOCTORES de promiſſione Petro præſtita, ne ejus fides deficeret, pro Eccleſia Romana eam exponunt tom.1. pag.137.
DOCTRINA igne charitatis accenſa non eſt, niſi charitas, ſicut ferrum ignitum non eſt aliud, quam ignis tom.1. pag.125.
DOCTRINA *imperita*, & *docta imperitia*, quænam ſit ibid.
DODONEUM Æs Campana dicitur à Dodona Civitate ære optimo abundante tom.1. pag.159.
DOLOR, & labor habent unum tantum nomen apud Græcos tom.2. pag.232.
DOLUS *malus* pro fraude tom.2. pag.290.
DOMICILIUM ex tabulis confectum pro Indumentis Eccleſiaſticis, quibus inibi indutus eſt Clemens Octavus Ferrariam ingrediens tom.1. pag.62.
DOMINICA *Crucifixio* quatuor clavis verè, ac propriè præſtita tom.1. pag.260. ad 265.
DOMINICA DIES vel DOMINICÆ DIES.
De Nuptiis, quænam dicatur tom.1. pag.77.
Lætare quænam ſit tom.1. pag.211.
Quarta hæc quadregeſimalis jejunii inter primam Dominicam, & Reſurrectionis diem mediana, miſteriis, & lætitiæ ſignis referta tom.1. pag.207. & ſeqq.
Idio in prædicta Dominica à Summo Pontifice ſolet Benedici aurea Roſa ibidem.
Septuageſima, cur talis dicatur tom.1. pag.209.
Virides quænam dicantur, & quare tom.1. pag.75.
DOMINICALIS, ſeù *Domenicale*, pro Linteamine, quo utebantur Mulieres in ſumendo Sacratiſſimo Chriſti Corpore tom.2. pag.40.
DOMINICANA *Familia*, eſt quidem præclara Illuſtriſſimo Prædicatorum titulo inſignita tom.1. pag.335.
Ejuſdem Officia in Curia Romana ibidem, & ſeq.
DOMINICÆ Crucis Particula, quæ in Sacrario Apoſtolico aſſervatur tom.1. pag.253. & ſeqq.
Ejuſdem figura inciſa ibid.
Ad S. Leonem Papam miſſa à Juvenale Hieroſolimitano Epiſcopo tom.1. pag.255.
A Sergio Papa Deo revalente inventa tom.1. pag.254.
Hiſtoria de eadem narratur d. tom. pag.253. ad 265.
Imagines, & Caractheres in eadem inciſi explicantur d. tom. pag.257.
Miræ magnitudinis ibid.
Quantitas ejuſdem ibid.
Vide *Crucis Dominicæ Particula*.
DOMINICI *Bannes* doctrina de Canonizatione Sanctorum tom.1. pag.135. & ſeq.
DOMINICO *die* Societatis Sanctiſſimi Sacramenti, & Clementis VIII. in Urbem ingreſſus t.1. p.72. & ſeq.
Quæ autem in dicto ingreſſu acta ſint ibid.
DOMINICUS *Baja* Typographus Vaticanus to.2. pag.350.
DOMINICUS *Fontana* Sixti V. Architectus tom.2. pag.281.
Quatuor tranſtulit obeliſcos, & ædificia multa, librumque de his, & de modo eos transferendi confecit tom.2. p.281. 288. & 291.
S. DOMINICUS Fundator Ordinis Prædicatorum primus Sacri Palatii Apoſtolici Magiſter olim Lector dictus ab Honorio III. inſtitutus tom.1. pag.334.
Ab eodem Pontifice ſui Ordinis confirmationem accepit, Auguſtini Regulam recipiens tom.2. pag.264.
Contrà Albigenſes Hæreticos pugnam ſuſcepit ibid.
Ejuſdem Canonizatio tom.1. pag.128.
DOMITIANA *Bibliotheca* tom.1. pag.195.
DOMUS *Mendicantium* à Sixto V. conſtructa to.2. pag.189.
De hac Domo Inſcriptiones ibid.
DONA *nobis pacem*, cur tertia vice dicitur in Agnus Dei ad Miſſam, Baſilica Lateranenſi exceptâ, in qua tribus vicibus uniformiter dicitur -- *Miſerere nobis* -- tom.1. pag.187.
DONA *quamplurima* à diverſis Imperatoribus Baſilicæ S. Petri, & Pauli fact. pro Lampadibus tom.2. pag.408. & ſeq.
DONATIO CONSTANTINI IMPERAT.
A multis Imperatoribus, & Regibus confirmata tom.2. pag.255.
Veram fuiſſe, etiam per Ethnicos, & Hebræos probatur tom.2. pag.255. & ſeq.
Veram fuiſſe multis rationibus, & auctoritatibus probatur ibid.
Decretum ejuſdem Imperatoris Conſtantini pro ipſamet Donatione græcè conſcriptum in Bibliotheca Vaticana aſſervatum, & à Gratiano citatum, & in Decretis reperitur tom.2. pag.255.
Scriptores omnes de hac Donatione recenſentur ibid.
DONATISTARUM *Pſeudomartyres* tom.1. p.140.

DOR-

Digitized by Google

DORMIENTES cur videre ſibi videntur quæ non vident inſtar phreneticorum tom.1. pag.113.
DRIDONIS *doctrina* de Canonizatione Sanctorum tom.1. pag 135.
DUO.
  Pro dictione græca, Y, in V converſa tom.2. pag.234.
  Pro duobus tom.2. pag.407.
  Pro duos & ibid.
  Duos, pro duo tom.1. pag.408.

E

E Vocalis litera ſpiritus lingua paululùm preſſiore tom.2. pag.237.
  Eſt vox potiùs Fœminæ quàm Viri ut in prima infantis luce experimento diſcitur to.2. pag.216.
EADEM *res* quomodo parva, & magna, jocoſa, & ſeria dici queat tom.1. pag.312.
EBRIETAS omninò vitanda, & quare to.2. p.155.
ECCE *ego inducam cras locuſtam in fines tuos, quæ operiat ſuperficiem terræ &c.* priùs legebatur *operiet*: Exo.10. num.5. tom.1. pag.304.
ECCE *ipſe* EGREDITUR *in occurſum tuum videnſque te &c.* Sacra Congregatio quare verbum præſentis temporis admiſit in hoc textu. Exo.4.n.14. tom.1. pag.302.
ECCE *odor filii mei ſicut odor agri pleni*; ita legendum putavit Sac. Cong.: Gen.27. nu.27. tom.1. pag.293.
ECCLESIA CATHOLICA ROMANA *generecè ſumpta*.
  Appellatur Corpus Chriſti myſticum tom.1. pag.200.
  Bellis, & injuriis Tyrannorum oppreſſa quàm multa paſſa eſt incommoda to.1. pag.140.
  Chriſtus Dominus quando oravit pro Petro pro fide Eccleſiæ oravit tom.1. pag.137.
  Dicitur *Mater Eccleſia* Sponſa Chriſti D. to.1. pag.318.
  Erit, & ſemper fuit immaculata aliæ non item tom.1. pag.137.
  Errare non poteſt judicialiter in his, quæ ad fidem pertinent tom.1. pag.136.
  Errare non poteſt in Canonizatione Sanctorum tom.1. pag.135. & ſeq.
  Si in Canonizatione Sanctorum errare poſſet quot incommoda, & abſurda, & impia inde ſequerentur tom.1. pag.141.
  Infallibilitas, & certitudo ejuſdem Eccleſiæ in Canonizatione Sanctorum tom.1. pag.137. ad 141.
  Judicium ejuſdem in tribus actionum generibus conſideratur ibidem.
  Quonam modo ſententiam aut judicium de homine pronunciare ſoleat to.1. pag.128.
  Quàm benè jejuniis, & orationibus diſponatur, & præparetur pro Canonizatione præſtanda tom.1. pag.140. & ſeq.
  Fundamentum, & Sacramenta habuit à latere Chriſti Domini tom.1. pag.258.
  Incrementum, & ſtabilimentum à Religioſis Viris accepit tom.1. pag.333.
  Incrementi prædicti cauſæ, & res præcipuæ ibid.
  Pietas Inſignis ejuſdem Eccleſiæ naſcentis t.1. pag.38. & 42.
  Proprias habet cæremonias to.1. pag.318.
  Quare in Natalis, Reſurrectionis Transfigurationis Domini, & in Feſtivitatibus B. Mariæ Albis veſtibus, in Pentecoſtis verò, & in Martyrum Feſtivitatibus Rubeis, in Dominicis Viridibus, exceptis Dominicis Adventus, & Quadrageſimæ, in quibus Violaceis, & in Paraſceve, & pro Defunctis nigro colore utatur tom.1. pag.79.
  Quid introduxerit loco Ludorum Lupercalium tom.1. pag.485. Feſtivitatem Purificationis B. Mariæ Virginis ne ? vel Feſtivitatem eandem Loco Ludi Amburbialis t.1. pag.480.
ECCLESIA, ſivè ECCLESIÆ MATERIALES.
  Carmelitarum Valentiæ Campanam habet ſponte ſonantem tom.1. pag.168.
  Cathedralis quatuor habet dignitates, & quænam ſint hæ dignitates tom.1. pag.324.
  S. Cæciliæ Urbis à Paſcale Primo à fundamentis reſtituta tom.1. pag.92.
  S. Clementis, S. Nicolai in Carcere, S. Valentini, B. Conſtantiæ, & S. Agnetis Imagines Chriſti Domini Crucifixi quatuor clavis opere muſivo repræſentatas habent tom.1. pag.264.
  S. Mariæ in Domnica nuncupat. to.1. pag.92.
  S. Marię de Pace olim *S. Maria Virtutum* dicta à Sixto IV. eſtructa, & qua occaſione to.1. pag.470. & ſeq.
  Notanda de eadem Eccleſia, & quare *de Pace* dicta eſt ibid.
  S. Mariæ in Porticu, olim *Templum Pudicitiæ* tom.1. pag.92.
  In hac Eccleſia Sapphirina Tabula cum Imagine B. Mariæ ſemper Virginis inſculpta tempore Joannis primi à Cœlo miraculosè deſcenſa, & S. Gallæ, S. Symmachi filiæ apparita ibid.
  S. Praxedis, & ejus Oratorium *Hortus Paradiſi* nuncupata tom.1. pag.92.
  S. Pudentianæ omnium Urbis Baſilicarum vetuſtiſſima à Pio Primo circa annum Domini 154. conſecrata ibid.
  Prædicatorum Ordinis Salerni Campanulam ſponte ſonantem habet, & quando ſonat tom.1. pag.168.
ECCLESIÆ ſivè loca enumerantur in quibus Sanctus Paulus ad Dexteram Salvatoris Noſtri, & Sanctus Petrus ad Siniſtram conſpiciuntur to.1. pag.91. ad 94.
ECCLESIÆ *Patriarchales* quot, & quænam erant antiquitùs, & quot, & quæ hodiè tom.2. p.179. & 121. & ſeq.
  Romæ quot, & quæ ſint ibid.
  Quare ſic dictæ ibid.
ECCLESIASTICI *ſententia* cap.46. veram fuiſſe Samuelis ſuſcitationem demonſtrat to.1. pag.116. quam opinionem Auctor tenet cum Divo Thoma ibid.
  Circa ſuſcitationem hanc varias opiniones tom.1. pag.115. & ſeq.
ECLIPSIS *Solis*, ac *Lunæ* cauſa rudibus tantum ignota, miraculum non eſt tom.1. pag.118.
ECPERUSAN *genus ludi explicatur* to.1. pag.468.

EDI-

Digitized by Google

EDITIONES *variæ* Gloſſarum tom.2. pag.11.
EDILLIUM quid ex lapidibus pretioſis tom. 1. pag.280.
ÆGIDIUS COLUMNA ROMANUS.
Ex nobiliſſima, ac vetuſtiſſima Columnenſium Familiâ tom.1. pag.338., & tom.2. pag.102.
Ejuſdem Operum deſcriptio tom.2. pag.101.
Fuit Auditor S. Thomæ Aquinatis ibidem.
Fuit Prior Generalis Ordinis Eremitarum S. Auguſtini, poſteà Archiepiſcopus Bituricenſis, ac deindè S.R.E. Cardinalis tom.2. pag.102.
ÆGIDIUS PISAURENSIS.
Coadiutor Joannis Jacobi Barbæ Sacriſtæ ad Concilium Tridentinum Miſſi to.2. p.346.
Sacriſta fuit inſtitutus demortuo ipſo Barba quamvis foret Procurator, & Vicarius Generalis ibid.
Ob morum gravitatem cum ſuavitate, ac dexteritate conjunctim Romanis Pontificibus, & Univerſæ Curiæ gratiſſimus fuit ibidem.
ÆGIDIUS, & *Ioſephus Pamphilius* antequàm eſſent Epiſcopi, detulerunt habitum Prælaturæ, dùm eſſent Sacriſtæ tom.1. pag.326.
EGO DEUS *Omnipotens*, & non legendum *Dominus*: Gen.17. num.1. tom.1. pag.288.
EGO *enim Dominus ſanator tuus*: ità legendum quamvis priùs legebatur *ſum Dominus*: Exo.15. num.26. tom.1. pag.306.
EGO, *& Puer*: hæc translatio magis recepta: Gen.22. num.5. tom.1. pag.290.
EGO *ſum Deus Patris tui*, *Deus Abraham*, *Deus Iſaac*, *& Deus Iacob* ſinè alia copula, *&*, legendum: Exo.3. num.6. tom.1., & num.15. & 16., & cap.4. num.5. pag.301.
EGRESSA *eſt in occurſum ejus Lia*, *& ad me*, *inquit*, *intrabis*, hæc eſt lectio à Sac. Cong. admiſſa. Gen.3. num.16. pag.294.
Quid quid legant aliæ editiones ibid.
EGRESSUSQVE *Moyſes de conſpectu Pharaonis*: Legitur nunc ſinè verbo, *eſt*: Exo.10. num.18. to.1. pag.305.
EGRESSUS *eſt Noè, & Filii ejus*: ità legitur, quamvis in aliquibus codicibus adſit dictio *ſimùl*. Gen.8. nu.18. tom.1. pag.286.
EGO ſum principium, & finis: primus, & noviſſimus explicantur tom.2. pag.251.
EI, pro, i, quando fuerit uſus tom.2. pag.134.
ELEGAS, pro elegans tom.2. pag.393.
ELEMENTORUM *emblemata* ad feneſtras Bibliothecæ Vaticanæ tom.2. pag.259.
ELEMENTORUM *ordo* ex Ovidio tom.2. p.259.
ELEPHANTIS hiſtoria narratur tom.2. pag.305.
ELEPHAS quomodò intelligere dicatur ibid.
ELINGUES penè ſumus in latina lingua t.2.p.241.
S. ELISABET *Canonizatio* tom.1. pag.128.
ELOGIA ideſt laudes electæ, vel ſelectæ t.1. p.256.
ELOGIUM *B. Mariæ ſemper Virginis* to.2. pag.258. & ſeq.
ELOGIUM ſuper Bibliotheca Urbinate in Bibliotheca Vaticana exiſtens tom.2. pag.360.
ELOHA, *Elohim*, & *Elim* hebraicæ voces quid denotent tom.1. pag.276.
ELOHIM hebraicè ideſt *Dii*: quare conjungatur Nomen hoc in plurali numero cum verbo in ſingulari numero tom.1. pag.276.
EMBLEMATA *diverſa*.
Annonæ Urbi, & Italiæ à Sixto V. ſubminiſtratæ tom.2. pag.180.
Ejuſdem Emblamtis explicatio ibid.
Ejuſdem Inſcriptiones ibid.
Aquæ Felicis tom.2. pag.185.
Hæc Aqua cur dicta *Felix* ibid.
Conſtructionis Domus Mendicantium tom.2. pag.189.
Coronationis Sixti V. tom.2. pag.177.
De Epiſcopatus Lateranenſis poſſeſſione à Sixto V. capta, Japonibus Regibus comitantibus, cujus rei faciendæ Pontificia deſcribitur Pompa tom.2. pag.178.
Italię à Prædonibus, & Exulibus liberatæ t.2. pag.179.
Ejuſdem Emblematis declaratio ibid.
Jubilei in Initio Pontificatus Sixti V. celebrati tom.2. pag.182.
Magnam Populi devotionem hac in re deſcriptam inibi videre eſt ibid.
Obeliſci S. Mariæ Majoris dictæ de Præſepe tom.2. pag.190.
Obeliſci S. Mariæ de Populo tom.2. pag.189.
Obeliſci Vaticani Sanctiſſimæ Cruce dicati d. tom. pag.180.
Obeliſci Lateranenſis ejuſque Dedicationis d. tom. pag.182.
Palatii Lateranenſis reſtitutionis ibid.
Sacelli Sixtiniani tom.2. pag.187.
Statuæ S. Petri in Columnæ Trajanæ Faſtigio erectę tom.2. pag.181.
Statuæ S. Pauli in Columnæ Antoninæ Faſtigio locatæ tom.2. pag.189.
Translationis Corporis S. Pii V. d. t. p.190.
Triplicis caſtitatis, & continentiæ tom. 2. pag.187.
Triremium, ſeù Claſſis Pontificiæ to.2. p.191.
Viarum à Sixto V. ſtratarum to.2. pag.186.
EMENDATIO Sacræ Scripturæ ſivè modus emendandi eam tom.2. pag.9. & ſeq.
EMMAUS pro *Altare*, *Hieruſalem* pro *Solio* ab Innocentio Tertio ſumitur in explicatione Communionis Summi Pontificis ſolemniter celebrantis tom.1. pag.17. & 18.
Eadem opinio examinatur ibid.
ENCOMIA *diverſa* Orationis Dominicæ tom.2. pag.413.
ENCOMIUM.
Card. Bellarmini tom.2. pag.131.
Deiparæ Mariæ ſemper Virginis tom.1. p.258. & 260.
B. Dionyſii Areopagitæ tom.2. pag.130.
Orationis Dominicæ tom.2. pag.456.
ENCYCLOPEDIA quid tom.2. pag.135.
ENOCH SCRIPTA, & quid contineant tom.2. pag.338.
Hæc ſcripta fuiſſe multi Viri docti, & antiqui teſtantur ibid.
Item ait B. Judas ibid.
ENSIS.
Civium Romanorum inſigne tom.1. pag.84.
Vox græca, ideſt in hoc vince tom.2. pag.252.
In manu S. Pauli quid denotat ibid.
ENOS cæpiſſe invocare nomen Domini quomodò intelligatur cum Abel, & Cain eum præceſſiſſent tom.2.

Digitized by Google

tom.2. pag.212.
EO QUOD *deſcendiſſet Dominus ſuper in igne*: priùs legebatur *Dominus Deus*: Exo.19. num.18. to.1. pag.307.
EPHESINÆ *Civitatis* deſcriptio t.2. p.205.
EPHOD, ideſt *Pallium* tom.2. pag.372.
EPHESINUM *Concilium* ſub Cæleſtino Papa, & Theodoſio Juniore coactum, contrà Palagium, & Neſtorium qui Chriſtum purum Hominem eſſe ſentiebant tom.2. pag.205.
Huic Concilio præfuit Cyrillus Patriarcha Alexandrinus ibid.
EPICARMI literæ tom.2. pag.227.
EPICARMUS duarum literarum Inventor apud Græcos tom.2. pag.231.
EPIGRAPHEN ſuper Bibliotheca Palarina marmore inciſa in Bibliotheca Vaticana t.2. p.359.
EPILOGUS DIVERSORUM *ſcilicèt*.
Commentarii de ſolemni Communione Summi Pontificis tom.1. pag.31.
De Præputio Chriſti Domini in Reſurrectione reaſſumpto, & in Baſilica Lateranenſi aſſervato tom.1. pag.250.
De toto Sanguine à Chriſto Domino in Reſurrectione reaſſumpto tom.1. pag.244.
Ægidii Columnæ Vitæ tom.2. pag.102.
Alberti Magni tom.2. pag.101.
Aloyſii Lippomani tom.2. pag.105.
Anſelmi Cantuarienſis Epiſcopi to.2. pag.89.
B. Athanaſii tom.2. pag.78.
S. Auguſtini tom.2. pag.17.
Auguſtini Triumphi Neapolitani to.2. p.103.
Baſilii Magni tom.2. pag.79.
Bedæ Venerabilis tom.2. pag.88.
S. Bernardi Ordinis Ciſtercienſis to.2. p.100.
S. Bonaventuræ tom.2. pag.71.
Caſſiodori tom.2. pag.108.
Cypriani Cecilii tom.2. pag.75.
Dydimi Alexandrini tom.2. pag.78.
Gregorii Magni tom.2. pag.28.
Gregorii Nazianzeni tom.2. pag.85.
Gregorii Niſſeni tom.2. pag.80.
Hilaris Pictavenſis tom.2. pag.77.
Hugonis de S. Charo tom.2. pag.101.
Joannis Chriſoſtomi tom.2. pag.82.
Joannis Damaſceni tom.2. pag.86.
Joannis Franciſci Lombardi Theologi tom.2. pag.108.
Irenæi Lugdunenſis tom.2. pag.72.
Origenis Adamantis tom.2. pag.76.
Petri Lombardi tom.2. pag.92.
Quinti Florentis Tertulliani Carthaginenſis tom.2. pag.73.
Rabani Epiſcopi Moguntini tom.2. pag.88.
Ruperti Abbatis tom.2. pag.91.
S. Thomæ Aquinatis tom.2. pag.29.
EPISCOPATUS.
An ſit nomen honoris, & dignitatis, vel potiùs oneris, & laboris tom.2. pag.131.
An ſit ordo Sacer, vel eminentia, vel dignitas tom.2. pag.122. & ſeq.
Cæteris dignitatibus ſublimior eſt, & de ratione tom.2. pag.142.
A Chriſto Domino inſtitutus, & non ab Homine tom.2. pag.140. & ſeq.
In eo non datur nova Poteſtas ſed olim in Presbyteratu data ampliatur to.2. p.123.
Quo tempore fuerit à Chriſto Domino Inſtitus tom.2. pag.141. Vide *ut ſequitur*.
EPISCOPI.
A Chriſto Domino per manum impoſitionem inſtituti tom.2. pag.131.
Apoſtolorum locum ſorti dicuntur ad differentiam Presbyterorum, qui locum Diſcipulorum tom.2. pag.132.
Cardinales cum Pluvialibus, Presbyteri verò cum Planetis circumſtent Papam ſolemniter celebrantem tom.1. pag.25.
Deo Patri, vel Chriſto aſſimilantur tom.2. pag.132.
Dicuntur perfectiores ex B. Dionyſio Areopagita tom.2. pag.137.
Dicuntur Summi Sacerdotes reſpectu ſimplicium Sacerdotum tom.2. pag.126. & 131.
Divi Hieronymi ſententia explicatur circa majoritatem Epiſcoporum ſupra Sacerdotes tom.2. pag.129. ad 134.
Formam benedicendi à Chriſto Domino in Cœlum aſcendente inſtitutam acceperunt tom.1. pag.19.
In ſtatu perfectionis exiſtunt tom.2. pag.138. & ſeq.
Græci pro Pallio quandam faſciam, ſeù Zonam latiorem, ac longiorem quàm Stolam, inſtar tamen Stolæ Collo imponunt tom.2. pag.372.
Hujus Generis Pallii erat tempore B. Gregorii Magni ibid.
Nominis explicatio, & antiquitas to.2. p.120. & ſeq.
Non niſi auctoritate Papæ, & non niſi certis ac legitimis de cauſis Curam Epiſcopalem deſerere queunt tom.2. pag.138.
Non Regulares, vel non profeſſi, de rebus propriis, tàm de bonis Paternis, quàm à ſe acquiſitis hæredibus relinquere, & teſtamentum condere queunt tom.2. pag.138.
Os Dei nonnumquam appellati to.2. pag.132.
Regulares nequeunt teſtamentum condere niſi ex diſpenſatione Papæ tom.2. pag.138.
Regulares quando aſſumpti ſunt ad Epiſcopatum à quibus abſolvuntur à SS. Pontifice ibid.
Supraintendentes, ſivè Speculatores interpretati tom.2. pag.122.
Sunt Superiores Presbyteris, & de ratione t.2. 128. 130. 131. & 132.
Titulares, qui vocentur tom.2. pag.126.
EPISCOPORUM.
Et Corepiſcoporum differentia to.2. pag.125.
Ordo conſummativus, & perfectivus dictus à B. Dionyſio Areopagita tom.2. pag.137.
Status generatim conſideratus, & quatruplex eorum dignitas tom.2. 121. & ſeq.
Status Intimior tom.2. pag.134. & ſeq.
Status non minus periculoſus, quam perfectus, ac ſublimis ex SS. Patruum teſtimonio to.2. pag.139.
EPISCOPUS.
Chriſti Miniſter nuncupatur tom.2. pag.132.
Cur in prima Miſſæ ſalutatione dicat -- *Pax Vobis* -- & non Dominus Vobiſcum tom.1. pag.236. & ſeq.
Dicta ſalutandi forma uti ſolet ad Chriſti Domini

Digitized by Google

mini immitationem, quando prima vice poſt Reſurrectionem loquutus fuit Diſcipulis tom.1. pag.237.
Quando autem in Miſſa talis ſalutatio ab Epiſcopo dicatur ibid.
Non niſi à tribus Epiſcopis ordinandus to.2. pag.130.
Presbytero Cardinali major eſt, & de ratione tom.2. pag.131.
Quid juxtà Hærodotum tom.2. pag.120.
Regi antecellit tom.2. pag.121.

EPISTOLA *Franciſci Peres* Collado Hiſpalenſis Angelo Rocchæ, ut Scholia in librum Sacramentorum B. Gregorii Magni, aliaque opuſcula in lucem mandet tom.2. pag.360.

EPISTOLÆ.
S. Ambroſii, quæ tom.5. continentur earum deſcriptio tom.2. pag.42.
S. Bernardi tom.2. pag.96.
S. Gregorii Magni ordine alphabetico diſpoſitæ, & tom.5. compræhenſæ to.2. à pag.53. ad 66.
S. Hieronymo falsò adſcriptæ, & tom.9. contenticæ, & ordine alphabeto diſpoſitæ ex edit. Pariſ., & Roman. tom.2. à pag.47. ad 49.
Aliæ eidem falſo adſcriptæ tom.2. pag.49. & ſeq.
Senecæ ad Paulum, & Pauli ad Senecam to.1. pag.467.

EPITAPHIUM.
In Sepulchro Cainan inſculptum t.2. pag.212.
Ambroſii Landucci Senen. XXVI. Sac. Apoſt. Præfecti in Eccleſia S. Auguſtini de Urbe prop. Baptiſterium tom.1. pag.360.
Angeli Rocchæ Auctoris,& XX. Sacrarii Apoſtolici Præfecti in Eccleſia S. Auguſtini antè Sacellum Divi Nicolai de Tolentino tom.1. pag.355.
Auguſtini Molarii Tivizani XIX. Sacrarii Apoſtolici Præfecti in Eccleſia S. Spiritus in Saxia tom.1. pag.348.
Ejuſdem in Patria ibid.
Catarinæ Boſnenſis Reginæ Serviana lingua inſculptum in Templo S. Mariæ de Aracæli Urbis tom.2. pag.250.
Joannis Baptiſtę de Aſte Albiganenſis XXI. Sacrarii Apoſtolici Præfecti in Eccleſia S. Auguſtini antè Sacellum B. Mariæ Virginis de Roſa tom.1. pag.356.
Joſephi Euſanii Aquilani XXVII. Sac. Apoſt. Præfecti in eadem Eccleſia antè Cappellam Beatæ Ritæ de Caſſia tom.1. pag.362.
S. Monicæ inciſum in Eccleſia S. Auguſtini Urbis tom.1. pag.354.
Rodulphi Caſtellani, Ordinis Eremitarum S. Auguſtini Sacriſtæ Sac. Apoſtolici marmore inciſum in Eccleſia S. Auguſtini Urbis antè Sacellum S. Monicæ, nunc verò mutilum tom.1. pag.340.
Taddei Altini Camerinen. XXV. Sac. Apoſtolici Præfecti in Eccleſia S. Auguſtini Hortæ tom.1. pag.359.

EQUES *auratus* Anconæ creatus à Clemente VIII. Ferrariam proficiſcente tom.1. pag.56.

EQUI *Phidiæ*, & *Praxitelis* in Monte Quirinale locati, & inſtaurati tom.2. pag.282.
Artificum Fidiæ ſcilicet, & Praxitelis narratur hiſtoria tom.2. pag.283.
Equi illi Marmorei Bucefalum Equum Alexandri repræſentant ibid.
Et comprobatur ex nummo aureo, & ejus figura ære inciſa d. tom. pag.284.
Inſcriptiones appoſitas in Baſibus eorundem non ſuppoſitas eſſe affirmatur dicto tomo pag.285.
Opus illorum Equorum verè Fidiæ, & Praxitelis aſſeritur dicto tomo pag.283. 284. & 285.

EQUITATUS, & Comitatus Sanctiſſimi Sacramenti in diſceſſu ab Urbe Roma in itinere Clementis VIII. ad Civitatem Ferrarienſem tom.1. pag.50. & ſeq.

EQUITATUS, & *Comitatus univerſi Series* Clemente VIII. Ferrariam ingrediente tom.1. p.59. & ſeq.

EQUITES *levis armaturæ*, ac gravis in itinere Clementis VIII. ad Civitatem Ferrarienſem, & in reditu ad Urbem tom.1. pag.57. & 73.

EQUITUM Turmæ in dicto itinere Clementis VIII. tom.1. pag.51. 59. & ſeq.

EQUIVOCUM priùs diſtinguendum, quam diffiniendum tom.1. pag.15. & 198.

EQUUS viſa equæ ſtatua à Praxitile inſculpta hinnitum edidit tom.2. pag.283.

ERIT *igitur quaſi ſignum in manu tua, & quaſi appenſum quid ob recordationem inter oculos tuos*: & non *ante oculos tuos* eſt legendum: Exo.13. nu.16. tom.1. pag.305.

ERITQUE *Arcus in nubibus* ſinè pronomine *meus* Sac. Congregatio legendum cenſuit in Gen.9. num.16. tom.1. pag.287.

ESAU *vero quadragenarius duxit uxores*: hæc eſt lectio recepta à Sac. Cong. quidquid legant aliæ translationes: Gen.26. num.34. tom.1. pag.293.

ESER, & non *Aſar* pronunciandum in Gen.36. num.21. tom.1. pag.296.

ERRARE non poteſt Eccleſia judicialiter in his, quæ ad fidem pertinent tom.1. pag.136.

ERRARE non poteſt Eccleſia in Canonizatione Sanctorum tom.1. pag.135. & ſeq.

ERROR Facti, ac Perſonalis explicatur tom.1. pag.138.
In quem ex duobus erroribus Eccleſia, ſivè Papa incidere poteſt explicatur ibid.

ET: hæc dictio copulativa pro diſiunctionis nota ſumi ſolet interdum, ideſt pro *vel* to.1. pag.27.

ESDRAS.
Accentuum, ac punctorum Inventor, quod negat D. Hieronymus tom.2. pag.215.
Bibliothecam hebraicam reparavit, multos libros emendavit, quatuor ac ducentos libros edidit præter duos, qui non ſunt Canonici, Cabalam tradidit tom.2. pag.193.
Codicis Judæorum per ſententias, membra, & verſus, atque per intervalla quædam diviſit tom.2. pag.215.
Cabalam apud Hebreos collegit to.2. p.214. & ſeq.
Cur mutavit literas antiquiores in aſſiriacas, quibus nunc utuntur Hebręi t.2. pag.216.
Hebraicarum literarum recentiorum Inventor tom.2. pag.214. & ſeq.
Prophetarum volumina correxit, & Sacros omnes

Digitized by Google

omnes libros reparavit, vetuſque teſtamentum in duos, ac viginti libros diſtinxit, ut tot eſſent libri in lege, quo habentur literæ tom.2. pag.215.
Quare dicatur Propheta tom.2. pag.214.
Libri duo ab eodem conſcripti in reliquiario duabus clavibus accluſi aſſervantur Bononię in Conventu S. Dominici tom.2. pag.243.
Ejuſdem tertius, & quartus libri non ſunt Canonici, nec umquàm recepti, immò nunc è Bibliis expuncti ſunt tom.2. pag.215.
Sunt tamèn à SS. Patribus citati, & ab iiſdem non Canonici appellati, quamvis ſint alicujus auctoritatis tom.2. pag.194. & 215.
ESTER *Liber* in Corio conſcriptus in Bibliotheca S. Salvatoris Bononiæ tom.2. pag.343.
ESTO pro *ſit* tom.2. pag.290.
ET ADIPEM *Vituli* AUFERET *pro peccato*, priùs & minùs rectè, legebatur *offerat*. Levit.4. nu.8. tom.1. pag.313.
Quare Adeps auferebatur ex Sacrificiis,& quid miſticè per Adipem denotatur ibid.
ET AMBULAVIT *Henoch cum Deo*. Gen.5. nu.24. explicatur cur eadem locutio in eod. cap. nu.22. habeatur, & non eſt duplicata tom.1. pag.283.
Quomodo intelligatur *ambulavit cum Deo* ibidem.
Henoch ante mortem tranſlatus in Paradiſum terreſtrem, & ad quid ibid.
ET CIRCUMCIDATUR *in vobis omne maſculini ſexus* hanc lectionem Sac. Cong. recepit. Gen.34. 15. tom.1. pag.296.
ET COMEDERE DEBUERITIS *eam in Sanctuario*. Levit.10. num.18. tom.1. pag.314.
ET COMEDES HERBAM *terræ*, non autem *herbas*, uti priùs legebatur. Gen.3. num.18. tom.1. pag.281.
ET COMEDET *in loco Sancto Atrii Tabernaculi*, ità legendum, & non *in loco Sanctuarii Tabernaculi*. Levit.6. num.16. tom.1. pag.313.
ET CREAVIT *Deus hominem ad imaginem ſuam*. non autem *ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam*, legendum cenſuit Sac. Cong. Gen.1. nu.27. to.1. pag.277.
Quid ſentiant SS. PP. per ly *ſimilitudinem*, & *imaginem* explicatur ibid. & pag. ſeq.
ET DELETA *ſunt de Terra* cum Copulativa *&*, legendum. Gen.7. nu.23. tom.1. pag.285.
ET DIXIT DEUS *ad Moiſen &c.*, & non *Dominus* legendum ut priùs. Exo.3. num.14. & 15. to.1. pag.301.
ET ECCE *properat tibi in occurſum &c.* priùs legebatur *in occurſum tuum*. Gen.32. num.6. tom.1. pag.295.
ET EMISIT *eum Dominus Deus*: ità legitur quamvis in aliis Bibliis non legatur Capulativa *&*, Gen.3. num.23. tom.1. pag.281.
ET ERIT DEUS *tecum*, & non *Dominus* legi debet: Exo.18. num.19. tom.1. pag.306.
ET ERUNT *tàm tibi quàm illis in* CIBUM priùs legebatur *in Eſcam*. Gen.6. cap.21. to.1. p.284.
ET EXTENDENS MANUS *ad Populum &c.* priùs legebatur *manum*. Levit.10. 11.& 13. num.22. tom.1. pag.314.
ET FACTA eſt rixa: *undè* tollendum cenſuit Sac. Cong. Gen.13. num.7. pag.287.
ET FACTAS (ideſt Tabulas) *opere* DEI, & non *Domini* ut minùs rectè priùs legebatur. Exo.32. num.16. tom.1. pag.309.
ET FACTI *ſunt omnes Dies* MATUSALA *noncenti ſexaginta novem &c.* ità legendum *Matuſala* nomen indeclinabile. Gen.6. nu.27. to.1. p.283.
ET FECIT *illi* LABIUM *aureum per gyrum, ipſique* LABIO *coronam &c.* hoc in loco non *labrum* ſed *labium* legendum, & quarè. Exo.37. n.11. & 12. tom.1. pag.310.
Differentia inter labrum, & labium explicatur ibid.
ET HOC *memoriale meum in generationem, & generationem* in accuſandi caſu utramque generationem ad nominis Dei æternitatem, & hanc lectionem admiſit Sac. Cong. Exo.3. nu.15. to.1. pag.301.
ET IDCIRCO *percuſſit eum Dominus, quod rem &c.* priùs legebatur *eo quod*. Gen.38. num.10. tom.1. pag.297.
ET INDUCAM *ſuper me maledictionem pro benedictione, & non inducat* eſt legendum. Gen.27. num.12. tom.1. pag.293.
ET INGRESSO *ad ſe ait* fuit ſublatum è medio Joſeph. Gen.48. nu.3. tom.1. pag.300.
ET IN *multitudine gloriæ tuæ depoſuiſti adverſarios tuos*, & non *meos*. Exo.15. num.7. to.1. p.306.
ET INTRODUCAT *in locum*, *quem* PARAVI priùs legebatur *præparavi*. Exo.23. nu.20. to.1. pag.307.
ET ISMAEL *filius tredecim annos impleverat* ità legendum cenſuit Sac. Cong. Gen.17. nu.25. to.1. pag.288.
ET LAVATE *pedes veſtros, & confortate cor veſtrum*: *hæc lectio* eſt recepta. Gen.18. nu.4. & 5. tom.1. pag.288.
Et quid ſentiat D. Auguſt. de hac ſcriptura ibidem.
ET LOCUTUS *eſt ad Ephron circumſtante Plebe*, & amota eſt particula *ejus* poſt *Plebe*. Gen.23. n.13. tom.1. pag.290. cum aliis tranſlationibus ibid., & pag. ſeq.
ET NUNC *quidem ſenſit*: hæc eſt lectio recens accepta: Gen.19. nu.35. tom.1. pag.289.
ET OCCURRERET *in Geſſon* ſinè pronomine *ille* legendum. Gen.46. nu.28. tom.1. pag.300.
ET OFFERENT *filii Aaron* SACERDOTES *Sanguinem ejus*, *Sacerdotis* priùs legebatur. Levit.1. num.5. tom.1. pag.311., & ità legendum in cap.2. num.2. & 3. num.2. ibi.
ET OMNIA, *quæ non fuerint varia*, *& maculoſa*, *& furva tàm in Ovibus*, *quàm in Capris furti me arguent*: & non *argues*, nàm errorem librariorum Sac. Cong. cenſuit. Gen.30. num.33. tom.1. pag.295.
ET PECUDIBUS *Terræ cunctis*, *quæ egreſſa ſunt de Arca*: priùs legebatur *cunctiſque*. Gen.9. n.10. tom.1. pag.286.
ET PONENT *ſuper ligna*: & non *imponent* legendum putavit Sac. Cong. Levit.1. num.12. tom.1. pag.312.
ET PULVIS ERASUS ità legendum cenſuit Sacra Congregatio, & non *pulvis elatus* uti priùs. Levit.14. num.43. tom.1. pag.315.
ET QUI *tetigerit illud contaminabitur*, ità emendata editio legit, priùs legebatur, *& quidquid*. Levit.11. num.26. tom.1. pag.315.
ET REMITTAT *vobiſcum fratrem veſtrum quem*

tenet, priùs *legebatur tenet in vinculis*. Gen.43. num.14. tom.1. pag.298.
ET RESPEXIT *Dominus filios Iſrael*, *&* COGNOVIT *eos*, hanc lectionem Sac. Cong. admiſit: Exo.2. num.25. tom.1. pag.301.
ET SCIETIS, *quod ego ſum Dominus Deus Veſter*, *qui eduxerim vos de ergaſtulo Ægyptiorum, & induxerim in terram &c.* ab hoc loco fuit ſublata particula *vos* appoſita poſt verbum *induxerim*. Exo.6. num.8. tom.1. pag.303.
ET SIC *ſepeliam mortuum meum in eo*, itá legitur, quamvis priùs legebatur *in Agro*. Gen.23. nu.6. tom.1. pag.291.
ET SPACIOSUS *eſt ad manendum* ſinè ſubſtantivo legitur. Gen.24. num.25. ibid.
ET SPIRITUS DEI *ferebatur ſuper aquas* legendum, & non *Domini*, & quare. Gen.1. num.2. tom.1. pag.276.
ET TACTUS *dolore cordis intrinſecus*, *Delebo*, *inquit*, *Hominem &c.* Gen.6. num.6. itá legendum juxtá vulgatam editionem Bibliorum ſinè verbis *præcavens in futurum* tom.1. pag.284.
ET VENERUNT *ad Fontem*; ſinè particulâ *uſque*. Gen.14. num.7. tom.1. pag.287.
ET AMORRÆUM *qui habitabat*, non Amorræorum &c. ibidem.
ETHNICI, qui paſſim dicuntur Gentiles tom.1. pag.140.
Eorundem ſuperſtitio vanitatis plena tom.1. pag.144.
Campanis utebantur, & multiplex earum uſus tom.1. pag.160. nempè pro diſtinguendis horis pro funeribus pro Mercatu pro ſacris excubiis, & pro privatis Ædibus d. tomo pag.160. ad 162.
ETRUSCARUM *literarum* Inventor t.2. p.234.
EVANDER *Carmentæ filius*.
Aboriginibus pulſis tenuit loca ubi poſteá condita fuit Roma tom.2. pag.233.
Linguæ latinæ inventor ibid.
Sex literarum etiam inventor, & demonſtrantur ibid.
EVANGELICA *perfectio* aliquid in communi admittit tom.1. pag.139.
In quo conſiſtat ibid.
EVANGELISTARUM Varietas in verbis, & non in ſenſu in Dominica Oratione tom.2. p.416.
Eorundem Varietas de numero petitionum ejuſdem Orationis Dominicæ ibid.
EUCHARISTIA SIVE VIATICUM.
Ad pectus in itinere aſportari ſolita, & cur ita paſſim deferebatur tom.1. pag.44.
Apud Grecos, & Moſcovitas in die Cœnæ Domi conſecrata pro toto Anno aſſervabatur tom.1. pag.44.
Arcam ſivè Altare, & Mannam in Veteri teſtamento ſignificat d. tom. pag.37.
Bona Gratia dicitur tom.1. pag.21.
Communio dicitur: Vide *Euchariſtiæ perceptio*.
Concilia antiqua à Nicæno ſcilicèt, & Sanctorum Patres teſtimonio pro Viatico ſumendo in exitu ab hac vita to.1. pag.43. & 44.
Cur à ſolo Romano Pontifice in itinere deferatur tom.1. pag.44.
Cur, & undè dicatur Viaticum tom.1. pag.43.
Cur vocetur via ab Apoſtolo Paulo t.1. p.43.
D. Hieronymi Sententia de Euchariſtia à malis Sacerdotibus conſecrata tom.1. pag.39.
Formæ tradendi Euchariſtiam, ac Viaticum tom.1. pag.44.
In Cappella Pontificia Romæ toto Anno pro Viatico Summi Pontificis aſſervatur de ſeptimo in ſeptimo die mutata to.1. pag.44.
In Eccleſiis perpetuo etiam pro Viatico aſſervatur tom.1. pag.44.
In manus olim in primitiva Eccleſia dari ſolita etiam Laicis tom.1. pag.42.
Licet ſub utraque ſpecie à Chriſto Domino inſtituta, Laicis tamèn ſub utraque præcepta non fuit tom.1. pag.26. & 27.
Olim Domum aſportari conſueta to.1. p.40.
Olim etiam à Laicis, & non Conſecrantibus, ſub utraque ſpecie, nec non etiam ſub una, ſumebatur tom.1. pag.10. 26. 27. & 39.
Olim ſub Vini tantùm ſpecie ab Egrotis, Panem conſecratum deglutire non valentibus deſumebatur tom.1. pag.21.
Quotidie ſumi ſolita antiquitùs etiam à Laicis uſque ad tempora Divi Hieronymi, S. Ambroſii, & S. Auguſtini tom.1. p.39.
Sub utraque ſpecie inter navigandum aſportata à Maximiano Syracuſano Epiſcopo, & de hac aſportatione per multa recenſentur exempla tom.1. pag.41. & 42.
Vimineo, & Vitreo Caniſtro aſportata to.1. pag.40.
Conſuetudo hæc ſcilicèt Domum Euchariſtiam aſportandi ac in itinere deferendi vel in manibus Laicorum dandi abrogata à Conciliis Rhotomagenſi, Toletano primo, Ceſarauguſtano, & Rhemenſi tom.1. pag.42.
Solutio dubiorum; quare ſcilicèt Summo Pontifice iter faciente Sacratiſſimum Viaticum unius diei itinere ipſum præcedat to.1. pag.44.
Recenſentur exempla SS. Pontificum à Stephano III. iter facientium Sacroſ. Viaticum deferentium tom.1. pag.45. ad 49.
Solis Summis Pontificibus iter longum facientibus aſportari debet tom.1. pag.44.
Si à Reo peccati ſumpta in quantum ipſe delinquat tom.1. pag.37.
Spiritaliter, & Sacramentaliter tàm ſumentes gratiæ augumentum ſuſcipiunt, Chriſtus autem non item ſumpſit quippè qui eſt Auctor Gratiæ tom.1. pag.21.
EUCHARISTIÆ *perceptio*, cur dicatur Communio tom.1. pag.15. & 16.
EUCHARISTIÆ SACRAMENTUM.
A Græcis Taleta Taletorum appellatur tom.1. pag.17.
Hodiè ex laudabili uſu Eccleſiæ ſub ſola Panis ſpecie Laicis datur, & undè talis mos ortum habuerit tom.1. pag.19.
In Scriptura Sacra nonnunquam per fractionem Panis intelligitur tom.1. pag.18.
Per quid fuerit adumbratum tom.1. pag.37.
EUGUBII *tabulæ ſeptem æneæ* inſculptæ literis etruſcis tom.2. pag.240.
EULOGIA, *Eulogium*, & *Elogium* quid ſint to.1. pag.255. & ſeq.
S. EUPHEMIÆ Miraculum, quæ Catholicum librum,

Digitized by Google

btum, & hæreticum alterum in ejus Sepulcro à Patribus Concilii Chalcedonenſis noctu conditos altera die præ manibus Catholicum habebat, & Patriarchæ, & Imperatori porrexit tom.2. pag.206.

EUPHRATES idem quod Hebra tom.2. pag.213.

EUTICHES.

- Archimandrita, ideſt multorum Monaſteriorum Pater vel Abbas tom.2. pag.205.
- Aſſeverans cum Dioſcoro in Chriſto Domino poſt humanitatem aſſumptam ſolam naturam Divinam permanere ibid.
- Damnatus eſt in Concilio Chalcedonenſe ibid.

EXARCATUS Ravennæ quandiù durarit tom.1. pag.58.

EX OMNIBUS *Animantibus mundis* TOLLE, & non *tolles* ſicuti priùs legebatur,& quare. Gen.7. num.2. tom.1. pag.284.

EXCARPSATUM error aſſeritur Scriptorum to.2. pag.392.

- Quomodo legendum ibid.

EXCOMMUNICATI.

- Dæmonibus aſſimilantur tom.1. pag.186.
- Per Candelas extinctas, & humi dejectas tales declarantur ibid.
- Sciſmati, Hæretici, & Infideles extrà communionem, quomodò ſint, explicatur to.1. pag.15.

EXCOMMUNICATIO, tamquàm medicina ad Homines Peccatores ſanandos inventa tom.1. pag.15.

EXCREMENTA, non fuerunt reaſſumpta à Chriſti Corpore in Reſurrectione, nec erunt reaſſumenda à Corporibus Reſurgentium tom.1. pagin.248.

EXCUBIAS Palamedem à Gruibus didiciſſe ferunt, & quare tom.2. pag.229.

EXEMPLA horrendorum eventuum ex ludis Alearum ſuborta tom.1. pag.470. & ſeq.

EXEMPLUM *Turdi*, qui ſibi malum cacat tom.2. pag.145.

EXEQUIÆ *Philippi II.* Hiſpaniarum Regis expletæ Ferrariæ à Clemente VIII. tom.1. pag.66.

EXERCITATIONES *Spirituales* quotidianæ in itinere Clementis VIII. ad Civitatem Ferrarienſem tom.1. pag.52.

EXERCITUS *expreſſa Imago* in excipienda Sanctiſſimi Sacramenti Societate Senogalliæ, ac Piſauri in itinere Clementis VIII. ad d. Civitatem Ferrarienſem tom.1. pag.57.

EXISTERE, pro exiſto tom.2. pag.406.

EXPOSITORES *Sacræ Scripturæ* juxtà ordinem voluminum utriuſque teſtamenti, in quo enumerantur explanatores, qui vel in omnes, vel in aliquot, vel in ſingulos Bibliorum libros conſcripſerunt tom.2. pag.109. ad 117.

EXTENDAM ENIM *manum meam, & percutiam &c.* ſic legitur in editione emendata. Exo.3. num.20. tom.1. pag.301.

EXTENDE *Virgam tuam, & percute pulverem terræ, & ſint Sciniphes in univerſa &c.* itá legendum juxtà novam emendationem. Exo.8. nu.16. 17. 18. tom.1. pag.304.

- Quid ſentiant Auctores pro hoc Animali quod dicitur Sciniphes vel Scyniphes ibid.

EXTENDIT, *& tenuit*, VERSASQUE *eſt in Virgam*, priùs legebatur *reverſaque*. Exo.4. num.4. tom.1. pag.302.

EXTENDITQUE *manum*; ità legit nunc vulgata editio Bibliorum ſinè pronomine *ſuam*. Gen.8. num.8. tom.1. pag.285.

EUTROPELIÆ *Virtus* explicatur tom.1. pag.480.

EXULUM, & *Prædonum expulſio* ab Italia Sixti V. opera tom.2. pag.179.

EXUPERIUS *Toloſæ Epiſcopus* Euchariſtiam Domum ſub utraque ſpecie portabat to.1. pag.40.

F

F *Litera* conſonans Dentes labrum inferiùs deprimentes linguâ, palatoque dulceſſit to.2. pag.237.

- A Claudio inventa tom.2. pag.235.
- Eſt duplex Gamma græcum ibid.
- Pro H. uſurpabatur ab antiquis Scriptoribus, ut -- Fordeum -- pro Hordeum, & -- Feneti -- pro Heneti, deindè Veneti ibid.
- Pro Ph. in variis inſcriptionibus marmore inciſis reperitur uſurpata tom.2. pag.285.
- Pro V. apud antiquos Scriptores, ut -- Finum -- pro Vinum, Fulgus pro Uulgus, Fixit, & vixit tom.2. pag.235.
- Hæc pronunciatio in Gallia Ciſalpina uſurpatur, ut -- Bref pro Breve ibid.
- Ⅎ, Litera Digamma Aolicum à Claudio inventa tom.2. pag.235.
- Ⅎ, Pro V. conſonante, ut Ⅎ Amplia Ⅎ it, pro ampliavit ibid.

S. FABIANUS res Martyrum geſtas colligendas mandavit tom.1. pag.108.

FABIUS *Blondus* Patriarcha Hieroſolymitanus Tholi Baſilicę S.Petri Pręfectus electus à Sixto V. tom.2. pag.178. & 352.

FACERE pro *ſacrificare* vel *offerre* non ſolùm apud Ethnicos etiam apud Eccleſiaſticos viros in Scriptura Sacra uſitatum tom.1. pag.27.

FACIES, & LABRUM *Æneum cum Baſi ſua ad lavandum*, & quamvis priùs legebatur *labium* nunc *labrum* legendum cenſuit Sacra Cong. Exo.30. num.18. tom.1. pag.309., & ità etiam legend. in cap.31. num.9.

FACIES, *& uncinos ex auro, & duas catenulas ex* AURO PURISSIMO &c. priùs autem legebatur *auri puriſſimi*. Exo.28. num.13. & 14. tom.1. pag.309.

FACIES *illi* LABIUM *aureum per circuitum, & ipſi* LABIO *coronam interraſilem altam quatuor digitis* priùs legebatur *labrum*, & *labio*. Exo.25. nu.24. & 25. tom.1. pag.308.

- Labium in hoc loco accipitur pro lamina aurea duodecim digitorum latitudinis, quæ erat affixa ſpiſſitudini tabulæ, de qua habetur ſermo, & non pro faſcia quæ limbus aliàs dicitur ibid.

FACIES in Sacra Scriptura, & hebraicè iram ſignificat tom.2. pag.210.

FÆMINÆ.

- *Naſcentis*, & *infantulæ* vox in E deſinens, & Maſculi in A tom.2. pag.216.
- Cujuſdam ruſticanæ pietas, & religio admiranda in tranſitu Sanctiſſimi Sacramenti tom.1. pag.53.

Digitized by Google

FÆMINÆ *obſeſſæ* in tranſitu Sanctiſſimi Sacramenti liberatæ ibid.
FÆMINÆ *ſtabularia*, quæ caſeum viatoribus vendebant, & eum comedentes in Jumenta ſarcinas deferentia convertebant tom.1. pag.113.
FAMES *diuturna* omninò fugienda, & de ratione tom.2. pag.155.
FAMILIÆ *honeſtiſſimæ* ex Inſtituto *S. Auguſtini*, *S. Dominici*, *S. Franciſci*, *Carmelitarum*, & *Servitarum*, quæ Romæ officia ſunt conſequutæ tom.1. pag.334. & ſeq.
FANUM fortunæ tom.1. pag.56. & 71.
Cur ità dictum tom.1. pag.56.
FARNESIANA *Bibliotheca* tom.2. pag.344.
FAVA, pro Faba tom.2. pag.390.
FAVENTIA Civitas tom.1. pag.70.
FAVUS mellis, & Piſcis aſſus à Chriſto Domino paſtus cum duobus diſcipulis in Emmaus quid myſticè, hiſtoricè, & literaliter denotant explicatur tom.1. pag.18.
FEBRUA, & *Februatum* quid dicebant, & vocitabant Gentiles tom.1. pag.214.
FEBRUARIUS Menſis undè dictus to.1. pag.214.
FECIT *Moyſes*, *ut Dominus imperaverat*: & non *fecitque* uti priùs. Levit.8. nu.4. tom.1. pag.314.
FECERANTQUE *Filii Iſrael ſicut præceperat Moyſes* olim legebatur *Dominus Moyſi*. Exo.12. nu.35. tom.1. pag.305.
FECIT *ille* QUOD SIBI *fuerat imperatum*, in hac lectione fuerunt appoſitæ particulæ *quod ſibi*. Gen.4. num.17. tom.1. pag.298.
FEDERICI Urbinatis Ducis Bibliotheca tom.2. pag.342.
FEDERICUS II. Imperator ab Innocentio IV. Imperio privatus tom.2. pag.256.
FEDERICUS *Imperator* à Turcarum Rege Captus Corpus Dominicum pro Obſide reliquit, ac redemit tom.1. pag.41.
FEDERICUS *Valven* Præfectus, ſivè Cuſtos Bibliothecæ Vaticanæ tom.2. pag.199. & 291.
FEL quid ſit tom.1. pag.28. & 29.
Ejus locus in Corpore humano ibid.
FEL, *Acetum*, & *Mirrha* acerbiſſimum Calicem ſignificant tom.1. pag.28.
FELIS, ut Dea apud Ægyptios, & quarè tom.2. pag.217.
Ejuſdem oculi, Luna creſcente, majores, & decreſcente, minores fiunt tom.2. pag.217.
S. FELIX PAPA decrevit, ut in Martyrum memoriam Sacrificia celebrarentur: quæ res Sanctum Canonizatum declarat tom.1. pag.108.
FERIA.
Quidnam ſit, & undè dicta tom.1. pag.222.
Cur dies *Feriæ* dicantur ab Eccleſia t.1. p.222. & ſeq.
Ab antiquis Feſta *Ferias* vocabant tom.1. pag.222.
Hinc *Ferrare Agoſto* pro *Feriari Auguſto* ibid.
FERIÆ V. *majoris Hebdomadæ* Bulla in Cœna Domini dicta explicatur tom.1. pag.186.
FERIARUM.
Multa genera apud Antiquos to.1. pag.222.
Publicarum quatuor genera, & quomodò vocabantur ibid.
Quænam Natalitiæ dicebantur ibid.
FERMENTUM, & Mel quare prohibita in Sacrificiis tom.1. pag.312.
FERRARE Agoſto, undè originem traxerit in multis Europæ Partibus præſertim Italiæ tom.1. pag.222.
FERRARIA.
Divinitùs recuperàta, & quid pro ea recuperanda fuerit patratum à Clemente VIII. t.1. pag.49. & 50.
Abſolutio, & precatio pro eadem ejuſque Ducatu tom.1. pag.69.
Eam ingrediente Clemente VIII. univerſus Equitatus, & Comitatus to.1. p.59. ad 64.
Gubernandi cauſa eam nova norma à Clemente VIII. inſtituta tom.1. pag.67.
Pons ligneus ſuprà Padum tom.1. pag.59.
Res præcipuæ à Clemente VIII. geſtæ tom.1. pag.66. & ſeq.
Suprà Portam S. Gregorii Inſcriptio tom.1. pag.59.
Viarum apparatus in adventu d. Pontificis tom.1. pag.63. & ſeq.
Diſceſſus à Ferraria ejuſdem Pontificis præunte Societate Sanctiſſimi Sacramenti Romam verſùs d. t. pag.69. ad 73.
FESTA VEL DIES FESTI VEL FESTUM.
Antiquitùs dies Feriati vel Feriæ dicebantur tom.1. pag.222.
Amburbiale quid erat, & quando celebrabatur tom.1. pag.214. 215. & 486.
A quo ſic dictum tom.1. pag.214. & 486.
Quid inventum fuerit ab Eccleſia ad tollendam hanc Gentilitatis ſuperſtitionem to.1. pag.215.
Lupercalia quæ erant, & quando celebrabantur ibid.
A quo ità dicta ibid.
Quinquatria Palladi Sacra à quo ſic dicta tom.1. pag.485.
Megalentia Deæ Matri Magnæ Deorum dicata ibid.
FESTIS DIEBUS, & Sacris Proceſſionibus, & in gratiarum actione, cur Campanæ pulſentur t.1. pag.180. & 181.
FIANT DE *auro puriſſimo* ità eſt legendum. Exo.25. num.38. tom.1. pag.308.
FIDEI, aut bonis moribus non repugnans indifferenter ſervari poteſt, quomodò intelligatur to.2. pag.208.
FIDES Petri, & aliorum Apoſtolorum conſideratur tom.1. pag.137.
Eadem ne deficiat promiſſio Chriſti Domini tom.1. pag.136. & ſeq.
FIDIUS nomen herculis tom.1. pag.505.
FIGURA *Epiſcoporum* Aaron Sacerdos t.2. p.128. & 133.
Et Presbyterorum ejus filii ibid.
Metominia qualis tom.1. pag.441.
Quadrata ſtare cernitur quocumque vertatur tom.2. pag.178.
FILIA *ſum Bathuelis filii Melchæ*, *quem peperit ipſi Nachor* hanc lectionem S. Cong. recepit. Gen.24. nu.24. & nu.47. tom.1. pag.291.
Explicatur ſenſus hujus textus ibid.
FILII *Aaron* S. Sacerdotis figura Presbyterorum tom.2. pag.128. & 133.
FILII CHUS ſinè dictione *autem*. Gen.10. num.7. tom.1. pag.287.
FILII *quoque Iſaar*, *Core*, *& Hopheg*, *& Zechri*, *filii*

quoque

quoque *Oziel*, *Miſael*, *& Eliſaphan*, *& Sethri*, ità ſunt ſcribenda, ac legenda nomina prædicta. Exo.6. nu.21. & 22. tom.1. pag.303.
FIMBRIÆ, quænam ſint tom.1. pag.262.
FINIS Orationis cujuſcumque petitionis Dominicæ tom.2. pag.423.
FINIS, ſeù *Terminus* qualis ex Ariſtotile tom.2. pag.134. & ſeq.
In ipſo nulla adhibetur menſura to.2. pag.136.
FISTULA, *vel Calamus*, *ſeù Canna*.
Cur à S. Pontifice cum Miniſtris communicante in ſolemni Miſſa adhibeatur t.1. p.25.
Olim erat criſtallina, nunc aurea t.1. pag.27.
Pro Calamo accipitur ibid.
FLAVII *Joſephi Teſtimonium* de Hieroſolymorum Templo tom.1. pag.254.
FLORENTIA.
Olim Fluentia dicta tom.2. pag.267.
Deſcriptio, & laudes ejuſdem ibid.
In eadem Bibliotheca Conventus S. Marci, ubi commorantur Patres S. Dominici t.2. pag.342.
Diœceſis ejuſdem in Caſtro, quod vulgò *Empoli* vocitatur, Imago Deiparæ Mariæ ſemper Virginis aſſervatur gladio percuſſa à quodam Aleatore, & miraculosè cruentata tom.1. pag.473.
Moneta miraculosè cruentata eodem in loco ibid.
FLORENTINUM CONCILIUM to.2. pag.267.
Ferrariæ inceptum ſed ob peſtem Florentiam ab Eugenio IV. translatum ibid.
De Proceſſione Spiritus Sancti, de Purgatorio, de Primatu Papæ, de Chriſti Corpore in Azimo ſivè fermentato, de Panis tranſubſtantione in Eucariſtiæ Sacramento definitum fuit ibid.
Eccleſia græca cùm latina convenit, Indi, & Armeni Sacramentum confirmationis receperunt ibid.
Quid accidit Joſepho Conſtantinopolitano Patriarchæ vide ibid.
FLUMESINUS *Amnis* tom.1. pag.56. & 71.
FOCA, pro *Phoca* tom.2. pag.408.
FODERUNT *manus meas &c.* Hæc verba fuerunt ab Hebræis corrupta tom.2. pag.217.
FOLIA *Fluvius*, olim Iſaurus Marchiæ finis, & principium Flaminiæ tom.1. pag.57.
FONS.
Caballinus cur Muſis Sacer tom.2. pag.288.
Undè ortum habuerit ibid.
Capitolinus, olim Tarpejus tom.2. pag.287.
Felicis Aquæ in Colle Quirinali to.2. pag.185.
Cur ſic dictus ibid.
Deſcriptio ejuſdem tom.2. pag.186.
Ejus Inſcriptiones ibid. & pag.186.
Hiſtoriæ in eo inſculptæ tom.2. pag.185.
Tria admirabilia comprehendit ibid.
Trivii *Aquæ Virginis* dictus, & cur ità tom.1. pag.160.
FORMA præſentandi Clericos in Cappella Pontificia tom.1. pag.509.
Eadem præſentandi Parafrænarios à Sacriſta pro ducenda Achinea, quando Sanctiſſimum Sacramentum ſuper ipſam defertur antè S. Pontificem iter facientem tom.1. pag.510.
FORMOSI *Card.*, & *Epiſcopi Portuenſis* factum narratur tom.1. pag.138.
FORTUNATUS Saccus Fanenſis 24. Sacrarii Apoſtolici Præfectus tom.1. pag.357.
Cur ſic dictus ibid.
Electus fuit Sacriſta ab Urbano VIII., dùm Maceratæ Sacras literas publicè doceret, in locum Fulgentii Galluccii ad Epiſcopatum Bojanenſem deſignati tom.1. pag.358.
Fuit Vir ſanè celeberrimus, & eruditus, præſertim linguæ hebraicæ, & græcæ, & Magnus Theologus tom.1. pag.357.
Natus eſt Anconæ Anno 1572. ibid.
Opera ab ipſo Typis data tom.1. pag.358.
Alia inedita, quæ extant in Bibliotheca Angelica S. Auguſtini de Urbe ibid.
A quo fuerint iſta donata dictæ Bibliothecæ Angelicæ ibid.
Præfectura ſe abdicavit Ann. 1639., & Fanum ſe recepit, ubi obiit ſeptuagenario major tom.1. pag.358.
Pro correctione Martyrologii, ac Breviarii Romani Anno 1628. inter Conſultores Sacræ Congregationis aſcitus, eruditas animadverſiones in acta ejuſdem Sac. Cong. exaravit tom.1. pag.358.
Quindecim Annis Præfecturam laudabiliter exercuit ibid.
FORTUNIUS *Lælius* de translationis corpore Sancti Gregorii Nazianzeni tom.2. pag.354.
FORUM.
Cornelii Immolæ tom.1. pag.70.
Julium quam linguam habeat.
Livii ibid.
Pompilii ibid.
FOSSA *nova* Villa tom.1. pag.59.
FRANCISCANORUM *Ordo*, ejuſdemque Officia in Romana Curia tom.1. pag.334. & ſeq.
S. FRANCISCI *Canonizatio* tom.1. pag.128.
FRANCISCI *Mariæ Ducis Urbini* Bibliotheca to.2. pag.342.
FRANCISCI I. *Gall. Regis* Bibliotheca to.2. p.339.
FRANCISCI *Titelmanni* Ordinis S. Franciſci operum deſcriptio tom.2. pag.104.
Quo tempore idem claruerit tom.2. pag.105.
FRANCISCI *Ximenis* Bibliotheca Compluti to.2. pag.339.
Hic univerſitatem Complutenſem erexit, & Biblia Complutenſia ſumptibus, ac laboribus immenſis edidit ibid.
FRANCISCUS *Avantius* Vir ſanè eruditus tom.1. pag.347.
Canonizationem Didaci latinè conſcriptam in Italicam linguam emendatiorem feliciter tranſtulit tom.2. pag.281.
FRANCISCUS *Badeſius* de Sacello Sextiano tom.2. pag.189.
FRANCISCUS *Bencius* de Tholo B.S. Petri ſcripſit verſu latino tom.1. pag.178.
FRANCISCUS *Lamata* de Armis contrà hæreticos ad Sixtum V. tom.2 pag.351.
FRANCISCUS Penna de Canonizatione S. Didaci tom.2. pag.281.
FRANCISCUS *Penia*, Vir Doctrinâ clariſſimus, & Rotæ Auditor tom.1. pag.334.
FRANCISCUS *Toletus* de Bibliis à Sixto V. editis tom.2. pag.355.

Digitized by Google

Idem de Poteſtate temporali, quam habuit, & exercuit Chriſtus, & Apoſtoli t.2. p.355.
Et pro lingua Sancta Intelligenda quatuor, ac viginti cauſas conſcripſit, quibus hebraica ſcriptura corrupta fuit, atque corrumpi poteſt tom.2. pag.216.
S. FRANCISCUS *Aſſiſii*.
Ab Innocentio III. ordinis ſui confirmationem ſuſcepit tom.2. pag.263.
De Pſalterio Romano in ſua regula t.2. p.217.
Et S. Thomas Aquinas ſcientiam de Chriſto Crucifixo edocti tom.1. pag.126.
Chriſti Crucem Stigmata in ſuo Corpore impreſſa geſtavit tom.1. pag.125.
Scienter neſcius,& ſapienter indoctus omnium Sanctorum Splendor à Gregorio IX. dictus fuit ibid.
Viſus eſt Innocentio IV. per quietem Eccleſiam Lateranenſem humeris ſuſtinere tom.2. pag.264.
FRANCORUM *Regem* Zacharias Regno privavit tom.2. pag.256. & 258.
FRATER *Spiritus* Vincentinus olim Auguſtinianorum Magiſter t.2. pag.322. & 349.
FRATICELLORUM *Ordo*,ac ſtatus à Cæleſtino V. approbatus, & à Bonifacio VIII. infirmatus explicatur tom.1. pag.139. & ſeq.
FRATRES *Carmelitæ* Cappellani ſui dicti ab Eugenio IV. tom.1. pag.334.
FRATRES, & *Monachi* ſoli olim in Vinea Domini laborabant tom.1. pag.335. & ſeq.
FRATRES MINORES in rebus ſibi oblatis nihil Juris, ac Dominii habere, niſi ſolùm uſumfructum denudatum ab omni Jure, ac Dominio, atque proprietate tàm in ſpeciali, quàm in communi explicatur tom.1. pag.139. & ſeq.
FRATRES PLUMBI.
Quinam fuerint tom.1. pag.326. & 335.
Cur ità dicti tom.1. pag.335.
Erant converſi, nec ſcribere, nec legere ſcientes ibid.
Nuncupabantur ità, quià erant Bullarum Plumbatores, & deferebant Mozzettam tom.1. pag.326.
FRIDERICUS II. *Imperator* tertia vice excommunicatus, & Imperio privatus, Romanum, & S. Pontificem vexabat tom.1. pag.177.
FRIGIDARIA *Cella* quid tom.1. pag.164.
FRIGUS Immenſum evitandum tom.2. pag.155.
FRISIÆ, & *Moguntiæ* uſus Calami in Communione tom.1. pag.25.
FRUCTUS *Virginum*, Conjugatorum, & Viduarum tom.2. pag.187.
FRUMENTI, & *Agriculturæ Vſus* à quo fuerit in Italia inventus tom.1. pag.487.
FUGGERORUM *Fuggeri*, vulgò Fuccari Auguſtana Bibliotheca locupletiſſima to.2. pag.339.
FULGENTIUS GALLUCCIUS.
A Monte Giorgio 23. Sacrarii Apoſtolici Præfectus, ac Epiſcopus Tegaſtienſis, electus à Gregorio XV. in locum Joannis Vincentii Spinolæ ad Epiſcopatum Brugnatenſem aſſumpti tom.1. pag.257.
Fuit Sacriſta inſtitutus quamvis totiùs Ordinis Auguſtiniani Magiſter Generalis foret ibid.
Munia ejuſdem antè Epiſcopatum enarrantur ibid.
Ob ejus eximias Virtutes, quamvis Sacriſta, & Epiſcopus, Generalis quoque Officium retinere permiſit d. Pontifex Gregor. XV. ibid.
Obiit deindè in dicta ejus Patria, priùs Epiſcopus Bojanenſis ab Urbano VIII. electus ibid.
FULGINEUM, Civitas tom.1. pag.54. & 72.
FULGURA, & Fulmina, nec non Pluviæ, ac tempeſtates Campanarum ſonitu ſuſpenduntur, & expelluntur tom.1. pag.163. 166. & 181.
FULVII *Vrſini* Bibliotheca tom.2. pag.245.
FUNCTIO *Epiſcopalis* verbis ineſplicabilis tom.2. pag.119.
FUNDENS *ſuprà oleum* priùs legebatur *ſuper ea oleum*. Levit.2. num.15. tom.1. pag.312.
FUNIS Campanæ, quid ſignificet tom.1. pag.175.
Fyo, vel Fia quid tom.2. pag.237.
De hac litera multa ſcitu digna narrantur, ibi & ſeq.

G

G *Litera* conſonans Spiritus cum Palato inter dentes eſt tom.2. pag.237.
GABRIEL Anconitanus, Ægidii Viterbienſis Magiſtri Generalis dùm Socius foret, Sacrarii Pontificii 14. Præfectus eligitur, Vir doctus, & ſummè probus, atque in Sacris Cæremoniis periciſſimus tom.1. pag.344.
Fuit Miles S. Petri tom.1. pag.345.
Huic datus fuit ob ſenectam ætatem Coadiutor F. Alphonſus Aquapendentanus, qui ei in Sacriſtatus Officio per obitum ſucceſſit ibid.
Hujus tempore Carolus V. Bononiæ coronatus fuit à Clemente VII. ibid.
Hujus tempore conſuetudo per Decretum confirmata fuit, ut Sacriſta Aſturconum, ſeù Achineæ Parafrænarios eligeret ibid.
Leoni X. de Libro in Cappella ſervivit, & Miſſam in defectum aliorum Aſſiſtentium non ſemel cantavit tom.1. pag.344.
GALENUS Medicus quot Annos vixerit tom.2. pag.158.
GALERO *Rubro* Cardinales inſigniti ab Innocentio IV. in Concilio Lugdunenſi primo tom.2. pag.264.
GALESINUS Protonot. Apoſtolicus t.1. p.135.
GALLICÆ *quædam voces* explicantur t.2. p.332.
Ex iiſdem quibus Itali utuntur to.2. pag.324.
GALLUS *effictus* magno cum ſtrepitu alas concutit, & modo ſuo cantans in Horologio Eccleſię Argentinæ tom.1. pag.171.
GASPARIS *Rivaldi* Romani pium Opus in Eccleſia S. Mariæ de Pace Romæ factum t.1. p.471.
GELASIUS II. in Galliam profectus eſt to.1. p.46.
GENERABILIA ex putrefactione, quænam ſibi determinent in generatione tom.1. pag.118.
GENESTANI, quod vulgò *Genazzanum* vocitatur, aſſervatur Sacra Immago Chriſti Domini Crucifixi à Milite quodam Aleatore in fronte, in utero, & in cruribus vulnerata, non ſinè magna Sanguinis effuſione tom.1. pag.474.
Enſis ille quo Imago Sacra fuit vulnerata propè ipſam imaginem aſſervatur ibid.

Quid

Digitized by Google

Quid dicto Aleatori evenerit ibid.

GENS *nulla* non novit aliquam Dei notitiam to.1. pag.318.

GENUFLEXIO.

Non uno genu ſolo, ſed duobus fieri debet in Oratione tom.1. pag.178.

Et hoc ſtatutum ex Conc. Aurelialenſi ibid.

Ad effugiendam reverentiam Judæorum, qui irridebant Dominum ibid.

Quando fieri non debeat in Angelica ſalutatione recitanda, & in aliis Orationibus ibid.

GEORGIANA LINGUA Armenicæ, & Tartaricæ media eſt tom.2. pag.244.

GEORGII *Ederi* operum deſcriptio t.2. pag.106.

Quo tempore idem claruerit ibid.

GERARDUS *Voſſius* Pius, & Eruditus, atque de libris Eccleſiaſticis optimè meritus t.1. p.128.

GERMANICÆ *linguæ* Propagines multæ tom.2. pag.213.

GIBELLINORUM, & *Guelforum* Sectæ t.2. p.262.

GLADII DUO, quos penes ſe Apoſtoli habere dixerunt Chriſto Domino, eos interrogante, nonniſi duplicem poteſtatem repræſentabant tom.2. pag.258.

Utraque poteſtas quàm optimè probatur ex reſponſione Chriſti ibid.

GLADIUS eſt naturalis, & artificialis t.2. p.221.

GLADIUS in vaginam reponendus eſt ad tempus, & ad tempus evaginandus tom.2. pag.258.

GLANS apud Antiquos maximo in honore habita tom.1. pag.487. & ſeq.

GLORIA IN EXCELSIS DEO &c., & *Alleluja* dicuntur in Octava SS. Innocentium, etiamſi in eorundem Feſto non dicantur, & quare tom.1. pag.275.

GLOSSA.

Ordinaria cum Interlineari Poſtilla Nicolai, de Lyra Moralitatibus ejuſdem, Additionibus Pauli Burgenſis, & Replicis Matthię Doringi, habet partes ſeptem to.2. pag.12.

Item Ordinaria, & Interlinearis cum Nicolao de Lyra in utrumque teſtamentum tom.1. pag.11.

Qui eam in Bibliis conſcripſerunt tom.2. pag.12.

Earumdem Editio alia Poſtilla Nicolai de Lyra cùm additionibus, & Replicis abſque Gloſſa Ordinaria, & interlineari in quatuor tom. diviſa ibid.

Et earumdem variæ editiones to.2. pag.11.

GLUTINUM pro Compaginandis Libris quale eſſe debeat tom.2. pag.347.

GORDIANA *Bibliotheca* tom.2. pag.195.

GORDIANUS *S. Gregorii Pater* tom.2. pag.369.

Dictus eſt Regionarius à Joanne Diacono, & explicatur nomen tom.2. pag.373.

An fuerit Eccleſiaſticus ibid.

Ejuſdem Imago ære inciſa cùm Imaginibus S. Gregorii, & Sylviæ tom.2. poſt pag.368.

GORGONIA *S. Gregorii Nazianzeni Soror* fugiens intempeſtâ nocte ad Sanctiſſimum Sacramentum divinitùs à morbo liberata tom.1. pag.43.

GOTHI, Oſtrogothi, & Wiſigothi quinam ſint tom.2. pag.241.

GOTHICAM *linguam* Romani didicerunt, teſte D. Auguſtino ibid.

GOTHORUM.

Immanitas, & barbaries, quam univerſa Italia, & Roma præſertim omnibus in rebus paſſa eſt ibid.

Eorundem literarum Inventor tom.2. p.240.

Tempore B pro V, & V pro B, ab Italis pronunciabantur tom.2. pag.241.

Hinc hujuſmodi pronunciandi modus apud multos Populos remanſit ibid.

Eorundem tempore mira latinæ linguæ Jactura tom.2. pag.241.

GRADUALE *S. Gregorii Magni* perantiquum in membrana conſcriptum, notis muſicis antiquis inſignitum, & Iconibus, ornatum in Bibliotheca Angelica in Ædibus S. Auguſtini Romæ aſſervatum tom.1. pag.263.

GRAMMATICA *Æthiopica* Mariani Victoria to.2. pag.216.

GRATIANI *opinio* de Anaſtaſio Papa confutatur tom.1. pag.136.

GRATIÆ *gratis datæ* cum peccato mortali ſtari poſſunt tom.1. pag.111.

Quænam ſint dictæ Gratiæ ibid.

GRATIÆ *libertatis præſtantia* Legis Servitutem antecellit tom.1. pag.318.

GRÆCA *Bibliotheca* à Piſiſtrato conſtructa tom.2. pag.194.

GRÆCA, *& latina lingua* interdùm coarctantur: multa enim nec de græco in latinum, nec de latino in græcum transferri poſſunt tom.2. pag.232.

GRÆCA *mercari pecunia* explicatur tom.2. p.313.

GRÆCAM LINGUAM non eſſe latinâ uberiorem, imò è converſò multis rationibus, & auctoritatibus probatur tom.2. pag.232.

GRÆCARUM LITERARUM Inventor Cecrops tom.2. pag.223.

Earundem Inventores ex Cornelio Tacito tom.2. pag.225.

GRÆCÆ LINGUÆ Propagines quinque tom.2. pag.213.

GRÆCÆ LITERÆ antiquæ eædem pene fuerunt, quæ nunc ſunt latinæ tom.2. pag.232. & 233.

Myſticæ quinque apud Græcos to.2. pag.230.

GRÆCÆ VOCES diverſæ interpretantur tom.1. pag.465.

GRÆCI.

Ab Ægiptiis varias diſciplinas, & Philoſophiam acceperunt, quam multi inter Græcos inquilinam eſſe ajunt tom.2. pag.225.

Ad unionem Eccleſiæ redeunt Pontifice Gregorio X. Placentino in Concilio Lugdunenſi ſecundo tom.2. pag.266.

An antè Homerum literis caruerint t.2. p.225.

Appellant omnes Barbaros, qui non callent græcum dialectum tom.2. pag.301.

Quinque utuntur Dialectis tom.2. pag.228.

Et latini per Oleam Victoriam, & Pacem indicabant tom.1. pag.218.

Turcico Imperio ſubjecti Campanæ eis interdicuntur, & cur ità tom.1. pag.155.

Eorum natura à Cicerone deſcribitur tom.2. pag.313.

GRÆCUM *Alphabetum* tom.2. pag.224.

GREGORIANUM Sacellum in Baſilica S. Petri Urbis tom.2. pag.353.

GREGORII XIII. tempore locus Sacriſtæ in Cappella tom.1. pag.327. & ſeq.

Digitized by Google

SS. GREGORII, & AUGUSTINI ſub nomine Apocrypha ſententia citata ſcilicèt *multa corpora venerantur in terris &c.* tom.1. pag.140.
S. GREGORII MAGNI.
Ejuſque Parentum Immagines ære inciſæ t.2. poſt pag.368.
Earumdem Imaginum deſcriptio ibid. & ſeq.
Epiſtolæ ejuſdem ordine alphabetico diſpoſitæ, & tom.5. comprehenſæ to.2. à pag.53. ad 66.
Quatuor circa ejuſdem Imaginem explicatu digna recenſentur tom.2. pag.370.
Graduale perantiquum in membrana conſcriptum, notis Muſicis antiquis inſignitum, & Iconibus ornatum in Bibliotheca Angelica in Ædibus S. Auguſtini Romæ aſſervatum tom.1. pag.263.
Moralia, quomodò inventa tom.2. pag.278.
Operum editionibus vetuſtioribus in duos tomos diſtinct. deſcriptio tom.2. pag.52.
Operum etiam ordine alphabetico diſpoſit. argumentis aliiſque rebus illuſtrat., & in ſex tom. diſtinct. deſcriptio ibid.
Regulæ Scripturales tom.2. pag.66.
Tempore ejuſdem V, pro B, & B, pro V, utebatur tom.2. pag.390. & ſeq.
Vitæ ejuſdem Epilogus tom.2. pag.68.
S. GREGORII NAZIANZENI.
Operum omnium duobus tom. diſtinct., & Pariſiis Impreſs. Ann.1583. deſcriptio to.2. pag.82. & ſeq.
Corporis ejuſdem tranſlatio tom.2. pag.354.
Regulæ Scripturales tom.2. pag.85.
Soror fugiens intempeſta nocte ad Sanctiſſimum Sacramentum divinitùs à morbo liberata tom.1. pag.43.
Vitæ Epilogus tom.2. pag.85.
GREGORIUS X.
Abſens Pontifex creatur tom.2. pag.265.
Conclave, & alia ad Conclave pertinentia, modumque eligendi Pontificem decrevit ibid.
GREGORIUS XIV. Mozzettam ſuprà Mantellettam geſtandam Sacriſtæ Cappellæ Pontificiæ ſuis manibus reſtituit tom.1. pag.326.
S. GREGORIUS MAGNUS.
Fuit primus Pontifex, qui ſe — *Servus Servorum Dei* — in Bullis, & literis Apoſtolicis nominavit, & ſcripſit tom.2. pag.68.
Cur ſolis pro luminaribus, ſeù lampadibus in honorem SS. Apoſtolorum Petri, & Pauli accendendis tot Fundos, Prædia, Poſſeſſiones, & Oliveta eorundem SS. Baſilicis dedicarit, ac deſtinarit tom.2. pag.408.
S. R. E. Cardinalis Diaconus fuit Pontifex electus tom.2. pag.370.
Quo Anno ejus Vitæ, & Incarnationis Dominicæ ibid.
S. GREGORIUS NAZIANZENUS Concilio Conſtantinopolitano interfuit, & Patriarchatu Conſtantinopolitano ſe abdicavit tom.2. pag.204.
Cur ſponte Epiſcopatu ſe abdicavit tom.2. pag.280.
Ruthenorum Patronus tom.1. pag.258.
GREGORIUS NONUS.
Cappellanum ſuum, & Pænitentiarium ſuum appellavit S. Raymundum tom.1. pag.335.
Decretalium Auctor tom.1. pag.128.
Ea compilavit B. Raymundo Adjutore ibid.
Vixit in Pontificatu Annos 14. ibid.
GREGORIUS NUNIUS Luſitanus to.1. pag.135. & 137.
GREGORIUS SECUNDUS Bibliothecæ Lateranenſis Præfectus tom.2. pag.197.
A Sergio Papa Subdiaconus, & Diaconus, & Sacellarius fuit creatus ibid.
GREGORIUS SEPTIMUS Eccleſiaſticæ libertatis Aſſertor Magnam Italiæ partem peragravit to.1. pag.45. & ſeq.
GREGORIUS UNDECIMUS.
Anagniam profectus eſt Sacratiſſimam Hoſtiam ſecum in itinere publicè aſportavit tom.1. pag.47.
Apoſtolicam Sedem poſt ſeptuaginta Annos ex Avenione Romam reportavit to.1. p.46. 93. & 338., & tom.2. pag.354.
Inenarrabili lætitia fuit Romæ exceptus ibid.
GREGS, pro *Grex*, & Apecs pro Apex apud Veteres Latinos uſurpabantur tom.2. pag.233.
GRUES.
Docuerunt nos ordinem aciei, ac Vigilias t.2. pag.229.
Eorum natura admiranda tom.2. pag.229.
Ordo earum literatus appellatur ibid.
GUBERNANDÆ *Ferrariæ* nova norma à Clemente VIII. Inſtituta tom.1. pag.67.
GUBERNATOR Urbis Vicecamerius t.1. p.323.
GUELFORUM, & *Gibellinorum* Sectæ t.2. p.262.
GUILLIELMI *Durandi Opinio* de Communione S. Pontificis tom.1. pag.17.
GUILLELMUS *Blancus* Martiali comparatur to.2. pag.187.
Quibus in rebus conveniant, ac diſcrepent t.2. pag.187.
GUTTA *Myrrhæ*, ſivè lacrima qualis t.1. p.29.
Eſt Amariſſima ibid.
GYGIS Factum, non Anuli virtute, ſed Dæmonis arti tribui debet tom.1. pag.114.
GYMNASIA, *Collegia*, *Xenodochia*, *Cœnobia*, & *Univerſitates* Horologio, & Campana indigent tom.1. pag.183.

H

H Non eſt litera, contractiſque paululùm faucibus eſt ventus exhalans tom.2. pag.237.
H, pro V, ut Heneti pro Veneti tom.2. p.235.
HABACUCH *Profeta* Capillo Capitis apprehenſus ex Judæa Babylonem uſque aſportatus, & in Judæam reportatus tom.1. pag.113.
HABUIT *quoque Poſſeſſiones ovium*, & non debet legi, *habuitque*. Gen.26. nu.14. tom.1. pag.293.
HADAR, *& Thema*, *& Iethur*: ità legitur, quamvis aliàs in aliis tranſlationibus legatur. Gen.25. num.15. tom.1. pag.292.
HADRIANUS PRIMUS ingens Candelabrum donavit Baſilicæ S. Petri, ut in eo tot lampades accenſæ quot ſunt dies Anni ante Presbyterium præſertim quatuor in certis ſtatutis Anni diebus, penderent tom.2. pag.408. & ſeq.
HÆC *eſt unctio Aaron, & filiorum ejus in cæremoniis Domini die, qua &c.* priùs legebatur *in die &c.* Levit.7. num.35. tom.1. pag.314.

HÆC *quoque lex hoſtiæ pro delicto &c.* ſinè verbo *eſt*, quod ſublata fuit uti ſuperfluum: Levit.7. num.1. tom.1. pag.313.
HÆRESES *omnes* Deipara Virgo Maria quomodo ſola interemerit tom.1. pag.258. & ſeq.
HÆRESIS *Ariana* omnibus amplior, & pernicioſior tom.2. pag.202.
HÆRESIS *Arii*, *Wiclephi*, nec non *Lutheranorum*, & *Calviniſtarum* circa ſimplices Sacerdotes to.2. pag.129.
HÆRESUM Inventores Dæmones tom.1. pag.259.
HÆRETICI.
Campanis bellum indixerunt tom.1. pag.155.
Et Turcæ magnam ſimilitudinem, & convenientiam cum Dæmonibus habent tom.1. pag.155. & 182.
In quo Dæmonibus aſſimilantur ibid.
Quomodo pro Chriſto pati dicantur tom.1. pag.130.
Eorum paſſio non martyrium, ſed perfidiæ pæna cenſetur tom.1. pag.110.
HÆRETICUS *credendus eſt* qui dubitaret Sanctum Canonizatum à Summo Pontifice vel Concilio non eſſe in Cœlo tom.1. pag.136.
HAGIOSIDERUM, ideſt Sanctum ferrum quid ſit tom.1. pag.155.
HARMONIA *Campanarum* Muſicum concentum dantium tom.1. pag.170. & ſeq.
HAUT, pro *Haud* tom.2. pag.294.
HEBDOMADÆ.
Dies cur *Feriæ* in Eccleſia dicantur t.1. p.222.
Sanctæ in triduo cur non liceat pulſare Campanas tom.1. pag.184.
Eas apud Græcos quid tom.2. pag.143.
HEBIONITARUM, & *Marcionitarum* hæreſes t.1. pag.16.
HEBRA, eſt idem, quod Eufrates tom.2. p.213.
HEBRÆI unde dicantur tom.2. pag.317.
HEBRAICA EXEMPLARIA fuiſſe corrupta multorum SS. Patrum auctoritatibus probatur to.2. pag.216. & ſeq.
Et non fuiſſe corrupta, & fuiſſe corrupta ex Hieronymi Sententia, quomodò intelligendum ſit tom.2. pag.217.
HEBRAICA LINGUA.
Eâ Deus locutus eſt ad primos Parentes, & eâ tandem loquentur omnes tom.2. pag.221.
In fine Mundi omnes loquentur ibid.
Et dicitur lingua Sancta d. t. pag.216.
Multas habet dictiones, ac literas æquivocas, ſeù ambiguas abſque punctis to.2. pag.216.
In Geminatis à Natura &c. dualem, non pluraralem habet tom.2. pag.307. & 317.
Myſteriorum plena tom.2. pag.211.
Non habet genus neutrum tom.1. pag.259.
Omnes ea Populi loquebantur to.2. pag.211.
Omnium Matrix, & Mundo Coæva cujus propagines 72. ſunt tom.2. pag.213.
HEBRAICARUM LITERARUM.
Adam primus inventor tom.2. pag.210.
Inſtaurator Moyſes tom.2. pag.214.
Recentiorum Inventor Eſdras ibid.
Qui Cabalam apud Hebreos collegit tom.2. pag.215.
Puncta à quonam, & quando inventa tom.2. pag.214.
Diffuſiùs ſeq.
HEBRAICÆ, *Chaldaicæ*, *Arabicæ*, & *Græcæ* linguarum ſtudium in quatuor Europæ Accademiis inſtituitur in Concilio Viennenſi t.2. p.267.
HEBRAICÆ LITERÆ.
Ab Adamo inventæ tom.2. pag.210.
Antiquiores ab Hebreis relictæ Samaritanæ ſunt nuncupatæ, quibus Samaritani uſque ad tempora Hieronymi utebantur tom.2. pag.216.
Sunt duæ, ac viginti ibid.
Sunt quadratæ cujuſmodi non erant priùs ibid.
Quibus nunc utuntur Hebræi, ſunt Aſſiriacæ, in quas antiquæ mutatæ ſunt, ne cum Samaritanis communicarent ullo ſacrorum uſu ibid.
HEBRAICÆ *Scripturæ depravatio* facilis undè oriatur ibid.
HEBRAICÆ *voces variè* interpretantur tom.1. pag.474.
HEBRAICI Alphabeti cum primâ literâ omnium Alphabetorum primæ literæ eundem ferè in initio ſonum habent tom.2. pag.216.
HEBRAICUM ALPHABETUM.
Novum ab Eſdra inventum tom.2. pag.215.
Vocales non habet ibid.
Diverſitatem Punctorum pro vocalibus tenet ibid.
HEBRAICUM DICTIONARIUM Accademiæ, vel Univerſitatis Complutenſis tom.1. pag.259.
HEBRAICUS *ſcribendi*, ac *legendi modus* à dextero ſcilicèt in ſiniſtrum latus, an ſit naturalis, vel non tom.2. pag.211.
HEGESIPPI *ſententiæ* grandi, operoſo, ac penè affectato genere inſignita tom.1. pag.322.
HEGISIPPUS de Hieroſolymitanæ Urbis excidio ibid.
De Sacrario, Sacratiſſimo ſcilicèt Templi loco in Urbe Hieroſolymitana ibid.
De Simonis Magi volatu, & interitu tom.1. pag.113.
HEIC, pro *hic* apud Latinos tom.2. pag.234.
HELENA CONSTANTINI *Mater*, quæ Dominicam Crucem invenit, unam partem Hieroſolymæ reliquit; Alteram Conſtantinopolim ad Conſtantinum; Tertiam ab Baſilicam S. Crucis in Hieruſalem Romam miſit tom.1. pag.255.
HELIAS ante mortem translatus in Paradiſum Terreſtrem, & venturus prædicandum pænitentiam contra Antichriſtum tom.1. pag.283.
HELIOGABALES *Imperator* annor.16. à ſcurris occiſus tom.2. pag.390.
HENOCH ante mortem à Deo Paradiſo Terreſtri donatus tom.1. pag.283.
Ad prædicandum pœnitentiam cum Helia contrà Antichriſtum ibid.
HENRICUS *Card. Cajetanus* Galliæ Legatus, Henrico III. Rege interfecto, & hujus Legationis Prælati recenſentur tom.2. pag.276.
HENRICUS V. Imperator à Paſchali II. excommunicatus tom.1. pag.182.
HERBA in vitrum ex arte tranſiens, non eſt miraculum tom.1. pag.111.
HERCULES.
Semodeus vocitabatur tom.1. pag.505.
Tria habuit nomina nempè Sancus, Fidius, & Semo ibid. & ſeq.

Phri-

Digitized by Google

Phrigiarum literarum Inventor to.2. pag.220.
Pro ſapientia apud Gallos ibid.
Eidem, qui Montem Aventinum, extremamque Italiæ Partem Prædonibus liberavit, Sixtus V. comparatur tom.2. pag.180.
HERMANNUS *hæreticus* poſt falſam Sanctitatem à Populis 20. ann. ſpatio prædicatam, exhumatus, & combuſtus tom.1. pag.110. & 127.
HERODIANUS de Cæremoniis Romanorum in deificandis Hominibus tom.1. pag.107.
HEROSTRATUS *Ephesinus* incendit Templum Dianæ tom.2. pag.188.
HETRURIA in quo ſita deſcribitur to.2. pag.318.
HETRUSCA LINGUA.
Vetus, & nova tom.2. pag.318.
Nonnulla vocabula veteris linguę recenſentur, & explicantur ibid.
Recentior cæteris præſtantior ibid.
HETRUSCARUM LITERARUM cur varia Alphabeta tom.2. pag.240.
Inventor tom.2. pag.239.
Eædem apud Romanos in æſtimatione habitę tom.2. pag.318.
HEXACLINIUM quid tom.1. pag.23.
Cur ità dictum ibid.
Vel Sigma dictum in Oratorio Joannis Papæ VII. erat opere muſivo repræſentatum ibid.
Hunc in Bibliotheca Angelica in Ædibus Sancti Auguſtini Urbis aſſervatur ibid.
HIEREMIÆ *verba* quædam ab Hebræis corrupta tom.2. pag.217.
HIEROGLYFICA.
Antiquiora cæteris literis, à Sacerdotibus, ſolùm intelligebantur tom.2. pag.219.
In Obeliſco Lateranenſi exculpta, ſunt literæ, quibus Ægiptii utebantur tom.2. pag.183.
Hodiè à nemine intellecta, quæ in eodem cernuntur ibid.
Interpretata græcè fuerunt ab Hermapione quantum ad ſenſum, non autem diſtinctè quantùm ad ſignificationem cujuſcumque Hieroglyfici tom.2. pag.184.
A Græco idiomate in latinum à Hieronymo Brunelli tranſlata quorum Inſcriptiones t.2. pag.184.
Quædam explicantur, non autem, quæ in Obeliſco videntur tom.2. pag.183.
HIERONYMI *Card. Ruſticuccii* Biblia manuſcripta tom.2. pag.348.
HIERONYMI *de Ruvere Card.* Bibliotheca tom.2. pag.345.
S. HIERONYMI.
Dictum de linguæ latinæ paupertate explicatur tom.2. pag.233.
Epilogus ſuæ vitæ, & de laboribus tom.2. pag.50.
De libris, qui ejuſdem eſſe non cenſentur Judicium tom.2. pag.49.
Epiſtolæ aliæ eidem falsò adſcriptæ tom.2. pag.49.
Epiſtolæ eidem falsò adſcriptæ, & tom.9. contentæ, ordineque alphabetico diſpoſitæ ex edit. Pariſ., & Roman. to.2. pag.47. & ſeq.
Operum omnium ordine alphabetico diſpoſit.,& ſcholiis illuſtrat.,& in 9. tom. diſtinct. deſcriptio tom.2. pag.45.
Regulæ Scripturales tom.2. pag.50.
Sententia de Euchariſtia conſecranda explicatur tom.1. pag.39.
Alia ſcitu digna de imperita Sanctitate, & de ſcientia peccatrice tom.1. pag.126.
Alia de Hebraicis exemplaribus corruptis, & non corruptis quomodò intelligatur to.2. pag.217.
Templum à Sixto V. extructum, ac Xenodochium, ſivè Hoſpitium dictum Illyricorum tom.2. pag.277.
Vide *cætera ſub verbo S. Hieronymus*.
HIERONYMI *Magii* Patria tom.1. pag.169.
HIERONYMI *Seripandi Card.* Bibliotheca tom.2. pag.344.
HIERONYMUS *Brunellus* Inſcriptiones ſeù Hieroglyfica quę in obeliſco Lateranenſi extant à Gręca in latinam linguam tranſtulit to.2. pag.184.
S. HIERONYMUS.
Ab Angelo per ſomnum verberibus affectus à Ciceroniana lectione deterritur tom.2. pag.276.
Stridone in Dalmatia natus tom.2. pag.50.
An fuerit Cardinalis tom.2. pag.246.& ſeq.
Hac de re multa ſcitu digna narrantur ibid.
An Illyricus, & nequaquam multis rationibus, & auctoritatibus probatur tom.2. pag.246.
A quonam Presbyteratum acceperit tom.2. pag.248.
Cur ad pedes Leonem habere à Pictoribus repræſentetur tom.2. pag.196.
Damaſi Papæ à Secretis tom.2. pag.247.
Damaſi juſſu vetus Teſtamentum, & Novum ex Hebreo ex Græco convertit, & latina Biblia in Illiricam linguam tom.2. pag.50.
De ſuo ſtylo quid ipſemet ſcribit ibid.
Eccleſiæ Romanæ Presbyter tom.2. pag.248.
Illyricarum literarum Inventor to.2. pag.244.
Major D. Auguſtino, & D. Auguſtinus minor D. Hieronymo quomodò intelligatur hujuſmodi dictum tom.2. pag.247.
Sclavonicos caractheres inveniſſe, & Scripturam Sacram in Sclavonicam linguam tranſtuliſſe cum cenſetur tom.2. pag.257.
Summo Sacerdotio à Romanis dignus judicatus, ut ipſemet teſtatur, & hoc declaratur tom.2. pag.247.
Undique cum Gennadio Eccleſiaſticos libros conquiſivit tom.2. pag.196.
HIERONYMUS *Franciſcanus*, qui fuit Nicolaus IV. Tartarorum Regem ad Baptiſmum duxit tom.2. pag.266.
HIEROPHANTA Sacerdos Proſerpinæ tom.1. pag.162.
Tintinnabulum, vel Campanam in Sacris pulſare ſolebat ibid.
HIEROSOLIMITANA *Bibliotheca* ab Alexandro Epiſcopo, & Martyre conſtructa to.2. pag.195.
In hac Bibliotheca Alexander, Narciſſus, & Origenes per Pictores repreſentati quare ibid.
HIERUSALEM latinè quomodò dicatur tom.1. pag.208.
Quatuor modis in Sacra pagina ſumi ſolet qui explicantur ibid.
HILARII *Pictavenſis* Aquitaniæ Epiſcopi operum omnium tom.2. pag.77.

Ejuſdem

Digitized by Google

Ejuſdem Regulæ Scripturales ibid.
Ejuſdem vitæ Epilogus ibid.
S. HILARUS Pontifex, non Hilarius duas in Palatio Lateranenſi conſtraxit Bibliothecas originem à B. Petro trahentes tom.2. pag.196.
HIPPIÆ *Balneum* duobus Horologiis ornatum t.1. pag.157. & 183.
HISPANIARUM *Reginæ*, & Arciducis Auſtriæ in Ferrariam acceſſus tom.1. pag.68.
Pro iis excipiendis apparatus,& Conſiſtorium publicum habitum à Clemente VIII. ibid.
HISPANIÆ *Ritus* in conſecranda Campana,etiam Compatres, & Candidam Veſtem Campanæ impoſitam, admittit tom.1. pag.165.
HIS *ità geſtis*: quamvis *itaque* aliæ editiones legant: Gen.22. num.5. tom.1. pag.290.
Et ità etiam legendum juxtà novam emendationem: Gen.40. num.1. tom.1. pag.297.
HIS ITA *tranſactis*, & non *itaque* ut priùs, legendum: Gen.48. num.1. tom.1. pag.300.
HISTORIA de præputio Chriſti Domini in Baſilica Lateranenſi aſſervato tom.1. pag.249.
HISTORIA *miraculoſa* in Bello Germanico multis auctoritatibus approbatur tom.2. pag.297.
HOC ✠ ſigno vinces tom.2. pag.252.
HOC EST *nomen, quod vocabunt eum, Dominus juſtus noſter*. Hæc verba ab Hebræis corrupta fuerunt tom.2. pag.217.
HOC ERIT *ſignum Foederis*: quamvis aliæ translationes legant *eſt ſignum*: Gen.9. n.18. t.1. p.287.
HOLOCAUSTUM fiebat ex ſolis Animalibus maſculis, *Pacifica* utrumque ſexum admittebat to.1. pag.312.
HOMICIDIUM voluntarium triplex t.1. pag.286.
HOMO *ſi dormierit cum Muliere coitu ſeminis, quæ ſit ancilla etiam* NUBILIS, & non NOBILIS legendum putavit Sac. Cong. Levit.20. nu.20. t.1. pag.316.
HOMO.
Audire priùs neceſsè eſt poſtea loqui tom.2. pag.221.
A Dæmonibus quomodo illudatur quamvis non dormiat tom.1. pag.113.
Bulla quid ſignificet tom.1. pag.89.
In hac mortali vita non poteſt videre Deum tom.1. pag.296.
Quomodo intelligatur ergo textus: Gen.32. nu.30. *Iacob vidit Deum facie ad faciem* to.1. pag.296.
Naſcitur mutus, & ſurdus ex Ariſtole tom.2. pag.221.
Natus inter mutos ſi vellet loqui, loqui diſcere debet ibid.
Quomodò tentat, & quot modis, & à quibus tentatur tom.2. pag.440. & 441., & ſeq.
Quot annis juxtà Sacrum Textum vivere poteſt tom.2. pag.156. Gen.6.
Tribus modis poteſt eſſe malus to.1. pag.125.
Scilicèt ob malam doctrinam, ob pravam vitam, & ob inanem gloriam, & explicantur ibid.
HOMOUSION vox græca explicatur t.2. pag.241.
HONORES quinam debeantur Canonizatis, & quinam nondum Canonizatis concedantur to.1. pag.125.
HONORIUS I. quo anno fuerit renunciatus Pontifex, & quo tempore obierit tom.2. pag.379.
Ejuſdem Sandalia, ſivè Calcei ære inciſa to.2. pag.379.
HONORIUS III. ex Nobiliſſima Sabellorum Familia tom.1. pag.93.
HORÆ *Canonicæ*, cur ſeptem fuerint inſtitutæ to.1. pag.177.
HOROLOGIUM, *& ejus uſus*.
Antiquus demonſtratur ejus uſus, ut etiam Hydrologii, & ad Solem tom.1. pag.157. & 162.
Ejuſdem Inventor, ſicuti Campanæ ignoratur ibid.
Eo, & Campanâ indigent Collegia, Univerſitates, Gymnaſia, Xenodochia, & Cænobia ad horas diſtinguendas tom.1. pag.183.
In Eccleſia Sancta Dei Sabinianus Pontifex circà annum Domini 605. fuit primus, qui horas diei Tintinnabulorum ſonitu diſtinxit tom.1. pag.183.
Inventio Horologii maximè laudatur d. tom. pag.183.
In Argentina Civitate deſcribitur quod in aliquibus Feſtivitatibus repræſentat per Imagines illis Feſtivitatibus res congruentes d. tom. pag.171.
In eodem Horologio Argentinæ de Angelis Tubas perſonantibus, Muſicum concentum dantibus, & Gallo modo ſuo cantante deſcribitur artificium ibid.
Ejuſdem Auctor Nicolaus Copernicus, qui ne aliud ſimile efficiat oculis orbatus ibid.
In Balneo Hippiæ duo horologia alterum per aquam, & ſonitum quod eſt hydrologium, & ad Solem alterum d. to. pag.157. & 183.
Inſigne illud Venetiarum propè S. Marci Eccleſiam deſcribitur ibid.
Ejuſdem Venetiarum figuram ære inciſam habes d. tom. poſt pag.188.
Idem circa annum 1496. conſtructum d. tom. pag.171.
Leodii mirâ arte conſtructum d. tom. p.171.
Figura ejus Horologii Leodii ære inciſa d. t. pag.191.
Obeliſco Ægyptiaco ab Octaviano Auguſto ad ditum d. tom. pag.157. & 183.
Pro optimè, & chriſtianè implicando tempore ſtatutis horis habes horologium Cardinalis Alexandrini tom.2. pag.453.
HORTUS, pro Hortos tom.2. pag.391.
HOSIUS Cordubenſis Card. celeberrimus, & Conſtantino Magno gratiſſimus Concilio Nicæno præfuit tom.2. pag.203.
HOSPITALETTUM, Villa tom.1. pag.59.
HOSTIA CONSECRATA.
Et Vinum conſecratum SS. Pontifice ſolemniter celebrante cur inter ipſum, & Miniſtros dividantur, & Miſterium explicatur tom.1. pag.24. & ſeq.
Et cur in eadem Miſſa ſolemni eam Summus Pontifex ad ſiniſtrum ſolii latus, Vinum autem conſecratum ad dextrum accipit d. t. pag.23. & ſeq.
Cur in tres partes dividitur in Sacrificio Miſſæ, & quid ſignificet illa trina diviſio tom.1. pag.24.
Continuo aſſervanda in Eccleſia Sancta Dei ad Viaticum præſtandum infirmis t.1. p.44.

Ad

Digitized by Google

Ad eundem effectum in Cappella Pontificia perpetuò aſſervatur, & de ſeptimo ad ſeptimum diem renovatur tom.1. pag.44. 50. 325. & 332.

In longo SS. Pontificis itinere præfertur, & aſportatur tom.1. pag.44., ac in toto *tractato de Sacroſancto Chriſti corpore Romani Pontificis iter conficien. præferendo*.

Intra capſulam, & intra vaſculum criſtallinum in eodem itinere aſportatur tom.1. pag.50.

Deſcriptio quomodo aſportatur, & ſocietas quæ adhibita fuit in itinere Clementis VIII. Ferrariam adeuntis d. tom. pag.49. & ſeqq.

In Proceſſione Corporis Chriſti ab Archiepiſcopo Brunduſino ſuper Achineam ſedente deferri ſolet tom.1. pag.50.

HUGO *Cardinalis* concordantias, ſive Indicem Scripturæ Sacræ edidit tom.2. pag.203.

HUGONIS *de S. Charo* Card. Ord. Prædicatorum operum deſcriptio tom.2. pag.100.

Vitæ ejuſdem Epilogus tom.2. pag.101.

HUGONIS *de S. Victore* operum omnium deſcriptio tom.2. pag.91. & ſeq.

Quo Anno idem claruerit tom.2. pag.92.

HUMANÆ *Vitæ* periodus quanta ſit t.2. pag.156.

HUMORES à Chriſto Domino in Reſurrectione reaſſumpti, & qui erunt reaſſumendi in Corporibus omnium Reſurgentium t.1. p.240. & ſeq.

Quatuor nempè humores reaſſumendi explicantur ibid.

HUNNI, ideſt, Hungari Pannoniæ Populi tom.1. pag.474.

HUSSITARUM *hæreſis* declaratur, & condemnatur tom.1. pag.27.

HYACINTHI *Fabula* tom.2. pag.238.

S. HYACINTHI obitus, & Canonizatio tom.1. pag.127.

Huic, & B. Raymundo nondùm canonizatis quinam honores fuerint conceſſi tom.1. pag.133.

HYDROROLOGIUM eſt Horologium per aquā, & ſonitum Clementi VIII. donatum to.1. p.157. & 185.

Ejuſdem uſus, ſicuti & horologii, antiquiſſimus ibid.

HYMNI *S. Ambroſii* tom.5. contenti deſcribuntur tom.2. pag.43.

HYPOCRISIS duo ſignificat tom.1. pag.110.

HYPOCRITA quod ſit ibid.

HYPOCRITÆ nomen undè dictum ibid.

HYPODIACONUS, ideſt Subdiaconus tom.1. pag.469.

I

I *Litera* vocalis, ſpiritus dentibus preſſus, extremâ parte linguæ contractâ tom.2. pag.237.

Ad omnes Alphabeti literas formandas neceſſaria tom.2. pag.238.

Cur pro unitate tom.2. pag.239.

Pro è, & è converſo ſcribebatur to.2. p.392.

JACOB poſt viſionem Dei dictus fuit *Iſrael* ideſt *videns Deum* tom.1. pag.296.

JACOB *quoque abiit itinere, quo cœperat*: etſi diverſæ ſint lectiones pro hoc textu S. Cong. hanc retinuit. Gen.32. num.1. tom.1. pag.295.

JACOBITARUM Alphabetum tom.2. pag.212. & 319.

Quanam lingua Jacobiti utuntur dicto tomo pag.319.

JACOBUS *à Porta* Architectus tom.2. pag.178. & 352.

SS. JACOBUS, *& Ioannes* à quo fuerint ordinati Epiſcopi tom.2. pag.130.

JACOBUS *Camers*, ſecundus Apoſtolici Sacrarii Præfectus tom.1. pag.338.

Antequam eſſet Sacriſta, fuit Ordinis Procurator Generalis tom.1. pag.353.

Hujus Sacriſtæ tempore quinam in Ordine Auguſtiniano floruerint ibid.

Magiſter, an Lector fuerit ibid.

JANI numiſma curioſè conſideratur to.2. pag.191.

JANTHINUS *color* non idem ac hiacintinus to.1. pag.310.

JANUS in Italiam venit ibid.

JAPONES Sixtum V. euntem ad Epiſcopatum Lateranen. poſſeſſionem capiendam comitantur t.2. pag.178.

JAPONES, & Feminæ Nobiliſſimæ iàm indè ab Aphrico ſinu ad Urbem acceſſus ad quid tom.2. pag.179.

JAYN Vinum, & Lechem Panis apud Hebræos t.2. pag.222.

IBÆ *Epiſtolæ* damnantur tom.2. pag.205.

IBI *invenitur Edellium, & lapis Onychinus* legendum, non ut priùs *ibique*; Gen.2. num.12. to.1. pag.280.

Quid ſit Edellium, & Onychinus explicatur ibid.

IBIS Ciconiæ ad ſimilis cruribus diſpoſitis formam refert triangularem, & lit.A. tom.2. pag.225.

IBIS natura, & cur ab Ægyptiis colebatur tom.2. pag.218.

Pro invido accipitur ibid.

IↃ, quænam numerandi nota tom.2. pag.239.

ICHNOGRAPHIA *Templi* S. Petri Urbis tom.2. pag.354.

ICHREO, & *Ichreu* in quo differant apud Hebræos tom.2. pag.217.

IDEX, Fluvius tom.1. pag.70.

JEHOVAH vox hebrejaca Deum ſignificans ideſt ineffabile, & propter virgulas, & punctos quibus hebraicè ſcribitur continet tria tempora to.1. pag.317.

JEHOVAH ideſt *Deus* latinè nomen admirandum, & magnæ venerationis tom.2. pag.211. & 212.

JEJUNIA, & preces pro Canonizatione Sanctorum præſtanda tom.1. pag.140.

JEJUNIUM, cur in die Sabbathi obſervatum Romæ non autem Mediolani tom.2. pag.208.

In die Sabbathi non eſſe obligatorium, quomodò intelligatur tom.2. pag.208.

JESUITARUM *Eccleſiæ* Romæ Campana major, ejuſdemque Inſcriptio tom.1. pag.173.

JESUS.

Nomen hoc quingenties expreſſum in Epiſtolis D. Pauli tom.1. pag.95.

Nominis litera ſecunda græca, quomodo latinè ſcribi debeat tom.1. pag.264.

Non Jheſus, nec JHS per abbreviationem ſcribi debet ibid.

Per abbreviationem quomodò à Græcis ſcribatur tom.2. pag.253.

Latini

Digitized by Google

Latini imperiti græcis literis male ſcribunt ibid.

IGITUR *ſexcenteſimo primo anno &c.* ſinè expreſſione *vitæ Noè* legendum: Gen.8. num.13. tom.1. pag.285.

IGNATII Martyris, qui fuit B. Petri Diſcipulus, teſtimonium de Beati Petri ſucceſſoribus tom.2. pag.169.

IGNIS ELEMENTUM.
- A gignendo per antiphraſin dictus t.2. p.260.
- Expers Procreationis ibid.
- Hoc Animalia quædam gigni ait Ariſtoteles alienam opinionem ſequutus, cùm alibi dicat Vireonem Animal in igne procreari fabuloſum eſſe tom.2. pag.260.
- Huic elemento nihil diù reſiſtit ibid.
- Salamandra diù in eo ſinè ſui conſumptione ſtare nequit, & in eo ambulando ignem extinguit ibid.

IGNIS *ex eodem Altari erit*: priùs IN legebatur. Levit.6. num.10. tom.1. pag.313.

ILLYRICA LINGUA.
- A Conſtantino Philoſopho inventa, ut Joannes VIII. ſcribit tom.2. pag.310. & 319.
- Eadem, ac Sclavonica ibid.
- Quamvis lingua Sclavonica eadem cum Illyrica, Charactheres ſunt diverſi t.2. pag.219.
- Enumerantur Populi, qui eâ lingua utuntur tom.2. pag.320.
- Eâdem linguâ Sclavonici, ſivè Illyrici Miſſas, Codicem horarum cæteraſque Sacras preces, ac Biblia habent conſcripta tom.2. pag.246.

ILLYRICARUM literarum Alphabetum tom.2. pag.245.
- Inventor Cyrillus tom.2. pag.248.
- Inventor Hieronymus tom.2. pag.244.
- Sed potiùs literarum Sclavonicarum Inventor D. Hieronymus tom.2. pag.319.

ILLYRICUS *modus* numerandi tom.2. pag.321.

ILLYRIS deſcriptio in quo Terrarum ſita, & ejuſdem contermini deſcribuntur to.2. pag.319.

IMAGINES ſeù IMAGO.
- Sacras *Imagines* relativè eſſe adorandas ut in Concilio Niceno Statutum eſt t.2. pag.209.
- Salvatoris noſtri *Imago* ſeù Facies in Abſide Baſilicæ Lateranenſi Populo Romano apparita in Dedicatione ejuſdem Baſilicæ t.1. pag.93.
- Chriſti Domini quatuor inciſæ repræſentantes Crucifixionem Dominicam quatuor clavis tom.1. pag.252.
- Altera Chriſti Domini eandem Crucifixionem repræſentans inciſa in Particula Sanctiſſimæ Crucis in Sacrario Apoſtolico aſſervata dicto tomo pag.253.
- Aliæ conſimiles repræſentantes Crucifixionem Dominicam quatuor clavis, & ſupradictarum deſcriptio, & quonam aſſerventur to.1. pag.262. 263. & 264.
- Deiparæ Mariæ *Imago* Romæ dicta de *Pace* cur ſic cognominata, & ejus hiſtoria narratur tom.1. pag.471.
- Lucæ in Civitate Deiparæ Mariæ *Imago* muro depicta ab Aleatore percuſſa ſaxo, & ad jactum lapidis Filium à dextra ad ſiniſtram tranſtulit: & tria Miracula in eadem percuſſione perpetrata ſunt tom.1. pag.471.
- Permultæ Sacræ *Imagines* tàm Jeſu Chriſti, quàm Deiparæ Mariæ Virginis recenſentur à luſoribus Alearum percuſſæ in diverſis Orbis partibus, quæ ſanguinem in percuſſione effluxerunt, vel aliud quoddam teſtimonium adhùc ad præſens exiſtens tom.1. pag.470. in fine ad pag.474.
- Petri, & Pauli Sanctorum Apoſtolorum *Imagines* in eis collocandis cui danda eſt dextera, & cui ſiniſtra tom.1. pag.81. *De Prælatione SS. Apoſtolorum Petri, & Pauli* per totum Tractatum.
- Quando in medio earum *Imaginum* extat Salvatoris, vel Deiparæ Mariæ Filium Jeſum in ſinu geſtantis Imago, vel Crucis Signum ſemper Divus Paulus ad dexteram D. Petri extat, tom.1. pag.95., & aſſignatur ratio ibidem, & pag.96.
- Quando non interponuntur eædem *Imagines* S. Petrus tenet dexteram, & de ratione ibidem.
- Objectionibus in contrarium ſatisfit dict. tom. pag.96. & ſeq.
- Recenſentur *Imagines*, & loci, in quibus extant depictæ repræſentantes S. Paulum ad dexteram S. Petri, dicto tom. à pag.91. ad pag.94.
- Eorundem SS. Apoſtolorum *Imaginum*, quæ colloſæâ formâ ex argento conflata extant in Ciborio ſuprà Altare majus Baſilicæ Lateranenſis deſcriptio, tàm de Innoc. III. qui fieri fecit, tàm de quatuordecim clavibus, quibus clauditur, tàm de pretioſiſſimis gemmis, quibus ſunt ornatæ; quàm de Sacris Craniis dictorum Apoſtolorum, quę ſervantur in illis argenteis thecis, & de eorumdem inſcriptionibus &c. tom.1. pag.94. & 95.
- S. Gregorii Magni ejuſque Parentum *Imagines* ære inciſæ tom.2. poſt 368.
- Earundem *Imaginum* deſcriptio, & veſtimentorum, & cæterarum eorundem corporum partium tom.2. pag.368. ad pag.379.

IMMOLA Forum Cornelii dictum tom.1. pag.70.

IMMOLAVERUNT *victimas pacificas Domino vitulos*: priùs legebatur numerus *duodecim*: qui in nulla translatione habetur Sac. Cong. tollendum cenſuit, quia per errorem Typographorum appoſitum: Exo.24. num.25. tom.1. pag.307.

IMMUTATUM *eſt cor Pharaonis, & Servorum ejus ſuper Populo*, & non *ſuper Populum*: Exo.14. nu.5. tom.1. pag.306.

IMPATIENTIÆ *origo* tom.1. pag.501.
- Ejus fructus ibidem, de eadem autem fuliùs in Indice Idiomatis Italici.

IMPERATOR, & Rex Oleo Sacro Cathecumenorum inunguntur tom.1. pag.182.

IMPERATORES, & Principes Romani, & Græci quid faciebant tranſacto anno Climacterico 63. omnium periculoſiſſimo tom.2. pag.148.

IMPUDENTIA pia, & præclara, tom.1. pag.53.

IN ARTICULO *diei illius ingreſſus eſt Noe, & Sem, & Cham, & Japhet filii ejus: Uxor illius, & tres Uxores filiorum ejus*: Gen.7. num.13. quare bis hoc in capite idipſum commemoratur tom.1. pag.284.

IN ODOREM *ſuavitatis Sacrificii* DOMINO; caſus

Digitized by Google

ſus Dativus pro Genitivo *Domini* appoſitus fuit. Levit.8. num.28. tom.1. pag.314.

IN PURIFICATIONEM *ejus*, priùs legebatur *in purificatione*. Levit.14. num.49. tom.1. pag.315.

IN SUDORE *vultus tui veſceris pane*: ſinè pronomine *tuo*: Gen.3. num.19. tom.1. pag.281.
   Ratio datur cur debet legi ſinè ly tuo ibid.

INAURES *quænam* ſint, & ſub nomine *Iocalia* veniunt tom.1. pag.352.

INCONTINENTIA fugienda tom.2. pag.155.

INDEX.
   Auctorum, qui in Commentario de Campanis citantur tom.1. pag.153.
   Theologicus, & Scripturalis tom.2. pag.5. ad 118.
   Rerum inſigniarum, quæ in vita B. Gregorii Magni à Ioanne Diacono conſcripta narrantur tom.2. à pag.394. ad 405.

INDIA.
   Quo terrarum ſita tom.2. pag.321.
   Ab Indo fluvio dicta ibid.
   Eſt tàm vaſta, ut eam tertiam partem omnium terrarum perhibetur eſſe ibid.
   Bis fruges in anno, & Arbores ſemper frondentes habet ibid. & ſeq.
   Crocodillos habet ibid.
   Quanam lingua utitur, dicto tomo pag.322.
   In eadem regione Typographia, priuſquam in Europam, advecta floruit ibid.
   Et liber ſeù Codex in eadem impreſſus qui à ſiniſtra ad dexteram legitur in ſubtiliſſimis corticibus Arborum, quibus pro Charta utuntur Indi, fuit Sixto V. donatus à Fratre Magiſtro Spiritu Vincentino ibid.

INDIGENTES, quaſi in Diis agentes, & nullius rei Indigentes dicto tom.1. pag.107.

INDIGITATIO, ſeù Indegetatio pro Deificatione ibid.

INDULGENTIA.
   Diſpenſandi munus Papæ eſt tom.1. pag.5.
   Quid ſit tom.1. pag.6.
   Poteſt dari abſque Sacramentis ibidem; Immò poteſt dari à non Sacerdote Juriſdictionem tamèn, vel commiſſam, vel ordinariam habente ibid.
   Plenaria Anconæ promulgata à Clem. VIII. tom.1. pag.56.
   Eadem promulgata Ferrariæ tom.1. pag.65.
   In fine ſolemnis Miſſæ Canonizationis promulgatur tom.1. pag.143.
   A quo promulgetur ibid.
   Anni Jubilei *Indulgentia* quid ſit to.1. pag.199.
   Conditiones, & requiſita pro hujuſmodi Indulgentia conſequenda tom.1. pag.201.
   Eccleſiarum, ſivè Baſilicarum viſitandarum numerus ad *d. Indulgentiam* Jubilei conſequendam, pariter requiſitus, & quænam ſint dd. Eccleſiæ, ſivè Baſilicæ viſitandæ ibid.
   Modus viſitandi Baſilicas, ſivè Eccleſias præfixas pro *d. Indulgentia* Jubilei conſequenda, & quantùm ad numerum dierum, quo viſitandæ ſint, tàm à Romanis, & Incolis Urbis, quàm ab Advenis, & Exteris, ac de legitimè impeditis, & quantùm ad Animæ diſpoſitionem ibid.
   Pro *Indulgentia* prædicta acquirenda, quinam ſint dies continui, & intermiſſi in viſitatione Baſilicarum, ſeù Eccleſiarum ibid.
   Solutiones dubiorum à Penitentiariis examinatæ, majorique ex parte comprobatæ pro d. Indulgentia Jubilei conſequenda to.1. pag.203. & ſeq.
   Cætera vide *Iubileum*.

INFALLIBILITAS ECCLESIÆ IN CANONIZATIONE SANCTORUM.
   Opiniones variorum ſcriptorum atque Sanctorum Patrum referuntur tom.1. pag.133. & 134.
   Opinio Divi Thomæ refertur, & declaratur ibid.
   Eccleſiam ſeù Summum Pontificem neque errare neque falli poſſe non ſolùm pie, ſed neceſſariò, & certiſſima fide credendum, dicto tomo pag.136.
   Dubitationes circà hanc infallibilitatem ſolvuntur tom.1. à pag.137. ad 140.

INFANS *quidam* 24. horis vix completis locutus, & perniciem Regni Paterni pronunciavit, ſtatimque obiit tom.2. pag.222.

INFANTEM ſi antè idoneam loquendi ætatem locutum, rursùs obmutuiſſe Ariſtoteles teſtatur, donec veniſſet idoneum loquendi tempus vel ſtatim obiiſſe ait tom.2. pag.222.

INFANTES inter pecora educandi traditos Lechem, & Jayn pronunciaſſe nonnulli tradunt, ideſt Panem, & Vinum ibid.

INFIDELES quatenùs Infideles efficere poſſunt aliquod opus bonum de genere bonorum, quod eſt peccatum, ſi ad Idolum, vel ad Mundi gloriam referatur tom.2. pag.299.

INGENS *Candelabrum* Baſilicæ S. Petri ab Hadriano I. dono datum tom.2. pag.408. & ſeq.

INGRESSUS Societatis Sanctiſſimi Sacramenti, & Clementis VIII. è Civitate Ferrarienſi in Urbem tom.1. pag.72. & ſeq.
   Quæ in d. ingreſſu acta fuerint ibid.

INMERITUM, pro immeritum tom.2. pag.406.

INMUTILATA, pro immutilata ibid.

INNOCENS, & *Iuſtus* quis ſit juxtà S. Gregorium Magnum tom.1. pag.488.

INNOCENS *eris à maledictione mea cùm veneris ad propinquos meos, & non federint tibi*, ità legendum putavit Sacra Cong. Gen.24. num.41. tom.1. pag.292.

INNOCENTIUS *Quartus* Anagninus t.2. pag.264.
   Federicum II. Imperatorem Imperio privavit tom.2. pag.256.
   Perulii obiit tom.2. pag.265.

INNOCENTIUS *Septimus* ob ſalutem ſibi reſtitutam Altare majus cum ornamento conſtruendum curavit Romæ in Eccleſia S. Mariæ de Pace tom.1. pag.471.

INNOCENTIUS TERTIUS.
   Quot tempore claruerit tom.2. pag.100.
   Suorum operum deſcriptio ibid.
   Opinio ejuſdem de Communione S. Pontificis ſolemniter celebrantis tom.1. pag.17.
   Confutatur ſex rationibus ibid.
   Ejuſdem confirmatio tom.1. pag.20.

INPENDI, pro impendi tom.2. pag.406.

INSCRIPTIO ſeù INSCRIPTIONES.
   Annonæ Urbi, & Italiæ ſubminiſtratæ à Sixto Quinto, ac de Pontinis Paludibus exiccatis

Digitized by Google

tis ab eodem tom.2. pag 180. & ſeq.
Ad S.Agatham pertinens cur in Campanis apponi ſolita, & explicatur tom.1. pag.165. & ſeq.
Columnæ Traianæ S. Petro dicata to.2. p.181. & 296.
Columnæ Antoninæ S. Paulo dicatæ tom.2. pag.189. & ſeq., & pag.296., & ejus Hiſtoria 297. & ſeq.
Italiæ Prædonibus, & Exulibus liberata to.2. pag.179.
Equorum Phidiæ, & Praxitelis, & eorum hiſtoria tom.2. pag.282. in fine ad pag.286.
Jubilei tempore Sixti V. tom.2. pag.182.
Fontis Capitulini, & deſcriptio Capitolini Montis tom.2. pag.287.
Poſſeſſionis Epiſcopatus Lateranen. ejuſdem Pontificis tom.2. pag.178.
Lauretanæ Civitatis tom.2. pag.282.
Coronationis ejuſdem dicto tomo pag.177. & ſeq.
Tholi Baſilicæ S. Petri to.2. p.282. & ejuſdem Tholi Deſcriptio d. tomo pag.352. ad 354.
Ferrariæ ſupra Portam S. Georgii, ob Clementis VIII. in d. Civitatem, & ad S. Georgii Ædes adventum tom.1. pag.59.
Variis in locis ejuſdem Ferrariæ ipſo Pontifice ingrediente tom.1. pag.63. & 64.
Eadem in Civitate occaſione Adventus Hiſpaniarum Reginæ dicto tomo pag.68.
Aliæ ſimiles *Inſcriptiones* variis in locis in dicta Civitate, ad adventum Reginæ Hiſpaniarum tom.1. pag 68.
Lateranenſis Obeliſci, & explicatur tom.2. pag.182. in fine ad 185. & 292. & ſeq.
Et de ejuſdem hiſtoria ibid.
Obeliſci ad Ædes S. Mariæ ad Præſepe tom.2. pag.190.
Alteriùs in Foro S. Mariæ de Populo d. tomo pag.189. & 294.
Alteriùs Obeliſci Vaticani tom.2. pag.180.
Montalti Oppidi in Piceno in Civitatem ſublimati tom.2. pag.287.
Duæ in marmore inciſæ *Inſcriptiones* altera ad dexteram Portæ Bibliothecæ Vaticanæ ad lævam altera tom.2. pag.289. & ſeq.
Palatii Lateranenſis reſtitutionis, & obeliſci dedicationis, & deſcriptionum earumdem tàm veterum, quàm novarum explicationes tom.2. pag.183. ad 185. 292. & ſeq.
Campanarum Baſilicæ S. Petri Romæ inciſæ tom.1. 172. & 173.
Quæ extant ad Immagines SS. Apoſtolorum Petri, & Pauli ſuprà Ciborium Sacroſanctæ Baſilicæ Lateranen. tom.1. pag.99. & ſeq.
Aliæ permultæ *Inſcriptiones* quæ in Bibliotheca Vaticana exiſtunt de rebus præclarè geſtis à Sixto V. tàm in Urbe quàm extrà tom.2. pag.173. ad pag.191., & dicto to. pag.293. ad 299.
Et noviſſimæ *Inſcriptiones* in Bibliotheca Vaticana poſt Sixtinam conſtructionem to.2. pag.356. ad 367.
INSTITUTIO Feſtivitatis omnium Sanctorum, & Commemorationis omnium fidelium Defunctorum tom.1. pag.214. & ſeq.
Ejuſdem defunctorum omnium commemorationis, quis fuerit primus Inſtitutor ibid.
Et ad quaſnam Ethnicorum ſuperſtitiones tollendas inventa ibid.
INSULAS Felices homines loqui voce humana, & Avium habere, unumque hominem cum duobus ſimùl loqui ob linguam diviſam Diodorus ait tom.2. pag.301.
INTEMPERANTIA evitanda tom.2. pag.155.
INTERAMNA *Civitas* tom.1. pag.54. & 72.
INTERAMNA *Civitas* Aprutii, & Umbriæ tom.1. pag.353.
Cur ità dicta ibid.
INTERAMNA Aprutii vulgò Teranum, vel Teramum dicta ibid.
Umbriæ – Ternum, vel Ternium ibid.
INTERDICTI tempore, Campanas pulſare, non licet, niſi in mane, meridie, ac ſero, pro Angelica ſalutatione recitanda tom.1. pag.184.
Nonnulla privilegia tempore Interdicti conceſſa ibid.
INTESTINA, quomodò reſurgent plena in glorificatis Corporibus Reſurgentium to.1. pag.241. & 247.
INTRO, pro intra tom.2. pag.406.
INVENTIO, & Antiquitas Campanarum tom.1. pag.155.
INVENTIO Typographiæ in Europa ann.1442. tom.2. pag.249.
IN REGNO *Sinarum* ferè 400. Ann. antè adventum Salvatoris Noſtri ibid.
INVENTOR.
Alphabeti Sclavonici quis fuerit to.1. p.257.
Ludi Alearum tom.1. pag 466.
Bombardæ, Campanæ, Horologii, & Organi ignoratur tom.1. pag.157.
Multarum Rerum quidam Ægyptius Dæmon, ideſt ſapiens tom.1. pag.466.
INUNDATIO Padi tom.1. pag.67.
Ejuſdem inundationis cauſæ ibid.
JOACHIM *Abbatis* libellus contrà Magiſtrum Sententiarum damnatus tom.2. pag.263.
JOANNES à Turre Cremata Card., fuit Magiſter Sac. Pal. Apoſt. tom.1. pag.334.
Ejuſdem Auctoris ſententia, quod Eccleſia ſeù Summus Pontifex in iis, quæ ad fidem pertinent judicialiter errare non poteſt to.1. pag.136.
JOANNES *Baptiſta de Aſte* Albignaneſis 21. Apoſtolici Sacrarii Præfectus, Vir doctus, & ex Nobilibus Genitoribus natus, electus Sacriſta in locum Angeli Rocchæ Auctoris, & inſimùl Epiſcopus Tegaſtenſis factus à Paulo V. t.1. p.355. & ſeq.
Ejuſdem res, & munia juxtà varios ætatis gradus recenſentur ibid.
Fuit Sacriſta ſolùm per quinque Menſes ibid.
Ejuſdem Sepulturæ Epitaphium ante Sacellum B. Mariæ Virginis de Roſa in Eccleſia S. Auguſtini de Urbe tom.1. pag.356.
Et ejuſdem effigies in Columna è regione præfatæ Cappellæ ibid.
JOANNES *Baptiſta* Novarien. Pictor t.2. p.291.
S. JOANNES *Baptiſta*, quomodò Chriſti Martyr effectus tom.1. pag.130.
Nullum fecit Miraculum ibid.
JOANNES *Bernardinus Raſtellus* de translatione Corporis S. Gregorii Nazianzeni to.2. pag.354.

JOANNES *Caſtellanus* Umber nonus Apoſtolici Sacrarii Præfectus Confeſſarius etiam, & Bibliothecarius fuit tom.1. pag 340. & ſeq.
Hujuſce Sacriſtæ tempore officium Bibliothecarii à Sacriſtatu ſejunctum fuit à Sixto IV. ibid.
Cujas fuit, nàm Senenſem volunt alii; Caſtellanum tamen Auctor noſter affirmat ibid.
JOANNES *Damaſcenus* falsò accuſatus, abſciſſa à Principe manus, divinitùs reſtituitur to.2. p.277. & ſeq.
Ejuſdem operum deſcriptio tom.2. pag.86.
Regulæ ſcripturales ejuſdem ibid.
Vitæ ſuæ Epilogus ibid.
JOANNES *Diaconus*, quo tempore floruerit to.2. pag.369.
Idem de Imaginibus S.Gregorii Magni ejuſque Parentum tom.2. pag.368. & ſeq.
JOANNES *Driedo* quid dicat de Canonizatione Sanctorum tom.1. pag.135.
Tres Sanctorum Claſſes ponit ibid.
JOANNES *Fontana* de Aquęductibus to.2. p.186.
JOANNES *Franciſcus* Bordinus de geſtis Sixti V. tom.2. pag.191.
JOANNES *Guerraus* Pictor tom.2. pag.291.
JOANNES *Iacobus Barba* Neapolitanus 16. Apoſtolici Sacrarii Præfectus Vir apprimè doctus t.1. pag.345.
Fuit Miſſus ad Concilium Tridentinum, Ægidio Piſaurenſe Caodiutore inſtituto tom.1. pag.326. & 345.
Fuit Pauli IV. antè Pontificatum familariſſimus tom.1. pag.345.
Hujus tempore conſuetudo antiqua per decretum confirmata fuit de ſumma ſc.25.aureorum de Camera Sacriſtæ ſolvenda à quolibet Card. recenter creato ibid.
Pontificibus quinque ſervivit, quibus fuit gratiſſimus ibid.
Poſt obitum Ocriculi Interamnam delatus fuit ibid.
JOANNES *Lemovicenſis* Tertius Sacrarii Apoſtolici Sacriſta Auuenione electus tom.1. pag.338.
Fuit ex Lemovica Aquitannicæ Galliæ Civitate ibid.
Sacrarii Pontificii, & Pęnitentiarii officia, nec non Bibliothecæ Apoſtolicæ Præfecturam conjunctim exercuit ibid.
JOANNES *Octavus* de lingua Sclavonica à quodam Conſtantino Philoſopho inventa t.2.p.310.
JOANNES *Paulus Boſſius* Mediolanenſis Abbas S. Sebaſtiani, & Decimus Sacrarii Apoſtolici Pręfectus tom.1. pag.341.
Fuit Frater Eremitarum S. Auguſtini, etiamſi habitum deindè Ciſterſienſem ſuſceperit, ut Abbas S. Sebaſtiani efficeretur, ex quo Abbatia erat ex ordine Ciſtercienſi tom.1. pag.341.
Hac de Cauſa emanavit Bullam Alexander VI. in favorem Ordinis Eremitarum S. Auguſtini tom.1. pag.341.
JOANNES *Paulus* Euſtachius Neophytus tom.2. pag.255.
JOANNES VINCENTIUS *Spinula* Januenſis 22. Sacrarii Apoſtolici Præfectus Vir doctrinâ gravis, & pietate illuſtris, primùm in Subſacriſtam, ſeù Socium Sacriſtæ Joannis Baptiſtæ de Aſte aſſumptus; poſteà in ejus locum ſubrogatus in Epiſcopatu Tegaſtenſi tom.1. pag.356.
Fuit Sacriſta duobus tantùm Ann. ſub SS.Pontificibus Paulo V., & Gregorio XV. ibid.
Narrantur munia, & officia in Religione exercita antè ipſius promotionem ibid.
A Gregorio XV. Epiſcopus Brugnatenſis electus, in quo Epiſcopatu uſque ad annum 1632. vixit ibid.
JOANNIS *Azorii* ſententia inter Theologos Communior, magiſque recepta de lucro facto in Alearum Ludo tom.1. pag.477.
JOANNIS *Chriſoſtomi* Archiepiſcopi Conſtantinopolitani operum omnium deſcrip. to.2. pag.80. & ſeq.
Ejuſdem Regulæ Scripturales tom.2. pag.81.
Epilogus vitæ ejuſdem tom.2. pag.82.
Eidem moribundo, & Sacroſanctum Viaticum poſtulanti Petrus, & Joannes Apoſtoli apparuerunt ac Sacrâ Euchariſtiâ eum refecerunt tom.1. pag.43.
JOANNIS *Franciſci Lombardi* Theologi Opuſculor. deſcrip. tom.2. pag.107.
Imprimendorum ibid.
Epilogus vitæ ejuſdem tom.2. pag.208.
JOANNIS XXII. declaratio Conſtitutioni Nicolai III. non refragatur, & neminem duorum eorundem Pontificum erraviſſe explicatur tom.1. pag.138. 139. & ſeq.
JOANNIS *Septimi* muſivum in Baſilica veteri S. Petri tom.1. pag.263.
JOANNIS *Verati* ſententia de peccato, & Lucro facto in Alearum ludo juxtà Eccleſiæ decretum tom.1. pag.477.
JOBEL nomen apud Hebræos varia ſignificata ejuſdem nominis explicantur tom.1. pag.198.
JOCALIA.
Nomen à Juriſconſultis, & Notariis uſurpatum tom.1. pag.351.
Dicuntur, quæ joci, & feſtivitatis gratiâ parantur ibid.
Eorum Ethimologia tom.1. pag.352.
Sacrarii Apoſtolici quænam ſint to.1. p.337. & 351.
Cur ità dicantur tom.2. pag.351.
JONIA.
Aſiæ minoris Regio deſcribitur, & quo terrarum ſita tom.2. pag.322.
Hinc Jonica dialectus inter quinque græcarum linguas notiſſima ibid.
JORDANIS de Saxonia, de F. Auguſtino Novello tom.1. pag.335.
JOSEPHI Patriarchæ Conſtantinopolitani Chirographum inſtante ejus morte, qua correptus in Concilio Florentino idem confeſſus de Summo Pontifice Romano vero Divi Petri Succeſſore, & de Purgatorio tom.2. pag.263.
JOSEPHUS *Caſtalio* de Columna Antonina to.2. pag.298.
Idem de Tholo Baſilicæ S. Petri ſcripſit latino verſu tom.2. pag.178.
JOSEPHUS Pamphilus Veronenſis Sacrarii Apoſtolici Præfectus, & Scholæ Cantorum Cappellę Pontificiæ tom.1. pag.346.
Gratiſſimus S. Pio V. qui dum foret Commiſſarius Sanctiſſimæ Inquiſitionis, ejus operâ, & induſtriâ utebatur, & ab eodem S. Pio

Quin-

Digitized by Google

Quinto Epiſcopus Segninus creatus ibid.
In Lectionibus antiquorum Patrum non mediocriter verſatus, & Bibliothecarum Perveſtigator ibid.
Variarum Diſciplinarum non ignarus, muſicæque præſertim peritus, nonnullaque ſcripſit opuſcula ibid.
Tractatus, quos ſcripſit recenſentur ibid.
Moritur tamèn in ſua Patria ibid.
JOSEPHUS *Stephanus* de Poteſtate coactiva tom.2. pag.357.
JOSEPHUS *Euſanius Aquilanus* 27. Sacrarii Apoſtolici Præfectus Doctus Theologus, & Magnus Orator tom.1. pag.360. & ſeq.
Electus fuit in Sacriſtam, loco Ambroſii Landuccii Senenſis, à Clemente IX., & inſimùl Epiſcopus Helenopolitanus, ac poſteà à Clemente X. Epiſcopus Porphyrienſis to.1. pag.361.
Et ab eodem Clemente X. in ſuum Confeſſarium electus ibid.
Electus in Procuratorem Generalem inopinatè, imò abſens à Capitulo Generali Romæ convocato, & nihil de ipſius Perſona cogitantibus Electoribus ibid.
Fuit Sacriſta 23. ann., & menſ. 1., & dieb. 14. ſub Sum. Pontific. Clemente IX. & X., & Innoc. XI. Alexand. VIII. & Innoc. XII. ibid.
Licèt dignitatibus cumulatus, talis in Aula apparuit, qualis vixerat in Clauſtro ibid.
Multum profuit, & prodeſſe ſemper concupivit ſuo Auguſtiano Ordini ibid.
Narrantur beneficia in ſua Religione præſtita, inter quę reperitur Cappella B. Ritę de Caſſia in Eccleſia S. Auguſtini de Urbe ibid.
Sepultus eſt in Eccleſia S. Auguſtini de Urbe antè Cappellam B. Ritæ de Caſſia ibid.
Elogium, & effigiem in Marmore exculptam inhærentia Columnæ è regione ejuſdem Cappellæ adhùc vivens erexit dicto tomo pag.363.
IPSUM *autem Altare non erat ſolidum ſed Cavum ex Tabulis*, & non ex *Tabulatis* uti priùs. Exo.38. num.7. tom.1. pag.310.
IRENÆI *Lugdunenſis* Epiſcopi operum omnium deſcriptio tom.2. pag.72.
Ejuſdem vitæ Epilogus ibid.
ISAURUS *Amnis*, à quo *Piſaurum* dictum eſt ut multi volunt tom.1. pag.57.
ISDEM in recto, pro *idem* tom.2. pag.407.
Pro iiſdem etiam ibid.
ISIDORUS *Hiſpalenſis* vocat Sacriſtam Theſaurarium tom.1. pag.323.
ISIS REGINA.
Inachi filia Argivorum primi Regis tom.2. pag.218.
Linguâ Ægyptiorum *Terra* nuncupatur to.2. pag.217.
Pro Luna etiam accipitur ibid.
Ejuſdem nomen apud Ægyptios nullum Majus. dicto tomo pag.218.
Inventrix Alphabeti Ægyptiaci d. to. p.217. & 218.
Terram colere inſtituit ibid.
Spicas prima repertas caput circumtulit, ut Tertullianus ait dicto tomo pag.217.
ISRAEL *autem diligebat Ioſeph ſuper omnes filios ſuos* ſinè ly *ſuos* priùs legebatur. Gen.37. nu.3. tom.1 pag.297.
ISTÆ *ſunt Generationes Cœli, & Terræ quando creata ſunt in Die, quo fecit Dominus Deus Cœlum, & Terram*. Gen.2. num.4. tom.1. pag.279.
Hebraica S. Hieronymi translatio in genere fœmineo legit, ſcilicèt, *creatæ ſunt* ibidem.
Quomodo alia Bibliorum genera ibid. & ſeq.
Cur legendum in genere neutro to.1. p.280.
ISTI FILII *Sem*. ſinè verbo ſubſtantivo *ſunt*. legendum putavit Sac. Cong. Gen.10. num.31. to.1. pag.287.
ISTI *quoque erant Filii Oolibarnæ filiæ Anæ*. Sacra Congreg. ità legendum cenſuit. Gen.36. nu.14. tom.1. pag.296.
IT pro *Id* tom.2. pag.294.
ITALIÆ REGIO.
Hiſperia ab Heſpero Rege, vel à Stella, cui ſubjecta eſt, priùs, & poſteà Oenotria ab Oenotrio Sabinorum Rege, vel à bonitate Vini dicebatur ibid.
Ejus latitudo, & longitudo deſcribitur ibid.
In forma cruris inter Mare Adriaticum, & Tuſcum ſita ibid.
Provinciæ ejuſdem maximè inſignes enumerantur ibid.
Perſecutionibus, & incurſionibus liberata Pontificiâ Majeſtate receptâ tom.1. pag.45.
Prædonibus, & exulibus liberata tempore Sixti V., & à Simone Cicchino eleganter diſtichis deſcripta tom.2. pag.179. & 180.
Quanam linguâ ejus Populi utuntur tom.2. pag.322.
Una tantum eſt lingua ibid.
Cum hac differentia, quod in Regionibus maximè diſtantibus ab Hetruria, ſeu Italiæ Centro, in quo elegantior dialectus exercetur, linguâ Italicâ corruptâ vocibus exterorum loquuntur Populi ejuſdem ibid.
Linguæ latinæ prima propago Italica lingua dicitur ibid.
Cur Gallicas quaſdam voces, & Græcas, & aliarum Nationum adhùc retinet præſertim, Apulia, Sicilia &c. d. tom. pag.322. & ſeq.
Ejuſdem aliquæ Pronunciationes varia vocabula, & voces, & accentus enumerantur, & explicantur d. tom. pag.323. & 324.
Quamvis una ſit lingua Italica, quælibet tamèn Provincia, ſivè locus proprias habet voces, & vocabula, & accentus in pronunciando ibid.
In Foro Julio, quod primùm dicebatur *Japidia* vulgò *Friuli* regio in Italia, Incolæ Sclavonicâ linguâ non ſolùm loquuntur, ſed mixtionem innumerabilem linguarum retinent, & loquuntur etiam ad uſum Zingarorum d. t. pag.324.
ITALICA *lingua*. Vide ut ſuprà.
ITAQUE *Rex Sodomorum, & Gomorræ &c.* ità legendum. Gen.14. num.10. tom.1. pag.288.
ITA UT *collo* HEREAT: priùs legebatur *adhereat*. Levit.5. num.8. tom.1. pag.313.
ITINERARIUM.
Adriani Cardinalis tom.1. pag.48.
Petri Alectenſis Apoſtolici Palatii Sacriſtæ t.1. pag.46.

Digitized by Google

Societatis Sanctiſſimi Sacramenti , Clemente VIII. Ferrariam proficiſcente to.1. p.54.

ITALUS Siculorum Rex , qui Agricolturam Italos docuit , ac eiſdem leges condidit to.2. p.322.

JUBILEUS ſeù ANNUS SANCTUS.

Tractatus de *Jubileo* to.1. pag.197. ad p.206.

A quo *Jubileus* dictus eſt , & Etimologia explicatur dicto tomo pag.198.

Aut à voce hebraica Jobel , quod *Cornu* , ſeù *Buccinam* ſignificat , vel à verbo latino *Iubilo* idem ſignificatum præſefert ibid.

Hebræorum *Iubileus* à Deo inſtitutus ut in Levit.25. Chriſtianorum à Chriſto Domino d. tomo pag.197.

Differentia inter *Iubileum* Chriſtianorum ac Hebræorum , quod ſcilicèt hic ad temporalia pertinebat,Chriſtianorum ad Spiritualia adipiſcenda inſtitutus d. tomo p.198.

Hebræorum quinquageſimo quoque anno celebrabatur, & ſeptimo menſe antè Jubilæum buccinâ indicebatur ibid.

Noſter Apoſtolicâ Sanctione indicitur etiam ſeptimo menſe ante d. tomo pag.199.

Aſſignatur ratio cur in primordiis Naſcentis Eccleſiæ formâ , qua nunc utitur Romana non utebatur , ſivè non promulgatus extitit dicto tomo pag.197.

A Bonifacio VIII. ſolemniſſimus Ritus *Iubileum* celebrandi originem traxit ibid.

Quamvis primus hic Pontifex ad Ritum ſolemniſſimum , non tamèn primus ad Indulgentias Jubilei promulgandas , ut ex Teſtimonio Bullæ ejuſdem Bonifacii VIII. ibid.

Antè prædictum Bonifacium Gregorius Magnus , Bonifacius III. , & Honorius IV. Indulgentias Plenarias erogarunt , quamvis non ſecundum Ritum *Iubilei* ibid.

Bonifacius autem VIII. tempus *Iubilei* præfinivit , quod anteà non erat , & centeſimo quoque anno celebrari juſſit ibid.

Clemens VI. in quinquageſimum annum retulit ibid.

Urbanus V. ad trigeſimum tertium tranſtulit ibid.

Paulus II. demùm ad vigeſimum quintum reduxit ibid.

Definitur *Iubileus* , & cur inſtitutus t.1. p.198. in fine & ſeq.

Indulgentia *Iubilei* Definitio d. tom. pag.199.

Et explicatur Definitio ibid.

Duæ illæ particulæ in Indulgentiis apponi ſolitæ ſcilicèt *contriti*,& *confeſſi* explicâtur ibid.

Et quià in definitione dicitur *remiſſio de Theſauro Eccleſiæ* : Quidnam ſit *Theſaurus* Eccleſiæ explicatur ibid.

Superabundantes , vel *ſupererogatoriæ* ſatisfactiones quænam ſint , & explicantur dicto tomo pag.199. & 200.

Infinita Jeſu Chriſti merita , Paſſiones , & ſuperabundantes Sanctorum ſatisfactiones explicantur dicto tomo pag.200.

Quis ſit *Theſauri Eccleſiæ* Diſpenſator ibid.

Facultas hæc diſpenſandi de Theſauro Eccleſiæ ad juriſdictionem pertinet ibid.

Ideo non Sacerdos poteſt ferre Indulgentiam ibid.

Archiepiſcopi , Epiſcopi , Legatus Papæ facultatem Indulgentias ferendi hàbent , præſcriptam tamèn tom.1. pag.200.

Solus Summus Pontifex , ut univerſalis Eccleſiæ Paſtor plenitudinem Poteſtatis habet , plenariam Indulgentiam per totum Orbem impartiendi ibid.

Conditiones , ſeù res ad Indulgentiam *Iubilei* conſequendam enumerantur dicto tomo pag.201.

Præter gratiæ ſtatum ; Operum quoque injunctorum adimpletio requiritur ibid.

Modus viſitandi quatuor Urbis Baſilicas quantùm ad numerum dierum præſcriptum in Bulla Indictionis ibid.

Clauſula pro Impeditis explicatur ibid.

Tempus præſcriptum Triginta, vel Quindecim Dierum , tàm pro *continuis diebus* , quàm pro *intermiſſis* explicatur ibid. & pag.202.

Diſpoſitio , ſeù ſtatus Animæ illius , qui operibus injunctis ſatisfacit , qualis debet eſſe dicto tomo pag.202.

Doctorum variæ ſunt opiniones de hoc ſtatu ibid.

Tutior , & ſecurior opinio eſt ut in ſtatu gratiæ ſit ibid.

Viſitatio Baſilicarum in ſtatu gratiæ requiritur in Bulla Indictionis ibid.

Opinio Navarræ ad hoc affertur , & explicatur ibid.

Iubileus cur dictus eſt Annus Sanctus ibid. , & pag.203.

Nomen ly *Sanctus* explicatur ibidem , & quare Beati,qui in Cœlo ſunt,*Sancti* dicantur ibid.

Qui fructum *Iubilei* verè conſequti fuerint , ſi ſtatim poſt pleniſſimam Indulgentiam obirent uti Sancti ad æternam Gloriam advolarent tom.1. pag.203.

Quare tempore *Iubilei Porta Sancta* aperitur, & quid per *Portam Sanctam* intelligitur explicatur ibid.

Solutiones viginti ſeptem Dubiorum , quæ fuerunt examinata Anno *Iubilei* Clementis 8. 1600. , & uſu comprobatę apponuntur dicto tomo pag.203. ad 204. , & ſunt.

1 Annus Jubilei incipit à Veſperis Vigiliæ Nativitatis Domini , & durat ad mediam noctem Vigiliæ ejuſdem Feſtivitatis anni ſequentis t.1. pag.203.

2 Obſervari ſolet Introitus Portæ Sanctæ , quamvis non ſit neceſſarius ibidem.

3 Semel tantùm in dicto anno Indulgentia acquiritur, quamvis multotiès opera injuncta fiant ibid.

4 Irregulares ſuſpenſi , & interdicti ſunt capaces *Iubilei* ibid.

5 Excommunicati , ſi *Iubileo* durante , abſolvantur ſunt capaces *Jubilei* ibid.

6 Regulares Profeſſi ſi ſinè licentia Superiorum Romam Peregrinati fuerint tutum non eſt ut *Iubileum* conſequantur ibid.

7 Epiſcopi abſque licentia Sedis Apoſtolicæ Romam petentes *Iubileum* conſequentur ibid.

Digitized by Google

8 Parochi etiam ſinè licentia idem *Iubileum* conſequentur ibid.
9 Sufficit ut quis in viſitatione ultimæ Baſilicæ confeſſus fuerit ibid.
10 Si quis abſque peccato mortali Eccleſias viſitaverit optimè facit, neceſſarium tamen non eſt, & ſi inter viſitandum in peccatum inciderit non eſt neceſſe ut opus viſitandi denuò exordiatur ibid. vide vigeſimam ſolutionem.
11 Nocte januis Eccleſiarum clauſis opus injunctum exequi poteſt, & Dies Naturalis 24. horarum requiritur ibid.
12 Neceſſaria eſt viſitatio Eccleſiarum quatuor, & uno eodem die eſt abſolvenda, & ſi bis in eadem die fiet viſitatio pro una intelligitur dicto tomo pag.204.
13 Advena qui Romam petierit, & opus injunctum inceperit ſi diſcedet, & poſteà advenerit opus inceptum poteſt perficere ibid.
14 Romani ſi domicilium haberent extrà Urbem, ad hanc peregrinantes privilegio Exterorum gauderent ibid.
15 Curiales autem non inſtar exterorum ſed incolarum Romæ ſunt ibid.
16 Liticantes Romæ, animo diſcedendi poſt litem, ut exteri habentur ibid.
17 Suburbani Romæ Romani non exteri intelliguntur ibid.
18 Studentes Romæ animo non permanendi poſt ſtudium, ut exteri habentur ibid.
19 Religioſi exteri, qui Romæ ſunt, ut Incolæ non autem ut exteri habentur ibid.
20 Si quis ante aliquam viſitationem in mortale peccatum inciderit viſitatio valeret, dummodò peccatum non ſit perpetratum in actu viſitationis ibid.
21 Actio religioſa in viſitando ſemper requiritur ibid.
22 Viſitatio in Curru, ſeu aliter valet ibidem.
23 In viſitatione præcipuum Altare cujuſcumque Baſilicæ debet viſitare, in quo, ſcilicet, SS. Sacramentum adſervatur ibid.
24 Viſitatio ſinè oratione ſivè vocali, ſivè mentali, eſſe non debet ibid.
25 Confeſſio generalis non eſt neceſſaria ad *Iubileum* conſequendum ibid.
26 Pœnitens non debet cogi à Confeſſario tempore *Iubilei* ad gravem pœnitentiam accipiendam, & de ratione ibid.
27 Pœnitentiæ tamen pro commutatione Votorum, aut Diſpenſationum ſunt ſatisfaciendæ, & per *Iubileum* non relaxantur ibid.

Ritus pro aperienda *Porta Sancta*, & pro Proceſſione in ipſa aperitione adhibita 1599. explicatur, & deſcribitur d. tomo pag.204. ad 206.

JUCUNDITAS per muſcum inſinuata t.1. p.208.

JUDAS Apoſtolus, qui Proditor fuit, multa fecit ſigna antè prævaricationem tom.1. pag.111.

JUDITH hebræa pro ornatu Capitis Mitrà uſa fuit tom.2. pag.278.

JUDÆA in Ditionem, ac poteſtatem Romanorum per Pompejum redacta tom.1. pag.22.

JUDÆORUM *lingua* idem ac hebraica t.2. p.324.

JUDÆUS, & *Chriſtianus* Colluſores à Deo puniti tom.1. pag.472.

JUDICIUM.
Ad Officium, ac Sedem Pontificiam pertinet, Opinio ad privatam pertinet Perſonam t.1. pag.136. & 140.
De libris S. Auguſtini tom.2. pag.17.
De libris, qui Hieronymi non eſſe cenſentur tom.2. pag.49.
De utilitate, quam quiſque ex aliquot Scripturæ Expoſitoribus conſequi poteſt t.2. p.4.
Eccleſiæ in tribus actionum generibus conſideratur tom.1. pag.137.

JULIANUS *Apoſtata* omnium Imperatorum impiiſſimus tom.2. pag.193.
Ejus impietas horrenda ibid.

JULIUS II.
Antè ſe in itinere Sacratiſſimum Chriſti Corpus deferendum curavit tom.1. pag.48.
Ejuſdem geſta ob Eccleſiæ ditionem conſervandam ibid.
Ejuſdem Bulla pro Fratre Nicolao Aquapendentano Præfecto Sacrarii Apoſtoli per reſignationem Venturæ Epiſcopi Metlanenſis tom.1. pag.343.

JULII Rogerii Opuſculorum deſcriptio tom.2. pag.106.
Quo tempore idem floruerit ibid.

JUPPITER pluvius in Columna Antoniana inſculptus tom.2. pag.298.
Inſculptus fuit ad demonſtrandum Maximum Miraculum à Chriſtianis Legionibus ſub Imperatore Marco Aurelio Antonino in Bello Marcomanno militantibus impetratum, & narratur Hiſtoria d. tom. pag.297. ad 299.
Ejuſdem Imago in forma lignea inſculpta dicto tomo pag.298.

JURAMENTUM ſuper Campanas præſtitum in Hibernia, & Scotia, quanta veneratione habeatur tom.1. pag.166.

JUSTINIANUS Imperator quinque genera Ludorum invenit, Alearum Ludo vetito: & in illis ultrà unum ſolidum ludere non permiſit, etiamſi ludentes maximè divites forent t.1. p.468. & 476.

JUSTITIA publica, & Juſtitiæ publicæ ſigna explicantur per Divum Thomam, & S. Bonaventuram tom.1. pag.111.
Per Juſtitiam publicam à Bonis Miraculum perpetratur ibid.
Per ſigna autem publicæ Juſtitiæ à Malis poteſt fieri ibid.

JUSTUM *eſt igitur*, *ut aliquando provideam etiam Domui meæ*: cum particula illa *etiam* legit nova editio. Gen.30. num.30. tom.1. pag.295.

JUSTUS non eſt, qui juſta agit, niſi juſtè agat t.2. pag.299.

JU-

JUSTUS pius accuſator ſui tom.2. pag.393.
JUVENALIS *Epiſcopus* Particulam Dominicæ Crucis ad Leonem Primum miſit to.1. p.255. & 257.
JUXTA *Fontem Aquæ in ſolitudine, qui eſt in via &c.* quomodò legendum in Gen.16. num.7. tom.1. pag.288.

K

K *Litera* Faucibus, palatoque formatur tom.2. pag.237.
Una ex ſex literis latinis ab Evandro inventis tom.2. pag.233.
KALENDÆ, & Kirie non niſi per K ſcribi debent tom.2. pag.234.
Et Karta, Karus, & alia hujus generis ut Scauro placet item per K ſcribi debeat t.2.p.234.
K ſeù Kappa, cur ſuperflua apud Latinos ibid.
K Hanc literam dicitur adjectam fuiſſe latinis literis à Saluſtio Ludimagiſtro ibid.
Et cur inventa ibid.
KAPPA habet vim, C, tàm apud Græcos, quàm Latinos, & non uſurpatur, niſi in dictionibus græcis tom.2. pag.234.
KAYRON genus ludorum à Juſtiniano inventum tom.1. pag.468.

L

L *Litera* conſonans lingua, palatoque dulceſſit tom.2. pag.237.
Numerum quinquageſimum ſignificat ad imitationem Græcorum tom.2. pag.239.
Pro N, & è converſo accipiebatur ibid.
LABARUM quid ſit tom.2. pag.252.
LABOR nimius evitandus tom.2. pag.155.
LABRI, & labii differentia, & quid intelligitur in Scriptura Sacra tom.1. pag.310.
LABRUM, & BASIM *ejus* priùs legebatur *baſes*. Exo.35. num.16. tom.1. pag.310.
LACONIA in qua parte Terrarum ſita t.2. p.325.
LACONICA LINGUA à communi lingua Græca recedit, & de ratione ibid.
Hinc dictus eſt *laconiſmus* ob brevitatem, qua hi, qui utuntur eadem linguâ loquuntur ibidem.
LAICI.
Olim in primitiva Eccleſia nuda manu ſumebant corpus Dominicum; Mulieres autem cum linteamine tom.1. pag.40.
Prohibitum jiſdem fuit per Concilium Rhotomagenſe, ſicuti etiam ne ipſi Domum, vel alibi Eucariſtiam aſportarent per Concilia Toletanum primum, Cœſarauguſtanum, & Rhotomagenſe tom.1. pag.42.
Sub utraque ſpecie olim communicabantur t.1. pag.39.
Hodiè ex laudabili uſu Eccleſiæ ſub ſola Panis ſpecie tom.1. pag.19.
Veriùs tamen à Concilio Baſilienſi, & Conſtantienſi jiſdem prohibitum to.1. pag.39.
Nullo modo licèt jiſdem pulſare Campanas, nec ab Eccleſiaſticis ſine Superpelliceo to.1. pag.176.
LAMBERTUS le Drou Huyenſis 28. Sacrarii Apoſtolici Præfectus Vir ſanè Digniſſimus, nunc Celſiſſimi Principis Clementis ex Ducibus Bavariæ, Coloniæ Archiepiſcopi, & Electoris, Epiſcopi, ac Principis Leodien. emeritiſſimus Vicarius Generalis tom.1. pag.362.
Fuit declaratus Præfectus Sacrarii Apoſtolici, & inſimul Epiſcopus Porphyrienſis à ſa. me. Pontifice Innocentio XII. in locum Joſephi Euſarii Aquilani, dùm foret unus ex octo Doctoribus Regentibus in Univerſitate Lovanienſi ibid.
Libri ab ipſo Typis editi enarrantur ibid.
Munia in Religione ab ipſo habita antè, & etiam poſt ejuſdem promotionem ibid.
Præfecturam exercuit antè ejus promotionem ad Vicariatum Leodienſem annos 20. ſub SS. Pontificibus Innocentio XII., & feliciter Regnante Clemente XI. tom.1. pag.363.
LAMON *Fluvius* tom.1. pag.70.
LAMPADES in Sacrario Apoſtolico antè Sanctiſſimum Sacramentum pendentes, & ardentes perpetuò non oleo ſed cerâ nutriuntur, & earum Cura ad Clericos pertinet t.1. pag.325. & 332.
LAMPRIDIUS de Larario Alexandri Severi tom.1. pag.322.
LANII, ideſt Carnifices tom.1. pag.161.
LAPIS.
Lazulus deſcribitur tom.1. pag.92.
In quo multi fideles Martyrii coronam in Baſilica S. Petri aſſervatus tom.2. pag.354.
Lydius, vel paragonius quid ſit to.1. pag.471.
Porphyreticus, ſuper quem SS. Apoſtolorum oſſa à B. Silveſtro Papa diviſa fuerunt, & in Baſilica S. Petri aſſervatus tom.2. pag.177. & 354.
LAPIDIBUS *opprimet eum univerſa multitudo*, priùs legebatur etiam *multitudo Populi*. Levit.24. to.1. pag.317.
LARARIUM idem ac Sacrarium tom.1. pag.322.
LARDARIUM vox à quibus deſumpta tom.2. pag.392.
LARVÆ *uſus*, ſivè geſtatio ab Anglis ſub pena capitis prohibitus tom.1. pag.485.
LASSITUDO animi, & corporis fugienda tom.2. pag.155.
LATERANENSE *Concilium Generale I.* contrà Waldenſes, & Catharos: In hoc Concilio prohibentur torneamenta, & decretum editur de duabus tertiis ſuffrageorum in eligendo Summo Pontifice tom.2. pag.262.
Sub quo Pontifice, & quo anno celebratum, & quid etiam actum fuit ibid.
Aliud *Laterenſe I.* omnium Conciliorum celeberrimum, in quo Abbatis Joachim Libellus contrà Magiſtrum ſententiarum Petrum Lombardum ab ipſo editus damnantur, & ſacrum bellum de recuperanda Hieroſolyma Cruce ſignati inſtituuntur tom.2. p.263. & ſeq.
Sub quo Pontifice, & quo anno celebratum, quid aliud factum fuit ibid.
Aliud *Lateranenſe III.* contrà Conciliabulum Piſanum coactum tom.2. pag.268.
In hoc inſtitutum eſt Bellum contrà Turcas, & commiſſum fuit Maximiliano Imperatori, & Franciſco Regi Galliarum, qui præſentes fuerunt in hoc Concilio ibid.

Quo

Digitized by Google

Quo anno, & ſub quo Pontifice, & quid aliud actum fuerit in eo ibid.
LATERANENSE *Palatium* à Laterano Cive Romano dictum, & à Conſtantino Magno in Eccleſiam S. Salvatoris converſum tom.2. pag.178. & 184.
A Sixto V. reſtitutum ibid.
Ejuſdem, & obeliſci Magni à Circo Maximo eruti à Sixto V. Inſcriptiones novæ, & antiquæ dicto tomo pag.182. in fine ad 189., & pag.292. ad 294.
LATERANENSIS BASILICA.
A Fratribus olim culta: Canonici verò Sacra tantùm in ea faciebant, & Sacramenta ſubminiſtrabant tom.2. pag.184.
Hæc eſt prima Eccleſia publicè conſtructa d. t. pag.178.
Cur primaria, & Lateranenſis dicatur tom.2. pag.178. & 179.
Quandò fuerit ædificata tom.2. pag.179.
Quinque nominibus, aut titulis vocitari ſolet tom.2. pag.179. & 184.
In hac ſolùm Baſilica extat Altare ligneum, & quarè, dicto tomo pag.178.
Quarè in hac ſolùm Baſilica in ultimo *Agnus Dei qui tollis peccata Mundi* non dicitur *dona nobis pacem*, ſed ſemper conſecutivè tribus vicibus reſpondetur *miſerere Nobis* tom.1. pag.187.
LATERANENSIS Epiſcopatus poſſeſſio à Sixto V. capta: cujus rei faciendæ Pontificia deſcribitur pompa, exteris Principibus eam comitantibus tom.2. pag.178.
LATERNA ſuprà Tholum Baſilicæ S. Petri ſita deſcribitur tom.2. pag.352.
Cur ſic nominetur ibid.
LATINA LINGUA.
Ea loqui cur multis jàm ſæculis nemo ferè ſciverit tom.2. pag.241.
Quatruplex eſt lingua latina tom.2. pag.325.
Antiqua, ſcilicèt, latina, Romana, & Mixta, & explicantur ibid.
Eam omnibus indifferenter Romæ, & in Italia fuiſſe communem, quam Pueri cum lacte ipſo imbibebant, cùm nulla alia apud Romanos eſſet lingua multis rationibus, & auctoritatibus probatur tom.2. pag.241.
Eidem admiranda jactura adventu Gothorum & extranearum Nationum in Italiam to.2. pag.241.
Ejuſdem Propagines to.2. p.213. 318. & 322.
Non ſuperatur à Græca, immò ea uberiorem multis rationibus, & auctoritatibus probatur tom.2. pag.232.
LATINARUM LITERARUM, ſeù *Alphabetum latinum*.
Formatio pronunciatio, & figuræ t.2. p.237.
A quibus inventæ tom.2. pag.231.
Earundem numerus tom.2. pag.237.
Alii Nicoſtratam Carmentam Matrem Evandri Arcadis, Alii Cadmum ſexdecim literas latinas inveniſſe ferunt t.2. p.232. & 233.
A Cadmo primùm ſexdecim literas à Phinicia in Græciam aſportatas fuiſſe Plinius affirmat dicto tomo pag.233.
Ideò Græcis literis ad ſimiles ibid.
Demonſtrantur quænam ſint literæ habentes figuras, poteſtates, & pronunciationes, ut Græcæ literæ dicto tomo pag.234.
Quæ tamèn ſint hæ ſexdecim literæ aut à Cadmo, ſivè à Nicoſtrata Carmenta inventæ demonſtrantur dicto tomo pag.233.
Evander Carmentæ filius ſex aliarum Literarum inventor dicto tomo pag.233.
Quæ ſunt eædem literæ oſtenduntur ibid.
Diphthongorum uſus in literis latinis à Grecis deſumptus dicto tomo pag.234., & Grecos à latinis literis Diphthongos mutuatos eſſe demonſtratur ibid.
Trium *aliarum Literarum* Inventor Claudius Imperator dicto tomo pag.235.
Sed una tantùm in uſu, & aliæ uſu obliteratæ, & demonſtantur d. tomo pag.235. & 236.
De omnibus literis latinis ponitur figura pronunciatio &c. dicto tomo pag.237., & explicantur Poteſtates, Diphthongi, & ſonus ibid. & ſeq.
Quænam deſerviant ad numerandum d. tomo pag.238. & 239.
LATINI *Antiquiores* non in conſonantibus, ſed in vocalibus aſpiratione uti ſolebant t.2. pag.183.
LATINI, & *Græci* per Oleam, Victoriam, & Pacem indicabant tom.1. pag.218.
LATINI *Latinii* Bibliotheca tom.2. pag.345.
LATINORUM *quorundam error* in ſcribendo, *Chriſtus*, & *Ieſus* abreviatim tom.2. pag.304.
LATRIÆ ADORATIO.
Deo ſoli debetur tom.1. pag.245.
Et quadrupliciter aliquid hac adoratione adorari poteſt explicatur ibid.
Hac etiam adoratione adoratur Crux, & alia Inſtrumenta Paſſionis ejus, & totum id quod aliquid Chriſti fuit ut Sanguis, Aqua, quæ effluxit ex ejus latere Capilli Veſtes &c. ibid.
LATROCINARI, pro militari tom.1. pag.478.
LATRONES Milites dicebantur, ſcilicèt quaſi *laterones* ibid.
Nunc permutata vocabuli ſignificatione pro graſſatoribus viarum accipitur ibid. Hinc etiam.
LATRONES, & quaſi Laterones, *Latrunculi* dicuntur quos vulgò *Schacchi* dicuntur ibidem, & pag.474.
LATRUNCULORUM LUDUS.
Cur ità dictus explicatur tom.1. pag.478.
Cur dicantur Schacchi, & à quo ità dicti ibid.
Et quarè in fine ludi ejuſdem dicatur *Scach Math* vulgo *Scacco Matto*, & hæ voces hebraicæ explicantur ibid.
Sunt, qui vulgò Scacchi dicuntur, cur liciti, & honeſti dicantur tom.1. pag.474.
Modus ludendi deſcribitur ab Alexandro de Alexandro dicto tomo pag.478.
Et ab eodem auctore aſſeritur Palamedem fuiſſe latrunculorum ludi inventorem ibid.
Diverſa eorum nomina tom.1. pag.478.
Inventor fuit Xerſes, & cur invenerit hunc ludum ibid.
Et antiqua inventio ferè à creatione Mundi 3685. ibid.
Ludus, nec Laicis, nec etiam Clericis prohibitus tom.1. pag.479.
Quid autem ſentiat S. Petrus Damianus in reprehenſione Epiſcopi Florentini ibid.

Eorum

Digitized by Google

Eorum, ſivè *Calculorum*, ſivè *Scacchorum* Colluſores fuerunt Mecænas, & Q. Galba Viri eruditi, & inſignes tom.1. pag.479.
Eſt ludus licitus, ſed cur ineptiſſimus pro animo recreando ex Navarro, & Canonerio tom.1. pag.480.
LATUSIM, *& Loomim* ità hæc nomina ſcribenda cenſentur: Gen.25. nu.3. tom.1. pag.292.
LATUS *Chriſti* antonomaſticè ideſt per excellentiam pro latere dextero ſumitur tom.1. pag.24.
Dextrum Jeſu Chriſti non ſiniſtrum multis auctoritatibus fuiſſe lancea apertum comprobatur ibid.
Et ideò à Summo Pontifice celebrante ſolemniter in Solio Lateris dextri ſanguinem conſecratum ſumitur ibid.
LAVOR pro Labor tom.2. pag.391.
LAURENTIUS Frizolius de Sacello Gregoriano tom.2. pag.354.
LAURETUM CIVITAS.
Ejuſdem deſcriptio tom.1. pag.55.
Translationes Sanctæ hujus Domus ibidem, & pag.71.
Ejuſdem Privilegia quidem Divina deſcribuntur ibid., & dicto tomo pag.273. & ſeq.
A Sixto V. Civitatis Jure, & Epiſcopatu exaltatum tom.2. pag.273. & 282. & 354.
Inſcriptio pro hac Civitate, & Emblema depictum in Bibliotheca Vaticana dicto tomo pag.282.
Inter alia privilegia, quibus ab eodem Pontifice decoratum, mœnibus cinxit, & decreto mandavit ut quælibet Communitas Piceni Domum ſibi in ea conſtrueret tom.2. pag.273. & ſeq.
Quæ inibi facta fuerint à Societate Sanctiſſimi Sacramenti in itinere Clementis VIII. ad Civitatem Ferrarienſem, tom.1. pag.55. & 71.
LAZARUM reſuſcitatum convivari voluit, & Puellæ ad vitam revocatæ cibum dari juſſit Chriſtus Dominus, ne reſurrectio eorum phantaſma putaretur tom.1. pag.19.
LAZARUS.
Cur cæremoniis prævìis à morte ſuſcitatus t.1. pag.127.
LEBES pro Campana ſumitur tom.1. pag.159.
LECHEM panis, & *Iayn* vinum apud Hebræos t.2. pag.222.
LECTIONARII, ſeù *Codices* manuſcripti vetuſtiſſimi res Martyrum geſtas complectuntur, & in Bibliotheca Vaticana aſſervantur tom.1. pagin.109.
LECTOR Sacræ Scripturæ qualis eſſe debeat, & variæ SS. Patrum ſententiæ ſuper qualitatibus lectorum ejuſdem Sacræ Scripturæ tom.2. pag.6.
LEGATIO Cardinalis Cajetani in Galliam ad quid à Sixto V. inſtituta, & ejuſdem legationis Comitatus deſcribitur tom.2. pag.276.
LEGATI pacis Caduceatores dicebantur tom.2. pag.219.
LEGATI, ſeù Nuncii, vel Oratores, qui in rebus graviſſimis fuerunt adhibiti ex ordine Auguſtiniano, & aſſumpti pro Eccleſia Sancta Dei tom.1. pag.336.
LEGATUS Poloniæ Card. Aldobrandinus, & Prælati hujus legationis tom.2. pag.276.
LENTULI ad Tiberium Cœſarem de Jeſu Chriſti per partes deſcriptione Epiſtola to.2. pag.262.
LEO.
Dum vigilat, oculos clauſos, dum dormit apertos habet, & de ratione tom.2. pagin.179.
Cur ad Hieronymi pedes pingatur tom.2. pag.195.
LEO I. Attilæ occurrens ipſum Cruce placavit t.2. pag.205.
LEO III. Ann. Domini 803. primam Canonizationem ſolemniter celebravit Werdæ in Germania rogatu Imperatoris Caroli, & Hildebaldi Archiepiſcopi Colonienſis canonizando S. Svitbertum Epiſcopum Werdenſem tom.1. pag.109.
LEO IV. anno circiter 850. in Baſilica S. Petri Magnificam Turrim Campanariam extruxit, Leoninam Urbem de ſuo nomine appellavit, Vaticanum mœnibus cinxit, & Fores dictæ Baſilicæ ab Agarenis direptas ex Argento reſtituit tom.1. pag.172.
LEO X. Franciſco Regi Galliæ Româ proficiſcens obviam ivit tom.1. pag.48. & 49.
Ejuſdem itinera ibid.
Sacratiſſimam Hoſtiam in itinere antè ſe aſportandam curavit ibid.
LEONES *marmorei*, ſivè ænei, cur in Fanorum Valvis, Sacrarumque Ædium veſtibulis ſtatui ſolebant tom.2. pag.179.
LEODII *in Civitate Germaniæ inferioris*.
Miræ magnitudines ſunt Campanæ quæ efficiunt muſicos concentus diverſi Generis t.1. pag.171.
In Cathedrali octo ſunt Campanæ ampliſſimæ, minuſculæ verò duodecim, & ad pulſationem harum Campanarum maximam 24. Homines requiruntur ibidem, & quo modo adaptentur homines ad eam pulſandam deſcribitur ibid.
In Sancti Laurentii Eccleſia 21. Campanę ſunt, quæ Cantiones muſicas perſonant; item in Eccleſia apud Cruciferos Campanæ ſunt permultæ, & in Eccleſia S. Pauli Campanæ 24. ſunt, quæ Organorum inſtar *manibus*, *& pedibus* pulſantur ibid.
Horologium autem, quod extat in Eccleſia Cathedrali S. Lamberti ære inciſum habes dicto tomo pag.191.
LEONOPHÆUM quid tom.2. pag.377.
LEVA *oculos tuos* IN DIRECTUM, ly *indirectum* ſublatum fuit per S. Cong. Gen.13. nu.14. to.1. pag.287.
LEVIS, & *gravis Armaturæ* Equites in itinere Clementis VIII. ad Civitatem Ferrarienſem tom.1. pag.57. & 73.
LEX *nulla* ſinè auctoritate Papæ tom.2. pag.256.
LIAM, & non *Lian*: pronunciandum. Gen.29. n.24. tom.1. pag.294.
LIBER Cæremoniarum antiquus aſſervatur in Bibliotheca Angelica Romæ in Ædibus Auguſtinianis tom.1. pag.468.
LIBER *Eccleſiaſtes* inſcriptus, fuit à Salomone compoſitus juxtà Hebræos tom.1. pag.272.
LIBER Signorum apud Benedictinos to.1. pag.25.
LIBRI.
Eorundem Novi, & Veteris teſtamenti conſonantia tom.2. pag.3.

Novi

Digitized by Google

Novi teſtamenti Canonici enumerantur ex Sac.Concilii Tridentini Decreto ſeſſ.4. to.2. pag.8.
Et Veteris Teſtamenti Canonici ex eodem Decreto narrantur dicto tomo pag.7.
Qui primùm omnium impreſſi Romæ fuerunt S. Auguſtini ſcilicèt de Civitate Dei, vel Confeſſiones, & Lactantii firmiani Inſtitutiones tom.2. pag.349.
Prophetarum Minorum, quibus in novo Teſtamento reſpondet Apocalypſis t.2. pag.3.
Qui dicuntur *libri Exoterici*, & *Acromatici* explicantur ſecundùm Ariſtotilem, & Ciceronem tom.2. pag.348.
Qui Hieronymi dicuntur, aut cenſentur, de his judicium tom.2. pag.49.
Qui D. Auguſtini ſint aut non ſint, de his judicium, donec aliter à S. Sede fuerit præſcriptum tom.2. pag.17. cum ſeq.
Quo modo conſervari debeant in Bibliothecis tom.2. pag.316.
Quomodo libri diſponantur, & ordinentur in Bibliothecis tom.2. pag.347.
Poſſunt dividi in diſpoſitione, & ordine in decem claſſes ibid.
LICENTIA poetica uſus eſt auctor epigrammatis in Epitaphio Sacriſtæ Caſtellani dum dicit Beatum, & poſteà in pentametre Pontificum per ſincopem, ſcilicèt tom.1. pag.354.
LICINIUS, *Antonii* Colluſor Alearum condemnatus apud Ciceronem invenitur tom.1. pag.466.
LIGNA *Setim* quid tom.1. pag.36. & 37.
LIGURIA unde ligures ſunt pars Hetruriæ tom.2. pag.325.
LIGURICA lingua Hetruſca eſt ibid.
LIMBUS eſt faſcia ſecundùm ritum antiquum, extremitatem veſtium circumquaque ambiens t.1. pag.308.
LINGUA Campanæ eſt plectrum ferreum tom.1. pag.170. & 175.
Cur ità dicatur ibid.
Hæc Prædicatorum linguam ſignificat to.1. pag.175.
LINGUA *inſtrumentum locutionis* mollis, lata, & abſoluta locutioni accomodatior, ſicut in quibuſdam Avibus, Ovibus, & Bobus tom.2. pag.221. & 222.
An Animalia irrationalia verè poſſint loqui, & ſi loquantur quomodò ibid.
LINGUA ſivè DIALECTUS, vel IDIOMA.
Quid ſit Dialectus definitur tom.2. pag.300.
Quotuplex ſit, vel quot ſunt genera linguarum ibid.
Cur ſeptuaginta quinque, vel ut alii volunt, ſeptuaginta duo numerantur ibid.
Unde originem traxit diverſitas Idiomatis tom.2. pag.211. & 301.
Omnes tamen ab Hebraica, quæ ſemper pura, & ſincera remanſit, ortum ſivè in totum, ſivè in partem habuerunt ibid., & 226.
Earundem confuſio ab Ædificatione Turris, quam Nemroth curavit ædifican. evenit ibid.
Homini naturalis quænam ſit tom.2. pag.221.
Nulla naturalis ex Auguſtino ibid.
Nonniſi ad ſignificandum aliquid contributa tom.2. pag.222.
Una omnes olim loquebantur to.2. pag.211.
Et una omnes in fine mundi loquentur ibid.
Quid ſentit Divus Hieronymus de hoc ſolo idiomate, quo omnes in fine loquentur ibidem.
Principaliora *Idiomata* tria numerantur *Hebraica*, ſcilicèt, *Græca*, & *Latina* tom.2. pag.301.
Harum trium linguarum communicatio, vel Symboleitas in literis Alphabeti tàm in pronunciatione quàm in figuris demonſtratur dicto tomo à pag.301. ad 305.
Quanam ſcriptum fuerit novum teſtamentum, & quomodo in eo citetur vetus to.2. pag.9.
Biblia, ac Titulum Cruci impoſitum tribus Idiomatibus conſcripta non ſinè Myſterio oportet eſſe dicendum tom.2. pag.301.
Omnes Dialectos, ſeù linguas, quibus ferè omnes Nationes, & Regiones loquuntur modo Alphabetico appoſitas habes dicto tomo à pag.306. ad 320.
Et in aliquibus eorum *Idiomatibus* habes orationem Dominicam, etiam charactheribus propriæ Nationis, modo etiam Alphabetico diſtributam à pag.325.
LINGUÆ omnes [*Hebraica*, *Græca*, *&* *Latina* exceptis] barbaræ dici poſſunt tom.2. pag.301.
LINTEAMINA antè pectus Communicantium, undè ortum habeat tom.1. pag.40.
B. LINUS *Papa* poſt D. Petrum II. Inventor Pallii Summis Pontificibus, Patriarchis, & Archiepiſcopis dand. in ſingulare poteſtatis privilegium tom.2. pag.372.
SS. LINUS, & Cletus Chorepiſcopi tempore, quo S. Petrus Eccleſiam Dei regebat tom.2. pag.125.
LIPSII Sententia Crucifixio Dominica quatuor Clavis repræſentata, & omninò repræſentanda tom.1. pag.264.
LITANIÆ quotidiè à Cantoribus decantatæ in itinere Clementis VIII. ad Civitatem Ferrarienſem tom.1. pag.52.
LITERÆ.
Cujuſcumque Nationis ortum habent in aliquibus ab Hebraicis tom.2. pag.226.
Miſticæ quinque apud Græcos explicantur t.2. pag.230.
Rubræ, cur in librorum, vel capitum fronte ſcribi, ac imprimi ſoleant tom.2. pag.226.
Earum omnium Inventores tom.2. pag.210. ad 258.
LITHUANICA lingua quatuor linguis in Lithuania ejuſdem Populi loquuntur, & explicantur to.2. pag.326.
Ejuſdem Populi polonico ſermone utuntur, aut Illyrico ut alii volunt ibid.
LITURGIA.
Nomen Liturgiæ eſt idem, ac Miſſa tom.1. pag.16.
SS. Jacobi, Marci, & Baſilici ibid. & pag.266.
Teſtantur Chriſtum Dominum poſt Cœnam cum Diſcipulis factam in inſtituendo Sacroſancto Miſſæ Sacrificio non Vinum tantùm, ſed Vinum aquâ mixtum obtuliſſe ibid.
LIVONICA *lingua* Livonum, vel Livorum, & Lithuanorum, & Curorum eadem eſt lingua to.2. pag.326.
LOCA, & *Eccleſiæ*, in quibus S. Paulus ad Salvatoris

Digitized by Google

ris noſtri dextram, & S. Petrus ad ſiniſtram picti, & repræſentati cernuntur tom.1. pag.91. ad 94.
LOCORUM *apparatus* ad adventum Societatis SS. Sacramenti in itinere Clementis VIII. ad Civitatem Ferrarienſem tom.1. pag.52.
LOCUTIO.
Propria quænam ſit, & intelligentiam poſtulat, ut propria, & vera ſit tom.2. pag.221.
Cæterorum Animalium præter hominem propriè locutio non dici poteſt, quamvis aliquam locutionem efforment ibidem, & pag. ſequen.
Eadem in Brutis prodigioſa eſt, & per Dæmonem ad fallendam credulitatem Gentium, aut Divinâ virtute effici poteſt d. t. p.222.
LONGINUS aperuit latus Chriſti dextrum, non ſiniſtrum tom.1. pag.24.
Cur ità nuncupatus ibid.
LOQUI, an propriè dicantur Angeli in Corporibus aſſumptis tom.1. pag.114.
Pſitacus Pica aut cætera Animalia irrationalia propriè *loqui* non poſſunt, & de ratione tom.2. pag.221. & 222.
LUCA CIVITAS.
Eſt in Hetruria ſita tom.1. pag.262.
In ea aſſervatur Imago Crucifixi à Nicodemo cedrino ligno inſculpta, & quatuor clavis Crucifixio demonſtratur ibid.
Dictæ Crucifixi Imaginis figuram ligno inciſam habes dict. tomo pag.252. poſt tractatum *de Præputio Chriſti Domini in Reſurrectione reaſſumpto*.
In eadem Civitate aſſervatur Miraculoſa Imago Deiparæ Virginis Saxo ab Aleatore percuſſa indè *Madonna del Saſſo* vulgò dicitur quæ trià Miracula narrantur in eadem percuſſione facta tom.1. pag.471.
Altera etiam Imago Virginis veneratur etiam ab Aleatore in eam evomente blaſphemiam, & quid evenit narratur hiſtoria, & Miraculum ibid.
LUCANUS de literis Phænicæis tom.2. pag.226.
LUCAS, & Nicodemus ille Evangeliſta, hic Chriſti Diſcipulus Imagines Jeſu Chriſti Crucifixi quatuor clavis expreſſas ſculpſerunt illa Sciroli, altera *Lucæ* aſſervatur tom.1. pag.262.
Imaginum earundem Figuræ ligno inciſæ to.1. pag.252.
Idem Evangeliſta S. Apoſtoli Pauli Peregrinationis Comes ibid.
LUCILLA factioſa Fæmina à Ceciliano reprehenſa tom.1. pag.109. & 129.
LUCRUM.
In Alearum ludo factum in tribus caſibus reſtituendum eſſe affirmat S. Thomas tom.1. pag.476.
Et quando in his tribus caſibus eleemoſynam fieri non debet ibid.
In Ludis conceſſum tom.1. pag.468.
Quomodò, & quando reſtituendum ſit ibid.
De hac re Opiniones diverſæ tom.1. pag.477.
Quando ſolvendum ibid.
Precum Spiritualium à victo dicendarum *lucrum* explicatur ibid.
LUCUS, Oppidum, Civitatis nomine dignum tom.1. pag.58.
LUDENTEM *cum Iſaac filio ſuo*: ità legendum putavit Sac. Cong. Gen.21. nu.9. tom.1. pag.290.
Quid de hoc ſentiant SS. PP. ibid.
LUDERE *Par Impar* explicatur tom.1. pag.466.
LUDERERE *micando digitis* vulgò *à Morra* ibid.
Et Nomen *Mor* propriè, nàm corruptè *Morra*, à voce Græca explicatur ibid.
LUDERE *Trocho*, & hic ludus Puerorum eſt, & Nomen Trochum explicatur tom.1. pag.477.
LUDI.
Alearum: ſub Nomine *Alearum* non ſolùm ludus intelligitur, qui vulgo *Carte*: ſed veniunt omnes alii ludi, in quibus ſors, ſeù Fortuna dominatur, & omnes ſunt prohibiti non ſolùm ab humanis legibus, ſed ab Ethnicis, & præſertim per Sacros Canones, & Sanctos Patres execrantur to.1. pag.465. *per totum Tractatum*.
Inventores *Alearum*, & nomina earum explicantur ibidem, & ſeq.
Quarè ludus *Alearum* malus, & prohibitus, & quarè non ſinè peccato Mortali ſit tom.1. pag.475. cætera vide *Alia luſoria vel Alearis ludus*.
A Iuſtiniano Imperatore inventi explicantur tom.1. pag.468.
Et ad fugiendum *ludum Alearum*, ac omnes alios, in quibus ſors, & fortuna dominatur ibid.
Hi autem à Juſtiniano inventi, & non prohibiti, quia artem, & induſtriam, ſivè corporis fortitudinem requirunt ibid.
Nomina eorundem ludorum apponuntur, & explicantur ibid.
LUDOVICI Sfortiæ Ducis conſenſu fuit Mediolani ædificata Eccleſia in honorem Deiparæ Virginis in ſinu geſtantis Filium gladio in gutture vulneratum ab Aleatore quodam, qui ludendo non ſolùm omnem pecuniam ſed veſtes, quibus erat indutus perdiderat tom.1. pag.473. & ſeq.
S. LUDOVICUS *Francorum Rex* à Sulthano captus, Corpus Dominicum pro Obſide reliquit, ac poſteà redemit tom.1. pag.42.
Volunt alii hanc hiſtoriam Federico Regi Francorum tribuendam, qui poſteà in reditu Brunduſium appulit, & Sacram Hoſtiam à Sacerdote Equo inſidente ad Eccleſiam deferendam curavit; Hinc ad illius memoriam Epiſcopus Brunduſinus ſingulo anno in ſolemnitate Corporis Chriſti equitando Sacram Hoſtiam proceſſionaliter defert dicto tomo pag.41.
Hic S. Ludovicus quintæ expeditionis Dux Creatus, & Cruceſignatus in Concilio Lugdunenſi primo in Aſiam profectus eſt tom.2. pag.265.
LUDOVICUS *Imperator* Stephano V. dicto IV. in Gallias fugiente obviam proceſſit, & maximis Honoribus ipſum Pontificem proſequutus eſt tom.1. pag.45.
LUDUS Alearum tom.1. pag.465.
Vide *Ludi*, vel *Alea Luſoria*, vel *Alearis Ludus*.
LUGDUNENSE I. Concilium ſub Innocentio IV. celebratum tom.2. pag.264.
Quo anno celebratum, & qui interfuerunt ibid.
In hoc Concilio quid actum fuit contrà Imperatorem Federicum II. deſcribitur ibid.

Car-

Digitized by Google

Cardinales in hoc Concilio Galerum rubrum acceperunt ibid.
LUGDUNENSE II. Concilium ſub Gregorio X. celebratum tom.2. pag.265.
Quo anno celebratum, & qui, interfuerunt ibidem.
Hoc Concilium ad Terram Sanctam recuperandam, de Proceſſione Spiritus Sancti contrà Græcos definiendum, ad Regem Tartarorum, qui à Fratre Hieronymo Minorita Aſculano, & poſteà Nicolao V. Summo Pontifice adductus baptizandum, eſt coactum ibid.
LUGDUNI deſcriptio, & in quo Terrarum ſitum tom.2. pag.264.
LUNA.
Pro Iſide ab Ægyptiis ſumebatur, quæ *Terram* ſignificat latinè, & ut Dea adorabatur to.2. pag.217.
Per Imaginem Æluri, quem *Catum* ſeù *Felem* latini vocant, ſumebatur, & quarè pro hoc Animali ſumebatur ibid. & ſeq.
Eam laborantem ſuperſtiosè credebant Gentiles tom.1. pag.161.
Et ne Magicorum Carminum vis ad eam perveniret utebantur ſonitu Campanarum ibid.
Quando autem rubram, vel pallidam intuebantur, tunc ad eam perveniſſe vim Magiæ credebant ibid.
LUPERCALIA.
Apud Ethnicos quid erant, cui, quo tempore, & à quibus fiebant to.1.pag.215. 483. & 484.
Cur ità dicta, &, qui ea exercebant Luperci dicti tom.1. pag.483. & ſeq.
Cur nudi per Civitatem incederent, & caprina pelle induti, Mulierum manus ferirent, qui ea exercebant tom.1. pag.484. & 485.
In ipſorum celebratione cur Canes, & Capræ immolabantur ibid.
Qui fuerint ipſorum Inventores to.1. pag.485.
Quid ipſorum loco introductum fuerit ab Eccleſia ibid.
LUSUS quidam, ſed myſticus, de nummo in ſublime jacto explicatur tom.2. pag.191.
LYCEUS, *Lupercus*, & *Lupercalia*, quid ſint to.1. pag.484.
LYDICA *Lingua* eadem eſt ac Phrygiaca lingua tom.2. pag.326.
LYGORUM Dialectus Illyrica eſt ibid.
LYDIUS lapis, vel paragonius quid ſit tom.1. pag.471.
LYSIPPUS Alexandri Magni Statuarius t.2. p.284.

M

M *Litera* conſonans labris imprimitur tom.2. pag.237.
Pro numero milleno accipitur in numerando tom.2. pag.239.
Aliter antiquitùs millenus numerus inſcribebatur ibid.
Et aliter eadem litera M. ſcribebatur ibid.
MACEDONIA.
Regio Europæ Latiſſima tom.2. pag.326.
A duobus Regibus primùm in ea regnabant ibid.
Pars ejuſdem Mediterranei Illyrica lingua utuntur ibid.
Græcâ Dialecto incolæ Macedoniæ loquuntur ibid.
Menſes ex duodecim Zodiaci Animalium nominibus apud eos Populos nominantur ibidem.
MACEDONIA *lingua* vide *ut ſupra*.
MACERATA, Civitas Piceni deſcribitur tom.1. pag.51.
MACHINÆ, ſivè Recipulæ in Portu Ceſenatico ad Capiendas Anates fabricatæ deſcribuntur t.1. pag.58.
MAGDALENA quomodo Chriſti Domini in Domo Phariſæi recumbentis pedes lavare, & alia pedibus ejuſdem obſequia geſtare potuerit, ſtans retrò ſecùs pedes Domini tom.1. pag.23.
MAGI.
A Magia dicti ſunt tom.1. pag.269.
Magorum Genera tria ſunt, & referuntur ibid.
Quinam fuerint illi Magi, qui Stella moniti Chriſtum Infantem adoraverunt tom.1. à pag.269. ad 271.
Quomodò apud Perſas nuncupentur, & qui apud ipſos fuerint tom.1. pag.269.
Pharaoni *Magis* quinam fuerint to.1. pag.270.
Vide *inferiùs Magia*.
MAGIA.
Nomen explicatur tom.1. pag.269.
Species Magiæ duodecim ſunt videlicèt.
Necromantia, Necyomantia, Sciomantia, Chiromantia, Hidromantia, Geomantia, Pyromantia, Aeromantia, Axinomantia, Leconamantia, Catoptromantia, Capnomantia, Coſcinomantia, & explicantur tom.1. pag.270.
Has omnes calluit Nero Imperator ibid.
Inventor quis fuerit tom.1. pag.269.
Ab his *Magiæ* fontibus derivati ſunt Hetruſci Aruſpices Bracmanes, & Gymnoſophiſtæ, Druydæ, & Bardi, Galeotæ apud varias nationes, & Aſtrologi, qui Chaldæi vocantur ibid.
Iſti damnatam, & omninò falſam Aſtrologiam judiciariam exercent ibid.
Ab hoc fonte ortum eſt *Maleficium*, vel *Veneficium* ibid.
Explicatur Augurium, Auſpicium, & Extiſpicium ibid.
Hæc omnia in tertio Magiæ genere contenta deteſtanda ſunt, & de ratione t.1. pag.270.
Illa, quam callere debebant Filii Regum Perſarum non ad Incantationes, & Præſtigias, ſed ad Divinorum Cultum, & ſcientiam pertinebat, & hac *Magia* erant edocti Magi tres illi, qui Jeſum infantem in Præſepio venerunt adorare, dicto tomo pag.271.
Hanc Magicam artem exercentes, & mirabilia per Dæmonum Illuſiones facientes non ſunt miracula, & explicatur quomodo fiant tom.1. pag.117. ad 124.
MAGISTER Cappellæ, vel Scholæ Cantorum, fuit Sacriſta Frater Joſephus Pamphilus vide *Ioſe phus Pamphilus* tom 1. pag.346.
MAGISTER *Sacri Palatii Apoſtolici*.

Digitized by Google

A Viris ſanè Doctis Familiæ Dominicanæ Ordinis Prędicator. exercetur tom.1.pag.334.
Antiquitus qui eum exercebat Lector vocitabatur ibid.
Ab Honorio III. inſtitutus fuit Primus S. Dominicus ibid.
Eſt Judex Ordinarius in Urbe, dùm publica Edicta ad Officium ſpectantia promulgat tom.1.pag.334.
Ejuſdem Officia, onera, & honores ibid.
Etiam Lectoris munere publicè in Cappella Pontificia tempore Pii V., dùm Conſiſtoria haberentur fungebatur ibid.
Libros impreſſos, & imprimendos recognoſcit ibid.
Orationes in Cappella Pontificia ſinè illius approbatione recitari nequeunt ibid.
Quibuſnam Congregationibus interſit ibid.
MAGISTERII Gradus in Ordine Eremitarum Sancti Auguſtini antiquus tom.1.pag.353.
MAGISTERIUM Sacri Palatii Apoſtolici, Lectoratus antiquitùs nuncupatum tom.1.pag.334.
MAGISTRATUI præſunt Leges, & Populo præeſt Magiſtratus tom.1.pag.67.
MAGISTRATUS Locorum, in quibus erat divertendum à Societate Sanctiſſimi Sacramenti praeeuntis in itenere Clementis VIII. antè eorundem locorum Portas præſtolantes tom.1.pag.52.
MAGISTRI *Sacri Palatii Apoſtolici*, fuerunt S. Vincentius Valentinus Hiſpanus, & Joannes à Turrecremata Cardinalis, & F. Silveſter de Prierio ſummæ caſuum Conſcientiæ Auctor t.1.p.334.
MAGORUM.
Opera qualia ſint tom.1.pag.117.
Tria genera tom.1.pag.269.
Ex quo genere fuerint illi, qui ſtella moniti Chriſtum Infantem adoraverunt t.1.p.271.
MALATESTARUM Bibliotheca Ceſenæ in Cœnobio S. Franciſci tom.2.pag.343.
MALEDICTUS *omnis, qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro Legis*. Hæc verba fuerunt corrupta ab Hebræis, & quare to.2.pag.217.
MALLEUS *Campanæ lingua* nuncupatur t.1.p.170.
Græcè quomodò dictus ibid.
MALI Homines quonam ſpiritu prophetent tom.1.pag.126.
MALITIA *diei*, pro labore, aut ſolicitudine ſumitur tom.1.pag.139.
MAMMA, & *Tata* quid tom.2.pag.303.
MAMMARE quid ſit ibid.
MAMMOLI, & *Mammolæ* quæ ſunt, & undè dicantur tom.2.pag.303.
MANDUCATIO *Chriſti Domini* poſt Reſurrectionem, fuit vera quantùm ad Cibi diviſionem, ac trajectionem in Ventrem, non tamèn quantùm ad converſionem Cibi in ſubſtantiam Comedentis tom.1.pag.18.
MANSIONARIUS vel MANSIONARII.
Nomen, & officium explicatur t.1.pag.173. in fine & ſeq.
Multi olim in Eccleſia Romana to.1.pag.174.
Duo à Gregorio Magno nominati, & in Martyrologio relati inveniuntur ibid.
Ejuſdem ſicut, & Cuſtodis nomen antè mille, & amplius Annos pro Campanario ſumebatur ibid.
Enarrantur Miracula per Theodorum, & Abundium Manſionarios Eccleſiæ S. Petri Romæ perpetrata dicto tomo pag.174.
MANTELLETTI, Mozzottæ, ac Rocchetti deſcriptio tom.1.pag.323.
MANUS *non tanget eum*, priùs legebatur verbum in plurali numero. Exo.19.num.13.to.1.pag.307.
MANUSCRIPTA.
Bibliothecæ Urbinatis, Bibliothecæ Vaticanæ ab Alexandro VII. adjuncta to.2.pag.360.
Et Eulogium pro eadem adjunctione ibid.
Eorum, quæ Reginæ Suecorum Alexandræ erant mille noncentos Codices, paucis in domeſtica ſua Bibliotheca relictis, Alexander VIII. Bibliothecæ Vaticanæ dono pariter dedit tom.2.pag.367.
Elogium ejuſdem Donationis ibid.
Syriaca, præſertim, & Arabica vetuſtiſſima ex interiori Ægypto conquiſita CLEM. XI. feliciter regnans refectis jàm vaneſcentibus Picturis Bibliothecæ Vaticanæ, quam variis item monumentis locupletavit, eidem Bibliothecæ munere dedit tom.2.pag.359.
De eodem munere inſcriptio extat ibid.
MANUTIANA Bibliotheca tom.2.pag.346.
MANUTIANA *ex Domo* Viri Inſignes prodiere ibid.
MANUTIANORUM *præclara geſta* laudat Epigramma Auctoris ibid.
MARCELLUS *Cervinus*, qui anteà Bibliothecarius fuit reviſores duos in Bibliotheca Vaticana inſtituit tom.2.pag.201.
MARCI AURELII *Imperatoris* Epiſtola ad Senatum Romanum in favorem Chriſtianorum propter Beneficium Aquarum pluvialium à vero Deo à Chriſtianis legionibus in bello Marcomanno impetratum tom.2.pag.297.
Eadem hiſtoria de Miraculo &c. enarratur dicto tomo pag.297. ad 299.
Ejuſdem geſta, cur in Columna Antoniana inſculpta, hinc deſcriptiones antiquæ, & novæ recenſentur dicto tomo pag.296., & ſequenti.
Victoria reportata in Germania propter inſigne dictum Miraculum ibid.
MARCIONITARUM, & Hebionitarum Hæreſes damnatæ tom.1.pag.16.
MARCOMANNI, ſivè *Moravi*, *Armeni*, & alii Populi Equorum, & Vulpium Carnibus veſci delectantur tom.2.pag.297.
MARCUS ANTONINUS *Philoſophus* adſcitus in filium ab Antonino Pio, qui poſteà Marcus Aurelius Antoninus dictus eſt Columnam *Antonianam* dictam erexit tom.2.pag.297.
S. MARCUS S. Petri Diſcipulus tom.1.pag.16.
MARECIÆ *Pons* ab Octaviano Auguſto in Arimini Amne extructus tom.1.pag.58.& 71.
MARIA SEMPER VIRGO.
Quod non ſolùm *Chriſti Mater*, ſed etiam *Deipara verè Dei Mater* in Concilio Epheſino Primo contrà Pelagium, & Neſtorium declaratum fuit tom.2.pag.205.
Non ſinè conſilio judicatur, ut Maria ſemper Virgo in Civitate Epheſina declararetur verè Mater Dei, & veneraretur non ſolùm tanquàm *Chriſtotocos*, ſed etiam tanquàm *Theoticos*, & ratio datur ibid.

Quo-

Quomodò ſola hæreſes omnes interemerit explicatur tom.1. pag.258. & ſeq.

Encomium ejuſdem tom.1. pag.258, 259., & 260.

Ejuſdem nomine multæ Campanæ extant inſignitæ tom.1. pag.165.

Exaltata ſuper Choros Angelorum tom.1. pag.258.

Per Arcam Federis ſignificata tom.1. pag.38.

MARIANI *Victorii* Rheatini Grammatica Æthiopica Marcello Cervino Card. dicata to.2. pag.216.

MARIANUS *Genazanenſis* ex ordine Eremitarum S. Auguſtini Concionator Egregius t.1. pag.329.

Fuit Generalis d. Ordinis ibid.

S. MARIÆ ad Montes Romæ Campanulæ Muſicæ tom.1. pag.173.

MARINUS *Temperizza* de lingua Serviana tom.2. pag.250.

MARINUS *Valven.* Cuſtos Bibliothecæ qui ſucceſſit Hieronymo Sirleto tom.2. pag.199.

MARMOREA *Baſis* quinque circiter palmorum Virginis Veſtalis Navem Salviam Zonâ deducentis in Bibliotheca Vaticana, ejuſque Inſcriptio tom.2. pag.359.

MARMOREA *Urna* ex antiquis Urbis ruinis effoſſa nuper Anno ſcilicèt 1715., & SS. D. N. CLEMENTIS XI. feliciter Regnantis juſſu in d. Bibliotheca Vaticana poſita, cum Inſcriptione t.2. pag.359.

In hac marmorea Urna inventa eſt Asbeſtina Siudones raræ magnitudinis, in qua cremebantur corpora Mortuorum, & etiam hoc Priſcorum inſigne, & ſingulare Monumentum ab eodem Summo Pontifice Regnante Bibliothecæ Vaticanæ donata ibid.

MARSILIUS Ficinus de Federici Urbini Ducis Laudibus tom.2. pag.342.

MARTIANI *Capellæ* Sententia de tertia litera à Claudio inventa tom.2. pag.263.

MARTIANUS *Imperat.* duos Conciones, Græcam ſcilicèt, & Latinam in Concil. Chalced. habuit tom.2. pag.205. & ſeq.

S. MARTINI *tempore*, quidam ſceleſtus pro ſuis ſceleribus occiſus, tamquàm Martyr colebatur, prædicto denique Sancto Deum ſuppliciter oranti miraculosè ille ſceleſtus apparuit,& ſe non cum Martyribus in Cœlo, ſed cum damnatis in inferno eſſe, ideo Aram, & Sepulcrum ad ejus honorem erecta avertenda curavit to.1. p.127.& 225.

MARTINUS V. Bibliothecam Vaticanam Avenionem translatam, Romam reportandam curavit tom.2. pag.197.

Præfuit Concilio Conſtantienſi, in quo damnata fuit hæreſis Huſſitarum, Romam reverſus cur ſub utraque ſpecie Laicos communicavit tom.1. pag.27.

MARTYR QUIS.

Aquâ non baptizatus, in ſuo ſanguine baptizatus cenſetur tom.1. pag.130.

Armogaſtes *Martyr* tom.1. pag.109.

Cauſa canonizandi aliquem ut *Martyrem* multùm perquirenda eſt dicto tomo pag.130.

Confeſſorum Nomine etiam Martyres intelliguntur tom.1. pag.108.

Quiſnam verè ſit *Martyr* tom.1. pag.130.

Non pœna, aut mors, ſed Cauſa facit *Martyrem* tom.1. pag.110. 128. & 130.

Hæreticorum *Martyr* verè *Martyr* non eſt, ſed Pſeudomartyr dicitur tom.1. pag.140. vide infrà *Martyrium*.

MARTYRIUM.

Cauſa ejuſdem intrinſeca, & meritoria eſt charitas, quæ eſt opus Martyrii meritoriè imperans tom.1. pag.128. & 130.

Finalis cauſa *Martyrii* eſt defenſio, & confeſſio veritatis Fidei, necnon eorum, quæ Fidei annectuntur dicto tomo pag.130.

S. Joannes Baptiſta *Martyrium* paſſus eſt non quià coactus fuit ad negandum Chriſtum vel fidem Chriſti, ſed veritatem, & Juſtitiam quæ annectuntur Fidei ibid.

Hæreticorum *Martyrium*, perfidiæ magis tormenta ſunt, quam Corona Victoriæ, & eis non præmium, ſed pœna debetur ibid.

Quamvis *Martyrium* commune ſit, tàm bonis, quàm malis, cauſa tamen intrinſeca, & finalis omnibus communis, non eſt, veluti, nec etiam extrinſeca tom.1. pag.130.

MARTYROLOGIUM.

Undè ortum habeat tom.1. pag.108.

Quiſnam fuerit eorum primus Auctor ibid.

Euſebium dicitur fuiſſe, cujus Martyrologium S. Hieronymus in linguam Latinam tranſtulit ibid.

Hodiè ab Eccleſia congeſtum, & concinnatum, in omnibus Eccleſiis legitur tom.1. pag.108.

Symeonis Metaphraſtis *Martyrologium* ibid.

Uſuardus juſſu Caroli Magni, congeſſit *Martyrologium* ibid.

MARTYRUM res geſtas conſcribendas curavit S. Clemens Papa, & S. Anterus, item Papa idem innovando fecit, idemque SS. Fabianus, & Felix Pontifices tom.1. pag.108. & 109.

MARSIGNI, & *Burij* Populi Svevorum Cultum, & Sermonem habent tom.2. pag.326.

MASSA, pro fundo, ſeù villa uſurpata to.2. pag.408.

MASSARIA quid ibid.

MASSARIUS quis dicatur ibid.

MASSATIUS *Aleator*, & Imaginis Chriſti Domini Percuſſor, ab ipſa Imagine percuſſa miraculosè cruentatus fuit magna ſanguinis quantitate tom.1. pag.473. & ſeq.

Ejuſdem mira converſio, & Sanctitas ibid.

MATERIA Corporalis, quantùm ad motum Angelis bonis, & Spiritibus malis obedit ad nutum tom.1. pag.165.

MATTHIÆ *Corvini* Bibliotheca tom.2. pag.208.

MATILDÆ Comitiſſæ Donatio facta Baſilicæ Sancti Petri Civitatum Terrarum, atque Poſſeſſionum pro Luminaribus, ſivè Lampadibus antè Presbyterium arden. tom.2. pag.408. & ſeq.

MATRIMONIA Philippi III. Hiſpaniarum Regis, & Margaritæ Reginæ, necnon Alberti Arcis Ducis Auſtriæ, & Iſabellæ Hiſpaniarum infantis inter Miſſarum ſolemnia à Clemente VIII. Ferrariæ celebrata tom.1. pag.68.

MATRIMONII SACERDOTUM decretum in ſexta Synodo non eſt pro univerſali, ſed tantùm Orientali Eccleſia, & non comprehendit diſſolutionem, ſed ſeparationem, & Religioſam vitam, & hoc ex conſenſu Uxoris tom.2. pag.208.

MATRONES mitrâ utebantur, & cujus generis erat tom.2. pag.377.

Digitized by Google

INDEX

MATURITAS in Canonizatione Sanctorum requiritur tom.1. pag.126.
- Et induſtriç celeritas, & diligentiç tarditas ibid.

MATUTINUS, & Veſpertinus Campanæ pulſus, cur fiat tom.1. pag.180.
MAURITII tertii Chronicon de Auguſtiniana familia tom.1. pag.339.
MAXENTIUS à Conſtantino Magno divinitùs per Crucem devictus tom.1. pag.54. & 260.
MAXENTIUS *Epiſcopus Syracuſanus* Euchariſtiam inter navigandum detulit tom.1. pag.41.
MAXOBII ſeù *Maxobitæ* Illyricam linguam habent tom.2. pag.326.
MECLINIÆ *Campanæ* Organorum inſtar tom.1. pag. 171.
MEDICEORUM *Bibliotheca* tom.2. pag.341.
MEDICEORUM *Typographia* Arabica, & Caldaica tom.2. pag.342.
MEDIOLANI aſſervatur Imago Deiparæ Mariæ ſemper Virginis pictæ, & in ſinu geſtantis Filium, in gutture vulneratum ab Aleatore Maſſatio t.1. pag.473. & ſeq.
- Dictæ Imagini conſtructa eſt Eccleſia à Bramante Architecto, & Pictore Ludovici Sfortiæ Ducis conſenſu ibid.
- Gladius, quo dicta Imago vulnerata fuit aſſervatur in ejuſdem Eccleſiæ Sacrario to.1. pag.474.

MEDIOLANI Bibliotheca celeberrima in Cænobio S. Marci tom.2. pag.341.
MEDI, & *Meſopotami* Illyricè loquuntur tom.2. pag.326.
MEDIA *nocte egrediar in Ægyptum*; priùs legebatur ingrediar: Exo.11. num.4. tom.1. pag.305.
MEGALENTIA *Feſta* Deæ Matri Magnæ Deorum dicata ab Hethnicis tom.1. pag.485.
MEISI, vel *Miſii* Populi Illyricè loquuntur tom.2. pag.326.
MEL, & *Fermentum* quare prohibita in Sacrificiis hebræorum erant tom.1. pag.312.
MELCHIOR *Canus* quid dicat contrà eos, qui Eccleſiam in Canonizatione Sanctorum errare poſſe dicerent tom.1. pag.135.
MELCHUS *filia Aaran*: non ut priùs *Aram* legi debet, Gen.11. num.29. tom.1. pag.287.
MELDOLA, *Oppidum* tom.1. pag.71.
MELITIUS *Antiochenus* Concilio Conſtantinopolitano Primo interfuit tom.2. pag.204.
MEMBRANA,
- Chartç uſum antiquitùs habebat t.2. pag.337.
- Et dicitur *Membrana* quià de Membris Animalium detracta eſt ibid.
- Pergami, quod Aſiæ Civitas eſt, inventa; hinc *Pergamena* Charta ibid.
- Quavis multi Auctores eam dicant tempore Eumenis, & Ptolomæi Regum inventam fuiſſe Pergami, graviores, ut Joſephus, & alii teſtantur fuiſſe in uſum etiam apud Hebræos ibid.
- Libri Sacri, quos ſeptuaginta duo Interpretes confecerunt, in Membranis tenuiſſimis erant conſcripti ibid.
- Et ab Hebræis uſum Membranæ ad Romanos manaſſe ibid.
- Volumina Numæ Pompilii ejuſdem materiæ erant ibid.

MENDACIORUM, & periuriorum Mater Aleatorum ludus tom.1. pag.470.
MEMNON,
- Quiſnam fuerit tom.2. pag.222. & ſeq.
- Variorum Auctorum opiniones circa eundem ibid., & pag. ſeq.
- Cur Phoroneo æqualis dicatur to.2. pag.223.
- Literarum Ægyptiarum Inventor t.2. pag.222.
- In Avem mutatus Poetæ fabulantur t.2. p.222. & ſeq.
- Ejuſdem Sepulchrum ab Avibus Memnoniis quotannis, vel quinto quoque Anno perluſtratum, & quid agebant ad parentandum Auctori ſuo tom.2. pag.223.
- Ejuſdem Statua in Æthiopia magno in honore habita ibid.
- Et de ejuſdem ſtatuæ artificio narratur hiſtoria ibid.

MEMNONIÆ *Aves* à quo ſic dictæ, earumque Fabula tom.2. pag.223.
MEMORIA mortis neceſſaria pro benè, ſanctèque vivendo tom.1. pag.218.
MENDICANTIUM Domus à Sixto V. conſtructa tom.2. pag.189.
- Ejuſdem Inſcriptio, & Emblema in Bibliotheca Vaticana ibid.

MENNA Patriarcha Conſtantinopolitanus loco Vigilii Pontificis præfuit Concil. II. Conſtantinopolit. tom.2. pag.206.
MENSA,
- Diſcubitoria, in qua Chriſtus cum Apoſtolis diſcubuit in ultima cœna deſcribitur tom.1. pag.22. & 23.
- Auctorum variorum opiniones circà modum diſcubentium in eadem *Menſa* recenſentur ibid.
- Hæc eadem *Menſa* ſeù Tabula ultimæ cœnæ in Baſilica Lateranenſi aſſervatur dicto tomo pag.23.
- Ejuſdem Tabulæ Menſura ibid.
- Perpetuæ illæ dicuntur *Menſæ*, quæ longæ ſunt tom.1. pag.22.

MENSES *periculioſiores* Annorum Climactericorum quinam ſint tom.2. pag.155.
MENSURII *Carthaginenſis* Epiſcopi hiſtoria de Canonizatione Martyrum tom.1. pag.109.
MENTEM *Sanctam ſpontaneam*, *Honorem Deo*, & *Patriæ liberationem*: Hę voces per caſus obliquos abſque ullo verbo, Tabulâ marmoreâ inciſæ inventæ fuerunt, dum Corpus B. Agathæ in Siciliæ aromatibus Fideles condirent, explicantur to.1. pag.166.
- Cur in Campanis voces prædictæ inciſæ inveniantur ibid., & præciſè in Campana parva Baſilicæ S. Petri dicto tomo pag.165.

MERCURII *Triſmegiſti* liber habet hæc verba: *Hic eſt Filius Dei Benedicti*: S. Auguſtinus affirmat tom.2. pag.225.
MERCURIUS,
- Ejus deſcriptio tom.2. pag.219.
- Ejuſdem varia nomina à S. Auguſtino declarata ibid.
- Cur Thoyt, vel Theuth appelletur t.2. p.220.
- Alphabeti Ægyptiaci inventor ibid.
- Inventor multarum rerum tom.2. pag.219.
- Ab Ethnicis *Diaconus* dictus, quaſi Miniſter Deorum tom.2. pag.132.

Digitized by Google

Sacras literas Ægyptiis tradidit t.2. pag.219.
Varia nomina quę eidem attribuuntur d. tom. pag.220.
Sol à Macrobio dicitur, hinc peruſtus fingitur, tanquàm Soli propinquior tom.2. pag.219.
MERIDIANUS *Campanæ pulſus* à quo ordinatus, & ad quid tom.1. pag.180.
MESA, pro Menſa tom.2. pag.293.
MESCHITÆ apud Turcas quid ſint to.1. pag.155.
METALLA ruſa quænam ſint tom.2. pag.294.
METAMORPHOSES, aut transformationes à Dæmonibus efformatæ declarantur t.2. pag.113.
METAPONTUM Civitas vetuſtiſſima Apuliæ t.2. pag.230. in Imargine.
METROPOLITA quiſnam dicatur to.2. pag.122.
MICARE *Digitis* genus ludi explicatur to.1. p.466.
Quid ſignificet ly *Micare* ibid.
MICHAEL *Angelus Bonarota*, Tholi S. Petri delineationem à Bramante Architecto factam, reformavit tom.2. pag.352.
MICHAEL *Mercatus* de hac dictione: *Triumfus* per F, non per ph in Obeliſci deſcriptionibus à Circo Maximo eruti tom.2. pag.285.
De Obeliſci fuſiſſimè ſcripſit tom.2. pag.180.
Inſcriptiones vetuſtas Obeliſci Lateranen. è ruderibus eruti, & corroſas in priſtinam formam ingenii perſpicacitate reſtituit to.2. pag.294.
MICHAEL *Rogerius* ex familia Societatis Jeſu, Neapolitanus undecim annos ad fidem Catholicam prædicandam in Sinarum Regno commoratus eſt, qui Auctori horum operum atteſtatus eſt ſe in eodem loco libros legiſſe verbis, & characteribus Sinicis impreſſos circiter annos quadraginta antè Salvatoris adventum tom.2. pag.349.
Paginam unam ex corticibus Arboris eidem Auctori dedit, in qua Caractheribus Sinicis impreſſæ erant Oratio Dominica, & Salutatio Angelica tom.2. pag.337.
MICHAELIS Bonelli Card. Alexandrini Bibliotheca Romæ multis impenſis, & variis libris inſtructa, quàm *Eremum* appellabat tom.2. pag.344.
MICHAELIS *Thomaſii* Bibliotheca tom.2. pag.340.
MILES quidam *Alea* dictus tom.1. pag.466.
MILITIS *S. Petri* nomine, Gabriel Anconitanus Sacriſta inſignitus tom.1. pag.354.
MILIUM aliquorum hiſtoria narratur, qui inter ludendum hæreſes blaſphemas evomentes, & inſana rabie Sac. Imagines percuſſerunt t.1. p.471.
MILLENARII numeri nota M tom.2. pag.239.
Varietas Antiquorum in ſignificando Millenarium numerum ibid.
MINERVÆ Cognomen *Alea* tom.1. pag.466.
Ejuſdem Statua Athenis ex Ebore viginti ſex cubitorum Alta à Phidia exculpta, in cujus Clypeo Amazonum pugnam, & Gigantomachiam, in Baſi Lapicidinat., & Centaurorum certamen inſculpſit tom.2. pag.283.
MINISTRI Cappellæ Pontificiæ à Sacriſta Sacrarii Apoſtolici eligendi tom.1. pag.331.
Quot ſint dd. Miniſtri eligendi ibid.
MIRACULA ſivè MIRACULUM.
Ejuſdem definitivo ex Divo Thoma tom.1. pag.111.
Requiſita in *Miraculis* pro aliquo canonizando juxtà opinionem Hoſtienſis, & Caſſanei ibid.
Tria ſunt genera, & Nomina *Miraculorum*, & explicantur tom.1. pag.118.
Eorundem conditiones explicantur dict. tom. pag.120.
Et gradus, ac differentiæ, atque exempla ibid.
Et nomina, atque exempla d. tomo pag.118. & ſeq.
Omnia *Miracula* dicuntur *Virtutes* ſi conſideratur illud, quod fit dicto tomo pag.120.
Si conſideratur illud, propter quod fit *Signa* dicuntur *Miracula* ibid.
Quando dicuntur *Portenta* ſeù *Oſtenta*, & quando *Prodigia* ibid.
Tunc verè dicitur *Miraculum*, quando Cauſa omnibus eſt ignota dicto tomo pag.118.
Tribus modis Miraculum eſſe poteſt nempè *ſuprà Naturam*: *Præter Naturam*, & *contra Naturam* ibid.
Quid ſit *Miraculum ſupra Naturam* explicatur dicto tomo pag.119.
Illud *Præter Naturam* explicatur, & tribus modis fit, qui etiam explicatur ibid.
Et illud *contrà Naturam* explicatur ibid.
Facultas faciendi *Miracula* eſt gratia gratis data, quæ cum peccato mortali ſtare poteſt dicto tomo pag.111. & 118.
Tàm à Malis quàm à Bonis Miracula fiunt ibid.
A Bonis *Miraculum* fit per publicam Juſtitiam, quæ eſt vera fides verè juſtificans ibidem, & pag.119.
A Malis fit *Miraculum* non per publicam Juſtitiam, ſed per publicæ Juſtitiæ ſigna ibid.
Bonorum, & Malorum hominum *Miracula* quomodò à *Miraculis* Magorum diſcernantur tom.1. pag.119.
Facultas facienda *Miracula* cur malis hominibus concedatur tom.1. pag.119.
Et quando hæc facultas malis hominibus, non concedatur ibid.
In teſtamento novo *Miracula* præſtita, quæ ſuperant naturam, quantum ad operandi modum tom.1. pag.120.
Quæ ſuperant naturam quantùm ad operandi modum, & quantùm ad id, in quo fit to.1. pag.121.
Quomodò majora, & minora dicantur to.1. pag.120.
Sunt *Miracula*, quatenùs vires totiùs naturæ excellunt tom.1. pag.120.
Suprà vires totiùs naturæ eſſe debent *Miracula* tom.1. pag.121.
Tribus modis vires totiùs naturę ſuperare poſſunt tom.1. pag.120.
Vera, & mortuorum præſertim ſuſcitatio, nonniſi à Deo, & à Sanctis, Divinâ tamèn virtute fieri poſſunt tom.1. pag.115.
Suſcitatio Samuelis Prophetæ incantationibus Pythoneſcæ tentata examinatur ad *Miraculum* ſuſcitationis Mortuorum cognoſcendum dicto tomo pag.115. ad 118.
Vera, quomodò à bonis, & à malis Chriſtianis; & non vera à Magis, & Dæmonibus fiant tom.1. pag.111.
Vera, quomodò à non veris diſcernantur ibid.

Vera, tàm à bonis, quàm à malis fieri poſſunt tom.1. pag.110. & ſeqq.
Quomodo examinanda ſunt *Miracula* in Canonizatione alicujus tom.1. pag.127.
Circa ægritudinum curationes diligenter examinanda *Miracula*, & cur præſertim hæc in Canonizatione tom.1. pag.120.
Circa earundem ægritudinum *Miracula* requiſita recenſentur dicto tomo pag.121.
Campanæ Miraculum à S. Bennone benedictæ narratur tom.1. pag.182.
Crucis, quæ Conſtantino Magno apparuit, *Miraculum* enarratur tom.2. pag.252. & ſeqq.
De duobus libris in Sepulchro S. Euphemiæ noctu reconditis in Concil. Calcedonenſ. *Miraculum* enarratur tom.2. pag.206.
Varia enarrantur Miracula Sacrarum Imaginum tom.1. pag.470. ad 474.
Non *Miracula*, ſed *Miranda* dicenda, & nominanda quæ à Serapidis ſeù Eſculapii aut verius Dæmonis Arte facta ſunt, & narrantur eadem Miranda tom.1. pag.222. & 223.
MISERIA, & *deſperatio* Aleatorum to.1. pag.470. ad 474.
MISERERE *Nobis* cur tribus vicibus antiquitùs dicebatur, ſicuti nunc in Baſilica Lateranenſi, in cæteris verò Eccleſiis tertia vice dicitur — *Dona nobis pacem* — dùm Agnus Dei ad Miſſam legitur, vel cantatur tom.1. pag.187.
MISSA,
Conventualis quotidiè in itinere Clem. VIII. ad Ferrariam celebrata tom.1. pag.52.
A Summo Pontifice ſolemniter cantari conſueta pro eadem Miſſa bene cantata idem Pontifex accipit julios circiter triginta, & retinet morem quemdam antiquum, in quibuſdam monetis, quæ ipſi Pontifici dari ſolent tom.1. pag.468.
Quare in *Miſſa* Octavę SS. Innocentium — *Gloria in Excelſis Deo &c.*, *& Alleluja* — dicantur, etiamſi in eorundem Feſto, non dicantur; Symbolum verò Apoſtolorum, nec in Feſto, nec in Octava dicatur, niſi tamen venerit in Dominica tom.1. pag.275.
Quotidiè in Cappella Pontificia cantatur, & Officium tom.1. pag.325.
Diſtributio facienda Miſſarum à Sacriſta Cappellæ ibid.
Ritus pulſandi Campanas in Sacrificio *Miſſæ* à quo, & quonam tempore, & cur, inſtitutus tom.1. pag.177.
MISSA prima, in Cathedrali Eccleſia Ferrariæ decantata præſente Clemente VIII. cum Collegio S. R. E. Cardinalium, & aliæ conſequenter tom.1. pag.*66*. & *68*.
Privata, & ſolemnis Romani Pontificis to.1. pag.324.
MITRA,
Variæ fuerunt Mitræ apud varias Nationes t.2. pag.378.
Origo ejuſdem *Mitræ* to.1. pag.7. & 8., & to.2. pag.371.
Ejuſdem uſus perantiquus ibid.
Quid per ipſam ſignificatur to.1. pag.7. & 8., & tom.2. pag.371.
Fœminarum *Mitra* quid tom.2. pag.377.
Matronarum Romanarum qualis erat tom.2. pag.378.
Pro Corona Muliebri ad ornatum Capitis Adoleſcentularum apud Phryges ſumpta ibid.
Quomodò nuncupetur à Lirano, & quomodò noſtrates eam vocent ibid.
Viris probroſa ibid.
Cur à SS. Pontifice *Mitra* ſemper, & ubique adhibetur, Tiara verò, *Regnum Mundi* vocitatâ, non item tom.2. pag.178.
Sancti Silveſtri Pars *Mitræ* inter Reliquias ad SS. Silveſtrum, & Martinum in Montibus Urbis aſſervata tom.2. pag.371. & 379.
Cujus coloris ſit, & quid in ea pictum cernatur ibid.
Eadem *Mitræ* pars S. Silveſtri ære inciſa tom.2. pag.379.
Summi Pontificis *Mitræ* pretioſæ per Cubicularios cuſtodiri ſolebant tom.1. pag.337.
MITRIDATES duas, ac viginti linguas, ſeù Dialectus habuit tom.2. pag.300.
MODUS eligendi Sacriſtam Sacri Palatii Apoſtolici tom.1. pag.331.
MODUS viſitandi Baſilicas, ſivè Eccleſias præfixas pro Indulgentia Jubilei conquirenda, & quantùm ad numerum dierum, quo viſitandæ ſint, tàm à Romanis, & Incolis Urbis, quàm ab Advenis, & exteris, ac de legitimè impeditis, & quantùm ad Animæ diſpoſitionem to.1. pag.201.
Dies continui, & Intermiſſi in Viſitatione dd. Baſilicarum pro d. Indulgentia Jubilei acquirenda quinam ſint ibid.
MOGUNTIA in Germania, in qua primum in Europa inventa fuit Ars Thypographica anno 1442. à Joanne Guthembergio, & ſexdecim poſt annos Romam aſportata tom.2. pag.349.
MOGUNTIÆ, ac Friſiæ uſus Calami in Sacra ſumptione Vini conſecrati tom.1. pag.25.
MONACHUS ſivè MONACHI.
Vel Religioſi ſunt in ſtatu perficiendorum, & non perfectorum tom.2. pag.138.
Sunt tamen Presbyteris Curatis perfectiores ibid.
Ad Seculares Eccleſias, vel Epiſcopatum aſſumpti à Monachali propoſito non diſcedunt ex Innocentii Papæ Decreto tom.2. pag.137.
Quomodò autem intelligatur d. Decretum Innocentii ſecundum gloſſam ibid.
In quibus quoad obſervantiam Monaſticam abſoluti, & in quibus obligati remaneant tom.2. pag.137. & ſeq.
Ab obedientia quomodò abſolvantur tom.2. pag.137.
In jis, quæ ad ſtatum perfectionis inſtrumentaliter acquirendum pertinent ad Apoſtolorum veſtigia magis accedunt to.2. pag.138.
Quæ antè conſecrationem ad Epiſcopatum aſſumpti *Monachus* ſivè Religioſi habebant Monaſterio, quæ poſt conſecrationem acquirent propriæ Eccleſiæ relinquere tenentur ibid.
Benedictini *Monaci* inter communicandum Calamo utebantur, qui ad hanc uſque diem in Monte Caſſino aſſervatur tom.1. pag.25.
MO-

Digitized by Google

MONASTERIA 20. Monachorum græcorum extant in Monte Atho tom.2. pag.339.

MONASTERIOLUM, *Villa* tom.1. pag.59.

MONASTERIUM *Chimenſe*, ubi antiquiſſima Imago Crucifixi quatuor Clavis cernitur repræſentata tom.1. pag.264.

MONETA, in qua ſculpta eſt Imago Mariæ ſemper Virginis, gladio ab Aleatore percuſſa, miraculoſè cruentata cernitur Florentiæ, & in Reliquario aſſervatur in Eccleſia S. Auguſtini, cum Indulgentia 40. dierum iis, qui d. Reliquiam viſitant, conceſſa tom.1. pag.473.

MODUS diverſus diſcumbentium antiquitùs deſcribitur tom.1. pag.22. & 23.

MODUS diſcubentium Apoſtolorum cum Jeſu in ultima Cœna etiam deſcribitur ibid.

MONETA quænam ſit illa, quæ dari ſolet Summo Pontifici pro Miſſa benè cantata to.1. pag.468.
Uſus perantiquus eſt ibid.

MONILIA quænam ſint tom.1. pag.352.

MONOTHELITÆ, & Monophyſitæ quid tom.2. pag.207.

MONS,
Ætna Mons flammas eructans Velo S. Agathæ extinctas tom.1. pag.166.
Palatinus, primitùs Lupercal appellatus to.1. pag.484.
Quirinalis, a Fano Quirini, vel à Quiritibus ſic dictus nunc *Caballus* ab Equis à Sixto V. illuc aſportatis tom.2. pag.282.
Idem *Quirinalis Mons* ab eodem Sixto V. ſplendidior effectus non ſolùm per aſportationem Equorum Opera Phidiæ, & Praxitelis, ſed per vias excavatas, & in planas redactas, per fontes Aquarum &c. dicto tomo pag.286.
Inſcriptio, & Emblema, quæ extant in Bibliotheca Vaticana ibid.

MONTALTUM Civitatis jure, & Epiſcopali dignitate donatum à Sixto V. tom.2. pag.287.

MONUMENTA vel ſcripta antiqua ſub nomine *Palea* indicantur in decretis antiquis Pontificiis tom.1. pag.505.

MORBORUM curationes in teſtamento novo præſtitæ tom.1. pag.121. & ſeq.
Miraculoſæ quantùm admodum operandi t.1. pag.120.
Quomodò miraculoſè tom.1. pag.121.

MORBUS *Cardiacus* quiſnam ſit deſcribitur tom.2. pag.372.
Hinc qui hunc morbum patiuntur colore *Cardiaco* afficiuntur ibid.

MORRA undè dicatur, & quid ſit hic ludus explicatur tom.1. pag.466.

MORTALE *crimen* eſt alearis ludus to.1. pag.470.

MORTIS *memoria* neceſſaria, pro benè Sanctèque vivendo tom.1. pag.218.

MORTUA *eſt filia Sua Uxor Judæ*, & non *ſua* legi debet. Gen.38. num.2. & 12. tom.1. pag.297.

MORTUI quomodò poſſunt ſcire quæ hic aguntur tom.1. pag.114. & ſeq.

MORTUORUM, & Vivorum apparitiones quomodò fiant tom.1. pag.114. & ſeq.

MORTUORUM ſuſcitatio, & Cæcorum illuminatio, ſunt miracula quantùm ad id, in quo ſit tom.1. pag.120.

MORTUIS, quomodò ſit Cura de Vivis t.1. p.114.

MOS *antiquus* in Eccleſia Dei de Communione quotidiana, & de eodem Euchariſtiæ Sacramento quod etiam Parvulis dabatur tom.1. pag.39. & tom.2. pag.428.

MOS, & obſervatio Antiquorum circà numerum ſeptenarium tom.2. pag.144.

MOSCOVIA Ruſſiæ, & Rhutenorum caput ſuam ditionem longè per Scythiam extendit tom.2. pag.326.

MOSCOVITÆ linguâ Sclavonicâ utuntur, ſed adeò nunc eorum lingua eſt confuſa externis linguis cum vix Sclavonus eam intelligat ibid.

MOYSES, *& Aaron fecerunt omnia oſtenta &c.* priùs legebatur *ſigna*, & *oſtenta*. Exo.11. nu.10. tom.1. pag.305.

MOYSES,
Ab aqua dictus tom.2. pag.306.
Et *Aaron* quomodò Chriſtum repræſentent tom.2. pag.256.
Et *Aaron* quomodò inter ſe præferantur to.1. pag.97.
Et D. Paulus quomodò viderunt Deum to.1. pag.296.
Fuit eruditus omni Sapientia Ægyptiorum tom.2. pag.225.
Hebraicam linguam punctis inſignivit in monte à Deo edoctus tom.2. pag.214.
Hebraicarum literarum Inventor ibid.
Leges 449., & ampliùs in Monte condidit, quæ poſteà ad 614. excreverunt ibid.
Præcepta affirmativa 248. quot hominum oſſa: negativa verò 366. quot dierum anni condidit ibid.
Quomodò literas hebraicas inveniſſe intelligatur cum antè Diluvium extiterint ibid.
Quot Annos vixerit tom.2. pag.157.
Temporibus *Moyſis* aliquem uſum Campanæ tom.1. pag.157.

MOZZETTA ſive USUS MOZZETTÆ.
Deſcriptio *Mozzettæ*, *Mantelletti*, & *Rocchetti* tom.1. pag.323.
A Prælatis non Regularibus extrà ſuam ipſorum Diœceſim, vel Provinciam non defertur tom.1. pag.326.
Eſt proprius Prælatorum Regularium habitus, propterea ubique locorum ab iis defertur Cucullæ, aut Caputii, vel Scapularii loco ibid.
Deferentes *Mozzettam* quinam ſint tom.1. pag.326.
Fratres dicti de Plumbo ad Sixti V. uſque tempora, & eò uſque viguerunt ea utebantur ibid.

MOZZORABES quid tom.2. pag.452.

MULIER dùm Corpus Dominicum putat in Arca invenire, in qua condiderat ne manibus indignis pertractaretur Sancta Sanctorum Flammam indè ſurgentem invenit tom.1. pag.40.

MULIERES antiquitùs cum Dominicali, ideſt cum linteamine ſumebant corpus Dominicum, ut eum Domum aſportarent tom.1. pag.40.

MULIERIS Calcaneus dictus in Gen.3. explicatur tom.1. pag.259.
Semen Mulieris in Geneſi commemoratum etiam explicatur tom.1. pag.259.

MULTA *corpora venerantur in terris, quorum Animæ cruciantur in Inferno*, hæc ſententia explicatur

Digitized by Google

tur, & quatuor admittit ſolutiones to.1. p.140. & ſeq.
MUNDUS, & *Caro* tentant, & quomodò tom.2. pag.441.
MUNERA *miſit Domino meo Eſau*, & non *Domino ſuo* legi debet. Gen.32. num.18. tom.1. pag.295.
MUS ad Solem pertinet ut Ægyptii credebant to.2. pag.218.
Quare ei tam adverſatur Felis, ſeù Catus ibid.
MUSCILIONES, Veſpæ, & Apes, ex quibus generentur tom.1. pag.118.
MUSICA Eccleſiaſtica à S. Gregorio Magno reformata, & aucta tom.1. pag.263.
MUSICUS *Campanarum Concentus*, ac Turrium præſtantia tom.1. pag.170.
MOSIVUM totum, quod erat in Oratorio Joannis Papæ VII. delineatum ſivè penicillo deſumptum aſſervatur in Bibliotheca Angelica in Ædibus S. Auguſtini Urbis tom.1. pag.23.
MUSO, Fluvius tom.1. pag.71.
MUTUS, ac *Surdus* naſcitur homo ex Ariſtotele tom.2. pag.221.
MYRRA à Chriſto Domino ſumpta noſtrorum peccatorum amaritudinem ſignificat to.1. p.29.
MYRRA, Fel, & Acetum, acerbiſſimum Calicem ſignificant tom.1. pag.28.
MYRRHATUM, ſeù *Myrrhinum Vinum* quid to.1. pag.28. & 29.
Non amarum, ſed guſtai gratum t.1. p.29.
Opinio hæc confutatur ibid.
Hoc idem Felle amarius exiſtimatur tom.1. pag.30.
MYRRHÆ Arbor, nec amaritudinem, nec odorem, imò nec fructum habet tom.1. pag.29.
Gutta, ſivè lacrima qualis ibid.
Odore *Guttæ Myrrhæ* vina condita erant lautiſſima apud antiquos ibid.
MYRRHINA *Vaſa* quænam dicantur, eorumque odor ibid.
A Pompejo in Italiam adducta ibid.
MYRRHITIS Lapis, colori, & odori Mirrhæ adſimilis ibid.
Confricatus Pannis quem odorem ſpiret ibid.
MYSTERIUM, Miſteriorum quodnam ſit, & explicatur tom.1. pag.17.
MYSII *Populi* Illyricè loquuntur tom.2. pag.326.

N

N Litera conſonans lingua Dentibus appulſa collidit tom.2. pag.237.
N, & L, quænam notę erant apud Antiquos tom.2. pag.225.
NARNIA Civitas antiqua à Nare fluvio dicta deſcribitur tom.1. pag.54.
NATIVITAS Salvatoris Noſtri omnium Feſtorum Metropolis à Joanne Chryſoſtimo nuncupata tom.2. pag.190.
NARRAVITQUE *Moyſes Aaron omnia verba Domini, quibus miſerat eum &c.* ſublata fuit propoſitio *pro* antè relativum: Exo.4. num.28. tom.1. pag.303.
NATI *ſunt* AUTEM *Joſeph filii*: addita fuit conjunctio *autem*: Gen.41. num.50. tom.1. pag.298.
NATURÆ *creatæ* omnis virtus nobis nota non eſt tom.1. pag.118.
NATURÆ vires tribus modis per miracula ſuperari poſſunt tom.1. pag.120.
Hac in re dantur exempla ibid.
NATURÆ *virtute*, quæ fieri non poſſunt, nec à Dæmone tom.1. pag.118.
NAVARRI *opinio* de Etimologia nominis Jubilei tom.1. pag.198.
Ejuſdem ſententia de Latrunculorum, ſivè Scacchorum ludo tom.1. pag.479. & ſeq.
Ejuſdem ſententia de peccato, quod fit in Alearum Ludo tom.1. pag.476.
NAVIS.
Apud Athenienſes, & Romanos felicitatem, & ſalutis indicium præſeferebat to.2. p.191.
Curioſè, & myſticè conſideratur ex uſu ipſius Navis incidendæ in Numiſmate apud Romanos ibid.
In Annulo Summi Pontificis, & in aureis Apoſtolici Fiſci nummis expreſſa quid ſignificet ibid.
NEAPOLI, Bibliotheca S. Severini, & Panſylipi in Ædiculis Auguſtianorum, & Card. Seripandi tom.2. pag.344.
In Eccleſia S. Laurentii Ordinis S. Franciſci aſſervatur Imago Chriſti Domini muro picta, & infrà vulnus à Longino factum vulnerata ab Aleatore tom.1. pag.473.
In Hoſpitali S. Eligii aſſervatur Imago Deiparæ Mariæ ſemper Virginis muro picta, & in facie vulnerata ab impio Aleatore ibid.
NEC *accedat ad Altare* QUIA *maculam habet*, priùs legebatur *qui maculam &c.* Levit.21. nu.23. to.1. pag.317.
NEC *dimittatis quidquam de ſuppellectili &c.*, ità nunc legitur in Codicibus latinis quamvis priùs legebatur *Demittatis*: Gen.45. tom.1. pag.299.
Differentia inter verba *dimittere*, & *demittere* ibid.
Congruentius videtur Auctori verbum *demittere*, & quarè ibid.
NEC *quidquam Fermenti, ac mellis adolebitur in Sacrificio Domini*, cum particula conjunctiva *ac*, ſivè, &, legendum, Levit.2. num.11. tom.1. pag.312.
Quarè erant prohibita Mel, & Fermentum, ac etiam omnis fructus dulcis in Sacrificiis vide ibid.
NEPHTUIM, *Gergeſæum*, *Hevæum* ſinè tribus copulis S. Cong. legendum cenſuit: Gen.10. nu.14. tom.1. pag.287.
NEQUAQUAM *facies judicium hoc*, ità legitur in editione Romana: Gen.18. nu.25. t.1. pag.288.
NEQUE *enim* POTERANT *fermentari &c.*, ità nunc legitur cum verbo ſcilicèt in plurali. Exo.12. num.39. tom.1. pag.305.
NEGLECO, pro *neglico* more antiquorum tom.2. pag.393.
NEGLEGENTIA, pro *negligentia* ibid.
NERO omnes ſpecies vanæ, & deteſtandæ Magię calluit tom.1. pag.270.
NICÆNUM Concilium I. tempore Conſtantini Magni, & S. Silveſtri Papæ, & coactum contrà Arium, & alios hæreticos, & hoc Concilium, quod fuit celeberrimum &c. nonnulla addidit Symbolo Apoſtolorum in declarationem ejus contrà hæreſes inſurgentes to.2. pag.202. & ſeq.
Codex Decretorum ejuſdem Concilii à Muſonio

Digitized by Google

nio, & Chryſantho jàm pridem antè terminationem dicti Concilii Demortuis, fuit ſubſcriptus ope Divina à Patribus implorata ibid.
NICÆNUM Concilium II. ſub Hadriano I., & Conſtantino VII. Imperat. contrà Iconomachos qui Imagines in Eccleſiis damnabant tom.2. pag.209.
NICODÆMUS Chriſti Domini Diſcipulus tom.1. pag.262.
NICODÆMUS, & *S. Lucas*, qui inſculpſerunt in ligno Imagines Chriſti Crucifixi quatuor clavis expreſſas, & in quibus locis adhùc eædem Imagines aſſervantur ibid.
S. NICOLAI *Pagus* tom.1. pag.59.
NICOLAI *Papæ III.* Conſtitutio circa paupertatem non refragatur nec eſt contraria Conſtitutioni Joannis XXII. circa eandem materiam, neque hæc deſtruit primam, & explicatur Dubitatio tom.1. pag.138. 139. & ſeq.
NICOLAI IV. Sepulchrum, Statua, & Epitaphium in Baſilica S. Mariæ Majoris à Sixto V. erecta tom.2. pag.266.
Hic fuit Frater Hieronymus Minorita Aſculanus, qui ad Concilium Lugdunenſe II. Regem Tartarorum baptizandum duxit ibid.
NICOLAUS V. Bibliothecam Vaticanam auxit, & diſtinxit tom.2. pag.197.
NICOLAUS *Aquapendentanus* 13. Apoſtolici Sacrarii Præfectus tom.1. pag.342.
Fuit Julio II. gratiſſimus ibid.
Nonnulla ſcripſit Opuſcula ibid.
Objit ſenio confectus, & in Patriam delatus fuit ibid.
NICOLAUS *Copernicus* arte mathematica peritus, cur oculis fuerit orbatus tom.1. pag.171.
S. NICOLAUS Miræ Epiſcopus Concilio Nicæno interfuit tom.2. pag.203.
Ruthenorum Patronus tom.1. pag.258.
S. NICOLAUS *Tolentinas* fuit contemporaneus cum Magiſtro ſeu Lectore Jacobo Camerte Sacrarii Apoſtolici Præfecto, Fratre Ægidio Romano tempore Bonifacii VIII., Benedicti IX., & Joannis XXII. tom.1. pag.338.
NICONUS, & Sergius Martyres in Græcia celebrati tom.1. pag.258.
NICOSTRATA Mater Evandri Arcadis Latinarum literarum Inventrix tom.2. pag.231.
Cur Carmenta dicta ibid.
Hæc in Colle Palatino antè Urbem conditam habitavit, & tanquam Sibylla habita fuit ob futurorum vaticinia ibid.
Sexdecim literæ ab eadem inventæ demonſtrantur dicto tomo pag.232.
Incertum tamen eſt eam inveniſſe eaſdem literas ibid.
NIHILQUE *omninò virens relictum eſt in lignis &c.* ab hoc loco fuit dempta particula *quoque*. Exo.10. num.15. tom.1. pag.305.
NIMBUS quid ſignificat tom.2. pag.378.
NIMPHA aqua à Græcis eadem, quam Lympham Latini vocant tom.2. pag.373.
NIMPHÆ à Gentilibus Aquarum Deæ ibid.
NIMPHÆUM pro lavacro, & fonte, necnon pro Balneo apud Plinium, & alios ſumi ſolet ibid.
A quo dictum ibid.
NIOBIS *fabula*, & ſtatua tom.2. pag.283.
NOCTUA Athenarum Inſignia tom.2. pag.223.
NOE.
Requies interpretatur tom.2. pag.213.
Quot annos habebat, quando generare cæpit tom.2. pag.457.
Quot item Annos habebat tempore diluvii tom.2. pag.456.
Intrà quod tempus Arca ab ipſo fuerit fabricata tom.2. pag.457.
NOLA.
Nola, in Cubiculo antiquiſſimum Proverbium declaratur tom.1. pag.158.
Pro Campana antè Paulinum Nolanum Epiſcopum dicebatur ibid.
Pro Campana, & cur ità dicatur t.1. pag.158. & 160.
Civitas eſt in Campania ibid.
Hinc dicta eſt Campana tom.1. pag.177.
Hinc etiam *Nolanum*, vel Nolare pro *Campanili* ſumitur tom.1. pag.158.
NOMINA, quæ tribuuntur Deo tom.1. pag.1.
NOMINA Chriſti Salvatoris tom.1. pag.1.
NOMINA Dominicæ Orationis tom.2. pag.414.
NOMINA quæ tribui ſolent Romano Pontifice tom.1. pag.2.
NOMINA Sacræ Scripturæ tom.2. pag.7.
NOMINA Mercurio tributa à S. Auguſtino declarantur tom.2. pag.219.
NOMINIS proprii Auctoris in Catalogo Sacriſtarum Sacri Palatii Apoſtolici apponendi ratio circà Lucubrationum Inſcriptiones to.1. pag.351.
NON CELABIMUS *Dominum noſtrum*, inter alias verſiones hæc fuit recepta. Gen.47. nu.18. to.1. pag.300.
NON ENIM *aſcendam tecum, quia populus duræ cervicis* ES, & non *eſt* ſicuti priùs, legendum. Exo.33. num.3. tom.1. pag.310.
NON EST *bonum eſſe hominem ſolum*, primùm autem *non eſt bonum hominem &c.* legebatur. Gen.2. num.18. tom.2. pag.281.
NON EOS *duxit* DEUS per viam &c., & non *Dominus* eſt legendum: Exo.13. n.17. t.1. pag.306.
NON GENUERAT *Filios* ità legendum ſine ly *ſibi*. Gen.16. num.1. tom.1. pag.288.
NON IMMOLABIS *ſuper fermento ſanguinem victimæ meæ*, & non *victimæ tuæ*, uti priùs, eſt legendum. Exo.23. num.18. tom.1. pag.307.
Variæ verſiones ejuſdem numeri ibid.
NONNE *ſi benè feceris recipies, ſin autem malè ſtatim in Foribus peccatum aderit*: *peccatum tuum* priùs legebatur: Gen.4. num.7. tom.1. pag.281.
Aliæ SS. Patrum verſiones ibid.
NOS *quoque oramus, ut* SERVIS *Dei Patris tui &c.* ità nova, & emendata editio legit. Gen.50. n.17. tom.1. pag.300.
Varias translationes ejuſdem textus vide ibidem.
NOTANDA *novem* capita ex quibus S. Raymundus concludit in Alearum Ludo eſſe mortale peccatum, & quidèm grave tom.1. pag.475.
NOTARII Regionarii, qui forent, & quid ad eorum officium pertinebat tom.2. pag.373.
NOTÆ *Compendiariæ* Ligno Sacratiſſimæ Crucis Particulæ inciſæ, quæ in Sacrario Apoſtolico aſſervatur explicantur tom.1. pag.258.
NOVI *Teſtamenti* diviſio tom.2. pag.2.
Ejuſdem cum veteri Teſtamento Conſonantia dicto tomo pag.2. & 3.

Digitized by Google

NUCIS FRUCTUS.
- Deſcriptio tom.1. pag.487. & ſeq.
- Ejuſdem nocumentum juxtà medicę artis Profeſſores tom.1. pag.488.
- Primus Cortex ad lanas tingendas Idoneus juxtà Plinium ibid.
- Virtus contrà Venenum, & præſertim Canis, Hominiſque morſus tom.1. pag.490.
- Ejus Umbra ſegetibus nociva tom.1. pag.488.
- In ejuſdem Arbore, Aves, quarè numquàm nidulentur ibid.
- Proprietas Arboris ejuſdem explicatur ibid.

NUDI, quarè per Urbem curſitabant, & pelle Caprinâ induti, Mulierum manus ferirent, qui Lupercalia exercebant tom.1. pag.484.

NULLUS *te probibere poterit*, & non legendum *Nulluſque* Sacra Congregatio cenſuit. Gen.23. num.6. tom.1. pag.290.

NUMANA Civitas tom.1. pag.262.
- Propè hanc Civitatem, quæ funditus fuit à Gothis everſa adeſt ad præſens Sirolum ubi nunc aſſervatur Imago Crucifixi à S. Luca in Ligno Cedrino exculpta ibid.

NUM *cuſtos Fratris mei ſum ego*: priùs autem *Numquid* legebatur. Gen.4. num.9. tom.1. pag.281.

NUMÆ *Pompilii* Libri in membranis ſcripti tom.2. pag.337.
- Judicium de jiſdem libris qui per multos annos reconditi fuerunt ſubtùs Terram ibid.

NUMERANDI MODUS.
- Apud Hebræos tom.2. pag.317.
- Græcus, & latinus tom.2. pag.314. & ſeq.
- Illyricus tom.2. pag.321.

NUMERUS ſivè NUMERI.
- Myſterii non caret juxtà ſenſum Philoſophorum tom.1. pag.197.
- Campanarum *Numerus* Eccleſiis conceſſus t.1. pag.184.
- Lis de Campanarum *Numero* ſuborta ibid.
- Lampadarum *Numerus* quæ accendi ſolebant in Stationibus antè Presbyterium SS. Apoſtolorum Petri, & Pauli in Baſilica Vaticana tom.2. pag.409.
- Septenarius *Numerus* in qualibet ætate formidabilis, & periculoſus tom.2. pag.144.
- Marti à Philoſophis aſſignatus idem *Numerus* ſeptenarius ibid.
- Quaternarius totus *Numerus*, *Sacer*, & *Solidus* dicitur apud Pythagoricos t.2. p.220.
- Ideò quatuor literis in omni Natione Deus ſcribitur ibid.

NUMISMATA.
- Conſtantini Imperat. tom.2. pag.254.
- De Alexandro Magno, & Bucephalo cum Inſcriptione græca tom.2. pag.284.
- Jani curioſè conſideratur tom.2. pag.191.
- Multa quæ Alexandrum Magnum, & Bucephalum repræſentant to.2. pag.283. & ſeq.
- Varia quæ repræſentant Crucis ſignum, quod Conſtantino Magno apparuit t.2. pag.253.

NUMMI *Argentii*, qui ex veteri impreſſione adhibentur ad effectum eos donandi Summo Pontifici ſolemniter celebranti, undè originem trahant tom.1. pag.468.

NUMMUS *unus* ex triginta argenteis, quibus venditus fuit Chriſtus Dominus in Baſilica S. Crucis in Hieruſalem aſſervatur tom.1. pag.255.

NUNC *cognovi*, quod times DEUM, *& non pepercisti filio tuo &c.* Ità legendum, & non *Dominum*, & quare: Gen.22. num.12. tom.1. pag.290.

NUNC *redde Viro ſuo Uxorem quia Propheta eſt, & orabit pro te ut vives*: Ità legendum ſecundùm recentem *emendationem*: Gen.20. num.7. tom.1. pag.289.

NUNC *videbis quæ facturus* SIM *Pharaoni*: congruentiùs *ſim* quàm *ſum* legitur nunc. Exo.6. num.1. tom.1. pag.303.

NUNCII, vel Oratores, ſeù Legati, qui in rebus graviſſimis pro Eccleſia Sancta Dei fuerunt adhibiti, ex ordine Auguſtiniano aſſumpti tom.1. pag.336.

NUX FRUCTUS ſivè ARBOR.
- A quo dicta tom.1. pag.488.
- Crucis Imago in Nuce tom.1. pag.489.
- Ejuſdem deſcriptio tom.1. pag.487. & ſeq.
- Primus Cortex ad Lanas tingendas idoneus juxtà Plinium ibid.
- Ejuſdem Virtus contrà Venenum, & præſertim contrà Canis, hominiſque morſus t.1. pag.490.
- Umbra ſegetibus nociva tom.1. pag.488.
- Eſt ſemen, & fructus tom.1. pag.489.
- Fructus Regius, ac Jovis Cibus nuncupata tom.1. pag.488.
- Nomen generale, & commune omnibus fructibus, qui duriori teguntur Indumento t.1. pag.487.
- Per antonomaſiam quiſnam alius fructus appelletur ibid.
- Perfectionem ſignificat juxtà Philonem Judæum tom.1. pag.489.
- Proprietas Arboris ejuſdem tom.1. pag.487. & ſeq.
- Quomodo appelletur hebraicè dicto tomo pag.489.
- Quarè Juglans, ſivè diuglans à priſcis Gentibus dicta, à Græcis verò Baſilica t.1. p.487. & ſeq.
- Tria de Nuce conſiderata Chriſtum repræſentant tom.1. pag.489.
- Stemma Gentilitium Innocentii IX. Summi Pontificis, & quid myſticè repræſentat explicatur ibid.

O

O *Litera* vocalis rotundi oris ſpiritu comparatur tom.2. pag.237.

OBEDIENTIA, & fidelitas Populorum, quibuſnam rebus excitentur, & conſerventur tom.1. pag.66. & ſeq.

OBELISCI.
- Lateranenſis *Obeliſci* deſcriptio, ac translatio tom.2. pag.183. & 293.
- Diſputatio, num ſcilicèt Heliopoli primùm fuerit erectus tom.2. pag.292.
- Hieroglycorum in dicto Obeliſco inſculpt. explicatio dicto tomo pag.283.
- Inſcriptiones tom.2. pag.183. & 185.
- Inſcriptiones hieroglyphicæ ex græco in Latinum translatæ tom.2. pag.184.
- Inſcriptiones novæ tom.2. pag.185.
- Inſcriptiones vetuſtæ, à Michaele Mercato è rude-

Digitized by Google

ruderibus erutæ; & in priſtinam formam ingenii perſpicacitate redactę t.2.pag.183. & 293.
Quanta ſit ejus latitudo, & longitudo dicto tomo pag.292.
OBELISCI S.M. ad Præſepe translatio t.2. p.190.
Ejuſdem Inſcriptiones ibid.
Quis eum olim erexerit ibid.
OBELISCI S. Mariæ de Populo, Emblema, & Inſcriptiones tom.2. pag.189.
Ejuſdem Inſcriptiones novæ tom.2. pag.295.
Cur idem Obeliſcus Minor Lateranenſi, & Vaticano, maximus à Blanco dicatur tom.2. pag.189.
OBELISCI Vaticani translatio, & dedicatio à Petro Galeſino deſcripta: quæ autem ad Obeliſcos in genere pertinent à Petro Angelo Bargæo, & à Michaele Mercato, & magna quidem eruditione declarata ſunt tom.2. pag.180.
Ejuſdem *Obeliſci* Vaticani Inſcriptiones vetuſtæ ibid., & novæ dicto tomo pag.296.
Translatio, Erectio, ac locatio ejuſdem *Obeliſci* Vaticani mirificè depictæ in Camera Secretiori Bibliothecæ Vaticanæ, & inſcriptiones ejuſdem dicto tomo pag.281.
OBELISCUS quid ſit tom.2. pag.180.
A quo dictus tom.2. pag.185.
Inventor hujus Molis quis fuerit t.2. pag.180.
Soli dedicabatur à Gentilibus ibid.
OBELUS quid ſignificet juxtà Divum Hieronymum tom.2. pag.392.
OB HOC, & non *ab hoc* legi debet. Gen.10. nu.9. tom.1. pag.287.
OBITUS Sanctorum, & Sanctarum, cur dies *natalis*, vel *dormitionis* in Sancta Dei Eccleſia vocitetur tom.1. pag.212.
OBLATIONES fieri conſuetæ in ſolemni Miſſa Canonizationis alicujus Sancti, & à quibus dd. oblationes expleantur tom.1. pag.143.
Panis, Vini, ac Cereorum declarantur to.1. pag.143.
Turturum, & Colombarum explicantur to.1. pag.145.
Diverſi generis Avicularum explicantur to.1. pag.146.
OBSERVA *cuncta*, *quæ hodiè mando tibi*, & non *mandavi* legendum eſſe cenſuit S. Cong. Exo.34. num.11. pag.310.
OBSERVANTOR, pro obſerventur t.2. pag.290.
OBSONATOR eſt qui emit opſonium t.1. p.299.
OBTULIT *ergò Jethro Cognatus Moyſi Holocauſta*, *& hoſtias DEO*, & non *Domino* juxtà hebraicum textum eſt legendum. Exo.18. num.12. tom.1. pag.306.
OBTULIT *& Arietem ſecundum in conſecratione Sacerdotum* in Bibliis priùs impreſſis legebatur *in conſecrationem*. Levit.8. nu.22. tom.1. pag.314.
OCCASIO Auctoris ſcribendi Comentarium de Campanis tom.1. pag.160.
OCCURRERUNTQUE *Moyſi*, *& Aaron*, *qui ſtabant exaduerſo*, *egredientibus à Pharaone*, & non benè legebatur *egredientes* uti priùs. Exo.5. n.20. tom.1. pag.303.
OCTABIANO, pro Octaviano tom.2. pag.391.
OCTAVA *hoc nomen quid ſignificet* tom.1. pag.275.
Beatitudo *Octava* ſpei noſtræ perfectio eſt t.1. pag.275.
Quarè Sanctorum in Feſtivitatibus celebratur *Octava*, & Reſurrectionis Domini non celebratur ibid.
An in *Octava* S. Stephani Prothomartyris Symbolum Apoſtolorum dici debeat ibid.
Pro Octava dies Dominicus accipitur juxtà Arnobium, Secundum alios extremus Judicii dies; ſecundùm verò Gloſſam Ordinariam Reſurrectionis dies ibid.
Pro Octava multi inſcribuntur Pſalmi, & explicatur quarè hæc inſcriptio ibid.
SS.Innocentium *Octava* Beatitudinem cęleſtem denotat perpetuò duraturam t.1. pag.275.
Ideò in prædicta die dicitur in Miſſa *Gloria*, & *Alleluja*, & in Officio *Te Deum &c.* ibid.
Symbolum verò non dicitur in Miſſa quarè ibid.
OCTAVIANI Auguſti Horologium additum Obeliſco tom.1. pag.183.
Idem *Octavianus Auguſtus* in Imperio 56. vixit, & circà annum 42. ejuſdem Imperii natus eſt Salvator Noſter Jeſus Chriſtus to.1. pag.157. & 183.
OCTABIUS, & *Dibus*, pro Octavius, & Divus, & alia id genus per multa ſcribebatur t.2. p.235.
ODORATUSQUE *eſt odorem ſuavitatis*, *& ait*: ſinè alio, in multis enim legitur -- *ad eum* -- Gen.8 num.21. tom.1. pag.286.
OFFICIA DIVINA horarum diſtinctionibus comprætenſa, quæ ſunt 7. horæ Canonicæ, juxtà ſeptem hominis ætates, inſtituta videntur tom.1. pag.177.
OFFICIALES, eorumque munia in Palatio Apoſtolico tempore Alexandri V. in Cærimoniali Antiquo, quod in Bibliotheca Vaticana extat, habentur tom.1. pag.337.
OFFICIALES Inſignores, & Prælati Romanæ Curiæ recenſentur tom.1. pag.323.
Primæ Claſſis qui ſiut ibid.
Et eorum diviſio ibid.
OFFICIUM.
Undè dicatur tom.1. pag.323.
Diaconorum *Officium* à Chriſto Domino traditum tom.2. pag.133.
Sacriſtæ Romani Pontificis *Officium* cum dignitate conjunctum ibid.
OLEA ARBOR.
Fructus dulces, frondes, & radices amaras habet tom.1. pag.217.
Pacis Inſigne tom.1. pag.218.
Per Oleam Victoria, & Pax à Græcis, & Latinis indicata ibid.
Quarè Eccleſia Catholica ejuſdem Cineribus utitur in prima die Quadrageſimæ, eaſdem aſpergendo ſuper Capita Fidelium, & explicatur myſterium ibid.
OLIBETUM, pro Olivetum tom.2. pag.391.
OLIVETUM, quod eſt generis neutri, quarè in Inſcriptionibus tabularum Donariorum B. Gregorii Magni in Porticu S. Petri exiſten. ſemper maſculini generis inveniatur tom.2. pag.407.
OMNE *Animal*, *vel contritis*, *vel* TUSIS, *vel ſectis &c.* priùs legebatur, *vel tonſis*, & malè quidem. Levit.22. num.24. tom.1. pag.317.
OMNIA *quæ* EGO *loquor tibi* in hoc loco appoſitum fuit pronomen *ego*. Exo.6. num.29. tom.1 pag.303.

ONI-

ONICHYNUS *lapis* pretioſus, qualis, & quantus: tom.2. pag.280.
ONUPHRIUS *Oſtecutus* Epiſcopus Florentinus, conceſſit Indulgentiam iis, qui viſitant Reliquiam miraculosè cruentatam, in qua eſt Imago Deiparæ Mariæ ſemper Virginis in *Groſſo* argenteo ſculpta, & ab Aleatore gladio percuſſa tom.1. pag.473.
ONUPHRIUS *Panvinius* antiquitatum heluo dicitur tom.1. pag.254.
De Cimiliarchis tom.1. pag.322.
OPERA VARIORUM AUCTORUM, *quæ diſtribuntur in duobus his libris*.
Alberti Magni tom.2. pag.101.
Alberti Patavini Auguſtiniani to.2. pag.102.
Aloyſii Lippomani Veneti Epiſcopi Veronen. tom.2. pag.105.
Alphonſi Toſtati Madrigalenſis Epiſcopi Abulen. quæ in 23. tom. diſtingui ſolent tom.2. pag.103.
S. Ambroſii ex editione Romana in ſex tom. diſtincta, & ordine alphabetico diſpoſita tom.2. pag.41.
Ejuſdem Opuſcula, quæ ſub aliorum Virorum Inſignium nominibus circumferuntur to.2. pag.43.
Anſelmi Cantuarienſis Archiepiſcopi Ordinis Benedictini tom.2. pag.89.
B. Athanaſii Archiepiſcopi Alexandriæ à Petro Nannio in Latinam linguam translata, in tom.5. diviſa tom.2. pag.78. & ſeq.
Ejuſdem in Veteri editione ibid.
S. Auguſtini tom.2. pag.12. ad 40.
Auguſtini Triumphi Anconitani Ordinis Eremitarum S. Auguſtini tom.2. pag.102.
Baſilii Magni tom.2. pag.79.
Venerabilis Bedæ Presbyteri to.2. p.87. & ſeq.
S. Bernardi Ordinis Ciſtercien. tom.2. pag.95.
Epiſtolæ ejuſdem ibid.
S. Bonaventuræ ordine alphabetico tom.8. diſtincta Sixti V. Juſſu in unum Corpus collecta, citationibus, multiſque aliis rebus illuſtrata, & omnia à mendis expurgata in Typographia Vaticana in lucem edita to.2. pag.69.
Caſſiodori tom.2. pag.106.
Cirilli Archiepiſcopi Alexandrini to.2. p.85.
Cypriani Cecilii Epiſcopi Carthaginenſis t.2. pag.74. & ſeq.
Cornelii Janſenii tom.2. pag.106.
Didymi Alexandrini tom.2. pag.78.
Dionyſii Carthuſiani tom.2. pag.104.
Egidii Columnæ Auguſtiniani to.2. pag.101.
Franciſci Titelmanni Ordinis S. Franciſci t.2. pag.104.
Gregorii Ederi tom.2. pag.106.
S. Gregorii Magni ordine alphabetico diſpoſita, argumentis, aliiſque rebus illuſtrata, & in 6. tom. diſtincta tom.2. pag.52.
Ejuſdem editionibus vetuſtioribus in 2. tom. diſtinct. ibid.
Gregorii Epiſcopi Niſeni Baſilii Magni Fratris ex editione Baſil. tom.2. pag.80.
Gregorii Nazianzeni duobus tom. diſtincta, & Pariſii impreſſa tom.2. pag.82. & ſeq.
Hilarii Pictavenſis Aquitaniæ Epiſcopi tom.2. pag.77.
S. Hieronymi ordine alphabetico diſpoſita, & ſcholiis illuſtrata, ac in 9. tom. diſtincta tom.2. à pag.45. ad 47.
Hugonis de S. Victore tom.2. pag.100.
Innocentii III. Pont. Max. ibid.
Joannis Chryſoſtomi Archiepiſcopi Conſtantinopolit. tom.2. pag.80.
Joannis Damaſceni tom.2. pag.86.
Irenæi Epiſcopi Lugdunen. ordine alphabetico diſpoſita tom.2. pag.72.
Julii Rogerii tom.2. pag.106.
Origenis Adamantis tom.2. pag.75.
Petri Lombardi Magiſtri Sententiarum tom.2. pag.92. & ſeq.
Petri Paludani tom.2. pag.103.
Quinti Septimii Florentii Tertulliani Carthaginenſis Presbyteri tom.5. diſtincta, & Jacobi Pamelii adnotationibus illuſtrata Pariſiis tom.2. pag.73.
Quæ autem ſcripſit adverſus Eccleſiam, ſimul recenſentur ibid.
Rabani Archiepiſcopi Moguntini Ord. S. Bernardi tom.2. pag.88.
Remigii Monachi Benedictini Epiſcopi Antiſijoderen. tom.2. pag.89.
Ruperti Abbatis Tuitienſis ex editione Colonien. tom.2. pag.90.
Sanctis Pagnini Lucenſis Ordinis Prædicatorum tom.2. pag.102.
Sixti Senenſis Ordinis Prædicatorum tom.2. pag.105.
Theodoreti Cyri Epiſcopi tom.2. pag.86.
Theophilacti tom.2. pag.89.
S. Thomæ Aquinatis Pii V. juſſu ex Induſtria F. Vincentii Juſtiniani Ord. Prædicatorum Generalis Magiſtri, deindè Card. illuſtrata, & Romæ expenſa, & tom.18. diſtincta tom.2. pag.63.
OPERA *muſiva* perantiqua in Bibliotheca Angelica Romæ in Ædibus S. Auguſtini aſſervata tom.1. pag.23.
OPHER non *Apher*, vel *Epher* legitur. Gen.25. num.4. tom.1. pag.292.
OPINIO ad perſonam pertinet privatam, Judicium ad Officium, ac Sedem Pontificiam to.1. p.136. & 140.
OPINIO S. Auguſtini de Suſcitatione Samuelis t.1. pag.115. & 116.
Ejuſdem, & D. Thomæ de eadem Suſcitatione ibid.
Auguſtini Triumphi de infallibilitate Eccleſiæ in Canonizatione Sanctorum to.1. pag.33.
Cardinalis Bellarmini, Hoſtien., & aliorum Theologorum, quod Sancti nondum canonizati privatim, & non publicè coli poſſunt tom.1. pag.225. & ſeq.
Varia argumenta contrà dictam opinionem ſolvuntur dicto tomo pag.229. ad 231.
OPTATI *Milevitani* hiſtoria de Martyrum canonizatione tom.1. pag.169.
OPUSCULA *Variorum Auctorum, quæ deſcribuntur*.
S. Ambroſii, quæ ſub aliorum Virorum illuſtrium nomine circumferuntur t.2. pag.43.
S. Bonaventuræ tom.2. pag.70. & ſeq.
Joannis Franciſci Lombardi Theologi tom.2. pag.107.
Ejuſdem imprimenda ibid.

Julii

Digitized by Google

Julii Rogerii tom.2. pag.106.
ORATIO.
Cur collecta ſit nuncupata tom.1. pag.156.
S. Auguſtini Oratio pro tribulatis, & afflictis tom.1. pag.503.
Alia ſimilis tom.1. pag.504.
Alia ad poſtulandam patientiam ibid.
Ad aperiendam Portam Sanctam anno Jubilei *Orationes* tom.1. pag.206.
Dominica *Oratio* variis linguis conſcripta, & variis charactheribus to.2. à p.331. ad 335.
Cujuſcumque petitionis finis *in Oratione Dominica* tom.2. pag.423.
Dominicæ Orationis Origo tom.2. pag.414.
Variæ voces ejuſdem declarantur t.2. pag.331.
ORARIUM quid ſit tom.1. pag.41.
ORATORES *quatuor* in Ingreſſu Ferrariæ Clementis VIII. Bononiæ ſcilicet, Sabaudiæ, Venetiarum, & Franciæ tom.1. pag.60.
Modus quomodo equitabant ibid.
ORATORES, vel Nuncii, ſeu Legati, qui in rebus graviſſimis fuerunt adhibiti pro Eccleſia Sancta Dei ex ordine Auguſtiniano Fratres to.1. pag.336.
ORATORIUM Joannis Papæ VII. muſiſvo ornatum tom.1. pag.23.
ORBICULUS *precarius* quid tom.1. pag.52. & 53.
ORDINES per ſaltum ſuſcepti valent tom.1. pag.5.
ORDINES, vel probare, vel refellere non eſt de jis, in quibus Papa errare non poteſt t.1. p.139. & ſeq.
Cur ità ibid.
ORDO SEU RELIGIO.
Religioſorum *Ordinum* Fundatores Sanctitate Inſignes tom.1. pag.333.
Eorundem *Ordinum* millia Sanctorum, ac Beatorum floruerunt; e quorum numero multi fuerunt canonizati, alii Martyrio decorati ibid.
Carmelitarum *Ordo*, ejuſque Officia in Romana Curia tom.1. pag.334. & ſeq.
Ciſtercienſis *Ordo* habuit in Romana Curia Officium Plumbi nuncupatum; & Converſi, qui Bullis Sigillo Plumbeo muniendis præerant, *Fratres Plumbi* vocitabantur t.1. pag.335.
S. Dominici *Ordo* Illuſtriſſimo Prædicatorum titulo inſignitus tom.1. pag.334.
Ejuſdem Officia in Romana Curia ibid.
Eremitarum S. Auguſtini, ejuſque Officia in Romana Curia tom.1. pag.334. & ſeq.
S. Franciſci, ejuſque Officia in Romana Curia ibid.
Servitarum ejuſque Officia ibid.
Fraticellorum *Ordo* quomodo à Martino V. confirmatus, & à Bonifacio VIII., & Joanne XXII. evacuatus; Conſtitutiones eorundem Pontificum explicantur to.1. pag.139. & ſeq.
ORDO ROMANUS liber eſt Cæremoniarum, ut videtur, ab Alcuino poſt annos octingentos à Nativitate Salvatoris editus tom.1. pag.25.
Hic de uſu Calami à Summo Pontifice adhibiti ſolemniter celebrante ibid.
De ſigno Campanæ d. tomo pag.159. & 162.
ORDO JUDICIARIUS in Canonizatione Sanctorum obſervandus tom.1. pag.128.
Et tàm in Canonizatione Martyrum, quàm Confeſſorum an ſit obſervandus tom.1. pag.130.
Duobus modis conſideratur ibid.
ORDO SACER.
Quid ſit juxtà Magiſt. Sententiarum tom.2. pag.123.
Quid ſecundum Canoniſtas tom.2. pag.124.
Quid ſecundum Theologos ibid.
Triplex dicitur *Ordo* ſcilicet Sacerdotum, ac Miniſtrorum, & Epiſcoporum in Eccleſia Dei à Beato Dionyſio Areopagita tom.2. pag.130.
ORDO Sacerdotum omnium illuminativus, & lucidus dictus à B. Dionyſio Areopagita tom.2. pag.137.
Miniſtrantium verò purgativus, & lucidativus ibid.
ORDO Subdiaconatus olim inter Ordines Sacros non recenſebatur tom.1. pag.10. & 11.
Epiſcopatus non eſt *Ordo* ſed Ordinis Eminentia, & oſtenditur, & explicatur to.2. p.122. ad 124.
ORGANI, Campanæ, Horologii, & Bombardæ Inventores ignorantur tom.1. pag.157.
ORGANORUM inſtar Campanæ digitis, ac pedibus pulſantur tom.1. pag.171.
ORGANUM *Phantaſticum*, hoc eſt Inſtrumentum imaginativum, quod eſt medius cerebri Ventriculus tom.1. pag.115.
ORIGENIS *Adamanti* operum omnium deſcriptio tom.2. pag.75.
Ejuſdem Regulæ Scripturales ibid.
Epilogus vitæ ejuſdem tom.2. pag.76.
Ejuſdem errores refelluntur in Concilio Conſtantinop. II., & de tribus Capitibus errores ſedantur tom.2. pag.206.
ORIGO.
Impatientiæ tom.1. pag.501.
Inſtitutio, & *Origo* Benedictionis Candelarum, vel Cereorum in Feſtivitate Purificationis B. M. ſemper Virginis to.1. pag.214. ad 216.
Orationis Dominicæ *Origo* tom.2. pag.414.
Sacræ Scripturæ tom.2. pag.6.
OSTIARII Officium eſt etiam pulſare Campanas tom.1. pag.175.
OSTROGOTHÆ, *Wiſigothæ*, & *Gothi*, quinam ſint tom.2. pag.241.
Quantum damnum Italiæ, linguæ latinæ, & Romæ præſertim intulerunt ibid.
OTIUM nonniſi honeſtum, & moderatum amplectendum, & de ratione tom.2. pag.155.
OTRICULUM vel ut alii volunt *Ocriculum* tom.1. pag.54.
OVIUM *balatus* ſecundæ Alphabeti literæ ſonum efficiunt tom.2. pag.391.
OZÆ *mors* repentina quarè tom.1. pag.38.

P

P *Litera* conſonans labris ſpiritus erumpit to.2. pag.237.
PADI inundationis Cauſæ tom.1. pag.67.
PAGINA, quam *Chartam* appellamus undè dicatur tom.2. pag.337.

Digitized by Google

PALAMEDES.
Filius Nauplii Euboeæ Regis tom.2. pag.228.
Quatuor literarum græcarum Inventor ibid. & ſeq.
Quæ ſint eædem literæ demonſtrantur d. tom. pag.229.
Teſſerarum, vel Talorum Inventor ibid. & t.1. pag.466.
Hiſtoriam, & ſolutam orationem inſtituit: Ponderum, & Menſurarum rationem excogitavit: Aſtrologiam Calluit: Annum Solis, & Lunæ Menſes accommodavit, & Eclypſim naturalem primus dixit to.2. p.229.
Vigilias, ſeù Excubias, ac Ordinem Aciei à Gruibus didicit ibid.
PALATII *Ducis Vrbini* deſcriptio tom. 1. pag.57.
PALATIUM LATERANENSE.
Varia nomina ejuſdem tom.2. pag.184.
Lateranenſe dictum à Cive Conſule Romano ibid.
Ab eodem dicta eſt Lateranenſis Baſilica ibid.
A Conſtantino dono datum S. Silveſtro Papæ ibid.
Reſtauratum, & in digniorem formam à Sixto V. redactum dicto tomo pag.185.
Inſcriptiones, & Emblema eiuſdem ibid.
PALATINA, & *Vrbinates* Bibliothecæ in Bibliotheca Vaticana tom.2. pag.359. & ſeq.
PALEA vel potiùs PALÆA, & equidèm rectè cum Diphthongo nomen hoc inſcribendum tom.1. pag.505.
Dictio, quæ inſcribitur paſſim in Decretis Pontificiis ibid.
Vox Græca eſt *Paleos* ibid.
Et *Oraculum* interpretatur tom.2. pag.255.
Nominativum eſt plurale tom.1. pag.505.
Monumenta vel *ſcripta antiqua*, videlicet, *Canones antiquos* denotant ibid.
Opiniones Auctorum, qui contrariam tenent habere ſignificationẽ,repelluntur ibid.& ſeq.
PALEOLOGUS Imperator, ut multi volunt, Concilio Lugdunenſi II. interfuit, & renuentes recipere Fidem, & Ritus Romanæ, & Catholicæ Eccleſiæ variis modis mulctavit, inter quos fuit Becus Conſtantinopolitanus Patriarca, qui renuit obedire Edicto Imperatoris de Proceſſione Spiritus Sancti &c. tom.2. pag.266.
PALLIUM, *quo utuntur Pontifex Patriarchæ &c.*
Hebraicè *Ephod* conceſſum S. Pontifici, Patriarchis, & Archiepiſcopis quid ſit tom.2. pag.372.
A quo fuerit Inſtitutum ibid.
Cujus generis foret tempore B. Gregorii Magni ibid.
Cujus generis ſit, quo nunc utitur Eccleſia latina, & cujus Græca ibid.
Ejuſdem Circulus, per quem ambo humeri conſtringuntur quid ſignificet ibid.
Ejuſdem uſus antiquiſſimus ibid.
Ex qua materia ſit contextum ibid.
In privilegium, & ſignum Poteſtatis datur Patriarchis, & Archiepiſcopis ibid.
Priùs quatuor Cruces purpureas habere ſolebat, & quid per ipſas ſignificabatur, & cujus coloris ſint hodiè ibid.
Quamnam formam habeat, & quonam modo Corpori adaptetur ibid.
Tres Acus, ſivè Aciculæ in ipſo infiguntur, quo loco figantur, & quid per ipſas ſignificetur ibid.
PALMA ARBOR.
Proprietas ejuſdem quæ deorſum non cedit tom.1. pag.488. & 503.
Uſus in ſcriptitando in ejuſdem foliis antiquitùs tom.2. pag.336.
Hinc *folium* dicitur *Chartæ*, qua nunc utimur in ſcribendo ibid.
PALUDES PONTINÆ.
Quò ſitæ deſcribuntur, & quanta ſit earum Latitudo, ac longitudo to.2. pag.181. & 275.
Primùm à Cornelio Cethego Conſule, deindè à Theodorico Gothorum Rege, & demùm à Sixto V. exiccatæ multis impenſis d. tom. pag.181.
Hujus facti Inſcriptiones tom.2. ibidem, & pag.275.
PAMPHILUS *Martyr* Cæſareæ inſignem inſtituit Bibliothecam, Euſebii operâ, & manu ſuâ Origenis ſcripta reſcripſit tom.2. pag.196.
PAN.
Deus Paſtorum, & totiùs naturæ à Poetis fabulatur tom.1. pag.483.
Licæus à Licæo Arcadiæ Monte vel lupercus à lupo etiam dictus dicto tomo pag.484.
Hinc Lupercalia, vel Feſta Licæa ſunt dicta ibid.
Eidem in Montis Palatini radicibus Templum erexit Rex Evander ex Arcadia profugus Romæ,dicto tomo pag.483.
Quomodo Antiqui Gentiles Simulacrum ejuſdem effingebant, & cur *Pan* vel *Licæus*, aut *Lupercus* dicebatur ibid.
PANIS FRACTIO nonnumquam in Scriptura Sacra Euchariſtiæ Sacramentum ſignificat tom.1. pag.18.
Quomodò diſcipuli cognoverunt Chriſtum Dominum *in Fractione Panis*: & ſi in Emmaus Chriſtus fregit, an benedixit ſolùm ibid. & ſeq.
PAPA, ſeù SUMMUS PONTIFEX ROMANUS.
Nomina, quæ eidem dari ſolent tom.1. pag.2.
Quæ numerantur uſque ad numerum vigeſimum ſeptimum ibid.
His nominibus reſpondent officia,necnon miniſteria, & obſequia, quæ eidem Pontifici debentur ibid.
Hæc vox *Papa* tanquàm magis uſitata undè originem trahat ibid.
Variæ opiniones circa eamdem vocem enumerantur ibid.
Nomen hoc *Papa* apud Ethnicos etiam uſitatum, & non ſolùm honoris, aut venerationis gratiâ ſed Divini aliquid in ſe retinens dicto tomo pag.3.
Nomen prædictum *Papa* olim quibuſvis aliis Epiſcopis tribuebatur, ſicuti paſſim Divus Hieronymus S. Auguſtino &c., & hic etiam ad illum fecit ibid.
Concilium Carthaginenſe III.ſtatuit ut nonniſi Romanus Epiſcopus *Summus Sacerdos*, vel *Summus Pontifex*, vel *Papa* vocitetur dicto tomo pag.4.
Duplex eſt Poteſtas *Papæ*, alia, ſcilicèt, Ordinis,& alia Juriſdictionis,& explicantur ibid
Pote-

Digitized by Google

Poteſtas ordinis reſpicit Corpus Chriſti verum, & Poteſtas Juriſdictionis reſpicit Corpus Chriſti Myſticum, quod eſt Eccleſia ibid.
Poteſtas Juriſdictionis *Papæ* eſt indefinita, & plenitudinem poteſtatis habet dicto tomo pag.6.
Ad denotandam hanc poteſtatem Tiarâ tribus coronis efformatâ utitur tom.2. pag.178.
Papatus nomen eſt Juriſdictionis non ordinis dicto tomo pag.5.
Poteſt *Papa* renunciare Papatui d. to. pag.4. & 5., & evidenter ab Autore probatur ibid.
Laicus poteſt eligi in Papam tom.1. pag.5.
Quæ pertinent ad *Papæ* poteſtatem nondum Epiſcopi nec Sacerdotis enarrantur ibid.
Ob ſuam plenitudinem Poteſtatis poteſt committere ſimplici Sacerdoti confirmationis, & ordinationis munus tom.2. pag.129.
Poteſtas Juriſdictionis *Papæ* tàm Spiritualium quàm temporalium immediata eſt, quià ſcilicèt immediatè habet per Chriſtum à Deo tom.2. pag.256. 257. & 258.
Et probatur per verba veteris, & novi Teſtamenti, ac per Sanctos Patres, & Doctores ibid.
Ideo *Papa* poteſt corrigere, & deſtruere leges Sæculares ibid., & tom.1. pag.5. & 6.
Præceptum de non jurando declaravit *Papa* tom.1. pag.139.
Eſt Vicarius atque Miniſter legis Divinæ to.2. pag.256.
Eſt in perfectiori ſtatu quàm quis Epiſcoporum tom.2. pag.137.
Papa ſucceſſor Divi Petri dicitur, ideſt non in gratiis, & Privilegiis Perſonæ Divi Petri, ſed in Sede, & Officio Pontificatus ejus t.1. pag.136.
Ideo *Papa* poteſt errare, tanquàm Perſona privata, ut verò *Pontifex*, & Caput univerſalis Eccleſiæ officium, & Sedem Pontificiam tenens non poteſt errare to.1. pag.136. & 140.
Quià aſſiſtentiam Spiritus Sancti habet, quæ aſſiſtentia reſpicit Sedem Pontificiam vel Officium *Papæ*, non *Papam* ibid.
In Canonizatione Sanctorum errare nequaquam poteſt, & de ejuſdem infallibilitate tom.1. pag.133. ad 141.
Afferuntur de eadem materia opiniones variæ, & declarantur ibid.
Cur *Pontifex* ſolemniter Miſſam celebrans conſecrat ad Altare, & ad Solium ſumit Conſecrata tom.1. pag.17. ad 23., & narrantur variæ opiniones circa Myſterium hoc ibid.
S. Bonaventuræ opinio de hac communione Sedentis Pontificis in Solio quamvis in Altare conſecraverit ſatis probanda d. tomo pag.20.
Cur in eadem ſolemni Miſſa à ſiniſtro Solii Latere partem Sacratiſſimæ Hoſtiæ ſibi allatam, à dextero autem ſanguinis partem aſſumit tom.1. pag.23. & 24., & Myſterium explicatur ibid.
Cur item inter *Pontificem* celebrantem ſolemniter, & inter Cardinales Miſſæ ejuſdem Miniſtros Conſecrata dividantur d. tomo pag.24., & hoc non ſinè Myſterio.
Et deniquè cur tàm *Summus Pontifex*, quàm Cardinales Miniſtri in eadem Miſſa Calamo in ſumptione vini conſecrati utuntur, & quid ſibi velit Calamus ille &c. dicto tomo pag.25. ad 30.
An *Summo Pontifici* celebranti privatim vel ſolemniter Miſſam Paramenta virida, conveniant tom.1. pag.75.
Argumenta contrariam habentium opinionem ibid.
Auctoris ſententia, quod conveniant ſcilicèt dicto tomo pag.76., & reſpondet iiſdem Argumentis ibid. & ſeq.
An *Papæ* conveniat niger color in celebratione Miſſæ, & reſpondetur affirmativè, & dantuntur rationes, & aſſeritur quòd ob incuriam datur violaceus color pro nigro dicto tomo pag.80.
Papæ celebranti plura dantur paramenta quàm cæteris Sacerdotibus ibid.
Solus iter longum faciens *Summus Pontifex* Sanctiſſimum Sacramentum defert pro Viatico tom.1. pag.37. 42. 44.
Papæ electio à duabus Suffragiorum tertiis Cardinalium debet eſſe ut ſancitum fuit tempore Alexandri III. in Concilio Lateranenſi I. tom.2. pag.262.
Coronatio ejuſdem Pontificis antè Ædes Sancti Petri in Vaticano fit, & cur ibi, & non antè fores Lateranenſes d. tomo pag.177.
Solus *Papa* poteſt celebrare in Altaribus Majoribus S. Joannis Lateranenſis, S. Petri in Vaticano, S. Pauli extra mænia, S. Mariæ Majoris, & S. Laurentii extrà Muros, & de ejuſdem Diſpenſatione Cardinales Presbyteri tom.2. pag.178.
S. PAPHNUTIUS Ægyptius, & Epiſcopus Concilio Nicæno interfuit tom.2. pag.203.
PAPYRUS pro Charta accipitur tom.2. pag.336. Et undè ſic dicta ibid.
PARAPHERNALIA bona quænam ſint, & undè dicta tom.1. pag.351.
PARAFRÆNARII duo dicti de Sanctiſſimo Sacramento, eorumque officium tom.1. pag.333.
Hi fræno ducentes Achineam cum Arcula Sanctiſſimi Sacramenti in ingreſſu Clem. VIII. ad Civitatem Ferrarienſem tom.1. pag.51.
Alterius eorumdem electio ad Sacriſtam pertinet tom.1. pag.333.
Alter iſtorum eſt perpetuus Sacriſtæ famulus ibid.
Adjuvare tenetur ſubſtitutum Sacriſtæ ibid.
Decretum quòd electio alterius ex duobus Parafrænarium, qui ducere debeat Achineam Sanctiſſimi Sacramenti in longo itinere Sanctiſſimi Pontificis d. tomo pag.510.
Eum præſentandi forma ibid.
De eodem Præſentato forma Diplomatis to.1. pag.511.
PARAGONIUS, vel lydius lapis quid ſit t.1. p.471.
PARALIPOMENA, hoc eſt res prætermiſſæ to.1. pag.185.
PARERGON Corollarium de Præputio Chriſti Dñi in Reſurrectione reaſſumpto, & in terris relicto, & de ejuſdem Adoratione tom.1. pag.250.

Digitized by Google

PARBA pro parva tom.2. pag.391.
PARIMPAR ludere genus ludi explicatur tom.1. pag.466.
PARIS *Craſſus* Cæremoniarum Magiſter in Diario Leonis X. mentionem facit de ſub-Clerico Sacrarii Apoſtolici tom.1. pag.333.
PARSIMONIA *Magnum Vectigal* tom.2. pag.279.
PARSIMONIA *Sixti V.* laudatur, qua congeſſit quinque decies centenos millia Aureorum, & in Arce S. Angili repoſuit &c. ibid. & ſeq.
PARTES *Corporis*, quæ ſint neceſſariæ, quæ integrales, & quæ ad ornatum tom.1. pag.247.
Quænam reaſſumpta fuerunt à Chriſti Corpore in Reſurrectione, & quænam reaſſumebuntur à Corporibus omnium Reſurgentium ibid.
PARTHI, Armeni, Marcomanni, & alii Populi Equorum, & Vulpium Carnibus delectantur t.2. pag.297.
PARTICULA ex Ligno Sanctiſſimæ Crucis Salvatoris Jeſu Chriſti deſumpta Sacris Imaginibus, & eulogiis eodem ligno inciſis inſignita, & in Apoſtolico Sacrario aſſervata deſcribitur tom.1. pag.253.
Ejus deſcriptio, & explicatio ibidem uſque ad pag.265. vide *Crucis Dominicæ Particula*.
PARTICULA tribus primis Petitionibus communis in oratione Dominica explicatur t.2. p.419.
PASCALIS II. in Galliam profectus eſt ad Chriſtianam Rempublicam reformandam, & augendam, & Sacroſanctum Chriſti Corpus conſecratum aſportandum curavit in itinire to.1. pag.46.
PASCHATIS *tempore*, ac Pentecoſtes Angelica ſalutatio, & Antiphona - *Regina Cæli* - ſinè genuflexione recitari debet tom.1. pag.178. & ſeq.
PASCITUR verbum, dupplici ſignificatione inſignitum tom.1. pag.17.
PASSIO pro Baptiſmo deputatur tom.1. pag.130.
PATAVIUM omnium bonarum artium Emporium tom.2. pag.343.
Multi Viri illuſtres ejuſdem Civitatis enarrantur ibid.
PATIENTIA.
Auctor tom.1. pag.501.
Ejuſdem definitio tom.1. pag.491.
Aſſimilatur Algæ tom.1. pag.496.
Ejuſdem exercitia tom.1. pag.479.
Ejuſdem Victoria tom.1. pag.499.
Ejuſdem fructus tom.1. pag.502.
Sicut tolerantia ſumma virtutum à S. Ambroſio nuncupata tom.1. pag.275.
PATRIARCHA ideſt *Summus Pater*, vel *Patrum Princeps* appellatur à voce Græca *Arcos* tom.2. pag.121.
Quare ità appellatur explicatur ibid.
Antiquitùs ante coſtructionem Civitatis Conſtantinopolitanę quatuor tantùm erant Patriarchæ ibid.
Et enumerantur ibid.
Poſt Concilium Conſtantinopolitanum I. non ſolùm Eccleſia Conſtantinopolitana fuit appellata Patriarchalis, ſed ſecundum locum obtinuit, ſcilicèt primum locum poſt Romanam Eccleſiam ibid.
PATRIARCALES Eccleſiæ juxtà numerum Patriarcharum ut ſuprà ſunt quinque, & enumerantur ibid.
Et dictæ ſunt *Patriarchales* quià à Divo Apoſtolo Petro ædificatæ ibid.
PATRIARCHALES Eccleſiæ Romæ quot, & quęnam ſint tom.2. pag.121. & 179.
Et enumerantur ibid.
An Baſilica S. Petri, quæ dicitur *Prima* ideſt Apoſtolica, ſit Patriarchalis ibid.
Dicta Baſilica non poteſt dici nec Metropolitana, neque Archiepiſcopalis, neque Epiſcopalis, nunc tamen Nomen habet Patriarchalis ibid.
PATRIARCHIUM Lateranenſe in quo depicti ſunt Divus Paulus ad dexteram Salvatoris Noſtri, & Divus Petrus ad ſiniſtram tom.1. pag.92.
S. PAULI *Apoſtoli* Eminentiæ, & prærogativæ ſeptem, à Divo Thoma deſcriptæ tom.1. pag.97.
Enumerantur dd. ſeptem prærogativæ ibid.
Ejuſdem Epiſtolæ ad Senecam, & Senecæ ad Paulum, ut Divus Hieronymus teſtatur to.1. pag.467.
Laudes ſeu Epiteta tom.1. pag.16. & 17.
Ejuſdem Imago, cur in Bullis Pontificiis ad dextrum B. Petri latus, in Numiſmatibus verò ad ſiniſtram ſemper ponatur t.1. p.81. & tom.2. pag.247.
Cur item aliis in locis Imago ejuſdem modò ad dextrum, modò ad ſiniſtrum B. Petri latus occupare cernatur ibid.
Statua in Columnæ Antonianæ faſtigio erecta Divo *Paulo* tom.2. pag.189. & 299.
Inſcriptiones pro eadem Columna ibid.
Vide *S. Paulus Apoſtolus*.
PAULI V. *Auctoritate* Imago Deiparæ Mariæ ſemper Virginis in locum magnificentius ornatum tranſlata, & collocata in Eccleſia S. Mariæ de Pace tom.1. pag.471.
Ejuſdem Bulla marmori Inſculpta in Bibliotheca Vaticana qua decernit, ut fructus Abbatiæ S. Mariæ de Venticano S. Benedicti deſerviant pro expenſis ipſius Bibliothecæ tom.2. pag.357.
PAULI III. Decretum ut Sacriſtæ Sacrarii Apoſtolici in Creatione Cardinalium daretur ſumma certa aureorum de Camera tom.1. pag.511.
PAULINA Bibliotheca à Paulo V. dicta in Bibliotheca Vaticana tom.2. pag.360.
Inſcriptiones, Immagines, atque Picturæ contentæ in eadem Bibliotheca t.2. à pag.360. ad 367.
S. PAULINO, & Sabiniano quonam modo uſus Campanæ in Eccleſia ſit tribuendus t.1. pag.176. & ſeq.
S. PAULINUS S. Hieronymi coætaneus, & S. Auguſtini Diſcipulus tom.1. pag.177.
PAULUS *Æmilius* Romam primus Librorum copiam advexit tom.2. pag.159.
DIVUS PAULUS ac Moiſes quomodo viderunt Deum tom.1. pag.295.
S. PAULUS Apoſtolus fuit ex Tribu Beniamin qui filius dexteræ appellatur tom.1 pag.81. & 95.
An, & quo tempore fuerit ad Apoſtolatum vocatus tom.1. pag.90.
Cur à dextris, S. Petrus à Siniſtris in Bullis ponatur tom.2. pag.247.
Cur ad dextram Chriſti Domini Cruci affixi repræſentetur tom.1. pag.258.
Cur item aliis in locis, modò ad dextrum modò

Digitized by Google

dò ad ſiniſtrum B. Petri latus occupare certatur tom.1. pag.81. & ſeqq.
Loca deſcribuntur in quibus S. Paulus ad dextram Divi Petri cernitur t.1. pag.92. ad 95.
Quomodò dici queat minor S. Petro, æqualis tamen, & major ipſo Petro t.1. pag.83. 87. & 97., & tom 2. pag.247.
Columna, in qua fuit ipſe ligatus, & verberatus ſimul, & S. Petrus Apoſtolus aſſervatur Romæ in Eccleſia S.Mariæ Tranſpontem tom.2. pag.181. & 190.
Gladius, qui ſtrictus in manibus Divi Pauli pingitur perbelle à SS. Patribus conſideratus tom.1. pag.84.
PAULUS *Manutius* novus latinæ linguę Inſtaurator tom.2. pag.232.
Ejuſdem Bibliotheca refertiſſima librorum copiâ &c. dicto tomo pag.346.
S. PAULUS *Primus Eremita* quot Annos vixerit in Eremo tom.2. pag.156.
PAULUS *Secundus* tempus Jubilei revocavit ad 25. annum Sixtus tamèn IV. fuit primus, qui eundem celebravit tom.1. pag.197.
PAULUS *Tertius* non ſemel SacratiſſimamHoſtiam antè ſe in itinere deferendam curavit t.1. pag.49.
Ejuſdem itinera enumerantur ibid.
PAULUS *Quartus* quid in Bibliotheca Vaticana præſtiterit tom.2. pag.201.
PATRIMONIUM, quod nunc dicimus, *Peculium*, ab antiquis dictum, quià univerſa ſubſtantia antiquorum in Pecudibus conſiſtebat t.1. pag.483.
PAUPERES tempore Sixti V. per Romam quæſtuantes non videbantur, & quarè t.2. pag.189.
PAUSYLIPI Bibliotheca in Ædiculis S. Auguſtini Neapolis tom.2. pag.344.
PAX inter Henricum IV. Galliarum, & Philippum Secundum Hiſpaniarum Reges conciliata in legatione Cardinalis Alexandri Medices tempore Clementis VIII. tom.1. pag.66.
PECCARE in Dominum quid ſignificat t.1. p.313.
PECCATA venialia quot modis dimittantur to.2. pag.448.
PECCATI *definitio* ſecundum formale, & materiale tom.2. pag.431.
PECCATUM Mortale, & quidem grave, quomodò fiat in Alearum ludis declaratur à S.Raymundo ex novem notandis juxtà Apoſtolorum Canones tom.1. pag.475.
In Alearum ludo factum juxtà Sancti Cypriani Sententiam tom.1. pag.476.
Et juxtà Navarri Sententiam explicatur ibid.
PECCATUM *Salamonis*, an fuerit propriè Idolatriæ, vel potiùs luxuriæ tom.1. pag.273.
PECCAVI *etiam nunc : Dominus juſtus Ego, & populus meus &c.* in hoc loco fuit ſublata copula, & ante *Ego*. Exo.9. num.27. tom.1. pag.304.
PECTORALE *Romani Pontificis* quidnam ſit to.1. pag.352.
PECUARIUS olim dicebatur quem nunc dicimus *Pecuniarium* vel *divitem*, & hoc à Pecudibus, & quare &c. tom.1. pag.483.
PECUNIA *græca mercati* Proverbium explicatur tom.2. pag.313.
PECUNIÆ *Collectæ* à Sixto V., & in Arcem S.Angeli repoſitę in quos uſus impendi debent t.2. p.279.
PEJERANTES ſuper Campanas Cælitùs puniti t.1. pag.166.
PELASGIA, Græciæ Regio circa extremam Macedoniæ partem, olim Theſſalia dicta inter duo maria propter anguloſos receſſus ejuſdem Populi ut Dores loquuntur tom.2. pag.327.
PELLES *Arietum rubricatas, & janthinas*, ità legitur in noviſſima, & emendata editione.Exo.35. num.23. tom.1. pag.310.
Differentia inter colorem hiacintinum, & janthinum vide ibid., & Exo.39. nu.33. eod. to. pag.311.
PENTALPHA ſeù Pentagonum demonſtratur t.2. pag.301.
PEREGRINUS mendicans defert literas ad Concilium Epheſinum intrà Arundinem incluſas to.2. pag.205.
PERFECTIO ſeù PERFECTUM.
Definitur *Perfectum* tom.2. pag.134. & ſeq.
Cujuſcunque rei *Perfectio* eſt, ut nihil eidem rei deſit dicto tomo pag.135.
Vinculum *Perfectionis Charitas* eſt dicto tomo pag.135., & pag.139.
Quinque requiruntur ad *Perfectionis* ſtatum acquirendum ſecundum Auguſtinum Triumphum ibid.
Vitæ Chriſtianæ *Perfectio* quotuplex eſſe poteſt dicto tomo pag.135.
Primaria, & eſſentialis qualis, & in quibus fundata tom.2. pag.136.
Secundaria, ſeù accidentaria, ſivè Inſtrumentalis qualis, & in quibus verſatur ibid.
Ad hanc *Perfectionem* Inſtrumentalem pertinet conſilium illud Salvatoris Noſtri dicentis. *ſi vis perfectus eſſe vade, & vende quæ habes &c.* dicto tomo pag.135.
In quo conſiſtit vera perfectio Chriſtianæ vitæ dicto tomo pag.135. 136. & ſeq.
Evangelica Perfectio de nihil pòſſidendo declaratur, & ſimul illud Matthæi *Nolite poſſidere Aurum neque Argentum &c.* tom.1. pag.138.
PERIPSIMA, pro Peripſema more Antiquorum tom.2. pag.393.
PERORATIO *Auctoris* in Commentario de Canonizatione Sanctorum tom.1. pag.141.
PERORATIO ejuſdem Auctoris poſt tractatum *Bibliothecæ Vaticanæ* tom.2. pag.354.
PERPETUUS *erit cultus per ſucceſſores à filiis Iſrael*, ita nunc legendum, quamvis priùs legebatur *coram Filiis Iſrael*: Exo.27. nu.21. tom.1. pag.308.
PERREXIT *ergo Joſeph* quamvis priùs *itaque* legebatur: Gen.37. num.17. tom.1. pag.297.
PERSIA Orientalis regio eſt, & ejuſdem contermini deſcribuntur tom.2. pag.327.
PERSARUM *Lingua*, ſivè Dialectus non eſt Judaica, neque Ægyptiaca, non Armenica, neque Illyrica ſed Turcica quaſi eſt ibid.
PERSARUM *Regum filii* aſcendere ad Tronum nequibant, niſi Magicas ſcientias perfectè haberent tom.1. pag.271.
PERSIUS de fonte Caballino tom.2. pag.228.
PERSEQUUTUS *uſque Dan*, ſublata fuit particula *eos*: Gen.14. num.14. tom.1. pag.288.
PERTENET, pro *pertinet* tom.2. pag.392.
PER VISIONEM NOCTIS hanc lectionem approbavit Sac. Cong. Gen.46. nu.2. tom.1. pag.299.
PERUSII in Cænobio S. Dominici Bibliotheca t.2. pag.243.

Digitized by Google

PESTIS in Regno Cæſarauguſtano per Campanam Vilillæ ſponte de per ſe ſonum dantem demonſtrata tom.1. pag.167.
PETALUM vox Græca apud latinos *Lamina* dicitur tom.1. pag.254.
PETASUS pro Campana, & cur ità dicatur tom.1. pag.158.
PETRA verè vox græca eſt, à latinis tamen, & à Græcis ſic dicitur, Syriacè verò, & Hebraicè Cephas tom.2. pag.213. & 324.
PETRARCHÆ liber ſua ipſius manu conſcriptus in Fulvii Urſini Bibliotheca aſſervatus t.2. p.346.
PETRI *Amelii* Alectenſis Apoſtolici Palatii Sacriſtæ Itinerarium Terreſtre, & Maritimum Gregorii XI. tom.1. pag.46. & ſeq., & pag.338. & ſeq.
S. PETRI BASILICA.
Ab Anacleto Tertio à S. Petro Pontifice in honorem S. Petri in parva forma conſtructa tom.2. pag.177.
Julius II. veteris Eccleſiæ parte poſteriore diſiectâ operâ Bramantis novę Eccleſiæ fundamenta ejecit ibid.
Et continuata fuit à Leone X., à Clemente VII., Paulo III., Michaelis Angeli Bonarotę Architecturâ fuit aucta, & à Sixto V. in quibus aucta ibid., & pag.282. & 352.
Cur dicatur, *prima*, quamvis non ſit Patriarchalis, & Archiepiſcopalis tom.2. pag.177. & 179.
Antiquitùs nec etiam Baſilica nominabatur quia ut dicitur ſubjecta erat Epiſcopo Portuenſi ibid.
Ad præſens Prima Sedes Apoſtolica dicitur, ac Baſilica, necnon Patriarchalis, in qua Coronatio Pontificis habetur ibid.
Hæc *Baſilica* deſcribitur to.2. pag.177. & 353.
S. PETRI *Apoſtoli Fides* perſonalis conſideratur t.1. pag.136.
Non finaliter deficere poterat ob Orationem Chriſti tom.1. pag.137.
Et explicatur illud Lucæ 22. *Pro te rogavi Petre ut non deficiat fides tua &c.* ibidem cætera de S. Petro vide *S. Petrus*.
PETRI BERTORII natione Galliæ Ordinis Benedictini operum deſcriptio tom.2. pag.100.
Quo tempore idem claruerit ibid.
PETRI DAMIANI Laudes tom.1. pag.479.
Hic abdicavit ſe Cardinalatu, & in Eremum ſe contulit tom.1. pag.58.
Opinio de Latrunculorum Ludo t.1. pag.479.
Cur de hoc Ludo à Petro Damiano fuit reprehenſus Epiſcopus Florentinus ibid.
Reprehenſio dicta excuſatur, & aliqua ex parte probatur ibid.
Epiſcopi reprehenſi reſponſio ibid.
PETRI Lombardi Magiſtri Sententiarum operum deſcriptio tom.2. pag.92. & ſeq.
Epilogus vitæ ejuſdem ibid.
PETRI *Paludani* operum deſcriptio to.2. pag.103.
De qua natione fuerit ibid.
Quo tempore floruerit ibid.
PETRUS *Aldobrandinus* Cardinalis Nepos Clementis VIII. à Latere Legatus Ferrariam, & ad univerſam Italiam miſſus Ferrariam ipſam feliciter ceſſit Eccleſiæ Romanæ Cæſar Eſtenſis tom.1. pag.49.
PETRUS AMELIUS Lemovicenſis quintus Sacriſta Sacrarii Apoſtolici Lemovici Galliæ Aquitanicæ natus Pænitentiarius, & Bibliothecarius etiam fuit tom.1. pag.338.
Sub Urbano V., Gregorii XI., & Urbani VI., hæc tria Officia exercuit ibid.
Hujuſmodi Sacriſtę tempore Apoſtolica Sedes ex Avenione Romam à Gregorio XI. poſt 70. annos reportata fuit ibid.
Idem reditum, & profectionem Gregorii XI. Romani Pontificis Romam uſque deſcripſit tom. 1. pag.46. & ſeq., & 338. & ſeq.
Fuit primùm Epiſcopus Senogalienſis, deindè Archiepiſcopus Tarentinus, Patriarcha item Gradenſis, & Poſtea Alexandrinus, & Adminiſtrator Eccleſiæ Aquenſis in Vaſconia creatus dicto tomo pag.338.
PETRUS Angel. Bargæus de obeliſco to.2. p.180.
Idem *Bargæus*, & Hieronymus Brunellus ex Societate Jeſu Inſcriptiones græcas de Hieroglyphicis ab Ammiano Marcellino recitatas, latinè reddiderunt tom.2. pag.184.
PETRUS APAMIENSIS, ſextus Apoſtolici Sacrarii Præfectus Pænitentiarius, & Bibliothecarius fuit ab Urbano VI. creatus tom.1. pag.339.
S. PETRUS APOSTOLUS.
Nomina ejuſdem recenſentur, ac etiam geſta, & laudes tom.1. pag.98.
Simon priùs dictus ideſt *obediens*; Poſtea *Petrus* ideſt *Agnoſcens* ibid.
A Chriſto D. Baptizatus, & ordinatus ad Epiſcopatum tom.2. pag.129. in fine.
Septem præfuit annos Antiochenę Eccleſię poſt Aſcenſionem Salvatoris, & Spiritus Sancti Immiſſionem tom.1. pag.98.
Evangelium Sacro-Sanctum in Ponto, Galatia, Capadocia, Aſia, & Bithinia prędicavit ibid.
Secundo Claudii anno Romam venit ubi annis viginti quinque Urbis ejuſdem Pontificatum tenuit ibid.
Permulta miracula ejuſdem narrantur ibid.
Umbra tantùm ſua ægretos ſanabat t.1. p.120.
Promiſſio facta eidem *Petro* à Chriſto Domino ut non deficeret fides ſua conſideratur tom.1. pag.136.
Hæc promiſſio facta etiam pro ſucceſſoribus intelligitur, & Doctores in hac materia enumerantur ibid. & pag. ſeq.
In Galliam, Hiſpaniam, & alias Provincias profecturus ad Verbum Dei Evangelizandum Romæ Linum, & Cletum Corepiſcopos, ſcilicèt coadjutores inſtituit t.2. p.196.
Bibliotheca Pontificia ab ipſo *Petro* primo Chriſti Vicario originem habuit, & hoc ex luculentiſſimis indiciis probatur ibid.
Duplicem Poteſtatem Divus *Petrus* exercuit *temporalem* ſcilicèt, & *Spiritualem* ſicut, & Divus Paulus tom.2. pag.257., & quando, & cum quibus ibid.
Quomodò *D. Petrus* dicatur Major, & Minor, vel æqualis Divo Paulo, & quomodo fuit reprehenſus ab eodem Divo Paulo tom.2. pag.247., & tom.1. pag.87.
SS. *Petri*, & *Pauli* Imagines cur in particula Sanctiſſimæ Crucis, quæ in Sacrario Apoſtolico aſſervatur cernuntur tom.1. pag.258.
Et cur ad Dexteram extat Imago S. Pauli, & S. Petri ad Siniſtram ibid.

Digitized by Google

Prælatio ex eorum Imaginibus utra ſcilicet inter collocandas eas, præferenda ſit tom.1. pag.81. ad pag.98.
Auctores de hac prælatione d. tomo pag.99.
Et quare potiùs Imago S. Pauli ad dexteram S. Petri ibid., & eodem tomo pag.258.
Expreſſio ad vivum ſivè deſcriptio per Partes Corporis *S. Petri*, & *Pauli* Imaginum, quæ Conſtantino Magno apparuerunt t.1. p.99.
Inſcriptiones earundem, quæ extant in Ciborio, Baſilicæ Lateranenſis ibid. & ſeq.
Columna Trajana D. *Petro* dicata à Sixto V., & inſcriptiones ejuſdem t.2. p.181. & 296.
Columna, in qua fuerunt alligati, & verberati SS. idem Apoſtoli in S. Maria Tranſpontem aſſervatur tom.2. pag.281. & 290.
PETRUS ASSALBITUS VII. Apoſtolici Sacrarii Præfectus, Pœnitentiarius, & Bibliothecarius fuit, & Martini V. Confeſſarius tom.1. pag.339.
Is cum Martino V. ſuppliciter egit, ut Corpus S. Monicæ ex Oſtia Tiberina Romam transferretur ibid.
Vixit in Sachriſtatu Annis ferè 45., tandem ſenio confectus in Patria moritur ibid.
Tempore ejus non vocitabatur Sachriſta ſed Papæ Confeſſarius: Socii tamèn Præfecti Sacrarii Apoſtolici dicebantur Sacchriſtæ ibid.
PETRUS FACCHETTUS Mantuanus ad vivum pinxit Sixtum V., Cardinalem Antonium Carafa Bibliothecæ Vaticanæ Præfectum, ac ejuſdem Sixti Pronepotes, & extat hæc Tabula picta ad Introitum Bibliothecæ prædictæ in dextero latu tom.2. pag.288.
PETRUS *Galeſinus* Protonotarius Apoſtolicus de Canonizatione S. Didaci complutenſis doctè, & eruditè quidem ſcripſit Commentarium etiam ad id quod pertinet de Canonizatione Sanctorum quoad judicium Eccleſię Romanæ to.1. pag.134. & ſeq.
PETRUS *Martyr* ex Ord. Prædicatorum in Sanctorum numer. relatus ab Innocentio IV. tom.2. pag.265.
PHAMA, *Phanum*, & *Phagus* cùm adſpiratione hæc nomina ſcribebantur tom.2. pag.235.
PHANUEL ideſt *facies Dei* dictus eſt locus, ubi Jacob vidit Deum tom.1. pag.296.
PHAROM *Meſſanæ* quid ſit, & undè dictum tom.2. pag.323.
PHIDIAS, & Praxiteles num fuerint Artifices Simulacrorum, & Equorum Alexandri Magni, & Bucephali, quæ à Sixto V. fuerunt collocata in Monte Quirinali tom.2. pag.283. ad 286.
Verè aſſeritur, & hoc ex multis conjecturis ab jiſdem fuiſſe inſculpta, & ſimulacra non eſſe Caſtorem, & Pollucem ut alii volunt ſed Alexandrum, & Bucephalum ibid.
Eorundem Equorum translatio, & Inſtauratio tom.2. pag.282.
Laudantur jidem Artifices, & nonnulla eorum opera enarrantur inſignia tom.2. pag.283.
Patria eorundem Artificum ibid. & ſeq.
Nummi Ærei figura, & inciſa demonſtratur eodem tomo pag.284.
PHILLA quid tom.2. pag.378.
PHILIPPI *Macedonis* dictum ad Filium Alexandrum, quando obſervavit ab eodem Alexandro Bucephalum domatum tom.2. pag.284.
PHILIPPI *Regis* Hiſpaniarum Bibliotheca tom.2. pag.339.
PHILIPPI III. Hiſpaniarum Regis libellus ſupplex ad Clem. VIII. de B. Iſidoro dùm ad honeſtiorem locum ejuſdem Cadaver transferretur Campanæ Matriti ſponte ſonitum dederunt tom.1. pag.168.
PHILOSOPHIA ortum habuit præſertim ab Ægyptiis, ideò inter Græcos *Inquilina* dicitur tom.2. pag.225.
PHIUN litera apud Armenos, à quo Fio vel Fya noſtrum originem trait tom.2. pag.245.
PHOENICIA Aſiæ Regio Syris, & Judæis contermina: Populi ejuſdem Judaicam linguam habent ut multi volunt tom.2. pag.328.
A quo ſic dicta tom.2. pag.226.
PHOENICEÆ *literæ* affinitatem habent cum Hebraicis atque Græcis tom.2. pag.226. & ſeq.
PHOENICÆUM Alphabetum ibid.
A quo inventum ibid.
PHOENIX AVIS.
Rubedo interpretatur ibid.
Hæc Avis in Arabiæ regione unica eſt, & ex cineribus iterum reviviſcit ibid.
Ejuſdem Hiſtoria tamquam fabuloſa ab Ariſtotele, necnon à quibuſdam judicata, ſed tanquam vera à doctiſſimis Viris, & SS. Doctoribus affirmatur ibid.
Ejuſdem elegans Enigma tribus verſibus comprehenſum ibid.
PHOTIUS, qui primus omnium manifeſtè contrà Eccleſiam inſurrexit tom.2. pag.209.
Contrà ejuſdem hæreſim conventum eſt Concilium Conſtantinopolit. IV. ſub Adriano II., & Baſilio Imperatore ibid.
Ejuſdem Chirographa necnon acta Conciliabulorum ejuſdem cremantur ibid.
Eodem tamèn expulſo, S. Ignatius in Sedem Conſtantinopolit. reſtituitur ibid.
PHRENETICI, cur videri ſibi videntur quæ non vident inſtar dormientium tom.1. pag.112.
PHRIGIA Minoris Aſiæ Regio Cariæ, Lydiæ, Miſiæ, & Bithyniæ finitima tom.2. pag.328.
Cur Phrigia eloquentia laudatur à Luciano tom.2. pag.221.
Multa Phrigiaca vocabula ibid.
De antiquitate linguæ Phrigiacæ ibid.
PHRIGIACUM Alphabetum demonſtratur ibid.
PHRIGIARIUM literarum Inventor Hercules t.2. pag.220.
PICENI voces quædam, & pronunciationes to.2. pag.223. & ſeq.
PICTORES, & *Sculptores* latus Chriſti dextrum, & non ſiniſtrum lanceâ perforatum rectè repræſentant tom.1. pag.24.
PICTORES *præcipui* necnon Operarii varii in Bibliotheca Vaticana pingenda, & conſtruenda adhibiti enarrantur, & nominantur t.2. p.291.
PICUS *Mirandulanus* libros ab Eſdra editos habuiſſe ſcribit tom.2. pag.215.
PIETAS *Inſignis*, & verè admirabilis Eccleſiæ naſcentis, & utriuſque ſexus Chriſtianorum circa Sanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum tom.1. pag.38. & 42.
S. PII. V. *Sepulchrum*, ac Statua, à Sixto V. erecta, cum Epigrahe tom.2. pag.187. & ſeq.

Ejuſdem,

Digitized by Google

Ejuſdem Sacri Corporis translatio à Baſilica S. Petri ad S. Mariæ Majoris to.2. pag.190.
De hac translatione Inſcriptio, & Emblema ibid., & pag.295.
PILI *Barbæ*, Capilli, & Ungues quamvis ad integritatem Corporis pertineant, non tamen veræ Corporis partes dicuntur tom.1. pag.247.
Dictæ Partes creſcunt, ſed non vivunt ibid.
Partim ſunt animata, & partim non item ibid.
Prædictæ omnes fuerunt à Chriſti Corpore in Reſurrectione reaſſumptæ, & erunt reaſſumendæ à Corporibus omnium Reſurgentium ibid.
PIPINUS *Rex* Galliæ Stephano III. Galliam pergenti, & contrà Aiſtulphum auxilium petenti obviam proceſſit tom.1. pag.45.
PISAURUM *Civitas* Piceni deſcribitur t.1. pag.56. in fine.
Ab Auro penſato ità dicta ut nonnulli volunt, ſed melius ab Iſauro flumine, dicto tomo pag.57.
Finis eſt Marchiæ Anconitanæ, & principium Flaminiæ ibid.
Ager Piſauri deſcribitur, & laudatur ibid.
PISCIS *aſſus*, & favus mellis à Chriſto Salvatore poſt Reſurrectionem manducatus cum Diſcipulis quid juxtà literalem, hiſtoricum, ac myſticum ſenſum explicatur tom.1. pag.18.
PIUS II. Mantuam ingrediens Sacratiſſimam Hoſtiam ſuper Achineam deferendam curavit to.1. pag.47.
Ejuſdem Itinera per Italiæ Partes ibid.
PLANETA ſeù *Caſula* quaſi erratica vocitata to.2. pag.373.
Antiquitùs nullam aperturam habebat pro brachiis immittendis, ſed tota integra circulatim ad pedes uſque, Corpus tegebat ibid.
PLATINA Cremonenſis doctiſſimus, & ſcriptor Apoſtolicus Familiaris Sixti IV., & Bibliothecæ Vaticanæ Præfectus tom.1. pag.341. & tom.2. pag.197.
Tempore ejuſdem fuit inſtitutum munus perpetuum Præfecturæ Bibliothecæ Vaticanæ ibid.
PLATO.
Ad Diſciplinas adipiſcendas Ægyptum peragravit tom.2. pag.225.
Moyſes Atticiſſans ſeù Athenienſis ab Euſebio nuncupatur ibid.
De nomine Mercurii, ejuſque inventionibus *Plato ſcripſit* tom.2. pag.220.
Moyſis, & Hieremiæ libros interpretaſſe *Platonem*, in Timæo de Mundi creatione, & in Fadone de Purgatorio, de Inferno, & Paradiſo conſcripſiſſe S. Auguſtinus affirmat tom.2. pag.225.
Imò de Sanctiſſima Trinitate in Epinomi, & in Alcibiade de Adventu Chriſti annuere videtur ibid.
In *Platonicis* libris Caput primum Evangelii S. Joannis ſe legiſſe ait D. Auguſtinus ibid.
PLEBANI cujuſdam Aleatoris in Germania moribundi viſio admiranda, & deſperatio tom.1. pag.472.
PLEBS, Oppidulum tom.1. pag.70.
PLUVIALIS *Aqua* miraculosè in Bello Marcomanno à legione Chriſtiana à Deo vero impetrata in beneficium exercitus Marci Aurelii Antonini Imperatoris, & hiſtoria inſculpta in Columna *Antonina* dicta tom.2. pag.297. & ſeq.
PLUVIÆ, vel tempeſtates Campanarum ſonitu expelluntur tom.1. pag.181.
POETÆ antè Homerum tom.2. pag.227.
POETÆ *Chriſtiani* diſtichum de Chriſti Salvatoris agnitione tom.1. pag.126.
POLICRATICUS de voce, *Cimilium*, à quo derivat Cimiliarchium tom.1. pag.322.
POLONIÆ legatio. Vide *Legatus*.
POLONIÆ Regum Bibliotheca tom.2. pag.339.
PONAM *faciem meam ſuper hominem illum*, & SUPER *cognationem ejus*: particulam *ſuper* duplicandam cenſuit Sac. Cong. Levit.20. nu.5. to.1. pag.316.
PONETQUE MANUM *ſuper caput Hoſtiæ*: priùs legebatur *manus*. Levit.1. nu.4. tom.1. pag.311.
Et Levit.4. num.29. tom.1. pag.313.
PONTES *deſcribuntur*.
Ab Octavio Auguſto *Pons* extructus in Arimini Amne nunc *Marecia* to.1. pag.58. & 71.
Ligneus ad Otriculum tom.1. pag.54.
Ligneus Ferrariæ tom.1. pag.59.
Milvius, corruptè -- *Mollis* -- dictus tom.1. pag.54. & 72.
PONTIFEX SUMMUS. Vide *Papa*.
PONTIFICES in Schiſmate poſt obitum Gregorii XI. enumerantur tom.1. pag.47.
PONTIFICES omnes Romani in itinere Sacratiſſimum Chriſti Corpus ſecum detulerunt tom.1. pag.45. & 46.
Quinam Pontifices præcipuè fuerint enumerantur tom.1. à pag.46. ad 49.
PONTIFICIBUS Romanis à S.Petro uſque ad Sanctum Silveſtrum Papam, cur non niſi in Cryptis Celebrare licebat, & in Altari ligneo, quod in Eccleſia tantùm Lateranenſi reperitur tom. 2. pag.178.
PONTIFICUM, & Conciliorum decreta contrà ludum Alearum tom.1. pag.469.
PONTINÆ *Paludes* à Sixto V. exſiccatæ, & ab antiquis non ſemel tom.2. pag. 180. & ſeq.
Hujus generis exiccatio quantas impenſas poſtulaverit, quantamque utilitatem afferat ibid.
Quotiès, & à quibus aliis antiquitùs exiccatæ fuerunt ibid.
PONTIFICIS *Romani* Nomina, & cætera ad eundem pertinentia. Vide *Papa*.
POPULO præeſt Magiſtratus, & Magiſtratui præſunt leges tom.1. pag.67.
POPULORUM Concurſus, Comitatus, ac Religio, Societate Sanctiſſimi Sacramenti, Civitates, & Oppida ingrediente in itinere Clementis Octavii ad Civitatem Ferrarienſem tom.1. pag.53.
Eorundem concurſus, ac Religio in Eccleſiis, præſertim Cathedralibus, in quibus Arcula cum Sanctiſſimo Sacramento exponebatur tom.1. pag.52.
Frequentia, Clemente VIII. Ferrariam ingrediente tom.1. pag.63.
Frequentia in Romæ Suburbiis tom.1. pag. 54.
POPULUS per aquam in Scriptura Sacra ſignificatur tom.1. pag.16.

POR-

Digitized by Google

PORTA SANCTA.
Aperienda in Initio Anni Jubilei, cur Sancta dicatur tom.1. pag.202. & ſeq.
Ritus pro aperienda dicta Porta Sancta obſervari conſuetus in Vigilia Nativitatis Domini cum explicatione ordinis Proceſſionis tom.1. pag.204. ad 206.
Clemens VIII. Anno 1599. in Vigilia Nativitatis Domini adversâ valetudine impeditus, ritum aperiendi Portam Sanctam diſtulit uſque ad ultimum Decembris diem D. Silveſtro dicatam tom.1. pag.205.
Ingreſſus in eam non eſt omninò neceſſarius pro Indulgentia jubilei conſequenda tom.1. pag.203. & 205.
Ad ritus ſignificatum repræſentandum obſervari ſolet dicto tomo pag.203.
PORTA Ferrea Ferrariæ tom.1. pag.61.
PORTA Flaminia volgo *del Popolo* tom.1. pag.54. & 72.
PORTA propè Romam, cur *Prima Porta* dicatur tom.1. pag.72.
PORTENTA, prodigia, ſigna ſeù Prodigia quando nominanda ſint Miracula tom.1. pag.120.
De quibus Livius loquitur de ſtatua Eſculapii non miracula, ſed miranda d.t. p.122. & 123.
PORTUS *Anconæ* Nobiliſſimus tom.1. pag.56.
Ceſenaticus *Portus*, & Machinæ in litore ad Capiendas Anates tom.1. pag.58.
POST HÆC non *per hos* ut priùs eſt legendum. Gen.10. num.18. tom.1. pag.287.
POSUITQUE DOMINUS *Cain ſignum*: Gen.4. num.15. tom.1. pag.282.
Quamplures alias verſiones vide ibid.
Quodnam ſignum Dñus impoſuit Cain ibid.
POTENTIA Fluvius tom.1. pag.71.
POTESTAS nova Epiſcopo non datur, ſed olim data ampliatur tom.2. pag.123.
Et talis poteſtas ampliatur per traditionem Baculi, Anuli, Mitræ &c. ibid.
POTESTAS ECCLESIÆ ſeù PAPÆ.
Coactiva *Poteſtas* tam Temporalis, quàm Spiritualis eſt in Papa, & multis rationibus probatur tom.2. pag.256. 257.
Imperatoria *Poteſtas*, & Regia ab auctoritate Papæ dependet tom.2. pag.256.
Rerum temporalium cur Imperatoribus, & aliis Sæcularibus *Poteſtas* à S. Pontifice ſit tributa tom.2. pag.256.
Earundem rerum temporalium *Poteſtas* Principibus Sæcularibus eſt in miniſterium data ibid.
Temporalis *Poteſtas*, tanquàm tyrannicè olim uſurpata à Conſtantino fuit Eccleſiæ reddita tom.2. pag.258.
Hanc *Poteſtatem* rerum temporalium fuiſſe in Chriſto, & eam exercitam, & eſſe in omnibus ejus Vicariis, multis rationibus, & auctoritatibus etiam Scripturæ Evangelicæ probatur tom.2. pag.256.
Et eandem à B. Petro fuiſſe exercitam auctoritatibus Scripturæ Sacræ probatur tom.2. pag.257.
Idem dicitur de Beato Paulo ibid.
POTUS *calidus* antiquitùs in deliciis erat, idcircò valdè uſitatus in Conviviis tom.1. pag.28.
PRAXITELES calaber celebris ſtatuarius ex Oppido *Peripoli* nunc *Amygdalia* tom.2. pag.283.
Ejus laudes, & nonnulla inſigna opera enarrantur ibid.
Verè fuit unus, qui inſculpſit Coloſſeam ſtatuam, & Equum effingentem Alexandrum, & Bucephalum ibidem, & pag. ſeq.
Quod opus in Monte Quirinali à Sixto V. collocatum cum altero Fidię item Celebris ſtatuarius ibid.
Hiſtoria eorundem, & dicta translatio, atque Inſcriptiones enarrantur d. tom. à pag.283. ad 286.
Duos fuiſſe Praxiteles narratur dicto tomo pag.284.
PRÆFATIO in Canonizatione Sanctorum tom.1. pag.101.
PRÆFECTUS Papæ quem locum occupabat in ingreſſu Clementis VIII. ſolemni Ferrariam to.1. pag.63.
PRÆFECTUS SACRARII APOSTOLICI.
Ejus officium cum dignitate conjunctum to.1. pag.323. & ſeq.
Functiones, quas explere debet d. tom. p.324. & ſeq.
Habitus, quo utitur Sacriſta tàm intus quàm extra Cappellam d. tomo pag.325. & ſeq.
Locus cui debetur in Cappella d. tomo p.326. ad 328.
Ex ordine Eremitarum S. Auguſtini ſemper aſſumptus Præfectus Sacrarii Apoſtolici, & memoria extat ex anno 1300. vel 1288., vel antè &c. d. tomo pag.328. & ſeq., & p.336. & ſeq.
Bulla Alexandri V. ut dictum officium perpetuo à Fratribus Eremitis S. Auguſtini exerceatur dicto tomo pag.329. & ſeq.
Cauſæ cur Sacriſtatus Apoſtolicus à Fratribus Auguſtinianis exerceatur d. tomo pag.333. ad 336.
Modus eligendi Sacriſtam d. tomo pag.331.
Conditiones, & qualitates, quas debet habere Sacriſta ibid.
Miniſtri Subalterni dicti Pręfecti Sacrarii Apoſtolici dicto tomo pag.331. ad 333.
Hic Præfectus Sacrarii Apoſtolici antiquitus *Confeſſarius* Papæ nominabatur dicto tomo pag.336. & ſeq.
Enumerantur *Præfecti* Sacrarii Apoſtolici à Nicolao IV. incipien. uſque ad præſens t.1. pag.337. ad pag.364.
PRÆFICÆ quæ erant tom.2. pag.323.
PRÆLATI Clementem VIII. comitantes Ferrariam ſolemniter ingredientem tom.1. pag.61. & ſeqq.
PRÆLATI *inſigniores* in Romana Curia qui ſint, ac habentur, enumerantur, & eorum nomina ſeù officia tom.1. pag.323.
Eorum habitus vel inſigne ibid., & pag.326.
PRÆLATI jis *inferiores* etiam enumerantur, & eorum habitus diſtinctivus ibid.
PRÆLATORUM *Regularium* habitus recenſetur tom.1. pag.326.
PRÆLATURÆ *inſigne* eſt Mantellectum tom.1. pag.323.
PRÆMIUM *vincentis* in ludis licitis, eſt unius tantùm ſolidi, ideſt Aurei, juxtà ſententiam Juſtiniani Imperatoris, quamvis Luſores ditiſſimi ſint tom.1. pag.468. & 476.

Digitized by Google

PRÆPARAVI *Domum, & locum Camelis* ſinè pronomine *tuis* legendum putavit S. Cong. Gen.24. num.31. tom.1. pag.291.
PRÆPUTIUM *Chriſti Salvatoris*.
An fuerit reaſſumptum tanquàm pars ſolida, ſeù integralis corporis, opiniones diverſæ enarrantur, & an verè ſit in Baſilica Lateranenſi, vel alibi tom.1. pag.284. & 249.
Hiſtoria pro traditione de eodem *Præputio* conſcribitur d. tomo pag.249. in fine & ſeq.
Conciliantur opiniones *de Præputio* reaſſumpto, & in Baſilica Lateranenſi aſſervato d. t. pag.250.
Corollarium de eodem reaſſumpto, ac in terris relicto ibid.
Qua adoratione adorandum, ſi verè ſit in terra, & quid de eo fiet poſt diem Judicii ibidem & ſequenti.
PRESBYTER vel PRESBYTERI.
Latinè Seniores dicuntur tom.2. pag.127.
Campanas Presbyteri pulſare non deſpiciant tom.1. pag.175.
Quomodo *Presbyter* dici poteſt Epiſcopus, & è contrà tom.2. pag.127.
Et Sententia Divi Hieronymi explicatur ibid.
In quo differant ab Epiſcopis explicatur ibid.
Hi, qui Presbyteratus ordinem ſuſcepturi ſunt Epiſcopo ordinanti, & celebranti concelebrant tom.1. pag.25.
Curati, *Presbyteri*, Archidiaconi dignitatem, & Curam, ſivè Parrochiam poſſunt relinquere, & ſimplicem Præbendam ſinè cura accipere, vel Cœnobium, aut Monaſterium ingredi valent abſque Summi Pontificis, vel Epiſcopi venia tom.2. pag.138.
Cardinales antiquitùs *Presbyteri* nuncupabantur tom.2. pag.264.
PRÆSCRIPTIO 50. annorum non valet contrà poſſeſſionem lucri acquiſiti in ludo alearum ut in Cod. habetur tom.1. pag.468.
PRÆSTIGIÆ Dæmonum declarantur t.1. pag.113.
Et ab Auguſtino declarantur ibid.
Quænam ſint explicantur to.1. pag.112. & ſeq.
PRECATIO, qua lectiones in Matutino prævenimus hoc eſt *Iube Domne Benedicere*, necnon de fine quo eas concludimus ſcilicèt *Tu autem Domine miſerere Nobis*, & etiam de Chori ſucclamatione hoc eſt *Deo Gratias* explicantur t.1. p.219. ad 221.
Antiqua, & eſt introducta loco ſalutationis, quæ fiebat Populo à Lectoribus, cum hujuſmodi ſalutatio ſublata, & prohibita fuerit in Concilio Carthaginenſi III. d. to. pag.220.
Domne à voce *Domine* per ſincopem figuram dicitur in eadem *Precatione* tom.1. pag.219.
Illud *Benedicere* non ſumitur pro *Bene dicere*, ſeù clarâ voce dicere ſed pro *Benedictione* impetranda dicto tomo pag.220.
Ritus obſervatus à Summo Pontifice ſi cantare debet nonam lectionem in Officio, ac etiam ab Epiſcopis in ſuis Diœceſibus d. t. pag.220. & ſeq.
Ly *Tu autem Domine miſerere Nobis* cur in fine ejuſdem *Precationis* dicatur, & ad quid ſignificandum dicto tomo pag.221.
Et demùm *Deo Gratias* ad quid referatur ibid.
PRECUM Spirituale lucrum in alearum ludo faciendum explicatur, & propter quod ità faciendum tom.1. pag.467.
PRIMA *Porta* propè Romam cur ità dicatur to.1. pag.72.
PRIMICERIUS eſt Præfectus Scholæ Cantorum tom.1. pag.324.
PRINCEPS vel *Magiſter Exercitus* quare græcè Magiros ideſt *Coquorum* Princeps dicitur tom.2. pag.297.
PRINCIPIUM, & finis idem ſunt in virtute tom.1. pag.489.
PRINCIPES, & *Imperatores* Romani, & Græci quid faciebant tranſacto Anno Climacterico 63. omnium periculoſiſſimo tom.2. pag.148.
PRINCIPIS *partes* præcipuæ tom.1. pag.57.
PRINCIPUM *in Ferrariam acceſſus* in adventu Clementis VIII. ad dictam Civitatem to.1. pag.67.
PRIOR dicitur de duobus: *Primus* de Pluribus t.1. pag.293.
PRIÙS diſtinguendum, quàm definiendum tom.2. pag.121.
PRODIGIA, à Livio enarrata non Miracula ſed Miranda dicuntur tom.1. pag.122.
PRODIGIA, portenta, & oſtenta, ſigna, & virtutes dicuntur Miracula tom.1. pag.120.
PROFECTUS *venit*, & non *pervenit* legendum putavit Sac. Cong. Gen.28. nu.5. to.1. pag.294.
PROMISSIO Chriſti Domini Petro præſtita, nè ejus fides deficeret, pro Eccleſia Catholica Romana intelligitur tom.1. pag.137.
Doctores de hac re ibid.
PROCESSIO Corporis Chriſti Ferrariæ ſolemniter celebrata, Clemente VIII. Sacratiſſimam Hoſtiam deferente tom.1. pag.66.
PROCESSIO Spiritus Sancti in Concilio Lugd. declarata confirmatur tom.2. pag.267.
PROCIDENS *adoravit in terram Dominum*, hæc lectio fuit admiſſa. Gen.24. num.52. tom.1. pag.292.
PROPHETIA ſeù *Prophetare* vel *Propheta*.
Mali Chriſtiani quomodò in nomine Chriſti, ſed in Spiritu Diaboli Prophetaſse dicantur, non in Spiritu Chriſti tom.1. pag.111.
In Spiritu, non in corpore, *Prophetæ* viſiones viderunt tom.1. pag.120.
Propter ſolùm *Prophetiæ*, ac ſcientiæ donum nemo canonizari poteſt tom.1. pag.125. & 126.
Doctrina *Prophetica* ex Auguſtino omni origine humanæ Philoſophiæ antiquior tom.2. pag.218.
Donum *Prophetiæ* eſt gratia gratis data, quæ cum peccato mortali ſtare etiam poteſt t.1. pag.111.
PROPOSITIO indefinita ſinè Signo univerſali ſumitur pro univeſali tom.1. pag.176.
PROPRIETAS Adamantis tom.1. pag.495.
PROPRIETAS Palmæ enarratur tom.1. pag.488.
PROSOPOPEJA quid ſit tom.1. pag.176.
PROSPERI *Podiani* Peruſini Bibliotheca tom.2. pag.343.
PROTHONOTARII *Apoſtolici*, hoc eſt Apoſtolicæ Sedis Notarii, omnium ſcilicèt Notariorum primi tom.1. pag.324.
PROTONOTARII *Apoſtolici*, & Auditores Rotæ, cur Conſiſtorium Semipublicum ingrediantur, pro Canonizatione tom.1. pag.131.

PRO-

Digitized by Google

PROVERBIA Senecæ circà ludum alearum tom.1. pag.467.
PROVIDE *autem de omni Plebe viros* POTENTES, & *timentes Deum &c.* Quamvis autem priùs legebatur *Viros Sapientes* nunc ut ſuprà Sacra Congregatio legendum putavit, & quare? Exo.18. num.21. tom.1. pag.306.
PROXIMUS dicitur Frater tom.1. pag.286.
PSALTERIUM Romanum quodnam ſit tom.2. pag.216. & ſeq.
PSAMMIETHICUS *Rex Ægyptiorum* periculum fecit an ſit naturalis lingua, & duos Infantes alendos inter Mulieres ſinè lingua tradidit tom.2. pag.222.
PSEUDOGRAPHUS, ideſt Falſarius t.2. pag.377.
PSEUDOLACTINUS color cinericeus ibid.
PSEUDOLUS, ideſt falſus Servus ibid.
PSEUDO MARTYR *Hermannus* dictus, qui viginti annos pro Martyre habitus, & veneratus Bonifacii VIII. juſſu fuit exhumatus,& combuſtus t.1. pag.110.
PSEUDOMARTYRES Donatiſtarum ab Hæreticis tamquàm veri Martyres colebantur tom.1. pag.140.
PSITTACUS vocabulum eſt Græcum latinè quaſi linguam hominis habens tom.1. pag.221. & 305.
Quarè *Pſittacus*, Corvus, & Pica, aliquas voces hominis proferant, & loqui propriè non dicantur ibid.
Idem ſalutare Cæſarem ibid.
PTOCHODOCHIUM, & Ptochotrophium quid tom.2. pag.189.
PTOLOMEUS *Philadelphus Rex Ægypti*.
Vetus Teſtamentum ex hebræo in græcam linguam transferri curavit à ſeptuaginta duo Interpretibus ab Eleazaro Judæorum Pontifice præſtitis, & pro hac translatione quantum impendit videre eſt to.2. pag.194.
Bibliotheca ſeptingentis voluminum millibus conſtruxit tom.2. pag.194.
A Cæſare incenſa in incendio Urbis Alexandriæ Veteris teſtamenti translatio ſeptuaginta Interpretum Divinâ Providentiâ conſervatur tom.2. pag.194.
PUBLICA Juſtitia quid ſit tom.1. pag.111.
PUBLICÆ juſtitiæ ſigna explicantur ibid.
PUERULI adhùc lactantes inter pecora educandi traditi ad periculum faciendum, num ſit lingua homini naturalis tom.2. pag.221.
PULCHRUM, & Sepulcrum abſque aſpiratione ſemper apud antiquos latinos tom.2. pag.183.
PUNCTA hebraicis literis ſunt neceſſaria, quæ à B. Hieronymo accentus vocantur to.2. pag.216.
Quæ *Puncta* in hebraicis literis, ſicut facilem reddunt intelligentiam linguæ in legendo, ità etiam facilem pariunt corruptionē ibid.
A quibus inventa hæc puncta ibid.
PURPURA optima ubi conficiebatur t.2. pag.226.
PUTIPHAR *Eunuchus Princeps exercitus*, & non *exercitus ſui* legit nova, & vulgata editio, & quare: Gen.39. num.1. tom.1. pag.297.
PUTIPHAR hebraicè *pinguedinem diſſipans* vel *pinguedinis denudatio*, & Syriacè *pinguedinis vindicta*, & Græce Magiros ideſt Coquus interpretatur t.1. pag.297.
PUTIPHARI *Eunucho*, & non *Phutiphari* legendum. Gen.37. num.36. & 39. num.1. pag.297.
PYTAGORAS.
Calaber fuit, ut multi volunt, alii Etruſcus, & alii Samius tom.2. pag.230.
Philoſophiæ Italicæ Princeps, & Architæ Tarentini Præceptor tom.2. pag.229.
Auditores habuit non pauciores ſexcentis ibid.
Quibus ſilentium per quinquennium indicebat ibid.
Ejus itinera, & peragrationis ad ſcientias addiſcendas dicto tomo pag.230.
Unius literæ Græcæ Inventor ibid.
Quæ litera ab ipſo inventa demonſtratur, & myſteriosè virtutis, & vitii viam demonſtrat, & explicatur ibid.
Metapontum moritur, & Ædes, in quibus degebat, & docebat, Metapontini in Templum eidem conſecrarunt ibid.

Q

Q *Litera* appulſu Palati ore ſtricto pronunciatur tom.2. pag.237.
Una ex ſex literis ab Evandro Alphabeto latino adjecta tom.2. pag.233.
Hæc litera apud latinos tantùm reperitur ibid.
Veteres latini ſuperfluam hanc literam judicarunt nàm vocabula, quæ nunc ſcribuntur cum Q cum C ſcribebant ibid.
Erat antiquitus numeralis, & per quinquaginta millia ab antiquis uſurpabatur: nunc autem non eſt in uſu tom.2. pag.239.
QUADRATA figura ſtare ſemper cernitur, quacumque vertatur tom.2. pag.178.
QUALE ſignum fuerit à Domino Cain appoſitum ne occideretur, ſenſibile necne tom.1. pag.282.
QUANDO INTRATIS *in Tabernaculum Teſtimonii*, ità legendum,& non *intrabitis* uti priùs. Levit.10. num.9. tom.1. pag.314.
QUARE *impoſuiſti mihi*, ſinè additamento nominis *Liam* editio vulgata legit. Gen.29. num.25. to.1. pag.294.
QUARE *non indicaſti*, ſinè *mihi* legitur. Gen.12. num.17. tom.1. pag.287.
QUATERNARIUS numerus, apud Pythagoricos totus numerus, ſacer, & ſolidus eſt, & à quaternario numero omne dependet tom.2. pag.220.
Ideo *Deus* ferè ab omnibus Nationibus quatuor literis ſcribitur ibid.
Hinc hic numerus Mercurio ab Ægyptiis tribuitur ibid.
QUARENGUS de Triremibus Sixti V. eruditè ſcripſit tom.2. pag.191.
QUÆ DERELIQUERANT *in terra Geſſen.*, & non *dereliquerunt* in editione reformata legitur. Geneſ.50. num.8. tom.1. pag.300.
QUÆ *peperit ei Zamran*, & non *Zamram* pronunciari debet. Gen.25. num.2. tom.1. pag.292.
QUEM EMERAT *à filiis Heth*: quomodò legant aliæ translationes ly relativum *quem*. Gen.25. num.10. tom.1. pag.292.
QUIA FURTO *ſublatus ſum*, & non *furtim* Sacra Cong. legendum putavit. Gen.40. nu.15. to.1. pag.297.
QUIA *per errorem deliquit in* DOMINUM legendum, & quarè? Levit.5. nu.19. tom.1. pag.313.
QUI-

Digitized by Google

QUIBUS AD SE *accerſitis Rex ait*, ità legendum juxtà novam editionem. Exo.1. num.8. tom.1. pag.301.
QUIBUS *patratis audacter &c.*, & non *perpetratis* legi debet. Gen.34. num.30. tom.1. pag.296.
QUICUMQUE *comederit fermentatum*, & non *fermentum* eſt legendum. Exo.12. num.15. tom.1. pag.305.
QUICUMQUE *tetigerit* EA *lavabit veſtimenta ſua*, & non *eam* legendum, uti priùs. Levit.15. nu.27. tom.1. pag.315.
QUID *mihi de jis, qui foris ſunt judicare* quomodò intelligatur tom.2. pag.258.
QUID *ſi minus quinquaginta Iuſtis quinque fuerint? Delebis propter quadraginta quinque &c.*, ità legitur nunc. Gen.18. num.28. tom.1. pag.288.
Quomodo intelligatur hic Textus ibid. & ſeq.
QUI *firmavit terram ſuper aquas*, quomodò intelligatur tom.2. pag.259.
QUI JUNCTUS *eſt Domui ſuæ*: ità nunc legitur nam priùs legebatur *conjunctus*: Exo.12. num.4. to.1. pag.305.
QUINDECIM *cubitos Columnarum trium cum baſibus ſuis unum* TENEBAT *latus &c.* Sac. Cong. mutavit verbum *tenebat* in ſingulari: Exo.38. nu.14. tom.1. pag.311.
Latus quid ſignificat hoc in loco ibid.
QUINQUATRIA Feſta Palladi Sacra à quinque diebus dicta tom.1. pag.485.
QUINQUE decies centena nummorum aureorum millia in Arcem S. Angeli repoſita à Sixto V. t.2. pag.273. & 279.
QUINTÆ *Feriæ* Majoris Hebdomadæ Bulla explicatur. tom.1. pag. 186.
QUINTI Septimii Florentis Tertulliani Carthaginenſis Presbyteri operum omnium to.5. diſtinct., & Jacobi Pamelii adnotationibus illuſtrat. deſcriptio tom.2. pag.72.
QUÆ adverſus Eccleſiam ſcripſit ſegregatim recenſentur ibid.
Vitæ ejuſdem Epilogus ibid. & ſeq.
QUI *Patri, Matrique maledixerit* ſanguis *ejus ſit ſuper eum*, hanc verſionem Sac. Cong. admiſit. Levit.20. num.9. tom.1. pag.316.
Diverſæ aliæ verſiones ejuſdem textus ibid.
QUI *peregrinatur inter eos* emendata noviſſima editio hunc in modum legit. Levit.17. num.10. tom.1. pag.315.
QUIRINALIS *Mons* à quo ità dictus opiniones diverſæ enarrantur tom.2. pag.282. & 328.
Ad præſens *Caballus* dicitur ob Equos Marmoreos à Sixto V. inibi appaſitos ibid.
QUIRINALIS *via* complanata, & aliis commoditatibus donata ab eodem Sixto V. t.1. pag.286.
QUI *prior regreſſus eſt*: ità legendum putavit Sac. Cong., & non *primus*, & quare. Gen.25. nu.25. tom.1. pag.293.
QUIS *auditurum crederet Abraham, quod Sara lactaret Filium &c.* hęc lectio videtur magis explicans. Gen.21. num.7. tom.1. pag.289.
Variæ translationes ibid.
QUIS *te conſtituit Principem*, in hac forma ſtatuit legendum Sac.Cong. Exo.2. nu.14. to.1. pag.301.
QUOD *ſi non laverit veſtimenta ſua* ET *corpus &c.*, non autem legendum *aut corpus* uti priùs. Levit.17. num.16. tom.1. pag.316.
QUOMODO *ergo poſſum hoc malum facere, & peccare in* DEUM *meum*, & non *in Dominum* legi debet. Gen.39. num.9. tom.1. pag.297.
QUO *mortuo, & univerſis Fratribus ejus, omnique cognatione* ILLA *&c.*, & non *ſua* legitur in emendata Editione. Exo.1. num.6. tom.1. pag.301.
QUOT, pro quod tom.2. pag.294.

R

R *Litera* conſonans linguâ criſpante corraditur tom.2. pag.237.
Hanc literam à nonnullis à Claudio inventam traditur tom.2. pag.236.
RABANI *Mauri* Archiepiſcopi Moguntini Ordinis S. Benedicti operum deſcriptio tom.2. pag.88.
Quæ alia opera ſcripſit, & qua ætate floruit ibid.
RAPHAELIS Archangeli commeſtio cum Tobia quarè vera non fuerit, quamvis vera cibi contritio exstiterit tom.1. pag.19.
RAPSERIT, pro rapuerit tom.2. pag.290.
RATIONES *ſeminales* rebus naturalibus connatæ tom.1. pag.117. & ſeq.
RAVENNA Civitas olim Oſtrogothorum ſedes antiquiſſima, ejuſque ſitus, & Archiepiſcopale admirandum opus deſcribuntur tom.1. pag.58.
Exarcatus *Ravennæ* 175. annos perduravit ibid.
Patria fuit Joannis XVII. Romani Pontificis, necnon Caſſiodori Senatoris viri apprimè docti, poſteà Monachi, & Petri Damiani qui abdicato Cardinalatu in Eremum Eugubinis in Montibus ſe contulit ibid.
In Emiſphærio Sacelli majoris Eccleſię Archiepiſcopalis adhùc ad præſens græcano opere ſunt effigiati undecim illi Sancti, qui ob Columbæ ſupra eorum capita apperentiam Archiepiſcopi Ravennates fuerunt creati ibid.
RAVENNAS *Antiſtes* Sedi Apoſtolicæ nòn obtemperans Exarchorum potentiâ fretus ad obedientiam rediit in Concilio Conſtantinopolitano III. in quo interfuit Theodorus Archiepiſcopi *Ravennatis* legatus tom.2. pag.207.
In eodem Concilio fuit decretum ut electio Cleri *Ravennatis* irrita foret niſi comprobaretur auctoritate Pontificis Romani ibid.
RAYMUNDUS Apamienſis de Acono quartus Sacriſta Sacrarii Apoſtolici in Provincia Narbonenſi natus, Confeſſarius, ſeù Pœnitentiarius, necnon Bibliothecarius fuit, triaque officia conjunctim exercuit tom.1. pag.338.
Fuit tempore Clementis VI., Innocentii VI., & Urbani V., ſenio denique confectus ad ſuam Eccleſiam Apamienſem ſe recepit ibique moritur ibid.
S. RAYMUNDUS Cappellanus Papæ quomodò fuerit nuncupatus tom.1. pag.335.
Librum decretalium compilavit, Gregorio IX. jubente tom.1. pag.128.
Obitus ejuſdem, & Canonizatio to.1. p.127.
Sententia ejuſdem de peccato, quod fit in Alearum ludo tom.1. pag.475. & 481.
RECINETUM, Civitas deſcribitur to.1. pag.55. & 71.
REDDITÆ, *quæ ſunt Cæſaris Cæſari*, quomodò intelligatur, numquid Chriſtus Dominus abdicavit

Digitized by Google

vit à ſe poteſtatem temporalem tom.2. pag.258.
RECLUDET EUM *ſeptem diebus* ; & non *eos* uti priùs legi debet, Levit.11. nu.31. to.1. pag.315.
RECIPIET EI, *qui purificatur, ut offerat duos paſſeres* vivos *pro ſe, quibus veſci licitum eſt*, priùs legebatur *quos veſci*, & minùs rectè. Levit.14. num.4. tom.1. pag.315.
REFERENDARII *nomine* Joannes Caſtellanus Sacriſtatu inſignitus tom.1. pag.340. & 354.
REGES, & *Principes* pro tuendis Legibus ſunt conſtituti tom.1. pag.211.
Contra quos gladium ſtringere debent ibid.
Duo potiſſimum ſpectant ad eorum Officium ibid.
REGIMEN deſiderantibus negandum, fugientibus offerendum ex B.Gregorio Magno to.2. pag.131.
REGIONARII nomen unde dictum, & cui tale nomen dare ſolebat to.2. pag.373.
REGISTRA *Summorum Pontificum* aſſervata in Bibliotheca Vaticana tom.1. pag.184.
REGNAVIT *à Ligno Deus*, hęc verba ab Hebræis fuerunt corrupta tom.2. pag.216.
REGNUM *Chriſti* quale explicatur tom.2.pag.256.
REGNUM *Dei* quale ſit explicatur tom.2.pag.420.
REGNUM *meum non eſt de hoc mundo*, explicatur nempè quod Chriſtus non intellexit non habere poteſtatem temporalem tom.2. pag.258.
REGNUM *Mundi* ideſt Tiara Pontificia tribus conſtat coronis tom.2. pag.178.
Hæc Trina corona Imperatoriam, Regiam, Sacerdotalemque, univerſalem, ſcilicèt, auctoritatem denotat ibid.
Non ſemper ea Summus Pontifex utitur, & quando ibid.
REGULA, ſivè uſus collocandi Immagines SS. Apoſtolorum, Petri, & Pauli tom.1. pag.90. & 95.
Eadem in Baſilica S. Petri aſſervata tomo.1. pag.96.
Eadem in Cappella Paulina, & Sixtina ibid.
REGULA dicitur, quod rectè ducat, vel quod regat, vel pravum, aut diſtortum corrigat, vel Regula, quaſi rectula tom.1. pag.107.
REGULÆ SCRIPTURALES *SS. Patrum*.
S. Ambroſii tom.2. pag.44. & ſeq.
S. Auguſtini tom.2. pag.38. ad 41.
S. Baſilii Magni tom.2. pag.79.
Bedæ Presbyteri tom.2. pag.88.
Caſſiodori tom.2. pag.108.
Didymi Alexandrini tom.2. pag.78.
S. Gregorii Magni tom.2. pag.66. ad 68.
S. Gregorii Nanzianzeni tom.2. pag.85.
S. Hieronymi tom.2.pag.50. ad 52.
Hilarii Pictavenſis tom.2. pag.77.
Joannis Chryſoſtomi tom.2. pag.81. & ſeq.
Joannis Damaſceni tom.2. pag.86.
Origenis tom.2. pag.75. & ſeq.
Ruperti Abbatis tom.2. pag.90. & ſeq.
Theophilacti tom.2. pag.89.
RHENUS Fluvius deſcribitur tom.1. pag.69.
REI *cujuſcumque perfectio* ex Ariſtotile qualis tom.2. pag.135.
REIPUBLICÆ bona, quamvis alienari non queant, in uſum tamen meliorem converti poſſunt to.2. pag.256.
RELIGIONES Vitam Apoſtolorum imitantur t.1. pag.139.
RELIGIOSI ſunt perfectiores Presbyteris Curatis, & Archidiaconis, & de ratione tom.2. pag.137.
RELIGIOSORUM Hominum ſodalitates antiquę, ac recentiores tom.2. pag.334.
RELIGIOSORUM *Sanctitas*, ac doctrina tom.1. pag.333.
Eorundem Conciones, & Commentaria in Scripturam Sacram, & contrà Hæreticos ibid.
RELIQUIÆ SACRÆ.
Baſilica S. Crucis in Hieruſalem *Reliquiæ* Sacro-Sanctę Myſteriorum Paſſionis Dominicæ enumerantur tom.1. pag.255.
Baſilieæ S. Petri *Reliquiæ* enumerantur tom.2. pag.254.
Inſignes *Reliquiæ* in latere Crucifixi Lucenſis reconditæ à Nicodemo illius Inſculptore tom.1. pag.262.
Sanctorum *Reliquiæ*, & Sanctorum Imagines quomodo adorandæ tom.2. pag.209.
Novæ, an ſine Indulto S. Sedis Apoſtolicæ privatim, vel publicè coli poſſint tom.1. à pag.224. ad 235.
Opinio Card. Bellarmin. Hoſtien., & aliorum Theologorum quod Sancti, non dum Canonizati privatim, & non publicè coli poſſint dicto tomo pag.225. & ſeq.
Solvuntur argumenta contrà dictam opinionem tom.1. pag.229. ad 231.
REMIGII Monachi Benedictini Epiſcopi Antidioreuſis operum deſcriptio tom.2. pag.89.
Quo anno claruerit ibid.
REPETENTES *Mulieres* in Sicilia, quænam ſint tom.2. pag.323.
Unde dictæ ibid.
Ad quid adhibentur hæ Mulieres ibid.
REQUISITA in miraculis pro aliquo canonizando juxtà opinionem Card. Hoſtien., & Bartholomæi Caſſanei tom.1. pag.111.
RESPICIT AD *Aquilonem* cum præpoſitione, *ad*, legendum. Levit.1. num.11. tom.1. pag.312.
RESPONDIT *Ioſeph &c.* priùs legebatur *reſponditque*. Gen.44. num.17. tom.1. pag. 299.
RES EADEM, quomodò parva, & magna, jocoſa, & ſeria dici queat tom.1. pag.352.
RES PRÆCIPUÆ à Clemente VIII. Ferrariæ geſtæ tom.1. pag.66. & ſeq.
RES PRÆCIPUÆ ad obedientiam, & fidelitatem excitandam, & conſervandam neceſſariæ tom.1. pag.66. & 67.
RESURRECTIONEM Dominico die poſſe celebrari Antoninus Pius Imp. primus permiſit to.2. pag.190.
RESURRECTIONIS futuræ Corporibus, non poteſtas, ſed egeſtas edendi, & bibendi aufertur tom.1. pag.19.
Nàm imperfectæ felicitatis foret, ſi ſumere cibos non poſſent, & imperfectę felicitatis foret, ſi cibis indigerent tom.1. pag.19.
REX, & Imperator Sacro Cathecumenorum oleo inunguntur tom.2. pag.182.
RHINDALCA genus ludi eſt tom.1. pag.468.
RICARDUS communiorem, & ſecuriorem opinionem eſſe ait affirmativam, de lucro reſtituendo facto in Alearum ludo tom.1. pag.477.
RITUS *antiquus* eſt qui nunc in Miſſa à SS. Pontifice ſolemniter cantata obſervatur dandi eidem aliquam Nummorum ſummam tom.1. pag.468.

RITUS *geſtandi* Sanctiſſimum Sacramentum pro Viatico à conſuetudine, & in itinere antiqua hiſtoria naſcentis Eccleſiæ deſumitur to.1. p.38.
RITUS *explicatur* pro aperienda Porta Sancta in initio anni Jubilei obſervari conſuetus in Vigilia Nativitatis Domini cum explicatione Ordinis Proceſſionis tom.1. pag.204. & 206.
ROBERTUS Card. Bellarminus de honoribus, qui Sanctis Canonizatis, & non Canonizatis debentur tom.1. pag.225.
De infallibilitate Eccleſiæ in Canonizatione Sanctorum tom.1. pag.141.
Ejuſdem opinio de Primo Canonizato qui fuit Svitbertus Epiſcopus Werdenſis à Leone III. Sanctus pronunciatus ſolemniter t.1. pag.109.
Multum ab Auctore noſtro laudatur, & præcisè tom.2. pag.131.
ROCCHETTI, *Mantelletti*, ac *Mozzetta* deſcriptio tom.1. pag.323.
RODULPHI Sacriſtæ Sepulchrum Epitaphio exornatum tom.1. pag.340.
RODULPHUS *Caſtellanus*, octavus Apoſtolici Sacrarii Præfectus Umber, Confeſſarii, & Bibliothecarii officia conjunctim exercuit ſub Pontificibus Eugenio IV., Nicolao V., Caliſto III., & Pio II. tom.1. pag.339.
Ejus Beneficia in Conventum ſuum collata ibid.
In tribus Officiis vixit unum, ac viginti annos ibid.
Hic ſuper ſuis humeris aliis adjuvantibus Corpus S. Monacæ ab oſtia Tyberina Romam geſtavit, & de hoc quo anno, & quomodo tom.1. pag.340. & 353. & ſeq.
Epitaphium ejuſdem Romæ in Eccleſia S. Auguſtini, & conſcriptum, & explicatum, in quo deficit tom.1. pag.340.
ROMA à Totila Gothorum Rege VIII., quo tempore fuerit expugnata tom.2. pag.370.
Quantum damni paſſa expugnatione Gothorum dicto tomo pag.241.
ROMA totiùs Terrarum Orbis caput, inſtar univerſi Orbis quinque Patriarchales Eccleſias habet tom.2. pag.121. 122. & 179.
Quæ autem ſint hujuſmodi Eccleſiæ enumerantur ibid.
ROMANARUM Baſilicarum præcipuarum Campanæ tom.1. pag.165.
ROMANI,
Codices multo veriores, quàm alii aliarum Nationum tom.2. pag.196.
Cur Gothorum, Gallorum, & Longobardorum linguas didicerint tom.2. pag.241.
Nomine Romanorum Chriſtiani frequenter intelliguntur, & de ratione tom.1. pag.109.
Eorumdem Bibliothecæ tom.2. pag.194.
Et Bibliothecæ publicæ, olim unde triginta ibid.
ROMANUS Pontifex eſt univerſæ Eccleſiæ militantis cum plenitudine poteſtatis Judex, & Caput tom.1. pag.108.
Alia *Romani Pontificis*, & diffusè. Vide *Papa*.
ROMÆ breviſſima deſcriptio tom.1. pag.54.
Ejus direptio, ſeù depopulatio to.1. pag.167.
Ejuſdem Laudes permultæ tom.1. pag.182.
In ea Bibliothecas, tàm græcas, quàm latinas Aſinius Apollo primus promulgavit tom.2. pag.194.
S. ROMUALDUS *Abbas* quot annos vixerit in Eremo tom.2. pag.156.
ROMULUS, & *Remus* Inventores Lupercalium Ludorum tom.1. pag.485.
ROSA AUREA, cur dicatur, quæ à S. Summo Pontifice benedici ſolet in quarta Jejunii quadrageſimali Dominica, quidve ſibi velit tom.1. à pag.207. ad 209.
Cætera. Vide *Aurea Roſa*.
ROSA, eſt Flos omnium florum odoratiſſimus, & gratiſſimus tom.1. pag.208. & 209.
Et humanæ vitæ ſymbolum ibid.
Optimæ qualitates, & proprietates ejuſdem ibid.
ROS, & Cambium quid tom.1. pag.241.
ROTÆ *Auditores*, cur Papæ Cappellani dicantur tom.1. pag.334. in fine.
ROTHOMAGENSIS Campanæ magnitudo admiranda tom.1. pag.165.
RUBICON, Fluvius, ſivè Torrens celer tom.1. pag.171.
RUPERTI Abbatis Tuitienſis operum deſcriptio tom.2. pag.90.
Ejuſdem Regulæ Scripturales ibid.
Epilogus vitæ ejuſdem tom.2. pag.91.
RUSSIÆ Populi, Ruſſi, Ruſſeni, & Rutheni vocitantur tom.1. pag.256.
Et hi linguâ Sclavonicâ utuntur, ſed tàm confuſa, ut vix Sclavus eam intelligit to.2. pag.326.
RUTHENI à Clemente VIII. ad Communionem Sedis Apoſtolicæ fuerunt recepti tom.1. pag.256.
Quamvis eorum converſionem ad Chriſti fidem antiquam eſſe dicant: Nàm alii ab Apoſtolis Taddæo, Bartholomæo, ac etiam Andrea Evangelica dogmata accepiſſe affirmant, ac Baptizatos eos eſſe volunt ibid.
Eorum Patroni S. Nicolaus Myrenſis, & Gregorius Nazianzenus dicto tomo pag.258.
Iidem, & Serviani literis utuntur iiſdem, quæ magnam cum literis græcis habent affinitatem to.1. pag.257. & 258. & to.2. pag.250.
Hi populi ut Ruſſii linguâ Sclavonicâ utuntur ſed multum confuſa tom.2. pag.326.
Inter eos, & Græcos magna intercedit conſuetudo tom.1. pag.157.
RUTHENICI charactheres myſteriis pleni à multis Gentibus adhibentur; majorique ex parte à fonte græco deſumpti tom.1. pag.257.
RUTHENICUM Alphabetum, quod idem ac Servianum eſt, cur Cyrillo tamquàm inventori adſcribatur ibidem, & tom.2. pag.248. 249. & ſeq.

S

S *Litera* conſonans Sibilum facit dentibus verberatis tom.2. pag.237.
S, pro Z ut Sacynthus, & Sethus, pro Zacynthus, & Zethus tom.2. pag.234.
SABA ET *Hevila* cum conjunctione legitur nunc: Gen.10. num.7. tom.1. pag.287.
SABBATHI Sancti die majoris hebdomadæ ad Miſſam, antequam Eccleſiæ Cathedralis, vel Matricis Campana pulſetur, aliis Eccleſiis non licet pul-

Digitized by Google

pulſare Campanas ex Decreto Leonis X.ſub pena centum ducatorum tom.1. pag.184.
SABBATI *die* jejunare, aut non jejunare ſicuti in aliquibus locis obſervatur an refragetur 55. Canoni ſextæ Synodus explicatur tom.2. pag.208.
SABINIANO, & Paulino quonam modo tribuendus ſit uſus Campanæ in Eccleſia to.1. pag.156. 176. & 177.
SABINI Populi in quarta regione Italiæ anguſtum incolebant Agrum tom.2. pag.328.
Ab his Pronomen *Quirites* Romani acceperunt, & quomodo ibid.
SACELLUM *Gregorianum* in Baſilica Divi Petri deſcribitur tom.2. pag.353. in fine & ſeq.
In eumdem translatio Corporis S. Gregorii Nazianzeni,& de Auctoribus qui de eo ſcripſerunt dicto tomo pag.354.
SACELLUM SIXTINIANUM à Sixto V. in Baſilica S. Mariæ Majoris conſtructum tom.2. pag.187. & ſeq., & pag.295. & 351.
Deſcriptio ejuſdem ibid.
Pro eo inſcriptiones, & Epigrammata dicto tomo pag.187. & ſeq., & pag.295.
In eundem translatio Sacri Corporis S. Pii V. à Baſilica Vaticana ibid.
SACERDOS ſeu SACERDOTES.
Sacerdotes aurei utebantur Calicibus ligneis in principio Eccleſiæ tom.1. pag.38.
Plures, an unam, & eandem Hoſtiam conſecrare queant tom.1. pag.25.
Conſecrant cum Epiſcopo Sacerdotalem Ordinem conferente ibid.
Olim omnes *Epiſcopi* nomine erant inſigniti, & de ratione tom.2. pag.124. & 126.
Septuaginta Diſcipulos repræſentant tom.1. pag.128. & 132.
Quem etiam locum *Sacerdotes* habere apud Antiquos Sanctos Patres tom.1. pag.130.
Num *Sacerdotibus* committi poteſt munus confirmationis dicto tomo pag.129.
Core-Epiſcopi, qui ſimplices *Sacerdotes* erant explicatur eorum Officium to.1. pag.126. & 127.
Sententia Divi Hieronymi explicatur quod nil aliud facit Epiſcopus quàm ſimplex *Sacerdos* tom.2. pag.126. ad pag.134.
Ordo *Sacerdotum* omnium *illuminativus*, & *lucidativus* dicitur à D. Dionyſio Areopagita tom.2. pag.137.
Miniſtrantium verò purgativus, & lucidativus ibid.
SACERDOTIUM Chriſti per Nucem ſignificatum tom.1. pag.189.
SACRAMENTA Eccleſiæ è latere Chriſti emanarunt tom.1. pag.258.
SACRAMENTA olim vocitabantur non ſolùm Miſſæ Sacrificium, ſed etiam Miſſarum Orationes, quæque Collectæ dicuntur tom.2. pag.382.
SACRAMENTI *Corporis Chriſti Feſtum* ab Urbano IV. inſtitutum, Officium Divinum à S. Thoma editum, cui dedit in præmium Columnam argenteam; *Luſtratio* hujus Feſti Papiæ incepit tom.2. pag.267.
SACRAMENTORUM formæ ab Eccleſia quomodo, & in quo mutari poſſunt tom.2. pag.208.
SACRARII APOSTOLICI PRÆFECTURA.
Quanta ſit tom.1. pag.319.
Ejus Officium eſt cum dignitate conjunctum dicto tomo pag.323.
Quonam ex ordine Præfectum ejuſdem aſſumatur, & quonam modo eligatur, & inſtituatur tom.1. pag.328. & ſeq.
Ejus Præfectura à quo tempore fuerit in ordine Auguſtiniano dict. tomo pag.328. & ſeq.
SACRARIUM.
Nomen explicatur tom.1. pag.322.
Pro loco, in quo Sacra reponebantur, pro Larario, in quo Lares colebantur; Et pro loco publicè conſecrato, vel Sacello apud Ethnicos ibid.
Bonę Deę Sacrarium quodnam accipitur apud Ciceronem ibid.
Cimiliarchium antiquitus dictum eſt ibid.
Et idem Nomen etiam explicatur: hinc Cimiliarcha poteſt etiam dici Sacriſta d. tomo pag.322. & ſeq.
SACRIFICIA *veteris teſtamenti*, aliqua in novo teſtamento facienda adumbrambant t.1. pag.145.
SACRIFICIUM *Auguſtiſſimum Altaris* ſumitur non ſolùm pro Cœna ultima Chriſti Salvatoris cum Apoſtolis, ſed etiam ipſius Paſſionem in Ara Crucis repræſentat tom.1. pag.20.
SACRIFICIUM *cruentum*, & *incruentum* à Doctore Angelico tribus verſiculis comprænhenſum ibid.
Ad utrumque hoc *Sacrificium* repræſentandum Summus Pontifex ſolemniter celebrans in Altare conſecrat, & in Solio Partem Sacratiſſimæ Hoſtiæ ſumit ibid., & pag. ſeq.
SACRISTA SACRARII APOSTOLICI.
Apoſtolicus *Sacriſta* Romano Pontifice, ſivè publicè, ſivè privatim celebrante, ſemper intereſſe debet, & miniſtrare opportuna, ut in libro Cæremoniali legitur to.1. p.324. & ſeq.
Ab Iſidoro Hiſpalenſi Theſaurarius nuncupatur tom.1. pag.323.
Ædituus, vel Æditimus nominatur ibid.
Nuncupatur etiam Sacrarii Præfectus ibid.
An Cimiliarcha verè ſit tom.1. pag.322.
Conditiones, quas habere debet *Sacriſta* enumerantur dicto tomo pag.331.
Cum baculo, quid ſibi velit tom.1. pag.51. & 325.
Epiſcopus, eſt Aſſiſtens Papæ in Cappella, & quem locum tenet tom.1. pag.326. & ſeqq.
Et non Epiſcopus eſt Aſſiſtens ſaltem de Mitra tom.1. pag.326.
Facultatem habet benedicendi ſacras ſuppellectiles dicto tomo pag.324.
Functiones, quas in Conclavi tempore Sedis Vacantis exercet enumerantur dicto tomo pag.325.
Habitus, quo uti debet tàm foris, quàm intrà Cappellam aſſignatur ibid.
Longum iter Papa peragente Sacratiſſimum Viaticum antè ipſum curam habet deferendi dicto tomo pag.325.
Miniſtri *Sacriſtæ*, & qui ab eodem eligi debent dicto tomo pag.331. ad 333.
Papæ Parochus eſt, & uti Parochus quid curat tom.1. pag.323. & 325.
Quænam in Sacrario Apoſtolico cuſtodienda aſſervabat tom.1. pag.337.

Digitized by Google

Quonam ex ordine aſſumatur, quo namque item modo eligatur, & inſtituatur tom.1. pag.328. & ſeq.
Quo tempore in Auguſtiniana familia exerceatur dicto tomo pag.335. & 336.
Sub nomine Confeſſarii antiquitùs intelligebatur, ejuſdem autem ſocius *Sacriſta* dicebatur tom.1. pag.336. & ſeq.
Tria olim Officia conjunctim exercebat to.1. pag.337.
Et quæ erant officia explicantur ibid.
Utitur Mantellecto in ſignum Prælaturæ to.1. pag.324.
Ut ſemper *Sacriſta Apoſtolicus* perpetuis futuris temporibus ex familia Auguſtiniana debeat eſſe decrevit Alexander VI. tom.1. pag.329.
Et enumerantur *Sacriſta*, qui fuerunt uſque ad præſens dicto tomo pag.337. ad 364.
SAGÆ Dæmonum illuſionibus, & phantaſmatibus ſeducuntur tom.1. pag.112.
Et quomodò vident quæ verè non aſpiciunt, ac in locis intereſſe dicunt, in quibus revera non fuerunt explicatur ibid.
Eædem dum malis artibus utuntur, quomodò earum corpora juxtà naturæ exigentiam ſuſtententur, ſenſibus earum ſopitis ibid.
SAGMA, *ſuper quo ſederit &c.*, & *omne vas, ſuper quo illa ſederit &c.*, ità legitur nunc in emendata verſione. Levit.15. 16.& 17. num.9. & 23. to.1. pag.315.
SAL quomodò concreatur ex aqua marina tom.1. pag.58.
Mirâ ſalinarum copiâ Cerviæ Civitatis agri abundant ibid.
SALADINUS, vel *Sultanus*, captâ Hieroſolymâ, quid fecerit de Templis, & Campanis tom.1. pag.155.
SALAMANDRA non diù vivit in igne, ejus proprietas narratur utrum verè vivat in igne tom.2. pag.260.
SALERNITANÆ Eccleſię in Eccleſia PP. S. Dominici Campana ſponte ſonans tom.1. pag.168.
Et mortem alicujus in Conventu degentis demonſtrat ibid.
SALIVA, & *Sudor* dicuntur excrementa ſed pertinent ad naturæ neceſſitatem tom.1. pag.247.
SALOMON an ſit ſalvus an pænitentiam egerit t.1. pag.272.
Eſſe ſalvum cum Divo Hieronymo, Origenes, S. Ambroſio, Divo Thoma, & aliis affirmatur ibidem, & pag. ſeq.
Reſpondetur contrariam tenentibus opinionem ibid.
Peccatum illius luxuriæ potiùs, quàm Idololatriæ fuiſſe dicto tomo pag.273.
An ipſe *Salomon* fuerit ſapientior omnibus hominibus dicto tomo pag.274.
Aſſeritur, & demonſtratur fuiſſe ſapientiorem omnibus hominibus tàm veteris, quàm novi Teſtamenti ſicuti teſtatur, lib.3. cap.4. Regum dicto tomo pag.274.
SALVATOR à ſalvo, as, verbo Ciceroniano derivat tom.2. pag.232.
Et cur apud Ciceronem nomen *Salvator* non ſit uſitatum ibid.
Hoc nomen *Salvator* plura, majoraque comprehendit, quàm Soter ibid.
SALVATORIS *noſtri nativitas* omnium feſtorum Metropolis à Jo: Chryſoſtomo nuncupatur to.2. pag.190.
SALUTATIO ANGELICA tribus vicibus in die fieri ſolita ad triplicem Campanæ ſonitum ad quæ Myſteria ſignificanda: explicatur t.1. p.178. & ſeq.
Et quo tempore eſt genuflectendum ad eam ſalutationem proferendam ibid.
A quibus inſtitutus ſit hic ritus dicto tomo pag.179. & ſeq.
SALUTATIO, *quæ dicitur in Miſſa*.
Epiſcopus, cur in prima Miſſæ *ſalutatione* dicat -- *Pax Vobis* -- & non -- *Dominus Vobiſcum* -- ut cæteri Sacerdotes tom.1. pag.236. & ſeq.
Solet uti dictâ formâ ſalutandi ad Chriſti Domini imitationem, quando primâ vice poſt Reſurrectionem loquutus fuit cum Diſcipulis tom.1. pag.237.
Quando tamèn dicatur, & de ratione tom.1. pag.237.
Et ſalutatio Sacerdotis in Miſſa, & in Divinis Officiis, nec non Miniſtri, vel Chori Reſponſio, hoc eſt -- *Dominus Vobiſcum* -- *& cum Spiritu tuo* -- explicantur to.1. pag.236.
Eſt vetuſſima, & originem traxit à traditione Apoſtolica ibid.
Pluraliter pronunciari conſueta, uno ad ſtante Miniſtro, an ſingulariter proferri, vel omninò prætermitti debeat, aut à ſolitario Divinum Officium recitante tacenda ſit tom.1. pag.237. & 239.
SALVUS *eſt Pater veſter Senex &c.* priùs enim legebatur *ſanus*. Gen.43. num.27. tom.1. pag.299.
SAMARIA Urbs Syriæ inter Judæam, & Galilæam media, poſteà *Sebaſte*, poſtremo *Sichem*, & corruptè *Sichar* tom.2. pag.329.
Ejuſdem Populi linguâ hebraicâ loquuntur ibid.
SAMARITANÆ *literæ*, quænam ſint to.2. p.216.
SAMUEL AN VERE SUSCITATUS.
Verè ſuſcitatum fuiſſe caput 46. Eccleſiaſtici apertè docet tom.1. pag.116.
In ſuo corpore ſuſcitatus non fuit, ſed anima ejus in corpore aſſumpto aereo miniſterio Angelorum fuit è receptaculis mortuorum revocata tom.1. pag.118.
Apparitio autem *Samuelis* non phantaſtica, & imaginaria ſed vera, quià ejus anima in corpore aſſumpto apparuit, arte Pythoniſſæ impedita ibid., & pag.117.
Hæc *ſuſcitatio* incantationibus Pythoniſſæ tentata examinatur tom.1. pag.115.
De hac *ſuſcitatione* opiniones variæ, ac dubia reſolvuntur, & explicantur dicto tomo pag.117.
Quamvis *ſuſcitatio* hæc tentata à Pythoniſſa, Deus tamèn arti magicæ faviſſe non dicitur, ſed eam potiùs impedivit tom.1. pag.116.
SANCTA *Ruſticitas* melior eſt, quàm eloquentia peccatrix tom.1. pag.126.
SANCTERNUS, Flumen tom.1. pag.70.
SANCTI, SANCTITAS, vel, SANCTUM, ſeù SANCTIFICATIO.

Digitized by Google

Nomen *Sanctum* ab Ethnicis nonniſi à ſanguine nuncupatum tom.1. pag.107.
Nihil *Sanctum* dicebatur niſi Sanguine Hoſtiæ conſperſum ibid.
Ità Beati, qui in Cælo ſunt, *Sancti* dicuntur, quià in Sanguine Agni Immaculati mundati ſunt ibid.
In primitiva Eccleſia omnes Fideles vocabantur *Sancti*, & ratio per Divum Auguſtinum affertur tom.1. pag.15.
Ille nunc dicitur *Sanctus*, & uti talis habetur, qui canonicè eſt approbatus, vel ad regulam examinatus tom.1. pag.107.
Quid ſit *Sanctus*, & neceſſaria pro *Sancto* declarando dicto tomo pag.128. & 145.
Apud Ethnicos, *Deificatio* à latinis, à Græcis *Apotheoſis*, dicebatur, & erat relatio inter Divos, & Indigetes quaſi in Diis Agentes, vel nullius rei Indigentes ibid., & pag.144.
Hæc relatio *Sanctificatio* verè dici poteſt ibid.
Declaratio, approbatio, & promulgatio *Sanctificationis*, vel *Sanctos* declararare ſolùm ad Summum Pontificem ſpectat, vel ad Concilium legitimè congregatum dicto tomo pag.108.
Quatuor requiruntur in eo, qui eſt *Sanctificandus* dicto tomo pag.110.
Miraculis vera *Sanctitas* illuſtratur ibid.
Vera *Sanctitas* ſinè miraculis ſufficere poteſt ad canonizationem non autem è contrà ibidem.
Quomodò homines *Sancti* vera loquuntur in Spiritu Sancto, mali tamen in virtute Spiritus Sancti explicatur dicto tomo pag.126.
Honores, qui *Sanctis* debentur recenſentur t.1. pag.133.
Imitatores Chriſti veri *Sancti* ſunt to.1. p.145.
Quarè *Sancti Circulo* ſeù *Corona*, quæ Diadema appellatur, aut *Radiis* inſigniti inſculpi, & pingi ſolent tom.2. pag.373.
Et hic uſus etiam à principio naſcentis Eccleſiæ ibid.
Ferè omnes *Sancti*, qui in Canone Miſſæ commemorantur paucis exceptis Silveſtrum præceſſerunt dicto tomo pag.128.
Ideò de *Sanctis Martyribus* ſolùm fit mentio non autem de *Sanctis Confeſſoribus* ibid.
Cur dies obitus *Sanctorum*, *Natalis dies*, vel *Dormitionis* dicitur tom.1. pag.212. & ſeq.
Tres Claſſes enumerantur *Sanctorum* d. tomo pag.135.
Communio Sanctorum explicatur quid ſit to.1. pag.15.
Inſtitutio Feſtivitatis omnium Sanctorum à quo, & quando demonſtratur tom.1. pag.214.
Reliquias, ac *Imagines Sanctorum* quomodo adorandas eſſe in Concilio Niceno II. ſtatuitur tom.2. pag.209.
An Sancti nondum à Sancta Sede canonizati, vel eorum Reliquiæ queant venerari, vel publicè, vel privatim to.1. p.133. & 224. & ſeqq.
Et explicantur duo illa adverbia publicè, ſcilicèt, & privatim ibid.
SANCTI SCRIPTORES contrà ludum Alearum enumerantur tom.1. pag.470.
SANCTIO *Anglorum* contrà uſum larvæ, ſeù Geſtationem tom.1. pag.485.
SANCTIS *Pagnini* Lucenſis Ordinis Prædicatorum operum deſcriptio tom.1. pag.105.
SANCUS *Fidius*, & *Semo* tria nomina Herculi tributa tom.1. pag.505.
Ideo inſcriptio propè Ædem S. Bartolomæi inſculpta, quæ incipit *Semoni Sanco Deo Fideo* &c. eſt Herculi erecta, & non Simoni Mago ibidem.
SANGUINEM *Animarum veſtrarum requiram de manu cunctarum beſtiarum, & de manu hominis, & de manu Viri, & Fratris ejus requiram animam hominis*: ſinè alia replicatione *de manu* antè dictionem *Fratris*, Gen.9. nu.5. tom.1. pag.286.
Hac occaſione explicatur triplex eſſe homicidium voluntarium ibid.
Frater ideſt proximus hoc in loco intelligitur ibid.
SANGUIS conſecratus tantùm ſub ſpecie Vini Ægrotis, Panem Conſecratum deglutire non valentibus, antiquitùs dabatur tom.1. pag.27.
SANGUIS, & Hoſtia conſecrata cur in ſolemni Communione Summi Pontificis, ille ſcilicèt ad ſolii latus dextrum, hæc ad ſiniſtrum, & Myſterium explicatur tom.1. pag.23. & ſeq.
SANGUIS, & Hoſtia cur in ſolemni Communione Summi Pontificis inter ipſum, & Miniſtros Altaris dividantur tom.1. pag.24. & ſeq.
DE SANGUINE A CHRISTO IN RESURRECTIONE REASSUMPTO.
Sanguis, & Aqua à Chriſti latere dextero affluxerunt tom.1. pag.24.
Quid per hanc effluxionem inſinuatum fuit tom.1. pag.16.
Explicatur Axioma Theologicum *quod ſemel aſſumpſit &c.* tom.1. pag.243.
Duplex *Sanguis* datur in Corpore Vitalis, ſcilicèt, & Nutrimentalis dicto tomo pag.243.
Vitalis eſt ille, qui totus deſervit ad integritatem, & veritatem humanæ naturæ ibid.
Nutrimentalis eſt humor crudus, & pars ejuſdem ſuperflua ibidem, & pag.141.
A Chriſto Domino fuit reaſſumptus ille *Sanguis*, qui dicitur *Vitalis*, & de ratione dicto tomo pag.141. 142. & 143.
Differentia inter Sanguinem *Salubrem*, & *Salubriter* affuſum à Chriſto Domino explicatur dicto tomo pag.242. & 245.
Sanguinem totum, quem in Ara Crucis effudit, quique ad humanæ naturæ veritatem, & perfectionem pertinebat Chriſtus Dominus reſurgens, reaſſumpſit tom.1. pag.240. & ſeqq.
Ille Sanguis, qui in Terra aſſervatur quinam ſit ibidem & 244.
De *Sanguine* Chriſti miraculoſo, qui variis in Eccleſiis aſſervatur, Eccleſiæ enumerantur dicto tomo pag.243.
Auctor tenet, quòd non implicat de Sanguine Chriſti in Terra aſſervari cum Divo Thoma, & cæteris dicto tomo pag.244.
Contrariorum argumentum d. tomo pag.243.
Latriæ adoratione *Sanguis* derelictus poſt reſurrectionem Jeſu Chriſti eſt adorandus dicto tomo pag.244. in fine & ſeq.
Qui autem tenent hanc, vel illam ſententiam hæreſis ullam ſibi contraunt notam, quià à Sancta Sede nihil adhùc de hoc extat definitum,

Digitized by Google

tum, & probatur evidentibus rationibus dicto tomo pag.245, & ſeq.
SAPPHYRINA Tabula in Eccleſia Sanctę Marię in Porticu cum Immagine Beatæ Mariæ ſemper Virginis inſculpta tempore Joannis I, à Cælo miraculosè deſcenſa, & S. Gallæ Symmachi Filiæ apparita tom.1. pag.92.
Volunt nonnulli quod hic lapis non Sapphyrinus ſed Lazulus ſit ibid.
SAPPHIRINUS lapis, qui hominem pudicum, & caſtum reddit ibid.
Ejuſdem color deſcribitur ibid.
SARDINIA Inſula in liguſtico mari ſita phreto novem millium paſſuum à Corſica dividitur tom.2. pag.329.
Ejus latitudo, & longitudo deſcribitur ibid.
Frumento fertiliſſima ibid.
Aeris peſtilentiæ maximè obnoxia ob editiſſimos quos habet Montes à Septemtrioni parte ibid.
Ejuſdem Populi propriam dialectum antè commigrationem Exterorum in eam, habebant ibid.
SARMATIA Regio latiſſima multos diverſi cultus populos complectitur tom.2. pag.329.
Iidem Populi, qui *Poloni* appellantur, Illyrice loquuntur ibid.
SATELLITES, ſeù Stipatores, aut latrones Milites ſunt dicti, & quare tom.1. pag.84.
SATYRUS Ambroſii Frater, & ejus Socii inter navigandum ſecum ferebant Chriſti Corpus tom.1. pag.41.
SATURNO regnante magna frumenti in Latio ubertas fuit tom.2. pag.181.
SAUL *filius* CHANAA NITIDIS, & non *Chananitidis*, ut priùs, legi debet. Gen.46. num.10. tom.1. pag.299.
SAULUS ideſt ſuperbus, & ſepultus, Paulus, hoc eſt modicus, & puſillus latinè tom.1. pag.97.
SCACH, *Math*, vel Moth, ſunt voces hebraicæ, & quid ſignificent apud Hebræos; Et cur in ludo Scacchorum ità dicatur Italicè -- *Scaccho Matto* -- tom.1. pag.478.
SCACCHORUM, & *Latrunculorum* ludus licitus, ſed cur ineptiſſimus pro animo recreando ex Navarro tom.1. pag.480.
Vox explicatur, & inventores enarrantur t.1. pag.478.
Vide. *Latrunculorum ludus*.
SCALA SANCTA in inſigniorem locum translata, ejuſque ornatus à Sixto V. to.2. pag.185. & 280.
SCLAVONICÆ literæ quamvis multi Hieronymo Sancto tribuant, attamen à Conſtantino Philoſopho inventas, ſcribit Joannes VIII. t.2. p.310, & 319.
Illyricâ linguâ loquuntur Populi *Sclavoni* ſeù *Slavoni* tom.2. pag.329.
Sclavonicæ literæ ſeu Alphabetum quod idem eſt ac Illyricum tom.2. pag.245.
SCAURI *Sententia* de litt.K. tom.2. pag.323.
SCEMHAMEPHORAS hebraicè, idemac Tetragrammaton Græce quid denotet to.1. pag.280.
SCHISMA poſt Gregorium XI. quandiu durarit tom.1. pag.47.
SCHOLA *Babylonica*, in qua fuerunt Daniel, & Socii, & in primo Interfineſtrio Bibliothecæ Vaticanæ depicta cernitur tom.2. pag.193.
Cur didicerunt hi Hebræi pueruli Chaldeorum linguam ibid.
SCHOLA *Cantorum*, ideſt Chorus tom.1. pag.187.
SCHOLÆ *Cantorum* Cappellę Pontificię Præfectus, vel Magiſter fuit Sacriſta tom.1. pag 346.
SCHOLIA in librum Sacramentorum B. Gregorii Magni ab Auctore Noſtro Angelo Rocca elucubrata to.2. pag.381. ad 393.
SCIENTER neſcius, & ſapienter indoctus dictus fuit S. Franciſcus Aſſiſii in ſua Canonizatione t.1. pag.125.
SCIENTIA.
De Chriſti Crucifixi *Scientia Scientiarum* Regina ibidem.
Hæc de Chriſto Crucifixo *Scientia* ſinè Sanctitate ſtare non poteſt: ſed ſcientia hujus mundi cum peccato ibid.
S. Pauli Apoſtoli *Scientia* igne Charitatis accenſa, non erat niſi Charitas, ſicut ferrum ignitum non eſt aliud, quàm ignis t.1. pag.125.
Hac Scientiâ, & virtute quot, & quales nationes ſub Jugum veritatis ſubjiecit tom.1. pag.97.
Propter ſolùm *Scientiæ*, ac Prophetiæ donum canonizari nemo poteſt tom.1. pag.125. & ſeq.
De Chriſto Crucifixo S. Franciſcus, & S. Thomas edocti tom.1. pag.125. & ſeq.
Salomonis *Scientia* fuit major ſcientiâ omnium Scientificorum tàm veteris, quàm novi Teſtamenti tom.1. pag.274.
Donum *Scientiæ*, & *Prophetiæ* ſinè Sanctitate poteſt dari tom.1. pag.125.
SCINIFES vel ut alii volunt Scyniphes genus eſt quaſi muſcarum Italicè Zenzale tom.1. pag.304.
SCIPIONIS Lancellotti Card. Bibliotheca tom.2. pag.334.
SCORPII mira natura in Libia tom.2. pag.305.
SCORTUM, *& vile proſtibulum non ducent uxorem &c.*, omnia verba in plurali numero legenda eſſe, & quare? Levit.21. num.7. & 8. tom.1. pag.316.
SCRIBENDI *uſus* antiquitus tom.2. pag.336.
Filii Set poſt diluvium in duabus Columnis ſcripſerunt, & quarè ibid.
Modus *Scribendi* in Tabulis, & cum quo inſtrumento tom.2. pag.336.
In lineis cerâ obductis ibid.
In foliis vel in Membranis ibid.
Quiſnam ſit naturalis *ſcribendi modus*, vel à dextro in ſiniſtrum latus, vel è converſo t.2. pag.211.
SCRIBENDI *occaſio* Auctoris de canonizatione Sanctorum tom.1. pag.107.
SCRIPTORES qui de SS. Petri, & Pauli prælatione, ſivè Imaginibus ſcripſerunt tom.1. pag.99.
Qui ex ordine Auguſtiniano de Eccleſiaſtica Poteſtate in auctoritatis, & Juriſdictionis Romani Pontificis defenſionem ſcripſerunt tom.1. pag.335.
SCRIPTORUM *Cathalogus*, quorum opera recenſentur in Bibliotheca Theologica Scripturali t.2. pag.109.
SACRA SCRIPTURA.
Definitio, & Diviſio ejuſdem tom.2. pag.7.
Ejuſdem excellentia, & ſublimitas tom.2. pag.5.

Ejuſdem

Digitized by Google

Ejuſdem ſenſuum diviſio, & explicatio, atque utilitas tom.2. pag.3.
De ejuſdem emendatione tom.2. pag.9.
De Nominibus, origine, & ſenſibus tom.2. pag.6. 7. & 10.
Ejuſdem Sacræ Scripturæ lector qualis debet eſſe dicto tomo pag 6.
De utriuſque Teſtamenti libris Canonicis ex Decreto Sac. Conc. Tridentini dicto tomo pag.7. & 8.
De veteris Teſtamenti translatione, & vulgata editione dicto tomo pag.8.
Novum Teſtamentum quanam linguâ ſcriptum fuerit, & quomodo in eo citetur vetus dicto tomo pag.9.
SEBI pro *ſibi*, *ſene* pro *ſinè*, & aliæ hujus generis antiquitùs pronunciabantur tom.2. pag.392.
SEDENTIUM, ſeù *diſcubentium* Apoſtolorum modus in ultima Cœna cum Chriſto Domino deſcribitur tom 1. pag.22. & ſeq.
SEDERE, quomodò dicatur SS. Pontifex inter ſolemniter communicandum juxtà dictum S. Bonaventuræ tom.1. pag.20.
SEDES Pontificia Avenionem transfertur ſub Clemente V. anno 1305. tom.2. pag.267.
Et Romam reducitur à Gregorio XI. anno 1376. ibid., & tom.1. pag.93.
SED DEUS *Patris veſtri heri dixit ad me: cave ne loquaris contrà Iacob*, & non *Patris tui* legendum putavit Sac.Cong. Gen.31. nu.29. to.1. pag.295.
SED *tantum aſſum igni*: ità legendum. Exo.12. nu.9. tom.1. pag.305.
SEGREGARE, eſt communione privare, vel excommunicare tom.1. pag.469.
SEMEN *quoq; tuum numerare poterit*: paſſivè etiam, ſcilicèt, *numerari*, legi poteſt. Gen.13. nu.16. tom.1. pag.287.
SEMEN *Serpentis*, & Mulieris in Geneſi commemoratum quid ſit tom.1. pag.259.
SEMERON ità legendum hoc nomen, & non *Simeron*. Gen.46. num.13. tom.1. pag.300.
SEMONES Dii dicti ab Ethnicis quaſi Hemihomines, vel Semihomines, ideſt Semidei to.1. p.505.
SEMONI SANCO *Deo fideo &c.* eſt inſcriptio Herculi non Simoni Mago tributa tom.1. pag.505.
Epigraphe propè ædem S. Bartolomæi in Inſula aſſervatur ibid.
Nàm *Sancus*, Fidius, & Semo tria nomina Herculi tributa ibid.
SENE pro *ſinè* antiquitùs tom.2. pag.392.
SENECA à S. Hieronymo in Catalogo Sanctorum ponitur tom.1. pag.467.
Quod hic Epiſtolas ad Divum Paulum, ſicuti iſte ad illum ſcripſiſſe affirmat idem S. Hieronymus ibid.
De ludo alearum ſententia ibid.
Sententia de Latrunculorum, vel Scacchorum ludo tom.1. pag.479.
SENOGALLIA, Civitas deſcribitur tom.1. pag.56.
SENSUS *humani*, quomodò à Dæmonibus ludificentur, tàm interiores, quàm exteriores tom.1. pag.112.
SENSUS Sacræ Scripturæ explicatur to.2. pag.10.
SENTENTIA Apocrypha ſub nomine S.Auguſtini, ſeù Gregorii Magni citata nempè *multa corpora venerantur in Terris, quorum Animæ cruciantur in Inferno*, explicatur, & nihil adverſarj infallibilitati Eccleſiæ in Canonizatione Sanctorum tom.1. pag.140. & 141.
SPHERULAQUE *ſimul*, & *lilium*, in ſingulari num. legendum putavit Sac. Cong. Exo.25. num.33. tom.1. pag.308.
SEPHION, *&* *Haggi*, *&* *Suni*, *&* *Eſebon*, ità noviſſima Editio legit hæc nomina. Gen.46. num.16. tom.1. pag.300.
SEPTEM *diebus* FERMENTUM *non invenietur in domibus veſtris*; anteà *fermentatum* legebatur, & non rectè. Exo.12. num.19. tom.1. pag.305.
SEPTENARIUS *numerus* in qualibet ætate formidabilis, & periculoſus tom.2. pag.144.
Marti à Philoſophis, & Aſtrologis aſſignatus ibid.
SEPTIES particula adverbialis, quot ſumatur modis tom.1. pag.177.
SEPTUAGINTA DUO *Viri*, quorum ſex ex Tribu qualibet hebræorum accerſiti fuerunt à Ptolomeo Philadelpho Ægypti Rege ad univerſum teſtamentum vetus ex hebraica lingua in græcam transferendum tom.2. pag.4.
Quo anno claruerint ibid.
Iidem Interpretes, cur nonnulla obſcurè interpretaverint, vel omiſerint, ſicut de myſterio Trinitatis &c. tom.2. pag.217.
SEPULCRUM *Cainan* antè diluvium extruct., & de Epitaphio inibi literis hebraicis inſculpto tom.2. pag.212.
SEPULCRUM *S. Monicæ* tom.1. pag.354.
SERAPIDIS miranda, non miracula dicenda to.1. pag.123.
SERAVALLIS Oppidum tom.1. pag.55. & 71.
SERGIUS, & *Niconus* Martyres in Græcia celebrati tom.1. pag.258.
SERMO eſt naturalis, & Artificialis to.2. pag.221.
SERMO ſoli homini convenit, & niſi eùm homo didicerit ſermonem ullum non proferet, ſeù loqui haud ſciet ibid. & ſeq.
SERPENTES *veri*, & veræ ranes à Magis Pharaonis factæ tom.1. pag.117. & ſeq.
SERPENTIS *Semen*, & Mulieris in Geneſi commemoratum quid denotat tom.1. pag.258.
SERVATORIS, & Salvatoris Differentia explicatur tom.2. pag.232.
SERVIANA *lingua* omnium ditiſſima, & à Cyrillo Inventore Chiurilza vocitatur, hoc eſt Cyrilliana tom.2. pag.250.
SERVIANIS literis quot Nationes utantur tom.2. pag.250.
SERVIANUM *Alphabetum* demonſtratur tom.2. pag.249.
SERVITARUM *Ordo*, ejuſdem Officia in Romana Curia tom.1. pag.334.
SERVUS *autem cuncta, quæ geſſerat narravit Iſaac* à S. Cong. ſublatæ fuerunt duæ dictiones è medio, ſcilicèt, *Domino ſuo*. Gen.24. num.66. to.1. pag.292.
SETH *filii* Aſtronomiæ Inventores, hebrajcorumq; literarum cultores tom.2. pag. 211.
Iidem filii Seth Columnas duas conſtruxerunt quarum lateritia una, ænea altera, & ad quid ibid.
SET, pro ſed tom.2. pag.194. & 406.
SETIM Ligna, ex quibus confecta erat Arca novi Teſtamenti, cur ex his lignis, myſterium explicatur tom.1. pag.37. & 38.

SEXA-

Digitized by Google

SEXAGESIMUS tertius Annus omnium Annorum periculoſiſſimus ex climactericis exiſtimatus t.2. pag.144.

SEXCENTA *ferè millia peditum virorum abſque parvulis priùs legebatur, & mulieribus*. Exo.12.n.37. tom.1. pag.305.

SEXTA *Synodus* nullum edidit Canonem, ſed in Trullo iterum coacta tradidit Canones duo ac centum tom.2. pag.207.
- A Græcis hæc *Synodus* quinſexta dicitur, & quare ibid.
- Acta hujus *Synodus* in Concilio Niceno II. fuerunt approbata ibid. & 209.
- Hinc Canones novem in Volumine Conciliorum excuſſi tanquam adulterini rejecti ſunt tom.2. pag.207.

SFORTIANA Bibliotheca tom.2. pag.334.

SI *autem obtuleris munus PRIMARUM* &c. pro primitiarum legendum putavit Sac. Cong. Levit.2. num.14. tom.1. pag.312.

SIBILLAS decem fuiſſe Varro affirmat, & enumerantur tom.2. pag.289.
- Et hæ de Chriſto vaticinatæ ſunt præſertim Erytræa ut S. Auguſtinus aſſerit ibid.
- De Sibyllinis libris hiſtoria, de Cumæa ſcilicet quæ eoſdem Tarquinio ſuperbo vendere cupiens d. tom. pag.195.
- Eoſdem libros tot annos ſub terram conditos quomodo conſervatos fuiſſe narratur to.2. pag.337.

SICILIA.
- Inſula ſejuncta à Calabria non naturâ ſed corroſâ anguſtiori parte terræ à Jonio ſive Tirreno mare, vel ut alii volunt quod vi terræmotus hoc eveniſſe tom.2. pag.322.
- Hinc Pharos dicitur phretum Meſſanæ, quod diviſionem ſignificat ibid.
- Cur tot linguarum diverſarum vocibus utatur ibid.
- Ejuſdem linguę pronunciationes permultę adnotantur ibid.
- Quid evenit Gallis in eadem Inſula ann. 1326. narratur ibid.
- Bibliothecæ permultæ extabant in Sicilia ſed nunc non niſi in Abbatia S. Placidi tomo.2. pag.343.
- Mulieres ſiculæ antiquum uſum adhuc retinent in deplorandis Mortuis, & hæ *Præficæ* Latinè: *Repetritici* Italcè appellantur ibid.
- Quod aſſervatur in Calabria, & Apulia dicto tom. pag.322.

SICUT, & *in præſentiarum factum eſt* &c. appoſita fuit particula copulativa, & Levit.8. n.34. tom.1. pag.314.

SICUT non dicit omnimodam ſimilitudinem to.2. pag.419.

SI *egreſſus ignis invenerit SPINAS*, & non *Spicas*, eſt legendum Exo.22. num.6. tom.1. pag.307.

SI *enim levaveris cultrum ſuper Eo polluetur*, & non *ſuper eum* eſt legendum Exo.20. num.25. tom.1. pag.307.

SI *fuerit Deus mecum*, & non *Dominum* juxta hebraicum Textum. Gen.28. num.20. tom.1. pag.294.

SIGISMUNDI Poloniæ Regis Bibliotheca tom.2. pag.339.

SIGMA Cur pro quodam accumbendi modo ſumatur tom.1. pag.23.

SIGNA Complacentiæ Voluntatis *quinque numerantur* tom.2. pag.422.

SIGNUM.
- Quoduam *ſignum* impoſitum fuit à Deo Cain ne ab aliis occideretur tom.1. pag.282.
- Et illud datum à David filio Thecuitis Viduæ ne occideretur à cognatis ob Fratricidium, ibid.
- Pro Campana frequentèr ſcriptum reperitur *ſignum*, quia ſonitu illius datur *ſignum* faciendi aliquid tom.1. pag.159.
- Spiritus Sancti viſibile *ſignum* in primitiva Eccleſia quare tom.2. pag.128.

SIHOR *aarmen* Gothicâ linguâ ideſt, Domine miſerere ſignificat tom.2. pag.241.

SILVESTER *de Prierio* ſummæ Caſuum Coſcientiæ auctor, fuit Magiſter Sac. Palatii Apoſtolici t.1. pag.334.

S. SILVESTER I. qui Conſtantinum Magnum baptizavit tom.2. pag.251.
- Et circa eundem baptiſmum Sententia D. Hieronymi explicatur d. tom. pag.254.
- Tempore ejuſdem Silveſtri Eccleſia vires ſuas cæpit habere &c. d. tom. pag.252.
- Primus uſus eſt Mitrâ necnon Tiarâ tom.2. pag.371.
- Anterior Pars Mitræ ejuſdem in SS. Silveſtri, & Martini Eccleſia Romæ aſſervatur, & ęre inciſam cum Calceo ejuſdem habes tom.2. pag.379.

S. SILVIA *Mater B. Gregorii Magni*, qua mitrâ uſa fuerit tom.2. pag.377.
- Ejuſdem *Silviæ* Gordiani, & S. Gregorii Imagines ad vivum repræſentatæ, ac ære inciſæ cum deſcriptione eorundem, circa ſtructuram Corporum veſtimentorum &c. tom.2. pag.368. 369. & ſeqq.

SILVIUS *Antonianus* multa, & ferè omnia præſtitit in Bibliothecæ Vaticanæ rebus conficiendis, ac diſponendis Sixto V. diudicante to.2. p.291.

SIMON *Cecchius* de Italiæ exulibus liberata ſcripſit tom.2. pag.180.

SIMON *Magus* à Dæmone in aera evectus volare videbatur tom.1. pag.113. & ſeq., & pag.270.

SIMONIDES artem memorandi invenit, octavamque chordam citharæ, ſivè lyræ, adjunxit to.2. pag.231.
- Quatuor græcarum literarum Inventor ibid.
- Et quæ ſint hæ literæ demonſtrantur ibid.
- Quid ei eveniſſe dùm cænaret, & caneret apud Scopam ut Cicero narrat legere eſt ibid.

SIN AUTEM *effloruerit diſcurrens lepra in cute, & operuerit omnem* CUTEM, *& non omnem carnem* legendum putavit Sac. Cong. Levit.13. num.12. tom.1. pag.315.

SIN *autem non vis &c.*, ità nunc legitur quamvis priùs legebatur *ſi autem*. Gen.43. num.5. tom. 1. pag.298.

SIN *autem ſciebat &c.* pro *ſi autem* appoſitum eſt in Exo. 21. num.36. tom.1. pag.307.

SINCOPA figura apud Grammaticos, & ejus definitio tom.1. pag.219.

SINDONES Aſbeſtina raræ magnitudinis, in qua comburebantur antiquorum Cadavera cum Urna ex antiquis Urbis ruinis effoſſa, & à Clem. XI. feliciter regnante ad futuram Priſcorum, & Poſterorum memoriam Monimentum hoc Bibliothecæ

Digitized by Google

thecæ Vaticanæ dono dedit,& ejuſdem inſcriptio tom.2. pag.359.

SINISTER latus, vel ſiniſtra manus ab Ethnicis obſervata, tàm in auguriis, quàm in auſpiciis t.1. pag.86.

Dextera manus ſemper ſiniſtrâ Potior ibid.

Apud Orientales, & præſertim Græcos in rebus præcipuè Eccleſiaſticis, latus ſiniſtrum dextro dignior reputatum to.1. pag.82.

Hinc quando cernimus Imaginem S. Petri nunc ad dextrum latus, nunc ad ſiniſtrum Divi Pauli, aut ſecundum Ritum Græcum, vel latinum poſitam eſſe dicas ibid.

Manus *ſiniſtræ* effectus tom.1. pag.86.

SI PARVO, *vel grandi*, *vel torto naſo*: conjunctione diſiunctivâ ſublatâ ante *parvo*. Levit.21. n.18. tom.1. pag.317.

SI QUID *ei adverſi acciderit in terra* inter alias verſiones hanc admiſit Sac.Cong. Gen.42. num.38. tom.1. pag.298.

SIROLUM Oppidum propè Anconam antiquitùs Civitas *Numana* à Gothis everſa nunc corruptè *Humana* dicitur tom.1. pag.261.

In hoc loco aſſervatur Imago Sanctiſſimi Crucifixi à S. Luca inſculpta in ligno cedrino ibid.

SIXTI V. Ædificia omnia tàm in Urbe, quàm extrà eam tom.2. pag.351. ad 354.

Ejuſdem Imago ad vivum repræſentata in Tabula picta ſatis grandi, in qua etiam Card., & alii ejuſdem Pronepotes ad vivum item ibidem expreſſi ſunt à Petro Facchetto Mantuano in Bibliotheca Vaticana tom.2. pag.288.

Pia propenſio, ejuſdemque Encomium tom.1. pag.260.

Eodem regnante, quot bona, olim evenerint tom.2. pag.182.

SIXTUS IV. Bibliothecam Vaticanam amplificavit, & in nobiliorem locum repoſuit to.2. p.197.

Idem Eccleſiam S. Mariæ de Pace Romæ conſtruendam curavit tom.1. pag.471.

SIXTUS V. Bibliothecam Vaticanam illuſtriorem, ac celebriorem reddidit tom.2. pag.197.

SOCIETATIS Sanctiſſimi Sacramenti Clem. VIII. ab Urbe Roma Ferrariam uſque præeuntis Profectio, & ejuſdem Pontificis ſolemnis ingreſſus in Civitatem Ferrariæ tom.1. pag.49.

Ejuſdem Comitatus tom.1. pag.50.

Inſtructio, ac ſeries Equitatus, & Comitatus tom.1. pag.51. & 52.

Diſceſſus à Civitate Ferraria, & Romam reditus tom.1. pag.69.

Acceſſus ejuſdem ad Urbem Romam, univerſo Populo mirum in modum exultante, eidemque obviam præcedente tom.1. pag.72.

SODALITATES *Religioſorum* hominum antiquæ tom.1. pag.334.

SODALITATES *Religioſorum* Hominum recentiores ibid.

SOL *retrogradiens* eſt miraculum quantum ad id quod fit, etiam in medio Cœli ſtans tom.1. pag.120.

SOLECISMUS quid, & undè dictus to.2. pag.309.

SOLECITUDO rerum temporalium ſuperflua,non neceſſaria prohibetur tom.1. pag.139.

SOLEMNITAS.

Corporis Chriſti Brunduſii,in cujus Proceſſione Epiſcopus defert Sanctiſſimum Sacramentum equitando, & undè hoc tom.1. pag.41.

Hoc *Feſtum* ſeù *Solemnitas* ab Urbano IV. inſtituta, cujus Luſtratio quæ fieri ſolet cum Officio &c. fuerunt confirmata in Concilio Viennenſi, & Luſtratio ipſa ferè poſt 100. annos. Papiæ initium ſumpſit t.2. pag.267.

Purificationis B. Mariæ Virginis die 2.Februarii, an introducta fuerit ab Eccleſia loco Lupercalium, vel loco Amburbialis die 2. Februarii tom.1. pag.480.

Omnium Sanctorum *Solemnitas*, ſeù Feſtivitas à quo introducta tom.1. pag.214.

SOLIDI, quinam fuerint illi, qui antiquitùs dari ſolebant Summo Pontifici, Cardinalibus, & aliis Eccleſiaſticis Viris ob actiones laborioſas in Eccleſiis præſtitas tom.1. pag.468.

Ritum perantiquum demonſtratur eſſe ibid.

Qui Ritus adhùc obſervatur, etenim Summo Pontifici celebranti Cardinalis Archipresbyter Baſilicæ S. Petri nomine Canonicorum ejuſdem dat Julios viginti,vel ad ſummum triginta ex antiquioribus monetis, & dicitur pro Miſſa benecantata ibid.

SOLIDUS tempore Juſtiniani Imperatoris, quænam fuerit moneta tom.1. pag.468. & 476.

SOLITUDO diuturna omninò effugienda, & de ratione tom.2. pag.156.

SOLIUM *David*, ſuper quod Chriſtus ſedere debebat, nonniſi poteſtatem temporalem ſignificat tom.2. pag.257.

SOMNUS immoderatus eſt fugiendus to.2. p.155.

SONITUS Campanarum diverſi undè oriantur t.1. pag.169. & ſeq.

SOPHI *Rex* Perſarum nuncupatur tom.2. pag.244.

SOREX quarè à Feli ſemper inſidietur to.2. p.218.

SOTER una voce exprimi non poteſt, minuſque comprehendit quam Salvator tom.2. pag.232.

SPECULORUM *Inventor* tom.2. pag.119.

SPECULUM *Climactericum* vitæ humanæ, in quo quinam ſint anni Climacterici explicantur &c. tom.2. pag.143. ad 158.

SPECULUM *Epiſcopale*, in quo nomen, ſtatus, & munus Epiſcoporum repræſentantur, & explicantur tom.2. à pag.119. ad 142.

SMARAGDUS ſignum Virginitatis, & de ratione tom.1. pag.78.

SPINÆ *duæ* Choronæ Chriſti Domini Cruci affixi in Baſilica S. Crucis in Hieruſalem aſſervantur tom.1. pag.255.

SPIRITUS SANCTUS.

Aſſiſtentia *Sancti Spiritus* eſt præcipua ratio canonizationis, quæ ità Romano Pontifici adhæret, ut errare non queat to.1. pag.137.

Hæc aſſiſtentia, non perſonam Papæ, ſed officium aut Sedem Pontificiam reſpicit to.1. pag.136.

In animas ſanctas ſe transfert, & quando ſe transferat in prophetantes, & quando non tom.1. pag.126.

Proceſſio *Sancti Spiritus*, ſcilicet, *filioque procedit* in Concilio Lugdunenſi II. diſputata confirmatur in Concilio Florentino to.2. pag.267.

Et hæc

Digitized by Google

Et hæc Proceſſio diſputatur contrà Græcos tom.2. pag.265.
Proceſſionis Articulus latinè, & græcè in Concil. Lugdun. II. decantatus tom.2. pag.265.
Viſibile ſignum *Spiritus Sancti* in primitiva Eccleſia tom.2. pag.128.
SPOLETUM, *Civitas* deſcribitur tom.1. pag.54.
Undè dictum ibid.
Arx Spoleti in cæteris Italiæ meritò admemoranda ibid.
SPONSUS *ſanguinum ob circumciſionem*: Sinè aliis verbis S. Cong. cenſuit legendum: Exo.4. n.26., & quare in hunc modum cum aliis verſionibus ejuſdem textus tom.1. pag.302.
Verba prædicta Sophoræ Mulieris ſunt, quando alloquta eſt Moyſi marito ſuo poſtquam eadem circumcifit filium ne Moyſes ab Angelo occideretur ibid.
S. SPIRIDION Cyprius Epiſcopus Concilio Nicæno interfuit tom.2. pag.203.
Prophetiæ, & ſignorum dono clarus, philoſophum quemdam Ethnicum in Concilio devicit, & ad Chriſtianam fidem perduxit ibid.
SQUILLA Campanula: & quænam vox illa ſit, ignoratur: hac tamèn voce utuntur Scriptores Itali, & ad hanc uſque diem vox eſt in uſu to.1. pag.159.
S. STANISLAI Cracovienſis canonizatio impedita, deindè per miraculum factum celebratur tom.1. pag.110.
Ejuſdem apparitio miraculoſa ibid.
STATERAM *ne excedas*, dictum Pythagoricum, tom.2. pag.230.
STATUA.
S. Hipolyti Portuenſis Epiſcopi in Bibliotheca Vaticana à Pio IV. reſtituta, & in eadem Bibliotheca appoſita tom.2. pag.356.
Ariſtidis in eadem Bibliotheca ab eodem adjecta ibid.
S. Petri Columnæ Trajanæ faſtigio à Sixto V. erecta tom.2. pag.181.
Et S. Pauli ab eodem Sixto V. ſupra Columnam Antoninam dicto tomo pag.189.
STATUS *Epiſcoporum* non minus periculoſus, quàm perfectus, & ſublimis tom.2. pag.139., & ſeq.
STATUS *perfectus*, tàm virtutum, quàm ſenſuum humanorum in quo repoſitus ſit tom.2. pag.135.
STELLA, quæ Magis apparuit, utrum umquam priùs apparuerit, vel fuerit tunc à Deo creata tom.1. pag.271.
Fuit à Deo creata ad ſolùm Magos ad Præſepe ducendos poſteà evanuit ibid.
STEMMA *gentilitium* Innocentii IX. Arborem Nucis repræſentat, & explicatur quid per Nucem ſignificatur tom.1. pag.487.
STEPHANI VII., quem dicunt VI., declaratio circa geſta Formoſi Papæ irrita eſſe, quæ verò Joannes VIII. quem IX. dicunt, declarationem Stephani improbando, reſtituit tom.1. pag.138.
STEPHANUS III., & IV. in Galliam profecti SS. Sacramentum in itinere aſportandum curarunt, uterque maximis honoribus recepti, & ad quid Galliam ſe contulerunt narratur tom.1. pag.55.
STOLA *Sacerdotalis* vetuſtiſſima, & pulcherrima in Sacrario Apoſtolico aſſervata, in qua extat B.M. ſemper Virginis Imago Mitram ad ornatum Capitis geſtans tom.2. pag.378.
STRIBILIGO quid ſit tom.2. pag.241.
STRIDON, quæ nunc ſtringa vocitatur oppidum, in confinio Pannoniæ, ac Dalmatiæ, patria fuit B. Hieronymi, qui non fuit Illyricus ut multi volunt tom.2. pag.246.
SUBCLERICUS Cappellæ, ejuſque Officia tom.1. pag.332.
Eligitur à Sacriſta, & quomodo eligatur, & decretum, quòd ab eodem Sacriſta eligi debet ibid., & pag.509. & ſeq.
SUBCONTRARIÆ propoſitiones poſſunt eſſe ſimul veræ tom.1. pag.139.
SUBDIACONATUS Ordo olim inter Ordines Sacros non recenſebatur, tom.1. pag.10. & 11.
SUBLIMITAS, & excellentia Sac. Scripturæ tom.2. pag.1.
SUBSTITUTUS, aut Socius, vel Cappellanus Sacriſtæ, ejuſque conditiones, & Officium tom.1. pag.331. & ſeq.
SUDARIUM S. Veronicæ, ubinam aſſervetur t.2. pag.354.
SUETONIUS de Larario duobus modis conſiderans tom.1. pag.321.
De Miraculis, ſeù potiùs admirandis Serapidis tom.1. pag.123.
SUFFRAGIORUM forma, ſivè Sententiarum, quę dicuntur in Conſiſtorio ſemipublico pro Canonizatione præſtanda tom.1. pag.131.
SUITIBERTUS Epiſcopus Werdenſis fuit primus, qui Canonizatus fuit ſolemniter à Leone III. anno 803. tom.1. pag.109.
SUMITE *de optimis Terræ FRUCTIBUS* ita ſtatuit legendum Sac. Cong., & non *frugibus* ut priùs, Gen.43. num.11. tom.1. pag.298.
SUMMORUM PONTIFICUM, & Conciliorum decreta contra ludum Alearum tom.1. pag.469.
SUNTO pro ſint tom.2. pag.290.
SUPER, pro ſuprà tom.2. pag.406.
SUPER *Patre*, *& Matre*, *& Filia*, *Fratre quoque*, &c. priùs hæc nomina legebantur in quarto caſu nunc in ſexto Levit.21. num.2. tom.1. pag.316.
SURGE, *& perambula terram*: Sublata fuit per Sac. Cong. particula *ergò*: Gen.13. num.17. tom.1. pag.287.
SURGITE *egredimini de loco* &c. ita legit Romana editio: Gen.19. num.19. tom.1. pag.289.
SURDASTRI, & Citharædi Hiſtoria to.1. p.157.
SURDI muti etiam omnes naſcuntur t.2. pag.222.
SYMANDRUM, vel Synandrum quid ſit tom.1. pag.155.
SYMBOLUM APOSTOLORUM.
Huic in Concilio Conſtantinopolitano I. quid fuit additum tom.2. pag.204.
Quid ei additum poſt Nicænum, & Conſtantinopolitanum Concilium ibid.
An dici debeat in Feſto S. Stephani Prothomartiris tom.1. pag.275.
Non dicitur nec in Feſto, nec in octava SS. Innocentium, niſi tamen venerit in Dominica, & quarè ibid.

T

T *Litera* conſonans appulſu linguæ dentibus impulſis excuditur tom.2. pag.237.
Crucis Typum refert tom.2. pag.304.

Digitized by Google

T, pro D, & D, pro T antiquitus accipiebatur t.2. pag.294.
Ad denotandum diſcrimen inter prępoſitionẽ, & conjunctionem antiqui T. ſumebant, ut *ſe*, *& ego ſedeo* &c. ibid.
TABELLA Tituli Sanctiſſimæ Crucis clavis affixa in Baſilica S. Crucis in Hieruſalem aſſervata t.1. pag.265.
TABULA marmorea Donariorum B. Gregorii Magni ad Porticum S. Petri parieti affixa demonſtratur exemplari tom.2. pag.411.
Alia ſimilis ad Baſilicam S. Pauli parieti affixa, & demonſtratur ibid.
Et explicantur tom.2. pag.406.
TABULA *quadrata* ad capitis acciput alicujus Imaginis quid olim ſignificabat tom.1. pag.263., & tom.2. pag 373.
TABULA *Sapphyrina* in Eccleſia S. M. in Porticu cũ Imagine B. M. ſemper Virginis inſculpta tempore Joannis I. è Cælo miraculosè deſcenſa, & S. Gallæ Symmachi filiæ apparita tom.1. pag.92.
TABULÆ Æneæ inſculptæ literis Hætruſcis, & effoſſæ atque inventæ propè Mœnia Eugubii tom.2. pag.240.
TALI, *Taxilli*, ſeù Teſſaræ vulgo *Dadi* genus eſt ludi, & ſub Alearum nomine venit t.1. pag.466.
A quibus inventus hic ludus ibid.
Sub eadem execratione, & prohibitione venit uti Alea luſoria ibid.
Circumſtantiæ narrantur quare ſit prohibitus ibid.
TANTALI *Fabula* tom.2. pag.278.
TAPORO in tertio hexaſticho Inſcriptionis obeliſci magni Lateranenſis pro Magnetio à Michaele Mercato accipitur tom.2. pag.294.
Quem fuiſſe ipſum Magnetium narratur ibid.
TARANUM, Oppidolum tom.1. pag.353.
TARCUNTIS *Sepulcrum* Volaterris à quo deſumptæ ſunt literæ hetruſcæ tom.2. pag.240.
TARPEJUS *Mons*, & aliàs *Capitolinus*, à quo dictus, & hiſtoria narratur tom.2. pag.287. & ſeq.
TARQUINIUS Libros Sibyllinos à Sibylla Cumæa emit tom.2. pag.195.
TARTARICÆ *linguæ* propagines duæ t.2. pag.213.
TARTARI ſivè potiùs *Tatari* eorum Imperium latiſſimè patet, & Aſiæ, Scythiæ, necnon Europæ partem incolunt tom.2. pag.330.
A quo *Tartari* dicti ſunt ibid.
TARTARORUM *Rex* baptizatur in Concilio Lugdunenſi II. tom.2. pag.266.
TATIUS Romanorum hoſtis, & Sabinorum Dux, arcem in Capitolio, proditione facta accepit t.2. pag.287.
TE DEUM *laudamus &c.* quare in Octava Sanctorum Innocentium dicitur ad Matutinum, & in Feſto non dicitur, niſi venerit in Dominica tom.1. pag.275.
TEMPESTATES, Fulgura, & Fulmina, Campanarum ſonitu ſuſpenduntur, & expelluntur to.1. pag.181.
TEMPESTIVA *res* gratiam, & feſtivitatem conſequitur tom.1. pag.107.
TEMPLA, *publica* dicuntur, ſicut & Altaria quia ad Sacrificia referuntur tom.1. pag.225.
TEMPERAMENTUM vel Calix mixtus dicitur mixtio Vini cum Aqua in Calice conſecranda tom.1. pag.16.
Hæc Commixtio ex Inſtitutione Chriſti Domini ibid.
TEMPLI Hebræorum Inſtauratio tom.2. pag.193.
TEMPLUM Hieroſolymis à Salamone conſtruitur anno ab Orbe conditio 3146. tom.2. pag.193.
Ejus ſtructura, & magnificentia, & à quot, ſeù quibus conſtructum deſcribitur ibid.
Anno verò ab orbe conditio 3569. in tertia captivitate à Babylonis tàm Jeruſalem quã *Templum* ipſum ſolo æquatur ibid.
Inſtauratio à Cyro conceditur anno 3638., & à Zorobabel fundamenta jaciuntur, ſed juſſu Artaxerſis ſtructura eſt intermiſſa, quæ poſtea anno ſecundo Darii perficitur ibid.
In ſubverſione Hieruſalem Tempore Titi anno ab Orbe conditio 4157., & Chriſti Salvatoris incarnatione 69. à Militibus ipſiuſmet Titi Templum hoc incenſum fuit ibid.
Poſt hanc deſtructionem Templi ter hæbrei conati ſunt ad illud reædificandum ſub Hadriano, ſub Conſtantino Magno, & ſub Juliano Apoſtata, & quid huic ultimo accidit admirandum vide ibid.
TEMPLUM *Pantheon* ab Agrippa Jovi Ultori cõſtitutum, necnon Cibeli, ſivè Berecynthiæ anteà dedicatum, à Bonifacio IV. poſteà in honorem Deiparæ M. ſemper Virginis, atque omnium SS. Chriſti Martyrum Deo vero conſecratum tom.1. pag.214.
TEMPLUM quando conſecratur teſte Joone ſuo modo baptizatur, ideſt lavatur tom.1. pag.164.
TEMPORUM *diuturnitas*, eſt veritatis magiſtra, & lucerna tom.1. pag.127.
TENTATIO, quid ſit eadem quinque modis accidit tom.2. pag.440.
TENTORIUM *in introitu Tabernaculi pones* poſt dictionem *Tabernaculi* priùs legebatur *Teſtimonii* quæ dictio à Sac. Cong. fuit ſublata Exo.40. n.5. tom.1. pag.311.
TERANUM, vel Teramum Civitas in Aprutio t.1. pag.353.
TERENTIUS literis majuſculis manuſcriptus, & in Bibliotheca Fulvii Urſini aſſervabatur tom.2. pag.345.
TERRA Mari Securitas: dictum in nummo Sixti V. tom.2. pag.191.
TERRA mater omnium tom.2. pag.259.
TERRA per Deam Cybelem ſignificatur tom.2. pag.259.
TERRA, *quam poſtulas quadrigentis Siclis argenti valet*: Verbum *valet* legendum Sac. Cong. cenſuit. Gen.23. num.15. tom.1. pag.291.
TERRA ſuper aquas fundata, quomodò intelligatur tom.2. pag.259.
TERRÆ *filius* quid tom.2. pag.259.
TESTAMENTUM NOVUM, vel VETUS.
Diviſio, & in quot partes dividatur Teſtamentum vetus tom.2. pag.1.
Novi Diviſio tom.2. pag.2.
Veteris, & *Novi* Librorum conſonantia ibid. & 3.
Veteris Libri Canonici ex Sac. Concil. Trident. Decreto Seſs.4. tom.2. pag.7.
De *Veteris* tranſlatione, & editione tom.2. pag.8.
Novum quanam linguâ ſcriptum fuerit, & quomodo in eo citetur vetus tom.2. pag.9.

Digitized by Google

TESTES *examinandi* in Canonizatione Sanctorum, quomodo eſſe debeant tom.1. pag.127.

Singulares in re ſingulari nihil probant: quiq; etiam ſcientiæ cauſam non reddunt tom.1. pag.127.

TESTIS *oculatus* pluris eſt, quam auditi decem t.1. pag.127.

TETRAGRAMMATON, quod Deus græce appellatus, quid propriè ſonat ly Tetragrammaton tom.2. pag.210.

THADDEUS Altinus à Camerino 25. Sacrarii Apoſtolici Præfectus tom.1. pag.359.

Fuit electus Sacriſta ab Urbano VIII. dum Prior Conventus Romani foret conſtitutus ibid.

Conſultor S. Congregationis ſuper Canonizatione SS., & deſtinatus cum aliis Prælatis correctioni Pontificialis Romani ibid.

Fuit poſteà electus ad Epiſcopatum Porphyrienſem ab Innocentio X., priùs modeſtiſſimè recuſato Tegaſtenſi Epiſcopatu, & deindè ab eodem Pontifice præpoſitus correctioni Cæremonialis Epiſcoporum fuit ad Cathedram Caſtellanæ, & Hortanæ Civitatum translatus ibid.

Sexdecim Annis Præfecturam laudabiliter exercuit ſub Summis Pōtificibus Urbano VIII. Innocentio X., & Alexandro VII. ibid.

Triginta Annis Hortanam, & Caſtellanam Eccleſias: cum laude rexit, obiit tandem Hortę die 27. Auguſti 1685. annorum 82. ſepultus in Eccleſia ſui Ordinis ibid.

THALETA, Thaletorum, ideſt Myſterium Myſteriorum Sanctiſſimum Sacramentum Eucariſtiæ dicitur tom.1. pag.17.

THALMUD expurgatur, cur obſcurum tom.2. pag.317.

THARSICIUS Corpus Chriſti in itinere deferebat tom.1. pag.40.

THATEI pro Thaddęi in codicibus M.S. Vaticanis legitur undè originem trahat tom.1. pag.383.

THAU LITERA.

Hebraicum, quomodò differat à Theta, ſivè Thita græco tom.2. pag.212.

In Alphabeto Jacobitarum Crucis figuram repræſentat tom.2. pag.212.

Hæc litera hebraico Redemptionis noſtræ Symbolum ante adventum Salvatoris noſtri tom.1. pag.218. & tom.2. pag.212.

Hæc etiam, litera T., quid repręſentet, & cur Hebraicæ rečentiori, non ſit adſimilis to.2. pag.212.

THEBÆ à Cadmo conditæ tom.2. pag.228.

THEODORETI Ciri Epiſcopi operum omnium deſcriptio tom.2. pag.86.

Quo tempore idem claruerit ibid.

THEODORITI ſcripta contrà Cyrillum damnantur tom.2. pag.206.

THEODORUS, & Abundius Cuſtodes, Manſionarii, vel Campanarii in Martyrologio Romano relati tom.1. pag.174.

THEODORUS hæreticus damnatur tom.2. p.206.

THEODOSIUS Imp. publicè egit pænitentiam à Beato Ambroſio ſibi impoſitam tom.2. pag.275.

THEOLOGIA omnium ſcientiarum Regina to.1. pag.349.

THEOPHILACTI operum deſcriptio to.2. pag.89.

Ejuſdem regulæ ſcripturales ibid.

THEOTOCOS, ideſt Dei Mater tom.2. pag.205.

THERMA Civitas in Sicilia tom.1. pag.353.

THERMARUM Campana, tempore Martialis t.1. pag.160.

THESAURARIUS monetam argenteam diſpergens, Clemente VIII. Ferrariam ingrediente t.1. pag.62.

THESAURARIUS pro Sacriſta ſumptus tom.1. pag.324.

THESAURUS ECCELSIÆ.

Quid ſit tom.1. pag.199.

De infinitis Chriſti meritis, ac paſſionibus, necnon de ſuperabundantibus Sanctorum ſatisfactionibus pro aliis in Eccleſię Theſauro repoſitis Indulgentiæ ſumuntur tom.1. pag.200.

Quiſnam ſit Diſpenſator Theſauri Eccleſiæ ibid.

Superabundantes, vel Supererogotoriæ ſatisfactiones quænam ſint tom.1. pag.199.

THETA, cur mortiferum nuncupetur, & erat nota condemnationis tom.2. pag.212. 225. & 231.

Appellatur mortiferum, infelix, & nigrum ibid.

Eſt ſignum mortis, Thau vero Vitæ tom.2. pag.212.

THEUTH, Demon quidam Ægipti, ideſt ſapiens multarum rerum Inventor tom.1. pag.466.

THIMIAMA non *Thymiamata* legendum in Exo.37. num.29. pag.310.

Græca Vox, quæ latinè Incenſum: ideſt ſuffumentum Aromaticum: Vulgo *Profumo* ibid.

THOLI *Baſilicæ* S. Petri brevis deſcriptio tom.2. pag.177., & ſeq.

Ejuſdem Inſcriptio tom.2. pag.282.

Deſcriptio ampliſſima ejuſdem Tholi, de ejuſdem Architecto, expenſis, Operariis, magnitudine &c. dicto tomo pag.352. 353. & 354.

S. THOMAS AQUINAS ad Concilium Lugd. II. accerſitus morte præventus advenire non potuit. tom.2. pag.266.

Bonaventuram viventem *Sanctum* appellavit tom.2. pag.279.

Imaginem Chriſti Cruci affixam miraculoſè loquentem meruit audire, & quænam audiverit tom.1. pag.126.

Splendiſſimum Eccleſiæ Catholicæ lumen ibid.

Tot miracula fecit, quot quæſtiones determinavit ibid.

Idem, & S. Franciſcus ſcientia de Chriſto Crucifixo edocti tom.1. pag.125. & ſeq.

Ejuſdem, & S. Auguſtini opiniones de Samuelis ſuſcitatione tom.1. pag.115. & 116.

Ejuſdem, & Bonaventuræ Card. doctrina non ſemel in Concilio Florentino citata tom.2. pag.268.

Ejuſdem Opinio de infallibilitate Eccleſiæ in Canonizatione Sanctorum to.1. pag.134.

Talis Opinio declaratur ibid.

Sententia de lucro facto in Alearum ludo to.1. pag.476.

Ejuſdem operum omnium deſcriptio tom.2. pag.69.

Vitæ Epilogus ibid.

THOYT,

Digitized by Google

THOYT, Thout, Theuth quid tom.2. pag.220.
TIARA PONTIFICIA,
Regnum Mundi, vulgo appellatur, de ejus origine ſignificatu, & uſu tom.1. pag.7. 8. & tom.2. pag.371.
Cur SS. Pontifex eâ non ſemper, & ubique uti ſoleat, ſicut mitra tom.1. pag.7., & ſeq.
Quid per ipſam ſignificatur ibid.
Tribus conſtat Coronis ad Triplicem poteſtatem ſignificandam Imperialem, ſcilicèt Regiam, & Sacerdotalem to.1. pag.8. & to.2. pag.371.
Qui fuit primus, quia eâ uſus eſt ibid.
Valor ſeù pretium *Tiaræ* quam Clemens VIII. geſtabat Ferrariam ingrediens t.1. pag.63.
TIFERNUM eſt Umbriæ Oppidum, quod Civitatem Caſtelli appellant tom.1. pag.339.
TINNELLUM, prandio, ac cænæ Aulicorum deſtinatum undè dicatur tom.1. pag.158. & 183.
TINNITUS propriè de Metallis dicitur tom.1. pag.158.
TINTINNABULUM.
Quid ſit, & undè dicatur tom.1. pag.158.
Etiam pro majori Campana ſumitur tom.1. pag.161.
Vendendorum Piſcium ſignum to.1. pag.157. & 160.
Propriè dicta *Tintinnabula* quænam ſint to.1. pag.183.
Majorum *Tintinnabulorum* varius uſus apud Ethnicos tom.1. pag.157. & 160.
TINTINNACULI, vel *Tintinnaphori*, idelt Carnifices tom.1. pag.161.
Cur ità dicti ibid.
TITULUS Crucis hebraicè, græcè, ac latinè ſcriptus à dextra ad ſiniſtram legitur, & in Baſilica S. Crucis in Hieruſalem aſſervatur tom.1. p.255. & 263.
TOLENTINUM, Civitas deſcribitur tom.1. p.55.
TOLLE *virgam tuam, & projice coram Pharaone, ac vertetur* in Colubrum, priùs, & minùs rectè legebatur *vertatur*. Exo.7. num.9. to.1. pag.304.
TOLLENSQUE *ſe Angelus Dei qui præcedebat* &c., & non *Domini* debet legi. Exo.14. nu.19. tom.1. pag.306.
TOLLITE *Hircum pro peccato, & Vitulum, atque Agnum anniculos*, & non *Anniculum*. Levit.9.n.3. tom.1. pag.314.
TOTILA *Gothorum Rex* quo Anno Romam obſeſſam expugnaverit tom.2. pag.370.
TRANSLATIO *S. Monicæ* tempore Martini V. to.1. pag.340.
TRANSLATIO, & editio vulgata veteris teſtamenti tom.2. pag.8.
TRANSLATIONES Sanctæ Domus Lauretanæ quibus annis fuerunt tom.1. pag.71.
TREBULA, *Trevi* vulgò dicitur tom.1. pag.54. & 72.
TREVERIS Clavus Sanctiſſimæ Crucifixionis Jeſu Chriſti extat, & dicitur eſſe Clavum Pedis dextri tom.1. pag.264.
TRICLAVIUM lignum Sanctiſſimæ Crucis hoc eſt tribus clavis perforatum à Gregorio Nazianzeno fuit nuncupatum tom.1. pag.261.
TRICLINIUM.
Quid ſit, & ejuſdem uſus apud Ethnicos, & Hebræos tom.1. pag.21. & 22.
Triginta Virorum Triclinium tom.1. pag.22.
Ejuſdem varia nomina t.1. pag.21. 22. & 23.
Chriſti, & diſcipulorum in ultima Cæna to.1. pag.22. & 23.
Summi Pontificis in ſolemni Miſſa communicantis ibid.
CONCILIUM TRIDENTINUM.
Concilium hoc contrà Lutheranos, Zuinglianos, & Calviniſtas actum fuit to.2. pag.268.
Sub quo Pontifice incoatum, & ſub quo abſolutum, & quot annos perduravit d. tomo pag.268. & 269.
Legati in eo, qui præſiderunt enumerantur ibid.
Orationes, & Conciones habitę quonam anno, menſe, & die, & nomina Oratorum, & Concionatorum tom.2. pag.270. & ſeq.
TRIGINTA *tres Campanæ* in Turri Eccleſiæ Antupienſis tom.1. pag.170.
TRINITAS *Sanctiſſima* literis ſeù ſignis græcis in Dominicæ Crucis, quæ in Sacrario Apoſtolico aſſervatur, repræſentatur tom.1. pag.258.
Sanctiſſimam Trinitatem eſſe Crucifixam Petrus Archiepiſcopus Antiochenus hæreticè affirmabat, & in Concilio Conſtantinopolitano II. damnatus tom.2. pag.206.
TRIREMES ad abigendos Piratas à Sixto V. extructas tom.2. pag.191.
Inſcriptio ejuſdem, & interpretatio ibid., & ſequenti.
Quarengus eruditè quidèm ſcripſit de his Triremibus ibid.
TRISAGIUM ideſt Hynnus Sanctiſſimæ Trinitatis ſecundum Petrum Archiepiſcopum Antiochenſ. hæreticum erat, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, qui pro Nobis Crucifixus eſt* tom.2. pag.206.
TRIVII *fons* aquæ cur *Virginis* dictus to.1. pag.160.
TRIUMFUS, pro Triumphus tom.2. pag.294.
TRIUMPUS, & Tropæum, pro Triumphus, & Trophæum tom.2. pag.234.
TROCHO lude, Aleas fuge dictum Catonis to.1. pag.477.
TROCHUS, vox græca eſt, & ludus pueilis, ejuſdemque diverſa nomina tom.1. pag.478.
TROGLODYTÆ inſtar veſpertilionum loquuntur tom.2. pag.301.
Serpentibus veſcuntur tom.2. pag.306.
TROYLI *Malvetii* opinio de primo canonizato t.1. pag.112.
TRULLUS Concilium II. Conſtantinopolitanum Sextum Generale appellatur to.2. pag.207.
Quando incoatum, & ad quid definiendum convacatum ibidem & ſequenti.
TRULLANI *Canones* à Gratiano citantur tom.1. pag.207.
Acta hius ſextæ Synidus approbantur ibid.
TUBÆ.
Deus mandavit fieri Tubas, & ad quid tom.1. pag.168.
Campanarum, & *Tubarum* ſimilitudo tom.1. pag.169.
Ab ipſis originem habent Campanæ tom.1. pag.168.
Diſſimilitudo earundem tom.1. pag.169.
Sicut denique in veteri Teſtamento tàm in adverſis, quàm in proſperis ex præcepto Dei clangendum erat *Tubis*, ſic in Novo Eccleſia

Digitized by Google

cleſia Sancta Dei utitur Campanis ibid.
In Horologio Argentinæ inter alias admiratione dignas quas habet ante ſonitum horarum duos Angelos Tubas perſonantes demonſtrat dicto tomo pag.171.
TULERUNT *autem tunicam ejus, & in ſanguine Hedi &c.*, ità legendum etſi *in ſanguinem* priùs legebatur. Gen.37.num.31.tom.1. pag.297.
TU NOSTI *ſervitutem, qua ſervivi tibi*: ſinè particula *verò*, vel, *enim* Sac. Cong. cenſuit legi debere: Gen.30. num.26. tom.1. pag.294.
TUNC *Ioſeph accerſito Diſpenſatore Domus* AIT *ſurge inquit, & perſequere viros &c.* Sac. tamèn Congregatio ly *ait* ſuperfluum cenſuit, & nunc non legitur. Gen.44. num.4. tom.1. pag.299.
TURCARUM templa Meſchitæ dicuntur tom.1. pag.155.
Turres altiſſimas habent,quæ Turres campanariæ videntur fuiſſe ibid.
TURCÆ.
Conſtantinopoli capta à Turcis ex Campanis Bombardas fecerunt tom.1. pag.155.
Cur *Turcæ* atque hæretici Dæmonibus aſſimilantur ibidem, & 181.
Campanarum uſum non admittunt ibidem, & ſeq.
Et cur non utantur Campanis ibid.
Hyreſolima capta Campanas è Turribus dejicierunt tom. 1. pag.155.
Pro Campanis, ac Horologiis in eorum Meſchitis homines ſuper altas Turres aſcendentes, vocem magnam emitentes, adhibent ibid.
Lingua *Turcarum*, vel eſt eadem cum Tartarica, vel parum ab eadem diſtat, Arabicam alii volunt eſſe, quià charactheres ſunt iidem tom.2. pag.330.
Solùm hodiè *Turcæ*, & aliæ Nationes Orientales pileis turbinatis utuntur t.2. pag.278.
Hujus generis mitris utebantur antiquitùs Matronæ Romanæ ibid.
Eorum Imperio ſubjecti ſunt Græci, & Campanis carere jubentur tom.1. pag.155.
Cur Campanis carere jubeantur ibid.
TURDI exemplum, & de eo proverbium tom.2. pag.145.
TURMÆ Equitum equitantes, & Clementem VIII, Ferrariam ingredientem comitantes t.1. pag.59.
TURRES Campanariæ admirandæ magnitudinis, & de eorum præſtantia tom.1. pag.170. & 171., & ſeq.
TURRIM: priùs legebatur *Turrem*. Gen.11. nu.4. tom.1. pag.287.
TURRIS *Nemroth* poſt diluvium ædificata ob cujus extructionem ſecuta eſt linguarum confuſio tom.2. pag.211. & 301.
Ad quid hoc opus à Nemroth fuit cæptum ibid.
TYPOGRAPHIA vel TYPI.
Utilitas, & præſtantia Typographiæ artis narratur tom.2. pag.349.
Quo anno, & à quibus introducta ſit in Europam pervariæ ſunt opiniones ibid.
Artem Typographicam primùm Maguntiæ inventam anno 1442. à Joanne Guthembergio Theutonico Polidoro placet ibid.
Et anno 1458. Romam advectam à Conrado item Germano, & deindè à Nicolao Jenſon illuſtratam ibid.
Duos Fratres Alemannos in Italiam Impreſſoriam anno 1465., & Ivonem Schoefferum anno 1440., deindè 1460. à Joanne Huthembergio eam illuſtratam fuiſſe in Germania ibid.
Auctor vidit librum Impreſſum Donati Grammatici ex membranis confectum, & in prima pagina impreſſa, eſt impreſſum, quod Joannes Fauſtus Civis Maguntinus excogitavit artem imprimendi Typis æreis, quos deindè plumbeos invenit, & multa ad eam poliendam Petrus Schoeffer ejus Filius invenit ibid.
In Regno Sinarum Impreſſoriam Artem exercitam ferè 400. annos antè adventum Salvatoris ibid.
Et Michael Rogerius Jeſuita, qui in dicto Regno undecim annos commoratus eſt, libros impreſſos legit, & obſervavit, qui paginas tenuiſſimas ex corticibus Arboris confectas, & impreſſas ſolùm ex una parte ibid., & 337.
Diverſa eſt impreſſoria Sinarum quàm noſtra, nàm in ea Charactheres ſunt inſculpti in ligno, & noſtra habet eos ex ſtanno vel plumbo ibid.
Etiam in Regno Sinarum utuntur variorum colorum Atrameato tom.2. pag.349.
Typi ſeù charactheres Filo connectebantur primùm, & Auctor hunc modum imprimendi Venetiis obſervavit dicto tomo pag.350.
A Nobilibus Viris olim *Typographia* exercita, & à doctis quidem, nunc ab Imperitis, qui vix legere ſciunt, ac à pauperrimis ibid.
Literarum concinnatores *Compoſitores*, & qui Prælo præſunt *Torculares* vocantur ibid.
Dira cupido lucri hanc artem nobiliſſimam viliſſimam reddidit ibid.
Diligentia Aldi Manutii in *Typographiis* adhibita, ut duo tantùm folia in quaßbet hebdomada imprimenda curaverit ibid.
Vaticanæ *Typographiæ* initium Sixti V. tempore, & impenſis quadraginta aureorum millium conſumptione à Dominico Baſa Typographo Veneto primùm exercita dicto tomo pag.350., & ſeq.
Et quarè hæc Typographia inſtituta ibid.
TYPICÆ Febres quæ ſint oſtenditur to.2. pag.393.
TYPUS quid ſit, & Typus quartanus, & quotidianus explicatur ibid.

V

V *Litera* vocalis ore conſtricto, labriſque promulis exhibetur tom.2. pag.237.
Cur pro quinque hæc litera adhibetur tom.2. pag.239.
Pro B, & B, pro V Gothorum tempore ab Italis pronunciabantur tom.2. pag.241.
Pro B, & B, pro V in Caſtella Hiſpaniæ to.2. pag.302.
VACVUM non datur in rerum natura to.2. p.260.
Ruſticale quid ſit ibid.
VAENIRE, ideſt, vendi tom.1. pag.478.

VALA-

Digitized by Google

VALACHIA latiſſima regio eſt à Tranſilvania incipiens tom.2. pag.330.
Romanorum Colonia olim, & *Flaccia* dicebatur, & quarè ibid.
Sermone Romano olim Populi ejuſdem utebantur, ſed nunc adeò immutatus ut vix ab Italico homine intelligitur ibid.
VAICRA vox Hebraica latinè *liber leviticus* to.1. pag.311.
VALLE SEMOTH vox hebraica latina liber *Exodus* tom.1.pag.301.
VANNUCCIUS Biringuccius Artifex Campanarum tom.1.pag.170.
VARIARUM *linguarum* Origo à quo evenit tom.2. pag.301.
VARIETAS Evangeliſtarum in verbis, & non in ſenſu tom.2. pag.416.
Eadem de numero petitionum ibid.
VARRONIS Statua in Palatina erat Bibliotheca, dùm ipſe vivebat tom.2. pag.195.
VASA MYRRHINA, quænam ſint, & de eorundem odore tom.1. pag.29.
A Pompeo fuerunt in Italiam tranſuecta ibid.
VASCONUM *Populi* citerioris Hiſpaniæ olim *Cantabri*, nunc vulgari Sermone *Biſcaini* dicuntur t.2. pag.330.
Hi linguâ Hiſpanicâ verè non loquuntur dùm Hiſpanus verus vix eam intelligit ibid.
VATICINIUM de Turcico Imperio evertendo Perſica lingua conſcriptum tom.2. pag.327.
UBERTAS ſinè aſpiratione eſt ſcribendum juxtà noviſſimam emendationem. Gen.41. num.26. 31. & 53. tom.1. pag.298.
VENEFICIUM, pro beneficium tom.2. pag.391.
VENEFICIUM vel *Maleficium* undè ortum habuit tom.1. pag.269.
VENERIS *Statuæ duæ* mirabilis artificii, una Gnidia, altera Coa dicta à Praxitele Marmore inſculpta tom.2. pag.283.
VENERUNQUE *duo Angeli Sodomam Veſpere, & Sedente lot &c.* Romana *editio* ità legit. Gen.19. num.1. tom.1. pag.289.
VENETÆ Reipublicæ Bibliotheca tom.2. pag.340.
Ejuſdem Præfectus M. Antonius Sabellicus ibid.
VENETIIS Crucifixio Dominica quatuor clavis repræſentata cernitur tom.1. pag.264.
In eadem Civitate Horologium mirabilis ſtructuræ, ac Artificii in Eccleſia S. Marci, & ære inciſum ac delineatum tom.1. pag.188.
VENETORUM quædam voces, & pronunciationes explicantur tom.2. pag.323. & 324.
VENIALIA peccata quot modis dimittantur to.2. pag.448.
VENI *in terram, quam monſtrabo tibi*, non *monſtravero* uti primùm legebatur : Gen.12. nu.1. to.1. pag.287.
VENTURA *Epiſcopus Maſſenſis* Theſaurarius Generalis, Secretarius Papæ, & Clericus Cameræ Conclaviſtarum primus, cur per obitum Alex. VI., & Pii III. tamquam Sacriſta Conclave fuerit ingreſſus tom.1. pag.342. & ſeq.
Idem jàm per modum proviſionis nomine Sacriſtatus Inſignitus, & Conclavia duo ingreſſus, reſignat Sacriſtatus Officium in manibus Julii II. tom.1. pag.342. & ſeq.
Carceri mancipatur Officio reſignato, & deindè ſolutis duc.8000., Clericatum Cameræ, Secretariatum, Scriptoriam, & alia Officia reſignavit ibid.
Reſignatio Sacriſtatus legitur in Bulla Julii II. in qua Nicolaus Aquapendentanus Sacriſta electus declaratur tom.1. pag.343.
VERA ARS quænam ſit juxtà Menedemum Philoſophum tom.2. pag.119.
VERBUM *caro factum eſt*, verba hæc in Campanis, cur apponi ſoleant tom.1. pag.165.
Miraculum per hæc verba præſtitum ibid.
Hæc verba, & id genus alia ad Dei Incarnationem pertinentia, Dæmonibus valdè formidanda ibid.
VERBUM *paſcitur*, quomodò ſumatur apud Auctores tom.1. pag.17.
VER cæteris temporibus ſanius, & minus mortiferum tom.2. pag.155.
VERITATIS Magiſtra, & Lucerna eſt temporum diuturnitas tom.1. pag.127.
VERSUS Leonini quinam ſint tom.1. pag.176.
VERUM *proſperum iter ſuum feciſſet Dominus*, an *non*, & *Dominus* non Deus legendum cenſuit Sacra Congregatio. Gen.24. nu.21. to.1. pag.291.
VESPÆ, Apes, & Muſciliones ex quibus generentur tom.1. pag.118.
VESPERE *tempore, quo ſolent mulieres egredi ad auriendam aquam* : ſublatum fuit per Sac. Cong. pronomen *eo* : Gen.24. nu.11. tom.1. pag.291.
VESPERE, & manè, ac meridiè, Campanam pulſandi Ritus à quo, & quo tempore initium duxit, & ad quid ſignificandum to.1. pag.178. & 179.
VESTES pretioſæ, quæ feſtivæ dicuntur in Sacrario Apoſtolico aſſervatæ tom.1. pag.352.
VESTIA, pro Beſtia in Hiſpania tom.2. pag.302.
VETUS TESTAMENTUM.
Ejuſdem diviſio, & partes dictæ diviſionis demonſtrantur tom.2. pag.1.
Conſonantia ejuſdem cum novo Teſtamento dicto tomo pag.2. & 3.
De eodem ſenſuum Diviſio tom.2. pag.3.
Ex lingua Hebraica in Græcam à ſeptuaginta duo Interpretibus translatum, & Eorum nomina apponuntur dicto tomo pag.4.
De libris Canonicis ejuſdem ex Decreto Sacri Concilii Tridentini dicto tomo pag.7.
Translatio, & vulgata editio ejuſdem tom.2. pag.8.
VEXILLA varia in ſupplicatione, ſeù proceſſione ſolemniſſima in coronatione Papæ à Curſoribus delata explicantur tom.1. pag.353.
VEXILLUM Conſtantini Magni poſt apparitum ſibi ſignum Sanctiſſimæ Crucis deſcribitur to.2. pag.252. & ſeq.
VIARUM Ferrariæ apparatus, Clemente VIII. ipſam ingrediente tom.1. pag.63. & ſeq.
Idem obſervatum Bononiæ in Adventu ejuſdem Pontificis tom.1. pag.70.
Et idem Societate Sanctiſſimi Sacramenti Romam ingrediente ad Baſilicam uſque S. Petri accedente, eodem Clemente VIII. è Ferraria redeunte tom.1. pag.72.
VIATICI *Sacro-Sancti* curam, Papa equitante, habebat Sacriſta ſub titulo Confeſſoris Papæ t.1. pag.336.

Digitized by Google

VIATICUM SACRO-SANCTUM.
Eucariſtiæ venerandum Sacramentum *Viaticum* primitiva Eccleſia uſque à SS. Apoſtolis vocitatum tom.1. pag.42. in fine, & ſeq.
Quid ſit *Viaticum*, & nomen optimè Eucariſtiæ Sacramento adaptatum tom.1. pag.43.
Et dicitur *Viaticum*, quià eſt cibus itinerarius Spiritualis Animarum, & corporum ibid.
Hoc cibo nutrimur ad ambulandam viam ſalutarem uſque ad Montem Sion cæleſtem ibid.
Neceſſitas demonſtratur ſumendi *Viaticum* hoc Sacro-Sanctum antè ſeparationem animæ à corpore per Concilia Nicænum, Aurealenſe, Turonenſe, Tridentinum, & per multos SS. Patres demandatum dicto tomo pag.43. per totam.
Nomen *Viaticum* non eſſe dictum ab itinere oſtenditur dicto tomo pag.44.
Formæ tradendi *Viaticum* in mortis Articulo, & Sacræ Communionis adnotatur differentia ibid.
Cur Sacro-Sanctum *Viaticum* in itinere nunc ſolùm à Papa defertur, quando olim ab omnibus Chriſti fidelibus deferebatur dicto tomo pag.42. & 44.
Quamvis *Viaticum* Sacro-Sanctum in longo itinere Summi Pontificis deferatur, cur non præfertur in ejuſdem Comitatu, ſed in unius diei itinere hæc dubitatio explicatur ibid.
Qui Pontifices in itinire Sacro-Sanctum *Viaticum* antè ſe deferendum curarunt enumerantur dicto tomo pag.45. ad 49.
Romæ in Cappella Pontificia perpetuò aſſervatur Viaticum pro Summo Pontifice dicto tomo pag.44.
VICTOR Uticenſis de Wandalorum perſecutione tom.1. pag.209.
VIDEBANTQUE *ſe præpoſiti filiorum Iſrael in malo*, & *non in malum* legendum cenſuit Sac. Cong. Exo.5. num.19. tom.1. pag.303.
VIDI *Deum facie ad faciem*, ità legendum putavit Sac. Cong. Gen.32. num.30. tom.1. pag.295.
Aliæ verſiones hujus textus ibid. pag.296.
Explicatur hic textus per SS. PP. ac Scriptores ibid. pag.296.
Quomido intelligatur viſio Faciei Dei ibid.
VIDITQUE *in ſomnis dicentem ſibi* DEUM, *cave &c.* & non ut priùs legendum *Dominum*: Gen.31. num.24. tom.1. pag.295.
VIDUITAS caſta Nuptiis eſt præferenda, ità etiam Virginitas Viduitati tom.2. pag.187.
Fidei Magiſtra, & Virginitas vita Angelorum eſt ibid.
VIÆ NOVÆ à Sixto V. in formam ſideris ſtratæ tom.2. pag.186.
Inſcriptiones de jis ibid. & ſeq.
VIGILIÆ immoderatæ, & noctes in ſomnes omninò vitandæ tom.2. pag.155.
VILILLÆ, vel Viliglia Campana ſponte ſonans tom.1. pag.167.
VINCENTII Pinelli Bibliotheca Patavii tom.2. pag.343.
S. VINCENTIUS Hiſpanus, fuit Magiſter Sacri Palarii tom.1. pag.334.
VINUM.
Hujus, & aquæ mixtio in Calice Sacrifican, quid ſignificet tom.1. pag.17.
Ex inſtitutione Chriſti Domini comprobatur dicto tomo pag.16.
Hæc mixtio, quot modis vocitatur ibid.
Cum felle mixtum, cur divina diſpenſatione bibendum Chriſto Domino datum fuerit, deindè Acetum tom.1. pag.28.
Cum felle mixtum etiam pro amaritudine peccatorum myſticè ab Hilario appellatur tom.1. pag.30.
Cum Felle, ac Myrrhâ mixtum, non Acetum Chriſto Domino datum fuiſſe ait S. Auguſtinus tom.1. pag.29.
Myrrhatum *Vinum*, ſeu Myrrhinum olim in deliciis erat, ac ſuave tom.1. pag.28. & 29.
Chriſto *Vinum* Myrratum datum omninò fuit amariſſimum, non ſuave tom.1. pag.29. & 30.
Felle amarius à Hieronymo exiſtimatur to.1. pag.30.
Quod non amarum, ſed guſtui gratum hæc opinio confutatur tom.1. pag.29.
Non accepit Chriſtus, ut biberet, ſed guſtavit nobis amaritudinis partem Paſſionis, ac mortis relinquens tom.1. pag.29. & 30.
Noſtrorum peccatorum amaritudinem ſignificat ibid.
VIRGA *Aaron* an, & quas frondes, & quos fructus ediderit tom.1. pag.489.
VIRGA vigilans quid ſignificat ibid.
VIRGILII *locus* reſtitutus tom.2. pag.345.
VIRGINITAS Angelorum vita, & Viduitas fidei Magiſtra tom.2. pag.187.
VIRGINITAS viduitati præferenda eſt, ità etiam caſta viduitas Nuptiis ibid.
VIRGINUM, Conjugatorum, & Viduorum fructus ibid.
VIRGO Deipara ſinè exemplo Virgo, quæ nec prima viſa eſt, nec habere ſequentem tom.2. pag.188.
VIRGO, etiam *aqua frigida*, Romæ dicta fuit, & ubinam Romæ ſit fons illius tom.1. pag.160. & 161.
VIRES *Naturæ* tribus modis ſuperantur in Miraculis, & hi modi explicantur tom.1. pag.120.
VIRI *perfecti*, ac Sancti per Nuces à D. Gregorio Magno accepti tom.1. pag.489.
VIRTUS ſeù VIRTUTES.
A viro, dicitur, hoc eſt viribus, & robore præſtans tom.1. pag.306.
Perfectio quædam *Virtutis* ex Ariſtotile to.2. pag.135.
Non aliundè quàm à ſe ipſa oritur *Virtus* to.1. pag.489.
Quæ naturæ *Virtute* fieri non poſſunt, nec à Dæmone fieri queunt tom.1. pag.118.
In qualibet *Virtute* idem eſt principium, & finis tom.1. pag.489.
Miracula quomodo *Virtutes* nuncupentur t.1. pag.120.
Divina *Virtute* quomodo miracula fient ibid., & ſeq.
Beatificantes *Virtutes* enumerantur, & adaptantur ſeptem Petitionibus Dominicæ Orationis tom.2. pag.459.
Theologales, & Cardinales *Virtutes* enumerantur, & adaptantur ut ſupra ibid.
Si ad

Digitized by Google

Si ad verum Deum *Virtutes* non referantur ſunt vitia non virtutes tom. 2. pag. 299.

VISIONES in ſpiritu, non in corpore viſæ ſunt à Prophetis tom. 1. pag. 112.

VITA Hominis non poteſt egredi terminum 120. annorum juxtà Teſtum Geneſeas 6. c. 2. pag. 156.

VITA OMNIS *infidelium* peccatum nuncupatur, & quarè tom. 2. pag. 299.

VITÆ EPILOGUS *Variorum PP.*

Ægidii Columnæ Romani tom. 2. pag. 102.
Alberti Magni tom. 2. pag. 101.
Aloyſii Lippomani tom. 2. pag. 105.
Anſelmi Epiſcopi Cantaurienſis to. 2. p. 89.
Athanaſii tom. 2. pag. 79.
Auguſtini tom. 2. pag. 17.
Auguſtini Triumphi Neapolitani t. 2. p. 103.
Baſilii Magni tom. 2. pag. 79.
Bedæ Venerabilis tom. 2. pag. 88.
Bernardi Ord. Ciſtercien. tom. 2. pag. 100.
Bonaventuræ tom. 2. pag. 71.
Caſſiodori tom. 2. pag. 108.
Cypriani Cæcilii tom. 2. pag. 75.
Dydimi Alexandrini tom. 2. pag. 78.
Gregorii Magni tom. 2. pag. 28.
Gregorii Nazianzeni tom. 2. pag. 85.
Gregorii Niſeni tom. 2. pag. 80.
Hilarii Pictavenſis tom. 2. pag. 77.
Hugonis de S. Charo tom. 2. pag. 101.
Joannis Chryſoſtomi tom. 2. pag. 82.
Joannis Damaſceni tom. 2. pag. 86.
Joannis Franciſci Lombardi tom. 2. pag. 108.
Irænei Lugdunenſis tom. 2. pag. 72.
Origenis Adamantis tom. 2. pag. 76.
Petri Lombardi tom. 2. pag. 92.
Rabani Epiſcopi Moguntini tom. 2. pag. 88.
Ruperti Abbatis tom. 2. pag. 91.
Thomæ Aquinatis tom. 2. pag. 29.

VITÆ HUMANÆ peryodus quanta poteſt eſſe juxtà ſententiam Divinam tom. 2. pag. 156.

VIVERE, pro bibere tom. 2. pag. 391.

VIVES *in Gladio*, *& Fratri tuo ſervias*: hæc lectio fuit admiſſa in editione vulgata. Gen. 27. nu. 40. tom. 1. pag. 293.

VIXIT *autem Adam centum*, *& triginta annis*, *& genuit ad Imaginem*, *& ſimilitudinem ſuam*, *vocavitque nomen ejus Seth*, ità legendum juxtà vulgatam editionem. Gen. cap. 5. num. 3. tom. 1. pag. 282.

Quarè ſinè dictione, quæ filium ſignificet ibid.
Quid denotent illa verba ad *Imaginem*, *& ſimilitudinem ſuam* dicto tomo pag. 283.
Quot annos vixit Adam ibid.

ULCUS ſinè aſpiratione legendum. Levit. 11. nu. 23. tom. 1. pag. 315.

ULPHILAS ad Chriſtianam fidem Gothos convertit, deindè hæreſim Arianam ſecutus eſt tom. 2. pag. 240.

Maximæ auctoritatis apud ipſos Gothos fuit ibid.
Gothicas literas invenit ibid.
Scripturam Sacram in Gothicam linguam primum tranſtuliſſe fertur ibid.

ULPIA Bibliotheca antiqua in Templo inſtituta tom. 2. pag. 194.

ULPIANUS quid inter Sacrum locum, & Sacrarium interſit oſtendit tom. 1. pag. 322.

ULTIMUS *terminus*, & Climacthericorum Annus poſtremus Dei Juſſu poſt diluvium quinam ſit tom. 2. pag. 156.

UMBRA quid ſit tom. 1. pag. 120.

UMBRA *ſua* B. Petrus homines ab ægritudinibus liberabat ibid.

UMBRIÆ *voces* quædam, & pronunciationes explicantur tom. 2. pag. 323.

UNGUES, Capilli, & Pili Barbæ, nervi, & omnia alia membra ad integritatem humani Corpori pertinent tom. 1. pag. 247.

Ungues verò Capilli, & Pili non informantur animâ rationali ut multis placet ibid.
Quomodo autem creſcant, & ad quid propriè ad Corpus humanum deſerviunt ibid.
Reaſſumendi tamèn ſunt in reſurrectione Corporis ibid.

UNICLINIUM quid ſit tom. 1. pag. 22.

UNIO, quæ *Perla* vulgò vocitatur inter Jocalia numeratur tom. 1. pag. 352.

Ejuſdem conditiones, & qualitates quæ ſint juxtà Plinii Sententiam tom. 1. pag. 95.

UNITAS quid ſit tom. 2. pag. 238. & 239.

Et cur per literam I demonſtretur ibid.

UNIVERSA, *quæ in terra ſunt conſumentur*. Sinè copula, *&*, ante *univerſa*. Gen. 6. cap. 17. tom. 1. pag. 284.

UNIVERSITATES, vel Academię inſigniores juxtà opinionem Caroli V. tom. 1. pag. 348.

UNUM *labium*, ſinè verbo ſubſtantivo juxtà noviſſimam emendationem legendum. Gen. 11. num. 5. tom. 1. pag. 287.

UNUM *efficiemus Populum*, *efficiamus* legendum putavit Sac. Cong. Gen. 34. nu. 23. to. 1. p. 296.

VOCAVIT *autem Moyſem*, *& locutus eſt ei Dominus &c.*, ità legendum Sac. Cong. cenſuit. Levit. 1. num. 1. pag. 311.

VOCES à contrario ſenſu per figuram Antiphraſim explicantur tom. 1. pag. 488.

VOCES *Barbaræ* à Græcis uſurpatæ gloſſæ dicuntur tom. 2. pag. 300.

VOLUNTAS antecedens, & ſubſequens quid ſit tom. 2. pag. 422.

VOLUNTAS Divina quot modis nuncupetur to. 2. pag. 421.

VOLUNTATIS complacentiæ ſigna to. 2. pag. 423.

VOX naturalis quomodò articuletur to. 2. p. 321.

URBANUS II. in Galliam profectus eſt tom. 1. pag. 46.

URBANUS VI. Jubilei tempus revocavit ad 33. Annum tom. 1. pag. 197.

URBINATEM, & *Palatinam* Bibliothecas toto Orbe Terrarum celeberrimas in Bibliotheca Vaticana Urbanus VIII. diſpoſuit tom. 2. pag. 359. & ſeq.

Eorundem Inſcriptiones ibid.

URBINI Bibliotheca à Federico Feltrio Duce Urbini inſtructa tom. 2. pag. 342.

URBINI *Ducis* ſplendiſſimus apparatus, & famulatus erga Societatem Sanctiſſimi Sacramenti præuntem antè Clementem VIII. Ferrariam petentem, ejuſque laudes tom. 1. pag. 57.

URBS erat in Colchide nunc deſerta, quondàm ità clara fuit, quod trecentæ nationes in eam deſcenderint, quæ diſſimillibus linguis loquebantur; Hinc Romani ut negotia inibi agerent centum triginta Interpretes in ea habebant to. 2. pag. 300. in fine.

URBS *Roma* totiùs Terrarum Orbis caput inſtar univerſi Orbis quinque Patriarchales Eccleſias habet tom.2. pag.121. 122. & 179.
URNA marmorea nuper ab antiquis Ruinis effoſſa, anno ſcilicèt 1715. SS. D. N. Clemen.XI. feliciter Regnantis juſſu in Bibliotheca Vaticana poſita, cum inſcriptione tom.2. pag.359.
US ſinè aſpiratione nunc legitur, Gen.10. nu.23. tom.1. pag.287.
USQUE *ad Convallem*: Sublata eſt copula, *&*, cum qua priùs legebatur. Gen.12. num.6. tom.1. pag.287.
USQUE *ad diem*, *qua* OFFERETIS *ex ea &c.*, ità legendum quamvis priùs legebatur *offeratis*. Levit.23. num.14. tom.1. pag.317.
USQUE *Gazzam* ſublatâ propoſitione, *ad*. Gen.10. num.19. tom.1. pag.287.
USQUE *Hoba* ſinè alio legendum. Gen.14. nu.15. tom.1. pag.288.
USQUE *Leſa* non *Laſa* ut priùs legendum. Gen.10. num.20. tom.1. pag.287.
USUS *bonus* rem bonam facit tom.2. pag.350.
Malus rem malam reddit ibid.
USUS VARII.
Uſus Campanarum à S. Paulino Epiſcopo Nolano inventus probatur; Sed extrà Eccleſiam: antè Paulinum, uſus Campanæ ab Ethnicis inveniebatur tom.1. pag.156.
Uſus fructus ſimplex denudatus ab omni jure, ac dominio, atque proprietate, tàm in ſpeciali, quàm in communi explicatur to.1. pag.138. & ſeq.
Uſus frumenti, & Agros colendi, à quo fuerit in Italia introductus tom.1. pag.487.
Uſus Mitræ cui primùm conceſſus,& Tiaræ t.2. pag.371.
Uſus Pallii datus SS. Pontifici, Patriarchis, & Archiepiſcopis antiquiſſimus to.2. pag.372.
A quo fuerit inſtitutus ibid.
Uſus Pilei rubri Cardinalibus datur ab Innoc. IV. in Concilio Lugdunenſi I. tom.2. pag.264.
Uſus ſpargendi cineres ſuprà caput, undè originem trahat, & quid talis uſus ſibi velit tom.1. pag.217. & 218.
UT ANSA *contrà anſam veniat*, *& altera alteri poſſit* APTARI priùs enim legebatur adaptari: Exo.26. num.5. tom.1. pag.308.
UT ASCENDAT *ſuper* EAM priùs legebatur ſuper TERRAM. Exo.10. nu.12. tom.1. pag.304.
UT CAVEANT IMMUNDITIAM, & non *immunditias* uti priùs, Levit.15. num.31. tom.1. pagin.315.
UT CREDANT, *inquit*, *quod apparuerit tibi Dominus Deus Patrum* SUORUM &c., & non *tuorum* ut priùs legendum. Exo.4. nu.5. pag.302.
UTERQUE *vidimus ſomnium præſagum*, & non *præſagium* ut priùs legendum eſt. Gen.41. nu.11. tom.1. pag.298.
UT FUNDAT *preces ſuper* EO, nova editio ità legit, & non *ſuper eum*. Levit.16. num.10. tom.1. pag.315.
UT PLACATUS *ſit* EIS *Dominus*: ità legendum non autem *ei*. Exo.28. nu.38. tom.1. pag.309.
UTILITAS Sacræ Scripturæ tom.2. pag.5.
VUALDENSIUM *hæreſis* damnata in Concilio Lateranenſi I. tom.2. pag.262.
VUERIBUS, pro uberibus tom.2. 391.
VUISIGOTHI, Oſtrogothi, & Gothi &c. quinam ſint tom.2. pag.241.
Italiam, & præſertim Romam devaſtarunt, & quantum damni lingua latina paſſa eſt ob barbaram linguam eorundem ibid.
VULPIUM, & Equorum Carnibus delectantur Armeni, Parthi, Marcomanni, ſive Moravi tom.2. pag.297.
UNGEO, pro ungo tom.2. pag.392.
UNGUENTUM, & Unguentarius à quo deriventur ibid.
URGUO, pro Urgeo tom.2. pag.392.
UXOR *ipſius eſt* non *illius* legi debet, Gen.12. n.12. tom.1. pag. 287.

X

X *Litera* quidquid C & S formavit exhibilat t.2. pag.237.
X litera apud latinos ad Auguſti uſque tempora nondum erat recepta tom.2. pag.233.
Pro ea C, & S, vel G, & S utebantur, ut Apecs, & Gregs, pro Apex, & Grex ibid.
X, cur pro decem tom.2. pag.239.
X, componitur ex duplici V, ibid.
XENODOCHIA, Cœnobia, Univerſitates, Collegia, & Gymnaſia Horologio, & Campanâ indigent tom.1. pag.183.
XENODOCHII *S. Spiritus* Præceptor, ſeù Adminiſtrator Auguſtinus Fivizanus ex Familia S. Auguſtini tom.1. pag.347.
Ejuſdem *Xenodochii*, ſeù Hoſpitalis S. Spiritus Præceptoria; Officium ſanè magnum, quot, & quanta requirat ibid.
XERSEM Latrunculorum Inventorem dicitur, & cur invenerit hunc Ludum tom.1. pag.478.

Y

Y *Ipſilon* ſeù *Fyo*, preſſis labris, ſpirituque procedit tom.2. pag.237.
A Pythagora dicitur inventam eſſe t.2. p.230.
Ad Humanam vitam myſticè repræſentandam tom.2. pag.230.
Myſticus hujus literæ Pythagoricæ ſenſus verſibus à Perſio, & à Virgilio explicatur to.2. pag.230.
Hæc litera, cur Fyo, vel Fya dicatur t.2. p.237. & ſeq.
Y, & Z has literas pro græcis dictionibus Latini à Græcis ſunt mutuati, ſed apud Romanos ad Auguſti uſque tempora admiſſæ non fuerunt; nàm pro Y, I, utebantur, & pro Z aliquando duplici SS, vel una tantùm, & quandoque pro Z etiam D ut *Medentius*, pro *Mezentius* tom.2. pag.234.

Z

Z *Zeta* duplex ſibilus dentes Mortui, dum exprimitur, imitatur tom.2. pag.237.
Et quia dentes mortui repræſentat, dum exprimitur, ideò ab Appio Claudio deteſtabatur tom.2. pag.234.

Hæc

Digitized by Google

Hæc litera ob Græca nomina in uſum devenit, & quibus literis utebantur antiqui pro Z vide in litera Y, & tom.2. pag.234.
ZACHARIAS Francorum Regem Regno privavit, & Pipino dedit tom.2. pag.258.
ZACHARIAS Savonenſis Ligur. duodecimus Apoſtolici Sacrarii Præfectus menſes circiter duos vixit in Sacriſtatu tom.1. pag.342.
ZELUS *Dei* non ſecundum ſcientiam, quidnam ſit explicatur tom.1. pag.130.
ZINGARI.
Qui ſint explicatur, & à *Zigaro* eorum Terra dicti tom.2. pag.330.
Apparere cœperunt in Europa, ut Silvius teſtatur, anno poſt Salvatoris nativitatem 1417. ibid.
Hi quamvis ferè omnium Europæ linguis utantur, quibuſdam tamen fictitiis vocabulis inventis, propriam linguam ſibi componunt, quàm *Zergum* appellatur ibid.
Poſſunt dici propterea onomatotheræ ibid.
ZONA ſumitur etiam pro faſciola quadam Veſtium muliebrium extremitatem circumquaque ambiente, & ad ornatum elaborata t.2. pag.377.
ZONARAS de Nolis appenſis Currui triumphantis, ac etiam iis, qui ob facinus extremo ſupplicio afficiebantur tom.1. pag.161.
ZOROASTRES Magiæ Inventor, & primus, qui ſpectavit Mundi principia, & ſyderum motus tom.1. pag.269.
Hic quando natus eſt riſit, ac ejus Cerebrum ſic palpitavit ut manum ſuper eundem impoſitam repelleret ibid.

LAUS DEO.

Finis Indicis Tractatuum latinæ linguæ.

INDICE

Digitized by Google

INDICI

Delle coſe Notabili delli Trattati nell'Idioma Italiano, che ne' due Volumi di Angelo Rocca ſi contengono.

E PRIMO,

INDICE

Delle coſe Notabili del Trattato DELL'OSSERVAZIONI *intorno alle Bellezze della lingua latina.*

A

ABBASSARE gli occhj, *Adjicere oculos* tom.1. pag.417.

ACCADERE ſpeſſo. *Uſu venire* tom.1. pag.453.

ACCASCAR bene. *Sub manus ſuccedere* tom.1. pag.439.

ACCETTARE il partito. *Accipere condicionem* tom.1. pag.411. & 426.

ACCIO' che nò. *Ut ne* tom.1. pag.453.

ACCOMODATAMENTE, acconciamente. *Appoſitè* tom.1. pag.414.

ACCOMPAGNARE alcuno à Caſa, *Deducere aliquem Domum* tom.1. pag.426.

ACCOMPAGNARSI con qualch'uno, *Adiungere ſe ad aliquem vel alicui* tom.1. pag.414.

ACCORDARSI accettare il Partito, *Accipere conditionem* tom.1. pag.411.

ACCORDARSI col darſi la mano. *In manum convenire* tom.1. pag.438.

ACCUSARE. *Facere Reum* tom.1. pag.435.

ACCUSATO dell'havere rubbato il Publico. *De repetundis, vel repetundarum accuſatus, vel poſtulatus, vel damnatus* tom.1. pag.430.

ACQUISTARE gratia, e amorevolezza da alcuno. *Inire gratiam ab aliquo* tom.1. pag.437.

ADESSO era il tempo. *Nunc erat* tom.1. pag.444.

ADULARE. *Dare auribus. Servire auribus* tom.1. pag.427. & 450.

AD UN TEMPO nell'iſteſſo tempo. *Uno tempore* tom.1. pag.451.

AFFATICARSI indarno. *Agere actum* t.1. p.419. & 455.

AFFRONTARE, aſſalire. *Facere impetum* tom.1. pag.435.

ALBERGARE, *Accipere hoſpitio* tom.1. pag.411.

ALCUNO ſuccedere herede. *Venire alicui hæreditatem* tom.1. pag.454.

ALCUNO. *Non nemo. Unus aliquis* to.1. pag.442.

AL DI, ò all'Anno determinato. *Ad diem, vel ad Annum* tom.1. pag.440.

ALESANDRO Magno fu Diſcepolo di Ariſtotele Filoſofo tom.1. pag.377.
Chi foſſe il ſuo Pedante tom.1. pag.374.

AL FINE. *Ad extremum* tom.1. pag.419.

AL GIORNO determinato. *Ad diem* to.1. p.417.

ALLA MAL'HORA, in tuo mal'Anno. *Male vertat* tom.1. pag.420.

ALLONTANARSI per due giorni. *Abeſſe bidui* t.1. pag.416.

A LUOGO ſuo, quando ſarà tempo, *Suo tempore* tom.1. pag.451.

ALMANCO. *Minimum* tom.1. pag.454.

ALMENO. *At* tom.1. pag.415.

AL MIO parere, *Mea Sententia, vel meo Iudicio* t.1. pag.428.

AL PARI. *Æquè ac* tom.1. pag.407.

AL PARI non manco che. *Æquè atque* ibid.

AL PARI di me, di te. *Iuxtà tecum, mecum* tom.1. pag.408.

AL PIU'. *Summum, ad ſummum* tom.1. pag.454.

AL PRINCIPIO della State, Autunno, o Primavera. *Ineunte Æſtate, vel Autunno, Verè* tom.1. pag.428.

AL PROPOSITO. *Non alienum* tom.1. pag.415. è 419.

AL TEMPO. *Ad tempus* tom.1. pag.450.

AL TEMPO noſtro. *Memoria noſtra* to.1. pag.442.

AL TEMPO paſſato. *Superiori memoria, vel Patrum Memoria* ibid.

ALTRAMENTECHE altroche. *Aliud ac, ſecus quam, ſecus atque &c. Aliter atque, ſi contra &c.* tom.1. pag.406. & ſeq.

ALTRETANTO, trè volte tanto. *Alterum tantum, tria tanta* tom.1. pag.409.

ALTRO è in mè, ed altro è in tè, *Non idem mihi ac tibi* tom.1. pag.443.

ALZARE le mani, gl'occhj. *Tollere manus, & oculos* tom.1. pag.452.

AMARE alcuno, o averlo avanti gl'occhj. *Ferre aliquem oculis* tom.1. pag.432.

F. AMBROSIO *Calepino* dell'Ordine Auguſtiniano, inventore, e compilatore del Dittionario detto *Calepino* tom.1. pag.368.

AMICITIA, famigliarità, e prattica. *Uſus cum aliquo* tom.1. pag.417.

A MODO

Digitized by Google

A MODO mio, *Arbitratu meo* tom. 1. pag. 417.
AMMAESTRATI tali ſono, quali i loro Maeſtri t. 1. pag. 374.
ANCORA. *Adeò*, pro *etiam* tom. 1. pag. 409.
ANDARE. *Tendere* tom. 1. pag. 452.
ANDARE à deſinare à paſto, à banchetto con alcuno. *Inire Epulas, vel convivium cum aliquo* tom. 1. pag. 437.
ANDARE à piedi; andar per Terra. *Pedibus ire* tom. 1. pag. 447.
ANDARE à qualche luogo, *Habere iter aliquò* t. 1. pag. 435.
ANDARE inſieme, *Conferre pedem* to. 1. pag. 435.
ANDARE innanzi di parole, e di voci, cominciare à dire, à intonare, *Praire verbis, vel voce* tom. 1. pag. 447.
ANDARE per viſitare. *Salutandi gratia, vel Cauſa ire* tom. 1. pag. 451.
ANDARSENE ad alcuno. *Adire ad aliquem. Applicare ſe ad aliquem* tom. 1. pag. 414.
ANNEGARSI, rompere in Mare. *Facere naufragium* tom. 1. pag. 434.
ANNOTATIONI, che ſi poſſono fare nelle margini de libri tom. 1. pag. 377.
ANNOVERARE i Corpi degli Ucciſi. *Inire numerum interfectorum* tom. 1. pag. 437.
APRIRE la lettera, *Reſignare Epiſtolam* tom. 1. pag. 451.
APPARECCHIARE gl'ornamenti de' Giardini della Poſſeſſione &c. *Inſtruere hortus, fundum &c.* tom. 1. pag. 438.
APPENA. *Vix, dum* tom. 1. pag. 425.
APPENA dir una parola, dir al manco una parola &c. *Facere verbum* tom. 1. pag. 425. & 434.
APPENA, poco avanti allora allora &c. *Commodum. Adverbaliter* tom. 1. pag. 423.
APPIO Claudio Scrittore Latino, e ſue memorie tom. 1. pag. 365.
APPLICARSI à qualche coſa, *Adjungere animum ad aliquod* tom. 1. pag. 414.
APPOGIARSI. *Adhæreſcere* tom. 1. pag. 414.
A QUANTE ore della notte. *Quota hora noctis* to. 1. pag. 449.
ARIA CATTIVA, ò buon'Aria: *Loci vel Cœli gravitas. Loci vel Cœli Clementia* tom. 1. pag. 423.
ARISTOTILE Maeſtro di Aleſſandro Magno to. 1. pag. 377.
ARRIVARE à toccare, confinare. *Pertinere* to. 1. pag. 445.
ASCOLTARE. *Exaudire* tom. 1. pag. 430.
A SOMIGLIANZA. *Ad exemplum, vel ad exemplar* tom. 1. pag. 435.
A TEMPO ad ora, ſul buono appunto. *Commodum pro opportunè* tom. 1. pag. 423. 450. & 451.
A TEMPO, e luogo. *In loco* tom. 1. pag. 438.
A TEMPO tale, à tal'hora, in tal'età. *Id temporis, id horæ, id ætatis* tom. 1. pag. 436.
A TUO modo. *Iure tuo, & meo, vel pro jure meo* tom. 1. pag. 437.
ATTENDERE allo ſtudio. *Incumbere ad ſtudium*, tom. 1. pag. 457.
AVANTI. *Quam* tom. 1. pag. 412.
AVANTI à gl'occhj. *Sub oculos* tom. 1. pag. 450.
A UN GRAN pezzo di notte. *De nocte* tom. 1. pagin. 424.
AUTTORI citati nell'oſſervationi intorno alla lingua latina tom. 1. pag. 365.
AUTTORI citati ne' luoghi occolti della lingua latina tom. 1. pag. 404.
AUTTORI, che, ſi ſono sforzati co' loro ſcritti ritornare la favella latina nel priſtino ſtato to. 1. pag. 367.
AUTTORI, che devono eſſere imitati nella favella latina, e come, ſi devono imitare to. 1. pag. 366.
Nel favellare cotidiano tom. 1. pag. 365.
Nella Grammatica tom. 1. pag. 379.
Nella Rettorica, e Poeſia tom. 1. pag. 379.
Nell'Iſtorie tom. 1. pag. 478.
Nelle Piſtole famigliari ibid.
AVVERTIMENTI aggiunti intorno all'iſcrittioni, ò invocationi, & iſcrittioni delle Piſtole tom. 1. pag. 463. & ſeq.
AVVERTIMENTI à Precettori tom. 1. pag. 374.
AVVERTIMENTI à Diſcepoli tom. 1. pag. 376.

B

BALLARE, danzare. *Ludere in numerum* to. 1. pag. 455.
BANCHETTO, nel quale, ſi raggiona di coſe importanti. *Tempeſtivum Convivium* tom. 1. pag. 451.
BARBARISMO, e Sollecismo, che coſa ſiano ſi ſpiegano tom. 1. pag. 370.
BASTARDELLO, Vacchetta. *Adverſaria* tom. 1. pag. 413.
BEN TRATTATO. *Bene acceptus* tom. 1. pag. 411.
BIASIMARE qualche coſa. *Dare vitio aliquid, vel Crimini, vel vertere vitio* tom. 1. pag. 425.
BIASMO, infamia. *Nomen* tom. 1. pag. 441.
BISOGNA che; non fà biſogno che; non occorre che; che biſogna che. *Et quod nil eſt. Non eſt quod, quid eſt quod* tom. 1. pag. 431.
BISOGNA dire, fare, tacere. *Opus eſt dicto, opus eſt facto, opus eſt tacito* tom. 1. pag. 436.
BRAVI, ò Cagnotti, *Opera* tom. 1. pag. 444.
BUONACCIA; Buon vento; Vento da navigare. *Tempeſtas bona, vel idonea* tom. 1. pag. 451.
BUON ſangue, ſano. *Integer ſanguis* to. 1. p. 438.

C

CAGGIONI delle Regole grammaticali, e le grandezze, & eccellenze della favella latina tom. 1. pag. 380.
CAGGIONI diverſe d'una coſa iſteſſa ibid.
CALENDE, che coſa ſiano, e lora Tavola tom. 1. pag. 393. è 394.
CALIGOLA Imperator Romano tom. 1. pag. 463.
Come egli naſceſſe ibid.
Suo deſiderio qual foſſe ibid.
CALPURNIO Piſone Maeſtro di Cicerone tom. 1. pag. 388.
CALUNNIA data à Cicerone tom 1. pag. 388.
CALUNNIA data à Saluſtio tom. 1. pag. 367.
CAMBIARE Creditore togliendo denari in preſtito da uno con perdita per ſodisfare l'altro. *Verſuram ſolvere, vel verſura facta ſolvere* tom. 1. pag. 433.
CAMINARE, far viaggio. *Tendere iter* tom. 1. pag. 452.
CANCELLARE le partite. *Inducere nomina* to. 1. pag. 448.

CAPI

CAPI principali delle Piſtole tom.1. pag.398.
CARTAGINE in che Guerra fu deſtrutta, & in qual'Anno tom.1. pag.388.
CAVALCARE. *Equitare* tom.1. pag.447.
CAVALCARE à guiſa di Donne. *Equo conjunctis Cruribus inſidere* tom.1. pag.447.
CAVALCARE l'uno in Sella, e l'altro in Groppa. *Duos inſidere equo, alterum in ſtrato, alterum ſuper cluneis* tom.1. pag.447.
CAVARE la ventura. *Ducere ſortem* to.1. pag.425.
CAVAR ſangue. *Mittere ſanguinem* to.1. pag.442.
CERCARE d'impetrare, ò perſuadere: *Agere cum aliquo* tom.1. pag.419.
CERTO. *At* tom.1. pag.415.
CERTO queſto è mio Padre: *At meus hic quidem pater eſt* tom.1. pag.416.
[illegible]. *At cum* tom.1. pag.415. & 422.
CHE gli è intravenuto. *Quid illi factum eſt* tom.1. pag.449.
CHE gli manca à queſt'huomo. *Abeſt quid huic homini* tom.1. pag.416.
CHE ne ſarà del Popolo Ulubrano. *Quid fiet Populo Ulubrano* tom.1. pag.448. & ſeq.
CHE non. *Ne non* tom.1. pag.443.
CHE più. *Quid quaris. Quid multa. Quid opus eſt verbis. Quid plura* tom.1. pag.456.
CHE poteva far altro. *Quid faceret aliud* tom.1. pag.449.
CHE quando. *Cum* tom.1. pag.422.
CHE ſe, come ſe. *Perindè ac ſi* tom.1. pag.408.
CHI è, che che è. *Ecquis, Ecque, Ecquid* tom.1. pag.430.
CHI è colui, che poſſa fuggire coſtei. *Quotus quiſque iſtam effugere poteſt* tom.1. pag.449.
CH'IO ſappia. *Quod ſciam* tom.1. pag.449.
CIASCUNO. *Pro ſe quiſque. Quiſque gentium* to.1. pag.447. & 454.
CICERONE in che anno nacque tom.1. pag.388.
Da chi imparaſſe le lettere ibid.
Non, ſi deve imitare in ogni coſa tom.1. pag.458.
Quanto foſſe riſervato nell'uſare le locutioni tom.1. pag.371. & 458. & ſeq.
CICERONE ti ſaluta. *Salvebis à Cicerone* tom.1. pag.450.
CITARE alcuno in Giuditio. *Dicere diem alicui* tom.1. pag.424. & 434.
COLI, e Come, che coſa ſiano tom.1. pag.373.
COLTELLO affilato, & aguzzo. *Acutus Culter* tom.1. pag.419.
COLUI, che nota le Partite. *Perſcriptor* tom.1. pag.448.
COME. *Æquè quàm. Perindè atque* to.1. pag.407.
COME che. *Similis ac, ſimilis atque* to.1. pag.407.
COME che, tanto quanto. *Similiter ut. Æque ut. Perindè ut. Perindè ac. Perindè quaſi* tom.1. pag.406. 407. & 408.
COME colui che. *Utpotè qui* tom.1. pag.453.
COME foſſe preſente. *Secundum præſentem* tom.1. pag.457.
COME paſſano le faccende. *Satin ſalvæ* tom.1. pag.450.
COME ſarebbe à dire per modo di parlare. *Verbi cauſa, & verbi gratia* tom.1. pag.418.
COME ſe. *Similiter ac ſi* tom.1. pag.406. & 408.
COME ſe, altramente che ſe. *Secus ac ſi* tom.1. pag.407.
COME ſe, non altramente che. *Iuxtà ac ſi, atque ſi* tom.1. pag.408.
COME ſi voglia. *Ut. Ut* tom.1. pag.453.
COME ſtai. *Ut vales* tom.1. pag.452.
COME, tanto quanto. Come. *Pariter, atque. Pariter ac. Pariter ut* tom.1. pag.407.
COME tu. *Iuxtà tecum. Æquè* tom.1. pag.408.
COMINCIARE le parole, cominciare à dire, ò cantare, ò à intonare. *Praire verba verbis, vel voce* tom.1. pag.446.
COMPATRIOTTA, Concive. Se ſi poſſa dire. *Concivis*, ò pure *meus Civis* tom.1. pag.459.
COMPITO perfetto. *Factum ad unguem* tom.1. pag.435.
CONDISCEPOLO ſe ſi poſſa dire. *Commilito*, e *Condidiſcipulus*, tom.1. pag.459.
CONCHIUSIONE della Piſtola quanto alla Perſona tom.1. pag.392.
Quanto al luogo ibid.
CONCORRERE nell'opinione d'alcuno. *Ire in alia omnia* tom.1. pag.440.
CONFESSARE dare in nota i Debiti. *Profiteri as alienum* tom.1. pag.448.
CON OGNI ſforzo. *Pro virili parte* to.1. pag.447.
CONSIGLIARE. *Auctorem eſſe* tom.1. pag.405.
CONSIGLIERE. *A Conſiliis* tom.1. pag.448.
CONSEGLIARSI con alcuno. *Inire conſilium cum aliquo* tom.1. pag.437.
Con ſuoi di Caſa. *Intra Parietes* ibid.
CON ſopportatione tua &c. *Pace tua* t.1. pag.449.
CONVINCERE alcuno colle Scritture. *Agere cum aliquo Tabellis obſignatis* tom.1. pag.419.
COPIA della Lettera. *Exemplum* tom.1. pag.418.
COPIARE, traſcrivere. *Deſcribere, & excribere* tom.1. pag.426.
COPIARE un libro, ò traſcrivere. *Deſcribere librum, vel excribere* tom.1. pag.418.
CORNELIO Cetego eloquente, e polito Scrittore nel parlare latino tom.1. pag.366.
CORRERE à Cavallo. *Currere equo* to.1. pag.447.
CORRISPONDERE confarſi. *Conſentire alicui, vel cum aliquo* tom.1. pag.423.
CORTE, cioè Fameglia d'un Perſonaggio. *Cohors* tom.1. pag.424.
COSI', come. *Item ut. Item atque* to.1. pag.406.
COSI'. *Item* tom.1. pag.406.
COSI' Dio mi dia vita. *Ità vivam* to.1. pag.444.
COSTUI è più dotto di colui. *Doctior hic eſt, atque ille* tom.1. pag.406.
COSTUMI de Precettori, come devono eſſere to.1. pag.376.
COSTUMI, ſi devono primieramente inſegnare tom.1. pag.374.
CRATE Mellote Greco Inventore della Grammatica tom.1. pag.388.
Perche foſſe detto Critico ibid.
In che tempo fiori ibid.
Fù il primo, che inſegnaſſe la Grammatica in Roma ibid.
Quanti anni l'inſegnaſſe avanti Cicerone ibid.
CURARSI poco, non tener conto, non far ſtima, e pigliare in buona parte. *Æqui bonique facere aliquid* tom.1. pag.421.
CURARSI poco, non far conto. *Suſque deque ferre, vel habere aliquid, vel de aliquo* tom.1. pag.421.

DAB-

Digitized by Google

D

DABBENE, d'utilità, non diſutile, neceſſario, moderato, modeſto. *Frugi, & bonæ frugi* tom.1. pag.433.

DA CAPO. *A primo, & primo* tom.1. pag.419.

DA CHE ſi può ricordare il Mondo, da che il Mondo è Mondo. *Poſt Hominum memoriam. Poſt homines natos* tom.1. pag.442.

DA COLUI. *De illo* tom.1. pag.424.

DA FANCIULLEZZA, ò da Puerizia. *Ineunte ætate* tom.1. pag.428.

DA GIOVENTU'. *Ineunte Adoleſcentia.* tom.1. pag.428.

DA MOLTI anni in quà. *Ab hinc annos multos. Ab hinc Annis multis* tom.1. pag.411.

DANARI, debito. *Nomen* tom.1. pag.441.

DA PARTE MIA, à nome mio. *Meo nomine, tuo nomine &c. meis verbis, tuis verbis* to.1. p.441.

DA PRINCIPIO, e primieramente. *A principio, & principio, ab initio, & initio* tom.1. pag.418, & ſeq.

DA QUESTO in poi. *Iam tum* tom.1. pag.432.

DARE COMMISSIONE ad alcuno, dare il carico. *Dare negotium alicui* tom.1. pag.427.

DARE da bere. *Dare bibere, vel miſcere pocula* tom.1. pag.426.

DARE dolore, e cordoglio. *Facere dolorem, & luctum* tom.1. pag.434.

DAR FEDE alle parole. *Habere fidem verbis* to.1. pag.435.

DARE gl'oracoli, indovinare. *Edere Oracula* to.1. pag.431.

DARE il nome. *Edere nomen* tom.1. pag.431.

DARE il primo luogo, il principale honore. *Primas deferre* tom.1. pag.448.

DARE in mano. *Dare in manum* tom.1. pag.439.

DARE in nota, mettere in ſcritto, conſegnare l'Oglio, Vino, Grano, e Fromento, Denari, Campi di Terra, & altre ſomiglianti coſe. *Profiteri Oleum, Vinum, Frumentum, Pecuniam, Iugera, & id genus alia* tom.1. pag.448.

DARE la ſentenza. *Dicere ſententiam* to.1. pag.425, & 431.

DARE la querela, denuncia preſſo qualche Magiſtrato. *Deferre nomen alicujus* tom.1. pag.426.

DARE principio. *Aggredi* tom.1. pag.414.

DARE recapito. *Deferendum curare* to.1. pag.451.

DARE ſegno, ò eſempio d'avaritia, e crudeltà. *Edere exempla avaritiæ, & ſeveritatis* t.1. p.431.

DARE udienza, tenere raggione, far giuſtitia, amminiſtrare la giuſtitia. *Dicere Ius* to.1. p.424.

DAR MODO, concedere, dar poteſtà. *Facere copiam, vel dare copiam* tom.1. pag.434.

DARNE la colpa. *Expenſum ferre alicui* tom.1. pag.405.

DA TE in fuora. *Cum à te diſceſſerim* to.1. pag.405.

DEBITO. *Æs alienum* tom.1. pag.432.

DEBITORE. *Nomen* tom.1. pag.442.

DEBOLE, fiacco. *Infirmus* tom.1. pag.453.

DECREPITEZZA, ultima vecchiezza. *Præcipitata ætas* tom.1. pag.428.

DEMONII, perche detti da Greci Sapienti tom.1. pag.374.

DETERMINARE, commandare, dar legge. *Præſcribere* tom.1. pag.446.

DETTO de Pitagorici intorno al credito, che avevano di Pittagora tom.1. pag.402.

DETTO di Mantovano Omerico to.1. pag.390.

DIALETTICA ſimile alla Rettorica tom.1. pagin.387.

DI BUON animo, ſenza timore valoroſamente. *Animo præſenti* tom.1. pag.419.

DICHIARARE la difficoltà. *Plurimum facere* to.1. pag.447.

DICHIARARE per Conſoli fatti, ò Podeſtà. *Renunciare Conſules, vel Prætorem* tom.1. pag.456.

DI CUORE. *Ex animo* tom.1. pag.428.

DIETRO all'orecchia, ò appreſſo. *Secundum Aurem* tom.1. pag.457.

DIETRO à quelle. *Sub eas* tom.1. pag.450.

DIGERIRE il Paſto, ò il Vino dormendo. *Edormire crapulam, & exhalare crapulam* tom.1. pag.429.

DI GIORNO in giorno, à giornata, di anno in anno, di hora in hora. *In diem, in horam, in annum, & in dies, vel in horas* tom.1. pag.440.

DI GRATIA. *Amabò* tom.1. pag.412.

DI GRATIA, ſe mi vuoi bene. *Amabò te* tom.1. pag.412.

DILIGENZA Fanciulleſca è chiamata la teſſitura della Piſtola con parole effettate to.1. pag.399.

DI MANO, in mano. *Per manus* tom.1. pag.439.

DI MEZZA notte. *Media nocte* tom.1. pag.442.

DIMMI. *Cedo ideſt dic* tom.1. pag.422.

DI NOTTE, di giorno. *Multa nocte. De nocte, Noctuque. De die* tom.1. pag.442.

DIO ce la mandi buona. *Dii benè vel rectè vertant* tom.1. pag.420.

DIO gli dia il mal'anno. *Dii maleficiant illi, vel malè ſit illi* tom.1. pag.420.

DIO gli dia di meglio. *Dii meliora* tom.1. pag.427.

DIO GUARDI, Dio te ne guardi. *Dii averruncent* tom.1. pag.420.

DIO VOGLIA che, piaccia à Dio che. *Dii faciant, ut* tom.1. pag.427.

DIO voleſſe che. *Ut* tom.1. pag.453.

DI PAROLA in parola. *Ad verbum* t.1. pag.417.

DI PAROLA in parola tradurre, ò recitare. *Totidem verbis transferre, vel recitare* to.1. pag.417.

DI POCO, all'hora, all'hora, ſu'n quella, intanto che. *Tantum quod* tom.1. pag.452.

DI QUANTI anni ſei. *Quotennis es* to.1. pag.449.

DI', quanti ſete. *Dic quotus es* tom.1. pag.449.

DIRRO' con ſopportatione. *Pace tua dixerim* t.1. pag.450.

DIR VILLANIA. *Facere convicium* to.1. pag.434.

DISCEPOLI devono amare i Precettori, e quanto queſto importi tom.1. pag.377.

DISCORDEVOLE d'opinione. *Ire in alia* tom.1. pag.406.

DISCORSO intorno alla maniera dell'imitare t.1. pag.369.

DI TAL'ETA', di tal ſorte. *Id ætatis homo* tom.1. pag.436.

DI TEMPO in tempo. *In tempus* tom.1. pag.451.

DIVOLGARE, mandare in luce. *In apertum proferre* tom.1. pag.454.

DI UTILITA'. *Ex uſu* tom.1. pag.428.

DOMANDARE i dubii al Maeſtro, quanto ſia giovevole al Diſcepolo tom.1. pag.378.

D'ONDE. *Unde gentium* tom.1. pag.454.

DOPPO che. *Ut* tom.1. pag.453.

DOP-

Digitized by Google

DOPPO deſinare. *De prandio* tom.I. pag.424.
DOPPO, Iddio, doppo tè. *Secundum Deum, ſecundum te* tom.I. pag.457.
DOVE. *Quò gentium. Quo locorum* to.I. pag.454.
DUBITO che. *Vereor ut* tom.I. pag.453.
DUE. *Unum, aut alterum* tom.I. pag.408.
DUE VOLTE tanto, trè volte tanto, *Bis tanta, tria tanta* tom.I. pag.409.

E

ECCOTI. *Ecce tibi* tom.I. pag.429.
EGLI ti ſaluta. *Salvebis ab illo* tom.I. pag.438.
ELEGANZA, che coſa ſia tom.I. pag.369.
Si divide in due parti ibid.
ELETTIONE del Precettore tom.I. pag.376.
ELOQUENTE chi ſia ſtato tom.I. pag.369.
EMULATIONE di diſcepoli giovevole to.I. p.377.
ENNIO primo trà Scrittori Latini doppo Livio Andronico, nel tempo antico tom.I. pag.365.
Di che moriſſe, & in che età tom.I. pag.388.
ENTRARE metter dentro il piede. *Ferre, vel inferre pedem* tom.I. pag.435.
ENTRARE nel Conſolato. *Inire Conſulatum* to.I. pag.437.
ENTRARE nella Città. *Inire Urbem* to.I. p.437.
ENTRARE nella noſtra opinione. *Facere nobiſcum* tom.I. pag.434.
E PERICOLO di vita, ſi tratta della vita. *Capitis res eſt, vel agitur de capite* tom.I. pag.422.
EPISTOLA coſa ſia tom.I. pag.390.
Donde ſia così detta ibid.
A che fine ſia ſtata ritrovata ibid.
Latinamente come ſi chiami ibid.
E di varj ſorti tom.I. pag.398.
Hà cinque parti tom.I. pag.331.
Quali ſiano dette parti to.I. pag.391. & ſeq.
Deve eſſere di parole, che giornalmente, ſi uſano, e à penna corrente tom.I. pag.399.
Ricerca ſtile diverſo, ſecondo le varie occorrenze ibid.
Breve qual ſia tom.I. pag.400. & ſeq.
Lunga, come s'intenda ibid. & ſeq.
EPISTOLA intorno à certi capi communi tom.I. pag.401.
EPISTOLA di trè generi, e caratteri to.I. pag.400.
EREDITARE. *Hæreditatem alicui venire* tom.I. pag.454.
E SANO, e gagliardo. *Integer eſt* tom.I. pag.438.
ESPLANATIONE, ò chiarezza, in che conſiſta tom.I. pag.370.
ESPRIMERE con lingua, dichiarare à viva voce. *Lingua nuncupare* tom.I. pag.441.
ESSEMPIO della Piſtola giocoſa tom.I. pag.400.
ESSEMPII delle Piſtole brevi tom.I. pag.400,
ESSERCITIO dello Scrivere, e del parlare latino, quanto importi tom.I. pag.378.
ESSERE adoſſo, eſſere alle ſpalle, incalzare. *Supra caput eſſe* tom.I. pag.457.
ESSERE citato. *Adire in jus* tom.I. pag.414.
ESSERE così frequente, & aſſiduo nel converſare, che pare, ſi habiti negl'occhj. *Habitare in oculis alicujus* tom.I. pag.433.
ESSERE dalla noſtra opinione, eſſere dalla ſua, eſſere d'un'iſteſſo parere. *Facere mecum, ſecum facere una* tom.I. pag.434.
ESSERE di danno, e di guadagno. *Eſſe damno, & lucro* tom.I. pag.427.
ESSERE di penſiere, e travaglio, & altri, ſomiglianti modi. *Eſſe curæ, vel ſollecitudini alicui* tom.I. pag.427.
ESSERE di riputatione, da conto, ò tenere in conto. *Eſſe numero, & habere numero, & reponere numero* tom.I. pag.429.
ESSERE diſcordevole, diſſentiente. *Ire in alia omnia, vel tranſire, vel diſcedere* tom.I. pag.406.
ESSERE di utilità, e giovamento. *Eſſe uſui* t.I. p.427.
ESSERE Facchino; vivere in portar peſi quà, e là, *Facere Vellaturam* tom.I. pag.435.
ESSERE ferito. *Accipere vulnera, & plagam* to.I. pag.411.
ESSERE il più honorato. *Primas tenere* tom.I. pag.448.
ESSERE impedito dal tempo. *Excludi tempore, aut temporis ſpatiis* tom.I. pag.427.
ESSERE ingiuriato. *Accipere iniuriam* t.I. p.411.
ESSERE in pronto in ordine. *Sub manu eſſe* tom.I. pag.439.
ESSERE in uſo. *Inter manus verſari* to.I. pag.439.
ESSERE negligente. *Indormire cauſæ* t.I. pag.429.
ESSERE obligato alla pena della colpa; ſottogiacere alla colpa. *Præſtare culpam* tom.I. pag.445.
ESSERE Orefice. *Facere argentariam* t.I. pag.435.
ESSERE permeſſo, ſenza impedimento. *Licere per aliquem* tom.I. pag.441.
ESSERE preſente. *Adeſſe* tom.I. pag.414.
ESSERE punito, pagando la pena con maggior danno, al doppio. *Verſuram ſolvere* tom.I. pag.433.
ESSERE Signore, e Padrone, Governatore d'ogni coſa. *Deferri omnia ad unum* tom.I. pag.426.
ESSERE d'un'iſteſſa opinione di un iſteſſo parere. *Facere ſecum, mecum, facere una* to.I. pag.434.
ESSORDIO della Piſtola tom.I. pag.392.
ESSORTATIONE per fare reſtituire la lingua latina nel priſtino ſtato, donde ſia detta tom.I. pag.389.
ETA' MATURA, ò vecchiezza. *Provecta atas* t.I. pag.428.
ETA' PASSATA. *Acta ætas* tom.I. pag.428.

F

FABRICARE con pietre polite, e lavorate, *Lapide quadrato ædificare* tom.I. pag.440.
FABRICARE di Calcinacci. *Lapide ſtructili, cæmenticio, vel ſtructura, aut ruderatione ædificare* tom.I. pag.440.
FALLIRE, perdere il Credito. *Conturbare, ideſt decoquere, confundere rationes* tom.I. pag.422.
FARE andare in collera. *Facere iratum* t.I. p.434.
FARE brindeſi. *Propinare, vel Præbibere alicui* t.I. pag.455.
FARE coſa honorata, e degna di opera, e fatica. *Opere pretium facere* tom.I. pag.444.
FARE debito, indebitarſi. *Facere æs alienum, vel ſuſcipere, facere nomina* tom.I. pag.432. & 434.
FARE della robba. *Facere rem* tom.I. pag.434.
FARE facilmente. *Pedibus conſequi* to.I. pag.447.
FARE il ſuo debito, *Facere juſta* tom.I. pag.434.
FARE Genti, fare Soldati. *Facere manum* tom.I. pag.435.

Digitized by Google

FARE.
La penitenza, patir la pena, pagar la pena, *Dare pœnas, vel luere pœnas* to.1. pag.427.
La promeſſa, promettere, *Facere promiſſum*, tom.1. pag.434.
La prova, la eſperienza, *Facere periculum*, tom.1. pag.434.
La relatione di quello, ſi è fatto nell'Imbaſceria, *Renunciare legationem* tom.1. pag.456.
Lo ſcritto, *Facere ſcriptum* tom.1. pag.431.
L'ufficio del Scrimitore, *Edere munus gladiatorium* tom.1. pag.431.
Sceleranza, ò Rimbalderia, *Edere Scelus* t.1. pag.431. & 434.
Secondo il commandamento, ò legge data, *Agere ad præſcriptum* tom.1. pag.419.
Teſtimonianza, *Facere fidem* tom.1. pag.424.
Uccifione, *Edere ſtragem, vel cedem* tom.1. pag.431.
Far adirare, ò far andare in collera. *Facere iratum* tom.1. pag.434.
Far buon giuditio, ſententiar bene, pigliarla in buona parte. *Boni conſulere* to.1. p.421.
Carezze. *Facere delicias* tom.1. pag.434.
Far coniettura. *Facere conieEturam* t.1. p.434.
Conſeglio. *Habere Senatum* tom.1. pag.435.
Conto. *Edere rationem* tom.1. pag.431.
Conto con alcuno. *Habere rationem cum aliquo* tom.1. pag.435.
Conto, prendere conſeglio, e deliberatione, *Inire rationem* tom.1. pag.437.
Contraponto, *Intorquere vocem, ſeù criſpare vocem* tom.1. pag.455.
Fine. *Facere finem* tom.1. pag.434.
Giochi. *Facere ludos* tom.1. pag.434.
Giuramento, e ſcommeſſa contro à chi non voleſſe credere, *Iuramento contendere* tom.1. pag.427.
La propoſta al Senato. *Deferre ad Senatum* tom.1. pag.426.
L'eſſequie. *Facere funus* tom.1. pag.435.
Muſica. *Facere modos* tom.1. pag.435.
Pace, reconciliarſi. *Redire in gratiam, vel in amicitiam* tom.1. pag.456.
Rumore. *Facere turbas* tom.1. pag.434.
Sacrificio, dir Meſſa, *Facere rem divinam, vel Sacram* tom.1. pag.434.
Scrivere il nome, darlo in nota. *Dare nomen* tom.1. pag.431. & 442.
Senza difficoltà. *Nullo negotio facere* tom.1. pag.442.
Teſtimonianza. *Dicere teſtimonium. Facere fidem* tom.1. pag.424. & 434.
FARSI Frate. *Abdere ſe in Fratrum Collegium* to.1. pag.412.
FIGURA coſa ſia tom.1. pag.370. & 384.
FIGURE di quante ſorti ſiano tom.1. pag.337.
Quando, ſi debbano uſare ibid.
FIN ad uno, non eccettuando alcuno. *Ad unum* tom.1. pag.417.
FIN adeſſo, fin al dì d'hoggi, fin qui, fin'à queſto tempo, anchora adeſſo. *Etiam nunc, etiamnum* tom.1. pag.430.
FIN à quel tempo, fin à quell'hora. *Etiam tunc, etiam tum* tom.1. pag.432.
FIN à queſto dì, fin ad un gran pezzo di notte, fin ad un gran pezzo di giorno. *Ad hanc diem, ad multam noEtem, ad multam diem, ad lucem* to.1. pag.417.
FIN à tanto, che, fin quanto, finalmente. *Tantiſper dum* tom.1. pag.452.
FIN à un anno, à tempo. *Ad annum, ad tempus* t.1. pag.417.
FIN dalle faſcie. *Iam indè à teneris unguiculis* tom.1. pag.436.
FIN da Ariſtotile in quà. *Iam indè ab Ariſtotile* t.1. pag.436.
FORASTIERE, ò Straniere, *Barbarus*, e cauſa perche frà i Greci ogni lingua Foraſtiera ſi dicea Barbara tom.1. pag.420.
FORMARE le voci nove, quanto ſia lecito to.1. pag.370. & ſeq.
FRA' di loro. *De illis* tom.1. pag.424.
FUGGIRE à piedi. *Dare ſe in pedes* to.1. pag.427.
FULMINARE. *Tangere de Cœlo* tom.1. pag.454.
FUORI, che quello, eccetto quello. *Præ illo* to.1. pag.445.
FUORI di opinione, e fuor di volere. *Præter Sententiam, & adverſus Sententiam* to.1. pag.428.
FUORI di te ſolo. *Extrà unum te, vel abſque uno te* tom.1. pag.430.
FURIO Cammillo liberò Roma ſua Pattia tom.1. pag.389.

G

GABELLIERI, Datiarj. *Scripturæ Magiſtri, & Portus* tom.1. pag.458.
GAGLIARDO, ſano. *Firmus* tom.1. pag.353.
GIORNO determinato. *Certa dies* to.1. pag.424.
GIOVANETTI, le loro orecchie, non devono aſſuefarſi da loro Maeſtri al ſcabroſo dire degli Scrittori latini antichi tom.1. pag.366.
GITTARE le mani adoſſo ſopra d'alcuno. *Injicere manum in aliquem* tom.1. pag.439.
GITTARSI in ginocchioni à piedi d'alcuno. *Iacere ad pedes alicujus* tom.1. pag.437.
GIUDICARE con pena della vita. *Æſtimare capiti* tom.1. pag.430.
GIUDICARE far ſentenza. *Facere Iudicium, vel auEtoritatem* tom.1. pag.434.
GIOCARE.
A Dadi. *Ludere teſſeris, talis, vel taxillis* to.1. pag.455.
A giuoco di ventura, come ſarebbe à Carte. *Ludere Alea* tom.1. pag.455.
A pajo, e caffo, cioè à pari, e diſpari di ſcorze di noci. *Ludere par impar putaminibus nucum* ibid.
A sbrigli. *Ludere trunculis, vel piramidulis* ibid.
A ſcarica barile. *Ludere decuſſata, & quadrupede* ibid.
Al nove. *Ludere calculis novenis* ibid.
Al Pallone. *Ludere folle, vel pila volubili, vel volatili* ibid.
Al trotolo, alla moſcola, al pirlo. *Ludere trocho* ibid.
Alla lotta, alle braccia. *Ludere paleſtra* ibid.
Alla morra. *Micare digitis* ibid.
Alla piaſtrella. *Ludere ad ſcopum lapide rotato* ibid.

Alli

Digitized by Google

Alli ſcacchi. *Ludere latrunculis* ibid.
Alla ſcarpaccia. *Ludere ſolea detrita* ibid.
Alla ſmarella. *Ludere calculis diſcoloribus* ibid.
Colle noci alla foſſetta. *Ludere nucibus ad conjectum ſcrobiculi* ibid.
GIURARE.
D'oſſervare la legge. *Iurare in legem* tom.1. pag.437.
O pigliare il giuramento. *Dicere Sacramentum* tom.1. pag.425.
Per Giove, cioè per Dio. *Iurare Iovem, vel per Iovem* tom.1. pag.437.
Secondo la forma delle parole, che poſte ſono dinanzi ad alcuno. *Iurare conceptis verbis, vel petrare conceptis* tom.1. pag.437.
GOTI, e Longobardi diſtruggitori d'Italia, e della lingua latina tom.1. pag.367.
GRAMMATICA, e ſua Origine tom.1. pag.382.
Che coſa ſia ibid.
Perche coſi detta, e perche coſi uſata ſia da Latini ibid.
E voce Greca, da Latini detta -- *Litteraria*, overo -- *Litteratura* ibid.
E difficile, e faſtidioſiſſima ad apprenderſi t.1. pag.375.
Modo d'inſegnare i principii di eſſa ibid.
Quali ſiano i primi principii di eſſa, e di quante ſorte ſiano ibid.
Perche in Roma anticamente non foſſe in uſo tom.1. pag.380. & 387.
Quanto tempo avanti Cicerone foſſe ritrovata tom.1. pag.388.
GRAMMATICA, e Latinità, quanto ſiano frà di loro differenti, e del ſignificato occolto della locutione -- *Latinè loqui* -- tom.1. pag.383.
GRAMMATICI illuſtri furono anticamente in Roma tom.1. pag.388.
Perche ſiino chiamati i *Gramatici*, *Litterati*, ò *Litteratori* tom.1. pag.382.
Sono ſtati i Grammatici dopo i Poeti, Oratori, & altri Scrittori tom.1. pag.384. & ſeq.
Latini, *Gramatici*, che ſi ſono affaticati co' loro ſcritti ridurre la lingua latina alla priſtina candidezza tom.1. pag.376. & ſeq.
GRANDEZZE, & eccellenze della lingua latina tom.1. pag.380. & ſeq.
GRAN parte aſſai. *Bona pars* tom.1. pag.421.
GRAN quantità di frumento di vino &c. *Magnus numerus frumenti vini &c.* tom.1. pag.421.
GRAN ſciagura, cattiva ſorte è ſtata la ſua. *Male de illo* tom.1. pag.420.
GRAN teſtimonianza. *Gravia teſtimonia* tom.1. pag.424.
GRIDI pure quanto vuole. *Clamet licet* tom.1. pag.441.
GUADAGNARE. *Facere lucrum* tom.1. pag.434.
GUARDARE, ò rimovere, (*Significa propriamente togliere le coſe nocive*) *Averuncare* to.1. pag.420.
GUERREGGIARE, pigliar fatto d'armi. *Edere prælium, vel pugnam. Inire pugnam, vel prælium* tom.1. pag.431. & 437.

H

HAVERE.
Da governare la Provincia à tempo. *Obtinere Provinciam* tom.1. pag.444.
Detto, ò parlato. *Habere dictum* t.1. pag.435.
Gratia preſſo alcuno. *Inire gratiam apud aliquem* tom.1. pag.437.
In luogo di guadagno. *Habere queſtui* tom.1. pag.454.
In luogo di honore, di preda, e piacere. *Habere honori, prædæ, & voluptati* to.1. p.454.
La rotta. *Accipere Cladem* tom.1. pag.411. & 431.
Per male. *Accipere durius, vel aſperius* to.1. pag.411.
In mano. *Præ manibus eſſe* tom.1. pag.439.
L'occhio à qualch'uno. *Adjicere oculum in aliquem* tom.1. pag.417.
Riſpetto ad alcuno, ò tener conto. *Rationem habere alicujus* tom.1. pag.435.
Un poco guſto di qualche coſa. *Primoribus labris, attingere labris* tom.1. pag.447.
Di buon luogo, ò pigliarlo in buona parte. *Accipere de bono Auctore, & in bonam partem* tom.1. pag.411.
Dolore. *Accipere dolorem* tom.1. pag.411.
Vita da qualche coſa, cioè vivere per quella. *Ducere vitam, & ſpiritum ab aliqua re* to.1. pag.425.
HO BISOGNO del libro, ò de libri. *Sunt opus mibi libri, eſt mibi opus liber, opus eſt mibi librorum, vel libris, vel de libris* tom.1. pag.436.
HO DA DIRE, da parlare, poſſo dire, hò da ſcrivere, & altri ſomiglianti modi. *Habeo dicere, vel ſcribere &c.* tom.1. pag.436.
HONORARE con parole. *Honoris cauſa aliquem appellare, vel nominare* tom.1. pag.418.
HUOMO, che ſtà in cervello, *Integer mentis, vel Animi* tom.1. pag.438.
HUOMO da bene. *Integer vitæ.* tom.1. pag.438.
HUOMO dottiſſimo, per dotto, che ſia al poſſibile. *Quamlibet doctus Vir* tom.1. pag.436.
HUOMINI dottiſſimi, che fiorirono dal tempo di Livio Andronico fino al tempo di Cicerone tom.1. pag.365.
HUOMINI fidati. *Certi Homines* tom.1. pag.423.
HUOMINI illuſtri, c'hanno dato i precetti intorno al comporre le Piſtole tom.1. pag.404.

I

IDI che coſa ſiano tom.1. pag.393.
IGNORANZA, dapocaggine. *Infantia* tom.1. pag.437.
IL CAPO incappucciato, coperto. *Caput obvolutum* tom.1. pag.422.
IL CAPO ſcoperto ſenza niente in teſta. *Caput apertum* tom.1. pag.422.
IL CHE ſia lecito à dir frà di noi, per dirla frà di noi. *Quod liceat inter Nos dicere* tom.1. pag.449.
IL CHE ſia fatto con ſopportatione. *Quod pace tua fiat* ibid.
IL CHE, ſi faccia con buona ſua licenza. *Quod pace tua fiat, vel dicatur* ibid.

Digitized by Google

IL MEDESIMO che, il medeſimo di prima. *Idem, atque idem ac* tom.1. pag.408.
IL PRIMO, che inſegnaſſe Grammatica in Roma, chi ſia ſtato tom.1. pag.387. & ſeq.
IL PRIMO, & il ſecondo. *Primum, & alterum* tom.1. pag.409.
IL PRINCIPIO della coſa. *Caput rei* t.1. pag.422.
IL SUO negotio paſſa felicemente. *Bene de illo* to.1. pag.420.
IMBARCARSI. *Conſcendere abſolutè. Conſcendere Navem, vel Navibus* tom.1. pag.423.
IMITATIONE in che conſiſta tom.1. pag.369.
IMMITATIONE, quanto ſia difficile ibid.
IMPEDITO dal mal tempo. *Spatiis excluſus iniquis* tom.1. pag.427.
IMPEGNARE. *Dare pignori* tom.1. pag.425.
IMPERIO della lingua latina tom.1. pag.381.
IMPORRE la legge, ò quello s'hà da fare. *Dicere legem* tom.1. pag.424.
IMPUTARE, attribuire. *Aſſignare. Attribuere. Tribuere. Adſcribere* tom.1. pag.411.
INANZI tra to, avanti, alla mano. *Præ manu* tom.1. pag.439.
IN CHE guiſa. *Ut* tom.1. pag.452.
IN CHE potrò io giovarli? che farò di lui. *Quid illi faciam* tom.1. pag.448.
INCIAMPARE, intoppare, *Offendere* t.1. p.444.
INCONTANENTE, preſto, ſubito. *Primo quoque tempore* tom.1. pag.451.
INDEBITARE gl'Amici. *Obſtringere Amicos ære alieno* tom.1. pag.432.
INDEBITARSI, far debiti. *Contrahere æs alienum, Conſtare ſibi æs alienum* tom.1. pag.432.
INDISPOSTO, ammalato. *Affectus* t.1. pag.413.
INDRIZZARE la lettera ad alcuno. *Inſcribere literam alicui* tom.1. pag.451.
IN FAVOR tuo, mio, e ſuo. *Secundum te, me, ſe* tom.1. pag.457.
INFERMITA'. *Valetudo incommoda, vel mala, vel ægra* tom.1. pag.453. e 454.
IN FROTTA. *Confertim* tom.1. pag.426.
IN MAL'HORA, mal'anno. *Malum* t.1. pag.456.
IN NIUN luogo. *Minimè Gentium, vel nuſquam Gentium* tom.1. pag.454.
IN QUAL luogo. *Ubi loci* tom.1. pag.454.
IN QUALUNQUE parte del Mondo. *Ubicumque terrarum* tom.1. pag.454.
IN QUEL'ISTESSO tempo, ò in quel tempo. *Per idem, & per idem tempus* tom.1. pag.436.
IN QUEL luogo. *Eo loci* ibid.
INSCRITTIONE della Piſtola tom.1. pag.392.
INSIEME, *Pariter* tom.1. pag.408.
IN TAL'ETA', *Id ætatis* tom.1. pag.436.
INTENDERE dir bene, ò male, haver buon nome, ò cattivo. *Bene audire, vel male audire* tom.1. pag.421.
INTITOLARE far il titolo. *Inſcribere* to.1. p.451.
IN TUO potere. *In manu tua res eſt* to.1. pag.439.
INVENTIONE delle trè principali, e famoſe lingue antiche tom.1. pag.388. & ſeq.
INVENTORI DI DIVERSE COSE.
Della *Grammatica*, chi ſia ſtato t.1. pag.387. & ſeq.
Della *Grammatica*, ò vero *il primo* che inſegnaſſe Grammatica in Roma t.1. pag.387. & ſeq.
Delle *Lettere Greche*, e latine tom.1. pag.387.
De i *Precetti della Rettorica* tom.1. pag.387. & ſeq.
Delle *trè principali Lingue* antiche to.1. p.386. & ſeq.
Quali ſiano ibid.
IVI ſi raccoglie più frumento che altrove. *Caput eſt tibi rei frumentariæ* tom.1. pag.422.

L

LA copia delle lettere. *Exemplum literarum* to.1. pag.418.
LA CORTE, cioè fameglia d'un Perſonaggio. *Cohors* tom.1. pag.424.
LA COSA è ſpedita. *Actum eſt in malam partem* tom.1. pag.419.
LA COSA ſtà in poter tuo, ſtà à tè. *In manu tua res eſt* tom.1. pag.439.
LASCIARE l'impaccio. *Salutem dicere foro* tom.1. pag.450.
LATINITA', che coſa ſia tom.1. pag.370.
LA PASSIAMO bene, ò honoratamente. *Agitur nobiſcum benè, vel preclarè* detto tomo pag.419.
LA SOMMA, qui ſtà il tutto, qui ſtà il fatto. *Caput eſt abſolutè* tom.1. pag.422.
LATIO d'onde detto tom.1. pag.383.
Qual parte ſia dell'Italia ibid.
LEGGE vecchia, perche ſia data in quella lingua tom.1. pag.386.
LELIA Suocera di Craſſo inſigne per la politezza, e gratia della lingua latina tom.1. pag.387. & ſeq.
LEONIDE Pedante di Aleſſandro Magno tom.1. pag.376.
LETTERE Greche, e ſuoi Inventori, e Caratteri tom.1. pag.387.
Lettere latine, e ſuoi Inventori, e Caratteri tom.1. pag.387.
Queſte ſono parti della Grammatica tom.1. pag.386.
LETTERE LATINE.
Come foſſero corrotte tom.1 pag.386.
Da chi foſſero, principalmente, e perfettamente ſpogliate dalla prima dura, e rozza loro ſcorza antica tom.1. pag.366.
Perfette nel tempo d'Oratio, e di Cicerone tom.1. pag.367.
Ridotte alla ſua politezza da Cicerone tom.1. pag.385.
Corrotte nel tempo di Quintiliano tom.1. pag.367.
L'HO PER la mano apparecchiato, l'ho alle mano. *Ad manum eſt, & ad manum habeo* tom.1. pag.439.
LIBRO dell'Entrata, & Uſcita, ò vero Conto dell'Entrata, e dell'Uſcita, ò vero del Ricevere, e del Dare. *Ratio accepti, & expenſi* tom.1. pag.405.
LICENTIARE, dare licenza, mandar da banda, *Miſſum facere* tom.1. pag.442.
LINGUA EBRAICA prima trà tutte le lingue, le ſue grandezze, e ſuoi Caratteri tom.1. pag.386.

Digitized by Google

LINGUA LATINA.
A tutti commune anticamente in Roma to.1. pag.385. & ſeq.
Conſiderata in cinque coſe tom.1. pag.370.
D'onde habbia origine tom.1. pag.383.
Perche ſia così detta ibid.
Queſta è più copioſa della Greca to.1. p.381. & ſeq.
Indifferentemente fu commune à gl'Huomini, & alle Donne, & à Fanciulli in Roma preciſamente tom.1. pag.385. & ſeq.
Quanto foſſe neceſſaria anticamente in Roma tom.1. pag.385.
LINGUE antiche tom.1. pag.386.
Quali, e quante ſiano ibid.
Chi ſiano ſtati gl'Inventori di eſſe ibid.
LITIGARE avanti il Giudice delle Ingiurie fatte. *Agere iniuriam* tom.1. pag.419.
LIVIO Andronico primo Scrittore de Latini nel tempo antichiſſimo tom.1. pag.365.
Fù Poeta, & il primo, che recitaſſe le Commedie in Roma ibid.
LOCUZIONE.
Difficiliſſima tom.1. pag.369.
Fraſi ò *locuzione* del dire tom.1. pag.369.
Quali ſiano le *locuzioni* hoggi uſate, e già biaſmate da Cicerone tom.1. pag.444.
Quali foſſero uſate da Cicerone, in hoggi poſte in oblio tom.1. pag.381.
LODARE ſommamente. Abondantemente. *Plena manu laudare* tom.1. pag.439.
LODARE la Sentenza freddamente. *Pedibus ire in Sententiam* tom.1. pag.447.
L'UNO, e l'altro ambidue. *Alterum, aut Alterum* tom.1. pag.408.
LUOGHI occolti della lingua latina to.1. pag.404.
LUTIO Plotio Franceſe primo Maeſtro nell'Inſegnare la Rettorica in Roma tom.1. pag.388.
Fù Maeſtro di Cicerone, E di Q. Fratello ibid.

M

MA'. *Item* tom.1. pag.406.
MA' che dico io. *Autem* tom.1. pag.418.
MA' che è per queſto. *Quid tum* tom.1. pag.456.
MAESTRO dotto ſi deve eleggere da principianti ancora tom.1. pag.376.
MAESTRI di Scuola ſono caggioni di tutti i beni, e mali ſi fanno per tutto il Mondo to.1. pag.374.
MANCO di trè giorni. *Minus tres dies. Minus tribus diebus* tom.1. pag.410.
MANCO di tutti. *Minimè omnium* to.1. pag.454.
MALTRATTATO. *Malè acceptus* to.1. pag.411.
MANDARE.
Ambaſcerie in coſe private. *Allegare* tom.1. pag.409.
Ambaſcerie in coſe publiche. *Legare* tom.1. pag.409.
Ajuto, venire in ajuto, laſciare ajuto. *Mittere ſubſidio, venire auxilio, relinquere præſidio* tom.1. pag.427.
In eſſilio. *Ablegare* tom.1. pag.410.
In luce. *In apertum proferre* tom.1. pag.454.
Fuori in luce, in ſtampa. *Edère librum* tom.1. pag.431.
Meſſi à poſta. *Certos homines mittere* t.1. p.424.
MARCO Antonio Gniſo chi foſſe, che inſegnò Rettorica in Roma in Caſa di Giulio Ceſare ancor putto tom.1. pag.388.
MARULLO Grammatico Cenſore ſeveriſſimo della lingua latina tom.1. pag.389.
MEDICINARE. *Facere medicinam* to.1. pag.434.
MEDIOCRITA' quanto ſia giovevole t.1. pag.375.
MEMORIA, che coſa ſia tom.1. pag.379.
Quanto ſia fragile ibid.
Che coſa maggiormente l'offendono ibid.
Avvertimenti per farla buona, e conſervarla ibid.
MENARE la Spoſa Novizia, ò Amica à Caſa. *Deducere Sponſam, vel Amicam ad aliquem* tom.1. pag.426.
MESSAGGIERE à piedi. *A pedibus Puer, vel Servus* tom.1. pag.448.
MESE ſi divide in Calende None, & Idi tom.1. pag.393.
METAFORA, come ſi deve formare t.1. pag.372.
Quanto ſia bella, e vicina al vitio ibid.
METTERE.
Alcuno in poſſeſſo de Campi. *Aſſignare Agros alicui* tom.1. pag.416.
Il Campo, accamparſi. *Facere caſtra* tom.1. pag.434.
Il nome in iſcritto. *Profiteri apud Prætorem, vel Profiteri nomen* tom.1. pag.448.
Le mani adoſſo à qualch'uno. *Manus afferre alicui, vel inferre manus* tom.1. pag.439.
Innanzi quello, che và doppo. *Prævertere; Antevertere* tom.1. pag.446.
METTERSI in viaggio. *Dare ſe in viam* tom.1. pag.427.
MEZZ'ETA', e Gioventù. *Adulta ætas* tom.1. pag.428.
MI DIRA' forſe qualch'uno, ſe alcun dirà, mi dimanderà qualchuno. *Dicet aliquis, dicat quis, roget aliquis, quæret aliquis* tom.1. pag.425.
MIRA principale da haverſi da Precettori verſo i loro Diſcepoli tom.1. pag.374.
MI TI raccommando. *Vale* tom.1. pag.450.
MODO d'inſegnare i principii della Grammatica tom.1. pag.375.
Quali ſiano i primi principii di eſſa, e di quante ſorti ibid.
MODO di tradurre tom.1. pag.378.
MOLTO. *Adeò* tom.1. pag.409.
MOLTO più. *Multis partibus plures, longè* tom.1. pag.406. & 441.
MOLTI, e molti, aſſai lungo, & aſſai grande. *Bene multi, bene longum, bene magnum* tom.1. pag.421.
MOLTI, e molti. *Sexcenti* tom.1. pag.457.
MORIRE, mandar fuori lo ſpirito. *Edere Spiritum, ſivè Animum* tom.1. pag.431.
MUTAR conditione. *Diſcedere, vel recedere à conditione* tom.1. pag.426.
MUTATIONE di ſtato, quando ſi perde la libertà, e ſi viene in ſervitù. *Diminutio capitis* tom.1. pag.426.

N

NARRATIONE della Piſtola tom.1. pag.392.
NELL'entrare di Primavera. *Ineunte vere* tom.1. pag.428.

NELL'imbrunire della Sera. *Sub occaſum ſolis* to.1. pag.450.
NEL ſecondo luogo, doppo Iddio. *Poſt Deum, excepto Deo* tom.1. pag.457.
NE QUESTO, nè quello. *Neque hoc, neque illud* tom.1. pag.444.
NESSUNO al Mondo, niuna Perſona. *Nemo quiſquam. Nemo Homo, Nemo Hominum* tom.1. pag.442.
NIENTE à comparatione di Perſio, non hà che fare con Perſio, non hà di raſſomigliarſi con Perſio. *Nihil ad Perſium* tom.1. pag.443.
NIUN'ALTRO, fuori, che quello neſuno. *Præterea nemo* tom.1. pag.446.
NIUNA coſa è ſtabile al Mondo tom.1. pag.371.
NIUNO, Perſona di niuna ſorte. *Nemo unus* to.1. pag.442.
NON altramente che. *Similiter atque* t.1. pag.406.
NON ancora. *Nihil dum* tom.1. pag.425.
NON dirò più parole, non dirò molte parole, che occorre dir'altro. *Ne plura. Ne multa, ne multis, quid plura, quid multis, quid opus eſt multis* tom.1. pag.443.
NON doureſti andare. *Non ires* tom.1. pag.443.
NONE, Idi, Calende, che coſa ſiano, e loro ſpiegatione tom.1. pag.393. & ſeq.
NON hà principio, nè fine, egli è confuſo, & intricato. *Nec caput, nec pedes habet* to.1. pag.443.
NON hebbi coſa più cara. *Nihil mihi fuit proprius* tom.1. pag.443.
NON hò giurato il falſo. *Non ego perfidum dixi Sacramentum* tom.1. pag.425.
NON poſſo accuſarti, non poſſo diffenderlo in modo alcuno. *Non habeo, quod te accuſem. Nihil habeo, quod defendam* tom.1. pag.443.
NON ſcoſtarſi puntino ſtar ſempre à fianchi. *Tranſverſum unguem, vel digitum, aut pedem, latum, vel digitum, latum non diſcedere* tom.1. pag.452.
NON ſia detto queſto per arroganza. *Abſit invidia verbo* tom.1. pag.416.
NON ſolamente, non è vero. *Tantum abeſt ut* t.1. pag.451.
NON sò quanti Campi. *Quotena neſcio jugera* to.1. pag.449.
NOTARE.
All'Entrata. Acceptum ferre tom.1. pag.405.
All'Vſcita. Expenſum ferre ibid.
In Carta l'accuſa data. *Subſcribere cauſam* to.1. pag.457.
NOVITA' di voci, quanto, e quando, ſi debba ſchifare tom.1. pag.372.
NUMERO dell'Oratione tom.1. pag.373.

O

OBLIGARE à troppa ſtrettezza di Regola, vederla troppo per ſottile. *Reſecare ad vivum* tom.1. pag.456.
ODIARE, e temere la ribalderia più, che la morte. *Pejus leto odiſſe, & timere flagitium* tom.1. pag.448.
OFFERIRE, dare in nota, e far profeſſione di una coſa publicamente. *Profiteri* tom.1. pag.448.
OFFICIO de Precettori, e della loro deſtrezza per infiammare i Diſcepoli à gli ſtudii to.1. pag.375.
OGNI DI', ogni Anno, di Giorno in Giorno, di Anno in Anno. *Quotidiè, quotannis, in ſingulos dies, in ſingulos Annos* tom.1. pag.440.
OGNI Meſe ſi divide in Calende, None, & Idi, e loro ſpiega tom.1. pag.393. è 394.
OGNI primo dì. *Primo quoque die* tom.1. pag.451.
OH COME ti abbraccio volontieri. *Ut te amplector libens* tom.1. pag.452.
OLIMPIADE coſa ſia, e di quanti anni coſta, ſecondo la commune opinione tom.1. pag.388.
ORATORI, e Rettori, come ſiano diſtinti tom.1. pag.388.
ORATORI latini, chiamati da Cicerone, ora vecchj, & antichi, ora Padri, e Superiori, quali foſſero tom.1, pag.366.
ORATORI famoſi, che furono anticamente in Roma ibid., & 389.
ORIGINE della lingua latina tom.1. pag.383.
ORIGINE della voce *Grammatica* tom.1. pag.382.
Perche così detta, & uſata ſia da Latini ibid.
OSSERVATIONI intorno all'Immitatione della lingua latina tom.1. pag.365.
OSSERVATIONI intorno alle Regole del comporre le Piſtole latine tom.1. pag.380.
OSSERVARE, e mantenere i patti, gl'accordi, e le promeſſe. *Stare conventis, condicionibus, & promiſſis* detto tomo pag.433.
OSSERVARE il Partito. *Manere in condicionibus* ibid.
OVE. *Ubi gentium* tom.1. pag.454.
OVE ſarai. *Ubi ſis gentium* tom.1. pag.454.
OVE tù vuoi. *Ubi vis gentium* tom.1. pag.454.

P

PAGARE il debito, sdebitarſi. *Diſſolvere æs alienum* tom.1. pag.432.
PAGARE un debito, pigliando denari ad intereſſe. *Verſuram facere* tom.1. pag.433.
PALEMONE arrogantiſſimo nella lingua latina tom.1. pag.389.
Fù Maeſtro di Perſio ibid.
PAOLO Manutio, e ſue lodi tom.1. pag.369.
PARIMENTE. *Perindè* tom.1. pag.408.
PARLARE. *Facere verba. Habere Sermonem* to.1. pag.434. & 435.
PARLARE chiaramente, & apertamente. *Latine loqui* tom.1. pag.441.
PARTITE. *Præſcriptiones* tom.1. pag.448.
PARTIRSI di vita, ò dalla Patria. *Cedere vita, vel Patria* tom.1. pag.424.
PARTIRSI ſenza dire à Dio. *Inſalutatum relinquere* tom.1. pag.420.
PARTITA del libro, ò conto. *Nomen* t.1. p.443.
PARTITI da noi, overo, và in mal'hora. *Vale* tom.1. pag.453.
PARTITO. *Nomen* tom.1. pag.443.
PARTORIRE. *Edere fetus* tom.1. pag.431.
PASSATO è il tempo. *Poſt tempus* to.1. pag.451.
PATIRE la pena, ò danno. *Facere damnum* to.1. pag.434.
PERCHE. *Id quod. Ut quid* to.1. pag.406. & 453.
PERDERE la cauſa, la lite. *Cadere cauſa* tom.1. pag.424.
PERDERE la fatica, affaticarſi indarno. *Operam ludere. Ludere operam* tom.1. pag.444. & 455.
PER ciaſcun Soldato, per ogni Capo, per ogni
Nave,

Nave, per ogni Città. *In Militem, in Capita, in Naves, in Civitates &c.* tom.1. pag.440.
PER dirla frà noi. *Quod liceat inter nos dicere* to.1. pag.449.
PER honorare, per amorevolezza, per viſitare, per far riverenza. *Officii Cauſa* tom.1. pag.436.
PER il più, aſſai. *Honoris cauſa, vel gratia* to.1. pag.453.
PER il vento. *De vento* tom.1. pag.424.
PERIODO che coſa ſia, coſa in ſe contenga, ò pure in che ſi divida tom.1. pag.373.
PER la Pace intorno alla pace &c. *De Pace* tom.1. pag.442.
PER la via. *De via* tom.1. pag.424.
PER le lagrime per il pianto &c. *Præ lacrymis* to.1. pag.445.
PER mio Conſeglio. *De meo Conſilio* to.1. pag.424.
PER modo di eſſempio. *Exempli cauſa* to.1. p.418.
PERO' ti prego. *Quod te oro* tom.1. pag.456.
PER qual caggione perche conto. *Quid eſt, quamobrem &c.* tom.1. pag.456.
PER queſto dì, anno, hora, fin al primo dì. *In hunc diem, annum, in hanc horam, in primam diem* tom.1. pag.440.
PERSEVERARE virtuoſamente. *Macte virtute* tom.1. pag.405.
PER ſpaſſo. *Animi cauſa* tom.1. pag.418.
PER tanto quanto, come. *Pro eo atque ſi* tom.1. pag.403.
PER Viſitare. *Salutandi gratia* tom.1. pag.418.
PIACENDO à Dio. *Si Diis placet* tom.1. pag.450.
PIACERE ad alcuno. *Quadrare alicui* to.1. p.441.
PIENO, Denſo, folto, e ſtretto. *Differtum, vel Refertum, & confertum* tom.1. pag.426.
PIU' che mai foſſe. *Præ quam fuit. Præ ut dudum fuit* tom.1. pag.445.
PIU' di due meſi. *Amplius duo Menſes. Ampliùs duorum menſium. Amplius duobus menſibus* to.1. pag.410.
PIU' di due mila. *Plus duo millia* tom.1. pag.410.
PIU' di trè giorni. *Plus tres dies, plus tribus diebus* tom.1. pag.410.
PIU' di tutti. *Maximè omnium* tom.1. pag.454.
PIU' toſto. *Adeo, pro potiùs* tom.1. pag.409.
PLICO di lettere. *Faſciculus literarum* t.1. p.451.
POCO meno, ò tanto quanto eſſo. *Proximè atque ille, aut æquè* tom.1. pag.407.
POLITEZZA, e ſplendidezza della lingua latina dove haveſſe principio tom.1. pag.366.
PONIAMO, che ſia coſi, dato che ſia &c. *Facità eſſe, fac poſſe, fac velle* tom.1. pag.453.
PONIAMO, che cerchi il tutto. *Ut enim quæras omnia* tom.1. pag.453.
PORRE l'occhio ſopra qualchuno &c. *Adjicere oculum alicui* tom.1. pag.417.
PORTAR frà le mani. *Inter manus ferre* tom.1. pag.439.
PORTARSI da vero gentil Huomo. *Agere bonum Civem* tom.1. pag.419.
POSS'IO morire, Dio non mi facci mai haver bene. *Ne vivam, ne ſim ſalvus, Peream, Diſpeream, Moriar, Male mihi ſit* tom.1. pag.444.
PRECETTI affermativi intorno al comporre, & ordinare le voci inſieme per dentro le Piſtole t.1. pag.402.
PRECETTI negativi tom.1. pag.403.
PRECETTORI del loro Officio, e deſtrezza per inſiammare i Diſcepoli à gli ſtudii to.1. pag.375.
Ritengono l'immagine de Padri to.1. p.377.
PREGO Iddio, te la mandi buona. *Bene vertat* tom.1. pag.420.
PRESENZA, ò conſpetto. *Os* tom.1. pag.434.
PRESSO il giorno. *Sub lucem* tom.1. pag.450.
PRESSO l'hora del mangiare. *Sub tempus edendi* tom.1. pag.450.
PRIMO chi fu, che inſegnaſſe l'arte Rettorica in Roma tom.1. pag.387.
PRINCIPIARE, fare la prima abbozzatura, diſegnare, ò fare il primo ſchizzo. *Informare ſtatuam* tom.1. pag.438.
PRINCIPII della Grammatica tom.1. pag.375. & 387.
Quali ſiano, e di quante ſorti to.1. pag.375.
Modo d'inſegnarli ibid.
PROLUNGARE il tempo. *Dicere dieculam* tom.1. pag.424.
PROMETTERE. *Recipere* tom.1. pag.405.
PROMETTERE far la promeſſa. *Facere promiſſum* tom.1. pag.434.
PROMETTERE per giuramento di mantenere la promeſſa. *Iurare in verba* tom.1. pag.437.
PRUDENZA dell'Inventioni, e dell'ordine del collocarle tom.1. pag.373.
PURCHE ſia ſenza tua noja, ò danno. *Quod ſinè moleſtia, vel tuo incommodo fiat* tom.1. pag.449.
PIU' una volta finalmente. *Tandem, aliquando. Quouſque, tandem* tom.1. pag.452.
PUNIRE, ò caſtigare. *Animadvertere in aliquem* tom.1. pag.419.

Q

QUAL'è colui. *Quotus quiſque* tom.1. pag.449.
QUANT'è che venne colui. *Quam dudum venit ille* tom.1. pag.450.
QUANTI denari ſono queſti. *Quotus iſte denarius* tom.1. pag.449.
QUANTE hore ſono. *Quota hora eſt* to.1. pag.449.
QUANTI anni hai. *Quot annos natus es, quot annorum es, quotum annum ætatis agis* t.1. pag.449.
QUANTO à quello, che mi ſcrivi. *Quod ſcribis* tom.1. pag.416.
QUANTO è che hai poſto queſta partita al Baſtardello. *Quam pridem hoc nomen in Adverſaria retuliſti* tom.1. pag.450.
QUANTO è, che non hai mangiato. *Quam pridem non ediſti* tom.1. pag.450.
QUANTO più hò potuto. *Ut maximè potui* to.1. pag.423.
QUANTO più ſi può, oltra modo, più che mai. *Ut cum maximè, vel ut maximè* tom.1. pag.423.
QUANTO ſia ogn'altro. *Quam qui maximè* tom.1. pag.423.
QUATTRO tempi de Scrittori latini t.1. pag.365. & ſeq.
QUELL'altro. *Ille alter* tom.1. pag.409.
QUESTO è tanto guadagno. *Pono id in lucro, vel in lucris* tom.1. pag.446.
QUESTO mi fà difficoltà, ne dubito, non poſſo credere. *Mihi aqua hæret* tom.1. pag.442.
QUI ſtà il fatto. *Agitur hic res* tom.1. pag.419. & 422.

RAC-

Digitized by Google

R

RACCOMANDAR di buon inchioſtro, cioè caldamente. *De meliore nota commendare* tom.1. pag.427.
RAGUNARE il Popolo per creare i Magiſtrati, fare Capitolo, Congregatione. *Habere comitia* tom.1. pag.437.
RALLEGROMI con teco di queſta coſa. *Gratulor tibi hanc rem, hac re, & de hac re* to.1. pag.435.
RECITARE à mente. *Narrare memoriter* tom.1. pag.417.
RECITARE à mente la lettione. *Reddere prælectionem* tom.1. pag.417.
RECITARE à parola per parola. *Eiſdem verbis reddere aliquid* tom.1. pag.417.
RELATIVO diſcordante col ſoſtantivo t.1. p.455. Concordante col proprio, e coll'appellativo, ſeguendo l'appellativo ibid.
RELIGIONE prima mira del Diſcepolo tom.1. pag.376.
RENDERSI darſi vinto. *Dare manus* t.1. pag.439.
RESTAMI ſolamente. *Extremum eſt* to.1. pag.419.
RESTARE affettionato. *Amare valdè, vel multum* tom.1. pag.414.
RESTAR per Cauſa d'alcuno, eſſerne lui cagione che reſti. *Stare per aliquem* tom.1. pag.433.
RETORICA, e Dialettica, come ſiino facoltà communi, e naturali tom.1. pag.387. Chi foſſe il primo ad inſegnarla in Roma to.1. pag.388.
RETORI, che furono anticamente famoſi in Roma tom.1. pag.388.
RICEVERE danno. *Accipere plagam. Accipere detrimentum* tom.1. pag.411.
RICEVERE due mani di lettere. *Accipere binas literas, & duas Epiſtolas* tom.1. pag.415.
RICEVERE lettere di un iſteſſo tenore. *Accipere eodem exemplo literas* tom.1. pag.414.
RICONOSCERE il beneficio d'alcuno. *Acceptum alicui referre* tom.1. pag.405.
RIDERE eſſendo cruciato. *Ridere ſtommacho* to.1. pag.457.
RIDERE ſenza ſdegno. *Non ſinè ſtommacho ridere* ibid.
RIFARE la ſtrada. *Munire viam* tom.1. pag.427.
RIPETITORE. *Subpræceptor* tom.1. pag.458.
RIPIENO. *Refectum* tom.1. pag.426.
RIPIGLIARE le forze, riaverſi. *Confirmare* tom.1. pag.424.
RIPORTARNE il primo honore, & haverne il primo luogo. *Primas ferre, ferre omne punctum* tom.1. pag.448.
RISPETTO ad alcuno, ò più d'alcuno. *Præ aliquo* tom.1. pag.445.
RISPONDERE all'accuſa data per diffenderſi. *Dicere cauſam* tom.1. pag.424.
RISPONDERE al propoſito. *Reſpondere ad rogatum* tom.1. pag.456.
RITIRARE il piede, ritirarſi indietro. *Referre pedem* tom.1. pag.435.
RITIRARSI. *Abdere ſe* tom.1. pag.412.
RITORNI ſopra di tè, ſopra la tua vita, ſopra il tuo capo. *Capiti veſtro ſit* tom.1. pag.422.
RIVOLGERE ò ritrovare le coſe paſſate. *Agere actum* tom.1. pag.419.
RITROVARE alcuno. *Offendere aliquem* tom.1. pag.445.
RIUSCIRE, ò ſuccedere bene, ò male. *Bene, venuſte, opportunè, & commode cadere, vel malè, vel cadere optatum* tom.1. pag.421.
ROMA liberata da Galli, e Barbari da Furio Cammillo tom.1. pag.389.
ROMANI Perche anticamente preſſo eſſi non foſſe in uſo la Grammatica tom.1. pag.380. & 387.
ROMPERE la Teſta, le Porte &c. *Caput diminuere Fores, vel Poſtes* tom.1. pag.426.

S

SALUTATIONE della Piſtola tom.1. pag.391.
SALUTALO da parte mia. *Iubeo eum ſalvere* to.1. pag.438.
SALUTARE. *Adſcribere ſalutem. Dicere ſalutem, nunciare ſalutem, & ſalutare. Iubere ſalvere* to.1. pag.420. & 450.
SANITA'. *Valetudo commoda, vel bona* to.1. p.453. & 454.
SACRIFICARE. *Facere Sacra, vel Sacrificium* t.1. pag.434.
SAVIAMENTE, ſaputamente, maeſtrevolmente, dottamente. *Scienter* tom.1. pag.457.
SCARAMUCCIARE. *Facere prælium* to.1. p.434.
SCEMARE i beni, e le facoltà. *Diminuere de capite aliquid, vel demere, ſeù diminuere de bonis* to.1. pag.426.
SCRIVANO della cui mano, ci ſerviamo. *A manu, vel amanuenſis Puer* tom.1. pag.448.
SCRIVERE di mia mano, tua, ſua. *Scribere manu mea, tua, ſua* tom.1. pag.456.
SCRIVERE le Partite del dare, e dell'havere. *Præſcribere, vel nomina præſcribere* tom.1. pag.448.
SCRIVERE, ò fare lo ſcritto. *Edere ſcriptum* to.1. pag.431.
SDEGNARSI. *Stomachari* tom.1. pag.457.
SE ALCUNO mi domanderà, ò pregherà. *Roget quis, dicat quis, petat quis* tom.1. pag.456.
SECONDO il deſiderio, volere à modo di alcuno. *Ex ſententia, vel ex animi ſententia* t.1. pag.428.
SECONDO il giuditio. *De ſententia* to.1. pag.428.
SECONDO il tempo, la coſa, e luogo, *Pro tempore, pro re, pro loco* tom.1. pag.446.
SEGRETARIO. *A Secretis* tom.1. pag.448.
SEGUIRE le parole incominciate, ò dettate. *Subſequi verba præuntis* tom.1. pag.447.
SEICENTO volte tanto. *Sexcenta tanta* t.1. p.409.
SE IO FOSSI sfacciato, come ſei tù. *Si tuum os haberem* tom.1. pag.444.
SENTENZE degl'huomini illuſtri intorno allo ſtile della Piſtola tom.1. pag.403.
SENZA burla. *Extra jocum* tom.1. pag.427.
SENZA difeſa. *Indicta cauſa* tom.1. pag.424.
SENZA dire à Dio. Partirſi ſenza far motto. *Inſalutatum relinquere* tom.1. pag.420.
SE STAI bene, mi piace, *Si vales, bene eſt* tom.1. pag.450.
SE TU' voi venire à Roma, voi tù ch'io faccia niente, voi tù altro. *Numquid Romam velis, numquid me vis, numquid vis* tom.1. pag.443.
SFACCIATAGGINE. *Os* tom.1. pag.444.
SFENDERSI, minacciar ruina, ſtar per cadere. *Facere vitium* tom.1. pag.434.

Digitized by Google

SICILIANI acuti d'ingegno, primi Compoſitori de Precetti dalla Rettorica artificiale tom.1. pag.387.
SI CERTO. *At* tom.1. pag.415.
SICCOME. *Ut puta* tom.1. pag.453.
SIGNOR SI, Meſſer si. *Maximè, Etiam* tom.1. pag.423. & 431.
SIGNIFICATO occolto della locutione -- *Latinè loqui* -- tom.1. pag.383. & ſeq.
SIMILE à quello. *Non diſſimile, atque illud. Pariter ac* tom.1. pag.406. & 408.
SI TRATTA della Fama, e della vita. *Agitur de fama, de capite* tom.1. pag.419.
SMARIRSI le lettere, eſſere aperte, ò intrapreſe. *Literas interire, aut aperiri, aut intercipi* tom.1. pag.451.
SMONTARE da Cavallo. *Ad pedes deſilire, Reſilire Equo* tom.1. pag.447.
SOFFICIENTE à qualche coſa. *Appoſitus ad aliquid* tom.1. pag.414.
SOMMA ſtà qui, qui ſtà il fatto. *Caput hoc eſt* to.1. pag.423.
SOPRASCRITTI latini conſiderati, quant'alla Perſona, à cui ſi ſcrive, e quanto al luogo, ove ſi drizzano le lettere tom.1. pag.396.
SOPRASTARE, ſopraſſedere. *Superſedere* tom.1. pag.433.
SOTTOGIACERE all'Inganno. *Præſtare dolum*; e così per coſe ſimili tom.1. pag.445.
SOTTOGIUNGERE à quello, che s'è ſcritto ſottoſcrivere. *Adſcribere* tom.1. pag.420. & 431.
SOTTOSCRIVERSI dell'accuſa data. *Subſcribere cauſæ* tom.1. pag.457.
SOTTO-Maeſtro, Sotto-Priore. *Pro-Magiſter Pro-Prior* tom.1. pag.458.
SOTTILE. *Acutum* tom.1. pag.419.
SOTTRARRE, ſommare. *Deducere* to.1. pag.426.
SPARGERE le parole in darno. *Ludere verba* to.1. pag.455.
SPESSO, folto. *Confertum* tom.1. pag.426.
STA' A' TE'. *In manu tua res eſt* tom.1. pag.439.
STA' SANO, ſtà di buon animo. *Iubeo te valere bono animo eſſe, & ſperare* tom.1. pag.438.
STARE à Cavallo con una gamba per banda. *Sedere cruribus divaricatis* tom.1. pag.447.
STARE al ſoldo con l'eſſercitio del Soldato à piedi *Facere ſtipendia pedibus* tom.1. pag.434.
STARE in ordine. *In manibus eſſe, vel habere* to.1. pag.338.
STARE in un medeſimo propoſito. *Manere in ſententia* tom.1. pag.428.
STAR SANO. *Belle habere* tom.1. pag.421.
STETTI per morire. *Nihil fuit proprius quàm ut perirem* tom.1. pag.443.
STILE della Piſtola tom.1. pag.399. & ſeq.
Come ſia chiamato da Cicerone ibid.
STIMARE aſſai. *Facere maximi, vel primi &c.* tom.1. pag.434.
STRANIERE, Foraſtiere. *Alienus* to.1. pag.419.
STUDIO, e diligenza da uſarſi da Precettori verſo i loro Diſcepoli tom.1. pag.374.
SUBITO che. *Statim, vel confeſtim, atque quàm, ut. Ut primum* tom.1. pag.407. & 453.
SUCCEDER bene à man ſalva. *Sub manus ſuccedere* tom.1. pag.450.
SUGELLARE la lettera. *Obſignare Epiſtolam* to.1. pag.451.
SUL CANTAR del Gallo. *Sub Galli cantum* to.1. pag.450.
SUL FAR del giorno. *Bene mane, & multo mane* tom.1. pag.421.

T

TASSARE le ſpeſe della lite. *Æſtimare litem* t.1. pag.430.
TAVOLA copioſiſſima del Pellipari delle Inſcrittioni delle lettere miſſive, e de ſopraſcritti, utile ad ogni grado, e qualità di Perſone to.1. p.459. & ſeq.
Avvertimenti intorno ad eſſe tom.1. pag.463.
TAVOLA de ſopraſcritti latini tom.1. pag.396.
TAVOLA delle None, Idi, e Calende to.1. p.394.
TAVOLA delle Piſtole di diverſi generi to.1. p.398.
TEMPO antico, e degl'Auttori Latini, quando cominci tom.1. pag.365.
TEMPO atto à navigare, buonaccia, buon vento, vento in favore. *Tempeſtas bona, vel idonea* to.1. pag.451.
TEMPO imperfetto, e corrotto della lingua latina tom.1. pag.367.
Quando principiaſſe ibid.
TEMPO perfetto de Scrittori Latini to.1. pag.366.
Quando ebbe principio ibid.
TEMPI quattro de Scrittori latini tom.1. pag.365.
TENERE l'aſſente, come ſe foſſe preſente. *Habere rationem Abſentis* tom.1. pag.435.
TENERE le mani à ſe. *Abſtinere manus* t.1. p.439.
TENER Scuola di Grammatica, far profeſſione di Grammatica inſegnando publicamente. *Profiteri Grammaticam* tom.1. pag.448.
TENERSI dalla parte d'alcuno difendendo. *Stare ab aliquo* tom.1. pag.433.
TI AMO, perche lo meriti; Ti accuſo perche lo meriti. *Merito te amo. Merito te accuſo* tom.1. pag.442.
TI E STATA impoſta la legge. *Tibi dicta lex eſt* t.1. pag.425.
TI POSSO promettere. *Habeo polliceri* to.1. p.436.
TIRARE fuori di propoſito. *Deducere* to.1. p.426.
TITOLO, fama, dignità. *Nomen* to.1. pag. 441.
TOCCARE à pena con la punta delle dita. *Primoribus digitulis ſumere* tom.1. pag.447.
TOCCAR per ſorte il governo della Provincia ad alcuno. *Obtinere Provinciam alicui* t.1. pag.444.
TORNARE ad utilità. *Bono eſſe* tom.1. pag.421.
TORNARE in concio à qualche coſa, tornar bene. *Quadrare aliquid* tom.1. pag.440.
TORNAR bene, e male. *Eſſe bono, & eſſe malo* tom.1. pag.429.
TRADURRE di parola in parola. *Verbum e verbo, vel ex verbo exprimere, vel transferre. Verbum, verbo, & verbum pro verbo transferre* t.1. pag.417.
TRAMONTARE, cadere, paſſare. *Præcipitare* tom.1. pag.445.
TRAMONTARE il Sole. *Præcipitare* t.1. pag.445.
TRATTARE una coſa per via di ragione. *Manu conſervatum ex jure agere* tom.1. pag.440.
TU' HAI fatto queſto con facilità. *Tu id pedibus es conſecutus* tom.1. pag.447.
TU' HAI letto il Clitarco. *Clitarchus tibi dixit* to.1. pag.405.

TU'

Digitized by Google

TU LODI i miei Libri. *Tibi meos libros probo* to.1. pag.405.

V

VA' IN MAL'HORA, vada alla mal'hora. *Faciat malè* tom. 1. pag.420. & 450.
VECCHIEZZA. *Affecta ætas*; *Senecta ætas* tom.1. pag.428.
VECCHIO. *Confectus ætate* tom,1. pag.428.
VENIRE. *Auferre pedem* tom.1. pag.435.
VENIRE in età maggiore, uſcir da gl'Anni dell'Adoleſcenza. *Corroborare ſe* tom.1, pag.405.
VENENDO la Vecchiezza, *Ingraveſcente ætate* tom.1, pag.428.
VENTI due. *Alter & vigeſimus* tom.1. pag.409.
VENT'UN giorno. *Vnus & vigeſimus dies* tom.1. pag.409.
VERSO la ſera, & altri ſomiglianti modi. *Sub Veſperum* tom.1. pag.450.
VERSO notte. *Sub noctem* tom.1. pag.450.
UFFICIO de Precettori per infiammare i Diſcepoli à gli ſtudii tom.1. pag.375.
Ufficio della Piſtola tom.1. pag.391.
UGUALMENTE, *Æquè*; *Iuxta* tom.1. pag.407. 408. & 445.
VIA APPIA da chi foſſe fatta laſtricare to.1. p.365.
VICARIO, Luogotenente. *Vicarius* to.1. p.454.
VICECONSOLE, Vicepriore, cioè Vicario, & altri ſomiglianti voci *Proconſul*, *Proprior &c.* tom.1. pag.458.
VICEMAESTRO, Vicepodeſtà, Viceconſole, *Promagiſter*, *Proprætor*, *Proconſul* ibid.
VISITARE alcuno. *Honoris cauſa viſere aliquem, vel Officii gratia* tom.1. pag.451.
VISITARE alcuno con lettere. *Epiſtola aliquem petere* tom.1. pag.451. & 458.
VITII del parlare latino tom.1. pag.370.
VIVERE. *Vivere ætatem*. *Vivere vitam*. *Degere ætatem, vel vitam*. *Agere ætatem*. *Exigere ætatem* tom.1. pag.428. & ſeq.
VIVERE contento di ſua ſorte. *Gaudere in ſinu* t.1. pag.435.
UNA VOLTA, ò due, ò trè, *Semèl*, *iterum*, *tertium* tom.1. pag.409.
UN'HORA mi parea mill'anni. *Nihil mihi fuit longius* tom.1. pag.443.
UNO, ò due. *Vnum, aut alterum* tom.1. pag.408.
UNO qual tù voi. *Qui vis unus è populo* to.1. p.442.
VOCI dure, come, ſi debbano mettere in uſo to.1. pag.458.
Le medeſime, che ſi mettono in latino devono eſſer uſitate tom.1. pag.370. & ſeq.
VOCI dure, e rozze uſate da Cicerone to.1. p.450.
Quali ſiano quelle *voci* di Cicerone da eſſere ſchifate tom.1. pag.450.
Quali hoggi depoſte in oblio tom.1. pag.450.
VOLERE, deſiderare, attendere. *Studere rem, & in rem* tom.1. pag.456.
USCIRE dagl'Anni dell'Adoleſcenza. *Corroborare ſe* tom.1. pag.405.
USCIRE, mettere il piede fuori della Porta. *Efferre pedem* tom.1. pag.435.
USO differente di queſte due voci -- *Epiſtola*, e *Lettera* -- tom.1. pag.390.
VUOI tù, che io ti dica. *Quid quæris* to.1. p.457.

INDICE

Digitized by Google

INDICE

*Delle coſe più notabili, contenute nella Spoſizione intorno all'*Oratione Domenicale*, e de ſette ſettenarj, corriſpondenti alle ſette Petitioni di eſſa Orazione.*

A

ACQUA da lavar i peccati è la limoſina tom.2. pag.476.
ACQUA di Dio, ò di Miſericordia qual ſia tom.2. pag.430.
ACQUA in voce hebraica, *Main*, & *Me* ibid.
ADAMO, ſe non haveſſe peccato, l'huomo non haverebbe ſentita mai alcuna penalità; e come ſarebbe ſtato traſferito finalmente al Cielo tom.2. pag.430.
AGIOS, cioè ſenza terra tom.2. pag.420.
ANGELI Cuſtodi del genere humano t.2. pag.416.
AMATI da Dio ſono caſtigati tom.2. pag.449.
AMEN.
- Sigillo dell'Oratione Domenicale to.2. p.451.
- Voce Hebraica, perche ſia ſtata ritenuta nella Chieſa Santa ibid.
- Traslata in voce Greca, e Latina: & il ſuo ſignificato ibid. & ſeq.
- Suoi ſenſi varj tom.2. pag.452.
- Pronontiata dal Sacerdote, riceve un ſenſo, e pronontiata dal Miniſtro un'altro ibid.
- Uſata nella Meſſa Mozarabe ibid.
- Quando ſia pronontiata dal Sacerdote, e quando dal Miniſtro ibid.

AVARO per ricchiſſimo ch'egli ſia, ſempre ha biſogno, & è ſempre povero, e perche tom.2. pag.453.
AUTORI, le dottrine de quali ſono poſti ne' ſette Settenarj intorno l'Oratione Domenicale tom.2. pag.463.

B

BEATITUDINI ſono quattro preſſo à S. Luca, e otto preſſo à S. Matteo tom.2. pag.418.
BENE, Iddio giudicò di cavar maggior bene dal male, che dal non permettere mal'alcuno to.2. pag.445.
BENE dal male è cavato da Dio tom.2. pag.446.
BERNARDO Santo, e ſuo detto intorno all'orare tom.2. pag.453.
BREVIARIO della noſtra Fede è l'Oratione Domenicale tom.2. pag.414.
BREVITA' dell'Oratione Domenicale tutta ſententioſa, & perche ſia breve tom.2. pag.456.
BREVITA' della medeſima apporta molto utile, e qual ſia la caggione ibid.

C

CASTIGO di Dio è ammaeſtramento tom.2. pag.416.
CASTIGATI da Dio ſono amati tom.2. pag.449.
CHIAVI della Chieſa, e virtù di eſſe to.2. pag.447.
CIELO perche ſia ſtanza peculiare di Dio tom.2. pag.418.
CIELO quanti ſignificati habbia ibid.
CIELO, e ſuoi ſignificati nella terza Petitione t.2. pag.424.
COMMUNIONE quante volte ſia da farſi l'anno di precetto. E quante volte per conſeglio di S. Agoſtino, e di S. Ambrogio tom.2. pag.427. & ſeq.
COMMUNIONE nella primitiva Chieſa tom.2. pag.408.
COMPENDIO della noſtra Fede è l'Oratione Domenicale tom.2. pag.414.
CONFESSIONI di due ſorti tom.2. pag.433.
CONFESSIONE auricolare neceſſaria ibid.
CONFESSIONE fatta à Dio, e fatta al Sacerdote, con la differenza loro ibid.
CORONIDE de' Greci ſi riferiſce alle ſette Petitioni da S. Gio: Chriſoſtomo tom.2. pag.451.
COTIDIANO nella quarta Petitione ſi piglia per tutto 'l tempo della noſtra vita tom.2. pag.427.
CREATORE, Dio, e Signore, nome di Maeſtà tom.2. pag.415.
CRISTO per qual cagione nel legno della Croce, avanti che foſſe conſumata la ſua Paſſione, habbia chiamato il Padre ſotto nome di Dio tom.2. pag.415.
- Come ſia detto abandonato da Dio nella Paſſione, non eſſendoſi mai ſeparata la Divinità dalla humanità ibid.

CRISTO, e ſoprabondanza de' meriti ſuoi, e de' Santi tom.2. pag.447.
- Perche ci abbia inſegnato à domandare il pane ſolamente tom.2. pag.426.

CORVI paſciuti da rugiada tom.2. pag.426.
CUSTODIA Angelica ibid. & 452.

D

DA' A' NOI HOGGI. Conſiderationi di queſte trè parole tom.2. pag.430.
DEBITI, cioè peccati, in quanti modi ſiano to.2. pag.432.
DEBITI per li peccati, e Debitori per li peccatori tom.2. pag.431.

DIA-

Digitized by Google

DIAVOLO non puol tentare ſe non gli è permeſſo da Dio tom.2. pag.444.
Perche ſia detto male detto tomo pag.448.
E inteſo ſotto nome di Perniciofo ibid.
DIMANDAR ſi può à Dio tutto quello, che è lecito à deſiderare tom.2. pag.425. è 429.
DIMANDA è da farſi nel nome del Salvatore to.2. pag.449.
DIMANDA, e'l ſuo ſigillo ibid.
DINAJO come ſia ſicurtà dell'huomo, e come non s'eſcluda per la dimanda, che ſi fà del pane tom.2. pag.429.
DIO.
Perche non ſia ſtato chiamato Padre dal Popolo Iſraelitico, particolarmente nel ricevere li commandamenti della Legge tom.2. pag.415.
Dio regna in noi, quando noi ci ſottomettiamo à lui detto tomo pag.459.
Dio, nome di timore, come ſuona la voce, preſſo a' Greci ibid.
Non ſolamente ci conforta co' doni, ma co' flagelli ancora ci ammaeſtra to.2. pag.450.
Ci eſſaudiſce, e ci libera ſempre dal male in quattro modi tom.2. pag.450. è 451.
Hà infiniti nomi: trà quali qual ſia più ſoave, e potente ad eccitar in noi il timore riverentiale, e caſto tom.2. pag.415.
Alto, fugge da colui, che s'inaulza, e deſcende à colui, che s'abbaſſa tom.2. pag.420.
Creatore,e Signore,nomi di Maeſtà t.2.p.415.
In quanti modi ſi chiami Padre noſtro tom.2, pag.415. & ſeq.
Come ſia in ogni coſa tom.2. pag.418.
Perche li ſia attribuita per ſua ſtanza il Cielo, ritrovandoſi in ogni coſa ibid.
Come poſſa eſſer chiamato Padre dal peccatore, il quale col peccato perde la figliolanza tom.2. pag.416.
Adirato concede la dimanda a' peccatori, e a' ſuoi chari la nega placato to.2. pag.449.
Feriſce, e riſana, e con la percoſſa ammaeſtra tom.2. pag.416.
DIGRESSIONE de' Greci tom.2. pag.451.
DIVINITA' non mai ſi ſeparò dall'humanità di Chriſto tom.2. pag.415.
DONI *dello Spirito Santo* contenuti nelle ſette Petizioni del *Pater Noſter* tom.2. pag.459.

E

ECCELLENZA dell'Oratione Domenicale in trè coſe tom.2. pag.414.
EDIFITIO altiſſimo ricerca il fondamento baſſiſſimo tom.2. pag.420.
EDIFITIO delle buone operationi, e della buona vita umana chiamata da Seneca vita oneſta in che conſiſta detto tomo pag.457.
EFFICACIA dell'Oratione Domenicale, e ſua Eccellenza tom.2. pag.414.
EL DIO tom.2. pag.430.
ELEOS, Miſericordia ibid.
ELEMOSINA ſignifica Acqua di Dio, ò di Miſericordia, compoſta di due voci, e quali ſiano queſte ibid.
ELEMOSINA acqua da lavar'i peccati to.2. p.456.
EPILOGO del fare Orazione continuamente detto tomo pag.454.
ESSAUDIRE. Eſſer eſſaudito ſecondo la volontà da Dio; non ſi deve riputare per coſa grande tom.2. pag.449.
ESSAUDISCE Iddio adirato, e placato ibid.
ESSAUDITI come ſiamo ſempre nella dimanda della liberatione dal male tom.2. pag.451.
ESSORDIO, Trattato, e Conchiuſione dell'Oratione Domenicale tom.2. pag.414.

F

FIGURA Metonimia tom.2. pag.430.
FLAGELLI. Iddio non ſolamente ci conforta co' doni, ma co' flagelli ancora ci ammaeſtra to.2. pag.450.
FORTEZZA quarta Beatitudine tom.2. pag.457.
Sua virtù in che conſiſta ibid.
FRATELLI ſiamo tutti, e per qual cagione to.2. pag.417.
Come ſiamo fratelli di Chriſto ibid.
FRUGALITA' madre di tutte le virtù t.2. pag.429.
FRUTTI *dello Spirito Santo* quali, e quanti ſiano detto tomo pag.457.

G

GOVERNO di Dio in quanti modi verſo'l genere humano tom.2. pag.415.
GIUSTI ſono ſpeſſo tribolati tom.2. pag.449.
GIUSTI, e grati à Dio non ſono eſſauditi ſecondo il deſiderio, ma ſecondo la ſalute loro: i peccatori, e preſciti al contrario ibid.
Grandezza vera dell' huomo Chriſtiano comincia dalla baſſezza tom.2. pag.420.

H

HODIE, e ſuo ſignificato nella quarta dimanda tom.2. pag.430.
HORE diſtribuite intorno all'attioni humane to.2, pag.453.
HOROLOGIO intorno all'attioni humane ibid.

I

IDDIO in quanti modi ſi chiami Padre tom.2, pag.415. & ſeq.
Perche habbia creato l'huomo, che era per peccare tom.2. pag.445.
Adirato concede la dimanda a' peccatori, e placato la nega a' ſuoi chari to.2. pag.449.
Feriſce, e riſana, e con la percoſſa ammaeſtra tom.2. pag.416.
Come ſia in ogni coſa tom.2. pag.418.
Perche li s'attribuiſca il Cielo per ſua ſtanza, ritrovandoſi in ogni coſa ibid.
Non ſolamente ci conforta co' doni, ma co' flagelli ancora ci ammaeſtra to.2. pag.450.
Hà infiniti nomi, e qual ſia trà tanti il più ſoave, e potente ad eccitar in noi il timore riverentiale, e caſto tom.2. pag.415.

Hà

Hà cura uguale di tutte le coſe create, come ciò s'intenda tom.2. pag.425.
Perche permetta, che l'huomo ſia tentato da un più forte tom.2. pag.445.

L

LAZARO riſuſcitato, e dato a' Diſcepoli da Chriſto, che ſignificato habbia t.2. p.447.
LIBERATI dal male quando ſiamo to.2. pag.451.
LIBERATIONE dal male abbraccia in ſe tutte le altre dimande tom.2. pag.417.
LIBERATIONE dal male ſe ſi debba dimandare tom.2. pag.450.
Se ſempre ſi riceva la detta liberatione tom.2. pag.450. è 451.
LIMOSINA è l'acqua da lavar i peccati to.2. p.456.
LODE. Non è gran lode ſe l'huomo non pecca, perche non è tentato tom.2. pag.445.
LUCA Evangeliſta più breve di S. Mattheo, e Giovanni, più breve di S. Luca, e Marco con gl'altri due più brevi di S. Matteo tom.2. pag.416.
LUOGO nel fare l'Orazione detto tomo pag.455.

M

MACHAR, voce Hebraica, e ſuo ſignificato tom.2. pag.428.
MAIN, e Me, voci Hebraiche, Acqua to.2. p.430.
MALE. Iddio giudicò di cavar maggior bene dal male, che dal non permettere mal'alcuno tom.2. pag.445.
MALE. Se ſi debba dimandare la liberatione dal male. E ſe ſempre ſi riceva tom.2. pag.450. è 451.
E quando queſta dimanda ſia diſcreta, e quando indiſcreta, ineſſaudibile, & inutile to.2. pag.450.
MALE. Liberatione dal male abbraccia in ſe tutte l'altre dimande tom.2. pag.447.
E particolarmente le trè ultime ibid.
MALE perche ſia detto il Diavolo tom.2. pag.448.
MALE di pena in quanti modi ci ſerva per purga tom.2. pag.451.
MALI, che ſopraſtano all'huomo tom.2. pag.448.
MALI di trè ſorti tom.2. pag.447.
MALI trè di pena tom.2. pag.448.
MALITIA del giorno qual ſia tom.2. pag.448.
MARIA, Madre SSma di Dio, fù ſenza qualſivoglia peccato mortale, e veniale tom.2. pag.437.
Se foſſe concetta in peccato originale ibid.
Se diceva l'Oratione Domenicale to.2. p.438.
MEGLIO E' far Orazione col cuore ſenza parole; che con le parole ſenza cuore tom.2. pag.454.
MESSA, e obligo d'aſcoltarla ſotto pena d'incorrere in peccato mortale tom.2. pag.427.
MESSA Mozarabe che coſa ſia tom.2. pag.452.
Perche in queſta ſono aggiunte le parole, *quia Deus es* ibid.
MESSA di S. Gio: Chriſoſtomo tom.2. pag.451.
MISERICORDIA è ſola compagna de' Defonti t.2. pag.430.
METONIMIA figura tom.2. pag.440.
MODO di far l'Orazione, e ſue parti detto tomo pag.455.
MORTI. Oratione fatta per li morti totalmente buoni, e ringratiamento tom.2. pag.429.
MOZARABI quai foſſero tom.2. pag.452.
MOYSES, voce Egizziaca, cioè cavato dall'acque, e perche coſì ſia detto tom.2. pag.430.
MOY, Mo, Main, e Me, che voci ſiano ibid.

N

NOMI dell'Oratione Domenicale t.2. pag.414.

O

OFFIZIO Mozorabe, qual ſia tom.2. pag.452.
OPERE della Miſericordia Spirituali, e Corporali contenute nelle ſette petitioni del Pater Noſter tom.2. pag.462.
ORAZIONE.
Come ſi poſſa ſtar ſempre in Oratione tom.1. pag.453. è 454.
Conſiderata intorno al tempo to.2. pag.453.
Conſiderata intorno alla quantità, e qualità del tempo, e quanto al luogo, e modo d'orare tom.2. pag.452.
Come ſia neceſſaria l'Oratione Domenicale, e mutabile quanto alle parole t.2. pag.416.
Ci è preſcritta in eſſa la ſoſtanza delle coſe non la forma à puntino delle parole ibid.
E Deprecatione hanno ſenſi contrarii tom.2. pag.431.
Fatta da alcuno per ſe ſteſſo naſce da neceſſità: fatta per altri naſce da Carità tom.2. pag.417.
Intorno alla qualità del tempo, cioè di notte, o di giorno tom.2. pag.454.
Intorno al luogo tom.2. pag.455.
Non conſiſte nella multitudine delle parole, e ne anche nella moltitudine dell'hore to.2. pag.452.
Luogo nel farla tom.2. pag.455.
Modo di farla ibid.
Qualità del tempo intorno ad eſſa to.2. p.454.
Quantità intorno ad eſſa tom.2. pag.452.
Qual ſia la ſua guida tom.2. pag.455.
Quali le ſue compagne ibid.
Lunga Oratione qual ſia tom.2. pag.452.
ORAZIONE DOMENICALE.
Contiene in ſe tutto quello, che ſi trova in ogn'altra Oratione tom.2. pag.414.
Perche ſia detta Cotidiana ibid.
Perche fraterna tom.2. pag.417.
Perche Domenicale tom.2. pag.414.
Perche commune tom.2. pag.417.
Perche commune per tutti i Fedeli ibid.
Quali ſiano le ſue parti tom.2. pag.414.
ORIGINE dell'Oratione Domenicale t.2. p.414.
ORARE, biſogna far ſempre Oratione, come s'intenda tom.2. pag.453.

P

PADRE.
Iddio, come poſſa eſſere chiamato dal peccatore con tal nome, che col peccato perde la

Digitized by Google

la Figliolanza tom.1. pag.416.
E nome di ſoavità, d'amore, e di fiducia, e d'ogni giocondità tom.2. pag.415.
Al ſuono di queſta voce Iddio ſi placa ibid.
Padre nella Santiſſima Trinità in quanti modi s'intenda tom.2. pag.416.
Padre noſtro, perche ſi dica, e non *Padre mio* tom.2. pag.417.
Sotto nome di *Padre* nell'Oratione Domenicale s'intendono tutte trè le Perſone Divine, ancorche la voce, *Padre* per proprietà convenga ſolamente alla prima t.2.p.415.& ſeq.
PANE.
Come ſia lecito dimandare *il Pane Cotidiano* tom.2. pag.425. & ſeq.
Perche Chriſto ci abbia inſegnato à dimandare *il Pane* ſolamente tom.2. pag.426.
PANE COTIDIANO.
Come poſſa ſtare con la parola -- *Hodiè* -- to.2. pag.430.
Come poſſa eſſere domandato lecitamente da Ricchi tom.2. pag.429.
Come variamente ſia detto, cioè ſoſtantiale, e ſopraſtantiale, precipuo, peculiare to.2. pag.428.
Perche ſia detto *Cotidiano* tom.2. pag.428.
Dell'Anima noſtra qual ſia *il Pane*, e mangiato non ſi converte nella natura di chi lo mangia, mà colui, che lo mangia, ſi converte nella natura di eſſo *Pane* t.2. pag.427.
Pane, & *Acqua* nel principio del Mondo, e per il Pane s'intendono tutte le coſe neceſſarie alla vita humana nella quarta Petitione tom.2. pag.425. & ſeq.
Il Pane di cinque ſorti è neceſſario all'huomo tom.2. pag.425. & ſeq.
Il materiale dimandato à Dio, come ſia noſtro, e come non noſtro tom.2. pag.426.
Il materiale Sagramentale, Dottrinale, & Eternale tom.2. pag.426. 428. & 430.
Domandando *il Pane* non eſclude la dimanda del denaro tom.2. pag.429.
Come non eſcluda la domanda degl'Onori, Dignità, e Grandezze ibid.
Perche noſtro tom.2. pag.426.
Il *Pane* Sacramentale, come Cotidianamente ſi debba ricevere tom.2. pag.427. & ſeq.
Come ſia noſtro, detto Sopraſoſtantiale to.2, pag.427.
Come ſi poſſa chiamar Cotidiano to.2. p.427. & ſeq.
Come ogni giorno, ſi debba ricevere ibid.
PARLARE, qual ſia il molto parlare, cioè in che conſiſta tom.2. pag.473.
PAROLE dell'*Oratione Domenicale*, come ſiano neceſſarie, e mutabili tom.2. pag.416.
PECCARE. Non è virtù il non poter peccare, mà non volere tom.2. pag.445.
Non è gran lode ſe l'huomo non pecca perche non è tentato ibid.
PECCATO, e PECCATI.
Coſa ſia tom.2. pag.431.
Diffinito ſecondo l' formale, e materiale ibid.
In ogni *Peccato* concorrere la Superbia, & Avaritia tom.2. pag.431.
Gli mortali principali, ò capitali quanti ſiano tom.2. pag.457.
Perche da alcuni ſono detti *vitii Capitali*, ò *Principali* ibid.
Come ritornino in utilità di coloro, che amano Iddio d'amore charitativo, e perſeverante tom.2. pag.416.
Iddio rimette, ò perdona i *Peccati* in due modi tom.2. pag.433.
Gli mortali, come ſi rimettino per l'Oratione Domenicale, cioè non quanto all'eſſenza, mà quanto alla pena tom.2. pag.433.
Perche *li Peccati* ſiano chiamati *debiti* tom.2. pag.431.
Gli veniali, come ci ſiano moſtrati da S. Paolo, e purgation loro, e come poſſino ſtare con la charità tom.2. pag.447. & ſeq.
In quanti modi, ſi rimettino ibid.
Gli veniali molti ragunati inſieme, come facciano un gran peccato, con l'eſſempio della ſommerſione della Nave per l'Acqua ricevuta à poco à poco tom.2. pag.433.
Queſti ſi rimettono per l'Oratione Domenicale, per mezzo de' digiuni, delle limoſine, dell'Acqua Benedetta tom.2. pag.433.
Si rimettono ancora per mezzo della Benedittione del S. Pontefice, e col vedere il Santiſſimo Sacramento dell'Euchariſtia tom.2. pag.448.
PECCATORE. Come Iddio perdoni, e non perdoni al Peccatore, cioè quanto alla pena to.2. pag.433. & ſeq.
PENA. Quelche è riputato pena, e medicina to.2. pag.450.
PERCOSSA Divina, ò per purga della vita preſente, ò ſerve per principio della vita ſeguente tom.2. pag.450.
PERCOSSI da Dio purgati tom.2. pag.450.
E non purgati ibid. & ſeq.
Eſſempj di queſti, e di quelli raccolti in due verſi tom.2. pag.450.
PERDONARE. Come i Perfetti alle volte non debbano perdonare, ò condonare la ſodisfattione d'alcune Ingiurie tom.2. pag.436.
Come queſti tali, ſi poſſono rallegrare della vendetta in ſegno anco di benevolenza ibid.
PETITIONE prima contenuta nell'Oratione Domenicale tom.2. pag.425.
Seconda tom.2. pag.420.
Terza tom.2. pag.421.
Quarta tom.2. pag.424.
Quinta tom.2. pag.431.
Seſta tom.2. pag 440.
Settima tom.2. pag.447.
L'ultima abbraccia in ſe tutte l'altre Petitioni tom.2. pag.447.
Queſt'ultima, perche ſia pronontiata dal Miniſtro nella Meſſa tom.2. pag.447.
Detta è deprecatione ibid.
Conſiderationi ſopra ciaſcheduna *Petitione* contenuta nell'Oratione Domenicale to.2. pag.419.
Le *Petitioni* intorno alle coſe terrene, non ſono proibite, e chi dice il contrario, e in errore tom.2. pag.425.
Le *Petitioni* regiſtrate da S. Matteo, e da S. Luca, e loro varietà, e brevità nelle parole tom.2. pag.416.
Li *ſette* preſſo à San Matteo, e *cinque* preſſo à San

Digitized by Google

San Luca tom.2. pag.418.
Come queſte in quelle, e quelle in queſte, ſi contengono tom.2. pag.419.
Le prime trè *Petitioni*, perche, ſi faccino nella terza Perſona tom.2. pag.420.
Perche queſte trè prime, non ſiano congionte con la, *Et*, tom.2. pag.424.
Le ultime quattro *Petitioni*, in che conſiſtino ibid.
PIETRO. Il peccato della negatione, à Pietro riportò maggior humiltà, e compaſſione tom.2. pag.445. & ſeq.
POVERTA' di due ſorti tom.2. pag.436.
POVERTA' di uno Ricchiſſimo ibid.
PRECATIONE, e deprecatione, ſono coſe contrarie tom.2. pag.431.
PREDESTINATIONE, che coſa ſia t.2. pag.446.
PRIMA petitione contenuta nell'Oratione Domenicale tom.2. pag.418.
PRIMITIE, che s'offerivano nel Teſtamento Vecchio, quali foſſero tom.2. pag.429.
PROEMIO dell'Oratione Domenicale t.2. pag.414.
Conſiderato in trè parole tom.2. pag.418.
Non poſto da S. Luca ibid.
PROEMIO. Trattato, e Concluſione dell'Oratione Domenicale tom.2. pag.414.
PROVIDENZA infinita di Dio con gli eſſempj ſuoi tom.2. pag.430.
PROVIDENZA uguale di Dio in tutte le coſe create, come ciò s'intenda tom.2. pag.425.
PRUDENZA terza Beatitudine tom.2. pag.457.
Sua virtù in che conſiſta tom.2. pag.458.

Q

QUANTITA' intorno all'orare tom.2. pag.452.
QUALITA' del tempo intorno all'orare t.2. p.454.
QUARTA petitione contenuta nell'Oratione Domenicale tom.2. pag.424.
QUINTA petitione contenuta in eſſa t.2. pag.431.

R

REGNO DI DIO, che venga, come ſi deſideri tom.2. pag.420. & ſeq.
REGNO de' Cieli non s'acquiſta ſe non con la giuſtitia tom.2. pag.420.
REGNO DI DIO in quanti modi ſi può intendere pag.420. & ſeq.
Come hà da venire, havendo Iddio regnato ſempre ibid.
REMISSIONE ſi può intendere in due modi tom.2. pag.436.
Qual ſia di neceſſità, e qual nò ibid.
Dimandata, e da farſi da noi in che conſiſta, à chi ſi debba fare, e da chi, e ſe ſempre s'adempiſca la dimanda di eſſa, fatta da noi tom.2. pag.432.
REMISSIONE fatta per l'Oratione Domenicale di quai peccati ſia tom.2. pag.433.
REMISSIONE à chi ſi debba fare tom.2. pag.437.
Di quanta importanza ſia tom.2. pag.439.
Da chi ſi debba fare à Dio la dimanda della remiſſione tom.2. pag.437.
Se da ogni huomo, ò nò ibid.
Quella da farſi da noi in che conſiſta tom.2. pag.434.
E ſe ſi debba condonare il debito pecuniario ibid.
Da chi, e quando tom.2. pag.434. & ſeq.
REMISSIONE delle ingiurie come ſi debba fare, da chi, e quando tom.2. pag.435. e 436.
Se uno che ſtà con odio, debba fare à Dio la dimanda della remiſſione tom.2. pag.438.
Se la dimanda della remiſſione è ſempre eſſaudita tom.2. pag.439.
Come ſi poſſa fare queſta dimanda con la preparatione almeno dell'animo di perdonare ibid.
RICCO come ſia mendico tom.2. pag.429.
La ſua dimanda del Pane è ringratiamento ibid.
RICCO. Il Ricco come tenga in depoſito le ricchezze per li poveri. Detto d'un povero ſopra di ciò ibid.

S

SANTIFICATO IL NOME DI DIO come s'intenda tom.2. pag.420.
SANTIFICATIONE, che coſa ſia nella prima petitione tom.2. pag.419.
SANTIFICATIONE del nome di Dio quanto ſia deſiderata da Sua Divina Maeſtà to.2. pag.419.
Si dimanda ſotto'l modo deſiderativo, non precettivo ibid.
SANTIFICATIONE del nome di Dio come s'intenda ibid.
SANTIFICATIONE vera qual ſia tom.2. pag.420.
SANTO da Greci come ſia detto, e che ſignificatione habbia ibid.
SECONDA petitione ibid.
SESTA petitione tom.2. pag.440.
SETTIMA petitione tom.2. pag.447.
SETTE Doni dello Spirito Santo regiſtrati da Iſaia Profeta, e contenuti nell'Oratione Domenicale tom.2. pag.459.
SETTE PETITIONI regiſtrate da S. Matteo tom.2. pag.458.
SETTE PETITIONI contenute nel Pater noſter, contro i ſette peccati capitali tom.2. pag.459.
SETTE PECCATI mortali raccontati da SS. Evangeliſti, e dall'Apoſtolo S. Paolo to.2. pag.459.
SETTE SETTENARII intorno alle ſette Petitioni dell'Oratione Domenicale raccolti dalla Scrittura Sagra colla Dottrina de' Dottori di S. Chieſa, e d'altri Scrittori Antichi tom.2. pag.456. & ſeq.
SETTE virtù beatificanti regiſtrate da S. Matteo tom.2. pag.459.
SICOME, ſignifica ſomiglianza non uguaglianza tom.2. pag.419.
SICUT (ſicome) ſignifica ſomiglianza, non aguaglianza ibid.
SIGNORE, Iddio, e Creatore, nomi di Maeſtà tom.2. pag.415.
SIGILLO d'ogni noſtra dimanda qual debba eſſere tom.2. pag.423. & ſeq.
SIGILLO d'ogni domanda tom.2. pag.449.
SIGILLO dell'Oratione Domenicale, Amen tom.2. pag.451.
SIMBOLO. L'ultimo Articolo del Simbolo perche

ſia detto dal Miniſtro, ò dal Choro in alcune hore tom.2. pag.447.
SOLECITUDINE qual non ſia lecita t.2. p.430.
SOLECITUDINE in dimandare i beni temporali, come ſia lecita tom.2. pag.425. & ſeq.
SOSTANZA ſoſtenta gl'accidenti tom.2. pag.427.
SPECCHIO Sacerdotale, Epiſcopale, Pontificale tom.2. pag.429. e 457.
SUPERBIA, & Avaritia concorrono in ogni peccato mortale tom.2. pag.431. in fin.
In che conſiſta la *Superbia*, e ſua ſpiegatione tom.2. pag.427. e 459.
SUPERBO. A un ſuperbo è utile il caſcar in un manifeſto peccato tom.2. pag.445.

T

TEMPERANZA prima Beatitudine t.2. p.457.
In che conſiſta la ſua Virtù tom.2. pag.458.
TENTA Iddio in varj modi tom.2. pag.441. & ſeq.
TENTA Iddio, l'Huomo, il Diavolo, il Mondo, la Carne, e loro differenze tom.2. pag.441.
TENTA l'Huomo, tenta'l Diavolo, tenta'l Mondo, e la Carne in che modo tom.2. pag.441.
TENTATI, E TENTATIONE.
Il Diavolo non può *tentare* ſe non gli è permeſſo da Dio tom.2. pag.444.
Chi non è *tentato* non può ſapere ibid.
Tentati, e loro eſſempj nella Scrittura Sagra tom.2. pag.442.
Non devono pregare di non eſſere *tentati*, mà di non eſſere abbandonati nelle *tentationi* tom.2. pag.443.
Non è gran lode, ſe l'huomo non pecca perche non è *tentato* tom.2. pag.445.
Perche Iddio permetta, che l'huomo ſia *tentato* da un più forte di lui tom.2. pag.445.
Perche, ſi permetta, che i Santi in queſto Mondo ſiano *tentati*, e ſuperati t.2. p.443. & ſeq.
Se dovemo dimandare di non eſſere *indotti in tentatione* ibid.
Se la *tentatione* debba eſſere deſiderata ibidem, e pag.445. & ſeq.
Alle volte ad alcuno è utile l'eſſere ſuperato nella *tentatione* tom.2. pag.445.
Che coſa ſia *tentatione* tom.2. pag.440.
Che coſa ſia *indurre in tentatione* to.2. pag.441.
Il vero ſenſo della ſeſta petitione intorno alla *tentatione* tom.2. pag.422. & ſeq.
Se Iddio *induca in tentatione* ibid.
Tentatione con otto dubj intorno ad eſſa to.2. pag.440.
Perche ſia detta *tentatione* nel numero del meno, e non del più tom.2. pag.446.
E perche ſi faccia la dimanda nel numero del più, e non del meno ibid.
Della forma di tutta la dimanda intorno alla *tentatione* ibid.
Tentationi di cinque ſorti tom.2. pag.440.
Tentationi di due ſorti ibid.
TENTATORE è più potente del tentato affine, che ſi conoſca la virtù di coſtui, come coſa più rara tom.2. pag.445.
TERRA, e ſuoi ſignificati nella terza petitione contenuta nell'*Oratione Domenicale* to.2. pag.424.
TERZA petitione contenuta nell'*Oratione Domenicale* tom.2. pag.421.
TRIBULATI grati à Dio con gli eſſempj della Scrittura Sagra tom.2. pag.450.
Non grati à Dio, mà dannati ibid.
Sono ſpeſſo i giuſti, e grati à Dio to.2. p.450. in fin. & ſeq.
TRIBULATIONE,
Ogni *tribulatione*, e percoſſa Divina, ò ſerve per purga della Vita preſente, ò per principio della Vita ſeguente tom.2. pag.450.
Iddio non ſolamente con doni ci conforta, mà con flagelli ancora ci ammaeſtra ibid.
La *Tribulatione*, o'l male della pena mandata da Dio à utilità, e ſalute, ci ſerve per purga in più modi tom.2. pag.450. in fine & ſeq.
Le *Tribulationi* ſono inditii della Divina Predeſtinatione tom.2. pag.450.

V

VANGELISTA.
Ciaſcheduno *Vangeliſta*, dove abbia ſcritto il Vangelo tom.2. pag.417.
Loro brevità, e varietà nelle parole, e non nella ſoſtanza, e ne ſenſi tom.2. pag.416. & ſeq.
Come quello, che ſi trova in uno di eſſi, ſi ritrovi in tutti quattro tom.2. pag.416.
Come ſi concordino nelle parole cioè, che quello, che hà detto uno, abbia detto l'altro particolarmente nell'*Oratione Domenicale* ibid. e 417. e 421.
Perche ſiano varii nelle parole to.2. pag.416.
Perche uno abbia taciuto quello, che è ſtato detto dall'altro, e come tutti abbino detto l'iſteſſo tom.2. pag.417.
Perche uno più breve dell'altro to.2. pag.416.
Perche varie faccie gli ſiano attribuite d'Animali tom.2. pag.417.
Vangeliſti varii, non contrarii to.2. pag.416.
VESCOVATO come era accompagnato, e ſigillato nella primitiva Chieſa tom.2. pag.429.
VIRTU' non è il non poter peccare; mà il non volere tom.2. pag.133.
VIRTU' delle chiavi della Chieſa tom.2. pag.445.
VIRTU', che ſi acquiſtano per gl'atti frequenti quali ſiano, e quali per Infuſione detto tomo pag.461.
VIRTU' BEATIFICANTI quante ſiano, e come vengono incluſe nelle ſette petitioni dell'Oratione Domenicale detto tomo pag.459. & ſeq.
E come derivano dalle ſette Beatitudini ibid.
VIRTU' CARDINALI quante ſiano, e come ſiano contenute aſſieme colle *Theologali* nell'Oratione Domenicale.
VIRTU' TEOLOGALI quante ſiano, e come ſi contengono con li *Cardinali* nell'Oratione Domenicale tom.2. pag.461.
ULTIMO *Articolo* del Simbolo perche vien detto dal Miniſtro, ò dal Choro in alcune hore Canoniche detto tomo pag.447.
VOLONTA' di Dio in quanti modi ſia chiamata, cioè quanti nomi habbia, eſſendo ella una ſola eſſenza ſempliciſſima tom.2. pag.421. & ſeq.

Digitized by Google

VOLONTA' antecedente, Conſeguente, di Segno, e loro Conſideratione ibid. & ſeq.

VOLONTA' di Dio ſia fatta; come ciò s'intenda tom.2. pag.425.

Sia fatta in Terra come in Cielo, che ſenſo habbia tom.2. pag.423. & ſeq.

VOLONTA' noſtra tolta via, ſi toglie l'inferno; come ciò s'intenda tom.2. pag.423.

VOLONTA' di Dio *ſia fatta* in Terra come in Cielo, miſticamente in quanti modi s'intenda to.2. pag.424.

VOLONTA' Antecedente, e Conſeguente, perche ſiano così chiamate, e perche quella ſi chiami ſpeculativa, e queſta prattica to.2. pag.422.

E perche una volontà ſteſſa ſia chiamata con diverſi nomi ibid.

VOLONTA' di compiacenza qual ſia ibid.

VOLONTA' di ſegno qual ſia ibid.

E quanti ſiano i ſegni di queſta Volontà ibid. & ſeq.

VOLONTA' qual propriamente ſi trovi in Dio tom.2. pag.422.

Qual volontà ſia, che non ſempre s'adempiſce, e qual ſia quella, che ſempre s'adempiſce ibid. & ſeq.

X

XISTO Pittagorico, e ſuo detto to.2. pag.454.

INDICE

Digitized by Google

INDICE

Delle coſe più notabili del Diſcorſo intorno la PAZIENZA.

A

ADAMO per Impazienza mangiò il Pomo vietatoli da Dio to.1. pag.501.
AGNELLO perche Simbolo di Gesù Noſtro Salvatore tom.1. pag.494.
ALGA aſſomigliata alla *Pazienza*, e perche tom.1. pag.496.
AMARSI dee più chi ci biaſima, che chi ci adula, e perche tom.1. pag.496.
S. AMBROGIO Albergato in Caſa d'un Oſte Ricco, che ſi vantava aver ſempre viſſuto in proſperità, fugge dalla detta Caſa, che fu inghiottita dalla Terra con tutti che erano dentro quella reſtandoci un Lago tom.1. pag.498.
AMMALATI altri non guſtano ſe non di parlare ed encomiare la ſanità tom.1. pag.491.
ANGERONA Dea preſſo i Romani Antichi la ſtatua di eſſa era ſerrata la bocca con un chiaviſtello, e perche tom.1. pag.494.
ARISTIPPO ſopporta con *Pazienza* le maledicenze tom.1. pag.496.
AUTORE della *Pazienza* chi ſia d. tomo pag.501.
AUTORI, che ſi citano nel Diſcorſo della *Pazienza* tom.1. pag.504.

C

CAIN per impazienza ammazzò Abel tom.1. pag.501.
CARITA' benigna, e paziente tom.1. pag.493.
CATILINA nato nobiliſſimo dalla Caſata Cornelii tom.1. pag.493.
Quanto egli ſopportaſſe la fame, la ſete, ed il ſonno, il freddo &c., che la credenza umana non puol capire ibid.
Quanto fu ſcelerato ſi dimoſtra ibid.
CICERONE difende Aulo Gabinio, benche queſto l'aveſſe ſcacciato da Roma tom.1. pag.497.
COMPAGNE della *Pazienza* quali ſiano tom.1. pag.493.
CONSOLAZIONE maggiore non ſi puole avere, che ſederſi ſenza colpa tom.1. pag.496.
CONSULTORI della *Pazienza*, e che loro non l'eſſercitano aſſomigliati alla Campana, e perche tom.1 pag.491.
Si aſſomigliano anche alla Cote, che fa tagliare, e non taglia ibid.
CONTINUO ſucceſſo delle Proſperità è indizio manifeſto dell'eterno ſupplicio; come il continuo ſucceſſo delle Tribulazioni è indizio de beni eterni detto tomo pag.498.
CRISTIANO alcuno non puol ſalvarſi ſenza la *Pazienza* tom.1. pag.491.

D

DETTO ammirabile di *Ariſtippo* uſato contro un Maledicente tom.1. pag.496.
DETTO d'Euripide intorno la *Pazienza* tom.1. pag.499.
DETTO de Filoſofi in cui poſero la ſomma del ben vivere tom.1. pag.500.
DIAMANTE, e ſue proprietà tom.1. pag.495.
DIFFERENZA frà il Martirio di S. Giovanni, e S. Giacomo Minore ſuo Fratello tom.1. pag.502.
DEFINIZIONE della *Pazienza* tom.1. pag.491. e 493.
DUE ſorti di Martirii ſi danno, e quali tom.1. pag.502.

E

EFFETTI della *Pazienza*, & Impazienza detto tomo pag.501.
ESAU' per l'Impazienza vendè la Primogenitura detto tomo pag.501.
ESSEMPJ come ſi eſſercita la *Pazienza* verſo il Proſſimo tom.1. pag.496. in fine, e ſeq.
ESSEMPJ di diverſi antichi Filoſofi, che hanno eſſercitato mirabilmente la *Pazienza* tom.1. pag.500.
ESSERCIZJ della *Pazienza* con chi ſi praticano tom.1. pag.497.

F

FATTO quanto più difficile tanto più degno di lode tom.1. pag.492.
FEDE è credere quello, che non ſi vede, e Speranza e aſpettar quel che ſi crede per Fede t.1. pag.493. in fine.
S. FELICITA fu Martire duplicatamente, e perche tom.1. pag.503.
FILOSOFI antichi benche abbino eſſercitato, le virtù eroicamente non ſi poteano ſalvare, e perche tom.1. pag.500.
Come poteano ſalvarſi ibid.
Hanno ſcritto molte coſe à beneſizio noſtro, e della noſtra Teologia ibid.
Queſti ſono aſſimigliati allo Struzzo, e perche ibid.
Quanto ſtima fecero della *Pazienza* tom.1. pag.501.
Sono chiamati i *Filoſofi* con diverſi nomi da Sagri Scrittori ibid.

Loro

Digitized by Google

Loro detto & aſſioma, o ſia precetto, in cui mettevano la ſomma d'ogni ben vivere, ibid.
FINE dell'Autore perche abbia formato il diſcorſo ſopra la *Pazienza* tom. 1. pag. 491.
FRUTTI dell'Impazienza tom. 1. pag. 501.
E quelli della *Pazienza* pag. ſeguente.

G

S. GIACOMO Minore primo Martire frà gl'Apoſtoli tom. 1. pag. 502.
GIOB ſpecchio della *Pazienza* detto tomo p. 498.
GIULIO Ceſare di profondiſſima memoria facea profeſſione ſcordarſi ſolamente delle Ingiurie tom. 1. pag. 496.
S. GIOVANNI Evangeliſta, e S. Giacomo Minore ſuo Fratello furono ambidue Martiri, e come, ſi ſpiega tom. 1. pag. 502.
GIUSTI perche ſono da Dio afflitti to. 1. pag. 497.

I

IDDIO con molti modi concede à Noi le retribuzioni tom. 1. pag. 497.
Alle volte dà il male per il bene del Peccatore, e ſuoi eſſempj ibid.
Alle volte dà il male temporale per principio della pena eterna, e ſuoi eſſempj ibid.
Dà il bene per bene, e ſuo eſſempio ibid.
Dà il male alle volte per accreſcere il merito come à Giob &c. ibid.
Non laſcia ben, che non rimuneri, nè male, che non caſtighi detto tomo pag. 498.
Quelli che ama corregge, e caſtiga ibid.
IMPAZIENZA deriva dal Lucifero to. 1. pag. 501.

L

LE LODI devon tenerſi più che i biaſimi, e perche tom. 1. pag. 496.
LEONE X. ſi compiacque aſſai dell'Impreſa del Giogo con il Motto *Suave eſt* ſimbolo della *Pazienza* tom. 1. pag. 495.
LONGANIMITA', e bontà compagne della *Pazienza* tom. 1. pag. 493.
LUMACA perche ſi inſcolpiſchi nella Statua della *Pazienza* tom. 1. pag. 494.
LUTIO Catilina nato nobiliſſimo, mà ſcelerato quanto ſopportaſſe la fame, la ſete, il freddo &c. tom. 1. pag. 493.

M

MACCHIA del Peccato ſi leva colla vera contrizione del Cuore, e la pena di eſſo con la Tribulazione pazientemente ſopportata tom. 1. pag. 493. in fine.
MARIA ſempre Vergine Martire, e più che Martire ſi prova tom. 1. pag. 502.
MARTIRI di Chriſto ſono chi confeſſa Chriſto, e ſuoi precetti tom. 1. pag. 502.
Perche molti di queſti non eſſendo offeſi dagl'Elementi, ò dalle Fiere, mà dalla Violenza del ferro non ſono ſtati liberati ibid.
MARTIRIO detto Batteſimo di Sangue tom. 1. pag. 502.
E di due ſorti ſecondo S. Gregorio, e ſi ſpiegano quali ſiano tom. 1. pag. 502.
Secondo i Scolaſtici non ſi dà vero *Martirio* ſenza la Morte ibid.
MEZZI per acquiſtar la *Pazienza* ſono quattro, e quali ſiano tom. 1. pag. 503.

N

NECESSARIA è la *Pazienza* acciò il Criſtiano ſi ſalvi tom. 1. pag. 491.
NEMICO familiare, & interiore peggiore d'ogn' altro Nemico tom. 1. pag. 499.
NISSUNO ora ſi puol ſalvare ſenza la legge Evangelica tom. 1. pag. 500.
NISSUN'uomo giuſto, eccetto che Maria Vergine hà potuto ſtare ſenza peccato veniale t. 1. p. 497. in fine.
NUOCE più uno con la Miſericordia, che con la riggidezza tom. 1. pag. 499.

O

OGNI contrario è corretto dal ſuo contrario tom. 1. pag. 492.
OPRA virile, e virtuoſa partoriſce la Speranza, & il conforto tom. 1. pag. 493.
ORA niſſuno ſi puol ſalvare ſenza la legge Evangelica detto tomo pag. 500.
ORATIONE per li Tribulati to. 1. pag. 503. è 504.
Detta per intercedere la *Pazienza* to. 1. p. 504.
ORIGINE dell'Impazienza è Lucifero detto tomo pag. 501.
OSTE ricco, che ſi gloriava non aver patito in vita ſua mai alcuna avverſità è aſſorbito dalla Terra con tutta la ſua Caſa reſtandoci un Lago tom. 1. pag. 498.

P

PATIENTE quale ſia di lode degno to. 1. p. 494. e 499.
In queſto la qualità non la quantità ò gravezza del Travaglio ſi dee conſiderare ibid.
PAZIENTI chi furono tanto nell'antico, quanto nuovo Teſtamento tom. 1. pag. 501. in fine.
PAZIENZA.
Definizione della medeſima tom. 1. pag. 491. e 493.
Neceſſaria tanto al Criſtiano per ſalvarſi, quanto ad ogni altro uomo per arrivare à ſuoi intenti detto tomo pag. 491.
E chiamata Virtù dell'Animo, e degna di tal nome da S. Agoſtino, e perche ibidem, e da S. Gregorio è chiamata radice, e cuſtode di tutte l'altre Virtù detto tomo pag. 492.
Se la *Pazienza* ſia in Cielo, come tutte le altre Virtù ſi dichiara tom. 1. pag. 491. & ſeq.
E il rimedio di qualſiſia dolore detto tomo pag. 495.

Digitized by Google

E la perfezione di tutte le altre Virtù tom.1. pag.492.

In mezzo à quai vizii è la *Pazienza* detto tomo pag.492.

La *Pazienza* è alle volte peccato, e come, e perche, ſi ſpiega tom.1. pag.492.

Quando è buona la *Pazienza* ibid. 499. e 501.

La *Pazienza* Filoſofica in che conſiſte ſecondo Cicerone detto tomo pag.493.

Le Compagne della *Pazienza* quali ſiano ibid.

La vera *Pazienza* naſce dalla Carità ibid.

Altrimenti la *Pazienza* è Figlia della Tribulazione ibid.

Chiamaſi la *Pazienza* dono di Dio tom.1. pag.494.

Et è compagna della Sapienza ibid. è 499.

In quante maniere ſi dipinga la *Pazienza*, sì anticamente da Gentili, come da Criſtiani, e ſpiega di eſſi ibid. & pag. ſeq.

E ſimboleggiata in diverſe coſe to.1. pag.495. e 496.

In tre modi è tenuta eſſercitata la *Pazienza*, e quali ſiano à da chi ſomminiſtrati tom.1. pag.496.

Vera *Pazienza* è quella che non ſolo comporta l'offeſa, ma anche l'offendente tom.1. pag.496.

Con chi ſi eſſercita la *Pazienza* detto tomo pag.497.

Eſſempij come ſi eſſercita la *Pazienza* verſo il proſſimo detto tomo pag.496. e ſeg.

Con chi dee praticarſi la *Pazienza* detto tomo pag.497.

Vittorie della *Pazienza* detto tomo pag.499.

In quanta ſtima ſia ſtata tenuta la *Pazienza* anticamente tom.1. pag.500.

Eſſempj, e nomi di Filoſofi, che hanno eſſercitato la *Pazienza* ibid.

Effetti, che ſi producono dalla *Pazienza*, e quelli, che derivano dall'Impazienza tom.1. pag.501.

Frutti della *Pazienza* detto tomo pag.502.

Mezzi per acquiſtar la *Pazienza* detto tomo pag.503.

Sempre la *Pazienza* è rimunerata ibid.

Si raſſomiglia alla Palma la vera *Pazienza*, perche, e come ſi ſpiega ibid.

PECCATORE fugge ſenza eſſer perſeguitato, e perche tom.1. pag.496.

PECCATORE lodato ne' ſuoi deſiderii ſecondo il detto della Sapienza, come, e perche ſi ſpiega tom.1. pag.492. & ſeq.

PENA del Peccato ſi toglie col ſopportar pazientemente la Tribulazione tom.1. pag.493. in fine.

PER acquiſtar la *Pazienza* quattro mezzi vi ſono efficaciſſimi, e quali ſiano tom.1. pag.503.

PERSONE ſi nominano che hanno laſciato gran nome di Pazienti tom.1. pag.500.

PITAGORICO detto per ſaper tolerare le altrui errori tom.1. pag.499.

PLATONE ne' ſuoi libri tratta del Purgatorio, Inferno, e Paradiſo, e della Santiſſima Trinità, e ſecondo alcuni SS. PP., che poſſa eſſer ſalvo tom.1. pag.500.

POPOLO Ebreo per l'impazienza commiſe l'Idolatria detto tomo pag.501.

POVERI di ſpirito quali ſiano tom.1. pag.503.

Q

QUALI ſiano li Poveri enunciati nel Salmo 9. ſi ſpiegano tom.1. pag.503.

QUALUNQUE Virtù è chiamata nuda ſenza la *Pazienza* tom.1. pag.492.

QUALUNQUE uomo inſtrutto nella ſola prudenza umana, e ſede politica non puol arrivare à deſiati ſuoi fini ſenza la *Pazienza* tom.1. pag.491.

QUANTI, e quali ſiano i modi, e mezzi per acquiſtar la *Pazienza* tom.1. pag.503.

R

RIMEDIO di qualſiſia dolore è la *Pazienza* tom.1. pag.495.

ROMANI come dipingeano la *Pazienza*, & in qual Tempio la collocorno tom.1. pag.494.

S

SALOMONE nelle grandezze, e contenti, e proſperità offeſe gravemente Iddio: Al fine per i flagelli ricevuti fe la Penitenza ſecondo S. Girolamo tom.1. pag.498.

SCARANZIA perche detta Angina to.1. pag.494.

SIAMO tribulati da Dio con ſuoi flagelli ò per noſtra correzione, ò per conſervarci nel bene oprare, ò per manifeſtare la noſtra Virtù tom.1. pag.497.

SOCRATE ſi è potuto ſalvare nella legge di Natura, come, e perche tom.1. pag.500.

SPERANZA compagna della *Pazienza* tom.1. pag.492. è 499.

T

TRIBULAZIONI continue apportono i contenti eterni tom.1. pag.498.

TRE' Giovani Ebrei gittati nella fornace ardenti furono Martiri benche non moriſſero tom.1. pag.502.

TUTTI i Tribulati ſi devono conſolare con Gesù Criſto tom.1. pag.498.

V

VIRTU' dell'Animo è la *Pazienza*, anzi degna di tal nome, e ſua caggione tom.1. pag.491.

VIRTU' de Filoſofi antichi quantunque eroiche perche erano imperfette tom.1. pag.500.

VITTORIE della *Pazienza* tom.1. pag.499.

UOMINI perverſi quanto ſopportono per arrivare a' loro intenti non ſon degni nè di lode nè di ammirazione tom.1. pag.493.

L A U S D E O.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google